

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODÆ, ŒCONOMICÆ,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUA
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATE-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DURIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS,
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ulla EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO,
QUIQID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESES USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TODO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTAN-
TIS, PRETHI EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLE SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES LATINA PRIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTII III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ TOMUS CLV.

GODEFRIDUS BULLONIUS HIEROSOL. REX. RADULPHUS ARDENS. LUPUS PROTOSPAT.
ANSELMUS MEDIOL., BERNARDUS TOLET., ARCHIEPISCOPI. THOMAS EBORAC.,
ALBERICUS OSTIEN., AMATUS BURDEGAL., POPPO METEN., EPISCOPI. RICHARDUS
DE DUMELLIS ABB. PRATELL. MANEGALDUS PRESB. GOSCELINUS CANTUAR.,
SULCARDUS WESTMONAST., PAULUS S. PETR. CARNOT. MONACHI. FRATRES MAJORIS
MONASTERII. BRUNO.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 139, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127.

Ex typis societatis dictae Societas anonyma impressionis et libreriae administrationum viarumque ferratarum
PAULO DUPONT Directore. Parisiis, in via dicta Jean-Jacques-Rousseau, 41. (Cl.) 10.2.80.

THE INSTITUTE OF VERMONT STUDIES
10 ELMLEY PLACE
TORONTO 6, CANADA.

DEC 25 1981

2155

GODEFRIDI BULLONII

LOTHARINGIÆ DUCIS

POSTMODUM

HIEROSOLYMORE REGIS PRIMI

EPISTOLÆ ET DIPLOMATA

ACCEDUNT

APPENDICES AMPLISSIMÆ

MONUMENTA PERPLURIMA DE BELLO SACRO COMPLECTENTES

SEQUUNTUR

ADULPHI ARDENTIS HOMILIÆ

DUOBUS TOMIS DISTRIBUTÆ

INTERMISCENTUR

LUPI PROTOSPATarii CHRONICON

NEC NON

ANSELMII MEDIOLANENSIS, BERNARDI TOLETANI, ARCHIEPISCOPORUM; THOMÆ EBORACENSIS, ALBERICI OSTIENSIS, AMATI BURDEGALENSIS, POPPONIS METENSIS, EPISCOPORUM; RICHARDI DE DUMELLIS, ABBATIS PRATELLENSIS, MANEGALDI PRESBYTERI, GOSCELINI CANTUARIENSIS MONACHI, SULCARDI WESTMONASTERIENSIS, PAULI S. PETRI CARNOTENSIS MONACHI, FRATRUM MAJORIS MONASTERII, BRUNONIS.

OPUSCULA, DIPLOMATA, EPISTOLÆ

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

TOMUS UNICUS

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSEE DU MAINE, 127.

1880

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUÆ IN HOC TOMO CLV CONTINENTUR

GOSCELINUS CANTUARIENSIS MONACHUS.

Vita major S. Augustini Anglorum apostoli	col. 41
Vita minor ejusdem	<i>Ibid.</i>
Historia translationis ejusdem	44
Vita S. Swithuni.	47
Vita S. Ivonis episcopi Persæ	79
Vita sanctæ Wereburgæ	93
Vita sanctæ Eadgithæ seu Edithæ	109
S. Laurentii elogium auctore Mabillonio.	115

LUPUS PROTOSPATARIUS.

Chronicon.	121
--------------------	-----

FRATRES MAJORIS MONASTERII.

Epistola de morte Bernardi abbatis	143
--	-----

BRUNO

Gregoriale.	145
---------------------	-----

BERNARDUS TOLETANUS ARCHIEPISCOPUS.

Sermones.	147
-------------------	-----

MANEGALDUS PRESBYTER.

Opusculum contra Wolfelmum Coloniensem.	149
---	-----

PAULUS S. PETRI CARNOTENSIS MONACHUS.

Vetus Agano	197
-----------------------	-----

GODEFRIDUS BULLONIUS HIEROSOLYMOREM REX.

Epistolæ et diplomata.	389
Ad Godefridum appendices. — (<i>Vide Ordinem rerum ad calcem voluminis.</i>)	431

RADULPHUS ARDENS.

Homiliarum tomus primus.	1665
Homiliarum tomus secundus.	1299
(<i>Homiliarium Radulphi tomum priorem, quem typographorum oscitantia loco suo movit, post notitiam in Radulphum, col. 1299.</i>)	

THOMAS EBORACENSIS EPISCOPUS.

Epitaphium Guillelmi regis	1625
Epistolæ ad Lanfrancum	1625
Epistola ad archiepiscopos et episcopos per Angliam constitutos.	1626

RICHARDUS DE DUMELLIS ABBAS PRATELLENSIS.

Commentarium in Genesin.	1629
Epistola ad S. Anselmum Cantuariensem	1631

ALBERICUS OSTIENSIS EPISCOPUS.

Epistola ad monachos S. Orientii Auxitanensis	1631
---	------

SULCARDUS WESTMONASTERIENSIS MONACHUS.

De fundatione abbatiæ Westmonasteriensis.	1635
---	------

AMATUS BURDEGALENSIS EPISCOPUS.

Epistolæ	1637
Synodus Gerundensis.	1644
Synodus Burdegalensis	1645
Diplomata.	1647

POPPO METENSIS EPISCOPUS.

Diplomata.	1651
Epistola ad Lambertum Atrebatensem.	1656

ANSELMUS MEDIOLANENSIS ARCHIEPISCOPUS.

Diplomata.	1657
--------------------	------

GOSCELINUS

CANTUARIENSIS MONACHUS

NOTITIA HISTORICA

(OUDIN, *Comment. de Scriptoribus ecclesiasticis*, II, 961).

Gotsennus, seu *Goscelinus*, S. Bertini in Artesia monachus, natione, ut creditur, Gallus, ex ordine divi Benedicti, monasticen in cœnobio Bertiniano primum professus, tum postea ad monasterium Sancti Augustini Cantuariensis in Angliam vocatus, ob eximias observantiæ regularis ac doctrinæ omnifariæ dotes, scripsit diligentissime omnium *Vitam sancti Augustini Cantuariensis archiepiscopi*, post Bedam, libro I *Historiæ Anglorum* cap. 23 et sequentibus, et libro II, capitibus 2 et 3, *duplici opusculo, majore scilicet et minore*, ut in præfatione sua enarrat num. 4. Illorum alterum post Lanfranci opera, tacito auctoris nomine editum reperitur a Dacherio anno 1648, Parisiis, in-folio. Alterum nempe majus opusculum nusquam editum, evulgatur Scicalo primo *Sanctorum ordinis divi Benedicti*, p. 499, cum libro *Miraculorum* ab eodem Goscelino composito. Prologus majoris operis incipit: *Dominis charissimis*, etc. Libellus autem incipit: *Potentissimus triumphator*, etc. Claruisse ipsum refert ad annum 1096 Gislelmus Cavinus in *Historia rei litterariæ* sæculo XI, pag. 629, ad annum 1110 Gerardus Joannes Vossius libro II *De historicis Latinis* cap. 48, pag. mihi 398, quorum utrumque verum esse potest. Præterea Goscelinus iste *Historiam translationis sancti Augustini duobus libris* sancto Anselmo Cantuariensi episcopo nuncupatis comprehendit, mss. penes Joannem Mabillon, quos dabit in publicum Sæculo VI *Sanctorum ordinis divi Benedicti*. Commendavit quoque scriptis *Vitam sancti Swithmii Wintoniensis episcopi*, quæ ipsa vel saltem ejus epitome apud Laurentium Surium exstat tomo IV, ad diem 11 Julii. Præterea *Vitas S. Laurentii archiepiscopi Dublinensis*, *Grimbaldi abbatis*, *Erkenvaldi episcopi*, *Edgithæ, Milpuryæ et Witheburgæ virginum*. Item librum *De origine sancti Ivonis* et alterum *De translatione ac miraculis ejus* de quibus Vossius loco citato. Hanc habent *Acta sanctorum* ad diem 10 Junii, tomo II, pag. 287, ubi de S. Ivone episcopo Persa et tribus sanctis sociis in Anglia. Quam scripsit Goscelinus monachus Ramesiensis abbati suo Herberto inscriptam, creato 1087, ac post quatuor annos episcopo Nortwicensi facto, cujus encomium habetur in *Monastico Anglicano* pag. 1003. At Goscelinus postea monachus Cantuariensis ad S. Augustinum scripsit *Vitam S. Augustini Cantuariensis archiepiscopi* datam ad diem 26 Maii, atque alias *plures sanctorum Vitas*, habitus post Bedam secundus in laudibus SS. Angliæ celebrandis, uti de ipso testatur Malmesburiensis lib. IV *De gestis regum Anglorum*, cap. t. Hic infra in prologo explicat, quænam ab Andrea Leucandro abbate Ramesiensi primo *vix* hujus auctore acceperit, quidque ipse

A ex aliorum relatione addiderit. Quæ autem cap. 4 habentur, ab eodem auctore adjuncta sunt, cum adhuc viveret Herbertus Nortwicensis episcopus, anno 1119 22 Julii mortuus.

Nullus qui pompa majore opera Goscelini Bertiniani seu Cantuariensis monachi describat, Henrico Warthon eruditissimo Anglicanum rerum viro, qui plura ejusdem opuscula ex mss. codicibus erula evulgavit, tomo II *Angliæ sacræ*, de quo ita in præfatione, num. 3, pag. 6.

B « Goscelinus sive Goscelinus, Bertinianus vulgo dictus, narrante Baleo, Cent. XIII, cap. 17, patria Morinensis erat, monachus ad S. Bertini fanum. Postea crebrescente eruditionis fama ab Anselmo archiepiscopo in Angliam accitus, primo apud Ramesiam sub Hereberto abbate, postea apud S. Augustini Cantuariense cœnobium vitam monasticam duxit, et plures sanctorum Anglicanorum Vitas litteris consignavit. Paria habet Vossius, lib. II *De Historicis Latinis*, cap. 48, nisi quod ordine inverso, illum monachum primo Cantuariensem, postea Ramesiensem fuisse velit. Male uterque. Si enim Goscelinus in Angliam ab Anselmo archiepiscopo evocatus fuerit, nequaquam potuit inter Ramesienses degere sub Hereberto abbate, qui abbatiam anno 1091 dereliquit. Certiora habet de Goscelino Wilhelmus Malmesburiensis, lib. IV *De gestis regum Anglorum* in fine, iniquens: *Goscelinus monachus de S. Bertino, cum Heremanno episcopo Salesberici quondam Angliam venerat* (Heremannus post triennem moram apud S. Bertinum factam, in Angliam rediit anno 1058), *insignis litterarum et cantuum peritia. Is multos episcopatus et abbatias perlustrans tempore, præclaræ scientiæ multis locis monumenta dedit, in laudibus sanctorum Angliæ nulli post Bedam secundus, musicæ porro palmam post Osbernium adeptus. Denique innumeras sanctorum Vitas stylo extulit, veterum vel hostilitate amissas, vel informiter editas comptius renovavit. Hujus quoque (S. Augustini Cantuariensis) translationis seriem ita expolivit ut cum presentibus monstrasse digito, futurorumque videatur subjecisse oculo. Se monachum fuisse Sancti Augustini Cantuariensis, Goscelinus in utraque præfatione ad Vitam S. Augustini testatur. Scripsit enim duplicem Historiam de ejusdem Vita. Fecimus (inquit in præfatione ad Hist. majorem) *de eadem materia duos codices, majorem et minorem*. Majorem edidit Joannes Mabillonius in *Actis Benedictinorum Sæculo I*, pag. 499, addito etiam libro ejusdem majori *De miraculis S. Augustini*, ibidem pag. 535. Historia minor *De Vita*, et alia minor etiam *De miraculis S. Augustini*, in Bibliothecæ Lambethanæ codice, inscriptæ Goscelino reperiuntur. Ex hoc *Vitam**

minorem descripsimus et typis hoc tomo II, pag. 55, vulgari curavimus, ne primo apud Anglos fidei Christianæ predicatori sua apud Anglos laus deesset, quamvis perpauca de illo Gotselino venerit, quæ non antea Beda scripserit. Longe amplior est *Historia major*, quæ tamen si fabulas et inanes verborum phæderas omittas, nihil *Historiæ minori* intactum habet. *Minorem* antea ediderat Dacherius in appendice ad Lanfranci opera, Parisiis 1648, pag. 57, sed auctoris nomine et integro capitulo 36 destitutam. Plurima Gotselini opera in codice perantiquo et pereleganti Cottoniano *Vespasianus B.20*, isthuc ordine exstant :

« *Historia minor de Vita S. Augustini Cantuariensis archiepiscopi.*

« *Historia minor de miraculis S. Augustini.*

« *Historia major de Vita sancti Augustini ejusdem.*

« *Historia major de miraculis S. Augustini.*

« *Sermo in Festivitate S. Augustini. Incipit : Præclara diei præsentis solemnitas.*

« *Libri 2 ad Anselmum de translatione S. Augustini, anno 1091, 6 Septembris facta. Ilos Sæculo sexto Benedictino in lucem proferre cl. Mabillonius spondet. Sæculum VI sanctorum ordinis divi Benedicti, quod est ab anno 1000 ad 1100 colligere cepit dominus Luca d'Achery congregationis S. Mauri monachus, D. Joannes Mabillon et Theodoricius Ruinart ejusdem congregationis, illustrarunt et cum indicibus necessariis ediderunt, 2 vol. in-folio, Parisiis 1701, apud Carolum Reustel. His libris continua serie subjungitur *Vita S. Petardi.**

« *Vita S. Mildredæ.*

« *Translatio S. Mildredæ, et institutio monasterii ejusdem.*

« *Vita sanctorum Laurentii, Melliti, Justi, Honorii, Deusdedit et Theodori archiepiscoporum Cantuariensium. In his quidquid historicum est, ex Beda totidem fere verbis desumptum est, ampliatis duntaxat magnifice Bedæ sententiis, et miraculis multis in singularum fine apposis. In *Vita S. Laurentii* auctor longa digressionem facta, fidem sui temporis miraculis conciliare nititur.*

« *Vita Adriani abbatis S. Augustini, quem anno 708 obiisse refert.*

« *Historia de translatione ejusdem, tempore Wilhelmi regis facta.*

« *Libellus contra inanes sanctæ Mildredæ usurpatores, probans corpus ejus non in parochia S. Gregorii Cantuariensis, in ecclesia ficto nomine Miltrudis nuncupata, sed in cænobio S. Augustini, ad quod ab Ælstano abbate tempore Canuti regis translatum est, adservari. Hactenus codex Cottonianus.*

A « Præter hæc a Gotselino Baleus scriptas memorat *Vitas SS. Swithuni, Grimbaldi, Ertlenwaldi, Endgithæ, Milburgæ, Witheburgæ et Ivonis, et Historiam de translatione Ivonis.* Porro vetustum catalogum sanctorum in Anglia sepultorum Saxonice scriptum, Latine convertisse dicitur ab Usserio, *Antiquitatum Britannicæ* cap. 2, pag. 15. Cujus versionis plurima exemplaria in bibliothecis nostratibus reperiuntur. Ejusdem *Cronicam* laudat Guillelmus Thorn in *Historia S. Augustini*, col. 1783. Nec de alio intelligenda esse arbitror, quæ antiquum Ecclesiæ Eliensis registrum habet, cap. 10. Tempore Symeonis abbatis (Eliensis, qui ab anno 1082 ad 1094 præsediebat) intererat inter monachos quidam Gocalinus nomine, disertissimus, undique per Angliam *Vitas, miracula et gesta sanctorum sanctarumque in Historiis, in Prosis* dicendo mutavit. Hic scripsit prosum *S. Etheldredæ, ejus initium est : Christo Regi sit gloria. Obitum illius Obituarium Sancti Augustini Cantuariensis ita commemorat : Idibus Maii obiit Gotselinus, monachus et sacerdos. Vitam S. Wercburgæ virginis auctore Goscelino monacho, edidit Godfridus Henschenius ad diem 3 Februarii tomo I, pag. 386; quam illi asserit in commentariis ad Vitam præviis paragrapho 1. num. 2, pag. 384. Anno quoque 1688, Antuerpiæ apud Michælem Cnobarum Daniel Papebrochius in *probatiss. sanctorum Vitis*, tomo VI, Maii mensis ad diem 26, pag. 375 et sequentibus, edidit opuscula Goscelini omnia ad *Vitam S. Augustini Cantuariensis episcopi* spectantia, nimirum *De vita et miraculis* libros 2, *De translatione* libros 2 quibus commentarium p. 373 præmisit, ad paginam autem 443 pertingunt. In eadem autem Cottoniana Bibliotheca sub effigie Vibellii, littera e, codice 8, n. 15, exstat *Vita sancti Kantigami confessoris*, qui et Ingalschu nominatur, per Joscelinum. »*

C Commendat eximie hunc Goscelinum Guillelmus Malmesburiensis lib. iv *De regibus Anglorum*, cap. ultimo, et in libro *De Dorobernensibus archiepiscopis*. Cæsar Baronius, in Annalibus ad annum 862, Gotselinum hunc *Morinensem* appellat, alii *monachum Bertinianum*, quæ cum superioribus minime pugnat; nam ex oppido Sancti Audomari seu abbatiæ Sancti Bethini in Angliam a S. Anselmo evocatus est. Plura de illo Joannes Mabillon in observationibus præviis ad Vitam sancti Augustini Cantuariæ archiepiscopi, *Sæculo I Sanctorum ordinis divi Benedicti*, pag. 498; quod anno 1668 Parisiis in-folio apud Carolum Sarreux impressum est. Gerardus Joannes Vossius, lib. II *De historicis Latinis*, cap. 47, pag. mihi 398. Valerius Andreas in *Bibliotheca Belgica*, verbo *Goscelinus*, pag. 298, editionis 1643, Lovani in-4º.

S. AUGUSTINI ANGLORUM APOSTOLI

VITA MAJOR

(Vide Patrologiæ tom. LXXX, col. 41.)

EJUSDEM VITA MINOR

(Vide Patrologiæ tom, CL, col. 743).

HISTORIA TRANSLATIONIS S. AUGUSTINI EPISCOPI

ANGLORUM APOSTOLI

Aliorumque sanctorum qui in ipsius monasterio Cantuariensi quiescebant.

AUCTORE GOCELINO EJUSDEM LOCI MONACHO ÆQUALI

(MABILL. *Acta SS. Bened.*, tom. IX.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Gotselinus seu, ut codex ms. habet, *Gocelinus*, monachus e Bertiniano in Cantuariense monasterium translatus, totum sese scribendis sanctorum historiis ita dedit, ut præcipuus post Bedam Venerabilem rerum a sanctis viris in Anglia gestarum scriptor a plerisque auctoribus censeatur. Jam ex eo beati Augustini Anglorum apostoli Vitam Sæculo I Benedictino edidimus ad annum 607, reservata ad hoc usque tempus ejusdem sancti aliorumque in monasterio suburbii Cantuariensis quiescentium translationis historia, quod multum conlerat ad illustrandas res ordinis nostri hoc præsentī sæculo undecimo in Anglia gestas. Plura de eodem auctore hic congerere superfluum esset, cum jam satis superque notus esse debeat ex iis quæ loco Sæculi I laudato de eo protulimus: ubi etiam de sanctis in eadem translationis historia memoratis plura diximus, quæ hic repetere non juvat.

2. Superest itaque ut pauca solummodo dicamus de aliis sancti Augustini translationibus, quæ postea variis occasionibus factæ fuerunt, ut ex Willelmo Thorno discimus, qui monasterii Augustinensis, in quo degebat, Chronicon scripsit, ad annum usque 1397 productum. Hic auctor ait Widonem abbatem anno 1091 statim peracta solemnī, quam Gocelinus, describit, sanctorum reliquiarum translatione, pleraque beati Augustini ossa in ecclesiæ muro abdidisse: ne forte irruentibus Danis sive Northmannis, aut aliis barbaris, quod tunc in Anglia sæpius contingebat, ossa beati pontificis violarentur. Nec inutilis fuit abbatis cautela. Nam anno, ut idem auctor attestatur, 1168, die decollationis sancti Joannis Baptistæ, combusta ferme integra Augustinensi ecclesia, beati pontificis feretrum ita deformatum fuit, atque exinde ita neglectum, ut paulo post plane ignotum fuerit quo in loco sancti antistitis reliquiæ haberentur. Id tandem ægre tulerunt Augustinenses monachi: quare anno 1221 instigante Joanne ejusdem loci priore, cum aliis monasterii senioribus, jejuniis, vigiliis, orationibus aliisque piis exercitiis vacare decreverunt, quousque tanti thesauri notitiam a Deo acciperent. Annuit eorum votis Deus, ac prior, aliquot fratrum consilio, qui hoc sibi a Deo revelatum fuisse fatebantur, jussit murum effringi juxta altare sancti Augustini, ibique detectus fuit saxeus locus, qui, indicante inscriptione, beati Augustini corpus continebat.

3. Aberat tunc Hugo loci abbas, ad Ludovicum Francorum regem legatus: quo reverso, convocatis ad sollemnitate multis abbatibus, aliisque Angliæ proceribus, beati viri reliquiæ in locis congruentibus reconditæ sunt, excepto capite, quod in vase auro argenteoque ac variis et pretiosissimis lapillis ornato conclusum fuit, ut populorum venerationi statis diebus exponeretur. Ceterum vicennio postea, anno scilicet 1240, restaurato monasterii sacrario, corpus sancti Augustini in ejus medio collocatum est, habens ex utraque parte aliorum ejusdem loci patronorum corpora in gyrum disposita: annis sequentibus duo altaria addita sunt, unum scilicet ex utraque parte, quæ omnia egregia representat, tabula æri incisa, quam tomo I Monastici Anglicani habes, eamque Papebrochius tomo VI Maii Bollandiani ad diem xxvi ejusdem mensis inseri curavit, ne pereat tam illustris Anglicanæ pietatis monumenti memoria, quam Henrici octavi apostasia sanetuanī eversione alias abolevisset. Beati viri mentum hanc cladem evasit, quod religiose asservatur in monasterio sancti Salvatoris ordinis Cisterciensis apud Antuerpiam, celebrem Belgii urbem. Librum de hac re singularem reverendus dominus Franciscus Dierick, ejusdem loci abbas, edidit, qui anno 1624 typis mandatus est.

4. Porro licet ad calcem Vitæ sancti Augustini Sæculo I polliciti fuerimus nos huc integram translationis ejus historiam prolaturos, cum tamen eam postmodum cum V. C. Daniele Papebrochio communicaverimus, qui illam ad diem xxvi Maii Bollandiani edidit, visum est satis hic ea solummodo exhibere, quæ magis conferre poterunt ad illustrandam hujus Sæculi historiam Benedictinam, relictis miraculis aliisque minoris momenti actis, quæ apud ipsos Bollandianos, qui plura cupit, inveniet.

INCIPIT PROLOGUS DOMNI GOCELINI

Ad venerabilem Cantuariensem archiepiscopum Anselmum, de translatione sancti Augustini, Anglorum apostoli, et sociorum ejus.

Dux Anselme, Patrum Pater, et vigor ecclesiarum,
Quem celebrat titulis Romanus et Anglicus orbis,
Ne spernas imi pronom munus Gocelini.

In arce sapientiæ ad mensam cœlestis philosophiæ, ecclesiastice princeps, principaliter præsidenti ferculum tibi aureum afferre gliscit cor meum, non mei studii, sed Augustini summi opibus pretiosum,

8Q
310
M35

eius virtutibus refertum, ejus charismatibus conditum, ejus sanctorumque sociorum ipsius auro et gemmis confectum. Codicillus est recentis translationis, signorumque ipsius, suorumque consortum, quæ diversis locis per hoc fere ab ipsa transla-

tione septennium, testibus fidelium præsentium aspectibus clare patrata noscuntur. Beata tui pontificii tempora, in quibus tanta diuturnitate clausa parturiente sanctorum terra, reluxit nobis cum suis gemmis hæc angelica margarita ! etc.

LIBER PRIMUS

CAPUT I. *Translationis hujus festum aliis SS. commune.* — Post antiqua evangelici protoparentis anglorum Augustini solemnia celo triumphata, quæ nuper egimus laude festiva, nova nobis oritur gloria, nova lætitia, solemnitas nova. Ipsa est sua sanctorumque collegarum suorum translatio nova, quæ post centum (1) fere lustra in nova ejus facta jam luget Ecclesia, etc.

CAP. II. *Nova ecclesia amplior extruitur.* — Sublimatum augustius novæ Augustini ecclesiæ presbyterium totum illud cum amplis porticibus amplectitur spatium, quod sanctæ Dei Genitricis ab oriente contiguum possederat oratorium, suo celestiumque virtutum jugi solemnio ac signis illustrissimum. Hinc reliqua navis veteris monasterii cedere jussa ædificio surgenti, jamque rea minarum excidii, ne obruat diruitur. Ante tamen cuncta sanctorum turba omnibus sacrariis diffusa a jactura cruitur, et novis tectis reponitur, sicut illi a mundi ruina cum Loth a Domino liberantur. Sic apostolica Augustini aula ad destinatam metam tendebat, sed suæ dormitionis porticus obstabat. Quid faciat ergo auctor ædificii devotus abbas Scollandus, dum nec illa sancta penetralia tanto ævo intacta movere præsumit, nec opus coeptum, nisi ablatis obstaculis, procedere possit : maxime cum prædecessor suus præscriptam Dei Genitricis basilicam fractam morte fuerit. Sed ipso inter hæc superno arbitrio de medio terrenarum curarum sublato, successit abbas Wido (2), cujus anno quarto (3) facta est quæ ascribitur translatio. Cui rex consultus favens jusserrat, ut cum pontificum et abbatum populorumque affluentia decentissime ageret hæc solemnia, volebat et ipse interesse, sed tunc ibat (4) in expeditionem Scottiæ. Sed monasteriarcha, ubi turrim præfatis porticibus supereminentem augusto fastigio extulerat, dum reliquam templi navim protendere flagrat, illud beatorum cubiculum moræ impatiens, qua sancti crucerentur, forti ariete subvertit, lotque superni regni principes longiturna pace soporatos, festinata modo virtute negligentiam excusante obruit. Antea tamen condignorum sanctorum Adriani confessoris

et Mildrethæ Christi virginis nardiflua pignora mira suavitate vernantia solemniter exportari, et imminentem casum evadere fecit.

CAP. III. *Illæxæ inter ruinas SS. reliquæ.* — At vero ipsis primoribus, videlicet Augustino, Laurentio, Mellito, Justo, Honorio, Deusdedit in prædicta obrutione relictis, divina protectione quasi manum submittente, saxa et ligna pepercere, quibus durior humana obstinatio non pepercit. Nam ubi tantæ moles lapidum, trabium tectorumque plumbatorum, quæ sacrosancta corpora obruerant, sunt ablata, omnes illæ illorum sepulcrales ædificulæ cum essent fractiles et lateritiæ, sed et sculpturæ et imagines angelicæ cum Dominica majestate (5) super tumbam magnifici Augustini mirifice formatae, cunctis miracula Dei acclamantibus illæxæ apparuere.

CAP. IV. — Restabat interim paries australis, quæ parte almus Augustinus, sacerque Deusdedit quiescebant; qui tandem multo ariete solutus, dum certo nutu sanctos oppressurus crederetur, protinus inestimabili Dei virtute, quasi in saltum excutitur, et ad austrum contra impellentes totus integra soliditate prosternitur; quantumque vastus et cacuminatus erat, tantum spatii jacens occupabat. Vix evassissent securi impugnatores, nisi his superna clementia sanctorum meritis pepercisset. Tum vero ad tam evidens signum clamor laudisonus attollitur omnium. Nam qui superius dilectos obrutos servaverat, hic ne obrueretur, vetabat. Sic plerumque ipse sanctorum mirificator alios in mediis ignibus protegebat, ab aliis etiam ignes fugabat; istos per profundum maris siccio vestigio transtulit, alios super undas currere fecit.

CAP. V. *Sub dio relictæ.* — Jacuere tunc per novem hebdomadas illæ cœlestes exuviae sub dio ac si vulgaria funera expositæ, et ad omnem impetum aeris ac sordium patuere. Adeo, proh dolor ! terrestri dissimulabat indignitas, quibus angelos concives frequentasse credimus excubias. Certabat tamen fratrum devotio pro suo modulo defensacula speciali principi suo parare Augustino.

CAP. VI. *Negligens corripitur.* — Composuere tumbam die in Nonas Septembris consignavit. Scollando successit Wido, ex monasterii gremio assumptus.

(4) Is erat Guillelmus Rufus, qui ex Northmannia hoc anno, mense Augusto reversus, in Malcholum regem Scottorum Northumbriam infestantem movit.

(5) Id est SS. Tripitatis seu Christi.

(1) Obiit an. 707.

(2) Id est anno 1091.

(3) Scollandus, ut dicitur infra cap. ultimo libri II, obiit uno die ante Guillelmum regem, id est die VIII Septembris anno 1087. Guillelmus enim Conquestor Rothomagi defunctus est IX Septembris ejusdem anni, ex Orderico Vitali et aliis auctoribus : hinc emendandus Guillelmus Thorn, qui Scollandi

guriū assiculis (*id est*) parvis asseribus), et unus aut duo pro artitudine vicissim agitabant vigiliās cum luminibus et canticis divinis; ubi unum forte somno pręgravatum vox audita increpuit: «Ethic, inquit, non dormitioni sed orationi locus congruit;» qua correptione frater ille vigilantior est redditus in prece.

CAP. VII. *Ornamenta mire servantur* — Deinde candela oblata, candelabro negligenter affixa, super tumulum sancti linteis et palliis solemni ter ornatum decidit, ibique trium pedum tractum signante favilla (aberant enim custodes) exarsit. Tandem superventum est, candela ablata, favilla excussa, lintea et pallia prorsus intacta fulsere; quo miraculo omnes Deo gratias exultanter reddidere.

CAP. VIII. — *Gundulfus ep. Roffensis translationem facit.* — Jam dies propositus gratissime illuxerat sacrę translationis. Adest venerabilis pontifex ecclesię Roffensis Gundulfus, qui tunc archiepiscopus defuncti (5*) auctoralis vice pollebat. Progreditur cum abbate et Patribus ac officialibus hymnicis ad illud Sanctum sanctorum, ad illud Domini sacrum ac propitiatorium. Jubet primum summi Augustini aperiri; nemo approximare pręsumpsit, timor omnes absterruit. Videres artifices tanquam reos sub iudiciis et quęstoribus ac fulmine trepidantes. Viderant pridem egregium juvenem monasterii artificem celeri morte multatum, qui jussu abbatis primus hanc sacram porticum impulit; nec ille tam officiosus excusari potuit, quia pręceptori obedivit, quin pœnam pręsumpticis gratię luerit, sed fidentissimus episcopus jam tridua abstinentia pręlibata a fratribus, armatus fide, prece ac devotione, ultro ferramentum invadit, ictum in tumbę frontem dedit, suoque exemplo et hortatu reliquos in opus animavit.

CAP. IX. *Odor suavis e sepulcro S. Augustini.* — Primo pręstantissimus artificum magister, templique spectabilis dictator Blitherus, expetita pontificis benedictione, trepide, lacrymose et prostratim accedit, altareque capitis summi Augustini ad pavimentum exhaurit. Ibi complanatum arcę Parii marmoris candens saxum quadratum offendit. Quo paululum evecto, erumpens vapor nardii suus quęsitorem suum in ora reverberavit, et se adesse qui querebatur, sua suavitate pulsanti respondit. Intellexit vir prudens ultro oblatum, quem alto fossatu et laborioso quęsitu formidaverat vix inveniendum; stupensque et tremens lapidem reposuit, atque hoc mirificum thymiamaterium oclusit, perpendens sapienter non sui esse officii ulterius progredi. Cedit illico, testatus summis quęsitum pignus adesse; nec tacebat interea jugis psalmodia. Protinus jussu abbatis fratrum manibus removetur prędictus lapis. Tum vero ingens spiritus suavissimorum aromatum velut a pectore et ore dormientis Augustini

A exsiliit, longeque ventilatus, omnes tam mira quam in experta prius dulcedine replevit. Quoque magis hæc balsamica apotheca reserabatur, eo profusius odor cęlestis jaculabatur. Continuo locus ob gloriam Patris et impetum populi cortinis ambitur, intusque a fidelibus domesticis desiderantissimus thesaurus perscrutatur.

CAP. X. *Aperitur tumulus.* — Jam patente ostio clara luminaria ingeruntur, et ecce Anglię Christianitatis institutor primicerius, tot sæculis absconditus, tam desideratus, tam magno quam insperato gaudio ostensus, post annos fere quingentos conspicitur. Sane tot tempestatibus bellorum, tanto diluvio paganorum, exterminio populorum, subversione urbium et ecclesiarum, mira Dei protectione Augustinianum vestibulum, ut arca Noe, semper manebat intactum. Unde et ubi, et sicut primitus ipse cum beatis collegis suis a die dormitionis est conditus, eodem loco et eodem modo immotissimus est inventus. Patebat forma et quantitas corporis, pietas et qualitas antiquę obsecutionis, primęque tumulationis. Cernitur cum casula, alba, stola, baculo, sandaliis cæterisque pontificalibus instrumentis, ut putaretur adhuc carnę integritatis, nisi tactus probasset conditionem mortalitatis; quę tamen est ad augmentum glorię immortalis. Omnium ergo votis speluncam illam inestimabilis pretii thesaurariam fratres idonei cum summo ingrediuntur tremore ac reverentia, cum prece et laude Davidica. Colligunt in scrinia linteata, et palliata illa aurea, ac gemmea pignora, compagine et harmonia corporali rite composita. Asserit etiam aliquis illorum veridica constantia se inter illum pulverem pigmentarium solidas adhuc carnes quingentarii depositi manu contigisse, et suppliciter fovisse: unde hic merito estimatur hæc sacra gleba in custodia supernę gratię, longiturna durasse incorruptione.

CAP. XI. *Fit magna solemnitas. S. Augustini corpus transfertur.* — Interea indicta a pręsule summa et omni nitore lætitię colenda festivitas, totum monasterium adornatur tanquam Paschali dignitate. Ex templo tantę novitatis fragrantiam procul odoratur turba remota, confluit urbs tota, inundat Cantia, undique concurrunt populorum examina. Gratulantur immensum Augustinum suum jam quasi de morte reductum, etc. Exportatur itaque cum omni ornatu et processu ac jubilo celebritatis ecclesiasticę, cum vocum ac cymbalorum modulatione, cum supernorum et infimorum socia congratulatione, atque cum hac altisona gloria, ante authenticum altare summorum apostolorum, velut depositum cęlestecomponitur, donec paratodecenter thoro collocetur. Tanta vero gratarum Christi charismata refundebantur in populum de tanti Patris dulcedine, ut velut incensum passim stillarent lapud Beccum in Northmannia monachus fuerat sub Herluino abbate. Ejus Vita edita est tom. II Anglię sacrę p. 275.

(5*) Sedes Cantuariensis ab anno 1089, quo defunctus est Lanfrancus, vacua fuit usque ad S. Anselmi ordinationem anno 1093 factam. Gundulfus

erymis lætitiae, quibus ille dies paternæ præsentiae co tenus inestimatus potuisset clarescere.

CAP. XII. *Egri sanantur.* — Nec vacat interea a salute ille locus prioris quietis, ille lectulus proluxæ dormitionis; caret magni incolæ accubitu, sudat opifera balsama, et odore suo curat morbida: ægri, languidi, debiles, contracti veniunt vespere, et incolumes redeunt mane, etc.

CAP. XIII. *Inimici reconciliati.* — Magna erant tunc de Augustini præsidio miracula corporaliū sanitatum, sed majora sunt cordium sanatorum. Vidimus hic irremediabiles inimicos convenisse, qui ad sancti præsentium reconciliati sunt, etc. In tam nova tamque præclara festivitate episcopus missas candido choro conjubilante celebrat, et post evangelium de tanto tanti patroni tripudio populo sermonem dispensat, tantæ lucis mysterium cum spe beatæ resurrectionis, visionis et cohabitationis ejus perpetuæ fideliter intimat. Postremo peccatorum absolutionem, pœnitentibus cæmisionem, omni populo confluo ejusdem primi præsulis et institutoris sui vice atque auctoritate dat benedictionem, perennemque in Christo confirmat pacem.

CAP. XIV. *Congruent angelī.* — Superna quoque agmina his solemnīs congratulārī sunt visa. Contigit hæc celebrabilis translatio in Sabbato, cui sanctæ Dei Genitricis Nativitas succedebat die tertio. In ipso Sabbato et subsequente nocte Dominica, pervigil suorum custos Augustinus cum pernoctantibus psalmicæ ante apostolicum altare præstolabatur apparatus requiectionis suæ. Est autem Cantuariensis civis presbyter notissimus, probatæ fidei ac veriloqui, qui tunc forte hospitatus Wintoniæ (*Wincæster*), in ipsa nocte Dominica circa lucem parabat domum redire. Ecce autem inter somnolentiam vel exstasim, ut ille jurejurando adstipulatur, vidit eminus cælum apertum super Augustinianum templum, scalamque flammæ fulgore radiantem ab ipsa superna janua usque in caput ejusdem ecclesiæ, qua sanctus Domini accubabat, quasi columnam libratam, angelorumque chorū candidissimo ac splendidissimo habitu per illam descendentem usque in ipsam apostolicam aulam; totum vero monasterium quasi ingens globus flammivomum tantus fulgoris radius cum ipsa scalæ extremitate involvebat, ut percussu intuitu, quid intrinsecus, vel circa ea loca ageretur perpendere nequiret, etc.

CAP. XV. *Populorum oblationes.* — Deinde post illa Sabbati festa recentia, allulgente Dominica, alia Augustino festivitatis secundatur gloria, cum universa chorea iterum candidatur et purpuratur, cum præcipiti populorum fluvio et altisono laudum jubilo adornato solemnissime thalamo collocatur, ubi nunc a fronte et facie ecclesiæ pervigil speculator, et custos domus, ubiisque, et totius Angliæ suæ aurosa ædicula exubans, rite ab omnibus veneratur, atque

(6) Eorum Vitam dedimus Sæculo II Benedictino. Laurentius colitur in Februarii, Mellitus xxiv Aprilis.

(7) Malcolmī uxor, quæ adeo pietate enituit, ut

A ut omnium intervenor adoratur. Quis vero tantam vidit oblationem in auro, argento, ceris et candelis, aliisque resellis fidelium? Miraculo erat omnibus tam insueta copia, non capiebant hæc altaria, non sufficiebant colligentium certamina, noctes et dies non quiescebat offerentium turba, etc.

CAP. XVI. *Transferuntur et alii sancti.* — Volebant tunc et beatos ejus consortes transferre, quatinus una ejusdem diei celebritas unius astringeret mentis collegas. Verum et ipso die et sequenti, quæ erat, ut prædictum est, Nativitatis Matris Altissimi Verbigenæ, in uno Augustino componendo manus dedere; nec suffecerant prorsus, intercurrente jugi plebium glomeratione, opus explere. Tertio demum die, id est tertia feria, vix ædiculam et opertorium accubantis ducis confecere. Quarta tandem die, quæ est quarta feria, quasi expeditis lacertis ad beatissimos contubernales et successores suos, Laurentium ac Mellitum (6), ad ipsum principem deveniendos accessere. Laurentius cum ipso duce Augustino primus venit, cum quo et diaboli aciem primus rupit, primusque ab ipso adhuc vivente ordinatus archiepiscopus, ut quondam sanctus Clemens summo Petro superstiti successit; Mellitum vero electissimum præcellentissimum Gregorius Augustino postmisit auxilium in procinctu Christi strenue succenturiatum. De beato Laurentio dulce esset memoratu quomodo mortuum suscitaverit, super undas maris pedibus cucurrerit, igne de cælo evocato virtute Eliæ impios conflagraverit; quomodo fontem aridis locis productum in perpetuum rivum effuderit, quæ pœna arceatur omnis feminarum accessus ab ecclesia, quæ ejus apostolatus extructa et consecrata est in Scottia; ut nuper regina Scottiæ inclyta Margareta (7), cum oblationibus aditum tentare ausa subito sit percussa atque repulsa, sed clericorum prece restituta. Verum hæc loci artitudine exclusus prætermitto, alibi Deo aspirante retexenda. Mellitissimi vero Melliti, archiepiscopi a primitivo Augustino tertii, probatissima sanctitas in Historia fidelissimi Bedæ, conflagrantem urbem Doroberniæ semet ignibus opposito liberat, flammam retrorsum tempestate et turbine violentius propulsat, a cujus facie redidit ventique rogiue, pereuntque citius cum suo terrore. Hujus etiam primi pontificis et illuminatoris Landoniæ condignis meritis adscriptum legitur, quomodo inclytam ecclesiam Westmonasterii (*Westminster*) nocte Dominicæ diei, qua dedicaturus erat in honore Principis apostolorum, ipse claviger arduum opus prævenierit, et per piscatorem transvectus Tamensæ fluvium (*la Tamise*), omne officium et solemnem dedicationis ecclesiastico ordine exegerit; quod claris indicis intueri fuit, atque in signum facti xenium pontifici insignem piscem miserit.

CAP. XVII. *Quo ordine disposita SS. corpora.* — Pium est etiam posteros audire, quod jam non est

inter sanctas locum meruerit. Obiit anno 1097, die x Junii.

videre, qua hic sancti prius requieverint positione. Primus Augustinus suæ porticus australe latus possidebat, et sacris vestigiis orientalem maceriam pulsabat; ab ejus læva primus successor et lateralis Laurentius, ut præmonstratum est, simili spatio protendebatur, tantummodo remotus quantum loci altare beatissimi auctoris sui Gregorii, hinc inde utrumque adsciscens, occupabat. Cetera pars aquilonaris latitudinis a sinistra almi Laurentii Adrianum sanctum exceperat; virgo autem Christi Mildretha, unica patrum gemma, a boreali pariete australi Augustino concorditer respondebat regione, quos supra translato extulimus. Ejus vertici ut beati Augustini altare astabat; at capiti sacro Laurentii Mellitus ut proximus successor in producta ecclesiæ area imminabat. Melitus justifluum Justum secundum suam successionem sibi accommodat ad caput: a Justo vero dextera beatus Honorius successor Justo, a dextera Honorii sanctus et a Deo datus Deus dedit successionis suæ ordine subjungebatur. Is nempe a capite summi Augustini ejusdem australis parietis thorum commeruit, quos tantum medium ostium, quo intrabatur discrevit. Sic tamen erant omnia illa angelorum Dei mausolea distincta, ut transitus haberetur inter singula.

CAP. XVIII. *Ignoti sancti tumulus. Appellatur Deonotus.* — Igitur efferendo beati Laurentii corpore, dum pavementum, quod coram Gregoriano altare inter ipsum et præclarum Augustinum patebat, prius evellendum censeretur, quatinus a latere fracta tumba facilius exitus sancto pareretur, mirum dictu! ferramenta et ingenia omnium ridebat durities laterum. Sane hæc tam solida structura probebat thesaurum nostra latentem sæcula. Sed quoniam labor omnia vincit, imo fides, quæ in Deo persistit, sude ferri robustissima ab anteriori margine suffodiunt et impellunt. Tandem rebellis fortitudo crebris ictibus subjicitur; nec tamen munitissimus laterculorum textus solvitur. Verum, mirabile visu! quasi ligneum tabulatum conclavatum ad spatium amplæ januæ integer sustollitur. Dumque sic excrustato pavimento evulsa crates erigitur, sepulchralis cryptula, quæ coram ipso, vel sub ipso altari latebat, evulso pariter lapillo violatur. Ita modico foramine facto, protinus ingens vapor inexpertæ suavitatis ebulliens, non solum astantes ut vehemens flatus in faciem percussit, sed et totum claustrum monasterii ac fratres in eo residentes nova aromatum virtute perflavit. Ad tam insperatum miraculum dicebant astantes: « Quis iste est? » dicebant absentes: « Quid est hoc? » Ita hic omnibus ignotus persona et nomine, omnibus et præsentibus et absentibus innotuit meritorum charismate. Adeo enim erat omni nostro ævo jam abolitus, ut nihil minus quisquam animadverteret, quam quod sub illa pavimenti planitie aliquid præter humum latitaret. Gratias Deo omnium bonorum largitori! pro noto patrono Laurentio, quem quærebamus, ignotum consortem invenimus; crescitque duplicatum gaudium nostrum, dum

utrumque habemus: verum hic uno dolore indignitas nostra tabescit, quod dum scimus quid sit quod habemus, quis sit nescimus, nisi quod illum de intimis Patris Augustini pignoribus fuisse, qui tali loco conspeliari meruerit autumamus. Nomen vero, quia antiquum perdidimus, novum et familiare sibi fideliter imposuimus, ut usque in diem revelationis vocetur nobis sanctus Deonotus. Sub eodem itaque Gregoriano altari, sacrosancta gleba sepulti ad ipsum orientalem parietem contiguum, sicuti Augusti et Laurentii porrigebatur, qui tanquam filius geminorum patrum æque medius, vetut utriusque alis fovebatur. Reserata ergo illa aromatum apotheca magis ac magis annitentes populos reficiebat divina fragrantia. Unde raptum pulvisculum quidam naribus applicuit, et paradisi amœnitatem æstimavit; quoque magis stupeas, cum statim pulverem reposuerit, manus ejus diutius inde fragravit. Quia itaque die illa propter impetum populi non poterant, ipsius Deonoti sacratissimam glebam plumbea theca susceptam mane, id est quinta feria, in novam ecclesiam transtulere, et post novum altare novæ porticus memoratissimi papæ Gregorii decenter reposuere. Habemus unum ex senioribus monasterii adeo notæ probitatis, ut ejus assertioni non credere injuria sit. Testatur hic sibi postera nocte per soporem quasi hujus sancti faciem et formam præclare conspectam, staturæ proceritate et monachili schemate condignam, seque ita allocutam: « Gratias amicales habeo et mercedem perpetuam imprecor, aiebat, vestræ fraternæ devotioni, pro diligentia et labore, quem pridie exhibuistis meo transferendo ac componendo corpori. At equidem non sum ille quem me esse censebatis. » Conferebant enim fratres inter se, hunc esse Rufinianum illum, quem beatus præp. Gregorius quondam cum beatis Mellito ac Justo destinaverat in adjutorium Evangelii sacratissimo Augustino, aut aliquem ex illius sacro contubernio. » Nescitis, inquit, quis sim, nec adhuc scietis; scietis autem postea ad nutum supernæ dispositionis.

CAP. XIX. *Transferunt SS. Laurentius et Mellitus. Milus sanatur.* — Isto igitur præveniente vel, ut jucundius dicam, supplantante priorum Laurentii ac Melliti translationem, ad ipsos cum nostro stilo redeatur. Enucleantur tumbæ illorum a latere, nec minus quam supra diximus, irruenti turbæ cynamoma et balsama sua effudere. Jamque paratus Laurentius dignum consortem Mellitum præstolatur. Compositis utrisque in adornatis digne oculis, prior effertur, alter subsequitur: procedente candida concione gloriosus in sanctissimis Dominus altisone glorificatur. Jam Laurentius ostium novæ ecclesiæ intraverat, Mellitus exterius imminabat, ibi pium, ac celebrandum Dei miraculum ad intellectum bonum populos animavit. Aderat quidam miles, cujus oculus dextrum carbunculus, quod malum Franci per antiphrasim Bonum-malannum vocant, adeo possederat, ut non modo de visu, sed et de vita

periclitaretur. Ipse orbis, ipsa supercilia, nasusque spatium suum a tumore excesserant, tota facies largius extuberabat. Instabat, impingebat, anhelabat, ut ad unum remedium suum Augustinum perlingeret; sed turba, sicut in Evangelio cæco, clamantibus obstabat, et confortissima acie reprimendo accessum vetabat: sed vicit, ut assolet, perseverantia, vicit ut potuit, et salutem violentia rapuit. Itaque impellens et irrumpens densatos cuneos elatum brachium protendit, ac desuper nitens extremam partem vectis, quo beati Melliti feretrum portabatur, summis digitis contigit; ipsumque tactum quasi collyrium, quasi emplastrum, quasi optimum unguentum morbo oculo infricuit, simulque, « O sancte Augustine, subveni, » proclamavit. O Dei potentiam! o sanctorum gratiam! o hominis confidentiam! cum illius mali tyrannis aliqua læsione irritata magis minetur exitium, statim ad sacrum tactum ut incantatus anguis crepuit, sanies pestifera defluxit, visus et vultus detumuit, omnemque dolorem subita salus et lux tenebras profligavit, etc.

CAP. XX. *Cæca illuminatur.* — Interea depositis sanctis ante altare præsidii Augustini, agitur de ipsis missa celeberrima, ut decebat sanctos sacerdotes Domini, in qua habito sermone ad populum, illorum præclara exponuntur merita. Unde fide illuminata anus quædam, quæ intererat, diu carens luce mundana, dum fideliter clementissimos patres interpellat, reseratis extemplo luminibus, clare diem capiat, etc. Post missas adjunguntur Augustino digni consacerdotes, prior Laurentius a dextris, secundus Mellitus a sinistris.

CAP. XXI. *Transferuntur ceteri, Deusdedit, Justus, Honorius, Nothelmus.* — His ita in quinta feria compositis, sextam feriam nanciscuntur reliquis sanctis Justo, Honorio ac Deusdedit (8) afferendis. Sed nimirum divina dispensatio Sabbatum his intendit, quæ dies translationis Augustini jam erat octava, quantinus istorum sanctorum amplius innovaretur gratia, et omnibus per suos dies translatis consecraretur festiva, omnesque conjungeret ac solemnizaret pariter hæc una dies ut charitas una. Ipsa ergo sexta feria itum est ad prænominatos sanctos, quasi facillime ac celerrime adducendos; acceditur ad sacratissimum Deusdedit, qui, ut prænotatum est, australem parietem post Augustinum possedit. Incredibile sed verum dicemus. Totum illum diem, totam sequentem noctem in frangendo vel reserando ipsius mausoleo attritis viribus consumpserunt, manetandem Sabbati anhelosudore erythrulam ejus per-ruperunt. Deinde eruptæ beati Justi usque ad horam primam attentius insudarunt, et vix eam tandem reserarunt. Postremo sancti Honorii, qui horum medius accusabat, pertusa in latere crypta sancto egressum dabat. Hic

A ergo interroga vitam almiflui Deusdedit, mira odoramentorum suavium gratia de ejus crumpens tumba enarrabit. Sciscitare quis sit Justus, exponet tibi cælestium aromatum domus: Honorii quoque virtutes et merita uberrima loquitur apothecæ suæ fragrantia. Omnium ergo horum patriarcharum unica paterni affectus viscera, et pectora una proclamant divinarum nardorum prærogativa. Translata sunt itaque hæc tria coram summa Trinitate radiantia candelabra in hac die Augustini octava, quod ad hoc, ut credimus, superna distulit ac retardavit benevolentia, quantinus, uti prætulimus, amplius consecratur et solemnizetur in tot hierarchis hæc eadem dies octava, totaque septimana festive exacta, octava reddatur prima: jamque mysterium resurrectionis in his sanctis operetur, quæ post septena volumina sæculi, octava interminabilis nascetur. Nec ab his separamus beatæ memoriæ archipræsulem et consortem suum Nothelmum, intra altare sancti Gregorii inter eos ante reconditum, et nunc secundo cum eis translatum, quem auctorem et indicem historiæ Anglorum scriptor Beda præconatur (9). Ducebat hos duces suos ut priores solemnissima processio et canora laudatio; ipsisque coram altare præsidii Augustini, donec suis sedibus inthronizarentur, missa festiva celebratur.

CAP. XXII-XXIII. — Hæc etiam die irradiata claris miraculis favere superna benignitas dignata est sanctis suis, etc.

CAP. XXIV. *Nova reliquiarum dispositio.* — Nunc C autem hi senatores nostri et Patres conscripti pariter ut primitus compositi requiescunt, sicut unus spiritus, una fides, una charitas, una religio et gratia erat in eis. Majordomus Augustinus frontem et principalem ecclesiæ porticum possidet cum primo successore laureato Laurentio, sibi proximo a læva, et mellifluo Mellito, successore secundo, apposito a dextra. Ipse principale caput suaviter reclinat assisto altari sanctæ Trinitatis. Post Laurentium justissimus Justus et Dei dato assumptus Deusdedit subjuncti a sinistris honorificentissimo Honorio, et theorito Theodoro respondent a dextris. Hi sunt septem oculi Domini, per quos nos propitius respicit. Illi septem stellæ in dextera ejus, et septem candelabra aurea coram se lucentia, quibus septiformi gratia Spiritus sui septemplexiter Ecclesiam suam illuminat. Horum exterioris alæ, borealis Mildreda et australis Adrianus proprias tenent partibus, et altaria ad capita ut Augustinus, Mildreda altari prænitet sanctorum Innocentium, quos omnes virginali sovet gremio, et cum eis cytharizat et cantat canticum novum Sponso suo et Agno, illum quocunque ierit pariter sequendo. Adrianus Protomartyris Stephani, nec non Laurentii ac Vincentii martyrum tenens altarium, martyrali vita marty-

(1) Justus colitur die x Novemb., Honorius xxx Septemb., Deusdedit xv Julii.

(2) In prologo Historiæ. Nothelmus nusquam in

Martyrologiis ut sanctus celebratur, dicitur a Godwino die xvii Octobris, anno 744, obiisse.

ram testatur consortium. Item e regione boreali suum quique in meridiem salutant successorem. Laurentius Mellitum, Justus Honorium, Deusdedit Theodorum, Mildreda cum temporali thalamo patrem Adrianum, omnesque praesidem efferunt Augustinum.

CAP. XXV. *Justi elogium. Epistola Bonifacii papae S. Justo scripta.* — Sed quia horum tres altissimae Trinitatis confessores, Justus, Honorius ac Deusdedit hanc hodiernam Augustini octavam, sua propria translatione vindicant primam; illorum dissimulare dignitatem, aestimamus injuriam. Sane quia Beda Venerabilis in multiplici historia sua minus horum declaravit miracula, non ideo a fide nostra obliterari debent tantorum merita; an non sufficere tarditati duritiae nostrae potuit, quod Augustinum cum ipsis suis sociis apostolicam vitam et virtutes cum innumerabilibus signis imitari, atque pro ipsa quam praedicabant fide mori paratos descripsit? Parvae sanctitatis testimonium aestimandum est, inter alia praeconia, quod sacratissimus papa Bonifacius, a praecipuo Gregorio quartus (10), beatum Justum apostolicis litteris collaudet, ejusque meritis ac caelorum praemiis gentium conversionem adscribat, quod ipsa Epistola partim annotata gratius elarebit. « Dilectissimo fratri Justo, Bonifacius. Quam devote, quamque etiam vigilanter pro Christi Evangelio elaboraverit vestra fraternitas, non solum Epistolae directae a vobis tenor, imo indueta desuper operi vestro perfectio indicavit, » etc. *Integra habetur apud Bedam lib. II, Hist., cap. 8.*

CAP. XXVI. — *Honorii elogium.* — Honorium nihilominus sanctissimum Justo successorem (anno 634) ab Augustino primario quintum, beati papae Honorii successoris praescripti Bonifacii apostolicae litterae ut fortissimum Christi agonistam victoriosa corona triumphant. Pulchre vero et grata divinae gratiae consonantia, uno tempore eadem sanctitate atque eodem merito iste isti occurrit, ut Romanus orbis suum habeat Honorium, orbisque Anglicus pariter suum. Pulchre, inquam, ille huic univoca praerogativa hoc unanime dilectionis mittit exenium. « Dilectissimo fratri Honorio, Honorius. Inter plurima quae Redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera praerogare, illud etiam clementer collata suae pietatis munificentia tribuit, quoties per fraternos affectus unanimem dilectionem quadam contemplatione alternis aspectibus repraesentat, » etc. *Integram exhibet Beda lib. II, cap. 18.* Nec illud parvae gloriae (ejus) praerogonium est, quod per sanctum Felicem (11) a se ordinatum Orientalium Anglorum praesulem, illam

A quoque ad Christum converterit gentem. De ejus nuperrima revelatione parum quid sed magnum fidei monumentum hic inserimus. Derogabat quidam aemulus huic sancto, praeferebat illi quemdam saecularis opulentiae episcopum, qui Ecclesiam Dei multis opibus et ornatibus exstruxerat, cum istum tale aliquid utilitatis in via sua fecisse nullum vestigium sit. Quod ubi ejus loci alumnus prior nuntiatum aegre ferret, nocte subsecuta cuidam seniori aetate et moribus venerabili quidam honorificentissimus in visu adstitit, ita praelare, ut recolat adhuc ejus formae illum assimilare potuerit. attonitoque de tam spectabili et magnifica persona ait: « Quare ille talis hesterno sanctum domini Honorium abusiva lacerare voluit detractatione, in pontificis laudati praelatione? Cur his relatis, prior ex sancto Evangelio non respondit, quia omnibus aurosis et copiosis largitionibus divitum plus duae minutae valuerunt pauperculae apud Judicem justum? »

CAP. XXVII. — *Deusdedit, etc. a Beda laudati.* — Beatum quoque Deusdedit (12) sanctitate adjungimus consili. qui beati Augustini apostolatus sextus subjungi, et eidem tam proxime meruit conspeli. Hi sunt ergo omnes viri misericordiae, quorum justitiae oblivionem non acceperunt: quia enim praefatus historiographus (Beda) singulorum gesta describere nimium aestimavit, in fine omnium merita sic conclusit: De his omnibus recte et veraciter dici potest, quia *corpora eorum in pace sepulta sunt, et nomina eorum vivunt in generationes et generationes.* De caeteris viro, id est, regibus, praesulibus, abbatibus, aliisque sanctis translatis nunc est subsedendum; de quibus jam alibi dictum est, vel suo tempore dicendum, cum parato templo thorum perceperint destinatum.

CAP. XXVIII. *Odor suavis ex S. Melliti tumba.* — Post hoc ergo Sabbatum, cum in subsequente Dominica tapetia, quae fracta et exhausta sanctorum corporibus monumenta tegebant, pluvia et lutum sordidaret, custos illorum venerabilis haerebat animo utrum auferre tentaret, an in ipsorum obsequio, qui meliora reddere possent corrumpi sineret; rursumque recogitabat quod illorum gloria ornamentorum ecclesiae detrimenta non ambiret. Tandem accedens trepide cum incensu psalmodiae ad beati Melliti similiter perruptam et evacuatam cryptulam pallium ab apertura paululum seduxit; et ecce expertus pridie vigor caelestium odoramentorum vernantissime hunc percussit. Ille percussus prodigio. « Quid est, inquit, Domine Deus, quid est hoc: Unde spirat gratia? An quatrinduo vacua tumba adhuc sudat etiam absentia balsama? » Talia secum

(10) Legendum quintus, nam hic fuit Bonifacius hoc nomine quintus, qui et quintus quoque fuit pontifex post B. Gregorium, et infra isti Bonifacio successisse dicitur Honorius, numero sequenti. At quidem hic Bonifacius quartus esse non potuit, qui tertius post Gregorium fuit, et obiit anno 614. Justus vero anno 625 ex Roffensi ad Cantuariensem se

dem translatus est, quo anno mense Octobri extinctus est Bonifacius quintus. Justo, qui defunctus est anno 634, successit Honorius.

(11) De hoc Bollandiani die viii Martii.

(12) B. Honorio successit anno 653. Cantuariensi Ecclesiae praefuit usque ad annum 604.

senior ille stupido corde volutans, reposuit tegmina nardifluis foramini. ardens cuius esset hæc gratia certius experiri. Illico obtrusus odor velut exclusus lucis radius evanuit. Rursus ille detexit, rursus facta via effusus odor redolevit, etc.

CAP. XXIX. *Item ex S. Augustini tumba.* — Secunda dehinc feria, patente spatio, structura navis ecclesiæ procedit; fundatur columna spatiosa in aquilonari serie, ipso loco unde opulentissimus thesaurus Augustini corporis assumptus est. Cujus tumbæ vel cryptulæ sacros laterculos alvo capaci pro sacris pignoribus illa complectitur. Substrati vero pavimenti, cui beatissima gleba incubuit, lateros puniceos, nitidos, plano tabulatu contextos, et eroeca nardo fumantes certatim exerstantur, et in altari novæ porticus beati Gregorii supra memoria reconduntur. Sub his lateribus inventa est terra mundissima semipedis spissitudine fundamento, quod de pariete veteri Augustinianæ porticus præminebat superjecta; hæc quoque terra penetrante lateres Augustini odore, mirifica fragrabat suavitate. Quam ad prædicti fundamenti silices exhaustam per sacra busta Laurentii, Melliti ac Justi, quæ ecclesiasticæ structuræ persecutionem evaserant, distribuendam ac servandam censuerunt. Ne vero posterius nostri, hi qui fuerint filii dilectionis tanti patris, se nescire doleant bactenus descriptum ejus antiqui monumenti locum; notet qui voluerit hanc columnam, quam paulo ante designavimus, ejus continere lateritiam tumbam, numeretque et sciat ab illa. quæ turri orientali areuatur, tertiam. Quid enim piis hæredibus non videbitur dulce de tanto progenitore dinoscere? Quid vero non sit triste ejus gratiæ ignoraret? Verum de illis balsmaticis lateribus præscriptus senior fidelissimus, qui se hujus gratiæ innotesci repellit, unum clanculo subduxit, ne dicam, furtim subripuit. Laudabilis hæc culpa, quam fides adornat, charitas justificat: quia ille languentium remedio pio sacrilegio hoc prospiciebat. Nam divino instinctu hæc sacra eum reservasse consequentia miraculorum probat.

CAP. XXX, XXXI, XXXII. *Miracula.* — Orientium Saxonum provincia illustrem virum Francigenam novit incolam, cujus uxor diutino languore jam desperabat salutem et vitam: revelatum illi tandem in somnis est, quantinus propere ad sanctum Augustinum Cantuariæ mitteret, et laterem, qui ipsius saltifero corpori subjacuerat, aqua ablui expetaret; quæ inde bibens de Augustini virtute confidat, quia indubitata sospitatis remedium perci-

piat. *Quod factum est. Capp. 2 seqq. alia quoque miracula narrantur.*

CAP. XXXIII. *Pulvis et lateres ex tumulo S. Augustini pro reliquiis.* — Reliquias de pretioso Augustini corpore plurimi imploravere: sed nemo (tanta tamque pia est paterni thesauri servandi avaritia) vel unum capillum inde potuit obtinere. Verum de præscripto latere data beneficia adhuc loqui nos cogunt miracula, cujus servator supra memoratus dum hospitatus cœnobio Ramesensi (13) sermocinaretur de virtutibus ipsius præstantissimi patroni, narrabat etiam ipsos thuriferos lateres, quibus incubuerat sepultus, sanitatum charismate redundare. Rogatus ergo a fratribus inde reliquias sub conditione celebrandæ perpetuo translationis suæ, adduxit secum fratrem ex illo contubernio idoneum, præmittensque eum cum signo ad condignum seniore, dictum Elfwinum, hujus fidei amicissimum apud sanctum Augustinum, ipse opperiebatur ejus reditum ad Bertingam, provide scilicet dissimulans, ne quis de ipso sacro arcano præsentiret aliquid abducendum. Ille particulam pulveris, quem de sepulchrali crypta sancti Augustini exhauserat, et duo laterum fragmina, quibus sanctus indormierat, præfeto fratri remittit in bustula, qui Bertingensi (14) et Ramesensi ecclesiæ æque divideret utriusque gratiæ xenia. Susceptor itaque horum sacrorum, ut fuit metuens deprehendi, aut ut thesaurifer deprædari, ocius de sancto Augustino ad Christi (15) ecclesiam se rapuit, ibique consueta benignitate fratrum susceptus, nocte illa cum ipsis requievit. Mantica ejus servatrix sacri mysterii foris cum famulis remansit: famuli autem insolescentes, et tantæ virtutis præsentiam vel reverentiam ignorant, ea nocte tanto terrore et horripilatione exagitantur, quantum nunquam in vita perpessi sunt, ut jam interituros, aut in amentiam transiuros crederent, cum cur, aut unde hæc formido esset, aut quid portenderet prorsus nescirent. Ipsum quoque fratrem vox divina increpuit per soporem: « Quare, inquit, frater, creditum tibi pignus tam negligenter exposuisti? » Sequenti nihilominus nocte ipso in Roffensi ecclesia (*Rochester*) hospitato, rursus mantica sacrorum thesauraria cum famulis relicta, iterum brutos animos divinarum rerum indociles anterior pavor reverberavit, et plurimum noctis ut vecordes occupavit. Tertia die in Bertingam ad Augustinianum monachum Augustiniana pignora exhibuit, quæ ille lætissime excipiens, nocte imminente secum servavit.

CAP. XXXIV. *Monachi visio, et abbatissæ.* — Ipsa nocte hic sacrorum ærarius magnis visionum

Cantuariam et Berkingam medio prorsus itinere sita est.

(15) Id est de monasterio suburbano S. Augustini ad ecclesiam cathedralom Christo Salvatore sacram. Utraque ecclesia monachorum Benedictinorum fuit ad Henrici VIII tempora.

(13) De Ramesiensi cœnobio plura habentur in Vita S. Oswaldi, qui ejus monasterii auctor fuit, Sæc. præced. ad an. 992, pag. 727.

(14) Legendum forte *Berkingense*, cujus nominis parthenon exstitit haud procul Lundo in comitatu Esscekiensi. Certe intra reliquiarum delator pernoctasse dicitur in Roffensi ecclesia, quæ urbs inter

agitur mysteriis, etc. Ut ergo diluculum hausit, illas pulvereas sed mirificas reliquias ecclesiæ intulit, ipsique Deo amabili Animæ abbatis, quam ob gratiosam sinceritatem Charam-gratiam patres appellavere, rem omnem visionis et prodigiorum exposuit ordine. Illa dum ejus miratur relationem, amplius admirando propriam sic ingreditur eodem fere tempore declaratam exponere visionem, etc.

CAP. XXXV. — Ornatis itaque sacerdotibus et clericis, nec non sororia processione festive induta, excipitur sua medietas sacrati lateris, et pigmentati pulveris a devotissima ecclesia cum laude dulcissima, altera medietate alteri ecclesiæ, quam præmonstravimus, reservata. Colligitur hoc pretium pompose decorato serinio, circumfertur clauetro a sacerdotibus in benedictionem cum jubilo, comitatur paternis laudibus virginalis concio. Agitur in beata Augustini memoria missa solemnissima, modulante angelica camina, et superante ærea organa virginum melodia. Tanto adeo decertant triumpho, ac si Augustinum tenuissent corpore solido; missam personat Augustinensis monachus, servator et distributor suorum sacrorum fidissimus. Hic ergo, sacra præfatione finita cum angelico hymno summæ Trinitati sacra, grande apparuit prodigium, nostroque sæculo tam obstupescendum quam insuetum.

CAP. XXXVI. *Apparet ipse Augustinus.* — Soror ævo maturior, quæ administrabat altari, dum adstat

psalmis et orationibus intenta, aspexit palam præsignatum sacerdotem, sicut dominicis sacramentis conficiendis assistebat, etc. Eadem ergo solemnitate processionis, modulatorumque et ornatuum, atque missarum, suscepta est altera medietas sæpefati lateris et pulveris quæ obvenit Ramesensi monasterio: et ita celebrari in perpetuum translationem dignissimi patris Augustini promissum et confirmatum est sicut in Bertinga.

CAP. XXXVII. *Translationis festum.* — Hanc itaque semper recolendam sanctorum translationem festivam, annus incarnati Salvatoris millesimus nonagesimus primus, octavo Idus Septembris nostro ævo gratissime consecravimus, quo juniorem Willelmum regem Angliæ, et Widonem abbatem hujus festi latorem Augustini habuit, cui Roffensis præsul Gundulfus memorabilis pro archiepiscopo amabiliter obsecundavit. Ipso quoque abbate volente, placuit præstantissimo archipræsuli Anselmo cæterisque pontificibus, haberi in perpetuum hanc octavam præcipuam ac celeberrimam pro prima, quatenus tam Augustino duci quam cæteris collegis suis. Romanæ scilicet Ecclesiæ alumni et legatis, atque Angliarum principibus, ipsorumque successoribus in commune omnibus consecratur; in qua omnium facta translatio, ut jam supra memoratum est, comprobatur. *Sequuntur miracula ad finem hujus libri, quæ omisimus.*

LIBER SECUNDUS

Primitivus noster Augustinus, cum posterius translatus sit cum suis lateralibus, prima narrationis serie anticipatur: cæteri hujus amici ante ipsum translatis post ipsum recensentur. Ordo præposterus, sed necessario commutatus. Quare? Quia et cui potissimus hæc solemnitas præscribitur primatus debetur, et esurientibus paternas dapes citius medetur, ne longo suspendio diuturnæ ambagis, antequam ad triclinium perveniatur, æger expectator exanimetur. Nunc ergo quia grata occasio renovati templi hunc nobis in assumpto Augustino cæterisque primatibus peperit triumphum, congruum videtur a superioribus patribus id ipsum parturientibus textum secundare, et, intercurrentibus miraculis, gratiam tam ipsorum quam nostrorum dierum celebrare. Sic ambitus causarum (pensabit) moras colligendorum de pratis Elysiis florum, (et) diversas translationes præcedentium sanctorum ad Augustini jam translatis referemus sacrarium.

CAP. I. *Almerus abbas S. Augustini. Item Elfstanus* — Primo igitur Augustinensis abbas Alme-

rus (16), quasi quodam voto et præsidio futuræ translationis, arcus et columnas super sanctorum corpora Romana elegantia solemniter edificatas abstulit, quantumque audebat, viam exsurgendi illis paravit: de ipsis vero columnis et arcibus monasterii sui claustrum exornavit. Hiuc de abbate in pontificem mire renitens assumptus est Scirebourne, Elfstano condigno, qui beatissimam Mildredam ad suum Augustinum transtulit, succedente. Verum ipse judicio Dei misericordiæ, verberantis quos diligit, cæcitate percussus, episcopatum tam voluntarie descens, quam invite susceperat, ad paternum Augustini sinum rediit, et in cella infirmorum degens, otium suum in psalmodiis et orationibus exercuit. Nec prætermittenda est hic admirabilis super eo visio. Jacebat ejus minister vir honorabilis in ecclesia sancti Mauricii, adhærente ipsi cellulæ infirmorum: vidit quadam nocte ut accubabat, plene vigilans, duas personas venerabiles episcopum de eadem cella, in qua quiescebat, hinc inde in ipsam Thebaeorum martyrum basilicam adducen-

(16) Seu Elmerus; Vulfrico successit anno 1006, et anno 1022 factus est episcopus Schireburnensis. De quo Wilhelmus Thorn ait quod licet pie sanctus

credatur, ipsius tamen festivitas absque auctoritate apostolicæ sedis celerari nequit.

tes, ibique illum sibi medium familiariter assident, multamque eum eo sermocinationem, quam ille contemplator palam audire, etc.

CAP. II. *Henricus imp. desiderat reliquias S. Augustini.* — Præstantissimus autem abbas Ælstanus Romam proficiscens, a præcellentissimo imperatore Henrico ob gratiam famosissimi patris Augustini magnifice suscipitur (17), ubi eum de tanto hierarcha sermones solemnizarent, exclamiat imperator: «O si vel minimum articulum, vel aliquem capillum, vel tandem extremum pulvisculum de tanto thesauro nancisci mererer, quantis rerum pretiis id emptum vellem! quod inæstimabilis splendoris braviū! quantum Angliæ adeptum gaudet, tantum Roma adeptum fletet, nisi fides utrobique eum adesse, et ubique prodese de regno superno crederet.» Hæc dicens piissimus princeps insistebat magnopere venerando abbati, quatenus illud tam preciosum decus Romani imperii, ac generis humani jam transferret, sibi quæ aliquid tam sacrorum pignorum conferret: quod si obtineret, quidquid vellet in terris, vinetis, auro et argento sublimiter impetraret; insuper ipse tanti thesauri scrinium auro purissimo pretiosissimisque gemmis augustaliter ambiret. Sed abbas, quamvis eum accessum ad paternum aspectum, quem nostra dies meruit, cunctis opibus stræ præponderaret, tamen pro cunctis opibus rerum, nec suo, nec imperatoris desiderio obsequi auderet. Regressus domum, dum post monasterii sui provecum strenuissime actum quadriennio ante obitum langueret, egregium sui gregis arietem Vulfricum (18), sæculi et ecclesiastica ac litterali eruditione præclarum, abbatem sibi ad apostolicum sancti Petri altare, antiqua videlicet Romani privilegii ac libertatis consuetudine, apostolica auctoritate primitus firmata, ordinari fecit.

CAP. III. *De Vulfrico abbate.* — At Vulfricus, qui in dilatazione reipublicæ commissæ omnes antecessores studebat æquiparare, in ecclesiæ tandem suæ restauratione omnes certabat evincere. Verum impræsumptum cæteris conatum verchatur inconsulte præsumere, et illud tam antiquum, tam primarium, tam innumerabilium sanctorum domicilium sine auctoritate publica temerare. Interca illud splendissimum ac sanctissimum jubar nostri sæculi papa Leo (19) Simoniacam hæresim in Galliis debellabat, nummulariorum mensas et cathedras vendentium columbas evertebat, omnemque negotiationem avaritiæ de templo Domini ejiciebat. Mittitur ad illum Anglicarum Ecclesiarum principis Augustini vica-

arius ipse Vulfricus, pro ecclesiasticis magistratibus et gente sua responsurus. a rege scilicet Edwardo destinatus, ut erat in transmarina regna et summa negotia mitti tam assnetus quam idoneus; comites illi adduntur spectabiles, Dudo Sumersate episcopus, et Ramesensis abbas Ælfevinus. Tunc magnus sacerdos (Leo IX) Domini Remensem ecclesiam Sancti Remigii dedicabat, et fidum Christi dispensatorem miraculis ostendebat. Discussis ordinibus sacris, quis per ostium intraverit, quis aliunde ascenderit, Anglos innocentes Christi consul invenit; Anglos, et maxime Augustinensem legatum pro tanti nominis dignitate, ampliori benignitate excepit. Nam antea venerabilis memoriæ pontifex Scriberix Heremannus (20), cui laterales adhærebat, Romæ in amplissimo pontificum senatu (21) lucide disputaverat coram ipso beatissimo Leone, de Anglorum inexcusata omnigenis, vel peregrinis, vel civibus hospitalitate; de ipsa Angliæ ecclesiis ubique repleta, quæ quotidie novis locis adderentur novæ; de innumera ornamentorum et signorum per oratoria distributione, regumque et divitum in hæreditatem Christi amplissima largitate. Gaudebat summus amicus Domini Leo, adeo ut elatis manibus gratias ageret Deo. Addidit etiam præfatus episcopus nobilitatem Anglicæ hierarchiæ exponere, quod scilicet Cantuariensis præsul apostolica auctoritate, Romæ assidere debeat sanctæ Ruffinæ pontifici (22); Augustinensis vero abbas abbati castri Casini. Quæsitum est in decretis et inventum, ibique papæ atque omnium assensu corroboratum. Hujusmodi favoribus idem beatissimus papa Anglos familiarius habuit; Vulfrico vero ob sancti Augustini gratiam, atque suam concinnitatem deditior exstitit: omnia rememorantem de ipso sancto suisque condignis collegis amantissime audivit; suggerenti monasterii sui restaurationem gratissime annuit, ac benedixit. Sic Nathan David regis desiderio in ædificando templo favit: sed cum esset uterque propheta, uterque hic a Dei consilio ut homo erravit, nec quisquam quicquam poterit, nisi cui et quando Deus decreverit. Hoc desideriosus abbas non perpendens, et ad sibi incessum opus frustra nitens, facta legatione, templum suum a fronte diruit, beatissimam virginem Mildredam ante principale altare Apostolorum conditam in porticum patris Augustini transtulit, et juxta Aquilonarem parietem contra sanctum Augustinum collocavit. Partem quoque ab occidente oratorii sanctæ Dei Genitricis cum porticibus, quibus circumcingebatur, dejecit,

Sæculi.

(20) Tunc Hermannus Wiltoniensis erat episcopus, sed cum sedem suam anno 1078 Sarisberiam transtulerit, noster auctor ex nova sede eum denominat.

(21) In concilio, ut videtur, Romano, anno 1049, paulo antequam Leo in Gallias ad dedicandam basilicam Remigianam veniret.

(22) Is erat unus e septem episcopis cardinalibus, cujus sedes Portuensi episcopatu unita est.

(17) Id Romæ seu in Italia contigisse videtur, ubi erat S. Henricus hoc ipso anno, quo Ælstanus factus abbas Romam petiit.

(18) Vulfricus, hujus nominis secundus, Ælстано successisse dicitur anno 1047.

(19) Leo nonus, qui anno 1049 Simoniacos est insecutus in concilio Remensi, cui Vulfricus abbas cum Dudocone ex Anglia adfuit. Ejus concilii acta et Remigiani archimonasterii basilicæ, in qua habitum est, dedicationis historiam habes parte 1 hujus

et inter utramque ecclesiam, fratrum cimiterio quod adjacebat purgato, totum spatium ad fabricam corripit, parietes erigit, columnas et arcus componit. Lætabatur novo opere Cantia, quanquam monasticæ habitationi incongruum fecisset artificum imperitia.

CAP. IV. *Vulfricus ob dirutam S. M. ecclesiam punitus.* — At offensa est Regina poli de injuria templi sui : hoc suum sacrarium ; hoc, juxta Anglicum elogium, suum vestiarium ; hoc multorum sanctorum sinus erat et gremium. Illic, ut in consequentibus patebit, audiebatur concentus angelorum, hic organa virginum hic assiduabatur virtus miraculorum. Hæc rerum Domina per visum apparere dignata cuidam anui : « Vade, inquit, et dic Vulfrico abbati, quia morte punietur ob destructionem oratorii mei. » Ille semel, hoc denuo, hoc tertio mulier admonita tandem per sororem abbatis bene religiosam, quia illum verebatur, mandat sibi cœlica mandata. Ille reformidans ad tantæ Domine majestatem, sed renuens credere quasi aniles fabulas ad nuntii vilitatem, tenuit propositi intentionem, et sidereæ querelæ neglexit satisfactionem. Ruit enim plerumque humanus impetus irrevocabiliter, juxta illud Nasonis :

Difficiles aditus impetus omnis habet.

Incidit itaque reus in sententiam divinam, percussus est lethalis gitta ægritudinis circa Cœnam Domini : quotidie tamen et in ipsa Cœna, et in Parasceve, et Sabbato sancto, et die Paschæ, secunda quoque ac tertia feria, majores missas in congregatione seipso et ipsa infirmitate fortior complevit ; subsequenti vero nocte, repentino transitu, priusquam fratres accurrere possent, decessit (23), et festos dies suos eis in lamenta convertit : opus autem suum, innumeris sumptibus et laboribus frustratis, ad destructionem aliis reliquit. Nemo tamen judicet tantum virum post ultionem Dei misericordia destitutum, nec bonæ voluntatis suæ fructu exinanitum. Prophetæ inobedientiam quæstor leo punivit, sed de extincti cadavere, quasi jam purgati, jam justificati, non comedere, nec ipsum ejus asellum lædere præsumpsit.

CAP. V. *Egelsinus abbas privilegio donatur.* — Post hunc domnus Egelsinus monasteriarcha attollitur, et in palatio regis consecratur, qui Romam profectus ab Alexandro papa mitra et sandaliis sacerdotalibus donatur, hisque uti pontificali vice jubetur. Hunc, inquit, apicem habere perpetuo rectorem decernimus Augustinensem, ob ipsius scilicet et Romanorum alumni et Anglorum apostoli Augustini dignitatem. Hanc itaque prærogativam ille domum revexit, et interim in Augustini potentatu habuit : sed ubi

abbatiam mutavit, Augustinensi successoris sua jura alibi impræsumpta reliquit.

CAP. VI. *De Scotlando abbate.* — Interea Willelmus, dux Northmannorum, Deo dispensante eruditionem plebis suæ, in regem transiit (24) Anglorum, a quo domnum Scotlandum, virum probum et prodige eruditum, Augustiniana domus Patrem suscepit accommodum. Illic, ut cæteri antecessores, ordinatus in suo monasterio, cum in ecclesiæ suæ longius protendendæ ædificium, largum extenderet animum, graviter offendebat eum adstans opus impediōse productum, offendebat et angustum decretæ machinæ spatium : terrebat vero Dei Genitricis in abbatem superiorem de prærupta ecclesia sua judicium ; terrebat de veteri monasterio longa carie consumpto ruinæ periculum. In his angoribus rapitur legatione regia Romam ad Alexandrum papam. Ibi post regia responsa, consilium accipit ab ipso papa et benedictionem de transferendis sanctis, de destruenda et reformanda basilica sua pro suis votis, ac nutu supernæ largitatis. Dehinc reverendus apostolicus de eadem antemurali ecclesia quam proxime muris civitatis immineret ; præcellentissimus Augustinus et decentissimi consortes sui qua parte ecclesiæ, quo ordine, simul an distinctis porticibus requiescerent, cum diligentissime indagaret, et præclarus abbas ad omnia optata satisfaceret : « Hæc, inquit, est arx civitatis præminentissima, ac decentissima totius regni regia, ubi ille dux suæ propagationis ecclesiarum, princeps comitum beatorum, hoc est, princeps principum, et in suo apostolatu sanetus sanctorum Augustinus, suum thorum, suumque ad cœlos porrectum posuit triumphum. Quam præclara domus tot et tantorum cœli siderum ! quam veneranda aula universæ genti Anglorum ! quam beata patria sanctorum radiis illustrata patronorum ! »

CAP. VII. *Ægre destruit oratorium beatæ Mariæ, in quo sepulti sancti abbates et reges.* — Tum abbas fidelis ad tantum tanti viri testimonium obstupescens et gratias agens, domum properat, inchoatam molem novi operis subvertit. Verum residua pars virginalis oratorii summæ Mariæ ejus impetum morabatur ; nostræ quoque orationis cursum hic modo remoratur. Occurrunt hujus sacrarii superna præconia, et in ejus gremio adjacentium sanctorum miracula. Hic ipsa præclsa parens Altissimi sæpius visa, et cum dulcimodo virginum choro ineffabili suavitate cœlestis harmoniæ noscitur audita. Huic candidissimo contubernio angelum Domini exercituum, et post Augustinum suosque consortes nitidissimum decus Anglorum, familiarius ac frequentius interfuisse beatissimum constat Dunstanum (25) : et ut cervum sitientem ad fontes aquarum, ita illum

(23) Hinc patet falsos fuisse eos qui Vulfrici mortem anno 1049 consignant. Hoc quippe anno mense Octobri Remis interfuit concilio in ecclesia Remigiana habito.

(24) Anno 1066 Willelmus Angliam occupavit.

Egelsino abbati Augustinensi, qui regis indignationem incurrerat, non comparenti Scotlandus Nortmannus suffectus est.

(25) Ejus Vita data est sæculo superiori ad annum 988.

supernæ modulationis dulcedine captum inexplebilitate assidue hanc sanctorum paradisum. Ne etiam nostris temporibus hujus fidei desit experimentum, ipse Dominici gregis custos Scollandus, quadam nocte ante nocturnas vigilias expergefactus a somno, uti acubatus in vicina ipsi ecclesiæ cella, chorus mire dulcisonus alternatim auditur psallentium, tamquam virorum et puerorum gratissimam consonantiam diapason reddentium, dum modo junctis modulis concinerent, modo distinctis organa parvuli viris responderent. Hærebatur in insueta melodia, tamen nondum animadvertens cœlestia carmina, cogitabat fratres jam expletis matutinalibus sacris processionem, ut tunc dies et noctes solebant, in ipsa agitante ecclesia. Rogat excitatos socios an signa matutinalia audierint, omnes negant. Rogat an sibi auditos cantus audiant, omnes se plane audire et monachi et laici asseverant. Mittit eo fidelissimum fratrem, Sinvoldum nomine, rei certitudinem explorare: venit, et ostia clausa invenit, nec quemquam ibi cernit, nec ullum jam sonum audit. Regressus omnes lectos fratrum circuit, omnesque dormientes reperit. Quod ubi patri retulit, ille inclinis lectulo modice obdormivit, et ecce vocale signum matutinarum intonuit. Tum vero obstupescens, intellexit incunctanter cum omnibus audientibus vere in illo loco olympica convenisse agmina, sæpiusque ante narrata miracula verissima sibi clausisse experientia, et vere supernos cives hæc incolere habitacula. Nam hunc locum deo et omni sæculo amabilis Patris nostri post summum Augustinum optimi institutoris Adriani (26), irradiabat

præcipue signi potentissima gleba, simul et sancti Albini (27) discipuli et successoris sui, necnon beati Johannis, superiori tempore abbatis, veneranda corpora. Ad hoc plures sancti episcopi et abbates numerosi, quatuor quoque reges, cum regalibus conjugibus et liberis ac longa nepotum genealogia animum Dominicam illustrabant et nobilitabant dormitione sua.

CAP. VIII. *De Ebaldo*. — Horum autem regum primus noscitur Edbaldus, tertii Anglorum regum, sed primi Christicolæ, Eadberti filius, qui ab errore idololatriæ velut ab Acheronte emergens, per beatum archipræsulem Laurentium apostolo Petro pro desperata ovis pastorem verberante ad Christi sinum confugit, paternæque pietatis emulatur

hanc ecclesiam præcelsæ Dei Genitrici condidit et dedicavit; in qua hactenus requievit, hæreditans quod fecit, et possidens quod dedit, cum justis scilicet, quos in nomine Justi suscepit. Hanc abbate et ordine monastico ut Augustiniano cœnobio incorpo-

aretur religiose informavit, ornamentis et opibus regiis, terris et rerum necessariis abundantissime ditavit, interque regalem villam *Northburna* appellatam adjecit; præterea Christianæ fidei propagandæ beatis Patribus adiutorem et cooperatorem devotum se exhibuit.

CAP. IX. *De Lothario*. — Secundus erat Lotharius, rege Edbaldo avo, et rege Erconberto patre, ac Deo dilectæ virginis Mildrethæ avunculo editus. Cujus mater sanctissima regina Sexburga, in insula Scapeia monasterium Dei Genitrici prima fundavit et sanctimonialium choro instituit, ibique, mutato in sacrum velum regni diademate, ancillis Christi se conjunxit, ipso filio suo favente, terrasque et divitias inibi suffecturas regaliter adjiciente. Quæ postea pretiosæ virgini, germanæ suæ Etheldrethæ (28), in Eligensis monasterii successit regimen. Lotharius, dum post fratrem suum Egbrichtum, Raculfensis cœnobii fundatorem, duodecim annis regnasset, bello Australium Saxonum a nepote suo Edrico, fratris sui Egberti filio, oppugnatus, ubique vulneratus, dum medetur emoritur. Edrico autem post annum et dimidium regni adepti sublato, reges externi (29) et incerti dominati sunt tempore aliquanto: quorum unus, nomine Mulus, consepultus erat superioribus ordine tertius.

CAP. X. *De Withredo*. — Quartus erat legitimus rex Withredus, alter superioris Egbrichti regis filius, qui virtute et religione potens paternum regnum ab exteris tyrannis eripuit. Ipse, jubente sibi beato Martino per visum, in ejus honore ad Doveram constituit primus monasterium, ac Dei famulis regalibus donis perpetua reddidit copiosum; Augustinensi vero Mariæ et beatissimo in eolæ ejus Adriano inter cetera munera principe digna regiam mansionem, quæ Lisleburna appellatur, perpetualiter largitus est; sicque in ea domo requiem hæreditavit quam opibus auxit.

CAP. XI. *Transfertur S. Adrianus*. — Igitur tot sanctis cum sublimibus personis, ante ipsius ecclesiæ dejectionem transferendis, prælustris abbas, magna supremi Regis Genitrice suis devotorumque fratrum jefuniis, orationibus ac lacrymis placata, primo ad eversionem altaris et tumbæ patris Adriani exportandi venerabiliter accedit. Instrumentum operis arcæ complanatur, et Sancti sepulchralis lapis attentissime expurgatur; thesaurus assumendus, quasi ad manum elatus, in noctem differtur, ne quo forte inexperta spes lædatur. Nocte cum luminibus suæ lucis gaudium abducere paratis animis redeunt, sepulchralem lapidem auferunt, prosperato sancti corpore quasi parietem a fundamento surgentem

citur an. 618.

(28) Ethildritæ Vita a Thoma Eliensi monacho scripta habetur Sec. II Bened. ad an. 679, pag. 738, ubi plura de Sexburga et Mildrethæ hic memoratis, sicut et de Eliensi monasterio.

(29) Cedwala, Westsaxiæ rex, et Wolf, ejus frater, a nonnullis Mulus dictus.

(26) Missus fuit a Vitaliano papa in Angliam, simul cum Theodoro archiepiscopo. De his *Sec. II* ad annum 690, ex Bedæ, etc. Colitur ix Januarii.

(27) Is ex Anglis primus Augustiniano monasterio præfuit sæculo viii labente. Bedæ Historia scribendæ auctor fuit. Nusquam inter sanctos colitur, sicut nec Joannes abbas infra memoratus, qui secundus ejusdem monasterii abbas fuit. Obiisse di-

inveniunt. Extemplo confusa pectora nox mœroris occupat, gelidusque per ima cucurrit ossa tremor, putantibus omnibus se tanti Patris præsentia fraudatos. Sed jussu abbatis illa obstructione lapidum eversa, altius fodientibus, a læva cryptula offertur, qua pertusa, celesti odore nuntio prorumpente, sanctus Albinus ostenditur; a dextris vero ingens candidi marmoris sarcophagum respiciunt, moxque animi et gaudia de inventione optatissimi Adriani redeunt. Quod circumfodientes dum operculi amovendi casso laborare nituntur, ad pedes inductum sarcophago lapidem contemplantur. Ille exempto, subito testis et præco quæsi desiderii exsiliit, paradisum Domini spirans fragrantia. Sed ad gratiorem lætitiæ iterum tentantur tristitia, dum a quodam fratre timide inspiciente proclamatur tumba vacua. Ast aliorum cura perspicacius intuita respondetur potius vere plena vera sancti corporis gleba, quæ ita videbatur formosa, ut putaretur adhuc sicut primitus erat impositus, carne jacere integra. Tandem ipse dux gregis inspexit, vidit, atque illico magna exultatione, *Gloria tibi, Christe*, proclamavit. « Vere, inquit, hæc est beati Adriani pretiosissima corporis margarita, in splendoribus sanctorum vere resuscitanda. » Ad hæc unus fratrum, David nomine, Britto genere, in sanctum corpus temerarie extendit digitum, experiri curiosus an illud adhuc esset solidum. Expertus est autem ejus virtutem, ejus tentare ausus est conditionem. Compungitur digitus velut acu confixus, aut ardenti ferro aut virulento hydro percussus; nec solum digitus, sed tota cum intolerabili cruciatu extuberat manus. Cumque præ angustia clamantem abbas interrogaret causam, ostendit tumidam præsumpticis manus pœnam. Respondet Pater, jure id factum in tam temerarium. At ille reliquum noctis cum insomni ejulatu trahebat. Hinc princeps monasterii incertus æstuat duplici mole curarum: cum nec tutum foret sanctum corpus tangere, nec cum tanto lapidis pondere videretur efferri posse. Absterruerat enim præsumptor et illos quibus sancti tactus foret salubris. Ponit itaque ut ad tantum thesaurum usque in diem custodes, intus fratres orantes, foris milites vigiles. Jubet illico totum monasterium auleis candescere, palliis, purpura et auro omni que ornatu paschaliter splendescere. Aderat tunc Cantuariæ Bæjocensis pontifex Odo, frater regis, et sub rege absente præceptor Angliæ. Ipse lucis crepusculo ab abate adsciscitur, audit et videt virtutem sancti; consultus hortatur abbatem ne eum emitteret ab antiquo dormitionis suæ toro, sed cum eo, quo primum a sanctis obsecutoribus positus est, efferret sarcophago. Obsequitur consilio auditor prudens, rebusque paratis, cum candidata ac purpurata solemniter fratrum caterva, et populo certatim irrumpente, ad illa sancti sanctorum ornatissime procedit. Totus

itaque desiderabilis Adrianus cum saxosa mole sua speciose adornata, robustissimis trabibus excipitur, cum dulcemodis laudum organis astra ferientibus effertur, in porticum desiderantissimi patris Augustini gratissimus collega deponitur, et inter beatissimos ipsius consortes, ac juxta primum ejus successorem Laurentium, archipræsulem sanctissimum condigna sanctitate reconditur. Fit ingens turbis tam Francigenis [*id est Northmannis*] quam Angligenis exultatio, fit irruendi et considerandi summa intentio, currunt lacrymæ præ gaudio. Addit sanctus tripudium miraculo clementiæ, qui terruerat miraculo pœnæ. Expleta celeberrime et candidissime de ipsius gloria missa, supradictus tentator cum turgida manu miserabilis accurrit; candelam, ejus mensura ejus tumbam circumplexus est, cum lugubri pœnitudo, cum interventu fratrum astantium obtulit, et, o piissimi Patris virtutem! illico omnis dolor evanuit, manus detumuit, salus et lætitia post angores gratior redit. Tum ille geminam expertus potentiam severam et serenam, addidit de tam salutiferis pignoribus aliquid exposcere, jurans super ipsa sancta, si vel minimum inde impetraret, quod suo loco in Britannia monasterio Sancti Salvatoris Redonis (30) deferre posset, se effecturum, ut annuatim ejus festivas in cappis celebraretur, uti monasteriali usu dicitur. Cumque benignitas abbatis annueret, sumptumque parvulum articulum sibi porrigi juberet; porrectum tanto tremore refugit, ut ad suscipiendum nulla ratione persuaderi posset. Videres hominem ardentem in se faculam expavisse, acriusque repercutiendam dexteram, si auderet contingere. Percunctante itaque datore, cur tam pavide renueret, quod tam avidè exorasset: « Totius, inquit, mundi promissio jam mihi hæc non infliget. » Ita petitor absterrito, sacrum munus suo reponitur loculo, integrum scilicet electo loco servare se dignante sancto.

CAP. XII. *Puella sanatur.* — Clausa igitur odoriferi corporis apotheca, supervenit de suburbio puella jam multis annis intestinorum cruciatu immedicabili attrita, et post orationem seiscitatur fratres de sui morbi medela. At illi abluta fratris manu, quæ sancti contigerat articulum, propinant morbidæ potum. O fidem ad omnia potentem! o Christi confesorem ad omnia credentibus in Christo præstabilem! tactus sancti corporis sicut præsumptuoso obfuit, ita officioso ut et aliis prodesse contulit. De hujus itaque tactus ablutione gustata plenam sospitatem actutum hausit ægrota.

CAP. XIII. *Transferuntur alia corpora.* — Sic ergo præstantissimo Adriano translato et mirificato, jam post prædicta missarum solemnia, dum inter easdem missas reliqui omnes qui erant transferendi eleverentur a speluncis suis, et parentur ad exportandum, dispensator Dominicæ familiæ regreditur cum

(30) Monasterium Rotonense in minori Britannia S. Salvatori dicatum, vulgo *Rhedon*, hodieque celebre sub S. Mauri Congregatione.

candidissima processione, transferensque præsulum, abbatum reliquorumque sanctorum pignora cum vocum et cymbalorum alta resultatione, in occidentali turri monasterii omnia composuit ante sanctæ Dei Genitricis altare, donec, nova ecclesia reædificata, novo reconderentur honore. Nec defuere quatuor reges supra memorati huic translationi, cum conjugibus et sua progenie evecti.

CAP. XIV. *Altare B. Mariæ diruitur. Ibi reliquæ ignotæ.* — Deinde principale altare virginalis ecclesiæ diruitur, ibi quoque opus protelatur, noster etiam sermo subsequens prolongatur. Affulserunt ibi sacrosancta sanctorum pignora, eburneo candore et rubore interfusa, omnique suavitate redolentia, a sanctissimo archipræsule Mellito ibi quondam, quando hoc altare cum ecclesia consecrabat, decentissime reposita Nomina eorum et indicia chartulis inscripta, atque in modum crucis cavato lapidi indita ac distincta, apparuit ibi aliquando flammis absumpta. Dolemus et horum et tot aliorum sanctorum notitiam terris abolitam, cum hoc damnum nostram redarguit inertiam, cum nec illos digne laudare quos novimus, nec ipsa tot tam multorum gesta relegere assurgimus, etc.

CAP. XV. *Parvuli corpus.* — Igitur assumptis supradictis reliquiis, ante ipsum altare exstirpatum offenduntur alie opes, alie margaritæ. Germinat ibi sacra spelunca unius parvuli nivea et lactea membra, ita minuta ut vix possent teneri, ita dura ut difficillime possent frangi. Mirantibus eunetis insuetam et tenuitatem et soliditatem atque candorem, quidam astantium jam maturi ævi prorupit in hanc relationem: « Cum puer essem, ego et coetanei mei pueri sacros cantus in hac ecclesia discēbamus. Interea cum quadam nocte, expletis matutinis, concineremus ex more, contigit unum ex nobis ævo et animo promotiorem, quasi spasmantem subito concidere, et velut exanimem sine sensu et voce jacere. Tandem respirans ac suspirans, pereunantibus nobis trepide quid pateretur: An vos, inquit, visum mihi miraculum non vidistis? Negantibus omnibus. Vidi, ait, in ingressu chori parvulum astantem, instar nivis eadentem, tensis in cælum palmulis orantem, post orationem flexa in meridiem via ad altare properantem, sieque inter sanctum Adrianum ac principale altare evanescentem. » Hæc dum ille contemplator tremens et pallens exposuisset, ita omnes et magister et discipuli exterriti sumus, ut pariter ab ecclesia, magistro prævio et hortatore, precipites fugeremus, etc. Sed te, o puer, quem præscripsimus, et forte indisciplinatis pueris indignatum pensamus; te, inquam, licet nomine ignoremus, meritis Bethlehe-mitis innocentibus fide ascribimus.

CAP. XVI. *Crypta B. M. exstruitur.* — Sic itaque prædicta ecclesia suis pignoribus evacuata, ad solum evertitur et complanatur, moxque in ipsa fronte arietata novæ facies aula erigitur, totumque illum veteris spatii uterum, cum ampliori capacitate com-

pletitur. In ipso priori atque electissimo loco suo cryptam novam altissima Virgo nanciscitur, et Augustini thalamus, et principum apostolorum domus desuper cacuminatur. Summæ autem Mariæ suus torus receptabilis sequentibus signis declaratur.

CAP. XVII-XXII. *Cæca illuminata.* — Necdum erat crypta regia perfecta, et reginæ nostræ arrisil, gratia. Erat alma dies Palmaram, in qua Filii Dei et sui mundus celebrabat triumphum. Fecit Ecclesia festiva floridam et palmatam processionem, suscipiens suum cum antiquis Hierosolymitis regem, apud homines asello sedentem, et super cherubim cælo regnantem. Interea anus quædam oculorum cæcitate et diutina ægritudine tribulata, sola remanserat in crypta cum Salvatoris genitrice ac mundi salvatrice Maria. Miserata est mater misericordiæ miseræ calamitatem, et ante peractam processionem cæcæ reddidit oculorum lumen, et languidæ reliqui corporis plenam sospitatem, etc. *Sequuntur complura miracula, quæ videsis apud Bollandianos.*

CAP. XXIII-XXIV. Alii item fratri, ævo et moribus venerabili, nomine Gregorio quadam nocte ante nocturnos hymnos adhuc sopito, clare auditur ab eadem crypta mira supernæ harmoniæ modulatio, adeo ut præ illo dulci sono expergeretur a somno, Quiescebat æger tunc, ut hodie tenus, in infirmorum cella fronti et ipsi cryptæ monasterii contigua. Residet auditor lectulo et auscultat, cantabatur officium, quod ibi quotidie in gratiam Virginis devotio fratrum assiduatur: *Salve, sancta parens, enixa puerpera regem*, et cætera usque in finem, *in sæcula sæculorum*. Putobat ille matutinis expletis conventum fratrum assuetam missam celebrare, nisi quod stupidum reddebat inaudita prius suavitas cantilenæ. Festinavit interesse missæ, venit ad ostium cryptæ, invenit obstructum clave et vecte, stratus fratrum explorat, eunetos sopor altus habebat, et jam inexperta melodia tacebat. Unde needum mota, et postea sonata signa matutinatorum certum sibi dedere testimonium, quod mortalibus dormientibus cælestem audierit concentum. Summa itaque devotione est animadvertendum, quod [ad] nostros cantus, resultet chorus cælestium, et reginæ cæli hoc dignatam dare indicium, se more nostri obsequii salutari et laudari dignari cantibus superorum, etc.

CAP. XXV-XXVI. *Sancti e veteri ecclesia translati. Lamberii episc. Cantuariæ virtutes et miracula.* — Cum igitur super cryptam reædificata et parata basilica fratres in choro suo ad divinas laudes recepisset, reliquum corpus veteris ecclesiæ jam ruituræ supra memoratus abbas Scotlandus, ne quem obrueret, parans diruere, sanctorum corpora, quibus tota erat plena, curat prius eruere. De plurimis electissimi primo transferuntur quinque Cantuariæ archipræsules, velut quinque Dominicæ aulæ prætores, præcluentissimus scilicet ac sanctissimus Theodorus, sui que sancti successores Brituvaldus,

Tatavinus, Nothelmus, Lambertus (31). Longum est de singulis dicere, cum in singulorum elevatione merita singulorum superna prodiderit fragrantia ac virtutum evidentia. Primo autem et ultimo suo more gratia paululum suppeditare. Lambertus, ex Augustinensi abbate in Cantuariensem archiepiscopum assumptus, multas persecutiones propter iustitiam est passus. Inter alia coeperat rex Merciorum Offa Dorobernensem archiepiscopatum in sui regni primatum ad Lichfeldensem Ecclesiarum transferre, ut ubi de cætero foret caput Ecclesiarum Angliæ, contra perpetuam scilicet auctoritatem primitivæ institutionis beati papæ Gregorii. Restitit armiger Christi Lambertus in virtute Helicæ, et inter crebras regum minas ac repulsas, atque itiones frequentes ad apostolicam Romæ reclamationem, tandem palmam iusti primatus ad propriam revexit sedem. Cui inter has aliasque præclaræ sanctitatis virtutes tanta fuit virtutum thesauraria humilitas, ut se iuberet in capitolio fratrum apud primicerium Augustinum post obitum tumulari, indignum se iudicans in sanctorum ecclesia, et inter tot sacratissimos præcessores suos pontifices admitti. Ita cum post finem in capitolio (32), velut abjectiori loco, sepultum sæpe effusa desuper æthereæ lucis columna cælesti honore sanctorum probavit dignum. Cumque illum tandem propter hæc et alia miracula reserato busto in ecclesia recondendum curarent offerre, totum undique claustrum mirifice redolebat nardifluo thymiamate. Ibi etiam ab abbate illius temporis a dextro latere altaris ipso venerabiliter reposito, solita signa comitabantur favore supremo; quæ nunc preterimus tædiosis parcendo. Unani tantum ipsius subnectinus revelatiunculem, quæ probenius ejus perpetuam super suæ dormitionis domicilium vigilantiam, etc.

CAP. XXVII. S. Theodorus. — Prænominatissimi autem Theodori remoto in translatione tumbe operculo omnibus affatim satisfecit thurificatio, ita ut in claustrum fratrum etiam hæc erumperet oblectatio. Jacebat, uti a primordio erat depositus, integra forma, metropolitani sacerdotii pallio, et monachii tantum obductus cuculla. Tanta erat gratia ut arbitraretur adhuc solida vigere carne, et apposis manibus fratres cum niterentur velut integrum assumere. Verum antea immotus pulvis integritatis prætendebat imaginem, tactus autem probavit resolutionis fidem, resolutio vero gratiam sanctitatis addidit venerabiliorem. Nam ille pretiosissimus cinis gloriæ beatæ resurrectionis destinatus, ita ex tactu potentiori vernabat fragrantia, ut ex tritura solent prorsus redolere aromata. Excipit itaque theca

(31) Aliis *Jambertus*, ex abbate Augustinensi factus archiepiscopus an. 763. Theodori Vitam dedimus ad an. 690. De aliis eginus Sæculo sequenti ad an. 732, pag. 528.

(32) Papebrochius substituit pro hac voce, *capitulum*; sed capitulum passim medii auctores vocabant.

(33) Is Augustinum, ut omnes norunt in An-

plumbea illa sacrosancta pignora attentissime pro gemmis optimis collecta; induitur præcipuis ornamentibus; imponitur feretro a duobus quam leviter fratribus, verum non ea levitate offertur. Intonatur responsale preconium; procedit solennis collegium; invadunt electi quatuor fratres exponendum lucis ferculum; hæret humi gleba quasi radicata. Duplicatur auxilium; nituntur totis viribus cum precibus et otonis humeris vix assumitur; gravissime evchitur, et cum summo labore vix ad gradus presbyterii pervenitur. Ibi tandem omnium ferentium vel succurrentium coactus et robur concidit; onus præponderans omnes fixit: quoque plures successerant, eo inaniori nisu anhelantes velut exanimis reddidit. Jamque obruendi erant sua sarcina, cum tandem ad preces et lacrymas conversi, pectus tundere, indignitatem suam accusare, veniam poscere, emendationem vite spondere coepere: tantum sanctus pateretur offerri se. His ille placatus votis, continuo sit levis, et ad principale altare locumque paratum gestatur a paucis, qui paulo ante non poterat a cunctis. Mirantur gaudenter Dei templum et Spiritus sancti habitaculum tam grave vacuis, tam suave devotis effectum. Recorditur itaque in dextro latere altaris in tumba parata, in qua a duobus tantum fratribus deponitur cum plumbea theca. Reliqui quoque quatuor supra nominati sancti sui successores et coepiscopi dum transferuntur, ejus essent meriti ex odoris virtute produntur; in quibus Dominum suavitatis perpetuam mansionem fecisse, sui que amoris incensum cremasse mota ipsorum sarcophagorum thymiamateria prædicare.

CAP. XXVIII. *Æthelbertus rex. Levarius. Berta. Æthelberti regis laudes. Ecclesias fundit. Monasterium S. augustini. Petri abbatia sanctitas. Ejus monasterii laus. Regis mors. Inter sanctos cultus.* — Translatus est etiam sanctus ac Deo amabilis rex Æthelbertus (33) apostolici templi ut primus conditor, ita perpetuus hæres et possessor, tertius quidem regum Anglorum, sed primus ascensor regni eorum; beatissimi quoque pontificis Letardi (34), ejus sacrosancta ossa majora abbas Vulfricus jam olim aureo serinio assumpserat, reliquum autem corporis in sarcophago remanserat. Sed et venerabilis reginæ Bertæ agitur translatio pia, cum qua, et pro qua in fide Christi servanda, non timuit ipse Dei athleta in hac vastissima gentilitatis peregrinari ac manere barbarie. Jacebant in porticu beatissimi præsulis Martini, rex in dextro latere altaris ad parietem australem. Pontifex e contra in sinistro ad aquilonem, regina post regem. Illi

giam advenientem suscepit, a quo et ad fidem adductus est. Vide ipsius Augustini Vitam cap. 16, etc., sæc. XI, pag. 511.

(34) De eo plura inferius. Fuerat Silvanectensis in Belgica II episcopus, quem Berta, Chariberti regis Francorum filia, cum in Angliam venit Æthelberto nuptura, secum adduxit. Ejus festivitas infra dicitur mense Maio celebris.

habebant altaria sua ad tumbarum suarum verticem. De beato Letardo dicuntur imposterum non possebunda miracula. De Æthelberto nunc textum exigunt evidentissima per Angliam merita; scilicet quod Anglia credit Christo suum est. Quidquid protodocor Augustinus suisque commanipulares evangelici in vinea et messe Domini proficere, salva prævitrice Christi gratia, huic debetur primo, etc. Construxit per Augustinum Domini Salvatoris ecclesiam et archiepiscopatum in regia metropoli sua, ubi ipse Augustinus et omnes successores sui principaliter præsiderent; construxit et monasterium principale extra urbis muros, a fronte orientali, in honore principum apostolorum Petri et Pauli, ubi et rex et pontifex cum omnibus successoribus suis perpetualiter requiescerent. Orientalium autem Saxonum beatissimus Mellitus primus doctus et primus episcopus emicuit, quem huic genti auctor Augustinus dedit ac consecravit, qui sibi post in suum apostolatum tertius successit. Ille quoque Æthelbertus Dei amicus in ipsius provincie metropoli Lundonia ecclesiam apostoli Pauli, quæ usitate Paules-Berig appellatur, condidit, et ad hanc episcopium regaliter fecit ac provexit. Similiter Roffensis præsulatus, cum præsulari basilica beati Andreae apostoli, ab ipso principe primitus fundatus et sufficienter ditatus. Justissimum suoque nomine dignissimum suscepit Justum, quem inde Dorobernensis metropolis ab Augustino assumpsit quartum. Eligensis quoque monasterii ipse fundator in antiquis chartis legitur; quanquam etiam beata virgo Ætheldreda, post longam desolationem suam, hinc primatum mereatur. Hæc et alia inclyta vel pontificia vel monasteria, quantum liberalissimus rex et superni regni cultor amantissimus, cum cæteris minoribus oratoriis sublimaverit, non indiget exponi, quod re ipsa magis hodie tenus elucescit. Illud vero apostolicum domicilium, quo cum suo apostolo Augustino cunctaque successionem, ut prænотatum est, ex decreto beati papæ Gregorii requiem hereditaret, tanto scilicet præstantius nobilitare curavit, quanto specialius hoc sibi cum tot sanctis et excelsis divinitus prærogatum fore perpendit; foris hoc regis amplificavit possessionibus, intus decoravit regis ornatus, regia libertate cum apostolica auctoritate perpetuis stabilivit sanctionibus.

Sunt chartæ, sunt privilegia ipsius ac tot primorum testimonio signata. Primum abbatem huic sacro contubernio a sanctis institutoribus suis electum præfecit Petrum (35), quem in sacra legationis obedientia martyrialiter maris submersum, et eiectionem ætheræ lucis singulis noctibus desuper affusus ostendit civem supernum, donec digniori loco habeat sepulchrum. Requiescit celebriter Bononiæ (36) in ecclesia canonicorum, ubi nuper factum prodigium videtur memorandum his adeo, qui ignotis

A sanctis derogant, in exemplum. Loci aditus ipsius sanctum corpus de ecclesia eiecit in cœmeterium, indignatus in ecclesia honorari quem ipse nescisset, cum etiam nesciret quantus esset quem inhonorasset: qui cum censeret priores suos, qui sanctum sic honoraverant, errasse, suo potius captus est errore. Sequenti enim nocte cum lecto recubans arrogaret se magnitæ fecisse, qui ecclesiam purgasset a tam ignobili funere, supervenit ei repente abbas in cuculla et cambutta visus manifeste. Quem increpans aspectu terrifico ac minaci: Adeo, inquit, placet tibi quod me de ecclesia projecisti? Interrogante ædituo exterrito quis esset: Abbas, ait, sum, nomine Petrus, qui asto Deo sanctus inter sanctos in cœlestibus: unde nunc scies quem elaboraveris ante destituere quam cognoscere. Insequitur minas effera multa, percutit ac percutit ipsa quam manu gestabat pastoralis virga, ferit caput, tundit latera, conquassat omnia membra; tandem, illo semimortuo et immobili relicto, divinus ultor abscessit. Cumque matutinæ usque in ortum solis morarentur sonitore damnato, nec esset qui pulsantibus et clamantibus aperiret, tandem in fractis ostiis, ad contritum prorupere, auditaque ab eo querelosa causa, susceptum lintheo exportare, postera die mortuum in cœmeterio sepeliere de fratre gementes; sanctum vero de ipso cœmeterio honorifice receptum in ecclesia recondidere, tanto prodigio proditum gaudentes. Hujus fidei testis est hesternus abbas Scollandus, qui tunc aderat cum hæc recenter facta celebrarentur.

C Itæc in beati regis Æthelberti memoraverim reverentiam, ne quis ejus præjudicet merita, quanquam ignorentur miracula; sed de ipso ac sue habitationis canobio cætera solemnizet sermo. In proxima metropoli regnavit, hic requiescit; sic et evangelicus ejus genitor Augustinus ibi sedem, hic habet requiem; ibi est suus thronus, hic thalamus; utriusque ergo ecclesiæ sub Christo principatur; illam regit, hanc incolit, etc. Iluc etiam suus post plurima lustra coheres sacratissimus Dunstanus, ut cervus ad fontes aquarum crebris noctibus veniebat, et assuetas sibi visiones, et hymnos supernorum, civium frequentabat. Qui hoc etiam fertur expertissime dixisse, quod ubicumque vel in ecclesia, vel in cœmeterio pedem vertisses, super aliquem sanctorum calcares, adeo locus plenus esset sanctorum. Nec vero magno caret sacramento, quod divinus Augustinus cum suis extra portam locum elegit, ab exitu mundano velut in exitu Israel de Ægypto, ut videlicet exiret cum Domino extra portam passo. Verum Æthelbertus migravit ad Dominum, mutato regno in cœlestibus, die vicesimo quarto mensis Februarii, anno imperii sui quinquagesimo sexto, adventus beati Augustini ad se, ac susceptæ Christianitatis vicesimo primo, Dominicæ autem Incarnationis

in tres dioceses diviso, episcopum proprium habet Bolonia qui suffraganeus est archiepiscopi Remensis.

(35) De hoc Bollandus die 6 Januarii.

(36) Ea in urbe alteram olim sedem habebat episcopus Morinorum. Hodie Tervannensi episcopatu

sexcentesimo decimo sexto. « Qui, ut Bedæ verba ponamus, inter cætera bona, quæ genti suæ consulendo conferbat, etiam decreta illi iudiciorum, juxta exempla Romanorum, cum consilio sapientum constituit: quæ conscripta Anglorum sermone hactenus habentur, et observantur ab ea. In quibus primitus posuit, qualiter id emendare deberet, qui aliquid rerum vel ecclesiæ vel episcopi, vel reliquorum ordinum furtim auferret, volens scilicet tuitionem eis, quos et quorum doctrinam susceperat, præstare. » Prosequitur idem venerabilis historiographus altam genealogiam regis, ad quem lectorem mittimus. Ejus autem sanctitatis testis est antiquitas, veterumque sanctorum favens auctoritas. Quod scilicet antiquitas a primordio inter sanctos ipsius celebrata sit solemnitas. Quod nec amore, nec errore, nec temeritate ab aliquo inter tot sapientes et religiosos, ut credimus, præsumeretur, nisi ille vitæ puritate et cælestibus indicis dignus probaretur; cum filii sui alique successores, boni ac magnarum virtutum reges, tantum inter fideles defunctos memorentur: nec illum fidelis Beda primam Anglorum regum concendisse regnum cælorum scripsisset, nisi meritum didicisset. Nam et multos post eum celeberrimæ sanctitatis reges Anglia protulit et veneratur, etc.

CAP. XXIX. *Letardi sanctitas.*— Nunc beati Letardi exhibeantur induciæ. Dignus Deo antistes Letardus, præcursor et janitor venturi Augustini apparuit, prævenit hunc ut Lucifer solem; paravit ei viam, ingressum et locum ut illic pararet Domino. Prodigus ingentis animæ non timuit ferinam gentilium barbariem, sæculi principibus terribilem. Ipse Dei famulæ reginæ Bertæ, dum Æthelberto adhuc gentili Christiana a paterno regno Francorum mitteretur, dux, comes, doctor, servator ac totius pietatis instigator, etc. Quis digne æstimet quanta miracula post tot merita exhibuerit in vita, cujus tanta crebrescent nostris temporibus post tot sui obitus sæcula, de quibus injuria est non memorare aliqua.

CAP. XXX. *Cæcam illuminat.*— Sub abbate superius memorato Vulfrico puellam a natiuitate cæcam, ut ipse testis erat idoneus, ad ipsius sancti tumulum a parentibus deductam, Dei lucifer ignota prius luce donavit, et natalibus tenebris obvolutæ mundum cum sole attribuit.

CAP. XXXI. *Contractum erigit.*— In quadam Quadragesima mulier natum suum inolit in terga calcaneis contractum ad ejus tumulum deposuit, et hortatu nunnæ (37) religiosæ, quæ illum locum servabat, relicto misero, abcessit. Interea ad vespertas hymnus Dei Genitricis *Magnificat anima mea*

Dominum decantatur, et puer a naturalibus vinculis resolutus in clamore versatur. Solutis inversis calcaneis, extenduntur incurvæ tibiæ, fluxus de concreta carne ubertim eruentat pavementum, puer extensis lacertis sancti tumbam apprehendere contendit; mox in pedes erectus constitit. Populus ad clamorem pueri irrumpere certavit; sed nunna ostium obdidit, donec fratres advenirent, et hymnum laudis pro miraculo decantarent: puer domum redit pedibus propriis qui advenerat alienis.

CAP. XXXII. *Ejus ope annulus amissus invenitur.*— Egregium artificem novimus abbatem Abbendonniæ (38) pictusæ, sculpturæ et aurificii probatissimum, Speraver nomine. Is annulum reginæ Edgithæ, pretiosissimum perdiderat, quo ubique frustra quæsito, etiam spem omnem inveniendi perdiderat. Tandem ad sanctum Letardum, nam hic tunc apud sanctum Augustinum invitatus ab abbate Elstano operabatur, confugit, precibus et lacrymis quas angustia potentis depositi extorserat, ejus clementiam exposcit. Res mira! illico sibi annulus, ubi orabat, reluxit, ubi ille nunquam se posuisse, vel amisisse jurare innoxie poterat. Continuo rapit cum tanta admiratione et lætitia, quanta perdiderat desperatione et molestia; nec solus gaudebat, sed et omnes fratres tanti relatione miraculi festive lætificabat. Nec solum tanti beneficii memor exstitit, sed ut diutius hæc memoria perseveraret elaboravit. Ejus quippe et venerabilis reginæ Bertæ, quæ suæ peregrinationis est corona, imagines enormi magnitudine ac decore effigiavit, ac super ipsius tumulum solemniter crexit. *Sequuntur alia miracula quæ omisimus ad cap. 40.*

CAP. XLI. *Scollandus abbas obit.*— Igitur omnibus de veteri ecclesia sublati, et in paratiorem translationem reconditi, sæpe memoratus abbas Scollandus ipsam ecclesiam jam excidium minantem, jam ruere parentem diruit, et nova ibi ædificia usque ad ipsam porticum ac translationem præcluentissimi Augustini ejusque consortum attollit; verum hunc ulterius progredi superno nutu mors obvia vetuit. Prævenit autem faciem Domini pia eleemosynarum cæterorumque bonorum actuum executione, et famosissimo archipræsule Lanfranco omnem ordinem obsequii persolvente, multis hunc lugentibus placido fine quievit. Præcessit uno die obitum regis Willelmi, qui condignum filium reliquit hæredem nominis et regni sui: cujus in ecclesia et sanctis provehendis sollicitum desiderium, quod gratuite Dei largitati ac si jam peractum ad remunerandum sufficit, successor ejus explevit uti primus libellus disseruit.

(37) Eo nomine, etiam Anglorum leges sanctimoniam feminam designabant.

(38) Vetustissimum monasterium comitatus Berkeriæ ad Tamesis et Occæ confluentes.

VITA SANCTI SWITHUNI EPISCOPI CONFESSORIS

WINTONIÆ IN ANGLIA

AUCTORE GOSCELINO

Apud Bolland., *Acta Sanctorum*, Julii, tom. I, die 2, pag. 321.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ 1. *S. Swithuni cultus, translatio corporis, miracula, reliquiae, orationes propriae.*

1. Nolim hic in coacervandis S. Swithuni elogiis plus æquo prolixus videri. Isthuc ante me studii decurrerunt alii auctores, videlicet Guilielmus Malmesburiensis libro II De gestis pontificum Anglorum, Joannes Pitseus in Appendice de illustribus Angliæ scriptoribus centuria IV, cardinalis Baronius breviter, tom. X, ad annos Christi 847 et 862. Ne tamen nihil de ejus laudibus dicam, delibo pauca ad præsens argumentum pertinentia e Martyrologiis. Breve S. Swithuni elogium exhibent Fasti Romani ad diem II, Julii hisce verbis: « Wintoniæ in Anglia, S. Swithuni episcopi, ejus gratia miraculorum effulsit. » In codice Antverpiensi majore, de quo consule præfatipnem ad novam Usuardini Martyrologii editionem, sic breviter S. Swithuni laudatio absolvitur: « Apud occidentales Saxones, civitate Wenta, deposito S. Swithuni, mirificæ sanctitatis viri. » Codex Altempsianus, de quo agitur in præfatione jam dicta, sancti nostri memoriam recolit die xxx Octobris, sive potius ejus ordinationem: « Ipso die ordinatio sanctissimi antistitis et patroni nostri Swithuni. » Breve est illud, quod Rudbournus ex Lantfredo allegat, de *Swithuno* carmen distichum.

Pauperibus vietum, nudis largiris amictum,

Dividis et miseris munera larga, pius.

Sed versiculos illos, a Wolstano monacho Wentano concinnatos, Vitæque quidem metricæ Swithuni insertos, sed in laudem S. Adelwoldi Wintoniensis episcopi, de quo inferius recurret sermo, pronuntiatos, nemo inficias erit, qui citatæ Vitæ finem in-spexerit, excusæ apud Mabilionem *Annalium Bened.* Sæculo V, pag. 634.

2. Notare obiter lectorem jubeo, ipsos etiam Protestantés, quos dicimus, in Anglia degentes, tam honorifice ac præclare semper de S. Swithuno existimasse, eoque in pretio habuisse amicum ejusdem memoriam, ut post inductum schisma, et caninam adversus Ecclesiam catholicam ejusque sanctos rabiem, nonnulla erga ipsum venerationis suæ vestigia superesse voluerint, relinquendo nomen ejus scriptum in Calendario reformato novæ suæ liturgiæ; quemadmodum a recentiore quodam auctore invento observatum.

3. Historiam translationis, ejus summam compendiose tradit Mabilio in *Actis Benedictinis* sæculo IV, nos integram producemus e codice per-vetusto Bigotiano, e cujus fortasse apographo, aut sane simili, sua quoque desumpserit prædictus auctor. Sed de auctore historiæ præfatæ translationis nos plusculum alibi. Pro ea citat Mathewius in *Trophæis Benedictinis* tom. II, die 15 Julii isthæc, Mis-salis et Breviarii Sarisburiensis verba: « Translatio S. Swithuni sociorumque ejus. » Prælibatus auctor

A sociorum nomine hic probabiliter designari censet omnes pontifices et confessores præfatæ Ecclesiæ seu civitatis, quamvis fortasse diversis diebus corpora eorum transferri contigerit. Interea commodus sese hic et opportunus offert locus agendi de humili et abjecto tumulo, in quem sanctus iste antistes deferri post mortem corpus suum præcepit, donec interposito centum annorum et amplius curriculo, videlicet anno Christi 971, indictione XIV, detectum postea atque inventum fuit divino monitu, et in honoratiorem locum solemniter dolatum. Ea quæ ad præsens argumentum ex Wolstano congestit Mabilio, huc transcribo

Turris erat rostrata tholis, quia maxima quædam, Illius ante sacri pulcherrima limina templi, Ejusdem sacrata Deo sub honore hierarchi. Inter quam, templique sacram pernobilis aulam, Corpore vir Domini sanctus requievit humatus, Cujus adhuc ipso latuit nos tempore nomen: Nec fuerunt nisi perpauci qui pandere nossent Aut nomen meritumque viri, jam tempore longo Utpote transacto, postquam sacer ille sacerdos Corpore ibi tumulatus erat; nam vilis apud se Mente humili in tantum præsul fuit inelitus idem, Ut perhibent omnes hunc qui novere fideles, Ut se post obitum sineret nullatenus intra Ecclesiæ Christi penetralia corpore poni: Sed nec in electis loca per diversa sepulcris, In quibus antiqui Patres jacuere sepulti, Auræ sol oriens orbi quæ spicula mittit, Quæ mediūque diem fervente calore perurit: Sed magis occiduo mandat se climate poni Illius illustris, quam sæpe notavimus, aulæ; Contestans lacrymando suum non esse locandum Corpus in æde sacra Domini, præclara nec inter Præcorum monumenta Patrum; moderamine Chri- [sti]

Est ita quod factum justo, vir sanctus ut idem Qui tactus virtute humili se sprexit, et extra Est templum quasi vilis homo indignusque sepultus Innumeris signis, virtutibus atque coruscis Clarus, apostolicam post transferretur in aulam.

4. Et hæc quidem Wolstaus apud Mabilionem, postquam idem Wolstanus quosdam versiculos superioribus præmiserat, qui sic sonant:

studioque require sagaci, Præsulis unius sancti sublimè sepulcrum, Quod super invenies positum tumulare sacellum, Parietibus structum, nec non et culmine tectum, Sarcophagi inque modum bis bina fronte locatum. Hoc inter sacræque crucem, quæ sistitur illic Saxeca, somniferam paulatim carpe quietem.

Nec vero suis signis, suis prodigiis caruit isthæc translatio, sed ab illa qui deponit potentes de sede et exaltat humiles (*Luc.* I, 52), magna miraculorum multitudine ac varietate condecorata resplen-

duit, quæ sic summam ex Gotzelino complexus est Surinus, et post illum Mabilio.

5. « Eodem die, hoc est Idibus Julii, puerum a nativitate contractum sanavit, tribus mulieribus oculorum lumine orbatis visum restituit, nexibus ferreis mulierem, in carcere compeditam, ruptis vinculis liberavit, paralyticum curavit, matronam nobilem, sed cæcam, illuminavit, viginti quinque homines, variis vexatos morbis, uno die perfecte restituit; cæcos aliquot, duas contractas feminas intra unum diem; triginta et sex e diversis locis venientes, nec unius generis laborantes ægritudinibus, trium dierum spatio, neque diu post, centum viginti quatuor, intra dies quatuordecim curavit. » Ita illic. « His unum addit, » prout scripto prodidit Mabilio. « Willelmus Malmesburiensis testis oculatus, his verbis: Vidi (quod mirum sit) hominem, cui violentia raptorum effludisset lumina, oculos vel illos vel alios (nam illi effodisculæ projecti fuerant) per Swithuni merita recepisse, eratque præteritæ calamitatis indicium, quod aculei punctorum palpebras deformabant. » Annales Wintonienses apud Warthonum in Anglia sacra parte i pag. 295, celeberrimam nobis exhibent S. Swithuni translationem hisce verbis: « Anno 1093 in præsentia omnium fere episcoporum atque abbatum Angliæ, cum maxima exultatione et gloria de veteri monasterio Wintoniensi ad novum venerunt monachi, vi Idus Aprilis. Ad festum vero S. Swithuni facta processione, de novo monasterio ad vetus tulerunt inde feretrum S. Swithuni et in novo honorifice collocaverunt. » Et quoniam occasione translationis, simul de miraculis tractandum fuit, magno quoque hac in parte subsidio nobis et adjumento fuit tam dictum apographum e pervetusto codice Bigotiano, quam aliud ex antiquissimis membranis reginæ Succie desumptum, quod non venit ad nostras manus nisi mutilum, utpote capite ac cauda truncatum.

6. Nonnulla quibus defectus iste utunque possit suppleri, eruo ex laudato sæpius Mabilione, quandoquidem mirifice faciunt ad gloriam Sancti et propositum nostrum. Sic itaque ipse loquitur in Actis Benedictinis Sæculi IV, parte i, pag. 71. « Post superiorem translationem Wintoniensis ecclesia ab ejus (Swithuni) nomine cognomen accepit. Alfwoldus ex monacho Wintoniensi Wiltunensis episcopus, apud Schireburniam imaginem sanctissimi Swithuni collocavit, faciem venerationis extulit, inquit Willelmus Malmesburiensis in lib. ii De pontificibus Anglorum. Ad hanc statum, referente Gotselino, præclara miracula edi solebant; in his leprosus a lepra mundatus. Denique Emma regina mater Edwardi regis, a Godwino comite violatæ pudicitie accusata, cum in cœnobium de Watewella retrusa fuisset, filii jussu, candentis ferri examen Wintoniæ in ecclesia S. Swithuni subiit ad probandum suam et Alwini Wintoniensis episcopi (qui ejus amasius ferebatur) innocentiam.

7. « Emma tota nocte proxima pervigilavit ad sepulcrum S. Swithuni. Die facto in pavimento ecclesiæ scopato, novem vomeres igne candentes ponuntur in ordine, quibus breviter benedictis, detrahuntur reginæ calcei. Tum posito populo, succincta a duobus hinc inde episcopis, novem vomeres illæsa percurrit, stupente rege, et omnibus, qui aderant, attonitis, uti fusius legitur maxime in Monastico Anglicano a pag. 33. Hæc, liberatori suo non ingrata, dedit ipsa die in oblatione S. Swithuno pro novem vomeribus novem maneria, Edwardo rege probante, et duo maneria de suo adjacente. Denique anno 1052 Emma regina migravit a sæculo et Wintoniæ in ecclesia S. Swithuni sepulta est. »

8. Nec vero modice famam posthumam S. Swithuni, signis ac miraculis confirmatam et propagatam, contulisse ad promovendos labores apostolicos S. Ethelwoldi, in episcopatu Wintoniensi successore

A ris ejus, honorificis verbis declaratur in ejusdem Ethelwoldi Vita, auctore, ut Mabilioni videtur, Wolstano monacho, ejus discipulo, conscripta, et impressa apud eundem Mabilionem Annal. Bened. Sæculo V pag. 616, ubi sic legitur: « Cujus *Ethelwoldi* prædicationem maxime juvit sanctus antistes Swithunus, eodem tempore cælestibus signis declaratus, et intra templi regiam gloriosissime translatus, ac decentissime collocatus. Ideoque gemina simul in domo Dei fulsere luminaria, candelabris aureis superposita, quia quod Adelwoldus salubri verborum exhortatione prædicavit, hoc Swithunus gloriosa miraculorum exhibitione ad laudem nominis Christi mirifice decoravit. » Miracula quædam, ligata oratione conscripta, habes paragrapho sequenti, ubi de scriptoribus. Dicendum etiam de sancti præsulis nostri reliquiis. Edmerus sive Eadmerus, individuus S. Anselmi archiepiscopi comes, descripsit antiquam cryptam ecclesiæ Cantuariensis.

B Qua ex descriptione ommissis aliis, quæ huc non pertinent, pauca excerpo in rem nostram. « Porro aliud altare congruo spatio antepositum prædico altari erat, dedicatum in honorem Domini nostri Jesu Christi, ubi quotidie divina mysteria celebrantur. In quo altari B. Elfegus caput B. Swithuni, cum multis aliorum reliquiis solemniter reposuerat. » Ad isis partem ii supplementi mensis Junii pag. 114. De reliquiis hoc tantillum duntaxat est, quod jam diximus.

9. Pro orationibus propriis seu collectis habet, lector, ex codice nostro ms. « ea quæ sequuntur et excerpta sunt ex Missali elegantissimo, ad usum Anglicanæ Ecclesiæ dato, cenobio Gemmeticensi a Roberto, qui ejus quondam abbas fuerat, tuncque episcopus Londoniensis circa annum 1050, ac tandem Cantuariensis archiepiscopus, etc. Missalis tabula paschalis est ab anno 1000 ad annum 1005. » Sic igitur ibidem legitur: « Deus, qui jubat æthereum, antistitem Swithunum, moderna temporum dignatus es mundo revelare, suppliciter tuum imploramus omnipotentiam quatenus per gloriosa ipsius Sancti merita, quem facis coruscare signis miraculorum, præbeas nobis, te supplicantibus famulis, omnium incrementa virtutum, et sempiternæ felicitatis tripudium. Per, etc. » Nulla est præfatio. Oratio ad complendum sive postcommunio sic habet: « Deus, qui per sanctum confessorem tuum antistitem Swithunum mederis languoribus infirmorum, concede nobis tuum juvamen, per ejus implorantibus interventionem, præsentis vitæ fungi salubritate et civium supernarum societate. Per Dominum nostrum, » etc. Versiculos sequentes cum oratione desumpsi e ms. continente collectas et antiphonas variorum sanctorum Angliæ.

« O Swithune Pater, præsul mitissime noster, Per quem mira Deus signa facit Domiaus. Nos fragiles animo petimus defende paterno, Sanctis atque tuis protege nos meritis.

D Quo te pro nobis interveniente patrono Possumus vitam scandere perpetuam.

« Ora pro nobis, etc. Deus, qui hodiernam diem sacratissimam nobis in B. Swithuni confessoris tui atque pontificis depositione celebrare concedis, adesto propitius Ecclesiæ tue precibus, ut ejus gloriatur meritis, muniatur suffragiis. Per Christum Dominum nostrum. »

§ II. De Scriptoribus vitæ, miraculorum, ac translationis S. Swithuni.

10. Tria nobis suppetunt de S. Swithuno illustranda instrumenta, nimirum vita, miracula, ac translatio. Ea quæ de iis scriptores ad posteritatis memoriam litteris commiserunt, producemus suo loco, et, quod necesse fuerit, notis illustrabimus, præmissa prius de illorum auctoribus brevi tractatione. Vita habetur descripta in Legenda, antiquis typis impressa, quæ vulgo passim Capgradio asc rib

assolet. Sunt qui hujusce Legende auctorem censent fuisse Joannem Timuthensem, monachum ordinis S. Benedicti ad S. Albertum, qui Joannes claruit anno 1306, veterumque monasteriorum scrutatis bibliothecis, adiecit animum ad conscribendam historiam ecclesiasticam et sanctorum Vitas. Ex ejus Sanctilogio, seu Historia sanctorum utriusque sexus, fertur Joannes Capgravius vel omnia, vel pleraque in prædictam suam legendam transulisse, atque usus fuisse pro suis. Consule notam Joannis Bollandi tom. II Februarii pag. 398, littera a.

11. Vitam candem, quam et hic sumus daturi, paucis mutatis et stylo hinc inde correcto, impressit Surius die 11 Junii sub nomine Goscelini, de quo mox. Vita porro apud Capgraviu edita et a nobis insinuata nimis concordat cum eaqum, ut diximus, more suo expolivit dictus Surius, quam ut diversis e fontibus hausta esse possint, uti conficitur ex utriusque inter se facta a me collatione. Juvet audire quæ de auctore Vitæ commentatus fuit Joannes Mabilio in Actis Benedictinis sæculo IV. pagin. 69 : « Hanc, inquit, e tenebris primus demum vertente sæculo XI eruere tentavit Goscelinus monachus, ex Sithiensi cænobio translatus in Angliam cum Hermann episcopo Saresberiensis, qui Goscelinus, referente Willelmo monacho Malmesburiensi, in lib. IV De regibus Anglorum, capite ultimo, innumeras sanctorum Vitas stylo extulit veterum, vel hostilitate amissas, vel informiter editas complius renovavit. Ab hoc auctore idem Willelmus mutuatus est quæ de Swithuno retulit, agendo de Wintoniensibus episcopis. Institit utriusque vestigiis Harpsfeldinus, et post eum Thomas Mühewins, alique recentiores. » De Gotzelino sic loquitur Vossius libro II De historicis Latinis : « Claruit anno 1110. Signavit Vitam S. Swithuni, Wintoniensis episcopi, quæ ipsa, vel saltem epitome ejus exstat apud Surium, tom. IV, Julii II. » Cum igitur inter eruditos satis conveniat sæpe dictum Goscelinum litteris mandavisse Vitam S. Swithuni, neque auctor huc usque, quantum ego quidem existimo, illo prior assignari queat, qui idem huc litterarii curricula studium decurrerit ante, ipsius tempora, superest ut ad hunc unum Goscelinum, tanquam ad primum fontem, quidquid sive Joannes Timuthensis sive Capgravius subsequenter temporibus edidit referenda esse videantur. Nisi fortasse ipsi etiam Goscelino aliquid lucis præstulerint Lantfredus, et forte etiam Wolstanus, de quibus nunc tractabimus.

12. Expensis hisce verbis, quæ auctor translationis corporis sancti antistitis nostri, historicæ a se conceptæ inseruit : « Nos ita gestum vidimus, quomodo lun præsens demonstrat codicillis ; » et istis insuper, quæ ibidem dicit : « Qui nostra tempestate dignatus est sanctum suum signis et virtutibus mirificare ; » expensis, inquam, hisce verbis, siquæ, prædictum auctorem translationi corporis S. Swithuni coævum fuisse, quin etiam oculatum testem, jam vero quoniam satis convenit inter eruditos Lantfredum præfata translationis historiam sive miracula post mortem sancti patrata, consignasse oratione soluta ; et quoniam aliunde non minus certo constat ipsum floruisse circa annum 980, non equidem video cuiam probabilis et cum majore verisimilitudine tribui videatur posse hoc nostrum ms., quod typis damus, quam eidem Lantfredo, hoc saltem sensu, quod nostrum ex ipsius scriptis sit desumptum, et extractum, omissis aliis miraculis, quæ scripsi se cum majore in numero plenum fiet ex his quæ deinde dicentur ex Mabilione. Et quidni hoc ipsum sit idem, vel ex iisdem saltem fontibus haustum, cum eo quod in lucem mittere prætermisit Mabilio, contentum, miracula S. Swithuni summation tantum retulisse, « ratus, inquit, Lantfredi et Wolstani opera, quæ penes nos habemus, non esse tanti ut lucem publicam mereantur. In illis quædam duntaxat observata digna in-

A venio, quæ in fine hujus compendii relaturus sum.

13. Nos, salva viri eruditi pace, censemus contra, apprimè esse consentaneum antiquitatis scrutatori, neque dum ab ejus instituto alienum, venerandæ vetustatis monumenta e tenebris eruere ac proficere in publicam lucem, nec non lucro apponere quidquid hujusmodi, modo sit sincerum ac genuinum, ad posteros transmitti possit, ejus vel solum et unicum sæpe pretium est candida, antiqua ac primæva simplicitas. Fortasse hoc ms. nostrum coincidit cum alio illo, quod, sicuti scribit recentior quidam auctor, « exstat in eximie antiquitatis et pulchritudinis codice bibliothecæ Cottonianæ sub Nerone E. I. » Ad prædictam translationis ac miraculorum historiam prout in apographo nostro est, Lantfredo attribuendam tanquam auctori, non medioeriter conducunt hæc ejusdem apographi verba. « Hujus tamen mirabilis præsulis vita et prisca conversatio nobis incognita sunt, quia scripta minime habentur. » Ex quibus apparet convenire auctori hujus nostri apographi id quod de Lantfredo et Wolstano assertum reperio apud Mabilionem, qui « congeruntur quod præ scriptorum socordia nihil de ejus (S. Swithuni) vita transmissum sit ad posteros. » Non equidem concipio quomodo isthæ coherere aut conciliari possint cum opinione Pitsei, qui, teste Mabilione, « in libro de scriptoribus ecclesiasticis Anglorum, Lantfredo tribuit duos de S. Swithuni vita et miraculis libros, tametsi, inquit Mabilio, unum duntaxat invenio de translatione et miraculis, nec ullum de ejus vita scripsisse videtur Lantfredus, qui S. Swithuni gesta propter inopiam scriptorum ignorata esse conqueritur. »

14. Postremum illud restat ut miracula illa, quæ Mabilio et Wolstani et Lantfredi scriptis excerptis, hic producamus. Primum est de homine parricida, ab annis novem, illud ob crimen ferreis vinculis constricto, et catenis soluto, « quod miraculum, ut tradit prædictus Mabilio, in capite 24 narrat Lantfredus, » (et apud nos refertur inter miracula desumpta ex antiquis membranis Reginæ Sueciæ numer. 32). « Hoc genus pœnitentiæ, quale sapius alias observavimus, ita sequentibus versiculis describit Wolstanus lib. II, cap. 7 :

Contigit interea quemdam patrasse reatum, Nam occidit proprium crudeli morte parentem. Unde reo statim præcepit episcopus urbis, Ferreus ut ventrem constringeret acriter omnem Circulus, et similem paterentur brachia penam : Continuosque novem semet cruciando per annos, Atria sacrorum lustraret sæpe locorum, Viseret et sacri pulcherrima limina Petri. Quo veniam tantæ mereretur sumere culpæ. »

Pergit dictus Mabilio. « Item aliud in capitesequenti factum refertur de servo ejusdem Flodoaldi, prædixit mercatoris Wintoniensis, qui servus coram Eadrico præside incerti criminis insimulatus, jubetur, ut

D Portaret nudaque manu carbona rubentem Ignitum calibem : foret inculpabilis et si Pergeret incolumis : si vero noxius esset, Plecteret hunc gladio tortor cervicæ rector.

15. « Tertium est in capite 11 de Birferthi monachi Abandunensis oculis restitutus, Otgaro tum abate Abandunensi, cui successit Wlfgarus, qui Wolstano hæc scribente florebat. Quartum est in cap. 12 de cæco illuminato, qui die jejunii Wintoniam adiens religioni duxit solvere jejunium ante solem horam Nonam. Quintum est de muliere quadam Gallicana, quæ dum nocte quadam oscitaret ; nec signum crucis imprimeret, subito maxillæ infirmitate percussa est. Sextum est de lege Eadgari regis, in latrones constituta, ut quisquis : hujus sceleris reus deprehenderetur, cæcatis luminibus, truncatis manibus, avulsis auribus, incisis naribus et subtractis pedibus cruciaretur diutius, et sic demum

decoriata pelle capitis cum erinibus pene mortuus relinqueretur in agris devorandis a feris et avibus atque nocturnis canibus, quod postremum Lantfredus in capite ultimo commemorat. » Qui isthæc proxime commemorata S. Swithuni miracula contulerit cum iis quæ jamjam nos sumus daturi, facile animadvertet pleraque omnia ibidem describi quæ hic recensentur. Nos putavimus lectoris interesse, ut omnia hic, quæ e Wolstani et Lantfredi scriptis a Mabilione excerpta sunt, ponerentur, cum facere possint si non ad notitiam illorum miraculorum, quæ aliunde habentur; poterunt tamen facere ad majorem illorum confirmationem.

16. « Ad apographum nostrum, tractans de miraculis Sancti nostri et extractum est a membranarum antiquissimis reginæ Sueciæ, quod attinet, nihil habeo vel de auctore qui illud scripsit, vel de tempore quo scriptum est, certi aut explorati, prorsus ut nihil dicere mihi sit in promptu, præter paucula quæ ea occasione diximus paragrafo præcedente, quo lectorem remitto. Suus hic quoque detur locus epistolæ Lantfredi, quæ ab eo tanquam auctore edita legitur in Angliæ sacra apud Warthonum parte 1, pagin 322, sub hoc titulo: « Lantfredi epistola præmissa historię de miraculis S. Swithuni episcopi Wintoniensis. » Spero huc ipsam secundo lectore insertum iri, quia tametsi non magnam habet affinitatem cum iis, quæ sparsim per hujus paragraphi decursum tractata sunt; propterea quod nihil admodum novæ lucis eruditionisve historię præbeat, servire tamen eadem poterit loco prologi, historię miraculorum a S. Swithuno patratum, præmittendi. Epistola hæc ita sonat: « Dilectissimis fratribus Wintoniæ commemorantibus in S. Petri cœnobio, quod nuncupatur Vetustissimum, jugis concordia, salus ac perhennis gloria, gaudium inenarrabile, splendor sine fine, pax sempiterna, caritas continua hic et in cœlio multiplicetur a Domino. Licet, charissimi ac affabiles adelphi, per universam ferme Europam sint divulgata penitus miracula, quæ præpotens auctor miraculorum dignatus est largiri gentibus Anglorum per S. Swithuni meritum; tamen ne tanta Dei beneficia queant posteritatem latere succedentem, nequissimus cunctorum pravis actibus hominum, utpote nulla divinæ prærogativa scientiæ, nulla fultus bonitatis auctoritate; verum vestris obtemperans jussionibus, vestris confusus orationibus, tremens ad tantam pelagi magnitudinem accessi, et quasi stillam de undis Oceani, ita de plurimis Sancti miraculis, perpauca decerpsi.

17. « Quapropter efflagito Conditorum rerum quantum non meum respicit meritum sed affectus jubentium. Vos etiam pro meis precor orare dilectis, ne me seducat spiritus falsitatis. Nimium animus terrenis irretitus curis, nihil veritatis excogitare poterit, nisi prius fallacis caliginis erroris spiritus scientiæ et pietatis expulerit. Et quoniam perparum scimus de signis mirabilibus, prodigiis ac virtutibus, quæ Sanctus iste in sua gessit orationibus vita: nimium, ut inquit Priscianus, auctor grammaticæ artis peritissimus, studiis litterarum transeuntibus in negligentiam per scriptorum inopiam: veniamus ad ea quæ post ejus obitum indubitanter sunt peracta ad viri Deitumulum. Idcircoque accessimus maxime ad evolvenda hujus Sancti miracula; quoniam ut beneficia Dei dignissimum est laudare, et justissimum eum nescientibus prædicare; sic impiissimum est illa silendo negare, et nequissimum eadem ignorantibus non enarrare. Humanus animus istius est nature, ut quotiescunque legendo didicerit, vel audiendos sacros actus antiquorum vel mores patrum, relinquat cordis duritiam, deseratque mentis contumaciam sectatricem vitiorum, et inclinetur ad misericordiam, secteturque humilitatem magistræ virtutum. » Nihil, ut vidisti lector, novæ lucis, nihil notitiæ suppediat prædicta epistola, nibilo lamen secus hisce inse-

Arndam judicavi, ne quis fortasse cruditus eam hic desiderare posset.

§ III. Respondetur nonnullis quæstionibus ad vitam aemulæ S. Swithuni pertinentibus.

18. Quo fuerit loco natali beatus noster præsul, quo genere oriundus, quod professus vitæ institutum, antequam sacras infulas Wintoniensis gestaret, non puto in antiquis monumentis distincte alicubi definiri. « Nobili parentum stirpe cum ortum scribit Florentius Wigorniensis anno Christi 827, » ut videre est apud Maihewium; hoc parachronismi unde hauserit, non discutio. Quod attinet ad vitæ institutionem ante episcopatum Wintoniensem, respondet Mabilio: « Eum Wintoniæ in cœnobio veteri monachorum suis censent Harpsfeldius et Maihewius; quorum proinde hæc sententia est. Wintoniensem S. Petri cathedralem ecclesiam medio sæculo IX a monachis excultam, subinde migrasse ad canonicos sæculares, quos Eadgarus rex post medium sæculum x monachis mutavit. Et quidem ita diserte mentem suam explicat Maihewius, ut etiam Wintoniensem ecclesiam principalem, quæ postmodum vetus monasterium dicta est, ab ipsa sui institutione per beatum Birinum episcopum, monachis Benedictinis paruisse existimet. Qua de re fusius in sequenti sæculo disseremus. » Habemus e Vita Gotzelini, postea a nobis producenda, puerilem ejus simplicitatem, morum innocentiam, clericatum, sacerdotium, institutionem Adulphi sen Ethelwlf, regis Egberti filii, nihilque præterea quod distinctiorem explicationemque nobis rerum a S. Swithuno ante episcopatum gestarum mentionem ingerat. Asserit quidem Pitseus ex Lelando, ordinis S. Benedicti monachum fuisse Swithunum; sed majorem mereretur fidem, si quam rotunde hoc dicit, tam verosimiliter probaret.

19. Hisce non obstantibus professio ejus monastica ante episcopatum, non obscure eruitur et asseritur apud Mabilionem in Annalibus Benedictinis tom. III, pag. 98, ex instrumento apud quod sine dubio nondum habuit eo tempore, quo conscribendis Actis Sanctorum ordinis S. Benedicti dabat operam, sed postea nactus fuerit; quando ad conscribendos Annales prædictos animum appulit. Profertur illud instrumentum in historia majore Wintoniensi tomo primo, Angliæ sacre, de qua supra, pag. 204 et seqq., in qua citatur professio Sancti nostri, facta in manibus Colnoti archiepiscopi Doroverniæ antequam in episcopatum Wintoniensem esset consecrandus, ubi inter alia, quæ edicit, terminis expressis monachum antea fuisse se profiteatur: « Ego, inquit, Swithunus monachus, servulus servorum Dei, licet indignus ad episcopalem sedem electus Wentanæ civitatis Ecclesiæ, in primis confiteor tibi, reverendissime Pater, Celnode archiepiscopo, continentiam meam, quam prius in professione monachali expressi, et dilectionem meam ad te, quod absque ambiguitatis scrupulo, et absque ulla falsitatis commentione est. Credo in Deum Patrem, » &c. Itaque dubitari minime potest quin S. Swithunus ante episcopatum, monastici instituti fuerit sectator, sed quale isthuc fuerit, an Benedictinum, an aliud, ab antiquis non exprimitur. Videtur tacite supponere Mabilio instituti Benedicti monachum fuisse; cum in Actis Benedictinis suum quoque locum ei concedat, non secus atque aliis præmemoratis ordinis sectatoribus.

20. Quæri præterea possit quo anno Sanctus noster Wintoniensibus cathedræ administrationem possessionemque adierit. Contigisse illud sæculo nono satis consentiunt auctores, sed quoto prædicti sæculi anno id contigerit, major inter illos lis est et controversia. Certum pono et indubitatum, necdum eum ad gestamen pastoralis pedi fuisse promotum anno 833. Assertionem meam sic stabilio. Anno 833 Withlafius, rex Merciorum, cum, uti narrat Alfor-

us noster .i. in Croylandensi secessu profugus moraretur, diplomate regio sanxit se, si regnum reciperet, illi hoc oblatum bene; quid sane abunde et cumulate praestitit, subnotavitque in concilio Londinensi paulo iunctum instrumentum, quod ab Ingulpho, praedicti monasterii abbate relatum, videri potest apud eundem Alfordum et alios scriptores. Privilegium istud quoque sub eius curâ, primo quidem loco Cuthbertus archiepiscopus Dorotheensis a quo alii decessit, ordo suo archiepiscopi, episcopi, et abbates; quibus et ipse post illos rex Eghbertus, et ejus filius Adelwulfus, nec non duces tres. Et tandem post memoratos hos et omnes subscripsit etiam Swithunus his verbis: « Ego Swithunus presbyter rex Eghberti praesens fui. » Itaque anno 833 S. Swithunus duntaxat erat presbyter regis Eghberti atque adeo nondum erat episcopus. Assero praeterea non fuisse ipsum dignitate episcopali ante annum 837, patetque ex eo quod Helmstanus, decessor ejus in episcopatu, anno tantum 837 e vita migravit.

21. Illic faciunt ea quae habent praebitus Alfordus in Annalibus ecclesiae ad annum Christi praedictum: « Moritur hoc anno Helmstanus, Wintoniensis episcopus, cum quinquennio ecclesiam gubernasset. De eo hæc habet Godwinus in catalogo: « Obiit « Helmstanus anno octingentesimo trigesimo septimo, et tumultus jacet super parietem septentrionalis meribiter. » Tum pergit Alfordus: « Eundem mortis annum consignat Wigorniensis, quod idem notat lingua non desunt etiam nobiles historici qui putent mortuo Helmstano Ethelwulfum successisse e regem occidentis. Sed qui regnum ingressus est iv Februarii, non potuit episcopi sedem septennio occupare, ut velle videntur auctores aliqui. Bene igitur scripsit Godwinus. « Rursum eireiter « tempestate Athulfum, sive Athelulphum, qui postea rex fuit, episcopum Wintoniensem creatum « contendunt historici nostrum non pauci, « Simon Dunelmensis, Henricus Huntingdonius. Regerus Illoven, alique, et huic sedi annos septem « praefuisse. Id quod mihi nullo modo probatur. » Ita Alfordus ex Godwino.

22. Manent itaque fixum non occupatum fuisse locum Helmstani Wintoniensem ante annum 837, cui Helmstanus, non Athelwulfus, ut nonnullis caeteroquin non infame notat historicis placuit committere, sed S. Swithunus successit; idque vel anno proxime sequenti; videlicet 838, quem praelandatus Alfordus dicit in fastis notari; vel anno praecedenti 837, dicente Mchewio in trophaeis Benedictionis Angliae ad diem 2 Julii: « Agente Ethelulpho, jam rege constituto, re propterea post illius regni initium, qui et conficit 837, cum sedi illi episcopali fuisse praepositum, consentiant omnes. » Consentit enim vero Malmesburiensis lib. ii De Gestis Pontificum Anglorum: « Ethelwulfas, inquit, Swithunum ut altorem doctoremque suum suscipiens, sic enim eum vocavit non prius abstulit quam episcopatu Wintoniensi honoraret, consentiente clero, ordinante archiepiscopo Cantuariæ Cuthberto. » Consonat praeterea Florentius Wigorniensis, qui ad annum 837 sic habet: « Rege vero Ethelulpho regnante, S. Helmstanus episcopus vita decessit; cui jussu regis B. Swithunus successit. »

23. Thomas Rudburnus, supra memoratus, ordinationem S. Swithuni factam quidem asserit de functo Pelimpstano, Wintoniensi antistite, » ac regnante Athula seu Ethelwolfo, sed illam removel ac dicit usque ad annum 852, quo rixus fuerit fundamnto, non satis assequor. Et vero idem auctor antea proxime producit privilegium, seu donationis chartulam, quae scripta est anno Dominicae incarnationis 844, in die lune iv, » quae est septima ubi Swithunus nominatur episcopus his verbis: « Placuit autem tunc postea episcopis Alstano Shireburnensis ecclesiae, et Swithuno Wyntacestreensis

A ecclesiae eum suis abbatibus et servisdietum consilium inire. » Whartonus, commentator citati Rudburni seu scholiastes, censet introitum Swithuni ad sedem episcopalem recte a Rudburno positum anno 852; at sphalma irrepsisse in diploma praedictum, seu donationis chartulam, et pro anno 844 substituendum esse 855: eo quod indictio iv ibidem appositâ ad amissum concordet cum illo anno quo tunc ind. iii non iv discordet autem cum anno 844, in quem non indictio quarta sed nona (septima) incidit. Item Warthonus ex incuria lapsus arguit Godwinum, quia mortem Helmstani consignat anno 837. Sed an ipsius in hac materia judicium tanti esse debeat, ut praeponderet auctoribus antea allegatis? Patet contrarium vel ex erroribus indictmentum.

24. Lapsus majorem patientioremque commisit Usserius, dum in indice suo Chronologico statuit Swithunum in episcopali sede successisse Helmstano anno 937, his verbis: « 937 Helmstano in Wintoniensi episcopatu successit Swithunus, quem in Cantabrigiensis academiae cathedra sacrae theologiae professorem fuisse voluit; horum aequali, Bonagratia de Villa Dei, in epistola ad nigros monachos Angliae illud attestante. » Haec Usserius in indice, postquam in sua historia de Britannicarum Ecclesiarum primordiis pag. 340 dixerat sequentia: « Qui superest Swithunus, ipse fuisse videtur, quem anno 937 Helmstano in Wintoniensi episcopatu successisse notat Florentius Wigorniensis in chronico. » Sed ibidem discrete signatur annus 837, nullaue aut de Helmstano aut Swithuno, anno 937 fit mentio. Tum praefatus Usserius pergit: « Nam et hunc Cantabrigiensem fuisse voluit, idque auctore Bonagratia de Villa Dei, ex cujus epistola ad nigros monachos in Anglia a Thoma Rudburno Historiae majoris libro iii, c. 2, et historiolo Wintoniensis Ecclesiae scriptore, verba producantur ista: « Cum a propria « exulans patria, in Anglia apud sanctissimos ac « religiosos monachos totius regni vestri degerem « in Wentana urbe, Helmstanum venerabilem abbatem cathedralis ecclesiae et venerabilem Swithunum « ejusdem ecclesiae praepositum, et in professione sacrae theologiae in studio Cantabrigiensis cathedra- « tum, me inter erumosa exilii discrimina speciali « remuneranda recreationis gratia confovebant. »

25. In quae verba Warthonus commentatur in hunc modum: « Vereor ne Swithunus senior, Wintoniensis etiam episcopus. SS. Dubricii et Davidis familiaris et litterarum fama celeberrimus, cum juniore male permixtus fuerit. De illo vide Galfridum Monumetensem Histor. Britan. lib. ix cap. 12, et Giraldum Cambrensem in Vita S. Davidis. De antiquitate academiae Cantabrigiensis splendide fabulatus erat Rudburnus in historia minori hisce verbis: « Anno Domini 871 combusta est universitas Cantabrigiensis, quae fuit edificata anno a mundi creatione 4815 a Cantabro duce, et frequentata a philosophis ante Christi incarnationem per annos 314. » Sic ille. Quibus attente expensis ac consideratis, sequitur in hisce et similibus, uti etiam in epocha chronologica superiore, non nimium esse deferendum auctoritati Rudburni, atque adeo in admittenda praeposita Wintoniensi, et professoratu academiae Cantabrigiensis, quibus functum fuisse S. Swithunum vult praedictus auctor, non ero valde facilis, nisi ex antiquioribus ac certioribus argumentis probari hoc videro et stabili.

26. « Porro quae de monachis ecclesiam Wintoniensem ab ipso anno 169 inhabitantibus Rudburnus refert merae sunt nanae, » ut dicitur apud Whartonum in successione Priorum ecclesiae Wintoniensis, atque ex eo colligitur non una cum fabula infarsisse sua scripta. Sed quid ad fragmentum epistolae, superius allatae et citatae, tamquam a Bonagratia de Villa Dei scriptae? Responsi istuc accipe

Dicere quod illud fragmentum sit ammino supposititium et adulterinum, videtur assertio duriusculæ digestionis. Quid ergo? Fuerint fortasse particulae aliquæ ex affectione et genio particulari ab interpolatore huc intrusæ; vel si hoc non videatur simile vero, confusio Swithuni senioris cum juniore satis fecunda potuit esse mater, ut fabulam prædictam enixa sit. Hoc tamen ultimum non videtur sufficere ad præsentem controversiam dirimendam, quia habetur adjunctum nomen « Helmstani, venerabilis abbatis cathedralis ecclesiæ, » qui Helmstanus vixit cum juniore Swithuno: nisi forte duo etiam Helmstani fuerint, quorum primus fuerit abbas tantum cathedralis ecclesiæ, secundus vero ejusdem ecclesiæ episcopus et synchronus Swithuno nostro. Id quod non vacat indagare. Verum de his plus quam satis. Nunc ad alia properemus.

27. Extremus jam labor sit, discutere, quo anno sanctus Præsul e vivis cesserit. De hoc tempore satis convenit inter auctores, exiguo duntaxat inter eos relicto unius anni discrimine. « Ejus obitum, inquit Mabilio in compendio vitæ S. Swithuni, pluries jam citato, in annum Christi 862 referunt Gotselinus, Matthæus Westmonasteriensis, Florentius Wigorniensis, et cum eis cardinalis Baroniæ. Annum sequentem præferunt Wilhelmus Malmesburiensis in Pontificibus, Symeon Dunelmensis in lib. De gestis regum Anglorum, et Rogerius Hovedenus. Diem sextum ante Nonas Julii adsignat idem Gotselinus, et cum eo Martyrologium Romanum, et alia recentiora. Longe errat Egilwardus in libro De Vita S. Burchardi episcopi Wirtzburgensis, qui Burchardum ejusdem S. Swithuni fratrem germanum fuisse appellat, cum cen-

A tum annis Burchardus Swithunum antecesserit. »

29. Auctoribus postremo loco enumeratis, ac mortem Swithuni anno 863 consignantibus, adhæret Mabilio loco proxime citato; ubi eundem quoque annum notat. Quid coegerit ipsum recedere à sententia Goizelini, supra num. 11 pluribus laudati ex eodem Mabilione, ignorare me fateor, neque satis video subesse causam: cur relicta ejus sententia, Sancti nostri obitum figentis anno 862 aliorum recentiorum auctorum placito me conformem, dictum obitum antecesserit anno duntaxat proxime sequenti, videlicet 863. Præferendum itaque censo annum 862, Majores nostros secutus, qui jam pridem ad diem xi Aprilis; pag. 54 in annotatis litt. 1, ejusdem fuere sententiæ: « S. Swithunus... sedit ab anno 838 ad 862. » Ex dictis lapsus errore convicitur ac erisim meretur, aliorum toties hypercriticus Bailletus, dum in Vita S. Swithuni asserit, quadraginta pene annorum spatium in epi. copali munere eum impendisse.

B Corollarii loco adjicio ea quæ notavit scholiastes Historiæ Wintoniensis in parte prima Angliæ sacræ a Warthono editæ, qui in hæc prædictæ historiæ verba, « Decessit autem S. Swithunus, anno Dominicæ incarnationis 863, » ita commentatur: « Sic quidem Hovedenus, Mailrosensis et plures alii. Vere autem obiit anno 862, vi Non. Julii, feria v; quod ex Wigorniensis et Westmonasteriensis constat. Sic et Historiola Wintoniensis Ms. quæ Swithunum 862, anno in Ethelberti regis obiisse memorat. Crasse errant Annales breves Wintonienses, qui nativitatem Swithuni in annum 826, obitum in 872 protelant. « Hæc præfatus pro lectoris institutione de rebus, ad S. Swithuni Vitam ac miracula pertinentibus, apographa nostra subijcio. »

VITA S. SWITHUNI

(Acta Sanctorum Bolland. uti supra ex Surio et Capgravio.)

4. Glorioso rege Anglorum Egberto (40) regnante, qui regi Kinegilpho (41), ab idololatria per beatum Birinum (42) converso, octavus (43) in regni administratione successit, beatus Swithunus, Pater et pastor in Ecclesia Dei futurus, cursus sui in stadio mundi hujus exigendi, divina ordinante misericordia, accepit exordium. Annis vero puerilibus pia simplicitate transactis, jugum Dominicæ servitutis suis humeris imponi voluit susceptumque humiliter viriliterque portavit. Itaque in clerum adscitus, de gradu in gradum, de virtute in virtutem, gressus ejus Deo per omnia dirigente, conscendens, sub Helinstano (44) Wintano episcopo, ad sacerdoti honorem proventus est. Porro autem curabat seipsum ministrum

(40) Rex orientalium Saxonum. Regnare is cæpit anno 800, desiit sub initium anni 837, die iv Februarii, uti tradit Alfordus in Annalibus Ecclesiæ Anglicanæ tom. III, ubi plura.

(41) Al Kinegilsus. Auspicatus regnum anno 642, obiit 642, de quo plura apud dictum Alfordum tomo II.

(42) Ad superos discessit anno 650, colitur die iii Decembris tanquam occidentalium Saxonum apostolus, de quo alias erit pluribus agendum ex professo, eodem die.

C idoneum et probabilem Deo semper exhibere, verbum veritatis recte et catholice tractare, humanitati et mansuetudini studere, opera pietatis ante omnia exercere, non recte neque ordine viventes, virga castigationis corrigere, humiliter omnibus inservire.

2. Ejus fama ubi ad regis aures pervenit, ab illo accersitus est, et inter præcipuos amicos numeratus. Commendavitque ei rex filium suum Adulphum (45) liberalibus disciplinis erudiendum, et sanctis moribus instruendum; quem postea subdiaconum ordinavit. Attamen patre ejus sine hærede ex hac vita decedente, cum præter eum nullus alius hæres superesset, Leone (46) pontifice dispensante, uxorem duxit. Defuncto vero Helinstano episcopo, omnium

(43) Juxta Alfordi indicem chronologicum, qui habetur ad calcem tomi III Annal. eccl. Angl., Egbertus a Kinegilso est numero undecimus.

(44) De Helinstano seu Helmsstano satis multa in comm. prævio.

(45) Al., *Ethelwolphus*, *Ethelwulphus*, *Alidulphus*.

(46) Dispensasse cum illo refert sæpe dictus Alfordus, tomo III, pag. 34, Deonem III, Romanum pontificem; itaque ante annum 817, cum anno præcedente 816 obierit dictus pontifex.

votis Swithunus electus est. Ejus precibus et exhortationibus rex Adolphus permotus, ecclesiis Dei universam decimam terræ regni sui benigne donavit, libereque sibi vindicare concessit. Idem sanctus episcopus pontem Wintoniensem, qui est ad orientem, construxit. Cumque ei ædificando sollicitum navaret operam, quodam die, illo ad opus residente, quædam paupercula mulier eo venit, ova venalia in vase deferens. Quam apprehensam operarii lascivientes et ludibundi magno incommodo affecerunt, ovis universis non ereptis, sed confractis. Illa igitur pro illata injuria damno dato, cum lacrymis et ejulatu coram episcopo conquereunte, vir sanctus pietate permotus, vas, in quo erant reposita ova, corripit, dextra signum crucis exprimit, ovaque incorrupta et integra restituit.

3. Solebat vero studiose fabricare ecclesias iis locis quibus non erant, porro dirutas et confractas instaurare. Dedicaturus sacras ædes, non equo vehabatur sublimis, nec sæcularis pompæ apparatus sibi adhibebat; sed clericis et familiaribus suis comitantibus, nudis pedibus humiliter incedebat. Ad convivia sua accersebat non locupletes, sed egenos et pauperes. Os ei semper apertum erat ad cohortandos peccatores ad agendam penitentiam. Monebat stantes darent operam ne caderent, lapsos, ut resurgerent. Cibus non ut ventrem sarciret, sed pro sui sustentatione parce et moderate sumebat. Post multas vigilias multosque labores, ne deficeret, somni paululum admittebat. psalmis et canticis spiritualibus semper intentus. Proximis semper, perinde ac sibi ipsi, quod utile, quod honestum, pium et sanctum esset, modesto et humili sermone proponebat. Vixit vir beatus usque ad vitæ exitum in vera observatione mandatorum Dei, omni custodia servans cor suum in omni munditia et spirituali puritate, catholicæ et apostolicæ doctrinæ custos integer, filiorum spiritualiter regeneratorum in sanctæ conversationis studio eruditor pervigil et magister. Humilitatem et mansuetudinem accuratius seclabatur. Denique pacem et sanctimoniam sequens, fontem vitæ et sempiternæ beatitudinis sitiebat. Atque ita feliciter migravit ab hoc sæculo ad sidereas mansiones sexto Nonas Julii, anno salutis octingentesimo sexagesimo secundo (47). Jussit vero non intra ecclesiam, sed extra ejus septa, indigno et vili loco se tumulari (48).

4. Post obitum suum multis coruscavit miraculis. Inter quæ apparuit cuidam viro (49), incredibili membrorum omnium infirmitate laboranti, admonens, ut Ethelwoldum Wintoniensem episcopum adiret, diceretque ei divinæ providentiæ ita visum ut corpus ipsius a loco, in quo conditum erat, sublatum, intra ecclesiam digniori loco honorificentius tumuletur. Si diffidat et hæsitet, testimonii loco habiturum sanitatem, quam, profligato

A eadem hora morbo, quo diu laborasset, illico esset recuperaturus. Addidit etiam ut ad locum sepulture veniat, unum ex ferreis annulis, qui etiamnum lapidi infixi visuntur, sine ulla lapidis læsione extracturus, rursumque pari facilitate, nihil læso lapide, in suum locum repositurus. Surgit ille perfecte sanus, uti prædicta erant, omnia reperit, cunctaque ex episcopo enarrat. Incurvum quemdam, et pecudum more, prono vultu terram respectantem, sanum et incolumem reddidit. Vir quidam nobilis et dives, cum meridiano tempore ad fluminis ripam deambulet, vidit subito apparentes sibi tres ultra modum horrendas, quasi mulieres statura immensa. Eæ fugientem illum comprehendentes, et multis modis affligentes, pestiferoque flatu suo pene suffocantes, incredibili horrore affectum, insano similem reddiderunt. Adducto autem ad ecclesiam, nocte apparuit sanctus Swithunus, et, omni pulso dolore, sanitati eum restituit.

5. Cum Ethelwodus episcopus corpus beati viri e terra levaret, mira odoris fragrantia omnes pervasit, mulier cæca visum recepit, et multi diversis pressi ægritudinibus, ejus meritis curati sunt. Ea translatio incidit in annum centesimum decimum ab obitu illius, Incarnationis vero Dominicæ nongentesimum septuagesimum primum, et Idus Julii. Eodem die puerum, a nativitate mirabiliter contractum, sanavit; tribus mulieribus, oculorum lumine orbatis, visum restituit; nexibus ferreis mulierem in carcere compeditam, ruptis vinculis, liberavit; paralyticum curavit; matronam nobilem, sed cæcam, illuminavit; viginti quinque homines variis vexatos morbis, qui e locis diversis venerant, uno die perfecte restituit; cæcos aliquot, duas contractas feminas intra unum diem; triginta et sex e diversis locis venientes, nec unius generis laborantes ægritudinibus, trium dierum spatio, neque diu post, centum viginti quatuor, intra dies quatuordecim curavit.

6. Rex Edgardus ob coereenda furtiva lege sanxit ut in furto deprehensus oculis privaretur, auribus, manibus pedibusque præcis, cute capitis nudaretur, sicque feris et avibus laniandus objiceretur. Accidit vero innocentem quemdam ea pœna multatum, pene amittere auditum, obstructis sanguine aurium meatibus. Delatus a parenibus in oratorium D. S. Swithuni, ut solus auditus ei redderetur, non id modo impetravit, sed etiam alia, quæ non rogaverat. Mulierem quamdam dermientem ostio aperto in villa civitatis Wintoniensis, lupus e lecto absportavit in silvam, et horrendo ululatu alios ad se lupos ascivit. Mulier et inedia et ætate debilis, quid faceret ignorabat. Convertitur ad preces, divinam implorat opem, S. Swithunum appellat. Lupus, ejus audito nomine, obdormivit, mulier se subdicit; lupus evigilans, cum sociis eam insequitur, sed lædi

(47) Annum hunc nos signandum diximus in commentario prævio num. 28, potius quam sequentem.

(48) Plura in comm. prævio.

(49) De hoc et sequentibus miraculis adi quæ infra dabuntur.

non potuit quam Dei et beati pontificis misericordia liberandam susceperat.

7. Statuam quamdam S. Swithuni episcopus Schireburnensis a fratribus acquisitam, honorifice in ecclesia sua collocavit, ubi præclara miracula crebro edi solebant. Ad hanc statuam quidam leprosus non curationis obtinendæ causa, sed ut ab

A illis, qui eo in loco preces funderent, stipem acciperet, accessit. Cumque paululum illic obdormivisset, visum est ei S. Swithunum adesse, lepram ipsius manu abstergere, et morbum illum omnem repente ab ipso depellere. Evigilans, lætus coram omnibus cingulum solvit, et se purgatum ostendit.

HISTORIA TRANSLATIONIS ET MIRACULORUM

Auctore ut videtur Lantifredo (50) monacho Wintoniensi in Anglia

Ex antiquissimo ms. Bigotiano.

CAPUT PRIMUM.

S. Swithuni corpus divinitus ostensum, ac miracula.

1. Temporibus felicissimi Fabgari (Eadgari) (51) regis Anglorum ac gloriosissimi totius Albionis (52) insulæ imperatoris, anno Incarnationis Domini nostri ac Salvatoris mundi Jesu Christi 971, indictione xiv, cunctipotens Deitas dignata est ostendere Anglis (53) Saxonibus sanctum corpus beati Swithuni antistitis, per cujus merita tot languentes, Deo favente, pristinae sanitati sunt restituti, quot nemo vivens unquam nec vulgante fama audivit, nec corporeo visu conspexit, nec legendo didicit, ad sancti alicujus tumulum curatos fuisse. Hujus tamen mirabilis præsulis vita, et prisca conversatio nobis incognita sunt, quia scripta minime habentur; sed clementia omnipotentis Dei merita ejus miraculis coruscantibus, evidentissime manifestare dignata est.

2. Triennio igitur antequam sanctæ prædicti præsulis exuviæ de mausoleo, quo olim fuerant humatæ, a reverentissimo ejusdem loci antistite Athelwoldo fratribusque ejus essent sublata, apparuit ipse sanctus in somno cuidam veridico fabro, angelica præclarus effigie, dicens ad eum: Nunquid ad illum agnoscis canonicum, qui cum ceteris prave viventibus nuper a vetusto (54) expulsus est monasterio? Ut eum recognoscas dilucide, Eadsinus nuncupatur vocamine. Faber respondit: Quondam illum novi, Pater, modo tamen nescio ubi est. Cui præsul ait: Nunc Wincelcumbe (55) degit. Et adjecit: Ego te

B rogo, tibi que in nomine Christi præcipio ut ad illum propere pergas, meaque jussa illi dicas: Hoc tibi, Eadsine, præsul mandat Swithunus, quatenus ad Wintoniensem festinanter pergas civitatem, dicasque antistiti, qui modo tandem regit diocesium, cui olim præfui, ut corpus meum de sepulcro elevet, et in ecclesia collocet, quoniam quidem cœlitus illi est concessum quod tempore suo manifestandum sum.

3. Faber vero ait ad sanctum: Domine, nullo modo vulnerit mei credere dictis. Vir sanctus inquit: Ut tuis credat sermonibus, dic ei, ad meum quo pergat tumulum, et trahat unum anulum, ex his ternis qui sunt fixi mei cooperculo sarcophagi. Si confestim subsecutus fuerit illum, hoc sit ei vere manifestum, quoniam te misi ad illum. Sin autem illum minime hinc poterit evellere, tunc nulla ratione tibi debet credere. Potes deinde illi indubitanter referre quod si utriusque vitæ desiderat perfrui sospitate, debet mores et actus commutare in melius, et ad cœlestis patriæ beatitudinem incessanter festinare. Quin etiam omnibus vaticinando prodas quod mox ut meam aperuerint sepulturam, reperient thesauros tam inestimabiles, tamque pretiosos ut quidquid usquam est auri et gemmarum, vilescet in comparatione horum. Postquam talia fabro edicta sanctus vates tradidit, cœlos subvolando petiit. Verum faber ille, primo metuens videri falsidicus, hanc visionem prorsus nemini ausus est prima vice indicare viventis.

4. Qui secundo commonitus ac tertio ab eodem sancto præsule acriter increpatur cur nollet suis pag. 254.

(50) In commentario prævio attigimus ea quæ hic spectant.

(51) Alibi *Edgarus* scribitur. Alfordus noster tom. Annal. Ecclesiæ Anglicanæ natalem ejus ponit anno 943, ex antiquioribus; mortem anno 975, qui et de illo agit tomo citato locis variis.

(52) Id est, *Britanniæ*. Aristotelis interpretes apud Celiarium lib. iii Geographiæ Antiquæ cap. 4, pag. 280, dixit *Albion* et *Jerna*, id est *Britannia* et *Hibernia*, ut conficitur ex eodem Cellario ibid.

(53) Ea designatur hic Angliæ pars in qua jacet Wintonia. De Anglorum et Saxonum in Britanniam adventu agit Malmesburiensis lib. i De gestis regum Anglorum, cap. 1.

(54) Dilucidationem hujus loci quære ex iis quæ dicta sunt in comm. prævio sub initium, num. 48.

(55) Locus mihi incognitus, Quid si fuerit pagus aliquis, vel oppidulum ignobilioris notæ.

obedire præceptis. Tandem accessit ad tumbam almi pontificis, unum ex supradictis arripiens annulum, tali voce, inquit, ad Dominum creatorem rerum : Domine Deus, universæ conditor creaturæ, concede mihi peccatori, ut si sanctus iste, qui hic quiescit corpore, ter comparuit meis obtutibus in noctis sopore, hinc istam possim ferream evellere spherulam, sicut nuper in somnii visione idem vir Dei meis auribus studuit resignare. Qui statim ut traxit orbem chalybis, ita subsecutus est illum ex lapidea mole quasi foret fixus in marino sabulo. Quem in propria reponens rimula, ita fixus permansit paululum pressus calce ut post hoc inde nequam possit avelli a nemine.

5. Eodem vero die, dum peragraret forum, reperit quemdam clientulum prædicti clerici Vintoniam venientem causa necessariæ coemptionis. Cui intimavit ea quæ per somnia viderat, et humiliter eum flagitabat ut talia suo domino narraret. Quo postquam ad proprium pervenit herum per longinqui interval-
lum temporis, illius rei immemor siluit, sed postmodum poenitentia motus domino suo cuncta quæ a fabro audivit diligenter narravit. Qui clericus eo tempore non solum antistitem Wintoniensis diocesis, verum etiam cunctos fratres ibidem commorantes pertæsos habens propter expulsionem canonicorum, nefandis moribus ac spurcissimis utentium, pro quibus venerabilis Athelwoldus eos a prædicto expulserat eonobio, magis quam sancti Patris iussa implere studeret, audire renuit. Postea vero expleto duorum curriculo annorum, favente superni elementia Conditoris, qui cunctos, quos pressit in vineam laboraturos Dominicam, gratis ad suam deducit gratiam; idem clericus qui nuper erat, factus est... venerabilis monachus. Nam nos ipsi ita gestum vidimus, quemadmodum præsens demonstrat codicillus. Benedictus omnipotens Deus, qui peccatores justificat, qui in se sperantes salvat, qui superbos humiliat, qui humiles exaltat!

6. Igitur biennio ante sacri inventionem corporis, vir quidam gibberosus, et propter ingentem strumam valde incurvus, per somnium audivit ut Winthoni-
am veniret, et ibi per sancti meritum Swithuni, sanitatem reciperet. Qui mane consurgens, sicut valuit, gibbum geminis sustentavit camburtis (56), et ad Winthoni-
am pervenit, ibique diu mansit, angelica visitatione iterum admonitus ad tumbam sancti præsulis Swithuni perrexit, et flexis genibus, rogavit Dominum, quatenus ibi sanaretur ipsius sancti meritis, quemadmodum in somnis audierat. Qui mox, ut surrexit a precibus, ita curatus est divinitus ut nusquam deformis gibbi locus appareret. Appropinquante vero sacratissimæ solemnitatis die, quo venerabilis Dei antistes Swithunus corporeis nexibus solutus, de hoc mundo migravit ad Dominum, vir quidam dæmoniacis deceptionibus, omnibus membris miserabiliter debilitatus est. Qui cum diu tor-

queretur, vicini illius et cognati ad sancti Dei tumulum eum perduxerunt, et illam noctem pervigilem cum amico languente assiduus orationibus perregerunt. Languidus vero mane oppressus somno, paululum obdormivit, et visum est illi quasi quidam ad eum accederent alterumque eum calcementum de pede subtraherent. Qui statim cum amicis domum sanus reversus est. Subtalaris tamen ejus nimium quæsitus est; sed nusquam repertus. Curati sunt alii octo debiles ad sancti viri mausoleum, antequam ossa ejus inde eleventur.

CAPUT II.

Corporis translatio, alia miracula.

7. Quibus transactis Idus Juliis venerabilis Athelwoldus episcopus cum aliis coepiscopis, et abbatibus, cum pluribusque monachis sanctas reliquias, imperante glorioso rege Fahgario (Eadgario) de monumento sublevantes, in basilica apostolorum Petri et Pauli cum magna veneratione collocaverunt. Ubi beneficia præstantur omnibus vera fide petentibus. Postea vero quatuor ægri medelam acceperunt ad ejus tumulum per intervallum trium dierum. Deinde per quinque mensium spatia raro fuit aliqua dies qua non sanarentur languidi ad ipsius sancti honorabiles reliquias. Aliquando autem tres, aliquando quinque, modo septem, modo decem, nunc duodecim, nunc vero quindecim. Vidimus namque plusquam ducentos in decem diebus ægrotos per meritum sancti curatos, et in anni circulo, qui carent numero. Quapropter increduli ad sanctum Dei veniant, ut beneficia Conditoris agnoscant et Creatorem laudent.

8. Cognoscant denique fideles quia Dominus noster Jesus Christus, Dei unigenitus, qui in exordio hujus ætatis velatus amietu carnis per semetipsum cæcos illuminavit, claudis officium ambulandi præbuit, surdis auditum reddidit, paralyticos curavit, mortuos suscitavit, supra mare siccis vestigiis ambulavit; idem nostris temporibus ad clarificandum suæ majestatis omnipotentiam, et ad manifestandum egregii sacerdotis Swithuni meritum, confert sanitatis beneficium ægrorum corporibus, præ multitudine innumerabilibus ut maris arenæ, quibus non est numerus. Benedictus omnipotens Deus, qui nostra tempestate dignatus est sanctum suum signis et virtutibus mirificare; qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et dominatur per cuncta sæcula. Amen.

9. In illo tempore quo Dominus rerum manifestabat hominibus sanctum suum Swithunum, accidit ut venissent Winthoni-
am in una die viginti sex ægri, causa recuperandæ sanitatis. Ex quibus quidam erant cæci, quidam surdi, quidam muti, quidam etiam paralytici. Qui cum accessissent ad sancti præsulis monumentum et preces coram Deo effudissent, per ipsius interventionem omnes curati sunt in spatio trium dierum, sicque læti domum cum ingenti gaudio redierunt, magnificantes et lau-

(56) Camburta significat sustentaculum vel baculum.

dantes Dominum. Nec multo post accesserunt ad eundem sanctum ex diversis Anglorum et Saxonum finibus centum viginti quatuor infirmi, multiplicibus constructi languoribus. hi homines per sancti præsulis meritum a variis ægritudinibus Deo volente curati in duarum revolutione hebdomadarum, et benedicentes Domino reversi sunt incolumes ad propria, qui debiles convenerant. Cæcatus est quoque quidam vir in Litanía Majore causa latrocinii: sed qui innocens cæcatus erat, venit in Epiphania Domini ad sancti Swithuni mausoleum, preces humiliter effundens. Et oculi ejus, qui erant ferro extincti, et omnino evulsi, illuminati sunt. Et habebat postea claros oculos omni tempore vitæ suæ. Ergo, quia cuncta miracula, quæ Dominus per sanctum Swithunum dignatus est operari, nequaquam enumerare valemus, rogemus ipsum sanctum præsulem, quatenus animarum nostrarum languoribus mederi dignetur, pro nobis apud Dominum intercedendo, cum quo pro bonis operibus sine fine permanere promeruit. Igitur dum tanta signa Salvator mundi ad venerabilis Patris Swithuni tumbam ostendere decrevisset, beatæ memoriæ Athelwoldus episcopus imperavit fratribus ibidem commemorantibus ut semper quando quispiam æger per meritum sancti Viri medelam reciperet, protinus omnes ad ecclesiam pergerent et Deum hymnis et laudibus glorificarent.

10. Accidit autem ut quidam post aliquot dies graviter ferrent, quod excitarentur per noctem ali-

quando quater, aliquando ter. et suadere cœperunt cæteris prave relinquere, quod imperatum fuerat pie illis a suo præsule. Quod dum incaute foret prætermisum per intervallum quindecim dierum, apparuit ipse sanctus Swithunus cuidam fideli viro per somnium, dicens ad eum: Vade ad monasterium vetus, et dic fratribus quod omnipotenti Deo nimium displicet murmuratio eorum, quoniam quotidie miracula multa coram illis facit, et ipsi tam injuste agunt, quod ei non referunt laudes, sed caduca studia divinis operibus præponunt. Adde etiam ad hæc quod si a laudibus cessaverint, protinus cessabunt magnalia Dei; si vero non desinent glorificare Deum, tot mirabilia ibidem faciet quot a nemine vivente recordantur uspiam peracta. Vir vero præfatus post sancti recessionem evigilans, ad episcopum Athelwoldum festinabat, et ipsi intimavit omnia quæ sanctus Dei imperaverat. Qui commotus animo, cur fratres non egissent secundum illius præceptum, rursus mandavit monachis cum magna comminatione, ut ad omnes sanitates, quæ ad sancti tumbam fierent, facto signo, omnes simul ad ecclesiam pergerent, et Deo omnipotenti laudes bymnidicis vocibus canerent. Quod ita deinceps hactenus observatum audivimus. Cui gloria et laus Deo omnipotenti, qui sic sanctum suum glorificare dignatus est, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

MIRACULI SWITUNI

Ex antiquissimis membranes in cod. reginæ Sueciæ num. 769.

CAPUT PRIMUM.

Pars prima miraculorum.

1. Post quam sanctissimi corpus pontificis infra ecclesiam, sicut prædictum, est positum, quatuor ægri, sive quinque, medelam receperunt ad ejus tumulum per intervallum trium dierum. Expleto autem triduo, ferme per interstitium quinque mensium, raro fuit aliqua dies, qua in basilica, in qua sunt repositæ sancti viri reliquæ, non sanarentur languidi, quandoque plures sedecim, vel octodecim, quandoque vero pauciores, quinque, vel tres, celeberrime etiam septem, octo, decem, duodecim, quindecim. Vidimus plus quam ducentos in decem diebus per meritum sancti curatos, et in anni circulo, qui carent numero.

2. Vidimus etiam circa præscriptum (57) monasterium plateas adeo refertas utrobique turmis ægrotantium ut quispiam viator difficile reperiret iter gradiendi ad ipsum. Qui post aliquot dies, ita sunt

C curati, Deo favente, meritis sancti ut etiam infra basilicam vix quinque invenirentur languidi. Quapropter invidi sileant, ac reprobi, qui gloriosa hujus sancti miracula aut negant, aut quod negare nequunt, in sinistram partem vertunt. Increduli quoque etiam ad sanctum Dei famulum veniant, ut beneficia Conditoris agnoscant, et Creatorem laudent. Cognoscant (58) denique fideles quia Dominus noster Jesus Christus, Dei unigenitus, qui in exordio hujus ætatis velatus amictu carnis, per semet cæcos illuminavit, claudis officium ambulandi præbuit, surdis auditum reddidit, paralyticos curavit, mortuos suscitavit, supra mare siccis vestigiis ambulavit; idem, nostris temporibus ad clarificandam suæ majestatis omnipotentiam et ad manifestandum egregii sacerdotis meritum, confert sanitatis beneficium ægrotorum corporibus præ multitudinem innumerabilibus, ut maris arenæ, quibus non est numerus.

(57) Id est, prædictum, præfatum monasterium. De quo actum esse supponitur ab auctore, cujus hic datus historiæ non integram, sed fragmentum, eatenus saltem quod capite seu principio ac fine sit mutila.

(58) Consonant hic aliquot periodi cum ms. Bigotiano, de quo supra. Vide illud a numero octavo Unde colligas ex eodem profluxisse fonte tam hoc, quod hic damus, quam illud apographum.

3. In illis diebus tres mulieres in Vectam cæcæ A degebant insulam; una lucem corporalem nunquam conspexerat oculis; duæ vero per spatium erant cæcatæ novem annorum. Quæ dum audirent ad tum-
bam sancti præsulis cæcos illuminari et per virtu-
tem Domini Jesu Christi infirmos quoque curari,
rogaverunt cognatos earum et affines qualenuseos
quamprimum transducerent (59) insulam, quæ un-
dique undis Oceani est circumsepta, unde facilius
quivissent pervenire ad locum, in quo quiescebat
somate, (60) Christi præsul. Cumque extra insulam
essent expositæ, et fluctuarent absque ductore, et
penitus ignorarent quid agere possent, clemens Con-
ditor creaturarum, misertus inopiæ earum, contulit
eis (quemdam juvenem a nativitate mutum) (61)
ætate circiter 20 annorum. Qui dum ad eundem
devenissent locum, cæperunteum viragines flagitare
unaninii voce ut eas ad Wintoniensem duceret urbem,
ubi sanctus pollebat episcopussignis mirabilibus.
Qui mirabili dispositione Dei, precibus earum
allubescens, in reflexo calle cæcas præfatam per-
duxit ad locum. Ipsa autem nocte, qua intraverunt
basilicam in qua ossa Dei famuli quiescebant, præ-
dictæ tres cæcæ, persancti meritum præsulis, a vero
lumine Deo meruerunt recipere lumen oculorum.

4. Juvenis vero viraginum ductor, clarescente au-
rora lucis, recte quivit fari quidquid voluit, et mox
signum fecit custodi ut extra ecclesiam exiret, qua-
tenus illi loqui potuisset. Qui admirans quid dicere
vellet, ad eum venit interrogans cur eum vocaret.
Juvenis illi ait: Scias verissime quod modo loqui
possum recte. Custos inquit: Nunquid antea loqui
poteras? Qui respondit: Nunquam antehac locutus
sum, et nunc prima audisti verba quæ de ore meo
sunt progressa. Ast ego hesternæ luce mutus, tres
mulieres huc deduxi cæcas, (quæ) Deo juvante,
modo sunt videntes. Quapropter perge, voca fra-
tres, ut solito more reddant grates.

5. Eodem denique tempore quædam ancillula pro
parvo erat commisso religata a proprio Wintoniæ
domino compedibus ferreis, et execrabilibus ma-
nicis; hæc pertrahabatur in crastinum crucianda
diris verberibus, ac nonnullis vibicibus. Hæc tota
non cessavit nocte perfusis Deum lacrymis exarare,
ut eam liberaret a pessimo torture per sancti præ-
sulis interventionem. Rutilante autem diei hora, quo
debeatur affligi gravi tortura, interprecaset gemitus,
cecidere compedes de ejus pedibus; quæ illico
periculum evadens, dormientibus dominis,
confugit ad tumbam sacri pontificis adhuc ligata

(59) *Ducerent trans insulam.* Vecta quippe insula
in mari Britannico, Hantonix provincix, in qua sita
est Wintonia, fere adjacet, et non nisi exiguo ab ea
freto dirimitur.

(60) *Id est corpore.* Ex Græco σώμα, corpus. Vita
ms. S. Magnobodi episc. Andeg. cap. 51. « Ubi
plurima fidelium somata, digna veneratione habita
requiescunt. »

(61) *Uncis inclusa supplevit P. Papebrochius*
propria manu, addens ad marginem: « Ita esse vi-

manicis. Tum a quibusdam intinatum est ejus do-
mino quod ad sanctum Dei Famulum præfata con-
fugisset servula, et per ejus beneficia esset de com-
pedibus absoluta. Quod cum audisset, permotus
iracundia, summa cum festinatione illo perrexit, et
non sua sponte, sed Deo cogente manicas reserva-
vit, et prædictam abire illæsam sivit, et de illo faci-
nore nihil mali intulit ei.

6. Vir autem quidam multos paralyticus per an-
nos in provincia Anglorum commorabatur, quæ
eorum lingua Ilamme dicitur, adeo omnibus mem-
bris debilitatus ut de fulero, quo recubabat, nulla
ratione surgere prævaleret. Is audiens miracula quæ
Dominus Wintoniæ faciebat per sancti Vais merita,
cæpit sagaci mente præmeditari quod suavius esset
illi, si ante salutiferas viri Dei exuvias, saltem unam
pervigil duceret noctem. Qui convocans cognatos
et amicabiles vicinos, quibus præcepit flagitando
nimium quatenus falerarent sonipedes eorum, ac
semet laceaulo (62) imponent, atque ad sancti
præsulis corpusculum deferrent. Qui dictis amici
obtemperantes ægri, ocius peregerunt quod eis
præcepit. Verum antequam æger sermonem finiret,
per pietatem gloriosi curatus pontificis, de lectulo
consurgens, iter arripuit pedibus, et universos co-
mites cursu præcessit equites, qui cum ipso itine-
rabant complures, et volucrigressu ad venerandum
alumni reliquias episcopi pervenit incolumis, adhuc
sodalibus longe remanentibus, canterinis licet et
adminiculis suffragantibus.

7. Quædam etiam præpotens matrona commane-
bat in alia Anglorum provincia quæ eorum lingua
nuncupatur Bedeforshire (63), hæc erat spatio trium
adeo cæcata annorum ut nec splendorem luciferi
posset solis contemplari. Quæ dum ingentibus cruci-
aretur doloribus, promisit sancto se daturam
multa sancto præsuli Swithuno donaria, si per
ejus meritum lumen reciperet oculorum. Cumque
hæc a clientulis foret deducta ad viri beatissimi
ossa, dedit Deo sanctoque Swithuno vestem quam-
dam, quam dum altari supponeret, illico lumen re-
cipere meruit, quod dudum amiserat. Quæ, mente
devota laudes Deo referens atque post perceptam
salutem cibum capiens, domum rediit lætissima,
quæ ad sancti monumentum pontificis accessit mœ-
stissima, per virtutem omnicreantis Dei et Salvato-
ris nostri Jesu Christi.

8. Alia quoque marterfamilias valida ægritudine
cæpit infirmari eadem tempestate. Omnes itaque vi-
cissim affines, et famuli ad eam accedentes, horta-

debaturlendum, litteris easu pene omnino deletis. »

(62) *Est feretrum, in quo mortui efferuntur,* alias
bacapulus, baccapulus, uti est apud Cangium.

(63) *Bedfordiensis comitatus,* provincia Angliæ,
in ejus medietullo, satis parva, et a septentrione ad
meridiem extensa. Terminatur ad Arcos Northam-
ptonia, et Huntingtonia comitatibus, ab ortu Can-
tabrigia et Harfordia, ab occasu vero et meridie
Bokingamia. Primarium ejus oppidum dicitur *Bed-
fordia.*

bantur eam gementes ut proprias disponeret possessiones, antequam necis interitus adventaret, quoniam arbitrahantur eam cito obituram. Cum autem languor intolerabilis angeretur diebus singulis, posita in desperatione istius vitæ, proximæ mortis vicinitate, promisit Deo, sanctoque præsulī Swithuno, quod si aliquid per ejus interventum percipere mereretur ægritudinis remedium, cum multis donariis, quantocius valeret, ad ejus mausoleum veniret, et unam vigiliis noctem duceret ante sacratissimum Dei famuli corpusculum. Quod dum promitteret, potita est sanitate corporis: sed amisit vigorem mentis, quoniam quidem Dei beneficiorum immemor, promissiones quibus sese obligaverat non observavit, et gratias Deo debitas, sicut condignum erat, non rependit.

9. Hæc dum post aliquod tempus, cum proprio conjuge meditaretur ad quosdam nuptias equitare, ministris optimos præcepit cornipedes præparare. Qui postquam decentissime sunt ornati faleris, vir ejus, cum paucioribus antecessit clientibus, quem ipsa cum pluribus subsecuta est citius. Quæ, dum phaleratum scanderet equum et dum equitaret post maritum, dolorem non sensit ullum, nec penitus aliquam ægritudinis molestiam. Denique cum ad præfatas pervenisset nuptias, in quibus plures adherant consules et multi præpollentes regis satellites subito arripuit eam ipse languor, a quo nuper medicata fuerat per sanctum Dei famulum. Tum illa demum intelligens quod injuste egisset, quoniam curata a Deo per meritum sancti, baud retulisset gloriam Conditori, mox, in quantum valuit, pœnitentiam agens, clientulos ad se convocans, quos, secuudum quod fari quivit, suppliciter exoravit ut eam, quantocius possent, ad locum, in quo vir sanctus quiescebat, deferrent, quo per Dei misericordiam rursus reciperet sanitatem. Quæ dum illo delata foret clientum juvamine, in sequenti nocte denuo recepit curationem. Postera vero die incolumis ad supradictas repedavit nuptias, omnipotenti Deo gratias referens justissimas.

10. Dum mundi Dominus ac Salvator inclitus mirificaret sanctum suum prodigiis ac virtutibus, præsul venerabilis Adewoldus, qui Wintoniensi præerat diœcesi, in illis diebus impetravit fratribus, ibidem commorantibus, quod quodocunque quispiam æger per virtutem Domini et meritum sancti antistitis medelam corporis optatam perciperet, protinus omnes illius loci fratres necessaria relinquerent, quæque in manibus tenerent, ecclesiam adirent et condigne Deum glorificarent. Accidit autem ut quidam, illecti dæmonum fraudibus, graviter ferrent quod tem sæpe excitarentur de nocturnis quietibus, scilicet aliquando tribus, aliquando quatuor in una nocte vicibus, ac suaderent cæteros prave relinquere quod illis pie imperatum fuerat ab eorum pontifice.

11. Quod dum incaute foret prætermissum per

A intervallum quindecim dierum, condolens sanctus Dei famulus, quod fratres præfati bonum parvipenderent opus. et præsulis illorum jussionibus non obtemperarent, nec debitas Deo laudes persolverent, sed in perniciosas Satanae decipulas inciderent, in somnis (64) apparuit quadam nocte cuidam venerabili matronæ, nivea indutus melote ac talari veste, gerens coronam in capite auream, gemmis decenter preciosis ornatam et Indicis pulchre margaritis comptam, nec non sandalibus pulcherrimis calceatus, dixitque illi blandissimis sermonibus: Mox ut videris Wintoniensem, dilecta Dei, antistitem, die ei ut imperet monachis degentibus ibidem ne cessent glorificare Deum omnipotentem quotiescumque quispiam ægrotus ad Swithuni tumbam præsulis receperit curationem. Valde etenim displicet omnipotenti Deo, auctori miraculorum, quod quotidie miracula facit innumerabilia coram oculis sanctorum, et ipsi tam injuste agunt, quod Deo laudes non referunt, sed caduca malum studia, quod nefas est dictu, divinis operibus præponunt. Ne sit illis, obsecro, grave per singulas omnificantis Regis virtutes glorificare omnium Auctorem virtutum, ne sentiant iratum Judicem vivorum atque mortuorum Quid plura?

B 12. Deinceps si quispiam cessavit a laude, repletus nævo invidiæ, torporis ac superbiæ, nisi commissum hoc deleverit pœnitentia, carebit minime vitiorum fraude. Nimirum idcirco Deus tot et tam inaudita, novissimis temporibus, mundo præbet miracula ut mollescant hominum saxa ac resipiscant pravorum corda, et festinent ad cœlestia bonis operibus gaudia, quoniam signa infidelibus populis sunt tribuenda, fidelibus autem nequaquam necessaria. Nunquid Deo rerum conditori obediunt qui ejus beneficia flocependunt? Nonne Dominum ad iracundiam provocant qui silentio ejus magnificentiam negant? Adde etiam hæc quod, si a laudibus cessaverint fratres, protinus cessabunt magnalia Dei.

C 13. Si vero non desiverint cœlestem magnificare regem, tot et tanta Dominum omnium patrabit ibidem miracula quot et quanta a nemine recordantur vivente super terram peracta haecenus uspiam, postquam divinitas, quæ in unam Christi personam junxit geminam potentem naturam, Deum et hominem servum et seniore, creaturam et Creatorem, vexit ad cœlos nostram humanitatem. Sanctus Dei famulus, mox ut talia illi gloriose præcepta retulit matronæ in soporis visione, angelicum inde removens vultum, cum vibrante luce conscendit olympum. Mater familias autem, post sancti recessionem evigilans a dormitionis gravedine, cepit multum dolere quod carebat claritudine, quam per somnium conspexerat ineffabilem; quæ tam ocus quam valuit de fulcro, quo jacebat, surrexit, et accersito venerabili episcopo, intimare studuit quidquid in somnis ab angelo Christi accepit.

tulum adjunctis.

(64) Apparitio hæc habetur supra in Historia e ms. Bigotiano sumpta contractius, mutatis aliquan-

14. Qui commotus paululum, ut decet sapientem A virum, cur fratres non egissent secundum illius præceptum, rursus præscriptis mandavit monachis de palatio regis, in quo pro communi utilitate regni, Deo cunctitoniante militabat in diebus illis, quod, si quispiam adesset, qui Deo laudes non redderet, et ad ecclesiam festinus non pergeret illico, ut quilibet æger per virtutum sanctæ Trinitatis sanitatem reciperet, pœnitentiam septem dierum ageret, nil manducans neque bibens præter aquam et panem. Ex quo tempore nequaquam est prætermissum, quotiescunque ab beati viri corpusculum, sive in die, seu in media nocte, actum est quoddam miraculum, edili paululum pulsante tintinnabulum, quatenus fratres non adirent cœnobium ad glorificandum omnipotentem Dominum; cui honor virtus, atque imperium, doxa (65), majestas, paxque, tripudium per immortalia sæcula sæculorum.

15. Quidam denique vir Londoniensis ita erat eodem tempore debilitatus omnibus membris, quod prorsus nullam jam posset sperare medelam. Idem autem audiens miraculorum opinionem, quæ per cosmi (66) Salvatoris pietatem patrabantur ad vatis mausoleum, ab agnatis delatus est Wintoniam secundum ejus desiderium, cupiens accedere ad sanctum Christi famuli corpusculum, et inibi vigilans una nocte degere, sed minime quibat præ nimio dolore. Quo cum post aliquot deportaretur dies, eadem nocte cœlitus curatus est. Vir namque ipse tam gravi percussus erat ægritudine ut manus et pedes illius post tergum versi cernerentur. Verum Deus omnipotens, misericors ac clemens, qui non derelinquit omnes in se sperantes, per sancti meritum Swithuni, suæ misertus est creationi, tribuens infirmo pristinum vigorem corporis ad sui glorificationem nominis, quatenus incolumis effectus magnificaret Dominum, qui facit mirabilia magna solus, omnibus vitæ suæ diebus.

16. Denique ex præfata urbe quondam pariter venerunt Wintoniam homines cæci numero sedecim utriusque sexus. E quibus quindecim e prima cœlitus illuminati sunt die; sextus autem decimus altero lucescente mane cum multis languentibus aliis, per meritum sancti præsulis curationem recipere meruit, et sic postmodum Deo justissimas persolventes læti gratias, reversi sunt videntes Londoniam, qui cæci nuper venerant.

Quidam claudus etiam utroque pede commorabatur in eadem civitate Londoniæ, qui sanitatem per diversas inquirendo provincias pene suam omnem consumpserat facultatem. Is tandem ad sanctum equo vectus Augustinum (67) archipræsulem Cantuariorum, per ejus intercessionem, unius pedes meruit recipere valetudinem, qui post aliquantulum temporis intervallum audiens opinionem miraculorum Wintoniam (68) veniens, acces-

sit ad sancti viri corpusculum, in ipso die curatus est altero pede, et confestim lætus rediit domum pedibus, magnificans Dominum sermonibus.

17. Venerunt aliquando ad sanctum Dei famulum ex diversis Anglorum provinciis viginti quinque infirmi, variis languoribus constricti, scilicet cæci, claudi, surdi et muti; qui in unius diei revolutione omnes per gloriosam egregii sacerdotis interventionem a Domino meruerunt recipere curationem. Quidam etiam comes multum dives habebat filium, qui a nativitate quinquennio usus est visu corporeo, quo expleto illum amisit, et alio lustro cæcus exstitit, qui dum una nocte vigilaretur a genitrice, cum plurima clientum multitudo in templo, quo quiescebant venerabilis viri reliquæ, aurora diem ducente, glaucoma ex oculis ejus recessit, et Deo volente clarum videre potuit.

CAPUT II.

Miraculorum pars secunda.

18. Non est autem silentio prætereundum quod ante inventionem sacratissimi corporis Swithuni antistitis, vir quidam nobili ortus prosapia, abundans opibus plurimis, in eadem degebat Anglorum regione, qui cæcatus est casu eveniente. Is itaque Romam perrexit cum omni mentis devotione, quatenus ibi sanaretur per benedicta sanctorum corpora, quæ ibi requiescunt innumerabilia. Qui ferme per intervallum quinque annorum in orationibus permansit, et medicinam propriæ cæcitatæ minime impetravit. Qui denique, dum ibi degeret, audivit a peregrinis, de Anglorum finibus ad limina apostolorum Romam venientibus, quod Dominus ægrorum languoribus mederet innumerabiliter per sancti Swithuni meritum, ocus præfatam urbem deserens, et ad regionem unde ortus fuerat regrediens ante sepulcrum sancti præsulis requisivit quam [imo eum] partem regni, de qua natus fuit. Quo cum perveniret, eadem nocte lumen meruit recipere pristinum, et a Domino mundi creatore illuminatus, incolumis reversus est domum, glorificans Regem cœlorum et laudans omnireantem Deum.

19. In illis diebus, quidam manebat in civitate, quæ Brofeceaster nuncupatur proprio nomine, cæcus et paralyticus in utrisque lateribus. Is autem ab agnatis deductus est Wintoniam, ubi sanitatem recepit per sanctæ Trinitatis omnipotentiam. Nimirum postquam accessit ad ecclesiam, in qua sancti membra viri quiescebant, tribus diebus atque noctibus perseveravit in vigiliis et orationibus. Quibus expletis aperti sunt oculi ejus, et vigor priscus rediit in lacertis ac manibus, moxque benedicens Deo, inde recessit sanus.

20. Vir etiam degebat in provincia Anglorum, quæ vocatur hunum.....cæcus spatio septem annorum. Is, dum haberet prævium ductorem, sicut oculis privati habere solent, qui eum vel ad eccle-

(65) Id est gloria, Græce δόξα.

(66) Id est mundus, Græco κόσμος.

(67) Fusc de illo actum die xxvi Maii.

(68) In ms. nostro passim scriptum reperi *Pintoniam*, pro quo substitui *Wintoniam*.

siam duceret, vel unicuique illi necesse foret, et deinde domum reduceret quandoque vellet, tempore quodam iratus ductor, nimium longe ab hospitio reliquit cæcum, qui cum prorsus ignoraret qualiter domum remearet, oravit ad Deum rectorem rerum subnixis clamoribus, ut illum respiceret clementius, talibus effundens precibus. O Domine, angelorum dominator et hominum, scio quia nihil potest tuam latere providentiam, vides me captum lumine, longe remotum a propria mansione, et a contumaci desertum ductore. Humilitatem meam respice; actus proprios in tua voluntate dispone, gressus meos ad te dirige, et mihi nequissimo in cælesti sede lucem sempiternam cum sanctis et electis concede. Miserere mei, Domine, secundum voluntatem tuam, et fac necum juxta tuæ pietatis clementiam. Ne derelinquas, me Domine, amplius in malignorum manibus, sed vel animam de hoc corpuseculo meam suscipe, vel per sancti merita Swithuni, cæcitati meæ lumen clarum restitue. Te etiam rogo, clementissime præsul, per quem Auctor rerum magnificus præbet medelam diversis ægrorum languoribus, quatenus mihi succurras tuis sacris precibus. Credo nempe quoniam impetrabis illico quidquid petieris a Domino. Quapropter posce luminis Principem quo mihi oculorum restituat lumen.

21. Cumque tales cæcus ille preces cum ingenti gemitu profudisset, protinus in eodem loco aperti sunt oculi ejus, et conspiciere valuit claritatem aeris, quam nequivit septem annis cernere retroactis, atque sine præduce rediit domum incolumis, vicinis et parentibus, ultra quam credi possit, admirantibus, quomodo cognatus illorum, qui inde paulo ante discesserat lumine privatus, evidenter a Domino sit illuminatus. Qui dum cognovissent qualiter per venerabilem Dei pontificem amicus eorum recuperasset sanitatem, unanimi voce Dominum glorificaverunt, qui facit magna solus mirabilia, cui nomen et imperium sine fine permanet in sæcula sæculorum.

22. In illis etiam diebus quatuor homines utriusque sexus degebant in parte regionis Britannicæ quæ nuncupatur Eastsexan (69), qui per multarum revolutiones ætatum cruciabantur doloribus, ac diversis languoribus; duo scilicet viri manebant cæci, et binæ mulieres utrisque manibus debiles, ac pedibus claudicantes. Qui, audientes Dei beneficia, quæ per suum omnipotens Deus famulum dignatus est largiri dissolutis artibus languentium, venerunt ad sacri pontificis mausoleum, supplici prece exorantes trinum et unum cæli terræque Deum. Quo cum pervenissent in unum, illico aperti sunt oculi cæcorum, sanitasque sincera protinus feminarum manibus restituta est ac pedibus, et ambulare coram omnibus cæpere circumstantibus, signumque crucis sanctæ manibus earum imprimere

(69) Vulgo *Essex*, Latine *Essexia*, provincia in parte orientali Angliæ.

A frontibus, et perficere omnia quæ erant necessaria, sique redeuntes domum benedixerunt Dominum, auctorem sanitarum.

23. Eadem nempe tempestate viri cujusdam servula furata fuerat in aquilonaribus Anglorum climatibus, atque deducta ab avidis mangonibus ad urbem, in qua quiescebat sanctus corpore Christi præsul, et distracta cuiquam viro præfate civitatis Urbano. Hæc dum per longi spatium temporis inibi sub alio mansitaret domino, contigit ut vir idem, a quo prius furto subtracta fuerat, Wintoniam veniret, quatenus sibi necessaria emeret. Quod cum ancillula audiret jam præsignata, audacter ad priscum loqui venit dominum sine illius licentia ejus imperio tum erat subdita. Cum hoc ergo resciret domina cui serviebat hæc famula, quod fabularetur de alia cum homine provincia, jussit eam vinciri compedibus infesta nimium, ne posset ad antiquum ullo modo remeare patronum.

24. Accidit autem in sequenti die ut mulier eadem lucente egredereetur mane, ad quoddam negotium sibi profuturum, et domi compeditam relinqueret famulam. Quæ mox sicut potuit, foras exivit, et juxta ipsius limen domus miserabiliter consedit. Tum tota mentis intentione cunctitæantem Deum cœpit exorare ut eam liberaret a diris pessimæ ligaminibus dominæ. Conversa autem ad templum illud, in quo corpus sancti præsulis venerabatur dignis honoribus, diligenter, per ejus interventum, Dei exoravit beneficium, et confestim desideratum adeptæ est suffragium.

C 25. Interea quidam sacerdos canitie venerabilis, vestibus ornatus candidissimis, properanter ad catenatam accessit mulierem, dulcibus affaminibus interrogans, quid haberet elegam (70), cujus brachium dextera arripiens manu, eam vexit ad sancti tumultum in pungentis ictu, atque inter innumerabilem populi multitudinem, quæ munitionis similitudine vallabat monasterii limen, infra aditum adhuc illigatam compede, exposuit juxta sacrum altare, super quod vir sanctus quiescebat somate. Mirum enim et mirabile fuit quod nemo circumstantium eam vidit, nec sacerdotem, qui eam illo detulit, donec exposita in sacello exstitit, quod obseratum clave a custodibus, præsens tum cernebat populus. Domina vero ejus, in quantum valebat, concita servulæ subsequebatur vestigia.

D 26. Cum autem hanc vidisset monachus qui custodiebat sanctum, et de sacello habebat claviculum, quo quiescebat præsulis corpuseculo, admiratus nimium, dixit ad se ipsum: Quis infra sancti cameram, quam cerno, istam clausit feminam? Putasne januam reperit apertam, quam paulo ante opposita clausi ipse servula. Qui accedens ad sacelli valvulam, audiente populo, inquit ad eam: Quis te, fare mulier, intra venerandum, quo nunc stare videris, introduxit locellum? Qua confisa temeritate clau-

(70) Id est *tristem*, Græcobarbara vox a Græco *ἔστος*, luctus lamentatio.

strum præsumpsisti penetrare quo Christi præsul requiescit corpore? Qua ratione potuisti latere, quia te nequaquam vidi, quando ostium clausi. Tum illa, conspiciens quemdam clericum juvenem retro se stantem extra balconem (71), edili quidem respondit, inquit: Memet renitente clericus iste, me super scapulas elevavit suas, atque ad suum deportavit locum, modoque exposuit ante sanctum. Qui e contrario respondit eum juramento: Nusquam te oculis ante hac conspexi meis.

27. Mulier dixit: Tu etenim ipse huc detulisti me. Clericus respondit: Mallem ut nocturni canes te haberent corrasam diris morsibus quam dorso imponerem meo tam inhonestum pondus. Quæ, ad se reversa, retulit talia: Presbyter quidam, canus ac valde venerabilis, amictus induviis splendide fulgidissimis, me flentem in limine comperit Dominæ, dulcissimo nec non est consolatus affamine, qui arripens dexteram meæ vestis manicam, mox ad istam egressus basilicam, cum tanta celeritate corporisque suavitate quantam sermone non possum enarrare; et quoniam postquam in isto me deposuit adito, non vidi alium circum astantem clericum præter juvenem istum; ideo cogitavi quod ipse esset, qui me huc detulisset.

28. Cumque hæc audirent turbæ populorum, quæ præsentibus aderant ex diversis partibus Anglorum, admiratæ nimium glorificaverunt Dominum regem omnium, ac Salvatorem hominum, qui tam inaudita dignatus est facere miracula per sancti gloriosa sacerdotis sui merita. Ipsi gloria, laus et imperium, qui cum Genitore sanctoque Pneumate (72) vivit unus, et regnat Deus per infinita tempora sæculorum.

29. Tempore autem illo ex longinquis occidentali-um finibus binæ mulieres accesserunt ad viri Dei mausoleum precibus. E quibus una propriis lumen nequibat conspiceret oculis, altera erat muta a nati-uitate, usque ad senectutem ferme. Muta etenim regebatur toto itinere cæcam, quo pro ductrice a trans-euntibus requirebat ambulandi semitam. Cumque pariter ad locum devenissent, in quo sanctus quiescebat pontifex; cæca recepit lumen, et muta lo-quendi facultatem. Quæ cœlitus medicatæ, per viri gloriosi meritum, mox redierunt domum, glorifi-cantes omnipotentem Dominum.

30. Venerunt deinde Wintoniam triginta sex ægri, causa recuperandæ sanitatis, ex quibus quidam erant cæci, quidam surdi, quidam muti, quidam etiam paralytici. Qui, dum accessissent ad sancti præsulis monumentum, et preces coram Deo effu-dissent, per ipsius interventionem omnes curati sunt in spatio trium dierum; sicque læti domum eum ingenti gaudio redierunt, magnificantes et laudan-tes Dominum.

31. Nec multo post accesserunt ad eundem san-

ctum ex diversis Anglosaxonum finibus centum et viginti quator, multiplicibus constricti languori-bus. Ili omnes per sancti præsulis meritum, a variis ægritudinibus, Deo volente, curati sunt in duarum revolutione [dierum,] et benedicentes Domino ro-versi sunt incolumes ad propria, qui debiles et ægroti convenerant.

32. Indignum quidem æstimo præterire silentio quod vir quidam pro paricidio quod commisit illicito... illigatus chalybe fuerat dirissime, qui no-venum orbes ferreæ molis gerebat corpore, totidem annos peregre se cruciando pro scelere; fama vo-lante, inclita audiens Dei mirabilia quæ per sui sancti meritum patrabantur in provincia Anglorum, Wintoniam venit cœlitus de transmarinis partibus. Qui, dum submissis precibus Deum deprecaretur diutius quo per sancti medicabilem pontificis inter-ventionem refrigeraret intolerabilem sui cruciatus dolorem, Deo favente ferreus, qui ventrem secabat, circulus, in tantum ut vitalia jam penetraret intima, disruptus prosilivit extra hominis viscera, quem cruciebat immensæ magnitudinis pœna. Alius deni-que orbiculus, qui gravi tortura alligebat brachium hominis illius, quoniam turgescente carnis vulnere, totus jam sanie tegebatur ac sanguine, confestim ante pedes ejus cecidit, et acre doloris tormentum continuo ab eodem recessit. Ille nempe annulus in tantum erat strictus ut vix esse trium capax videretur digitorum, et ideo fuit mirum quoniam integer posillivit de hominis brachio, et in testimonium hujus miraculi in eodem suspensus est cœnobio.

33. Præsignatis denique temporibus, quidam ne-gotiator, nomine Flodoaldus, vir in rebus prudens sæcularibus, plurimis abundans opibus, habebat quemdam famulum, quem diligebat nimium. Is, pro quodam facinore comprehensus a regis præside, jussus est a regalibus custodiri clientibus, donec ejus veniret dominus, et ignitum carbonibus ferrum nudis manibus idem portaret protinus, et si foret inculpabilis, relinqueretur incolumis, si culpabilis inveniretur, capite plecteretur. Audiens igitur se-nior (73) illius, quod ipse servus in vinculis teneretur sub diris custodibus, festinantius quam potuit ille perrexerat, exposcens regis præfectum, ut dimitteret judicium, et servuli præscriptum conditione famu-lum possideret illæsum.

34. Qui minime favens ejus sponsonibus, ultra modum superbiens, pro mundanis fascibus servo ferri calidam præcepit gerere massam. Dominus autem ejus hoc audiens de servo, nimium perituro condolens, rursus præposito spopondit regio dare puri libram argenti, et similiter concessit servum illi possidere præfatam, exorans, ut iniquum di-mitteret judicium, quoniam dispendium tanti dede-coris minime quibat perpeti, ut mancipium illius,

(71) Italis balconi, Gallis balcons, sunt exedrae prominentes. De qua voce Acharisius apud Cangium: «Quidam vocem propriam Venetorum, alii Genuensium esse aiunt.»

(72) Id est, spiritu, a Græco πνεῦμα.

(73) Barbarum a voce Gallico seigneur, dominus. Vide Glossar. Cangii.

pro vili scelere jugularetur et crimine. Amici quin etiam et parentes culpato hominis tristes gastoldo (74) regis ingentia promiserunt donaria, gesticulantes cognatum magnopere eorum liberare de contumeliosa morte.

35. Præfectus verumtamen precibus eorum abnuens, prædictum compulsi hominem nuda ferre manu chalybem eximie molis ferventem, multoque carbone rubentem. Quem dum vir ille coactus a præside, manu gestaret timide, protinus ingens arsuræ replevit ejus volam tergo adustam. Sigillata est autem manus ejus solito more, usque in tertium diem. Flodoaldus autem in sequenti die convocavit hominem, ac reperit eum damnatum, ac culpabilem. Quinimo commotus dolore pro perituro homine, fratrem convocans et socios qui aderant, domum redire disponebat, quoniam, uti prædiximus, patientem ferre non poterat quatenus verna illius se coram capitale subiret sententiam.

36. Quid multa? Ipse dominus cum omni comitatus multitudine exoravit rerum Auctorem supplicii prece, ut liberaret illum hominem a contumeliosa nece per sancti Swithuni intercessionem, preces convertens ad cosmi Salvatorem, toto mentis conamine inquit: Libera, Domine Deus omnipotens, hoc mancipium, per gloriosi præsulis interventum, et ego ipsi sancto tradam illum, per ejus sanas meritis languores diros ægotantium, si cœlitus eripueris eum de nefandis manibus mortificantium. Transacta denique secunda die postquam portavit chalybem, Phæboque tertiam replicante hyemam (75), deductus est ad præsidem, quo, si mundus ab illato crimine foret, clientuli conspicerent circumstantes. Quid plura multimodis prosequor dictis?

37. Cumque pervenissent ante leges, virum inculpabilem ipsum judicantem hostes, et inimici illæsum fore asserunt quem dominus ipse carnebat supplicii dignum, et amici credebant illico morte crudeli damnandum. Sicque mæror amicorum conversus est in gaudium. Enimvero mirum fuit ultra modum quod fautores arsuram et inflationem conspiciebant, criminales ita sanam ejus videbant palmam, quasi penitus servum non tetigisset ferrum. Quod cum vidissent comites, universi referentes omnipotenti Deo laudes, Salvatoremque Jesum glorificantem, reversi sunt gaudentes, unde venerant tristes, agnatum esse indubitanter divinitus liberatum credentes, unaque omnes voce confidentes, per sancti præsulis preces Swithuni exaudibiles... Vir autem, cujus ille prætaxatus fuerat servulus, contulit ipsum beato pontifici præfato, qui eum subtraxit a diro pestiferæ necis periculo.

38 Præpositus Abundoniensis (76) monasterii ef-

(74) Ea nuncupatione gaudebant regionum et urbium præfecti, quorum erant partes, jura plebi reddere, ac judiciis subditorum ignobiliorum præesse. Plura dabit Cangius.

(75) Id est diem. Græce *ἡμέραν*.

A lectus est cæcus per intervallum quiddecim annorum. Is, dum nimia cæcitate cruciaretur, compluribus peractis medicamentis, ustulatum est caput ejus duodecim adustionibus, quæ nihil ei prorsus profuerunt, verum multo magis obfuerunt. Qui demum audiens quæ et quanta clementissimus Auctor rerum miracula per suum dignatus est famulum benignissime hominibus præbere languentibus, Wintoniam nudis veniens vestigiis, ad sancti corpus pontificis accessit cum precibus assiduus. Quo cum pervenisset, et eadem nocte ibidem vigilaret, crastina albescente aurora, lucem oculis conspicere meruit, atque sospes domum rediens, omnipotentem Dominum glorificare studuit.

39. Anno quin etiam ipso, quidam cæcus ex longinquis Anglorum finibus, audiens prodigiorum opinionem, cum puero ductore properabat ad sancti medicationem. Qui dum appropinquaret civitatem Wintoniam, venit ad locum quemdam, in quo fatigatus ex itinere cepit paululum requiescere. Erat autem, ubi reposabat (77), ingens crux lapidea, tria passuum millia pene distans a præfata urbe. Cumque ibi aliquantulum quiescerent, puer famelicus ait ad cæcum senem: Manducemus, pater, aliquid, quoniam modo magnam patior famem, et sumus prope civitatem, ad quam cum venerimus, edendi non habebimus possibilitatem. Respondit cæcus: Fili, congruum nondum adest tempus. Puer inquit: Utique, pater, jam hora prandendi transacta est. Cæcus respondit: Quantum viæ adhuc superest hinc usque ad civitatem? Puer inquit ad ægrum: Cito venimus ad sanctum. Quapropter sumamus cibum, antequam urbis subintremus murum, quoniam magnus est tumultus.

40. Æger puero respondit: Nondum nona sonuit, expectemus ergo usque ad horam, te flagito, nonnam, et postquam convenerimus ad viri Dei corpusculum, ibi cum Domini benedictione Christi, solvamus jejunium. Ductor rursus inquirere improbus. Cum ergo inter se tales disponent sermocinationes, cæcus ille audivit homines causa vigilandi ad sanctum festinantes, qui protinus ductorem interrogavit quo pergerent. Ipse vero ait: Wintoniam gressus dirigunt ad beati venerandum Swithuni tumulum, quo per ejus interventum salutis medicamentum percipiant languidi illorum. Senex inquit: Qualis est iste locus in quo nos consedimus? Puer respondit: Staurus (78) hic est saxea, fulgens, grandis, altissima, ad laudem Christi posita. Qui, consurgens ocius, Christum oravit precibus ut sanaretur cœlitus per viri magni meritum.

41. Domine Deus omnipotens, meas audi preces, inquit, redde propriis lumen oculis, suffragantibus meritis sancti Swithuni præsulis. O si istam

(76) Puto scribendum *Abendoniensis*, de quo consule Malmesburiensem l. ii De gestis pontificum Anglorum.

(77) Barbare, a Gallico *reposer*, quiescere.

(78) Id est crux, Græce *σταυρός*.

claro lumine civitatem quandoque merear conspiciere gaudens! O gloriose confessor Christi Swithune, ora pro me miserrimo peccatore, ne sit mihi grave delictum, quod ante horam frango jejunium. Cumque cæcus ille talem cum gemitu fadisset orationem, illuminatus est ibidem per sacri sacerdotis interventionem; moxque ut glaucoma (79) ab ejus oculis cecidit, suscipiens baud longe Winthonium conspexit, quam toto mentis ardore paululum ante desiderabat videre. et impransus, ut cupiebat, ad sancti vatis properans accessit reliquias, magnificans Salvatoris omnipotentiam. Quo cum venisset intimavit fratribus loci illius qualiter curatus foret per Conditoris mundi famulum. Qui, ad templum convenientes, hymnidicis vocibus laudaverunt Auctorem virtutum.

42. Venit denique in diebus illis ad sanctum Dei quidam debilis, claudus utroque pede, et sic curvatus ægritudine ut penitus non posset sese de loco remove, nisi binis sustentaretur scabellis. Is confestim ut ad sancti tumbam accessit antistitis, recepit sospitatem somatis, sed mente permansit debilis, quoniam conditori Deo gratias non retulit, sicut ceteri fecerunt ægri. Nimirum primo quam erectus est divinitus, sanctum relinquens, protinus fugam arripuit celerius, et a nemine postea in ipso visus est cœnobio. Scabella tamen, quibus sustentabatur, ægritudinem prodiderunt, quod enatus inde recessit per sancti Swithuni meritum. Turmæ etiam circumstantium, quæcunque ibi præsentis, aderant, constanter asseruerunt ita fore gestum per omnia, sicut scriptum continetur in hac pagina.

43. Eadem quoque tempestate quidam consul regis nimium dilectus, in caducis præpotens rebus, cum ingenti comitatu, sicut mos est Anglosaxonibus, properanter equitabat ad quemdam vicum, in quo grandis apparatus ad necessarios convivendi usus erat illi opipare constructus. Accidit autem in ipso itinere, quod quidam puer eximie indolis, quem

(9) Γλαύκωμα est vitium oculi, cum præter naturam glaucescit, transmutato humore crystallino in glauceum. Vide definitiones medicas Joannis Gor-

A comes idem diligebat plus cæteris, ruina properante, caderet de sonipede, qui mox, ut cecidit, crus brachiumque fregit, et ita omnibus membris est dissolutus ut omnes qui aderant crederent eum illico mortuum.

44. Paterfamilias autem cum videret puerum sibi dilectum morientem, amici nimium condolens casum, subnixis orationibus exoravit Dominum quatenus pueri illius moribundi miseretur per gloriosi venerabilem pontificis intercessionem: Sancte, inquit, Swithune, flagita mundi Redemptorem supplici prece quod præstet puero vitam et sanitatem isti, qui, si concesserit petitioni, omnibus diebus vitæ meæ me habebit fidiorem. Quia etiam, summe sacerdos, insonem deducam infantem ad salutiferum tui somatis mausoleum, ut per medicabilem tuam intercessionem Christi sentiat beneficium.

45. Cumque vir ille talibus Deum exoraret sermonibus, repente puer sursum prosiluit sanus; qui paulo ante jacebat ruina mortis præoccupatus. Quod, cum consul prospiceret, ultra quam effari posset, letus effectus est, et cum omni devotione mentis, Deum glorificare cœpit, qui cor contritum et humiliatum non spernit.

46. Nec solum in finibus Anglorum, sed etiam in provincia Francorum miracula sunt peracta per hujus sancti merita. In eadem, ut perhibent qui hoc viderant, regione cleptes (80) quidam immanissimo deprehensus in scelere, tenebroso custodiebatur in carcere, nefandis vinctus catenis, et dira compede, donec in equuleo postridie tali suspenderetur pro crimine. Is audierat a negotiatoribus, Oceanum causa commercii transmeantibus, esse sanctum inventum in transmarinis partibus, per cujus interventum ægri sanarentur a multimodis languoribus, cujus in obscuræ noctis reminiscens tenebris, Dei incomprehensibile exoravit numen Omnipotentis, quatenus...

Cetera desiderantur.

ræi.

(80) Id est fur, a Græco κλέπτης.

VITA S. YVONIS EPISCOPI PERSÆ

IN ANGLIA DEPOSITI

ET TRIUM EJUS SOCIORUM

AUCTORE GOSCELINO

(Apud Bolland., *Acta Sanctorum*, Junii tom. II, die 10, pag. 287.)

COMMENTARIUS PRÆVIUS

De ætate Sancti et Vitæ scriptoribus duobus.

Guilielmus Cambdenus in sua Britannia describens comitatum Huntingdonensem, a præcipua urbe Huntingdonia denominatum, in meditullio Angliæ ad septentrionalem ripam Usæ fluminis sita: « Hinc, inquit,

Usa se propiciens, cum Cantabrigienses jam aditurus est, oppido satis nitido, inter amœnissima prata affunditur; quod Sleppe olim Anglo-Saxonice, nunc vero S. Yves dicitur, ab Yvone Persa episcopo; qui circa annum Christi, ut scribunt, sexcentessimum, Angliam magna sanctitatis opinione perlustravit; divinum verbum sedulo proseminavit; snumque nomen huic loco, in quo fatis concessit, reliquit. Unde tamen brevi corpus ejus Ramesejam transtulerunt religiosi. » Hæc ibi. Est Rameseja abbatia in eodem Huntingdonensi agro versus septentrionem, quinque leucis ab oppido S. Yvonis dissita, sub primo ejus abbate Ednotho peracta est hæc translatio, anno 1001, hoc die x Junii, quo ejus solemnitas hactenus fuit celebrata.

2. Ednotho creato an. 1008 episcopo Dorcastriensi, factus ex priore est abbas Wlsius; quo a Danis intercepto, successit tertius abbas Andreas Withmannus, sive Andreas Leucander an. 1016; qui quarto regiminis anno profectus est Hierosolymam, et anno sequenti reversus, invenit Ethelstanum abbatem. Ille vero ei voluit cedere, sed Withmannus noluit, et elegit vitam solitariam apud Nartheje, ibique vixit plusquam viginti annis. Eodem tempore idem Withmannus (quod etiam testatur Molanus in Auctario Usuardi ad hanc diem) « scripsit elaboratè vitam Yvonis, episcopi Persarum, in Anglia sepulti: quam postea Goscelinus Bertinianus elegantiore aliquanto reddidit. » Priorem illam hactenus non sumus assecuti: posteriorem, in qua semper Yvo scribitur, damus, Maelovio a reverendo domino Leandro Frichardo Benedictino submissam. Inscriptis Goscelinus seu Goscelinus, tunc monachus Ramesejensis, hanc vitam abbati suo Herberto, creato an. 1087, ac post annos quatuor facto episcopo Norwincensi: ejus encomium habetur in Monastico Anglicano, pag. 1003. Goscelinus in prologo explicat quanam a dicto Andrea abbate, primo Vitæ auctore, acceperit, quidque ipse ex aliorum relatione addiderit. Quæ capite quarto habentur, sunt ab eodem auctore adjuncta, cum viveret adhuc Herbertus episcopus Norwicensis, mortuus xxii Julii an. 1119, cumque regnaret Henricus primus, rex factus an. 1101, vita functus in Decembris an. 1135.

3. Aliam vitam edidit Joannes Capgravius in Legenda sanctorum Angliæ, ex qua in Appendice damus miracula intercessionis S. Yvonis patrata, quæ, aut saltem aliqua eorum, videtur Goscelinus adjunxisse, sed nostri apographi scriptor omisisse. Reliqua de Actis Capgravii observamus in adnotatis. Celebris etiam est memoria S. Yvonis Persæ apud alios scriptores rerum Anglicanarum qui post Goscelinum vixerunt, ut sunt Florentius Wigorniensis, Willielmus Malmesburiensis, Henricus Huntingdonensis, Matthæus Westmonasteriensis, Joannes Brompton, aliique; et inter recentiores, Guilielmus Cambdenus supra relatus, Nicolaus Harpsfeldius, Michael Alfordus atque alii, quorum aliqui in subjunctis adnotatis referuntur. Denique memoria ejusdem S. Yvonis celebratur in ms. Martyrologio, a nobis Romæ reposito inter co-lices antiquos ducis Altempsii, in quo ista leguntur: « In Anglia apud Ramesejam translatio S. Yvonis archiepiscopi, cum tribus sociis: super ejus sacras reliquias candidissima pervolabat columba per septem millia, quoad usque in terram sanctam veherentur. » In Martyrologio Richardi Wilfordi, Anglice Londini an. 1526 excuso, ista habentur: « In Anglia festum S. Yvonis archiepiscopi. Ille erat oriundus ex Perside et regia familia: qui post exantlatos plures labores venit in Angliam, et habitavit in loco Sleppe, nunc S. Yvonis dicto, prope Huntingdoniam, octo milliaribus Ramescia; quo per revelationem translatus, magnis claret miraculis. » Secuti Molanus et alii.

4. De tribus sociis eorumque duplici translatione, agitur infra in Actis, quorum ideo memoriam titulo ascribimus. Horum unum Romanus, patriciæ dignitatis, senatoris filius, ideo patricius num. 3 appellatus, alii etiam Persæ censentur; qui, an Sithius nepos et Inthius cognatus apud Capgravius recte appellentur, dubitamus: ideo solum *tres socios* nominamus. Tempus adventus illorum arbitramur fuisse circa initium sæculi septimi, quo Anglia cœpit converti ad fidem Christi: et sic possunt circiter centum lustra censi ante translationem corporis, licet sex aut octo lustra desint. Cæterum *Yvonis* nomen nequaquam existimes vel Persicum esse, vel ex Perside allatum; sed potius, latendi facilius causa, assumptum inter peregrinandum per Italiam Galliamve, fortassis ex aliquo cum patrio nomine affinitate vocis.

INCIPIIT VITA

PROLOGUS.

4. Rectori Hereberto frater Goscelinus. Quæ de vita beati Yvonis referuntur, a venerabili abbate Andrea celebrata noscuntur; qui de Anglia ad Dominicam urbem Hierusalem peregrinatus, tam arduam vitam exercevit, et ei credere nullus fidelis dubitaverit. Testabatur autem in Græcia ejus nomen et vitam gestis multis et miraculis haberi clarissima, et bono odore Christi gratiarum longa lateque notissima ejus esse præconia. Ab inventione vero ejus revelationes et prodigia, quæ hic præcessor scribit, tam oculis visa quam fidelium testimonio comprobata, adhuc pene omnium fratrum Ramesiensium nonnullorumque Forensium cordibus, memorabilibus quam in libro, sunt scripta, et scriptis luculentius memorant aliqua prætermissa. Ilæc igitur gratia hujus Patris sanctissimi, totiusque Conventus hujus charissimi et venerabilis petitione, paulo brevius collegi; quate-

Anus in parvo facilius quam inter multa quod quaeritur inveniatur, citiusque breviori via quam longo ambitu ad terminum perveniat, et de confecta mensula quam de horreo paratius edatur, et de fonticulo gratius quam de fluvio bibatur. Nec adeo tamen de copia fecimus inopiam, ut intellectus queri possit condimento huic nostro tenui decesse, quod illi alteri opimo superfluit; sed modus servatus est, quo nec avidior nec fastidiosior offendatur. Ilæc amabili et æternæ memoriæ tuæ, honorificentissime abba, in sacratissimo Patre Yvone condidimus, qui cum suscepimus venerandum tuæ salutis principem cum principatu Ramesiensi: quatenus sicut hic ipsum honorificasti et coluisti, ita te in fine assummat in gaudia suæ lucis.

CAPUT PRIMUM

Vita sancti Yvonis episcopi.

(81) Quæ apud Capgravius, de urbe nativitat, et in ea episcopatu et parentibus, et dein archiepi-

B2. Doctor (81) apostolicus, et veri solis nuntius, scopatu referuntur, cum Goscelino omittimus, ut non satis nobis probata; ea apud illum, et Alfordum

Yvo præsul inelytus, in Perside, ut orientale sidus, est ortus, finibus occiduis Britanniae a Domino destinatus. Reliquit dulcem patriam, ut exilium, concivis supernarum virtutum; et peregrinus Christi in toto mundo, ad æternum tendebat regnum. Quocunque devenit, suis radiis refulsit; omnia Evangelio Christi seminiverbis replevit; gentes et nationes documentis ac exemplis atque innumeris miraculis ad Salvatorem traxit. Post magnam Asiam, post Illyricum, post Romam (82), post innumeras urbes et populos transitos, Gallias penetravit; ibique nihilominus tantis signis coruscavit, ut ejus cœlestem vitam et angelicam doctrinam mirificæ virtutes loquerentur. Cumque eum (83, rex Francorum et optimates regni ac populi, tanquam angelum Dei, dignis honoribus retinere tentarent; ille, qui parentalem mundi gloriam exsulando fugerat, et per multas tribulationes intrare in regnum Dei decertabat, nulla gratia terrena retineri poterat.

3. (84) Omnibus ergo confirmatis fide, transfretavit cum dignis comitibus suis ac sociis, in candidam Albionem Britanniam; gentemque candidam paternamiseratus pietate, tam signis quam prædicatione, prout Dominus dedit, idololatriæ absolvit errore, ac verius candidificavit baptismo. Sequebatur quoque amantissimum patrem adolescens patriciæ dignitatis, vocatus Patricius, ejus huius senatoris filius, qui amore Christi, ipsum per S. Yvonem vocantis, non solum dulces natales et patrios honores postposuit, verum etiam desponsatam sibi virginem cum tota spe sæculi intactam deseruit, dulcique magistro tam charitate quam imitatione inseparabilis adhesit. Beatus qui intimi illius et pectoralis Christi amici Joannis assecutus est exemplum.

4. Deinde saluiter advena Yvo in provinciam Merciorum progreditur, ad oppidum quod Hantedun appellatur, et in proxima villa quæ (85) Slepe vocatur; cum se intelligens a Domino ad certum locum deductum, multis annis perseveraverit ad vitæ exitum. Ille vero tanta flagrantia cœlestem conversationem induit, quasi hinc demum cepisset, et quasi post longam sitim fontem petitem reperisset. Ille, inquam, tam suæ quam omnium salutis jugiter invigilando, hic Dominum usque in finem expectando, ardentibus lucernis virtutum cum castitatis baltheo, tandem venienti et pulsanti aperuit cum gaudio; et

ad an. 600 legi possunt: Florentius Wigorniensis adduit ad eundem annum describere hoc initium Vitæ, a Goscelino propositum: quod etiam postea inscriptum est apud Capgraviū.

(82) Apud hunc sic legitur: « Cum Roman pervenisset concilio pape, Britanniam intravit. »

(83) Potuit hic fuisse Clotharius secundus, qui cepit regnare an. 584, factus monarcha an. 613, mortuus an. 628.

(84) Malmesburiensis lib. iv De Gestis pontificum Anglorum pag. 292: « Yvo, aut, portus deliciarum quas amplissimus episcopatus administrabat, reliquit clari suis omnia, peregrinationem longissimam tribus tantum sociis aggressus. Multorum ergo anctorum inter peritissimus, et rusticum se, habitu pau-

A Yvo Domini ivit ad Dominum, qui exivit a Patre et venit in mundum, ac de mundo triumphato rexit electorum triumphum. Ille quoque in pace factus est locus ejus, et in pace sepultus est: ubi quamvis centum circiter lustris (ut ex sequenti revelatione computatur) latuerit notitiam hominum, nomen ejus vivit in æternum. Quantus vero in tota vita, charitate, benignitate, pietate, mansuetudine, humilitate, modestia, constantia, patientia, continentia, obsequela, elemosynis, jejuniis, vigiliis, orationibus, prædicatione, omni virtutum jubare claruerit; quanta signa vel in loco quietis suæ vel ubivis gentium perpetraverit, fidelius quis inenarrabile credere quam colligere poterit. Benedicat terra nostra Dominum, qui tanquam solem ab Oriente in Occidentem, et tanquam angelum per medium cœli volantem, tam luciferum nostro Occidenti destinavit Parentem.

CAPUT II.

Inventio corporis S. Yvonis.

5. Domino autem ad tempus quidem sustinentiam docente, sed semipiternaliter infinita præmiareddente, ubi tandem post tot annos placuit cœlestem thesaurum absconditum in agro propalare hominibus, quem haberent pretiosum, ac de sub medio lucernam ponere super candelabrum; rusticus impresso molitus vomere terram, impegit in hoc sacrosanctum sarcophagum. Continuo attonitus et spe luctu erectus, boves hærentes revocat, et toto nisu locum purgat. At ubi humanum sepulcrum oculis hausit, consortes aratores advocat. Qui, ablato operculo, C inveniunt sacerdotalis æstimationis veneranda pignora. Capiuntur astantis calicis splendore radianti, quem argenteum rati, certatim confringunt. Rapiunt pontificales fibulas, vitreo nitore perspicuas, quas cum sancto corpore et ipsis fragmentis calicis deinde Ramesienses hæreditavere. Advolat monachus (86), præpositus villæ, cum fabro villico. Tunc proximus Ednothus celeri accersitur nuntio, et tota diligenter tam spectabilis Dei famuli membra asportari in ecclesiam, et juxta altare collocari fecit. Plebs accurrens arrectis animis optabat, ut Dominus, qui hunc dedit inveniri, daret etiam quis esset agnoscere.

6. Ut ergo claresceret non fortuito casu, sed divino nutu hanc inventionem factam, nocte subsequente ejusdem villæ (87) fabro, innoxio et simplici

D noso, videntibus ementibus, Angliam tandem adnavigavit: delectatusque admodum ignotæ linguæ barbarie, quod quasi latius ab omnibus rideretur, in lutosa provincia substitit; ibique vitam suam, quanta fuit, exegit.

(85) Harpsfeldius sæc. xi, cap. 22, de S. Yvone ista habet: « Pervenit ad quemdam locum, Slepe Angliæ appellatum (quod est, si interpretare, Dormitio); prope oppidum Huntingdonense et monasterium Ramesiense. Eo etiam loci in Christo dormivit, ibidemque sepultus est. »

(86) Capgravius præpositus appellatur Ednothus, sed quia abbas Ednothi tunc evocati ab eo non fit mentio, videtur nomen facta confusio.

(87) Eodem dicitur « faber Ezi vocatus. »

viro (qualibus Dominus ore ad os loquitur, et sua A credit arcana, et sapientibus abscondita revelat parvulis) Yvo gloriosus soporato astitit, statura procera, facie candida, specie vivida, oculorum acie flammea cum pontificali insula et virga, atque archiepiscopali cruce prætensa; attonitumque hominem visionem insueta mulcet voce melliflua, atque ait: Quem modo in tali loco miramini repertum, ipse sum Yvo episcopus, qui hic cum beatis sociis haecenus latui tumultus. Accede mane, et metire locum octo pedibus a dextro latere mei mausolei, et invenies tumbam unius sancti socii mei Alter quoque consepultus non longius aberit quærenti, qui mecum triumphat in gloria. Illis ergo indicibus certificatus, suggerere ex me præposito, ut ipse nuntiet abbati Ednotho, quatenus me cum eisdem sociis meis transferat ad Ramesiense cœnobium. » Verum dum hæc præcepta superna homo pauper spiritu formidat referre, sequenti nocte increpata ejus negligentia, eadem admonitus est auctoritate. Tertia nihilominus nocte adhuc dubitanti, ubi prioribus soporibus, præceptor idem astitit; jamque districtius inobedientem redarguit, trementemque et signum dari sibi postulantem, episcopali virga pulsavit: « Et hoc signum, inquit, habebis, quo nequaquam carobis, nisi jussa nuntiaveris. »

7. Ex his evigilans, ita doluit eo loco quo se ictum senserat, ac si ferro confossus esset. Qui, ubi mandata cum signo doloris retulit, ipse quidem convaluit: verum, ad majorem Sancti declarationem, idem præpositus credere noluit; et rusticum, velut phantasmata narrantem, repulit. « Et viles quosque, ait, C cineres cujuslibet sutoris transferre et celebrare debemus pro sanctis? » Sic refellentem nocturnus somnus corripit: quem sanctus præsul, austeriori modo et habitu visus, cum districtione excitavit: « Surge, inquit, surge quantocius. Nam ego ille, quem tu suturem besterno die subsannasti, ocreas tibi durabiles paravi. His indueris, his domum in memoriam mei equitabis. » Ad hæc assurgente et assidente somniatore, justus castigator ocreas strictissime ejus informat cruribus. Sic itaque concensus evigilat, jamque arctissimus dolor totas tibias a pedibus constrixerat, nec standi nec progrediendi facultas erat. Equitabat ad monasterium alieno gestatorio; ingressusque, propria (88) pœna ex ordine nuntiat omnia, quæ per alium credere noluerat: tamque ægritudine quam voce vera prædicat, quæ velut phantasmata refutaverat.

8. Tum vero abbas Ednothus, exhilaratus tam insperato cœlestis thesauri lucro, et ejus tam evidenti indicio, devotissimas gratias egit largifluo Domino, cum magno scilicet totius consortii gaudio,

(88) Westmonasteriensis ad an. 1001 hanc pœnam ascribit abbati, eumque a præposito non distinguens, inquit: « Inventionem cum non reverenter acceptasset abbas Ramesiensis, graviter punitus est. »

(89) S. Oswaldus vita functus est anno 992, die ultimo Februarii, ad quem diem ejus Acta illustra-

quamquam compaterentur dispendio fraterno. Tumque injungens omnibus orationum subsidia, currit ad revelata Sancti sociorumque corpora, in ipsam ejus villam Slepe, octo leucis Anglicis a Ramesia, et tribus ab oppido Iluntundun distantem, Ousæ fluvio imminentem. Pigri ei erant currentes equi, et omnes pennas antevolabat ipsius desiderium. Occurrentibus ergo illi primoribus, et plebe lætitiæ indice descendit in agrum, Sanctorum thesaurariam: flectit genua cum comitibus fratribus, et adorato Dei adjutorio, ipse abbas ferramentum fossorium invadit: eoque ordine nitens, quo sanctus Yvo docuerat, citius quæsitum desiderium reperit. Deinde ulteriorem spem percipiens, utrosque Sanctos, vero divini præsulis indicio, cum supradicto sancto patricio comprehendit; raptosque inde in ecclesia, cum ipso beato Yvone, in tempus descentioris translationis composuit.

9. At præpositus, ut diutinum foret exemplum non contemnendi cœlestia; utque diuturna prædicaret debilitate, quem præcipiti repudiaverat infidelitate; quindecim annis, et ad ipsum vitæ terminum, in compedibus ipsius almi Patria debilis permansit; quod tamen illi diffusa in sanctis Dei gratia fructum salutis cumulavit. Nam septimo die ante exitum, idem serenissimus consolator, splendido vultu et habitu ei gratulanter apparuit; eique refoventissima voce dixit: « Jam tempus instat ut verbera quibus te corripui, in remedium tibi transeant sospitatis; et pro longa nocte incolatus, lætissimum diem possideas æternæ felicitatis: septimo quippe abhinc die, modo paratus esto, veniam te suscipere in nostram lucem de hoc carnis ergastulo. » Hæc ubi ille confratribus exposuit, obnixè præveniens faciem Domini in confessione, et transiens prædicto die, certissimos omnes reddidit promissæ gratiæ. Ut etiam res magis innotescat ex generis claritudine, is erat arctissimo atque illustrissimo Eboraci præsule (89) Oswaldo nobili avunculo; germano quoque pollens, cœnobiali et priori æquivoco (90) Oswaldo, ut liber ejus versificus testis est, erudito tam devote in Domino ut abstineret oblato pontificio. Hic itaque manifestationis ordo sacratissimi Yvonis omnibus exstat præclarus: quisquis hæc minus exposuerit, scriptor copiosus non est.

10. Facta est autem hæc ejus inventio anno Domini millesimo primo, regnante rege Ethefredo, octavo Kalend. Maii mense Aprilis. Aprilis autem quasi Aperilis ab *aperiendo* appellatur, cum cælum in æstivos soles clarius aperitur, et mundus in flores et lætus animatur; et tunc omnis ager, tunc omnis parturit arbor; tunc frondenti silvæ, tunc formissimus annus, tunc vireta floribus, et volatilia cantivimus.

(90) S. Edwardus confessor et rex, instinctu Oswaldi monachi nepotis S. Oswaldi, varia dedit Ecclesiæ Ramesiensi an. 1047, uti explicatur in Monastico Anglicano, tomo I, pag. 240. At librum versificum hic citatum non reperiri dolemus.

bus, et omnia rerum gaudia, Christi resurrectioni et paschilibus diebus resultant : tali namque tempore decuit hæc beata pignora reperiri, quæ in æternam gloriam novo cælo et nova terra debent resuscitari.

41. Congrue etiam provida Dei gratia, tanto lumine declarato, ipso fratres eodem die exhilaravit, quo eos jam exactis decem annis obitus clarissimi ducis 91 Ethelwini, filii fatis Ramesiensis cenobii, destituerat : quem hie vel paucis commemorare ad gratiam ipsius pertinet Ecclesiæ. Inter cætera officia, hoc monasterium, annuente beatissimo Eboraci pontifice Oswaldo, cepit et perfecit ; prædiorumque et ornamentorum opulentia, ut hactenus claret, extulit, monachorumque contubernium instituit, martyrum quoque gemellorum 92 Ethelredi atque Ethelbrieti germanorum corporibus illustravit : jamque ad altissimum principem pulsante languore vocabatur. Qui a B. 93 Ellego tunc præsule, deinde martyre, confessione solutus, oleo unctus, divina communione relectus, sine urgente suppliciter orat astantes septem psalmos decantare pœnitentiales. Illis finitis imponit extremum Psalterii organum, *Laudate Dominum*. Ubi vero ultimum verbum hujus ultimi hymni canebant, ipse mente et oculis cælo intentus cum eis psallebat, ac tertio repetiit : *Omnis spiritus laudet Dominum*. Sieque in hoc verbo, cruce Domini se consignans dextera, et oculis claudens sinistra, spiritum emisit in fide Trinitatis et misericordia, sepultusque est in eodem monasterio quod ædificaverat sancto Patri Benedicto : qui sicut illi mansionem præparavit in terra, ita ab ipso recipiendus creditur in suam mansionem supernam, inter monachorum consortia, dicente Salvatoris clementia : « Qui recipit justum in nomine justī, mercedem justī accipiet (Matth. x, 51). » Hujus ergo tristitiam funeris huiusmodi Kalendis, ut dictum est, absternit illuminatio B. Yvonis.

CAPUT III.

Translatio corporis S. Yvonis Ramesiam.

12. Postquam sanctissimum corpus beati Patris Yvonis, divinitus præmonstratum, divina aspiratione placuit Ramesiam transferri ; accessit famosissimus abbas 94 Germanus, Floriacensis institutionis, qui præfato Oswaldo Archipræsuli diu adhæserat ; quem inde gloriosissimus rex Edgarus monasterio

(91. In Vita S. Oswaldi *Ailwinus* dicitur cap. 2, ubi ejus genealogiam deduximus. Donaria ab ipso huic monasterio facta explicantur in Monastico Anglicano pag. 234, et pag. 239 legitur « donasse 200 hides terræ. »

(92. Coluntur hi martyres 12 Octobris, Ramesiæ sepulti, occisi intra annum 668.

(93. Ellegus tunc erat episcopus Wintoniensis, postea archiepiscopus Cantuariensis, an. 1012 occisus 13 Aprilis, quo die Acta ejus illustravimus.

(94. Vinolus in Vita S. Abbonis abbatis Floriacensis, an. 1004 interempti, 13 Novembris, meminit hujus Germani « ex sacro Floriacensi assumpti monasterio ; » sed perperam *abbatem Ramesensem monasterii* statuit : forte ob hanc translationem in errorem adductus.

sancti martyris 95 Kenelmi Winkelecumbe præfecerat ; illius quoque Edgari successor Ethelredus cenobio 96 Celesige proposuerat ; quod suggestione archiepiscopi 97 Sirici, paterna pietate constructum et dicatum monachis, ordinaverat, pro sancti fratris sui, scilicet Edwardi, regali martyrio et pro regni muro. Cum hoc ergo egregio consorte Germano egregius Pater Ednothus, oratione et abstinentia præmissa, rege et episcopis faventibus, S. Yvonem transtulit in Ramesiense habitaculum. Hi gemini abbates, velut gemini boves Christi, ferebant arcam testamenti Dei, S. Yvonem antistitem. Cæteri fratres qui convenerant, reliquos sanctos cum illo repositos evehebant. Ingens turba prosequitur, rura et oppida huc confluent ; vix patentes camdi concurrentes populos admittunt. Preces et hymni laudisoni æra gratificant : cælum ipsum sanctis favere, sol totis radiis adgaudere videbatur, adeo dulcis hora et dies serena illuxerat.

13. Asserunt etiam plerique fideles quod toto itinere hujus festivæ translationis, columba candidissima supervolaverit glebam beatissimi Yvonis, tam contemplabili multorum miraculo, ut eam cælitus advenisse in gratiam Sancti omnium esset attestatio. Occurrit cum reliqua plebe Ramesiensis caterva, albis candidata, et purpureis ornatis redimita, præferens crucifera Christi vexilla et aurata Evangelia, et splendida sanctorum scrinia, et candelabrorum lumina, et thuribulorum incensa thymiamata, et quidquid potuit devotio votiva. Cantibus et cymbalis et tintinnabulis toto resultat insula : resplendent silvæ et flumina. Sic angelis desuper exsultantibus cum humano choro, pretiosæ margaritæ votivo inferuntur templo. Tum hymnum Ambrosianum decantant laudisonem, abbate Ednotho gratanter incipiente, *Te Deum laudamus*, subsequuntur missalia solemnia, et dies S. Yvonis translatione quarta Idus Junii consecrata, indicitur perpetuo celebranda.

14. Cumque affatim sollicitarentur, quoniam loco decentius eum thesaurizarent ; ipse pervigil suffragator Yvo, noctu visus cuidam fratri devoto, demandat Patri monasterii, ut eum tali loco recondere, quo cuique ad orationem accessibilis esset. Sieque relictis sacris artibus, ac pretioso panno involutis, repositus est in ascensu presbyterii : ubi adhuc claret, oculis et oculis attractabilis. Apparet plane cœli

(95. Colitur S. Kenelmus, rex Merciorum, 17 Julii, de quo et Winkelecumbe monasterio in agro Glocestrensi, consule Monasticum Anglicanum pag. 182 et seq.

(96. *Celesige* in textu est, ast in margine *Sheptonia, Shastburie* in agro Dorsetensi ; et ita debere esse, colligitur ex mox indicato Eduardo rege martyre, de quo et dicto monasterio late actum est ad hujus Acta xviii Martii.

(97. Siricius dicitur sedisse apud Cantuarienses, ab an. 989 ad 995, quo tempore regnabat Ethelredus, scilicet post S. Edwardum fratrem, an. 978 occisum, usque ad annum 1016 ; ideo *Longerus* dictus, apud Huntingdonensem De Vita sanctorum Angliæ, ubi sub eo corpus revelatum S. Yvonis ait.

civem, non hic locum ambire eminentiorem, sed tantum hominum querere salutem : nam sanctis, qui terrena contempserunt adhuc degentes in terra, qui nunc in cœlis regnantibus conferat infima mundi gloria ?

15. Illud etiam ad antiquam Patroni nostri notitiam pertinere videtur, quod apud villam quæ Hirst appellatur, pratum Yvonis dicitur. Ante hæc quoque tempora in Roma vir grandævus, quemdam ex Anglia ad orationem venientem allocutus, ubi Angliam esse didicit, percunctatur attentius, utrum villam quæ Slepe dicitur nosset : quam cum se optime nosse advēna respondisset, hæc senior prosecutus est : « Crede, et indubitantī serva memoria, quia non longe a vado propinqui fluminis clarissima latent luminaria, quæ suo tempore attollentur perspicua notitia. » Hæc Anglus reversus in patriam læta fide vulgavit, quæ postea revelata nobis hodiētenus veritas probavit. Perduravit etiam ad hæc quidam fidelis clericus, nomine Durandus, qui sæpius promisit, quæ facta videmus.

16. His ergo rebus jam effectu probatis, abbas Ednothus voto omnium fratrum ecclesiam condidit, in honorem et memoriam B. Yvonis, in eodem scilicet loco suæ tumbe atque inventionis : quæ ita ornata est, ut ipsa tumba almi flua dimidium infra parietem, et dimidium extra protenderet ; quatenus adventantibus, tam obsesta janua quam aperta, aqua gratiæ non deesset. Mirabili enim Domino existente in sanctis suis, qui flumina educit de petra, ipsum (98) mausoleum scatet unda dulcis flua, et hic fluminis impetus lætificat civitatem Dei in populo fidei. Bene quippe apparet in sepulchrali lapide, quod de intimo pietatis suæ ventre flumina quondam fluxerunt aquæ vivæ et fons scatens in vitam æternam, qui docendo et succurendo in omnes effuderit paternam venam. De multis itaque hujus aquæ remediis, multisque almi flui Yvonis signis atque revelationibus, hic subnotamus pauca, juxta prioris scriptoris compertissima oculis vel auribus testimonia, quæ et fidelium adhuc perdurant in memoria (99)...

CAPUT IV.

Translatio sociorum S. Yvonis ad hujus ecclesiam : Reliquiæ eorundem, regnante rege Henrico, ad ecclesiam Inventionis revehuntur.

17. Apud prædium quoque quod Ramesiensis ecclesiæ juris est Slepe vocitatum, ubi quondam sancto-

(98) Malmesburiensis, loco supra indicato, hæc ita describit : « Ex ipsis mausolei sinuosis anfractibus erupit unda, bullis uberrima fugacibus. Manat ad hunc diem fons dulcis potui, accomodus omnium valetudini. Nec potest numero æstimari, nedum comprehendi scripto, multitudo per beatum illum sanatorium ; adeo ut nullus in Anglia sanctus Yvone vel exoratu facilius vel effectu efficacior. Vidi ego quod dicam. Monachus quidam morbo intercutis aquæ languebat. Jam turgida pellis in altum creverat : jam gravis balitus astantes submovebat ; ipse sibi epotaturus totos amnes, exsiccaturus plena dolia videbatur. Admonitus in somnis ad S. Yvonem perrexit : ibique tertio potata aqua, undam superflui

rum Yvonis sociorumque ejus corpora, ipsius S. Yvonis gloriosa revelatione inventa, et Ramesiam cum digno honore a fratribus translata sunt, crebra diversorum debiliū signis sanitatum divinitus perperantur. Quidam etiam ejusdem villæ coloni, noctibus multis, cornu lucis radium, ab ipso loco usque in Ramesiam extensum, aliquando in cœlum usque directum, manifeste se vidisse testantur. Villa autem illa non longe a Remesia, sed quasi septem millibus passuum disparatur.

18. Igitur quorundam virorum illustrium hortatu atque consultu, fratribus Ramesiensibus placuit, trium B. Yvonis sociorum, inseparabiliter lateri ejus olim adhærentium, reliquias, in theca argentea decenter simul reconditas, ad ejusdem prædii ecclesiam, in honore eorum constructam referri ; ut et ipsa ecclesia ob reverentiam Sanctorum honoratior atque celebrior haberetur, et a populis undique diffusis, præsentium intercessionem patronorum, affluentius atque devotius frequentaretur : adjicientes etiam justum videri, ut magister majorem locum translationis, discipuli vero minorem locellum inventionis sua præsentia honestarent. Verum, ne temeraria præsumptione divinæ dispositioni contraire, et sanctorum excellentiæ vel venerationi derogare viderentur, vigiliis et orationibus ac triduo jejuniū voluntatem eorum hac de re consulere decreverunt. Quæ dum agerentur, puella quædam, a sinistra parte corporis sui semiparalytica, in somnis accepit, apud memoriam beati Yvonis sociorumque ejus se esse sanandam. Quæ cum illuc advenisset, et aliquantisper in oratione procubisset, somni sui effectum in conspectu fratrum consecuta est. Cujus judicio signi lætiores et fidentiores effecti, jejunii et orationibus peractis, cum laudibus et hymnis atque honore congruo arcam sanctam, cœlesti manna referatam, ad præfatam ecclesiam v Idus Augusti transtulerunt ; deputatis ibidem fratribus, quorum vigilanti solertia cœlestis custodiretur thesaurus, atque divinum officium die noctuque devote perficeretur.

19. Ut autem divina clementia piam actionem et sinceram devotionem eorum approbasse se, et sanctorum suorum præcelsa merita quantum sibi essent accepta evidenter ostenderet ; qua die hæc agebantur, ter quinos diversis infirmitatibus debilitatos homines sanitati restituit ; atque exinde in eodem loco, sanctorum suorum interventu, opem misericordiæ suæ poscentibus conferre non desistit.

humoris ore rejectit. Detumuit venter, remorcuērunt crura : et ne plura, totus homo in sanitatem revivuit : tandemque gloriatus est pro tam salubri vomitu, se aliquando satiari posse de potu. » Hæc Malmesburiensis, Goscelino aliquando junior, et an. 1142 vita functus.

(99) Hæc in nostra relatione desunt ; aliqua in Appendice ex Capgravo dantur. Sequentis vero capituli specialis titulus hic habebatur. « Ut sacra reliquiæ sociorum S. Yvonis, triduo jejuniū celebrato, regnante rege Henrico, ad ecclesiam inventionis eorum, v Idus Augusti, a fratribus Ramesiæ, revehebantur. » Regnavit autem Henricus I ab anno 1088 ad 1100.

APPENDIX MIRACULORUM

Ex nova Legenda Angliæ Joannis Capgravi.

20. Adolescens de Venetia, consularis dignitatis, A diabolico instinctu sororem gravidam interfecit. Pœnitentia ductum ferreis nexibus episcopus alligat; a scapulis ad renes ferro constringit, ventrem et brachia ferro accingit: sicque victus mundi pervagatur climata, sanctorum poscendo suffragia. Apud S. Dionysium tandem deveniens, vinculum unum Sancti prece rumpitur: mareque transiens, et ad tumbam S. Yvonis perveniens, cum *Magnificat* in Vesperis cantaretur; et versus iste: *Et misericordia ejus a progenie in progenies*, diceretur; invisibili virtute corripitur, totus a terra levatur, terræque citius deponitur: rumpuntur ferri ligamina, et vincula citius sunt discussa. Alii quoque quatuor, ferro per episcopos in pœnitentia astricti, ad tumbam S. Yvonis a vinculis sunt absoluti.

21. Mulierem, propter cæcitatæ plagam a viro derelictam, visu reddito, confortavit. Adolescentem miracula sancti episcopi deridentem, Sanctoque detrahentem, curvatis genibus et rigidis, usque ad mortem ad ambulandum reddidit ineptum. Monacho famulos suos in ejus festo operibus servilibus insistere cogenti, sanctoque convitia inferenti, apparuit, dicens: « Tu, nunquid me nosti? » Ille vero tremens respondit, « Non. — Ego sum, inquit, Yvo, quem nuper te nescire dixisti, et festum meum colere volentes prohibuisti; » et dedit ei zonam, dicens: « Ista zona præcingere, et mei notitiam amodo tene; » et præcingens eum, abiit. Expergefactus, quasi ferreo vinculo arctissime se circumligatum sentit: interius vitalium incisione torquebatur: exterius, carne in putredinem defluente, venenosa C tabe et inflatione vexabatur. Tandem, quod in Sanctum deliquerat lacrymabiliter confitetur; tumbamque ejus devote visitans, sanitatem reportavit.

22. Cum monachus quidam, normam abhorrens, aufugere conatus esset, spiritus nequam eum invasit; et circa mediam noctem, cum jam melius habere cepisset, duos ad se tetros homines venire conspexit, qui dicunt ei: « Quia de loco isto fugere voluisti, te ad inferni claustra rapientes deducemus. » Quo audito, concitus surgit, et *Kyrie eleison* clamando, ad monasterium confugit, in domum infirmorum deducitur; et apparente sibi S. Yvone, et signum crucis super ipsum faciente, sanus effectus est. Ex tumba S. Yvonis, aqua perspicua, visu delectabilis, D gustu suavis, sumentibus salubris erumpit; surdis

auditum, cæcis visum, desperatis et in extremis agentibus conferens sanitatem. Duo leprosi, eadem aqua perfusi, sanantur; et cæci tres oculorum luci restituntur.

23. Puer quidam, a dominis suis mercatoribus vicem coquinæ sibi deputatam studiose adimpleus, aquam de tumba Sancti hauriens, ollæ imposuit, et ignem copiosum accendit: carnes tamen discumbentibus appositæ, crudæ et sanguine plenæ sunt repertæ. Res ut erat aperitur, aqua in olla omnino frigida invenitur: aqua enim S. Yvonis, semper in eodem statu permanens; nescit occasum, nec aliquando patitur eclipsim; et si quandoque in quantitate magna avidius sumatur, sumentem nunquam malum inducit, nec bibentis uterus inflatur.

B 24. Mulier quædam in tantum juri diaboli fuit mancipata, ut idem malignus cum ea in specie leporis frequentissime coiret; ita quod in ipso coitu infelix illa, quod dictu horrendum est, fluxum seminis per os, ad majorem sui confusionem, evomeret. Confessa est tandem cum lacrymis priori loci delicta sua: et ab eo vasculum cum aqua S. Yvonis accipiens, et de Dei misericordia confidens, videt dæmonem, insolita forma astantem, sed nullatenus accedere præsumentem; comminantem tamen et increpantem, quia contra se murum aqueum erigere voluisset. Mulier vero, de potestate diaboli erepta, nihil confusionis præteritæ experta, incolumis et gaudens ad propria remcavit.

25. Mulier quædam, a nativitate cæca, sanctorum per Angliam circumquaque terens limina, a B. Thoma martyre rediens, S. Yvonis petitura suffragia, villæ illius prope sitæ appropinquans monticulo, fessa residens, paulisper dormire cepit. Cui duo præclari viri in habitu pontificali (unus itinere, quo venerat, veniens: alter, via qua itura erat) astantes, duos oculos valde lucentes (ut ei videbatur) in manibus gestabant: quorum unus unum quem tenebat oculum, alter alterum capiti suo adaptabant. Expergefacta mulier oculos se percepisse ac visum, gavisa est: quod autem hoc miraculum beato martyri Thomæ sanctoque Yvoni sit ascribendum, nulli venit in dubium.

26. Viri tres, morbo hydropico inflati, aqua Sancti hujus hausta, sedato tumore sanitatem reportarunt.

VITA SANCTÆ WEREBURGÆ VIRGINIS

REGIS MERCIORUM FILLE

AUCTORE GOSCELINEO

(Apud Bolland. Februarii tom. I, die 3, pag. 384, ex ms. Guilielmi Cambdeni.)

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ 1. S. Werburgæ progenies regia. Vita conscripta. A
Tempus præfecturæ monasticæ.

4. Prognata est S. Werburga patre Wulfhera, Merciorum, Mediterraneorum Anglorum, et regnorum Australium rege Christianissimo, ejusque piissima conjuge S. Ermenilda regina, cui sacer est dies xxiii Febr. quo cum Actis ejusdem Ermenildæ conjungemus res præclare a Wulfhero marito gestas, unaque regni Merciorum in ejus proavo Crida, seu Creadda fundati, aliarumque annexarum dein regionum situm conditionesque nec non variss ex eadem Cridæ et Wulfheri familia succedentes reges: inquiramusque quomodo ab aliis S. Werburga unica S. Ermenildæ proles habeatur; et tamen a nonnullis Coenredus, seu Coenredus rex (quem inter et Wulfherum regnavit S. Ethelredus hujus frater) dicti Wulfheri filius prodatur. Sed vel maxime ibidem expungemus fabulosum parricidium, quo a viris etiam in antiquitate historica Anglo Saxonum alias cruditis, creditur Wulfherus, aut acerrimus a regni exordio Christianorum hostis, aut fedissimus a fide baptismoque ante suscepto ad idololatriam relapsus, apostata, proprios filios in odium Christianæ religionis sua ipse manu interemisit: docerimusque SS. Wulfhadum et Ruffinum, qui ob fidem Christi occisi martyres eoluntur, non fuisse fratres S. Werburgæ, a dietis Wulfhero et S. Ermenilda genitos. Reliquam S. Werburgæ stirpem maternam e regibus Cantiorum, eisque conjunctam legitimis conjugii familiam regiam et Anglorum orientalium, et Francorum transmarinorum infra ad Acta ipsa explicamus. In eisdem referuntur Weduna, natale S. Werburgæ solum, ejusque miraculis illustre: Eliense monasterium, ubi vitam monasticam primo amplexa est: Tricingham, vulgo Trentham, alterum monasterium ejus morte clarum; ac tertium Hamburgense, ubi ejus corpus conditum, ac longo tempore divina virtute mansit incorruptum.

2. Acta S. Werburgæ damus ex antiquissimo codice ms. ex Anglia a Guilielmo Cambdeno ad Rosweydam misso. Nomen auctoris non apponitur: is est nostro judicio, Goscelinus ille, aut Gotelinus qui, teste Malmesburiensi, l. iv De gestis regum Anglorum c. l, « innumeras sanctorum Vitas stylo extulit, vel informiter editas complius emendavit, post Bedam secundus in laudibus sanctorum Angliæ enarrandis. » Floruit is circa annum Chr. 1100, a S. Anselmo archiepiscopo Cantuariensi aliisque ob doctrinam ac pietatem singularem in Angliam evocatus e Belgio, ubi ante monachus S. Bertini apud Audomaropolim varias sanctorum Vitas illustrarat easque inter etiam stylo cultiore emendarat Vitam S. Amelbergæ virginis: quam penes nos ms. habemus, edituri ad 10 Julii, diem ejus natalem. Eam autem Vitam dum hic c. 6 suo stylo recusam agnosceat; et hujus se auctorem esse prodit. Utraque præterea Vita eadem ratione suis est capitibus pro-

priisque titulis distincta. Præterea quam ex Catalogo scriptorum Britanniae Molanus ad Usuardum viii Julii, et hunc secutus Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica observant a Goscelino scriptam esse Vitam S. Witeburgæ virginis, eam potius suspicamus S. Werburgæ Virginis esse, cujus illa magna matertera fuit, seu S. Sexburgæ aviæ hujus soror: quæ, ut infra dicemus, cum S. Werburga ob nominis similitudinem confunditur: quamvis, ut plurimum SS. Vitam conscripsit Goscelinus, ita etiam utriusque et S. Witeburgæ et S. Werburgæ Acta exarasse potuerit, cum Ramesiæ degeret non procul a monasterio Eliensi, ubi et S. Werburga habitabat, et tum requiescebat corpus S. Witeburgæ, Derha ex comitatu Norfolkiciæ, ubi constructo canobio vitam monasticam sanctæ egerat, istuc translatum; appositumque reliquiis sacris duarum sororum S. Etheldredæ et Sexburgæ, hujusque filia S. Ermenildæ. Ut denique S. Anselmus Hugoni comiti, de quo infra, auctor fuit ut ecclesia monasteriumque Cestrense S. Werburgæ daretur monachis; ita Goscelinum, ut bane S. Werburgæ Vitam conscriberet, facile potuit inducere. Compendium hujus Vitæ habent Joannes Capgravius in Legenda sanctorum Angliæ et codex ms. canobii Rubec Vallis prope Bruxellas, ipsis verbis Goscelini retentis, ut vel hinc colligere liceat, alia ejusdem Capgravi compendia sæpe ex eodem Goscelino desumpta esse: quod observamus ad Vitam S. Ermenildæ matris, et S. Laurentii archiepiscopi Dorovernensis ii Februarii, ubi plura de Goscelino damus.

3. Partim ex eadem Vita, partim aliunde hæc leguntur in Eliensi Historia ms. « Werburga filia S. Ermenildæ, post mortem patris sui, intravit monasterium S. Etheldredæ apud Ely, sicut legitur in Vita sua, priusquam mater sua idem monasterium intravit: cujus sanctitatem cum rex Ethelredus patruus suus comperisset, eam inde cepit, et principatum monasteriorum sanctimonialiumque in regno suo ei tradidit. Sponsa igitur Domini Werburga, cum quibusdam Ecclesiis præset, post dilectæ genitricis suæ obitum, jure prælationis etiam monasterium Elgæ suscepit. Cum ergo omnium familiæ et monasteriis sibi creditis, præ nimia charitate ardens, optaret adesse, et econtra nulli tolerabile videretur sua dulci præsentia carere, elegit cum divina præscientia Heamburgæ monasterio corpore requiescere. Quamobrem præcepit Heamburgensi familiæ, ut, ubicumque migraret ex hac luce, ipsi incunctanter venirent, corpusque ejus ad monasterium suum portarent... Legitur in Anglico, quod Sexburga in ecclesia de Scepeia, quam construxit, a Theodoro archiepiscopo velamen sanctitatis accepit, atque ibidem filia sua Ermenilda sub ea normam religionis, spreto regni culmine, postea sumpsit: quæ, dum iter apud Ely paravisset, filiam suam Werburgam pro se in monasterio ablatissam, sicut diu optaverat, constituit. » Est autem Shepeia in-

sula Cantu orientalis, in qua ob monasterium sanctimonialium tunc exstructum, vicus etiamnum *Minster* appellatur.

4. De tempore quo aut reliquis monasteriis præposita fuerit, aut ex hac vita mortali ad præmium laborum suorum abierit nihil usquam traditum est. Monasterium Eliense cepit ædificare S. Etheldreda an. 673, vita et regno functus est Wulfherus rex an. 675, a cuius obitu sub S. Etheldreda, an. 679 mortua, sacra religionis habitum sumpsit apud Elienses, quibus secunda abbatissa tum data est S. Sexburga : quæ Malmesburiensi l. iv De pontificibus Anglorum, dicitur sub religione et nomine abbatissæ consensuisse. Sed tum prorsus vetula, cujus ex filia neptis S. Werburga jam pridem vivo patre Wulfhero nubilis sollicitantes ad matrimonium procos repudiarat. Hinc Edwardus Maheu in suo indice chronologico ad Trophæa Anglicana ordinis Benedictini hæc habet an. 680. « Eodem tempore claruit S. Sexburga regina et abbatissa. Item S. Ermenilda ejus filia regina, deinde abbatissa ; » quasi non diu superfuisset S. Sexburga, eique tertia apud Elienses successerit S. Ermenilda : quod nobis magis probatur, quam quod legimus apud Wionem in notationibus ad 13 Feb. S. Ermenildam factam abbatissam anno Christi 703, quando eam, aut etiam citius, e vivis excessisse credimus. Quo autem tempore illa ad Elienses migravit, S. Werburgam filiam præfuisse Shepeiano in Cantio monasterio dicenda esset si Anglicano monumento ab Eliensibus citato fidendum est. Inde esset tum a patruo suo S. Etheldro Rege evocata, et monasterii sanctimonialium regni sui jure abbatissæ (ut explicat Wigorniensis ad annum 676) præfecta : et simul a morte S. Ermenildæ matris Eliensis quarta abbatissa facta. Ab eadem S. Werburga Wedunam, Wulfhera patris sui regiam sedem, in monasterium conversam esse tradunt post Ramulphum Cestrensem Cambdenus in Coritaniis agens de comitatu Northamptonia, Harsfeldius sæculo 7, e. 23, et Edvardus Maheu in suo de S. Werburga Vita tractatu. S. Ethelredus relicto regno monachus factus est an. Christi 704, quo tempore S. Werburga adhuc supererat : ad quam vero senectutem pervenerit, quoque anno decesserit, nusquam legimus. Aliqui S. Ermenildam matrem scribunt ad annum 710 supervivisse, quod nos de filia ejus dicere malle : si tamen diutius non superfuisset.

§ II. S. Werburgæ reliquiæ Cestriam translatae ejus publica veneratio.

5. Duplex apud Britannos Urbs-Legionum, vulgo *Caerlegion*, seu *Caerlion*, dicta ab hibernis vel stativis legionum. Altera in Britannia n. apud Silures, *Isra* priscis, tum *Legio* n. a Ranulfo Cestrensi l. 1. Polychronici, e. 48, *Demetia*, seu *Suthwallia* scripta ; in eaque illius parte ad fluvium Oream sita, quæ comitatu Monemuthensi circumscribitur. Sedem olim archiepiscopalem sub primis Britonibus Christianis habuit, inde Landavam ac postea Me-neutam, quam S. Davidis urbem dicimus, translata. Hujus Urbis-Legionum cives fuisse SS. Aaronem et Julium in Diocletiani persecutione martyrii palma coronatos tradit libro de excidio Britannia Gildas Britannicorum scriptoribus antiquissimus. Utrique istæ a Britonibus ecclesiam erectam esse docent Giraldus Cambrensis l. i Itinerarii Cambriae, e. 5, et Galfridus Monemuthensis l. x Hist. Britan. e. 12, de quibus agemus ad Kal. Julias. Altera non minus clara permansit Urbs-Legionum, Britannis *Caer-Legion*, *Curr-Leon-Vaur*, Saxonibus *Leye-caster*, vulgo Anglis *Chester*, et a situ *Vestchester*, Latine *Cestra* et *Cestria*, comitatui adjuncto nomen dedit : Romanis creditur *Deva*, *Devanana*, vel Divana dicta, a Cornaviis exulta, et provincie Flaviae Caesariensi ascripta : Ranulpho, qui huc suam Historiam elaboravit, « tempore Britonum caput et Me-

A tropolis Venedotia et Northwallia habetur, postea in confinio Anglorum ad conspectum Cambriae : inter duo marina brachia, sive duo flumina Deo et Moesae sita. » Creditur sub initium sæculi septimi adhuc a Britonibus detenta ejusque episcopus cum aliis Britonibus interfuisse colloquio cum S. Augustino Dorovernensi archiepiscopo in finibus Wicciorum et Saxonum occidentalium instituto, de quo agit Beda l. ii, c. 2, et de episcopis Britonibus varia disputat Usserius de Britannicarum Ecclesiarum primordiis e. 5. Ranulphus Cestrensis l. v. Polychronici e. 18, tradit « T. Werburgam Hamburgæ sepultam usque ad adventum Danorum jacuisse. Tum hiemantibus Danis apud Rypemdon, fugetoque Rege Merciorum Burdredo (quod factum esse anno 884 legimus in Chronologia Saxonica), Humbergenses cives sibi timentes, eum feretro corpus Virginis continente, tunc in pulverem resolutæ, ad Legecestriam, quæ nunc Cestria dicitur, tanquam ad locum tutissimum contra stragem barbaricam confugerunt. »

6. Volunt interim Cambdenus et Spedus, ubi de Cestria agunt, hanc a Danis misere deformatam esse, sed præclare restauratam ab Ægelfleda Merciorum domina, sorore Eduardi senioris regis, qui Anglis imperavit ab an. 901 ad 925, sub quo Ægelfleda eum Etherendo marito usque ad annum 912, et vidua septem dein annis Mercios rexit. Successit huic Eduardus Ethelstanus, a cuius tempore in urbe Cestria, secundum Ranulphum, « usque ad adventum Normannorum, canonici sæculares, collatis vicissim possessionibus, ad virginis laudes militarunt ; at secundum Malmesburiensem l. iv. De pontificibus Anglorum, ex antiquo sanctimonialium monasterium fuit, inter quas S. Werburgam celi-batum professam plurimo temporum curriculo bonis emicuisse virtutibus, » male adjungit. Anno Chr. 973 Cestria Eadgarum regem pompa magnifica triumphantem vidit ; quando regibus Kynatho Scotorum, Maleomo Cumbriorum, et Maceo plurimarum insularum, et subregulis Wallia quinque ad remos locatis, ipse clavo gubernaculi arrepto, a palatio ad monasterium S. Joannis navigavit ; factaque oratione ad palatium remeavit, ut pluribus nar-rant Wigorniensis alique. Successit Eadgaro filius S. Eduardus, dein martyr, et post alios alter S. Eduardus confessor ; de priore agemus 18 Martii posteriorem celebravimus 5. Jan., ubi e. 7. Vita ejus, » comes Lofricus vidit Christum in ara consistentem, dextera super regem extenta signum sanctæ crucis eum benedicendo depinxisse. Hic comes Lofricus, et uxor nobilis comitissa Godiva, Dei cultrix, et S. Mariæ semper virginis amatrix devota, monasterium Conventi a fundamenti construxerunt : Leonense etiam et Winlaconense cornubium, S. Joannis Baptistæ ac S. Werburgæ virginis monasteria in Legecestra sita, et ecclesiam S. Mariæ de Stowe pretiosis ditaverunt ornamentis. Wigornense quoque monasterium terris, et Eveshammense ædificiis, ornamentis variis, terrisque locupletaverunt. Decessit Lofricus in bona senectute n. Kal. Sept. anno 1057, » ut ad eum annum referunt Wigorniensis, Ilvedenus, Westmonasteriensis, Cestrensis, alique, Cambdenus addit. « a Lofrico ecclesiam Cestria in honorem S. Werburgæ positam esse. » Sub Guilielmo conquerstore Petrus episcopus sedem suam Lichfeldia Cestriam, ut observat Malmesburiensis, transtulit : dein teste Wigorniensis, an. 1102 Coventriam relata. Sunt autem Lichfeldia et Coventria urbes comitatus Staffordiensis : a quibus omnibus sedibus sæpe posteriores episcopi appellationem sumunt. Hic Guilielmus I rex Hugonem Lupum hæreditarium palatinum, Cestria comitem creavit, cui ex hæreditibus sex Comites ordine successerunt. Hic ille est Hugo, per quem « loco sanctimonialium monasterium Cestrense S. Werburæ monachis repletum fuisse »

tradit Malmesburiensis de Pontif. Angl., lib. iv, quos tamen « monachos regulares inavult Cestrensis successisse canonibus sæcularibus, quos pauculos ejectos fædo et paupere victu vitam transigentes » scribit etiam Malmesburiensis lib. ii. De Gestis regum Angl., c. 13, ut hi tum soli fuerint, aut sanctimonialibus additi ad divinum officium decentius celebrandum. Canibdenus addit « ab Hugone comite ecclesiam S. Werburgæ restauratam esse, monachisque auctore S. Anselmo concessam : » quod factum esse anno 1092 sub rege Guilielmo Ruso passim omnes scribunt cum Annalibus Stoi et Martyrologio Anglicano primæ editionis. In cujus posteriore editione tum primo ex Hamburgensi ecclesia traduntur solemnè pompa translata Cestriam ossa S. Werburgæ, exstructaque ab Hugone ecclesiæ illi dicata cum monasterio, sede nunc Cathedrali honorata; postquam sacræ reliquiæ apud Hamburgenses trecentos circiter annos requievisset, quos etiam Cestrensis annotarat : quamvis « fugato rege Merciorum Burdredo, » ergo ann. 884, ut supra demonstravimus, describat corpus ejus Cestriam translatum, ut errore quodam amanuensium 300 anni loco 170 videantur intrusi ; imo uti sub Guilielmo ii ea translatio dicitur facta, ita octoginta circiter anni ultra assignatos trecentos fuissent elapsi : et si eidem Martyrologio credamus, in quo sub annum 676 traditur obiisse, erunt anni ab ejus obitu plures quadringentis.

7. Sub finem Historiæ ms. monasterii Petroburgensis observatur, « S. Werburgam in Leggecestre requiescere. » Referunt eamdem hoc 3 Febr. præter Martyrologium Anglicanum, Carthusiani Colonien- ses in Auctario Usuardi his verbis : « Item Werburgæ virginis. » Ferrarius in Catalogo generali : « In Anglia S. Weterburgæ virginis ; » quam in notis *Werburgam* vocat. Menardus in Martyrologio Benedictino : « In cœnobio Cestrensi, S. Werburgæ virginis et abbatisse, filiæ Vulferi regis Merciorum. » Edwardus Maiheu in Trophæis Benedictinorum Anglorum ; « Tricinghamiæ, vulgo Trentam, in comitatu Staffordiæ S. Werburgæ virginis et abbatisse, splendore generis et sanctitate vitæ clarissimæ ; » ejusque Gesta ex variis recenset. Ejusdem Vitæ compendium refert hoc die Hieronymus Porterus in Floribus sanctorum Angliæ, in quibus etiam vita functa dicitur « circa annum Domini 676, » quo vitam monasticam, patre Wulphero anno præcedente mortuo, forte auspicata. Arnoldus Wion eamdem cum S. Witeburga, magna matertera, confundit et celebrat 8 Julii. « In Anglia, inquit S. Witeburgæ virginis, Vulferi regis Merciorum filiæ et sanctimonialis Eliensis, sanctitate et miraculis claræ, » additque in notis alias dici *Werburgam* et *Weteburgam*, atque « ab Ermenilda matre regina oblatam fuisse Deo in cœnobio Eliensi circa annum

Domini 670. » Floriarum ms. 19 Februarii hæc habet : « In Anglia S. Wicburgæ virginis : » ut dubitari possit de S. Witburga an vero Werburga auctor agat. An non etiam S. Werburga cum S. Walburga virgine et abbatisa ab aliquibus confusa occasione dederit, ut hæc filia regis crederetur, et pater ejus S. Richardus Angliæ rex haberetur, inquiremus 7. Febr. ad S. Richardi Vitam, et 25 Febr. die S. Walburgæ natali.

8. Agunt deique de S. Werburga Forentius Wigorniensis ad annum 675 et Westmonasteriensis ad 676 quibus dicitur « magnarum virgo virtutum, multa Deo cooperante miracula patrasse, quibusdam virginum Deo devotarum monasteriis præfecta, cum iis regulariter vivens, illisque in omnibus pie consulens, ad vitæ finem vero regi Christo militasse ; sicque e sæculo migrans ad complexum et nuptias sponsi cœlestis intrasse. » Apud Malmesburiensem l. ii De gestis regum Anglorum, c. 13, « S. Ermenildæ apud Hely, et præcipue filiæ Werburgæ apud civitatem Legionem laudantur merita, extolluntur miracula, cumque omnibus petitionibus sint incunctanter favorabiles, maxime orationes feminarum et puerorum vicino et contiguo auxilii pede attingunt. » Quæ fere eadem leguntur apud Vincentium Bellovacensem l. xxv Speculi historialis, c. 32, et Petrum de Natalibus in Catalogo, l. ii, c. 67. Earum virtutum illustres præcones etiam sunt Polydorus Virgilius lib. iv Historiæ Anglicanæ, Harpsfeldius sæculo v. i, c. 23. Andreas du Chesne l. vi. Historiæ Anglicanæ, et passim alii.

9. Vita sequens in codice ms. his capitibus distinguebatur quæ hic præposuisse sufficit, facta more nostro nova divisione.

Cap. I. Genealogia S. Werburgæ.

II. Conversatio in Elio monasterio.

III. Conversatio matris suæ in eodem monasterio.

IV. Præponitur monasteriis sanctimonialium Werburga a patruo suo rege Æthelredo. Idem rex hujus sanctitatis exemplo fit perbeatissimus monachus.

V. Werburga ut mater pia, ita fit omnium ministra pro magistra.

VI. Volatilium agmina præcepto captivat et relaxat.

VII. Humilitas ejus. Carnificem retorta in tergum integrum cervice increpat, et supplicem reformat.

VIII. Transitus ipsius 3 Nonas Februarii.

IX. Corpus ejus Triecengehamenses custodientes obdormiunt : et Hamburgenses divinitus reseratis foribus auferunt.

X. Post novem annos elevata, inventa est toto corpore et vestibus ut vivens vernantissima.

INCIPIIT VITA

CAPUT PRIMUM.

Illustris ex quatuor regiis familiis progenies S. Werburgæ.

1. Filia regum, et sponsa Christi decentissima, virgo Werburgain Castria civitate requiescit, meritum signis gloriosa. Clara est in tota Anglia, et pura sanctitate, et regia dignitate, et virtutum attestatione, atque Anglicarum historiarum celebritate. A

(100) S. Ethelbertus rex abavus vita functus anno 616, colitur 24. Februar., quo die de ejus majoribus agemus.

D primis Anglorum regibus sublimiter splendet ; a rege vero Doroberniæ, quod est Cantuariæ, potentissimo (100) Æthelbrichto, qui primus Anglorum regum per protodocorem suum (101) Augustinum Christo sacrari meruit, imo a quatuor regnis altum et sanctum genus tradit : quod hic sequenti ordine exponi dulce videtur : quo Dei gemma charius appetitur, et quasi de præviis sideribus hæc ma-

(101) S. Augustinus colitur 26 Maii, ejus socius et in archiepiscopatu successor S. Laurentius 2 Februar.

tutina stella clarius spectetur. Ethelbrihtus igitur ex (102) Berta regina filia regis Francorum (103) Eadbaldu cum Ethelburga filia procreavit, quem suæ pietatis et regni optimum hæredem reliquit (104). Ethelburga vero regina post proprii regis Nordanhumbroꝝ (105) Eduini interfectionem, reversa ad fratrem Eadbaldu in villa (106) Limminga monasterium ædificavit, in quo cum (107) S. Eadburga requiescit; Eadbaldu quoque ex alterius (108) regis Francorum filia Emma (109) Eormredum atque (110) Ergombertum principes sanctamque virginem (111) Ansvytham, quæ apud (112) Iuleanstam deposita venerat propagavit. Eormredo autem ex inclita conjugē Oslava nati sunt (113) Ethelredus, atque Ethelbrihtus, quos innocentē juguatos, splendida lucis (114) columna de celo prodidit Christi martyres: quatuor quoque sibi filiæ sanctæ (115) Domneva, Ermenberga, Er-

menburga, et Ermengida, velut paradisiaci fontis quadrifida emicuerunt flumina. Fratri vero ejus Ergomberto regi (116) Annæ regis filia (117) Saxburga, soror perpetuæ virginis (118) Etheldredthæ, regaliter conjuncta peperit (119) Egbrichtum ac (120) Lotharium reges celoque dignas (121) Eormhildam atque (122) Eorkengodam reginas. Eormhilda (123) Wlfero regi Marciolorum (124), Pendæ regis filio, tradita, splendidissimam Werburgam, cui hæc parentalis purpura infloratur, generavit.

2. Beatissima vero matertera ejus virgo Eorkengoda amore sacre religionis peregrinata transmare requiescit, ubi se a Domino susceptam tamquam advenam suam multis virtutibus ostendit. At beata et regia (125) Domneva regio Wlferi germano Merwale conjugata, ad summæ Trinitatis gratiam triplicem virginitalis protulit lauream, sanctissimas scilicet sorores (126) Mildburgam, Mildrydam, et

(102) Berta, S. Gregorio Adilberga, filia Chariberti regis Parisiorum, qui S. Werburgæ atavus obiit anno 570. Chlotharius I tritavus 562, Chlodoveus I, tritavi pater, 509.

(103) Eadbaldu proavus regnavit ab anno 616 ad 640, qui, teste Beda l. II, c. 6, « anathematizato omni idololatriæ cultu, » in quem ab obitu patris relapsus fuerat, « et abdicato connubio non legitimo, » quod cum noverca contraxerat, « suscepit fidem Christi, et baptizatus, Ecclesiæ rebus, quantum valuit, in omnibus consulere ac favere curavit. » De obitu ejus agit Beda l. III, c. 8.

(104) Colitur S. Ethelburga 8 Septemb. Bedæ l. II, cap. 9. « Edelburga, alio nomine Tate; suo matrimonio occasio fuit fidei percipiendæ genti Northanhumbroꝝ. » Quam illi epistolam misit Bonifacius V papa, refert Beda c. II.

(105) S. Edwinus, primus rex Christianus Northumbroꝝ, regnavit annis 17, occisus an. 633, 12 Octobris. De eo agit Beda a. c. 9, paucis interpositis, ad c. 20.

(106) « Rex Eadbaldu sorori suæ Ethelburgæ dedit villam Limming, in qua ipsa monasterium construxit, et a B. Honorio Archiepisc. Cantuariensi velamine consecrata, mater plurimarum Virginum et viduarum fuit. » Ita Capgravius in Vita S. Honorii. Est autem Wyning Cambdeno in districtu seu latha Shepwayensi, prope oppidum Etham, non procul a mari et portu Dubrensi.

(107) Eadburga, sive Edburgo, Capgravius in propria Vita dicitur filia S. Ethelberti, ut hic legendum sit cum sorore Eadburga requiescit: quod huic auctori magis congruit. Sed ea Edburga Capgravius cum altera juniore confunditur, quæ in insula Taneto vixit abbatissa monasterii S. Mildredæ, ejus corpus ea transtulit in novam ecclesiam, dedicatam a Cuthberto archiepiscopo, quem « Nothelmo XVI, Kalend. Novemb. anno 741 defuncto » successisse scribit Wigorniensis post Chronologiam Saxoniam.

(108) Quis fuerit hic rex, nusquam legimus. Emma nubente regnabat monarcha Francorum Chlotharius II, ejus fuerit aut filia, aut soror: aut cognata a regibus Austrasiorum aut Burgundionum orta.

(109) Aliis Ercomredus et Ermenredus, in Historia Petroburgensi ms. sanctus dicitur.

(110) Eormpertus, avus S. Werburgæ, regnavit ab anno 640 ad 664. Illic, teste Beda l. III, c. 8, idola destrui in toto regno præcepit, et jejunium quadragesimale observari.

(111) S. Eanswida, sive Enswida colitur 12 Septemb.

(112) « Folhstonium, inquit Cambdenus in Cantio, Anglo-Saxonibus religionis nomine celebre fuit, a monasterio, quod Eanswida Eadbaldu regis Cantii filia virginibus consecravit; nunc viculus est, ejusque partem maximam abrasit Oceanus, » cui adjacet prope Dubrim versus occidentem.

(113) Coluntur hi fratres Ethelredus et Ethelbrihtus 17 Octobris, quo die ad monasterium Ramsiæ translati sunt sub rege Ethelredo.

(114) « Radius proluxæ immensæque lucis instar flagrantis facis per summum aulæ regis culmen, » ubi sepulti nocte ipsa erant, « usque ad eælum protendere regi visus est. » Vita ms.

(115) In eadem Vita dicuntur Domneva, Ermenburga, Etheldritha et Ermengitha: ex his Ermenburga colitur 19 Noxembris.

(116) Anna alter proavus, rex Anglorum orientalium, occisus an. 654. Ex decessoribus regibus fuit S. Sigbertus martyr patruelis ejus, cui sacer est 17 Septemb. Ipse Anna Bedæ lib. IV c. 29, « vir bene religiosus, ac per omnia mente et opere egregius, » in Eliensi Historia ms. etiam sanctus appellatur.

(117) S. Sexburga avia materna colitur 6 Julii: hujus etiam sorores S. Withburga et Ethelbuga, 8 et 7 Julii.

(118) S. Etheldritha, Etheldreda, sive Etheldrudis, primo Tondberto principi, tum Egfrido Northumbroꝝ postea regi annis 12 nupta, virginitalē servavit. Agit de ea Beda l. IV, c. 19 et 20. Colitur 23 Junii. Inccepit regnare Egfridus anno 670.

(119) Egbertus avunculus regnavit in Cantio ab anno 664 ad 673.

(120) Lotharius, alter avunculus, post fratrem regnavit ad annum 685.

(121) S. Ermenilda mater colitur 13 Februar.

(122) Earcogota, sive Erkengotha, sub matertera S. Ethelburga abbatissa vixit in monasterio S. Faræ diœcesis Meldensis, non procul ab urbe Parisiorum: coluntur S. Earcogota 25 Febr. et S. Ethelburga 7 Julii. Agit de iis Beda l. III, c. 8.

(123) Wulferus pater regnavit ab anno 657.

(124) Regnavit Penda avus paternus ab anno 626 ad 655, cui tum Peada alter filius, huic Wulferus successit.

(125) Convenit Vita S. Milburgæ apud Capgravius, et Vita ms. fratrum S. Etheldredi et Ethelbrecti. Contra, S. Ermenburgam Merwale, seu Mervaldo, nuptam scribunt Malmeburgiensi lib. I. De reg. Angl., c. 4, Wigorniensis ad annum 675, Westmonasteriensis ad annum 676.

(126) Coluntur S. Milburga 23 Februarii, S. Mildreda, seu Milthrida 13 Julii, De S. Milwida egimus

Mildgylam, quæ distinctis monasteriorum suorum lapidibus irradiant patriam. Natus est ei et Merevin filius, qui ad sanctos innocentes a baptismo raptus est parvulus. Almilluæ quoque Werburgæ generositatem ac sanctimoniam proxime exornant sanctissimæ amitæ suæ Pendæ regis filiæ (127), Kynburga, et Kynewida, quæ cum propinqua sua beatissima Tibba (128) Burgensem superni janitoris Petri illustrant ecclesiam. Suus vero genitor prænominatus ac patruus reges, id est, Peada (129) Ædelredus, ac prædictus Merwala prædictarum sororum fratres, Christianæ institutionis non solum cultores, verum etiam primi atque intensissimi fuere propagatores: et sicut Ædelbrictus Dorobernæ, ita Wlferus in Mercii Christianitatem primus dilatavit. Sic itaque, ut præmisimus ex quatuor regnis et antiquis regibus rosa Christi Werburga florescit. A principe susceptæ fidei Ædelbrichto Cantuariorum, a Berla vel Emma Francorum, ab Anna rege, et avia Sexburga Orientalium Anglorum, a patre vero luculentissima facta Merciorum. Hæc vero ad gloriam prædicandæ virginis prætitulantur, ut de radice sancta ramum sanctum deceat sanctitudo; imo de contempta regni excellentia major ascribatur claritudo. Restat nunc, ut explicemus sanctam ipsius conversationem, et probabilem in Domino finem.

CAPUT II.

Conversatio S. Werburgæ in Eliensi monasterio; præfectura variorum monasteriorum.

3. A tenero ergo ævi flore, cum formæ pulchritudo insigniter responderet generositati suæ, cœpit speciosa facie cum speciosissima mente ad illum qui speciosus est forma præ filiis hominum (130) contendere: cujus utinamabilem dulcedinem prægnare potuit, protinus in ejus amorem anhelos pectore exarsit, et, ut cervus ad fontes aquarum, virginalis anima ejus in ipso sitiit: adeo dulcis et suavis Spiritus Domini a Patre dilectionis procedens illam attraxit, cœlestes concupiscentias in ejus corde accendit, terrenas extinxit. Illa amore perpetuæ virginitatis ad sponsum æternæ integritatis convolvit, procos et amatores regifios angelica pudicitia repulit, imo Christus electam sibi inhabitans omnibus appetitoribus eripuit Sanctissima parens non cessabat assiduis monitis irrigare hortum Domini, et plantare in ea immarcescibilia germina paradisi, et accendere lampadem ejus oleo et flamma charitatis inextinguibili. Ad illam enim vitam fla-

17 Januar, ubi multa de Merevino puero dicta sunt, de regno Mervaldi agemus 23 Februarii.

(127) S. Kineburga et Kineswida, aliis *Chineburga* et *Chineswida*, coluntur 6 Martii. In vita S. Tibba conjungitur et 13 Decembris obiisse traditur.

(128) Corpora harum anno 1005 dicuntur translata « ad monasterium de Burgo S. Petri, » vulgo *Petroburgum*, exstructum a Wulfero, et fratribus et hisce sororibus. De eo agimus ad Vitam S. Ermenildæ.

(129) S. Ethelredus colitur 4 Maii. In Appendice Wigorniensis alius frater adjungitur Mercelmus, ubi

A grantissimam prolem exercebat, quam ipsa adhuc sub jugo maritali gemitibus inenarrabilibus suspirabat. Verum altissima Dei providentia benigne dispensans omnia, matrem eam in regno statuit omnium inopum, omnium necessitudinum refugium, simul etiam ut piis vesceribus pignus Deo gigneret acceptissimum, et ampliorum coronam dilatorum tandem reciperet desideriorum. Viluerant divitiæ tam matri quam filiæ: palatium habebant pro monasterio: aurum, gemmæ, vestes auro textæ, et quidquid fert pompatica mundi jactantia, onerosa sibi magis erant quam gloriosa; et, si forte his uti ad tempus regia compelleret dignitas, dolebant se potius vanitati subjectas tamquam captivitas.

4. At vero virginalis B. Werburgæ libertas, mox ut valuit, hæc vincula exiit, et ad (131) Eligense monasterium cum officio sublimium parentum hostia Dei commigravit: ubi primum beata, et intenerata matertera sua (132) Ætheldreda, ac deinde soror ejusdem virginis, sua, ut prædictum est, avia, principabatur Sexburga. Illico abjicitur cultus terreni nitoris, induitur habitus sacræ religionis, vestis pulla pro ornamento gloriæ, velum capitis humile pro regni assumitur diademate. Ita præclara virgo certabat fastum mundi calcare; mente et conversatione, velut hic peregrina, ad supernam patriam tendere; tota animi submissione humilissimam Christi exhibere ancillam, quam ipse exaltare dignaretur in sponsam. Omnes monasterii famulatus anticipabat: omnibus se inferiorem exhibebat: erga omnium necessitates vulneratæ charitatis viscera impendebat.

5. Jam Deo amabilis pater ejus Wlferus, multarum ecclesiarum ædificator, Christianæ fidei summus amator ac dilator, quippe qui etiam subjectos reges (133); datis provinciis in mercedem, ad Christi cultum attraxit, septimo decimo imperii sui anno (134 de temporali regno ad perenne transiit. Tunc beatissima regina Eormenilda post pios fletus triumphans se solutam a mundiali catena, diu desideratam conversationem arripuit, et cum beata filia in Eliensi monasterio jugum Domini suave subiit. Illic deinceps tanta virtutum flagrantia in omni sanctitate et religione vixit infatigabilis, ut et virginibus exemplum esset castitatis ac totius virtutis. Contendebant alterutra pietate mater et filia, quæ humilior, quæ possit esse subjectior: mater sibi præferebat ejus, quam genuerat, virginitatem; virgo matris auctoritatem: utrimque et vincere et etiam Merewaldus, hic Merwala, sanctus habetur.

(130) Capgrav. et ms. Rub. val. *conscendere*.

(131) *Elige* Bedæ l. iv, cap. 19; aliis *Eliæ* et *Eli*, olim monasterium, nunc oppidum in insula cognomine *ab angillis* juxta Bedam appellata, ad fluv. Grantum in comitatu Cantabrigæ apud orientales Anglos.

(132) Extruxit illud monasterium an. 675, obiit an. 679.

(133) Hæc plene illustramus 13 Febr.

(134) Anno 675.

vinei gaudebant. Nunc autem in eodem cœnobio ad salutiferam ipsius benignissimæ parentis tumbam conspicue elucescit, quibus clementiæ visceribus se in cunctos diffuderit, dum corporaliter vixit; adeo ut experti ipsius beneficia audeant fideliter asserere quod nullus credulus petitor frustretur ejus ope.

6. Igitur patruus almæ Werburgæ rex Æthelredus, qui fratri Wlfero successerat, cum sancta mentetotius sanctitatis esset benignissimus, videns in beata nepte divinam prudentiam ac sanctimoniam altius resplendere, qui nimirum virtutem poterat ultra germanitatem diligere, tradidit ei monasteriorum sanctimonialium, quæ in suo regno pollebant, principatum. Pulchre sane superna id actum est providentia, ut sacræ institutionis, ejus perfecta erat discipula, in salutem multorum decentissima foret magistra.

7. Rex vero magis ac magis cœpit imperii lædere, dum se reputaret inter sæcularia negotia quasi animal accline terræ, illam vero columbinis pennis meritorum ad cælum volitare. Et quid plura? Non quievit æstus spiritus sui, donec (135) vigesimo nono regni sui anno in (136) Bardeniensi cœnobio de rege efficeretur monachus, qui idem jam favore superno probatur meritis venerandus.

8. Dilectissima autem Deo Werburga, erga subiectos ita erat magistra, ut potius videretur ministra: æquabat, vel magis subiciebat se infimis; malens, si liceret, locum extremitatis quam prælationis. Portabat omnes quasi viscera sua, fovebat ac si uterina pignora, erudiebat exemplo attentius quam imperio. Totam possederat dilectio, et benignitas, pax et hilaritas. Ad indigentes promptissima illi largitas: ad afflictos compatientissima erat pietas: adversari debet patientia, vincebat fiducia, calcabat cælesti lætitia: ad usum vero divinæ sapientiæ accipiebat prospera, abstinentiam pro deliciis, vigilias pro (137) somno, labores pro voluptate, lectiones et orationes sacras pro epulis habebat: corpore in terris, animo conversabatur in cœlis.

CAPUT III.

Obedientia anserum silvestrium: inobedientia villici punita.

9. Sed jam forsitan lectorem lassamus, dum miracula suspendimus. Majora miraculis sunt merita, quibus ipsa sunt miracula: quia possunt esse perfecta merita absque signis, signa vero nihil sunt absque meritis. At vero multis mirabilibus effulsisse probatur dignissima virgo, et in Eliensi cœnobio, et quocunque degebat loco. In (138) We-

Aduna autem regio patrimonio suo, quod est in Hamtuna provincia, jucundum et celeberrimum a generatione in generationem hoc ejus miraculum asseritur ab ipsa plebe tota.

10. Cum in ipsius Wedunæ mansionem moraretur regia virgo, agros ejus in solito infinita aucarum (139) indomitatum. quas gantas vocant, depopulabatur multitudo. Nuntiat domesticas rusticola hoc damnum dominæ suæ. Tunc illa magnanimi fide præcepit illi ut omnes adduceret, et includeret, more scilicet animalium, qui depascunt alienas segetes. Vade, inquit, et omnes has volucres introduce huc. Itabat ille altius obstupescens, an garriret, an deliraret hæc jussio. Quomodo enim suspectus advena tot volatilia ire gressibus in vincula cogeret, quibus per cælum evadere liceret? Quomodo, inquit, ad primum accessum meum in æthera fugientes huc convertam? Tunc virgo propositum urgens: Vade, ait, quantocius, et ex nostro jussu omnes adduc in custodiam nostram. Ille timens vel supervacuum dictum divinæ præcepticis negligere, post omnes vadit, dicensque illis: Ite, ite ad dominam nostram: omnes ante se, ac si captiva pecora, agit. Nulla avis de tanto cœtu pennam levavit, sed quasi implumes pulli vel alis excisæ pedetentim se permovebant, pedestri incessu submissis collis velut pro confusione reatus sui adventabant: sic intra curiam judicissuæ trepidæ et suppressæ quasi damnatæ se collegere, ibique (140) retruduntur captivæ, vel magis servantur indulgentiæ.

11. Noctem illam filia lucis, uti consueverat, in hymnis cælestibus ac precibus perpetua: mane omnes advenæ elatis vocibus concrepant ad dominam, quasi veniam et emigrandi poscentes licentiam. At illa, ut erat erga omnem Dei creaturam benignissima, absolutas jubet dimitti, interminans ne ultra auderent in hunc locum regredi. Unam autem ex eis quidam ministrorum exiens furto abstulerat, et occuluerat: cumque omnes elatis pennis in ara se sustulissent, seseque circumspiciendo requisissent, damnum contubernii sui una absente (141) percensent. Extemplo universus exercitus supra domum virginis (142) glomeratur, ingentis strepitu injuriam collegii sui conqueritur: cælum undique diffusis copiis obtegitor, ut quasi hæc voce humana judicium miseratrici suæ implorare viderentur: Quare, domina, cum omnes nos relaxaverit tua clementia, una ex nobis tenetur captiva? Et potest hæc iniquitas latere in domo sancta tua, et fœda rapacitas valere sub tua innocentia? Egressa ergo divina virgo ad murmur tantæ plebis,

(135) Annu 704 cœperat regnare a morte Wulferi an. 675.

(136) Bardena, Beurdena, Peartaneau, vulgo Bardney, in comitatu Lincolnix, nec procul ab urbe ad sinistram ripam Withamæ.

(137) Ms. Cambdeni *solemnitis*.

(138) Weduna, in Itinerario Antonini, ut censet Cambdenus, Banavenna, vulgo Wedon, ad Ausonam

fluv. qui inde Northameloniam defluit, caput provincie quæ hic Hamtuna dicitur.

(139) Capgr. et ms. Rub. val. silvestrium aucarum, id est anserum.

(140) Ibid., *recluduntur*.

(141) Ibid., *perpendunt*.

(142) Ibid., *congregatur*.

et querimoniam, intellexit causam, acsi præfatis verbis auditam; protinus perscrutatum (143) furtum reus ipse publicat, receptamque volucrum suæ genti pia conciliatrix associat, et abire simul prædicta conditione mandat. Quibus nimirum sic gestiebat, dicebat benigno animo: Benedicite, volucres cœli, Domino. Nec mora; omnis illa concio ita avolvit, ut nulla hujus generis avicula in ipsa terra almæ Werburgæ, ut famose memoratur, ultra repta sit. Bene ergo illi pecualis creatura parebat quæ omnium Creatori tota devotione jugiter obtemperabat. Tale prorsus miraculum in Vita beatissimæ virginis Amelbergæ (144), quam nostro stylo recudimus, legitur, quatenus in eodem opere eadem fides utriusque, licet diverso tempore et loco exstiterint, comprobetur.

12. Quantæ autem humilitatis fuerit, quantæ etiam apud Deum sublimitatis, in eodem loco Wedunensi aliis confirmatur indicis. Erat illi armentarius, vir piæ conversationis, et quantum licuit sub humana servitute sanctæ vitæ, qui et suis locis fama meritorum perpetuatur ac recolitur festivæ (145), Alnotus nomine. Hunc villicus dominæ cum forte lanietet cruentissimo verbere, et ille omnia Dei nomine toleraret mansuetissime, alma virginis compassio non ferens dolorem, proruit ad pedes indignos lanistæ, clamans cum prece, et increpatione: « Parce pro Dei amore, quare excarnificas hominem innocentem, apud altissimum Inspectorem omnibus nobis (ut credo) acceptiorem. » Cumque ille vel præ furore vel præ superbia tardius flecteretur, continuo dura cervix et torva facies superna indignatione in terga (146) illi reflectitur. Sic demum, quod magis debuerat, ipse ad pedes dominæ provolvitur, et veniam, quam insoniti negaverat, suo reatu cum lacrymis deprecatur: statimque interveniente virginis clementia, in pristinum statum reparatur. Vir autem Domini memoratus jacet ad Stowam (147) una legia a Buccabrive, quem in silva anachoreticam vitam ducentem latrunculi martyrizaverunt, et divina signa Deo acceptabilem, uti celebratur, perdidērunt (148).

CAPUT IV.

S. Werburgæ mors, sepultura, translatio.

13. Præterea haud dubium est, amantissimam D

(143) Malmesbur. De gestis pontificum l. iv, adjungit novum miraculum, quo vult « aucam » illam « a rustico comestam. Jubet ergo S. Werburga ossa recolligi: nec mora; signo virginæ munus medicante, cutis et caro ossibus superducta, cutis cœpit plumescere, donec ales animata, saltu primo alacri, mox volatu se libravit in æthera. » Quæ minus probantur: et Cambdenus in Northamptonia ait « miracula ejus in fugandis anseribus credulos scriptores decantasse. »

(144) Colitur 10 Julii: in ejus Vita ms. idem miraculum narratur, aves *gantæ* etiam appellantur: una a puero officiali subtracta et abscondita traditur, et postridie quasi ad aliarum preces recepta.

(145) In priore editione Martyrol. Anglic. refertur

A Deo Werburgam quam multis aliis signis emicuisse, et cœlesti beneficio diversos ægros ac debiles curasse. Potuit etiam divina inspiratione plura præscire ac prædicare, diemque ultimum, quem semper præ oculis habebat, totaque vigilantia cum flammanti lampade eminus observaverat, jam proximum ignorare nequibat. Cum ergo omni familiæ, et monasteriis sibi creditis præ nimia charitate jugiter optaret adesse; et econtra nulli tolerabile videretur sua dulci præsentia carere; elegit tamen divina præscientia et voluntate Heamburgæ (149) monasterio requiescere corpore, quæ omnibus semper repræsentaretur mente. Quamobrem præcepit (150) Heamburgensi familiæ, ut ubicunque migraret ex hac luce, ipsi incunctanter venirent, corpusque ejus ad suum monasterium transportarent (151).

14. Venit ergo cœlicolæ virgini diu desideratus finis terrenorum laborum, ac dolorum, et ingressus cœlestium æternorumque gaudiorum: nox immortalitatis processit, et dies æternitatis illuxit: tenebræ transierunt, et lumen verum luxit, ac sol lætitiæ perennis ortus est illi. Gaudebat beata anima quasi ad epulas invitata, videlicet de exilio ad patriam, de carcere ad regnum, de morte ad vitam, de captivitate ad triumphum, de tyrannide sæculi ad illum, quem desiderabat, sponsum sempiternæ gloriæ, transitura. Deposita itaque in cænobio quod Tricingeham (152) appellatur, per languorem et mortem corporis ad immortalia solemnia ab angelicis choris assumitur, et in cœlestem curiam supernis concentibus triumphatur: cujus depositio tertio Nonas Febr. celebratur.

15. Corpus sacrum in ecclesiam defertur, et in medio populi Tricingehamensium obseratis diligentissime januis custoditur, certantibus nequidquam omnibus, ut Heamburgenses excluderentur, et per suum obsequium vel defensionem præceptum vaticinæ virginis vinceretur, sacerque thesaurus in eodem loco perpetim retineretur. At non est sapientia, non est consilium contra Deum. Dum enim nocte ipsa attentius vigilarent, subito sopor gravissimus omnes occupat. Supervenit illico copiosa plebs Heamburgensium cum Dei ministris; extemplo omnia ostia monasterii, cadentibus in terram seris et vectibus, reserantur illis. Irruunt ergo omni custodum turba somno sepulta, rapiunt nullo se ad 27 Febr., at 25 Novembr in posteriore.

(146) Ms. Bambdeni, *integra*; uti supra in titulo *integrum*; melius Capgr. et ms. Rub. val.

(147) Vulgo *Stow* et *Stowe* inter Wedunam et Buccabrive, aliis *Bugbrok*, *Biabrook*; in ms. *Uccabrue*.

(148) Potius *predulerunt*.

(149) Vulgo *Handbury* in Staffordia australi.

(150) Capgr. et ms. Rub. val. *suis omnibus*.

(151) Ibid: « apud Haniburgense monasterium corpus suum transferrent, et incunctanter sepelirent. »

(152) *Tricingham* aliis, vulgo *Trent-ham* in comitatu Staffordiæ, non procul a fonte Trentæ, postquam ei illapsus est amnis Lyma.

versæ partis movente glebam (153) virginis, et auferunt, secumque cum ingenti lætitia et gratiarum actione laudisona ad Heamburgense monasterium confusis rebellibus deducunt.

16. Quis itaque pensare sufficiat, quanta solemnitate ipsius anima suscepta sit Deo, cujus corpus ad requiem præelectam transferri tanto dedit prodigio? In hoc ergo sacro loco Dei margarita cum debita reverentia et solemni jubilo tumulata, plurimis signorum indicii se probat vivere in cælesti regia: sanitas ægrotis, lumen cæcis, auditus surdis, sermo mutis restituitur: leprosi mundatione, et diversis languoribus oppressi una salute percepta gratulantur. Tot itaque post mortem suam vitæ reformat quæ tam sancte vivebat.

17. Post hæc etiam inenarrabilis Domini gratia in ipsa carne virginali diutius incorrupta evidenter ostendere est dignata, qualiter sibi placuerit intemerata ipsius pudicitia cum mente, qua Deum videbat, mundissima. Post novem siquidem annos ejus sepultura, suggerentibus Heamburgensibus, placuit regi Ceolredo (154), qui tunc regnabat Mercii, quatenus sacrosancta ipsius gleba de tumulo elevaretur, clamantibus cunctis indignum esse, ut tanta lux multorum sub modio terræ absconderetur. Ablato ergo operculo speluncæ, cum putaretur ab omnibus more humanæ conditionis tota caro defluxisse et tantum nuda ossa superesse; inventa est potius virgo integerrima quasi in dulci stratu obdormire, vestes nitidissimæ et sanæ, sicut primitus induta erat, omnino apparere; facies candida, et genæ rosæ, tanquam in primævo flore, amoto reverenter velamine, sunt visæ. Attollitur clamor gratiarum in cælum, tantæque gratiæ admiratio in laudes Domini accendit frequentem populum. Assumitur ergo a sacerdotibus solemniter adornatis, cum supplicibus votis et canoris chorizantis Ecclesiæ modulis. Explorantibus adhuc diligenti studio, nulla penitus in ea læsio, nulla reperta est corruptio. Ita demum reconditur in theca sibi competenter parata, ubi conspicue fideles populos illustrat præclara lampade sua.

18. Duravit diutius sub angelica custodia hic honor illæsi corporis, usque ad tempora scilicet paga-

(153) Alii *corpus*.

(154) Ceolredus S. Ethelredi filius, Ceonredo Romæ an. 709 in monachum attonso, rex factus, an. 716 e vivis excessit, Lichfeldiæ sepultus.

(155) Alii *Danorum*. Corperunt hi Angliam vastare ab an. 832, Beortulfum regem Merciorum cum exercitu an. 851 in fugam dederunt. Mercii sub Burhædo rege cum Danis exire negantibus fœdus annis 868 et 872 pepigerunt: et rege Burhædo an. 874 Romam profecto, Thanes quidam regnum administravit, cujus pars an. 877 regi Ceovulfo concessa est: sub quo regnum Merciorum omnino emarevit. Anglorum dein heptarchia in monarchiam coalescente, Eadwardus rex sub initium sæculi decimi Mercios liberavit, constituto Merciorum comite Etheredo marito Ægelfledæ, sub qua Cestriam

A norum (155), et diem malorum; quando justissima Dei dispensatione hæc patria Anglorum tradita est gladiis gentilium. Tunc demum vitalis gleba voluit cedere mortali legi, atque resolvi, ne impiis manibus eam contingerent hostes, miraculorum Dei increduli, et beneficiorum ingrati (156). Potuit plane Dei omnipotentia et in die malorum dilectam suam protegere, sicut servavit plerosque sanctos hujus patriæ ab iniqua contagione, qui adhuc usque jam post quadragintos amplius annos vernant integro et incorrupto corpore, et poterunt indubitanter usque in finem pro divino arbitrio perdurare. Verumenimvero mirabilis et gloriosus Deus in sanctis suis, mira et inestimabili providentia alios in majorem gloriam resurrectionis ad tempus resolvit, alios perpetua incorruptione in exemplum promissionis suæ custodit. Tot nobilissimi martyres et summi sacerdotes Domini a bestiis, vel avibus, vel ignibus sunt consumpti. « Posuerunt, inquit Psalmodographus, mortalia servorum tuorum, Domine, escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ (Psalm. lxxviii, 2). » Quo major tuit ignominia, eo major erit gloria. Summus martyrum primicerius Stephanus, dum legitur multa signa in vita fecisse, non ibi tamen legitur mortuos suscitasse. Post mortis vero triumphum omniumque membrorum resolutionem, plerosque mortuos describitur vitæ reddidisse, ut a mortis injuria major nasceretur vitæ potentia. Magnæ itaque gratiæ Dei respectus erat in B. Werburgæ corpore solido, sed major spes æternæ renovationis restat in jam consumpto.

19. Celebreus ergo promptissima devotione sacratissimam ipsius festivitatem, quia omnis ejus celebritas ad Christi Domini pertinet honorem, qui ita eam condignis meritis fecit celebrabilem; quam nimirum nobis providit ante se interventricem; quatenus per dilectæ suæ venerationem, suam mereamur propitiationem, qui non habemus meritum executionem. Tanto quippe benignius illam exaudiet orantem pro nobis, quanto accensiores fuerimus in ipsius Deo offerendis præconiis. Annuat nobis semper memorandæ Werburgæ Coronator, quatenus per ejus sancta suffragia, et hic profutura desideria consequamur, et in æternum beatæ visio-

D tradi restauratam supra diximus. Demum anno 942 Eadmundus rex Merciam invasit, urbes Lindcolniam, Snotinghamam, Stanfordam, Deorbejam, aliasque occupavit, totamque Merciam in suam redegit potestatem, ut his fere verbis tradit chronologus Anglo-Saxo, qui eo decimo sæculo scripsit. Dani redierunt in Angliam anno 991, ac Merciæ provincias vastarunt, potissimum ab anno 1010 ad 1016, quo Canutus Danorum rex septentrionalem partem Angliæ accepit, anno sequenti totius Angliæ imperium adeptus.

(156) Capgr. cum S. Rub. Val. ita hic Vitam concludit: « Translatæque tunc sunt ossa illius apud Cestriam, ubi usque in hodiernum diem requiescunt, meritisque ejus crebra sunt miracula. »

nis ac resurrectionis suæ consortia mereamur. An- A ritu Sancto in omnia sæcula regnat et dominatur.
nuat, inquam, ipse Salvator, qui cum Patre et Spi- Amen.

VITA SANCTÆ EADGITÆ

SEU EDITHÆ

EADGARI ANGLORUM REGIS FILIÆ ET SANCTIMONIALIS WILTONIENSIS

AUCTORE GOTSELINO

(Edidit MANILL. *Acta Sanctorum Bened.*, t. VI, p. 336, et tomo IX Surii, qui styllum nonnihil mutavit.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ

1. Gotselinus seu *Goscelinus* monachus, ejus de sancto Augustino Anglorum apostolo lucubrationem supra retulimus, inter plures alias sanctorum Vitas, Acta sanctæ Eadgathæ virginis scripsisse dicitur in Catalogo scriptorum Britanniae, et apud Wionem et Possevinum. Hanc non dubito esse Eadgitham seu *Edytham Edithamve*, Eadgari Anglorum regis filiam, ejus Vitam stylo nonnihil mutato Surius in lucem protulit. Eamdem hic exhibemus, ascribendo loca seu testimonia Willelmi Malmesburiensis, qui eamdem virginem laudavit non semel, tum in lib. ii De regibus Anglorum, cap. 13, tum in lib. ii De pontificibus Anglorum, cap. 4. Eamdem celebrat Harpsfeldius in Seculi x cap. 10, præter Joannem Bromtonem, Maiheuvium, et alios rerum Anglicarum scriptores.

2. Eadgitha monasticum professa est in cænobio Witunensi apud Occidentales Saxones. « Wituna, teste Willelmo Malmesburiensi De pontificibus Anglorum, lib. ii, cap. 4, est vicus non exiguus supra Wilefluvium positus, tantæ celebritatis, ut totus pagus ab eo vocetur, » olim episcopalis sedes. Asserus in libro De Vita Alfredi nominat montem « Wiltun, qui est in meridiana ripa fluminis Guilou. » Ibi Eadgitha vixit piissime inter sanctimoniales, et sepulturam accepit. « Jacet in eadem ecclesia, inquit idem Willelmus, mater ejus Wilfrith, quam non sanctimoniamalem, sicut opinio vulgaris delegat (*al.*, delirat), sed subito timore regis suo tantum consilio velatam constat, abrepto velo regio cubili subactam. Unde ille, quod feminam attingisset, quæ vel umbratice sanctimonialis fuisset, a sancto Dunstano redargutus, septennem exegit pœnitentiam. Illa quoque partu explicito voluptati frequentandæ non inhæsit, sed doluit potius et sprexit, sanctaque pro vero asseritur et creditur. » Hanc post vim sibi a rege illatam Wiltoniæ monasticum habitum suscepisse legitur in Vita sequenti.

3. De Eadgithæ sanctitate dubitare non sinit nos Willelmi in prælaudato loco testimonium. « Habetur ergo, ait, in plurimis locis Angliæ festum ejus venerabile, quod nemo impune temerare præsumat. » Cnuto rex apud Anglos Danus, quod per jocum sanctam non reverens, ejus sepulcrum reserari jussisset, vix mortem evasit, ut idem auctor ibidem tradit cum Vitæ scriptore. Ad ejus sepulcrum Theodericus, qui ob Natalis Domini religionem stupro et choreis violatam cum aliis cœlitus punitus fuerat, ad sanctæ virginis tumulum sanitati restitutus est. Harpsfeldius factum fuisse commemorat ex Brunone Tullensi episcopo, qui postea summus pontifex Leo IX dictus est.

4. Eodem ævo tres aliæ Edithæ regię virginēs in Angliā vixisse dicuntur præter Editham Ottonis M. uxorem : una Ethelwlf regis filia, Alfredi regis soror, quæ sanctæ Modvennæ abbatissæ (de qua in sanctis prætermisissis Sæculi IV) tradita est ; altera Editha, Eadwardi senioris filia, Ethelstani soror ; tertia Edmundi regis filia, Eadgari soror ; omnes sanctæ, et quidem sanctimoniales in cænobio Pollesworthensi, quod juxta silvam Ardenniam in Cestrensi diœcesi est. Prima laudatur in Actis sanctæ Osithæ apud Surium die 7 Octob. et sanctæ Modvennæ abbatissæ Streneshalensis apud Capgraviū, quæ Modvenna Pollewortensi monasterio a se condito Editham, Alfridi regis sororem, præfecisse perhibetur. Locus postea dictus est *sanctæ Edithæ Pollesworth* seu *de Pollesworða*, ut fidem faciunt vetera monumenta in Monastici Anglicani tomo 1, pag. 179. Altera Editha, Eadwardi filia, Sithrico Northumbriorum regi ab Ethelstano fratre in conjugem data, sed ab eodem postmodum repudiata, Pollesworthum secessit, ibique reliquum vitæ religiose exigit, testante Matthæo Westmonasteriensi ad annum 925. Tertia est Editha, Eadmundi regis filia, Eadgari soror, neptis Edwardi senioris, ejus filiam fuisse Editham secundam diximus. Thomas Maiheuvius ad diem 15 Julii, ubi de his tribus simul agit, suspicatur secundam et tertiam non esse diversas, nec aliam quam Edwardi senioris filiam : nam nullam Editham Eadmundi filiam, Eadgari regis sororem inveniri. Verum in Vitæ sequentis cap. 1 laudatur Editha, Eadgari regis soror.

5. Hujus tamen difficultatis solutio non ita pendet ex sequenti Vita, ut nullum inde dubium relinquatur. Nam si ejus auctor Gotselinus, qui ineunte sæculo xi florebat, ex ejus sententia rem certo definire non possumus : fuit is, teste Willelmo Malmesburiensi in lib. iv De regibus Anglorum, cap. 1, « Monachus de Sancto Bettino, qui cum Hermanno episcopo Salisberiæ venerat, insignis litterarum et cantuum peritia. Is multo episcopatus et abbatias perlustrans tempore, præclaræ scientiæ multis locis monumenta dedit in laudibus sanctorum Angliæ post Bedam secundus. Musicæ porro palmam post Obernum adeptus. Denique innumeras sanctorum recentium Vitas stylo extulit ; veterum vel hostilitate amissas, vel informiter editas comptius renovavit. Felix lingua quæ tot sanctis servierit ; felix pectus, quod tot vocales melodias emisit, præsertim cum in ejus conversatione certaret honestas doctrinæ. » Hactenus Willelmus.

INCIPIT VITA.

1. *Edithæ parentes. Monasticæ vitæ institutio sub matre.* — Beata virgo Editha filia fuit Edgari regis et Wlfridis, regii ducis filiae. Quam quidem Wlfrid rex sibi perpetuo regni consortio conjungere statuerat, sed illa a partu absoluta deinceps continenter vivere quam illecebris servire maluit, Christi amore eam invitante. Itaque monacharum habitum apud Wiltoniam e manibus sancti Ethelwoldi episcopi acceperit, exemplisque et virtutibus proficiens, virginibus mater spiritalis præfecta est. Porro beata Editha sub matris cura relicta, tandem rege assente, in eodem monasterio monasticam vestem induit. Eam vero mater non auro, non monilibus, non multivario ornatu, sed litterarum ac virtutum splendore instruxit. Inter multa autem sanctorum hominum exempla, quæ tum in codicibus lectitabat, tum coram intuebatur, aut auditione discebat, cognatorum præsertim et propinquorum suorum vehementius accendebatur virginæ integritatis palma sanctissimæ amicæ suæ Edithæ, quæ Edgari regis et patris ejus germana soror erat, et in monasterio Pollelwortensi prævinciæ Werwiei, meritorum signis, penitus ut ipsa Wiltoniæ, clarebat.

2. *Virtutes ejus.* — Sororibus quidem Martham, Christo vero se Mariam exhibebat, erga omnes officiosam se ministeriis impendendis præbebat. Hospites omnes in Christi visceribus complectebatur: ita abstinentiæ dedita, ac si epulis interesset; ita ad epulas accedens, ut a frugalitatis studio non deflecteret. Terrenos favores prorsus devitans, morbidis ac humana ope destitutis sese impendebat, liberisque regis leprosos anteferebat: et quanto quisque videbatur morbis deformior, tanto illa propensiori animi commiseratione erga illum humanior et ad inserviendum promptior erat. Recte ea dici poterat cæcorum oculus, debiliū adminiculus, indigentium vestis et alimonia, desolatorum omnium solamen.

3. *Cilicium ac vestes.* — Cilicio asperissimo ad nudam carnem utebatur, interim nitidis vestibus extrinsecus induta. Cumque beatus Ethelwoldus quandoque vidisset eam ornatori habitu ingredientem, ait ad eam: « Non his, filia mea, indumentis itur ad Christi thalamum, nec externo cultu corporis delectatur sponsus cælestis. » Illa vero, interni conscia habitatoris, ita respondit: « Crede mihi, Pater, nequaquam deterior mens, Deo aspirante, sub hoc tegmine, deget, quam sub pelle caprina. Habeo Dominum meum, qui non tam vestem quam mentem attendit (157). » Sensit ergo vir Dei in virgine gratiæ auctoritatem,

nec ausus fuit in ea contristare summum judicem Deum. Lætabatur potius Dominum in sanctis suis omnia pro sua voluntate moderari, puramque mentem et in purpura et in sacro placere Deo.

4. *Crucis amor. Abbattissæ dignitas recusata. Mors fratris prævisa.* — Ubique Editha ingrediebatur, crux Christi illi comes aderat: crucem in fronte, in pectore, in itinere, omni opere suo præferbat. Cum aliquando escas suo more in disco efferret, in sinu pauperis condendas, a latere puer accurrit elemosynam petens. Porrexit ea cum solito crucis signo: mox ille puer disparuit, ita ut prorsus ab illa non videretur. Quindecim annos natam pater ejus rex Edgarus tribus monialium monasteriis Wintoniensi, Berekingensi, et tertio cuidam abbatissam præfecit: sed ea ab illa domo, in qua Deo servire cøperat, avelli non potuit. Effecit autem ut singulis illis monasteriis spirituales matres tanquam magis idoneæ præponerentur, mallens matri subesse quam aliis præesse, potiusque timere matrem quam aliis imperare. Defuncto autem patre Edgardo, et succedente ei filio Edwardo adhuc infantulo, in somnis vidit sancta oculus suum dextrum sibi excidisse, idque sororibus referens simulque exponens: « Videre, inquit, mihi videor hanc visionem fratris mei Edwardi portendere casum. » Nec diu post Edwardus, dum cupit invisere fratrem suum Ethelredum, a filiis iniquitatis, ut in ejus historia videre licet, occisus est. Cumque regni proceres virginem sanctam e monasterio extrahere, et in paterno solio, uti plerisque nationibus feminae dominantur, collocare vellet, et tandem etiam vim intentarent, adeo illa non assensit, ut facilius saxa in plumbum verti quam virgo Christi a suo proposito et Dei servitio abduci posse videretur.

5. *Edithæ mors a Dunstano prædicta.* — Cum autem in honorem beati Dionysii ecclesiam condidisset, et sanctum Dunstanum (158) ad ejus dedicationem invitasset, vidit is sanctus pontifex sacram virginem crebro pollicem dextrum extendere, et eo signum crucis pingere in fronte sua. Quo ille delectatus, apprehensa dextra manu virginis dixit: « Nunquam putrescat hic digitus. » Paulo post inter missarum solemniam in lacrymas vir sanctissimus prorupit, rogantique diacono suo cur fieret, suspirans, et ab imo pectore trahens vocem: « Hæc, inquit, Deo dilecta anima, hæc gemina siderea, ad patriam sanctorum ab illuvie terrena et hæc ærumnosa vita rapietur, neque enim flagitiosus hic mundus tantæ lucis præsentia dignus est, tertio et qua-

(157) Recte hic notat Surius id ab Editha factum et dictum, ut vestis suæ interioris, id est cilicii, asperitatem dissimularet. Willelmus Malmesburiensis memorat hoc factum tum in lib. II De regibus

Anglorum, cap. 13, tum in lib. II De pontificibus, cap. 4.

(158) Et hoc ipsum refert in duobus præmissis locis Willelmus, quod omittunt Acta Dunstani.

dragesimo abhinc die occidet nobis hæc stella luculenta. Ecce autem ex ergastulo nostro sanctorum lumina, et nos in tenebris et umbra mortis sedemus. Nos prigos senes damnat ætas immatura, dum, nobis dormitantibus, illa cœlos penetrat. »

6. *Edithæ obitus anno 984.* — Appropinquante vero hora qua de mundo erat migratura ad Dominum, adest sanctus Dunstanus, et exhortationibus atque precibus animam ejus communiens, a corpore excedentem manibus Domini commendavit. Interim soror quædam trepida, e Sancti Dionysii ecclesia, ubi sancta virgo obiit, ad monasterium currit, auditque in choro tanquam psallentium magnam frequentiam. Itaque hærenti ei occurrit quidam eleganti vultu et habitu insigni, aitque ad eam : « Noli huc propius accedere, angeli enim sancti Godam puellam (ita enim majori gratia eam appellabat, quæ patria voce Bona cognominabatur) hinc secum asportaturi sunt ad gaudia sempiterna, ut eum hac melodia cœlestis exercitus in aulam perpetuæ jucunditatis ingrediat. » Sicque anno vicesimo tertio ætatis suæ, decimo sexto Kalendas Octobris, migravit ad Christum, circa annum Domini nongentesimum octogesimum quartum : sepelivitque eam beatus Dunstanus in ecclesia Sancti Dionysii quam ipsa exstruxerat. Hunc autem locum præsaga mente virgo sancta crebro inviserat, dicens : « Hic locus est requietis meæ, » eumque assiduo lacrymarum imbri irrigans. In ipso autem atrio monasterii xenodochium, in quo hodieque tredecim pauperes reficiuntur, instituit.

7. *Apparitio ejus. Brithginæ baptismus.* — Porro tricesimo ab obitu suo die, apparuit virgo sancta matri suæ Wlfrudi, formosa valde et hilaris, atque lumine sicut vestimento amicta et splendida, dixitque illi se Regi suo bene charam in gloria sempiterna : Satanamque ipsam coram illo accusasse, sed sanctorum apostolorum patrocinis se contrivisse caput ejus, et cruce Domini Jesu eum se prostravisse, atque ex illo triumphasse. Eodem tricesimo die nata est ex illustrissimis parentulis infantula, de qua ante ejus obitum rogata beata Editha, ut eam e sacro fonte susciperet, respondit se suscepturam, quemadmodum Domino visum foret. Sed cum ipsa prius nata esset cœlo, quam puella mundo, allata est puella ad ecclesiam, et sancto Elfego illam baptizante, et cereum ei offerente atque dicente : « Accipe, puella, lampadem, eum qua introas ad nuptias Domini : » subito quasi sancta Editha illam puellam tenente palmulam tenerrimam porrigens, cereum suscepit ac tenuit. Mox vero sanctus episcopus Elfegus intellexit admirandum hoc esse divinæ electionis præsagium, atque parentibus puellæ : « Hanc infantulam soli Deo desponsandam nutrite, et post ablaetationem, monasterio eam tradite. » Ea puella Brithgina (159) appellata est, et

A apud Wilthonium postea abbatisa effecta, in sanctitate vitam suam finivit.

8. *Edithæ corporis elevatio.* — Post decessum sanctæ Edithæ tredecim elapsis annis, illa beato Dunstano archiepiscopo apparuit, dicens : « Reminiscens Dominus miserationum suarum, assumpsit me, placetque ineffabili bonitati illius ut apud homines in salutem fidelium ejus honore afficiar, cum ille me apud angelicos cives in cœlis honorarit. Ito ergo Wiltoniam, divinaque jussa capessens, corpus meum e terra elevato. Ne dubites, nec ullo te phantasmate deludi putes, hoc enim veritatis erit signum quod præter officia membrorum quibus in puellari levitate abusa sum, puta oculorum, manuum, pedum, reliquum corpus meum uti illibatum, ita et incorruptum invenies. Libidinis enim et crapulæ expers semper fui. Pollicem quoque dextræ manus, quo mihi assidue sanctæ crucis signum impressi, illæsum videbis, ut appareat elementia Domini in parte servata, et paterna castigatio in parte assumpta. » Dunstanus ergo cum apud Sarum prope Wiltoniam pernoctaret, per visum transfertur in ecclesiam Wiltoniæ usque ad tumulum sanctæ virginis : et ecce videt angelica claritate sanctum Dionysium altari assistere, et virginem Editham luce et candore conspicuam, dilectum patronum hisce compellare verbis : « Seis, Pater, quid de me divinæ gratiæ placeat ; tu ergo summi consilii interpres, et divinæ voluntatis legate, huic advenæ, qua fide et auctoritate ipsum huc invitaverim, expone. » Sanctus Dionysius ait : « Animadvertite, frater, visionem quam nuper vidisti, veram esse de bujus directæ dominæ declaratione. Digna est enim quam terrigenæ venerentur, quæ inter cœlicolas meruit coronari ; dignum est honore hoc corpus, hoc templum virginalis pudicitiae, in quo amator virginitatis regnavit Dominus Rex gloriæ. Ejus etiam Christo gratissima suffragia mortalibus sunt necessaria. » Ita ergo tertio Nonas Novembris corpus sanctum e terra levatur, et omnia, sicut prædictum erat, inveniuntur.

9. Monachus quidam Glasconia, Edulfus nomine, collectam temere in rugam a corpore sancto tuniceam præseidit, simulque sanctum corpus ferro percussit ; confestim sanguis inde copiosus, perinde ut solet ex vena incisa, prorupit, atque in vestes et pavementum manavit. Territus frater temerarius, ferrum cum sacra rapina projiciens, in faciem ruit, admissum facinus lacrymis expiare contendit ; surgens inde nullum prorsus cruorem vidit. Itemque soror quædam, ut conata est de vitta sacri capitis partem abscindere, miro modo impedita est, vitali capite se attollente, et temerariam minaci indignatione deterrente.

10. Clerici Pietorum in capsâ circumferebant

(159) *Brithina* vocatur ab Harpstel Ho in Sæculi x, cap. 10, ubi Theoderici ejusdam curationem ad sanctæ Edithæ tumulum sub hac abbatisa factam

commemorat ex Brunone Tullensi Episcopo, qui postea Leo papa IX.

sanctum confessorem Juvium, atque in sanctæ virginis cœnobio honorifice suscepti, in altari beatæ Edithæ sacras reliquias deposuerunt. Cumque inde recedere vellent, tanto pondere reliquiæ illæ altari inhæserunt, ut nulla ratione possent amoveri. Plorant igitur advenæ, ejulant, vestes scindunt, capillos vellunt; tandem re desperata, receptis duobus millibus solidorum a Wlstrude abbatissa, in sua tristes abiit.

11. *Canutus regis cæchinus punitus. Aldredi invocatio.* — Canutus rex in sacra Pentecoste apud Wltoniam inter edendum crebro cæchinum sustolens, nunquam se crediturum aiebat Editham filiam regis Edgari sanctam esse, cujus pater libidini semper ac tyrannidi addictus fuisset. Contradixit autem illi Ednotus archiepiscopus, qui tum aderat, statimque virginis tumulum aperuit. Illa vero cingulotenus se erigens, in contumeliosum regem impetum facere visa est. Tum ille præ metu consternatus animo, humi ceu exanimis corruit. Tandem

(160) Ex monacho Wintoniensis antistes, idemque simul Eboracensis, teste Willelmo in lib. III De

A autem respirans, lætus erubuit, suæque temeritatis veniam poscens, sanctam virginem deinceps in multo honore habuit: ortaque quandoque in mari tempestate, eam invocavit, et serenitate reddita ad portum optatum appulit. Aldredus quoque Eboracensis (160) archiepiscopus, in mari Adriatico in magnum conjectus discrimen, sanctam virginem invocavit, eaque mox visibiliter ei apparens, « Ego sum, inquit, Editha, » et quam primum tranquillitas restituta est.

Prædo dat panas. — Usurpaverat quidam terram sanctæ Edithæ, et morte obrutus sine pœnitentia decesserat e vita. Paulo post autem surgens dixit: « Succurrite, amici, subvenite, omnes fideles Dei. Ecce sanctæ Edithæ indignatio intolerabilis ab omni plaga cœli et terræ hanc infelicem animam excludit, B suique juris invasorem nusquam consistere permittit, et neque in hoc corpore durare, neque mori me sinit. » Reddita autem terra quam abstulerat, confestim animam exspiravit.

pontificibus Anglorum. Floruit medio sæculo IX.

SANCTI LAURENTII

EPISCOPI CANTUARIENSIS

ELOGIUM HISTORICUM

(MABILL., *Acta Sanctorum ord. S. Bened. Sæc. II*, pag. 60.)

1. *Beda et Gotselinus de Laurentio scripsere.* — C Præter Venerabilem Bedam, S. Laurentii Vitam a que ac ejus decessoris Augustini descripsit Gotselinus monachus Bertinianus, qui in Angliam a S. Anselmo Cantuariensi antistite evocatus, Ramesiæ primum, tum Doroberniæ habitavit, ubi varias sanctorum scripsit Vitas. Gotselini de Laurentio lucubrationem cum reperire non licuerit, juvat quæ de ipso idem auctor in Historia translationis S. Augustini, cap. 16, commemoravit hic inserere.

Laurenti facta ex Gotselino. — « Quarta tandem die, quæ est quarta feria, quasi expediti ad beatissimos contubernales et successores suos Laurentium ac Mellitum ad ipsum principem (*Augustinum*) devehendos accessere. Laurentius cum ipso duce Augustino primus venit, cum quo et diaboli aciem primus rupit, primusque ab ipso adhuc vivente ordinatus archipontifex, ut quondam S. Clemens summo Petro superstiti successit. » Et infra: « De beato Laurentio dulce esset memorare quomodo mortuum suscitaverit, super undas maris pedibus eucurrerit, igne de cœlo evocato virtute Elie impios conflagraverit, quomodo fontem aridis locis

productum in perpetuum rivum effuderit, qua pœna arceatur omnis feminarum accessus ab ecclesia quæ ejus apostolatus exstructa et consecrata est in Scotia, ut nuper regina Scotiæ inclita Margareta cum oblationibus aditum tentare ausa, subito sit percussa atque repulsa, sed clericorum prece restituta. Verum hæc loci artitudine exclusive prætermitto, alibi Deo aspirante retexenda. »

2. Quam hic promittit auctor S. Laurentii Vitam, edidit sine dubio, teste Willelmo Malmesburiensi in lib. De pontif. Angl. his verbis: « Huic (Augustino) successit Laurentius annis quinque, cujus virtutes et cæterorum (de quibus Beda narrans breviter perstringit omnia, tædii scilicet offensam veritus) Gotselinus quidam quantum veterum relatione addiscere potuit, scripsit, miras prorsus et prædicandas adjiciens quas oculata fide perspexerat virtutes. » Huic Gotselini de Laurentio fetum legerat Molanus, qui istius fetus exordium refert in Add. ad Usuardum 2 Febr. *Dominis charissimis et paternis*, etc. Gotselinum Joannes Capgravius in compendium redegit. Sufficiunt quæ ex ipso Gotselino superius delibavimus.

3. *Laurentius presbyter et monachus.* — Dubitant nonnulli an Laurentius ex Italia cum Augustino, an ex Gallia in Britanniam ab ipso evocatus profectus sit. Dubitant etiam fueritne monachus, quem Gregorius passim (GREG., lib. ix, epist. 52, 55, 56) et Beda *presbyterum* appellant. De primo explorata videtur esse res, tum ex Gotselino supra tum ex ipso facto Augustini qui « archiepiscopus genti Anglorum ordinatus, » inquit Beda in Hist. lib. i, c. 26, « misit continuo Romam Laurentium presbyterum et Petrum monachum, qui B. pontifici Gregorio gentem Anglorum fidem Christi accepisse ac se episcopum factum esse referrent; » non missurus profecto nisi quos Roma secum adductos, Gregorio notos habebat. Ex quo apparet etiam Laurentium monachum fuisse, cum nonnisi « monachos timentes Deum (BEDA lib. i, c. 25) » ex Italia Gregorius in Angliam miserit. Quoniam vero rariores tum erant in monasteriis presbyteri, hos presbyteros, non monachos appellare solebant, quo nomine *Beda presbyter* celebrari consuevit. Adde in Ecclesia Cantuariensi ab Augustino ad longa usque tempora, nullos antistites nisi monachos præfuisse. Bedam de Laurentio dicentem audiamus.

4. *Laurentius successor ab Augustino designatus, strenue officium exsequitur.* — « Successit Augustino, » inquit lib. i, cap. 4, « in episcopatum Laurentius : quom ipse idcirco adhuc vivens ordinaverat, ne se defuncto status Ecclesiæ tam rudis vel ad horam pastore destitutus vacillare inciperet. In quo et exemplum sequebatur primi pastoris Ecclesiæ, hoc est beatissimi apostolorum principis Petri, qui, fundata Romæ Ecclesia Christi, Clementem sibi adiutorem evangelizandi simul et successorum consecrasset perhibetur. » Hoc et Valerium Hipponensem « contra morem Ecclesiæ » præstitisse in magnum Augustinum Possidium in Augustini Vita, cap. 8, auctor est. « Laurentius archiepiscopatus gradu potitus, strenuissime fundamenta Ecclesiæ quæ nobiliter jacta vidit, augmentare atque ad perfectum debiti culminis et crebra voce sanctæ exhortationis et continuis piæ operationibus exemplis provehere curavit. Denique non solum novæ quæ de angelis erat collecta Ecclesiæ curam gerebat, sed et veterum Britannicæ incolarum, nec non et Scotorum, qui Hiberniam insulam Britannicæ proximam incolunt, populis pastorem impendere curabat sollicitudinem. »

5. *Scotos ad ritus catholicos abluere conatur. Epistolam ad eos scribit.* — « Siquidem ubi Scottorum præfata ipsorum patria, quomodo et Brittonum in ipsa Britannia, vitam ac professionem minus ecclesiasticam in multis esse cognovit, maxime quod Paschæ solemnitate non suo tempore celebrarent, sed, ut supra docuimus (cap. 2), a quarta decima luna usque ad vicesimam Dominicæ Resurrectionis diem observandum esse putarent, scipsit cum coepiscopis suis exhortatoriam ad eos epistolam, obsecrans eos et contestans, unitatem pacis et catholicæ observationis cum ea quæ toto orbe diffusa est

A Christi Ecclesia tenere; ejus videlicet epistolæ principium hoc est : « Dominis charissimis fratribus, « episcopis vel abbatibus per universam Scotiam, « Laurentius, Mellitus et Justus episcopi, servi servorum Dei. Dum nos sedes apostolica more suo, « sicut in universo orbe terrarum, in his occidis « partibus ad prædicandum gentibus paganis dirigeret, atque in hanc insulam quæ Britannia nuncupatur contigit introisse; antequam cognoscere mus, credentes quod juxta morem universalis « Ecclesiæ ingrederentur, in magna reverentia sanctitatis tam Brittones quam Scotos venerati sumus. Sed cognoscentes Brittones, Scottos meliores putavimus. Scottos vero per Daganum episcopum, in hanc quam superius memoravimus insulam, et Columbanum abbatem in Galliis venientem, nihil discrepare a Brittonibus in eorum « conversatione didicimus. Nam Daganus episcopus « ad nos veniens, non solum cibum nobiscum, sed « nec in eodem hospitio quo vesebamur, sumere « voluit. »

« Misit enim Laurentius cum coepiscopis suis, etiam Brittonum sacerdotibus litteras suo gradu condignas, quibus eos in unitate catholica confirmare satagit. Sed quantum hæc agendo profecerit adhuc præsentia tempora declarent. » Reliquum epistolæ desideratur. Non caruit fructu illa epistola, uti constat ex Vitæ S. Laurentii per Gotselinum scriptæ fragmento, quod Usserius in notis ad epist. 7 Hibern. sic reddit : « S. Terenanus archipontifex Hiberniæ ad eum transiit, vir tantæ sanctitatis ut tres mortuos suscitasse perhibeatur. Qui audiens B. Laurentium de Paschæ observatione aliisque apostolicis institutionibus mutuo conventu disputantem, dedit manus veritati, suosque discipulos indignantes quod tam divinus vir tali advenæ subjaceret, ad veritatis lineam suo exemplo cum sua gente correxerat, id est arguit. Hæc enim quæstio agente S. Wilfrido anno Christi 664 definita ac pene sopita est. Lege Bedæ Hist. lib. iii, cap. 25 et 26.

6. *Gregem relicturus a B. Petro corripitur.* — « Cum vero Laurentius, » ait Beda cap. 6, « Mellitus Justumque secuturus, ac Britanniam esset relicturus, jussit ipsa sibi nocte in ecclesia beatorum apostolorum Petri et Pauli, de qua frequenter jam diximus, stratum parari; in quo cum post multas preces ac lacrymas ad Deum pro statu Ecclesiæ fusas ad quiescendum membra posuisset atque obdormisset, apparuit ei beatissimus apostolorum princeps, et multo illum tempore secretæ noctis flagellis acrioribus afficiens, seiscitabatur apostolica districtione quare gregem quem sibi ipse crediderat, relinqueret, vel cui pastorem oves Christi, in medio luporum positas fugiens ipse dimitteret. An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro parvulis Christi, quos mihi in indicium suæ dilectionis commendaverat, vincula, verbera, carceres, afflictiones, ipsam postremo mortem, mortem autem crucis, ab infideli-

bus et inimicis Christi, ipse cum Christo coronandus, A paganis antistitem suæ posset Ecclesiæ reddere. Verumtamen ipse cum sua gente ex quo ad Dominum conversus est, divinis se studuit mancipare præceptis. Denique et in monasterio beatissimi apostolorum principis, ecclesiam sanctæ Dei Genitricis fecit, quam consecravit archiepiscopus Mellitus. »

7. *Ostensis plagis regem ad fidem reducit.* — « His beati Petri flagellis simul et exhortationibus animatus famulus Christi Laurentius, mox mane facto venit ad regem (*scilicet* Eadwaldum), et retecto vestimento, quantis esset verberibus laceratus, ei ostendit. Qui multum miratus, et inquirens quis tanto viro tales ausus esset plagas infligere, ut audivit, quia causa suæ salutis episcopus ab apostolo Christi tanta esset tormenta plagasque perpressus, extimuit multum, atque anathematizato omni idololatriæ cultu, abdicato connubio non legitimo, suscepit fidem Christi, et baptizatus Ecclesiæ rebus quantum valuit in omnibus consulere ac favere curavit. »

8. *Mellitum et Justum e Gallia revocat.* — « Misit etiam in Galliam, et revocavit Mellitum et Justum, eosque ad suas Ecclesias libere instituendas redire præcepit. Qui post annum ex quo abierant reversi sunt. Et Justus quidem ad civitatem Rosii (*Rochester*) cui præfuerat rediit; Mellitum vero Londonienses episcopum recipere noluerunt, idololatriæ pontificibus magis servire gaudentes. Non enim tanta erat ei (*Eadwaldo*), quanta patri ipsius, regni potestas, ut etiam nolentibus ac contradicentibus

9. Idem auctor paulo post S. Laurentii obitum perstringit his verbis: « Ille enim regnante rege beatus archiepiscopus Laurentius regnum ecclesie conscendit, atque in ecclesia et monasterio S. apostoli Petri, juxta prædecessorem suum Augustinum sepultus est, die quarto Nonarum Februariarum, » nempe anno 619, uti colligitur ex Beda in fine hujus capituli, dum Mellitum Laurentii successorem post regiminis annos quinque affirmat obiisse anno 624, Laurentius prope S. Augustinum in suburbana S. Petri basilica sepultus, tale meruit epitaphium, si Harphseldio credimus:

Illic sacra, Laurenti, sunt signa tui monumenti.

Tu quoque jocundus Pater antistesque secundus.

Pro populo Christi scapulas dorsumque dedisti,

Artibus hui! laceris multa vibice mederis.

Verum hi versus Leonini posteriorem longe ætatem sapiunt, et fortasse ad sæculi xi finem, quando sacrum ejus corpus una cum aliis levatum est, referendi sunt.

ANNO DOMINI MC.

LUPUS PROTOSPATARUS

NOTITIA HISTORICA

(MURATORI, *Herum Ital. Script.*, t. V, p. 36, Proœm. ad Lupum Protospatarium.)

Ille auctor, genere Apulus, in cujus regionis rebus est fere totus, Materensis civis nonnullis reputatus est, ex illa dicendi forma sibi usurpata in Chronico ad ann. 1093 persuasis, *Urbanus papa venit in Materam*. Nescio cur hoc eodem argumento non illum fecerint Antiochenum, qui ad an. 1098 dicat: *Christiani bellando venerunt usque Antiochiam*. At Latinissime dictum, *venire pro ire* tritum est; illud minus, quod observavit Salmasius ad Hadrianum Spartianum, *redire pro ire*, sicut *reddere pro tradere*. Apud præsentis etiam Italos priora illa duo vocabula sæpe confundi vel pueri norunt. Alii autem Lupum crediderunt Barensensem, quod ille simpliciter ac quasi antonomastice ad an. 886 et 899 *Barrii dynastum principem vocat*. Ab his minime dissentirem; in rebus enim Barensibus multus est Lupus, si Barrii, non Beneventi princeps fuisset Ajo ille utrobique descriptus. Erat igitur, dices, Beneventanus. Erit, quibus ea argumentatio probatur; eritque etiam genere Græcus, quia sæpe *gracissat*, ac Græcos impense se ostendit amare. Mihi autem Apulus est; quam gentem diu Græcis variaque fortuna olim subditam et coministam, pleraque illorum vocabula quotidiano etiam in sermone usurpasse, ac ut fieri per factionem solet, plerosque Apulos etiam post sæcula Græcorum amore animo servasse, non est diffidendum. Verum fueritne munere, an gente dictus *Protospata*; fueritque ex Græci protospatrii muneris nomine gentile deductum suæ genti nomen, comperti nil habeo. Illud novi, in antiquissimi operis lapideæ columna apud Brundisium, referente Scipione Annirato, ubi de logotheta et protonotario, insculptum litteris sequioris ævi haberi hoc epigramma: *Protospata Lupus*, ni inverso ordine legendum sit: *Lupus Protospata*, utpote in orbiculata superficie descriptum, in qua non facile dixeris quid primum quid secundum. Si is fuit hic noster, certe vel patria, vel incolatu, aliave occasione Brundisium cœnsendus est. Illic de auctoris genere; de ætate v. de ad an. 1088.

LUPI PROTOSPATARII CHRONCON

ACCEDUNT

ANNALES BARENSES

(Edidit novissime D. PERTZ, *Monumenta Germaniæ historica*, Script. tom. V, pag. 51.)

ADMONITIO

Cycli decennovennales in Ecclesia Barensi adnotationibus aucti compluribus opusculis inde derivatis originem dederunt. Habemus enim Annales Bareses, quos ex codice 1) Vaticano inter Urbinates n. 983 signato et circa annum 1490 scripto ope Nicolai Aloysiæ descriptos Muratorius Antiquitatum, t. I. sub titulo Chronici Barensis (1) primus evulgavit, nosque jam opere V. Cl. D. Heyse Ph. doctoris cum codice collatos multos emendatiores sistimus. Qua in re uti sumus præterea 2) C. regio Matritensi V. 83, membranceo, sæc. xv, qui magnam Annales nostrorum partem Chronico Lupi Protospatarii illatum in linguam Italiam convertit, atque ex codice vetustiore, Urbinatis fonte, derivatus est; qui quo fato Matritum pervenerit si nescitur, id saltem constat eum antea in Italia descriptum fuisse, prout in codice Lupi apud ducem Andriæ olim asservato videtur (2). Complures etiam notitiæ in 3) Chronico quod sub ignoti Barensis nomine a Peregrinio primum editum est emanarunt (3, — Ultimam Annalium partem circa annos 1040-1043 adjectam fuisse, facile credas.

Annalibus Barensibus usus est etiam auctor Chronici quod sub Lupi Barensis Protospatarii nomine inde a sæculo xvii laudatur. Edidit id Antonius Caracicolus in Chronologis quatuor Neapoli a. 1626 evulgatis, p. 93, ex apographo codicis Urbinatis male confecto, adhibita versione Itala ducis Andriæ; cujus editionem Muratorius (4), Burmannus (5), Carusius (6) et Pratillus (7) repetiverunt. Auctor quisque fuerit — nam Lupi nomen codicum nullus proficitur (8) — patria Barensis, cyclis antiquis et Annalibus supra laudatis (9) usus, exeunte sæculo xi, fortasse annis 1082-1090, scripsisse videtur, nisi etiam annorum 1091-1102 historiam ei potius quam continuatori cuidam Materensi attribuas. Fontibus aut minus accuratis usus aut bonis abusus est, siquidem e. g. Ottonis I victoriam de Ungaris anno 945, Ottonis II pugnam cum Saracenis anno 981, Ottonis III obitum anno 1000 tribuit, loco Heinrichi III Cononem pro Willelmo I Conquestore Robertum scribit. Annum nonnunquam cum Salernitanis ab Incarnatione Domini d. 25 Martii inchoat (10).

Novam operis recensionem subsidiis compluribus in rem nostram collatis instituere licuit, quorum primum locum obtinet.

1) C. Vaticanus inter Urbinates n. 983, supra laudatus, circa a. 1490 exaratus, quem in usus nostros cum editis contulit cl. Heyse Pb. D. (11). Ad quem proxime accedit versio Itala sive.

1a) C. Matritensis V. 83, membr., sæc. xv, a beatæ memoriæ F. Heinricho Knust Hannoverano. sodali nostro nuper heu! præmaturo fato extincto, exscriptus, quem ex Annalibus Barensibus interpolatum supra monui. Versionis auctor textum nonnunquam male intellectum in universum tamen bene expressit. InscrIBitur ita: INCOMINCIA IL LIBRO DE LI ANNALI DE LI GESTI FACTI IN ITALIA AB ANNO DOMINI Vlcmo IN FINE AD Mmo Cmo Hdo.

2) C. Regius Parisiensis n. 6061, chart., in-8vo, sæc. xvi ineuntis, in compluribus quidem cum codice Urbinato consentit, in aliis tamen una cum reliquis ab isto recedit. Contulit eum cum editis Bethmanus noster.

3) C. Musei Bourbonici Neapolitanus, chart., in-4º, sæc. xvi vel xvii ineuntis, V. F. 52 signatus, cujus in Annalibus nostris t. V, p. 157, mentionem feci, jam 1822 a memetipso cum editis cellatus, in universum cum superioribus consentit; et cum iis a corrupto.

4) Editorum textu recedit, cujus singula vitia repetere nefas duxi, cum omnibus facile ad manus sit. Adjeci lectiones paucas.

5) et 5b). Chronici sub nomine ignoti Barensis supra laudati, cujus auctor nostrum ante oculos habuit, sed multa addidit, quæ utpote a re nostra aliena et librorum incuria vitiata omittenda statui.

NOTE.

(1) Recusum a Pratillo in Hist. princ. Long., IV, 348 seqq.

(2) V. Peregrinium in præfatione ad Lupum.

(3) E. g. a. 1026, 1034, 1035, 1040, 1042.

(4) SS. Ital. V, 37 sqq.

(5) Thes. Ital IX, 1, 411.

(6) Bibl. Sicil. I, 35.

(7) Hist. princ. Lang. IV, 17.

(8) De Lupo Protospatario Brundusino v. Pere-

grinii præf.

(9) Cf. a. 901, 924, 926, 927, 947, 994, 1002, 1010, 1019, 1040, 1042, 1043.

(10) Anno 1067 cometam, qui a.d. viii Kal. Maii a. 1066 apparuit, et invasionem Angliæ, anno 1099 synodum Barensensem tribuit.

(11) C. Vatic. reginæ Christinæ N. 378 est recens apographum editionis Carraccioli, adjectis lectionibus codicis Urbinatis.

Chronicon breve Northmannicum annorum 1041-1085 a Muratorio in SS. t. V, p. 278-279 editum, maximam partem ex Lupi Annalibus fluxit.

ANNALES BARENSES.

Anno 605 obitus sancti Gregorii papæ. Focas regnavit annis 8¹.

782. Hoc anno Carolus rex celebravit sanctum pascha in Roma, et baptizatus est Pipinus, filius ejus, ab Adriano papa.

902. Hoc anno descendit Habraam rex Saracenorum in Calabriam, et mortuus est in Cosentia in ecclesia sancti² Paetratii².

925. Hoc anno Orie (12) capta est a gente Saracenorum mense Julio, et obitus Eusebii in Clauso.

928. Hoc anno comprehendit Michael³, rex Sclavorum, civitatem Sipontum mense Julio, die sanctæ Felicitatis (13), secunda feria, indictione 15⁴ (an. 926, Jul. 10).

929. Hoc anno Tarentum captum est a gente Saracenorum mense Augusti, in solemnitate sanctæ Mariæ (Aug. 15).

949.⁵ Hoc anno intraverunt Hungari in Italiam, et venerunt usque ad Idrontum, et fuit interitus [boum⁵]. Et Placipodi obsedit Cupersanum.

973. Hic inchoatum est monasterium Barensense sancti Benedicti a domino Iheronymo, venerabili abbate.

981. Hoc anno fecerunt bellum Sipontini et Asculenses in Vado Somilo.

996. Hoc anno obsessa est Materies (14) tribus mensibus currentibus ab iniqua gente Saracenorum; et in quarto mense, id est Decembri, per vim inde eam comprehenderunt; in qua quædam femina filium suum comedit.

1003. Hoc anno obsessa est civitas Bari a Saphi apostata atque caiti (15), et perseveravit ipsa obsidio a mense Maio usque ad 10 Kal. Octobr. Et liberata est per Petrum, ducem Venetiarum, bonæ memoriæ.

4011. Hoc anno rebellavit Longobardia (16) cum

A

LUPUS PROTOSPATARIUS.

A⁶ transitu sancti Gregorii papæ anni 252, anni Domini 855, indictio 3.

Anno 890 indictione 8. Hoc anno⁷ comprehensa est civitas Barum⁸ ab imperatore⁹,

861 (17). Mortuus est Michael imperator, et surrexit Basilins parahenuevus¹⁰ [filius ejus¹¹] et regnavit ann. 21 ipse solus, et ann. 9¹² cum filiis¹².

866. Intravit Ludovicus imperator Beneventum.

867. Lucensa est Matera a Ludovico imperatore, et idem Ludovicus imperator intravit civitatem Oriæ¹³ (12).

868. Exierunt Agareni a Baro civitate per Francos, tertio die intrante mense Februarii¹⁴; eodemque anno comprehensus est prædictus Ludovicus in Benivento (18).

B

875. Intraverunt Græci in¹⁵ Baro¹⁶ mense Decembr., die natalis Domini, feria¹⁷ 3¹⁸ Gregorius stratico, qui et Bajulus dicebatur.

880. Exierunt Agareni de Tarento¹⁹ (19).

884²⁰. Surrexit Aio²¹ princeps²² mense Octobris.

885. Mortuus est²³ Basilius imperator, et cæperunt regere Leo et Alexander²⁴, filii²⁵ ejus, anni 26 soli, et²⁶ cum eo annis 9.

886. Facta fuit perditio²⁷ in Baro mense Junii, quando²⁸ princeps fecit prælium cum stratico Trapezi²⁹ (20) et Græcis.

890. Obiit Aio princeps, et surrexit Ursus³⁰ frater ejus³¹.

891. Intraverunt Græci Beneventum mense Octobris, et stratego Sabbatichi³² in Siponto mense Junii.

894. Exierunt Græci de Benevento in mense Aug. per Francos.

900. Descendit Melisiano³³ stratego in Apulia.

901³⁴. Descendit Abrami rex Sarracenorum in Ca-

VARIE LECTIONES.

¹ in ed. additur : A. 612 Domitianus regnavit annis 15. Quod ad annum 80 referendum est, et notas primi cycli majori eidem paginæ inscriptas fuisse ostendit; cf. infra a. 951. ² alia manu in 1. ³ itachael c. ⁴ In ed. a. 931 additur : Hoc anno obiit Ambrosius Mediolanensis antistes, quæ a. 399 pertinere cyclorum duplicium ratio demonstrat. ⁵ ita supplendum esse, patet ex Lupo. ⁶ ex Ann. Barensebus annorum 605, 612, 782 annotationes repetit. ⁷ Hoc modo : Auro . . . indictione . . . Hoc anno, etc. cujusque anni notatio incipit, quod ex cyclis decemnovemalibus fuisse videtur, hic tamen omitti placuit. ⁸ bari 5. ⁹ Constantinopolitano addunt 3. ¹⁰ paroscenumenus 1. parast. 2 parascensu 3. ¹¹ f. e. desunt 1. 14. ¹² octo 1. ¹³ f. suis 3. 4. ¹⁴ oriem 2. ¹⁵ Septembris 3. ¹⁶ deest 3. 4. ¹⁷ bari 3. barum 4. ¹⁸ f. 3. ¹⁹ deest 1. ²⁰ III, et G. 3. 4. ²¹ taranto 3. ²² 883. 1. ²³ alio cod. omnes semper. ²⁴ princeps 1. ²⁵ deest 1. ²⁶ alexius 1. ²⁷ filius 1. ²⁸ et c. eo a. 9. desunt 1. ²⁹ prodigio 2 — 4, perditione et necisione 14. ³⁰ quod 3. — ³¹ st. detrapegi 1a. ³² urso 3. ³³ ind. 4. addit 1. ³⁴ sabbathici 3. ³⁵ meclitanus 3. ³⁶ 902. ind. 5. 1a. qui hæc ex Ann. Bar. habet.

NOTÆ.

(12) In provincia Hydruntina.
(13) Dies 10 Julii a. 926 in feriam secundam incidit.

(14) Matera in Basilicata, haud procul Tarento.

(15) Militaris officii nomen apud Sarracenos.

(16) Apuliæ pars quæ Longobardis olim paruit.

(17) A. 867.

(18) Cf. Chron. Salern., c. 107, et Simeon magister de Basilio c. 20, ed. Bonn., p. 694 sqq.; Ce-

Drenus ib., II, p. 221; Zonaras XVI, 2, ed. Par. II, p. 170.

(19) Cf. Theoph. cont. V, 66, ed. Bonn., p. 306 (Cedrenus, II, p. 233.)

(20) Κωνσταντίνος ὁ τῆς τραπεζῆς Simeon, ed. Bonn., p. 701; cf. Georgius mon. ib., p. 852; Theoph. cont. VI, c. 5, ed. Bonn., p. 356 (Cedrenus, II, p. 253). Cf. etiam Ercheump., c. 76.

ANNALES BARENSES.

Mele ad ipsum ³⁵ Curcua mense Maio, 9 die intrante. Et fecerunt bellum in Betete (21), ubi multi Bareses ceciderunt. Et Ismael fecit bellum in Monte Peluso eum ipsis Græcis, et cecidit illic Pasiano.

1013. Hoc anno obsessa est Bari a catepano (22) Basilio cognomento Sardonti, undecimo die astante mense Aprilis, et completis diebus sexaginta unum fecit pacem cum ipsis, et ipse intravit castellum Bari, ubi sedes est nunc Græcorum magnatum (23).

1021. Hic fecit prælium Basilius Vulcano ³⁶ eum Francis, et vicit illos in civitate Canni.

1027. Hic anno descendit Ispo chitoniti (24) in Italiam eum exercitu magno, id est Russorum, Guandalorum, Turcorum, Burgarorum, Vlachorum, Macedonum aliorumque, ut eaperet Siciliam ³⁷. Et Regium restaurata est a Vulcano catepano. Sed peccatis præpeditibus, mortuus in secundo anno (25) Basilius imperator; qui omnes frustra reversi sunt ³⁸.

1035. Hic in epiphania Domini obiit Bisantius episcopus, qui fuit piissimus pater orfanorum, et fundator sanctæ ecclesiæ Barensis, et cunctæ urbis custos ac defensor, atque terribilis et sine metu contra omnes Græcos. Et electus est in ipso episcopatu ab omni populo Romuald prothospatarius. Et in mense Aprilis vocavit eum ad se imperator in exilium; et quinto Idus intrante Augusto electus est Nicolaus.

1040. Hic nono die intrante Januarii obiit Nichiforus, qui et Dulehiano, catepanus in civitate Ascolo. Et quinto die intrante mense Maii occisus est Michael Criti ³⁹, qui vocatur Kirofæti, sub castello Mutulæ ab ipsis conteratis ⁴⁰ (26). Et septimo die astante venerunt omnes in civitate Bari eum Argiro, filio Meli. Tunc ipse Argiro sauciavit Munsono ⁴¹, qui erat primus inter eos, et ligatis manibus, misit eum in carcere cum Johanne Stonense. Et omnes conterati dispersi sunt.

A

LUPUS PROTOSPATARIUS.

labriam, et ivit Cosentiam civitatem, et percussus est ictu fulguris.

912. Complentus ab obitu sancti Martini 500 ⁴² anni ⁴³.

913. Coronatur est Constantinus imperator, filius præfati Leonis, qui regnavit ann. 47.

916. Exierunt Agareni a Garaliano ⁴⁴, et sunt anni 750 quo intraverunt Langohardi in Italiam sub Alboia rege eorum.

919 ⁴⁵. Explentur octoginta ⁴⁶ anni, ex quo Agareni introierunt in Italiam ⁴⁷.

920. Introierunt Hungari, id est Hunni ⁴⁸, in Italiam mense Februarii.

B 921. Interiit Ursileo stratigo in prælio de Asculo mense Aprilis, et apprehendit Nadulfus ⁴⁹ Apuleo ⁵⁰ (27).

924 ⁵¹. Capta est Oria a Saracenis mense Julii, et interfecerunt eunclos mares, reliquos vero duxerunt in Africam, eos venundantes.

926. Comprehendit Michael Sclabus Sipontum mense Julii ⁵².

927. Fuit excidium Tarenti ⁵³ patratum, et perempti sunt omnes viriliter pugnando; reliqui vero deportati sunt in Africam. Factum ⁵⁴ est in mense Augusti in festivitate sanctæ Mariæ.

929. Nandolfus ⁵⁵ et Guaimari ⁵⁶ principes intraverunt in Apuliam (28).

936. Venerunt Hungari in Capuam.

C 939. Obscuratus est sol et apparuerunt stellæ mense Julii adstante tertia die, feria 3, hora 3, luna 29.

940. Intraverunt Hungari in Italiam mense Aprilis. Et in ipso anno factum est prælium in Matera a Græcis cum Langobardis eum stratigo Imogalpto ⁵⁷ (29). Et necavit ⁵⁸ Pao ⁵⁹ in mari.

942. Obiit ⁶⁰ Nandolfus ⁶¹ princeps decima die astante mensis Aprilis.

945. Ceciderunt Romanus ⁶² (30) et ⁶³ Ubo (31)

VARIE LECTIONES.

³⁵ ipm sum 1. ³⁶ uulano 1. *sed v. infra* a. 1027. ³⁷ la quale presa, Regio fu etc. 2. ³⁸ la vigilia de sancto Martino. Et vivente ello renuntio lo imperio a Romano: et dedeli per moglie Zohi sua figliola. cf. *Lupum* a. 1020. ³⁹ *ita corrigo*: eati 1. de Cato 2. ⁴⁰ conterati eive roeti e vinti 2. ⁴¹ musando 2. ⁴² quingenti 1. V. 2. quinque 3. Ll. 4. ⁴³ *hæc desunt* 1a. ⁴⁴ gariliano 2. 4. carigliano 3. ⁴⁵ 916. 2. 4. Annoque eodem 3. ⁴⁶ 40 2. 4. ⁴⁷ hæc desunt 1 a. ⁴⁸ hunnil 1. ⁴⁹ nandolfus andulph. 3. pandulphum 4. ⁵⁰ apuleium 3. ⁵¹ 925. 1a *ex Ann. Barens.* ⁵² junio 1. ⁵³ zarenti 3. ⁵⁴ A. Id f. 2—4. est hoc 3. ⁵⁵ nadolfus 1. nandulphus 3. pandulphus 4. ⁵⁶ graimali 1. grabimele 2. guaymari 2. guaymarius 4. ⁵⁷ imo galacto 3. ⁵⁸ negavit eum p. 4. ⁵⁹ Leo 3. paholo preselo anegho in mare 1a. ⁶⁰ obii 1. ⁶¹ nadolfus 1. nadulfo 1a. nandulphus 3. pandulphus 4. ⁶² romano sæpius 2. romani 3. ⁶³ deest 3.

NOTÆ.

(21) Fortasse Bitecto propre Barium. PRAT.

(22) I. e. capitaneo.

(23) A. 1071 Bari a Northmannis capta est.

(24) I. e. *κοιτωνίτης, cubicularius*.

(25) Obiit, Basilius anno 1025, Constantinus a. 1027.

(26) I. e. concivibus.

(27) I. e. *Landulfus Apuliam*. Cedrenus, II, p. 355.

D

(28) Cf. Chron. Salern., c. 158.

(29) Fueritne Græci bujus duois nomen ex nomine ductum *δμογλκκτος*, siue dicas agnomen, quod valet *collectivus*, non definio. PRAT.

(30) Imp. Græcorum a. 944, Dec., depositus, obiit a. 948, Jul.

(31) Hugo rex Italiæ a. 947.

ANNALES BARENSES.

1041. Illic venit a Sicilia in Lombardia ⁶⁴ Michael protospatarius et catepanus, quiet Dulkiano junior. Mense Novembri intravit in Bari; qui et jussit ⁶⁵ in patibulo furce appendi quatuor homines ⁶⁶ super murum Bottontinum. Mense Martio decimo septimo intrante factum est praelium Normannorum et Græcorum juxta fluvium Dulibentis ⁶⁷ (32). Et ceciderunt ibi multi Russi et Obsequiani ⁶⁸ (33). Ipse vero Dulkiano cum reliquo exercitu, qui remanserat ex ipso praelio, fugam petierunt in Montem Pelosum (34). Deinde collectis mense Maii in unum omnibus Græcis apud Montem Majorem juxta fluentia Aufidi, initium est praelium quarto die intrante, ubi perierunt plurimi Natulichi (35) et Obsequiani ⁶⁹. Russi, Trachici (36), Calabrici, Longobardi, Capitinates. Et Angelus presbyter episcopus Trojanus atque Stephanus Acherontinus episcopus ibi interfecti sunt. Nam nempe, ut dictum est ab omnibus qui hæc noverunt, aut (37) plures quam duo ⁷⁰ milia Normandi fuerunt ⁷¹, Græci vero ducem et octo milia, exceptis servitoribus. Hinc rediens Michael confusus cum paucis, relictis semivivis pro pavore Normannorum servientium, scripsit ad Siciliam, et venerunt ipsi miseri Macedones et Paulikani et Calabrenses; et collectis insimul cum reliquis in catuna (38) Montis Pilosi, tunc descendit catepanus filius Budiano in Apuliam; Michael rediit ad Siciliam, jubente imperatore, unde venerat.

1042. Illo anno tertia die intrante mense Septembris Græcorum exercitus descenderunt ex Monte Piluso, et Normanni ex castello Siricolo; inter duos montes inierunt conflictum maximum, in quo omnes miseri Macedones ceciderunt, et pauci de reliquo remanserunt exercitu. Ibi quippe fugiano vivus captus, et portatus est per totam Apuliam usque Beneventi patriam. Nam, ut aiunt veraciter qui in ipso bello inventi sunt, Normanni septingenti, et Græci decem milia fuerunt. Postmodum peracto bello tertio jam dicto, inierunt pactum cum ipsis Franchis Ma-

A LUPUS PROTOSPATARIUS.

mense Decembri, et perierunt Ungari a rege Ottone ⁷² (39).

946. Factum est homicidium in Baro mense Decembris ⁷³.

947. Introierunt Ungari in Italiam, et perrexerunt usque Idrontum. Et Platopodi obsedit civitatem Cupersani ⁷⁴. Fuit eodem anno interitus ⁷⁵ bovum ⁷⁶ per omnem terram.

950. Obsiderunt Græci Ascolum ⁷⁷.

951. Malechiano fecit proelium in Calabria cum Saracenis, et cecidit ⁷⁸ (40).

956. (41) Incensi sunt Marantius Clemeri ⁷⁹ et Excessula ⁸⁰ in Baro.

960. Obiit Constantinus imperator, qui regnavit ann. 47, et surrexit Romanus, filius ejus. Et fuit praelium inter Adralistum et Ismael.

961. Insula Cretes comprehensa est a Græcis sub Romano Mense Martii (42), et ⁸¹ Trabomen ⁸² capta est a Saracenis, et obscuratus est sol.

963. Obiit Romano imperator, et elevatus est Nichiphorus, qui regnavit ann. 7; et Otto rex intra- vit Romam, et obscuratus est sol.

965. Introivit Manuyli ⁸³ patritius in Siciliam, et mortuus est ibi (43).

966. Introivit Nichoforus magister ⁸⁴ in civitatem Bari, et sunt anni 400 ex quo intraverunt Longobardi ⁸⁵ in Italiam,

967. Descondit Otto rex et senex, pater Ottonis regis, qui pugnavit cum Bulchassino rege Saracenorum et interfecit eum ⁸⁶.

C 969. Introivit Otto rex in Apuliam mense Martii, et obsedit civitatem Bari ⁸⁷, et in alio anno intravit in Calabriam mense Octobris, et sol obscuratus est in mense Decembris (44).

970. Occidit Sinisechi ⁸⁸ Nichiforum imperatorem, et elevatus est ille.

972. Pugnavit Atto ⁸⁹, filius Transamundi ⁹⁰ (45) marise ⁹¹, cum 40 milibus Saracenorum. Caytus ⁹² eorum Bucoboli vocabatur; et vicit Atto ⁹³ cum 60

VARIE LECTIONES.

⁶⁴ et poi in Apulia 2. *perperam*. ⁶⁵ qui ejussit 1. ⁶⁶ principali ciadini Barensi 2. ⁶⁷ Olibenti *con-*
jecit Pratillus. ⁶⁸ multi Greci Russi et Obsequani 2. ⁶⁹ obsequani 2. ⁷⁰ quatro 2. ⁷¹ furono morti 2.
⁷² octone 2. 3. othone 4. ⁷³ inter cives *addunt* 4 1^a. ⁷⁴ conversani 3. ⁷⁵ interitus 1. ⁷⁶ bonus introitus
3. 4. ⁷⁷ et obtinuerunt *addunt* 4 1^a. ⁷⁸ 3. 4. *addunt* : Anno 955. descendit Marianus patritius in Apo-
liam. ⁷⁹ demeri 2. cremeri 1^a cleri (clericus?) 3. cleri 4. ⁸⁰ thessula 1^a. ⁸¹ tertio 1. ⁸² titabomen 3.
4. ctabomen 1^a. ⁸³ manuli 1. manuelis 3. manuyei 4. ⁸⁴ deest 1. ⁸⁵ long. 1. 2. ⁸⁶ et furonvi morti
quaranta milia pagani *add.* 1^a *cf. infra n.* 982. ⁸⁷ irritu conatu *addunt* 4. 1^a. ⁸⁸ simichi 1. simichy 2. si-
mischy 3. 4. ⁸⁹ aplo 1. acto 2. aetho 3. asto 4. octo 1^a. ⁹⁰ transmundi 1. 1^a. ⁹¹ marase 1. marchisii 3.
4. ⁹² caycus 2. ⁹³ asto 1 ? 4. acto 2. aetho 3. octo 1^a.

NOTÆ.

(32) Videtur esse Aufidum innuens civis Olivento D PRAT.
prope Venusiam.

(33) Auxiliaries esse videntur.

(34) Mons Pilosus ab oriente Venusiæ.

(35) I. e., Anatolici; orientales.

(36) I. e., Thraces.

(37) I. e., *haud*.

(38) Catuna adhuc vulgariter apud Calabros
Catajo, locus cavernosus palustris et subter mon-
tem aliquem situs, in qua armenta asservantur.

(39) A. 955.

(40) Cf. Cedrenus II, p. 358.

(41) Cf. Theoph. cont. VI, 30, p. 453.

(42) Cf. Leo Diacon. II, 6-8.

(43) Cf. Leo Diacon. IV, 7, 8; Cedrenus II, p. 353,
360. (Zonaras XVI, 24.)

(44) A. 968, d. 22. Decemb.

(45) Spoletani.

ANNALES BARENSES.

teriensis et Bareses, dum non esset qui ex ipsorum manibus eos eriperet. Deinde mense Februarii Normanni et cives Barisani elegerunt Agiro, qui et Meli, principem et seniore sibi. Mense Aprilis descendit Manichi in Tarentum, qui et magister, et coadunavit omnem exercitum Græcorum, et fecit suda (46) in loco qui dicitur Tara. Tunc scripsit Argiri in Aversam ad ipsos Normandos et in Melisiam, et omnes venientes quasi ⁹⁴ septem milia in Mutulam. Tunc ipse iniquus Manichi una cum cuncto agmine hostium pavore nimio exterriti, nocte fugientes reclusi sunt in Tarentum. At ipsi Normanni cum starent ante portam terrancam, quærentes pugnam, et minime esset qui eis perennetaret, deprædaverunt totam terram Oriæ, et sic reversi sunt ad sua. Mense quidem Julio miseri Juvenatienses (47), peracto fœdere cum ipsis Græcis manentibus ⁹⁵ in Trane, ipse princeps Argiro circumdedit eandem miseram Juvenatiam cum Normannis et Baresibus; et eo (48) flebilis tertia die suæ obsessionis pervim capta est et expoliata omni suppellectili; et Græci nec non interfecti in eadem sunt. Populum vero ipse princeps virorum ac mulierum multa præce liberavit ex Normannorum manibus. Postea vero dum Tranenses non acquiescerent Baresanis malum ingerere, ultima hebdomada mensis Junii ipse princeps cum ⁹⁶ Normannis et Baresibus obsederunt eam triginta sex diebus. Quam procliis vel aliis calamitatibus angustiavit eandem fortiter. Nam talem turrem ex strue lignorum ibidem componere fecit, qualis humanis oculis nusquam visa est modernis temporibus. Sed ipse Agiro, susceptis imperialibus litteris fœderatis et patriciatus an cathepanatus ⁹⁷ vel vestati (49) honoribus, jussit argumenta incendi. Et reversi Bari, ad laudem dedit ⁹⁸ sancto imperatori Constantino Monomacho cum suis concivibus. Hactenus facit talia; nunc ad Maniachi impietatem reducam articulum. Igitur remotis, ut dixero, Normannis ab ejus finibus, conglobato in unum exercitu, mense Junio Maniachi sub nocte una ad Materiam civitatem profectus est; ubi quantos per segetes et undecumque homines capiat, ante coram Materialis oculis plus quam ducentem occidi fecit impius. Similiter secunda

A

LUPUS PROTOSPATARIUS.

milibus ⁹⁹ suis, persequens ¹⁰⁰ Agarenos usque Tarentum.

973. ¹⁰¹ Obiit Passarus prothospatarius ¹⁰².

975. Ismael interfectus est, et Zacharias Botuntum ¹⁰³ accepit.

976. Sarraceni obsederunt Gravinam ¹⁰⁴, et obiit Simischi ¹⁰⁵ imperator, qui et Joannes, et cæperunt regnare Basilius ¹⁰⁶ et Constantinus germani.

977. Incenderunt Agareni civitatem Oriæ ¹⁰⁷, et cunctum vulgus in Siciliam deduxerunt.

978 ¹⁰⁸. Mortuus est Joannes episcopus, et surrexit Pao ¹⁰⁹ archiepiscopus indict. 6.

979. Occidit Portirius ¹¹⁰ prothospatarius Andream episcopum Oretanum ¹¹¹ in mense Augusti.

B

981. Fecit prælium Otto rex cum Sarracenis in Calabria in civitate Columnæ ¹¹², et mortui sunt ibi 50 milia paganorum ¹¹³ cum rege eorum, nomine Bullicassinus ¹¹⁴.

982. Tradita est Barus in manu Calochiri patritii, qui et Dalfina ¹¹⁵, a duobus fratribus Sergio et Theophilacto ense Junii 11 die. Et Otto rex obiit Romæ.

983. Compreheadit prædictus Dalfina ¹¹⁶ patritius civitatem Asculum ¹¹⁷ mense Decembris.

985. Descendit Romanus patritius cum filio suo in Apuliam.

C

986. Sarraceni comprehenderunt sanctam Chiriachi ¹¹⁸ civitatem (50), et dissipaverunt Calabriam ¹¹⁹.

987. Occisus est Sergius prothospatarius a Baresibus mense Februarii quintodecimo die. Et in ipso anno mortuus est Andralistus ¹²⁰ a Nicolao Criti mense Augusti die 15, et obscuratus est sol.

988. Sarraceni depopulaverunt vicos ¹²¹ Bareses, et viros ac mulieres in Siciliam captivos duxerunt.

989. Descendit Joannes patritius, qui et Ammiropolus, et occidit Leonem Cannatum ¹²² et Nicolaum Critis ¹²³ et Porfirium.

990. Occisus est ¹²⁴ Bubali et Petrus exubitus ¹²⁵ (51) mense Martii.

D

991. Fecit bellum Atto ¹²⁶ comes cum Sarrace-

VARIE LECTIONES.

⁹⁴ quas 1. ⁹⁵ mantibus 1. ⁹⁶ deest 1. ⁹⁷ cathepanus 1. ⁹⁸ d'd' 1. ⁹⁹ ita 1a LX 1-4. ¹⁰⁰ prosequens 1? 2? ¹⁰¹ 977. 1. ¹⁰² protospatha 2, *constanter*. ¹⁰³ butontem 2. botritum 3. ¹⁰⁴ irritu conatu *addunt* 4. 1a. ¹⁰⁵ simichi 1. simichy 2. ¹⁰⁶ basulux 1. ¹⁰⁷ horiæ 1. ¹⁰⁸ totus annus *deest* 1a. ¹⁰⁹ paulus 5b. ¹¹⁰ profreus 2. ¹¹¹ boretanum 1. oratanum 3. ¹¹² colupna 2. columna 3. cotruna 4. ¹¹³ pœnorum 2-4. ¹¹⁴ bullicassinus 2. bulcassino 3. bulcassimus 4. *horum loco 1a notam a. 982. Ann. Baresium refert.* ¹¹⁵ delfina 3. 4. ¹¹⁶ delphinus francorum c. a. 3. ¹¹⁷ ascoli 1. ¹¹⁸ kyrathy 2. chirachi 1a. ¹¹⁹ totam *addit* 4. ¹²⁰ andraliscus 2. ¹²¹ vichi cio et casali 1a. ¹²² canutum 3. ¹²³ cretis 1. ¹²⁴ descendit 5. ¹²⁵ exsubitus 2. ¹²⁶ apto 1. achto 3. octo 1a.

NOTÆ.

(46) Vallum, castrum.

(47) Incolæ civitatis Giovenazzo.

(48) I. e., ab eo.

(49) Dignitas quædam palatina.

(50) S. Chiriaco.

(51) Excubitor, munus in aula Byzantina.

ANNALES BARENSES.

profectione in Monopolim iniquus facere non timuit.

1013. Hoc anno mense Septembri descendit Tubacchi prothospatarius et Pardus patricius et Nicolaus archiepiscopus Idruntum cum Chrysubulo¹²⁷ et Simpatia. Tunc ipse iniquus Maniachi pacifica fraude eis obviam exiens, statim occidi iussit Pardum gladio, et Tubachi retrudi in custodia, quem mense Octobris occidi similiter fecit.

in civitate Oriæ a Smaragdo¹³⁴ et Petro germanis.

998. Venit Busitu caitus¹³⁵ cum Smaragdo præfatus in Barum mense Octobris, et præfatus Smaragdus eques intravit Barum¹³⁶ per vim a porta occidentali, et exiit iterum; tunc Busitu cognita fraude discessit.

999. Descendit Traehamoti¹³⁷ catepanus¹³⁸⁻¹³⁹, qui et Gregorius, et obsedit civitatem Gravinam, et comprehendit Theophilactum.

LUPUS PROTOSPATARIUS.

Anno 1000. ab incarnatione Domini indiet. 13. B captus est prædictus Smaragdus¹⁴⁰ a Traehamoti mense Junii 11. die, et in ipso anno obiit rex Otto¹⁴¹ in Roma.

1002. Obsedit Sapi caitus Barum astante Maio 2. die usque ad sanetum Lucam mense Octobris; tuncque liberata est per Petrum ducem Venetorum.

1003. Obsederunt Sarraceni Montem Caveosum¹⁴² mense Martii¹⁴³.

1005. Rediit Durachium¹⁴⁴ in manus imperatoris per Theodorum.

1006. Descendit¹⁴⁵ Siphea¹⁴⁶ catepanus mense Julii.

1007. Defunctus est præfatus catepanus in civitate Bari¹⁴⁷.

1008. Descendit Curcua¹⁴⁸ patritius in mense Maii.

1009. Cecidit maxima nix, ex qua siccaverunt arbores olivæ, et pisces et volatilia mortua sunt. Et in mense Maii incepta est rebellio, et in mense Augusti comprehenderunt Saraceni¹⁴⁹ civitatem Cosentia rupto fodere nomine cayti Sati¹⁵⁰.

1010. Obiit Curcua, et descendit Basilius catepanus Marsedonici¹⁵¹ mense Martii; et Sillictus¹⁵² incendit ipsos homines in civitate Trani¹⁵³.

1014. Venit Henricus¹⁵⁵ imperator Romam mense Februarii, et Cassanum¹⁵⁵ incensum in mense Augusti.

A

LUPUS PROTOSPATARIUS.

nis in Tarento, et ibi cedit ille cum multis Baren-sibus.

992. Facta est fames magna per omnem¹²⁸ Italiam¹²⁹.

993. Defunctus est Pao¹³⁰ archiepiscopus, et Chrysostomus elevatus est¹³¹.

994. Obsessa est Matera a gente Sarracenorum tribus mensibus, et in quarto mense comprehensa est ab eis.

997. Occisus est Marco¹⁵² Theodorus exubitus¹⁵³

1015. Apparnit stella cometæ mense Februarii, et Samuel rex obiit, et regnavit filius ejus.

1016. Occisus est ipse filius præfati Samuelis¹⁵⁶ a suo consobрино, filio Aronis, et regnavit ipse. Et civitas Salerni obsessa est a Sarracenis per mare et per terram¹⁵⁷.

1017. Obiit in Butruntio Marsedonici¹⁵⁸ catepanus, et in mense Novembrio interfectus est Leo, frater Argiro. Et in hoc anno descendit Turnichi¹⁵⁹ catepani mense Maii. Et fecit prælium cum Mele¹⁶⁰ et Normannis Leo Patiano exubitus. Iterum in mense Junii 22. die prælium fecit præfatus Turnichi¹⁶¹ catepani, et vicit Melem et Normannos, et mortuus est Patiano ibi; ¹⁶² Condoleo descendit in ipso anno.

1018. Descendit Basilius catepanus, qui et Bugianus, et Ablanti¹⁶³ patricius mense Decembris. Et Ligorius Tepoterici¹⁶⁴ fecit prælium in Trane, et occisus est ibi Joannatus prothospatarius, et Romoald¹⁶⁵ captus est, in Constantinopolim deportatus est.

1019. Fecit prælium supradictus Bugiano in mense Octobris cum Francis et vicit. Et Mel fugit cum aliquantibus Francis ad Enerichum imperatorem.

1020. Descenderunt Sarraceni cum Rayca¹²⁶, et obsederunt Bisinianum et apprehenderunt eam; et mortuus est ipse admira¹⁶⁷ et Melis dux Apulæ.

1021. Captus est Dactus¹⁶⁸ et intravit in civita-

C

VARIE LECTIONES.

¹²⁷ chrysubulo 1. ¹²⁸ totam 3. 4. ¹²⁹ et annonæ caritas addunt 3. 4. ¹³⁰ pau 5. ¹³¹ hæc desunt 1a. ¹³² nearco 2. marcus 3. marchio 4. ¹³³ excubitus 2—4. ¹³⁴ smaragdo 1. ¹³⁵ kaytus 2. chaytus 3. ¹³⁶ in baro 2. ¹³⁷ tranemonti 3. ¹³⁸⁻¹³⁹ catepanus constanter 2. ¹⁴⁰ S. in tracainotto 3. ¹⁴¹ opto 1. ¹⁴² scaucosum 1. ¹⁴³ et nihil profecerunt addunt 4. 1a. ¹⁴⁴ eraclius 1. ¹⁴⁵ descendi 1. ¹⁴⁶ xyphea 3. 4. ¹⁴⁷ baro 2. ¹⁴⁸ curcua 1a. ¹⁴⁹ saraceni constanter 1. ubi etiam normani. ¹⁵⁰ nominati 1. n. c. s. desunt 3. ¹⁵¹ marsedonico 1. a. marsedoniti 2. macedonia 3. mesardoniti 5. ¹⁵² sillictus 1. ¹⁵³ trane 2. ¹⁵⁴ enrichus 2. ¹⁵⁵ cassanus incensa 2—4. ¹⁵⁶ re de Africa addit 1a. ¹⁵⁷ et nihil profecerunt addunt 4. 1a. ¹⁵⁸ marsedoniti 2. masardoniti 3. mesardoniti 4. ¹⁵⁹ turcini e. 1a. mense 1. ¹⁶⁰ turniki 2. ¹⁶¹ et c. d. i. i. a. desunt 3. 4. 1a. ¹⁶² ababanti 1. ablantius 4. ¹⁶³ tepoteriti 2—4. ¹⁶⁴ romoala 1. 1a. romoal 3. ¹⁶⁵ rahica 1a. ¹⁶⁶ ammira 1a. ¹⁶⁷ amira 2. amita 3. ¹⁶⁸ dictus 1. dattus 2. 4. 5.

item Bari equitatus in asina f5. mense Junii.

1022. Venit Euerich imperator in Beneuentum mense Martii, et obsedit civitatem Trojorum ¹⁶⁹.

1023. Venit Rayca ¹⁷⁰ cum Jaffari ¹⁷¹ criti in civitate Bari in mense Junii, et obsedit eam uno die; et amoti exinde comprehenderunt Palagianum ¹⁷² (52) oppidum, et fabricatum est castellum Mutulæ ¹⁷³.

1024. Factum est signum magnum in episcopatu Acherontino sub præsule secundo Stephano Materiensi in sancto ¹⁷⁴ die paschæ: crucifixus magnus argenteus concussus est tribus vicibus capite, brachiis et pedibus, cunctis hoc aspicientibus. Et in hoc anno cecidit nix magna. Et in hoc anno transfretavit Bugiano in Chorvatia ¹⁷⁵, et comprehendit ipsam Patrocissam ¹⁷⁶ uxorem Cismigi ¹⁷⁷, et direxit illam Constantinopolim. Et hoc anno mortuus est Euerich ¹⁷⁸ imperator, et surrexit Conus ¹⁷⁹, nepos ejus.

1025. Descendit Oresti (53) chetoniti ¹⁸⁰ in mense Aprilis, et tunc obiit Barenensis ¹⁸¹ episcopus Joannes, et factus est Bisancius archiepiscopus.

1029. Venit Eustachius cum filiis Basilisco ¹⁸² et ¹⁸³ Mandatora, et adduxit honorem catepani ad Christoforum; et Orestes præfatus descendit in Constantinopolim cum Bugiano. Et hoc anno mortuus Constantinus imperator in vigilia sancti Martini, et se vivente imposuit in sede sua Romano, et dedit ei uxorem Zoi, filiam suam. Tandem Raycha et Zaffari ¹⁸⁴ obsiderunt castellum ¹⁸⁵ Obbianum; qui Obbianenses, extraneos tradentes, pacificaverunt cum ipsis. Et in mense Julii ¹⁸⁶ venit Potho ¹⁸⁷ catepani, fecitque pugnam cum Raycha ¹⁸⁸ in Baro. Hoc ¹⁸⁹ anno obiit Guamarius princeps Salerni.

1031. In mense Junii Sarraceni comprehenderunt civitatem Cassani; et tertia die astante mense Julii fecit prælium Potho ¹⁹⁰ cum Sarracenis, et ceciderunt Græci.

A 1032. Descendit Ilychiæcon ¹⁹¹ ketoniti ¹⁹², et secum adduxit ipsos Anatolichi ¹⁹³.

1033. Prima die intrante Maio descendit Constantinus prothospatarius, qui et Opo ¹⁹⁴ vocabatur (54), catepani Italiæ.

1034. 11. die intrante mense Aprilis obiit Romanus imperator, et surrexit Michael imperator. Et ¹⁹⁵ Argiro Barenensis obiit Constantinopoli.

1038. Descendit Michael patricius et dux, qui et Sfrondili ¹⁹⁶ vocabatur, et transfretavit cum Maniachii ¹⁹⁷ patricio (55) in Sicilia.

1039 ¹⁹⁸. In mense Februarii descendit Nichiforus ¹⁹⁹ catepani, qui et Dulchiano ²⁰⁰ dicebatur (56).

1040. Prædictus Dulchianus excussit coneratos ²⁰¹ 201 de Apulia, et prædicti conerati occiderunt Chirisfactira ²⁰² critiri ²⁰³ imperator ²⁰⁴ 204 sub. tus Mutulam et Romano Materiense ²⁰⁵ mense Maii. Eodemque mense obsedit Argiro, filius Melis, Barum civitatem, et percussit Musandum ²⁰⁶, et ligavit eum vinculo ²⁰⁷, et introivit cum eo in Baro. Et conerati dispersi sunt.

1041. Descendit Dulchiano ²⁰⁸ a Sicilia ivitque Ascolum, et in mense Martii Arduinus Lombardus convocavit Normannos ²⁰⁹ in Apuliam in civitate Malfiæ, et prædictus Dulchianus fecit prælium cum Normannis fere ²¹⁰ tribus milibus, et ceciderunt Græci; et mense Maii iterum præliati sunt Normanni feria 4. ²¹¹ cum Græcis, et fugit Dulchianus in Baro (57).

1042. Venit Exaugusto ²¹² (58) fecitque bellum cum Normannis ²¹³ 3. die intrante mense Septembris, et comprehensus est ille ibi et in Melfia deportatus est. Et in mense Decembris obiit Michail imperator, et ²¹⁴ elevatus est cæsar ²¹⁶ nepos ejus nomine Michail imperator. Et in mense Febr. factus est Argiro Barenensis princeps et dux Italiæ. Et in mense Aprilis descendit Maniaki ²¹⁶ (59) magistro ²¹⁷ Ta-

VARIE LECTIONES.

¹⁶⁹ in Capitinata addit 4. ¹⁷⁰ bayca 3. ¹⁷¹ taffari 3. ¹⁷² saffari 4. ¹⁷³ zaffari 1a. ¹⁷⁴ pelag. 3. ¹⁷⁵ disutile 1a. ¹⁷⁶ secundo 2. ¹⁷⁷ curbathia 2. 3. 4. curbachia 1a. corbatia 5. ¹⁷⁸ patricissa 5. principissam 2? 4. ¹⁷⁹ cosmigi 2. cormici 3. cosmici 4. cosmizi 5. ¹⁸⁰ anarich 1. 2. henricus 3. analic 1a. ¹⁸¹ constantinus 3. ¹⁸² chetonici 1. ketoniti 2. chetensi 3. ¹⁸³ baronensis 1. ¹⁸⁴ basilicho 2. ¹⁸⁵ deest 1. ¹⁸⁶ zafari 2. saffari 3. 4. ¹⁸⁷ deest 1. ¹⁸⁸ aghosto 1a. ¹⁸⁹ protho 1a. ¹⁹⁰ raicha 1. ¹⁹¹ Hoc — Salerni 1. alia manu in marg. 2. ¹⁹² prothocatapano 1a. ¹⁹³ ykyaconi 2. ychiachon 3. ichiachon 4. ykraton 1a. ¹⁹⁴ keconiti 1. et inserunt 1. 2. 3. 4. ¹⁹⁵ anacolichi 1. anacolitiy 2. anacoliky 1a. anatholici 3. Hæc 5. ita habet: Descendit Michail protospata criti tu bilu ke tu ypodromu, et adduxit Anatoliki epi tu Ykyacon catp. ¹⁹⁶ qui ropo 1. 1a. ¹⁹⁷ et Argiro obiit in c. in marg. alia manu 2. desunt 3. 4. cerigo 1. ¹⁹⁸ sfondili 5. ¹⁹⁹ mamachi 1. maniaky 2. muniachi 3. ²⁰⁰ 1038. 1a. ²⁰¹ nikyforus 2. ²⁰² dulkiano 2. ²⁰³ constanter. ²⁰⁴ contractos ²⁰⁵ constanter 4. ²⁰⁶ hyrifactora 2. christophorum 3. ²⁰⁷ κρησπητίζα. ²⁰⁸ critim 3. ²⁰⁹ imperatorem 2. 4. imp. 3. ²¹⁰ materiensem 2. 3. 4. ²¹¹ musandrum 4. ²¹² ei vincula 1. ²¹³ dulchia 1. ²¹⁴ deest 1. 2. ²¹⁵ f. t. m. desunt 2—4. ²¹⁶ normanni quadringenti 4. ²¹⁷ ex anglo 1. 2. exaugusto 3. mense aug. 4. Exaugusto catapanus filius Bugiano. Iterum fecit 5. ²¹⁸ et cum Atinolfo dux eorum de Venebento sub monte Pelusio 5. ²¹⁹ et e. e. c. n. e. n. M. i. desunt 1. 1a. ²²⁰ cesarus 2. ²²¹ manniky 2. maxiachi 3. ²²² magister 3. 4.

NOTE.

(52) Nunc Palesciano.

(53) Cf. Cedrenum, II, p. 479.

(54) Idem ut videtur qui Cedreno, II, p. 503 λέγων ὁ λεγόμενος Ὄπος.

(55) Cedreno, II, pag. 512. Γεώργιος πατρίκιος ὁ Μυζιχός. Cf. ibid., p. 520, 522, 545 Zonaras XVII, 13.

(56) Μυζήλ πρωτοπαθάρχιος ὁ Δοκεῖανός, Cedreno, p. 545; Michael Dochianus Guillemo Apulo lib. i.

D (57) Cedrenus l. i., p. 546.

(58) Græcum patritium qui in prælio captus est, appellat Boiannem Cedrenus II, pag 546. Sed Guillemus Apulus, lib. i., et Ostiensis, lib ii, cap. 67, Exaugustum, cognomine ex occasione, forte, illi imposito. PREG.

(59) Idem qui supra a. 1038; cf. Cedrenum l. i., p. 541, 545, 547.

rentum²¹⁸, et in mense Junii deportavit Monopolim civitatem, abiitque in civitatem Matheriem, et fecit ibi grande homicidium. Et in mense Septembris Guilelmus²¹⁹ electus est comes a Matera. Et hoc anno depositus est prefatus cæsar²²⁰ Michail²²¹ a regno, cæcatusque et Zoi et Theodoræ sororum jussione, et Constantinus Monomachus²²² factus est imperator. Et 3 die intrante Julio captum est Juvenatium (60) ab Argiro duce; et in mense Augusti ivit prædictus Argiro ad obsidendum Tranem, seditque super eam mense uno.

1043. Reversum est Barum ad manus imperatoris. Et in mense Septembris descendit Pardus (61) patricius cum multo auro, quem Maniaki²²³ fecit occidi, seque²²⁴ imperatorem ab omnibus appellari. Et mense Octobris venit Barum, minimeque illum recepit. In mense vero Februarii descendit Theodorus Canus magister et cathepanus, et Maniaki prædictus perrexit Durachium²²⁵ (62).

1044. Guilelmus²²⁶, filius Tancredi²²⁷, descendit eum Guariniari principe in Calabriam, feceruntque ipsam Stridulam²²⁸ castellum.

1046. Perrexit Argiro patricius Constantinopolim, et Palatinus cathepanus, qui et Eustasius²²⁹, revocavit omnes exiliatos in Barum; perrexitque Tarentum. Et 8 die intrante²³⁰ mense Maii commisit prælium cum Normannis, et ceciderunt Græci. Et hoc anno venit²³¹ rex Alemannorum²³² Romani, eo quod erant ibi tres papæ, Silvester in ecclesia sancti Petri, in Laterano Gregorius, et Benedictus in Tusculano; quibus ejectis, consecratus est Clemens a prædicto imperatore; deinde prædictus imperator venit Beneventum. Beneventani vero ad ejus injuriam absciderunt strennas²³³ (63) equi ejus. Et hoc anno obiit Guilelmus²³⁴, et frater ejus Drago²³⁵ factus est comes.

1047. Comprehensum est oppidum Stira²³⁶ a Guarangis²³⁷ in mense Octobris, et in mense Decembris depopulaverunt Liccem²³⁸, et in mense Junii supradictus papa Benedictus per poculum veneni occidit papam Clementem.

1050. Obiit Zoi imperatrix, soror Theodoræ, quæ fuerunt filiæ Constantini imperatoris. Zoi enim habuit viros tres, primum Romanum²³⁹, se-

cundum Michail²⁴⁰, tertium Constantinum Monomachum²⁴¹; regnavit cum his tribus viris annis 22. Post mortem vero prædictæ Zoi regnavit²⁴² ipse Constantinus imperator cum Theodora, sua cognata, jam annis novem.

1051²⁴³. Descendit Argiro magister²⁴⁴ vesti²⁴⁵ et dux Italiæ, filius Melis, in mense Martii et abiit Barum; et non receperunt illum Adralistus²⁴⁶ et Romoaldus cum Petro ejus germano. Sed non post multum tempus Barenses receperunt illum sine voluntate Adralisti et aliorum; sed Adralistus fugiit. Romoaldus vero et Petrus fratres ab Argiro sunt comprehensi, ac eatenis vincti Constantinopolim deportati sunt. Hoc anno Drago²⁴⁷ occisus est in monte Ilari a suo compatre Concilio²⁴⁸, et frater ejus Umfreda²⁴⁹ factus est comes.

1053. In feria 6. de mense Junii Normanni fecerunt bellum cum Alamannis, quos papa Leo²⁵⁰ conduxerat, et vicerunt. Et hoc anno fuit magna famens.

1054. Obiit Sico prothospatrius Materiensis²⁵¹.

1055. Obiit Constantinus imperator, qui et Monomachus²⁵².

1056. Cæpit regnare prædicta Theodora augusta, soror Zoi imperatricis. Et Umfreda obiit, et Robertus, frater ejus, factus est dux. Et hoc anno obiit Petrus archiepiscopus Cosentinus.

1057. Mortua est Theodora augusta, et Michail Bringa²⁵³ factus est imperator.

1058. Trombi patricius fecit occidere Scribonem²⁵⁴ in Cutroni civitate.

1059. Mortuus est Michail Bringa²⁵⁵, et Isaki o (64) Comni²⁵⁶ factus est imperator.

1060. Elevatus est imperator Constantinus o²⁵⁷ Ducos²⁵⁸.

1061. Robertus dux cepit civitatem Acherontinam.

1062. Factus est papa Alexander Lucanus. Et in hoc anno intravit Robertus dux in civitatem Oriem, et iterum apprehendit Brundusium et ipsum miriarham²⁵⁹.

1063. Comprehensum est Tarentum a Normannis.

1064. Comprehensa est Matera a Roberto mense Aprilis.

1065. Robertus dux intravit Siciliam, et interfecit

VARIE LECTIONES.

²¹⁸ tarenti 1. ²¹⁹ guilelmus 1. 2. guilelmo 1a. guilelmus 3. *constanter*. ²²⁰ cæsar 2. ²²¹ ita 1. ²²² monachus 1. monacho 1a. monomacho 2. et elevatus est C. monomachis in imperium 3. ²²³ manachi 1. *sæpius*. ²²⁴ sieque ab. 1. ²²⁵ dyrrhachium 2. 4. *deest* 3. ²²⁶ guilelmus 1. 2. ²²⁷ t. de sicilia d. 3. ²²⁸ inedulam 3. squillaci 4. scridula 1a. ²²⁹ eustasium 1. eustachius 3. ²³⁰ in Trano 2. 4. ²³¹ conradus 3. ²³² alman. *constanter* 1. ²³³ sercunas 1. streunas 2. frenos 3. strenutas 4. le sercue 1a. ²³⁴ guilelmus 1. 2. 4. ²³⁵ drogo 3. 1a. ²³⁶ seyra 2. 4. stita 3. ²³⁷ garangis 1. guaragnis 2. ²³⁸ liticem 3. litium 4. ²³⁹ romano 2. ²⁴⁰ michaellem 2. 4. ²⁴¹ monachum 1. ²⁴² jam nono anno regnavit imperator Constantinus 2. 3. ²⁴³ 1052 1. ²⁴⁴ magnus 3. ²⁴⁵ vetri 3. ²⁴⁶ adralistrus, adrilistus, adrilastus 1. adralistus magnus (magister) 3. ²⁴⁷ drogus 3. drogo 2. 4. ²⁴⁸ Con. 3. *deest* 4. ²⁴⁹ umfredus 4. ²⁵⁰ q. prepleo 1. ²⁵¹ mantuensis 1. 1a. ²⁵² monachus 1. ²⁵³ briuza 1a. ²⁵⁴ scribonem 2. 4. ²⁵⁵ brinza 1a. ²⁵⁶ komni 2. coni 3. ²⁵⁷ *deest* 2. 4. ²⁵⁸ doceas 4. ²⁵⁹ ipsam mariarcan 3.

NOTE.

(60) Giovenazzo.

(61) Cedrenus, p. 548.

(62) Cf. Zonar. XVII, 22.

D (63) 1. e. strepas.

(64) Articulus.

Agarenorum multitudinem, et tulit obsides ²⁶⁰ ex civitate Panhormi.

1066. Lofredus ²⁶¹ comes, filius Petronii, voluit ire in Romaniam cum multa gente, sed obstitit illi quidam ductor Græcorum nomine Mambrita. Et hoc anno princeps Ricardus intravit terram Campaniæ ²⁶², obseditque Ciperanum, et comprehendit eam, et devastando usque Romam pervenit.

1067. In mense Maii mortuus est Constantinus o Ducos imperator, et Michail, filius ejus, suscepit imperium. Et hoc anno apparuit stella cometis; et comes Normannus Robertus fecit bellum cum Araldo ²⁶³ rege Anglorum, et vicit Robertus ²⁶⁴, qui et factus est rex super gentem Anglorum.

1068. In 16 die mensis Februarii Robertus dux obsedit civitatem nomine Montempillosum; ubi nihil proficiens, cum paucis abiit Obianum, et cepit eam. Et ex traditione cujusdam Gotifredi intravit ipse dux in præfatam civitatem Montispiliosi.

1069. In mense Septembris præfatus dux Robertus ²⁶⁵ obsedit civitatem Bari; et Romano Diogenis, qui cum præfato Michail privigno suo tenebat imperium, fraude prædicti Michail privigni sui apud quandam civitatem Armeniæ ²⁶⁶ (65) comprehensus et cæcatus est.

1070. Mense Januarii magnum homicidium factum est in civitate Brundusii; nam Normanni volentes eam comprehendere, tenti sunt ex eis quadraginta cum aliis eorum ministris quadraginta tribus, et ²⁶⁷ capita omnium prædictorum ad imperatorem deportata sunt.

1071. Robertus dux intravit Brundisiapolim, dimissa ante Barum obsidione; nam ipse dux fecit fieri pontem in mari, quatenus ²⁶⁸ concluderet portum præfatæ urbis Bari. Hoc etiam anno dolo cujusdam Argirichi ²⁶⁹, filii Joannaci, occisus est Bisanthus cognomento Guirdeliku ²⁷⁰ in Baro. Et ²⁷¹ in 15 die mensis Aprilis cepit Robertus dux civitatem Bari, et in mense Julii dux prædictus transmeavit Adriatici maris pelagus perrexitque Siciliam cum 58 navibus.

1072. Mense Januarii ²⁷² die 10 introivit Robertus dux in Panhormum civitatem Siciliæ.

1073. Intraverunt primo ²⁷³ Normanni in Tranem ²⁷⁴ in octava epiphaniæ cum Petrono ²⁷⁵ co-

mite. Sed Robertus dux, ejecto Petrono ²⁷⁶, introivit in ipsam civitatem in purificatione sanctæ Mariæ.

1076. Comprehensus est quidam nepos Africani regis a Rogerio, fratre ducis Roberti ²⁷⁷, qui præerat Siciliæ, cum 150 navibus in civitate Mazaria ²⁷⁸. Et hoc anno dedit præfatus dux filiam suam (66) nulum ²⁷⁹ imperatori Constantinopolis.

1077. Obsessa est civitas Salerni a Roberto duce Normannorum, et comprehensa est ab eo.

1078. Obsessa est Neapolis a Ricardo principe, et minime comprehensa; et Robertus dux obsedit Beneventum, sed ejus obsessio dissipata est a Rodulfo Pipino comite. Et hoc anno obiit præfatus Ricardus princeps.

1079. Intravit Petronus in Tranem; et Barum rebellavit, ejecto exinde præsidio ducis. Et Bajalardus, filius Umfredæ ³⁸⁰, comprehendit Asculum. Et in hoc anno ejectus est imperator prædictus Michail a regno, et Botoniati ²⁸¹ quidam factus imperator, qui abstulit præfato Michail uxorem, et abusus est ea (67). Hoc anno fuit mortalitas hominum in Matera.

1080. Inventum est corpus beati Canionis in Acheruntia ²⁸² ab Arnaldo archiepiscopo, et idem archiepiscopus construere cœpit novum episcopium, id est ecclesiam sanctæ Dei Matris Mariæ. Hoc anno civitas Bari reversa est in potestate Roberti ducis; et idem dux obsedit civitatem Tarenti, et in mense Aprilis comprehendit eam; et ²⁸³ iterum obsedit Castellanetam ²⁸⁴, et cepit eam. Et hoc anno imperator Michail descendit in Apuliam, quærendo auxilium a Roberto duce contra Botaniati ²⁸⁵ (68). Et in mense Julii 26 ²⁸⁶ die ejusdem mensis mortuus est Robertus comes eximius ²⁸⁷, et ejectis sunt Normanni de Matera secundo; et cœpit regnare Lofredus comes, filius ejus, pro eo in Matera, in vigilia sanctæ Mariæ mense Augusti.

1081. Robertus dux intravit Tricarim mense Octobris. Et in mense Aprilis Archirici perrexit ad Michalam regem Sclavorum, deditque ejus filio suam filiam uxorem, et Robertus dux cum præfato Michaele imperatore perrexit Idrontum; missisque antea navibus in insula Corifo ²⁸⁸, quæ apprehenderunt eam, ubi et ipse post ²⁸⁹ paululum una cum imperatore transfretavit, posueruntque in mense Ju-

VARLE LECTIONES.

²⁶⁰ obsidionem 4. 1a. ²⁶¹ lofredus 4. ²⁶² capitaniæ 3. ²⁶³ arnaldo 1. 1a. 4. ²⁶⁴ deest 2. 3. ²⁶⁵ deest 2-4. ²⁶⁶ arthemias 1. arthenie 2. arteria 3. arctenia 1a. ²⁶⁷ reliqua anni desunt 1. 1a. ²⁶⁸ quantus 2. 4. conantis 5. ²⁶⁹ arzerizi 1. argirigi 3. ²⁷⁰ girdeliku 1. guirdelithum 3. guinderlichus 4. guirdeliku 1a. ²⁷¹ et—Bari desunt 1a. ²⁷² junii 4. ²⁷³ ples (plures?) 1. ²⁷⁴ Baro 1a. tran 2. taranto 3. trano 4. ²⁷⁵ petro 1. ²⁷⁶ patrono 1. ²⁷⁷ deest 2. 3. 4. ²⁷⁸ marzaia 3. ²⁷⁹ uxorem 3. ²⁸⁰ umfredi 1. ²⁸¹ botamiti 1. ²⁸² acherunta 1. ²⁸³ et—eam desunt 1a. ²⁸⁴ castelanetam 1. ²⁸⁵ boethamati 1. ²⁸⁶ XXVII. 2. ²⁸⁷ conte magnanimo et eximio 1a. ²⁸⁸ corfu 1. ²⁸⁹ prius 3.

NOTÆ.

(65) Apud Zahram Armeniæ urbem 1071, 24 Aug. victus est. — Cf. etiam Niceph. Brienn. I, 25. Zonar. XVIII, 14, 15.

(66) Helenam sponsam Constantino Ducæ. Cf. Anno Comnena ed. Par. I, pag. 23, 27, 28. (Zonaras XVIII, 17.)

(67) Nicephorus Brienn. III, 24, 25; Anna Comnena ed. Par. III, p. 73; Zonaras XVIII, 18, 19.

(68) Non verum fuisse imperatorem sed monachum quemdam, qui hæc finxerit, tradit Anna Comnena I, p. 28, 29; Michael patriarcha Ephesinus ordinatus obiit.

lii ante Durachium obsidionem per mare et per terram (69); quam stolus Veneticorum²⁹⁹ veniens dissipavit, apertumque est mare Durachii (70). Hoc anno Bolaniatim²⁹¹ factus est monachus, et Alexis factus est imperator. Et Alamannorum rex Henricus²⁹² venit Romam, ut ejiceret exinde papam Gregorium.

1082. Hoc anno complentur ab initio mundi 6284 et ab Urbe condita 1824²⁹³. Et hoc anno Alexis imperator collecto²⁹⁴ grandi exercitu iniit bellum cum Roberto duce aut²⁹⁵ longe a Durachio²⁹⁶, et terga versus fugit, cecideruntque in ea pugna plus quam 6000 ex suis; fuerunt autem in ejus exercitu 70 milia hominum (71). (Et²⁹⁷ dominante isto Alexio imperatore episcopus Rubensis nomine Guislibertus²⁹⁸ donavit priori Montispilosi ecclesiam sancti Sabini²⁹⁹, quæ est in civitate Rubi; qui prior tenebatur omni anno ad quatuor libras cereæ in die sabbati sancti, et mittere unum hominem equestrem ad suas expensas, quando episcopus Rubensis ibat ad Baransem civitatem³⁰⁰ seu ad Canusium). Et in mense Januarii Robertus dux cepit civitatem Durachii³⁰¹ traditione quorundam Veneticorum (72). Et hoc tempore prædictus rex Henricus obsedit Romam, ut ibi³⁰² introiret et faceret ibidem papam Ravenensem archiepiscopum³⁰³. Et dux Robertus³⁰⁴ rediens ab Epidauro, relicto ibi³⁰⁵ Boamundo filio suo, perrexit Romam, ferens auxilium papæ Gregorio, cum jam rex in partibus moraretur Liguriæ³⁰⁶ ad debellandum Mathildæ³⁰⁷ provinciam, quæ cum papa tenebat Gregorio. Hoc anno Bajalardus perrexit ad Constantinopolitanum imperatorem Alexium causa auxilii. Et in eodem anno 16 die intrante mense Maii dedicatum est in Matera novum templum in honore sancti Eustachii³⁰⁸ ab Arnaldo archiepiscopo sub domino Stephano abbate, auctore³⁰⁹ ipsius templi.

1083. Hoc anno complentur 517³¹⁰ anni, ex quo intraverunt Longobardi in Italiam. Hoc anno cyclus solaris 28 extitit et cyclus lunaris 17 et cyclus novennalis primus, et epacta³¹¹ luna nulla. Et hoc tempore Romani a papæ Gregorii societate³¹² discedentes, legatos ad prædictum direxerunt regem, quo³¹³ eum Romæ mitteret³¹⁴; sed dux hoc anti-

A cipians, direxit plus quam triginta milia solidorum Romanis, quatenus sibi eos papæque reconciliaret; quod et factum est. Attamen rex Romam adveniens, cepit totam regionem trans Tyberim, in qua apostolorum principis eminet templum. Et in mense Junii, relicto ibidem suo præsidio ac filio in castellum, quod ille³¹⁵ illic construxit, ad debellandum Gregorium papam, qui in Laterano³¹⁶ ac in Cælio monte se continebat, ablatis secum quadraginta a Roma obsidibus, secessit in partes Tusciæ; et dux in mense Maii posuit ante Cannas⁴¹⁷ civitatem Apulæ obsidionem, et in mense Junii³¹⁸ comprehendit eam.

B 084. Robertus dux, collecta multitudine Normannorum, Longobardorum aliarumque gentium, perrexit Romam, ut papam Gregorium dura obsidione retentum³¹⁹ liberaret; quod et factum est; nam Romam adveniens, Urbis maximam partem cepit, et papam exinde viriliter abstrahens, secum adduxit Salernum.

C 1085. Prædictus dux grandem apparatus navium multitudinemque hominum³²⁰ innumerabili exercitu brundisiopolim venit, et disposita ibidem navali machinatione, ingressus est Adriaticum pelagus, perrexitque in insulam nomine Cassopim³²¹, ubi stolus Veneticorum et filius ducis Venetiarum cum plurimis³²² navibus erat infestus duci Roberto; sed bello in mari inter eos confecto, victoria ad Normannos concessit. Cæsi sunt in ea pugna plusquam mille³²³ hominum, præterea naves quinque captæ; duæ cum hominibus submersæ sunt, ita ut qui gladium potuerunt evadere bellatoris, pelagi eos³²⁴ vorago glutiret (73). Hoc anno mense Maii prædictus papa Gregorius dum moraretur³²⁵ Salerni, diem clausit extremum; quo moriente, tanta fertur grandinum tonitruumque extitisse procella, ut omnes illie positi hujus³²⁶ terribilitatis procella putarent interire. Mense Julii dum jam dictus dux Robertus (Guiscardus³²⁷) moraretur in loco, qui dicitur³²⁸ de ictis Veneticis, exercitusque ejus ob quandam civitatem capiendam³²⁹ in Cefalonia moraretur insula, ipse autem in prædicto loco cum parte exercitus resideret, preparans se, qualiter³³⁰ cum grandi apparatu navium³³¹ et mi-

VARIE LECTIONES.

²⁹⁰ venetorum l. ²⁹¹ bothimatini l. ²⁹² enrichus 2. ²⁹³ 824. 2--4. ²⁹⁴ electo l. ²⁹⁵ i. e. hand. ²⁹⁶ locus vacat 3. ²⁹⁷ hæc desunt l. 2. la. ²⁹⁸ guisbetus 3. ²⁹⁹ sabini 3. ³⁰⁰ ad barum 4. ³⁰¹ dirach. *constantin* 2. ³⁰² ut vi 2. 4. *conforza* la. ³⁰³ sed minime potuit *add.* 4. ³⁰⁴ *deest* 2--4. ³⁰⁵ *ita* l. 3. ³⁰⁶ *lombard* diæ 4. la. ³⁰⁷ *mathildam* l. ³⁰⁸ *eustasii* 2. 4. ³⁰⁹ et domino 3. ³¹⁰ DCXVII. l. ³¹¹ epacta 3. ³¹² a papa gregorio sequenti l. d. subjectione se humiliantes 3. ³¹³ qui 3. ³¹⁴ mitterent 2. 4. mittere 3. ³¹⁵ ipse 2. 3. 4. ³¹⁶ latio 3. ³¹⁷ cannam l. *vacat in* 3. ³¹⁸ julii 2. 4. ³¹⁹ dentum l. ³²⁰ grandi apparatu navium hominumque 2--4. ³²¹ casopim l. casoppi 3. cassiopim 4. ³²² *deest* l. la *vacat* 3. ³²³ p. q. quinque milia h. 2--5. ³²⁴ equo *superscripto* pelagi l. ³²⁵ dum Momuretum Salerni esset die 3. ³²⁶ hujusmodi turbinibus putarent 2. 4. ³²⁷ *deest* l. la. ³²⁸ d. Veneti victi a. d. V. 4. *locus vacat* 2. 3. ³²⁹ capienda l. *deest* 3. ³³⁰ *deest* l. 2. preparavit 4. navim cum 3. ³³¹ *deest* 3.

NOTÆ.

(69) Anna l. I., l. p. 37-44; III, p. 92-97 sqq.; IV, p. 103 sqq.
(70) lb., p. 405 sqq.

(71) Cf. Anna IV, p. III sqq. (Zonaras XVIII, 22).
(72) Anna V, p. 425.
(73) Anna VI, p. 159-161.

litum innumera multitudine ad regiam tenderet A navigio ³³² urbem ³³³ (74), jussu misericordissimi omnipotentis Dei, qui dissipat ac reprobat ³³¹ cogitationes atque consilia ³³⁵ principum ³³⁶ non ex suo procedentia, profluvio ventris ³³⁷ extinctus est ³³⁸ (75).

1086 ³³⁹. Rogerius, filius prædicti Roberti ducis, factus est dux.

1087. In mense Maii corpus beatissimi Nicolai Mirrensis episcopi a quibusdam Barensibus a prædicta Mirrea ablatum, in Barum devectum, caput civitatum Apuleæ. Hoc anno abbas Desiderius Sancti Benedicti montis Casini, consensu quorundam nobilium Romanorum, factus est papa Romanus, vivente adhuc Clemente papa, qui fuerat Ravennæ archiepiscopus.

1088. Mense Septembris factus est grandis terremotus per totam Apuleam, ita ut in quibusdam locis turres ac domos subruisse fertur; tunc enim cæpta est guerra inter Rogerium ducem et Boamundum fratrem ejus. Hoc anno comprehensa est Syracusa, Siciliae condam ³⁴⁰ caput, a Rogerio comite; in qua fertur homines comestos ³⁴¹ ac infantes ob diuturnitatem obsidionis.

1089. Facta est synodus omnium Apuliensium, Calabrorum ac Bruziorum ³⁴² episcoporum in civitate Malfiæ ³⁴³, ubi affluit etiam dux Rogerius et universi comites Apuleæ et Calabriae aliarumque provinciarum. Qua statutum est, ut sancta treuva ³⁴⁴ Dei teneretur ³⁴⁵ ab omnibus sibi subjectis. Hoc anno obiit Ursus Barensis archiepiscopus; et papa Urbanus nomine venit in civitatem Bari, et consecravit illic confessionem sancti Nicolai et Heliam archiepiscopum ³⁴⁶, qui venerat adhuc cum prædicto papa Clemente, et consecravit Brundisiam ecclesiam præfatus papa Urbanus.

1090. Mense Augusti Acheruntia ³⁴⁷ cremata est a se ipsa. Et hoc anno mortuus est Jordanus ³⁴⁸ princeps.

1091. Jurata est treuva Dei a Normannis, et complentur ab initio mundi anni 6291, epacta 29.

1092. Dum obsideretur Ories civitas a Boamundo, auxilio quorundam Orietani ³⁴⁹ dissipaverunt ejus obsidionem, et ipse Boamundus fugam petens, cunctum ejus apparatus et signa ³⁵⁰ ceperunt.

1093. Obiit abbatissa Eugenia Sancti Benedicti monasterii Materiensis mense Octobris ³⁵¹. Et in eodem mense ipsius anni Urbanus papa venit Materiem, et applicuit cœnobium ³⁵² sancti Eustachii cum grandi plebe hominum suorum.

1095. De mense Aprilis in nocte quinta feria ³⁵³ subito visi sunt igniculi cadere de cœlo quasi stellæ per totam Apuliam, qui repleverunt universam superficiem ³⁵⁴ terræ. Et ex tunc ³⁵⁵ cœperunt Galliæ populi pergere, immo totius Italiae, ad sepulchrum Domini cum armis, ferentes in humero dextro crucis vexillum ³⁵⁶.

1096. Rogerius comes Siciliae cum 20 milibus Sarracenorum et cum innumera ³⁵⁷ multitudine aliarum gentium, et universi comites Apuleæ obsederunt Amalfim ³⁵⁸, et cum ibi perseverarent, subito ³⁵⁹ inspiratione Dei Boamundus cum aliis comitibus et plus quam 500 equitibus, facientes sibi signum crucis super pannos in humero dextro, reliquerunt obsidionem ³⁶⁰; et transfretantes perrexerunt in regiam urbem, quatenus cum Alexii imperatoris auxilio bellandum ³⁶¹ cum paganis pergerent ³⁶² Hierusalem ³⁶³ ad sanctum sepulchrum domini Jesu Christi, redemptoris nostri.

1097. Boamundus cum comite Sancti Egidii et cum comite Normanniæ et aliis ³⁶⁴ comitibus occidentis cum innumero multitudine in mense Aprilis a regia urbe se moventes transfretaverunt, et ceperunt ³⁶⁵ terras, quas Turchi imperatoribus abstulerant: et facto bello cum Turchis, victoriamque Christus suis concessit christianis; fertur enim fuisse de paganis 140 milia ³⁶⁶. Hoc autem est juxta Nicenam civitatem.

1098. De mense Octobris apparuit stella cometis, et christiani bellando venerunt usque Antiochiam, et obsederunt eam. Et de mense Aprilis comprehenderent interfecerunt ibi plus quam ³⁶⁷ 60 milia hominum. Iterumque commissa pugna, christiani vicerunt, et ceperunt multa spolia Tureorum. Et hoc anno comprehensa est Capua a Rogerio comite mense Maii.

1099. De mense Octobris papa Urbanus congregavit universalem ³⁶⁸ synodum (76) in civitate Bari, in qua fuerunt 185 episcopi. Et hoc anno in mense Junii in festivitate sancti Petri apostoli comprehensa D est civitas Hierusalem per pugnam a christianis, et

VARIÆ LECTIONES.

³³² navigium 1. ³³³ civitatem 2. 4. ³³⁴ regit 3. ³³⁵ a. c. *desunt* 3. ³³⁶ p. fluvio ventris procedente defunctus est 3. ³³⁷ p. v. e. e. *desunt* 1. 2. 1^a. ³³⁸ 1. *addit hoc loco quæ ibi et anno sequenti leguntur*: filius prædicti roberti ducis factus est dux; ita et 1^a. 2. ³³⁹ omnia hujus anni *desunt* 2. ³⁴⁰ quondam 4. *deest* 3. ³⁴¹ comesos 2? 4. ³⁴² briziorum 1. ³⁴³ briziorum 2. ³⁴⁴ brutiorum 3. 4. ³⁴⁵ abrucezi 1^a. ³⁴⁶ melfia 2. ³⁴⁷ trevia 2. 4. ³⁴⁸ trecia 3. *ita et infra*. ³⁴⁹ deten. 3. ³⁵⁰ retin 4. ³⁵¹ a. vivente adhuc p. 2 — 4. ³⁵² viv, adhuc *desunt* 1^a. ³⁵³ spatio relicto. ³⁵⁴ admirandum in modum *addit* 4. ³⁵⁵ jordanus 3. ³⁵⁶ orientani 1. ³⁵⁷ insignia 3. ³⁵⁸ le bandere 1^a. ³⁵⁹ decembris 1^a. 2. ³⁶⁰ ad c. 2? 4. ³⁶¹ n. die quarte ferie 2. 3. n. die IV. 4. ³⁶² u. terram 1. ³⁶³ exterius 1. ³⁶⁴ signum 4. ³⁶⁵ segno 1^a. ³⁶⁶ nimia 1. ³⁶⁷ amaltici 1. 2. ³⁶⁸ *deest* 1. ³⁶⁹ obseditio- nem 1. ³⁷⁰ bellando 2 — 4. ³⁷¹ perrexerunt 1. ³⁷² iherus 1. *constanter*. ³⁷³ alii 1. ³⁷⁴ omnem terram quam 4. ³⁷⁵ centum quadraginta milia 1. ³⁷⁶ CXL^m 1^a. ³⁷⁷ CL milia et XL milia 2. ³⁷⁸ centum milia e XL milia 3. ³⁷⁹ 150 milia 4. ³⁸⁰ p. q. *deest* 1. ³⁸¹ *deest* 3. ³⁸² universam 4.

NOTÆ.

(74) I. e. Constantinopolim.
(75) Anna VI, p. 162.

(76) Anno 1098.

omnes, quos ibi invenerunt, occiderunt. Fertur autem occisa esse ibi 200 milia hominum. Et tunc levaverunt sibi christiani regem Gotofredum, qui fuerat Suevorum dux. Et de mense Julii prædictus papa Urbanus obiit, et electus ³⁶⁹ est Paschalis papa.

1100. Mortuus est Gotofredus prædictus ab urso ³⁷⁰, egrediens a saltu ³⁷¹, quem antea ³⁷² cum ³⁷³ fortiter leriens ³⁷⁴.

1101. Comprehensa est Cæsarea a christianis et

A ad solum usque peruncta. Et in hoc anno de mense Septembris mortuus est Goffridus comes, et Alexius ³⁷⁵, filius ejus, intravit Materiem, et superiora ³⁷⁶ cœperunt habitari ³⁷⁷ a Montensibus ³⁷⁸. Hoc anno obiit Arnaldus archiepiscopus Acherontinus, et Rogerius comes Siciliæ ³⁷⁹ in mense Junii ³⁸⁰.

1102. De mense Novembris obiit Stephanus abbas Materiensis, et Symeon abbas successit ei. Et in mense Maii electus est Petrus Acherontinus archiepiscopus ³⁸¹.

VARIE LECTIONES.

³⁶⁹ elevatus 3. ³⁷⁰ ursa 3. ³⁷¹ e. ex alto 1. ³⁷² ante 1. ³⁷³ ipse 2? 4. ³⁷⁴ ferierat 2? 4. ³⁷⁵ alexander 2. 4. alexii 3. ³⁷⁶ super ea 1. superia 2. supra 3. *vacat* 4. et s. c. h. a. m. *desunt* 1^a. *spatio relicto*. ³⁷⁷ habitare 1. ³⁷⁸ a montisibus 1. Amantensibus 3. ³⁷⁹ deest 1. ³⁸⁰ julii 4. ³⁸¹ Finis 3. Finis Lupi Protospate 4.

ANNO DOMINI MC.

EPISTOLA ENCYCLICA MONACHORUM MAJORIS MONASTERII TURONENSIS DE MORTE BERNARDI ABBATIS

(MABILL. Annal. Bened., V, 668).

In Majori Monasterio ex hac turbulenta vita hoc anno (1100) ad cœlestem requiem migravit piissimus abbas Bernardus, postquam sacrum hunc locum annis amplius quindecim per varias turbas rexisset, ejusque regularem disciplinam et libertatem strenue conservasset. Encyclicam de ejus obitu epistolam scripsere de more Majoris Monasterii fratres, in qua orbitatis suæ intolerabilem dolorem testantur.

Omnibus Ecclesiæ Dei ubicunque diffusæ filiis et filiabus, Domini servitio dicatis et conservis suis et comparticipibus spei, quæ est in Christo. Majoris Monasterii fratres mutæ charitatis in omnibus bonis participationem.

Quoniam, Apostolo docente, nos omnes qui Dominum Jesum contitemur, si fidem nostram male vivendo non mortificamus, membra corporis ejus, quod est Ecclesia, esse didicimus; cum autem patitur unum membrum, cætera commembra oportere compati, eodem insinuante, non ignoramus. Vobis commembris nostris, ut nobis compatiamini, sicut ratio charitatis exposcit, orbitatis nostræ importabilem passionem nuntiamus. Orbati sumus etenim patre nostro Bernardo, viro admodum venerabili, utpote vere, quod primum est, catholico, dulci, sapienti, pio, et ut quid de eo sine errore sentire debeatis breviter pandamus, actu et habitu veræ religionis et sanctitatis reverendo. Unde absque dubitationis hæsitacione confidimus quod ei sit præclarus quietis locus in sanctorum beatifica mansione præparatus. Sed quoniam nullum ita circumspice vel climate vivere in hujus ærum-

B nosa carnis mortalitate, cui nihil mundanæ contagionis inhæserit, et probatissimorum sanctorum exemplis et divinæ Scripturæ testimoniis cognovimus, ei aliquid earneæ rubiginis, quod purgatoriiis pœnalibus sit expiandum, ex parte aliqua inhæsisse formidamus. Illic est quod petimus, in quo a vobis piæ compassionis adjutorium postulamus, scilicet ut ne forte propter aliquam earneæ fragilitatis maculam januam debitæ quietis ad tempus purgationis ei contigerit obfirmari, vos orationum vestrarum clavibus et piarum oblationum impulsibus impetretis festinantius aperiri. Rogamus etiam ut pro nobis communem omnium exoretis Creatorem, quatenus ad beneplacitum suum vivere, et nos regere faciat Patris defuncti successorem. Et quoniam pius Pater noster C vir sanctæ severitatis fuit, et non solum verba peccatriciæ, sed et vana et scurrilia, et quæcunque modo inutilia exosa habuit, et ab auditu suo, quantum potuit, rejecit; sanctitatem vestram precamur ut versum nœnias et derisiones, quæ potius quam prosint defuncto, facientibus accumulanti annationem, ab hæ charta summovea-

tis, tantumque simpliciter locorum vestrorum nomina, et quid pro defuncto Patre nostro et pro nobis feceritis adnotetis, ut quid etiam nos pro vobis debeamus facere cognoscamus, sicque præceptum apostoli Jacobi complentes : *Orate pro invicem ut salvemini*, ad Salvatorem nostrum nos mutuis orationibus pertrahamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat cum

A Patre et Spiritu sancto unus beatus et beatificans Deus per omnia sæcula sæculorum Amen.

Obiit autem hic piissimus Pater noster anno ab incarnatione Domini 1100, indictione viii, epacta vii, concurrente vii. idibus Aprilis, in ipsa hebdomada Paschæ, Sabbato quod est in Albis, in ipso dici exortu, tanquam qui de tenebris egrederetur ad lucem.

ANNO DOMINI MC.

BRUNO

NOTITIA HISTORICA IN BRUNONEM

(Oudin. *Script. Eccles.* II, 968.)

Bruno quidam hoc anno 1100 vel 1110 claruit, de quo plura scire non licuit. Fuisse videtur ætatis ejusdem cum Alulfo sub sæculi xii initium, qui ambo Collectaneum Paterianum ex opusculis divi Gregorii in libros Scripturæ compositum, injuria temporum perditum, reparare veluerunt. De Alulfo hæc habet Hermannus in *Historia restorationis monasterii Sancti Martini Tornacensis* tomo XI *Spicilegii*, num. 33, pag. 395 et sequentibus. « Is primum clericus, deinde monachus in præfato monasterio, armarii seu cantoris officium 47 annis tenuit, omnesque libros beati Gregorii sæpius relegens, imitatus Paterium, universas tam Veteris quam Novi Testamenti sententias ab eo expositas excerpens, tres exinde codices composuit, et quantum de valde utilibus sententiis superaddidit, eisque *Gregorialis* nomen indidit. » Hæc Hermannus de Alulfo, qui *Gregorialem* componens ad imitationem Paterii, illius operis jacturam, cui prima pars tantum superesset, resarcire voluit. Alter autem qui resarciendæ Paterii jacturæ laborem suum contulit, fuit ille Bruno de quo loquimur, qui cum Collectaneum Paterii in libros Veteris ac Novi Testamenti ex Gregorii libris conscriptum et injuria temporis perdi-

tum cerneret, reparare jacturam eandem voluit. Unde quia operis Pateriani seu Collectanei in libros Scripturæ potiores pars prima tantum superstes esset, addidit primæ huic Paterii antiqui parti, partes secundam et tertiam, ipso nomine etiam Paterii relicto, hic Bruno de quo loquimur; unde contingit ut in mss. omnibus bibliothecarum, Paterii credantur, quia illius nomine insigniuntur. Spectant tamen hæ partes secunda et tertia Paterii ad Brunonem, ut ex epistola Brunonis ad Wernerum quemdam constat, quam Benedictini monachi ediderunt in editione ultima Operum divi Gregorii papæ omnium, Parisiis, quatuor in-folio voluminibus anno 1705 facta, tomo IV, parte II, sub præfationis finem, quam operi Pateriano a se edito præmiserunt, Ex hac igitur epistola. constat Paterium quem Benedictini monachi Galli velut genuinum et integrum produxerunt, esse mutilum, ac partem tantummodo primam ad Paterium pertinere; partes autem secundam et tertiam esse hujus Brunonis, qui anno circiter 1110 Paterium deficientem supplevit, illique duas partes adjecit, quæ temporum injuria perierant.

BRUNONIS GREGORIALE

(Vide *Patrologiæ tom. LXXIX, Opp. sancti Gregorii Magni tom. V, col. 681.*)

ANNO DOMINI MC.

BERNARDUS TOLETANUS

NOTITIA HISTORICA

(Fabric., *Bibliotheca mediæ et infimæ Latinitatis*, I, 234.)

Bernardus, archiepiscopus Toletanus, interfuit concilii Legionensi, Nemausensi et Gerundensi an. 1091, 1096 et 1097. Auctor Sermonum quatuor in antiphonam *Salve, Regina misericordiarum*, editorum inter Opera S. Bernardi Claravallensis.

BERNARDI SERMONES

(Vide Opera divi Bernardi, inter Patrologiæ tomos proxime edendos.)

ANNO DOMINI MC.

MANEGALDUS

NOTITIA HISTORICA ET LITTERARIA

FABRIC., *Biblioth. med et inf. Lat. IV, 42*)

Manegaulus, Manegaldus, Manegeldus de quo Anonymus Mellicensis cap. 105. *Manegoldus presbyter, modernorum magister magistrorum, strenuus assertor veritatis fuit, a qua nec promissis nec minis schismatici regis flecti potuit. Quin imo in dissensione illi quæ inter Gregorium VII et Henricum IV exorta fuit, pro tuenda justitia laboravit usque ad vincula. Eestit ad eum scripta quædam exhortatoria Ivonis episcopi Carnotensis epistola (quadragesima inter Ivonianas.) Hic textum Isaïæ prophete paginalibus clausulis distinxit. Super Matthæum vero glossas continuas scribit. Scribit quoque super Psalterium, opus præstantissimum, super topazium et aurum obryzum pretiosum. Hujus ut videtur opusculum pro Gregorio VII, sed jam defuncto, et post A. 1080, ante A. 1101, scriptum adversus Wolfelmum Coloniensem edidit laudatissimus Muratorius tomo quarto Anecdotorum Latinorum, Palavii 1713, 4° Quæ autem contra Epistolam Wenerici scripturum se promittit, nusquam exstant. Haud dubie idem *Manegundus* est, quem Henricus Gandavensis cap. 28, ait ingenii sui monumenta in expositione Psalmorum et Epistolarum Pauli posteris reliquisse. Huic Manegoldo Teutoni tribui a nonnullis Commentarios in Psalmos, Colonie 1536, fol., editos, Miræus ex Joan. Molano adnotavit, quos tamen Remigii Antissiodorensis episcopi esse communis est persuasio. Verisimile etiam clarissimo Muratorio visum de eodem mentionem fieri in Ptolemæi Lucensis Annalibus ad A. 1690: *Per idem tempus floruit in Teutonia quidam philosophus, cui nomen Manegaldus, cujus uxor et filia in philosophia fuerunt permarimar.* Anonymus apud Andream du Chesne tom. IV, de rebus Francor., pag. 89: *Hoc tempore**

*A tam in divina quam in humana philosophia floruerunt Lanfrancus Cantuariorum episcopus, Guido Longobardus, Maingaudus Teutonicus, Bruno Remensis, qui postea vitam duxit eremiticam. Fuit hic magister Manegoldus de Lutembach inter primos canonicos et præpositus canonicorum regularium Murbacensium in Alsatia, de quo Bertholdus Constantiensis in appendice ad Hermannum Contractum ad A. 1093 et 1098, et auctor incertus ad A. 1090, apud Urstium tom. II, pag. 83. Diversus adeo a duobus ejusdem temporis, Manegol-*lo* abbate S. Georgii in Suevia, quem a monachis suis occisum (1) refert idem Bertholdus ad A. 1100, et a Manegoldo Raitenburchensi decano, cujus librum pro defensione Gregorii VII compositum ipso adhuc vivente, tamen ab ipso non approbatum memorat Gerlachus præpositus Reichersbergensis apud clariss. Pezium tom. II Anecdotorum, parte II, pag. 491. Confer ejusdem prolegomena ad illum tomum pag. xxix sqq. et Diarium eruditorum Italiæ tom. XV, pag. 32 sqq. (Opusculum a Muratorio editum longe diversi est argumenti ac censuit hic Fabricius. Totus enim in eo est ut demonstret haud ita probanda esse veterum paganorum scripta ut omnia indiscriminatim admittantur, cum plura in eis esse evincat quæ dogmatibus fidei nostræ adversantur. Hæc contra Wolfelmum usque ad cap. 23 disputantur; tum vero duobus tantummodo capitibus de causa Gregorii VII agitur, quæ adjeisse se in præfatione operis auctor profitetur eo quod sciret Wolfelmum dominum papam Gregorium polluto ore lacerasse; ideo ait: *aliquid de illo adnectendum duxi.* MASSI.)*

(1) Acta Sanctor. tom. III, Februar. pag. 52.

L. A. MURATORII
IN OPUSCULUM SUBSEQUENS ADMONITIO

(Anecdota Latina IV. Palavii 1713.)

Ex codice ms. 305, lit. S. Ambrosianæ bibliothecæ descriptum est hoc opusculum. Ejus auctor nomine tantum ac magistrali munera mihi notus, cætera ignotus, de illo nihil afferentibus celebrioribus historiæ litterariæ scriptoribus. Neque porro mihi aut satis otii ut exquiram, aut satis librorum ut inveniam aliquam

de illo et de Wolfelmo Coloniensi fortasse ampliorem notitiam. Quod memini me legere olim, in elariss, Baluzii Miscellan. tom. IV memoratur *Manegaudus* quidam, qui vixisse et scripsisse nonnulla videtur circiter an. c.h. 1150. In schedis quoque meis mss. reperio brevem catalogum librorum nondum editorum exhibitum olim eruditissimo Holstenio, Bibliothecæ postea Vaticanæ præfecto, ubi hæc habentur : *Manegaldus* vel *Menegaldus*, Latinus historicus : *Historia ecclesiastica*. Qui plurima e Trogo Pompeio et Justinio quoad profana transcripsisse videtur. Initium operis hoc est : *Assyriorum regum potentissimus olim fuit Ninus, qui bellum finitimis inferens regibus*, etc. Sequitur adnotatio. *Lucas Holstenius : Io credo che sia un Manigollo..... auctor nullius iudicii nec pretii, quorum centurie reperiuntur passim in bibliothecis monasteriorum, qualis Petrus Comestor, Vincentius Bellocensis, aliique ejus farinae consarcinatores, qui cum nullum suis historiis initium reperire possent, ab exordio mundi repetebant, ut mali poetæ Trojanum bellum gemino ordiuntur ab ovo. Forte sub finem ad particularem alienius gentis Historiam, et ad sui tempora delabitur, quæ usui esse possent ad illorum temporum cognitionem : quod de proximo, et in præsentem desperandum. At incertum mihi an ista ad Manegaldum sive Manegaudum nostrum aliqua ex parte pertineant.*

Quo tamen tempore scriptor hic floruerit, conjectura assequi non difficile possumus. Agit ille de celebratissimis Gregorii VII pontificis maximi controversiis cum Henrico IV imperatore, atque ita agit ut rem non antiquam, sed recentem, et lites ante paucos annos agitatae, non obscure innuat. Carpit enim cap. 22 in Wolfelmo ejusque sociis *contentiones et dissensiones quibus eos operarii carnis maxime totis his temporibus studuistis*. Tum cap. seq. apertius de his agit, Gregorii VII causam defendens, atque inter cetera scribit : *Non defuerunt eo tempore viri magni et religiosi, quibus iniquitas tanto non placuit; hodieque supersunt in eodem regno, Teutonico, quam plurimi, qui miserante Deo nondum Baal genua curaverunt*, etc., infra subdit : *Pudori saltem vestro sufficere poterant discreti viri in circuito vestro constituti*, etc., *schisma vestrum libera detestatione impugnantes*. Schismate igitur adhuc sejuncti erant ab apostolica sede Germani Henrico faventes, et adhuc nulla fere civitas, ut ipse ait, *in tota Latinitate* erat quæ non haberet divisum in varia studia populum, his pro Gregorii VII, jam vita functi, memoria, illis vero pro Henrico IV, ut reor, vivente pugnantibus. Addit insuper Manegaudus : *Vos ad irritandum Altissimum, et augmentum profanationis, in sacrificiis vestris pro Wiperto tanquam Patre et pontifice animarumstrarum divinarum elementum imploratis*. Quæ omnia suadere videntur adhuc in vivis fuisse Guibertum antipapam cum hæc scriberet Manegaudus. Reliqua legantur quæ idem auctor habet capite primo et postremo, ac tandem, ni fallor, statuatur, compositum fuisse opusculum istud ante annum Cb. millesimum et centesimum primum, quo verisimilius est e vivis excessisse pseudopapam Guibertum aut saltem non longe ab iis temporibus. In eam itaque sententiam feror non alium fuisse opusculi hujus scriptorem a Manegaldo, cujus mentionem forte ostendi in Annalibus Ptolemæi Lucensis, pag. 952. tom. XXV Biblioth. Patr. Ita vero scribit historicus ille ad annum Christi 1090 : « *Per idem tempus floruit in Teutonia quidam philosophus, cui nomen Menegaldus, cujus uxor et filiae in philosophia fuerunt permaximæ.* »

Juvabit autem hinc dicere cap. 4 rationem cur veteres Christiani antipodas negandos sibi censerent. Nimirum qui eos statuebant, tellurem excogitavit in quatuor habitabiles partes divisam, quarum duæ saltem a reliquis præciæ ita essent causa interposite zonæ torridæ, ut nullum hominum inter eas commercium intercedere posset : quare his positis excidebat certissimum, divinitusque traditum dogma de humani generis ex Adamo propagatione, et de annuntiando Evangelio per totum terrarum orbem. At Colymbus, ac ceteri Americæ Indiarumque lustratores primi, tum ethnicorum hypothesim, tum Christianorum metum hac de re omnem sustulere. Deinde cap. 23 discas historiam rerum gestarum a Gregorio VII papa elucubratam fuisse per Salisburgensem archiepiscopum, quem Gebhardum sive Gebehardum fuisse arbitror, in Baronianis Annalibus memoratum. An autem Historia hæc idem sit ac *epistola S. Gebhardi archiep. Salisburg. ad Hermannum Metensem*, quæ a Tengaegelio edicta est Ingolstadii an. 1612 inter *Vetera Monumenta contra schismaticos*, etc., aliorum erit inquirere. Iterum habes cap. 24 auctorem epistolæ ejusdam dolose admodum et calumniose contra Gregorium VII fuisse Wiricum Trevirensis magistrum, qui Verdunensis episcopi personam induit. Tu reliqua ad theologiam et philosophiam spectantia perpende.

MAGISTRI MANEGALDI

OPUSCULUM

CONTRA WOLFELMUM COLONIENSEM

Cum nuper in hortis Lutebach conveniremus, A divinis litteris eruditum, innata feritate et studio et more scholarium de Scripturis, quæ tunc inter manus erant, sermo mihi contra te oriretur, multa oratione decursa in hoc quasi quemdam nodum incidimus, et trahere cœpimus contentionis funem, ut tu pauca, quæ tibi displicerent, philosophos, atque Macrobius De somnio Scipionis, de quo tunc verbum erat, dixisse contenderes; ego e contra plurima fidei et salutis nostræ contraria in ipsis me invenisse assererem; ac eo usque curus verborum prolapsus est, ut facile patere posset aut te parum

contradicendi, quæ nescire velle defendere, aut si ita sentire ut dicebas, plane a rationibus sinceræ fidei deviasse. Et quia contingere solet quosdam strepitum verborum et superficiem narrationis attendere, non expendere sensum mentemque scribentis, velut qui sine gustu et odoratu radicem quidem rerum, sed vim saporis et odoris sensu perditum non discernunt: quosdam vero per orationum sonum sensuum secreta rimari, et sicut frigida exterius seponunt a calidis, ita interior bona discernunt

a malis, quæ tanto validius reprobant, quanto in bonis fuerint delectati; ideo accessi propius, et per te ipsum cognovi morbum tuum: obtestans utrum ita tibi in perceptione illarum sententiarum acquiesceres ut eas erudentibus non intelligeres esse damnosas, hic satis temerarie respondens subiecisti nescire te quidquam in eis, quod multum tuus animus aspernaretur. Itaque multis a te conviciis lacessitus furibundum minantemque reliqui. Propono ergo aliquid inde ad te scribere, ut in eorum libris et sensibus de quorum errore dissimulas, manifeste cognoscas hæreticam pravitatem contineri. Simul etiam arbitratus sum de domino papa Gregorio, quem polluto ore laeeras, aliquid adnectendum, ut recogites quia amplioris peccati causa solet esse præcedens peccatum.

CAPITULATIO SEQUENTIUM.

- CAP. I. Quod non omnes philosophorum sententiæ abjiciendæ sint, sed illæ, in quibus decepti sunt, et decipiunt, et de Pythagoræ sententiâ de anima valde detestanda.
- CAP. II. De Platone, et ejus involucriis, quibus ostendit ex quibus constet anima, et quod in distantia penetret corpus.
- CAP. III. De diversis sententiis philosophorum de anima.
- CAP. IV. Quod in mensurando solem, et lunam, et habitabilibus maculis decepti sint, et si quis inde Macrobio crediderit, in fide facile periclitetur.
- CAP. V. Quod secundum Apostolum talia probanda sunt, et ad sobrietatem Christianæ regulæ rescanda.
- CAP. VI. De non sana eorum confessione, et de casu Origenis, qui se nimis eorum dogmatibus affecti.
- CAP. VII. De sancto Spiritu, et ejus sani et moderata doctrina, quod superbos deserat, et immundo Spiritui dissecandos permittat.
- CAP. VIII. Quod philosophi patriarcharum benedictionibus privati nihil digne de Trinitatis mysterio sentire meruerint.
- CAP. IX. Quod a Spiritu maligno talia orta sint, et divisionis auctor idololatriam multis argumentis texerit.
- CAP. X. Quod ipsi sunt Aegyptii a nobis depravandi, et quod nobis eloquiorum thesauros et ornatus paraverint.
- CAP. XI. De Deo, quem habemus loquendi materiam, et de recta confessione, et creatione angelorum, et hominum, circa quorum casum sententiâ Domini misericorditer temperata est.
- CAP. XII. De præceptis obediendi, quibus homo reparatur contemptis mandatis, quæ reparatio multis modis designata sit, ita ut casus priorum patrum ad designandam magnitudinem gratiæ permissi sint, sicut David, de ejus genere Auctor ventis natus est.
- CAP. XIII. De prophetis duos adventus prævidentibus, ac desiderantibus.
- CAP. XIV. Quod ordinatis quæ oportuit, Deus de

- A Virgine natus sit, destructa philosophorum consequentia.
- CAP. XV. Qua provenit natus sit.
- CAP. XVI. De Deo nato quod omnis veritas Scripturarum ab eodem aperta sit, et de suscitatione animarum, et doctrina humilitatis.
- CAP. XVII. De simplicitate Petri apostoli, et merito fidei suæ.
- CAP. XVIII. De duobus sacramentis regenerationis et refectionis ante passionem in Cæna institutis.
- CAP. XIX. Quod in cruce Jesu Christi sit remissio peccatorum, et redemptio omnium, et priorum sanctorum.
- CAP. XX. De gloria resurrectionis, et quod discipuli, non ad philosophandum, sed ad vitam æternam annuntiandam vocentur.
- B CAP. XXI. De adventu Spiritus, et quid in eis effecerit, et quod in præsentibus non sit perfectio, sed inchoatio beatitudinis.
- CAP. XXII. Quod breviter de istis dictum sit, ut ostendatur quantum periculum sit acquiescere illorum scripturis, qui nihil de corporum resurrectione norerunt, et quod eorum definitio destructa sit et hoc spiritus carni subditus non capit.
- CAP. XXIII. Quod Teutonici quidam ab obedientia, et unitate Romanæ Ecclesiæ exciderint, dicentes se non habere pontificem nisi Cæsarem.
- CAP. XXIV. De epistola ab eis contra sanctum papam Gregorium facta, et quod ei epistolæ per gratiam Dei respondendum sit.

CAPUT PRIMUM.

- C Primum discretionem legentium volumus esse præmonitam nos id nequaquam de philisophis suscepisse, ut omnes eorum sententias damnabiles sentiamus, quarum quasdam pro sua subtilitate vix penetrare sufficimus, quasdam vero a sanctis viris susceptas non ignoramus. Verum temeritatem tuam velle compescere, qui sic eorum subtilitates commendas, ut multifarios errores figmentis illis implicitos non attendas. Neque enim in illis usque adeo primi parentis culpa dotem naturæ damnaverat, quin secundum humanas rationes quarundam rerum communitates, et discrepantias diligenter satis commodeque distinguere, quantum homo de se ipso præsumere poterat. Sed quia sine Spiritu illius erant, qui docet omnem veritatem, ejus sapientiâ attingit a fine usque ad finem fortiter, ac disponit cuncta suaviter, necesse erat sicut homines, et ideo mendaces, eos interdum fines veritatis excedere, et semel suscepto patrocinio falsitatis per varia deceptionum argumenta raptari. Inde fuit quod Pythagoras inter primos duces hujus traditionis quibusdam utiliter inventis et traditis, eum tandem rationalis animalis scrutaretur arcanum, et eam naturam, quæ sine auctore naturæ male sciri potest, mortali ratione persequi et comprehendere niteretur, exinanitum ejus ingenium ad tantam demum bestialitatem redactum est, ut humanam animam perpetua ratione donatam aliquando irrationabilem fieri

mentiretur. Eo scilicet modo quo a simplicitate sui dimota voluntate incorporandi ad hæc infima laberetur; quæ quidem si in primo corpore male viveret in præsentis sæculo, vel aliquo sæculorum futurorum, quorum infinitam seriem promittebat, corpus deterius sortiretur, et ita multiplicatis sceleribus ad hoc ultimum deveniret, ut qui ante fuerat homo, ad vivificandum quodlibet fœdissimum corpus, horribili carcere truderetur. Ecce ad quem proventum sublimis meditatio illa evaserit qualemque necessitatem secundum stultitiam cordis sui illi creaturæ, quæ ad imaginem, et similitudinem Creatoris omnium condita est indicare non expavit. Dic, queso, si a sententia ista non dissides, quid honestæ spei concipere potes, quidve de illorum beatitudine expectas, qui in perfecta corporum et animarum resurrectione duplicem stolam recepturi sunt, secundum ea quæ interim oculus videre non sufficit, nec auris audire, quæ videlicet in abundantia gratiæ et gloriæ suæ præparat Deus diligentibus se? Hoc enim sensu philosophico fit, ut tu et cæteri complices tui in regno Teutonico constituti, qui ab apostolica sede, et obedientia sancti papæ Gregorii dissensistis, et ob innumera flagitia damnationis sententiam excepistis, a præsentis corpore separati in futurum sæculum corpus turpius subintretis, quod cum rursus ferina contagione pollueritis per infinitas species animandorum corporum præcipitati, ad ultimum in visceribus terræ ac sordidis locis conclusi æterna salute in perpetuum careatis.

CAPUT II.

Verum nec in tempore illo a succedentibus philosophis, qui dignius de se ipsis senserunt, crudelitas (f. credulitas) ista approbata est, sed per leviores insanias temperata, inter quos Plato acutius cæteris rerum primordia perscrutatus compositionem animæ quibusdam involucris prægravavit, et ex individua et dividua essentia, naturam eadem et diversam constare affirmans, sic cœlestis, et terrestria corpora per ipsam vivificari commentatus est, ut ille vigor perpetui ignis pro natura corporum a se vivificatorum propriæ virtutis dispendia pateretur. Quod Macrobius Ciceronem, Virgilium et alios Latinos philosophicæ disciplinæ sectatores sensisse testatur, sicut manifestius cognoscere poterit qui tractatum ejus *De somnio Scipionis* videre curabit. Hic itaque sicut per introductum discipulum suum Timæum commemorat, ut per quædam quasi deliramenta a numeris tracta consideratione eandem animam quodlibet animatum corpus indistanter penetrare et vivificare ostenderet, cum de Deo fabricante animam loqueretur, prædictarum essentiarum commistionem fermentum appellans; *Primam*, inquit, *ex omni fermento partem tulit, hinc sumpsit duplam partem prioris, tertium vero hemiolium secundæ*, et alia quædam, quæ pro nihilo ad memoriam reduceremus, quoniam ipsa suæ obscuritatis insolentia animum auditoris obtundunt. Si quis vero ea audire desiderat, ab eodem Platone, sive a Macrobio, qui

A easdem tenebras quodammodo elucidandas suscepit, hæc animadvertere poterit; mirum tamen erit, si non audita contemnat.

CAPUT III.

Habes ibidem coadunatos Pythagoram, Platonem, Xenocratem, Aristotelem, Possedonium, Hippocratem, Heraclitum, Zenonem, Democritum, alium, Heraclitum, Crisolaum, Hypantum, Anaximenem, Empedoclem, Parmenidem, Xenophontem, Boetem, atque Epicurum, quorum plures diversis errorum spiritibus devii, et sensu carnis suæ inflati, tanquam per quædam abrupta dispersiti, contra se dissonas et controversas sententias in animæ suæ iudicio ediderunt. Quorum Plato, quod ad verum satis videtur accedere, animam definivit essentiam se moventem, alius numerum se moventem, alius entelechiam, quod interpretantur *corporis formam*, alius harmoniam, alius ideam, alius exercitium quinque sensuum, alius tenuem spiritum, alius lucem, alius stellaris essentiae scintillam, alius spiritum concretum corpori, alius spiritum insertum atomis, alius de quinta essentia, alius ignem, alius acrem, alius sanguinem, alius ex terra et igne, alius ex terra et aqua, alius ex aere, et igne et spiritu mistam. In tam varia igitur divisione considera si te unum omnibus sano sensu accomodare possis, ac si consentire potes animam tuam jure sanguinem nuncupari, dic rogo, quæ cælorum regna exspectes? Hoc enim modo tu constans, sanguis et caro, regnum Dei possidere non potes.

CAPUT IV.

Quod autem de sphaera, orbibus, et cœlesti harmonia, de fallaci mensura solis et lunæ, et orbis terræ, de quatuor habitabilibus maculis in circuitu terreni puncti secundum fidem tui Macrobi constitutis, et de antipodis, seu Antocis per eas inconmeabiliter dispositis affirmatur, in quantum periculum talia dicantur, parum mihi attendisse videris. Suscepto enim semel, quatuor habitationes hominum esse, quorum ad se invicem nulla penitus possit esse per naturam commeandi licentia, dic, age, quomodo verum erit, quod sancta et apostolica rationabiliter confitetur Ecclesia, Salvatorem videlicet, per primos Patres ac ipsis, ut ita dicam, hujus mundi cunabulis præsignatum et a patriarchis et prophetis consequenter multifarie et multis evidentibus modis præfiguratum, tandem in plenitudine temporis, ineffabilibus humilitatis et charitatis suæ operibus cognitum ac clarificatum, in salutem totius humani generis advenisse, si tria hominum genera excepta sunt, quæ prædictus Macrobius præter hanc habitabilem quam incolimus secundum zonarum cœli et terræ temperiem posse esse persuadet, ad quæ tantæ salubritatis notitia pervenire non potuit? Ubi est, quod ille fidelis quem invenit Dominus virum secundum cor suum, in spiritu veritatis clamat: *Ante conspectum gentium revelavit justitiam suam Deus*. Et ibidem: *Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri*, si aliqui fines terræ sunt ab hominibus, inhabitati, ad quos sonus pro-

phetarum et apostolorum nostrorum prohibente natura per inaccessibiles aquarum, frigorum calorumve distantias transire nequivit?

CAPUT V.

Equidem legi hæc tecum. et, ut recorder, frequenter dicere solebam hæc ita debere accipi, ut spheræ tantum notitia haberetur, non ut veritate munita crederentur, quia secundum Apostoli præceptum omnia probanda sunt, et puro mentis intuitu examinanda; quoniam sicut in his quæ sensibus subiecta sunt, ita quoque in intellectualibus, præsertim in scientiis, tam multæ et variæ species sunt, ut nisi spiritus pietatis adsit, cujus regula dirigamur, cor hominis pravum et inserutabile pronum sit verisimili ratione seduci; et nisi sobrietate quadam intelligentia refrenetur, aliquando in altum elata ipso tandem tumore in immensum crescente rumpetur, quandoque vero sinistrorsum nimis ad ima devergens in tenebras fatuitatis submergetur. Providebat hoc animus Apostoli, Spiritus sancti gratia illustratus, qui inter regulas fidei quas nobis imitandas præfixit, summo opere admonuit, *non plus sapere quam oportet, sed sapere ad sobrietatem*. Proinde cum aliquid menti nostræ occurrit quod ipsa sui sublimitate atque probabilitate delectat, habemus quadraturam Christianæ doctrinæ, quam intellectis et cognitis juxta ponere debemus, et si quid de meditationibus nostris excesserit, ad normam illius festinato judicio resiccare. Ita et damnable errorum periculum devitari, et philosophorum peritia, quæ tanquam superflua quædam immensitas nostris studiis apta est, commode salubriterque poterit, famulari. Ut autem indissimulabiliter pernoscas quam perniciosum sit eorum imitari fidem quorum ingenium admiramur, aspice quid prætendat in prima parte sui philosophicæ confessionis assertio, quam ab eisdem sumptam Macrobius libro suo apponendam curavit his verbis.

CAPUT VI.

« Deus, qui prima causa et est, et vocatur, unus omnium, quæ sunt, quæque videntur esse, princeps et origo est. Hic Deus superabundante majestatis fecunditate de se mentem creavit. Hæc mens, quæ vocatur, quæ patrem incipit, plenam similitudinem servat auctoris: anima vero de se ipsa creat posteriora respiciens. Rursus anima vocatur; patrem qua intuetur induitur, ac paulatim regrediente respectu in fabricam corporum in corporea ipsa degenerat. » Nonne si horum verborum sensibus acquieveris, denovo suscitare videris multos errores qui in primo statu Ecclesiæ vigili solertia Patrum convicti et suffocati sunt? Inter quos Arius inæqualitatem personarum in simplicitate divinitatis inducit. Manichæus autem partem divinitatis degenerem diabolum, eundemque malarum creaturarum conditorem affirmat, quorum nefanda perversio quantas strages fidei dederit, quantumque fructum malitiæ fecerit, nullus qui ecclesiasticas historias legit, ignorat. Cujus philosophicæ muscipulæ laqueum

A Origenes magnus vir in Ecclesia, et divinorum eloquiorum mirabilis tractator, tremendo Dei judicio evadere non meruit; sed cum post multos tractatus, quos utiliter et excellenter ad honorem sanctæ Ecclesiæ edidit, ad enodanda demum Cantica accessisset, asseruit, Patrem a filio, Filiumque a S. Spiritu non videri. Quod B. Hieronymus in epistolis suis significans, et tanti doctoris casum graviter ingemiscens: *Origenes*, inquit, *cum in aliis cæteros vicisset, in Cantico canticorum se vicit*. Cujus laudabile ingenium quandiu charitate duce incaluit, et ab apostolicæ doctrinæ lumine non recessit, per directum gradiens, altitudinem spiritualem intellectus salubriter aliis ministravit; ubi vero profunditatem sapientiæ et scientiæ Dei incomprehensibilem, et homini per se fatuo non potestate, sed dignatione capabilem, et rofani Græcorum dogmatibus, quibus se fortassis prius nimis affecerat, commiscere tentavit, sicut quando de resurrectione tractans soliditatem et veritatem resurgendorum corporum denegavit, miseranda humanæ fragilitatis sorte, vir egregius et sublimis considerationis, quasi de altissima specula lapsus gravissime corruit, exemplumque posteris factus est, cum quanta reverentia et timore divini consilii celsitudo et profunditas mysteriorum Dei attingenda sit, et ut quisque de se sciat quia quanto velocior est animæ suæ motus, tanto paratior illi casus est, nisi cum cautela et celesti præsidio moveatur. Quod Salvator discipulis indicat cum ante potestates mundi, quarum timore vel amore de Spiritu sancto facile labi possent, præ testimonio fidei sistendos præmunuit. *Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini; non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*.

CAPUT VII.

Hic est ille Spiritus qui disciplinæ effugit fictum, quem corpus peccatis subditum non meretur, qui unde vult recedit, et sine difficultate loci et temporis quocunque vult venit, et signaculum sui veniens secum affert: quod enim suggerit, rectum et pium est; quod emittit, robustum et sanum; quod fructificat, suavo et jucundum. In eo enim est gratia veritatis, per ipsum nobis est spes vitæ et virtutis. Cum habitaculum infantium ingreditur, desertos reddit, et cum frigenti et tenebroso cordi supervenit, vitiorum sedem puritatis tribunal facit. In præsentia sua nihil fatuum vel inutile esse potest; nihil diligit singulare vel dissonum, nil immoderatum amat; ipse enim modus et immensurabilis mensura est; omne donum ei sufficiens est, quia etsi desiderio meo parum videtur quod mereor, in plenitudine tamen corporis Ecclesiæ, quam ipse Deus vivificat, totum possidens nullius egestatis detrimento confundor. Hic itaque Spiritus cum mentem de se præsumentem cernit, quia amator humilitatis est, superbiæ locum contemnit, et quia ipse unus et idem sic gratiarum suarum dona multiplicat, ut tamen per distributionem illam unum simplex et verum inso-

lubilis charitatis corpus efficiat, scissuras et scandala detestans. Quo fit ut animam sectionibus vacantem Spiritus immundus invadat, eamque suis qualitatibus et potentiis informatam miserabiliter distrahat, et per varios errores disceptam ad perditionis interitum perducat.

CAPUT VIII.

Hoc contingit his de quibus loquimur, quos prior ætas gentilium philosophos appellavit, quorum patres a patriarcharum Israelitici populi genere profuentes, hæreditariis benedictionibus privati, vera Domini Dei nostri notitia caruerunt, eandemque ignorantiam jacturam filiis suis reliquerunt, donec semen benedictum venit, cui hæreditatio gentium debebatur. Interim ergo naturali fame torqueri cæperunt, et sicut qui panem in cante, seu in silice aurum, et solem in cavernis terræ quærunt, ita in inquirenda natura rerum, et cognoscenda universæ fabricæ mundi subsistentia, et elementorum concordia discordia alii occupati, alii autem in causarum proventibus dignoscendis, quos indici sibi fatali necessitate per concursum planetarum et siderum opinati sunt, his quasi devitiis disparati, circa summum bonum frustra consumptis multis studiis erraverunt. Quod si inter eos exstiterunt quos purior liberiorque ratio stimularet aliquid esse insistentium, quod antiquius et melius ipsa creatura foret, cujus potentia totius creationis universitas ambiretur, cujus providentia sub certis ponderibus et numeris cunctorum existentium, contingenterque transeuntium series necteretur; tamen cum ad illud lumen inaccessibile, quod omne firmamentum omnemque cælorum altitudinem excedit, perventum est, ineffabilis Trinitatis venerandam adorandamque simplicitatem, ejusdemque simplicis majestatis trinum mysterium sentire nullatenus mervuerunt. Unde factum est ut tria sibi principia ponerent, artificem, formas, et materiam intelligibilem esse, mundum in mente divina collocantes, qui exemplum hujus sensibilis secundum numerorum rationem cuncta quæ sub sensibus casura erant, in se intelligibiliter contineret; in quibus principiis omnipotentiam Dei derogabant, nihil ex nihilo fieri sancientes. Hæc sunt in quibus addiscendi te multam operam consumpsisse gloriaris, quæ tecum ipse legi et lecta ex maxima sui parte reprobare curavi. Habebant enim difficultatis plurimum, utilitatis parum, salutis nihil. Cum tamen experiendi causa quorum evaderent insectarer, quasi per quosdam fumorum orbes imensis tractibus involutum, quo tandem vellent ponere admirabar, nisi quia suspicabar profecto quod nequaquam veritatis exitum promittebant.

CAPUT IX.

Talia sunt nimirum illius semina qui per superbiam Deo suo esse similis affectavit, quicum gentilium menses semel sibi permissas invasit, sublimia promisit, eduxit in altum, paravit casum. Nec potuerunt ad cavendos ejus dolos et mille nocendi artes mortalium corda sufficere, quia interdum indu-

cendo impietatem, pietatis spem gerit, laxat jura imperii, ut fautores sui in quamdam partem ad virtutem se erigant, in altera parte premit, ut familiari sibi fœditati subjaceant, et pro tempore suum inficit eorum bonum miserandoque nimis commercio de pretioso alieno vilitatem suæ confusionis circumtegit. Non locorum angustiam, non longitudo temporis incentivorum ejus spiculis renituntur. In promptu sunt ei secreta naturæ, illam solam arcem subintrare veretur cui præsidet ille Spiritus qui diligit sanctitatem. Illic tam potens et efficax, cum prostratam et jacentem prædictæ generationis massam conspiceret, cœpit in ruinas quas fecerat debacchari, et sicut est discissionis actor, animale hominem, in varia dogmata et contrarias sectas partitus est. Inde Socratici, Pythagorei, Platonici, et aliæ innumeræ professiones diversis tramitibus aberrarunt, et errores suos argutis inventionibus adjuverunt. Proficiente quoque et invalescente diaboli seminario, subsecuta est poetarum turba, qui tanquam joculariores ad nuptias idololatriæ concurrentes, figmentis et immodestis laudibus animas vana sectantium oblectati sunt; causa enim quæstus ad adulandum et maledicendum parati sceleratos principes et violentos prædones deificando, et inflatorum verborum tinnitu et sententiarum ornatu, nulla veri puritate munito, iuutili memoriæ et inani gloriæ serviendo, obscena et turpia quibusdam involueris adornarunt, et prout natura singulorum vigit, alii comædi, alii lyrici, satyrici, tragædi effecti multis phantasmatis animas peccantium seduxerunt, simpliciores quoque, qui honorem suæ conditionis sub profunda nocte ignorantiam non intelligebant, comparabiles, imo deteriores jumentis usque ad culturam lapidum et turpitudinem curaverunt.

CAPUT X.

Isti sunt Ægyptii quos dispensatio Dei sanctæ Ecclesiæ deprædandos exposuit, quorum spoliis faciem templi Domini adornamus, et naturale donum, quod ipse in superbia et abusione ad damnationem suam detinuerunt, amatores humilitatis in usus debitos reterserunt, nihil de suis juribus præsumentes, nil ascribentes sibi, nec quærentes quæ sua sunt, sed gloria regni æterni annuntiantes, simpliciter prudentes, et prudenter simplices, armaturam perfidiæ in cultu fidei transtulerunt, et scientiam inflatam et mortuam spiritu charitatis animaverunt. Hi sunt de quibus ad nos dictum est: *Alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis.* Omnis sapientia quorum in altissimis quæstionum puteis devorata est, in quibus fons aquæ salientis in vitam æternam a perscrutantibus non inventus est, sed copiosæ verborum divitiæ, et eloquiorum thesauri nobis, quibus scientia salutis in remissione peccatorum per viscera misericordiæ Dei donata est, commodissime præparati. Itaque laqueos et sensuum fraudes, quas velut aranea tabescentes et interiora sua exhaurientes vane conturbati stultorum imitationi prætexebant, tamquam retiaculum diaboli per-

rumpentes, cadaver idololatriæ nudum reliquimus, A et ornatum orationum et quarundam consuetudinum, quo vasa contumelie longo tempore morticinium suum celaverant, Salvatori et Liberatori animarumstrarum obtulimus.

CAPIT. XI.

Materia vero, circa quam suppellectilem verborum expendimus, idem ille nobis est, de quo nunquam satis potest esse quod dicitur, Sapientia videlicet Dei Patris, consubstantialis et coæterna illi cum Spiritu sancto, unus Deus immortalis, invisibilis, cujus solius honori et gloriæ cuncta cælestia, terrestria, et infera, voluntaria vel invita famulantur. Qui cum omnia quæcunque voluit, fecit in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis circa miserabile genus humanum, misericordii prudentia reflexit justitiam voluntatis, et charitate temperavit B fortitudinem potestatis. Non in aliqua parte suialiquo modo degenerans, sicut insusa philosophorum confessio persuasit, nunquam deficit; neque recipit aliquid essentialiter quod ipse incipiat esse et ante non fuerit; ubique totus, et nullas loci angustias sustinens: semper existens, sed conditor temporum, certus librator omnium numerorum et ponderum. De quo tunc recte sapit rationalis homo, cum pertimendam et laudabilem nimis ipsius magnitudinem recognoscit. Cujus sapientia et providentia infatigabiliter et sine errore non solum elementorum distinctionem, sed ex elementis constantium rerum causales proventus serie admiranda connectit. Ille est Dominus noster, et non est alius ad ipsam, qui cum in se perfectus foret, nec alieni favoris vel laudis indigentiam pateretur, secundum beneplacitum voluntatis suæ cælum, terram et universa quæ cæli ambitu continentur, Dominus universorum de nihilo condidit. Inter quæ nil æquale quidem sibi, sed simile, rationalem angelum creavit, et hominem, ut et in cælestibus invisibili Deo per innumera assistentium spirituum agmina æterna laus persolveretur, et in terris ab homine gratiarum nihilominus actiones pro facultate transitoria exhiberentur, et ipsa laudum exhibitio pro affectu expensa laudantium hoc tantum laudato Domino grata foret, quo ad consequendum æternitatis præmium laudantibus profuisset. Ab assiduitate cujus laudis prior ille destitit, qui cunctis sublimior factus erat; non enim eogente Conditor, sed ipso abundantia sui arbitrii abutente, et in superbia efferente, mentitus est sibi ipsi, immoderatam rapinam æqualitatis Dei arripere concupiscens. Unde quia altissimo Creatoris consilio irrecuperabiliter factus est casus ejus, cepit universitatem creationis circuire quærens quem ruinæ suæ asciret. Prætermisit legiones angelicas, de quarum stabilitate diffidebat; irrationabilem creaturam neglexit, cujus finem velocissimum sentiebat. In solum hominem, quem, sive staret sive laberetur, æternitati propagatum videbat, totius malignitatis suæ argumenta contorsit, totis nisibus in eo contendens imaginem abolere Factoris, ut sui simili-

lis effectus irrevocabilis damnationis judicio multaretur. Persuasit itaque, et auditus est; pugnavit, et vicit. Et licet pius Dominus figmento suo præter libertatem arbitrii, quia non peccare poterat, cautelam contulisset mandati: sciens tamen deceptibilem limum aliunde consilium superbiendi acceperisse, ita circa deceptum miserum severitatis suæ sententiam temperavit, quatenus et ex præcepto suo mortalitatis necessitas solveretur, et tamen infra mortis debitum per meritum obedientiæ resurgendi acquireretur facultas, quæ interim animæ præstanda foret; finito vero præsentis vitæ spatio, corpori et animæ pariter restituenda.

CAPUT XII.

Obediendi itaque documenta primis patribus ante legem præfixit, et ut res magnas compendio transigamus, per Melchisedech sacrificium, per Abraham circumcisionem et immolationem, per Jacob tituli erectionem in figuram summisacerdotii verique sacrificii, quæ per Filium suum opportuno tempore Ecclesiæ exhibenda erant, præordinavit. Per Moysen quoque famulum suum præcepit et legalibus institutis carnalem populum prægravavit, tantæ profunditatis mysteriis, ut in illis omnibus humanæ salutis et adventus sui Sapientia Dei Patris multifariis modis sacramenta signaret, et illius populi actiones veritatem in novissimis temporibus agendorum mystica denuntiatione concluderent. Nec enim aliud insistit tota tabernaculi et holocaustorum descriptio et templi Domini cultus, nisi ut præsentis Ecclesiæ status, et futuræ figuretur. Porro quanta cura Deo fuerit, hominem exsuscitare ad sciendum et intelligendum reparationis suæ sacramentum, non servientis creaturæ secreta rimari nec animum sterili meditatione lassare, intueri licet etiam ex casibus virorum prioris populi, inter quos maxime David lapsum sancti nostri altiori intuitu considerantes, magnum gratiæ revelandæ præconium continere arbitrati sunt, nec sine causa vel fidei, quæ in patriarchis gloriose refulsit, commendatione factum esse intelligunt, quod post adulterii crimen, cui nulla ex legis littera remissio debebatur, ad exemplum misericordiæ servatus est. A Domino quippe, qui non impulsor, sed ordinator malorum est, salubriter provideri decebat, ut qui per fidei meritum de imo ad regni sublimitatem pervenerat, per libidinis culpam de sublimi deiceretur in imum, et electus Domini specialis vicinæ gratiæ prædicator experiretur se in ipso quantum indigeret miserentis Dei auxilio miser homo. Qui enim de carne sua peccavit, fructum carnis, Absalonem scilicet, persecutorem sustinuit; et qui obediendo Deo gloriosus exstiterat, superbientis carnis secutus lasciviam eo usque ignominiosus factus est, ut servorum lapidibus impetitus, et laceratus maledictis, regalem dignitatem fugitivus amitteret. Verum postquam in se reversus de gravi inferno, ad quem propinquaverat, humiliatus ad misericordiæ fontem, de quo sæpe prius potaverat, pudibundus oculos elevavit, et de profundo

cordis clamavit ad multitudinem miserationum Dei, qui nullam sibi spem per legem indultam sentiebat, tanquam signifer subsequentis Salvatoris effectus, haustum gratiæ peccantibus se propinaturum promittit : *Docebo, inquit, vias tuas iniquos, et impii ad te convertentur*, ut ex eo ad vaticinium Domini veniens ardentior reus fieret, quo de legali severitate redemptus, nec infamis regno, nec vita privaretur adulter. Imo tantæ dignitatis privilegio rex humilis cumulatur, ut stupendo diviniæ dignationis miraculo confitentis genus abundantia fidei justificatum, et gratia Spiritus sancti, quem idem propheta ad innovanda viscera et cor suum sincero affectu poposcerat, emundatum, aptum fieret ministrare virginalem illam creaturam, quam virga Aaron contribulis ejus sine terrena fomento florens et fructificans insolito miraculo designarat, et Isaias statim evidenti oraculo præmonstaturus erat, Spiritu operante ineffabiliter concepturam totius propitiationis fontem, et totum serviret gratiæ, quod de semine pœnitentis actor indulgentiæ nasceretur. Hoc verbum bonum, hoc opus sanctum, hoc canticum novum Cytharista, qui pœnam legis evaserat, tanquam jam junctus futuro populo, et quasi ante thalamum perpetuæ Virginis saltans, spiritali jubilo præcinebat : *Suscipimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui*, et alia plurima quæ magis indicare videntur plenum gaudium assecuti quam deservantis affectum.

CAPUT XIII.

Nec tempus remissionis tantum sancti prophete prænuntiare contenti sunt, sed alternatim ad duos adventus Filii Dei fideles oculos retorquentes, indicant humilitatis unum, alterum sublimitatis, primum mansuetudinis, secundum potestatis. Et quia humana superbia contemptui habere solet quod humile est, cum quanta reverentia præcedens suscipi debeat, ostendunt per magnificentiam consequentis, ut absque omni præjudicio, qui indulgentiæ tempus contempserit, terribilem in die iræ sententiam mereatur. Hoc evangelizans Isaias, et Jeremias lamentans, prius vocationem gentium et compactos parietes in unum angularem lapidem significant, et sub destructione populi et Hierosolymitanæ urbis communis captivitatis ærumnas deplorantes, manentem civitatem, in qua nos Dominum majestatis cum carne nostra jam sedentem aspicimus, inquirunt. Hæc est repromissionis terra et regio vivorum; non illa in qua frequenter cecidere multa millia, et in qua prospiciebant filios et nepotes suos violentia regum, fame, gladii et aliis mortis generibus perituros, sed illa de qua inter alios prædictus David clara veritate admiratur dicens : *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum. Et beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te*; et ad quem animam suam converti hortatur, postquam Dominus benefecerit ei, quod tunc futurum intelligit, cum eripietur a morte, pedibus a lapsu, et oculis a lacrymis liberatis. Aspiciebant,

inquam, et in obtentu illius summis desideriis suspirabant. Verum cum vident desertum mundi plenum amaritudinibus, et convallem lacrymarum interjectam, in terra terrenæ repromissionis positi, validiorem et meliorem Moysen assiduus gemitibus implorabant clamantes : *Veni, Domine, et noli tardare; excita potentiam tuam, dominator Deus*. Nec ante venerabilis ordo illorum Patrum vociferari quievit, donec instante nativitate Jesu magni ducis perurgentibus gaudiis exsultaret, et diceret : *Ece advenit dominator Deus, et regnum in manu ejus, et potestas et imperium*. His et aliis talibus præparabant mentes carnalium ad suscipiendum Salvatoris humilem ortum veridici præcursores, certisque signis et potentiæ suæ indicii nascituri in salutem omnium magnitudinem notaverunt, ne perfidus Judæus, et vanus gentilis dissimularet agnoscere, quem tot sibi præsagiis cerneret indicatum. Quorum prophetarum scripta si secundum interiore degustare curaveris, experieris profecto summæ dementiæ fore ita insistere mundanæ scientiæ studium, ut non colatur et ametur spiritalium salubris profunditas Scripturarum.

CAPUT XIV.

Ordinatis igitur et decursis omnibus quæ ad insinuandum novi hominis ortum figuraliter oportebat præmitti, secundum prædestinationem ante omnia sæcula apud misericordis Dei consilium habitam, in plenitudine temporis *misit Deus Filium suum in terris factum ex muliere, factum sub lege*, ut non solum eos qui sub lege erant redimeret, sed quia neminem perire volebat, neminem a salvatione excluderet. Cum autem audis, *misit Deus*, non intelligas majoritatem mittentis, nec missi mutationem, quia divinitas non recipit vicissitudinem; sed accipe bonam Patris voluntatem, et piam Filii obedientiam, completam per consubstantialis Spiritus cooperationem. In hujus incarnationis opere si de modo quæris, nescio quid commode dici possit quam quod ex inquirente Virgine et archangelo respondente percipitur, videlicet quod superveniente Spiritu, et obumbrante eam virtute Altissimi, cum virginea carne divinitas uniretur, tanta efficientia sanctitatis, ut Filius Dei, ante omnia tempora Deus de Deo genitus, de Virgine sub tempore nasceretur, credibiliter, non effabiliter factus caro, non confusa substantia, sed Dei, et hominis, una persona. Sic docet Vas gratiæ postquam squamæ perfidiæ ab ejus oculis ceciderunt, qui raptus ad tertium cælum ea etiam arcana andixit quæ homini loqui non licet. Ut enim indicaret ex naturali et insito Patris et Filii simplicissimam unitatem, *formam Patris* Filium appellavit, ubi nihil rapinæ intervenit propter ejusdem majestatis æqualitatem. Nec propter *formam* verbum, quod tibi significat apud homines, aliquid a formato diversum facias; in subjecta sectione extendit nos prædicator veritatis, et per verbum sensibilibus commodatum ad sapiendum ineffabile Verbum mortalium intellectum traducit, ut fide capian-

tur, quæ verbo humano enarrari non possunt. Qui ut incarnationis mysterium ad salutem credentium aperiret, consequenter subiecit, *exinanivit semetipsum*, et ut exinanitionis verbum circa immutabilem deitatem non imminutionis verbum, sed significativum dignationis adverteres, circumspice subdidit, *formam servi accipiens*. Utraque igitur nativitas admirabilis est. In utraque humanæ inventionis argumenta deficiunt. Prima enim propter unitatem Trinitatis, angelorum et hominum supergreditur intellectum; secunda propter insolitum nascendi modum totius philosophicæ rationis evacuat firmamentum. Constanti namque consequentia proponebant: Si peperit, cum viro concubuit. Verum natus est puer fortis, angelus consilii, philosophus castitatis, et per venerandam de perpetua Virgine nativitatem prædictam propositionem cassavit, cum de matre natus sit quæ virum non cognovit, et ideo nulla ratione cum viro concubuit.

CAPUT XV.

Quo autem proventu novum istud super terram factum sit, redeamus ad magistrum gentium, qui hujus natalis effectum ostendens: *Apparuit*, inquit, *gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus. erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et juste vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei*. Itaque erudimur in novi hominis ortu, ut desideria sæculi, quæ salva pietate amari non possunt, abnegemus, et sicut Patres sancti prioris populi sub desiderio primi adventus anhelaverunt, ita nos, quibus jam veritas de terra orta est, sub expectatione secundi gemamus, patienter beatam gloriam sustinentes. Ante adventum gratiæ humanum genus soli vanitati et superbiæ vacans male securum vivebat, præter paucos Israelitas quibus datum fuerat præsentire mysterium regni Dei. Pro qua verò Rex humilitatis apparuit magna sollicitudine mansuetudinem ejus sequi et castitatem amplecti jubemur, ut jugiter cruci ejus affixi membra nostra, quæ sub veteri homine immunditiæ servierant, in sanctificationem immobilia conservemus, et omni superbiæ humiliationis Dei signum tanquam vexillum victoriæ opponamus. Et, licet huic signa stultitia gentilium, et Judæi perfidia contradicat, quæ inestimabilis bonitatis Dei ignara idecirco tantum ingrata sit, quia nimis propter se factus est humiliis Deus, nos tamen, qui cum Apostolo audimus quid ipse loquatur in nobis, lignum vitæ superbiæ opponimus, respondentes Judæo cum eo electo ex Judæis Paulo: *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem Crucis*; gentili vero de inani scientia glorianti: *Nihil iudicamus nos scire inter vos, nisi Jesum, et hunc crucifixum, quoniam propter hoc exaltavit illum Deus, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine ipsius omne genu flectatur*; humilitatis enim finis exaltatio est, sicut superbientis casus.

CAPUT XVI.

Inclinato ergo Rege Judæorum et gentium, et modo

A convenienti Deo per Virginem edito, utrum ipse esset qui ex lege et prophetis prænuntiatus fuerat, singularis operationis privilegio declaravit, et prius legalem circumcisionem passus est, ut præcedentis testamenti probaretur non destructor, sed actor, et homicida Judæus interficientem litteram persequens per observatum exterius ad interiorem vitam salubriter traheretur. Quapropter scriptum sustinuit ut exhiberet sententiam, complexit litteram, largitus est spiritum, removit figuram, aperuit veritatem, et sicut in Mediatore duæ naturæ convenerant, ita in liberandis hominibus et de tenebris ad lucem rapiendis quemdam ordinem conservavit, dum lex completur, ut ingeratur gratia, restituuntur vitæ mortui, ut vivorum animæ suscitentur, ut utrinque validissima probatione constaret ex subiectione legis verus et justus homo, ex doctrina et operatione omnipotens Sapientia Deus. Hanc animarum suscitationem trium mortuorum resurrectione distincta significat, quoniam quæcunque anima peccatorum morte damnatur, aut intus adhuc est cum archisynagogi filia, ut tanquam et vicino morti tradita vitæ facile reducat, aut conscientia bonæ portæ egressa turbis circumstantibus mortua deportatur, aut diuturniori morte jam fetida clausa sub indurationis lapide coarctatur. Sed accedente omnipotente medico manus puellæ tenetur, et surgit; adolescentis locus tangitur, et vocatus mortuus reviviscit; præmissis compatiens lacrymis tumulatus clamatur, et prodit; nullaque est passio animæ penitus morientis, quæ medentis Salvatoris superat facultatem, quia ipse est, qui *propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit etiam de interitu vitam tuam*. Ut enim velit, propitiator est; ut possit, Dominus; qui potentia sua in suscitatis mortuis usus est, ut quod cernis in toto homine factum, in parte posse fieri non desperes, idecirco in paucis ut antequam tumuleris acceleres. Nec de indignitate vel infirmitate sua metuat miser homo, quia nullus accedens indignus sanari videtur Deo, qui, ut omnes accessum habeant ad ipsum, dignatus est fieri pauper homo. Hæc est voluntas Patris, hæc est obedientia Filii, ut in assumpta carne humilitatem veram et spontaneam, cujus specialis doctor advenerat, edoceret, et superbum hominem ebrium vanis mundi, et inter corruptelas concupiscentiarum carnalium delirantem, ad se ipsum reduceret. Hoc egit nativitas de paupere et humili virgine, hoc angusti præsepis positio, hoc circumcisionis et oblationis legalis perfunctio, hoc susceptio baptismi a Præcursore, et maligni spiritus congressus, atque jejunii sanctificatio, et postremo electio discipulorum, quæ ita solo respectu humilitatis, et charitatis facta est, ut omnis superbiendi occasio de discipulatu suo penitus amputaretur, cum illi præcipue electi sint, qui nequaquam possent de dignitatibus relictis sive divitiis aliquando gloriari. In quo etiam magna eligentis providentia cautum est ne consortio ejusdem gratiæ alios pro-

pter terrenorum pauperiem indignos arbitrentur, A in quibus de humana gloria nihil inventum est unde eligi mererentur.

CAPUT XVII.

Assumitur præterea Simon Barjona, mansueti conventus magister, qui prærogativa simplicitatis et amoris in Christum in sublimem illam speculationem erectus, non carne et sanguine, sed Patre luminum revelante, puram de Salvatore confessionem et universis fidelibus tenendam, collegis hæsitantibus, festina responsione deprompsit: *Tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.* Propterea tam perspicacis fidei soliditas ab ipso Dei Filio fundamentum Ecclesiæ facta est, super quod totius ædificii structura consurgeret, et ipse Petrus divino testimonio beatus regni cælorum clavigeratum suscepit, tanta plenitudine potestatis, ut quod ligaverit, ligatum, et quod solverit, solutum sit in cælis pariter et in terris. Proinde quia revelationem illam in Petro Pater Deus per Spiritum sanctum fecit, vis solutionis, et collata potestas, quæ ex merito confessionis descendit, secundum interiorem maxime expendenda est, quam experiri non potest nisi qui fidei ocnlum adhibebit, quanquam ligationis pœna interdum in quibusdam, sicut in Anania et Saphira, usque ad corporalem quoque damnationem proruperit. Quocirca si mundo corde credis, absolveris; si vero ore confiteris, salvaris: quia corde creditur ad justitiam, ore fit confessio ad salutem, et hoc modo ædificatus super fundamentum apostolicæ confessionis justificaris, et justificatus ex fide vivis. Hujus profecto justificantis fidei prævi- C us est apostolorum princeps, cui primatum cæli et terræ inter coelestes fidei copia contulit, hæc excellentia dignitatis, ut gratiam Domini obtinere omnino indignus sit, qui clavigeri hujus obedientiam non custodit, nec regnum Dei intrare permittitur, cui non præstat introitum clavis Petri; cujus enim peccatum retinet, retentum est, et cujus dimittit, dimissum. Hoc cæleste munus, et spiritualis potentia, quamvis largiente Redemptore eunctis apostolis data sit, specialius tamen in illo eminere videtur, qui et de amore an plus aliis discipulis diligeret, sæpius prætentatus est, et peculiariter de sollicitudine ovium pascendarum admonitus.

CAPUT XVIII.

Electis autem discipulis, et in regnum filiis adoptatis, miraculorum quoque signis, quæ nunquam posset facere tantum homo, et quæ operatricem Divinitatem inesse corporaliter Filio hominis indissimulabili veritate arguerent, abundanter exhibitis, cum instaret hora in qua ex hoc mundo transiret ad Patrem, susceptæ humilitatis et charitatis propositum servans, ut cohæredibus suis certam spem hæreditatis relinqueret, novum in se ipso condidit Testamentum, secundum quod vetus homo in novam creaturam convertendus ablueretur per lavacrum regenerationis, postmodum de Christi corpore reficeretur, quod de Virgine sumptum erat.

Hoc licet ante resurrectionem immortale tamen et incorruptibile, potentia divina porrigitur, ut cum audis Dominum ad cælos corporaliter ascendisse, non ideo æstimes fideles suos tanto munere defraudari; sed licet irrevocabiliter sedeat ad dexteram Patris, eadem tamen potentia illud idem etiamnum accipit in altari fidelis quod tunc dedit discipulis cum adhuc inter eos appareret mortaliter. Sicut enim in baptismo Christo conspelicis in mortem, et baptizantis manus tanquam quædam instrumenta exterius ministrant, medius autem stat, de quo dicitur: *Hic est qui baptizat,* quem fidelis videt, infidelis ignorat, qui effectum operatur salutis; sic in mensa Christi ejusdem non figurativo, sed vero corpore reficere, quantum fide capis visibiliter, quantum adest ille invisibilis sacerdos propositæ creaturæ mutatur, atque assumptor tanta efficacia sanctificationis, ut sacerdote verba Domini, quæ viva et sanctificatoria sunt, proferente, attendendum et sumendum sit, teste B. Ambrosio, non quod natura fornavit, sed quod benedictio conseravit.

CAPUT XIX.

Quo sacramento cum discipulis celebrato et instituto, post sermonem mysteria charitatis et unitatis capitis et corporis inæstimabili dulcedine continentem, sicut S. Joannis evangelistæ narratio indicat, volens uti potestate qua susceperat animam ad deponendum eam, ut eandem resumeret, infirma quidem carne, sed prompto spiritu processit ad crucem, ut fuso sanguine testatoris firmum fieret testamentum. De ejus sanguinis effusione, quid salutis contineat, quidve ab his quorum redemptioni fusus est, mereatur, hoc sentiendum est quod ad retribuendum omnis humanarum actio gratiarum inferior sit. Est tamen pia præsumptio Christiani, ut vitalem mortem pretium redemptionis suæ continua memoria celebret, et intus applaudens Domino Deo suo tantum beneficium ineconcussa fidei firmitate amplectatur, recolens pro se fuisse mortuum quem surrexisse ex virtute Dei et in Patris dextera consedentem omnis creatura rationalis adorat. Humilietur ante crucem Domini sui, conficiens timore illius carnes suas, et si forte multitudine criminum gravatur, vel angustia temporis ad pendente latronem elevet oculos. Sanguis enim ille semper lavat nos a peccatis nostris, qui nec in fundendo ab effectu salutis vacavit, dum sub ipsa damnationis pœna et mortis articulo iniquitates longo tempore contractas absolvit, et cui præsens vita clauderetur ex scelere, aperta est per confessionis meritum requies æternitatis ex fide. Sanctificavit etiam tormentum suum Christus, et crux, quæ ante fuerat ignominia damnatorum, eo faciente, apud quem blasphemantis conscientie horrendæ immunditiæ æstimantur, facta est terror immundorum spirituum et gloria Salvatoris. Hanc quicumque Jesum sequi desiderat, se ipso abnegato, portabit, qua initiamur ad vitam, roboramur ad pugnam, et contra mundi pericula superbiam calcaturi præferimus, ut in quo

magister oblati est, discipulus muniatur. Hoc liberationis suæ signum cum Dominus ad infirma suos liberaturus descenderet, effractis portis mortis, et tenebrarum principe debellato, cognoverunt vasa fidei, antiqui scilicet sancti, qui sedebant in tenebris et umbra mortis, expectantes ut viam pacis interclusam sibi per mortificantem Adam, per vivificantem reciperent: quibus utique ad hereditatem percipiendam quantum ad fidem nihil defuerat, quam quod nobis de præterito certum est, hoc illis spe certa de futuro constabat. Sed quos prius sub pedagogo positos servile jugum legis gravaverat, conclusi sub peccato differebantur a regno, donec Agnus ille verus levaretur in cruce, cujus sanguine signatus Israeliticus populus liberaretur, sub quo Filio tanquam potentissimo cunctorum rege, seniori et juniore populo eadem resurgendi facultas et gratia præstaretur. Quod in quibusdam de prioribus jam contigisse, Evangelii testimonio comprobatur, quando creaturis virtutem morientis Salvatoris indicantibus, *sol obscuratus est, et petre scissæ sunt, et apertis monumentis multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, et venerunt in sanctam civitatem Hierusalem, et apparuerunt multis.*

CAPUT XX.

Glorificata itaque mortui contumelia per gloriam resurgentis, tunc demum compleri cepit quod adhuc passibilis dixerat: *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me* quoniam non solum priores Patres, ut diximus, qui adventum primum desideraverant, de tenebris evocati sunt, verum etiam gentes, quæ in lacu miseriæ et profundo vitiorum jacebant, mox post adventum Spiritus lumen fidei susceperunt, ut apostolis nuntiantibus virtutes ejus qui in suscitato corpore suo evidentissime declaraverat quid futura essent fidelium corpora, firmiter sperarent de se ipsis, quod in eadem natura processisse constabat. Neque enim ob aliud Deus Verbum suscepit corpus et animam nostram, nisi ut utrumque unumquodque in suo tempore suscitaret. Quocirca licet adhuc mortali homini dominetur primæ maledictionis sententia, qua mortis debitum solvit, tamen animæ humanæ resurrectionem, cui propter dignitatem sui velocius fuerat succurrendum, nulla cunctatione distulit misericordia Dei, sed clementissime et ante legem, et sub lege per fidem Jesu Christi, quæ vita est, electorum animas suscitavit, quibus vivificatis nihil damni pateretur, etsi solveretur caro credentium, cum apud prædestinationem ejus in fine sæculorum procul dubio futura esset resurrectio mortuorum. Cujus resurrectionis veritatem usque adeo nobis certam Dei Filius præparavit, ut corpus incorruptibile discipulis contra naturam incorruptibilem palpabile exhiberet, et gemino documento dubitantibus sese videndum et non videndum præstabat, ut ex altero dubii munirentur ad fidem, ex altero desiderium festinandi ad illam vitam conciperent, in qua oculis mutatis in melius, jucundissima visione Dominici corporis semper

A fruerebuntur, quod hic interdum immortalitate beatificatum mortalibus oculis videre non possent. In qua sui ostensione nec sanctorum seminarum tactum refregit, sed sive contingendo, seu convalescendo, more suo humilitatis Dominus usque in diem qua assumptus est, familiarium suorum animos loquendo de regno Dei ad inquirendam illam patriam incitabat, in qua illi masculus et femina, mutato quidem vitio, sed naturæ veritate servata, occursuri erant in mensuram ætatis plenitudinis suæ. Cujus regni hic habemus initium per ipsum, in quo factæ sunt primitiæ resurgentium, et tunc perficietur in nobis, cum ceperit esse corona sanctorum. Unde cum rudes adhuc discipuli ab eodem de baptismo Spiritus audirent, et in virtute illius temporale regnum Israel restaurandum putarent, et quærerent: *Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? Nunc est vestrum*, inquit, *nosce tempora, vel momenta, quæ Petrus posuit in sua potestate, sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, et eritis mihi testes in Hierusalem, et in omni Judæa, et Samaria, et usque ad ultimum terræ.* Non enim creator temporis ad dimittendas plagas cœli et planetarum concursus sive motus siderum discernendos, seu ad mundanæ philosophiæ studium, quod totum pene circa peritura expenditur, amatores perennis vitæ vocabat, sed *accipietis*, inquit, *supervenientem Spiritum ad testificandum nomen meum.* Tanquam pauperibus spiritu et mundi contemptoribus diceret: Nolite inquirere solis anfractus, vel evagationem lunæ, quibus nimis mundi philosophi studuerunt; sed ignari adhuc quid vobis quærere, et amare utilissimum sit, *expectate promissionem Patris, quam audistis per os meum, et sedete donec induamini virtute ex alto.* Cum enim venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, et quæ ventura sunt annuntiabit vobis.

CAPUT XXI.

Hanc promissionem Christo ad cœlos illis videntibus elevato, et ad Patris dexteram ultra omnem sublimitatem collocato, post completionem dierum Pentecostes acceperat, facta repente de cœlo sono tanquam spiritus vehementis, apparentis illis in specie linguarum et ignis. In quibus quid effecerit, non est pusillanimitatis nostræ disserere, sed adsit ipse et nobis, et doceat infantiam nostram, ut se digna sentire et eloqui valeamus. Quis enim, nisi flumina de ventre ejus fluant aquæ vivæ, concipere sufficiat qualiter adveniens Spiritus sanctus eos baptizaverit, et purgata totius iniquitatis rubigine, repleverit omnium virtutum munere, ut repente fierent fortes ex timidis, ex fatuis prudentes, ferventes ex tepidis, ea abundantia pietatis, ut esset illis cor unum, et anima una, charitate Dei diffusa in cordibus eorum per divinitatem ejusdem Spiritus, qui copiose datus est eis? Tunc enim demum opere Dei confirmato in illis, vera libertate donati, voluntaria munera fidelium cordium Christo Domino obtulerunt, et qui prius sicut servi timuerant, vivificante

eos Spiritu, magnalibus Dei edocti in conspectu malignantis concilii inunctum resurrectionis testimonium virtute invincibili reddiderunt. Tunc vere cœli enarraverunt gloriam Dei, et firmamento apostolico opus Spiritus nuntiante, vox majestatis desertum concutientis intonuit in virtute et magnificentia. Nec fuere diversitates gentium apud quas voces eorum non intelligerentur, ita ut divini ignis incendio scintillante in omnem terram sonus eorum exiret, et Spiritu omnia continente, ac ideo orbem replente terrarum, multis etiam nationibus vocis scientia traderetur. Hic *dona sua dividens, prout voluit, aliis genera linguarum contulit, aliis gratiam sanitatum, quibusdam discretionem spirituum*, omnibus in Salvatore credentibus peccatorum remissionem, et quod his excellentius est, indeficientem Dei et proximi dilectionem. Inflamavit linguas docentium et auditorum duritiem emollivit. Complevit loquentium ora, et ad capiendum verbum vitæ corda prævenit discentium, ut esset magisterium sine mora, disciplina sine difficultate, doctrinæ salutaris verax et jucunda perceptio. Tunc compleri cœpit illa effusio quam per Joel Dominus Deus ante prædixerat dicens : *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem*, et filiis Judæorum, sanctis videlicet apostolis, vitam futuram prophetantibus. Hinc Synagoga perdidit eruorem animalium, illinc gentilitas culturam idolorum, quoniam Spiritus, qui per latibula prophetarum signaverat adventum suum, emissus a Patre et Filio, discusso legis velamento, processit in publicum, ut nova creatione facta terræ faciem renovaret, et remotis idololatrarum sordibus disparatos parietes in unam domum Domini coadunaret, et fieret *gens sancta, populus acquisitionis, electum genus, regale sacerdotium*, omnibus vocatis in admirabile lumen Domini J. C. Hoc Paraclito suggerente omnia, et efficiente per apostolicam manuum impositionem, sacrorum ordinum institutum est sacramentum, et venerandi concilii pia collatio. Quam formam sequentes Patres imitarentur, quatenus eodem Spiritu illustrati subrepentes hæreses devitarent, et pro temporum atque locorum ratione sancirent regulas moderamine mansueto. Hoc ipso animati tam apostoli quam apostolici viri constanter caducorum regum superaverunt tormenta, et fide, verbis, moribus Deum in se glorificantes robustiori amoris æstu exustiones corporum contempserunt, in patientia sanctas animas possidentes, et usque ad hujus vitæ exitum et coronam martyrii thesaurum fidei in vasis fictilibus conservantes. Hujus inspiratio est, quod ubique sentit catholica confessio sacerdotum, et quicumque de incarnato Verbo, sive ad aliorum eruditionem, seu ad sui consolationem sano intellectu locuti sunt, non aliunde quam ab illo hauserunt; nemo enim amat Dominum Jesum Christum nisi in Spiritu sancto, qui adveniens electorum cordibus in amorem coæterni sibi Verbi accendit, et postulare eos facit gemitibus inenarrabilibus, et cum Psalmista gemere : *Notum fac mihi, Domine, finem meum, et*

A numerum dierum meorum, qui est, ut sciam quid adhuc citra mortis debitum commoranti desit mihi. Ad hunc manentium dierum numerum infinitum transilire quandoque nos facit spiritus pietatis, et unctione sua, qua docet de omnibus, suggerit, ne totum nos comprehendisse arbitremur, sed præsentibus sacramentis initiati, cum apostolo in ea quæ ventura sunt extendamur ad bravium supernæ vocationis Dei, memores illius hereditatis in qua de manu omnium inimicorum invisibillum seu visibillum liberati, in sanctitate et justitia coram ipso corporaliter præsentati, omni tempore serviemus ei. Sicut enim priora significativa sunt præsentium, ita ista effectiva quidem salutis sunt, sed præsentatio futurorum; spe enim salvi facti sumus, et videmus nunc per speculum, tunc autem facie ad faciem visuri sumus, cum apparuerit Christus vita nostra, et cœperit apparere quid erimus.

CAPUT XXII.

Breviter longam seriem operum Dei attigimus, et subjecimus conspectui tuo Ecclesiæ status, ut exinde judicares quam inconvenientes in plerisque et dissonæ sint cœlestis institutio et humanorum versutiæ figmentorum. Quamvis enim in morali discretionem præter ea quæ ad fidem sanctificantem cuncta pertinent, in pluribus philosophicæ rationes a catholico sensu non discrepent, sicut in descriptione virtutum, quas politicas, purgatorias et purgatas appellant, et aliis multis, ex quibus ecclesiastici rectores et gubernatores divinæ reipublicæ quædam sumpsere, tamen cum ad corporum nostrorum disputationem ventum est, miserabiliter desipuerunt, statucentes sibi perniciosas sententias quæ veniunt contra resurrectionis mysterium, circa quod maxime divitiæ bonitatis et humiliationis Dei versantur, quod nimirum nec natura duce comprehendere, nec inspirante Deo cognoscere meruerunt. Corpus namque ex elementis compactum arbitantes, quod ipsius ponderosum erat opinabantur in terram inevitabili necessitate redire, ut spiritu ad stellam comparem redeunte, singula ex quibus concretum corpus constiterat, in matrices essentias retexerentur; unde nihil aliud corpus quam carecrem et sepulcrum penitentis animæ æstimabant. Proinde quicumque illarum scripturarum sensibus, sicut veris, acquieverit, quæ reparationem corporum in æterna vita impossibilem esse contendunt, tanquam verius reputans quod ab ethnicis sancitum sit, omnia scilicet pondera suo nutu in terram ferri, iste absque dubio hostis est sui ipsius, et ingratus elementorum Auctori, qui omnia quæcunque voluit fecit, cui pro certo tam facile est unum in supremo locare, quam facile fuit in prima creatione compugnans chaos elementaria distinctione stabilire. Et in hoc, ut opinor, mecum convenis, quod omnia quæ vult possit Deus. Sed fortassis inquires: Licet cuncta faciat quæcunque velit, nec aliud faciat, et aliud velit, sed ea etiam velit quæ facit, quia voluntatem ejus nemo compel-

lit, philosophanti tamen in dubio manet utrum ipse voluerit quod cum voluisse et fecisse beata simplicitas fidelium credit. Illic quæstionis notus sicut non credenti difficilis, ita facilis est credenti, et quantum in homine est, ut existimo, insolubilis, nisi adsit clavis David, quæ claudit et nemo aperit, aperit et nemo claudit. Nobis autem hoc solutum est in fidei Abraham, in cuius semine etiam credens philosophus benedicitur, in columna nubis et ignis tempore Moysi, in divisione maris Rubri, et cæteris a nobis superius comprehensis, in quibus consuetudo naturæ toties victa est, ut jam ipsa de se natura parum considerare possit. Ad ultimum natus est homo Deus de perpetua Virgine, idemque homo sepultus resuscitatus est in æternum cum vero corpore, qui prius in argumentum virtutis suæ fetidum cadaver Lazari veraciter restituerat mortali vitæ. Mentitur ergo philosophus enuntians omnem hominem esse animal rationale mortale, quia Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Ac pro hoc quidam homo factus est animal immortale, qui salutare dogma imitatoribus suis confert, et in disputando adjuvat, quatenus diabolo, qui exstinctor fidei est, et membris ejus viriliter resistentes, credant et clament velociter futurum esse ut collata homini immortalitate, qua Deus differebat ab eo, removeat mortalitatem, qua homo miser recedebat a Deo, et sic per Christi sapientiam et gratiam sub una definitione conveniant, quos mortalis philosophus per infatuatam prudentiam transitoria qualitate dividebat. Hoc non percipitur postquam spiritus subjectus est carni, quoniam cum caro adversus spiritum concupiscat, si spiritus abnegatis fructibus suis, qui sunt secundum Apostolum Galatas cohortantem, charitas, gaudium, pax, fides, continentia, castitas, et alia talia, quæ cogenti legi non subjacent, sub dominio carnis transierit, et turpissimus servus lascivientis dominæ pressus imperio, sensualitatis jugum portare consueverit, statim longanimitate, qua mansura bona sustinentur, abjecta, implicatur et confunditur operibus carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, avaritia, quæ est idolorum servitus, sub qua idololatria comprehenditur, inobedientiæ scelus, contentiones etiam et dissensiones, quibus vos operarii carnis maxime totis his temporibus studuistis, qualia qui agunt, regnum Dei non consequuntur; sique privatus gratia Dei, quæ est vita æterna, militat stipendiis peccatorum, quæ sunt mortis perpetuæ indeficientia tormenta. Sicut enim carnem spiritus magisterio virtutum et sanctorum exercitio morum ad capessendam immortalitatis stolam erudire et promovere debebat, ita caro eundem excautum et præfocatum demergit secum ad recipienda præmia inferorum. Hinc denique perit fides, quæ per dilectionem operatur, fortissimum argumentum futurorum honorum, et succedit perfidia, desperationis creatrix, extinctisque oculis rationis, quibus verum honestum et purum utile discerni solet, vivitur in servitute sensuum, ut ap-

petatur quidquid inhonestum et turpe est, quidquid damnosum ametur, et homo in honorem Dei conditus jumentis insipientibus similis redigitur in dedecus bestiale. Sine differentia namque de vitio itur in vitium, ubi etiam peccati causa sit præcedens peccatum, et assidua peccandi delectatio reprobum sensum in profundum pertrahit peccatorum, ut jam nulla videatur sibi posse fieri remissio delictorum. Tunc quod omni victima potius est, obedientiæ bonum contemnitur, ubi nimirum defuncto timore Dei, soli dominanti libidini obeditur.

CAPUT XXIII.

Confusionis tantæ baratrum, nisi major Dei misericordia perditioni vestræ subvenire dignabitur, vobis et sibi præparasse videntur, non qualescunque personæ, sed quos archiepiscopos et episcopos appellatis, quorum furor in tantum abundante iniquitate desipuit, ut non dubitarent contemnere salubres admonitiones et canonica decreta sancti viri, videlicet Gregorii VII, Romanæ sedis episcopi, et abrumper e a visceribus apostolicæ Ecclesiæ, universorum matris. Cum enim ab eodem Gregorio pro suis criminibus canonicis rationibus urgerentur, et vel damnati vel metuentes damnari nullum sub prudenti et instanter agenti viro impietati suæ evadendi aditum cernerent derelinqui, involverunt eadem damnatione regem suum Henricum, quem sicut actorem hæresis suæ habuerant, ita et defensorem haberent. Crevit rabies regni Teutonici in immensum, et ultra modum peccantes, imitatores Judaicæ perfidiæ facti estis, dum objicientibus vobis his qui de parte catholicorum stabant, non sic agendum esse contra magistrum totius Ecclesiæ, summæ sedis episcopum, posthabita totius divini cultus reverentia, sæpe clamare non erubuistis: Non habemus pontificem nisi Cæsarem. Ut tamen corpus Satanæ suam integritatem obtineret, petiistis virum homicidam donari vobis, Wipertum scilicet, exarchiepiscopum Ravennatem, quem pro certis et publicatis scelerebus prius in plenaria synodo, eodem Gregorio pontifice præsidente, Romana Ecclesia condemnaverat. Discipulum vero Jesu, qui in hoc se totum impendebat ut sancta Ecclesia ad debitum honorem et necessariæ libertatis statum repararetur, quantum in vobis fuit, expellendum et crucifigendum votis et actionibus nefariis postulastis. Verum quia novit Dominus qui sunt ejus, et in omni gente elegit viros acceptabiles sibi qui eum timeant et operentur justitiam, non defuerunt eo tempore viri magni et religiosi, quibus iniquitas tanta non placuit, hodieque supersunt in eodem regno quamplurimi qui miserante Deo nondum Baal genua curvaverunt, qui præclaras dignitates pretiosiores quam salutem suam facere neglexerunt, sed cuncta quasi stercora reputantes, ut Christum lucrifacerent, ad apostolorum principem et successorem ejus Gregorium se pro defensione fidei contulerunt. Contra quem quam impie etiam secundum leges sæculi actum sit totius quoque gestionem negotii, in quo decennio et eo magis in

Vita sancti papæ non sine gravi quassatione sanctæ Ecclesiæ laboratum est, ex historia, quæ viri in illas partes illustris et apprimè in eadem re pro justitia fatigati, Salsburgensis archiepiscopi esse dicitur, manifestius cognoscetur. Ex quo magis mirandum est super imprudentia tua et aliorum, qui in causa Ecclesiæ contra rationes fidei tam frequentes et inanes verborum pugnas facitis, nescientes penitus quid loquamini vel de quibus affirmetis. Si enim Scripturæ sacræ, quas duritia vestra intelligere non metur, minus satisfaciunt vobis, et Salvatoris verba testantia non esse discipulum supra magistrum : Spiritus sancti quoque auctoritas, qua statutum est summum pontificem a nemine judicandum, et præterea concordia decretorum, quæ non solum impiis manibus vestri iudicii gladium, quo patriarcham Christianitatis jugulare intenditis, extorserunt, sed cervicis vestram jugo obedientiæ ipsius modis omnibus subdiderunt : pudori saltem vestros sufficere poterant discreti viri in circuitu vestro constituti, eruditi in lege Domini, legales quoque principes Deum honorantes, postremo monachi, eremitæ, omnium propositorum religiosi, schisma vestrum libera detestatione impugnantes. Quod enim canones canonibus objicitis, vecordis imperitiæ est, præsertim ubi res nulla ambiguitate implicita est, quo minus, ubi volueritis, vero iudicio demonstretur ; ubi autem velle viribus, ubi iudicia manifesta sunt, violentorum est et de justitia desperantium. Ita namque usque in hodiernum diem duæ civitates, quarum una est Christi, altera diaboli, a principio negotii hujus in suis civibus distinctæ mauserunt, ut nulla fere civitas in tota Latinitate sit quæ non habeat hujus causæ oppositos defensores, quorum alii cum sanguinario Cain in specie coram Deo offerunt aristas exacerbationis, alteri cum Abel justo in simplici agno innocentiam veritatis. Unde est etiam quod vos ad irritandum Altissimum, et augmentum profanationis in sacrificiis vestris pro Wiperto tanquam Patre et pontifice animarumstrarum divinam clementiam imploratis. Nos eundem hominem hæreticum, qui vivente patre et domino nostro per eruentam manum facinorosi et excommunicati regis ad obligandas obligationes in peccatis sacratissimam sedem apostolorum usurpare et polluere conatus sit, damnatissimum ussecramur. In quo nihil medium est : aut vos, si verum dicimus, tanquam qui perniciosissime diabolum pro Christo colunt, indissimulabili condemnatione teneri ; aut nos, si mentimur, intolerabili et nimis odiosa super innocentis præjudicio præsumptione seduci. Restat itaque ut, eo probato quod objicimus, aut furor et indignatio Dei vos perseverantes corripiat, aut misericordia respiciat pœnitentes. Sed, ut existamus, nullus vestrum qui ipsius patrocinium suscepistis, adeo atritæ frontis erit ut quod de invasione dicitur, audeat diffiteri, cum universus pene Romanus orbis his veluti diffamatis et publica notitia convictis attestetur. Cum igitur protervitatem vestram in hoc

A validissime coarctari sentatis, insumitis aliud suffragium evadendi, sicut fures deprehensi, qui pernegant quicquid sibi nociturum prævident, confingunt autem quicquid putaverint profuturum, mentientes illum nunquam fuisse papam, quem sancte et religiose in gremio ejusdem Ecclesiæ a puero educatum, in tempore necessitatis quando ingruentibus vitiis virum plenum fide et Spiritu sancto ad suscitandos canones oportebat assumi, eadem catholica mater per celebrem electionem eorum omnium qui pro instantia temporis interesse debuerunt et potuerunt, præfecit sibi rectorem et gubernatorem omnium in Christo regeneratorum. Hunc non solum Gallicanæ Ecclesiæ, sed Teutonicæ et Hispanæ, postremo Græcæ et Latine sine contradictione cum debita veneratione susceperunt, et usque in præsentem diem se tantum pontificem habuisse non sine gratiarum actione reminiscuntur. Talia eos canones docuerant. Hoc Spiritus, qui a Patre procedit, columbæ suæ, quæ sine ruga et macula esse cupit, inviolabiliter servandum mandavit, ut successores illius, qui Barjona, id est *filius columbæ*, a Domino dictus est, summi pontifices haberentur, in quos sicut succedenter ejusdem apostoli semel suscepta potestas transfundebatur, ita honor ecclesiastici culminis et aliorum negotiorum pondera referrentur, nec in dandis iudiciis de apostolica dignitate quidquam adimeret vita inferior succedentis, ubi per catholicam ordinationem adessent et Spiritus sancti gratia et Petri merita præsidendis. Utrum autem vos eundem receperitis aliquando summum pontificem, arguit post primam excommunicationem satisfactio regis vestri facta in Italia, quando rerum desperatione compulsus nullus vobis miseriæ exitus occurrebat præter absolutionem ipsius, quem, licet perfidis mentibus Pastorem tamen et Dominum cognovistis. De quibus plura scribere omittimus, cum in præfati viri historia de his omnibus plene lucideque digestum sit.

CAPUT XXIV.

Illud vero prætermittendum nobis nulla ratione visum est quod malignitas vestra confinxit de epistola quadam ad corrumpeudos minus intelligentes in eundem sanctum Gregorium composita, et ad persuadendum, et ingerendum scelus vestrum mentibus simplicium, quasi quod agitis, ex æquitatis zelo non ex odii falsitate procedat, per diversas partes regni directa, ut indiscreti homines qui non recogitant utrum sit sicut dicitur, sed credunt ita esse quod sic scribitur, adjuvent partes vestras, et mendaciorum quæ intenditis horrore permoti inauditam crudelitatem vestram excusabilem opinentur. In qua liquidum est recte sapienti, quod vos per quorum ora pater mendacii ex propriis locutus est, ex patre diabolo estis, qui in veritate non stetit, sed talia de Christo Domini et beatorum apostolorum successore, vos dicere et scribere compulsi, quæ nec verisimile est in quemlibet plebeium hominem cadere potuisse. Sed quia in toto

malignantium conventu, in quo Treveris, ut au-
divimus, consilium opprimendi justî habitum est, nemo illorum qui in cathedris pestilentiae sedebant idoneus inventus est qui sciret ad increpandum innocentem et subvertendam justitiam verba componere, et ornate detrabere sermonibus veritatis, injuncta fertur esse hujus negotii cura cuidam homini grammatico Wirrico, Treverensi magistro, qui sub persona Eliphat Temanitis, Virdunensis scilicet episcopi, fraudulentis verbis et dolosa percunctatione augeret dolorem sancti Job in sterquilinio mundanæ tribulationis sedentis, et seaturientes vitiorum vermes de corpore Ecclesiæ radentis compassionis manu et testa veritatis. Ille vero grammaticus ad exprobandum Deo viventi de Philistæorum cætu electus, gaudens suscepit operam, atque more scholarium rhetorum, qui in suscepto themate non attendunt quid gestum vel non gestum sit, sed in fclis causis præcuentes linguas, tantum eloquuntur quantum quilibet vel inferre injuriam, vel ipse sustinere potuerit, fecit epistolam contumeliis sanctæ Ecclesiæ redundantem, cui velocius respondere deliberamus, adjutorium nobis præstante ipsius gratia, cujus dono scimus discernere quid sit superbia et obedientia, quid turpitudine et castitas, quid distet a falsitate veritas, et angelus Satanæ, cum transformat se in angelum lucis. Ita enim introductus episcopus in verbis illius epistolæ amicum se simulat, ut tamen sub habitu inquirentis totum inimicorum virus effundat. Qui si verus amicus foret, non pateretur sub suo nomine sacrilegorum blasphemias publicari, cum facile illi esset, si cura-

ret, refellere calumnias objectorum. Sed optimus amicus maluit domini et magistri sui ficta convicia decantare, quam offendere impiorum concessum; quæ, si pie saperet, combureret debitis flammis potius, quam susciperet deleganda. Et prædictus quidem Domini servus Gregorius absconditus in abscondito faciei Dei a conturbatione vestra, et protectus in tabernaculo ejus a contradictione linguarum vestrarum, perfruitur decore domus Dei, ejus honorem et libertatem amavit, prædicavit et docuit in verbo veritatis et virtute Dei, cum prædecessore suo B. Paulo in conspectu hominum incedens armatus justitia per infamiam et bonam famam, ut seductor et verax, quasi moriens, et ecce vivit, ad horam contristatus, semper autem amodo gaudens, et locum habitationis gloriæ Dei adeptus, inebriatus ubertate gratiæ ejus, et torrente voluptatis æternæ potatur, experiens cum fidei David quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te. Ideoque linguis vestris adhuc per terram serpentibus, benedicit Dominum, qui mirificavit misericordiam suam sibi in civitate munita superna scilicet Hierusalem, ad quam stultitiæ et maledicta vestra aspirare non possunt, quia ibi præsidet veritas Patris, quæ de loco sancto suo prodit omnes qui loquuntur mendacium; propugnatores vero æquitatis et defensores Christianismi sui indubitanter animat, ut confidant, quia ipse vicit mundum. Quoniam et si differt, non deficit, sed præsens auxilium omnipotentiae suæ semper illis communicat, quibus dicitur : *Ecce ego vobiscum sum in consummationem sæculi.*

ANNO DOMINI MC.

PAULUS S. PETRI CARNOTENSIS MONACHUS

NOTITIA HISTORICA

(*Histoire littéraire de la France*, t. VIII, p. 254.)

Paul était moine de Saint-Père en Vallée à Chartres et témoigne y avoir vécu avec Ardfaste, ou Arefaste, seigneur normand, homme de probité, de bon conseil et éloquent, que Richard II, duc de Normandie, avait souvent employé dans les négociations, auprès du roi de France et d'autres souverains. Nous avons par là de quoi fixer les commencements de l'histoire de notre auteur. Ce fut en 1022 qu'Arefaste découvrit cette espèce de manichéens qui sont devenus fameux dans l'histoire (M. n. An. t. I, v, n. 2); et après le concile d'Orléans, tenu à leur sujet, il se retira à l'abbaye de Saint-Père, où il embrassa la profession monastique, et vivait encore en

1029 (*ibid.*, t. I, v, n. 56). Paul qui y était déjà moine, pouvait par conséquent être né après les premières années de ce xie siècle, et ne mourut que fort longtemps après, comme on le verra par la suite.

C'était un homme d'esprit, de mérite, fort studieux, qui se fit une occupation particulière de conserver à la postérité les monuments historiques qu'il put découvrir, avec les événements de son siècle, principalement ceux qui regardaient son monastère et la ville de Chartres, qui était peut-être le lieu de sa naissance. Sa candeur, sa sincérité et sa bonne foi lui méritèrent la confiance de ses abbés.

Dès 1038 l'abbé Landri l'envoya à Blois porter une somme d'argent à un nommé l'abbé, pour l'engager à se désister des prétentions qu'il avait sur la chapelle royale donnée à Saint-Père. Il avait à son service un valet nommé Tescelin, comme on l'apprend d'un monument de ce temps-là, ce qui ferait croire qu'il aurait été quelque temps cellerier ou procureur de l'abbaye. On est confirmé dans cette pensée en lisant qu'il planta des bornes pour marquer les limites du territoire de ce monastère; *magnis lapidibus a Paulo monacho solo infixis*, ce qui se lit sous l'abbé Landri (MAB, *ib.* l. LXII, n. 83), et par conséquent avant l'année 1065, qui fut le terme de la vie de cet abbé.

Il est au moins vrai que Paul remplit pendant plusieurs années les fonctions de chancelier ou secrétaire de la maison de Saint-Père, ce qu'on exprimait alors par le terme de notaire. On en a la preuve dans plusieurs chartes qu'il rapporte lui-même, et dans lesquelles se lisent les traits suivants : *Scriptus Paulus monachus; Paulus monachus scripsit Paulus monachus exstitit notarius*. Lorsqu'il était absent, et qu'un autre tenait sa place, celui-ci avait soin de marquer qu'il l'avait fait par l'ordre de l'abbé; par exemple, sous l'abbé Landri, dont Paul était l'homme de confiance, *Robertus monachus scripsit hanc chartam jubente Landrico abbate*. Au lieu que quand Paul écrivait lui-même, il marquait simplement qu'il le faisait sous tel ou tel abbé. Il y a de ces sortes de chartes au moins depuis 1040 jusqu'en 1077 inclusivement.

Paul confirme lui-même par plusieurs faits, qu'il a fait entrer dans son ouvrage, le temps où l'on vient de montrer qu'il florissait. En effet, il dit expressément qu'il vivait sous l'épiscopat d'Agobert, mort vers 1060, et fait mention des évêques, ses successeurs, Robert et Geoffroi. Il rapporte un événement qui arriva en 1075, et auquel il eut part (MAB, *ib.*, l. LXIV, n. 2). L'évêque Robert, qui était de Tours, voulut donner à Saint-Père pour abbé le moine Ilubert, qui était accusé de suivre l'hérésie de Bérenger. Mais il n'y put réussir, ajoute notre écrivain, par la réclamation que nous y fîmes de vive voix, et la forte opposition que nous y apportâmes : *nobis acriter renitentibus, ac viva voce refutantibus*. Ilubert ne laissa pas cependant de porter le reste de ses jours le titre d'abbé, quoique Eustache, dont Paul fait aussi mention, eût été substitué à sa place.

Autre fait qui prouve ce qu'on vient d'établir, et qui montre que notre auteur ne vécut pas au delà de ce siècle. Paul nous apprend que le comte Rotrou donna à l'abbaye de Saint-Père le monastère de Saint-Denis de Nogent, et qu'elle en jouit jusqu'à la mort du comte, c'est-à-dire jusqu'en 1079, ou, au plus tard, 1084. Mais qu'alors Béatrix, sa veuve, ôta ce monastère à Saint-Père pour le donner à Cluny, ce qui fut un sujet de contestations entre les deux abbayes, qui ne finirent qu'au commencement du siècle suivant par un accord fait entre elles, dont notre écrivain ne parle point, quoique son dessein l'exigeât, s'il n'eût écrit qu'alors. Enfin on trouve dans les titres du prieuré de Léoncourt, appartenant alors à l'abbaye de Saint-Père, qu'en 1088 l'abt d'Erigni donna à ce prieuré les dîmes, qu'il fit voir au moine Paul monté sur un coursier blanc. Il n'y a nulle apparence que Paul ait vécu au delà de cette époque. Qu'on se souvienne qu'il était moine avant 1029, et que dès 1033 il gérait les affaires de sa maison. Nous nous sommes un peu arrêté à son histoire, parce que jusqu'ici elle n'était pas connue, et que ceux qui ont entrepris d'en parler, notamment l'auteur de la Bibliothèque Chartraine, sont tombés dans plusieurs fautes qu'il serait inutile de relever; ce que nous en venons de dire est tiré de l'écrit même de notre auteur.

L'unique ouvrage qui nous reste du moine Paul

A est un cartulaire célèbre, connu de plusieurs savants du dernier siècle, qui y ont puisé avec fruit. Tels sont entre autres Sainte-Marthe, dom Hugues Ménard, dom d'Acheri, dom Mabillon, qui, en le citant, en ont un peu changé le véritable titre, le nommant *Liber Aganonis*, ou *Huganonis*, et quelquefois *Apotheca*, parce que c'est un recueil de divers monuments. Il comprend cent trente-huit feuillets de vélin in-4°, d'une écriture du xie siècle; de sorte qu'il ne paraît pas y avoir de difficulté que ce ne soit l'original de l'auteur. Il n'y en a point non plus qu'il n'appartienne au moine Paul. C'est ce qui est déjà prouvé en partie par le récit de son histoire, et qui se trouve confirmé par un autre cartulaire que l'on conserve aussi à l'abbaye de Saint-Père, et qu'on nomme ordinairement le Cartulaire d'Argent. L'auteur de celui-ci, qui vivait environ un siècle après, transcrivant un morceau du premier cartulaire, l'attribue disertement à Paul, par l'inscription suivante qu'il a mise en tête : *Scriptum Pauli monachi*.

Paul commence son recueil par donner une idée de son dessein. Il avertit que, l'ayant entrepris à la sollicitation de ses frères, il se propose d'y recueillir toutes les chartes et privilèges de son monastère qui avaient échappé aux incendies et autres malheurs des temps, et qu'il avait pu reconvrer, afin de les conserver à la postérité, et que ceux qui y auraient intérêt y trouvaient l'histoire de l'abbaye de Saint-Père. L'auteur a divisé son ouvrage en deux livres, au premier desquels il a donné le titre de *Liber Aganoni*, parce qu'il contient les donations faites sous l'épiscopat d'Aganon, évêque de Chartres. Et comme le second livre comprend celles qui ont été faites sous l'évêque Ragenfrois, restaurateur du monastère, il l'a intitulé *Liber Ragenfredi*. Mais c'est du premier titre que le cartulaire a pris sa dénomination; et on ne le nomme d'ordinaire que *Vetus Aganus*, d'où l'on a fait *Liber Aganonis*, comme il a été dit, et qu'il se lit même à la fin du livre. Cependant, malgré cet ordre ainsi établi, il ne laisse pas de se trouver, dans la première partie, une charte qui appartient à l'épiscopat de Ragenfrois : de quoi l'auteur a soin de rendre raison, en disant qu'il l'a rangée dans la première classe parce qu'elle regarde les chanoines qui étaient alors établis à Saint-Père, et que cette classe est destinée à toutes les chartes de cette nature, comme la seconde à celles qui concernent les moines.

Il ne faut pas, au reste, regarder ce cartulaire comme une compilation sèche et dénuée de traits historiques, autres que ceux qui se trouvent épars, comme noyés dans les chartes qui le composent en partie. L'auteur a été attentif à le rendre intéressant, en y faisant entrer grand nombre d'événements qui s'étaient passés en son siècle, ou qui l'avaient même précédé et qu'on ne trouve pas ailleurs pour la plupart. C'est ce qu'il nomme digressions, qui ne doivent pas, dit-il, être désagréables au lecteur. Bien loin de là, on lui sait très-bon gré d'avoir ainsi interrompu la suite de ses pièces originales, pour varier aussi agréablement son écrit. S'il avait moins craint la jalousie de certaines personnes, qui en tous les siècles ne traversent que trop souvent les louables entreprises des autres, et qu'il eût un peu plus présumé de sa capacité, il nous aurait donné une histoire en forme et suivie. Il en avait d'abord le dessein, mais il fut arrêté par les réflexions qu'on vient de marquer. Il craignait si fort d'y revenir, qu'après avoir décrit certains événements, il s'arrêta aussitôt par la considération qu'il pourrait paraître passer les bornes d'un compilateur, et faire le personnage d'historien.

Toutes ces précautions n'ont pas empêché notre écrivain de nous donner une histoire abrégée de son monastère, suivant ce qu'il en avait appris des anciens, ou lu dans les monuments qu'ils avaient

laissés à la postérité. L'on y voit l'ancienne situation de l'abbaye hors des murs de la ville, un état de son territoire et de ses bornes; des détails de ses ruines réitérées par les Normands, de la déroute de ces barbares par la vertu de la sainte chemise, qu'on montre encore à Chartres, du zèle de l'évêque Aganon pour rétablir le monastère, et des soins de Ragenfroï pour le dédommager de ce que l'évêque Elie lui avait enlevé. On y trouve de même plusieurs autres événements mémorables qui concernent l'abbaye de Saint-Père. Ce qui donne un nouveau prix à ce morceau d'histoire est la description que l'auteur y fait de la ville de Chartres, de son enceinte, de ses portes et de la plupart de ses rues.

Paul ne s'est pas borné aux événements domestiques, il a été encore soigneux de nous apprendre plusieurs faits qui regardent l'histoire publique. Telle est la découverte des hérétiques, à l'occasion desquels fut assemblé en 1022 le concile d'Orléans. L'auteur de la Bibliothèque Chartraine n'avait pas lu cette relation dans l'original, pour la croire de la façon d'Arefaste. Mais c'est d'Arefaste, auteur de la découverte, avec qui Paul vécut quelque temps, que celui-ci en avait appris l'histoire, et c'est d'après lui qu'il l'a écrite pour la postérité. Telle est encore la découverte du chef de saint Romain, qui se fit à Brou lorsqu'on creusait les fondements pour y élever une église de pierre, à la place d'une autre qui n'était que de bois. Telle est enfin, sans entrer dans un plus grand détail, la relation abrégée des miracles de saint Sigismond, chanoine de Chartres.

On ne doit pas omettre, pour faire connaître tout le mérite de ce recueil, que l'auteur est attentif à y donner les choses pour ce qu'elles sont, et qu'il y pousse l'impartialité jusqu'à ne pas dissimuler les fautes de ses frères. Il doute là où il croit qu'il y a raison de le faire. De là ces expressions assez fréquentes : *Ignore*, dit-il, *qu'elle fut l'issue de telle*

A aventure, seulement je sais... Je ne connais pas un tel lieu, mais je ne doute pas qu'il existe, parce que je le trouve ainsi écrit. Il va quelquefois jusqu'à marquer la première source d'où il a appris les événements dont il parle. Par exemple, en parlant de la découverte du chef de saint Romain, il avertit que ni lui ni celui qui la lui avait racontée n'en avaient été témoins, mais que ce dernier la tenait de l'archiprêtre Agobert, depuis évêque, qui s'y était trouvé présent. D'autres fois il revient sur ses pas, lorsqu'il s'aperçoit avoir fait quelque écart, et ne rougit point de rétracter ce qu'il avait avancé contre l'exactitude des faits.

C'est de ce recueil que dom d'Acheri a tiré l'histoire des nouveaux manichéens, découverts à Orléans au commencement du ^x^e siècle (*Spic.*, t. II, p. 670-676), histoire qu'on a fait entrer depuis dans la collection générale des Conciles (*Conc.* t. IX, p. 838-842), et qu'on ne trouve point ailleurs aussi détaillée. C'est à la même source que les auteurs du *Gallia Christiana* (II, 483-87; IV, 720-24) ont puisé tout ce qu'ils disent de plus avéré des évêques de Chartres et des abbés de Saint-Père au ^{ix}^e siècle et aux deux siècles suivants. C'est encore de l'ouvrage de notre écrivain que dom Mabillon a pris tout le fond des éloges des vénérables abbés Alevée et Arnoul (*Mab. Act.* t. VII, p. 279-285; t. VIII, p. 315-319).

L'abbé Landri (*Man. An.*, l. LXII, n. 83), sous qui le moine Paul passa la plus grande partie de sa vie, mourut en 1065, ou selon d'autres seulement deux ans plus tard, et fut enterré à Saint-Père. On lui dressa une épitaphe en seize vers élégiaques, qui nous a été conservée, et qui est un peu moins plate que les autres pièces de cette espèce du même siècle. Nous n'en parlons après tout que sur ce qu'il y a bien de l'apparence qu'il est de la façon de l'auteur du Cartulaire.

VETUS AGANO

(Edidit domnus GUÉRARD, *Collection des Cartulaires de France*, tom. I, p. 1, p. 1. Tribus partibus constat Codex diplomaticus monasterii S. Petri, quarum primam tantum, quæ Paulum monachum auctorem agnoscit, recudimus.)

MONITUM

Ex Prolegomenis D. Guérard ad Chartularium S. Petri Carnotensis, p. cclxvii.

Le recueil écrit par le moine Paul est connu sous le nom de *Vetus Agano*, ou de *Cartulaire d'Aganon*. Dans sa préface, qu'il appelle *epilogus*, il annonce avoir donné le nom de *liber Hagani* à son premier livre, qui comprend les donations faites à l'abbaye de Saint-Père pendant l'épiscopat d'Haganus ou Aganon, évêque de Chartres; et le nom de *liber Ragenfredi* à son deuxième livre, parce que ce fut l'évêque Rainfroï, successeur d'Aganon, qui rendit cette abbaye florissante et l'établit sur des fondements inébranlables. Quant aux livres suivants, il n'en est pas question, et c'est nous qui les avons distingués en leur donnant à chacun le nom de l'abbé sous lequel les actes qu'ils contiennent ont été écrits. Toutefois, nous avons été forcé de réunir dans le livre VII les actes

qui se rapportent au temps des deux abbés Landri et Hubert, parce que ces actes se mêlent les uns dans les autres, sans égard à l'ordre chronologique. Ce livre contient aussi des chartes des abbés Gisbert, Magénard, Arnou et Eustache, qui appartiennent aux livres IV, V, VI et VII. On y trouve même une charte de l'an 954, dont la place devrait être dans le deuxième livre. De plus, nous rencontrons dans le livre d'Aganon des actes qui sont rapportés au temps de Rainfroï, son successeur. Enfin, quoique l'auteur avertisse qu'il transcrira seulement les actes des huit premières années de l'abbé Eustache, qui finissent au plus tard à 1087, un de ces actes est daté de l'an 1096, et précède des chartes de date plus récente; on doit donc le considérer comme une

addition faite à l'ouvrage. Ce défaut d'ordre chronologique parmi les chartes n'aurait rien qui doive nous surprendre : dans le plus grand nombre des cartulaires, en effet, les pièces sont classées moins d'après leurs dates que d'après le rang des personnes dont elles émanent, et suivant les temps ou les lieux qu'elles concernent (1).

But de l'auteur du Cartulaire d'Aganon.

L'auteur, comme il le déclare dans sa préface, ne consentit à publier, *edere*, un recueil des chartes de l'abbaye de Saint-Père, conservées en original dans les archives de cette abbaye, que sur les instances répétées et pressantes des moines. Son insuffisance, dit-il, et la rusticité de son style lui conseillaient plutôt de garder le silence que de s'exposer aux traits empoisonnés des envieux, qui se plaisent à déverser le blâme sur les actions les plus louables des gens de bien. C'est donc seulement pour obéir aux religieux, ses frères, et non par un esprit de vanité, qu'il s'est décidé, malgré lui, à recueillir leurs privilèges échappés à l'incendie du monastère (1078), pour en former un petit ouvrage facile à sauver du feu et des autres dangers foruits, et commode à consulter pour la décision des affaires du couvent. Il s'est aussi proposé de décrire, autant qu'il en aurait le loisir et le pouvoir, les villages, les terres et les autres lieux donnés aux frères pour leur entretien, afin qu'ils eussent de leurs biens une connaissance aussi exacte que les personnes chargées de les faire valoir. Enfin, il lui a paru convenable de rapporter, tels qu'ils les avaient appris de la relation et des écrits des anciens, les faits propres à démontrer que son abbaye méritait, par son illustration comme par la richesse de ses ornements et de ses autres biens, un des premiers rangs parmi les plus célèbres abbayes de la Gaule.

Composition de l'ouvrage.

Aussi l'ouvrage du moine Paul, au lieu d'être un simple cartulaire, contient-il à la fois un recueil de chartes, un terrier et un mélange de récits. Il a composé son ouvrage d'après les documents laissés par les anciens, comme d'après la relation des vieillards qu'il a consultés et la connaissance directe qu'il a eue des événements de son temps. La plupart des documents dont il a fait usage étaient gardés dans les archives de l'abbaye de Saint-Père. Pour la description des anciens biens et droits de cette abbaye, il s'est servi de deux volumes ou rôles, *rotuli* : car, pour les titres originaux, il n'a pu les découvrir, soit qu'ils aient péri de vétusté, soit qu'ils aient été brûlés par le feu des ennemis, soit même qu'ils n'aient pas été rédigés faute de personnes capables de les écrire. Il a copié toutes les chartes passées sous l'administration des abbés Wibert, Gisbert, Magénard, Landrie et Hubert, qu'il a trouvées dans les archives.

(1) Paul lui-même dit qu'il a mis ensemble les actes concernant la terre de Jusiers.

(2) Une charte de 1077 est classée au milieu de

Arrivé à l'époque de l'expulsion de l'abbé Hubert, il avertit que l'abbé Thierry de Vendôme, qui le remplaça momentanément, n'a laissé jusqu'à présent qu'une charte à la postérité, et annonce qu'après l'avoir transcrite il transcrira de même celles que firent les moines pendant le temps qu'ils furent sans abbé (2).

Quant aux chartes du temps de l'abbé Arnou, il n'a transcrit que celles qui lui paraissaient avoir encore quelque utilité pour l'abbaye; il a remplacé les autres par une relation abrégée des maux que cet abbé eut à souffrir dans sa vieillesse. Enfin il n'a rapporté de l'abbé Eustache, comme nous l'avons dit, que les actes passés pendant les huit premières années de son administration. C'est d'un écrit de Fulbert, depuis évêque de Chartres, qu'il a tiré l'histoire de la nomination de Magénard à la dignité d'abbé de Saint-Père.

Parmi les vieillards qui lui ont fourni des renseignements pour son ouvrage, il nomme le moine Robert, ancien abbé de Saint-Maur-les-Fossés, qui l'instruisit d'un accord passé entre Eudes II, comte de Blois, et les moines de Saint-Père. Il nomme aussi l'archiprêtre Agobert, devenu plus tard évêque de Chartres, qui lui raconta comment le chef de saint Romain fut apporté de Rome au château de Brou.

Outre les ravages des Normands, la destruction, puis la restauration de l'abbaye de Saint-Père, et en général l'histoire ancienne de cette abbaye, l'hérésie des nouveaux manichéens, ainsi que les autres événements qu'il raconte dans son ouvrage, il fait encore connaître plusieurs particularités relatives aux comtes de Blois, et beaucoup d'autres relatives aux troubles de l'abbaye, excités par les évêques de Chartres Thierry, Robert et Arrald. Le premier expulsa de l'abbaye une partie des moines, qui se retirèrent avec leur abbé Arnou à leur tête, dans leur terre de Jusiers, Robert tint pendant trois mois le monastère sous l'interdit, à l'occasion d'un moine de Marmoutiers, sectateur du célèbre Bérenger, qu'il voulut en vain mettre à la tête du monastère. Son successeur continua de maltraiter les moines.

Il rapporte, dans les descriptions qu'il fait des possessions du monastère, plusieurs détails relatifs à des événements anciens, et place très-souvent, à la suite des chartes qu'il transcrit, des notes explicatives sur ce qu'elles contiennent.

Après avoir été forcé d'interrompre son travail, par les désordres qui régnèrent dans l'abbaye pendant trois ans, et que suscitèrent les rivalités indomptables de personnes dépourvues de chefs, il reprit la plume, afin qu'on ne dit pas de lui qu'il avait commencé à bâtir et qu'il n'avait pu achever.

Manuscrits du Cartulaire d'Aganon.

Il a dû écrire à la fin de son livre la relation des celles qui furent rédigées pendant la vacance du siège abbatial.

événements récents concernant son abbaye; mais la mutilation que les manuscrits ont soufferte nous a privés des derniers luits de son travail. Il n'existe de son ouvrage que deux manuscrits anciens, appartenant à la bibliothèque de la ville de Chartres. Ils sont du xe siècle (3), en parchemin et de format in-quarto. L'un est moins détaillé que l'autre, dont il semble même n'être qu'une copie un peu abrégée; mais on y trouve des parties ou des passages qui manquent dans celui-ci, et notamment le huitième livre et la fin du septième (4). Celui qui peut passer pour l'original des deux a 133 feuillets, la copie en a 110.

Le moine Paul, rédacteur de ce Cartulaire.

Le moine Paul, l'auteur même du livre ou Cartulaire d'Aganon (car le titre du premier livre est devenu celui de tout le recueil), est souvent nommé dans son ouvrage. Le plus ancien acte de date certaine où il figure est de 1060, et le plus récent de 1088. Dans les deux il est qualifié simplement de moine. Un autre, passé en 1079 et 1088, lui donne le titre d'*edituus*; un autre, de 1036, celui de *monachus et edituus, notarius*: ce qui nous apprend qu'il était, au moins dans les derniers temps, concierge, ou plutôt trésorier de l'abbaye de Saint-Père. Dans la plupart des actes qui le mentionnent, il est désigné comme le notaire ou rédacteur de ces actes mêmes. Ainsi donc, parmi les chartes copiées par lui, il y en avait plusieurs dont il avait lui-même écrit les originaux. Les nommés *Ernulfus Niger et Tescelinus*, qui paraissent dans les actes au nombre des témoins, avec la qualification de *famulus Pauli monachi*, étaient apparemment des espèces de frères lais attachés à son service.

Le recueil de Paul témoigne de son zèle pour les intérêts de son abbaye, et du soin qu'il mit à faire la recherche des possessions et des droits qu'elle avait ou qu'elle pouvait prétendre. Il eut beaucoup à souffrir avec les autres moines des troubles qui affligèrent le couvent, et dont il ne parle qu'avec douleur.

Ce fut peut-être en sa qualité de concierge ou trésorier qu'il fut chargé de plusieurs affaires pour

(3) Les Bénédictins (*Hist. litt.*, t. VIII, p. 257) jugent que le plus ancien des deux, celui qui a 133 feuillets, remonte au xe siècle, et qu'il est même le manuscrit original de l'auteur. Mais j'ai examiné le manuscrit, et je ne le crois pas aussi ancien, s'il n'est permis de donner un avis différent du leur. D. Muley estime ce ms. du xe, et l'autre du xe siècle.

(4) On trouvera lib. I, cap. 6, 8, des paragraphes tirés du second manuscrit. Ils sont enfermés dans des crochets.

(5) P. 121. Les Bénédictins, dans l'*Hist. litt.*, t. VIII, p. 255, supposent que ce voyage de Paul se fit en 1038; mais cette date est fort douteuse, attendu que la chartre qui seule nous fait connaître le voyage de Paul n'est pas datée. Seulement elle est au nom de l'abbé Landri, et elle désigne Thibault III comme étant alors le comte de Chartres. Or, l'abbé Landri n'est mort qu'en 1069, et Thibault ne devint comte que le 15 novembre 1037, jour de la mort

A le compte de son abbaye. D'après la commission que l'abbé Landri lui donna, il fit un voyage à Blois, et remit, dans le bourg de Vienne sur la Loire, à Raherius, gendre de Berthe, une somme de 40 sous, pour prix d'un arrangement conclu avec celui-ci par l'abbé (5). En 1088 il se rendit dans la terre de Liancourt, et là, monté sur un palefroi blanc, reconnut les terres dont la dime venait d'être cédée aux moines par le chevalier Ilbert d'Érigni. Ce fut aussi lui qui planta de grandes pierres pour servir de bornes à des terres situées au couchant de la ville de Chartres. Voilà à peu près ce qu'on sait de la vie de l'auteur, et ce que nous aurions pu passer sous silence sans faire tort à l'histoire, si nous avions eu quelque chose de plus remarquable à mettre à la place.

Qualités de ses écrits.

B Son ouvrage, dans les parties qui lui appartiennent en propre, ne se distingue ni par l'ordre des matières, ni par la liaison des idées ou par la diction. Assez souvent la phrase est obscure, et la latinité manque en général, non-seulement d'élégance, mais encore de correction. On doit toutefois tenir compte de la barbarie de l'âge où il florissait, et considérer que s'il est bien au-dessous des écrivains tels que les célèbres évêques de Chartres Fulbert et Yves, qui vécurent dans le même siècle, il écrivait mieux que la plupart des auteurs de son temps. Du reste, il fait preuve de jugement, de candeur et de bonne foi, et ne déguise pas même les faits peu honorables pour ses frères.

Temps où il a vécu.

C Il est d'ailleurs impossible de fixer l'époque de sa naissance et celle de sa mort. On lit dans l'*Histoire littéraire de la France* (6), qu'il devait être fort âgé en 1088, étant né vers le commencement du xe siècle; mais c'est une opinion qui manque de preuve, et peut-être aussi de vraisemblance. De ce que nous voyons cette année même voyager à cheval, nous devons supposer qu'il n'était pas alors fort avancé en âge (7).

Orthographe des noms de lieux.

D Il est inutile d'avertir que nous nous sommes fait une loi de publier les textes dans toute leur ingéniosité du comte Eude II son père (Doyen, I, 139). Donc le voyage de Paul, qui n'a guère pu se faire avant 1038, s'est fait très-probablement plusieurs années après, mais au plus tard en 1069.

(6) T. VIII, p. 254. Du reste, sauf quelques petites inexactitudes, l'article consacré par les Bénédictins au moine Paul et à son ouvrage (p. 254-260) est très-bien fait et digne des auteurs de l'*Hist. litt.*

(7) De ce que Paul se dit contemporain d'Aréaste, p. 109, et de ce que celui-ci vivait encore en 1029 dans l'abbaye de Saint-Père, où il avait embrassé la vie monastique, les Bénédictins ont conclu que Paul était pareillement moine dès 1029, et qu'ainsi il pouvait être né au commencement du xe siècle. Mais Aréaste a prolongé sa vie beaucoup plus tard, puisqu'il figure au nombre des témoins dans une chartre de l'abbé Landri (p. 191), rédigée par conséquent entre l'année 1033 et l'année 1069, si l'on suit les calculs du *Gallia christiana*.

nuité, on pourrait quelquefois dire dans toute leur barbarie. Nous avons suivi, même dans la reproduction des noms propres, la variété d'orthographe donnée par les manuscrits. Mais nous devons faire observer, à l'égard des mots *villa*, *villare*, *curtis*, *mons*, et autres semblables, écrits isolément, que nous avons pris pour règle d'imprimer par une majuscule le mot qui faisait partie intégrante du nom : tandis que, dans les cas contraires ou douteux, le mot a été écrit par une minuscule.

Ainsi par exemple, nous avons écrit *Manus Villare*, Mainvilliers : *Fracta Vallis*, Frétéval ; *Campus Fauni*, Champfol ; *Germinionis Villa*, Germinonville, parce que les mots *Villare*, *Vallis*, *Campus*, *Villa*, entrent dans la composition du nom. Au contraire, nous avons imprimé *Cruciacum villa*, Crucé ; *villa Lérity*, Léri ; *Gestiacy cella*, Jusiers, *villa Condatum*, Condé ; *Lupiniacus villa*, etc., parce que les mots *villa* et *cella* sont restés hors du nom.

TITULUS AGANONIS

IN LIBRO CARTARUM SANCTI PETRI ⁽⁸⁾

I. Opus hujus libelli ex privilegiis quæ in nostri cœnobii sacris scriniis invenire potui, a fratribus sæpissime rogatus, usque nunc distuli per ordinem colligendo edere, cum, propter cœtudinem (9) mei ingenii, vel rusticitatem inculti sermonis, quod magis esse rebar utile silentio tegere, quam, imperiti stili officio blaterando innotis (10), ejus nuditatem detegere, tum propter invidentium virosa verborum jacula qui, solito more, laude digna bonorum facta virorum semper conrodendo vituperant, idque boni quod in sua conscientia non agnoscunt, in aliis dum viderint, serpentinæ sermonis fuco obumbrare festinant, ut rectorum innocentia laudibus minime extollatur debitis. Unde, patientia comite, virtus probitatis pressa iniquorum sutelis, opinione vulgi videtur jacere in imis, instar imbecillis. Nunc vero, fraterno imperio, non presumptionis supercilio, privilegia quæ ab incendio nostræ æcclesiæ nostrarumque edium non sine periculo, sunt liberata, ignorantie stimulis atque caninis subsannantium postpositis latratibus, in hoc opusculo, velut in parvo cibuto, stolidi sermonis stilo colligere studui, ut ab incendio seu aliis fortuitis facilius tutari possint periculis, nec non si quando, quod sepe fit, aliqua questio de conscriptis monasterii possessionibus surrexerit, citius legendo inventa solvatur. Malui denique fronte rupta vestris obtemperare jussionibus quam non obtemperando deses silere, tacens timore obloquentium qui, simplicium studia pro nichilo ducentes, ipsi in suis voluptatibus sopientes, ab hominibus sine ullo boni opeas effectu volunt videri sapientes.

Decrevi etiam villas singulas, vicos, agros, silvas et cætera loca, religiosorum virorum largitione in illorum stipendiis data, si forte fuerit datum michi ocium vel facultas, terminis propriis sive arcifiniis dissidere ab extraneis, ut hi qui intra paradisiacas

B sanctissimi ovilis mandras spontaneo voto sunt inclusi, mundo quidem mortui. Deo autem viventes, carnis desideria jugiter mortificant, bonis moribus animas suas adornant, habeant videlicet præ manibus noticiam suarum rerum ad instar illorum qui prævident eas. Oportet enim omnes scire res quibus victus et vestitus eis administratur, ut sacrilegorum ambitio, quæ litibus et minis semper simplices viros, ut ab eis aliquid extorqueat, exterret, possint repellere. In causis quidem plus valet plurimorum quam unius assertio. Placuit quoque huic inserere paginulæ quod locus iste, sicut ab antiquorum dictis vel scriptis didicimus, inter regales per Galliam nobiliter fundatos, et augustalibus titulis, auro vel argento, seu ingenti ornamentorum copia omnibusque rebus mundanis quibus attollitur humana fragilitas, comptus et præclarus extitit.

C Verum quia sæpe fit ut ubi superabundant divitiæ, ibi, socia impunitate, ingentes exaggerantur culpæ, quibus miseri homines impliciti largitorem rerum ceca mente neglegunt, et, dum in peccati summo sopiuntur, hostem secuntur, pœnis plectendi perpetuis; sepe tamen omnipotens Deus et affligendo miseretur peccatoribus, et miserando affligit filios quos recipit.

II. Itaque memoratus locus, non longe a menibus Carnotinæ urbis normaliter situs, non modico monachorum cœtu resplendebat, qui, in Christi amore, carnis vicia mortificando comprimebant; et beato Petro apostolo famulans, velut Lucifer tunc omnibus virtutum luce radiabat. Urbs denique supra memorata, populosa admodum atque opulentissima inter Neustriæ urbes, murorum magnitudine, edificiorum quoque pulcritudine, vel artium liberalium studiis, habebatur famosissima.

D III. Quadam vero tempestate, de transmarinis partibus cum rostratis navibus gens pagana ebul-

(8) II. e. : *Prologus in librum cui titulus Agano, in codice chartarum Sancti Petri*. Summa pagina scriptum est manu recentiore: *Liber Aganonis vetus*.

(9) Ita codd. pro *hebetudinem*.

(10) Ita codd., ut alibi, pro *ignotis*.

liens, evaginato suæ nequitiae gladio, totam pene Neustriam crudeliter devastabat. Nonnulla quippe loca sanctorum depopulans, voracibus tradebat flammis; civitates vero captas solo tenns evertibat, atque Christianos aut insatiabili ferro laniabat, aut in captivitate ductos sub inrevocabili corona vendebat. Cujus rabies in tantum effervuit, ut per Sequanam fluvium remigio ascenderet, omnia circumquaque loca depopulans, ad urbem Carnotensem tandem perveniens, anelanti pectore cupiebat evertere; et, omnia quæ in circuitu urbis attingere potuit, vastando inhabitabilem reddidit.

IV. Cum vero urbs, exigentibus incolarum meritis, per multa annorum curricula, tantis afficeretur angustiis, occisis tandem civibus, opibus sublatis atque totis viribus fractis, ex improvise etiam quadam nocte capitur. Christiani omnes diversis mortibus velut pœudes laniantur. Urbs quoque, quæ quondam a Julio Cæsare obsessa decennio perstitit inexpugnabilis et a se Romanas acies Argolicasque populit indefessa pbalanges (erat enim ex quadratis et immanissimis lapidibus constructa altisque turribus munita, ac iccireo urbs (11) Lapidum vocitata, aqueductibus jocunda, viis subterraneis lætabunda, quibus omnia subportabantur sibi necessaria), nunc ab inopi divinæ virtutis gente, Deo permittente, solo tenus evertitur et ignibus concrematur (12). Dei tamen patientia, quæ sic suorum corrigit proterviam ut in futuro non pereant, impiissimæ gentis crudelitatem ad propria redire non permisit inultam. Nam Franci, undecumque conglobati (13), ad stationem navium pervenire maturantes, revertentibus illis cum spoliis multis, ad rates occurrunt, illicoque audacter cum eis confligunt; quorum primo impetu ita cœsi cadere cœperunt, ut in adulta hieme nemonum folia, flante Borea, solent cadere. Videres eos denique, prisca ferocitate deposita, alios quidem ad necandum sese in flumine, vocabulo Diva, præcipitare, alios vero incassum ad rates confugere et pedibus equorum miserabiliter conculcari gladiisque persequentium confodiri; ita ut ex illa tanta multitudine vix pauci evasisse invenirentur in captivitate ducendi.

V. Dux (14) autem eorum Astingus vocabatur, qui quantæ dolositatis vir fuerit, ex una re ab ipso facta assignare curavimus: is namque, mare navigans terrasque plurimas depopulans, ad Lunensem pervenit urbem (15), qui eam undique perlustrans, cum

(11) A : urs. — B : ubrs (sic).

(12) B : Dei tamen sapientia, quæ sic suorum corrigit proterviam ut in futuro non pereant, impiissimorum barbarorum crudelitate sopita, reversis fugitivis et reliquiis populi mundanam pacem reddidit. Qui totam urbis subversionem reedificare minime valentes, civitatis angulum adhuc muro circumdatum ad habitandum eligunt, et ex murorum ruderibus, ad instar muri, sine cemento, posito inibi lapide super lapidem, sicut usque nunc apparet, se munire satagunt.

(13) Aliter narrat fugam Hastingsi Albericus (ad ann. 904), in cujus chronico, minatur Theobaldus Caroli Grossi imperatoris proximum impetum Nor-

A valde munitissimam vidisset, quadam dolositate concepta, non vi set strophoso ludo delegat capere. Fingens ergo se ægrotare, urbis antistitem ad se accersiens, summissa voce petit, se sacri baptismatis unda a peccatis ablui, et eum sibi patrinum fieri, si ad præsens emori; quamobrem a malis quæ fecerat intimo corde penitere ac toto corde ad Christum converti, Diabolo et pompis ejus velle se abrenunciare, quatinus vel in morte sanctum lavaerum consecutus, evadere quivisset pœnas inferni. Cujus dictis antistes, actutum credulus, sine mora eum catezizans, instar morientium lavit aqua baptismatis (16), eumque de sacro fonte levavit (17). Ex hac re cives cum suo præsule, falsa spe securi, cum barbaris fœdus iniunt, urbis portas aperiunt, rerum omnium venalium copiam foris intusque emendi, velut sociis et amicis tribuunt. Qui, possibilitate nacta, tota ebdomada ostiatim urbem perlustrant et vicos ante sibi innotos efficiunt notos. Octava denique die, civibus in foro intentis, quaterni vel seni paulatim per vicos civitatis barbari se ingerunt taciti, portis singulis ponentes custodiam, atque in foro plurimos quasi aliquid mercaturos remittunt. His ita patrat, Astingus in feretro armatus, velut mortuus collocatur, et, in æcclesia a suis deportatus, patrinus suo præsul cum simulato fletu exhibetur, ut christianorum ex hoc seculo decedentium festinus officium perageret. Qui devote humanitati officium peragens, cum in sepulcro ex more cadaver mortuum, ut estimabatur, deponi juberet, barbari ingentis vocibus clamare cœperunt, maledicta perstre-punt, totaque æcclesia attonita in voces simul attollitur. Quid plura? Ille funestus satelles, de lecto subito exiliens, evaginato gladio, facinus conceptum satagit peragere. Et primo quidem in patrinum suum antistitem, qui, ut ejus animam factori Deo commendaret, infulatus adstabat, ense levat, eumque, crudeli crudelior, capite truncato, martyrem efficit. Cujus milites per totam quidem æcclesiam, multimodam necem peragentes, nulli ætati, nulli sexui parcentes, mortuorum cadaveribus, velut manipulis spicarum Sirius ardens agrum, ita sitiens sanguine gladius eorum cooperuit pavimentum, quod etiam usque in atriis sanguinis rivo manare fecerunt. Quorum voces ut eorum complices per civitatem sparci audierunt, quoscumque obviant velut oves maectant, qui totius humanitatis atque pietatis obliti, senes et juvenes, conjugatas et virgines, parvulos et manno duci, qui, « præ timore, inquit Albericus, vendita Theobaldo civitate Carnotena, clam discessit et post in Francia non visus est. » Ille autem Theobaldus, Roberti Fortis, ducis Franciæ, gener, filium habuit Theobaldum dictum *le Tricheur*, qui primus habetur Blesarum et Carnotum comes.

(14) Hic, cod. B plura transponit, totam de Astingo narrationem infra rejiciens, non sine quadam lectionis varietate et omissione, compendii causa, ut videtur.

(15) Anno 858, ut opinatur D. Muley.

(16) A : baptismatis.

(17) Addit Dudo Sancti Quintini, p. 64, c, comitem cum episcopo fuisse Astingo patrinum.

pendientes ad ubera, iniquo mucrone perimerunt. Simili modo vagabundi per rostrum (18), ementes pariter et vendentes, euntes et redeuntes, crudeli ense perfundunt sanguine, venali quoque quæ in rostro reppererunt ad rates exportaverunt. Qui vero civitatem pervaserant, aurum et argentum variasque opes in ea inventas diripientes, eamque concremant, itidem ratibus commendantes abstulerunt, citiusque revertentes ad urbem, muros ejus evertentes funditus, mortuorum cadavera, in cineres redacta, inter rudera reliquerunt quasi sepulta. Deinde, positis in malorum summitate superabibus (19), prora navium versus occidentem, flante africo, vertunt, atque more piratarum maris semitas perambulantes, insulas locaque maritima populates, inventam gentem ferro trucidabant (20).

VI. Verumenimvero conditor rerum, qui verberando suis fidelibus misereri solet, atque iniquos tolerando ad inferni claustra excreet, hujus phalangæ sceleris enormitatem diu regnare noluit; set pro peccatis justo verberare correptum christianum populum paulisper respirare voluit et iniquæ gentis malis operibus imponere finem decrevit, suorum fidelium sanguinem vindicaturus in perpetuis Hedenæ (21) flammivomis ignibus. Itaque cum in finibus Armoricanorum remigio pervenisset, apud pontem Divæ fluminis aplicans, laxa corpora recreare a tanto labore sine ullo pavore cæpit. Tunc a Deo, quem multi mode malis exacerbaverat operibus, derelicta, terræ marique admodum perosa, a Francis inibi undique circumdata, et, sicut supra diximus, ita est gladiis depasta, ut ex tanta multitudine non legisse me memini quempiam evasisse, neque aliquem, præter unum, in captivitate ductum (22). De quorum sanguine madidæ bibulæ arenæ per undas sui fluminis, quasi pertesum habentes, ipsum sanguinem evomentes, longo ordine mare contiguum inundo cruore inficiunt.

Set quia calor dicendi me compulsi digressionem

(18) Hic, *rostrum* pro *foro* videtur usurpari, nisi sit aliqua vocis corruptio.

(19) Ita cod. pro *supparis*, nempe velis navium.

(20) Dolum Astingi Lunamque urbem ita subreptam fusius narrat præ omnibus Dudo Sancti Quintini, primo operis sui de moribus et actis Normannorum capitulo (*Hist. Normann. script. antiq.* p. 63 sqq.) Quem sequitur Guillelmus Gemeticus, cap. ix et x (*ibid.* pag. 220, c, d), addens barbarum ducem, Lunæ esse potitum, dum Romam cepisse putaret. Primam Lunæ expugnationis mentionem in vetere chronico incerti auctoris, sed qui monachus Floriacensis fuisse videtur, edito ab Andrea Duchesnio, invenimus. Tacet de dolo Normanni, nec aliud refert de urbe Lunensi quam pauca hæc verba: «Alstagnus a Francorum terra per Oceanum pelagus Italiam tendens, Lunæ portum attigit et ipsam urbem continuo cæpit.» (*Hist. Normann. script. antiq.* p. 32, b.) Ibi dux Normannus vocatur Alstagnus; a Gemetico autem Astingus. At in Dudone Sancti Quintini, majore varietate, legitur et Anstinnus, et Alstignus, tum Adstignus, Astelmus, tum sapius Anstignus, ut nomen ducis istius barbari, de quo nullum reperimus vestigium in rerum Italicarum scriptoribus a Muratorio collectis. Inde fortasse

A facere, jam me convertam primum iter peragere, et quæ prima invenire potero data vel possessa sive a clericis hujus supra scripte æcclesiæ, sive monachis, moderno tempore a venerabili Ragenfredo præsule divino nutu constitutis, sunt reddita, vel ab aliis religiosus viris pro suarum salute animarum largita, sicut in nostri archisterii scriptis repperiri potest, veri calami officio transcribere curabo.

VII. Prius (23) tamen quod assertionem veridicam nostrorum didici seniorum summam perstringere libuit, qualiter a quodam Elia episcopo (24) a prisca nobilitate sive maximo honore deciderit, qui auctoritate regia, quam forte emerat pecuniis, supercam, potestate indepta, usurpare cum armis non timuit, in ipsius æcclesiæ liminibus multo cruore effuso (25) dum monachi priorem statum colerent atque episcopum abhorrerent. Unde factum est ut monachorum plurimi locum cui se devoverant descenderent, et in Burgundiæ partibus apud beatum Germanum Autissioderensem commorantes, præsentis vitæ cursum ibidem finierunt. Prædictus ergo præsul, nacta occasione præciosa, quæ ibi repperit ornamenta vasaque diversa aurea vel argentea, quæ concupivit, absportavit atque distraxit, terras quoque sanctuarii quas religiosorum virorum munificentia dederat, in quibus extendere manum potuit, propriis usibus stipendiariis mancipare non timuit, suisque domesticis, ausu temerario, in beneficio dividere præsumpsit. Imbecillis autem turba monachorum, quæ ibi remanserat, nescio quo pergeret, a præsule parce ac inclementer alebatur. Interim locus olim celebris atque opinatissimus paulatim decrescens, pristina quidem dignitate officioque solito viduatus, a populo nulla veneratione dignus habebatur.

Post non multum vero temporis, mortuo episcopo Elia, qui hunc locum regalibus titulis insignitum, demonis face succensus, ad nihilum duxit, atque alterum sanctimonialium cænobium in monte Leu

Normanniæ antiquæ recentior historicus, Theodorus Licquet, vir qui Rotomagi in patria sua eruditus et sagax merita sane habebatur, omnia quæ vetera chronica de prisco illo barbarorum septentrionalium duce tradiderunt, meras fabulas declarare non timuit. Conf. Th. Licquet, *Histoire de Normandie depuis les temps les plus reculés jusqu'à la conquête de l'Angleterre en 1065*, t. I, p. 58, note 2.

(21) Leg. *Etnæ*.

D (22) Quæ hic narrat Paulus de Hastings in Cantontensem pagum invasionem et de Northmannorum ad Divo fluvii ostium clade inter fabulas ableganda.

(23) Hic paragraphus in cod. B. cum levibus varietatibus legitur siquæ incipit: *Qualiter autem a prima nobilitate atque maximo honore præfatus locus Sancti Petri deciderit, sicut veridica assertionem seniorum didici summam perstringere curavi. Fertur ergo a quodam Elia nomine, qui quadragesimus secundus antistes hujus urbis extitit, auctoritate regia, etc.*

(24) Ab anno 840 ad annum 846. D. Muley.

(25) Cod. B. pro *dum monachi*, etc. habet: *Introitum suum lugubrem atque initialem exhibuit, et inextricabiles dividas habitatoribus injecit. Unde factum est, etc.*

garum non longe ab urbe Carnotum eleganter situm A solo tenus destruxit. hostilis manus civitatem obsidione cepit et, sicut præmisimus, igne succendit (26). Tunc equidem sæpe dictus locus ab hostibus prophanatus, ignibus etiam concrematur.

VIII. Pace vero, divina propiciatione, reddita, a quodam episcopo (27) divino instinctu, parvo licet scemate redificatus (28) clericorum officiis cum modico sensu traditus esse perhibetur.

IX. Verumtamen, civium culpis exigentibus, a paganis transmarinis urbs rursum vastatur, et ipse locus funditus destruitur, et usque ad tempus Haganonis, gloriosi præsulis, ita permansit. Qui clarus generis nobilitate ac humanarum rerum copiis habundans, bonisque virtutibus emicans, condoluit locum olim quidem ab hominibus venerandum, nunc B autem admodum neglectum et in solitudine redactum. Divinæ virtutis zelo succensus, accersit lapidum cesores atque cementarios, impensas tribuit, magnopere locum ipsum restaurare (29) jubens, restauratumque pontificali benedictione sacrare decrevit. Clerinomiæ quoque seriem instituens, quæ peridia pernoxque laudes Deo debitas inibi redderet; et in usus necessarios tribuens ei vineæ clausum terramque contiguam, quam antecessores ejus, sacrilego voto, sibi subriperant, rura quoque quæ credidit sufficere clericorum numero perpetua largitione condonavit. Qui, quandiu vixit, cordis intuitu sagire voluit, intentus utilitatibus atque pro-
fectibus loci. Quo felici obitu (30) ad sanctorum consortia de mundi hujus pelago ab angelis translato, in episcopatu et venerabilis Ragenfredus successit, qui quanto amore locum dilexerit facile sequenti opere potest agnoscere. Nam ejus sagaci ingenio atque instanti suggestione, clarus genere et opere Alveus: ejusdem loci abbas, cum canonicis quibus præesse videbatur artam viam ingredi cupiens qua tenditur ad Deum, in Floriacensi cœnobio clerinomiæ seriem religionis habitu exornans, per triennium normam beati Benedicti sedula intentione per obedientiæ bonum didicist, indeque, revocante sepe memorando episcopo Ragenfredo, cum suis instructus regularibus disciplinis, ad locum proprium rediit Carnotis, secum sumens et alios duodecim monachos, quos ex congregatione supramemorati cœnobii maluit eligere, ut contra hostem antiquum velut robustissimos tyrones in novo certamine haberet adjuutores. Episcopus ergo, per totius intersticium triennii quo se in sancta religione informaverant, edes ad manendum, claustrumque monachis congruum instanti construxit opere. Quibus cum

magno gaudio receditis, atque adnitente totius populi consensu, supra memorato Alveo abbate sacro, victum et omnia necessaria largiter eis accommodavit, æcclesias etiam atque villas quas antecessores sui prava usurpaverant ambitione, omni excluso dubietatis bithalasso (31), subtrahens sibi, stipendiariis usibus jamjamque redivivi ordini alacriter reddidit. Viridiarium quoque quod situm erat juxta cœnobium terramque contiguam, priscis temporibus, ad episcopis male retentam, per ingens quoddam turibulum argenteum libens contradidit. Quia vero tam ab Elia quam ab aliis post eum episcopantibus reddere terras nequivit sine quolibet recuperationis respectu, militibus in casamento datas, xii prebendas in majori æcclesia monachis adtribuit jure perpetuo possidendas, anathematis jugulo feriens aliqua dolositate hujus largitionis donum adnullare volentes vel aliqua exorbitatione minuere machinantes. Itaque monachos in summa pace degentes agmentando, quandiu vixit, fovere non destitit, ammonitione paterna persepe exortans, firmo gressu in sancta religione persistere, correctionis sarculo desidium vicia evellere, bonos ut in melius proficerent, jugi informare eulogiis, rudes et inscios sanctarum Scripturarum oraclis imbueret, ad gaudia uranicæ patriæ totis præcordiis annellare. Quo felici obitu ab hujus mundi fluctuantis naufragio ad cœlestem patriam transmigrante (32), ejus gleba corporis in cœnobio supra memorato ante altare beati Petri apostoli cum choris psallentium simul et silentium honore debito est sepulta, ad cujus levam in corpore quiescit Guantelmus, venerandus antistes, qui proprio interventu, atque ostensione interioris tunicæ semper Virginis Mariæ, ab obsidione urbis odiosas Normannorum abegit phalanges. Deinde Fulberius præsul (33) memorandus, qui quantæ fuerit sapientiæ ejus agiographa mira dulcedine flagrantia legentibus insinuant. Ad dexteram vero, Theodericus episcopus, cujus Ambrosiæ opes velut torrens affluentes, præclarum opus almæ matris Domini aulæ complentes, perediæ quoque atque bibesiæ (34) inopum jugiter oviantes (35), sacro dignum præconio efficiunt.

X. Post obitum denique sepe memorandi præsulis Ragentredi, episcopavit (36) frater ejus Arduinus, locum ejus obtinens, non religionem; qui fastu superbiæ tumidus plus equo secularem sequebatur ambitionem. Unde factum est ut monachos exosos haberet, ac eorum commodum suum fore magnum putaret detrimentum. Quicquid enim monachorum usus eximius præsul concesserat oblucuvians quasi

(26) Bod. B subjungit: *Atque christiani diversis mortibus velut pecudes laniantur.*

(27) B: A successore Helia, pro a quodam episcopo.

(28) B: *Redificatur ecclesia, clericorumque officiis cum modico censu perhibetur esse tradita; deinde meliorato tempore, monachilis ordo adibetur.*

(29) Anno circiter 930. D. Muley.

(30) Anno 950. D. Muley.

(31) Leg. *bithalasso*.

(32) Anno 960.

(33) Anno 1007.

(34) *Perediæ* edendi aviditias; *bibesia* bibendi aviditas, ex interpretatione Domni Muley.

(35) Ita codex, fortasse pro *obviantes*, quod esset idem ac *providentes*.

(36) Anno 960.

sibi subreptum deplorabat. In tanta itaque cupiditate exarsit, ut de xii prebendis quas frater ejus, ut præmisimus, dederat, medietatem extorquendo subripere non timeret. Cujus sacrilegii tramitem nonnulli succedentium episcoporum sequentes, propria profligantes, aliena cupientes, occasiunculis monachos sollicitantes, inmissiones ac dolos pretendentes, ausu sacrilego auferre dubitaverunt minime; plissima (37) quæ fidelium dederat largiflua caritas, et cum ipsorum esse deberent defensores, mentis cecitate correpti, facti sunt tyranni atque expilatores.

XI. Ex quibus in hoc opusculo litteris annotare curavi: Rodbertum Turonensem qui, ob quendam Majoris Monasterii monachum, Berengarii sectam sequentem, ut a veris relatoribus audivimus, quem in abbatiæ suggestu obtrudere non valuit, nobis agriter (38) renitentibus ac viva voce refutantibus, apostolorum sacrosanctum altare, contra legem canonicam, celebratione misterii corporis et sanguinis Christi tribus mensibus et eo amplius carere fecit; monachos quoque auxilium Dei et matris ejus exorantes longe fieri ab eo, minarum spirans palam omnibus prophano ore contestatus, contradicente ecclesiæ Romanæ legato, pariterque divinum officium eis interdixit ac publice in principali ecclesia excommunicare ausus fuit. Deinde Braimensem abatem Arraldum, cui tanta dolositas inerat, ut, nisi eam lepos sermonis ejus obumbraret, non ipsæ dolositatis habitum videretur habere, set eadem dolositas esse putaretur. Tantum quippe in eo valuit, ut aurasie (39) cecitate, bonorum etiam oculos veritatis lumine sermone sacrilego citissime carere faceret. Unde crocotillo (40), tempore, et abate locum privavit et obtinam partem monachorum expulit, atque quondam monachum abatem ex improviso fecit et quater xx libras sibi abstulit; ac nisi cito inaudita mortis atrocitas malis suis imposuisset finem, secundum nomen suum omnia monasterii exteriora et interiora abraderet; nam dicebat: aurum vel argentum preciosaque ecclesiæ ornamenta fomenta esse monachis superbæ atque incitamenta lasciviæ. Pisces quoque monachos vel adipem comedere aiebat crudele facinus, eis amnuens nuda edere olera atque sine quolibet edulio suggerebat xyrophagos (41) persistere, cum ipse sibi magnos pisces exoticaque edulia dari juberet, ventri suo castrimargiam (42) semper habens vernaculam.

XII. Verum quia digressionem a cæpto tramite stili officio satis superque fecisse me perpendo, retro cupiens regredi, fateor me ideo id egisse quoniam

nam quæ intexui a nostro opere minime discrepant, nec legentibus debent fieri onerosa, maxime cum non delucrata semper essent, perobscura oblivionis palla cooperta. Quædam tamen eudinius in calce operis tam recenter facta, ut etiam non ignoret puerilis ætas, set quia tam insolenter tamque atrociter in nobis sunt operata, et nos ut ea pertulisse dinoscimur, posteros nostros ignorare nolui, ne forte minora vel similia, cum perferre temporis malicia exegerit, intolerabiliter ferre velint, præ oculos habentes, olim nos his malis fuisse triennio et eo amplius implicitos offudis (43) quorundam nostrorum, postea quoque, repropiciante Dei gratia, liberatos ac rebus prosperis redditos. Tandem quoque in finem saliens epilogi, lectori intimare curavi quod ea quæ primo scripturus sumi a præsentī usu admodum discrepare videntur; nam rolli conscripti ab antiquis et in armario nostro nunc reperti, habuisse minime ostendunt illius temporis rusticis has consuetudines in redditibus quas moderni rustici in hoc tempore dinoscuntur habere, neque habent vocabula rerum quæ tunc sermo habebat vulgaris. Unde interius, propria luce relicta, mens nimia ebitudine concutitur, quod per se nequeas perpendere, hi usus priscis temporibus monachorum fuerint, an postmodum clericorum temporibus, quos præsul venerabilis Hagano in loco restaurato instituit, omnipotenti Deo famulaturus. Verum quorumlibet fuerint legentibus investigandum relinquo, ne forte a peritissimis vel sapientibus periphrastes seu alucinator insulo sermone inveniar. EXPLICIT.

ITEM.

XII. Quoniam quidem in epilogo præscripto meminī me scripsisse canonicorum famulatu hunc locum bis esse delegatum, postquam Helie insatiabili est depravatum ambitione ideoque Aimerici præsulis scriptum, in archivis nostris inventum, in testimonium sumpsi, qui multo tempore ante venerabilem Aganonem extitisse dinoscitur. Quem etiam monasterium solo tenuis a transmarinis dirutum et ipsius scriptis et eximii Ragenfredi ejus successoris, didicimus pleniter restaurasse atque canonicis cum victualibus stipendiariis tradidisse. Set quia fidelium donaria, scriptorum penuria, illico in tempore aut non sunt scripta, aut si sunt scripta, negligentia archiscriniorum, præ nimia vetustate sunt aboleti; ideo de antiquis cartis nullam præter istam invenire valui, quæ subscripta innuit regia dignitate privatum, ac propria habitudine exutum, canonicis hunc locum esse traditum. Sic itaque incipit Aimerici præsulis scriptum (44): « Cum christia-

(37) Hanc vocem *plurima* interpretatur D. Muley.

(38) Leg. *acriter*.

(39) D. Muley legendum putet *aurariæ*, quam vocem interpretatur *adulationis*.

(40) *Crocotillus*, Festo *exilis*, *exiguus*. *Crocotula* vestis genus ad usum feminarum. Plaut. *Epidic.* II, II, 47.

(41) Pro *xyrophagos*, *Ξηροφάγους*, id est *sicea* vel *arida edentes*.

(42) Pro *gastrimargia*, gallice *gourmandise*.

(43) Ita codex; legendum putat D. Muley *officiis*, quod interpretatur *fard*, *fourberies*, *tromperies*, fraude.

(44) In cod. B. idem Aimerici scriptum (editum in *Gallia Christiana*. t. VIII, instr., col. 287) his subiungitur verbis: *Quod sequitur scriptum HaimERICI venerabilis episcopi ideo in executione ejus operis posui ut prudens lector intelligat post desolationem hu-*

nissimus atque catholicus, divæ moderationis ope suffragante, invictissimus imperator augustus sanctæ et universalis æcclesiæ statum provectionis fastigii dignitate sublimare cuperet, ne aliqua sui habitus parte fuscare videretur, pari voto parique consensu imperii sui obtinatum, protulit edictum ut universa canonicorum claustra in regno suo consistentia, absque census conditione deinceps absoluta permanerent, quatinus, absolutiva libertate donata, sinceriores per succedentia tempora divini cultus Domino valeat exhibere militiam. Quod etiam inclita ejus proles, successor videlicet rex Karobus (45), patris imitamina sequens, sub auctoritatis suæ præcepto perpetim observandum mandavit Ego igitur in Dei nomine Aimericus, nullis præcedentibus stipendiorum meritis, sed sola favente divina miseratione, humilis Carnotensium episcopus, supradictorum principum sacræ constitutionis memores, compertum esse volumus cunctis matris æcclesiæ sanctæ Mariæ fidelibus nostrisque, qualiter quidam diaconus et canonicus noster, Protgingus nomine, ab ejusdem æcclesiæ nobiliter educatus cunis, veniens in presentiam nostram, humiliter postulavit ut ex sua area quam quidam presbiter et canonicus Sancti Petri, nomine Winemarus, viam universæ carnis abiens, ei olim noctitur vendidisse (46), firmitatis cartulam exinde facere et roborare nostro nomine delegeremus. Quod quidem, per consensum canonicorum et fidelium nostrorum, dignum duximus faciendum. Est autem ipsa area in prospectu civitatis Carnotis infra claustram Sancti Petri, ad meridianam scilicet plagam, habens in longum perticas xxxvi, et in uno capite perticas viii et dextrum unum, in altero vero capite perticas xii et dextrum i. Terminatur autem ab uno latere et una fronte terra fratrum Sancti Petri, ab altero latere via publica, et una fronte exitus (47) in claustrum. Infra has terminationes præfatam aream, cum vinea quæ eidem areæ superposita esse videtur, perpetuo per hujusmodi cartulam ei habendam concedimus: ita duntaxat ut juxta memoratorum principum decreta, absque census exactione eam obtinens,

jus loci quæ cepit fieri sub Helia episcopo bis esse delegatum clericis et tantumdem monachis, Continet autem hoc modo: cum christianissimus, etc.

(45) Carolus Calvus, filius Ludovici imperatoris.

(46) Ille superscriptum reliquisset.

(47) Fort. leg., et altera fronte exitu.

(48) Anno 889 vel 890.

(49) B. pennula.

(50) Ita cod.

(51) B: Unde dignum duri ad finem hujus epiloyi cartas scribere editas ab episcopis Agano videlicet et

A liberioris obsequii cultibus Domino valent famulari; census vero nullum cuiquam, sicut supra dictum est, exinde exsolvat, nisi illum qui ad divinæ servitutis pertinere videtur militiam. Insuper etiam ei licentiam damus ut, salvo pontificali jure, vel sicut in regali continetur præcepto, cuicumque conferri in eadem canonica domino militanti libuerit potestatem habeat eandem concedendi aut venundandi. Hæc vero cartula, ut per succedentium temporum curricula inviolabilem inconvulsamque obtineat firmitatem, manu propria subter eam firmavimus, et canonicorum nostrorum propriis manibus roborandam decrevimus. Data est anno secundo regni Odonis regis (48) feliciter. Ingelgaldus, sacerdos indignus, scripsit. »

B Silentio tradita corroboratorum nomina subserberem, si emolumentum præsentibus vel futuris aliquod scirem. Verum quia in his detrimentum neque emolumentum ullum perpendo, ad domni Agani scripta stilus (49) vertatur, qui locum a paganis destructum, divina opitulante gratia, decenter restaurans clerimoniam seriem inibi Deo militaturam subrogavit quadam portiuncula rerum olim loco pertinentium delegata, quæ corporum necessitatibus supplementa suggerent, atque, procul expulsa rerum exterorum (50) sollicitudine, clerus libera meditatione divinis insisteret laudibus. Unde (51) dignum duximus ut de membranulis collectis donariis quæ vel ipse alii devotissimi viri loco contulerunt, usque ad id temporis quo venerabilis Ragenfredus decentiori statu atque religiosiori cultu eundem locum infastigiavit, liber Agani vocitetur; in quo diligens lector omnia fere inveniet quæ in ipso intersticio duorum eximiorum præsulum a fidelibus collata vel concessa esse videntur.

C Sequentis vero operis agiographa Ragenfredi liber noneupetur, quia, propiciante divina elementia, ejus studio geminis provectionibus locus cepit provehi, a que per omne ævum fundamentum quod jecit, quamvis estuante salo per hujus mundi pelagus persepe naufragium perferat, victrici tamen patientia invincibile manebit in secula.

Ragenfredo atque sancti Carauni abbte Gradulfo, de rebus datis vel redditis atque concessis Sancto Petro ab eis, dum adhuc canonici loco deservirent. Deinde res possessas ab illis quas scriptas repperi in duobus rotulis, atque consuetudines quas ab agricolis accipiebant, quæ multum discrepant a consuetudinibus nostri temporis. Earum denique rerum cartas, vel nomina illorum qui eas largiti sunt minime inveni. Utrum autem vetustate abolitæ sunt, aut hostium igne crematæ, aut nunquam scriptæ, scribarum penuria, minime scio.

LIBER PRIMUS⁽⁵²⁾

SIVE

HAGANI PRÆSULIS

(Ab anno 931 ad annum 954.)

CAPITULUM I.

Scriptum Agani de clauso vinearum, et de terra non longe a monasterio reddita.

(Circa a. 930.)

* §. « In (53) nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Divinorum voluminum eloquia plena oculis ante et retro indicant unicuique præterita mala sollerter cavere et bona sibi desiderabilius prospicere. Prærogativæ igitur pontificalis reverentiæ, quæ in specula Domini adornata consistit, oportum valde est ut, limpidiis speculando, consideret vias æquitatis et per eas plebem sibi commissum ire disponat, depravata corrigit, dispersa in die nubis et caliginis congregat, subtracta restauret, fracta consolidet, quæ abjecta fuerant reducat, fusciculos deprimentes solvat et omne onus secundum justiciæ normam dirumpat. His ergo divinæ commonitionis incitamentis admonitus (54), ego Aganus, nullis existentibus meritis, set sola Domini gratuita pietate, episcopus Carnotensis ecclesiæ, super quodam monasterio nostro pene diruto, in honore sancti Petri dicato, condoluimus, quod non longe ab ipsa distat civitate, illudque a fundamento reædificare et canonica institutione clericorum cunctorum graduum inibi Deo servire, sanctam exercendo religionem, jussimus. Tempore si quidem pacis jam olim splendide locus ille vixit, in canonicis Deo militantibus et in exercitiis bonorum operum bene decertantibus; set ingruentibus paganorum infestationibus cæterisque supervenientibus pressuris, ipsum pene desolatum invenimus. Nunc autem, adjuvante Dei gratia, cupimus pristinos (55) religionis renovare usus, ut ibi laus Dei perhenniter celebretur canonicali autentico in psalmis, ymmis et canticis spiritalibus, perpetuali ritu observandum. Interea est quædam terra in absitate redacta, Sancti Petri haut procul ab ipso monasterio, ubi clausus fructifera vineæ indominicatus quondam fratrum ejusdem cænobii extitit; set a nostrorum quodam antecessorum alimonix eorum subtractus dominioque episcopali, inepta cupiditate, detentus. Qui etiam

A terminatur, ab uno latere, via publica ad Sancti Martini quæ ducit monasterium; ab aliō quoque, terra de eadem potestate; ab una autem fronte, terra de eadem potestate et Sancti Piat; ab altera autem, via quæ ducit ad jam dicti Sancti Petri monasterium. Ego itaque Aganus constitutus antistes, cui divinitus judicii statera et æquitatis est concessa, una cum consensu et obsecratione fidelium nostrorum, dantes reddimus juste eandem clausi indominicati terram, ut habeant secure, teneant absolute possideantque jugiter eam prælocuti fratres Sancti Petri, in propriis usibus stipendiariis, absque ulla repetitionis calumnia, et desuper securi edificent, plantent et construant, Christi juvamine, nulla refrangente inquietudine. Dedimus etiam in alio loco similiter, ipsis quoque canonicis, terram prope civitatem, quæ incipit a loco ubi terminatur terra Sancti Aniani usque ad portam ejusdem Sancti Petri monasterii, cum ascensu et descensu vallis, quæ terminatur ab uno latere via publica, a civitate usque ad idem monasterium prætaxatum, ut desuper, nullo obsistente repagulo, ædificent et extruant et quocunque meliorare modo melius potuerint, Christo adjuvante atque nostra licentia, habeant liberam facultatem. Si quis autem nostrorum successorum, quod absit, tam malesanus esse voluerit ut de bujus largitionis nostræ dono subtrahere quippiam (56) conatus fuerit, quandiu in hac voluerit perstare voluntate, anathematis baculo percussus, ab omnipotenti Deo separatus, Ananiæ et Saphiræ morte multetur. Hæc vero cartula, ut firmior permaneat, manu propria subterfirmavimus, et manibus tam clericorum quam fidelium nostrorum manibus, roborandam tradidimus. Actum Carnotis, publice in domo matris ecclesiæ. Aganus, humilis episcopus. Graulfus, subdiaconus. Alcharius, presbiter. Ganzo, presbiter. Suggestus, canonicus. Lambertus, canonicus. Bernardus, presbiter. Giroardus, vicedominus. Aymo, Burchardus, laici (57). — Alios quoque ponere pertesum fuit. »

§ 2. Set hoc quippe inserere dignum duxi, quod

(54) Superiora adhuc neglecta fuerunt ab editoribus, in *Gall. Christ.* t. VIII, instr., col. 238.

(55) Leg. *pristinos*.

(56) Ita cod. pro *quidpiam*.

(52) Cod. *Incipit liber Hagani*.
(53) Chartæ jam antea editæ asterisco distinguuntur. — Scriptum illud Agani episcopi de monasterio Sancti Petri reædificato, videtur paulo antiquius charta capitis sequentis III, data Nonis Junii a. 931; ideoque circiter ad a. 930 referri possit.

(57) Quæ sequuntur omittit codex B, qui brevem hic inserit commemorationem: *Felici itaque obitu ad sanctorum consortia de mundi hujus pelago ab*

terra illa quam prædictus Aganus præsul dedit, nunc usque ad terram Sancti Martini, fidelium donis dilata, procedit (58). Dividuntur vero a quadam via, quæ descendit a regia strata, super clausum nostrum eunti ad vicum Sancti Martini, usque ad portam nostri vici, ibique terra Sancti Martini; ad dextram intrantium vicum, usque ad Guestraudi puteum (59), inclavatur; pergens, sicut ostendunt positi lapides, usque ad Auduram. Terra autem Sancti Petri transit flumen usque ad Sancti Lannomari terram, quæ tantummodo vadit usque ad viam publicam, a qua iterum incipit Sancti Petri terra, jam fructiferis vineis impleta, tenditurque fere usque ad crucem quæ est in atrio sancti Bartolomei. Hanc itaque terram tam liberam voluit Sancto Petro in monachorum usus stipendiarios largiri venerabilis præsul Ragenfredus, ut nullus exactor exinde census vel decimam exigendo, monachis ullam inquietudinem faceret. In qua etiam præsul, cum Arduino fratre suo, fere xiii aripennos vineæ plantavit. Alveus (60) quoque abbas factus et alii monachi sensim totam plantavere, ut in toto videntur esse xxvii agripenni vineæ. Terminatur autem ipsa terra a cruce quam prædiximus, via quæ descendit ad portam Morardi, aliæque fronte, terra Sancti Lannomari, in qua fronte inclavatur quodam loco usque ad Auduram. Ad meridiem clauditur vineis plurimorum hominum. Ad orientalem plagam terminatur duobus agripennis vineæ, quod dedimus duobus nostris carpentariis, aliisque vineis.

Jamjamque ad terram Burgi vertatur pennula, quæ iterum incipit a via quæ ad portam Morardi vadit ab Audura, linquens in bivio terram filiorum Belial (61), nostris semper odiosam, atque ab ipsa porta usque ad viam quæ in transverso vadit ad posticam quæ Trievitulus (62) vocitatur, indeque a leva reddit usque ad Auduram; quæ flumen transit per pontem Mergentis pediculi (63), vadit juxta flumen usque ad angiportum quod a flumine pergit usque Merdosam viam (64). Via quoque, quæ incipit a ponte præscripto et vadit usque ad posticium Fulcherii Nivelonis, dividit terram Sancti Petri a Sancti Aniani terra Sanctique Piat; quæ foro pergentibus est ad dextram, ad levam vero Sancti Petri, videtur fore ab Audura flumine usque ad viam Sancti Michahelis, quæ pergit ad Sancti Martini monasterium. Ubi vero finiatur non est repli-

candum in hac parte, cum sit superius dictum. Set eamus ad portam Benedicti Clansoris et terram quæ est ad levam intrantibus vicum ducamus per atrium Sancti Hilarii, via publica quæ pergit ad portam Cinerosam (65); cumque veneris ad angustam viam, quæ descendit de rostro ac cimeterio Sancti Aniani, juxta Sancti Piat terram, sicut superius diximus, et superius et inferius terra Sancti Petri est usque in Audura, infra quoque civitas a porta quæ dicitur Aquaria (66) usque ad portam Cinerosam. Prisci monachi ac canonici post eos, juxta murum, sicut via dividebat, ab una porta pergens ad alteram portam, jure hereditario totam possederunt terram; set a comite in civitate introducto facta turri, ac in circuitu vallis census subripuit aliosque consuetudinarios usus. Tamen comes, pro hac ipsa re, singulis annis, ad occidentalem plagam, in campo Fabro, unum modium vini jussit monachis dari, quamvis possidentes vineam in hoc sint negligentes. Iterum quoque a porta Cinerosa, terra Sancti Hilarii incipiebat Pictavensis, quæ fere quadram civitatis obtinebat, quam terminabat via pergens per mediam civitatem ad turrem. Itaque quidam miles hanc terram quodam jure possidebat, set divino amore flagrans, Sancto Petro concessit, donans, eo videlicet tenore, ut in atrio Sancti Petri monachi in honore sancti Hilarii ecclesiam construerent, quod et factum est. Set terra ipsa quam acceperunt a milite, vi potentum et inbecillitate propria, ita est ab eis posessa, ut vix sexta pars census eis reddatur ab incolis. Dedit etiam miles de quo supra diximus, de eadem potestate Sancto Petro in Manu Villare grandem amplitudinem terræ in qua monachi in honore sancti Hilarii secundam ecclesiam ædificaverunt. Set et in circuitu urbis, tam in burgo quam extra burgum, pluribus in locis est terra Sancti Petri: ad occidentalem quidem plagam est medietas terræ Pendentis Pediculi, Sancto Petro, moderno tempore, concessa pro quodam milite facto monacho, reddens in sollemnitate sancti Mauricii xii nummos, nam ex ejus potestate esse videtur. Fulcherius denique, de ejus beneficio erat, xl solidos nummorum, Gungerius quoque, qui de eo tenebat, xxx solidos, ex consensu acceperunt; nos vero in festivitatem sancti Remigii a cultoribus xxi solidos accipimus. De ea autem quæ solo tenus est tantum spica-

angelis translato, corpus ejus in canobio Sancti Petri est humatum. In quo Guntelmus, præsul venerabilis, in corpore requiescit; cujus venerabilis Ragenfredus præsul successit, qui quanto amore locum dilexerit sequenti opere potest agnoscere.

(58) Ita cod. Leg. progreditur.

(59) Puteus Guestraudi (sic in cod.), gallice *le puits Guestrand*, situs erat in parochia Sancti Brixii, via des Basbours, jamque Domni Muley tempore, saxi fragmento clausus.

(60) Hic Alveus, qui temporibus Ragenfredi episcopi ejusque fratris Arduini, et Geroardi vicedomini Carnotensis vixit, nomen ad annum 950, primus est abbas Sanpetrinus cujus nomen a co-

dice servatum est. Ab illo igitur incipit abbatum series.

(61) Docet D. Muley terram filiorum Belial ab auctore vocari locum situm post pontem Sancti Hilarii, fluxum inter et viam portæ Morardi a dextra, viam autem de la Grenouillère a sinistra.

(62) Unde nunc via nominata Tireveau.

(63) Hodie le pont Taillard.

(64) Postea rue aux Fumiers.

(65) Ilac porta, Gallice porte Cendreuse, prope crucem Belli loci, olim erat introitus civitatis.

(66) Portam Aquariam jam pridem destructam inter portas Willelmi ac Morardi sitam fuisse idem docet D. Muley.

rum manipulos sumimus. Terminatur itaque ipsa terra duabus viis publicis, ad dextram pergentibus ad boscum, non solum via, set etiam magnis lapidibus a Paulo monacho (67) solo infixis. Ad orientalem quoque plagam terminatur terris cultis et incultis de potestate Sanctæ Mariæ.

Sequitur Manus Villare, ejus maxima pars terræ dividitur quadam via quæ meta esse videtur terræ Sancti Petri terræque Sancti Mauricii. Ex una fronte terminatur via publica quæ pergit ad portam Perticanam; alia fronte, via quæ ducit ad portam sancti Jobannis Valeiæ. Ad orientalem plagam colligit domum aurifabrurum; et sic per sulcum vinearum in transversum non longe ab æcclesia Sancti Hilarii pergit ad viam publicam, de qua nunc superius diximus, atque ibi terminatur non longe a quodam prelo.

Item xxx agripenni vinearum in Luciaco secuntur, quæ, una fronte, terminantur via quæ ab æcclesia Luciaci ad æcclesiam Manu Villaris pergit; alia fronte, via quæ ducit ad Seras; tertia quoque fronte, via quæ terminat Manum Villare terminat et ipsos. Frons vero quæ prospicit ad civitatem aliis vineis terminatur. Fuerunt quoque dati ad plantandum monachis ab episcopo Ragenfredo, remota omni exactione ab eis.

Ad meridiem quidem est quædam æcclesia inter vineas, in honore sancti Leobini constructa, quæ olim fuisse abbatia dinoscitur. Quam æcclesiam matrona quædam, Ermentrudis nomine, uxor Nivelonis, voto Sancto Petro dimisit moriens pro anima sua, cum terris ac decimis pertinentibus ad ipsam æcclesiam; datis viro suo, pro consensu, monilibus suis et armillis aureis; erat enim æcclesia ex patrimonio suo. Cum vero viam universæ carnis abisset, vir ejus, petitione conjugis postposita atque suæ promissionis oblitus, omnia suis usibus retinere maluit; et, quandiu mundanis rebus uti potuit, nunquam respexit. Verum, cum se videret ad extrema duci, monachus in cœnobio Sancti Petri effici voluit; quod autem sanus facere noluit, cassa petitione filiis (68) facere monuit. Quo mortuo, filius ejus Paganus, modico tempore, patris beneficio fungitur; nam cum debellaret castrum quod vocitatur Fracta Vallis, patri a Gausfrido Martello sublatum, in ipso castris introitu, ab hostibus gladiis interimitur. Pro quo frater ejus Fuleherius, jam clericus, mundanis armis præcinctus, secularem miliciam est secutus. Cui venerabilis abbas Landricus, vota matris petitionemque patris replicans, impetravit ab eo æcclesiam sancti Leobini cum quibusdam agripennis vinearum, de quibus habemus censum et decimam. Tunc etiam censum remisit vinearum beati Siemundi, decima sola retenta.

(67) Ipse est hujus operis auctor; de quo vide *l'Histoire littéraire de la France*, t. VIII, p. 225.

(68) Correctum vero *filiis* suo.

(69) Portam antiquam quæ vocabatur *la porte Am-*

Adhuc in territorio comitis, non longe ab æcclesia supra memorata, quasdam vineas habemus, olim cuidam in beneficio datas, postea vero, cogente penuria, Bertæ comitissæ, eo tenore, nostro assensu, venditas, ut, post obitum comitissæ, ab omni exactione liberæ, usibus stipendiariis propriis, eas sine qualibet protelatione rehabeant monachi, quod postea frater comitissæ, comes Tedbaldus, coram suis fidelibus annuit.

Nunc ad septentrionalem plagam vertatur penna, in qua super vallum, non longe a porta Drocensi, tenet in beneficio filius Geraldii negociatoris de sancto Petro terram redditentem solidos x nummorum.

In vico quoque sancti Andræ in dominicatu sanctus Petrus possidet duos solidos nummorum de censu, non longe a ponte qui respicit ad portam Ainboldi (69). A qua porta non longe est domus Johannis cum vinea quæ solidos tres nummorum reddit.

Quomodo autem campus Fauni terminetur, suo loco dicetur. Nunc vero ad ea quæ capitula præsignant redeamus.

CAPITULUM II.

De agripennis terræ ad plantandum vineam, a canonicis in clauso dominicato dato.

(1 Octobr. 940.)

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Nos canonici ex monasterio sancti Petri, quod est in suburbio Carnotis civitatis, divinis laudibus insistentes, notum fieri volumus cunctis sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus præsentibus scilicet atque futuris, quia veniens quidam homo, nomine Teodericus, ante præsentiam nostram, suppliciter postulavit ut sibi et uxori suæ, nomine Dominicæ, filiæ nec non suæ Gerois, unum aripennum terræ sub manu firma concederemus ad plantandam inibi vineam, in clauso dominicato fratrum, ab usibus eorum multis annorum curriculum abstracto, nunc vero, sicut ab antiquo, juste reddito, qui prope sancti Michaelis ecclesiam consistit. Nos vero, ratam ejus petitionem considerantes, quidquid nobis supplicavit benigne assensimus et concessimus prædicto scilicet Teoderico, uxori quæ suæ Dominicæ, filiæque eorum Gerois, eundem terræ aripennum ad plantandam et construendam inibi vineam, una cum consensu et permissu domni Agani præsulis, qui in regimine videtur habere idem cœnobium; qui etiam terminatur ab uno latere, terra sancti Piatii, et alia parte, terra sancti Petri; ab una fronte, via publica quæ ducit ad sancti Martini monasterium; alio quoque latere et fronte, terra ipsius clausi; eo scilicet rationis tenore dedimus illis, ut annuatim festivitate Sancti Petri, quæ evenit viii kalendas marcias, censualiter solidum solverent studeant partibus fratrum. Quod si ex hoc censu tardi aut negligentes extite-

baud, fuisse prope pontem Sancti Andræ, postea *du Massacre*, inter portas Drocensem et Guillelmi, a D. Muley discimus.

rint, legaliter emendent et quod tenere videntur A nullo modo perdant. Dedimus etiam eis licentiam dandi vel vendendi, prout oportum eis fuerit cui-cunque voluerint, tantum ut venditiones in usus fra-trum veniant. Hæc vero cartula ut verius credatur et firmiter per cuncta teneatur tempora, prædicti senioris domni Agani præsulis inanibus roborandam poposcimus, et nos exinde manu propria firmavimus. Aganus, Carnotentium humilis episcopus. Alveus, humilis presbiter et archielavus. Joannes, presbiter. Majentfredus, presbiter. Airmandus, presbiter. Ber-noardus presbiter. Benedictus, presbyter. Odelricus, acolitus. Lambertus, acolitus. Galcherius, acolitus. Hardradus, clericus. Warengaudus, clericus. Data kalendis Octobris, anuo v regnante rege Ludovico. Aregarius, ad vicem Clementis, scripsit. »

Quoquomodo postea hæc res præscripta abierit nescio; hoc tamen scio, quia domnus abbas Lan-dricus hunc aripennum vineæ, dum præesset loco Sancti Petri, a quodam clerico, Albino nomine, taxata pecunia emit. Emit etiam alium aripennum vineæ inferius in eodem clauso a presbitero Sancti Emani, nomine Dominico, cujus nomen aripennus vineæ adhuc retinet.

CAPITULUM III.

De area farinarii Luphinci, duobus fratribus concessa,
(5 jun. 931.)

« In nomine Dei æterni et salvatoris nostri Jhesu Christi. Nos fratres ac canonici monasterii Sancti Petri, quod est in suburbio Carnotis civitatis, sacris laudibus in-istentes, notum esse volumus cunctis ipsius monasterii fidelibus præsentibus ac futuris, quia veniens quidam vir, vocabulo Adremarus, no-stram ante præsentiam, humiliter deprecans ut sibi et fratri suo Ebboni, suæque sorori Eldesindi, quan-dam arcem, super fluvium Auduræ, cum farinario noviter ab ipso constructo, non longe a villa quæ vocatur Luphiciacus, per manum firmam ceusualiter ex nostro indomincato concederemus, quod quidem unanimes assensum præbentes, benigno favore as-sensimus; eandemque arcem per hanc auctoritatem concessimus, ut desuper firmiter edificet, cons-truant et immeliorare studeant; eo pacto ut annis singulis, in festivitate cathedræ sancti Petri, quæ evenit viii kalendas martii, in censum canonicis hu-jus monasterii, Domino famulantibus incunctanter, solidos m^{re} persolvant; et si ex hoc censu in sol-vendo tardi aut negligentes inventi fuerint, legaliter emendent et præfatum molendinum tempore vi-tæ suæ non perdant; et amplius eis in censum non requiratur, nisi quod superius continetur insertum; et habeant licentiam venundandi aut condonandi cuicumque voluerint, salvo jure ecclesiastico, sicut mos pagi est, vel sicut in archivo hujus ecclesiæ conti-netur. Quatenus vero hæc manus firmâ inviolabilis per diuturna tempora permaneat, manibus domni Agani præsulis senioris nostri corroborandam ob-tulimus, et nos similiter libenti animo, nullo contra dicente, subterfirmavimus.

« Actum Carnotis civitate, in domo matris æcele-siæ publice. Aganus, humilis Carnotensium episco-pus. Sanson, presbiter. Aimo, decanus. Deotimus, presbiter. Adelveus, presbiter. Frodingus, presbi-ter. Cleotinus, presbiter. Aregarius, levites. Ardui-nus levita. Ansoldus, subdiaconus. Data Nonis Junii, anno viii regnante Rodulfo, serenissimo rege. Ra-genfredus, humilis levita, ad vicem Clementis præ-sbiteri et cancellarii, scripsit. »

CAPITULUM IV.

De Germinionis Villa canonicis reddita et condonata ab episcopo Ragenfredo. Item in eodem duo adju-centia I laiseni Villa et Moirollum Villare. Item in eodem de Ursi Villari æclesia. In eodem de æclesia Immonis Ville cum viii mansis. In Gin-nonis Villa de duobus mansis. De Bodasi æclesia et de terra infra muros civitatis.

(Circa a. 954.)

« Orthodoxorum patrum et fidelium præcedentium maximeque pontificum curdibus divina gratia salu-briter inspiravit, ab exordio nascentis Christianæ religionis, ut sponsam Christi, sacrosanctam videli-cet Æcclesiam, quam idem mediator Dei et hominum homo Christus Jhesus, sibi insolubili glutino copu-lavit, per diversa loca terrarum fundarent et de re-bus temporalibus honestare atque sublimare procu-rarent. Horum igitur exempla pia, cum catholicis et religiosis quibusque in commune habeantur agen-da et fideliter imitanda nobis procul dubio, ejusdem scilicet sanctæ matris Æcclesiæ provisoribus, vigi-lantissima sollicitudine specialius est procurandum, ob venerationem sponsi illius, agni videlicet imma-culati, eam, pro seire et posse nostro, congruis hono-ribus decorare et rerum competentium utilitatibus ampliare. Talibus exemplis patrum informatus, et salubrium Scripturarum documentis excitatus, ego videlicet Ragenfredus, gratuita Domini clementia Carnotensis æcclesiæ humilis episcopus, sanctorum loca nostræ æcclesiæ civitatique contigua, malis ingruentibus diruta, reedificari desiderantes, ante reliqua omnia monasterium sancti Petri, quod tem-pore prædecessoris nostri domni Agani reverendi præsulis, ipso præcipiente, et plurima dona ad idem opus peragendum largiente, Alveo quoque, ejusdem loci præposito, in omnibus curam agente, restau-ratum erat; in pristini honoris statum quo antiqui-tus vigerat reducere deliberavimus, et commodati-bus rerum temporalium ac stipendialium canonico-s ibidem Domino sanctoque apostolo suo Petro fa-mulantes munere disposuimus, penuriam ab eis auferre ambientes quam pati videbantur in necessi-tate cotidiani victus. Quapropter notum esse volu-mus cunctis successoribus nostris et fidelibus sanc-tæ Dei Æcclesiæ præsentibus et futuris, qualiter quandam terram ex nostro indomincato, nomine Germinionis Villam, ejusque duo adjacentia, hoc est, I laiseni Villam et Moirollum Villare cum suis ter-minationibus, in pago Duncensi sitam, jam dicti monasterii canonicis tradimus ac donamus, et de

nostro dominio in eorum ditionem transfundimus, usibus illorum stipendiariis delegantes, et perpetualiter illis habendam decernentes. Donamus etiam illiis, ad eodem usum, in ipso pago eademque parochia, æcclesiam villæ quæ dicitur Ursus Villaris cum decimis et ceteris redibitionibus suis. In pago quoque Carnotensi concedimus eis aliam æcclesiam in loco qui vocatur Ymonis Villa cum octo mansis de terra. Item in eodem pago, in Bedasi Villa, reddimus eis terciam æcclesiam quam præfatus Alveus ipsius monasterii tenet, eo pacto quo quandiu vixerit cum teneat, post obitum quoque illius in usus illorum sine contradictione alicujus calumniatoris vel refragatoris redeat. In Ginnonis quoque Villa, in eodem pago videlicet Carnotensi, donamus eis duos mansos de terra. Præterea ad peragendum hujus nostri desiderii negotium, perducere cupimus omnino in memoriam et noticiam omnium successorum nostrorum reliquorumque Christi fidelium, quod terram quandam quam crebro dicti canonici sibi reclamabant, asserentes eam a suis antecessoribus, pœscis temporibus fuisse possessam, postea quædam malo ordine sibi subtractam, eisdem reddimus, quatinus ita illam juste et pleniter possideant, veluti illorum prædecessores eam tenuisse multorum testimoniis comprobatur. Ipsa vero terra conjacet infra muros Carnotis nostræ civitatis, juxta portam Cinerosam, terminata uno latere vel fronte via publica quæ ducit ad supra dictam portam; altero vero latere hæret muro civitatis; fronte vero secunda terminatur terra sanctæ Pictavensis æcclesiæ. Hæc autem omnia prælibata, tam in terris quam in supramemoratis æcclesiis earumque decimis aliisque redditibus, sepe fati monasterii fratribus donamus et reddimus, eo pacto ut ab odierna die et in reliquum nullum debitum vel servitium circadis, synodis, censibus et omni genere redibitionum inde exigatur, nullaque repetitio ab ullo succedentium fiat ipsis canonicis, devote nostri ac successorum nostrum in psalmis, ymnis et canticis spiritalibus memoriam agentibus, et divinis laudibus liberius desudantibus. Ut autem hujus facti nostri auctoritas a nostris successoribus aliisque personis minime violetur, omnimodis interdiciamus, et quod a nobis coadunatum datum quoque ac redditum est quo nullomodo dirimatur, eis anathematis repagulum obponere satagimus. Si quis ergo temerarius raptor et æcclesiasticarum sanctionum improbus violator donationis sive redditionis hujus statuta contempserit et ea adnullari nisus fuerit, quod præsumpserit evindicare non valeat, sed æterna damnatione, cum Dathan et Abiron, dampnatus pereat, cum Diabolo quoque et angelis ejus ultrices sceleurum flammæ sine fine sustineat. Quatinus autem hæc pagina validioris firmitatis anchora roboretur,

A manu propria eam subtertimavimus et venerabilium episcoporum manibus, ceterorumque fidelium manibus clericorum roborandam tradidimus. Illudemanus, archiepiscopus Senonensis. Joseph, archiepiscopus Turonorum. Constantius, episcopus Parisiorum. Ragenfredus, episcopus Carnotorum (70). »

Terram denique quæ in Ymonis Villa a præfato episcopo data ac reddita fuit, sicut superius prælibavimus, non pleniter possidemus, neque terram civitatis in qua turris et ceteræ ædes comitis sunt constructæ; pro qua comēs, turris constructor, dedit monachis in campo Fabri unum modium vini singulis annis in censum. Sed vineam possidentes per insolentiam in dando negligentes existunt, dum non sit iudex qui sectetur justiciam ac reprimat usurpatorum violatiam (71) neque habens æquitatis libram, ulciscatur sanctæ Ecclesiæ injuriam; episcopi enim desidie somno sopiuntur, superbiæ visco tumidi, adulantium vento de rectitudinis via exorbitati, instar mercenariorum, sanctorum edium detrimenta villipendunt, et, ut ait papa Gregorius, « Lupum venientem fugiunt non mutando locum, » set subtrahendo solatium, de quibus dicitur per « prophetam : *Ve pastoribus Israel, qui ex adverso stare noluerunt, neque se obposuerunt murum pro domo Domini.* » Illis et aliis modo sancta Ecclesia diatim decreseens, suis viduatur honoribus, nec est rex, neque princeps qui ei condeat vel qui ejus singultibus sive cotidianis fletibus quovis auxilio respirare concedat. Quare flagiciosi quique, impunitate freti, Dei cultoribus invidentes, de eorum detrimentis temporalia sibi lucra comparant, dolisque colore mendatii compositis, eorum bona usurpando auferunt et quæ nequeunt, insatiabili aviditate depopulando, vastant. Verum quia longum est rememorare omnia mala quæ, Satana suggerente, nostra æcclesia pertulit, de multis perpauca subinferam : sicut de ecclesia Baliolis Vitæ quam Radulfus episcopus de dominio monachorum ad suos usus retorquens cum aliis rebus, beatum Petrum apostolum vilipendit offendere. Agobertus quoque, nostra tempestate præsul (72), canonicis assensum præbuit usurpandi non modicam partem terræ campi Fauni, versus orientem; quam antecessores nostri sine ulla calumnia et nos moderni monachi longo usu possedimus. Gauslinus denique de Leugis, non longe a fluvio Auduræ pertinaerit sibi retinet censum nobis annuatim reddendum, de quibusdam vincis ab episcopo Hugone sibi relictis. Herveus etiam de Gualardone non longe a suo domicilio, quandam terram nostri juris usurpavit, quæ uni bovi dicitur sufficere. Set, his modo relictis, ad assignandas res vertatur pennula quæ nobis divino nutu manent et manebunt in secula.

(70) Conf. hanc chartam cum alia ejusdem Ragenfredi, col. 219.

(71) Leg. *violentiam*.

(72) Ab an. 1052 ad an. 1053.

CAPITULUM V.

De duodecim agrippennis vinearum a venerabili Ragenfredo præsule canonicis datis.

(13 jun. 949.)

« In (73) nomine sanctæ et individue Trinitatis. Si, Conditoris omnium institutione, ad laborem homo nascitur, id procul dubio sibi est elaborandum summo opere unde gemmum valeat assequi commodum; ita quoque, prudenti ratione, utrique rationabiliter labori debet incombere, ut per ea quæ gesserit laborando, beatitudinis nomen et præmium consequatur, sese interius exteriusque pascendo, merito dicatur illi illud propheticum: *Labores manuum tuarum manducabis. Beatus es et bene tibi erit.* Sed et si proficiente labore, exterius divitiæ affluunt, non apponendum est cor, quoniam in acquirendis mundanis rebus tollenda est sollicitudo et adibendus labor. Qui ergo utriusque boni verus desiderat esse possessor non bonorum temporalium amore est astringendus, ne non dominus fieri videatur, sed servus, quia, terrenorum amore astrictus, non posset et possideretur; neque etiam quæ temporaliter adquirimus carni nostræ, sed potius animæ nostræ dare debemus (74), cum, sicut scriptum est, *redemptio animæ viri substantia est ejus.* Hujusce modi igitur atque aliis sanctarum Scripturarum documentis instructus, ac superni amoris igne succensus ego Ragenfredus, sanctæ Mariæ matris ecclesiæ humilis episcopus, notum esse volumus cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus præsentibus atque venturis, nostris quoque successoribus, qualiter quendam vineæ clausum, proprio sumptu et labore a nobis plantatum atque constructum, pro remedio animæ nostræ, seu absolutione parentum nostrorum a peccatis apud Deum obtinenda, canonicis monasterii Sancti Petri, quod situm est in suburbio Carnotinæ civitatis, usu stipendio perpetualiter habendum tradimus, ac donamus. Ad confirmandam etiam istius donationis causam, dignum duximus, ex prædicta vinea earlam fieri jam dictis canonicis, cum assensu ac deprecatione Graulfi, qui abbatiam Sancti Carauni tenere cernitur per auctoritatem nostræ largitionis. Est autem ipsa vinea prope cimiterium ipsius videlicet Sancti Carauni ad aquilonalem plagam ipsius loci, habens in totum aripennos xii et dimidium, dimensos singillatim perticis quinquagenis. Terminatur etiam duobus lateribus terra ejusdem potestatis; duabus quoque frontibus, viis publicis. Infra has igitur terminationes præfalam vineam ita eis, sepe dicto abbate Graulfo deprecante, concessimus, ut desuper securi edificent et bene construant, habeantque licentiam vendendi vel dandi eandem vineam quicumque voluerint. Ille denique dñum ideo etiam, tota animi devotione, procuravimus, quatinus a præscriptis canonicis, habundante illis

A terrenæ substantiæ viatico, in præsentī liberius a (75) superna tendatur et in supra dicta Petri apostolorum principis ecclesia plenius divinæ servitutis expleantur officia, nobisque in cælestibus reddantur inde remunerationis præmia centuplicata. Si quis autem successorum nostrorum vel alia aliqua persona hanc donationis paginam violare præsumpserit, iram Dei incurral, beatus Petrus ei contrarius fiat, et inimicus cum ceteris apostolis omnibus; cælestis regni ovile ingredi non mereatur, cujus claves ipse tenere, Domino largiente, dinoscitur, calumniatoris temeritas pœnitus frusteretur, præsens quoque auctoritas inviolabilis mansura roboretur. Quatenus vero hæc pagina validius firmitatis obtineat robur, manibus propriis eam subterfirmavimus, et canonicis nostræ ecclesiæ seu fratribus jam dicti monasterii ac reliquis fidelibus nostris roborandam decrevimus. Ragenfredus, Carnotus præsul, hujus donationis paginam fecit ac roboravit. Graulfus, abbas. Waraceo, presbiter. Bernardus, presbiter. Ragenbaldus, presbiter. Arduinus, levita. Alcarius, levita. Aimericus, levita. Malbertus, levita. Ebroinus, levita. Wido, levita. Ardradus, presbiter. Isaac, presbiter. Ardradus, levita. Lambertus, subdiaconus. Gauslinus, subdiaconus. Humbertus, clericus. Heirveus, clericus. Dodo, clericus. Actum Carnotis civitatis in domo matris ecclesiæ. Data idus junii anno xiii regnante Ludovico rege feliciter. »

CAPITULUM VI.

Item de eadem re scriptum Graulfi abbatis, in monasterio sancti Petri monachis jam positus.

(Ann. 949.)

« In Christi nomine. Graulfus, qui abbatiam Sancti Carauni, quæ est in suburbio Carnotis tenere videmus, notum esse volumus cunctis successoribus nostris et reliquis Christi fidelibus, qualiter quasdam vineas, a Ragenfredo episcopo et fratre suo Arduino necnon et ab Alveo abbate plantatas, et monasterio Sancti Petri, quod situm est in suburbio Carnotensi, donatas atque relictas, monachis ejusdem loci, cum consensu fidelium sanctæ Mariæ Carnotensium matris ecclesiæ, libenter concedimus. Sunt autem ipsæ vineæ in tribus locis constitutæ clausus unus videlicet ex xii^{cim} aripennis et dimidio, juxta monasterium Sancti Carauni, quem dederunt Ragenfredus et Arduinus, et nunc aripennes ac duæ partes quinti aripennis, non longe a loco qui appellatur Ad crucem sancti Carauni. Terminatur autem jam dictus clausus duobus lateribus, ipsa potestate; duabus frontibus, viis publicis. Quatuor vero aripennes quos dedit Alveus terminantur uno latere, ipsa terra; altero latere, terra fratrum Sancti Carauni; una fronte, via quæ ducit ad civitatem; altera quoque fronte, terra Sancti Martini. Illæ etiam duæ partes unius aripenni terminantur uno

(73) Charta maxima sui parte vulgata in *Gall. Christ.*, t. VIII, instr., col. 289.

(74) Ita, sed postea correctum habemus.

(75) Leg. ad.

latere, terra Sanctæ Mariæ; altero, potestate fratrum Sancti Carauni; dualibus vero frontibus, viis publicis. Infra has itaque terminationes, præfatas vineas concedimus perpetualiter tenendas, ut desuper securi edificent, et habeant licentiam vendendi vel dandi eas cuicunque voluerint. Quatinus autem cartula hæc firmior sit, manibus propriis eam firmavimus, et canonicis Sanctæ Mariæ atque Sancti Carauni roborandam obtulimus. Actum Carnotis publice. Signum Graulfi, abbatis. Sugerii, decani. Arduini, archiclavii. Marini, presbyteri. Alcarii, presbyteri. Teodorici, presbyteri. Algeri, presbyteri. Josberti, presbyteri. Odberti, presbyteri. Leobini, presbyteri. Girardi, diaconi. Eyraudi, diaconi. Adeldardi, diaconi.»

(Res (76) denique quas scriptas inveni et ad canonicos pertinere videbantur, deinde res quæ ad luminaria æcclesiæ et ad victum editui delegatæ erant, et quæ postea ab episcopis additæ sunt, Agano videlicet atque Ragenfredo, monachi modo nequaquam possident. Nam quædam loca scripta inveni quorum nunc nomina ita sunt abolita et innotata, ut ab hominibus penitus ignorentur, nedum habeantur. Sunt quæ sciuntur et tamen non habentur, sicut in Verno terra Odulfi, quam promisit præsul Ragenfredus post mortem Odulfi haberi, et sicut Gundrevilla cum brogilo et pratis, quibus carere videntur, et sicut in Imonis Villa ubi sunt dati octo mansi, set minime possidentur. Sunt etiam quæ possidentur et possessa sunt ab antiquis, de quibus noticia litterarum periit, sicut de Bosco Medio in territorio Dunensi, et sicut de terra Sancti Petri Pictavensis, quæ est intra civitatem Carnotis, quam quidam miles, quodam jure possidens, sancto Petro Carnotensi eo tenore concessit, ut in atrio Sancti Petri æcclesiam in honore sancti Hilarii construerent; quod et factum est, set vi potentum et militum in ea habitantium detinetur census de eadem terra, ut vix sexta pars reddatur. Dedit etiam præfatus miles Sancto Petro, de prædicta potestate, in Manu Villare grandem amplitudinem terræ pro qua monachi in honore sancti Hilarii secundam æcclesiam edificaverunt. — Jam nunc expletis cartis et rebus canonicorum, currendum ad cartas et ad res redivivi ordinis, monachorum scilicet qui sub venerabili Ragenfredo episcopo reformati sunt in cænobio Sancti Petri.)

CAPITULUM VII.

De rebus fratrum monasterii Sancti Petri Carnotensis.

1. *De vineis juxta vineam episcopalem.* Priscis temporibus, quia raro habebatur Carnotis usus vinearum, juxta vineam episcopalem fratres habebant tantummodo tres aripennos vineæ, sibi datos a quodam Bernoino nomine (77).

2. *De quatuor farinariis.* Erant eis III^r farinarii,

(76) Quæ uncis inclusa solo in codice B leguntur.

(77) Addit cod. B: *de quibus si cartam invenissem, scribere non piquisset.*

(78) Idem videtur ac *carrigium*.

A quorum custos de duobus melioribus singulis annis modios mixtæ annonæ solvedat fratribus, duosque frumenti et XII^m avenæ, ad cervisiam faciendam; anguillas c, porcos crassos III^r, gallinas VI cum ovis, omni mense bis eologias; reliqui duo farinarii præbendas fratrum molebant et ligna comparabant ad panem coquendum.

3. *De Bodasi Villa.* In Bodasi Villa erat casa dominica cum horreo et horto, cineta moderno tempore ab Ursone monacho muro novo, juxta quem ad orientalem plagam est vinea clausus, v continens aripennos. Est et æcclesia beati Laurentii martyris, lapide cementoque constructa. Eadem villa inter III^r loca, habebat de terra bonuaria XVI^m, agricolas v: Teogrinum, Ragenbaldum, Frodoardum, Teotradum, Riculfum. Faciebat quisque rigam, ad hibernam Ire perticas, ad tramissam perticam I et dimidiam, in corvedam tantundem. Pro qua aratura dabat quisque modios frumenti II^{re}, ad hostem solidum I, caplim dies XVI^m faciebat, et carridium (78), manuum opera sibi injecta. Requisitam avenæ, modium I, solvebat, et pullos tres cum ovis. Solus Riculfus pro riga (79) et corveda III^r frumenti modios dabat, ad hostem solidos II^{re}, pullos VI, requisitam avenæ modios II^{re}; faciebat caplim. Erat quoque mansus unus et dimidius ibi absolutus.

4. *De Domani Villa et de Moris Villa quæ juxta Bodasem esse videntur.* In Domani Villa unus erat mansus quem Frogaudus illo in tempore tenebat, unde faciebat perticas III^r ad hibernam, pro corveda tantundem. Pro ipsa aratura dabat frumenti modios III^r, ad hostem III^r solidos, octo denarios pro multone, pro pastione frumenti modium I, ordei modium I, de lignis carra II^{re}. Claudit circa curtem, vel de fossato perticam I. Facit manuum opera; solvebat CC et XX scintulos, pullos tres vestitos (80), requisitam avenæ modium I, faciebat caplim; vinericia de carro dimidio. In Moris Villa simili modo reddebant agricolæ Balduinus, Vintharius, Areharius, Fulcherius, Adalgrimus.

5. *De Cavannis.* In Cavannis Villa erant hi agricolæ: Teodradus, Winebertus, Amalbertus, Godulbertus, Arehenarius, Godefredus, Beneventus, Madalgaudus, Beraldus, Hildeboldus, Sadrus, Petrus, Guaningus, Raduinus, Adalcarius, Riebrannus, D Odoenus, Electeus, Ingeraldus, Bernardus, Guinebertus, qui omnes solvebant sicut ceteri supra scripti.

6. *De Cipedo.* In Cipedo agricolæ erant: Adeldardus, Erchenarius, Petrus, Agifredus, Guineboldus, Angenbertus, Gandremarus, Bernegarius, Goduirleus, Huncbertus; solvebant sicut supra scripti. Hæc villa moderno tempore translata est a monacho Ursone in loco qui vocatur Nova Villa, nam vicaria

(79) Deinde superscriptum I *aratura*.

(80) Pullus *vestitus*, cui nempe, opinor (Ducangio hic silente), ova, numero plerumque quinario, adjunguntur.

eam graviter affligebat. Est autem sita non longe a Bodasi Villa, ad orientalem plagam.

7. *De Comonis Villa.* In Comonis Villa Albuinus, qui tenebat de terra bonuaria v, solvebat iii modios frumenti et alios usus, sicut supra dictum est. Rainaldus tantundem; Adalveus vi bonuaria de terra, et dabat iii frumenti (81) modios, et alios usus; Gindbertus similiter.

8. *De Moenis Villa.* In Moenis Villa habitabant ii Erembertus, Benedictus, Amaltrudis; et solvebant ii frumenti modios et reliqua sicut supra.

9. *De Abbonis Villa.* In Abbonis Villa secura dominica erat; de terra inter diversa loca bonuaria xv. Ignoro bonuaria quid sint; set, sicut didici in hac villa, habetur terra aratorum novem. Miror, quoque quod, usu dissociabili ab aliis supra scriptis, in redditibus reddendis erant agricolæ hujus villæ numero xxxii: Bertegaudus, Leobinus, Garnuinus, Godulgarius cum Dadone. Rainaldus, Leotardus, Radfusus, Johannes, Sigaldus, Godobaldus, Gualterius, Rainarius, Adalmarus, Electrudis, Gaurembertus, Guido, Christianus, Adoardus, Remedius, Guillelmus, Watraldus. Singulis solidum i solvebant. Municarius iii solidos; Agedardus et Radoardus solidum i et dimidium. Similiter Godoardus. Benedictus solidos ii; Rainarius et Benedictus denarios vii; Godovertus solidum i et denarios ii; Goduinus vii denarios; Natalis, Aloinus, Raduinus, vi denarios. Decima hujus villæ nostra est, quamvis ad aliam æcclesiam pergant, non habentes propriam.

10. *De Ahildulfi Villa.* In Ahildulfi Villa, quam nescio ubi sit, ruricolæ vero erant: Teodoaldus, Municharius, Adalgandus, Adalguinus, qui singuli solidum i solvebant; Frodegis vero solidos ii. Ii omnes habebant de terra bonuaria tria, et faciebant corvedas diesque vi in blado. Dabat iii pullos cum ovibus; requisitam avenæ medietatem modis et denarium i. In loco qui vocatur Absa, tria tantum erant hospicia: quem locum penitus ignoro; set, quia scriptum reperio, ideo fuisse non dubito.

11. *De Buxeto.* In loco hoc, quo raremus modo, quem etiam ignoro, erat saltus fratribus, ad saginandum quingentos porcos; de terra dominica tria bonuaria de prato inter duo loca, unde exhibant iii earra feni. Agricolæ: Teodardus, Bernardus, Teodbaldus, Mammenus, Adalgis. Ii faciebant rigam ad hibernam perticas iii, ad transmissum tantundem, et corvedam. Solvebant solidum i et denarium, Caplin omni anno; earrada una et carrigium; pullos tres cum ovibus. Rada vero solidum i, Teotardus iii denarios. Leotrannus tantundem. Pro riga hibernatica solidum i et dimidium. In monte Genoso mansi duo et terra arabili.

12. Hæc omnia quæ proposui et alia loca plurima ab antiquis monachis sunt possessa et habita, sed

A de quibus periit litterarum noticia, aut negligentia oblivioni tradidit, ea quidem scribere floccipendi. Tantummodo de quibus litterarum series certum me reddidit, vel semper a substitutis clericis sunt possessa, pro modulo tenui ingenii mei membranarum inserere studui, ne forte lector hunc locum aut fuisse inopem censu, fallaci æstimet opinione. Locus denique qui Boscus Medius nuncupatur et cingitur a septentrionali parte saltu non modico, atque ab australi parte rivulo Ederæ, semper habuisse fertur ab his qui hunc locum noscuntur tenuisse. Tenuerunt etiam in territorio Vilcasini Genet Villæ terciam partem, quam regina sanctissima, nomine Baltidis, in tribus partibus divisam, unam quidem, pro gloria æternæ vitæ adipiscenda, huic æcclesiæ beati Petri apostolorum principis contulit; aliam quoque Gemmeticensi æcclesiæ almæ Matris Domini, atque terciam beati Remigii, Remorum archiepiscopi, basilicæ usibus fratrum stipendiariis delegavit. Pars vero beato Petro data, a Guiberto abbate quondam improvide cuidam militi et duobus heredibus suis in manu firma concessa esse dinoscitur. De qua, singulis annis, v solidi nummorum consue reddebantur. Set, illis de hoc seculo decedentibus, ex genere eorum quædam matrona, nomine Addela, viribus potestateque subnixa, per vim eam tenere usque ad senectam non timuit; donec obligata longo excommunicationis vinculo, gehennæ ignis timore, cum cirographo, omni annuente parentela, beato Petro redderet. Quam cum æcclesia, jure hereditario, fere quinquennio possideret, surrexit quidam miles, Gaubertus nomine (82), habens neptam prædictæ matronæ, ab usu servorum Dei retorsit, suisque usibus impune mancipare non timuit. Non solum hæc, set et alia plurima ab usibus nostris in aliorum usibus transierunt: sicut Gundre Villa cum oculo mansit, brogilo et patris omnibusque appendiciis; quam quidam abbas hujus loci cuidam puero, quem de sacro fonte susceperat, in augmentum dedit; cujus genealogia usque ad hanc diem, invitis fratribus, tenere videtur. In Normannia denique, juxta mare, Tedis Villam Robertus comes Sancto Petro abstulit et cuidam militi tradidit. Sublata sunt nobis in eadem patria et alia plura, tam in æcclesiis quam in piscatoriis, quæ dedit memorandus comes Richardus, quæ æcclesiam Sanctæ Trinitatis regulariter sublimavit et in Periculo maris montem Sancti Michaelis regulariter, datis sumptibus, ordinavit. Cujus bonitas in eum laudem acquirens, æternæ vite gloriam cum omnibus sanctis feliciter adquisivit.

CAPITULUM VIII.

Secuntur res editui Sancti Petri.

1. *De farinario prope urbem.* Edituo æcclesiæ hujus farinarius unus prope urbem, ad majorem mensuram, singulis annis reddebat xxx modios

(81) Cod. dabat frumenti iii frumenti.

(82) Post Gaubertus nomine cod. B addit, de Calido Monte.

annonæ, tritici modium i, anguillas xxx, porcum unum aut pro porco v solidos; unoquoque mense fogatias ii et sextarium vini, pullos iii cum ovis.

2. *De Giaco.* Ibi erat pratellum de quo colligebantur ii^o carra feni. Agricola^r m^o: Elisardus, Acculfus, Gualbertus et Salomon, qui v solidos cum eulogiis in missa sancti Petri reddebant xv^o dies tempore messis; requisitam avenæ, sextarios xv; et v denarios.

3. *De Cortrone.* Hujus loci habitatores erant: Walterius, Aclardus et Aclulfus; solvebant in censu solidos m^or et denarios viii^o. Eorum quisque, tempore messis, faciebat dies xii^o aut redimebat denarios vi; solvebat pullos m^or cum ovis; donabat requisitum m^or denario (83).

4. *De gereni Villare.* Habebantur de terra, in dominicatu, juxta estimationem, bonuaria xxx^o, de silvula bonuaria m^or; agricolæ Adelulfus, Godeus et Hernes, solvebant in censu solidos ii; dabat quisque pullos m^or vestitos per focos; donabat requisitum avenæ modium i^ou^o, ad mensuram venalem, et denarios ii^os.

5. *De Tilido.* Quintinus et Adalbertus ibi habitantes, in censu solvebant solidos m^or. Quisque eorum solvebat pullos ii^os vestitos, dabat requisitum avenæ modium dimidium, ad venalem mensuram, et m^os, denarios.

6. *De Pincionis Villa.* Adrevertus, ibi habitans solvebat in censu solidos ii^os, dabat requisitum et denarios ii^o.

7. *De Monticellis.* Unus farinarius solvebat, singulis annis, xv^o solidos; Gislarius et Guauzelmus tres solidos solvebant in censu; et quædam vineola quam tenebat Hildegildis, solidum unum.

8. *De Haireni Villa.* Electeus et Ercatringa, agricolæ, in censu solvebant solidos ii^os et denarios ii^os et ii^o pullos cum ovis.

9. *De Seresii Villa.* Erat ibi de terra arabili unde exibant viii denarii.

10. *De terra quæ est in Berquu* (84). De terra quæ est in eodem loco ii^o denarii exibant.

11. *De terra quæ est in Duabus Casis.* Est ibi de terra arabili unde vi denarii exibant.

12. *De Wadriaco.* Ibidem erat unus mansus qui v solidos in censu reddebat. De quo mauso proclamabant canonici ejusdem æcclesiæ, quod illis Wenilo concanonicus eorum, pro animæ suæ remedio, reliquisset moriens. Est etiam ibi mansellus unus qui solvebat solidum unum.

13. *De Cintriaco.* Erat ibi terra arabilis solvens viii denarios.

14. *De Felcherolis Villa.* Erat ibi mansus unus quem quidam, Lanto nomine, Sancto Petro dedit; unde filius ejus Hermarus duos solidos, singulis annis, in censu solvebat.

15. *De Milanis Villare.* Ecclesia Sanctæ Mariæ

Magdalenæ in honore fundata, ibidem pertinebat ad luminaria æcclesiæ Sancti Petri, et ejusdem æcclesiæ presbiter solvebat, unoquoque anno, iii solidos. In eodem villa Capitarius habebat de terra arabili bonuaria ii.

16. *De Walardone.* Juxta eandem villam terra est Sancti Petri, quæ unum solidum solebat reddere; nunc vero Herveus, ejus loci dominus, suis viribus confidens, Dei timore postposito, neque solitum solidum neque ullam consuetudinem vult reddere.

17. *De Nido Corbino.* Ibi de quadam terra arabili exibant ad lumen ecclesiæ denarii viii^o, ad opus fratrum denarii ii^o.

18. *De Joiri Villa.* Ibi mansellus unus, quem tenebat Adalbertus, solvebat solidos tres, quem fratres reclamabant, sicut et illum de Wadriaco.

19. *De beneficio Winemari canonici* Beneficium quod vivens Winemarus tenuit canonicus, moriensque Sancto Petro reliquit ad luminaria concinnenda, concessum ea tempestate fuit. De quo beneficio juxta atrium Sancti Petri erant vii aræ, solventes solidos vii; quorum iocolarum nomina paginæ addere operosum fuit, præsertim cum utilitatis nil attulisset, neque per eorum vocabula filii vel nepotes quivissent agnosci. Juxta dominicum vivarium ex eodem beneficio erant duo aripenni et dimidius vineæ cum prætello sibi juncto, unde v solidi exire solebant. De eodem quoque beneficio ante portam fratrum, supra fluvium Auduræ, erat aripennus unus solvens solidum unum. Possidebantur alio in loco, ad ipsum lumen altaris pertinentes, duo aripenni optimæ vineæ.

20. *De Capaticis.* Isti omnes subscripti, de capitibus propriis reddebant unusquisque m^or denarios: Banegildis, Ansgundis, Christianus, Flodegarius, Saxenildis, Rainburgis, Lanbertus, Gode-nildis, Dominica, Frothandus, Aechildis, Isentrudis, Berta, Bertranna, Bertingus, Dominicus, Ermenaldus et soror ejus, Widlegis, Aintrudis, Dominicus, Agenardus, Wandalgis, Lambertus, Leodardus, Anstrudis, Landrada, Anstrudis, Bracca, Savera.

21. Quæ huc usque novis paginis curavi intexere, ex canonicorum hujus loci cartis nimium perve-tustis accepi, in quibus etiam usum fructuarium clericis, singulis annis, ab agricolis reddendum repperiens, posterorum noticiæ assignare volui, ut, discrepante qualitate vel quantitate ejus ab istius temporis usu, prudens lector animadvertat jam-jamque senio fessam tellus torpescere, dum sibi credita sepe numero semina, inani spe delusos, reddendo parca manu, metentes decipiat. Villas quoque et rura quæ ab ipsis canonicis, litterarum testimoniis, semper visa sunt possideri adnotare malui, ut frugientium linguas obstupescere faciam;

(83) Cod. B. *Requisitam avenæ et iii denarios*; et sic inferius.

(84) Sic.

quorum alii insanis vocibus Bodasem Villam ejusque adjacentia ex episcoporum donariis, alii quoque ex comitum largitionibus fuisse proclamando affirmant; set falluntur, nam episcopi fere omnes, sequentes Illeiam qui temerario ausu et insatiabili vesania locum primus pervasit, et, sine bonitatis respectu, ejecta religione, nudavit, ejusdem morbo laboraverunt, atque præter paucos, ceca intentione, quæ potuere suis usibus retorsere. Inter quos Gislevruti præses I muniticus emicuit, qui cernens in saepe memorato Sancti Petri cœnobio modicum numerum monachorum, qui ex rebus angustis quæ ab ipso Illeia relicta sibi fuerant et a paganorum frequenti infestatione depopulata, vix naturæ necessitatem explere valebant, bono usus consilio, depellere studuit, aut aliquatenus illorum paupertatem temperare; infra comprehensa contulit, ut libentius Domino famularentur, ac devotiores existerent. Ad thesaurum ipsius loci et ad luminaria ipsius æcclesiæ, sicut inveni in carta ab ipso scripta, delegavit mansum unum prope monasterio in ipso vico, in Maslaco mansa duo, in Calnaco mansa tria, in Campiniaco vineæ aripennes III, juxta æcclesiam vineæ duas partes aripennis; similiter et aliis in locis x aripennes vineæ terrasque arabiles. Set quia diu est quod a cultu discesserunt et ab hominibus deserta esse noscuntur, nomina eorum adnotare litteris frivolum esse duximus. Ad annum diem peragendum quorundam parentum suorum, in Maslaco duo mansa, in aliis locis viii aripennes vineæ; ad cameram, in quodam loco mansa unum et dimidium, in Parido mansum unum et dimidium, in alio loco mansa duo, in Planca mansum unum, in Campiniaco vineæ aripennum unum et vineam unam juxta murum; ad domum infirmorum, in vico mansum unum et molendinum unum, in Campiniaco vineæ aripennum unum, in alio loco vineæ aripennes quatuor, super Aurosam hospitola tria: ad hospitale, in Saliniaco mansum unum, in Guarenno vineæ aripennum unum et de terra arabili anzingas xv. in Gerillas quicquid habuit; ad cellarium, vineæ aripennes tres et dimidium; ad hortum, mansum dimidium; in Maslaco unum hospitolum. Ad finem vero cartæ, hæc erant scripta: « Hæc, inquit, præter illa quæ habebam, largiti sumus fratribus opem postulantibus; et ut ea securius nostris futurisque temporibus possiderent, subscriptione propria roboravimus, fratresque et coepiscopos nostros, ut idem facere dignarentur obsecrantes, ad idem præstandum

(85) Pro ἑγὼ γὰρ. De singulari signo hujus episcopi græcissantis, vide Mabillonium *De re diplomat.* I. VI, tab. 57.

(86) Ob ætatem qua vixerunt subscriptores videtur charta circiter ad a. 860 referenda.

(87) De ea victoria Francorum uberius codex B: *Nam Franci undecumque cinglobati, antequam barbari ad relictas naves attingere potuissent, congressi sunt cum eis, et, Deo præsule, victoria ex eis potiti, sicut usque hodie aparet, per campos trucidata eorum corpora avibus et feris corrodenda relique-*

A beneficium facile fleximus. Supplicamus autem omnes successores nostros, ut quod benigne a nobis actum est ipsorum quoque benivolentia conservetur, ut in divina retributione munificentia nostræ fiant participes. » Archiepiscopi Senonensis nomen vetustate exoletum in scriptum dimisimus. « Gisbertus, humilis Carnotensium episcopus, huic decreto a nobis facto subscripsi. Hildegarius, Meldensis æcclesiæ præsul. Aneas, Parisii episcopus. Folchichus, indignus episcopus Augustæ Tricorum. Cristianus, Autisiodorensis indignus episcopus, egrapsi (85). Aius, Aurelianensium episcopus. In Dei nomine ego Lupus, abbas Ferrariensis monasterii (86). » Hæc autem carta ideo est in fine libri conscripta, quia in quodam pitaciolo coopertura sero fuit inventa.

B 22. Post exitum denique Gislevruti præsulis, pagani transmarini, cum multa classe venientes, pene tutam Europam flammis atque prædis ferroque crudeli depopulando vastaverunt; nam Lunensem urbem, ut retro affatim scripsi, dolo capientes, cruento ense utrumque sexum peremerunt, indeque, subversa urbe, levato artemone Affricoque flante, redeuntes Aquitanorum regionem atque Pietavorum juxta mare adjacentem, prædis et iniqua cæde depopulantes, intra partes Neustriæ navigantes, in portum fluminis Divæ applicuerunt. Jamque securi, relictis ibi navibus et variis prædaram manubiis, ad hanc urbem pernicii cursu pervenere. Noctu denique, circumdata urbe et civibus ex improvise obsessis, barbari per mœnia ab hostibus persepe diruta ac per portas irruentes, obviantes sibi, sine differentia, ferro necaverunt, atque, intra matrem æcclesiam, non modicam plebem cum suo episcopo, nomine Frodboldo, canonicisque æcclesiæ et monachis qui ad eandem æcclesiam confugerant, eruentis gladiis velut oves mactaverunt, urbeque depopulata atque succensa, læti et alacres, uti suæ libidinis compotes, dum ad rates relictas arbitrantur cum magnis copiis redire, interveniente beata Dei genitrice Maria, quam parvi penderant offendere, per os janitoris inferi ad inclementem barathrum una die, merita morte, descenderunt; nam Franci, antequam ad rates suas potuissent pervenire, congressi sunt cum eis, et opitulante Deo victoria ex eis potiti, per campos cadavera eorum trucidata avibus et feris corrodenda reliquerunt (87).

D 23. (Opere (83) precium duxi huic orationi inserere obsidionem tactam tempore Gancelini præsurant. Populus denique qui effugere potuit gladium barbarorum, ad concrematam urbem regreditur, atque collegit busta crematorum, et in puteo quodam, intra ipsam æcclesiam sito, projecit; unde ipse puteus Locus Fortis a civibus usque hodie vocitatur, ubi jugiter meritis eorum quorum ibi cineres præstolantur cum Christo resurgere atque in cælis cum eo regnare, ipso cooperante, multa fiunt mirabilia.

(81) Hanc de Rollone digressionem, quam uncis inclusimus, solum dat codex B, codice A recentior.

lis, cum propter novitatem temporis, tum propter A memorandum miraculum quod in ea patrare dignatus est Dominus Jhesus Christus, interventu ejusdem genitricis beatæ Virginis Mariæ. Nam transmarini pagani, quibus dux præerat Rollo, mare transmeantes in Neustriæ partibus, maximam terræ partem virtute belli invadentes, septem civitates jam obtinuerant : a quorum vocabulo eadem terra sortita est nomen. Ipsi enim a flatu Norici (89). Normanni vocantur : a quo nomine Normannia vocitatur. Visco itaque insaciabili avaritiæ laborantes, per Sequanam fluvium navigantes, Parisiacam urbem obtinere ambiunt. Qui cum desidua obsidione et armorum exercitatione, incassum laborare cernerent, proras navium retro vertentes, obsidionem liquerunt. Itaque animi sui ambitionem ad urbem Carnotensem toto nisu verterunt. Ad quam per Sequanam remis currentes, in Givaldi fossa aplicuerunt. Ibi denique navibus relictis, præpeti cursu, ad urbem veniunt, eamque in circuitu obsidione vallant. Verumenimvero præfatus præsul venturam obsidionem divino relatu prænosceus, Pictavensem comitem venire sibi in auxilium mandat, ducemque Burgundiæ atque duos potentissimos Franciæ comites, qui, die constituto a præsule, pari voto cum exercitu maximo parati, Christiano populo auxilium ferre adsunt. Cumque pagani viribus et armis confidentes admodum insisterent, et civitatem capere festinarent, pontifex, die qua noverat supra dictos comites sibi venire in auxilium, valde diluculo jubet omnes suos armis muniri et ad portas ventum ire. Trahens itaque interiorem tunicam Dei genitricis Mariæ super portam quæ Nova vocatur, obtutibus paganorum obtulit portasque urbis aperuit, et Christianos fidenter præliare jubet. Tunc Christiani, ab omnipotente Deo viribus sumptis, fortiter pugnant. Pagani vero a Deo destituti, omnium membrorum viribus perditis, ex una parte a civibus mactantur, et ab alia parte a supervenienti exercitu velut agri fœni sternuntur. Ex quibus tanta cedes fuit, ut mortuorum cadaveribus aqua fluminis excluderetur, atque omnes pariter, ipsa die ultrici, gladio sternerentur, nisi ultimi cum

suo duce, præsidio fugæ, metis mortis carere potuissent. Unde factum est ut, jam sero facto, in monte Leugarum devenirent, ibi castrametati sunt atque de coriis animalium (90) se undique muniunt. Christiani vero eos insequentes, montem vallant, ut proxima die fugientes aggrediant. Quem (91) videntes pagani pafevacti, machinantur quomodo a periculo mortis se salvare possent. Elegerunt denique tres viros fortissimos qui latenter exirent de castris, longeque positi a castris canerent tubis. Qui cum abissent et tubis canerent, Christiani audientes veriti sunt ne pagani complices illorum venirent in auxilium. Tunc se colligentes in una parte, expectabant eventum rei. Pagani autem videntes locum fugiendi, paulatim silenter exeunt a castris, impedimenta omnia derelinquentes; veloci cursu ad suas naves redeunt, indeque ad propria. Memoresque suæ confusionis atque detrimenti, nequaquam ultra addiderunt reverti ad urbem Carnotensem.

His ita omissis, ad domni Agani præsulis scripta vertatur pennula, qui locum a paganis destructum, divina opitulante Gratia, decenter restaurans, clerinomiæ seriem inibi Deo militaturam subrogavit, quadam portiuncula rerum olim loco pertinentium delegata, quæ corporum necessitatibus supplementa suggereret, atque procul expulsa rerum exterorum sollicitudine, clerus libera meditatione divinis insisteret laudibus. Unde dignum duxi ad finem hujus epilogi cartas scribere editas ab episcopis Agano videlicet et Ragenfredo atque sancti Carauni abbate Gradulfo, de rebus datis vel redditis atque concessis sancto Petro ab eis, dum adhuc canonici loco deservirent. Deinde res possessas ab illis quas scriptas repperi in duobus rotulis, atque consuetudines quas ab agricolis accipiebant, quæ multum discrepant a consuetudinibus nostri temporis. Earum denique rerum cartas, vel nomina illorum qui eas largiti sunt minime inveni. Utrum autem vetustate abolitæ sunt, aut hostium igne crematæ, aut nunquam scriptæ, scribarum penuria, minime scio.

(89) Pro *northi*, q. e. septentrio.

(90) Cod. *animalium*.

(91) Ita cod. pro *quod*, mendose, ut videtur, etiam in hoc infimæ latinitatis stylo.

LIBER SECUNDUS

SIVE

RAGENFREDI PRÆSULIS

(Ab anno 954 ad annum 960.)

INCIPIIT PRÆFATIO LIBRI RAGENFREDI.

In sequenti opusculo video videre solummodo ad scribendum sufficere episcoporum atque abbatum scripta singulorum singula, ut quibus gradibus locus iste paulatim inoleverit, quantaque solertia ejus utilitatibus quisque eorum insudaverit, facile prudens indagator agnoscat legendo. Quod autem ea quæ in priori scripto domni Ragenfredi præsulis, sine capitulis, reddita vel concessa esse invenerit, ideo actitatum est quia in primo opere capitulatim eadem sunt scripta ab ipso præsule semel canonicis similiter reddita vel concessa.

EXPLICIT PRÆFATIO LIBRI RAGENFREDI

De rebus quas dedit vel reddidit Ragenfredus episcopus sancto Petro.

(Circa a. 954.)

* « In (92) nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Ragenfredus, nullis extantibus meritis, sanctæ sedi Carnotinæ sublimatus antistes. Quotienscumque præcedentium patrum ad medium deducuntur exempla, sanis mentibus incitamento sunt virtutum, informatio melioris vitæ, inoffensa progressio viæ mandatorum Dei. Divina autem quia sunt pleraque rationis incapabilia ammirationis, nonnunquam subeunt contemplativa. Unde ego Ragenfredus vocatus episcopus, cum a sæcularium negotiorum tumultibus, quibus plus necessitate quam voto implicitus teneor, paululum animum expedissem, totum me intra me colligens, cœpi in ammirationem habere beneficia miserationis divinæ erga salutem stirpis humanæ; quemadmodum quos diligit vulnerando, medicabili dextra medetur, et paterno percutiendo affectu, salutis ac sanitatis prospera subministrat. Cujus clementiæ magnitudo, licet ubique terrarum se dignanter impendat, ut michi tamen videtur, præ reliquis, nostræ sedis diocesim suæ dilectionis amore dignam duxit, dum, exigente filiorum suorum peccaminum mole, ita eam verbere disciplinabilis correctionis submisit, et efferam gentem paganorum quaquaversum cædibus, incendiis, depopulationibus debachari sine aliqua retractatione permiserit. Nul-
lus honor impendebatur locis, voraci eos indifferenter flamma lambente, nulli dignitati, ætati vel sexui accedebant remedia parcendi, gladio impiissimæ

A crudelitatis universa metente. Tunc omnia hujus episcopii destructa sunt igne, monasteria consumpta, æcclesiæ pene omnes funde tenus (93) dirutæ. Si qua vero eorum evasere manus, domesticæ oppressionis tam privatorum quam potentum senserunt detrimenta. Tandem prospiciens de excelso propitiatio superna, indoluit afflictorum lacrimis et gemebundis miserorum querelis, sicque, cælis misericordiæ rorem stillantibus obsidioni pene protritæ urbis, divina se subveniendo, indulsit, dum post illorum bellorum validissimam oppressionem diu optatæ pacis gaudia arridere concessit. Interea non multo post, Agano, vir illustris, hujus æcclesiæ sublimitatis indeptus pontificatu, totam animi intentionem in redificandis monasteriis res'truendisque æcclesiis dirigere satagit.

B « Erat in suburbio jam dictæ urbis Carnotis celebre a præcis temporibus monasterium in honore principis apostolorum dicatum, regularibus disciplinis assuetum, set, præmissa vastatione, neglectum, vixdum in parvula ecclesia in canonica institutione transductum, cui, nostris temporibus, præerat venerabilis vir Alveus, quamvis sub scemate canonici amator et cultor religionis, qui persæpe cum præfato pontifice tractare cœpit qualiter quod animo deliberabat, opere ad effectum perduceret. Quod superna annuente Gratia et antistitis favorabili accedente in hoc suadela, sui compos effectus est voti. Præparatis siquidem impensis, non parvæ jecit fundamenta fabricæ, et, procedente temporis spacio, superposuit basilicam quantitatis amplæ, pulcritudinis operosæ, sicut in præsentī facile est cernere, illicoque auctoritate pontificali canonicorum servitia inibi delegavit. His ita se habentibus, ultimo vocationis suæ diem præsule sortito, ego Ragenfredus, quamvis nullius meriti paerogativo, in hujus cathedræ fastigiatus sum solio; quo intronizatus, vigili meditatione cœpi animo conferre, si quid acceptum oculis divæ majestatis valerem offerre, et quod proficuum foret remedio animæ meæ. Ad quod, reor, non se difficulter obtulit materiei præbitio; namque pervidens præmissi Sancti Petri æcclesiæ clericos proclive se agentes, et, relicta spiritalis militiæ exercitia, mente et actu sectari terrea et caduca, et

(92) Ilanc chartam habes editam, sed non sine omissione in *Gall. Christ.*, t. VIII, instr., col. 289, 291.

(93) Sic duo codices; sed legendum, *fundo tenus*.

jamque dictu committere nefaria, cum consulto bonæ memoriæ prænominati Alvei, abbatem cœnobii Sancti Benedicti Vulfaldum accersivi, in quo, salvo discretionis bono, artius et perfectius religionis censura valere prædicabatur ab omnibus. Quo adventante cum quibusdam ejusdem ordinis comitibus una cum eo, in antiquitatis monasticæ observantiam sæpe dictum reformavimus locum.

« Quibus monachis, ne incusandæ egestatis penuria subiret occasio evagandi foras quæcumque eidem loco a prædecessorum nostrorum aliorumque invasionibus injusto videbantur subtracta, tam ex beneficiis militaribus quam ex nostro indominito, ut se temporis optulit ratio reddere studuimus; quanquam, vita comite, si facultas subpeditaverit plurius reddere michi animus suggerit, quorum quædam huic pontificali privilegio, quædam aliis incedere ratum duximus.

« Reddimus itaque eis terram quandam a suis antecessoribus, priscis temporibus, possessam, postea malo ordine subtractam, quatenus illam pleniter possideant veluti illorum prædecessores eam tenuisse, multorum testimonio, comprobatur. Ipsa vero terra conjacet infra et extra muros Carnotis civitatis, juxta portam Cincrosam; terminatur vero ipsa terra uno latere, via quæ est exitus civitatis, altero vero latere terminatur terra Sancti Petri Pictavensis et Sancti Aniani: set terra Sancti Petri Pictavensis terminatur infra muros civitatis, terra vero Sancti Aniani infra et extra. Una fronte terminatur terra Sancti Petri Carnotensis via quæ ducit per medium civitatis usque ad murum; altera fronte, via foris portam quæ vadit ad ipsum monasterium. Commutavimus etiam, pro terra quam habebant in loco Belmontus, alodum Oidolonis, juxta supra terminatam terram in ipsa civitate, ante portam claustrum Sancti Petri, in via quæ vulgo dicitur Merdosa; tantum eis restituimus de terra, unde exeunt solidi decem et octo, non longe a fossa Algisi, vinearum aripennos viii; terram vero ad plantandum, juxta æstimationem, bonuaria octo. In ipso situ cœnobii dedimus eis hortum cum xv aripennis vinearum, et non longe a Luceiaco campum vacuum ad plantandum xxx aripennos. Facta est autem commutatio inter canonicos Sanctæ Mariæ et monachos Sancti Petri: ex ecclesiis ipsorum dederunt nempe canonici Sanctæ Mariæ ecclesiam Ursi Villaris cum uno aripennos de terra ad ipsam ecclesiam pertinentem, et acceperunt in Centriaco ecclesiam e contra cum dote. Dedimus etiam ex potestate Sanctæ Mariæ, in prædicta parræchia Ursi Villaris, Germinionis Villam in pago Dunensi, cum xxx mansis cultis et incultis. In pago quoque Carnotensi dedimus ecclesiam quæ dicitur Immonis Villa cum novem mansis et dimidio; ecclesiam quoque de Alona dedimus cum tribus mansis et dimidio ad eam pertinentes; item capellam Sancti Victoris in villa quæ dicitur Vernus cum molendino uno, et post obitum Odulfi totam villam; item capellam in

A Mitani Villare. Has omnes æcclesias reddimus, eis concedentes decimas, et remittentes synodum et circadas; simul etiam et de æcclesia in Bodasi Villa, quam ipsi omni tempore tenuerunt, ita ut neque a nobis neque a successoribus nostris eis umquam ullo modo requiratur. Reddimus etiam illis in pago Carnotino, in villa quæ dicitur Britiniacus, mansos de terra viii cum mansuris terris quoque cultis et incultis; in Campbiace mansum unum cum mansuris, terris quoque cultis et incultis; in Cosentiac mansum unum; in Emprani Villa et Concreciis quicquid ex ipsa potestate haberi dinoscitur; in Sancta Maria, super stratam mansum unum; in Spotmeri Villa mansum unum; in Magnerias mansos tres et dimidium; in Gondri Villa mansos viii cum brogilo et pratis; in Cepido mansum unum; in Fontinido mansum unum, cum duobus aripennis de prato in Villeta conjacentibus; in Levesi Villa unum mansum; in Wadreo quartarium unum; in Teuvasio mansum unum; in Vallis mansum unum, cum pratis, aripennis scilicet novem; in monte Otrico molendinum unum, cum aripennis de prato decem; in Mandri Villa mansum unum; in Lotdreio mansum unum, cum molendino uno; in Bertoni Villare quartarium unum; in Saxna Villa, in eodem pago, mansos de terra duos; in pago Stampense, in villa quæ dicitur Malaredus, mansum unum; in Dunensi pago, in villa quæ vocatur Alpedagnus, æcclesiam unam cum omni terra quæ conjacet ibi ex ipsa potestate. De cetero, sub pontificali excommunicatione auctorabili et anathematis condemnatione inevitabili, interdicimus tam præsentibus quam cunctis insuper venturis seculis futuris, ut nemo antistitem, clericorum seu laicorum nullus, eos in omni molestetur negotio, non in exigendo decimas et circadas, quas alii paratas nominant, non in terrarum invasione nulla secularis dignitatis ambitio, ejus potestatis, homines distringere præsumat, non thelonea, non freda extorquere, non quaslibet vel minimas sibi suorumque servientium inrogare injurias; quin potius, remota inquietudine sollicitudinis, tranquillam in Dei servitio et in monachico proposito ducant vitam, memores, omni tempore, nostri nebisque commissæ æcclesiæ inter suorum tam privatarum quam et communium vota orationum. Quod si quis his episcopalibus decretis obviare præsumserit aut irrita facere, æternæ maledictionis confodiatur jaculis et cum Juda proditore, Anna et Caipha, atque Pilato et, capite eorum diabolo, per olvat pœnas perpetuæ dampnationis, gehennalibus deputandus flammis, nisi resipuerit et ab hac intentione animum revocaverit. Ut autem hujus privilegii auctoritas inconvulsam perpetualiter obtineat firmitatem, tam nostra quam coepiscoporum manibus subterroborandam decrevimus. Actum Carnotis civitate, publice. Ragenfredus, Carnotis civitatis præsul, hujus auctoritatis paginam firmavit ac roboravit. Hildemannus, archiepiscopus Senonensis. Graulfus, abbas sancti Carauni. Arduinus, archiclavus. Teodericus, pre-

•biter. Arcarius, presbyter. Adelandus, presbiter. Gauzzo, diaconus. Arlradus subdecanus. Radulfus, presbiter. Bernardus, presbiter. Gerardus, diaconus. Lambertus, canonicus. Aymo, Walleranus, Burchardus, militis subscripti inantea, postea firmaverunt. Joseph, archiepiscopus Turonorum. Constantius, Parisiorum episcopus. Gunhardus, Ebriocæ episcopus. Mainardus, Cinomannicæ episcopus. Mabo, Paulinani Britannicæ episcopus. Nordoardus, Redonensium episcopus. Tedbaldus comes (94). Hugo archiepiscopus, filius Tedbaldi comitis. Odo comes. Hugo, dux Franciæ. Hugo (95), filius ejus. Ledgardis, (96) comitissa. — Sequenti tempore : Odo, episcopus Carnotensium. Ottho, comes Burgundia. Suggestus, decanus. »

Post obitum denique clarissimi viri Ragenfredi presulis (97), qui hunc locum pio affectu in antiquo gradu desudavit ponere, atque in sancta religione studuit innormare, frater ejus Arduinus in episcopatu successit; set, sicut prædiximus, neque locum coluit, neque locupletare voluit; set quædam quæ a

(94) Tedbaldus I. cognomine *le tricheur*, illius Tedbaldi qui urbem Carnotensem ab Hastingo emisit fertur filius, obiit anno 978, cum sæculum fere integrum vita sua adæquasset, unde etiam dictus *le vieux*.

A fratre suo largita fuerant, subtrahere non timuit. Unde de eo quod pagini (98) inseram nichil aliud habens præter quod inserui, nisi solum opus lamentabile quod præcorum relatione didici: obstrusum videlicet sibi episcopatus aditum, quem ut faceret pervium, abbatiam Sancti Martini de potestate episcoporum ejecit, comitumque habendam in perpetuo tradidit potestati.

Itaque, eo relicto, cum Aremberto quem, post beati Alvei excessum, patrem congregationi præfecit, ad venerabilem Widbertum transeundum est, quem Vulfaldus præsul abbatem sacravit; qui quantæ doctrinalis scientiæ vir fuerit, beati Emami passio quam decenti stilo composuit declarat; quantæque religionis extiterit, plurimorum fidelium donaria, quæ cartis inferius scriptis sunt adnotata, demonstrant: multi enim ejus sanctitatem agnoscentes ejusque sapientiæ sale verborum copia conditi, terrenas divitias vilipendentes, pro regni celestis aditu commutabant.

(95) Hugo Capito, Hugonis Magni filius.

(96) Tedbaldi I uxore.

(97) Gbiit circa a. 960.

(98) Leg. *paginis* vel *paginæ*.

LIBER TERTIUS ⁽⁹⁹⁾

SIVE

WIDBERTI ABBATIS

(Ab anno 965 ad annum circiter 980.)

CAPITULUM PRIMUM.

De ecclesia sancti Georgii sancto Petro data (100).

(Anno 965.)

« Auxiliante (101) Christo domino et salvatore nostro, Walterius (102), comes Doreassini comitatus. Notum esse volumus omnibus sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus tam presentibus quamque futuris, quia adiit nostram præsentiam nobilis vassallus Teodfredus, postulans ut assensum ei præberemus super quandam æcclesiam beneficii ipsius, videlicet in honore sancti Georgii consecratam, quam ipse tradere disponebat monasterio Sancti Petri Carnotensis ubi præesse videtur Guibertus (103), humilis abbas. Siquidem eandem æcclesiam expetierunt ab eo monachi sancti Petri omnes in commune tradi

(99) Sequentium librorum desunt in codice numeri et nomina; quæ adjecimus ex indicibus capituli cuique novo abbati rursus incipientium. Inde, post duos primos libros Aganoni et Ragenfredo episcopis ab auctore dicatos, sequentibus sex (sicut ab ipso auctore clare dividuntur) abbatum nomina imponenda putavimus.

(100) Apoeryphum sine dubio diploma. 1° Ille comes Walterus prædium donat non sui, sed Richardi domini; 2° post comitem subscribit Richardus, vassalli instar; 3° nunquam Richardus *dux* audiit, sed *marchio Nortmannorum*, ut videre est in diplomatibus Lotharii regis et Joannis xiii papæ.

C sibi donatione perpetua, tali ratione et convenientia quali inter eos deliberatum. Considerans igitur salubrem ejus petitionem, ejus voluntati libentissime annui, maxime propter animæ meæ remedium parentumque meorum et prædecessoris mei Landrici (104) comitis; quod simili de causa confirmavit se idem facere Teodfredus, pro obtentu veniæ suorum parentumque peccatorum, Ad cavendam autem (quod minime credimus) subsequenti inimicorum calumniam, causa recognitionis, singulis annis, missa sancti Remigii quæ evenit Kalendis octobris, trium solidorum pensionem solvere eis statuimus. Quod si quis contra hanc donationis traditionem venire temptaverit, aut aliquam calumniam ullo umquam tempore inferre voluerit, æcclesiastica

D (101) A : *Auxiante*.

(102) Walterius I, comes Doreassinus et Veleassinus, comitis Walerani filius, S. Dionysii advocatus, cujus ante hanc chartam nulla mentio est in historia, alia deinde largitus diversis monasteriis, vivebat adhuc anno 987.

(103) Vide Hist. litt. Galliæ, t. VI. p. 406-421, in Guenno abbate.

(104) Landricus ille, comes Doreassinus, pater erat Evæ, Walterii I uxoris, ex qua Walterius comitatum Doreassinum tenebat, cum ex patre comes Veleassinus, ex matre autem Eldegarde Anbienen-sis jam esset.

dampnetur auctoritate, et episcopali percutiatur excommunicationis anathemate; nobis autem nostrisque successoribus, socio fisco coactus, v libras auri cocti emendando persolvat; monachis autem nullo unquam tempore usque in finem seculi nichil aliud exinde requiratur, nisi quod supra scriptum est. Itaque ut hæc notitiales litteræ stabilem et inconcussam obtineant firmitatem, tam manu nostra quam Richardi ducis in ejus comitatu esse videtur, quam etiam nobilium laicorum subter roborare decrevimus. Actum Ebroico comitatu, publice. Signum Walterii comitis, hujus cartulæ auctoris. S. Theodredi militis. S. Richardi ducis. — Anno ab Incarnatione Domini DCCCC^o IX° V^o, indictione viii^a, regnante Clothario rege anno xi. Scripta est hæc donatio a levita Germano. »

CAPITULUM II.

De commutatione terrarum inter monachos Sancti Petri et Ingelerium.

(8 Mart. 967.)

« In nomine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi. Placuit atque convenit inter monachos Sancti Petri Carnotensis cœnobii, quibus præesse videtur Wilbertus abbas, et quendam virum nomine Ingelerium, ut terras suas commutare deberent; quod et ita fecerunt. Dederunt itaque in primis monachi jam dicto Ingelerio in Piei Villa, et in Sirei Villa, et Adorlei Villa, et Atellei Villa, et Abassinei Villa, quicquid ibi visi sunt habuisse. E contra dedit Ingelerius monachis sancti Petri villam Leptem Modiolos nuncupatam, cum silvis et campis et omnibus ad eam pertinentibus. Terminatur ipsa terra, ex una parte, terra Sanctæ Mariæ; ex altera, terra Sancti Martini; tertia parte, terra ipsius Sancti Petri; quarta parte, terra Tetmaris. Ea ratione hæc commutatio facta est ut ab hodierna die unaquæque pars de jam dictis faciat quicquid voluerit, et ut ipsa commutatio firma et stabilis permaneat, placuit exinde hanc cartam fieri et propriis manibus corroborari. Actum Carnotis, publice. Signum Wiberti abbatis. S. Herimanni decani. S. Gisberti. S. Norboldi. S. Germani. S. Warengaudi. S. Eberti. S. Dandrani. S. Alvei. S. Odonis. S. Bernardi. S. Aimonis. S. Fulcuini. S. Tedberti, monachorum.

« Data viii Idus Marci, anno tertio decimo regnante rege Lotbario.

« Waldricus notharius, rogatus, scripsit. »

CAPITULUM III.

De area duorum molendinorum Falsæ ab Ardrado canonico censualiter empta.

(12 Maii 768.)

« (166) In Christi nomine, Eirveus, qui abbatiam sancti Carauni per largitionem domni Odonis episcopi tenere videmur. Notum esse volumus cunctis successoribus nostris et reliquis Christianis fidelibus

A qualiter cuidam canonico Sanctæ Mariæ, nomine Ardrado, et duodus fratribus suis Benedicto atque Magenfredo, quandam aream duorum molendinorum cum ipsis molendinis ab Albario suo avunculo constructis, consentiente seniore nostro Odone, per manum firmam censualiter concedimus. Est autem ipsa area in pago Carnotino, super fluvium Anduram, in loco qui dicitur Faliza, cum uno manso de terra, qui conjacet in valle sancti Carauni et in alio loco qui dicitur a Lupo Vulto. Hanc itaque aream, cum molendinis et prædicto manso de terra, ita eis ad censum concedimus, ut desuper securi edificent et, annis singulis, in festivitate sancti Carauni, quæ est v Kalendas Junii, in censum solidos x persolvant. Si de hoc negligentes extiterint, legaliter emendent, et molendinos et terram non perdant; set habeant licentiam vendendi vel dandi cuicumque voluerint, ita ut venditiones et census ad seniore perveniant, eisque amplius non requiratur in censum, nisi quod superius est insertum. Quatinus autem hæc carta firmior sit, manu propria eam firmavimus et seniori nostro ejusque fidelibus roborandam obtulimus.

« Actum Carnote. Signum Odonis, præsulis. S. Sugerii, decani. S. Eirvei, qui hanc cartam fieri jussit. S. Alcherii, presbiteri. S. Otbaldis, presbiteri. S. Evrardi presbiteri. S. Widonis, levitæ. S. Teduini, levitæ. S. Johannis, levitæ. S. Rogerii. S. Dolionis, majoris.

« Data iii Idus Mai, anno xiiii regni Clotharii regis. Grimuinus scripsit, ad vicem Sugerii. »

CAPITULUM IV.

Item qualiter eadem area ad monachos Sancti Petri devenerit.

(27 Jun. 971.)

« In Christi nomine, Odo gratia Dei Carnotensium humilis episcopus. Notum esse volumus cunctis successoribus nostris et reliquis Christi fidelibus, qualiter cuidam canonico Sanctæ Mariæ et nostro, nomine Rodbreto, quandam aream duorum molendinorum, pertinentem ad abbatiam Sancti Carauni, cum ipsis molendinis quos de Ardrado, proprio sumptu, comparavit, per manum firmam censualiter concedimus. Est autem ipsa area in pago Carnotino super fluvium Anduram, in loco qui dicitur Faliza, cum uno manso de terra, qui conjacet in valle Sancti Carauni, et in Dorulfo Monte, et in alio loco qui dicitur Lupo Vultus. Hanc itaque aream, cum molendinis et prædicta terra, ita præfato Rodberto ad censum concedimus, ut desuper securus edificeet et, annis singulis, missa sancti Carauni, in censum solidos x persolvat. Si de hoc negligens fuerit, legaliter emendet et aream non perdat, set quandiu vixerit teneat; post obitum quoque suum eosdem molendinos fratribus et monachis Sancti Petri derelinquat, ut pro sua anima et matris suæ Ermentrudis Deum jugiter exorent et seniori ejusdem abbatie, sicut supra dictum est, solidos x persolvant. Quatinus autem hæc carta firmior sit, manu propria eam firma-

(103) Hæc carta deest in cod. B.

vinus et fidelibus nostris roborandam obtulimus. A Signum Odonis, Carnotensium præsulis. S. Suggestii, decani. S. Evrardi, presbyteri. S. Rogerii, levitæ. S. Ardradi. S. Teduini. Actum Carnote, publice. Data v Kalendas Julii, anno xvii regni Clotharii regis. »

CAPITULUM V.

De terra vineoli quam dedit Odo præsul juxta brogilam episcopalem, et de Placentiaco Villare.

(5 Febr. 974)

« Venerabilis et Deo amabilis Odo pontifex æclesiæ Carnotensis, dum in conventu nobilium clericorum et laicorum consedisset, cepit, prudenti ratione et canonica auctoritate, tractare de statu commissæ sibi sanctæ æclesiæ, et ministros quibus æclesiarum commissarum a se cura transfusa fuerat, sagaci adhortatione monere, ut in sibi commissis æclesiis, diligentissimis invigilarent excubiis et sanctæ religionis cultum increprehensibili functione exequerentur. Cumque et alia multa profuso sermocinaretur eloquio, tandem ventum est ad cœnobium Sancti Petri, situm in suburbio Carnotinæ urbis, jam olim a monastica institutione, quibusdam ex causis, depravatum et canonicali sub regimine redactum, set nuperrime ab antecessoribus suis præsulibus pristinum monasticæ religionis reformatum esse gradum. Qui et eidem loco, prout tempus dictavit et ut possibilitas se obtulit, in stipendiis monachorum unde adhuc sustentantur, in elemosina obtulerunt; essetque eorum deliberatio impendere pluriora, nisi subtracti fuissent funere mortis invidæ. Cumque hæc et nonnulla alia erga eundem locum beneficia ab eisdem antecessoribus exhibita, auribus sancti antistitis promulgata essent, ille, eorum exemplis incitatus, quin potius divinæ pietatis gratia tactus, respondit narrantibus, non minori affectu jam pridem circa idem cœnobium se teneri desiderio, sequæ alia ex parte ad efficientiam perduxisse, nisi quæ omnibus notæ sunt, officientes sibi emersissent causæ. Intea ut hæc deliberationis voluntas omnibus ex parte nota fieret, dedit ad eundem locum terram vinealem xx solidorum, quæ est proxima civitati Carnotinæ, sitam ad septentrionalem plagam, juxta brogilum episcopalem. Terminatur, ex una parte, terra de eadem potestate, altera parte, terra canonicorum; tertia parte, terra Sancti Mauricii; quarta vero parte, terra (106) via publica quæ ducit ad civitatem. Dedit etiam quandam villulam ex toto sitam in Belsia, nomine Placentiacum Villarem, ut omni tempore utrumque possideant: tantum ut ipsius memoriam habeant in suis sacris orationibus. Si quis autem hanc donationem irritam facere voluerit aut adnullare, perpetua excommunicationis detrimenta tam ab ipso quam ab coepiscopis ipsius incurrat, sociatus diabolo et angelis ejus, et cum his qui mittendi sunt in stagnum ignis æterni, ubi vermis non moritur et ignis non

extinguitur. Sit illius perditio cum Juda proditore; sentiat dampnationem cum Dathan et Abiron quos viventes terra absorbit; perseveret super eum illa perpetualis divinæ ultionis indignatio quæ dampnabuntur illi quibus dicitur in judicio. *Discedite, maledicti, in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus.* Amen. Ut autem hæc donatio perpetuam et inconvulsam obtineat firmitatem, tam manu domni episcopi, quam totius æclesiæ subter roborari ex animo dignum visum est, Odo, Carnotensis æclesiæ præsul, firmavit. Suggestius, decanus. Salico, ypo-decanus. Suggestius, claviger. Lambertus, archidiaconus. Rodulfus, præcentor. Wido, archidiaconus. Alcarius, præpositus. Alto præpositus. Bernardus, præpositus. Erembertus, archidiaconus. Hilduinus, subditus. Waracco, presbyter. Ardradus, presbyter. Ebroinus, presbyter. Isaac, presbyter. Wenilo, presbyter. Hunibertus, levita. Winemandus, levita. Hildegarius, levita. Eirveus, levita. Johannes, levita. Teudo, levita. Gauzbertus, miles. Fulcarius. Romaldus. Ubertus. Hugo. Albertus. Salo. Gilduinus. Grimvinus, indignus sacerdos, scripsit. Data Nonis Februarii, anno xx Hlotarii regis (107). »

(108) Videat prudens lector ubi sit terra vinealis quam juxta brogilum suum dedit Odo præsul; quia nec terra a quoquam nostrorum scitur, nec brogilus alte noscitur, nisi qui videtur fuisse juxta Baliolum villam.

CAPITULUM VI.

De ecclesia Baliolis villæ vendita Geraldo canonico.
(Ante a. 977.)

« In nomine Domini, Odo, Carnotensium, humilis episcopus. Notum esse volumus omnibus Christi fidelibus qualiter veniens quidam canonicus noster, nomine Geraldus, ad nostram præsentiam, deprecavit ut sibi ac uni heredi ecclesiam ex villa nostra quæ appellatur Baliolus, in honore sancti Stephani dicatam, in Carnotensi pago sitam, per litteras firmitatis concedere dignaremur. Nos itaque petitioni ejus assensum dantes, cum communi consilio et voluntate fidelium nostrorum clericorum sive laicorum, concedimus eis jam dictam ecclesiam, ita ut, Deo præsentente, nostris futurisque temporibus sic eam possideant, regant atque disponant, velut in ea per omnes gradus ordinati forent, nullusque eos inquietare ac inde removere præsumat, nisi (quod absit) a tramite devierint veritatis; verum tamen secundum canonicam auctoritatem eam libera potestate regant atque disponant, annisque singulis, in festivitate sanctæ Mariæ, quæ est v Idus Septembris in censum solidos v persolvant eisque amplius non requiratur in censum, nisi quod superius est insertum. Et ut hæc auctoritas firma permaneat, manu propria eam firmavimus et fidelibus nostris roborandam tradidimus. Actum Carnote, in æclesia Sanctæ Mariæ. »

(108) Deest hæc notula in codice B. ubi tantum legitur: *Hanc donationem postea sibi extorsit Rodulfus præsul.*

(106) Expungenda, ut videtur, vox *terra*.

(107) Publicis juris facta est charta in *Gall. Christ.*, t. VIII, instr., col. 292.

CAPITULUM VII.

Item de eadem ecclesia qualiter ad Sanctum Petrum devenit (109).

(Febr. 977.)

«Neminem orthodoxæ fidei et Catholicæ professionis latere usquequaque credimus quanta excellentia tam in præsentī quam in futuro polleant qui, pro nomine Christi, ex propriis facultatibus aliquam largitatem sanctis et fidelibus ejus hilari animo præbent, cum Dominus dicat: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*, et iterum: *Date et dabitur vobis*. Illis et cæteris documentis bene instructæ, et Spiritus Sancti flamine interius illuminatæ, ego Godeleva et compar mea tam ætate quam gratia, nomine Clementia, quandam æcclesiam quam taxato precio a quodam canonico dicto Geraldo, cum consensu eximii pontificis domini Odonis Carnotinæ civitatis, emimus, sancto Petro apostolorum principi, pro absolutione peccaminum nostrorum, quam illi Deus tam in terris quam et in cælis merito concessit; et pro remedio animarum nostrarum, donamus et datum esse volumus, a præsentī die et in omni tempore. Vocatur autem præfata æcclesia Baliolus, in honore sancti Stephani dicata, in Carnotensi pago sita, ut monachi Domino et sancto Petro sub regulari tramite inibi famulantes teneant atque possideant. Eo autem tenore præfatus præsul pia devotione concessit, ut memoria illius, tam in orationibus quam in missarum psollennis perpetuo celebretur, et ut omnibus annis in censum persolvant venarios XII, absque synodo et circada. Si quis vero successorum ejus contra hanc donationem, avaritiæ æstu succensus, venire temptaverit et irritam facere, salvo gradu pontificali, Deo et sancto Petro rationem reddat in extremi judicii die pro tanta præsumptione. Et ut hæc donatio firma permaneat, eam subterfirmavimus et fidelibus ejusdem æcclesiæ nostræ, tam clericis quam laicis, roborandam obtulimus. Actum Carnote, publice. Odo, gratia Dei Carnotensis præsul, propria manu firmavi. Odo comes. Suggestus, archiclavus. Rodulfus, præcentor, Salico, subdecanus. Atto, præpositus. Wido, præpositus. Alcarius, præpositus. Vitalis. Teudo. Romoldus. Rodbertus; et alii. Data in mense februarii, anno XXII regni Hlotharii regis. Grimvinus, levita, scripsit.»

(110) Quandiu vixit vir iste venerabilis, præsul Odo, firmiter monachi possederunt præfatam æcclesiam, quam sibi religiose sanctimonialia femine emerant; verum, ubi exivit ex hac vita, Rodulfus præsul loco ejus subrogatus, avariciæ æstu succensus, et ecclesiam et res ceteras, quas repperit ab

A episcopo datas Apostolo, suis usibus usurpare non timuit.

CAPITULUM VIII.

De Greseico (111) regali sede, et de Fontinido, c. de Limaio, datis Sancto Petro a nobilissima Letgarde comitissa.

(5 Febr. 978.)

* «Mirabiliter (112) laudabilis et laudabiliter semper mirabilis provida dispensatio Conditoris nostri, a primordialis exordio mundi, qui redemptis sui sanguinis precio, et, sacri baptismatis ablutione, originali mundatis crimine, prævidens et præsciens post ista omnia nec unius diei spatio a qualicunque peccato quempiam vivere immunem, nec humanæ corruptionis labem posse evadere, contulit multa animæ salutis remedia, quibus non solum vitiorum curantur morbida, set etiam beatæ immortalitatis adquiruntur gaudia; inter quæ, elemosinarum plurimum valet largitas, cui non solum plurimorum patrum astipulatur auctoritas, set etiam ipsius voce Domini laudatur beata dicentis: *Dimittite et dimittimini, et quæcumque feceritis uni ex minimis meis, michi exhibebitis*. Super his etiam quidam sapiens dicit: *Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ ejus*; et illud: *Date elemosinam, et omnia munda sunt vobis*; et multa his similia inveniuntur in dando elemosinam ad hortationem præcipua, in quibus longum est ire per singula. Talibus instructa exhortationibus præcedentium Patrum non improbanda devotio, utpote filii ecclesiæ multis prædiorum suorum redditibus eandem dotaverunt ecclesiam, et multa ei contulerunt, variis necessitatibus prolutura, quibus per quadrifidum decoratur orbem et rerum opulencia dilatatur, gaudet et exultat. Horum ego Ledgardis (113) exempla secuta, instinctu divino ammonita, proposui in cordis mei secretario, quatinus de prædiorum meorum possessionibus hereditariam facerem sanctam Dei ecclesiam. Verum, quia beato Petro apostolo specialiter collata est potestas solvendi atque ligandi a Domino, ut quodcumque solverit et ligaverit iu terris, solutum et ligatum sit statim in cælis, nullum melius censui michi consulendum et pro peccatis meis, aput eum quem tanto dilexit amore, misericorditer intercedendum. Ergo tam pro meis criminibus veniam impetrandis quam pro nobilissimi senioris mei atque gloriosi comitis Tedbaldi, ut utriusque Dominus indulgere dignetur omnium peccatorum remissionem, consentientibus omni honore dignissimis, archipræsule scilicet Hugone et excellentissimo comite Odone, filiis meis, cedo ad locum Sancti Petri Carnotensis æcclesiam in honore apostolorum principis clavigerique regni cælorum, Petri, consecratam, in loco qui dicitur

(109) R : *De æcclesia Baliolis villæ, quam Rodulfus præsul Sancto Petro abstulit.*

(110) Quæ sequuntur desunt in codice B.

(111) A, in indice *Giseico*. B. *Jesiaco*.

(112) Exstat, nonnullis prætermisissis, in *Gall. Christ.*, t. H. instr., col. 7, apudque Ph. Labbe, *Allice chronol.*, t. I, p. 579.

(113) Heirberti, comitis Tricassini, filia, primis nuptiis Guillelmum Longa Spata dictum, Normanici ducem, secundis vero Tedbaldum *le Tricheur*, comitem Carnotensem, maritos habuit. Inter principes qui pietate monasterium Sanpetrinum ditaverunt facile primum locum obtinet hæc comitissa.

vulgariter Gizei, cum villa eodem vocabulo dicta A
Gizei, cum mansis xvi. cum terris cultis et incultis,
hospiciis, pratis, vineis, aquis aquarumque decursi-
bus; in alio quoque loco quandam potestatem, vo-
cabulo Fontenedum, cum ecclesia in eadem pote-
state posita, cum masingilis (114) et vineis, et cum
omni integritate ad ipsum pertinente; et item in
alio loco, in villa quæ, lingua rustica, nomina-
tur Limais, quantumcumque ad me videtur pertine-
re. Sunt autem præfata res in pago Velcasino
super fluvium Sequanæ. Hæc omnia, ut præscrip-
tum est, trado et traditum esse volo in perpetuas
æternitates. Si quis vero contra hanc donationem
nostram (quod absit) venire aut eam infringere
temptaverit, aut aliquam inferre calumniam; Dei
omnipotentis indignationem inrecuperabiliter, B
nisi cito resipuerit, incurrat et æternaliter inferna-
libus detrudatur cruciatibus, ubi vermis qui nun-
quam moritur ejus convodat carnes, et ignis qui
nunquam exstinguitur ejus semper pascatur crucia-
tibus. Ut autem hæc donatio inviolabilem obtineat
firmitatem, manibus propriis eam firmavimus, et
fidelium nostrorum manibus roborandam decrevi-
mus. In calce quoque hujus scripturæ intimare
volui quia, sicut pro anima mea omnia præfata
Christo et beato Petro apostolo monachis famu-
lantibus, in eorum usibus, concessi, ita pro ani-
ma patris mei Heirberti, Trecassini comitis qui
michi præfatas res in hereditatem dedit atque con-
cessit.

« Odo comes. Hugo, sanctæ Biturigensis æccle-
siæ archiepiscopus. Odo, Carnotensis præsul. Led-
gardis comitissa, quæ hæc largita est. Emma comi-
tissa Pictavæ urbis. Landricus. Hilgaudus. Sugge-
rius. Rotrocius. Arduinus. Ubertus. Fulcherius.
Teudo. Widgerius. Erembertus. Ilugo de Aloia,
Gelduinus. Avesgaudus. Isaac. C

« Huic maternæ donationi iccirco ego Ilugo, pri-
morum primus archipræsul, et Odo comes dilissi-
mus, assensum præbuimus, ut cotidie, exceptis
feriatis diebus, psalmus nobis a fratribus prænomi-
nati loci, *Inelina, Domine, aurem tuam*, decantetur
et memoria nostri assidue fiat in officiis matutina-
libus, quandin superstites vixerimus; post exces-
sum vero nostrorum anniversaria dies nostrorum
officiosissime cum antiphonis et responsoriis, in-
terpositis lectionibus consuetudinariis et missarum
psollemniiis, celebretur. Adsit etiam pro nobis la-
borantibus fratribus copiosus in cibo et potu eadem
dio apparatus. Et hoc memoriale nostrum nulla
oblivione deleatur, dum duo fratres supervixerint
in generatione generationum, ante Deum et sanctum
Petrum, ejusdem loci custodem et protec-
torem continuum. Data nonis februarii die, re-
gnante Lothario rege, anno xxiv, propiciante Do-
mino. » D

CAPITULUM IX.

De alodo in Probata Villa a sanctimonialibus empto.
(16 Aug. 979.)

« Ego in Dei nomine Ledgardis, devotissima at-
que fidelissima famularum Dei. Notum sit omnibus
orthodoxæ et catholicæ æcclesiæ fidelibus, quod ego
ipsa et quædam alia Deo sacrata, nomine Godeleia,
michi tam corpore quam anima conjuncta, quen-
dam alodum, conventionem habita, emimus a quo-
dam viro, nomine Othberto, totum et ad integrum,
quidquid jure hereditario tam ab avis quam attavis
illi derelictum atque dimissum est, in villa quæ com-
muni vocabulo Probata Villa dicitur, taxato prout
oportunum fuit precio, in comitatu scilicet Carno-
tensi; ea ratione ut ab ejusdem persona et jure in
nostram, ab hodierna die et in reliquum ævi termi-
num, transeat dominationem atque potestatem. Est
autem hæc emptio tali tenore et devotione habita, ut,
quandiu superstites fuerimus, in nostræ voluntatis
dispositione maneat; post depositionem vero nos-
tram, in potestate et dominio Sancti Petri, in sub-
urbio Carnotis constituti, et fratrum inibi Deo fa-
mulantium, cum omni integritate et absque ulla
opposita persona hoc calumnianti, transeat atque
dirivetur. Hanc autem cartam, ut firmior veriorque
credatur, manu propria manibusque fidelium sanctæ
Dei æcclesiæ roborari fecimus. Actum Carnotis, pu-
blice. Odo comes. Conamus comes Britannie. Lan-
dricius. Arduinus. Rodbertus. Erchembaldus cleri-
cus. Teduinus. Data xv Kalendas Septembris, anno
xxv regni Clotharii regis. »

CAPITULUM X.

De vi aripennis vineæ beati Sigemundi presbiteri.

(Feb. 981.)

« In (115) nomine Cunetipotentis. Fulcherius, qui
abbatiam Sancti Leobini, quæ est in suburbio Car-
notis, per largitionem senioris rei Odonis comitis
tenere videor, notum esse volo cunctis successoribus
meis qualiter aripennos vi et amplius de vinea, ex
potestate supradicti Sancti Leobini, Sigemundo pre-
sbiterio, cum duobus monachi Sancti Petri, Petro et
Durando, per manus firmam censualiter concessimus.
Terminatur ex duabus partibus de ipsa potestate, et
de aliis partibus viis publicis. Per hanc vero cogni-
tionem ita eis ad censum concedimus, ut hanc ter-
ram firmiter teneant et possideant, et annis singulis
in festivitate sancti Leobini, quæ est septimo decimo
kalendas octobris, in censum solidos iii denarios v
persolvant; et si de hoc negligentes fuerint, legali-
ter emendent, et vineam non perdant; set habeant
licentiam vendendi vel dandi cuicumque voluerint,
ita ut venditiones et census ad senioreni veniant. Ut
autem hæc carta firmior sit, manu propria eam fir-
mavi, et seniori meo ejusque fidelibus roborandam
obtuli. Actum Carnotis, publice. Odo comes. Ful-
cherius abbas. Vivianus. Rodbertus. Teudo. Evrar-

(114) *Massingelum* idem videtur ac *Masgnellum*, de quo vide Du Cange, *Glossar.* in voce.

(115) Extat in *Gall. Christ.*, t. VIII, inst., col. 293.

plus. Odo. Data in mense Februario, anno xxvii regni Clotharii regis. »

Illic beatissimus vir Siemundus (116), in prescripta manifirma, secum duos monachos Sancti Petri ideo ponere voluit, ut, si forte mors eum præveniret antequam votum almi sui desiderii complere potuisset, saltem quamdiu superscrites isti fuissent vineam Sanctus Petrus possideret. Set quia Deus pia vota sibi placentium semper respicit, et ut digna mercede remuneret ad effectum pertrahit (117), vir magnificus, antequam migraret a seculo, sicut in sequentibus patet, peregit ut beatus apostolus de eadem vinea perpetuus fieret heres. Quantæ vero bonitatis vir fuerit, quantæque sanctitatis vita ejus cunctis adornata virtutibus, tam in clero quam in populo, clarius luce cunctis innotuit. Fuit enim fide igneus, sermone jocundus, castitate egregius, humilitate præcipuus, consilio providus, elemosinis largus, lectioni intentus, orationi assiduus, omni honestate morum præclarus. De cujus miraculis quæ vivens in corpore edidit, vel quæ a veris didici reatoribus, in hoc opusculo intexere curavi, ne in futuro de talento michi credito et in secreto posito a Domino reprehendar quasi piger et iniquus servus. Verum, ne notarii metas videar transgredi atque historicorum latam ingrediari viam, duo tantum de eodem beato sacerdote miracula dicam.

Quadam denique die, dum ex more in ecclesia almæ matris Domini adesset cum clero, et inceptæ missæ finem prestolaretur, echonomus ejus ibi accurrens, silentio ei nonciavit privatæ familiæ victum non solum in apotecis suis defecisse, sed quid indigentibus largiretur pœnitens non haberi. Nam mos beati viri in omni vita sua extitit ut a domo ejus numquam pauper vacuus rediret. Cumque, expleto ex integro opere Dei, ante altare Dei genitricis Mariæ, flexis genibus, parumper tacitus Dominum exoraret, muniens se crucis signo atque surgens ab oratione, domum rediit. Qui, accercito echonomo, « Vade, inquit, aperi michi omnes domus apothecas. » Quæ ut apertæ sunt atque ab eo signo crucis signatæ, illico, Creatoris nutu, ita fuerunt plenæ inventæ quasi a præsentī autumno (118) fuissent impletæ, statimque convocans echonomum, « Noli, inquit, esse in dando sollicitus : timentibus enim Deum nichil deest; set largiter quæ gratis Dominus nobis peccatoribus largiri dignatus est, manibus pauperum reponere. Non enim hæc deficient donec, novo anno redeunte, novis supervenientibus, vetera projicies. » In quo facto illius prophetæ non impar esse videtur, qui lechitum olei ac pugillum farinæ prædixit non minui, donec infunderet Dominus suam benedictionem super terram (119). Denuo comes civitatis Odo, longe lateque famosissimus, dum quadam vice esset præsursus et a pincernis per opidum optimum vinum sibi quæreretur, didicerunt a quibusdam quod in cellario beati Siemundi honorarium

A vinum venundaretur. Qui gaudio repleti ad domum viri sancti præpetes currunt, ausuque temerario cellarium intrant, atque ex vino utres omnes implere accelerant, et impletos ad curiam reportant. Iuterea vir Dei ab æcclesia regreditur. Cumque adhuc pincernarum magister in cellario cum quibusdam adesset, hominem Dei illic intrantem subsanando interrogans inquit : « Domine, dic michi istud vinum utrum valde sit optimum, an non? » Cui vir beatus blando sermone respondens dixit : « Frater, in promptu illud habes; non est tibi necesse ut per alium discas quod, te magistro, quam cito poles experiri. » Qui cum sibi sciphum quo biberet dari requireret, ait ad eum rursum vir beatus : « Nequaquam, in alio vase melius illud invenies quam in illo in quo trahitur. » Cumque ille miser cantarum ad os ut biberet posuisset, ita statim a morbo paralytici est percussus, ut spumans ad terram caderet, et omnium membrorum penitus officio careret. Qui illico armigerorum manibus in curia delatus, a militibus circumvallatur et a multis plangitur. Deinde comiti nonciatur. Qui cum didicisset rem quare hoc ei accidisset, accersiri fecit beatum Siemundum. Qui cum venisset, pro injuria ei facta jussit comes eorum oculos erui qui violenter de domo ipsius vinum absportaverant, idque in domum confestim reportari. Cumque vir beatus comitis animum vidisset admodum bile succensum, non prius ab eo discessit donec comitem verbis almiu ab ira revocaret, et reos a pœna liberaret, et vinum ut comes biberet munere charitatis obtineret, atque ipsum pincernam paralytici percussum fusa oratione pristinae sanitati redderet. His ita patrat, ab omnibus magnis attollitur laudibus; pennulaque mea, parum ab ordine disgressa, ut in eo redeat scalpello comitur.

CAPITULUM XI.

De vi agripennis vineæ supradictis a Siemundo canonico Sancto Petro datis.

« In nomine Cunctipotentis. Fulcherius, qui abbatiam Sancti Leobini, quæ est sub urbe Carnotis, per largitionem senioris mei Odonis comitis tenere videor, notum esse volumus cunctis successoribus nostris præsentibus et futuris, quia agripennos vineæ et amplius Siemundo presbitero atque canonico, et post excessum ejus Sancto Petro Carnotensi et monachis ejus, per manifirmam censualiter concedimus. Terminantur autem ex dnabus partibus terra de ipsa potestate, de duabus aliis partibus viis publicis. Per hanc vero cognitionem ita ad censum eis concedimus, ut hanc terram usque ad crucem firmiter teneant et perpetuo possideant, anisque singulis in festivitate sancti Leobini, quæ est xvii kalendas Octobris, rectori ejusdem terræ solido iii denarios v incunctanter persolvant; et si ex hoc

(116) A : sic.

(117) Ita codd.

(118) B : autumno.

(119) Reg., l. III, c. xviii, §§ 12, 14, 16.

negligentes extiterint, emendent legaliter, et vineam A non perdant, set habeant licentiam vendendi vel dandi cuicumque voluerint. Ut autem hæc carta firmior sit, manu propria eam firmavi, et seniori meo Odoni comiti ejusque fidelibus roborandam obtuli. Actum Carnotis publice.

« Odo comes. Fulcherius abbas. Vivianus (qui postea factus monachus dedit Pomeretam cum appenditiis suis, terris cultis et incultis, cum brogilis, arbutis et fructectis; dedit etiam in Lavis Villa quicquid ibi habere videbatur; et quicquid dedit omni mala consuetudine carere videbatur. Harduinus.) Teduinus. Alcharius. Ebrardus. Gauslinus. Rodbertus. »

Censum supradictæ vineæ, vivente Landrico abbate, Sancto Petro remisit Fulcherius, Nivelonis filius, pro incolumitate propria atque animabus parentum suorum, cum æcclesia Sancti Leobini ac quadam terra juxta cimiterium ipsius æcclesiæ, x quoque solidos nummorum in psolenitate beati Leobini.

CAPITULUM XII.

De commutatione facta inter canonicos Sanctæ Mariæ Carnotensis æcclesiæ et monachos Sancti Petri, in suburbio ejusdem civitatis ad a stralem plagam constructi.

(Ante a 986.)

In Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti nomine, qui est unus potentialiter et trinus personaliter. Facta est commutatio inter canonicos Sanctæ Mariæ Carnotensis æcclesiæ et monachos Sancti Petri, in suburbio ejusdem civitatis ad australem plagam, olim multa elegantia ac nobilitate nec minus modo quantum ad præsens ævum attinet, constructi. Dederunt sane prefati canonici sanctæ virginis Mariæ ad eundem locum Moris Villam et quicquid in Subritana et in Uni Villa videntur habere, æquo et prompto animo, prout decet sanctos consultum ire venerabilibus et Deo dignis moribus. Econtra vero, mutua vicissitudine, receperunt a nobis monachis, videlicet Sancti Petri, in sua ditione, totum quod in Ginone Villa et Petri pertusa a priscis temporibus videbamus possidere. Harum autem situs villarum in pago Carnotensi esse dinoscitur. Quod ea ratione atque intentione noverint tam presentes quam superventuri fideles sancte dei æcclesiæ factum, ut inviolabilis et semper beneficia caritatis custodia conservetur inter utrumque ordinem, prout tempus et res, Deo providore, dictaverit. Ut autem hæc inconcussam obtineat firmitatem, manibus clericorum obtulimus examussum roborandam.

« Odo præsul. Suggestus decanus. Salico ypodecanus. Lambertus archidiaconus. Rodulfus præpositus. Atto præpositus. Humbertus levita. Aimo subdiaconus. Hilduinus, levita. Isaac sacerdos. Warnerius levita. Guido archidiaconus. Gauzbertus levita. Adelmus decanus jul. (120). Morandus levita. Erbertus

subdiaconus. Arembertus subdiaconus. Suggestus claviger. Ailbertus subdiaconus. Romoldus subdiaconus. Gauzbertus miles, »

CAPITULUM XIII.

De alodo dato Sancto Petro a Lamberto in villa prisco nomine vocitata Guadresigia.

(Ante a 986.)

« Posthabitis aliquantulum mordacibus hujus sæculi curis, in quibus latatur caro, spiritus contristatur, tactus quodam spiramine intrinsecus, ego Lambertus, audiens deficiam vocem dicentem : *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, et Date et dabitur vobis*; volens omnimodis aliquam partem habere eum his qui hoc præceptum Domini, corde perfecto et optimo, adimplere studuerunt, cogitavi et voto meliori statim me obligavi de rebus meis quas in hoc præsentis sæculo videre possidere, aliquid pro amore et respectu omnipotentis Dei conferre loco Sancti Petri et servis ejusdem inibi, sub levi jugo Domini et sub regulari professione sancti Benedicti commorantibus, quibus præesse videtur venerabilis abbas Widbertus, absque ulla dilatione, ne fortuito casu subripiante mortis articulo, reus inveniar hujus imperfectæ voluntatis. Ab odierna ergo die et deinceps, pro remedio animæ meæ et uxoris filiorumque meorum in succedentibus generationibus, tradito et traditum esse volo, cedo et cessum sine ulla calumnia esse cupio, præfato loco, aledum quendam, totum ad integrum, situm in villa prisco nomine vocitata Guadresigia, ut habeant, teneant et possideant omni tempore sæculi; conventionem facta ut, dum vixero, teneam et singulis annis missa sancti Petri, quæ est tercio Kalendas Julii, in censum persolvam xii denarios; post discessionem vero et corporis mei depositionem, sicut hæc præsens scriptura testatur, quo animæ meæ mox subveniat et occurrere dignetur primus et pius pastor æcclesiæ Petrus, cum omni melioratione et integritate ad præfatum cænobium revertatur. Ille igitur omnibus orthodoxæ et apostolicæ fidei cultoribus notum esse volo. Si quis vero contra hanc donationem venire quodam ausu temptaverit, maledictionem Judæ apostatæ et traditoris Domini in corde et corpore illico percipiat. Hanc ergo donationem manu obtinui comitis et senioris mei Odonis manibusque fidelium ejus roborare eum manu mea decrevi. Actum publice Carnotis. Odo comes. Rotocus. Arduinus. Teduinus. Alcharius. Gauslinus. Lambertus, qui hanc donacionem fecit. »

Set utrum habeamus an non, vel si modo alio nomine vocitetur, relicto priori nomine, vel ubi sit fundus iste, penitus ignoramus.

CAPITULUM XIV.

De æcclesia Ermentiarum, et de omni terra quam emerant monachi Sancti Petri ab Archinulfo quodam milite.

(Ante a 986.)

« In nomine Domini et salvatoris nostri Jhesu Chri-

CAPITULUM XVII.

De terris redditis monachis Sancti Petri a præsule Odone.

(Ante a. 986.)

« In (123) Christi nomine, Odo Carnotensis ecclesie cathedra sublimatus, notum esse volumus filiis sancte nostre ecclesie tam presentibus quam futuris, quia adiit presentiam nostram turba monachorum, cui præsesse videtur Wibertus humilis abbas, in suburbio ejusdem urbis posita, ut eis videbatur, quedam a nostra mansuetudine exposcens rationalia. Reclamabant enim ipsi monachi, in proximo dictae civitatis, quasdam terras nostro episcopio intermixtas, quas eis reddendas a nostra religione summopere deposcebant. Set nos praecedentium hujus sedis episcoporum sequentes, pro posse, vestigia, qui eundem locum sublimare et, prout possibile fuit, possessionibus ditare maluerunt, non solum quae in calumnia erant restituere deliberavimus, set etiam quae ex nostro ibi contigua erant indulgere censuimus; quae et illis stipendia fferent, et pro nobis omniq[ue] statu nostra ecclesie cotidiana orationum ab ipsis impenderetur merces. Terra autem de qua loquimur, pars quaedam conjacet in villa quae dicitur Manus Villaris, et terminatur ex duabus partibus terra Sanctae Mariae de rebus fratrum dictae sedis, uno latere terra episcopii et fratrum, altero latere via quae ducit ad Amiliacum villam.

« Concessimus etiam eis in altero loco quid dicitur Campus Follis, quae sub nostra dicione partim videbamus habere. Quae etiam terra terminatur uno latere via publica, altero latere usque ad concessam precariam quam Hervetus tenet, una fronte terra Sancti Piatii et de potestate episcopali, altera fronte prope vallem quae dicitur Sancti Caurauni. Haec igitur omnia sicut premissa sunt, nostra auctoritate et consensu ecclesie nostrae, tam clericorum quam laicorum, eis concedimus, et ut perpetuam obtineat stabilitatem unanimiter decrevimus; et ut inviolato robore conserventur, subscriptione manus propriae omniumque fidelium nostrorum ad notationem correximus. Si quis autem contra hoc beneficentiae nostrae donum se obponere voluerit, aut cum infringere temptaverit, perpetuae maledictionis confodiatur anathemate, partemque cum his habeat, aeternis detrusus incendiis, qui dixerunt Domino Deo: *Recede a nobis, scientiam virarum tuarum nolumus.* Signum Odonis præsulis S. Sugerii decani. S. Hugonis archiepiscopi. S. Fulconis. S. Fulcherii. S. Helgaldi. S. Giraldi. S. Widonis. S. Aimerici. S. Rotulii. S. Attonis. S. Alcherii. S. Wigerii. S. Gelduini. S. Aremberti. S. Hiladuni. S. Johannis. S. Herivei. S. Alam. S. Andrali. S. Lamberti. S. Bernardi. S. Dodonis. S. Fulconis. S. Odilardi. S. Romaldi. S. Alonis. S. Ysaac. S. Vulgisi. »

A

CAPITULUM XVIII.

De loco qui Aurion, vulgo vero Evron, dato Sancto Petri in subjectione atque abbatibus Carnotensis canobii.

(Anno 985.)

« Mundi terminum omniumque quae ipsius compagine continentur evanescentem imminere transitum continuatio multiplicium attestatur signorum. Nemini itaque differendum seu procrastinandum; nemini dum vacat, de propria salutis acceleranda conversione dissimulandum, immo de inolita benignitate Conditoris nostri miserabiliter diffidendum. Quocirca universalis ecclesiae Dei presens utique neque futura per succedentis aevi perpetuitatem perpendit milicia qualiter vel quibus facultatibus ego indignus Rodbertus, per lascivis actibus admodum implicitus, pro adeptione culparum seu adeptione praemiorum, intra locum in honore perpetuae Virginis ac praecelsae Dei genitricis dedicatum, in Cinnamannico pagositum, qui dicitur Aurion, vulgo tamen noneupante Evron, quem ex beneficio senioris mei comitis Odonis, cum aliis multo amplioribus, tenere video, ut ab antiquiori fuerat, monasterium inibi Deo, magistrante patre Benedicto, servientium, deliberando, pro viribus, propicia divinitate, desudaverim. Dum haec igitur mecum sollicita mente deliberando pervolverem, revolendo deliberarem, atque id ipsum effici juxta vires proprietatis impossibile fore decernerem, monasterium beatorum apostolorum Petri et Pauli, in suburbana Carnotinae urbis, speculativae vitae institutis divinitus innormatum, opere pretium duxi festine ac suppliciter expetendum; ejusdemque archisterii, qui tunc praerat, magis tamen proderat, abbati et provisorio, domno utique Wiberto venerabili, ipsius quoque fratribus ibidem alacriter agonizando, Deo non sibi viventibus, mei animi diutinum atque rotivum ex intimo patefecerem desiderium. Complacuit ergo aeterno et incommutabili omnipotentis Domini nostri Ihesu Christi consilio dominum meum, utique Odonem, simul cum sua matre Ledgarde, pariterque dominam meam Bertam, ipsius aequae conjugem, huic voluntati vel deliberationi meae favorabiliter consentiendo, concurrere; eosdemque etiam mecum praefati loci illa Aurion oratorium, jam praescripto xenodochio (124), summi privilegii apostolorum perhenni ditione, subjugasse et subjugando concessisse; convenit quoque jam praedictum beatam memoriam abbatem ex suis monachis contuberniales, juxta professionis suae normam, ad famulandum Deo ejusque inlibatae ac perpetuae genitrici devotius assistendum, ad ibito communi consilio fratrum, direxisse. Ego autem, in recuperatione ipsius loci sive in alimonia seu in vestiariis fratrum, vel susceptione hospitum, seu quibuslibet necessitatibus explendis, prout potui, eidem monasterio in praesentiarum restitui restituendique

(123) Vulgata in *Gall. Christ.*, t. VIII, inst., col. 293.
(124) *Xenodochium*. A.

votum teneo, tenebo et tenui. Quo abbate intra gremium placidæ regionis recepto, ipsius nichilominus successorem, domnum videlicet et imitabilis vitæ Gisbertum abbatem, supplex ac devotus supplicator expetii, ut unum ex suis monachum benedicendo in prædicto oratoriolo abbatem substitueret. Quod primo quidem abnuvit, tandem aliquando mei etiam domni meisque commilitonum quoque meorum precibus, ut erat benivulus atque exorabilis, devictus, assentiendo quod suppliciter exoraveram, benigne supplavit; ea scilicet domni mei, me deprecante, promulgata conditione, regii insuper consensus accedente immunitate conformidabili pontificum interminatione, decreto quoque tam æcclesiasticarum quam sæcularium potestatum, una cum totius plebis scito, ut sepe dictus Haurion locus pro tradendis benedictionibus, vel substituendis abbatibus, in potestate præfati archisterii suppressi apicis apostolorum, ejusdem loci provisoris, perpetualiter permaneat, quippe a quo suæ recuperationis seu instaurationis summam habet et principium. Sepe scripti utique Haurion cænobioli abbatem Carnotensium pater, quem secundum decrevit, subrogando substituat, accedente in unum suorum utriusque loci, fratrum consensu simul cum electione ejusdem locelli defensoris vel advocati, si quidem Dei zelum sapnerit; ipse autem ordinatus in præsentia sui ordinatoris vel patris, non prioratus vel æqualitatis seu paritatis locum, set junioris et discipuli humilitatem attendat, omnemque eidem subjectionem, secundum institutionem sancti Benedicti, vicino obædientiæ pede exhibeat; pareat, inquam, jubenti, obtemperet imperanti. Si ergo tergiversator aut impugnator cupiens existere (quod absit!) diaboli effectus imitator, de collo suo jugum debitæ subjectionis procaciter excutere voluerit, excommunicetur. Quod si adhuc improbus in sua perstiterit pertinacia, deponatur, eidemque alius subrogetur, præclaris atque victricibus obædientiæ armis melius instructus. Ipse vero aut ejuslibet

(125) Suppl. *Ecclesiæ*.

A ordinis, sexus vel dignitatis, quicumque hujus securitatis evulsor vel effractor persistere præsumpsit, in præsentem quidem cum Giezi, mercatore fraudis, participationem adeptus, æternaliter autem cum Dathan et Abiron tenebrosis caliginibus mancipatus, tunc veniam consequatur quando consecutus est diabolus. Obsecro itaque clementiam regum omniumque in Christo dignitatum, ut, si subsequenti ævo (quod absit, quod utique, ut creditur, aberit) aliquis abba in Carnotensi cænobio emergerit, qui supra scriptum Haurion monasteriolum, existente sine Deo cupiditate, quæ sua sunt, non quæ Jhesu Christi, querens, desolare voluerit, nullum in prosecutione obtineat effectum, et sepius dictum stabiliter permaneat cænobiolum. Ut autem hujus securitatis causa perpetualiter consistat inconvulsa, suggillata pœnitentis totius fraudis vel calumpniæ controversia, domno meo obtuli, duci quoque ceterisque in Christo proceribus, corroborandam; placuitque atque convenit tandem in utroque loco uno tenore eademque habitudine conscriptam contineri. Signum Hugonis ducis. S. Odonis comitis. S. Hugonis, sanctæ (125) Bituricensis archipræsulis. S. Letgardis comitissæ. S. Bertæ comitissæ. S. Gauzfridi vicecomitis. S. Hugonis de villa Aloyæ. S. Huberti. Avesgaudi. S. Fulcherii. S. Landrici. S. Helgaudi. S. Rodberti, qui hanc conscriptionem fieri jussit. S. Suggestii. S. Retroci. S. Harduini. S. Teudonis. S. Gilduini. S. Isaac. »

Quantas invenire potui cartas, sub tempore Wiberti abbatis scriptas, in hoc opusculo per ordinem scripsi; nunc autem aggrediar scribere eas quæ michi videntur editæ Gisberti abbatis sub tempore. (Hoc autem volo scire legentem, quod vir beatus Wibertus moriens jussit corpus suum poni in communi poliandro, dicens quod intra æcclesiam dum ponuntur corpora peccatorum, augentur in inferno pœnæ animarum eorum.)

LIBER QUARTUS

SIVE

GISBERTI ABBATIS

(Ab anno 984 ad annum circiter 1001.)

CAPITULUM I.

De privilegio a rege Clothario firmato

(Anno 985.)

« In (126) nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris videlicet, Filii et Spiritus sancti. Clothario

D rius, propicia divinitate rex. Sicut de tabernaculi gloriæ Dei decore in præsentem sæculo cogitantibus, in domo æternitatis ipsius vitæ reseratur aditus, ita ejusdem pervasoribus procul dubio in inferni baratro perpetuæ mortis patebit ingressus; huic spei

(126) Publici juris facta est hæc charta in *Gall. Christ.*, t. VIII, instr., col. 294.

fideliter incombendo invisibili veritate gaudemus, huic inherendo firmamur. Quapropter universalis Dei ecclesiae omnium fidelium nostrorumque, tam praesentium quam succedenti saeculo futurorum, noverit pia sagacitas quia fideles nostri regni, Odo scilicet Carnotensium praesul, atque illustrissimus comes fidelis noster ac inter alios magis dilectus Odo, cum sua aequae conjugae Berla (127) nepte utique nostra dulcissima, magnificentiae nostrae genua suppliciter adierunt, accedente quoque etiam in hoc incliti ducis fidelis nostri Ugonis favorabili obsecratione, ut quoddam monasterium quod in suburbio praenotatae videlicet Carnotinae civitatis in honore beatissimorum duodecim apicis principum Petri et Pauli, Deo propicio, constat nobiliter fundatum, non minimo grege ibidem opinabiliter redolente monachorum, contemplativae vitae institutione probabiliter retractantium, nostrae serenitatis aliquo munere sublimius dignaremur decorare. Est enim egregium decus, eritque, Christo favente, in saeculorum progenies, ipsius monasterii celsitudo semper in tripudio, gloria monachorum in triumpho, et exultatio plebis spiritali in jubilo, quod (128) praedicti fideles nostri serenitatis nostrae fundamine perpetualiter cupiunt stabiliri. Nostrae siquidem altitudinis exorabilitatem prece et voto supplicii adherunt, principaliter tamen ac praecipue circa decorem domus Dei mirabiliter ardentissimo amore divinitus inspirati. Memorati fidelis nostri ac dilecti comitis Odonis, in ejus oppido praelibatum disnoseitur esse caenobium, ipsius quoque jam dictae conjugis Bertae, neptis nostrae, supplicia vota benigne favore extiterunt, quatinus ob nostrum et suum ibidem memoriale aeternum sepediti sepiusque dicendi archisterii claustrum, cum omni integritate suorum appendiciorum, eorum scilicet quae in jure beneficiorum aut comitalium praefati fidelis nostri comitis Odonis sive prope, sive longe, in ejusdem monasterii possessione pertinere seu respicere videntur, vel fidelium devotione futuro tempore ibidem conferetur, nostrae soliditatis processu quasi muro et quodam antemurali ab omni exactione quam terrena justitia videtur exigere, liberum redderetur et immune. Igitur de Dei causa atque ejusdem loci reverentia pie pertractantes, per deprecationem praefatorum fidelium nostrorum, maxime tamen supplicibus votis consensu pariterque benigno superius nominati fidelis nostri Odonis comitis necne ipsius praefatae conjugis, quorum, ut dictum est, suppliciter invigilanti sollicitia praeseus nostrae auctoritatis supradicto monasterio confertur anchora, ex more regiae celsitudinis decrevimus atque constituimus praenotatum oratorii locum, cum

(127) Odo I, Carnotensis comes, uxorem duxit Berlam, Conradi regis Arelatum filiam, quae, post mortem Odonis, anno 995, nupsit Roberto, regi, Hugonis Capitonis filio.

(128) Uncis inclusa sumpsimus ex apographo domni Muley, qui addidit etiam in ipsius codicis A margine: « L'auteur a passé ici plusieurs lignes que

A cunctis finibus rerum in universis comitatibus sive beneficiis sepe memorati fidelis nostri Odonis comitis sibi adjacentium, universaliter ab omni respectu judicum, ordine mundi decurrente inviolabili soliditate, solutum et illibatum permanere; ea si quidem ratione ut, ab hodierna die et deinceps, remota omnium potestate, nullo aditu, nullo tempore, aliquis principum ecclesiasticorum aut secularium pontificum, ducum, comitum, vicariorum vel quorumlibet diversi generis officialium, in claustro praedicti monasterii, aut in cunctis rebus, juxta quod superius decretum est, ipsi adjacentibus, aliquas impetrat exactiones, id est, neque bannum, neque districtum, aut quicquid in aliquo terrenae justitiae titulo dici potest; videatque pia ac provida sollicitudine tum ecclesiastica tum secularis celsitudo praesentis ac futurae generationis, ut id quod pro Salvatoris exorbitabili amore, pro scelorum integerrima ademptione, pro beatae spei perhenni perceptione, apostolis summi apicis concedimus, caste et inviolabiliter, suggillatis penitus calumniis totius perfidae conceptionis, conservet in perpetuum et roborante bonitate defendat in evum. Quoniam quidem tunc servi Dei attentius et liberius vacabunt: orationibus si non inquietabuntur corda eorum querimoniis forensibus. Ut autem in Dei nomine hoc edictum auctoritatis nostrae in saeculorum successione validiori innitatur vigore, manu propria ipsum substilulavimus et anuli nostri sigillatione informari atque nobilitari imperavimus. — Anno Incarnationis Dominicæ DCCCCLXXXVII (129), anno xxxi regnante domno Lothario gloriosissimo rege. Actum Compendio palatio. Ego Arnulfus, notarius ad vicem domni Adalberonis archiepiscopi et summi cancellarii, recognovi. S. Odonis comitis. S. Gilduini. S. Fulcherii. S. Alcherii. S. Teudonis. S. Huberti et filii ejus Huberti. S. Odonis. S. Hugonis. S. Rainaldi. S. Erchembaldi. S. Gilonis. S. Guascelini. S. Adraldi. S. Ilrvei. S. Haimonis. S. Nivelonis. S. Rodberti. »

CAPITULUM II.

De Pomereda et Loris Villa datis a Viviano, fratri Fulcherii.

(Anno 988.)

« Singularis necne praecipua et divinae misericordiae causa, quia benignitati Salvatoris Domini Dei nostri, ad dignationis ratione, humanae fragilitati naturae placuit providendo consulere et consulendo providere ut in divinis voluminibus et sanis ornamenta et egrotis congrua dispensaverit remedia. Cum enim non sit possibile quemlibet hominum corruptionis suae labem effugere, immunemque peccati in hac corruptela vivere, providit pius et mi-

j'ai insérées dans ma copie de 1774, ayant l'original devant les yeux. » Quibus omissis pariter in codice B, constat (ut saepe alibi) codicem illum ex codice A fuisse descriptum.

(129) Emendandum 985, cum auctoribus Galliae Christianae, t. VIII, instr., col. 295.

sericors quasdam occasiones seu oportunitates quibus, ipsius propiciatione, nostra facile valeamus peccata redimere. E quibus omnibus illa duo suavius redolent medicamina egrotanti anime specialius familiaria, de quibus ipsius Veritatis vox sic intonuit beata : *Dimittite et dimittetur vobis*. Hujus igitur tam præclaræ pollicitationis veritatem obedienter accipiens, zelo domus Dei exardescens, infinita fidelium devotio laude et imitatione dignissima, utpote filii ecclesiæ amplissima prædiorum suorum largitione eam ditaverunt, pluribusque proprietatis suæ eam sublimaverunt, quibus in hoc temporum cursu ex fide vivens illam stabilitatem æternæ sedis per patientiam expectans, omnia sancta et justa Deoque amabilia plenissime dispensat, variis usibus profutura. Exultant ergo jam spe prestantioris gloriæ in semetipsis impletum illud apostoli : *Uilarem datorem diligit Deus*; illud etiam viri sapientis : *Redemptio animæ viri divitiarum illius*; et, *Qui dat pauperibus nunquam egebit*. Illud quoque dominicum : *Vcrumptamen date elemosinam, et ecce omnia munda sunt vobis*; et, *Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosina extinguit peccatum*; et, *Qui fecerit uni ex minimis meis, michi facit*; aliarque piæ adorationis exemplaria de quibus innumeris perstrinximus perpauca compendii causa. Unde et ego Vivianus tanta beneficia tamque præclara piissimi Conditoris medicamina totis nisibus michimet indulgeri cupiens, eorum quos prælibavimus exempla secutus, deliberando in corde meo proposui ac proponendo deliberavi ex facultate prædiorum meorum sanctam æcclesiam michi heredem substituere, fideli devotione, Christi propicia divinitate. Verum quia beati Petrus et Paulus, merito gloriæ germani in arce sanctitatis, ascii specialius refugium splendidi-
 dusque præ ceteris creduntur enitescere, ipsis me ex animo commisi atque sub eorum protectione me totum contuli, quia nec potioris potentia in criminum absolutione, neque elementioris animæ ad placandum iram divinæ justitiæ potui invenire. Quapropter pro meorum redemptione peccaminum necne utriusque parentis requie, patris scilicet et matris, cedo ad locum beatissimorum summi apicis apostolorum Petri et Pauli Carnotensis cænobii, favore adhibito atque consensu fratris mei Fulcherii fidelium quoque nostrorum, quandam proprietatis meæ villam, Pomerariam vocitatam, in pago Carnotensi sitam, cum terris arabilibus cultis et incultis, silvis quoque et pascuis, omnem rem quæ ibidem meæ esse dinascitur dominationis, rem utique tam exquisitam quam exquirendam ad predictum alodum, scilicet Pomerariam, aspicientem vel pertinentem. Trado etiam ad præfatum locum in Drocensi territorio omnem rem portionis meæ in Levoz Villa quicquid ibi videatur mea possessio esse seu dominatio, ea scilicet ratione ut, ab hodierna

(130) Odo primus, comes Blesensis, filius Theobaldi *le Tricheur* (anno 978-995).

(131) Hanc chartam ante annum 1002 ponenda

A die et deinceps, monachi qui in prædicto monasterio Deo servierint prælibatam terram teneant atque possideant et quicquid ex ea facere voluerint in omnibus liberrimam, propicio Christo, habeant facultatem. Si quis vero contra hanc donationis cartulam insurgere aut ei calumniam inferre voluerit, regio morbo percussus, luminum cecitate multatus, et præsentem vitam miserrimo exitu celerime finiat, et sempiternam dampnationem cum Zabulo subeat, ubi, igneis constrictus catenis, æternaliter ingemiscat, vermis quoque nunquam moriens ipsius carnes conrodat, et ignis qui nescit extinguī pabulum et esca perhenniter existat. Ut autem hujus traditionis noticio perhenni in Christo nitatur anchora, pro meis culpis redimendis necne pro patris mei Fulcherii, seu matris meæ Anstrudis, vel fratris mei Rodulfi, jam defunctorum, requie, proque fratris mei Fulcherii incolumitate et æterna remuneratione, propria manu eam substipulavi aliorumque virorum nobilium manibus ac notaminibus corroborandam obtuli. Signum Odonis Carnotensium præsulis. S. Rodulfi decani. S. Salomonis ipodecani. S. Geroldi archidiaconi. S. Odonis comitis. S. Bertæ comitissæ. S. Fulcherii fratris Viviani, qui hanc donationem fecit. S. Gelduini. S. Teduini. S. Erchenoldi. S. Alonis. S. Alberti. S. Rotroci. S. Balduini clerici. S. Rodberti. S. Teudonis. S. Einiardi. S. Arduini. S. Atthonis. S. Gradulfi. S. Segenfredi. DCCCCLXXXVIII anno Incarnationis dominicæ. Actum Carnotis publice, in præsentia domni Odonis præsulis necne generosissimi Odonis (139) patricii, eorumque fidelium diversi ordinis et ætatis. »

CAPITULUM III.

De Bon Villa data a Fulcherio signifero.

(Ante a. 1002.)

« Regalis (131) auctoritas et legum jura assensum prebent ut quicumque alicui casæ Dei pro remedio animæ suæ aliquid de rebus suis delegare voluerit, traditionem ei publice facere procuret. Idcirco recolens ego Fulcherius me in conspectu Dei oculorum et sanctorum ejus multas offensiones exercuisse, causa redimendæ animæ meæ ac conjugis meæ sive filiorum meorum ac parentum meorum, trado et concedo potestati Sancti Petri Carnotensis, ad stipendium monachorum quibus præesse videtur Gisbertus abbas, alodum quem michi videtur habere in villa quæ dicitur Bon Villa, intus vel foris, ita ut ab hodierna die quicquid exinde facere voluerint liberam faciendi potestatem habeant. Si quis autem aut ego ipse, aut aliquis parentum meorum, vel alia aliqua subintroduta persona hanc traditionis meæ donationem infringere vel litem inibi deservientibus monachis inferre voluerit, primo maledictionis ei excommunicationis anathemate perfodiatur, et insuper, publica potestate coactus, quinquademonstrat nomen Gisberti abbatis, qui obiit anno 1001.

ginta libras auri persolvat. Ut autem hæc traditio firmiori ratione roboretur, eam manu propria sub-signavi cum stipulatione subnixa. »

CAPITULUM IV.

De terra data in villa quæ Thevas dicitur a Rotroco de Nogromo.

(Ante a. 996.)

« In Dei nomine, Rotroco seculari miliciæ deditus et Odonis comitis fidelitati devotus, notum esse volo omnibus, tam præsentibus quam futuris, quia petiit michi Gisbertus abbas sancti Petri Carnotensis cœnobii et cuncta congregatio sibi commissa, ut eidem loco concederem terram de ecclesia Sancti Hilarii, quæ est in Thevas, pertinentem ad abbatiam Sancti Marlini. Est autem ipsa terra subtus montem ejusdem villulæ, excludens aquam. Itaque annui petitioni eorum, eo tamen pacto ut annis singulis in festivitate sancti Remigii, quæ est kalendis Octobris, in censum solvant denarios xii. Quod si de hoc negligentes extiterint, legaliter emendent et prædictam terram non perdant. Ut vero hæc cartula obtineat firmitatem senioris mei Odonis et omnium oblimitatum ejus, roborandam obtuli. Actum Carnotis civitatis, publice. »

CAPITULUM V.

De Guntherii (132) Villa data a comitissa Eldegarde.

(Ante a. 987.)

« Laudanda (133) et nimium prædicanda est ineffabilis misericordia Conditoris nostri qui, redemptis precio sui sanguinis et unda sacri baptismatis originali crimine mundatis, prævidens et præsciens post ista omnia, nec unius diei spacium a qualicumque peccato vivere immunem nec humanæ corruptionis labem posse quemquam evadere, contulit multa animæ salutis remedia quibus non solum viciorum curantur morbida, set etiam immortalitatis adquiruntur gaudia. Inter quæ elemosinarum plurimum valet largitas, cui non solum plurimorum patrum astipulatur auctoritas, set etiam ipsius Domini voce laudatur beata dicentis : *Dimittite et dimittemini, et quæcumque feceritis uni ex minimis, michi exhibebitis.* Super his etiam quidam sapiens dicit : *Redemptio animarum viri, propria divitiarum ejus, et illud : Date elemosinam, et omnia munda sunt vobis.* Et multa his similia inveniuntur in dando elemosinam alborationum præcipua, in quibus longum est ire per singula. Talibus instructa exhortationibus præcedentium patrum non improbanda devotio utpote filii ecclesiæ multis prædiorum suorū redditibus eandem dotaverunt ecclesiam et multa ei contulerunt variis necessitatibus profutura, quibus per quadripartitum decoratur orbem et rerum opulentia dilatatur, gaudet et exultat. Horum ego Eldegardis exempla secuta proposui in corde meo qualiter de prædiorum meorum possessionibus hereditariam facerem sanctam Dei ecclesiam. Ve-

(132) Ita codd.; inferius autem *Guntherii-villa*, hodie, *Goudreville*.

A rum, quia beato Petro apostolo specialiter conlata est potestas solvendi atque ligandi, nullum melius censui michi consulendum et pro peccatis meis apud eum quem tanto dilexii amore misericorditer intercedendum. Ergo, tam pro meis criminibus veniam impetrandis quam pro senioris mei Walc-ranni, ut utrisque Dominus indulgere dignetur peccatorum remissionem, consentiente Walterio comite filio meo, cedo ad locum Sancti Petri Carnotensis alodum juris mei, quem senior meus supra nominatus, secundum legem salicam et secundum consuetudinem qua viri proprias uxores dotant, michi in propriam concessit, nomine Guntherii Villa, et de dominatione mea in dominationem monachorum ibidem servientium perpetualiter transfundo atque transcribo. Sunt autem mansi viii, habens unusquisque bonuarios xx. Si quis vero contra hanc donationem (quod absit) venire aut eam infringere temptaverit, aut aliquam inferre calumniam, Dei omnipotentis indignationem inrecuperabiliter, nisi cito resipuerit, offendant; et æternaliter infernalibus detrudatur cruciatibus, ubi vermīs, qui nunquam moritur, eorum conrodant carnes, et ignis, qui nunquam extinguitur, eorum semper pascatur cruciatibus. Ut autem hæc donatio inviolabilem obtineat firmitatem, domni Hugonis Francorum ducis, et nobilium virorum sibi adsidentium manibus corroborare congruum duxi, stipulatione subnixa. Actum Pantis lsera castro, publice. S. Hugonis ducis. S. Walterii comitis. »

CAPITULUM VI.

De Vileta data a Teduino milite.

(Anno 984.)

« Gratulita benignitatis Christi clementia, omne hominum genus ad cognitionem sui venire desiderans, eorum corda diversis atque impenetrabilibus tangere consuevit modis, modo videlicet ad horam eis prospera multa tribuendo, nunc vero eorum prosperitatem in diversa mutando. Altera enim parte, cœli sumus; altera, terræ : in quantum terreni terrenam agimus, in quantum cœlestes cœlestia mente contemplamus. Set, heu! pro dolor! gravati nequitiis peccatorum et luto fecis, obliviscimur patriæ quæ sine fine tendere debuimus; et, in hac incolatus nostri peregrinatione, iniquitatem semper super iniquitatem adjiciendo, præstolamur finem mortalitatis male vivendo. Hoc terrore ego Teduinus corpore et corde tactus, destinavi animo, ex rebus quæ me contingunt ex jure materno, pro remedio patris mei Adeldardi et matris meæ Eldegardis, et meorum parentum remissione, quoddam alodum, vocatum Vileta, et aliud, alio in loco, nuncupatum Duplex Curtis, et quicquid ad eadem pertinent, cum silvis, pratis; et quicquid usque hodie visus sum inibi habere quesitum et inexactum, beato Petro Carnotensis cœnobii, in quo venerabilis abbas Gisbertus videtur precesse, cum consensu parentum meorum, facta

(133) Annum 984 huic chartæ assignant *Annales Benedictini*, t. IV, p. 3.

sollenniter donatione, publice tradere. Ea tamen ratione ut, quandiu ego superstes fuero, in mea maneat dominatione, et omni anno, missa sancti Petri, pro recognitione, xxi^{im} denarios jam dictis monachis non neglegam solvere; post obitum vero meum, absque ulla contradictione, cum omni melioratione, jam dicti monachi teneant atque possideant. Est autem in pago Wastiniensi supradicta largitio mea, non longe a Soisiaco castro. Contra quam si quis quicquam inferre præsumpserit, in primis ira omnipotentis Dei incurrat, et maledictioni perpetuæ subjaceat; insuper cui litem inferre præsumpserit, coactus publice, libram auri cogatur solvere, et sua petitio nullum obtineat effectum. Hæc autem carta, ut firmior veriorque credatur, manu mea subterfirmavi, et manibus seniorum et amicorum meorum roborandam tradidi. Actum publice, Carnotæ civitate. S. Augonis, archiepiscopi Biturigensis ecclesiæ. S. Odonis comitis. S. Gausfridi, comitis Wastiniensis. S. Rodulfi militis. S. Adelardi, patris Teduini. S. Teduini, avunculi Teduini. S. Humbaldi, ejusdem Teduini avunculi.»

CAPITULUM VII.

De pratis de Teuvas datis ab Arnaldo milite.

(Ante a. 996.)

«In Dei nomine. Arduinus, seculari miliciæ deditus, et Odoni comiti fidelitati devotus. Notum sit omnibus, tam præsentibus quam futuris, quia adiit præsentiam meam abbas Sancti Petri Carnotensis cœnobii, nomine Gisbertus, cum quibusdam fratribus, expostulans concedit sibi et ad ipsum locum supradictum pratos omnes et aquam, quæ habere videtur quidam fidelis meus, nomine Arnoldus, in villa quæ dicitur Teubas, ex potestate scilicet Sancti Martini. Cujus petitionem rationabilem considerans, voluntati eorum assensum præbui; eo tamen pacto, ut omnibus annis, festivitate sancti Remigii, quæ est kalendis Octobris, illi qui beneficium tenuerit solvant in censum solidos duos. Quod si de hoc negligentes extiterint, legaliter emendent, et quod concessum est non perdant. Ut autem hæc auctoritas firmiter babeatur, manu mea et senioris mei Odonis comitis atque suorum fidelium manumissione corroborandam tradidi. Actum sollenniter Carnotis, in arce. S. Odonis comitis. S. Arduini. S. Arnaldi, de ejus beneficio largitio præfata extitit.»

Reticendum vero minime est quod census inscriptus superius postea a successoribus Arnaldi ex integro Sancto Petro remissus est, sicut et alii quam-

plures qui in cartis ab antiquis positi sunt, et sequenti tempore a successoribus eorum, quibus olim solvebatur, pro præmio vitæ æternæ, salubri consilio, eos commutaverunt.

CAPITULUM VIII.

De Haimone duabus sororibus ejus libertati donatis, ac de duobus agripennis terræ ab eis datis

(An. 1000-1001.)

«In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Gisbertus, Dei misericordia, Carnotensis cœnobii abbas, Notum esse volumus cunctis sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus, quod quidam homo nostræ ditioni subditus, nomine Haimo, ad nos venerit, suppliciter postulans ut, accipientes ab illo quoddam prædium quod habebat in villa quæ vocatur Pinus, sibi et duabus sororibus suis, quarum una Ermengardis, altera Roscelina dicebatur, cum suis infantibus, censum capitis proprii remittentes, libertate donaremus. Cui prædium quia a quibusdam suis parentibus imponebatur calunnia, qualiter in suam partem venerit libere dimissus ab ipsis benigne, ipsoque trahente, nos cepissemus possidere, præsentem cartulam mandare studuimus. Predictus Haimo, quia natus de patre ingenuo et matre orta ex nostra familia, partem hereditatis, quam ei pater dimiserat, reclamabant. Tandem, ipso rogante, ad hoc sunt adducti, ut, si tradito prædio, posset fieri libertus, ex parte illorum amplius querela non fieret. Accepimus ergo in supradicto vico duos aripennos terræ, et in altero loco unum; concedentes prædicto homini et duabus sororibus, cum suis infantibus, libertatem, sic firmiter, ut ab hac die sit absolutus ab omni servili lege censusque redditione, tam ipse quam sorores, cum propriis infantibus. Et ut ne quis maledicus contra hoc usurpare præsumat, nomina fratrum nostrotrum inculcare fecimus. S. Gisberti abbatis. S. Herberti, abbatis Latiniacensis. S. Durandi decani. S. Arnulfi. S. Giviani. S. Mainardi. S. Herberti. S. Bernardi. S. Reringerii. S. Walterii, S. Gualdri. S. Richerii. S. Marcuini. S. Rodberti, Actum monasterio Sancti Petri, in urbe Carnotis, regnante rege Rodberto anno v. Alveus, monachus scripsit.»

Cartas sub abbate Gisberto factas, quantas in nostris scriniis invenire potui, scriptitare non renui. Nunc quoque ad eas quæ Magenardi abbatis tempore sunt adeptæ, pennulæ cursus pervenire temptat.

LIBER QUINTUS

SIVE

MAGENARDI ABBATIS

(Ab anno 1001 ad annum 1023.)

CAPITULUM I.

De ecclesia de Rescolio data Sancto Petro a comite Richardo.

(Ante a. 1024.)

«Universorum conditor Deus mirabilis est in suis operibus, dum ex aliis alia, ex minoribus scilicet portat (154) majora. Cujus rei sinceram considerationem intus faciendo, et in hoc ipsi grates debemus nou minimas, et in illo, corde, voce, opere, quam maximas, quod non solum, ut praelibavimus, ex temporalibus foveat perpetua; verum etiam ea, rationabiliter dispensando, misericorditer provehit ad æterna. Ad hujus itaque perfecti et tam obtabilis gaudii fidem firmandam, inter cetera quæ mortalibus spem sanctæ æternitatis ingerunt, ipsa ait Veritas per semetipsam: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Quod dono sentiens ejus, ejusdem nutu, Normannorum comes ego Richardus, inter cetera quæ, eo inspirante, ei ex suo reddidi, quandam æcclesiam in ipsius nomine monachis Sancti Petri Carnotensis cænobii dedi, quæ in Ebrouicensi comitatu est sita, in villa quæ est ex nomine Rescolium dicta. Hoc autem, hujus rei gratia, credidi istis apicibus, ut dapsilibus in exemplum et testimonium sit rapacibus. Quod si quis contradictionem dationi fecerit superscriptæ, quandiu in hac permanserit intentione, humana et divina multetur maledictione. S. Richardi comitis. S. Rodberti archipræsulis (135). S. Gunnoridis comitissæ. S. Ricardi, filii comitis. S. Rodberti, filii comitis. S. Unfridi (136). »

Supradictus viculus, a rebus colligendis, Rescolius olim quidem dicebatur: ibi enim res fisci colligebantur vel congregabantur. In quo, non longe ab Arva flumine, propter quandam fontem, quædam æcclesiola lignea sita erat in honore sancti Remigii. Delluente vero tempore, et viculus cum æcclesia bellis assiduus ad nichilum pene deducitur, et tunc, annuente comite Richardo, parrochia ipsa unita est Sancti Georgii parrochia, cujus æcclesia non longe aberat; et altare Sancti Remigii in ala istius æccle-

(134) Verba, *vel perpetrata*, superscripta sunt in codice A.

(135) Richardi comitis frater archipræsul Rothomagensis.

(136) Cod. B addit: *de Vetulabus*.

A siæ a monachis translatus est, ubi permansit (137), donec a modernis monachis major cemento et lapide est edificata.

CAPITULUM II.

De ecclesia Wadonis Curtis data Sancto Petro a Rajenario.

(Ante a. 1024.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Ego Ricardus, Normannorum dux. Notum volo esse, tam presentibus quam futuris, quia adiit presentiam meam fidelis meus, nomine Rajenarius, cum consensu suæ conjugis, Wandelburgis vocabulo, humiliter petens ut, pro remedio animæ meæ, æcclesiam in comitatu Ebrouico, cui nomen est Wadonis Curtis, seu pro filii sui anima, cujus vocabulum fuit Rodbertus, vel pro abolendis suis peccatis, monachis Sancti Petri cænobii Carnotensis concederem. Qui, justam petitionem tanti viri considerans, assensum prebui, insuper sanctiens ut, ab hodie in subsequenti generatione, nullus suorum, vel quorumlibet aliorum, jus dominationis seu violentiam ejuslibet inruptionis, hujus firmitudinis nostræ compactionem, temeraria procacitate, inrogare conetur. Ut autem hæc cartula in Dei nomine firmiori innitatur vigore, manu propria subcripsi, fidelibus quoque meis ad corroborandum tradidi.

« R. Richardi comitis. S. Rodberti archiepiscopi. S. Herberti episcopi. S. Teoderici abbatis. S. Rodberti clericici. S. Rajenarii, qui hanc donationem fecit. S. Hunfridi de Vetulabus. »

C Utrum illius temporis monachi possederint vel habuerint præfatam æcclesiam, penitus ignoro; nam neque eam habuisse ab antiquis monachis audiui, neque a modernis mentionem aliquam fieri umquam audiui.

CAPITULUM III.

De Blidun Villare a Teduino milite Sancto Petro dato.

(Ante a. 996.)

« (138) In Dei nomine. Ego Teduinus cum uxore mea, nomine Adalais, recognoscentes nos multas offensiones exercuisse ante oculos Domini et sancto-

(137) B: *Donec moderno tempore a monacho nomine Huberto major cemento et lapide est edificata.*

(138) Hæc charta referenda, ut videtur, vel ante a. 996, vel ad ipsum a. 996, quo vita functus est Odo.

rum ejus, ob remedium nostrorum peccaminum seu parentum, a quibus ea jure tenemus, tradimus et concedimus potestati Sancti Petri Carnotensis cænobii alodum, nomine Blidun Villare (139), simul cum broilo; ibi insuper quicquid habere videmur jure hereditatis: ita ut, post obitum alterius nostrum, monachis supradicti cænobii, ibidem Deo deservientibus, jure perpetuo ad possidendum succedat, nullusque eis inquietudinem faciat filiorum vel parentum. Quod si aliquis fecerit, maledictione perpetua dampnetur, et insuper coactus potestate quinquaginta libras auri persolvat. Ut autem hæc carta inconvulsa in posterum permaneat, ex consensu comitis ejusdemque comitatus nobilium, propriis nominibus eam substipulavimus. S. Odonis comitis. S. Bertæ comitissæ. S. Teduini militis, qui hanc donationem fecit. S. Gerardi, filii ejus. S. Adalais conjugis, cum duabus filiabus eorum. S. Fulcherii militis. S. Arduini. S. Gelduini. S. Rodberti. S. Rodulfi clerici. »

CAPITULUM IV.

De alodo Schusellarum dato a Gausfrido et Joscelino filio.

(Ante a. 1024.)

« Quoniam permanet scriptum atque sancitum in decretis veterum, si quis nobilium laicorum aliquam æcclesiam vel aliquod monasterium de propriis hereditatibus honoraverit, vel donationem fecerit, nullatenus nec a filio nec ab aliquo successore repetere (140); idcirco ego Joscelinus, Gausfridi filius, notum esse cupio omnibus, tam præsentibus quam futuris, qualiter et qua ratione pro bis quæ a patre meo dimissa sunt atque tradita Sancto Petro Carnotensis cænobii, post mortem ipsius, adierim domnum abbatem Majenardum et omnem ipsius loci congregationem. Pater siquidem meus Gausfridus, ob remedium suorum peccaminum, alodum, nomine Exclusellas, in comitatu Dorcasino, Sancto Petro delegavit, super fluvium Auduræ, me puero et matre vivente. Ego autem ipsum alodum expetii, non ideo ut velim retrahere ab ipso venerabili loco cui est traditus, nec ut aliqua fraude possideam, set eo tenore et tali conventionem, ut, quamdiu vixero, non solidos in censum persolvam, statuto termino, debitumque servitium persolvam; nec umquam michi liceat nec vendere, nec tradere alicui, nec filio, nec alicui meorum propinquorum; set semper, dum flatum emisero, in mea manu meoque dominio habeatur. Post finem vero meæ vitæ, ut major memoria sit patris et partem valeam habere in ipsius beneficio, non modo illud quod pater donavit, quod nunc teneo, dono domni abbatis Majenardi et alio-

rum seniorum, set omnia cum his quæ in ipso sunt, scilicet molendinis, terris cultis et incultis, pratis, silvis, ad eundem locum, a quo accepi, deveniant in usus servorum Christi. Ut autem absque calumnia ulla vel contradictione hoc fiat, litteris mandare studui; ob hoc maxime ne aliquis meorum succedentium, nec etiam filius, si aliquis michi fuerit, sibi vindicet. Seniori quoque meo Odoni, comiti inclito, proceribusque suis, trado corroborandum. ut sequens in evum firmum et inconvulsum permaneat quod insertum est. S. Odonis comitis. S. Bertæ, matris suæ. S. Agnetis, filiæ ipsius. S. Walterii comitis. S. Gausfridi militis. S. Hervæi vicecomitis. S. Rodulfi. S. Gausberti. S. Alberti. S. Wascelini. S. Sulii. S. Joscelini, qui hanc cartulam firmari instituit. S. Gausfridi, militis sui.

CAPITULUM V.

Conventio comitis Odonis de Bosco Medio.

(Ante a. 1024.)

« Notum sit, cum presentibus tum futuris, de quadam conventionem quæ facta est inter comitem Odonem (141) et monachos Sancti Petri. Habent enim prædicti monachi quandam terram, in comitatu Dunensi, quæ vocatur Boscus Medius, de cujus quadam parte contentio erat inter homines ejusdem comitis et homines Sancti Petri, quæ etiam sacramentis et judiciis inter eosdem est partita. De ea vero parte quæ ad comitem Odonem pertinuit, præfatus comes, pro animæ suæ remedio, habuit conventionem erga Magenardum abbatem et monachos ejusdem loci, ut eis illam redderet; ea scilicet ratione, ut eam prædictus comes tantum in vita sua teneret, et monachi unum colonum in vestituram; post mortem vero prælati comitis ad eundem locum terra prædicta remaneret. Et ut hæc conventio firma inter eos fieret, hoc scriptum comes fieri jussit; et ut in perpetuum ratum et firmum permaneret, manibus suis illud roboravit, et manibus fidelium suorum roborandum tradidit. S. Odonis comitis. S. Ermengardis (142), uxoris ejus. S. Bertæ reginæ. S. Agnetis. S. Ivonis. S. Rainoldi vicedomini. S. Nivelonis. S. Wascelini. S. Landrici largi. S. Gilonis. S. Tedbaldi laici. S. Odonis. S. Gausberti. S. Siebodi. S. Walterii. S. Tedbaldi clerici. »

Hæc conventio secuta minime fuit; nam, gladio Lothariorum interfectus, non valuit sequi conventionem, nec filii ejus in propriis usibus terram præfatam nequaquam habuisse noscuntur. Milites quoque qui eam possident asserunt eandem terram, cum saltu adiacente, datam esse Walterio de Alogia

-(139) B : Blumvillare.

(140) Sic.

(141) Odo II, comes Carnotensis, priorem uxorem duxerat Mahildem, anno 1005; alteram autem Franciæ Ermengardem, Roberti I, Arvernensis comitis, filiam, anno 1020.

(142) In Gall. Christ., t. VIII, col. 1220, iMagenardus abbas conjicitur obiisse a. 1013, sed ex subscriptione Ermengardis comitissæ, itemque inde quod Adrefastus, post concilium a. 1022 Aurelianus habitum, superstitie tunc Magenardo abbate, in monasterium Sancti Petri secessit, videtur hujusce abbatis regimen usque ad a. 1023 producendum.

ab Odone comite, in prælio Pontis Levigati (143) ubi male pugnavit contra Fulconem (144), Andegavensem comitem. Utrum vero verum dicant, an non, certus non sum; tamen scio quia colonus, qui sicut superius, datus est a comite monachis in vestituram, sub potestate eorum usque in præsentem diem permanet. Terminatur denique ipsa terra de qua loquor, ab orientali plaga, saltu magno, quem quantum arcus sagittam potest jacere tantum possidere videmur, cum illis qui participant nobiscum eandem terram; et ab occidentali quidem plaga, dividitur quadam via, sub qua via usque ad aquam vocitatam Ederam tota terra, ab antiquis temporibus, monachorum potestati subdita, et usque ad fontem nominatum Meidlai, de quo mulier aure nullo modo valet inulta (nam fertur quædam temere ausisse statimque lumen amisisse); ex altera parte, terra Buxeduli, quæ a modernis monachis etiam et ipsa potestati eorum, jure emptionis, subposita esse noscitur. Verum enim vero de supradicta conventionione, id quod domni Rodberti, nostri monachi atque Fossatensis cœnobii quondam abbatis, relatione perscpe audivi, silere nequeo; quia, dum cordis caminus indignationis igne valde succenditur, necesse est aliquo aditu ignis fumum, ut ad alta evolet, egredi. Unde ipse quod ab eodem viro audisse me memini palam proferam. Referebat namque quia tunc temporis monachi quandam villam habebant, non longe a castro quod Provinus vocitatur, et ipsa Guuiz nominatur; quam statim, in præfata conventionione, Magenardus abbas cum omnibus fratribus comiti dederunt, ut partem ipsius terræ quam supra diximus, post comitis mortem, reliquæ terræ, quæ propria erat jure hereditario, adjunctam, possiderent. In quo, pro incertis cetera relinquentes mores canis sunt secuti carnis offam ore tenentis, ejus aviditas tanta esse cernitur, ut, fluminis aquam transmeans, dum viderit umbram carnis in fundo fluminis, hianti ore currens ad umbram nonquam sumendam, offam perdidit, undis currentibus, fugientem.

CAPITULUM VI.

De Tesneriis et Grosso Testiculo Sancto Petro datis.

(Ante a. 1024?)

« In Christi nomine, Ego Ermentrudis, Erchembaldi primum, postea vero Bernardi conjunx, notum esse volo sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus, universis præsentibus atque futuris, qualiter alodos meos, quos habebam in Carnotensi pago, juxta Pomeriatam, Sancti Petri monachorum terram, eidem Sancto Petro, Carnotensi videlicet cœnobio, trado et perpetualiter habendos transfundo, per deprecationem Hunverii militis mei, pro anima Solionis filii mei, et Bernardi mei senioris, et mea. Sunt itaque alodi de quibus est sermo juxta Pomeriatam, Sancti Petri ter-

ram monachorum: nomen uni Tesnerias, et alteri, sibi contiguo, nefarium nomen, tamen vulgo, Grossus Testiculus. Terminatur autem ex una fronte, terra Sancti Petri, videlicet supradicta Pomeriata; altera vero, Sancti Martini Carnotensis; tertia si quidem parte, Sigefredi hominis Fulcherii; quarta vero fronte, terra filiorum Guaszonis. Infra has itaque terminationes, alodos Sancto Petro concedo, ea conventionione, ut annis singulis, in festivitate Sancti Mauricii, duos solidos denariorum de censu persolvant supradicto Unvero, vel illis ad quos beneficium devenierit. Si vero negligentes fuerint in solvendo, legaliter emendent, et quod damus non perdant; set desuper securi edificent, et in perpetuum possideant. Ut autem hæc noticia sit firmior in secula, manu mea corroboravi, militumque meorum manibus corroborandam tradidi. S. Ermentrudis. S. Ermentrudis, neptis ejus. S. Unveri. S. Ermæ, uxoris ejus. S. Raherii, filii ejus. S. Arembugis, filiæ ejus. S. Adelais, filiæ ejus. S. Ebrardi, nepotis ejus. S. Hugonis. S. Odonis. S. Giroldi. S. Drogonis. S. Osmundi. S. Bernardi. S. Teudonis, filii Unveri. S. Solionis. S. Rorigonis. S. Gerardi. S. Rainerii. S. Rogerii. S. Guidonis. S. Berionis. S. Germundi. »

Census iste inscriptus constat esse concessus, quia modo minime datur neque a quoquam requiritur.

CAPITULUM VII.

De Jerani Villare per precariam dato Gradulfo militi, et de Palisiaco in recompensatione ob eo dato.

(Ante a. 1024.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Patris videlicet, Filii, et Spiritus Sancti. Fulbertus, gratia Dei, Carnotensium episcopus, et abbas Sancti Petri monasterii Magenardus, et congregatio fratrum. Notum esse volumus sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus universis, præsentibus atque futuris, qualiter ante nostram præsentiam veniens miles quidam, nomine Gradulfus, humiliter expetiit, ut de quadam terra nostri prædicti monasterii precariam sibi faceremus, et ipse, pro recompensatione, quandam alodum suum delegaret nostris usibus; ea videlicet ratione, ut, quandiu viverent ipse et uxor ejus, nomine Oda, in cujus dote est prædictus alodus, utrumque tenerent; post decessum vero eorum, utrumque fratribus remaneret. Cujus petitionibus libenter adqueovimus, per assensum Odonis comitis, in cujus comitatu sunt utraq; terræ de quibus est sermo. Nostra siquidem terra, quam per precariam poscit habere, in Carnotensi comitatu posita, vocatur Gerani Villare; et ille alodus quem recompensat, in Drocasensu (145) comitatu, super flumen Blesis, positus, nominatur Palisiacus. Nostram itaque terram Jerani Villare, eo tenore Gradulfo supra nominato per precariam concedimus, ut, quandiu ipse advixerit et prædicta ejus Oda uxor, utrumque

(143) Commissum est id prælium Ponte Levigato (Pontlevoi en Touraine) pridie nonas Julii anni 1016.

(144) Cognomine Nerra.

(145) Sic. B : Dorcastni.

teneant; post decessum vero eorum, et terra quam A damus, et alodus jam nominatus, quæta et solida ad usum fratrum perveniant. Placuit iterum ut hæc nostra conventio in duabus cartis scriberetur, quarum unam prædictus miles haberet, altera vero nobiscum remaneret. Et ut hæc noticia permaneat firma, nostra nomina assignavimus et comitis Odonis, eorumque qui huic negotio maxime interfuerunt nomina subnotavimus. S. Fulberti episcopi. S. Odonis comitis. S. Magenardi abbatis. S. Durandi decani. S. Arnulfi. S. Marculini. S. Richerii. S. Berengerii. S. Waldrici. Letaldi. S. Cristophori. S. Gauzberti. S. Guinefredi. S. Otherti. S. Huberti. S. Rodberti, et ceterorum. »

Post mortem quidem Gradulfi et uxoris ejus Odæ, de supradictis terris multa mala perpessi sunt monachi a parentibus prædictorum, dicentibus jure sibi competere quod parentes eorum ante se visi sunt tenere. Unde monachi, infinitam pecuniam dantes, tandem, Deo opitulante, in suis usibus retorserunt.

CAPITULUM VIII.

De Agneis Villa.

(Ante a. 1924.)

De Agneis Villâ litteras, præter subscriptas, in scriniis nostris invenire non potui: unde, ut conjicio, aliæ minime factæ fuerunt; set, per has, illi quibus terra excambiata fuit a comite Odone, donum Sancto Petro et monachis fecerunt, et in testimonio terræ datæ usque in præsentem diem sunt servatæ. Litteræ autem hujus modi sunt:

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Odo, Carnotensium comes. Notum namque volumus esse omnibus sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus. nostrisque successoribus, præsentibus atque futuris, quia quidam clericus, vocabulo Ledbertus, cum fratre suo Heriberto, nostram ante præsentiam postulavit, ut illis quemdam alodum, pro sua hereditate quam habebant in pago Senonico, concambiassem, firmitatemque litterarum sibi corroborari fecissem. Quod quidem et feci. Est autem præfatus alodus in pago Dunensi, in loco qui vocatur Agneis Villa, et pertinent ad ipsum duæ olchæ cum puteo; alioque in loco campi duo, de terra arabiti agripenni duo; et in tercio loco, ad puteum Sichardi agripennum unum; in quarto loco, qui vocatur Budelea, agripennum unum. Terminatur præfatus alodus ex una parte, alodo Magenardi; ex altera, Ugonis; a tercia, via publica; a quarta, terra Sancti Florentini. Dedimus etiam jam dictis personis vendendi vel dandi eum encicumque voluerint. Si quis vero, quod minime venturum credimus, qui contra hanc auctoritatem insurgere voluerit aut infringere, iram incurrat Dei, et quod repetierit non evincat, set, judiciaria potestate coactus, libram auri cui litem intulerit solvat. Quatinus autem hæc carta firmior sit, manu

propria eum signo crucis eam subterfirmavimus, fidelibus quoque nostris roborandam obtulimus. [S. Odonis comitis. Ledgardis comitissæ. Rotroci. Gelduini. Rotberti. Hugonis. Landricilargi. Alberti, Gilonis. Nivelonis.] »

Scriptis (146) autem, quas repperi, cartis sub tempore Magenardi abbatis editis, ejus introitum, a domno Fulberto, postea præsule, scriptum, huic operi inserere curavi, ut omnibus pateat non solum simplices, set etiam peritissimos viros, persepe caducorum bonorum ambitione decipi.

Abbate (147) Sancti Petri graviter egrotante, set adhuc mentis et sermonis compote, Magenardus monachus, ante michi non medioeriter carus, noctu sese de clauastro subripuit, et ad Tedbaldum comitem, qui Blesis tunc morabatur, abatiæ petendæ gratia, properavit. Comes illum pos tridie remisit ad nos cum legatis, qui denonciant recipiendum magnifice, sicut abatem, canonicis et monachis. At nobis fere omnibus ea res æquæ nova et horribilis fuit. Respondimus itaque longe aliter nobis videri; nec enim legitime fieri abatem, nec debere recipi, qui abatiæ alterius, ipso vivente, per ambilionem petit; qui a fratribus non eligitur et super illos nititur dominari; postremo qui noster neque monachus sit. neque clericus, et plures habeat testes curialiter agitando quam monastice vivendi. Hæc ille non gratanter accipiens. ad comitem redequitur, iramque juvenis adversus nos vehementer inflamat; set, die quinto postquam suum ambitum publicavit. prædictus abbas suam egritudinem morte limitat. Conveniunt ad capitulum nostri monachi et quidam canonici, quos ratio postulabat admitti. Interrogavimus an aliqui fratrum incepto Magenardi favebant. Negant singuli, negant omnes. Decevinus quosdam eorum esse mittendos ad comitem, nobis videlicet designatum episcopum, ut patris Gisberti obitum nonciarent, et alterius eligendi regularem precarentur licentiam. Quibus missis, ecce alii duo, Vivianus scilicet et Durandus, alter inlitteratus. alter litterarum malesanus interpret, ambo præpositi, simulantes, causa communis commodi, ad obedientias suas se velle exire, ac ne aliorum pergerent sibi interdiente decano monasterii, Magenardum tamen secuti sunt; cui ceptam presumptionem occulte persuaserant, et Blesis, in presentia domni Tedbaldi, ipsum Magenardum a fratribus peti et eligi perfide mentiti sunt. Horum suffragio lætus, comes statim eum baculo pastoralis publice donat. Quo audito, fratres qui in clauastro remanserant, contra hanc fraudulentiam zelo divinæ legis accincti, libellum reprobationis fecerunt atque subscripserunt hujusmodi:

« Sciat omnis æcclesia quia Magenardum nostrum abbatem fieri non eligimus, non laudamus, non volumus, non consentimus. set reprobamus, refutamus

(146) Deest hic epilogus in cod. B.

(147) Hoc scriptum Fulberti exstat apud Bouquet, *Rec. des Hist. de France*, t. X, p. 444.

et omnino contradicimus, non videlicet de cœnobio Sancti Petri quorum nomina subscripta sunt. Durandus decanus. Genesius. Isembertus. Alveus. Richerius. Herbertus. Benedictus. Rodbertus. Evrardus. Arnulfus. Marcuinus. Warinus. Walterius. Guarnierius. Beringerius. Waldricus. Bernardus. »

Isti itaque omnes sua nomina aut subscripserunt aut subscribi jusserunt, me vidente. Die proxima, comes Tedbaldus redit; set in monasterium recipi cum processione præmandat. Monachi respondent se libenter hoc agere, si præsumptorem illum non adduxerit secum. Ille denuo iratus ipso tamen die sustiuit, set in sequenti, cum strepitu cominantium, in Sancti Petri monasterium suum Magenardum obtrusit. Ad cujus violentum ingrossum sancti fratres, contaminari ipsius communicatione timentes, sanctuario Domini salutato cum lacrimis, exierunt, atque, aliud refugium nescientes, ad limina principalis æcclesiæ confugerunt; ibi quoque utroque pastore desertæ oves inestis sese vocibus consolantur. Set recipit eos sancta mater Domini, solita pietate. Recipit Rodulfus decanus, dulci benignitate. Inde transierunt ad cœnobium sancti patris Herberti, cujus dives caritas, de paupere censu, quæque potest illis necessaria subministrat. Ceterum ille frater cujus importunitate depulsi sunt, ab Ilerviso quodam, ut aiunt, Britannicæ regionis episcopo, quarto nonas Februarii, abbas simulatus est in suburbio Carnotensi, absente clero, indignante populo, legato archipræsulis palam contradicente ne id fieret, reclamantibus etiam quibusdam monachis qui in loco remanserant, vero vultu, viva voce atque regulari auctoritate. Set et nunc ille primas in abatiæ suggestu seculari potentia fretus, de peracta victoria gloriosus, in auctores ejus, abbates, episcopos atque ipsum papam ambiendo, ne quid gravius statuatur in illum modis omnibus elaborat. Jacet interim victa confusaque fratrum expulso humilitas, nec est præsul in Galliis, cujus viscera tangat affectio pietatis aut zelus sacræ legis inflammet, ut consurgat ad frangendos impetus horrorem, ad relevandas spes dolore tabescentium. Defuncta etenim est Dionisii

(148) Anno 1004.

A fortitudo, non comparet pietas Martini. Tu quoque dereliquisti nos, sancte pater Hilari, qui olim unitatem æcclesiæ Spiritus Sancti gladio tuebaris. O derelicta! o mesta! o desolata Galliarum ecclesia! Quæ jam erit spes salutis ulterioris? Ubi amplius anima Christiani afflicta respirabit? Ille namque solum vel maxime nos confortare videbatur, quod si contingeret ruinas mœnium tuorum resarcire non posse, liceret saltem ad firmum adhuc capitolium vitæ monasticæ confugere. Quod etiam si furibus inreptare aut impune quibuslibet ambitiosis invadere licet, pro dolor! funditus cecidisti. Unde jam ad te revertens, venerande pater, quem ego credo et video adiutorem a Domino nobis esse provisum, cum domno meo tuoque fideli Rodulfo, deprecor et obtestor per ea quæ tibi data sunt sapientiæ sancta karismata, per dulcedinem fraternæ caritatis, si quid potes, impugna hostes Domini, fratres allisos refove, nec perire sinas, inopia solacii tui, pro quibus credis esse fusum sanguinem Christi.

B Interea, orationis gratia, comes Romam perrexit (148), et, inde rediens, in itinere peregrinus obiit, atque veiculis deportatus Carnotis, in capitulo Sancti Petri, ad pedes fratris sui Teoderici, cum maguo fletu, collocatur. Deinde Rodulfo decano a Rodberto rege in episcopatu sublimato, amaritudinis zelus, comitis timore paulo ante sopitus, vehementer in Magenardum abbatem inflammatur atque in tantum progreditur ut, baculo pastoralis auctoritatis manu extorto, in domo episcopi per dies aliquot commorari fecerint. Postquam vero instantem in orationibus per noctem in vigiliis, luculentum in sermonibus, pollentem in litteris, cum animadverterunt. postposita lite, et pastorem baculum et abbatiae suggestum, gratanti animo, reddiderunt. Qui, quandiu vitalis flatus ei comes fuit, pio amore oves sibi commissas duplici vietu affatim pavit. Quo mortuo, antequam matri redderetur, Arnulfus editus a Fulberto episcopo loco ejus subrogatur. Ad cartas ergo suo tempore patratas nostra veridica vertatur pennula, ut capitulatim conglobatas studiosus indagator cito quod voluerit invenire valeat.

LIBER SEXTUS

SIVE

ARNULFI ABBATIS

(Ab anno 1023 ad annum 1033.)

CAPITULUM I.

De gurgio Ursi Villaris ecclesiæ.

(Ante a. 1023.)

* « (149) Sub æterno regimine summoque sacer-

D dotio Christi, meo tempore, constitutus, ego Odolricus, Aurelianorum episcopus, notum fieri volo contemporaneis atque successoribus meis modum et finem causæ quæ in hac castula scripta est. Mona-

(149) Exstet hæc charta in *Gall. Christ.* t. VIII, instr., col. 491.

chi Sancti Petri Carnotensis cœnobii possidebant, ex longo tempore. quandam æclesiam in pago Dunensi, in loco qui dicitur Ursi Villaris. Quidam vero casatus noster, nomine Hilduinus. cum suis propinquis, intendebat eis calumniam de ipsa æclesia, dicens eam ad casamentum nostrum et ad suum beneficium pertinere. Addebat etiam temporibus antecessorum meorum se satis agitasse calumniam istam, set justiciam minime consequi potuisse. Convenimus ergo domnum Fulbertum, episcopum Carnotensem, et Arnulfum, Sancti Petri abbatem, ut de ista causa darent nobis audientiam locum; quod et lecerunt semel in eadem villa quæ dicitur Ursi Villaris, et iterum in villa quæ dicitur Castanetus. Discussa itaque ex utraque parte controversia, invenimus partem monachorum ita scriptura et testibus et longa vestitura suffultam, ut nulla Christianorum lege posset supradicta æclesia ab eorum possessione auferri. Unde contra jus atque fas contendere nolentes, ego videlicet Odolricus episcopus, et frater meus Isenbardus, ei predictus Hilduinus, cum filiis et ceteris propinquis suis, ex toto gurgivimus inceptam calumniam monachis Sancti Petri, annuentes ut solide et quite possideant ecclesiam suam Ursi Villaris in perpetuum, sicut justum esse comperimus. Interdixi etiam, episcopali auctoritate michi a Deo tradita, ne quis successorum nostrorum prædictos monachos Sancti Petri, per hujus modi sacrilegam calumniam, ulterius inquietet. Quod scilicet interdictum si quis temerarius violare præsumpserit, sacrilegium præsumptionis suæ legaliter emendet, et punitus ab incepto desistat. Quod si pertinaciter odiosæ calumpniæ inherere maluerit, illo quo Deus iratus incorrigibiles dampnat anathemate feriatur. Fiat, fiat. Nos vero qui calumniam supradictam gurgivimus, nomina nostra nostrorumque fidelium qui præsentis aderant, in præsentī cartula, memoria causa, fecimus adnotari. S. Odolrici, Aurelianensis episcopi. S. Fulberti, Carnotensis, episcopi. S. Alberti abbatis. S. Isenbardi laici. S. Efredi clerici. S. Salonis clerici. S. Bovonis, decani Sancti Martini Turonensis S. Tesclini clerici. S. Tedoini clerici, filii Alberici. S. Hilduini laici. Hilduini, filii ejus. S. Odolrici, filii ejus. S. Pontelini, nepotis ejus. S. Godefredi laici. S. Adroldi vicecomitis. S. Frederici fr. laici S. Hugonis Radoardi. S. Gualoi laici.

CAPITULUM II.

De rebus quas Richardus comes Sancto Petro dedit.
(Ante a 1028.)

« (150) In nomines sanctæ et individue Trinitatis. Ego Richardus, Normannorum comes humillimus. Dum, catholicæ religionis scripturam audiens per verba ammonitionis exponi, hujus transitorie perpetualisque, scilicet secularis et cœlestis, conditionem acquisitionis mecum tacitus reputarem, quæ harum præstentior feriorque consisteret; tunc, per divinæ

(150) Vulgata a Mabill, *Sæc. Benedict.* VI, part. I, p. 282.

A illustrationem gratiæ, istie fluctuationis motionem, illic vero stationis vocationem esse percepi. Deinde, simili ratione, in propatulo constitit non humanæ set potius divinæ esse concessionis me tantæ impetiositatis dominio sublimari, nec ob aliud nisi ad sanctæ matris æclesiæ defensionem et constituendam juris publici normalitatem. Illis ita per rationis indagatorem cognitis, veritus sum ne illud evangelicum: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidatur et in ignem mittatur*, michi inluctuoso deputaretur, si non per bonorum emolumentorum fructificationem cœlestis acquisitionis consecutor fieri meruissem, nec sanctæ æclesiæ congregationem, probitatis exemplo, ad meliora revocarem. Ac memor illius quod dicitur: *Habentes donationes secundum gratiam quæ data est vobis*, possessionis michi divinitus concessæ Deo portionem dare decrevi, quia qui in Christo thesaurizat non ignorat cui congregabit ea. Quapropter cunctis Christi fidelibus innotescat qualiter ego supradictus Richardus, pro animæ parentumque meorum remedio, tradidi Sancto Petro Carnotensis cœnobii et monachis ibidem servientibus quandam hospitalitatis receptionem, cum terra ceterisque suppellectilibus, in villa Lereti, in comitatu Constantini, dicto Techvillam, cum ecclesia et molendinis, omnibusque appenditiis, ritu videlicet consuetudinario in pristinum loco decretorum perpetualiter existendo; et in comitatu Lesuin piscatoriam in fluvio Tolca, per sabati vesperum et diem dominicum integrum; in Sequana vero, cum dierum noctiumque continuatione, a summo sabati diluculo usque ad eundem feriæ secundæ terminum, tractus octo mearum saginarum, duarum scilicet in portu Danes et quatuor in portu Guellebod, duarum in fossa Helluini; et ut in omnibus mercimoniis ubivis locorum meæ potestatis agendis nichil telonei persolvant, pro Christi amore, perpetualiter perdonavi. In villa quoque Cadoni, supra memoratæ cœnobii monachis quandam mansionem cum omnibus intrinsecus et extrinsecus appenditiis tradidi, eo rationis tenore, ut ex illis ceterisque rebus prætitulatis, absque omni contradictionis molestia, liberam habeant potestatem retinendi. S. Richardi comitis. S. Gonnor comitissa. S. Richardi, filii ejus comitis. S. Rodberti, comitis ejusdem filii. S. Willelmi, filii ejusdem. Rolderici clerici. S. Rodberti archiepiscopi. S. Herberti episcopi S. Teoderici, abbatis S. Hunfridi. »

CAPITULUM III.

De rebus quas dedit Arefastus moachus Sancto Petro.

(Ante a. 1028.)

« In nomine Domini. Ego Arefastus notum esse volo omnibus Christianis, quia res hereditatis meæ Sancto Petro concedo Carnotensi cœnobio, pro salute mea et antecessorum meorum nec non et pro salute comitis Richardi (151) et matris suæ Gonnoridis et

(151) Hic agitur de comite Richardo II, qui vita functus est anno 1027.

filiorum utriusque, quorum consilio et favore id facio. Sunt autem ipsæ res in pago Constantinensi, provinciæ Normanniæ, per loca divisæ, quarum nomina subscripta videntur. In villa scilicet quæ vocatur Hams, sextam partem de omnibus redditibus quæ de illa exeunt, videlicet de æcclesiis, et de silva, et de plano, et de marisco, excepto molendino et exclusa quam fecit Rogerius fieri. Set tamen in molendino illo, qua hora voluerint fratres, quibus hæc concedo, molere poterunt, absque respectu, si dominica annona illius inventa non fuerit ejus est molendinus, nullum inde emolumentum reddentes. Concedo etiam in aqua ejusdem villæ, cui nomen est Uldra (152), duas piscarias; et in eadem villa manentes tres milites concedo cum beneficiis suis, qui sic vocantur, Rollo et Angoth et Unbeina, ut inde persolvant liberum servitium. Concedo etiam de Torgis Villa terciam partem, hospitibus exceptis duobus, Suedan et Anschetil nigro, cum illorum duabus salinis, quos meo nepoti Bosolino concessi ut de hæc persolvat liberale servitium Sancto Petro Ceterorum hospitum salinæ, cum masuris suis, quas habent in illa tertia parte de Torgis Villa, Sancti Petri sint. Et unam piscatoriam in mari Sancto Petro concedo, et unum molendinum in ea villa quæ dicitur Barna Villa. Si quis autem supradicti cœnobii, vel abbas vel minister, aliquid hujus donationis vel totum seu vindiderit sive dederit, Sancto Petro, cui ego dono et ille tollit, rationem reddere cogatur. Amen. »

Sciendum vero est tam præsentibus quam futuris, quoniam nos contemporanei Arefasti illos tres milites quos dicit esse ad serviendum nobis in Ham Villa, nec habuimus nec novimus, præpter unum solum, Rogerium nomine, qui, ut reor, septem achras terræ in beneficio ex monachis possidet. Boselinus quoque nepos ejus, quem bene novimus, in Turgis Villa, hoc quod a nobis tenere videbatur et a patruo suo datum fuerat, latrocinii et aliis nequitiiis ita fuit obnoxius, ut totum illud beneficium nobis relinqueret et in quodam croto, juxta peribolum quod edificavit venerabilis Landrieus abbas in circuitu cœnobii, cum omni domo sua, monachorum prebenda, non parvo vixit tempore.

Rursum (353) quod duxi dignum memoriæ tradendum de præfato viro, scilicet Arefasto, quomodo in Aureliana urbe, divina ope suique ingenii salubri acumine, hereticam pravitatem latenter pullulantem, jamjamque per Galliarum provincias nefandi hærroris venena exitialia propinantem, non solum deprehenderit, sed etiam omnino compresserit. Erat enim de genere comitum Normannorum, eloquio nitidus, consilio providus, bonis moribus comptus, ac iccirco legationis officio, tam apud Francorum regem quam apud proceres, notissimus extitit. Ille in domno sua quandam clericum habuisse dicitur,

(152) Fortasse *l'Orne*. ut conjicit D. Muley.

(153) Deest hæc narratio de manichæis in codice B. Edita est in Script. Franc., t. X, p. 536.

A nomine Herbertum, qui, lectionis gratia, Aurelianam urbem adire decreverat. Verum dum veritatis auctores querere satageret, ceco itinere in totius heresis baratro dilabatur. Nam ea tempestate in eadem civitate duo clerici Stephanus et Lisoius (154) apud omnes sapientiæ clari, sanctitate ac religione magni fieri, elemosinis largi, opinione habebantur vulgi. Eisdem memoratus expetiit clericus et, parvo temporis intersticio, docilis discipulus, cum divini verbi dulcedine, ab eis debriatur mortifero nequitie austu. Qui dementia et herore diabolico inretitus, totius divinitatis expers, sapientiæ arcem consecundisse se credidit. Qui patriam repedans, dominum suum, quem singulari affectu diligebat, subtilitate verborum in horroris viam sensim ammonendo, secum adtrahere cupiebat, testificans Aurelianam

B urbem, præ ceteris urbitus, coruscare luce sapientiæ atque sanctitatis lampade. In cujus verbis domus ejus, intellectu auditu, ipsum animodivertit a via justitiæ devium, et cito comiti Richardo causam innotuit, atque rogavit ut Rodberto regi, litteris, pestem in regno ejus adhuc latitantem, antequam propagaretur, patefaceret, et ut rex eidem Arefasto, ad expellendam eam, opportunum auxilium non denegaret. Itaque rex, insperata re attonitus, mandavit ut idem vir, cum clerico suo, ad Aurelianam urbem cito gressum dirigeret, pollicens omnimodis in hac re suum auxilium. Cumque, jubente rege, iter ageret, Carnotis devenit, Fulbertum venerabilem antistitem super hac re consulturus, qui forte tunc aberat; nam Romam, gratia orationis, abierat. C Tunc causam sui itineris cuidam sapienti clerico, Ebrardo nomine, Carnotensis æcclesiæ sacriserinio, innotuit, flagitans sui consilii opem, qualiter stare deberet in acie, et quibus armis se muniret contra multimodas artes diabolice fraudis. Qui, sapienti usus consilio, eum perdocuit ut cotidie, primo mane Omnipotentis operi quasiturus æcclesiam devotus adiret, orationi inkomberet, atque sacrossancta comunione corporis et sanguinis Christi se muniret, deinde fidenter ad audiendum hereticam pravitatem, signaculo sanctæ crucis protectus, pergeret, nichil horum quæ ab eis audiret contradiceret; set, simulato discipuli vultu, omnia tacitus in pectoris domicilio conferret.

D Igitur Aurelianus deveniens, uti edoctus fuerat, cotidie sacra comunione ac supplici oratione munitus, ad eorum doctrinam veniens, ad instar rudis discipuli, ultimus, intra decem heroncorum, ultimus adsidebatur. Cumque primum divinorum voluminum exemplis eum et quibusdam rerum similitudinibus informarent, atque, more perfecti discipuli, subdita aure intentum viderent, inter alias similitudines silvestri arboris similitudinem ei proferunt. « Tractandus es, inquiunt, a nobis ut arbor silvestris qui translatus in viridario, tandiu aquis perfunditur

(154) Sive *Lisois*, cum utramque lectionem proferant litteræ.

donec humo radicetur; dehinc spinis et rebus superfluis emundatur, ut postmodum terre tenus truncatus sarculo, meliori inseratur ramusculo, qui postmodum fertilis sit mellifluis pomo. Itaque tu, simili modo translatus de iniquo sæculo in nostro sancto collegio, aquis perfunderis sapientiæ, donec informeris, et gladio verbi Dei viciorum spinis carere valeas, ac, insulsa doctrina ui pectoris ab antro exclusa, nostram doctrinam a sancto Spiritu traditam mentis puritate possis excipere. » At ille de omni verbo quod referebant semper Deo gratias referebat; unde rati sunt eum conversum esse in eorum horrorem, jamquamque suæ nequitiae sentinam, verbis divinorum librorum antea coopertam, securi aperiant, dicentes Christum de Virgine Maria non esse natum, neque pro hominibus passum, nec vere in sepulchro positum, nec a mortuis resurrexisse; addentes in baptismo non esse ullam scelerum ablutionem, neque sacramentum corporis et sanguinis Christi in consecratione sacerdotis. Sanctos martyres atque confessores implorare pro nichilo dicebant. Cumque hæc et alia execranda perdidit et miserimi homines a fetido pectore evomerent, Arefastus sic ad eos dixisse fertur: « Si in his quæ enumerastis salus hominum quæ speratur nulla, ut dicitis, esse potest, a vobis obnixè rogo, michi aperiri in quibus sperari poterit, ne meus animus in dubio positus cito cadat in desperationis ruinam. — Procul dubio, frater, inquit, in Caribdi falsæ opinionis actenus cum indoctis jacuisti; nunc vero erectus in culmine totius veritatis, integræ mentis oculos ad lumen veræ fidei aperire cepisti. Pandemus tibi salutis hostium, quo ingressus, per impositionem videlicet manuum nostrarum, ab omni peccati labe mundaberis, atque sancti Spiritus dono repleberis, qui scripturarum omnium profunditatem ac veram divinitatem, absque scrupulo, te docebit. Deinde cælesti cibo pastus, interna societate recreatus, videbis persepe nobiscum visiones angelicas, quarum solatio fultus, cum eis, quovis locorum, sine mora vel difficultate, cum volueris, ire poteris, nichilque tibi deerit, quia Deus omnium tibi comes numquam deerit, in qua sapientiæ thesauri atque divitiarum consistunt. »

Interea rex et Constantia regina, sicut vir memoratus mandaverat, ad urbem Aurelianam, cum episcoporum collegio, venientes, die sequenti, illo ipso suggerente, omnis illa nequissima congregatio simul per officiales regios de domo ubi erant congregati sunt abstracti, et in æcelesiam Sanctæ Crucis ante regem atque episcoporum ac clericorum cætum adducti. Set, antequam ad conflictum veniamus, de cibo illo qui cælestis ab illis dicebatur, quali arte conficiebatur, nescientibus demonstrare curabo.

Congregabantur siquidem certis noctibus in domo denominata, singuli lucernas tenentes in manibus, et, ad instar letaniæ, demonum nomina declamabant, donec subito demonem in similitudine ejuslibet bestiolæ inter eos viderent descendere. Qui statim

A ut visibilis illa videbatur visio, omnibus extinctis luminaribus, quam primum quisque poterat, mulierem quæ ad manum sibi veniebat, ad abutendum irripiebat, sine peccati respectu, et utrum mater aut soror aut monacha habebatur, pro sanctitate ac religione ejus concubitus ab illis estimabatur. Ex quo spurcissimo concubitu infans generatus, octava die, in medio eorum copioso igno accenso, piabatur per ignem, more antiquorum paganorum, et sic in igne cremabatur. Cujus cinis tanta veneratione colligebatur atque custodiebatur, ut christiana religiositas corpus Christi custodiri solet, ægris dandum de hoc seculo exituris ad viaticum. Inerat enim tanta vis diabolicæ fraudis in ipso cinere, ut quicumque de præfata heresi imbutus fuisset et de eodem cinere, quamvis sumendo parum prælibavisset, vix unquam postea de eadem heresi gressum mentis ad viam veritatis dirigere valeret. De qua re parum dixisse sufficiat, ut Christicolæ caveant se ab hoc nefario opere, non ut studeant sectando imitari. Verum quia digressionem fecisse videor, ad eadem modo quæ dimisi vertatur oratio, ac succineto cursu infidelium crudelitas, transeundo peragatur, ne prolixior controversiæ sermocinatio fastidium generet delicato lectori.

Igitur, ut dictum est, illis introductis ante regem et episcoporum conventum, prior Arefastus regem allocutus est dicens: « Domine, mi rex miles sum Richardi, tui fidelissimi comitis Normanniæ, et immeritis teneor victus et calenatus ante te. » Cui rex ita respondit: « Causam tui adventus cito nobis indica, ut, ea agnita, aut reus in vineculis tenearis, aut innoxius, a vineculis solutus, dimittaris. » Ad hæc ille respondit: « Audita, sapientia et religione horum qui victi adstant mecum ante te, ad hanc urbem venire volui ut inde, exemplo bonorum operum atque doctrina eorum, melioratus redirem. Hæc quidem causa est pro qua de patria mea exire volui et hanc urbem petii. Quod si reatu aliquo pro hoc opere teneor, præsules tibi assistentes videant et judicent. » Tunc præsules dixerunt: « Si sapientiæ ac religionis modum quem ab his didicisti nobis proferas, nostro judicio facile dinoscetur. » At ille ait: « Regia majestas et vestra auctoritas eis jubeat ut quæ me docuerunt ea ipsi coram vobis dicant, quatinus audita a vobis, aut digna laude habeantur, aut indigna oblivioni tradantur. » Quibus rex atque antistes cum juberent ut suæ fidei normam referendo patefacere, totius veritatis inimici, alia pro aliis dicentes, intra suæ hæresis fœditatem nullo aditu introire volebant; set ut serpens quanto plus in manibus stringitur, tanto amplius elabatur, ita et isti, quo amplius concludebantur veritatis sermone, tanto magis labiliores videbantur effugisse. Tunc Arefastus videns quod redimerent tempus, et sermonum clipeo festinarent obnubilare suæ fidei horrorem, ad eos est conversus, dicens: « Veritatis magistros, non horroris, vos habere putavi, dum constanter illam michi do-

ctinam, quam salutiferam evangelizabatis, viderem A vos docere, atque pollicebamini, pro pœnis inferendis et etiam pro morte tolleranda, nunquam eam esse a vobis denegandam. Nunc vero, oblita fide quam promisistis, ut video, timore mortis, ab illa doctrina longe vultis fieri, neque adhuc rudem discipulum in periculo mortis dimittere parvipenditis. Unde regiæ jussioni parendum est, et obœdire tantorum præsulum auctoritati oportet, ut in his quæ a vobis didici, si qua sunt christianæ religioni contraria, istorum iudicio cognita, quæ sequenda sunt et quæ respuenda agnoscam. Docuistis equidem me nullam in baptismo promereri veniam peccatorum, neque Christum de Virgine esse natum, neque pro hominibus passum, neque vere sepultum, neque a mortuis resurrexisse, neque panem et vinum quod super altare, manibus sacerdotum, sancti Spiritus operatione, effici videtur sacramentum, converti posse in corpore et sanguine Christi. » Cumque hæc Arefastus viva voce perorasset, Guarinus, Belvacensis præsul, interrogavit Stephanum et Lisolum, qui hujus horroris videbantur esse magistri, si ita sentirent et crederent quæ ab Arefasto erant memorata. At illi, cum diabolo in inferno jam mansionem paratam habentes, vera esse memorata, et ita se sentire ac credere constanter assuerunt. Quibus cum præsul diceret voluisse Christum nasci de Virgine, quia potuit, et pro nostra salute pati in humanitate, ut, tertia die, devicta morte, resurgeret in sua deitate, nosque doceret esse ressurecturos in reformatione; viperino ore responderunt dicentes : « Nos neque interfuimus, neque hæc vera esse credere possumus. » At (155) hæc præsul eos inquit interrogans : « Carnales parentes habuisse creditis, an non ? » Cumque se credere assererent, præsul respondit : « Si ex parentibus vos esse procreatos creditis, cum non eratis, ante sæcula Deum de Deo genitum sine matre, in fine temporis, sancti Spiritus obumbratione, de Virgine natum, cur credere respuitis ? » At illi dixerunt : « Quod natura denegat, semper a creatore discrepat. » Quibus præsul respondit, dicens : « Antequam quicquam fieret per naturam, non creditis per Filium Deum Patrem fecisse omnia ex nichilo ? » Cui alienati a fide dixerunt : « Ista illis narrare potes, qui terrena sapiunt atque credunt ficta carnalium hominum, scripta in membranulis animalium ; nobis autem qui legem scriptam habemus in interiori homine a Spiritu sancto, et nichil aliud sapimus, nisi quod a Deo, omnium conditore, didicimus, incassum superflua et a Divinitate devia profers. Iccirco verbis finem impone, ac de nobis quidquid velis facito. Jam regem nostrum in cœlestibus regnantem videmus, qui ad immortales triumphos dextera sua nos sublevat, dans superna gaudia. »

Cumque ab hora diei prima usque ad horam no-

nam multifaria elaborarent omnes, ut illos a suo herrore revocarent, et ipsi, ferro duriores, minime resipiscerent. Jussi sunt singuli sacris vestibus indui in suo ordine, statimque ab antistibus a proprio honore sunt depositi, et, rege jubente, Constantia regina ante valvas basilicæ stetit, ne populus eos intra æcclesiam interficeret ; et sic de gremio sanctæ æcclesiæ ejecti sunt. Qui cum ejicerentur, regina Stephani, sui olim confessoris, cum baculo, quem manu gestabat, oculum eruit. Deinde extra civitatis educti muros, in quodam tuguriolo, copioso igne accenso, præter unum clericum atque unam monacham, cum nefario pulvere, de quo supra diximus, cremati sunt. Clericus enim et monacha nutu divino resipuerunt.

CAPITULUM IV.

De æcclesia de Fontinido, quam fecit liberam Rodbertus archipræsul.

(Anno 1033).

* « (156) Deo et Domino nostro Ihesu Christo præsidente. Decernimus, ego Rodbertus, gratia Dei Rotomagi archipræsul, et coepiscopi nostri Herbertus Lisivæ civitatis, Rodbertus Constantiæ, Radbodus Saxiæ, Ilugo civitatis Ebroicæ ; decernimus, inquam, atque sancimus, ut æcclesia de Fontinido, pro amore et honore sancti Petri, apostolorum principis et magistri nostri, ab hac die in perpetuum ab omni sit inquietudine tam episcopi quam archidiaconi remota ; eodem modo quo et Gesiaci cella Sancti Petri Carnotensis cænobii cum illa æcclesia est subjecta, ab omni, inquam, respectu et inquietudine permaneat secunda, tribus his solummodo exceptis : videlicet, ipsius æcclesiæ reconciliatione, olei et sacri chrismatis perceptione, et pœnitentium reconciliatione. Quæ omnia, sicut opus fuerit ab episcopo ejus est diocesis postulentur, et ab eodem gratis et absque ulla præmii postulatione vel datione, propter honorem Sancti Petri, conferantur, ut et nos et successores nostros ab omni iugo peccati dignetur absolvere supradicti magistri nostri potestas et misericordia. Et ut hæc noticia inconcussa permaneat, manibus nostris eam roboravimus, signo quoque et nominibus corroboravimus, et Gualcelino archidiacono, cui sub me proprius intererat consignandam et confirmandam et aliis clericis et laicis nostris proposuimus. Si quis vero antichristus hoc pietatis opus, quod in Dei nomine cudimus, attaminare temptaverit, ex ore veri Christi et nostrorum omnium, quos vocare dignatus est Christianos suos, anathematis gladio juguletur. Hanc autem sigillationem vel, ut ita dicam, sigillationem singulis singulorum nominibus coepiscoporum subscribi decernimus. Rodbertus archipræsul, qui hoc opus pietatis incœpit et perfecit. Rodbertus Constantiæ. Rodbertus Lisivæ. Radbodus Saxiæ. Hugo Ebroas. Maingisus Abrincarum. Willemus, Richardus, Ro-

(155) Sic, pro *ad*.

(156) Edit, in *Gall. Chris.*, t. VIII, instr., col. 297.

dulfus. Hugo. Waseelinus archidiaconus Henricus, A abbas Sancti Audoeni. Balduinus archidiaconus. Heinricus, presbiter et decanus. Rodulfus capellanus. Herluinus, levita et canonicus. Corbucio. Willelmus. Paseharius capellanus. Rodulfus de Sancto Sane- sone. Atto, levita et capellanus. Odo præpositus. Odo, levita et capellanus. Osmundus Tudeborti. Rogerius, filius Hunfridi. Lescelinus. Guimundus parvus. Rogerius, filius Odonis præpositi de Noïomo. Albertus hostiarius. Rodulfus, filius Osberti. »

CAPITULUM V.

De recompensatione Arnulfi abbatis.

(Anno 1033.)

« (157) In nomine Domini nostri Jhesu Christi. Ego frater Arnulfus, Sancti Petri Carnotensis cœno-
bii, licet indignus, abbas, cum fratribus michi com-
missis. Notum esse volo nostris successoribus, quia
pro caritate et multa benignitate quam nostro loco
et nobis impendit, propter honorem Sancti Petri,
amplectendæ memoriæ archipræsul Rotomagi dom-
nus Rodbertus, de æcclesia nostri siquidem cœno-
bii, de qua omnem violentiam archidiaconi et suc-
cessorum ejus removit in perpetuum, sicut in ar-
chivo nostro continetur, scriptum quod quidem ipse
frequenter nominandus archipræsul domnus Rod-
bertus coram se scribi fecit et nobis servandum
perpetuo contulit; pro hac, inquam, benigna cari-
tate, notum esse volumus, quia gratanter constitui-
mus atque sancimus, ut, pro anima ejus, ab hac
die in æternum, unus pauper quotidie pedes lave-
tur, reficiatur, vivus procuretur, mortuus sepeliatur;
oportunis diebus psalmus in conventu plenario
pro eo cantetur: *Exaudiat te Dominus, in die*; per
singulas ebdomadas missa pro eo specialiter cele-
bretur, cum plenario conventu. Multa enim alia
præter hæc beneficia nobis largitus est, quæ omnia
sibi recompenset manu benignissima qui vivit et
regnat unus Deus in Trinitate perfecta. Et ut hæc
recompensatio firma permaneat in secula, manibus
nostris et nominibus confirmavimus, et in nostro
aureo textu sancti Evangelii, ad inviolabile testimo-
nium, posteris nostris scribi mandavimus. Arnulfus
abbas. Ebrardus monachus. Beringarius decanus.
Richerius monachus. Marchuinus monachus. Gaus-
bertus monachus. Rodbertus monachus. Hubertus
monachus. Letaldus monachus. Rogerius monachus.
Guinefredus monachus. Berardus monachus. »

CAPITULUM VI.

De alodo Calidi Montis (158).

(Circa a. 1020.)

« (159) In nomine sanctæ et individue Trinita-
tis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Catholicæ
vereque matris æcclesiæ populis in christicolis laus
semper viget, vigeatque perhenne. Hoc autem di-
gnissimum justum quoque extat, quoniam est mater
nostra, Christi vero Domini nostri sponsa, quam

(157) Hanc chartam habes editam in *Call. Ghrist.*,
t. VIII, inst., col. 298.

(158) B: *De alodo Belli Montis.*

A adquisivit suo eruore precioso: in ea enim rena-
scimur per baptismatis lavachrum, ac in ea re-
surgimus a morte animæ per penitentiae luctum, et
post vitæ terminum nostra tumulantur cadavera in
ejus atrium. Hanc Christus supra fidem quam con-
fessus est fidelissimus Petrus fundavit, dum Domino
dixit: *Tu es Christus, Filius Dei vivi*. Fundamentum
enim aliud nemo potest ponere, præter id quod po-
situm est, quod est Christus Jhesus. Sunt vero
beati qui catholice vivendo habitant ibi, ut David
cecinit: *Beati qui habitant in domo tua, Domine!*
in secula seculorum laudabunt te. His aliisque dictis
quampluribus, sanctorum dictis ac sacre Scripturæ
mysteriis edocta et ammonita, ego Hildegardis,
vicecomitissa Castridunis, de sanctissimo Petro
Carnotensis cœnobii alodum meum de Bello Monte,
cum terris cultis et incultis, et silvis piscatoriisque
ibidem pertinentibus, assentiente et annuente filio
meo Hugone, archiepiscopo Turonorum, videlicet
eo tenore quo, post exitum meum, sepeliar in
claustrum monachorum, ut semper transeuntis su-
per meum tumulum orent pro me jugiter. Hoc vi-
derunt et annuerunt Castridunenses proceres, qui
sunt scripti subter. Si quis vero ex progenie mea
aut alius invasor, stimulis vel sagittis exsagittatus
diabolicis, vim fecerit monachis, et elemosinam,
quam Sancto Petro dedi, quocumque modo abstul-
erit, dampnatione dampnatus perpetua, pereat cum
Dathan et Abiron et Anna et Caïpha; auctoritateque
filii mei archipræsulis Hugonis anathematizatus per-
maneant. Hugo archipræsul. Gausfridi, nepotis ejus.
C Huberti. Godesealci, filii ejus. Huberti, thesaurarii.
Cinomannensis. Radulfi, legis docti. Fulcadi. Ga-
thonis. Odonis Brunelli. Huberti Brunelli. Helgandi,
filii archiepiscopi. Helgandi Nigri. Gradulfi. Fir-
mati canonici. Frederici. Hugonis vicarii. Bernardi
de Buslo. Junanigui, jussu archiepiscopi, has litteras
fecit. »

CAPITULUM VII.

De exclusio molendinorum Aneti.

(Ante a. 1034.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Pa-
tris videlicet et Filii et Spiritus sancti. Ego miles
Urso, filius Germundi de Aisiaco notum esse volu-
mus omnibus Christianis præsentibus atque futuris,
quia medietatem de exclusio molendinorum Sancti
Petri Carnotensis cœnobii, qui sunt ad Anetum,
quam meus avus dederat Sancto Petro et mei ante-
cessores auctorizaverunt, et ego per malum consi-
lium calumniabar, ab hac die, Sancto Petro quie-
tum dimitto, ut et ego partem habeam in elemosi-
nam meorum antecessorum. Et ut hæc noticia per-
maneant firma, vos seniores de Castello Ebriaco, in
quorum præsentia hoc facio, testes estis Sancto
Petro, quia ego manu mea illam firmavi, et ad quos
pertinebat corroborandam proposui. S. Ursonis,

(159) Publici juris facta est charta in *Call.*
Christ., t. VIII, instr., col. 295.

filiū Germundi, qui hanc cartam fieri iussit. Germundi vicecomitis. Hugonis, præpositi clerici. Ger-
vini. Aitardi, fratris Germundi, qui hanc cartam
fecit. Odonis, filii Ascelini Bordeti. Hugonis, fra-
tris ejus. Bodonis. Odonis, filii Ragenadi. Borgereti.
Guillelmi, filii Guascelini, recto nomine Achardi. »

CAPITULUM VIII.

De terra data in villa quæ dicitur Pinus.

(Ante a. 1034.)

« In Christi nomine. Ego miles Guarinus de ca-
stro Drocas, filius Alberici, militis Ragenoldi vice-
domini, notum esse volo omnibus Christianis præ-
sentibus atque futuris, qualiter Sancto Petro Car-
notensi cænobio, cui venerabilis abbas Arnulfus
præest, pro anima mea vel parentum meorum, dono
alodum meum in pago Drocassino ad villam quæ
vocatur Pinus, quantum sufficit ad duos boves ad
omnes saliones; ea ratione ut quandiu vixero te-
neam illam terram, et investituram habeat Sanctus
Petrus et campi partem et decimam de me sicut de
uno extraneo. Et ut hæc noticia sit firmior per om-
nia, meis manibus istam cartam posui super altare
Sancti Petri, videntibus his quorum nomina sub-
scripta sunt et aliis quamplurimis. Et postea Dro-
cas, videntibus et annuentibus meis senioribus Ri-
boldo et Ansoldo, et contribulibus meis qui ad-
crant, feci legere: et monachum Sancti Petri nisi in
alodum, vice Sancti Petri, et ille me foras, sicut est
consuetudo.

In supradicta villa, post multa curricula anno-
rum, quidam monachus Sancti Petri, Hildegarius
nomine, ab agricolis illius emit non modicam par-
tem terræ. Guaszo quoque ille famosissimus areas
domorum et curtillos villæ, pecunia data, emit ab
eis, penuria victus, deditque Sancto Petro, pro sa-
lute animæ suæ, et agricolas apud Sanctum Geor-
gium habitare fecit.

(160) Expletis denique cartis scribendo quas novi
esse profuturas, illas esse relinquendas existimavi
in quibus memorando nulla utilitas ad presens
putatur. Verum de beato viro, scilicet abbate Ar-
nolfo, sub cujus diebus præfatas cartas novimus
fore factas, eudere dignum duxi mala quæ a dome-
sticis in senectute sua passus est. Fuit enim a puero
monachus et ad plene monialibus studiis eruditus, pu-
dice agens adolescentiam suam, bonisque operibus
quotidie exornans, meruit post Magenardum abba-
tem a domno Fulberto præsule sacrari et in regi-
mine abbatie subrogari. Cujus vita et innocentia ea
tempestate eo rutilabat, ut ab Odone, palatino co-
mite, admodum diligeretur, atque Richardi Nor-
manniæ comitis confessor fieret, cujus sepe honori-
ficentia fruebatur. Inter quas æcclesiam sanctorum
Gervasii et Protasii, cum appenditiis suis, ei dedit.
Set insatiabili avaricia quorundam monachorum
quos ibi posuerat postea perdidit. Est enim ipsa
æcclesia non longe a menibus Rotomagi urbis sita.
Cumque singulis diebus in quoquina comitis piscium

(160) Deest hæc narratio in codice B.

A decimam a cocis, seu a piscatoribus, super ripam
Sequanæ, supradicti monachi recipere, non edere
neque Carnotis fratribus mittere gratum esse duce-
bant; set, publice eorum precium ab emptoribus
accipientes, in suis conferebant erumenis. Ex quo
opere ab omni plebe urbis Osi apud comitem fama
pervolat, a quo etiam, propter hunc avariciæ mor-
bum, jussi sunt a loco egredi. Abbas vero, dum
vixit, nullo modo tramitem regulæ a quoquam pas-
sus est deviare; set, ipso prævio, omnes magistrum
sequebantur regulam, et operibus variis diatim
affluebant in Domino. Unde diabolus, invidens sem-
per felicissimis actibus, per quosdam eorum, quo-
rum leve erat ingenium, persepe inmeritis actitabat
beato et simplici viro injurias. Set quia longum est
ire per singulas, unam earum palam fieri volui,
quam ei humani generis inimicus congestit per
Walterium, monasterii decanum, qui, quamvis in
studiis æcclesiasticis honorabilis haberetur, tamen
in exteris rebus cor facile sequebatur. Ille cum
fautoribus suis apud Teodoricum, tunc temporis
antistitem, egit ut a monasterio pellerentur reli-
giosi et obtinui monachi, Ebrardus scilicet, abbas
Britogili castri, qui tunc aderat ibi, ac certis ex
causis eo tempore abbatiam suam reliquerat; Gui-
nefredus, Durandus, Arefastus atque Ernaldus. Ili
denique regulæ vigorem cum abbate maxime fovere
volebant, et eorum consilio ubi ubi opus erat abbas
utebatur. Cum ad hoc denique ventum esset, epi-
scopus cum magna clericorum et laicorum caterva,
ad monasterium venit, et, ante beati Petri apostoli
sedens altare, aurea vasa æcclesiæ atque argentea
necnon et alia ornamenta in ceris conscribit jussit,
deinde præfatos monachos a monasterio abire
præcepit. Abbas quoque, pii pastoris sequens ve-
stigia, testabatur quia, si illos ejiceret, sese cum
eis profecturum omnemque eorum laborem perla-
turum; episcopus vero, ejus verba parvipendens,
domum suam rediit. Abbas ergo, die octavo, cum
prædictis monachis a monasterio egressus, ab omni
plebe cum fletibus prosequitur, et, non parva equitate
fretus, in Gesiacam cellam se recepit; ibique com-
morans per tres menses, per Odonem comitem,
postmodum rediens in abbatiam suam, cum honore
debito est receptus; in qua fere per triennium postea
feliciter vivens, senex et plenus dierum, laborum
suorum mercedem a Christo Domino recipere meruit
sine fine mansuram. Cumque humum foderent intra
basilicam beati Petri apostoli, videlicet ante altare
martyris Laurentii, ad levam quidem Rodberti filii
comitis Richardi, nullum habentes sarcophagum,
inventus est ibi unus, ut opinor, a Deo paratus,
miræ pulchritudinis, ac si eo die a latomis fuisset
politus atque beati viri glebæ aptatus. Ibi membra
illius posita requiescunt secunda de resurrectionis
gloria. Tercia vero die postquam obiit, in visione
domino Ebrardo abbate, jam in abbatia sua regresso,
apparuit, dicens ad eum: « Frater dilectissime, ab

hujus mundi turbinibus me erutum scias, nuneque A
felici requie perfrui; set hos quibus fui in odium
non diu esse gavisuros.» Quod et factum est: nam
illorum pars in eodem anno ab hac vita decessit, et
quos mundus vivos detinuit, temporum vicissitudo
perturbata inclementer ac duriter semper eos
tractavit.

Verumenimvero, quoniam de beati vita viri parum
elucidavi, jam stilus vertendus est ad cartas quæ
factæ sunt sub abbate Landrico (161), successore
scilicet præfati abbatis Arnulfi. Qui quantum invigi-

(161) Hunc locum librarius in cod. B adulteravit
adscripsitque ad calcem libri Landrici abbatis;
præterea mutavit *abbate Landrico* in *abbate Huberto*;

laverit ut locus sibi commissus per locorum auc-
menta suo in tempore cresceret, multiplex cartarum
numerus ostendet, nisi obstet mutata temporis vicis-
situdo, quæ ingrata et abbatem a loco pepulit, et nos
omnes perturbavit; et quosdam, certis ex causis
ejectos, monasterium intronizans, nobis invisa su-
per exaltavit. Set quia equanimiter toleranda est,
licet lemtim et tortuoso itinere, utpote longe posi-
tus et ab idiotis eas inordinate recipiens, pro posse
meo scribere curabo.

ac inter *nisi* et *obstet* addidit sub *Arraldo epi-*
scopo.

LIBER SEPTIMUS

SIVE

LANDRICI ET HUBERTI ABBATUM

(Ab anno 1033 ad annum 1069; — ab anno 1069 ad annum 1079 (161 *).

CAPITULUM I.

De Regia Capella.

(Ante a. 1070.)

« In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego
Landricus, abbas Sancti Petri Carnotensis, et omnis
congregatio michi commissa. Notum esse volumus
presentibus atque futuris, quia adivimus presentiam
domnæ Bertæ matronæ et filiorum ejus, Walterii
clerici, Ilverci, Hugonis, Tedbaldi, Sigebodi, Engu-
ciæ; deprecantes ut, pro redemptione animæ suæ
et filiorum filiarumque suarum, terram de Regia
Capella, quæ proxima est terræ nostræ de Bosco
Medio, nobis concederet, cum æcclesia et duabus
areis molendinorum omnibusque rebus quæ ibi
pertinent. Quæ libentissime cum filiis et filiabus
suis annuit, ea conventionem, ut domus nostro comiti
Tedbaldo, ex cujus beneficio esse videtur, annuere
facerent, et ex omnibus calumniis quæ inibi oriren-
rentur liberam facerent. Quod ita factum est, vi-
dentibus his quorum nomina subscripta sunt. Et
concessit ita fieri dominus noster comes Tedbaldus,
pro salute animæ suæ ac sui patris, et manu pro-
pria nominibusque suorum fidelium has litterulas
corroboravit. S. comitis Tedbaldi. S. Gilduini vice-
comitis. S. Hugonis vicedomni. S. Ilverci viceco-
mitis. S. Ivonis clerici. S. Fulcherii, filii Gradulfi.
S. Ilberti, filii Nivelonis. S. Alberti, abbatis Sancti
Martini. S. Richerii, abbatis Sancti Launomari.
S. Vigerii de Castaneto. S. Willelmi. S. Warini.
S. Herberti clerici de Imonis Villa. S. Hermuini
majoris de Bosco Medio. S. Bernerii presbiteri.

(161*) In uno libro collegimus chartas, horum tem-
poribus abbatum datas, quæ in Codd., ordine tur-
bato, confusæ referuntur.

B S. Gualterii de Bodacis Villa. S. Huberti, privigni
Adventi. S. Giraldi coei. S. Morardi. S. Hugolini
servientis. »

CAPITULUM II.

De altare Capellæ Regiæ.

(Ante a. 1048.)

* « (162) Si pietatis ac religionis constat esse ad
laudem, et gloriam summi et æterni Regis, æcclesiis
in honore martyrum sen etiam confessorum cons-
titutis a fidelibus, honorificentias exhibere; quanto
magis his quæ in memoria illius sunt stabilitæ,
super quem catholica fundata est æcclesia, cui
etiam a superno Conditor, commissis cælorum
clavibus, ligandi atque solvendi pontificium constat
esse traditum. Unde, pro æternæ felicitatis adqui-
sitione, quam ipsius interventione apostolorum prin-
cipis aput animarum liberatorem speramus facilius
adipisci, altare, quod situm est in ecclesia quæ
Capella Regia vocatur, concedo (163) Carnotensi
æcclesiæ in præfati apostoli memoria constitutæ, ad
stipendia monachorum inibi Deo militantium; ea
conditione ut, ab hodierna die ei per succedentia
tempora, ab omni conditione et comparatione, a
sinodali circada, ab omni debito vel parata, abso-
luta permaneat; ita ut nonquam nos, neque succe-
ssores nostri, ab ipsa Capella Regali horum aliquid
umquam requirere vel recipere vel repetere præsu-
mat. Et ut nostræ liberalitatis munificentia omnibus
sanctæ matris Ecclesiæ fidelibus esset nota, summo
studio et diligentia exarari præcipimus; quatinus
quod manu propria, signo crucis impresso, statui-

D (162) Vulgat. in *Gall. Christ.*, t. VIII, instr., col.
298.

(163) B : *Ego Theodericus presul concedo...*

mus esse ratum, per curricula succedentium temporum maneat inconvulsum. Et si quis hujus elemosinæ porciunculam temptaverit esse violandam (quod absit!), iram Dei incurrat, atque nostra nostrorumque omnium auctoritate convictus abscedat, et pro illicita præsumptione, venturi in fine seculorum judicii sententia perpetuo anathemate se perfoßum atque in inferno inferiori retrusum sine fine doleat.

« Teodoricus præsul, qui dedit hanc donationem. Arnulfus præcentor. Agobertus succentor. Fulcherius archidiaconus. Hildegarius subdecanus. Hugo præpositus. Guido Rubeus. Rodbertus. Bernerius. Ingeirannus. »

CAPITULUM III.

De calumnia ejusdem Capellæ Regiæ.

(Ante a. 1070.)

« Notum esse volumus omnibus christicolis, tam presentibus quam futuris, ego Landricus abbas omnisque fratrum nostrorum congregatio, quoniam Capellam Regiam, quam, sicut, superius scriptæ litteræ ostendunt, a Berta matrona et filiis ac filiabus suis, probata peccunia, emeramus, postea gener ejus Raherius, conjunx videlicet Engucia, calumniabatur. Pro qua re convenientes eum Carnotis ante comitem Tedbaldum, et ipso comite atque obtinativibus ejus nobis suggerentibus, spopondimus ei xl solidos nummorum Carnotorum, ut ipse calumniam, quam faciebat ante comitem, dimitteret. Quod et libenter egit. Nos quoque postea, per Paulum monachum, misimus ei solidos nummorum xl, quos ei tradidit Blesis castro, in vico Vianæ super Ligeris ripam; et intra castrum, ante æcclesiam Matris Domini, publice calumniam missam fecit, una cum uxore sua Engucia, et unico filio nomine Rainaldo, nec non et filiabus duabus, Berta scilicet ac Adelina; ibique has litteras jussit fieri, et eas manu propria manibusque omnium suorum corroborari voluit, coram convicaneis et contribulibus suis. Raimundo de Viana. Theoderico de Sancto Briccio. Gausfrido, filio Archembaldi. Pila de Lupo. Rainaldo de Calido Monte. Herveo. Burchardo. Haimérico decano. Huberto, filio Gislardi. Gunterio, filio Andreæ. Herberto. filio Teduini. Rodberto clerico. Huberto. Bernardo. Ernulfo Nigro, famulo Pauli (monachi, qui hanc cartam scripsit). »

CAPITULUM IV.

De banno Bermerii Villæ.

(Ante a. 1038.)

« Domino Jhesu Christo rerum conditore presidente. Ego Odo, gratia Dei, palatinus comes, parentum meorum munificentiam atque benignitatem sequens, quam erga locum Sancti Petri Carnotensis habuisse plurima locorum et maxima donaria, quæ eidem loco contulerunt, testantur, omnibus sanctæ Dei æcclesiæ filiis, tam præsentibus quam futuris, notum esse volo, quia, inter alia beneficia quæ contuli, una cum consensu meorum fidelium, con-

A fero etiam eidem loco bannum Bermerii Villæ, quem Redono etiam et alias consuetudines ad me pertinentes, si forte ibi unquam fuisse memorantur; atque nunc, v idus julii, savinæ ramusculo donum super altare sancti Petri apostoli, publice, pro salute mea, malui ponere. Et ut hæc cartula inconvulsa permaneat, meo nomine nominibusque fidelium meorum corroborari jussi, ut, si forte aliquando quislibet huic meæ largitioni contraire temptaverit, ii ex adverso stent et eum commotum et confusum abire sine effectui cogant. Odo, palatinus comes. Sansgualo senescallus. Hugo de Melius. Hilduinus de Ramerud. Hugo Tronellus. Fulco vicecomes. Rugo de Versalliis. Ingelgerius de Islaris. »

CAPITULUM V.

De redditione Villulæ.

(Ante a. 1061.)

B

* « (164) In nomine Domini nostri Jhesu Christi. Ego Landricus, cœnobii Sancti Petri Carnotensis abbas, cum fratribus michi commissis. Notum esse volumus, tam præsentibus quam futuris sanctæ Dei æcclesiæ cultoribus, quoniam adii præsentiam Gausfridi, Andegavorum comitis, cognomine Martelli, apud eum querimoniam faciens de ejus nepote Gausfrido, territorii scilicet Guastinensis comite, qui terram quæ Villula dicitur, quondam a Teduino milite sancto Petro datam, suo cuidam militi injuste dederat, et sancto Petro usurpando tulerat. Quod audiens præfatus comes, id egre tulit, et rem non recte actam corrigens, illico prædictam terram Sancto Petro reddidit, et has litteras nomine proprio nominibusque primatum suorum corroborari jussit. Gausfridus, Andegavorum comes. Bartholomeus, archiepiscopus Turonorum. Johannes de Cainone castro, frater archiepiscopi. Ivo Mala Corona. Teodericus, filius Unbergæ. Rainaldus de Castello Gunterii. Richardus de Castello Landonis. Guidbertus. Godefridus, filius Ansgardis. Radulfus de Malli Villa. Ex nostris: Gausfridus Bicotus. Gilduinus major. Landricus major. Walterius clericus. »

CAPITULUM VI.

De vicaria Ermenteriarum villæ.

(Ante a. 1070.)

D « In nomine Domini nostri Jhesu Christi conditoris omnium rerum. Ego Landricus, gratia Dei abbas cœnobii Sancti Petri Carnotensis, atque omnes fratres quibus preesse videor, notum fore volumus omnibus fidelibus, tam præsentis quam futuri ævi, quod, postquam ab antecessoribus nostris Ermenteriarum villa, tunc inhabitabilis, cum æcclesia, de quodam milite, Roscelini patre, sicut in archivis nostris habetur scriptum, omni consuetudine libera, præter duos solidos nummorum de custodia et pasnadium, fuit emptæ; set idem Roscelinus, irreverenti et infrunito animo vietus, post venditionem, vicariam ejusdem villæ usurpare non erubuit. Qui tandem

moriendo resipiscens, pro animæ suæ remedio, cum assensu domus suæ, Sancto Petro reddidit. Cujus filius Teudo postea, pravo consilio suorum, eandem vicariam per sonum campanæ æcclesiæ rursum invasit. Verum tamen, a Warino monacho, precibus multis exoratus, acceptis inde solidis nummorum x, ipsam vicariam, quam injuste invaserat, gurgipivit, habens secum Hugonem de Manselaria et Walterium Christallum de Senunchiis. Deinde hujus Teudonis dominus Albertus, Ribaldi filius, quadam occasione accepta, præfatos duos solidos nummorum cum pasnadio et ipsam vicariam suis usibus mancipavit. Qui, cum per plusculos annos tenuisset, sancto Petro apostolo hanc ipsam vicariam, pro animæ suæ salute, jure perpetuo possidendam, reddidit, ac duos prædictos solidos, cum pasnadio suo, cuidam fideli Isnardo de Mori Villare condonavit. Hujus rei testes sunt: Guado, Hugo Drocensis, Herbertus de Burseriis. Dodo senescallus. »

Inferius dicemus de rebus quæ additæ sunt loco nostro a viro nobilissimo, Alberto nomine.

CAPITULUM VII.

De rebus ditis et æcclesia data Sancto Petro ab Alberto, per consensum regis et apicibus.

(Ante a. 1061.)

* « (165) In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Ego Henricus gratia Dei Francorum rex. Cum regalis solium dignitatis multiplex virtutum cultus exornet, liberalitas tamen et munificentia inter has precipuum locum tenet, quarum effectus multorum necessitatibus condescendat et justorum petitionibus satisfaciatur. Notum sit ergo omnibus sanctæ matris æcclesiæ fidelibus et nostris, tam presentibus quam et futuris, quod quidam meus fidelis, Albertus nomine, filius scilicet Ribaldi, nobilissimi viri, nostræ serenitatis adiit presentiam, rogans et obnixè postulans, ut, regali pietate nostræ munificentie aurem assentando, suis precibus inclinare dignaremur; quatenus quod, Deo inspirante, maturabat implere, nostræ liberalitatis assensu, ad effectum ducere quivisset: videlicet ut quandam æcclesiam, quam pater ejus, fidelis noster Ribaldus, in honore beati Germani Altissioderensis episcopi, cementariorum opere, in Bruerolensi vico, pro salute animæ suæ construxerat, regia quidem voluntate, liceret ei dare beato Petro, apostolorum principi, et monachis sibi famulantibus in cœnobio quod situm est non longe a mœnibus Carnotinæ urbis; atque ex rebus quas ex nostro beneficio possidere videbatur, præfatam æcclesiam, tam ipse quam ejus fideles, pro Dei amore, nostra favorabili clementia locupletare liberaliter quivissent. Cujus justam ac Deo acceptam petitionem judicantes, cum episcopo Agoberto in ejus diocesi æcclesia eadem est, necnon et oblationibus nostris qui nobiscum præsentibus aderant, dignum duximus, pro nostra salute et integritate regni nostri, assensum præbere intentioni sue. Damus itaque ei licentiam, ut et memoratam æcclesiam, ex

(165) Edit. in *Gall. Christ.*, t. VIII, instr., col. 301.

A nostro beneficio quod possides, amplifcet; et quidquid ei conferre et annuere voluerit, ita sit liberum atque ab omni judiciaria potestate solutum; ut idem fidelis noster Albertus, actenus a nobis tenuit liberum atque solutum, quatinus monachi ibidem Deo famulantes, sine ulla inquietudine cujuslibet secularis hominis, noctes diesque orationibus insistentes aliisque bonis operibus vacantes, quietam agant vitam. Placuit ergo serenitati nostræ, auctoritate regia, interdicere ne quis unquam, per succedentia tempora, huic nostræ munificentie operi quod cudimus, aliqua temeritate, præsumat contraire; neque de rebus quas jam dedit vel daturus est præfatæ æcclesiæ fidelis noster Albertus, sive alii homines, nec in magno nec in parvo minuere audeat; neque hujus æcclesiæ homines corvedis premat; neque banno, neque telonco, neque vicaria, neque exactione qualibet gravet, aut sollicitet; set liberi ab omni consuetudine secularium hominum, securi ac liberi inhabitent et monachis præfatæ æcclesiæ serviant, et sua debita persolvant. Quod si quis presumptor aut insanus contra hanc auctoritatem nostram temere quicquam agere presumerit, quinquaginta libras persolvat auri, et ejus inefficax remaneat conatus. Placuit etiam nostræ pictati huic operi addere atque cartam subscribere, factam jussione fidelis nostri Alberti, de rebus quas ipse jam dedit præfatæ æcclesiæ et quas post mortem corporis relinquere decrevit, necnon et cetera dona quæ suo assensu fideles ejus largiti sunt, ut, in calce ipsius nostro nomine nominibusque primatum nostrorum atque regie dignitatis sigillo corroborata, rata et inviolata in æternum permaneant.

« Ad occasum cuncta ruitura secularia, et e contrario cælestia æternaliter mansura, divinatorum voluminum testatur scriptura. Precipit ergo fidelibus, Christi cruore redemptis, ut, dando viliora, adipiscantur nobiliora. Unde ego Albertus, nobilissimi Ribaldi filius, cupiens cælestium naccisci consortium favente mea carissima conjuge, Adelaisa nomine, pro animabus nostris parentumque nostrorum, liberam ab omni calumnia universorum hominum æcclesiam de Bruerolensi vico, quam pater meus in honore sancti Germani episcopi construxit, cum atrio et sepultura ac decima ipsius æcclesiæ, quæ in manu mea esse videtur, Sancto Petro cœnobii Carnotensis concedo; ut monachi ipsius cœnobii, ab hac die in antea, eandem æcclesiam habeant, teneant et in æternum possideant. Altare quoque ejusdem æcclesiæ, quod ab episcopo Carnotensi semper in fevo tenueram, huic laegitioni meæ dominus meus Agobertus episcopus, una cum assensu canonicorum qui cum ipso erant Drocis, in curia regis, addidit, petitione Landrici abbatis et nostra flexus. Item, censum ipsius vici cum decima mercati concedo, et quicquid ex omni genere olerum, seu pomorum, potest accipi jure mercati, necnon et pugillum salis qui colligitur

ab unoquoque salinario. Item, duas partes furni in ipso vico, præter quem alter minime sit in tota villa. Item, post capitium ipsius æcclesiæ, duos agripennos terræ et pratos, quos sub ipsa vico habuisse videor, concedo, terramque Walterii Costati, quam tenuit dum præpositus fuit. Concedo et lucum qui adiacet. Terram quoque quæ michi colitur, cum luco adjacenti, cum hunc iniquum seculum vivus relinquero, aut mortuus corpore dimiserō, habendo possideant et possidendo colant monachi supradicti cœnobii, commorantes ibi et pro nobis omnibus in præfata æcclesia deprecantes. In bosco denique, qui dicitur Sancti Remigii, singulis annis annuo monachis pasnadium suorum porcorum, unumque agripennarium, ubi subulci monachorum, cum porcis suis dormituri, reditum habeant domesticum. De cætero omnibus meis tribuo licentiam, ut, ex rebus quas ex meo beneficio videntur habere, pro animabus suis, præfatam æcclesiam ditent atque exornent, sicut jam fecit Walterius (166), prenomine Palardus, qui medietatem terræ Bulliniaci, pro anima sua, in stipendiis monachorum concessit; post mortem vero alteram partem terræ quam vivens retinet, alteri parti eodem modo adjicit, sicut alio in loco habetur scriptum. Item, Rodbertus de Fossatis terram unius atrii in Fontanis concessit. Item, Hersindis quædam vidua Sancto Petro et Sancto Germano, in loco qui dicitur Juris Vena, terram quam ex nostro beneficio tenebat, cum medietate æcclesiæ Cruciaci villæ et casatis omnibus quos ibi ex me habebat, pro remedio animæ suæ, tribuit, addens se prebendæ monachorum. Emptiones quoque et commutationes vel commercia monachi quæ fecerunt vel facturi sunt annuo. Similiter monachis Sancti Petri concedo liberum transitum per totam meam terram, ut nulla umquam consuetudo ab eis requiratur de piscibus, de coriis, seu de omnibus rebus quæ monachorum esse ostenduntur. Possem et alia addere quæ mei fideles loco prædicto contulerunt; set, quia alias scriptum est, et finem verbis facere et corroborare hanc cartam sigillo domni mei regis, cum nominibus oblatum suorum, testino, hoc solum in fine hujus operis omnibus notum fieri volo, quod, sicut ego a domno meo rege libere tenui actenus, ita a monachis libere teneantur ea quæ, pro salute animæ meæ ac animarum parentum meorum, dedi, et quæ alii contulerunt simili modo, pro animabus suis: ut a monachis (167), neque ab hominibus terræ eorum aliqua consuetudo a nullo homine requiratur, non vicaria, non bannum, non corveda, non expeditio; set, sicut superius dictum est, monachi orationi insistant, et homines eorum monachis solis sua debita solvant. Si quis autem heredum meorum aut aliorum hominum huic operi contradicere voluerit, eum Anna et Caïpha, Anania et Saphira et Juda traditore, nisi resipuerit et ad satisfactionis remedium

A confugerit, in inferno trusus pœnas luat perpetuas. S. Radulfi comitis. S. Walterii comitis, filii Radulfi. S. Hugonis comitis. S. Alberti, qui hanc largitionem fecit. S. Tendonis, fratris Alberti. S. Guarini, fratris ejusdem. S. Frederici. S. Balduini. S. Simonis. S. Agoberti episcopi. S. Hugonis decani. S. Guillelmi præpositi. S. Sigonis. S. Ascelini. S. Gencelini decani. »

Post mortem autem Henrici regis, secundo anno regni sui, Philippus rex, cum regina matre sua, Drocis, in sua camera, hanc cartam, domno Alberlo exorante, manu propria firmavit manibusque suorum corroborandam tradidit. « Balduinus, Flandrensis comes. Simon, Radulfi comitis filius. Tedbaldus de Monte Morentia. Hugo butillarius. Adelardus cubicularius Ingerranus, pedagogus regis. Hugo Dubellus. Rodbertus Rufus. »

CAPITULUM VIII.

De terra Gualterii Costati.

(Ante a. 1080.)

« In nomine Domini Jhesu, conditoris omnium rerum. Notum esse volumus, ego Hubertus abbas, successor Landrici abbatis, omnesque monachi Sancti Petri cœnobii Carnotensis, omnibus christianis, tam præsentibus quam futuris, quia quandam terram, quam dederat venerabilis Albertus Sancto Petro et Sancto Germano de Bruerolis, quæ olim quidem data fuisse dinoscitur cuidam viro Walterio, prænomine Costato, dum præpositus fuit, atque iterum data est Richardo præposito; set, sicut diximus, a domno Alberto, apostolo Petro et sancto Germano data. Quandiu vixit, de eadem terra siluerunt utrique et Richardus præpositus et heres Walterii Costati; cum vero obisset dominus Albertus, surrexit ipsius Walterii filius, Guinebertus nomine, et calumniabatur terram ipsam, quæ erat cum luco adjacenti in prospectu præfati vici; diuque luctans in hac re, tandem a nobis, pro ipsa terra, pecuniam, quantum taxavimus in invicem, id est XX solidos nummorum accepit, et guerpum super altare publice posuit, coram testibus in fine subscriptis. Deinde Richardus præpositus, successor Walterii, calumniam intulit; cui etiam datis VII solidis nummorum, ipsam calumniam guerpire fecimus, coram omnibus his: Rodberto, quondam abbate cœnobii Fossatensis; Gausfrido Guiscardo, monacho, qui VII solidos tradidit; Rodberto præposito, Hugone de Famis, Bernardo de Lameri Villa, Ingenulfo, Richerio pistore, Ernulfo, Winnundo puero, Rodberto mulnario, Huberto, Rodberto Canarno, Adelelmo et aliis quampluribus. Has autem litteras qui contraire voluerit, aut terram ipsam reclamare voluerit, C solidos nummorum iudici persolvat, et nisi resipuerit, in baratro inferni cum diabolo trusus ardeat sine fine. »

omissæ sunt in cod. B, ubi loco eorum, quod sequitur legitur monachorum.

(166) De qua concessione Walterii vide inferius, cap. XIV, col. 284.

(167) Voces a monachis cancellatæ in cod. A,

CAPITULUM IX.

De terra emptā a Warino monacho.

(Ante a. 1070.)

« In nomine Jhesu Christi Domini nostri. Notum esse volumus omnibus christianæ fidei, tam presentibus quam futuris, ego Landricus abbas, omnesque monachi cœnobii Sancti Petri Carnotensis, quod quidam monachus noster, Warinus nomine, non longe a vico Bruerolis, cum assensu nobilissimi viri Alberti, quandam terram emit cum loco adjacentia quodam homine, Mascelino nomine, filio scilicet Geraldi de Rest; pro qua tres libras nummorum præfato Mascelino, una cum consensu domni sui Herberti, de cujus beneficio eadem terra erat. Assensum etiam præbuit Hildeburgis, conjux ejusdem Herberti, necnon et filii eorum, Herveus videlicet atque Hugo. Pro quo assensu eidem Herberto dedimus XX solidos nummorum, et ejus conjugi supra memoratæ X solidos; filiis vero dedimus congrua dona. Deinde Carnotis omnes una simul venientes, donum præfatæ terre publice super altare sancti Petri posuerunt, ac in nostris orationibus ibidem eos collegimus. Has autem litteras ideo fieri voluimus, ut, si quis aliquando huic dono contraire voluerit, excommunicationis gladio percussus, et testimonio convictus eorum quorum nomina subscripsimus, sine effectu cum vercundia discedat. Dominus Albertus, ejus largitionis initium plurimæ subsecuntur dona. Herbertus de Burseriis. Rodbertus de Fossatis. Rainerius Fineinundus. Richardus præpositus. Sulpicius. Gualterius de Ungena. Item, Gualterius Pungens asinum. Haimericus. Rodbertus C Mischinus. Guinebertus. Tescelinus, famulus Pauli monachi. Radulfus, famulus Guarini monachi. »

CAPITULUM X.

De ecclesiæ Cruciaci medietate, et terra datā ab Herside matrona Sancto Petro.

(Ante a. 1080.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Hubertus, nullis extantibus meritis, abbas, omnisque congregatio monachorum cœnobii Sancti Petri Carnotensis. Notum esse volumus, tam presentibus quam futuris, sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus, quoniam quædam mulier, Hersindis nomine, jam mortuo suo viro, et orbata filiis, diu commorans in territorio Dorcasini castri, in loco scilicet qui vocatur Cruciacus; dum ex more militari servire cogretur, pro beneficio quod tenebat de domno Alberto, filio videlicet Ribaldi clarissimi viri; ejusque servicii mole, ut fragilis mulier, admodum gravaretur, salubre propositum eligens, domni Landrici abbatis, antecessoris mei, presentiam adiit, obnixè petens ut sua prece obtineret apud domnum suum prædictum Albertum, quatinus, pro anima sua et pro animabus parentum suorum, daretur sibi facultas dimittendi terræ suæ medietatem Sancto Petro propiis usibus altera medietate retenta sine servitio dum adviveret. Quam rem, ut erat liberalissimus ac Deo devotus nostrique

A loci amicissimus præfatus Albertus, libentissime annuit ea scilicet ratione, ut, post mortem mulieris, pars retempta ab ea, cum omnibus militibus ad ipsum fiscum pertinentibus, et medietas ecclesiæ Cruciaci villæ quam tenebat, ad Sanctum Petrum rediret. Quo facto, post mortem amborum, abbatis scilicet Landrici ac sepius nominandi domni Alberti, prædicta matrona, incurabili morbo percussa, presentiam nostram adiit, et medietatem Cruciaci villæ ecclesiæ, quam tenebat perpetuo jure, beato Petro apostolo, et cetera quæ præmisimus contradidit; eo videlicet tenore, ut viva procuraretur, mortua a nobis sepeliretur, et anima ejus ac unica filiæ, Alpes nomine, et conjugis Gauslini, necnon et omnium parentum suorum animæ, per apostolum Petrum et orationum nostrarum suffragia, ab omni vinculo peccatorum absolutæ, januam intrare mererentur æternæ vitæ. Huic autem largitioni, ipsa interveniente, assensum præbuit supramemorata Alpes, filia ipsius, cum conjugē Gauslino et nepotibus Simone et Radulfo, quorum sorores Emmelina, Eva et Elisabeth subscripserunt, et apud Sanctum Clodoaldum, cum matre, hanc cartam roboraverunt. Si quis vero huic dono aliquando contraire voluerit, iudici prius C libras persolvat auri, et, nisi respuerit, cum his qui Dominum cruci fixerunt, in inferno lapsus penas luat perpetuas. Acta est cartula Carnotis, viii kalendas octobris, et publice super altare beati Petri apostoli posita a Gauslino viro Alpes, atque crucis signo ab eodem corroborata. Cum quo fuerunt: Albericus, clericus de Medanta castro, et Nivardus, filius Hugonis. Nobiscum vero fuerunt: Ernulfus Niger, Rainaldus agaso, Gilduinis major, Stephanus Galois, Fulchardus, Frodo, Adventius, Tescelinus, Leodegarius, Girardus, Rainaldus, Laurentius, item Laurentius. Apud Sanctum Clodoaldum, ubi Alpes, uxor Gauslini hanc cartam, cum filiis filiabusque, firmavit, fuerunt hi: Ogerius, decanus Sancti Chlodoaldi; Teudo, Olthgerius, Radulfus; Albertus, filius Ingonulfi, Ernulfus; Gunherius, filius Ernaldi de Vallo. Hanc quoque cartam firmaverunt filii Waszonis, Hugo videlicet, domni Alberti heres, et Guaszp, frater ejus. In fine quoque nomina eorum placuit ponere, de quorum beneficio præscripta largitia descendit, ut et pro ipsis jugiter oretur: Maingotus, vir Hersindis, quæ hoc donum dedit; Ingonulfus, cujus filium jam præmisimus, Albertum nomine. »

CAPITULUM XI.

De molendino Malæ Pœnæ.

(Ante a. 1070.)

« In nomine Domini nostri Jhesu Christi. Notum esse volumus omnibus Christi ecclesiæ fidelibus, tam presentibus quam futuris, ego Landricus abbas, monachique cœnobii Sancti Petri Carnotensis, quod, cum ecclesia de Bruerolis a nobilissimo viro Alberto nobis fuisset concessa, visum est nobis profuturum es, et sub ipsa ecclesia stagnum construeremus. Quod cum minime possel fieri, nisi foret emptā area

unius molendini, olim nominati Mala Pœna, euidam militi Walterio de Ungena, ejus erat eadem area, jussimus dare unum æquum oblitum et quadraginta nummorum solidos, qui dati sunt a Warino monacho, provisoro et edificatore ipsius loci. Eo quidem tenore ipsam aream emimus, ut, nullo unquam contradicente, in æternum habendo possideamus, et singulis annis pro eadem area prædicto Walterio et posteris ejus solidos duos nummorum in festivitate sancti Remigii solvamus. Quod si in dando negligentes fuerimus, legaliter emendetur, et area semper habeatur. Si quis autem huic operi aliquando contraire temptaverit, cum Juda traditore in inferno pœnas luat, nisi satisfaciens resipuerit. Testes hujus rei subscribere curavimus. Teudo, filius Roscelini. Richardus de Bairo. Rodbertus de Fossatis. Ivo de Regemalasto. Sulpicius, filius Hadeberti. Richardus præpositus. Rainerius Finemundus. Rodbertus Mischinus. »

CAPITULUM XII.

De commutatione terræ quam stagnum cooperit.

(Ante a. 1070.)

« In Christi nomine. Ego abbas Landricus, et omnes monachi cœnobii Sancti Petri Carnotensis, notum esse volumus præsentibus et futuris, christianæ videlicet fidæi cultoribus, quod, annunte clarissimo viro, domno videlicet Alberto, pro quadam terra quam cooperit aqua stagni, infra vicum Bruerolensem constructi, dedimus in commutatione duobus fratribus, Guausecelino scilicet atque Sulpicio, aliam terram non longe a vico; quæ terminatur ex una parte, quadam piro, et ex alia parte rivulo aquæ quæ vocatur Medua. Dedimus etiam, pro hac ipsa re, Sulpicio V nummorum solidos et unam domum. Ilanc quidem commutationem factam annuerunt uxor prædicti Sulpicii, nomine Roscelina, et Rodbertus filius ejus. Subscripsimus etiam nomina testium, ut in insurgentes forte ex adverso, ratione convicti, inefficax conatus eorum deficiat. Walterius de Ungena. Richardus præpositus. Rainerius Finemundus. Rodbertus. Guinebertus. Radulfus. Ilanc autem cartulam si quis temerarius contradicere temptaverit, X libras argenti persolvat; et, si pertinax fuerit, sit anathema, donec resipiscendo ad emendationem veniat. »

CAPITULUM XIII.

De terra et luco empto a Guarnerio Gazello.

(Ante a. 1080.)

« In nomine Domini nostri Jhesu Christi. Notum esse volumus, nos monachi Sancti Petri Carnotensis, sub abbate Huberto regulari tramite viventes, quod quidam miles, nomine Guarnierius, agnomine Guazellus, nobis vendidit portiunculam sui luci qui juxta lucum nostrum adjacet; terram quoque arabilem ante lucum, versus terram illam quam emerat Warinus monachus a Maseclino, Geraldii filio. Accepit prædictus Guarnierius, tam de luco quam de terra, taxatam pecuniam a domno Ernaldo monacho, qui tunc in vico Bruerolis commanebat, eumque

collegit in orationibus nostris, ac in infirmitate jacentem cibo aluit, et mortuum sepelivit. Post ejus mortem, frater ejus Vitalis terram atque lucum calumniatus est, et, cum pertinax esset calumniando, pro eadem re a Gausfrido monacho X nummorum solidos accepit, et, cum Guarnerii filio, guerpum super altare Sancti Germani posuit, coram subscriptis testibus. Walterio de Ungena. Lamberto de Lammeri Villa. Rodbertus Mischinus. Sulpicius, filius ejus. Ernulfus sutor. Winebertus. Si quis autem huic emptioni contraire voluerit et rem ad placitum duxerit, libram auri primum persolvat; et quandiu in pertinacia perstiterit, ore Dei et sanctorum sanctarumque omnium sit anathema. »

CAPITULUM XIV.

De terra Bulfiniaci data Sancto Petro a Walterio Palart.

(Ante a. 1070.)

« In nomine Patris et Filii et spiritus sancti. Notum esse volumus, ego Landricus abbas et omnis congregatio monachorum cœnobii Sancti Petri Carnotensis, omnibus tam presentibus quam futuris, sanctæ Dei æcclesiæ cultoribus, quod, postquam vir clarus et honorabilis domnus Albertus, prout tempus contulit, loco nostro et nobis æcclesiam Sancti Germani de Bruerolis, cum aliis rebus, est largitus, cujusdam sui militis aspexit terram quæ Bulfiniacus dicitur, in parrœchia Cruciaci villæ; de qua terra, tunc quidem inhabitabili, sepius ipsum militem submonebat ut eam beato Petro apostolo et sancto Germano, pro animæ suæ remedio, daret. Qui, diu differens, in bello quod longo tempore inter domnum Albertum et Guaszonem fuit, idem miles, Walterius nomine, Palardus cognomine, ante Castrum Novum, forte accidit ut graviter plagaretur, et dum timeret mori, dominum suum Albertum atque suos commilitones advocans, medietatem predictæ terræ, cum assensu domni sui, sancto Petro et sancto Germano concessit, donumque super altare sancti Germani transmisit: eo quidem tenore, ut suis usibus, dum adviveret, medietatem alteram retineret; post mortem vero corporis ipsa sua medietas, sibi retenita, alteri juncta medietati, ad præfatum apostolum rediret et ad sanctum Germanum. Quod et factum est; nam, eo mortuo, jubente domno Alberto, terram ex integro habuimus, et eundem Walterium in nostris orationibus, cum omnibus benefactoribus nostris, posuimus ac pro ejus anima æcclesiæ signa pulsantes, atque Deo preces fudimus debitas et usque in æternum a nobis fundendas. In supradicto quoque dono, sepe memorandus domnus Albertus, sicut in ceteris donis, tam a se quam a suis fidelibus factis, hoc addidit, ut si antea aliqua consuetudine gravabatur, neque vicaria, neque banno, neque teloneo, postquam datum fuerit, ullo modo gravetur. Hoc quoque sancto Petro et sancto Germano, Deo devotus vir dedit, volens ut quiete monachi semper inibi vivant et Deo serviant. Voluit etiam maledictionem subscribi, ut, si quispiam aliquando voluerit

huic bono operi esse contrarius, ipsum Deum et omnes sanctos, nisi resipuerit, sentiat sibi esse contrarium. et cum ipso diabolo et angelis ejus æternis cruciatibus in inferno se cruciari doleat. Testes harum rerum subscribere curavimus. Herbertum de Burseriis. Rodbertum de Fossatis. Tedbaldum de Valle Grimoso. Ebrardum, filium Walterii. Dodonem senescallum. Walterium de Ungena. »

CAPITULUM XV.

De ecclesia Castellariorum.

(Ante a. 1080.)

« Domino nostro Jhesu Christo, omnium rerum conditore, præidente. Omnibus sanctæ Dei ecclesiæ filiis notum esse volumus, ego Hubertus abbas et monachorum conventus Sancti Petri cœnobii Carnotensis, quia quidam miles, nomine Rodbertus Fossatensis, atque Agnes, ejus venerabilis conjunx, pro remedio suarum suorumque parentum animarum, in honore beati Petri apostoli, in Pertico, non longe a Mori Villare, Castellariorum æcclesiam, cœmento et lapide constructam a sanctimoniali femina, nomine Hadvisa, matre videlicet præfata Agnetis, cum assensu et prompto affectu istius sanctimonialis, pariter et filiorum filiarumque suarum, nostro loco contulerunt; et ne sola videretur esse hæc eorum largitio, in eodem loco addiderunt, ad excolendum, terram unius aratri et duos aripennos prati. Quorum animæ, in gremio Aerahæ patriarchæ collocatæ, accipiant a Christo præmium æternæ vitæ. Si quis vero hoc eorum bonum opus calumniari aliquando præsumpserit, cum Nerone, qui Petrum apostolum crucis stipite extinxit, et coapostolum ejus Paulum gladio necavit, in inferno trusus, perpetuis ignibus, nisi resipuerit, crucietur, et a vermibus numquam morituris sine fine conrodatur. »

CAPITULUM XVI.

De decima Finemundi.

(Ante a. 1080.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Notum esse volumus præsentibus et futuris ecclesiæ Dei cultoribus, nos monachi cœnobii Sancti Petri Carnotensis, quod quidam miles, nomine Rainerius, vulgo Finemundus vocitatus, egrotans, ad mortem petiit habitum monachilem, pro adipiscenda suorum delictorum venia. Quod quidem adeptus est a nostris monachis tunc militantibus Deo et sancto Germano, in loco Bruerolensi. Dedit autem præfatus Rainerius sancto Petro apostolo et sancto Germano, in stipendiariis fratrum inibi Deo militantium, domno suo Hugone annuente, decimam quam tenebat in masingile, qui nomen sortitur a Cantante Pica; ut ab ipso iudice, qui in fine seculi unicuique nostrum, prout quisque gesserit, sive bonum sive malum, accipere mereretur vitæ æternæ præmium. Est autem ipsa decima in masura, quæ dicitur Monticulorum; in alia quoque masura quæ ante lucem est, vocata Grandis Cam-
(168) Transferenda hæc charta in librum Eustachii abbatis.

A pus. Cui dono si quis umquam contraire voluerit, cum Anna et Caïpha et Juda traditore in igne inferni positus, nisi resipuerit et ad satisfactionis remedium confugerit, æternis pœnis se doleat cruciari. Hujus rei testium nomina subscribere curavimus. Richardus præpositus. Rodbertus Mischinus. Guinebertus. Gualterius de Ungena. Hubertus de Cantante Lupo. »

CAPITULUM XVII.

De ecclesia Fessonis Villare.

(Ante a. 1070.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, quæ personaliter trinus et essentialiter unus est Deus. Notum esse volumus, ego quidem abbas Landricus et omnis cœtus monachorum Sancti Petri cœnobii Carnotensis, omnibus sanctæ Dei ecclesiæ cultoribus, tam præsentibus quam futuris, quod quidam miles, nomine Guado, in territorio Dorcasini castri, illecebris atque hujus seculi voluptatibus finem imponere volens, in servitio Dei et sanctis operibus sese mancipans, habitum sanctæ religionis, toto affectu sibi perobtavit, ac, sub tutamine beati Petri apostolorum principis, a nobis monachilem habitum expetiit, eximii patris Benedicti normam obsecuturus. De rebus denique quas in seculo tenuerat, in usibus fratrum, assensu filii sui Baldrici, prænomine Jhotardi, medietatem ecclesiæ Fessonis Villaris et atrii Sancto Petro contradidit. Post eandem vero æcclesiam, dedit terram unius aratri, quæ terminatur ab uno latere, ipsius æcclesiæ atrio; ab alio vero, via publica quæ ducit Tegularias; aliis lateribus, piris aliisque arboribus terminatur. Hanc autem cartam si forte aliquis sicophanta adnullare temptaverit, in iudicio deductus, VI auri libras iudici persolvat, et nisus ejus inefficax remaneat. Quod si pertinax fuerit, anathematis gladio confossus, nisi resipuerit, cum diabolo et angelis ejus pœnas in inferno luat, veniam habiturus cum eam diabolus est consecurus. »

CAPITULUM XVIII.

De medietate æcclesiæ Cruciaci villæ.

(Ante a. 1102.)

« (168) In nomine Domini nostri Jhesu Christi. Notum esse volumus, ego Eustachius abbas omnisque conventus monachorum Sancti Petri Carnotensis cœnobii, omnibus christianæ fidei cultoribus, tam præsentibus quam futuris, quod quidam clericus, Hugo nomine, filius Gauscelini de Vernogilo, sponte adiit quorundam monachorum nostrorum præsentiam, Rodberti scilicet quondam abbatis Fossatensis, atque Gausfridi tunc provisoris loci Bruerolensis, offerens eis ad emendum medietatem æcclesiæ Cruciaci villæ, quæ, sine ullo incolâ, in solitudine reducta tota ceciderat, nullum habens ex ea emolumentum. Quam quidem æcclesiam præfatus pater ejus ei reliquerat, hereditario jure, aliis fratribus cetera beneficia relinquens: monachi denique, alteram medietatem ejusdem æcclesiæ jam habentes, per

assensum domni Hugonis, nepotis viri clarissimi Alberti, a prædicto clerico, absque ullius hominis calumnia, emerunt etiam et alteram medietatem; dantes ei primum VII solidos nummorum, deinde V solidos, rursumque III solidos; sepiusque ad eos redeunti dederunt ei munuscula sibi ipsis necessaria. Testes hujus rei sub scriptos lector videre potest. Balduinum presbiterum Walterium de Unkeno, Baldricum Buccinum, Rodbertum Mischinum, Guimundum et Sulpicinum, fratres, Osmundum, Stephanum, Morardum, de loco præpositum, Rodbertum carpentarium.

« In hac quoque carta etiam omnibus fidelibus notum esse volumus, quod a prædicto Gausfrido monacho unus agripennus terræ est emptus de quodam milite, nomine Rodberto, datis, pro eo, XXXII solidis nummorum. Quem agripennum Bardulfus, filius Bertranni, postea calumniatus est pro suo. Proin convenerunt super terram domnus Hugo cum suis fidelibus atque domnus Gislebertus de Tegulariis, et certa ratione invenerunt non esse verum quod Bardulfus asserebat. Tunc ipsi domini omnesque alii milites supradictum agripennum terræ sancto Petro et sancto Gerinano, pari assensu, amnuerunt. Sed quia omnes pariter tam parvi quam magni de ipso vico afferunt, testium nomina subscribere superfluum duxi, cum etiam assensum ibi præbuerit Guarinus de Islo, cui propius ipsa terrula intererat. In quo etiam loco Milesindis matrona, conjunx quondam Gualdini militis jam defuncti, pro anima sui senioris et sua, juxta terram nostram, quam emit Warinus monachus, dedit portiunculam suæ terræ, exorata a monacho Gausfrido; quæ terminat et terram superius dictam, quam emit idem Gausfridus a Rodberto milite; superius quoque terminatur via quæ vadit ad saltum, per mediam terram nostram.

« Volumus denique ab omnibus sciri, quod quidam miles, nomine Hugo et Famis, pro salute sua, ultra stagnum, dedit sancto Petro, inter duas vias, particulam suæ terræ adherentem ipsi stagno, ut ruptum videlicet violentia aque semper reficiatur, nullo unquam contradicente. Qui cum gladio Normannorum interemptus fuisset, pro ipsius anima conjunx ejus, Hildeburgis nomine, cum assensu suorum fidelium, dedit sancto Petro et sancto Germano quandam terram saxosam et incultam, inter viam quæ ducit ad Fontanas villam, et viam quæ ducit ad villam Matonis Villaris; quæ a rupe in transverso incipit, quæ sita est juxta crucem Osanæ, et descendit inter duas vias, usque ad id loci ubi conjuncte viam unam faciunt. Ad ejus divisionem atque ostensionem plurimi de vico fuerunt, inter quos Herbertus præpositus, Richardus, Rodbertus mischinus, Humbaldus miles Rodbertus et Albertus. »

CAPITULUM XIX.

De vicaria Ermenteriarum

(Ante a. 1080.)

« Omnipotens Deus, inter alia salutis monita, oratur nos dare ut accipiamus, scilicet terrena, ut recipiamus celestia; iterumque, dare elemosinam et omniam nobis esse munda. Idcirco in illius nomine qui talia monet, Ego Rodulfus, pro salute animæ meæ et remissione peccatorum meorum et conjungis meæ, et filiorum meorum. Teudonis et Ingenulli, seu parentum vel successorum meorum, concedo Sancto Petro Carnotensi et monachis ibidem servientibus vicariam et commendaticiam quam habeo in terram ipsorum, scilicet in villa quæ dicitur Ermenterias. Et ut ista concessio in perpetuum permaneat, coram testibus has litteras corroboravi, et uxor mea seu filii prænominati. Quod si aliquis, flamma cupiditatis accensus, præfatam elemosinam delere temptaverit, de libro vitæ in perpetuum deleatur.

« S. Rodulfi, qui hoc præceptum fieri jussit. S. Teudonis et S. Ingenulli, filiorum ejus. S. Ageverti archipresbiteri. S. Erurdi. S. Hervei. S. Odæ. uxoris Ragenoldi vicedomni. S. Huncboldi. »

Miraris, lector, quod alteram cartam (169), de eadem vicaria, retro actam inveneris, quod impossibilitas hanc habendi fecit. Verum illam alteram, quæ prior scripta invenitur, sicut a vero relatore didici, ita edidi. In hoc vero discrepat prior ab ista, quod in ea pervasorem vicariæ Roscelinum nominat; in hac autem Radulfum: quod idcirco forte accidit, quia binomius fuit, et usu quidem semper est Roscelinus ore vulgi vocitatus, et in lavachro baptismatis a patris Radulfi nomen est impositum. Verum, quoquo modo sit, hanc, sicuti scriptam inveni, ita subscribere volui, ne tedium vel pigritia mea fratribus incommodum aliquod obiciat.

CAPITULUM XX.

De ecclesia Nantiliaci.

(Ante a. 1070.)

« Neminem orthodoxæ fidei catholicæ professionis latere usquequaquam credimus, quanta excellentia, tam in presenti quem in futuro, polleant qui, pro nomine Christi, ex propriis facultatibus aliquam largitatem sanctis ac fidelibus ejus, hilari animo prebent. Cum enim non sit possibile quemlibet hominum corruptionis suæ labem effugere, immuniemque peccati in hac corruptela vivere, providit pius et misericors quasdam occasiones, seu oportunitates quibus facile nostra valeamus peccatu redimere. E quibus omnibus illa duo suavius redolent medicamina, egrotanti animæ familiaria, de quibus ipsius veritatis vox sic intonat beata: *Date et dabitur vobis*; et iterum: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis*; et illud: *Date elemosinam et ecce omnia munda sunt vobis*; et: *Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosina peccatum*. Unde et ego Bernardus miles de castro Ebroico, tanta adhortamina scripturæ divi-

næ mente considerans, una cum consensu senioris mei Rodberti filiique ipsius Rodberti, ex cuius beneficio est, cedo ad locum Sancti Petri Carnotensis, et monachis ibidem Deo famulantibus, quandam æcclesiam, cum omni decima quæ in meo dominatu erat. Est autem ipsa æcclesia in prospectu Ebroici castri, in villa quæ Nantiliacus vocatur; estque sacrata in honore clavigeri Petri. Do itidem licentiam meis militibus, ut, si concedere voluerint ex decimis quas ex me tenent, eidem loco dent sine ullo contradicte. Et ut hoc donum firmum esset, gravi incommodo tactus, ab abbate Landrico habitum monachilem ibidem suseepi. Si quis vero (quod absit!) diaboli instinctu, hoc nostræ parvitatæ donum infringere temptaverit, iram Dei incurrat; beatus Petrus illi contrarius fiat et inimicus, cum cæteris apostolis omnibus; ovile Christi intrare non mereatur ejus ille claves a summo pastore accepisse creditur. Testes hujus rei sunt ii quos subscripsimus. Rodbertus miles, cum Albereda uxore, et Rodberto filio suo, et Hildeburge uxore. Rodbertus monachus et Richardus, fratres. Gualterius presbyter. Urrius clericus. Bernardus frater. Radulfus et Richardus, fratres, cum sorore Emma. Isnardus. Radulfus Pinguis Lingua. Girardus. Tiberius. De hominibus Sancti Petri: Arnulfus, Rainaldus, Gualterius, Giraldus. De monachis: Odo, Strabo Gervasius, Herbertus presbyter, Arnulfus Rufus. »

CAPITULUM XXI.

De quadam terra in Capella Regia.

(Ante a. 1070.)

« In Christi nomine, Ego Gualterius, privignus Ansgoti, et mater mea Pleitrudis, volumus notum fieri tam præsentibus quam futuris, quod abbas Landricus monasterii Sancti Petri Carnotensis sepiissime meam præsentiam adivit, deprecans quatinus quandam terram, quæ est apud Capellam Regiam, sancto Petro tribuerem. Quod prius quidem facere nolui, set, ipso persistente in prece, accepta pecunia ab eo, ipsam terram sancto Petro dedi, annuente meo seniore Huberto, ex cuius beneficio ipsam terram tenueram. Census terræ III^{or} denarii solvendi kalendis septembris, in nativitate sanctæ Mariæ. Et ut hæc cartula firma permaneat, mea manu signum crucis impressi. Si quis vero, aut ego aut heredes mei, seu ulla opposita persona, contra hanc cartulam venire aut eam infringere conatus fuerit, una cum cogente fisco, auri solidos C componat, et quod repetit vindicare non valeat; set præsens cartula omni tempore firma permaneat et inconvulsa, constipulatione subnixa. S. Ervei. S. Bernaldi. S. Huberti, filii Magnonis. S. Huncherti Firmitatis. S. Ernulti, filii Ansgoti. S. Ingelbaldi. S. Laurentii. S. Martini. S. Rainaldi. S. Giraldi. »

CAPITULUM XXII.

De terra Brogili Amari.

(Ante a. 1080.)

« In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Rodbertus, Guillelmi filius, et mea uxor, nomine

Adelina, cognitum volumus fore presentibus et futuris, quia a filio nos quidam Sancti Petri Carnotensis cœnobii monachus, nomine Guatinus, deprecans nos, ut sibi terram, videlicet aripennens, quam in dominatu nostro, in Brogilo Amari, tenere videbamur, Sancto Petro censualliter concederemus. Quod benivole concessimus ad censum, ut deprecatus est, ob remedium animarum genitoris et genitricis meæ et nostrarum. Et concessimus terram ipsam ad victum fratrum in loco Sancti Petri Carnotensis manentium, ita ut a modo perpetualiter ipsam teneant, et secure in ea edificent, absque ullo debito et redditione, exceptis tribus solidis, quos de censu solvant in nativitate sancti Johannis Baptistæ: et si negligentes ex hoc fuerint legaliter emendent et terram retineant. Ut autem hæc donatio firma in seculum permaneat, hanc cartulam manibus propriis firmavimus, et simul omnes mei homines ex hoc testes existentes. Quam donationem si quis falsare voluerit, libram auri componat, et, nisi resipuerit, dampnatus pereat. S. Rodberti, largitoris hujus doni. S. Adelinae. S. Wilhelmi de Plancis, S. Ernaldi, filii Ansgui. S. Osberti de Orgulio, S. Lancelini, filii Wilhelmi. S. Rodberti, filii Aszonis. S. Fulberti, filii Bertranni. S. Hubelini, hominis nostri. S. Herberti, fratris Morini de Curba Villa. »

CAPITULUM XXIII.

De æcclesia Planciarum.

(Ante a. 1067.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti, amen. Universorum conditor Dominus Ihesus Christus, qui a Deo Patre missus in mundum, ut quæ perdita erant restauraret et restaurata conservaret, vivens incarnatus ex semper Virgine Maria in nobis, docuit nos ea quæ ad utilitatem animarum nostrarum forent proficua. Inter quæ monuit nos dare pro se ex his quæ posidemus, quatinus centuplicata in futuro recipiamus. Deinde per apostolum suum, inter alia, monet quatinus oremus pro invicem, ut salvemur. His aliisque quamplurimis pulsus suasionibus, ac moniti allocutionibus, ego Guidmundus et mea uxor Emma, cum nostra prole, ut moles peccatorum nostrorum, allevaretur, et pro nobis diatim orantes non deforent, corde benigno promptaque voluntate, locellum sanctæ Mariæ de Plancis concedimus sancto Petro ex Carnotensi cœnobio, cum decima quæ ad locum pertinet, et suburbio et teloneo et ferra; eam scilicet partem quæ ad me pertinet: et unum farinarium, cum tribus leugis aquæ ad piscandum, id est, in Rislo et in Moira et in Itone; et unam piscatoriam in Terciaco, et decimam ex aliis piscatoriis et de exclusis quæ ibi sunt pertinentes ad me. Do etiam de pratis tres aripennos ante ecclesiam, et de terra culta, quantum duabus carrucis sufficit. De Molinis videlicet meo castro, decimam mereati totius anni concedo, et de omni tributo pertinenti ad ipsum eastrum. Loculum quoque prælatum ita adornent monachi Sancti Petri et edificent, uti suum pro-

prium, ut in hoc et super hoc glorificetur Deus per ipsos. Hæc vero donatio loci ut firma in perpetuum permaneat, manibus propriis hanc cartam corroboravimus, ego et uxor mea et filii nostri; et domno meo Guillelmo comiti, ex cujus beneficio tenere videor, roborandam tradidi, episcopoque nostro Ivoni, et omnibus convicancis et obtimatibus meis, qui subscripti sunt: ideoque ut si aliquando, instigante diabolo, aliquis successorum (quod absit!) hanc donationem et concessionem nostram infringere cupierit, corroboratores subscripti testes et defensores sint, vice sancti Petri, apostolorum principis. Si quis autem hanc donationem infringere temptaverit, nisi resipuerit, dampnatus pereat in æternum, S. Guillelmi comitis (170). S. Guillelmi, filii Osberti, S. Guimundi, qui hanc donationem fecit. S. Emmæ, uxoris ejus S. Rodulphi, filii ejus. S. Rodberti, filii ejus. S. Antonii, filii ejus. S. Guimundi, filii ejus. S. Hugonis, filii ejus. S. Alanii, filii ejus. S. Guillelmi, filii ejus. S. Toresgaudi, filii ejus. S. Guillelmi de Plancis. S. Fulberti clerici. S. Radulphi capellani. S. Guillelmi telonearii. S. Fulberti, filii Bertranni. S. Guiddonis clerici. »

CAPITULUM XXIV.

De terra Gerardi Capri et Pagani præpositi.

(Anno 1077.)

« (171) Cum cunctos mortales insatiabili guttore mors inrevocabilis semper devoret, ad exempla tamen humanæ propagationis utilissimum fore decrevit priscorum industria, non solum memoriæ posterorum pia facta virorum fidelium, verum etiam litteris mandare paginulis: quatenus mens ipsorum, plurima C peragrans, pro præsentibus præterita obliviscens, non tantum quæ se vidisse meminit, set ea quæ a principio facta relegens, tanquam ea quæ viderit noseat. Unde ego Gausfridus, Sancti Petri Carnotensis monachus, totius congregationis assensu, atque Huberti abbatis præceptione, super his rebus quæ habere videntur in Normanniæ partibus custos et provisor factus, omnibus, tam præsentibus quam futuris, sancti Dei æcclesiæ fidelibus, notum esse volo, quod quidam vir, nomine Girardus, prænomine Caper, pro animæ suæ redemptione, necnon et parentum suorum, sanctæ Mariæ de Plancis et sancto Petro apostolo, cujus cella esse videtur ipsa sancta Maria, cum consensu matris suæ Emmelinæ seu fratrum suorum Guarini et Huberti, gratuita bonitate, quandam terram, non longe a terra sanctæ Mariæ, concessit, donumque, per Guarinum fratrem suum, super altare sanctæ Mariæ misit, impeditus quodam bello ad hoc peragendum. Cui facto assenserunt Guillelmus de Molinis castro et uxor ejus Albereda. Insero etiam huic paginæ terram Pagani, quam dedit sanctæ Mariæ, pro undecim libris nummorum, quas debebat nobis de teloneo suprascripti castri. Quam terram ipse Paganus inguadiaverat pro viginti solidis nummorum, quos etiam reddidi-

(170) Guillelmus Conquestor.

(171) Hanc chartam retulimus ad a, 1077, ejus

A mus: set et, pro assensu, Gauscelino Pagani domno, XX ⁱⁱ solidos nummorum, et ejus tres solidos dedimus; Willelmo denique, domno utrorumque, Girardi scilicet et Pagani, propter consuetudines quas videbatur habere in ipsis terris quas remisit, XXX ⁱⁱ solidos, et uxori ejus Alberedæ solidos V dedimus. Qui adfuerunt et viderunt et audierunt, notati subscripti sunt. Guillelmus presbyter. Guido presbyter. Gauscelinus, filius Ricuardi. Rodbertus Lupeculus. Fulco de Tedis Villa. Hugo de Chira. Herimannus, filius Hugonis Tronelli. Ebrardus de Rugia. Gualterius de Asperis. Paganus præpositus. Richardus, famulus Girardi et Warini. Willelmus, famulus monachorum. Actum Plancis, publice, vivente Willelmo, invictissimo Normannorum duce, Anglorumque rege; in Francia vero regnante serenissimo rege Philippo; indictione xv. Paulus monachus extitit notarius. »

Sunt et alia dona, suprascripto locello pertinentia, quæ inscripta, scriptorum penuria, habentur: sicut æcclesia martyris Laurentii, quæ data est prædicto loco ab Odone Rufo. Est autem hæc æcclesia ultra fluviolum qui currit ante æcclesiam Sanctæ Mariæ, sub edibus monachorum.

CAPITULUM XXV.

De æcclesia Sancti Romani, data sub Braiai castro.

(Ante a. 1070.)

« In nomine sanctæ Trinitatis et unice Deitatis, Patris scilicet et Filii et Spiritus sancti. Notum esse volumus, quod, communi consilio et pari affectu, ego Airardus de Buslo et Landricus de Toriello, cum devotissimis nostris coequalibus opidanis, Gausfridum cum militem convenimus, ut loculum, in quo æcclesia in honore sancti Romani martyris habebatur. Sancti Petri cœnobio Carnotensi, pro remedio suæ suorumque animarum, concederet; et quia non longe a castello Braiao distat, set tunc temporis et vilis et incultus apud nos estimabatur, quanquam in conspectu divinæ majestatis præclara sanctitate creditur, præfatus miles nostris precibus annuit, consiliis paruit, de suo ibi dedit, et sic abbati Landrico totum commisit, quatinus in tantum celebris haberetur in quantum prius despicibilis putabatur. Qui abbas quinquaginta solidos nummorum, sponte sua, militi, et bonitatis gratia, dedit. Unde quod divino instinctu fecimus, domno nostro Gausfredo et Mahildi domnæ nostræ verbis monstravimus. Qui devotissime laudaverunt, et ditare de suis facultatibus locum promiserunt; atque licentiam dederunt, ut quicumque ex proprio jure quid vellet ibidem Deo et sanctis, pro meliore recompensatione, largiri, libera sibi facultas permetteretur, Quocirca hujus rei gestæ castulam hanc fieri postulavimus, quatenus, subscriptis testium nominibus, ipsa testis et index veri semper firma habeatur. Quod si quispiam huic contradicere præsumpserit, et, quantulumcumque (quod absit!) donationis istius est indictio xv, quique incidit in tempora Philippi Guillelmique regum, ac Huberti abbatis.

rescindere se repetere quoquomodo conatus fuerit, non ei consentiatur; set sub anathemate constitutus centum libras auri principi terræ persolvat. Nomina testium. Gausfredus dominus, ejus assensu actum est hoc. Mahildis, ejus conjunx. Willelmus, filius ejus. Airardus de Bulso. Bernardus, frater ejus. Landricus de Toriello, Willelmus præpositus. Odo de Domicilio. Gausfridus. Guarinus. Gausfridus. Raiardus qui hanc donationem fecit. Rainaldus forestarius. »

Sunt (172) et alia dona data, quæ, per negligentiam sive scriptorum penuriam, inscripta adhuc permanent. Quia vero locus et ocium scribendi tempus congruum præbet prætereundum non estimo qualiter beati Romani martyris caput ad præfatum locum sit a Romana urbe delatum et ibidem collocatum, diuque ab hominibus incognitum. Set, postquam moderno tempore, sicut superius diximus, sub potestate Landreci abbatis locus prædictus meliorari cæpit, atque a populo, gratia orationis, frequenter repeti, monachi ibi commorantes, oratorium illud ligneum in meliorem statum construere volentes, terram fœdere cæperunt, ut majoris oratorii fundamenta cemento et lapide stabilire potuissent. Set, priusquam Romani martyris capitis inventionem explicem, exordium est qualiter et qua occasione sanctus martyr ibi, per quendam Britonem, caput proprium deferri voluerit. Fuit olim quidam locuples homo in hac citeriori Britannia, nobilibus natalibus procreatus, qui, divina propiciatione, christianitatis titulo insignitus, in baptismatis lavacro pompis diaboli abrenunciatis, sancti Spiritus illustratione, ab omni piaculorum sorde mundatus, Paulinus est vocatus. Qui cum zelo deifici amoris estuaret, premeditabat fieri quovis suorum prediorum æclesiam in honore cujuspiam martyris, si forte posset aliunde adipisci reliquias illius ipsius martyris. Cumque super hac re hereret animo, a multis audivit urbem Romanam, præ ceteris urbibus, innumerabilem martyrum corporibus fore decoratam. Illuc, sine mora, unum ex fidelibus suis, nomine Maurum, christianissimum et simplicem virum, misit, ut quovis modo ejus libet martyris somata inde transferret. Qui cum Romam venisset, tria per anni tempora ibi conversatus, nulli secretum sui pectoris patefecit, neque solum per se desiderium domni sui explere quivit. Cumque intra se anxiam cepisset, et sumtus pecuniarum jam pene defecisset, dumque iter ad patriam repetere maturaret, hospes ejus animadvertens animum ipsius insolito egrotum, causam negotationis diligenter inquiri, et inventam amicæ consolationis medicamine fovit, atque omne auxilii robur, ut amico hospiti, impendit. Qui a quodam archimandrita beati Romani martyris emens actutum venerabile caput, caute in psistarchia peregrini hospitis sacrosanctum thesaurum, sindone munda involutum, cum apicibus posuit, pacisque osculo dato, citato gressu eum ab urbe Romam exire præcepit. Cumque, Dei nutu et prospero itinere, ad (172) Quæ sequuntur absunt a cod. B,

Braiaum vicum deveniret, Osanam fluvium transiens, egritudine corporis ibidem detemptus, Deo disponente, glebam corporis, cum thesauro quod detulerat, juxta parietem æcclesiæ, quæ tunc ibi aderat, cum defunctus esset, a christianis cummunibus exorando poni præcepit. Itaque thesaurus et tam incomparabile munus a Deo collatum, per multorum annorum tempora labentia, hominibus incognitum mansit: donec, propiciante divina clementia, a monachis supradictis officia divinæ servitutis inibi complerentur, et ab omni plebe locus ipse celebris haberetur, atque, augmentando paulatim, longe lateque volans fama diffunderetur. Tunc, opitulante plebe, majora jacentes æcclesiæ fundamenta, insperatum thesaurum repperiunt, corpus quidem præfati peregrini, et, juxta ejus corpus, psistarchiam ipsius illesam, caput supra memorati martyris continentem. Quam quidam homo inmeritis cum a terra temere voluisset levare, præsumptionis suæ pœnam statim ultione divina merito recepit; nam infelix, antequam manu tangeret id ad quod extenderat, oculorum iunine caruit. Quo facto, loco illius homines in uno cuneo conglobati, cum religiosis personis, ac honore debito laudes concinentes, tecum illam, cum sacris reliquiis sine difficultate levantes invenerunt, martyris caput et apices inconvulsas, beati Romani martyris esse caput demonstrantes. Quod cum a terra levaretur, odor suavissimus tantus adfuit, ut omnes qui aderant sentire crederent odoramina redolentis Paradisi. Inter hæc denique martyris virtus non defuit, nam prædictum hominem lumine orbatum, ille qui cecum a nativitate non dedignatus est illuminare, ipse hunc, meritis Romani martyris, ad laudem et gloriam nominis ejus clariori lumine illuminavit. His ego, vel ipse qui michi hoc retulit, non interfui: set, ut affirmabat, Agobertus, archipresbiter et postmodum præsul Carnotinæ urbis, interfuit, a quo et ipse hoc didicit. Nunc quoque ad sequentia vertatur pennula.

CAPITULUM XXVI.

De æclesia Buxeti in Pertico, data ab Isnardo milite Sancto Petro Carnotensi.

(Ante a. 1080.)

« Conditor atque Salvator noster Dominus Jhesus Christus qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, oratur nos pie ac misericorditer dicens: *Honora Dominum de tua substantia*; itemque: *Date elemosinam et omnia sunt vobis munda*. Idcirco, ego Isnardus, unus Christianorum ejus filius Sulpicii, volens obaudire voci ejusdem piissimi Domini mei Jhesu Christi, concedo sancto Petro, cæli clavigero, ad cœnobium ejus, quod situm est in suburbio Carnotensi, æclesiam meam quæ est in Buxido, cum atrio, ob remedium patris et matris meæ et antecessorum meorum et seniorum; annuente Teudone seniore meo, filio Bosonis, qui eam tenet ex beneficio regis. Deo etiam terram juxta æclesiam, quantum arare potest una carruca. Ego

v ro in dominicatu non teneo omnes decimas, set
ia tisco tenent mei homines plurimas, quibus con-
cessi, ut quisquis sancto Petro dare voluerit, ex mea
arte licentiam habeat. Dono etiam pastum omnibus
porcis monachorum Sancti Petri cœnobii Carno-
tensis, in mea silva sine pascatio. Item de deci-
mam unius molendini quod situm est in Alneto; et
de decimam denariorum quos accipio de pastu
porcorum; et dono decimam nummorum mercati
Morti Villare. Et ut hæc mea donatio firmissima
permaneat, domno meo Teudoni, ex ejus beneficio
teneo, corroborandam tradidi, filiisque meus His-
nardus et filia mea utræque, cum matre sua Al-
bereda, hæc omnia quæ dedi consentiendo annue-
rant, et annu ito consentiunt, et manibus propriis
has litteras corroboraverunt; et ex hoc testes sunt
isti homines qui subscripti sunt. Si quis vero adver-
sarius, aut Dei inimicus, aut infidelis vel falsus
christianus, hanc meam donationem calumniatus
fuerit, in thesauro regis centum libras auri coactus
ponat, et perpetuo anathemate ejus damnetur
anima, et cum Dathan et Abiron omnino pereat.
S. Teudonis, ex ejus beneficio est. S. Isnardi, qui
hanc donationem fecit. S. Albereda, uxoris ejus.
S. Isnardi, filii ejus. S. Columbe, filia ejus. S. Arem-
burgis. S. Roduerti Rufi. Hugo de Mor Villare. Bal-
dricus. Mascelinus de Curba Villa. Gausfridus de
Longa Luna. Guarinus de Puteo. Arrolus de Croto.
Richardus frater. Rodulfus de Calloet. Ex nostris :
Bernardus, filius Vulmari; Albertus, Frodo, Ste-
phanus Gualois, Ernulfus Rufus; Rainaldus filius
ejus; Fulchardus; Teseclinus, filius Hildegarii; C
Arnulfus Niger, Giraldus cocus. »

CAPITULUM XXVII.

De terra Gausberti Villæ.

(29 aug. 1060.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Notum
esse volumus omnibus Christi fidelibus, tam præsen-
tibus quam futuris, ego Landricus, gratia Dei abbas,
omnisque conventus monachorum Sancti Petri cœno-
bii Carnotensis, qualiter nostro loco data fuerit terra
quam possidere videmur in Gausberti Villæ, a quodam
militē et claro genere, Richardo nomine, vel qualiter
concessa sit a nobilissimo comite Normannie Wil-
helmo, seu a fratribus supradicti militis, Wilhelmo scilicet
et Balduino. In anno igitur quo finitum esse
intestinum bellum dinoscitur, quod inter regem Hain-
ricum et Wilhelmum comitem diuduraverat, supradictus
miles Richardus a comite, cum aliis Nor-
mannis, missus fuerat, custodiendi gratia Fedmarum
castrum : quod castrum cum habitatoribus suis
tunc anathematatum erat. Qui dum ibidem esset in-
firmitate corporis, qua et mortuus est, tactus, dili-
genter animæ suæ detrimentum timens, Nigello
quodam ad se vocato, qui sororem suam in conjugio
habebat, seu aliis amicis, petivit ut quidam mona-
chus noster Gausfridus, qui tunc forte aderat, ad
episcopum civitatis curreret, seque, tam ipse quam
alii absolvi facerent et ad cœnobium sepeliendum

A deferrent; eo tenore ut ab illo die in æternum,
monachi nostri loci tertiam partem Gausberti Villæ
possiderent, exceptis militibus, quicquid videlicet
ipse possederat in domibus, in terris, in pratis, in
aquis, in ecclesia, in bolus. Impetrata quoque ab-
solutione, et, ex more sanctæ religionis, inter pri-
matus civitatis corpore sepulto, nomen ejus memo-
riale fecimus, et faciemus diebus omnibus, cum
ceteris quorum beneficiis vita nostra sustentatur;
Auctorizavit autem hoc donum gloriosus comes
sæpe nominandus Wilhelmus, pro celestis vitæ præ-
mio, in villa quæ vulgo dicitur Curtis Dominicus,
non longe a castro Drocis, coram optimatibus suis,
quorum nomina sunt hæc: Wilhelmus, filius Osberti;
Walterius Gifradus, Fulco de Aino, Hubertus de
Rigia, Rodbertus Bertrannus, Wilhelmus Marnio,
Rainaldus Barsellus, Radulfus Falchemandus, Hun-
fridus, Turolus; Wilhelmus, Corbucionis filius;
Beneclinus de Secht, Habertus et Wilclmus de
Vernone; Hugo, filius Gerelmi. Auctorizaverunt et
fratres defuncti, coram omnibus his supradictis,
Wilhelmus scilicet atque Balduinus, ut et ipsi cum
fratre suo in recompensatione participes esse mere-
rentur. De nostris adfuerunt: Bernardus, filius Vul-
mari; Warinus cocus, Walterius major, Oydelerus
stabularius. Si quis hanc cartulam contradicere vo-
luerit, perpetuo anathematis jugulo feriat, et,
frustratus voluntate, tres libras auri persolvat ju-
dici. Concessa est et roborata hæc donatio pridie
nonas Augusti, die qua mortuus est Hainricus rex
Franciæ (et scripta a Paulo monacho). »

CAPITULUM XXVIII.

De Rainberto servo et Frodburga.

(Ante a. 1061.)

« In Dei nomine. Ego Odo, filius comitis Manassæ,
annuente fratre meo Hugone ac sorore nostra Eu-
stachia, notum esse præsentī populo et futuro, me
scilicet dedisse Carnotensi monasterio Sancti Petri
ac Jociacensi ecclie prædicti monasterii, ex nostra
familia servum, nomine Rainbertum, et ancillam,
vocabulo Frodburgam; fratrem videlicet ac soro-
rem, cum filiis et filiabus eorum, pro salute patris
nostri animæ et matris nostræ. Huic ergo dono si
quis nostrorum heredum aliquando contrarius esse
voluerit, cum Juda traditore et cum his qui Domi-
num crucifixerunt, a beato Petro, cui a Domino
Jhesu Christo collata est ligandi et solvendi potestas,
anathematizatus ac extra portas Paradisi exclusus,
diabolo tradatur in inferioribus flammis, omni tem-
pore cruciandus. Precor igitur omnes qui hanc lar-
gitionis nostræ legerint vel audierint scripturam, ut
Dei pietatem, pro patre nostro Manasse et pro no-
stra matre Constantia, seu pro nobismet ipsis ex-
orare studeant, quatenus, post mundi hujus cursum,
per sanctum Petrum apostolum, cui supradictum
contulimus donum, omnipotens Dominus æternæ vitæ
nobis aperiat januam. Hanc autem cartulam semper
inviolatam fore cupientes, Vidus Augusti, in palatio
Meleduni castri, præsentē domno nostro rege Hain-

rico manibus propriis corroboravimus. manibusque plurimorum ibi aslantium corroborandam tradidimus. Subscripsimus iterum et nostra nomina, facientes signum salutiferæ crucis et ponentes nomina testium utrarum partium. S. Odonis comitis, qui hanc donationem fecit. S. Hugonis comitis, fratris Odonis S. Eustachie, sororis amborum comitum. Secuntur testes: Gualterius comes, Droco de Conflante, Gualerannus de Parisio, Teduinus vicecomes, Oidelardus; Hugo, filius Richardi de Bistisiaco; Guaszo de Pissiaeo; Hugo, filius Liperici; Rodbertus Budicus, Fulcuinus; Balduinus, archicapellanus regis; Guiscelinus et Richardus, capellani; Albertus, præpositus Jociaci cellæ; Rodbertus de Fraxino, Hugerius major. Johannes cubicularius dictavit hanc cartulam. Droco, archidiaconus Vilcasini. Qui vero, diaboli instinctu, huic rei contraire voluerit, fisco regis persolvat euntum libras colati auri, et conatus ejus sine effectu permaneat. »

CAPITULUM XXIX.

De cella Sanctæ Gausburgis.

(Ante a. 1061.)

« In gremio sanctæ matris æclesiæ cum fides principatum teneat, misericordia, quæ grece dicitur elemosina, cum ex fonte caritatis procedat, inter virtutes cæteras non habetur ultima. Quæ quidem, dum minimis Cristi distribuitur, remissio peccatorum adipiscitur, regnum cælorum operantibus eam aperitur, unde est illud: *Benefacit animæ suæ vir misericors*, et plura his similia. Salvator etenim noster, universitatis Dominus, cum ipse sit potens, potentes non abicit, quoniam neminem vult (173) perire, set ad agnitionem veritatis venire et per fructus bonorum operum omnes fideles vocat ad se; qui etiam, in Evangelio, mundi amatores terret: *Omnis, inquit, arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittitur*; et plura his similia quæ non sunt huic stilo credita. Unde ego Ivo, easibus mundanæ conversationis inretitus præ omnibus, peccatorum pondere pressus, verumtamen de multitudine misericordiarum Domini præsumo indignus opus bonum et quod creditur laudabile; locellum Sanctæ Gauburgis, in territorio Belismensi situm, cum omnibus ad ipsum locum rebus pertinentibus, Sancto Petro Carnotensi committo et dono, quatinus ibidem militaturus Deo monasticus ordo habeatur. Ut autem hoc donum stabile et inconvulsum permaneat volo omnibus, tam presentibus quam et futuris, per succedentia tempora, notum esse, domno meo Hainrico regi, ex ejus benedictio est, me corroborandum tradidisse. Si quis vero, diabolicæ pravitatis instinctu, huic facto (quod absit!) contrarius extiterit, iram Dei incurrat; beatus Petrus illi contrarius fiat et inimicus, cum ceteris omnibus; et propria præsumptione confusus, mille libras auri regi Francorum, ob temeratem injuriæ, persolvat. »

(173) Sic, et superius, cap. 26.

(174) Hanc chartam habes editam in *Gall. Christ.*,

A Illic locus præmemoratus primum a comite Willelmo datus quidam monacho Bonævallensi, Beringario nomine, dinoscitur esse; set abbas consecratus, bellorum frequentiam atque loci paupertatem cotidie crescentem diu ferre non valens, sponte ad summe cœnobium est reversus, ubi postea suam transegit vitam. Post mortem vero Willelmi comitis et Rodberti filii ejus, quem securi inimici ejus in carcere positum interfecerunt, Ivo, frater Willelmi, in honore succedens, abbatem Landricum rogans expetiit, ut locum præfatum Sancto Petro perpetuo habendum susceperet et monachos suos illuc dirigeret, ibidem militaturos. Cujus petitioni abbas obsequens, misit quosdam de suis, qui locum fere per triennium tenuerunt. Accidit autem ut quidam juvenis, nomine Solo, monachus, Deodatus a lavacro sacro vocitatus, ibidem, ut ferebatur, quedam nefaria actitabat, et, zabuli instinctu, majora adhuc flagitia moliretur agere; ad ejus complicitibus denudatus est; et, præsidio fugæ elapsus, in Britanniam se suscipiens, suorum operum podorem nobis grandem relinquens, nos alienavit a loco, et locum a nobis.

CAPITULUM XXX.

De ecclesia sancti Dionisii Nogioni.

(A. circit. 1078.)

« In (174) gremio sanctæ matris æclesiæ cum fides principatum teneat, misericordia, quæ grece dicitur elemosina, cum ex fonte caritatis procedat, inter virtutes ceteras non habetur ultima. Quæ quidem, dum minimis Christi distribuitur, remissio peccatorum adipiscitur, regnum cælorum operantibus eam aperitur. Unde est illud: *Benefacit animæ suæ vir misericors*; et plura his similia. Salvator etenim noster, universitatis Dominus, cum ipse sit potens, potentes non abicit, quoniam neminem perire (175), set ad agnitionem venire veritatis, et per fructus bonorum operum omnes fideles vocat ad se; qui etiam, in Evangelio, mundi amatores terret: *Omnis, inquit, arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittitur*; et plura his similia, quæ non sunt huic stilo credita. Unde ego Rotrocius, easibus mundanæ conversationis inretitus, militiæ armis accinctus, præ omnibus peccatorum pondere pressus, verumtamen de multitudine misericordiarum Domini præsumo indignus opus bonum et quod creditur laudabilius; monasterium scilicet, quod meus genitor Gausfredus in honore sancti Dionisii construere cœpit, in territorio non longe distante a castello Nogionis dicto, cupio amplius adornare et magnificare. Venerandæ quippe memoriæ abbas Landricus me alius obnixè rogavit, quatinus eundem monasterium Sancto Petro Carnotensi, ob mei memoriam et uxoris filiorumque meorum, et pro anima supradicti genitoris mei et matris meæ, donarem. Quod egolibentissime annui, ut idem pastor,

I. VIII, instr., col. 304.

(175) Omissum vult.

et princeps michi et animabus eorum succurrere dignetur, aperiens nobis portas regni celestis, quas, a domino potestate accepta, omnibus fidelibus aperit. Ut autem hoc stabile et inconvulsum permaneat, volo omnibus; tam præsentibus quam et futuris, per succedentia tempora, fidelibus notum esse, manibus omnium fidelium meorum me corroborandum tradidisse. Si quis vero, diabolicæ pravitatis instinctu, huic facto (quod absit!) contrarius extiterit, anathema sit, in infernoque inferiori reclusus, ubi vermibus, qui nonquam moritur, ejus corrodat carnes; et ignis, qui nonquam extinguitur, semper ejus pascatur cruciatibus.

Iste locus, quandiu vixit comes Rotrocius, per plusculos annos a nostris monachis est possessus, donec ab uxore Gausfridi, nomine Beatrici, jussi sunt egredi; occasione nacta, quod dominus Ilbertus, quondam nostri loci abbas, officio abbatis non poterat uti; cui vivens Rotrocius per abbatem Eustachium æcclesiæ regimen dederat, virgaque pastoralis donaverat; et moriens, quicquid in auro et argento, vino et tritico, possederat, in usus monachorum totum reliquit. Quo mortuo, filii ejus omnem triticum et vinum mutuantes, inimicum habentes feneratorum, si quando requireret quod mutuo prestiterat; Beatrix quoque, uxor majoris filii, intra arcem suam aurum et argentum habens, se sibi propinquiorem estimans, preter calicem unum quem fecerat aureum, nichil omnino voluit reddere. Dum vero persepe a supradicto procuratore loci verbis acriter moneretur, ut elemosinam mortui redderet, ad terras emendas et edes contruendas, in tanta ira exarsit, ut et monachos nostros a loco pelleret, et Clunienses monachos inibi poneret. Qui semel anathematis pulsi muerone, rursus redierunt, Allobrogum inedia fugientes quoquo gentium; more girovagorum arida ac maria transineant, ut inveniant escas.

CAPITULUM XXXI.

Donatio quorundam collibertorum a comite Tedbaldo.

(Ante a. 1080.)

« Quicumque sibi obligatum hominem, propter amorem Dei, a debito relaxat servitio, præmium sibi ab eo confidat, sine dubio, retribui in futurum; dicente ipso per prophetam: *Dimitte eos qui cuncti fracti sunt liberos, et omne onus dirumpe. Tunc invocabis et Dominus exaudiet, clamabis et dicet: Ecce adsum.* Quapropter ego comes Tedbaldus, in Dei nomine, pro remedio animæ meæ, quosdam servos mei juris, natos ex servis meis ancillisque Sancti Petri Carnotensis, cum uno servo meo libero, trado monachis ipsius loci, ut, ab hac die, servitium debitum persolvant. Ea denique conventionem hoc annuo, ut omni tempore, exceptis feriatis diebus, in pleno conventu, michi psalmus post letaniam ab eisdem fratribus decantetur. Et ut hujus donationis carta sit omni tempore firma, ego ipse manu mea

A signo crucis eam roboravi, et filio meo robora dam proposui. S. Stephani comitis. S. Gausfridi de Calido Monte. S. Widionis de Breina. S. Hainrici dapiferi. S. Widonis de Monte Leodorico. S. Alcherii, filii Gauslini. S. Hugonis, filii Tedbaldi. »

CAPITULUM XXXII.

Donatio collibertorum a vicecomite Ebrardo.

(Ante a. 1070.)

« In nomine Domini nostri Jhesu Christi, filii Dei summi. Ego Ebrardus, Carnotensium vicecomes (176), notum esse volo præsentibus atque futuris, quod adierunt meam præsentiæ Sancti Petri Carnotensis monachi, deprecantes, ut pro remedio animæ meæ, dimitterem calumpniam quam immiseram in filiis Girberti, mei servi, de Ymonis Villa, qui ex ancilla Sancti Petri Carnotensis nati sunt. Quod et feci, accipiens ab eis centum solidos nummorum et unciam auri; et concessit Sancto Petro Carnotensi et monachis famulantibus ibidem, absque calumpnia, ipsos filios Girberti et Beringerium, cognatum eorum, cum exore et filiis et filiabus suis, et progenie ipsius Gisberti, qui infra terminos Imonis Villæ degit, pro remedio animæ meæ, et parentum meorum, uxorisque meæ Hunbergæ et filiorum meorum; quatinus ab hodierna die et deinceps serviant monachis, absque ullo contradicito et calumpnia. Quod si quis hanc cartulam et donationem dampnare voluerit, dampnatus pereat in æternum. S. Ebrardi vicecomitis, qui hanc donationem fecit. S. Ebrardi, filii ejus. S. Hugonis filii ejus. S. Hunbergæ, uxoris ejus. S. Odonis, filii Guazronis. S. Guarini, filii Guarini de Turre. S. Gualterii, filii Loscelini de Curte Eutismo. S. Gunterii, filii Haimonis. S. Guidonis Apostoli, et Gausberti, fratris ejus. Ex nostra parte: Arnulfus Bigotus; Stephanus, Dodonis filius; Gausfridus Tosardus, Teduinus major, Hubertus Bovardus, Gualteriolus de Monasterio. Rodbertus monachus hanc cartulam scripsit, jubente Landrico abbate. »

CAPITULUM XXXIII.

Agnitio de terra Rodberti Cornei.

(A. 1028-1037.)

« Agnitio qualiter terra, quam abbas Magenardus dedit Rodberto Corneo, revocata est ad victum fratrum. Dum Rodbertus Corneus mortuus fuit, voluerunt monachi ipsam terram recipere; set uxor ejus judicium portare fecit, quoniam ea conventionem suo data fuit seniori, ut ipsa, quandiu viveret, eam possideret. Quam feminam quidam miles, Sulio nomine, in conjugio acceperat; qui multis vicibus, servitium abbati Arnulfo obtulit. Quod servitium semper abbas sprexit et nonquam recepit. Quo Sulione vivente cum supradicta femina, filii Rodberti jam dicti mortui fuerunt. Post mortem vero feminæ, reclamaverunt ipsam terram nepotes ejusdem Rodberti; set monachi fortiter restiterunt eis. Tunc venerunt utique in curiam Odonis comitis et episcopi

(176) Hic vicecomes Ebrardus, cum cruce ignatorum exercitu in Terram Sanctam profectus, interfectus est in Antiochena obsidione, a. 1097.

Teoderici, et ibidem factum est placitum. Affirmabantque nepotes Rodberti, quoniam ea conventionem iudicium femina portare fecerat, ut, post mortem ejusdem feminae, heredes Rodberti ipsam terram in fisco de abbate tenerent. Ad hoc contradicendum satis habuimus testes. Tunc Odo comes iudicavit campum fieri, scilicet ex hoc quod illi dicebant heredes Rodberti in iudicium, quod femina Rodberti fecit portare, fuisse missos. Testis vero Sancti Petri dicebat non, nisi solummodo feminam. Tunc Rodbertus, unus ex jam dicti nepotibus, dedit comiti gadium. Teodericus vero, homo Sancti Petri, qui jam major fuit, similiter suum gadium comiti dedit ad contradicendum. Postea vero, remanente campo, concordia sic facta fuit. Abbas Landricus, episcopo Teoderico rogante, quadraginta solidos ipsi Rodberto et Sancelino, fratri ejus, dedit, et duos aripennos vineae remisit, quos Rodbertus Corneus Sancto Petro dedit, dum ab abbate Magenardo ipsam terram recepit. Ipsi vero fratres Rodbertus et Sancio guerpiverunt terram, et fidejussores dederunt se ipsos et duos homines suos. Gilduinum et Emalricum, ut, si quando ab aliquo, ex parte eorum, ipsa terra calumpniaretur, ipsi liberam eam redderent, et totam calumpniam in curiam comitis eraderent. Hæc concordia in episcopi curia facta fuit; et interfuerunt multi, ex quibus quidam hic subscripti sunt: Nivelus, Albertus de Gualardone, Rogerius Podardus, Haimo Barbatus, Girogius clericus, Herbertus Carnotensis. Ex nostris: Dodo, Herbrannus, Adventus, Teduinus, Lambertus, Labaddon; Gausfredus, filius Osberti. »

CAPITULUM XXXIV.

Donatio consuetudinum burgi a Gilduino vicecomite.
(29 April. 1046.)

« Quoniam certum est æternæque lege positum, ut nichil contet genitum, cunctis congruit christianis nominis in hoc fortunæ salo positis, non credere fugacibus bonis; pensandum est nobis itaque ut, digno fructu penitentiae pariter et elemosinæ, mereamur gaudium sine fine, sapiente nos sero die. Hujus rei gratia, ego quidem Gilduinus, vicecomes Carnotinae urbis, uxorque propria, nomine Emmelina, una cum filiis nostris dulcissimis, sancto Petro apostolorum principi, consuetudines scilicet sui suburbii, quæ nostri sunt juris, gratanter concedimus, ut monachi devote ei servientes in cœnobio quod situm est juxta præfatam urbem, jus habeant orandi pro salute nostra, et singulis annis, post mortem carnis singulorum anniversaria celebrent. Tribuimus etiam unum furnillum, excepto censu, ab omni consuetudine liberum, et ortulum arborum lætissimum. Hanc autem cartulam firmavimus horum testimonio quorum nomina subscripsimus, signo crucis eam corroborantes. Gilduinus vicecomes, qui hanc donationem fecit. Harduinus vicecomes, filius ejus. Elisabeth, uxor ejusdem. Joannes medicus. Guiszo medicus. Girbertus presbiter. Goscelinus presbiter, Rodbertus de Villa Pali. Herbrannus de

A Transgrandi Ponte. Rodulfus Musculus. Guarinus, princeps cocorum vicecomitis. Durandus, pincerna comitis. Teduinus, major Sancti Petri. Ernulfus. Durandus cellerarius. Hugolinus cocus. Tedbaldus Boldardus. Eriens puer. III kalendas mai hoc auctum est, regnante invictissimo rege Henrico; secundo anno post bellum quo captus est Tedbaldus comes palatinus, a comite Andegavensi, Gausfrido Martello. »

CAPITULUM XXXV

Emptio terræ Gualterii et Guarnerii.

(Ante a. 1070.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Ego Landricus, gratia Dei, abbas cœnobii Sancti Petri Carnotensis, quod decenter et honorifice, non longe ab ipsius civitatis porta quæ vocatur Cinerosa, priscis temporibus situm est; in quo non modica monachorum congregatio, secundum regulam sancti Benedicti ac aliorum præcedentium patrum exempla, pie vivens in hymnis et canticis spiritalibus, intimo cordis affectu pervigil, ceterarumque virtutum claris adornata insignibus; perdia et pernox tendit ire, Petro præsule, per hujus mundi numquam quietum pelagus, ad æternæ patriæ portum semper amœnum; Christum quoque sedula prece exorat pro cuncto populo catholico, specialiter vero pro his quorum beneficiorum atque largitionum juvamine, in hoc fragili carnis gurgustio, dum vivit, sustentatur. Cum hac, inquam, ego prædictus abbas notum fore volumus cunctis fidelibus, tam presentis quam venturi evi, quod quidam monachus noster, Warinus nomine, nostræ ejusdam cellæ provisor, in finibus Normanniæ in honore Dei genitricis Mariæ constructæ, in villa quæ vulgo Plancas vocatur, a quodam presbitero, nomine Fulberto, jure perpetuæ emit emptionis terram, videlicet Gualterii de Vico terramque Guarnerii. Pro hac quoque XX solidos nummorum dedit, pro altera tres libras nummorum. Domini quippe supradicti presbiteri, duo scilicet fratres, Willelmus de Fageto et Guimundus, ut huic venditioni præberent assensum, XX solidos, tantumdemque etiam domno eorum dedit, Guimundo scilicet Felici, cujus tunc erat ipsum castrum de Molinis, de cujus beneficio supradicti duo fratres terram illam tenuerant. Itaque, tam a presbitero supradicto quam a domnis ejus supradictis, positum est donum super altare almæ matris Domini, videlicet tibus et audientibus his quorum nomina subscribere mandavimus. Prius vero assignare curavimus, quia Giraldus, supradicti presbiteri filius, adnatus est reclamare sibi supradictæ terræ partem; set, convictus in curia de Molinis castri, coram domna ipsius castri Albereda, scilicet filia Guimundi Felicis, donum et ipse posuit super altare, habens inde quinquaginta solidos. Cujus rei testes sunt hi: Guido presbiter, Fulbertus de Plancis, Herbertus de Melicurve, Seirannus de Plancis, Restaldus mediator, Corbellus, Guillelmus vinitor, Tuoldus famulus,

Willelmus Canutus, Willelmus de Aspris. Willelmus, filius Milonis; Ebrardus de Ruga. »

CAPITULUM XXXVI.

De ecclesia Villæ Villonis, ac de terra ibi data.

(Anno 1059.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Ego Odo, filius Guazzonis, notum esse volo, tam presentibus omnibus quam succedentibus, quia memor divini eloquii dicentis : *Date, et dabitur vobis*, ipse, inquam, pro salute animæ meæ ac conjugis, ex beneficiis, quæ denique temporaliter possidere videor, æcclesiam, quæ olim quidem sita est in loco qui vocatur Villa Villonis, nunc vero, imminetibus malis, ad nichilum redactam, cum terra ac decima ad æcclesiam pertinenti, terramque aliam unius aratri. sancto Petro atque abbati Landrico monachisque ejus jure possidendam tribuo; Agoberto, venerabili episcopo annuente, necnon nobilissima domna mea Mahilde atque ejus filio Willelmo, de quibus id possideo. Hanc quidem æcclesiam Richerius quidam miles actenus ex me tenuit; set, a me nuper pecunia accepta, eam michi reddidit in conspectu plurimorum hominum, de quibus in testimonium paucos subscribam : Bernardum de Buslo; Rodulfum, filium Hungerii; Gausfridum de Braiao, Guillelmum præpositum; Radulfum, filium Leodegarii. Quorum etiam consultu supradictam donationem feci, ut habeam, videlicet ipse et uxor mea, nomine Ermen-gardis, ex hac die et deinceps, beneficiorum suffragia et orationum monachorum. Quod si alibi ipsi melius viderint supra memoratam æcclesiam reedificandam esse, ubi voluerint, in opus æcclesiæ seu cimiterii tres aripennos terræ, in eadem villa, libenter tribuam, reservato sibi loco mutato æcclesiæ. Quia vero ab apostolo scriptum esse audio, *hilarem datorem diligit Deus*, augeo huic dono quendam meum militem, nomine Stabilem, cum terra seu decima, quam ex meo beneficio in eodem loco tenebat. Abbas itaque et monachi, pro istis rebus, quinquaginta solidos nummorum michi dederunt caritatis dono. Hanc autem cartulam, nominibus propriis corroboratam, si quis contrarius nostræ salutis suggillare aliquando nisus fuerit, cum Dathan et Abiron ignibus gehennæ subjaceat. Scripta est denique Hainrico rege regnante, in eodem anno quo substituit sibi in regno Phylippum, filium suum. S. Odonis, qui hanc donationem fecit. S. Ermen-gardis, uxoris ejus. S. Avesgaudi. nepotis ejus. S. Ervei. S. Hugonis de Barzilleriis. S. Herberti de Teonis Villa. Ex nostra: Stephanus, Ernulfus, Fulchardus, Tescelinus, Gauscelinus de Fragante Villa, »

CAPITULUM XXXVIII

De ecclesiæ censu Sulicioli et terra data

(Ante a. 1080.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Omnes in Christo renatos, quique in ipso pie vivere volunt, semper intentos esse concedet, ut maculas terrenæ contagionis, quæ

A sibi carnis delectatione adhererunt, pœnitendo defleant, et futura caveant, seseque bonorum operum sincera voluntate adherendo jungant, ac toto nisu Conditoris jussionem sequantur dicentis: *Qui reliquerit agrum vel domum, seu aliud aliquid in hoc mundo, propter me, centuplum in futuro accipiet, ac vitam æternam late possidebit.* Hoc ego dulcissimum Christi eulogium patula aure. Urso nomine, auriens, una eum consensu domni mei Walterii, filii Viviani, ejus beneficium actenus tenere visus sum, censum videlicet æcclesiæ de Sulicioli, necnon et XXIIII jugera terræ, juxta ipsam æcclesiam, ad orientalem plagam sitam, pro salute animæ meæ et parentum meorum, Sancto Petro cœnobii Carnotensis, donatione directa, concedo; ut, nullo unquam in evo, aliquo modo, ad ullum heredum meorum id retor-
B queatur. Adibeo etiam conjugis meæ Ausindis atque filii mei unici Gisleberti et filiarum mearum consensum, quatinus mecum retributionis participes esse in æterna vita valeant. Quod si michi vita comes fuerit, ac propius ad ipsum cœnobium, monastice victurus, accedere volvero quantum Deo facultatis aderit, augens donum supradictum, et, sicut ait Psalmographus: *Placabo Domini meum in vita mea; psallam Deo meo quandiu ero.* Ut autem hæc cartula inviolabilis permaneat, fidejussores seu testes, subscribi volui: Richardum clericum; Adraldum et Bernardum, fratres ejus; Gualterium, nepotem meum, prænomine Postellum; Marcuardum de Givriaeo. Subscribi volui quosdam audientium et videntium, ut, si forte (quod absit!) aliquis huic
C donationi contraire voluerit (omnes adversus eum consurgant, et pro Deo videant, ut ejus nisus non valeat. Urso, qui hanc donationem fecit. Ausindis, uxor ejus. Gislebertus, filius ejus. Gualterius Dominus, filius Viviani. Vivianus, filius ejus. Hildeburgis uxor Walterii. Fulco præpositus. Herbertus de Burseriis. Rodulfus de Calliolo. Amalricus. Guido presbiter. Herbertus presbiter. Giraldus decanus. Isengrius. Rainaldus de Harei Curte. Radulfus Gruellus. Ivo, filius Fulconis. Radulfus de Mercato. Walterius Postellus. Rodbertus, infirmorum custos. Walterius de Groslo. Leodegarius, filius Hildegarii. Gauscelinus de Villaris. Otrannus, filius ejus. »

CAPITULUM XXXVIII.

De vicaria atrii ecclesiæ Sanctis villæ, et molendinorum.

(Ante a. 1080.)

D « In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Ego Adelina, parentibus orta secundum sæculi dignitatem natalibus, clarissimo cuidam viro, nomine Rodberto, jam secundis nuptiis, nobiliter copulata; ego, inquam, notum esse volo omnibus sanctæ Dei æcclesiæ cultoribus, quoniam, pro salute domni mei Rodberti, qui tactus gravi corporis incommodo, divini verbi non immemor dicentis: *Qui amat patrem aut matrem aut uxorem aut filios, plus quam me, non est me dignus*; omnia quæ in mundo temporaliter possidebat derelinquens, sub abbate Landrico, in san-

eti Petri. apostolorum principis, canobio, scilicet A Carnotensi, comam capitis deponens, monastice victurus, factori suo se tradere studuit; ejus quidem deprecatione, pro salute animæ suæ pariterque animæ patris mei Ingenulfi, atque Johannis, primi mei senioris, sancto monachorum cetui, inibi degentium, concedo illam vicariam, quæ a parentibus meis videbatur mei juris esse, tam in atrio æcclesiæ quam in molendinis, et in terra eorum: ut perpetuo jure et vicariam et omnes consuetudines judiciariæ potestatis possideant, et sine ulla calumpnia teneant. Ut autem certula in hac re firmitus valeat, manu propria eam corroborari, manibusque multorum testium corroborandam tradidi, quorum nomina etiam subscripta sunt. Andreas de Moncello. Guido, filius Girelmi Malum Auxilium. Adraldus de Croto. B Frodelinus. Gualterins presbiter. Giraldus cocus. Rainaldus agaso. Frodo. Adventius. Richardus clericus, et alii. »

CAPITULUM XXXIX.

De ecclesia superioris Croti.

(Anno 1061.)

« Cuuctorum creatori famulans, cum duobus fra- tribus meis, Richardo clerico et Bernerdo laico, ego, inquam, Adraldus Sancto Petro cœnobii Carnoten- sis snperiorem æcclesiam Croti. cum quatuor hospi- tibus, perpetualiter libens concedo, pro anima qui- dem propria, atque animabus parentum meorum; ut, sicut in orationibus monachorum Majoris Mo- nasterii, quibus eam primitus vendideram, collecti sumus, ita in istorum simus qui postea ab ipsis eme- runt. Habeant itaque msnachi Sancti Petri ipsam C æcclesiam, ac æterno jure possideant, ab hac die in antea, nulla refrontante calumpnia; et a quo vo- luerint sacerdote deserviat, priore postposita con- ventione, qua firmavimus ut monachus ibi semper non deforet. Pro hac, inquam, re decem solidos nummorum accipiens, deprecatione Ascelini mona- chi, consobrini mei, hanc novam cartulam mea manu corroboravi, ceterispue inferius scriptis cor- roborandum dedi: Gencelino decano, Gerardo pre- sbitero, Rainaido clerico, Godefrino, filio Raberii; Isnardo, Ursoni, Postello, Odoni, Fulberto, Berin- gerio, Walterio, Rodberto. Facta est hæc carta se- cundo anno Philippi regis regni, et reitata ac robo- rata ante portas æcclesiæ sancti Stephani, Drocis castro. »

Hæc præfata ecclesia a quodam monacho Majoris Monasterii, Ascelino nomine, empta fuit; set, cum videret parum utilitatis inesse, atque diuturnam improbitatem (177) Adraldi, a quo emerat, vix egre ferre valeret, ad abbatem Landricum se (178) con- vertens, petiit ut ab eo eam emeret, quatinus æccle- siis Sancti Petri, inter quas erat, jungeretur. Itaque abbas, providens utilitatem futuram, postposuit præsentem importunitatem viri, quæ cum carne fi- niret, dedit monacho sedecim nummorum libras; et

(177) Addit cod. B: *et insatiabilem rapacitatem.*(178) Addit idem cod.: *astu.*

cartam, quam sibi monachi Sancti Martini fecerant, per consensum totius capituli, nobis reddidit, quæ usque in præsentem diem, inter alia agiographa, penes nos servatur.

CAPITULUM XL.

De septem acri terræ datis sancto Petro.

(Ante a. 1070.)

« In Christi nomine Ego Landricus, abbas cœ- nobii Sancti Petri Carnotensis, omnisque congre- gatio nostra monachorum, notum esse volumus omnibus christianæ fidei cultoribus, tam præsentis evi quam fururi, quod quidam Normannus genere, Herbertus nomine, de Meli Curte in territorio Mo- linorum castri, septem accras terræ, pro anima, sancto Petro, cum omni consuetudine, tribuit, do- numque super altare sancti Petri manu sua posuit; et pro hac re ante ipsum altare, per argenteum mis- salem, de orationibus, tom præsentium fratrum quam succedentium, cum revestiri voluimus, coram testibus his: Hugone, presbitero Bonevallensi; Ar- nullo Nigro; Warino cellerario; Bildulfo et Gausfri- do, fratribus; Oidelerio, Ainerio lavendario, En- gelberto coco. Si quis autem huic dono contraire voluerit, auctoritate apostoli Petri, cui datum fuit, sit excommunicatus; et, nisi vivens ad satisfactionem confugerit, in inferno mortuus, doloat se sustinere pœnas perpetuas. »

CAPITULUM XLI.

De consuetudinibus Broillamat (179.)

(Ante a. 1067.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, in cujus regno viget quietudo pacis perpetuæ. Omnibus in comitatu meo degentibus, ego Willelmus, comes Normanniæ, notum facio quod penes nos actum esse perdocebit subscripta narratio. Est in partibus no- stris villa quædam, Broillemat nominata, sancti Petri apostoli monasterio Carnotensi ab ejusdem constructoribus antiquitus data, quod videlicet sancti Petri monasterium in Caonotis civitatis est suburbio situm. Hujus itaque monachus quidam, Gausfridus nomine, veniens ad nos, rogavit sancto Petro donari prædictæ villæ potestatem judiciariam, quam ego, Deo donante, inter alia plurima hactenus possedi per sortem hereditariam. Sperans igitur ego michi quandoque debere relaxari peccata, potestate solvendi per redemptorem sancto Petro collata, D ipsius monasterii abbatis Landrici et omnium fra- trum annuo petitionibus, quas nobis præfatus mona- chus suggestit, ipsis precipientibus. Quicquid igitur in prædicta villa videor obtinere, sancto Petro, jam ex hac die perpetualiter, trado; quia in futura vita id illum michi retribuere debere indubitanter cre- do. Subscriptis autem nominibus idoneorum viro- rum, scilicet in hac traditione presentium, ipsa con- firmatur, ut a nullo successorum meorum posthac dissovatur. S. Willelmi comitis, qui hanc donatio- nem fecit. S. Rodberti, fratris ejus. S. Willelmi,

(179) In indice capit. scriptum est, *Broidlamart*:

fili Osberti. S. Corbutionis de Falesia. S. Gisleberti, A præpositi de Usmis S. Balduini de Gaci. S. Herberti de Meli Curte. »

Sopito persecutionis turbine, et restinctis iracundiæ flammis quas evomebat insatiabilis acephalorum amaritudinis zelus, rursus animus intimi amoris ad cartas scribendas accenditur, quas omiseram, tabescens seivissimæ tempestatis horrore; cupiens ceptum opus ad finem perducere quatinus, pietate divina propiciante, ab illa detestabili voce mancam immunis: *Iste homo cegit edificare, et non potuit perficere.*

Nunc ergo cartas Gesiaci cellæ, cum præ manibus habeam, libet contexere.

CAPITULUM XLII.

De manu firma quam Gisbertus abbas fecit
(29 Sept. 986.)

« (180) In Christi nomine. Gisbertus, divina propiciatione, abbas, omnisque grex Carnotensis cœnobii summi apicis apostolorum Petri et Pauli, universæ militiæ presentis seu futuræ fidelibus. Quamvis æterna lege sanctiatur nichil constare genitum, nichilque esse diu quandoque tutum; constat tamen nullo melius genere reformari posse memoriam præteritorum quam attestazione litterarum. Quocirca universorum fidelium, tam presentium quam succedentium, perpenderit industria, quoniam adierit quidam miles, Uertus nomine, nostræ devotlonis unanimem consensum suppliciter deprecans, ut sibi sueque conjugii, vocabulo Aigæ, unique hæredi eorum, in pago Vilcasino, ex abbatiâ beatæ semper virginis Mariæ, quam illius loci incolæ Avangliam dicunt, in loco qui vocatur Altera Villa, mansum unum in dominicatu, cum universis ejusdem mansi appendentiis, sub annuo reddit vel censu concederemus. Igitur petitioni ejus concordibus animis assentientes, sibi atque ipsius jam dicte uxori, uni quoque heredi eorum, ut dictum est, præfatum mansum concedimus, illa videlicet ratione servata, ut, singulis annis in solennitate sancti Remigii, solidos VI persolvant. Quod si negligentes aut rebelles de hoc censu extiterint, legitime emendent, et præ notatam terram non perdant Hæc vero cartula, ad obtinendum firmiorem, sui vigore, manibus nostris adtrectata et plurimorum nominibus habetur insignita atque corroborata. Odo comes. Walterius (181) comes. Abbas Gisbertus. Durandus decanus. Erbertus monachus. Alveus monachus. Tedbertus monachus. Johannes monachus. Benedictus monachus. Magenfredus monachus. Actum Gisiaco fundo, III kalendarum octobrium, primo annu regni Cludovici, in-

(180) Hoc instrumentum transferendum est in librum Gisberti abbatis, supra col. 241-242.

(181) Walterius I, comes Dorcassinus et Velcasinus de quo videre supra, cap. I.

(182) Ille prætermissa videtur in col. littera numeralis x, quandoquidem dies III kalend. octobr. a. I Ludovici V, quod tempus convenit cum die 29 septembr. a. Chr. 986, indiet. xiv incurrit.

(183) Hujus chartæ tempus conjicitur ex charta

dictione (183) III. Erbertus scripsit, monachus et levita. »

Hæc res gesta magnum nobis generavit detrimentum, sicut jam prælibavimus; nam, defunctis his quibus prefata carta tenendi assensum præbuerat, eorum superstites, vi et impunitæ audaciæ presumptione, per annorum multorum curricula tenere voluerunt. Quorum quedam mulier, nomine Adela, secularibus fulta præsiidiis, ictum cotidianæ excommunicationis fere per tria lustra sustinens, vix jam senio fessa et inrevocabili morte perterrita, dimisit invita, ferre timens excommunicationis vincula. De qua re XXX libræ nummorum sunt datæ duabus ejus filiabus et earum conjugibus, ut vel sic extingueretur immoderata eorum cupiditas, quæ quinquennio nobis quidem tacita fructum fundi sumere permisit. Nunc autem rediviva, ebulliens, fas et nefas equalance pensans, injuste usurpat quod reliquerat, beato Petro apostolo inspiciente et adhuc pia manu retinente vindictam.

CAPITULUM XLIII.

De consuetudine data a Walterio comite (183).
(Circa a. 1006.)

« In (184) nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Salubre atque utile et proficuum animæ nostræ judicamus, ut ex his quæ in præsentī seculo nobis a Deo collata sunt, Deo servientibus, pro salute animarum, concedamus. Quicquid enim in hoc mundo cernimus, momentaneum et transitorium et instabile omnino comprobamus. Idcirco ego Walterius (185), gratia Dei, comes, proicetum et salutem animæ meæ et conjugis meæ Adelidis filiorumque meorum, quicquid consuetudine temporali ad nos pertinere videtur de navibus Sancti Petri Jociacensis, per Sequanam transeuntibus prope nostrum castellum, quod vulgo dicitur Medanta, per deprecationem Maiuardi abbatis et ceterorum fratrum, eidem loco concessimus; ea ratione ut neque ego, neque filii mei, vel aliquis ministrorum nostrorum, per succedentia tempora, accipere aliquid debeat. Quod si aliquis contra hoc nostræ largitionis donum insurgere temptaverit, maledictionis et anathematis vinculo obligatus, perpetuæ dampnationi subjaceat; et quia cum benefactoribus partem habere noluit, cum blasphematoribus et persecutoribus Domini, et Juda traditore, Dathan quoque et Abiron, quos terra vivos absorbit, in æternum dispereat. Et ut hoc nostræ auctoritatis præceptum inconvulsū permaneat, manu nostræ illud subscriptione firmavimus, et manibus filiorum et fidelium nostrorum roborandum tradidimus. S. Walterii comitis. S. Rodulfi, filii ejus. S. Dro-

Gemeticensi monasterio ab eodem Walterio, Velcasini comite, data, anno 1006, de eodem vectigali a navigiis per Sequanam comitantibus exigendo. Vide *l'Art de vérifier les Dates*, t. II, p. 682.

(184) Ista charta ad librum Magenardi abbatis pertinet.

(185) Walterius II, Albus cognomine, Walterii I filius.

gonis, filii ejus. S. Walterii militis. S. Rorigonis. S. Hugonis. S. Sansonis. S. Uberti. S. Hugonis. S. Addonis. S. Guadsonis. »

CAPITULUM XLIV.

De ancilla data a Waleranno comite.

(Ante a. 1071.)

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Ego Gualerannus (186), Mellentis eastrî comes, notum esse volo sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus, tam presentibus quam futuris, quia quidam homo ex familia Sancti Petri Giseii ortus, qui locus cænobii Carnotensis cella esse dinoscitur: homo quidem vocatur Walterius; qui accepit sibi uxorem unam ex ancillis meis. Quod cum rescissem, utrumque et hominem et mulierem meo juri mancipari disposui. Interveniens vero cum quibusdam monachis abbate præfati cænobii, nomine Landrico, pro amore Dei omnipotentis, qui omnia necessaria sua gratuita bonitate administrat suis fidelibus; cum consensu duleissimæ meæ conjugis et sobolum fideliumque meorum, ipsam diuini mancipationem, et mulierem quæ mei juris erat, simul cum viro suo, sancto Petro concessi, ut, ab hoc die in antea, jure perpetuo possideat tam ipsos quam quos qui ex his procreandi sunt. Si quis autem heredum meorum huic largitionis meæ portiunculæ contraire voluerit, sanctus Petrus ei obuius portam claudat Paradisi, et, nisi resipuerit, gehennalibus claustris puniendum tradat. Ut autem hæc cartula sit firmior, signo astipulationis meæ, ante æcclesiæ sancti Nigasi, eam signavi, et filiis fidelibusque meis corroborandam tradidi. S. Gualeranni comitis. S. Hugonis primogeniti. S. conjugis Adelidis. S. Gualeranni filii. S. Fulcoisi filii. S. Teduini vicecomitis. S. Heluisi clerici. S. Drogonis de Coflante. S. Ansoldi Parisii. S. Hilduini, filii Hermeri. S. Wilhelmi Calvi. S. Guarnerii præpositi. S. Odonis de Porta. S. Bernardi Alba Sella. S. Guarini clerici. Vitalis. Johannis. »

CAPITULUM VLV.

De prava consuetudine usurpata a vicecomite Hilduino.

(Ante a. 1080.)

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Hilduinus vicecomes, auditor quidem dicentis, quia gaudium est angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, notum esse volo tam præsentibus quam futuris sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus, quoniam pascua terræ meæ, more antiquo jureque perpetuo, omnibus bestiis terræ Sancti Petri Jociacensis cellæ, tam in bosco quam extra boscum, reddo, ut, absque ulla contradictione, deinceps habeant et pascant æstn ac hinc; pro salute scilicet animæ meæ et pro remedio animæ patris mei Hugonis, qui, absente justiciâ, hanc pravam consuetudinem intulit, ut et herbam vetaret quam Deus de terra jussit omnibus bestiis producere, atque pro pastu

(186) Gualerannus sive Walerannus II, Mellentis caotri comes, obiit vel. a. 1069 vel sequente.

A ipsius herbæ precem aratrum sive boum quasi per consuetudinem extorquere ab hominibus non timeret. Pro hac, inquam, consuetudine mala quam ipse post eum usque nunc usurpavi, graviter me peccasse confiteor; atque, Hugone fratre meo annuente, sicut proposui, pro animabus nostris, coram omnibus, relinquo. Hanc autem cartam manu propria cum crucis signo corroboro, nomenque meum et nomina fidelium nostrorum subscribere jubeo. Si quis autem malesanus aliquando hanc rem contraire voluerit, nisi cito resipuerit, cum Dathan et Abiron vivus absorbeatur humo; cum Herode innocentum occisore, atque Juda, Domini traditore, tradatur ignibus gehennæ. S. Hilduini vicecomitis, qui hanc consuetudinem dimisit. S. Hugonis, fratris ejus. Nomina testium: Gualerannus, monachus et præpositus, qui pro hac re XXX nummorum solidos vicecomiti dedit; Paulus monachus, qui hanc cartam scripsit; Roseelinus, Odo de Roseto, Aimardus, filius Guntardi; Adam de Buseheledo; Walterius, filius Hugonis de Aineurte; Willelmus, nepos ejus; Willelmus Plicans Montem, Hugo Brustans Salicem, Hubertus de Roseto, Hurso mercator; Tuoldus, filius ejus, Hubertus Donzellus, Gauslinus Normannus, Gambardus, Garnerius Bultio. »

CAPITULUM XLVI.

De fera quam usurpaverat Droco comes.

(Ante a. 1036.)

« Veritas, quæ est Dei filius, qui dixit: *Ego sum veritas*, ortatur et docet aliena non rapere et propria largiri. Quapropter ego Droco (187), comes Ambianensium, ob amorem filii Dei et salutem animæ meæ, consuetudinem quam calunniabar me habere in fera Sancti Petri Gisiacensis, quæ est kalendas julii; et brennaticum quod injuste accipiebam in Calderiaco et sancto Cirico et Droconis curte, ex toto dimitto; et ut hæc remissio firma in perpetuum maneat, manu propria has litteras corroboravi cum uxore et filiis et fidelibus meis. S. Droconis comitis. S. Ehtde comitissæ. S. Fulconis, fratris comitis. S. Rodulfi, filii comitis. S. Gualterii, alterius filii. S. Sansonis. S. Hugonis Brustans Salicem. S. Arnulfi præpositi. S. Agardi Fortini. S. Gualterii de Gronniaco. S. Rodberti de Viri. S. Othmundi S. Guidonis, filii Sansgualonis. S. Ivonis Guespæ. S. Gualterii Franci. S. Huberti de Roseto. S. Ursonis archidiaconi. S. Hugonis Baseodelis. »

CAPITULUM XLVII.

De Rainberto et Frodburga, ab Odone comite datis.

(Ante a. 1061.)

« In Dei nomine. Ego Odo, Manasse filius, notum facere volo præsenti populo et futuro, cum Hugone, fratre meo, annuente, me dedissem Carnotensi monasterio sancti Petri ac Josiacensi cellæ prædicti monasterii, ex nostra familia servum, nomine Rainbertum et ancillam, vocabulo Frodburgam, fratrem videlicet ac sororem, cum filiis ac filiabus eorum,

(187) Droco, comes Ambianensium, veneno necatus in Bithynia, exeunte. 1035.

pro salute patris nostri animæ et matris nostræ. Huic ergo dono si quis contrarius esse voluerit, infernalibus involvatur flammis, cum Juda traditore Domini; et ab eo anathematizatus, cui a domino Jhesu Christo collata est potestas ligandi et solvendi, extra Paradisi portas maneat, a diabolo omni tempore cruciatus. Precor igitur omnes qui hanc scripturam legerint, ut Dei pietatem pro patre nostro Manasse et pro matre nostra Constantia et pro nobismet ipsis exorare studeant, quatenus, post mundi hujus cursum, per beatum Petrum apostolum, cui supradictum contulimus donum, dominus Christus æternæ vitæ nobis aperiat aditum. S. Odonis comitis. S. Hugonis, fratris ejus. Corroborata est hæc cartula V idus augusti, Meleduno castro, in palacio Henrici regis, manibus duorum fratrum prædictorum et aliorum quamplurimorum hominum; de quibus paucos eligentes, eorum nomina subscripsimus in testimonium duarum partium: Oidelardus; Hugo, filius Richardi de Bistisiaco; Ilugo, filius Liperici; Rodbertus Budicus, Fulcuinus; Albertus, monachus et præpositus; Balduinus archicapellanus; Richardus et Guiscelinus, capellani; Ulgerius major, Johannes cubicularius. Droco, archidiaconus Vilcasini, hanc dictavit cartulam. Quam si quis contraire voluerit, conatus ejus inefficax remaneat, et regi Cauri persolvat libras. »

CAPITULUM XLVIII.

De consuetudine dimissa ab Hugone vicecomite.

(Ante a. 1034).

« In (188) Christi nomine. Ego Arnulfus, abbas humilis Sancti Petri Carnotensis, notum esse volo omnibus, tam presentibus quam futuris, de Hugone vicomite Vilcasini. Vendicaverat enim sibi violenter idem vicecomes vicariam quandam, in terra Sancti Petri Gisiacensi, in maisnilibus qui vocitantur Droun Curtis et Sanctus Ciricus et Calderiacus, pertinentes ad Fontidini potestatem. Quia gurgipivit eam, videntibus plurimis consoladibus suis, quorum nomina subscripsimus, cum voluntate et jussu senioris sui comitis Droconis, de cujus beneficio se eam fatebatur tenere; in primis, præfatus comes Droco, cum supra dicto vicecomite Hugone, gurgiverunt eam super altare Sancti Petri Gisiacensi. Et hujus rei sunt testes audientes et videntes: Gualerannus frater ipsius vicecomitis; Richardus de Nielfa, consanguineus ejus; Sanson, vicecomes de Medanta; Gualterius, filius Odonis de Longa Essa; Odo Morellus, Rodbertus Friscus, Grurengarus, Gualterius statualis (189); Addo, Guaszo, Ivo Guespa, Guillelmus, Guido Jerusalem; Gualerannus et Richardus, frater ejus; Arnulfus præpositus, Fulcuinus Claudus, Hugo de Aincurte, Hildebertus de Grunniaco, Mascelinus de Gresiacio: hi sunt Medantenses. De Melento: Teduinus vicecomes; Amelius, frater ejus; Guarnerius præpositus, Illevius clericus, Hildega-

(188) Hæc etiam inter chartas Arnulfi abbatis reponenda est.

(189) Snperscriptum est in cod. A, vel statuerus.

rius Bodinus, Willelmus Eloquentes, Odo, Bernardus, Illevius laicus, Fulco decanus, Ernaldus, Gualterius, filius Bebonis, et Achardus, frater ejus; Rodolphus Delicatus, Ivo de Arcura, Hubertus de Insula. Hubertus Dunensis, Rainardus juvenis. De nostris: Hildulfus, Rainboldus, Stephanus, Gualonius. »

CAPITULUM XLIX.

De telonco Andeliaci dato a Malgerio archiepiscopo.
(Ante a. 1056).

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Oportunum valde est et omnino necessarium cuique fidelium Deum timentium et portionem habere cupientium in regione vivorum, ut de rebus, quas teniporaliter possidet, Deum et sanctos ejus atque eorum loca honorare, ditare atque sublimare studeat; quatinus pro temporalibus æterna adquirat, pro terrenis cælestia obtineat. Ab exordio igitur nascentis ecclesiæ fuerunt viri religiosi, Deum timentes et vera bona promereri desiderantes, qui ecclesiam Dei de suis possessionibus honoraverunt et exaltaverunt: unde a Christo dignam receperunt mercedem. Quod quidem cogitans et vigili mente sepe tractans, ego videlicet Malgerius (199), gratia Dei, sanctæ Mariæ Rotomagensis ecclesiæ archiepiscopus, pro divino amore et remedio animæ meæ et redemptione animarum parentum meorum, census telonei, quod apud Andeliacum a ministris meis accipitur, Sancto Petro Carnotensis cænobii, et monachis ibidem famulantibus, perpetualiter perdonavi, ut nullum teloneum in posterum persolvant de rebus Sancti Petri, per flumen Sequanæ Rotomagum adductis. Hoc quoque perdonavi, interventu videlicet Landrici, prædicti cænobii abbatis. Si quis autem ecclesiæ rerum invasor hanc donationem voluerit delere, destruat illum Deus, ita ut non habeat partem in regno Christi et Dei. Quatinus autem hujus donationis auctoritas firma permaneat, manu propria eam cum signo crucis firmavi, et fidelibus meis, quorum nomina hic scripta habentur, firmare mecum præcepi. S. Malgerii archiepiscopi. S. Osberni decani. S. Hugonis archidiaconi. S. Fulberti cancellarii. S. Radbodi canonici. S. Rodberti levitæ. S. Gisleberti levitæ. S. Gerardi, pincernarum magistri comitis Willelmi (191). S. Heriberti laici. S. Stephani laici. S. Alberti, monachi et præpositi Gisiacensis. S. Rainerii, monachi et editui. S. Mainardi, monachi et bajuli Landrici abbatis. S. Gausfridi laici. S. Haimericii laici. S. Roscelini Rotomagensis. S. Oduini majoris. »

CAPITULUM L.

De eodem telonco iterum dato a Maurilio archiepiscopo.

(Ante a. 1068.)

« Ego Maurilius (192), Dei gratia, Rotomagensium archiepiscopus, pro elemosina domni mei Willelmi, comitis Normannorum, et pro salute animæ meæ

(190) Obiit Malgerius archiepiscopus circa a. 1055

(191) Conquestoris.

(192) Obiit Maurilius archiepiscopus a 1067.

et antecessorum seu successorum meorum, condono A
cænobio æcclesiæ Carnotensis, quod in suburbanis
ejusdem civitatis situm est, in honore beati Petri,
apostolorum principis, teloneum vini proprii, quod
antehac accipi solebat in loco juris nostri, cujus
caput est Andeleium, ut amodo ministri prædicti
cænobii securi eant per prædictum locum, absque
ulla exactione alicujus telonei, amodo et usque in
sempiternum. Actum Rotomagi, pridie idus octo-
bris, in præsentia domni Maurilii archiepiscopi,
astantibus et faventibus canonicis, Benedicto archi-
diacono, Stigando cantore, Godberto canonico, Lan-
drico canonico, Walchelino canonico, Willelmo,
monachis etram, Waleramo præposito Gisiaci, Te-
duino fratre ejus; laicis, Gelduino majore, Deodato,
Guisberto. »

CAPITULUM LI.

De pascuis quæ vetabat Teduinus vicecomes.

(Ante a. 1070.)

« In Dei nomine. Ego Teduinus, vicecomes castri
Mellentis, volo notum fieri omnibus tam præsentibus
quam futuris, quoniam consuetudinem illam,
quam actenus injuste in terra mea tenui, scilicet
vetuendi pascua bestiis Sancti Petri Gisiacensis,
quam injuste tenebam, cum meo filio Gualteri,
prænomine autem. noncupato Pagano, astantibus
plurimis, ante altare ejusdem Sancti Petri Gesia-
censi dimisi; ac postmodum deprecatus sum mo-
nachos loci ipsius, ut Carnotum pergerent abbatique
monasterii Sancti Petri, videlicet Landrico, et
omnibus fratribus dicerent, quatenus mihi absolu-
tionem, de eo quod per tam longum temporis spa-
cium ipsam consuetudinem injuste tenueram, da-
rent, Quod libenti animo adimplerunt. Si quis
vero hanc consuetudinem iterare voluerit, anathe-
matizatus atque convictus testibus in perditionem
eat, cum Anna et Caypha. Ut autem hæc cartula in-
violabilis consistat, ante ipsum altare, mea manu
et manu filii mei supranominati, firmavi, coram
subscriptis testibus: Johannes præpositus, Adelel-
mus de Feluix, Odo de Monte Morentii; Teduinus,
filius Viviani; Walterius de Aneis, Rainaldus sene-
scalcus. Ex nostris: Gausfridus Bicotus, Oduinus
major; Odo et Bernardus, fratres; Brunellus;
Stephanus, filius Aitrudis; Huboldus, Gislebertus,
Bernerus, Gausbertus pistor, Herbertus pistor, Her-
belinus de Rupe, Guarnerius, Constantius; Rosce-
linus, prænomine Equulus; Teduinus, filius Rod-
berti; Ernulfus, filius Oduini. »

CAPITULUM LII.

De teloneo Vernonis castri.

(Ante a. 1061.)

« In Dei nomine. Notum esse volumus omnibus
Christicollis, tam præsentibus quam futuris, ego
Hugo monachus, cum filio meo Willelmo adhuc
puerulo, quia, pro remedio animarum nostrarum

seu parentum nostrorum, consuetudinem telonei,
quod apud Vernonem castrum nostrum nunc usque
est acceptus, Sancto Petro cænobii Carnotensis at-
que Josiaci cellæ, monachisque illic Deo famulanti-
bus, perpetualiter concedimus, ut nullum in poste-
rum persolvant teloneum de rebus Sancti Petri, per
flumen Sequanæ, sive per terram, Rotomagum ad-
ductis vel inde reductis. Hoc quidem per prædica-
tionem Landrici præfati cænobii abbatis concessi-
mus, a quo proinde et orationes loci ac unum
equum optimum recepinus. Si quis autem ecclesiæ
rerum invasor contra hanc largitionem nostram in-
surgere temptaverit, insolubili maledictionis nexu
ligatus, cum zabulo tradatur perpetuis pœnis. Hanc
autem cartulam manibus nostris cum signis corro-
boravimus, aliisque, quorum nomina subscripta ha-
bentur, corroborandam dedimus. S. Hugonis mona-
chi. S. Willelmi, filii ejus. S. Richardi vicecomitis.
S. Rogerii. S. Schroe. S. Willelmi. S. Raherri.
S. Willelmi præpositi. S. Godefridi. S. Osmundi.
S. Girelmi. S. Letardi capellani. Hi testes sunt ex
parte Hugonis, hujus rei largitoris. Ex parte abba-
tis: Albertus, monachus et præpositus; Mainardus
monachus et bajulus; Gausfridus Bigotus; Bernar-
dus, filius Vulmari; Hubelinus, Guido clericus.
Actum est hoc in Vernone castro, die festivitatis
sancti Clementis martyris, regnante impavido rege
Hainrico, et Willelmo illustri comite tenente Nor-
manniæ monarchiam.

CAPITULUM LIII.

De servo et ancilla data a Gamene.

(Ante a. 1071.)

« In Christi nomine. Ego Gameno notum esse
volo tam præsentibus quam futuris, conventionem
quam erga monachos Sancti Petri Gisiaci feci, sub
quorum prævidentia tunc locus ipse habebatur,
scilicet de quodam meo servo, nomine Reinerio,
suaque conjuge et filii ejus. Interpellaverunt enim
me præfati monachi de supradicto servo, ut trade-
rem illum Sancto Petro. Quod ego libenter annui
petitioni eorum. Tradidi ergo eum Sancto Petro,
cum uxore et filii, tali tenore, ut tam ipse quam
omnis successio ejus perpetualiter permaneat in
servitio loci ipsius. Et, ut hæc conventio firma per-
maneant, has litteras in membrana fieri jussi, ma-
nuque propria eas firmavi, et signum sanctæ (193)
imponi, cum uxore et filiis meis; seniori quoque
meo, nomine Waleranno (194), eas obtulit corrobora-
das. Quas si quis parentum meorum sive succes-
sorum meorum contradixerit, vel conventionem
destruere temptaverit, jaculo eternæ maledictionis,
cum Juda proditore, subjaceat. Subscripsimus etiam
testes audientes et videntes. Hilduardus. Ricuardus.
Milo. Guinemundus. Johannes. Alhaldus. Guarne-
rius. »

(193) Omissum *crucis*

(194) Is est comes Mellentis castri, Walerannus II, de quo supra, cap. XLIV.

CAPITULUM LIV.

De Letaldo et uxore et fratre, datis a Hugone.

(Ante a. 1061.)

«Quicumque fidelis vel christianus hominem sibi modo servitutis subjugatum pro Dei omnipotentis amore liberum dimiserit, sciat sibi a pio Domino reddi mercedem tempore perpetuam. Ipsa enim veritas, quæ Christus est, suos fideles ad bene agendum instruit, in evangelio dicens : *Dimitte, et dimittentur tibi : dabo et dabitur vobis*. Idcirco ergo, in Dei nomine, Hugo cum filio meo Hugone et filia Beatrice, hunc mei juris collibertum Letaldum, cum uxore sua Amalberga et fratre Rannullo, cum filiis et filiabus qui ex eis nati fuerint, cedo ad locum Sancti Petri Carnotensis cœnobii, quatinus liberi in servitio ejusdem loci remaneant. Si quis autem hujusce donationis esse voluerit (195), fisco regis coactus libram auri persolvere cogatur. Et ut hæc (196) donationis meæ inconversa maneat, mea manu firmavi et manibus fidelium meorum corroborandam tradidi. S. Hugonis Brustans Salicem, qui hanc donationem fecit. S. Hugonis, filii ejus. S. Beatricis, filię ejus. S. Radulfi Mali Vicini. S. Amalrici. S. Hescelini. S. Hugonis de Arculo. S. Rodberti, filii Landrici. S. Gausfridi. S. Huberti de Roseto. S. Ansfridi Gabardi. S. Constantii. S. Benedicti. S. Widonis. S. Tedaldi sacerdotis. Actum est hoc publice Gesiaco, regnante serenissimo rege Hainrico.»

CAPITULUM LV.

De consuetudine remissa a Hugone vicecomite.

(Ante a. 1061.)

«Ego Hilduinus, Hugonis vicecomitis filius, præsentibus et futuris notum facio, me deseruisse, calumniam quam injuste inferebam terræ Sancti Petri Jociacensi, quam eidem Sancto Petro avus meus Hilduinus vicecomes contulit, sicut ipse eam possidebat; hoc est scilicet omnes consuetudines quas in ea habebat, videlicet collocationem et pastum caninum, et insuper omnia quæ pertinent ad vicecomitatum. Cujus terræ nomen Calciacus nominatur, et alterius terræ Berneacus. Cujus consuetudinum calumniam quam injuste faciebam, me dereliquisse fateor. Quarum rerum donum et guerpum super altare sancti Petri posui, simulque mecum frater meus Hugo De qua calumnia me peccasse graviter confiteor. Hoc igitur scriptum qui dampnare voluerit, in inferno, cum Juda traditore Domini, cruciationem sustineat. Hujus rei auditores et testes sunt isti quorum hic nomina notantur. Droco archidiaconus; Hilduinus, qui hanc calumniam dimisit; Hugo, Tedulnus, Walterius statuerius, Odo Rufinus, Hugo Brustans Salicem, Willclmus de Bacello Monte; Odo, filius Aluzonis; Berardus, Normannus de Guadonis Curte, Johannes præpositus, Raimerus, Nicholam de Jutogilo, Warnerius de Medanta, Hugo de Fagetusto, Johannes cubicularius, Hulgerius,

(195) Sic, codd.

(196) Sic, codd.

A major, Gamelinus major, Hoduinus major; Odo, filius Constantii; Rainaldus Cossardus, Albericus bovulcus, Hilduinus Tirellus, Radulfus de Bello Monte (197), Bernerius. Germundus, Guiardus, filius Roscellini. Sienfredus scripsit, regnante Henrico rege.»

CAPITULUM LVI.

De teloneo Rupia, quod Guido et Richardus dederunt.

(Ante a. 1080.)

«In Christi nomine. Notum esse volo iam presentis quam futuri evi omnibus Christicolis, ego scilicet Guido de Rupe, una cum consensu Richardi fratris mei, quoniam, pro amore Creatoris nostri ac salute animarum nostrarum, nec non et pro requie animarum parentum nostrorum qui de hoc labenti seculo transierunt, et eorum qui propagatione nostra in carne sunt futuri. Sancto Petro Carnotensis cœnobii et fratribus Christo inibi militantibus, quibus jure debito subministrat obediendo Gesiaci cella; ipsis, inquam, libens concedo exactionem telonei, per omnia succedentia tempora, de navibus Sancti Petri quæ sub munitione nostræ Rupis per Sequanam Rotomagum transeunt et inde redeunt. Hanc autem cartam, tam ego quam frater meus, manibus nostris publice firmavimus, impreantes Dathan et Abiron perditionem atque Jude traditoris penas omnibus illis qui contradicere voluerint huic largitionis nostræ dono.»

CAPITULUM LVII.

De consuetudinibus datis a Hugone Pirario.

(Ante a. 1080.)

C «In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Patris videlicet et Filii et Spiritus Sancti. Ego Hugo, qui cognominor Pirarius, et uxor mea, Ledgardis nomine, et filius noster Fulcoisus, audientes vocem Pauli apostoli dicentis : *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes*; ejus vocis sententiam implere cupientes, omnes consuetudines quas antecessores mei habuerunt, et ego actenus habui, contra jus et legem divinam, in Droconis eurtē, scilicet in terra Sancti Petri Gesiacensis, amodo dimitto, pro honore Dei et sancto Petro, apostolorum principe; ut ipse animam meam et uxoris et filii mei introducere dignetur in regnum eorum, Ihesu Christo anquente, qui vivit et regnat in secula seculorum. S. Hugonis Pirarii. S. Ledgardis uxoris. S. Fulcoisi filii. Ex parte quorum fuerunt hii : Albertus presbiter, Johannes eques; Gualterius, prænomine Gosclmus; Bernardus, filius Ernulti; Gauslinus de Alba Via; Ernulfus, filius Ermentredi Croculi. Ex nostra parte : Hugo, vicecomes de Domicilio; Hugo de Aiga Curte; Guidardus, filius Roscellini; Radulfus de Herii Villa, Ulgerius major; Anscherius, filius ejus; Girelmus, nepos ejus; Odo major; Bernardus, frater ejus; Elvisus miles; Teduinus et Bernardus, fratres; Brunellus et Morellus, fratres; Guarnerius, filius Germundi; Guarnerius,

(197) B : de Mollo Monte.

filii Hilduini de Ablani Monte; Bernardus de Prato; A
Hnboldus, filius Martini; Gausbertus major; Bol-
dardus, filius Rainardi. Paulus scripsit monachus.»

CAPITULUM LVIII.

De Aigæ Curte data a Geretrude.

(Anno 1062.)

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris
et Filii et Spiritus Sancti. Cum cunctos maneat sors
inreparabilis horæ, præcavendum est unicuique no-
strum, ne teneat levum iter, tendentem ad pœnas
infernæ; set summopere custodiat justitiæ semitam,
ducentem ad amœnas æternæ vitæ sedes, quam
quidem custodire quisque poterit, si mandatis Do-
mini inianter obœdire voluerit. Dominicum quoque
præceptum est, ut sua quisque, pro Dei amore, lar-
giatur: ait enim: *Date et dabitur vobis*; et, *quicum-*
que dederit calicem aquæ frigidæ tantum in nomine
meo, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.
His et aliis Dei omnipotentis dictis, ego peccatrix
Geretrudis nomine, secundum seculi dignitatem non
infimis parentibus orta, libentissime, in quantum
prævalet mea pusillanimitas, obedire studens, alo-
dum quendam, quem jure, videor, possideo in Aiga
Curte, Deo omnipotenti et Sancto Petro Gesiaci,
cellæ scilicet cœnobii Carnotensis, post mortem
meam, hereditario jure possidendum, annuo; qua-
tinus idem, cui a Domino est dictum: *Quæcumque*
ligaveris super terram, erunt ligata et in celo; et,
quæcumque solveris super terram, erunt soluta et in
celo; vincula videlicet peccatorum meorum meique
conjugis, nomine Hilduini, filii Hermari, et paren-
tum meorum, solvat, ne iudex equissimus, in ultimo
examine, cum reprobis ad infernales pœnas mittat:
set illam nobis mellifluam vocem inferat, qua de-
mulcebit justis inquiens: *Venite, benedicti Patris*
mei, possidete regnum quod paratum est vobis a origine
mundi. Concedo, inquam, ipsius alodi terram cul-
tam et incultam, irriguam et aridam, prata et sil-
vam, ingressus ejus et exitus, atque æcclesiæ partes
duas quæ sunt mei juris. Quandiu autem vivens
tenere voluero, de supradicto alodo duos hospites
tantum investitura Sancto Petro, unum scilicet pro-
pria voluntate, alterum præfati conjugis mei peti-
tione. Hanc autem cartulam manibus nominibusque
propriis corroborare volumus, et nominibus aliorum
corroborari dignum duximus, ut, si forte aliquando
(quod absit!) attaminare voluerit inscriptam no-
stram hanc dationem quam fecimus, anathematis
jugulo feriat et ante iudices digna lege acriter
castigatus, tres auri libras solvat et ejus nisus mi-
nime valeat. Actum est hoc secundo anno regni
Philippi regis adhuc pueruli, gubernante abbate
Landrico locum nostrum. Paulus monachus scrip-
psit. »

Hæc autem matrona Geretrudis antequam secu-
lum moriendo relinqueret, sancto Petro et nobis
prædictum alodum reliquit; et per plura tempora
possedimus, non solum ea vivente, set etiam post-
quam mortua fuit et sepulta ante fores atrii Gesiaci

æcclesiæ. Deinde, insigante diabolo, quædam ne-
ptis ejus, nomine Hildeburgis, uxor scilicet Rodberti
militis de castro Ebroico, vi et seculari potentia in-
vasit omnia quæ sancto Petro matertera ejus, pro
sua contulerat anima, et Dominum et apostolum
ejus Petrum, tam ipsa quam prædictus vir ejus,
exhereditaverunt, et mundanos homines heredes
facere maluerunt. De quorum facinore nos interim
tacentes, Deo, equissimo iudici, examinandum lin-
quimus.

CAPITULUM LIX.

De redditione Geneth Villæ.

(Anno 1066.)

« In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.
Adela uxor quondam Huberti militis de Medanta
castro, tam præsentibus sanctæ Dei æcclesiæ fideli-
bus quam futuris, notum esse volo, quoniam pater
viri mei superius memorati, Gisberti abbatis mona-
chorumque sanctorum apostolorum Petri et Pauli
cœnobii Carnotensis præsentiam humiliter adiit,
petens obnixè ut sibi et conjugi propriæ unique
eorum heredi, in manu firma censualiter concede-
rent terram scilicet Geneth Villæ, quæ est in Vilca-
sini territorio; quæ tertia etiam pars villæ videba-
tur esse, ejus antiquum vocabulum, quia præsen-
tibus est perincognitum, futuris scribendum minime
perpendimus esse profuturum. Hanc denique terram
dum vixerunt, jure heredes, visi sunt non injuste
possidere. Cui autem post eos usurpando tenuerunt,
cum animæ suæ detrimento, sine dubio, exinde pa-
radisum perdidit. De quorum numero ipsa pec-
catrix, peccata peccatis adiciens, sub anathematis
vinculo, per XX et amplius annos post viri mei mor-
tem, contra fas non timui michi retinere. Verum,
quia jam anus in hujus vitæ metis pedem impono, a
malo principio eum salubri consilio retrahere cupio.
Quo aditu id valeam facere, ipsa communis ratio
pandit videlicet ut hujus immanissimi facinoris
postulem veniam, quæ male tenui dimittens. Unde
nunc ipsam manum firmam primum reddo, ante
domnum nostrum comitem Radulfum ejusque fi-
lium, nomine Walterium, terram vero retinens bre-
vissimæ vitæ meæ necessariam. Postquam ergo
defuncta fuero, nulla refragante, habeant monachi
Sancti Petri ipsam terram perpetuo possidendam.
Huic quoque redditioni præbuerunt assensum An-
scherius gener meus et filia ejus, quarum nomina
sunt hæc: Hlavis, Mahildis, Avicia, Adela, Helvisa
quoque, jam conjugata cum viro suo statuali. Quia
vero in locum unum eas colligere nequivimus, et
loca singula in quibus assenserunt et singulorum
locorum separatim huic cartulæ inserere curavimus.
Itaque ante comitem Radulfum filiumque ejus Wal-
terium fuerunt hi: Gausfredus de Gummeth, Simon
de Monte Forti; Mainierius, frater ejus; Radulfus
Malus Vicinus; Rodbertus, filius ejus; Arraldus,
Sansgualo, Waszo, Urso de Fontanis, Albericus de
Blara ecclesia, Gualterius de Montiacio, Guidardus
de Stampis, Hubertus de Maisi, Rodolphus, Germun-

dus, Odo, filius Cuschæ; Odo, frater Frohardi; A Erius, Rogerius Normannus, Ulgerius major. Odo maior; Bernardus et Arnulfus, fratres; Gausbertus major; Gualterius et Itinerius fratres. Hubertus, Joannes, Letaldus, Olfardus de Alto monte; Hilduinus et Guarnerius, filius ejus; Roscelinus equulus, Rainardus; Odo filius Ogis. In villa quæ dicitur Ri annuit Anscherius gener Adèle, cum filia sua nomine Advisa. Hujus rei testes sunt: Gislebertus; Eustachius, filius Hugonis ex Ansellis Villa; Rodulfus; Girardus, filius Hugonis de Dorlech; Adelelmus, filius Alfridi. Gerardus de Allecto. In Navio annuerunt Mahildis et Avicia, sorores, filie Anscherii. Hujus rei testes sunt: Gislebertus; Anscherius, filius Guantelmi; Guenelannus, filius Gisleberti de Portibus, Rogerius, filius Alfridi; Girardus, filius Hugoni de Dorlech. Hugo statualis in Medanta castro annuit, cum conjuge sua Helvisa. Teste sunt: Sansgalo; Odo, frater Frohardi; Almaricus Sine Pilo, Tedbaldus de Episcopi Monte, Gausfridus Cocardus, Gadelo; Teduinus et Johannes, fratres; Ascelinus, Ebrardus, Odo major, Ulgerius major, Gausbertus major; Rodbertus de Botonis Curtæ, Mauricius, Bernardus, Rogerius pistor, Herbertus, Tedbaldus, Hilduinus, Brunellus, Garnerius, Hilduinus Tirellus, Huboldus, Fulchardus. Hanc autem cartam manu propria firmavi, manibus comitum Radulfi et filii ejus Walterii corroborando tradidi, necnon et obtinatum eorum. Huic vero operi si quis heredum meorum contradicere voluerit, cum Juda traditore pereat in inferno sine fine. Actum hoc VI anno Philippi regis, indictione VII (1093). Paulus monachus perscripsit, et Gualerannus monachus pro hoc ipso XXX libras nummorum dedit, præter minima exenia.

CAPITULUM LX.

De consuetudine vineæ Guarini clerici et Gualterii Franci.

(Ante a. 1070.)

« Notum sit omnibus sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus, tam præsentibus quam futuris, quoniam ego Walterius, prænomine Paganns, Teduini filius, et vicecomes castri Mellensis, pro adipiscendis æternæ patriæ præmiis, de his quæ in seculo præsentem tenere videor, una cum conjuge mea, nomine Rainsuinde, pro anima patris mei et matris meæ, sancto Petro, Gesiacensis videlicet cœnobii Carnotensis cellæ, consuetudinem quam michi elamo in vineam Warini clerici remitto. Dono etiam consuetudinem vineæ Walterii Franci, quam dederat ipse sancto Petro; ut nullus heredum meorum deinceps audeat quicquam consuetudinis in his vineis repetere. Sunt autem hæ vineæ in territorio Masiaci, villæ meæ. Posui denique, per deprecationem Gualeranni monachi, metas petrinæ quæ dividant sancti Petri terram ac meam, ne amplius sit iurgium inter me et monachos sancti Petri, seu servos meos et servos eorum. Ut autem hæ carta firmior permaneat, post

A roborationem propriæ manus manuumque testium subscriptorum, pœnam excommunicationis subscribere mandavi; ut quisquis huic cartulæ contraire voluerit, cum Juda traditore, cum Dathan et Abiron, quos vivos terra obsorbuit; cum Herodæ, innocentium occisore, et cum Nerone, Petri et Pauli interlectore, in inferno pereat. Paganus vicecomes, Rainsuindis, uxor ejus. Joscelinus de Botigniac. Hugo Comedens Rusticum. Odo de Vernugilo. Ebrardus, filius Ernaldi. Joscelinus parvulus. Fulco præpositus. Teduinus, filius Otoldi. Fulcolinus de Nielfa. Herbertus vicarius. Guibertus de Maisi. Ansoldus. Rodulfus et Odo, fratres. Teduinus Vivanda. Ex parte Gualeranni monachi: Ulgerius major, Odo major; Bernardus, frater ejus; Oduinus; Arnulfus, filius ejus; Rainaldus Cossardus, Herbertus Illuns; Germundus et Bernerius, fratres; Hilduinus et Amalricus, fratres; Hilduinus Tirellus, Odo de Alto Munte; Guarnerius, filius Germundi; Teduinus, filius Rodberti; Brunellus et Morellus, fratres; Sansgalo, Otoldus, Hubaldus. »

CAPITULUM LXI.

De quarta parte Guarini.

(Ante a. 1070.)

« Veritas, quæ Christus est, suis sequacibus jubet aliena non rapere et sua largiri. Idecirco, pro Redemptoris amore, ego Hugo, Brustans Salicem prænomine, quandam terram juris mei, pro remedio animæ meæ uxorisque meæ et filii mei, Sancto Petro, Gesiacensis videlicet cellæ cœnobii Carnotensis, concedo, quantum scilicet partem ecclesiæ et villæ, quæ vocatur Guairiacus, quartamque partem silvæ et molendini atque pratorum, excepto viridiario et culturis. Ut autem hæ cartula firma maneat, manu mea et manu senioris mei comitis Walterii, in cujus comitatu est, manibusque fidelium meorum, corroboravi. Si quis autem contra hanc donationem aliquid templaverit agere, in inferno inferiori mittatur, ubi ignis, qui nonquam extinguitur, eum ardeat; et vermis, qui nonquam moritur, carnes ejus conrodât. Adens etiam huic dono, sancto Petro concedo quandam collibertam, nomine Ingelburgim, filiam scilicet Guasterii Capeæ. Atque ex ambabus rebus donum super altare sancti Petri publice posui. Cujus rei testes sunt hi: Hugo, filius meus; Beatrix, filia mea; Adelelmus, Frodmundus, Odo Donzellus, Ansfridus Imbardus, Huboldus major, Hubelinus, Bernardus, Hugolinus. Ex parte monachorum: Gausfridus Bigotus; Arnul, frater ejus; Oduinus, Rannulfus presbyter, Rainaldus Cossardus, Adventus, Gausbertus, Fulchardus, Rodbertus de Gizecio et Arnulfus, filius ejus.

Hic vir ex superioribus castri Medante extitit, secundum seculi dignitatem; prædia et divitias terrenas pro Dei amore relinquens, comam capitis et barbam, in hoc cœnobio sub abbate Landrico, totundit, et, habitum monachilem suscipiens, de seculo nequam nudus totum se contulit bonis

(1093) Indictio VII convenit cum a 1069, non autem cum a. 1066. *Art. de vér. les dat.*

operibus informari. Qui, summum obœdientiæ et humilitatis apicem conscendens, a præfato abbate provisor et custos Gesiaci loci constituitur. Quem cum sine dolo et ambitione regeret feliciter, quantæ simplicitatis et castæ astutiæ extiterit prudens lector conicere in solo sermone potest (199). Nam cum, quadam vice, cum abbate in villa quæ vocatur Fontinidus comedisset, et ad monasterium festinus redisset, a fratribus inquisitus, utrum eo die comedisset an non; in se reversus paulum herere cepit animo et cogitare, intra se dicens: Si dixerò comedi, forsitan jejuni prævaricator esse reprehendar; atque si veritatem denego, mendacii nevo correptus abibo. Tunc, fratribus interrogantibus, respondisse fertur: « Si domnus abbas comedit, et nos; set si domnus abbas non comedit, nec nos. » Postquam vero de presenti seculo decessit, filius ejus, equivocis nominibus, functus sub balteo militari, bonis moribus a patre non discrepans, in prædicta villa, scilicet in Guairiaco, sancto Petro, simili modo ut pater ejus, aliam quartam partem villæ concessit, donumque super altare posuit coram testibus, ex eadem parte investituram modo unum hospitem relinquens; atque, post hujus vitæ cursum, tota pars integra existat; quatinus heredes ejus, ex tunc in antea, medietatem villæ possideant, et sanctus Petrus, pro ingressu cœlestis patriæ, tantundem habeat.

CAPITULUM LXII.

De Gibuino et Gualando, et uxoris eorum.

(Anno 1061.)

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Cunctis pateat fidelibus, tam præsentibus quam futuris, de quodam homine, Gibuino nomine, qui in terra sancti Petri decem et octo annis libere mansit. Quem pater meus, vicecomes, Teduinus nomine, vi et potestate sibi jure servitutis usurpavit. Hoc namque accidit, ut summum jus summa sit injusticia. Tenuit itaque pater meus eundem hominem, et ego, post ipsum, per plures annos. Verum, quia ex una re male possessa plurima substantia persepe corripitur, timore cruciatuum æternorum ductus, pariter et amore Dei omnipotentis, dicentis: *Solve fasciculos depri- mentes et omne onus disrumpere*; ego, inquam, Walterius, prænomine Paganus vicecomes, et uxor mea Raisindis, per quam supradicti hominis servitutem possederam, versa vice, Gibuinum, fratremque ejus Walandum, et uxores eorum omnemque prolem atque omnem eorum sequentiam, a jugo servitutis absolvo, et vineas quas idem Gibuinus Arnulfo de Medanta castro vendiderat dimitto. Et, ut hoc facta libertas firma in æternum permaneat, propriis nominibus, cum signis manuum nostrarum, corroboravimus hanc cartam, et aliis corroborandam tradidimus; ut, si forte aliquis male sanus aliquando

(199) Quæ de Hugone inde sequuntur absunt a cod. B.

(200) Hanc chartam retulimus ad tempus Theo-

contradicere voluerit, legibus convictus, et auctoritate Dei excommunicatus, libram auri iudicii persolvat, et conatus ejus inefficax permaneat. Testes hujus rei sunt ii: Radulfus, filius Gualonis presbyteri; Gualdricus de Rangisport; Sigismundus, filius Ernaldi de Brugilo; Guillelmus citbareus. Testes Gibuini, vice sancti Petri, cui se sponte subdidit: Ulgerius major, Gausbertus major, Rainaldus Cosardus, Johannes, Radulfus, Amalricus Bornus, Alelmus, Ernulfus. Facta est hæc libertas secundo anno regni regis Philippi adhuc pueruli. »

Nunc vertamus calamum ad carias quæ restant, quia Gesiaci, quas in manu habuimus, perscripsimus.

CAPITULUM LXIII.

De vineis et domo data a Firmato, canonico Sancti Leobini.

(Ante a. 1049.)

« (200) In Christi nomine. Ego Firmatus sacerdos Sancti Leobini Dunensis castri, notum volo esse tam presentibus quam futuris, qualiter, ob remedium animæ meæ et fratris mei Elberti, do Sancto Petro Carnotensi domum meam sitam in castro Dunense, non longe a monasterio sanctæ Dei genitricis Mariæ; tali si quidem ratione ut, quandiu vixero, per voluntatem et jussionem monachorum Sancti Petri, eam custodiam ipsique, jure dominorum, in perpetuo possideant. Si quis autem, præmonitus a diabolo, calumpniam vel vim Sancto Petro inferre temptaverit (quod minime estimo), pontificali auctoritate se dampnandum in perpetuum sciat, nisi dignam fecerit penitentiam. Hoc ergo, ut firmum permaneat, meo pastori, domno Teoderico pontifici, cujus tempore hoc egi, corroborandum obtuli. Do etiam beatissimo Petro, juxta Sanctum Albinum, in territorio supra dicti castri, tres quartarios vineæ, absque ulla consuetudine; item dimidium aripennum vineæ, juxta vineas fratris mei Ailberti. Hujus rei testes sunt isti: Odo archidiaconus, Odo decanus, Fredericus presbyter, Dago presbyter, Godescaudus miles; Ascelinus miles et Hugo miles, filius ejus; Odo Brunellus; Engelbaldus miles et Rainaldus, filius ejus; Dodo, Sancti Petri canonicus; Elbertus, Hildierius clericus. »

CAPITULUM LXIV.

Manus firma de Trunniaco.

(Ante a. 1070.)

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego, Landricus abbas, et omnes monachi cænobii Carnotensis, notum esse volumus omnibus, tam præsentibus quam futuris, quoniam ad nos venit quidam, nomine Roszo, postulans sibi dari nostram quandam terrulam quam ipse quidem per antecessores suos reclamabat. Terra autem dividitur duabus partibus, hanc quoque in Trunniaco, altera Gomma, sita est. Deprecatus est etiam ut fratri suo, nomine,

derici, Carnotensis episcopi, qui vita functus est a. 1048.

Alcherio, concederemus et uni heredi eorum; quod quidem fecimus, eo quoque tenore, ut in natale apostolorum Petri et Pauli, quæ est in mense julii, XII denarios de censu reddant. Quem terminum si transgressi fuerint, emendent, et terram prædictam teneant. Ut autem hæc cartula inviolata maneat, nostris eam manibus corroborari censuimus. S. Landrici abbatis. Rainerii prioris. Marcuini. Rodberti. Arefasti. Agenardi. Durandi. Raimundi. Ernaldi. Alberti. Magenardi. Martini. Pauli. Ragnaldi. »

CAPITULUM LXV.

De duabus arcis redemptis a Landrico.

(Ante a. 1061.)

Notum esse volumus, ego Landricus abbas et omnes monachi sancti Petri cœnobii Carnotensis, tam præsentibus quam futuris, quoniam, III nonas novembris, Walterius, cognomine Fugans Lupum, cum uxore sua Unberga atque privignis, Simone, Milesinde et Oydele, annuente domino suo Guarino, cum uxore sua Adelaide, duas areas terræ, cum duobus incolis, sancto Petro perpetuo habendas dimisit; proinde a nobis unum equum accipiens, tres libras valentem, et orationum beneficia. Terra autem ipsa est super clausum nostrum, in vico qui respicit ad portam quæ est juxta Sancti Michaelis, olim quidem ab abbate Arnulfo ad tempus concessa Teudoni, antecessori Warini de Turre. Hujus rei testes sunt: Ansoldus de Mungerii Villa, Walterius de Munheri Villa; Gausfridus, filius ejus; Landricus, filius Hungerii; Stephanus et Adventius, filius ejus; Ilugo presbiter, Fulco Eunucus, Oidelerius; Girogius, filius Gauscelini; Ermenoldus, Stephanus, Teduinus, Warinus pistor. Actum est Carnotis publice, in ecclesia sancti Petri, regnante Henrico rege. Paulus monachus scripsit. »

CAPITULUM LXVI.

De sancto Germano Alogiæ.

(Ante a. 1070.)

« In Christi nomine. Ego Landricus, gratia Dei, abbas cœnobii Carnotensis, et omnis monachorum congregatio michi commissa, notum esse volumus cunctis successoribus nostris, tam presentibus quam futuris, quod quidam presbiter æcclesiæ sancti Germani Alogiæ, Natalis nomine, tantæ dilectionis et amoris erga nos et locum nostrum extitit, ut, sanus mente et corpore, quesierit a domnis suis, de quibus prædictam ecclesiam et alias res in beneficio tenebat, ut omnia quæ ab eis videbatur possidere, pro Dei amore ac redemptione animarum suarum, facultatem ei tribuerent transfundendi in potestatem sancti Petri et monachorum ejus; quatinus jure perpetuo, sine ulla calumnia, possideant et habeant præfatam scilicet æcclesiam, terramque ad altare pertinentem, offerendam et sepulturam, decimulasque quas tenebat, molendini unius medietatem, terramque aratri unius; et in Alto Pedaneo duos aripennos vineæ, eo quidem tenore, ut, si aliquando voluntas ei suggereret venire ad monachilem habitum in

A nostro cœnobio, pro præfatis rebus datis, reciperetur; si vero mors cum in clericali habitu præveniret, corpusejus in cimiterio humaretur. Quod libenti animo domni ejus, Bernardus videlicet de Buslo et Walterius de Monte Mirabili, assenserunt, et de suis rebus præfatum donum, ut in suis locis dicitur, augere maluerunt; et super altare apostolorum Petri et Pauli publice, in præsentia omnis congregationis atque plurimorum hominum, poni mandaverunt, et apicibus omnibus posteris notificari jusserunt; omnes contraire conantes nodo excommunicationis constringentes et eorum animas, nisi resipuerint et ad satisfactionis remedium confugerint, in infernum imprecantes labi, cum diabolo veniam et requiem habituras. Huic rei assensum præbuit Gausfridus de Medena, qui eo tempore honorem Alogiæ ex integro tenebat. Assenserunt etiam Mahildis, conjunx ejus, et Willelmus, privignus Gausfridi, atque Walterius, filius ejus. Alios testes subscriberem, si superfluum non videretur. »

CAPITULUM LXVII.

De terra data a Mahilde matrona.

(Ante a. 1070.)

« Quicquid boni agitur, in ipsius nomine agitur a quo homo ut bonum velit inspiratur et ad agendum erigitur, et usque in finem perseveratione factus perfectus in æternum remuneratur. Domna igitur Mahildis, pro redemptione animæ suæ atque animarum seniorum suorum, Willelmi videlicet atque Gausfridi, ac parentum filiorumque suorum, dedit sancto Germano terram, quæ, juxta ejusdem ecclesiæ cimiterium sita, dividitur via, qua pergunt ab eadem basilica ad Colummerios, et ab eadem terra terminatur; et hinc de Monte Canori et ab Algunni Villa, atque, ex altera parte, de Ulsiaco et de terra Insulæ et de terra de Balduino. Totam hanc terram cum prato, sicut in dominicatu obtinuerat, donum super altare sancti Germani posuit. Cujus rei testes existunt: Algrinus; Adelelmus ac Natalis, sacerdotes; Guiddo Guarini, Rodbertus Lamberti. Hoc ipsum donum, sicuti mater fecerat, ita domnus Willelmus filius ejus libenter concessit. Hujus rei sunt testes: Walterius, Ilugonis frater; Eirardus de Busto Loco, Walterius de Monheri Villa, Hameelinus Livarecus, Briccius de Castello Leti, Gausfridus, Ilugo de Barzilleriis, Rajenaldus Gausfridi, Bernardus de Villa Abonis. »

CAPITULUM LXVIII.

De via data ab eadem Mahilde.

(Ante a. 1070.)

« In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Notum esse volo omnibus sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus, tam presentibus quam futuris, quod ego, Mahildis nomine, quæ, hereditario jure, honoris Alogiæ, divino nutu, domna esse videor; pro Dei amore, de quo omnia quæ ad usum vitæ humanæ pertinent habeo et cui omnia debeo, seu pro honore beati Petri, apostolorum principis, cui, inter alia dona, æcclesiam sancti Germani in ipsa Alogiæ area con-

cedimus; nunc quidem publicam viam, quæ actenus A
juxta parietem ipsius visa est ire, pro remedio animæ
meæ vel parentum meorum, ab ipso loco amoveo,
ut, ab hac die in antea, foris eat eadem via procul
ab æcclesia, ut monachi ibi commorantes a com-
meantibus atque exactoribus tributis consuetudinarii,
sine inquietudine aliqua, sint remoti. Hanc autem
cartulam fieri jussi, ac donum viæ præfata percam
super altare apostolorum Petri et Pauli posui, crucis
signum mea manu imprimens; idem fieri jubens his
qui mecum aderant præsentibus: Warino præposito,
Eirardo, Bernardo de Barzilleriis, David. »

CAPITULUM LXIX.

De vicaria emptæ de Mitani Villare.

(Ante a. 1080.)

« Quoniam, juxta veritatis sententiam, iniquitate
habundante et multorum caritate refrigescente, res
quæ a prædictis fidelibus ecclesiis collatæ sunt ab infidelibus
insatiabili cupiditate invaduntur et diripiuntur,
et, secundum prophetiæ vaticinium, raro invenitur
qui ex adverso ascendens obponat murum pro
domo Israel, perutile est ecclesiis cultoribus,
ad confutandam calumniam pervasorum, de rebus
eisdem ecclesiis traditis cirographum condere et
servare. Quapropter nos cenobitæ beati Petri Carnotensis
studuimus litteris mandare donum quod fecit Fulcherius,
Girardi filius, apostolico Petro, pro sua suorumque
parentum animabus, de vicaria quam habebat in Mitani
Villare et in omni terra beati Petri. Ipse quippe, et omnes
quorum nomina inferius scripta sunt, qui in prædicta terra
per eum aliquid habere videbantur, dederunt beato
Petro quicquid sibi competebat jure; et acceperunt
karitative a Gausfrido Nigro, domnus Fulcherius
XL nummorum solidos; Ingelrannus de Nociaco X
solidos; Hilduinus, filius Fulcherii de Seriniololis,
X solidos; Herveus de Caletulo XXV solidos; Hugo,
frater ejus, V solidos et societatem; Rogerius præ-
nomine Cochinus, X solidos; Fulcho quoque, filius
ejus, V solidos, et Rainaldus alter filius semimodum
avenæ. Hii omnes, quos memoravimus, donum
præfata vicariæ super altare beati Petri posuerunt,
præsentibus his quorum nomina memoriam mandare
maluimus: Gauscelinus de Frangani Villa, filius ejus
Roscelinus, et Georgius, et Walterius, nepos ejus;
Rodbertus Adoratus, Gunterius Gruem Ad suam
sellam; Galterius, Archenoldi filius, Udo de Seriniololis.
Iste ex parte ipsorum. Ex nostra parte: Walterius
trapezeta; Bernardus, filius Vulnari; Bermerius
presbiter, Landricus major, Walterius major; Durandus,
Gualdrici filius; Laurentius cubicularius, Gerogius
canonicus, Giraldu archimagirus, Herbertus archimagirus,
Guarinus economus, Oidelerius stabularius; Tescelinus,
filius Hildegarii; Frodo; Gislebertus, filius Lorini. »

CAPITULUM LXX.

Item de eadem vicaria.

(Ante a. 1080.)

Notum esse volumus omnibus christianæ pro-

fessionis, tam præsentibus quam futuris, nos monachi
sancti Petri, quia, postquam vicariam de Mitani
Villare emimus, sicut superius diximus, ab omnibus
his cuius esse videbatur, filii Fulcherii de Serineolis,
videlicet Hilduinus et Walterius, viva voce atque toto
nisu, instinctu diabolico, reclamare cœperunt, variis
modis injuriam nobis facientes; tandemque resipiscentes,
et de peccato suo veniam postulantes, sponte, guerpum
vicariæ quam reclamabant super altare sancti Petri
ponentes, et veniam impetrata quam posebant, nostrarum
precum participes nobiscum esse cœperunt. Testes autem
ex hac de re nostra parte fuerunt: Frodandus et Gun-
baudus, filius ejus; Stephanus major, Laurentius
cubicularius; Herbertus et Warinus, pistores; Walterius
sartor, Hubertus matricularius. Ex parte eorum: Giraldus,
armiger Walterii. Si quis vero huic cartulæ contraire
temptaverit, nisi ad emendationem resipiscens confu-
gerit, anathematis jugulo sauciatus, in inferno, cum
Anania et Saphira sacrilegio peremptis, sine fine pœnas
luat. »

CAPITULUM LXXI.

*De medietate sepulturæ et panis atque candelæ æccle-
siæ Alogiæ, datæ a Walterio de Monte Mirabili.*

(Ante a. 1080.)

« Notum esse volumus omnibus successoribus
nostris, videlicet nos monachi sancti Petri cœnobii
Carnotensis, quia, postquam Bernardus de Buslo
æcclesiam sancti Germani de Alogia, vivente Landrico
abbate, pro salute animæ suæ contulit, quidam
clericus, nomine Walterius de Castello, cui vocabulum
est Mons Mirellus, in eadem æcclesia clamare cœpit
medietatem sepulturæ, panis et candelarum. Tandem
nostris flexus petitionibus atque pecunia, quicquid in
prædicta æcclesia habere dicebat, pro animæ suæ remedio
vel parentum suorum, voluntariæ sancto Petro, in
usibus fratrum, conferre decrevit; et filium suum
Walterium, jam clericum, ad hanc urbem venire, atque
guerpum prædictarum rerum super altare Petri apostoli
publice, coram nobis et famulis nostris, ponere jussit, ut,
ab illa die in antea, possideamus et habeamus, absque
ulla inquietudine cujuscumque calumniatoris. Qui,
complens quod jusserat pater, XXII sibi solidis a
nobis datis, ad patrem rediit. Cujus rei notitiam ine-
tradatur oblivioni, huic operi maluimus inserere;
atque, si quispiam heredum præfatorum calumniam
temptaverit inferre, pecunia proinde data obiciatur,
et judices, ante quos cuiquam litem intulerit, auri
libram ab eo exigant; conatus quoque ejus inefficax
permaneant, et tamdiu excommunicatus persitet
quandiu in hac perturbatione perstiterit. Testes largi-
tionis quam fecit Walterius, prænomine Infans, et
filius ejus, sunt hi quorum nomina curavimus
subscribere. Ex parte ejus fuerunt hii: Droco de
Domitilio, Nihardus, Hubertus de Monte Mirelli.
Ex nostris: Tedaldus, frater Huberti quondam
abbatis; Fulcardus, Oidelerius; Gausfridus et Hil-
dulfus, fratres; Gilduinus, major de Senni Villa;

Durandus filius, rasalor: Durandus faber, Harduinus et Gaudius, fratres; Rainaldus agaso, Haldricus sutor, Herbertus pistor, Rainaldus adlocatus. Isti et alii viderunt ponere guerpum super altare principali. »

CAPITULUM LXXII.

De terra data in Corbonensi a Girvardo.

(Ante a. 1070.)

« Notum esse volumus omnibus christianæ fidei cultoribus, tam præsentibus quam futuris, ego Landricus abbas cœnobii sancti Petri Carnotensis, cum omnibus mihi commissis, quod quidam miles, Girvardo nomine, in Corbonensi territorio olim quemdam alodum emit aquodam homine, Ansberto nomine, et ab aliis quibusdam, quorum nomina in subsequenti habentur. Unde carta facta est, et a duce Hugone atque a comite præfati territorii corroborata. Quandiu et libuit, possedit et tenuit; postea censualiter a Gisberto abbate data est in manu firma duobus præfati Girvardi parentibus unice heredi eorum, eo quidem tenore, ut, statuto tempore et die, census redderetur; quod si in reddendo tardi extitissent, legaliter emendarent et terram non perderent. Ex hoc carta facta et ab omni fratrum (201) corroborata. Post quoddam interstitium temporis, in castro Mauritanie voraci igne cremata est. Nostra quidem tempestate cum eam requirerem ad videndum, confessi sunt eam minime se habere, obnixè flagitantes, ut eis elementia nostra eam renovaret, et, simili modo ut prius in altera carta positum erat, duobus et uni heredi eorum concederem. Quod et feci, statuens, ut in festiuitate sancti Remigii, sine dilatione, censum redderent, quinque scilicet sol. nummorum; qui si negligentes in reddendo extiterint, legaliter emendent, et terram non perdant, donec deficiat tercius heres. Placuit etiam huic pagine cartam Girvardi inserere, quam super altare sancti Petri, præfatam terram dans, posuit. »

CAPITULUM LXXIII.

De alodo empto a Girvardo milite.

(25 Jun. 954.)

« (202) In Dei nomine, Notum esse volumus cunctis fidelibus, tam præsentibus quam futuris, ego videlicet Lambertus, filius Ansberti, cum Girberga, sorore mea, necnon et propinquis nostris Guaningo et filiis ejus Gadilone atque Ingone, et filia Girberga, quia nostrum alodum, quem in territorio Corbonensi actenus hereditario jure possedimus, Girvardo militi fratrique suo Gertranno, Odoni quoque atque Hdegario, transfundendo distrahimus; accipientes ab eis in argento XXIII solidos nummorum. Est autem alodus ipse, quem vendimus, in villa Condato nomine, cum terris cultis et incultis, pratis et pascuis, areaque molendini unius super Odanam il-

ludum, cum omnibus terminationibus suis, pertinentibus ad ipsum alodum. In Rovredo quippe villa est mansus unus cum terris et pratis, pertinens ad præfatum alodum. Itaque, in commune consentientibus omnibus propinquis nostris, prædictis viris ea ratione tradimus ac vendimus alodum nostrum, ut, ab hodierna die et deinceps, eundem alodum possideant, potestatemque habeant vendendi et dandi cui voluerint, sine ulla calunnia. Terminatur denique ab uno latere Odana fluvio; secundò latere, via publica; terciò, terra sancti Launomari; quarto, alodo Ruinnaldi. Si quis autem heredum nostrorum hanc venditionem infringere vel calumpniare temptaverit, iram Dei incurrat, et quod repetierit non evineat; set cui litem intulerit libram auri persolvere cogatur. Quatinus autem firmior hæc carta permaneat, manibus propriis corroboravimus, atque ducis Hugonis nobiliumque virorum corroborandum dedimus, quorum nomina mandavimus subscribere. S. Hugonis ducis. S. filiorum ejus, Othonis et Hugonis. S. Odonis comitis. S. Hugonis, comitis Cenomannorum. S. Hervei, comitis Mauritanie. S. Lamberti vicecomitis. S. Willelmi advocati. S. Siefridi. S. Aimonis. S. Gualeranni. S. Erlandi vicarii. Data est VII kalendas Julii, anno primo regni regis Chlotharii. »

Nostri denique antecessores hanc sibi cartam sufficere credentes, in archivis ecclesie servare durantes, ad posteriorem noticiam, super hac re alteram scribere neglexerunt, præter manum firmam quam datam esse ab abbate Landrico præfati sumus.

Nunc ergo stilus ad cellam Ledonis Curie festinus vertatur, atque cartas tantummodo duas quæ Landrici abbatis tempore datæ sunt scribentes, finem faciamus, et sic ad abbatis Huberti (203) cartas pennula nostra currat.

CAPITULUM LXXIV.

De cella Ledonis Curie data a Walterio comite.

(Feb. a. 1055.)

« Summe (204) necessarium unicuique nostrum, ut ex his quæ in hoc mundo sunt sibi a Deo collata, propter honorificentiam Omnipotentis, æcclesias in sanctorum memoria late per orbem constructas, apostolorum videlicet ceterorumque sanctorum locupletare muneribus. Dignum est itaque apostolum Petrum placare quam optimis donis, qui summum tenet apicem a Domino ligandi solvendi que peccaminum nexus in terra et in cælo. Ideo ego, comes Walterius, pro salute animæ meæ et remedio animarum antecessorum meorum, laude fidelium nostrorum, superiorem æcclesiam Ledonis Curie fratribus cœnobii sancti Petri Carnotensis, per deprecationem Landrici abbatis, concedo atque submitto; quantinus monachi ejusdem cœnobii liberam habeant et possideant, sicut ego, et pater meus Droco comes, ha-

editæ sunt; eas ejusdem abbatis, quæ solo in cod. B referuntur, mox quoque prodemus.

(204) Exstat in *Gall. Christ.*, t. VIII, instr., col. 302.

(201) Sic in codd.

(202) Confecta est charta ista tempore Ragenfredi, episcopi Carnotensis.

(203) Complures hujus Huberti chartæ jam supra

buimus et possedimus, remota omni consuetudine et inquietudine archidiaconi. Concedo etiam terram intra vallem, sicut olim castrum fuisse videtur; decimam quoque pecudum atque iumentorum, candelam et panem, necnon et sepulturam hominum inibi habitantium; inferius quoque unum furnum, cum terra in qua situs est, qui omnibus incolis superioribus et inferioribus sit singularis: quod si solus non sufficit omnibus, nemo alterum potestatem edificandi habeat, neque inferius neque superius, nisi monachi quorum erit emolumentum furni. Do etiam per campos terram quantum aratrum eorum arare poterit, cum decima; non longe quippe ab æcclesia molendini unius medietatem et piscatoriam unam in Villa Nova. Assensum denique omnibus meis fidelibus præbeo, quatinus de rebus propriis quas ex nostro beneficio videntur tenere, tam in terris quam in decimis, licentiam habeant dandi sancto Petro, ut præfatus locus, cui dedimus initium, deserviat a monachis die noctuque; et non solum per me, sed etiam per fideles meos, augmentetur, ut pariter, beato Petro apostolo interveniente, a peccatorum vinculis absoluti, mereamur, in cælestibus regnis sanctorum omnium consortes fieri, bonis adepti æternæ gloriæ. Si quis autem prophanus, diabolico instinctu, hanc cartam contradicendo adnullare temptaverit, ore Dei et omnium sanctorum excommunicatus, nisi resipuerit satisfaciendo, permaneat, et auri libras X phiscis regis persolvat, nisusque ejus inefficax remaneat. Placuit etiam cartam hanc, ut inconversa permaneat, manu propria cum crucis signo, corroborari; manibusque meorum fidelium corroborandum traditum duximus, quorum nomina subscripta habentur. Dieque dominica quæ dicitur LXX, anno XXVIII regni Hainrici regis, super altare sancti Petri Gesiaco, quæ præfati cella est cænobii, publice posuimus. Teduinus, vicecomes Mellentis castri. Gualo, vicecomes castri Calidi Montis. Nivardus de Monte Forti. Radulfus Malus Vicinus. Gualterius de Pensiaco. Drogo de Cuffante. Guarnerius et Amalricus de Ponte Iseræ. Radulfus Delicatus. Walterius Francus. Ericus et Ingelerius, fratres. »

CAPITULUM LXXV.

De terra data a Drocone in Loconis Villa.

(Anno 1060.)

« Cunctis sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus, tam præsentibus quam futuris, notum esse volumus, ego Droco de Cuffante castro, intra Sequanam fluvium sito, quoniam, pro remedio animæ meæ atque pro animabus parentum meorum, assensu fidelium meorum atque deprecatione Landrici abbatis cænobii Carnotensis, sancto Petro Ledonis Curie, quæ cella esse dinoscitur Carnotensis cænobii, data videlicet a comite Walterio, libens quidem donando, concedo in Leonis Villa VII hospites plenarios, cum quadam parte bosci, sicut publica via Belvacina dividit ad

(205) Hic desinit cod. A. extremis foliis avulsis. Quæ ad hanc partem primam adjecimus, ea ex cod. B sumpta sunt.

A levam, atque medietatem tribut. Calcedæ, sicut Trenna aqua currit. Quæ, quamvis videantur esse dona parvissima, tamen, quia fide plena et integra devotione hæc exequor, nequaquam incredulus ero illius elogii dicentis: *Qui dederit tantum calicem aquæ frigidæ in nomine Domini, mercedem accipiet.* Ut enim ait Scriptura: *Regnum Dei tantum valet quantum habes.* Placuit etiam hanc cartam, ut semper inconversa permaneat, manu domni mei Walterii comitis et mea atque omnium nostrorum fidelium præsentium manibus corroborari, et inter cetera donaria in archivis monasterii reponi; quatinus monachi præfati cænobii res datas a me, quandiu mundus perstiterit, habendo possideant et possidendo habeant, atque semper pro nostris delictis Deum exorent, ut, vel in ultimo examine, a justo iudice Deo mereamus veniam nostrorum delictorum. Si quis autem profanus aliquando hanc cartam violare temptaverit, nisi cito resipuerit et ad satisfactionis remedium confugerit, cum Dathan et Abiron, quos suæ presumptionis merito vivos terra absorbit, et cum his qui Dominum crucifixerunt, inferni ignibus verbisque nunquam morituris tradatur. Nomina quoque corroboratorum subscripta lectori legenda ostendere curavimus, ut occasio in nostro opere nulla inveniatur ab aliquo calumpniatore. Data anno XXIX regni Hainrici regis, et posita publice super altare sancti Petri Ledonis Curie. Walterius comes. Drogo, qui hoc largitus est. Guarnerius de Ponte Iseræ. Rodbertus Calvus. Balduinus. Amalricus de Ponte Iseræ. Ericus de Medanta. Abbas Landricus. Albertus monachus. Gislemarus monachus. Rodbertus. Gausfridus Bigotus. Bernardus, Vulmari filius. Oduinus major. Bernardus, nepos Gisleuari. »

CAPITULUM LXXVI.

De conventione Gauscelini de Fraganis Villa.

(Ante a. 1070.)

« Conventio Gauscelini Gausfridi de Fraganis Villa cum abbate Landrico cænobii sancti Petri, ut sibi, dum viveret, in Manu Villare, aripennum unum terræ abbas concederet ad construendum ibi horreum unum; eo scilicet tenore ut quicquid vivus ibi reponeret, sancto Petro mortuus dimitteret, et insuper alodium proprium in villa quæ vocatur Hulsetum, cujus alodi (205) cultor erat Suggestus rusticus. Non solum autem abbas hoc concessit, set etiam domum unam, quæ in Luciaco super præludum quodam erat, ad construendum horreum, cum decem nummorum solidis dedit. Qui Gausfridus, prænomine Gauscelinus, statim ut impetravit quod petierat, cum uxore et liberis, super altare sancti Petri alodi donum posuit, et, dum viveret, statuit investituram singulis annis quatuor nummos sancto Petro dari. Quo mortuo, filii ejus et plurimi nepotum, pro anima defuncti et sua salute, publice, secundo, super altare sancti Petri præfati alodi donum reposuerunt.

Pro qua re beneficium a monachis orationum beneficia receperunt. Placuit etiam, secundum morem æcclesiasticum, numina tam filiorum quam nepotum, qui præsentibus fuerunt, necnon quorundam aliorum hominum, subscribere; ut, si aliquando insurgere aliquis insanæ mentis contra hoc donum temptaverit, testimonio horum cumvictus, ejus nisus depereat, et ejus anima in inferno pœnas luat. Roscelinus, Gregorius, Hugo, Fulco, fratres, filii defuncti qui hoc donum fecit; Guidbergis et Hersindis, sorores defuncti; Gerogius, Gualterius, Stephanus, Ansoldus et Guarinus, nepotes ejus. Ex parte monachorum: Gauslinus de Leugis, Ingelrannus de Nociaco, Gualterius trapezeta; Gualterius, filius Gandeberiti; Hildulfus et Gausfridus, fratres; Gunbaldus, Tescelinus, Adventius, Laurentius. »

CAPITULUM LXXVII.

De alodis Mesliaci.

(Ante a. 1070.)

« Præsens æcclesia per quam itur ad illam cœlestem quæ nescit abire finem, semper quidem a Christi fidelibus beneficiis dilatarî et aligeri solet, et, quamvis diabolus dolis infestationibusque suorum satellitum eam debellare festinet, tamen, fidei stabilitate atque caritatis firmitate subnixâ, immobilis usque in finem seculi invincibilisque permanebit. Itaque filii ejus, pro sui capacitate, fide et caritate radicati, terrena prædia mundanasque divitias suæ matri conferunt, ut pro caducis et terrenis rebus mercentur cœlestes. Unde, sicut scribuntur in cœlorum albo, ita dignum est ut eorum nomina apicibus memoriæ fidelium tradantur, quatinus ab ipsis ad Deum pro illis semper oretur, ut in resurrectionis gloria inter sanctos resuscitati respirent. Igitur ego Landricus, cœnobii Carnotensis abbas, et omnis monachorum grex michi commissus, in hac scedula, nomina eorum mandavimus ponere, qui in loco qui vocatur Mesliacus, sancto Petro, pro animabus suis, proprios fundos contulerunt. Quorum primum poni jussimus Germundum presbiterum, qui, habitum monachilem suscipiens, et fundum et omnia quæ habuit sancto Petro reliquit. Secundum, Radulfum, patrem Gualterii monetarii, qui moriens fundum suum sancto Petro dimisit. Tercium eundem Walterium, qui quos potuit emere in eodem loco fundos sancto Petro dimisit, pro anima filii sui Gausfridi clerici, ut ejus anniversarium annuatim fiat, cum signis sonantibus; redemit etiam nobis duos aripeunos vineæ in clauso nostro, juxta Sanctum Bartholomeum, versus meridiem, pro anima patris sui Hatonis, ut singulis annis fiat ejus anniversarium cum signis sonantibus. Quartum, Herveum, patrem Fulcherii canonici sancti Martini, qui ibidem suum fundum duobus modis sementis sancto Petro reliquit. Quintum, Ansoldum, cum Ermengarde sua

A conjuge, qui alodium suum, in eodem loco, sancto Petro dimisit. Si quis autem prophanus ex his donis quicquam demere temptaverit, anathematis gladio percussus, cum diabolo in inferno trusus, penas luat sine fine mansuras. »

CAPITULUM LXXVIII.

De vicaria Ilunis Villæ, et atrii ecclesiæ Reclamantis Villæ.

(Ante a. 1080.)

« In (206) nomine sanctæ et individue Trinitatis. Ego Hubertus, gratia Dei, abbas, et omnis congregatio sancti Petri Carnotensis cœnobii, notum esse volumus, tam præsentibus quam futuri evi, sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus, Walterium, videlicet filium Fladaldi, medietatem vicariæ Ilunis Villæ necnon et Reclamantis Villæ atrii æcclesiæ, ac locius terræ quæ ad istas duas villas pertinet, pro salute suæ et conjugis animæ, atque pro animabus parentum suorum, sancto Petro concessisse perpetuo jure; pro eaque accepisse agrippennum nnum vineæ, quæ vocatur Radfredus, pro quo nobis offerebantur XXV libre nummorum. Huic quoque dono assensum præbuerunt Walterius de Alneto, cujus beneficio hanc ipsam vicariam supra dictus Gualterius tenuerat; filiique ejus Gunberius, Gauslinus, Gualterius cum patre, assenserunt. Subscripsimus etiam propinquos Walterii, eosque qui cum eo fuerunt, quando super altare sancti Petri hujus rei guerpum posuit, necnon et famulorum nostrorum nomina, quos inibi habuimus; ut si quis unquam huic operi calumniari temptaverit, prius a liminibus sanctæ Dei æcclesiæ sequestratus, et anathematis jugulo sauciatus, ab uno horum baculo ultionis propellatur, nisi resipuerit, in inferno inferiori. Rejenaldus, frater Gualterii. Fredesindis, conjux ejus. Beliardis, soror ejus. Rajenaldus, filius ejus. Adelina, filia ejus. Gislebertus de Britiniaco. Nobiscum: Gerogius et Fulco, fratres et canonici; Erardus canonicus, Gualterius monetarius, Gilduinus major, Girbertus major, Stephanus major; Goscelinus et Rodbertus, telonearii; Guarinus pistor, Teodaldus, Fulchardus, Aventius, Lorinus, Gislebertus, Gunbaldus, Oydelerius, Laurentius, Rainaldus agaso, Ragenfredus de Reclamantis Ville (207). »

CAPITULUM LXXIX.

De orto empto super flumen Andure.

(Ante a. 1080.)

D « Notum esse volumus, ego Hubertus abbas, et omnes monachi cœnobii Carnotensis, quia quendam ortum, in nostra terra juxta ortum nostrum situm, quædam mulier, Roscelina nomine, per XX et amplius annos, a primo seniore suo Gausfrido, dotis jure, concessum tenuerat; de quo nullum habuit sobolem. Nunc, quadrigama, a nobis taxatam pecuniam accipiens, reliquit perpetualiter possi-

(206) Nonnullas jam chartas Huberti abbatis edidimus inter eas Landrici; deque ordine temporum in codd. turbato monuimus supra, initio lib. VII.

(207) In cod. dicto *Argenteo*, post nomina testium, addita sunt hæc: *Actum est hoc publice Carnotis, regnante Philippo rege anno IX.*

dendum, donumque vel guerpum, cum præsenti suo A
seniore Huberto, necnon et filius tribus quos habuit,
de Frodone, quibus etiam dediimus munuscula, su-
per altare apostolorum Petri et Pauli posuit, sub
præsencia nostri ac nostrorum servientium, quorum
nomina subscripsimus : Bernardus, filius Vulma-
ri; Stephanus major et Salomon, frater ejus; Do-
do major, Oydelerius Alcherius mulnarius; Belod,
filius ejus; Fulchardus, Rainaldus agaso, Ascelinus
major, Ilugo herbellus, Gislebertus. Ex parte mu-
lieris : Walterius de Alneto et Sugerius, quorum
prius astipulator constitutus est soliditatis. »

CAPITULUM LXXX.

De farinario dato a Rogerio, in Haraca Villa Nor-
manniæ.

(Ante a. 1080.)

« Notum esse omnibus fidelibus quoniam Roge-
rius, miles olim, postea monachus, unum farina-
rium, in Normannia, cum terra unius aratri, san-
cto Petro dimisit, una cum consensu Eunardi, vi-
cecomitis, ex cuius beneficio id tenebat; et per ma-
num Mainerii, filii Anselmi, super altare sancti Pe-
tri ipse vicecomes hoc donum jussit poni : erat
enim extra æcclesiam. Cujus rei sunt testes : Wil-
helmus Paganus; Ivo, filius Norberti; Bernerius de
Britogilo, Stephanus de Britiniaco, Odo Sanglarius.
Haimericus Bobinus, Gausfridus medicus; Rodber-
tus, frater ejus; Guiddo de Mulceto. Ex nostra par-
te : Rainaldus major, Stephanus major; Hildul-
fus et Gausfridus, fratres; Fulchardus, Rodber-
tus pellicarius, Gunbaldus filius, Frotlandus, Su-
gerius. »

CAPITULUM LXXXI.

De saltu Munticulorum concesso a Haimerico de
Vilereto.

(Ante a. 1080.)

« Notum sit omnibus, tam præsentibus quam fu-
turi Christi fidelibus, quoniam, Kalendis Augusti,
in festivitate sancti Petri quæ dicitur ad vincula,
Haimericus de Virello super altare sancti Petri as-
sensum posuit de saltu Monticulorum, per depre-
cationem Gualterii trapezetæ, qui ipsum saltum in
fisco de filiis Avesgaudi tenebat, illi quoque de Hai-
merico. Fecit autem hunc assensum, per partem
ferulæ, seu per artavum manubrii almi, in presentia D
Huberti abbatis ac totius congregationis, testifican-
tibus his quorum nomina subscripsimus : Fulche-
rius, filius Gerardi; Gualterius trapezeta, qui sal-
tum dedit, cum omnibus appendiciis suis; Ribaldus
de Fraxino; Salvisus, filius Odonis, ancipitrix. Ex
nostra parte: Frotlandus et Gunbaldus, filius ejus;
Fulchardus: Sugerius; Gislebertus et Laurentius,
fratres; Tescelinus, filius Hildegarii; Martinus,
Roscelinus; Rodbertus, filius Gausfridi; Stephanus
et Salomon, fratres; Adelandus, Rodbertus pellici-
arius, Huic rei assensit Vulferius Haimerici, indg
habens scutum unum X solidorum.

CAPITULUM LXXXII.

De vicaria Abonis Villæ.

(Ante a. 1080.)

« Notum sit omnibus sanctæ Dei æcclesiæ fide-
libus, quod Gualterius, filius Fledaldi, et uxor ejus
Predesindis, cum assensu Gualterii de Alneto, de
cujus fisco erat, sicut antea dederat Berardus socer
ejus fisco erat, sicut antea dederat Berardus socer
ejus, pro anima patris ac matris fratrisque Guanin-
gi interfecti, vivente abbate Landrico, ita postea
vivente abbate Huberto, vicariam Abonis Villæ et
totius territorii ejusdem villæ, cum alodo Picati Vil-
laris, sancto Petro gurvivit, de eo quod injuste sibi
usurpaverat, post mortem præfati Guaningi. Hujus
rei testes sunt : Gualterius de Alneto et filius ejus
Gualterius, Evrardus de Levois Villa, Gualterius
Blancardus; Gislebertus, frater Beringarii; Rainal-
dus, filius Hugonis de Reclamantis Villa, Germundus
de Sancto Albino, Gerogius de Haimulfi Villa, Gil-
duinus major, Stephanus major, Bernardus, Ful-
chardus; Ermulfus et Rainaldus, filius ejus; Teal-
dus, frater abbatis; Gislebertus et Laurentius, fra-
tres; Adventius; Oydelerius et Rodbertus, fratres;
Gualterius et Adventius, sartores; Teduinus et Gau-
dius, fratres; Gausfridus carpentarius; Ingelbertus
et Gausfridus, coci.

CAPITULUM LXXXIII

De Sepultura et decima Gerardi de Buxeto.

(Ante a. 1080.)

« Notum esse volumus, ego Hubertus abbas et om-
nes monachi Sancti Petri Carnotensis, quia, pro re-
medio animæ suæ seu parentum suorum, Il idus
Augusti, Girardus de Buxeto super altare sancti Pe-
tri publice donum posuit de sepultura domus suæ,
vel totius suæ terre, est in parrochia Buxeti
æcclesiæ. Dedit etiam, in dedicatione hujus æccle-
siæ, medietatem suæ decimæ, una cum consensu
Isnardi, domini sui, et filii sui, qui præsens aderat,
seu etiam Gerogii, fratris ejusdem Gerardi, at-
que Alberedæ, matris Isnardi. Testes sepulture
sunt : Stephanus major, Rotbertus telonearius,
Hubertus de æcclesia. Gaudius, Theodaldus, Frot-
landus et Gumbaldus. Testes autem decimæ, om-
nes qui ad dedicationem præsentes fuerunt, vicini
sunt. »

CAPITULUM LXXXIV.

De dono Fulcandi de Arro.

(Ante a. 1080.)

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris
et Filii et Spiritus Sancti. Ego Fulcandus notum
esse volo omnibus fidelibus, tam præsentibus quam
futuris, annuentibus dominis meis, Gausfrido vide-
licet atque Guillelmo, ejus privigno, necnon et Ma-
hilde, matre Guillelmi, sancto Petro cœnobii Car-
notensis concessisse terciam partem æcclesiæ de
Arro, cum terra altaris, quam solebatur presbiteri
tenere, et medietatem offerendarum IV festarum,
quam michi retinebam; terramque unius aratri, per
tria tempora anni, ubi monachi aspexerint, atque

duos agripennos prati; item VI denarios de censu molendini Odonis; item sepulturam IV denarium, scilicet puerorum albatorum; item sepulturam totam de Buxeto, quæ est terra sancti Petri, et medietatem archadii ipsius æcclesiæ; item medietatem sepulture totius atrii quod inhabitari fecerint; item medietatem census et furni, atrii, necnon et omnis consuetudinis quæ humana consuetudo exigit, Concedo etiam decimam de Bruxedulo, quam ex meo beneficio videtur tenere, si forte monachi ab eo aliquando potuerint emere. Actum est in Capella Regia, regnante rege Philippo, gubernante abbate Huberto cœnobium sancti Petri, atque huic rei insistente Huberto monacho, prænominè Querco, et matre mea Sufficiæ. Quam largitionis donationem volui facere pro anima patris mei et matris meæ, necnon pro salute propria et conjugis atque filiorum et filiarum mearum, sive omnium parentum meorum. Cui donationi si aliquis contraire voluerit, CCC libras auri persolvat, et voluntas ejus inefficax remaneat; atque, nisi ad emendationem venerit, pœnis inferni, cum Juda proditore, subjaceat. Subscripsimus etiam nomina testium qui ex utraque parte fuerunt testes donationis hujus. Herbertus, frater Fulcaldi, firmavit. Suffitia, mater eorum, Fulcaldus, hujus doni largitor. Lizinia, uxor ejus Joannes et Rotrocius et Herbertus, filii ejus. Milesindis, filia ejus. Arenburgis, soror ejus. Hugonis Palestelli. Durandus presbyter, Lambertus. Odo. Ascelinus. Bernardus. Ex nostra parte: Hermoinus, major Bosci Medii; Herbertus Canis Parvulus, Ernandellus, Anastasius, Guarius; Lorinus, filius Gualonis; Rainaldus de Sancto Romano. »

CAPITULUM LXXXV.

De vicaria Abonis Villæ data a Fulcone.

(Ante a. 1080.)

« Sanctæ æcclesiæ fidelibus, tam præsentibus quam futuris, notum esse volumus, ego Hubertus abbas indignus, et omnis congregatio monachorum cœnobii sancti Petri, quoniam quidam miles, nomine Fulco, moriens, vivente abbate Landrico, nna cum consensu filiorum suorum, Hugonis scilicet et Guarini, adhuc puerulis, et Richildis sororis, vicariæ medietatem, quam habebat in Abonis Villa, sancto Petro apostolo ac monachis sibi famulantibus concedendo tribuit, pro remedio animæ suæ et animarum parentum suorum atque incolumitate filiorum; donumque super altare sancti Petri misit, per manus filiorum et propinquorum suorum. Post cujus mortem filius ejus Hugo, jam adultus, cupiditate victus, postposito dono patris, vicariam invasit; sed, a nobis postea XXX nummorum solidis acceptis, vicariam, quam injuste invaserat, reliquit, guerpumque, cum fratre suo Guarino, super altare sancti Petri publice posuit, sub testimonio horum quorum nomina

A subscribere curavimus. Cum ipso Hugone fuerunt: Girogius, patruelis ejus; item Girogius de l'ainulfi Villa, Herbertus Corbonensis, Siguinius. Nobiscum. Stephanus Gualoiuset filius ejus Adventius, Stephanus major, Oydelerius; Teduinus et Gaudius, fratres; Gumbaldus, Laurentius; Isembertus, filius Goscelini; Fulchardus; Ernulfus et Rainaldus, filius ejus; Rodbertus, frater Frodelini. »

CAPITULUM LXXXVI.

De vineis quas emit Berta comitissa

(12 mai 1069.)

« Notum sit omnibus, quod quasdam vineas Radulfus, prænominè Calculus, in territorio comitis, ex beneficio nostro tenens, nobiscum tradicentibus comitis Tedbaldi sorori, nomine Berte (208), vendere voluit. Verum, quia fas non erat, adiit Landrici abbatis præsentiæ comitissa, ut eo pacto sibi concederent, ut: quandiu viveret, eas teneret, ac post mortem ejus, nobis dimitteret. Quod pactum postea ante fratrem suum comitem Tedbaldum recognoscens, et jam, per deprecationem ejusdem fratris, firmavit, pro anima patris, matris, fratris et suæ, IV idus maii, præsentibus his: Gualeranno monacho, Otherto monacho, Gausfrido de Calido Monte; Girardo, coquorum magistro; Radulfo præposito. Actum Carnotis publice, inter turrin et portam Cincrosam. in camera comitissæ, de qua sermo est; eo anno quo Rodbertus peregre episcopus obiit; tunc etiam sine episcopo urbe, et dum viveret Hubertus, abbas a nobis electus. »

C Ponendæ sunt hic domni Huberti cartarum metæ, quoniam, flante vento nequitæ, et quaticente dolositatis turbine, fere omnes sui ab eo alienati, inextricabili modo constrictæ, ab honore violenter eitiunt; atque Teodericum (209) Vindocinensem, loco ejus, ab Arraldo præsule, velint, nolint, suscipiunt. Qui solum regulæ vigorem retinens, exterminavit plurimos eorum qui antecessorem suum fecerant extorrem. Hic denique, in suo quo vixit tempore, in exteris rebus multum ebes, vix unam cartulam usque nunc, nobis minus proficuum, posteris reliquit. Qua scripta, vertemus stilum ad eas quas, dum penduli essent monachi sine abbate, ediderunt.

CAPITULUM LXXXVII.

De æcclesia sanctæ Mariæ de Alogia.

(Anno 1069.)

D « In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti, qui unus est essentialiter et trinus potentialiter. Notum esse volumus cunctis sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus, tam presentibus quam futuris, ego Teodericus, cœnobii sancti Petri Carnotensis abbas, omnisque congregatio monachorum cui preesse video, quoniam Gualterius, prænominè Infans, sancto Petro apostolorum prin-

pleto, quo Hubertus abbas electus est, i. e. 1069.

(209) Auctores Gall. Christ. hunc Teodericum inter abbates Sancti Petri non inscripserunt.

(208) Bertha, uxor comitis Britannicæ, Alani V, sororque Theobaldi III, Carnotensis, comitis, hanc chartam dedit anno quo Landrieus abbas et Rodbertus episcopus obierunt, eodemque, ne tamen com-

cipi, pro anima sua et conjugis ac parentum domitorumque suorum, presbiterium æcclesiæ sanctæ Mariæ, quæ non longe sita est a flumine Alogiæ villæ, et omne quicquid ad ipsum presbiterium pertinere noscitur, tam in altare quam in offerendis, sepulturis, decimis, jure perpetuo concessit, ut habeamus atque sine ulla contradictione possideamus. Donum itaque hujus largitionis, per asseusum dominæ suæ Mahildæ, de qua id beneficium tenebat, super altare Sancti Romani martiris posuit, qui non longe a Braiao castro apostolo quæritur et veneratur. Cujus filius Gualterius clericus Carnotis postea abiit, et eadem re donum super altare sancti Petri posuit; indeque XXX solidos nummorum a nobis recepit, ac matri suæ V solidos in uno mantello empto detulit. Quam donationem quisquis retrahere voluerit ab omnibus sanctis Dei excommunicatus. cum omnibus Domini crucifigentibus et enim Juda proditore, nisi resipuerit, in inferno percat. Actum est hoc publice, Braiao castro, intra horreum Sancti Remani, anno nono regis Philippi, assistentibus his quorum nomina subscripsimus: Bernardo de Buslo; Landrico de Toriello et Odone, fratre suo; Gualterio Infante, qui hanc donationem fecit; Radulfo preposito, Gausfrido, Raiardo, Rainaldo forestario. Ex nostra parte: Girvardo majore, Laurentio cubiculario; Bernardo, filio Vulmari; Frollando. »

CAPITULUM LXXXVIII

De junioratu æcclesiæ sancti Leobini Castri Dunensis.
(Ante a. 1080.)

« Christianæ religionis optimi viri quondam, dum omnibus florerent copiis, et æcclesias, longe lateque per orbem in honore Dei atque sanctorum sanctarumque memoriis nobiliter constructas, religiosissime colerent, eas diversis donariorum titulis insignitas, locupletare voluerunt; quorum privilegia in ipsis æcclesiis, una cum eorum memoriis, servantur et servabuntur, Christo Domino annuente. Itaque ego, Albertus nomine, Hugonis sanctæ æcclesiæ Carnotensis vicedomini, filius, notum esse volo tam presentibus quam futuris, meis scilicet successoribus, de æcclesia sancti Leobini, quæ in Braiao castro super fluvium Osannæ fundata est, et a domino meo Willelmo, ipsius castri domino, cum aliis rebus tenere videor; de ipsa, inquam, cum consensu mei carissimi fratris nomine Guerrici, qui nunc est post patris mei mortem, vicedominus, junioratum quidem sancto Petro, ac monachis sibi famulantibus in cœnobio ipsius, quod decenter in suburbio situm est supradictæ civitatis, concedens annuo et annuens concedendo, pro animabus parentum nostrorum, necnon et pro salute tam mei quam fratris antenominati, perpetualiter concedo: ea scilicet lege, ut presbiteri ipsius æcclesiæ nec a me nec a meis successoribus ullo modo dominantur, set ab ipsis monachis, ab hac die in antea, mittantur in ipsa æcclesia, dominantur et ejiciantur, si forte mereantur. Habeant tamen a nobis de decima æcclesiæ quam retinemus, per singulos annos, duos modios tritici, sine ulla da-

atione precii; habeantque altare et offerendas per circulum anni, preter quatuor festas, in quibus duas partes offerendæ adhuc in nostris usibus retinemus. Dimittimus etiam calumniam æcclesiæ sancti Romani, quæ est ultra fluvium supra memoratum, ut nullus nostrorum heredum quicquam audeat unquam exigere ab ea, sed eam monachi ex toto possideant, ædificent et secure habeant. Hujus autem donationis cartam nostram, videlicet jussione scriptam, manibus nostris nominibusque corroborari volumus, ut semper inviolata et inconvulsa manere in secula valeat. »

CAPITULUM LXXXIX.

De ecclesia sancti Leobini Castri Dunensis.

(Ante a. 1080.)

« Terrenæ divitiæ, sicut earum, pro libitu carnis ac desideriorum luxu, profligatores, ad infernorum pœnas; sic, pro Dei amore, qui eas indigentibus largiuntur, ad æterna deducunt premia. Quapropter ego Willelmus, honoris Alogiæ dominus, quantum ad seculi dignitatem attinet, clarus quidem genere, sed pravo perobscuro opere, inter hujus fluctivagi procellas seculi, armis præcinctus militaribus ac mundanis implicitis negotiis; dum nequeo meis meritis, quæ parva vel potius nulla sunt, innumerabilia quæ cummihi diluere facinora, donariorum pertempto largitionibus redimere. Unde ratum fore duxi beatum Petrum, apostolorum principem, cui Dominus suæ æcclesiæ curam cummisit atque ligandi solvendi que animas potestatem contulit, michi intercessorem ascisci, eumque ex rebus propriis placabilem fieri, Sic enim Domini nostri præcipitur eulogio: *Date*, inquit, *et dabitur vobis*; et alio in loco: *Facite*, inquit, *vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Itaque, annuente venerabili matre mea Mahilde, una cum karissima conjuge Eustachia, seu liberis nostris adhuc infantulis, Hugone ac Willelmo; pro redemptione quidem animarum antecessorum nostrorum, necnon et pro nostra incolomitate, concedens dono et donans concedo beato Petro apostolo, ac ejus monachis sibi normaliter famulantibus in cœnobio quod non longe a mœnibus Carnotine urbis situm est, æcclesiam scilicet beatissimi Leobini confessoris et episcopi prædictæ urbis. Quæ æcclesia, a prisco tempore, intra vallum Castri Duni decenter constructa videtur, atque a patribus nostris, jure hereditario, possessa est. De qua donum quoque super ipsius apostoli altare VIII idus Decembris, posui, cum fidelium meorum assensu, qui tunc Carnotis erant mecum, quorum nomina in fine hujus scripti notavimus. Habeant ergo, ex hac die in antea, jureque hereditario supradicti monachi eandem æcclesiam possideant, cum omni ornatu ejus vel rebus omnibus, tam intus quam foris, ad ipsam pertinentibus, quæ videlicet in meo dominio videbantur esse. Concedo etiam, juxta eandem æcclesiam, areas quæ dicuntur Arnulfi; necnon et Bovonem militem, cum suo fevo, quid ad supradictam æccle-

siam pertinere noscitur. Si tamen ipse vertere voluerit, decimas denique atque census ad prefatam æcclesiam pertinentes libens concedo, ut a monachis, vel precario vel precio, redimantur ab ipsis militibus qui ex nostro beneficio videntur possidere. Hæc enim omnia perexigua sunt: terrenæ enim sunt atque transitura; cælestia quoque vel æterna eminentiora et potiora sunt, quæ, Christo presule, pro his minimis in futuro recipiemus. Profuit enim viduæ, de qua legitur, quod in templo obtulit duo minuta; profuit et danti aquæ frigidæ calix. Hujus ergo largitionis donum, ut firmum et inconvulsum permaneat, signo crucis, manibus propriis, firmare censui, meorumque fidelium manibus propriis firmandum tradidi, quorum etiam nomina subterscripta inveniuntur. Quod si quis aliquando huic meæ largitioni, diaboli instinctu, contraire nisus fuerit, nisi cito resipuerit, præsumptionis suæ veniam petens, cum Dathan et Abiron, quos terra vivos absorbit, cum Herode, innocentum laniatore, cum Juda proditore, et cum his qui Christum Dominum crucifixerunt, in inferno trusus, pœnas luat; ubi anguis gulosus non moritur, nec vorax ignis extinguitur, nec umbræ mortis desunt, nec caligo tenebrarum. S. Mahildis, matris Willelmi. S. ipsius Willelmi. Eustachiæ, conjugis ejus. S. filiorum ejus, Hugonis et Willelmi. S. Willelmi de Monte Boone. Gausfridi. Warini. Osmundi. Guarnerii. Anisardi. Hugonis, filii Burchardi. Rainaldi, filii Gausfridi. Radulfi, filii Willelmi. Gausfridi de Salmeredo. Odonis Cratonis. Willelmi de Monte Mirabili. Girardi Brunelli. Willelmi. Bernerii. Gauslini. Helgot. Walterii, filii Burchardi. Hildegarii archidiaconi. Rainaldi decani. Vitalis presbiteri. Bernardi de Buslo. Radulfi Nothi. Landrici de Toriellis. Odo Radulfi. Gausfridi. Letaldi. »

CAPITULUM XC.

De ecclesia Treionis vici.

(Ante a. 1080.)

« Salomon, monens omnem hominem curam animæ suæ, dum vivit, habere: *Quodcumque potest manus tua, ait, facere, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia erit apud inferos, quo tu prope- ras* (210). Unde ego Wenricus, cum fratre meo Alberto, votum patris nostri quod, dum viveret, solvere induciavit, vice ipsius perficientes, sancto Petro contradimus æcclesiam Treionis, quæ titulata est sub honore sancti Dei genitricis, pro remedio ejusdem patris nostri, et antecessorum nostrorum atque nostrarum. Quam quia liberam ab omni pontificali exactione possedimus, excepta crismalis datione et æcclesiæ reconciliatione, ita etiam, remoto impedimento talium negotiorum, sancto Petro et abbati, fratribusque inibi Deo servientibus, liberam atribuimus. Insuper etiam adicimus eurtim con-

struendis officinis monachorum, et hortum plantandis arboribus et herbis, et terram aratri unius; et molendinum Spinæ, et dimidiam elusuram vineæ; et quicquid hominibus nostris ex eodem beneficio addere placuerit, annuimus. Testes hujus donationis sunt hii: Ingelrannus decanus, Adelardus subdecanus, Ascelinus Britto; Gausbertus, magister scola; Bernerius canonicus, Gerogius canonicus; Fulcherius, filius Nivelonis; Gauslinus de Leugis, et filius ejus Gauslinus; Rainaldus, filius Flealdi; Gauslinus, filius Gausfridi; Ingenulfus, filius Norbeti; Ansoldus de Mungeri Villa (211). »

CAPITULUM XCI.

De vicaria Imonis Villæ, et de calumnia duorum agripennorum vineæ quæ est juxta Sanctum Bartholomeum.

(26 nov. 1077.)

« Omnibus, tam presentibus quam futuris, sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus, nos monachi sancti Petri Carnotensis cænobii, notum esse volumus, in anno quidem quo nostri cænobii ediumque nostrarum tecta vorax consumperit flamma, VI quoque kalendas Decembr. (212), quod Robertus, prenomine Aculeus, vicariam nostræ terræ de Imonis Villæ, quam injuste possidebat, sancto Petro dimisit, quæcumque super altare ejus publice posuit; calumniam quoque II agripennos vineæ, qui juxta Sancti Bartolomei sunt cimiterium, in capite scilicet nostri clausi, missam fecit, inde fratrum orationes accipiens atque equum unum, VI libras valentem. Adfuit cum eo Ansoldus de Mungeri Villa; Rainaldus et frater ejus, filii C Walterii. Nobiscum vero Laurentius cubicularius, Laurinus agaso; Gaudius et Teduinus, fratres; Stephanus major, et cæteri. »

CAPITULUM XCH.

De ecclesia Superioris Croti.

(Circa a. 1080.)

« Notum esse volumus nos monachi sancti Petri cænobii Carnotensis cunctis sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus, a monachis sancti Martini Majoris Monasterii quamdam æcclesiam, sitam in Croto superiori super fluvium Auduræ, olim emptam fuisse ab abbate Landrico, faventibus fratribus de quorum patrimonio fuerat, Arraldo scilicet, Richardo et Bernardo, qui hanc ipsam sancto Martino vendiderant, faventibus dominis de quorum beneficio tres supradieti fratres tenebant. Verum, quia paupertas semper claudicat. Arraldus persepe redditus æcclesiæ in suis usibus, victus inopia, et nobis invitis retinebat, obiciens in conventionem fore eandem æcclesiam cemento et lapide a nobis debere fieri. Quapropter, multis vicibus a nobis excommunicatus atque iterum, specie tenus usurpatis rebus dimissis, absolutus; tandem, sapienti usus consilio, in sese reversus, ad limina

(210) *Ecclesiæ*, ix, 10.

(211) Sequuntur in hoc cod. B chartæ duæ de vicaria Mittanis Villæ, quas superius edidimus, p. 194 et 195.

(212) Quod incendium, ut dicitur inferius, c. 104, incidit in annum primum Gausfridi, Carnotensis episcopi; in secundum autem ante Eustachii abbatis electionem, i. e. in a. 1077.

sancti Petri venit, cum conjuge, nomine Adelidæ, et filia Badchilde, ante altare de commissis veniam petiit, ac de ipsa æcclesia donum super altare posuit; sub verbum pro missivis dicens se nunquam, ab illo die in antea, aliquam calumniam inferre nobis de ea, neque se ulla consuetudinem habiturum in eaque in terra ad eum pertinentem; neque de annoniis quæ in æcclesia ponendæ sunt molituram ullam, sicut prius faciebat, nec omnino aliam aliquam rem accepturum; sed ideo ita liberam deinceps a nobis abendam, ut æcclesiam sancti Georgii et æcclesiam sancti Cirici de Aneto. Quam rem postea annuere fecit filiis suis, Gualterio scilicet et Gisleberto, filiæ quoque minori. Milesinde nomine. Actum est Carnotis publice, V kalendas Junii. Placuit quoque nomina eorum subscribere qui ex utraque parte fuerunt præsentis: Marcuardus; Gualterius et Albertus, fratres; Walterius, Blancus Oculus. Ex nostra pater: Gilduinus major, Walterius clericus, Richerius major, Stephanus major, Laurentius, Gislebertus, Adventius, Oydelerius, Robertus, nosochomiarius, Radulfus, Gilduinus, Gaudius. »

CAPITULUM XCIII.

De quinque olcis terræ datis sancto Petro in Nantilliaco.

(Ante a. 1080.)

« Omnes scire volumus qui has litteras sunt lecturi, quoniam adiit quidam miles, nomine Herluinus, habens secum Germundum de Raschiniaco et Isenbardum armigerum suum, sancti Petri scilicet Carnotensis cœnobii monachos; petens ab eis orationum suffragia, ut ab illa die in antea, cum ipsis monachis earum participes fieret, V olcas terræ, non longe ab ecclesia sancti Petri in Nantilliaco, perpetualiter concedendo sancto Petro donavit. Cujus terræ donum super altare ipsius posuit, in octabas apostolorum videlicet Petri et Pauli; eo quidem tenore, ut, sicut ipse ab antecessoribus suis ipsa V olcas libere tenuerat, ita et supradicti monachi, absque ullius hominis inquietudine, habeant, possideant, incolent, vel quicquid inde facere voluerint faciant. Si quis autem suorum heredum vel alius aliquis hujus suæ largitionis donum contraire voluerit, cum Dathan et Abiron, damnationem in inferno accipiat, nisi resipuerit et ad satisfactionis remedium confugerit. Testes ex nostra parte fuerunt hii: Gausfridus cocus, Johannes janitor; Herveus et Durandus, fabri; Teduinus, Gaudius et Harduinus, fratres; Laurentius cubicularius, Laurinus auriga, Adventius Sophia, Engelbaudus, Gislebertus. »

CAPITULUM XCIV.

In Dei ecclesia Spelterolis villæ.

(Ante a. 1080.)

« In Dei et Domini nostri Jhesu Christi nomine. Omnis monachorum congregatio sancti Petri cœnobii Carnotensis, notum esse volumus omnibus Christianæ fidei cultoribus, quod quidam miles, nomine

A Hugo Droconsis, patrocinante Huberto abbate hoc cœnobium, medietatem æcclesiæ de Spelterolis villa et terram duum boum sancto Petro dedit, recipiens a nobis recompensatione orationes fratrum et alia misericordiæ opera. Sed, quia res nobis tunc modica et infructuosa visa est, et filii prædicti militis calumniabantur eam, minime fuit a nobis possessa. Post multum autem temporis, præfatus miles efficitur monachus in Burguliensi cœnobio, et inde postea, visendi gratia, ad nos rediens, in commoditate corporis graviter tactus, apud nos obiit. Cujus animam dum Christo ex more commendavissimus, glebam corporis, cum fratribus nostris, congruo honore sepelivimus. Uxor quoque ejus, nomine Olisia, quam reliquerat in seculo cum filiis, Gausberto scilicet atque Guarino, ibidem adfuit. Qui simul cum matre, post humationem patris, ante altare apostolorum Petri et Pauli properantes, præfatam ecclesiam cum atrio et medietate decimæ, pro anima patris, pari voto publice contulerunt, terramque unius artri; ac donum super altare posuerunt, imprecantes Annæ et Caiphæ, Ananiæ et Saphiræ maledictionem omnibus refragatoribus hujus largitionis. »

CAPITULUM XCV.

De alodo dato a Haimérico de Vibrante Lupo.

(Anno 1081 sive 1082.)

« In Christi nomine. Ego Girardus prior, cum omnibus fratribus cœnobii sancti Petri Carnotensis, notum esse volumus cunctis successoribus nostris, quod ea tempestate qua dominus Eustachius abbas Romæ morabatur, cum Gausfrido episcopo atque Parisiensi episcopo, ut pariter ostenderent injuste prolatam esse excommunicationem in concilio Exodunensi ab episcopo Diensi Hugone super Gausfridum Carnotensium præsulem, videlicet in præsentia domni Gregorii papæ VII, quem etiam tunc Hainricus imperator, cum Alamannis et Langobardis, debellabat; ea, inquam, tempestate, quidam miles, vocabulo Haimericus Vibrans Lupum, corporis infirmitate laborans qua et obiit, ut evaderet inferni pœnas, monachus apud nos efficitur; fundos quos jure hereditario possidebat, juxta locum qui Miseriacus vocatur, cum tribus militibus qui ex parte fundi ipsius fevati erant, una cum consensu filii sui Pagani, sancto Petro et nobis reliquit. Cujus fundi donum filius ejus super altare sanctorum apostolorum Petri et Pauli publice posuit, inde ibidem orationes fratrum recipiens. Cui dono si quis inquam contraire temptaverit, nisi resipuerit, anathema sit. »

CAPITULUM XCVI.

De alodo dato a Balduino intra Burgum Carnotinæ urbis.

(Ante a. 1080.)

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ut presentes non amittant et futuri sciant, hoc scriptum in scriniis nostris reservabitur. Nam adiit presentiam nostram, monachorum sancti Petri Carnotensis cœnobii, quidam miles, Balduinus no-

mine, poscens suppliciter quatinus cum faceremus monachum; quod annuimus. Et propter hoc dedit sancto Petro et nobis, exemptione sua, terram in qua quondam fuere vineæ, et modo sunt in ea ortuli plurimorum hominum; et reddit in censu VII solidos et X denarios, in sancti Remigii festivitate; et est liberrima ab omni vicaria, et ab omni captione, et ab omnibus consuetudinibus. Quod factum annuerunt uxor ejus et filius. Et ut libentissime assentirent, dedimus eis, ex nostro, tria modia frumenti et duo modica avenæ. Et ipse Balduinus deprecatus est, ut, si quis calumpniator ex hoc foret, excommunicatus ex Deo et sancto Petro foret. Ut autem firmior hæc res esset, testes bujus rei hic ex sua et nostra subnotavimus parte: Ermengardis, uxor Balduini; Hugo, filius amborum; Ingenulfus, Othbertus, Willelmus; Hamelinus, filius Herbranni. De nostra parte: Guarnerius major, Guarinus et Laurinus, artrocopi; Laurentius et Gislebertus, fratres; Gualterius et Adventius, sartores; Joscelinus, filius Gilduini; Aroldus agaso; Radulfus, filius Hildegarii portarii. »

CAPITULUM XCVII.

De terra data a Roscelino in Pendente Pediculo.

(Ante a. 1080.)

« Notum esse volumus tam præsentis quam futuri evi Christi fidelibus, nos monachi Sancti Petri, quoniam terram Pendentis Pediculi, in conversione Roscelini monachi, frater ejus Gerogius medietatem quidem sancto Petro dedit in stipendiis fratrum, per assensum Teudonis qui cognominatur Caput Ferri, cui annuatim de parte nostra debentur duodecim nummi in censu; postea vero ipsa terra a Fulcherio, filio Girardi, et a Georgio de Curba Villa ambitione est invasa, de quorum esse videbatur beneficio. Quibus ut assensum præberent, Fulcherio quidem quinquaginta nummorum solidos dedimus, et Gerogio XXX; atque ipsi super altare sancti Petri guerpum ponentes, eandem terram possidendam concesserunt, tantum ut in festivitatis sancti Remigii census prædictus reddatur. Actum est hoc in æclesia sancti Petri publice, videntibus et audientibus his quorum nomina subnotavimus: Gualterio monetario, Gerogio clerico, Stephano majori, Arnulfo Rufo; Fulchardo; Stephano, Aventio et Laurentio, fratribus; Ascelino majore; Teduino, Gaudio et Harduino, fratribus; Willelmo, Arraldo Hildegario et Radulfo, filio ejus (213). »

CAPITULUM XCVIII.

De rebus datis pro Ernaldo puero.

(Ante a. 1080.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, scilicet Patris et Filii et Spiritus Sancti. Notum esse volo omnibus sanctæ Dei æclesiæ fidelibus, tam

A præsentibus quam futuris, ego Landricus, militiæ seculari deditus, una cum uxore mea, Ermelina nomine, et Hugone filio meo primogenito, Deo omnipotenti et beato Petro apostolorum principi, filium meum jam octonem, Ernaldum nomine, mancipans, trado in cœnobio supradicti apostolorum principis, ut ibi serviat omnes dies vitæ suæ Deo et sanctis ejus, ac pro nobis et omnibus Dei fidelibus die nocteque preces fundat. Pro quo præfato cœnobio tradendo, concedimus, in loco qui vocatur Baliolus, terram duum animalium, cum manso. Cui dono addimus quartam partem brennadii quod actenus habuimus in vico Sancti Romani, juxta Braiao castrum, ut ab hac die et deinceps habeant monachi supradicti cœnobii et in perpetuum possideant. B Concedimus etiam junioratum æclesiæ domni Petri, sicut Rainaldus decanus tenere videtur, et omnia quæ de nobis possidet in ipsa villa. Volumus autem hanc largitionis nostræ cartulam manibus nostris corroborare et salutifere crucis signum imprimere, ut nulli unquam refragatori sit fas ad hanc aspirare. † Landrici. S. Ermelinæ. Hugonis. Rainaldi decani. Odonis (214). »

CAPITULUM XCIX.

De rebus datis pro Hugone puero.

(Ante a. 1080.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Notum esse volo cunctis fidelibus, tam præsentibus quam futuris, quia ego Hildegardis, prænomine Franca, quondam uxor cujusdam militis, vocabulo Gausfridi Nigri, qui C spernens omnia bujus seculi caduca atque peritura, Deo devote militaturus, in sacrosancto cœnobio beati apostoli Petri Carnotensis militarem balteum deposuit, et, secundum Domini præceptum, uxorem et filios, agros, domos et omnia quæ habuit in mundo relinquens, obedientiæ gressibus ipsum Christum sequens, ad ætheris aulam anhelat tendere; sic itaque ab eo viduata, duos filios, quos ei peperit, dum ætas in adolescentiæ flore proveheret, orbatam (215) incognitas terras Apuliæ adeuntes; quorum unus, Fulco nomine, de quadam puella filium parvulum eundem in cunis michi dimisit, quem loco filii tenere nutriens, in puerili ætate sacris inbucundum litteris tradidi; deinde jam octonem in supradicto cœnobio, in quo et avus ejus et consanguineus, Fulco nomine, Deo deservit, ibi, cum consensu Rotberti prioris ceterorumque monachorum pro anima mea et omnium parentum meorum deprecaturum, ut sub norma monachili Deo serviat mancipari (216); dans pro eo in Belsia, in villa quæ Pantaginis Villa dicitur, terram quandam olim datam in manu firma dnobus fratribus Frogerio et Fulconi et uni heredi eorum, a quibus Heribranno

mus, p. 194,

(215) Sic. Sensus tamen flagitat, *duobus filiis..... orbatum sum.*

(216) Leg., *mancipari.*

(213) Charta quæ huic subjicitur præfert titulum illum: *De decima Hainerti Finemundi*, editaque est superius, p. 133.

(214) Sequitur charta cui titulus: *De via data apud Sanctum Germanum de Alogia*; quam jam vulgavi-

cuidam militi est vendita, ejus nunc filius, Haimericus clericus eam possidet, dans in festivitate sancti Carauni nummorum solidos VII; item in territorio Dumensi, in parrocchia Sancti Ebrulfi, in villa quæ dicitur Torellelis, unam masuram terræ, liberam ab omni cœactione et consuetudine cum domo et horreo; item in Bahardi Villa a agrum unum in quo modius unus et semis scribitur. Hanc autem cartulam Carnolis publice super altare apostolorum Petri et Pauli ego Hildegardis posui, inprimens crucis signum. Quam si quis contraire voluerit anathema sit (217). »

CAPITULUM C.
De alodis Guntardi.
(Ante a. 1080.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus sancti. Notum esse volumus omnibus sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus, tam presentibus quam futuris, ego scilicet Robertus prior et omnes monachi sancti Petri cœnobii Carnotensis, quod quidam miles, nomine Guntardus, de Garenceis, ad nos misit, obnixè petens ut sibi unum ex fratribus nostris concite mitteremus. Qui cum ad eum venisset, et sciscitasset quid vellet: « Ego, inquit, infirmitate pressus qua et mori timeo, annuente Domino, cupio fieri monachus; et, ut me rear assequi delictorum meorum veniam, ex terrenis rebus, quas usque nunc possedi, sancto Petro donans concedo et concedens dono, directam largitionem, alodum meum, in territorio scilicet Abbonis Villæ; itemque alium in parrocchia Imonis Villæ, in loco qui Rosetus nominatur. Hanc autem donationem, per assensum filii mei Gualterii, in præsentia plurimorum hominum faciens, inprecor maledictionem omnibus niteutibus contraire prætate donationi, ut in inferno, nisi resipuerint, cum Juda proditore pœnas luant. » Hæc denique locutus, prædictus homo, antequam habitum monachilem qui sibi ferebatur a cœnobio indueret, viam universæ carnis est ingressus. Cujus glebam corporis frater ille qui ad eum ierat assumens, ad monasterium detulit, atque inter fratres monasterii honorifice curavimus sepelire. Nomina vero testium prælibatæ donationis volumus subscribere ad memoriam posterorum et ad refragandam inquietudinem calumpniatorum: Harduinum, nepotem Guntardi; Martinum, armigerum ejus; Herbertum presbyterum, Albertum majorem, Hildegarium, Johannem, Mainerium, Guarnerium de Poponis Villa, Vulgrinum de Sancto Scubilio. Albertum de Segetis Villa (218). »

CAPITULUM CI.
De alodis Herberti.
(Ante a. 1080.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Notum esse volumus nos monachi sancti Petri cœnobii Carnotensis omnibus sanctæ Dei ecclesiæ cultoribus, tam presentibus (217) Subsequentem chartam, *De medietate ecclesiæ Sancti Germani*, retulimus superius, cap. 71.

A tibus quam futuris, quod quidam miles, Hubertus nomine, de Galardone castro, veniens ad conversionem sub abbate Huberto, pro redemptione animæ suæ, una cum consensu filiorum suorum, Hervei scilicet atque Fulcherii et unicæ filiæ, nomine Guiburgis, alodos quos habebat in territorio castri Dunensis sancto Petro et ejus monachis concessit, unamque domum intra castrum, in Premetis quidem villa, alodum quem mater sua Rotrudis possedit, necnon et manum firmam; item in Marlai villa, in dextera parte viæ Dunensis, VI aripennos terræ, et in sinistra parte ejusdem viæ V aripennos; item in Angeliaco aripennos tres et dimidium; in Boardi Villa quicquid hereditario jure possedit; in Isigniaco terram quas Constantinus, pater Vitalis, coluit, vel Rotrudis mater sua visa est habere dum vixit. Signum Herberti, qui hoc donum dedit. Hervei. Fulcherii. Testes hujus rei sunt: Ebrardus, Gauscelinus Lupulus, Normannus, Amalguinus, Froilandus, Tescelinus, Gaudius. Si quis hoc adnullare voluerit, nisi resipuerit, anathema trusus in inferno pereat. »

CAPITULUM CII.

De alodo Piei Villaris et Huni Villæ et Argentelæ.
(Ante a. 1080.)

« In nomine Ihesu Christi Salvatoris nostri. Notum esse volumus omnibus successoribus nostris, tam presentibus quam futuris, ego Walterius, filius Fledaldi, cum uxore mea et sorore ejus, quod guerpum facimus de alodo Piei Villaris, quem dedit Bernardus, pater uxoris meæ, pro anima fratris sui Gainingi, et de alodo Huni Villæ, atque de alodo Argentelæ, qui in sancto Petro dederunt parentes uxoris meæ, nepotes scilicet Fulconis monachi; et quicquid in his alodis invadendo pervaseram, pro remedio animarum nostrarum, dimittimus, et guerpum super altare Sancti Petri ponimus; et has litteras fieri volumus, ut in his testes subscripti ex adverso stent omnibus qui, demonis instinctu, huic rei contraire voluerint. Testes autem ex nostra parte sunt: Rainaldus, frater meus; Fulcherius. Hugo de Treione, Gislebertus de Britiniaco; Haimericus, filius Heribranni. Testes monachorum: Gualterius monetarius, Odielardus trapezeta, Hugo Berbellus, Balduinus, Arnulfus, Rufus, Fulchardus, Arnulfus Niger, Robertus, ejus frater; Stephanus major; Tescelinus, filius Hildegarii; Stephanus, filius Dodonis; Bertranus clericus. Si quis autem huic rei calumniam intulerit, nisi cito resipuerit et ad satisfactionis remedium confugerit, anathematis mucrone confossus, cum Juda traditore in inferno sine fine pœnas luat. »

CAPITULUM CIII.

De rebus quas dedit Willelmus præpositus de Alogia.
(Ante a. 1080.)

« In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Notum esse volumus nos monachi Sancti Petri Carnotensis, quod quidam miles, nomine Willelmus, quondam præpositus de Braiao castro, tactus corporis (218) Post hanc occurrit charta, *De terra data a Malthide*, quam jam habes, supra, cap. 67.

infirmirate qua postmodum de hac vita exiit, timens Inferni pœnas, habitum monachilem apud nos suscepit, et de rebus mundanis quas in mundo possederat in Alogia, sanctum Petrum nesque heredes constituit. Quæ licet a nobis admodum parvissimæ sint visæ, apud Deum forsitan sunt magnæ. Quapropter in hac membranula litteris mandare curavimus: aripennum unum terræ, videlicet ante fores ecclesiæ Sancti Germani; item in Agonis Villa totam decimam; simili modo in Luctone et in Fova Villa. Quæ omnia filius ejus Willehnus superstes concessit.»

CAPITULUM CIV.

De sex aripennis alodi.

(Ante a. 1080.)

« In nomine Domini nostri Jhesu Christi. Notum esse volumus omnibus Christi fidelibus præsentibus et futuris, omnis monachorum congregatio sancti Petri cœnobii Carnotensis, quoniam, pro anima cujusdam Gausfridi, ab hominibus Alonis Villæ tempore messis interfecti et a nobis humiliati, fratres ejus et ceteri parentes sex alodi diurnus, non longe ab Impregni Villasitos, sancto Petro dederunt, donumque super altare principali publice posuerunt, III idus octobris, missam nobis celebrantibus, præsentibus his quorum nomina inferius scripta habentur: Rotbertus, præbiter de Alona; Siginus, venditor equestrum; Herbertus pistor, Guarinus cellerarius, Gausfridus liguarius, Martinus Baiardus. Fratres vero interfecti: Girbertus, Walterius, Oislebertus, Parentes: Girbertus et Ledgardis mulier. Anathema sit refragator hujus crocotillæ elemosinæ. »

Non superbiæ flatu impulsus, neque flammivoma ingenii igne succensus, sed obedientis pede longum

(219) Julii die 30, an. 1077.

A iter per devia aggrediens; sibilum legentium et subannationem floccipendens, ut spoondi fratibus, eorum parvi jussionibus; et, litterariæ artis expertus, inopelito sermone, qualiter iste locus a splendido et nobili situ esse desierit, et rursus quo modo ad statum antiquum religionis, pii operis venerabilium præsulum studio comitumque donariis atque plurimorum fidelium, lenitum inoleverit, enucleatim patefecit. Deinde abbatum nomina et eorum scripta, quæ in archivis nostris sunt reperta, seriatim in unum collegi usque ad id temporis, quo, nostris excessibus exigentibus, edax flamma hanc æcclesiam cum ædibus cremavit (219); quo tempore præsul Gaufridus et Eustachius abbas, Deo disponente, presul quidem ante incendium, III Kalendas Augusti, abbas vero secundo anno post incendium, V Kalendas Septembris, sui honoris gradum uterque est adeptus. In pretaxato itaque opere prudens lector animavertere potest hunc locum ab hostibus non semel esse destructum, cum ter legat monachis bisque canonicis delegatum esse. Jam nunc ipse, ab antiquorum scriptis, quæ memorie mandanda esse videbantur, expeditus, legenti intimare curavi V cartas (220), quia michi tarde occurrerunt non esse in his locis ubi fore debuissent: videlicet una Landrici abbatis de terra data a Mabilde; quatuor autem Huberti abbatis, id est de terra Pendentis Pediculi, de medietate æcclesiæ Sancti Germani, de alodis Herberti; de alodo Picati Villaris et Huni Villæ et Argentelæ. Hoc denique intuli ne fraudem fecisse cuiquam videar.

C Nunc ad ea quæ ab abbate Eustachio jam per octo annos sunt patrata, subcinctus scribere maturabo.

(220) Vide capp. 67. 71. 97 et 102 hujus libri.

LIBER OCTAVUS

SIVE

EUSTACHII ABBATIS.

(Ab a. 1079 ad a. 1088.)

CAPITULUM I.

De prava consuetudine usurpata a Fulcone de Vadis in Ermenteriis.

(Ante a. 1088.)

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Notum sit omnibus sanctæ matris æcclesiæ fidelibus filiis, tam præsentibus quam futuris, quod Fulco de Vadis usurpabat unam totam consuetudinem in Ermenteriis, villa scilicet sancti Petri Carnotensis monasterii. Unde, per justiciam domni Isnardi, ad placitum contra domnum Eustachium, prædicti loci abbatem, venit, et inde duellum apud Drocas constitutum. Et eum non posset jus ostendere Fulco in

D prædicta consuetudine, ipse et filius suus Godefridus Deo et beato Petro eam perpetualiter guerpiverunt, et iccirco de bono sancti Petri VII libras denariorum habuerunt. Testibus his: Hugone de Castello, Gisleberto de Tegulariis, Isnardo supradicto, Chotardo, Rotherto Rufo. De parte abbatis: Arrolde de Croto, Laurentio camerario, Fulchardo. Lorino auriga, Johanne coco, Durandulo serviente, Adventuo. »

CAPITULUM II.

De rebus datis pro Widdone puero.

(Ante a. 1088.)

« In nomine Domini nostri Jhesu Christi, conditoris omnium rerum. Ego Eustachius abbas et omnis

congregatio monachorum sancti Petri cœnobii Carnotensis, notum esse volumus tam presentibus quam futuris sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus, quia adiit nostram presentiam quædam matrona bigama, nomine Gila de Pertico, habens pueros duos de Huberto primo seniori suo, Vivianum scilicet ac Widonem; quorum juniorem obtulit Deo et sancto Petro, ad serviendum ibi, quamdiu viveret, in sanctæ religionis proposito et ahitu monachili; atque de rebus sui juris largita est sancto Petro medietatem saltus de Bustello, et agrippennos duos prati; censumque quem dabamus de terra quæ dicitur Mala Cultura remisit, et in proprio bosco pasnagium porcorum nostrorum singulis annis concessit; et domos nostras et horrea de ipso bosco, prout opus fuerit, reedificare, ignemque domus nostræ cotidie nutrire iussit. Hæc omnia Vivianus jam dictus, filius ejus, assensit, donumque cum matre super altare sancti Petri posuit. Hujus rei fidejussores ac testes fuerunt hii: Fulbertus, presbiter de Roberia; Amalguinus, Sulpicius clericus, Rodbertus de Bodvers, Durandus Ketellus. Ex nostra parte: Teduinus et Gaudius, fratres; Stephanus et Salomon, fratres; Oydelerius et Rodbertus, fratres; Fulchardus, Aventius et Lorinus, fratres; Laurentius cubicularius, Gilduinus matio, Guarinus cellerarius. Pro prefatis rebus dedimus Willelmos de Baindis Terris, ex cujus beneficio erant, X solidos nummorum et orationes loci; et assensum prebuit. Si quis autem profanus aliquando huic rei contraire voluerit, nisi cito resipuerit, in olla Vulcani demersus, cum Theoderico profano rege, sentiat pœnas perpetuas. »

CAPITULUM III.

De æcclesia Monasterioli.

(Ante a. 1088.)

« In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Notum esse volumus, ego Eustachius, abbas cœnobii sancti Petri Carnotensis, cum omni congregatione michi commissa, omnibus æcclesiæ Dei filiis fidelibus, de quadam æcclesia, que Monasteriolus vocitatur, quam olim venerabilis abbas Landricus a quodam milite, nomine Radulfo, adquisisse dinoscitur, eo quidem pacto ut medietatem æcclesiæ monachi in suis usibus haberent; alteram vero Radulfus, quamdiu viveret, sibi retineret, et post ejus mortem et æcclesia et res ejus quæ in supradicto loco, tam in terra quam in aqua, videbatur possidere, tota ad sanctum Petrum rediret. Cum autem ita præfatam æcclesiam per plurimorum annorum curricula communiter possiderint, surrexit quidam miles, nomine Vitalis, consanguineus predicti Radulfi, in eandem æcclesiam jus suum ostendit, atque medietatem obtinuit. Qui, quandiu vixit, partem a monachis emptam sibi retinuit. Post mortem vero amborum domnus eorum Baldricus, prænomine Chotardus, cum quodam filio parvulo, nomine Eustachio, quem Dei servitio sub monachili habitu mancipavit, sancto Petro æcclesiam dedit, et quicquid in loco eodem sui juris esse videbatur, per assensum Hugonis, filii

A Guaszonis, et omnium horum quorum nomina subscripsimus, concessit. Isnardi de Mori Villare. Rodberti Ruti. Walterii, filii Nivardi. Cuarini, filii Joberti. Simonis de Monte Pincionis. Ranaldi de Bello Quteo. Guarini de Islo. Symonis, filii ejus. Rainaldi Corhuli. Adventii. Laurentii. Fulberti majoris. Hanc autem cartam prefatus Baldricus fieri voluit, ut si quis aliquando (quod absit!) contraire voluerit, in mallo convictus, auri libram judici persolvat, et anathematis mucrone saucius, nisi resipuerit et ad satisfactionis remedium confugerit in inferno demersus cum diabolo penas luat. »

CAPITULUM IV.

De pravis consuetudinibus dimissis a Willelmo in Plancis.

(Ante a. 1088.)

B « In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Notum esse volumus omnibus christianæ fidei cultoribus, tam presentibus quam succedentibus, ego Gausfridus, prænomine Niger, monachus scilicet cœnobii sancti Petri Carnotensis, sub abbate Eustachio loci Plancarum procurator, quod, multis precibus flexus, domnus Willelmus de Molinis castro pravas consuetudines, quæ paulatim inoleverant, per iniquos servientes, in loco Plancarum suo tempore, eas quidem ex integro Deo et ejus genitrici virgini Mariæ atque beato apostolo Petro, per assensum filii sui Rodberti, pro animæ suæ remedio, condonavit, donumque super altare sanctæ Mariæ Plancis publice posuit; eo videlicet tenore, ut deinceps nullus successorum suorum in prefato loco aliquam consuetudinem umquam exigat, non teloneum, non bannum, non incendium, non latronem, non carrucas; sed sit ipse locus liberrimus ab omni exactione et consuetudine, præter unam rem, id est munitionem prefati castri; atque, cum tempus exegerit, incolæ memorati loci muniant ostensum sibi locum in predicto castro; teloneum quoque, quod pretermisimus tam ab incolis loci quam a forensibus hominibus, totum, sicut prælibavimus, remisit, exceptis solummodo burgensibus Molinorum castri. Unde cartulam hanc fieri voluimus, ut, si quis profanus umquam violare vel contraire huic largitioni temptaverit, nisi cito resipuerit et ad emendationis satisfactionem confugerit, in inferno excipiat pœnas Judæ traditoris et illorum qui Christum crucifixerunt. Testes hujus donationis subscripti fuerunt hii: Gualterius de Asperis, et frater ejus Ingenulfus; Balduinus de Melente castro. Rotgerius dapifer, Willelmus sacerdos, Widdo de Medante castro, et Stephanus; Rotbertus, armiger ejus; Rotgerius, et Tescelinus de Scagiolis; Joscelinus, filius Ricoardi, et Rotbertus, filius ejus. Ex parte abbatis Eustachii: Guarinus sacerdos, Ernulfus clericus, Rainoldus Rufus; Rogerius, filius Widonis presbiteri; Corbellus et Beroldus, filius ejus; Richerius et Gualterius, majores; Fulchardus, Gunbaldus, Laurentius, Rodbertus de Jesiaco, Raimun-

us, Johannes Brustinus, Leodegarius, Odelinus et Guarinus. »

CAPITULUM V.

Cuerpum de consuetudine cibi Hugonis.

(Ante a. 1088.)

« In Ejus nomine per quem cuncta sunt secula creata. Cunctis sanctæ Dei æcclesiæ cultoribus notum esse volumus, ego Eustachius abbas et omnis fratrum congregatio sancti Petri cœnobii Carnotensis, quoniam, tempore quidem Huberti abbatis, Gausfridus Niger, noster monachus, de Herveo, fratre Hugonis, emit vicariam de Mittanis Villare, per assensum Fulcherii primicerii, de cujus beneficio erat ipsa vicaria. Unde ipse Hugo quiaque solidos nummorum pro assensu habuit. Nostra autem tempestate addidit sibi esse datam hanc consuetudinem, ut, dum veniret ad monasterium, habens secum sex aut quatuor milites, dandum ei consuete panem, vinum, carnem sufficienter, equis quoque suis itidem advenam et vinum. Cujus (221) importunitatem conferre noluissemus, et ei consuetudinem quam requirebat negaremus, assinos nostros, exploratos quadam vice, tulit; pro quo redemptione XXX dedimus solidos. Rursum, altera vice, eos tulit; sed per Willelmum, præpositum comitis, invitus reddidit. Tunc denique per Bertam comitissam et præfatum præpositum ipsam pravam consuetudinem reliquit; et celebrantibus nobis sancti Firmini festum, super altare sancti Petri inde guerpum posuit, atque a nobis XXV solidos accepit; et, si forte aliquando monachus effici voluerit, cum rebus quas habuerit, recipiatur; morte vero præventus sepeliatur a nobis, suis eque rebus nobis relictis. Testes hujus rei, ex sua parte, fuerunt: Dodo, Guarinus, Godefridus et Geraldus. Ex nostra parte: Stephanus major, Gilduinus major, Laurentius cubicularius, Teduinus matricularius, Johannes cocus, Gislebertus puer; Oydelarius et Rodbertus frater ejus. »

CAPITULUM VI.

De tutela Argentelæ.

(Ante a. 1088.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Notum esse volumus, ego Eustachius, divina ordinatione, abbas, omnisque sancti Petri congregatio monachorum, super quodam tutela quam Rodbertus porcarius de Curba Villa dicebat in terra quæ vocatur Argentela habere; pro qua non modicum nobis detrimentum intulit, insuper et homicidium perpetrare non timuit. Tandem ad hanc concordiam venientes, dedimus ei quinquaginta solidos nummorum atque loci hujus beneficium, ut terram quam habebat insuper memorata Argentela, cum tutela quam clamabat, sancto Petro dimitteret; quod libenter concedens fecit, donumque super altare beati apostoli Petri posuit, astante monachorum grege turbaque famulorum quorum nomina memorie mandare curavimus: Stephanus et Salomon, fratres; Girogius clericus; Teudo et Gaudius, fratres; Oy- (221) Fort. leg., *Cujus cum.*

A delerius et Rodbertus, fratres; Adventius et Lorinus, fratres; Laurentius cubicularius; Ingelbertus et Gausfridus, coci; Gislebertus puer, Fulchardus; Hildulfus et Gausfridus, fratres. Ex patre Rodberti: Mainfredus prepositus, Richerius et Gauslinus. Actum est hoc Carnotis publice, in monasterio sancti Petri ante altare, regnante Philippo rege. Paulus editus scripsit. »

CAPITULUM VII.

De domno Germano.

(Anno 1081.)

« Domino nostro Jhesu Christo, omnium rerum conditore, propiciante. Ego Willelmus de Sumbone, militiæ armis accinctus, terrenarum rerum locupletissimus, atque Diabolo instigante, malorum actuum cassibus involutus; ego, inquam, omnibus sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus, tam præsentibus quam futuris, notum esse volo, quod quidam meus fidelis, nomine Sulpicius, votum habuit in cœnobio sancti Petri Carnotensis, ab hoc deceptibili seculo nudus, veri Dei famulatui se mancipari, et beneficium quod ex me tenebat, in territorio Carnotensi, clavigeri (222) summo ac monachis inibi militantibus, in stipendiis ipsorum, relinquere; sed, falso seculi amore detentus, mors improvisa avida fauce eum rapiens, non permisit votum ex toto perfici. Ipse tamen animam intra pectus moribundum retinens, suis fidelibus et conjugi jussit, ut corporis sui glebam ad cœnobium, poliandro fratrum mandandum, deferrent, atque beneficii donum, quod pro se dari devoverat, super altare sancti Petri coram omnibus ponerent. Cui dono Ascelinus, filius ejus, postea præbuit assensum, qui non longe post quadam plaga mortuus, et ipse pro hac re juxta patrem est tumulatus. Hujus doni Gausbertus de Evroldi Villare, Rainerius et Guaszo, eorum milites, extiterunt testes. Deinde Winebertus, frater Sulpicii, de territorio Vilcasinensi, per Hubertum Querculum adductus, assensum super altare sancti Petri ponens, in orationibus fratrum est collectus. Nos autem duximus illud beneficium quale sit ostendere, id est quicquid in parræchia domni Germani, in æcclesia videlicet, in decimis, in terris cultis et incultis silvis et militibus, ac omnibus exquisitis et inquirendis, videbatur ex me tenere. Hoc totum pro anima sua præfatus Sulpicius apostolorum principi et ejus monachis reliquit. Quod et ego, Eustachii abbatis et monachorum prece ductus, cum uxore mea Ermengarde et unico filio, vocabulo mei nominis nuncupato, pro redemptione animarum nostrarum, fieri volui; et, die Purificationis almæ matris Domini, super altare Petri apostoli assensum posui, atque hanc cartam publice astipulando crucis signo corroboravi. Pro qua re a præfato abbate centum solidos carnorum nummorum accepi, meaque conjunx duas auri uncias, et filius meus renonem unum varium. Testes ex parlo mea fuerunt: Rodbertus de Bello Monte; Jhotardus Willelmus et Renaldus de (222) Sic.

Gaudena, et Gualterius. Ex parte monachorum : Stephanus et Salomon, fratres ; Oydelorius et Rodbertus, fratres ; Teduinus et Gaudius, fratres ; Guarinus cellerarius ; Tescelinus, Hildegarii filius ; Laurentius cubicularius, Adventius et Lorinus, fratres, et alii. Si quis, huic cartulæ contradicendo, extiterit contrarius, janua cæli ei claudatur, et, nisi resipuerit, cum Juda proditore, sine fine pœnas luat in gehennæ ignibus. Actum est hoc Carnotis publice, anno XXI regni Philippi regis. »

CAPITULUM VIII.
De æcclesia Stilionis.

(Ante a. 1088.)

« In Christi nomine, conditoris omnium rerum. Notum esse volumus cunctis sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus atque futuris, ego scilicet Willelmus et uxor mea Ermengardis, cum unico filio meo Willelmo, pro animarum nostrarum redemptione, Deo omnipotenti et sancto Petro, apostolorum principi, in cuius monasterio apud urbem Carnotensem sacræ religionis habitum ipse suscipio, quandam æcclesiam in honore matris Domini fundatam, in Pertico loco, qui dicitur Extiliolus (223) concedendo partimur, ut in æternum possideant medietatem decimæ ac archadii atque sepulturæ totumque altare, medietatemque atrii, atque duobus bobus terram quantum sufficit, et aripennum unum prati; atque harum rerum donum super altare beati Petri mittere jussi, et testium nomina subscribere volui. Et si quis unquam heredum meorum huic dono contraire temptaverit, excommunicationis dampno prius incurrat, deinde octo uncias auri cui litem intulerit solvat, et conatus ejus inefficax permaneat. Signum Ermen-gardis conjugis, quæ donum hujus largitionis super altare posuit. S. Willelmi filii. Hugonis, avunculi Gausfridi coci. »

CAPITULUM IX.
De decima de Caletulo.

(Ante a. 1088.)

In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Ego Eustachius, abbas cænobii sancti Petri Carnotensis, cum omnibus fratribus ibidem Deo militantibus, notum esse volumus omnibus orthodoxe fidei cultoribus, quod quidam miles, nomine Guinebertus, frater scilicet Sulpicii, qui moriens reliquit sancto Petro in nostris usibus æcclesiam domni Germani cum omnibus rebus quas ibi videbatur tenere, ex beneficio Willelmi de Sumboone, sicut supra dictum est, in decimis, terris, lucis, militibus; postquam quidem et ipse super altare sancti Petri assensum posuit et in orationibus fratrum susceptus fuit, cuidam mulieri partem præfatæ decimæ XXV solidis vendidit. De qua re in judicio appellatus, dixit decimam illam pertinere ad fevum Guasconi, fratriis Hugonis de Castello, ac ideo frivolum esse assensum suum sine nutu domini. Unde Waszoni unum equum

(223) Extiliolus, Stilio, Steliones, hodie *les Etileux*.
(224) Gausfridus, sive Godefridus I Carnoten-

valentem quadraginta solidos, et XX solidos numerorum, unumque scutum ac nostri loci orationes dedimus. Ipse quoque, per artavum sui armigeri, super altare sancti Petri guerpum decimæ vel assensum misit per Hubertum Querculum et monachum, audientibus et videntibus is quorum nomina subscripsimus : Radulfo, Willelmo, Rodberto, Philippo, Ilugo Huberto, Tetardo, Ledfredo, Fulberto, Rainaldo, Guarnerio, Fulconi, Raimboldo, Rodberto, Laurentio, Aszoni. Est autem ipsa decima in loco qui vocatur Caletulus. Actum est hoc Droëis castro publice. »

CAPITULUM X.

De tributo concesso a Maincrio in Agili Villa.

(Ante a. 1091.)

« Notum esse volumus, ego Eustachius, abbas cænobii sancti Petri Carnotensis, omnibus sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus filiis, quia, dum essem in curia Philippi regis apud castrum Stanpensem, et regem pro utilitate nostri loci interpellavissem, conveni ibi Mainerium, fratrem Symonis de Monte Forti, ut, pro sui patris anima necnon et matris, atque pro incolumitate propria suorumque sobolum, Deo et sancto Petro liberum concederet transitum, tam salis quam piscium, et nostrarum rerum quæ per Agili Villam Carnotis ad usus fratrum veherentur. Qui libenti animo ab omni consuetudine, VI iduum februarum, ita liberum transitum Deo et sancto Petro dimisit, ut, ab illa die antea, neque a se neque a successoribus suis, ullum teloneum vel consuetudo aliqua requiratur de rebus sancti Petri transeuntibus per præfatam villam; sed, sicut pater ejus Amalricus per totum ejus territorium iter liberum de rebus sancti Petri concessit, ita et præfatus Mainerius, episcopo Gausfrido (224) præsentem, et Simone fratre ejus comiteque Belli Montis Ivone, concessit. Simili modo assensum patris et fratris alacriter per totam terram suæ potestatis in supremo memorato castro ratum esse decrevit dominus Simon, filio suo Amalrico præsentem et assensum præsentem, atque Ilugone de Puteolo castro. Si quis vero assensioni contraire aliquando voluerit, quandiu pertinax fuerit, excommunicationis baculo semper feriatur, et nisi resipuerit et ad satisfactionis remedium confugerit, animam ejus vermis, qui nunquam moritur, in tenebris inferni sine fine depascat. »

CAPITULUM XI.

De decima Ledonis Curie, quam reclamabant Beccenses monachi.

(Ante a. 1088.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti. Notum esse volumus omnibus christianæ religionis, tam præsentibus quam futuris, nos monachi sancti Petri cænobii, Carnotensis, Guarnerius scilicet ac Joscelinus Ledosis episcopus, simoniæ damnatus, episcopatu dejectus est a. 1091.

nis Curte, quæ est cella præfati cenobii, sub abbate Eustachio militantes., qualiter lis et calumnia, quam nobis inferebant monachi Beccenses, finem acceperit in camera domus Pagani, filii Hugonis Franconis, apud castrum Calidi Montis. Ibi quidem aderat Anselmus, abbas cenobii Becci, et cum eo ex ejus monachis Gislebertus, ortus de genere Crispinorum, et Eustachius, prænomine Paganus; aderant et meliores ex illo castro, tenentes placitum de presbitero ecclesiæ sanctæ Mariæ, quæ sita est inferius non longe a Ledonis Curte; et volebant aut uxorem ejus illi excutere aut æcclesiam quæ illorum erat. In medio quoque placito ab archiepiscopo Rotomagensi (225) missæ sunt nobis quædam litteræ, exorantes ut, pro archiepiscopi amore, decimas rerum et sepulturam nostræ ecclesiæ, quam a nostris hominibus accipiebamus, intra Fossatos cummanentibus, Beccensibus monachis redderemus. Quod cum castrenses, tam clerici quam laici, audissent, extranea eis res audita visa est, ut quod Gualterius comes sancto Petro, fere abhinc XXX annis et amplius, contulerat, et optimates ejus assensum præbuerant, a monachis, nuperrime æcclesiolam prædictam habentibus, injuste nobis tolleretur. Tunc omnes viva voce et indissimulato vultu testimonium præbuerunt, quod, ipsis videntibus et audientibus, comes Gualterius sancto Petro dederat sepulturam et decimam hominum intra Fossatos habitantium, videlicet de bubus, de ovibus, de asinis, de equis; decimam quoque de terra quam monachi exararent; decimam etiam aripenni ubi furnus olim fuerat situs. Hoc audientes monachi, cum abbate suo, injustam calumniam deponentes, deinceps siluerunt. Testes hujus rei etiam curavimus subscribere: Manassem archipresbyterum, Herbertum, Genricum, Gualterium, Sansonem, canonicos; Odonem vicecomitem, Herbertum pincernam, Rodbertum præpositum, Rogerium militem, Givelinum; Rodbertum, militem de marina. »

CAPITULUM XII.

Item, donum de saltu Godefridi.

(Ante a. 1088.)

« In Christi nomine. Ego Guarnerius, una cum Josecelino, sancti Petri apostolorum principis Carnotensis cenobii, atque sub abbate Eustachio, provisores loci Ledonis Curtis, in territorio Vilcasini castri, quem Gualterius comes, filius Drogonis comitis, regnante Harrico rege, sancto Petro perpetualiter habendum, abbate Landrico vivente, concedendo tribuit; notum, inquam, esse volumus tam præsentibus quam futuris sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus, quod quidam miles, nomine Godefridus de Fluriaco, infirmitate qua mortuus est decem-
ptus, per filium suum, nomine Hugonem, et uxorem suam, Adelam, donum sui saltus misit super altare sancti Petri ponendum quatinus monachi præfati

A loci perpetuo jure habeant, sine ulla calumnia: ita videlicet ut inde æcclesiam, domos et horrea sua, quando opus fuerit, ædificent, agros et curtem suam claudant, atque omnia sua necessaria excludant. Post mortem autem ejus, in cimiterio sancti Petri corpus ejus est sepultum, V idus aprilis. Tunc quoque uxor et reliqui filii ejus rursum donum saltus prælibati super altare, pro anima patris, posuerunt. Hujus rei testium nomina subscripta sunt: Gerelunus presbiter, Milo presbiter, Urso miles, Odo miles, Ivo miles de Fai; Hilduinus, frater ejus; Givelinus; Rainaldus, filius ejus; Godefridus miles. »

CAPITULUM XIII.

De vicaria Belsiæ.

(Ante a. 1091.)

B « In Christi nomine. Ego Walterius, filius Flealdi, abbatis sancti Petri Eustachii et sibi commissæ congregationis precibus adductus, vicariam omnem quam in omnibus terris sancti Petri habebam, uxore mea Fredesindi et filio meo Rainaldo, cum fratribus et sororibus suis, atque etiam Lisiardo annuentibus, pro animarumstrarum et parentum nostrorum redemptione, per consensum domni mei Gunberii ecclesiæ sancti Petri in perpetuum dimitto; accipiens michi in concanbium a prefato abbate et monachis tres agripennos vinearum, in convalle Sancti Bartholomei, in clauso qui dicitur Ingelbaudi. Unde etiam predicti monachi præfati uxori meæ duas auri untias, et filio meo equum argenti marci sex comparatum donant, prædicto etiam Lisiardo V addentes solidos. Quod etiam posteritati nostræ notum facere et per succedentia tempora ratum manere cupientes, litterarum memoriæ tradi volumus; et manu nostra annotando firmavimus, atque domnis et amicis nostris ad corroborationem tangendum obtulimus. S. Gualterii, filii Flealdi. Fredesindi, uxoris. Rainaldi, filii ejus. Helie. Hugonis. Lisiardi. Adeline, filie ejus. Elisabeth. Ex parte Gualterii: Rodbertus, filius Rodulfi; Hugo, filius Lamberti; Ivo, filius Norberti; Oydelardus, nepos Gualterii; Einardus, Raimbatdus presbiter, Lambertus presbiter. Ex nostra parte: Gausfredus præsul, Ingelrannus decannus, Adelardus subdecannus, Gauslinus archidiaconus. Guerrius clericus, Hilbertus de Gurzeis, Gerogius clericus, Guerrius vicedominus, Willemus præpositus; Tedbaldus, frater ejus; Tedbaldus Farsit, Willemus Mordens, Jhotardus, Gunbaldus, Laurentius cubicularius; Fulchardus; Teduinus et Gaudius, fratres; Hildulfus et Gausfredus, fratres; Adventius, Stephanus et Salomon, fratres: Ingelbertus, Johannes, Gausfredus, ceteri: Gualterius sartor, Ribaldus de Frausino; Stephanus, filius Dodonis; Radul, filius Hildegarii. »

(225) Guillelmus I ecclesiæ Rotbomageusi præfuit ab a. 1078 usque ad a. 1110.

CAPITULUL XIV.

Donum Gunherii de vicariis.

(Ante a. 1088.)

« In nomine omnium Conditoris rerum. Notum esse volumus, ego Eustachius abbas omnisque congregatio monachorum Sancti Petri Carnotensis, omnibus fidelibus, tam presentis quam futuri evi, quod Gunherius de Monte Letardi, filius videlicet Gualterii de Alneto, de vicariis quas in Belsia nobis Gualterius filius Flealdi vendidit, tam in Abonis Villa quam in aliis locis, assensum libentissime præbuit, donumque super altare sancti Petri posuit. Non solum de datis vel venditis. set etiam de dandis vel vendendis, solidam nobis firmitatem dedit, ut a suis militibus acciperemus; et non solum vicarias quæ de ejus beneficio esse noscuntur, sed etiam terras duas sui milites sancto Petro dare vel vendere voluerint, assensum præbuit ut habeamus. Quapropter nos eum collegimus in orationibus et in omnibus nostris bonis operibus, ut particeps præmii sit nobiscum in regno cælorum. Testes concessionis ejus in hac scedula subscribere usu æcclesiastico volumus. De sua parte: Ansoldus de Mungeii Villa. De nostra: Balduinus, frater abbatis; Wilbaldus et Rainaldus, filius Ernulfi Rufi; Fulchardus. Laurentius, Durandus, Richerius, Rodbertus pelliciarus, Stephanus. Isenbardus, Gualterius de Ver. »

CAPITULUM XV.

De vicariis redemptis a vicecomite Hugone.

(Anno 1096.)

« In Christi nomine. Ego Eustachius, cænobii sancti Petri Carnotensis abbas, et omnis monachorum congregatio michi a Deo commissa, notum esse volumus tam præsentibus quam futuris sanctæ Dei ecclesiæ filiis, quod, tam ab antecessoribus nostris quam a nobis, vicariæ quæ erant in terra nostra. vel tutelæ per Blesiam, omnes quidem sub comite Tedbaldo, ab ipsis ad quos pertinebant, datis justioribus et melioribus rebus, emeramus. Sed, Stephano comite in honore patris succedente, Hugo vicecomes jure hereditario easdem vicarias reclamans, ab eodem comite suscepit. Nos vero ab inquietudine securi vivere cupientes, precibus ad hoc vicecomitem fleximus, ut in nostris orationibus cum uxore et tribus filiis et filia collectus, easdem vicarias, annuente Stephano comite, sancto Petro, sicut emeramus, concederet; et super principale altare sancti Petri, cum uxore et filiis, donum posuit, videntibus et audientibus his quorum nomina subscripsimus: Adelidis, uxor vicecomitis; filii eorum, Ebrardus, Hugo, Guido, et filia Unberga. Fideles eorum, Ernulfus de Domicilio, Gausfridus Boviculus, Petrus Aper, Gerogius de Fraganis Villa, Guarinus de Alona, Adclardus præpositus, Gausfridus de Novale, Ansoldus Infans, Rodbertus Paganus, Gualterius de Alneto. De nostris: Laurentius cubicularius, Adventius, Gunbaldus, Fulchardus; Stephanus et

A Salomon, fratres; Teduinus, Gaudius et Harduinus, fratres; Radulfus et Richardus, fratres; Leodegarius, Stephanus, Martinus, Rodbertus pelliciarus; Gualterius, Aventius et Durandus, sartores; Engelbertus et Gausfridus coci; Durandus pistor. Actum est hoc Carnotis publice in æcclesia sancti Petri, anno dominice incarnationis millesimo nonagesimo VI, regnante Philippo rege in Francia. »

CAPITULUM XVI.

Donatio vicariæ de Donna Maria.

(Ante a. 1088.)

« Non solum novæ legis sed etiam veteris instrui-mur paginis, quia, fide vel merito bonorum, peccatoribus venia prestatur suorum peccaminum, dicente Domino ad Abraham: *Si decem boni fuerint inventi ceteri salvabuntur propter ipsos* (226). Hac adtestatione de veteri lege habita, de evangelica lege sumanus secundam, ubi dicit evangelista de submisso paralitico in domo per tegulas ante Jhesum; ait enim: *Quorum fidem ut vidit, ait paralitico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua. Tolle lectum tuum et ambula in pace* (227). Illis et aliis multimodis adtestationibus subnixus, ego quidem Ansoldus miles, cum uxore mea carissima, nomine Hildegardi, necnon et omni prole nostra, et assensu domni mei Gunherii, dans concedo concedensque dono vicariam atque banneriam; vel si est alia aliqua exactio, quam ex beneficio domni mei supradicti actenus visus sum tenere, in terra sancti Petri quæ est in Domna Maria, pro remedio scilicet animæ filii mei Willelmi, gladii merte preventi, beatissimo Petro, apostolorum principi, dono jure perpetuo et monachis in cænobio ejusdem nocte diuque famulantibus, quod situm est non longe a mœnibus Carnoline urbis; ut, orationibus eorum absolutus ab omni vinculo delictorum, in dextera Domini collocatus, inter sanctos et electos suos in resurrectionis gloria resuscitatus respiret. Donum autem hujus nostræ largitionis III idus Julii super altare beati Petri per hanc cartam ponere maluimus, imprecantes ut si quis umquam huic cartule contraire voluerit, nisi cito ad emendationis remedium confugerit. cum Juda proditore in infernum tradatur ignibus Hetræ cremandus. Hanc autem cartam ut inconvulsa permaneat, præsentī seculo permanente, manibus propriis et nominibus cæterorum circumadstatium corroborari volumus. Ansoldi, qui hanc donationem fecit. Rainaldi. Gauscelini et Arnulfi, filiorum ejus. Gualterii, avunculi eorum. Gausfridi, patris eorum. Hilberti, clerici et consanguinei illorum, qui donationem hanc, vice patris et matris, super altare posuit. Gausfridi de Monte Boonis. Gausfridi non bibentis aquam. Teudonis Tronelli. Guerrii clerici, nepos (228) Fulcherii primicerii sanctæ Mariæ. Tedbaldi de Vidicis. De nostra: Adventius et Lorinus, fratres; Stephanus, Laurentius, Frodo, Dodo major, Stephanus major, Oydelerius, Durandus

(226) Vid. Genes. xviii, 32.
(227) Luc. v. 20 et 24.

(228) Sic.

Gislebertus. Actum est hoc Carnotis publice, regnante Philippo rege in Francia. »

CAPITULUM XVII.

De ecclesia Domni Petri.

(Ante a. 1088.)

« In Christi nomine. Notum esse volumus omnibus successoribus nostris, quod ego Landrieus, una cum filiis meis, ipsius eulogii dicentis: *Dote et dabitur vobis*, non surdi auditores, sed quantum paupertas nostra permittit, pro animabus nostris parentumque nostrorum necnon et pro incolumitate Willelmi, senioris nostri, matris quoque ejus Mahilde, cum eorum assensu, jam olim presbiterium ecclesie de Domnopetro et terram pertinentem ad altare, sancto Petro, canobii videlicet Carnotensis, dedimus, per deprecationem quidem patris Rainaldi decani, qui in prefato cœnobio, sub habitu monachili Deo militare in senectute maluit. Nunc quoque damus medietatem decimæ prefatæ ecclesie quæ in dominicatu nostro ecclesie esse videtur, necnon et medietatem archadii atque sepulturæ. Tribuimus quoque res quæ ad altare pertinent, et terram Ernaldi mediatoris quam pater meus Teduinus vivens concessit, pratumque desuper, vivarium quoque de Mota liberum. Quod si ibi aliquando molendinus fieri potest, medietas sit filiis meis, nisi forte propria voluntate suam partem sancto Petro annuerint. Ad dexteram partem vero ecclesie libere damus terram ubi habitatio monachorum et horreum eorum et cætera sibi necessaria sint. Quod ita libere damus, ut neque sepultura neque alia aliqua consuetudo a filiis meis vel ab aliquo homine exigatur. Medietatem quoque furni similiter damus (229),... Et si quis nostrorum fidelium de beneficio, quod ex nobis tenet, partem dare voluerit, libere habeat sanctus Petrus et monachi. Hoc donum III kalendas Martii egimus, ego Landrieus de Toriello, et filii mei. Gausfridus, Hugo et Landrieus, publice, donumque miserunt sancto Petro per Eustachium abbatem, regnante Philippo rege. Volumus etiam omnes scire quod, quando opus fuerit, filii mei pro vicario XX solidos dabunt. Hujus rei testes sunt: Gilduinus de Domno Petro, Gausfridus faber, Odo de Floriaco: Rainaldus, frater ejus; Rodbertus major, et Willelmus, frater ejus; Odo, filius Ingilsindis; Ernaldus, Bernardi filius; Rainaldus decanus, Odo presbiter; Frogerius, mediator decani; Willelmus jugulator, et Gualterius, socius ejus; Rainaldus pellicarius. Ex nostra parte: Gilo et Elias, filius ejus; Tedbaldus, Dolardus; Herbertus, filius Fulcadi; Vitalis presbiter, Richerius major, Laurentius cubicularius; Rodbertus, major Capelle Regie; Rainaldus, nepos Majenardi monachi; Teseelinus, filius Hildegarii; Adventius, Beringerius agaso, Johannes cocus. Hanc autem cartam si aliquis prophanus contraire voluerit, nisi resipuerit satisfaciens, sicut Dathan et Abiron, terra vivum absorbeat, et in inferno

A inferiori cum diabolo pœnas luat. Volumus etiam sciri in fine hujus cartæ, quod, sicut dedimus prefatas res, ita etiam dedimus viridiarium ex integro, quod situm est juxta capitium ecclesie. Annuimus quoque quod Odo miles noster decimam dedit de novalibus quam de nobis tenebat. »

CAPITULUM XVIII.

De alodis Bernardi de Buslo.

(Ante a. 1088.)

« In nomine Domini nostris Ihesu Christi. Notum esse volumus omnibus successoribus nostris, ego Eustachius et abbas omnis cœtus monachorum cœnobii sancti Petri Carnotensis, quod quidam vir nobilis, in hac regione valde opinatissimus, toto corpore plagis in bello debilitatus, per multa curricula annorum in lecto recubans, ut nec sedere neque pedem ante pedem ponere valeret, et tamen consilio et salubri verborum auxilio nulli petenti unquam defuit: qui, locum nostrum valde diligens, vivens in corpore, in quantum potuit semper nobis profuit, sub abbate quidem Landrico, sancto Petro dedit ecclesiam sancti Germani de Alogio; et, ab hac vita decedens, alodos quos habebat in Belsia sancto Petro reliquit, unum videlicet in Fontinidi villa, alterum id Marchesi Villa, atque juxta Braiaum, unum prati aripennum; jussitque fidelibus suis ut eo mortuo corpus Carnotis deferrent, inter fratres tumulandum. Quod et factum est idus novembris; atque a parentibus suis prefatarum rerum donum super altare sancti Petri publice est positum, quorum nomina subscripsimus: Ernaldus, filius Evæ; Widdo de Barzilleriis, Alcherius, Hugo Clericus. De nostris: Stephanus et Salomon, Laurentius, Adventius, Stephanns, Oydelerius, Martinus Gunbaldus, Fulchardus, et cæteri. »

CAPITULUM XIX.

De libertate ecclesie Bruerolis.

(7 maii 1084.)

« In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, amen. Ego Gausfridus, quamvis indignus, ecclesie Carnotensis episcopus, notum facio successoribus meis et aliis ecclesie nostre fidelibus, quod frater Eustachius, abbas sancti Petri Carnotensis monasterii, rogavit humiliter cum precibus parvitatem meam, ut sibi et congregationi monachorum ibidem servientium darem altare de Bruerolis, sine ulla redemptione ulterius habendum. Quia ergo ista petitio et utilitati eorum et meæ honestati convenire visa est, dono eis prædictum altare, non sine assensu fratris Gauslini, in cujus archidiaconatus est, solidum et quietum ab omni venditione, a sinodo, a circada, ab omni etiam consuetudine et ab omni inquietatione, sive exactione justicie a presbitero serviente in loco. Ut autem per succedentia tempora firmum et stabile maneat hoc donum, præsentis scripto mandavi, et signo crucis manu mea facto roboravi, et fidelium meorum manibus corroborandum tradidi. S. Gausfridi episcopi. Hilduini precentoris.

(220) Sequuntur llineæ tres, quarum scriptura, penitus deleta, legi non potest.

Gauslini archidiaconi. Frodonis succentoris Morini presbyteri. Landrici. Willelmi, nepotis episcopi. Ernaldi, nepotis Morini. Rogerii. Engelranni decani. Adelardi subdecani. Ernaldi præpositi. Hilgoti. Guericci. Guarini, fratris Roberti succentoris. Frodonis, filii Algisi. Stephani, filii Odilardi. Durandi. Data nonas mai, indictione VII, anno ab incarnatione Domini millesimo octogesimo IV, regni autem Philippi XXIV. »

CAPITULUM XX.

De vineis Herberti, concessis a Philippo rege in Area Braca.

(Anno 1086.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Cum regalis solium dignitatis multiplex virtutum cultus exornet, liberalitas tamen atque munificentia præcipuum locum tenet, quarum effectus multorum necessitatibus condescendat et vis eorum petitionibus satisfaciatur. Notum ergo esse volumus, ego Philippus, gratia Dei rex Francorum, omnibus sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus et nostris, tam præsentibus quam futuris, quod Eustachius, abbas videlicet sancti Petri cœnobii Carnotensis, nostræ serenitatis adiit præsentiam, obnixè postulans, ut munificentia nostræ aurem ejus precibus inclinare regali pietate dignaremur, quatinus, pro incolumitate nostra et statu regni nostri, liberalitatis nostræ assensum preberemus cuidam Herberto atque ejus uxori, Ingelburgi nomine, ut quod, Deo inspirante, longo tempore maturaverant implere, nostra licentia ducere quivissent ad effectum; scilicet ut de rebus propriis quas habebant in Area Braca sanctum Petrum et monachos ejus heredes facerent: videlicet de duobus arpennis et dimidio vineæ, de domo sua, horreo et furno, omni- que suppellectili eorum. Cujus justam petitionem judicantes, cum nostris fidelibus qui nobiscum præ- sentes aderant, dignum duximus, pro anima patris mei Henrici regis atque pro nostra salute, assensum prebere donationi prædicti viri et uxoris ejus. Placuit etiam serenitati nostræ regia interdicare actoritate, ne quis umquam per succedentia tempora huic nostræ munificentia operi, quod cudi- mus, aliqua temeritate præsumat contraire, neque de concessis jam dictis rebus, neque in parvo neque in magno, quicquam minuere audeat; neque custodem, quem ibi monachi posuerint, qualibet corveda seu exactione premat vel gravet, sed, liber ab omni consuetudine secularium hominum secure ibi maneat, et monachis serviat: tantummodo, statuto tempore, quindecim denarii quatuor vini cantari, mina avene, panis et gallina una, nobis habenda, officio nostro reddantur. Quod si in reddendo monachi tardi extiterint, emendant, et res nominatas non perdant. Mandavimus itaque hanc cartam nostro nomine nominibusque primatum nostrorum atque regie dignitatis sigillo corroborari, ut rata et inviolata permaneat in evum. S. Philippi regis. Gausfridi, episcopi Carnotensis.

PATROL. CLV.

A Amalrici clerici. Frogerii de Catalaunis. Rothberti de Rupe Forti. Gausfridi, comitis Maritania. Gervasi, dapiferi regis. Philippi capellani. Tedbaldi, stabularii regis. Lancelini, pincerne regis. Gisleberti de Tegulariis Hugonis de Curte Sexaudi. Fulconis pincerne. Udonis, dapiferi episcopi. Wibaldi clerici. Adventii, Johannis Brustini. Arrolidi. Richerii et Girardi de sancto Georgio. Actum est hoc Drocis castro publice, ante portam sancti Vincentii, anno ab incarnatione Domini millesimo LXXX° VI°, indictione nona, regnante Philippo rege anno XX° VI°. Ergo Gislebertus notarius, ad vicem Gausfridi, Parisiorum episcopi, summi cancellari regis, relegendo subscripsi. »

CAPITULUM XXI.

B *De libertate v æcclesiarum quæ sunt in Pertico.*

(4 mart. 1086.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris videlicet et Filii et Spiritus Sancti, ab utroque procedentis. Ego Gausfridus, licet, indignus, æcclesiæ Carnotensis episcopus, notum volo fieri meis successoribus et aliis æcclesiæ nostræ fidelibus, quod frater Eustachius, abbas sancti Petri Carnotensis cœnobii, rogavit humiliter parvitatem meam, ut sibi et congregationi monachorum ibidem servientium darem plurima altaria, sine ulla redemptione ulterius habenda, altare videlicet de Ermenteriis, et de Roheria, et de Buxeto, et de Castellariis, et de Cruciaco. Quia ergo ista petitio et meæ honestati et eorum utilitati convenire visa est, dono eis prædicta altaria, cum assensu fratris Gauslini archidiaconi, solita et quieta ab omni venditione, a sinodo et circada, ab omni etiam consuetudine et ab omni exactione justitiæ, fratre nostro Gauslino hoc tantum sibi, quandiu vixerit, retinente, justiciam scilicet de presbiteris in eisdem locis servientibus. Ut aulem per succedentia tempora firmum et stabile hoc donum maneat, præsentī scripto mandavi et signo crucis manu mea facto roboravi, et fidelium meorum manibus corroborandum tradidi. Signum † Gausfridi episcopi. Adelardi decani, Hilduini præcentoris. Widdonis, abbatis sancti Johannis. Hilberti de Gurzeis. Rainaldi de Calniaco. Ernaldi de Curba Villa. Giraldi presbiteri. Mainardi presbiteri. Garini diaconi. Durandi. S. Willelmi archidiaconi. Gauslini subdecani et archidiaconi. Frodonis subcentoris. Fulconis archidiaconi. Hilduini, Girardi filii. Landrici. Odonis, nepotis Ernaldi. Morini presbyteri. Gausfridi presbyteri. Hæc carta tradita est a Gauslino cancellario, IV nonas Martii, indictione VIII, anno ab incarnatione Domini millesimo LXXX° VI°, regni autem Philippi regis XXVI.

CAPITULUM XXII.

De pravis consuetudinibus remissis in loco Sancti Georgii.

(Anno 1086.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis,

Patris videlicet et Filii et Spiritus Sancti. Omnes A denique qui Christum credunt lapides vivi dicuntur, ut Apostolus ait: *Vos estis lapides vivi ædificati, domus spirituales* (230). Igitur, si volumus ut inhabitet Christus in nobis et nos in ipso, hostes nostros, id est vitia debemus interficere, Samuelis propheta sequentes exemplum, qui, gladium accipiens, Agag, regem pinguissimum (231), in frustra concidit, nobis in hoc ostendens facto, pugnantes contra carnis vitia nulli omnino debere parcere, sed omnia interficere, ne in mortis culpam incidamus, sicut rex Saul, qui Agag regi, contra preceptum Domini, pepercit (232), et ideo Dominus ab eo recessit, et spiritus malignus eum arripuit. Hoc exemplo et aliis quamplurimis Sanctarum Scripturarum exemplis plene edocti, notum esse volumus omnibus sanctæ Dei ecclesiæ fidelibus, B tam præsentibus quam futuris, ego, videlicet Ilanricus, et frater meus parvissimus, nomine Morinus, militari balteo utrique accincti, quoniam anilibonem nefariam, quæ nos, in adolescentia positos, actenus decepit, a nobis abigimus, et, humili prece Eustachii, abbatis cænobii sancti Petri Carnotensis, ad hoc sumus perducti, ut, pro Dei amore et nostra salute, pravas consuetudines et intolerabiles, quas injuste accipiebamus in loco sancti Georgii, qui situs est non longe a fluviæ quod Arva dicitur, ex toto dimittimus; solummodo eas retinentes, quas pater noster Itainbertus, pro defensione hominum, precario habuisse refertur, rusticorum videlicet boves ter in annos ad exercendam terram in eodem loco. Simili modo semel in anno et tempore congruo, de arietibus atque agnis, si fuerint, sine gravamine incolarum, monachus loci rector rogatus nobis prebebit, quatinus nos libenti animo ab omnibus hominibus, pro posse nostro, et locum et omnem rem loci intus et exterius defendamus. Negocium quidem si fuerit inter ipsius loci homines, quod sine bello finire nequeat, præsentem monacho, finiatur in nostra curia. Prandium vero quod in sancti Georgii festivitate inverecunda fronte requirebamus, omnino dimittimus, quia male solemnitatem celebrat qui se ab illicitis non custodit. Et, ut prælibavimus, omnes execrables consuetudines quas usurpabamus in præfato loco, nunc et deinceps remittimus, præter illas quas patrem nostrum habuisse a plurimis dicitur; quæ D precario requirantur a monacho, non vi ab æominibus extorqueantur. Has autem litteras, quas fieri iussimus, signo sanctæ crucis publice in Drocis castro impre-so corroboravimus, parium, quæ nostrorum ac fidelium manibus corroborandum tradidimus, quorum nomina inferius in testimonio iussimus scribi. Si quis autem profanus huic largitioni nostræ contraire voluerit, nisi pæniterit, cum

Juda proditore, et cum his qui Dominum Jesum crucifixerunt, in inferno pœnas habeat carentes sine. Data est hæc carta Drocis castro publice, anno dominice incarnationis millesimo LXXX^oVI^o, indictione IX, Philippi regis regni anno XXV. Paulus, monachus et edituus, notarius extitit. »

CAPITULUM XXIII.

De ecclesia Puteosæ villæ.

(Anno 1086.)

« In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, qui trinus est personaliter et unus essentialiter. Desertæ gentilitati, id est ecclesiæ de gentibus collectæ, per Isaia prophetæ vocem. Dominus spiritualium virtutum dona promittens, inter odorifera arbusta ulmum atque buxum posui (233) dicens: *Ponam in deserto abietem, ulmum et buxum simul* (234). Nunc autem abiete in hac serie prætermisso, quo sancti homines panduntur, quorum mentes jugi meditatione sancto desiderio ad celestia contemplanda elevantur, nos quoque fragiles et mole iniquitatum pressos minoribus rebus informari oportet, ut vel ulmi aut significationem buxigeræ videamur, torpentes in bonis operibus, et hujus caduci atque fugitivi seculi inservimus honoribus: ulmus quidem in altum crescit, sed minime ferens fructum, ees procul dubio significat qui, mundanis rebus admodum inretiti, spiritualium operum fructu sunt vacui. Tamen, sicut ulmus sepe vitem cum botris sustinet, ita et potentes hujus seculi servos Dei per ecclesias longe lateque beneficiis inclitis sustentant. In qua re spiritualia eorum opera sua esse faciunt, et cum eis in futuro seculo æterno remunerantur premio. Buxus denique, solum viriditatem retinens, eos ostendit qui veræ fidei perfectionem immutato voto servant. His præfatis rebus, ego Isnardus de Pertico, balteo militari accinctus, me adungere cupiens, pro salute animæ meæ ac omni dilectione amplectendæ matris meæ Alberedæ, illi cui a Deo collata est ligandi solvendique potestas, quique cælestis regni januam fidelibus aperit et infidelibus claudit, sancto Petro videlicet cænobii Carnotensis, ipse, inquam, et mater mea carissima libenti animo, damus, in Pertico, ecclesiam in honore sancti Johannis, sitam in villa quæ ab incolis Puteosa vocitatur cum atrio et decima, omnibusque redditibus ad nos pertinentibus. C Concedimus etiam unum mansum terræ ejusque consuetudines, ut deinceps ita monachi possideant sicut et nos actenus possedimus. Decrevimus quoque, ut, si quis nostrorum de rebus quas de nostro beneficio (235), sancto Petro aliquid dare voluerit, det fiducialiter, nullo refruntante, sicut jam fecerunt mei fideles Bernardus et Rogerius, in præfato cænobio monachi effecti; quorum primus, in loco qui vocatur Manseleria, unum mansum ita liberum

(230) Vid. Petr. 1. 2, 5.

(231) Reg. 1, 15, 32 et 33.

(232) *Ibid.*, 9.(233) Leg. *posuit*.

(234) Isa. xli, 19.

(235) Prætermiassum, *tenet*.

dedit ut de me tenuit; alter vero simili modo unum mansum, non longe a prefata æcclesia quam dedimus. Dedit et mater mea nuper infirmitate detenta, juxta æcclesiam de Buxeto, quam pater meus vivens dedit sancto Petro, unum hospitem; ego quoque alium in dedicatione ipsius æcclesie. De quibus rebus, domno meo Symone, filio Gaucherii, annuente, de ejus beneficio hæc omnia sunt, abbati Eustachio, vice sancti Petri, publice donum dedi in ipsa æcclesia quam dedi; postea Carnotis, laude nostrorum fidelium, donum super altare sancti Petri posui. Data est hæc carta anno ab incarnatione Domini millesimo LXXXVI, indictione nona, Philippi regis regni XXVI. »

CAPITULUM XXIV.

De calumnia saltus Munticulorum,
(1036.)

« In Domini nostri Jhesu Christi nomine. Ego Eustachius abbas, cum omnibus fratribus cœnobii sancti Petri Carnotensis, notum esse volumus cunctis sanctæ Dei æcclesie fidelibus, tam presentibus quam futuris, quod, Huberto abbate hunc locum gubernante, saltus Munticulorum, cum omnibus appendiciis suis, per assensum dominorum ad quos pertinebat, in usibus fratrum, a Gualterio trapezeta sancto Petro est datus, et a fratribus fere per XV annos est possessus sine calumnia. Nostris vero temporibus, quidam adolescens, Mainerius nomine, filius videlicet Germundi, de ejus beneficio præfatus saltus fuerat, cœpit quidem post mortem patris calumniari eum. Cujus tandem caluniam extinximus XXV solidis nummorum sibi datis et orationibus fratrum. Unde ipse veniens III kalendas Augusti, super altare sancti Petri guerpum posuit publice, coram his quorum nomina subnotavimus. Ex parte ipsius: Archenaldus et Savericus. Ex nostra parte: Gauscelinus, frater Carnalis; Gumbaldus, Stephanus et Salomon; Gausfridus et Hildulfus, fratres; Gislebertus, Teduinus, Gaudius et Harduinus, Rodbertus nosocomarius (236). »

CAPITULUM XXV.

De calumnia Spelterolensis æcclesie remissa a
Gualterio de Alneto.
(Ante a. 1088.)

« In Christi nomine. Notum esse volumus omnibus nostris successoribus, ego videlicet Eustachius abbas et omnes fratres cœnobii sancti Petri Carnotensis, quod, postquam Spelterolensis æcclesia data nobis est a Hugone Drocensi et a filiis ejus, Gausberto et Guarino, necnon et a matre eorum, nomine Osilia, frater ille quem illuc misimus frequenter a Gualterio de Alneto injurias et damna pertulit, donec prefato Gualterio quinquaginta nummorum

A solidis dedimus: eo quidem pacto, ut fratrem illum in pace vivere dimitteret, et caluniam quam de ipsa ecclesia faciebat missam faceret. Quod libenter annuens, Carnotis publice super altare sancti Petri guerpum calunie posuit, secum habens Rainbaldum clericum. Nobiscum vero fuerunt, Gerogius clericus; Stephanus et Salomon, fratres; Teduinus, Gaudius et Harduinus, fratres; Oydelierius et Rodbertus, fratres; Hildulfus et Gausfridus, fratres; Adventius, Fulehardus, Stephanus, Tescelinus; Ingelbertus et Gausfridus, coci; Herbertus et Guarinus, pistores. »

CAPITULUM XXVI.

De teloneo dato ab episcopo Gausfrido.

(14 nov. 1087.)

B « In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris videlicet et Filii et Spiritus Sancti. Noverint omnes christianæ religionis particeps, tam futuri quam præsentis, et præcipue pontificalis cathedræ meæ successores, et ceteri æcclesie nostræ fideles, fratrem Eustachium, sancti Petri Carnotensis cœnobii abbatem, cum maxima humilitate et multarum precum prolixitate imploravisse me Gaufridum, licet indignum, Carnotensis æcclesie episcopum, quatenus sibi et fratribus inibi Deo militantibus, portionem telonei de suburbio suprataxati apostolorum principis, quæ jure episcopali me contingebat, perpetualiter concederem. Cujus petitioni ego adque-scens, et eorum utilitati providens, et meæ honestati consulens, integro et absque ulla mutilatione supradictum teloneum, a prædecessoribus meis et a me ipso hæcenus habitum, eis tribuo; ea utique firmitate, ut nullus quocunque tempore successor meus futurus hanc benedictionem infirmare præsumat. Ut autem hoc donum per succedentium temporum curricula firmum et inconvulsum permaneat, præsentis scripto commendavi et manu propria signo crucis confirmavi, et manibus canonicorum fideliumque meorum corroborandum tradidi. S. Gaufridi episcopi. S. Adelardi decani. Willelmi archidiaconi. Widoni abbatis sancti Joannis. Ebrardi capicerii. Giraldi sacerdotis. Warini diaconi. Warini succentoris, filii Durandi canonici. Wauslini subdecani. Odonis archidiaconi. Hilduini, Girardi filii. Morini presbiteri. Gausfridi presbiteri. Guerrii canonici. Gisleberti canonici. Rainaldi canonici. Hæc carta data est a Gauslino cancellario VIII decimo kalendas decembris, anno XXVII regni Philippi regis (287), positaque est ab episcopo pretaxato super altare sancti Petri VIII kalendas februarii, præsentibus his quorum nomina subscripsimus: Hilduino cantori, Hugone vicecomite, Gauslino de Leugis, Niveloni, Philippo, Bartholomeo, Willelmo, olim preposito,

episcopo, qui obiit a. 1090, et ejus episcopatus convenit cum regno Philippi regis, fuisse datam, non autem a Gausfrido II, ejus episcopatus initium habens a. 1115, nullomodo incidere potest in tempora Eustachii abbatis, de quo hic agitur, quique regimen abbatiæ abdicavit a. 1101.

(236) Actum est hoc ab incarnatione Domini M^o LXXXVI anno, ind. ix, anno XXVI. regni Philippi regis. Cod. Argent.

(237) Super voces Philippi regis, recentior manus scripsit Ludovici Junioris, nescimus qua de causa; nam liquet hanc chartam a Gausfrido I, Carnotensi

Waffrido osculans Aculonem et pluribus aliis, tam suorum quam nostrorum. »

CAPITULUM XXVII.

De furno Bruerolis.

(Ante a. 1088.)

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Omnibus sanctæ Dei æcclesiæ fidelibus, tam præsentis quam futuri ævi, notum esse volo ego Landricus, filius Gisleberti, una cum uxore mea Hildeburgi, filiis atque filiabus meis, quia medietatem furni qui situs est in vico Bruerolensi, quam olim quidem Arnaldo monacho pro XXV solidis nummorum inuadiaveram; nunc, inquam, pro anima mea et antecessorum meorum atque successorum animabus, annuente domino meo Warino de Islo, ex cujus beneficio eandem partem furni tenere videor, neonon et Symone, filio ejus, sancto Petro, apostolorum principi, cœnobii Carnotensis, cui præest Eustachius abbas, et sancto Germano concedo juro perpetuo, ut habeant, teneant et possideant, ab hac die in antea, sine ulla calumpnia

A sancti Petri monachi. Pro hac itaque re a Gaufrido monacho, prænomine Wischardo, L solidos nummorum accepi; et uxor mea, nomine Hildeburgis, teristrum unum duorum solidorum filique mei, Isnardus et Radulfus, singuli singulas crepidas; neonon et filia mea Adelina, quam dedi Rainaldo militi, cui etiam prædictam furni partem dederam, anulum aureum; Warinus quoque, dominus meus, X solidos, et filius ejus tantundem. Has autem litteras fieri volui ad memoriam posterorum; atque Drocis castro VIII kalendas aprilis publice corroborando astipulavi; ut, si quis unquam heredum meorum his contradicere conatus fuerit, cogatur prius fisco regis auri libras persolvere XXX, denuo conatus ejus inefficax permaneat; et si pertinax fuerit, excommunicationis baculo feriat, donec resipiscat. Nosque et parentes nostri, cum domno nostro Guarino, pro hoc facto, fratrum orationibus semper frui mereamur. Testes hujus rei etiam subscribere curavimus. S. domni Hugoni. S. Gisleberti de Tilerias (238). »

(238) Manca est carta illa, cujus finem reperies in parte II, lib. IV. In hoc cod. B, librarius, post istam chartam transcriptam, paginam complevit subscriptionibus ad aliam chartam pertinentibus, quæ sic habentur: *Hi sunt testes ex dono molendini quem dedit G. filius N. sancto Petro: ipse G.; Adelina, uxor ejus; Amalricus et Simon, filii ejus; Philippa, filia ejus; Gualterius de Trotto, Gualterius de*

Bociaco, Urso de Tinniaeco Valle, Erchenbaldus de Geremari Villa, Radulfus de Sibriaco, Bernerius de Ebriaco, Milo presbiter, Ernaldus abbas, Johannes de Saliciolo, Rainbaldus. Ex nostris: Marcoardus presbiter; Algerius, frater ejus; Bodo, Richerius, Adventus. Laurentius; Berengerius et Johannes, frater ejus; Herleboldus, Richardus....

EPITAPHIUM LANDRICI ABBATIS

Auctore. ut videtur, PAULO monacho

(MABILL., *Annales ordinis S. Benedicti*, tom. IV, lib. LXII, n. 83, p. 668.)

Huc flectens oculos paulum subsiste, viator,
Disceque quis fuerit, quem tumulus tegit hic.
Hæc corpus parva Landrici continet urna,
Nostri pastoris et Patris eximii.
Vivere dum quivit, subjectos qui bene rexit,
Ostendens factis, quod docuit monitis.
Mitibus exstitit hic clemens, pius atque benignus;
Inflatos spernens, fortiter hos reprimens.
Vir bonus et prudens ad grandem vexit honorem
Hanc sibi commissam digniter Ecclesiam:
Ter denis et ter binis cui præfuit annis.
Tunc caput extulit hæc, post similis viduæ.
Exiit hic hominem, sanctus sicut Leobinus.
Cujus Mars festum monstrat adesse diem.
Pax tibi sit, Landrice Pater, requiesque perennis:
Cunctis cum sanctis gaudia jam tibi sint. Amen.

GODEFRIDUS BULLONIUS

LOTHARINGIÆ DUX, HIEROSOLYMÆ REX PRIMUS

NOMITIA HISTORICA.

(*Histoire littéraire de la France*, tom. VIII, pag. 598.)

§ I. — *Histoire de sa vie.*

Godefroi, qui a fourni la matière de tant de romans français (1) et italiens, et que presque tous les écrivains de la première croisade ont pris pour leur héros, n'a point eu cependant jusqu'ici un seul auteur qui ait donné son histoire complète. Le peu qu'en ont écrit par occasion l'abbé Fleuri, l'abbé de Choisy et le P. Maimbourg, n'est propre qu'à faire désirer de voir un aussi riche sujet traité avec une juste étendue par quelque habile plume. Dieu veuille que ce que nous en allons dire à notre tour puisse faire naître ce dessein, et que l'exécution le suive de près. Si la vie de cet incomparable héros présente de mémorables événements pour l'histoire militaire, ecclésiastique et civile, elle en offre aussi pour l'histoire littéraire. C'est à ceux-ci que nous nous arrêterons plus particulièrement.

(2) Il était fils aîné (3), selon Guillaume de Tyr et Orderic Vital, ou seulement puîné, selon d'autres, d'Eustache II, comte de Boulogne et de Lens, l'un des plus puissants seigneurs et des plus braves capitaines de son temps, qui se fit autant de réputation dans les pratiques de la piété chrétienne que dans la profession des armes. Sa mère, qui se nommait Ida, et qui ne se rendit pas moins célèbre par sa vertu que le comte son mari, était fille de Godefroi le Grand, ou le Barbu, duc de la basse Lorraine et de Bouillon, lequel épousa en secondes nocces Béatrix, marquise ou comtesse de Toscane, et se trouvait par là nièce du pape Étienne IX, et sœur du duc Godefroi le Bossu qui épousa l'illustre Mathilde, fille unique et héritière de la com-

A tesse Béatrix. (4) Par Mathilde, son aïeule paternelle, fille de Gerberge et petite-fille de Charles, premier duc de la basse Lorraine et frère de Lothaire, roi de France, notre héros descendait des rois carlovingiens, et par son aïeule maternelle, de ceux de Lombardie. C'est sur ce principe qu'Orderic Vital et l'historien de la bienheureuse Ida attestent que le comte Eustache, son père, était de la race de Charlemagne (5).

(6) Godefroi naquit à Boulogne-sur-Mer à l'extrémité de la Picardie, ou plutôt à Basy, dans le Brabant français, et eut pour frères Baudouin, qui lui succéda dans la suite au royaume de Jérusalem, et Eustache, qui hérita des états de leur père, et contracta alliance avec Marie d'Ecosse, dont il eut une fille unique, nommée Mathilde, qui épousa Étienne de Champagne, depuis roi d'Angleterre, à la mort d'Henri I. (7) Guillaume de Tyr et quelques autres écrivains donnent encore à Godefroi un troisième frère nommé Guillaume, que les généalogistes comptent pour la souche des derniers ducs de Lorraine. (8) Mais une généalogie écrite vers l'an 1095 ne reconnaît que trois fils du comte Eustache et de la comtesse Ida, Eustache Godefroi et Baudouin. De même ni la comtesse Ida, ayant occasion de parler de ses enfants, ni Godefroi, parlant de ses frères, ne nomment jamais ce Guillaume. Quoi qu'il en soit de ce quatrième fils du comte Eustache, (9) Godefroi eut une sœur, nommée Praxède-Adélaïde, qui épousa Henri IV, roi de Germanie, puis empereur.

C La Providence, qui destinait Godefroi à de gran-

autre elle nomme Eustache, son frère, avant lui. (4) Spic. t. VII, p. 584, 585; Mir. ibi., p. 262, 263.

(5) Ord. Vit. l. iv, p. 508; Boll. ib., p. 141, n. 3.

(6) Will. Tyr. l. viii, n. 24; l. ix, n. 5, 6; Mir. ibid., p. 259; Boll. ib., p. 145, n. 17.

(7) Will. Tyr. l. ix, n. 5; Mir. Cod. don., p. 225.

(8) Mir. Not. Eccles. Belg., p. 262, 263; Cod. don. p. 223, 224, 229, 230.

(9) Ord. Vit. l. iv, 7, pag. 509, 639; Berth. Chr. an. 1095; Dod. Chr. an. 1093, 1097.

(1) Il se trouve effectivement au moins trois ou quatre anciens romans de Godefroi de Bouillon en notre vieille langue française. On connaît d'ailleurs la *Jérusalem délivrée*, ou *Godefroi*, le plus excellent poème du Tasse; et la *Syriade*, ou Des expéditions de Godefroi de Bouillon dans la terre sainte, en douze livres, par Pierre Ange de Barga, autre poète italien.

(2) Will. Tyr. l. ix, n. 5; Ord. Vit. l. iv, 9, p. 508, 509, 743, 757; Mir. not. Eccl. Belg., p. 257-259, 262, 263; Boll. xiii Apr., p. 142. t. 4.

(3) Ida, sa mère, dans une de ses chartes le nomme le premier de ses trois fils; mais dans une

des choses, le fit naître avec toutes les dispositions nécessaires du cœur, de l'esprit et du corps. (10) Bientôt on découvrit en lui des inclinations naturellement portées à la vertu, un riche fonds de bonté, de générosité, de compassion, même pour les coupables, de douceur, de modestie, d'humilité, de crainte de Dieu, une probité de mœurs exempte de nuages et de variation, un esprit aisé, vif, pénétrant, élevé, capable des plus grandes entreprises, une grandeur d'âme dont on a peu d'exemples, un courage intrépide, soutenu d'un tempérament robuste et d'une grande habileté dans les exercices militaires. Ces heureuses dispositions lui donnaient plus d'un trait de ressemblance avec Charlemagne, dont il descendait, *cui vere plurimus inerat Carolus, tam sanguine quam mente*. Rien de plus digne de louanges que l'alliance admirable qu'il savait faire de deux professions, incompatibles en apparence aux yeux de la plupart du monde. (10*) S'agissait-il de l'art militaire? Il y brillait autant que le comte son père, qui s'y était fait une brillante réputation. Était-il question du culte de Dieu? Godefroi s'en acquittait avec la même piété que sa mère, elle-même, qui jouissait déjà d'une grande réputation de sainteté. (11) Il regrettait, comme il s'en explique lui-même, que la profession des armes l'empêchât de s'appliquer aux choses divines autant qu'il l'aurait souhaité. C'était pour y suppléer, et avoir plus de part aux bonnes œuvres des serviteurs de Dieu, qu'il se portait volontiers à les obliger et à leur faire du bien. Il en avait reçu l'exemple de ses pères, qui sont reconnus pour fondateurs ou bien-

faiteurs de plusieurs monastères (12). La bienheureuse Ida avait été trop bien instruite des lettres en sa jeunesse, pour négliger d'en faire aussi instruire ses enfants. (13) Baudoin s'y rendit habile, suivant le témoignage d'un historien proche du temps. Mais Godefroi le surpassa en ce point comme en tant d'autres (14). Il est visible par sa lettre au prince Boëmond (15) et par une de ses harangues que Guillaume de Tyr nous a conservée (16), qu'il parlait aussi purement latin qu'aucun autre écrivain de son temps. S'il a dicté lui-même les chartes que nous avons de lui, on y trouve une autre preuve de ce que nous avançons ici.

A la connaissance de la langue latine il joignait celle de l'ancien langage français et de la langue teutonique. Cette connaissance lui servit plus d'une fois à la croisade pour apaiser les différends qui

s'élevaient entre les Français et les Allemands (17).

La solidité de sa piété ne permet pas non plus qu'on doute qu'il ne fût fort instruit de sa religion. Nous en avons un autre indice, qui, bien que pris des choses assez communes, fait néanmoins préjuger avantageusement de ce qui se passait dans les plus importantes. (18) Godefroi ne voyait point d'images et de figures dans les églises, qu'il ne voulût savoir ce qu'elles représentaient. A cet effet, il s'adressait aux clercs et autres personnes qui lui paraissaient plus instruites, et les priait de l'en instruire lui-même. Le rôle brillant qu'il joua en tant d'occasions, soit dans les combats ou dans les négociations, soit en fin dans le gouvernement du royaume de Jérusalem, quoique son règne ait été très-court, tout cela annonce qu'il possédait toutes les connaissances nécessaires à un grand capitaine, à un habile politique, à un sage souverain.

Tel était Godefroi (19) en 1076, année où mourut le duc Godefroi le Bossu, son oncle maternel, qui lui laissa le duché de Bouillon. Il prit aussitôt le titre de duc de Bouillon, sous lequel il est plus connu, et qu'il a immortalisé. Il devait aussi succéder à son oncle dans ses autres possessions puisque celui-ci, n'ayant point d'enfants, l'avait adopté pour son fils et désigné comme son héritier; mais le roi Henri IV, regardant les fiefs de cette succession comme lui étant dévolus, revêtit Conrad, son propre fils, du duché de Lorraine, et donna au jeune Godefroi le marquisat d'Anvers, par une espèce de dédommagement. Dans la suite cependant, Conrad ayant donné sujet de mécontentement au roi son père, ce prince lui ôta la Lorraine et la rendit à Godefroi, à qui elle appartenait de droit, et qui d'ailleurs l'avait bien méritée par les services signalés qu'il avait rendus à Henri, comme on le verra par la suite (20).

On distinguait alors la haute et la basse Lorraine. Mais la haute Lorraine n'était presque connue que sous le nom de *Mosellana*, et par la dénomination de Lorraine on n'entendait que la basse, qui n'était autre que le duché de Brabant. Dans la suite le nom de Lorraine passa à la Mosellane. C'est ce qui commença, ce semble, dès le temps de Jacques de Viri qui, faisant l'éloge de notre héros, le qualifie duc de Brabant, quoique tous les historiens qui l'avaient précédé lui donnent le titre de duc de Lorraine (21).

(15) Will. Tyr., l. II, n. 10.

(16) *ibid.* l. II, n. 10.

(17) Otto. Chr. I. VII, c. 5; Urspr. Chr. an. 1099; Alb. Chr. an 1099, par. II, p. 180.

(18) Will. Tyr. l. IX, n. 2.

(19) Lamb. Schab. an. 1076; Spic. t. XII, p. 284; Mir. Not. *ib.*, p. 257, 258; Cal. Hist. de Lor. t. I, p. 1125.

(20) Malm. *ib.* p. 143.

(21) Mart. *ibid.* t. III, p. 282.

(10) Rob. Ges. Fr. I. IX, p. 76; Rad. Gers. Taner. p. 121, 122, n. 14; Mab. Mus. It. par. II, p. 133. Will. Tyr. l. IX, n. 5; Ord. Vit. l. IX, p. 757; Malm. De reg. Angl., l. IV, p. 133, 142. Urspr. Chr. an. 1097.

(10*) Rad. Ges. Taner. *ib.*; Mab. *ibid.*

(11) Mart. Auec., t. I, p. 261.

(12) Mir. Not. *ib.* p. 195, 199, 223, 226; Mey. An. 1090. Boll. XII. Apr.; p. 141, n. 2.

(13) Ord. Vit. l. VII, p. 639.

(14) Guib. Ges. Fr. l. II, c. 7.

Une des premières occasions où Godefroi signala son courage (22) fut un combat singulier qu'on le contraignit de soutenir contre un autre jeune seigneur du pays, son parent. Ils étaient en désaccord au sujet d'une terre considérable, et il fallut terminer le différend par cette voie meurtrière, ce qui n'était alors que trop ordinaire, surtout parmi la noblesse. Le jour venu pour l'action, les deux champions entrèrent en lice en présence de Henri, roi de Germanie et de toute sa cour. Après plusieurs passes Godefroi porta sur le bouclier de son adversaire un si rude coup, que l'épée se brisa dans sa main. Les spectateurs, voyant que la partie n'était plus égale, voulurent faire cesser le combat. Mais tous deux s'y refusèrent. Godefroi, se servant alors comme il put du tronçon d'épée qui lui restait, en frappa si rudement son adversaire à la tempe gauche, qu'il le renversa demi mort et le désarma aussitôt; mais se voyant maître de la vie de son ennemi, au lieu de la lui ôter, il pria les seigneurs présents de l'engager à accepter un accommodement honorable. La générosité et la valeur que Godefroi fit paraître en cette rencontre lui acquirent une gloire immortelle.

(23) Il entra ensuite dans les armées du roi Henri, depuis empereur, et servit ce prince avec beaucoup de bravoure et de succès. Il assista à la bataille qui se donna en Saxe en 1080, et personne ne fut jugé plus digne que Godefroi de porter l'aigle impériale.

(24) La fortune sembla favoriser d'abord les Saxons, et déjà le roi voyait son armée fuir devant ses ennemis victorieux, lorsque Godefroi changea leur victoire en défaite en tuant de sa propre main le roi Rodolphe (25), cause de la guerre. Au bout de trois ans, le roi Henri, toujours irrité contre le pape Grégoire VII, ayant mis le siège devant Rome, et y ayant perdu beaucoup de temps, Godefroi trouva enfin le moyen d'y entrer le premier, et en ouvrit les portes aux assiégeants : service signalé qui mit Henri en état d'effectuer le dessein qu'il avait depuis longtemps de se faire couronner empereur, ce qui se fit à Pâques de l'année suivante (26).

Il arriva cependant que celui qui avait si avantageusement servi ce prince se trouva dans l'obligation de lui déclarer la guerre. Henri ayant outragé l'impératrice Praxède, sœur de Godefroi, ce héros, infiniment sensible au point d'honneur, ne crut pas devoir laisser un affront de cette nature sans vengeance (27) Il arma donc contre l'empereur, et fut assez heureux pour le battre et le mettre en fuite (28).

A la faveur de cette guerre, Thierri, surnommé le Grand, évêque de Verdun (29), tenta de tirer de

A la dépendance du duché de Bouillon le comté de Verdun, qui en dépendait effectivement, comme on le voit, à n'en pas douter, par les statuts de l'aïeul maternel de notre héros (30), pour tenir dans le devoir les avoués de cette Église. Afin de mieux réussir dans son projet (31), Thierri engagea l'empereur à établir viconte de Verdun Albert, comte de Namur, seigneur puissant et reconnu pour ennemi de Godefroi. Albert, soutenu par les troupes de l'évêque de Verdun, vint assiéger Bouillon. A cette nouvelle Godefroi y vole avec son armée, et en fait lever le siège après y avoir tué beaucoup de noblesse. Ensuite par représailles, Godefroi, ayant délivré Henri, comte de Grandprey, que l'évêque de Verdun tenait en prison, le lâcha sur les terres de ce dernier, et

B bâtit de son côté une forteresse à Stenai, sur les confins du même diocèse. La guerre s'alluma de nouveau, et Thierri, aidé du comte Albert et d'autres troupes auxiliaires, vint mettre le siège devant Stenai. On combattit de part et d'autre avec beaucoup de valeur, et la victoire resta douteuse. Godefroi envoya Eustache et Baudoin, ses frères, lever des troupes en France et en Allemagne, et avec ce renfort, il s'empressa de secourir Stenai, dont l'évêque de Verdun fut contraint de lever le siège. C'était en la 40e année de l'épiscopat de Thierri, vers 1086; et les choses demeurèrent en cet état jusqu'au temps de la publication de la croisade.

(32) Alors Godefroi, animé d'un esprit de piété, prit le parti de tourner ses armes contre les ennemis du nom chrétien, et s'y engagea par vœu. Dès ce moment il fut délivré d'une fièvre lente que lui avaient laissée les fatigues du siège de Rome, et sa santé alla toujours se fortifiant de plus en plus, ce qui lui inspira une nouvelle ardeur pour la guerre sainte. Afin de l'entreprendre avec plus de succès, il fit généreusement la paix avec Rieher, évêque de Verdun, successeur de Thierri. Non-seulement il lui céda le comté de sa ville épiscopale, que Rieher, par esprit de reconnaissance, transporta sur-le-champ à Baudoin, frère de Godefroi, et que Baudoin, à son départ pour la croisade, rendit à l'évêque par un plus grand trait de générosité; mais il rasa encore la forteresse de Montfaucon, qu'il avait construite dans le diocèse de Verdun et donna à cette église les places de Stenai et de Mousay.

D En dédommagement l'évêque et le clergé de Verdun donnèrent au duc des sommes considérables qu'il employa aux frais de son voyage. Ceci ne suffisant pas encore pour sa dépense, il aliéna à l'église de Liege son beau duché de Bouillon, moyennant trois mares d'or et trois cents mares d'argent (33).

(22) Will. Tyr. ib. n. 7.

(23) Malm. ib.; Wil. Tyr. ib. n. 8.

(24) Berth. Chr. an. 1080. Ursp. ib.

(25) Will. Tyr. ibid.

(26) Berth. ibid. an. 1082; Malm. ib.; Hug. Fl. Chr., pag. 227, 228.

(27) Berth. ibid. an. 1095; Dod. ibid.

(28) Orl. Vit. l. vii. p. 639.

(29) Spic. t. XII, p. 234.

(30) Mart. Année. t. I, p. 189, 190.

(31) Spic. ibid.

(32) Malm. ib. p. 144.

(33) Ibid. Mart Amp. Cod. t. V, p. 1073.

(34) Après ces préparatifs, Godefroi, comptant encore plus sur le secours de Dieu que sur ses propres forces, partit dès le printemps de l'année 1096, avec ses frères Eustache et Baudoin, à la tête de plus de deux cent mille croisés, tant Frisons, Saxons et Allemands, que Lorrains et principalement Français (35). Il prit sa route par la Hongrie, après en avoir obtenu la permission du roi qui le traita avec beaucoup d'honneur. Godefroi de son côté tint son armée dans une si exacte discipline, qu'elle n'y causa aucun dégât. Il n'en fut pas de même aux approches de Constantinople. Le duc ayant appris que l'empereur Alexis, prince fourbe et rusé, y retenait captifs Hugues le Grand, frère de Philippe, roi de France, et quelques autres seigneurs croisés, lui écrivit pour le prier de les mettre en liberté. Alexis refusa, et continua à faire sentir aux croisés les effets de sa haine contre les Latins. Il en fallut venir aux mains; et les troupes de ce prince mal conseillé ayant été battues, il craignit pour ses États et comprit les suites de sa fausse politique. Il fit donc sa paix avec le duc et le renvoya comblé de présents.

Godefroi, ayant donné en cette rencontre des preuves de son intrépidité et de sa grandeur d'âme, eut encore occasion de faire paraître sa douceur et sa modération. (36) Le comte de Saint-Giles étant arrivé presque aussitôt près de Constantinople, avec les croisés qu'il conduisait, et ayant reçu du même empereur des sujets de mécontentement, voulait tirer vengeance de sa perfidie. Mais le duc Godefroi lui représenta qu'il ne convenait point qu'ils tournassent leurs armes contre des chrétiens, tels qu'étaient les sujets d'Alexis, et l'engagea à aller trouver ce mauvais prince pour prévenir toute hostilité.

Après que les différentes armées des croisés se furent réunies pour agir contre les infidèles, si l'on n'eût pas en forme le duc Godefroi pour en être le chef principal, avec Adhémar, évêque du Puy, qui en qualité de légat et de lieutenant du pape y tenait le premier rang, il est au moins certain qu'il fut regardé comme tel (37). On ne pouvait effectivement faire un meilleur choix (38) puisqu'il réunissait en sa personne, comme il a été dit, toutes les vertus chrétiennes, civiles et militaires. Il avait appris à faire la guerre à la française et s'y était déjà acquis beaucoup de gloire. Il avait d'ailleurs une force extraordinaire, dont on rapportera quelques traits dans la suite; et depuis longtemps il n'avait paru de capitaine qui eût et plus de courage et plus de valeur. Il méritait donc à juste titre de conduire cette multitude innombrable de chrétiens armés contre

les ennemis du nom chrétien. Aussi soutint-il tout le poids du commandement. *Qui totius exercitus*, dit de lui Guillaume de Tyr, un de ses plus fidèles historiens, *quasi singularis erat columna*. Sous un tel chef l'armée chrétienne aurait fait des merveilles si les croisés avaient été plus susceptibles de discipline et qu'il eût régné plus d'harmonie entre les seigneurs qui les commandaient.

On commença les opérations de la Guerre sainte par le siège de Nicée en Bithynie (39). Godefroi fut le premier, avec le comte de Flandres, qui l'attaqua, et eut beaucoup de part à la prise de la ville, qui se rendit par composition (40). Baudoin, frère de notre duc, qui s'était séparé, avec quelques troupes, du gros de l'armée, ayant été reconnu prince d'Edesse, où il fonda un puissant État, les autres croisés s'avancèrent en Syrie et allèrent faire le siège d'Antioche (41). Ce fut à cette expédition qui coûta aux chrétiens beaucoup de monde et de fatigues, que Godefroi montra autant de constance que de valeur; *claruit ibi multum dux Lotharingiæ*. En approchant de la ville il se signala par une action héroïque qui méritait de ne pas tomber dans l'oubli. Se trouvant avec douze de ses gens seulement, il fut rencontré par un parti de Turcs au nombre de cent cinquante. Tout autre aurait sans doute tremblé, et peut-être succombé en pareil cas; mais l'intrépide Godefroi, dont le courage était supérieur à cette sorte de périls, chargea ces infidèles avec tant de vigueur, qu'il en tua trente sur la place, en fit trente autres prisonniers, et mit en fuite les autres qui périrent dans les marais et la rivière voisine.

On n'est point surpris d'un exploit aussi prodigieux lorsqu'on lit dans les historiens du temps quelques exemples choisis de la force extraordinaire que la nature avait mise en ce héros (42). Ayant rencontré sur le pont d'Antioche, durant le siège de la ville, un turc cuirassé, Godefroi d'un seul coup de cimeterre le coupa par le milieu du corps, de façon que la partie supérieure tomba sur la place, et l'autre fut emportée par le cheval que montait ce malheureux. En une autre rencontre il fendit en deux, aussi d'un seul coup de cimeterre, un autre turc depuis la tête jusqu'à la selle de son cheval qu'il coupa même, et blessa le cheval à l'épine du dos. (43) Dans une partie de chasse qu'il fit un jour par délassement avec d'autres seigneurs croisés, se trouvant dans un bois éloigné d'eux, il fit rencontre d'un ours de grandeur énorme qui allait dévorer un pauvre homme qui ramassait du bois sec. Godefroi, naturellement compatissant, pousse son che-

(34) Ursp. Chr. an. 1066, 1097. Mart. ib.; Malm. ib., p. 133.

(35) Will. Tyr. l. II, n. 3.

(36) Tud. ib. Ges. Fr., l. II, p. 781.

(37) Will. Tyr. l. IV, n. 22.

(38) Ord. Vit. l. IX, p. 757; Malm. ib.

(39) Willelm. Tyr. l. III, c. 1; Tud. ib., l. II,

p. 781. Raim. de Ag., p. 141.

(40) Will. Tyr. l. IV, n. 1, 5, 9, 13.

(41) Raim. de Ag. p. 147.

(42) Tud. ibid. l. III, p. 780; Malm. ib. p. 144;

Will. Tyr. l. V, n. 9.

(43) Will. Tyr. l. III, n. 17.

val pour délivrer ce pauvre misérable. L'ours, le voyant venir, quitte sa première proie et tourne contre lui toute sa fureur. Notre héros en cette occasion eut besoin de toute sa force et de toute sa dextérité. Forcé d'abandonner son cheval blessé, il parvint à saisir la bête de la main gauche tandis que de l'autre il la perçait de son épée. Il en reçut lui-même des blessures graves qui le conduisirent jusqu'aux portes du tombeau. C'est Guillaume de Tyr, cet historien si véridique, qui nous a conservé ce mémorable événement.

Guillaume de Malmesburi le rapporte aussi de son côté, comme l'ayant appris d'un témoin oculaire. Mais au lieu d'un ours il dit que c'était un lion.

(44) Cependant le découragement s'emparait des croisés, retenus depuis six mois devant Antioche, et ils songeaient sérieusement à lever le siège. Godefroi, à qui le bruit de ses derniers exploits avait concilié une nouvelle confiance, s'en étant aperçu, releva leur courage et les engagea à faire de nouveaux efforts. Il y fit lui-même des prodiges de valeur; ce qui fut suivi d'une victoire sur l'ennemi et de la prise de la ville le troisième de juin 1098. (45) Peu de jours après il leur fut encore d'un plus grand secours, lorsque, assiégés eux-mêmes par une armée innombrable de Turs, ils se virent réduits à une telle extrémité que les chefs mêmes des chrétiens étaient résolus de tout abandonner et de se retirer pendant la nuit. Godefroi, qui ne savait rien craindre sous la protection de Dieu, eut recours à son éloquence, et secondé de l'évêque Adhemar, il réussit par ses pathétiques remontrances à les retenir. Il n'y eut qu'Etienne, comte de Chartres qui quitta la partie. Les autres reprirent courage, et, ranimés d'une nouvelle confiance en Dieu par la découverte de la sainte lance, ils firent un tel effort, que le 28 du même mois, après avoir extrêmement souffert pendant vingt-cinq jours, faute de vivres, ils mirent les ennemis en fuite, prirent leur camp, et firent sur eux un butin immense.

(46) Après qu'on eut rétabli toutes choses à Antioche, l'armée chrétienne marcha vers Jérusalem, et y arriva le 7. Mais l'armée ne comptait plus que vingt mille combattants et tout au plus quinze cents chevaux, au lieu qu'il y avait dans la ville, disait-on, quarante mille hommes bien armés, et fournis de toutes sortes de munitions. (47) Godefroi se chargea avec Tancred de l'attaquer par l'endroit le plus fort, tandis que le comte de Saint-Giles, le duc de Normandie et le comte de Flandres l'attaqueraient de deux autres côtés. (48) Quoiqu'il y eût parmi les seigneurs croisés plusieurs capitaines expérimentés, coura-

geux, intrépides, aucun cependant ne prévenait aux attaques le duc Godefroi. (49) Il se porta à celle de Jérusalem avec tant de succès qu'il réussit le premier à entrer dans la ville, qui fut prise le 15 juillet suivant. (50) Godefroi, qui s'était abstenu du carnage après la victoire, laissa ses compagnons livrés à l'excès de leur joie, et, suivi de trois serviteurs, se rendit sans armes et nu-pieds dans l'église du Saint-Sépulcre. Cet acte de dévotion édifia toute l'armée et lui rappela les devoirs de la piété.

Après la prise de Jérusalem on s'occupa d'en rétablir le royaume. Quatre personnages également illustres, Godefroi, Raimond, Robert, duc de Normandie, et Tancred, pouvaient prétendre à la couronne. Dix chrétiens, choisis parmi les personnages les plus recommandables du clergé et de l'armée, furent appelés à élire le roi de Jérusalem. Les électeurs proclamèrent le nom de Godefroi et l'armée reçut cette décision avec la joie la plus vive. On conduisit le duc en triomphe à l'église du Saint-Sépulcre, et là, il fit le serment de respecter les lois de l'honneur et de la bonne foi. La cérémonie de son inauguration se borna à cette formalité, car il ne voulut jamais porter les marques de la royauté, disant qu'il ne convenait pas qu'on lui vit une couronne d'or sur la tête dans le lieu même où Jésus-Christ en avait porté une d'épines pour le salut des hommes. Il refusa pareillement de prendre le titre de roi, se contentant de celui de duc et d'avoué du Saint-Sépulcre. Tous les historiens, qui ont parlé de cette élection, et dont la plupart avaient connu personnellement Godefroi, y applaudissent, avec les plus grands éloges. (51) Il était juste, dit l'un qu'en cette occasion Godefroi eût la préférence, puisqu'il était au-dessus de tous les princes de l'armée, tant par ses exploits héroïques et ses conseils que par sa foi et ses vertus. Il la méritait, ajoute un autre, par la raison qu'il était plus propre à donner du relief à la dignité royale qu'à en recevoir d'elle. Car ce n'étaient point les honneurs qui le rendaient illustre, c'était au contraire lui qui relevait l'éclat et le brillant des honneurs. Ainsi il arriva, que pour un duché qu'il avait abandonné par pitié, la Providence lui rendit un royaume.

Ce royaume, il est vrai, était alors peu de chose, et ne laissa pas néanmoins de subsister quatre-vingt-huit ans. Les villes qui en dépendaient étaient en petit nombre, et séparées les unes des autres par de vastes déserts. Pendant le peu de temps que régna Godefroi, il pensa moins à faire des entreprises sur l'ennemi qu'à conserver les conquêtes des chrétiens, et à y établir une bonne police. Il se présenta toute-

(44) Will. Tyr. l. v, n. 4-6.

(45) Will. Tyr., l. vi, n. 7, 10, 13, 14, 19-22.

(46) Will. Tyr., l. viii, n. 5; Raym. de Agil., p. 177.

(47) Tud. ibid. l. v, p. 809; Alb. Aq. l. vi, p. 274.

(48) Malm. ibid.

(49) Tud. ib. p. 811; Will. Tyr. l. viii, n. 18, 24.

(50) Alb. Aq. ibid., p. 281, 282.

(51) Alb. Aquens. p. 284. Will. Tyr. l. ix, n. 1, 2; Rob. ib. p. 76; Bald. Gest. Fr. l. iv, p. 185; Malm. ib., p. 142, 144; Ord. Vit. l. ix, pag. 757; Fuleh. Gest. Fr. l. i, pag. 836; Spic. l. XII, p. 293.

fois une occasion qui fit craindre et respecter fort au loin le nouveau roi. (52) Le sultan d'Égypte, irrité de la prise de Jérusalem, rassembla une armée innombrable de Turcs, d'Arabes, de Sarrasins, et marcha avec le roi de Babylone, pour la reprendre sur les chrétiens. Ses troupes, selon divers auteurs, et de l'aveu même de Godefroi dans sa lettre au pape Pascal II, allaient à quatre cent mille gens de pied, et cent mille chevaux. Le roi, en étant averti, fit faire des prières publiques pour implorer le secours du Seigneur, et vint avec les autres princes croisés au devant de l'ennemi. Ils le trouvèrent campé dans les plaines d'Ascalon; et quoique l'armée chrétienne ne fût que de cinq mille chevaux et quinze mille hommes de pied, elle attaqua cette multitude d'infidèles, en tua cent mille sur la place, mit les autres en fuite et fit sur eux un butin immense. C'était le 4 août, peu de jours après l'élection de Godefroi; et dès lors les émirs ou princes d'Ascalon, de Césarée et de Ptolémaïde recherchèrent son amitié et se rendirent même ses tributaires.

Après cette triomphante expédition la plupart des seigneurs croisés s'en retournèrent en leur pays; et Godefroi tourna tous ses soins au bon gouvernement de son nouvel Etat. Sa piété le fit commencer par le spirituel. Il y fit établir un patriarche, fonda et dota richement deux chapitres de chanoines, l'un dans l'église du Saint-Sépulchre, l'autre dans l'église du Temple, et un monastère dans la vallée de Josaphat. Il plaça dans ce monastère les moines qu'il avait amenés avec lui, après les avoir tirés des maisons les mieux réglées. Après quoi il travailla à donner à ses sujets un code fixe qui leur servit de règle dans les affaires civiles. C'est ce qu'on nomme les *Assises*, ou bons usages du royaume de Jérusalem, et dont il sera parlé plus en détail dans la suite.

Il n'y avait pas tout à fait un an entier que cet excellent prince régnait, lorsque Dieu, voulant récompenser ses travaux et couronner sa vertu, l'appela à un royaume qui n'aura point de fin. Godefroi, intrépide dans les combats, le fut aussi aux approches de la mort. Intrépidité au reste, qui ne venait que d'une ferme confiance aux miséricordes de Dieu, bien différente de celle de ces esprits prétendus forts et vains philosophes. Comme sa maladie fut de cinq semaines, et qu'on pleurait d'avance la perte qu'on allait faire, il avait l'attention de consoler lui-même les affligés. Etant consulté sur son successeur, il répondit tout simplement que ce devait être celui qui en serait digne. Enfin sentant le mal s'augmenter, il se confessa avec beaucoup de componction et de larmes; et ayant reçu le saint viatique, il s'endormit dans le Seigneur. Sa mort, qui arriva le 18

juillet 1100 (53), fut pleurée de tous les chrétiens, et même de plusieurs des infidèles parmi les Turcs, les Arabes et les Sarrasins. On enterra son corps avec la pompe convenable dans l'église du Saint-Sépulchre, qui devint depuis le lieu de la sépulture des rois ses successeurs.

Foucher, clerc de Chartres, chapelain, et historien de Baudouin, frère de Godefroi, à qui il succéda, fit un épitaphe pour orner le tombeau de ce pieux roi. Mais elle est d'une si grande platitude, qu'elle ne mérite pas d'être rapportée. On en trouve une autre commune aux deux frères, entre les œuvres de Philippe, abbé de Bonne-Espérance en Hainaut. Mais en voici une troisième qui nous paraît originale, et qui vaut mieux que les deux autres.

EPIAPHE.

*B Mirificum sidus, dux hic recubat Godefridus :
Ægypti terror, Arabum fuga, Persilis horror.
Rex licet electus, rex noluit intitulari,
Nec diademari, sed sub Christo famulari :
Cujus erat eura Sion reddere sua jura,
Catholicæ sequi sacra dogmata juris et æqui :
Totum schisma seu [erri] circa se jusque fovere
Sic et cum superis potuit diadema mereri :
Militiæ speculum, populi vigor, anchora cleri.*

Cette épitaphe, jointe à tout ce qui vient d'être dit de Godefroi dans l'histoire de sa vie, suffit pour le faire connaître tel qu'il a été. Il réunissait éminemment en sa personne toutes les vertus chrétiennes, civiles et militaires, sans mélange d'aucun défaut. Nous ajouterons qu'il avait la taille au-dessus de la moyenne, la mine et le port majestueux, et une force extraordinaire. Il vécut sans contracter d'alliance, et mourut sans enfants. Aucun des écrivains du temps, ou de ceux qui les ont suivis de près, ne nous a appris l'âge auquel mourut cet incomparable héros. Le P. Maimbourg est le seul que nous connaissions entre les modernes qui l'ait fixé à quarante ans. (53*) Il est certain qu'il ne mourut pas vieux, puisque sa mère vivait encore en 1093, et même qu'elle ne mourut qu'en 1113. Suivant cette supputation, il serait né en 1060 ou 1061. On dit qu'il vint au monde avec la figure d'une épée, empreinte sur la partie extérieure du bras droit, depuis l'épaule jusqu'au poignet (54).

D Guillaume de Tyr, en finissant son éloge, assure qu'il mourut dans la pénitence, et lui donne le titre de confesseur de Jésus-Christ. Molanus, Fisen et les successeurs de Bollandus en font quelque mention. Plusieurs monastères, entre autres les abbayes de S.-Hubert, d'Afflighem, de Gorze, et le prieuré de S.-Dagobert de Stenai, l'honorent comme leur

(52) Will. Tyr. ib., n. 10-12; Alb. Aq. ib., p. 288; Dod. chr. an. 1100. p. 464, Sig. Chr. an. 1099; Tud. ib. p. 813, 814; Raim. de Ag., pag. 182e 183.

(53) Il s'est glissé une faute dans le P. Maimbourg. où on lit huitième pour dix-huitième. Orderic Vital

(l. x, p. 577,) en fait une plus considérable en donnant à Godefroi trois ans de règne.

(53*) Mir. Cod. don. p. 230. Boll. ib. p. 144, not.

(54) Andr. Bib. Belg. p. 291.

bienfaiteur (55). Les églises de Liège et de Verdun A sont en droit de le regarder en la même qualité, à raison des grands biens qu'il leur a faits. Nous finirons ce que nous avons à dire sur la personne de ce héros chrétien par le beau portrait que M. l'abbé de Choisy en fait en peu de mots (56). « Jamais l'antiquité fabuleuse, dit cet historien si poli, ne s'est imaginé un héros aussi parfait en toutes choses que la vérité de l'histoire nous représente Godefroi de Bouillon. Sa naissance était illustre ; mais ce fut son mérite qui l'éleva au-dessus des autres, et l'on peut dire de lui que sa grandeur fut l'ouvrage de sa vertu. » Horstius et Picard, l'un et l'autre éditeurs de S. Bernard, donnent à notre héros pour femme Mathilde, fondatrice de l'abbaye de S. Satur. Mais il est constant, par la suite de son histoire, qu'il ne contracta jamais d'alliance. De sorte que ces écrivains pourraient fort bien l'avoir confondu en ceci avec Godefroi le Bossu, son oncle maternel.

§ II. — Ses écrits.

Quant aux écrits de Godefroi, l'on ne doit pas s'attendre qu'ils soient en grand nombre ni de longue haleine. Il y en a toutefois suffisamment pour lui mériter le titre d'écrivain.

1° Le plus célèbre, comme le plus considérable, sont les *Assises*, ou *bons Usages du royaume de Jérusalem*. Il n'y a qu'à lire l'inscription suivante, qu'elles portent en tête, pour ne pas douter qu'elles ne soient originairement son ouvrage. La voici dans les mêmes termes qu'elle est énoncée : *Ci commence le livre des Assises et des bons Usages du royaume de Jerusalem, qui furent établies et mises en écrit par le Duc Godefroy de Bouillon, lequel fu chieü à Roy et Seignor doudit royaume, et par le conseil des autres Roys, Princes et Barons que aprez le Duc Godefroy furent, et par l'ordenement dou Patriarche de Jerusalem*. Dans le manuscrit qu'en avait René Choppin, elles sont intitulées : *Des Assises, et des Usages, et des Plais de la haute Cort dou royaume de Jerusalem* ; et dans Guillaume de Tyr : *Le Droit coutumier, suivant lequel se gouvernoit le royaume d'Orient*.

Godefroi ayant conçu le dessein de dresser ce Code, ou recueil de statuts, lois, usages et coutumes, qui servit de règle tant à ses sujets qu'à tous les étrangers qui viendraient dans ses Etats, soit pour s'y établir, ou n'y faire qu'une résidence passagère, prit toutes les mesures d'un habile politique pour y réussir. Après la fameuse victoire remportée près d'Ascalon et le départ du plus grand nombre des princes croisés, ceux qui étaient restés en Syrie et en Palestine, avec presque tous les habitants chrétiens, s'assemblèrent à Jérusalem à la fête de Noël de la même année 1099. Le roi profita de ce concours pour y exposer son dessein, qui y fut applaudi ;

et de l'avis du patriarche, des princes, des barons et des autres qui avaient plus de lumière, on choisit des personnes habiles qui furent chargées de faire les perquisitions nécessaires auprès des gens du pays, pour savoir quels étaient les usages et les coutumes de leurs terres. On leur enjoignit de plus de mettre par écrit tout ce qu'elles en pourraient apprendre ou découvrir, et de porter leurs mémoires au roi. Godefroi les ayant reçus, assembla le patriarche, les princes, les barons, et les leur communiqua. Ensuite, de concert avec eux, il fit choix de ce qui lui parut le plus convenable, et en forma son Code. On lui donna le titre d'*Assises*, parce qu'il fut rédigé dans l'assemblée ou assise des grands du royaume. Il fut écrit en lettres majuscules dont la première était en or et la table en rouge.

B Il semble qu'il y en avait deux exemplaires, l'un et l'autre signés du roi, du patriarche et du vicomte, et scellés de leurs sceaux. L'un de ces exemplaires était à l'usage de la cour haute ou souveraine, dont le roi était le premier juge ou président ; et l'autre exemplaire à l'usage de la cour des bourgeois, où présidait le vicomte. Ces deux exemplaires étaient conservés dans un coffre au Saint-Sépulcre, d'où ils n'étaient tirés, lorsqu'il était question de les consulter, qu'avec beaucoup de précaution. Il fallait que ce fut en présence du roi, ou d'un de ses grands officiers en sa place, de deux de ses hommes-liges ou vassaux, du patriarche, ou du prieur du Saint-Sépulcre en son absence, de deux chanoines, du vicomte et de deux jurés de la cour des bourgeois. C Le lieu où se conservait ce code lui faisait quelquefois donner le nom de Lettres du Saint-Sépulcre.

Godefroi le commence par invoquer le secours de la sainte Trinité, Père, Fils et Saint-Esprit, et déclarer les motifs qui le lui avaient fait entreprendre, et le but qu'il se proposait dans l'exécution. Ce qu'il dit en cet endroit, qui faisait le premier chapitre de la rédaction originale et qui fait le cinquième de celle que nous avons, est parfaitement digne de sa tendre piété, et annonce un prince attentif au bonheur spirituel et temporel de ses sujets.

De là il passe au détail des qualités que doivent avoir d'abord le seigneur de Jérusalem, soit qu'il porte le titre de roi ou tout autre titre, en quoi l'on reconnaît le langage du duc Godefroi : ensuite les barons et autres seigneurs du royaume, qui ont droit de justice. Il n'oublie pas de marquer entre ces qualités, qu'ils doivent savoir la jurisprudence, et être attentifs à bien gouverner les seigneuries. Puis venant aux juges chargés de rendre la justice, il décrit fort bien, quoiqu'en peu de mots, leurs obligations essentielles ; leur recommandant surtout de craindre plus Dieu que les hommes, et d'avoir plus d'égard pour le salut de leur âme et leur propre honneur que pour leur intérêt temporel. Il en use de

(55) Mart. am. Coll., t. IV, p. 996. Anec. t. I, p. 261, 262. Mit. Cod. don., p. 224 ; Spic. t. X, p.

605.

(56) Journ. des savants. 1712, p. 119.

même au sujet des qualités et des devoirs de ceux A qui plaident les causes des parties. Viennent ensuite les instructions qui concernent les préliminaires de la procédure.

Il serait fort difficile de déterminer sur l'exemplaire imprimé de ces *Assises*, ce qui appartient originellement à Godefroi (57), par la raison qu'elles ont été, telles qu'on les a, rectifiées, augmentées et peut-être changées, en certains points, par les rois ses successeurs. De sorte que la suite des temps en a occasionné différentes rédactions. Jean d'Ibelin, comte de Japhe et d'Ascalon, mort en 1266, en fit une vers 1250. Au bout de plus d'un siècle, en 1369, il y en eut une autre qui fut faite par ordre de Jean de Lusignan, prince d'Antioche et baillistre de Pierre de Lusignan, roi de Chypre, son neveu. Jean de Lusignan y employa seize personnes choisies dans l'assemblée des Etats du royaume ; et leur rédaction fut mise au trésor de l'église de Nicosie, dans un coffre scellé de quatre sceaux. C'est dans cette dernière rédaction, comme il paraît, qu'on ajouta ce qui regarde le royaume de Chypre. Additions considérables, qui remplissent les vingt-deux derniers chapitres, sans parler de quantité de traits sur le même sujet intercalés dans les chapitres précédents.

On ne laisse pas néanmoins de s'apercevoir visiblement, au travers de toutes ces additions étrangères, que la rédaction originale commençait au chapitre cinquième de celle qui est venue jusqu'à nous. Il n'est pas moins visible que ce chapitre et les suivants, jusqu'au vingtième exclusivement, ont été les plus respectés, et qu'ils sont tels que Godefroi les avait rédigés. Tout le changement qu'on y a fait, est d'avoir un peu poli la langue romance, en laquelle ces *Assises* furent écrites dès la première rédaction. Encore cette langue retient-elle plus de son ancienne grossièreté dans ces chapitres, que dans le reste de l'ouvrage. Pour ce qui est des quatre premiers chapitres, il est clair qu'ils y ont été ajoutés, ou par Jean d'Ibelin, ou par les derniers rédacteurs.

Il ne paraît point que ni les uns ni les autres aient touché à l'ordre que Godefroi y avait établi. Aussi est-il juste et assez naturel. Il avait divisé son Code en chapitres, dont les premiers traitent de la procédure et de tout ce qui y a trait, commençant, comme on l'a vu, par caractériser les juges et autres gens de justice. Il employait les chapitres suivants à traiter des appeaux, ou appels, des gages de bataille et des duels. Cette partie est curieuse, en ce qu'on y voit toutes les cérémonies, et autres circonstances des combats singuliers entre les champions. Une autre partie était destinée à éta-

blir ce qui concerne les baux et les gardes : une autre à discuter les matières féodales, et principalement les services dus par les vasseaux en guerre, en justice et en mariage. C'est ce morceau en particulier qui fait voir que le fonds de ces *Assises* est tiré de notre jurisprudence française, et qu'elles sont une des plus anciennes et plus pures sources de notre droit coutumier. Dans une cinquième partie, Godefroi traitait des diverses matières qui n'entrent point dans les précédentes ; et dans une sixième partie, des droits du roi et des grands officiers de la couronne.

On a retenu le même ordre dans les rédactions qui ont suivi la première ; et l'on y compte aujourd'hui trois cent trente-un chapitres, en y comprenant les additions. Ces *Assises* ont été longtemps célèbres en Orient, où elles avaient force de loi. Baudouin, premier empereur français de Constantinople en 1204, les fit apporter de Jérusalem (58), et ordonna qu'elles seraient observées dans les pays de son obéissance. C'était par conséquent avant que Jean d'Ibelin en eût fait sa rédaction. En France nos juriconsultes de ces derniers siècles, et autres écrivains, nommément Du Cange dans sa belle édition *De la vie et des établissements de saint Louis*, en ont fait beaucoup d'usage. Il paraît cependant que les anciens manuscrits de ce Code sont fort rares, et qu'il n'y en a point d'autre que celui de la bibliothèque du Vatican, sur lequel ont été faites toutes les copies qu'on en voit en France. Il y en avait un exemplaire entre les manuscrits de Jean Selden en Angleterre (59), mais on n'est pas à portée de voir s'il est ancien ou récent. S'il remontait jusqu'au *xiii*^e siècle, et qu'il représentât l'ouvrage tel qu'il était avant la rédaction de Jean d'Ibelin, il serait précieux. Il ne paraît point au reste qu'on en ait de cette nature, quoique l'usage qu'on fit de ce Code dans l'empire de Constantinople, au commencement du *xiii*^e siècle, dut en faire multiplier les exemplaires. Les manuscrits de la dernière rédaction ne sont plus de grand prix, depuis qu'elle est imprimée.

L'édition en est due aux soins de M. Gaspar Thaumas de la Thaumassière, avocat en parlement, qui y a joint les lignages de deçà la mer ; les anciennes Coutumes du Beauvoisis par Philippe de Beaumanoir ; celles de Riom et d'Orléans, ensemble de savantes notes et observations sur les *Assises de Jérusalem* et les Coutumes de Beauvoisis, et un Glossaire pour expliquer la plupart des vieux mots. Toutes ces pièces réunies ensemble forment un volume *in-folio*, qui a été imprimé à Bourges, et vendu à Paris en 1690.

Avant cette édition, le texte original des *Assises*

(57) Il résulte du travail récent de M. Beugnot sur les *Assises de Jérusalem* que les titres primitifs sont perdus et qu'il ne nous reste qu'un texte postérieur d'un siècle à Godefroi de Bouillon, œuvre de deux juriconsultes laïques. Voyez *Assises de Jérusalem*,

par M. le comte Arthur Beugnot. Paris 1841, in-fol., imprim. royale. Edit. PATROL.

(58) *Journal des Savants*, 1690, p. 309.

(59) Ang. Bib. ms. par. I, n. 3457.

ayant été traduit en Italien, fut imprimé à Venise dès 1535, et n'y fut débité qu'en 1543. Mais la division originale de l'ouvrage a été changée dans cette traduction. L'on y distingue deux parties : l'une intitulée l'*Alta Corte*, l'autre la *Bassa Corte*. D'ailleurs les chapitres n'en répondent pas à ceux du texte original. Le P. Labbe, qui a fait entrer dans son *Abrégé royal de l'alliance chronologique de l'histoire sacrée et profane*, quantité de choses des *Assises de Jérusalem*, a eu soin d'y marquer les autres différences qui se trouvent entre ces mêmes *Assises* en romance, et leur traduction italienne.

2° Il y a sous le nom du duc Godefroi plusieurs lettres, dont quelques-unes lui sont particulières, et les autres communes avec d'autres princes et prélats croisés. Quoique celles-ci ne soient pas apparemment des productions de sa plume, plus d'une raison exige néanmoins que nous en rendions compte. D'un côté, elles portent son nom ; et par conséquent elles lui appartiennent par quelque endroit, comme y ayant eu quelque part, et peut-être la principale en qualité de premier général de l'armée chrétienne. De l'autre, elles méritent d'être connues, puisqu'elles concernent les aventures des croisés ; et nous ne pouvons avoir d'occasion plus convenable que celle-ci de les faire connaître.

La première de ces lettres dans l'ordre des temps, et qui est particulière à notre héros, fut écrite des environs de Constantinople au mois de mai 1096, lorsque l'empereur Alexis Comnène faisait sentir à l'auteur les effets de sa haine contre les Latins (60). C'est une réponse à celle que le prince Boëmond, avant de partir pour la croisade, avait écrite à Godefroi pour lui faire connaître le caractère de duplicité et de fourberie de cet empereur, et l'avertir de s'en donner de garde. Godefroi, qui ne l'avait déjà que trop connu par sa propre expérience, confirme dans sa lettre tout ce que son ami lui en disait. Elle est bien écrite à tous égards, et nous a été conservée par Guillaume de Tyr, qui lui a donné place dans son Histoire de la guerre sainte.

Foucher de Chartres (61), autre historien de la Croisade, nous a transmis une autre lettre adressée au pape Urbain II. Celle-ci fut écrite d'Antioche le onzième de septembre 1098, et porte en tête les noms de Boëmond, nommé le premier parce qu'il avait été reconnu prince d'Antioche : de Raimond comte Saint-Giles, de Godefroi duc de Lorraine, de Robert comte de Normandie, de Robert comte de Flandres et d'Eustache comte de Boulogne. La première partie de cette lettre roule principalement sur la manière dont fut prise la ville d'Antioche par les croisés, ce qu'ils y eurent à souffrir, lorsque trois jours après s'en être rendus maîtres, ils s'y virent assiégés par une multitude innombrable d'infidèles ; la découverte de la sainte lance, qu'ils regardèrent comme un gage de la protection de Dieu

A sur eux ; et la victoire signalée qu'ils remportèrent sur leurs ennemis au bout de vingt-cinq jours, à compter du troisième de juin qu'ils avaient pris la ville, jusqu'au vingt-huitième du même mois, que les infidèles en levèrent le siège, et furent défaits.

L'autre partie de la lettre est employée à annoncer au pape la triste nouvelle de la mort d'Adhémar, évêque du Puy, qu'il avait établi son vicaire pour la croisade, et à le presser de venir le remplacer. Pour l'y déterminer, les princes croisés se servent des motifs les plus puissants et finissent par prier Dieu qu'il lui fasse exécuter ce louable dessein.

M. Baluze, qui ne s'était pas sans doute aperçu que cette lettre se trouve enchâssée dans l'histoire de Foucher, l'a réimprimée dans ses *Miscellanea* (62). Mais son édition, qu'il a donnée sur un ancien manuscrit de la bibliothèque du Roi, n'est pas tout à fait inutile. Elle contient une addition, ou *post-scriptum*, qui manque dans l'exemplaire de Foucher, et qui nous apprend la date précise de la lettre. L'addition est pour se plaindre de ce que le pape, qui avait été le prédicateur et le principal auteur de la croisade, accordait cependant à quelques croisés dispense de faire le voyage auquel ils s'étaient engagés, ce qui était très-préjudiciable à l'exécution du dessein projeté. L'on y donne aussi avis au pontife romain que l'empereur de Constantinople n'avait point tenu aux croisés ce qu'il leur avait promis. C'est un seul personnage qui parle dans cette addition, *mihi quidem relatum est*, quoique la lettre soit au nom de tous, et que tous y parlent en commun, excepté l'endroit qui regarde la convention de Boëmond avec un Turc pour lui livrer la ville, et où ce prince raconte ce fait seul, en parlant en son nom.

Du reste les différences qui se trouvent entre les deux exemplaires de cette lettre ne sont pas fort considérables. Celui de Foucher, en marquant le jour de la prise d'Antioche, porte le troisième des Nones de juillet, qui serait le cinquième du même mois : ce qui est une faute, comme il est clair par le témoignage de Guillaume de Tyr et d'autres historiens. Il faut lire de *juin* au lieu de *juillet*, ainsi qu'il est exprimé dans l'exemplaire de Baluze. Dans celui-ci le prince d'Antioche, au temps de sa prise, est nommé *Cassien*, et *Gratien* dans Foucher. Ici la forteresse de la ville est toujours nommée *Castrum* ; et *Asylum* dans Baluze. De même l'émir ou commandant qui la rendit aux croisés est nommé *Admiratus* dans Foucher, et *Admirabilis* dans Baluze, ce qui est une faute. Enfin l'inscription originale de la lettre est plus entière dans l'exemplaire de Foucher que dans celui de Baluze.

Dom Martène et dom Durand nous ont donné une autre lettre des princes croisés (63) : mais elle ne porte en tête que les noms de Boëmond, de Raimond

(60) Will. Tyr. l. II, n. 40.

(61) Fulc. Ges. Fr. l. I, 15, p. 830, 831.

(62) Tom. I. p. 415, 419.

(63) Anec., t. I, p. 272, 273.

comte de Saint-Giles, du duc Godefroi et de Hugues le Grand. Elle est circulaire, étant adressée généralement à tous les catholiques, pour leur apprendre les progrès de la croisade. Quoique beaucoup plus courte que la précédente, elle comprend néanmoins plus de faits, mais seulement en général et sans leurs circonstances. Elle remonte jusqu'à l'accommodement, que les princes croisés firent au mois de mai 1096 avec l'empereur des Grecs, et touche l'action entre l'armée chrétienne et celle des Turcs à la fin du même mois, dans laquelle les croisés perdirent trois mille hommes, et tuèrent trente mille de ces infidèles. Elle passe ensuite à la prise de Nicée et à celle d'Antioche, sans y joindre d'autres circonstances, sinon que cette dernière ville avait coûté dix mille hommes aux chrétiens, et soixante-dix mille aux Turcs. La lettre finit par annoncer aux fidèles à qui elle est adressée que le roi de Perse se disposait à livrer bataille aux croisés le jour de la Toussaint suivant, et par les conjurer de leur obtenir le secours du Seigneur par leurs prières, leurs jeûnes, leurs aumônes. Pour les y porter plus puissamment, elle ajoute que ce prince avait assuré que s'il remportait la victoire, il ne cesserait, avec le roi de Babylone et plusieurs autres rois infidèles, de faire la guerre aux Chrétiens, au lieu que si ceux-ci étaient les victorieux, il embrasserait, lui et tous ceux qu'il pourrait gagner, la foi de Jésus-Christ.

Les éditeurs avaient déjà publié cette lettre sur un manuscrit de Saint-Aubin d'Angers, en la rapportant à l'année 1097, lorsque l'ayant trouvée dans un autre manuscrit de S. Thierry près de Reims, ils l'ont donnée de nouveau (64), en lui assignant l'année suivante, à laquelle elle appartient. En effet, quoiqu'elle soit sans date, il y a toute apparence qu'elle fut écrite et envoyée en Europe, au même temps que la précédente au pape Urbain II. On ne peut même en douter en voyant qu'elle fait mention de la prise d'Antioche, qui se fit le troisième de juin 1098, et qu'elle ne parle d'autres faits qui la suivirent, que de ceux qui devaient arriver à la Toussaint suivante.

Dans ce dernier exemplaire, la lettre est accompagnée d'un billet de Hugues, évêque de Grenoble, à l'archevêque de Tours et à ses chanoines. Hugues y dit que cette lettre lui ayant été apportée à Grenoble, il leur en envoie copie, afin qu'ils la communiquent à tous ceux qui se trouveraient à la fête, apparemment de Saint-Martin, qui se célébrait alors avec un concours prodigieux de peuples, et que ceux-ci à leur tour la fassent connaître dans les divers lieux de leur résidence. Ce pieux prélat se proposait par là, comme il le déclare expressément, d'augmenter le nombre des croisés et de leur procurer les secours spirituels qu'ils demandaient.

Dodechin dans sa continuation de la Chronique

(64) *Am. Coll.* t. I, p. 568, 569,

(65) *Dod. Chr. an.* 1100, p. 463-465.

A de Marien Scot (65), nous a conservé une autre lettre du roi Godefroi qui n'y prend néanmoins, par une humble modestie, que la qualité d'avoué de l'église du Saint-Sépulcre. Celle-ci lui est commune avec Daïmbert, archevêque de Pise, établi patriarche de Jérusalem, et Raimond, comte de saint Giles. Elle est adressée au pape Pascal II, successeur immédiat d'Urbain, et fut écrite peu de temps après la célèbre victoire que l'armée chrétienne remporta sur les infidèles près d'Ascalon, le quatrième d'août 1099, et dont elle fait une relation un peu circonstanciée. Le pape cependant la reçut un peu tard, puisqu'il n'y répondit que le quatrième de mai de l'année suivante : retardement qui fut causé sans doute par les mesures qu'il lui fallut prendre pour envoyer un légat aux croisés. Il paraît que l'intention des auteurs de la lettre était qu'elle fût circulaire. C'est ce que fait juger l'inscription, dans laquelle ils joignent au pape tous les évêques et tous les fidèles du monde chrétien. Outre la relation de la journée d'Ascalon, dont il a été parlé, la lettre contient une récapitulation succincte des conquêtes de l'armée des croisés, depuis la prise de Nicée jusqu'au départ du duc de Normandie et du comte de Flandres, pour retourner dans leurs Etats, ce qui arriva peu de temps après la victoire d'Ascalon. Elle finit par conjurer ceux à qui elle est adressée d'avoir tous les égards possibles pour les croisés qui s'en revenaient en Europe, et qui en furent vraisemblablement les porteurs, et de les aider à payer leurs dettes.

C Dom Mariène et Dom Durand, ayant trouvé cette lettre dans un manuscrit de l'abbaye de Signy au diocèse de Reims, l'ont publiée de nouveau (66). Le texte dans leur édition est un peu plus entier que dans l'exemplaire de Dodechin. Il s'y est cependant glissé une faute qui est à remarquer. On y lit après les premières lignes, *ut de ariete nimmus*, au lieu qu'il devrait y avoir, *ut de ariete minimus*. Le défaut de points sur les *i* dans les anciens manuscrits a donné occasion à cette faute.

Valère-André (67) témoigne qu'il y avait encore une autre lettre du roi Godefroi, à qui elle était propre. Elle se conservait au temps de ce bibliographe chez les chanoines réguliers de Tongres. Godefroi l'adressait au pape, on ne dit point lequel, si c'était Urbain ou Pascal II, et y traitait de ses guerres en Palestine. Si Valère-André y a regardé de près, et que cette lettre soit effectivement particulière à Godefroi, elle doit être différente des deux autres adressées, l'une à Urbain, l'autre à Pascal, et desquelles on a rendu compte. En ce cas elle mériterait qu'on la recherchât et qu'on fît présent au public qui y trouverait peut-être des faits ou circonstances de faits qui ne se lisent pas dans les autres, quoique sur le même sujet.

De toutes les harangues, remontrances ou exhor-

(66) *Anec. ibid.* p. 281-283.

(67) *Andr. Bib. Belg.* p. 291.

tations qu'ait faites Godefroi, soit aux croisés, en qualité de général de leur armée, soit à ses sujets, en qualité de souverain, on ne nous a conservé que celle qu'il fit au siège d'Antioche, lorsque toutes choses paraissant désespérées pour l'armée chrétienne, elle était sur le point de le lever. Nous en sommes redevables à Guillaume de Tyr, qui a eu soin de la faire entrer dans sa belle Histoire de la Croisade (68), honneur qu'il n'a pas fait à tant d'autres, rapportées par les autres historiens. Cette harangue est courte, mais pathétique, puissante en motifs, pleine de traits de piété et de grandeur

(68) Vill. Tyr. l. v, n. 5.

A d'âme. Elle eut son effet, en inspirant aux croisés un nouveau courage, et les portant à faire de nouveaux efforts, qui furent suivis de la défaite des infidèles et de la prise de la ville.

Le style de cette pièce, et celui de la lettre qui est particulière à Godefroi, montrent que leur auteur parlait latin assez purement, et même avec une certaine élégance pour son siècle. On voit la même chose par trois ou quatre chartres qu'on a de lui, en faveur d'autant de monastères: supposé néanmoins que ce soit lui-même qui les ait dictées.

GODEFRIDI REGIS

EPISTOLÆ

EPISTOLA PRIMA.

PRINCIPIS ANTIOCHIE AD GODEFRIDUM BOEMUNDI.

(Anno 1096, Mai.)

Ut Græcorum versutiam et dolos caveat.

(Vill. Tyr. l. II, n. 10.)

Noveris, vivorum optime, quod tibi contra feram pessimam et cum homine nequam incumbit negotium, cujus propositum est semper fallere et omnem Latinorum nationem usque ad mortem modis omnibus persequi; et quod de eo recte sentiam, tuo quoque aliquando approbabitur judicio. Novienim Græcorum malitiam et odium adversus Latinorum nomen pertinax et obstinatum. Cede ergo, si placet, urbe relicta, ad partes Adrianopolitanas, vel circa Philippopolim, et legiones tibi a Domino commissas, in locis uberibus, alimentis et otio præcipe recreari. Ego autem, auctore Domino, circa veris initium festinus adero, consilium et auxilium fraterna charitate, tanquam domino meo, contra impium Græcorum principem ministraturus.

EPISTOLA II.

GODEFRIDI AD BOEMUNDUM.

(Anno et mens. cod.)

Ad præcedentem responsoria.

Novi, dilectissime frater, et fama referente pridem edoctus sum quod odio inexorabili Græcorum astutiæ populum semper nostrum persequi ardentissime studuerunt, et si quid mihi defuit prius ad scientiam, quotidie per experimentum addisco plenius; nec dubito quin justo zelo adversus eos movearis, et de eorum nequitia recte sentias. Sed Dei timorem habens præ oculis, et propositum meum D

B

EPISTOLA III.

BOEMUNDI, RAYMUNDI S. ÆGIDII, GODEFRIDI ROBERTI COMITIS NORTHMANNIE, ROBERTI COMITIS FLANDRENSIS, EUSTACHII COMITIS BOLONIE AD URBANUM PAPAM.

(Anno 1088, Sept.)

De obsidione et expugnatione Antiochiæ.

(Vide in Urbano II, Patr. t. CL, col. 551.)

EPISTOLA IV.

BOEMUNDI, RAIMUNDI COMITIS SANCTI ÆGIDII, GODEFRIDI DUCIS, ET HUGONIS MAGNI AD UNIVERSOS CHRISTI FIDELLES.

(Anno 1098.)

De pace inita cum imperatore Constantinopolitano, deque victoriis ab exercitu Christianorum reportatis in Turcas.

C (MARTENE, *Ampl. ss. Collect.* t. I. p. 563, ex ms. monasterii S. Theoderici.)

BOEMUNDUS, filius Roberti, atque RAYMUNDUS comes S. Ægidii, simulque GODEFRIDUS dux, atque HUGO MAGNUS, majoribus et minoribus totius orbis catholice fidei cultoribus vitam adipisci perpetuam.

Ut notum sit omnibus qualiter inter nos et imperatorem facta pax, et quomodo in terra Saracenorum nobis postquam illuc venimus evenit, dirigimus ad vos hunc nostrum legatum, qui omnia quæ apud nos facta sunt vobis per ordinem diligenter edisserat. Primum dicendum est quod imperator medio mense Maio dedit nobis fiducias atque securitatem cum juramento, dando etiam nobis obsides, scilicet nepotem atque generum suum, adjungensque in his quod nemini peregrinorum S. Sepulcri contumeliam amplius inferre conaretur. Postea misit proprium suum... per omnem terram suam, dirigens eum usque ad Duratium, jussit ut aliquem peregrinum tangere in malo memo ausus esset. Quod si qui hoc infringeret, suspendii pœnam illico

digne subiret. Quid plura? modo revertamur ad ea quibus maximo gaudio vestra repleti debent corda. In fine vero mensis Maui prælum cum Tircis fieri stabilivimus. Illos autem Deo gratias devicimus. Ex illis autem procul dubio in ipso prælio xxx millia mortua sunt, ex nostris vero tria millia in pace defuncta sunt, qui sine dubitatione ulla vita gloriantur æterna. Ibi certe innummerabiliter copiam auri et argenti atque pretiosarum vestium, nec non et armorum omnes nos recuperavimus. Nicæam quoque ingentem civitatem virtute forti comprehendimus, et ultra eam castra et civitates, et per decem dietas acquisivimus. Postea apud Antiochiam bellum magnum fecimus quod multum viriliter devicimus, adeo quod ex eis sexaginta et novem millia occisa sunt, ex nostris vero decem millia in pace defuncta sunt. Quis tale gaudium vidit? *Sive enim vivimus, sive morimur, Domini sumus* (Rom. xiv, 8). Ad hæc pro certo scialis regem Persarum in festivate Omnium Sanctorum nobis prælum se peracturum mandasse, asserens quod si nos devicerit, nullatenus cum rege Babylonie et aliis pluribus regibus paganis super Christianos cessabit. Porro si perdidit,

(69) Is erat S. Hugo, qui anno 1081, a Gregorio papa VII consecratus, paucis post annis S. Brunonem ejusque socios excepit, atque eis Carthusie

A se et omnes quos adjungere poterit, Christianos futuros spondit. Unde vos valde precamur, ut inde jejunia, ac eleemosynas missasque assidue cum devotione faciatis. Specialiter autem tertium diem ante festum qui est dies Veneris, in quo triumphante Christo prælum potenter commissuri sumus devote cum eleemosynis et orationibus observetis.

Ego Gratianopolitanus (69) episcopus has litteras mihi allatas Gratianopolim vobis sanctæ Turonensis Ecclesiæ archiepiscopo et canonicis mitto, ut per vos omnibus qui ad festum convenerint innotescant, et per eos diversis partibus orbis ad quas redituri sunt, alii eorum justis petitionibus, orationibus et eleemosynis subveniant, alii vero cum armis accurrere festinent.

EPITOLA V.

DAIMBERTI PISANI ARCHIEPISCOPI, GODEFRIDI BULLONII ET RAIMUNDI COMITIS S. EGIDII AD PASCHALEM PAPAM.

(Anno 1100.)

De victoriis ab exercitu Christiano in terra sancta reportatis.

(Vide in Paschali ad an. 1118.)

solitudinem ad novum vitæ genus instituendum ibidem commisit. Præerat vero tunc Turonensi Ecclesiæ Radulphus II.

GODEFRIDI REGIS

CONCIO AD MILITES CHRISTIANOS

Ut pristinae virtutis memores obsidioni Antiochiæ insistant.

(WILLELM. TYR., l. v, n. 5).

Si ita, ut nobis nuntiatum est, peccatis nostris exigentibus, Domino permittente, de dominis et fratribus nostris hostes nominis et fidei Christianæ triumphaverunt, nihil aliud restare video, viri illustres, quam ut enim eis moriamur, aut tantam Domino Jesu Christo illatam ulciscamur injuriam. Mihi, credite, quia nec vita, nec salus morte, vel quolibet ægritudinis genere, charior est, si tantorum principum sanguis impune effusus est super terram; aut tanta Deo devoti populi strages maturam non invenerit ultionem. Videtur ego mihi quod

C hostes de præsentī aliquantulum elati victoria, imprudentius se habebunt; et de sua virtute præsumentes, per nos ad urbem redire, prædam et manubias inferre non verebuntur. Nos ergo, si tamen, ita vobis videtur, hic simus parati; et justam causam foventes, de obtinenda victoria, in eo cui militare nos credimus, spem certam habeamus: et hostes, si per nos redire voluerint, in ore gladii, hostium more suscipiamus, injuriæ memores illatæ, et a paternis virtutibus non degeneres.

GODEFRIDI REGIS

DIPLOMATA.

Præceptum Godefridi ducis pro cella Satanacensi (70) — Ecclesiam S. Dagoberti martyris, apud Satanacum sitam et ab Arnulfo comite occupatam, Gorziensibus monachis restituit.

(Anno 1093).

(MARSEN., *Anecd.*, t. I. p. 162).

In nomine sanctæ et individua Trinitatis, Patris, (70) *Stenai.*

C et Filii, et Spiritus sancti. GODEFRIDUS, divina propitiante gratia, dux et marchio.

Iustum et utile nobis esse scire et considerare debemus: ut, quoniam sæcularis militiæ negotii occupati diuini intendere, prout expedit, nequaquam valemus, saltem Deo et sanctis peculiaris in monasteriis Deo servientibus consilium nostrum

et auxilium exhibentes, per hoc beneficentiæ eorum pariterque mercedis, ipso Deo donante, participes existere valeamus. Unde notum esse volumus sanctæ universalis Ecclesiæ filiis fidelibus, tam futuris quam præsentibus, quia dux Godefridus avus meus cum Beatrice uxore sua apud Sathanacum juris sui villam, in ecclesia sancti martyris Dagoberti pro suarum animarum remedio monachos de monasterio Sancti Gorgonii constituerunt, eisque inter alia ad supplementum victus et vestitus ecclesiæ villæ Mo-
saci, quæ sine contradictione suæ proprietatis erat, legaliter condonaverunt; quam etiam ipsi monachi tota vita ipsius avi mei et filii sui avunculi mei quiete et pacifice possederunt. Postquam vero ipsis defunctis in nostras manus honor eorum per successionem devenit, et pene omnis regio ipsis ante subjecta in odium nostri atque inimicitias gratuitas conjuravit, ipsi tunc hostes nostri, causa odii in nos assumpti, in ipsos quoque monachos insurrexerunt, eisque per summam injustitiam atque violentiam ipsam ecclesiam de manibus abstulerunt, atque alteri in beneficium tradiderunt, multisque onnis, usquequidum videlicet erga nos in gratiam redirent. ceptam injustitiam Deo sanctisque sibi famulantibus intulerunt. Super qua re cum apud Sathanacum, nobis præsentibus, quæstio oborta fuisset, et ipsis etiam coessentibus qui ipsam violentiam exercebant, concio monachorum nos super hac interpellari cœpisset, seque jam super hoc apud synodum Treverensem proclamationem fecisse, et judicio synodali ipsam ecclesiam suo juri adjudicatam fuisse et auctoritate pontificali pacem et quietem possidendi sibi imperatam esse dixisset, simulque adhuc superesse testes qui prædictæ donationi avi mei interfuissent efficaciter affirmasset, ipsos testes undique evocari et ante nos coadunari, effecimus, et ipsis testificantibus vera esse quæ ipsi asseverabant omni parte reperimus. Quibus omnibus auditis et diligentius consideratis, visum est nobis comitem Arnulfum qui princeps ipsorum fuerat ecclesiæ pervasorum, sub nomine sacramenti et fidei conjurare, utrumnam hæc omnia cognosceret vera esse, an potius ea vel vellet vel posset veraciter impugnare. Qui sic ipsa adjuratione confessus est. Hæc ita, ut diximus, acta esse, seque et interfuisse, et audisse, et vidisse et, ipso avo meo hanc donationem fa-

A ciente, laudasse. Hæc ejus confessione percepta, subsequenter cum monuimus, ut sancto et nobis exinde faceret quod facere jure deberet, et ipsam invasionem coram Deo et sanctis emendans, deinceps ab ipsa ecclesia cum omnibus sibi subjectis perpetualiter abstinere, et ipse jure obniti non valens, ad opus Dei et S. Dagoberti sibi que deservientium monachorum ipsam ecclesiam nobis integre et sine omni in posterum reclamatione reddidit, et verpovit, et nobis ipsius ecclesiæ donum sancto Dagoberto super altare restituentibus, ipse spontaneus interfuit et laudavit. Unde ut hæc rerum gestarum memoria per tempora succedentia firma permaneat et inconvulsa, hanc descriptionem memorialem fieri jussimus. et sigilli nostri impressione ac testium idoneorum affixione roborari statuimus.

B Signum Godefridi Dei gratia ducis et marchionis. S. Amalrici. S. Simonis fratris sui. S. Valteri. S. Attonis. S. Dudonis. S. Gerardi. Signum Hemhardi. S. Helberti. S. Arnulfi. S. Aleranni. Signum Simonis. Signum Ursionis, S. Heriberti, S. Hagineri, S. Oilardi, S. Guigfridi, S. Franconis, S. Hngonis, S. Harmanni.

Acta Bullionii anno Dominicæ Incarnationis 1093 indictione 1, anno regni Henrici quarti xxxvii, imperii x, pontificante domno Fulberto Trevirorum, archiepiscopo, anno sui pontificatus x (71).

II.

Godefridus Bullonius, dux Lotharingæ, postea rex Hierosolymorum, copiosius dotat monasterium seu prioratum S. Petri, in municipio Bulloniensi, a Godefrido Barbato, Lotharingæ duce, fundatum.

(Anno 1094.)

[MIRÆUS, *Opp. diplom.*, I, 76.]

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, Amen. Ego GODEFRIDUS, legitimus successor et hæres ducis (71*) Godefridi Barbati, filii que ejus potentissimi et justissimi ducis Godefridi (72) avunculi mei, representans, nec non beneficia, quæ divina mihi gratia donaverat, recogitans, de iisdem donis suis, ad augendum servitium ejus, destinavi reddere aliqua.

Et quia præfatus avus meus Godefridus apud ecclesiam beati Petri apostolorum principis, quæ sita est ante castrum Bullonium, religiosos fratres ex cœnobio beati Huberti pontificis, concedente venerabili Theodrico abbate, pro remedio animæ suæ

(71) Hanc chartam edidit Miræus in notitia ecclesiarum Belgii, sed valde truncatam et cum nonnullis mendis, integram hic ex chartario Gorziensi et sanam damus.

(71*) Godefridus, cognomento *Barbatus*, Goziloni patri, adhuc viventi, in ducatu Mosellano suffectus est, juxta Hermannum Contractum. Ducatu illo postmodum, ob rebellionem, ab Henrico IV rege privatus, in Italiam se contulit, et Beatricem, Bonifacii Italiæ marchionis viduam, Frederici II Mosellanorum ducis filiam, duxit uxorem. Exinde ducatum Lotharingæ inferioris obtinuit, et anno 1070, moriens, Virduni est conditus. Liberos reliquit Godefridum cognomento *Gibbosus*, seu *Strumam*, seu *Justum* ut apud Tyrium lib. ix, cap. 5, et Idam, Godefridi Bullonii matrem.

D (72) Godefridus, cognomento *Gibbosus*, seu *Struma*, seu *Justus*, ut supra in hoc diplomate vocatur, patri in ducatu Lotharingæ inferioris successit, et una Marcum Antverpiensem tenuit. Uxor illi fuit Mathildis potentissima Italiæ marchionissa, Beatricis paulo ante laudatæ filia, quæ amplissimas possessiones Ecclesiæ Romanæ, testamenti tabulis, legavit, et anno 1115 obiit. Godefridus porro *Gibbosus* anno 1076 Antverpiæ a sicario confossus est, et Virduni juxta patrem humatus. Sine liberis moriens *Gibbosus* nepotem suum ex sorore Ida Godefridum Bullonium universi patrimonii sui (in his Bullonii, teste Gomicurtio), scripsit hæredem. Tyrius lib. ix, cap. 5, spectavit Bullonium jam olim ad suos ex parte matris majores: unde et Godefridus cognominatur Bulloniensis. Gom. ex Sieberto.

constituerat, et eandem constitutionem suam de A nominatis ibidem redditibus, auctoritate et privilegio Alexandri papæ confirmari fecerat, mihi quoque visum est justum, ex effectu divinæ inspirationis, ut qui eramus ejus honoris, essem et particeps devotionis.

Hanc meam intentionem cum retulissem matri meæ Idæ, prædicti ducis filia, et fratribus meis Balduino et Eustathio, eorum deinde consilio et consensu voluntario, ecclesiam nostram, nostri proprii et hæreditarii juris de Baseio, destinavimus et donavimus, ad augmentum prædictæ elemosynæ avi mei Godefridi donandam perpetualiter beato Petro et beato Huberto.

Quod donum ut ratum et firmum esset, eandem matrem meam et fratres meos Bullonium duxi, et in præsentia optimatum meorum, vestituram prædictæ ecclesiæ in Baseio (73), sine ulla calumnia B et contradictione, simul deposuimus super altare beati Petri; eandemque donationem ego ipse, qui eram legalis advocatus Ecclesiæ (seu monasterii S. Huberti), abbate Theoderico ibidem præsentem, jure tuendam recepi.

Actum publice Bullonii anno Dominicæ Incarnationis 1094, indictione u.

III.

Godefridus Bullonius, Lotharingæ dux, ejusque frater Balduinus (qui postea Hierosolymitani ex ordine reges fuerunt) ecclesiam S. Dagoberti, in Sathana-co (74) Lotharingæ oppido sitam, amplius dotandam curant.

(Anno 1096.)

[MIRÆUS ubi supra, p. 365.]

In nomine sanctæ et individuae Trinitatis, GODEFRIDUS Dei gratia et misericordia dux et marchio.

Quoniam quidem negotiis sæcularibus satis superque detenti, divinis prout necesse est intendere non valemus, et per hoc temporalia emolumenta spectantes, animarum statum, quod nobis valde formidabile est, negligere non timemus, operæ pretium est nobis saltem Deo regulariter servientium utilitatibus providere: quatenus, ipsis pro nobis orantibus, mercedis eorum apud Deum in aliquo participes valeamus existere.

Unde ego et frater meus Balduinus notum facimus omnibus nunc vel futuris temporibus sanctæ Ecclesiæ filiis et fidelibus quod ecclesia apud Sathanacum olim villam, nunc castellum, in honore S. Dagoberti martyris constructa, temporibus præcisis, D ab avo nostro duce Godefrido Barbato et Bea-

trice (75) conjugæ suæ, S. Gorgonio Gorziensi et Henrico ipsius loci abbati venerando, et monachis ipsius, cum omnibus appendiciis suis donata, et ab ejus filio Godefrido similiter duce, nostroque avunculo, tota vita sua laudata; sed postea nobis in eorum hæreditate succedentibus, et multis gravibusque contra nos excitatis bellorum tumultibus, uno ab hostibus nostris, occasione nostri odii, per circuitum suum direpta est et vastata; ex alia, nobis in ejusmodi tempestatibus occupatis, non ita ut dignum et necessarium fuerat, provisa est et defensa.

Quapropter monachis, qui ibi dispositi erant, penurias aliquantas patientibus, et super hoc quibusdam honestis hominibus apud nostram audientiam querimoniam facientibus, statuimus dominum Warnerum, Gorziensem abbatem, prædicti Henrici successorem, ad nos cum suis fratribus convocare; et consilio inter nos communicato, justum et utile visum est per nostram et ejus donationem ipsorum fratrum Sathanaci commorantium substantiam multiplicari et crescere; quatenus dum minus rerum temporalium sollicitudinibus occuparentur, divini servitii studiis efficacius insistere animarentur.

Prædictus ergo abbas cum consilio fratrum suorum, ad supplementum substantiæ, quicquid Ecclesia Gorziensis in Gaudiaco villa, super fluvium Mosellam sita, possidebat, contulit et perpetuo possidendum rata donatione firmavit, scilicet in ecclesia, decimis, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, terris, et suis omnibus pertinentiis; accepto tamen navali transitu et reditu, qui ibi inter monasterium et civitatem decurrit.

Nos autem quicquid primum præscriptus avus noster Godefridus Barbatus, et conjux sua Beatrix, ad ecclesiam ipsam et monachorum in ea Deo famulantium sustentiam et utilitatem contulerat, et postea vel quorundam præsumptio hostilis abstulerat, vel nostra occupatio et auxilii indigentia etiam a nostris contra ipsos violentè teneri pertulerat, porrectis simul manibus, scilicet ego Godefridus dux et frater meus Balduinus, integre et absolute reddimus; utque deinceps in perpetuum fratres prædicto loco deservientes pacifice illud, et absque cuiusquam inquietudine teneant, per manus liberorum fidejussorum, super altare S. Gorgonii donum ipsum poni et vestitura legali confirmari effecimus: scilicet ecclesiam S. Dagoberti, cum domo quæ

(73) Baseio. Godefridus Bullonius, natus est ac nutritus in Baisu juxta Genappiam, ut legitur in ms. Nivellensi Genealogia ducum Brabantia; et in chronico magno Belgii est prope Villers in Gallo-Brabantia, ad Tiliam.

(74) Sathanacum, vulgo Stenay, oppidum est hodie ducatus Lotharingæ.

(75) Beatrix, Frederici II Lotharingæ Mosellani ducis filia, primum Bonifacio Tusciæ marchioni, post Godefrido Magno seu Barbato, utriusque Lotharingæ duci nupsit. Ex Bonifacio Mathildem, et ex Godefrido Magno genuit Godefridum Gibbosum, Lotharin-

giæ inferioris ducem, et Idam Eustathii II comitis Boloniensis conjugem, Godefridi Bullonii matrem. Mathildis virilis animi mulier, anno 1077 et 1102 varia Tusciæ et Liguriæ oppida S. Romanæ Ecclesiæ dono dedit, quæ hodie patrimonium S. Petri nuncupantur. Anno 1115 e vita decessit, his quidem nupta, primum Godefrido Gibboso supra nominato, post, ann. 1087, Welfoni, Welfonis IV Bajoariæ ducis filio, Azonis marchionis Ferriariensis nepoti, sed semper intacta, ut Bertholdus, Domnizo, Leo Ostiensis, et scriptor Chronici de Guelfis, tom. II, Canisii, narrant.

vulgo cella vocatur et cum omnibus ab antiquitate appendiciis suis in decimis, pratis, silvis, terris cultis et incultis, viridariis, molendinis, aquis, piscationibus, acquisitis et acquirendis et omnibus quæ quocunque modo nominari possunt pertinentiis. simulque ecclesiam de Mosaco, cum omnibus utilitatibus suis, et omnibus, quæ prædictus avus meus superaddidit, donationibus prælibatis.

Præterea ne quis unquam huic nostræ constitutioni et vestituræ legali audeat refragari, nostra et omnium successorum nostrorum auctoritate et banno prohibemus et interdiciamus, et quidpiam late præsumpserit, ad divinum eos iudicium provocamus.

Ut etiam hæc nostra statuta rata et inconvulsa permaneant, hanc memorialem descriptionem fieri jussimus, et sigilli nostri impressione, testiumque idoneorum affixione signavimus.

Signum Godefridi ducis qui hanc chartam describi fecit.

S. Baldwini, fratris sui, S. Walterii, advocati, S. Henrici comitis, S. Amalrici, S. Richeri, S. Ottonis, S. Ludonis, S. Heriberti, S. Everardi, S. Albrici, S. Leudonis, S. Sihardi, S. Sozfridi, fratris sui, S. Helgaudi, S. Franconis, S. Hugonis.

Actum Sathanaci, anno Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo sexto, indictione quarta.

ASSISES DE JÉRUSALEM

Rubricas et excerpta nonnulla tantum damus cum præfatione editoris. Vide si lubet: *Assises et bons usages du Royaume de Jérusalem, tirés d'un manuscrit de la bibliothèque Vaticane avec les notes et observations de Gasparl Thaumais de la Thaumassière, écuyer, seigneur du Puy-Ferrand, avocat en parlement.* — Bourges, 1690; vel hujus Collectionis præstantissimam recensionem, quam novissime edidit illustrissimus comes Arthurus Beugnot, Paris, 1841.

PRÆFATIO

Editionis Bituricensis anni 1690.

Les Assises de Hierusalem sont les loix, statuts, usages et coutumes accordées au royaume de Hierusalem par Godefroy duc de Buillon l'an 1099, par l'avis du patriarche et de ses barons, après qu'il en eut été élu roy. Elles sont appelées Assises, parce qu'elles furent faites en l'assise ou assemblée des grands du Royaume, de même que la celebre ordonnance de Godefroy comte de Bretagne et de ses barons de l'an 1185, pour le partage noble, est appelée l'Assise du Comte Godefroy. Et chez Houenden: *Assisæ Henrici regis factæ apud Clarendonum* dans le *Regiam majestatem* lib. III., c. 17, § 2 *Ex beneficio Constitutionis regni, quæ Assisa nominatur.* L'assise du roy Bauduin ch. 117. L'assise du roy Amaury ch. 273. Assise du roy Amaury et du Roy Bauduin son fils. Ass. ch. 288. Assise du roy Hugues ch. 309. Spelman. f. 53. *in verbis* Assisa.

Ces Assises furent écrites par l'ordre de Godefroy de Buillon, et scellée de son sceau, de ceux du patriarche et du vicomte de Hierusalem. Elles furent appelées les Lettres du Sepulchre, parce qu'elles étoient gardées en un coffre, dans l'église du Sepulchre, d'où elles étoient tirées en la presence du roy, ou de celui qui étoit par luy commis, du patriarche, ou en son absence du prieur du Sepulchre, de deux chanoines et du vicomte, lorsqu'il y avoit débat sur quelque article de ces coutumes.

Mais, comme elles avoient été corrigées et augmen-

tées à diverses fois par Godefroy et ses successeurs rois de Hierusalem, elles furent redigées par écrit et mises en ordre par Jean d'Ibelin, comte de Japhe et d'Ascalon, seigneur de Baruth et de Rames, vers l'an 1250. Il étoit fils de Balian d'Ibelin et d'Eschive de Montbeliard, et il mourut l'an 1266.

Elles furent une seconde fois revuës le 3 novembre 1369, après la mort de Pierre de Lusignan roy de Chipre, par l'ordonnance de Jean de Lusignan prince d'Antioche, baillistre de Pierre de Lusignan roy de Chipre son neveu, par seize hommes nommez et choisis en l'Assemblée des états du royaume, et après elles furent mises au tresor de l'église de Nicossie, dans un coffre scellé de quatre sceaux.

J'en ai recouvré par le moyen de M. d'Ilerouval un exemplaire en la bibliothèque de feu M. Brodeau, transcrit sur le manuscrit de la bibliothèque Vaticane, et un autre dans celle de M. Colbert; les Assises ont été traduites en Italien, et imprimées à Venise en l'an 1543.

Rhamnusio dit que Baudouin I, empereur de Constantinople les fit apporter de Jerusalem pour les faire observer dans l'Empire, et pour régler les services de fiefs et des vassaux.

Il est certain qu'elles ont été tirées des coutumes et usages de la France, comme le justifient les chapitres 194 et 295 et *Willelm. Tyrius* lib. XVI, ch. 2, et lib. XIX, ch. 2.

Les Assises en Italien sont divisées en deux parties, la première intitulée l'Alto Corte. La Assise et bonne usanza del Reame de Hierusalem.

La seconde partie. La Bassa Corte. Le Assise et bonne usance del Reame de Hierusalem. La table des chapitres commence par ces termes. Queste sono le Rubriche del libro de le Assise de l'Alta Corte del Reame de Hierusalem in pladeunte, id est in forma de litigio, composto per il Bon Joanne de Ibelin conte del Zaffo, et Ascalona et signor de Rames, avant le ch. 163, qui répond au ch. 147 de nos Assises, Ques est l'Assise quand on aliene tout son fief ou partie, autrement que par l'Assise, il y a ce titre, Di feudi. A la fin de la première partie il est dit, Li Assise de l'Alta Corte del Regno de Hierusalem, et Cypro, traduite de Hraneeesse in Lingua italiana, d'ordine de la Serenissima Ducal Seignoria de Venetta per me Florio Bustron Così Commandato de la Clarissimi Signori Rétori di questo Regno de Cypro, Como Notaro de ti magnifici deputati a la ditta Traductione. Il est dit à la fin que l'impression fut achevée au mois de mars 1534.

Le P. Labbe, jesuite, dans son *Agregé Royal de l'Alliance Chronologique de l'histoire sacrée et profane*, imprimé à Paris en 1665, pag. 560, a marqué la différence qui est entre les Assises en françois, et la version italienne. Le même a tiré les trente tableaux généalogiques qu'il donne dans le même livre depuis la page 351 jusques à la 420 du lignage d'Outremer qui fait partie de ces Assises, et il a fait imprimer le lignage d'Outremer depuis la page 422 jusques à la 461, et le commencement de ces Assises depuis le chap. 1. jusques au 8, et la table des chapitres depuis le chap. 9 jusques au 231, et il finit la première partie au chap. 281.

Et commence la seconde au chap. 282 qu'il fait le premier de la seconde partie, qu'il finit au cinquantième chapitre, et commence le second livre de ces Assises par le chap. 282. « Come doit estre le seignor et gouverneur dou pais et dou peuple, » jusques au ch. 308, « Comment messire Hugues de Lusignan a requis le royaume de Chypre à messire Guy de Ibelin, » etc. Il obmet les quatre chapitres suivans, et donne ensuite les chapitres suivans, concernans les services du royaume de Jerusalem jusques au chap. 330, « Des aydes que les eglises et les bourgeois doivent, etc. par où il finit le second livre des Assises. Mais, parce que je n'ai pas trouvé cette distinction dans les manuscrits qui m'ont été communiqués, je me suis contenté de coter et nombrer les chapitres dans l'ordre que je les ai trouvez, sans rien changer. Le P. Labbe a aussi imprimé le livre des Lignages d'Outremer qui consiste en trentre chapitres, qui sont à la fin des Assises dans le manuscrit que j'ay suivi.

Voici l'ordre que garde l'auteur de ces Assises.

Les 81 premiers chapitres regardent la procédure.

Les chapitres 82 et suivans, jusques au 113, traitent des apeaux, gages de bataille, et duels.

Les chapitres 113 et suivans, jusques à 137, des Assises de différentes matières.

Les chapitres 138 et suivans, jusques au chapitre 175, de la matière des fiefs.

Les chapitres 176 jusques au 181, des baux et gardes.

Dans les chapitres 182 et suivans jusques au 271, il reprend les matières féodales et spécialement des services dus par les vassaux en guerre, en justice et en mariage.

Le chapitre 275 et suivans, jusques au 281, contiennent les assises de différentes matières.

Le chapitre 282 et suivans jusques au 292, parlent des droits du roy et des grands officiers de la couronne.

Le chapitre 293 et suivans, jusques au 303, concernent les différens pour le bailliage et succession du royaume, entre Hugues de Lusignan et le comte de Braine, et Marie de Beaumont.

Les chapitres 309 et suivans, jusques au 313, contiennent les ordonnances et assises nouvelles.

Les chapitre 314 et suivans, jusques au 330 et dernier, parlent des services dus au roy par les évêques, grands du royaume, nobles et communautéz.

Monsieur Du Cange fait mention de ces Assises en sa préface sur les Etablissemens de S. Louis, où il dit qu'il en a lu le manuscrit dans un des volumes des Mémoires de M. de Peiresc, copié sur celui du Vatican, d'où la plupart des copies qui sont dans les Bibliothèques de Paris ont été tirées. Il dit au même lieu qu'il ne désespere pas qu'il ne se rencontre, avec le temps, quelque personne assez curieuse, pour donner ces Assises et autres anciennes coutumes au public, et pour entreprendre un travail si glorieux et si utile au public, et à ceux qui font profession de la jurisprudence française, il en rapporte plusieurs passages dans son docte Glossaire, et dans ses notes sur les Etablissemens de S. Louis. Chopin les a citez en sa Coutume d'Anjou, et M. Julien Brodeau sur le titre de Retrait Lignager de la Coutume de Paris, et autres lieux de ses ouvrages.

Je souhaiterais que ces doctes et sçavans auteurs eussent pris le soin de les faire imprimer avec leurs notes et observations, mais comme leurs grandes occupations ne leur ont pas permis de le faire, j'ay cru que je ferois plaisir aux curieux, et à tous ceux qui aiment les origines de notre jurisprudence française, en les faisant imprimer avec mes notes et observations. Cela servira peut-être à exciter quelque autre à donner au public les autres anciens docteurs et praticiens françois qui n'ont pas jusques à present été imprimez, et qui meritent de l'être.

ASSISES DE JERUSALEM

I.

RUBRICÆ

1. Ci comance les rubriques du livre des assises et des bons usages dou royaume de Jerusalem, qui furent établies et mises en escrit par le duc Godefroy de Bouillon, lequel fu chieuz à roy et à seigneur doudit royaume, et par le conseil des autres roys, princes et barons, que aprez le duc Godefroy furent, et par l'ordenement don patriarche de Jerusalem.
2. Ci dit coment le duc Godefroy establi deus cours seculieres, l'une ci est la haute court de que il fu governor et justicier, et l'autre ci est la court des borgés, laquelle est appellée la court dou visconte.
3. Ci dit coment les assises et les usages doudit royaume de Jerusalem furent par plusieurs fois amendées par le duc Godefroy, et par les autres roys et seignors que aprez lui furent.
4. Ci dit comment le peuple des Suriens vint devant le roy dou royaume de Jerusalem, et lui prièrent et requistrent que il fussent menés par l'usage des Suriens.
5. Ci dit coment le seignor dou royaume de Jerusalem, ei les barons qui ont coins, court et justice, doivent savoir les assises et usages doudit royaume.
6. Ci dit coment et quel doit être le chef seignor dou royaume de Jerusalem soit roy ou autre, et tous les barons et seignors doudit royaume, qui ont court, et coins, et justice.
7. Ci dit de quel maniere doit estre le pleideoir.
8. Ci devise cement et de quoy, et pourquoi l'on doit demander conseil de court.
9. Qui demande conseil de court, quel il doit demander à son conseil.
10. Comment l'on doit demander conseil, si que celui que l'on demandera à conseil ne puisse de celle querelle conseiller son adversaire.
11. Pourquoi l'on peut demander conseil de court par esgard.
12. Pourquoi l'on peut demander conseil de court sans esgard.
13. A qui l'hom ne peut demander conseil de court de son aversaire le contredit.
14. A quels gens le seignor ne pent, ne doit neer conseil de court.
15. A qui le seignor doit donner conseil de court quant on le requert.
16. Quel differance il y a entre ce que le seignor tient hom à son conseil, et à sa parole garder.
17. Com le seignor doit retenir hom à son conseil à sa parole garder.
18. Comment et pourquoy le seignor doit home retenir à sa parole garder.
19. Comment l'on doit pleideer en la haute court dou royaume de Jerusalem, ou en celle de Chipre.
20. Pourquoi l'hom peut plaidoyer en haute court.
21. Des choses de quoy l'on doit pleider en la haute court.
22. Pourquoi l'on peut pleider contre son seignor et contre son home.
23. Quel le bon pleidor doit estre, et qu'il li convient faire, et de quoy il se convient garder au plait.
24. Quel chose doivent savoir ceans qui s'entremettent de pleideer en la haute court dou royaume de Jerusalem, et de celle de Chipre.
25. Que doit faire qui est à conseil d'autre, et vient dire la force de sa parole et seoir à l'esgard.
26. Qui se veult clamer d'home ou de feme qui est present en court, coment il le doit faire.
27. Quant home ou feme de qui l'on s'est clamé n'est en la court, coment l'on se doit clamer de lui.
28. Que doit faire celui qui est droiturier et leau quant l'on li requert aucune chose encontre, ou quant l'on se clame de lui.
29. Quans jours l'on a de respondre au nouveau clam quant l'assise ne tot le jour.
30. Quantes fuites principaus il y a en plait, et quelles elles sont au royaume de Jerusalem et de Chipre.
31. Comment l'on doit plait fuir par la première fuite principau de plait.
32. Comment l'on doit fuir plait par la seconde fuite principau de plait.
33. Comment l'on doit fuir par la tierce fuite.
34. Comment l'on peut longuement plait fuir.
35. Comment l'on se doit deffendre quant la querelle est de heritage qui est dedens vile.
36. Ci dit que por teneure que l'on face de heritage de mermiau.
37. Neja por teneure de heritage de fors parle ne li grieve.
38. Comment l'on doit demander jour quant l'on veult plait fuir.
39. Comment le requérant se doit garder que le fuant n'ait plusieurs esgars et aprez le jour.
40. Qui veult plait fuir coment il doit demander jour au clam de quoy assise tot le jour.
41. Comment le requérant se doit garder que le fuant ne chloigne son plait par demander jour.
42. Comment le clamant doit plait abregier.
43. Que doit faire qui veult tost son plait atteindre.
44. Qui veult le plait atteindre coment il doit pleideoir, et le fuant fuir par la première fuite principau de plait.

45. Comment l'on doit atteindre plaît quand le fuiant fuit par la seconde fuite principau de plaît.

46. Se le fuiant fuit par la tierce fuite principau de plaît, comment l'on le doit atteindre.

47. Comment l'on doit demender jour à tous clams que l'on fait de luy en court, mais que à ceaus de-quoi l'on est attainit qui ne respont sans jour demander.

48. Quant aucun se clame d'autre, et il demande jour, et l'a par court, parquoi l'un et l'autre doit metre en escript le clam tel comme il a esté.

49. Quant les parties sont ajournées par court, comment et pourquoi chacun doit demander au seignor ou il comande que il garde son jour.

50. Quant les parties sont ajournées par court, et il gardent bien lor jour si com il doivent, coment le clamant doit renoveler son clam.

51. Quant l'on garde le jour que l'on a par court, et le clamant se clame si com il s'est autrefois clamé, coment le fuiant doit respondre.

52. Quant celui de ceaus qui sont ajournés par court garde son jour si com il doit et l'autre ne le garde, ne contremande si com il doit, que celui qui le doit dire et faire.

53. Quant l'on vient garder son jour en leuc ou l'on est ajorné par court, et l'on ne trouve le seignor, ne home qu'il ait establi en son leur, que lon doit dire et faire.

54. Quant gens sont ajornés par court, et il gardent lors jours si com il doivent, et il ne treuvent hom devant qui le deffendant soit tenu de respondre, et le clamant se clame à ung autre jour aprez tout auci com il autrefois s'est clamés, que le clamant doit respondre.

55. Quant gens sont ajornés par court, et il gardent lor jour si com il doivent, et le seignor ou cequi est en son leuc ne veaut cel jour entendre à oyr cel plaît, que lor doit dire et que li doivent respondre.

56. Qui est ajorné par court, et il veaut son jour contremander, coment il le doit contremander, et par quaus et par quels homes.

57. Qui est ajorné par court, et il vient à oure et à tens son jour garder, et il a tel essoigne au chemin que il ne peut son jour garder, coment et par qui il le peu contremander.

58. Pourquoi home de qui l'on se clame en court où il est present, ne doit partir de la court sans respondre au clan, ou demander jour.

59. Pourquoi celui à qui l'on met sus aucune maléfaitte en court, ou à qui l'on requert aucune chose y doit respondre ou neer se l'on li euffre à prouver.

60. Coment et pourquoi celui à qui l'on met sus maléfaitte en courte et la noie, et l'on ne li euffre à provor ains que la court s'empart, celui qui li a mise sus ne li peut aprez riens demander.

61. Ci dit que chascun sage doit mout eschiver plaît à son pooir, et sur que tout à son seignor plus que à autre.

62. Que l'on doit dire et faire qui veaut recouvrer saisine de ce dequoi l'on l'a dessaisi.

63. En quel cas force de turs tot saisine, et en quel elle ne l'a t-t.

64. Quant le pleideoir doit acueillir la preuve à soi, et quant doner à son avversaire, et coment l'on doit prouver la negative.

65. Comment l'on doit deffendre d'acueillir la à soi quant son veaut qu'il prove à sien ce que il a et tient com sien.

66. Coment et par quoi et pour qui l'on doit prouver en la haute court.

67. Comment l'on doit estre garni de privilege ou de recort de court.

68. Qui veaut prouver par guarens quiens et quans ses garens doivent estre.

69. Ques gens ne peuvent porter guarantie en la haute court dou royaume de Jerusalem et de Chipre.

70. Que doit faire celui encontre qui l'on veaut prouver par guarantie.

71. Quant on veaut prouver aucune chose par recort de court, que celui doit dire et faire contre qui l'on veaut prouver.

72. Coment l'on doit guarens empeschier, et coment rebuter, et coment torner.

73. Quant chevalier porte guarantie contre home qui n'est chevalier, coment il le peut rebuter, et coment torner.

74. Quel terme l'on a de mener ses guarens selon le leuc ou il les a vochés.

75. Quant l'on a amené ses guarens à court, que l'on doit dire et faire, et que les guarens doivent dire et faire à la guarantie porter.

76. Pourquoi le guarens vif peut porter guarantie pour le mort, et coment il la doit porter.

77. Qui conoist devant gent que il doit à aucune persone dethe, ou que il est pleige, ou que il ait autres convenans, et celui à qui il dit que il est de aucune desdites choses tenus est là présent, se ladite conoissance li doit valoir.

78. Ou qui devant gent conoist que il a aucune persone doit dethe, ou que il est son pleige, ou que il ait autres convenans, et celui à qui il dit que il est de aucune desdites choses tenus n'est là présent, se ladite conoissance li doit valoir.

79. Des choses que l'on se peut clamer par l'assise dequoi l'assise tot le jour.

80. De quels choses l'on ne se peut deffendre par l'assise ou par l'usage de aerdre se de bataille.

81. Ques gens peuvent faire apens de murtre, et à qui l'on est tenu de respondre.

82. Quant l'on doit pleidoier de murtre soutillement et quant se cors huse.

83. Quelle soutilence, il y a en plaît de murtre.

84. Quelle chose est murtre, et pourquoi l'on doi

savoir, et que doit faire et dire qui veaut faire apeau A fendre, et coment se il ne veaut deffendre la ello de murtre. s'en peut deffendre par champion.

85. Que doit faire celui ou celle qui le murtre a presenté en court, et il se sait que le murtrier ait esté arresté.

86. Qui veaut faire apeau de murtre, et le murtrier en est la court present que il doit faire et dire quant il l'a apellé.

87. Quant l'on veaut faire apeau de murtre par champion comment on le doit faire.

88. Qui est en fers ou en liens amenés en la court et hom se clame de luy de murtre, ou d'aucune autre malefaite, que il doit dire au seignor ains que il responde.

89. Qui veaut faire apeau de personne qui aitésté tué autrement que en murtre que il doit faire pour B metre soi en droit guage.

90. Quand home se clame de murtre, et il a joint homicide o le murtre, coment l'apelloir s'en peut partir sans bataille.

91. Quant home appelle autre de murtre, et il n'est des ceaus vers qui l'on se peut deffendre de respondre, com on se doit deffendre.

92. Coment et pourquoi l'apeau de homicide est grief à amenor à bataille, se le deffendant s'en sait garder, et coment l'on le doit faire, et coment l'on se doit garder.

93. Coment l'on doit et peut avoir plusieurs batailles d'un home occis qui a plusieurs cos.

94. Quant l'on appelle hom de traison et elle n'est aparant, et il s'en euffre à deffendre de son cors, et tent son guage, coment et quand le seignor peut la bataille deffaïre. C paier la

95. Qui appelle home de traison qui n'est aparant, et il ne s'en veaut à lui aerdre, coment il le doit faire.

96. Coment et dequey la traison est aparant.

97. Qui veaut faire apeau de traison aparant coment il le doit faire.

98. Coment il peut avoir bataille d'atraire contre son seigneur chose à son fié qui ne soit.

99. Qui veaut appeller home de chose que il fait ataitre à son fié contre son seignor, coment il le doit faire.

100. Comment toutes manières des champions doivent estre armés quant il s'en vont pour offrir en court la butaille faire.

101. Coment chevaliers doivent estre armés qui combatent pour murtre, et coment pour autre que-rele, et coment il doivent venir pour offrir, et où, et à quel eure.

102. Quant jours l'on a à la bataille faire aprez ce que les guages sont donés et receus.

103. Coment au jour de bataille se doivent offrir tes champions.

104. Coment l'on doit appeller home d'arap.

105. Coment qui appelle feme des choses en que il ait bataille et elle ait baron, son baron la peut de-

fendre, et coment se il ne veaut deffendre la ello s'en peut deffendre par champion.

106. Ques gens ne peuvent deffendre par champion.

107. Qui se elai me de force, et ne l'euffre à prouer, parquoi celui de qui l'on se clame n'est tenu de non nêr la.

108. Coment toutes autres manières des gens autres que chevaliers qui guagent bataille, doivent estre armés à la bataille faire.

109. Que les seignors doivent faire quant pere et fis, ou deus fraïres tendent lor guages l'un contre l'autre.

110. Qui veaut la court fausser qu'il doit faire et dire, et qui la fausse en dit coment et pourquoi tous les homes de la haute court la doivent aleauter.

111. Ci dit coment l'on se doit garder que nul ne puisse le fausser se il ne fausse toute la court.

112. Coment les assises doivent estre tenuës et maintenuës fermement en toutes choses.

113. Quel est l'assise des bestes restives et coment l'on se doit garder.

114. Quel est l'assise dou cop aparant, et coment l'on se doit clamer,

115. Quel amende doit faire celui de qui l'on se clame par l'assise de lui de cop aparant, se il le noie et à qui.

116. L'amende dou cop aparant par l'assise dou roy Bauduin d'autre persone que de chevalier.

117. Ques est l'assise dou chevalier qui doit dethe et la conoist ou l'on la li preuve, et il n'a dequoi C paier la

118. Ques est l'assise d'autre hom que de chevalier quant il conoist dethe en court ou vers qui l'on la preuve.

119. Coment l'on se doit clamer de plegerie.

120. Que doit faire celui qui est pleige vers autre, et il en est membrant.

121. Quel est l'assise de la chose prestée que l'on pert.

122. Quand l'on dit à home que il est son pleige, et il le noie, que celui vers qui l'home est son pleige doit faire et dire.

123. Quant home dit à autre que il est son pleige, et celui dit que il n'est mie membrant.

124. Coment le pleige doit faire venir celui de qui D l'on dit pour qui il est pleige, pour savoir se il voudra rien dire contre les guarens.

125. Coment l'on doit faire que pleige par l'assise et l'usage dou royaume de Jerusalem.

126. Qui demande guage a son pleige, et il dit faites me membrant que je suis vostre pleige et je le vous donrai, que l'on doit dire et faire.

127. Se guage de plegerie est vendu pour plegerie quant il se peut clamer de celui pour qui il est vendu.

128. De qui est le sarement de la valuë de guage qui est vendu par plegerie.

129. Pourquoi home qui est semons dou service

que il doit n'est tenu de faire que pleige tant com A ment il le peut et doit donner à son droit heir.

130. Qui est semons dou service que il doit pour-
quoi il ne doit amander guage qui ait esté vendu
pour lui deplegeer tant com il est en la semonce.

131. Coment pleige et dethe est plus fort que
plegerie n'est, et plus perillouse au pieige.

132. Quant home est semons d'aucun service
parquoi celui qui est pour lui pleige, ne doit mie
faire que pleige tant com il est en la semonce.

133. Coment celui vers qui l'on est pleige et dethe
pour celui qui est enci tenu par laquel des deus
voies que il vodra tenir.

134. Quel est l'assise de la chose mal attirée, et
est de prest perdu, et coment l'on se doit clamer
par l'assise.

135. Qués est l'assise qui achete esclaf ou es-
clave mezel ou mezele, ou qui chiet de mauvais
mau.

136. Qués est l'assise de dethe dequoi l'on ne
n'at gage ne pleige, ne guarens.

137. A qui le sodoier se doit clamer de son sei-
gnor de ce que il li doit de ses sodées, et quel est
l'assise de ce.

138. Qués est l'assise quant l'on done congié à
son sodoier, et l'on ne le paie de ce que l'on li doit
de ses sodées.

139. Quans jours à l'entrée dou moi le seignor
peut doner congié à son sodoier, sans ce que il soit
tenu de paier le de celui mois, et quans jours à l'is-
sue le sodoier peut prendre congié sans perdre les
sos de celui mois.

140. Pour qués choses le sodoier qui est à foi et
à fiance à son seignor, et à terme nomé, s'en peut
partir de lui dedens tedit terme sans sa foi mentir.

141. Qui fait chose vendre à l'enchantement par
autre que par le criour establi, pourquoi le seignor
la peut prendre com sone.

142. Qués est l'assise de beste vendue sans en-
chantement.

143. Ce est l'assise dequoy les seignors se doi-
vent plus pener de savoir, et toutes manieres des
gens.

144. Coment le chief seignor dou royaume de
Jerusalem peu fié doner.

145. Coment ceaus qui sont homes dou chief
seignor, et ont court et coins et justice peuvent fié D
doner.

146. Quel est l'assise quand on aliene tout son fié
ou partie autrement que par l'assise et par l'usage
dou royaume de Jerusalem.

147. Quel chose le conquereour dou fié peut faire
dou fié que il a conquis.

148. En quel maniere celui qui a fié conquis, le
peut doner au quau que il le veaut des ses heirs.

149. Ci devise l'esclercissement coment l'on peut
fié doner de son conquest au quau que il veaut des
ses heirs.

150. Qui a fié de son conquest ou descheete, co-

ment il le peut et doit donner à son droit heir.
151. Qui a fié de son conquest, et il le rent au
seignor de qui il le tient, et le seignor le done au
droit heir de celui qui li a rendu, et quitte à ses
heirs à qui cel fié peut escheir, se il meut sans
heirs de feme espouse.

152. Quant fié escheit qui doit service de cors à
home ou à feme qui a fié au royaume dequoi il a
fait homage, et autre fié li escheit qui doit tel ser-
vice et tel homage com est avant dit, et com il le
peut avoir et deservir.

153. Quant plusiors fiés escheent en un jour ou
en plusiors, pourquoi l'ainsné des ceaus à qui il
escheet qui est plus droit heir de celui ou des ceaus
de par qui il escheent, les peut tous avoir se il les
requiert.

B 154. Ci orrés coment fié ou fiés doivent estre
partis entre seurs.

155. Coment et pourquoi le fils ou la fille se peut
meire de s'autorité el fié qui li est escheu de son
pere, ou de sa mère.

156. Pourquoi le seignor ne doit souffrir que au-
tre que l'ainsné des fils ou des filles de celui ou de
celle de par qui le fié lor eschiet se mete de s'autorité
en la saisine, ne en la teneure.

157. Coment le fils ou la fille ne demoure en sai-
sine dou fié dequoi son pere morut saisi et tenant
se il n'est le droit heir.

158. Bourquoi fis ou fille ne se doit metre des au-
torité en saisine ne en teneure de fié, que son pere
ou sa mere ne soient mors saisis et tenans com de
lor droit, ou que il en aient esté les derrains saisis
et tenans com de l'or droit.

159. Pourquoi nul ne se doit metre en saisine de
fié que il li soit escheu d'autre que de pere ou de
mere s'il ne le fait que par le seignor de qui il doit
tenir le fié.

160. Com l'on peut requerre la saisine dou fié
qui li est escheu de par autre que de par pere, ou
de par mere, et que le seigneur en doit faire, et
coment on le peut eloigner, et coment on le peut
attaindre.

161. Pourquoi le seignor n'est tenu de respon-
dre de fié que autre ait et tiegne dequoi il ait com
de son droit par esguart ou par connoissance de
court, ou par assise ou usage.

162. Ci dit del fié que le seignor encombre co-
ment il doit respondre.

163. Quant le fié eschiet à plusiors gens, et au-
cun autre que le droit heir en requiert la saisine
au seignor com droit heir, pourquoi le seignor ne
le doit metre en saisine, se il ne le requiert com
le plus droit heir aparant et requerant en la
court.

164. En quel cas le seignor est tenu de respon-
dre à qui li requiert saisine de fié que autre ait et
tiegne, et dequoi il soit son home.

165. En quel cas le seignor ne se peut deffendre de
respondre à qui li requiert saisine de fié que autre

ait et tiegne, et dequoi il est en l'omage, et en service dou signor.

166. En quel cas il ni a tornes de bataille contre le guarent qui porte la garantie de parenté, et en quel cas la torne y doit estre par raison se il ni a propre assise que en tel cas la torne de bataille, ou que en tous cas la bataille de preuve de parenté, car se elle n'estoit, mout des maus en poroient avenir, et des gens estre desherités à tort et sans raison.

167. En quel cas le seignor ne se peut deffendre à celui qui li requiert saisine de fié qui li est escheu par droit que il n'a, ne tient cel fié, et que autre l'a et tient, qu'il aura à droit se il se veult clamer de luy.

168. Quant le seignor a et tient chose que l'autre dit qui est de son fié, et il en requiert la saisine, coment il doit se prouer à son fié ou partie de son fié, et coment l'on a usé com de son fié qu'on a et tient.

169. Coment l'on doit prouer contre son seignor tout son fié, ou partie de son fié.

170. Coment l'on doit requerre son fié, ou ce qui est de son fié.

171. Qui veult requerre au seigneur carau ou terre, ou autre chose que rante des besans disant que ce est de son fié, coment il le doit requerre, et par qui il le doit offrir à prouer, et coment et pourquoi et de qui le recort des homes de la court de chose où le seignor n'est present et porté come recort de la court et des homes de court, et est tenu aucicom recort de court des homes de court là où le seignor n'est present.

172. Que il convient à dire as homes de court qui recordent saisine et teneur et usage de fie si que le recort a avoir la saisine dou fié à celui ou à celle qui a offert à prouer par lor recort.

173. Coment l'on peut prouer son fié ou partie de son fié contre autre que contre son seignor.

174. Coment enfant à qui fié eschiet tant com il fu merme d'aage peut avoir cel fié quant il est d'aage.

175. Coment qui veult fié requerre quant pere ou mere meurt, et il ont enfans merme d'aage, qui doit avoir le baliage, et qui l'enfant en garde.

176. Coment il doit estre gardé se il est seignor de terre.

177. Ci dit à qui le baliage de fié doit escheir; et qui le doit requerre.

178. Ci esclercisse le fait par quel raison l'on peut demander baliage.

179. Pourquoi celui ou cele qui tient baliage de damoiselle, le doit tenir tant que elle soit mariée tout ait elle douze ans ou plus, et coment peut avoir le fié qui li est escheu quand elle a passé douze ans.

180. Coment damoiselle qui a passé douze ans peut avoir baliage qui le escheit.

181. Coment nul ne peut avoir escheete qui escheu li soit, s'il ne se saisit personament

182. Si aucun signor donc fié en besans à home ou à feme, ou l'essence en aucun leuc moti, et se de la defaut sur toutes les autres rentes que il aet aura, et aprez done à ung autre home fié, et l'en assene à un autre leuc moti, et il deffailli dou leuc ou le premier est assené par nom, et il veulle estre paié avant de l'autre dou leuc dont il est assené, lequel des deus doit estre paié avant de celuy leuc.

183. Qui est assenés de son fié en un leuc moti, et il defaut de cel fié une année ou plusiors, si que celui qui est assené n'ait peu estre paié de son fié, et il rent une autre année aprez el tens d'autre seignor ou bail tant que il puisse estre paié de quanque l'on li doit de son fié de viel et de nouveau, coment et en quel cas il doit estre paié sans ce que le seignor, ou le baill ne s'en puisse deffendre, pour dire que se l'on vous doit ce n'est mie de mon tens pourquoi je ne vous veu paier que ce que l'on vous doit de mon tens.

184. Quant homme ou feme qui a et tient seignorie meurt, et que il a plusiors parens à qui ce fié peut escheir à qui il escheit, et lequel doit avoir celle escheete devant les autres.

185. Quant aucun home ou feme qui a et tient seignorie ou fié meurt, et que il a plusiors fis ou filles, ou autres parens à qui le fié puisse escheir, et l'ainné des fis en a aprez luy la seignorie et la saisine et la teneur, et ses freres ou ses sœurs ont enfans, et meurent avant de celui qui a et tient la seignorie ou l'eritage, et il meurt aprez sans heir que de luy soit dessendus, lequel des heirs qui seront dessendus de ses freres ou ses sœurs, ou des ses autres parents doit avoir l'escheete d'eritage ou de baliage.

186. De quel maniere de fié feme doit au seignor de qui elle tient mariage de marier soit par semonce; et de quel maniere elle ne se peut marier sans l'otroi dou seignor, ne il la peut efforcer de marier la semonce, ne autrement.

187. Dequoi les femmes qui ont doaire le pevent renir, et à qui le baliage peut et doit escheir par raison.

188. Quant baliage escheit à feme, coment elle se peut garder que le seignor de qui elle le doit tenir ne la puisse marier par baliage.

189. Pourquoi celui qui ne veult son fié desservir, le doit comander au seignor de qu'il le tient, avant que estree le.

190. Coment le seignor se peut et doit metre el fié estrée, et quel perill et quel damage a et peut avoir celui qui estree son fié plus que celui qui tle commande.

191. Coment l'on peut et doit fié desmembrer par l'assise ou l'usage dou royaume.

192. En quantes manieres l'on peut son fié eschan-

gier, et coment l'on peut fié eschangier si que l'es- A change soit estable.

193. Pour quel chose l'on peut perdre son fié an et jour, et coment toute sa vie, et coment luy et ses heirs.

194. Coment et porquoi l'on ne peut vendre par l'assise partie de son fié, et coment et pourquoi hom le peut tout vendre par ladite assise, et coment il doit estre vendu, et coment l'on doit fournir l'assise, et coment quand le fié est vendu coment et en quel tens doit faire paier les dethes de que le fié a esté vendu, et lesquels dethes que l'on doit à celui à qui l'on a la dethe connuë en court, ou qui la prove, doit dire et faire quand il en veaut estre payé, et quant home ou feme de qui le fié a esté crié à vendre par l'assise ne veaut four- B nir l'assise, que le seignor en doit faire.

195. Ci dit coment celui qui a son fié livré à vendre quand il est destourné de fournir l'assise come l'on le doit conduire.

196. Coment celui à qui on a dethe connuë en court ou qui l'a provée doit dire et faire quant il en veaut estre païé par le seignor.

197. Qués gens ne peuvent fié acheter par l'assise, et la raison pourquoi il ne le pevent, et quel fié peut feme acheter., et par quel raison elle le peut acheter.

198. Qu'on doit faire de celui ou de celle de qui le fié aura esté vendu, se la dethe que il ou elle a connuë, ou que l'on li aura provée en court, est plus que la vente dou fié,

199. Sur lesquels des fiés des homes dou seignor son privilege ne peut, ne doit porter garantie qui soit valable, et sur lesquels des fiés des homes le privilege de lor signor peut porter guarantie.

200. Pour quantes choses et pour que l'on peut et doit estre desherité lui et ses heirs.

201. Pour quantes raisuns l'hom peut et doit estre deshérité de son fié toute sa vie, et pour quel chose l'on le perd an et jour.

202. Quant un home est forjugés par court com traitour pour traison que il ait fait vers son seignor, coment et pourquoi ses heirs doivent estre desherités de sou fié et dés fiés dou traitour.

203. Ci dit coment as livres des empereors dient coment les traitours doivent estre desherités.

204. Coment l'on doit homage faire au chief seignor dou royaume, et coment à celui qui n'est chief seignor, et dequoi l'on est tenu à son seignor par l'homage que il a fait, et dequoi le seignor est tenu à son home.

205. Ci dit coment le seignor est tenu à son home, et dequoi par l'omage que il li a fait.

206. Coment les homes des homes dou chief seignor dou royaume li doivent faire la ligesse par l'assise, et de que il li sont tenu par la ligesse, et coment les autres gens dou royaume doivent jurer au chief seignor feauté.

207. Ci orrés qués est l'assise pourquoi l'on fait la ligesse par l'assise.

208. Ci dit coment les homes des homes dou chief seignor se doivent contenir vers le chief seignor quant il ont fait la ligesse par l'assise.

209. Encore dit coment les homes des homes dou chief seignor doivent faire à la requeste dou chief seignor et sans requeste, pour sauver la foi de quoi il sont tenu.

210. Dequoi le chief seignor est tenu as homes de ses homes qui li ont la ligesse par l'assise, et coment et dequoi, tous les homes sont tenu les uns las autres par l'assise dou royaume de Jérusalem.

211. Ci esclercisse coment tous les homes des homes dou chief seignor sont par ladite assise tenu les uns as autres, et coment ils se doivent entre aider et consillier.

212. Se le fié d'aucun des homes est arrêté par le seignor sans esgart vu sans conoissance de court, celui le doit destraindre par le conjurement de ses pers,

213. Et se le seignor default à aucun de ses homes de faire esgart ou conoissance si com il doit, ou recort de court si com court a esgardé ou concu ou recordé, ou aucune autre chose, et le seignor ne li tient ou fait tenir, et celui à qui le seignor faudra d'aucune des avant dites choses requerra ses pers de ce que il devront, il doivent lor seignor requerre que il le fasse et gagner de lor service en la manie avant devisée, tant que il l'ait fait.

C 214. Coment le guagement dessusdit fu fait meismes en Chipre à tens dou roy Henri.

215. Se le seignor congée son home de sa seignorie sans esgart et sans conoissance de court de la ou celui est son home, car l'ome uuienci est congée doit dire et requerre au seignor et à ses pers, et que ses pers en doivent dire et faire.

216. Coment et dequoi l'ome ment sa foi vers son seignor, et coment et dequoi le seignor ment sa foi vers son homo, et coment l'un peut atteindre l'autre, et quel amende l'un en doit avoir de l'autre.

217. Ci dit que nus ne doit faire justice d'autrui en sa terre, et cil qui le fait si mesfait vers son seignor, et quel amende le seignor en doit avoir.

D 218. Si le seignor fait prendre son home et emprisonner sans esgart et sans conoissance de court, que les pers de celui qui est encipris et emprisonné doivent faire et dire à lui delivrer.

219. Ci orrés autre manière de conjurement quant aucun home est menacé.

220. Et se le seignor ne fait tenir à son home esgart ou conoissance que la court ait fait ou défaut à l'ome de ce qu'il a requis en la court, coment celui peut conjurer ses pers.

221. Coment et pourquoi home qui a plusiours seigneurs peut porter armes contre son seignor sans mesprendre de sa foy.

222. Coment seignor doit faire semondre (77) home ou feme de faire droiten sacourt quant on s'est clamés de lui ou d'elle, et quant l'on est enci semons et l'on a essoigne, com il doit contremander s'essoigne, et par qui et se il ne vient à jour que il aura esté semons, ou ne contremande s'essoigne si com il doit, que son aversaire doit requerre au seignor et que le seignor en doit faire.

223. Se le seignor fait semondre aucun home de son service, ou est merme d'aucue chose de son fié que le seignor ait et tiegne sans esguart et sans conoissance de court, ou que le seignor li doive aucune chose parfaire de son fié que il li ait requis en court que il li parfasse, et il ne li ait fait, comment il se peut deffendre d'accueillir celle semonce tant que le seignor li ait son fié parfait ou reduce que il entent en la manière dessus dite.

223 bis. Ci dit coment quant le seignor semont son home dou service que il li doit, et se le seignor li doit de son fié, coment home se peut deffendre d'accueillir la semonce, et coment il le doit faire se le seignor ne n'a essoigne aparant, com de estre assiegé de ses ennemis.

224. Coment le Banier doit semondre les homes dou seignor.

225. Encor de ceste raison meismes, et se le seignor semont aucun d'aucune chose.

226. Se home se veaut deffendre d'accueillir semonce de service que il doie quant le seignor a et tient aucune chose de son fié sans esgart et sans conoiesance de court, ou que il li doive parfaire aucune chose de son fié, et il n'a au seignor aucune desdites choses requise, que il doit dire et faire quant il est semoné dou service que il doit.

227. Quant le seignor fait semondre aucun par trois de ses homes com court, si celui qui fist la semonce au leuc dou seignor n'est present en la court, se les deus qui furent com court la ou il la fist, la recordent sans lui en la court, se la semonce vaut ou ne vaut, et se celui qui est en leuc dou seignor est en la court, et l'un des ceaus qui furent com court faut, se le recort vaut, ou ne vaut auci.

228. Qués manieres de services doivent ceaus qui doivent service de lor cors au seignor à il qui il le doivent, et en quel leuc il li doivent service.

229. Coment et ou le seignor peut et doit faire semondre les homes dou service que il li doivent.

230. Pourquoi le seignor ne doit son hom faire semondre de son service se il ne n'a mestier, et pourquoi home ne se doit faire essoigné se il ne l'est, quant il est semons dou service que il doit au seignor.

231. Coment le seignor peut et doit semondre et faire semondre ses homes dou service que il doivent, et ou et quant il les a semons ou fait semondre, que il doit faire et dire quant l'ome default dou service que il doit, aprez ce que il en a esté semons, si com il doit, quel droit le seignor en doit avoir et (77) *Ajourner*.

A se le seignor ne le fait quel amende l'on en doit avoir et qui est semons dou service que il doit, et il est essoigné, coment et pourquoi il doit contremander s'essoigne.

232. Quant home à qui le seignor doit de son fié est semons dou service que il li doit, et il en veaut accueillir la semonce, coment il doit faire si que il n'ait damage et coment l'ome qui est semons de son service doit faire.

233. Que doit perdre home qui est en leuc par semonce, et il s'en part sans le congié dou seignor, ou de celui qui est en son leuc.

234. Coment le seignor peut faire son home semondre en son hostel, et pour quel chose, et que ceaus qui semont doivent faire et dire à la semonce et aprez.

235. Qui est semons dou service que il doit au seignor, et le seignor li doit de son fié de que le terme de sa paie est passé, que il doit faire et dire se il ne veaut celle semonce acuiellir, tant que il soit païé de ce que l'on li doit de son fié.

236. Qui doit service de compagnon, et il le fait semondre de tel service com il li doit, ou de celui dou compagnon, et ledit compagnon est essoigné, si que il ne puisse celui service faire, que le semons doit direct faire et gardera que le seignor ne puisse avoir de lui amende, com de hom qui default de service.

237. Coment le seignor peut faire semondre ses homes de venir à court, et destraindre d'estre y tant com la court se tirera hors.

C 238. Qui est semons dou service de son cors a aler en un leuc à cheval et à armes, et il n'a qu'un cheval, et le cheval est essoigné, que il doit faire et dire à garder so que son seignor n'ait de lui amende com de home defailli de service.

239. Quant home a passé âge ou il est mehaigne de mehain aparant doit estre quite dou service.

240. Coment et pourquoi le seignor peut faire semondre feme qui tient fié qui doit service dou cors de prendre baron, et elle ne le prent, quel amende le seignor en doit avoir.

241. Encor dit coment feme qui est semonce de baron prendre, coment elle doit respondre.

242. Quant feme est semonce si com doit de baron prendre, et elle a passé âge, comment elle peut et doit sa semonce refuser que ja le seignor n'aura de elle amende de défaut de service.

243. Quant feme a et tient plusiors fié de plusiors seignors, de quel fié elle doit le mariage, de qui elle tient le fié.

244. Quant feme tient un fié ou plusiors d'un ou de plusiors seignors, et elle se marie sans congié de celui à qui elle doit le mariage, quel amende, il et les autres seignors en doivent avoir.

245. Quant home dou seignor prent feme qui tient fié dou seignor, et il l'espose sans son congié, que

il doit faire si que le seignor ne autre ne le puisse A peut le seignor destraindre par trois manieres ci-dessus devisées.

246. Se aucun des homes dou seignor espose feme qui tient fié dou seignor, et s'en saisit dou fié, quel amende le seignor en peut avoir, et coment un des homes dou seignor le peu appeller de foi mentie.

247. Ce sont ceaus qui peuvent guager ou semondre le seignor, ou conjurer de sa foi, et coment, et lesqués non, par l'assise dou royaume de Jérusalem.

248. Coment hom doit son seignor destraindre que il le fasse paier se il li doit de son fié, ou de ravoier se il tient aucune chose de son fié, ou de faire li abattre force que crestien li fait de son fié, ou de partie de son fié.

249. Se un home est assené en un leuc moti de son fié qui ne rent tant que il soit païés enterinement de son fié, si com est assenés d'estre paies, il doit le seignor guager de son service, si com est aprez devisé.

250. Se un home ou une feme est assenés de son fié en un leuc qui ait tant valu que il puisse estre païé, et le seignor l'ait pris, et que par ce li est sa paio defaillie, il le doit requerre au seignor par la maniere ci aprez devisée.

251. Ci devise coment l'on peut son seignor guagier et faire guagier dou service por la paie de son fié en plus brief terme.

252. Qui veaut son seignor destraindre d'avoir sa paie de ce qui il li doit de son fié, pour lui semondre et conjurer de sa foi, il ne le doit mie faire ensemble, mais l'un aprez l'autre.

253. Ciorrés coment l'on doit conjurer son seignor et de quoi, et se il le fait autrement que enci com il est devisé, il doit amender au seignor.

254. Quant home conjure, ou contraint, ou semont son seignor autrement que il ne doit sans ce que il ne l'ait à faire, quel ameude le seignor en doit avoir.

255. Se le seignor tient aucune chose dou fié de son home autrement que par l'assise ou par l'usage, ou par esgart, ou par conoissance, il doit requerre au seignor et par court.

256. Ci orrés coment je qui ais fait cestui livre fais certainement ces esconjuremens destrees dessusdites de home au seignor.

257. Se aucun Crestien fait à aucun des homes dou seignor force de tout son fié, ou de partie, il se doit elamer au seignor de qui il le tient qui li abate la force, et se il ne le fait, il le doit destraindre par ses pers.

258. Ci orrés coment se un home ou une feme est assenés sur les rentes d'un casau que autre que le seignor tiegne, et le terme de sa paie est passé et il n'a esté païé, il le doit requerre au seignor, et le seignor le doit faire payer.

259. Se le seignor ne tient ou fait tenir l'esgart ou la conoissance que sa court a fait, coment celui por qui l'esgart, ou la conoissance aura esté faite,

260. Coment celui qui n'est home dou seignor le peut destraindre et faire destraindre de faire tenir l'esgart ou la conoissance que sa court a fait.

261. Se un home est semons dou service que il doit au seignor, et il veaut comander son fié au seignor, ou livrer le à rendre por aucune des choses devant dites pour quoi l'om peut son fié vendre, le seignor n'est pas tenus de recevoir le fié, et faire le vendre, ne la comande dou fié, puisque il l'a avant semons de son service tant que cette semonce soit passée, ains le peut bien refuser par raison.

262. Qui veaut son fié comander, et il le veaut faire sans perill, quant il le comande au seignor, se le seignor ne le reçoit, si li die que il veaut que il le receive par esgart.

263. Ci dit coment l'on doit requerre devise et partison de terre, et coment le seignor doit comander à faire, et coment ceaus à qui il la comandé le doivent faire, et dans quel terme.

264. Quant fié eschiet à home ou à feme, et il le requiert au seignor, il le doit recevoir par la preuve dou parenté ains que par grace.

265. Quant hom reçoit fié qui li est escheu, lequel fié l'on a requis au seignor et offert à prouver par l'esgart de la court, et on ne le preuve, ains le reçoit par grace, coment il en peut estre travaillé.

266. Ce sont les choses que le seignor à la requete de son home peut et doit livrer sans clamor.

C 267-268. Coment et en quel maniere il nia point de bataille en chose qui monte à plus d'un marc d'argent, et coment et en quel maniere y peut avoir bataille des uns as autres guarens par l'assise.

269. Ci orés coment celui de qui l'on se clame peut à soi atraire la preuve, et tollir la au requerant.

270. Ci endroit orés quel est l'usage dou fait des doaires au royaume de Jerusalem.

271. Coment seignor et home se peuent entrequiter l'un l'autre de la foi que il s'entredoivent.

272. Coment et pourquoi l'ome peut vendre le fié de sa feme sans son otroi avant que le sien, lequel vente est contre l'assise.

273. Ci dit dou chevalier palatin de qui doit estre le fié, et que l'on doit faire de lui.

D 274. Vous avés oy ci devant mout des assises, et encor en orés aprez, vous orés ci aucunes paroles ou il y a mout des biens.

275. Ci orés l'assise et l'establisement des vilains et des vilaines, coment on doit usér, et premierement coment l'on les doit requerre.

276. Ci dit quant les vilains s'en fuient, ou partent de la terre de lor seignor, coment il les doit recouvrer.

277-278. Ci dit quant les vilains se marient hors de la terre de lor seignor sans le comandement dou seignor de la vilaine.

279. Ci dit qués amendes doivent faire ceaus qui

défaillent le droit des vilains ou des vilaines des-sus-dites.

280. Ci orés quel aage et desqués roys furent les assises que vous avez loües en cestui livre, et comment elles furent faites et ordenées.

281. Ci dit quel home doit estre seignor et gouverneur dou pais et dou peuple.

282. Ci dit de seignorie, et de ses pilliers.

283. Ci dit coment l'eir coster à qui escheit le royaume, le doit requerre as homes dou royaume de Jerusalem.

284. Ci orés quel est le serment que le chief seignor fait à ses homes avant que il li facent homage, ne que il le recoivent à seignor.

285. Ci devise quel serement doit faire baill quant il reçoit le baillage dou royaume, et coment il se doit contenir.

286. Ci dit ou le roy dou royaume de Jerusalem doit estre coroné, et qui le doit coroner.

287. Ci dit quel maniere de serement fait le roy dou royaume de Jerusalem au patriarche quant il li met la corone au chief.

288. Nous vous dirons ci aprez les offices des officiaus dou royaume, et premierement dou seneschau.

289. Ci dit l'office dou cōestable.

290. Ci dit l'office dou mareschal.

291. Ci aprez nous dirons l'office de chamberlain.

292. Ci sont les erremens dou roy Hugues et dou conte de Braine sur le fait dou baillage dou royaume de Jerusalem, et tout premier ce est le dit dou roy Hugues.

293. Ce est le dit dou conte de Braine aprez que le baill a fait sa requeste.

294. Ce est le segont dit dou baill à premier dit dou conte.

295. Ce est le segont dit dou conte au segont dit dou baill.

296. Ce est le tiers dit dou baill au segont dou conte.

297. Ce est le tiers dit dou conte au tiers dit dou baill.

298. Ce est le quart dit dou baill au tiers dit dou conte.

299. Ce est le quart dit dou conte au quart dit dou baill.

300. Ce est la maniere coment la haute court dou royaume de Jerusalem coneut par l'assise doudit royaume que le baillage de Jerusalem montoit au baill pour ce que il estoit ainsné de son cousin le conte de Braine, et coment il li firent les homages.

301. Ce est la maniere coment les homes de la haute court de Jerusalem receurent à seignor ledit baill, et fu coroné roy doudit royaume aprez la mort dou roy Hugues qui estoit mermeaus, qui tenoit son baillage.

302. Ce est la maniere coment le susdit baill assembla la haute court dou royaume de Jerusalem, et lor requist ledit royaume com droit heir, et co-

ment ladite court coneut que il estoit le droit heir, et li offrirent lor homages.

303. Ci est coment damdiselle Marie fille de messire Beaumont fit lire une chartre par un clere en la presence de la haute court de Jerusalem, faisant lor assavoir que elle estoit plus droit heir à avoir ledit royaume que le baill n'estoit, pour ce que elle estoit dessenduë de l'ainsnée seur de la mere dou susdit baill.

304. Ci est le respons que le susdit baill fist contre la requeste de la susdite damoiselle Marie.

305. Ce est la maniere coment les homes de la haute court vindrent en presence doudit roy, et li firent savoir coment il estoient venus faire respons à la susdite damoiselle Marie sur la repueste que elle lor fit, et trouverent que elle estoit partie de la, et li manderent par trois homes que si elle voloit attendre il li feroient respons de ce qu'elle a requis.

306. Ce est le respons que le susdit roy fit as homes de ladite court que nule chose n'estoit dite ou faite que il deust arrester de non faire envers eaus ce que il doit, et que il fissent vers lui ce que eaus faire devoient.

307. Ce est la maniere dou remede qui fu fait par le roy Henry et ses homes des choses qui ont esté faites au tens dou sire de Sur, à ce que la gent ne soit perdans, lequel fut fait à mois de Jen de 1310 de Crist.

308. Coment messire Hugues de Leseignan cōestable dou royaume de Chipre a requis le royaume de Chipre à messire Guy de Ibelin lieutenant dou seneschau, et l'ot par conoissance de la court.

309. L'assise des oiseaus et des chiens, et des chevaucheurs perdues.

310. L'assise des esclaves et des esclaves.

311. L'assise des vilains et des vilaines fuitives.

312. L'assise des larrons dou bestaill.

313. Ce est l'ordenance et le remede que il a esté par l'assent des homes par court le mardy à 16 jour de jénvier l'an 1362. de Crist, lequel remede se doit joindre au livre des assises.

314. Ce sont les services dou royaume de Jerusalem, et les aydes que chacun doit faire quant besoing est audit royaume, et les gens qui ont court et coins et justice, et tous les perlas doudit royaume et lor suffragans deviserai-je l'un aprez l'autre, et tous par chapitres.

315. Ci dit quans suffragans a le patriarche de Jerusalem.

316. Ci dit quans suffr. à l'archev. de Sur.

317. Ci dit quans suffragans à l'archevêque de Cesaïre.

318. Ci dit quans suffragans à l'archevesque de Besain.

319. Ci dit quans suffragans à l'archevesque de Bethsereth.

320. Ci dit quans suffragans à l'archevesque de Babach.

321. Ci dit quans suffragans à l'evesque de saint A Jorge de Lile.
322. Ci dit quans suffragans a l'evesque d'Acre.
323. Ci dit quantes baronies y at ou royaume de Jerusalem.
324. Ce sont les leucs qui ont court et coins et justice ou royaume de Jerusalem.
325. Ce est le service que les barons et les autres gens dou royaume de Jerusalem doivent au chief, seignor dou royaume.
326. Ce est le service que la sainte cité de Jerusalem doit.
327. Ce est le service yue la cité de Naples devoit.
228. Ce est le service que la cité d'Acre devoit au royaume de Jerusalem.
329. Ce est le service que la cité de Sur doit au B royaume de Jerusalem.
330. Ce sont les aydes que les yglises et les borgeois doivent quant il y a grant besoin en la terre dou royaume de Jerusal.
331. Ici comence le livre des lignages de ça mer.
332. Ci dit des roys de Jerusalem.
333. Ci parle des lignages des Roys de Chipre.
334. Ci dit des roys de Ermenie.
335. Ci dit des princes d'Antioche.
336. Ci dit des contes de Triple.
337. Ci dit et parle dou lignage de ceaus de Ibelin.
338. Ci dit des heirs de Tabarie.
339. Ci dit des hiers de Saiette.
340. Ci parle des ceaus de Cesaire.
341. Ci dit des heirs de Isabeau la fille Pierre de Baruch.
342. Ci dit de ceaus de Saisons.
343. De ceaus de Monfort.
344. Des heirs dou Touron.
345. Des heirs de Guy de Milli.
346. De ceaus de Bessan.
347. Ci dit des Contes de Rohais.
348. De ceaus de Baruch.
349. De ceaus de Jor.
350. Des seignors de Gible.
351. Des seignors de Mareelee.
352. Des seignors dou Margat.
353. Ci dit des heirs de Boutron.
354. Des heirs d'Adelon.
355. De ceaus de Mangastiau.
356. Des heirs de Caiphas.
357. Ci dit des heirs dou Conestable Menassier.
358. De ceaus de Mimars.
359. De ceaus dou Morfa.
360. Ci dit de ceaus d'Antioche.
361. Ci dit des Petis.

II.

EXCERPTA QUÆDAM

CHAPITRE PREMIER.

Ci comence le livre des Assises et des bons usages dou royaume de Jerusalem, qui furent establies et mises en eserit par le duc Godefroy de Buillon, lequel fu ehleu à roy et à seignor doudit royaume, et par le conseil des autres roys, princes et barons que aprez le duc Godefroy furent, et par l'ordenement dou patriarche de Jerusalem.

Quant la sainte cité de Jerusalem fu conquise sur les ennemis de la crois, et l'an de l'Incarnation nostre Seignor Jesu Crist MXCIX. par un vendredy, et remise el pooir des feaus Jesu Crist par les pelerins qui s'ehmurent à venir conquerre la par le preschement de la crois, qui fu preschée par Pierre l'Ermite, et que les princes et les barons qui l'orent conquise orent ehleu à roy et à seignor dou royaume de Jerusalem le due Godefroy de Buillon, et il ot receu la seignorie, et il ne volt estre sacré ne coroné à roy el dit royaume, por ce que il ne volt porter corone d'or la ou le roy des roys Jesu Crist le Fis de Dieu porta corone d'espine le jour de sa passion. Il fu ententis à mettre le royaume en bon

C point, et en bon estat, et que ses homes et son peuple, et toutes manieres des gens allans et venans, et demorans el dit royaume fussent gardés et gouvernés, tenus et maintenus, et menés à justice, à droit et à raison. Il ehleut par le conseil dou patriarche de la sainte cité et yglise de Jerusalem, et par le conseil des princes et des barons, et des plus sages homes qu'il pooit avoir, sages homes à enquerre et à savoir des gens de diverses terres qui la estoient les usages de lors terres, et tout quant que ceaus que il ot ehleu à ce faire en porent savoir ne aprendre il mirent et firent metre en eserit, et apportèrent cel eserit au duc Godefroy, et il assembla le patriarche et les avant dis, et lor mostra, et lor fit lire par devant eaus cel eserit, et aprez par lor conseil et par lor accord il concuilli de ceaus escries ce que bon li sembla, et on fit assises et usages que l'on deust tenir et maintenir, et user au royaume de Jerusalem, par lesquels il, ses gens, et son peuple et toutes autres manieres des gens alans et venans et demorans, fusset gouvernés et menés à droit et à raison el dit royaume.

CHAPITRE V.

Ci dit coment le seignor dou royaume de Jerusalem et les barons qui ont court, coins et justice doivent savoir les assises et usages doudit royaume.

Pour ce que il me semble droit et raison que le chief seignor dou royaume de Jerusalem, et les barons et les autres riches homes qui ont court, et coins et justice, sachent les assises et les usages dou dit royaume, que le chief seignor jure ains qu'il soit reçu à seignor, ne oint ne sacré à roy de tenir les à son pooir, et faire les tenir en son royaume, et que tous ses homes et les homes de ses homes le doivent aici jurer, et pour ce que lors homes qui doivent estre juges de lor cors sachent bien et droicturierement juger les jugements que il devront faire selon celles assises et ceaus usages, ci que je comance a faire cestui livre, tout soit ce que je connoisse bien qu'en moi ne n'a sene connoissance par que je le deusse enprendre à faire, mais la fiance et l'esperance que je ay en Dieu, et en la puissance de Dieu le Fis, et en beneureté dou saint Esprit qui me donne sens et grace de bien faire le selon ce que j'ay appris et retenu de ceaus à qui je ais oy parler; et qui ont esté les plus sages homes de mon tens, à qui je ay oy parler des assises et des usages doudit royaume et des plais de ladite court, et por ce que lor ay vehu faire et user, l'ay je empris en faire, si en pri la sainte Trinite que elle m'envoie la grace dou saint Esprit, si que je puisse mener cestui livre à tel perfection qui soit à honor de Dieu, et au profit de m'arme, et au droit gouvernement dou peuble dou royaume de Jerusalem, selon les droites assises, et les droits usages doudit royaume, et au prouffit des armes et des cors de tous ceaus qui le liront, lesquels je prie et requiers et conjure de la part Dieu que il de chose que il ait n'en usent malement à tollir ne chloigner le droit, ou celui d'autrui aprochier ou deffendre selon ce que mestier li seroit, car m'entention n'a esté, ne n'est de ce livre faire que pour enseigner ceaus que mestier en auront et auront droit et le requerront, de savoir le aprochier et desreigner, et à ceaus à qui l'on requerra ce que est lor droit, de savoir les ehloigner et dessendre, et pour ce il me semble que ains que je parle en cest livre des assises et des usages, ne des plais de la haute court doudit royaume, que je doie avant parler dou roy qui est chief seignor doudit royaume tout ne soit il coronés, et les autres riches homes et barons qui ont el dit royaume court et coins et justice doivent estre, et que les juges et les pleideours et lor cors deviserai je au comancement de mon livre, ce que je ay empris à dire dou roy et des avant dis.

CHAPITRE LXXXI.

Des quels choses l'on ne se peut deffendre par l'assise ou par l'usage de aerdre se de bataille.

Ce sont les choses de que il a bataille par l'assise ou l'usage dou royaume de Jerusalem dequoi l'on se peu deffendre par esgart ou par connoissance de court sans bataille.

- A** De murtre aparant murtre en court.
De traison aparant.
D'omeccide aparant murtre en court.
De querele d'un marc d'argent ou de plus.
De atraire contre son seignor chose que à son fié ne soit.

Et de toutes autres choses qu'on pert vie ou membre, ou son honor qui en seroit ataint ou prové en la haute court.

CHAPITRE LXXXII.

Qués gens peuvent faire apeau de murtre, et à qui l'on est tenu de respondre.

Pour ce que le murtre est avant divisé en cest livre que les autres choses dequoi l'on se peut clamer par l'assise et avoir en droit, et auquel clam il n'a point de jour, et y a tornes de bataille par l'assise ou l'usage dou royaume de Jerusalem en parlerai je premier, si veuil diuier avant quel maniere de gens peuvent faire apeau de murtre, vers qui on ne se peut deffendre de respondre dou murtre par l'assise ou l'usage dou royaume de Jerusalem.

- Feme espouse dou murtri.
Hom espous de la murtrie.
Tous parens et parentes de sanguinité.
Tous parens et parentes d'afinité.
Tous parains.
Tous maraines.
Tous fillous.
Tous filleures.
Tous comperes.
Tous comeres.

- C** Tous ceaus et celles qui sont dou pais dou murtri, se il est pelerin estrange.

Tous ceaus et tous celles qui vindrent au passage à que il vint se il est d'outre mer.

Tous ceaus et toutes celles qui ont esté avec le murtri ou la murtrie an et jour si com est devant dit.

Tous ceaus ou celles qui sont tenus de foi au meurtri ou à la murtrie, soit home ou feme, ou seignor ou dame,

Tous ceaus ou celles qui sont dou comun dou murtri ou de la murtrie, se il est de costume.

Tous ceaus ou celles qui sont de la frerie dou murtri ou de la murtris, se il est de la frerie.

Feme se elle a été soignant dou murtri.

Home se il a tenue la murtrie a soignanie.

- D** Mais feme qui ait baron ne peut faire apeau de meurtre que par l'otroi de son baron, et por ce le peut tel maniere de gens appeler et autres non, que il est bien semblant que amour les meine à ce que il font l'apeau pour l'amour qui a esté entre eaus et le murtri ou la murtrie, et non pour haine ou pour lover, ou pour malice.

CHAPITRE CI.

Coment toutes manieres de champions doivent être armés quand il s'en vont pour offrir en court la bataille faire.

Ci est la maniere coment toutes manieres de gens,

champions, chevaliers et autres doivent combattre, et coment il se doivent avant venir pour offrir au seignor et ou et coment, et de quel maniere il doivent estre armés, et venir à court pour offrir eaus de bataille, et coment et de quels armeures il doivent estre armés el champ et à la bataille el champ à cheval, coment et de quoi les chevaux doivent estre couvers.

CHAPITRE CII.

Coment chevaliers doivent estre armés qui combatent pour murtre, et coment pour autre querele, et coment il doivent venir pour offrir, et ou et à quel oure.

Les chevaliers qui se combattent pour murtre ou pour homicide se doivent combatre à pié et sans coiffe, et estre roignés ou de la reonde, et estre vestus de cottes vermeilles ou de chemises, ou des doubles de coude courtes jusqu'au genouil, et les manches coupées jusques dessus le coude, et avoir chausses vermeilles de drap à estrier sans plus, et une targue que l'on appelle barasse qui soit plus grant de lui de demi pié, ou plain paume, en laquelle ait deus pertuis de commun au grant en tel endroit que il puisse son aversaire veir par ceaus pertuis, et doit avoir une lance et deus espées, l'une ceinte et l'autre attachée en son escu, si que il la puisse avoir quant mestier li sera, et il n'a que trois jours de rospit de tel bataille, puis que les gages son donés et receus. Et quant les champions qui ont gage tel bataille se veulent offrir à jour de bataille, il doivent venir à pié entre prime et tierce en l'ostel dou seignor, et l'appeloir avant ensi vestus et chaussés com il est dessus devise, et faire porter avant soi plusieurs harasses et plusieurs lances et espées, si que il puisse prendre à l'entrée dou champ lequel que il vodra, car se chacun ne presentait que une, et elle estait brisée fendue ou empirée en aucune maniere ains que il fust au champ, il ni poroit avoir nule autre puis fors celle que il aurait présentée au seignor et à la court et l'appeloir se doit venir avant pour offrir, et dire ce quant il sera venu enci en la court dou seignor. Sire, je me présente moi et mes armes à vous et à la court, et vees ci mes armes et mostrer les, et moi pour euffrir à fournir ce que je ay offert à faire, et à fournir de la bataille que je ay gagée contretel et le nome. Et lors le seignor doit faire toutes ses armeures veir à la court se elles sont telles com elles doivent estre, et puis livrer les armeures à ses homes et comander as champions que il allent el champ, et ceaus qui portent les armeures o lui. Et le defendoir doit apres venir pour offrir soi si com est dessus dit de l'appeloir, et le seignor doit anei faire et dire à lui com à l'appelloir, et se l'une des iances est plus longue que l'autre, le seignor la doit roigner dou grant, et doit les deus champions faire bien garder alant el champ que aucun des eaus ne s'en fuie ou destourne, ne que l'on lor face mau ou vilainie dou cors, ne die ne face honte ne ennui, car le seignor les doii de ce tout faire garder, que il

A sont en sa garde. Et quant il seront el champ le seignor y doit metre de ses homes pour les garder, et un des eaus doit dire devant les autres à chascun des champions, choisisses de vos armeures, lesquelles vous vodrés avoir à la bataille faire et il le doivent faire et doivent telles retenir el champ, et les autres oster del champ. Et apres doivent faire jurer à chascun des champions que il ne porte bref ne chareï, ne sorcerie, ne que il pour ceste bataille il ne l'a fait faire, ne autre pour lui que il sache, ne n'a doné ne promis à aucune persone quel qu'elle soit en aucune maniere chose pour brief ou espicelement, ne chareï, ne sorcerie qui à celle bataille li puisse aidier, ne à son aversaire nuire, ne que il n'a aucune autres armeures sur soi que celles que la court avehues. Et puis doivent les champion mener ensemble enmi le champ, et avoir là un Evangile, et le defendoir doit premier jurer sur sains à genouil la main destre sur l'Evangile, et dire que enci li ait Dieu et les saints Evangiles que il n'a tel murtri et le nome. Et l'appeloir doit dire que il ment et l'en doit liever com esparjur et prendre par le poing, et jurer que enci il ait Dieu et les sains Evangiles, que il a tel murtri, et le nome. Et apres ce les gardes doivent mener chascun des champions en une part dou champ, et le banc doit estre crié tel à quatre cantons dou champ, que ni ait nul si hardi de quel langage qu'il soit qui ose dire ne faire chose par quoi l'un de ces deus champions soit en aucune chose aidies ne veés, ne estre ne le puisse, et que se aucun le faisoit que son corps et son avoir seroit encheu en la merci dou seignor. Et se murtri est empresente il doit estre en une part dou champ tout descouvert, et se il y a home ou feme qui ait fait l'apeau par champion, il doit estre de les le cors, en tel maniere que il ne nuise ne aide à nul des deux parties ne en dit ne en fait, ne en contenance fors de Dieu proyer, on tel maniere que les champions ne le puisse oyr. Et les armeures dou vaincu, et celles qui cheent dou vainquor brisées ei entieres doivent estre dou seignor, et s'il y a conestable, dou conestable; et se pais en est faite puisqu'il sont laissés aler onsemble, et aucune des armeures douquel que ce soit est brisée ou eliet au champ, elle est dou seignor, ou dou conestable se il y est. En apres les gardes dou champ doivent partir le soleil si que il ne soit contre la chiere de l'un plus que de l'autre, puis doit dire l'un des gardes au seignor sire, que comandes vous, nous avons fait quan que nous devons faire. Et le seignor lor doit dire lrrs laissés ler aller ensemble, et traire se en une part dou champ, et laisser les convenir; et se le champion porte arme reporte autre que celle de la court, et ils s'en veaut aidier pour son aversaire gregier, et les gardes dou champ s'en aperçoivent, si le doivent maintenant prendre, et le seignor en doit faire dou murtrier, et se l'un prend l'autre, et il s'entre abatent, les gardes dou champ se doivent traire celle part, et estre plus pres que il porront des yaus, si que l'un dit le mot dou

recreant que il puissent l'oyr, e se il le dit et il l'oyent, il doivent maintenant dire à l'autre laissés, assés avés fait, et maintenant ceun prendre et laisser un commandement dou seignor. et le seignor le doit maintenant de la faire trainer jusques as forehes et prendre le par la goule et de celui qui aura esté occis tout n'ait il dit le mot recreant.

Et qui veaut faire apeau de murtre et il n'est chevalier, il doit faire si com il est devant dit de toutes choses fors tant que les champions doivent estre autremment armés, et enci en tels armeures com est devisé en cestui livre et après que les champions autres que chevaliers doivent avoir, car sergens à pié se combatent de toutes quereles d'unes armeures.

CHAPITRE CIV.

Coment au jour de bataille se doivent offrir les champions.

Au quatrième jour des champions se doivent venir offrir en l'ostel dou seignor entre prime et tierce l'apeloir avant et le deffendoir apres et doit chascun dès eaus avoir plusiors chevaus couvers si com est devant devisé, et faire apporter des armeures avant dites de chascune plusiors : porce que se il ni portoit que une, et il ni faisoit mener que un cheveau, et celui fust mort ou essoigné, ou aucune des armeures fust mau mise ou empirée, il n'en poroit avoir, ou recouvrer d'autre puis que il l'auroit présenté à court. Et quant l'apeloir vient devant le seignor, il li doit dire. Sire, je suis venu au jour que vous et la Court m'avés donés garant et apareille de ce que mestier me ait a ma bataille fournir et euffre à ma bataille faire en fait ce que je ay offert à frire en dit, et vous prie et requiers que vous commandés que je aille au champ ma bataille faire. Et le seignor doit dire, soffrés vous en tant que je ne vous commande. Et adonc il doit se traire en une part en l'ostel dou seignor, et quant le deffendoir vient devant le seignor, il doit enci faire com il est dessus devisé de l'apeloir. Et quant il se sont enci venus pour offrir, le seignor doit comander devant à l'apeloir que il voise au champ, et apres au deffendoir, et doit à chascun bailler de ses homes qui les accompagnent jusques au champ, et qui les gardent que nus des eaus ne s'en destourne : ne que on ne lor die, ne fasse mau ne vilenie, ne outrage, mais quant il viendront pres d'ou champ chascun d'eaus doit avoir tentes tenduës ou loges faites hors dou champ là où il s'arment, et le seignor doit là venir, ou ses homes, et là establir de ses plus prodes homes au champ garder, et doit avoir assés de ses homes armés entour le champ pour garder que tort, ne force, ne otrage ne soit fait à sa seignorie, ne a aucun des champions. Et quant il sont là venus, le seignor doit faire venir les champions devant lui, et dire à chascun lequel est le cheval que vous volés avoir a combattre, où sont vos armeures de qui vous volés combattre, et il les doivent mostrer, et le seignor les doit faire prendre et faire veir en sa court se elles sont telles com elles doivent estre a

A tel fait faire ; et lors la court doit les lances mesurer, et se l'une est plus grant que l'autre roigner la, si qu'elles soient d'une grandeur, et se l'une des espées ou le fer des lances est tel que il puisse passer par la maille dou hauberts sans rompre et taillier la maille, l'on le doit faire changier que il ne les aient tels com est devant dit qu'elles doivent estre. Et quant cela sera fait, le seignor doit dire as champions que il s'en voient armer de toutes lors armes fors de heaume et de la lance. Le seignor doit commander à ses homes que il les metent au champ, que l'on mene devant eaus lors chevaus, et portent lor escaus et lors lances et lor heaumes, et entrent à pié el champ, et mener les a une part chascun par soi. Et quant ce sera fait, ceaus des homes que le seignor a establi a garder le champ doivent porter une Evangile, et faire jurer à chascun des champions par soi que il ne portent sureaus ne sur lors chevaus armeures pourquoi il puissent l'un l'autre gregier autres que celles que la court a vehuës, ne que il ne portent que il sachent sureaus ne sur lors chevaus brief ne chartre, ne sorcerie ne autre pour eaus que il sachent. Et apres ce sarement il doivent faire venir les deux champions emmi le champ, et avoir une Evangile que un des gardes dou champ doit tenir, et doit dire au deffendoir venés avant, et jurés ce que vous devés, et il se doit agenouiller et metre la main sur l'Evangile et dire enci, n'aid Dieu et les sains Evangiles que jen'ay pas faite la traison que cestui me met sus, et le nome, et l'apeloir le doit maintenant prendre par le poing, et dire tu es esparjure, et je t'en lieve com esparjure, et jure que enci m'aid Dieu et ses sains Evangiles que tu as comise la traison que je te meis sus. Et adonc les gardes dou champ doivent mener chascun des champions en une part dou champ et commander que le ban soit crié es quatre parties dou champ, et doivent chascun des champions faire monter sur lors chevaus, et adonc baisse son beaume, et prendre son eseu en sa tente, et les gardes doivent tenir chascun des champions par le frain dou cheval ; et les autres doivent partir le soleil, et quand le soleil sera parti, et le ban crié, il doivent dire au seignor qui doit estre hors dou champ à cheval. Sire nous avons fait quau que nous devons, que commandes vous, et le seignor lor doit dire laissés les aler ensemble, et lor ceaus qui les tiennent les doivent laisser aler, et l'un doit movoir contre l'autre et faire le meaus qu'il sauront, et se aucun des champions porte armeure, et il l'a trait pour son aversaire gregier, il en doit estre fait com il a esté dit là où il parle dou murtre et d'omecide. Et celui qui sera mort ou recreant el champ, le seignor le doit faire trainer et pendre, et le cheval et les armes dou vaincu doivent estre dou conestable, et celles dou vainqueur qui sont brisées et chieent el champ, et se pais est faite de la bataille puis que les champions s'en sont laissés aler ensemble, toutes les armeures qui sont cheus el champ brisées et entieres doivent estre

dou conestable, et s'il n'a niconestable doivent estre A
dou seignor. Et se celui qui est appelé de la traison est vaincu, il est atteint de la traison, car l'on li a provée si com l'on doit, si doivent estre ses heirs desherités com heirs de traitour ataint et prové de traison, et se le seignor veult avoir le fié, et celui qui est ataint et prové de la traison si com est devant dit com il aura esté otree, et la justice en sera faite, il doit faire assembler la court, et doit dire coment tel et le nome fu appelé de traison, et que il en a esté ataint com celui à qui l'on l'a prové par bataille, et qui en as esté vaincu par bataille, si requiert à sa court que elle li connoisse se ses heirs en sont desherités del fié de celui qui a esté ataint de la traison, par ce que l'on li a prové en champ par bataille, et la court doit connoistre se cuit que ses heirs en sont desherités del fié que il tenoit de lui, et de tout quauque par lui lor est escheu si com heirs de traitour aparant, et ataint et prové de traison. Et lors le seignor peut faire saisir son fié et avoir le et faire tenir, et faire en toutes ses volontés com dou sien que enci l'a eu par esgard ou par conoissance de Court.

CHAPITRE CVII.

Qués gens se pevent deffendre par champion.

Se sont les gens qui se pevent deffendre par champion, feme, home mahaigne, home qui a passé aage de soixante ans, et se lor champion est vaincu, il sera d'ambedeus fait si com est dessus dit.

CHAPITRE CIX.

Coment toutes autres manieres de gens autres que chevaliers qui gagent bataille doivent estre armés à la bataille fuire.

Toutes manieres de gens autres que chevaliers pour quelque querele que ce soit se doivent combattre a pié en bleant, ou en cotes rouges et chausses à estrier, et braies et braier tel com est use que champions à pié les ont, et estre roignés à la ronde, et avoir chanevas et bastons de champions, et qui avoir ne les peut, si ait autres bastons qui soient d'un lon, et les armeures dou vaincu et dou vainquor seront faites en la maniere devant dite, et apeau qui est fait de murtre ou d'omecide ne n'a respit dou jour que les gages sont donés et ressens B
jusques au jour de la bataille, que trois jours, et de toutes autres quereles jusques au jour de la bataille quarante jours, et au jour que il lor est doné de bataille par le seignor ou par la Court, il doivent venir et eaus offrir en l'ostel dou seignor aparcilles enci com est devant dit en cestui livre que le seignor le doit faire, et quant il seront au champ, les seremens et les bans, et les autres avant dites choses doivent faire faire les gardes dou champ si com est avant devisé en cestui livre.

CHAPITRE CX.

Que les seignors doivent faire quant pere ou fils, ou deux fraïres tendent lor gages l'un contre l'autre.

Il est assise au royaume de Jérusalem que le seignor ne doit recevoir les gages de pere à fils, ne de fils à pere, ne deus fraïres l'un contre l'autre.

ICY COMENCE LE LIVRE DES LIGNAGES DEÇA MER.

CHAPITRE I.

Ci dit des rois de Jérusalem.

La sainte cité de Jérusalem, où il plot à nostre C
Sauvour souffrir mort et passion pour nous racheter des peines d'enfer, fu conquise sur les ennemis de nostre foi par un vendredy à oure de None à 15 jours dou mois de juïnet l'an de l'Incarnation de nostr seignor Jesu Crist m. xcix et fut remise el pooir les beaus de Crist. Li baron et li pelerin cheurent à roy et à seigneur Godefroi de Buillon que de Lorraine, le quel ne se vout coroner, ne porter corone, car il dit que en la cité où nostre Sauvour porta corone d'espines le jour de sa passion, ne porteroit corone d'or, et que celui coronement que nostre sauvour ot en passion pour nostre rédemption suffisoit pour tous les roys qui devroient estre de celui saint royaume. Lequel Godefroi de Buillon

ne regna que un an, et moru sans heir de son cors, Aprez la mort doudit Godefroi fu rois de Jerusalem Bauduin ses frères, le quel estait comte de Rohais, et dona le comté à un sien cousin qu'il avoit nomé Bauduin dou Bourc qui estoit fis au comte Huet de Retel, et de la comte-se Melissent. Li dessus dis rois Bauduins fu mout prod'hom et moru sans heir, et furent escript sur sa sépulture ces vers qui dient enci. *Rex Bauduinus alter Judas Machabæus, spes patriæ, tutor Ecclesiæ, quem formidabant, cui dona et tributa reddebant Cesar Dam Egiptus ac homicida Damaseus, proh dolor! ut tam modico clauditur hoc tumulto.* Aprez la mort dou devant dit roy Bauduin fu roy de Jerusalem Bauduin dou Bourc comte de Rohais, qui fu fis au conte Huon de Retel et de la

comtese Melissent com a esté dit. lequel dona le comté de Rohais à un sien parent qui avoit nom Jocelin de Courtenai. Le devant dit roy Bauduin espousa feme la fille d'un riche home de Ermenie qui estoit sire de Meletin, et nom avoit Gabriel, laquelle estoit nommée Morfie, et ot d'elle 4 filles Melissent, Aalis, Odiart et Joie. Melissent espousa Fouques le conte d'Anger, Aalia espousa Beumont prince d'Antioche, Odiart fu feme dou conte Reimont de Triple, Joie fu nonain, et fu pour lui estorce l'abaie de saint Ladre de Betanie. Aprez la mort dou dit roy Bauduin fu roi de Jerusalem Fouques ses gendres, maris de sa fille Melissent, et ores deus fis Bauduin et Amauri. Le roy Fouques chassait un lievre au plain d'Acres, et ses cheaus li chei sur le cors et fu mors. Puis sa mort fu roy de Jerusalem Bauduin ses fils, et Amauri fu euens de Jaffe. Li rois Bauduin envoia en Grece pour avoir feme, et ot Jodore la niese de l'empereor Manuel, et n'en orent nul heir. Puis la mort dou roy Bauduin, Amauri ses frères fu rois, mais le patriarche ne le vost coroner tant que il se parti de Agnés, la fille dou conte Jocelin de Rohais, laquelle estoit sa cousine, ceste Agnés avoit fiancé Hues de Ibelin, et si com elle venoit au royaume elle arriva à Jaffe, le cuens Amauri pur le conseil de ses homes la prit à force et l'espousa, et ot d'elle un fils et une fille, Bauduin et Sibelle; pour ce ne le vost le patriarche coroner tant qu'il la laissast, laquelle vint à Hue de Ibelin, et dit qu'il estoit ses maris, et il la prit. Li rois Amauri espousa feme de Grece Marie la niese de l'empereor Manuel, et orent une fille qui ot nom Isabeau. Aprez la mort dou roi Amauri fu roi de Jerusalem Bauduin se fis lequel il avoit eu de la susdite Agnés et fu Mezel. Sebille sa seur fu femme dou marquis de Monferrat, et orent un fis qui ot nom Bauduin, et puis la mort dou dit marquis elle espousa Gui de Leseignau. Isabeau la fille dou roy Amaury et de la royne Marie espousa Gaufrei dou Thoron. Puis la mort dou roy Mezel fu roy de Jerusalem Bauduin ses niés, qui estoit fis au

A marquis si com vous avez oy, lequel son oncle le roy Mezel avoit fait coroner en l'aage de 7 ans, lequel fut nomé le petit roy et moru enfant. Puis fu rois de Jerusalem Gui de Leseignau maris de la susdite Sebille, jaçoit ce que li baron offrirent à Auroi dou Thoron qui estoit mari de Isabeau la fille dou roy Amauri et de la royne Marie qui le feraient roy, et il fu si chatif qu'il ne le vost, ains ala au roy Gui. et il li fit homage. Au tens de celui roi Huis fut la terre perduë, puis apreuz au siège d'Acre moru la royne Sebille sa femme, et fut royne Isabeau sa seur qui fut feme de Hauffroy dou Thoron, et espousa Conrar le marquis de Monferrat, et orent une fille qui ot nom Marie que l'on apelloit la Marquise. Les Hassissins occirent le dessusdit marquis, et la royne Isabel espousa le conte Henry de Champagne, et orent 2 filles Aalis et Phelippe. Aalis espousa le roi Hugue de Chipre, et Phelippe espousa Gerart de Briene, et ot 5 filles et nn fis. L'une fille fut dame de Hauteville, et l'autre fut dame de Montmoreli, et la tierce contesse de Grant-Pré, et la quarte de Pieuvres, la quinte fut abaiese de une abaie en Champagne, en uns ville qui a nom de Nerru, laquelle abaie a nom la Pitié. Le fils a nom Gerart si comme son pere. Le conte Henri de Champagne dessusdit chei d'une fenestre dou Chasteau d'Acre au fossé, et moru, et la royne susdit Isabel espousa le roy Eimeri de Chipre, et orent 2. filles Sebille et Melissent, Sebille espousa le roy Luion d'Ermenie, Melissent fu feme dou prince Reimont d'Antioche, que l'on apelloit le prince Borgne. Puis la mort de la susdite royne Isabeau escheit le royaume à Marie sa fille, laquelle elle avoit en dou marquis de Monferrat, ci com est dessus dit, laquelle espousa Jehan de Briene et ce fut le roy Johan d'Acre et orent une fille qui ot nom Isabeau qui espousa l'empereor Frederic, et orent une fille et un fis qui ot nom Conrat, et ee fu le roy Conrat qui fut pere de Conradin, à cui le roy Charles fit eoper la teste à Naples.

APPENDIX PRIMA

BEATÆ IDÆ

COMMITISSÆ BOLONIÆ, REGIS GODEFRIDI MATRIS

VITA.

(BOLLAND. *Acta Sanctorum*, Aprilis, t. II; die 13, p. 139.)

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ 1. *Conjugium B. Idæ. Ejus et mariti genus regium. A* sepulti. » Hæc ibi quæ ab aliquibus ut non omnimodo certa habentur. Traditur autem comitatus

1. Bononiam sive *Boloniam*, urbem Picardiæ inferioris, in Morinis ad fretum Oceani Britannici sitam, antiqui videntur Gessoriacum, Morinorum navale, appellasse, eique circumpositam regionem dixisse Gessoriacum pagum. In hoc natus est et in monasterio a se constructo mortuus, sæculo Christi septimo, die 20 Julii. S. Vulmarus abbas, a quo monasterium ejus vocatur S. Vulmari in Nemore, aut in Silviaco, aut in Bosco. Porro civitas Boloniensis oppida duo continet; superius nempe cum castro aliquo, et inferius. In superiori, præter cathedralem ecclesiam, quæ Deiparam virginem agnoscit patronam, habet alia templa et monasteria, inter quæ fuit abbatia S. Vulmari ordinis S. Augustini, in qua Patres Oratorii Domini nostri Jesu Christi modo degunt. Hoc monasterium S. Vulmari intra muros olim construxit B. Ida comitissa Boloniensis, vidua; et aliud S. Vulmari in Nemore collapsum restauravit.

2. Andrea Du Chesne, in suis Probationibus ad historiam genealogieam familiarum Ghisnensis, Ardrensis, Gandensis et Conriacæ, adducit pag. 5 extractum ex antiqua genealogia comitum Boloniensium, conscripta tempore S. Ludovici regis Francorum, ex quo ista huc transferimus: « Guido, inquit, comes Boloniensis habuit tres filios. Primogenitus vocabatur Balduinus, cui pater dedit Boloniam et Lens. Medius vocatus est Hugo, cui pater dedit Sanctum Paulum, qui fuit prius comes, qui fuit unquam apud Sanctum Paulum. Tertius vocabatur Willelmus, cui pater dedit Ghisnes, qui primus fuit comes de Ghisnes. Ille autem comes Guido, post hæc facta, obiit, et sepultus est apud S. Vulmarum in Nemore, uti postea filius Balduinus comes Boloniensis, cujus filii, præter Fulconem episcopum, fuerunt Gaufridus comes Boloniensis, et Eustachius comes a l'Oel; ambo apud S. Vulmarum de Nemore

B Vitalis, lib. IV Historia ecclesiasticæ ad an. 1667, de his conjugibus ista habet: Erat Eustachius comes magnæ nobilitatis, ex prosapia scilicet Caroli Magni, Francorum strenuissimi regis; erat quque magnæ potestatis, utpote sublimis princeps trium comitatum, Boloniensis, Ghisnensis et Tarwanensis generosam et religiosam itam habens uxorem. Hæc Ordericus. Verum fallitur in duobus comitatibus Eustachio attribuendis. Vivebat tunc proprii comites Ghisnenses, accurate descripti a Lamberto presbytero Ardrensi in Historia comitum Ardrensiarum quam anno 1181 absolvit, quamque habemus manuscriptam, et cujus maximam partem in suis probationibus ante indicatis edidit Andreas Du Chesne comitatus etiam Tauranensis: a Miræo et aliis creditur idem fuisse cum comitatu Sancti Pauli, qui comitatui Boloniensi fuit aliquando adjunctus, sed postmodum disjunctus et datus Hugoni filio seu Guidonis seu Guilelmi. An tamen Eustachius comitatus utriusque titulum gesserit nolumus divinare. Dicitur superius una cum Bolonia comitatus Lens traditus, qui postea datus fuit Lamberto fratri Eustachii II: qui, illo sine liberis an. 1054 defuncto,

eundem comitatum simul obtinuit; uti infra ex A foundationibus ibidem factis clare constabit.

3. Hanc mariti sui nobilitatem nacta est B. Ida, cui non minorem contulit, ipsa etiam ex stirpe Caroli Magni prognata, per Ludovicum Pium, Lotharium, et Ludovicum II imperatores: hujus ultimi Ludovici, regis etiam Italiæ, filia Ermengardis, nupta Bosoni provinciæ regi, peperit Chunegundem, matrem Godefridi Ardennensis, vulgo captivi; qui comes Viridunensis et Ethanensis, genuit Godefridum Improlem; et Gothilonem Magnum, utriusque Lotharingiæ ducem, et B. Idæ avum, mortuum anno 1044, Gotheloni successerunt duo filii: Gothilo, Ignavus dictus, non diu post eum superstes; et Godefridus Barbatus, Audax, et Magnus cognominatus: qui contra imperatorem, quod sibi plena successio negaretur, rebellis exstitit; ac tandem ei reconciliatus, utriusque Lotharingiæ ducatum obtinuit. Duas hic habuit uxores; primam Dodam, matrem B. Idæ et Godefridi Gibbosi; secundam Beatricem, Bonifacii Tusciæ marchionis viduam, cui illa genuerat Mathildem marchionissam, sua generosa indole apud scriptores notissimam. Andreas Du Chesne, sub initium præfationis ad Historiam genealogicam familiæ Drocensis, asserit, « primam Godefridi uxorem habuisse magnam aviam paternam Chunegundem, filiam Ermengardis, » quam supra diximus Bosoni provinciæ regi nuptam fuisse.

4. Nata videtur B. Ida circa an. Christi 1040, itaque potuit nuptui tradita fuisse an. 1057, sicut scribit Jacobus Malebrancus lib. vii de Morinis cap. 49, aut saltem anno 1059, quem aliqui assignant. Tres marito suo peperisse filios certum est, quos Acta antiqua hoc ordine collocant, ut primogenitus sit Eustachius III, nomine patris sui et avi ita appellatus, et post illos comes Boloniensis creatus. Alter statuitur Godefridus postea Bullonius appellatus, quo nomine avunculus ejus et avus maternus vocabantur. Tertius dicitur Balduinus, nomine suo representans proavum paternum: et hi duo ultimi mortui sunt reges Hierosolymorum. Eodem illos ordine recenset B. Ida, in charta donationis, anno 1098 factæ pro monasterio S. Bertini. Ast in diplomate pro monasterio Affligemiensi, an. 1096 signato, S. Ida primum nominat Godefridum, tum Eustachium et Balduinum; quo etiam ordine recensetur in secunda Vita, infra ex ms. Hagiologio Rubeavallis referenda, in Chronico Alberici ad an. 1096, et in Magno Chronico Belgico, et ab aliis posteribus historicis. Ordericus Vitalis supra memoratus hoc ordine recenset, Godefridum, Balduinum et Eustachium. Lambertus Ardrensis cap. 18 B. Idam appellat Godefridi et Balduini regum Hierosolymorum, et Eustachii nobilissimi comitis matrem, respectu ad dignitatem regiam habito. Verum in antiquissima Vita B. Idæ, Eustachius primo loco collocatur, et in antiqua genealogia, scripta antequam duo alii in reges fuerint electi. Genealogiam istam habemus in illustri codice, nobis ex bibliotheca Brugensi Socie-

tatis Jesu communicato, in quo post Chronicon Hugonis Floriacensis continetur, inde excusa a Miræo lib. i Donationum Belgicarum c. 30 et hæc inde damus: Mathildem, Gerbergæ filiam, ut supra diximus, duxit uxorem comes Eustachius de Bolonia, et genuit ex ea duos filios, Eustachium et Lambertum, Eustachius accepit filiam Godefridi ducis, Idam nomine, genere nobilem et moribus: et genuit ex ea tres filios; Eustachium, Godefridum ducem nunc Lotharingiæ, et Balduinum: » quæ inde, ommissa particula nunc, descripta sunt in ms. codice Nivellesi. Hic autem Godefridus, ab avunculo Godefrido Gibboso, moriente sine liberis anno 1076, hæres factus patrimonii sui, ac nominatim ditionis Bulloniensis, Bullonius est dictus. cui Henricus III, imperator, et IV rex Germaniæ, anno 1076 Marcam Antuerpiensem contulit, et anno 1089 addidit ducatum Lotharingiæ Inferioris, in dicta genealogia indicatum.

5. Aliquis hic scrupulus movetur, num B. Ida, præter tres memoratos filios, peperit marito suo plures liberos, nominatim filium Guillelmum dictum, et unam alteramve filiam. Willelmus Tyrius archiepiscopus, lib. ix Expeditionis sacræ circa annum 1174 scriptæ, de Godefrido Bullonio ita loquitur: « Fuerunt porro huic tres ex utroque parente fratres, quibus et morum dignitas et virtutum præstantia tanti principis dabat esse germanos: dominus videlicet Balduinus comes Edessanus, qui eidem postea successit in regno. Dominus quoque Eustachius, comes Boloniensis, qui in bonis succedens paternis post patrem obtinuit comitatum. Tertius fuit dominus Willelmus, vir inclytus, a paterna et fratrum simul honestate et strenuitate non degener. Duo primi dominum et fratrem suum in expeditione secuti sunt, tertio domi remanente. » Hæc Tyrius quem sæculo xv secutus est S. Antoninus, et alii posteriores. Verum quia illius non meminerunt ulli antiqui scriptores qui tunc in Europa doctrina flourerunt, neque ipsa Ida in diplomatis eum inter filios suos recenset; non obtinet Tyrius sufficientem fidem apud Ludovicum Chanterellum Fabrum lib. ti De considerationibus historicis genealogiæ Lotharingicæ et alios, arbitrantes quod Tyrius fratrem alterius principis, in terram sanctam profecti, annumerarit inter fratres Godefridi Bullonii. Ordericus Vitalis lib. iv, p. 509, nulla facta Guillelmi mentione, aliis tribus filiis B. Idæ relatis, addit filiam, quæ nupsit quarto Henrico imperatoris Alemannorum. Aubertus Miræus, in Chronico Belgico pag. 263, appellatam ait Agnetem aut Adelheidam, Henrico IV regi Romanorum nuptam, sed paulo post repudiatam. Idem Ordericus, lib. ix, pag. 755, inter viros illustres, in terram sanctam profectos, refert fuisse Cononem, comitem Alemannum, virum probum ac sapientem. Consiliarium, qui sororem Godefridi ducis conjugem habebat, Miræus indicat fuisse Cononem Montis Acuti comitem, et ex iis prognatum Lambertum. In Historia ms. cænobii Broniensis, in

comitatu Namurcensi dicitur Godefrido Bullionis A duci, et Balduino regi, et Eustachio comiti fuisse sororem, cujus filius Manasses exstitit, possidens castrum et oppidum quoddam, Ilirgiam nomine, villas et redditus satis tenues, quantum ad tantæ claritatis virum. Num uni sorori hæc omnia an pluribus tribuenda sint, non æque liquet. Miræus duas illis fuisse sorores arbitratur. Dicta Ilirgia, aliis Illeca est oppidum agri Leodiensis vicinum Brabantiae, in antiqua Hasbania situm.

6. Cum Guilielmus dux Nortæmanniæ, regnum Angliæ accepturus, in eam insulam anno 1066 cum copioso exercitu navigasset, coactus fuit cum exercitu Anglicano configere. Inter eos qui huic prælio interfuerunt, et victoriam Guillelmo pepererunt ab Orderico Vitale lib. iii primus nominatur Eustachius Bononiæ comes. At postea, ut Ordericus ait lib. iv ad annum 1067, « multimodis Northmannorum oppressionibus Angli ad rebellionem lacessitis, Boioniam legatos miserunt, et Eustachio comiti, ut cum classe, diligenter militibus et armis instructa, ad suscipiendam Doveram acceleraret, mandaverunt. Qua expeditione non succedente, non multo post Eustachius comes Willelmo regi reconciliatus est, ejusque amicitia longo tempore postmodum perfunctus. Quandiu postea vixerit non constat. De ecclesia Lensiensi restaurata, et privilegiis stabilita anno 1070 infra agemus. Exstat charta Balduini comitis Giscnensis in Chronico Andrensis monasterii pro foundatione dicti monasterii, relata ab Andrea Du Chesne; in probationibus ad Historiam genealogicam dictæ familiæ Giscnensis pag. 25, in qua inter testes post Goiffridum Parisiacensem episcopum, prima adhibetur Ida Bononiensis comitissa. Facta autem ea charta est anno Incarnationis Domini 1084. Quanto tempore tunc vidua fuerat, non constat. Vixisse eam usque ad annum 1106, ex diplomatis variis infra proferendis manifestum fiet.

§ II. *Obitus B. Idæ. Varia Acta scripta.*
Titulus sanctæ et beatæ.

7. Mortuam esse B. Idam die Dominica Idibus Aprilis Acta referunt. Eam ad annum 1106 superfuisse testatur infra Lambertus episcopus Atrebatensis in diplomate pro Lensiensi Ecclesia et collegio canonicorum, isto anno vii Idus Junii signato. Post annum jam dictum dies Dominica incidit in Idus Aprilis an. 1113, cyclo lunæ xii, solis ii, littera Dominica E, quando Pascha celebratum fuit die 6 Aprilis, et sequens Dominica in Albis incidit in Idus Aprilis. Tunc autem B. Ida erat aliquot annis septuagenaria major : ut non videatur ad majus senium, cujus acta non meminerunt, vitam protraxisse.

8. Acta ejus habemus triplicia : horum antiquiora damus ex pervestuto codice ins. collegii Brugensis Societatis Jesu, composita (quantum assequi possumus) a monacho Wastensis monasterii, ab ipsa in agro Bononiensi fundato, in quo et sepulta est. Corpus post multos dies integrum cum vestibus reperi- tum esse, ipse auctor oculatus testatur. Adduntur deinde aliqua miracula, aliorum testimoniis roborata : inter quæ est fere ultimum, præstitum nepti ipsius B. Idæ ex filio Eustachio, quo adhuc vivo scripta videntur dicta Acta, post an. 1130, quo mortuus est B. Joannes episcopus Tarvanensis, quem titulo piæ memoriæ honorat auctor. Acta hæc, prout habentur in dicto apographo, in varias lectiones sunt distributa, et additur sub finem trita lectionum conclusio, *Tu autem, Domine, miserere nostri. Deo gratias*; titulus autem præfigitur hic : *Vita B. Idæ, comitissæ Bononiæ, viduæ*, et in contextu appellatur *sancta, sanctissima, beata, beatissima, veneratissima, venerabilis*, et ad venerationem ejus post mortem multi dicuntur accedere.

9. Altera Vita datur ex codice ms. monasterii canonicorum regularium Rubicæ-Vallis prope Bruxellas, ex prima parte Hagiologii Brabantinorum, collecta et conscripta a Joanne Gillemans, qui ante ducentos annos magna industria et labore plures sanctorum Vitas collegit, et huic Vitæ ante suam prælationem præposuit hunc titulum : *Vita S. Idæ viduæ et Bononiensis comitissæ, de stirpe Karolidarum*, nonnullaque in Brabantia gesta addit, in priore Vita omissa. Aliud compendium habemus ex ms. codice Ultrajectino S. Salvatoris, cum hoc titulo : *Vita sanctæ Idæ comitissæ Bononiensis*, reliqua omit- timus, utpote ex prima Vita contracta. Passim in utraque hac Vita, ut in titulo sic etiam in ipso contextu historiæ, sancta et beata Ida appellatur. Eodem modo Gerbrandus Leydensis et auctor Chronici Belgici sanctam Idam compellant. Auctor ms. Florarii sanctorum tali eam elogio exornat ad hunc 13 Aprilis : « Depositio S. Idæ viduæ, comitissæ Bononiæ, matris Godefridi et Balduini fratrum Coloniensium, postea regum Hierosolymitarum, de stirpe Carolidarum. » Eamdem celebrant Molanus in Natalibus sanctorum Belgii, Miræus in Fastis Belgicis et Burgundicis, Ferrarius in Catalogo generali, et passim recentiores. Mullbrancus in historia sua de Morinis passim beatam appellat, et lib. ix, cap. 35, asserit se in loco sepulture ejus fuisse, « vidisse signum ejus e candido lapide, quinque pedes altum, in divi Michaelis æde; et velle incolas, illuc tumulum magnificum ab Eustachio filio eam consecutam, atque etiamnum ostentare marmor supernum cum signo illo seu statua; quæ ab excidio illius templi ineulta jacent. »

BEATÆ IDÆ VITA

AUCTORE MONACHO WASTENSI CO.ÆVO.

(Ex ms. Brugensi Societ. Jesu.)

PROLOGUS.

4. Sæculo attestatione Scripturarum senescente, et jam pene ad finem, ut casus ejus indicat, cadente, præsentium quia destituitur meritis, succurrendum est præteritorum. Primi enim hominis peccatum, sæculo incipiente, cum promissa morte apparuit, ac deinde illud non sine peccato mors sub pede tenuit. Multiplicato quidem peccato, vidit Dominus terram esse corruptam, et repletam iniquitate, omnesque ad malum tendere; et judicium per aquam sæculo primum intulit: verumtamen non multorum, qui tunc fuerant, justorum meritum; ne omne periret, profuit sæculo. Deprecatio autem Abrahæ non pœnitentem Sodomam incendii minime liberavit a periculo. Quare? quia non fidem Abrahæ imitari, nec monitis voluerunt credere. Post legem vero, quasi per nebulas sæculum juvantem, sancti Patres venturam sæculo promiserunt salutem, atque frequentatam suis meritis sæculi sustinuerunt incommoditatem. Accedens quippe prædicata salus, sæculo labenti manifestavit, quas patitur diaboli varias incursiones. Sed adhuc velut declinans et pendens, juvant illud sanctorum merita et orationes. Semper igitur merita præteritorum, quos valere putamus, postulata fideliter sæculo cadenti supponamus. Celebratis, siquidem et invocatis meritis utriusque sexus jam translatis ad gloriam corroborati obnixæ atque viriliter, sæculo nequam contradicentes, egredimur obviam. Nullum namque gradus prætermisus est, de quo non sit testimonium sanctitatis. Quibusdam a diluvio in arca salvatis, quibusdam per circumcisionem sanctificatis, quibusdam per legem justificatis; quibusdam per baptismum digne renatis, concessum est ut sæculo [prodesse] meritis suæ quam habuerunt semper benignitatis, verbi gratia: si beatæ illæ quæ non genuerunt testimonio veritatis dicuntur; matres profecto supradictorum, in libro vitæ, suis et filiorum meritis, scribuntur. Et si virginitas bona prædicatur, castitas post filios, sine qua opus non est bonum, magna probatur. Legis namque præcepto prolis exultat fecunditas, et filiorum maledicitur non apparens posteritas. Melius est nubere quam uri; unde lapsus sæculi valeat sustentari. Jam vero ad illam

A incepta descendat propositio, et quænam sit, vero manifestetur testimonio. Vox igitur et manus scribentis concordent, quod utique esse veritatis hujuscemodi notificent, quatenus legentes et audientes Deum inde non dubitantes glorificent.

CAPUT PRIMUM.

B. *Idæ prosapia, educatio, matrimonium, liberi, virtus in conjugio.*

2. Fuit itaque post multi temporis curricula, quædam nobilissima exorta presapia, insignis adolescentula, nomine Ida. Pater ejus supra potentes atque fama majores, coram imperatore Alemannorum, gradum altiores et quasi privilegium dignitatis atque potestatis obtinens fuit, nomine Godefridus (1), mater vero ejus, non minus egregia Doda (2) vocabatur; unum habentes filium, sicut et patrem (3) vocatum, militari habitu et actu laudabilem, nativitate prævenientem. Idam venerabilem. Illis nimirum alta et humilia pro ratione gerentibus prædicta puella litteris imbuta est, usque ad ætatem congruam in annis suis puerilibus. Ditata vero moribus honestis, non vitæ præsentis intendebat lasciviæ, sed magis ac magis ad amorem suspirabat cœlestis patriæ; per quod satis compertum notumque est, quanta qualive replebatur gratia.

3. Quadam namque nocte cum se sopori dedisset, de supernis cogitans, vidit per somnium, quod de cœlo sol omnis descendisset, unumque tanquam momentum in sinu ejus fecisset. Ille autem magnum quid futurum ostendebat somnium, quoniam ex ea procederent, qui ad tempus possiderent regnum et imperium... Signa quidem nonnulla ordinat divina providentia [futura] quibusdam per aspirationem, pluribusque per visionem antequam fiant, demonstrans. Et quia omnia tempus habent; significata per venerabilis puellæ, de qua nunc agitur, visionem tempore congruo atque a Deo prædestinato, sunt notificata. Quomodo autem vel quali ratione ista fuerunt; charitati atque benignitati tam præsentium quam futurorum fidelium enucleare conamur. Fuit namque tempore præfati ducis Godefridi

(1) Godefridus hic cognominatur *Barbatus*, *Audax*, *Magnus*, Gothelonis Magni ducis Lotharingiæ filius, mortuus anno 1070. Reliqua supra diximus.

(2) Doda, uxor prima Godefridi: qua mortua, uxor ejus secunda fuit Beatrix, tunc vidua Bonifacii

marchionis Thuscæ et mater celebris Mathildis, uti ante indicavimus.

(3) Ille est Godefridus Gibbosus, aliis *Strumosus*, dictus, a Sicario læsus, absque liberis mortuus anno 1076.

heros quidam genere nobilissimus, Carolo(4)etiam regi consanguinitate proximus, corpore et animo actuque sæculari validissimus, longe lateque fama nominatissimus, nomine potens Eustachius(5). Ille autem Bononiæ comes et dominus præerat, quæ civitas magno dominatu et potentia tunc divulgata fuerat. Dicitur, et verum est; quia fama, probitatis sectatores conjungit; cujusque ordinis homo probatur, similem sibi querit. Multorum quippe relatione verissima comes Eustachius mores et actus atque pulchritudinem prædictæ virginis Idæ, generisque dignitatem ejus audiens, misit nuntios (6), sensu et eloquentia instructos, ad prædictum ducem Godofridum, ut filiam suam Idam sibi daret in conjugium; per quod in sempiternum esset inter illos generositatis eorumdem vinculum. Inuito ergo consilio super hac petitione, quia non defuit gratia cælestis, honorificam virginem Idam, viris qui propter eam venerant, adjunctis nonnullis personis honestis, tradiderunt parentes. Appropinquantibus ergo illis Bononiensi territorio, urbs omnis exiit obviam magno cum gaudio.

4. Recepta namque, ut decuit, honorifice, copulata est comiti Bononiæ, scilicet Eustachio, pro more Ecclesiæ catholicæ. Celebratis igitur nuptiis solemniter, venerabilis Ida, quæ Dei erant curiosa sub consulari dignitate, amabat fideliter; quæ mundi autem videbantur, non inquirebat pertinaciter. Servato nempe caste, conjugio, juxta præceptum Apostoli, utens viro debite, tanquam non habens virum, tres filios, sicut præindicatum erat, coram Dei clementia genuit, apparentes per supradictæ visionis vaticinium. Primus filiorum ejus fuit Eustachius(7), vir potens in omnibus actibus sæculi ac religione laicali egregius. Iste vero patris imitans nobilitatem, ejus, ut notum est, tenuit hæreditatem viriliter. Secundus quippe fuit Godofridus, avi sui vocabulo et possessione dux (8) vocitatus, qui, Deo propitiante, Turcis triumphatis, sub nova gratia rex (9) primus fuit in Jerusalem prædestinatus. Huic autem natu posterior, sed non minus in actu potentiaque potentior fuit tertius, bonæ memoriæ Balduinus, Aconensis civitatis eidemque subjacentium proconsul et dominus, ac demum post obitum fratris sui Godofridi (10), regis ut vires expleret, honore regio ditatus. Factum est autem cum tantarum ve-

nerabilis Ida mater esset filiarum (11), adhuc illis in cunabulis jacentibus, non sinebat alienis sed propriis lac dari uberibus, timens ut pravis contaminarentur moribus.

5. Omnibus amabilem, cunctis placabilem, per omnia laudabilem cum illam comes conspiceret, non moleste sustinuit: verum etiam ut perseverans ad meliora omnimodo tenderet, admonuit. Tunc quippe Dei famula, viri sui assensu et voluntate, imo repleta superna gratia et divina pietate ecclesias frequentans, magna et devota cum humilitate, utilia ac apta divinæ servituti ac ejus ministris præparabat libenti assiduitate. Ilæc vero dum ageret Ida, Deo dilecta et hominibus, intra mœnia civitatis absconsa sub chlamyde mentis suæ, ecclesias extra fundare flagrabat, portans aut mittens munera largæ charitatis. Audierat etenim, quod legem observanti a Domino præcipitur: Non apparebis vacuus in conspectu meo, atque vota cordis tui non differes reddere Deo: quod bene intelligens Psalmista ait: *In me sunt vota, quæ reddam, laudationes tibi, Deus* (Psalm. LV, 12). Hæc igitur audiens et observans beatissima Ida, superna sibi gratia propitiante, vota, quæ reddere, illi qui dederat grata, suscepit in mente placida. Eminebat in ea humilitas, quam Esther regina fertur habuisse qua regia ornamenta coram Deo æstimabat quasi menstruata indumenta (Esth. xiv, 12). Non parvipendens ergo hæc imitatrix tam potentis reginæ devotam humilitatem, præsentis vitæ superfluum in omni actu suo desepxit felicitatem. Agebat sollicite pauperum curam, retributionem expectans futuram; viduas et orphanos circumquaque et infirmos, maxime domesticos fidei, orationibus assiduisque juvabat muneribus. Casta familiaritate potentes, pia consolatione senescentes, humili verbo innocentes, venerabilis domina studebat habere.

CAPUT II.

Virtutes ejus in viduitate: monasterio fundata: miracula patrata.

6. Istis et his similibus dum polleret studiis, nobilis vir ejus Eustachius, interveniente morte inevitabilis, vitæ hujus luce caruit (12). Tunc vero veneratissima Ida, lege dissoluta conjugii, bona quæ faciebat opera non deserens, sed multiplicans est secuta; quia quamvis viris consolatione fuisset

ram sanctam profectus est, sed inde anno 1102 reversus, in comitis Bononiensi diu post matrem superstes fuit.

(8) Godofridus dux Bulloniæ deinde et Lotharingiæ, scilicet inferioris, et marchio Antuerpiensis.

(9) Capta 15 Julii anno 1099 Hierosolyma, omnium consensu rex Hierosolymitanus creatus est.

(10) Mortuo Godofrido 10 Julii anno 1100, subrogatus est Balduinus rex usque ad annum 1118, quando frater Eustachius absens electus, cessit affini suo Balduino de Burgis.

(11) An plures liberi fuerint, supra examinavi.

(12) Post 1070 mortuus est, sed quo anno præcise assequi non potuimus.

(4) Videtur intelligi Carolus Magnus, cujus avus fuit Carolus Martellus, et nepos Carolus Calvus: hujus iterum nepos Carolus Simplex, et hi tres reges Francorum fuerunt. Ultimi Caroli iterum nepos Carolus solum fuit dux Lotharingiæ, et proavus Eustachii comitis, mariti B. Idæ.

(5) Eustachius, aliis *Eustachius*, et absque aspiratione *Eustachius*.

(6) Malbranchus lib. viii de Morinis cap. 47, tradit Eustachium ad B. Idam accessisse, et nuptias celebratas esse Cameraci anno 1057, quod contra hunc auctorem cœvum deberet plusquam simpliciter scriptoris hostiliteri assertionem probari, ut fidem adhiberemus.

(7) Eustachius comes etiam cum fratribus in ter-

desolata superno amore jugiter erat dilata, filiorumque suorum nobilitate letata. *Ædificans*, nempe prius in animo, docta instinctu divino; quæ postea numero apparere trino. Cum itaque hæc pio verteret in pectore, ut manifestaretur ejus sanctitas, in Alemanniam parentum (13) suorum illam perduxit charitas. Factum est autem cum iter faceret, venit ad quandam ecclesiam in honore S. Walburgis (14) virginis fabricatam; grandi quippe gratia, ei ecclesiam intranti, duplex patrandum miraculum obviavit. Erat ibi quædam infirma mulier, gressu destituta, nec non hydropico morbo per totum corpus involuta: eam vero dulcissima Ida propriis manibus e terra levavit, alque tumescentes artus palpavit: sicque sanata quibus tenebatur infirmitatibus, surgens cito, cum illa, cujus meritis erat incolumis, intravit in ecclesiam, extollens vocem magis cum laudibus. Visitatis consanguinitate et affinitate propinquis, Ida eximia mutavit propter argentum, quæ illic habebat ex genere paterno, allodia. Quo facto quæ diu cogitaverat completura, repedavit ad propria. Reversa siquidem ecclesiam locumque Vulmari (15), consilio simul et adjutorio filii sui, tunc Bononiæ comitis, intra civitatis muros adhuc imminens honorificum construxit cœnobium: ubi etiam servientes Deo, et unde viverent constituit.

7. Tunc quippe veneratissima Ida, Dei gratia edocta, et ad meliora perficienda hilari animo atque corde devoto semper intenta, locum quemdam in territorio Bononiæ (16) magnis et devotis precibus expetit: ejus assensum et auxilium pia mater promeruit, et quasi ad resuscitandum illum locum pervenit. Locus autem ille antiquitate rerumque temporalium felicitate famosus exstiterat; sed, mole peccaminum exigente, pene ad nihilum reductus erat. Adveniens illuc venerabilis Ida, piissimi Gerardi (17) Tarvanensis episcopi assensu consilioque roborata, redemit quæ fuerant ejusdem loci calum-

(13) Per parentes more Gallico *consanguinei* intelliguntur. Malbrancus censet *Beatricem* novæm ejus adhuc vixisse in hisce partibus Lotharingiæ inferioris, quam auctor more Gallico *Alemanniam* appellat. Verum dicta *Beatrix*, non diu post mortem mariti sive post annum 1070, in Italiam profecta est, et Pisis diem extremum obiit 18 Aprilis anno 1079, ut Domnizo, auctor cœvus, in Rebus gestis Mathildis filia, testatur. Quomodo ergo Malbrancus mortem Eustachii mariti ad annum usque 1090 distulit? Quod ex Iperio sumpsit argumentum, infra rejicitur.

(14) S. Walburgis Acta late deduximus die 25 Februarii, quo obiit; et varias illi dicatas ecclesias recensuimus, quas potuit in hoc itinere invisisse. Harum prima sit urbis Furnensis in Flandria primaria et collegiata, ubi in suburbio alia ejus ecclesia exstat. Est Brugis in eadem Flandria inter antiquiores ecclesias parœchia S. Walburgis. Tertia in Flandria Aldenardensis ecclesia primaria ampla et magnifica. Præterea Antuerpiæ, ubi filius ejus Godetrudis marchionatum possidebat, est templum S. Walburgis cum crypta, in qua eam habitasse aut hospitio exceptam fuisse pie creditur. Demum Leodii aliqua ejus ecclesia olim fuit, unde et aliqua urbis porta inde nomen suum traxit et hactenus servat.

A niata; ditulam ecclesiam reparavit, ornamentis et codicibus adornavit, ut cum Psalmista Deo diceret, *Domine, dilexi decorem domus tuæ* (Psal. xxv, 8): claustra quoque et domus readificavit, et redditibusque, et multis opibus ditavit; insuper ipsum locum (18) sua præsentia inhabitans decoravit. Interim nempe S. Hugoni (19) abbati, ut mitteret Cluniacensis ecclesiæ quosdam fratres, ad locum Wast (20) appellatum institutione monastica inornandum, supplicavit; atque cum multiplicatis et devotis precibus exoravit, quatenus eam in filiam adoptionis redimeret, et inter fratres spiritualiter hæreditaret. Sanctus vero ac Deo dilectus Hugo hæc audiens, sciensque sanctitatem et devotionem ejus, desiderio atque petitioni dominæ devotæ satisfecit. Tunc illa fraires transmissos vultu placido, animo jucundo suscepit; atque cura diligenti et corde libenti erga eos exstitit.

8. Sic sollicita cum esset beatissima Ida (21), opportuna ratio transmeare illam fecit in Angliam: ubi claudus quidam, intrantibus in quamdam ecclesiam, petebat sibi dari eleemosynam. Factum est autem cum pauper ab illa, nulli negante charitatem, eleemosynam accepisset in manibus, sanus et incolumis erectus stetit in pedibus Admirantes qui eum noverant, et interrogantes qualiter ei subita contigisset sanitas, respondit: Domina quædam mihi, non cognita, sed multum venerabilis et inclyta, donavit quam quæsieram charitatem, simul et desperatam sanitatem. Illa quidem beata, hoc facto miraculo, populi laudes declinavit, atque hoc fecisse obnixè negabat. Multis vero infirmantibus non carmine ficto, sed pia oratione et manus suæ impositione, sanitates diversarum reddidit infirmatum, quæ non recitantur.

9. Crescente itaque hoc in loco religione per Cluniacensium fratrum institutionem, nec non per meritorum sanctissimæ Idæ perfectionem, nominati-

(15) Colitur S. *Vulmarus* 20 Julii: de duplici ejus monasterio supra egimus.

(16) Videtur monasterium S. *Vulmari in Nemore* seu *Bosco* indicari, nomine omisso quod istie maritus cum aliis majoribus esset sepultus.

(17) *Gerardus* præfuit Ecclesiæ Morinensi ab anno 1083 ad annum 1099.

(18) Videtur intelligi *parvum Saulmerium*, circa annum 1098 per modum Appendicis adjunctum, de quo infra agemus.

(19) Colitur S. *Hugo* 29 Aprilis, mortuus anno 1109, cum 60 annos abbas fuisset.

(20) *Wastum* in comitatu Bononiensi, ubi B. Ida est sepulta. Aberrat Malbrancus dum canonicis regularibus exstructum scribit. Magis alii errarunt, dum intellexerunt aut Wastinense monasterium ad Lisam inter Ipras et Insulas; aut Watenense inter Audomaropolim et Bronckburgum, fundatum anno 1071 a Roberto Frisio comite Flandriæ: sed hæc fuerunt canonicorum regularium et extra comitatum Bononiensem, intra de Wasto Bononiensi iterum agimus.

(21) Arbitramur aliqua istie a Guillelmo Conquestore dominia collata fuisse Eustachio marito, ob beneficia præstita.

vus ille locus, perfectissima et Deo gratissima vidua Ida vivente, longe lateque habebatur. Et quamvis beatissima Ida mortali viduata viro videretur, immortalis sponso, per castam et cælibem vitam, piisque actibus bonisque operibus repletam, nupsisse credebatur. Verumtamen non jactantiam bonæ opinionis nec laudis humanæ appetebat, sed in sacrario cordis gratiam cœlitus datam reponebat. Ilæc enim per sancta desideria quæ sursum sunt sapiens, ad eorum gloriam ædificare cupiens, locum vulgari sub appellatione, qui dicitur Capella (22), ædificavit: quem siquidem in honore Dei genitricis et perpetuæ virginis Mariæ fundatum, suis opibus propriisque redditibus ampliavit, atque insuper pretiosissimis sanctorum pignoribus ditavit. Locus autem quoniam videbatur aptus et habilis ordini monastico, abbatem Ravagerum (23), et congregationem fratrum, consilio et assensu Joannis (24) piæ memoriæ Morinorum pontificis, institutionem S. Benedicti pro posse servaturos, constituit. Ille vero locum tota virtute corporis ac spiritu diligebat, de fratrum et pauperum refectioe sollicitè agebat, atque divinis intenta servitiis humiliter et moderanter cum fratribus psallebat.

CAPUT III.

Puella surda et muta sæpius sanata. Pius obitus et sepultura B. Idæ.

10. Et quia sanctus ut sanctificetur de virtute in virtutem condescendere conatur, idem Ida fecisse veraciter nificatur. Eo lem namque tempore, quo illa frequenter versabatur infra cænobium, diu noctuque observans faciensque monachorum servitium, venit admirabile prodigium factura. Erat autem ibi quædam puellula a nativitate surda et muta, sed et temporalium commoditatibus necessariis multum destituta: cui venerabilis Ida manum charitatis extendere ad quotidianum victum consueverat (*Psal. lxxvii, 36*). Deus enim, qui semper est in sanctis suis mirabilis, huic infirmitatem illam geminam dederat, ut utraque infirmitate sanata monstraret, ad laudem sui nominis, et merita sanctissimæ Idæ declaranda. Factum est autem, cum quadam nocte matutinis laudibus persolvendis fratres interessent, aderat et Deo dilectissima Ida; supradictam vero infirmam eadem nocte mater ejus ad ecclesiam, non sine nutu Dei, eundem adduxit: tunc enim magnæ festivitatis erat celebritas. Cumque puella infirma frigore opprimeretur, toto corpore tremuit: quod dulcissima domina cognoscens, innuit ad se venire, atque subter chlamydem suam benigne recepit. Sentiens autem puella vestimentorum beatissimæ fragrantiam, imo meritum ejus demonstrandam gratiam, mox nova auditione usa est, quam non ha-

A buerat; nec non sibi data locutione, quam non noverat, audiens et voces et melos psallentium fratrum, hanc primam enixa est vocem: Mater, mater. Accurrit itaque mater ejus audire filiam, quam amplius loquentem non audierat. Quo cognito, abbas Ravagerus *Te Deum laudamus* iterum incipit: et in crastinum concessa est sanata puellæ ab abbate præbenda. Multa quidem mira eveniunt, ut mirabiliora tempore congruo appareant. Nam ista, de qua nunc agimus, puella, non post longum tempus suæ curationis, amissa virginitate concepit et peperit: et in priores, quibus sanata erat, infirmitates miserabiliter cecidit, atque per apparentem casum præbendam perdidit. Contigit vero quod mater iterum in nocte ejusdam magnæ festivitatis ad ecclesiam adduxit miseram filiam: quæ ob merita sanctissimæ Idæ denuo consecuta est misericordiam. Tunc laudes et gratias pro duplici miraculo fratres, qui viderant, Deo reddiderunt lætantes. Proh dolor! Cecidit misera rursus in eandem culpam eandemque infirmata; et quam habebat perdidit ecclesiæ præbendam. Sed quia misericors est Deus, qui B. Petro non solum septies, sed septuagies septies peccanti dimittere præcepit (*Matth. xviii, 22*), hanc peccatricem tertio, per fidem et sanctitatem suæ famulæ Idæ, sanitati restituit: sanataque iterum præbendam habens, castimoniam usque ad finem servavit. At vero magnæ devotionis compos et meriti nobilissima Ida, erga quos construxerat locos curiosam se habens, uti omni corde suo inhærens, alterius omnino curam gerens, neutrum nullatenus deserens, singulis et utriusque fideliter ministrabat.

11. Beata igitur Ida, debilitatis nimirum viribus corporis, jeuniis et vigiliis orationibusque assiduis (25), et quas gerebat in animo sollicitudinibus fratrum et pauperum, ad finem, quasi jam proximum, feliciter tendebat; non formidans de morte sua, sed expectans retributionem a Domino perpetuam: paulatim vero infirmata, ægritudine invalescente, in lectulum longæ infirmitatis devenit. Tunc juxta Pauli dictum intrinsecus roborata, devotione majore, charitate largiore, bonum operabatur, maxime ad domesticos fidei (*Gal. vi, 10*). Mundana siquidem proprietate nudata, viduis et orphanis et indigentibus omni qua utebatur veste donata, ut Apostolus præcipit, sanctam unctionem, veramque atque vivificam communionem cum lacrymis atque pio affectu a fratribus quæsit. Audientes vero monachi de Wast, quod beatissima Ida ageret in extremis, venerunt ejus interesse officiis. Sacramentis itaque catholice susceptis, sancta et venerabilis Ida, spiritu prophetiæ, fratribus qui venerant, voce sup-

(22) Infra in *Analectis* late de hac fundatione agimus, quod ea marito Eustachio ab Iperio et aliis tribuatur.

(23) *Ravagerus* ab aliis scribitur, uti etiam in diplomate Manassis comitis Ghisnensis, anno 1097 acto, suscribit.

(24) Vitam B. Joannis illustravimus 27 Januarii,

in qua dicitur episcopus ordinatus anno 1099, mortuus 1130. Ille videtur illud consilium initio datum a B. Joanne necdum episcopo, et postea probatum.

(25) Nihil hic de decrepita senectute dicitur, quam agnoscere debent qui usque ad annum 1122 aut 1127 vixisse tradunt.

plice ait : Ite, pro certo scientes quia proximo die Dominico, viva vel mortua, in ecclesia de Wast mansura fuero. Cumque mors inevitabilis ad eam, prædestinata hora debitum suum susceptura, venisset, media nocte Dominica (26), Idibus Aprilis, sanctissimæ Idæ spiritus carnis ergastolum vitamque præsentem exiit; atque vitam sempiternam possidens, jucunditatis amictum induit.

12. Tunc quippe, ut justum fuerat, dignanter et valde veneranter corpus compositum, in ecclesiam ante altare, non sine lacrymosis gemitibus suspiriisque inenarrabilibus, allatum est a fratribus. Viduarum et orphanorum, et eorum quorum gerebat curam, voces flebiles invalescebant: quæ multorum audientium lacrymas movebant. Fama quoque velocissima obisse venerantissimam Idam circumquaque nuntiavit, quæ usque ad defunctum corpus ejus utriusque sexus multitudinem conduxit. Abbas etenim et monachi S. Vulmari, quoniam vir illius Eustachius (27) Senior apud illos sepultus fuerat, jure quasi hæreditario corpus uxoris juxta virum quærebant. Similiter et canonici Bologniæ civitatis, ob reverentiam filii sui Eustachii comitis, ideoque quia primo monasterium illorum reædificaverat, sanctissimæ Idæ corpus examine sepeliendum requirebant; ecclesiæ (28) autem fratres, ubi finierat, juste illic esse sepeliendum asserebant. At vero utrorumque facta petitio, et eorum ostensa ratio, non prævaluerunt contra præsagium, quod dixerat beata, vivam vel mortuam ad Wast se Dominico die proximo esse sine dubio mansuram. Sublatum exinde corpus, sanctæ impleta prophetia, ad locum ubi jacet, deportatum fuit. Congregatis autem ibi nonnullis religiosiis personis, plebisque coacervata multitudine, sepulturæ, post nimias a circumstantibus lacrymas, cum gemitibus multisque clamoribus effusas, digne atque honorifice traditur. Hunc ergo locum Dei formula vivens corde animoque dilexit, et modis quibus potuit ad incrementum provexit. Nunc autem et amodo etiam mortua, meritis atque prodentibus miraculis protegit et munit. Debiles namque sive infirmi diversis pro infirmitatibus ad sepulcrum ejus venientes, si non hæsitant in fide, sanantur, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT IV.

Corpus incorruptum. Miracula post mortem.

13. Sepulta quippe beatissima Ida, in loco qui nunc usque vulgari sub appellatione dicitur Wast, sicut illi divina promiserat censura, cujusque sexus nonnulli a diversis languoribus sanari cœperunt; quos utique non hæsitans ad sepulcrum ejus fides perduxit. Famam quidem miraculorum, non solum per circuitum, verum etiam longe lateque merita

(26) Mortuam videri anno 1113, septuagenaria majorem, supra diximus; eratque Dominica in Albis.

(27) Eustachius, licet filius Eustachii I comitis,

Idæ sanctissimæ declaranda transtulerunt. Fama itaque non tacet, sed clamat; quoniam veritas probata compellit. Volavit igitur redolens attestatio miraculorum sanctæ usque ad ejus propinquitatis proximos in Alemanniam; qui glorificantes Dominum super his auditis, modum tamen quo possent corpus B. Idæ illuc transferre meditati sunt. Statuerunt autem quosdam, tali negotio doctiores, ad locum in quo jacebat mittere; sed nihil contra statutum Dei prævaluerunt. Cognita autem fratres loci eorum fraudulenta calliditate, servare thesaurum studuerunt attentius. Opportuno deinde, ut exigebat ratio, consilio inito prudentium, fratres prædicti loci, visitandi corpus constituerunt diem. Congregatis autem multis provinciæ, apertum est sepulcrum, et corpus sanctissimæ Idæ integrum, et indumentum ejus mundissimum, qui adfuerunt meruerunt conspiciere. Nulla vero macula, nullaque contaminatio illam, quæ jam per multos dies ibi jacuerat mortua, labefactare nunc usque convaluerant. Odoris pravitas nulla astantes offendit, exinde egrediens; sed suavitas replevit satis sufficiens: hoc autem, ut dignum est, fidelibus credendum magno pro miraculo testamur.

14. Erat quidem interea, quæ præclaræ vitæ illius refert insignia, ei etiam collata post mortem virtus fugandi dæmonia, sicut quorundam obnixè asserunt testimonia. Cuidam nempe juveni, de villa quæ vocatur Verbum, spiritus nequam apparuit, ad similitudinem bovis, auferensque ab eo sensum, intravit in illum: faciem quippe miseri juvenis valde ferocem, cassam et terribilem vocem, ut mos est, fecit dæmonium; oculis circumquaque respicere torvis et terribilibus, fetidum emittere sputum ex faucibus, Proferre singultus, et stridere dentibus fecit eum malignus. Illum itaque cum ad nonnulla parentes ejus pignora sanctorum duxissent, nihilque proficessent, tandem ad sepulcrum B. Idæ adduxerunt. Quem ex alto meritis sanctæ Dominus prospiciens, post triduum rediit sanus et incolumis, et in fide quam hostis ei abstulerat, nihil deficiens.

15. Aliud quoque non dissimile huic miraculo miraculum, per merita ejusdem Deo dilectæ, perpetratum a multis asseritur, atque, ut dignum est, memoriter pro magno recolitur. Villa quædam nomine..... est sita non longe a monasterio, in quo multa infirmis nunc usque sanitatum beneficia præstat Ida beata; cujus ante tumulum quidam dæmoniæcus, ex supradicta villa, ligatus adducitur, parentes autem et amici ejus cum lacrymis pro eo beatissimæ supplices efflagitabant suffragium. Quorum devotionem fidemque, meritis et intercessionibus Idæ venerabilis, suscipiens misericors et miscrator Dominus, sicut paralyticum coram se per tegulas submissum sanavit, ita istum a dæmonis

Senior appellatur respectu Eustachii III ejus filii, qui dum hæc Vita scriberetur adhuc vixisse videtur.

(28) Ecclesia B. Mariæ de Capella.

oppressione liberavit, et in se reconciliatum, exsultantibus qui eum adduxerant, ad domum suam remisit.

16. Admiratione dignum et recordatione aliud manifestandum est fidelibus miraculum, quod ad laudem sui nominis et a l'venerationem sanctissimæ Idæ peregit, ob merita ejus, divina elementia, supradictis æquale miraculis. Idem vero inimicus generis humani, qui semper *tanquam leo rugiens circumit querens quem devoret* (1 Petr. v, 8), quamdam deterritorio Boloniensi mulierculam invasit, ejusque spiritum bonum expulit, et in ea sibi sedem paravit. Peragratis quippe cum illa multis sanctorum locis, parentes non proficientes ad propria reversi sunt. Torquebatur acrius misera quam prius a dæmone, amissisque animæ corporisque virtutibus, discernens et dilanans se jacebat ligata. Mater vero sua, recordata sanctitatis et potentiæ sanctissimæ Idæ, super hujusmodi infirmitatem habitæ, filiam una cum nonnullis parentibus, infirmæ gavisuris deliberatione simul et sanitate puellæ, ad S. Michaelis, in qua multis Idæ sanctissima operabatur salutem, venerunt ecclesiam. Qui, dum ante cujusdam altaris præsentiam cum infirma excubassent per triduum, magna cum devotione rogarunt, ut monachi ecclesiæ infirmam portari sinerent ante sepulcrum S. Idæ; quod factum est. Erat tunc quidem Vigilia B. Joannis Baptistæ; vespertinis autem peractis officiis, per merita S. Idæ, utramque salutem adeptæ puella, cœpit vocare matrem, et se sanam et incolumem professæ est. Sic enim per istam Dei solitæ pietatis gratia, interventu beatæ et venerabilis Idæ, refulsit: sicut de alio per Evangelium dicitur:

(29) Machtildis sive Mathildis, nata patre Eustachio III et Maria filia Malcomi regis Scotiæ. Nupta ea fuit Stephano comiti Blesensi et Moritonii, et per eam Bononiæ, nec diu post in regem Angliæ coronato, scilicet Kalendis Januarii anni 1136; et superfuit Mathildis regina usque ad annum 1153, sepulta in villa regia Ferasheim, in qua conventum

A Surdus audit, mutus loquitur, possessus a dæmone liberatur (Matth. xi, 5). Facto autem mane, pro audito miraculo, non solum parentes, verum etiam vicinæ affinitatis multi, cum oblationibus laudes et gratias Deo et S. Idæ gratulantes obtulerunt, gaudentesque recesserunt.

17. Beata itaque Idæ dilectionem Dei, quæ prima est, et proximi generat amorem, quam vivens habuisse dignoscitur, post mortem etiam non deseruit. Hac igitur dilectione propinquos, nec non natione longinquos nonnullos, sanasse a variis languoribus probatur. Contigit autem quod improba et misera infirmitas februm, filii sui filiam, Bononiæ comitisam, nomine Machtildem (29), acriter arripuit: ista vero non modicum per tempus nimis attrita doloribus, tandem confidens atque præsumens de beatissimæ Idæ sanctitate, simul et ejus ex qua descendit consanguinitate, sananda sepulcro venerando cum multis se præsentavit: quæ, dum devotis et multiplicatis precibus beatissimæ merita postulasset, post aliquantulum moræ sana et incolumis recessit. Sic utique, mandatum, quod in lege amicum diligere præcipit (Lev. xix, 13), venerabilis Dei famula implevit Idæ. Illud autem Sapientiæ quo dicitur: *Ego diligentes me diligo* (Prov. viii, 17), sanitatum gratiam largiendo famulantibus sibi, alienisque, si corde supplicant, adimplet.

18. Cuidam namque Hugoni monacho, ei devotissime nocte dieque servienti, passione februm nimium afflicto, non speratæ sanitatis, ob familiaritatem et servitum, quas sanctæ viventi et mortuæ impenderat, gratiam exhibuit. Tu autem, Domine, miserere nostri. Deo gratias.

monachorum et mansionem eorum ipsa disposuerat, uti scribit Joannes prior Hagustaldensis, qui tunc vivebat, in Appendice ad Simeonem Dunelmensem. Quia auctor Vitæ hujus matrimonii non meminit, arbitramur ante illud tempus eum scripsisse.

ALIA VITA

AUCTORE JOANNE GUILLEMANS CANONICO REGULARI

(Ex ms. codice Ruber-Vallis.)

PROLOGUS.

1. Festivitates sanctarum viduarum curricula per anni tempora dum revolvimus, immensas divinarum virtutum laudes soli Deo referimus: earum nihilominus exemplis ad amorem cœlestis patriæ properare conamur, quatenus ad mansionem perpetui decoris, ubi lux summæ claritatis relulget. Auctore summo juvante, per angustum callem qui ducit ad vitam, consecuturi per eos et cum eisdem fructum sexagesimum, perpetuis nisibus incedere

D valeamus; atque illam delectabilem vocem Domini audire, dicentis: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (Matth. xxv, 34), pro laboribus, quibus studiose certastis: ibique immarecessibiles coronas accipietis ab illo qui dicit: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos; jugum enim meum suave est et onus meum leve*. (Matth. xi, 30). Et Apostolus ait: *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio an fames? an frigus? an mors?*

an vita? an periculum? an gladius? (Rom. viii, 25.) A Et iterum ipse Dominus in Evangelio ait : *Ignem veni mittere in terram*, quem volo ut ardeat (*Luc. xii, 49*). His solati sacris adminiculis, hostis antiqui calcemus insidias : ut cum beata Ida nobilissima matrona (cujus gesta hic breviter inserere curabimus, tum quia virtuosa sunt, tum quia proposito nostro congruunt; cum ipsa, de qua hic fit mentio, de stirpe Carolidarum prodierit, ad sedem perveniamus florigeram, perpetualiter cum ea regnaturi in cœlestibus. Amen.

HISTORICA RELATIO VITÆ.

2. Fuit quædam virgo, nobilissima exorta prosapia, insignis adolescentula, nomine Ida; cujus pater, nomine Godefridus, primus apud imperatorem exstitit, et comes Ardennensis claruit; mater vero ejus non minus nobilis, Doda vocabatur. Erat autem eo tempore inclytus comes Boloniæ, nomine Eustatius, filius Eustatii et Mathildis Bruxellensis comitissæ, cujus secundi Eustatii uxor S. Ida effecta, tres ei filios genuit, videlicet Godofridum, Balduinum et Eustatium. Hæc filios in omni disciplina et timore Dei educavit, et quæ digna sunt principatu agere docuit, atque ad sanctos et bonos mores informavit. Horum Godefridus, post mortem avunculi sui Godefridi Gibbosi, majorem partem Brabantiae possedit, et postmodum electus est rex et princeps in Hierusalem, postquam terra sancta recuperata fuit a Christianis, ac post cum frater ejus Balduinus : qui multis claruerunt victoriis contra perfidam gentem Sarracenorum. Factumque est ut cum tantorum B. Ida mater esset filiorum, non sineret eos

alienis, sed propriis lactari uberibus.

3. Cumque comes Eustatius vir suus illam conspiceret omnibus amabilem, cunctisque placabilem, et per omnia laudabilem, nequaquam moleste sustinuit; verum etiam ut in bonis perseverans ad anteriora, et meliora tendere conaretur, admonuit. Sancta vero Ida ut cognovit erga se viri sui Eustatii comitis Boloniensis voluntatem bonam, cœpit ecclesias construere, pauperes recreare ac ditare, ac in omni opere charitatis et misericordiae perfecta existere. His igitur devotis studiis dum eleganter polleteret, vir ejus Eustatius comes in Domino moritur: quæ post hæc, ipso sepulto, ad parentes suos revertitur. Hæc B. Ida post mortem viri sui sanctissime vixit; quin et in vita et post mortem suam claruit miraculis. Denique primo venit ad quamdam ecclesiam, in honore S. Walburgis virginis dedicatam orandi gratia; et videns eminus mulierem hydropico morbo per totum corpus oppressam, eam propriis manibus de terra levavit; et orans ac eam sanans, ad propria repedare permisit.

4. Adveniens autem venerabilis B. Ida ad Cluniacensis ecclesiae fratres (30), S. Hugoni, ejusdem ecclesiae reverendissimo abbati, ut mitteret quosdam de discipulis suis, quos in disciplina regulari gra-

viter educaverat, ad locum Wast appellatum, instantanter ac devote supplicavit; atque obnixis precibus exoravit, quatenus inter fratres eam hereditaret. Sanctus autem ac Deo dilectus Hugo hæc audiens, ejusdem petitioni satisfecit, destinans fratres ad monasterium construendum de novo.

5. Post hæc contigit ut beatissima Ida in Angliam navigaret: quæ, dum quamdam ecclesiam ingrederetur, obviam habuit quemdam claudum pauperem, potentem eleemosynam ab ea; quæ non modo pecunie stipem eidem erogavit, verum etiam illi manum porrigendo ipsum erexit ac sanavit. Dehinc remeans ex Anglia, apud Bruxellam, civitatem Brabantiae nobilissimam, vel circa eam, magna ex parte vitæ suæ, mansionem fecit : et juxta Genepiam (31), cum filiis honestissime conversans, habitavit. Monstratur illic usque hodie fons sacri baptismi in quo Godefridus ejus primogenitus fertur fuisse initiatus.

6. Factum est autem posthæc, cum quadam nocte sanctissima Ida una cum fratribus matutinis interesset laudibus, venit ad eam supplex quædam mulier, habens secum filiam suam surdam et mutam, quam beata matrona pristinae sanitati restituit, et ut in crastina, ab abbate loci illius, puellæ sanatae, præbenda concederetur impetravit. Quæ puella non multo post, instigante generis humani inimico, de quodam viro concepit et peperit, ac perinde in pristinas infirmitates decedit, præbendamque sibi impetratam amisit. Sed tandem ob merita venerabilis Idæ denuo consecuta est misericordiam, et tunc gratias pro duplici miraculo fratres reddiderunt altissimo Deo. Post modicum præfata puella, iterum recidivans, concepit et peperit; et ob hoc tertio cecidit in pristinas infirmitates, cui B. Ida tertio miserta fuit, et eam oratione facta pristinae sanitati restituit.

7. Tandem venerabilis Ida, dum debile ac tene-rum corpus suum vigiliis, jejuniis, atque orationibus continue castigasset, infirmari cœpit ac de die in diem nimirum deficere; et sic ad finem quasi jam proximum tendebat. Audientes vero monachi de Wast, quod sanctissima mater eorum spiritualis ageret in extremis, cœperunt valde contristari de morte ipsius. Media igitur nocte Dominica, Idibus Aprilis, sacratissimæ Idæ spiritus carnis ergastulum deseruit, ac vitæ præsentis exuvias subiit, atque vitam possidendo perpetuam, jucunditatis amictum induere meruit.

8. Tandem, ut justum fuerat, corpus gloriosæ matronæ ante altaro, non sine lacrymosis gemitibus, allatum est a fratribus, ibique honorifice sepultum. Hunc etenim locum Dei famula vivens dilexit, nunc autem et mortua prodeuntibus miraculis munit ac protegit. Debiles namque sive infirmi, diversis languoribus obsessi, ad sepulcrum ejus venientes, si non hæsitant in fide, sanitatem repor-

(31) De Genepia et vico vicino Bascio allodio B. Idæ, infra agemus.

(30) Videtur potius per litteras aut nuntios missos ad S. Hugonem hæc peregrisse.

lent. Corpus autem beatissimæ Idæ post multa tempora illæsum inventum est, atque ab omnimoda corruptione alienum : ad ejus sepulcrum quidam obsessus liberatus est a damonio, similiter et quædam obsessa. Cuidam quoque viro nomine Hugoni, eidem matronæ devotissimæ servienti, et passione

A lebrum nimis afflicto, ob familiaritatem et servitutum, quas illi in vita et post mortem sæpissime impenderat, gratiam sanitatis exhibuit; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, Deus trinus et unus, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

DE B. IDÆ REBUS GESTIS ANALECTAS EX VARIIS AUCTORIBUS

CAPUT PRIMUM.

Beneficia ecclesiæ Lensiensis et collegio canonicorum præstata.

1. Lensium sive Lendium, quod *Lenense castrum* dixit Baldricus in Chronico Cameracensi lib. II cap. 22, est oppidum hodiernæ Artesiæ, quatuor Duaco et quinque Atrebatu distans leucis, cum amplo territorio, antiquis comitatu, qui ad jurisdictionem comitum Boloniensium olim pertinuit, et ab Eustachio I comite donatus est Lamberto, filio suo secundo genito; quo absque liberis anno 1055 defuncto, comitatus iste devenit in potestatem Eustachii secundi et B. Idæ ejus conjugis, qui collegium canonicorum Lendiensium prædiis ac privilegiis dotarunt; an etiam crexerint, videtur controverti. Jacobus Meyerus, lib. II Annalium Flandriæ, ad annum 1028 ista scribit. Ecclesiæ Lensensis sacerdotes habere cœpit canonicos unde hanc ibi memoriam leges :

Anno milleno, ter deno, bis minus uno,

Hunc intrare chorum cœpit grex canonicorum.

Meyerum sequitur Georgius Colvenerius, in suis ad Baldrici Chronicon notis, et addit « etiamnum esse ecclesiam collegiatam simul et parochialem, in qua decanus et duodecim sunt canonici. » Baldricus solum scribit « haberi monasterium canonicorum, ubi sanctus quiescit Vulganius, » de quo agendum erit ad diem secundum Novembris. Scripsisse autem Baldricum librum I et II Chronici sui sub finem vitæ Gerardi I episcopi Cameracensis, circa annum 1040, multis probat Colvenerius. Non reflexit animum ad ista Malbrancus, dum lib. VIII De Morinis, cap. 49, scribit templum Deiparæ virgini et simul Vulgano a B. Ida exstructum et collegium canonicorum fuisse institutum. Placet ejus verba ascribere.

2. Ida, Eustachii comitis uxor, animadvertit Lensium oppidum tenui admodum ædo excoli : unde apud Eustachium maritum quæsta suaviter, dixit sibi in animo esse magnificum illic templum ad Deiparæ honorem ædificare. Non illubens annuit Eustachius, imo gratissimum esse sibi testatus est uxoris extraneæ animum, quo in mariti proprias ditiones ita piis monumentis adaugendas feratur. Quod magis Christianum possit excogitari connubium, quam ubi conjux, patria sua relicta, conjugis

B sui oppida et ditionem templis ornat et sacerdotiis. Assurgit igitur Mariana basilica, et consummatam ut venit S. Lietbertus, Atrebatium et Cameracensium præsul, sacraturus, placuit Idæ et Eustachio, comitibus, S. Vulganius, ejus corpore potiuntur, alterum jungere templi præsidem. Accedebat et aliud ad id præstandum non leve incitamentum, quod magnus ille quondam Cantorberiæ Anglicanæ archipræsul, derelictis suis transmarinis, in Morinos angelico monitu transfretasset, et Bononnesium septem annorum spatio egregie excoluisset; nec porro deseruisset, nisi xenodoxiæ, per nimiam miraculorum lucem insurgentis, metus, ad aliam eremum quærendam, propulisset. Hinc non mirum si ab Atrebatibus sacrum ejus corpus ad Lensiense oppidum, tanquam Bononici principis comitatum, transierit. Imo divina providentia factum forsitan ut Lensii dominatus transierit Bononiensibus. Hæc uberi calamo Malbrancus de basilica erecta ad honorem Deiparæ virginis et S. Vulgani archipræsulis, quem alii potius confessorem appellant. Si tamen episcopus fuisset, ex iis censendus esset, qui, Anglo-Saxonibus adhuc idololatriæ Britanniam obtinentibus, in Cambriam sive Walliam confugerant, et inde in hæc partes transierant, nli latius diximus 4 Februarii ad Vitam S. Lietphardi, etiam episcopi Cantuariensis apud dictos Cambros et inde in Belgium profecti, et martyrio coronati. Sed ad institutionem canonicorum revertamur, quam ita prosequitur Malbrancus.

3. « Eximius Ecclesiæ splendor Idam ad ulteriora meliora invitavit, atque ad illam insigni canonicorum collegio condecorandam. Confectis tabulis prædia et locupletes census attribuit, complura sacerdotia instituendo, quibus præesset decanus, a canonicis ipsis ob vitæ probitatem et necessarias ad id muneris dotes deligendus. Lensio inerant duo minora sacraria, divos Laurentium et Leodegarium martyres in præsidem suspicientia : eorum episcopales redditus in canonicorum usum ac dispositio, nem convertit Lietbertus episcopus. Cæterum qui in Lensiensi ecclesia olim legebantur versus, temporis horum institutorem indices, hisce interpunctionibus sunt afficiendi :

Anno milleno, ter deno bis, minus uno,

Hunc intrare chorum cœpit grex canonicorum.

Comperio enim in libris editis id referri ad annum 1028 sic describentibus ter denuo, his minus uno; et male: cum satis appareat eo anno Idam necdum hanc lucis usuram hausisse, et necessario bis ter denos annos supra mille accipiendos, quos uno minus numerando annum 1059 comperies, scilicet Ida thalunos suos anno 1057 incundo, et honorifico, suo ingressu Lensium condecorando, jusserit eam conditi basilicam, et biennio post collegium canonicorum introduxerit. » Hæc Malbrancus subtiliter satistorquens antiquos illos versus. Arbitramur potius ecclesiam diu ante conditam fuisse, et ab Eustachio primo comite Boloniensi et Lensiensi ejusqueconjugæ Mathilde collegium canonicorum anno 1028 fuisse institutum. Movet nos ad id ita arbitrandum charta donationis Eustachii II et B. Idæ excusa a Mireo lib. 1. Diplomatum Belgicorum cap. 38 et contractus in notitia Ecclesiarum Belgii cap. 101, unde ista hic damus quæ ad institutum pertinent, et sunt ejusmodi.

4. Ego Eustachius Boloniensium comes, et uxor mea Ida, ecclesiam in loco isto, qui appellatur Lens, ab antecessoribus nostris honorifice constitutam, specialiter cupimus exaltare. In principio foundationis, terris et libris et conditione liberali fuit dotata: sed præsumptio temeritatis et invidiæ diaboli ecclesiam cum libris, et privilegium cum signis comburens, annullare putavit universa. Sed quod delevit per invidiam, favente Deo et domino episcopo nostro Lietberto, volumus emendare per benevolentiam. Liberam igitur potestatem concedimus canonicis assumendi quemcumque voluerint advocatum, qui tandiu et non ulterius eorum rebus vel eorum causis præsit, quandiu eis placuerit. Altaria etiam S. Mariæ et S. Laurentii ab omni servitute libera esse ostendimus. Et ut nostra ecclesia foret æqualis aliis, quæ gaudent dote libertatis, scilicet S. Mariæ Atrebatensis et S. Gaugerici Cameracensis, multum laboravimus, et, Deo gratias, laudante Lietberto episcopo, ad finem præduximus... Anno ab Incarnatione Domini 1070, indictione viii, in basilica S. Mariæ hæc peregrimus. » Hæc ibi, ex quibus liquet ecclesiam ab antecessoribus fuisse constitutam, sed invidia malevolorum combustam, ab Eustachio et B. Ida emendatam et restauratam, et donuo dedicatam: uti S. Lietbertus in subjuncto diplomate indicat his verbis: « Ego Lietbertus, Dei gratia episcopus Cameracensis, justis petitionibus comitis Eustachii et uxoris ejus Idæ comitissæ, ecclesiam, quam apud Lens in honore sanctæ Dei Genitricis, Dei cooperante misericordia, consecravimus, et ejusdem loci canonicorum sustentationem sive gubernationem, ab omni exactione episcopi et ministrorum ejus. censu videlicet vel redditu, amodo liberam esse permittimus. Et, si quid amplius libertatis ecclesia S. Gaugerici Cameracensis, imo ecclesia S. Maria Atrebatensis habere dignoscuntur, ipsi Leusenses canonici simili pace sua possideant. Actum apud Lens in basilica S. Mariæ anno 1070, in-

ditione viii. » Reliqua cum subscriptionibus apud Mireum legi possunt, potissimum confirmatio reddituum et possessionem quæ ad dictam ecclesiam pertinent.

CAPUT II.

Monasteria in comitatu Boloniensi exstructa et restaurata, monasterium Capellæ fundatum.

5. De monasterio S. Vulmari, intra muros Bononienses a B. Ida jam tum vidua erecto, et alio monasterio S. Vulmari in Nemore restaurato, supra egimus. Hisce tertium additur Wastense monasterium, ab ea constructum, et S. Michaeli sacratum, ubi et sepultura mandata est. Malbrancus lib. ix. De Moriis cap. 35 asserit se ibidem fuisse « et leucis binis Bononia dissitum esse Wisantum versus et Wasconvillare » olim dictum; sed aberrat, dum canonicorum collegium fuisse scribit. Fuit monasterium Benedictinum, secundum reformationem Cluniacensem, monachis ab ipso Cluniaco a S. Hugone abbate transmissis: uti auctor Vitæ, qui nobis Wastensis fuisse videtur, multis explicet:

6. Quartum ab eadem similiter vidua constructum est monasterium S. Mariæ de Capella dictum, in quo vitam hanc mortalem exiit, ad meliorem migratura. Joannes Iperius, in Chronico Bertiniano capitulo 39, par. 2, hanc foundationem tribuit Eustachio et B. Idæ, quasi adhuc ille anno 1090 vixisset. Verba ejus sunt ista: « Anno Domini 1090, Eustachius Boloniæ comes et uxor ejus Ida, parentes et geniteres illius clarissimi et illustrissimi Godefridi de Bullione, ac Balduini, postea regum Jerusalem, fundaverunt monasterium B. Mariæ de Capella, in terra de Mereck, juxta Calesium, in loco qui prius dicebatur Brocham, et monachis Hamensibus instituerunt: ubi et ipsa Ida comitissa undecim de capillis B. Mariæ virginis, quos ab Hastulpho Hiberno reges magnis precibus impetravit, cum aliis sanctorum reliquiis ibidem obtulit. » Hæc Joannes Iperius, abbas S. Bertini creatus anno 1369, mortuus 1380: quo ducentis annis senior Lambertus Andrensis, ascribit eam foundationem B. Idæ viduæ in suo Cronico Ghisnensi, cujus haclenus inediti capiti 31 hic præfigitur titulus: *Quomodo Ida Boloniensis comitissa fundavit monasterium B. Mariæ de Capella*: et cum cap. 30 actum fuisset de Andrensi cœnobio, a Balduino comite Ghisnensi intaurato, ista dicto cap. 31 referuntur.

7. Unde ad tam piæ operationis imitationem Lothariæ ducis Godefridi quondam filia, Boloniensis comitis Eustachii quandoque vidua, Godefridi et Balduini (in Judææ regno, sancta Hierosolymorum civitate ab Arabicis et Sarracenis aliisque gentibus alienigenis et incredulis, in manu forti et brachio extenso cum Antiochia viriliter expugnata, penitus liberata, regum Hierosolymorum) et Eustachii nobilissimi Boloniæ comitis mater, nomine et vitæ sanctitate venerabilis Ida, Boloniensis comitissa, in confinio Mercurii, in villa Brucham olim nominata, sub honore beatæ et gloriosæ semperque vir-

genis Mariæ fundavit ecclesiam, et insigne religionis A monasterium instauravit : et in eadem ecclesia, quos ab Hiberno rege Anstulpho, non sine maximo labore et studii diligentia, perquisierat et impetraverat ejusdem beatæ virginis Mariæ, super aurum et lapidem pretiosum, pretiosissimos undecim recondidit capillos et collocavit, et cum aliis innumerabilibus sanctorum reliquiis, sancto loco oblatos, præ omnibus instituit honorari : simulque agium monachorum conventum ex Hlamenti monasterio, ab Engelrammo Lilerensi domino nuper constructo, cum venerabili viro Ravengero abbate sumptum, aliosque honestæ et religiosæ vitæ fratres, in memoriam sanctæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ et venerationem in perpetuum extollendam, perenni Deo perenniter et jugiter servituros, instituit, et in præparatum Dei introduxit habitaculum. B Hic siquidem locus S. Mariæ celeberrimus, dum nova adhuc et tenera sanctæ religionis ibi pullularet infantia, virtutibus insignis, miraculorum frequentia gloriosus, charitate et religione sanctissimus, rerum abundantia admodum locupletatus, personis morum compositione et liberalium artium, non minus quam theologicæ scripturæ informatione, cujuslibet honoris sublimatione et prælatione dignis, abundantissimus, famæ (absit omnis invidia lividitas) præconio nominatissimus, omnibus locis eminebat, et præeminebat adjacentibus : utpote quem divina indesinenter sua Deus illustravit præsentia, et quem ea, qua olim perfusa est beata Virgo, celesti visitavit gratia, et pie poscentibus ibi innumera præstitit beneficia.

8. « Tanti ergo nominis et venerationis fuisse creditur locus ille, quod quidam adjacentis terræ nobiles, alique Christi fideles populi, si quas habebant ecclesiolas, vel alia aliqua ecclesiastica beneficia, vel etiam prædiola, aut eidem loco ex integro ex toto conferre, aut aliquo subjectionis titulo innodare et subjugare satagebant; putantes et reputantes, imo pro certo credentes et agnoscentes, suas ecclesiolas libiore stare et militare proventu, si tam sancto et venerabili loco aliquo subjectionis nodo subjiicerentur, quam si in propria qualicunque, prout constitutæ sunt, libertate persisterent et permanerent: sic enim ipsis et hoc ipsum adjudicantibus meliori nomine militarent, et amplioris titulo auctoritatis radiarent. Locus enim ille ab omni turpitudinis et exactionis et indebitæ consuetudinis objectu liberrimus esse cognoscitur. Unde et capella dicitur, capella, inquam, summi pontificis, videlicet domini papæ, in honore B. Mariæ virginis constructa. In cujus libertatis auctoritatem et memoriam, illius liberi loci ecclesia singulis annis Ecclesiæ Romanæ debet duodecim denarios; quos simul collectos per quinquennium vel decennium, abbas loci illius sanctissimi mittit Romam, ad suæ libertatis, ut diximus, cognitionem. Habet autem abbas illius loci in Romana Ecclesia talem dignitatem, quod si ipsum abbatem in Romana Ecclesia

ad missam domini papæ præsentem esse contigerit, librum tenere debet subdiaconi, dum idem subdiaconus Epistolam pronuntiaverit. Sed ne in dispendium, militibus nostris murmurantibus, verba protrahamus, de hoc sanctissimo loco et monachis inhabitantibus religiosis hoc tantillum dixissesufficiat, quosque majori et ferventiori studio, loco et tempore ad alia quædam interserenda, ad ipsos scriptoriam pennam convertamus. » Hæc ibi : et mox capite 32 agitur de constructione Ardensis ecclesiæ, et ad imitationem præponitur, « monasterium B. Mariæ de Capella ab Ida Boloniensi comitissa ædificatum. » ubi sub finem dicitur, « ecclesia B. Mariæ de Capella fundata, anno 1091. »

9. Est vetustissimum et nobile monasterium ordinis B. Benedicti, in marchia pagi Pictonici situm, Carogum S. Salvatoris ex quo dictus supra Engelrammus, dominus Lileriensis, monachos adduxit, et in monasterio Hlamenti, circa annum 1084 inter Lilerium et Aeriam constructo, collocavit. Hinc vero assumptus Ravengerus cum aliquot monachis, prius constitutus est abbas S. Mariæ de Capella, et donationi Manassis comitis Gisenensis factæ monasterio Ardrensi, subscripsit anno 1097, apud citatum ante Du Chesne pag. 38, ex relatione Willelmi abbatis in Historia Ardrensi. Inter successores fuit Theodoricus, qui a Balduino domino Ardensi ecclesiam Ardrensem cum collegio canonicorum anno 1144 accepit, ita ut mortuo aliquo ex dictæ ecclesiæ canonicis aut clericis substitueretur monachus : deinde etiam ab eodem domino Balduino emit molendinum de Bramis cum adjacentibus terris, in quibus cellam monachorum constituit, eisque Caradochum primum priorem constituit, postea in Ecclesia S. Mariæ de Capella abbatem. Quæ omnia late describit Lambertus, memorati domini Ardrensis filius, ac presbyter ecclesiæ Ardrensis, in sua Historia Ghisnensi cap. 137 et tribus sequentibus, et ex eo Du Chesne pag. 1609 et sequentibus. Fuerunt hæc accuratius deducenda contra Iperium, cujus errores Meyerus, Miræus, Malbrancus et alii descripserunt : et confirmanda erat auctoritas scriptoris, qui monasterium B. Mariæ de Capella, supra in Vita, asserit a B. Ida vidua constructum fuisse. Munus undecim capillorum Deiparæ virginis a B. Ita donatum ecclesiæ Capellæ, acceptum erat ab Hiberno rege Anstulpho Iperio Hastulpho, Malbranco lib. viii, cap. 80 Hastulpho Hibernorum rege. Porro plures tunc adhuc in Hibernia dominabantur reges, postea sub annum 1172 ab Anglis subacti : nomen tamen adeo manifeste et Gothicum, ut longe consultius videatur intelligere aliquem istius nationis regulum, in Iberia sine Hispania. Situm fuisse monasterium Capellæ tradit Malbrancus, « Markium inter et Scalas, sequenti sæculo Calisium dictum, in prædio juris Bononici Broucham appellato, Markiensis territorii : at Lamberto Ardrensi ponitur in continiis Mercuritii. In generali registro beneficiorum diocesium Gallicanarum, in diocesi Boloniensi

memorantur pag. 10 « collationes seu præsentationes curatorum undecim, et capellaniarum novem abbate de Capella dependentes : » inter quas sunt capellanæ ecclesiarum Ardrensis, Ogensis et Markiensis, e quibus optime colligitur quod antiquus hujus monasterii situs fuerit per continua inter Anglos et Francos bella mutatus.

CAPUT III.

Varia beneficia præstita monasteriis, Bulloniensi, Affligemensi, Bertiniano et Lensiensi. Visa in extasi Hierosolyma capta.

10. Godefridus Barbatus, dux Lotharingæ et pater B. Idæ, fundarat olim prioratum S. Petri in municipio suo Bulloniensi, acceptis monachis e cœnobio S. Huberti. Adjunxit aliquam dotem Godefridus Bullonius, charta donationis signata Bullonii anno 1094, a Miræo in codice Donationum, cap. 67, et Notitia Ecclesiarum Belgicarum, cap. 11, vulgata : in qua ista habet Godefridus : « Hanc meam intentionem cum retulissem matri meæ Idæ, prædicti ducis filiæ, et fratribus meis Balduino et Eustachio; eorum deinde consilio et consensu voluntario, ecclesiam nostram, nostri proprii et hæreditarii juris de Baseio, destinavimus et donavimus ad augmentum prædictæ eleemosynæ avi mei Godefridi, donandam perpetualiter B. Petro et B. Huberto. Quod donum, ut ratum et firmum esset, eandem matrem et fratres meos mecum Bulonium duxi, et in præsentia optimatum meorum, vestituram prædictæ ecclesiæ in Baseio, sine ulla calumnia et contradictione, simul deposuimus super altare B. Petri. » Est dictum Baseium vicus Gallo-Brabantæ, versus comitatum Namurcensem, vulgo Basy, in territorio Genapiensi ad fluvium Tiliam; in quo vice diximus supra credi ab incolis Godefridum Bullonium natum fuisse et educatum. Ipsa autem Genapia, seu Genapum, Nivellam inter et Gemblacum, illustre satis municipium cum veteri arce, ubi forum est sive tribunal, quod vulgo dicitur summa enria Lotharingæ in qua administrari solet justitia tam in civilibus et capitalibus, quam in clientelariis causis, et representat adhuc aliquam speciem Lotharingæ inferioris. Hujus loci decimas concessit B. Ida monasterio Affligemiensi, in eadem Brabantia Bruxellas inter et Alostum sito : ejus donationis chartam edidit Miræus in codice Donationum cap. 68 et in Notitia Ecclesiarum Belgii cap. 119 : ex qua hæc excerptimus.

11. « Ego Ida Boloniensis comitissa, humilis Christi ancilla, notum fieri cupio tam præsentibus quam futuris, signum meæ dilectionis erga dominos meos et fratres, videlicet monachos Novimonasterii, cui vocabulum Hafslugem inditum erat ab antiquis. Quoniam quidem mihi multisque eorum complacuit conversatio et religionis affectus, dignum duxi me commendare talium orationibus, nec in incerto divitiarum sperare, sed has potius cum eis participare. Igitur in allodio meo et villa quæ vocatur Genapia, pro salute animæ meæ, patris quoque mei ducis

A Godefridi, et comitis Eustachii domini mei, ecclesiam eum decimis et universis ejus redditibus, perpetuo jure tenendam dedi supra dictis fratribus, in idipsum filiis meis Godefrido, Eustachio et Balduino mihi cooperantibus. Filius quoque meus dux Godefridus in eadem villa Genapia quinque mansos terræ donavit iisdem fratribus, ad quos ego postea in augmentum concessi quasdam partes circumjacentes, plane sextum mansum continentes, ab omni comitatu et censu tributario liberos et expertes. Insuper autem quidquid sibi vindicabant, quippe quod a prioris doni tempore possederant, sive in silvis, sive in pascuis, sive in satis, eis concessi eadem libertate qua tenui : sed et omne participium in silva et reliquo usuario communi, in hoc nihilominus meis filiis consentientibus mihi. Factum est autem apud Trajectum in ecclesia S. Servatii confessoris, presentibus etiam reliquiis S. Gertrudis, pro simili negotio illuc tunc allatis;.. anno Incarnationis Domini 1096, anno protectionis Christianorum contra paganos Jerusalem. »

12. Cum paulatim majore senio gravaretur B. Ida, non destitit piis operibus insistere, sed merita sua aetura, dotavit S. Bertini monasterium : ejus oblationis chartam edidit Miræus in codice Donationum cap. 70, et contractius in Notitia Ecclesiarum Belgii, cap. 121. Ex priori hic inserimus quæ sequuntur : « Cum constet unicuique incerta et imminens mors, quam necessarium nobis sit, salutem nostræ, bonis operibus eleemosynarumque largitionibus, insistendo, consulere, quotidianus mundanæ rei defectus satis ostendit. Unde ego Ida, Boloniensium Dei gratia comitissa, notifica tam futuris quam presentibus quibuslibet, quod ob salutem animæ meæ, nec non pro anima domini mei comitis Eustachii, et pro incolunitate filiorum meorum Eustachii, Godefridi et Balduini (qui contra paganorum incursum ex præcepto apostolico Hierosolymam profecti sunt) omnes consuetudines et comitatum, et quidquid ad me pertinebat de terra quam Ondigir et Berewoldus Deo et S. Bertino ad eleemosynam pauperum tradiderunt, domno Lamberto abbati de cœnobio ejusdem Christi confessoris Bertini et fratribus ibidem Deo servientibus ; perpetuo possidendas concesserim, ea videlicet ratione, ut nullus de hæredibus prædictorum virorum de terra illa amplius usurpare audeat, nec comes Boloniensis, neque quisquam ex parte ejus de consuetudinibus seu comitatu illius aliquid exigere ; sed libera et quiete ad usus pauperum in perpetuum permaneat. Aetum in villa Merck, anno Dominicæ Incarnationis 1098. Signum Idæ gloriosæ comitissæ... »

13. Prævaluerunt arma filiorum in terra sancta, « B. Idæ parente ardentissimis precibus bellicum illorum negotium commendante, et e Morinis spectante, » uti ex tabulis monasterii S. Vulmari explicat Malbrancus lib. ix de Morinis cap. 6 suis verbis : « Quod insinuaturn est de Ida matre sanctissima, planius edisserendum. Cum ipsa parvum Saulmerium, ut

vocant, id est parvum cœnobium, quasi a majore S. Vulmari Appendicem, exædificasset; et assumptis ab illo monachis egregiam ascripsisset dotem, curavit illud superiore vel hujus anni 1099 prioribus mensibus, per Gerardum Tarvannensem episcopum, divæ Virginis lamentabundæ seu dolorosæ sacrari... Igitur in illo dolorosæ Virginiis peculiari sacrario B. Ida dies precibus extrahit; et apud divam matrem et S. Vulmarum loci præsides, rem filii Godefridi Bellicam agit ardentissime. Qui sane bonam femina mentem non sunt frustrati; sed effecere ut inter precandum in exstasi rapta, quodammodo cerneret Godefridum filium castello ligneo suos animantem, tela in hostes creberrima ejaculantem, heroica impressione primum omnium incenia conscendentem: denique dici posset omnium quæ illic gestæ sunt rerum, ad prolem spectantium, species ei cœlitus tanto terrarum intervallo fuisse objectas. Nam, cum jam ab annis compluribus Bononiæ versaret, in eo divæ Virginis et S. Vulmari sacrario comperi in tabula exaratum. (Illic Idam, dum sacris interesset mysteriis, vidisse filium Godefridum Hierosolymam, eximio stratagemate ac viribus heroicis, invadentem; nec non in regem Hierosolymæ coronatum.)

« Quæ cum diversis temporibus peracta sint, videntur media et adjuncta etiam sub ejus mentis oculos cecidisse. » Deinde cap. 8 de Godefrido in regem coronato agit et de B. Ida ista addit. » Etsi id intra templi Hierosolymitani septa gereretur, in

A extremos hominum Morinos regius ille apparatus, et regii diadematis pia aspernatio perlata sunt ad oculos Idæ, matris sanctissimæ, sacris missæ ritibus operam dantis, in novo illo Vulmarensium assectarum, lamentabundæ Virginis obsequentium, monasterio. »

14. Mortuo anno 1100 Godefrido rege, in ejus locum subrogatus est Balduinus, alter B. Idæ filius: dein tertius Eustachius reversus est ad B. Idam matrem suam et comitatum Boloniensem: qui curavit a Lamberto Atrebatensi episcopo Lensensium canonicorum collegium, astipulante B. Ida matre, confirmari. Diploma episcopi ex mss. monumentis Lensiensibus excudit Malbrancus in scholiis ad caput 16 libri ix hoc exordio: « Ego Lambertus, Dei miseratione episcopus Atrebatensis, justis et honestis petitionibus honorabilis comitis Eustachii et nobilis ejus uxoris Mariæ comitissæ nec non et matris prædicti comitis, Idæ religiosæ comitissæ acquiescens, quod a ministerio nostro exigunt, scire volumus tam præsentibus quam futuris filiis nostris, in libertate spiritus Lensiensi Ecclesiæ et canonicis ejusdem ecclesiæ, ex petitione prædictarum personarum, ratum et stabile perenni tempore per nostræ auctoritatis privilegium confirmasse... Datum Atrebat, anno Dei Christi 1106, indictione xiv, vii Idus Junii, anno pontificatus domini Lamberti episcopi Atrebatensis xii, regnante Philippo rege in Francia, Roberto Juniore comite Flandriæ, Eustachio comite Bononiensium et Lensensium. »

BEATÆ IDÆ

DONATIONES ECCLESIASTICÆ

(Vide supra col. 453, 454, 457, 458.)

OSMUNDI EPISCOPI ASTORICENSIS

EPISTOLA AD IDAM

(Edidit MABILL. *Analecta*, nov. edit., pag. 433.)

MONITUM.

Scripta est hæc epistola circiter annum 1059, quo Ida, Eustachii comitis Bononiensis uxor, in castro Lenensi pagi Atrebatensis, recentioribus Lensio, deiparæ Virginis templum construxit, instituitque canonicorum collegium. Præterea reliquias undequaque conquisivit, easque intulit in basilicam a se ædificatam, scilicet reliquias sancti Vulgani, cujus corpus Lenensi monasterio canonicorum quiescere testatur Baldericus in *Chronici* lib. II, cap. 22. Hinc factum puto, ut Ida ex Hispania per Osmundum episcopum obtinuerit capillos beatæ Mariæ, de quibus in hac epistola agitur. Lege Jacobum Malbrancum in lib. viii De Morinis, cap. 48, ubi de Ecclesia Lensiensi.

OSMUNDUS, Dei gratia Astoricensis episcopus, f. r. A habuerunt. Cumque iterum gens Saracenorum Hispaniam perurgeret, episcopi et omnes viri religiosi ad nostras Alpes, videlicet Astoricenses, quæ ab Astorica habent nomen, confugere, et quidquid præcipuum ducebant, asportaverunt, et in civitate nostra Astorica atque Oveto omnia recondiderunt. Nos vero posteri sic eas habentes, et præcepto nostri regis, videlicet Adefonsi, non obviantes, misimus vobis de melioribus et dignioribus magnam partem, obsecrantes ut sitis memoratrix Astorieensis Ecclesiæ.

Quoniam tua summa prudentia investigare, insuper invenire desiderat qualiter civitas Astorica reliquias tantas capillorum sanctæ Mariæ Dei Genitricis habnerit, et unde invenerit, sanctæ petitioni tuæ et investigationi piissime satagere, prout in sententiis librorum nostrorum invenimus, sub brevitate decrevimus. Invenimus namque quod, persecutione gentilium urgente, Hierosolymam septem discipuli, Torquatus et Iscius, cum cæteris quinque, Hispaniam navigarent, deferentes eas et alias quamplurimas usque Toletam pervenerunt. Rex vero Hispaniæ et omnis populus ejus honorifice susceperunt B confirmavi. eas, et in magna reverentia læti eas, sicuti decebat,

Ego vero Adefonsus rex hanc chartam vidi et legi, et quæcunque in ea scripta sunt, propria manu

GENEALOGIA COMITUM BULONIENSIIUM

ED. L. C. BETHMANN.

(Ap. PERTZ, Monumenta Germaniæ historica, Script. tom. IX, pag. 299.)

Carolingicæ domus genealogia primis temporibus ultra Ansbertum non ascendit. Sed postquam regnum adepti sunt Carolingi, non defuerunt qui eam per Blithildem a Merovingis deducerent, scilicet ut legitimo hereditatis jure possidere viderentur id quod revera per vim tantum atque assensu populi possidebant regnum. Hujusmodi sunt genealogiæ infra p. 296 et SS. II, 308 propositæ. Eorum vero qui, hac stirpe a regno Francorum dejecta, per Carolum ducem ex illa processerunt, genealogiam complures exhibent codices; quæ quamvis multum inter se differant, ad unam tamen omnes reduci possunt.

A. Formam primariam, anno fere 1096 conditam, quæ a Priamo usque ad Godefridum Bullonensem descendit. Eam continet.

1) *codex Bruxellensis n. 9823 sæc. XII. olim Pamelii, tum soc. Jesu Brugensis, exhibens Roberti et Fulcheri Historias, descriptionem Terræ sanctæ. catalogos epp. Hieros., regum, paparum, descriptionem sanctuarii Lateranensis, miraculum in Saxonia, septem mir. mundi, genealogiam regum Francorum, carmen de Mahumed, genealogiam nostram.*

2) *Vaticanus Christinæ n. 236 post Hildeberti epistolas genealogiam habet, quæ fortasse ejusdem generis est.*

B. Secundæ familiæ codices dicimus, qui eidem notitiam Quomodo disjunctum sit regnum Francorum a genealogia Karoli Magni subjecerunt; scilicet.

1) *Marchianensis, jam Duacensis n. 838 s. XII, de quo. cf. Pertz Archiv. VIII, 430, eadem fere continens, quæ A1 et B4.*

2) *Bruxellensis n. 9837 s. XII, post Bedæ Chronicoa.*

3) *Vaticanus Christinæ n. 596, s. XII, post catalogum pontificum.*

4) *Vaticanus Christinæ n. 712, membr. continens Roberti et Fulcheri Historias. R. descriptionem Terræ sanctæ, catalogos epp. Hieros., descriptionem sanctuarii Lateranensis, catalogum pontificum, hanc genealogiam, descriptionem sanctuarii Constantinopolitani, lamentum de Carolo Flandrensi.*

5) *Vaticanus Christ. n. 637 chartac. s. XVII, continens Einhardi Vitam Caroli, Vitam Ludowici, hanc genealogiam.*

6) *S. Medardi Suessionensis, multum interpolatus et ad a. 1211 deductus, quem edidit Dachery Spic. II, 493.*

C. Tertiæ familiæ est qui a Carolo Calvo incipit et in Eustachio desinit codex S. Quintini, dein Pamelii, tum soc. Jesu Brugensis, jam Bruxellensis, a. 1227 per Petrum monachum exaratus, post Hugonem Floriæensem, cf. Pertz Archiv. VII, 531, ex quo eam ediderunt Miraus Dipl. Belg. I, 363. Le Roy Balduinus Avesnensis p. 2. Butkens Trophées I, preuves 5.

D. Quartæ familiæ codices a Karolo Magno eam incipiunt et ad Balduinum sextum sive ad annum fere 1172 deducunt.

1) *Aureævallensis, jam Luxemburgensis n. 22, de quo cf. Archiv. VIII, 593, continens Freculfum, Johannem de rege et septem sapientibus, Turpinum, genealogiam nostram.*

2) *Lobiensis quem edidit Martene Thes. III, 1431 et inde Brial XII, 583.*

3) *Parisiense sæculi XVII apographum inter Baluzianos arm. II, p. 4, n. 3.*

L. C. BETHMANN.

Hæc est genealogia regis Karoli, qui vocatus est Magnus, de cujus presapia ortus est rex Godefridus ejusque frater rex Balduinus¹.

Priamus genuit Faramundum. Faramundus genuit Clodionem. Clodio quia sine filio fuit, successit ei in regno nepos ejus Merovecus. Merovecus genuit Hildricum. Hildricus genuit Clodoveum, quem sanctus Remigius baptizavit, et in baptizmate mutato nomine vocatus est Ludovicus. Ludovicus genuit Lotharium et fratres ejus. Lotharius genuit Hilpericum et fratres ejus. Hilpericus genuit Lotharium magnam ex Fredegunde. Lotharius genuit Dagobartum et Bilibildem sororem ejus². Dagobertus genuit Clodoveum et Sigebertum. Clodoveus genuit Lotharium Hildricum et Theodericum. Theodericus genuit Clodoveum et Hildebertum. Hildebertus genuit Dagobertum juniorem. Dagobertus junior genuit Lotharium. Hic Lotharius septem etate mensium apud villam regiam que Kala dicitur, ad nutriendum committitur, et majores domus Ragemfridus atque Hilpericus regnum invadunt. Bilibildis vero soror Dagoberti senioris genuit Arnoldum ex Ansberto illustri viro. Arnoldus genuit Arnulfum, post Metensem episcopum. Arnulphus dux, qui postea fuit episcopus, genuit Aystulfum Metensem episcopum et Qualehisum Clodulfum et Ansigisum. Ansigisus dux genuit Pipinum seniore ex Begga filia Pipini majoris domus. Pipinus³ senior et dux genuit Karolum Martellum. Karlus dux genuit Pipinum regem Parvum. Pipinus rex genuit Karolum Ma-

gnum regem⁴. Karolus Magnus genuit Ludovicum Piissimum augustum. Ludovicus genuit Lotharium, Pippinum et Ludovicum ex Ermengarde, et Karolum Calvum ex Judith. Karolus⁵ Calvus genuit Ludovicum, de quo dictum est qui nichil fecit, quia post mortem patris duobus⁶ tantum annis vixit. Ludovicus filius Karoli⁷ genuit Karolum Simplicem et Karlemannum. Karolus vero Simplex ab Heriberto captus est. Qui Karolus ex Ogiva genuit Ludovicum. Ludovicus genuit Lotharium regem et Karolum ducem ex Gerberga. Lotharius rex genuit Ludovicum juvenem⁸, et Karolus dux, frater Lotharii regis, genuit Ermengardem et Gerbergam. Ermen-gardis genuit Albertum (32) comitem de Namueo. Albertus genuit Albertum qui nunc est⁹ (33), et fratrem ejus Henricum comitem de Durboio (34), Gerberga vero soror Ermengardis genuit (35) Henricum seniore de Bursella. Henricus senior genuit (36) Lambertum comitem et Henricum fratrem ejus et Mathildem sororem eorum. Hanc Mathildem duxit uxorem comes Eustachius de Bolonia, et genuit ex ea duos filios, Eustachium et Lantbertum. Eustachius vero accepit uxorem filiam Godefridi (37) ducis, Idam nomine, nobilem genere et moribus, et genuit ex ea tres filios, Eustachium¹⁰ et Godefridum qui nunc est dux Lotharingæ¹¹ (38) et Balduinum¹².

VARIE LECTIONES.

¹ ita A. B3. Hæc est prosapia, unde ortus est rex Karolus, qui vocatus est magnus B2. Incipit genealogia, de qua ortus est Carolus magnus rex Francorum et imperator Romanorum B6. ² sequentia usque ad Bilibildis desunt B5. ³ multum interpolata leguntur in B6. ⁴ qui ad defendendas res ecclesiæ ab Adriano I, papa Romæ convocatus, jus et potestatem eligendi pontificis et ordinandi apostolicam sedem a supradicto papa et a 153 episcopis religiosis et abbatibus inibi ad concilium congregatis accepit; insuper dignitatem patriciatus ei concessit, archiepiscopos, episcopos per singulas provincias etiam ab eo investituram accipere definiuit; et ut nisi a rege laudetur et investiat, episcopus a nemine consecratur; et eum qui contra hoc decretum esset, anathematis vinculo innodavit. Postea vero a Leone III papa, successore prelati Adriani, Karolus rex unctus est in imperatorem in ecclesia beati Petri, die natalis Domini, qui addunt A. Ceterum hic incipiunt D, præcedentibus omissis. ⁵ hic incipit C. ⁶ ita B6. quatuor C. Ludov. q. n. f. q. quatuor tantum B7. Ludovicum Balbum qui duobus annis regnans interit D2. Ludovicus Balbus D2. ⁷ ita correxi; f. Ludovici B1. G. C. ⁸ i. Ludovicus juvenis rex obiit, et successit in regno avunculus ejus, scilicet Karolus dux, frater Lotharii. Sed impediante Hugone Chapet duce Francorum non fuit inunctus in regem; sed predictus Hugo ipsum prædictum Carolum captum expulit a regno, sicut superius scriptum est. addit B6. ⁹ ita B5 qui nunc mortuus est C. qui n. e. desunt B1. 3. D2. et f. e. H. c. d. D. desunt B5. et C. qui eorum loco habet: a quo procreati sunt quatuor filii. Fredericus prepositus sancti Lamberti. Godefridus, Henricus et Albricus. ¹⁰ comitem Boloniæ addit B4. ¹¹ ita B6. God. ducem nunc Loth. C. et fortasse B2. p. n. e. d. L. desunt A. B. D. ¹² reges Iherosolimæ addunt A. B1. 3. C. procul dubio in codice originario alia manu additum fuerat. Totum locum B6. ita habet: et genuit ex ea quatuor filios, Guillelmum, Godefridum, q. n. e. d. L. Balduinum et Eustachium. Godefridus vero et Balduinus fuerunt reges herosolimorum. Eustachius vero genuit filiam nomine Matildem, quam postea duxit in uxorem Stephanus rex Anglorum. — Post hæc B addunt: Qui vero voluerit agnoscere, quomodo disjunctum sit regnum Francorum a genealogia Karoli Magni, hinc poterit agnoscere, et cet. quæ brevissima, ad Gallicam tantum historiam faciunt. Atque B desinit in vocibus Ludovicum. Iste est de progenie Karoli Magni; B2. in Philippus genuit Ludovicum; B3. in: Philippus genuit Ludovicum, Ludovicus genuit Ludovicum. Ludovicus genuit Philippum, quibus alius adseripsit: Philippus genuit Ludovicum, Ludovicus, genuit Ludovicum bonum. Ludovicus Philippum. B5. in: per eam Pictavos possedit omnemque Aquitaniam; B6. autem usque ad Dagobertus jam defuncti erant, anni 1241. — Horum omnium loco D. post Godefridum et Balduinum continuo pergunt ita, ut supra expressimus.

NOTE.

(32) Alii Rathodum seu Robertum II hic inserunt tanquam filium Ermen-gardis atque patrem Alberti. Cum nostro facit genealogia Metensis.

(33) Tertius qui obiit c. 1105.

(34) Durboi, in duc. Luxemburg.

(35) De Lamberto Barbalto, comite Lovaniensi,

qui obiit a 1015.

(36) Falsum. Henricus senior non pater fuit Lamberti atque Mathildis, sed frater.

(37) Quarti, seu Barbat, ducis Lotharingæ.

(38) Obiit d. 18. Jul. 1100.

D addunt :

Eustachius, frater Bal' uini regis Jerusalem, duxit Mariam filiam regis Scotiae, et genuit Mathildem. Mathildis nupta Stephano, filio Stephani Blesensis comitis, genuit Mariam abbatissam. Cumque defecissent in Bolonia legitimi heredes, Matheus filius Theoderici comitis Flandrensis, licet illicite, duxit abbatissam, et suscitavit semen hereditarium duas filias generando, et remisit eam ad locum suum. Al-

Abertus autem (39) de Namureo genuit Godefridum et Henricum comitem de Rupe (40), patrem Mathildis quæ genuit Jacobum Avesnensem (41). Godefridus autem frater ejus Henricum comitem Namurensensem, qui caruit liberis (42) et sororem ejus Alithiam (43), quæ nupta Hainoensi comiti Balduino (44), genuit Balduinum, qui duxit (45) Margaretam filiam Theoderici Flandrensis comitis, et genuit filium equivocum sibi ¹³ (46).

VARÆ LECTIONES.

¹³ *Posthæc* DI. 2. *repetunt nomina sola* Karolus magnus. Ludovicus augustus — Maria abbatissa, *prouti edidit Martene* p. 1432. *Quæ omisimus, quippe nullius prorsus pretii.*

NOTE.

(39) Tertius.

(40) *La Roche, en Ardennes.*

(41) Occisum a. 1192.

(42) Masculis; filias enim habuit duas.

(43) Aliciam seu Adeliciam, Adeleidem.

(44) Quarto.

(45) A. 1169.

(46) Balduinum VI, natum a. 1171.

APPENDIX ALTERA MONUMENTA DE BELLO SACRO

IMPERATORIS CONSTANTINOPOLIS

EPISTOLA

AD ROBERTUM FLANDRIÆ COMITEM ET OMNES CHRISTIANOS.

Ut sibi contra paganos opem ferant.

(Anno 1095.)

[MARTENE *Thes. Anecd.* I, 267, ex ms. duobus, uno monasterii S. Albini, altero monasterii S. Ebrulfi.

(1) Domino et glorioso Flandrensi comiti ROBERTO et omnibus totius regni principibus, Christianæ fidei amatoribus, tam laicis quam clericis, imperator Constantinopolitanus, salutem et pacem in eodem Domino nostro Jesu Christo, et Patre ejus, ac Spiritu sancto.

O inclytissime comes, et maxime fidei consolator, notificare prudentiæ vestræ volo quantum sanctissimum imperium Christianorum Græcorum angustiat fortiter a Pincinais (2) et Turcis quotidie, et deprædatur et acquiritur sine intermissione, et fiunt cædes diversæ, et inenarrabiles Christianorum in-

(1) Scripta fuisse videtur anno 1095, quo Alexius ad Urbanum II concilium in Placentina civitate celebrantem legationem misit, ipsum, omnesque Christi fideles suppliciter imploravit, ut aliquod auxilium sibi contra paganos pro defensione sanctæ Ecclesiæ con-

terfectiones et derisiones. Sed quia sunt multa mala, quæ agunt, et, ut diximus, inenarrabilia, de multis dicamus pauca, quæ tamen sunt auditu horribilia, et conturbant etiam ipsum aerem. Nam pueros et juvenes Christianorum circumcidunt super baptisteria Christianorum, et circumcisionis sanguinem in despectum Christi fundunt in eisdem baptisteriis, et desuper eos mingere compellunt, et deinceps in circuitu ecclesiæ eos violenter deducunt, et nomen et fidem sanctæ Trinitatis blasphemare compellunt. Illos vero nolentes ex diversis pœnis affligunt, et ad ultimum eos interficiunt. Nobiles vero matronas ac

ferrent, quam pagani jam in illis partibus deleverant, qui partes illas usque ad muros urbis Constantinopolitanae civitatis obtinuerant, inquit Bartholdus Constantiensis.

(2) Al., *Pincinatis.*

earum filias deprædatis invicem succedendo ut animalia adulterando deludunt. Alii vero corrumpendo turpiter virgines statuunt ante facies earum matres, compellentes eas nefarias et luxuriosas decantare cantilenas, donec compleant supra ipsa sua nefaria. Sic enim legimus actum in Dei populo antiquitus, quibus impij Babylonij post diversa delubria deridendo dicebant : *Hymnum cantate nobis de canticis Sion (Psal. cxxxvi, 3)*. Sic et in stupro filiarum matres compellunt nunc cantare cantilenas nefarias, quarum voces non cantum, sed magis, ut credimus, plus resonant planetum, sicut scriptum est in morte innocentium : *Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus : Rachel plorans filios suos, et noluit consolari quia non sunt (Matth. ii, 18)*. Sed licet matres innocentium, quæ per Rachel figurantur, non valuerint consolari pro morte filiorum, valuerunt tamen consolari pro salute animarum. Istæ tamen nullatenus, quod pejus est, consolari valent, quia et in corporibus et in animabus pereunt. Sed quid adhuc? Veniamus ad deteriora. Totius ætatis et ordinis viros, id est pueros, adolescentes, juvenes, senes, nobiles, servos, et, quod pejus et impudentius est, clericos et monachos, et heu pro dolor! et quo ab initio non dictum neque auditum est, episcopos Sodomitico peccato deludunt, et etiam unum episcopum sub hoc nefario peccato jam crepuerunt. Loca vero sancta innumerabilibus modis contaminant et destruunt, et pejora eis minantur. Et ad hæc quis non plangit? Quis non compatitur? Quis non horret? Quis non orat? Nam pene tota terra ab Jerusalem usque Græciam, et tota Græcia cum suis regionibus superioribus quæ sunt Cappadocia minor, alia major, Phrygia et Bithynia et minor Phrygia, id est Troja, Pontum, Galatia, Libya, Pamphylia, Isauria, Lycia et insulæ principales Chios, et Militina, et multæ aliæ regiones et insulæ, quas non valemus modo enumerare, usque Thracias, ab eis jam invasæ sunt, et fere jam nihil remansit, nisi Constantinopolis, quam ipsi minantur citissime nobis auteræ, nisi auxilium Dei et fidelium Christianorum Latinorum velociter subvenit. Nam et Propontidem, qui et Aridus dicitur, et ex Ponto juxta eandem Constantinopolim in mare Magnum decurrit, cum ducentis navibus invaserunt, quas Græci ab eis prædati fabricaverunt, et remigiis, velint nolint, deducunt, et minantur tam per terram quam per eandem Propontidem Constantinopolim, ut diximus, velociter capere. Hæc pauca de innumerabilibus malis, quæ hæc impiissima gens agit diximus et scripsimus tibi, comes Flandrensium, Christianæ fidei amator. Cætera vero ob fastidium legentium dimittamus.

Igitur pro Dei nomine et pro omnium Græcorum Christianorum pietate rogamus, ut quoscunque fideles, Christi bellatores, tam majores quam minores, cum medioeribus in terra tua acquirere poteris ad

A auxilium mei et Græcorum Christianorum, huc deducas, et sicut Galiciam et cætera Occidentalium regna anno præterito a jugo paganorum aliquantulum liberaverunt, ita et nunc ob salutem animarum suarum regnum Græcorum liberare tentent, quoniam ego, quamvis imperator, nullum tamen mihi remedium, neque idoneum consilium scio invenire, sed semper a facie Turcorum et Pinemacorum (3) fugio, et tandiu in singula civitate maneo, donec adventum eorum prope sentio. Et melius subjectus esse vestris Latinis cupio quam paganorum delubris. Ergo antequam capiatur ab eis Constantinopolis, certare totis viribus maxime debetis, ut gloriosam et ineffabilem mercedem in cælo gaudentes recipiatis. Nam melius est ut vos habeatis Constantinopolim quam pagani, quia in ea habentur pretiosissimæ reliquiæ Domini, id est statua ad quam fuit ligatus, flagellum unde fuit flagellatus, chlamys coccinea qua fuit indutus, corona spinea qua fuit coronatus, arundo quam vice seeptri manibus tulit, vestimenta quibus ante crucem spoliatus fuit, pars maxima ligui crucis in qua crucifixus fuit, clavi quibus affixus fuit, linteamina post resurrectionem in sepulero inventa, duodecim cophini fragmentorum de quinque panibus et duobus piscibus, caput cum capillis integrum et barba sancti Joannis Baptistæ, reliquiæ vel corpora multorum innocentium, quorundam prophetarum, et apostolorum, et martyrum, et maxime sancti Stephani protomartyris, et confessorum et virginum, quæ ob nimium incrementum singulariter scribere intermissimus. Quæ tamen omnia prædicta Christiani magis quam pagani habere debent, et munimen magnum erit omnibus Christianis, si hæc omnia habuerint; detrimentum vero, et judicium, si perdiderint. Quod si ob hoc certare noluerint, et aurum magis amaverint, in ea plus inveniunt aurum quam in toto mundo. Nam soli thesauri ecclesiarum Constantinopolis in argento, auro, gemmis et lapidibus pretiosis et pannis sericis, id est palliis, sufficere possint omnibus mundi ecclesiis; quos tamen omnes thesauros inæstimabiliter thesaurus matris ecclesiæ, scilicet Sanctæ Sophiæ, id est Dei sapientiæ, superat, et absque dubio thesauro templi Salomonis cœquari potest. Quid iterum de infinito nobilium thesauro dicam, cum thesaurum negotiatorum rusticorum nemo æstimare possit? Quid invenitur in præteritorum imperatorum thesauris? Pro certo dico non erit lingua quæ illum recitare valeat; quoniam non solum Constantinopolitanorum imperatorum ibi thesaurus habetur, sed etiam omnium antiquorum Romanorum imperatorum thesaurus ibi est translatus, et in palatiis absconditus. Quid amplius dicam? Quod certe patet oculis hominum, nihil est quantum ad illud absconditum. Currite ergo cum tota gente vestra, et omnibus vestris viribus certate, ne talis thesaurus in manibus Turcorum et Pinemacorum cadat, quia cum sint infinita, adhuc LX mil-

(3) Al., *Pineinatorum*.

lia expectantur quotidie, et timeo ne per illum thesaurum paulatim nostros seducant cupidos milites, quemadmodum Julius Cæsar olim fecit, qui regnum Francorum cupiditate invasit, et quomodo Antichristus capturus totum mundum in fine mundi est

acturus. Agite ergo dum tempus habetis, ne Christianorum regnum, et quod majus est, Domini perdati sepulcrum, et inde non iudicium, sed mercedem habeatis in cælum. Amen.

PATRIARCHÆ HIEROSOLYMITANI

ET ALIORUM EPISCOPORUM

EPISTOLA AD OCCIDENTALES

Significant victoriam a paganis reportatam, petuntque novas adversus eos suppetias.

(Anno 1097.)

(MARTEN. *Thesaur. Anecd.*, I, 271, ex ms. S. Ebrulfi.)

Jerosolymitanus patriarcha, et episcopi, tam Græci quam Latini, universaque militia Domini, Occidentali Ecclesiæ consortium cælestis Jerusalem, et sui laboris præmii portionem.

Quoniam Ecclesiæ incremento gaudere vos non ignoramus, et sollicitos ad audienda, tam adversa quam prospera, credimus, ampliatiōis prosperitatem sic notificamus. Innotescat igitur charitati vestræ Deum in xi principalibus civitatibus, et in ducentis castris suæ Ecclesiæ triumphasse, tam in Romania quam in Syria, et nos adhuc habere de lorica præter vulgus centum millia, amissis tamen multis in primis præliis; sed quid hæc? quid unus in mille? Ubi nos habemus comitem, hostes xi reges; ubi nos turmam, hostes legionem; ubi nos militem, ipsi ducem; ubi peditem, ipsi quoque comitem; ubi nos castrum, ipsi regnum. Nos autem, non confisi multitudine, nec viribus, nec præsumptione aliqua sed clypeo Christi, et justitia protecti, Georgio et Theodoro, et Demetrio, et beato Basilio, militibus Christi vere nos comitantibus, hostium cuneos securi penetra vimus et penetramus, et in quinque generabilibus bellis campestribus, Deo vincente, vicimus. Sed quid plura? Ex parte Dei et nostra, patriarcha et episcopi, omnisque ordo Domini præcipiendo ora-

mus, materque nostra spiritualis clamat: Venite, filii mei dilectissimi, venite ad me; suscipite coronam ab insurgentibus in me idolatriæ filiis, ab initio mundi vobis prædestinatam. Venite ergo, oramus, militatum in militia Domini, ad eundem locum in quo Dominus militavit, in quo Christus passus est pro vobis, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus. Nunquid non Deus innocens pro vobis mortuus est? Moriamur ergo et nos, non pro eo sed pro nobis, ut moriendo mundo, vivamus. Tamen non oportet nos mori, nec multum pugnare. Quod enim fuit gravius sustinuius, verum castra civitatesque retinendæ a nobis multum imminuerunt exercitum. Venite ergo, festinate præmio remunerandi. Ecce nostri sanguinis effusione undique viæ; nihil vobiscum afferatis, nisi quæ pertinent usque ad nos. Viri tantum veniant, feminae adhuc dimittantur. De domo in qua duo sunt, unus veniat expeditior ad bellum, et maxime qui vota fecerunt; nisi veniant, et vota persolvant, excommunicamus, et a communione eos Ecclesiæ removemus. Patriarcha, et apostolicus, et episcopi, et vos idem facite, quod nec apud vos sepulturam habeant, nisi certam remanendi causam habeant. Valet.

ANSELM DE RIBODIMONTE

EPISTOLA

AD MANASSEM ARCHIEPISCOPUM REMENSEM

De expeditione Hierosolymitana.

MONITUM.

(*Histoire littéraire de la France*, VIII, 496.)

Anselme, comte de Ribemont et seigneur de plusieurs autres terres, déjà connu par ses pieuses libéralités envers les églises, et par sa valeur extraordinaire à la guerre sainte, mérite encore de l'être entre les écrivains de son temps. Il descendait des anciens comtes de Valenciennes, et apporta au monde d'excellentes qualités pour soutenir sa naissance. On loue principalement en lui le grand cœur, la générosité, la ma-

gnificence, de merveilles dispositions pour les armes, *in regenda militia mire industrius* : ou, comme s'exprime Guillaume de Tyr (1), *vix in armis strenuus*.

La fameuse expédition pour la délivrance de la terre sainte ayant été résolue au concile de Clermont, en 1095, Anselme voulut en être, comme tant d'autres seigneurs chrétiens. La Chroniqueur d'Andres faisant l'énumération de ceux de la seconde Belgique qui furent du voyage, le nomme avant tous les autres (p. 375), immédiatement après Godefroi de Bouillon, qui en fut le chef. Tous les historiens de cette guerre rendent témoignage à la valeur héroïque qu'y fit paraître Anselme (2). Mais après avoir échappé aux périls des sièges de Nicée et d'Antioche, il vint échouer devant le château d'Archos, ou Arcas, à deux lieues de Tripoli. Les croisés n'ayant pu l'emporter d'emblée résolurent, sans nécessité, d'en faire le siège, qui dura trois mois moins un jour, depuis le quatorzième ou quinzième de février 1099 jusqu'au treizième de mai suivant. Anselme, un des plus zélés capitaines pour l'avancer, y fit de nouveaux prodiges de valeur, et y perdit la vie d'un coup de pierre qu'il reçut à la tête. Sa mort, qui fut regardée comme une espèce de martyre, suivant l'idée qu'on s'était formée de ce genre de guerre, arriva en février ou en mars, puisqu'il est nommé entre les premiers qui y furent tués.

Tous les assiégeants en firent un grand deuil; et ayant enlevé son corps, ils l'enterrent avec l'honneur convenable (3). Anselme, la nuit qui précéda sa mort, en avait eu un pressentiment dans une vision, rapportée diversement par les historiens, mais dont il profita pour s'y préparer sérieusement (4). Presque tous ces mêmes écrivains ne parlent de lui qu'avec de grandes éloges; les uns le qualifiant un illustre héros, d'autres, un homme digne d'une mémoire éternelle, *perpetue dignus memoria* (5).

Entre les éloges que Guibert, abbé de Nogent (6), donne à Anselme de Ribemont, il relève principalement le service qu'il avait rendu à tous les gens de lettres, en leur apprenant ce qui s'était passé de plus mémorable à la Croisade, pendant le temps qu'il y porta les armes. Service que Guibert regardait comme une insigne marque, et de la vive foi et de l'ingénieuse attention de ce Héros. Dans le compte qu'en rend cet écrivain, on distingue clairement deux différentes relations d'Anselme à ce sujet : l'une dans laquelle il faisait le détail de la prise de Nicée en Bithynie par les croisés, et de tout ce qui leur était arrivé en passant par la Romanie et l'Arménie : l'autre qui contenait le récit du siège, de la prise d'Antioche et de leurs suites, comme aussi des divers combats que l'armée chrétienne avait eu à soutenir contre les émirs, princes ou gouverneurs de Calapie, de Damas et de Jérusalem. Ces deux relations étaient adressées à Manassé II, archevêque de Reims, à qui l'auteur avait recommandé sa terre de Ribemont.

Malheureusement on ne nous a conservé que le second de ces deux écrits; et l'on y voit que la notice qu'en donne Guibert est fort juste. Anselme le dressa peu de jours après la fête de S. Pierre, c'est-à-dire au commencement de juillet, après que les chrétiens se furent rendus maîtres de la citadelle d'Antioche, par conséquent en l'année 1098 (7). Il y entre dans un assez grand détail des principaux événements; mais il les touche d'une manière trop précise et trop succincte. Ses narrés au reste sont agréables, vifs, animés; et l'on sent bien que c'est un témoin oculaire, et même un des acteurs qui parle. En général le style d'Anselme est simple et noble tout ensemble, naturel, et mêlé de traits de piété qui lui donnent un nouveau relief.

L'éloignement de son pays et le tumulte des armes ne lui faisaient point oublier ce qu'il devait à ses assaux. C'est pourquoi il prie le prélat à qui il adresse son écrit de maintenir la paix dans ses terres, et d'empêcher que les églises et les pauvres ne soient opprimés. En parlant des prospérités de l'armée chrétienne, il les attribue moins aux mérites et à la valeur des croisés qu'aux prières qu'on faisait pour eux. Il en prend occasion de conjurer Manassé de continuer à leur rendre ce bon office, d'engager les autres à en faire autant, et de n'y pas oublier ceux que la mort leur avait enlevés. Le soin charitable qu'avait Anselme de faire prier ceux-ci, on le prit pour lui-même après sa mort. Le même archevêque, l'annonçant à ses confrères, les exhorta à recommander à Dieu le repos de l'âme de ce brave seigneur.

Anselme, dès le commencement de cette relation, rappelle à Manassé celle qu'il lui avait déjà envoyée touchant la prise de Nicée et le passage des croisés par la Romanie et l'Arménie. L'abbé Guibert, qui avait l'une et l'autre entre les mains, et qui y a puisé beaucoup de choses pour son Histoire de la croisade, en faisait tant de cas pour la certitude des faits, qu'il en préférait l'autorité à celle de tous les autres écrivains de la guerre sainte, qui étaient déjà en bon nombre, lorsqu'il entreprit lui-même d'en écrire.

(1) I. vi, c. 17.

(2) Ray. de Ag., pag. 164; Mab. mus. It. p. 204, n. 97; Guib. de Nov., Ges. Fr. p. 645; Will. Tyr. ib.; Du Ches. t. IV, p. 807, 808.

(3) Mab. ib. p. 211, n. 104, 105.

(4) Ray. de Ag. ib. Mab. ib., p. 210, 211, n. 104.

(5) Will. Tyr. ibid.

(6) Guib. de Nov. Ges. Fr. l. vi, c. 8.

(7) M. Fabricius ne met cette relation qu'en 1099; mais l'Auteur, comme on l'a vu, avait perdu la vie dès le mois de février ou de mars de cette année.

IN NOMINE DOMINI

Incipit epistola quam transmiserunt sancti peregrini qui amore Dei perrexerunt Hierosolymam, anno ab Incarnatione Domini 1099, tempore Urbani papæ, indictione septima.

Domino suo et Patri M. Dei gratia Remorum venerando archiepiscopo, A. de Ribomonte, (8) suus fidelis homo et humilis servus, salutem.

(8) Ribomontium, Riburgismons, Ribodium, omnium vero optime Ripemontium, in monte situm

Sciat sublimitas vestra, reverende Pater et domine, quia etsi non præsentialiter, tamen absentes, in corlibus nostris a vobis auxilium quotidie postulamus ad ripas Isaræ præterfluentis, duabus leucis ab Augusta.

bamus; nec solum a vobis, sed etiam ab omnibus sanctæ matris Ecclesiæ Remensis filiis, in quibus sane maximam fiduciam habemus. Quia etiam dominus noster estis, et totus regni Francorum maxime a vobis pendet consilium; notificamus paternitati vestræ aliqua de his prosperis et adversis quæ nobis evenerunt. Cæteris vero per vos notificetur; ut pariter in adversis nobis compatiamini, et in prosperis nobiscum gaudeatis.

Mandavimus vobis obsidentes atque capientes Nicæam, et inde recedentes, totam Romaniam atque Armeniam peragrantes quomodo nos habuimus. Nunc autem restat ut de obsidione Antiochiæ, de multimodis periculis illic prælibatis, de innumeris præliis contra regem Galapiæ, contra Damascum contra illud ad ultimum Hierosolymitanum perpetratis, aliquantulum loquamur.

Obsessa est igitur Antiochia ab exercitu Domini nimis viriliter et audacius quam dici potest. Quam inauditos conflictus ibi ad quamdam occidentalem portam cerneret! Quam mirabiliter illos per sex portas prosilientes quotidie, si præsens adesses, videres! Utrisque, illis videlicet et nostris, pro libertate et vita certantibus. In illis diebus nostri principes, cupientes civitatem magis ac magis arcere, orientalem portam tunc primum obsedimus; castelloque ibi firmato, Boamundus in illo posuit partem sui exercitus. Principibus autem nostris tunc temporis aliquantulum intumescentibus, Deus, qui flagellat omnem filium quem diligit, adeo nos castigavit, ut vix invenirentur nec equites in nostro exercitu, et non ideo quia homines probi et audaces nobis deessent, sed quia equi, aut inopia victus, aut iniuriæ frigoris, fere omnes perierunt. Turci vero equis et omnibus necessariis abundantes castra nostra quotidie circuibant, fluvio quodam interposito, qui pro muro nobis habebatur. Aberat et castellum Turcorum fere viii milibus; qui ingredientibus et egredientibus, de nostro exercitu quotidie occidebant. Contra quos nostri principes exeuntes, Deo adiutore illos in fugam verterunt, et multos eorum occiderunt. Videns ergo Antiochensis se læsum, Damascus in auxilium advocavit; qui, providentia Dei, Boamundum et Flandrensem comitem, qui ad quærendas escas ierant cum parte nostri exercitus, obvius habuit, et ei auxilio præeunte, victus fugatusque est ab eis. Adhuc Antiochensis cogitans de salute misit ad regem Galapiæ, pecunieque maxima promissa, ad hoc ut veniret cum omnibus copiis suis, illum excitavit. Quo adveniente, nostri principes castra egressi sunt, et Deo adiutore, illa die cum nec equitibus et paucis peditibus, xv milia Turcorum cum suo rege devicerunt, et in fugam verterunt, et multos eorum occiderunt. In illo igitur prælio nostri, non paucis equis recuperatis, cum victoria gaudentes reversi sunt.

Ex illa ergo die magis ac magis convalescentes, viribus receptis, consilium inierunt quomodo occidentalem portam, quæ nobis portum maris, ligna,

et herbam auferebat, obsiderent. Communi vero consilio Boamundus et comes Sancti Ægidii portum adierunt, illos addicturi [f. adituri] qui illic morabantur. Interim qui remanserant ad sarcinas, cupientes sibi acquirere nomen, quadam die post prandium incaute illam occidentalem portam adierunt, unde turpiter repulsi atque fugati sunt. Tertia post hæc die Boamundus et comes Sancti Ægidii revertebantur, miserunt ad principes exercitus ut illis occurrerent, et sic pariter portam obsiderent. Illis autem parumper morantibus, Boamundus et comes Sancti Ægidii a Turcis victi atque fugati sunt. Itaque nostri homines dolentes, atque suum dedecus pariter gementes (nam illa die de nostris mille corruerant), ac rebus ordinatis Turcos militum [multum] repugnantes ac retinentes, vicerunt et in fugam verterunt. Perierunt autem illa die de inimicis fere mille et cccc tam armis, quam fluvio, qui hyemalibus pluviis abundabat.

His ita patratibus, nostri firmare castellum aggrediuntur; illoque multiplici vallo, muro firmissimo, necnon et duabus turribus munito, comitem Sancti Ægidii cum balistariis et sagittariis illic collocant. O cum quanto periculo, cum quanto labore, illum firmavimus! Pars quædam nostri exercitus castellum orientale, alia pars castra servabat, cum omnes castellum firmabant. Ex illis, balistarii et sagittarii portam custodiebant. Reliqui, et ipsi principes, aggerem jacere, lapides portare, murum struere non cessabant. Quidam numerare multimodas tribulationes, quæ tacite etiam satis per se patent, videlicet fames, aeris intemperies, timidorum militum fugas, quæ quanto asperiores, tanto alacriores nostri in sustinendo fuerunt. Verumtamen illud silendum minime putamus, quod quadam die Turci se civitatem reddituros simulaverunt, et in tantum nos deceperunt, ut de nostris ad illos exciperent, et de suis ad nos plurimi exirent.

Dum hæc ita agerentur, utpote nihil habentes fidei, insidias nostris posuerunt, ubi occisus est Wallo conestabiles. Et alii, tam de suis, quam de nostris, plures corruerunt. Post hæc autem transactis paucis diebus, nuntiatum est nobis Corbaran principem militiæ regis Persarum in nostram mortem conjurasse, et cum innumerabili exercitu magnum flumen Euphratem jam præterisse. Deus autem, qui semper sperantes in se non deserit, non dereliquit suos, sed civitatem Antiochiam tribus civibus eam tradentibus in Nonis Junii misericorditer nobis dedit. Depopulata autem civitate, ipsa die omnes paganos in ea occidimus, exceptis quibusdam in castello civitatis se tuentibus.

Sequenti ergo die adveniens Corbaran cum rege Damasci, et duce Baldach, et cum rege Hierosolymitano, et aliis quam plurimis, civitatem obsedit. Nos igitur obsessi ab illis, et obsidentes prædictos paucos in castello civitatis, ad edendas carnes equorum et asinorum compulsi sumus. Secunda die adventus illorum, Rogerium de Barnonisvilla nobis occide-

runt. Tertia die castellum, quod contra Antiochen-
ses firmavimus, aggrediuntur. Sed nil profecerunt.
Rogerium tamen castellanum insulæ vulneraverunt,
unde mortuus est. Videntes quia ex illa parte nihil
proficerent, montana aseenderunt. Nos autem contra
illos egressi, victi sumus ab illis atque fugati. Ipsi
vero nobiscum muros ingressi, illum diem et noctem
sequentem insimul fuimus, distantes ab invicem
quasi uno lapidis actu. Sequenti die aurora appa-
rente, altis vocibus Baphometh invocaverunt; et nos
Deum nostrum in cordibus nostris deprecantes,
impetum facientes in eos, de muris civitatis omnes
expulimus. Ibi mortuus est Rogerius de Bithiniaca-
villa. Ipsa vero castra moventes, totas civitatis por-
tas obsederunt, ad redditionem cupientes nos com-
pellere inopia victus.

Positis ergo in tanta tribulatione servis suis Deus
auxiliatricem dexteram suam porrexit, et divina
revelatione lanceam, qua perforatum est corpus
Christi, misericorditer revelavit. Latebat autem in
ecclesia Beati Petri sub pavimento quasi duas sta-
turas hominis. Inventa ergo ista pretiosa margarita,
cor omnium nostrorum revixit; et vigilia apostolo-
rum Petri et Pauli accepto inter se consilio, mise-
runt nuntios ad Corbaran, qui dicerent: «Hæc dicit
exercitus Domini: Recede a nobis, et ab hæreditate
beati Petri: alioquin armis fugaberis.» Quo audito,
Corbaran evaginato gladio juravit per regnum et
thronum suum quod defenderet se de omnibus Francis,
et dixit se terram possidere et semper posses-
surum juste vel injuste. Mandavit enim quod nec
verbum ab illo audirent, donec, derelicta Antiochia,
Christum denegarent et legem Persarum profite-
rentur.

His auditis, Christiani confessione mundati, per-
ceptione corporis et sanguinis Christi firmiter ar-

mati, parati ad prælium, portam egressi sunt. Egres-
sus est primus omnium Hugo Magnus cum suis
Francis. Deinde comes Northmannorum atque Flan-
drensis. Post istos venerandus episcopus Podiensis,
et acies comitis S. Ægidii. Post illum Tancredus.
Ultimus omnium Boamundus invictissimus. Acie-
bus ergo ordinatis, lancea Domini præcunte et ligno
Dominico, cum fiducia maxima cœperunt præliari,
Deoque juvante prædictos principes Turcorum con-
fusus et omnino victos in fugam verterunt, et innu-
meros eorum occiderunt. Revertentes igitur cum vi-
ctoria, grates Domino egimus, et solemnitatem apo-
stolorum cum lætitia maxima celebravimus. Ipsa die
redditum est nobis castellum, filio regis Antiochen-
sis cum Corbaran in fugam verso. Ipse rex, die qua
reddita est civitas, fugiens a rusticis interemptus
fuerat in montanis.

Hæc ideo mandavimus vestræ paternitati, ut de
ereptione Christianorum et de libertate Antiochen-
sis matris Ecclesiæ gaudeatis, et pro nobis omnibus
Deum devotius exoretis. Confidimus enim multum
in vestris orationibus; et quidquid proficimus, non
nostris meritis, sed vestris precibus reputamus.
Nunc ergo precamur ut terram nostram in pace cu-
stodiatis, et ecclesias et pauperes de manibus tyran-
norum defendatis. Precamur etiam ut ne falsis pe-
regrinis consilium capiatis, quatenus aut signum
salutiferæ crucis iterum cum pœnitentia assumant,
et iter Domini peragant, aut periculo excommuni-
cationis subjaceant. Sciatis pro certo quia janua
terræ aperta est nobis; et inter alios bonos nostros
eventus, rex Babylonie missis ad nos nuntiis, dixit
se obdire nostræ voluntati. Valete. Obsecramus in
Domino Jesu, ut omnes ad quos hæc epistola per-
venerit, pro nobis et pro mortuis nostris Deum
exorent.

ODONIS BAJOCENSIS EPISCOPI

CHARTA

Per quam Jarentoni S. Benigni Divionensis abbati monasterium Sancti Vigoris Bajocensis
concedit.

(Anno 1096.)

[Dom PLANCHER, *Hist. de Bourgogne*, t. I, Pr., p. 32, ex archivis abbatiae S. Benigni Divion.]

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, ego Odo
Bajocensis episcopus cogitans peccatorum meorum
immanitatem, perpendens etiam districti iudicis
de actibus meis discussionem, pro remedio animæ
meæ et parentum meorum, et pro requie episcopo-
rum hujus sanctæ sedis Bajocensis, et canonicorum
qui dormierunt, qui sunt et qui futuri sunt, consti-
tuo et do Deo et Sancto Benigno, Jarentoni abbati
Divionensi et successoribus ejus et fratribus ejusdem

cœnobii futuris et præsentibus, monasterium Sancti
Vigoris de Monte Chrismatis cum appenditiis suis,
videlicet plenam decimam totius villæ, in qua mo-
nasterium situm est, et omnium ad eandem villam
pertinentium, et quidquid ad ecclesiam, quæ ibi erat
prius, pertinebat eum presbytero et universis con-
suetudinibus suis, et præterea medietatem ejusdem
totius villæ, tam in hominibus et territorio, quam
in cæteris redditibus cum medietate annualis mer-

cati quod sit ibidem, in festivitate omnium Sanctorum, et quatuor Burgenses, duos in Campo Florido, et duos ad Pontem Oliberti cum terra et consuetudinibus eorum, et apud quamdam villam, quæ vocatur portus Piscatoris, cum terra in qua manent, et navi sua et consuetudinibus ejus. Et plenam decimam de tota Chricea villa, cum terra et omnibus quæ ad Ecclesias pertinent, et Ecclesiam Detor, et de Crusseio et de Ulferes, et de Colgrino, cum plenis decimis et terris quæ ad ipsas ecclesias pertinent, et terris presbyterorum. Hæc itaque omnia sicut ea etiam jam pridem et tempore Guillelmi fratris mei regis Anglorum, ac Northmanniæ comitis, præfata Ecclesia sancti Vigoris possidere visa est, et quidquid ipsi dono, trado, laudo et concedo Ecclesiæ Divionensi, assensu et laude canonicorum, et fidelium nostrorum, salva reverentia et debita obedientia sanctæ Bajocensis matris Ecclesiæ Constituo etiam ibidem fieri sepulturam corporis mei et successorum meorum et canonicorum ritu sempiterno laude eorundem canonicorum. Quod si adeo creverit locus ipse ut abbas ibidem juste possit constitui, videlicet ut tanti sint redditus qui hoc possint pati, abbas quoque Divionensis et episcopus Bajocensis communiter id tractaverint et simul judicaverint expedire; abbas Divionensis de suis in capitulo Divionensi electionem faciet, et personam electam assignabit episcopo Bajocensi, qui ordinatus sub eodem abbate erit, et eandem potestatem quam prius in præfato monasterio tam super ipsum quam super cæteros abbas Divionensis habebit. Istud sane donum laude et assensu domini mei comitis Northmanniæ Roberti confirmatum est, qui et dedit eidem monasterio Sancti Vigoris plenariam libertatem, videlicet omnes consuetudines per totam terram suam quæ ad illum pertinebant de dominicis suis rebus, tam in passagio et teloneo, quam in cæteris redditibus, et de suo proprio in quotidiano usu fratrum ibi-

idem Deo servientium onera quatuor asinorum de viridi ligno in nemore suo Verneio; et quicquid de terra sua aliquid de suo præfato monasterio traderet, id sibi ratum fore concessit, ne occasione juris sui ullo modo posset revocari, et ut monasterium idem Ecclesia Divionensis possideret jure sempiterno. Quisquis igitur cartam hanc donationis infringere tentaverit, ira Dei veniat super eum, deleatur de libro viventium, et cum justis non scribatur, et sit anathema Maranatha, usque in diem Domini, nisi resipuerit: qui autem ista laudaverit, et fidelis cooperatore accesserit, pax super illum et benedictio usque dum videat Deum Deorum in Sion. Et ut hæc charta firma et inconvulsa permaneat, sigilli nostri impressione eam firmavi, et testibus corroborandam tradidi.

B

† Ego, Odo Bajocensis episcopus hanc chartam lectam et perlectam confirmo et suscribo.

† Signum Roberti nobilissimi comitis Northmanniæ.

† S. Willelmi decani.

† S. Rodulphi archidiaconi.

† S. Helgaldi archidiaconi.

† S. Roberti de Tribus Montibus.

† S. Willelmi de Archis monachi.

† S. Eugebranni filii Hilberti.

† S. Willelmi de Bretulio.

† S. Willelmi de Similiaco.

† S. Willelmi de Columberis.

Anno ab Incarnatione Domini 1096, indict. iv, concurrente ii, anno xix principatus domini Roberti, Willelmi regis Anglorum, filii ducis Northmanniæ, hæc charta confirmata est et sigillo suo signata.

Actum publice Bajocas; mense Maio, die 24 ejusdem mensis, ix Kal. Julii, luna xxvii, feria septima, bissextili anno.

HUGONIS EDESSENI ARCHIEPISCOPI

Epistola ad R. Remensem archiepiscopum et canonicos SS. Apostolorum et B. Symphoriani.

Reliquias S. Thaddæi et Abagari regis mittit.

(MARLOT, *Metropol. Rem. II, 241.*)

R..... Dei gratia venerabili Remensi archiepiscopo, et canonicis SS. apostolorum et beati Symphoriani, Hugo, eadem gratia Edessenæ urbis archiepiscopus, salutem et fraternam in Christo dilectionem.

E..... regis Hierosolymorum et vester capellanus, post captionem comitis Jozelini cum prædicto rege ad Edessam urbem veniens et quosdam amicos suos de partibus vestris, honestos valde viros in

D Ecclesia vestra reperiens, consilio cum illis habito super ecclesia Apostolorum et beati Symphoriani, in qua eum præfecistis, quæ etiam antiquitus sedes exstitit episcopalis, et quod nullum corpus nominati sancti in ea jaceret illis intimavit, et quod petere vellet innotuit, et quod devote petiit re vera assecutus est. Tandem itaque Deo volente, et rege coadjutore, sed et nostra permissione ab Ecclesia nostra thesaurum recepit pretiosissimum videlicet re-

liquias de sancto Thaddæo apostolo et sancto Abagaro rege et confessore, quot ut verum esse credatis, testimonio nostro et personarum Ecclesiæ

(2) His litteris appendet plumbum cum filis sericis rubeis, cui impressa est effigies archiepiscopi eum baculo ex uno latere, in altero vero legitur hæc

nostræ, Gerardi archidiaconi, Stephani decani, atque Thesonis thesaurarii confirmamus et sigilli nostri impressione signamus. Valete (2).

latina circumscriptio: *Hugo, Dei gratia Edessensæ archiepiscopus.*

FULCONIS ANDEGAVENSIS COMITIS

DONATIONES PLÆ.

I.

Ecclesiæ S. Maurilii Andegavensi prædia quædam concedit.

(Anno 1096.)

[*Gall. Christ. ed. 1, t. II, p. 128.*]

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Fulco Andegavensis comes.

Inter alia suæ sollicitudinis studia quibus peccatorum sibi providere remedia humanam miseriam oportet, illud non postremum est, si juxta Domini nostri Jesu Christi salutare monitum dando elemosynam de transitoriis hujus mundi rebus lucra facere perennia satagamus: et quidem id multis misericordiæ itineribus adiri posse videtur, sed hæc compendiosior esse via existimatur, si per Ecclesiæ sacrosanctæ universorum fidelium matris manum terrena facultatis temporalis possessio in æternam transferatur possessionem, ita procul dubio et jugibus Dei laudibus pariter et pauperum Christi usibus collatura subsidium. Quæ profecto res hoc potissimum tempore magni potest esse et exempli et meriti, cum mundo tam vehementer in maligna prolapso instant tempora periculosa, et sunt homines nequam, seipsos ut arbitrantur, amantes, sed revera odientes, ac si Dei direptores parati sunt innumeri, sustentatores vero vix inveniuntur paucissimi. Igitur in nomine Dei Salvatoris mundi, ego Fulco divina dispensante clementia, Andegavensis comes de Creatoris nostri misericordia non desperans, notum fore cupio tam præsentibus quam futuris ad quorum notitiam pertinere videbitur, quoniam aliquid, Deo placente, et S. Maurilio et S. Maurilio eorumque servitoribus constituere divina deliberatione desideravit, ac demum ad effectum, Deo propitiante, et filiis meis, Gaufrido scilicet et Fulconello, et filia mea Ermingarde concedentibus et confirmantibus, produxi. Dono ergo Deo et S. Maurilio, Matri Ecclesiæ Andegavensi, cui dominus Gaufridus de Meduana Deo ordinante præest episcopus, totum quod habeo in insula Calonnæ solum et quietum, sicut habeo, in perpetuum habendum, tenendum, vendendum, seu donandum cui voluerit, vel successores ejus, sed et aquam juxta decurrentem de parte Septentrionali quæ vocatur Meduanilis totam sicut habeo

B cum omni integritate, et omnibus quæ ad ipsam insulam vel aquam pertinent, excepto quod si forte homines mei per eandem aquam transeuntes inter se seditionem quoquo modo fecerint, foris factum crit meum, quod si homines episcopi inter se seditionem fecerint, foris factum erit episcopi, si vero homines mei cum hominibus episcopi, vel homines episcopi cum meis, seditionem fecerint, inter me et episcopum crit foris factum, sed episcopus distringat eos vel præpositus ejus et accipiet de districtione 11 solidos et dimidium. Itaque, sicut supradictum est, donamus et firmam fore hanc donationem in perpetuum volumus tam ego, quam filii et filiæ, acceptis tamen quinque mille solidis Andegavensis monetæ ab ipso episcopo Gaufrido. Et ut hæc donatio et concessio firmum et inviolabile in perpetuum robur habeat, advocatis tam de parte mea, quam de parte episcopi et videntibus et audientibus legalibus ac probabilibus personis, quorum nomina subscripta sunt, propria manu donum per cultellum super altare Dominicum fecimus et scribi jussimus, et S. Crucis hanc chartam subter firmavimus. Quod si quis successorum vel hæredum meorum, quod absit! aut vi, aut malo confisus ingenio hanc chartam aliquando cassare tentaverit, centum libras auri purissimi damnatus persolvat, et conatus ejus effectum non habeant, et ante tribunal Christi rationem redditurus assistat, et Judæ Iscariotis, vel omnium qui impias manus in Dominum injecerunt socius perpetuo et indissolubili anathemate condemnatur.

D Actum Andegavis in camera episcopi, ix Kal. Julii, vigilia S. Joannis Baptistæ anno Domini 1096, indictione iv, epacta xxiii, anno quo innumerabilis populus ibat in Hierusalem ad depellendam Pincenatorum perfidiæ persecutionem, scilicet secundo anno quo Urbanus papa Andegavum visitavit, Philippo regnante super Francos, Fulcone juniore dominante super Andegavinos, anno dominationis ipsius xxix, sub Gaufrido de Meduana Andegavorum episcopo, anno i ordinationis ipsius, quod viderunt præsentibus et audierunt isti canonici et clerici; de parte episcopi, Gosbertus decanus, Hubertus cantor, Bernardus abbas S. Sergii, Petrus mona-

chus, Guillelmus Transligerensis archidiaconus, Guarnierius Transmeduanensis archidiaconus; Eudo archipresbyter, Gaufridus Girbanci, Vuillelmus de S. Laudo, Radulphus de Valle, Richaldus, Gaufridus Guid Gedeon, Willelmus Musca, Bernerius Macondus canonicus cellarii, Alberius capellanus episcopi, Willelmus de Camiliaco, Juhellus, Gofridus de Castro Gonterii, Benedictus presbyter, Gosbertus S. Maurilii canonicus, Laurentius S. Maurilii canon., Goffridus Cosin, Radulphus clericus, Rosocelinus presbyter, Johannes de Ramorforti canonicus S. Joannis; et isti laici: Goffridus filius Eudonis de Calonna, Paganus frater ejus, Eudo filius ejus, Americus clericus; de parte comitis, Leo de Brioleto, Fulco filius Ursonis, Segebrandus comes stabuli, Petrus Rubiscallus, Giraldus præpositus, Cericus filius ejus, Herveus Rosondelli, Richardus de S. Quintino, Gaufridus Trevis, Hugo de Vado, Ranulfus de Credone.

Signum Fulconis comitis; S. Gofridi filii ejus; Fulconis filii ejus, Ermingardis filiae.

II.

Charta donationis pro monasterio S. Nicolai.

(*Breviculum fundationis et series abbatum S. Nicolai Andegavensis* auctore Laurentio LEPELLETIER, pag. 5.)

Præcis temporibus nonnulli reges ac principes ecclesias in Christi nomine ædificare curaverunt. Et ego Fulco comes Andegavorum, licet de ultimis et desidiosis hominibus unus, in Dei nomine atque summi præsulis Christi Nicolai, ecclesiam in prospectu urbis Andegavæ ædificare decrevi. Ac millesimo vigesimo anno ab Incarnatione Domini a domno præsule Huberto nomine urbis prædictæ, feci sacrare. Post cujus sacrationem, non multo post tempore, ex monachis Sancti Martini monasterii majoris nomine Baldricum abbatem constitui, atque ad fratrum sustentationem, atque pauperum, ex meis rebus propriis ipsam ditare curavi. Dedi illi ecclesiæ super ripam Brionel vineas ac viridigarium genitricis meæ, cum culturis propriis quas extirpavi et complanavi; dedique illi in lupello duodecim et eo amplius arpennos pratorum. Hæc omnia sine censu et sine decima, libera et quietā ut regale alodium. Via autem triumphalis quæ ducit ad civitatem, dividit culturas has et terram ad eas pertinentem. Super ripam vero Brionel a parte meridionali, est mansio canum nostrorum. A parte vero australi, mansio bubulcorum nostrorum, illicque descendit in fluvium. Dedique illi ecclesiæ terram Accisoriam, liberam et quietam scilicet vicariam, foderum, omnesque consuetudines, quas terra reddere solet. Hanc autem concambiavit mihi Vuido thesaurarius Sancti Maurilii; et ille eam tenebat de Alberico de monte Joannis quondam optimate nostro. Concambia quæ ei dedi propter terram, hæc fuerunt: medietas ecclesiæ, clausum vineæ inter Meduanam et Brionel, trans flumen vero vineas alias. Si vineæ cum vinagiis monachis datæ fuerint, aut emptæ, li-

beræ et quietæ erunt. Si vinum meum cum banno vendidero, bannerius meus torrentulum de Barra non transibit causa capiendi vasa ensentium monachorum vinum. Si duellum inter homines insurrexerit, illic finiatur: si cum uno illorum hominum et alio extranco, similiter. Præpositus, nec vicarius de illorum homine non se intermitat, nec terram illorum intret, nec justitiam de illorum homine faciat; quoadusque clamorem ad abbatem bis factam habeat. Ad villam vero Lanariam exartum dedi in angulo. Sed non est tacendum quod ecclesiæ concessi, si exercitus meus ierit in terram inimicorum meorum, causa vastandi aut castrum faciendi, non eat homo ecclesiæ illius, nisi bellum insurrexerit, plaustra nec boves, nec asini illorum a meis ministris non capientur. Omnia libera et quietā sint eis. Hanc autem donationem feci anno xxvii Roberti regis filii Hugonis Magni. Postquam vero Baldricus abbas monasterium dereliquit, eremumque furtime petiit, ac postremum majus monasterium repatriavit, apud Thabennensium monasterium vitam finivit. Post hunc domnus Albertus Reginaldum monachum loco ejus restituit, qui ante benedictionem ad filium meum Gaufridum fugit, atque regimen monasterii Vindocinensis noviter constructi absque licentia sui abbatis suscepit. Postquam vidi esse illum a duobus abbatibus, iratus valde jussi ut monachi alii ad monasterium suum cito remeassent. Deinde rogavi domnum Vualterium abbatem Sancti Albini ut domnum Ilildinum priorem illius ecclesiæ concessisset. Qui ordinalus anno 1032 ab Incarnatione Domini, die Nativitatis beatæ Mariæ, qui est annus tertius Henrici regis, monasterium regulariter regit. Res autem ecclesiæ præscriptas a domino Berengario, atque domino Reginaldo scribere jussi, et priusquam ad Jerusalem ultima vice perrexissem manu mea corroboravi.

III.

Altera donatio pro eodem monasterio S. Nicolai
(*Ibid.*, p. 7).

Quantum intellectus sensusque humanus potest mente sagaci pensare, atque solerti indagatione perpendere, nihil amplius valet inter bujus sæculi fugitiva gaudia, ad æternam retributionem promerendam, quam si res proprias locis divinæ venerationi præparatis in alimoniam curemus impendere, quantum terrena bona per manum pauperis Christus ipse suscipiat, et nos de caduca substantia mercimonia conficiamus æterna. Quocirca in Dei nomine, ego quidem Fulco Andegavorum comes et uxor mea Hildegardis, filiusque noster Gaufridus notum fieri cupimus sanctæ Ecclesiæ fidelibus, qualiter auctore Deo monasterium in honore beati Nicolai confessoris, in prospectu urbis Andegavæ fundantes, monasticum inibi ordinem secundum beati patris Benedicti regulam instituimus, ipsumque locum ex rebus possessionis nostræ disponimus. Itaque pro divinæ majestatis honore, et spe retributionis æternæ, peccatorum quoque remissione, ac animarum salute,

per hanc concessionis scripturam, donamus, donatumque in perpetuum esse volumus cœnobio sancti Nicolai et congregationi monachorum inibi degentium de facultate nostra; hoc est, in Andegavo pago, non longe a civitate, terram quæ dicitur ad Accisarias totam integre et quiete, sicuti eam ab Alberico dominico vallo nostro Quidone sancti Mauriti æditum tenuisse, nosque a Vuidone thesaurario per concambia commutasse constat. Donamus in alio loco juxta monasterium, interfluvio tantummodo fluvio Brionello, de terra arabili ad stationem modiorum duodecim: et in ea viridegarium et vinearum arpennos duos. Item in loco qui nominatur

A Lupellus, in ripa Meduanæ pratorum arpennos duodecim. Item apud villam Lanariam, inter saltum Captiæ, terram ad stationem modiorum trium. In terra sancti Petri, vinearum arpennos undecim ad censum et decimam.

Signum † firmitudinis a comite Gauffredo manu propria impositum. Illius autem constitutionis seu donationis auctoritas ut in Dei nomine, per succedentia tempora, firmiorem obstineat rememorationis et conservationis vigorem, manibus propriis eam signo crucis insignivimus et fideles nostros roborare rogavimus.

RAIMUNDI DE CURAMONTA

Charta qua Hierosolymam proficiscens, prædia quædam monachis Tutelensibus impignorat.

(Anno 1096.)

(BALUZ. *Historia Tutelensis*, p. 441.)

Noverint præsentis et futuri quod ego Raimundus de Curamonta, quando volui pergere Jerosolymis cum Raimundo vicecomite Torennense, impignoravi abbati Willelmo monachisque Tutelensibus quartam partem ecclesiæ de Branceliis, videlicet quartam partem decimi et proferentii et fenum presby-

terale meamque turrem et alias domos, etc. Hoc autem factum est anno incarnati Verbi 1096, indictione iv, anno pontificatus domni Urbani papæ secundi octavo, Philippo rege regnante, Lemovicina sede episcopo carente, Willelmo abbate Tutelensis monasterii pastorem curam agente.

RAIMUNDI COMITIS S. ÆGIDII

DIPLOMA

De donatione medietatis villæ Gibellet facta S. Victori Massiliensi.

(Anno 1103.)

(Edidit MARTENE, *ampl. Collect.*, I, 600. Ex archivis S. Victoris Massiliensis eruit D. Fuînerius.)

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, ego (1) C RAIMUNDUS, gratia Dei S. Ægidii comes et Provincia marchio, princeps autem, Deo auxiliante, militiæ Christianæ in Hierosolymitano itinere, considerans peccatorum meorum immanitatem, atque parvissimæ quæ mecum est Christianitatis, pro diversis excessibus imbecillitatem, instante etiam omnibusque modis inquirente, laboresque suos et sollicitudinem in meo servitio expendente domno Richardo S. R. E. cardinali et Massilensi abbate, dono et concedo

(1) Hanc chartam edidit Baluzius in suis ad Historiam domus Arvernicae probationibus, sed adeo

unigenito Dei Filio, ejusque venerabili matri S. Mariæ, necnon pretiosis martyribus Victori et sociis ejus, aliisque quorum reliquiæ apud honorabile monasterium Massiliense in Christo requiescunt, medietatem civitatis quæ vocatur Gibellet, quæ etiam in littore maris Magni, altis muris, firmisque turribus munita inter Tripolim et Beritum, et omnium ad eam mari et terra pertinentium, videlicet in ecclesiis, villis, castellis, casalibus, terris cultis et incultis; in portu, ac naufragiis, sive in cunctis ubi truncatam et interpolatam, ut necessario fuerit recudenda.

que pertinentiis. Ista omnia ego R. Dei gratia comes immutabili donatione confirmo et corrobore Domino Deo, prædictisque sanctis ac monasterio, præsentī quoque ejusdem loci abbati R. vel illius monachis etiam præsentibus et futuris ibidem Deo servientibus, sine fraude et dolo omniq̃ maloingenio, ut in perpetuum honorifice possideant, potestative teneant, feliciter honesteque habeant. Hoc autem feci venerabilibus commilitonibus meis consulentibus, imo cohortantibus, Wilhelmo scilicet Arvernensi comite, Biterrensi vero vicecomite B. denique (2) Aicardo Massiliensi, Berengarioque Narbonensi, quatenus omnipotens Deus per dictorum sanctorum congregationis intercessionibus et meis propitiari dignetur iniquitatibus, et suæ paucissimæ Christianitatis, quæ me sibi post ipsum in caput et principem elegit, se opponat adversitatibus. Chartam vero donationis hujus ita firmam et ratam inviolabilemque tam ego quam præscripti nostri exercitus proceres esse volumus, et volendo sancimus, sanciendo ex auctoritate superni iudicis, beatique Petri apostolorum principis, cujus obedientia ac fidelitate præsentia arma gestamus, omniumque sanctorum, et nostra, contradicimus quod nullus rex, nullus princeps, nulli denique cujuscunque dignitatis ordinis, sive clericus sive laicalis potestas, ei aliquam violentiam irrumpendo inferre præsumat. Si autem, quod absit! post nostrum excessum, quia mortis legibus subjaecemus, aut ante, quoniam judicia Dei abyssus multa, aliquis hujus nostri laboris, Deo permittente, potestate præditus, cupiditatis suæ tyrannidem super eleemosynam aut donationem nostram exercere, eam infringendo tentaverit, divinæ ultioni

(2) Baluzius scripsit, *Aicardo reverendissimo Massiliensi*, atque inde occasionem sumpsit in indice ad tom. II Aicardum faciendi Massiliensem episcopum, quasi *reverendissimi* titulus nulli alii quam episcopo convenire posset. Verum præterquam quod ille *reverendissimi* titulus in hujus chartæ autographo peregrinus est, avertere debuisset eum ab hac opinione *commilitonis* nomen, quod hic ei tribuitur; nam vel ipsa hujus loci lectio demonstrat omnes hic commemoratos esse illustres milites cruce signatos. Ba-

A in futuro pœnis plectendus subiciatur, et in præsentī quemadmodum Achab pro agro Naboth Jesrahelitæ, quem male possidere concupivit, dehonestetur, ac judicio publico condemnetur, omni honore privetur, nisi quod injuste præsumpserit, digna satisfactione emendare curaverit, in pristinam dignitatem honorem restituens, et pro damno quod intulerit, monasterio auri optimi libras mille componens, charta ista donatione stabili immutabiliq̃ permanente in perpetuum.

Facta est autem charta donationis hujus anno ab Incarnatione Domini 1103, mense Januario, sub die xvi Kalend. Februarium, luna v, indict. xi, in castello quod appellatur Mons-Peregrinus, et est ante portam Tripolensem constitutum, regnante etiam in Francia rege Philippo, epacta xi concurrente.

† Raymundus comes firmat.

† Signum Arvernensis Willelmus comes firm.

† Signum Bernardus vicecomes firm.

† Signum Aicardus firm.

† Signum Berengarius Narbonensis firm.

Signum Willelmus Ugonis firm.

§ Signum Petrus (3) episcopus Glandensis firmat.

§ Signum Arbertus S. Evrardi abbas firmat.

Signum Pontius Grillonensis firmat.

Signum Willelmus Petri firmat.

Signum Berengarius Willelmus firmat.

Signum Aicfredus firm.

Videntibus Durando et Raimundo, qui hanc chartam fecit monachis et Bernardo, et Stephano clericis.

luzii opinio in errorem traxit auctorem novæ Galliæ Christianæ, qui ut Aicardo pseudo-episcopo Massiliensi locum daret in serie antistitum Massiliensium. Remundum qui tunc sedem illam occupabat, diuque post supervixit, bipartitus est, ut Aicardum duos inter Raimundos collocaret.

(3) Hic episcopus hactenus ignotus desideratur in vulgatis indicibus præsulum Glandensium, ubi collocandus est inter Pontium et Imbertum.

DERMATHI CUJUSDAM HIBERNIENSIS

PROFICISCENTIS JERUSALEM

ITINERARIA SEU EXHORTATORIA

(MARTEN. *Thesaur. Anecd.*, I, 340.)

Ego DERMATHIUS, natione Hyberniensis, omnibus D qui manentem hic se cognoscunt non habere civitatem, futuram inquirere, exire de Babylonia, et ire vel redire Jerusalem.

Babylonis nomine, mundum hunc, charissimi, hic vos intelligere volumus in maligno sic utique positum (*I Joan.* v), ut nihil confusius sit, nihil turbulentius, ejus omnino nihil vel certitudine sitincer-

tius, vel incertitudine certius. Hic non jam turrim ædificat, quia, etsi non sanctis ineritis, tamen ad sancta utcumque contendat ascendere, sed fodit lacus, cisternas, puteos, pedicæ ponit et decipulas, quibus, si fieri possit, etiam cœlestes terrenos tentet efficere, eoque jam loco est, sic in profundum venit ut jam pene ei congruat quod de peccatore dicitur: *Peccator cum venerit in profundum, contemnet* (*Prov. xviii*). Quis est enim qui recogitet, qui tribunal ipse suæ mentis ascendens, ante iudicium de iudicio cogitet? Nec tamen cessat pius ille nos Pater cœlestis monere, tanto quidem solito nunc frequentius, quanto post pravitates cordis nostri ire nos videt pertinacius. Vidistis hoc anno, charissimi, millesimo, videlicet centesimo decimo septimo ab Incarnatione Domini, quoties quasi descendit et venit ad nos, nunc in virga, nunc in baculo. Quid enim? Nunquid aliquando imbres tanti vidistis impetus? Nunquid hujus fragoris audistis tonitrua? Nunquid aliquando fulmina tot sævierunt in discursibus? Terræ motus etiam per loca tanti fuerunt ut non solum subruerentur urbes, quod aliquando audivimus; verum etiam montes novo quodam stupendoque miraculo ab ipsis subverterentur radicibus. Terrores autem de cœlo et signa hæc quæ prius ætas fuisse meminit, noctis tempore a regione aquilonis, cœlum partim quasi clibanus succensus incanduit, partim quasi die media ad melius fere noctis clara admodum luce resplenduit. Ilas, charissimi, has nobis voces Altissimus dedit, his et terribiliter nos admonuit, et clementer exterruit; nam et si aliquando fulgura multiplicant sic nos conturbavit ut etiam in ipsis ecclesiis morte corporali quosdam prosterneret, Leodii tunc positi quod contigisse vidimus, in hoc ipso non crudelis in nos exstitit, sed pietatem nobis suam exhibuit, disciplinæ videlicet severitate, mortibus corporum longe mitioribus quam sint æterna supplicia gehennarum, perpetrata flagitia vindicans. « Mortibus enim corporum, ait Augustinus, legimus alios mortuos, propter non suam, sed aliena peccata; ubi magis est in dolore cordis plaga viventium quam in resolutione carnis pena morientium; ubi animæ de corporibus exeuntes, suas causas habent, vel bonas, vel malas, non propterea gravatæ, quia exutæ. » Hæc Augustinus in primo contra Marcionitas. In secundo autem: « Quis scit, ait, quid vel eis post mortem bonæ compensationis Deus tribuit, quorum mortibus viventes, aut emundavit, aut terruit? Nam delicta, ait, quorundam ad pœnalem animi dolorem terroremque majorem etiam illorum qui ea non admittunt, non spiritualibus, sed corporalibus mortibus plerumque Deus vindicat, et conditio qua sunt post paululum morituri, etiam isto modo serviat Dei providentiæ, et in usum nostræ cedat disciplinæ.

Ecce charissimi, non me, sed Augustino docente, didicistis in ultione plerumque alienorum peccatorum aliquos hic a Deo percuti, nec percussis ipsis obesse, nec mediocriter non percussis prodesse,

A quippe cum et mitius erga eos fiat, quos temporaliter sic Deus percutit, eisque non cautum non sit, quos et ipse aliorum hic mortibus emendat et corrigit. Cum gratiarum itaque actione, non ut indignationem, sed ut paternam et piam hanc Dei suscipientes correptionem, nolite, charissimi, nolite negligere sic correptionem, ne forte manum suam aggravet, ne forte vos in furore suo conturbet, ne forte vos in ira sua præcipitet. Exite, ut dixi, exite de Babylonia; ite, aut redite Jerusalem: lapides sanctuarii qui dispersi sunt recolligite; muros quos destruxit Nabuzardan, princeps militiæ Babylonis, restructe. Sed quid putatis? forsitan de Jerusalem hac terrestri, ad quam ire vel redire me cernetis. Quod dico, me dicere creditis, quanquam et ad hanc propter illam de qua hic intendo ire laudabile sit, non tamen de hac mentionem hic facio. De spirituali ago, charissimi, de cœlesti Jerusalem, *quæ ædificatur ut civitas* (*Psalm. cxxi*), in cujus nimirum ædificationem quas quisque virtutes acquisierit, tot quasi lapides porrigit. Ad hanc, charissimi, cum de Babylonia, de mundo videlicet, vos exire moneo, vos provocho ad hujus ædificationem vel reedificationem quacunque mea hac exhortatione vos excito, ad hanc qui peregrini estis super terram, velut ad *manentem* (*Hebr. xii*) et *fundamenta habentem civitatem* (*Hebr. xi*) de domo hac lutea vos evoco. Hæc utique sita est in montibus, ideoque onustus ad eam omnino aliquis ascendere non prævalet. Exoneretur ergo primum oportet, quisquis montana bæ vult conscendere. Sarcinam hanc inundanam, concupiscentiam videlicet, et curam sæcularem projiciat, seipsum abneget, extra portam cum Christo exeat, improprium ejus tollat, carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifigat. De benevolentia vero et communione ex ambulanti est exhortationem his fieri, quibus, Apostolo docente, innotuit talibus hostiis Deum promereri (*Hebr. xiii*). Hoc bonum illud est, quod, juxta eundem Apostolum, ad omnes debemus operari, maxime ad domesticos fidei (*Gal. vi*).

Pensate ergo quantum, vel quale bonum hoc sit, a quo conditionis humanæ nemo excluditur; tantoque hoc mihi cæterisque domesticis fidei impendite propensius, quanto inhumanius nobis negabitis quod debetis omnibus. Videtis quod exsulem me fecerim pro Deo, videtis quod crucem non hanc tantum quæ in panno est: sed quod crucem Christiani ergo bajulo. Videtis quod ad Deum non Jerosolymis tantum, sed ubique, quia ubique est, confugio. Per ipsum ergo moneo vos, cavete, quantum in vobis est, ne in via hac deficiam. Est aliqua profecto ad Deum via, his qui in via Dei sunt, pro Deo ministrare necessaria; hanc tene, ab hac deviare nolite, per hanc vel voluntatis passibus indesinenter incedite. Hæc revera via est, quæ de exilio reducit ad patriam; hæc via est quæ ducit ad *manentem et fundamenta habentem civitatem*; hæc, inquam, via est, quæ recte de Babylonia ducit, et reducit Jerusa-

lem. Si igitur, fratres charissimi, ut in initio diximus, manentem his vos civitatem habere non cognoscitis, si futuram inquiritis, hac via quaerite et invenietis, hac via incedite, et pervenietis; hac via videre satagite, et Deum deorum in Sion videbitis. Nec miremini quod mihi via ista est; etenim etsi Hybernensis sum, etsi sum Scoticus, tamen sacramentorum Ecclesiae vestraeque fidei sum condomesticus. Quod ergo saepe jam dixi erga domesticum hunc fidei vestrae beneficentiae et communionis nolite oblivisci; nisi enim mentitur Apostolus, *ulibus hostiis promeretur Deus* (Hebr. xiii). Adnitimini, dum adhuc estis in via, inter eos fieri, quibus dicturus est Filius hominis: *Quandiu uni ex minimis meis*

A fecistis, mihi fecistis (Matth. xxvi), nisi sic feceritis, ne irascamini mihi, ne commoveamini; pro vero vobis iste dicit Scotius, quia ibitis *in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (ibid.). Date ergo potius operam, charissimi, ut dicatur vobis: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi* (ibid.), quod sic assequi poteritis, si pro Deo ex eo quod habetis in pauperes Christi beneficentissimi fueritis. Valet. Et cum, annuente Deo, vestram hanc sensero beneficentiam, etiam pro Raimbaldo, quaeso, Leodiensi orate, qui proficiscenti mihi hanc pro viatico providit et conscripsit epistolam.

GESTA TANCREDI

IN EXPEDITIONE JEROSOLYMITANA

AUCTORE

RADULFO CADOMENSI EJUS FAMILIARI

(MARTEN. *Thes. Anecd.*, III, 107, ex ms. codice Gemblacensi.)

ADMONITIO PRÆVIA

Chronici Siciliae appendix est sequens Tancredi historia. Rogerii enim illius egregii bellatoris agnominem Wiscardii, qui Siculam gentem a Saracenorum jugo vindicavit, cognatus erat Tancredus, et sub Boamundo Rogerii ejusdem filio, in expeditione Jerosolymitana, quasi dux sub rege et secundus ab eo militavit.

Quamvis autem non omnem vitæ seriem, sed ea solum hæc historia complectatur, quæ sub tanto principe quinque annorum spatio dur ille inelytus præclare gessit, magnum et insigne est virtutis illius monumentum, ipsumque ut maximum ætatis suæ ducem extremæ posteritati commendabit. Hæc ipsum ostendet in recuperatione terræ sanctæ plurimum et feliciter insulasse, cæterisque Christiani exercitus ducibus, quos adeo prædicavit antiquitas, longe ipsum præstitisse, et de vindicata ecclesiæ Palæstina eandem ferme laudem quam de Sicilia Rogerius Wiscardii promeritum fuisse. Istud porro testantur quæ Niceæ, quæ Tursi et Marmistæ, dum expugnarentur; quæ Antiochiæ ante et post expugnationem omnium molestissimam; quæ Jerosolymis, quæ in transfretatione fluvii Bardal, quæ coram Alexio imperatore, quæ tandem ubique legitur gessisse: nec enim quidquam hoc bello susceptum, nisi leve illud sit, et feliciter consummatum fuit, in quo præclara virtutis eximie, singularis sapientie et consilii specimina Tancredus non dederit.

Iis igitur omnibus enarrandis totus inest hujus auctor historiae, nec aliud sibi proposuisse hac sua lucubratione asserit expresse, articulo 53 his verbis: Celebret suos Normannia Robertos, reliquos duces occidentis reliquos, mihi unus Marchisides sufficit, cui non sufficio vel totus.

Quisnam vero is auctor fuerit, quæ ex gente, quæ ætate vixerit, nomen, ingenium, vitæ institutum, operæ pretium est ex ipsius historia investigare: nec enim parum ad ejusdem historiae commendationem conferre hæc possunt. Nomen ipsi Radulfo fuisse prima hæc inscriptio prodit Tancredus Radulphi, patriam vero Normanniam ex articulo LVII colligimus, ubi Antiochenam describens expugnationem, quæ inchoata anno 1097 producta in integrum annum fuit, hæc de se quasi obiter dicit: Signum illud, cum adhuc in paterna domo Cadomi adolescentulus degerem, nondum mihi visa seu nota nisi nomine tenus Antiochia, sed nec Roma.

Natus igitur Cadomi est anno circiter 1080 eadem vero in urbe educatus, et a teneris sub celeberrimo illo Arnulpho, qui comitis Normanniæ capellanus in bello sacro erat, et per obitum Adhemari Podiensis episcopi, Christiano præpositus exercitui, Jerosolymitanam sedem sortitus est, operum et studium impendit optimis disciplinis; unde et librum ei suum dicat, et præceptorem ipsum appellat. Elegi te, ait in præfatione, Arnulpho, patriarcha doctissime doctorum, qui paginae meæ superflua resceas, rimas impleas... mollita mihi erit quæcunque erit correctio tua, si quem sortitus sum præceptorem puer juvenem, nunc quoque correctorem te impetravero vir senem.

Quales sub tali præceptore, et quantos in studiis progressus Radulphus fecerit, judicet æquus lector ex ipsius scribendi modo; hunc vero litteraturam parvo admodum intervallo temporis consecutus est. Nondum enim excesserat ex ephebis, quando in militiæ disciplinam vocatus est. Anno autem circiter 1107 cruce signatus, sub Boamundo principe meritis est stipendia, et biennio post in expeditione Edessana sub signis Tancredi militavit.

Quas tunc in exercitu partes gesserit silendum putavit modestissimus scriptor, sed præcipuas credimus ipsum egisse, qui singularem, uti satis insinuat in cila a jam præfatione, utriusque principis benevolentiam consecutus est. Nec levis nos moret conjectura quin Radulphum illum de Acone, quem sub Rogerio nepote Tancredi, et in principatu Antiochiæ strenuum civitatis ejusdem ducem fuisse scribit Gautherus cancellarius in libro cui titulus *Bella Antiochea*, hunc nostrum Radulphum existimemus esse; cum alias nobis non constet de isto Radulpho quisnam fuerit. Quem enim Tancredus, tum ut sibi, tum ut Rogerio consuleret, ipsique ut principatum in externa regione confirmaret, huic debuit muneri destinare, nisi certe militem illum, de cujus fide et integritate maxime esset securus, cujus et acies ingenii et belli usus et strenuitas essent explorata?

Quamvis autem ea imprimis sibi proposuerit Radulphum describere, quæ in Jerusolymitana expeditione Tancredus gessit, non tamen iis contentus limitibus, alienum omnino a proposito suo esse putavit, si ea inter dum tractaret, quæ generalem expeditionis ejusdem historiam spectant; sed veterum more scriptorum, si celebris pugna, si urbis expugnatio, si victoria, aut quodvis aliud insigne sub ipsius Tancredi, aut Boamundi, vel ipsis præsentibus sub aliorum imperio præclare gestum etiam ab aliis est, illud non prætermisit, ut ex meritorum collatione novus herois sui virtuti splendor accederet. Hæc itaque historia non uni Tancredus propria adeo est et singularis, quin et compendiosa quardam ac digesta belli Jerusolymitani narratio dici possit. Quæ quidem omnibus quæ hactenus de eodem argumento prodierunt in lucem relationibus perfectior et accuratior nobis videtur. Earum namque fere omnium auctores relationum nullo delectu alkibito, singulorum actus principum narrare gestientes, multa simul congesserunt inutilia, nec in tanta rerum varietate indagare quidquam valentes, et penitus examinare, nudam suis circumstantiis historiam conficere. At noster Radulphus certis contentus limitibus, res solummodo præcipuas aggreditur, earum causas rimatur, initia et progressus enarrat, consecutiones exquirat; de singulis præterea artis militiæ peritissimus, sane et integre judicat, nec temere, sed scienter loquitur.

Quis exempli causa Alexii imperatoris artes minus adeo plene copioseque descripsit? quas molitus fuerit insidias, quid tentaveit ut Christianos principes circumveniret, averteret a sancto proposito, aut gravibus clientelæ non debita obsequiis eos sibi devinciret? terrores, minæ, blanditiæ, nihil omissum est, et hæc omnia referuntur articulis 9, 10, 12 quæ nusquam legisse me memini. Pures et inimicas adversus Tancredum dissensiones sæpius concitasse Balduinum et Raimundum S. Egidii comites, nec absque sanguinis effusi magno discrimine non unus auctor scriptis tradidit: hujus vero odii causas quas vix attigerunt, retulit auctor noster quasi ex instituto, quæ quidem præcipuorum quorundam eventuum rationes indicant et patefaciunt. Quæ vero de Jerusolymorum expugnatione scripsit idem auctor, ipsi uni debetur, si non fuerint omni prorsus deleta oblivione; nam quæ anonymus ille a Mabillonio editus Musæi Italici tom. I, ex de re retulit, a nostro Radulpho, ipsius suppresso nomine, accepit. Id ne cui indubium veniat, evidens argumentum est ms. codex quo uti sumus, nam et caractere auctoris ærum spirat, et si nostrum nos non fuit conjectura, ipsius est autographum. Istud satis suadent frequentes quibus refertur additiones, correctiones, periclorum inversiones, eadem manu scripta quæ exemplaris indices primigeni esse nemo vel leviter in antiquitate versatus non videt. Lutebat is codex in insigni bibliotheca Gemblucensi, quæ quidem maximo litterarum detrimento triginta abhinc annis cum monasterio in cineres reducta pene fuit, sed creptus ab incendio cum paucis ejusdem note est, eumque optimus abbas monasterii ejusdem pro sua humanitate nobiscum communicavit. Integerrimus autem videtur esse, sed integram eo contineri historiam Radulphi vix crediderim, nec enim ipsum probabiliter est ad annum 1105, quo militiæ nomen vix dederat scribendi finem fecisse, qui agens de Antiochea expugnatione, quæ gesta præsentem se fuissent proluxit sese tractaturum his verbis promiserat: Ignosce, Gallia scriptoribus dives, juvat me Antiocheo vacare principi, præsentem me gesta liberius persolvam. Quidquid illud sit, ut paucis concludam: scripsit Radulphus stylo elegantiori et ornato, cujus majestas et pompa omnes temporis sui scriptores longe superat: sed neque minus veraci, utpote qui Tancredo ac Boamundo semper adherens, res prout ibi ipsi acceperat aut ipse viderat, scripto commisit, multas etiam variarum eventuum circumstantias referens, quas apud alios ævi scriptores minime reperis: hinc magno apud omnes in pretio opus ejus futurum esse speramus.

PREFATIO.

Nobile est studium res probe gestas principum recensere, cujus beneficii largitas nihil temporis immune præterit, sepultos celebrat, oblectat superstitibus, posteris longe ante vitam præstruit doctrinam; dum quod transiit refert, dum victorias profert, dum victoribus defert: segnitiam aufert, probitatem affert, vitia transfert, virtutes infert, plurimum confert. Debemus igitur summa ope niti et legere scripta, et scribere legenda; quatenus legendo vetera, scriptitando nova, hinc nos antiquitas egentes satiet, inde posteritatem satiari nutriamus egentem. Hæc mihi sæpius attentiusque consideranti, occurrit felix illa peregrinatio, sudor ille gloriosus, qui matri nostræ Jerusalem hereditatem suam restituit, idololatriam exstinxit, fidem reparavit: ut scilicet non absurde qui in his applausit: *Ecce filii tui. Jerusalem, de longe venerunt, et filii tuæ,* A Joppe videlicet; compluresque aliæ ruinam pressæ de latere surrexerunt. Illius tam præclari laboris cooperatoribus me contigit militare Boamundo cum Dyrachium obsideret; Tancredo paulo post cum Edessam ab obsidione Turcorum liberaret; quorum utriusque sermo quotidianus Turcos fugisse, instituisse Francos, nunc peremptos hostes, nunc captas urbes, Antiochiam noctu dolis, Jerusalem die armis memorabat; interque memorandum, papæ! aiebant, quonam modo segnitie nos perdit; cum præcis summa vatibus fuerit scribere voluptas? Et illi: quid ad inventiones fabulosas ordiuntur? militiæ Christi victorias tacent hodierni: ignavum equidem pecus, et fucis astruendi. Hæc publice moventes, specialiter in me, nescio quod auspicio sæpius visi sunt oculos retorquere, ac si innuerent; tibi loquimur, in te confidimus: sic me uterque, at præcipue

Tancredi familiaribus accendit, quo nullo fuit benignior dominus, nemo largior: nemo tam blandus: huic, inquam, vehementius instanti, tacita sic respondere mens mea: quod petis vivus, si superfuero, accipies sepultus: non te laudabo in vita tua; laudabo post mortem, magnifico post consummationem: tunc enim neque laudatus, neque laudans, aut in elationem surgit, aut corrui in adulationem. Porro invidus tacebit, obmutescet susurro, cum te extincto, munera cessabunt, quibus nunc incessanter a superstitibus muneratum, venenosae linguae fabularum me venditorem circumagerent, te emptorem. Hanc igitur, sed et aliam habuit causam dilatio: quod meis ipse viribus diffidens, interim expectabam, si quis ad hæc solertior stylum, si quis Tancredi muneribus obligatio anhelaret. Alios autem negligere, alios torpere, alios, pro nefas! reniti comperio susurrones. Papa! ubi reverentia, ubi libertas, ubi munera, ubi toties ille principum decus obscuros illustravit, obnoxios absolvit, inopes ditavit? Mihi ergo relictum suscepi laborem: non utique suscepto dignus, sed quia digni dedignantur

A indignatus. Verumtamen quoniam.

Est quodam prodire tenus, si non datur ultra,

HORAT.

licet incomplam rem. . . . ad posterum transmittam: ornabit auguror, benigna posteritas quod hodierni inoratam mihi reliquerunt. Unde invicem, o lector, debemus, ego tibi supplicare; tu ignoscere mihi, quod nunc jejuna oratio, nunc pinguis, ut aiunt, Minerva a suae fastu materiae longe degeneravit: quippe cum hæc vix Maronis pertingant vertices, illas ferme inutilis lingua balbutit. Me quidem in hac parte sentio infirmum: sed de ejus, id est Christi firmitate totus pendeo, ejus vexilliferum et triumphos describere intendo; a quo secundum elegi te, Arnulfe, patriarcha doctissime, doctorem; qui paginae meae superflua reseces, rimas impleas, obscura illustres, arida superfundas: nullius etenim liberalis scientiae te cognovimus exortem, praesertim mellita mihi erit quaecunque erit correctio tua, si quem sortitus sum praeceptorem puer juvenem, nunc quoque correctorem te impetraveram vir senem.

INCIPIT TANCREDUS RADULPHI.

I. — Tancredi parentes.

Tancredus clarae stirpis germen clarissimum, parentes eximios Marchisum habuit et Emmam: patre quidem haud ignobilis filius, a maternis autem fratribus nepos longe sublimior: nam caetera familiae illius praedecessio, a contermina satis esse duxit laudari vicinia; matris vero fratres militiae suae gloriam extra supraque patriam, id est Normanniam, extulerunt. Quis enim Wiscardi probitatem non probet, ejus signa sub uno, ut aiunt, die Graecus Alenannusque imperator tremuerunt victicia? Romam namque praesens, ab Alenanno liberavit. Graecorum autem, in B, prole bellica vincendo regem, subjugavit regionem: reliqui vero fratres numero 11. Campaniam, Calabriam, Apuliam contenti debellare. Excipiendus est Rogerius, cui subacta gentilitas Sicula, gloriam peperit inter fratres a Wiscardo secundam: sed in his non diutius me sinit immorari eadem quae in has me immisit moras narratio.

Regia Tancredi indoles; ab bellum sacrum se disponit.

Nunc redeo ad Tancredum: ipsum nec paternae opes ad lasciviam, nec ad superbiam traxit potentia cognatorum. Adhuc adolescens juvenes agilitate armorum, morum gravitate senes transcendebat: nunc his, nunc illis novum virtutis spectaculum. Extunc praeceptorum Dei sedulus auditor, summo opere studebat et audita recolligere, et quantum permittebat coëvorum conversatio, recollecta implere, nemini detrabere, etiam cum sibi detrahebatur, dignabatur, imo hosticae strenuitatis praeco, aiebat,

C hostem feriendum esse, non rodendum. De se ipse nihil dicere, at dici insatiabiliter sitiebat: proinde somnos vigiliis, quietem labori, satietatem fami, otium studio, postremo superflua omnia necessariis postponebat. Sola erat laudis gloria, quae juvenis mentem agigaret, ejus quotidianos mercando titulos, facilem crebri vulneris ducebat jacturam: eoque nec suo parebat sanguini, nec hostili: disputabat secum in dies animus prudens, eaque frequentior eum coquebat anxietas, quod militiae suae certamina praecepto videbat obviare dominico: Dominus quippe maxillam percussum jubet, et alium percussori praebere; militia vero saculari, nec cognato sanguini parcere: Dominus tunicam auferenti dandam esse, et penulam admonet; militiae necessitas ambabus spoliato reliqua quae supersunt esse auferenda. Hæc itaque repugnantia, si quando indultum est indulgere quieti, sapientis viri audaciam sopiebat. At postquam Urbani papae sententia universis Christianorum gentilia expugnaturis peccatorum omnium remissionem ascripsit: tunc demum quasi sopiti prius experrecta est viri strenuitas, vires assumptae, oculi aperti, audacia geminata: prius namque, ut praescriptum est, animus ejus in bivium secabatur ambiguus utrius sequeretur vestigia; evangelii, an mundi: experientia vero armorum ad Christi obsequium revocata, supra credibile virum accendit militandi duplicata occasio. Igitur data commeatui opera, brevi quae necessaria sunt parata sunt: nec magnas quidem expensas coegit homo qui in morem a puero duxerat res antequam venirent in suum, in jus traducere alienum: arma

tamen militaria, caballos, mulos, et alia hujusmodi pro commilitonum suorum numero, sufficienter aptavit.

II. — *Boamundi elogium.*

Erat iisdem temporibus magni nominis heros, ejus adolescentie supra mentio facta est, Boamundus Roberti illius egregii bellatoris agnomine Wiscardi filius, palernæ audaciæ strenuissimus æmulator: hujus quoque animos eadem quæ cæteros per orbem principes apostolica prædicatio ad liberandam ab infidelium jugo Jerusalem excitaverat. Ejus imperio quicquid est oppidorum et urbium a Siponto ad Oriolum in maritima, omnes prorsus in montanis et campestribus locis, omnes fere serviebant: ad hæc sua tam urbes quam oppida Apuli montes, Calabrique plurima sustinebant. Is Græcorum imperatorem Alexium bis sub patre in fugam converterat: primo quidem in oculis patris sub Dyrachii mœnibus; secundo autem patre Romanam reverso, ipse paterno exercitui apud Larisam vicarius relictus: quæ victoria sicut prius gloriam geminaverat, ita modo, victorem licet, sub pacis nomine transfretaturum acrius pungebat: metuebantur enim Græcorum insidiæ, qui familiare habent quos etiam bene meritos invitaverunt ad munera, retrudere ad flagra. Quid ergo exasperati? quid victi sæpius molituri erant, quidve suis de se dabant sperare victoribus? miseris aut inferendam esse perniciem, aut terrentium in potentia cessaturam. Hæc igitur sollicitudo Boamundi navigio moras innectebat; quapropter strenui ejusque viribus proprias vallare sapienter sibi consuluit, portibus interim exitu negato. Auditus vero eodem incaluisse desiderio Tancredus, cognati sollicitudinem et minuit, et anxius: minuit, robur robori creditus addere; anxius, viam fœderis improvidum cogens providere.

III. — *Cum eo fœdus init Tancredus.*

Multis itaque opibus blanditiisque premissis, apud Tancredum oblectum est ut sub Boamundo ipse quasi dux sub rege secundus ab eo militaret: nam præter blanditias, oblatasque opes, urgebant eum alia duo: propinquitas generis, et difficultas transfretationis; quarum quidem hæc amoris, illi timoris poculum vicissim ei propinabant: nisi enim Boamundo in his quæ rogabatur morem gereret, facile et de invidia argui et a littore dignus videretur qui deberet rapelli: proinde facilem viam ad impetrandum meruit precibus donisque eumulata petito. Confœderati igitur ambo Wiscardida, totius generis sui præcellens strenuitas, laxis navigio habentis, Epyrum delabantur. Tancredus itaque nactus exerceant virtutis locum, quo lo præviis insidiis occurrabat, interitum post exercitum vestigia arebat latrunculos. Sive præviis, sive sequens, semper utilis, semper armatus, periculis gaudet exponi. Cæleris vino sepultis et sapore, ipse pervigil excubare in triviis, nivesque clypeo temperare et grandines. Felix anicula illa quæ aut ex inedia Tancredo

A inveniebatur defecta, aut eis ripam fluvii rapacis pedes vadatura: nam famelicæ continuo cibis; vadaturæ equus pro navi, pro remige eques, eques, inquam, ipse Tancredus libens supplebatur.

IV. — *Fluvium Bardal cum suis trajicit. Græcos superat.*

Tali populus ille beatus præsidio, feliciter ad flumen quod Bardal dicitur, perducitur: tibi castrametati dies aliquot in mora consumpserunt. Obstabat eorum transitui fluvius rapax, et utraque ripa nimis plena hostilibus, plurimos terrebat: nam qui transendo procederent his Turcopolos a fronte; qui tardarent illis a tergo timendum esse videbatur. At Tancredus ubi exercitum mussare videt, periculo vitam objicit; gurgitem transit, paucis sequentibus: his, inquam, coactis, ille ultroneus. Metuebant coacti ne turmæ tam exili hostilis incurreret multitudo. Tancredus contra, ne dum transiret ad pugnam, terreret in fugam: sicque audacia victoriam quidem pareret: verum altero victoriæ pretio spoliis careret. In qua sollicitudine flumine superato, in alterius votum utriusque timoris præsentia cesserunt: nam insidiatoriæ pluralitati paucitate oblata, visum est gentis prædam venisse in pugnam, latebrarum ignaros, non præcios: prosilientes igitur e latibus sagittæ, terribiliter figurant dum volant. nubem; dum cadunt, grandinem; dum astunt, segetem. Nondum ad Francos ventum erat, cum jam nullum dimicandi latebat genus: non cursim, non rapide, non saltim; sed pedetentim obviabat, missa eminus tolerans spicula, dum eo usque processum esset, ut caderent post terga. Quippe gentis illius pugnam congressu plurimo expertus, quo facilius more vincendi erant cognoverat: ideoque animos per se effrenes, per prudentiam refrenabat. Ut ergo cominus res geri potuit, patientiæ moras redimit copia subsecuta. Habenas laxant, calcariibus utuntur, lanceas vibrant, incumbitur vibratis, peltæ Græcorum fiducia incumbentibus non resistunt. Porro sagittæ hastis urgentibus, quorum prius tutela fuerant, in sarcinam convertuntur: nam postquam ad enses ventum est, usus præterit sagittarum. Sic Greei tegmine destituti et jaculo, vulnera tantum excipiunt, nec reddunt. Miseri! quibus sine dubio et sine medio mortem aut fugam præsentem omnia intentant! Miseri! sed sicut nullius misericordes, ita nulli miserabiles. Sternitur plebs invalida, et docetur non ultra de Francorum raritate præsumere: sed in uno centum formidare. Tancredus viam gladio aperit; et quot aggreditur cædendos, tot præterit cæsos. Illum sequentibus facile qua se vertisset, vestigia declarabant. Trunci semineces a dextra et læva medio cruoris alveo supplebant ripas. Nec passim vagandi licentia: sed per effusoris semitam currere dabatur. Illic effusus ipse, non qui effuderit! sed qui ediderit sanguinem, apparebat: adeo suffectus, adeo eruentatus Tancredum diffitebatur in colore, sed non diffitebatur in opere. Simili modo pubes socia fu-

gando, cædendo, prosternendo, singuli pro suis viribus arva eruentabant.

V. — *Partem exercitus Boamundi quæ non iam flumen transmiserat, aggregantur Græci.*

Igitur Boamundi exercitus, qui adhuc citra fluminis ripam alteram pigritans, Tancredum præmiserat, Græcos in fugam versos prospiciens, moras solvit, fluvium alii tranant, pars remigare docta cymbas traducunt, alii utriusque ignari, equorum caudis pro remigio utuntur: sicque brevi spatio tota illa multitudiue transvecta, quasi 600 restabant transvehendi; non milites, non armati, non qui vel in hostem incere, vel ruentem repellere potuissent; vulgus inerme, nisi si quos armatos aut senectus debilitasset, aut morbus. Tunc Græci qui missi fuerant Latinorum insidiari vestigiis, locum nacti ut sanguine ferrum imbuerent, irruunt in relictos, seu lupi pastore orba et canibus ovilia trucidantes. Fit clamor, mœret ripa utraque, hinc et inde nec querelæ desunt nec gemitus. Hi dolent de mora, illi de festinantia: hos pudet, quia non datur invadere; illos magis, quia evadere non licet, piget. Tancredus interea adhuc fugientibus Græcis instans, sequentium instantiam celeri cursu accipit nuntiatam: neminem resistere, succurrere neminem, armatos ultro fluvium remigasse, inermes citra, ipsos jam fere quasi mordicus dissipatos. Hæc ut piissimo et ad omnem promptissimo strenuitatem duci comperita sunt, haud secus ab aliis ad alios se convertit intrepidus: quasi nacta prædam lea, si quas ex adverso paratas, relictis catulis, insidias respicit, e vestigio ad prædonem versa, prædam siccis faucibus relinquit.

VI. — *Quos, in flumen insiliens Tancredus fugat.*

Reversus igitur ad flumen (1) Tancredus, remigis spreto, gurgitem insilit, equo navis, equo remigis obsequium supplente: segnis quippe mora visa est viro, et cognata timori, si dum navigium pararet, parantes sequi milites expectaret. Quapropter sicut præscriptum est, præceps fluvium quasi campum ingreditur: aquæ vero cursu rapido exceptum submergunt; at mox ripæ alteri redditur illæsus.

Simili quoque remigio commilitonum acies, quæ domini præeuntis vestigia sequuntur, utuntur. Græca phalanx perterrita Tancredi simul adventu et nomine; id enim unum utraque personabat ripa, cædi metuens, cedere desistit, ad consuetum fugæ præsidium studio redacto. Fugitur per abrupta, per avia, per omne quod victis promittere latebras, victoribus accessum negare videbatur. At victor nihilominus fugientibus instabat, illius magis sanguinem sitieus, quem per inaccessibilia pes raptabat fugacior: nam vertere faciem nemo victus meminerat, nisi si quem genibus victoris supplicare fuga coegerit deprehensa: adeo intepuerat calor, resederat rabies, spes tota ab armis in pedum velocitatem transierat. Itaque arcus projicere, phare-

as solverere, peltas demittere, thoraces exuere, summum ad vitam supererat solamen. Quodecirca multus et multa politus arte, grandi redemptus ære, diutino tractus molimine, labor vias, labor invia pariter ditabat. Victrices opperiens manus sine pretio, sine certamine omnia rapturas: nec defuit tamen qui ea tolleret, quive sequeretur audito Tancredi nomine turbam fugientem. Quoniam quidem cædi prædictæ superstites relictæ, hi, inquam, quos præsidium superveniens liberaverat, sine ordine fugientes, sine ordine sequebantur; oneratos vacui, armatos nudi, lassos expediti: plurimi etiam in servitutem ducendi, ruptis nexibus absoluti, suos versa vice nexores noxuerunt. Alii dum crepta sibi requirunt spolia, et raptoris projecta inveniunt et sua: fuerunt etiam qui dum prædicta quærerent, quæsita invenirent, inventa sustulissent: alijiciebant sublata, ut tollerent potiora. Sive autem alieno onere, sive suo, nullus castra non suffarcinatus revisebat.

VII. — *Tancredi victoria prædicatur.*

Igitur Tancredus sociorum ultus vulnera, nactus spolia, beatus gratia, omnes trans fluvium præmittit, ipse omnium subsequitur postremus. O quantis excipitur laudibus! quantus ipse, quam major sese cordibus omnium futurus apparet, quanta simul nobilitatis et plebis veneratione donatur! Una puipe omnium et mens erat et fabula. O ubi, et quando, et quis in filiis hominum par tibi, Tancrede! a quo tam remota segnitie? tam disjuncta quies? tam aliena formido? tam eliminata superbia? tam eliminata luxuria? Quis vocatus velocior, quis rogatus facilius, quis offensus placabilius? felices tanto pigrore atavi, tanto atavo posteri, tanto alumno Calabri, tanta sobole Normanui! felices illi quibus tu contegisti gloria sua: ac nos longe feliciores, quibus est pro muro audacia tua. Tua audacia adversus impugnatores nobis est clypeus, adversus pugnandos arcus et gladius. Si periculum antecedit, illic præmitteris; item si sequitur pone, cædis. Benedictus Deus qui te reservavit præsidium plebi suæ, et tu benedictus qui eam protegis in brachio virtutis tuæ. Talibus omnes at plerique majoribus victoris reditum gratati præconiis hæc sæpius ingeminantes, per vias et tentoria usque ad Tancredi ipsum prosequuntur. Extunc Tancredum sociare, securum fieri, sine eo in exercitu esse, quasi in exercitu non esse præ solitudine videbatur. Unde plurimi de magnis quæ viderant majora conjectantes, ejus dominio tam se quam sua mancipabant. Ipse vero audaciam viresque juvenum captabat pretio, alliciebat merito, merebatur exemplo. Eo abundante, nemo qui ei militaret egebat: eo egente, a ditioribus sociis iutuabatur, pecunia quæ pauperiorum indigentiam ditaret erogata. Rursus si repeteretur quod mutuaverat, alios item quærebat creditores: sicque ad alios propter alios quasi mendicabat, dum eum seu præda opulentasset, seu bellum. Adeo vir pru-

(1) His consentit Robertus monachus l. ii *Histeriæ Ierosolymitanæ*, addit duo millia equitum cum Tancredo flumen irrupisse.

dens his largum, illis se veridicum, imo et omnibus veridicum exhibebat.

VIII. — *Alexio imperatori Boamundi et Tancredi adventus et victoria nuntiantur.*

Interca imperatorem Alexium aut hæc aut simili narratione nuntius exploratum missus, perturbat reversus: « Boamundus Wiscardigena Adriaticum transivit, etiam Macedonia potitur. Illius vires sæpius jam expertus es magnas, ad præteritas hodiernæ non minus superant: quasi passer aquitæ collatus superatur. Olim quippe eî milites Normannia, Longobardia pedites suggerebat: Normanni, qui vincerent; Longobardi, qui numerum augerent, in bella trahebantur: horum populus, alter belliger, alter venerat ministrator. Ut autem ambo belligeri; tamen duo tantum, et de duobus pauci. Ad hæc conducti pretio, coacti edicto, non ultronei, non gloriæ avidi militabant: nunc contra gens totius Gallie excitæ, totam quoque Italiam veniens sociavit. Ultra eisque Alpes ab Illyrico usque Oceanum nulla est regio quæ Boamundo arma negaverit. Milites sagittarii, funditores præ multitudinem suam nullum turbæ imbelli locum in exercitu reliquerunt. Cismarinus panis armatis non sufficit: ab ipsis terræ cavernis erutus, nedum plebs inermis ab otio se et copia ad laborem et inediam transferret. Omnes armati, omnes bellici, omnes laboriferi, quicunque Wiscardigenæ castris famulantur. Adde Wiscardidas Tancredum et fratres Willelmum Robertumque Pænis leonibus audaciam similem tam cognatione generis, quam belli studio Boamundi germanam. Quorum neminem, ut quondam ipse, cogit: sed transfretavit omnium supplicatione coactus. Unde raro abrupti poterunt, quos voluntas una, par intentio, studium idem in concordiam fœderavit. »

IX. — *Alexius ad Boamundum epistolam mittit.*

His versutus imperator percussus rumoribus, novos corde dolos, nova pectore versat consilia. Retibus studet leones implicare, quos venabulo lacerare non audet. Igitur nuntios laqueis onerat, qui Boamundo venienti cum huiusmodi blanditiis occurrant.

« Rex Alexius Boamundo salutem.

« Nuntiatum est mihi de tuo adventu, quem paternis visceribus suscepi auditum. Quia nunc quidem moribus tuis dignum opus exerceas, cum belli studium ad barbaros convertis. Aspiravit, ut video, Deus ceptis Francorum, quos tanto comite munificens prævidit. Meis quoque desideriis efficaciam tuus singulariter promittit accessus: nam, ut cætera taceam, ipsi etiam vates Turci de gente sua tibi destinant triumphos. Euge igitur, accelera, fili, et te præstolantium apud me moras ducum veniens absolve. Ad te duces, ad te proceres, ad te populus omnis suspirat. Sunt apud me Latini heroes, et ipsi magnis muneribus donati: sed quanto tu mihi cæteris notior, tanto majora restas accepturus. Ille pallio, hic aurum, hic caballi, hic te omnium manet

A affluentia thesaurorum. Quidquid uspiam vidisti, nihil est ad id collatum quod apud me est. Quæ omnia parata tibi noveris, tanquam filio si benignum te, si fidum mihi paraveris tanquam filius. Invenies ergo fontem auri, ut quoties quæsita consumpseris, toties consumenda repetas, repetita sine difficultate sumpturus. Ut autem expeditiori viam pede arripias, paucis contentus, adventum liberius maturabis. Cæteræ vero multitudini, ducebus relictis, via eo commodior, quo segnior carpenda est. »

X. *Promissis Alexii seductus, ei præstat hominum coactus.*

Legati his præter suas instructi fallaciis, exeunt, adeunt, obviant, eloquuntur. Boamundus itaque mellita verborum superficie debriatus, venenum latens inferius non sentit; fallunt eum oblata ultro Constantinopolitanæ divitiæ, propter quas terram ac pelagus sanguine multo diu asperserat. Ad hæc tam facile indultum esse gaudet, quod in Græcos diutina expugnatione deliquerat. Unde placuit, ut ipse cum paucis quo vocabatur præcederet; Tancredus vero cum reliqua multitudine tardior sequeretur. Quod Marchisidæ auribus non displicuit illapsus: nam qua sedulitate accipiter laqueos, aut hamum piscis; ea is fraudulentam Græcorum familiaritatem horrebat. Ideo regis munera aspernatus, jam tum præsentiam ejus subterfugere proposuerat. Igitur Boamundus, ubi quos ductu, quos dimissu dignaretur, deliberatum est; ab eo quod Chympsala oppidum dicitur, digreditur. Dumque C fatigant promissa animum; animus equitem, eques caballum, infra dies paucos Constantinopolim venit. Illic Boamundus oblatus Alexio, ei iugo, quod hominagium vulgo dicitur, subditur. Coactus quidem, sed tamen tanta Romanicæ dimensione donatus, in qua equus dies quindecim per longum, octo autem expenderet per transversum. Nec mora fama volans, novum Tancredo potestatis eventum et addit. Similis quoque deditio ipsum te qui sequeris, manet eo vilior, quo merces minor.

XI. — *Boamundi casum ac ille gemit Tancredus.*

Tancredus, his auditis, Boamundo condolet, sibi timet, quippe proximum videns parietem accensum, suo non dubitat imminere incendium. Itaque animo uldit, studet, recogitat qua via præterire, quibus artibus fallere, quibus viribus dolos perfidi regis valeat punire. Confert autem hinc vires, inde dolos, hinc audaciam, inde potentiam: hinc milites, inde divitias: hinc paucitatem, inde multitudinem. Quid struat? dimicet? at potentior hostis: supplicet? at inexorabilis idem: transeat? at pelagus intersavit. Videns ergo Francos duces implicitos donis, Boamundum dolis, se angustiis, sic adeo insistit, senumque ita corde volutat: « Proh scelus! ubi fides? ubi prudentia? O ho. ninum corda! huius perfidum, illius improvidum: huius ad nocendum impudens, illius ad cognoscendum imprudens. Exiit homo ad divitias nomine filii elicitus, patris visceribus am-

plectendus. Venit ad regnum, invenit jugum. Venit ut sublimior fieret : alium vero coactus est sublimare, factus ipse humilior. Nimirum fraudis ignarus, blanditiis credidit fraudulentis. At jussus est, exercitu relicto, cum paucis præcedere quasi turbæ sarcina absolvendus. Nonne hoc vel solum suffecerat, ut inique spingos ambages solveremus? illa una determinatio, si mens non læva fuisset, et excluderat insidias, et clauserat vias. Itum est tamen comitantibus paucis, quasi præsidio fuerint manus inermes non armatæ. Nam quid de ducibus Galliæ dixerim, quibus ipsa sua multitudo non modo jugum hommægii subtrahere, verum etiam rebelles quosque debuerat subjugare? Miseret me hominum, putetque quos tamen ipsos sui nec puditum est, nec misertum. Videre jam videor rei exitum, cum assumptos sumptus pœna, penuria, pœnitentia sequentur. Pœnitebit utique cum se viderint ad injusta cogi, et gravari coactos, et non posse erui gravatos. Tunc, inquam, pœnitebit : sed quis pœnitentiæ loens, ubi correctioni nullus? nam quæ jam ultra restat correctio? Nunquid abjurari poterit quod semel juratum est? nunquid sui juris esse poterunt, qui se alieno sponte subdiderunt? nunquid liberi, qui venditi? nam uter justius servit, qui ipso se venditore emitur; an qui prædonis violentia venum producit? Merito igitur pœnas dabunt futurorum securi, præsentibus contenti. »

XII. — *Ad Alexium fugit accedere.*

Tancredus his Boamundi conquestus easum, Alexii tegnas, Galliæ jugum; hoc effugere, illum solari, illas punire sapienter decernit. Constantinopolim igitur veniens, non sicut cæteri declinat ad regem, non classica præmittit, non tuba intonat, elam transit. Nam exuto milite peditem inluit; quatenus vestis rustica dum Tancredum tegetet, Alexium falleret. Itaque naulo, renige, borea velum urgentibus, refugit a tergo Europa, Asia festinantibus occurrit. Wiscardides interim nautas ad remos invitat, et ipse remo Hellesponti versat cerula. Nec mo rapuppis optato infigitur littori festinantium votis brevitate itineris suffragante. Asiana igitur potius arena, Marchisi filius habitum nomenque resumpsit jam tutior : sicque ducibus cæteris Nicæam proficiscentibus, comes additur. Boamundus vero Tracium littus nondum reliquerat, rogante Raimundo Sancti Ægidii comite moratus : quem morari quidem et intercedere ea compellebat necessitas, quod rex prescriptus comiti legem qua cæteros præcedentes obligaverat, subsequenti imponere volebat. Comes autem longe jucundius sibi esse respondebat mortis compendio banc conditionem præcidere : atque definienda valde ei necessarius erat Boamundi accessus. Igitur ubi Alexius ab exploratoribus suis Wiscardidam elam transfretasse cognovit, elusum se dolens, a præsentibus exigit absentem; eorumque dolo imputat, quod suum Tancredus sapienter evaserit. Præcipue in Boamundum oculi retorquentur, quos faciebat ira novercales.

Illis itaque fulminantibus, simul intonante minas gutture, velut nolit, Boamundus jurat se Tancredi manus regis hommægio redditurum : alioquin nec manere tutum fuerat, nec exire.

XIII. — *Boamundo legatos mittit.*

Dum hæc agerentur, Tancredus milites duos Atropium et Garinum Constantinopolim remittit, qui Boamundi moras increpent, quique Turcorum bella nuntient adventare : nisi maturaverit, ejus spes cassandas fore, quippe sine eo hostibus superatis : quod nec ignorante Alexio potuit nuntiari. Quapropter ad se nuntios vocat, cum eis de domino suo acturus, et quasi novum aliquid suæ metu præsentiae extorturus. Legati vero eujates et ejus, et ad quid missi essent rogati : Normannos se a Tancredo ad Boamundum eliciendum missos esse securi respondent. Videns autem rex nihil mussare intrepidus, dimittit impunitos, quorum pœnam videbat sibi inutilem futuram. Cum ergo hæc tum a legatis, qui redeundo præcesserunt, cum a Boamundo qui secutus fuerat, Tancredus acceperat : neque dictu facile est, neque creditu quam ægre tulerit, quantumque vigilantiam suam aliena somnolentia indoluerit deceptam : nec cohibere flammam potuit fornax accensa, rumoris rapidi turbine ventilante, undantes. Quapropter fertur intrinsecos gemitus præsentis effudisse querela. « Heu ! cæcas futuri mentes mortalium ! quas, cum visæ sibi fuerint consummasse, tum de integro incipere oportet. Frustra prudentia, ubi invida adversatur fortuna. sicut contra ; cui numina favent, frustra adversari. Provisum satis mihi esse putaveram, nihilque loci segnitie neque scordiae relietum, Munera spreveram, solus aufugeram, fefelleram excubias, evaseram insidias, quod vix affectare, mihi fuerat efficere concessum. Proh ! quantum erat hostem per laqueos illæsum transisse, quos etiam insontibus evadere non licet illæsis? Videram viros nobiles, alios duem, alios regum progeniem ultroneo regna exsilio mutasse, venisse pacificos, loca immania, regna barbara venientibus inclinasse ; non terram obstitisse, non pelagus. At simul ad id, quo triformis chymera monstrum crudelius non fuit, ventum est, nullus fuit pegasus qui expediret implicitos, nullus qui asportaret attonitos. Omnes quasi sub domiua hasta transire, omnes omnia quæ jurare jussi sunt, eoacti sunt. Ut ad me redeam, exactorem districtum meritis, districtissimum verebar ultorem ; unde tanto vigilantior me qui erueret esse oportuit, quanto utionis zelus in me major exarserat, inde erat quod castrorum regimen adhue, et meipsum abjeceram, dum me inclinarem, ut alii, et liberius iras ulcicerer aliorum. Nam quid de homine queri attinet, qui in eam quam abruperam compedem me redegit? cui nexuisse suum, nisi etiam meum neeteret colum, non sufficit : quem invidisse felicitati mæe forsitan os negat ; verum illud iusjurandum de fonte invidiæ manasse, et lippis patet, et exitus probat. Ipsius quidem in dubium venit, majorne pigri-

tia, an imperitia in hunc me conjecerit dolorem. Quippe magna utraque, et utraque prosperitatis meae noverca. At coactus in perniciem meam juravit, quasi his verbis invidiam dissimulet, indignationem mitiget, excuset factum, absolvat actorem : hac vero, ut innocentiam prædicent; moras tamen innocentes non faciunt, nec morantis somnos a crimine defendunt. Verum esto; salvabo votum, redimam perjurium, mei, inquam, mei periculo redimam alienum. Elusus sum, sed non mea incuria, superatus; sed alterius debilitate : captus, sed cognati liberatione. Profecto hujus victor certaminis, odium, si vixero, efferasse dolebit, nec meruisse concordiam. Nam pro levi duco irritum facere, quod non ultro jurare appetiverim : sed dictante tyranni violentia subjecerim invitus : præsertim cum promissi illius observantia damnum sit publicum; contemptio autem commodum generale. »

XIV. — *De obsidione Nicææ, et primo de ducibus obsidentibus. Godefridus Bullio.*

Sed jam his quæ aut quæstus est, aut quæri potuit Marchisides evolūtis, respiret paululum ipse; dum obsidione Nicæam cingere, dum castra metari, dum nomina, genus, moresque principum, quibus urbs ea oppugnata cessit, recolere libet. Illic enim hujusmodi sunt, ut et laudibus non obvient præscriptis, et ministrent scribendis. Igitur clariores famæ duces, a quibus alii, non qui ab aliquibus Martiatica receperunt, hi fuerunt : Dux Godefridus, senis Eustachii Bononiæ comitis filius, cui dignitatem ducis nomenque Bullio idem qui cum miserat, dederat. Est autem Bullio in Lotharii regno oppidum, adjacentis caput ducatus, a duce avunculo Godefrido sene juniori relictum. Junioris hujus nobilitas multis polluit virtutibus cummulata cum sæcularibus, cum divinis. Divinis, largitate in pauperes, erga delinquentes misericordia. Porro humilitate, mansuetudine, sobrietate, justitia, castitate insignis; potius monachorum lux, quam militum dux emicabat. Nec minus tamen ea quæ sæculi sunt, novebat tractare, præliari, ordinare acies, armis ecclesiam propagare. Primus aut in primis ferire hostem, aolescens didicit, juvenis assuevit, senex non destitit. Adeo belligeri comitis et comitissæ religiosissimæ filius, ut etiam ab æmulo conspectus, audire mereretur : ab belli studium, ecce pater; circa Dei cultum, ecce mater. His ducem præditum moribus innumeri bellatores ad prædictæ urbis mœnia primum prosecuti sunt obsessorem.

XV. — *Robertus Normanniæ comes, Boamundus, Hugo Magnus, Stephanus comes Blesensis, Robertus Flandriæ comes, Raimundus comes Sancti Ægidii.*

Subsecutus est autem Robertus Normanniæ comes, Willelmi regis et expugnatoris Angliæ filius; genere, divitiis, læcundia quoque non secundus duci, sed superior; par in his quæ Cæsaris sunt; quæ Dei, minor : ejus pietas largitasque valde fuissent mirabiles : sed quia in neutra modum tenuit, in

utraque erravit. Siquidem misericordiam ejus immisericordem sensit Normannia, dum eo consule per impunitatem rapinarum nec homini parceret, nec Deo licentia raptorum. Nam sicariis manibus latronum gulturi, mæchorum caudæ salaci, eandem quam suis se reverentiam debere consul arbitrabatur. Quapropter nullus ad eum vinetus in lacrymis trahebatur, quin solutus mutuas ab eo lacrymas continuo impetraret. Ideo, ut dixi, nullis sceleribus frenum, imo omnibus additum calcar ea tempestate Normannia querebatur. Hujus autem pietatis sororculam eam fuisse patet largitatem, quæ accipitrem sive cauem argenti summa quantalibet comparabat. Cum interim mensa consularis unicuique haberet refugium repinam civium, atque hæc tamen intra patriam; verum fines patrios egressus, magna ex parte luxum domuit, cui ante per magnarum opum affluentiam succubuerat. Tertius in hoc ordine Boamundus fulget, ejus repetere hic genealogiam superfluum, mores et animos adnotare præmaturum videtur : præsertim cum de ejus genere superior pagina egerit. Inferior vero circa fortunas ejusdem et infortunia quasi quemdam cardinem fere tota versetur. Hugo magnus, Franciæ regum Philippi frater, Henrici filius, quantum obtinet iocum; magnus genere, magnus cognomine, magnus probitate, magnus etiam et potens tum sua, tum fraterni regni militia : venerabilior tamen regii gloria sanguinis, quam aut opum ubertate, aut præcellenti multitudine, aut triumphalibus meritis. Quintus Blesensis comes Stephanus, et ipse regum proximus, quippe Gallorum pronepos, et gener Anglicorum : ejus si largitatem hilaritas, si audaciam fervor, quanti debuerant, illustrassent; nihil ei deerat ad ducem, nihil ad strenuissimum militem. Sequitur hunc comes Flandriæ Robertus, Flandriæ nutricis equitum, Flandriæ feracis equorum, Flandriæ Cereris, Flandriæ periculorum, quæ puellari quoque pulchritudine præcellens, reges Gallicum, Anglicum et Dacum meruit generos : quibus comes præsens sublimis affinis, populare fastidit regimen, dum ipse super omnes exercituum rectores in ense et lancea laudaretur : unde postea contigit, ut ipse quidem multo plus cæteris ducibus celebraretur habere de milite; at neglecta regiminis cura, multo minus de duce. Novissimus omnium Raimundus comes Sancti Ægidii emicat obsessor. Novissimus, inquam, tempore, non divitiis, non potentia, non consilio, non militari multitudine : nam in his omnibus a primordio claruit inter primos, et mox aliorum cum effluxisset pecunia, hujus affluerunt et præcellerunt divitiæ. Illa nimirum gens frugi non prodiga, pareitati potius quam famæ serviebat; exemploque territa alieno, non, ut Franci, in detrahendo, sed semper in augendo substantiam desudabat. Ergo suum comitem egere rerum sagax utilium, divinusque futuri populus non permisit : virum æquitatis cultorem, iniquitatis ultorem; virum ad timidos agnum, ad tumidos leonem.

XVI. — *Urbs circumdatur. Tancredus primus omnium A Turcam occidit, alios fugat.*

His igitur expugnatoribus Nicæam circumdari, debellari, postremo ad dedicationem egi, Gallia certavit, Græcia adjuvit, Deus perpetravit. Sed dum novissimus, ut dixi, Raimundus comes ante portam orientalem tentoria figeret, illa enim area cæteris jam occupatis, unica vacabat : ecce per compendia montis proximi Turcus descendens exercitus, quasi urbem ab eadem porta ingressurus apparuit, festino impetu cupiens subvenire obsessis. Exoritur clamor. Comes proximus læo, primus obviat; mox cæteri duces. Pars armati, alii semiermes, ut ardor belli quemque exciverat, occurre festinant. Tancredus spatio remotus, in equo advolat ardens quod ei vulneris primi gloriam locus invidet. Itaque quod abstulerat locus, reddit animus : nam absente eo, fuga et impetus nunc his, nunc illis varias spei ac metus distribuunt vices : at postquam is qui unus pro multitudine, miles pro agmine et habebatur et erat, superveniens irruit; cæsa illico cervix Turca, Christi effervit milites, effeminavit hostes. Exanimati igitur ad montes ora, ad Francos terga, ad fugam studia convertunt; animatos vero audacia comes, fuga hostium, morarum pudor, fugientibus immittit. Quod nisi montis proximi asylum refugos subito recepisset, paulo tardius sanguis barbarus Latine cuspidis sitim imbuisset ad satietatem. Quia vero montis viciniae timor, cuius est pedibus alas addere, subitus accessit, facile qua descendendo invasum fuerat, ascendendo evasum est, illa tantum absente anima quam Tancredus suæ præconem audaciæ sub tartara miserat. Multi tamen inhonesta tergo vulnera domum reportarunt. Christicolæ hilares in castra revertuntur, hi cruenta, illi recurva cuspide, alii fraxino trunca, pars hebetè gladio insignes. Turci capitis spectaculum vulgo præsentatur. Tancredus per universi exercitus populos, linguas, ætates, sexus, professiones primus Turci verticis celebratur unius abscisor, et innumerabilium fugator. Quod non sine quodam futuri Tancredi præmonitorio quisquis rem diligenter attenderit, actum esse comperiet. Sane tales cœlitus oblata decuerunt virum primitiæ, qui jam extune, imo a sæculo prælectus erat, ut omnium invictissimus bellica subire deberet, et in nullo superari discrimine.

XVII. — *Urbs redditur. Alexio sistitur Tancredus. D Verba Tancredi ad imperatorem.*

Postquam obsessi obsidentium vires auctas, suas expectatis diu subsidiis destitutas viderunt, simul territi quod Raimundus comes, quia ultimus mœnia foderat, acrius suffossa funditus quatiebat, urbem eo tenore reddunt, ut quam rem emere sibi non licet, liceat saltem perdere illæsis. Placet utrobique conditio, sicque ad imperatorem mittitur. Imperator autem felici illo rumore impertitus, et munimen mittit, et ipse missos usque sinum, qui vulgo Sancti Georgii brachium dicitur, sequitur. Inde munita urbe, Boamundus per pacta fœdera, per junctas

dexteras, per homagii fidem adjuratus, ad eum navigat, secum, sicut promiserat, Marchisidem reducens. Ubi ejus hommagio Alexius magis terrefactus quam tutus, multo dejectior quam erectus, exaggeravit iram, non impetravit reverentiam. Nam velut divino oraculo instructus, metuebatur vir prudens illos qui deinceps seculi sunt rerum exitus. Regni Græcorum non longitudinem immensitate sua Hierosolymitanum attingere. Tanti spatii urbes a Turcis captas, Christiano cultui fore mancipandas. Porro Græcis ereptas talibus non oportere reddi tutoribus. Francos esse qui hujusmodi tutelæ soli sufficerent; alioquin urbes et oppida restitui Græcis, id esse restitui Turcis : se simul duobus dominis, scilicet reipublicæ et regi Græciæ famulari non posse. Hæc animo volvens vir providus, fertur regias aures simillima huic implese querela : « Cognatus sanguis Boamundus tua impulsus potentia, huc me. o imperator, impulit retransire. Si promissa tua, si munera, si familiaritas me cepissent, non deerant aditus per quos irrumpere licebat. Cæterum ubi ea displicuerant, frustra mihi tuus placuisset accessus. Hæc attendens operam dedi, qua te præterirem liberior, vigili cura liberatum tua me huc violentia retrusit invitum; quominus tibi confidendum noveris, si quid hodie pepigero coactus. His te præmonitum, sequentia quoque attendere oportet. Ecce ad id ventum est, ut cognati fœderis sacramentum absolvam. Verum ea lex aderit media, ut te Hierosolymni petas adjuvante, stet fœdus mox casurum, cum eorum aut successibus invideris, aut C infortunia non levabis. Absit vero ut aliquando fidum me habeat, quisquis ab eorum fidelitate discesserit. Si ego dominari desideras, famulari stude, de Tancredi certus obsequio, ubi Christi exercitium certificaveris de tuo. Omnium minister, tibi quoque pro omnibus non abnuo ministrare. Summam autem horum compendiosus sermo diffiniat. Qualis antecedit tua erga Francos devotio, talem meam Græci erga se expectent securitatem. » Illis de arcane pectoris prudentiæ tabernaculi, sapientiæ domicilii fonte derivatis, laudatur animus qui et tam fideliter pro republica intercedit, et tam constanter nec pro domestica timet, nec a justitia recedit. Tollitur clamor Gallicus, Græcia quoque murmura meritum non abnuunt favorem.

XVIII. — *Ipsius petit tentorium. Indignatur imperator.*

Postquam Alexius viri mentem videt pecuniæ contemptricem, neque aureo sicut cæterorum posse vinculo irretiri, quia eum post se nequit trahere; trabentem sequitur, et sermonibus consonat dictitatis. Jungunt dexteras, stomachante tamen intus Marchisida, extra vero torvis luminibus crudescente. Celebrato ritu quem, ad hæc fœdera principes observant, innitatur Tancredus, ut quidlibet a rege petat, nullam passurus de petito repulsam : æstimabatur enim aurum, argentum, gemmas, pallia et his similia petiturus, necessarium via subsidium

et avari animi blandimentum. Spretor pecuniæ, sublimatisque regiæ animus æmulator, vulgaria temnit, quem duces alii oblatum præ onere bonorem recusarent, illum affectat, et solum de regalibus ait præplacere. Erat namque regi tentorium, quod arte simul et natura mirabile duplicem spectatori iactabat stuporem : ad hæc urbis instar turrita atria, camelos viginti gravi sarcina non fraudabant, capacitas conveniendæ multitudini opportuna ; apex tantum cæteris præeminens.

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.
(VIRG., 1 *Bucol.*)

Hoc ergo magnanimi Wiscardidæ mentem munus unicum capit, hanc sibi destinat aulam idoneam ; onus quidem inutile præsentis, sed signum haud ignobile futuri. Quo comperto, Alexius sic fertur æstuasse ad petentem sicut olim Delius ad Phaetontem ; nisi quia illic paterna pietas trepidabat, hic sæviebat indignatio hostilis. Phæbus ingemiscebat de periculo filii, Alexius super animo sublimi. Phæbus filium ad salubriora optandum hortatur : « Alexius sic optatum negat, ut post negatum his increpet : Ergone, Marchisides, confert se mihi, regalia petendo insignia ? sordent vero ei communia, nisi singulare meum in toto orbe affectet palatium ? quo impetrato, quid restat ultra, quin capiti diadema meo detrahat, suo imprimat ? at puto desunt ei atria congestos satis explicitura clientes, neque tantæ militum copię intra septa valent concludi domestica. Itaque regia petitur, quæ suis dimensionibus immensa, domino sufficiat magnifico. Ut autem cedat ei petita, ubi muli, ubi muliones, aptum tantæ moli vehiculum ? nimirum hanc adepto relinquitur, ut ipse pedes impositam quasi numina sequatur. Recolat vero asino se dissimulanti, fuisse damno leonis exuvias : quibus indutus ut terreret, meruit rusticum sentire terribilem. Quo admonitus exemplo ne affectet mei umbra nominis terrere ignaros, ne demum cognitus pateat Tancredus. Metiatur se autem modulo suo ac pede, sarciat sibi pro se tentorium ; hujus vero spem omnino deponat. Quod si irasci pergit de repulsa, floccipendo iras, et quantum iras, minas. Jam enim magis magisque mentem hominis stolidam mihi ambitio reseravit. Donec tacuit, philosophus credi : insanus autem, os ut aperuit, meruit. Eia igitur quidquid fraudis, astutiæ irarum ac furiarum habes Marchisida, in meum ventila caput : excipio ardentem : Ego nec hostem mihi te dignor nec amicum. » Hæc Alexius ira simul et astutia dictante profatus ; partim dissimulabat timorem, partim tumorem atrocissimæ bilis leniebat. At Tancredus quasi jocosæ illius imaginis imitator ultima de multis verba arripit nullique libentius unquam responsurus, ait : « Hostem mihi te dignor, nec amicum. Ab his digressum est, neque ultra congressum. »

XXI. Ex ipsius manibus se eripiunt Tancredus et Boamundus.

Tancredus ad littus redit, ubi parato remige,

A fortuna simul et vocatur et adest. Transfretat nihil morans, is cui adeo ingratum nihil quam mora. Boamundus autem paulo tardior egressus, regias fere exspectavit et incurrit insidias : sed latenter edoctus, vertit se ad fugam, alioquin ad catenam. Deinde regis nuntius reclamans, revocans secutus est egressos : verum donati rude, extricati nodis, procellis emersi ; rursus iisdem nolunt exponi turbinibus. Sordet revocatio absentis, cujus præsens contempta est persona, neque adituri summi regis cunabula, Herodis audiunt perfidiam revocantis. Immissæ aratro manu, lumina non reflectunt, semel quam sit illa reflexio damnosa experti. Sed et illæ quarum altera cahos Sodomæ respexit ; altera Treicio conjugii est respecta, emersos ad lucem rursus prohibent tenebris immergi. Tot admoniti exemplis, omnia hæc visi sunt sibi evadere tormenta ; dum hunc unum prætereunt tortorem. Igitur longo morarum tractu afflicti Latini duces, tædia vincunt, necessariisque iusta sibi ac vectoribus jumenta onerant alimentis : nam media quæ fertilitatem submovebat sterilitas, per dies plurimos transeuntibus occurrebat ; nullo frugis solatio inopiam levatura. In cujus confinio Solymannus rex Turcus opperiebatur venturos, quatenus ignaris incurrerent providi, famelicis opulenti, fessis alacres, languidis robusti. Consultum est vero quasi divinitus fideli populo, ut victualium copiam per incultam solitudinem traduceret, quæ vecta, suos quodammodo veheret vectores.

XX. — Exercitus Christianorum in bivio dividitur.

C Sed cum penultima circa exitum illius ariditatis transisset dies, pene fortunæ ludus suum illum favorem a Christicolis ad Mahumicolas convertit, et in partes Tancredi ausa est nimium. Nam redintegrato sicut soliti erant quotidiano, vel, ut ita dicam, quatinocurno calle, secta est in bivium via, et exercitus Christi factus est biviator. Plurimorum opinio errorem illum industriæ deputavit ; quo terræ genti opulentius serviret diffuse spatiosa, quam stipate contracta. Huc accedebat quod casus idem Normanniæ comitem, Boamundumque Tancredumque scorsum a turba diverterat, quasi ut unigenæ uno consilio unam patriæ suæ gloriæ prærogarent. Alii vero non ultroneum sed casuale, nec tam præsulum quam invisum fuisse, ipsis qui diverterant, divortium asseriebant, sane miserantes fortunam, et lenientes invidiam ; quæ quidem sententia his suffulta firmior stabat præsiis, quod præmemorati duces domitis plebeculæ non amoverant sarcinam, quod alienigenæ militiæ comitatu gaudebant, quod suam denique, quæ maxima aberat, non præmuerant.

XXI. — In mutuo occurso acies Latinæ et barbaræ concurrunt ad arma.

D Igitur ubi Normannorum vexilla minas belli Turcis denuntiant (nam Tancredus impiger morem suum præcurrendi obtinens, primus et conspicere et conspici maturaverat). Dispositum est

utrobique, ut a fluvio, qui medius discurrerat, velocius tardos arcere debuissent. Cœperat autem crepusculo vespere cedere, cum Latine barbaræque acies mutuum compererunt occursum. Expensa itaque nocte instanti ad mediam in quietem, a media in laborem: pars fidelis promptior, mane circa horam primam ad ripas præscripti fluminis prævenit infidelem, ubi vix metator sedulus prima infixerat castra, cum: Ecce hostis! ecce hostis! et ingeminatur acriter, et occurrit audacter. Armantur qui armandi venerant; at qui armati, in bella feruntur: retunditur sagittipotens manus, nunc perfossa lanceis, nunc ensibus decisa. Retunditur, inquam, ut quæ prima fuerat, in mediam referri; quæ vero media, præ tutela fieri cogeretur. Cum igitur eo usque Normanni fugientibus institissent; densati cunei vires resumunt, et qui modo fugaverant, ipsi in fugam sunt conversi. Interea Normanniæ comes et Boamundus duas tantum, singuli suam, instruxerant acies: jamque gradatim alacres prælium inibant. Instantibus itaque Turcis, contraque Christianis subvenientibus, magna vi hinc et inde certatur: nihil arcus, parum lancea, ensis plurimum agit. Turcos sua numero carens numerositas defendit; nostros autem lorice, scuta et galeæ. Multum cruoris utrinque funditur, plus barbari: illius quidem non cessat strages; at tanquam recidiva hydræ capita, ubi pauci occidunt, innumeri succedunt.

XXII. — *Christiani in fugam vertuntur. Robertus comes Normanniæ animos colligit.*

At vero fidelis legio communem cum his quidem habet occasum; sed non commune supplementum. Igitur lassata dum pereunt, quassata dum resistit, inaminata dum rarescit, dat terga: quodque nunquam usquam ante didicerat, in momento docta est fugere. O bellum miserabile! O fuga lugubris! O damnum in damno! O in vulnere vulnus! militaris fugæ impetus pedestrem conculcat tarditatem, inque vicem densissima pedestrium hastarum silva nunc fugam impedit, nunc exstinguit: fitque vel hosti miseranda clades, cum terga sagittis horrent, illa lanceis velut torrendorum veribus affinguntur. Dum itaque non parcant, aut qui fugant arcibus, aut qui fugantur calcaribus, refugitur in castra, minimum tamen solatium, sed unum. Ibi denique regius sanguis Willelmides, quis, ejus stirpis, cui militet memor, verticem nudat, Normanniam exclamat, Boamundum collegam, imo confugam suum his increpat: « Eho! Boamunde, quorsum fuga? Longe Apulia, longe Hydruntum, longe spes omnis finium Latinorum: hic standum, hic nos gloriosa manet aut pœna victos, aut corona victores; gloriosa, inquam, sors utraque, sed etiam eo beator altera, quo celerius efficit beatos. Ergo agite, o juvenes, moriamur, et in media arma ruamus. » His admoniti agglomerant sese ducebis cætera juvenis, morti deinceps quam fugæ paratior: astant intrepidi, cum quondam (f., quædam) venabule in furore operiens leo, qui modo longa quiete piger a latibulis excitus,

A paulatim lucatur iras latratu, lituo, clamore, jaculis lascissitus, et tanquam non sua cujusque, sed una utriusque ab altero discurrat ad alterum quanto acrior ira accenditur leonis, tanto tepescit segnior venatoris. Pari forma dum fidelis populus erudescit, infidelis remittitur, neque ultra audet invadere, quem cœperit nil timere. Respirant igitur ambæ partes, alios, ut dictum est, remorante audacia, et alios metu.

XXIII. — *Magna fidelium strages.*

Interea nuntius mittitur, qui eventum rei exercitui declaret ignaro, festinetque abesse, ut adesse ab illis festinetur. Ast adversarii alios et ad aliud emittunt, spiculatores scilicet ad cladem, non opis imploratores ad salutem. Turba itaque illa equites nostros prætervolans, ad plebeculam transilit, numero tamen maximam, sed viribus imbecillam. Hi palantes præfestinantis militiæ vestigia legebant, muros periculis opposuisse putantes, cum subito irrunt primo sagittis, mox ensibus sævientes Turci, adepti ultra spem prædam, citraque bellum victoriam. Trucidantur itaque senes, pueri abstrahuntur, ætas media utrius partis expressius figurat faciem, ejus patitur sortem: sæpissime tamen ac sævissime mucro et de impubibus præsumit, prædæ copia sæviorum de sævissimo faciente prædonem: cui cum Briarei manus non sufficerent ad rapinam, cædibus insistit, quatenus vel sic animum expleat voracem. Unde factum est, ut de tanto numero perquam rarissimos præteriret aut vulnus aut vinculum. Neque in tot usquam seu qui præcesserunt, seu qui venturi erant, bellorum casibus tantum de Latino sanguine gladio licuit gentili. Quid plura? Cædentium lassata, nec dum satiata rabie, victi victores in castra sequuntur suapte sarcina seu socia onerati: militiæ nostræ spectaculum satis miserabile; nulli vero audaciæ satis miseratum: quippe quorum vota his contenta finibus, hærebant, ut oppugnatoribus suis resisterent; non ut cessantes interim aliquatenus oppugnarent.

XXIV. — *Acriter resistit Tancredus.*

Porro Tancredus ex adverso castrorum latere hostes debellabat, qui tentoria dirimentem conscenderant tumulum; unde facilius lædere, difficiliusque lædi petuissent. His, inquam, uno et rapido incursu dejectis, vir fortis occupaverat ascensum, multos adersus, paucis adjutus. Boamundo enim invito quin prohibente, res cœpta vix comites aliquot elicere impetravit; ideo autem prohibente, quod exercitus hostilis diffusus nostrum quadam theatriali specie circumseperat, ex omni parte necem significans inclusit. Quamobrem Christianorum providentia, æstuantibus juvenum animis ad congressum egressum negabat, ne forte paucorum temeritas rei ordinem turbaret universum.

XXV. *Et ipsius frater Willelmus, hostes cædunt.*

Willelmus tamen Marchisides, dum fratri metuit, sui non meminit, qui nec revocantem Boamundum, nec hostilis vires multitudinis veritus, fraternæ fieri

comes ardet audaciæ. Oh! facto miser atque beatus eodem, qui in mortem ruit, ad vitam transiturus! nam repulsa, ut præscriptum est, a tumultu turba, non tam cesserat, his quorum præsenſerat gladios, quam quos frustra timuerat secuturos. Igitur ubi quot, non quos fugerit respicit, numerum librans, nec animus reddit: acrior quippe ejus laborem dolor, dolorem pudor cumulabat. Irruunt itaque primi arcubus projectis, audacius strictis mucronibus sævituri. Quibus quidem jam non putabatur hæc pugna, sed pœna: nec adversus hostes confligendum, sed tandem de capitalium rerum condemnatis, ultio secunda. At vero numeri parvissimi robur maximum, muralem contra objectat audaciam, non si vel rex ipse Solimannus cum omnibus suis copiis in eos sæviat cessuram. Fit fragor: hi lanceas vibrant, illi gladios, ut dictum est, stringunt, hi pectoribus loricas, loriceis scuta, munimen adhibent; illi peltas. Horum pugna a summo descendit; illorum ab imo nititur. Illos pudori mistus dolor stimulat; hos ceu in specula stantes, tot urgent stimuli, quot spectant oculi. Aliis ergo loci situs, armorum commoditas, quin ipsa sua paucitas præsidio erant: aliis ad incommodum euncta, etiam in qua confitebatur, pluralitas. Enimvero ascendenti Turco fraxinus objecta eminens obviat, casuroque similem vi tactum, impactum facile aut conficit aut dejicit. Confectus autem dejectusve unus, plures dum rotatur, parili impetit ruina. Uno tamen cadente, ut fit in numero ingenti, mox plurimi subeunt, rursusque his plurimis alii item plures; sicque factum est, ut qui in furore, in indignatione, in contemptu bellatum venerant; prius ipsa sui ruina aggerem æquarent quam calearent: contraque numerus Christi nec minutus est nec læsus. Adeo cuspis fraxinea largæ prodiga opis, usum simul utrumque et scuti supplet et gladii. Quid contra hæc mureo? Mureo, inquam, ejus est proximum cadere, remotis parcere; immergi cominus, minari eminens; utque paucis ejus facultatem ineludam, ejus licentiæ pares habet terminos longitudo, evaginatus minari poterat, ledere non poterat vel emissus. Unde comperiens utpote experta acies fracta in audaces, tutam non esse audaciam: jam non ultra viribus contra vires decernere satagit, artes arcusque quos abjecerat resumens. Quod si ut primo cœperat, pedem pedi, manum manui, umbonem umboni conscrere aliquandiu inarsisset, profecto magnanimi sævæ strages huic collata succumberet; id tantum solatii objectura, quod ipsa unum, hæc sævas omnes suos habuerit bellatores.

XXVI. — *Cadit Willelmus.*

Sed resumptis arcubus, grando volans quibus enses pepercerant, non parcit; quos non attigerant, perfodit; ubi nec ascenderant, descendit. Hactenus ergo sarcina tantum gravis, lorica, scuta et galeæ: nunc gratissimus obex, vitæ mortisque fines determinat. Hactenus tamen, si quatenus molesta, quod levitas captata ad limen sæpius artifices manus retorserit. Plucentibus itaque vulnera Turcorum nervis,

A nostri, dum degrandinet, sustinent; si quis alieunde turbo perfians tantam telorum nubem discutiat. Cognatæ acies juxta, hostis undique, adjutor nusquam, interea gemunt saucii. Ille manum perfossus, ille oculum effossus; alii suffossi pedem, pars verticem superfossi. O pietas! o dolor! o luctus! Clypeus aliorum Marchisides et ipse cum aliis affigitur Willelmus. Aliorum dolor hærebat in vulnere, hujus vulnera usque sub mortem doluerunt. Labitur corpus nobile, socii exceptum in castra referunt, pauper, belli causa, agger relinquitur. Quis tibi, Tancrede, spectanti talia sensus? quosve dabas gemitus? viri corda, cui modo robur et æs triplex circa pectus erat; jam muliebres mollescunt ad lacrymas, ora femineum ululant ejulatum; digitum mentum, genas, caput decalvant: postremo quæcunque hominem armant particulae, reliquas inermes crudeli seditione dilaniant. Multi quoque heroum fidelium in eadem lamenta resoluti, super Marchisidas lugent: neque minus hujus lacrymas quam illius necem miserantur. Dum hæc agerentur, vix debellatus Turcos receperat tumultus, et ecce Christieolas pulvis testatur adesse cohortes, submissi tolluntur animi, contra elati sui mittuntur. Exclamatur, *Deus ruit*, hoc enim nostri interjiciebant lætantes. Adversarii, *Heu*, et, *At, at*, murmurantes, ingeminant: quippe non tam spes ablata, quam oblatos metus trepidantes.

XXVII. — *Hugo Magnus instat.*

Advolat ante alios regum clarissima proles Magnus Hugo, galeis conte tus ferme trecentis. Irruit in medios non ut qui pugnet in hostes, Sed qui post pugnam fugientia terga sequatur. Sic rapidus, sic intrepidus, sic undique tulus Aggreditur, lacerat, fugat, insequitur, premit, arctat, Fulminat, exsultat, fremit, exclamat, furit, ardet. Mittit in hunc aciem ferratam rex Solymannus; Ingentem numero, virtute, nimis, feritate, Quæ numero superet segetes, o Gargara, vestras: Quæ virtute suis æquet convallibus Ethnæ, Quæ feritate minis totum sibi vindicat orbem, Quæ perferre graves, et reddere gaudeat ictus. Ergo alaeres hinc tanta cohors, tot tela, tot arcus: Inde comes magnus quam nomine tam probitate Occursu parili, numero sed dispare freti, D Bellum ineunt, stant oppositi pars obvia Gallis: Consorti clypeos clypeis, atquo ensibus enses: Pars lateris dextri gyrum, pars altera lævi Occupat, et volucres mittunt utrobique sagittas. Undique septa armis audacia Gallica et hoste, Ad quos se vertat, nisi se convertat ad omnes, Ignorans: modo ad hos, modo se convertit ad illos, Qualis apri, quem turba canum circumvenit ingens, Fulmineus nunc hos dens, nunc eviscerat illos; Nunc retro mordaces, et nunc a fronte minaces. Sic vir magnanimus, et eo duce freta juvenus Innumeros ardens se circumflectit in orbes, Et quæcunque ruit cædens, cæsus ruit hostis.

XXVIII. — *Turcos fugat.*

Ergo recens acies jam multa cæde cruento,
 Jamque fatigato comiti congressa, labore
 Sudoremque viri crudeli exaggerat ira.
 Sauciat ante, retro, dextra lævaque, nec ullam
 Dat requiem gravibus, nullo sudore gravata.
 Postquam nulla valet vis innumeros revocare.
 Ad numerum, majorque redit quam corruit hostis.
 Magna comes parvæ miseratus funera turbæ
 Ora in terga refert, hæc sola timentis imago :
 Cætera victoris lacerantis, dejicientis,
 Atque fugantis erant : in terga fugacia cuspis
 Ensis dimidiatus, equus ardens, dextera flagrans,
 Quippe retrocessit, qui retro occiderat hostis :
 Ut versam faciem videt, aspectumque minacem,
 Expers qui mortem fugiens incurrit eidem,
 Tutius ignotis sperans occurrere multis,
 Quam semel expertæ restare ad verbera dextræ.
 Consul agit trepidos, graviterque instatur agenti,
 Et fugit et sequitur, pariter fugat atque fugatur.

XXIX. — *Et cum eo Robertus comes Flandriæ*
 Obviat his hasta metuendus, et ense Robertus
 Flandrigena, effrenique volans ad prælia cursu,
 Damna morasque levat, dum quam ultimus hau-
 [serat aure ?

Primus inardescit pugnam impinguare eruore.
 Obvius ergo fugæ, pertransit in usque fugantes,
 Quaque videt densas acies fervere sagittis,
 Et stridere minis; ibi fervere stridere tendit.
 Incurrunt Turci in comitem, comes acer in illos :
 Flandrensesque fere numero, et virtute phalanges
 Igne pari accensæ; pede, strage, fragore sequuntur. C
 Sternitur arcitenens acies, sparguntur et arcus.
 Rumpuntur pharetræ, calcantur ut alga sagittæ,
 Peltæ, thoraces quasi stamina linea ad enses,
 Sarcina sunt tectis, et non tutamina Turcis.
 Sic comes arripotens Gallorum terga sequentes,
 Rursus terga dare : et versa vice pectora Gallos
 Vertere compellit; numeroque carentia primum
 Agmina sub numerum sternendo necando reducit.
 At Turci nec ulla quidem, nec multa rependunt.
 Vulnera, spes quorum ferratæ nescia calcis,
 Tota retrosuadæ de verbere pendet habenæ;
 More tamen patrio fugiens quo vulnerat arcus;
 Sed tremebunda metu ferit, et non lædit arundo,
 Tantus ad internas pertransiit usque medullas.
 Papæ! quem genuit Flandrensis flamma tremo-
 [rem!

Dum comes indomitus domat hostes, densaque
 [spargit
 Agmina; sparsa secat, secta abruit, obruta calcat
 Magno magnanimo comite stipatus Hugone.
 Nec cessat strages, donec socia arma fugalos
 Excipiunt; nectuntque moras, arcentque fugantes.
 En iterum viresque novas animosque recentes
 Congressusque manus avidas, et cætera ad usum
 Congrua bellorum, nova cuncta recentia nostri
 Inveniunt, multaque licet jam cæde gravati,
 Accipiunt acres, et reddunt acriter ictus,

A Rollandum dicas Oliveriumque renatos,
 Si comitum species hunc hasta hunc ense furens
 XXX. — *Godefridus in hostes ruit.*

Dux Godefridus homo totus bellicus Deique
 Cujus non fervor, non vires, non animosus
 Spiritus Hectoreis cessit; præfuit armis,
 Lætus adest. O quas acies, quæ pectora ferri
 Quam longum calyhem lateris munimina lævi
 Cernere erat comitala ducem! quis flatus equo-
 [rum,

Quis fremitus hominum, quæ gloria Lotharidarum?
 Dux ergo Turcas acies premit, insequiturque
 Non astu vigili, non commoditate locali,
 Non quæ vel timidos in fortes excitat, arte
 Adjutus : verum turbans his omnibus hostes
 Scilicet adjutus astuque, locoque, doloque.

B XXXI. — *Aggere potitur; fugientes insequitur, mons vicinus hosti favet.*

Stabat in occurso ducis agger, agerque sub ipso
 Retrocedentem dirimebat ab aggere montem.
 Huc ibi fisa dolis gens plus quam fisa sagittis
 Diffugium fecit : ratus aggere velle potiri,
 Ad pugnam refugos, dux fraudis et artis iniquæ
 Ignarus, belli faciem convertit in illos,
 Et celeri incursu tumulum prius hoste gravatum
 Liberat, iude fugam ad montem per plana coactum
 Strage premit multa, hostis scilicet atque suorum.
 Nimirum gens illa dolis armata sequentem
 Æque transfigit lorica, quam fugientem :
 Et nisi equus velox fugientibus iggerat hastas,
 Quo magis effugiunt magis horrida vulnera spar-
 [gunt,

Ut faciat Turci fuga, quod victoria Franci.
 Monte recepta cohors, non ære gravata nec armis,
 Ære graves, armisque viros post terga ruentes
 Evadit facile, et facili pronaque sagitta
 Sauciati, intortæ contemptrix eninus hastæ.
 Anxius objecti dux frendens in pede montis
 Rursum in plana redit : si quos mons invidet hostes
 Eliciant, vacua arva duci repetitus et agger.
 Hostis ad hæc gaudet, descendit, et ultro laccssit,
 Semper discurrens, et semper vulnera spargens.
 Fretus equo celeri, montisque favore propinqui,
 Dux iterumque iterumque sequens in pectora multos
 Excipit, et plures in terga remunerat ictus.
 Monte tamen meritis semper curtante triumphos,
 Quippe sinu victis, victricibus obice signis,
 Cæ: quondam accipitrem qui circinat aera gyro,
 Ceu qui in fronte sedet querularum turba volucrum
 Circumagit, variaque replet virgulta latratu :
 Tum si forte procax cornix propiore volotu
 Jam tumidum ostendit, ille indignatus et ardens
 Fertur in aeriam toto conamine turbam :
 Illa fugit trepidis repetens cunabula pennis,
 Cum similem hesuro porrectis unguibus arctæ
 Saxi seu terris cohibent te prædo latebræ :
 Ungue oamen plumas referens insignia palmæ,
 Nacta sede doles, alasque expansus hianti
 Rostro, luminibus flammatis, pectore anhelò.

Suspiciens elapsæ plumosa repagula prædæ.
 Ilaud secus ira ducem turbat, dum pulsus ab arvis
 Tureus habet tutas latebras confinia montis.

XXXII. — *Hugo Magnus subvenit duci et cum Raimundo comite montem superat; Terror invadit Turcos.*

Sed cum Magnus Hugo diverso prælia tractu
 Aggressus, montis latus ex facili superasset
 Pervium, et hoste vacans : mox nec juga, nec via

[præceps

Deprensos inhibent, quin laxis cursor habenis
 Raptet equis, refugos per plana, per ardua Turcos.
 Hinc igitur comitem, inde ducem fugiente caterva
 Hostili, comes accelerat metuens Raimundus
 Ne sibi neve suis desit qui dimicet hostis :
 Hunc suus, hunc alii pedites, equites comitati
 Belli ductorem, legionum dispositorem
 Tanto ditabant numero, munimine, signis :
 Ut credi posset absentum nullus abesse,
 Qui meriti fuerant credi, nullum superesse.
 Ergo formidans ne formidabilis esset
 Præcédendo metum, rupto petit ordine bellum,
 Si furor Ideas quereus ad littoris ima
 Sigæi rapiat, tremat omnis proximus Idæ
 Et mons et vallis, lateat sub pulvere Phæbus :
 Si lucem demas galeis aut frondibus addas :
 Illic status, hæc species, similis fremitus, tremor

[idem.

Turba sodalis erant comitis, turbæque sodalis
 Qui fragor attonitas Turcorum ut percudit aures,
 Atque oculos fulgor : totam occursare paventes
 Europam, nullo duce, consule, rege relicto.
 Primo stant dubii mox ut Raimundica cuspis
 Obvia puæque rotat, colliditur, et subit ensis :
 Tunc nec Arabs jaculo, nec fudit Tureus in arcu,
 Sed nec equus frenum, nec equum via, nec fuga

[gyrum

Senserunt, adeo fugere est sperare salutem.
 Ergo Cylix Tharsum, nemora Ætheritanga Coatræ,
 Antiochena Syrus, Sidonia mœnia Phoenix,
 Arthasium Jacobi, turres Elamita Calepti.
 Præterea innumeræ notas sibi quisque latebras
 Diffugiendo petunt, sine more, sine ordine gressus.

XXXIII. — *Duces, hoste disperso, versus Antiochiam metantur; Tancredi audacia.*

Triumphato, cæso, disperso hoste; victore re-
 verso, ditato, jucundato; via solitum revocat viato-
 rem, quo jam tutior, eo diffusiores. Duces turmis
 pedestribus Antiochiam versus gyro prolixiori, sed
 facili cultam planitiem metandam provident, provi-
 samque metantur. At Tancredus nemorum devia,
 montium ardua, Cylicum flumina prætervolanda
 eligit, qua ad prædictam urbem semita accelerabat
 directior. O bellatorem stupendum, cui voluptati
 labor, cui securitati bellum, cui otium difficile, cui
 facilis quævis difficultas, cui postremo nihil dulce
 nisi fuerit sudore conditum! Stupeamus interim ho-
 minem qui nunquam stupuit, eique metumamus, quia
 nil metuit. Papæ! quænam hæc est audacia, imo
 amentia, Tancrede? Antiochiam prædaturus cen-

A tum sociare loricas contentus es : arcuum tuorum
 numerus vix ducenti; in his millibus Syriam oppu-
 gnas? Paucos adhibes: supple numerum, nullus est
 hostis tuus, multi adversum te gladii, hostis tuus
 plures armat populos quam tu viros. Ut te patrocini-
 andum vocent quæ adversarium expectant oppida
 et urbes paucos ducis custodes. Surgat, quæso, sur-
 gat in quintuplum summa municipum; ne saltem
 custode vacet numerositas municipiorum, alioquin
 vocatus tutor non sufficis tutelæ; ut singulis plebi-
 bus singulos distribuas assertores. Præsertim urbs
 Antiochia munita armis, stipata armatis, assueta
 bellis, superba triumphis : dominando insenuit, do-
 minari non novit. Moderare præcipitis cursum ani-
 mi, et sapientis cujusdam viri sententia pro freno
 utere. Dux ille et miles, quid ducis, quid militis re-
 fert expertus. Sic ait, *et priusquam incipias, consulto,*

B *et ubi consulueris, mature opus est facto : Quod con-*
sulere, ad ducem; quod ad militem, agonizare re-
ferendum est, etiam simplicibus quibusque palam
est : verumtamen, vel alter utri utrumque vel utri-
que alterum : imo utrique et hoc et illud sæpius in-
cumbit : et te quidem utriusque nominis accendit
gloria, sed ab humiliori superbiam tanto petis incau-
tius, quantæ a sublimiori efficacius impetrasses.
 Miles flagras intrepidus appellari : eoque prudens
 fueris, ut imprudens furere dicaris; dumque levem
 hanc emis auram; projicis vitam, perdis operam,
 lucraris invidiam, incurris infamiam. Redi ergo ad
 te, reduc te in ducem, prius consule, et ubi consu-
 lueris, explica cohortem; alioquin namque, cum
 C ventum in pericula fuerit, sero consules, cito fa-
 tiscies; voles consultus venisse in prælium, non in
 consilium præliatus.

XXXIV. — *Tharsum obsidet; insidias parat.*

Hæc simili et forsitan dicatiori revocatione Tan-
 credi aures obtundente, ipse in aspidem surdam ob-
 duratus, vel ut incantatores excludit quos habet
 monitores : quin et cœli flammis, tigride seta ocior
 Bythiniam transvolat, Tauros montes, Buteoti valles;
 has Baritis, illos polo contiguos, percurrit. Cilicia
 positus, Tharsum obsidet. Indignatio Turcis, exsul-
 tatio Græcis, exhortatio Armenis, stupor universis.
 Et namque tempestate Turcis dominari contigerat,
 Græcis famulari, Armenis montium arduitate tueri
 libertatem. Sed eminus tamen conspecta urbe, ad-
 miratus fastigiat turrium, spatia montium, superbiam
 domorum, tentare vires properat incolarum. Igitur
 dispositis insidiis ubi..... S.....tis quæ providenda
 erant provisæ sunt : præmittuntur arcitenentes Mar-
 nys Turcopoli, aliquot tamen loriceis suffulti no-
 stratibus, hi præstruuntur, abstractis per pascua ar-
 mentis, quo ordine, quo diffusio diverterat, ne rui-
 turi per prædam hostes, et ante deprehendant insi-
 dias, quam deprehensi ipsi dent pœnas. Dictum et
 factum : prædones emissi, volant, suburbium popu-
 lantur, cooperto simulato metu, qua jussu fuerunt
 recursant. Urbs excitat quidquid armorum, quidquid
 virium habet, post vestigia immitit; interim vix

numero portarum custodiæ paucos relinquente. Igitur accelerant hi, accelerant illi capti ab. . . . Mox igitur qui fugiunt, ad salutem : qui fugant, ad necem; qui fugiunt ita vincunt, qui fugant ut vincantur. Interea fieri dum. . . . instatur. Fugientem instans crebro perfodit, succurrens velocior, contraque lancea fugiens dum se. . . . instantiam ferre nequit, convertitur; et subvertit, has ludente fortuna vices aliis evasum est, aliis supervasum. Dato igitur a speculo signo, vallis grava armis palam fundit quos conceperat armatos, ac primo quidem fremere incipiunt hastilia præferrata, moxque in silvam surgunt quereus et fraxinus, pari modo irruentibus galeis, clypei succrescunt, post loricae, postremo et equites et equi Cadmeo semini ortus similimus, quos ubi audax compertit Turcorum rabies, ultro conversa torridam more suo emittit urbem ferratam ante, post alatum.

XXXV. — *Hostes cudit et fugat.*

Tancredus elicitos ad pugnam videns, n'pote numero freto suorum maximo nostratum minimo ipse primus mediis praelium infert, obvium quemque aut ense dividens, aut cuspidē configens, juvenis fida Turcorum cædunt primo pectora, mox terga: nudi quippe lævam aliqui, pectus nonnulli. . . . pus universi; galeas scuta loricas non sustinent, et vesfes amplectitur. Ergo porta reduces modo quidem angusta quos paulo ante eduxerat spatiosa, adeo confusi terri amentes conglobati limina subeunt. . . . gladio urgente victoris. Quod nisi muralis custodia grandinem saxeam pluens consertam umbonum cratem diremisset, uno impetu mœnia et cives subiissent et hostes: aliis itaque admissis alii repulsi per trunca redeunt cadavera, Christo gratantes. Intra mœnia dolor, extra gaudium: intra spes in timorem vertitur, extra converti nescit, sed augeri. Inter hæc dies clauditur, et deliberandi opportuna consiliis nox ruit.

XXXVI. — *Urbem aggreditur.*

Tancredus sub exorto jubare portas frangere, fossa implere, scalas applicare, turres conscendere festinat, et jam moras noctis annum vocat. Somnus illi nullus, aut si quis, brevissimus; ab oculo tamen clauso ad actum crastini præsagii Turcos sollicitat suos. . . . quippe quo hostibus tam suis civibus diffidentes terreat, noctem diutina imago pugnae, neque a quoquam fulminans rejicit Tancredus. . . . ac mentibus singulorum. Itaque solem. . . . fugam committitur. . . .

(*Lineæ hic desiderantur duodecim, quæ legi nequeunt.*) et quos debelles habeas et quibus parcas pac. . . . libertate concessis Tharsensium hic adhuc tantos muros. . . . ad propria signum victoriæ, . . .

XXXVII. — *Inopinato adventu Balduini terretur. Balduini elogium.*

Vexillum turris sublimior ventilabat, cum subito, stupendum visu audituque horrificum, suc-

cula clamat de partu montium nasci arma, jamque arva discurrentibus scaturire armatis. Quo Marchisides fremitu excitus sociam. . . . excit militiam, moxque ipse accito equo, primus evolat, socii pone subeunt. Se moverat autem a frequentia periculosa multitudinis idem propagandi nominis ardor qui et Marchisidem, et fortuito eadem contigerant egresso vestigiis a Godefrido duce comiteque Eustachio proles Eustachides de. . . . millibus complures sibi defloraverat comites, in quibus Gono comes plurimum sonabat, suas etiam vires Normantica augente militia, ejus ipse sub comite Roberto gerebat principatum. Præterea sua sibi juvenis non deerat. . . . armorum avidi, avidissimum hunc præelegerant duce. Virum liberalem pecuniæ, studiosum militiæ, affatu humilem, magna vi, pietate sublimem, ejus proceri formam corporis a planta ad verticem contemplatus: ecce dixeris quem natura in militem manu propria exculpsit. . . . tot vitæ intervallis ornari, quæ a Francorum sceptrō lucem ingressa, ab Hierosolymitanorum erat egressura; utque liquidius claret, a magno illo rege Carolo genus trahens, super solum David sessurus divinitus traheretur. Jure ergo ac merito Alexandrum vivebat, ejus illustrabant Carolus ortum, David occasum; nec degenerare debebat gladius hebes, ejus sic fulgerent cunæ et tumulus. His accensa super nobilitas facibus de magno exercitu segregaverat quos fervidiores agnoverat socios, eratque numerus ejus quasi milites quingenti ac peditum duo millia, quibus a monte in platea jam progressis, Marchisides arma nostrata cernens, auxiliaria credens, nostrates nesciens, nesciens insidias, pugnam, victoriam besternas ostendit, spolia refert, relata profert, prolata offerri dimidiat, illas sequentibus quod integrum. . . . remitto repugnaverat prævius.

XXXVIII. — *Balduini injustitia erga Tancredum.*

At tuti agminis dux longe tutior aut viritum scuta, tumque distribuendum fore objicit, aut omnia in armatis manus fortioris cessura; fugam hostium non præcursoribus gladiis, sed subsequenti horrori deputandam. Tancredum quidem dimicasse, sed contigisse palmam Balduino: quod non fere secius Marchisides oblatum, atque Telamonius Pelidæ arma sibi accipit negata; æstuat, fuerit, dolet, se non sibi tulisse vellera dolet, mellæ, auri venam ab inimicis terræ eruisse cavernis; ut prædo in fiscum traduceret ingratus: nam de ea quæ objecta est miseranda divisione quid attinet? Ipsa illa quæ modo placuerat ultronea, jam displiceret seu coacta. Translatio enim victoriæ suæ titulo, non tam ultra impertitor spontaneus, quam redditor videtur obnoxius. Quid ergo? pugnet? concivis est hostis; laceret? Christianus est sanguis; Tharsum subeat? vile est includi Tharsenses; excitet cum barbaris in fratrem pugnare? id est spostatere. Ergo malum vinci, sed multo vincere pejus. Mille semitis viam investiganti, sedet denique floccipendere de-

bellata, festinare ad debellanda, sic aquilæ acceperit, sic cedis, parde, leoni, sic licet urgentes majori quique minores. Abit Marchisides unum gemens, Tharsensium servitutem de Latinorum adventu liberatam non esse, sed gravatam : abit, inquam, quo majores vocant, ne qua ad auditum nomen ejus diffugia terram pauperent opulentam.

XXXIX. — *Tancredo nihilominus feciales mittuntur de Urbis reductione.*

Sed jam præcurrerat fama velocior, quæ de tanti viri indole nihil reticuerat Addianis, quantus foret christiani nominis defensor, quantus gregi incredulæ expugnator, quantæ mansuetudinis erga subditos, quantæ in rebelles duritiæ : his civitas gratis læta ultro feciales suos mittit, virum cum hymnis et tympanis manibus inducturos. Misertus namque plebi suæ Christus nuper ab eorum cervice jugum excusserat dominatoribus expulsis, ipsorumque retento in compedibus Turco principe homine, imo cane, cujus nec sedari iræ, nec ebrietas jucundari, nisi in oculis ejus sagittato ad palem Christicole, consueverant. Quapropter is qui *humilia respicit et alta a longe cognoscit*, eandem ei quam mensus fuerat, Tancredo dispensatore, mensuram reservavit. Divinum id quidem, nec enim lex æquior ulla est, quam necis artifices arte perire sua.

XL. *Idque Ursini industria, cujus hic narratur historia.*

Ursinus eo tempore ubi præerat, homo Christicola, Armenus : isque, ut præscriptum est, legatos miserat Marchisidam advocatum, qui et ipse in adventum tanti hospitis egressuri dextra et lide obvium mulcet, vires socias vel magis famulas spondet, ad Mamystanæ civitatis spolia invitat, quam loco proxima, tam captu facillima : nec minus et ipse contra digna se accipit, quin de sparso semine messis resurgit in centuplum : in his mœnia subeunt non sine totius plebis plausu et cantico. Ubi ergo tapetis equus, epulis fames, Baccho curæ cesserunt : Ursinus super urbis præsentis statu præterito quomodo durare potuerit, qua vi cives protegere tot circumventus hostium millibus potuerit rogatus, incipit. « Novum, ait, incolam ad veterem restituendam libertatem missum me vides : cum enim campi et valles Turco subjecti dominio, diu miserabiliter servirent : ego montes colebam, liber quidem : sed Christianæ plebis servitutem non minus quam qui paterentur, ingemiscens : quodque multi jam annorum curriculi etiam illatam viderent et perpeßum ; cum multa sinistra aggressis, una tandem certa patuit via libertatis. Prata suam reddiderant messem, passæ falcem telluris in fenum aruerant comæ, quod curriculum huc advehere quotidianus instabat labor : rura autem eo tempore incolebant, quos modo nobiles vidisti in equo fremere et fulgere in purpura : » (viderat enim paulo ante plurimos e Turcis discurrere purpuratis, qui cum sæpius, sæpiusque recurrendo solivagi plaustra ducerent, eo uno bobus conservis præcellerant ; quod sua boves premebantur custodia ; ipsi nulla). « Orta est igitur ex opportuni-

tate suspicio, ex suspicione consilium, ex consilio audacia, ex audacia libertas : nam cum fenum plaustis illocaerent, custode liberi, arbitrati sunt eadem pariter armis virisque posse onerari, occultarique intus bellum : circum circa pacem dependere, allatis intra municipium armatis, facile Turcos aut perimi aut repelli. Hæc illis volentibus, ad me ventum est ; ubi in montibus, ut prædixi, manebam, cognitaque adventus causa ; gaudeo, moneo, urgeo, ne morentur, neve impellenti cœlitus se subtrahant gratiæ. Vos, inquam, reditum naturale, curate plaustra, ego vobis quos invchatis parabo bellatores. Illi accelerant jussa, ego promissa impleo : nec mora infodiuntur feno satellites, ego ex adverso prædas simulo, quatenus elicit ad pugnam exteriorem, oppidani, facilem reliquissent iagressuris victoriam. Sicut prævisum est, sic secutum : nam cum urbem exuissent qui post me irruebant, plaustra bellum important mœnibus ; pace et feno prudenter tunicatum : inducti ergo intra muros armati pacem exuunt, portis obdunt repagula, ipsarum cædunt custodes, ipsi custodiæ succedunt ; atque hæc quidem secreto omnia, ut porticus præsens occultæ cædi arcus præstruxerat latebrosos, inde passim per vias, per palatia, per turres discurrunt : væ illi qui seu cum arcu, seu absque, eques aut pedes, puer aut senex inventus est Turcus : nec ætati, nec formæ, nec sexui parsum est : omnes in gladio corrumpit, humiles et magni, semel omnia victor punit vulnera quæ a diebus antiquis pertulerat, in multimoda nece cognatæ servitutis. Reservatur tamen superstes unus Turcorum, non minus scelerum quam sceleratorum princeps : is columbari gravissimo vinctus compede in tormentis tormenta, in temporalibus præstolatur æterna : sed cum cæteræ infidelis turbæ intemertum nihil gladii reliquisset, tympana scandunt muros, totumque usquequaque viciniam lætabundo replent tonitru. Id enim præcepti dederam, ut peractam cædem plaudentes nobis continere debuissent. Cum ergo arrectis auribus turres lætisonas hausissem : lo, comites, exclamo, convertamus faciem in terga : buccinas accipio gaudii nuntias, urbs nos revocat in cives, captam namque fingentes prædam, simulato reditu instantiæ hostium, terga dederamus : sed ad lituos tubasque conversi revocantes audacter aggredimur, quibus modo prudenter ccedebamus. Illi ad insolitam stupefacti audaciam, cunctantur : paululum deinde nobis vices fugæ mutuas rependunt, nos eo securius instare quo magis magisque civitas propiabat. Hostes rerum ignari, æs tinniens, tympanum tonans, oppidum reboans, properæ opis suæ instrumenta putabant : sicque contigit ut et nobis præter spem gratia, et hostibus præter timorem germinaretur pœna. Vox eadem, dictu mirabile ! nobis verax, illis mendax ; verosque reducit ; nos indicit, illos seducit quorum recursus jam suburbii vicinitate gaudebat, cum fallacia sonitus se comperiunt illusos, prospectis per mœnia discurrere Armenis. Quid faciant ? a mœnibus spes elapsa est, a

tergo gladii urgent, extra nec stari potest, nec intra claustra recipi. Porro nec locus fugæ, nec locus pugnae: tentata est tamen fuga omnibus, sed nec uni omnium benigna: nam mente improvida, casuque inopinato confusi, quibus modo evasuri ingerant ut viverent: iisdem mox vestigiis redibant ut perirent. Deisiquidem ecclesiae profanatores oculos habebant, nec videbant: sic et manus, et arcus, et gladii in propriis usibus elanguerant, omnia nobis contravires tam sua tristis quam nostra hilaris fortunage-minabat. Sed ne mea te offendant prolixitas, aggredimur confusam, amentemque turbam, nec unum gladium superstitem relinquit: surdus quippe inter cædentem, non audit pecuniam, quæ se crebro pro miseris obsidem spondet, ex illo *Allachibar*, quod infidelitas orando exclamat, hæc in urbe obmutuit, ac pro eo *Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat*; tanquam rediens postliminio, reboavit. » Hæc Ursinus: cum loquentis verbo ultimo, Deo gratias Tanceredus occinuit.

XLl. — *Cives Tanceredum conveniunt.*

In his noctem diei continuant donec sopor intus diurno labore gravatos levat, levatosque ad crastinum remittit: nondum enim luciferi bigas Phœbus attriverat, cum accelerantis includere Manystanos Tanceredi Mamysta galeas comperit subdustres. At Turci quibus urbem diu indulerat mora tam justo longior, quam longa: tam rapacior quem delicata: tam delicatior quam securata: ab ipso permuniti conticinio cesserant pugnae Tharsensis viceformidata: quod ut sole orto cives comperint, egrediuntur ad fœdus, ut Tanceredi vestigiis, et vix conquiniseens suave jugum onusque leve subire mereretur: impiissimo quippe famulatio crepti, regnare aut nuntiant servire ereptori. Facile igitur apud eum bene merentes inpetrant, a quo nec immeritus vacuus rediisset. Potiuntur itaque sese vice mutua Tanceredus urbis filiali obsequio; urbs Tanceredi regimine paterno.

XLII. — *Recedit Balduinus; qui suburbana metatus castra pacem petit; a Tanceredo pacem obtinet et commercium.*

Interea spoliis onustus, misericordia vacuus, licentia abusus, illicita.... gatus Balduini comitis exercitus, Tharsum liquerat, Tharsum damno suo Francorum millenaria centenariis commutans.... comitis injurias abominans ad maj.... quos levibus quibusdam viderat occupatos.... sollicite invitator sous Euphrates cujus adhuc præsens legatio a dextra alvei turbasse illum, a læva Edessam indesinenter promittebat, quorum neuter locum parem dignabatur, aut hoc in cunctis Syriæ ceterioris oppidum, aut illa trans Euphratæ quæ Mesopotamia dicitur civitatem, utrumque divitis uber agri, multorum famulatio et oppidorum et urbium imperare gaudebat: hæc nuntii prælato, hæc prælatus subdita genti frequenter commemorans, Tharsum exierat; jamque singularum singula Addanæ, Mamystæque vix flumina transvadatus vicino tentoria affixerat Tanceredo. Indignati namque suppressi a rustica plan-

ta alvei, solis urbibus pontes concesserant; per quos tuam non patuerat aditus, quoniam eis Tanceredus sequentes arceri præceperat; nolebat enim sicut fratrem jam appellare, qui cum expelleret sicut hostem. Igitur Balduinus comes suburbana metatus castra, pacem ab urbe petit, virtualia non jam gratis, neque raptim, sed ratione et pretio erat inpetrari. Noverat enim viri mentem recenti adhuc injuria turbidam, seque qui eam intulerat odiosum. Porro urbs munita turribus, populi capax, armis referta, nulla sui infirmitate spem raptoris firmabat: præterea comitem illum Cononem, quem superior pagina celebravit; valetudo gravis lecto affligerat: quare nec relicto eo procedere volebat, nec eum abducere, nec ibi manere Balduinus commercii poterat negato, tot curæ anxium de postulanda pace eum incusabant. Res mira! sed quantum aliis ignota principibus, tantum Marchisidæ quadam singulari familiaritate conjurata, qui nudiustertianis damno, injuria, convicio efferatus, petitam ab eo pacem, mox ei donat et prædicat. Qui lætus, offensusve nunquam claudicat, ad rectum invitatus: quem inclinare ad veniam, hoc erat interpellare de venia. Rogatus ergo, ut dictum est, pacem alterutro polliceri; respondet utroque, nec commercia renuit: dummodo vim non sentiant merces. Eunt, redeunt, vendunt, redimunt ab urbe in castra, ista a castris in urbem, illi errant permisti armati inermibus et contra quos forensecus affligebat languor, torrebant Phœbus, velociores spe remedii inter umbram et mœnia servantur: quæ dilatatio paucos habuit dies: nam sicut heri et nudiustertius redintegratis commerciis orta sunt lites, ut fit, cum emptoris venditorisve æstimatio de pretii venaliumve quantitate dissentit.

XLIII. — *Frangitur; singularia certamina.*

A pergula cauponæ lixa, hoc genere incæptum ad ipsos principes exundat bellum: injuriam alter qui pertulerat putat præsentem præteritæ ex usu succevisse: at qui obtulerat talionem sibi reservatum veretur: sic varia ambos deludit opinio, dum uterque id adversario imputat, in quo quater peccarat. Surgitur hinc inde ad gladios, furor arma invasit, castrenses in mœnibus reperti, qui languet custodiae mancipatur, qui valet pugnis et fustibus pulsatur, pulsatorum vulgus expellitur, nobilitas servatur vinculata, similiter extra agitur de similibus oppidanis in suburbio deprehensis. Parum id militiæ visum est, nisi pars externa portas urbis assultu quateret: interna quassas ad bellum egrediens, aperiret. Ubi ergo nulla obstant aut his aut illis repagula: campus tantum in medio, vexilla hinc inde disposita, tum demum duces suis adversarii viribus collibratis tanto se discrimini invicem committere verentur. Balduini numerus, ut præmemoratum est, multus erat, viresque prævalide: ideoque longiuscule scesserat, ut a murali subsidio hostem eliceret pauciores. Tanceredi valde minor, quæ causer turre missilibus armarat; quatenus bello prima occurre-

rent, sicque pugnae inferioris paucitatem, superior fulciret jaculorum descensus. Talibus confisi diffisi-
que solatiis et desolatis duces alter alterius prestolabatur incursum: neuter enim prior impetere, quam impetibilebat sed e converso uterque. Plures suberant causae: hæc autem maxima, quod qui prior ad murum nefas irrueret, ipse nocentior sonaret: in qua tamen mora, ut fert militaris consuetudo, aliquot ex utrisque partibus adulescentes singularem ineunt congressum, utra pars ergo justioris causae tutelam suscepit, ex his declarari posset, si alterius tantum incursores succumberent, et alterius prævalerent. Quia vero ab utraque lucra, ab utraque damna, ab utraque corrunt, ab utraque obrunt: qui justius induit arma, scire nefas. Sed eorum qui medii ludum martium interladebant, Ricardus de principatu nec genere minor nec animis, cognatas partes et lingua simul animabat, et lancea. Is comitis Vilhelmi filius, Wiscardi nepos, relictus fratri Tancredo Syracusa, Boamundum seculis amitalium suum, sociaverat Tancredum. Dumque intervols hunc præterit, illum proterit; insidiatrix ex transverso lancea latus fodit improvidum, peditemque de equite mox substituit. Cui autem lapsus ensis strictus quid confert rotatus? Hostilis in eum turba ruit, ut ipse paulo inconsultius sodalium exierat subsidia, adversariis propior. Solus itaque tot circumvallatoribus oppressus, capitur, trahitur, exarmatur, servatur. Sors eadem plurimos utrinque ab equo et sella in pedes degradaverat; cum visum est majorum prudentiae, insaniae ascribendum egressos in arma hostilia unanimes in se sua vortisse discordes: diliori turba adversus barbaros necesse est nedom exiguum pauperare.

XLIV. — Pax renovatur.

Multa ergo in hunc modum sollicite pensantes, pacem bello commutant viri sapientes quod tamen suasu difficillimum aure surda avertisset, injuriis lacessitus Marchisides, nisi quia avuncularis proles Ricardus lenit animos rediturus, quos exacerbaverat abstractus, idemque et unus modo sit causa odii, modo pacis. Similiter Cono ille præscriptus comes in urbe languens sociis mentem reddit, pacis commercio reddendus. Redeunt itaque alternatim ad propria; heros pro heroe, eques pro equite, pedes pro pedite, damna et lucra quo ordine cøperunt, in eo penitus inconcussa consistunt; ut ad hæc merito vulgaris nenia reduci possit: qui habet, habet; qui perdidit, perdidit. Nec cohabitant diutius, abit alter ut acquirat; alter manet et fruatur. Verum mansio illa non segnis, neque longa moratur virum: cujus arbitrio vel brevis quies, longa erat segnitie. Igitur paulo moratus ad Syros exit: feliciter Cilicia potitus; at felicius multa Syria potiturus. Ante tamen et de illo nequam Turco, quem Adana incarceraverat, pœnas sumit; et plus paternas, quam principis leges Momystanis imponit. Quibus expletis, montes qui medii Alexandriolam Gastonemque oppidulum diri-

A munt, conscendit; viam difficilem, sed cunctarum ad Syros directissimam. Illuc superno omnium colle superato, fertur Antiochiæ rupes, et plana, vias, et devia, paludes et sicea oculo simul metiri et animo. Inde totam percurrit planitiem, quia medii *Sepchet*, *Spitachet*, *Domith*, *Commith*, fluvii oppida, urbes interveniunt.

XLV. — *Artasium venit Tancredus, Balduinum ab Antiochenis circumventum liberat. Artasium ab hoste impugnatus.*

B Artasium vero ubi venit; invenitur comes Balduinus felix Artasiensium Turcorum exclusor: sed ab Antiochenis miserabiliter inclusus. Quibus superveniens visus Marchisides, collectis partim sarcinulis, partim missis, abscessum indixit. Putabatur in adventu unius, omnes occurrere magni exercitus duces, tanti sequebantur virum terror et fremitus: ejus tamen militie altera apud Cylicas pars relicta, de centurione quinquagerium reddiderat. Sed prænuntia vel fama, multi instar militis unum Marchisidam præcinuerat. Subit Artasium hospes novus, at hospitii recompensatio valde est minor a magnitudine meritorum: ab interioribus arcetur, conceditur vero habitandus murus exterior, seu ut opposita urbem muniret custodia, seu ne intrinsecæ rixas renovarent angustiae, vel certe nuper abscisæ contemtionis nondum penitus radix aruerat; quæcunque vero sufficit causa, muro adamantino se inclusit, quisquis periculo Tancredum objecit. Antiochia Latinorum vires auctas intelligens, quas expertæ senserant; fugerant, nuntiaverant manus, plurimo supplet infirmos robore, et numero paucitatem; remittitque secundo, septies, si septies remiserit, superandos. Illi, ne quis relictus tentandi modus desit præsidii, etiam dolos struunt, parum armis sibi confisi. Nocturni subeunt umbras quæ S. Palladii virgultum vulgo appellantur. Inde ortaluce quinque præmittuntur, qui Artasium lacessant equites: at bellum in ramis latet et frondibus. Qui missi sunt nil morati, subitas Artasio ostentant minas, qualis interim pastoribus pecora; talis fiunt pecoribus tutela pastores. Trahuntur simul hi et illa: nihil evadit a facie raptorum. Clamatur a specula, ululant pro foribus opiliones et subulci. Una hæc erat omnium querela, malo suo sibi adversus Turcos, Francos advenisse tutores. Inde se gravius cruciari quod de advenarum patrocínio libertatem speraverint: quod Tancredus audiens, festinus exiit, bello suspicans urbem circumdatam, sed viso exteriori rerum statu; illico comperit patentes animos de latentibus pendere, audaciamque horum alienam, plus esse quam suam: ad ejus tamen rei evidentiam Turcopolos tres obviam mittit, ut si his crederetur, timida solitudo; si obstaretur, deprehenderetur spes subsidiorum. At quinque non modo non cedunt impetentibus, verum etiam versos eadunt impetes. Tunc manifestius eo quod latuerat comperto, paratur bellum, acies disponuntur, illic obviam.

XLVI. — *Mars facit Turco.*

Caterum hostis sagittifer plurimo sui numero plurimum immanis, nostro viso latebras spernit, occurrit palam, pudet latuisse, qui hastas singulas denis et supra arcubus oppugnabat. Congrediuntur itaque Turci Latinis, incole peregrinis, gnari locorum, hominumque locorumque ignavis. Primo in congressu lancea viget, lancea perfodit, lancea deciecit : quæ mox tanto sub onere latescens, ut penetrare peltas, pectora, clavengos nequit integra : quoniam hanc elitellæ dissilientes extenuant ; illam cuspidis truncata decurrit, aliam Tureus ensis dimidiat, ut hastilenens putetur potius venisse armatus sude pedes, quam lancea miles : at frugalior longe arcus vulnereque ditior, semper mittit, crebro lædit, numquam mittitur, sero læditur : cominus, eminus, ante, retro fervidus ; etiam cum ab intentione propria fallitur, casu sæpe ministro, non permittitur falli. Hac solante alios, alios desolante fortuna simul Balduino Tancredique ducum altero alteri parum auscultante ; in seipsos divisi, desolati sunt, et usque sub mœnia repulsi. At Turci ante urbem castra metantur, noctem diei continuantes pervigilem.

XLVII. — *Balduino Artasium committitur.*

Dies crastinus fulgebat, cum, reverso Antiochiam hoste, amotus est metus. Tunc Marchisides exire jussus, ut semper nulla fides regni sociis, ab ipso exteriori muro quæ Barbicana appellatur, expellitur. Eustachides, Balduino, ejus consulu longo post tempore floruit Edessa, Artasii regimen tradit : ipse cum reliquis consulibus Airardo et Conone proficiscitur Edessam. Tancredus sciens quia militia vita est hominis, simul bello nihil tutius habens ; montes proximos occupat, manu parva magnas aggre-
diens cohortes, tanto nomine exiliti colles barbari ; pars difflugium maturant, alii occurrunt, nonnulli intrepidi manent : ut quosdam fides eadem Francis consecrabit ; reliquos abjungebat error fanaticus. Igitur qui Christum norunt, Christicolæ excipiunt venientes : quibus vero hoc nomen aut nescitur tacitum, aut spernitur auditum ; *Barisan* et *Hersen* oppida relinquere timor suadet, fuga complet. Quæ relicta, vocant Marchisidem, ingressumque multa victualium copia opulentant. Jam ergo mutata sede, exsul felicio urbis hospite, damna, cædem, vincula non sentit : nam solitos reditum et insidias hostis exerceens, sepelit in frondibus bellum ; prædam autem mulos, muliones, rhedas, rhedarios urbano spectaculo exponit : iumenta sub paleis quasi palliis onerata gemunt, eunt gnara periculi quasi periculi ignara. Jam proxima fluvio, qui Balenæ oppidi jugera irrigat, pene simul urbi visa, captata, captaque sunt adeo præda socii alii alios prævenire satagebant. Heu miseri ! quid prædam distralitis mox distralendi præda ? quid cæditis, nectitis, angitis : mox angendi, mox nectendi,

A mox cædendi. Vix enim portæ hos effuderant, cum repente insidiatricem turbam irrumpere properantem pene sero repellunt.

XLVIII. — *Obsidetur Antiochia, cujus situs describitur.*

Itaque, obsessa urbe, obstruso reditu ; quidquid Latini sanguinis egressum fuerat subsecuti aut nexu aut gladio conficiunt Turci. Misertum est tamen cælitus afflictionis obsessæ, ut festinantibus ad obsidendam Antiochiam Francis, Antiocheni cederent obsessores. Pertransiens igitur urbes, vicinaque oppida, flumen quoque *Farfar* interfluens venerabilis ille regum exercitus : anhelatæ tandem Antiochia suburbium metantur. Planitie media latera, gemini alter ab Austro, alter a Borea, angustant montes : frontem ab occasu pontus verberat : sed hæc quo magis orientem versum a littore submovetur, tanto jam latior, latiorque rupes submovet. Hanc a meridie descendens Damascenus *Farfar* interluit, sinuoso tractu ad mare per plana illabens : montium medius sub Australi vicinior : adeo autem in ejus umbram interdum vergens ; ut nil nisi semita intersit medium : sed qua jam in angustias illas descendere clivus incipit, sita est civitas, hinc flumini, inde monti in longum collaterans. Quin etiam montis lectus licet in hospitale sibi continuat, mœnibus in summum eductis, ibidemque munipio constructo : at eadem sic item in fluvium descendit, ut a sui medio cum flumine in occasum tendens, mox ab eo in cornu occiduo panlulum recedat, in ortu usque ad medium longe seposita : in qua tamen parte muros duplices certius munit patus reflua ipsa sui tæmoris mollitie, super omnem saxi duritiam munimem firmius. Sola itaque frons urbis Phæbo nascenti obnoxia ; ad medium sui, id est a porta (2) Jusum accessum patitur : nam a porta Susum rupis abruptæ præcipitum humanis tantum patet suspiciendum oculis, non gressibus adendum.

XLIX. — *Ordo obsidentium.*

At vicina huic ex adverso rupes signa Boamundi tenet in eam usque quæ a porta exit descenditiam viam : hæc proximum portæ cumulum erigit : in quo Tancredus castra locat, cæteris quantum funda jacet, urbi propior. Post eum comites Northmannus et qui ei adhærebant, ipsius Tancredique Flandrensis medius. Ab altero autem latere Blesensis, Bolo-
niensis, Albamarensis, Montensis, Sanctipaulensis, et Hugo magnus : nam omnes hi comitis Northmanni muneribus, aliqui etiam hommaggio obligabantur. Ab his usque flumen eo tenent ordine planitiem heroum castra, quo paginam nomina. Dux Godefridus, Podiensis episcopus, comes Raimundus. Hæc igitur prima castrorum positio quartum urbis cornu, cæteris vacantibus, obsidet : quippe hoc planitie vicina accommodum, reliquis aut fluminis, aut fossæ, aut montis obice inaccessis. Postea vero succedenti diei die : hunc immutare ordinem aliquando inva-

(2) Porta Jusum est porta inferior, porta Susum est porta superior.

dentis hostis necessitas, interdum invadendi hostem voluntas compulerunt. Enimvero rupes quæ Boamundi imminabat castris, licet aditu difficillimavisa, tamen est Turcis, in quam a monte ad sagittandum descenderent, opportuna; sicque peracta cæde, levibus armis ad muros patere refugium, ubi sequentium gravia nullum invenirent ascensum. Ad his ergo resistendum incursibus, tumulus supra Boamundi rupem muro cingitur, Hugonis magni viribus tuendo. Porro Boreales duæ effundere Turcos consueverant portæ, eistransque fluvium exercitus nostri damno patulæ: quarum citeriorem dux Godefridus aggrediens, egressum tandem cohibuit: primo tamen congressu Guarnerii marchionis nece desolatus. At remotior per pontem contiguum transfundere hostes solita, Raimundo comiti placeet obstruenda: nam castris vacua spatiosior trans flumen planities, laxiores vaganti Turco indulserat habenas. Ideo supernatantis fabricæ pons trajectus est, ejus intextas trabes subjectarum navium onus superjectæ crates onerarent. Hæc itaque riparum continuatio transmeando alveo serviens, ad inhibendum supradictæ portæ egressum comitem traduxit. Adjuxit autem ipse loci situs obsessorem, obsidionis firmandæ utilis cooperatur. Exereverat enim in collem modicum tellus, ejus vertici fanum quod vulgo Mahummariam vocant, saxum superselat: hoc fluviali portæ et oppositum et vicinum opportunitate sua comitem invitavit. Comes vero quæ restabant munimini castrorum supplevit cætera: fossam videlicet per circuitum ductam tum suæ conca- vitatis depressione, tum ejectati aggeris arduitate robur duplex: super hunc quoque fundatus est murus in se humilis: sed tutoris sui audacia superbus. His jam magis magisque Turci coactati angustiis, minus et minus lædere poterant: quippe solita vagandi licentia sublata. Restabat tamen in occasu porta ad nocendum efficax, ad obsidendum difficilis.

L. — *Difficultas obsidionis.*

Obsidionem mediæ montis et fluminis angustia prohibebant: eisdem claustris, altero vadum, altero descensum negantibus, ignari advenæ exeludebantur, gnari indigenæ transvadabantur: viam quæ ad portum descendit observantes, Christiano sanguine frequenter aspergebant. Itaque non nisi in acie, ea tamen interdum parum tuta, aut a portu ad exercitum, aut ab exercitu ad portum transmeare licebat, tantopere obseratos egressus portæ unius redimebat licentia. Illic malo Tancredus remedium invenisset, sicut posterior eventus indicavit: sed mœnibus propior, primus Turcis obviabat furentibus. Quapropter jejunos sub sole diem, noctem sub rore pervigil transigebat: unus ipse et adhuc modicus totius belli sustinebat occursum. Tantodenique viri sudore repulsi hostes, jam læcessere desistunt, turribus et latibulis contenti. At, inquires, Tancredi audacia ab domito ortu illico ad indomitum se convertit occasum, illic in occurso hostium inventam

A maceriam paratum sibi oppidum adesse dicit, vix initium parandi. O laudis amor! o audacia! o temeritas! ad cætera enim te, Tancrede, strenuum dixerim, hic temerarium: ad cætera constantem, hic pertinacem. Casus cæteros aut loci commoditas, aut spes subsidii, aut necessitas irruens, aut si qua alia prudenti semita patet, habuit excusare: hunc autem temeritatis omnia arguunt: paretina velus, grassator robustus, propinquitus hostium, remotio sociorum: cætera ut aspirent, *Farfar* transvadatus, subsidia disjungit, enimvero si quod absit Turcorum armis traditus succumbere, velocius in ventres hostium transisses coctus, quam ad socias aures captus. Manes tamen; manes, pugnas, obsides, portam munis, portam quatis, nunc tu hosticam, nunc hostis tuam. Totus occidens quantus quantus est, in ortu pugnat; tu solus ad occasum, paucis commilitonibus gaudes, sed fortibus: præscriptum enim illud munimen satis arctum multitudinem non admittebat, paucos vix capiens.

Lt. — *Tancredus 700 Turcos ad prædandum egressos delet.*

Studuit namque primo ut ad initium redeam, rem clam gerere Tancredus, quatenus lateret eives qui nullo sole intermisso, in partem illam egredi herbas messuri consueverant: inde fuit quod claustrum illud subiit nocturnus: illi vero nescio quo auspicio in hanc ipsam suspicionem ducti, primo die paucos ipsos a longe emittunt mectores, quatenus hoc pateret examine, si novas formidare insidias debuissent: quo viso, nostri mox se absecedunt, nec exit quispiam. Redeunt itaque Turci qui exierant intra mœnia, nullo turbati armorum incursum: similiter die postera exeunt, sed et plures, et castro propius; fecerat eos jam tutiores dies hesternæ, quæ transierat tuta herbilegos incolumesducens ac reducens. Tunc vix Tancredus leones cohibet, visis prope ovibus astare. « Sustinete, inquit, adhuc modicam hanc dieculam, viri sortes: cras, ni fallor, incidet in retia nostra præda uberior. » Sicut prævidit, sic accidit: nam bis jam prætentato aditu, et biduana herbæ sustentata penuria, die tertia hinc tuti egrediuntur, hinc coacti; et quia propiora urbi præda messuerant: quia de Francorum præsentia adhuc hæsitabant, et multi exeunt, et Francos transiunt. Tunc ruptis claustris Tancredus irruens, quid prudentia audaciaque junctæ possent, subito ostendit: qui in medios irrumpens, tanto avidius in ore gladii omnes absorbet, quo acrius eorum viscera torrentur, quibus sustenta est inter pocula sitis triduana. Ne longum faciam: cæsis circiter septingentis, cæsorum capita Tancredus 70 Appodiensi transmittit episcopo, decimam de triumpho: quibus oblatis, episcopus gemino percellitur gaudio. Tum de amici victoria, tum de sibi impensis in allegatione muneris honore et gloria. Eodem itaque remunerat victorem numero marcharum, quot et ipso donatus fuerat cervicibus peremptorum. Tancredus eo multum æristempore

comnilitonibus suis debebat, in loculis nihil habens. Gaudium igitur et exultatio comitata sunt pecuniam, quæ mox ducem absolvit a debito, militumque inopiam distributo relevavit argento. Forte etiam contigit ut missum a præsule nuntium alius præierit non missus; quo audito, statim dispergitur, quod nondum habebatur; mox alios datat, qui adhuc egebat, ita enim dicebat in corde suo: « The-saurus meus sint milites mei; egeam ego dum ipsi abundant, non sollicitor habere; sed habentibus imperare. Onerent hi argento marsupia: ego eos euris, armis, sudore, tremore, grandine, pluvia. » Quos tamen die bellis, nocte vigiliis fatigatos ipse leniter supportabat vici debita subeundo, qua vulnus excusaret, seu morbus: suam vero nunquam dominii reverentia desidem fecit; quin ipse et semper explebat suam, et non solum, ut præscriptum est, supplebat, sed et præripiebat alienam.

LII. — *Singulari certamine Tancredus tres Turcos confodit.*

Quod dum sæpius ageret, contigit ut uno comitatus Achate ad excubandum egrederetur, lorica galeaque cessantibus, accinctus gladio equitabat, puer hastam gerebat et clypeum: item armati tres excubabant Turci, quos Antiochiæ porta emiserat: errabant autem alii aliorum ignari: nam longiusculum castra ab urbe spatium dirimebat; frutices, monticulos, convalles interjiciens, aptas insidiis latebras. At duobus tres compertis, irruunt in quem alterutrum irruant ignari. Quinimo miseri, fugite: fugite, inquam, Castoris, Cyllarum, Aebyllis fraxinum; dextram Meleagri, animos Tydei, Herculis tridonem, Ajacis septemlicem: hæc enim omnia unum hunc bellatorem armant: frustra lacessitur; ultro ipse occurrit omnibus his armatus, quem fugere cautum est, exspectare stultum, impetere furiosum: verumtamen quoniam invitum qui servat, idem facit occidenti, irruite ocius, ut quanto-cius corruatis: corruite subito, ut supersit Marchisides in æterno. Qui occursum ascipiens dementem, velociorem, ut fit, arrepta fraxino occurso-rem transfigit. Pelta et thorax alios tueri solent, sed alii objectæ perfossori: hic perfossor nullam sinit esse loriceam fidelem, nullam non fallacem: hic percussor de galea facit mitram, de clypeo pallam, de thorace subuculam; perforat denique ut linum lignum, ut canuabem calybem, ut lanam, lammam: sed primi medius, necesse conspecta, fit tardior: ut tardioris, ultimi subsidio fulciretur. Infelix qui modo velociori præcursum invidebas: nunc segnioris beatam præfers tarditatem; et id tamen frustra: uni siquidem debentur dextræ velox et tardus, unus quippe ambos aggrediens, hujus adhuc obviantis frontem dissecat, illius fugam tergo sistit trajecto. Sed est quod stupeam, nec satis valeam stupere: cum homo tam pretiosus laudis emptor, mox præsentis osa armigeri silentio concluderit adjurato: pudorne, an religio, an adhibendi fidei diffidentia causæ fuerint, prorsus ignoro: nam si pudor; quid

A aliquando quis ducet honori, qui armatos tres uno perimeie impetu ducit pudori? quod si religio; monstri simile aiunt pisces sub aratro scutere, ast ego longe monstruosius tam cupidum laudis laudem fugere. Denique tam clarissimus bellator tota difficilia aggressus, tot aspera perpessus, tot certamina supergressus, facile fidem impetret, præsertim strage armis vicinia testibus, ante omnia lingua ipsius, cui ut nulli certius credebatur: verumtamen latente causa effectus patuit, causa, inquam, silentii effectus cædis patuit etiam longo tempore post rei series, ut adjuratus armiger diem silentii complexit præfixum.

LIII. — *Christianorum patientia in dura hac et longa obsidione.*

B Monet me tempus ad intermissam redire obsidionem, ut vel quantulam de sudore tanto qui sudare accipiant mercedem: nam in ejus exercitu jam fere octimensis mora multi strenue multa; maxime majores viri majora fecerunt: socialiter autem summi, mediocres, et imi gravia pertulerunt, famem, terræmotum, aquarum inundationem, aeris terrores varios, impetus quoque nunc cæli ruentis, nunc belli ingruentis: prodigia quoque et visiones: hæc multis clam, illa cunctis palam cœlitus effulserunt: quorum singula si suis ordine, modo, dignitate explicem: nimis interim sileat Tancredus sicut quietis scriptor, ita silentio indignus. Porro cymba nostra sero veniat in portum, si tanti procellas pelagi sulcare aggrediar: quis enim de Godefridi viribus stupendis præsumat, ejus ense trajectus Turcus duo factus est Turci: ut inferior alter in urbem equitaret, alter arcitenens in flumine nataret. Aut quis illud Raimundi digne admiretur, quod sæpius occurrenti Antiochiæ solus restitit, quod interdum fossas, interdum muros supergressam viriliter repulit: imo quod nullo exercitus remoti fretus auxilio, pontem obsedit. Nonne sola Flandrigenæ Roberti lancea singulariter suum exposulat scriptorem? quem dum quotidianis mortibus Antiochiam datat, quotidiano comes equo pauperatur, ut scilicet fallente damnum ardore laudis, aliquando principi tanto deesset equus, nisi succurreret vicatim mendicatus. Deferebatur pelvis restitit, quod interdum quam rem miseria supplicant comi equum, macellum ex caupona. Porro quid simile illi sæcula nostra viderunt, quod ducenti circiter semiermes xv, millia armatos pars major asinarii caballarios, languidi fugavere robustos? ejus victoriæ fertur Blesensis comes dux fuisse Godefrido Boamundoque sociatus, unde septingentorum et eo amplius capitum asportatio Antiocheno spectaculo facta est ostentatio lugubris, inter quæ sigillatim palis affixa, quantum putas illud Blesensi gladio gloriam contulit, ejus oculorum distantia semipes fuit? Horum ut dixi via centilida iterum me revocat, ne dum singulis vagabundus insistam; acepto tramite devius aberrem. Celebrant snos Normannia, Flan-dria, Robertos, reliquos duces occidens reliquus:

mihî unus Marchisides sufficit, cui non sufficio vel totus. Ignosce Gallia scriptoribus dives, juvat me Antiocheno vacare principi, præsentem me gesta liberius persolvam debitor creditori. Verumtamen ne nulla bene meritos silentium meum mercede remuneret, compendiosum quippiam conabor perstringere, quod scriptura posteritas prolixiori valeat stylo explicare.

LIV. — *Graves obsidentium angustia.*

Igitur a tribus ventis urbe obsessa, Auster solis nullum perflavit obsessorem; in latere illo nihî humidum, nihil planum, quæ incommoditas commoda civibus clausores exclusit, clausos absolvit. Illinc insidiæ, illinc duri viatoribus occursum; cum aut egrediens Francus victualia quæreretur, aut inventa regrediens afferret. Tantus populus, tot gentes, tot millia multo indigebant pecore, multa cerere. Syria, Cylicia, Rodus, Cyprus opulentissima, quædam insulæ, quædam regna exercitum alebant, sed parce tamen: licet Chio, Samo, Creta, Mitilena, aliisque famæ minoris pene innumerabilibus insulis adjunctæ. Aderat imperatoris Alexii præco, qui ad comportandas segetes terra marique populos urgebat. Cæperat cum hyeme obsidio, per quam evoluta universos hlemis pertulit horrores; aquæ diluvia, nunc subita, nunc continua, tantos cæli terræque motus; ut soluto elementorum fœdere, hæc ad summa surgere, illud ad ima corruiere videretur. Nam quid de turbinibus, quid de ventorum rabie dicam? Illis grassantibus, nec tentorium stabat, nec mappale, vix palatium seu turris. Durabat sub jove juxta cum plebe nobilitas, hiems neutri parcebat: tanto tamen nobilitati asperior, quanto est durior rusticus milite, laborifer delicato. Tot procellas sociabat esuries, esuriem mors; mors passim habenis laxis et homines præcurrebat, et bellorum solatia equos, rarum erat in castris stabulum, cui fames novem sabbatis, decimum reliquisset. Armorum quidquid ferri erat et calybis corripuerat rubigo, elypeos dimiserant clavi et coria: hastæ, sellæ materies lignea, paucorum erant integræ, multorum reserta, nullorum lucidæ, nonnullorum nullæ: sine nervis vacabant arcus, et sine arundinibus sagittæ, undique inopia, undique calamitas, undique desolatio.

LV. — *Mira Christianorum fiducia.*

Dura hæc nimis et tristia, cum subito gravia gravibus cumulantur, succedente Piscibus, Ariete, vere hiemi cujus temporis herba Medorum Persarumque equos bello redintegrat. Improvisi adsunt Turci, numerus multus, et vires ad prælia paratæ. Prope jam aderant, die eadem aut subituri mœnia, aut castra irrupturi, cum rumor prænuntius advolat, qui rem, ut erat, pandit Christianis. Addit etiam more suo, et de magnis majora loquitur. Hinc exciti Latini proceres obviare parant, quod tamen difficillimum, imo quasi ob vitæ tædium in mortem ruere potuit æstinari. Nam de tanto numero, de tantis militum qui urbem obsederant copiis, vix 200

A corrogantur, in equis obviam profecturi. In his tamen asini bona pars suppleant vicem equorum: nam forte equos, gens nostra nil tale veriti, longe miserant frumentatum. Igitur tam exilis numerus adversum quindecim millia, sicut ab his qui adfuerunt didici, ad pugnandum egreditur: mira audacia! sæclisque omnibus prædicanda! in prociectu hoc duces fuisse memorantur Godefridus, Beamundus, Blesensis Stephanus: ii cum ad eum venissent, quem corrupte vulgus pontem Ferri pro *Farfar* nuncupat, visis ultra procul hostibus, non restant ut timidi, transcunt ut timendi, præcedit Boamundus, subsequitur Godefridus, in subsidio est Stephanus.

LVI. — *Hostes aggrediuntur pauci et fugant.*

B Monticulus trans, et prope pontem in planitie exstat, sub ipso expectant nostri, per ipsam quæ amplissima est Turci advolitant: prospexerant enim nostros a longe, mirati qua fiducia gens tam modica pontem transmearent. Illa autem transmeatio tam prudens quam audax, magnum incussit terrorem hostibus, nostrorumque paucitatem, plurimæ multitudinis opinione cumulavit. Ideo Turci cum appropiant substant, metuentes ne mons præscriptus paucos ostenderet, multos absconderet: ipsum hoc simulantes Christicolæ, hastas vexillis armant, singula singulis aptantes, quasi tot abderent agmina, quod proderent vexilla: moxque nihil cunctati, erectis hastis, tali hostes perturbant impetu, ac si falconum turba fulicas impetisset. Surgit pulvis, sonant arma, ungulæ perstrepunt, clangunt buccinæ, oculi caligantur, aures vacant, corda hostium stupent, ut plura timeant e latebris surgere Francorum millia, quam viderint vexilla. Dictu mirabile et tanquam a fide alienum! terga quantocius vertunt, multitudo tanta, paucis de Christi numero amissis, majore in his Gunano comite Britannico, qui animis furentibus, uno contentus socio, Persarum exercitum primis invadere præsumpsit. Illius mihi juxta pontem in via longo tempore post ostensus est tumulus, quantum licuit, ut gentis est pietas, saxo et cruce decoratus. Sed adepti victoriam Franci, fugam persequuntur, brevi tamen instantiam longam prohibentibus equitum raritate, equorum tarditate, utrorumque inedia. Referunt ad castra signum victoriæ 700 cædis exercitæ capita: prius tamen prædicto comite, sociisque martyrii, prout res tulit, consepultis. Illa, si memini, luce hæc acta sunt, qua Latinorum gens ventri et carnis edulio studiosius indulgunt, cinere vertices in crastino aspersuri.

LVII. — *Patria auctoris hujus historię. Fames in urbe.*

Nox sequens robore horribili cælum infecit, ut qui in occidente positi cernerent; oriens pugnat illico clamarent. Vidi egomet signum illud cum adhuc in paterna domo Cadumi adolescentulus degerem, nondum mihi visa seu nota nisi nomine tenuis Antiochia: sed nec Roma. Stupuerunt multi illo viso, qui omnes uno ore bellum indixerunt ac

sanguinem : sed, reversis ad socia arma victoribus, allata palis capita intiguntur, pali tellure ante muros in conspectu hostium seriatim. Inventum est unum inter cætera et hoc memoriale ab oculo ad oculum semipedalem distantiam habens. Clamant qui intigunt, spectantibus de muris civibus : ecce spes vestra, ecce minæ vestræ, ecce adversus Francos vires corrogatæ, eadem vobis stipendia reservamus, similis exitus similes manet, inclusi estis, erepta est fuga, consumpta Ceres, fames inducta, subsidium ademptum, adversa omnia. Viso auditoque quod gesserant Franci, ac dixerant : Urbs trepit, nec de cætero sicut prius portas aperit. tabesceat in fame, luget in timore ; in hac ver continuum calamitate transigunt, panis inopiam verna copia frondibus herbisque more pecudum levantes. Tunc Cassianus, hoc erat principis inclusi nomen, dat edictum, et qui scrutentur mittit, ut apud quem civium inveniretur annona ; dimidiam ipse ad curiam mitteret ; de reliquo ut posset, vitam sustentaret. Civitas, hoc audito, grave ferunt, tolerant tamen : annonam dimidiant, hoc curiæ illud vitæ ; mitigat damnum usus ipse damnorum, maxime quod bellatricem manum sumptus ille alere debebat.

LVIII. — *Multi duces ab obsidione recesserunt.*

Abscesserant interea ex castris exosi tædio comites Blesensis in Cyliciam, Laodiciam Normannus ; Blesensis Tharsum ob remedium egestatis, Normannus ad Anglos, spe dominationis. Angli ea tempestate Laodiciam tenebant, missi ab imperatore tutela ; cujus fines vagus populabatur exercitus, ipsam quoque cum violentia irrumpere tentantes, in hac formidine Angli assertorem vocant præscriptum comitem, consilium fidele ac prudens. Fidei fuit fidelem domino suo virum, cui se mancipientem asciscere, iugo Normannico se substraxerant, denuo subdunt, hoc prudentiæ, gentis illius fidem experti et munera facile redeunt unde exierant. Igitur Normannus comes ingressus Laodiciam, somno vacabat et otio ; nec inutilis tamen dum opulentiam nactus, aliis indigentibus large erogabat : quoniam conserva Cyprus Baccho, Cerere, et multo peiore abundans Laodiciam repleverat, quippe indigentem vicinam Christicolam et quasi collacteam : ipsa namque una in littore Syro et Christum colebat, et Alexio serviebat. Sed nec sic excusato otio, prædictus comes frustra semel atque iterum ad castra revocatur. Tertio sub anathemate accitus, reddit invitatus ; difficilem enim habebat transitum commeatio, quæ comiti ministrare Laodicia veniens debebat.

LIX. — *Obsidentium ducum stationes.*

Principes alii propiora occupaverant municipia, ideoque facile alebat eos opportunitas commodior. Duci sedium contigerat copiosa, populosa civitas et vinosa. Vallem propinquam tenebat Flandriæ comes, in qua *Balena*, *Barthemolin*, *Corsehel*. *Barsoldan* oppida erant, præter hæc complura : inde est quod adhuc illa dicitur Vallis comitis, sicut etiam sedium

A duce civitas : porro *Emma* et *Harcne*, Tancredo serviebant, eumque his multa et proxima castris et uberrima. Ipse primus adventaverat omnium, sicut supra memoravi, præcursor : quæ præcursorio illud vulgi effectum suo corroborat, qui primus nascitur, primus pascitur ; nam ubi fames increbuit, ipse opulentus neminem de domesticis suis a mensa exclusit, multos ab aliis exclusos suscepit ac fovit. Vallis *Dora* Boamundum alebat, quæ merito tale sortita est nomen, si quidem ipsa inter cæteras vallium gloria messibus, vineis, arboribus, rivis exuberat, ut antiquitus *Dapne*, quod apud Græcos amœnitas sonat dici mereretur, Antiochiæ contigua ab austro magno indiguit tutore, qui esurium civium arcere sufficeret a copia alimentorum. Habebant et alii principes alia oppida, quorum memoriam dies longos delevit : non delevit tamen Raimundo comiti *Rubeam*, *Rufam*, *Arcican*, *Belmesyn*, municipia servisse.

LX. — *Gravis in exercitu fames.*

Sic primates provinciam occupaverant. Ast alii famæ minoris, licet magnæ multa penuria afficiebantur : quoniam quidem nec exire mors, nec manere fames geminæ quasi sine medio augustiæ populum dimittebant. Induxerant enim famem mora longa, et populus infinitus ; porro non erat dies qui obsidentium aures de egressorum ad victualia nece non terret audita : principes tamen nunc hic, nunc ille vicissim præsidium viatoribus ferebant, interdum et ipsi præsidio egentes : nam supra memorata illa australis porta semper insidiis patens, nunquam desistebat cohortes fundere, quæ augusta viarum obsiderent, sique viatoribus occurrerent ignaris. Jam vero acrior altera, id est fames præponderavit quæ sprete nece huc illuc palantes, veluti apum examina misit exercitum. Quid fames non spernit ? ad quid non impellit ? quem pudere sinit ? Illa fuit etiam Guidoni Rubeo Wilhelmoque agnomine Carpentario abscessus causa, viris illustribus interque palatinos regis Franciæ non obscuris : iis, inquam, abire parantibus, Boamundus adest. « Et quam, inquit, vobis requiem quæritis, nihii de communi labore solliciti ? nobiles estis, patet via, est hic tentoria manebunt ad æternum nominis imo generis vestri [*f.*, infamiam] publicæ reservanda cloacæ » Discedunt illi infamiæ securi, fames stimulis contemnit infamiam : comitem sequuntur Stephanum qui in Cylicia finibus quietem agere supra scriptus est. Unius generationis, unius moris viri, unanimiter laborem oderant, otium sectabantur, pugnaces tamen : sed inter bella deliciis assueti.

LXI. — *Provincialium mores.*

Gentis hujus sublimis est oculus, spiritus ferox, promptæ ad arma dexteræ, cæterum ad spargendum prodigæ, ad congregandum ignavæ. His quantum anati gallina, provinciales moribus, animis, cultu, victu adversabantur : pace vivendo, solliciti perscrutando, laboriferi : sed ne verum taceam minus bellicosi. Muliebre quidam esse, aiunt, et tanquam

vile rejiciunt corporis ornatum; equorum ornatui A invigilant ac molorum. Sedulitas illorum tempore fanis multo plus juvat quam gentes plurimæ, bellare promptiores ii ubi deerat panis, contenti radicibus durabant, siliquas non aspernantes. eorum dextræ longi gerulæ ferri cum quo intra viscera terræ anonam fascinabantur: inde est quod adhuc puero- rum decantat nenia: *Franci ad bella, provinciales ad ritualia*. Unum quidem fuit quod cupide nimis committebant ac turpiter: caninam carnem pro lepore, pro capra asininam gentilibus aliis venditabant, vel si remoto indice ad equum pinguem, sive mulum licebat accedere, per retroneum seu purgatorium foramen in viscera vulnera demittebant, moriebaturque jumentum. Stupor omnibus, qui ignari fraudis illud pingue, alacere, robustum, lascivum modo viderant: nulla comparebant vestigia vuln- B eorum, necis signum omnino latebat. Spectatores ter- riti viso monstro: « Absistamus procul, aiebant, dæmonis spiritus hoc jumentum afflavit: his disce- dentibus, necis conscii tanquam nescii accedebant, prohibitive tangere: malumus, inqueiebant, in hac esca mori, quam jejuni. » Miserabatur damni patiens illatorem, illator illi risum rependebat. Tunc cor- vorum in morem ad cadaver gens illa advolantes, quas quisque poterant particulas divulsas aut in ventrem aut ad macellum demittebant.

LXII. — *Cassiani erga Armenum duritia.*

Sed jam expertus miseratusque athletas suos Chri- stus, letos ad exitus agonem ducit; perusto solibus populo, urbem, et umbram aperit hoc modo. Fuit inter eos, quorum Cassianus annonam dimidiave- rat, vir dives Armenus, qui alrenuntiatio Christi dogmate errores gentilium sequebatur: is plurimam habebat familiam, juxtaque familiæ numerum an- nonam: quod ubi fame erebrescente Cassiano inno- tuit, denuo illud dimidiat quod prius vitæ misere reliquerat solamen: prior fuerat per domos et fa- milias generalis rapina; hæc singularis, eoque gra- vior, quasi damno adjecta injuria. Spoliatus ille vitæ subsidio, lugubris et amens principis vestigia osculatur, liberis inopibus solatium repetens ademp- tum. Quem non moveat lacrymarum fluxus, elam- orque æthera feriens? « Væ vobis liberis meis non jam dicendis, ut prius, charis pignoribus, sed diris vulneribus: vestra fames meam consumit, vestra eor meum penetrat, meam non sentio. Quid pro- dest cibus pavis et delicatis, quibus modo denegatur, qui servis datur inutilibus, panis? Sati- us patri misero fuerat videre trucidatos, quam inedia afflic- tos, prius lanceæ genitorem perfodi-ant, prius fulmina crement, prius maria submergant, quam vestrum il- lum quem anima mea abhorret aspiciam finem. Væ: sic erit: hoc unum jam restat mihi solatium, mors mea præbit, liberabit me a conspectu vestra aut mæro, aut laqueus. Sed miseremini, o cives! intercedite pro innoxio, vel certe puniar ego ut no- cens, dum mea fanis tormento non crucietur fa- milia. »

LXIII. — *Proditur civitas.*

Multis ad hunc modum ille miserabiliter, sed inutiliter effusis, spernitur, irridetur, repellitur. Commissa ei fuerat ab obsidionis exordio turrim unius custodia, longe ab exercitu in angulo civitatis ad zephyrum supra montem sitæ: hujus proximam inferiorem fratri ejus custodiendam Cassianus tra- diderat, ut dici posset sorores duas duobus fratri- bus esse commissas: nec tamen incaute hoc, vel casualiter actum est: prudenter longe a Christianis deputati sunt custodes, qui aliquando fuerant Chri- stiani, hoc provisum est et hoc actum. Sed ubi alter fratrum ille repulsus objectum se contumeliis videt, nullo intercedente, nullo miserante; salutis propria consulit, generali civium perditione suas ulturus in- jurias. Sopitis nocte intempesta exenctis, de muro cui junctam turrim observabat, funem demittit, per hunc gemino comitatus pignore descendit, longo fa- tigatus circuitu ad Boamundum tandem pervenit. Eum inter cæteros quasi principum principem orien- talis ille populus arbitrabatur, quod olim Wiscardo Græciam debellante, Boamundi fama terruerat Græcos plurimo certamine gloriosa; extunc factus Asiæ celebris, nunc quoque omnium dominus puta- batur. Sed jussus ad quid venisset exponere Arme- nus: urbis introitum pandere se paciscitur, diem statuit et horam, locumque aditui opportunum. Mox filiis obsidibus ultro oblatis, datisque, solus ad funem revertitur, comitantibus tamen impellentibusque ira, audacia, spe, timore, sursum facile volat.

LXIV. — *Boamundus episcopo Podiensi rem nuntiat, Oratio Podiensis episcopi ad milites.*

At Boamundus nunquam pari exitus gaudio, sole orto Appodiensem episcopum, virum quem papa Urbanus tanquam alterum eundem exercitui præfecerat, adit, ipsius fidei secretum hoc commit- tit. Episcopus autem et fideliter rem tegere, et te- ctam sedulo respondet promovere. Igitur statim exer- citum rectores convocat, et qui erant in populo majores; quibus congregatis sic fatur:

« Multum diuque, fratres, vexavit nos labor præ- sens, multum diuque, nisi oculus Domini super nos fuerit, vexabit. Machinas struximus, palam obstitit; mœnia fodimus, repulsi sumus; pugnavi- mus, hoc unum prospere cessit: sed timendum est ne hæc quam instare aiunt pugna, eo sit gravior quo numerosior. Ille hostium numerus quindecim millia fuit: hi sunt, ut perhibent, quater centena millia, hostium vires non cessant crescere, nec nostræ mi- nuï. At respicite quæ est firmitas urbis, quis sit si- tus: fossæ ejus tria latera impervie ambiunt; quar- tum palus et fluvius, per circuitum muri, quibus si velit mundus pares astruere non habet, fontes intus scaturiunt, cætera ad usum vitæ congregare suffi- cienter potuerunt, apud quos per adventus nostri minas annus transiit. O Antiochia, aut nunquam esses, aut nunquam obviasses! causa viæ Jerusalem est, quid Antiochiæ et nobis? quod si hanc post- tergum dimittimus, si ab hac repulsi ultra progredimur,

nihil est actum, nihil restat sperandum. Hanc, inquam, si dimittimus, non ipsa nos dimittet: semper sequitur comes; sed ut verius dicam, adversatrix hæc vias obstruet, hæc a tergo, hæc a fronte pugnabit, hæc resistens, resistendi spem aliis dabit, quæ capta omnes alias formidine involvisset. O mœnia! ulinam aut nunquam surgeretis, aut procul ab oculis atque auribus nostris! Sed deliberemus, o proceres! conferamus in medio, proponamus præmium virtuti, excitabimus, spero, corda hominum audita summa præmiorum. Respicite Saul quid fecerit, et de antiquis exempla sumamus. Non fuit in Hebræis, qui contra Goliath surgeret, donec regis filia et libertas patriæ domui promissa David suscitarunt. Aiunt intra se multi, atque etiam palam: cui laboro? ad quid me crucio? cur vulnera excipio? ego vitam meam pretium Antiochiæ dabo? ingratus quispiam nescio quis principabitur. Absit ego plorem, alius per lacrymas meas rideat ingratus. Quare agite, non moveat vos ambitus regnandi: sed potius viæ cæptæ consummatio: melius ipsa civitas illi contingat merces, si cujus ope nos receperit, quam præmii expers virtus torpeat, excusationem quam audistis obijciens. Hoc est quod sanius, quod efficacius, quod præstantius, meditari, indagare, excogitare mens mea potest: discretio vestra, o proceres! si quid minus dixerim, suppleat; si plus, adimat; si male, mutet: si bene, annuat.»

LXV. — *Principatus urbis ei promittitur per quem in ipsam futurus est aditus.*

Ad hæc universus consilii favor: prius qui primi, qui post primos posterius pro dignitate sua singuli assonant: nemo non favet, omnes ei quicumque sit urbem annunt, per quem aditus patebit. Tunc Boamundus: «Promissum, inquit, quod jurejurando obstringitur jam quasi datum est, ut transeat quodammodo futurum in præsens, spea in gaudium: quod si soluta ab hoc vinculo tantum sunt verba, quid confert autem? pollicitis dives quilibet esse potest: quare si cupitis ratum fieri, fixumque stare, quod promittitis conjuretis.» Nulla fit mora, nulla retractio, sicut moniti sunt jurant, etiam si majora his monuisset, in spem remedii parere non duri. Sic jam certior experrectiorque Boamundus aliquot primatibus consilium suum aperit, omnibus ad ingrediendum parandum esse manifestius indicat, maturam opem adeo sub certa spe promittit. Tunc vale invicem dato, ad propria redeunt, funibus struendis dant operam. Ille maxime qui unus inter currentes brachium comprehendere intendit; ille accelerat, ille cogitat, ille totus de noctis proximæ adventu pendet quæ pigra sibi supra quod amicam expectanti vel opus debentibus videtur.

LXVI. — *Traditur civitas.*

Ea tandem cum advenisset, medio omnia tenente silentio, Boamundus promissam sibi turrim non sine multo sudore pedes adit, neque enim loci asperitas equos admittebat: eundo tamen nuntium

A præmittit, qui excubet, qui prævideat, si tutus satis est ad mœnia accessus. Sanctus ille proditor hujusmodi signum dederat abscedens: «Cum veneris, inquit, domine mi, nuntium ad pedem turris meæ præmitte; ego in muris sedulus excubabo: si prospera omnia, lapidem post lapidem demittam, si adest periculum, unus indicabit.» Ad hæc igitur discernendum excubator præmissus, turri appropians statim agnoscitur, agnitus prosperitatis signum accipit, rediens annuntiat quod audivit. Boamundus ergo, sicut cœperat, ad mœnia pervenit, funem deforis pendentem invenit, in eo suos ligat, Armenus trahit; cumque satis firmos struxisset nexus, juventus volucris pennata corpora accincti gladiis per funes volant, Gouel Carnotensis primus, sicut aquila provocans pullos suos ad volandum, et super eos volitans, vir ille nobilis, et a puero nihil esuriens ut laudem neque sitiens, non propter vitam laudari, sed propter laudem vivere cepiebat. Primo tacitum est, dum paucitas multitudinem formidavit: at ubi multitudo introducta, formidinem exclusit; jam in leones vertit animus, quos aquilis similaverat ascensus.

LXVII. — *Cædes civium.*

Currunt ad portas, quibus si quis occurrit, occumbit. Primus gladios eorum expertus est, in cujus primam turrim descenderunt, illius sui introductoris germanus, quem secreti hujus frater reliquerat ignarum, ne gnarum facere hoc esset sibi suisque patibulum struere. Illo itaque sociisque custodiae repentino gladio jugulatis, fit clamor, quo C turres aliæ tremiscunt, fugiunt vigiles quibus licet, aliis ipsæ factæ tumuli, sepultos servant a quibus modo servabantur; sic ad portas descendunt nostri, propiorem in occasu, repagulis excisis, Buamundo aperiunt alteram quæ boream excipit et pontem Raimundo. Ad illam per abrupta per avia Boamundus descenderat, hanc de proximo diu obsederat Raimundus, qui auditio tumultu de intus, mox adest nihil cunctatus. Fuerat illa curarum maxima, ille timor magnus, ne introductis nostris, occurreret civitas, portas tueretur, auxilium excluderet; at miserrante populum suum Christo, dum hi veniunt, illi fugiunt; portæ custodia vacantes facile patent, ubi secures altrinsecæ in mediæ trahis excidium laborant. Nox hactenus Christianis obsecuta est, aurora D rutilat, dies accelerans tantum nocti gaudium invidet. Igitur orta luce, Christiani palatia irrumpunt, captæ urbi insultant, latibula rimantur, aurum, parvulos, matronas, puellas, præterea quid quisque invenit, arripit; mares quod bellicosum est trucidat, quod imbelles reservat. At cives, qui promptus fugæ, qui pede celer, relictis omnibus, in montem fugiunt, saucium pater filium non exspectat, sed nec filius patrem grandævum.

LXVIII. — *Princeps Antiochiæ Cassianus fuga sibi consulit.*

Situm in summa rupe castrum multos recepit, quam plurimi excluduntur, quos Christianus ensis

obvius avertit : hi pars in montem corruunt, quidam per interiores gradus ascendunt muros, dant saltum foras, exitialem aliis, atque aliis redivivum. Latus illud urbis, ut supra dictum est, obsessore vacabat; ideoque quos egrediendi licentia expediebat; visum est illis aptum fugæ divortium. Ipse etiam princeps Cassianus verticem gladio, tergum lancea, jaculo saucius femur hac evaserat, quantumque nox, diluculum, calear, equus adjuverant, jam prope Rubicam oppidulum elongaverat : illic equo destitutus, ac tenebris in fruteto absconditur, sperans sive de præsentī luce viatorem opiferum, vel saltem de nocte instanti tenebras fugæ solatium : hac in spe miser ille saucius, ut dixi, anhelus, sitiens, arctetis auribus, oculis ad vias intentis, in dumo latitabat, lepuseculo similis quem calulorum faucibus ereptum vepri celat. Pro mundi gloria! Quid nunc eo infelicius? idem heri Antiochiæ princeps, Syriæ dominator ac Phœniciæ, Assyriæ terror, regum orientalium potentissimus, uni Solidano qui regnum Persida regnaverat, secundus; sed dum tantis miser vexaretur angustis, sitis acrior viscera torrebant, viso ruricola aquæ amphoram bajulante; illi inuit, accessit, bibit. Aspicieus rusticus habitum, faciem contemplatur, stupensque ad casum et vulnera : « Heu! inquit, domine mi princeps, cui de te tantum licuit, cujus in te tanta surrexit audacia? » agnoverat enim eum, ut semper plebis oculi ad regiam majestatem intenduntur : stupebat ergo eventus adhuc recentis ignarus.

LXIX. — *A rustico occiditur.*

Tunc Cassianus misertori infelicitatis suæ fidem adhibens, simul metuens ne dissimulando diffideret, diffidendo vices hostis exsequi videretur : « Perdita est, inquit, Antiochia, Franci tenent. Ego qualem vides terno lac vulnere vix aufugi : at tu, obsecro, ne palam facias : vesperi scilicet fugæ operam dabo. Tu mercedem quam maximam a me, si evasero, expecta. » Vulgus fortunam sequitur, quæ ridente, multos in eo numerabit amicos; eadem tristi, diffugiunt siccatis cadis cum fæce, ferre jugum pariter dolosi. Attonitus tanto, tam repentino casu rusticus, apud se non est, infremit spiritu, stupet, deliberat tandem quid in tanto rerum cardine sit agendum. Statim tractat interitum ejus, cujus modo vulnera miserabatur, in qua re duo pensat : accessum facilem, effectum utilem. Si hunc occiderit, præsto est merces, vestes regiæ et equus, ad hæc Francorum gratia : præferenda tamen his fuerant amicus Christus, cujus inimicum interemisset, et de tanti nec principis laus immortalis, quæ in mortem multos impulit mortales : sed hæc aliena a mente rustica nobile nihil attendente : sic utilitatem considerat. Porro fessum, exsanguem, seminecem, solum, inermem videt, facile arbitratur vitæ

A quod restat extinguere. Quid plura? immemor honesti, pietate neglecta, servus dominum clava sublata dilaniat, cerebrum spargit, spolia satis arcta ingentibus præferens promissis.

LXX. — *Tancredus hujusce expeditionis se conscium non fuisse conqueritur.*

Tancredus interea ignarus omnium quæ acciderant, (3) more suo vias procul ab urbe obsidebat, quæ introitum exitumque sæpius indulserant urbanis : cum ergo a profugis illae egressis captisque res gestas accepisset : « Heu mihi! heu! ingeminat, qui in tanto tam ineffabili gaudio solus cogor dolere. Proh pudor! quis laboravit, et ego quievi? qualis excubavit, et ego stertui? O Boamunde, Boamunde! aliis palam fecisti, clam mihi : o cognate sanguis! bocce fuit cognati sanguinis? Absentasti me, cujus præsentiam noveras in hac tanta militia primas partes non declinare. Noveras si adessem, primus ad mœnia currerem, primus funes apprehenderem, primus supervolarem, primus detruncarem : hanc mihi gloriam invidisti, quancumque tibi eam vires, ætas, fortasse animus negabant. O felix ille, quicumque est, qui has Domino Deo nostro primitias libavit! sed properemus, o socii, præcursum amisimus, saltem subsequamur. Neque enim hæc ille etiam auferet, qui vos pauperes fecit, me inglorium. At qui finxit sigillatim corda hominum, qui intelligit opera ipsorum, ipse judicet, ipse vindicet. » Hæc fatus Antiochiam venit, gaudium invenit, et ipse qui modo flebat cum flentibus, jam cum gaudentibus gaudet : quippe gaudium commune, privatam de corde nobili expellit tristitiam. Accedit tamen et communi lætitia parva, quod relictis ad tutela castrorum, pars militiæ audito turbarum senitu, cum Boamundo introierant, absentique domino palatium præparaverant insigne : jamque introgressis omnibus qui principabantur, solus Blesensis comes affuit : seu merita superum ira, seu fortunæ invidia pudenter exclusus.

LXXI. — (4) *Casus mirabilis.*

Accidit per id temporis quiddam inopinabile sine exemplo casus, cujus generis nec antecessisse nec secutum esse prodigium ætas prisca meminit, aut præsens. Considebant Boamundo vocati ad cœnam comites, Flandrensium dexter, lævus Boloniensis : aderat multa plebis palatio in eodem frequentia, pars discumbentes, pars ministri, ut sit ubi principes tanti tres ad mensam conveniunt. Cibus tacitos facit; potus, quod per quemdam prudentem dictum est, loquaces : librabat Boamundus dextra cultellum post cenam, cum Flandriæ comes alludens sic ait : « Quid sibi vult hæc libratio? manifestum est, video, solliciti signum, non eget curis hoc tempus, hora est gaudii, non curarum : Imo, inquit Boamundus, domine comes, alia est res, præ-

(3) Econtrario Baldericus lib. II : *Tancredus enim, ait, suique consilarii rem totam ab origine noverant.* Sed major fides nostro Itadulpho.

(4) Quæ hoc numero continentur, exstant in charta

gestis Tancredi assuta, sive ab eodem auctore, sive ab alio post modum addita : quæ tamen narrationis seriem interrumpere videntur.

sentia vestra non me sinit esse sollicitum, cui ludum A
 struo dum trutino cultellum : Hunc cuius grossitu-
 do ceteros premit (et ardebat eorum eo ceteris
 grossior super candelabrum cereus) hunc, inquit,
 semel ictum in duo dispartiam.» Visus est comitibus
 sermo delirus, et quem nulla possit sequi effectus
 facultas : quapropter subjicit Flandrensis : « Aggre-
 dere quod jactas, princeps, voti compotem donabo
 eblamide mea : tu vero impos me tua ne abnuas
 donare.» Conceditur : qui mox sublato B. ictu astan-
 tem dissecat cereum, descendens quippe ex obliquo
 dextra facilem caute impetravit sectionem. Fit ita-
 que cereus unus duo, quod dictus est mirabile,
 ardens ardens : ardet quæ ardens deciderat pars
 superior ; ardet inferior quæ fixa astabat, neminis
 manu admoto igne per se accensa. Aspicientium
 stupent mentes, omine acti actor ipse terretur. B
 Volitante populum rei fama, ex omni atrio, ex omni
 officina accurritur, stupetur, nequeunt expleri corda
 tuendo, adhuc stupentibus iis, adhuc mirantibus,
 ille subito accensus subito quoque ignis exstingui-
 tur, augurium triste. Quod si societatem integram
 manendi preuendique cera et flamma conservas-
 sent, longa hæreditas, longa promitteretur successio,
 ad supremum sæculi diem perducenda : quia vero
 ortus evanuit quod succreverat igniculus, sobolis
 quidem aruspices promittunt spem futuræ, at mox
 transituræ. Ostendent, aiunt, terris hunc tantum
 fata, nec ultra esse sinent, et cætera quæ subdidit
 Mantuanus : quæ nos in nece Boamundi junioris vi-
 dimus completa. Prodigii novitas comitem defendit :
 non est de oppignerata eblamide ramentum, imo
 opes atque inopia, hæ principem illa comitem cir-
 cumvallantes. Itaque non solum quod debetur non
 exigitur : verum etiam plurimo communere cumu-
 latur.

LXXII. — *Christiani urbe potiti ab infidelibus innu-
 meris obsidentur.*

Dies illa dies gaudii fuit, at crastina mœroris.
 Corbozan regis Persarum dnx cum quadringentis
 millibus equitum adest, urbem obsidet, inclusis
 mortem minatur et carcerem. Hæc audiens Blesensis
 comes, quantum licet maturat fugam, instar victori-
 æ reputans, si evadere datur sociis, præsentibus
 morti addictis. Igitur Græciam versus revertens, im-
 peratori Alexio apud Cuthai civitatem Lyciæ obviat
 cum Græcis centum millibus in auxilium Francorum
 destinatis. Veniebat cum eo Guido Boamundi frater,
 et quidam alii Francorum nobiles circiter decem
 millia armatos habentes. Cum ergo de obsessis Franci-
 cis, de obsessore Persis imperator a Stephano
 rumore accepisset : fama est primo eum voluisse
 succurrere, sed ejus qui incitare debuit, verbis re-
 vocatum, cessasse. Respondit Stephanus, aiunt, de
 Persarum numero consultus ; si, inquit, domine mi,
 exercitus hic tuus illi pro esca daretur : non suffi-
 ceret ut unusquisque modicum quid accipiat. Ter-
 ritus verbo imperator, in Græciam refugit, oppida,
 rura, casas per quæ redit incendio vastat, post se

populos trahit, ne forte suis ipse alimentis hostem
 pasceret instantem. Voluit Guido, vixque retentus
 est, quamvis Græco destitutus auxilio, Christicolis
 opem ferre inclusis : sed eodem quo imperator de-
 horlante retrahitur.

LXXIII. — *Dira fame affliguntur.*

Interea septos hostili milite Francos,
 Mœnibus inclusos, Persarum spicula passos,
 Diræ famies cruciat ; res dura, sed asperior spes.
 Nulla quies miseris : hinc monte plente sagittas,
 Illinc planitie, cohibent hanc murus et unda.
 Montel nihil horum : mons nervius incitat hostem.
 Ergo dies bellum, bellum nox excitat opaca
 Summa tenent Turci, defendunt ima Latini,
 Adversum innumeras stat lancea pauca sagittas,
 Dispar certamen, numerus, vires, locus arma ;
 Omnia disparia, præstant hæc omnia Turcis.
 Tantum animi Francis animis præstantibus, om-
 [nem
 Tristitiam pellunt : superant quibus omnia pre-
 (stant,

Consilium faciunt, qua declinare laborem
 Arte queunt : oculique leves inducere somnos.

LXXIV. — *Resistant et propugnacula instruunt.*
 Cæmentum, lapides, perpendicularia, artificesque,
 Funes, vasa, dolabra parant ; cunctisque paratis,
 Nocturni fabricant, bona res, lucem tamen odit ;
 Exit opus noctem, redeunt in luce sagittæ,
 Lancea stat contra, dumque instat, fabrica surgit.
 Dum refugit, cessat ; sic fortunam inter utramque.
 Constructur murus, Turcis descendibus obex.
 C
 Si sit opus lignis, ut materiam petat ignis ;
 Illuc ad sparsas juga mitte bis octo sagittas,
 Accipias reduces fluidos sudore jugales.
 Nemo redit vacuus, pharetras implere paratus ;
 Ego aliquam nactus, sed vix utcumque quietem :
 Serius infligunt jam Partica spicula Francos,
 Jam versant alias alio discrimine curas,
 Omnimoda populus lacryma, anxietate, labore,
 Plagis, esurie, curis, algore, calore ;
 Quod poterant avidi carpebant nocte soporem.
 Ille loco panis ventres pascebat inaniss.

LXXV. — *Dum indulgent somno hostis instat.*
 Dum gens stertebat, murus custode carebat :
 Nam, sic vulgus ait, male servat qui bene stertit,
 Cujus erant summæ latebrosa palatia causæ,
 D
 Vicatim clamans, o surgite, surgite, præco ;
 Hostis adest, turres ascendit, jam tenet urbem :
 Vos quæ pigra quies ? miseri succurrite vobis.
 Hæc dum clamat, ad hæc clamata ita surgitur ac si
 Ismarus et Rodope, quas durat Thracia rupes
 Surgere jussa forent, jussi clamoribus iisdem,
 Hinc procures statuunt latebrasque sedesque cre-
 [mare :

Edibus accensis, custodes murus habebit.

LXXXI. — *Robertus urbem incendit ut mox adsit miles.*
 Flandrigena huic operi Robertus adesse monetur :
 Impiger ipse pigros celer exciit, et hac ope tardos,
 Ne percant magni, dum tractant otia parvi

Fit quod dictum est, urbem Robertus et igne
Vastat, et urbanos dum servat mœnia salvat.
Si recte memini, Provincia miserat illos,
Quos umbræ pigros, celeres flamma addita fecit;
Illa secus montem, sed non tamen in pede montis.
At vicina pedi gens atria maxima habebat,
Primos introitus portis sortita reclusis,
Primo quas placuit summas elegerat aedes.
Principis hinc etiam Raimundo contigit aula,
Inde quies genti partim ægra, superbaque partim :
Ast ubi Vulcanus depascit culmina, surgunt
Qui pigritabantur, piget indulsisse quieti.
Currunt ad muros, propter teutoria figunt.
Pars tegetes fabricant, sic proxima perditioni
Mœnia servantur, sic damnis damna levantur,
Sic generale malum cessans, in particulari
Sancit quod legitur : *dolor est medicina doloris.*

LXXVII. — *Templa et palatia ignis consumit.*
Urbs accensa magis accenditur, ac magis, heu !
Exceedit medicina modum, domibusque nocenti
Igne perreratis, innoxia templa cremantur :
Templa, quibus visis stupuisset pietor Achivus,
Auri fusor Arabs, sculptores Scottus et Anglus.
O quantam, quam materiam decor ille tegebat
Quippe columnarum parvis de cautibus ordo ;
Forma pavimenti, vitreum mare, par cristalli
De cedris Libani fragrantia tigna, Coatus
Exsecuere trabes de silvis ætheritangis :
Marmor Atlas, vitrum Tyrus, æs Cyprus, Anglia
[ferum.

Singula regna sua studuerunt mittere gazas :
Et quamvis furnus latens coquat Antiochenus
Plumbum, aiunt, templis misisse Amathonta tegan-
[dis,

Alterius domini culturam mater habebat :
Alterum erat Jacobi dubitatur an ense necati,
An ligno neeti de templo præcipitati.
Tales materiæ, tantum decus, hoc perit igne.
LXXVIII. — *Servatis muris, instat nihilominus hostis.*
Sed jam servatis tanto discrimine muris,
Hostis adhuc instat : custodes fallere tentat,
Nox cavet insidias, lux spernit scire cavendas.
Qui spectant altis de rupibus inferiora,
Cuncta palam spectant, qui stertit, quis vigilatve,
Quæ tutore carent partes, quæ præside gaudent.
Gens Alemannorum frontem quæ spectat ad Eurum
Noctu servabat, somnis in luce vacabat :
Sæpius hæc Turci summa de rupe videntes,
Spem capiunt somnis ascendere posse sub illis.
Scalas ergo parant, veniunt ad mœnia furtim :
Illic ascendunt, nullo prohibente, jacebant
Custodes miseri, quasi morte sopore soluti :
Plurimus in turres jam scanderat arcus et ensis,
Cum de longinquo cernuntur talia muro.
Fit clamor, fremit urbs tandem sopita resurgit
Turba stupet, visis prope se discurrere Turcis.
Pars gladios stringunt, pars diffugiunt stupefacti :
Qui stringunt feriunt, qui diffugiunt feriuntur,
Instant Christicolæ, fugiunt ad mœnia Persæ.

A Felix cui scalæ vel cordæ contigit usus,
Cui neutræ infelix : de mœnibus exsilit altis
Audax in silices, timidus strictos fugit enses,
Dum tandem exciti surgunt, urgent Alemanni,
Turba Latinorum, pudor ! ut testantur et ipsi,
Per plateas Græci clamantes Caco Alemanni.

LXXIX. — *Obsessos famæ urgens ab urbe nobiles
quosdam exire compellit.*

Nec tunc destitit fortuna lacerare Christum,
Seu Christi famulos, superata resurgere tentat
Aquila, succubuit scandens, ingressaque muros
Descensum egressumque parat : nihil intentatum
Linquens, nunc dextra tractat, nunc arma sinistra ;
Dicens, si nequeo superos, Acheronta movebo.
Christicolas clausos patientes aspera luce,
B Aspera nocte famæ omni crudelior hoste
Affligit, lacerat, consumit, macerat, inflat.
Trux here, nunc trucior, eras, posteras sævior, atque
Sævior accedit, quanto magis esca recedit.
Quæ tanta macie, tanta inter tædia vitæ
Expers auxilii, pars militiæ fugiendi
Consilium tractat ; proba, nobilis, inclyta bello
Usque sub hoc tempus, dignissima laude juvenus,
Wilhelmus fratresque sui, Albericus, et Ivo.
Isti tres cognomen habent de *Grete Maisnil*,
De Fontenella Radulphus et is Turonensis :
At fratres, pudet, heu ! pudet, heu ! Normannia mi-
[sit.

Illud ubique genus victoria, gloria mundi,
Anglorum victor populus, victor Siculorum,
Victor Græcorum, Capuanorum, Apulicorum ;
C Cui Cenomanensis, Calabor, cui servit et Affer,
Cui Japix, horum patitur de stirpe pudorem.

Admoniti plures illorum voce fuerunt,
Ut fierent tanti comites ad fœdera probi :
Sed Deus, Arnulfusque suus parere paratos
Arcent, et turpi revocant a conditione :
Ast oblita Dei, patriæque, suique juvenus
Illa probrosa via cæptrix, auctorque pudendæ,
Perstat in incæpto, nullo revocabilis ore :
Egregium factu rata, præclarumque relatu :
Si reliquis cæsis, hæc se substraxerit hosti.
Ergo struit funes, structis quibus atque ligatis,
Pendula de muro fit noctua nocte volando :
Sic nocturna fugit, fuga sole oriente patescit,
Moxque fit edictum ne quis dissolvere funes.

D Audeat, opprobrii monumentum posteritati.

LXXX. — *Obsessi lethiferis cibis uluntur.*

Ergo ubi jam paleas pepulerunt vannus et aura,
Purum quod remanet frumentum, aurum igne pro-
[batum,

Purgatum terræ, gens imperterrita constans,
Sed lacerata fame, miserabilis, irrequieta,
In spem vivendi currunt ad opes, moriendi
Lethiferos gustus, ut sunt salvinea, cicuta,
Elleborum, lapan, lolium, zizania mandant.
Iis miseri ad vitam dum veseuntur, moriuntur.
Præterea ventres soleæ quocunque repostæ.
Et quidquid corii inveniunt ubicunque rejectum.

Immissum eacabo, flammis mollescit et undis,
Inde struunt epulas, felix cui sors dedit illas,
At quibus invidit mortem morbosque reliquit.
Pressa malis, assueta bonis tam nobilis illa,
Tam præclara ducum, comitum, regumque progago,
Qualem nulla prius sepserunt mœnia nec post,
Expavet esuriem : pro nectare vix habet amnem.
Hinc ventris fluxus, febris, hinc pestis aquosa :
Nullum solamen, partam videt undique mortem.

LXXXI. — *Singulare certamen ore Petri Eremitæ
petunt a Persis.*

Multa studet, volvit, rimatur, circumat, ambit.
Qua vi quove modo, quam ratione vel arte
Declinet mortem, vitam revocet fugientem,
Sit nox, sitve dies tractat, fecit ista palamque
Consilioque inito legatos mittere ad illum
Persarum satrapam, cui nomen Coboran audent :
Quinque, inquam, mittunt, inter quos Petrum Ere

[mitam :

Petrum cujus erant color ater, spiritus acer,
Pes nudus, statura brevis, facies macilenta.
Instar asellus equi phaleræ sibi sicut aselli.
Petrus more eremi vilissima cappa tegebat :
Scemate sub tali trabeati adit ora tyranni.
Cernentes habitum, vultum, mox cætera Persæ
Gaudent, et sperant procumbere velle misellum
Principis ante pedes, ut flexus flecteret ipsum
Poples, et ad pacem prænuntius ante veniret.
Non sic impietas, non sic : sed pulvis ut ille
Quem ventus rejieit, sic et tu rejiciere.
Tunc sic est orsus sed recto vertice Petrus :
« Gallica nobilitas Christi peregrina sepulcrum.
Dum petit, egregia quæ nil timet urbe potitur,
Petrus apostolici dux agminis hic dominatur,
Hanc fovet hospitio, conservos gaudet habere.
Tu fines ejus popularis, et obsidione
Claudis Christicolæ : jubeo sub nomine Christi,
Sub Petri, discede suis de finibus, et cito : vel si
Institiam sequeris, si Persica regna quid æquum,
Quid rectum curant, armentur et egrediantur
De vestris deni vel sex, vel denique terni :
Contra par numerus concurrat Christicolarum,
Vincat uter populus, sibi serviat Antiochenus :
Victus uter fuerit, discedat ab Antiocheno.
Aut si conditio gravis hæc tibi displicet, audi
Quid sequitur, quid nos proponimus, altera restat
Fortassis gravior : cum crastina fulserit Eos
Ne dubites, bellum tibi noveris affore partum.
Hæc sunt quæ populus mandat tibi verba Latinus.»

LXXXII. — *Persarum responsio.*

Dum Petrus mediis proponit talia Persis,
Ridet turba ducum, ridet quoque grex popularis,
Subsannat miserum trabeati more locutum :
Tandem dux lumido respondet gutture summus.
« Persarum regnum populates gens peregrina
Offendere deum Mahumet, eique secundum
Solum Solidanum, perquirere, perdere missus,

A Inveni prædam : sed claudunt mœnia, frangam,
Corpora vestra canum dabo rictibus, atque leonum.
Hæc mea vade tuis responde verba Latinis :
Nam quid ego Petro, quid vestro reddere Christo
Inveniam ? Quanti Petrus, tanti mihi Christus :
Cura mihi neuter, risus mihi, risus uterque. »
Post audita Petrus spiramina tanta minarum,
Ad socios reneat, rabiem ducis ordine narrat.
Protinos accingunt se bello audacia Galli
Pectora ; sed consumpta fame, et sine carnibus
[ossa.

LXXXIII. — *Fideles irruptionem meditantur.*

Area lata jacet sub muro proxima portæ,
Quæ patet in Boream, ponti contermina et amni.
B Illuc conveniunt, ibi se metitur inermis
Ille sacer populus, statuunt quis primus in hostes,
Et quis prima sequens tollat vexilla secundus :
Sic reliqui certo disponunt ordine bellum,
Quo stent pila loco, quo lancea, quove sagittæ
Unde eques, unde pedes aut irruat, aut stet in ho-
[stem.
Ordine cuncta suo sic disponentibus illis,
Sol ruit, extrahitur in crastina tempora bellum.
Transierat Byssæ, restabat tertia noctis,
Cum suus Arnulfi cursu festinus anhelat,
Voce manuque simul didascalus atria pulsat,
Surge age, surge cito, quid signa, polumque mo-
[raris ?
Cœlitus ecce micat victoria, suspice stellæ :
Ante sequebatur modo qui præcedit, at illa
C Quæ nunc retromeat, nunc usque, Arnulfe, præibat :
Surge, ducesque ciens, in prælia coge, pericli
Si quidquam est, obses teneat, cremer aut crucifi-
[gar ;
Et conjux, et uterque parens, et gnatus uterque :
Namque et uterque parens, gnatique, uxorque erat
[illi.

Doctus hic a puero quo currant ordine stellæ
Vel quid portendant, seu mutet regna cometes,
Sive senex gelidus pyrram minitetur et imbres,
Seu Phactontæos currus, leo sævus, et ignes
Aut latus ensiferi nimis æstuet Orionis
Auspiciam belli, vel quidquid quæque minetur,
Summus in hac doctor multos instruxerat arte,
In quibus Arnulfum, geminasque ostenderat illi
Belli a principio prodentes omina stellæ.
D Altera Christicolis fatum dabat, altera Turcis :
Ordine tunc alio currentes, ac prius illæ
Exitium Persis prodebant, gaudia Francis :

LXXXIV. — *Irruunt in hostem.*

Ergo ubi signa poli lingua digitoque magistri
Linceus Arnulfi percepit ocellus et auris :
Ad proceres summos citue exit et excit in arma :
Et verso versum cursus docet ordine fatum :
Jam bona cuncta nova, quia transivere priora.
Interea Phœbo nox cesserat, ergo reclusis
Esuriens bellum gens exsilit incluta portis.

Nunc ope, nunc opus est, nunc, Spiritus alme, vo- A
 cantu Assyrii, Persæ, Parthi, Libies, Elamylæ,
 Phœnicesque, Arabesque, Indique, Tyrique, Me-
 [dique,
 Affer opem, quæ prima acies, vel cuja secunda,
 Quæ reliquæ fuerint, qui te sitit imbue vatem.

LXXXV. — *Ordo ducum in aggressionē hostium.*

Primus Hugo magnus Franco educit ab urbe :
 Præviſus ante micat, prænobilis ante micabat :
 Proxima Normanni subeunt vexilla Roberti.
 Summi ambo comites, soli ambo regia proles
 Clarior Hugo genus, Robertus cætera major,
 Non sine re partes belli meruere priores.
 Tertius extrahabens Godefridus in agmine multos,
 Utpote Lotharidas cum Lotharidis Alemannos.
 Quartus Tancredo bellantum contigit ordu,
 Armis præcipuus, sed non adeo numerosus.
 Viribus et numero sublinis in ordine quinto
 Fulget vexillum Wiscardigenæ pretiosum ;
 Partim materia, partim crucis indice forma
 Subsequitur sextus magno fremitu Raimundus,
 Hic ut se Turcis, non ut se misceat armis :
 Præsidio substat bellantes, undique spectet,
 Pupe peremptura perimendæ suppleat arma,
 Sit robur belli, sit murus, et instar azyli.
 Flandrigenæ comitis vigilantia præsidet urbi,
 Ipse regit portas, murum armis ipse coronat,
 Turres omnimoda jaculorum nube, sagittis,
 Stipitibus, telis, saxis, sudibusve perustis,
 Sæpius ad fabricau convertens frena recentem :
 Unde minæ, unde metus, ne rupta admittat et ho-
 [stem :
 Nunc dacis ore tonat, nunc militis ense trucidat : C
 Ille obex Turcis descensibus unicus ille
 Magno præsidio magni tutoris egebat.

LXXXVI. — *Terror Persas invadit.*

Persarum satrapam seaccis operam dare fama
 [est,
 Gallica cum primus vexillifer extulit arma :
 Illico rumor adest exire ad prælia Francos :
 Princeps nil motus ludum tractabat ut ante.
 Sed neque cum magni comitis vexilla Roberti
 Surgere clamantur : proh quanta superbia surgit,
 Tertia cum subeunt, ingens erat ille tumultus.
 Demum captivis nostra de gente vocatis,
 Nam quosdam nostræ captivos gentis habebat :
 Quorum sint, quid significant vexilla requirens
 Quidnam figurent, quorum sint protinus audit.
 Hoc est Roberti, Godefridi hoc, illud Hugonis :
 « Hæc est nobilitas, at major in urbe potestas.
 Vel jam pugnabis, vel pugnam scire negabis. »
 Sic fando Tancredus adest, et adest Boamundus,
 Et robur belli cum signiferis Raimundi.
 Corboran accinctos bello, jamque irruituros
 Christicolæ cernens timet, accitoeque repente
 Traduce verborum ; quam Christicolæ prius illi
 Obtulerant, quam reppulerat modo conditionem.
 Itursus eis offert, at rursus spernitur illa.
 Tunc mora nulla citi pharetras arcusque sibi aptant

A Assyrii, Persæ, Parthi, Libies, Elamylæ,
 Phœnicesque, Arabesque, Indique, Tyrique, Me-
 [dique,
 Cumque his multimodæ quas propter tædia longa
 Nemine quæque suo prohibemur scribere gentes.

LXXXVII.

Transierant inter montem Christique cohortes
 Maxima Turcorum rabies, quasi millia centum,
 Scilicet a tergo missuri spicula, tanquam
 Venator cervos indagine claudere tentat :
 Æneus his murus opponens se Boamundus
 Ad socios terguum, vultum convertit in hostes.
 Ergo pugna Deo bifrons, similanda bifronti :
 Seu cui pone caput geminat pictura draconi :
 Hinc atque inde suum pro Christi sanguine fundit,
 B Inque vicem fusum de cædibus expiat hostis :
 Eia strenuitas, constantia martyrialis.
 Athletæ Christi, totius gloria mundi,
 Utimini dextris : vos pauci, centuplus hostis,
 Utimini gladiis : eget his hæc area marris,
 Ille ager, hæc messis reliquis vos pascet in annis.
 Altera frons helli Boamundus solus et expers
 Auxilii humani sperans in numine cæli,
 Fidentes numero, contisus præside Christo
 Aggreditur gentes, crux prævia nobile signum
 Signum signorum præfulgurat, hostibus horror,
 Christi militibus spes, murus, gloria, splendor.
 Miles in egregiis non ultimus admodum acerbas.
 Fortis, magnanimus Boamundus, Martis alumnus
 Atque nepos, illud prædictum insigne gerebat
 Robertus celebris Girardi filius orbi,
 Is dextra et lingua quin mente et corpore Christi
 Pronus in obsequium, pronissimus in quasi fratris
 Frater, et in socias quascunque vices Boamundi :
 Pertransit Turcas iterumque catervas,
 Hortando socios, hosti insultando ruenti.
 Turcis Robertus, Roberto instal Boamundus :
 Non illis ille, nec huic hic cessat adesse.

LXXXVIII. — *Territi fugantur Turci.*

Ad crucis aspectum perdit gens Persica visum,
 Fit tremebunda, gemens quæ venerat acris et hor-
 [rens.
 Non est amentum, non est qui exerceat arcum.
 Erax, ha ! ha ! he ! vertuntur in at ! at ! et heu ! heu !
 Ergo se pecudes, Francos genus acre leonum
 D Fassa fugam morti præfert, et vivere laudi,
 Dum nequit ad montem regredi refugit secus am-
 [nem :
 Victores instant, et nunquam sternere cessant :
 Donec utrasque acies sociæ excepere cohortes
 Victas, vincendæ victrices vincere sanctæ.
 Jam non pugna bifrons, jam certior ac fuit ante,
 Jam spes aucta aliis, aliis melus additus armis :
 His pugnare, illis pugna decedere suadet
 Multus adhuc populus, numerus cui cedit arenæ,
 Et quod rarus equi premit acris terga Latinus
 Christicolis obstat, Turcis solatia præstat :
 Accedit tamen his astutia ; sed nihil astus,

Nil dolus in Christum, sine quo nihil est nihil ac-

[tum.

LXXXIX. — *Anceps pugna.*

Venerat in bellum regnis citus a Nabathæis
Confincesque suos Persas sociaverit Eurus :
Ipse regebat equos, ipse arcus, ipse pharetras :
Nec minus adversis, obverso turbine, dextris
Tela retorquebat, tortores torta per ipsos.
Vix stabat gladius contra Euri spicula Francus.
Languidus Æolio Zephyrus torpebat in antro,
Traditor in bellum Francos a Gadibus usque,
Atque Pyrenæis nivibus, per et invia et Alpes,
Per freta, per syrtes, per Syllam, perque Carybdim,
Fidus ubique comes adduxerat, at modo fallax
Abdicat auxilium, dum Francia pugnat in Eurum :
Hæc animadvertens gens Persica, quod nequit ar-

[mis

Molitur hammis, fumo, et caligine terra
Chrsticolarum oculos seu nocte involvere tentat
Subdit arundinibus incendia, subdit et ulvæ,
Subdit viminibus, quantum licet excitat Eurus.
Ille suas nebulas, fumum de vepribus ille,
De reliquis dumis, seu hamno, sive rubetis
Perflat in obstantes furiali mente phalanges.
Ergo dies piceas fulgens conversus in nimbros,
Fortes debilitat, confortat debile vulgus.
In tenebris enses pugnant, in luce sagittæ.
Seu contra lines ineant certamina talpæ :
Sic furiis Euri nutat sententia belli.
O quotiens illa Zephyrus dum tardat in hora :
Clamatum est, Zephyri succurrite, surgite pigri :
Eurus pro Turcis furit, et vos surgite nobis.

XC. — *Prævalent Christiani.*

Sic dum clamatur, Deus afflictos miseratur,
Thesaurosque suos aperit, producit et inde
Corum propitium, qui flando reverberet Eurum :
Inque suas cogat victum revolare cavernas,
Fumo Turcorum qui lumina turbet eorum,
Liber ab Occiduo productus carcere Corus.
Nec mora mandatis obtemperat : omnia quassans,
Omnia convellens, obstant quæcunque volanti :
Jamque in bella venit, veniens non arma virosque
Tantum pulsat : equos terret, tentoria vellit,
Horrent atque tramunt mons, vallis, campus et

[arbor.

Eure fugis, fumoque tuo tu involveris ipse,
Inque tuos Persas sua fraus, lex æqua redundat.
Tunc oculis clausis Turcus, sed Francus apertis
Dimicat, et subito versa vice prævalet ille
Qui prope victus erat ; superatur qui superabat :
Ille fugit, ille fugat ; Baal ruit, obruit alpha.
Persarum velox equus est, et pinguis et acer :
Contra Francorum tardus, macer, anxius, æger :
Ille fugit facile ; nequit hic instare proterve :
Ille quasi innumerus : vix hic quasi sexcentenus :
In vigilando fugæ post versa pericula Persæ
Qui celer aut celeri raptatur equo velut igni,

(5) Lynca est fluvius in Macedonia, qui in Eri-
gonem excipitur, cujus meminit Ovidius lib. xv

A Qui fugit emersus ruit, avius, et stupefactus.

At cui segnis equus, nec pes citus : ille vel armis
Occidit, aut servi trahitur ducendus in usum :
Hæc juvenis plantam memorant in eadē repertam,
Qua potuit tecti vice sol imberve repelli :
Tunc trahit occasus, trahitur quem miserat ortus :
Sic et opes reliquas, scutellas, pocula, mensas,
Urceolos, tripodes, lecticas, labra, lebetes,
Ollas, flascones, tentoria, pallia, vestes :
Omnia purum aurum, vel opus pretiosus auro
Victor habet. Populus de paupere jam fit opimus :
Jam sedet, Turcas avido vorat ore placentas :
Jam satrapis partem Persis plerique ferinam,
Jam de captivo inter eos contenditur ostro.

XCI. — *Victos Tancredus insequitur, eorum miram stragem facit.*

B At proba Tancredi laudem esuriens sitiensque
Strenuitas, præter laudem nullius avara,
Pauper opes, jejuna cibum, in sudore quietem
Spernit, quaque iter est inter duo brachia fissi
In bivium *Farfar*, nusquam locus aptior illi :
Multos persequitur, paucis comitantibus armis.
Ergo inter Parthos et Persas, mistus et Indos,
Inter omnigenum vires Mahumicolarum ;
Pardus ut inter oves, stragem Wiscardida miscet
Calcibus urget equos, retrosuadis urget habenis
Horrificis urget clamoribus, et stimulandi,
Qualibet arte fugax acies incumbit in armos :
Collo infert stimulos, mutilat quæcunque gravatos
Parte, vel ante jubis, inutilibus retro caudis :
Ut mortem evadat, nec sellas solvere tardat :

C Ensibus et pharetris etiam fugat illa solutis.
Tancredus virides respergit sanguine glebas,
Tancredus fossas morientum stipat acervis,
Vulnere multa perit, perit et sine vulnere multa,
Vulnera dum metuens, declinat vulnera turba,
Quidam sponte ruunt, freno sellaque relictis ;
Et subeunt dumos sperando latere sub imbris :
Horum cornipedis eviscerat ungula partem,
Partem dum ruitur, tento pede, mors remoratur :
Quem pes non tenuit : cor huic crepuit, jecur illi :
Flumine salvari pars plurima posse putantss,
Intromissa vadis perit auxiliaribus uadis :

Viva subit tumulos eques, atque equus intrat

[apertos ;

Ut ripas ineunt, palam hunc absorbet et illum,
Ergo pharetrati, loricati, phalerati.

D Dum Styga sic adeunt manes, alii tremescunt.
Ipse timet Pluto repeti, pavet, ac fugit uxor :
At vada certa quibus sors obtulit, ii quoque partim
Emergunt ab aquis, partim merguntur in ipsis :
Nec sic evadunt, qui sic evadere tendunt.

Tancredus sequitur, valda scit quasi (5) Lynca va-

[datur :

Usque recens, acer dum cuncta recentia, cuncta
Acria parta suum sibi suggerat obvium Harengum :
Natura pariter firmum munimen et arte

Metam., hoc versu :

Hunc fuit effectum dispar Lyncestius amnis,

Non timuit *Tureus* in tanta peste sagittas,
Undique turratum, robusto milite factum
Nunc aperit portas diuturno tempore clausas;
Occurrit domino venienti congrua pubes,
Ille cians supplete novos, supplete caballos.
Arma, viros, et equos simul invenit omnia parata.
XCII.

Planities super *Arthasii*, sub mœnibus *Eumæ*
Herbida dividui cursu circumdatur amnis:
Illa viatores prius excluderat, eratque
Circuito longi properantibus invida causa;
Absceidit invidiam geminus de monte recisus,
Atque viatorem admittens, altrinsecus arcus.
Ilos inter pontes gens *Persica* jam quasi tuta.
Jam quasi nacta fugæ post tædia longa quietem
Fessa quiescebat, bellum evasisse putabat.
Cum *Tancredus* adest, et adest equus, arma viri-
[que :

Pugna recens, visis se mutuo qui fugat *Enax*!
Exclamat *Tureus*, fugiens immurmurat *at! at!*
Magna fuit cædes sub mœnibus *Antiochenis*,
Multus ubi atque recens commisit prælia cæsor:
Hinc est, atque illinc per mutua vulnæra fletum,
Hinc illinc risum, non est hic hac vice gestum:
Altera pars risit tantum, tantum altera flevit:
Flevit *Turca* fugax, risit *Normannica* bellax.
Normannus sternit, *Tureus* caedit, ut subitarum
Impetus hastarum, geminique angustia pontis,
Effugium retinent, bellum committere terror
Non sinit, atque fugæ labor, et vires labefactæ,
Plurimus et sanguis multo de vulnere fusus:
Ut quot membra fere, tot gestent vulnæra *Persæ*:
Ergo væ miseris quidquid tenetur ab illis:
Nam nec pugna fugam solatur, nec fuga pugnam:
Tureus utram tenet, neutram procedere gaudet:
Ut pecus ergo perit, leo, cui *leopardus* inhæsit.

XCIII. — *Artasium castrum redditur.*

De tanta turba paucos fuga salvat, et ulna:
Sic aliis stratis, aliis sternendo fugatis,
Castrum restat adhuc *Tureis*, belloque refertum,
Restat adhuc, inquam, sed inexpugnabile tanquam
Quiddam non hominum fuerit, sed fabrica divum:
Pergama *Neptuni*, *Phœbi* *Ilium*, utrumque utrius
[que

Collata huic: tantum, quantum illis cætera cedunt;
Illa tamen pubes sociorum territa cæde,
Nil sibi confidens opes, æque pauper et expers:
Hinc item, inde moras examinat: ergo morarum
Sublata trutina, præponderat et placet ire:
Nil sibi cum *Francis*, nil cum celestibus armis
Aiunt: post victos superiorum numine *Turcos*.
Quosdam de populo *Raimundi*; sive coactos
Esurie diras captosve cupidine falso;
Christo posthabito, *Mahumet* jura colentes,
Turcatos eadem qua *Turcos* claustra tenebant.
Illi consulti quis major *Christicolarum*,
Quisve fide potior, cui castrum reddere, cui se,
Cui sua sit tutum: *Raimundo* credere suadent.
Ille fide potior, comes, aiunt, robore major.

A Non locus est metui, si vos committitis illi.
Quid moror in verbis? res est rem claudere paucis:
Creditor, accitur, referatur, abitur, initur.

XCIV. — *Podiensis episcopi morientis verba ad exercitum.*

Interea præsul moritur *Podiensis*, et intra
Basilicam *Petri* conditus conditur almi:
At moriens proceres ad se vocat, hisque vocatis:
Verba facit, monumenta sui, documenta salutis,
« Dum *Deus* indulsit, dumque in me sospita mansit:
Nec studium fratres, nec sedulitas mea vestro
Defuit obsequio: vos sicut mater alumnum
Sollicitus fovi, docui, moavi, stimulavi:
Lethifera avulsi, vitalia semina sparsi:
Pervigili cura solvi mihi tradita jura.

D Jam nunc delibor, jam vitæ terminus instat.
Sic me doctrinæ vobis papa ministrum
Tradidit *Urbanus*: sic vobis hunc ego trado: »
Tradidit *Arnulfum* nulli hoc in agone secundum:
« Filius hic, inquit, meus est dilectus, in ipso
Est mihi complacitum, vos aures vertite ad ipsum:
Tu vero, Filii, monitus memor esto paterni:
Divini large documentis semina sparge,
Acceptum gratis sementem reddito gratis,
Pecantes revoca, bene agentes laude corona,
Urge propositum, Christi te ostende ministrum
Sedulitate proba, commissis negotia traeta,
Nullus ad injustum donis te flectat onustum,
Utque brevi breviter, vita, loquar, esto pudicus:
Sobrius, et prudens, humilis, pius atque quietus.»

XCV. — *Ejus epitaphium.*

C Sic monet, et paulo cunctatus transit ad illum
Quem mens, quem vires, quem vox coluit sua Je-
[sum.

Vir magni meriti, vir quovis dignus honore,
Vir dignus titulo, si non potiore, vel isto.
Conditus est *Mosis* clarissimus hic imitator
Doctrina, studio, moribus, officio.
Quæ populi *Moses*, et dux populi fuit iste:
Ambo duces Christi, cælitus ambo sati,
Ambo justitiæ, doctrinæ ambo studiosi:
Ambo fuere Dei vox media et populi.
Causæ viæ *Mosis* tellus *Chanaam* memoratur,
Huic quoque causa viæ terra fuit *Chanaam*:
Cernere, non uti *Moyse* conceditur illa:
Huic quoque non uti, cernere ferme datum est.
D Longa *Deo* *Moyse* *Jejunia* conciliarunt:
Hunc quoque longa *Deo* consecrat esuries.
Ipse *Deus* *Moyse*, hunc papa *Urbanus*, et ipse
Præco Dei sequitur, misit utrumque *Deus*.

XCVI. — *Tancredus cum Normanniæ et Provinciæ comitibus Marram obsidet.*

Postquam urbs capta, vires gazis, victos cædi-
bus donatos, alios ab humili ad sidera extulit, alios
sub tartara a luxu et erapula submersit: *Boamun-*
dus *Antiochiæ* principatum adeptus, ad præsidium
manet; *Tancredus* internissimum viæ laborem redin-
tegrat; algorem, æstum, inediam, sitim, montibus,
vallibus, agris, municipiis, præfert: ad quorum amæ-

nitatem Tempe Thessala sordescunt, Emma Heliconem suum, *Harene* vireta, *Barisan* vites, *Hersen*, segetes contemnidolent: præter hæc autem, et aliorum oppidorum numerus ingens singulasuis opibus alias præferri. At Marchisides alter Julius nil actum credens, dum quid superesset agendum, causam itineris Jerusalem esse commemorat, et per Antiochia fuisse peregrinandum, non per Antiochiam peregrinatum. Igitur quærentes bellum comites Normannum et Provinciale sociat, cum eisdem Marran oppidum et populosum et uber aggreditur. Præviderant sibi Marrenses seu capta Antiochia terri, seu quia plurimum Francis in obsidendo obstiterant, seu volante fama ab Antiochenis contribulibus præmuniti. Harum quapiam, fortasse omnibus præmoniti causis, tota usquequaque nudata vicinia, urbem suam impleverant, obsessuro exercitui nihil relinquentes. Iluc accedit quod suburbanos etiam obstruxerant puteos, atque inopia advenas repelli posse arbitrati. At Christicolæ qui sublata cruce semetipss abnegaverant, qui propter Deum corpora sua ad supplicia tradiderant, nihilominus urbe circumdata gratulantur, quasi ad epulas iovitati: alii machinas struunt, alii struentibus ministrant: hi fuodis balearibus turres quatunt, illi silices instrumenta quassandi scapulis asportant: hos videas cursitare agiles ad spem cereris, illos regedi sub onere gementes: quidam puteos ad priscum usum revocabant, quidam in fabrica novorum exercebantur: nonnulli de cataractis cœli opem expectantes, aquæ cœlesti carcerem præparabant: Quorum intuens vota, is qui solus laborem et dolorem examinat, qui præsumentes de se non relinquit, misso cœlitus imbre, omnibus suffecit: adeo enim gravis imber et uber secutus est, ut et qui pluvias ante postulaverant, post depostularent, et lacuum opitices cassi operis pœniteret.

XCVII. — *Fames horribilis in castris fidelium.*

Inundantia hæc nimia peperit fanem, putrescente in castris allata cerere, nullam de foris quoquam afferente, protelabatur victoria. Panis fluxerat, fames infalescebat. Pudet referre quod audierim, quodque didicerim ab ipsis pudoris auctoribus. Audivi namque qui dicerint cibi se coactos inopia, ad humanæ carnis edulium transisse, adultos gentiliur cacabo immersisse, pueros infixisse verubus, et vorasse adustos: vorando æmulati sunt feras, torrendo homines, sed caninos. Huuc ipsum finem membris propriis minabantur, cum aliena deficerent: nisi aut captae urbis, aut cereris advenæ intercessio esuriem lenisset.

XCVIII. — *Discordia inter Tancredum et Raimundum.*

Hæc dum ita geruntur, Tancredi Raimundique ministros discordia agit: moxque a ministris surgit ad dominos. Vix, ah! vix compescit Tancredus animos quin Provincialium strage iram leniat, sed occurrit viro ratio, quæ sanguinem vetat fundi Christianum: melius ipsa ad Wiscardi monet artes recurrere per quas orbi gloriosus innotuit. Ergo

A nibile cunctatus Antiochiam venit, eas iri tutoribus huius adhuc discordiæ ignarus; obiter autem suos instruit milites, quomodo enses clam teneant, et quomodo deprimant. Inde cappati tam ipse quam socii castro appropriant, janitorem vocant, januæ reserantur, pacifice admittuntur qui pacem simulabant. Ingressi autem unus post alium, ubi primum numerus pugnae sufficit, simul cuncti, hæc simul cuncta, lacertos, mentes, gladios nudant, Raimundi milites extrusos ad ipsum non sine colaphis remittunt: ultus itaque qua licuit Raimundum Tancredus, potentior astutior, corpori caput abscissum restituit, dum Trojæ suæ Ilium Boamundo reddit: Boamundus enim dum adhuc expers suspiceret oppidum adeo ipse sibi mutilus videbatur, ut semiprincipem se, non principem diceret, Raimundumque collegam suum in principatu Antiochiæ nominaret: læc insomnem, hæc in somniis principem molestia torquebat. Verum ubi odium atque dilectio altrinsecus collidentes mutilo, ut dictum est, principatui cornu reddiderunt, tunc elevatum est solum Boamundi, jamque ipse experrectior cum magna manu Tancredum sociat Marram revertentem. Infesti ambo Provincialium comiti, magnifice sua adversus hostium arma munierunt.

XCIX. — *Discordiæ origo.*

Ad huius odii fontem recurrere libet, quo minus æstuantis impetum fluenti derivantes miremur. Dum adhuc Antiochia Galliæ principibus clausa resisteret, Boamundi atque Raimundi ministros media intercurrit discordia. Frumentum utrobique missi, annonam simul inveniunt et pugnam; ferro ceres dividitur, sauciant tanquam territæ ambæ partes, saucii populus uterque domum revertuntur. Viso famularis turbæ sanguine principes turbantur: et si quando similis occurrerit casus, sauciorum animos ad talionem accendunt: in castris tegendum fore ignem præcipiunt, extra turbine rapido flammam suscitandas. Jussum hoc aures patulæ libenter admittunt, quas difficile erat revocare prohibitas. Ubi ergo exinde major alterius partis turba minori alterius onustæ obviasset, depositis illico oneribus victualium, onerabantur colla procellis alaparum; sicque editior viribus, spoliis gaudebat: impar autem aliis non sibi desudasse lugebat spoliatus: qui alterutri linguæ consonabat, modo cum ea verberabat, interdum pro ea innocens verberabatur. Narbonenses, Arverni, Wascones, et hoc genus omne Provincialibus: Apulis vero reliqua Galliæ, præsertim Normani conspirabant. Britones, Suevos, Hunos, Rutenos et huiusmodi linguæ suæ barbaries audita tuebatur, et hoc quidem extra muros.

C. — *Commentum de lancea Domini.*

In urbe quoque non effluxit seditio, sed affluxit: cum enim in supradicta fame populus turbaretur obsessus, surrexit de gente Raimundi versutus mendacique commentor Petrus, qui salutem populi revelatam sibi prædicaret hoc modo: « Apparuit, inquit, mihi semisopito beatus Andreas apostolus, at-

que hoc auribus meis præceptum indixit: *Surge, et annuntia populo laboranti consolationem cælitus elapsam, quam lateris Dominici perforatrix lancea conferet inventa: ea intra basilicam beati Petri sub terra latet: tu in tali loco (et locum designavit) parvum solve, ibi fodiendo annuntiatum invenies ferrum. Ubi ergo armorum horror ingruerit, illud opponite hostibus; in eo vincetis.* Experrectus delusum me a somno arbitrabar, nec palam feci in perpetuum taciturus, nisi secundo et tertio commonerer: tenebat me rursus secundæ noctis quies, cum rursus idem apostolus redit, ipsum idem quod prius ingeminans, sed increpantisimilis et irato. *Quare, inquit, contempto me siles; multorumque salutem unus moraris? Clamavit ut Dominum populus, et exauditus est, et adhuc cum tua negligentia facit quasi neglectum: festina igitur quantocius hoc corrigere, ut possis vivere.* His perterritus, ubi somnum evasi, jam simul certior factus sum et sollicitior: adhuc tamen ambigens clamne facerem, an palam: in hac cura totum transegi diem, et bissem noctis orationi et jejuni vacans, postulansque a Deo vicem tertiam, si duæ ab eodem fuissent. Bis acclamaverat auroram gallus, cum vix tandem sub cantu tertio fessos artus sopor alligat: nec mora, qui primo, qui secundo venerat, illico tertiat vicem, semper terribilior, semper imperiosior, *Surge, age, inquit, ignavum pecus, canis mute, mora salutis, cunctatio triumphi, damnum civium, hostium solamen; timore illic trepidasti, ubi non fuit timor: ubi est, illic non times.* Restabant adhuc minæ et jurgia, cum præ timore exterritus spiritus minis subtraxit se et sopori. Sudor pariter tremorque simul corpus alternabat, ac si latus alterum torreret ignis, alterum in glacie rigeret. His gradibus ad docendum veni quod didici: vos autem, patres ac fratres, ne tardetis rei sinceritatem experiri: superest mihi locum designare, vobis suffodere. » Qui rumor ubi Raimundi auribus est illapsus, statim concione habita, Petrus ad Petri basilicam vocatur, locum rogatus, sicut sinxerat prius, altare significat, fodere monet; utque pondus verba habeant, vultum etiam fingit. Foditur ergo, nec proficitur, suffossa humus nequit reddere quod nec commissum fuerat, nec acceptum. Habelat autem ipse clam apud se cuspidis Arabicæ ferum, de cujus inventione fortuita, materiam fallendi sibi assumpserat: Scabram quippe intuitus, exasam, annosam, usui nostro forma et quantitate dissimilem, auspicatus est illico hinc fidem novis signentis adhæsurum. Nactus ergo fallendi tempus, ligone arrepto, fossam insilit, conversusque ad angulum: « Illic, inquit, fodiendum est, hic latet quod quærimus, hinc exhibit. » Tunc sæpius sæpiusque ictum multiplicans, denissam fraudulentè a se lanceam fossorio illidit: cooperata est dolis umbra umbræ populus frequens frequentiae loci angustia.

Ct.

Cæterum ubi ferrum ferro illisum tinnit, aures simplicium arrectas idem fraudis commentor, sub

lata lancea, his implevit: « Ecce, ecce quod cælum promisit, quod tellus conservavit, apostolus revelavit, oratio populi contriti impetravit. » Vix hæc fatum foras extrahunt, hymnis et canticis lanceam prosequuntur, muneribus donant, auro involvunt et palliis. Hæc Raimundus et qui ei favebant concinabat: sed et aliarum partium rudis simplicitas oblationibus deservebat; ante victoriam quidem instanter, post eam vero multo instantius, quasi trophæi gloria prælatæ in bellum lanceæ juxta Provincialium clamorem foret adscribenda. Igitur Raimundi ampliabatur fiscus, extollebatur animus, insolecebat exercitus. Favebant ei de principibus aliqui, quos ipse modo blanditiis, modo obsequiis sibi allexerat.

B CII. — Boamundus fallaciam suspiciatur in lancea.

At Boamundus, ut ipse non imprudens, rei seriè scrutatur, quisnam somniator ille esset, quibus populum ambagibus involvisset, quem fossoribus locum significasset, utque ipse insiluisse, fodisset, invenisset: statim fallaciam deprehendit, inventionem irritam, inventorem conjecturis falsificat argutis. « Pulchere, inquit, commentum est beatum Andreæ apparuisse homini, quem audio cauponas frequentare, fora præcurrere, nugis amicum, triviis innatum. Honestam elegit sanctus apostolus personam, cui cæli panderet arcanum: nam de loco, cui fictus non patet locus? si Christianus abdidit, cur altaris proximi latibulum declinavit? aut si gentilis sen Judæus, cur intra parietes ecclesiæ? cur secus altare? quod si neutri, sed fortunæ ascribitur; apud quem historiographum venisse Antiochiam Pilatus invenitur. Scimus nempe et lanceam fuisse militis. et militem Pilati: at vero placet quod sequitur: quod audio inventorem illum, laborantibus frustra fossoribus, insiluisse, concessumque uni esse in tenebris, quod multis palam est negatum. O fatuitas rustica? o rusticitas credula! o credulitas facile convincenda! Esto, personam honestas, locum vicina crucifixio roborat: non satis vel hæc novissima hominis illius fraus patet: si pure, si simpliciter in via Dei ambulasset, si advocato sibi in apostolo confidisset, non ferret ipse inventioni suæ testimonium, sed mereretur alienum. Nam quid tantæ illi contumeliæ rependam, quod nostram quæ de sursum est descendens a patre luminum victoriam, ferro suo Provinciales deputant? Deputent ipsi suam comes cupidus, et vulgus stolidum: nos autem in nomine Domini Dei nostri Jesu Christi vicinus et vincemus. Hæc Boamundus et cum eo qui summum subtilius discernebant Normannus et Flandrensis comites, Arnulphusque vicepræsul et Tancredus.

CIII. — In quo et Raimundo displicet.

Igitur Raimundus acutis Boamundi argumentorum spiculis sauciatus, mille artibus, mille semitis vindictam investigat: ita secum sine medio disjungens Wiscardiæ contumelias, aut præmoriar aut

uliscar. Si palam occursus non suppetit, suppetat A noctis hora penultima ad tertiam sequentis dies media fatigaverat.

..... *Dolus an virtus quis in hoste requirat?*

(*Viag. Aneid. lib. II.*)

Cum, inquit, mea est urbis tutela, praesidium montanum, mihi regia princeps, mihi forum, mihi pons et porta parent: lancea quoque, populi numerus arbitrii est mei. Quid restat, nisi ut extincto, principatum obtineam Boamundi? Ille et multo plura volventi, praee omnibus sedet motum iri inter plebes seditionem, ut a pede ad caput exundetur, proludant in foro hinc inde iurgia, surgat clamor turbare populos, duces utrinque suis auxilium ferant, in Boamundum omnis arcus, omne jaculum intendatur. Ilas dum Raimundus tanquam leo in spelunca sua molitur insidias: noluit taceri iniquitatem Deus, quin Arnulfo indicata, ilicet per eum Boamundo indicatur. Sic elusa fraude, salva est a morte anima viri, cujus vita plurimum Jerosolymipetis jam profuerat, plurimum adhuc profutura. Hanc igitur habuerunt irae originem, hinc caput odii fomes.

CIV. — *Marra capitur.*

Sed revocat me obsidio, tanquam messorum seges intermissa dum is retrogradus spicas recolligit elapsas. Igitur Marram usquequaque bello circumseptam suffodiunt, Marræ supervolitant sagittæ, concutiunt fundæ, tremefaciunt minæ: undique clamor, undique assultus, undique plaga: contra urbani quasi par pari reddunt, reverberant ballearica tormenta similibus, missilia jacula eminens, cominus vomeres marmora demittunt: plurimum sauciant, plurimum sauciantur: bimoriuntur ut vivant, infirmantur ut valeant, fluunt ut durent: illis intentio est coeptum, jamque semiactum opus peragere, tanto labori finem querere, adipisci gloriam superando, superare fortunam patiundo: sed dum crebrius crebriusque tanquam malleis incus, vel flagellis area, silice infatigabili mœnia percelluntur, latescit turris, murus solvitur, propugnacula ruunt, ruina simul et claustra pandit et gradus exstruit. Igitur væ, væ Mahumicolis, Christicolis gaudium: quippe his prospera omnia, illis omnia etiam ipsæ suæ spes adversantur. Nec mora, patefacto aditu, aditor non deest, contra civitas obsistere nititur, quidquid virium habet, introitui opponit: summo pere certatur, dum hæc invalescit pugna, dum horum fervet, aliorum tepescit defensio, minus jam minusque senta sonant, quales paulo ante ad grandinem saxorum pene fatiscebant. Ergo applicantur muro scalæ, superat turres ascensor, urbi captæ insultat: sed audito strepitu, visoque diseursu, defendentis turbæ cadunt animi, pedes refugi latebras petunt, armis projectis vivere speratur. At nostri urbe capta, alii cædibus insistunt, alii gazis: pars victum queritat, pars rapinas exercet, victoriam adeptos laborum juvat meminisse jocundius graviorum. Sic venatricem olim turbam et ipse venator jocundantem, licet jejunam vidi, quos a præcedentis

CV. — *Arcæ obsidentur.*

Jamque sæpius de valle lacrymarum ad montem gaudii excelsum surgere assueti Christicolæ successus urgere suos, instare favori numinis haud cessant. Arcas oppidum aggrediuntur, non impari ac Marram nisu, sed dissimili eventu. Surgit in margine planitie tumulus declivia Libani ab austro pertingens, mare ad occasum quasi stadiis viginti remotus despectans: ejus pedem fluvius abluit, qui ab ortu ad littora derivans, Hierosolymitano lavum latus imperio concedit, Antiochiæ dextrum, inter Tortuosam et Tripolim limes notissimus, munitum arte et natura praesidium, difficilem hosti grassaturo aditum minabatur. Christicolæ autem plurimo jam certamine, virtuti omnia cedere experti, Arcas circumdant, pars fluvium transmeat, ut portarum obstruat egressum: pars citra manet, de opibus Crach. et Raphaniæ oppidorum, ac reliquæ hujusmodi citerioris viciniae facilius alenda. Tancredus in primis transmeatoribus enicat summo pere exsultans, quod desiderati regni oram ingredi meruisset: pons tamen saxeus antiqua fabrica continuabat exercitum, ut facile ab his ad illos posset transmigrari. Ergo ubi armis clausa sunt claustra: fortia fortibus, gentilia Christianis, principes de more tormenta muralia struunt: singuli singula, unum comes Normannus, alterum Raimundus, tertium Tancredus: nam Boamundus Marra eversa Antiochiam redierat, ubi etiam dux Godefridus et comes Flandrensis adhuc hiemabant. Hugonem magnum ad Ciliciam revocaverat bellum, in quo saucius femur Tharsum fertur curandus, imo humandus. Solis igitur tribus superscriptis principibus obsidionis labor incumbit, oppugnant incessanter, et acriter expugnantur. Dum sic autem certatur, quiddam contigit quod præterire socordia est, memorare utile et honestum.

CVI. — *Mirabilis visio Anselli proximæ mortis præsaga.*

Erat in exercitu nostro heros nobilis, cui magnum nomen contulerant hinc probitas, inde genus, tertia honestas, quartus Ribot mons hæreditas propria militiæ fetura præclaræ notissimus. Vocabulum illius viri Ansellus regi Franciæ, imo ternæ Galliæ curias celebre personabat. Is in meridie, ut est moris, cum lassos somnus ocellos submisisset, somnium vidit, quod experrectus adito sapienti viro indicatori meo Arnulfo indicavit. « Videbar, inquit, mihi per somnium super cæni congeriem stare, unde palatium suspiciebam excelsum, cujus quam maxime simul omnia communem usum excelebant: spatiositas, celsitudo, materia, forma, soliditas, ornatus. Pedem ejus marmor, ebur, argentum formabant: reliquum corpus aurum prorsus et gemmæ. Deambulabant per porticus in excelso personæ innumerabiles, quarum singulas tanti ædificii censura decuisset: adeo speciosi, adeo proceri, adeo ornati, adeo per

omnia venusti proceres eminebant; cumque perspicacius intuens admirarer, deprehendi quasdam præcognitæ mihi figuræ reliquias, quibus comites militiæ hujus nostræ hos fuisse animadverterem. Tunc mihi corde et animo studiosius inhianti, et si quis patuisset aditus anbelanti conscendere, apparuit quidam ille noster, quem taliter ibi tunc amisimus: (nomenque et modum locumque et diem obitus viri recolebat) ille mihi, inquam, sic ait: *Hancine beatorum turbam agnoscis, Anselle? Vix, inquam; neque enim alia ad cognoscendum signa remaneant: nisi qualibet quinquagenarium quempiam regressum agnoscimus, qui a nobis puer septenni est egressus. Tunc ille: Illi sunt Ierosolymipetæ, qui viam Dei in qua adhuc et tu laboras, ab initio aggressi rebus humanis excesserunt, et meruerunt habere coronas perpetuas. tu quoque in proximo, ne forte invides, ad nos conscendes; bonum enim certamen certavisti, et cursum consummasti. Ille me stupefactum sopor dimisit et visio: tua, Domine, sapientia mihi consulat.* » Tunc Arnulfus metum verbis a viri pectore solatoriis excludens: monet tamen confitendum peccata esse, accipiendam pœnitentiam, et post hæc eucharistiam. Actum illico, et ministris commilitonibusque suis stipendia reddere debita est adjectum. Jamque intrepidus equo insidens, stipante militum caterva, circa muros, ut solent nobiles, spatiabatur: cum repente silex improvisa de turribus illapsa est, quæ Ansellus occiput sparsit et cerebrum, moxque labentem militia excipit; illuc corpus reportant cum lacrymis, unde modo gaudentes exierant, spiritus ad beatitudinem ascendit promissam.

CVII. — *Oppidani Arcarum acriter resistunt.*

Condito, prout decuit, illustri viro, cum exercitus noster nihil in obsidendo proficeret, præscripto dant mandatum Arnulfo, ut Antiochiam revertatur, quatenus morantium Godefridi Robertique Flandrensis quietem increpet, bellumque adesse nuntiet Damascenum: Arnulfus autem ut semper ipse ad rei publicæ utilitatem promptissimus, libens ultro scapham ascendit propter navalia hostium Tortuosæ, Heracliæ, Valoniæ, Gibel: tandem Laodiciam pervenit, inde Antiochiam per multa pericula, paucis comitantibus exeurrit. Illic principes causam viæ nactus expergisci monet, docet bellum imminere, ejus fortunam, nisi maturatum fuerit, horum terminabit absentia.

Cognito autem belli rumore, Franci militia principatum stimulat, nec minus ipsa ab ipso stimulat, unanimiter arma frementes, breve tempus inter parandum perveniendumque expendunt. Ergo ubi exercitus congregati fama finitimos perecurrit, cessat bellum, satagit hostis se tueri, non alios grassari: at nostri perpetuo impetu, sed non efficaci propositum urgent: sagittas, jacula, silices, et quidquid in turres hostiliter mittitur, incunctanter mittunt; natura pro loco pugnat, nihil proficiunt. Compertum habebant plurimi et expertum quiescendo interdum

A vincere, ubi frustra fuerit laboratum: propterea ex hoc in hoc sibi consulunt inclinare, ut cunctando fame crucient oppidanos. Consilii magistra fuit ubertas exterior parituram se intus minitans egestatem.

CVIII. — *Probatione ignis impostura de lancea declaratur.*

Dum ergo vacant arma, dumque otium curas excludit mavortias, oboritur quæstio de supra memorata cupidinis inventione examen factura: vexabat namque schisma populum, his factum laudantibus, illis damnantibus, neutra parte admodum rata. Unde placuit summis procerum ut qui erroris initium fuerat, ipse litem finiret, ignito argumento rei dubiæ fidem facturus. Accito itaque in concilium Petro, adjudicantur novem passus hinc inde flammantium medii spinarum, quatenus hac examinatione aut illæsi vera probetur inventio, aut falsa ustulati. Datur jejuniis triduum, legitime orandi vigilandique induciæ: sic disceditur; at mox postridie iterum convenitur. Flammescunt ordine gemino spinæ; Petrus tunica et bracciis velatus, nudus cætera per medium graditur, in exitu ambustus cadit, postridie expirat. Videns quid actum est populus, calliditate verbosa seductum se fatetur, errasse pœnitet; Petrum Simonis Magi discipulum fuisse testatur.

CIX.

At Raimundus et complices sui Provinciales obstinatis animis reum defendunt, sanctum prædicant, Arnulfo minantur, utpote fraudis revelatæ summo scrutatori; denique manum armatam in eum mittunt, domi improvidum oppressuram; nisi præmonitus ad Normanniæ comitem, cui militabat, ipse festinasset. Comes epulabatur et cum eo Flandrensis, ambo simul juncti discumbebant, sed audita festinantia causa vocatur, in medium sessurus; comites altrinsceus secedunt, mittuntur arma armatis occursura. Cæterum, illi, audito Normannorum fremitu, territi rem dissimulant, aliud querere atque aliorum tendere simulantes: hoc se artificio tuerentur; alioquin non tam frustra quam male arma sumpsisse, si quos absolvisset fuga, dolituri.

CX. — *Proponitur fabricanda aurea Salvatoris imago.*

Postquam fraudis commentor Petrus, quam meruit, pœnam luit; denuo sit conventus, ut elapso cassatæ inventionis audio, novum succedat solatium. Imago Salvatoris auro purissimo offigienda proponitur, ex populo Israelitici structura tabernaculi, quantæ in his, quantæ in illis fuerint expensæ; devotio illius sæculi retractatur, nec præteritur merces incunctata, frequentes ex hoste victoriæ; moneturque et pro amotis jam periculis Deo esse gratandum, et pro amovendis supplicandum. Hujus igitur exhortationis Arnulfus prædicator ipse auditores suos quocunque volebat inclinabat. Marthranensis autem episcopus homo paulo rudilbus eruditior, et pene sine litteris litteratus prope astabat, ut expleto sermone benedictionis insigne super popu-

Ium dextram extenderet : hos penes quos jus fabricæ consistebat, reliqui omnes oblationibus insistebant. Itaque brevi opus magnum consummatur, quod nisi sedula excudisset instantia, massa informis Jerusalem perferretur : nam tertii jam mensis labor in quartum exierat, cum ponit morarum principes, pudet quoque circa oppidulum via intermissa, tandiu excubasse.

CXI. — *Jerusalem pergit exercitus.*

Quapropter opera inutili dimissa ante urbium portas Tripolis, Gibleth, Baruth, Sidonis, Tyri, Achon, Caiphas, Cesaræ feliciter transitur : ab his omnibus æs grande et victualium copia audacter exigitur, incunctanter redditur, liberaliter erogatur ; nam omnes hæc litus a borea in austrum vergens, turribus altis muniunt ordine præmisso peregrinantibus obviæ. At ubi dimisso littore a tergo Ramulam venit, Tancredus perniox, castra movet, ante lucanus socios prævenit, Hierusalem pervenit, muros circumvenit. (5) (Veniens tamen, Bethlehem ab hostibus liberat, quæ obsessa ad eum pridie clamaverat per legatum.) Eminus tamen sub primo aspectu visam Jerusalem salutat, genua humo affixus, oculos urbi, cor cælo, ejus videlicet salutis imago metrum est præsens.

Salve Hierusalem, gloria mundi,
In qua nostra salus, passio Christi
Probris Judaicis ludificata
Cælo sole solo testibus alma,
Humani generis hoste perempto,
Immunes sceleris traxit ab orco,
In te passa crucem clausa sepulcro
Lux de luce, Dei dia propago,
Infernum penetrans inde reduxit
Quos seductus Adam sub Styga mersit.
At mox docuit tum redivivam
Surrexisse dies tertius illam.
Post hæc æthereas scandit ad ædes,
Nam suscepit eum splendida nubes,
Quem cum suspiceret gens Galilæa,
Audit : sic veniet seu petit astra.
Hæc seis dicte sacer mons ab Olivis,
Salve præterea, regia Sion,
In qua discipulos, Kyrie eleison
Clamantes, sonitu sub vehementi,
Demisso veluti turbine cæli,
Replestis subito, Spiritus alme,
In linguis veniens terror et igne,
Salve stella maris, janua cæli,
Partus psalma, tuæ filia prolis,
Semper virgo manens post in et ante
Partum, vel minimæ nescia mendæ.
O per circuitum flumina, ripæ,
Fons, nemus, urbs, casa, mons, vallis, avete.

CXII. — *Tancredus solus e monte Olivarum urbem considerat.*

Cumque vicina turri Davidicæ signa affixisset,

A dato metandis castris ediclo, ipse procul solus sine socio, sine armigero montem conscendit, unde ad patrem Christum Deigenam ascendisse didicerat. En temeritas, en novum obsidionis genus. Occasum obsidet Tancredi miles, ortum Tancredus : partem aliam pauci, aliam unus : aliam sine duce militia, aliam sine militia dux : neutrius uterque, imo nullius auxilio confusus. Ille maxime qui quanto ortui propior, tanto a Francorum subsidio remotior erat ; suorum longe in occasu metantium, exercitus sequentis valde remotius in occasu sequenti. Ipse igitur eques, ipse pedes, ipse signifer Tancredus, a monte Olivarum in civitatem obtutum fixerat, solo vallis Josaphat intervallo abscisam. Inspiciebat enim populum discurrentem, turres armatas, militiam frementem ; viros ad arma, nurus ad lacrymas, sacerdotes ad vota conversos ; ejulatu, stropitu, clangore, hinnitu vias intonantes. Stupebat templorum Dominici aeriam rotunditatem, Salomoniaci insolitam longitudinem, spatiosæ porticus gyrum, quasi alteram in urbe urbem. Sæpius vero ad Calvariam sepulcrique templum dominici oculos reducebat ; spectaculum quidem remotius, sed arduitate sua patulum, ipse tamen loco sublimior. Ad hæc suspirans, ad hæc conquiniscens ; illa ævum pro luce pasci cupere, si quando ejus prospectabat fastigia liceat sibi Calvariæ osculari vestigia.

CXIII. — *Cui occurrit eremita.*

Obtulerat autem ei fors ad hæc discernenda opportunum doctorem Turricolam consultum sibi eremitam, qui ipsum ubi prætorium Caiphæ, ubi suspendium Judæ, quæ portarum Aurea, quæ Speciosa, unde Jacobus in præceps dejectus, qua Stephanus ad lapides ejectus, et hujusmodi prorsus quænam hæc, quænam illa forent instruebat. A quo et ipse mutuo ejus esset sectæ, patriæ, stirpis, nominis rogatus, Christianum se Normannigenam Wiscardidam Tancredum respondit. Sed audita Wiscardi sobole, stupens ille ac perspicacius intuens ait : « Tunc illius sanguis es ducis, quo fulminante, totiens Græcia tremuit ; quo bellante, Alexius fugit ; quo obsidente, Dyrrachium patuit ; ejus imperio tota usque Bardal Bulgaria paruit ; non loqueris ignaro : neque enim me tantus patriæ meæ fefellit populator. Hostis hic quondam meus nunc demum, te misso, oblatas mihi injurias delinivit. Vivit in te adhuc, vivit ille formidatus populis, audaciæ avuncularis vigor ; ejus pristini nova mihi refert insignia : stupebam primo hostem advenam spreto consorte solivagum occurrere, tantum armis et equo confisum, socias sequi aut antecedere sperabam cohortes. Stuporis causa ignorantia mea erat, cum qua et ipsum a me repulisti. Jam simul mihi creatus es, et de ignoto cognitus, et de temerario strenuus, et de hoste veteri frater novus. Jam te deinceps non stupebo, si feceris stupenda : imo stupebo, si stupenda non feceris ; ex illa ortum

(5) Inclusa parenthesi erant in margine addita, unde non adeo oratio connectitur.

familia communem hominum viam terere non decet: **A** Dominica monstratur oratio. Porro ut rem ordine attamen cave, cave fili, ecce hostis. »

CXIV. — *Irruentes ab urbe milites solus funlit.*

Ecce porta milites effundit, quæ tunc, ut ad eum condescenderent, in vallem Josaphat quinque demittebat: illi tanto fiducialius adventabant, quo abundantius superat comitem dux, quinquarius unitatem. Ergo alii alios quisque reliquos ad diripienda spolia præcurrere festinabant: at Wiscardides vale dato, colloquium dimittit, ad incursum os, animum, sonipedem, fraxinum convertit, et quem primum reperit in montem advolasse, primi cogit spiritum sub Styga, corpus in vallem corrui. Idem manebat secundum casus: sed damnatus ruinæ equus equitem salvavit: illum, inquam, equitem infortunio fortunatum, cujus frons humum dum reperit, cuspidi olivæ pectus non est repertum; præcidit itaque ruinam ruina speratam insperata quæ tamen... dium facit magis dejecturo quam dejiendo sit... tit odiosa. Nam licet ambobus utilis hunc a labore, illum a nece liberaret: damnatur tamen utilitas, ubi damnata utriusque impeditur voluntas. Tertius accelerabat, et hunc quoque felicem dixerim, si ipse jacens jacentem se pariter lugeat infelicem. At voti compos, impotem se fecit, qui dum ad congressum ruinam distulit, in congressu durius et miserabilius ruit. Illæsi restabant duo quorum stamina rumpentes retinuit parcas. In egrediendo rumpi cœperant, at mox refugis redintegratæ sunt colus: quippe Tancredi plusquam leonino attonitos fremitu ad portam fuga celeris reducit: sic quondam catuli ovile repetunt, ubi claustra feram summovent, quam in ipsos tutores fames egit acerbior. Victor a mœnibus repulsus super spoliis nil movetur oblatis, equorum discursu libero, phalerato ornatu, divite armorum, huc illuc sparsorum, aureo fulgore; reddit ad suos solaturus reditu quibus jam ingeminabat mora desolationem desolatis abscessu. Interea frequentes copiæ, subsidium libens, juvenus fervida adventaverant; quin et tenera, duriorque ætas, sexus quoque mollior, omnes aderant: adeo firmis infirmos in concurrente æquabat æqua sive una concurrentium devotio.

CXV. — *Descriptio civitatis.*

Tempus est in explanando sanctæ civitatis situ paululum delectare: ut quorum oculos pascere non valet propter remotionem, saltem animos juvet transmissa ad manus et fusa per aurem. Hujus ergo sancti ambitus quadrangularis est forma, capacitas ampla: Eoa frons latr... boreale directa, altera vero et alterum sinuosa: nam medii intervenientes anfractu australi in Galilæa occiduo quod frons altera... tatum est ad turrin David lateribus normann... dent linearem: sed ab eo quod in Eurum... vallis Josaphat montem Oliveti submovet... situ humilis; contentorum tamen dignitate præcellens: ibi namque Gessemani, ibi torrens Cedron, ibi Dei aula aula, cœli reginæ sepulcrum, ibi protomartyris Stephani lapidatio, ibi cum sanguine sudore

prosequar, ibi pyramides duæ, superior regis Josaphat rotunda, inferior vero beati, ut fertur, Jacobi quadrata: infra Siloe, infra puteus Jacob, circum circa ab utroque vallis latere eremitalis plurima crepido. Item a meridie vallis montem Sion ab Acheldemach disternit; juxta puteum præscriptum a valle Josaphat exiens, et usque sub turrin David gyrum ducens, huic fronti latus præbet continuum monticulus in urbis cornu a Zephyro descendens, in dextro latere paulo erectior, in sinistro vicinæ humili fere cœqualis: sed hæc vicinia usque Josaphat quartum sociat latus castris accommoda figendis.

CXVI. — *Dispositio exercitus.*

B Igitur comites Normannus et Flandrensis hac in parte obsident, ei quæ adhuc S. Stephani dicitur portæ oppositi. Dexter ab his Tancredus imminet, si tamen ad Phœbi ortum terræ situm metiris, tunc quidem inferior: si vero ad depressionem tumoremque loci, paulo superior. Ipsi præscriptum illud cornu expugnandum contingit, unde adhuc expugnata turris, Tancredi appellatur. At ducis castra vallis opacat, cujus frons supradicta eminentem Tancredi pertingebat viciniam. Porro mons Sion Raimundo comite metatore gaudet, solo muri humilis obice ad Jerusalem submotus; nunc suburbium, antiquitus pars urbis, imo urbs, eam quæ nunc est Jerusalem suburbium habens. Tribus itaque portis terna deputata est obsidio: e regione, duabus: tertiæ id est occidentali, ex obliquo: hanc subjecta valle ab occursibus faciente liberam, illas vicina planitie assultibus opportunas. At vallis Josaphat vacavit libera tum loci situ, tum populi statu liberata: si quidem pars illa urbis timere nescia valle reducta, agere, arduo muro inexpugnabili munitur.

CXVII. — *Boamundus abest et alii duces.*

Porro exercitus advena partim bellis partim morbis attritus, præsertim Gallorum comitum Stephani Hugonisque absentationibus, nec non Boamundi principantis absentia minoratus, nec muro humiliori sufficiebat oppugnator, nedum munitas natura turres in ortu occasuve cingere tentaret: sed duorum utcumque laterum, utriusque autem quasi ad medium, longitudine obarmata, tanto acrius Christicola populus expergiscitur, quo ampliorem invaserat hostem numerus minor; quo augendam fore hostilem, suam minutum iri turbam certissime constabat; quo aridiore siti mensis Junius torrebant castrenses. Ad interiores, satiem, umbram, quietem, otia, somnos; ab exterioribus fame, sole, labore, bellis, vigiliis laceros cogens.

CXVIII. — *Aplantur machinæ.*

D Igitur avidi quietis labori insistunt, quærent solliciti machinas, proximæ paraseeves auroram muris destinant scandendis. Sic enim præmemoratus mihi præmonuerat ille turricula monachus, Tancredo indicæ, nostratibus ea die assultum indicens. Cæterum perlostrata circumquaque vicinia, nullum fuit ne-

mus, non palatium, non turris, quæ ad scalarum fabricam lignum mitterent. Memphis ab Hierusalem Damascum expultricem suam veterem nova vectrix expulerat, ideo recens adhuc ille Egyptiæ expeditionis annus nihil siccum, nihil viride reliquerat intentatum : secretæ tamen latebræ aliquantas celabant trabes, quæ solertem nequiverunt Tancredi fallere sollicitudinem. Abstractæ igitur et allatæ, unam duntaxat scalam implent, hoc in tempore omnem removisse inopiam æstimatæ, aderat namque dies capiendis armis præfinita, citra quam ultraque hinc coarctaverant, inde imminebant graves utrobique angustię : citra, quoniam investigandæ scalarum materiæ arctas concesserat inducias breve biduum : ultra, si quidem post illum, nec in illo die præfixo muros invadere, hoc erat datum a monacho oraculum annullare. Propter hæc igitur scala, et una non habuit sociam et sine sociâ gratati sunt unam. Itaque muro applicatur qui turres continuat lævas Tancredi, secundam tertiæ : Jamque astabat sublimis, et quasi sesquipedalia hæc jactans : « Quoniam quidem socias cum expectarim non habeo, deinceps ut habeam non expectaho. »

CXIX. — *Murus conscenditur.*

Igitur vicinia, inventio, opus, propinquo reperi-
tori opifica ad reptandum in muros ducatum Tan-
credo dabant : quem tamen si cujus alius invita
sors vertisset, animus accer hanc sibi tantam arro-
get laudem. Itaque morarum nescius, jam primis
innitebatur gradibus, jam stricto ense dextra fulmi-
nabat. Porro majestas generis, dignitas nominis,
gratia meriti, spes merendi : hinc plebs reclamans,
inde nobilitas reluctans, inceptis obviant ; jamque
hærentis lævæ dextram exarant apprehensam. Su-
bit revocati officio juvenis, et ipse si fors juvet, gau-
dere dignus : si invideat, flere dignior. Felix ille per
omnes ab imo ad supremum gradus ; in summa
operis infelix. Arripuerat enim jam læva murorum
apicem, cum adversarius ensis in eum descendit, ut
qui bimanus et fulminans modo conscenderat vix
descendere orbus gladio et manu hac fere illo peni-
tus potuisset. Refertur itaque in castra medicandus
auriga currus Tancredici, quem Simon tenuit, ma-
gnis tamen excidit ausis. Neve tacito nomine auda-
ciam militis meritis non remuneret favor, nomen
erat juveni Raibaldus, Francia tellus, agnomen Cre-
mium, Carnotum nobilis ortus, vires et probitas ;
hæc magnæ, major at illa, refertur saucius. Nemo
autem relati utile duxit supplere vices, quippe gla-
dios verens descensores, mille in unum unius as-
censoris. Illum enim in angulum tota convenerat
pugna interior, cum totus reliquæ civitatis ambitus
ab exteriori vacaret sopito similis. Videns fraudata
sedulitas defensoribus favere fortunam, oppugna-
toribus autem adversari, scalam refert non modo
inutilem, verum et damnosam : si tamen ad singu-
laritatem recurratur excusabilem.

A CXX. — *Ligna obsidioni apta frustra quærita quasi
divinitus reperiuntur.*

Consulunt in medium proceres scrutari latebras,
vias atque invia peragraræ, undecunque ligna cor-
rodere statuunt, ut nulli hæc indagatio parcat prin-
cipi : mox quod statuitur impletur : laborantibus
cæteris frustra, Tancredus a desiderio suo non est
fraudatus. Miraculi species est quod narrabo, neque
tu, quisquis rem bene consideras, actum cælitus ne-
gabis.

B Tancredum gravis dissenteria torquebat, cum
tamen ipse sibi equitando non parceret. Vix equo
insidens, pestis illa crebro descendere, longe abscen-
dere, latebras quærere virum compellebat. Sæpeu-
mero hac molestatus angustia, cum fatigatis ex iti-
nere sodalibus ipse labori cedere ingloriusque re-
verti diserneret : solita augente molestia, gravari
cepit, elongavit, descendit, descendens sociorum
oculos evasisse putabat, cum respiciens comperit
non esse evasum. Longius ergo latebras quærens,
alios denuo passim aspicit vagantes, sic jam tertio,
sic quarto sedem mutans : demum in secessu longo
sub rupe cavata, arboribus clausa circum atque
horrentibus quietem invenit. Papæ ! quis ut Deus ?
o qui de petra aquas, qui de asino sermonem, qui
de nihilo omnia eruit ; ipse de perculsi vulnere mi-
litis exercitum sanavit, de infirmitate firmavit, de
plaga vili pretiosius quovis metallo antidotum con-
fecit : nam dum ibidem virtus expulsiva operaretur,
versa ad oppositæ rupis concavitatem fronte, ligna
quatuor intro patent, quibus nulla proposito opera
desiderari poterant aptiora : illa ipsa, ut fertur,
erant quorum ope rex Egyptius Hierusalem expu-
gnaverat ; quibus visis, ipse adhuc, tanta sunt gau-
dia, nec sibi credens, nec oculis, surgit et accedit,
palpat, rem perspicit. Ergo heus ! heus ! o comites !
huc, huc accurrite, clamat ; huc, huc, ingeminat,
Deus en plusquam petimus dat : quæsimus lignum
rude, reperimus fabrefactum. Vocati adsunt exem-
plo socii, unde gemuerant gaudent, ille gementem
adhuc exercitum, misso auntio, festinat consolari.
Promulgato per populum gaudio, tollitur vox læti-
tiæ et exsultationis in tabernaculis Francorum,
proceditur sicut in litanis cantando obviam.

CXXI. — *Robertus Flandrigena opificum tutor con-
stitutus.*

D Mox tunc eligitur operi Flandrigena Robertus opi-
ficum tutor, dum ligna cætera fabri quærita reperis-
sent, reperta incidissent, incisæ retulissent. Lucuserat
in montibus, et montes ab Hierusalem remoti ei quæ
modo Neapolis, olim Sebasta, ante Sychar dicta
est, propiores, adhuc ignota nostratibus via, nunc
celebris ac ferme peregrinantium unica. Ille præ-
dictus comes solitis comitantibus quasi ducentis
missus, innumeris hostium millibus exponitur, ante
et retro, dextrorsum et sinistrorsum circumfusus.
Ipse non secus turmas ac tubas quam patriam et ti-
biam perhorrescens luce inter per q... fabricam,
jaculabatur feras, nocte cum fabris in ferina epula.

batur. Itaque labor ille et domino erat cum utilitate voluptas et laborantibus famulis parva sine metu refectio. Utque satis cæsi feliciter memoris, comes redit sapienter viam armis præmunens, ipse audacter cum retroneis sequens vulgus diligenter in medio tuetur, per arcus Damasci per cannas Arabiæ, per pila Ethiopiæ indemnitas transmeat; sed audita comitem comes nusquam descivisse prosperitas; exitum reditum semper prosecuta hymnos et pompam, a complurimis impetrat favorem, laudem ab omnibus meretur.

CXXII.

Exstabat medium inter castra, et vallem Josaphat pomerium, quo nullum aptius aut aptum æque assulibus hostium, nullum civibus formidolosius imminebat: quippe illius cornu murus paulo humilior erat, turris rara, campus, ut dixit, exte-
B
 restat, machina interior transplantatur, ubi oppo-

CXXIII. — *Dura obsidentium fames; machinæ aptatæ et manibus admotæ.*

Interea vero tum cereris tum undæ inopia, bella quoque, aliud minans, aliud instans; illud furor Ægypti, hoc Palæstinus, Araticus, Damascenus immaniter æstuabant; jam enim fruticati per circumitum, hastis et calybe ipsa sua fruge quam germinaverant horrebant colles; unde rarissima, imo etiam nulla jam castrensi in edicæ ceres advena succurrebat. Quæsitis utcumque vesiti, vescenda vero quærere extra castra omnino non licebat: ut quæ prior obsederat gens, jam multo verius, quam obsidens, dici posset obsessa. Unicus et universus errabat per exercitum planctus; frustra Romanæ bella, frustra Antiochiæ lamen, frustra reliquos labores superatos esse: quandoquidem totum jam pelagus pervadatos apprehensi arena littoris naufragos fecerit: lugubre igitur, verum tamen pium, et vel ipsius hostibus miserabile solatium cerneret: cum, vita perosa, cohors mortem ultro vocaret: fuerat namque qui conjurato impetu tanquam ad uxorios sic ad murales ruerent amplexus, quasi una mens et ratio singulorum hæc foret: *Osculor desideratam meam Hierusalem priusquam moriar.* Miseri! in quorum oscula modo ferrum, modo saxa, interdum sudes perustas omnia necem subitam osculati pluebant muri. Ac nec sic quidem cepta semel potuit terreri devotio: quin sæpius sæpiusque alii in morte aliorum eosdem repeterent amplexus. Jam exierat in Julium labor, a diutini certaminis exordium quinquies per septenarium revolutus. Consummatum est opus, tormenta fabrefacta, extructæ machinæ, parata omnia quæ presentis instantiæ necessitatis postulabat; adhuc tamen potes, tabu-

A
 læ, crates, nexus, inconnexi, annecti et erigi sed prius transferri indigebant. Ad transferendum ergo nox eligitur, dies crastini jacentia erigit, sparsaque huc illuc membra in summum redintegrat corpus. Translatas quoque machinas mox transpositio sequitur castrorum, ut jam non minus obsessis quam obsessoris palam fieret, quoniam murus ille bello fuerit destinatus. Ingravescit itaque civibus malum, turbatur omnium mens consilii inops, qua præcisus fuerat certaminis occurus: fastigiosæ moles timorem excluderant. Præterea partem illam multo nemore sollicitus munierat labor, balcaribus scilicet tormentis ad hostiles assultus: frustra hæc autem, quippe amoto hinc et aliorum admoto, ut dictum est, metu, quod tamen in extremis rebus solatium restat, machina interior transplantatur, ubi oppo-

CXXIV. — *Aries impellit turres.*

Parati ergo utrinque ad pugnam; alii tremefaciunt muros, alii tuentur. Aries suffossor a pede te-
C
 ptam tamen moles lignea non tardat viam, saltans præstat ut post obrutam callis barbicam jam patebat liberior. At ubi eo usque appropriatum est, ut alternæ cuspidis obvium jam tinniret ferrum, idem qui obstacula prius quasi præco Græcus mylanys clamans domine sequentis removerat, aries consecutæ modo turriculæ unicus obstabat. Procedere murorum non permittebat objectis: recurrere machina prohibebat subsecuta; dextram lævamque diviteculo gradientis natura negabat, eujæ refert dumtaxat, modo egredi, regredi modo, digredi nunquam: dedit ergo pænas Normannico torre ambustus latera, quod a cornu strenuo ungulæ degeneravit segnities: id ipsum prius interior flamma tentaverat, sed affluens incendio occurrit unda exterior, ille mansit illæsus. In iterum sumpto fulmine Christicolis Mahumicollæ pluunt, ut stillata nocentem amphora potet, qui, prius utilis pice et sulphure et face fuerat ustulatus. Expertus est itaque idem his inflammatus, bis aquatus, bis Mahummet victum, his victorem Christum: et hic quoque elementa actorem cognoverunt suum, ad ejus nutum, alterutrum victoriæ permutantia vices; patefacto aditu, machina procedit, semel atque iterum saltando felix, flebilis tertio, silva recens sub onere fatiscit, obsequio immatura.

CXXV. — *Machinarum effectus artibus elidunt obsessi.*

Quæ vulgo soliva, quasi quia per solum vadat,

nuncupatur trabs fissa latus alterum enervat, quippe lævo parieti pro fundamento subiecta. Læsa ergo pedem alterum machina stat immobilis, procedere invalida, retrocedere indignata, astare contenta. Ecce iterum dolor et vetus ex usu et novus ex casu: renovata est desolatio, cicatrix vetus. « Bene, inquit; spes quoque lenta fuit; si quidem inviti credidimus, a quo post creditum lædendi fueramus: usque en exitus quem præsaŕgæ ab exordio mentes augurabant. » Inter hos tamen funes genitus, falcata acie armatur pertica, ad secandos funes calybs efficax, quorum nexibus implicitæ de muris minabantur trabe. Horum igitur excisionem, illarum mox comitata est solutio, solutionemque ruina: dextimæ sinistimæque turris solatium cessabat, quarum remotiusculam Tancredus, propiusculam comes Normannus fundæ balearis turbine dissolvebant. Suapte causa sollicitæ acclamantem non audiebant vicini in. Præsertim Normannica tam nocentior quo propior, ideoque odiosior facile jam succubuisset impulsibus: sed objectæ tormento palææ ruinam differebant; latebant enim post saccos mœnia, ut jam non tremere ad marmor volans. Erant itaque labor multus, fructus minimus, planetus plurimus, risus nullus. Sed quos ad risum lærymabilem non moveat sacerdos bellicus, cum fatieseent militia, ille delicatus ordo in albis et stolis sealam vehentes, flentes vehendo gement, flendo psallentes: et hæc quidem gestatio et opus erat, et sermo, sed sermo magis. Tuncque præ labore militaris torpebat virtus, visu insolito expectata. Redit ad muros, pium illud *Kyrie eleison* comitans; illud, inquam, et ab imo pectore egressum, et ad summi aures iudicis efficaciter progressum. Exaudivit enim Dominus clamorem contritorum, neque ultra sustinuit perfidorum blasphemias. *Qui divisit mare Rubrum in divisiones, et eduxit Israel per medium ejus*: modo solatus est desolatos suos, atque ubi jam spes exciderat vitæ, aditum reseravit victoriæ: nam multa expertis, at frustra cætera: flumina quoque qua licet placuit imitari, ut vel sic clamidatam possent arcem exuere. Sitire cruorem arundo solita jam flammæ vomit, non jam, inquam, exstingui aut exstinguere sitiens, sed accendere furens, emittente cornu spicula, tellurem putes versa vice in cælum fulminare: ideo ferrum candens æra ab imo in sublime dissecat, dum pennæ subsequentis remigio adjuncta flammivoma cuspis paleas simul perfodit et accendit, cujus incendii vires ejusdem artis tutela non ferens, cedunt flammis qui nec jaculis ante cessarant, nec balistis. Vacuos igitur civibus muros, scalæ hostibus mox replent applicatæ: sed et pontis instar trajectory palma, cives hostibus continuat, lignum saxis, murum machinæ: hæc quoque ope in urbem repit juvenus avida manibus pedibus a procellis in portum tranans.

CXXVI. — *Bernardus Sineti Valerici, Lettholdus et Engelbertus muros subeunt.*

Primus in his stricto juvenis præfulgurat ense,

A Gloria militiæ, generis quoque gloria clari.
Bernardus, te sancte vocans Valerice patronum,
A quo et cognomen simul, agnomenque traherat:
Vos tamen in muris reperitque doletque repertos:
Nobile par fratrum Lettholde, secuteque fratrem
Engelberte ortu seansuque secunde priorem:
Quos scala in muros in sealam Flandria misit:
Mœnia partiti discurrunt, ille per Eurum,
Fratres per Zephyrum: laniant laniataque tru-
[dunt:
Corpora quaque ruunt, fragor hos sequitur, fragor
[illum.

Prima tamen cervix humeros quæ cæsa reliquit,
Cædiferam sensit dextram: quæ tertia repsit,
Stabat adhuc truncus, cum jam galeatus ad ima
Deciderat vertex: at mox hunc ille secutus,
Et cæsus calcem est expertus, et integer ensem
Sed jam crudescit bellum, jam crebrior arces
Irrumpit populus, veterem jam mœnia civem
Indignato novo superante, stupent gravitatem
Plantæ victricis; quod dura quod improba cursus
Prægravis inculcet, rapida involet, horrida pulset.

CXXVII. — *Urbs capitur.*

Ergo fugam trepidi satis aspernata coloni
Excutiunt tremulas transverso vertice plantas,
Victori assultant; admissus victor inerte
Plebe levat pressos; assultus, præmia, muros,
Ascensus avidæ graduum penuria gentis
Vota morabatur, vicinum limen aditur,
Frangitur, atque humeris pulsato cardine solis
Mox Josaphatæ patuerunt robora portæ,
C Ergo ubi claustra patent, cuncta aspirant, nihil ob-
[stat,

Iluc, illuc, dextra, læva, sursum atque deorsum;
Per sata, per dumos, per tecta, per arva, per hortos
Dissiliunt, interficiunt, rapiunt, populantur.
Hic pecus, ille domum; pars aurum, pars orichal-
[cum,

Falsa decepti specie, fulvoque nitore;
Plurimus argentum, quidam gemmas, alii ostrum;
Servos nonnulli, cursim omnia et omnia raptim
Ut tamen in vulgo fert fabula, qua sua cuique
Est prurigo gravis, prior illuc involat unguis,
Sic modo posthabitis ornatibus ambitiosis.
Quo suo quemque rapit penuria, sistitur illic:
Esuriens furno non esurit arma reperto,
D Nec sitiens unda sitit æra pecunie reperta,
Tecta subit læsus, ruit ad velamina nudus;
Ad calices bibulus, ad opes festinat avarus.
Sternere nobilitatæ, vulgus spoliare laborat:
Miles cæde rubet, dux exhortatur et urget.
Hinc ambo validi, comes ite ambo, ambo Roberti,
Hic Normannorum comes, ille Flandrigenarum,
Duxque Godefridus bello celeberrima virtus,
Illinc magnanimus sancti comes Ægidianus
E regione ruens vicinas scanderat arces,
Et quam Davidicam vocat incolæ, cinxerat armis,
Non sine multorum neque præcipiti refugarum,
Quos fuga de muris ad asylum traxerat arcis.

CXXVIII. — *Tancredus.*

At Tancredus homo, qui non homo, sed leo, sed nec
Os oculove leo, quin imo cor ipse leonis,
Ad majora furit; neuter quod somniet Ajax,
Non flector, non flectoreus superator Achilles
Audeat: hoc facile et pronum Wiscardida ducis
Curia templorum, nunc unius ante duorum,
Nunc tantum domini, prius et domini et Salomonis:
Iloc quidem adhuc gyrat latus, illud et auster ha-

[bebat,

Hæc spatiosa capax circumdata mœnibus altis,
Cardine tam gemino ferrata fugam atque timorem,
Horrorem, et bellum totam imo receperat urbem:
Iloc adamas ferrum, durum hoc, sed durior ille
Tancredus pulsat, confringit, conterit, intrat:
Cujus ad introitum fugit irrevocabile vulgus
Et Salomoniacæ quindeniforum latus aula
Irrumpunt; piger ense cadit, celer effugit ensem,
Compos effugii portam obserat, obice fuleit,
Aut vitæ stabilis spes; aut mora quantula mortis
Ad Domini templum vertit se vertit, et ecce
Limina signifero patefiunt, culmina signo.

CXXIX. — *Templum spoliat*

Stabat in excelso simulacrum fusile throno.
Scilicet argentum grave, cui vix sena ferendo
Dextera sufficiat fortis, vix dena levando.
Hoc ubi Tancredus prospectat, « Pro pudor! inquit,
Quid sibi vult præsens, quæ stat sublimis imago?
Quid sibi vult hæc effigies? quid gemma? quid au-

[rum?

Quid sibi vult ostrum? nam gemmis totus et ostro
Mahumet redimitus erat, radiabat et auro,
Forsitan hoc Martis, vel Apollinis est simulacrum:
Nunquid enim Cgristus? non hic insignia Christi,
Non crux, non sertum, non clavi, non latus hau-

[stum:

Ergoneque hic Christus, quin pristinus Antichristus,
Mahumet pravus, Mahumet perniciosus:
O si hujus socius nunc afforet, ille futurus
Jam meus hic ambos pes supprimat Antichristos.
Proh pudor! arce Dei potitur conviva barathri,
Vernaque Plutonis, Deus est operi Salomonis.
Corruat ergo citus, jam dudum corruat iste;
Statue superbus adhuc quasi nos quoque corpersit

[ipse?»

Vix jussum fuerat, videas jam stare peractum
Milite nil jusso complente libentius isto.
Abripitur, trahitur, dirumpitur, obtruncatur.
Materia carum, sed forma vile metallum,
Ergo diffictus de vili fit preciosus.

CXXX. — *Spolia distribuit militiæ.*

Interior paries per circuitum radiabat,
Argenti lamma quæ lata fere cubitalis,
Ad spatium longum densa ad quasi pollicis am-

[plum,

Ducebat longos sinuosa per atria gyros.
Pondus erat lammæ quasi septem millia marcæ;
Hoc quasi segne jacens et inutile traxit in usum
Vir sapiens: hinc et famulos armavit inermes,

A Ilinc revestivit nudos, et pavit egentes

Ilinc quoque militiæ numerum quam sola voluptas
Auxit, et externis sua fulsit signa manipulis.
Sub gemmis paries, sub gemmis multa columna.
Multa sub argento latebat, multa sub auro.
Insignis fabricæ decus, ars celebranda per orbem.
Materies oculis solamen deliciosis.

Tanquam conspectum fugiens, lucemque perosa
Talibus involucris obducta, sub ære latebat.
Reddidit ergo diem, longo jam carcere clausis,
Et tenebras passis Tancredi gratia signis:
Inque vacans aurum esuriens laxavit egentum;
Marmora denudans et Christi membra reformans

CXXXI. — *Hostes fundit.*

Porro dispositis quæ disponenda fuerunt,
Post mirata sacri gemmas, æs, marmoræ templi:
B A prece devota Tancredus suscitât arma,
Invenit obstantes: sed eo penetrante catervas,
Aut ruit aut refugit, medium non invenit, hostis
Jam vocat exterior, nec sentit prælia campus:
Curritur, et eadem penetratur ad interiorem,
Utque patem aditus, tunc quid Tancrede, quid ensis?
Quid probitas posses, docuerunt stagna cruoris:
Cui narrare vacet per singula sive peremptæ,
Sive perempricis luctus, ac gaudia turbæ:
Tantaque de Tantis orientia commoda damnis.
Mille modis, et mille viis, et mille ruinis.
Mars fremit: ira furit, gladius vorat, occubat ho-

[stis.

Eia, sancte furor, sacer ensis, sancta vorago;
Spargite, spargimini gens prava, viri scelerati,
C Sanguinis insontis fusor, sons fundere sanguis:
Qui Christum totiens in membris dilacerasti,
Excipe membra vices tibi quas reddunt modo Chri-

[sti.

CXXXII. — *Urbis populatio; hostes victi animos colligunt.*

Interea belli fremitu resonante per urbem,
Conveniunt illuc spe cædis hic, ille lucelli:
Mox alios alios rapiunt sua quemque voluptas.
Ergo calybs, ferrum, cedrus, æs, cupressus, elec-

[ctrum,

Robur portarum, decar, et Salomoniacarum
Fracta ruunt, latebras produnt, bello patefiunt:
Quid latitasse tibi Christi scelerate negator,
Quid prodest divi portas clausisse palatii?

D Mille licet claudas aditus, lateasque sub ipsis
Mille tamen clausis, aditus per mille traheris:
Ecce fugam probitas, audacia nacta timorem;
Quo pecus ore lupi fracto populantur ovili,
Strage pari gentem patefactam Gallicus ensis,
Exilis numerus secat innumerabile vulgus,
His jugulare senes, illis avellere parvos,
Multis cura fuit, gemmatas exuere aures.
Cæde tamen visa, cæsoribus advolat ultor,
Mox quoque cædendus: numero sine ot ordine

[miles

Instar ab occulto conciti examinis antro;
Quod vel aqua pastor, vel fumo exire coergit

Exsilit, irrumpitque aditus quod cuique repertum,
Aut frons, aut aures, aut nares, cædit hiuleum.
Sic ubi cognatæ latebras solvere ruinæ,
Spicula mille volant, et mille volant quasi vernæ
Grandinis; ira sudens, numerus non colligit enses.

CCXXXIII. — *Anceps pugna, fugantur fideles. Ebrardus Pusiatis fugatos revocat.*

Gallica strenuitas, ingens et parva, pusillus
Grex, sed grex validus, numero nequit obvia tanto
Pectora ferre diu, cedunt, cedentibus instant
Qui modo cedebant : et quantum frangere, quan-
[tum]

Fracta subire prius victorem limina juit,
Tantum præcipites juvat accelerare recursus,
Perque suo patulas pulsu revolare fenestras,
Rursus et hos illi, rursusque hi, non minus illos, B
Hinc illuc agitant, mox illinc huc agitandi :
Sic aliis alii modo cedebant, modo versi
Instabant, vicibus variis fugiendo fugando
Christicolæ Mahummicos, Mahummicolarum
Christicolas turmæ, bellicæ erat exitus anceps,
Et velut alludens Mars, hinc Mars inde favebat,
Multiplicique fuga jam luserat agmen utrunque
Cum tandem accurrens vis bellica Pusiatis
Ebrardus, sic fama refert, unus clypeatus
Partibus in sociis ultro casu exclypeatis,
Unus ad innumeras clypeus stetit, obvisu hastas,
« Et tonitru magno, pro Francia! pro fuga tur-
[pis]

Proh pudor! exclamat : bellatum venimus, anve
Saltatum? certe pueri sic fingere pugnas
Sunt soliti; solitæ plausus celebrare puellæ.
Ecce minæ totiens inter convivia jactæ.
Vosne, viri, Franci? sed nec quos dicere Francas :
Esse nurus digner, trepidas qui frangere caulas
Inclusumque pecus jugulare diu trepidastis :
Exuite ergo metum, patriasque resumite vires.
En ego prima feram, me cætera signa sequantur.»
Sic stimulat frendens, sed agens majoribus urit
Spectantes stimulis, nam protinus obice parmæ
Pectora protectus, dextramque exertus et ense,
Unus mille viros invadit Martius heros :
Voce satis, sed mota magis duce strage juvenus,
Seu cunctis idem fremitus, par ira, cor unum,
Mens eadem fuerit : sic cursu perpece cuncti,
Hortantique favent, præcurrentemque sequuntur.

CCXXXIV. — *Horrenda infidelium strages.*

Infinita licet debellent millia pauci,
Non tamen aut nocet hos minor, aut juvat amplior
[illos]
Cum damno est numerus, si quidem quo major acer-
[vus],
Quo magis est densum, tanto plus debile vulgus,
Stipatim fodiunt alios alii, perimuntque,
Et variis vicibus modo saucia corpora sani,
Et modo dum casu casum est sine vulnere stratos.
Vulnere prostrati vivos necuere necati :
Quo major plebis cumulus, major quoque cladis;

A Quippe cadens stantem suffocat, stansque cadentem :

Sic quoque sopitum gladius non præterit ullum,
Costas rimatus, per colla, per illa ductus,
Terga per et ventres, larga sanie oblinat ædes,
Gloria cunctarum quas mundus habet fabricarum,
Fit lacus horrendi, velut actor obhorreat unde.
Quantus, quantus erat templi stupor ille capacis,
Limina, maceræ, sedes, tabulata, columnæ;
Omnia sanguis erant, nihil exstabat nisi sanguis :
Namque pavementum penitus sub strage latebat,
Ut nisi submersus non tangat marmora popes :
Quippe cruor tantus, tanta inficit unda penates :
Quanta nec Emathiam sub Cæsare, nec sub Achivo
Marte fîrges (/i. Phryges), nec sub Mario, Syllave
[Latinos]

CCXXXV. — *Tancredus invidentiam incurrit Arnulfi. Ilujus adversus Tancredum ad proceres oratio.*

Sed nec hæc tam festa dies nomine careat : ipsa
est qua illustrat Julius annum, Idus Julium; ipsa
est in serie feriarum sexta, ab obsidionis exordio in
quadragenis penultima. O beatus Idus ac præ cæ-
teris gloriosus! in his si quidem divisi sunt, qui in
orbem terrarum fidei rudimenta spargere jussunt.
Ab iis cœpit exordium seminis Ecclesiæ, in iisdem
seges reditiva horreum cumulat, ecce in iis pater
ille familias operarios mane misit : ecce in iis ve-
speri vinea penum replet. O igitur merito Iduum
Idus sua gloria meruit indicii! O Tancrede, hic quo-
que post victoriam de victoriæ fructu certamen, et
post certamen certaminis fructum pacem invenisti!
C Orta est enim inter principes adversus Tancredum
invidia, quod uni super omnes cumulatius abunda-
verit Deus, quibus armata jaculis Arnulfi quasi al-
terius Ulyssis læcundia virum provocat, intus vocat,
proceres convocat. Consedere duces, surgitque secun-
dus Ulysses : tum defixo paululum in terram vultu,
deinceps sic orditur : « Mulda me hortantur, o Patres!
obsequium meum voluntati vestræ subjicere : inter
quæ hæc ipsa etiam nuper mihi oblata injuria. Hæc
enim me docet quantum distet ab homine homo, be-
neficus a raptore, ab invasore assertor. Vos me de
humili promovistis, vos de ignoto celebrem dedi-
stis, vos quasi unum ex vobis, et comparticipem
tributorum creastis, et hæc quidem gratia et a pri-
sca proavorum liberalitas descendens nova. Vos re-
gius sanguis, o duces! bene a quo fonte decurristis
in me patuit, cui largi, cui divites fuistis; cum vo-
bis parci, vobis pauperes essetis. At Tancredus me
persequitur, sæve tyrannidem exercet, in me sævit;
quod communis assensus vester mihi sanxerat, ipse
derogat, ipse mihi vices pontificis aufert, vos dedi-
stis; ipse me spoliatur, vos investistis. Tuemini igitur,
o fortissimi proceres! jus vestrum, ulciscimini in-
juriam vestram, punite injuriam. Nemo putet meam
esse hanc contumeliam, vestra est, omnium nostra :
mihi quidem res imminuta est, vobis aucta injuria,
ad me redundat damnum, ad vos dedecus : nam qui
dispensationem conculcat, nempe omnino dispensa-

torem damnat : scriptum est enim : *Qui temnit legem, spernit regem*. Cur autem vos non sperneret, qui Deum spernit? cur vobis pareret, qui aris non parcit? cur vos patitur palliatus, qui templum Domini exerustavit? templum, inquam, Domini, non ab heri et nudius tertius constructum, nec quolibet dispensante circumactum, non ubivis, non quando, non quomodo, non a quovis fundatum : hæc est enim domus Domini firmiter ædificata; ipse Dominus fundavit eam. Illicile est locus in quo patriarcha Jacob vere Dominum esse asseruit, quem portam cæli vocavit, ubi scalam cælos tangentem et angelos ascendentes et descendentes vidit. Ilunc Christus Dominus et præsentatione sui illustravit infans, et reverentiæ zelo mercimoniis ejectis sic extulit adolescentens : *Scriptum est, domus mea, domus orationis vocabitur*. Longum est enumerare quibus paginæ veteris aut novæ laudibus hujus sanctæ domus cumulat majestas. Quod si satis, o Marchisida, attendisses, huic saltem pepercisses, quasi in terris cælo : huic, inquam, unico in terris, si quid terra cælis simile habet, cælorum simillimo. At indulgendum est Wiscardidæ : secutus est enim patrum suorum vestigia. Quis inter amplexus, inter oscula compatrem suum a mœnibus rota deiecit? nempe Wiscardus? quis vivus pro mortuo, incolumis pro tumultuando in montem Cassinum perlatus est? Utique Wiscardus : Quis nepotem suum ad concordiam elicitum, prius calida, mox gelida perfudit? Idem Wiscardus : qui tamen fertur ecclesiarum fundator, non subversor : nec denudasse, at multas ornasse. Papæ! o Wiscardida, nesciebas me domus Dei ministrum! an prudens, sciens, contempto me conculcato jure, prolato scelere sanctuarium profanasti? si ignoranter peccatum est; cur post notitiam non est ad veniam recursum? Quod si peccavit industria; cur jam cessat rapina? Adhuc restant ecclesiæ, adhuc in altaribus gemmæ; quin, irruere, rape, ejice ministros, succede ejectis, sileat Arnulfus, suadeat Tancredus. At vos, o proceres! si quid bene merui, vobiscum laboravi, nunquam deserui. Ab ipso bellorum primordio Nicæa vigilantiam meam sensit, ubi, me increpante pigritiam, strenuitas fervebat; hortante juvenes, senectus juvenebatur; sopitas excitante fundas, mœnia tremebant. Mox in valle *Dorecil* circumsepti ab hostibus, mortem ante oculos videntes, de vita diffidebamus; ubi tamen neque mentem confudit timor, neque fraus consilio adfuit, neque abfuit labori effectus. Mittendum esse ad socios, ignavis nuntiandum, diffusos aggregandos memini; ego consului, ego implevi. Non fraudulentè alienos humeros onere gravavi, quod mei recusarent, uno comitatus Achate, et ipso sicut inbelli sic inermi. Per millia hostium aufugi, infinitis sequentibus evasi, eventum nuntiavi, victoriam adduxi, vici. Antiochiæ quis fuerim, testis est hostis. Diutinus agonem illum hæc non explicet dies : ut de Marra quoque prope redeimpta silicem, redeat in memoriam saltem Archas,

et prioris quidem illius fugæ modum habui disparem, at metum eundem. In qua linter exilis prope mœnia, præter navalia, intra littora Marachæ, Tortuosæ, Valoniæ, Gibelli, tandem Laodiciam me pervexit; ubi vix expositus per mille pericula Antiochiam adii, moras ducum increpui. O adducti proceres! vos testes habeo, vos adduxi. Ex illo usque in præsens, neque vidit otium meum Phœbus, neque somnolentiam Phœbe, neque faciem mensa neque animus quietem, dum reipublicæ inservio, invigilo, insenesco, immorior. Multo autem plura præmissis subditurus eram, o patres, sed præ compendio dimissa cætera diem adversario relinquam."

CXXXVI. — Respondet Tancredus.

Ab his surgit ambiguus, primo utrum sequeretur ducem fervorem animi, an iudicis favorem : ergo sic incipit (*deest* Tancredus) : « Scitis, proceres, studium meum : militia fuit, non persuasio nec linguositas me promovit, sed ensis et lancea : proinde indulgendum mihi fore postulo, si tractus ad lites, artis ignotæ excessero rationes : si tyro rudis aut citra metam pressero aut ultra laxavero habenas. Id opinor consideravit adversarius : hinc me provocandi sumpsit audaciam, qui sicut scorpis in cauda, ita omnem habet suam militiam in lingua : væ, inquam, væ lingua : a cauda est scorpis. Audistis ipsi, non est externo opus teste, qua vi persuadente genus meum corroserit. Wiscardo secundæ ab Alexandro audaciæ detraxit, tanto principi homo de ejus sobole quispiam principem non vidit. Wiscardi acta nota sunt orbi, non est qui possit detrachere, nisi qui semper studuit candidum in nigra, nigrum in candida colorare : quid quod in opibus opitulari, et postponerent necessitati delicias, auro vitam redimere, gemmis conculcare hostes? de argento milites creare iste pervertendo et depravando vocat ecclesias excrustare? Nonne hic est, qui sermocinari per paroebias solet, clamans : Dicite, pontifices, in sancto quid faciat aurum? nempe ob reipublicæ tutelam, ob infidelitatem debellandam, urgente periculo, instante bello, necessitate coactus, æs vacans et quasi dormiens excitavi, ut qui servierat fulgens, eidem melius serviret bellans; non inde eudi murenulas neptibus meis gratiosus, res tantum transtuli, non consumpsi. Promovi ut fructum multiplicent, quasi non sensissent motum, non surgerent in augmentum. Seminavi ut metam, post messem creditori meo decuplum persolvam. Verum nec erit Arnulfus, nec qui tot redimat neptes templi claviger, cum thesauros ejus gazis cumulabo : interim etiam ungues tentabo arcere, neque dum Hierosolymis militabit Tancredus, templum Domini spoliabit Arnulfus. Animadvertite, o proceres! quænam est, si non hæc injuria. Nobis adhuc forinsecus extorribus hunc ipsum judicem elegi, super hac quæstione consului, suum ne singulorum quod quisque occuparet, sive domus sive curia foret : ab interrogato sic accepi. Decretum est, inquit, atque universaliter sancitum, id suo juri cuique, quodcunque sit, relinquendum fore, ejus

post ingressum urbis primus tieret occupator. Hæc forsitan ipse præterisse putat: ego præsentia habeo, non exciderunt, slant fixa. Pudeat iudicem in dies mutare sententias, nōdum quod heri sanxerit, hodie neget, et angui lubrico conformetur et Protheo. Nam quo teneam modo mutantem Prothea vultus. Quod si fortasse primos aditus sibi usurpat, in hac quoque parte victus succumbit; testatur ei forsitan miles unus, sed exercitus mihi: qui audierit, sed mille qui viderunt. Ego primus irruī, primus portas fregi, quo sequi non auderet, ego præcessi, quos nec a tergo spectare, ego a fronte debellavi. At fugas suas nobis jactat, periculis consuluisse, suggessisse de nuntio, demum nuntiassse. Quis adeo stolidus, o proceres! ut ex his ejus formidinem non perpendat? Nempe u periculo uspiam mitti, hoc est abesse a periculo et liberari. Quid quod et persuasit, et se ingessit, et ultro abscessit? Nimirum ex his colligitur quod aufugit: neque enim hæc abscessio, sed vero nomine fuga dicenda est. Juste hoc vocabulum jactantiæ ejus intercidit; cujus tota intentio, ardor unicus, sola sitis fuga fuerit. Sed excusatus abit propter suos quos enumerat, quibus occurrit metus: attendat quid ista sonant; mille modos inter lethi mors illa timori qua timidi cæpere mori. Pudet me, o patres, hujus certaminis; ad quod tamen, ne sibi imputet, non me cogit adversarius; reverentiæ vestræ ascribat, ea me impulit. Jam ergo fatiscienti equo lora supprimam: quid de peracto cursu debeat, vos discernite.»

CXXXVII. — *Sententia procerum.*

Cumque hæc verborum in auribus principum consonuisset dissonantia: ipsi jam ad æquitatem respondentis æquanimes redditi; sopita invidia, justitiam scrutantur. Medium quoddam inveniunt, quo nec frustra declamaverit Arnulphus, nec paratis proprio sanguine opibus frustretur Tancredus. Judicant ubera non debere relinqui arida, quæ tantum lactis effuderint, cum præsertim Tancredi liberalitas aliis non desit ecclesiis: banc præcipue quæ indignum ditavit, debet et ipse versa vice fovere indignam. Quid plura? septingentis templum redonat marchis consilio principum Marchisides, non invitus: hoc medio conjunguntur qui abjuncti fuerant viri: ambo conspicui, ambo ab humili potentes, ambo omnium invidia, cum neuter nisi forte alterutrum invideret. De quibus simile illi quod de Hectore et Ænæa edidit Mantuanus, confidenter et ipse protulerim.

Si duo præterea misisset Gallica tales

Terra viros,

jam dudum Gallos habuissent reges Memphis et Babylon: tanta enituit virtus in hoc facuadiæ, in illo audaciæ, in utroque liberalitatis, discretionis, sollicitudinis, justitiæ, prudentiæ.

CXXXVIII. — *Franci sub Ascalone victores.*

Jam transierant post prædicta duæ, et ab eadem quarta parasceve fulgebat, illa quoque geminavit lætitiā: quippe sub Ascalonæ mœnibus Francos

A vidit victores. Turbaverat enim regem Memphios Hierusalem capta, hinc tota fremens. Egyptus equitum trecentis millibus sexagena cumulaverat, miseratque bellatum peditum numerus sicut maris arena. At ubi de adventu bellorum nuntiatum est Francis; illi velut a fame ad epulas occurrunt, fundunt nostri quod dictum est, et ubi dictum est, pauci multos: quo autem ordine, urgens jubet præteriri Tancredus: indulget tamen Ascalonitas post victoriam vexillo comitis Raimundi elato, seque suasque turres substringere mancipatos; eo namque præside, Davidica tutores suos immiserat illæsos, ex quo hujus viri fides in populo illo magna celebrabatur. Sed exorta in magistratu de magistratu lite; quod sortito regnum Godefrido Raimundus nollet suffragari; urbs neophyta ad idolatriam redit. spretus comiti simul et jugo regis et subjugatorum habenis, quod nefas quidem expiari non habet; licet eundem multa jam clarificent probe gesta, et maneant clariora; superbia vanaque indignatoris contemptio præsens totum deturpat comitem et præteritum et futurum. Heu miser! nescis, heu miser! quæ vincula, quas strages innocentie struis, dum stragis vinculorumque instrumentum Ascalonam solvis, nocentem non premis, jugum detrahis. Mæstissima hæc tuæ indignationis dies infinitam ad posterio perniciem transmittit.

CXXXIX. — *Tancredus oppidum Bezan munit.*

At Tancredus semper se transiens, semper de bono melior, semper Deo sublimante humilior: quamvis opum adeptione templalium præ cæteris abundet; sub rege tamen novo militat, nec jugum indignans, nec solitudinem expavescens: in id enim summe miles militem redegerat hærentem abiens; ut congregatis omnibus, vix ducentæ lorice Hierusalem tuerentur. E quibus Wiscardides ciciter ologinta sibi ascitis, uberes prædas et frequentes undique corradabat, prædones ab urbe vigilanter arcebat, ditator civium, hostium pauperator. Ea nimirum sollicitudo virum impulit ad munimen oppidi quod nunc *Bezan*, olim *Bezamis* legimus appellatum. Locus ille ab Hierusalem remotus, non saxo, non palo, non aggere munitus: squatore suo terrebatur indigenas, advenis nihil blandus. Nam præter cætera, populi frequentia circumfusi jam obsidebant innocuū, nocentem obsessura multo frequentior. D Verum id ipsum providerat audacia viri, et quemadmodum venator nemus, aut dumeta auceps, noverat unde major prædæ copia deberet avelli. Igitur Bezan vallo utcumque circumducto vestitum, cætera per circuitum municipia spoliāt, arata disjungit, jugum a hove ad rusticum transfert, claudit mercibus vias, urbibus portas. Quibus plagis Caiphas afflicta, quamvis mari et turribus septa civitas, fatiscit tamen: primo quidem tormentis balæaribus obruta, mox per funes, per pontes, per scalas immisos mucrones passa.

CXL. — *Boamundus et Balduinus Jerusalem pergunt.*

His diebus Boamundus et Balduynus Gottifredi

regis frater, de quo supradictum est, votum cundi A
Jerusalem complere cupientes, cum non parva militum manu iter arripiunt: qui dum per vallem Camelæ et Damasci viciniam, nec non per Cæsaream Philippi incederent, mirabile dictu per medios hostes, qui circumquaque exploraturi discurrebant, liberi transierunt: erat autem quadragesimalis diei tempus. Qui cum Jerusalem proponerent, gaudia ibi paschalia cum rege Gottifredo celebrarunt. Quo videlicet tempore Daybertus Pisanorum episcopus vir in litteris potentissimus atque eloquentissimus; qui in multis navibus Joppem aggressus fuerat, eodem Boamundo juvante, in patriarchatum Jerusalem sublimatur. Arnulfus autem magnæ indolis vir, quanquam dignitatis hujus electione donatus fuerat, tamen libentissime annuit, sperans Christianitatem ibi magis in illo quam in se profuturam. Ordinantur ibi quatuor episcopi, scilicet Rogerius Tharsi, Mamystæ Bartholomeus, Bernardus Artasii. Benedictus Edessæ, qui cum Boamundo et Baldoyno in presbyteratus officio positi venerant. Expleta itaque solemnitate paschali, Boamundus cum tribus suis patribus revertitur, reddens singulis civitatibus præsules suos. Baldoynus quoque cum suo archiepiscopo Benedicto Edessam, ejus ipse comitatum tenebat, rediit.

XLI. — *Urbem Meletaniam ab obsidione liberat Boamundus. Prælio commisso a Turcis captus abducitur.*

Nec mora Boamundus ipse, cum audisset a re-
latoribus, urbem Meletaniam Turcorum armis circum-
datam esse, quæ decem dierum itinere aut plus ab An-
tiochia distabat; coacto in unum exercitu, ad liberan-
dam eam ire conatur. Verum Turci cognoscentes
illum jam in proximo adesse, obsidionem ex indu-
stria dimittentes, ut eorum est consuetudo, reces-
serunt. Magis enim ipsi ad tempus vel boram terga
vertendo, quam accedendo prævalent. Nam et fugien-
do spicula ejiciunt, seseque insequentes vulnerant.
Boamundus ergo cum civitati appropinquans Tur-
corum aciem non reperisset, consultum est sibi a
suis quatenus urbem ingressus paululum ibi prius
requiesceret; ac sic postea quiete refotis viribus
suis, contra Turcos ad debellandum exiret. Qui non
credidit eorum consiliis, sed ex stulta audacia im-
moderanter præsumens, absit, inquit, ut Boamundus
quod nunquam fecisse meminit, modo facturus sit;
hoc enim faciunt vulpes, quæ mox ubi latrantes
canes audierint, latebras quærentes abscondunt,
Ivit igitur post Turcos, eosque inveniens, cum eis
prælium, quod utinam nunquam inisset, mox in-
choavit. Cumque hi et illi simul præliarentur, Boamundus
retinetur, ligatur, Mahummicolis magnum
gaudium, væ miserabile Christianis facturus. Qui
deinde in Romaniam ad Anismam regem vinculis
mancipandus perducitur: de cujus post captione
Antiochia misera facta ita manebat, ut non esset
qui adjuvaret eam, neque consolaretur.

CXLII. — *Godefridi regis obitus.*

Sequitur e vestigio miserrimus casus, quo Jeru-
salem non minori luctu affligebatur. Nam Gottifre-
dus, rex optimus et timens Deum, capto mox Boamundo ex hac luce migravit, Erat enim jam annus
unus evolutus ex quo regnare cœperat, cum ad
obitum pervenisset. Qui tamen antequam præsentī
luce caruisset, dum corporis infirmitate teneretur,
ad se patriarcham Daybertum atque Arnulfum, cæ-
terosque accersiri jubet, quibus ille: «Ecce, inquit,
viam universæ terræ ingredior. Modo ergo adhuc me
vivente consilium inter vos habeatur, et quis vice
mei in Jerusalem regnare debeat prævideatur.» At
illi respondentes: «Nos inquit, magis hoc in
tua providentia ponimus, et quem nobis ad hoc
ipsum elegeris, ei procul dubio subdemur.» At
ille: «Si, inquit, in mea dispositione statuitur,
Balduinum fratrem meum ad hoc culmen suscipien-
dum idoneum judico.» At illi Balduinum audientes,
continuo unanimiter consentiunt, laudant, eique ju-
rejurando fidelitate firmata subduntur; quoniam
illum virum liberalem pecuniæ, studiosum militiæ,
assatu humilem, magnanimitate sublimem cogno-
verant. Ilæ quippe omnia natura ipsa, ut ita di-
camus, in eo manu propria exculpserat. Erat
enim ille, sicut superius dictum est, in Rages quæ
et Edessa dicitur, dux constitutus ibique tunc morabatur.

CXLIII. — *Balduinus succedit Godefrido in regno Jerosolymitano; Antiochiæ sufficitur Tancredus, qui Mamystam, Adanam et Tarsum sibi subjicit.*

Sed interim sepulto ante Golgotha rege præcri-
pto, mittitur Edessam nuntius, cujus accitu Bal-
duinus Jerosolymam veniat, germani sceptro suc-
cessor creandus; idque magnæ dissensionis et belli
flammas suscitasset: sed eadem qua Balduinus
accersitus necessitate, vocati ad regimen Antiochiæ
Tancredi abscessus litem præcidit. Substituti ergo
hæredes, Jerosolymis Balduinus, Tancredus Antio-
chiæ, certatim ad famam currunt; tum ne a senio-
rum virtute degeneret junior, tum alter alterius
invidia succensi. Præterea Marchisidam urget sus-
pecta dignitas, quod magis hospes, quam princeps
ipse sibi videtur: unde tanto experectionem esse
eum oportuit, quo suspectior erat brevis prin-
cipatus sub Boamundi reditum finem exspectans.
Iis exercitus curis primo Balduinum a se exterminat,
qui inter Antiochenos potentior, jugum novum
indignabatur. Is sub Boamundo militiæ principatum
obtinerat: sed jam crexerat ejus animos partem,
ut fieri solet, princeps novus, partim tradita
sibi ad regendum Edessa. Quo expleto, mox ad
ampliandos fines animum Tancredus intendit, quos
paulo ante, Boamundo regnante, Græci contraxe-
rant. Igitur Mamystam, Adanam, Tharsum, brevi,
sed acri molimine debellat, secundoque suis le-
gibus subjicit, prædecessoris incuriæ primitus elapsas.

CXLIV. — *Laodiciam expugnat.*

Inde revertens Laodiciam totis viribus aggreditur : sed naturæ præsidio munita, viro obstitit, cui nec ferrum, nec calybs, nec marmor, nec prorsus hominum labor norant obsistere, Urbs ea, sicut hodie ex ruinis ipsius deprehendere est, quondam nobilis, ecclesias, populum, opes, turres, palatia, theatra, et hujusmodi quæ habent alia; inter alias cuncta habuit præclara. Excipio Antiochiam, nulla per circuitum urbs tanta priscae nobilitatis reservat insignia. Columnarum ordo multiplex, aquæ per abrupta ductus, turrium ad astra educatio, effigies per compita excubantes, omnia pretiosa, ars et materia de præterita præsentī, de integra dirutæ, de populosa desertæ testimonium perhibent, utpote post tot soles, post tot grandines, opus adhuc insigne. Hujus longitudinem terminant ad ortum tumulus, ad occasum mare : latitudinem hinc inde planities : per circuitum aut murus aut ruina : infinitas populi nil reformidans, ipsa cæteris gentibus formido : suo tempore multo aggere includi sprexit, paucæ munimine contenta. Sed redeo ad tunulum, quod jam solum adversus hostes supererat munimen. Ille arduus atque in vertice spatiosior cives receperat, qui dimissa planitie, illuc confugerant bellici fremitus terrore perculsi. Arduitas ipsa vel sine muro repelleret obsessores : quo tamen coronata, duplex robur adversariis objicit, hinc artis, hinc naturæ. His confisi claustris Græci Tancredum exspectant adventantem : at princeps bellum et sciens et sitiens, aliquot præmittit cursores, qui aut elictos capiant, aut ejiciant capiendos. Græci vero, ut semper vigilantissimi, adversus hæc præcavent : quatenus nec deprehendantur vagi, nec exeant provocati. Dementiæ ascribunt portas egredi : qui cum de turribus exclusos aspiciunt, inclusi tremunt. Ab hoc ipso princeps argumentum timoris accipit ; et, « Io ! comites, exclamat : aggrediamur ovile hoc ; videtis arduum, scitote vacuum. Plenum est opibus, at sine viribus. Nulla est prorsus audacia militis, qui non erubescit includi portis. Conscendamus aggerem, murus, dico, aut securibus cedat, aut scalis. » Jubet princeps, accelerat miles, curritur ad muros : malleus, ligō, securis, et hoc omne genus ad portas fremit : illæ quamvis duplices, quamvis ferreæ, non ferunt : tremunt quasi simplices ac vimineæ. Videns civitas ferrum, marmora cedere ictibus ; quin ipsam strenuitati naturam, diffisa claustris, ad arma vertitur. Molem saxeam de turribus pluit, nullum teli genus jactu vacat, nemo intra mœnia otiosus. Expulerat pavorem hostis necis pavor ; dumque effectus instat propior, efficacius repellitur causa efficiens. Præterea commoditas ipsa populum invitat : quippe de turribus saxa demittere primum est cuivis ætati ac sexui. Sagittæ contra ad turres volant, quibus sæpe aut effoditur oculus, aut perfoditur manus. His decernitur vicibus ; donec exhaustæ tam vires, quam pharetræ refici postulant : præsertim ferrum calybs

A dum portas frangunt, ipsa quoque nunc dissiliunt, nunc franguntur.

CXLV. — *Raimundus comes Tripolim obsidet; auxilium ab imperatore deposcit; captus Antiochiam cum opibus ducitur.*

Sed dum sic pugnatur annus transit, in quo tamen aliquando Raimundus comes Græcis opitulari volens, repellitur : aliquando Turci principes disperguntur. Postremo laboranti Hierusalem strenuissime subvenitur. Hæc unus omnia operatus est, sic tamen ut obsidionem non solveret Tancredus, illa semper incolunt. Ipse Persas, ipse Ægyptios, ipse Provincialem, ut diximus, comitem debellavit. Comes ille miræ audaciæ vir Tripolim obsidebat, tot millia unus circiter 400 partim pedites partim milites habens Christianos. Eo fretus numero, colliculum urbi vicinum muro et turribus munire cœpit, quem etiam montem peregrinum, urbana quadam comitate, quod commune erat, sibi minime usurpans nuncupavit. Illic residens, urbem proximam crebris assultibus infestabat, nec minus urbani novum illud municipium pene diruebant. Perquam rarissimus fulgebat dies qui sequestram planitiem utroque, sive alterutro sanguine conspersam non videret. Adeo multitudinis opes alios, alios paucitas inops ad bellum stimulabat : quoniam ubi rarus est bellator, ipsa sua raritas animos accendit : ubi multus, dispendia erroris facile tolerantur, fitque voluptati horror bellicus. Sic recalcitrando castrum, et civitas, diminutio populi sui Raimundum terret : eadem ipsum transfretare atque a Græco imperatore auxilium implorare compellit. Fert secum apocrypham illam cuspidem, cujus supra mentio facta, inventorem suum per flammam temporales ad æternas transmisit ; hanc, inquam, secum asportat Alexio munus. Remuneratur et ipse sumopere, gratus quidem quod sua, longe autem gratior quod se ipsum obtulerit : eundem namque Jerusalem invitatus nescivit supplicare, redux supplicat : inde, quanto ante fuerat sordior rogatus, tanto post fit exauditiō, rogans. Cumulat gratia concursus odium Antiochia tam huic, quam illi inimica. Remittitur ergo cum magnis, ut dixi, muneribus ad expugnandum hostem amborum Marchisidam. Deliberant intra homines : judicat qui sedet super Cherubim in cælo Deus. Mittis Alexi Tancredo gazas, dum Raimundi biremes, donis tuis refertæ pene submerguntur ; quæ felicibus tamen auspiciis multa infelicitatis loca præterlapsæ in hostilem fiscum ad portum Tharsæ proximum deferuntur : nothis agitatæ furentibus, inimicorum manus nequeunt declinare. Volante autem ad aures principis fama, præcipitur comitem Græcasque opes Antiochiam duci ; eum, ad servandum ; eas, ad spargendum. Nec tamen diu tenetur quidquid jubetur, abjurat et jurat. Sicque adjurato claustra panduntur, alioquin vita comite servandæ claudenda. Voluntur cætera fortunæ nutu, fit modo quispiam de paupere dives, item pauper de divite.

CXLVI. — *Laodicia anno et semis expugnata capitur.*

At Tancredus semper in eodem agone permanet, quod semel cepit nunquam deserit. Laodiciam obsidet, nec nisi captam dimissurus. Jam tamen annue ac pene semis morarum tædere cœperat: cum Deus artem qua posset capi civitas inspiravit. Asueverant clausi insidiari clausoribus, et dum in meridie foris dormiretur: aliquando cum impetu de intus erumpebant: ut non sine cæde et rapina somni rumperentur. Clamore facto exciti Franci armabantur; Laodicenses interim re peracta illæsi redibant: ita semel, secundo, tertio quoque exercitum fallentes, ipsos se fallendi viam ostenderunt: quoniam ubi sæpius nec dissimiliter idem iteratur, Tancredus ut arte artem deludat, insidiis insidias rependit. Præcipit tentorium construi, ejus capacitati par nullum ante visum fuerat nec auditum: quæritur quoque pinus altissima tanto oneri columna sustinendo. Dixit, et facta sunt. Igitor arbor, sinus spatiosi per gyrum explicantur, lunc, laquei telas et coronant et tendunt. Putant qui vident superbie actum, uti solent, ob fastum sublimare palatia in urbibus urbani. At Tancredus in ortu luciferi militiam vocat, et eam sub umbraculo stipat equis insidiantes, ubi opus fuerit, nihil cunctaturos, quibus nec calcar deerat ad bellandum. Sole autem orto partem non modicam exercitus in oculis hostium frumentatum mittit, reliqui sumpto cibo sopori vacare simulates, spem rapinæ atque opportunitatem spectatoribus promittunt. Videntes oppidani altum omnia teneresilentium, sperant quoquomodo consueverant turbare exercitum, celerique reditu improvisæ tarditatem evadere ultionis. Egrediuntur ergo certatim currentes ad spolia, alialiis præcursum invidentes. Paucis manentibus fere exeunt omnes, adeo incautos fallebat opportunitas simulata: currunt ad prædam et indulgetur: oneratis jamque ad portas regredientibus, intercurritur. Nam qui obumbrati et parati expectant, confestim via patelacta accelerant, portis oppositi, reditum excludunt. Tancredus super exclusos irruit, sine cunctatione aut capiuntur, aut necantur. Perterriti itaque reliqui custodes et paucissimi facti, neque muris, neque sibi confidunt: petunt ultro pacem, reseranda offerunt claustra, ad ingressum invitant, tuti commercio egressus. Placet principi, sicque post labores diutinos, quietis domum Antiochiam revisit.

CXLVII. — *Archiepiscopus Mediolanensis cum comite Pictavensi contra Danismam superatur; redimitur Boamundus.*

Tunc temporis Anselmus Mediolanensis archiepiscopus, Willelmusque comes Pictaviensis contra Danismam in Romania præliati, archiepiscopus interimitur: comes vero vix Turcorum manus evasit fuga lapsus; tandem vero pauper, inops, nudus ad

(G) Genus aureorum tunc in publicis commerciis Michaelæ nomine.

A Ciliciam confugiens, ubi ad Tancredum pervenit, Tancredum invenit. Omnium enim bonorum opulentia cumulatur susceptus, qui omnium suscipitur egenus: exin confortatus, ad montem peregrinum transit, illic qui Jerusalem eant, a comite accipit comitatum. Ea tempestate Boamundi redemptio sollicitat populum, præcipue Balduinum comitem, qui Tancredi præcipuus erat inimicus. Is monendo, spondendo, increpando, Antiochenos pulsatur, ut carcerem Boamundo aperiant. Bernardus quoque patriarcha recens summopere nititur, quasi retribuens quod eum de ipso carcere sublimaverit Boamundus: nec Tancredus tamen huic studio obviatur, licet Boamundi redditio prosperitati ejus obviatura videatur. Partim his, partim illis aspernantibus: Boamundus revertitur decem miriadibus Michelatorum (G) vix redemptus. Reddit ei Tancredus quod acceperat, et quod non acceperat: alterum quidem libens, atque alterum coactus. Laodiciam, Mamistam, Adanam, Tharsum proprio sudore partas, reddere cogitur, alioquin catenis et ferro mancipandus. Sic bonis omnibus, sociæ etiam militia nudato, vix tandem oppidula duo supplicii suppleuntur.

CXLVIII. — *Bellum movent Assyrii, Edessam circumdant, prælium committunt.*

Interea bellum movent Assyrii, vicinamque infinita multitudo Edessam circumdant. Volat Antiochiam rumor: Boamundus opem ferre oratus non differt: transit Euphraten, patriarcha cum eo et Tancredus, Goseelinus quoque, qui tunc temporis urbem regebat Maresium, et ipse transit, secum duens quidquid virium habet. Turci adventu Boamundi audito, Edessam dimittunt, abscedunt paululum Martis avidi, sed dissimulantes: ea quippe astutia fugam simulant, ut fallant advenas inconsulte secuturos: ut hi per nota ad tuta deveniant, illi ad periculum per ignota; ut hi ad panem, illi ad famem; ut hi ad armorum supplementa, illi ad detrimenta. Sic paulatim triduo ultra Carras urbem eliciendo, alii fallunt, atque alii falluntur: donec ad flumen Chobar veniunt et transitur. Illi urbi belli dilatio Turcis jam sufficit; fugæ obmissa simulatione, bellum cient, bellum voce, bellum manu exerceant: consummatum esse de nostris putant, quasi transgressis fluvium erepta sit fugæ libertas, fatigatis ex itinere vires. Nec longe a vero putandum est: sic est actum. Christiani ternis agminibus incedebant, Boamundus dextra: sinistra et parte et sorte comes Balduinus; ambo inermes, indeparati, improvidi. Tancredus in medio paratus, providus, armatus; Turci antecesserant non longe quasi prævii, prope habentes excubias quæ statum omnem Francorum nuntiarent. Lucis quadrans supererat, transierat dodrans, cum Franci castrametari incoeperant in ordine præscripto. Ergo ubi guis paratus, quis non, ab exploratoribus Turci agnoscunt: repente conversi, armatum Tancredum declinantes, hinc Boamundi, inde Bal-

celebre, a quodam imperatore Constantinopolitano,

duini exercitum perturbant: neutri tegmina induere licet, nudo capite pugnant et pectore. Antiocheni resistere nituntur, nudi nequeunt, castris excedere coguntur. Illic hostibus circa sarcinas ambitiosamque suppellectilem occupatis, nostri damno: sero qua licet, bello se aptantes, rerum damno salvant corpora, eas amittere lucrifacere vocant.

CXLIX. — *Captivus ducitur Balduinus et Benedictus archiepiscopus qui a Tancredo liberatur.*

At Edessani subito pereunt, nec sua, nec se tueri licet; capitur Balduinus, vinctusque abducitur; Benedictus quoque infelix archiepiscopus captus trahebatur, imposita humeris geminorum sarcina clavengorum. Is cum ante aciem Tancredi duceretur: Tancrede! Tancrede! fer opem exclamat, moveat te miseri poena Benedicti. Auditus est clamor, atque ubi, cujus esset, Marchisides agnovit; illico incurrit, liberat ac reducit, liberatum multo restituit, propter se dicit assistere, trementem solatur, praesente se docet nihil esse timendum. Dehinc ardenti hostes aggredi, vesper obstat, militiæque debortatio, noctis viciniam adesse obiciens: eadem objectio Boamundum tenet; placet in crastinum bellum differre. Interea noctis caligo orbem involvit, dispositis excubiis, principes corpora dant sopori; at vulgus, et quos non alebat curia, fugæ invigilant (7), visam sortem visuros se die crastini formidantes.

CL. — *Christiani fugam capiunt.*

Obstat fluvius reditui, unum duntaxat habens vadum, reliqui cursus ripas prominentias sua impervias, illam quasi portam unicam vigiles observant: ne per eam genti exterrita refugium patret. Igitur tentatores fugæ dum pauci sunt, vado arcantur: ubi multi, nequeunt arceri. Contemnitur edictum principis, ubi populum conturbat formido mortis: rumpunturque claustra prohibita, cum multiplicatur exundans turba. Sed et alii aliorum a ripa ad ripam ligna trajecerant, quibus pro ponte utebantur: custodes itaque cedunt coacti, Boamundum excitant, custodia vim illatam quaerunt, fugam produnt, Tancredum quoque jam excierat rumor, parant reditum ambo, derelictos se a populo conspicientes. Aliis festinare libet ac praecurrere, Tancredo subsequi ac morari: ipse pro muro securis hostium telis opponitur, alii fugam maurant; ipse frenis, alii calcaribus utuntur. Misertus est tamen plebi suæ Deus. Turcis fugitur ignaris, illos habebat sopor altus; dum fuga vigil calles supellectile ornata pretiosa: abiciunt vestes, papiliones, vasa argentea aureaque, et quidquid grave est fugamque moratur: ipsa etiam vitæ praesidium arma. Imber male fecerat vias, pulverem in lutum converterat, equi et pedi lubrico, et caudæ sarcina tardabantur. Aderat Bernardus patriarcha, et ipse cum fugientibus fugiebat, et mula ejus lutosa cum tardis tardabatur. Nemo eis instabat, instantes tamen stri-

(7) Hanc Christianorum militum fugam refert etiam Guillelmus Tyrius, lib. xi, n. 30, sed his omnibus circumstantiis destitutam.

A etis ensibus, arcubusque intentis infinitos videre videbatur. Quam turbatus erat a timore oculus ejus, non minus interiore exterior! Igitur consortes fugæ rogans rogat: « Audite, filii, audite patrem, abscidite hoc quod a puppi pendet remigium, non modo cursum non moderans, verum etiam tenens; abscidite, inquam, non crubescite in tempestate hac jumentum tergi premere decurtati, dummodo levati; abscidite, sic peccata vestra Deus abscidat, ego autem abscissoris omnia absolve. » Multi obseratis auribus transeunt, timor cæcus aures obserabat, ne minis alium miserbat, adco sua singuli affligebantur miseria: jam rauscerat elamando, cum a milite confuga, tandem remedium accipit, remissionis tamen praescriptæ commercio. Absolvuntur scilicet duo in facto uno: miles a noxa, jumentum a cauda; miles dum caudam metit, in benedictionibus seminat, metit quoque de benedictionibus: dum ei patriarcha ore et corde et dextra benedicit. Messor itaque cum simul et caudam et benedictionem messisset, ad usque Edessam exinde sociat, cum eo currit cui facultatem currendi reddiderat ereptam.

CLI. — *Servanda datur Edessa Tancredo; hostes, captis vicinis oppidis, Arthasium ingrediuntur.*

Populus quoque reliquus illuc conveniunt, et qui primatum obtinebant, postremi. Illic etiam conferunt quem Balduino debeant creare successorem, qui suæ tantæ molis pondera valeat sustinere. Tancredus eligitur dignus, ipse manet et regit: Boamundus vero Antiochiam remeat. Igitur divulgato per urbes finitimas Francorum damno, Cylicæ, Syri, Phœnices exultant, subacti pariter atque subigendi. Ili metum de corde excutunt, illi de vertice jugum. Tharsum, Adana, Mamista in jus suum revertuntur, Græcos suscipiunt, nostrates extrudunt. Turci ingrediuntur Arthasium, totam usque pontem Farfar viciniam populantur. Postremo naves Græcæ quam maxima multitudo Laodicæ portum replent; et ipsæ armis plenæ non minus fabrilibus atque bellicis bellum simul gerentes et fabricam. Cæmento cæmentariisque advectis, fabricare incipiunt; saxa poscentibus parietinæ abundant, munitur portus, surgit fabrica. Vix Boamundus rumore acceperat, cum imperfecti operis spe impulsus, adventans omnia invenit imperfecta. Stabat supra portus portam antiqua turris de nomine sancti Eliæ cognominata, solius interstitio portus a novo opere adjuncta. Hanc quoque muniunt Græci, et castro suo continuant, fabricato arcu super portum, usus gratia inter se ab hac prævii ad illud, et munitionis firmitas ad remigium hostile arcendum.

CLII. — *Boamundus revocat Tancredum.*

Videns Boamundus omnia adversari, Antiochiam revertitur, moxque de statu principatus sui in commune tractare disponit: Tancredum revocat, cui cum partiatur curas, apprimere necessarium: vocatus ille nil pigritans adest, qui nihil unquam pigritando

fecit. Habita itaque intra beati Petri basilicam concione, Boamundus sic orditur :

« Magna opus est, o proceres, hac in tempestate providentia, quam si negligimus, perimus. Invaluit contra nos gentilitas, vias nobis circumcirca obstruxerunt Græci et Turci: geminas totius orbis opulentissimas exasperavimus potestates; Constantinopolim et Persida. Oriens nos per terram territat, occidens vero et terra et mari: nam ut alia omnittam, Arthasium hactenus Antiochiæ clypeus fuit, modo arcus intendit, modo in nos acuit sagittas: nos pauci sumus, et tamen semper de paucis finis pauciores: valde imminutus est numerus noster, ubi unus est amissus comes Edessanus. Proinde vigilate, considerate attenti, quid in tanto rerum cardine sit agendum; ego quod sentio breviter exponam. Expetendæ sunt nobis vires transmarinæ [at transalpinæ], Galliarum populi concitandi, audacia illa aut nos liberabit, aut nulla. Utimini me, me, inquam, hoc in negotio ministro; ego pro salute vestra non recuso laborem, gratissimus est mihi meus ille labor, per quem vobis paretur quies. »

In his desinit et sedet; surgit Tancredus, et ab his incipit.

« Prudenter atque manifeste expositam, o proceres! audistis tam robur hostium, quam infirmitatem nostram, originem quoque ac finem, causas et remedium. Pulchre, bene, recte super his disseruit dominus princeps noster Boamundus, nec dedignatus est morbo medicinam quærere se offerre ministrum. Verum, o proceres! quorsumnam istud? an in nobis non est qui mitti possit? nisi is clongetur, qui potius longe positus fuerat acclamandus. Circumdante caulas luporum agmine, præsentia pastoris opus est non absentia; ille præsens periculo se opponit, canes incitat, prædones arcet, gregem liberat; idem, si absit, cessat latratus, crudescit rapina: ipse quiescit, grex dissipatur. Valde et merito secordiam meam increpabit auditor, ubi sonuerit Boamundum abiisse, mansisse domi Tancredum. At fortasse in verbo illo tentatus sum: ut quid animi habeam, audito eo, manifestem. Palam est voluntas mea, non reprimo æstuantem. Hoc pro salute communi periculum mihi expostulo, tutus aggredior, pro munere amplector: utque petitio assensum impetret, coram Deo polliceor sedulitatem in obsequio, celeritatem in reditu; ac ne qua forte ingenium meum crapula turbet, latice contentus, vinum nesciam, donec reducem me Antiochia excipiat. Subinde etiam fas mihi esto sub iisdem tegulis biduanam agere quietem; ante vero nefas. Illic meis si iusseritis onera libens humeris imponam: gravioribus ultro onerandus, si graviora imposueritis. Objicit Boamundus: Magna res est de qua agitur, magno volumine tractanda, severæ vix cuiquam personæ impenetrabilis. Propositi est nostri graves exire potestates: hoc non cuivis hominum contingit, non potest gravia movere nisi gravis, inagno opus est flatu, ut possit quercus alta radicibus evelli. Non audient Tancre-

dum: vix, ah! vix, utinam Boamundum audiant, qui ad exsilii laborem vocandi, nunc placida compositi pace principantur. Quapropter de cætero jam, ne cuiuspiam temeritas dispositioni meæ occurrat, ire proposui: non est inutabile, stat fixum, solvendum est votum, quod mea fecit ferro compedita devotio. Absolverunt me beati Leonardi suffragia, ego votum visitandi cum, aut præmoriari, aut absolvam. »

CLIII. — *Boamundus relicta Tancredo Antiochia omnibus destituta transfretat.*

Conticium est de cætero, neque ultra a quoquam voluntati principis obviatum, quoniam quidem notum est in populis proverbium, lex sequitur regem, quo vult rex ducere legem. Paratur ergo navigium, habent remiges paratos denæ biremes, quibus trinæ simplicis remigii sociantur. quas vulgo sandalias vocant. Hoc Boamundus contentus numero, in conspectu classis Pelasgæ transfretat, relicta Marchisidæ Antiochia. Asportantur aurum, argentum, gemmæ, pallia; urbs absque tutela, absque stipendiis, absque stipendiariis Tancredo relinquitur. Habuisse me veridicos memini relatores, qui ea penuria illum vini abstinuisse prædicarent, aquæ simplicis haustu contentum. Dumque vel modico uti Lyæo propter stomachum blande moneretur: Sinite me, aiebat, cum abstinentibus absinere; fixum fixi de genimine vitis nolle accipere, donec omnibus sufficiam dare: absit ego crapula distendar, commilitones mei inedia marcescant!

CLIV.

Jamque soles fere quadraginta pertingebat, cum pleno cornu copia adest, aurumque non modicum cœli pluunt. Quidam de civibus penuria curiæ audita, misericordia motus Tancredum adit, postulansque mercedem statim impetrat, ut penuriam levet, opem ferat. « Habet, inquit, urbs ista centenos cives, singulis quorum marsupii facile est aureos effundere millenos. Rogati non tenebunt; tu, domine, roga, ego nomina patefaciam quæ roges. » Obtemperatur consilio, nominantur scribendi, scribuntur vocandi, vocantur rogandi, rogantur intus missi. Incusatur urgens necessitas, in quo petitio præsens excusatur, fulcit excusatam retributio promissa, ut non tam sub nomine doni quam mutui peti videatur: nec reticetur vicina hostilitas, non repellenda nisi armati occurrerint, nec occursuri nisi auro intercedente provocati. Tot confluentibus in unum causis, demum efficitur, ut præscriptas aureorum numerus impetretur; quibus receptis Marchisides confortatus, militiam confortat, jacentem suscitatur, inermem armat, supplet numerum qui exciderat, neque donec deficiat aureus, cessat augere militarem. Exinde prostrata resurgere cœpit Antiochia, et de territa fore terribilis. Arthasium statim aggreditur, quæ cum aliis matrem infestabat, omnium tam acerbissima quam proxima Syrorum. Hanc igitur primam Tancredus circumdat ad cujus ictus vix stant turres silicibus concussæ; quod au-

diens Raduanus (8) Kalepti rex cum triginta millibus accurrit adversus paucitatem in multitudine confidens! Arthasienses quoque illi se jungunt, omnes adversus Antiochiam.

CLV. — *Arthasio Raduanum expellit.*

Erat media intercos planities scopulosa, perquam utcumque caballis ire, currere vero omnino non licebat: vel si quando ad cursum quispiam cogere-
tur, nec pedem ungula, nec ungulam ferrum iuceri poterat, quin cautes aspera calcem permoleret equinam, equus atque eques ruerent prostrati. Tancredus, ea re cognita, paululum secedit, illuc hostibus permittit accedere, qua loci difficultas fugam remoretur, quod Raduanus aut negligens, aut ignorans, hac militiam impetit Christianam; illa tanquam torpida loco manet, sustinet donec lancea suum habeat tempus. Jamque prætergressis loca aspera Turcis, Tancredus quasi a somno excitatus in mediis fulminat: illi facile terga vertunt sperantes, ut est moris, fugiendo gyrare, gyrando sagittare. Delusæ sunt aut eorum spes et artes, deluserunt eas lancea et via: altera urgens, altera cursus impatiens: hæc tergum fodit, illa gradum sistit. Inutiles igitur equi, pharetræ et arcus abjiciuntur, confiditur pedibus propriis, ubi diffiditur alienis, suis quantum licet utuntur: humani sunt, malent esse cervinos: ne tamen nihil egerit Raduanus, paucos Christiani nominis sagittavit, reliquam operam dedit fugæ; sagittarii ejus, pars evadit saucia, nonnulli cæsi prosternuntur.

CLVI. — *Antiochiam victor revertitur. Apamiam circumdat.*

Victor itaque Tancredus Arthasium recipit: ea munita, Antiochiam revertitur: confortata spoliis infidelium fides, imo quasi a mortuis resurgens expergiscitur, renovato principe gaudet fortunam renovari: ipse etiam accipitri conformandus, cui negata diu volandi licentia, longus carcer animos tabefecit; ea demum reddita, si missi ad rapinam primos impetus fortuna juverit, in desiderio sunt secundi, visaque gruum caterva, tenentem vexat,

(8) Wilhelmo Tyrensi dicitur Raduanus.

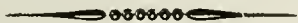
(9) Ita desinit Historia Radulfi; quis autem fuerit tanti discriminis eventus, paucis his verbis refert Fulcherius Carnotensis lib. II Historia Jerosolymitanæ, ad annum 1105: *Tancredus autem, ait, non in multa gente, sed in Domino spei suæ figens anchoram, aciebus suis bene compositis, contra hostes*

A opportune importune super volitans. Ardore pari Tancredus inflammatur, ubi nactus victoriam, spoliis Kalepti ditescit. Jamque Laodiciam novam aggressurus, monetur veterem multiplicatis bellatoribus fulcire: ipse Apamiam reliquo exercitu circumsepiat; factumque est ita. Rependit Tancredus Græcis vicem, qui castrum castro opposuerant, nunc contra ipse Castrensibus Castrenses obfirmat: Apamiam vero non plurimo, sed strenuo milite circumdat, quasi morti addicto et ipse addictus. Prope Sy-sara, prope Haman, prope Raphania, prope alia complura tam oppida quam urbes, omnia minis plena et hoste fremiscunt. Obsident ergo Christiani urbem unam, Christianos vero urbes multæ; annonam qui quærere egent nequeunt, nisi bipertito exercitu; pars altera mæneat, altera exeat: sic divisi periculum declinant, quod vix sufficiant congregati. Deo sunt hæc ascribenda, non viribus humanis, palam pro Christianis Christus dimicat.

CLVII. — *Summa Laodicensium necessitas.*

Nuntiatumque ei de Laodicensium suorum penuria, quod data pascendis ipsis alimenta defectum minarentur: in proximo aut ingressuram fore cererem, aut egressuram manum bellatricem. Ingressum autem prohibebat magnus hostium numerus, qui per compita insomnes excubabant. Turbatus nuntio princeps (noverat enim quia sola fames urbes asserit, nescit plebes jeluna timere) in partes varias animum fundit: anne habendum postponat habito, an habitum habendo. Durum est multum labore partam Laodiciam abdicere, grave Apamiam ex facili parandam dimittere: nam quasi impossibile constat esse, ut et hoc faciat, et illud non omittat. At virtus quæ sola res impossibiles ad possibilitatem redigit, virum confortat: monet petentibus opem cursim succurrere, mansuros ad castrorum regimen milites sic hortari: « Eia, Christi martyres! parate fundi atque fundere pro eo sanguis; constantes estote: bene cœpistis, bene consummate: non vos terreat paucitas vestra; non est victoria in numero, sed in Dei virtute (2). »

illos incunctanter equitavit. Quid longius morer? Audacter ante Artasiam in eos irruit, et Deo suffragante illi protinus pavore circumfusi, dorsa fugæ derant. Fugerunt et fugati sunt, qui fugere non potuit, nec mortem evasit. De interemptis non fuit numerus. De equis eorum plures habuit Tancredus. Signum quoque regis fugitivi retinuit, etc.

RAIMUNDI DE AGILES

CANONICI PODIENSIS

HISTORIA FRANCORUM QUI CEPERUNT JERUSALEM.

(Apud BONGANS, *Gesta Dei per Francos, sive Orientalum expeditionum et regni Francorum Hierosolymitani Historia avariis, sed illius ævi scriptoribus litteris commendata.* — Hanovix, 1611, in-folio, p. 139.)

MONITUM

Raimundus de Agiles vel Agilaus, canonicus Podiensis, et episcopi sui, qui simul comes Tolosanus erat, capellanus, cum quo an. 1095 in terram sanctam abiit, et res ibi per quinquennium gestas testis αὐτοπύτης descripsit. De comite S. Egidii, id est Tolosano, et episcopo Podiensi præcipue scripturum se protitetur in præfatione. Adfuit cum effoderetur lancea, quam et in prælio tulit. Ad sacerdotium promotus est in hoc itinere. Scripsit precibus Pontii de Baladuno, et inscribit Orthodoxis et Transalpinis omnibus, nominatim episcopo Vivariensi. Fuit autem hic Pontius miles, vir nobilis, et familiaris comiti Tolosano; quod, præter hunc, notat Tyrius lib. vii, cap. 17, alii. Manuscriptæ Gallicæ membranæ vocant *Poinces de Baladon* et *Baladun*. Lapide petrarie interfectus in obsidione Archados, temere a comite incepta, dignus memoria posteritatis, posteritatis ipse in tantis periculis memor. *Pontium Baloneusem* vocat Robertus *infra, col. 744, lin. 32, 33*. Ab eo scriptam hujus belli historiam quæ Londini exstet, legimus in bibliotheca Gesneriana: quæ et *Raimundum de Podio* laudat auctorem scriptionis ejusdem argumenti: utraque, nisi fallor, eadem cum hac nostra. Petavianus *Liber principalis bellorum Domini*, citat *Raimundum de Arguilliers*, ut nos ipse Petavius per litteras docuit. Sed hanc habemus ex ms. uno Vulecobiano Guilhelmi Ancelii; altero nostro, quem nobis dono dedit Lingonensibus nuper juridicundo præfectus, reip. studiosissimus Joannes Russatus. Libri extrema sunt ab alio auctore, quod dictio indicat et testatur Vulecobianus: ea unciis inclusimus. Incipit ab comitis Tolosani in Slavoniam ingressu: et narrationem ejusdem illius quinquennii persequitur, scilicet ad illam de Ammirato, ita enim vocat, Babylonix victoriam.

PRÆFATIO AUCTORIS.

Episcopo Vivariensi domino meo, et omnibus orthodoxis, Pontius de Baladuno, et Raimundus canonicus Podiensis salutem et laboris nostri participationem. Necessarium duximus vobis, et Transalpinis omnibus manifestare magnalia quæ Deus nobiscum, solito pietatis suæ more, fecit et assidue facere non desinit: maxime ideo quia imbelles et pavidī recedentes a nobis, falsitatem astruere pro veritate nituntur. Sed qui apostasiam eorum viderit, verba et consortia eorum fugiat. Exerci us enim Dei, etsi pro peccatis flagellum Domini sui sustinuit, pro ejusdem misericordia victor super omnem paganitatem exstitit. Sed quia alii per Slavoniam, alii per Hungariam, alii per Longobardiam, alii per mare venerunt, tædiosum nobis ad scribendum de singulis fuit. Quapropter, dimissis aliis, de comite sancti Egidii, et episcopo Podiensi, et exercitu eorum scribere curavimus.

CAPUT PRIMUM

Illi igitur Slavoniam ingressi, multa dispendia itineris passi sunt, maxime propter hiemem quæ tunc erat. Slavonia etenim est tellus deserta, et

A invia et montuosa, ubi nec feras nec volucres per tres hebdomadas vidimus. Incolæ regionis adeo agrestes et rudes sunt ut nec commercium nobis, nec ducatum præbere voluerint, sed fugientes de vicis et castellis suis, debiles, anus, pauperes et infirmos, qui a longe præ infirmitate sua sequebantur exercitum, ac si multum nocuissent, ut pecora trucidabant, nec facile nostris militibus erat latrones inermes, locorum scientes, per abrupta montium et condensa silvarum persequi, sed assidue eos sustinebant: nec pugnare valentes, nec sine pugna esse poterant. Quoddam vero facinus egregium comitis non prætereamus. Cum conclusus esset aliquando comes a Selavis cum quibusdam militibus suis, impetum fecit in Selavos, atque usque ad sex ex eis cepit. Cumque propter hoc Selavi vehementius imminerent, et comes sequi exercitum compelleretur, crui oculos eorum, et aliorum pedes abscidi jussit, et nasum et manus aliorum truncari præcepit, ut, taliter aliis deterritis et doloris cognitione occupatis, secure comes effugere cum sociis suis posset. Itaque per Dei gratiam de mortis angustia, et de loci difficultate liberatus est. Quanta vero ibi fortitudine et consilio comes claruerit, non

facile referendum est. Quadraginta etenim fere dies in Scлавonia fuimus, in quibus tantam spissitudinem nebularum passi sumus ut palpare et per motum removere eas a nobis aliquatenus possemus. Inter hæc comes assidue in postremis pugnans, semper populum defendens erat; et nunquam prior, semper ultimus hospitabatur. Et licet alii meridie, alii vespere, comes vero frequenter media nocte, vel galli cantu ad hospitium veniebat. Tandem per Dei misericordiam et comitis laborem et episcopi consilium, sic exercitus transivit ut nullum fame, nullum in aperta congressione ibi perderemus. Ob illam, reor, causam voluit Deus exercitum suum transire per Scлавoniam, ut agrestes homines qui Deum ignorabant, cognita virtute et patientia militum ejus, aut aliquando a feritate resipiscant, aut inexcusabiles Dei judicio adducantur. Tandem post multa laborum pericula apud Scodram, ad regem Scлавorum pervenimus, ac cum eo comes frequenter fraternitatem confirmavit, et multa ei retribuit, ut exercitus secure emere et quærere necessaria posset. Sed hæc opinio sola fuit; nam pacis petiit nos pœnituit, cum per ejus occasionem Scлаvi, de more solito furentes, nostros interficiunt, et quæ poterant ab inermibus arripiunt. Quæsiimus locum fugæ, non ultionis. Hactenus de Scлавonia. Venimus Dirachium, credidimus esse in patria nostra, existimantes imperatorem Alexium, et satellites suos nobis esse fratres et coadjutores. Illi vero ritu leonum incrudescentes, pacificos homines, nihil minus quam arma cogitantes, invadunt, per occulta trucidant, in nemoribus, in vicis remotis a castris, quæ poterant per totam noctem furabantur. Et licet sic insanirent, tamen dux eorum pacem promittebat, et per pacis inducias Pontium Rainardum interfecerunt, et Petrum ejus fratrem mortaliter plagaverunt, et erant hi principes nobilissimi. Cumque locus ultionis nobis offerretur, placuit iter, non injuriarum vindicta, sed incepimus iter nostrum. Habuimus litteras obviam imperatoris de pace, de fraternitate, et, ut ita dicam, de filiatione; hæc autem verbotenus. Nam ante et retro, dextrorsum et sinistrorsum, Turci, Comani, Husi et Tenaces, Pincenati et Bulgari nobis insidiabantur. Quadam autem die cum essemus in valle Pelagoniæ, episcopus Podiensis, gratia convenienter hospitandi, cum paulisper a castris discessisset, a Pincenatis captus est; qui dejicientes eum de mula, spoliaverunt, et in capite graviter perculserunt. Sed quia tantus pontifex adhuc populo Dei erat necessarius, per ejus misericordiam vitæ reservatus est. Nam unus de Pincenatis, dum aurum ab eo quæreret, a cæteris eum defendebat. Interea sonus exit in castris, et sic inter moram hostium, et impetum sociorum eripitur. Taliter per insidias cum venissemus ad quoddam castrum quod vocatur Bucinat, didicit comes quod in angustiis cujusdam montis Pincenati exercitum nostrum aggredi vellent; qui cum militibus quibusdam in occultis remanens, Pincenatis occurrit,

atque pluribus interfectis, cæteros in fugam vertit. Occurrebant interea pacificæ litteræ imperatoris circumdabant nos undique hostes imperatoris dolis. Cum vero venissemus Thessalonicam, infirmatus est episcopus, et remansit cum paucis infra civitatem. Post hæc venimus ad quendam civitatem, nomine Rossam; ubi cum manifeste ejus cives in nos multa mala molirentur, paulisper nostra solita patientia displicuit. Itaque arreptis armis, diruuntur antemuralia, capitur ingens præda, et civitas in deditionem; atque illatis signis in civitatem, et acclamata Tholosa, quod erat signum clamoris comitis, discessimus. Venimus ad aliam civitatem, nomine Rodestol, ubi cum milites de roga imperatoris, pro vindicta sua contra nos agere vellent, multi ex ipsis interfecti sunt, et aliquantula capta præda. Venerunt ibi nobis legati nostri, quos præmisseramus ad imperatorem qui, accepta ab eo pecunia, omnia prospera nobis apud imperatorem promiserunt. Quid plura? eo verba legatorum imperatoris et nostrorum pervenerunt, ut comes, relicto exercitu, solus cum paucis, et inermis ad imperatorem festinaret. Dicebant enim quia Boimundus, et dux Lotharingiæ, et Flandrensis comes, et alii principes hoc precabantur, ut properaret comes convenire imperatorem de itinere Hierosolymitano, ut assumpta cruce dux et imperator in exercitu Dei fieret; ad hæc aiebant imperatorem dixisse omnia cum comite se acturum, et de se et de aliis quæ itineris usui forent. Præterea nuntiabant bellum imminere, et, si auctoritas tanti viri abesset, fortassis incommodum fore. Itaque cum paucis adventaret comes, ut cum exercitus suus venisset, compositis cum imperatore omnibus, nullis in moram fieret. Victus tandem comes est, ut hac sola vice relicto præsidio in castris, exercitum præcederet, et sic inermis Constantinopolim venit. •

CAPUT II.

Facile autem res gesta hactenus me scriptorem quibusdam lætitiæ et prosperitatis gressibus comitabatur, quæ tanto acerbioris et mæroris onere nunc premit, ut incepisse me tædeat, cum perficere votum sit. Quid vero potissimum, et primum aggrediari dicere? An imperatoris fraudulentissimam ac detestabilem admonitionis dolositatem? An exercitus nostri turpissimam fugam, et inopinabilem desperationem? An mortes tantorum principum enumerando, perpetui mæroris monumenta relinquam? Hæc autem quicumque nosse desiderat, ab aliis potius quam a nobis requirat. Hoc unum valde memorabile, silentio dignum excusamus, quod, dum omnes nostri castra relinquere, arripere fugam, deserere socios, dimittere omnia, quæ de tam longinquis regionibus asportaverant, meditentur, per salutiferam pœnitentiæ atque jejunii opem, ad tantam constantiæ fortitudinem sunt reducti, ut solus pudor prius habitæ desperationis et fugæ vehementissime eos afficeret. Et de his hactenus dictum sit.

CAPUT III.

Honorificentissime itaque ab imperatore et principibus suis suscepto comite, postulat imperator a comite hominum et juramenta quæ cæteri principes ei fecerant. Respondit comes *se ideo non venisse ut dominum alium faceret, aut alii militaret, nisi illi propter quem patriam et bona patræ suæ dimiserat. Et tamen fore, si imperator cum exercitu iret Jerusalem, quod se suosque et sua omnia illi committeret.* Sed imperator excusat iter dicens *se præmetuere Alemannos, et Hungaros, et Comanos, aliasque feras gentes, quæ imperium suum depopularentur, si ipse transitum eum peregrinis faceret.* Interea comes, audita morte suorum et fuga, se proditum esse credit, et imperatorem Alexium, per quosdam principes de nostro exercitu, factæ proditionis commonefecit. At Alexius dicit *se nostros nescisse depopulatos esse regnum suum, et suos multas passos esse injurias; nihil esse quod comes querebatur, nisi quod, dum exercitus comitis solito more villas et castra vastaret, exercitu suo conspecto, fugam arripuerit; tamen se satisfacturum comiti, atque Boimundum obsidem satisfactionis dedit.* Ad judicium veniunt; cogitur comes, præter jus, absolvere obsidem. Interea exercitus noster Constantinopolim venit; et post hæc consecutus est nos episcopus cum fratre suo, quem infirmum dimiserat Dirachii. Mandat et remandat Alexius, pollicetur multa se daturum comiti, si quæsitum hominum sibi faceret, quod et alii principes sibi fecerant. Meditabatur autem comes assidue, qualiter suorum injuriam vindicaret, et tantæ infamiæ dedecus a se suisque depelleret. Sed dux Lotharingæ, et Flandrensis comes, atque alii principes, hujusmodi detestabantur, dicentes *stultissimum esse contra Christianos pugnare, cum Turci imminerent.* Boimundus vero se adiutorem imperatoris pollicetur, si quidquam comes contra ipsum moliretur, vel si hominum et juramenta diutius excusaret. Consilio itaque accepto a suis comes, Alexio *vitam et honorem juravit, quod nec ipse, nec per alium ei auferret.* Cumque de hominio appellaretur, respondit, non se pro capitis sui periculo id facturum. Quapropter pauca largitus est ei Alexius.

CAPUT IV.

Itaque mare transivimus, et ad *Nicæam* usque pervenimus. Præcesserant enim comitem dux et Boimundus, atque alii principes, et obsidioni operam dabant. Est itaque *Nicæa* urbs munitissima, tam natura quam ingenio. Habet enim ab occidente lacum maximum, muris influentem; a reliquis tribus partibus vallum de restagnatione quorundam rivulorum plenum. Præterea muris ita eminentibus cingitur ut nullorum hominum assultus, nullius machinæ impetus vereatur; balistaria vero vicinarum turrium sic respicientia sunt ad invicem ut sine periculo nullus accedere possit. Si quis autem propius accedere voluerit, obesse cum nequeat, facile de altitudine turrium obruitur. Hanc igitur talem, ut diximus, civitatem, Boimundus obsedit a septen-

A trione; dux et Alemanni ab oriente; comes et episcopus Podiensis a meridie, nam Northmanniæ comes nondum erat nobiscum. Sed hoc unum reticendum non credimus, quia, cum comes inibi cum suis hospitari vellet, Turci de montanis descendentes in duabus turmis, exercitum nostrum aggrediebantur, eo nimirum consilio, ut, dum altera pars ducem et Alemannos impugnaret, qui ab oriente erant, pars altera Turcarum, per meridionalem civitatis plagam ingrediens, ac per alteram portam exiens, nostros facile a castris propelleret, nil simile cogitantes. Sed qui consilium impiorum subvertere solet Deus, sic apparatus illorum exinanivit ut veluti disposito, ingredienti jam fere civitatem Turcarum turinæ, hospitari volentem comitem cum suis immisit, qui primo impetu eos in fugam vertit, atque pluribus interfectis reliquos insecutus est usque ad montis altitudinem. Pars altera Turcorum, quæ Alemannos oppugnare voluit, exemplo simili fugatur atque prosternitur. Post hoc machinæ exstruuntur, atque murus impetitur, sed hoc erat frustra. Nam murus e contra firmissimus erat, et viriliter sagittis et machinis defendebatur. Sic pro nihilo hebdomadibus quinque pugnatum est. Tandem per Dei voluntatem quidam de familia comitis et episcopi, satis periculose ad angularem turrim, quæ respicit ad austrum accedentes, post vim facta testudine, unam de turribus cavare cæperunt, et cavando ad terram prostraverunt. Itaque capta esset civitas, nisi noctis tenebræ obstitissent. Instauratus est autem murus ab eis per noctem, et laborem pristinum nobis inane reddidit. Attamen eo metu perterrita civitas, ad deditionem sui coacta est. Accedebat eo quod imperatoriæ naves, per terram tractæ in lacum descenderant. His igitur de causis, cum jam ulterius succursum nullum sperarent, et augeri exercitum Francorum quotidie cernerent, diffisi viribus, Alexio se reddiderunt. Venerat comes Northmanniæ. Promiserat Alexius principibus et genti Francorum quod totum aurum et argentum, et equos, et omnem suppellectilem, quæ intus erat, eis redderet, et monasterium Latinum et hospitium pauperibus Francorum ibi faceret; præterea tantum de propriis unicuique de exercitu daret ut illi semper militare velint. Hæc igitur Franci sperantes verba fidelissima deditionem laudaverunt. Alexius itaque, accepta civitate, tantam gratiarum actionem exercitui dedit ut, quandiu vixerit, populus semper ei maledicat, et proclamet proditorem eum.

CAPUT V.

Cognovimus tunc quod Petrum Eremitam, qui longe ante exercitus nostros cum magna multitudo Constantinopolim venerat, imperator eum prodidisset; etenim ipsum, qui ignarus locorum erat, et totius militiæ, et suos transfretare coegit, atque Turcis exposuit. Turcæ autem de Nicæa, illam imbellem multitudinem videntes, sine labore et mora, ex eis decollaverunt usque ad sexaginta millia. Reliqui vero ad munitionem quamdam confugientes, gladios

Turcarum evaserunt. Quapropter Turcæ audaces et superbi effecti, arma quæ ibi ceperant, et captivos ad nobiles suæ gentis et Sarracenorum, longe ea mittebant, scribentes ad populos, et ad civitates longinquas nihil valere Francos in bello. Profecti igitur a Nicæa civitate in Romaniam, secunda die temere Boimundus cum quibusdam principibus, a comite, et episcopo, ac duce digressus est. Cumque in die tertia digressionis suæ tentoria disponderet figere, centum quinquaginta millia Turcorum in pugnam adventare conspiciunt. Dumque ordines pro tempore instruit, et bellum disponit, plures qui sequebantur de exercitu suo perdidit. Inter hæc comiti et duci mandavit, ut sibi succurrerent; aberant enim per duo milliaria. Ut autem nuntius Boimundi in castra venit, certatim omnes, equos et arma arripiunt atque obviam ire contendunt. Ut autem cognovit Solimannus et qui cum eo erant, exercitum nostrum, id est episcopi, ducis, et comitis, contra suum in pugnam concurrere, de victoria desperans fugere compulsus est, et qui captivos et tentoria plurima de castris Boimundi acceperat, per Dei virtutem sua reliquit. Fertur quoddam insigne miraculum, sed nos non vidimus, quod duo equites armis coruscis, et mirabili facie, exercitum nostrum præcedentes, sie hostibus imminebant ut nullo modo facultatem pugnandi eis concederent; at vero Turcæ, cum referre eos lanceis vellent, insauciabiles eis apparebant. Hæc autem quæ dicimus, ab illis qui eorum consortium spernentes nobis adhæserunt didicimus. Quod vero pro testimonio adducimus, tale est: Per primam et alteram diem, per totam viam equos inimicorum mortuos cum dominis ipsis reperimus. Itaque devictis et profligatis Turcis, pacifice et alacriter per Romaniam usque Antiochiam venimus. Sed comes aliquantulum exercitum retardavit, causa infirmitatis suæ. Quod si incredulis ingratum fore satis cognovimus, tamen quod divina elementia operatur, reticere non debemus. Erat quidem comes de Saxonia, in nostro exercitu, qui ad comitem Raimundum, venit, et legatum se Sancti Ægidii asserebat, et semel secundoque se admonitum, ut diceret comiti, aiebat: « Esto securus, non morieris de hac infirmitate; ego tibi inducias a Deo impetravi, ego semper tecum ero. » Et licet satis hæc comes crederet, tamen ita ea infirmitate affectus fuit ut depositus de lecto in terram, vix etiam vitalem pulsum haberet. Unde episcopus Aurasicæ urbis officium ei quasi defuncto impendit, sed divina elementia quæ cum ducem perfecerat exercitus sui, de morte cum illico relevavit, et sospitati reddidit. Igitur cum Antiochiam appropinquavimus, non erat consilium multorum principum ut eam obsideremus, præsertim cum hiems immineret; et exercitus tunc diffusus per castella, et imminutus æstivo tempore fuerat. Imperatoris etiam vires oportere exspectari dicebant, et exercitum de Francia, qui venire nuntiabatur, sicque hiemare usque in verno præcipiebant. At alii de principibus in qui-

bus erat comes, dicebant per Dei inspirationem nos venisse, per ipsius misericordiam nos Nicæam munitissimam urbem obtinuisse, atque per ejusdem clementiam, victoriam et securitatem de Turcis habuisse: pacem et concordiam in exercitu nostro fuisse, atque ideo ipsi de nobis committendum esse. Non oportere vereri reges, aut regum principes; nec formidare loca, et tempora, cum Dominus de tam pluribus periculis nos eripuisse. Igitur ad Antiochiam venimus, atque juxta castra posuimus, adeo ut frequenter de turribus hostes, et homines et equos nostros in tentoriis vulnerarent. Et quoniam de Antiochia se occasio nobis præbuit, de situ ejusdem loci dicere necessarium esse videtur ut facilius bella et assultus, qui ibi facti sunt, ab his qui non viderunt, intelligantur. Est quædam planities inter montes Libani, quæ in latitudine per diem unum, tenet viatorem, et in longitudine diem et dimidium. Hæc autem planities habet ab occidente paludem quamdam, ab oriente fluvium, qui quamdam partem ejusdem planitiei cingens ad pedes montium, quas in latere habet a meridie, ita recurrit ut inter montes et fluvium transitus nullus sit, et sic mari Mediterraneo, quod Antiochiæ proximum est, influit. In angustiis autem illis quas fluvius jam adhærens supradictis montibus facit, Antiochia sita est ab occidente fluvius, inferiori muro influens, quamdam in modum sagittæ partem terræ, inter se et ipsam civitatem relinquit. Hoc modo ab oriente urbs sita, surgit in orientem, atque suo ambitu trium montium juga complectitur. Ille vero mons quem a septentrione habet, quodam maximo prærupto ab aliis dividitur, ut ab illo ad alios nullus vel difficillimus accessus habeatur. In colle autem septentrionali, castellum quoddam est, et in medio collis castellum aliud, quod lingua Græca Colax vocatur. In tertio colle, tantum turres. Tenet autem civitas duo milliaria in longitudine, muris, et turribus, et antemuralibus ita munita ut nullius machinæ impetus, nullius hominum assultus, etiamsi genus omne hominum conveniat, vereatur. Hanc igitur, ut diximus, talem tam munitissimam civitatem exercitus Francorum a septentrione obsedit. Neque tamen, licet ter centum vel trecenta millia armatorum in exercitu essent, aliquam assultum ibi fecerunt, nisi quod juxta castra sua posuerunt. Erant præterea in civitate duo millia optimi milites, et quatuor vel quinque millia militum gregariorum, atque decem millia peditum, et eo amplius. Muri vero ita eminentes, et vallo et paludibus munebantur ut portæ custodirentur, cætera securamaneant. Igitur, ut venimus in principio, ita temere castra posuimus ut si præcogniti ab eis essemus, aliqua pars castrorum ab hostibus corripui potuisset; cum in exercitu nostro nec vigiliæ, nec modus hospitandi unquam servatus sit. Accedebat etiam quod omnia castella regionis ejusdem, et finitimæ civitates se nostris reddiderunt, tum timore nostri exercitus, tum amore fugiendæ Turcarum servitutis,

Quæ res exercitum nostrum multum dispersit : *A* Volebat enim quisque privatam rem maximam facere; de publica vero nihil cogitabat. Interea ii qui in castris remanserant tantam copiam victualium habuerunt ut de bobus nil præter femora, et armos, et rarissimi pectus levare vellent, de annona vero et vino, non est dicendum quam levissime acciperentur. Cumque hæc in castris aguntur, hostes sese primo ita occultabant infra mœnia ut nullus, nisi vigilēs, in muris cerneretur. Dum hæc ita didicissent, quod palam et inermes nostri villas et agros vastarent, nescio vel de Antiochia hostes emissi, vel de alia civitate quæ per dies duos aberat, nomine Galeph, venientes, nostros interficere cœperunt quos palam euntes et inermes reperiebant. Quæ res aliquantulum copiam in castris nostris immi-
Bnuerat. Illi vero hostes, facultate cædis et rapinæ, multo acrius vias obsidebant. Ut autem hæc in castris manifeste compta sunt, electus est Boimundus, ut iret obvius illis. Profecti sunt autem eum illo comites Flandrensis et Northmanniæ. Neque secum plusquam centum quinquaginta milites educere potuerunt, et nisi pudor reverendi obstitisset, pro paucitate militum reverterentur. Itaque perurgente Deo profecti, hostes reperiunt, et persequuntur, atque necari in flumine cogunt. Sic potiti victoria, et spoliis, cum ingenti exultatione ad castra redeunt.

CAPUT VI.

Interea Genuensium naves littori, quod per decem milliaria aberat a castris, applicuerunt. Vocatur
Cautem locus ille portus Sancti Simeonis. Jamque paulatim hostes de civitate egredientes, armigeros vel rusticos, qui equos vel boves pascebant ultra fluvium, interficiunt, atque prædum infra civitatem deducunt. Posueramus enim tentoria juxta fluvium, et pontem de navibus ibi repertis feceramus. Habebat autem et civitas pontem quasi in inferiori angulo occidentali, et monticulum quemdam adversum nos, ubi duæ erant bafumariæ, et quædam sepulcorum casalia. Hæc autem ideo diximus, ut facile manifesta sint quæ ibi facta narrabuntur. Sicut diximus, cum paulatim hostium audacia
Dinquatenus crevisset, nostri audacter de castris egredientes, licet hostibus frequenter pauciores, tamen illis incurrere non metuebant. Turcæ autem licet frequenter fusi et fugati in bellum illico resurgebant, tum quia velocissimos equos habebant, et expediti, nec graves aliis armis quam sagittis, tum quia in pontem, quem diximus, spes refugiendi illorum erat, et de monticulo facultatem sagittandi eminus prospiciebant. Aberat enim pons illorum a nostro ponte, quasi per unum milliarium. In planitie autem, quæ inter utrosque pontes fuerat, assidue assultus, quotidie pugna erat.

CAPUT VII.

Contingit vero in principio obsidionis ut comes et episcopus Podiensi juxta fluvium castra ponerent, et ideo hostibus viciniore frequentissime ab eis

impetebantur. Sicque factum est, per assultus hujusmodi, ut equos suos omnes deperderent, quoniam Turci non lanceis, vel gladiis bellum conferre parati, sed sagittis eminus juxta metuendi, dum fugiunt, et dum insequuntur. Cumque jam in tertio mense obsidionis carius alimoniam mererentur, electus est Boimundus et Flandrensis comes ut exercitum propter victualia in Hispaniam ducerent, comite et episcopo Podiensi præsidio relicto in castris. Nam Northmanniæ comes eo tempore aberat, et dux maxime infirmabatur. Hoc autem cum hostes comperissent, solitos incerpere assultus. Cogitur autem comes solito more eis incurrere, atque compositis ordinibus peditum, ipse cum aliquantulis militibus assultatores persecutus est, atque duos ex ipsis in descensu monticuli cepit et occidit, et hostes ingredi omnes per pontem cogit. Quod ut pedites nostri viderunt, remissis stationibus suis et relictis signis, usque ad pontem illorum permistim concurrunt. Cumque jam ibi quasi securi facti, lapides et tela in eos qui pontem defendebant conjicerent, Turci, facto agmine, per pontem et per vadum quod inferius erat, contra nostros currere cœperunt. Interea milites nostri equum quemdam, unde dominum suum dejecerant, versus pontem nostrum insequiebantur. Quæ populus nostervidens, fugam militum arbitratus ad incursus hostium, sine mora hostibus terga præbuit; Turci vero incessanter fugientes interficiunt. Cumque milites Francorum resistere et pugnare pro suis vellent, a multitudine peditum fugientium apprehensi, per arma et per juhas, et caudas equorum, vel ab equis dejiciebantur, vel pro misericordia et salute suorum, in fugam terebantur. Hostes vero, sine mora, sine misericordia eadem persequi et spoliare mortuorum cœperunt cadavera. Nostris autem non satis erat relinquere arma, arripere fugam, contemnere pudorem, sed in fluvium immergebantur, obruituri lapidibus vel sagittis hostium, vel sub anne remansuri. Si quem peritiam et vis natandi ultra fluvium evexit, hic ad sociorum castra pervenit. Tenuit autem nostra fuga a ponte illorum usque ad nostrum pontem. Ceciderunt ibi usque ad quindecim milites nostri, pedites vero circiter viginti. Interfectus est ibi vexillifer episcopi, et captum est vexillum ejus. Interiit ibi quidam nobilissimus juvenis Barnardus Raimundus, patria Bitterensis. Non causentur neque irascantur in nos, servi Dei, si tam aperte pudorem nostri exercitus, memoriam mandamus, quoniam Deus, qui hoc modo flagitiosorum, adulterii et rapinæ mentes ad poenitentiam conceiti voluit exercitum nostrum in Hispaniis eodem tempore lætificavit. Rumor enim de castris nostris egrediens, prospera omnia, atque comitem nobilissimam potitum victoria Boimundo et sociis ejus nuntiavit. Hæc autem fama non mediocriter animos eorum erexit. Etenim Boimundus cum villam quamdam expugnaret, subito fugere et clamare quosdam rusticos de suis audivit. Cumque obviam illis milites mi-

sisset, Turearum et Arabum exercitum cominus inspexerunt. Erat autem inter eos qui profecti fuerant, ad prospiciendum fugæ et clamoris causas, Flandriensis comes et cum eo quidam Provinciales; namque omnes de Burgundia, et Alvernia, et Vasconia, et Gothi Provinciales appellabantur, cæteri vero Franeigenæ, et hoc in exercitu: Inter hostes autem Franei dicebantur. Hic autem Flandrensis comes, ut diximus, pudorem arbitratus, prius de hostibus referre quam eis incurrere, irrevocabilis in Turcorum euneis ruit. Turcæ vero insoliti agere bellum gladiis, fugam pro refugio arripuerunt. Nec prius comes gladium recondidit quam centum de hostibus a vita subduxit. Cumque jam victor ad Boimundum reverteretur, duodecim millia Turcorum, post se venire conspexit, atque a colle qui proximus erat a sinistris, innumerabilem peditum multitudinem surgere vidit. Tunc communicato consilio cum reliquis de exercitu, rursus assumptis pluribus, viriliter hostes aggressus est. Boimundus vero eminens sequebatur cum reliquis, et agmina posteriora custodiebat. Etenim id moris pugnandi apud Turcas est, ut, licet pauciores sint, semper nitantur cingere suos; quod etiam in hoc bello facere conati sunt, sed prudentia Boimundi, hostium insidiæ præventæ sunt. Turcæ vero et Arabes, qui contra Flandrensem comitem veniebant, ut videre quod non jam sagittis eminens, sed cominus gladiis res gerenda foret, in fugam versi sunt. Prosecutus est eos comes per duo millaria, atque ut in agros manipulos messis, sic in hoc agro spatioso casorum corpora resupina jaccare videres. Hostium vero insidiæ quas Boimundus sustinuerat, simili modo fusæ fugatæque sunt. Innumerabilis vero turba peditum, quam supra diximus, per loca equis invia, fuga lapsa est. Auderem, inquam, nisi arrogans judicarer, bellum hoc Machabæorum bellis præferre, quoniam, si Machabæus in tribus millibus, hostium quadraginta et octo millia prostravit, hic, plus quam sexaginta millia hostium, ope quadringentorum militum in fugam versa sunt. Sed nos neque Machabæum contemnimus, nec virtutem militum nostrorum prædicamus, sed Deum tunc in Machabæo mirabilem, in nostris mirabiliorem annuntiamus. Operæ pretium est, profligatis inimicis, nostris audaciam decrevisse, ne auderent persequi quos præcipitari aspiciebant.

CAPUT VIII.

Igitur regresso exercitu victore et vacuo, tanta fames in castris fuit ut vix duo solidi homini sufficerent in pane per diem, nec cætera minus care accipiebantur. Cæperunt itaque discedere pauperes, et multi divites pauperiem verentes. Si qui amore virtutis in castris remanebant, equos suos diuturna contabescere fame patiebantur. Quippe nec paleæ abundabant, et annona tam cara erat ut septem vel octo solidi non sufficerent equo per noctem. Accedebat etiam et alia exercitui calamitas, quod Boimundus, qui clarissimus factus fuerat in Hispania,

A discessurum se aiebat, eo quod propter honorem venerit, et homines et equos suos deperire conspiceret, nec esse se divitem dicebat, cui ad tam longam obsidionem rei familiaris opes sufficerent. Quæ postea comperimus cum ob hoc dixisse, quod ambitione princeps civitati Antiochiæ inhiabat. Interea terremotus factus est magnus in Kal. Januarii, et signum in cælo satis mirabile vidimus. Namque in prima vigilia noctis, ita cælum rubicundum a septentrione fuit ut quasi suborta aurora diem deferre videretur. Et licet hoc modo exercitum suum Deus flagellaret, ut lumini quod in tenebris oriebatur intenderemus, tamen quorundam mentes ita cæcæ et præcipites erant, ut neque a luxuria vel rapina revocarentur. Prædicavit eo tempore episcopus triduanum jejunium, et cum processione, orationes, et elemosynas ad populum: ad presbyteros autem mandavit ut vacarent missis et orationibus, et elei. psalmis. Recordatus itaque pius Dominus misericordiæ suæ, filiorum vindictam distulit, ne adversariorum superbia cresceret. Erat præterea in nostro exercitu quidam de familia imperatoris, quem pro se Alexius nobis tradiderat. Tatæ nomine, narius truncus, et omni virtute. Huius ego pene oblitus fuero, quia oblivioni perpetuæ tradendus fuerat. Hic autem quotidie auribus principum instillabat, ut discederent ad castra finitima, atque inde frequenti assultatione, et insidiis Antiochiam propulsarent. Hæc autem omnia ut comiti manifeste comperta sunt: æger enim fuerat, ex die quo fugere apud pontem compulsus est: principes suos et Podiensem episcopum in unum vocat, atque habite consilio, quingentas marchas argenti illis largitur, ea nimirum conditione ut, si quis militum suorum equum suum deperderet, de illis quingentis marchis illi restauraretur, ac de aliis quæ fraternitati concessa sunt. Hæc autem conditio confraternitatis multum illo tempore profuit, quoniam pauperes de nostro exercitu, qui pro colligendis herbis ultra fluvium transire volebant, frequentem hostium assultationem metuebant, et quoniam rarissime aliqui obviam hostibus ire volebant, cum equi famelici et debiles essent, atque a modum pauci, ut in toto exercitu comitis et episcopi vix centum reperirentur. Similiter Boimundo et reliquis contigerat. Hanc igitur ob causam milites nostri hostibus occurrere non formidabant, præsertim ii qui viles vel debiles equos habebant, cum scirent se, perditis suis, meliores habituros. Accessit autem et aliud, quod omnes principes, præter comitem, Boimundo civitatem dum caperetur, pepigerunt. Hæc itaque pactione Boimundus, et reliqui principes iuraverunt se ab oppugnatione Antiochiæ non discessuros per septem annos, nisi civitas caperetur.

CAPUT IX.

Dum hæc in castris aguntur, rumor etiam exercitum imperatoris venire nuntiavit, qui de multis gentibus collectus esse nuntiabatur, ut sunt Sclavi, et Pincenati, et Comani, et Tureopoli. *Tureopoli*

enim dicuntur, qui vel nutriti apud Turcas, vel de matre Christiana, patre Turca procreantur. Hæ autem gentes, quia nobis in itinere nocuerant, se præmetuere consortium nostrum fatebantur. Hæc autem omnia Tatic ille truncus composuerat, qui, ut discedere posset, Italia commentabatur. Ille non solum commentis, verum etiam maximis impendiis, proditione sociorum et perjurio cumulatis, per fugam lapsus est. Concessit enim Boimundo, duas nescio aut tres civitates, Turso, Mamistam, et Addevam. Taliter igitur sibi et suis mercatus perpetuum pudorem, simulato itinere, quasi ad exercitum imperatoris, dimissis tentoriis et familiaribus suis, cum Dei maledictione profectus est. Nuntiatum est nobis eo tempore quod dux de Calep, conducto magno exercitu de Corrozana, ad succurrendum civitati Antiochiæ veniret. Quapropter habito consilio in domo episcopi, consultum est ut pedites castra servarent; et milites hostibus obviam extra castra pergerent: dicebant enim quod multi de exercitu nostro, imbelles et pavidum, si viderent Turearum multitudinem, timoris potius quam audaciæ exempla monstrarent. Igitur sub noctem profecti, ne ii qui in civitate erant perciperent, atque his qui in auxilium eorum venerant nuntiarent, longe a nostris castris per duas leugas inter monticulos se occultaverunt. Mane autem facto, cum sole hostes apparuerunt. Audiant igitur, audiant, obsecro, qui aliquando exercitum lædere conati sunt, ut, cum magnificare Deum suam misericordiam in nobis cognoverint, per pœnitentiæ lamenta ipsi satisfacere contendant. Dispositis itaque militibus in sex turmis, tantum eos Deus multiplicavit ut qui vix septingenti ante ordinationem apparebant, habita partitione plusquam duo millia inesse unicuique ordine affirmarentur. De audacia vero eorum quid loquar, cum etiam cantus militares tam festive milites agerent, ut quasi pro ludo imminens bellum haberent? Contigit autem in eo loco bellum fieri, quo palus et fluvius per milliarium vicina sunt. Hoc autem hostibus evagandi licentiam vetuit, ne more suo accingere possent. Namque Deus, qui cætera nobis dederat, sex valles continuas, prodientibus ad bellum præbuit atque una hora egressi, campoque occupato, sole etiam refulgente, in armis et clypeis pugna committitur. Nostri autem, primo paulatim cœperunt procedere: Tureæ vero discurrere, sagittare, tamen recedere. At nostri tantum patiebantur, dum priores de Turcis posterioribus infareirentur. Etenim, ut a profugis eorum didicimus, non minus quam viginti et octo millia Turearum in hoc bello fuisse referuntur. Utque satis prior acies Turearum subsequentibus inclusa est, invocato Deo, procurant Franci. Nec mora, adest Dominus, fortis et potens in prælio (*Psal. xxiii, 8*): protexit fillos, et prostravit inimicos. Itaque prosequuti sunt eos Franci usque ad castrum eorum munitissimum, quod a loco pugnae decem milliariis aberat. Castellani autem suorum fugam videntes, incenso castro fugam arri-

piunt. Hoc autem totum gaudium et exultatio nobis fuit, ut alteram victoriam de incenso castro confiteremur.

CAPUT X.

Eodem itaque die tanta pugna in castris fuit ut ibi nullus locus fuerit, versus civitatem, ubi bellum non esset. Composuerant enim hostes, ut, dum ab obsessis acerrime impugnaremur, ab improvisis auxiliatoribus eorum, a tergo opprimeremur. Sed Deus, qui militibus nostris victoriam conferebat, in peditibus nostris præliabatur. Nec minorem suscepimus eo die de obsessis triumphum quam de fautoribus eorum milites nostri gloriam retulerunt. Igitur potita victoria et spoliis, capita cæsorum ad castra deportata sunt. Et ut hostibus timorem, et testimonium de profligato eorum succursu ostenderemus, delata capita in palis suspensa sunt. Quod dispositione Dei actum esse, postea credidimus. Namque capto nuper vexillo beatæ semper virginis Mariæ quasi ad opprobrium nostrum, cuspidem in terra figebant. Itaque actum est ut, visis suorum erectis capitibus, ab improprio nostro revocarentur. Erant eo tempore in nostris castris legati a rege Babylo-niorum, qui videntes mira quæ Deus per servos suos operabatur, Jesum Mariæ virginis filium glorificabant, qui, per pauperes suos, potentissimos conculebat. Hi autem legati, gratiam et benevolentiam apud regem suum nobis promittebant; præterea plura beneficia regis in Christianos, Egyptios, et peregrinos nostros referebant. Itaque remissi sunt cum illis legati nostri, qui fœdus amicitiamque cum rege inirent. Eodem tempore visum est principibus nostris ut in colle, qui supra tentoria Boimundi erat, castrum firmaretur, ne si rursus hostes nos venirent, nullo modo tentoria nostra impellere possent. Cum hoc factum fuisset, fuerunt castra nostra ita firmissima ut ad instar civitatis clausi, tam opere quam natura undique essemus. Erat enim ab oriente nobis castrum hoc, a meridie, muri civitatis, et palus, quæ muros munebat, castra etiam nostra tuebantur, nec facultatem pugnandi, his de civitate concedebat nisi per portas egredierentur; ab occidente vero fluvius erat; a septentrione quoddam vetus vallum, quod a monte descendens, ad fluvium usque perveniebat. Laudabat etiam populus ut castellum aliud in monticulo, qui supra pontem illorum erat, firmaretur. Factæ sunt etiam in castris machinæ, quæ muros civitatis impellerent, sed hoc frustra fuit. Cumque jam in quinto mense obsidionis nostræ naves undique cum alimoniis ad portum nostrum applicarent, Tureæ civitatis, vias maris obsidere, atque portitores victualium interficere cœperunt. Nostri vero principes primo tantum patiebantur; Tureæ autem sceleris impunitate, spe rapinæ, die noctuque instabant. Consultumque est tandem ut ad pontem illorum castrum firmaremus. Sed, quia plurimi de nobis ad portum abierant, electus est comes et Boimundus ut eos inde adducerent, cum rastris, et aliis instrumentis quibus val-

lum novi castelli fieret. Cumque compertum esset in civitate comitem et Boimundum abesse, assultus solitos incœperunt. Nostri autem, nimis temere atque inordinate progressi, turpiter fusi atque fugati sunt. Cumque die quarto comes et Boimundus, cum multitudine maxima, a portu reverterentur, a Turcis explorati sunt; nostri autem solo tumultu suo securi esse arbitrabantur. Sed cur pluribus moror? Ventum est ad pugnam: Nostri autem terga dederunt. Perdidimus ubi usque ad trecentos homines; quantum vero spoliolum et armorum, non est nostrum dicere, dumque more pecundum per montes et abrupta quæque trucidaremur et collideremur, hi de castris hostibus obviam procedere cœperunt: sicque læctum est ut a cæle fugientium revocarentur. *Quid igitur, Domine Deus; in castris victi sunt; et hi duo maximi principes in exercitu tuo, extra castra victi sunt! An ad castra fugiemus? an hi de castris ad nos? E surge et adjuva nos, Domine, propter nomen tuum (Psal. xlii).* Quod si in castris rescitum est quod principes victi sint, vel si nos castrensiolum fugam nosse contigerit, communis omnium fuga fiet. Surrexit itaque adiutor in opportunitatibus Dominus (Psal. ix), atque illos quos prius truderat, priores in pugnam animavit. Videns igitur Cassianus, qui civitatis rector erat, et nostrorum spolia, et suorum victoriam, et adhuc quorundam nostrorum audaciam, milites et pedites suos omnes emisit; atque in spem victoriæ adductus, portas civitatis post suos recludi iussit, denuntians militibus suis *vincere vel mori*. Interea nostri paulatim, et pro imperio procedere: Turcæ autem discurrere, sagittare, nimis audacter incurrere; at nostri interdum patiebantur, dum densatis incurrere possent, nec ad impetum eorum retardabantur. Tantus vero luctus et clamor in castris ad Deum erat ut affluentia lacrymarum Dei pietatem descendendam putares. Cumque jam cominus res gerenda foret, quidam Isuardus miles de Gagia, provincialis nobilissimus, cum centum quinquaginta pedibus, invocato Deo, genibus flexis, socios hortatus est, dicens: *Eia, milites Christi!* Atque hostibus incurrat: similiter et aliæ acies nostræ incurrunt. Hostium itaque superbia turbatur; porta clausa est, et pons strictus, fluvius vere maximus. Quid igitur? hostes turbati prosternuntur, et cæduntur, et saxis in flumine obruntur, fuga autem nulla patet. Quod nisi Cassianus pontis portam aperuisset, illa die de Antiochia pacem habuissemus. Audi vi ego a multis, qui ibi fuerunt, quod triginta Turcos et amplius, de ponte sumptis spondalibus in flumine obruissent. Claruit ibi multum dux Lotharingiæ. Hic namque hostes ad pontem prævenit, atque ascenso gradu venientes per medium dividebat. Celebrata itaque victoria cum ingenti exultatione, et multis spoliis, et equis multis, nostri ad castra redeunt. Contigit ibi quoddam memorabile, quod utinam qui nos suis prosequuntur votis, videre potuissent! Quidam enim eorum eques, timore mortis, dum præceps profundum fluminis ingrederetur,

a multis de sua gente comprehensus, et ab equo suo dejectus, in medio fluminis obrutus est cum illa multitudine quæ eum apprehenderat. Operæ pretium est vulisse quosdam pauperes a victoria revertentes; alii namque intra tentoria in equis variis discurrerent, revelationem suæ paupertatis sociis ostendebant; alii autem duobus vel tribus induti serieis vestimentis, largitorem victoriæ et muneris Deum magnificabant; alii vero tribus vel quatuor muniti clypeis, victoriæ suæ triumphum alacriter prætendebant. Dumque his et aliis ostentamenti, fidem magnificæ victoriæ nobis persuasissent, de multitudine interfectorum suadere non potuerunt. Quoniam victoria sub nocte habita est, casorum capita ad castra delata non sunt. Cumque postridie castrum ante pontem illorum ædificaretur, in vallo quidam de Turcis reperti sunt; erat enim mons ille in sepulturam Sarracenorum. Ex his igitur eorum provocati pauperes, omnia eorum monumenta tregenerunt. Effossis itaque Turcis, qualis victoria fuerit, nulli dubium fuit. Namque numerati sunt circiter mille quingenti; taceo modo et in civitate sepultos, et in flumine tractos. Cum autem fetore intolerabili laborantibus in castello obstitissent cadavera, in flumine projecta sunt. Nautæ vero, qui in fuga comitis et Boimundi dispersi et vulnerati fuerant, de victoria adhuc præ timore dubitabant. Hi autem videntes tantam multitudinem, quasi de quadam multitudine convalescentes, Deum magnificare cœperunt, qui filios suos corrigere et lætificare consuevit. Sic itaque Dei dispositione actum est ut qui victualium conductores, in littore et ripis fluminis peremptor, feris et volucribus dederant, in locis eisdem feris et volucribus victualia fierent. Celebrata itaque et cognita victoria, et castro ædificato, civitas Antiochiæ a septentrione et meridie obsessa est.

CAPUT XI.

Consultum est eo tempore quis de principibus ad custodiendum castrum migrare potuisset, quippe res communis pluribus frequenter negligitur, dum alii ab aliis custodiri eam arbitrantur. Dumque alii de principibus, quasi pro mercede, vigilam suffragia ab aliis quærerent, comes, præter suorum voluntatem, castri custodiam arripuit, simul ut desidiam et avaritiam excusaret, et vigoris atque prudentiæ semitam torpentibus demonstraret. Namque præteritæ ætatis gravi ac diuturno morbo fatigatus, et adeo mollis per totam hiemem fuerat, ut nec ad militandum, nec ad largiendum promptus esse diceretur, et licet multa, quia plura posse credebatur, nullus esse credebatur. Igitur nactus hanc difficultatem, scilicet materiam virtutis, tantam omnium invidiam passus est ut pene a suis privatis dissociaretur. Interea dum comes hæc negligit, sperans hostes de civitate maxima ex parte oppressos, illico fugituros, quodam diluculo ab hostibus circumdatus est. Claruit ibi magnum divinæ protectionis miraculum, quod sexaginta viri de nostris, pugnam Sarracenorum septem millium sustinuerunt, atque, quo ma-

gis mirum sit, præteritis diebus imber immoderatus, terram recentem humefactans, vallum novi castelli compleverat. Sicque hostes nulla invia, sed sola virtus Dei retardabat. Non arbitror modo quorundam militum nostrorum egregiam virtutem reticendam, qui præventi ab inimicis, dum eorum pontem custodiunt, ad castellum refugere non potuerunt; aberat enim castellum a ponte illorum, quasi jactu unius sagittæ. Igitur hi milites, facto gyro inter hostium multitudinem, ad angulum ejusdem vicinæ domus pervenerunt, ibique hostium impetus, et sagittarum rubiem, et saxorum undique celulam, viriliter et imperterriti sustulerunt. Interea sonitus pugnae auditus in castris nostros excitavit, sicque castrum ab hostibus liberatum est; et licet a longe prospecto succursu ab oppugnatione destitissent, et licet ponte illorum proximo, tamen posteriores eorum interempti sunt. Rursus itaque instaurato vallo, et mœnibus castri, victualium conductores secure ire et redire a portu potuerunt. Igitur invidia quam comes pertulerat, adeo lenita est ut ab omnibus pater et conservator exercitus appellaretur. Ab eo itaque tempore crevit comitis nomen, eo quod solus, hostium assultus sustineret. Obsesso igitur ponte et porta civitatis, cœperunt egredi Turcæ per aliam portam, quæ respicit ad meridiem juxta fluvium, atque emittere equos suos ad quemdam recessum, qui inter montes et fluvium erat optima pascua. Explorato itaque loco a nostris, et terminato die, per quamdam montis difficultatem circumdata civitate, ad pascua illa venerunt, atque alii per vadum transiētes, duo millia equorum inde adduxerunt, exceptis mulis et mulabus quæ recuperata sunt; etenim, præterito tempore hiemis, in itinere maris, multas nobis mulas abstulerant, quæ modo captæ et recognitæ sunt a dominis suis, et pristinae dictioni concessæ. Post hoc tempus munivit Tancredus monasterium quoddam ultra fluvium, et dedit ei comes ob hoc centum marchas argenti, et alii de principibus, prout potuerunt, hoc enim multum hostes constrinxit. Libet itaque attendere quia *quanto pauciores numero sumus, tanto fortiores nos Dei gratia fecit*. Interea nuntii venire cœperunt frequentissime, quod succursus hostibus veniret. Hæc autem fama non solum ab Armeniis et Græcis nobis veniebat, veram etiam ab his qui in civitate erant nobis annuntiabatur, quoniam Turcæ per annos quatuordecim Antiochiam obtinuerant, atque Armenios juvenes, et Græcos, quasi pro penuria domesticorum tuncaverant, et uxores eis dederant. Ili tales, cum libertatem fugæ habere poterant, cum equis et armis ad nos veniebant. Cumque hæc fama de succursu hostium crebresceret, multi de nostris pavidi, fugere cœperunt, et Armenii mercatores.

CAPUT XII.

Interea milites boni qui per castella diffusi erant, venire atque arma emere, et adaptare et reficere cœperunt. Dumque satis contabescens tumiditas ab exercitu nostro defluisset, et animositas, semper

A prompta cum fratribus et pro fratribus pericula subire, venisset, quidam de Turcæis qui erat in civitate, per Boimundum principibus mandavit nostris, quod civitatem nobis redderet. Igitur communicato consilio principes, Boimundum et ducem Lotharingie, et Flandrensem comitem, ad hæc experienda miserunt. Cumque per medium noctis venissent, ad collem civitatis, remissus internuntius ab eo qui civitatem reddebat, dixit: *Expectate dum tempus transeat*. Etenim tres viri vel quatuor cum lampadibus per muros civitatis tota nocte pergebant excitando et commonendo vigiles. Post hæc autem appropinquant ad murum, et erecta scala, cœperunt ascendere nostri. Primusque quidam Francus, nomine Fuleherius, frater scilicet Budelli Carnotensis, murum intrepidus conscendit; quem comes Flandrensis consecutus, Boimundo et duci mandavit ut ascenderent. Cumque omnes festinarent, ut alius alium præveniret, scala fracta est. At vero ii qui ascenderant, descendentes in civitatem, posterulam quamdam aperuerunt. Ingressi itaque nostri omnes non ceperunt aliquem de his quos invenerunt. Cumque diei aurora comparuisset, conclamaverunt. Ad hanc vocem cum omnis civitas turbaretur, mulieres et parvuli eorum flere cœperunt. Illi vero qui in castello comitis erant, ad hanc vocem omnes excitati, quippe propinquiore, dicere cœperunt ad invicem: *Succursus eorum venit*. Alii autem e contra: *Non videtur vox ista lætantium*. Cumque dies albesceret, in meridionali colle civitatis signa nostra comparuerunt. Turbati igitur eives, cum in monte super se nostros conspicerent, alii per portas fugere cœperunt, alii se præcipitare; restitit nullus, quippe turbaverat eos Dominus. Jucundum spectaculum tandem post multa tempora nobis factum, ut qui tandiu Antiochiam contra nos tenebant, de illa modo fugere non valerent; quod si quidam eorum arripere fugam ausi sunt, tamen mortem evadere non potuerunt. Accidit ibi quoddam satis nobis jucundum atque delectabile. Dum enim per prærupta, quæ collem dividunt a septentrione, Turcæ quidam subterfugere niterentur, nostris quibusdam obviaverunt; cumque Turcæ regredi compellerentur tanto impetu se affecerunt repulsi fugientes ut omnes pariter præcipitarentur. Gaudium quidem fuit nobis de præcipitatis hostibus, sed de equis plusquam trecentis inibi decollatis doluimus. Quanti autem de Sarracenis et de Turcis tunc perierunt, dicere nescimus; quam diversis mortibus, et quam variis ceciderunt, explicare crudele est. Quantum vero spoliolum est captum infra Antiochiam, non est nostrum dicere, nisi quod credite quantum vultis, et æstimate supra. Ili autem hostes qui castellum de medio colle servabant, videntes suorum necem, et nostros ab oppugnatione sui desistere, castellum suum retinuerunt. Cassianus autem egressus per posterulam quamdam, ab Armeniis rusticis captus et decapitatus, atque caput ejus nobis oblatum est; quod ineffabili Dei disposi-

tione actum credo, ut qui multos ejusdem gentis homines decollari fecerat. Capta est igitur civitas Antiochiæ tertio Nonas Junii, obsessa autem circiter undecimo Kalend. Novemb. Interea, dum nostri enumerando et recognoscendo spolia, ab oppugnatione superioris castris desisterent, atque audiendo saltatrices paganorum, splendide ac superbe epularentur, nullatenus Dei memores, qui tantum beneficium eis contulerat, post tertium diem in Nonis ejusdem mensis Junii a paganis obsessi sunt. Sicque actum est ut qui tandiu per Dei misericordiam Antiochenos Turcas obsederant, per ejus dispositionem a Turcis obsiderentur. Atque ut magis timeamus, castellum superius dictum, quod quasi civitatis custodia est, in manibus hostium erat: timore igitur coacti nostri, castelli obsidionem arripuerunt. Corbaras autem, Turcorum dominus, in principio adventus sui, sperans bellum illico futurum, longe a civitate, quasi per duo milliaria, tentoria sua fixit, atque ordinibus factis usque ad pontem civitatis pervenit. Nostri autem prima die castellum comitis munierunt, metuentes, si ad bellum procederent, ut ab hostibus qui in castello erant, civitas corripere, vel si castellum quod ante pontem erat desererent, et hostes illud occuparent, facultem pugnandi, et aditum egrediendi, nobis recuderent.

CAPUT XIII.

Erat autem in exercitu miles clarissimus, et clarissimus omnibus, Rotgerius nomine de Barnevilla; hic, cum exercitum omnium revertentium inimicorum assequeretur, captus et capite truncatus est. Invasere igitur nostros dolor et timor, adeo ut usque ad desperationem evadendi multi ducerentur. Passi igitur Turcæ semel, et secundo repulsam pugnandi, tertia die castrum oppugnant, atque ibi tanta vi certatum est ut sola Dei virtus defendere castrum, et resistere adversariis crederetur. Namque cum jam transcendere vallum et diruere murum pararent, nescio unde, concepto timore, præcipientes in fugam ruunt. Decurso itaque aliquantulo spatio, cum fugæ causam nullam conspicerent, tarditate suam causantes ad oppugnationem redeunt; et, quasi satis facturi pro pudore habitæ fugæ, vehementius imminent, rursus diu vehementius pugnant. Itaque hostes ea die ad castra sua redeunt. Alia autem die, cum maximo apparatu ad castrum redire cœperunt, nostri vero castrum incendunt, atque mœnibus civitatis se intrudunt. Auctus itaque timor Francorum est, et hostium excrevit audacia: quippe qui nihil extra civitatem haberemus, et ab inimicis nostris, castellum, quod caput civitatis est, retineretur. Igitur confirmati Turcæ ingredi ab nos per castellum disposuerunt. Nostri autem loci opportunitate, et eminentia confisi, obviam hostibus contendunt, et primo impetu eos prosternunt; dumque imminentis belli obliviscuntur et prædæ inhiant, fœdissime in fugam vertuntur. Etenim plusquam centum homines in porta civitatis suffocati sunt; equi vero quam plu-

res. Igitur ingressi castellum Turcæ, in civitatem deorsum descendere voluerunt. Erat enim vallis inter castellum ipsorum et montem nostrum, non magna quidem, et cisterna quadam erat in medio et modica planities. Nec erat descensus in civitatem, nisi per medium nostri montis. Quapropter omni intentione et omni virtute sua nos expugnare, et removere ab itinere suo in civitate nos contendunt, atque ibi tanta vi a mane usque ad vespere pugnatum est ut nusquam simile audiat. Contigit ibi quoddam nostris satis horrendum, atque hactenus inauditum, quod inter sagittarum grandinem, et saxorum atque telorum continuos impulsus, et inter mortes tantorum, nostri sopiebantur. Finem hujus pugne si quaeritis, nox fuit. In nocte autem cum nostri Dei misericordiam sperare debuissent, multi desperare cœperunt, atque præcipientes, per funes ab altitudine murorum dejiciebantur. Alii autem a bello discedentes in civitatem, communcum omnium decapitationem venisse cunctis nuntiabant; et quo magis timeri poterat, dum alti alios ahortabantur ut viriliter resisterent, ipsi in fugam vertuntur.

CAPUT XIV.

Itaque, ut diximus, dum nostri conturbarentur, et in desperationem ruerent, divina eis clementia adfuit; et quæ lascivientes filios correxerat, nimium tristes tali modo consolatus est. Igitur cum capta esset civitas Antiochiæ, usus sua potentia et benignitate Dominus, pauperem quemdam rusticum elegit, Provincialem genere, per quem omnes nos confortavit, et comiti et Podiensi episcopo hæc verba mandavit: *Andreas Dei et Domini nostri Jesu Christi apostolus me quater olim admonuit, et jussit ut ad vos venirem, ac lanceam quæ Salvatoris latus aperuit, capta civitate, vobis redderem. Hodie autem cum ad pugnam profectus essem extra civitatem eum reliquis, atque comprehensus a duobus equitibus pene suffocatus in regressu fuissen; quasi exanimis illic super lapidem quemdam tristis recedi: cumque præ dolore et timore, sicut tristis titubarem, venit ante me beatus Andreas cum socio quodam, et multum mihi interminatus est, nisi cito vobis redderem lanceam.* Cumque ab eo comes et episcopus revelationis et visionis apostolicæ ordinem requirerent, respondit: *In principio terræ motus, qui apud Antiochiam factus est, cum exercitus Francorum obsideret eam tantus timor me invasit ut nihil præter Deum adjuva dicere possem. Erat enim nox, et ego jacebam; nec in tugurio meo erat aliquis cujus consortio refoverer. Cum autem, ut dixi, concussio diutius duraret, et timor meus semper exeresceret, coram me duo viri astiterunt, in veste clarissima; alter erat senior, rufo canoque capillo, oculi nigri, et convenientes faciei: barba vero cana, et lata atque proluxa; et statura ejus media: alter vero junior, et procerior erat, speciosus forma præ filiis hominum. Et ait mihi senior: Quid agis? Et ego maxime timui, quia nullum adesse sciebam. Et respondi: Quis es tu? Et ait:*

Surge, et noli timere; et audi quæ ego loquar ad te. Ego sum Andreas apostolus. Congrega episcopum Podiensem, et comitem Sancti Ægidii, et Petrum Haimundum de Altopullo, et hæc diceas ad illos: Cur negligit episcopus prædicare, ei commonere, et cum cruce quam præfert signare populum? etenim multum prodesset illis. *Et addidit: Veni, et ostendam tibi Patris nostri Jesu Christi lanceam, quam comiti donabis, etenim eam Deus concessit illi, ex quo genitus est. Surrexi itaque, et secutus sum eum in civitatem nullo circumdatus amictu, præter camisiam. Et induxit me in ecclesiam beati Petri per Septentrionalem portam, quam antea Sarraceni Basiliariam fecerant. In ecclesia vero duæ lampades erant, quæ tantum lumen ibi reddebant, ac si meridies illuxisset: Et dixit mihi Expecta hic. Et jussit me assistere columnæ, quæ proxima erat gradibus, quibus ascendebatur ad altare a meridie: et socius ejus a longe stetit, ante gradus altaris. Ingressus autem sub terram sanctus Andreas, produxit lanceam, atque in manibus mihi tradidit, et dixit mihi: Ecce lancea quæ latus aperuit, unde totius mundi salus emanavit. Dumque in manibus eam tenerem, lacrymando præ gaudio, dixi ei: Domine, si vis portabo eam, et reddam comiti. Et dixi mihi: Sine modo, futurum enim ut civitas capiatur. Et tunc venies cum duodecim viris, et quæres eam hic, unde ego abstraxi, et ubi eam recondam. Et recondidit eam. His ita peractis, super murum civitatis reduxit me in domum meam, et sic a me recesserunt. Tunc ego mecum recogitans, et paupertatis meæ habitum, et vestram magnitudinem, veritus sum ad vos accedere. Post illud tempus cum profectus essem ad quoddam castrum, quod est juxta Rojam, propter alimoniam, prima die Quadragesimæ in galli cantu, adfuit mihi beatus Andreas in eodem habitu, et eam eo quo prius venerat socio; et magna claritas domum replevit. Et ait beatus Andreas: Vigilasne? Sic expergefactus, respondi: Non, nomine mi, non dormio: et ait mihi: Dixisti ea quæ dudum tibi dicenda mandavi? Et respondi: Domine, nonne precatus sum vos, ut alium eis mitteretis? Etenim metuens paupertati meæ, accedere ad illos dubitavi. Et dixit mihi: Nescisne cur Deus huc vos adduxit, et quantum vos diligit, et quomodo vos præcipue elegit. Pro contemptu sui et suorum vindicta, vos huc venire fecit. Diligit vos adeo ut sancti, jam in requie positi, divinæ dispositionis gratiam prænoscentes, in carne esse, et concertare vobiscum vellent. Elegit vos Deus, ex omnibus gentibus, sicut triticeæ spicæ de avenaria colliguntur. Etenim meritis et gratia præceditis omnes, qui ante et post vos venient, sicut aurum pretio præcedit argentum. Post hæc discesserunt, et me tanta ægritudo oppressit ut lumen oculorum perderem; et dispositionem tenuissimæ paupertatis meæ facerem. Tunc ego cæpi mecum cogitare quod, ob negligentiam apostolicæ visionis, hæc juste mihi contingerent. Confortatus itaque, ad obsidionem reversus sum. Rursus, paupertatis*

A meæ debilitatem recogitans, timere cæpi, si ad vos venirem, fumelicum me esse, et pro victu talia referre me proclamaretis. Itaque et ea vice conticui. De-fluente itaque tempore, cum apud portum Sancti Simeonis essem; atque cum domino meo Willelmo Petri, infra tentorium una recubarem, adfuit beatus Andreas cum socio, et habitu eodem quo prius venerat, atque sic mihi locutus est: Cur non dixisti comiti et episcopo, et aliis, quæ ego præceperam tibi? Et respondi: Nonne ego precatus sum te, domine, ut alium pro me mitteres, qui et sapientior esset; et quem vellent audire: præterea Turcæ sunt in itinere, qui venientes et abeuntes interficiunt. Et ait sanctus Andreas: Noli timere, quia nihil tibi nocebunt. Hæc quoque diceas comiti, cum venerit ad Jordanem fluvium, non intinguatur ibi, sed navigio transeat; cum autem transierit, camisia et braccis lineis indutus, de flumine aspergatur. Et postquam siccata fuerint ejus vestimenta, reponat ea, et conservet ea cum lancea Domini. Et hæc dominus meus Willelmus Petri audivit, licet non videret apostolum. Confortatus igitur, ad exercitum reversus sum. Cumque vobis hæc pariter dicere vellem, coalunare vos non potui. Itaque profectus sum ad portum de Mamista. Ibi vero cum navigare in Cyprum insulam pro victualibus vellem, comminatus est mihi multum beatus Andreas, nisi cito redirem, et vobis injuncta mihi referrem. Cumque cogitarem mecum quomodo rererterer ad eam, aberat enim portus ille ab exercitu quasi per tres dies, amarissime flere cæpi, cum redeundi facultatem reperire non possem. Tandem a sociis et domino meo commonitus, navigium ingressus in Cyprum remigrare cæpinus. Et eum per totam diem remis et prosperis ventis ageremur, usque ad solis occasum, orta subito tempestate, in spatio unius horæ vel duarum ad relictum portum reversi sumus. Ibi linguam gravissimum incurri. Capta autem civitate, ad vos veni. Et nunc si vobis placeat, experimini quæ dico. Episcopus autem nihil esse, præter verba putavit: Comes vero illico credidit, et illum qui hoc dixerat capellano suo Raimundo, custodiendum tradidit.

CAPUT XV.

Apparuit in ipsa nocte, quæ secuta est, Dominus noster Jesus Christus cuidam sacerdoti, nomine Stephano, lacrymanti pro interitu suo et sociorum, quem futurum illico sperabat. Etenim terruerant eum quidam, qui de castello descenderant, dicentes Turcos jam descendere de monte in civitatem, atque nostros fugere, et victos esse. Propterea sacerdotes volens habere Deum mortis suæ testem, ingressus ecclesiam beatæ semper virginis Mariæ, habita confessione, et sumpta venia, cum quibusdam sociis psalmos cantare cæpit, dormientibusque aliis cum solus vigilaret, atque eum dixisset: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo (Psal. xiv, 1). Stetit eoram eo vir quidam, ultra omnem speciem, habens pulchritudinem, et dixit ei: Homo, quamnam est hæc gens, quæ civitatem ingressa est? Et ait presbyter: Christiani,

Et ille dixit : *Cujusmodi Christiani? Et sacerdos, A Qui credunt Christum de Virgine natum, et in cruce passum, mortuum, et sepultum; et resurrexisse tertia die, atque in cælum ascendisse. Et dixit vir ille : Et si Christiani sunt, cur paganorum multitudinem videntur? Et addidit : Agnoscisne me? Et presbyter respondit : Non agnosco te, domine, nisi quod pulcherrimum omnium video te. Et ait vir : Diligentissime intueri me. Cumque in eum perspicaciter sacerdos intenderet, de capite ejus, speciem crucis sole multo clariorem procedere vidit. Et ait presbyter viro interroganti de se : Domine, imagines Domini nostri Jesu Christi esse dicimus, quæ similem tibi speciem præferunt. Et dixit illi Dominus : Bene dixisti, quia ego sum. Nonne scriptum est de me quia sum « Dominus fortis et potens : Dominus potens in prælio? » (Psal. xxiii, 8.) Et quis est Dominus in exercitu? Et respondit presbyter : Domine, non fuit ibi unus solus Dominus unquam, sed magis episcopo credunt. Et dixit Dominus : Hæc dices episcopo : Populus iste male agendo me elongavit a se, et ideo dicas eis : Hæc dicit Dominus, Convertimini ad me et ego revertar ad vos. Et cum pugnam inierint, dicant : Congregati sunt inimici nostri; et gloriantur in virtute sua, contere multitudinem illorum, Domine, et disperge illos, quia non est alius qui pugnet pro nobis, nisi tu Deus noster. Et hæc quoque dices ad eos : Si feceritis, quæ ego præcipio vobis, usque ad quinque dies, vestri miserebor. Hæc autem eo dicente, mulier quædam supra modum inflammati vultus accessit. Et intuita Dominum, dixit ei : Domine, et quid huic viro dicitis? et Dominus ad illam : Domina, quære ab eo de hac gente, quæ in civitate ingressa est, quæ sit. Et ait Domina : O Domine mi, hi sunt pro quibus ego tantum te rogo. Cumque sacerdos suum socium qui prope dormiebat pulsaret, ut tantæ visionis testem habere potuisset, ab oculis ejus sublatis sunt. Mane autem facto in montem sacerdos ascendit, ubi principes nostri morabantur, contra Turcarum castellum, præter ducem, illæ enim castellum quod erat in septentrionali colle servabat. Convocata itaque sacerdos concione, habuit hæc verba ad nostros principes, atque ut verum esse monstraret, super crucem juravit. Incredulis autem satisfacere volens, vel transire per ignem, vel præcipitare se de altitudine turris voluit. Tunc juraverunt principes, quod de Antiochia non fugerent, neque egrederentur, nisi de communi consilio omnium : etenim populus ea tempestate existimabat quod principes vellent fugere ad portum. Confortati sunt itaque multi. Etenim in nocte præterita pauci steterunt in fide, qui fugere non voluissent. Quod nisi episcopus et Boimundus portas civitatis reclusissent, admodum pauci remansissent. Fugit tamen Wilhelmus de Granduna, simul et frater ejus, et multi alii, laici et clerici. Multis autem contigit ut, dum de civitate cum maximo periculo evasissent, in manus Turcarum majus periculum mortis incurrebant. Contigerunt eo tempore nobis plurimæ reve-*

lationes per fratres nostros, et signum in cælo mirabile vidimus. Nam stella quædam maxima, per noctem super civitatem stetit, quæ post paululum in tres partes divisa est, atque in Turcorum partes occidit. Confortati igitur aliquantulum nostri, diem quintum, quem prædixerat sacerdos, expectabant. Die autem alia, præparatis necessariis, cum homine illo, qui de lancea dixerat, ejectis de ecclesia Beati Petri omnibus aliis, fodere cœpimus. Fuit autem in illis duodecim viris, episcopus Aurasicensis, et Raimundus comitis capellanus, qui hæc scripsit, et ipse comes, et Pontius de Baladuno, et Faraddus de Thoart. Cumque mane usque ad vesperum fodissent, in vespere quidam de inventione lanceæ desperare cœperunt. Discesserat enim comes propter castelli custodiam; sed loco illius et aliorum, qui fodiendo fatigabantur, alios recentes inducebamus, qui viriliter operi insisterent. Videns autem juvenis qui de lancea dixerat, nos defatigari, discinctus, et discalceatis pedibus in camisia in foveam descendit; atque obtestatus est nos ut Deum deprecaremur, quatenus nobis lanceam suam redderet, in confortationem et victoriam suæ plebis. Tandem per gratiam suæ pietatis commonitus Dominus lanceam suam nobis ostendit. Et ego qui hæc scripsi, eum solus mucro, adhuc appareret super terram, osculatus sum eum. Quantum gaudium et exultatio tunc civitatem replevit, non possum dicere. Inventa est autem lancea octavo decimo Kalend. Julii.

CAPUT XVI.

Secunda vero nocte astitit beatus Andreas juveni, per quem nobis lanceam reddiderat, et dixit ei : Ecce Deus donavit comiti quod nulli alii unquam donare voluit, et constituit eum vexilliferum istius exercitus si quidem perseveraverit in amore ejus. Cumque ab eo misericordiam pro populo postularet juvenis, respondit ei sanctus Andreas quod revera Dominus miseretur populi sui. Et rursus eum quæreretur ab eodem de socio suo quis esset quem toties viderat, dixit ei B. Andreas : Accede et osculare pedem ejus. Festinus itaque volens accedere, vidit plagam unam super pedem ejus ita recentem, et sanguinolentam, ac si modo facta fuisset. Cum autem dubitaret accedere propter vulnus et sanguinem, sanctus Andreas ait : Ecce ille Pater qui pro nobis vulneratus fuit in cruce, et hæc inde plaga. Hæc etiam Dominus præcipit ut celebrem habeatis diem illum, in quo lanceam suam vobis reddidit. Et quia in vespera reperta est, et non potuit dies illa celebris haberi, sequenti hebdomada in octovis, solemnitate celebrabitur; et singulis annis deinceps in die inventionis ipsius lanceæ. Hæc quoque dices ad illos, ut contineant se sicut Epistola docet fratris mei Petri, quæ hodie legitur. Et Epistola fuit hæc Humiliamini sub potenti manu Dei (I Pet. v, 6.) Et quotidie clerici ante lanceam cantent hunc hymnum. Lustra sex qui jam peracta. Et cum dixerunt : Agnus in crucis levatur immolandus stipite, flexis genibus, hymnum finiant. Cum autem ad hæc episcopus Au-

rasiensis, et ego quæreremus si sciret litteras, respondit: Nescio: Existimans, si diceret scio, non crederemus ei. Et erat aliquantulum sciens, sed in ipsa hora ita ignoravit ut nee litteras cognosceret; neque aliquid eorum quæ litteris didicerat memor esset, exceptis. *Pater noster*; et, *Credo in Deum*, et, *Magnificat*; et, *Gloria in excelsis Deo*; et, *Benedictus Dominus Deus Israel*. Cetera enim ita perdiderat, ac si nunquam ea audisset: et licet cum maximo labore, pauca postea recuperare potuit. Inter hæc autem tanta fames in civitate fuit, ut, excepta lingua, caput equinum duobus vel tribus solidis venderetur; intestina vero capræ, quinque solidis; gallina, octo vel novem solidis. De pane quid dicam, cum quinque solidi non sufficerent ad pellendam famem unius? Nec erat mirum, nec grave esse poterat his qui tam care mercabantur, cum auro et argento et palliis abundarent. Hæc autem ideo cara erant, quia conscientie militum audacia carebat. Ficus autem immaturas ab arboribus decerpebant; atque coctas charissime vendebant. Coria vero boum et equorum, et alia neglecta ex longo tempore illa similiter diu cocta, charissime vendebantur, adeo ut duas solidatas quilibet comedere posset. Plerique milites sanguine suorum equorum vivebant, et expectantes Dei misericordiam, nolebant eos adhuc occidere. Hæc autem et alia multa mala obsessis immincebant, quæ enumerare difficile est. Accedebat etiam aliud satis grave, quod quidam de nostris ad Turcos fugiebant, et miseriam quæ erat in civitate eos docebant. His autem atque aliis rebus Turcæ audaces effecti, vehementissime nobis immincebant. Die autem quadam media, in turrem unam de nostris ascenderant circiter triginta Turci, qui nostros satis exhorruerunt. Tamen nostri pro periculo certantes Dei adjutorio, alios occiderunt, alios præcipitari coegerunt. Ob hanc igitur causam, omnes Boimundo obedientiam promiserunt, usque ad quindecim dies post bellum, ut de custodia civitatis, et de bello ipse disponderet. Nam comes valde infirmabatur, et episcopus. Stephanus autem comes, quem ante captam civitatem pro dictatore alii principes elegerant, audiens famam belli, aufugerat. Sicut diximus, ita nostris devietis, et depressis, et angustatis, celeste auxilium adfuit. Et quomodo ante bellum et in bello agere debemus, B. Andreas per juvenem illum qui de lancea dixerat, edocuit. *Offendistis, inquit, omnes graviter, et ideo humilitati estis: et clamastis ad Dominum, et exaudivit nos Dominus. Et nunc pro suis offensis unusquisque se Domino committat, et quinque eleemoinas faciat, propter quinque plagas Domini. Quod si hæc nequiverit, quinquies dicat, Pater noster, etc. His ita peractis, in ea sententia quæ conveniant principes de bello, incipite in nomine Domini, per diem sive per noctem, quia manus Domini erit vobiscum. Si quis autem de victoria dubitat, aperiantur ei portæ, et vadat ad Turcas, et videbit quomodo Deus illorum, saluum faciet illum. Si autem pugnare aliquis recusaverit, sit cum Juda proditore Do-*

mini, qui apostolos deseruit, et Dominum suum Judæis vendidit. Pugnent vero in fide beati Petri, tenentes quod Christus sibi promisit, quod post tertium diem resurgeret, et ei appareret; ei pro hac etiam causa, quod hæc terra juris B. Petri sit, et non paganorum. Et sit signum clamoris vestri, Deus adjuva, et revera Deus adjurabit vos: Omnes etiam fratres vestri qui obierunt ab incepto itinere, aderunt vobiscum in hac pugna, et vos expugnatæ decimam partem hostium, quia ipsi in virtute Dei, novem partes expugnabant. Et ne differatis de bello. Quoniam (subaud, si non egeritis quæ dico) totidem hostes ab altero luctere adducet Dominus, quot habetis ab uno: et tandiu vos hic tenebit inclusos, donec alii comedant alios. Sed scitote profecto quia advenerunt dies illi, quos promisit Dominus beatæ semper virgini Mariæ, et apostolis suis, quod elevaret regnum Christianorum, dejecto et conculcato paganorum regno. Ad tentoria eorum propter aurum et argentum ne divertatis.

CAPUT XVII.

Statuit tunc Dei potentia ut qui nobis per apostolum summus prædicta prædicari jussit, eorum omnium adeo confortavit ut fide et spe jam se triumphasse quisque de hostibus suis videretur. Adhortabantur alii alios, et adhortando vires pugnandi resumebant. Vulgus etiam, quod diebus præteritis inopia atque formidine consumptum esse videbatur, principibus modo conviciabatur, de belli dilatione. Constituta autem die ad pugnam, miserunt nostri Petrum Eremitam ad Corbaran ducem Turcorum, ut desisteret ab oppugnatione civitatis, quia juris erat beati Petri et Christianorum. Respondit ille superbus quia jure vel injuria Francos et civitatem habere volebat. Atque Petrum Eremitam inclinare nolentem supplicare sibi coegit. Quæsitam est, eo tempore, quis civitatem custodiret contra illos qui in castello erant, dum alii ad pugnam progredierentur. Et fecerunt in colle montis nostri, contra hostes murum caelem et propugnacula; et munierunt hæc multis petrariis, et dimiserunt ibi Raimundum comitem qui usque ad mortem infirmabatur, et viros usque ducentos. Ventum erat ad diem pugnæ. Mane communicaverunt omnes, et se Deo dederunt, vel ad mortem, si vellet, vel ad decus Romanæ Ecclesiæ et gentis Francorum. Constituerunt autem de bello sic ut de gente comitis et episcopi tirent duo ordines duplices, ut pedites præirent militibus, et pro imperio principum irent et starent, et milites sequerentur eos atque a tergo custodirent. De gente Boimundi et Tancredi, similiter; de gente comitis Northmanniæ et Francigenis, similiter; de gente ducis et Burgundionibus, similiter. Ibant autem præcones per civitatem clamantes, ut quisque homo principibus de sua gente adhereret. Mandatum est etiam ut Hugo Magnus et comes Flandrensis, et Northmanniæ comes, primi ad bella procederent, deinde dux post ducein episcopus, deinde sequeretur eos Boimundus. Congregati sunt ergo unusquisque ad signum et cognationem

suam, infra civitatem ante portam pontis. *O quam beata gens, cujus est Dominus Deus ejus ! (Psal. xxxv, cxliii.) O quam beatus populus, quem Deus elegit (Psal. xxxii.)* O quam immutatam faciem hujus exercitus, a tristitia in alacritatem ! Cujus quippe, præteritis diebus, ibant per plateas civitatis, Dei auxilium appellantes ad Ecclesias, principes, et nobiles, et ii qui erant de populo nudis pedibus lacrymantes, et pectora sua percutientes, adeo tristes ut pater filium obvium non resalutaret, neque respiceret, neque frater fratrem. Modo vero cerneret eos alacres equos emitte-
re, excutere arma et vibrare hastas, nec posse pati quietem, quin dietu vel opere, aliquid jocundum facerent vel dicerent. Sed cur pluribus moror ? Concessa est illis egrediendi potestas, et quæ a principibus consulta fuerant, ordine complentur, Inter hæc dux Turcorum Corbaras, infra tentorium suum schaëcis Judebat, et accepto nuntio quod Franci ad pugnam progredierentur, turbatus animo, quod præter spem hæc audiebat, appellavit quemdam Tureum, nomine Miredalin qui de Antiochia aufugerat, nobilem et nobis notum per militiam suam, et dixit ei : *Quid est hoc ? Nonne tu mihi dixisti quia Franci erant pauci, et nunquam tecum pugnarent ?* Et respondit ei Miredalin : *Non dixi quod non pugnarent, sed veni, et videbo eos, et dicam tibi si poteris eos facile superare.* Etiam tertius ordo progrediebatur : Cumque vidisset ordinum dispositiones, Miredalin dixit ad Corbaram : *Occidi quidem possunt isti, sed verti in fugam nequeunt.* Et tunc Corbaras illi : *Nulli eorum propelli aliquatenus possunt ?* Et respondit Miredalin : *Non quantum plantæ pedis habet cedent, si omne genus paganorum eis incurrat.* Tunc ille, licet turbatus, ordines multos et multiplices, instruit adversum nos. Et cum primo potuissent exitum nobis prohibere, pacifice exire permittebant. Nostri tamen acies suas versus montana dirigebant, caventes ne nos incingerent a tergo. Erant autem montana longe a ponte, quasi duobus magnis milliariibus. Procedebamus ita spatiosi, sicut in processionebus clerici pergere solent ; et revora nobis processio erat. Etenim sacerdotes et multi monachi, induti albis stolis, ante acies militum nostrorum, pergebant, Dei adjutorium et sanctorum patrocinia invocando cantantes. At contra hostes nobis incurrere volebant et sagittabant. Mandavit etiam Corbaras ad principes nostros : *Paratus erat facere modo quod nuper abnegavit, ut quinque vel decem Turci pugnarent cum totidem Francis, et quorum milites vinecerent, pacifice aliis cederent.* Responderunt ad hæc nostri : *Noluistis, cum hoc voluimus, nunc autem quia paravimus nos ad pugnam, decertent singuli pro suo jure.* Cumque, ut diximus, planitiem totam occupavissemus, quædam pars Turcorum post nos remansit, atque peditibus nostris incurrit ; pedites vero illi, facto gyro, impetum hostium viriliter sustinuerunt. Cumque Turci nullo modo eos propellere possent, ignem circa eos accenderunt, ut qui gladios non formidabant, saltem ab igne corriperentur. Itaque

A cedere eos compulerunt ; habebat enim locus ille fennum multum et siccum. Egressis itaque ordinibus, stabant sacerdotes nudis pedibus et induti sacerdotalibus vestimentis supra muros civitatis, Deum invocantes ut populum suum defenderet, atque testamentum quod sanguine suo sancivit, in hoc bello per victoriam Francorum, testificaretur. In hoc autem spatio quod processimus a ponte usque ad montana, maxime laboravimus propter hoc quod ipsi hostes nos volebant accingere. Inter hæc, licet majores hostium ordines, nobis qui in turina episcopi eramus incumberent, tamen per præsidium Dominicæ lanceæ, quæ ibi erat, nullum ibi vulneraverunt, sed neque sagittam nobis intorserunt. Vidi ego hæc quæ loquor, et Dominicam lanceam ibi ferebam. **B** Quod si quis Heraclium vicecomitem, vexilliferum episcopi, in hoc bello vulneratum fuisse dicat, sciat quod et vexillum suum alii tradiderat, et ordinem nostrum longe reliquerat. Ut vero omnes viri bellatores de civitate egressi sunt, apparuerunt quinque aliæ acies iater nos. Etenim, ut jam dictum est, octo acies nostri principes tantum constituerant, et tredecim ordines extra civitatem fuerunt. Hoc unum valde memorabile non prætereamus : In principio egressionis nostræ ad pugnam, imbrem divinum super omnem exercitum suum misit Dominus, parvum, sed tam gratum quo qui tactus est, omni gratia repletus est fortitudine, et hostes contemnebat, et quasi in deliciis regiis semper nutritus exsilebat : Non minus hoc idem mirabile, equis nostris etiam contigit. Cui enim defecit equus suus, nisi peracta pugna etiamsi non gustaverit aliquid præter cortices et folia arborum per septem dies ? Multiplicavit insuper adeo Dominus exercitum nostrum ut qui ante pugnam pauciores eramus quam hostes, in bello plures eis fuimus. Itaque, nostris progressis et dispositis, non licuit nobis committere pugnam, quoniam ipsi versi sunt in fugam. Persecuti sunt eos nostri, usque ad occasum solis. Operabatur ibi mirabiliter Dominus tam in viris quam in equis nostris ; quippe viri, avaritia a bello non revocabantur, et illi equi famelici, quos viri domini sui, in prælium pascendo deduxerant, levissime equos Turcarum, pingues et currentissimos, modo consequebantur. Nec hoc solum gaudium voluit nos habere Dominus. Etenim Turcæ qui castellum de civitate munierant, videntes suorum præcipitem fugam, desperantes, alii tantum pacti vitam se nostris reddiderunt, alii præcípites fugerunt. Et licet bellum hoc tam atrox atque timidum esset, tamen pauci milites de hostibus ibi ceciderunt, sed de peditibus eorum vix aliquis evasit. Omnia autem tentoria eorum capta sunt, et auri et argenti multum, et spoliolum plurimum ; annonæ vero et pecorum ac camelorum, sine mensura et numero. Renovatumque est nobis illud Samariæ, de mensura similaginis et hordei, quæ pro statere accipiebantur. Facta sunt autem hæc in vigilia apostolorum Petri et Pauli, quibus intercessoribus Jesus Christus Dominus noster, con-

tulit hanc victoriam peregrina Ecclesiæ Francorum, qui vivit et manet cum servis suis. propitius Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

CAPUT XVIII.

Factum est autem post victoriam, quod principes nostri, Boimundus, et comes, et dux et Flandrensis comes, communiter castrum civitatis receperunt, sed Boimundus altiores turres suscepit, jam tunc concipiens dolorem, qui protulit iniquitatem. Etenim consequenter homines ducis, et Flandrensis, et comitis Sancti Egidii, violenter de castello expulsi, dicens se jurasse illi Turco, qui civitatem reddidit, quod ipse solus haberet eam. Ob hoc etiam, quia impune id commiserat, castella civitatis, et portas quas comes et episcopus et dux, ex tempore quo obsessi fuimus servaverant, requirere cepit. Concesserunt ei omnes præter comitem. Ille enim, licet infirmus esset, tamen portam pontis, nec prece, nec promissis, nec minis dimittere voluit. Nec solum principes nostros eo tempore discordia concussit, verum etiam populi gratiam ita dissolvit ut pauci essent, qui non cum sociis vel domesticis suis, de furti, vel rapinæ causis concertarent. Nec in civitate iudex aliquis erat qui posset vel vellet dirimere causas, sed quantum quisque poterat, eo modus injuriæ venit. Comes autem et episcopus valde infirmabantur, nec tueri eos ab injuria poterant. Sed quid moram in his agimus? Quippe nostri otio et divitiis remissi, de itinere propter quod venerant, usque in Kal. Novemb, contra Dei præceptum, distulerunt. Etenim eo tempore, ita territæ atque confectæ timore Sarracenorum civitates in fuga Turcorum fuerunt, ut si tunc equitassent nostri Franci, non esset usque in Hierusalem civitas, quæ lapidem, ut nos credimus, eis eremitteret. Interea dominus Adamarus episcopus Podiensis, dilectus Deo et hominibus, vir per omnia omnibus charus, die Kal. Aug. in pace migravit ad Dominum. Tantusque luctus omnium Christianorum ibi morantium in morte ejus fuit ut nos qui vidimus, cum pro magnitudine rerum scribere curavissemus, comprehendere aliquatenus nequissimus. Quam utilis autem Dei exercitui et principibus fuerat, post mortem ejus manifestum fuit, cum inter se divisi principes, Boimundus in Romaniam est regressus, et dux Lotharingiæ versus Roas profectus est. Sepulto igitur episcopo in ecclesiæ Beati Petri Antiochiæ, secunda nocte astitit Dominus Jesus, cum beato Andrea et ipso eodem episcopo, Petro illi Bartholomæo qui de lancea dixerat, in capella comitis, ubi lancea Domini erat. Et locutus est ei episcopus dicens: *Gratias Deo, et omnibus fratribus meis, et Boimundo, qui me de inferno liberaverunt. Etenim peccavi graviter postquam Domini lancea reperta est. Ob hoc ibique in infernum deductus sum atque ibi flagellatus acerrime; et caput meum et facies combusta sunt, sicut videre potes. Fuit autem ibi anima mea, ab hora qua de corpore cyressa est, donec cor-*

pusculum meum pulveri traditum est. Reddidit mihi Dominus, inter ipsa flammarum incendia, vestimentum quod vides, quia cum episcopatus ordinem suscepisti, illud pro Deo cuidam pauperi tribui. Et licet exarsuaret gehenna, et insuarent adversum me ministri tartarei, nihil tamen subitus ardere potuerunt. Tamen nihil de omnibus, quæ de patre meo detuli, adeo mihi profuit sicut hæc candela, quam amici mei hic pro me obtulerunt; et illi tres denarii, quos ego lanceæ obtuli. Hæc etenim me refecerunt, cum usque ad mortem esuriens de inferno progredere. Dominus meus Boimundus dixit, quod corpus meum in Jerusalem portaret. Sit illi pro gratia sua ne me moveat, quia de sanguine Domini adhuc ibi est, cui me sociavit. Sed si dubitat de his quæ tibi dico, aperiat sepulcrum meum, et caput et faciem meam videbit perustam. Domino meo comiti familiam meam commisi; benefaciat ei, ut Deus faciat secum misericordiam, et adimpleat quæ illi promisit. Et ne dolcant fratres mei si ego vitam finivi, quoniam nunquam tantum eis profui quantum prodero, si præcepta Dei servare voluerint. Etenim cum illis habitabo, et omnes fratres mei qui vitam, ut ego, finierunt; et eis apparebo et multo melius consolabor eos quam hactenus. Et vos, fratres mei, estote memores pœnarum inferni, quæ tam graves et horrendæ sunt. Servite itaque Domino, qui vos liberare potest de his, atque aliis malis. Et, o quam bene natus, qui inferni pœnas ignorabit. Poterit hoc illis conferre Salvator, qui præcepta ejus servaverint. Quod superaverit de hac candela in mane, conserva. Et eligat comes, cum quibus ipse voluerit, episcopum loco mei, quoniam non est justum, ut si ego defunctus sum, beata semper virgo Maria episcopum non habeat. Unum de palliis meis donate ad ecclesiam beati Andrea. Et beatus Andreas supplicavit ei. Post hæc beatus Andreas assistens propius, taliter locutus est: Audiant omnes, quid per me loquitur Deus, dicens: Memor esto, comes, illius doni, quod tibi tradidit Dominus; quæ operaris, in nomine ejus operare, ut Dominus facta et dicta tua dirigat, et orationes tuas exaudiat. Primum donum quod vobis contulit Dominus, scilicet Nicæam, est aversa ab eo; Dominus donavit vobis civitatem hanc, et abstulit eam inimicis vestris, et postea non fuit ibi cognitus. Et si aliquis ibi invocaverit nomen Domini, flagellatus fuit, et opera Domini non fuerunt ibi facta. Sed propter bonitatem suam noluit vos derelinquere Dominus, quin concederet ea vobis quæ petistis, et plus etiam quam quærere ausi estis. Ille enim lanceam contulit vobis, quæ corpus suum plagavit, unde sanguis nostræ redemptionis effluxit. Et non donavit vobis ita facere de hac civitate, sicut de altera fecistis; et videre potestis quia pro meritis vestris, non donavit eam vobis Dominus. Mandat tibi Dominus, o comes, ut sapias qui se dominum hujus civitatis voluerit facere super alios, et quære ab eo quale dominium voluerit portare propter Dominum. Quod si tu et alii fratres tui, quibus Deus dedit hanc civitatem, cognoveritis quod fidelis sit, et

justitiam tenere vel facere voluerit, habeat : Et si iudicium vel justitiam tenere vel facere noluerit, sed per potestatem suam vult tenere civitatem, tu per te et per fratres tuos postula a Deo consilium, et dabit tibi Deus. Et illi homines qui viam rectam tenent, vel Deum diligunt, tibi non deficiunt. Illi autem qui viam rectam tenere nolunt, revertantur ad illum qui noluit tenere justitiam; et videbunt quomodo Deus salvabit illos. Sed habebunt maledictionem, ex parte Dei et matris ejus, illam quam habuit Lucifer cum de caelo cecidit. Et vos, si unanimes estis, postulate consilium in oratione, et Deus dabit vobis. Et si concordia sit inter vos, tenete consilium de patriarcha, qui sit de lege vestra. Illos autem homines qui de captivitate ad vos venerunt, ut legem vestram teneant, nolite solvere eos; sed et illos qui ambulaverunt in Corrozanam, ut deum Turcorum adorarent, nolite recipere eos, sed habete sicut Turcos, et mittite duos vel tres ex his in carcerem, et ipsi demonstrabunt vobis alios. Postquam ista a vobis fuerint acta, petite a Domino consilium de via pro qua venit stis, et ille bene consulat vobis. Jerusalem est prope vos decem dies, et si non vultis tenere supradicta, de decem annis, non ibitis in Jerusalem. Et post decem annos, reducam infideles in honore, et centum de illis praevaldebunt adversus mille de vobis. Et vos, homines Christi, petite a Domino petitionem quam apostoli petierunt; sicut et illis donavit, ita et vobis nunc donabit. Comes et Boimundus, ite ad ecclesiam Beati Andreæ, et ille donabit vobis optimum consilium apud Deum. Et quod in corde vestro posuerit Deus, illud facite. Et postquam visitavit vos beatus Andreas, visitate illum; et facite ut fratres vestri visitent illum. Inter vos, comes et Boimundus, sit concordia et dilectio Dei et proximi. Et si bene vos concordaveritis, nulla res poterit vos dissipare. Primum justitiam, quam debetis facere, decet demonstrare. Sicut sunt homines de singulis episcopis suis, proficteantur divitiis suis; et adjuvent pauperes de patria sua, prout poterunt, et necesse fuerit. Alias autem, sicut concordaveritis, facile. Quod si hunc, et alius justitias tenere noluerint, vos eos constringite. Et si aliquis aliam civitatem tenere voluerit, de his quas dabit vobis Deus, secundum superscripta faciat ut se contineat : Si autem facere noluerit, comes cum filiis Dei eum flagellet. Hæc vero primum credita, deinde oblita sunt; etenim alii dicebant : Reddamus civitatem imperatori; alii autem non. Atque sic per hujusmodi discordias et seditiones, res pauperum annullatæ sunt. De consilio autem quod apud Sanctum Andream accipere principes debuerunt, nihil fuit.

CAPUT XIX.

Inter hæc Turci de Calep, quoddam castrum obsederunt. Afflicti igitur Turci qui intus erant, mandaverunt duci, qui in illis regionibus erat, ut castrum ipsorum reciperet, quia deinceps, non alium nisi de genere Francorum dominum habere volebant. Ob hoc itaque dux Antiochiam reversus, co-

mitem, qui jam convalescerat ex infirmitate, et milites et pedites suos omnes pro causa pauperum in unum evocaverat, ut in Hispaniam deprædatum eos deduceret, multum rogavit, ut Turcis qui Deum reclamabant, pro Deo et pro gloria gentis Francorum, atque pro se succurreret, addens quod contra machinas obsidentium Turcorum, obsessi Turci crucem prætenderent. His atque aliis hujusmodi precibus, cum duce comes profectus est. Hæc autem ubi a Turcis cognita sunt, ab obsidione discedunt. Ut vero ad Asa exercitus noster pervenit, suscepit dux obsides de castello pro fidelitate deinceps, et comes cum grandi dispendio sui exercitus, Antiochiam reversus est. Rursus comes congregavit milites suos, ut plebem pauperum in Hispaniam conducerent, quæ fame et tædio Antiochiæ deficiebat. Apparuit autem sanctus Andreas Petro Bartholomæo, eo tempore apud Rodiam, infra tentorium, ubi manebat episcopus Atensis, et capellanus comitis Raimundus, et alius capellanus, nomine *Simon*. Ille autem Simon audiens eos colloquentes sibi, scilicet sanctum Andream cum Petro Bartholomæo, caput suum cooperuit, et ut ipse retulit, plurima audivit, sed hoc solum retinuit : *Domine, ego dicam*, episcopus Atensis ait : *Nescio utrum in somnis fuerit unum, Quidam senex stetit coram me, indutus stola alba, atque in manibus suis Dominicum lanceam tenens, ait mihi : Credis hanc lanceam esse Jesu Christi ? et respondi : Credo, Domine, Idque eum sic secundo et tertio idem quæsisset a me, dixi : Revera credo, domine, hanc esse lanceam, quæ sanguinem de latere Domini nostri Jesu Christi eduxit, unde omnes redempti sumus. Et post hæc cum impetu me Raimundum, qui prope dormiebam, excitavit. Ego autem Raimundus, cum evigilassem, splendorem quidem insolitum vidi, et quasi quamdam gratiam animo concipiens, ab eis, qui aderant, quærere cœpi utrum quiddam, quasi plebis tumultuationem, sentirent. Et cœperunt omnes alii dicere : *Minime*. Ille vero Petrus, cui hæc revelatio facta fuerat, cum ad invicem ea quæ supra diximus quæreremus, respondit : *Et merito gratificum splendorem hic conspiciatis, cum ille Pater diutius hic steterit, a quo omnis gratia procedit. Cum autem ab eo quæreremus, ut quæ sibi dicta fuerant nobis manifestaret, hæc comiti et nobis dixit : Hæc nocte venit hic dominus et beatus Andreas in specie qua prius venire soliti sunt, et tertius quidam, cujus statura erat parva, indutus lincis, et barba longissima. Et comminatus est mihi multum beatus Andreas, eo quod reliquias corporis ipsius apud Antiochiam repertas in ecclesia ipsius, in quodam loco indigno dimiserunt. Et dixit : Cum præcipitatus essem de quodam monte ab infidelibus, duos digito mihi confregi; atque post mortem meam hic vir eos accepit, et Antiochiam detulit, et tu cum eos invenisses, negligenter habuisti : alterum passus es tibi subripi; alterum ibi indigne dimisisti. Et ostendit mihi manum, sine duobus digitis. Deinde de te, o comes, multum conquestus est. Nam cum venerabile munus,**

nullique alii a Domino concessum acceperis, graviter et nequiter peccare in conspectu Domini non vereris. Unde tibi Dominus hoc signum demonstravit. Nam ante quintum diem cum in festivitate beatorum Fidis candelam magnam obtulisses, ut per tres dies et totidem noctes durare potuisses, nullum quidem illa splendorem dedit; sed statim liquefacta, in terram corruit. In hac autem nocte cum parvam candelam obtulisses, adeo ut vix usque ad galli cantum durare posset, ut dies est et durat adhuc nec tertia pars ex ea combusta est. Propterea hæc tibi mandat Dominus: Nihil incipias, nisi prius pœnitentiam egeris. Alioquin tu et quicquid egeris, ut candela liquefacta, in terram corruet. Quod si pœnitentiam egeris, quicquid incæperis in nomine Domini, Deus perficiet, et consummabit, ut et candelam vides durare parvam, sic faciet Dominus magnum, quicquid cuperis, etiam si parvum sit. Cumque comes, se ita graviter peccasse excusaret, tunc Petrus, et peccatum sibi narravit, et comes ita confessus est, et pœnitentiam egit. Et rursum dixit Petrus ad comitem: Conqueritur, o comes, de consiliariis tuis beatus Andreas, eo quod multa mala tibi scienter consilientur. Quare tibi præcipitur ut illos ad consilium tuum non admittas, nisi prius tibi jurent quod scienter tibi mala non consilientur. Audi adhuc, comes: Mandat tibi Dominus ne diutius moram facias, quia nisi prius Jerusalem capta fuerit, succursum nullum habebis. Cum autem prope Jerusalem fueris, nullus per duas leugas ibi equitet. Quod si ita feceritis, civitatem suam donabit vobis Dominus. Post hæc multas gratias retulit mihi sanctus Andreas, quod ecclesiam, quæ suo nomine fabricata fuerat, apud Antiochiam consecrari fecerant. Hæc et alia mihi locutus est sanctus Andreas, de quibus nunc non est locus dicendi, et sublatis sunt, ipse et socii ejus.

CAPUT XX.

Igitur comes cum populo pauperum, et paucis militibus in Syriam profectus, primam civitatem Saracenorum, Barram nomine, viriliter expugnavit; et multa millia Saracenorum ibi interfecit, et multa millia ad Antiochiam reducti venundati sunt. Et illos qui, dum oppugnarentur, timore mortis se ei reddiderunt, liberos abire permisit. Demum, habito consilio cum capellanis et principibus suis, satis laudabiliter et honeste quemdam sacerdotem episcopum ibi elegit. Etenim convocatis omnibus, qui ibi secum aderant, quidam comitis capellanus, parietem quemdam ascendit, atque omni conventui, comitis desiderium manifestavit. Cuique populus multum instaret ut electio fieret, idem comitis capellanus rursum cepit quærere, si esset ibi aliquis de clero, qui fidelium vota susceperet, et, quantum posset, paganis resistendo, Deo et fratribus ibi serviret. Cumque omnes tacerent, Petrum quemdam, Narbornensem genere, advocavimus, cui in præsentia totius consilii, laborem episcopatus ostendimus, rogantes ut pro Deo et pro fratribus illum suscipere non dubitaret, si hoc in animo haberet, ut mallet

A mori quam relinquere civitatem illam. Quæ cum profiteretur, unanimiter laudavit eum populus, atque Deo multas gratias egit, qui episcopum Romanum in orientali Ecclesia habere voluit, pro sui administratione. Concessit episcopo comes medietatem civitatis et totius territorii. Erat autem Barra, ab Antiochia longe per duos dies ultra Antiochiam. Et jam instabant Kal. Novemb. in quibus omnes principes convenire Antiochiam promiserant, et incipere iter propter quod venerant. Igitur comes, relicto exercitu suo apud Barram cum electo suo, et multis captivis, et spoliis magnis, cum grandi exultatione Antiochiam reversus est. Convenerant enim ibi omnes principes, præter Balduinum fratrem ducis. Hic vero Balduinus ante captam Antiochiam versus Euphratem profectus Roais, ditissimam civitatem atque famosissimam obtinuerat, et multa prælia cum Turcis feliciter gesserat. Sed antequam ad reliqua perveniamus, hoc unum prætereundum non videtur de duce Lotharingæ: qui cum Antiochiam eo tempore, cum duodecim militibus veniret, centum quinquaginta Turcos obvium habuit. Tunc assumptis armis, et cohortatus milites suos, viriliter hostes aggressus est. Turci autem, ut viderunt quia Franci mortem magis pugnando quam fugam cum salute eligerent, quædam pars Turcorum descendit, ut altera pars securius pugnaret, cum scirent socios suos a bello, dimissis equis suis, non diressuros. Sic itaque bellum incæptum cum diu graviterque duraret, confortati ad invicem milites ducis, quod et numerum duodecim apostolorum contingerent; et dominum suum quasi vicarium Christi haberent, imperterriti agmina Turcorum invadunt. Contulit ibi Deus tantam victoriam duci ut usque ad triginta ex eis occideret, et totidem caperet; reliquos persecutus in paludibus et flumine, quæ vicina erant, alios necari, alios submergi coegit. Et sic cum magna victoria Antiochiam venit; faciebat enim capita cæsorum ab aliis Turcis vivis deferri: quod nostris satis jucundum fuit.

CAPUT XXI.

Itaque cum omnes principes convenissent in ecclesia B. Petri, de itinere nostro agere cæperunt. Tunc quidam qui castella et reditus in regione Antiochiæ habebant, dixerunt: Quid fiet de Antiochia? Quis servabit eam? Imperator non venit. Etenim accepto nuntio quod Turci obsiderent nos, non confidens virtuti suæ, et hominum multitudini, quem secum habebat, aufugit. An adhuc expectabimus eum? Certe non venit in auxilium nostrum, qui fratres nostros ad auxilium Dei venientes, ut reverterentur coegit. Et si dimittimus hanc civitatem, et Turci occupent eam, erunt ultima pejora prioribus. Sed omnes concedant eam Boimundo, quoniam et ipse sapiens est, et optime servabit eam; et nomen ejus magnum est inter paganos. At comes Raimundus, et alii contra dicebant: Imperatori juravimus super Dominicam crucem, et spinam coronam, et super multa alia sancta quod nec civitatem, nec castellum, de

omnibus pertinentibus ad imperium ejus, retineremus sine ejus voluntate. Sic itaque aliis contradicentibus, hoc modo et alio modo, in tantam discordiam converterunt principes nostri ut pene ad arma venirent. Etenim dux et comes Flandrensis, leviter de civitate Antiochiæ habebant, propterea, licet de Boimundo vellent, quod haberet eam, tamen non audebant laudare ei, meluentes incurrere perjurii infamiam. Ille igitur modo de itinere, et de aliis rebus, quæ itineri et pauperibus usui forent, differebatur. Hæc autem cum populus vidisset, cepit dicere quisque ad socium suum, deinde palam omnibus: *Quoniam principes, vel propter timorem vel propter juramenta quæ imperatori fecerunt, nos in Hierusalem ducere nolunt, eligamus de militibus, aliquem fortem, cui fideliter serviendo, et tuti esse possimus; et, si gratia Dei est, eodem milite duce in Jerusalem perveniamus. Heho! non sufficit principibus nostris quod hic per annum fuimus, et ducenta millia armatorum hic consumpta sunt? Habeant qui volunt aurum imperatoris, et qui volunt redditus Antiochiæ habeant. Nos autem, Christo pro quo venimus duce, iter nostrum aggrediamur. Pereant male qui volunt habitare Antiochiæ, sicut nuper habitatores ejus perierunt, Quod si hæc tanta lis diutius, propter Antiochiam, datur, diruamus muros ejus, et pax quæ ante captam civitatem principes tenuit, destructa civitate eosdem tenebit. Alioquin, antequam fame omnino et tedio hic deficiamus, ad propria reverti debemus.* His atque aliis de causis discordem pacem comes et Boimundus inter se fecerunt. Igitur terminato die, jubetur populus præparari ad devotum iter.

CAPUT XXII.

Præparatis igitur necessariis, die constituta, profectus est comes Sancti Egidii, et comes Flandrensis in Syriam ibique Marram, ditissimam civitatem, et populosam obsederunt. Erat autem Marra a Barra longe octo milliariis. Et erant eives Marre ita superbi, quia quodam tempore in quadam pugna de nostris multos occiderant, et exercitui nostro maledicebant, et conviciabantur, et ut maxime nos provocarent, cruces super muros ponentes, multis injuriis eas afficiebant. Ille itaque de causa, secunda die adventus nostri, ita acriter eos oppugnâvimus ut si quatuor scalas plus habuissemus, capta esset civitas, sed quoniam non habuimus nisi duas, et illas easdem breves et fragiles, adeo ut timide super eas ascendere timebamus, consultum est ut fierent machinæ et crates, et aggeres, quibus impelleretur murus, et effoderetur, et cœquaretur. Interea venit Boimundus cum exercitu suo, et obsedit eam ex alia parte; rursus non comparatis armamentis quæ supra diximus, quasi per cohortationem Boimundi qui priori oppugnationi non adfuerat, voluimus vallum complendo, invadere murum. Sed hoc frustra fuit; nam multo deterius quam antea, tunc pugnatum est. Post hæc tanta fames in exercitu fuit ut quod dictum est miserabile, plus quam decem millia

A virorum, per sata, more pecudum, ire videres, fodiendo, et investigando si forte aliqua grana frumenti, vel hordei, vel fabæ, sive alicujus leguminis reperirent. Interea, licet comparentur quæ supra diximus ad oppugnandum machinæ, tamen quidam de nostris videndo miseriam populi nostri et audaciam Sarracenorum, desperantes de Dei misericordia, aufugebant. Sed Deus, cui cura est de famulis suis, ullerius misereri populo suo non distulit, quem in ultimis tribulationibus positum vidit. Itaque per beatos apostolos Petrum et Andream nobis mandavit, per quos voluntatem ejus sciremus, et iram ejus gravem erga nos placare possemus. Illi igitur in capellam comitis venientes, per noctis medium, Petrum, cui lanceam ostenderant, excitaverunt. Tunc ille subito, videns eos deformi veste et sordidissima indutos, scriniis ubi reliquiæ manebant assisteret, pauperes esse aliquos credidit, qui aliquid de tentorio vellent subripere. Erat enim sanctus Andreas indutus tunica veteri, et ad humeros dirupta, et in foramine sinistri humeri pannus insutus erat, in dextro nihil, et viliter calceatus erat; beatus vero Petrus, camisia grossa, et longa usque ad talos indutus erat. Tunc ait ad eos Petrus Bartholomæus: *Qui estis, Domini, vel quid quaritis?* Et respondit beatus Petrus: *Legati sumus Dei. Ego sum Petrus, et iste est Andreas. Sed volumus tibi in hoc habitu apparere, ut cognoscas quantum proficit qui Deo devote servit; hac in ætate et habitu, quales nos vides, ad Deum venimus, et tales sumus. Et hoc dicto tales fuerunt ut nihil eis clarius, nihil pulchrius. Petrus vero qui hæc videbat, subita claritate perterritus, veluti mortuus cecidit in terram, et præ nimia angustia sudans, natam super quam ceciderat humefecit. Tunc elevavit eum beatus Petrus, et dixit ei: *Leviter cecidisti. Et ille respondit: Ita est, domine. Et rursus beatus Petrus: Sic cadent omnes qui in incredulitate vel transgressione mandatorum Dei sunt. Sed si pœniteat eos de malefactis suis, et ad Deum clamant, erigit eos Dominus, sicut ego cum cecidisses te erexi. Et sicut sudor tuus ibi super natam cecidit et remansit, sic peccata ad se clamantium tollit Deus et auferit. Dic mihi quomodo se habet exercitus?* Et respondit ille: *Certe, domine, in magno timore famis et totius miseræ sunt. Et beatus Petrus: Et revera in magno timore esse possunt, qui Deum omnipotentem deseruerunt, nec periculorum de quibus eruit eos recordantur, ut aliquam gratiam ei referant. Etenim cum illi essetis omnes, victi et humiliati infra Antiochiam, quia clamastis ad Dominum adeo, ut nos qui in cælo eramus omnes audiremus, exaudivit vos Dominus, et lanceam suam quasi pignus victoriæ vobis contulit deinde mirifice et gloriose de inimicis vestris, qui vos obsederant, triumphare fecit. Et nunc quomodo creditis vos esse tutos, qui Deum graviter offensistis? Poterunt vos montes excelsi, vel antra tueri? Etenim si essetis in aliquo loco excelso, et firmissimo, et abundaretis omnibus vitæ necessariis, non tamen securi possetis esse, cum unicuique de**

vobis centum millia adversariorum imminerent. Inter vos cædes et rapinæ sunt, et furta, nulla justitia, et plurima adulteria, cum Deo placitum sit, si uxores vos omnes ducatis. De justitia vero, sic præcipit Dominus, ut quicumque pauperi violentiam intulerit, quidquid est in domo oppressoris, publicetur. De decimis autem dico, quod si eas reddatis, quidquid vobis necesse fuerit, donare paratus est. Civitatem vero istam, pro sua misericordia, et non pro meritis vestris, donabit vobis. Cum autem hæc mane comiti nuntiasset Petrus, convocavit populum episcopus Aurasicensis et Barre, et supra scripta eis exposuimus. Adducti igitur fideles in magnam spem capiendæ civitatis, largissimas elemosynas, et orationes Deo omnipotenti offerebant, ut plebem pauperum suorum, pro solo nomine suo liberaret. Fuit itaque post hæc velociter scalæ, et turris lignea extruitur, et crates junguntur, et terminata die pugna incipitur. At vero illi qui infra civitatem erant, in nostros, qui murum suffodiebant, lapides cum tormentis, et tela, et ignem, et ligna, et alvearia cum apibus et calcem permistim jaciebant. Sed, Dei virtute et misericordia, nullum vel paucos de nostris ista lædebant. Nostri vero cum petriis et scalis murum imperterriti aggrediebantur. Tenuit autem hæc pugna ab ortu solis usque ad occasum, ita mirabiliter ut nulli unquam requies concederetur; et adhuc de victoria dubitabatur. Tandem exclamaverunt unanimiter omnes ad Dominum, ut plebi suæ propitius fieret, et apostolorum suorum promissa adimpleret. Adfuit illico Dominus, et civitatem, secundum apostolorum dicta, nobis donavit. Ascendit ante omnes Gollerius de Turrilibus; quem subsequuti sunt plures, qui murum et quasdam turres civitatis invaserunt. Et nox superveniens, pugnam diremit. Retinebant adhuc Sarraçeni quasdam turres, et partem civitatis. Ob hoc itaque sperantes milites quod usque in mane, se Sarraçeni non dedissent, extra muros civitatis custodiebant, ne aliquis subterfugeret. At vero ii quibus sua vita non multum chara fuerat, quos longa jejunia in sui despectum deduxerant, per noctis tenebras inferre bella Sarraçenis non formidabant. Atque sic pauperes, et spolia civitatis, et domos habuerunt. Mane autem facto, ingressi milites civitatem, quæ sibi tollerent pauca invenerunt. Sarraçeni vero concluderant se in specus subterraneos; et nulli, vel pauci apparebant. Cumque nostri omnia quæ super terram repererant sustulissent, arbitrati omnia esse cum Sarraçenis, igne et fumo sulphureo antra perquirebant, et quia non multa spolia ibi reperiebant, quos poterant invenire de Sarraçenis, donec ad mortem, pro spoliis affliciebant. Contigit autem quibusdam de nostris, ut cum Sarraçenos pro spoliis per civitatem ducerent, usque ad puteos Sarraçeni nostros perducebant; atque se si bito intus præcipitabant, eligentes magis mortis compendium quam sua vel aliqua demonstrare vellent. Quapropter omnes morti subjacerunt, et projecti sunt. per paludes civitatis et

*extra muros. Sicque non multa spolia capta fuerunt in civitate. Interea orta est, contentio inter homines Boimundi et comitis, ob hoc, quia cum milites Boimundi oppugnationi non multum institissent, plurimum turres et domos, et captivos obtinerent. Mirabile quoddam fecerat ibi Dominus. Etenim, cum ante captam Marram præcepta sanctorum apostolorum Petri et Andreæ, sicut supra scriptum est, ad populum exponeremus, irrisit nos Boimundus, et socii ejus. Itaque nec ipse nec qui cum eo erant, pugna profuerunt, sed potius oberant. Et cum modo plurima haberent spolia, quidam de familia comitis indigne ferebant. Tamen inter ipsos dominos male conveniebant, ob hoc quod comes volebat dare civitatem episcopo Albariensi; et Boimundus nolebat dimittere quasdam turres, quæ se ei dederant, dicens: *Nisi comes dimiserit mihi turres Antiochiæ, non ei consentiam in aliqua,**

CAPUT XXIII.

Interea de itinere milites et populus quærere cœperunt, quando principibus placeret ut inciperetur. Etenim licet ex longo tempore inceptum esset iter, tamen quotidie videbatur nobis incipi, cum iter ageremus, quia nondum fuerat completum. Boimundus dicebat quod usque in Pascha differretur. Et tunc erat tempus Dominicæ Nativitatis. Desperabant etiam multi, eo quod pauci essent equi in exercitu, et dux aberat, et multi de militibus abierant ad Balduinum de Roais. Itaque multi revertebantur. Tandem convenerunt episcopus Albariensis, et quidam nobiles cum populo pauperum, et comitem evocaverunt. Cumque episcopus prædicationem suam complevisset, proeubuerunt milites, et omnis populus ante comitem; et cum lacrymis multis deprecabantur eum, *ut ipse, cui lanceam suam Dominus contulerat, ductor et dominus exercitus ejusdem fieret, addentes quod ob hoc lanceam Dominicam promeruisset, ut si illi principes desceissent, ipse obnoxius tanto beneficio Domini, securus cum populo pergere non formidaret, Alioquin, traderet lanceam populo, et iret populus in Jerusalem, ipso Domino duce.* Dubitabat autem comes, propter aliorum principum absentiam, metuens quod si ipse solus diem itineris terminaret, ob invidiam sui cæteri non essent. Quid multa? Vincitur comes lacrymis pauperum, et diem quintum decimum ad iter nominavit. Quam ob rem indignatus Boimundus, diem quintum aut sextum obclamare itineri per civitatem jussit, et post hæc, Antiochiam reversus est. Quærebat comes cum episcopo, quomodo civitatem potuisset retinere; et quos, et quantos viros, pro custodia ibi dimittere possent. Interea mandavit comes duci Lotharingiæ et ad alios qui Marre non interfuerant, ut congregarentur in unum locum, atque de his, quæ itineri utilia forent et populo Dei, pertractarent. Atque sic convenerunt apud Roiam, quæ inter Antiochiam et Marram quasi media est. Ibi omnes principes habito colloquio, in deterius vertebantur. Etenim principes se ab itinere excusabant, et causa

eorum, alii multi. Volebat tunc comes duci donare decem millia solidorum et Rotherto Northmanniæ comiti totidem, et sex millia comiti Flandrensi, et Tancredo quinque millia; et aliis principibus, prout erant. Inter hæc, cum ad pauperes, cui apud Marram remanserant, perventum esset, quod comes in civitate Marræ, multos milites et pedites de exercitu pro custodia dimittere vellet, dixerunt ad invicem: *Eho! et propter Antiochiam lites, et propter Marram pites; et in omni loco quem Deus dederit nobis, principum certamina, et imminutio exercitus Dei erit? Certe, propter hanc civitatem ulterius lites non habebuntur. Venite, et diruamus muros ejus; et fiet pax inter principes, et comiti securitas, ne perdat eam.* Surgentes itaque debiles et infirmi de cubilibus suis, innixi baculis, ad muros usque perveniebant, et illos lapides quos vix tria vel quatuor paria bonum trahere possent, facile quidam famelicus revolutos a muro longe projiciebat. Episcopus vero Albariensis, causando et interdicens ne hoc ullo modo fieret, circumibat civitatem, et pariter comitis familiares. Cum autem pertransissent custodes isti, statim revertebantur ad inceptum opus, qui se occultaverant et qui declinaverant ad adventum episcopi et sociorum ejus. Et qui non audebant per diem diruere, vel non poterant aliis intenti, per noctem instabant. Vix erat aliquis de populo debilis vel infirmus, ad confringendum murum. Interea tanta fames fuit in exercitu ut multa corpora Sarrazenorum jam fetentium, quæ in paludibus civilis ejusdem per duas hebdomadas et amplius jacuerant, populus avidissime comederet. Terrebant ista multos, tam nostræ gentis homines quam extraneos. Revertebantur ob ea nostri quam plures desperantes de itinere, sine succursu de gente Francorum. Sarraceni vero et Turci e contra dicebant: *Et quis poterit sustinere hanc gentem, quæ tam obstinata atque crudelis est ut per annum non poterit revocari ab obsitione Antiochiæ, fame vel gladio, vel aliquibus periculis, et nunc carnibus humanis vescitur?* Hæc et alia crudelissima sibi, in nobis dicebant esse pagani. Etenim dederat Deus timorem nostrum eunctis gentibus; sed nos nesciebamus. Interea comes a colloquio principum regressus Marram, graviter irascebatur de destructione muri contra populum. Cumque expositum esset ei, quod neque episcopus, neque alii principes sui possent amovere, minis vel verberibus, populum a muri destructione, intellexit illico divinum esse, et ut funditus murum diruerent præcepit. Interim ingravescebat fames quotidie. Cumque jam dies proposita itineri instaret, prædicabamus eleemosynas et orationes fieri in populo ad Deum pro itinere. Cum vero vidisset comes quod nulli de principibus majoribus ad se venirent, et omnem populum contabescere cerneret, in interiora Hispaniæ pro victualibus populum ire præcepit, et ipse cum militibus præcessit eum. Sed hoc non erat gratum quibusdam suis privatis; dicebant enim: *In exercitu vix sunt trecenti milites, et ali-*

rum armatorum non est grandis numerus, et alii ibunt in expeditionem, atque alii hic erunt infra civitatem hanc destructam, quæ sine munimine est? Et intendebant comiti nimiam levitatem. Ad ultimum tamen pro causa pauperum comes profectus est, et castella multa obtinuit, et captivos; et maximam prædam cepit. Cumque reverteretur, cum grandi exultatione et victoria pluribus Sarrazenorum interfectis, sex vel septem de nostris pauperibus a paganis capti et interfecti sunt; hi autem omnes defuncti, cruces in dextris humeris habuerunt.

CAPUT XXIV.

Ilæc autem cum comes et qui cum eo erant vidissent, omnipotenti Deo gratias quantas poterant reddebant, qui pauperum suorum memor erat; et ob hoc maxime confortabantur. Itaque, ut omnibus qui ad sarcinas, apud Marram remanserant, satisfacerent, unum de interfectis qui adhuc spirabat detulerunt, et mirum certe in homine illo vidimus; qui, cum vix haberet integrum ubi latere posset anima, per septem aut octo dies sine victu permansit, testificans Jesum, ad cujus judicium erat venturus, sine dubio, crucis illius Deum fuisse auctorem. Igitur proventu rerum et crucis confortati, in quodam castro qui vocabatur Capharca, et erat in itinere longe a Marra quatuor leugis, spolia sua dimiserunt, atque illi qui socios habebant Marræ cum comite eo reversi sunt. Constituta itaque die et incensa civitate, proficiscebantur. Sed comes, cum clericis suis et episcopo Albariensi, discalceatus incedebat, invocantes Dei misericordiam et sanctorum præsidia. Et consecutus est nos Tancredus cum quadraginta militibus, et peditibus multis. Cumque hoc audissent reges de terra illa Arabum nobiles, cum supplicationibus, et multis donariis ad comites mittebant, dicentes se nunc et deinceps tributarii eorum futuri, et allaturi victualia gratis et pro commercio. Itaque acceptis securitatibus ab eis per iusjurandum, et vadibus, pro conductu, ulterius tendebamus. Habuimus autem a rege Cæsariæ duces, qui nos in prima die, ut nobis videbatur, male duxerunt. Fuimus etenim in hospitio illo, in penuria totius boni, præter aquæ; secunda vero die iidem duces imprudenter induxerunt nos in quandam vallem, ubi armenta regis et totius regionis propter timorem nostrum confugerant. Etenim rex longe ante nos ibi venturos sciebat, et ut fugerent ante nos omnibus Sarrazenis mandaverat. Sed si jussisset ut omnes de regione illa obviam nobis venirent, non ita factum esset. Raimundus de Insula et socii ejus ea die unum Sarrazenum ceperunt, cum litteris regis, quas defererebat ad omnes de illa regione, ut fugerent ante nos. Cumque hæc regi cognita fuissent, dixit: *Ego quidem jusseram hominibus meis ut fugerent ante faciem Francorum, quantum possent; et ipsi ad eos venerunt. Video quia Deus hanc gentem elegit; propterea quodlibet faciant, non eis nocebo.* Tunc Deum ipse rex benedicebat, qui sufficienter providet necessaria timentibus se. Videntes autem

tam subitam ac talem plenitudinem nostri milites, et multi de plebe viri fortes, assumptis omnibus pecuniis suis Casaream et Camelam adibant, ut equos farios ibi mercarentur, didentes : *Quoniam Deus de victu nostro curam agit, nos de pauperibus et de militia ejus curemus.* Sicque factum est, ut usque mille optimos dextrarios haberemus. Convalescebant quotidie pauperes; confortabantur quotidie milites, et sic quotidie exercitus multiplicabatur. Et quanto ulterius progrediebantur, tanto ampliora nobis beneficia providebat Deus. Et licet omnia sufficienter nobis provenirent, tamen quidam comitem ad hoc inclinaverunt, ut quasi causa Zibelli, quæ est civitas in maritimis, deviare paulisper vellet. Sed Tancredus aliique multi viri fortes et boni, ne hoc ullo modo fieret effecerunt, dicentes : *Deus visitavit plebem pauperum, et nos declinare ab itinere debemus? Sufficiunt nobis præteriti labores apud Antiochiam, belli et frigoris, et inedie, denique et totius miserie. Nunquid non soli mundum expugnabimus? et habitatores mundi omnes interficiemus? Ecce de centum millibus equitum, vix milites mille habemus, et de ducentis millibus peditum armorum et amplius, modo non sunt in exercitu nostro quinque millia armati, et expectabimus donec omnes consumamur? Nunquid ideo venient alii de terra nostra, quia audient captam esse Antiochiam et Zibellum, atque reliquas civitates Sarracenorum, nostras? Sed eamus in Jerusalem pro qua venimus, et revera Deus eam nobis dabit. Et tunc, solo timore eorum qui venient de terra nostra et de aliis terris, aliæ civitates, scilicet Zimel et Tripolis, et Sur, et Accaron, quæ sunt in itinere nostro, ab incolis relinquuntur.* Sic itaque cum antea progredieremur, quidam Turci et Arabes exercitum sequebantur; et pauperes qui pro debilitate sua longe post exercitum remanebant, interficiebant et spoliabant. Cumque hoc semel et secundo fecissent, alia die remansit comes in oculis, donec omnis exercitus pertransiret. Hostes vero, impunitate cedis et spe rapinæ, exercitum nostrum more solito insequabantur; sed cum jam insidias præterissent, egressi nostri de occultis cum comite, agmina hostium invadunt, conturbant et confundunt, atque ipsos interficiunt, et equos eorum optimos, cum grandi exultatione ad exercitum deduxerunt. Et post hæc, nulli hostes exercitum assequabantur, quoniam comes cum armata multitudo millium post omnes debiles ibat. Alii autem milites armati cum comite Northmanniæ et Tancredo, et episcopo Albariensi frequenter exercitum præcedebant, ne vel a tergo vel a fronte, improvisi, hostes conturbarent nos. Etenim comes quia paucos milites secum habebat cum a Marra proficisceretur, rogavit episcopum, ut posito præsidio Barre, ipse veniret secum. Quod episcopus audiens, Guillelmum Petri nomine de Cimiliaco quemdam militem suum ibi dimisit, cum militibus septem et peditibus triginta, virum fidelem ac Deo devotum; qui res episcopi auxit, adjuvare Deo, in decuplum, brevi tempore, et homi-

nes pedites habuit pro triginta, septuaginta, et equites sexaginta, et amplius. Consultum est eo tempore de itinere nostro, ut dimitteremus viam quæ ducebat Damascum, et diverteremus ad maritimam, quoniam, si nostræ naves quas in portu Antiochiæ reliqueramus ad nos venirent, haberemus commercia cum his de insula Cypri, et reliquarum insularum. Cumque ut consultum est, iter ageremus, relinquebant civitates et castra et villas, plenas omnibus bonis, habitatores terræ.

CAPUT XXIV bis.

Itaque circinatis magnis montanis, cum in vallem quamdam opulentissimam venissemus, rustici quidam multitudine sua et castri sui munitione superbi, neque ad nos mittere pro pace, neque relinquere castrum suum volebant, sed insuper armigeris nostris et peditibus, qui inermes erant, et per villas discurrerant pro victualibus, incurrerunt et quibusdam interfectis, spolia inter castellum suum miserunt. Indignati itaque nostri, ad castellum usque perveniunt. Rustici autem obviam nobis usque ad pedem montis, in quo castellum erat, venire non dubitaverunt. Tunc nostris accepto consilio, ordines peditum et militum constituerunt; et sic a tribus partibus, per altitudinem montis ascendentes, agmina rusticorum fugere compulerunt. Erant enim circiter triginta millia Sarraceni, et castellum ipsorum erat, in descensu cujusdam maximi montis; et propterea cum volebant fugiebant ad castellum, et alii in superiori montis parte, et sic aliquantulum nobis resistebant. Tandem exclamavimus signum solitum in necessitatibus nostris : DEUS, ADJUVA! DEUS, ADJUVA! et inimici nostri ita turbati sunt, ut usque ad centum, solo timore et impetu sociorum suorum, sine vulneribus, in ingressu castelli, mortui remanerent. Erat autem maxima præda bovm et equorum et ovium extra castellum, ubi populus noster occupabatur. Dumque comes cum quibusdam militibus bello intenderet, pauperes nostri accepta præda, unus post alium redire cœperunt, deinde pedites viam tenebant, postea milites plebei. Erant autem tentoria nostra longe a castello, quasi decem milliaribus. Interea comes, milites et populum hospitari jubebat. Videntes autem Sarraceni, qui ad superiorem montem ascenderant, et ii qui erant in castello quod maxima pars nostrorum discesserat, ventilare ad invicem cœperunt, ut conjungerentur; comes vero dum hæc negligit, pene se derelictum a militibus suis reperit. Erat collis in quo castellum erat, multum arduus et lapideus, et ardua semita, per quam unus equus post alium vix ire poterat. Hac itaque difficultate comprehensus comes, quasi versus illos, qui de superiori monte descenderant, pergere cum sociis cœpit, quasi pugnaturus; qui primo paululum ad adventum comitis non dubitaverunt. Tunc nostri verso itinere, in vallem quasi securi tendebant. Videntes Sarraceni se frustratos et nostros secure descendere, et hi de castello, et hi de montibus pariter nostris incurrunt. Coacti

itaque nostri alii, ab equis suis descenderunt, alii se præcipientes per abrupta dederunt, et sic cum maximo periculo mortem evaserunt : quidam vero viriliter pugnando, mortui sunt. Hoc unum certum scimus quod nunquam fuit comes in majori periculo vite suæ. Itaque iratus sibi et suis, reversus ad exercitum consilium convocavit, et conquestus est multum de militibus, quod sine licentia rediissent, et se in periculo mortis reliquissent. Tunc promiserunt omnes se nunquam a castelli oppugnatione discessuros, donec funditus, per Dei gratiam, eversum esset. Sed Deus qui eos conducebat, ne in quibuslibet vilibus impedirentur, ita terruit castellanos per noctem ut nec interfectos suos sepulture tradidissent, dum præcipientes in fugam ferebantur. Mane autem facto eum venissemus ibi : spolia tantum et castrum vacuum ab hominibus invenimus. Erant autem eo tempore nobiscum legati ab Ammirato Camelæ, rege Babylonis, et a rege Tripolis. Hi cum vidissent audaciam et fortitudinem nostram, licentiam a comite deprecabantur, dicentes se quam certissime reversuros. Dimissi itaque illi cum nostris, brevi tempore cum magnis muneribus et multis equis reversi sunt. Terruerat enim totam regionem illam castelli oppugnatio, quoniam nunquam antea ab aliquibus potuit expugnari. Propterea illius incolæ regionis, cum multis supplicationibus et muneribus, ad comitem mittebant precantes, ut dum civitas et castella eorum recipi faceret, interim signa et sigilla sua eis dirigeret. Etenim mos erat in exercitu, ut si signum alicujus Franci, in civitate aut castello reperiretur, a nullo postea oppugnaretur. Quare rex Tripolis signa comitis in castellis suis posuit : erat eo tempore tantum nomen comitis ut nullius unquam nomini priorum impar esse videretur. Cumque milites nostri qui allegati Tripolim fuerant, regias opes, et ditissima regna, et populosam civitatem vidissent, comiti persuaserunt ut castellum munitissimum Archados et inexpugnabile viribus humanis, obsideret, habiturus post quartum vel quintum diem a rege Tripolis, quantum auri et argenti desideraret. Itaque obsedimus pro voluntate eorum castellum, ubi tantos labores sunt passi nostri viri fortes ut nusquam amplius. Præterea tantos ac tales milites ibi perdidimus, quod relatu gravissimum est. Interfectus est ibi dominus Pontius de Baladuno, cum lapide de petraria : cujus ago precibus ad omnes orthodoxos, et maxime ad Transalpinos, et ad te, reverende præsul Vivariensis, cui hoc opus scribere curavi. Nunc autem quod reliquum est, Deo inspirante, qui hæc omnia fecit, eadem hilaritate, qua incæpi, perficere curabo. Oro igitur et obsecro omnes qui hæc audituri sunt, ut credant hæc ita fuisse. Quod si quidquam ego præter credita et visa studeo referre, vel odio alicujus apposui, apponat mihi Deus omnes inferni plagas, et dealeat me de libro vite. Etenim, licet ut alia plurima ignorem, hoc unum scio, quia cum promotus ad sacerdotium in itinere Dei sim, magis de Deo obedire testifi-

cando veritatem quam in texendo mendacia, alicujus muneris captare dispendia. Obiit charissimus meus in Domino, Pontius de Baladuno, sicut jam dictum est, apud castrum Archados. Sed quia, secundum Apostolum, *charitus nunquam excedit* (1 Cor. xiii, 8), eadem charitate hoc opus agere volo, auxilietur mihi Deus.

CAPUT XXV.

Cumque in hac obsidione aliquam moram fecissemus, venerunt ad nos nostræ naves ab Antiochia, et Laodicia, et multæ aliæ naves Veneticorum et Græcorum, cum frumento, vino, et hordeo, et carne porcina, et aliis venalibus. Sed quia hoc castrum a mari aberat per milliarium, nec in portu poterant esse naves, revertebantur nautæ ad Laodiciæ portum et ad portum Tortosæ. Hanc enim Tortosam, civitatem valde firmissimam, muris et ætemuralibus extructam, et refertam omnibus bonis, reliquerunt cives ejus Sarraceni, solo timore nostri exercitus. Etenim tantum effecerat Deus timorem nostrum in Sarracenos et Arabes illius regionis, ut nos omnia crederent posse, et quæ poteramus, velle exterminare. Sed hoc ante obsidionem Archados. Hanc autem obsidionem, quia maxime pro aliis contra justitiam, quam pro Deo posuimus, noluit promovere eam Deus, sed omnia adversa nobis tribuit. Et erat mirum, cum ad alia bella et assultus omnes prompti et parati essent, ad hoc segnes et inutiles inveniebantur. Si qui vero ferventes spiritu agere aliquid vellent, vel ipsi vulnerabantur, vel quod inciperant frustra eveniebat. Migravit hic gloriose Anselmus de Ripamondi : etenim eum surrexisset mane, vocavit ad se sacerdotes, et de negligentis suis et peccatis confessus, misericordiam a Deo et ab ipsis deprecabatur, denuntians eis imminere vite suæ finem. Cumque admirarentur de hoc, quia sanum et in eo lumen eum videbant, dixit eis : *Nolite mirari, sed audite me potius. Hæc nocte vidi dominum Egelranum d. Sancto Paulo, qui apud Marram interfectus est, non insomnis, sed vigilanter.* Et dixi ad eum : *Quid est hoc ? quia vos mortuus eratis, et ecce nunc vivitis.* Et ille respondit : *Equidem non moriuntur illi qui in Christi servitio vitam finiunt.* Cum vero rursus quærerem ab eodem, de pulchritudine ejus, quæ nimia erat, unde accidisset ei, respondit mihi : *Non debes mirari super pulchritudine meâ, cum in tam pulchram domum habitem.* Et continuo ostendit mihi domum quamdam in cælo ita pulchram, ut nihil pulchrius ego crederem. Cumque obstupescerem ad splendorem domus illius, dixit mihi : *Multo tibi pulchrior præparatur, usque in crastinum.* Et his dictis sublatus est. Contigit autem eo die cum hæc pluribus enarrasset idem Anselmus, ut ad pugnam progrediretur contra Sarracenos : qui de castello latenter egressi, usque ad tentoria nostra venire solebant, ut aliquid inde subriperent, vel alicui nocerent. Sed cum hæc pugna invaluisse ex utraque parte, et Anselmus viriliter resisteret, de lapide tormenti in capite percussus est : atque sic ad locum

sibi a Deo præparatum, migravit ab hoc sæculo. Venit hic ad nos legatus quidam a rege Babylonie; et remiseral ad nos legatos nostros cum ipso, quos tenerat captos per annum. Dubitaverat enim an faceret nobiscum amicitiam, an cum Turcis. Volebamus nos in hoc convenire cum eo: *Si faceret nobis de Jerusalem auxilium, vel si redderet nobis Jerusalem cum pertinentiis suis, redderemus nos civitates omnes suas, quas ei Turci abstulerant cum caperemus eas; alias autem civitates Turcorum, quæ de regno ejus non fuerunt, si cum auxilio illius, caperentur, partiremur.* Turci vero, ut nobis relatum est, volebant hoc facere illi: *Si veniret contra nos in prælium, et coleret Alim, quem ipse colit, qui est de genere Bahumeth, et acciperent monetam ejus, et remitterent tributa quædam, et multa alia, quæ ego non satis novi, facerent ei.* Sciebat de nobis quod pauci eramus, et quod imperator Alexius usque ad mortem nobis inimicabatur. Unde nos litteras imperatoris Alexii de nobis factas invenimus, confecto bello cum eodem rege Babyloniorum apud Ascaloniam, in tentorio ejusdem regis. His atque aliis de causis Ammiratus delinuit legatos nostros per annum captos, infra Babyloniam. Modo vero cum audisset quod terram suam ingressi, villas et agros vastarem, mandavit nobis ut *sine armis ducenti vel trecenti, iremus Hierosolymam, et adorato Domino nostro recerteremur.* Sed nos irrisimus hoc, sperantes de Dei misericordia, minantes, *quod nisi gratis redderet nobis Jerusalem, Babyloniam calumniaremur ei.* Habebat enim Ammiratus Jerusalem, eo tempore. Etenim cum audisset quod Turci essent a nobis superati apud Antiochiam, venit ad oppugnandum Jerusalem, sciens quod Turci toties lusi a nobis atque fugati, non occurrerent sibi in prælium. Tandem datis maximis muneribus his qui eam defendebant, recepit civitatem Jerusalem, et obtulit candelas, et incensum ad sepulcrum Domini, et in Calvario monte. Sed jam ad obsidionem redeamus.

CAPUT XXVI.

Dum, ut diximus, exercitus noster multum laboraret in oppugnatione Archados, nuntiatum est nobis quod papa Turcorum veniret contra nos in prælium et quia erat de genere Bahumeth, sequerentur eum gentes sine numero. Igitur mandatum est nobis, ut nos præpararemur ad pugnam. Et miserunt episcopum Albariensem ad duccem et ad Flandrensem comitem, qui Zibellum obsederant; quod est castrum supra mare, quasi loco medio, inter Antiochiam et castrum Archados, longe ab utroque duobus diebus. Illi vero, accepto nuntio de bello, relicta obsidione, ecleriter ad nos venerunt. Interim inventum est falsum, et quod Sarraceni illud composuerant, ut nobis taliter deterritis, aliquantulum respirare possent obsessi. Coniunctis itaque exercitibus, ceperunt ostendere illi de parte comitis, equos

A farios et divitias suas, quas dederat illis Deus in regionibus Sarracenorum, eo quod morti se pro Deo exposuissent; at alii paupertatem suam prætendebant. Prædicatum est eo tempore *ut daret populus decimas de omnibus quæ cepisset*, quoniam multi pauperes erant in exercitu, et multi infirmi, et mandatum est ut quartam partem redderent sacerdotibus suis ad quorum missas veniebant, et quartam episcopis, reliquas vero duas Petro Heremite, quem pauperibus de clero et populo præfecerant. Ideoque duas partes accipiebat, unam videlicet pro his qui erant de clero, et alteram pro his qui erant de populo. Multiplicabat itaque Deus exercitum nostrum, adeo in equis et mulis, et camelis et aliis vitæ necessariis, ut nobis ipsis in mirum et in stuporem fieret. Orta est itaque ex rerum opulentia contentio atque superbia inter principes, adeo ut illi qui Deum intime diligebant, rerum inopiam atque bella formidolosa nobis imminere præoptarent. Volebat nobis dare rex Tripolis quindecim millia aureorum Sarracenæ monetæ, propterea equos et mulos, et vestes multas et tributa deinceps singulis annis, multo his ampliora, si non expugnaretur a nobis. Volebat quippe unus aureus, octo vel novem solidos monetæ nostri exercitus. Erat moneta nostra hæc: Pictavini, Cartenses, Mansei, Lucenses, Valentinienses, Mergoresi, et duo Pogesi pro uno istorum. Ille ergo dominus Zibelli metuens ne rursus oppugnaretur, misit ad principes nostros quinque millia aureos, et equos, et mulas, et vinum multum; annonam enim sufficientem habebamus. Baptizabantur etiam aliqui Sarracenorum, timore et zelo nostræ legis, anathematizantes Bahumeth et omnem ejus progeniem. Ob hoc itaque mittebant quisque de principibus nostris ad civitates Sarracenorum legatos, cum litteris, dicens se esse dominum totius exercitus. Sic itaque agebant eo tempore nostri principes. Et maxime Tancredus rem conturbabat; qui cum accepisset a comite Raimundo quinque millia solidorum, et duos equos farios optimos, ut in servitio ejus esset usque Jerusalem, volebat modo discedere, et esse cum duce Lotharingæ: et ob hoc multæ lites habitæ sunt. Tandem male discessit a comite.

CAPUT XXVII.

D Multæ revelationes eo tempore nobis denuntiatae sunt, quæ nobis a Deo mandabantur. Quarum una hæc est, quæ sub nomine ipsius scripta est qui vidit eam: *Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo nonagesimo nono, indictione septima, epacta vicesima sexta, concurrente quinto Nonis Aprilis, in nocte, cum ego Petrus jacerem in capella comitis Sancti. Egidii ad obsidionem Archados, cogitare mecum capi, de sacerdote illo cui Dominus cum cruce apparuit, cum a Turcis obsessi in Antiochia teneremur, atque cum multum mirarer quod nunquam cum cruce mihi apparuerat, vidi illico Dominum ingredientem, et apostolos ejus Petrum et Andream, et alium*

quemdam magnum et spissum, bruno colore et subcalvo, et magnis oculis. Et ait mihi Dominus: Quid agis? Et respondi: Domine, ego sto. Et ait iterum Dominus: Tu pene cum aliis submersus esses. Sed quid modo cogitabas? Et respondi: Domine Pater, ego de sacerdote illo, cui cum cruce apparuisti, cogitabam. Et Dominus: Ego scio istud. Et deinceps: Crede quia ego sum Dominus, pro quo omnes huc venistis: et qui pro peccatoribus in Jerusalem in cruce passus sum, sicut modo videbis. Et in ipsa hora vidi quamdam crucem de duobus lignis nigris atque rotundis factam, non politam neque adaptatam, nisi quod in medio trabes incisæ se invicem complectebantur. Et ait mihi Dominus: Ecce crucem quam quærebas. Et fuit in cruce illa Dominus sic distentus et crucifixus, sicut in tempore passionis. Petrus autem in capite suo, illam a dextris sustinebat; Andreas a sinistris, in collo; tertius vero ille a tergo, manibus sustinebat. Et dixit mihi Dominus: Hæc dices populo meo quia sic me vidisti. Vides has quinque plagas meas? sic vos quinque ordinibus consistitis. Primus ordo est non reformidantium tela vel gladios, nec aliquod genus tormenti. Ordo iste similis mihi est: Ego enim in Jerusalem veni, gladios et lanceas, et fustes, et baculos, demum et cracem non dubitavi. Moriuntur pro me: ego quoque pro eis mortuus sum. Ego sum in eis, et ipsi sunt in me. Cum vero ii tales obeunt, a dextris Dei collocantur, ubi ego post resurrectionem, in celum ascendens consedi. Secundus autem ordo est eorum qui in subsidio prioribus sunt, atque a tergo eos custodiunt, ad quos etiam refugere illi possunt: hi vero apostolis sunt similes, qui me sequebantur, mecumque manducabant. Tertius vero ordo est eorum, qui lapides et tela prioribus ministrant; hi namque similes sunt illis qui, cum viderent me in cruce, de passione mea dolentes, pectora sua percutiebant, iniuriam fieri mihi proclamantes. Quartus autem ordo est eorum qui videntes bellum insurgere, se demibus intrudunt atque ad negotia sua convertuntur, non credentes in virtute mea victoriam consistere, sed in hominum probitate. Hi tales, illis sunt similes qui dixerunt: « Reus est mortis, crucifigatur, quia regem se fecit, et Dei Filium se dixit (Matth., xxvi). » Quintus autem ordo eorum est qui cum belli clamorem audiunt, de longe speculantes, clamoris causam requirunt, et ignaviæ non virtutis aliis exempla tribuunt et non solum pericula pro me, verum etiam pro fratribus subire nolunt, sed sub specie cavendi, alios volentes pugnare, vel pugnantibus arma ministrare, secum ad speculandum invitant. Hi Judææ proditori, et Pilato judici similes sunt. Erat autem nudus in cruce Dominus; tamen linteolo præcinctus, a genibus usque ad lumbos, et erat linteolum medio colore, coloratum inter nigrum et rubeum. Et circa horam habebat vittas albas, et rubeas atque virides. Post sublata cruce remansit in habitu in quo prius venerat Dominus. Et dixi ad eum: Domine Deus, si hoc dixerō, non credent mihi. Et respondit mihi Dominus: Vis cognoscere eos qui his non cre-

dent? Et dixi: Etiam, Domine. Et Dominus: Congreget comes principes et populum, disponatque de bello, vel de castris oppugnatione aliquid, cum tempus fuerit, proclamatque notissimus præco, DEUS, ADJUVATOR; atque dispositum complere tendat. Tunc sicut tibi dixi, ordines videbis, et tu et alii qui his creditis et incredulos distinguetis. Et dixit: Domine, quid de incredulis faciemus? Et respondit mihi Dominus: Non parcatis eis sed occidite, quia proditores mei sunt, fratres Judææ Iscariotæ: Res vero illorum his qui de priorē ordine sunt concedite, prout necessarium fuerit. Si sic agitis, invenietis viam rectam quam hactenus circuistis. Et sicut cætera quæ eis dixisti, incommutata provenerunt, et hæc quoque venient. Scis tu quam gentem præcipue dilexerim. Et respondi. Domine, gentem Judæorum. Et Dominus: Hi quoniam increduli sunt, odio eos habui, et inferiores omnibus gentibus stabilivi. Videte itaque ne increduli sitis: Alioquin, vobis remanentibus cum Judæis, alios populos assumam, et per ipsos complebo quæ vobis promiseram. Hæc quoque dices ad eos: Cur timent facere justitiam? Et, quid melius justitia? Hanc justitiam volo ut teneant: per familias et cognationes ponant iudices. Cum autem quilibet offenderit alium, dicat qui injuriam patitur: Frater vellesne sic tibi fieri? Posthæc nisi malefactor desierit, ex nomine suæ potestatis ei contradicat: deinde licenter judex a malefactore omnia bona sibi auferat, et medietas sit ejus qui injuriam patiebatur, reliqua vero, potestatis. Si autem judex aliqua de causa hæc facere distulerit, tu vade ad eum et corripe eum, et dic ei quod nisi ille se correxit, non persolvetur usque ad ultimum sæculi diem, nisi remiseris illi. Nescisne quam grave sit prohibitum? Et enim ego prohibui Adræ de arbore scientiæ ne tangeret; transgressus meum prohibitum, et ipse et posterius in captivitate misera fuerunt, donec ego veniens in carne, eos, morte crucis moriendo, redemi. De decimis vero, bene. Quidam fecerunt, quod eas sicut præcepi deleverunt. Multiplicabo itaque illos, atque inter alios cognoscibiles faciam. Cum autem hæc dixisset Dominus, cœpi postulare ab eo ut pro charitate sua litterarum scientiam, quam nuper mihi abstulerat, redderet. Et ait Dominus: Non sufficiunt tibi ad enarrandum ea quæ nosti, et tamen vis scire plura? Et continuo ita mihi visus sum sapiens, ut nihil sapere ultra rogarem, et ait Dominus: Sufficiunt tibi adhuc quæ nosti? Et respondi: Sufficiunt. Et Dominus rursum: Quid dixi tibi? Responde. Et ego nihil sciebam. Cuique mihi instaret ut aliquid eorum quæ dixerat responderem sibi, respondi: Domine, nihil novi. Et ait Dominus: Vade et annuntia quæ nosti, et sufficiunt tibi quæ scis. Cum autem hæc fratribus ostendissemus, cœperunt quidam dicere, quod nunquam crederent quod hujuscemodi homini loqueretur Deus, et dimitteret episcopos et principes, et ostenderet se homini rustico; unde etiam de lancea Domini dubitabant. Quapropter convocavimus fratres illos quibus de lancea aliquando revela-

tum fuerat. et post hæc Arnolfum epellanum comitis Northmanniæ, qui caput omnium incredulorum erat, et quia literatus erat, credebant ei multum, et quesivimus ab eo, quare ipse dubitaret. Cumque diceret quod episcopus Podiensis inde dubitaverit, respondit quidam sacerdos Petrus nomine Desiderii: *Ego post obitum ejus vidi episcopum Podiensem, et beatum Nicolaum cum eo, et post multa alia, dixit mihi episcopus: Ego sum in uno chora cum beato Nicolao, sed quia de lancea Domini dubitari, qui maxime credere debuissim, deductus sum in infernum, ibique capilli mei, ex hac parte dextera capitis, et medietas barbe combusta est, et licet in panna non sim, tamen clare Deum videre non potero, donec capilli et barba sicut ante fuerant mihi succreverint.*

CAPUT XXVIII.

Hæc et multa alia ex parte Dei, prædixit sacerdos iste quæ postea nobis evenerunt; sed hæc suo loco dici poterunt. Accessit et alius quidam sacerdos, Ebrardus nomine, et dixit: *Eo tempore quo Turci obsidebant exercitum nostrum infra Antiochiam, ego eram Tripolis. Veneram enim illuc ante captam Antiochiam, pro vitæ meæ necessariis. Cum vero audissem quod Antiochiâ captâ esset, et nostri ita intus tenerentur obsessi ut nullus ingredi vel egredi de nostris auderet, et multa mala alia quæ obsessis imminabant, et plurima falsa, quæ Sarraeni et Turci veris malis addebant, de vitâ meâ dubius, ad ecclesiam quandam confugi. Ibi ante majestatem quandam matris Domini procubui, lacrymisque et precibus appellare per eam Dei misericordiam cupi. Cumque per aliquot dies id fecissem, permanens impransus, et dicens ei: O Regina domina, isti peregrini sunt qui dimissis parentibus et mulieribus, et omnibus clavis suis, pro nomine Filii tui, et pro te, huc de longinquo venerunt, et pro filio tuo pugnant, misereere eorum. Et, o domina, quid dicetur de te et de filio tuo, in terris ipsorum, si in manibus Turcorum eos tradideris? Hæc et alia similia cum mæstus et gemens sæpius iterassem, venit ad me quidam Surianus qui Christianus erat, et dixit mihi: Bono animo esto, et vide ne amplius flexeris. Et dixit: Modo eram ante fores Ecclesiæ beatæ Mariæ matris Domini, et venit quidam clericus ad me albis vestibus indutus; et cum quæsissem ab ea quis esset, et unde veniret, respondit: Ego sum Marcus evangelista, et venio ab Alexandria; et diverti huc propter ecclesiam Beatæ Mariæ semper virginis. Et cum rursus quærerem quo iret, dixit: Dominus noster Jesus Christus est apud Antiochiam, et mandavit omnibus discipulis suis, ut eo venirent, quoniam Franci debent pugnare cum Turcis, et nos erimus eis præsidium. Et hoc dicto abiit. Cumque ego his parum crederem, nec a dolore nec a lacrymis cessassem, dixit mihi isdem Surianus: Intellige: In Evangelio beati Petri est scriptum quo nos habemus, quod gens Christianorum quæ capiet Jerusalem, infra Antiochiam clausa erit, nec inde exire poterit, nisi prius lanceam Domini re-*

A pererit. Et dixit sacerdos: *Si aliquid horum dubitalis, fiat ignis, et in Dei nomine, et horum testimonio, transibo per medium.* Accessit et alius sacerdos, nomine Stephanus, cognomine Valentinus, vir magni testimonii, et bonæ vitæ: et dixit: *Ipse Dominus Jesus locutus est mihi in ipso fervore tribulationis quæ fuit apud Antiochiam, et promisit mihi coram matre sua, beatissima virgine Maria: quod, in quinta die quæ futura erat, noster misericordiam populo suo faceret et labores ejus quamplurimos compleret, si ad eum reverterentur ex toto corde; et inde illa lancea Domini reperta est; ubi ego promissa Domini completa esse credo. Si quid inde dubitatis, episcopo Podiensi statim ut hæc vidi obtuli pro testimonio horum, coram multitudine omni, quod si ipse vellet, ego transirem per ignem, vel de altissima turre præcipitarem, adhuc hoc ipsum vobis offero.* Accessit autem et episcopus Athenensis, et dixit: *In somnis ego an vigilans ista viderim, certum nescio, Deus scit. Vir quidam venit indutus albis, et stetit ante me, et tenebat lanceam Dominicam istam in manibus suis, et dixit mihi: Credis hunc lanceam esse Domini? Et respondi: Credo, Domine. Dubitaveram et ego aliquando de ea. Cum id secundo et tertio graviter exegisset, dixi ad eum: Credo, Domine, hanc esse lanceam Domini nostri Jesu Christi. Et post hæc dimisit me. Et ego Raimundus, qui hæc scripsi coram fratribus et episcopis, hæc ibi dixi: Interfui ego dum effoderetur lancea Domini, et antequam tota super terram apparuisset, mucronem osculatus sum. Et sunt in exercitu plures, qui mecum ista viderunt. Et addidi: Et est alius quidam sacerdos, Bertrannus nomine, Podiensis episcopo Podiensi in vita ipsius familiaris. Hic autem sacerdos infirmatus est usque ad mortem, cumque jam de vita sua desperasset, apparuit ei episcopus Podiensis cum Heraclio viri illius suo; qui in bello maximo facto apud Antiochiam, in faciem percussus sagitta, cum intrepidus agmina Turcorum prosterne-*

C ret, et inde vitam finierat: Et dixit episcopus sacerdoti: Bertranne, quid agis? Et dixit Heraclius: Domine, infirmus est. Et respondit episcopus: Propter incredulitatem infirmatur. Et sacerdos ad hæc: Domine, nonne ego de lancea Domini credo, sicut et de passione Domini? Et dixit ei episcopus: Et adhuc multa alia credere oportet. Et licet ad hoc negotium non pertineat, tamen quia egregium est, gratia bonorum hominum aliquid adjungam. Cum resedisset sacerdos ad præsentiam episcopi, et Heraclii domini sui infirmus enim erat, nec stare poterat, vidit in faciem Domini sui, vulnus non esse sanatum, Et ait sacerdos: Quid est hoc? Et respondit Heraclius: Cum ego venissem ante Dominum meum, deprecatus sum eum, ut nunquam hæc plaga clunderetur, quoniam propter eum vitam finieram. Et hoc mihi concessit Dominus. His atque pluribus auditis, credidit Arnulfus, et confessus est, et promisit episcopo Albariensi, quod coram omni multitudine populi, pro incredulitate sua veniam peteret. Die autem constituta, cum venisset vocatus ad consilium Ar-

nulfus, cœpit dicere quod bene crederet; sed cum domino suo volebat loqui, antequam veniam inde peteret. Cum vero hoc audisset Petrus Bartholomæus, iratus nimium, dixit sicut homo simplex, et qui veritatem bene noverat: *Volo ac deprecor, ut fiat ignis maximus, et cum lancea Domini transibo per medium, et, si lancea Domini est, incolumis transcam; sin autem falsum est, comburam in igne. Video enim quia nec signis nec testibus creditur.* Placuerunt hæc omnia nobis, et indieto ei jejunio, diximus quod eo die fieret ignis, quo Dominus noster pro salute nostra, plagatus, et in cruce fuit. Et post diem erat Parasceve. Itaque illucescente die constituta, ignis paratus est post meridiem. Convenerunt eo principes et populus, usque ad quadraginta milia virorum, fueruntque ibi sacerdotes nudis pedibus, et induti sacerdotalibus vestimentis. Factus est ignis de oleis siccis, et habuit in longitudine quatuordecim pedes; et erant duo aggeres, et erat inter utrosque duos aggeres spatium quasi unius pedis, atque in altitudine aggerum erant quatuor pedes. Cum vero vehementer ignis accensus esset, dixi ego Raimundus coram omni multitudine: *Si Deus omnipotens huic homini locutus est facie ad faciem, et beatus Andreas lanceam dominicam ostendit ei, cum ipse vigilaret, transeat iste illæsus per ignem. Sia autem aliter est, et mendacium est; comburatur iste cum lancea, quam portabit in manibus suis.* Et omnes flexis genibus responderunt: *Amen.* Exestuabat ita incendium ut usque ad triginta cubitos aerem occuparet; accedere vero prope nullus poterat. Tunc Petrus Bartholomæus, indutus solummodo tunica, et flexis genibus ante episcopum Albariensem, Deum testem invocavit, *quod facie ad faciem ipsum in cruce viderit; et hæc, quæ supra scripta sunt ab eo audierit, et a beatis apostolis Petro et Andrea, et neque quidquam eorum, quæ ipse sub nomine sancti Andreæ vel sancti Petri, vel ipsius Domini dixit se composuisse, et si quidquam mentitus erat, præsens incendium nunquam transisset. Cætera quæ ipse commisisset in Deum et in proximum, dimitteret ei Deus, et pro his oraret episcopus, atque omnes alii sacerdotes, et populus qui ad hoc spectaculum convenerant.* Post hæc cum episcopus posuisset ei lanceam in manus flexis genibus, et facto signo crucis, cum lancea viriliter et imperterritis incendium ingressus est, atque spatio quodam in medio ignis demoratus est, et sic per Dei gratiam transivit. Sunt nonnulli adhuc, qui signum hoc ibi viderunt; quod antequam ingrederetur in ignem, quædam avis desuper volans, lustrato igne, se intus misit: Et hoc vidit Ebrardus sacerdos ille, cujus superius mentionem fecimus, qui Hierosolymis postea pro Deo remansit, et Wilhelmus Boni filius, optimus miles, et boni testimonii, patria Arelatensis, hoc ipsum se vidisse testatur. Alius quidem miles est optimus, genere Niticensis, nomine Willelmus Malus puer, qui antequam Petrus ingrederetur in flammam, quemdam hominem indutum veste sacerdotali, nisi quod casulam

A habebat super caput replicatam, ingredi in ignem vidit, et cum videret quod non egrederetur, existimans Petrum Bartholomæum esse, lacrymari cœpit, credens eum extinctum esse in igne. Erat autem multitudo ibi hominum, nec poterant omnes omnia videre. Et alia multa nobis relata sunt, et facta, quæ nos metuentes legentibus fastidium, scribere nolimus, cum ad omnem causam tres idonei testes sufficiunt. Unum vero non prætereamus. Postquam enim Petrus per ignem transivit, licet adhuc multum exestuaret incendium, tamen populus ita aviditiones collegit, et carbones cum cinere, ut in brevi spatio nihil inde appareret. In fide etenim illorum, multas per hæc virtutes operatus est postea Dominus. Ut vero Petrus Bartholomæus de igne egressus est, ita ut nec tunica ejus combusta fuerit, nec etiam ille subtilissimus pannus de quo lancea Domini involuta erat signum alicujus læsionis habuisset; accepit cum populus, cum signasset eos cum lancea Domini, et clamasset alta voce: *Deus, adjuva,* accepit, inquam, et traxit eum per terram, et conculcavit eum omnis illa multitudo populi, dum quisque volebat eum tangere, vel accipere de vestimento ejus aliquid, et dum credebatur eum esse quisquam apud alium. Itaque tria vulnera vel quatuor fecerunt ei in cruribus, abscedentes de carne ejus, et spinam dorsi confringentes, crepuerunt eum. Expirasset autem ibi Petrus, sicut nos credimus, nisi Raimundus Pelez nobilissimus miles, et fortis, facto agmine sociorum irrupisset in agmen turbæ turbatæ, et usque ad mortem pugnando liberasset eum. Sed nos in sollicitudine et angustia modo positi, amplius de his scribere non possumus. Cum vero detulisset Raimundus Pelez Petrum ad domum nostram, colligatis vulneribus ejus cœpimus quærere ab eo quare moram fecisset in igne. Ad hæc ipse respondit: *Occurrit mihi Dominus in medio igne; et apprehendens me per manum, dixit mihi: Quia dubitasti de inventione lanceæ, cum beatus Andreas eam tibi ostendisset, non sic transibis illæsus, sed infernum non videbis. Et hoc dicto, dimisit me. Videte itaque, si vultis, adustionem meam.* Eterat aliqua adustio in cruribus, verum non multa; sed plagæ erant magnæ. Post hæc convocavimus omnes qui de lancea Domini dubitaverant, ut venirent et viderent faciem ejus, et caput, et reliqua membra, et intelligerent, quod verum est, quidquid ipse dixerat de lancea, et de aliis, cum pro testimonio eorum non extimuisset introire tale incendium. Viderunt itaque multi, et videntes faciem ejus atque totum corpus, glorificabant Deum dicentes: *Bene potest nos Dominus custodire inter gladios inimicorum nostrorum, qui hominem istum liberavit de tanto incendio flammarum. Certe non credebamus, quod sagitta aliqua sic transire posset illæsa per ignem, quomodo iste transivit.* Post hæc Petrus convocavit ad se capellanum comitis, nomine Raimundum, et dixit ei: *Quare voluisti ut ego ob testimonium Dominiæ lanceæ, et cæterorum quæ ex parte Dei dixeram, per*

audendum transirem? Scio satis quæ hoc et hoc cognastis. Et dixit ei quæ ipse cogitaverat. Cumque ille se taliter cogitasse regaret, respondit Petrus Bartholomæus: Mihi quidem negare non potes, quia certum hoc habeo: Etenim illa nocte fuit hic beatissima virgo Maria, et episcopus Policiensis, per quos ego quæ tu negas didici. Miror satis cum de verbis Domini et apostolorum ejus non dubitaveris, quare experimentum cum periculo meo, de solis his habere volueris. Tunc deprehensam cogitationem suam, et se culpabilem ante Deum Haimundus videns, amarissime in lacrymas prorupit. Et Petrus ad hæc: Noli desperare, quia piissima virgo Maria, et sanctus Andreas tibi veniunt aquæ Deum obtinebunt. Tu vero enixius eos deprecare.

CAPUT XXIX.

Interim tantæ actales lites inter principes nostri exercitus obortæ sunt ut pene totus exercitus divideretur. Sed Deus qui ductor erat, et Dominus noster, ne talia fierent beneficiis suis prohibebat. Erat civitas nomine Tripolis, ejus superius mentio facta est, non multum longe a castris nostris. Hujus igitur civitatis dominus, cum discordiam principum nostrorum didicisset, respondit nostris, qui de reddendo tributo eum appellabant: *Et qui sunt Franci? Et quales milites sunt? Et quanta eorum potentia? Ecce tertius mensis modo agitur ex quo exercitus Francorum obsedit castrum Archados, et neque assultum eorum habui, neque aliquem armatum de ipsis vidi, et tamen sunt prope me per quatuor leugas. Sed veniant huc, et videamus eos, et comprobemus militum eorum. Quare ego eorum hominum tributarius fierem, quorum facies non vidi, et fortitudinem ignoro? Ut vero hæc relata sunt ad exercitum nostrum; dixerunt quique ad invicem: Ecce quod acquisivimus pro contentionibus et discordiis nostris: Blasphematur Deus; et nos contemnimur. Itaque convenientes in unum principes nostri, statuerunt ut Albariensis episcopus cum parte exercitus castra servaret, et principes cum ordinibus peditem et militum, sicut pugnandi mores, usque ad muros civitatis assultarent. Constituta autem die cum nostri taliter proficiscerentur, egressi Tripolitani obviam illis, in multitudine et tumultu suo confusi, pugnare cum nostris parabant. Est quidam murus firmissimus aqueducti in civitatem et altus, inter quem et mare, non multum ampla via est; a tribus enim partibus Tripolim mare cingit. Hunc igitur murum aqueducti quem diximus, Sarraeni munierunt, ut quasi de castello castellum exire et regredi possent, si quid adversi contigisset. Videntes itaque nostri hanc multitudinem loco et armis confidentem, invocando Deum, et erectis hastis conglobatim pedites et milites, more processionis, usque ad eos venerunt, ut si nostros vidisses, amicos non hostes esse eos dixisses, ut autem perinisti sunt, hostes esset non amicos crederes. Fedatur enim terra sanguine Maurorum, et completur aqueductus cadaveribus eorum. Tantum namque timorem hostibus*

A iminisit Dominus ut vix fugere, post primos ictus eorum aliqui possent. Erat quidem ad videndum satis delectabile, cum aqueducti rivulus raptim truncata cadavera nobilium et vulgi in civitatem inferret. Ceciderunt ibi de nostris unus vel duo; de hostibus vero, usque ad septingentos cecidisse audivimus. Reversi itaque cum grandi victoria, et spoliis multis, dixerunt nostri principes ad populum. *Hodie vidit nos rex Tripolis, et nos vidimus viam civitatis, et consideravimus accessus; et nunc, si laudatis, justum esse decernimus ut cras sapiat rex quales milites sumus.* Reversi itaque altera die, extra civitatem nullum invenerunt. Post hæc autem mandavit rex Tripolis ad nostros principes si desisterent ab oppugnatione Archados, donaret eis quindecim millia aureos, et equos multos et mulas, et vestes, et victualia, atque mercatum faceret de omnibus rebus omni populo; præterea redderet omnes captivos, quos habebat de nostra gente. Venerunt eo tempore ab Alexio imperatore legati, cum maximis querimoniis de Boimundo, eo quod retineret civitatem Antiochiæ, contra juramenta quæ imperatori fecerat. Habebat enim Boimundus Antiochiam eo tempore. Namque cum audisset de comite, quod profectus esset a Maria in interiora Syria, expulit homines comitis violenter de turribus Antiochiæ, quas servabant. Et propterea mandavit Alexius ad principes nostros, quod donaret aurum et argentum multum eis, et veniret cum eis in Jerusalem, si expectarent usque ad festivitatem sancti Joannis, et tunc instabat Dominicum Pascha. Dicebant ob ea multi in quibus comes erat: *Expectemus imperatorem, et habebimus donativa ejus, et ipsum, qui faciet nobis venire mercatum per mare et terram, et sub ipsius dominio concordabimus. Omnes civitates se dant ei, et ille vestiet quas voluerit, et quas voluerit destruct. Propterea populus iste noster, longis et diuturnis defatigationibus conquassatus, si venerit in Jerusalem, volet fortasse reverti, ut de foris viderit eam. Quæ vero et quanta pericula maneant illos qui perficere iter desiderant, perpenditis. Adhuc autem obsidemus castellum Archados, et usque ad mensem vel se reddent vel vi capientur, et cum longe notum sit de obsidione ista, si dimittamus eam ut inexplicabilem, multum contemnetur noster exercitus, qui hactenus nihil in caput quod in expletum dimiserit.* At vero alii e contra dicebant: *Semper nocuit nobis imperator, semper mentitus est, semper adversum nos cogitavit. Et nunc quia videt se nihil posse, et nos valere per gratiam Dei, ex studio agit quatenus a proposito itineris nos retrahat, ne hi qui audierint, exemplo nostri venire disponant. Sed jam quos ipse multoties lausit verbis et opere, fidei ejus frustra animos adhibere caveant. Fidentes igitur, Christo duce, qui nos de tam multis, præter spem liberavit periculis et contra omnia molimina imperatoris et fraudes ejus nos contutatus est, viam pro qua venimus ingrediamur, et facile ex Dei promissione, quod volumus consequemur. Et cum hoc audierit imperator, captam*

scilicet esse Jerusalem, tunc liberum iter quod verbis simulabat, opere complebit. Similiter de ejus donativis erit laus. Populus hanc maxime laudabat sententiam. Sed quia comitis familiares erant multi; quippe cum pro populo suo comes, sine aliis principibus, morti exposuisset, et pluribus magna et privata beneficia contulisset, propterea consilia principum et populi vota impediabantur.

CAPUT XXX.

Prædicavimus eo tempore jejunium, et orationes et elemosynas in populo, ut Deus omnipotens, qui cum de tam multis regionibus conducerat illum, inspirare dignaretur, quid erat gratum de hoc itinere in conspectu suo. Itaque fidelium vota quod quærebant apud Deum, facile promeruerunt. Apparuit enim episcopus Podiensis Stephano Valentino, de quo superius mentionem fecimus, quia Dominum cum cruce viderit, et percussit eum cum virga, regredientem ad domum suam per noctem episcopus, et dixit ei : *Stephane.* Et ille respondit : *Domine.* Et respiciens agnovit eum. Et ait episcopus : *Quare neglexisti semel vel secundo quod tibi dixi de cruce, dominæ et matris nostræ semper virginis Mariæ? de cruce dico, quam ego præferri faciebam, ut apponeretur in exercitum. Et quod signum melius cruce? An non est satis illa crux pro nobis lapidata? An non illa crux bene vos conduxit, usque ad lanceam Domini? Et nunc ait dominæ et beatissima semper virgo Maria, quod nisi illam crucem habeatis, non potestis habere consilium.* Et continuo ait sacerdos : *Reverendissime domine, et ubi est beatissima virgo Maria?* Et statim episcopus eam monstravit ei. Erat autem beatissima virgo Maria longe ab eo quasi novem vel decem cubitis, specie et ornatu valde admirabilis; et assistebant ei beata Agatha, et quædam altera virgo eum duobus cercis. Et tunc sacerdos ait ad episcopum, qui assistebat ei : *Domine, quanta dicuntur de vobis in exercitu, quod in inferno vobis barba et capilli combusti sunt, et alia multa quibus non creditur?* Et nunc oro, ut unam de candelis istis in testimonium horum quæ dicitis, mihi donetis ut deferam ad comitem. Tunc ait ille episcopus : *Videns, vide faciem meam. Nunquid perusta est?* Post hæc accessit episcopus ad beatissimam Virginem, et cognita ejus voluntate regressus est ad sacerdotem, et dixit ei : *Quod tu quæris, impetrare non potes; sed hæc annulus quem habes in digito tuo, nec tibi prodest, nec portare eum debes : Vade, et dabis cum comiti, dicens : Virgo mater sanctissima, mittit tibi hunc anulum, et quoties defeceris in aliquibus rebus, recordare illius dominæ quæ tibi mittit hunc anulum, et appellabis eam, et Dominus auxiliabitur tibi.* Rursus, cum quæreretur sacerdos ab eo quid vellet ut faceret frater suus, respondit episcopus : *Oret bene electum episcopum, ut pro animabus parentem nostrorum celebret tres missas ad Dominum.* Et ait iterum : *Præcepit mater nostra, ut deinceps lancea non monstretur nisi a sacerdote induto sacris vestibus et crux ei præferatur, sic.* Et tenuit episcopus

crucem in hastile positam, et quidam indutus sacerdotilibus vestibus sequebatur eum, habens lanceam inter manus. Et episcopus incepit resposorium hoc : *Gaude, Maria virgo, cunctas hæreses sola interemisti.* Et illuc inceperunt sine numero centena millia virorum; atque sic illud sanctum collegium abiit. Mane autem facto, venit sacerdos, et primum quæsit, si haberemus lanceam; et eum vidisset eam, cum multis lacrymis cepit enarrare ea quæ superius diximus. Misit itaque comes Guillelmum Ugonem de Muntilio fratrem Podiensis episcopi Laodiciam, ubi crux dimissa fuerat, cum capella ipsius episcopi.

CAPUT XXXI.

Interea Petrus Bartholomæus, morbo defatigatus ex conquassatione et vulneribus, convocavit comitem et principes ejus, et dixit eis : *Finis vitæ meæ appropinquavit, et scio satis quia de omnibus, quæ male feci et dixi, vel etiam cogitavi, ante Deum judicabor; in cujus conspectu, hodie testificor ipsum, coram vobis, me nihil composuisse ex his omnibus quæ ex parte Dei, et apostolorum ipsius vobis nuntiavi, et adhuc vobis dicam. Et sicut vidistis ea quæ vobis nuntiavi, sic sine dubio videbitis ea quæ vobis dicam, siquidem Deo fideliter serviat. Tu vero comes, cum veneris in Jerusalem, fac ut exercitus postulet Deum, ut vitam tuam prolonget, atque continuet, et Deus prolongabit eam tantumdem quantum lexisti. Tu autem cum reversus fueris prope quinque leugas, in ecclesiam Sancti Trophimi lanceam Domini pones, et ecclesiam ibi fabricare facies, et fiet ibi moneta, quam tu jurabis ne falsa fiat. Sed neque aliud aliquid falsum ibi permittes. Vocabitur autem locus Mons gaudii : Et fient hæc intra provincium. Etenim beatus Petrus apostolus Trophimo suo discipulo promisit, quod lanceam Domini ei mitteret.* Post hæc Petrus Bartholomæus, securus et in pace, hora sibi a Deo constituta, migravit ad Dominum; sepultusque est in loco illo, ubi cum lancea Domini per ignem transierat.

CAPUT XXXII.

Interea comes atque alii principes de itinere Jerusalem, quæ melius ac levius fieret, ab incolis regionis perquirebant. Tunc accesserunt ad nos quidam Suriani. Sunt enim ibi montana Libani, in quibus ad sexaginta millia habitabant Christianorum, et terram illam, et montana multo tempore Christiani possederunt, qui propter civitatem Tyri, quæ vulgariter nunc Sur appellatur, Suriani vocantur. Sed insurgentibus, per Dei judicium, Sarracenis atque Turcis, in tanta oppressione servitutis isti Suriani fuerunt, per quadringentos et amplius annos, ut multi eorum compellentur patriam et Christianam deserere legem : Si qui, per Dei gratiam, contempsissent, cogeantur tradere pulchros parvulos suos ad circumcidendum vel tureandum, vel rapiebantur de finibus matrum, interfecto patre et illusa parente. Quippe in tantam malitiam exarserant illa hominum genera ut ecclesias Dei subverterent, et ejus, vel sanctorum ejus imagines delerent, et quas

non poterant delere per moram, oculos eorum eruebant, vel sagittabant, altaria vero omnia suffodiabant. In ecclesiis autem magnis, basimarias faciebant. Quod si aliquis de illis angustiatis Christianis, imaginem Dei vel alicujus sancti, domi suæ habere volebat, vel redimebat eam per singulos menses vel annos; aut conculcata in stercore, coram oculis ipsius comminuebatur. Quodque adhuc relatum nimis durum est, ponebant juvenes in prostibulis et commutantes sorores eorum pro vino, ut nequius agerent. Et neque his neque aliis tristibus, illacrimari palam etiam matres audebant. Et quid de his multa narramus? Conjuraverat certe gens illa contra Sanctum sanctorum, et ejus hereditatem. Quod nisi jussu et instinctu Dei, Francorum gentes, his malis occurrissent, profecto bruta animalia contra illos Deus armasset; quod aliquando nobis presentibus fecit. Et de his, hactenus dictum sit. Illi, inquam, Suriani, de quibus superius diximus, qui ad comitem venerunt, requisiti de meliori itinere, responderunt: *Est via per Damascum plena salis, et plena victualium, sed non invenietis aquam per duos dies. Est alia per montem Libani, tuta satis et copiosa; sed gravis multum saginariis atque camelis. Est et alia secus mare, ubi tam multæ ac tales angustiae sunt ut si quinquaginta aut centum Sarraçeni eas retinere voluerint, prohibere possint omne genus humanum. Est tamen in Evangelio beati Petri, quod apud nos est, continetur quod si vos estis gens illa quæ Jerusalem capere debet, per maritima transire debetis. Licet propter difficultatem nobis impossibile videatur, Non solum autem hoc, de itinere vestro; sed et alia multa, quomodo vos egistis, et qualiter agere debeatis, in Evangelio suo apud nos scripta continentur.* His itaque aliis modis persuadentibus, et contradicentibus aliis, Guillelmus Ugo de Montilio reversus est cum cruce, de qua superius diximus. Hanc autem crucem, cum vidissent etiam familiares comitis, in tantam itineris commotionem devenerunt ut præter comitis et aliorum principum consilium, incensis tabernaculis suis, et primum comitis familiares, obsidionem Archados dimitterent. Conturbabatur itaque comes usque ad lacrymas, et usque ad sui et suorum odium; neque tamen ob hoc voluntatem suæ plebis Deus imminuebat. Sed dux Lotharingæ, maxime hoc iter volebat, et plebem ad hoc monefaciebat. Itaque profecti ab invisa illa et odiosa obsidione Archados, venimus ante Tripolim. Nitebatur etiam tunc comes Raimundus, precibus atque muneribus apud omnes nobiles, ut civitatem Tripolim obsiderent, sed omnes ei contradicebant. Apparuit eotempore sanctus Andreas apostolus Petro Desiderii, de quo supra mentio facta est, et dixit ei: *Vade et dic comiti: Noli molestus esse tibi met, neque aliis, quia nisi prius capta fuerit Jerusalem, nullum succursum habebitis. Non te molestat inexpectata obsidio Archados, non te gravet quod hæc civitas vel alia quæ in itinere sunt ad præsens non capiuntur, quia imminet vobis in proximo bellum, ubi*

hæc et alia multa civitates conquistæ erunt. Propterea tu noli esse molestus tibi neque tuis, sed quid quid tibi Deus concesserit, in nomine ejus libenter distribue, atque tuis honoribus, socius et fidelis amicus esto. Si sic egeris, dabit tibi Dominus Jerusalem, et Alexandriam, atque Babyloniam: Quod si hæc neglexeris, nec promissa tibi a Deo consequeris, nec legatum ejus habebis, donec in illa angustia positus sis, ut quo declinare possis ignores. Accepit itaque comes hæc verba sacerdotis, accepit, inquam, verbis, sed operibus abnegavit. Etenim cum accepisset multam pecuniam a rege Tripolis, nulli unquam largiri aliquid inde voluit, sed etiam verberibus atque contumeliis quotidie suos lacerabat. Non solum autem hæc sacerdos dixit, verum etiam multa alia quæ retro acta sunt, de quibus quædam huic operi apponimus. Aliquando namque cum proficisci vellemus ab Antiochia, venit sacerdos iste ad me Raimundum, et dixit mihi quod quidam sibi in visione apparuerit, qui dixit ei: *Vade in ecclesiam Beati Leontii, et invenies ibi de reliquiis quatuor sanctorum, et tolles eas tecum, atque portabis in Jerusalem.* Et ostendit ei in ipsa visione reliquias, et reliquiarum loculos, et docuit nomina sanctorum. Cum vero evigilasset sacerdos, et non satis suæ crederet visioni, cepit agere precibus, et obsecrationibus ad Deum, ut si hæc revelatio ab ipso erat, secundo saltem sibi innotesceret. Adstitit ei eidem sanctus in visione post aliquot dies, atque multum comminatus est, quod mandatum a Domino neglexisset, et nisi usque ad quintam feriam sustulisset illas reliquias, esset sibi grave damnum et Domino suo Ysoardo comiti. Erat enim Ysoardus comes Diensis, vir in quantum noverat, Deo fidelis, et omnibus nobis sapientia et probitate utilis. Cum hoc mihi Raimundo narrasset sacerdos, retuli ego ad Aurasieensem episcopum, et ad comitem sancti Egidii, et ad alios quosdam. Qui, acceptis candelis, venimus ad ecclesiam Sancti Leontii. Obtulimus candelas et vota Deo et sanctis ejusdem ecclesiæ, ut Deus omnipotens qui eos sanctificaverat, nobis eos consortes, et coadjutores donaret; et sancti illi, peregrinorum et exulum pro Deo non spernerent consortium, sed magis nobis conjungerentur, et nos Deo conjungerent. Mane autem facto, venimus cum sacerdote ad sanctorum reliquiarum loculos, et, sicut nobis prædictum fuerat, invenimus. Sunt autem nomina sanctorum istorum, Cyprianus, Omezius, Leontios, Joannes Chrysostomus. Inter ipsos autem loculos, capsulam quandam reperimus cum reliquiis, de quibus cum quæreremus a sacerdote, ejus sancti essent illæ reliquiae, se nescire respondit, cum verbo ab incolis quæreremus si scirent, ejus sancti essent, se nescire dicebant; alii sancti Mercurii, alii Sanctorum aliorum. Sacerdos vero levare et colligere cum aliis reliquiis eas volebat. Cui ego, Raimundus, coram omnibus, qui ibi aderant fortiter dixi: *Sic venire voluerit iste sanctus Jerusalem, nomen suum et voluntatem manifestet; alioquin remaneat*

hic. Numquid de ignotis ossibus honorabimur? Itaque illo die dimissæ sunt reliquiæ illæ. Cum vero sacerdos alias reliquias collegisset, et pannis atque pallio eas involvisset, in nocte quæ secuta est, astitit ei vigilanti quidam juvenis, quasi quindecim annorum, puleherrimus valde, qui dixit ei: Quare hodie non accepistis reliquias meas cum cæteris? Et presbyter ad hæc: Et quis es tu, domine? Et ille: An ignoras quis sit vexillifer hujus exercitus? Et respondit presbyter: Nescio, domine. Cumque secundo eidem quærenti, eadem sacerdos respondisset, terribiliter comminatus est ei, dicens: Tu revera mihi diceas. Et tunc ait sacerdos: Domine, dicitur de sancto Georgio, quod sit vexillifer hujus exercitus. Et ille: Bene dixisti. Ego sum ille. Accipe igitur reliquias meas, atque seorsum cum aliis pones. Cum autem sacerdos per aliquot dies hæc facere distulisset, advenit idem sanctus Georgius, et præcepit presbytero graviter dicens: Nullatenus dimittas quod mane reliquias meas non tollas, atque juxta invenies in ampullulo, de sanguine sanctæ virginis et martyris Teclæ, quem pariter tolles, et post hæc missam cantabis. Hæc atque omnia quæ ei dixerat reperit sacerdos, et fecit.

Sed antequam ad reliqua perveniamus, de his prætermittere non debemus qui pro amore sanctissimæ expeditionis, per igoota et longissima æquora Mediterranei et Oceani navigare non dubitaverunt. Etenim Angli, audito nomine ultionis Domini nostri Jesu Christi, in eos qui terram nativitatis Domini, et apostolorum ejus indigne occupaverant, ingressi mare Anglicum, et circumdata Hispania, transfretantes per mare Oceanum, atque sic Mediterraneum mare sulcantes, portum Antiochiæ, atque civitatem Laodiciæ, antequam exercitus noster per terram illuc veniret, laboriose obtinuerunt. Profuerunt eo tempore nobis tam istorum naves, quam et Genuensium. Habebamus enim ad obsidionem, per istas naves, et per securitatem earum commercia a Cipro et a reliquis insulis. Quippe hæ naves quotidie discurrerant per mare; et ob eas Græcorum naves secutæ erant, quia Sarraçeni eis incurrere formidabant. Ergo cum vidissent illi Angli exercitum proficisci in Jerusalem, et robur suarum navium a longinquitate temporis imminutum, quippe qui usque ad triginta in principio naves habuissent, modo vix decem vel novem habere poterant, alii dimissis navibus suis et expositis, alii autem incensis nobiscum iter acceleraverunt.

CAPUT XXXIII.

Cumque ante Tripolim nostri principes moras innecterent, tantum amorem eundi in Jerusalem misit Dominus in populo, quod nullus se vel alium retinere ibi poterit; sed profecti vespere contra principum decreta et contra amorem nostri exercitus, tota illa nocte perambulantes, sequenti die Berintum devenimus, atque post hæc præoccupatis ex improviso angustiis, quæ Buccatorta nominantur, infra pau-

cos dies et sine impedimento venimus Accaron. Rex autem Accaron, metueus ne civitatem suam obsideremus, juravit comiti, propter hoc ut discederemus, si caperemus Jerusalem, vel si essemus in regione Judææ, per viginti dies, et rex Babyloniorum nobis in bello non occurreret; vel si possemus superare ipsam regem, redderet nobis se, et civitatem suam; interim vero amicus noster esset. Profecti igitur ab Accaron una die in vespere, juxta paludes quæ sunt prope Cæsaream, castra teteudimus. Dumque, sicut moris est, alii pro necessitate infra castra discurrerent; alii autem de sociis ubi hospitati essent, a notis sibi inquirerent, columbam desuper exercitum volentem, accipiter in medio discurrentium, mortaliter plagatam dejecit. Cum autem sustulisset eam episcopus Atensis, reperit litteras quas illa deferebat; et erat sententia litterarum quasi hujusmodi: Rex Accaron, duci Cæsareæ: *Generatio canina per me transiit, gens stulta atque contentiosa, sine regimine, quibus per te et per alios, quantum legem tuam diligis, nocere desidero. Quod si vis, facile poteris. Hoc idem et ad alias civitates, atque castra maudabis.* In mane autem cum exercitum requiescere præciperemus, expositæ sunt litteræ ad principes, et ad omnem populum; et quomodo Deus benignus esset ergo eos, adeo ut nec etiam aves ad nocendum nobis transire per aera possent, et inimicorum nostrorum etiam nobis arcana reserarent. Unde omnipotenti Deo, laudes et gratias referebamus. Atque inde profecti securi et alacres, et frequentes cum prima parte exercitus, et in ultima præcedebamus. Cum vero audissent Sarraçeni, qui habitabant in Ramulis, quia transieramus fluvium qui prope est, deseruerunt munitionem et arma, et frumentum multum in arcis, et messes quas collegerant. Cum autem venissemus eo altera die, cognovimus quia Deus revera pro nobis pugnaret. Itaque obtulimus vota sancto Georgio: Et quoniam se ducem nostrum professus est, visum est a majoribus, et omni populo ut episcopum ibi eligeremus, quoniam in illam ecclesiam in terra Israel, primam inveneramus, ac simul ut B. Georgius pro nobis Deo supplicaret, et per terram incolatus sui nos fideliter educeret. Sunt autem Ramulæ prope ab Jerusalem, quasi sedecim milliaria. Itaque habuimus ibi colloquium, et dicebant alii: *Non eamus ad præsens in Jerusalem, sed versus Ægyptum et Babyloniam: et si, per gratiam Dei, superare poterimus regem Ægypti, non solum Jerusalem, verum etiam Alexandriam et Babyloniam, et plurima regna obtinebimus. Quod si modo eamus in Jerusalem, et non invenientes aquam sufficientem descramus obsidionem, nec hoc nec illud postea perficiemus.* At vero alii e contra dicebant: *Vix sunt in exercitu mille quingenti milites, et armatorum peditum grandis numerus non est; et laudatur modo, ut ignotas et longissimas regiones adeamus, ubi nec succursum de nostra gente habere possimus, nec sanctam civitatem capiamus, nec præsidium ponere, nec etiam inde reverti, cum necessarium fuerit, valeamus? Sed nihil est hoc; te-*

neomus viam nostram; et de obsidione, et de siti et de fame, et de aliis, Deus, provident servis suis. Dimisso itaque presidio cum episcopo novo in castris Ramulis, oneravimus boves et camelos, denique et omnia jumenta nostra, et equos; et ad Jerusalem iter vertimus. Verbum autem quod præceperat nobis Petrus Bartholomæus, ut non nisi discalciati, ad Jerusalem per duas leugas appropinquare mus, et obliti sumus, et vile habuimus, dum unusquisque volebat alium prævenire, ex ambitione occupandi castella, et villas. Erat enim ista consuetudo inter nos, ut si ad castellum vel villam quis prior venisset, et posuisset signum cum custodia, a nullo alio postea contingebatur. Itaque hac ambitione, de media nocte surgentes, non exspectatis sociis, omnia illa montana obtinuerunt, et villas quæ sunt in campis Jordanis. Pauci autem, quibus hoc mandatum Dei charius erat, nudis pedibus incedentes, pro contemptu divini verbi graviter suspirabant, et tamen nullus socium vel amicum, ab illo ambizioso cursu revocabat. Cum autem sic superbe incedendo venissemus prope Jerusalem, egressi Sarraçeni de civitate obviam prioribus de nostris, homines et equos graviter plagaverunt, et de ipsis ea die ceciderunt tres vel quatuor, et multi plagati sunt. Obselerunt autem civitatem a septentrione dux et comes Flandrensis, et comes Northmannus, obsederunt vero eam, ab ecclesia Sancti Stephani, quæ est quasi ad medium civitatis, a septentrione usque ad angularem turrin, quæ proxima est turri David. Comes autem et exercitus ejus, sedit ab occidente, et obsedit eam ab obsidione ducis, usque ad descensum montis Sion; sed quia non poterant homines ejus plane accedere ad oppugnandum murum civitatis, quia vallis quædam erat in medio, volebat mutare castella sua et locum.

CAPUT XXXIV.

Quadam autem die cum circumisset comes civitatem, et venisset in montem Sion, et vidisset ecclesiam, et audisset mira quæ Deus ibi operatus est, dixit ad principes, et ad eos qui ibi aderant: *Si dimittamus hæc sacra quæ nobis Deus hic præsentavit, et deinceps Sarraçeni occupent ea, quid erit de nobis? Quid si propter odium nostrum contaminent ea, atque confringant? Quis scit, an in tentationem Deus nobis dederit hæc, ut comprobaret quantum diligeremus eum? Certo hoc unum scio, quia nisi diligenter conservemus hæc sacra, non tradet nobis Deus illa quæ sunt infra civitatem.* Itaque comes Raimundus præter suorum principum voluntatem, tentoria sua illuc transferri jussit; unde tantam invidiam suorum passus est, ut neque hospitari, neque excubias per noctem agere vellent, sed manebat unusquisque in loco suo, in quo prius hospitatus fuerat, nisi pauci qui cum comite illuc transmigraverunt. Sed conducebat quotidie comes milites et pedites, cum magna mercede, qui castra sua servarent. Sunt autem in ecclesia illa hæc sacra: Sepulcrum regis David, et Salomonis, et sancti protomartyris Stephani; ingravit

A ibi beatissima virgo Maria de sæculo; cernavit ibi Dominus, et resurgens a mortuis, discipulis ibi apparuit, et Thomæ; ibidem apostoli inflammati sunt adventu Spiritus sancti. Itaque posita obsidione, una die cum venissent principes ad reclusum qui est in monte Oliveti, dixit eis: *Si cras civitatem oppugnaveritis usque ad nonam, tradet vobis eam Dominus.* Cui cum respondissent: *Non habemus arma, quibus oppugnari murus possit.* Ad hæc ille respondit: *Deus omnipotens est, qui in secula juncea murum oppugnavit, si voluerit. Præsto est Dominus laborantibus pro veritate.* Itaque comparatis armamentis quæ per noctem illam potuerunt comparari, ita fortiter a mane usque ad tertiam civitas oppugnata est ut compellerentur Sarraçeni deserere interiorem murum fracto a nostris antumerali, et quibusdam de nostris ascendentibus usque ad altitudinem muri interioris. Cumque jam civitas eaperetur, subrepente desidia et timore, oppugnatio intermissa est, et multos de nostris tunc perdidimus. Altera vero die, nulla oppugnatio incepta fuit. Post hæc profecti sunt omnes per regionem illam, ad congreganda victualla, et non erat verbum de necessariis comparandis ad capiendam civitatem, sed quisque ventri et gulæ servebat, et quod multo deterius erat, non invocabant Dominum, ut liberaret eos de tantis ac tam multiplicibus malis, in quibus usque ad mortem gravabantur. Etenim ad adventum nostrum Sarraçeni clausurant ora puteorum, et eisternas dissipaverant, et obstruxerant venas fontium. Jam ipse Dominus posuerat flumina in desertum, et exsiccavit aquarum in siti, a militia eorum qui terras illas incolebant (Psalm. cvi, 33.) Propterea cum magno labore ibi aqua conquirebatur. Est quidam fons in descensu montis Sion, qui natatoria Siloe appellatur; magnus quidem fons, sed non profluebat nisi tertia die. Dicebant autem incolæ de illo fonte, quod in sexta feria tantum erat solitus profluere; per reliquos vero dies, erat quasi palus. Quid autem id fuerit, præter Dei voluntatem ignoramus. Cum vero, ut dictum est, nobis in tertia die aqua decurreret, cum tanto impetu et oppressione aqua hauriebatur, ut mutuo se homines in eam projicerent, et jumenta atque pecora multa deperirent. Itaque repleto fonte et collisione et cadaveribus animalium, ad exitum ipsius aquæ, quæ per quamdam rupis incisuram egrediebatur, fortiores se usque ad mortem opprimebant; debiles autem nihilominus illam aquam immundissimam sibi tollebant. Jacebant autem multi infirmi secus fontem, ex ariditate linguae non valentes emittere vocem, sed tantum ore aperto, manus prætendebant illis quos videbant aquam habere. Per campos vero stabant equi, muli, boves, et plurima pecora non valentia mutare gressum, sed ubi ex ariditate sitis confecta atque siccata fuerant, ubi diu steterant, corruebant; unde in castris nostris letor gravissimus erat. Sic itaque afflicti, ad fontes longe per duas leugas et per tres, mittebant pariter, ut inde aqua deferretur, et animalia

adaquarentur. At ubi Sarraceni cognoverunt nostros inermes discurrere ad fontes, per montana quæ sunt asperissima, insidias eis tendebant, et quantos ex eis volebant trucidabant, et captivabant; et iumenta eorum et pecora deducebant. Itaque si aliquis detulisset aquam venalem in plateis, quantum volebat inde accipiebat quippe quinque vel sex nummi, satis non sufficebant alicui sitienti per diem, si aquam limpida mercari vellent. De vino autem nullus, vel rarissimus sermo erat; præterea calor et pulvis, et ventus, si non satis per se sitis posset, eam instigabant. Sed quid de his multa dicimus? Pauci etiam Dei memores erant, nec illorum quæ vel ad oppugnandam civitatem opus erant, vel quæ misericordiam Dei provocarent, curam gerebant. Sicque neque Deum inter verbera agnoscebamus, neque ipse ingratis propitiabatur.

CAPUT XXXV.

Inter hæc venerunt nuntii, quod novem naves de nostris applicuerant Joppen, et mandabant nautæ, ut præsidium mitteretur illuc, quo et turris Joppe custodiretur, et ipsi securi in portu essent. Est autem Joppe civitas destructa, præter castellum; et illud etiam satis dissipatum, præter unam turrim. Sed est ibi portus, et prope est Jerusalem, itinere diei unius; ibi est mare propius Jerusalem. Audientes itaque de navibus, omnes nostri gavisii sunt, et misit ibi comes Galdemarum, qui Carpinellus dieltur, cum viginti militibus, et peditibus circiter quinquaginta, et post ipsum, Raimundus Peleth cum quinquaginta militibus, et Vilelmum de Sabrano cum sociis suis. Cum vero advenisset Galdemar ad campestria, quæ sunt citra Ramulas, occurrerunt ei quadringenti Arabes, et Turci circiter ducenti. Ille vero, secundum paucitatem, dispositis militibus suis, et sagittariis in prima fronte, versus hostes tendebat nihil dubitans, confisus in Dei auxilio. Hostes autem credentes se eum posse absorbere, cum suis hominibus, et incurrabant, et sagittabant et circumdabant. Ceciderunt ibi de parte Galdemari tres vel quatuor milites, et Achardus de monte Merulo, nobilissimus juvenis, et inclytus miles, et alii plagati; sagittarii vero omnes ceciderunt; de parte vero inimicorum, multi ceciderunt. Neque tamen ob hoc imminuentia hostium imminuebantur bella; neque fortitudo nostrorum militum, de Dei misericordia desperabat, sed ex vulneribus, et ab ipsa morte incalescentes, tanto acriores instabant hostibus quanto graviora se ab eis perpesos sentiebant. Sed dum nostri duces, jam magis fatigati ex lassitudine quam ex timore confecti, declinare ab acie vellent, cognito pulvere a longe, Raimundus Peleth, præceps et festinus in pugnam intravit, atque tantum pulverem commovebat ut crederent hostes cum eo esse plurimos milites. Sicque per Dei gratiam et nostri liberati sunt, et hostes fusi atque fugati, et circiter ducenti ex eis interfecti, et plurima spolia capta sunt. Etenim ista consuetudo est apud illas gentes quod si fugiant et

A imminere hostes suos sentiant, primum projiciunt arma, post hæc vestimenta, deinde subsellia. Itaque in hoc bello contigit ut nostri pauci milites, donec ad lassitudinem, ex illa multitudine inimicorum occiderent, et reliquorum spolia retinerent. Collectis igitur, et divisis spoliis, cum venissent nostri milites Joppen, cum tanta lætitia et securitate nautæ eos susceperunt, ut navium etiam suarum obliviscerentur, et vigilias per mare non agerent, et panem et vinum et pisces, quæ secum detulerant eis communicarent. Sic itaque ex alacritate et securitate nautæ negligentes effecti, dum vigilias per noctem non agunt, de improvviso per mare ab hostibus per noctem circumdati sunt. Cumque vidissent diluculo quia non possent pugnare contra tantam multitudinem, expositis navibus suis spolia tantum detulerunt, atque sic pariter victores et victi Hierosolymis reversi sunt. Sed una de navibus non est intercepta, quæ prædatum abierat. Hæc autem navis cum maxima præda regrediens, cum vidisset reliquas naves inclusas classe inimicorum, remis acta et velo, Laodiciam reversa est, ibique sociis et amicis nostris, de nobis qui eramus Hierosolymis, sicuti erat, denuntiavit. Sed hæc omnia adhuc juste contigisse cognovimus, cum et sermonibus, qui a Deo mandabantur nobis, fidem abnegaremus, et desperantes de Dei misericordia, ad campestria Jordani descendebant, et colligebant ibi palmas, et baptizabantur in flumine, et ob hoc maxime ut transferrent se Joppen, visa Jerusalem et dimissa obsidione, atque sic quomodo cunque possent reverterentur: sed de navibus, providit Dominus suis incredulis. Habuimus eo tempore conventus, quia principes male inter se conveniebant. Et quæstio habita est de Tancredo eo quod Bethlehem occupasset, et super ecclesiam Dominicæ Nativitatis, quasi super communem domum vexillum suum posuisset. Quæsitum est ut aliquis de principibus in regem eligeretur, qui civitatem custodiret, ne communis facta, si nobis illam traderet Deus, a nullo custodia communiter destrueretur. Quibus ab episcopis et a clero responsum est *non debere ibi eligi regem, ubi Deus passus et coronatus est. Quod si in eorde suo diceret: Sede super solium David, et regnum ejus obtineo, degener de fide et virtute David, fortassis disperderet eum Deus, et loco et genti irasceretur. Præterea clamat propheta, dicens: Cum venerit Sanctus sanctorum, cessabit unctio, quod advenisse cunctis gentibus manifestum erat. Sed esset aliquis advocatus, qui et civitatem custodiret, et custodibus civitatis, tributum regionis divideret et reddidit.* Atque his et aliis de causis multis dilata electio, et impedita, donec ad octavum diem post captam Jerusalem. Neque hoc solum, verum etiam aliud aliquid nobis non proveniebat, sed labor et tribulatio per dies singulos in populo duplicabatur.

CAPUT XXXVI.

Tandem propter noxam suam, misericors et pro-

pitius Dominus, simul ne adversarii nostri legi ejus insultarent, dicentes: *Ubi est Deus eorum?* mandavit nobis per episcopum Pothense in dominum Ademarum, qualiter iram ejus placere possemus et impetrare misericordiam. Sed et nos, de mandato Domini reticentes, faciendum esse illud prædicabamus, ne si populus hoc mandatum præterisset, culpabilis magis, maxime affligeretur. **E**t enim tam benignus erga nos erat Dominus ut legatos suos ad nos mitteret, sed quia fratres erant, non credebant eis. Locutus est ergo episcopus Petro Desiderio, dicens: *Loquere ad principes et ad omnem populum et dices: Vos qui venistis de tam longinquis regionibus, ut Deum et Dominum exercituum hic adoretis, sanctificami ab immunditiis vestris et revertatur unusquisque ab operibus suis pravis. Et post hæc, nudis pedibus circuite Jerusalem, invocantes Deum, et jejunate. Si sic egeritis, et oppugnare videritis Jerusalem viriliter usque ad novem dies, capietur. Alioquin, omnia mala quæ passi estis, vobis a Domino multiplicabuntur.* Cumque hæc dixisset sacerdos ad fratrem ipsius episcopi Willelmi Ugonem et ad Ysoardum comitem dominum suum, et ad quosdam de clero coadunaverunt consilium die principibus, et de omni populo, et dixerunt: *Viri fratres, vos scitis quæ causa itineris nostri sit ac tantæ defatigationis; et negligenter agimus, adeo ut neque comparemus ea quæ necessaria sunt ad oppugnandam civitatem, neque curam gerimus quomodo Deum nobis reconciliemus, quem tam multipliciter omnes in omnibus offendimus; quem a nobis expulimus, et longe multum per nostra parva opera a nobis effugavimus.* **E**t nunc, si vobis justum videtur, reconcilietur unusquisque fratri suo quem offendit, et frater benigne fratri condonet. Et post hæc humiliemur Deo, et circumueamus Jerusalem nudis pedibus, et Dei misericordiam, per sanctorum patrocinia appellemus, ut ille Deus omnipotens, quia pro nobis, de nobis servis suis carnem assumpsit, exinanita forma domini sui, et qui humiliter super asinum sedens, passurus in cruce mortis supplicium pro nobis, hanc civitatem ingressus est, turbis ei occurrentibus cum magno processionis honore; ille nos ad honorem et gloriam nominis sui, et civitatem nobis aperiat et facere iudicium de inimicis suis et nostris, omnibus nobis concedat, qui locum passionis suæ et sepulture ejus indigne obtinentes contaminant, et qui nos a tanto beneficio humilitatis divinæ, et redemptionis nostræ excludere contendunt. Placuerunt hæc verba principibus, et omni populo, et ideo publice jussum est, ut in sexta feria quæ proxima erat, clerici præpararent se cum crucibus et sanctorum reliquiis ad processionem, et milites atque omnes viri foris sequerentur eos cum tubis et vexillis, atque armati nudis pedibus incederent. Quæ omnia, secundum jussionem Dei et principum lætanter explevimus. Namque cum venissemus in montem Oliveti, et essemus in loco, unde Dominus post resurrectionem suam ascendit in cælum, prædicavimus in populo dicentes: Quo-

A nimæ seculi sumus Domitium usque ad locum ascensionis ejus, et ulterius pergere nequimus, condonet unusquisque fratri suo qui lapsus est, ut Deus omnipotens nobis fieri possit propitius. Quid multa? Condonaverunt omnes, et largissimis elemosynis Dei misericordiam appellabant, ut in fine populum suum Deus non desereret, quem usque ad finem gloriose et mirabiliter adduxerat. Placatur itaque Dei misericordia, quoniam omnia quæ prius nobis adversa fuerant, nunc commode nobis proveeniebant.

CAPUT XXXVII.

Sed licet multa prætereamus, hoc unum præterire non libuit. Cum circumiremus civitatem de foris eum processionis tumultu, Sarraceni et Turci infra civitatem gyabant, multimode nos deridentes, multas cruces super muros ponebant in patibulis, afficientes eas cum verberibus et contumeliis. Quibus signis non e vicino misericordiam Dei sperantes, ad expugnandam civitatem, die noctueque operibus instabamus. Præfecerant itaque dux et comes Northmanniæ et Flandriæ Gastonem de Beardo operariis qui machinas construebant, et crates et aggres, ad invadendum murum componebant. Ille autem Gasto nobilissimus princeps, apud omnes honoratus erat, utilitatis suæ et probitatis merito, atque ideo opus sibi a principibus commissum sagaciter operariis dividens, sapienter accelerabat. Principes autem tantum gerebant curam de comportanda lignorum materia, et Gasto, de construendis necessariis sollicitudinem agebat. Similiter comes Raimundus præfecerat Willelmum Richau operariis suis in montem Sion, et episcopum Albariensem Sarracenis, et aliis qui ligna deferebant. Acceperant namque homines comitis, multa castella et villas Sarracenorum, et Sarracenis, quasi servis suis, opera indicabant; qui quinquaginta vel sexaginta portabant suo collo trabem maximam, quam non deferrent quatuor paria boum, ad machinas construendas Jerusalem. Quid multa? omnes uno animo parilique consensu opus agebant, atque laborabant, et construebant, et adjuvabant, nullus segnis, nullius manus remittebantur. Omnes spontanei operabantur, præter artifices. Illis dabatur merces de collectis, quæ factæ in populo fuerant. Sed comes de censu suo suis operariis debita solvebat. **E**t certe manus Domini operabatur, et operantes adjuvabat. Cumque brevi intervallo omnia molimina nostra et machinæ comparatæ essent, habuerunt nostri principes consilium, et dixerunt: *Omnis homo præparet se ad pugnam in quinta feria. Interim orationibus, et vigiliis operam demus, atque elemosynis. Jumenta vestra cum pueris artificibus nostris et lignariis præstate ut deferant trabes, et perticas, atque palos, et virgos ad crates faciendas. Dno et duo milites erantem unam curram faciant, vel unam scalam; et ne dubitetis laborare pro Deo, quia in proximo labores vestros terminabit.* Hæc autem omnia libenter accepta sunt. Post hæc mandatum

est quis de principibus cum sua gente quam partem urbis expugnaret, et quæ machinæ quibus locis applicarentur.

CAPUT XXXVIII.

Videntes autem Sarraceni qui infra civitatem erant, multitudinem machinarum quæ construebantur, infirmiora murorum loca, adeo adversum nos munierunt, ut quibusdam desperabile videretur posse expugnari. Instante autem jussæ oppugnationis die, dux et comes Flandrensis, atque Northmanniæ comes, cum vidissent quod Sarraceni tanta ac talia munimenta argumentorum contra omnes machinas nostras composuissent, tota nocte machinas suas, et crates et aggeres transportaverunt contra urbis partem, quæ est ab ecclesia Sancti Stephani usque ad vallem Josaphat. Vos vero qui hæc legitis, non putetis parvum laborem atque industriam ibi fuisse. Etenim fere milliarium est ibi, a loco unde machinæ dissolutæ per membra comportabantur, usque ad eum locum ubi construebantur. Mane autem facto cum vidissent Sarraceni omnia instrumenta atque tentoria, nocturno tempore illuc deportata, obstupuerunt. Nec solum Sarracenis, verum etiam nobis in stuporem fiebat. Manifeste etenim potuit quisque cognoscere fidelis quod manus Domini nobiscum erat. Hæc autem transmigratio ob hoc facta est quia locus planus erat, et conveniens instrumentis ad murum adjungendis, quæ non poterant nisi per plana conduci; et etiam ob hoc, quia illa pars urbis infirmior esse videbatur, quia longe steterat a castris, immunita illa pars remanserat: Hæc autem pars civitatis est a septentrione. Nihil minus laborabat comes et sui in monte Sion, qui est civitati ad meridiem, sed habebat tunc multos adjuutores, scilicet Willelmum Ebriacum, et cum eo omnes nautas Genuenses, qui naves suas, sicut superius narravimus, apud Joppen perdidierant; sed extraxerunt de navibus suis cordas et malleos ferri, atque clavos, et ascias, atque dolabras et secures, quæ permaxime nobis necessariae fuerunt. Sed quid moramur? Jamque dies pugnae constitutæ advenerat, et oppugnationis incœpta est. Sed hoc unum in primis dicere volumus quod, pro opinione multorum et nostra, usque ad sexaginta millia hominum bellicorum erant infra civitatem, exceptis parvis et mulieribus, de quibus non erat numerus. Et de nostris ad arma valentes, in quantum nos existimamus, numerum duodecim millium non transcedebant sed habebamus multos debiles atque pauperes. Et erant in exercitu nostro mille ducenti vel trecenti milites. ut ego arbitror, non amplius. Hæc autem ideo diximus, ut intelligatis quod sive grande, sive parum sit, quod in nomine Domini incipitur, nihil frustra evenire; quod subsequens pagina continet. Ut autem nostri turre ac muros minare cœperunt, ab omni parte volabant lapides excussi a tormentis, atque petriis; et sagittæ ut grando innumerabiles. Sed ista patienter servi Dei sustinebant, habentes fidei propositum, quod vel occumberent, vel quod

ad præsens se de hostibus vindicarent. Fiebatque pugna nullo indicio victoriæ, sed cum jam proximarent cum machinis ad muros, non solum lapides et sagittæ, verum etiam ligna et stipulae projiciebantur et super hæc ignis, et mallei lignei involuti pice, et cera, et sulphure, et stupa et panniculis igne succensis projiciebantur in machinas. Mallei, inquam, clavati ab omni parte, ut quaqua parte ferirent, hærent, et hærendo inflammarent. Ligna vero et stipulas ideo jaciebant ut saltim incendia inde accensa retardarent quos neque gladius et alta mœnia retardarentur, nec profundum vallum retinere poterat. Acta est itaque pugna ab ortu solis usque ad occasum die illa, ita mirabiliter ut nusquam mirabilius aliquid gestum esse credatur. Et adhuc Deum omnipotentem ducem ac conductorem nostrum appellabamus, confidentes de ejus misericordia. Nox autem adveniens, utrumque timorem nostrum conduplicavit. Metuebant enim Saraceni ne per noctem civitas a nostris caperetur, vel sequenti die, jam fractis antemuralibus, et completo vallo, citissime murus pervaderetur. At vero nostri hoc solum metuebant, ne admotas machinas aliquo modo Sarraceni incenderent, et sic confortarentur. Propterea ab utrisque custodiæ, ab utrisque labor, ab utrisque insomnos curæ. Hinc, spes certissima; illinc, dubius timor. Operabantur isti pro Deo, spontanei, opera ad capiendum; operabantur illi pro legibus Bahumeth inviti, opera ad resistendum. Quæ vero et qualia molimina ab utrisque per noctem facta fuerint, mirabile credite. Mane autem facto, tantus ardor nostris incubuit, ut usque ad muros progredierentur, et machinas illuc deducerent. At Sarraceni tantas machinas fecerant ut unicuique de nostris, novem vel decem apponerentur, atque sic multum molimina nostra impediabant. Et tamen hæc dies nona erat, de qua sacerdos dixerat, quod usque ad eam civitas caperetur. Sed quid nimiam moram agimus? Jam machinæ nostræ quassabantur ad tam crebros lapidum ictus, et viri deficiebant nostri, multimode defatigati. Sed restabat adhuc Dei misericordia, nunquam expugnabilis, nusquam superata, in tribulationibus semper opportuna. Sed hoc præterire non libuit quod dum duæ mulieres petrariam unam de nostris fascinare vellent, lapis viriliter excussus, mulieres carminantes cum tribus pueris allisit, atque animabus excussis, incantationes avertit: cumque jam circa meridiem omnes nostri conturbarentur, tam lassitudine quam desperatione, quippe cum unicuique de nostris plures adversarii resisterent; præterea murus firmissimus et altus, et multa copia atque opportunitas, quæ hostibus ad munimen, nobis autem adversa. Inter hujusmodi defectum nostrum, et hostium exultationem, accessit mediatrix Dei misericordia, quæ luctum nostrum in gaudium convertit, quod nulla dies nobis auferat. Etenim consilium quorundam jam agebatur, ut machinæ nostræ reducerentur quarum pars combusta, altera conquassata fuerat. Tum ecce

miles quidam, de monte Oliveti cum clypeo suo ventilare cepit, ad eos qui erant de parte comitis, et ad alios ut ingrederentur. Quis autem iste miles fuerit, cognoscere non potuimus. Hoc signa nostri confortati qui jam languebant, ceperunt incurrere muris, alii autem scalas, et lunc sursum injiciebant. Præterea quidam juvenes ignierant sagittas, et sagittaverunt culcitra, quibus munebatur propugnaculum quod Sarraceni fecerant, contra turrem ligneam ducis et duorum comitum; erant autem culcitra de gambasio. Ibi itaque ignis accensus effugavit eos qui defendebant munitionem. Tum velociter dux et qui cum eo erant solverunt cratem de sursum qua munebantur anteriora turris conductæ a summo usque ad medium, atque sic facto ponte, viriliter et impeterriti intrare in Jerusalem ceperunt. Inter primos vero ingressus est Tancredus, et dux Lotbaringæ, qui quantum sanguinem ea die fuderint, vix est credibile. Post illas autem ascendebant omnes; et Sarraceni jam patiebantur. Sed mirum quod modo dicam: Cumque jam civitas pene correpta esset a Francigenis, adhuc tamen resistebant Sarracenis his qui erant de parte comitis ac si nunquam capiendi essent. Sed cum jam nostris manibus potirentur civitatis, et turribus, tunc erat videre mirabilia. Alii namque illorum, quod levius erat, obtruncabantur capitibus, alii autem sagittati, de turribus saltare cogebantur; alii vero diutissime torti, et ignibus adusti flammeriebantur. Videbantur per vicos et plateas civitatis aggeres capitum, et manuum atque pedum. Per cadavera vero publice, hominum et equitum discursus erat. Sed parva et pauca ista quæ diximus. Sed ad templum Salomonis veniamus, ubi suos ritus atque solemnitates cantare solebant. Sed quid ibi factum est? Si verum dicimus, fidem excedimus. Sed tantum hoc dixisse sufficiat quod in templo et in porticu Salomonis, equitabatur in sanguine usque ad genua, et usque ad frenos equorum justo miroque Dei judicio, ut locus idem eorum sanguinem exciperet, quorum blasphemias in Deum tam longo tempore pertulerat. Repleta itaque cadaveribus et sanguine civitate; confugerunt aliquanti ad turrem David, et poposcerunt a comite Raimundo securitatis dextram, et reddiderunt ei arcem.

CAPUT XXXIX.

Capta autem urbe operæ pretium erat videre devotionem peregrinorum ad sepulcrum Domini, quomodo plaudebant, exsultantes et cantantes canticum novum Domine. Et enim mens eorum Deo victori et triumphanti vota laudum offerebat, quæ explicare non poterant. Nova dies, novum gaudium et exultatio, nova et perpetua lætitia; laboris et devotionis consummatio, nova verba, nova cantica, ab universis exigebat. Hæc inquam, dies celebris in omni sæculo venturo, omnes dolores atque labores nostros gaudium et exultationem fecit; dies hæc, inquam, totius Christianitatis confirmatio, et paganitatis exinanitio, et fidei nostræ renovatio. *Hæc dies quam*

A fecit Dominus, exsultemus et lætemur in ea (Psal. cxvii, 23), quia in hac illuxit et benedixit Dominus populo suo. In hac die dominus Ademarus, Podiensis episcopus, a multis in civitate visus est. Et etiam multi de eo testantur quod ipse primus murum ascendens, ad ascendendum socios atque populum invitabat. In hac autem die ejecti apostoli ab Illosolyminis, per universum mundum dispersi sunt. In hac eadem die, apostolorum filii, Deo et patribus urbem et patriam vindicaverunt. Hæc dies celebratur Idus Julii, ad laudem et gloriam nominis Christi, qui dedit precibus Ecclesiæ suæ urbem et patriam quam juravit patribus, et reddidit in fide et benedictione filiis. In hac die officium de resurrectione cantavimus, quia in hac, ille qui sua virtute a mortuis surrexit, per gratiam suam nos resuscitavit. Et de his hactenus dictum sit.

CAPUT XL.

Peractis igitur sex vel septem diebus, solemniter in octava die ceperunt agere principes, ut aliquis eligeretur in regem; qui omnium curam gerens, et tributa regionis colligeret, et ad quem plebes terræ reverterentur, et qui provideret ne ulterius desolaretur. Cumque id agerent, congregati sunt de clero quidam, et principibus dixerunt: *Laudamus electionem vestram, verum si recte et ordinate faciatis: sicut sunt æterna priora temporalibus, sic vicarium spirituale eligite prius; post hæc qui rebus agendis sæcularibus præsit: alioquin invalidam esse censemus, electionem vestram.* Principes vero cum hæc audissent irati nimium, electionem tamen nihilominus accelerabant. Sed imminutus erat clerus, ablato domino Ademaro, Podiense pontifice, qui in vita sua, alter Moyses, nostrum exercitum rebus et alloquiis divinis confovens, continebat. Post illum autem cum Willelmo Aurasicensis, vir bonæ memoriæ et episcopus, pro viribus nobis prodesse vellet, brevi tempore apud Marra in pace conquivit. Sic itaque bonis ablatis, humiliter se clerus agebat, præter episcopum Albariensem et alios quosdam; episcopus namque Martrancensis aliter quam recto itinere gradiens, cum Bethlehemiticam Ecclesiam fraudulenter obtinisset, tertio vel quarto die a Sarracenis captus, nusquam inter nostros comparuit. Spreta itaque admonitione et contradictione clericorum, hortabantur principes comitem Sancti Ægidii, ut acciperet regnum. At ille nomen regium se perhorrescere fatebatur in illa civitate; sed præbere se illis consensum, si id alius acciperet. Ob hoc elegerunt pariter ducem, et obtulerunt eum ad sepulcrum Domini. Post hæc autem requirebat dux arcem David a comite, at ille hoc excusabat, dicens se velle moram agere in regione illa, donec in Pascha; et interim se et suos honeste haberi velle. At dux potius se aiebat cætera dimissurum quam turrem. Inde multiplicabantur lites. Flandrensis et Northmanniæ comites favebant duci, et omnes etiam pene de terra comitis, credentes reddita turre, se consequenter cum eo esse reversuros. Non solum autem

provinciales in hoc domino suo comiti adversabantur, verum etiam multa de eo turpia composuerunt, ne eligeretur in regem. Destitutus itaque comes sociorum et amicorum consilio, pro iudicio subeundo, tradidit turrem in manu Albariensis episcopi. Ille vero, non exspectato iudicio, tradidit turrem duci. Cumque appellaretur episcopus de hoc facto, proditor dicebat sese coactum fuisse, atque passum violentiam. Sed hoc ego in veritate comperi plurima arma esse illata in patriarchalem domum, ubi episcopus manebat prope ecclesiam Domini sepulcri. Sed de violentia sibi illata ille dicebat; et frequenter clam huiusce rei comitis familiares insimulabat. Reddita itaque turri, in magnum odium contra suos comes exarsit, dicens se inhonoratum, non posse manere in illa patria. Itaque profecti ab Hierosolymis Jericho, et acceptis palmis venimus ad Jordannem, et sicut præceperat Petrus Bartholomæus, facta rate de viminibus, et imposito desuper comite transveximus eum; quippe cum non haberemus navem, sic nobis melius visum fuit. Post hæc convocata multitudo exegimus, quatenus rogarent Deum pro vita comitis et aliorum principum; dehinc indutum camisia, et braccis novis, sicut nobis præceptum fuerat peregrimus, sed quare taliter homo Dei præceperit, adhuc ignoramus.

CAPUT XLI.

(1) Hisque peractis, reversi sumus Hierosolimam. Eodem tempore Arnulfus capellanus Northmanniæ comitis, a quibusdam in patriarcham eligitur, contradicentibus bonis, tum quia non erat subdiaconus, maxime etiam quia erat de genere sacerdotali, et in itinere nostro de incontinentia accusabatur, adeo ut vulgares cantus de eo inhoneste composuissent. Sed ille nec canonum decreta reveritus, tanta ambitione tentus, nec genus, nec conscientie infamiam, contra bonos populum concitavit, atque se cum hymnis et cantibus in sede patriarchali, magno popularum plausu elevare fecit. Sed de episcopo Matranensi, qui huiusce rei incensor et administrator fuerat, vindicta divinitus sumpta non modo Arnulfum non terruit, sed insuper clericos qui habebant altera in ecclesia Domini sepulcri, vel quibus erant pro custodia mercedes constitutæ, privare beneficiis non desinebat. Nactus itaque Arnulfus hanc potestatem, cœpit requirere ab incolis civitatis, ubi crux erat quam peregrini ante captam Hierosolimam adorare consueverant. Quibus negantibus, et juramento et aliis signis se nescire probare volentibus, tandem coacti sunt, et hæc dixerunt: *Manifestum est quod Deus vos elegit, et ex omnibus tribulationibus vos eripuit, et hanc civitatem et alias multas vobis tribuit, non in virtutis vestræ robore, sed in furore suo excæcans impios, et civitates munitissimas vobis aperuit, et bella formidolosa vobis dulcor et Dominus vester pro vobis ipse pergit. Qua itaque pertinacia cum Dominus vobiscum videamus, ejus*

A beneficia vobis celabimus? Post hæc deduxerunt eos ad quoddam atrium ecclesiæ, et ibi effodientes reddiderunt. Gavisi sunt itaque omnes nostri, et Deo omnipotenti laudes et gratias referebant, qui non solum urbem in qua passus est, sed etiam insignia passionis suæ atque victoriæ nobis reddidit, ut tanto eum manibus fidei arctius amplecteremur, quanto certiora nostræ salutis contueremur.

CAPUT XLII.

Dumque, sicut superius diximus, de duce Lotharingiæ ordinatum esset, quod civitatem retinere deberet, et comes dolore et injuria exercebatur, eo quod arcem David, scilicet totius regni Judaici caput, leviter perdiderat, et ob hoc regredi cum maxima parte nostræ gentis disponderet, nuntiatum est nobis quod rex Babyloniorum Ascalona venisset, cum innumerabili paganorum multitudine, et, ut nobis relatum est, quod Hierosolimam expugnare venerat, et occidere Francos omnes a viginti annis et supra, et captivare reliquos cum mulieribus, daturus viros mulieribus de sua gente, et juvenibus mulieres, ut Babyloniorum domini deinceps bellicosas familias haberent, de genere Francorum. Sed, non his adhuc contentus, similiter Antiochiæ et Boamundo facturum se aiebat, Damasci etiam, et reliquarum civitatum diadema capiti suo impositurum se dicebat, nihil Turcos, nihil Francos, Turcorum victores esse dicebat, considerata multitudo perditum suorum et militum. Sed nec etiam his contentus, in Deum blasphemias intorquebat, dicens quod locum Dominicæ nativitatis, et præsepe, ubi Dominus reclinatus est, et locum passionis et Golgotha, ubi dicitur quod sanguis Domini pendentis in cruce defluerit; et locum Dominicæ sepulturæ, et alia omnia loca sancta quæ in civitate, vel juxta a populo venerantur Christiano, ita deleret, ut etiam a stirpe, a terra abstraheret et comminueret, et posthæc pulverem in mari projiceret, ut non esset aliquod Dominicum memorabile, quod Francorum gens in regionibus illis ulterius requirerent. Cum autem hæc et alia multa, et de multitudine gentis quæ cum ipso tyranno erat, nobis nuntiarentur, et quod omnes isti congregati erant Ascalonæ, quæ proxima erat Jerusalem per diem, et dimidium, congregati sunt nostri principes et clerus, et nudis pedibus incedentes ante sepulcrum Domini cum multis orationibus et lacrymis, misericordiam a Domino deprecabantur, ut populum suum modo liberaret, quem hactenus victorem de omnibus fecerat; et qui locum sanctificationis suæ mundaverat, ulterius contaminari propter nomen suum non pateretur. Posthæc similiter nudis pedibus incedentes in psalmis et hymnis, et sanctorum præsiidiis misericordiam Dei appellant, ad templum Domini venimus, ibique animo et corpore ante effusi, ut benedictionis suæ ibidem effusæ recordaretur: *Si peccaverit in te populus tuus et con-*

(1) Quæ sequuntur non sunt Raimundi.

versus egerit penitentiam, veniensque oraverit in loco isto, tu exaudies de caelo, Domine: et libera cum de manibus inimicorum suorum III Reg. viii. Posthæc precepta benedictione ab episcopis. statuerunt principes de belli administratione, et de custodia civitatis. Profectus est itaque dux et milites ejus ut certissimum comprobarent si de Admiravis ita res se haberet, ut fama ferebatur; qui cum ad campestria Ramularum pervenisset, causam negotii per episcopum Matronensem Hierosolymis remisit ad comites. Illi autem certificati de bello. communem pugnandi causam apud omnes sortes qui in civitate remanserant. detulerunt. Itaque supplicantes Deo et acceptis armis et Dominicam lanceam. profecti sumus ab Hierosolimis, et venimus ad campestria die illa. Altera autem die conjuncto exercitu, per firmas dispositis præsidii ab omni parte, procedebamus. In vespere vero cum venissemus prope fluvium qui est in itinere euntibus ab Jerusalem Ascalonam, pascabant ibi Arabes greges ovium, et armenta boum innumerabilia, et sine numero camelos. Cum vidissent autem nostri hanc multitudinem et hominum et animalium, existimantes bellum esse, arripitis armis ad prospiciendum milites usque ducentos præmiserunt; cæteri vero armati, ut diximus, in novem turmis incedebant. Erant autem tres a tergo, tres a fronte, tres in medio, sic ordinatæ ut ubicunque bellum se emergeret in tribus ordioibus illis occurreretur, turma media manente cunctis ad præsidium. Videntes autem pastores Arabum nostros præmissos milites, animalia deseruerunt, et tanquam vi æquo modo ad illos ut ad nos reciperet Deus, pugnatam cum omnibus nobis inire debuissent. Erant in armis de pastoribus circiter tria millia; in exercitu vero nostro supra mille ducentos dubitanter ascribimus; sed et peditum multitudinem ultra novem millia producere non audemus. Effugatis itaque pastoribus, cepimus prædam, quantum ante diem illam non vidimus, et aliqui de pastoribus interfecti sunt, et pauci capti. Posthæc autem mansimus in eodem loco, quia vespera erat. Et tunc coegimus captivos ad confitendum hostium voluntatem et habitudinem, et numerum. Confessi sunt itaque quod voluntas eorum erat obsidere Jerusalem, et expugnare omnes Francos, et interficere et captivare; et addunt quod Admiravis ibi prope quinque leugis erat in castris, postridie profecturus adversum nos. De numero autem vix aliquis certus erat, quia quotidie multiplicabantur. De se vero et de sociis qui essent, interrogati, dixerunt quod pastores essent animalium, quæ dividenda erant in stipendiis per exercitum Babyloniorum. Certi itaque nostri de bello et alacres, sociis suis noxarum causas atque controversiæ remittebant. Posthæc confessi de peccatis, et de negligentis suis, adeo erecti sunt animis ut vix credibiles eis fieret hostes ad pugnam esse paratos. Innasebatur enim tanta securitas in cordibus singulorum, ut crederent suos hostes cervis timidiores, et ovibus innocentiores. Sed hæc secu-

ritas ideo nobis erat, quia credebamus Dominum nobiscum esse, sicut et in reliquis negotiis, et propter blasphemias sibi illatas, agere propter seipsum, si etiam causa nostra invalida fuisset. Unde in nostra parte defensorem, et in sua adjutores illi esse volumus. Deinde conclamationum est per exercitum ut mane ad pugnam omnes parati essent, et quisque principibus de sua gente conjungeretur, et nemo prædam tangeret, et excommunicati sunt quicunque eam tangerent, nisi prius bello confecto. Mansimus ea nocte satis pauperrime; etenim tentoria non habebamus, panem pauci, vinum nullus, annonam atque salem paucissimi; sed copia carnis erat quasi arena, sed vesebamus carnibus; et pro pane, ovium caro erat. Et jam aurora sequenti die oriebatur, et pervigil turba, tubis et cornubus in pugnam animabatur. Itaque summo diluculo profecti, dispositis, ut jam diximus, ab omni parte præsidii, exercitum Dei in castra Mahumet dirigebamus. At vero hostes infra castra sua demorabantur, nunquam existimantes quod infra mœnia ad adventum eorum vix contineremur. Etenim cum audissent de nece et fuga pastorum, dicebant: *Propter prædam venerunt Franci, et cum ea revertuntur*. Quippe edocebantur quotidie ab his qui fugerant ab Hierosolymis, et de paucitate nostra, ac debilitate vulgi et equorum. Præterea numero atque viribus suis confisi, in solis sputis nos et castra nostra submergere se posse credebant. Cantellatores etiam eorum et augures, ut fertur, dixerant ut non moverent castella sua usque ad septimam feriam, neque pugnarent adversum nos. Quod si maturius aliquid de his agere vellent, in adversum converteretur. Nos autem, ut diximus, ordinati, in novem turmis progrediebamur. Multiplicavit Deus exercitum suum, adeo ut inferiores numero hostibus non videbamur. Etenim conjungerant se nobis animalia quæ dimiseramus, et factis gregibus, nemine compellente, nos comitabantur, adeo ut starent cum stantibus, cum currentibus currerent, cum præcedentibus præcederent. Hæc autem pretiosarum inastimabilis multitudo erat. Armorum autem atque papilionum summam, quis dinumerare sufficiat? Videntes igitur hostes nostri, et suorum cæsam multitudinem, et nostros in castris suis et pro victoria et spoliis secure et alacriter agere, reversi ad se dixerunt: *Solum præsidium fuga est, et quid moramur? Si hodie defuturi ex itinere, fame et siti pene semimortui, omnem nostram multitudinem uno impetu prostraverunt, quid repausati et refecti, et victores contra semineces et imminutos atque paridos facient?* itaque hostes, conturbatis animis reversi sunt Ascalona, quæ milliarium a castris nostris aberat, sed non omnes, Tunc placuit comiti Raimundo, ut mitteret Boamundum quemdam, Turcum genere, ad Admiravis, obtentu inmundæ amicitiae: accusando eum quod noluerit liberam reddere Jerusalem, et qui adversum nos arma detulerat, simul ut præsentiret fugam an bellum in animo pararet, et quomodo victum se haberet.

CAPUT XLIII.

Interea nuntius venit Tancredus, et comiti Eustachio, ut præpararent se, et pergerent ad recipiendam urbem Neapolim. At illi exierunt, et duxerunt secum multos milites, et pedones, et pervenerunt ad urbem. Inhabitantes vero illius reddiderunt se illico. Posthæc mandavit illis dux Godefridus, qui et rex Jerusalem, ut cito venirent ad bellum, quod Ammiratus Babylonie præparaverat eis Aschalone. Illi autem festinando intraverunt montanam, quærentes Sarracenorum bella, et venerunt Cæsaream. Venientes quoque juxta mare ad urbem Ramore, illic invenerunt multos Arabes, qui præcursores erant belli. Quos nostri persequentes, apprehenderunt plures ex eis, qui dixerunt omnia belli nova ubi essent, et quot, aut ubi bellare disponent contra Christianos. Quod audiens Tancredus, statim misit nuntium Jerusalem duci Godefrido, et patriarchæ, omnibusque principibus, dicens: *Scitis quod nobis paratum est bellum Aschaloniæ ab Ammirato. Igitur venite festinanter cum omni virtute, quam habere poteritis.* Tunc jussit dux commoneri omnes, ut fideliter irent præparati Aschalona obviam inimicis nostris. Ipse vero cum patriarcha, et Roberto Flandrensi comite, exivit de urbe in feria tertia, et Marturanensis episcopus cum eis. Tum vero Sancti Ægidii comes ac Robertus Northmannus dixerunt se non exituros, nisi certum bellum scirent. Jusserunt ergo militibus suis, ut pergerent videre si bellum vere esset, et reverterentur quantocius, quia ipsi mox essent parati venire. Iverunt illi, videruntque bellum paratum, et cito renuntiaverunt se vidisse oculis suis. Continuo dux apprehenso Marturanensi episcopo mandavit in Jerusalem quo milites qui ibi erant præpararent se, et venirent ad bellum. Episcopus vero Marturanensis rediit, reportans verba missa patriarchæ, et duci; exieruntque Sarraceni obviam ei, et apprehensum secum duxerunt. Petrus vero Eremita remansit in Jerusalem, ordinando et præcipiendo Græcis et Latinis, ac clericis, ut fideliter Deo processionem celebrarent, et eleemosynas orationesque facerent, ut Deus populo suo victoriam daret, Clerici et presbyteri induti sacris vestibus ad templum Domini conduxerunt processionem; ac missas et orationes celebrabant, ut Deus suum defenderet populum. Denique patriarcha et episcopi alique seniores congregati sunt ad fluvium quod est ex hac parte Aschaloniæ. Illicque multa animalia, boum, camelorum, ovium, atque omnium honorum deprædati sunt. Venerunt autem Arabes fere trecenti, irrueruntque nostri super illos; et apprehenderunt duos ex eis, persequentes alios usque ad eorum exercitum. Sero autem facto, patriarcha fecit præconari per omnem exercitum, ut in summo mane omnes in crastino essent parati ad bellum, *excommunicans ne ullus homo intenderet ad ulla spolia, donec bellum esset factum;* sed eo facto, reverterentur cum felici gaudio, ad capiendum quidquid eis prædestinatum esset

A a Domino. Summo vero diluculo, intraverunt in vallem nimis pulchram, secus littus maris, in qua ordinaverunt suas acies. Dux instruxit suam, comes Northmannus suam, comes Sancti Ægidii suam, comes Flandrensis suam, comes Eustachius suam, Tancredus et Gaston suam. Ordinaverunt quoque pedites et sagittarios qui præcederent milites; et sic ordinaverunt omnia: Statimque præliari cœperunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. In sinistra parte fuit dux Godefridus cum sua acie, comes Sancti Ægidii juxta mare, in dextra parte, comes Northmannus, comes quoque Flandrensis, et Tancredus omnesque alii equitabant in medio. Tunc nostri cœperunt paulatim ambulare; pagani vero stabant parati ab bellum. Unusquisque suum habebat vasculum pendens collo, ex quibus potarent persequentes nos; sed illis non licuit, gratia Dei. Comes autem Northmannus, cernens Ammirati stantiarum habentem quoddam pomum aureum in summitate hastæ, quæ erat cooperta argento, irruit vehementer super illum, eumque vulneravit usque ad mortem. Ex alia parte comes Flandrensis, nimis acriter eos invasit. Tancredus igitur impetum fecit per medium tentorium eorum. Quod videntes pagani, continuo arripuerunt fugam. Paganorum autem multitudo erat innumerabilis, numerumque eorum nemo scit, nisi solus Deus. Bella vero erant immensa, sed virtus divina comitabatur nobiscum, tam magna, tam fortis quod statim superavimus illos. Stabant vero inimici Dei exæcati, et stupefacti, ac videntes Christi milites, apertis oculis nihil videbant: et contra Christianos erigere se non audebant, virtute Dei tremefacti. Pro nimio namque timore ascendeabant in arbores, in quibus putabant se effugere, vel abscondere. At nostri sagittando, et cum lanceis et ensibus occidendo, eos ad terram præcipitabant. Alii jactabant se in terram, non audentes se erigere contra nos. Nostri igitur illos detruncabant, sicut aliquis detruncat animalia ad macellum. Comes vero Sancti Ægidii, juxta mare occidit ex eis sine numero. Alii vero se præcipitabant in mare, alii fugiebant huc illucque. Veniens itaque Ammiratus Babylonie ante Ascalon civitatem, dolens et mærens lacrymando dixit: *O deorum spiritus! quis unquam vidit vel audivit talia? Tanta potestas, tanta virtus, tanta militia, quæ nunquam ab ulla gente fuit superata, modo a tantilla gente Christianorum est devicta. Ille mihi, tristis ac dolens! quid amplius dicam? Superatus sum a gente mendica, inermi et pauperrima, quæ non habet nisi saccum et peram. Ipsa medo persequitur et occidit gentem Ægyptiacam, quæ illi plerunque suas largitu est eleemosynas, dum olim per omnem nostram patriam mendicaret. Huc conduxi ad communionem ducenta millia militum, et video illos laxis frenis fugientes per viam Babylonicam, et non audent reverti adversus gentem Francigenam. Juro per Mahumet et per omnia deorum numina, quod ultra non retinebo milites conventionem aliqua, quia expulsus sum a gente aliena et ad-*

vena. Conduxi omnia armorum genera, et omnia machinamenta, ut eos obsiderem in Jerusalem, et ipsi prævenerunt me ad bellum itinere duorum dierum. Heu mihi! quid amplius dicam? Inhonoratus ero semper in terra Babylonica. Nostri autem acceperunt stantiarum, quod comparavit comes de Northmannia, viginti marchas argenti, et dedit illud patriarchæ in Dei honorem, sanctique sepulcri. Ensem vero emit quidam sexaginta Bysanteis. Superati sunt igitur inimici nostri a nobis, Deo annuente. Omnes naves paganorum ibi aderant; homines vero qui intus erant, videntes Ammiratum fugientem cum suo

A exercitu, statim suspenderunt vela, et impulerunt se in alta maria. Reversi sunt itaque nostri ad eorum tentoria, acceperuntque innumera spolia, aurum argentumque multum, omniumque animalium genera, et omnium armorum instrumenta! quæ voluerunt asportaverunt, reliqua igni consumpserunt. Reversi sunt ergo nostri, cum gaudio magno Jerusalem, deferentes secum omnia bona, quæ illis erant necessaria. Hoc bellum actum est, prid. Id. Augusti, largiente Domino nostro Jesu Christo fidelibus suis victoriam, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ROBERTI MONACHI S. REMIGII

IN DIOECESI REMENSI

HISTORIA HIEROSOLYMITANA

(Apud BONGARS, *Gesta Dei per Francos*, p. 30).

MONITUM.

Robertus monachus hanc quam *Hierosolymitanam Historiam* inscripsit, composuisse testatur ipse, præatione apologetica, in claustrum cujusdam cellæ S. Remigii, constitutæ in episcopatu Remensi, jussu abbatis cujusdam, nomine Bernardi, ita enim plene in veteri ms, nuperrime legimus: cui hujus argumenti ab alio, nescio quo, conscripta narratio displicebat: quod erat et acephala, et stylo negligentiore composita. Ipse concilio Claromontis interfuit, a quo hic Occidentis in Orientem motus cæpit. Eum Blondus citat non semel, sed ut expeditionis comitem: « Delectavit nos, inquit » decad., lib. IV, Robertum vidisse monachum, eas describere machinas, in hunc modum, » etc. Et paulo post: « Robertus monachus, qui tunc Hierosolymis erat, et: « Fatetur ingenue Robertus monachus, a quo scriptore hæc certiora sumuntur. » De eodem Trithemius: Rupertus monachus cœnobii S. Remigii in diocesi Remensi, ordinis divi Patris Benedicti, natione Gallicus, vir in divinis Scripturis jugi studio exercitatus, et sæcularium disciplinarum non ignarus, ingenio clarus et apertus eloquio. Scripsit nonnulla ingenii sui opuscula, quibus nomen ejus posteritati innotuit, e quibus ego tantum vidi, *Gestorum in terra sancta per Christianos tempore Urbani secundi, contra infideles, Historiam insignem*, lib. X. Inter omnes historiogr. De aliis nihil vidi. Claruit sub Henrico V, anno Domini 1120. » Hæc Trithemius; qui aut libro auctius exemplar nostris, aut unum in duos divisum habuit: quomodo in prioribus editionibus septimus et octavus in unum coalescerunt. Defuit autem Trithemio, ut apparet, præfatio apologetica, quam edidit Reuberus, quæ et in nostris membranis legitur. Ordericus Vitalis tum styli elegantiam, tum veritatem in illo laudat et sæpe ipsum transcripsit, Auctor *Libri principalis bellorum Domini pro tempore novæ legis*, qui est ms, in bibliotheca P. Petavii citat *Robertum abbatem Sancti Remigii*. Possevinus confundit cum Sigeberti continuatore, Apparatu, in *Robertus monachus*: quem antea distinxerat, ex Arnaldo Wione, in *Robertus Anglus*. Nos uti sumus codicibus mss. Nicolai Fabri, Laurentii Bochelii, nostris: impressis, nostro antiquissimo et optimo, nulla nec loci, nec topographi, nec temporis nota; alio depravatissimo Basiliensi Henrici Petri anni 1533, et Wecheliana Justii Reuberi, emendatiore. Scias autem, lector, olim editum illum nostrum, col. nunc 757, lin. 26, ex Fulcherio inserta habere plurima, nempe capita quindecim, a vicesimo ad tricesimum quintum ita: « pridie Idibus Augusti. Ilis peractis, placuit quibusdam in patriam nationis suæ reverti, » etc., quæ leguntur fine capituli 19 Fulcherii, paucissimis vocalibus variantibus; tandem redire ad ea quibus opus suum claudit Robertus: « Quia vero hic historicus sermo, » etc. Hæc eodem omnino modo habentur in ms. libro veteri, quem hac editione absoluta forte inter nostros latentem reperimus. Misit et varias lectiones e suis Andreas Schottus: quarum usus erit tertio tomo, si vitam hanc Deus, animumque servaverit. Versus illius avi, ut erant in mss., in extrema pagina posuimus, ne quid non exhiberemus. Initium scribendi facit a concilio Claromontano, anno 1095; finem, in illa de Admiraviso victoria.

INCIPIIT

PRÆFATIO APOLOGETICA MONACHI ROBERTI

IN HISTORIA IEROSOLYMITANA

Universos qui hanc historiam legerint, sive legi audierint, et auditam intellexerint, deprecor, ut cum in ea aliquid inurbane compositum invenerint, concedant veniam, quia hanc scribere compulsus fui per obedientiam. Quidam enim abbas, nomine N., litterarum scientia et morum probitate præditus, ostendit mihi unam historiam secundum hanc materiam, sed ei admodum displicebat: partim, quod initium suum quod in Clarimontis concilio constitutum fuit, non habebat; partim quod series tam pulchræ materiæ ineulta jacebat, et litteralium compositio dictionum incondita vacillabat. Præcepit ergo mihi ut qui Clarimontis interfui concilio, ac phalæ materiæ caput præponerem, et lectoris eam accuratiori stylo componerem. Ego vero, quia notarium non habui alium nisi me, et dictavi, et scripsi: sic quod continuatim parvi menti manus, et manui penna, et pennæ pagina, et fidem satis præstare po-

test et levitas carminis, et minime phalerata compositio dictionis. Unde, si cui academicorum studiis innutrito displicet hæc nostra editio, ob hoc forsitan quod pedestri sermone incedentes plus justo in ea rusticaverimus, notificare ei volumus quod apud nos probabilius est, abscondita rusticando elucidare, quam aperta philosophando obnubilare. Sermo enim semper exactus, semper est ingratus; quia quod difficili intellectu percipitur; surdiori aure hauritur. Nos vero plebeio incesso sic volumus progredi sermonem nostrum, ut quivis cum audierit, speret idem; et si fortassis idem tentaverit esse, longe separetur ab idem. Si quis affectat seire locum quo hæc historia composita fuerit, sciat esse claustrum cujusdam cellæ S. Remigii constitutæ in episcopatu Remensi. Si nomen auctoris exigitur, qui eam composuit, ROBERTUS appellatur.

INCIPIIT PROLOGUS

Inter omnes historiographos Novi ac Veteris Testamenti Moses sanctus obtinet principatum, qui divino spiritu prophetiæ. Hebraeis litteris, quarum ipse autor exstitit, mundi descripsit exordium, et primæ ætatis ac secundæ facta mirabiliora, nec non et patriarcharum gesta nobis adduxit in medium. Hujus exemplum secuti sunt Jesus Nave, Samuel et David, quorum primus Josue librum, secundus et tertius Regum historias conscripserunt. Ex hoc ergo liquido colligi potest quod revera Deo sit acceptabile, ut ad notitiam fidelium suorum litteris commendetur, cum in terra peragit quod præfixis temporibus fieri disposuit, aliquod opus mirabile. Sed quid post creationem mundi mirabilius factum est, præter salutiferæ crucis mysterium, quam quod modernis temporibus actum est in hoc itinere no-

strorum Ierosolymitarum? Quod quanto studiosius quisque adverterit, tanto uberius intra mentis suæ dilatatos sinus obtupescet. Hoc enim non fuit humanum opus, sed divinum. Et ideo litterali compaginatione commendari debet notitiæ tam præsentium quam futurorum, ut per hoc et spes in Deum Christiana magis solidetur, et laus ejus in eorum mentibus vivacior incitetur. Nam quis regum aut principum posset subigere tot civitates et castella, natura, arte, seu humano ingenio præmunita, nisi Francorum *beata gens, cujus est Dominus Deus, populus quem elegit in hæreditatem sibi?* (Psal. xxxii, 12.) Inferat ergo nobis Dei sapientia quod ad laudem sui nominis proferamus. Et seiant, qui hæc legerint sive audierint, quod nihil frivoli, nihil mendacii, nihil nugarum, nisi quod verum est, enarrabimus.

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIPIIT LIBER PRIMUS

CAPUT PRIMUM.

Anno igitur Dominicæ Incarnationis millesimo nonagesimo quinto, magnum inter fines Galliæ concilium celebratum est, in Arvernica scilicet, in civi-

tate quæ Clarusmons appellatur. Cui papa Urbanus secundus cum episcopis et cardinalibus præfuit. Fuit autem illud concilium valde celeberrimum, conventu Gallorum ac Germanorum, tam episcoporum quam principum. Ordinatis igitur in eo rebus

ecclesiasticis, exivit dominus papa in quadam spatiosæ latitudinis platea, quia non poterat illos capere cujuslibet ædificii clausura. Qui hac suadela rhetoricæ dulcedinis, generaliter ad omnes in hæc verba prorupit, dicens (1): « Gens Francorum, gens transmontana, gens, sicut in pluribus vestris elucet operibus, a Deo dilecta et electa, tam situ terrarum quam fide catholica, quam honore sanctæ Ecclesiæ, ab universis nationibus segregata, ad vos sermo noster dirigitur, vobisque exhortatio nostra protenditur. Scire vos volumus quæ lugubris causa ad vestros fines nos adduxerit, quæ necessitas vestra cunctorumque fidelium attraxerit. Ab Hierosolymorum finibus et urbe Constantinopolitana relatio gravis enersit, et sæpissime jam ad aures nostras pervenit quod videlicet gens regni Persarum, gens maledicta, extranea gens prorsus a Deo aliena, generatio scilicet quæ non direxit cor suum, et non est creditus cum Deo spiritus ejus (*Psal.* lxxvii, 8): terras illorum Christianorum invaserit ferro, rapina, incendio depopulaverit ipsosque captivos partim in terram suam abduxerit, partimque nece miserabili prostraverit ecclesias Dei aut funditus everterit, aut suorum ritui sacrarum manciperit. Altaria suis sæditatibus inquinata subvertunt, Christianos circumcidunt, cruorem circumcisionis, aut super altaria fundunt, aut in vasis baptisterii immergunt. Et quos eis placet turpi occubitu mulctare, umbilicum eis perforant, caput vitaliorum abstrahunt, ad stipitem ligant, et sic flagellando circumducunt, quoadusque extractis visceribus solo prostrati corruunt. Quosdam stipiti ligatos sagittant; quosdam extento collo et nudato gladio appetunt, et utrum uno ictu truncare possint pertentant. Quid dicam de nefanda mulierum constupratione? De qua loqui deterius est quam silere. Regnum Græcorum jam eis emutilatum est, et suis usibus emancipatum, quod transmaris non potest itinere duorum mensium. Quibus igitur ad hoc ulciscendum, ad hoc eripiendum, labor incumbit, nisi vobis, quibus præ cæteris gentibus contulit Dominus insigne decus armorum, magnitudinem animorum, agilitatem corporum, virtutem humiliandi verticem capilli vobis resistentium? Moveant vos et incitent animos vestros ad virilitatem gesta prædecessorum, probitas et magnitudo Caroli Magni regis, et Ludovici filii ejus, aliorumque regum vestrorum; qui regna Turcorum destruxerunt, et in eis fines sanctæ Ecclesiæ dilataverunt. Præsertim moveat vos sanctum Domini nostri Salvatoris sepulcrum, quod ab immundis gentibus possidetur, et loca sancta quæ nunc inhonestè tractantur et irreverenter eorum immunditiis sordidantur. O fortissimi milites, et invictorum propago parentum, nolite degenerare, sed virtutes majorum vestrorum reminiscimini. Quod si vos charus liberorum et paren-

atun et conjugum continet affectus, en recolite quid in Evangelio dicat Dominus: *Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus* (*Matth.* x, 37). *Omnis qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit* (*Matth.* xix, 29). Non vos protrahat ulla possessio, ulla rei familiaris sollicitudo, quoniam terra hæc quam inhabitatis clausura mari undique et jugis montium circumdata, numerositate vestra coangustatur; nec copia divitiorum exuberat; et vix sola alimenta suis cultoribus administrat. Inde est quod vos invicem mordetis, et comeditis; bella movetis, et plerumque mutuis vulneribus occiditis. Cessent igitur inter vos odia, conticeant jurgia, bella quiescant et totius controversiæ dissensiones sopiantur. Viam *sancti sepulcri* incipite, terram illam nefariæ genti auferte, eamque vobis subjicite. Terra illa filii *Israel* a Deo in potestatem data fuit, sicut Scriptura dicit *quæ lacte et melle fluit* (*Num.* xiii, 28). *Hierusalem* umbilicus est terrarum, terra præ cæteris fructifera, quasi alter paradisi deliciarum (2). Hanc redemptor humani generis suo illustravit adventu, decoravit conversatione, sacravit passione, morte redemit, sepultura insignivit. Hæc igitur civitas regalis in orbis medio posita, nunc a suis hostibus captiva tenetur, et ab ignorantibus Deum ritui gentium ancillatur. Quærit igitur et optat liberari, et ut ei subveniatis non cessat imprecari. A vobis quidem præcipue exigit subsidium, quoniam a Deo vobis collatum est præ cunctis nationibus, ut jam diximus, insigne decus armorum. Arripite igitur viam hanc, in remissionem peccatorum vestrorum, securi de immarcessibili gloria regni cælorum. »

CAPUT II.

Hæc et id genus plurima ubi papa Urbanus urbano sermone peroravit, ita omnium qui aderant affectus in unum conciliavit, ut omnes acclamarent, *Deus vult; Deus vult*. Quod ut venerandus pontifex Romanus audivit, erectis luminibus, in cælum Deo gratias egit, et manu silentium indicens, ait: « Fratres charissimi, hodie in vobis est ostensum quod Dominus dicit in Evangelio: *Ubi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi in medio eorum sum* (*Matth.* xviii, 20). « Nisi enim Dominus Deus in mentibus vestris fuisset, una omnium vestrum vox non fuisset. Licet enim vox vestra numerosa prodierit, tamen origo vocis una fuit. Propterea dico vobis quod Deus hanc a vobis elicit, qui vestris eam pectoribus inseruit. Sit ergo vobis vox ista in rebus bellicis militare signum, quia verbum hoc a Deo est prolatum. Cum in hostem fiet bellicosus impetus congressio, erit universus hæc ex parte Dei una vociferatio: *DEUS VULT, DEUS VULT*. Et non præcipimus aut suademus, ut senes aut imbecilles,

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(1) Qui legis hæc dicta, ne sit tibi mens male ficta: Urbani papæ, dulcia verba cape.

(2) Jerusalem gaude, tibi constat laus sine fraude.

et usui armorum minime idonei, hoc iter arripiant, nec mulieres sine conjugibus suis, aut fratribus, aut legitimis testimoniis ullatenus proficiscantur. Tales enim magis sunt impedimento quam adiumento; plus oneri quam utilitati. Divites in opibus subviant, et expeditos ad bellum de suis facultatibus secum ducant. Presbyteris sive clericis cujuscunque ordinis absque episcoporum suorum licentia non licet ire, quoniam inutilis eis fieret hæc via, si irent sine illorum licentia. Quia nec laicis expedit peregrinari, nisi cum sui benedictione sacerdotis. Quicunque ergo hujus sanctæ peregrinationis animum habuerit, et Deo sponsonem inde fecerit, eique se litaturum hostiam vivam, sanctam, Deo placentem, devoverit, signum Dominicæ crucis in fronte sua sive in pectore præferat. Qui vero inde voti compos ingredi voluerit, inter scapulas retro ponat. Tales quippe bifaria operatione complebunt illud Domini præceptum, quod ipse jubet per Evangelium: *Qui non bajulat crucem suam et venit post me, non est me dignus* (Luc. xiv, 27). » His ita completis, unus ex cardinalibus, nomine Gregorius, pro omnibus terræ prostratis dixit confessionem suam, et sic omnes pectora sua tundentes, impetraverunt de his quæ male commiserant absolutionem, et facta absolutione, benedictionem; et benedictione consecuta, ad propria remeandi licentiam. Et ut eunetis claresceret fidelibus quod hæc via a Deo non ab homine sit constituta (sicut a multis postea comperimus) ipso die quo hæc facta et dicta sunt, fama præconans tantæ constitutionis totum commovit orbem, ita ut etiam in maritimis Oceani insulis divulgatum esset, quod Hierosolymitanum iter in concilio sic stabilitum fuisset. Gloria provenit inde Christianis et exultatio; gentilibus autem Persis et Arabiæ cultoribus, mæror et trepidatio. His additur animi magnitudo, illis incutitur pavor et mentis hebetudo: adeo cælestis tuba percrepuit, quod ubique gens omnis infesta Christiano nomini intremuit. Elucet igitur quod non fuit humanæ vocis offseium, sed Spiritus Domini qui replet orbem terrarum (Sap. i, 7). Ad sua itaque reversus est unusquisque laicorum. Et Urbanus papa, in crastinum residere fecit conventum episcoporum: quibus residentibus accepit consilium, quem præponeret tantæ multitudini peregrinari cupientium, quia nondum erat inter eos aliquis nominatorum principum. Universi vero elegerunt Podiensem episcopum asserentes eum rebus humanis ac divinis valde esse idoneum, et utraque scientia peritissimum, suisque in actionibus multividum. Ille itaque, licet in vias, suscepit quasi alter Moses ducatum ac regimen Domini populi, cum benedictione domini papæ ac totius concilii. O quot diversæ ætatis ac potentæ seu domesticæ facultatis homines in illo concilio cruce susceperrunt, et viam sancti sepulcri sponponderunt: Hinc divulgatum est ubique terrarum illud concilium

A venerabile, et ad aures regum ac principum pervenit concilii constitutum honorabile. Placuit omnibus, et plus quam trecenta millia mente iter concipiunt, et adimplere satagunt, prout unienique posse contulit Dominus. Jamque turmatim exsultare cepit Franeigæ gentis unanimitas; et desiderio jam cum Turcis pugnabat eorum proba ferocitas.

CAPUT III.

Erat in illis diebus quidam, qui eremita exstiterat, nomine Petrus, qui apud illos qui terrena sapiunt magni æstimabatur, et super ipsos præsules et abbates apice religionis efferebatur, eo quod nec pane nec carne vesceretur, sed tamen vino aliisque cibis omnibus fruebatur, et « summam ab continentiam in deliciis quærebat. » Hic (3) ea tempestate collegit sibi non modicam equitum peditumque multitudinem, et iter suum direxit per Hungariam. Associatur autem quidam duci Teutonicorum, nomine Godelfrido, qui erat Eustachii Boloniensis comitis filius, sed officio dignitatis dux erat Teutonicus. Hic vultu elegans, statura procerus, dulcis eloquio, moribus egregius, et in tantum lenis ut magis in semonachum quam militem figuraret. Hic tamen, cum hostem sentiebat adesse, et imminere prælium, tunc audaci mente concipiebat animum, et quasi leo frendens ad nullius pavebat occursum. Et quæloriea vel elypeus sustinere posset impetum mucronis illius? Hic cum fratribus suis Eustachio et Balduino, et magna manu militum peditumque per Hungariam iter arripuit. Per viam scilicet, quam Carolus Magnus, incomparabilis rex Francorum, olim suo exercitui fieri usque ad Constantinopolim præcepit. Primus igitur Petrus Eremita cum suis, et magna gente Alemannorum, Constantinopolim venit; et copiosam Langobardorum gentem, multosque alios ex diversis locorum spatiis aggregatos invenit. Quibus imperator licentiam introeundi civitatem nunquam præbuit; quia virtutem Christianæ militiæ et maxime Francorum suspectam semper habuit. Idem tamen mercatum eis habere concedebat, quod et in civitate erat; prohibueratque illis, ne transirent illud vicini æquoris spatium quod vocatur Sancti Georgii Brachium, quoadusque veniret formidabilis exercitus Francorum. Turcorum enim infinitus numerus erat, qui adventum illorum bestiali mente sitiebant. In quorum manus si ipsi, absentibus Francorum principibus, devenissent, sicut postea rei probavit eventus, omnes æqualiter morti subjacerent. « Sed omnis congregatio hominum quæ bono auctore non gubernatur, si ei languidum caput dominatur, in deterius labitur et quotidie languescit, et a salute elongatur. » Propterea et hi, quia prudentem principem qui eorum dominaretur non habebant, reprehensibilia opera faciebant. Ecclesias enim et urbis palatia destruebant, et quæ in eis erant auferentes, plumbum quo tegebantur abstrahabant, et Græcis vendebant. Unde imperator,

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(3) Dux prior incescit, nec retro postea incescit.

Alexius nomine, vehementer iratus fuit, et æquorum Sancti Georgii Brachium transmeare præcepit; qui ultra progressi, ducem sibi elegerunt, et quemdam Rainaldum sibi præposuerunt; qui licet principem haberent, eadem tamen rapinæ opera agere non cessabant. Nam domos quas inveniebant igni comburebant, et ecclesias bonis suis et facultatibus denudabant. Sic Nicomediam usque venerunt, et inde Romaniam terram intraverunt.

CAPUT IV.

Tribus igitur diebus ambulando consumptis, ultra Nicæam urbem perrexerunt, et quoddam castrum, cui nomen erat Exerogorgo, gente vacuum invenerunt; in quod intrantes repererunt magnam uberitatem frumenti, carnis et vini, omniumque bonorum quæ sunt humanæ vitæ sustentaculum. Turci vero metu Francorum perterriti, longe ab illa terra secesserant, sed tamen exploratores suos dimiserant, qui illis adventum nostrorum et quomodo se haberent, nuntiarent. Qui ut per internuntios compederunt, quod venerant rapere, non possidere; destruere, non retinere: protinus contra illos accurrerunt, et castellum in quo erant, obsidione circumdederunt. Erat quippe ingens numerus illorum et copiosa multitudo. Ante portam castelli erat puteus, et juxta ex altera parte fons vivus, juxta quem Rainaldus princeps Christianorum exierat, et insidiis positus, eorum præstolabatur adventum. Turci vero nil hæsitantes irruerunt in eum, et multos qui cum eo erant occiderunt; alii autem in castrum fugerunt. Illi autem aquam eis omnino abstulerunt, et in magno cruciati per aquæ penuriam Christianos immiserunt. Erat autem festivitas S. Michaelis, quam venerari debet omnis anima fidelis. Obsessi autem in tantam sitis angustiam devenerunt, quod venis equorum incisissimis boumque et asinorum aliarumque pecudum sanguinem eliciebant et bibebant: Alii terram humectiorem fodiebant, et sic ori apponebant, ardoremque sitis temperabant: Quidam urinam suam in vase, aut in manibus suis mingebant; et quod dictu mirabile [miserabile?] est, absorbabant. Quid plura? Nullum erat vitæ solatium, nisi sola mors pereuntibus erat subsidium. Tandem princeps illorum Rainaldus (4) cum Turcis furtivum iniit fœdus malens temporalem vitam retinere quam pro Christo mortem in tali martyrio subire. Dispositis itaque agminibus suis, simulavit cum adversariis inire congressionem, sed mox ut exiit, fecit ad illos cum multis aliis digressionem. Heu! heu! meticulosus miles non ab austro, sed ab aquilone progressus, quam enerviter et effeminate pro cœlesti rege et regno dimicavit! Qui ne dum vel lovi stipula tactus, martyrium subire perhorruit; et fidei Christianæ professionem, sanus, eques, et armatus, abdicavit! Jure igitur apud Deum evanescentis gloriæ jacturam promeruit, et in sortem illius quiescem suam elegit

ad aquilonem devenit. Qui vero remanserunt, nec Christianæ fidei titulum mutare voluerunt, mortis exterminium pertulerunt.

CAPUT V.

Igitur ex tota illa multitudine occiderunt Turci quos voluerunt, et quos libuit (uti placuit) captivarunt. Quosdam ad signum positos sagittabant, et omni ludibrio, prout eis placuit, servos Dei contumeliis afficiebant, et illi maluerunt sic occumbere gloriose quam negantes fidem Dei, eum eis infelicitate vivere. Deus vero, ut credimus, recepit eos in septa sempiterni paradisi sui, quoniam noluerunt a fide sua peregrinari. Jam quippe diabolica legio vindex exultat, et contra Petrum Eremitam, qui erat in quodam castello, nomine Civito, dimicat. Erat autem illud castrum supra Nicæam civitatem constitutum. Contra quod Turci dum cursum suum dirigerent, obviaverunt Waltero, qui erat primicerius et signifer agminis Eremitæ. Sed licet miles egregius claruisset tot militiæ titulis, his tamen omnino resistere non valuit, sed tamen pretiosum mortem suam, multo Turcorum sanguine commendavit. Irruit enim in illos velut ursus esuriens in animalia, et quos in occursum invenit, prostravit et vita privavit. Similiter et qui cum eo erant armati, adhuc vivi jam necem quam erant passuri fortiter vindicabant, et quandiu eis arma valuerunt, hostes de victoria nunquam tripudiaverunt. Sed ibi multitudo audaciam, non audaciam multitudinem separavit, nisi quod animositas numerositatem sextuplo minnerit. Præcis tandem armis et non animis, laudabili morte (5), sic in bello, sicut pro Deo, vitam terminaverunt, eosque in sortem cœlitum angelici spiritus transtulerunt. Tunc primum Turci, revolutis cadaveribus suorum, cognoverunt, quod cum quibus pugnaverunt, fuerunt Franci. His ita patris pars Turcorum ecurrit ad castra Christianorum; et ibi unum presbyterum missam celebrantem invenerunt, quem ante altare detruncaverunt (6). O felix felici presbyteri martyrium, cui præbuit ducatum Domini corporis viaticum! Similiter quotquot invenerunt, aut occiderunt aut abduxerunt. Petrus vero Eremita abierat, et Constantinopolim remeaverat. In castello autem quod supra memoravimus, cui nomen Civito, remanserant Christianorum plurima multitudo; et qui de castris sive de prælio vivi evaserant, retro ad illud castellum confluerant; quos Turci insequentibus, strues lignorum, ut nostros comburerent, circumposuerunt. Sed qui obsessi erant de tuitione vitæ solliciti, ignem in strues, immiserunt, et Dei nutu flante vento, plerosque de hostibus combusserunt. Turci tandem illos vi comprehenderunt, et secundum ludibrium suum variis pœnarum generibus affectos, alios occiderunt, alios in captivitatem vendiderunt. Qui tamen aliquo casu seu ingenio evaserunt, ad Brachium S. Georgii reversi

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(4) Nec leviter tactus, Rainaldus apostata factus, Abjurando Deum, se probat esse reum.

(5) Hæc mors Walteri debet pretiosa videri.

(6) Sic et presbyteri mors hujus debet haberi.

sunt, et jubente nequissimo imperatore Constanti-
nopolim regressi sunt. Imperator quidem cum suis
Græcis de victoria Turcorum exsultavit, et omnia
arma nostrorum, ut eos inermes redderet, callide

A comparavit. His ita gestis, huic narrationi termi-
num ponamus, et stylum retro converteutes, quo-
modo illuc convenerit nostra gens Francorum, et
cum quibus principibus, disseramus.

EXPLICIT LIBER PRIMUS.

INCIPIIT LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

(7) Interea dum hæc aguntur, de remotis occiden-
taliū partibus, a parte aquilonis excitavit Dominus
comites duos, quibus unum nomen, una consanguin-
itas, æqua potestas, idem et armis et animis,
etiam gloria consulatus compares, Northmannus
scilicet et Flandrensis comes, cum quibus Ilugo
Magnus, frater Philippi regis Francorum, qui ipso
tempore Franciam suo subjugabat imperio. Ille ho-
nestate morum, et elegantia corporis, et animi vir-
tute, regalem de qua ortus erat commendabat pro-
sapiam. Cum quo et Stephanus Carnotensis comes,
qui a bonis initiis pravos deinceps obtinuit exitus.
O quam alii innumeri optimates et minoris famæ
consules, cum his sunt associati tam ejusdem Fran-
ciæ quam majoris et minoris Britanniae! A parte
australi mota sunt castra Podiensis episcopi, et
comitis Sancti Ægidii, nomine Raimundi. Vir iste
cum prædives esset, et temporalibus bonis locuple-
tatus, omnia sua vendidit, et viam deliberationis
sancti sepulcri arripuit. Ecce præsentialiter nunc
videmus in re, quod olim Dominus promisit per
os Isaiae prophetæ. Ait enim: *Noli timere, quia
ego tecum sum. Ab aquilone adducam semen tuum,
et ab occidente congregabo te. Dicam Aquiloni: Da;
et Austro: Noli prohibere: affer filios meos de
longinquo, et filias meas ab extremis terræ* (Isa.
XLIII; 5, 6; Psal. LXVII, 5). Nunc, ut videmus, filii
Dei et filiae, Hierosolymam tendunt ab extremis
terræ; auster et aquilo nutritos suos non audent
prohibere. Revera nunc Dominus ascendit super
occasum, quoniam requiescit in animabus occi-
dentalium. Nunc occidens illustrare parat orien-
tem, et novis sideribus suis excitatis, qua premeba-
tur, depellere cæcitatem. Et cum inter tanta agmi-
na enitesceret terribilis fulgor armorum, hunc
tamen reverberaret, si intueri posset, splendor ani-
morum. Hi ad bellum unanimiter incedunt, non ut
fugiant, sed ut aut moriantur, aut vincant. Mori
quippe nullum vitæ credunt dispendium; vincere
vero divini subsidii est præconium. Hi ergo memo-
rati principes, quos supra diximus, satis congruo
tempore de suis sedibus exierunt, sed natale solum
transcentes, diverso tempore et itinere transalpi-
naverunt. Itaque per Italiam iter direxerunt, et di-
vina præeunte custodia, secundo appulsu Romam

usque pervenerunt. Et, o gloriosa Christi militia,
quam non potuerunt continere tam spatiosæ urbis
intra incolatus sui spatia vel domicilia! et ob hoc
multi extra urbem ex principibus sua fixere ten-
toria, ibi aliquot diebus commemorantes, loca sancta
peregrina consuetudine perambulaverunt, et se
sanctorum apostolorum, aliorumque meritis ac
precibus commendaverunt. Ac sic apostolica bene-
dictione percepta, ab urbe discesserunt, et per
Apuliam suas acies direxerunt.

CAPUT II.

Cum vero sic incederent, rumor tanti exercitus
ad aures cujusdam terræ illius principis pervenit(8),
nomine Boamundi, qui tunc erat in obsidione
Malphi super littus Scaphardi pelagi constituti. Qui
hoc audiens, fecit inquiri quibus principibus tantus
exercitus regatur, quibus armis muniatur, quo or-
dine incedant, utrum rapere venerant, aut sibi ne-
cessaria compararent. Cui ab inquisitoribus rela-
tum est de principibus, quod Ilugo Magnus, Phi-
lippi regis Francorum germanus, signifer et dux
sit tantæ militiæ, Robertus comes Northmannus,
Robertus comes Flandrensis, Stephanus comes
Carnutensis, Raimundus comes Sancti Ægidii, et
episcopus Podiensis duces erant et domini. Exer-
citus autem sic devote et seriatim procedebat, quia
cui nocuerit nullus erat. Arma equitum tam idonea
erant, quia in tanto procinctu militiæ Dei conve-
niebat. Nam quis carneus oculus loricarum, aut
galearum, aut scutorum, aut lancearum, sole ra-
diante, ferre poterat intuitum! Pedites vero omni
genere telorum sic præmuniti sunt, quia si obviam
sibi veniret, omni orienti terrorem incuterent. Et
cum sic telis et armis accingantur, tamen ut inermes
peregrini necessaria sibi mercantur. Quæ cum au-
disset vir circumspectus et divitiis opulentissimus,
talía verba protulit coram omnibus: « Gratias agere
Deo omnes debemus, qui in sua potestate habet
omnium corda et quo vult inclinat ea. Quis enim
tot principes, tantum populum in unum collegisset,
nisi eorum mentibus ipse præsideret? » Cumque
requireret quod signum gestarent peregrinationis,
didicit, quod aut in fronte aut in scapulis dextris
signum ferebant sanctæ crucis. Cum vero per
campos discurrendo bellico usui se exercerent, et
jocando invicem alter in alterum hastas vibrarent,

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

- (7) Agmina conveniunt, numerosaque millia fiunt.
Quorum tu proceres, si consociari videres,
Agmen tam pulcrum, laudares jure sepulchrum

- Pro quo sic patriam respuerant propriam.
(8) Circuiens mundum rumor venit ad Boamun-
[dum,

omnes una voce clamabant dicentes : *Deus vult, Deus vult* (9). Et hoc signum erat bellici clamoris ipsorum. Et cum hæc iterum audiret vir prudens et mente capax, magis ac magis in Deo exsultavit, quia omnia hæc non tantum esse hominum intellexit. Qui statim eadem devotione succensus, duo pretiosa pallia jussit afferri, et ex eis corrigiatim incisis præcepit cruces fieri. Tunc dixit omnibus tam peditibus, quam militibus : « Si quis est Domini, jungatur mihi. O milites nunc mei, estote Dei; et viam sancti sepulcri mecum incipite; et quæ mea sunt, ut vestra, assumite. Nonne et nos Francigenæ sumus? Nonne parentes nostri de Francia venerunt, et terram hanc militaribus armis sibi manciperaverunt? Proh dedecus! Ibunt consanguinei et fratres nostri sine nobis ad martyrium, imo ad paradisum! In omnibus futuris temporibus debet ascribi tam nobis quam liberis nostris retrograda animi inopi, si vobis absentibus, agitur hæc divina militia. » (10) Et cum his et istis similibus animosus miles finem daret, omnes clamaverunt qui aderant, dicentes : « Nos tecum ibimus et absque retractatione viam S. sepulcri promittimus. » Tunc vir sapiens et astutus cruces jussit afferri, quas præceperat fieri. Quibus allatis dixit : « Si dictis vestris facta unire vultis, de crucibus istis unusquisque accipiat unam : et acceptio crucis, sponsio viæ fiat. » Tunc tot ad accipiendum confluxerunt, ut multis accipere affectantibus cruces defuerint. Audientes igitur optimates Apuliæ, et Calabriæ, et Siciliæ (11), quod Boamundus crucem viæ S. sepulcri susceperat, omnes ad eum confluunt, et tam mediocres quam potentes, senes quam juvenes, servi quam domini, viam S. sepulcri promittunt. Dux vero Apuliæ, ut hæc vidit et audivit, vehementer indoluit, quoniam solus cum parvulis ac mulieribus in ducatu suo remanere pertimuit (12). Erat autem dux ille frater Boamundi, uterque filii scilicet Roberti Wischardi. Dum vero Boamundus viæ necessaria paravit, Francigenæ ad marinos portus pervenerunt : alii scilicet ad Brundosium, alii ad Barim, alii Otrentum mare intraverunt. Hugo siquidem Magnus, et Wilermus Marchisi filius, in portu Barim mare intraverunt, et Durachium usque navigaverunt. Quos ut deprehendit adesse dux loci illius, captus iniqua cogitatione, illos continuo jussit apprehendi, et apprehensos Constantinopolim transduci. Edixerat enim subdolos imperator, ut omnes Hierosolymitani caperentur, et ad se Constantinopolim ducerentur. Volebat namque, ut omnes sibi fidelitatem facerent, ut scilicet suum esset quicquid per arma acquirerent. Sed deprehensi, cum ad urbem venerunt, magnum sibi solatium invenerunt,

A quoniam ducem Godefridum cum magno exercitu reppererunt. Flere præ gaudio potuit, qui Hugonem Magnum et ducem Godefridum invicem amplexari et osculari conspexit Gaudet Hugo Magnus se fuisse comprehensum, quia meruit hac occasione adduci ad ducem Godefridum. Gaudet dux, quia amplexatur præcordialem amicum et cognatum suum et totius generositatis nobilem virum. Gaudet alter in altero innovatum fœdus amicitiae, et antiquæ familiaritatis, et quod in utroque inerat insigne decus probitatis. In his duobus viris primo denudatæ sunt fraudes imperatoris, sicut mox sequentia declarabunt. Dux Godefridus prior omnium Francorum principum Constantinopolim venit (13), quia per Hungariam recto gressu profectus est. Venit atque duobus diebus ante Natale Domini, et hospitari voluit extra urbem; sed subdolos imperator cum inter suburbana recepit. Speravit interim dux ibi securum remanere se posse, donec venirent agmina gentis Francigenæ. Et cum per aliquot dies mittere cepit clientes suos ad comparanda necessaria, dolosus imperator præcepit Turcopolis suis et Pincenatibus, ut in insidiis positi eos invaderent et occiderent. Sed Balduinus frater ducis, cognita eorum nequitia, occultavit se, et eorum prævenit insidias, quia dum suos sequerentur ut occiderent, forti animo et virili impetu illos invasit, et sic, Deo juvante, illos superavit, pluresque ex eis occidit, et captos fratri suo duci præsentavit. Quod cum audisset imperator, iratus est, quia cognovit denudatas esse Francis dolositates et insidias suas. Dux, ut cognovit erga se suosque imperatorem iratum esse, de suburbanis illius exivit, et extra urbem sua tentoria fixit. Sole igitur occidente, cum nox superficiem terræ cooperuisset, satellites imperatoris præsumpserunt ducem invadere, sed divina adminiculante gratia, cum magno sui detrimento, vix manus illius potuerunt evadere. Alter in alterum irruit, sed alter altero præstantior fuit; dux cum suis frendens ut leo, illos cito dispersit, et septem occidit, cæteros insecutus usque ad portam civitatis (14). Dux inde ad tentoria sua rediit, et quietus deinceps mansit. Imperator autem pacem ab eo per internuntios quæsit, et tandem impetravit, et mercatum ei et suæ genti, sicut in civitate erat, habere permisit.

D Interea gens Gallicana cepit appropinquare regiæ civitati, Podiensis episcopus, et comes S. Ægidii, comites quoque Northmannus, Flandrensis, et Stephanus Carnutensis. Dum hæc itaque aguntur, ut diximus, prospero successu Boamundus Apuliensis, paratis suis stipendiis tanto itineri congruentibus, mare intravit, et in Bulgariam regionem

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(9) Sed tali voto clammatur pectore toto.

(10) Militiæ pondus, non respuit hoc Boamundus.

(11) Illic Calabræ gentes sociantur et Apulienses.

(12) His fieri prædux sprexit tamen Apuliæ dux.

(13) Dux quoque regalem primus pervenit ad urbem.

(14) Francigenæ gentes, urbi simul advenientes, Terrorem mortis prætendunt compatriotis.

transnavigavit, cum quo erant nobilissimi principes, Tancredus videlicet nepos suus, et Marchisi filius Richardus princeps, et omnes terræ illius optimates, qui tantam in Bulgaria copiam reppererunt, quod a fructu frumenti, vini et olei omnes multiplicati sunt. Deinde descendentes in vallem Andronopolis ibi tandiu quietaverunt, quousque omnes transfretaverunt. Illic Boamundus vir prudens comminatus est suo exereitui, ne aliquis aliquid alicui violenter auferret, sed unusquisque quod sibi competebat compararet. Tandem transfretatis omnibus, in quamdam regionem intraverunt, bonis omnibus uberrimam, et de villa in villam, de castello in castellum, de civitate in civitatem progredientes, Castoriam pervenerunt, et ibi solemnitatem Dominicæ Nativitatis celebraverunt, et per dies plurimos dietaverunt. Cumque forum rerum venalium ab indigenis quærerent, impetrare nequiverunt, quoniam omnes a facie eorum confugiebant, æstimantes nostros advenisse causa prædandi, et omnem terram depopulandi. Ideo nostri compulsi sunt ciborum inopia, rapere, prædari, eves, boves, arietes, hircos, porcos, et quæ usui ciborum erant utilia. Egressi de Castoria venerunt in Palagoniam, in qua erat quoddam castrum hæreticorum, quod undique aggressi sunt, et crepantibus buccinis, et telis ac sagittis volantibus illico ceperunt, et spoliatum omnibus bonis, cum suis habitatoribus igni combusserunt. Nec id eis injuria contigit, quia illorum detestabilis sermo ut cancer serpebat; jamque circumjacentes regiones suo pravo dogmate fœdaverat, sicut et ipsæ a recta fide sua fœda intentio abstulerat. Denique in crastinum ad flumen Bardarum venientes, plures ipso die transierunt, alii vero qui sole stante transire nequiverant, remanserunt. In crastinum illos qui remanserant, invadit exercitus imperatoris (15), summo diluculo aurora jam lucescente, et omnes occidere aut captos vinetosque abducere, in animo habebant. Quibus dum nostri fortiter resisterent, rumor pervenit ad aures Boamundi et Tancredi. Tancredus vero non diu ferens suos ita injuriis affici, equo volitans ad flumen rediit, et secum equo et armis in illud injecit, cumque duo millia equitum sunt insecuti. Qui protinus advenientes invenerunt Turcopolas et Pincenates cum eis dimicantes, in quos subito, ut effrenati irruentes, multos neci dederunt, et plures captos in vineula conjecerunt, et loris irritos ad Boamundum adduxerunt. Quos ut vidit, Deo gratias egit, et hilari vultu subridens, eis per interpretem dixit: « Gens male sana, quare quæritis occidere gentem nostram et Dei? nos sumus Christianæ fidei consortes et domestici, et peregrini milites S. sepulcri. Nos neminem vestrum quærimus lædere, nec imperatori vestro molimur aliquid auferre. » Ad hæc illi respondentes dixerunt: « Do-

A mine, conductitii milites sumus imperatoris, et donativa nostra promereri ab eo desideramus. Quo ei libet vadimus, quo præcipit facimus, et magis illi quam Deo obedi-mus. Nos tamen bene recognoscimus quod *magis oportet obedire Deo quam hominibus* (Act. v, 29). Imperator noster magis perhorrescit agmina vestra quam cæli fulmina, quia plus intelligit vos velle cum regno suo privare quam velle peregrinari, et ideo non cessat malum erga vos machinari. Sed propter Deum, ejus peregrini et milites estis, dignemini nostri misereri. » Ad hæc verba vir egregius commotus spiritu misericordiæ, condonavit eis vilam et illæsos abire permisit. Et dum sic læto successu procederet, Francorum exercitus Constantinopolim convenerat, et ejus præstolabatur adventum, quem audierat illie in proximo affuturum. Imperator autem cum vidisset castra Dei undique sic affluere, et exercitum suum, quem miserat contra Boamundum, sic dissipatum esse, exæstuans animo cœpit admodum anxari, et fraudulentæ cogitationes in corde ejus versari (16). Tandem simulavit animum, et quasi de ejus adventu gratulabundus esset, misit obviam Boamundo, qui cum per civitates et castella sua gratanter exciperent, et ad se cum bonorificentiâ conducerent. Compertum vero nostri habebant quod non agebat hoc de aliquo famulatu amicitia, sed secreta cordis simulatione. Indigenæ autem terræ illius, accepto imperatoris imperio, catervatim victui necessaria conferebant et pretio satis competenti vendebant. Sicque venientes ad civitatem, quæ Susa memoratur, Boamundus ibi suum dimisit exercitum, et Constantinopolim cum paucis perrexit ad imperatoris colloquium. Tancredus autem remansit dux et custos exercitus, et noluit ibi diutius manere, quia extranei ibi erant cibi quos sibi oportebat emere, et eduxit eos seorsum in vallem satis omnibus bonis uberrimam et corporalibus incrementis satis opimam.

CAPUT III.

Interea Boamundus dum adventaret civitati, Francorum exercitus pars maxima venit ei obviam, et unanimiter receperunt eum, sicut mater unicum filium. Boamundus autem ut conspicatus est tot consules, tot duces, tot optimates obviam sibi occurrere, in cælum manus erigens, obortis præ gaudio lacrymis, flevit uberrime, et osculatis pluribus, vix tandem repressis singultibus, ut loqui potuit, suffusus orationibus in hæc verba exorsus est fari (17): « O betatores Dei et indeficientes peregrini sancti sepulcri, quis ad hæc peregrina loca vos adduxit, nisi ille qui filios Israel ex Egypto per mare Rubrum sicco vestigio transduxit? Quis alius inseruit vobis animum ut relinquere possessiones vestras, et natale solum? Cognatos et affines, conjuges et liberos abdicastis, imo et omni corporeæ voluptati renuntiastis. Nunc

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(15) Invadit nostros exercitus imperatoris.

(16) Utque Boamundus nostris est associatus,

Rex fuit insanus Constantinopolitanus.

(17) Verba Boamundi non laudant prospera mundi.

iterum secundo regenerati estis, per confessionem scilicet et poenitentiam, quam quotidie duris laboribus exhibetis. O felices qui in tali opere deficient: qui ante visuri sunt paradisum quam patriam suam (18). O ordo militum, nunc terque quaterque beatus, qui huc usque fuisti homicidii sanguine deturpatus, nunc sanctorum sudoribus compar martyrum caelesti es diademate laureatus. Illucque exististi incitamentum ire Dei. Nunc vero reconciliatio gratiae ipsius, et propugnaculum fidei suae. Quapropter, invicti milites, quia nunc primum incipimus Deo militare, non gloriamur in viribus sive in armis nostris, sed in Deo potentissimo omnium, quoniam ipsius est bellum nostrum, et ipse dominabitur gentibus.» Boamundus cum hac et plura id genus prætenderet, conciliavit in se animos audientium, et magnam gratiam invenit in conspectu omnium. Tunc omnes cum eo ad civitatem venerunt, et ad hospitium suum, quod ei imperator preparari jusserat extra urbem, deduxerunt. Subdolus itaque imperator videns crescere castra Dei, et de die in diem augmentari, inops animi, expertus sensus, pauper consilii, ira vehementi cepit inflammari. Nesciebat quid ageret, quo se verteret, quorsum, si eum urgeret necessitas, fugeret. Timebat enim ne tantus et tantorum exercitus in se consurgeret. « Mens enim fraude plena semper anxietur, et est sollicita, et quod machinatur alteri, pertimescit semper sibi machinari. » Sed nostri hoc prorsus non quærebant, quia contra Christianos præliari nolebant. Tandem jussit ad se vocari Boamundum, et cum illo et cum Græcis suis hujusemodi habuit consilium. Requisivit a nostris, ut sibi principes exercitus facerent hominum, id est, securitatem pacis, et ipse conducirer eis per desertas regiones quas ingressuri erant forum rerum venialium omnium, et in omnibus bellicis negotiis sui præsentiam, et suæ gentis auxilium; juraret etiam generaliter omnibus quod omnia quibus indigebant in armis et vestimentis, ipse suppleret, nec amplius ulli peregrino sancti sepulcri noceret, aut noceri consentiret. Hoc consilium cum detectum fuisset, placuit in cordibus fere omnium, quoniam plerosque augebat necessitas rerum temporalium. Fecerunt igitur ei cum sacramento hoc hominum tali conditione, ut tandiu duraret, quandiu ipse perseverasset in sacramento suo et promissione. Comes vero Sancti Ægidii cum requisitus fuisset de hominio, id nullatenus facere voluit, sed si ei crederetur, tota civitas cum suis habitatoribus et ipso imperatore destrueretur. Sed non erat ratio ut tam regia civitas, tantæque Deo sacratæ destruerentur ecclesiae, et tot sanctorum corpora aut igne cremarentur, aut suis sedibus viduarentur. Tandem comes sancti Ægidii aliorum suasionibus victus, assensum præbuit, et in hæc verba ei fidelitatem promisit dicens:

Alexio imperatori juro, quod nunquam per me aut per meos vitam aut honorem amittet, aut quidquid hodie juste aut injuste possidet. » Hanc illi fiduciam juravit et imperator acquievit; juravit deinde idem imperator dicens (19): « Ego Alexius imperator juro Hugoni Magno et Godefrido duci, cæteris qui hic astant Francorum principibus, quod nunquam in vita mea injuriabor ullum peregrinum sancti sepulcri, aut permittam injuriari, et quod cum illis pergam in bellicis negotiis, et pro posse meo mercatum sufficientem illis conduci faciam. » Nemo mirretur quod tot et tam nobiles Franci, quasi coacti hominum fecerunt, quoniam si res ex ratione pensetur, quia vere coacti fuerint invenietur. Intraturi enim erant terram desertam et iniviam, terram ab omnibus bonis prorsus alienam, et sciebant quia « diurnum laborem ferre non sufficit, cui victus quotidianus deficit. » Pro hujusmodi angaria, facta fuit hæc hominii pactio; sed in mente imperatoris semper mansit fraudulenta factio. Et bene competere hominii rata conciliatio, si apud imperatorem foret integræ fidei assertio. Sed quidquid stipulavit, totum cum verbo exinanivit, maluitque perjurii noxam incurrere quam gentem Francorum a suis finibus non elongare.

CAPUT IV.

Sed ne omnino videamur ut elingues præterissemus urbem regiam, loquamur aliquid de ea, quoniam dissonum non videtur ab historia. Legimus in quadam historia quod Constantinus imperator Romanus, cum quadam nocte in civitate quæ Byzantium memoratur, obdormisset, visionem vidit (20), quæ in hunc modum ei apparuit. Anus quædam veste dissipata et quasi semicinctis circumsepta, veniebat ad eum, et suæ opis flagitabat subsidium. Vestem exigebat qua indueretur, cooperturam qua tegeretur, alimoniam qua pasceretur; promisitque ei rex continuo se subventurum, et indubitanter postulata collaturum. Et sic visio disparuit. Tunc vir potentissimus somno excitus, cum in corde suo quænam esset visio hæc versaretur divino nutu intellexit, civitatem ipsam in qua erat auxilium quærere et se in melius restitui propterea. Sicque Constantinus a fundamentis illam erexit, et de suo nomine Constantinopolim appellavit, quam Romæ mœnibus altis, ædificiorum structura nobili cœquavit et pari gloria et honore terreno sublimem reddidit; quæ sicut Roma est caput occidentis, ita et illa civitas debet esse Orientis. » Est autem sita inter Adriaticum mare et illud quod nunc vocatur Brachium Sancti Georgii, supra quod membra civitatis locata sunt. Hæc præ cunctis aliis urbibus fecunda est pingui agro et omni marinarum divitiarum mercimonio. Hanc itaque divino nutu conditam nemo dubitet, quoniam prævidit Deus quod erat futurum quod nos modo videmus impletum. Nisi enim talis con-

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(18) Militiamque parum non laudat Christicolarum.

(19) Ille quod rex jurat, non longo tempore durat,

Jurat et abjurat, qui de se non bene curat.

(20) Visio per plana fuit hæc Constantiniana.

dita fuisset civitas, orientalis Christianitas ubi dif-
fugium habuisset? Ibi nunc receptaculum habent
sanctissima reliquiæ sanctorum prophetarum et
apostolorum, et innumerabilium martyrum sancto-
rum, quæ illuc translatae sunt a facie paganorum.
Asia et Africa olim fuerunt Christianorum, quæ
nunc subijciuntur immundis ritibus gentilium. Ideo

A talis effecta est urbs regia Constantinopolis, ut san-
ctarum, quas supra diximus, reliquiarum foret tu-
tissima regia. Et ideo debet bene Romæ cœquari
dignitate sanctuarii, et excellentia regiæ dignitatis,
nisi quod Roma est papali apice sublimata, et caput
et summa totius Christianitatis. De his ergo loqui
sufficiat, et hic secundus liber finem recipiat.

EXPLICIT LIBER SECUNDUS.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Confederatis igitur cum imperatore Francorum
principibus, iussit imperator naves ad portum ad-
duci, ut omnis exercitus sine magna dilatione posset
transfretari (21.) Primi itaque transfretaverunt
dux Godefridus et Tancredus, et usque Nicoræ etiam
perrexerunt, et per tres dies ibi feri ti sunt. Videns
ergo dux quod nulla pateret via transituris, per
quam tantum exercitum conducere posset, præmisit
quatuor millia hominum cum securibus ac vomeri-
bus, aliisque ferramentis aptandæ viæ convenienti-
bus. Erat autem terra illa invia, per juga montium,
per concava vallium, per defossa terrarum undique
præpedita. Constraverunt itaque viam plurimo
sudore usque Nicæam civitatem, peditibus, equis,
omnique transeunti satis idoneam; posueruntque
ligneas cruces per reflexus viarum, in testimonium,
ut cunctis notum fieret quod via illa erat peregrinan-
tium, sicque suo tractu pertransiit omnis multitudo,
excepto quod Boamundus remansit cum imperatore.
dispositurus cum eo de commeatus promissione. Sed
ultra modum protelari videbatur illa promissio,
quia antequam perveniret, apud illos qui pauperiores
erant versabatur maxima famis cruciatio. Ad Ni-
cæam (22) urbem convenit robur exercitus, pridie
Nonas Maii, et antequam mercatum adduceretur,
vendebatur viginti aut triginta denariis unus panis.
Postquam vero Boamundus cum commeatu venit,
penuria evanuit, et ubertas omnium bonorum af-
fuit. Die siquidem Ascensionis Domini urbem obsi-
dione vallaverunt, et balistas arietes, et cætera id
genus instrumenta quibus inhabitantes expugnari
quirent, apposuerunt (23.) A parte orientis, quia
inexpugnabilior et magis munita civitas esse vide-
batur, applicuerunt sui robur exercitus principes
isti: Podiensis episcopus, comes Raimundus, Hugo
Magnus, comes Northmannus, comes Flandrensis,
comes Stephanus Carnotensis; a septentrione dux
Godefridus; ab occasu solis Boamundus; ab anstro
vero pars nulla fuit, quia lacus magnus ibi præsidio
fuit. In illum cives cum navibus introibant, et ligna
et herbas aliaque necessaria afferebant. Quod ut
principes agnovissent, tum legato ad imperatorem
eucurrit, ut naves conducere faceret usque Civito ubi

A portus est, et boves cum eis qui eas usque ad lacum
traherent. Qui illico dictis paruit, et juxta princi-
pum velle factum fuit. Quid plura? Dispositis circa
urbem agminibus, Christicolæ viriliter insistunt, et
Turci, quia de vita eorum agitur, fortiter resistunt.
Turii toxicatas sagittas mittebant, ut quos vel levi
tactu sauciarent, gravi morte perimerent. Nostri
vero pro vita mori non formidantes, altas circa mu-
ros machinas erigunt, quibus infra se illos qui in
muris erant despiciunt. Lignæ turres lapideis tur-
ribus opponuntur, et jam cominus hostis lanceis et
ensibus impugnatur.

Jamque sudisque, faces, lapides jaculantur in ur-
[bem.]

Hostis terretur, quia jam de morte timetur.

B Unde fragor turbæ, clamorque, sonabat in urbe (24.)
Passim fugiebant matres cum filiis et filiabus suis,
solutis crinibus, latebrasque quærebant, quia spem
vitæ nusquam habebant. Jamque ut se victum red-
dere parabat hostis, sexaginta millia Turcorum emi-
nus advenire conspexit. Ipsi enim de civitate præ-
miserant ad illos, dicentes, ut per meridianam por-
tam venirent ad ipsos et adjuvarent eos. Nostri
vero interim obsederant illam portam magno comi-
tatu, et custodiebant eam Podiensis episcopus et
comes sancti Egidii. Turci vero de montanis de-
scendentes, ut eminus nostrorum agmina conspexer-
unt, timore perculsi sunt, et nisi in sua multitu-
dine confidissent, fugæ præsidium, frenis retro-
flexis, arripuissent; feceruntque tres turmas, ut
una supra dictam irrumperet portam, et duæ
confligendo, si necesse eis incumberet, liberius
subsequerentur tertiam. Sic Turci disposuerunt, sed
Dei consilio, nostri eruditiores hanc definitionem aliter
mutaverunt. Nam Podiensis episcopus, et comi-
tis Raimundi exercitus, ut primum illos visu atti-
gerunt, urbe relicta, celerrimo cursu irruunt in
illos, non plus eorum formidantes multitudinem
quam canes fugientem leporem. O quot millia ele-
ctorum militum illos sunt insecuti, paratiores de
Turcorum corporibus extrahere animas, quam quis-
quam famelicus cundi ad nuptias. Turci vero, ut
viderunt tot armorum præmium splendorem (sug-
gererat enim flammantibus radtis sol fulgorem) tot

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(21) Jam mare transitur, sed ad invia jamque veni-
[tur.]
(22) Tu quoque, Nicæa, dabis istis ampla trophæa.

(23) Cum te vastabant, et vastatum superabunt.

(24) Pro turba turbæ fragor est permotus in urbe.

veloces equorum occursus frementium. tot hastas A
contra se vibrantes, terga verterunt (25), et nimis
pigri et inertes ad montana redire voluerunt, sed
quicumque inde descenderant, rursus ascendere non
potuerunt.

Et male multati nece dira sunt cruciati
Auxiliante Deo, sic agmina nostra trophæo
Tali lætantur, et ad urbem regrediuntur.

Qui iterum machinas ascendentes, ut majorem
metum hostibus incuterent, balistis et fundis occi-
sorum capita Turcorum intus proieiebant.

Nec tardante mora, sunt ipsa temporis hora
Naves allatæ Constantinopolitanæ.

Sed illa die in lacum non immiserunt, sed nocte,
plenas Turcopolis, gente scilicet imperatoris bene
docta et assueta navibus. In crastinum surgente au-
rora, ut viderunt naves hi qui erant in civitate,
præ nimio timore exterriti sunt, et ultra non ha-
bentes spiritum, quasi jam mortui in terram cor-
ruerunt (26). Ululabant omnes filiae cum matribus,
juvenes cum virginibus, senes cum junioribus. Un-
dique luctus, undique miseria, quia evadendi spes
non erat ulla. Intus erat moror et mentis hebetu-
do, foris gaudium et exsultatio. Tandem invenerunt
evadendi consilium, quia per Turcopolas impera-
tori significarunt, ei se reddere civitatē, si illesos
et incolumes cum suis rebus eos permitteret abire.
Quod ubi imperatori nuntiatur, admodum inde
gratulatur; sed et inde mente concepit fraudem, ut
deinceps parturiat iniquitatem. Jubeat ut suis redda-
tur civitas, Turcis integra fiducia tribuatur, et ad
se Constantinopolim conducantur. Quod ideo fecit
(ut res ipsa deinceps innotuit) ut cum tempus acce-
deret, ad detrimentum Francorum paratiores inve-
niret. Itaque civitas redditur, et Turci Constantino-
polim deducuntur (27). Nec inimicior tamen fuit
imperator tanti beneficii, quia pauperibus qui erant
in exercitu, largas eleemosynas præcepit erogari.
Septem itaque hebdomadibus et tribus diebus Ni-
cææ civitatis protensa est expugnatio, nec ulla vi
humana superata fuisset, nisi Dei adjutorio. Est
enim muris densissimis et altis turribus præmun-
ta, ut caput et nulli compar in tota Romania. In hac
olim, tempore Constantini imperatoris, trecenti et
octodecim episcopi aggregati fuerunt, et de fide no-
stra, propter hæreticorum versutiam qui tunc tem-
poris erant, tractaverunt, et ita omnia, sicut tenet
nunc catholica Ecclesia, omnes unanimiter sanxe-
runt. Et ob hoc dignum erat ut inimicis sanctæ fi-
dei auferretur et Deo reconciliaretur, et sanctæ ma-
tri nostræ Ecclesiæ, ut membrum suum, redinte-
graretur. Et provisum fuit, et disposita fuit a Deo
hæc nova red integratio, quoniam plurimorum qui
ibi occisi sunt consecrata est martyrio. Taliter ut

diximus, liberata est Nicæa civitas, et expulsa est
ab ea omnis diabolica captivitas.

CAPUT II.

His ita patratīs, sua mox tentoria nostri
Desigunt, et ahire parant, sic urbe relicta,
Missis legatis Constantinopolitanis.

Postquam vero de civitate recesserunt, duobus
diebus conjuncta agmina in unum processerunt, et
ad unum pontem pervenerunt, juxta quem duobus
diebus quiescentes feriatī sunt, et de virenti gra-
mine equos et bestias suas refecillaverunt. Quia ve-
ro ingressuri erant terram desertam et inaquosam,
consilium inierunt ut dividerentur, et in duo ag-
mina partirentur. Non enim una terra, una regio
sufficiebat tot hominibus, tot equis, tot animalibus.
B Una igitur et major acies Hugoni Magno committi-
tur. Altera vero Boamundo conjungitur. In prima
acie fuerunt cum Hugone Magno Podiensis episco-
pus, comes Raimundus, dux Godefridus, et Flan-
drensis comes Robertus. In secunda autem cum
Boamundo, Tancredus, Robertus comes Northman-
nus, et multi alii principes, quorum nomina igno-
ramus. Itaque prospero successu per Romaniam
jam quasi securi equitabant. Sed evolutio trium die-
rum curriculo, quarta jam die, hora tertia, ii qui
erant cum Boamundo, viderunt trecentorum Turco-
rum millia, sibi occurrere, et clamoris vocibus, ne-
scio quid barbarum perstridere. Pro quorum im-
mensa multitudine quidam ex nostris hæsitare cœ-
perunt, utrum resisterent, an fugæ divortia quære-
rent. Tunc Boamundus, ut vir multivagus, et North-
mannus comes ut miles animosus, ut viderunt quo-
rundam animos titubare, præcipiunt omnes milites
descendere, et sedes tentoriorum insigere. Erat au-
tem ibi quidam rivus currentis aquæ præterfluens,
juxta quem in longum sua tentoria ponunt. Concito
providus Boamundus celerem dirigit nuntium

Qui celeri volitaret equo nostrosque vocaret,
Quatenus ad bellum properarent jamque paratum.
Antequam vero tentoria tensa fuissent, centum
quingaginta Turci equis velocioribus advecti,
nostros appropriaverunt, et tensis arcibus suas
sagittas toxicatas in eos immiserunt. Nostri vero
equis admissis illos exceperunt, et comprehensos
occiderunt. Turcorum quippe consuetudo est ut
retro confugiant tractis sagittis, et dum fugiunt ad-
versum vulnus se insequentibus insigant. Sed fugæ
nullus locus erat, quia densitas hostium occupave-
rat ipsa cacumina montium (28). Propterea nostri
dextra levaque eos instantes trucidabant, et arcus
et sagittæ inutilem ibi locum habebant. Tandem
contractis lanceis Francorum in corporibus impio-
rum, res agitur gladiis. O quot ibi corpora corru-
erunt, trunçatis capitibus, aut mutilatis aliquibus

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(25) Jam Turci fugiunt, pavidique per omnia fiunt.

(26) Hostes inclusi, magna formidine lusi.

Quo se converti valant, non sunt bene certi.

(27) Hostis captivus condonata nece vivus.

Redditur a Francis Constantinopolitanis.

(28) Ecce hic pugna, quæ non fuit omnibus una

membris! Illic videres, quod posterior pars hostium A impellebat priorem in gladios trucidantium.

Dum sic pugnatur, dum sic pars prima necatur.

Pars ea Turcorum quæ rivum transiit, illa

Protinus invasit tentoria Christianorum :

Diruunt illa; trucidant matres cum pueris, et quos imparatos bello reperiunt et sine armis. Clamor morientium Boamundi pervenit ad aures, et protinus quid esset intellexit. Bellum comiti Northmanno committit, et ad tentoria cum paucis celeri cursu repedavit.

Quos ut viderunt Turci, mox terga dederunt.

Boamundus autem conspicatus ibi jacere multos exanimos, cepit lamentari; et Dominum, ut vivis ac mortuis esset refugium, deprecari. Ad bellum festinus remeavit, sed tamen pro vallo et munimine B in tentoriis milites dereliquit. Antequam vero ad bellum rediret, fuerant jam nostri adeo fatigati, siti, labore et calore aestus (29), quia nisi mulieres potum de rivo præterfluente attulissent, multi ipso die bello succubuissent. Jam vero nostri Turcis irruentibus semel terga dederunt, et nisi cito comes Northmannus aureum vexillum in dextra vibrans equum convertisset, et geminatis vocibus militare signum, *Deus vult, Deus vult*, exclamasset :

Nostris illa dies nimis exitiabilis esset.

Sed postquam viderunt reverti Boamundum et comitem Northmannum, spiritum audaciæ resumpserunt, et magis mori quam ulterius fugere elegerunt. Tanta quippe erat Turcorum instantia, et unus ita impellebat alium, quod nusquam erat cuiquam pro ullo commodo diffugium. Nostros ita vallaverant, quod locum vacuum nisi circa tentoria non inveniebant. Multi de nostris tunc mortui sunt, qui Turcorum sagittis perierunt. Nullus nostrorum vacabat ab officio, nullus erat absque ministerio. Milites et ad bellum expediti pugnabant, sacerdotes et clerici plorabant et orabant, mulieres lamentantes mortuorum corpora in tentoria trahebant. Et dum sic nostri coartantur, dum nube volantium sagittarum obumbrantur, advolat interea dux Godefridus et Hugo (30). Qui cum ad montana pervenerunt cum quadraginta millibus electorum militum, aspiciunt tentoria suorum undique circumsepta agminibus Turcorum, sociosque suos utcumque pugnantes, mulieres in tentoriis magno ululatu vociferantes, ardescunt animo, et sicut aquila fertur in prædam,

Quam vox pullorum stimulat jejuna suorum,
Sic ira accensa, penetrarunt agmina densa.

O quantus ibi fragor armorum, quantus strepitus confringentium lancearum, quantus clamor morientium, et quam hilaris vox pugnantium Francorum,

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(29) Hinc labor, inde calor, sitis, improbus hostis

[et arua]

Nostros invadunt, et ob hoc jam terga para-

[bant]

(30) Assunt præsidio Dux Godefridus et Hugo,

militare signum suum altis vocibus conclamantium! Congeminantur illæ voces, dum eas recipiunt, et recipiendo emittunt concava vallium, cacumina montium, scissuræ rupium. Miseri quos primum inveniunt, quia nunc homines, nunc sola cadavera sunt, quos non contegit lorica vel clypeus, et quos non adjuvat sagitta vel sinuatus arcus. Ululant, gement, terram morientes calcibus terunt, aut procumbentes herbam mordicus scindunt, Hos repentinos sonitus dum longe positi percipiunt, alii gratulantur, alii mesti sunt. Franci intelligunt militare signum suorum pugnantium; Turci vero lamentabiles gemitus suorum morientium. Torpescit stupefacta manus iniquorum, convalescit jam fatigata manus Christianorum.

CAPUT III.

Interea dum Turci qui nostros impugnabant ad montana respiciunt, conspiciunt Podiensem episcopum et comitem Raimundum, cum reliquo exercitu militum et peditum de montibus descendere, suosque invadere; obriguerunt timore magno præ multitudinem bellatorum (31), putantes quod aut de ipsis montibus emersissent. Iterum prælia innovantur, recenterque plurima Turcorum millia prosteruntur.

Quid faceret Turcus, populusque per omnia spurcus? Ni sua terga daret quo venerat et remicaret.

Sed qui cauda prius fuerat, caput incipit esse.

Sicque caput caudam sequitur, fugiens fugientes.

C Nostri quoque qui jam prope in suis erant inclusi tentoriis, iterum resumpto spiritu animantur, et sua vulnera gravesque injurias de hostibus ulciscuntur.

Qui prius instabant, fugiunt (32) per devia quæque: Nec curant quorsum, vel in antea sive retrorsum: Sed miles Christi prosternit eos nece tristi; Sanguine terra madet, montis rubet undique clivus, Complet usque simul fluitanti sanguine rivus.

Corpora caesorum tot erant prostrata per agrum;

Quod nisi vix ullus currere quibat equus.

Ab hora igitur diei tertia usque ad noctis crepusculum conflictus ille continuus fuit, et mirum esse poterat unde gens tanta aggregata fuerit. Sed ut asseriebant, qui se melius scire arbitrantur, Persæ-Publicani, Medi, Syri, Chaldaei, Sarraceni, Agulani, Arabes et Turci ibi convenerant, et superficiem terræ cooperuerant, sicut locustæ et bruchus quorum non est numerus (Psal. civ, 34). Nox quippe litem diremit, magnoque illis fuit præsidio; quia nisi tenebræ eos occuluissent, pauci ex tanta multitudine superfuissent.

(31) Militiæ tantæ bellum nunquam fuit ante.

Hinc timor incessit quo trans ab inde reces-

[sit.]

(32) Jam Sarraceni fugiunt, Arabes, Agareni, Cum Publicanis, Medis, Persis, Agulanis.

Gloria magna Deo, tali tantoque trophæo
 Qui perimit nocuos, glorificatque suos.
 Nostri itaque, compellentibus tenebris, ad sua ten-
 toria reversi sunt, sacerdotibus et clericis hymnum
 Deo dicentibus in hunc modum : « Gloriosus es, Do-
 mine, in sanctis tuis, mirabilis in sanctitate tua,
 terribilis atque laudabilis, et faciens mirabilia. Dex-
 tera tua, Domine, percussit inimicum, et in multitu-
 dine gloriæ tuæ deposuisti adversarios tuos. Dixe-
 rat inimicus : *Persequar et comprehendam illos, dividam spolia, implebitur anima mea, eruginabo gladium meum, interficiet eos manus mea* (Exod xv, 9). Sed tu, Domine, nobiscum fuisti, tanquam bellator fortis, et dux et protector fuisti in misericordia tua populo tuo quem redemisti. Nunc, Domine, cognos-
 cimus, quia portas nos in fortitudine tua, ad habi-
 taculum sanctum tuum, ad sanctum scilicet sepul-
 crum tuum. » Illis dictis voces suppresserunt, et
 securi jam ab hostibus nocte illa quieverunt. In
 crastinum vero ubi sol flammanti lumine mundum
 venustavit, omnes ad campum belli ecurrerunt,
 et de suis plurimos peremptos invenerunt, et nisi
 cruce fuissent, segregari ab illis vix potuissent. Illi
 vero, quibus erat sanior intellectus, ut Christi mar-
 tyres venerabantur, et digniori honore quo poterant
 tumulabant (33). Et sacerdotes et clerici sepulture
 debitos effundebant cantus; matres pro filiis, amici
 pro amicis, lugubres emittebant planctus. Illis ita
 completis, ad cadavera hostium spolianda festinave-
 runt. Et quis referre potest, quantam ibi abundan-
 tiam vestium, quantam auri argentique copiam re-
 pererint? O quantam multitudinem equorum, mu-
 lorum, mularum, camelorum et asinorum nostri
 tunc habuerunt : Qui prius erant pauperes, Deo
 opitulante, divites effecti sunt. Qui prius seminudi,
 serieis indumentis vestiti sunt. Leguntur tela et sag-
 gitæ, et vacuatæ implentur pharetræ. Cura vulne-
 ratis impenditur, et curæ medicorum committun-
 tur.

Sicque die tota, non est gens nostra remota.

Huc facto egregiæ laudis, si quis mentis oculum
 velit apponere, beum mirabilem in suis operibus
 poterit advertere. *Esuriens etenim suos replevit bonis, divites vero non suos dimisit inanes; deposuit potentes, et exaltavit humiles* (Luc. i. 52, 53), po-
 tentes abjectos reddens, humiles gloriosos. Hoc
 est quod per Isaiam prophetam spondit suæ di-
 lectæ Jerusalem : *Ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generationem et generationem, et reges lac
 gentiam, et mamilla regum lactaberis, et scies quia
 ego Dominus salvans te, et redemptor tuus fortis Ja-
 cob* (Isai. lx, 15, 16). Superbia sæculorum, nobili-
 tas est virorum illustrium; mamilla regum, divitiæ
 thesauros suos in terram folientium. Quæ nobilitas
 mamilla regum pascitur, cum ei mundana potestas

A subjicitur. Et inde habet gaudium et lætitiā non
 tantum in hac generatione præsentī, sed et in futura
 generatione sæculorum.

CAPUT IV.

Altera autem die, quæ erat tertia mensis Julii,
 tentoria summo mane defixerunt, et vestigia Tur-
 corum fugientium sequi festinaverunt. Sed illi sicut
 trepidæ columbæ a facie accipitris, ita ante eorum
 faciem fugiebant. Igitur per quatuor dies huc illuc-
 que fugientes, continuū ut Solimannus dux illorum
 inveniret decem millia Arabum venientia sibi in
 auxilium. Erat autem Solimannus filius Solimanni
 veteris, qui totam Romaniam abstulit imperatori.
 Ille quippe postquam de Nicea urbe fugerat, gen-
 tem hanc in unum congregaverat, et quasi pro ulci-
 scenda sua injuria, super Christianos adduxerat.
 Ille cum eos vidisset et Arabes illum, præ nimio
 dolore equo lapsus in terram, cepit magnis vocibus
 ejulare, seque miserum et infelicem proclamare.
 Cui Arabes infortunii sui casum ignorantes, dicunt :
 « O cunctorum hominum impudentior! quid ita
 fugis! Multum degeneras : quia nunquam paler
 tuus de prælio fugit. Resume animi constantiam, et
 revertere ad prælium, quoniam venimus tibi in an-
 xilium. » Quibus ille, suspiriis vocem interrumpen-
 tibus, ait (34). « Magna vos vexat insania; nondum
 vos cognovistis virtutem Francorum, nec experti
 estis animos eorum. Virtus eorum non est humana,
 sed celestis, aut diabolica. Nec ipsi tantum in suo
 contidunt auxilio, sed divino. Nonne in tantum de-
 viceramus eos, quod jam parabamus illico lunc et
 canabimus, ut eorum collo immitteremus? Tum subito
 gens innumera, quæ mortem non veretur et hostem
 non timet, erupit de montibus, et indubitanter se in-
 seruit nostris agminibus. Quorum oculi ferre pote-
 rant eorum terribiliū armorum splendorem? Lan-
 cee eorum micabant ut coruscantia sidera, galeæ et
 loriceæ, ut vernantis auroræ lumina vibrantia, fragor
 armorum terribilior erat sonitu tonitruorum. Cum
 se bello præparant erectis in cælum lanceis, certatim
 incedunt, et hæc si sine voce essent, conticescunt.
 Cum vero suis approximant adversariis, tunc laxatis
 loribus tanto impetu irruunt, ac si leones quos
 stimulat jejuna fames, et sanguinem animalium si-
 tiunt. Tunc vociferant et strident dentibus et acra
 clamoribus implent, et peregrini a misericordia ne-
 minem capiunt, sed omnes necant. Et quid dicere
 de tam crudeli gente valeo? Nulla gens est quæ huic
 valeat resistere, quæ fugiendi locum possit invenire,
 quia aut divino aut diabolico fulciuntur auxilio.
 Omnes aliæ gentes nostros arcus expavescunt, et
 tela timent; isti vero postquam loricati sunt, tantum
 timent sagittam quantum et stipulam; sic tumi-
 dant telum, sicut et fustem ligneum. Heu heu! tre-
 centæ sexaginta millia fuimus, et omnes vel occisi

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(33) Corpora nostrorum cum Dei laude tumulan-
 tur.
 Corpora Turcorum per campum despoliantur.

(34) Terror erat magnus, quo territus est Soliman-
 nus.

sumus ab istis, vel dispersi fugimus. Nunc quartus dies est ex quo a facie eorum fugere cepimus, et adhuc non timore minori quam et primo die trepidamus. Qua de re, si sano vultis parere consilio, quam primum valetis a tota Romania abscedite; et ne illorum oculus vos videat, summa cautela provide-
 de. » Hæc Arabes ut audierunt, cum ipso Solimanno fugam concito arripuerunt, Christiani autem majori solertia sequebantur fugientium vestigia, sed illi nunquam in eodem statu morabantur, et quantumvis eorum animi confusi fuerint, ad quasunque tamen Christianorum urbes vel castella fugiendo veniebant, hilarem vultum quasi potiti victoria, præferebant (35), dicentes: « Gaudentes et cum lætitia aperite nobis januas vestras, quoniam occidimus vobis omnes Francigenas, qui vos et terras vestras deprædari venerant, ne unus quidem superest de illis quin aut mortuus sit, aut teneatur in vinculis nostris. Solimannus etenim dux noster alia via procedit, et captivos secum deduxit. » Qui vero verbis eorum creduli erant, aperiebant, sed uelique graves pœnas luebant. Nam deprædantes eorum possessiones, domos incendebant, ipsosque aut trucidabant, aut loris strictos secum ducebant. Nolabant quippe ut Franci qui eos insequerentur, aliquid invenirent, ut vel sic inopia coacti persequi desisterent. Qui in hoc, prudenti usi sunt consilio, quia illis valde profuit, nocuitque omni exercitui nostro. Nostri enim invenerunt terram illam desertam, et inaquosam, omnibus bonis vacuum (36). Vellebant spicas segetum ad maturitatem proximantium, et inter manus conflicando expilabant, talique cibo famem utcumque mitigabant. Ibi mortua fuit major pars equorum, et multi qui prius equites exstiterant, pedites effecti sunt. Equitabant vaccas et boves, et magnæ fortitudinis et altitudinis terræ illius arietes et canes. Transierunt itaque solum illud quam cito potuerunt, et intraverunt Lyeaoniam, provinciam omnibus bonis uberrimam, et venerunt Iconium (37). Est autem Iconium opulentissima civitas temporalibus bonis, de qua meminit Paulus apostolus in Epistolis suis. Qui vero erraverunt in solitudine, in inaquoso, civitatem hospitio commodam invenerunt, et Domino suggerente, bonis terrenis repleti sunt. Cumque digredi a civitate placuit, suadentibus incolis, aquam in vasis et utribus secum tulerunt, quia aquam in crastinum nusquam repererunt. Die vero secunda in vesperum ad quoddam flumen pervenerunt, ibique duobus diebus hospitati sunt. Altera autem die cursores qui præbant agmina, primo venerunt ad civitatem, quæ Heraclea memoratur, in qua Turcorum maxima multitudo aggregabatur. Qui ut a longe deprehenderunt vexilla Francorum volitantia, protinus effugerunt ut damulus erupit de laqueo, aut

cerva sagittata. Nostri vero laudantes Dominum sine obstaculo civitatem intraverunt, et per dies quatuor ibi dictaverunt, die vero quinta de civitate omnes exierunt. Tunc Balduinus comes, frater Godfridi ducis, et Tancredus, ab aliis se cum suis militibus diviserunt, et ad urbem Tarsum diveterunt (38). Erant autem multi Turci in ea, qui contra eos exierunt ad prælium, sed diu obstare non potuerunt. Cum enim veloces impetus nostrorum, et sinuatos incursus et diros ictus ferre non potuerunt, pluribus suorum prostratis, in munitionem urbis se receperunt: et nostri castra sua ante urbem locaverunt et excubitores posuerunt. Illi vero qui erant in civitate Christiani, nocte media ad castra veniunt, cum magno gaudio clamantes atque dicentes: « Surgite, invicti milites Francorum, quoniam Turci omnes de civitate fugiunt et ulterius vobiscum decertare non præsumunt. » Nostri tamen eos persequi noluerunt, quia nox erat, tempus scilicet ad persequendum minime idoneum. Die vero lucente nostri in civitate introierunt, et cives eos libentissime receperunt. Facta est autem contentio inter comitem Balduinum et Tancredum, quis eorum civitati dominaretur, an utrumque dominio subderetur. Tancredus renitebatur, quia pro se eam volebat habere, sed tandem cessit Balduino, quia major erat illi exercitus fortitudo. Fuerunt autem eis in brevi temporis intervallo traditæ duæ civitates: una quæ vocatur Athena, alia quæ Manustra, et multa castella. Jam vero ibant secundis successibus, quoniam Turci jam non equitabant, sed abditi erant in munitissimis munitionibus. Major autem pars Francorum ingressa est terram Armeniorum (39), quia inhianter affectabant inebriare terram sanguine Turcorum. Terra autem omnis silebat in conspectu ipsorum, eisque Armenii obviam veniebant, et in suas civitates et castella recipiebant. Ad quoddam vero castrum pervenerunt, quod ita naturali positione munitum erat ut nulla arma prorsus, nulla machinamenta bellica metuebant. Sed tamen noluerunt ibi diu demorari, cum scilicet tota alia terra eis esset subdita, et ex affectu volebat inclinari.

CAPUT V.

Erat autem in exercitu quidam miles fortis et strenuus et ab illa regione oriundus, qui terram illam postulavit a cunctis principibus, ut eam in fidelitate Dei et sancti sepulcri et eorum custodiret, ut vitam et honorem suum protegeret (40). Cui principes unanimiter assensum tribuerunt, quia sciebant eum esse virum fidelem, et bellicis rebus idoneum et fortem. Dehinc prospero successu venerunt ad Cæsaream Cappadociæ. Cappadocia autem regio est in capite Syriæ sita, ad septentrionalem plagam

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(35) Fraudes tingebant Arabes, dum sic fugiebant.

(36) Invenere famem nostri, post fertilitatem.

(37) Hæc urbs suscepit nostros, penitusque recepit.

(38) Hic agmen sparsum, petit urbem nomine [Tharsum].

(39) Gens fera Francorum terram subit Armenio-
[rum].

(40) Quod petit assequitur miles, patria quæ petitur.

porrecta; cuius incolæ civitatis ultro se tradiderunt, eosque benigne receperunt. Egressique de Cappadocia, prospere venerunt ad quamdam urbem pulcherrimam et satis uberrimam, quam Turci non multo ante obsederant, et per tres hebdomadas impugnaverant, sed expugnare nequiverant. Ad quam accedentes, mox cum summa letitia cives obviam venerunt, et benevole susceperunt. Hanc iterum petiit alter miles, nomine Petrus ab Alpibus, et impetravit eam celerim ab universis principibus (40). Ipsa nocte quidam delator nugarum venit ad Boamundum, dixitque ei usque ad viginti millia Tureorum in proximo adesse, qui nondum seirent Francorum exercitum illuc advenisse. Ille credulus verbis mendacibus, elegit milites electos quos secum duxit, et loca in quibus latitare dicebantur peragravit. Sed sicut delator inanis fuit, sic et inquisitionis effectus frustratus. Dehinc consurgentes venerunt ad quamdam urbem, quæ vocatur Cosor, quæ plena erat omnibus bonis quæ utilia sunt corporibus humanis. Ad quam accedentes, ab his qui erant in ea Christianis, officiosissime suscepti sunt. Et ibi pertres dies seriatim sunt. Illic unusquisque suæ consuluit indigentiae, lassi invenerunt requiem, esurientes refectionem, sitientes potum, nudi operimentum (41). Providit itaque eis Deus tale habitaculum, quo facilius pati valerent validum superventuræ famis cruciatum. Interea nuntiatum est comiti Raimundo, quod Turci metu territi, de Antiochia fugerant, civitatemque minime præmunitam reliquerant. Qui inde accepit consilium, quod illuc quingentos milites dirigeret, qui arcem civitatis occuparent, antequam aliis cognitum esset. Et ut venerunt in vallem Antiochiæ vicinam, tunc primum audierunt verum non esse quod Turci discessissent a civitate, sed omni nisu quo poterant moliebantur defendere. Perrexerunt igitur usque ad castellum Publicanorum, eoque subjugato, alio secundo itinere diveterunt; et in vallem de Rugia pervenerunt, multosque ibi Tureos et Saracenos invenerunt quos in ore gladii superatos prælio occiderunt. Quod videntes Armenii, terræ illius habitatores, gavisii sunt, quia videlicet a Christianis tam viriliter et Turci et Publicani sunt occisi, continuoque cum terra sua reddiderunt se illis. Et Rusam civitatem obtinuerunt, et plurima castella suo dominio mancipaverunt. Universus vero exercitus qui remanserat iter arripuit, miseroque infortunii successu (42) per quamdam montana, quæ nulli erant nisi feris aut reptilibus pervia, ubi semita erat quæ non amplius quam unius pedis spatio dilatabatur, sed hinc et inde rupibus et densis spinarum seu veprium frutetis arctabatur, ima vallium in abyssum videbantur immergi, cacumina montium ad sidera tolli; hæc inæquali semita milites et armigeri collo suo arma de-

pendentia gestabant, omnes æqualiter pedites, quia nulli eorum equitabant, plerique libentissime loricas, galeas, clypeosque suos vendidissent, si emptorem invenissent; multi quidem plurimalassitudine deficientes ea projiciebant, ut saltem sic expediti ire valerent. Jumenta eum oneribus ire nullatenus poterant, sed plerisque in locis onera jumentorum homines ferebant. Stare loco aut sedere nemo poterat, quia alter alterum impellebat. Nemo poterat juvare suum comitem, nisi præcedentem ultimus, quoniam qui præibat vix converti valebat ad subsequentem. Tandem finita tam infelici via, et invia, venerunt ad civitatem, quæ Marasim memoratur, et ab incolis illis cum honore et gaudio excipiuntur. Illic abundantiam rerum temporalium inveniunt; ibi suæ miseræ et defectus consolationem recipiunt. Ibi prior præstolatur ultimum, sed ante pertransiit integra dies, antequam cauda capiti cohereret. Congregati vero et die una quiescentes, secunda die venerunt in vallem, in qua est Antiochia sita, regia videlicet civitas ab Antiocho rege constituta, et ab ipso nuncupata. Hæc metropolis est et caput totius regionis Syriæ, olim insignita per beatum Petrum apostolorum principem cultu fidei catholicæ: in ea episcopalem cathedram posuit, et apostolos Barnabam et Paulum ordinavit. Nunc vero ut Dominus ostenderet oculis mortalium quod non est virtus, nec ulla potestas, nisi ab ipso, prius hanc acquirere voluit in humilitate sermonis ore prædicantium, modo eam recuperare voluit in sublimitate potentiæ armis debellantium. Sic nostri in virtute Dei ad civitatem properantes ad pontem Ferreum venerunt; inveneruntque ibi numerositatem Tureorum pontem transire cupientium, ut his, qui erant in urbe præstarent auxilium. Sed non est hominum dirigere gressus suos, sed ejus est, cuius universa subjecta sunt imperio. Nostri protinus irruerunt unanimiter in eos, nullique pepercerunt, sed in ore gladii magnam multitudinem ex eis peremerunt. Alii mente consternati fugerunt, et sic vite præsentis suæ consulerunt. Sic potiti Christiani victoria, multa inibi repperunt spolia, jumenta, asinos, camelos oneratos vino, frumento et oleo, et rebus aliis quæ obsessis sunt pernecessariæ. Tunc castrametati sunt super ripam fluminis, quod non longe distat a mœnibus civitatis. In die crastina onusti bonis omnibus ad civitatem ire disponunt; ad quam Deo ductore pervenientes in partibus tribus castra circumponunt: Ex una enim parte montana prohibent accessum, et omne bellandi procul arcant ingenium. Quarta feria duodecimo Kal. Novembris obsidio circa Antiochiam positam fuit, ad laudem et gloriam futuram Domini nostri Jesu Christi qui semper est mirabilis in operibus suis.

EXPLICIT LIBER TERTIUS.

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(40) Huic cum Casaria traditur et patria.

(41) Ille fame deleta successit copia læta.

(42) Mundi fortuna mutabilis est quasi luna.

Si bona præcedit, sequitur mala, prospera ce-

[dit.

Quod liquet in rebus multis, ut in his aciebus.

INCIPIT LIBER QUARTUS

CAPUT PRIMUM

Quia vero urbs Antiochena, non solum naturali situ, verum etiam menibus excelsis, turribusque in altum porrectis densissimisque in cacuminibus murorum propugnaculis praeunita erat, consilium inierunt principes, quod contra eam pugnarent, non virtute, sed ingenio; arte, non Marte machinamento, non conflictu bellico. Prius igitur pontem supra flumen statuerunt, ut expeditius flumen transirent, quoties transeundi necesse haberent. Tunc quippe in confinio urbis magnam bonarum fructuum ubertatem inveniēbant, copiosas vindemias, foveas frumento plenas et hordeo, aliisque cibariis, arboresque multi generis pomis refertas. Hoc quoque insinuabant eis Armenii qui in civitate erant, quique inde consentientibus Turcis ad eos veniebant; sed eorum uxores et filii in urbe remanebant. Et hoc totum, licet Christiani essent, callide tamen faciebant, quoniam dicta nostrorum sive facta Turcis intus renuntiabant. Construantur a Christocolis bellica machinamenta ad oppugnandum congrua, turres lignae, balistae, falces, arietes, talpae, tela, sudes, et fundae, et si qua alia potuerunt ulla exegitari arte. Sed quid valuerunt adversum urbem inexpugnabilem, praesertim cum tot in ea essent defensores, qui etiam cum nostris campestri praelio pugnare potuissent? Postquam vero

Phosphorus aurorae rutilos praecesserat ortus, Ipsaque rorifluo cum jam candore vibraret, Solque venustaret flammanli lumine mundum, Exsurgunt prope proceres, procerumque catervae, Armaque corripiunt, et ad urbis moenia currunt. Pugna quidem dextra forti fit et intus et extra. Illi defendunt, dum nostri spicula fundunt, Telaque cum baculis, nec non lapidesque sudesque. Fit labor immanis, sed profectus fit inanis, Sicque recesserunt, quia sternere non potuerunt Turres et muros, vi nulla corruturos.

Cumque viderent nostri quod nil proficere possent, illam dimittunt pugnam, retinent tamen subsidionem. Turci quippe in sua confidentes invictissima civitate, nocte januis apertis exhibant, et in castra sagittas mittebant. Contigit autem ut ita sagittando unam mulierem ante tentoria Boamundi principis occiderent, et ideo vigilantiores excubias per castra posuerunt, qui etiam portam per quam exire solebant custodierunt. Placuit itaque principibus militiae et optimatibus ut castellum sibi construerent, quo securiores essent, si inimici Dei ullo modo praevalerent, qui undique sicut apes ad alvearia confluebant. Quod et factum est. Interea dum rarescere coepit quotidiani victus impensa, consilium inierunt, ut cibos quaererent, et ad quaerendum, armigeros et plerosque milites ob custodiam transmitterent. Sed qui praedari voluerunt,

Partim praedati, partimque fuere necati.

A Nam castellum quoddam erat in montanis non longe a civitate nomine Arech, quod erat plenum rebellantibus Turcis, qui nostris insidias praetenderunt, multos vulneraverunt et plures occiderunt, et plerosque captos abduxerunt, ceterosque turpiter injuriatos ad castra redire compulerunt. Quod miseri casus infortunium ubi militia Dei cognovit, admodum indoluit; sed sibi deinceps salubre consilium invenit. Mille armigeros ante praemittunt, quos Boamundus et Flandrensis comes cum electis militibus subsequuntur, praenominata valle, in qua ad ipsos confugerent, si Turci eos insequerentur. Quod ita absque dilatione contigit, quoniam Turci, postquam illos eminus agnoverunt, laxatis loribus, et equos calcaribus urgentes, insecuti sunt, eosque in fugam verterunt. Nostri vero ad suos, sicut ad tutissimum asylum, confugerunt et praesidium divini subsidii invenerunt. Turci vero cum nimis de proximo nostros milites paratos esse deprehenderunt, primo quidem hesitantes loco libentissime cessissent, si cedere valuissent. Ut tamen cognoverunt quia pauciores Christiani essent quam ipsi, bellum inierunt, tamen cum tremore, in sua confidentes numerosa multitudo. Sed quid valet praelium, contra quod divinum militat auxilium? Deus enim *fortis, et phtens est, Dominus potens in praelio* (Psal. xxiii, 8). Duo enim ex nostris ibi tantum perempti sunt. Sed de Turcis, quorum non est numerus, qui et de manu Dei repulsi sunt, absque numero occisi sunt. Multos ex eis captos ad castra conduxerunt, et coram illis qui supra moenia inclytae civitatis erant, decollaverunt. Et ut majorem illis dolorem ineuterent et terrorem, balistis incisae capita in civitatem projecerunt. Dehinc expeditius ire potuerunt nostri ad villas et vicus Armeniorum, victum quaerentes, et ipsi Armenii et indigenae terrae illius ad nostros mercatum afferentes. Advenit interea sacratissima dies Dominicae Nativitatis, quam Deus cunctis fidelibus suis celeberrimam in hoc contulit, quia qui creaturis omnibus nasci tribuit, pro solis hominibus nasci disposuit. Festivam igitur illam Christiani fecerunt, sicut qui in tentoriis erant agere potuerunt. Majus quippe gaudium erat in castris quam intra moenia inclytae urbis, inclytam dico, non propter foedam gentilitatis habitationem, sed propter humanam conditionem positionem, et praesertim beati Petri apostolorum principis apud Deum reconciliationem.

CAPUT II.

Qua celebratione peracta, concilium acceperunt quid agerent, quoniam in castris victus deficiebat, et glacialis hiems mereatum afferentes ad ipsos venire non sinebat. Illi namque qui erant in urbe, quanto magis sciebant nostros esurire, tanto magis incipiebant in illos desavire. Hinc acris inclementia, hinc miserae egestatis inopia, hinc opprimebat ad-

versariorum violentia. Et sicut solet contingere in multitudine congregatorum, non deficiebat vox murmurantium. Nec mirum erat, si humana fragilitas sub tot tormentis pressa deficiebat. Grando, nix, glacies, spiritus procellarum, illos violentissime opprimebant, quos nulla tectura cooperiebat. Quid mirum si se male dementabant, qui extra tentoria erant, cum ipsa tentoria innatabant? Propterea, ut supra diximus, consilium inierunt quid agerent, et tale invicem acceperunt. Boamundus et comes Flandrensis ad his subveniendum se ipsos obtulerunt, et omnibus placuit, et libentissime concesserunt. Illi itaque triginta millia equitum peditumque elegerunt, et in terra Sarracenorum intraverunt. O rerum omnium mediator Deus, quam tempestive subvenis in periculis, et in necessitate laborantibus, ut impleretur illud quod Salomon scripsit in Proverbiis: *Conservatur justo substantia peccatoris* (Prov. xii, 22). A Jerusalem et Damasco, et Aleph, cæterisque regionibus congregati erant, Persæ, Arabes et Medi, gens videlicet multa nimis, quæ ad Antiochiam disposuerat venire, eamque a Christianis defendere. Sed aliter in cælo fuit dispositum, quæ dispositio illorum ordinationem inclinavit deorsum. Cum enim audissent quia pars Christianorum intraverant in terram suam, gavisii sunt valde, quoniam in vinculis jam quasi irretitos arbitrati sunt. Tunc diviserunt se in duas acies, ut sic vallati ab eis nostri, fugæ præsidium nusquam invenirent. Quæ divisio stulta fuit, quia « stultitia in cordibus incredulorum semper requiescit. » Nam utræque acies ut sese invicem aspexerunt, incontinentanter altera in alteram irruit, quia illa in sua multitudine, ista in Dei omnipotentia confidit, et ideo eventus belli dissimilis fuit. Milites armati quotquot in occursum sui venerunt, ut falcator messem, prostraverunt. Sed cum in gyrum reverti frenis voluerunt, quos iterum percuterent nisi fugientes non invenerunt. Qui vero in manibus nostrorum peditum devenerunt, in immane præcipitium corruerunt. Sciunt enim quibus bella nota sunt, quia « graviore attritione pedites quam equites interficiunt. » Altera vero acies quæ se ab altera separaverat, ut nostros circumveniret, ut audivit voces bellantium, sonitumque confringentium armorum, laxatis habenis accurrebat suis in auxilium. Sed ut miseros illorum casus agnovit, fugientesque circumspexit, timor in illos vebementissimus irruit, fugiendique contulit societatem. Sed quid aliud nostri facerent, nisi ut persequerentur? Nam, sicut in vulgari proverbio dicitur: « Si est qui fugiat, non deerit qui persequatur; » jam omnes nostri eos persequabantur quoniam qui pedites venerant, ascensores equorum efficiebantur. Quid plura? Qui evadere potuit, lætus et hilaris fuit; qui vero interceptus, miserrima nece occubuit. Quot asini et cameli, quotque jumenta frumento, vino, cæterisque cibariis onusta, ibi capta sunt, quæ esurienti exercitui Dei grata erant? Quantum gaudium, et tripudii exsul-

atio fuit in illa die in castris, cum talia dona viderent sammi procuratoris? Mirandum et gaudendum erat, quod Dominus de meritis inimicorum suorum de longinquo adductis, fideles suos reficiebat. *Esurientes bonis* implebat (Luc. i, 53), quibus adversarios suos spoliabat. Sic quoque filiis Israel olim faciebat, cum per terram gentilium regum transire cupiebant, et illi publicum viæ regie incessum eis denegabant. Omnes pari modo, qui contra illos accipiebant gladium, gladio peribant, et eorum terra et facultates dabantur eis in possessionem. Nunc vero idem Dominus eadem recompensatione aufert suorum adversariis, ut isti credant veraciter actum fuisse quod scriptum est de illis: Per omnia sit Deus, qui benedicendus est, benedictus; sine ipso nihil possumus.

CAPUT III.

Interim dum isti gloriosi principes abfuerunt, qui in civitate erant, repente de ea exierunt, nostrosque inter castra invaserunt, et plurimos ex eis occiderunt. Ipso die Podiensis episcopus perdidit dapiterum suum, qui suæ aciei deferre solebat vexillum. Et nisi flumen inter castrum et urbem fluxisset, majoribus injuriis et frequentioribus lacessissent. Quibus bellorum eventibus, et maxime famis inopia, plerique nostrorum afflicti, abire moliebantur, quia nimis grave erat invitis ferre jejunium, et ideo machinabantur ab obsidione diffugium. Quos Boamundus vir facundus et gratus eloquio, ita affatus est, dicens: « O viri, qui huc usque fuistis bellatores egregii, quos Deus per multa jam bellorum pericula victores reddidit, quosque virtus experientiæ ut illustres decoravit, ut quid contra Dominum murmuratis, quia premit vos angustia paupertatis? Cum vobis porrigit manum, tunc exultat; cum relaxat, tunc desperatis. In hoc videmini non diligere donantem, sed dona: non largitorem, sed largientis oblationem. Cum largitur Dominus, amicus est; cum cessat, inimicus vobis videtur esse et extraneus. Cui unquam genti præstitit Deus in tam brevi tempore tot bella committere, tot acerrimos hostes superare, tot spoliis gentium ditari, tot triumphantium palmis insigniri? Ecce nunc innumerales hostes subegimus, ecce nunc eorum spolia ad vos attulimus. Quid est quod sic diffidimus, cum sic quotidie vincamus? non longe est a vobis, qui sic pugnat pro vobis; sæpe quidem fideles suos tentat, ut utrum diligant ipsum innotescat. Nunc tentat vos per inopiæ molestias, et per assiduas inimicantium vobis pressuras. Quod si tantas intulissent nobis injurias, quantas et nos eis irrogavimus? si tot de nobis occidissent, quot de illis nos prostravimus? si aliquis de nobis superesset, jure ille conqueri potuisset. Sed pro certo qui conqueretur nullus esset, quoniam nemo superstes remansisset. Propterea nolite diffidere, sed estote viri cordati, quoniam si in ipso vivitis, aut pro ipso morimini, estis beati. » Illis et talibus dictis animos eorum enervatos, robustos reddidit, et in

effeminalas mentes virilitatem induxit. Paucis de- A
nique diebus evolutis hiems aspera inhorruit, et
in castris ciborum abundantia evanuit. Illi qui ven-
dere cibos solebant, nivibus et glacie prohibente,
nullatenus venire valebant. Cursores exercitus qui
usque ad terram Sarracenorum transcurrerant, ni-
hil prorsus inveniebant, quia omnes de toto terræ
illius confinio, aut longe fugerant, aut in speluncis,
aut in cavernis petrarum delituerant. Cumque Ar-
menii et Surani vidissent in tanto discrimine famis
nostros esse positos, per nota loca gradiebantur,
sollicite inquirentes, si quid invenirent, quod ad
nostros afferre valerent. Sed apud tantos parum
erat, nec tantæ multitudini supplebat, et ideo
vendebatur asinarum onus frumenti septem libra-
rum pretio, ovum duodecim denariis; et una nux. B
uno (43). Ut quid universa percurram, cum ca-
rum nimis vendebatur quidquid vilius habebatur;
propter quod multi fame ibi perierunt, qui unde
aliquid emerent, non habuerunt. Cæpit itaque oriri
inter eos magna inconstantia animorum, mentis de-
fectus, et totius bonæ spei diffidentia. Et quid ini-
rum si pauperum, si imbecillum animi nutabant,
cum illi qui videbantur quasi columnæ esse, defi-
ciebant omnino? Petrus enim Eremita, et Willel-
mus Carpentarius nocturno clapsu in fugam versi
sunt, et asæra fidelium Dei societate disjuncti sunt.
De Willelmo vero qui fuerit, dicamus, quoniam de
Petro superius mentionem fecimus. Willelmus de
regali prosapia ortus fuit, et vicecomes cujusdam
regii castelli, quod Milidunum dicitur, olim existi-
tit: qui ideo Carpentarius cæpit cognominari, quia C
in bello nullus valebat ei occursari. Nulla enim
lorica erat, galea vel clypeus, qui duros lanceæ il-
lius sive mucronis sustineret ictus. Unde miran-
dum, et cum admiratione dolendum, quod in talem
ac tantum virum tanta mentis hebetudo incesse-
rit, quod tam turpiter a castris virorum illustrium
recesserit. Sed hoc non metu præliorum, ut spera-
mus, fecerat; sed tantam famis injuriam pati nun-
quam didicerat. Quod fugæ discidium ut Tancredus
miles fortis et integer animo cognovit, vehementer
condolens, insecutus est illos et comprehendit, et
cum dedecore reverti coegit, et ad domum Boamun-
di adduxit. Non dicendum est si passus est vere-
cundiam, qui nullo fugante inierat fugam. Dolebant
plurimi qui eum agnoverant; convitiabantur omnes
qui qualis exstiterat ignorabant. Tandem multis
laccessitis injuriis, pro reverentia Hugonis Magni,
cujus consanguineus erat, et quia jam cum ipsis in
retroactis certaminibus honeste pugnaverant, pacem
obtinuit, sed nunquam se amplius ita discessurum
coram omnibus juravit. Sed tamen diu sacramen-
tum non custodivit, quia quantocius potuit clam
discessit.

CAPUT IV.

Ille itaque famis asperitatem, ut suos probaret,
evenire permisit Deus, et ut terror ejus fieret in
universis nationibus. Nam et suos premebat jejuni-
o, et vicinas nationes eorum determinabat gladio.
Cadebant mille a latere unius, et decem millia a
dextris alterius. Et ideo nunquam est a Domino
tali desperandum, quia quæcunque agit, *diligenti-*
bus se cooperantur in bonum (Rom. viii, 28). Ne illi
insolescerent tot victoriis bellorum, opprimebat eos
gravi inedia jejuniorum. In toto namque exercitu
mille equi inveniri non poterant, ad pugnandum
idonei, ut per hoc innotesceret quoniam in forti-
tudine equi non haberent fiduciam; sed in se, per
quem, et quomodo volebat, et quando volebat, su-
perabant. Erat quidam miles in exercitu eodem,
nomine Tetigus, dives apud suos, et nominatissi-
mus, in Romanie partibus bene notus, palliato nu-
gacitatis tegmine velatus. Hic venit ad principes,
et ait illis: » Ut quid hic ita torpescimus? Quare
quæ nobis sunt prolutura non querimus? Si bonum
vobis videtur, ego in regionem Romanie pergam,
et inde in fidelitate imperatoris copiosum mereatum
adducam; naves onustas omnibus rebus, frumento
vino, oleo, hordeo, carne, fariua, caseis, per mare
adduci faciam, et equos, mulos, mulasque per ter-
ram. Et ne ullam de me spem diffidentie habeatis,
papiliones meos et omnia bona mea derelinquam,
hoc solum excepto quod mecum feram. Et si adhuc
mihi decreditur, jurabo quod citius ad vos redibo. »
Principes mendacibus verbis illius crediderunt, sed
et sacramentum receperunt. Ipse autem nec sacra-
mentum tenuit, nec verborum sponsonem imple-
vit. Hoc ideo de his duobus militibus refero, ut quis-
que percipiat quanta egestas in castris fuerit, quæ
etiam fugere divites et perjurare compellebat. Cum-
que jam sic aretarentur, et omnis humana spes om-
nino deficeret, plurima pars exercitus retro eundi
licentiam a principibus petierunt, et ipsi unanimiter
flentes eis concesserunt. Ut quid enim retinerent,
quos consolari non poterant? Dum sic invalide
desolatio pullularet in castris, et nullus ullum ha-
beret consilium, miseratio divina solitum eis præ-
stitit auxilium. Affuit nuntius qui innumera Tur-
corum agminum millia prope adesse retulit, et in
castro eis proximo, nomine Arech, quod supra me-
moravimus, illa nocte aggregari asseruit. Qui ideo
latenter et in magno silentio veniebant, ut imparatos
in castris invenirent. Hoc dictum cunctis innotuit,
et quos somno pigritiæ torpentes invenit, excitatos
reddidit. Salit et tripudiat, qui antea ambulare ne-
quibat. Revixit spiritus illorum, quos sopierat in-
digentia ciborum. Erectis in cælum manibus Deum
laudant, et quasi jam vicerint, manibus applaudunt.
Malebant enim honeste in bello mori quam esca-

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(43) Nux erat in pretio, cum nummo venditur uno.

Hic nimis atque novum, cum bis sex venditur ovum.

rum inopia cruciari. Tunc proceres exercitus acceperunt consilium, ut pars una omnium in castris remaneret ad custodiendum; pars altera obviam venientibus iret ad prælium. Qui de castris nocte egredientes, in insidiis positi sunt, prætereuntium præstolantes occursum jacueruntque inter flumen et lacum. Summo itaque diluculo, aurora lumen terris deferente, miserunt exploratores, qui illorum agmina viderent, et esse eorum renuntiarent.

Exploratores renuntiant tot illorum millia insimul se nunquam vidisse. Et ex parte fluminis duas acies separatas a multitudine equis velocioribus accurrere. Tunc nostri in quodam elivo positi, crucis signo cum armis se præmuniunt, et manus in cælum protendunt, Deoque se committunt, ejusque flagitant auxilium. Mox nostri supervenientes illos excipiunt, et ictu pungentes quotquot obviant, solo prosternunt. Alii per campum dispersi circumvolant, imbresque venenatarum emittunt sagittarum. Strident dentibus, et more canum latrant, quia terrere sic suos adversarios putant. Sed hæc nostri irridebant, et protecti clypeis, loriceis, galeis, eorum immissuras vilipendebant. Sed cum innumerabilis illorum multitudo appropiavit, cum tanto impetu nostros invaserunt, quod modice in fugam versi sunt. Quod ut vidit Boamundus, qui postremo observabat custodiam, cum sua acie prorupit in medium, sociosque recolligans, inimicos perduxit ad interitum. Illi namque ut viderunt nostrorum vexilla super vertices suos dependentia, nostrosque more leonum rugientium, in medios hostes circumferri, omnesque circa se laniari, pavent et conturbantur, versique retro habenis equorum, ad Pontem Ferreum quam celerrimè repedantur. Sed quid modo Franci facerent nisi cominus ense ferirent? Sternitur via corporibus morientium, impletur aer vocibus ejulantium. Tellus mædæfacta cruore morientium, perforatur pedibus conculcantium equorum. Ut venit ad pontem, via aretatur, et non omnes pons recepit. Hinc quam plures in flumen præcipitantur, et quos unda tenebat, celeri rotatu involutos absorberebat. Et cur per singula morarer? Major pars periit quam evaserit. Plures occisi sunt quam vivi remanserint. Qui evaserunt, ad castrum suum quod superius nominavimus, confugerunt, sed in eo non diu permanerunt. Prædatum enim, vacuum dimiserunt, et fugientes abierunt. Nostri vero illud accipiunt, et custodes qui illud custodirent, et pontem posuerunt. Armenii quoque et Surani fugientes insecuti sunt, et arcta loca anticipando multos occiderunt pluresque captivos detinuerunt. Sicque filii diaboli secundum suum meritum, de ruina in ruinam receperunt interitum. Nostri vero eum gaudio ingenti ad castra remearunt, adducentes secum equos et mulos et mulas, et spolia plurima, et multa alia quæ indigentibus sociis valde erant necessaria. Multorum etiam capita mortuorum simul attulerunt, quæ ante portam civitatis posuerunt, ubi Admiraldi Babylonie habebant hospitium. Receperunt illos cum summa læti-

tia socii qui in castris erant, quique tota die cum civibus qui egressi sunt de urbe pugnauerant, palamque victoriæ reportarant.

CAPUT V.

Tunc geminata lætitia duplicis victoriæ, festivum tempus effecit, et eos qui egestatis mœrore consumpti pene erant, refecit. Jam vero Armenii et Surani, victum ad castra ferebant, et de felici nostrorum eventu congaudebant. Sic illi de civitate egrediebantur, et inter saxa montium latibabant, insidiabanturque illis qui victum afferebant, et quotquot comprehendere poterant occidebant. Quod valde mœstificavit proceres, et super hoc consilium inierunt, remediumque huic calamitati repperunt. Castrum construxerunt ante portam civitatis, super pontem juxta Machumariam, quod illos valde perdomuit, quoniam deinceps nullus eorum exire per pontem ausus fuit. Et tunc quia castrenses ad hoc peragendum opus non sufficiebant, Boamundus et comes sancti Egidii ad Portum Sancti Simeonis perrexerunt, et inde operarios pretio adducere studuerunt. Quos cum adducentes, Turcos qui nocte illa de civitate exierunt, in insidiis positos invenerunt, qui subitaneo incursu tam fortiter nostros invaserunt, quoadusque illos qui equites erant absque ulla certaminis reverberatione in montana fugaverunt. Pedites qui fugere non potuerunt, diram necem perperissi sunt; sed quanto fuit acrior, tanto et gloriosior. Et qui ibi mortui sunt, fere mille fuerunt, sed occidentes diu gavis non sunt. Relatio enim hujus occisionis ad castra pervenit, tantosque principes proceresque commovit. Qui equis prosilientes ad ulciscendam mortem suorum ordinatis agminibus pervolant, inveniuntque eos adhuc in campo, occisorum capita detrucentes. Illi vero nequaquam perterriti, in sua confidentes multitudine ad pugnam congreduuntur; sed nostris toto corde tota virtute confidentibus, postquam pedites nostri equitibus consociati sunt, in brevi superantur. Nam ut viderunt illos quos ad montana fugere compulerant accurrere, nostrorumque agmina fortiter crescere, et crescendo fortius insistere, terga vertunt, et versus pontum fugæ viam arripiunt. Sed valde impedivit difficultas itineris angusti, quia nec fugere usquam poterant, nec converti. Reverti retro fas non erat, quia hostis urgebat; dextra lævaque diverti, impossibilitas angusti itineris prohibebat, præire, vetabat densa multitudo fugientium. Sicque eis divino nutu contigerat, ut nec fugere, nec pugnare licuerit. Illi Turco nec toxicata sagitta proficiscibat, nec equi velocitas subveniebat. Illi majorem stragem pedites egerunt quam qui equis insidebant, quoniam certatim, ut falcator prata vel messem, detrucebant. Illic satiari potuissent enses et tela aliarum gentium Turcorum sanguine, sed quia Francigenarum erant, nec obtundi poterant, nec repleti cruore. Nostri tantum pugnabant, illi patiebantur; nostri percutiebant, illi moriebantur. Nec tantum inflatigata manus dilaniare poterat, quantum quod

dilaniaret, reperiebat. Inter vivos mortui stabant, A quia suffulti densitate vivorum, cadere non poterant; et calamitas tanta eos oppresserat quod alter alterum in mortem opprimebat. Tantus illos timor invaserat, quod subsequens præcedentem, ut fugere posset, impellebat. Dux itaque Godefridus militiæ decus egregium, ut vidit quod nemo illos ferire potuit, nisi post dorsum, equo celeri volitans anticipavit pontis introitum. Et quæ lingua valet explicare quantas strages dux solus illic dederit super corporibus gentis iniquæ? Illi fugere coperant, armaque sua in terram projecerant, gladium ducis ut mortem expavescebant, et tamen vitare non poterant. Ille exsertis brachiis, ense nudato, eorum cervices amputabat; illi minime renitentes, nuda corpora inviti offerebant. Ibi ira, locus, gladius, validaque manus pugnabat, et hoc totum in membris miserorum redundabat. Cumque unus ex eis audacior cæteris, ei mole corporis præstantior, et viribus, ut alter Goliath, robustior, videret ducem sic immisericorditer in suos savientem, sanguineis calcaribus urget equum adversus illum, et munerone in altum sublato, totum super verticem ducis transverberat scutum, et nisi ietui umbonem dux expandisset, et se in alteram pariem inclinasset, mortis debitum persolvisset. Sed Deus militem suum custodivit, cumque seuto suæ defensionis munivit. Dux ira succensus vehementi, parat rependere vicem, ejusque tali modo amputat cervicem. Ensem elevat, cumque a sinistra parte scapularum tanta virtute incessit, quod pectus medium disjunctum, spinam et vitalia interrupt, et sic lubricus ensis super crus dextrum integer exivit (44), sicque caput integrum cum dextra parte corporis immersit gurgili, partineque quæ equo præsidebat remisit civitati. Ad quod horrendum spectaculum omnes qui in civitate erant confluent, et videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos: ibi dolores ut parturientis (Psal. XLVII), ibi voces ejulantium, quia ille unus fuerat ex Admiraldi eorum. Tunc evaginaverunt gladios suos, intenderunt arcus suos, paraverunt sagittas suas in pharetra (Psal. x, 3), ut sagittarent ducem, cupientes, si eis permissum esset, tantam militiæ Christianæ extinguere lucem. Sed Deus eorum prave voluntati non consensit, quia dux retrocessit; sustinere enim telorum ac sagittarum grandinem diu non potuit. O prædicabilis! o invicta ducis dextra et animosi pectoris robur eximium! Laudandus et ensis, quod in sua integritate perseverans, vibranti dexteræ sui famulatus impendit obsequium. Et cujus cor eructare, cujus lingua enarrare, cujus manus scribere, quæ pagina valet suscipere aliorum facta principum, qui illi compares fuerunt in omnibus victoriis præliorum? Victoria ducis præ cæteris enituit, quoniam pars dimidiati corporis quæ remansit, testimonium laudis

huit; fluctus vero qui occisorum corpora absorbit, aliorum ictus mirabiles occuluit. Sed sicut ventus turbinis annosæ, arboris constringit brachia, sic incisa cadebant morientium membra. In hoc prælio persecutus est unus mille, et duo fugaverunt decem millia (Lev. xvi, 8). Qui in flumen rapido cursu immergebantur, emergentes pontis ligneas columnas amplexabantur, sed nostri desuper illos lanceis perforabant et perimebant. Crur effusus sanguineum flumini dabat colorem, cunctisque cernentibus magnum incutiebat horrorem. Quippe densitas corporum fluminis impelliebat eum, et retrogrado incessu ire cogebat retrorsum. Et quid mirum? Super pontem etenim quinque millia prostrata fuerunt, quæ omnia deorsum in aquam præcipitata sunt. Et quis numerare potuit quot mucro desævians præcipiti saltu in amnem mergi compulsi? In illo conflictu occisus est Cassiani magni regis Antiochiæ filius, et duodecim Admiraldi regis Babylonie, quos cum suis exercitibus miserat ad ferenda auxilia regi Antiochiæ. Et quos Admiraldos vocant, reges sunt, qui provinciis regionum præsunt. Provincia quidem est, quæ unum habet metropolitanum, duodecim consules et unum regem. Ex tot itaque provinciis convenerunt, quot ibi Admiraldi fuerunt mortui. Et qui ibi capti sunt, pro septem millibus computati sunt. Vestium, armorum, cæterique cultus adparatum nemo retinere potuit per ullam memoriam. Sic itaque superati sunt Turci magnanimiter a Francis, siluæque deinceps garrula vox eorum, atque stridor dentium, et quotidianorum clamoritas conviciorum. Jam vero demissis vultibus ibant, et plerique omnino diffidentes, furtim de civitate exeuntes, fugiebant. Nox superveniens litem diremit, et nostri victores ad castra redierunt; illi vero obseratis januis, intra urbem se receperunt. In crastinum ut primum lux matutina processit, Turci de civitate exierunt, et collegerunt corpora mortuorum, quot invenire potuerunt et sepulturæ tradiderunt. Quod Christiani exercitus juvenes ut audierunt, multi in unum conglobati ad cœmeterium cucurrerunt, et quæ illi cum magno honore sepelierant, cum magno dedecore foras projecerunt. Subterraverant quippe illa ultra pontem ad Machumariam quæ erat ante portam civitatis, et plurima palliis involverant, et byzanteos aureos, arcus, et sagittas et alia multa cum eis reposerant. Sic enim est eorum consuetudo sepelire; nostrorum vero est libentissime ea tollere. Extractis itaque corporibus universis, capita absciderunt, scire cupientes numerum illorum qui ad ripam fluminis necati sunt. Truncata siquidem capita ad castra attulerunt, et cadavera feris et volucribus inhumata reliquerunt. Quod ab altis mœnibus et turribus excelsis prospicientes, vehementer indoluerunt, et genas scindentes et crines vellentes, Macho-

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(44) Dux ferit, ille perit, et medius crepuit.

num præceptorem suum in auxilium sui cœperunt invocare. Sed Machomus non potuit restaurare, quos Christus per suos milites voluit exterminare.

EXPLICIT LIBER QUARTUS

INCIPIT LIBER QUINTUS

CAPUT PRIMUM.

Cumque hæc crebro vicissitudinum actitarentur impulsu, præambulus quidam advenit, qui nuntius principis Babylonie in crastinum præconabatur advenire, et a principibus castrorum fiduciam quarit veniendi secure. Qui libenter annuunt, seque eorum susceptioni solemniter præmuniunt. Tentoria variis ornamentorum generibus venustantur; terre infixis sudibus scuta apponuntur, quibus in crastinum Quintanæ ludus, scilicet equestris, exerceretur. Aleæ, scaci, veloces cursus equorum flexus in gyrum frenis non defuerunt, et militares impetus, hastarumque vibrationes in alterutrum ibi celebratæ sunt. In quibus actibus monstrabatur, quod nullo pavore trepidabant, qui talia operabantur. Talia quippe juvenus excolebat, sed ætate sensuque seniores in unum consederant, causasque consilii et prudentiæ conferebant. Interim Babylonenses nuntii cum approximarent, tantosque tanto gaudio tripudiantes conspicerentur, mirati sunt, quoniam relatio usque Babyloniam concurrerat, quia et fame cruciabantur et pavore concutiebantur. Adducti igitur ante principes sunt; et in hæc verba retulerunt, quæ eis commissa sunt: « Dominus noster Admiravissus Babyloniæ, mandat vobis Francorum principibus salutem et amicitiam, si ejus voluntati vultis obedire. In aula regis Persarum dominique nostri, magnus vestri causa congregatus est conventus, septemque diebus protelatum est consilium, quidnam eis super hoc sit agendum. Mirantur enim ut quid sic armati queritis Domini vestri sepulcrum, gentem suam a finibus diu possedis exterminantes, imo, quod nefarium est peregrinis, in ore gladii trucidantes. Quod si posthac in pera et baculo vultis ire, cum honore maximo rerumque opulentia vos illuc facient pertransire: de peditibus equites facient; qui pauperes sunt, in toto itinere nec in reditu amplius esurient. Et si per mensem ad sepulcrum vobis diurnare placuerit, bonorum copia vobis non deerit; facultas eundi per universam Jerusalem vobis concedetur, ut quo honore placuerit, et templum et sepulcrum quilibet veneretur. Quod si hæc vobis indulta contemnitis et in animum vestrorum magnitudine contiditis et armis, videndum vobis est etiam atque etiam, quanto periculo vos exponatis; apud nos certe ducimus esse temerarium, quod ulla, quantumvis magna, humana potestas congrassetur contra Babylonios, regemque Persarum. Jam vero quæ vobis applaudunt super his, nobis aperite; quæ vero displicent,

A in communi edicite. » Ad hæc communis sententia principum respondit, dicens: « Nulli sapienti mirandum est, si ad Domini nostri sepulcrum cum armis venimus, gentemque vestram ab istis finibus eliminamus, quoniam quicumque de nostris huc usque in baculo et pera venire soliti erant, turpi ludibrio affecti sunt; et ignominiam contumeliarum tolerantes, ad extremum perimebantur. Terra autem gentis illorum non est, licet diu possederint, quia nostrorum a præcis temporibus fuit, eisque propter malitiam injustitiamque suam vestra gens adversa abstulit; quæ tamen ideo vestra non debet esse, quia diu eam tenuistis. Cælesti enim censura nunc decretum est ut misericorditer reddatur illis quod injuste patribus ablatum est. Ne gloriatur gens vestra, quia superaverit effeminatam gentem Græcorum, quoniam, divina suffragante potentia, in cervicibus vestris meritum recompensabitur gladio Francorum. Et notum esse poterit, his qui ignorant, quod non est hominum evertere regna, sed ejus per quem reges regnant. Ipsi dicunt se velle nobis indulgere, si in pera et baculo amodo velimus transire, in seipsam redeat eorum misericordia, quoniam, velint nolint, thesauris eorum nostra ditabitur seu vacuabitur inopia. Jerusalem cum nobis a Deo concessa sit, quis prævalet auferre eam? Nulla virtus est humana quæ nobis ullo modo terrorem incutiat, quia cum morimur, nascimur; cum vitam amittimus temporalem, recuperamus sempiternam. Ideirco renuntiate his qui miserunt vos quod arma quæ in patria nostra sumpsimus, etiam cum capta erit Jerusalem, non dimitemus (45). Confidimus enim in eo qui docet manus nostras ad prælium, et brachia nostra ponit ut arcum æreum, quoniam et via nostris gladiis aperietur, et omnia scandala eradicabuntur, et Jerusalem capietur. Tunc nostra erit non per hominis indulgentiam, sed per cælestis censuræ æquitatem. De vultu enim Domini hoc judicium prodiit, quia Jerusalem nostra erit. » Legati vero quid ultra prætenderent non invenerunt, sed audito hoc verbo scandalizati sunt, Antiochiamque nostris contentientibus introierunt.

CAPUT II.

His ita transactis, tertia die post peractum prælium, castellum cœperunt ædificare, de quo superius mentionem fecimus, constructum in introitu pontis ante januam civitatis. Destruxerunt autem omnes tumulos lapideos mortuorum, et ex illis castrum munierunt. Quod cum peractum fuit, com-

NOTULÆ MARGINALES MS, COD.

(45) Francorum verba resonant pietate superba.

mendatum est Italmundo egregio comiti Sancti. Egidii. Hoc factum valde constrinxit eos qui in civitate erant, quoniam ulterius ab illa parte non valuerunt exire. Nostri vero jam secure ibant quocunque ire disponebant. Tunc proceres elegerunt viros optimos, equosque velociores, et non longe ab urbe transierunt fluvium, et prædam maximam invenerunt, equos et equas, mulos et mulas, asinos et camelos, et animalium quinque millia. Omnia hæc egregia cohors adduxit ad castra, et celebrata est apud Christicolos lætitia magna. Quod infortunium cives vehementer attrivit, quoniam abundantia rerum, quæ nostros roboravit, perditæ, illos debilitavit. Illic vero ubi præda capta fuit, erat antiquum castrum, sed incuria et vetustate dirutum, et adhuc vigebat ibi quoddam monasterium. Quod ut magis constringerent inimicos suos, proceribus placuit rædificare, et forti munitione circumdare. Quod cum in brevi peractum fuit, inquisitio facta est quis illud custodiret. Et dum tractaretur de custodia, et plurima in ventum procederent verba, Tancredus illustris princeps et egregius juvenis, sicut erat alacer in sermonibus et factis, in medium prosiluit, dicens: « Ego custodiam castellum, si custodiæ meæ dignum recompensabitur meritum. » Pretium ergo omnes in commune taxaverunt, et quadringentas argenti marcas ei contulerunt. Tancredus castellum intravit, idque peditum turmis fortique milite plusquam munitionem aliam firmavit. Quod feliciter, Deo opitulante, suscepit, quoniam ipsa die magnus Armeniorum populus, et Suranorum ad civitatem veniebat, et urbanis opima victualia afferebat. Quos omnes in insidiis positus Tancredus apprehendit, nec tamen eos, quia Christiani erant, occidere voluit, sed cum ipsis sarcinis ad castrum suum conduxit. Quos tandem tali conditione illasos abire permisit, quia promiserunt, ei, in fide Christiana, se allaturos Christianis pro competentis pretio necessaria, quoadusque caperetur Antiochia. Quod illi strenue impleverunt, sicut et sponderunt. Tancredus vero vias ac semitas obstruxerat his qui erant in civitate, quod nullus audebat exire. Propterea pacis inducias quesierunt, dicentes quod illo temporis intervallo apud se tractarent qua lege, qua conditione, se et civitatem Christianis deliberarent. Crediderunt principes, et dispositis pactionibus, et tempore constituto, tenendæ pacis sacramenta dederunt et acceperunt. Portæ civitatis aperiuntur, et eundi invicem alteri ad alterum facultas conceditur. Tunc libere Franci per circuitum murorum ibant, et ad propugnacula cum ipsis civibus stabant, et cives cum gaudio ad castra veniebant.

CAPUT III.

Processu denique temporis, cum jam suprema dies induciarum advenisset, Walo quidam miles Christianus, et in armis egregius, et inter præci-

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(46) Walo truncatur, nece cujus pax violatur.

puos nominatissimus, hic perfidæ genti nimium credulus, quadam die per virgulta eorum spatiabatur, et locorum amœnitate oculos pascebat. Hunc, ut inermem, virum armati canes aggressi sunt, et membratim divisum, miserabili cruciatu discerpserunt. Heu, heu! morte Walonis pax infringitur (46), data fidei sacramenta violantur, portæ iterum urbis obstruuntur, et perfidi gentiles intra mœnium turrium quæ suarum cavernas recluduntur. Luctus in castris permaximus habetur, quoniam ab omnibus viris ac mulieribus mors Walonis crebris singultibus lamentatur (47). Conjux vero illius universos ad lacrymas concitabat, quæ se ultra morem aliarum miserabiliter laniabat, et quæ alios ad luctum commovebat, propter crebra suspiria singultusque, nec loqui nec clamare poterat. Erat autem illa alto procerum sanguine procreata, et secundum carnis hujus infirmitatem, forma præ cæteris egregia. Erat autem plerumque immobilis velut columna marmorea, ita ut sæpius mortua putaretur, nisi vitalis calor palpitans in supremo pectore sentiretur. Sed et adhuc pulsabat vena latens sub cute minime pilosa, pubem quæ ciliis discriminabat. Cum vero respirabat, oblita feminei pudoris se in terram volutabat, et genas unguibus secans, aureos crines disrumperebat. Occurrunt aliæ matronæ, quæ de se illi facere talia prohibent, et pia custodia observant. Quæ cum loqui potuit, in hæc verba prorupit dicens: Rex in personis trinus, miserere Walonis, Et vitæ munus sibi confer, ut es Deus unus. Quid merui! Walo, quod mortuus est sine bello?

Virgine matre satus, Walonis terge reatus, Quem de bellorum tot cassibus eripuisti, Et permisisti nunc tandem, martyrizari. « Hen! quantum videre desiderabat tuum sepulcrum, pro quo contempsit omnia sua quæ habuit et seipsum. Quo infelici infortunio fuit elongatus ensis suus, qui sic conveniebat lateri ejus. O me saltem felicem, si licuisset mihi in superno spiritu oculos claudere, vulnera lacrymis abluere, et manibus vesteque detergere, et dulci sepulcro membra committere! » His questibus Euvrardus frater suus intervenit, et in quantum admisit vis doloris, compevit.

CAPUT IV.

Illud sane prætereundum non est, quod ante mortem viri istius contigit, dum tempus induciarum integrum et fidele mansit. Erat quidem Admirdus de genere Turcorum in illa civitate regia, cum quo Boamundus plurima et privata pacis tempore habuit colloquia. Hic inter cætera quodam die requisivit ab eo, ubinam castra posuerit ille candidiorum exercitus innumerabilis, quorum in omnibus bellis fulciebantur auxilio. Dicebat enim quia adventum illorum nunquam poterant sustinere, sed statim ut videbant illos, incipiebant pavere illi ipsos ut ventus turbinis opprimerent, et isti vulnerabant;

(47) De nece Walonis dolor ingens cœpit haberi.

illi obruebant, et isti occidebant Cui Boamundus ait : « Putasne alium exercitum esse quam hunc quem vides nostrum ? » Cui ille : « Per Machomum meum præceptorem juro, quoniam si hic adessent, tota hæc planities illos non caperet. Omnes habent equos albos, miræ celeritatis, et vestimenta, et scuta, et vexilla ejusdem coloris. Sed forsitan ideo absconduntur, ne virtus vestra nobis manifestetur. Sed per fidem, quam habes in Jesum, ubi castra eorum locata sunt ? » Boamundus itaque spiritu Dei illustratus, illico sensit hanc quam viderat, visionem Dei esse, nec quod quærebat et tentatione, sed ex bona voluntate procedere : et respondens inquit : « Licet sis extraneus a lege uestra, quia video te bona erga nos voluntate, bonoque spiritu animatum, aperiam tibi aliquod fidei nostræ sacramentum. Si tantum profundi intellectus haberes, gratias Creatori omnium referre deberes, qui tibi ostendit exercitum candidatum, et scias quia in terra non conversantur, sed in supernis mansionibus regni cælorum. Hi sunt qui pro fide Christi martyrium sustinuerunt, et in omni terra contra incredulos dimicaverunt. Horum præcipui sunt signiferi, Georgius, Demetrius, Mauricius, qui in hac temporali vita militaria arma gestaverunt, et pro Christiana fide capite plexi sunt. Hi quoties nobis expedit, jubente Domino Jesu Christo, nobis suffragantur, et per hos inimici nostri præcipitantur. Et ut me vorum cognoscas profiteri, inquirere et hodie et eras, et in die altera, an in tota regione hæc eorum castra poterunt inveniri. Quod si inveniuntur, redarguti in conspectu tuo à mendacio, erubescemus. Et cum in tota regione nequiveris illos invenire, si nobis necesse erit, in crastinum videbis adesse. Unde igitur tam cito veniunt, nisi a supernis sedibus in quibus morantur ? » Cui respondit Pyrrhus : sic enim erat nomen ejus : « Et si de cælo veniunt, ubi tot albos equos, tot scuta, tot vexilla inveniuntur ? » Cui Boamundus : « Tu magna, et super sensum meum requiris. Propterea, si vis, accedat capellanus meus, qui tibi super his respondebit. » Ad hæc capellanus : « Cum Omnipotens creator angelos suos, sive justorum spiritus mittere disponit in terram, tunc assumunt sibi aëria corpora, ut per ea nobis innotescant, qui videri non possunt in spiritali essentia sua. Ideo armati nunc apparent, ut quod in bello laboraturis auxilio veniunt indicent. Si enim ut peregrini, vel ut sacerdotes stolis dealbati apparerent, non bellum, sed pacem nuntiarent. Expleto siquidem negotio pro quo veniunt, ad cælestia remeant, unde venerunt, et corpora, quæ, ut visibiles apparerent, acceperunt, in eandem reponunt materiam quam sumpserunt. Ne mireris, si omnipotens Factor omnium transmutat materiam a se factam, in quamlibet speciem, qui universa de nihilo adduxit in essentiam. » Et Pyrrhus ad hæc ait : « Per ipsum quem asseris Creatorem, mira dicis, et rationabilia, nobisque haecenus inaudita. » His Boamundus adjecit et ait : « O Pyrrhe, nonne tibi videtur magnum esse mira-

culum, quod per nos operatur Dominus Jesus Christus, in quem credimus ? quia quanto nos pauciores sumus, tanto et fortiores ; vos vero quanto numerosiores, tanto imbecilliores. Cui hanc virtutem attribuis, humanitati an divinitati ? Homo non est a seipso, sed a Creatore suo ; a quo habet esse, habet et posse. Ex hæc igitur coniecere potes, quia licet unus Creator creaverit nos et vos, uberiorem tamen suæ virtutis præstat abundantiam nobis quam vobis. Certi quippe in illius virtute sumus, quia non solum Antiochiam, verumetiam Romaniam totam, et Syriam, ipsam et Jerusalem obtinebimus, quia hoc promisit Dei Filius omnipotens Jesus. » Pyrrhus quidem hæc et consimilia dicta Boamundi prudenter intellexit, eumque vehementer Boamundus suo amoris attraxit. Cumque contigisset, inimico humani generis suadente, quod superius dictum est de Walone, Pyrrhus cum suo Boamundo loqui amplius non valuit, sed tamen occulte per internuntium hæc ei significavit : « Novi te nobilem virum, atque fidelem Christianum ; commendo me tuæ fidei et meam domum ; faciam tibi quæ me hortatus es tres turres quas in Antiochia custodio, tibi tradam, et unam de portis, tibi tuæque genti Christianæ, et ne frivolum illud esse credas, et ne de mea fide diffidas, mitto filium meum tibi, quem unice unicum diligo, eumque sicut et me ipsum, tuæ fidei committo. » Quibus visis et auditis, Boamundus magno succensus est gaudio, magnaque in eo apud Deum exerevit devotio, lacrymæ ab oculis uberes erumpunt, et Deo gratias agens, manus in cælum tetendit. Nec mora, principes in unum convocavit, eisque talia retulit, dicens : « Egregii principes et viri bellatores, comperit vobis quantum injuriarum passi sumus in hac obsidione, quantaque patimur, et quam diu voluerit Deus patiemur. Si Deus alicui hanc civitatem per aliquod ingenium dare vellet, dicite, an vestra autoritas ei eam concederet. » Ad hæc multi exclamerunt in unum, dicentes : « Nos simul eam habebimus, quoniam simul angustias necessitatum toieravimus. » Tunc Boamundus modicum subridens, ait : « Væ civitati quæ tot dominis subjecta erit ! nolite, fratres, ea dicere : sed ejus imperio subiciatur, qui eam poterit acquirere. Qui ut vidit quia nil proficiebat, ad castra sua rediit, et tamen nuntios Pyrrhi, qui ad se venerant, detinuit. » Principes vero, amoto Boamundo, consilium inierunt dicentes : « Nos bonum consilium non habemus, qui verbis Boamundi viri sapientissimi contrainus. Si a primo die quo huc venimus, hoc fieri potuisset, magnum nobis commodum inde pervenisset. Nullus nostrorum propter ambitionem urbis Antiochiæ de terra sua exivit ; eam habeat cui Deus dare voluerit, nostra omnium una sit intentio, sancti scilicet sepulcri deliberatio. Placuit omnibus ; Boamundus vocatur, eique Antiochia, si eam acquirere potest, benevole ab omnibus conceditur. Boamundus itaque haud segnis viros sibi fideles, noctis crepusculo, remittit ad amicum, ut ei renuntiet et modum

et terminum. Pyrrhus remandat ut in crastinum commoveatur exercitus Francorum, quasi ire velit ad prædandum in terram Sarracenorum. Et cum nox obscurare cœperit, revertantur ad castra ex parte civitatis, « in qua ipse erectis inquit excubabo auribus in turribus meis. Prope murum parati veniant, et nihil prorsus timeant. » Credidit hoc consilium Boamundus quibusdam suis familiaribus Hugoni Magno, et duci Godefrido, Podiensi episcopo, et comiti Rainundo. Dixit itaque eis: « Nocte ventura, divina opitulante gratia, tradetur nobis Antiochia, » exposuitque eis nuntium. Qui auditis omnibus, gratulati sunt, et benedixerunt Dominum. In crastinum congregaverunt duces bel-
 lorum, ingentes militum cuneos, peditumque quam plures turmas, et egressi montana transierunt, quasi prædaturi, in terram Sarracenorum. Nocte adveniente cum summo silentio redierunt, seque bonæ spei præparaverunt. Boamundus vero ad locum sibi ab amico destinatum perrexit cum suis tantum militibus, et cum paucis longe remansit a mœnibus, cæterosque cum una scala direxit ad ipsa mœnia, quæ erecta perlingere potuit ad propugnacula. Quæ cum erecta fuit, ex tanta multitudine nullus prior ascendere præsumpsit. Cumque omnes sic hæsitarent, tunc unus miles, nomine Fulcherius, Carnotensis natione, audacior cæteris, ait: « Ego in nomine Jesu Christi primus ascendam ad quodcumque me Deus vocaverit suscipiendum: sive ad martyrium, seu ad obtinendum victoriæ bravium. » Quo ascendente, cæteri subsequuntur, et in brevi ad ipsa murorum fastigia pervenitur. Pyrrhus autem stabat illic, præstolans eorum adventum, et ægre ferens nimiam tarditatem. Qui cum Boamundum

A minime videret, inquisivit ubi esset. Qui proxime adesse dicitur, sed Pyrrhus de absentia vehementer contristatus est, dicens:

Quid facit ille piger? quid tardat, quidve moratur?

Mittite qui dicat, quod citius veniat.

Mittite qui dicat, quia lux hodierna propinquat, Et creber cantus præsignat adesse scienum.

Nuntius eligitur qui nuntiet hæc Boamundo.

Quod ut audivit, festinus accurrit; sed cum ad scalam pervenit, tractam invenit. Interea Fulcherius qui cum sexaginta juvenibus armatis ascenderat, exceptis turribus Pyrrhi, tres alias bellica virtute occupaverat, et in eis duos fratres Pyrrhi interemerat. Quod licet Pyrrhus non ignoraret, tamen a promisso fidei pacto non retardavit, sed ut audivit quia scala fracta esset, venienti Boamundo et omni Francorum multitudini portas aperuit. Et cum graves gemitus ab imo pectore traheret, longaue suspiria, nulla tamen cum a promissa fide illata revocavit injuria. Quem Boamundus in ipso portæ introitu submisso capite salutavit, eique de collato beneficio gratias egit. Sed cum causam lamentationis ejus didicisset, admodum indoluit, et de militibus suis qui eum custodirent, resque ejus tuerentur fidelem custodiam dereliquit. Nec reticendum, quoniam sub illa nocte, cometa quæ regni mutationem præsignat, inter alia cœli sidera rutilabat, et suæ lucis radios producebat, et inter septentrionem et orientem, igneus rubor in cœlo coruscabat. His evidentibus signis in cœlo radiantibus, et aurora terris lucem referente, exercitus Dei portas Antiochiæ intravit, in virtute illius qui inferni portas æreas contrivit, et ferreos vectes confregit (Psal. cvi. 16), cujus potestas permanet in sæcula sæculorum. Amen.

EXPLICIT LIBER QUINTUS.

INCIPIIT LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

Universi fideles hujus Pyrrhi, fidem attendite, et attendentes, si quid ex fide per fidem promittitis, absque ulla contradictione perficite. Nulla hunc memoria fraternæ mortis, nulla vis doloris, nulla instigatio mæroris avertere potuit a promissa fidei stabilitate; magisque valuit apud ipsum fidei pactio quam duorum germanorum diri cruciatus interemptio. Et si illud antiquum problema Samsonis in medium volumus adducere, huic æquipollens possumus proponere. Samson ait: *De comedente exivit cibis, et de forti egressa est dulcedo* (Jud. xiv. 14). Nunc vero de intidelis, processit fides, et de extraneo, familiaris et integra dilectio. At ne fastidiosam videamur facere digressionem, ad inceptam redeamus historiæ propositionem. Quarto Nonas Junii, Christiani urbem Antiochiæ introierunt, et in ore gladii de suis eam invasoribus vindicaverunt. Fulcherius et sui complices, qui cum eo muros ascenderant, turres undique invadebant, et incautos vigiles somnoque

solutos, spiculis gladiisque confodiebant, et de summo illarum fastigio ad terram projiciebant. Qui in domibus sopiebantur sonitu clamoris excitati, scire gestientes quid hoc esset, cum foras exirent, non revertebantur, quoniam gladios inveniebant paratos quibus excipiebantur. Qui Christiani erant *Kyrie eleison*, et alias Deo laudes personabant, ut per hoc scilicet nostris innotescerent, quod non Turci, sed Christiani essent. Passim sternuntur plateæ civitatis corporibus morientium, quoniam tunc nullus eorum resistebat, sed quærebant omnes latibula et fugæ præsidium. Nulli honor impenditur, pueri cum puellis, juvenes cum senibus, matres quoque cum filiabus interficiuntur. Qui fugere poterant per portas exhibant, mortem tamen minime evadentes, quia in manus de castris venientium incidebant. Contigit autem ut inter fugientes Cassianus rex et dominus civitatis, vilibus pannis obsitus evaderet, et in terram Taneredi fugiendo perveniret. Sed malo su; infortunio Armenii eum cognoverunt, et ei illico

cervicem amputaverunt, et caput illius ad principes attulerunt et balteum; balteique pretium i. x. bysancos appretiauerunt. Pars magna fugit in castrum quod civitati imminet: quod ita loci positione et natura munitum est ut nullius machinæ artificium timeat. Illic enim est mons urbi contiguus, cujus cacumen porrigitur ad sidera, quo vix attingere possunt intuentium lumina. Et de ipso potest circumspici tota regio. In eum confugit numerosa multitudo Turcorum, habueruntque illud solum receptaculum. Erat autem huic castrum una turris nimium vicina, quam Boamundus cum suis satellitibus jam obtinebat, illudque castrum per eam impugnare parabat. Sed illi resumptis viribus, turri, satis eminentiores, sagittas et spicula, instar grandinis, desuper immitunt, ita ut nostris minime licuerit contra eos pugnare, sed se clypeis cooperire, et armis defendere cogebantur. Locus enim arsus angebat, et hostis desuper opprimebat, quia non erat alia via decertantium, quam præstabat latitudo murorum. Propterea contigit quia Turci irruentes contra turrin, unus impellebat alium, nec retroire erat facultas, nec in læva nec in dextra ulli erat divortium. Quotquot impetus irruentium super nostros impingebat, illi in lanceis, spiculis et mucronibus excipiebant, et vulneratos ad terram projiciebant: et cum eis illos qui turrin desubtus moliebantur effodere, prosternebant, sique mortuus vivo necem inferebat, et cui in anima vita deerat, in corpore mors apparebat. In quo conflictu Boamundus graviter sagittatus est in femore, nec jam nisi claudicans valebat incedere. Sanguis ubertim de vulnere cæpit stillare, et cor nobilissimi principis a virtute pristina cæpit deficere. Qui nolens et invitus, in aliam turrin retrocessit, bellumque dereliquit. In ejus infirmitate aliorum virtus corruit, quoniam unusquisque miserabilem casum sui ducis admodum doluit. Pugnam dimitunt, Turcos turrinque relinquunt. Unus tamen in superiori turris fastigio remansit, cujus egregia funera universus nostrorum exercitus unanimiter planxit. Ille enim ut vidit se solum esse derelictum tamen in se animum gerens invictum, ut ursus inter molossos cæpit se utrinque defendere; lapidesque, et cæmentum de parietibus avellebat, et super ipsos qui eum impugnabant projiciebat. Tandem mille sagittis onustus, ut vidit quod mortem non evaderet, mortem sibi acceleravit, quoniam cum clypeo et armis ubi turbam densiorem esse conspexit, in medium prosiluit, suisque interfecto-ribus tormentum fuit. Non est lingua carnis quæ satis valeat enarrare quid Francorum manus ibi valuit pessundare, et nisi castelli municipium tam forte fuisset, ipso die venturis calamitatibus suorum magnum levamen Dominus præstitisset. Sed voluit Deus ut urbs Antiochena difficulter adipisceretur, ut adepta, charior haberetur. Citius enim acquisita vileseunt, diu desiderata charius amplectimur. Nox interveniens litem diremit, et diurno labori contulit moderamen: quia pugne ademit necessitatem, sed

A fessis dormiendi non tribuit facultatem. Ubi enim intra muros hostis adest, nulla requiescendi facultas esse potest. In crastinum, id est feria sexta, alii spoliata cadavera mortuorum extra muros foris trahebant, alii de turribus cum castellanis, jaculis et sagittis decertabant.

CAPUT II.

Cumque sic res agitur, ecce illi qui stabant in turribus et muris, eminus contemplantur immensam nubem agitati pulveris. De qua diversa sentientes, alii dicebant, Constantinopolitanum imperatorem esse, qui sibi in auxilium veniebat; alii, quod verum erat, agmina Persarum. Sed qui primi veniebant, ut viderunt urbem Antiochiæ, in unum consedere, præstolantes retro veniens robur suæ militiæ. Erat autem Corbanan princeps militiæ regis Persarum, qui ex longo tempore collegerat sibi illud agmen diversarum gentium. Erant quippe ibi Persæ et Medi, Arabes et Turci Azimitæ, et Sarraceni, Curti et Publicani, et diversarum nationum alii multi. De Agulanis erant ibi tria millia, qui nullam armorum copiam nisi solos enses gestabant; qui omnes undique ferro cooperti, nulla arma adversantia timebant. Equi eorum vexilla et lanceas ferre aspernabantur, et in eos qui ferebant, nimia ira succedebantur. Cumque hi omnes in unum convenissent, cursores suos ante urbem direxerunt, qui nostros ad bellum provocarent, et de civitate exire suaderent. Sed nostri qui de hesterno conflictu fatigati erant, salubrius esse judicaverunt inter mœnia remanere, quam extra bella movere. Illi vero per campos et plana currentes, nostros ad bella ciebant, diraque eis convicia improperebant. Lanceas et gladios in altum eiciebant, et in manibus recipiebant ludentes et luxuriantes. Sed cum neminem de nostris potuerunt extrahere, disposuerunt remeare ad castra. Quos cum reverterentur, insecutus est unus ex nostris Rogerus de Bardavilla, cum aliis tribus armatis, sperantes quod aliquos possent elicere ab illis: sed ipsi nolebant cum paribus inire certamen, quia jam de præliis Francorum multa audierant enarrare, posueruntque insidias post se sub rupe cavata, et quosdam ex suis dimiserunt qui eos quasi lacerassent in pugnam. Cumque nostri transirent insidiarum locum, fures de cavernis suis exierunt, eosque a tergo invaserunt. Qui præibant revertuntur in occursum, celeremque contra eos dirigunt cursum. Qui cum se comprehensos esse cognoscerent, flexis frenis, fugæ tutelam speraverunt consequi, sed nullatenus potuit inveniri. Rogerius socios præmittit ante suos vultus, et ipse parma post tergum rejecta, creberrimos illorum sustinet ictus. Jamque pene evaserat, jamque salutem loca tenebat, cum equus illius solo proruit, et cadenti in hærens ipse cecidit, qui nullo modo levare potuit, quoniam equi mole oppressus fuit. Heu! quantus dolor stridorque dentium tunc erat, super muros Antiochiæ, cum generosa Francorum pulvis videret inclytum militem suum rabidos canes

tam atrociter occidere, sicque discernere, Avertabant oculos, nec videre poterant, cum cum membratim dilaniabant. Ad extremum caput ejus amputaverunt; contoque infigentes, quasi triumphi vexillum, ad castra deportaverunt. Erant autem castra illorum juxta Pontem Ferreum. Sensadolus autem filius regis Antiochiæ nuper defuncti, ierat ad Corbanan, supplexque ad pedes illius corruit, rogans ut sui miseretur, et contra Francos adjuvaret, qui patrem ejus occiderant, et de inelyta urbe exhereditaverunt. Non habebat refugium, nisi in solo urbis oppido, quoniam jam tota civitatis Francorum subjacebat imperio. « Pater meus, inquit, dum adhuc viveret, legationem tibi transmisit ut ei subvenires, ut te aut magnis muneribus ditaret, aut Antiochiam et universum regnum de te susciperet. Idem tibi promitto, quia si potes recuperare Antiochiam, quod a te illam suscipiam, omnemque tibi fidelitatem faciam. Quod si non potes, fugiendum tibi est, et omnibus hominibus nostræ gentis. Non enim eis sufficiet Romania, sive Syria, neque Corozaim, quoniam Hierosolymam dicunt esse suam, regnumque Damasci. » Erant autem ibi reges harum provinciarum, qui audiebant illud verbum. His dictis Corbanan respondit : « Si vis ut te omnimodis adjuvem, tuoque regno restituam, castellum quod adhuc habes redde in manum meam, quia restituetur tibi per illud Antiochia. » Cui iterum Sansadolus : « Si prævalet Francos eliminare ab urbe, mihi que eorum cervices cæsas deliberare, tibi tradam castellum, et tibi inde faciam hominum. » Consensit uterque, et tradidit castellum. Et Corbanan deliberavit cuidam fideli suo ad custodiendum. Tali conditione recepit in custodiam, ut si Franci vincerent, custodiret; si vincerent, et ipse sicut et alii, relicto castro confugeret. Cui ille : « Et si nos victi sumus, de castello quid faceremus? Dignum est ut victores habeant castellum, quoniam victoria, castello majus erit præmium. » His ita gestis, Corbanan super his conticuit, et ad alia instituenda tempus disposuit. Et cum sederet in solio, attulerunt ante eum Francigenam ensam valde despicabilem et obtusum, et fæda rubigine tectum. Attulerunt et lanceam eadem deformitate consimilem; quæ etiam sua abjectione, ensam faciebat præpollentem. Quæ cum Corbanam vidisset, ait : « Quis dicet nobis ubi sunt arma hæc reperta? Aut qua de causa nostro conspectui sunt præsentata? » Cum illi qui attulerant dixerunt : « Gloriose princeps, et decus regni Persarum, hæc arma cuidam Francigenæ abstulimus, et tibi attulimus, ut videas et agnoscas quibus armis illa pannosa gens conetur nos et fines nostros deprædari, imo et omnem Asiam depopulari. » Tunc Corbanam subridens ait : « Liqueat, quia satis est gens illa insensata, et ratione parum utitur, quæ talibus armis æstimat posse subjugare sibi regnum Persarum. Gens quippe est præsumptuosa, et alterius juris nimium ambitiosa. Gens videlicet quæ in sua confidit animositate, sed per Machomum, male

A intravit fines Syriæ, murosque regiæ civitatis Antiochiæ. » Hæc dixit, notariumque suum accessit jussit. Cui accessit, inquit : « Sume plures schedulas, et scribe religioso papæ nostro Caliphæ, regique Persarum Soldano super omnes glorioso, majoribusque regni Persarum proceribus, ut longævam obtineant vitam, pacem continuam, salutem corporum diuturnam. Fortuna felix et jucunda bene nobis prosperatur, secundisque successibus arridet, quoniam Francorum exercitum intra muros Antiochiæ inclusum teneo, et castellum quod civitati præminet, jam in manu nostra habeo. Unde certum sit vobis, quia rumores quos de eis audieratis, non sunt illius generis cujus audistis, quia nec lupo tantus efficitur, quantus et clamor qui eum subsequitur. Quia vero præcepistis, ut omnino eos de terra dederem, gladioque vita privarem, nolite adversum me indignari, si quosdam de melioribus vinctos vobis transmittito, quoniam tunc erit in vestra deliberatione, utrum velitis eos mori sive vivere. Nobis enim conveniens esse videtur, ut qui captivare nos venerant, captivi fiant, et dura apud nos exerceant servitia. Honorificum quippe erit regno Persarum, si in eo exsulet frater regis Francorum. Vos autem in pace et summa tranquillitate vivite, omni que corporeæ voluptati operam impendite, filiosque sine cessatione procreate, qui aliis, si necesse fuerit, Francis obsistant, et cum nostræ defecerint vires, tunc valeant. Faciei vestræ præsentiam non ante videbo, donec totam Syriam, et Romaniam, atque Bulgariam vestræ ditioni subjugavero. » Hæc Corbanan locutus in superbia, et in abusione, quæ ei conversa sunt in ignominiam et confusionem. Post hæc mater ejus venit ad eum mœrens et tristis, lugubremque afferens vultum. Et cum in secreto cubili ambo convenissent, dixit mater ad filium : « Fili, solatium meæ senectutis, et unicum pignus totius meæ dilectionis, ad te festina venio. fatigata longinquitate itineris. Ego eram in Aleph civitate magna, cum de te gravis sermo aures meas percussit, suoque impulsu maximum cordi meo dolorem impulit. Dictum est enim quod tua agmina disponebas, et contra Christianos pugnare volebas. Propterea festina veni, a temetipso scire volens utrum se res ita habeat, an non. » Ait ad matrem filius : « Mater, nihil unquam verius audisti. » Et mater ad filium inquit : « Quis, fili, tale consilium iniquus tibi dedit? Nondum es expertus virtutem Christianorum, et præcipue gentis Francorum. Si legissem scripta omnium prophetarum, et antiquorum sapientum, profecto non ignorares, quia ipse est omnipotens et Deus deorum omnium. Si pugnabis adversus Christianos, pugnabis contra ipsum et angelos ejus. Sed dementissimum est contra ipsum omnipotentem pugnare; quoniam id ipsum est velle se destruere. De ipso quidem invictissimo Deo dicit propheta. *Ego occidam, et ego vivere faciam; percutiam, et ego sanabo : et non est qui de manu mea possit crucere. Si acuro ut fulgur gladium meum, et arripuerit judi-*

cum manus mea, reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt me, retribuam. Inebriabo sagittis meus sanguine, et gladius meus lacerabit carnes (Deut. xxxii, 39-42). Formidolosum est contra hunc conflictum inire, qui gladium suum novit sic acueri, acutum inebriare, inebriato carnes macerare. Fili, Pharaonem regem Egypti quis submersit in mari Rubro, cum omni exercitu suo? Quis eiecit *Schon regem Amorrhæorum, et Og regem Basan, et omnia regna Chanaan, et dedit suis in hereditatem?* (Psalm. cxxxiv, 14, 12). Ipse idem Deus ostendit quanto amore diligat populum suum, quantaque tutela circumvallet eum, cum dixit: *Ece ego mittam angelum meum, qui præcedat te, et custodiat semper. Observa et audi vocem meam, et inimicus ero inimicis tuis, et edentes te affligam, et præcedet te angelus meus* (Ezech. xlii, 20-22). Genti nostræ iratus est Deus ille, quia nee audimus vocem ejus, nec lacrimas voluntatem, et ideo de remotis partibus occidentis excitavit in nos gentem suam, deditque ei universam terram hanc in possessionem. Non est qui possit eam avertere; nec est qui eam valeat amplius exterminare. » Post hæc inquit filius matri suæ: « Credo, mater, quod aut insanis, aut furis infernalibus exagitaris. Quis tibi dixit, quod gens ista non potest exterminari? Plures mecum sunt optimates et admirandi, quam sint omnes Christiani in simul congregati. Dic mihi mater: Illo eorum vexillarius, et Apuliensis Boamundus, et gladiator Godefridus sunt ipsi dii eorum? Nonne sicut et nos aluntur temporali cibo? Nonne eorum caro sicut et nostra potest incidi ferro? » Ad hæc mater respondit: « Non sunt dii quos tu nominas, sed homines, et milites Dei excelsi, qui dat eis animas, exaggerat vires, redditque magnanimos, sicut ipse per prophetam loquitur dicens: Persequetur unus de vobis mille, et duo fugabunt decem millia (Lev. xvi, 8): quod jam in his expertum est, qui nostros fugaverunt de tota Romania. Propterea, fili, contestor te per omnium nostrorum numinum nomina, ut te avertas a facie istorum, et non incas contra eos bellum. Stultum est enim, ut superius dixi, contra Omnipotentem sævire, et in gentem suam debauchare. » Et respondit filius matri suæ: « Chrissima, noli lacrymari, noli ex his gemitibus anxari; quoniam nulla arte, nullo ingenio revocabis, etiam si in prelio scirem meipsum interiturum. » Tunc mater tristior effecta, iterum filio suo dixit: « Scio quia pugnabis, et modo non morieris, sed antequam transeat annus, de hac vita discedes. Modo es in omni regione orientali fama laudabili præditus; in aula regis Persarum primus secundus, cum autem modo victus fueris, juxta quæ nunc tibi est gloria, ingloriosus eris. Quanto enim quisque ceteros antecellit, tanto magis sollicitus, si turpius ruit. Nunc vero omni flore orientalium regum ac

A divitum stipatus, tantorum innumerabilium satellitum cetera circumlatus, si superatus eris, cum quo ulterius pari aut impari numero decertabis? Tu qui olim cum paucis multis solebas in fugam vertere, nunc discas etiam fugere cum ingenti copiarum vi, et paucos cum multis ut canem lepores præcursare. » Tunc filius, iræ impatiens, verba matris diutius ferre non poterat, sed ea interrompens ait (48): « Ut quid mater aere concitar inanibus verbis, nosque ad fastidium pertrahis sermonibus imperitis? Nulla virtus bellorum nobis valet resistere, nec valet alter exercitus nostro prævalere. Sed dic, mater mea, unde scis quod vinci debeamus in hac pugna, et quod mori debeo non hic, sed antequam transeat annus, morte subitanea, et quod gens Christiana fines nostros sit possessura? » Cui mater ait: « A centum annis et infra invenerunt patres nostri in sarris deorum responsis, et in sortibus et divinationibus suis et animalium extis quod Christiana gens super nos esset ventura nosque victura. Concordant itaque super hoc aruspices, magi, arioli, et numinum nostrorum responsa, et prophetarum dicta, in quibus dicitur: A solis ortu et occusu, ab aquilone et mari, erunt termini vestri, et nullus stabit contra vos. Credimus, quia hoc totum venturum est, sed nescimus si nunc vel in proximo est, sed prope quibusdam nostrorum videtur, quia hoc assidue rerum mundi ruinæ præsignant, et astrorum intuitus prænuntiavit. De hoc siquidem prætio quod commissurus es, dicam tibi veritatem, et de morte tua quam inde habeo, notitiam. Ex quo milites ad patrandum bellum hoc colligere capisti, sollicita indagatione perscrutatum, quicumque mihi possunt ventura prædicere, et consonant, quod nullus omnino Christianus poterit superare. Cum astrologis siderum cursus, septem scilicet planetas, et duodecim signa sapienter contemplata sum, et quidquid physicaculari potest cum aruspicebus, extis et armis præcudum, cum sortilegis sortes temperavi, et omnia in unum concordant, gentique Francorum victorie titulos prænuntiant, et nunc tibi, sicut dixi superius, intentant. » Tunc ille: « Mater, inquit, cessa ab his de cætero, quia cum Francis pugnabo quam primum potero. » Illa videns quod nil proficeret, non diu morata unde venerat rediit, secumque reportavit quidquid spoliis adipsi potuit.

CAPUT III.

Jam vero de his quæ interim in urbe gesta sunt, aliquid referamus. Turcis libera facultas erat intrandi castellum, et exeundi, nostrosque die nocteque jaculando et sagittando ad bella eiebant, et cum certantium vires deliciebant, novi recentesque subibant. Sicque novis jugiter supervenientibus virtus illorum crescebat; nostrorum vero quotidiana lassitudine deficiebat. Nulla enim quies erat, nec arma

NOTTLE MARGINALES MS. COD.

(48) Verba suæ matris furis male suspectis ait,

Terni Colbanan, mentemque gerit male sanam.

deponabant; sed in procinctu militiæ sempererant. Telis et sagittis plateæ civitatis impediabantur, et tecta domorum onerabantur. Omni die ante castellum fit nova congressio, multotiesque fiebat nostrorum et ipsorum una commistio; de nostris tamen Deo protegente pauci moriebantur; de illis vero cætervatim perimebantur. Et dum sic tempus prolabitur, fames omni hoste crudelior nostros invadit, viresque eorum de die in diem attenuavit. Vultus marescunt, brachia deficiunt, et tremula manus vix terræ vellicat herbas, et frondes arborum, et radices vaporum silvestrium. Hæc omnia coquebantur, et comedebantur. Crus asini sexaginta solidis comparabatur, et qui emebat dissipator substantiæ non aestimabatur: Panis parvus appetiabatur uno bysantio. Carnes asinorum, equorum, camelorum, boum, bulalorum consumebantur, insuper eorum coria concoquebantur. Matres filios suos fame percutentes, ad ubera suspendebant, sed pueri in maternis uberibus nihil inveniebant, et præ inopia lactis clausis oculis palpitabant. Quadam die Corbannan incitavit nostros ad prælium, scilicet extra urbem, ab illa parte in qua erat castellum; sed milites et equi fame cruciati, diu non potuerunt sufferre veloces impetus eorum. Conglobati igitur in unum, nostri ad civitatem regredi salubrius esse intellexerunt, sed oppressi a Turcis, portam nimis angustam reppererunt, in tantum quod quidam ibi usque ad mortem attriti sunt. Sicque fiebat pugna intus et exterius, nec dabatur ulla quies nostris fame, percutibus. Propter hæc et his similia aliqui de nostris militibus immoderate perterriti, fuga in ipsa nocte elapsi sunt, funibus ad propugnacula ligatis, quibus manus suas omnino decoriaverunt, et sic ad mare pedibus tetenderunt. Quo pervenientes dixerunt nautis, ut fugerent, quoniam omnes Christiani aut mortui aut vineti essent. Illi autem dolentes in mare se miserunt, et Turcarum se potentatui subtraxerunt. Stephanus Carnotensis comes, qui inter alios principes videbatur magnus, consilio providus, morum honestate præclarus, antequam caperetur Antiochia, gravi infirmitate detentus est; et ad quoddam castrum, quod suum erat, secessit, cui nomen Alexandrea fuit. Ille a fugientibus audivit hanc de nostris relationem, montana urbi præeminentia ascendit, ut videret quidnam esset, utrumne relatio vera fieret. Sed innumerabilia Turcorum agmina a longe conspexit, nostrosque intra urbem inclusos esse deprehendit; et perterritus timore, aufugit (49), et ad castrum suum remeans funditus exspoliavit, et sic versus Constantinopolim equitare cepit. Illi vero qui in urbe obsidebantur, summo desiderio adventum ejus præstolabantur, putantes quod imperatorem secum adduceret, et cum eo rebus necessariis succurreret. At ipse in diversum tendens, ut ad Philomenam veniret, imperatorem ibi

A invenit, eique secreta allocutione dixit: « Domine imperator, nostri revera Antiochiam obtinent; sed castellum quod ei superest adhuc Turci possident, innumera Turcorum agmina eos de foris obsident, et qui in castello sunt intus oppugnant. Sed quid super his restat, nisi quia aut mortui jam sunt, aut in proximo amnes morientur? Tu autem, reverende imperator, si nostro credis consilio, ulterius non progredieris, sed ad urbem tuam reverteris. Nam non potest humana eis potestas ulla subvenire; sed si illuc ieris cum tuo exercitu poteris interire. » Illis auditis sermonibus imperator valde tristis efficitur, et quod ei dixerat in secreto, principibus suis ac magistratibus propalavit in aperto. Omnes contristantur, nostrorumque funera lacrymantur. Erat ibi quidam miles, nomine Wido, qui per militiam celebre sibi nomen acquisierat, multumque Boamundo familiaris exstiterat. Qui cum hoc audisset, ita indoluit, quod ac si mortuus esset, in terra corruit. Et cum resumpto spiritu ab illa mentis alienatione reverteretur, flere immoderate cepit, genasque unguibus sulcando, crines manibus decerpando, omnes cogebat ad luctum, dicebatque (50): « O Deus omnipotens, ubi est virtus tua? Si omnipotens es, cur hæc fieri consensisti? nonne erant et milites tui et peregrini? Quis unquam rex, aut imperator, aut potens Dominus familiam suam ita permisit occidi, si ullo modo potuit adjuvare? Quis erit unquam miles tuus aut peregrinus? O Boamunde, bonor aliorum ducum, corona sapientum, gloria militum, solamen desolatorum, robur militiæ, et totius mundi decus insigne, cur tibi tale infortunium contigit, ut Turcorum ludibrio subiaceres? Heu, heu! cur mihi concessum est vivere post te? quæ mihi posthac lux grata, quæ species amœna, quæ gloria delectabilis, quæ vita jucunda, te minime superstiti? O Deus, si verum est quod iste nugacissimus et fugitivus comes attulit, quid amplius erit de via sepulcri tui, quæ causa ita occisi sunt quasi dominum non haberent servi tui? O Boamunde, ubi est illa fides tua, quam semper habuisti in Salvatore tuo Domino nostro Jesu Christo. O imperator et egregii milites, qui mecum tanta tantorumque funera lugetis, quis perfecte credere potest, quod tanta militia sic perierit? Pro certo si in medio campo ab omni orientali populo circumsepti fuissent, non ante omnes occiderentur quam nescerentur. Nunc autem et civitatem habebant, in qua se defendere poterant, et ita interempti sunt? O imperator, certissime scias, quia si Turci nostros occiderunt, pauci de ipsis remanserunt. Propterea ne paveas illuc ire, quia Antiochiam recipere poteris. » Imperator consilio illius noluit assensum præbere, verbis nugacis, fugitivique comitis nimium credulus, sed retro destinavit abire, Bulgariaque loca præcepit devastare, ut si Turci in partes illas pervenirent, nihil penitus invenirent.

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(49) Consul Carnotis, urbs inclita charaque notis
Territus aufugit, bellum sociosque reliquit.

(50) Guido nimis plorat, Dominum cum fletibus
[orat.

Cum ipso pariter et ipse vidit, et illi qui cum ipso imperatore ierant, reversi sunt; quia ultra ire non præsumpserunt. Sic igitur nostri omni humano so-

latio destituti sunt; et per viginti fere dies, cum hostibus et fame, cum gladio et penuria indesinenter decertaverunt.

EXPLICIT LIBER SEXTUS.

INCIPIT LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Superna pietas humano destitutis auxilio nisi prævidisset, ex Francigenis, jam civibus Antiochenis, nullus superasset. Sed cum jam vita diffiderent omniaque mortem intentarent, placuit Deo Salvatori Regi regum Jesu Christo, ut cuidam sacerdoti suo appareret (51), dum quadam nocte in ecclesia suæ sanctæ easte Genitricis dormiret. Erant autem cum eo, ipsa Mater et Virgo Maria, et beatus Petrus apostolus, cui pastorum ovium suarum dedit ipse Dominus. Cui et ait: « Agnosceis me? » Cui sacerdos: « Non. Tu qui es, Domine? » Tunc in capite Salvatoris crux cepit apparere. Cui iterum Dominus: « Jam ne agnosceis me? » Iterum sacerdos respondit: « Non aliter agnoscere te, nisi quia crucem in capite tuo video, sicut in imaginibus, quæ sunt in honore Domini nostri Jesu Christi, videre soleo. » Et Dominus ad eum: « Ecce, ego ipse sum. » Sacerdos vero ut audivit quod Dominus est, statim prosternabat se ad pedes ejus, suppliciter obsecrans ut suis Christianis subveniret, fame et hostium oppensione laborantibus. Cui ait: « Non tibi videtur quod bene eos adjuverim huc usque, quia illis et Nicæam tradidi civitatem, et omnia quæ eis supervenere bella, vincere feci? In obsidione Antiochiæ eorum miseriæ condolui; nunc vero ad extremum, civitatis ingressum tribui; omnes tribulationes et impedimenta, quæ passi sunt, ideo evenire permisi, quoniam multa nefanda sunt operati, cum Christianis mulieribus et paganis, quæ valde displiceant in oculis meis. » Ad hæc mater misericordiæ piissima Virgo et beatus Petrus ceciderunt ad pedes ejus rogantes ut populi sui miseretur. Adjecit autem beatus apostolus precationi suæ, et ait: « Domine, gratias tibi ago, quoniam Ecclesiam meam in potestate servorum tuorum dedisti, quam propter malitiam inhabitantium in ea tot annorum curculis paganorum feditatibus sordidari permisisti: Unde in cælis lætantur sancti angeli tui, et consortes mei apostoli. » Tunc Dominus ait sacerdoti suo: « Vade, dic populo meo ut revertatur ad me, et ego revertar ad eum, ei infra quinque dies mittam eis sufficiens auxilium, interim quotidie cantet hoc responsorium: Congregati sunt inimici nostri et gloriantur in virtute sua: totum cum versu. » Hac ita visione completa, venerabilis presbyter somno excitatus surrexit, expansisque manibus oravit, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illi. Inde eadem die hora tertia immediate ad principes exercitus perrexit, invenitque eos sursum

ante castellum prædiantes contra inimicos, et moventes invicem bellum. Quibus convocatis, læto et hilari vultu dixit: « O belligeratores Regis æterni, annuntio vobis ex parte Salvatoris nostri gaudium et exultationem; suamque quam transmittit vobis benedictionem, et si ei obedieritis, consequimini et gratiam. » Tunc omnibus attente audientibus et undique confluentibus, omnem seriatim exposuit visionem. Qua exposita, subiecit et ait: « Si huic decrediditis visioni, falsamque eam suspicamini, quia vera est faciam vobis quod libuerit experimentum, et si mendax inveniar, omni injuria afflicte corpus meum. » Tunc Podiensis episcopus jussit afferri crucem, et sanctum Evangelium, ut coram cunctis juraret hoc verum esse: quod ita factum est. Et ut divina bonitas bona bonis accumularet, suosque lugubres servos magis magisque lætificaret; affuit ibi quidam peregrinus, nomine Petrus, qui hanc visionem retulit coram omnibus: « Audite, populus Domini et servi Dei excelsi, vocem meam, et sermonibus meis inclinate aurem vestram. Dum in obsidione hujus civitatis eramus, quadam nocte astitit mihi in visione sanctus Andreas apostolus, dicens: Bone vir, audi et intellige me. » Et aio ad eum: « Tu quis es, domine? » Et ille: « Ego sum Andreas apostolus. » Adjecitque: « Fili, cum urbem hanc intraveritis, et eam in potestate habueritis, ad ecclesiam Beati Petri celeriter vade, et in loco quem monstravero tibi, invenies lanceam, qua perforatum est latus Salvatoris nostri. » Hoc tunc solummodo Apostolus dixit mihi. Ego vero tunc ausus non fui hoc alicui indicare, existimans me vanam visionem vidisse. Nunc vero ista nocte iterum apparuit mihi dicens: « Veni et ostendam tibi locum ubi lancea abscondita est, sicut promisi tibi. Festina igitur ut extrahas eam, quoniam portantibus eam sequetur victoria. » Et ostendit mihi sanctus apostolus locum, quem venite et videte, et inde eam mecum extrahite. » Cumque omnes ad ecclesiam Beati Petri currere vellent, adjecit adhuc, et ait: Mandat vobis sanctus Andreas apostolus: Ne timeatis sed confitemini et penitentiam agite a malis operibus vestris, quoniam infra quinque dies super inimicos vestros iterum triumphabitis. » Tunc omnes unanimiter glorificaverunt Deum, qui dignabatur consolari dolores ipsorum. Statim vero cucurrerunt ad ecclesiam Beati Petri cupientes eam videre, ubi debebat lancea inveniri, foderunt autem ibi tredecim homines, a mane usque ad vespem, sicque eam, Domino disponente repperunt; fuitque magna lætitia in omni

NOTULE MARGINALES MS. COD.

(51 Cui Deus apparuit, quia sic sine crimine parat.

populo, magnisque vocibus personabant: *Te Deum laudamus. Gloria in excelsis Deo.* Tunc omnes in simul iuraverunt, ut nullus eorum propter ullam tribulationem seu mortem fugeret. nec ab incepto itinere sancti sepulchridiscederet. Omnis itaque plebs multitudo gavisa est, cum sacramentum hoc iurarent majores; et alter alterum ad virile robur hortabatur, et de divino adjutorio, quod fiducialiter unusquisque præstolabatur, applaudebat. Nocte igitur insecuta ignis de cælo veniens ab occidente apparuit, et inter Turcorum exercitum corruit, quod signum corda omnium vehementer obstupefecit, et maxime Turcorum in quorum tentoria cecidit. Inter se enim vaticinari cœperunt, quod postea contigit, quia ignis de cælo descendens, ira Dei erat, » quia vero ab occidente venerat, Francorum agmina designabat, per quos iræ suæ animalversionem exercebat. Jam vero qui seniores erant, cœperunt a ferocitate sua quantulumcunque mansuescere, et ab ea quam prius habuerant animositate torpescere. Sed quia stultorum infinitus erat numerus, nostrosque ad prælium concitabant, nec die nec nocte requiescebant, placuit senioribus murum inter se et illos construere. ut vel sic liceret ad modicum respirare. Una die enim tam acriter in nostros irruerunt ut tres in una turre quæ erat ante castellum incluserint; ex quibus duo vulnerati de turre exire compulsi, et capite plexi sunt; unus vero, usque ad vesperam fortiter resistens permansit, duosque ex illis occidit, et sic deinceps gladio vitam finivit. Quibus, dum viverent, cum Boamundus vellet succurrere, vix aliquem potuit extrahere, quia illos non tantum hostis urgebat, quantum valida fames opprimebat: Unde iratus ignem poni præcepit in domibus quæ erant ab illa parte, ubi et palatium Cassiani erat ut qui exire sponte nolebant, saltem exire compellerentur inviti. Tunc cum igne tanta venti tempestas exorta est, quod tantum flamma invaluit, quod usque ad duo millia domorum et ecclesiarum combussit. Boamundus ut vidit flammam ignis ita insurgere, pœnitentia ductus vehementer doluit, quoniam de ecclesia Beatri Petri sanctæque Dei genitricis Mariæ, multisque aliis perfitavit. Duravitque incendium ab hora diei tertia usque in noctem mediam, et sic flante vento a parte dextera, in se ipsam reversa est flamma.

CAPUT II

Lancea, ut supra diximus, nutu Dei inventa, seniores et magistratus militiæ consilium acceperunt, ut ad Corbanan legationem suam mitterent, eique mandata suumque consilium per interpretem sui sermonis deferrent. Cumque de multis fieret inquisitio, nec aliquis præsumeret hæc ferre mandata, tandem duo inventi sunt, Heluinus, et Petrus eremita. Ili eum interprete iter suum ad Turcorum castra direxerunt, dein ad Corbanan tentoria perve-

nerunt. Convenerunt undique Turci, audire gestientes quid dicerent Christianorum nuntii. Erat autem Corbanan residens in solio, indutus cultu regio, habituque pomposo, ante cuius faciem venientes minime se inclinaverunt, sed erecta cervice astiterunt. Quod cum Turci viderent, ægre tulerunt; et nisi nuntii essent, superbiæ continentia ignominiam vindicassent. Tunc nuntii nil cunctantes, licet omnes ira commoti, circumfremere, superbo principi dixerunt (52): « Corbanan, Francorum proceres tibi mandant: Unde tibi contigit tam temulenta audacia, quod armata manu contra eos venisti, cum tu et rex tuus gensque tua in eorum conspectu culpabiles sitis, qui terras Christianorum immoderata cupiditate invasistis, eosque omnes injuria affectos occidistis. Infernales dii tui te turpius non potuerunt dehonestare, quam quod te miserunt contra eos pugnare. Si ratio juris tecum esset, et censura æquitatis nobiscum agere velles, nos tecum juris honore servato ratiocinaremur, et quod Christianorum esse debet, in contradicibili sermone ostenderemus. Quod si apud te æqui ponderis sunt jus et ratio, ut voluptuosa voluntas, fiat inter tuos nostros determinata pugna. et victoribus absque aliorum sanguinis dispendio tota hæc concedatur patria. Quod si nec ita, nec sic, complacet, aut fugam protinus inite, aut colla vestia nostrorum ensibus præparat. » His dictis sermonis mediator contieuit. Corbanan vero ira magna inflammatus, vix loqui potuit: et tandem in hæc verba prorupit, dicens (53): « Vere gens Francorum, gens superba; sed nostro gladio refrenabitur eorum superbia. Ideo autem requirunt denominatum prælium, ut quibus cedit victoria, cedat et imperium, quoniam sine aliorum sanguinis dispendio, aut patriæ voluntati ditari, aut a manibus nostris liberari. Sed tunc salubre consilium non invenerunt. cum pro effemina gente arma sumpserunt. Tamen adhuc ite, illisque renuntiate quoniam, si volunt *Deum* suum abnegare suæque Christianitati renuntiare, in gratiam omnes recipiemus, et terram hanc eis donabimus, et multo meliorem: et de omnibus equites faciemus. Quod si facere neglexerint, omnes in proximo morientur aut vinculati in terram nostram captivabuntur. » Post hæc Heluinus, qui illorum neverat linguam, subjecit et ait: (54) « O princeps nullius militiæ, sed totius malitiæ, si seires quam dementissimum est apud Christianos dicere: Nega Dominum. nunquam de tuo ore polluto egrediretur tale verbum. Scimus pro certo ipso Deo quem negare suades revelante, quia in proximo est nostra salus, et vester interitus; nostrum gaudium et vestrum detrimentum. Quis vero sero vobis transmisit ignem, qui vos ita perterruit, et de loco in quo tentoria fixeratis ita perturbavit? Signum hoc, in portentum venit vobis; nobis, in salutem: quoniam ipsius Dei nostri certam inde habemus lega-

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(52) Francigenæ gentes natura Marte furentes,
Hoc mandant Parthis ut sint ad bella parati:

(53) Corbanan fatur, et nostris conviciatur.
(54) Servus et iste Dei conviciatur ci.

tionem. » Corbanan diu ferre non potuit convitia Helvini, et præcepit a conspectu suo illum amoveri. Dixeruntque ei qui illie astabant, ut cito recederet, alias nunquam ei legatio proficeret quin statim interiret. Ille cum sociis ita discessit, et ad urbem remeavit. Nec prætereundum quid istis recedentibus, Corbanan suis dixerit: « Audistis nunc quid pannoni illi, vultuque despicabiles, et nullius personæ homunculi, et quam constanter locuti sint; nec iram nostram et tela micantia expaverunt. Unum de illis est, quia desperati sunt, et volunt mori, et malunt mori quam captivari. Propterea o fortissimi milites, cum ad prælium venerint, undique eos circumvalate, ne alicui sit locus divertendi, nec spatium diu vivendi: quoniam si eis aliquandiu licet vivere, antequam omnes interficiantur, magnas strages de nostris facient. » In hoc apparet quod Corbanan stultus erat, quia sic loquendo suorum mentibus terrorem inculcabat. Nec mirandum si insipiens loquitur amentiam, quia *spiritus sapientiæ non intrat in mælevellam animam* (Sap. 1, 4).

CAPUT III.

Petrus Eremita et Helvinus ad principes exercitus reversi sunt, et quæ Corbanan responderat narraverunt. Tunc Podiensis episcopus nutu et assensu omnium, triduanum omnibus indixit jejunium. Unusquisque puro corde confessus fuit, et qui aliquid ad edendum habuit, non habenti distribuit. Illos tres dies deduxerunt cum omni humilitate et puritate cordis, ecclesias processionando circumvolutos, et Domini misericordiam implorantes. Tertia die illucescente, missæ per ecclesias celebrate sunt, omnesque sancta Dominici corporis communione communicati sunt. Communi deinde consilio intra urbem sex acies constituantur, et quæ prius, et quæ posterius irent ordinantur. Prima acies fuit Hugonis Magni, et Flandrensis comitis; secunda vero ducis Godefridi; in tertia vero fuit comes Robertus Nortmannus cum suis; quarta fuit Podiensis episcopi, qui secum portavit lanceam nostri Salvatoris, et cum illo fuit magna pars exercitus comitis Sancti Egidii, qui ad custodiam civitatis remansit; quinta Tancredi fuit; et Boamundi sexta, cum quo expeditiores ad bellum pedites fuerunt, et milites qui equos suos necessitate victi vendiderant. Episcopi, presbyteri, clerici, et monachi, sacris vestibus induti cum militibus extra portam civitatis exierunt, portantes in manibus suis cruces, quibus Dei populum signabant, et magnis vocibus ad cælum manibus extensis clamabant: *Salvum fac populum tuum, Domine, et benedic hereditati tue, et rege eos, et extolle eos nunc et usque in æternum. Esto eis, Domine, turris fortitudinis a facie inimicorum suorum.* Illos et alios psalmos concinebant, illos præcipue qui tribulationi conveniebant. Similiter illi qui in turribus erant et super murum ideam faciebant et cantabant. Egressi sunt itaque milites Christi contra satellites Antichristi, per portam quæ est ante Machumariam. Corbanan vero in quodam

monticulo stans, exeuntes aspiciebat, et dum exirent dicebat: « State quieti, milites mei, et omnibus exire permittite, ut eos melius valeamus comprehendere. » Habebat autem juxta se positum Aquitanicum quemdam, quem nos provincialem dicimus, qui fidei nostre abrenuntiaverat, et edacitatis gula coactus de civitate exierat, et in adversariorum se castra contulerat. Hic de nostris multa nefanda dixerat, quod fame moriebantur et omnes fugæ præsidia moliebantur, quod equos suos comederant, et victus inopia tabescebant, nihilque restare, nisi quod aut lugerent, aut ditioni Corbanan se subderent. Dumque divisæ acies suis ordinibus de civitate exirent, Corbanan cujus esset unaquæque requirebat, quæ Aquitanicus ei ordine referebat. Sol vero super auratas loricas et lanceas radios inferens, oculos inuentium reverberabat, et adversariis terrorem immittebat, ut divina Scriptura testatur, quia *terribilis est castrorum acies ordinata* (Cant. vi, 3). Ut autem insimul omnes conspexit, intra semetipsum infremuit, circumstantibus dicens: « Magna est gens illa, honesteque armata: non mihi videtur quod velint fugere, sed instare; quodve velint obsequi, sed persequi. » Conversus itaque ad apostatam suum, inquit: « Foreifer omniumque scelestissime, quæ frivola dixisti nobis super hominibus istis, quod equos suos comederint, et fame cruciati fugam pararint? Per Machomum in caput tuum retorquetur istud mendacium, capitisque lues supplicium. » Tunc accersitus gladiator, tyranni paruit imperio, et evaginato gladio caput illis præcidit; dignamque suæ garrulitatis et apostasiæ mortem subit. Tunc quippe mandavit admiraldo suo qui custodiebat suum thesaurum, ut si ignem accensum in capite sui exercitus videret, fugam protinus arriperet, et omnia quæ sua erant, secum portaret, aliosque fugere compelleret; sciret enim quia Francorum gentis erat bellum; sibi vero victoria cesserat in contrarium. Nostrum vero milites ut primum in quamdam planitiem venerunt, Podiense episcopo innuente steterunt, et cum summo silentio sermonem illius audierunt. Erat autem vestitus lorica, et in dextera manu illius in altum erecta Salvatoris lancea qui os suum in hæc verba aperiens, dixit: « Omnes qui in Christo baptizati sumus, filii Dei et fratres invicem sumus; quos ergo conjunxit una spiritalis copula, jungat et dilectio una. Pugnemus igitur unanimes, ut fratres, pro animabus et corporibus nostris, sicut positi in rebus extremis. Mementote quantas tribulationes passi estis pro peccatis vestris, sicut nunc vobis innotescere dignatus est in visionibus Dominus Deus noster. Nunc vero purgati estis, Deoque per omnia reconciliati. Et quid timeretis? nullum vobis contingere potest omnino infortunium. Qui hic morietur, vivente felicior erit, quia pro temporali vita, gaudia adipiscetur æterna: Qui vero remanserit superstes, super inimicorum suorum triumphabit victoria, divitiisque illorum ditabitur, et nulla angustabitur inopia. Vos scitis quid perpepsi sitis, et

quid in præsentiarum ante vos videatis. Orientales divitias adduxit vobis Dominus vester in faciem vestram, imo in manibus vestris. Confortamini, et estote viri cordati, quoniam jam mittet Dominus legiones, sanctorum suorum, qui oleiscuntur vos de inimicis vestris. Hodie videbitis illos oculis vestris; et cum venerint, de eorum terribili fragore ne timeatis. Non enim debet inassucta vobis esse visio eorum, quoniam vice altera venerunt vobis in auxilium. Sed humanus aspectus pavescit in adventu supernorum civium. Considerate quomodo adversarii vestri extento collo, sicut cervi et damulæ pave-scentes, adventum vestrum aspiciunt, paratiores ad fugam quam ad prælium. Et vos bene nostis eorum prælia, quoniam tracta sagitta, plus in fuga quam in pugna confidunt. Ite igitur contra eos in nomine Domini nostri Jesu Christi ad bellum, et Dominus Deus noster omnipotens sit vobiscum (55). » Cumque omnes respondissent *Amen*, extensis in longum legionibus, prior erecto vexillo antecedit Hugo Magnus, qui jure vocatus est Magnus, quoniam hoc privilegium commendavit actu et moribus. Hunc subsecuti sunt alii, sicut superius sunt nominati; fuitque eorum proluxa extensio, a flumine usque ad montana scilicet, cui spatio intersunt duo milliaria. Tunc vero Corbanum cœpit retroire et montanis appropinquare. Nostri autem paulatim illum insequen-bantur, quoniam moderato gressu omnes gradiebantur. Tunc Turci in duo sunt divisi, quia pars una a regione maris processit; pars altera major in campo ramansit. Statuerunt igitur nostros sic inter se includere, et a dorso sagittare. Sed ordinata est septima acies, quæ contra partem divisam confingeret; ordinata est autem ex militibus ducis Godefridi et Northmanni comitis; cui præfuit quidam dux, nomine Rainaldus, hunc contra illos miserunt, et præliati sunt, multique hinc et inde ceciderunt. Et ut aliæ sex acies ad jactum sagittæ pervenerunt, Turci viciniori ire recusantes, tensis arcubus trabunt, sed frustra, quia ventus ex obliquo flans eorum jactus redegit in vanum. Quod Turci ut viderunt, versis frenis retro fugiunt, sicque prima acies quæsit in bello bellum, nec invenit: quæsitivum quem perenteret, aut a quo percuteretur, nec reperit. Interea missus est nuntius a Boamundo Hugoni Magno, ut ei ferret auxilium, quia nimium urgebatur oppressione Turcorum. Mox Hugo conversus, ait suis: « O viri bellatores, nos pugna fugit, quæramus pugnam, eamusque ad Boamundum egregium ducem; illi est pugna, quam quæritis; illic ferreus instat hostis, quem desideratis. » Tunc citius dicto volat illuc quisque satellites, jungunturque simul egregii comites (56). Quod ut vidit dux ducum Godefridus,

A quod magnus amicus suus ita celeri cursu cum omnibus suis discurrerat, insecutus est eum, quoniam et ipse a bello vacabat. Illic quippe incumbibat robur militiæ Persarum, et major fortitudo; et bene decebat, ut illic currebant Godefridus et Hugo. Erat enim unus ab altero, quasi alter idem, unam habentes in se amicitiam. Hugo Magnus cum ad pugnam conflictum prior venisset, intuitus est unum de adversariis, qui erat audacior cæteris, aliosque ad pugnam clamando hortabatur; qui spumantem equum dirigit contra eum, et lancea ei guttur perforavit, et sic os illius oppilavit. Quid miser faceret? solo statim corruit, et diis infernalibus animam commendavit. Post hæc contigit nostris grande incommotum: quia *Odo Belgientiacus*, qui vexillum ferebat, sagitta toxicata vulneratus fuit; et dolore vulneris ingravescente, cum vexillo terræ corruit: sed *Blemensis Guilelmus* ense nudato, via per medios hostes aperuit, et signum tellure levavit. Quid dux ducum Godefridus, quid Boamundus, quid clara juvenus ibi egerint, nec lingua dicere, nec manus scribere, nec pagina valet capere. Nullus nostrorum ibi iners fuit, nullus timidus, quia nec locum habebat, et hostis supereminens unumquemque urgebat. Quanto magis enim occidebantur, tanto magis crescere videbantur. Sicut enim putredini muscæ confluere solent, sic et ipsi undique conveniebant. Dum sic certatur, et tam longi certaminis prolixitas poterat tædiare, nec numerus hostium videbatur decrescere, albatum militum numerabilis exercitus visus est de montibus descendere, quorum signiferi et duces esse dicuntur Georgius, Mauricius, Demetrius (57) quos ut primum vidit Podiensis episcopus, exclamavit voce magna dicens: *O milites, ecce venit auxilium, quod vobis promisit Deus!* Et certe nostri valde expavissent, nisi fuisset spes quam in Domino habebant. Tunc tremor maximus irruit in hostes, et versis vultibus sentis terga cooperiunt, et fugam quo unicuique locus dabat arripiunt. Pars illa quæ a parte pugnabat maris, ut vidit fugam suorum, ignem sparsit super gramen campi, quod celeriter arsit, quia illud sicaverat ardor æstatis. Hæc ideo fecerunt, ut hoc signo illi qui in tentoriis erant, statim fugerent, et secum ditiora spolia tollerent. Illi vero cognita signo, qui in montanis erant, protinus fugerunt, cum omnibus spoliis quæ portare valuerunt. Sed quid eis profuit, cum diu eis ferre non licuerit? Armenii et Surani siquidem ubi viderunt, quia victi erant, et nostri eos insequerentur, obviam illis veniebant et occidebant. Hugo vero Magus et dux Godefridus et Flandrensis comes, simul cum suis agminibus equitabant juxta aquam, ubi robustior et densior eorum erat exercitus: tanto-

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(55) Sermo finitur, sed et agmina constituuntur.
(56) Currit in auxilium Boamundo belliger Hugo.

Quem sequitur juvenis Godefridus, clarus in armis.
(57) Nomina sanctorum de cælo signiferorum.

que impetu urgere cœperunt, ut ad sua tentoria quo tendebant, r̄sm̄are non potuerint. Et ut citius persequi valerent, illorum equos qui moriebantur, ascendebant, suosque qui erant macilentiores et afflicti fame, frenis a capite detracti relinquebant in campo. O miranda virtus Dei omnipotentis, et immensa potestas! Miles tuus longo afflictus jejuniō, persequitur tumentes adipe et pinguedine, ita ut etiam nec ad sua bona, quæ reliquerant, auderent respicere. Spiritus tuus bonus erat in mentibus eorum, qui et vires suggererat corporum, et audaciam præstabat animorum. Non illum retardat ulla cupiditas spoliū, nulla ullius rei avaritia, quoniam illius mentem magis titillabat victoria. Sicut in macello bestiarum corpora solitum est dilaniare; sic et nostris licitum erat Turcarum corpora lauiare. Evolat sanguis de corporibus vulneratorum, evolat pulvis, agitata equorum pedibus discurrentium; æther obnubilatur, et quasi crepusculum fieri obtenebratur. Contigit autem quod fugientes in quemdam collem devenerunt, et ibi se contra nostros recolligere speraverunt. Tunc Gerardus senex de Meleone, qui longo tempore ægeotus jacuerat in obsidione, equo celeri transvectus, improvide incidit in illos, eorumque jaculis est confossus, et sic digna morte peremptus. Quod ut viderunt qui cum vicinis subsequebantur; Evurardus scilicet de Puteole, Paganus Belvacensis, Drogo, et Thomas, et Clarenbaldus, cæteraque juvenus Itugonis Magni, nil hæsitantes in illos irruunt: et quidem forte bellum invenerunt, sed tamen, Deo juvante, crescente caterva suorum, viriliter dissipaverunt. tibi multum cruoris effusum est, multorum truncata capita, qui si, ut cœperant, fugissent, evadere potuissent. Persecuti sunt autem illos usque ad Pontem Ferreum, et ad castellum Tancredi; et ultra non potuerunt persequi, quia nox obscura finem rei imposuit. Mortui sunt autem illo die centum millia equitum, sed propter fastidium nullus numeratus est de tota multitudine peditum. Miles fatigatus, quia longe ab urbe erati, ad tentoria quæ suorum erant inimicorum rediit; multumque quod ad edendum sibi sufficiebat, invenit. Ante enim quam timor Dei venisset in corda illorum, in sartaginibus et cacabis et lebetibus et in ollis paraverant carnes ad obsonium; sed miseris quæ paraverant, non licuit coquere nec tollire. Ibi potuit videri venerandus sacerdos Podiensis episcopus, lorica vestitus et casside, et lancea sancta in manibus, qui præ nimio gaudio rorabat uberrimis ora fletibus. Ille illos hortabatur, ut Deo gratias agerent per quem victores exstiterant, dicebatque eis: « Ex quo milites esse cœperunt, nulli vobis compares fuerunt, quia nulli in tam brevi tempore tottantaque bella bellati sunt, quanta et vos peregistis, ex quo mare Constantinopolitanum transiistis. Multum quippe est a fide Christiana alienus, qui videt quæ vos hodie vidistis, et in Dei dilectione non est continuus. » Ille et his similia venerandus pontifex dicebat, et verbis

talibus populum sibi commissum instruebat, et jocos, et risus eorum temperabat. Contemplatio enim vultus illius præsentia ita omnes reverberabat, quod nemo eo præsentē verba vana proferre præsumebat.

CAPUT IV.

Peraeta nocte illa, in crastinum quindecim millia camelorum sunt inventa; equos vero et mulos, et asinos, oves, et boves, et omnis generis pecora quis dinumeraret? Inventa sunt vasa aurea, et argentea multa, plurima pallia, et spolia magna, magni pretii diversæque varietatis. Cum his omnibus ad civitatem triumphantes venerunt; et ab his qui remanserant clericis et presbyteris et monachis, cum solemnī processione suscepti sunt. Admiraldus vero qui in castello erat, ut vidit principem suum, et eos qui cum illo erant a campo fuga diverti, viditque innumera albatum equitum millia, cum candidis vexillis per plana discurrentia, admodum expavit, unumque de vexillis nostris ob tutelam dari sibi poposcit. Comes Sancti Ægidii qui illic ad custodiam civitatis remanserat, suum illi vexillum porrexit, et gratanter accepit, acceptum muro castelli affixit. Sed ut cognovit a quibusdam Langobardis, qui astabant ibi, quod Boamundi non esset, cui tota civitas concessa erat, signum suum reddidit comiti, et signum quæsit Boamundi; et Boamundus misit ei. Quod, cum reciperet, Boamundo mandavit ut ad se veniret. Ille vicino pede legationi ambulavit, et quid dicere vellet auscultavit. Gentilis tunc pactum requirit, ut qui cum eo erant, et discredere vellent, nullius injuriæ læsionem paterentur, et usque in terram Sarracenorum conducerentur; qui vero secum Christianus fieri vellet, faciendū licentiam haberet. Boamundus immenso gaudio repletus dixit: « Amice, quod exposcis libenter concedimus tibi; sed præstolare modicum, quia istud principibus nostris renuntiabo, et celeriter revertar ad te. » Et mox festinanter ecurrit, et aggregatis in unum principibus verba gentilis enarravit. Placuit omnibus, omnipotenti Deo gratias agentibus, Boamundus ab jam domesticum regreditur gentilem, et requisita ab eo conventionis confirmat sponsonem, Ille vero reddidit se episcopo Podiensi, et sanctæ Christianitati, cum trecentis suis militibus valde speciosis et juvenibus; fuitque inter Christianos tunc majus gaudium de eorum Christianitate quam de castelli traditione. Boamundus castellum recepit, et eos qui Christiani fieri noluerunt, in terram Sarracenorum conduxit. Triduano peracto jejuniō, baptizati sunt gentiles cum lætitia magna, et crevit ibi laus Dei, et gloria Christiana. Ipsi referre postea soliti erant quod, cum de castelli arce bellum aspicerent, innumera subito candidatorum militum millia se vidisset, quorum intuitus ipsos vehementer terruit. Nec mirum fuit, quia omne castellum funditus intremuit. Cumque viderent eos agnibus Christianorum consociari, suosque in excidium fugamque, verti; protinus intellexerunt cœlestia numina esse, Chri-

stianorumque Deum superari non posse. Inde compuncta fuerunt corda illorum, seque Christianos fieri spoponderunt. Actum est siquidem bellum hoc, quarto Kalendas Julii, vigilia scilicet apostolorum Petri et Pauli. Sicque, divina respiciente misericordia, procella Antiochenæ tribulationis, quæ fere per decem menses intumuerat, sedata fuit, et regia civitas quæ longo tractu temporum iugo diabolicæ captivitatis subiecta fuerat, amissam pristinae libertatis gratiam recuperavit. Hostes qui eam incaptivaverant, sunt et ipsi captivi; et in latebris silvarum, cavernisque petrarum, et fossis montium sunt dispersi. Armenii quoque et Surani habitatores terræ illius, per dies plurimos scrutati sunt illos, et inveniebant alios semineces, alios vulneratos, alios parte capitis carentes, alios ventri suo, ne omnino vitalia exirent, manus suas apponentes, et detractis eorum spoliis interficiebant. Itaque inimici Dei depopulati sunt, et Christiani, servi Dei excelsi in gloriosa urbe cum gaudio et lætitia aggregati sunt. Cumque quadam die convenirent, consiliaverunt ut ad Constantinopolitanum imperatorem legatos mitterent; suamque civitatem ut recipere veniret, denunciaverunt. Et, proh dolor! iudicaverunt omnes, ut quia regi mittebant, regalis nuntius debeat ire; et electus est Hugo magnus, vere regalis et genere et moribus. Quem nullatenus elegissent, si non reversurum scilicet. Hic cum regi legationem suam complisset, morte interceptus occubuit, et quo regredi disposuerat, ad extremum non potuit. Constantinopolitanus autem imperator vulpinus pro receptu tantæ urbis non præsumpsit venire, quoniam recognoscebat se fidem, et sacramenti iura, et data pignora Francis violasse, et nequaquam custodisse. Sicque omnes conventiones deletæ fuerunt, quæ inter eos factæ sunt. Interea in urbe residentes, tractare cœperunt de via Domini sepulcri: quid agerent, an mox inciperent, aut quando tempus terminarent. Ad hoc siquidem communis assensus adducitur, ut usque ad Kalendas Octobris reinceptum viæ protelatur. Ætatis siquidem ardor nimis incanduerat; et terra Sarracenorum quam ingressuri erant, inagnosa et nimis erat arida. Propterea tempus expectaverunt quod tunc humidum sit, et quo tellus absconditos latices erumpit. Definiendum simili modo erat, quid tantus populus interimageret; et ubi, et quomodo viveret. Accepto inde consilio, præco quæritur inde, qui dicat, quid inde definitur. Præco quæsitus et inventus, ascendit et præconatus est, ut qui omino egens erant, in urbe remaneret, cumque illis qui ditiores erant conventionem faceret ac serviret. Principes autem divisi sunt per castella sua et civitates.

CAPUT V.

Erat autem quidam miles de exercitu comitis Sancti Ægidii, nomine Raimundus, cognomine Piletus, animo virilis, et corpore spectabilis. Ille perfecto odio Turcis inimicabatur, nec diutius tolerare potuit, ut longo tempore ferirentur. Ille plurimam

A alligavit sibi militum peditumque multitudinem, et in terram Sarracenorum transduxit eam; transiitque duarum civitatum terminos, et pervenerunt ad quoddam castrum, quod Talamania vocabatur, cui gens Suriana principabatur. Suriani nostros receperunt, seque eorum libentissime dominio tradiderunt. Octo ibi diebus transactis, perrexerunt ad aliud castrum in quo latitabat multitudo magna Sarracenorum. Ad quod pervenientes, militari impetu invaserunt, et in remissa manu tota die pugnantes, vesperrascente die expugnaverunt. Quo ita capto omnes occiderunt, præter eos qui Christianitatem receperunt. Hac itaque depopulatione facta, reversi sunt ad castrum, quod Talamania diximus nuncupatum. In quo duobus perendinatis diebus, die tertia omnes exierunt, et ad urbem quæ Marra dicitur gerrexerunt. Erat autem ibi aggregata non minima multitudo Turcorum et Sarracenorum, ab Aleph aliisque civitatibus et castellis, quæ in circuitu ejus sunt, illorum præstolantes occursum. Ad quam cum appropriare cœperunt, illi barbari contra eos exierunt; sed conflictum diu cum nostris tenere noluerunt, quia in fugam versi infra urbem se receperunt. Nostri vero diu ibi residere non potuerunt, quia æstivum cauma eos vehementer urgebat, nihilque inveniri poterat ad bibendum. Jamque diei inclinante umbra, reversi sunt ad castrum suum Talamania. Plurimi quidem Christiani patriæ illius incolæ cum nostris ierant, sed cum nostris redire contempserunt, Quos Turci in insidiis occultati ceperunt et occiderunt: stultitia siquidem sua perierunt, quia si cum nostris reverterentur, nemo tunc moreretur, sed sicut in communi verbo dicitur: « Nihil timet gens stolidæ, donec eam opprimat intellex fortuna. » Raimundus vero ad illam ultra non rediit civitatem, quia non habebat exercitum quo obsideret eam, sed in castro suo usque ad præfinitum tempus Kalendarum Octobrium remansit, semperque interim terram Sarracenorum captivavit. Illi autem qui in Antiochia remanserunt, cum magna tranquillitate et gaudio fuerunt, quousque dominum suum Podiensem episcopum amiserunt. Ille cum summa pax esset exercitui Dei, mense Julio cœpit infirmari, sed non diu ægrotavit, quia Dominus non est passus illum longa ægritudine cruciari. Kalendis Augusti sancta ejus anima, vinculis carnis soluta, translata est in paradysum Dei, in gloriosa festivitate scilicet sancti Petri, quæ dicitur *Ad vincula*. Et ut censura divini iudicii id actum esse claresceret, in die quo principis apostolorum vincula a Hierosolymis Romam sunt allata, soluta est a corpore nexibus pontificis anima. Nec unquam pro ulla tribulatione tantus fuit in illa Dei militia mæror, tantaque tristitia, quanta in morte illius. Hunc omnes debito jure lacrymabantur, quia consilium erat divitum, consolator mærentium, sustentator debiliū, thesaurus indigentium, reconciliator discordantium. Ille militibus dicere solitus erat: « Si vultis esse triumphatores et amici Dei,

munditiam corporum custodite. et pauperum misceremini. Nulla enim res ita a morte vos liberabit, sicut eleemosyna. quia et melius protegit quam parma, et acutior est in hostem quam lancea. Qui non est idoneus pro te orare, det eleemosynam, et orabit pro se. » Pro his operibus et hujusmodi sermonibus charus erat Deo et omni populo. Si quis autem vellet omnium virtutum ejus charismata enumerare, videretur jam ab historia elongare. Hoc itaque decenter in ecclesia Beati Petritumulato, comes Sancti Egidii in terram Sarracenorum transiit, urbemque, quam Albariam vocant, adiit. Quam undique forti milite circumcingens invadit, diuque missilibus et sagittis cum his qui erant in mœnibus decertavit. Sed ut vidit ita se proficere parum erectis ad murum scalis, loricati milites ascenderunt, et in fugam hostes ire compulerunt.

Miles ut ascendit murum, sit celsior illis.

Hostis et ille fuit viribus inferior,

Muro descendunt super abdita tecta domorum,

De domibus vero saliant per plana viarum
Huc illucque senes fugiunt, pueri juvenesque
Sed prorsus nulli profuit ulla fuga.

Præcepit enim omnes, ut omnes caperentur, et qui in Christum credere nollent, decollarentur. Illic visi sunt plurimi capite plecti, plurimisque pueris cum puellis subtracta est vita longi temporis. Judicium enim Lomini fuit hoc, quia Christianorum fuerat civitas illa, eisque simili mortis ludibrio ablata erat. Nullus ex tanta multitudine reservatus est. Sicque mundata est civitas illa, et ad cultum nostræ fidei revocata. Tunc comes cum suis optimatibus habuit consilium, ut in ea ordinaretur episcopus, cujus consilio et auxilio civitas regeretur, et fides Jesu Christi in cordibus noviter baptizatorum solidaretur. Electus est igitur vir sapiens et personatus, litterarumque eruditione pollens, et utraque scientia præditus, et ad ordinandum Antiochiam est missus.

EXPLICIT LIBER SEPTIMUS.

INCIPIIT LIBER OCTAVUS

CAPUT PRIMUM

Æstivum tempus solis ardore represso, cum jam transiret, noxque diem horarum numerositate transcendere, milites Christi quaque versum æstivarant ad Antiochiam remearunt, et Kalendis Novembris, die festo solemnitate Omnium Sanctorum ibi conveniunt. Et benedicta gloria Regis æterni, quia tunc numerosior fuit turba redeuntium quam fuerat, cum se ab invicem diviserunt. Ex cunctis enim mundi partibus secuti erant multi egregii milites et pedites priorum vestigia, quotidieque crescebat Christiana militia. Cumque in unum ita residerent, et de via sancti sepulcri quo dirigerent iter, disponerent, Boamundus pactionem urbis requirit, quam sibi sponderant. Comes Sancti Egidii dicebat id non posse fieri propter sacramenta quæ per Boamundum fecerant imperatori Constantinopolitano. Inde per dies plurimos factus est in ecclesia Sancti Petri conventus, magnusque verborum ex utraque parte conflictus. Cumque in communi conventu fieri, nequiret ulla diffinitio quæ paci conveniret, episcopi et abbates, et consilii sanioris duces et omnes, locum in quo est cathedra Sancti Petri intraverunt, et illic intra se diviserunt, qualiter et Boamundo servarent promissa, et imperatori facta sacramenta. Cum vero a loco consilii exierunt, consilium tamen omnibus patefacere noluerunt. Itaque domestico affatu revelatum est consilium comiti Sancti Egidii, et ipse laudavit dispositum, ita tamen ut Boamundus pergeret cum eis iter inceptum. Boamundus requisitus, idem laudavit, et uterque in manibus episcoporum, fidei aspiulatione, promissit, quod ab ipsis via sancti sepulcri nunquam desereretur, neque propter dissidum ullum quod inter se habuerunt

conturbaretur. Tunc Boamundus munivit castellum quod supereminet civitati, et omnes palatium Cassiani, et turrim quæ supra portam urbis est, a parte portus Sancti Simeonis. Quia vero nos longo narrationis tractu Antiochiæ detinuit, notrosque peregrinos milites per octo menses sua obsidione fatigavit, nec ulla vi humana vel arte, vel ingenio superari portuit; de ejus situ et magnitudine aliquid dicamus, eisque qui eam nunquam viderunt aliquid inde aperiamus.

CAPUT II

Urbem hanc, ut ejus historia testatur, sexaginta quinque reges constituerunt, qui omnes ejus principatui famulatum subjectionis exhibuerunt. Circumdatur autem muris duobus. Prior est ex magnis lapidibus in quadrum sectis, et subtili artificio politis, et in eo ordinatæ et distinctæ sunt in suis locis quadringenta turres et sexaginta. Hic se intuentibus venustate suæ compositionis arridet, et spatiosus est latitudine nimis ampla. Continentur intra septa murorum quatuor montes magni et in altum eminentes. In altiore eorum constructum est castellum, quod ita naturali positione munitur, quod nec bellicosum timet impetum, nec cujuslibet machinationis ingenium. Trecentas et sexaginta Ecclesias obtinet in sui confinii territorio, et patriarcha habet centum et quinquaginta et tres episcopos sub principatu suo. Ab oriente quatuor magnis montibus præmunitur, ab occidente vero quodam flumine alluitur, cujus nomen Farfar dicitur. Hanc Antiochus rex cum suis, ut supra diximus, sexaginta quinque regibus constituit, nomenque ei de suo nomine indidit. Hanc itaque urbem regiam tamque famosissimam obsederunt nostri peregrini mi-

lites, per octo menses et diem unum, et tribus hebdomadibus intus fuerunt inclusi a gente Partorum; qua divino superata subsidio, postea quieverunt in ea quatuor menses et dies octo. Quibus explicitis, Raimundus comes Sancti Egidii primus cum gente sua de Antiochia exiit, et ad urbem quæ Rugia dicitur pervenit, Alia die ad alteram venit civitatem, quam nominant Albariam. Has duas civitates compendiosa sua militia suo subjugaverat imperio. Christique mancipaverat servitio. Quarto die, exeunte Novembre, venit ad urbem quæ Marra nuncupatur; quam Raimundus Pileus miles ejus primus invaserat, sed recessit fortiter inde repulsus. Erat autem civitas illa populosa, et ab omni gente quæ in circuitu erat nimis constipata. Quæ gens adversa, ut nostros eminens conspexit, quia ad comparationem sui pauci esse videbantur, despexit, eisque extra civitatem resistere conata est. Sed protinus agnoverunt quod gens compendiosa et fortis præfertur temulentæ multitudini; et præcipue gens illa cuius spes est et fiducia in nomine Domini. Nostri enim ut viderunt illos ad resistendum paratos, clypeis pectoribus oppositis, lancearumque macro-nibus præpositis, militari impetu in illos irrumpunt, sieque per medium subeuntes disrumpunt. Ibi confregit Dominus potentias arcuum, scutum et gladium et bellum, quia postquam gladiis agitur pugna, inutilis et arcus et sagitta. Qui portæ civitatis propinquior fuit, beatorem se esse existimavit; qui vero longe aberat, toto affectu proplabat ut aut portæ vicinior fieret aut ad se porta veniret. Multum quippe illis profuit, quia prope januam civitatis illa congressio facta fuit. Tamen non omnes qui incolumes fuerant egressi, salutari recessu sunt regressi. Illi potissimum malos regressus habuerunt, quos nostri primo impetu invenerunt. De nostris equis plurimos sagittaverunt, sed de suis sessoribus ad terram devolutis, multo plures reliquerunt. Ipsi itaque intra urbem receptis, nostri ad jactum sagittæ unius tentoria ponunt. Excubata igitur nocte tota, cum in crastinum diurnæ luci solis se jubar immiscuit, nostri armis instructi urbem undique vallaverunt, acerrimoque congressu invaserunt.

Tela, sudas, lapidesque volant, ignesque facesque,

Ex quibus arderent introrsus tecta domorum.

Sed obsistente hostium immensa multitudine, illa die nostri nihil prævaluerunt, sed lassi ad tentoria remearunt. Ipsa die Boamundus cum gente sua multisque aliis comitem secutus illuc pervenerunt, et castra metantes undique urbem vallaverunt. Quod videntes qui introrsus erant, nimio terrore percelluntur, omnesque portæ civitatis objectu lapidum ab eis obstruuntur. Acceperunt igitur comites in invicem consilium, quoniam ex æquo non fiebat prælium. Præcipiuntur fieri arictes, ferratæ scilicet trabes, quæ manibus militum funibus appensæ et tractæ in murum impellerentur, et sic crebris earum percussionibus muri destruerentur. Facta est et lignea turris, lapideis turribus satis altior, et machi-

nis omnibus quæ introrsus erant eminentior. Habebat autem tria solatia quæ erant bene scutis et trochleis præmunita. In duobus superioribus erant loricati cum telis et sudibus et sagittis, et lapidibus, pilis, et facibus; subtus erant nihilominus armati qui rotas impingebant super quas ipsam turrin constituerant. Alii quidem factam testitudinem muro applicuerunt, et fossatum quod erat ingens adæquarunt, ut turrin muro possent sociare, et ipsius munimine protecti, ipsum murum valerent perforare, quod ita factum est. Sed miseri cives contra fecerant quoddam instrumentum, quo grandes lapides adversum turrin jaciebant, et etiam ignem Græcum, quo eam arderent, emittelant. Sed Dei gratia protegente, omnis conatus eorum omnesque machinationes frustratæ sunt, et ad nihilum redactæ. Nam turris lignea ubi muro proxima fuit, omnes qui in illa parte muri erant, ut sub se despicies prostravit.

Guillelmus de Monte Pislerio, (alias Pessulano) ipse fuit cum multis aliis in superiori solario. Erat autem cum eo venator quidam, nomine Ewardus, qui spiritu buccinandi erat præditus. Nam sono tumultuosæ vocis et adversarios exterrebant, et suos ad bella incitabat. Et dum Guillelmus cum suis quæ circa se sunt devastat; nam missis molaribus saxis, ipsa domorum tecta contrungebat; qui sub eo erant, murum fodiebant, et alii ad muri propugnacula scalam erigebant, quam erectam, cum nullus auderet ascendere prior, non pertulit quidam Gulferius de la Turre miles honestus, sed incunctanter ascendit murum, pluresque viri fortes secuti sunt enim. Gentiles vero, ut viderunt eos super murum ascendentes, ira vehementi commoti sunt, et undique in illos consurgunt, tantumque eos jaculis et sagittis coactaverunt, ut quidam nostrorum qui murum ascenderant, seipsos ad terram dejecerint, qui mortem, quam evadere putabant, collisi ad terram invenerunt. Quod cum vidisset clara juvenus nostrorum, Gulferium scilicet cum paucis pugnare super propugnacula murorum inmemores sui, sed memores sociorum, confestim ascendunt, partemque muri sua multitudine cooperiunt. Stabant autem juxta ligneam turrin sacerdotes et levitæ, ministri Domini, invocantes propugnatorem gentis Christianæ Jesum Christum Filium Dei, et dicebant: « Domine, misere nostri. Esto brachium nostrum in mane, et salus nostræ in tempore tribulationis. *Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt, et in regna quæ nomen tuum non invocaverunt (Psal. LXXVIII, 6).* Disperge illos in virtute tua, et depone eos, protector noster Domine (Psal. LVIII, 12). » Dum sic ageretur, quod alii pugnabant, alii plorabant, et psallebant, alii muros suffodiebant, Gulferius graviore pugna desudabat, quia omnes adversarii in eum et in ejus consortes, et ipse cum suis contra omnes. Clypeus ejus erat omnibus suis protectio fortis, his videlicet qui erant in muro. Muri brevis et arcta latitudo, socium sibi conjungi non admittebat, nec adversarium, nisi unum, venire permittebat: sed de Gulfe-

rio nullus hostium triumphavit, cum tamen ipse de compluribus triumphaverit. Propterea nemo illi jam occurrere præsumebat, quia infortunium quod allis ense illius conligerat, unusquisque sibi metuebat. Tela, sagittas, sudores, lapides, illi jaciebant, tantumque clypeum ejus ex his oneraverant, ut ab uno homine levare non potuerit. Jamque fortissimus vir fatigatus erat, jamque sudores toto de corpore in terram defluebant, jamque ut ei alter succederet grandis necessitas exigerat, cum illi qui murum suffoderant, cum magno impetu intraverunt, detrucentes universos quos primitus invenerunt. Quia inopinata rei admiratione stupefacti sunt omnes qui erant super muros, et

Concito vitalis calor ossa reliquit eorum,

Frigidus atque pavor possedit corda reorum.

Quid faceret gens data neci, sensuque aliena, quam sui undique hostes urgebant et intra et in muro? Gulferius enim qui paulo ante fatigatus deficiebat, novas interim resumpsit vires, et jam non clypeo protectus aut galea, sed eusem rubeum tenens in dextera, fugientem celer insequitur hostem; pluresque mortificavit formidine quam gladio, qui seipsos præcipitaverunt de muro. Erat autem super portam una turris quæ præstantissima et fortior cæteris videbatur in eam mandavit Boamundus ditioribus civibus per interpretem, ut fugerent, quoniam eos a morte liberaret, si se ab ipso redimerent. Quod et illi fecerunt, seque fidei illius crediderunt. Cessavit igitur tunc illa persecutio, quia ultra profundi abnucebat vesperi obtenebratio. Sabbatum vero cum esset, nec victoribus nec victis poterat esse requies.

Misit comes circa urbem excubitores, et intus et extra, ne ullus fugeret, et spolia urbis secum auferret. In crastinum ut dies lucescere cepit, nostri ad arma currunt, et per vicos et plateas, tectique domorum, ceu leæna raptis catulis, sæviendo discurrunt:

Dilantant, traduntque neci pueros juvenesque,

Quosque gravat longæva dies, curvatque senectus. Nulli parebant, sed plures, ut citius finirentur, laqueis suspendebant. Mira res, mirumque spectaculum, quod tantæ gentis multitudo et armata, sic impune occidebatur quod nullus eorum reluctabatur. Quia vero nostrorum erat quidquid quisque reperiebat, ipsa mortuorum exta eviscerabant, et bysanceos et nummos aureos inde eruebant. O detestanda auri cupiditas! Omnes viæ urbis rivis sanguinum inficiebantur, et cadaveribus cadentium sternebantur. Et o gens cæca, et omnino morti destinata! Nullus ex tanta multitudine fuit, qui nomini Jesu Christi voluerit confiteri. Boamundus denique illos quos in turris palatio jusserat includi, ad se venire jussit annosæque ætatis mulieres et decrepitos senes, et invalido corpore imbecilles, præcepit interfici; puberes et majusculæ ætatis adultos, validoque corpore viros reservari, et ut omnes venderentur, conduci Antiochiam. Facta est autem maceratio hæc Turcorum duodecimo die Decembris, in die Dominica, nec

A tota tamen fieri potuit die illa. In crastinum autem quicumque in quibuscunque locis inveniebantur, eisdem pœnæ capitis subiciebantur. Nullus erat locus in urbe tota, nullaque fovea quæ eorum cadaveribus seu cruoribus non esset inquinata.

CAPUT III.

Urbe igitur sic acquisita, et a rebellibus Turcis liberata, Boamundus pacem comitis requisivit, ut scilicet Antiochiam absolutam sibi redderet, et in pace eam sibi habere permetteret. Comes vero contra dicebat id nullatenus sine perjurio posse fieri, propter sacramentum, quod ipso etiam mediante factum fuerat imperatori Alexio. Boamundus itaque reversus est Antiochiam, suamque ibi dimisit societatem. Dictavit autem in illa civitate exercitus Francorum per mensem unum et dies quatuor; et in hac mora temporis obiit morte pretiosa episcopus Orientsis. Longo quidem tempore, nimiumque prolixo hiemaverunt ibi, quia nihil quod ederent, quod raperent, poterat inveniri. Sicque famis injuria compellente, contigit, quod etiam dictu horribile est, quod corpora gentilium in frusta scindebant et comedebant. Hæc igitur incommoditate permolus comes Sancti Egidii mandavit cunctis principibus, qui erant Antiochiæ, ut ad Rugiam civitatem converent, et de via sancti sepulcri ibi inter se disponerent. Illi quidem illic convenerunt, sed de quo et pro quo venerant minime locuti sunt, sed de pace et concordia inter comitem et Boamundum colloquium habuerunt. Quibus minime conciliatis, omnes principes Antiochiam reversi sunt, et comitem et viam dimiserunt. Remanserunt autem cum comite non solum sui, sed et multa juventus, cui inerat ardor viam perficiendi. Ipse igitur plus in Domino confidens, quam in principibus, ad Marrain, ubi cum peregrini præstolabantur est reversus, fuitque dolor magnus in omni exercitu Christianorum de dissensione principum. Omnes quidem noverant quod pura justitia cum Raimundo erat, nec ullus amor aut ambitio cum ad indebitum declinare poterat. Qui tamen ut vidit quod propter eum impediretur via sancti sepulcri, admodum indoluit, et discalcatis pedibus a Marra usque Capharda pervenit.

Ibi quatuor diebus perendinatis, cum principes iterum convenirent, et de eadem re verborum conflictus haberetur, dixit comes Raimundus: « Viri fratres et domini, qui vestris omnibus et vobismet ipsis abnegastis propter amorem Dei, ostendite mihi an sine perjurio possum cum Boamundo, si requirit, pacificari; aut si aliter fieri non potest, an pro amore ejus debeam perjurare. » Cumque hujus sermonis iudex nullus esse præsumeret, et omnes concordiam laudarent, et quomodo fieri deberet non dicerent, ab invicem discesserunt, et Antiochiam redierunt. Sed Northmannus comes cum suis omnibus remansit cum Raimundo, sciens et intelligens, quia justitia erat cum eo. Igitur hi duo comites agmina sua disponunt, et ad Cæsaream tendunt. Rex enim Cæsareæ sapius significaverat comiti Marræ et Ca-

phardæ, quod cum eo pacem vellet habere, eique de suo gratanter servire. Ille fiducia illuc perrexerunt, et prope civitatem castra posuerunt. Rex autem ut vidit agmina Francorum iuxta se posita, vehementer obstupuit, et indoluit, et ne illis ullum mercatum præstaretur, prohibuit. In crastinum misit comites duos de suis, qui eis vada fluminis ostenderent, et ubi prædam capere possent conducere. Erat autem nomen fluminis Farfar. Conduxeruntque illos in vallem satis idoneam, bonisque omnibus locupletem. Illic præerat quoddam munitissimum castrum sub quo invenerunt viginti millia animalium, in valle fertili pascentium, quæ omnia nostri rapuerunt. Et castellum obsidere vellent, illico castellani se reddiderunt, pactumque hujuscemodi tenendi in perpetuum fœderis, cum comitibus habuerunt. Id fide sua promiserunt, et super legem suam juraverunt quod nunquam amplius nocerent Christianis peregrinantibus, eisque sicut et hominibus suæ gentis præberent mercatum et hospitium. Manserunt autem ibi per dies quinque. Sexto vero die oneratis camelis et jumentis, frumento, farina, et oleo, et caseis, rebusque aliis ad edendum idoneis, gaudentes exierunt, et ad castellum quoddam Arabum pervenerunt. Dominus autem castelli sapienti usus consilio, obviam venit comiti Raimundo, et pacificatus est cum illo.

Inde venerunt ad quamdam civitatem, in quadam valle speciosa et spatiosa constitutam, muris et turribus bene munitam, et omni genere fructuum abundantissime refertam, quam incolæ appellant Caphariam. Hujus urbis habitatores audito rumore Francorum perterriti, proprias sedes deseruerant, et ad alienas confugerant. Quippe infelicitas quæ contigerat Antiochiæ et Marræ, omnes perterruebat, et fugæ domesticos effecerat. Cumque nostri tentoria circa eam vellent ponere, et in gyrum obsidere, mirati sunt quod de tanta civitate non aliquis obviam veniebat, nec in excelsis turribus aut mœnium propugnaculis apparebat; altumque silentium intus habebatur, nec ullius vocis sonus audiebatur. Tunc miserunt exploratores qui rem diligenter inquirerent, et inquisitam renuntiarent. Illi autem profecti, cum portæ propius accessissent, januam quidem apertam invenerunt, sed intus neminem esse viderunt. Tunc scuta vultibus præponentes, cum aliqua adhuc cunctatione portas subeunt; sed nec viros nec mulieres, nec aliquam bestiam intus invenerunt. Pulchros quidem apparatus ibi inveniunt, horrea scilicet frumento plena, torcularia vinca redundantia, areas plenas nucibus, caseis et farina. Tunc cito ad comites redeunt, et quod invenerunt referunt. Non fuit ibi opus tentoria figere, quoniam Dens faciebat illos in labores illorum sine ferro vel pugna introire. Ibi ætium est quod dicitur in proverbii Salomonis: *Conservatur iusto substantia peccatoribus* (Prov. xiii, 22). Ibi invenerunt hortos plenos oleribus et fabis, aliis-

A que leguminibus jam ad præcocietatem maturantibus. Ibi quietaverunt tribus diebus, et custodibus deputatis qui urbem custodirent, quædam ardua montana conscenderunt, et in vallem descenderunt. Erat autem illa vallis gratuita, et omnium frugum fructuumque ubertate plenissima; manseruntque ibi per dies quindecim. Prope vallem erat castellum, Sarracenorum multitudine plenum. Quod cum die quadam nostri aggredierentur, Sarraceni de muro projecerunt eis multas pecudes, plurimaque animalia, putantes quod nostris nil aliud quærerent nisi victum: quæ nostri gratanter receperunt, et ad tentoria conduxerunt. In die altera collegerunt papiliones et tentoria, et illuc castra direxerunt; sed cum illuc pervenerunt, ab omni gente vacuum invenerunt: illa enim nocte omnes fugerunt, sed magnam copiam frugum et fructuum, lactis et mellis dimiserunt. Ibi celebraverunt nostri Purificationem sanctæ Mariæ Dei genitricis, glorificantes Deum qui tanta bona ministrabat eis.

CAPUT IV.

Rex de Camela civitate misit (58) comitibus nuntios suos, dum ibi erant, rogans ea quæ pacis sunt, præmittens dona concupiscibilia, et equos et aurum. Misit arcum aureum, vestes pretiosas, et micantia tela; quæ omnia nostri acceperunt, sed nil certi tunc illis renuntiaverunt. Rex Tripolis eodem terrore permotus, misit equos decem et mulas quatuor; similiter rogans ea quæ pacis sunt. Sed dona quidem receperunt, illicque quod nunquam pacem cum illo haberent, nisi Christianus efficeretur remandaverunt. C Comes enim S. Egidii multum desiderat terram illius, quia optima erat, et regnum ejus, quoniam præ cæteris erat honorabilius. Itaque quatuordecim diebus explicitis, quinto decimo exierunt de optima valle, et abierunt ad quoddam antiquissimum castrum, cui nomen erat Archas; quod licet haberet nomen castri, tamen egregiis urbibus poterat æquiparari, et loci positione, et elausura murorum, et eminentia turrium. In hoc propter fortitudinem gens magna confluerat, quia nec arma, nec hostem, nec aliquod ingenium metuebat. Hoc tamen nostri, celeri obsidione vallantes, cum festinatione aggressi sunt; sed eorum impetum castellani viriliter sustinuerunt. Sæpius illos invaserunt omni genere telorum et tormentorum; et non prevaluerunt, sed magis quam lucrarentur perdiderunt. Tunc quatuordecim de nostris militibus otio vacare nescientes, erga Tripolim perrexerunt, et sexaginta Turcos invenerunt, qui multos captivos, et plus quam mille et quinquaginta animalia rapuerant, et ante se ducebant. Quos ut nostri viderunt, licet perpauci essent, in cælum manus protendentes, regemque Sabaoth invocantes, militariter invaserunt; et Domino exercituum adjuvante, superaverunt, et sex de illis occiderunt, et eorum equos retinuerunt, et ovantes ad castra cum immensa præda remcaverunt. Ingens

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(58) Rex de Camela mittit splendentia tela.

gaudium fuit in omni exercitu de paucorum magna victoria, et multa rapina. Cumque hæc viderent alii, exierunt plures de exercitu Raimundi zelo probitatis accensi, quibus præfuerunt Raimundus Pileus, et Raimundus vicecomes de Tentoria, et vexillis in altum protensis, equitaverunt adversus civitatem quæ Tortosa dicitur. Ad quam pervenientes fori impetu aggrediuntur; sed illa die nihil fecerunt; nocteque superveniente in quemdam angulum secesserunt; feceruntque tota nocte immones rogos ignium, ac si totus adesset retro commanens exercitus Christianorum. Quibus flammarum globi gens quæ erat in civitate perterrita, existimantes quod nostri omnes adessent, omnes subito confugerunt, civitatemque plenam bonis opibus reliquerunt. Est autem civitas illa omni necessitate prorsus aliena, ut in optimo portu pelagi constituta. In crastinum cum nostri ad eam expugnandam venerunt, omnino vacuum invenerunt. Summas igitur laudes Deo referentes, intraverunt eam, et quandiu apud Archas duravit obsidio ibi remanserunt.

CAPUT V.

Est autem et alia civitas non longe ab ea quæ dicitur Maraclea, ejus princeps pacem cum eis inivit, ipsosque et eorum vexilla in urbem recepit. O mira Dei virtus, mirandaque potentia! Cum procul abessent principes, qui videbantur regere populum et sustentare, per pauciores et minores cepit Dominus etiam ipsos reges superare, ne dicat humana præsumptio: « Nos Antiochiam aliasque urbes subegimus: nos tot ac tanta bella devicimus. » Quia pro certo nunquam superassent, nisi cum eis fuisset ille per quem reges regnant. Cum vero dux ducum et miles militum Godefridus audisset felices eventus, insignesque triumphos pugnantium, zelo victoriae animatus tunc primum tam ipse quam Flandrensis comes (59) et Boamundus, castra ab Antiochia moverunt, et ad Liciam civitatem venerunt. Ibi quippe divisit se Boamundus ab eis et ab omni exercitu Dei, habuitque a patre suo qui fuit Brancigena, optima principia; sed a matre, quæ Apuliensis exstitit, retinuit vestigia. Tunc dux et comes ad urbem, quæ Gibellum vocatur, acies suas direxerunt, eumque obsidione cinxerunt. Illa siquidem hora, venit nuntius ad comitem Sancti Egidii quod Turci præparaverant se ad pugnam contra eum, essetque futurum bellum grave nimis et permaximum. Protinus comes misit nuntium duci et Flandrensi comiti, ut celerime ad illud venirent prælium, sibi que auxilium ferrent. Quod ubi dux audivit, principi civitatis pacem, quam sæpe jam quæsierat, mandavit. Pace igitur lacta, pactæque promissionis muneribus receptis, ad speratum bellum convolarunt, et ad obsidionem, quæ erat ad supra dictum castrum, conveniunt. et in alteram fluminis ripam castra posuerunt. Sed cum dux videret quod nihil proficeret, contra Tripolim direxit acies, cunctosque ibi para-

atos reperit hostes. Tensis enim arcubus hostes se nostris opposuerunt, sed nostris pro jectis clypeis arcus eorum et sagittas velut stipulas contempserunt. Pugna itaque committitur, sed non æqua lance. quoniam tractis sagittis illi, ut eorum consuetudo est, fugere voluerunt, sed nostri inter ipsos et civitatem obstaculum posuerunt. Et quid pluribus utar verbis? tantum ibi humani sanguinis fusus est quod aqua rubicunda facta est, quæ in civitatem fluebat, et eorum cisternas replebat. Nobiliores ipsius civitatis ibi occisi sunt, et qui vivi remanserunt, de contaminatione cisternarum multum ingemuerunt. Qua cæde peracta, nostri minime contenti, quia nihil ibi lucrati erant, nisi tela et in lumentorum spolia, in supra dictam vallem Desencucurrerunt, et absque numero oves, boves, asinos, diversi que generis pecudes deprædati sunt, et tria millia camelorum simul rapuerunt. Tanta copia bestiarum unde convenerat, nostri vehementer mirati sunt, quia in eadem valle quindecim diebus hospitati fuerunt.

Illi cum tanta redeunt ad castra rapina.

Nulla unquam inopia fuit in obsidione illa, quia naves ad quemdam portum veniebant, quæ omnia necessaria afferebant. Dominicum Paschæ celebra-verunt ibi, quod fuit tunc quarto Idus Aprilis. Duravit autem illa obsessio tribus mensibus, una die minus. Fuit autem ibi mortuus Ansellus de Ribodimonte, vir per multa laudabilis, et in suo militari ordine præcipuus, qui dum in mundo fuit, multa digna relatu peregit, quibus illud præferendum est, quod Aquiscingensis canobii indefessus adjutor in omnibus exstitit. Similiter ibi mortuus est Pontius Balonensis (vel de Baladino), ejus tempora perforavit ictus lapidis, tormento jaculati. Willermus Picardus, et Guarinus de Petra Mora, primus jaculo, alter obijt sagitta. His vita functis, obsidionem illam nostri dimiserunt, quia illud inexpugnabile castrum nullam timebat violentiam impugnantium. Detensis igitur tentoriis, ad Tripolim pergunt, et pacem a rege et civibus diu quæsitam stabiliunt. Datis igitur invicem dextris, fidei illorum in tantum se proceres commendaverunt ut usque ad palatium regis civitatem introierint. Rex autem ut fiducia pacis tenendæ ex sua parte certior crederetur, trecentos peregrinos ex nostris dissolvit a vinculis, et proceribus donavit. Dedit et quindecim millia By-sanceorum, et quindecim equos multa honestate præditos, misitque omni exercitui mercatum laudabile, quod omnino privavit illos ab omni necessitate. Pepigit etiam et juravit illis ut si Jerusalem sibi possent acquirere, et bellum quod eis admiral-dus Babylonie inferre minabatur, superare, Christianus efficeretur, et regis Jerusalem ditioni suljiceretur. Fuerunt autem apud Tripolim per dies tres. Videntes autem proceres et viri bellatores, quod jam tempus novarum frugum instabat, concordati

NOTULÆ MARGINALES MS. COD

(59) Dux Godefridus, ensis cujus bene fidus.

Consul Flandrensis, cujus non fallitur ensis.

sunt, quod Hierosolymitanum iter ex toto arriperent, et omissis omnibus, rectiorem viam tenerent. Erat autem dies Maii quarta, cum de Tripoli exierunt, et per quædam ardua montana ascendentes ad castrum, cui nomen Betelon, pervenerunt. Altera die venerunt ad urbem quæ dicitur Zabaris, in cuius confinio nihil aquæ potuit inveniri, quæ exstingueretur eorum nimia sitis. Æstus quippe erat, et equi et omnis hominum multitudo sitiēbat. In crastinum venerunt ad flumen, cui nomen Braim. Ibi igitur pernoctaverunt, et sitim suam deposuerunt. Nox subsequens fuit Dominicæ Ascensionis; et ipsi ascenderunt montem, in quo erat via nimis angusta, in qua putaverunt occurrentes inventuros se hostes, sed Deus, quoniam dux eorum fuit solus, et non erat cum eis Deus alienus, fecit eos inoffensos transire. Tunc venerunt ad urbem Baruth supra mare sitam; deinde ad aliam, quæ vocatur Sagitta; post hæc ad aliam quæ Sur dicitur; deinde ad Acram; de Acra ad castrum, cui nomen Caiphas; et sic ad Cæsaream. Est autem Cæsarea insignis civitas Palæstinæ, in qua Philippus apostolus dicitur domum habuisse, quæ usque hodie monstratur, nec non et cubiculum filiarum ejus prophetantium. Est autem in littore maris sita, olim Pirgos, id est turris Stratonis, appellata. Sed

EXPLICIT LIBER OCTAVUS.

INCIPIT LIBER NONUS

CAPIT PRIMUM

O bone Jesu, ut castra tua viderent, hujus terrene Jerusalem muros, quantos exitus aquarum oculi eorum deduxerunt. Et mox terræ procumbentia sonitu oris et nutu inclinati corporis sanctum sepulcrum tuum salutaverunt, et te qui in eo jacuisti, ut sedentem, in dextera Patris, ut venturum judicem omnium adoraverunt. Vere tunc ab omnibus cor lapideum abstulisti, et cor carneum contulisti, Spiritumque sanctum tuum in medio eorum posuisti. Itaque contra inimicos tuos qui erant in ea, jam scilicet longe positi pugnabant, quoniam ad auxilium suum ita te concitabant, et melius lacrymis, quam jacula intorquendo, pugnabant, quoniam licet in terram defluerent ubertim, in cælum tam en ante te propugnatorem suum conscendebant, qui ab oratione surgentes, ad regalem civitatem properarunt; inimicos Regis æterni intus invenerunt, circa quos tali ordine castra sua posuerunt. A septentrione castramentati sunt duo comites, Northmannus et Flandrensis, juxta ecclesiam Sancti Stephani protomartyris, ubi lapidatus est a Judæis; ab occidente dux Godefridus et Tancredus; a meridie vero comes Sancti Egidii, scilicet in monte Sion, circa ecclesiam Sanctæ Mariæ matris Domini, ubi Dominus cœnavit cum discipulis suis. Tentoriis igitur in circuitu Jerusalem ita dispositis, dum vexatione itineris fatigati, requiescerent, et machinas ad expugnandam urbem præ-

ab Herode rege nobilius et pulchrius et contra vim maris utilius exstructa, in honorem Cæsaris Augusti Cæsarea est cognominata, cui etiam in ea templum albo marmore construxit, in qua nepos ejus Herodes est ab angelo percussus, Cornelius baptizatus, et Agabus propheta zona Pauli est ligatus. Juxta illam nostri sua tentoria fixerunt; et sanctam Domini Pentecosten celebraverunt. Deinde venerunt ab urbem Ramolam, quam Sarracenī propter metum eorum dimiserant vacuam, juxta quam erat illustris ecclesia Sancti Georgii martyris, in qua sanctissimum ejus corpus requiescit; quo in loco ipse pro Christi nomine martyrium suscepit. In ea milites Christiani pro veneratione militis Christi episcopum elegerunt, electum constituerunt, constitutum decimis omnium divitiarum suarum ditaverunt. Et dignum erat ut Georgius invictus miles, eorum militiæ signifer, istum ab eis honorem reciperet. Remansit itaque illic episcopus cum suis, dives auro et argento, equis et animalibus. Et ad civitatem statim Hierusalem direxit iter Christianus exercitus, in virtute nominis illius, qui in ea mortuus jacuit, et die tertia resurrexit, cui est cum Patre et sancto Spiritu æqua potestas et gloria interminabilis. Amen.

Compararent; Raimundus Piletus, et Raimundus de Taurina, et alii quam plures de castris egressi sunt, ut finitimam regionem lustrarent, ne scilicet hostes improvisi super illos venirent, et imparatos invenirent. Invenerunt itaque trecentos Arabes, et pugnaverunt cum eis, et superaverunt eos, et plures occiderunt, et equos triginta inde habuerunt. Secunda igitur feria hebdomadæ secundæ, quarto Idus Junii, aggressi sunt Jerusalem Christiani, sed eodem die non prævaluerunt, nec tamen fuit labor inanis. Ita enim ante murale prostraverunt, ut ad majorem murum scalam unam crexerint, et si tunc scalarum copiam habuissent, labor ille primus ultimus fuisset. Nam illi qui per scalam ascenderunt, cum hostibus diu cominus jaculis et ensibus decertaverunt. Multi de nostris in illo conflictu mortui sunt, sed multo plures ex eis. Hora vesperi bello incompetens diremit litem, et nox superveniens utrisque contulit quietem. Repulsa siquidem ista, gravem et nimis longum laborem intulit nostris, quia panes invenire non poterant ad edendum per intervallum decem dierum, quousque naves eorum onustæ ad portum Japhiæ venerunt. Et nimia sitis pressura illos attrivit, quia Siloe, quæ ad montis radicem oritur, non poterat nisi vix solos homines adquare. Equi vero et cætera animalia ad aquandum ducebantur per sex millia, et tunc cum magna militum custodia. Unde et chara erat aqua inter eos,

et charo vendebatur pretio. Consilio igitur mito, elegerunt milites qui ad naves irent, easque ab extranea gente custodirent. Itaque summo diluculo diei egressi sunt centum milites de exercitu comitis Sancti .Egidii, Raimundus scilicet Pileus, qui semper fuit omni labori militiæ domesticus, et prorsus otio peregrinus, et cum eo alter Raimundus de Taurina, et Achardus de Monte Merulo, Guillelmus etiam Sabratensis. Et ibant, ut ad bellum parati, ad portum maris. Et dum irent, triginta ex eis diviserunt se ab aliis, ut semitas viarum discerent, et utrum venirent hostes explorarent. Cumque paululum itineris processissent, septingentos Turcos et Arabes eminus conspiciunt; quos, licet perpauci essent, ineunctanter tamen invadunt. Sed numerositas inimicorum tanta fuit ut paucitas nostrorum resistere non potuerit. Nostri tamen quos in primo impetu offenderunt, neci perpetuæ destinaverunt. Sed cum facto illo congressu regyrare posse æstinaverunt, circumvallati multitudine, velle suum implere non potuerunt. Tunc ibi mortuus est Achardus vir bellator, fortis et egregius (59), et quidam ex pedilibus.

Antequam vero bellum inciperet, nuntius equo celeri ad Pileum cucurrerat, qui Arabes et Turcos nostros invasisse nuntiarent. Quod ut Pileus audivit, absque mora equum calcaribus urget; sero tamen illuc pervenit. Jam enim Achardus mortuus erat, qui tamen antequam decederet vitam suam multo sanguine, et mortem morte plurimorum commutavit. Ut vero nostros illi eminus prospexerunt, ut fugere accipitrem penna trepidante columbæ assolent, sic illi fugiunt, et terga nostris dederunt. Nostri vero persecuti sunt illos, et multos occiderunt. Et unum ex eis vivum retinuerunt, qui Turcorum dolos eis referret, et quid machinarentur mali prænuntiaret, retinueruntque ab eis centum et tres equos, quos miserunt ad castra, et ipsi ad naves injecta perticiunt mandata. Famen quippe naves cibis onustæ extinxerunt, sed vehementem sitim extinguere non potuerunt. Tanta quippe sitis erat in obsidione ut tellurem cavarent, et glebas humectiores ori apponerent, rostantiaque marmora lamberent. Coria boum et bubulorum, aliorumque animalium recentia suebant, et cum ad aquandos equos ire disponent, usque ad sex millia milites armati pergebant. Tunc ea aqua implebant, et ad castra referebant, et ex illa olida aqua bibebant; plerique prout ferre poterant jejunabant, quia jejunio sitim temperabant. Et quis crederet quod fames proficeret? dolor dolorem expelleret? Dum hæc paterentur, proceres a longo terræ spatio ligneas trabes adduci faciebant, quibus turres et machinæ fierent, quæ civitatem expugnerent. Quibus adductis, dux ducem Godefridus suam turrin construxit, et ab orientali plaga adduci præ-

cepit. Et contra venerandus comes Sancti .Egidii consimile castrum constituit, et a meridiana plaga applicuit. Quinta siquidem feria jejunia nostri celebraverunt et pauperibus eleemosynas distribuerunt. Sexta vero feria quæ erat Julii mensis dies duodecima, aurora sereno lumine coruscante, turres egregii bellatores ascendunt, et scalas mœnibus apponunt. Stupent et contremiscunt adulterini cives urbis eximie, cum se vident circumvallari tanta multitudine. Quia vero supremum diem sibi imminere videbant, et mortem super capita sua dependere, acriter cœperunt resistere, et sicut jam de morte non dubii, propugnare. Illic eminebat in sua turri dux Godefridus, non tunc miles, sed sagittarius, cujus manus ad prælum et digitos ad bellum Dominus dirigebat, quoniam sagittis jactis, inimicorum pectora, et utraque latera perforabat. Juxta quem fratres ejus Eustachius et Baldwinus, velut duo juxta leonem leones, et duros ictus jaculorum et lapidum suscipiebant, et quadruplici fenore compensabant. Et quis omnium probitates referre valeret, cum omnium qui nunc sunt philosophorum facundia tantis minime laudibus sufficeret? Et dum sic desuper mœnia pugnabatur, processio circa ipsa mœnia agebatur, et cruce ac reliquiæ et sacra altaria delebantur.

Tota itaque die alternis ictibus decerlatum est. Sed ut appropinquavit hora qua Salvator omnium mortem subiit, miles quidam, nomine Detoldus, de castro ducis primus insiluit, post quem Guicherius, qui leonem propria virtute prostravit et occidit. Statim dux milites suos sequitur, et omnes alii milites ducem suum. Tunc vero arcus et sagittæ dimittuntur, et fulminei enses arripuntur. Quibus visis hostes illico murum deserunt, et ad terram dilabuntur, et milites Christi celeri gressu cum magnis vocibus persequuntur. Quas voces cum audiret comes Raimundus, qui castrum suum muro propius apponere gestiebat, protinus intellexit Francos esse in urbe, suisque militibus ait: « Quid hic stamus, et incassum laboramus? Francigenæ urbem obtinent; magnisque vocibus et ictibus personant. » Tunc celeri gressu cum suo comitatu perrexerat ad portam quæ est secus turrim David, et vocavit eos qui in arce erant, ut aperirent. Protinus admiravissus qui turrim custodiebat, ut cognovit quis esset, januam ei aperuit, seque suosque et sua fidei ejus commendavit, ut se tueretur ne destrueretur. Sed comes dixit quod id nunquam faceret, nisi sibi turrim dimitteret. Qui ei assensum gratanter tribuit, et comes illi, ut petebat, omnem fiduciam spondit. Dux vero Godefridus, non arcem, non aulam, non aurum, non argentum, non spolia, ambiebat, sed cum Francis suis, sanguinem servorum suorum, quid in circuitu Jerusalem effusus fuerat, ab eis vindicare satagebat, et irrisiones et contumelias quas

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(59) Si foret hic tardus, non sic moreretur Achardus.

peregrinis intulerant, ulisei cupiebat. In nullo autem bello talem habuit occidendi facultatem, nec super spontem Antiochiæ, cum giganteum dimidiavit gentilem. Nunc vero absque ulla refragatione, tam ipse quam Guicherus, qui medium secuit leonem, multaque electorum militum milia, a capite usque ad renes secabant humana corpora, et dextra lævaque per utraque latera. Nullus ibi nostrorum iners fuit, meticulosus nullus, ubi nemo resistebat, sed pro posse suo unusquisque fugiebat; sed fugere nemo poterat, quoniam multitudo a seipsa in seipsam perplexa, sibimet impedimento erat. Qui tamen de tantæ cladis maceratione elabi potuerunt, templum Salomonis intraverunt, et se ibi longo diei spatio defenderunt. Sed cum jam dies inclinari videretur, nostri timentes solis occasum, animositate concepta, abdita templi irrumpunt, eosque misera morte pessundarunt (60). Tantum ibi humani sanguinis effusum est ut caesorum corpora, unda sanguinis impellente, volerentur per pavimentum, et brachia sive truncatæ manus super cruorem fluitabant, et extraneo corpori jungebantur, ita ut nemo valeret discernere cujus erat corporis brachium, quod truncato corpori erat adjunctum. Ipsi etiam milites qui hoc carnificium operabantur, exbalentes calidi fervoris nebulas vix patiebantur. Hac itaque inenarrabili cæde peracta, aliquantulum naturæ indulserunt, et plures ex juvenibus tam viros quam mulieres vitæ reservaverunt, et suo famulatu mancipaverunt. Mox per vicos ei plateas discurrentes, quidquid invenerunt rapuerunt, et quod quisque rapuit hoc suum fuit.

Erat autem Jerusalem tunc referta temporalibus bonis, nec aliquo indigebat, nisi spiritalibus deliciis. Tunc quipæ filios suos, de longe ad se venientes, ita ditavit, quia in ea nullus pauper remansit. Tantis itaque ditati divitiis, ad sanctum Domini sepulcrum læto incesso perrexerunt, et ei qui in eo sepultus fuit gratias referentes capitalicia sua obtulerunt. Ipsa die, sicut per Prophetam fuerat prædictum, *sepulcrum Domini fuit gloriosum* (Isai. xi, 10), cum omnes non incesso pedum, sed poplitum et cubitorum proni incedebant et pavimenta imbre lacrymarum inundabant. Hac itaque oblatione solemnī devotione completa, ad domos suas, eis a Deo destinatas, redierunt, et naturæ necessariis indulgentes, fessis corporibus cibum et somni requiem tradiderunt. In crastinum igitur cum caput aurora terris ostenderet, ne ullus in urbe locus insidiis remaneret, armati ad templum Salomonis cucurrerunt, ut scilicet illos delerent qui supra templi fastigia ascenderant. Maxima enim illuc copia Turcorum condescenderat, quæ libentius fugisset, si sumptis alis volare potuisset. Sed quibus natura alas negavit, misera vita infelices exitus donavit. Ut enim nostros ex adverso sibi occurrere supra templum

viderunt, obviam nudis ensibus veniebant, mactantes citissima morte occumbere quam miseræ jugo servitutis longissime perire. Nam se terræ præcipites dabant, et ad terram, quæ cunctis mortalibus vitæ præbet alimenta, mortem inveniebant. Nec tamen omnes occiderunt, sed servituti suæ plurimos reservaverunt. Tunc constitutum est ut civitas munderetur; et injectum est Sarracenis vivis, ut mortuos foras extraherent, civitatem ab omni spurcitia tanti morticini prorsus mundarent: qui profinus jussis obtemperantes, et lugebant et extrahebant, et extra portam ingentes, veluti castellinas defensalesque, domos, pyras construebant. Membra truncata in sportis colligebant, et foris deferebant; et pavimenta templorum, domorumque a sanguine aqua eluebant.

CAPUT II.

Eliminatis itaque omnibus inimicis, ab urbe pacifici nominis, de ordinando rege, questio debebat agitari, ut scilicet unus ex ipsis omnibus eligeretur, qui tantæ urbi tantoque populo præficeretur. Communi igitur decreto omnium, pari voto generalique assensu, dux Godefridus eligitur, octavo scilicet die quo civitas expugnatur. In quo bene assensus omnium convenire debuit, quia in illo regimine talem se exhibuit, ut ipse magis regiam dignitatem quam regia dignitas ipsum commendaret. Non honor illustrem faciebat eum, sed honori multiplicabatur gloria propter eum. In tantum enim regię dignitati præfuit et profuit quod, si fieri posset, ut universi reges terræ juxta illum adessent, censura æquitatis omnibus principari judicaretur, et merito equestris prohibitatis, et vultuosa corporis elegantia et nobilium morum prærogativa. Congruum quoque deinceps erat, ut qui sibi gubernatorem corporum decenter et decentem elegerant, rectorem animarum pari modo sibi proponerent. Elegerunt itaque quemdam clericum, nomine Arnulfum, divina et humana lege bene eruditum. Erat autem *scriba doctus in regno eorum*, id est in sancta Ecclesia, qui bene poterat de thesauro suo proferre nova et vetera (Matth. xiii, 52). Ejus siquidem electio facta fuit in festivitate S. Petri ad Vincula quæ festivitas bene congruit vinculatæ civitati, quæ dæmoniacis nexibus diu fuerat illigata, quoniam ipso die quo dignum habuit sacerdotem libera fuit et absoluta. Gratias igitur Deo salvatori et liberatori suorum, qui toties eam destrui et ancillari permisit, totiesque destructam reedificavit et ancillatam mirabili potentia liberavit. His, ut prætatum est, bellorum conflictibus gens Gallicana fines orientis penetravit, et ab immunditiis gentilium, quibus per annos circiter quadraginta Jerusalem fuerat inquinata, divina opitulante gratia, emundavit. In qua sacerdote canonice consecrato, et rege sublimato, Francorum celebre nomen omni Orienti innotuit, et omnipotentia Jesu Christi in ea

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(60) Anno milleno centeno quo minus uno.

Jerusalem Franci capiunt virtute potenti.

crucifixi mentibus etiam infidelium resplenduit. Quo splendore renitentis gratiæ, cum sacerdotis ac regis ordinatio solenni gaudio fuisset exhibita, nuntii de Neapolitana urbe ad regem Godefridum venerunt, civium suorum mandata ferentes, ut ad ipsas, scilicet de suis, mitteret, et cives et civitatem eorum in suo regimine, suaque ditione reciperet; volebant enim de seipsis suum dilatare imperium, magis affectantes suum quam alterius principatum. Est autem Neapolis civitas Carie, quæ est provincia Asia. Rex, accepto consilio, misit ad illos Eustachium fratrem suum, et Tancredum, cum magna manu militum et pedum; quos illi cum magnæ venerationis officio susceperunt, et seipsos et civitatem in ejus ditionem tradiderunt.

CAPUT III.

Cum hæc ita fieri inciperent, ille tortuosus et lubricus anguis, qui fidelium semper invidet felicitati, titulum scilicet Christiani nominis ita ampliari, et regnum renovatæ Jerusalem ita dilatari, admodum indoluit. Et Clementem imo dementem admiravimus Babyloniam, contra ipsos felle commovit, et cum ipso omnem Orientem excitavit. Speravit enim totius malitiæ presumptor, omnes illos et urbem delere, et in memoriam Dominici sepulcri funditus abolere. Sed sicut cogitationes hominum vanæ sunt, ita et potentiæ evanescent. Collegit igitur quidquid potuit hominum, et pomposo apparatu Ascalonam pervenit. Quo cum pervenisset, nuntius ad regem festinus venit, et rem ut erat, ei intimavit. Nec mora longa fuit, quod rex ad illos quos miserat misit, ut videlicet festinarent ad bellum venire, quod præparaverat admiravimus Babyloniam, Ipse enim jam cum innumera gente Ascalonæ erat, et Hierosolymam obsidere parabat. Quod ubi Eustachius et Tancredus, cæterique viri bellatores audierunt, imminens belli negotium Neapolitanis civibus ostenderunt, et vale eis dicentes, cum bono gaudii et amicitiae discesserunt. Nostri quippe Turcorum occursum desiderantes, montana conscenderunt, et tota die ac nocte insomnes et inquieti Cæsaream pervenerunt. In crastinum juxta mare ambulaverunt, et ad quamdam urbem quæ Ramla dicitur pervenerunt, multosque ibi Arabes qui belli præcursores erant, invenerunt. Quos fortiter nostri insequentes, plures ex eis apprehenderunt, qui ipsi omnem belli apparatus in veritate aperuerunt. Quare comperta, nuntios velocibus equis insidentes, regi citius legaverunt, ut omnes absque dilatione commoneret: et contra Ascalonem ad bellum procederet. Est autem Ascalona civitas insignis Palestine, viginti quinque milliariis distans ab Hierosolyma; quam quondam allophyli condiderunt, et Ascalonam ex nomine Celon, qui fuit nepos Cham et filius Mesraim, vocaverunt. Fuit autem semper adversatrix Jerusalem, et cum vicina sit, tamen nulla unquam familiaritate conjungi voluit. In hac igitur admiravimus Babyloniam erat, cum nuntii ad regem venerunt, et quæ supra diximus,

retulerunt. Rex autem ut audivit, patriarcham convocari præcepit, et ab eo consilium accepit, ut per totam civitatem præconaretur, quo in crastinum summo mane omnes ad ecclesiam convenirent, ut post sacra missarum solennia Dominici corporis eucharistiam perciperent, et ad bellum versus Ascalonam equitarent.

Rumor iste minime perturbavit animos audientium, sed nox subsequens visa est illi tardiori successu protensior cæteris exstitisse:

Ut primum matutina caput aurora levavit,
Ad missam resonans cunctos campava vocavit.
Missa peroratur, populus Domino sociatur.
Quæ benedicuntur, sacra munera dum capiuntur,
Exit ab ecclesia plebs, atque cucurrit ad arma,
Et jejuna suum contraria pergit ad hostem.
Classica, sistra, tubæ, postquam rex exit ab urbe,
Insouere simul: quorum clangoribus omnes
In gyrum montes, cum vallibus ebonisabant,
Terroremque suis inimicis incutiebant.

Ita procedunt ad prælium Christianæ acies, Deum victorem belli, corpore et mente gestantes, et propterea non terrentur hominum ulla multitudine, quia non confidunt in sua, sed in ipsius virtute. Patriarcha quidem dereliquit vices suas Petro eremitæ, ut missas ordinaret, orationes constitueret, et processiones componeret ad sepulcrum, ut Deus homo, qui in eo jacuit, populo suo fieret in præsidium. Cumque rex cum suo exercitu veniret ad flumen, quod est circa Ascalonam, invenit ibi multa millia bovm, camelorum, asinorum, mulorum et mularum; quæ non solum erant de civitate, sed et cum exercitu admiravisi venerant. Quæ omnia centum Arabes custodiebant, sed ut primum nostros viderunt, et prædam eis dereliquerunt, et fugæ subsidium sibi quæsierunt. Nostri vero persecuti sunt illos, sed apprehendere non potuerunt nisi duos. Prædam autem universam rapuerunt, et Jerusalem ex ea copiose ditaverunt. Rex quidem die jam advesperascente, vociferari præcepit per universum agmen, ut omnes quiescerent, et primo diluculo consurgerent, seque bello præpararent. Patriarcha vero anathematizavit omnes, qui in illo conflictu aliquid rapere, ante consecratam victoriam.

Nocte igitur transacta, aurora solito clarius incanduit, et nostros a somno excitavit. Erat autem feria sexta, in qua Salvator generis humani, diabolum regem Babyloniam, trophæo crucis prostravit; et nunc iterum admiravimus suæ Babyloniam, per satellites suos Dominus superavit. Rex, ut superius diximus, flumen transmeavit, sed patriarcha cum episcopis aliisque religiosi viris, tam Græcis quam Latinis, citra remansit. Descendit itaque rex in quamdam vallem speciosam et spatiosam cum suis omnibus, et secus littus maris intravit, ibique suas acies ordinavit. Ipse suam constituit primam; comes Northmannus secundam; comes Sancti Egidii tertiam; comes Flandrensis quartam, comes Eustachius et Tancredus et Guaston de Behert quintam. Universique pedites cum sagittis, et pilis, et telis præposuerunt se militibus, et sic ordinati ob-

viam ire cœperunt Babylonienſibus. In dextera parte juxta mare, comes Sancti Aegidii fuit; in ſiniſtra vero rex, ubi major hoſtium fortitudo incumbabat, equitavit. Inter hos alii omnes fuerunt.

Sed non eſt prætereundum quid Clemens admiraviſus dixerit, cum ei quod noſtri contra eum equitabant ad prælium nuntiatum fuit. De ſerotina enim præda quam noſtri ceperant, nullus ei nuntiaverat, quoniam niſi læta et proſpera nullus ei dicere præſumebat, quia in gaudio ſemper eſſe volebat. Quicumque enim ei adverſa nuntiabat, nullam deinceps gratiam in conſpectu ejus inveniebat. Nec illum tamen ulla res poſſeſſa ſuo diſtraetu turbaverat tantæ facultatis erat quod remanebat. Et ne frivolum eſſe dicat quis quod dicturi ſumus, a quodam Turco, qui hæc poſtea in Jeruſalem retulit, habuimus, qui ſponte ſua factus eſt Chriſtianus, et in baptiſmate vocatus eſt Boamundus. Summo itaque mane dictum eſt ei, quod revera Franci parati erant ad prælium, et quod jam prope eſſent, venientes contra ipſum. Tunc fertur demens dixiſſe nuntio: *Quod mihi dieſ, non audeo credere, quia nec etiam intra muros Jeruſalem æſtimo illos invenire.* Cui et ille: *Certiſſime ſciat, Domine, magnitudo tua, quia parati ad prælium veniunt, et jam prope ſunt.* Tunc præcepit ut omnes arma caperent, et ad bellum properarent. Cumque parati omnes ex adverſo ſtarent, et ipſe noſtros intuiſus eſſet, dixit: « O regnum Babylonie cunctis regnis antecellens, quantum dedecus hodie pateris, in hoc quod tantilla gens, contra te venire præſumit! Ego vero nunquam æſtimavi illos nec intra ſepta etiam cujuſlibet urbis invenire; et ipſi contra me itinere diei unius auſi ſunt venire? Aut ſenſum amiſerunt, aut mori ſicut et vivere diligunt. Præcipio itaque vobis, o Babylonici bellatores, ut omnes iſtos de terra tollatis, nulli parcat oculus veſter, nulliusque miſereamini. » Sic ergo commiſſum eſt prælium. Primus ſiquidem comes Nothmannie miles imperterritus cum ſua acie congreſſiouem incēpit, in illa ſcilicet regione, in qua vexillum admiraviſi, quod ſtandardum veeant, conſpexit. Qui ferro per medias acies viam interrumpens, multas ſtrages dedit, et tandem ad illum qui ſtandardum tenebat perveniens, illum ante pedes admiraviſi proſtravit, et vexillum accepit. Admiraviſus autem vix evaſit, et Aſcalonam fugiens, ante urbis januam conſtitit. Et miſer miſerrimam ſuorum cladem, a longe proſpexit. Non diſſimili audacia rex et reliqui comites in oppoſitos irruunt; et ſæviſſima multatione dextra lævaque perimunt quotquot ſibi occurrunt. Ibi Turceniſis areus nulli eorum profuit, quia impetus noſtrorum tam celer tamque denſiſſimus fuit, quod nulli trahere licuit, ſed fugere libuit. Multa quippe ibi millia mortua ſunt, quæ mortua non eſſet, ſi fugere prævaluſſent. Sed multitudo tanta erat, quoniam qui retro erant, præmiſſos in mortiferos no-

ſtrorum gladios impellebant. Tancredus et Bolo-nienſis comes Eulachius irruerunt in eorum ten-loria, et multa ibi præclara egerunt; quæ ſi ſcriberentur, digna eſſent memoria. Nullus noſtrorum ſegniſ, nullus pavidus repertus eſt, ſed omnes uno ſpiritu animati, unanimiter proſequebantur inimi-cos crucis Chriſti. Mirum quippe erat, quod tanto-rum multitudinem armatorum paucitas noſtrorum non expaveſcebat, ſed divina ſuffragante gratia, magis ac magis convaleſcebat, et eorum cervicoſi-tatem inclinabat, ſicque die tota pugnæ conflictus initur uſquequo ſol centrum poli conſcendit, hora videlicet qua Dominus noſter Jeſus crucem ascen-dit; ipſa eadem hora omne robur contrariæ gentis emarcuit, qui ita ſenſu mutati erant quod nec fu-gere poterant, nec ſe defendere valebant. Arboreſ ascende-bant, putantes quod ſic ſe tuerentur ne a noſtris intuerentur. Noſtri vero ſagittabant illos ſicut aucupes volatilia, et ad terram demerſos tru-cidabant, ut in macello carniſices animalia. Alii au-tem tenentes gladios in manibus, pedibus noſtro-rum provoluti, terræ ſe inclinabant, et erigere ſe contra Chriſtianos non audebant.

Jam vero prima pars Babylonici exercitus tota fugiebat, et poſterior de victoria cujus eſſet, adhuc dubitabat, quia nihil unquam minus ſperabat, quam ſuorum fugam, et victoriam Chriſtianorum. Cum enim ſuos conſpicabatur per plana camporum fugiendo diſcurrere, æſtimabat illos perſequi Chri-ſtianos, et velle occidere. Sed poſtquam compe-re-runt quod Chriſtianorum erat victoria, gaudium quod habuerant, ſuperavit mœſtitia. Tunc et ipſi perterriti fugiunt, et ſequacibus ſuis fugiendi præ-ſtant conſortium. Et ut ventus aquilo diſſipat nu-bes, et immiſſus turbo aggeres ſtipularum, ſic no-ſtri diſſipabant alas et runcos fugientium.

CAPUT IV.

Dum hæc ita fierent, dum ſic milites Chriſti ſat-ellites diaboli deſtruerent, et comes Sancti Aegidii qui juxta mare pugnabat, abſque numero perime-ret, et multo plures in mare præcipites ire com-pel-leret, quid Clemens, nunc vero demens admiraviſus ſtans ante portam Aſcalonæ direxit, audiamus, ſi-cnt ſupra dictus proſelytus Hieroſolymis deinceps retulit qui juxta illum erat, ut aſſecta, et domeſti-cus et verna illius. Clemens igitur ut demens dice-bat (61), dum gentem ſuam gens Chriſtiana detrun-cabat: « O Machomet præceptor noſter et patrone, ubi eſt virtus tua? Ubi eſt cœleſtium virtus numi-num, cum quibus ipſe gloriariſ? Ubi eſt Creatoris efficax potentia, cui ſemper aſtat tua præſentia? Cur ſic reliquiſti gentem tuam, quam immiſericor-diter diſſipat, deſtruit, et interficit gens pauperrima et pannosa gens, aliarum gentium peripſema, om-niumque prorsus hominum fæx, rubigo et ſcoria. Gens, inquam, quæ a noſtra ſolita erat quærere panem, quæ nihil prorsus habebat niſi baculum et

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(61) Hæc ut dementis ſunt triſtia verba Clemēntis.

peram? Toties eis eleemosynam dedimus, toties eorum miserti sumus. Heu! heu! quare eis peperimus? Cur illorum miseræ indulimus? Quare non omnes occidimus? Nunc scire possumus quod huc veniebant non ut veri adoratores, sed ut subdoli exploratores. Gloriam nostræ felicitatis viderunt, divitias nostras concupierunt, concupiscentiam secum in terram suam detulerunt, et istis nuntiaverunt. Nunc igitur isti sitiunt aurum argentumque nostrum, et ob hoc tam crudeliter effundunt sanguinem nostrum. Ergone sunt homines isti, qui tantam habent potestatem, aut certe infernales dii? Forsitan infernus ruptus est, et populus iste eruptus est. Abysus crepuit, inde gens ista efferbuit: nulla enim habent viscera humanitatis; nulla indicia pietatis. Si homines essent, mori timerent, sed unde emergerunt, in infernum redire non expavescent. O gloria regni Babylonie! quam turpiter hodie dehonestaris, quæ bellatores tuos olim fortes nunc debilitatos amittis! Quæ gens ulterius poterit huic nefariæ genti resistere, cum gens tua contra eam nec ad horam poterit sustinere? Heu! heu! nunc fugiunt, qui nunquam fugere didicerunt, et turpiter prosternuntur qui alios prosternere consueverunt. Proh dolor! omnia nobis cedunt in contrarium. Vincere solebamus, et vincimur. In lætitia cordis assidue versari, nunc mœrore afficimur. Quis enim valet oculos suos a lacrymis temperare, et erumpentes ab intimo corde singultus cohibere? Diu est quod in collectione hujus exercitus curam magnæ sollicitudinis expendi, multumque tempus frustra consumpsi. Fortiores totius Orientis milites innumerabili pretio conduxī, et ad hoc bellum adduxi, et nunc ad extremum et ipsos et pretium amisi. Multo argenti dispendio paraveram ligna ad construendas turres ligneas, et omnis generis machinas in circuitu Jerusalem, ut eos obsiderem, et ipsi longe ab ea prævenerunt faciem meam. Quem honorem habeo ulterius in terra mea, cum sic me dehonestat gens advena, populus alienus? O Machomet! Machomet! quis unquam venustiori cultu te colitur, in delubris auro argentoque insignitis, pulchrisque de te imaginibus decoratis, et cærimonis et solemnitatibus omni ritu sacrorum? Sed hoc est quod Christiani nobis insultare solent, quia major est virtus Crucifixi quam tua, quoniam ipse potens est in cælo et in terra. Apparet autem nunc quoniam qui in eo confidunt vincunt; illi vero vincuntur, qui te venerantur. Sed hoc non exigit incuria nostra, quoniam auro, gemmis, cunctisque opibus pretiosis, magis insignita est sepultura tua quam Christi. Civitas illa quæ tuo nobilitatur corpore, nunquam decisa est ab honore, sed omni sublimitate semper exerevit, omni famulatu debite venerationis enituit. Ista vero in qua crucifixus tumulatus est, nunquam deinceps honorem habuit, sed destructa et conculcata, et ad nihilum redacta multoties fuit. Cujus igitur culpa ita

A degeneres efficimur, cum omnem tibi exhibeamus honorem, et nullam nobis rependis vicem? O Jerusalem! civitas seductrix et adultera, si ullo tempore contingeret ut in manus nostras devenires, totam te solo cœquarem, et sepulti tui sepulcrum funditus exterminarem.» Cum hæc et his æquipollentia Clemens admiravissus voce querula rotaret, nostri assuetæ virtutis suæ non immemores, ante urbis januam tanto impetu in Babylonios irruerunt quod neminem eorum nisi mortuum aut plagis exhaustum extra januam reliquerunt. Tali itaque modo divina virtus bellum devicit, et nostros victoria commendavit. Et quis ad plenum valet referre quot occisi sunt in angusto portæ introitu? Tunc Clemens jure flere potuit, cum tot ante se suorum cadavera extincta videret. Quidam adhuc in supremo spiritu positi palpitabant, et Clementi qui illuc eos adduxerat maledicebant. Fertur tunc Clemens ejulando flevisse, et nostros maledixisse. Erant autem in mari, quod adjacet civitati, nautæ et naves circumadjacentium regionem, qui jussu admiravisi attulerant totius opulentie supplementum ad obsidionem urbis Jerusalem necessarium. Qui ut viderunt suos et dominum suum tam turpiter confusum, timore perterriti vela suspenderunt, et in altum mare se impulerunt. Nostri vero cum manibus erectis ad cælum, cordibus Deo gratias retulerunt, et ad eorum tentoria revertentes aurum et argentum, et innumera spolia vestium, copiamque ciborum, multa genera animalium omnium, instrumenta armorum, invenerunt. Invenerunt etiam equos et jumenta, mulos et mulas, asellos et asinas, et dromedarium unum. Quid de ovibus et arietibus, aliisque pecoribus referam, quæ ad esum parata erant? Lebetes et caldaria, cacabi, lecti, eorumque exuvie, cophini pleni auro argentoque, aureisque vestibus, omnisque eorum apparatus ibi inventus est; ditissimaque præda loenpleta sunt, qui tentoria admiravisi regalibus repleta divitiis habuerunt. Stantardum quod in summitate argenteæ hastæ pium habebat aureum, comes Northmanniæ obtulit sepulcro Domini, fuitque appretiatum pretio viginti marcarum. Ensem vero alter emit sexaginta byzanceis (62). Dum vero nostri sic triumphaliter reverterentur, inveniebant agmina rusticorum, vasa vinaria et aquatilia deferentium, quæ necessaria esse putabant in obsidione, suorum usibus dominorum: qui, velut bestie, stupefacti nusquam divertebant, et inclinatis verticibus, enses nostrorum expectabant. Plerique in mortuorum sanguine se volutabant, et quasi mortui inter mortua corpora latitabant. Ut autem nostri pervenerunt ad flumen, ubi patriarcham dereliquerant, quieverunt, utque fatigati, somnum suum dormierunt. Utque dies terris aurora præveniente, reddilur, exsurgunt, et iter ceptum prope-rant. Qui ut civitati fere ad duo millia proximare cœperunt, sicut triumphatores insonuere tubis,

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(62) Munus pulchrum deferat comes ante sepulcrum.

sistris et cornibus, atque omnis generis musicis instrumentis, ita ut montes et colles harmoniæ modulatis tinnitibus responderent, et quodammodo cum eis Domino jubilarent. Tunc realiter implebatur quod spiritualiter per Isaiam de Ecclesia fidelium dicitur : *Montes et colles contabunt coram vobis tandem* (Isa. LV, 12). Erat autem admodum grata multi fidaque suavitate delectabilis harmonia, cum voci militum sonituque tubarum echonisarent tinnitus montium, concava rupium, et ima convallium. Cum vero ante portas urbis venirent, ab his qui remanserant, cum divinis laudibus, non jam a terrenis montibus, sed a cœlestibus præconantur. Et merito Deus super hoc laudabatur, quoniam nunc peregrini sui portis apertis recipiuntur cum laudibus, qui olim cum magna difficultate in magnis injuriis suscipiebantur, datis etiam muneribus. De his peregrinis et portis per Isaiam dicitur : *Et porte tuæ eis aperiuntur jugiter, die ac nocte non claudentur* (Isa. LX, 41). Hæc prophetia nostris temporibus adimpletur, quia nunc portæ Jerusalem filiis peregrinorum aperiuntur, quæ eis antea die ac nocte claudiebantur. Factum est autem hoc prælium ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, pridie Idus Augusti.

CAPUT V.

Quia vero historicus sermo iste ab Hierosolyma sumpsit exordium nominis, sui, et finem retinet sicut et medium, nulli inconsonum videatur, si in calce hujus operis, quis eam primitus fecerit, quis ita appellaverit, inscribatur. Melchisedech fertur eam post diluvium condidisse, quem Judæi asserunt filium Noe fuisse (63). Hanc in Syria conditam Salem appellavit, et in ea deinceps per multa tempora regnavit; quam postea Jebusei tenuerunt, et partem sui nominis, quæ est Jebus, ei addiderunt, et sic collectis in unum nominibus, *b* in *r* mutata Jerusalem vocaverunt. Postea vero a Salomone nobilius composita et templo Domini et sua domo regia, multisque aliis fabricis et hortis et piscinis Hierosolyma appellatur, et quasi de suo nomine Hierosolymonia intelligitur. Hæc a poetis Solyma corrupte

A vocatur, et a prophetis Sion dicitur, quod in nostra lingua *speculatio* interpretatur, pro eo quod in monte constituta, de longe venientia contemplatur. Jerusalem autem in nostro sermone, *pacifica* transfertur. De antiqua hujus gloriosa opulenta scriptum invenimus in libris Regum, quia Salomon fecit ut tanta abundantia argenti esset in Jerusalem, quanta et lapidum. Enimvero multo copiosius ditior enituit, cum in ea Dei Filius, pro generali omnium redemptione, crucem sustinuit, cælum suis sideribus obnubilavit, et terra tremuit, petra scissæ sunt, monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt. In qua civitate contigit unquam tam mirabile mysterium, de quo emanavit salus omnium fidelium? Ex quo hoc conjicitur quod hanc ita Dei Filius sua gloriosa morte illustravit, quia si nostris placuisset auctoribus, non Jerusalem, sed *r* in *b* mutata Jebusalem debuisset vocari, et sic in nostro idiomate *salus pacificæ* potuisset interpretari. Pro his et hujusmodi figurativis actionibus, forma est mysticum sacramentum illius Jerusalem cœlestis, de qua dicitur : *Urbs fortitudinis nostræ Sion Salvator, ponetur in ea murus et antemurale. Aperite portas, et ingreditur gens justa, custodiens veritatem* Isa. XXVI, 1, 2). De hujus laude cuncta referre non possumus quæ dicta sunt a prophetis et legis doctoribus. Hæc vero terrena nostra ætate fuit a Deo derelicta, et odio habita, *a malitia inhabitantium in ea* (Psal. CVI, 34). Cum autem ipsi Domino placuit, adduxit Francigenam gentem ab extremis terræ, et per eam ab immundis gentilibus liberare eam disposuit. Hoc a longe per prophetam Isaiam prædixerat, cum ait : *Adducam filios tuos de longe, argentum eorum et aurum eorum cum eis, in nomine Domini Dei tui, et sancto Israeli, quia glorificavit te. Edificabunt filii peregrinorum muros tuos, et reges eorum ministrabant tibi* (Isa. LX, 9, 10). Hæc et multa alia invenimus in prophetis libris, quæ congruunt huic liberationi factæ ætatibus nostris. Per omnia et super omnia benedictus Deus, qui justo judicio percutit et vulnerat, et gratuita bonitate, quando vult et quomodo vult miseretur et sanat. Amen. *Explicit.*

NOTULÆ MARGINALES MS. COD.

(63) Monstrat Jerusalem, qui primus condidit illam.

AD PETRI TUDEBODI

SACERDOTIS SIURACENSIS

HISTORIAM DE HIÉROSOLYMITANO ITINERE

JOANNIS BESLY PICTONIS PRÆFATIO.

Jacobus Bongarsius, de litteris bene meritis, ingens volumen auctorum Orientalis Historiæ ut Hanoviæ anno 1611 ederetur, curavit. Horum primum, qui sine nomine agmen ducit, ex stylo et in Buamundum af-

fectu, Italum existimavit; quod utrum verum sit necne, ego nolim acrius aut pugnacius in dubium vocare. Unum hoc audacter affirmaverim, istum suum Anonymum ex Petri Tudebodi Pictonis Historia, quam inscripsit *De Hierosolymitano itinere*, fere omnia desumpsisse. Cujus ut exantillatos labores, et famam qualem qualem sibi clanculum arrogaret, ejus nomen plagiarium expunxit, et genuini scriptoris dignoscendi notas, frequentes et indubitatas, ex opere toto evulsit, crimine legibus vindicando. Quadam tamen aliunde petita, mihi quidem non ingrata, raro scriptis interseruit. Sed plura quæ scire condat, et in damno sit ignorare, temere truncavit et rejecit sine iudicio. Quam plurima denique aut in sequiorem formam aut non meliorem commutavit: et si dicendi facultas ei tanta fulset quantam sibi præsumpsit, potuisset, putidus magister, elacere Tudebodem Latine loqui. Quicunque ille fuit, fortunæ debet ludibrium, qui dum alteri nomen eripere conatur, ipse, non ille, suum amisit. Meliori fide Robertus monachus, Baldricus Dolensis archiepiscopus, et Guibertus abbas, omnes coetanei, se interpretes alienæ historiæ candido professi, plerumque fusiory stylo, laxis habenis, quandoque verbum verbo, semper cum cura quantum possunt, istum illum Anonymum reddunt. Ipsi etiam alia historiæ studiosis non ponenda, quæ ab his qui Hierosolymitanæ expeditioni interfuerunt, didicerant, suis libris permista posteritati tradiderunt.

Noster de seipso, de nomine, familia, patria, professione, libris, librorumque inscriptione, de ætate qua vixit et scripsit, nos monitos voluit, veterum solemnem more. Cum exercitus Christianorum per Hierosolymorum obsidionem, mense Julio, anno 1099 « siti et tempore anni ferventissimo, et cælo æstuant, et solo torrido laboraret (quæ verba sunt Emillii obsecrationes habitæ, sacra loca suburbana nudatis pedibus reverentissime, supplicum habitu, peragrata, » ad hæc Tudebodus addit quæ ponam ex lib. v: « Quo loco ad montem Sionis cupiens intrare ecclesiam, quidam clericus prior in processione veniebat. Ad ostium ipsius monasterii cum quadam sagitta in media fronte vulneratus est atque defunctus est. Credendus est qui primus scripsit, quia in processione fuit, et oculis carnalibus vidit, scilicet Petrus sacerdos Tudebodus SIURACENSIS. » Nomen suum et patriam indicat suam, anxia verborum junctura. Nam si, Siuracensis sacerdos, connecterentur, ambiguus sermo nos accipites torqueret, et fortasse induceret in errorem. Siuracum autem non obscuræ notæ est oppidum in Pictorum agro situm, hodie præturæ regiæ sedes, una et quatuor majoribus quibus amplissima et florentissima regio insignitur. Senescalici vocant. Tunc temporis sub ditione Hugonis Liziniacensis ab invicto animi robore cognomine *Diaboli* erat. Meminit auctor Rainaldi ejusdem Hugonis militiæ magistri, quem Dapiferum appellat. Is, cum nostri iv Id. Junias, quinto ab Adventu die, anno 1199 Hierosolymam essent aggressi, et ante muralibus effractis, ad interiora occupanda scalas advovissent, ipse Rainaldus inter aciores qui muros condescenderat, ab inclusis cæsus, non inulta morte, ibi perit. Nam et si Guillelmus VIII Pictavus comes et dux Aquitanorum, bello sacro per se nondum militaret, turmas tamen sub signis armatas, neque paucas neque exiguas, princeps potentissimus submisit. Quarto Kal. Julias anno præcedenti, pugnatum est ad Antiochiam contra Corbonam, et equitum ducenta millia, pedumque numerum innumerum. Exercitus cunctus Christianorum in sex acies tributus: Pictones eo die Gastoni Bencarnii vicecomiti, ducis clienti, qui cum Tancredo aciem quintam rexit, parebant. Tudebodus ipse Picto Pictorum suorum, qui ad immortalē dæ barbaris fuscis fugatis trucidatis victoriam deportandam, animum, vires, sanguinem subministrant, gloriæ favens, patriæque amore flagrans, id unus litteris consignavit: Anonymus, ceteri omnes quorum non interat commemorasse, si lentio transmissere. Quando Hierosolymorum iter sit ingressus, ostendit nusquam: et in Historia divinare, illicitem est. Conjectio tamen Hugoni Magno ab initio se dedisse comitem. Sed postquam Magnus apud Dyrachium, quo se cum Guillelmo marchisi ex sorore Buamundi filio, intemptive transjecerat, per insidias interceptus, ad Alexium imp. in vinculis, missus est; nostrum Buamundo, qui nondum ex Apulia copias deduxerat, tunc adhesisse, et cum illo Constantinopolim ivisse, eoque pervenisse xvi Kal. April. anno 1097 aut verbis Alberti Aquisani, « cum jam Pascha tribus septimanis evolutis processisset. » Illius enim omni Pascha inciderat in a. d. Non. April. Scribit pontifex Tyrius Buamundum Alexio « occurrisset quinta feria ante Paschalem solennitatem, » paulo serius, hoc est ad diem iv Non. ejusdem mensis. De se in Historia Tudebodus dat intelligi tantum ex a. d. v Kalend. Martias ejusdem anni. Qua tempestate Tancredus et Ruscillonensis comes Alexii insidiantes turmas, quæ eos imparatos, et, ne in parato, ab hostibus securos, ex improviso erant adortæ, ad fluvium Bardarum in Illyrico cruenta clade affectas, fudere. « Hoc bellum, inquit, factum est in quarta feria, quod est Caput Jejuni. His ita transactis, imperator nequissimus præcepit quidam suo fidelissimo, nomine Corpolatio, ut nos secure deduceret per suam terram usque dum venissemus Constantinopolim. » Ita deinceps.

Duos habuit fratres, Arveum et Arnaldum, rei militari deditos: quos in suos pins tanquam « probissimos et optimos milites, » hoc est bellica virtute et moribus præstantes, commendat, nobili elogio. Origine fuisse Francos, si aliunde non constaret, vel nomina docerent. Arveus, cum nostri antea obsessores, versis satis Antiochiæ obsessi essent, et in Sarracenos eruptionem magno animo fecissent, egregie pugnans occubuit. Petrus frater ei parentavit, ei ad D. Petri ante portam, quæ ad occidentem vergit, dedit sepulturæ. Arnaldum iniqua conditione decertantem hostes prope Marram vulneribus confossum interemere. Robertus monachus nequidquam conqueritur, Historiam anonymi « initium suum quod in Claromontis concilio constitutum fuit non habuisse, et ideo se accephalæ materiæ caput præposuisse; » gloriosius loquatur. Tudebodus enim, ex quo Anonymus, ab eodem concilio Historiæ principium sumit, sed orationem quam ipse Robertus, alique certatim, cum magno et ambizioso apparatu, Urbano PP. afflingunt, noster et ex eo Anonymus, tribus verbis exsequuntur, quisque pro arbitratu et captu mentis et ingenii. Narrationem claudit insigni coronide, victoria nempe illa nobilissima quam Christiani principes de Ammaraviso Babylonis xix Kalendas Septembris anno Christi nati 1199 ad Ascalonam mirabiliter obtinuerunt. Neque Anonymus, neque Robertus, neque Baldricus ulterius sunt progressi. Solus Guibertus duorum annorum additamento auctior est. Scripsit et finem scribendi fecit decess Godefrido adhuc superstitē, hoc est ante diem xv Kal. Sextil. anni 1100 quo magnus ille princeps decessit. Libro enim 1, « illi et ejus fratri Balduino sapientissimo Christi athletæ » bene precatur: « quos, inquit, Dominus mundi gloria muniat atque custodiat. » Quod de mortuo nemo sane mentis unquam dixerit. Historiam suam libris quinque complexus, illos Anonymus in quatuor contraxit, totidem Baldricus Anonymum interpretatur, Robertus novem, Guibertus septem, sed ultimum ad Balduino regis l annum secundum produxit. Eam inscripsit *De Hierosolymitano itinere*. Quem triduum Baldricus, ab Anonymo mutuatus, retinuit, et utrique restituendum censeo, ex Baldrici ipsius ad Petrum abbatem epistola: « Libellum, inquit, quem *De Hierosolymitano itinere* quoquo modo composui, ad castigandum tibi transmissi, quem regulari censura volo compescas, et polias, et epistolam hanc cum ipso non inremuneratam remittas. » Remissa est epistola, atque ipsissima est quæ præfixa legitur Baldrici libris, quorum inscriptioni idem abbas epistola sua remuneratoria videtur alluisse: « Librum quo-

que Hierosolymitanum, inquit, Hierosolymitano mihi directum, cum epistola in fronte ipsius apposita, miraque dulcedine referta, remittimus. » Camdeni codex manuscriptus, quo usus est Bongarsius in Anonymo edendo, præferebat in calce hæc verba : « Explicit via bona. » *Via bona* illie nihil aliud est quam *De Hierosolymitano itinere*, pro, *De bello Hierosolymitano*, aut *De expeditione Hierosolymitana*. Torquatus Tassus, poetarum Italorum suæ ætatis phœnix, opus divinum illud suum mutato consilio postea non *De Gerasalume conquestata*, sed *De Gerasalume liberata*, inscriptum maluit. Et noster alicubi titulo *De Hierosolymitano itinere*, addit, *ei liberatione civitatum*. *Via Dei*, absolute more illius avi, idem significat. Guibertus lib. II : « Terminato itaque concilio quod Claromonti habitum, circa B. Martini octavas, Novembri mense, considerat, magnus per universas Franciæ partes tumor emanat, de præponenda *Via Dei* (sic enim antonomasice vocabatur) contiguos sibi ac familiares quoque sollicitat. » Ceterum Petrus abbas, de quo Baldricus, erat Malleacensis abbas, non Malleocensis, quod esset erroneum. Gaufridus patruus, cui successit, ex monacho Clusensi, renuntiatus est abbas Malleacensis anno 1083, Paldricus vero Burgulium rexit ex anno 1089. Inter utriusque monasterii abbates magna vetustas, magna consuetudo intercessit. Utrumque monasterium agnoscit fundatores Emmam Campanam et Guillelmum IV filium, duces Aquitanorum. Hæc satis nodo dissolvendo, qui quosdam nutabundos vexerat. Interim ad Tudebodu calamum vertamus.

Quam fidem et auctoritatem in his quæ memoriæ mandavit, mereatur, cœtanei interpretes melius suo periculo sententiam ferant. Robertus : « Sciant qui hæc legerint sive audiverint, quod nihil frivoli, nihil mendacii, nibi magnum, nisi quod verum est, narrabimus. » Baldricus : « Nescio quis compilator, nomine suppresso, libellum super hac re nimis rusticatum ediderat, sed veritate texerat. » Guibertus abbas : « Ea sane quæ ferebantur in libro, contuli crebrius cum ipsorum qui facta viderant verbo, et procul dubio expertus sum quia neutrum discreparet ab altero. » Quæ omnia quidem de Anonymo, sed eodem iudicio Tudebodus comprehensus intelligitur, ex quo tanquam ex fonte, ut jam dixi, Anonymus omnia hausit. Ab Anonymo autem omnes illæ scaturigines fluxere. Quamobrem cum vult se credi primum scriptorem huiusce sacræ expeditionis, in partes suas me facile impellat, quando eo antiquior nullus adhuc repertus est qui tale onus humeris suis imposuerit. Suppar tamen ei illius temporis æqualis exstat Raimundus de Agiles, Raimundi Tolosanorum comitis a sacris, qui, quæ eo bello quoque die a nostris gererentur, adversariis videtur excepisse. Is et noster, militiæ contubernales, fortasse commentarios suos inter se communicarunt. Sane invicem collati mire conveniunt, nihilque discrepant, atque etiamnum pagellam unam et alteram eodem tenore propemodum conceptam apud utrumque legere est. Utriusque quoque monumenta in prælio Ascalonico conquiescunt. Neque primum fragmentum, ut vocat et putat optimus Bongarsius, debuit dubitare esse alterius quam Raimundi ; sed manum est et imperfectum. Aliud vero est pars recisa ex suo Anonymo, fine lib. ult. Ideo non immerito quis miretur id non animadvertisse, cum libros recensuit. Sed vir magnus tot negotiis qua publicis qua privatis occupatus, supersedit notare. Tudebodus et Raimundus cum tales sint, digni sunt, meo iudicio, quibus fides præ aliis de his rebus adhibeatur. Fulcherium Carnotensem non moror. Nam Roberti Northmannorum ducis, et Stephani Carnutium comitis militares copię, in quibus Fulcherius, cum pridie Id. Maii dux Godefridus, Hugo Magnus, alii proceres, Nicæam obsidione cinxissent, postremo tandem in hebdomada Junii prima (quod ipso fatetur) cæteris se junxerunt, anno 1097 ; tertio Nonas Quintileis dedita est Nicæa ; xii Kal. Novemb. perventum Antiochiam. Aliquot dies ante Fulcherius a castris jam recesserat, et Balduino Boloniensi addictus comes, secum Euphratem versus, inde Edessam profectus, harum partium factus incola, ibi mansit, donec duce Godefrido diem suum obeunte, Balduinus frater in defuncti locum successit est. Interea Fulcherius voti gratia exsolvendi, Hierosolyma semel se contulit, Idib. Decemb. aut scholasticis suis verbis, « die illo, quo sol retrogradus, descensu biemali peracto, recursum resumpsit ascensibilem, » aut ut exhibet Guillelmus Malmesburiensis, « solstitii brumalis die, » anno 1099. « Sed die secunda anni sequentis 1100 iter remeabile cepit. » Quare quæ a nostris gesta sunt per illud intervallum quo absens fuit, ab auditu tantum et jejune tradit. Noster autem, ut semel sacræ peregrinationis itineri se accinxit, infracta mente tenuit, nec alio flexit, tot bellorum, tot præclarorum facinorum oculatus, ut plurimum, testis. Neminem veterum aut recentiorum præter Anonymum Bongarsianum legi, cui Tudebodus notus aut lectus, qui ceteri, aut ex illius dape auctiorem et instructiorem cœnam suam faciat. Otto tamen episcopus Frisingensis et Chunradus Urspergensis abbas, dubitationem injicere queant, ex his quæ de hoc bello commentantur initio Henrici IV imp. Chunradus enim ait « se legisse Hierosolymæ libellum a loco præsentis (cum dux Godefridus, et alii proceres Constantinopolitanis attingissent arces) totam hujus historiæ seriem diligentissime prosequentem, plurimosque populi Dei labores in captæ Hierusalem lætissima victoria concludentem. Quapropter sed hinc jam pauca de pluribus allaturum. » Noster quoque Historiam finit his verbis : « Hæc de Hierosolymitano itinere in tribus annis, et liberatione civitatum dicta sufficiant. » Certe ad liberationem Hierosolymorum explendam, Ascalonica victoria plurimum erat necessaria. Qua parta, plene et perfecte sancta civitas excusso prorsus impiorum jugo, tum demum Christiano imperio mancipata et confirmata potuit vere censi. De qua Chunradus etiam ex eodem libello. Baldricus similiter Anonymi libros et suos quatuor, alio nomine non dignatur quam libelli. Deinde etsi Tudebodus incipiat a concilio Claromontano, nihilominus Historiæ suæ annos putat tantum ab eo tempore quando principes Christiani Constantinopolim pervenerunt, et Bosporo transmeato in Asiam trajecere, hoc est ab anno 1079 jam inchoato. Temporis autem quod in apparatu armorum expediendo consumptum est, rationem non habet. Frisingensis nihil quidquam de libello, ab eodem tamen fonte eadem cum Chunrado : et quæcunque comprehendit Chronicis usque ad annum 1106 ex libris eorum qui ante scripserant se mutuo accepisse profitetur. In contrarium urget magis ejusdem Chunradi locus : « Ubi per duorum fere mensium novitios in dies susceperit exercitus Byzantium, e quibus tandem absque vulgi parvulorum ac mulierum incredibili multitudine, recensiti sunt ccc millia pugnatorum. » Otto expressit lib. vii quem rursus Paulus Æmilii lib. iv. De loco videntur dissentire. Chunradus Byzantium assignat, Chalcedonem Æmilii. Utrum magis placet, neutrum concedam. Enim vero apud Tudebodu aut Anonymu nihil simile invenias, neque a propterantibus librariis per incuriam prætermisum possis suspicari, cum Robertus, et anonymi interpretes, et Raimundus, et Fulcherius, et Tyrensis archiepiscopus, veteres omnes denique, de hoc sileant. Factum certe ex disciplina par est, nec aliter putandum, sed non ibi una vice de omnibus, quod Historia non patitur. Fulcherius : « Non omnes in unum exercitus congregati fuerunt, donec ad Nicæam pervenimus. » Potius sit ergo Chunradum et Ottonem, alios auctores præ oculis habuisse quos sequerentur. Atque ipsi plura afferunt ex epistola Godefridi ducis a Roberto comite (puto Flandriense) ad Pascalem PP. allata, quam Sigebertus, auctor cœtaneus, ad annum 1097, 1098 et 1099 excerpssit, et Dodechini abbas sub anno 1100 integram potuit. Fieri potest eos numerum incertum, quam

in eadem epistola invenerunt, pro certo habuisse. Epistola: «Cum capta Niema cunctus exercitus inde discesserat, plus quam ccc millia armatorum ibi fuerunt.» Sed et Urbanus II PP. in quadam epistola ad Alexium Constantinop. imp.: «Tanta hominum multitudo, inquit, cruce signata est, ut ad ccc hominum millia censa fuerint.» Quidquid sit, auctor illius libelli imposuit Ottoni et Chunrado. Vir incomparabilis Nicolaus Vignerius viderat Anonymum priusquam Bongarsius eum compendibus solum asseruisset in libertatem. Nam ter citat, et illud de Francorum bellica a virtute celeberrimum emblemata, quod ex ms. adduct lib. III Bibliothecae, ad annum 1097! hodie habetur in Editio Bongarsiano lib. III, desumptum ex Tudebodo lib. II, oscitante neglectum a Roberto, celebratum Guiberto lib. III et Baldrico lib. II, ex quo Ordericus lib. IX. Tudebodus et ejus interpretes quatuor Tyrensi incogniti fuere, qui duos, Raymundum de Agiles et Albertum Aquensem, sibi praeponuerat in hoc itinere duces. Emilius Tyrensem et Balduinum æmulator. Id negabit nemo cui voluntas et otium erit eodem omnes inter se comparare.

Tudebodi sermo solocismis undique scatet, estque omnis rusticanus quo ante quingentos et quinquaginta annos vulgo, qui Romane loqui se putabant, utebantur: hoc solum Latinus, quatenus terminationes verborum et flexiones, nescio quo quamvis aspero et rudi, Latinitatis sono aures nostras radunt, et verberant: quem facile praeferre et evanescere patiamur, modo res delectationi et utilitati in omne tempus non parum profuturæ, pondere et soliditate sua hæreant menti et incumbant, eamque mira factorum eventuumque varietate et veritate alliciant et perfundant. Nos etiam in puerulis nostris cum primum discunt fari, veritatem balbutientem quærimus et amamus. Codex membranceus ex quo descripsi, antiquissimus est, et unicus in Europa nostra, ut existimo. Eum mihi dono dedit ~~et~~ Pilingenius baro Cressonerius, et nobilitate Pictonica vir nobilissimus, et rebus gestis clarissimus, mihiq; dum fata sinebant, amicissimus. Rursus ego antigraphum, ut publici juris faceret, concessi Andrea Duchesno, regio geographo, mihi multis nominibus percharo, cui res publica magna jam debet, et olim majora debitura erit, cum quæ molitur, et quæ adfecta exire desiderant, dias in luminis auras emiserit. Cætera te docebunt ad Tudebodum Collectanea.

PETRI TUDEBODI

SACERDOTIS SIURACENSIS.

HISTORIA

DE HIEROSOLYMITANO ITINERE

(DUCHESNE, *Rerum Francic. Script.*, IV, 777, ex codice membraneo V. cl. Joannis Besly, Pictonis, iu prætura Pontiniaci comitalis consiliarii et regii patronii.)

INCIPIT LIBER PRIMUS.

Cum jam appropinquasset ille terminus, quem Dominus quotidie suis demonstrat fidelibus, specialiter in Evangelio dicens: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam, et sequatur me* (Luc. IX, 23), facta est motio in universis Gallorum nationibus, ut si aliquis Dominum studiose puroque corde desiderasset, atque post ipsum crucem fideliter bajulare voluisset, non dubitasset sancti sepulcri viam celerius accipere. Apostolicus enim Romanæ sedis quantocius intra montaneas partes profectus est, cum suis archiepiscopis, episcopis et presbyteris, copitque subtiliter sermoninari et prædicare, diebus ut si quis animam suam salvam facere voluisset, non dubitasset viam Domini accipere, ac si denariorum ei deesset copia, divina satis ei daret misericordia. Ait quippe dominus apostolicus Urbanus: «Fratres, oportet nos multa pati pro nomine Christi, videlicet miseria paupertatum, persecutionum, egestatum, infirmitatum, nuditatis, famis et sitis, et alias hujusmodi, sicut isdem Dominus suis ait, dicens: Oportet vos pati pro nomine meo; et: Nolite erubescere loqui ante facies hominum; ego vero dabo vobis os et sapientiam (Luc. XX, 15),

ac deinceps subsequetur vos larga retributio.» Cumque jam hic sermo paulatim per universas regiones ac Gallorum provincias expisset crebrescere, Franci audientes talia eloquia, protinus in dextera fecere cruces suæ scapula, dicentes se unanimiter Christi sequi vestigia, quibus de manu erant redempti tartara.

Jam jamque Galli ex suis remoti sunt domibus. Fecerunt denique Galli tres partes. Una pars in Ungariæ intravit regionem, scilicet Petrus Eremita, et dux Godofridus, et sapiens Christi athleta Baudouinus frater ejus, quos Dominus mundi gloria muniat atque custodiat. Isti prudentissimi milites, et alii plures, quos ignoro, et ductore careo, venerunt per viam, quam jam dudum Carolus Magnus mirificus rex Franciæ aptari fecit usque Constantinopolim. Petrus vero Eremita primus Constantinopolim venit III Kal. Augusti, et cum eo maxima multitudo Almannorum Illicque invenit Italicos, et Longobardos, et alios quamplures congregatos, quibus imperator jusserat dari mercatum, sicuti fuerat in civitate, dixitque illis: «Nolite transmeare brachium, donec veniat maxima Christianorum virtus, quia vos tanti

vos estis, quod cum Turcis præliari valeatis.» Ipsi vero Christiani nequiter se in omnibus habebant. Nam palatia civitatis destruebant et ardebant, et auferebant plumbum, unde ecclesiæ erant coopertæ et vendebant Græcis. Quapropter imperator Alexius nimis iratus, jussit illos transmeare brachium. Postquam vero transfretaverunt, non cessabant agere omnia mala. Nam ardebant et devastabant domos et ecclesias. Tandem pervenerunt Nicomiam. Illic divisi sunt Lombardi et Longobardi, et Alemanni a Francis, quia Franci pleni erant invidia et tumida superbia. Elegeruntque seniore, nomine Rainaldum, et intraverunt Romaniam, et per quatuor dies ierunt ultra Nicænam civitatem, et invenerunt quoddam castrum Exerogorgo, quod vacuum erat gente. Et apprehenderunt illud, in quo invenerunt frumentum abundanter, et vinum, et carnes et omnia bona. Audientes itaque Turci quod Christiani essent in castro, venerunt continuo obsidere illud. Ante portam quidem castrierat puteus, et ad pedem castrum erat fons vivus, juxta quem exiit Rainaldus excubare propter Turcos. Venientes itaque Turci in die dedicationis S. Michaelis, invenerunt Rainaldum, et alios omnes qui cum eo erant, et occiderunt multos ex eis. Alii vero qui remanserunt fugerunt in castrum, quod Turci obsederunt continuo, eisque aquam abstulerunt. Fuerunt itaque nostri in tanta afflictione sitis, quod fletotomare bibarent suos equos et asinos, quorum sanguinem bibebant; et alia quamplurima terribilia propter penuriam aquæ perpetrarunt. Alii vero mittebant eineidas in piscinam et postea dimittebant in os suum. Alii quippe mingeabant in pugillo alterius, et sic bibebant. Alii autem fodiebant humidam terram, et supini jactabant se, et mittebant eam super eorum pectora aut corpora pro nimia ariditate sitis. Episcopi autem et presbyteri, qui illic aderant, commonebant eos dicentes: « Estote fortes, dilectissimi, in fide Christi, et nolite timere eos qui vos persequuntur. Nam Dominus dixit: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere* (Matth. x, 28). Hæc persecutio fuit diebus octo. Interea dominus Alemannorum consiliatus est cum Turcis, qualiter traderet alios omnes. Et fingens se exire ad bellum, fugiit ad illos cum multis. Illi autem, qui Dominum negare voluerunt, capitalem sententiam susceperunt. Alios apprehenderunt Turci, et dividerunt inter se sicut quælibet animalia. Alios miserunt ad signum, et sagittabant eos; alios vendebant et donabant, prout illis erat voluntas. Unusquisque deducebat suos ubi ipsi manebant, alii in Carosanum, alii in Antiochiam, alii Aleph. Isti primi acceperunt feliciter martyrium. Post hæc audientes Turci quod Petrus Eremita et Gauterius fuissent in Civitoth, quod est supra Nicænam civitatem, concurrerunt illuc cum magno gaudio, trucidare eos cupientes. Et cum invenissent Gauterium cum suis militibus, omnes confestim occiderunt. Petrus autem Eremita paulo ante venerat Constantinopolim, co-

quod nequiret retinere indomitæ gentis vesaniam; qui nec in modico obtemperare volebant saluberrimis monitis ipsius. Igitur Turci, irruentes super eos, multos occiderunt, alios dormientes, alios jacentes, alios nudos, nec non et presbyteros missas celebrantes super altaria martyrizaverunt. Illi qui potuerunt evadere, fugerunt Civitoth, alii miserunt se in mare, alii in silvas, alii in montana. Turci namque persequentes eos in castrum, adunaverunt ligna, ut eos arderent cum castro. Christiani igitur, qui in castello erant, submiserunt ignem in lignis adunatis, et ex Dei voluntate reversus est ignis ad Turcos, et ideo eos reliquerunt. Igitur Turci dividentes illos, quos apprehenderant vivos, distraxerunt quosdam Corosanam, alios in Persidam, et alios per diversas provincias. Hoc totum factum est in mense Octobrio. Audiens hoc imperator, quod Turci ita dissipassent nostros, lætus et gavisus fuit, fecitque eos remeare trans brachium. Post hæc comparavit omnia arma eorum. Hæc omnia ita gesta sunt.

Secunda vero pars intravit partes Scelavinæ, scilicet Raimundus Sancti Ægidii comes, et cum eo honorabilis Podiensis episcopus. Tertia autem pars per antiquam Romam venit. In ista parte præerant Flandrensis comes, et Rotbertus Northmannus, et Hugo Magnus, et alii plures. Hi omnes applicuerunt ad portum Brundisium, et Barum, atque Tarentum. Mox Hugo Magnus, et Guillelmus marchisi filius, mittentes se in mare porto Barum, transfretaverunt Durachim. Quod audiens dux civitatis, illos videlicet applicatos, continuo iniqua cogitatione succensus jussit illos apprehendi, et Constantinopolim ante imperatorem deduci, ut ei fidelitatem facerent. Dux itaque Godefridus cum suo exercitu Constantinopolim adveniens pridie Natale Domini, hospitatus est juxta civitatem, fuitque ibi, donec imperator jussit eum in burgo recipi. Cumque receptus fuisset, eligebat secure ex suis quos per singulos dies trans mittebat foras, ut asportarent paleas et alia necessaria. Sed perfidus imperator suis Turcopolis et Pincinnatis sub dolo imperabat eos invadere et occidere. Quod animadvertens Baudoinus frater ducis, mox sagaciter cepit perquirere an forte illos utcumque invenire potuisset. Tandem gentem suam eos devastans reprensus, animositate invasit, et Deo adjuvante superavit. Et apprehendens ex eis sexaginta, alios interfecit, alios ante ducis conspectum deduxit. Quod audiens imperator, tristis nimis effectus est. Dux autem sentiens imperatoris stomachationem, jussit suos commilitones de burgo exire, et extra civitatem sicut prius castra ponere. Imperator vero sero superveniente misso exercitu fecit invadere ducem, plebemque sanctam. Quos persequens invictus dux cum Christianis militibus, occidit septem ex illis, persequendo alios usque ad portam civitatis. Dehinc reversus ad tentoria, mansit inibi per quinque dies. Post hæc transfretavit dux brachium Sancti Georgii

cum omni exercitu, fœderatus prius cum imperatore, tali videlicet pacto. ut omnia quæ sibi necessaria forent multo viliori pretio exercitui vendantur quam prius in civitate emebantur. Insuper etiam promisit imperator. omnibus adventantibus pauperibus alimonia erogare, unde vivere abundanter potuissent.

Quomodo Boamundus crucem accepit.

Interea Boamundus, qui erat in obsidione Malphi, scilicet Caphardi pontis, audiens venisse innumerabilem gentem Francorum, quatenus viam sancti sepulchri de manu imperator pessimorum paganorum, ut ulterius fuisset liberata, et Christianis omnibus undique staret patefacta, continuo capit sapientissime et diligenter inquirere quæ arma pugnandi hæc gens defert, et quam ostensionem Christi portat in via, vel quod signum in certamine sonat. Cui per ordinem dicta sunt omnia. Deferunt arma itaque jugiter ad bellum congruentia; in dextra vel inter utrasque scapulas crucem Christi bajulant. Sonum vero Deus hoc vult, Deus hoc vult, Deus hoc vult, simul una voce conclamant. Mox sancto Spiritu commotus, jussit quoddam pretiosissimum pallium, quod apud se habebat, deferri, idque incidi præcepit, quod et in cruces totum expensum. Cæpit namque ad eum concurrere maxima pars militum, qui erant in obsidione illa, ita ut comes Rogerius pene solus remanens, reversusque Siciliam, doleret se gentem amisisse suam. Reversus itaque Romandus in terram suam iterum. Diligenter enim undique honestavit sese ad incipiendum sancti sepulchri iter. Tandem transfretavit mare cum suo exercitu, et cum eo prudentissimus Tancredus marchisi filius, et cum eo alii plures. Omnes transfretaverunt, et applicuerunt in Bulgariæ partes. Ibi invenerunt abundantiam frumenti et vini et alimenti corporis. Deinde descendentes in vallem de Andronopoli, illicque applicantes, expectaverunt gentem suam, donec omnes transfretati æqualiter fierent. Tunc exeuntes inde, venerunt per nimiam plenitudinem, et de villa in villam, de castris in castrum, quousque perveniunt in Castoriam, ibique Nativitatem Domini sollemniter celebrarunt. Egressi itaque de Castoria, intraverunt in Palagoniam in qua erat quoddam hæreticorum castrum. Illi vero undique aggredientes illud una cum habitatoribus in lacum, ubi ædificatum fuerat,

A quod continuo in nostro subdunt imperio. Accenso itaque igne combusserunt castrum illud una cum habitatoribus suis, scilicet hæreticorum congregatione. Postea enim pervenerunt ad flumen Bardarum. Perrexit itaque Boamundus cum una parte gentis suæ. Alia pars remansit simul cum comite de Russinolo, et cum fratre suo episcopo. Veniens namque exercitus exsecrati imperatoris, invasit comitem cum fratre suo, et alios omnes. Audiens itaque Tancredus prudentissimus miles, projectus in flumen natando pervenit ad illos. Duo millia militum miserunt se in flumine, sequendo Tancredum. Novissime invenerunt Tureopolos et Pincinnatos dimicantes simul cum nostris, quos repente fortiter invaserunt, et prudenter eos superaverunt. Et apprehenderunt plures ex eis, et duxerunt eos ligatos ante Boamundi præsentiam. Quos alloquens Boamundus, dixit: « Quare, miseri, occiditis gentem Christi mihi subditam? Ego enim cum vestro imperatore altercationem habeo nullam. » Qui dixerunt: « Nostrum imperatoris jussis obtemperantes, nos quidquid ab illo imperatum fuerit adimplere festinamus. » Hos Boamundus absque ulla impunitione permisit abire. Hoc bellum factum est in quarta feria, quod est Caput Jejuniæ. Per omnia sit benedictus Deus, amen (1). His itaque transactis, imperator nequissimus præcepit cuidam suo fidelissimo corporalisio, ut nos secure deduceret per terram suam, usque dum venissemus Constantinopolim. Venientibus autem nobis ante civitates eorum, imperabat civibus ut nobis secure apportarent mercatum, quod et ipsi faciebant. Tamen in tantum timebant Boamundi gentem, ut non sinerent aliqua occasione infra civitatem ingredi. Denique sic pervenerunt ad Rusiam civitatem, illicque hospitati sunt. Tunc Boamundus dimisit gentem suam; perrexitque loqui cum imperatore, præcipientis suo comitatu, ut ipsum appropinquantes civitati insequerentur. Qui duxit secum paucos milites. Postquam vero imperator cognovit Boamundum ad se venire, jussit eum recipi, et venerabiliter hospitari in civitate. Cumque taliter receptus fuisset, mandavit imperatori quatenus insimul colloquerentur. Tunc concordaverunt se ambo. Nam imperator permisit Boamundo quindecim dietas terræ in longitudinem Romanicæ, et octo in latitudinem.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

Raimundus itaque comes Sancti Egidii simul cum Podiensi episcopo exivit de Selavinia, in qua multa pro Christi nomine et sancti sepulchri via fuit passus, quæ minime pati deberet; in qua etiam plures honestissimos perdidit milites. Exinde pervenit Durachim, quæ civitas imperatoris est, putans jam esse

in terra sua, quia de inimicorum evasus est pessimorum manu. Græcorum itaque gens insidians istos prudentissimos milites Christi, quocumque eis nocere aut offendere poterat, die et nocte latenter et occulte non desinebat. Erat autem ibi dux illius civitatis, qui continuo eis fiduciam quosque in terra

(1) In edit. hic expliciit liber I.

fuerint sua gavisus spopondit. Infra istam namque fiduciam, quam eis dono concessit, ejus homines fraudulenter ex nostris interfecerunt quemdam egregium militem, cui nomen Pontius Rainaldus erat. Fratrem quoque suum vulneraverunt graviter. Mox illi iter arripientes, invenerunt nuntios imperatoris portantes litteras de pace et firmitate cum illis tenenda, sicut cum filiis propriis. Inter hæc autem Turci, et Pincinnati, et Comati, et Sclavi, et Usi, et Athenasi insidiebantur Christianis, ut in aliqua parte eos lædere potuissent. Quadam itaque die dum Podiensis episcopus hospitatus esset, contigit ut a Pincinnatis caperetur. Qui præcipitantes eum de mula sua, expoliaverunt, et in vertice capitis graviter vulneraverunt. Sed quia tantus Dei pontifex adhuc populo Dei erat necessarius, per ejus misericordiam vitæ reservatus est. Interea sonus auditur in tentoriis, concurrerunt omnes ad eum, et sine mora eripuerunt eum de illorum manibus. Taliter itaque pervenientes ad quoddam castrum, quod vocatur Buinath, et dictum est comiti quod Pincinnati insidiabantur et in augusta via cujusdam montis. Qui remansit retro cum pluribus militibus, et invenit Pincinnatos; unam partem illorum occidit, et reliquos fugavit. Interea imperator mittebat litteras suas ad illos pacifice; ex alia vero parte hostes illius undique insidiabantur illos. Tandem pervenerunt ad civitatem quamdam, nomine Reusam. Cives autem illius civitatis aperte quidquid poterant contra illos faciebant. Hoc cum vidisset comes, iratus nimis jussit arripere arma, et impetu maximo debellantes civitatem, cui nomen Rodesto est. Die autem illo milites imperatoris invaserunt eos retro in cauda. Cum quibus comes præliatus, interfecit ex illis triginta, et sexaginia equos retinuit. Interim venerunt legati ab imperatore missi, dicentes quod imperator promitteret omnia perdita diligenter reintegrare, si comes tantummodo cum paucis et sine armis festinare Constantinopolim dignaretur. Quod et dux Godefridus, et Boamundus, et Flandrensis comes, et omnes alii principes deprecabantur. Aiebant etiam quod imperator assumpta cruce spopondit se venturum Hierosolymam, existens dux et caput Christianorum. Hoc comes audiens, illico dimisso exercitu properavit Constantinopolim loqui cum imperatore. Cui dixit imperator ut ejus homo fieret, et fiduciam ei faceret, quemadmodum Boamundus et alii principes fecerant. Responditque comes: « Absit, ut in hac via aliquem dominum constituam super me, nisi illum tantummodo quem habeo, ejus amore huc usque veni. At si crucem Domini diligenter bajulare vis, et nobiscum Hierosolymam venire, ego et omnes subditi mihi tuo imperio obtemperabimus. » Inter hæc dum comes esset Constantinopolim, exercitus imperatoris insidias exercitui comitis struentes, ex improviso invaserunt, plurimosque ex eis vulneraverunt. Comes autem audiens sui exercitus hæSIONem, ingemuit, nimisque tristis effectus est. Statimque invocavit Boamundum, et

A alios principes, mandans imperatori, cur causa præditionis cum Constantinopolim venire fecisset, et suum exercitum lædere consensisset. Qui omnino cum attestatone denegavit, dicens: « Hoc in rei veritatem non est factum meo consilio, quamvis certissime sciam quod tuus exercitus damnum mihi maximum intulerit, castella videlicet et civitates proprias depopulando. Tibi autem fideliter satisfactionem concedo. » Post hæc autem, antequam convenirent ad judicium, comes absolvit fiduciam. Absolutaque fiducia, exercitus ejus venit Constantinopolim. Tunc imperator mandavit comiti, sicut superius diximus, ut faceret ei hominum, quemadmodum alii latrones fecerant. Comes vero meditabatur qualiter se de imperatoris exercitu vindicare potuisset. Sed dux Godefridus, et Flandrensis comes, et alii principes prohibebant eum, dicentes esse injustum pugnare contra Christianos. Et Boamundus dixit quod si aliquod injustum contra imperatorem faceret, et fiduciam ei facere noluisset, ipse foret ex imperatoris parte. Igitur comes, accepto consilio a suis, Alexio vitam et honorem juravit, quod nec per se nec per alium ei terram auferret. Cumque de hominio appellaretur, respondit se nec etiam pro vitæ periculo id facturum. Boamundo itaque dixit imperator, quem valde timebat (nam sæpe eum cum suo exercitu devicerat) quod si libenter jurasset, et quindecim dictas terræ in extensione ab Antiochia daret, et octo in latitudine. Eique tali pacto juravit, ut si ille fiducialiter tenuisset illud sacramentum, ipse suum nunquam præteriret. Tunc gens Boamundi appropinquavit Constantinopoli.

C Omnes itaque Christianæ religionis simul in unum congregati pervenerunt ad portum, sicque una transfretaverunt brachium, et applicuerunt Nicomiam, fueruntque ibi per tres dies. Dux itaque Godefridus, et Flandrensis comes, obsederunt Nicæam civitatem, quæ est totius caput Romanie, cum suis exercitibus. Juxta quos venit Boamundus, eamque obsedit a septentrione in sexto die in Malo; ibique castrametati fuerunt. In die autem Ascensionis Domini cæperunt civitatem circumquaque invadere, et ædificare instrumenta lignorum extra turres ligneas, quibus possent murales turres sternere. Tam fortiter et tam acriter aggrediuntur civitatem unanimiter per duos dies, quod fodere quoque fecerunt civitatis murum. Turci quoque, licet gens barbara, miserunt nuntios aliis, qui venerant civitati adiutorium dare, in hunc modum: « Quod audacter secusque approximent, et per meridianam introeant portam, quoniam ex illa parte nemo eis erit obviam, nec contristabit. Quæ porta ipsa die a comite Sancti Ægidii et Podiensi episcopo statim prospere hospitata est. » Qui comes veniens ex illa parte, protectus divina virtute, atque terrenis fulgebat armis cum suo fortissimo exercitu. Hic itaque inveniens Turcos venientes undique, signo crucis armatus vehementer irruit super illos, et superati sunt, et de-

derunt fugam, fuitque mortua maxima pars illorum. Qui rursus venientes nuntio aliorum gaudentes et exsultantes ad certum bellum, deferabant secum funes unde nos ligatos in captivitatem ducerent Corosorum. Venientes autem lætantes in cacumine montis, cœperunt paulatim descendere. Quotquot vero descenderunt in valle illa, capti a Francorum manibus, remanserunt in custodia civitatis. Cæsis itaque eorum capitibus, projecerunt illa in fundo cujusdam instrumenti in civitatem, unde magis dolerent. Comes namque Sancti Egidii et Podiensis episcopus consiliati sunt in unum, qualiter fecissent fodere turrem, et arbalistæ et sagittarii qui eos defenderent utique. Foderunt namque illam usque ad radices muri, submiseruntque postes et ligna, ac deinde miserunt ignem. Sero autem superveniente, cecidit turris nocte, et quia nox erat, nequiverunt præliari cum illis. Turci vero nocte eadem surrexerunt, et restauraverunt murum tam fortem, quod ex illa parte nemo eos ledere potuisset. Videntes autem Turci quod nullatenus habere adjutorium potuissent, per legationem imperatori mandaverunt, quod civitatem eis sponte redderent, si tantummodo eos abire vivos permitteret cum mulieribus et filiis, et omnibus suis utensilibus. Mox imperator plenus iniqua cogitatione, jussit illos impunitos absque ullo timore sibi eos Constantinopolim adduci. Quod annuerunt Christiani gratia imperatoris. Fuerunt vero in illa obsidione septem hebdomadibus, et multi ex nostris percreverunt felix martyrium pro Christi nomine.

Cum Solimanno Christiani pugnant.

(2) Interea reddita civitate, Turcisque deductis Constantinopolim, imperator magis magisque gavisus, eo quod civitas redigeretur in suam potestatem, jussit copiosam alimoniam pauperibus erogari. Nos vero postquam recessimus a civitate, prima die venimus ad quandam pontem, ibique mansimus duobus diebus. Tertia autem illucescente die, surrexerunt nostri, et non videntes tenere viam, divisi sunt ab invicem. Nam pars exercitus, videlicet Boamundus, et Robertus Northmannus, et Tancredus alique quamplures, in diversa abierunt. Alia vero pars, scilicet Raimundus Sancti Egidii comes, et dux Godefridus, et Podiensis episcopus, et comes Flandrensis et plures alii per aliam viam deveniunt. Tertia vero die irruerunt. Turci vehementer super Boamundum, et super eos qui cum eo erant, clamantes videlicet atque stridentes excelso clamore, atque dicentes nescio quid diabolicum in barbaralingua. Mox Boamundus sapientissimus vir videns innumerabiles Turcos procul clamare et stridere, jussit celeriter omnes milites descendere, et tentoria extendere. Sed antequam tentoria extensa fuissent, dixit militibus: «O fortissimi milites Christi, ecce bellum in arcto situm est, jamque hostes undique nobis supereminent. Quapropter omnes mi-

lites eant illis obviam viriliter, et pedites prudenter, atque citius tentoria extendant.» Dum hæc agerentur, Turci undique jam imminentes circumineverunt nos, dimicando, jaculando, spiculando, longe lateque sagittando. Nos vero postquam nequivimus resistere, neque sufferre pondus tantorum hostium, persistimus immobiliter in unum gradum. Feminæ quoque nostræ in illa die fuerunt nobis in refugium, quæ afferebant nobis aquam, confortantes nos, fortiter pugnantes, et viros protegentes. Vir itaque sapientissimus Boamundus protinus mandavit comiti de Sancto Egidio, et inelyto duci Godefrido, et Hugoni Magno, et honestissimo Podiensi episcopo et aliis omnibus militibus ut festinanter ad bellum approximarent. Qui hæc audientes, primum hunc esse falsissimum putaverunt. Non enim credebant quod illi semel devicti amplius adderent erigere se ad præliandum. Dux igitur Godefridus mox audito nuntio, et Hugo Magnus, advenerunt cum suis exercitibus. Hos autem insequeratur episcopus Podiensis, et Raimundus comes cum magna gente. Hi cum viderent tam innumerabilem gentem Turcorum, multitudinem et Arabum atque Sarraecenorum, aliorumque quos enumerare longum est, obstupuerunt, quippe quia omnes montes, et colles, et valles, et omnia plana intus et infra undique stabant coopta de illa excommunicata gente vel generatione. Factus est itaque sermo secretus inter nos, laudantes et consulentes, atque dicentes: «Estote omnino unanimis in fide Christi, et sanctæ crucis vexilli victoria, quia hodie omnes divites, si Deo placeat, effecti eritis.» Continuo ergo fuerunt ordinatæ acies. In sinistra itaque parte fuit Boamundus, et Rotbertus Northmannus, et prudens Tancredus, et Rotbertus de Ansa, et Richardus de Principatu. Episcopus namque Podiensis venit per alteram montancam, undique circumcingens incredulos Turcos. In dextera vero parte fuit prudentissimus miles Raimundus comes de Sancto Egidio, et venerabilis dux Godefridus, et acerrimus miles Flandrensis comes, et Hugo Magnus, et alii plures quorum nomina ignoro. Statim autem venientibus militibus nostris, Turci, et Arabes, et Sarrazeni, et Agulani, et omnes barbaræ nationes dederunt velociter fugam, per compendia montis et plana loca. Erat autem numerus Turcorum, et Sarraecenorum, Publicanorum, et Persarum, Agulanorum, et aliorum paganorum, trecenta sexaginta millia, extra Arabes, quorum numerum nemo scit nisi Deus. Fugientibus autem illis nimis velociter usque ad eorum tentoria, ibi diu morari non licuit. Iterum vero arripuerunt fugam, nosque persecuti sumus eos occidentes per totum diem. Et accepimus spolia multa, aurum et argentum, equos et asinos, camelos, oves et boves, et plurima alia quæ ignoramus. Et tamen nisi Dominus foret in bello, et aliam cito mitteret aciem, nullus nostrorum penitus evaderet. Sed omnipo-

tens Deus, et pius, qui non permisit suos milites A perire, nec in manus inimicorum incidere, festine illis adiutorium misit. Quis unquam tam sapiens aut doctus vir audebit describere aut præmeditari prudentiam, et militiam et fortitudinem eorum? Qui putabant terrore gentem Francorum minis sagittarum illarum, sicut terruerunt Arabes, et Sarra- cenos, et Ihermenios, et Surianos et Græcos. Sed hoc, si Deo placet, unquam non erit visum, nec fa- ctum, nec dictum, nec cogitatum quod ipsi tantum valeant. Verumtamen dicunt se esse de Francorum generatione, et dicunt quod nullus homo natura- liter debet esse miles, nisi Franci et illi. Veritatem quoque dicam per omnia, quam nemo audebit pro- hibere. Certe si in fide Christi, et Christianitate sancta firmi fuissent, et unum in Trinitate manen- tem natum de Virgine matre, et passum et resur- gentem, ac deinde consolationem sancti Spiritus perfecte mittentem, in cælo et in terra aequaliter regnantem, recta mente et fide credidissent, magis prudentiores, aut fortiores, aut bellorum ingeniosis- simos, aliquis invenire minime potuerit. Ibi in- terfecti sunt duo honorabiles viri, Gaufridus de Monte-scabioso, et Guillelmus marchisi filius frater Tancredi, et alii milites et pedites, quorum nomina ignoro. De prudentia vero et animositate Turcorum quid plura referam? Sunt namque ferocissimi, hu- meris et sagittis et pharetras toxicatis refertas por- tantes, naturaliter bellicosissimi, gloriantes, ut di- ximus, de Francorum generatione. Sed omnipotens Deus superbiam illorum antea indomitam debella- vit per humilitatem Christianorum. Ab hora autem C tertia usque ad horam nonam perduravit hoc præ- lium. Factum est bellum hoc primo die Julii men- sis. Unde benedictus Deus per omnia, qui tradidit impios. Amen.

Hic Solimannus superatur a Francis.

(3) Postquam vero inimici Dei et sanctæ Chri- tianitatis omnino devicti fuissent, et per quatuor dies et noctes fugientes huc et illuc, contigit dum Solimannus dux illorum, filius Solimanni veteris, de Nicæa civitate fugeret, quadam die invenit de- cem millia Arabum, qui dixerunt ei: « O infelix et miser omnium gentilium, cur tremefactus adhuc fugis? » Quibus Solimannus lacrymabiliter ait: « Verumtamen olim cum habuissem omnes Francos devictos, eosque putabam jam habere in captivitate ligatos, dum paulatim voluissem ligare ad invicem, tunc respiciens retro, vidi tam innumerabilem gen- tem eorum quam si vos, aut alius aliquis adesset illic, putaret quod omnes montes, et colles, et valles, et omnia plana loca plena essent illorum multitu- dine. Nos igitur illos cernentes, statim cœpimus capere subitaneum iter, timentes tam mirabiliter, quod pene evasimus de illorum manibus. Unde adhuc in nimio terrore sumus. Et si mihi et meis verbis vultis credere, auferte vos hinc, quia si ipsi vos

solummodo poterint scire, unus ex vobis vix amplius vivet. » At illi audientes talia, cœperunt retrorsum vertere scapulas, et se expanderunt per universam Romaniam, sed.... exercitus noster persequabatur iniquissimos Turcos quotidie fugientes ante illos. At illi venientes ad cuncta castra, sive civitates, fin- gentes et deludentes habitatores illorum, dicebant: « Nos devicimus Christianos omnes, atque supera- vimus illos, eo tenore quod nullus eorum jam un- quam audeat se erigere ante nos. Tantum permittite nos intus intrare. » Qui intrantes spoliabant eccle- sias, et domos, et alia omnia, et ducebant secum equos et asinos, et aurum et argentum, et mulos, et ea quæ reperire poterant. Adhuc quoque et Chri- stianorum filios secum ducebant, et ardebant et de- vastabant omnia convenientia sive utilia, fugientes et paventes valde ante faciem nostram. Nostri ita- que persequabantur per deserta et inaquosa, et in- habitabilem terram, ex qua vix vivi evasimus. Fames vero et sitis undique coarctabat nos, nihilque penitus nobis erat ad edendum, nisi forte vellentes et fricantes spicas manibus nostris, de tali cibo quam miserrime vivebamus. Ibi fuit mortua maxima pars nostrorum equorum, propter quod multi ex nostris militibus remanserunt pedites, et pro paupertate equorum erant nobis boves in ordine caballorum, et pro nimia necessitate sufficiebant nobis capreæ, et arietes et canes ad portandum nostra. Interea cœpi- mus intrare optimam terram, plenam temporalibus bonis et aliis deliciis, scilicet omnibus bonis, ac deinceps adproximavimus Iconium. Habitatores enim illius suadentes admonebant nos, ferentes si- mul nobiscum utres plenos aqua, quia illic in itinere diei unius fuit maxima paupertas aquæ. Nos vero facientes ita, consensimus illorum consiliis, donec pervenimus ad quoddam flumen, ibique morati fui- mus per duos dies. Cœperunt enim curritores no- stri anteire donec pervenerunt ad Eracleam, in qua erat nimia Turcorum congregatio, exspectans atque insidians, quomodo Christi militibus nocere potuis- sent. Quos Turcos milites Dei omnipotentis inve- nientes, audacter invaserunt. Superati itaque sunt Deo annuente inimici nostri in illa die, fugientesque scapulas dederunt. Nostri igitur intraverunt statim civitatem, atque manserunt illic quatuor dies. Qui vero diviserunt se ab aliis, Tancredus honorabilis et acerrimus miles marchisi filius, et Balduinus comes egregius frater ducis Godefridi, et insimul in- traverunt in vallem de Borentot. Divisit enim se Tancredus, et venit Tharso solummodo cum suis militibus. Exierunt namque Turci de civitate, et ve- nerunt obviam eis, atque in unum sunt congregati et præparaverunt se ad bellum contra Christianos. Appropinquantibus itaque nostri atque pugnantes om- nes, dederunt inimici nostri fugam, revertentes in civitatem celeri gressu. Tancredus vero vir prudens, atque honorabilis Christi miles, pervenit laxatis lo-

ris ad castra ante civitatis portam. Ex alia igitur par venit vir sapientissimus comes Balduinus cum suo exercitu, postulans et deprecans Tancredum accerrimum militem, quatenus eum amicissime in civitatis societatem suscipere dignaretur. Cui ait Tancredus : « Te omnino in hac civitate denego. » Nocte itaque superveniente, tremefacti omnes Turci una arripuerunt fugam. Exierunt quippe habitatores sub ipsa noctis obscuritate, clamantes, atque dicentes excelsa voce : « Gurríte, invictissimi Franci, currite, quia Turci expergefacti vestro timore omnes pariter recedunt. » Recedente autem nocte, lux cœpit paulatim insurgere, venerunt que civitatis majores et reddiderunt sponte civitatem, dicentes illis qui ad invicem litigabant : Sinite nunc seniores, sinite modo, quia nos illum flagitamus, et petimus dominari et regnare super nos, qui heri tam viriliter pugnavit cum Turcis. Balduinus itaque mirificus comes altercans et litigans cum prudentissimo Tancredo, dicebat : « Intremus insimul, et exspoliemus civitatem ; qui plus poterit habere, habeat ; et qui potest capere, capiat. » Cui obstans Tancredus, dixit : « Absit hoc a me ! Ego enim Christianos nolo exspoliare. Homines istius civitatis elegerunt me illorum esse Dominum, meque habere desiderant. » Novissime vero nequivit Tancredus diu luctari cum Balduino doctissimo comite, quia maximus illi erat exercitus. Tamen volens nolensque dimisit eum, et viriliter recessit cum suo exercitu. Fuerunt que redditæ duæ optimæ civitates : videlicet Athena et Mamistra, et plurima castra. Major vero exercitus, scilicet Raimundus comes de Sancto Ægidio, et Boamundus, et dux Godefridus, et alii plures principes, in Armeniorum intraverunt terram, sitientes atque æstuantes Turcorum sanguinem. Tandem perveniunt ad quoddam castrum, quod tam forte erat, quod ei nihil potuerunt facere. Erat autem ibi quidam homo, nomine Simeon, qui in ea ortus fuerat regione, quique hanc petiit terram, quatenus eam defenderet de manibus Turcorum. Cui sponte illi dederunt terram, quique remansit ibi cum gente sua. Nos vero exeuntes inde, pervenimus feliciter usque Cæsaream Cappadociæ. A Cappadocia egressi, venimus ad quamdam civitatem valde pulchram et nimis uberrimam, quam paululum ante nostrum adventum obsederant Turci per tres hebdomadas, eamque minime superaverunt. Mox illic advenientibus nobis, continuo se tradidit in manu nostra cum magna lætitia. Hanc igitur petiit quidam miles, cui nomen Petrus de Aluph, ab omnibus senioribus, quatenus eam defenderet in fidelitate Dei, et S. Sepulchri, et seniorum, atque imperatoris. Cui seniores cum nimio amore gratis concesserunt eam. Recedente autem die, nocte vero appropinquante, audit Boamundus quod Turci, qui tuerant in obsessione civitatis, frequenter præcederent nos. Exemplo præparavit se solummodo cum militibus, quatenus

illos dimicaret undique ; quos etiam invenire non potuit. Deinceps venimus ad quamdam civitatem, nomine Coxan, in qua erat maxima ubertas atque stipata omnibus bonis, quæ nobis erant necessaria. Christiani igitur, videlicet alumni illius civitatis, reddiderunt se statim, nosque fuimus ibi satis optime per tres dies, atque illic maxime sunt recuperati nostri. Audiens itaque Raimundus comes de Sancto Ægidio quod Turci, qui erant in custodia Antiochiæ, discessissent, in suo invenit consilio cum suis hominibus, quoniam misisset illic qui eam diligenter custodirent. Tandem elegit illos quos legare voluit, videlicet Petrum de Castellione vicecomitem, et Guillelmum de Montepislerio, et Aralium vicecomitem, et Petrum de Roias, et Petrum Raimundum d'Alphul (4), cum quingentis militibus. Venerunt ergo in vallem prope Antiochiam ad quoddam castrum Publicanorum, illicque audierunt Turcos fore in civitate, eamque fortiter defendere præparabant. Petrus de Roias divisit se ab aliis, et proxima nocte transivit prope Antiochiam, et intravit feliciter in vallem de Rugia, et invenit Turcos et Sarracenos, et præliatus est cum eis, et occidit multos ex eis, et alios persecutus est valde. Misitque plenam hastam de labiis et nasibus Turcorum Raimundo comiti. Videntes hoc Armenii, scilicet habitatores terræ illius, illum fortiter superasse paganos, continuo illi reddiderunt sese. Ipse vero statim apprehendit Rursiam civitatem, et plurima castra. Nos autem, qui remansimus retro, exeuntes inde transivimus per diabolicam montaneam, quæ tam nimis erat alta et angusta quod nullus nostrorum audebat per tramitem illius, aut per semitam, quæ in monte patebat, ante alium præire. Illic præcipitabant sese equi, et unus sagmarius præcipitabat alium. Milites ergo stabant undique tristes, plaudebant manibus præ nimia tristitia atque dolore, dubitantes quid facere debuissent de semetipsis, et de suis armis, vendentes suos clypeos, et loricas nimis optimas, et galeas, solummodo per tres denarios aut quinque, sive per id quod plus poterant habere. Qui autem vendere nequibant, gratis et in numere jactabant, et ibant. Exeuntes igitur de execrata montanea, pervenimus ad quamdam civitatem quæ vocatur Marusim (5). Cultores vero illius civitatis exierunt obviam nobis lætantes, deferentes maximum mercatum : illicque satis habuimus omnem copiam, expectando donec venit Boamundus. Venerunt itaque nostri milites, et appropinquaverunt in valle in qua regalis civitas Antiochia sita est, quæ est caput totius Syriæ ; quam Dominus Jesus Christus tradidit beato Petro principi apostolorum, quatenus eam ad cultum sanctæ fidei vocaret, qui vivit et regnat trinus et unus Deus per cuncta sæcula. Amen.

Quomodo obsessa est civitas Antiochia a Christianis. Cumque cœpimus ad Pontem Ferreum appropinquare, curritores nostri, qui solebant præcedere nos, l. iv. p. 499.

(4) *De Attopullo*, lt. de Agil., p. 159, l. XLVIII.

(5) *Marasin*. Bal. l. II, p. 101 ; *Marasin*. Guib

invenerunt Turcos innumerabiles congregatos obviam eis, quidare adiutorium Antiochiæ festinabant. Irruentes igitur nostri uno corde et mente super illos sapienter, Turci vehementer superati sunt. Consternati sunt omnes barbari, et dederunt celerius fugam, et multi mortui sunt ex eis in illo certamine. Nostri igitur, superantes illos, Deo adjuvante, acceperunt spolia multa, equos et mulos, camelos et asinos onustos frumento et vino. Venientes itaque nostri castrametati sunt super ripam fluminis. Protinus equitavit Boamundus cum quatuor millibus militum, et venit ante portam civitatis vigilare, an forte aliquis nocte latenter exiret, aut intraret civitatem. Crastina vero die pervenerunt usque Antiochiam civitatem ad medietatem diei, in quarta feria, quod est xii Kal. Novembris, et obsedimus mirabiliter tres portas civitatis, quoniam in alia parte deerat nobis locus obsidendi, quia nimis alta montanea nos coaretabat. Tantum namque eminebant nobis undique inimici nostri Turci, qui erant intus in civitate, quod nemo illorum audebat offendere aliquem ex nostris, fere per spatium dierum quindecim. Mox hospitantibus nobis circa Antiochiam, reperimus satis illie de rore caeli abundantiam, videlicet vineas undique plenas, foveas plenas frumento, arbores refertas pomis jucundis ad edendum, et alia multa bona, quæ alimentis corporeis sunt utilia. Hermenii et Suriani, qui erant intus in civitate, exeuntes ostendebant sese, fugientes. Qui quotidie erant una nobiscum, quique habebant uxores suas intus in civitate. Illi namque ingeniose investigabant nostrum esse, nostramque essentiam et qualitatem, et illis referebant omnia quæ videbant foris facta, vel eis qui erant intus. Postquam vero Turci fuerunt edocti de nostra notitia atque facto, cœperunt paulatim extra civitatem exire, nostrosque peregrinos undique coangustare, non solum ex una parte, sed undique erant latentes obviam nobis ad mare et ad montaneam. Erat autem ab hoste non longe quoddam castrum, cui nomen Aregh. Illie congregati erant fortissimi Turci non pauci, sed plures qui frequenter conturbabant nostros homines. Reperto itaque loco ubi illi latebant, nostri milites qui subtiliter quærebant illos, obviam veniunt illis. At nostris paulatim redeuntibus retro, ubi sciebant Boamundum reconditum cum suo exercitu, statim fuerunt illie mortui multi ex nostris militibus. Hoc itaque Boamundus audiens, surrexit continuo ut fortissimus Christi athleta. Barbari vero illic irruerunt contra, eo quod nostri erant pauci; tamen insimul juncti inierunt bellum. Mortui namque sunt multi ex inimicis nostris, et capti, qui fuerunt deducti ante civitatis portam, et decollabantur ibi, ut magis tristes fierent illi qui erant in civitate. Exiebant quippe alii de civitate, ita quod si mittebant sagittas, cadebant in Boamundi plateam, et una die quædam mulier occubuit ictu sagittæ.

Congregati itaque omnes nostri majores ordina-

verunt consilium, dicentes: « Faciamus igitur castrum in vertice montis Maregart, qui mons est super Boamundi hostem, quo securi et tuti possimus manere de Turcorum fortitudine. » Facto itaque castris, et munitis, omnes majores studiose ad invicem illud custodiebant. Jam jamque cœperant frumentum et omnia nutrimenta corporis nimis esse cara ante Domini nostri Jesu Christi Nativitatem. Foras nihil penitus audebamus, nihil in terra Christianorum ad edendum penitus invenire. In Sarracenorum namque terra nemo intrare audebat, nisi cum maxima gente. Ad ultimum statuerunt seniores nostri consilium, ordinantes quemadmodum recte regerent has gentes. Invenerunt itaque in consilio quatenus una pars nostri diligenter pergat abstrahere stipendium, inibique custodire exercitum; alia quoque pars fiducialiter remaneat custodire hostem. Boamundus ergo dixit: « Seniores et prudentissimi milites, si vos vultis, et bonum honestumque videtur vobis, ego ibo cum prudentissimo Flandrensi comite. » Celebratis itaque gloriosissime sollemnitatibus Nativitatis, die Lunæ, scilicet secunda feria, egressi sunt, et alii plusquam viginti millia militum et peditum, et sani et incolumes intraverunt Sarracenorum terram. Congregati quippe erant multi Turci, et Arabes, et Sarraceni, ab Hierusalem, et Damasco, et Aleph, et ab illa regione.... qui veniebant Antiochiæ fortitudinem dare. Audientes itaque isti Christianorum gentem esse conductam in illorum terram, illico præparaverunt sese ad bellum contra Christianos, atque summo diluculo venerunt in locum quo nostra gens erat in unum. Diviseruntque se ab invicem barbari, et fecerunt duas acies, una acies ante, altera retro, cupientes ex omni parte circumcingere nos. Egregius igitur comes Flandrensis, undique regimine fidei ac signo erceis, quam fideliter bajulabat, armatus, occurrit illis una cum prudentissimo Boamundo. Irrueruntque nostri unanimiter super illos. Qui statim arripuerunt fugam, et festinanter verterunt scapulas retro, et mortui sunt multi ex illis; alii remanserunt vivi, velociter fugientes. Erant extunc et nunc in iram perditionis. Nos autem reversi sumus cum magno tripudio, laudantes et magnificantes trinum et unum Deum qui vivit et regnat nunc et semper in ævum, amen. Turci vero inimici Dei videlicet et sanctæ Christianitatis, qui erant in custodia civitatis Antiochiæ, audientes Boamundum et Flandrensem comitem in obsidione non esse, exierunt de civitate, et audacter veniebant præliari nobiscum, insidiantes undique, ex qua parte plus esset obsidio languida, scientes illos prudentissimos milites foris esse. Inveneruntque quod in una die Martis potuissent nos lædere et obsistere nobis. Veneruntque iniquissimi caute, et irruerunt vehementer super nos nescientes hoc bellum atque ignorantes, occideruntque multos ex nostris milites et pedones. Episcopus namque Podiensis Sanctæ Mariæ in illa amara die perdidit suum senescalcum conducentem et regentem suum

vexillum. Et nisi esset flumen, quod erat inter nos et illos, sæpius invaderent nos, atque maximam læsionem in nostram gentem facerent. Adhuc et ipse nostras laxatis frenis concurrerunt tendas. Regrediebatur autem prudentissimus Boamundus simul cum exercitu suo de Sarracenorum terra, venitque in Tancredi montaneam, cegitando an forsitan ibi inveniret aliquid quod defendere potuisset, totamque terram in expiando (6) miserunt. Alii invenerunt, alii vero vacui reverterunt. Illi vero qui invenire non poterant, statim reverti festinabant. Tunc Boamundus increpavit eos valde, dicens: « O infelix et miserrima gens! o vilissima ac dolentissima omnium Christianorum! cur tam celeriter vultis abire? Sinite modo, sinite. Usquequo erimus omnes congregati in unum? Nolite errare sicut oves non habentes pastorem. Si autem inimici nostri invenerint vos errantes, occident vos, quia die noctuque vigilant atque excubant, ut vos sine ullo ductore segregatos sive solos inveniant, qui nos quotidie occidere, atque in captivitatem laborant ducere. Quid, miseri, facietis? » Cumque finis esset dictis, respiciens se ante et retro, et cum jam invenisset undique solum; tamen cum illis quos reperire potuit ad suum reverterunt exercitum, plus vacui quam onusti. Videntes autem hoc Hermenii, et Sarraceni, et Græci, quod nostri penitus vacui rediissent, nihilque secum deferrent, consiliati in unum abibant per montaneas, et præscita loca, subtiliter inquirentes et ementes frumentum, et eorporea alimenta, quæ ad hostem deferebant, in quo fames erat immensa, et vendebant unius asini onus octo purpuratis, qui appretiati erant centum viginti denariorum solidis. Ibi quidem mortui fuerunt multi ex nostris militibus, non habentes pretium unde tam carum emere potuissent.

Willelmus igitur Carpentarius, et Petrus Eremita, pro immensi infelicitate ac miseria quas in se sciebant, insimul consiliati, latenter recesserunt. Quos Tancredus persequens, apprehendit secumque duxit cum magno dedecore, et fidem illi dedit Willelmus, quod libenter redisset ad exercitum, et satisfactionem senioribus faceret. Tota namque nocte, uti mala res, in tenda Boamundi jacuit. Crastina autem die summo diluculo venit erubescendo ante Boamundi præsentiam. Quem alloquens Boamundus, dixit: « O infelix infamia totius Franciæ! o dedecus et scelus Galliarum provinciæ! et o iniquissime omnium quos terra suffert! cur tam turpiter fugisti? Forsitan propter hoc nequam voluisti tradere hos milites, et exercitum Christi, sicut tradidisti alios in Hispania? » Qui omnino tacuit, et nullus sermo ex ejus ore processit. Ad-

A unaverunt igitur sese omnes Francigenæ, rogaveruntque humiliter Boamundum, ne deterius ei aliquid facere permittat. Ait vero ille: « Hoc enim pro vestro amore libenter faciam, si modo toto corde et mente juraverit, ita quod nunquam sit reversurus ab itinere sancti sepulcri, sive bono, sive malo, et Tancredo neque per se neque per alios amicos suos aliquid mali fieri consentiat. » Qui statim, auditis his sermonibus, libenter concessit. Postea vero Willelmus Carpentarius, turpitudine captus, non diu morans, furtim recessit. Hanc paupertatem et miseriam pro nostris delictis concessit nobis habere Deus. In toto namque exercitu non valebat aliquis invenire mille milites qui equos haberent optimos. Igitur (7) quidam miles et dives et nobilis de exercitu imperatoris, quem imperator commiserat Francis, ut ipse pulchre conducirer illos, et terram liberatam de Turcorum manibus in fidelitate imperatoris reciperet; ille, ille infelix audiens quod exercitus Turcorum venisset super nos, ingemuit, arbitransque omnes perisse, atque incidisse in manus inimicorum nostrorum, lingens et componens omnia fallacia quæ jugiter machinari poterat, dixit illis: « Seniores, et prudentissimi viri, videte quia nos sumus hic in hac nimia necessitate coacti, et ex nulla parte nobis adiutorium succedit. Ecce modo sinite me in Romaniam reverti patriam; absque ulla dubitatione revertar ad vos. Ego vero huc faciam multas naves venire per mare, onustas frumento, vino, hordeo, carne, farina, et caseis, et omnibus bonis alimentis quæ necessaria sunt. Adhuc autem et equos faciam conducere ad vendendum, et mercatum per terram imperatoris huc venire cito faciam. Ecce hæc omnia vobis fideliter jurabo ad tenendum. Adhuc quoque domestici mei, et papilio meus jugiter in campo erit. Et nullo modo nolite increduli esse, sed firmiter credite quia ego quantocius ad vos revertar. » Igitur ille inimicus, omniaque sua dimisit in campo, eo tenore quod tunc, et modo, et semper perjuratus erit. Sic itaque tali modo venerat nobis magna necessitas quod Turci undique constringebant nos, quod nullus nostrorum audebat jam exire extra tentoria; tantus erat Turcorum timor. Illi namque constringebant nos in una parte, coangustabat nos crudelis fames in alia. Eramus nos miseri valde ac dolentes. Majores nostri quoque in nimio pavore erant. Succursus quidem aut adiutorium nobis penitus deerat. Gens minuta et pauperima fugiebant, alii Cypri, alii in Romaniam, alii in montaneis. Ad mare utique non audebamus ire præ timore pessimorum Turcorum; nullatenus erat nobis via patefacta.

(6) *En épiant et cherchant de tous côtés*, quod interpolator non intellexit. Gallicum est.

(7) *Tetigus. Tyr. lib. II, c. ult.*, p. 664, ubi *Tuti-*

nus vocatur et de hoc loco, IV. c. 24, p. 694. *Tutic. Raim. de Agil.*, p. 145. *Tatingus, Bald. l. II*, p. 103.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

Item Christiani pugnarunt cum Turcis.

Interea nostri principes audientes innumerabilem gentem Turcorum venisse super nos, ceperunt consilium, dicentes : « Ecce innumerabilem Turcorum exercitus venit super nos, quid faciemus? Nos quidem tanti non sumus, quod in duabus partibus pugnare valeamus cum illis. Faciamus ergo ex nobis duas partes. Pars namque militum remaneat jugiter custodire papillones nostros, et obsistere his qui in civitate sunt. Et alia pars militum simul equitet obviam inimicis nostris, qui hic hospitati sunt prope nos in castello quod vocatur Areg, ultra Pontem-Ferreum. » Sero autem facto, exierunt de tentoriis, et consilium fecerunt, dicentes : » Omnes camus contra inimicos nostros, qui sunt viginti quinque millia, sicut narratur nobis. Sed Podiensis episcopus, et Robertus Northmannus, et Eustachius comes, remaneant custodire ab illis qui in civitate sunt. » Summo autem diluculo remiserunt ex militibus suis, qui exierunt videre exercitum Turcorum, et ubi sunt, et quid certe agant. Exierunt itaque illi, et ceperunt subtiliter inquirere ubi acies eorum Turcorum sunt reconditæ. Illico viderunt segregalos venire ex parte fluminis divisos per duas acies, maxima vero illorum virtus veniebat retro. Reversi sunt ergo celeriter nostri, dicentes : « Ecce, ecce jam veniunt. Estote itaque omnes undique parati, quia jam prope sunt nobis, sicut potestis videre. » Deceverunt nostri se ut unusquisque ex majoribus per se ordinaret suam aciem. Mox ordinarunt sex acies. Quinque autem acies ierunt adunatim invadere illos. Flandrensium comes fuit in primo capite. Boamundus paulatim gradiebatur retro cum sua acie. Juncti igitur prospere nostri cum Turcis, unusquisque sternebat alium. Clamor vero eorum resonabat ad cælum. Imbres telorum obnubilabant aerem. Postquam venit maxima virtus eorum, quæ erat retro, acriter invasit nostros, ita ut nostri jam paululum recederent retro. Hoc cum vidit Boamundus, ingemuit. Præcepit ergo conestabili suo, scilicet Rotherto filio Girardi, dicens : « Recordare prudentium antiquorum et nostrorum fortium parentum, quales fuerunt et qualia bella fecerunt. » Fuit itaque ille signo crucis armatus ut fortissimus athleta, et sicut sapiens et prudens invasit illos, deferens vexillum Boamundi. Videntes autem aliæ acies quod vexillum Boamundi tam prudentissime foret ante alios delatum, reversi sunt retrorsum, et ipsos unanimiter invaserunt. Fueruntque nostri numero septingenti, Turci viginti quinque millia. Sed gratia Dei omnes stupefacti arripuerunt fugam, et verterunt statim scapulas retro. Nostri igitur persecuti sunt illos, superantes ac detruncantes. Reversi sunt vero Turci festinanter in suum castrum. Qui vivi remanserunt, acceperunt

A omnia quæ ibi reperire potuerunt, totum castrum expoliaverunt, miscruntque ignem et fugerunt. Hermenii, et S riani, et Græci scientes omnino Turcos perdidisse bellum, exierunt et exebaverunt per arcta loca, et occiderunt, et apprehenderunt multos ex eis. Superati sunt itaque Deo annuente in illa die inimici nostri. Satis vero recuperati sunt de equis, et aliis rebus multis, quæ erant illis valde necessaria. Accipientes itaque multa spolia, deduxerunt multos ex illis inimicis vivos secum, et plurima capita mortuorum detulerunt ante portam civitatis, ubi legati Ammirati Babylonie castrametati fuerant, quæ mittebantur comiti de Sancto Ægidio et aliis senioribus. Illi, qui remanserunt in tentoriis, tota die præliati sunt cum illis qui in civitate erant, ante tres portas civitatis. Factum est hoc bellum in die Martis ante Caput Jejunii, v Idus Februarii, favente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, amen.

Reversi sunt itaque nostri, hoc agente Deo, gaudentes de triumpho, quem in die illo habuerunt de inimicis, qui sunt per omnia semper superati fugientes, huc et illuc vagantes, et errantes; alii in Corosanum, alii vero in Sarracenorum intraverunt terram. Videntes autem nostri majores ac seniores, quod male tractarent nos et constringerent inimici nostri, qui erant in civitate (die enim ac nocte jugiter vigilabant et insidiabantur, qua parte nos lædere ac angustari potuissent), congregati in unum consilium petierunt, dicentes : « Priusquam perdamus gentem Dei et nostram, faciamus castrum ad Macomariam, quæ est ante portam ubi pons est, ibique forsitan poterimus inimicos nostros constringere. » Consensere omnes consilio, et laudaverunt quod bonum esset ad faciendum. Comes de Sancto Ægidio dixit primus : « Estote mihi in adiutorium ad faciendum castrum, et ego muniam et servabo. » Respondit illi Boamundus : « Si vos vultis, et alii seniores laudaverint, ibo vobiscum ad portum Sancti Simeonis, diligenter conducere illos qui illic sunt homines, qui hoc fideliter peragant opus. Alii qui sunt remansuri undique muniant sese ad defendendum, si forte inimici nostri et Dei exierint de civitate, et in loco illo sint omnes congregati in unum, scilicet ubi nos demonstrabimus. » Factumque est ita. Comes igitur et Boamundus perrexerunt ad Sancti Simeonis portum. Nos itaque, qui remansimus congregati in unum, ubi castrum incipere debuissimus, tunc Turci videntes hoc preparaverunt se, et illico exierunt extra civitatem obviam nobis ad prælium. Sic itaque irruerunt super nos, et miserunt nos in fugam, et occiderunt plures ex nostris militibus. Unde nos tristes dolentesque fuimus. Crastino autem videntes

Turci quoniam majores nostri non essent in obses-
sione, et quod hesternâ die militassent ad portum,
præparaverunt se omnes majores de Turcorum exer-
citu, et militaverunt illis obviam venientibus e por-
tu. Tunc videntes comitem et Boamundum venien-
tes, et conducentes gentem de portu, continuo cœ-
perunt stridere et garrire, et clamare vehementis-
simo clamore, circumcingentes undique nostros,
sagittando et vulnerando, ac crudeliter undique
detruncando ensibus. Tam acriter invaserunt no-
stros, quod illi inierunt fugam per proximam mon-
taneam, ac ubi patebat via eundi. Qui potuit se ex-
pedire celeri gressu, evasit vivus. Ille vero qui fu-
gere nequivit, pro Christi nomine martyrium susce-
pit. Fueruntque in illa die martyrisati ex nostris
militibus sive peditibus plus quam mille, qui in cœ-
lum lætantes ascendebant, candidatam ferentes stol-
lam recepti martyrii, glorificantes et laudantes
Deum trinum et unum, in quo feliciter triumphab-
ant, et dicebant concordabili voce : « Quare non
defendis sanguinem nostrum. Deus noster, qui ho-
die est effusus pro tuo nomine? » Boamundus ita-
que viam, quam alii tenuerunt, non tenuit, sed ce-
lerius venit cum paucis militibus laxatis frenis, do-
nec properasset usque ad nos, qui eramus in unum
congregati ultra fluvium Pharphar. Tunc nos accensi
in ira occisione nostrorum, Christi invocato nomi-
ne, et sancti confidentes sepulcri Christi itinere,
juncti insimul sic pervenimus contra eos ad bel-
lum, quo usque invasimus uno corde et animo. Sta-
bant autem inimici nostri et Dei undique stupefacti
et vehementer perterriti, et putantes nos devincere
et occidere, quemadmodum gentem comitis Rai-
mundi et Boamundi. Sed omnipotens Deus hoc illis
permittere nullatenus voluit. Tunc dux Godefridus
Christi miles potentissimus, irruens in eos evagi-
nato ense, percussit quemdam gentilem ferocissi-
mum tam viriliter, ut in duas partes ipsum divide-
ret, a vertice videlicet usque in sellam equi (8).
Actumque et ex Dei providentia ut, quamvis in duo
discissus, minime ex toto de equo dilaberetur. Post
hunc aggressus alium ex obliquo, secuit eum per
medium. Ex hinc maximus terror et horror omnes
inimicos Christianitatis perculit, non solum qui
præsentes aderant, sed omnes qui hoc utcumque
audire potuerunt. Deinde dux per omnia memorandus
illos in fugam versos persequens, nunchos, nunc illos
ut leo fortissimus invadens, detruncabat, et in am-
nem præcipitabat. Simili autem modo Hugo Magnus,
et comes Sancti Ægidii, et Boamundus et Flan-
drensis comes, et alii proceres ipsos trucidabant, et
in amnem præcipitabant. Locus vero fugiendi non
erat, nisi solummodo per pontem, qui tunc illis per-
angustus erat, ipsique semetipsos præpedientes in
flumine demergebantur. Milites igitur veri Dei un-
dique signo crucis protecti irruerunt nimis acriter

A super illos, et fortiter invaserunt. Illi autem arri-
puerunt celerem fugam per medium pontis angusti,
ad illorum interitum. Illi, qui vivi non potuerunt
pertransire pontem præ nimia multitudine gentium
et caballorum, ibi receperunt sempiternum inter-
itum, et reddiderunt infelices animas diabolo et Sa-
tanæ ministris. Nos itaque superantes eos impel-
lebamus in flumen cum nostris mortiferis lanceis.
Unda quoque rapidi fluminis ubique videbatur
fluere rubra Turcorum sanguine. Et si forte aliquis
eorum voluisset reptare super pontis columnas, aut
natando vulneratus ad terram moliretur exire, nos
undique natantes super ripam fluminis impelleba-
mus, necantes eum impetu rapidi fluminis. Rumor
quoque et clamor nostrorum et illorum resonabat ad
cælum. Pluvie telorum et sagittarum tegebant po-
B lum et claritatem diei; altæ voces intus et extra ci-
vitatem erant. Mulieres civitatis veniebant ad muri
fenestras Christianæ, inspectantes misera fata Tur-
corum, et plaudabant manibus oculute, sicut mos
est illarum. Hermenii, et Suriani, et Græci, jussu
majorum Turcorum tyrannorum quotidie inviti sive
sponte sagittabant celeres sagittas. Mortui sunt in
anima et corpore duodecim Admiralli de Turcorum
agmine in prælio illo, et aliorum prudentissimo-
rum militum et fortiorum, qui melius pugnando ci-
vitatem defendebant, numerus quorum mille quin-
genti. Alii qui remanserunt vivi, jam non amplius
audebant clamare, neque garrere, in die sive in
nocte, sicut ante solebant. Omnes itaque nos et illos
non separavit quisquam nisi solummodo nox. Nox
C itaque divisit utrosque præliando, et jaculando, et
sagittando. Sicque virtute Dei et sancti sepulcri su-
perati sunt inimici nostri, eo tenore quod ulterius
non valuerunt habere talem virtutem neque in voce,
neque in opere, sicuti prius. Nos itaque valde fuimus
in illa refectio die illorum equis, et de aliis multis re-
bus quæ satis nobis erant necessariae. Crastina autem
die summo diluculo exierunt alii Turci de civitate,
et collegerunt omnia cadavera potentia Turcorum
mortuorum, quæ reperire potuerunt super ripam
fluminis, exceptis illis quæ in alveo habebant flumi-
nis, et sepelire fecerunt ad Machomariam, quæ est
ultra pontem civitatis ante portam. Simulque cum
illis sepeliere pallia, bysantos aureos, arcus et sa-
gittas, et alia quam plurima instrumenta quæ nomi-
D nare nequivimus. Audientes itaque nostri quod hu-
mare mortuos Turcos fecissent, omnes statim præ-
paraverunt sese, et venerunt festinantes ad diaboli-
cum atrium, et jusserunt desepelire, et frangere eo-
rum tumbas, et trahere illos extra illorum sepultu-
ras. Et ejecerunt eorum cadavera omnia in quam-
dam foveam, et deportaverunt casorum capita ad
tentoria nostra, quatenus perfecte sciretur eorum
numerus, excepto quod equos onustos eorum capi-
tibus quatuor fuerunt ad mare nuntii Admiralli Ba-

(8) Videndus Tyrius, lib. v, c. 6, p. 701, et Alber-
tus Aquensis, l. iii, c. 65, p. 238; Robertus mon.,

lib. iv, p. 59, et l. 9., p. 75.

bylonis delata. Quod videntes Turci, nimis fuerunt tristis, et dolentes usque ad necem. Qui quotidie plorantes, nil aliud quibant facere nisi plorare et ululare. Tertia autem die veniente, ceperunt gaudentes et exultantes juncti insimul ædificare eodem die castrum illud jam supradictum, de iisdem lapilibus quos abstraximus desuper humatis Turcorum corporibus. Peracto itaque castro, mox cepimus ex omni parte coangustare prudenter inimicos nostros, quorum tumida coila ad nihilum jam erant redacta. Quod castrum unusquisque seniorum nostrorum fecit per partem immenso aggere et muro, et ædificaverunt in eo duas turres in Machomaria. Nos autem secure ambulabamus huc et illuc ad portum, et ad montaneam, laudantes et glorificantes jocunda, læta et consona voce, Dominum Deum nostrum, cui est honor et gloria per cuncta sæculorum sæcula, amen.

Raimundus erexit castrum suum contra civitatem.

Omnes vero seniores nostri et principes commiserunt illud castrum Raimundo Sancti Egidii ad custodiendum, eo quod ipse haberet plus milites in sua familia quam alii, et plus poterat dare. Ille quoque conservavit castrum cum suo exercitu, et cum eo fuit Gastos de Biart cum suis hominibus, et Petrus vicecomes de Castellis, et Raimundus vicecomes de Torena, et Guillemus de Montepeslerio, et Goffriddus, et Petrus Raimundus d'Alpoz, et Guillemus de Sabra. Omnes isti, et alii plures cum hominibus suis, fuerunt cum eo. Raimundus quoque Sancti Egidii quos milites, videlicet clientes, invenire per censum potuit, ad castrum custodiendum per conventionem retinuit. Una die exierunt de civitate, et venerunt ad castrum, quod undique circumdederunt clamando et sagittando, nostrosque vulnerando et occidendo, ita quod etiam tentoria nostrorum erant cooperta infixis sagittis, et nisi esset succursus qui venit de alio exercitu, maximum damnum in eis fecissent. Hoc nostri videntes, statim ordinaverunt ut facerent maximam talpam, cum qua potuissent perforare pontem; et fecerunt. Quadam die prælia verterunt super pontem, et duxerunt talpam, fuerunt que Turci mortui multi, et pons perforatus est. Nocte vero dormientibus nobis, exierunt Turci de civitate et arserunt talpam, et restauraverunt pontem, unde nimis exercitus Christi iratus fuit. Alia die adduxerunt Turci super murum civitatis quemdam militem nostrorum nobilem, nomine Rainaldum Porchetum, quem diu tenuerant in malis carceribus dixeruntque ut loqueretur cum Christi peregrinis, quatenus eum redimerent maximo censu, antequam caput amitteret. Qui cum esset super murum, locutus est senioribus, dicens nostris: « Seniores, tantum quidem valet quasi jam ergo mortuus essem. Et ideo deprecor vos sicuti meos fratres, ut per me nullum funus offeratis. Sed estote securi in fide Christi, et sancti sepulcri, quia Deus vobiscum est et semper erit. Omnes majores itaque et audaciores hujus civitatis oc-

cidistis, videlicet duodecim Amiralios, et mille quingentos nobilium, nullusque remansit qui præliari vobiscum audeat neque civitatem defendere. » Interrogaverunt autem Turci drogmandum quid Rainaldus dicebat. Qui dixit illis: « Nihil loquitur boni de nobis. » Tunc Cassianus Amiralius continuo jussit eum descendere de muro, dixitque ei per drogmandum: « Rainaldus, vis nobiscum honeste vivere, et gaudere? » Rainaldus respondit: « Quomodo vobiscum honeste sine peccato vivere potero? » Dixitque Amiralius: « Abnega Deum tuum, quem credis et colis, et crede Malphium, et nostris diis aliis. Quod si feceris, dabimus tibi omnia que petieris, videlicet aurum et argentum, equos et mulos, et alia plurima ornamenta, que volueris, et uxores, et hæreditates, et maximo honore ditabimus te. » Cui Rainaldus respondit: « Date mihi spatium, quo possim conciliari mecum. » Et Amiralius respondit, et libenti animo concessit. Tunc Rainaldus præiecit se in orationibus junctis manibus in terra contra orientem; humiliter Deum rogans, ut ei subveniat, suamque animam in sinu Abrahamæ dignanter suscipiat. Quod cum vidisset Amiralius, vocavit drogmandum, et dixit ei: « Quid ait Rainaldus? » Drogmandus respondit: « Dominum Deum suum nullo modo negavit. » Quod audiens Amiralius, nimis iratus fuit. Illico jussit eum decollari, et Turci cum magno gaudio decollaverunt eum. Cujus animam confestim suscipientes angeli, ante conspectum Domini, pro ejus amore martyrium suscepit, gaudentes detulerunt. Tunc Amiralius iratus fuit vehementer, ideo quod Rainaldum ad suos non potuit convertere deos. Statim jussit ad se omnes peregrinos adduci, qui erant in civitate, ligatis post tergum manibus. Cumque ante eum venissent, imperavit ut nudi exspoliarentur omnes. Cum ergo exspoliati fuissent, fecit constricti congregari in unum, et cum fune ligari omnes in gyrum, et fecit ligna, et paleam, et fenum circa eos ordinari ac deinde ac si inimicus Dei ignem fecit immitti. Christiani igitur videlicet Christi milites, valde stridebant et clamabant; quorum voces resonabant ad cælum ad Deum pro ejus amore eorum carnes et ossa in ignem cremabantur. Et sic martyrisati fuerunt omnes isti in una die, portantes in cælum candidas stolas ante Deum, pro ejus amore fideliter hæc passi sunt, regnante Domino Deo nostro, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum, amen.

Cum jamjam omnes semitæ prohibitæ starent Turcis, nisi ex illa parte fluminis, in quo erat quoddam castrum in quodam monasterio, quod si perfecte fieret corroboratum, jam nullus auderet extra civitatis portam exire, consiliati sunt fideliter nostri, concordali una voce dicentes: « Eligamus unum quempiam ex nobis, qui robuste illud teneat castrum, et nostris inimicis prohibeat viriliter montaneas, sive planum, et introitum et exitum civitatis. » Plures vero ex illis prohibebant se illud hospitari, nisi forte multi fuissent in unum. Tancre-

dns igitur primus protulit se ante alios, dicens : « Verumtamen, si scirem quid proficui mihi attigerit, ergo sedulo solummodo cum meis hominibus corroborabo castrum, et viam, per quam inimici nostri solent frequenter sævire, viriliter illis omnino devetabo. » Qui continuo spondendunt ei quadringentos marcos argenti. Non acquievit Tancredus, quanquam solus esset : tamen perrexit cum honestissimis militibus et servientibus, et ex templo abstulit undique viam et semitam Turcis, neque propter herbam, neque propter ligna, neque propter ulla necessaria recessit. Remansit autem ibi Tancredus cum suis hominibus, et cepit vehementer ubique coangustare civitatem. Ipsa autem die veniebat maxima pars Ihermeniorum et Surianorum secure de montaneis, qui ferebant alimenta Turcis in adjutorium civitatis. Quibus obviam venit Tancredus, et confestim apprehendit et omnia quæ deferebant, videlicet frumentum, vinum et oleum, et alia hujusmodi. Sic itaque prospere robusteque deducebat se Tancredus, etiam quoque habebat prohibitas et incisas omnes semitas Turcis, usque dum Antiochia fieret capta. Omnia quæ fecimus antequam Antiochia capta fuisset, nequeo enarrare, Quæ facta sunt, vel quomodo fuerint postea, aliquantulum volo explicare. Ideo aliquantulum dico, quia nemo est in his partibus, qui omnino, sive clericus sive laicus, dicere sive narrare possit sicut res est acta.

Interea igitur erat quidam Amiralius de genere Turcorum, cui nomen Pyrrus, qui maximam amicitiam acceperat cum Boamundo. Nunc sæpe Boamundus tangebatur cum nuntiis ad invicem missis, quo eum infra civitatem amicissime reciperet, eique Christianitatem liberius promittebat, atque eum divitem multo honore facere mandabat. Consensit vero ille dictis promissionibus dicens : « Verumtamen tres turres custodio, easque libenter ei promitto, et quacunque hora voluerit in eas voluntarie recolligam. » Erat itaque Boamundus jam securus de introitu civitatis. Una ergo gavisus, atque placido vultu, serena mente, venit ad alios omnes seniores, eisque jocunda verba protulit in hoc modo : « Viri prudentissimi milites, videte quomodo nos omnes in nimia paupertate et miseria projecti sumus, majores sive minores, et ignoramus penitus ex qua parte melius succedat nobis. Si igitur vobis bonum ac honestum videtur, eligat se ante alios unus ex nobis quicumque vultis, utrum se illeullo modo aut ingenio civitatem acquirere, vel ingeniare, aut per se, aut per alios concordia voce dono permittamus. » Qui omnino prohibentes et denegantes, dixerunt : « Nemini unquam erit hæc civitas dimissa, sed omnes æqualem illam habebimus ; sicut æqualem habuimus laborem, sic inde habebimus æqualem honorem. » Sic itaque Boamundus, auditis his verbis, paulo minus subridens protinus recessit. Non post multum vero temporis audierunt omnes majores nostri muntio de exercitu nostrorum hostium, videlicet Turcorum, et Publicanorum, Angulanorum, Azi-

mitarum, et aliarum plurimarum nationum gentilium, quas numerare neque nominare nescio. Statimque adunaverunt sese omnes insimul majores, et fecerunt consilium, dicentes : « Quoniam si Boamundus potuerit acquirere civitatem aut per se, aut per alios, nos una libenti animo ultro ei donamus, intantum quod si imperator venerit nobis in adjutorium, et omnem conventionem, sicut nobis promissit atque juravit, attendere voluerit, nos eam reddemus jure. Sin autem, in suam potestatem habeat Boamundus. » Mox itaque Boamundus cepit quotidie humiliter suos deprecari amicos, petitione præmittendo humilima, atque dulci voce in hunc dicendo modum : « Ecce vere tempus modo habemus idoneum, in quo possumus operari quidquid boni volumus. Igitur adjuvet me amicus meus Pyrrus. » Qui satis gavisus de nuntio, ait se adjuvare illum, sicut agere debet. Nocte itaque veniente in proximo, misit filium suum caute pignus Boamundo, et quod in pignis fieret securus de introitu civitatis, a modo misit ei verba hoc modo : « Buod cras omnem Francorum gentem præconiare faciat, quo in Saracenorum terram vadat deprædari, deinde celeriter revertatur per sinistram montaneam. Egoque ero intentione erecta, præstolans illa agmina, eaque recipiam in turres quas habeo in mea custodia. » Deinde Boamundus confestim ad se jussit vocari servientem quemdam suum, videlicet Malan-coronam, eique præcepit ut præconiaret gentem maximam Francorum, quod fideliter præpararet se in Saracenorum eundi terram. Factumque est ita. Credidit itaque Boamundus hoc consilium duci Godefrido, et Flandrensi comiti, et comiti de Sancto Egidio, atque Podiensi episcopo. « Quoniam si Deo placet, erit nobis in hac nocte Antiochia reddita. » Ordinata sunt itaque hæc omnia. Milites tenuerunt plana, et pedites montanea. Tota nocte militaverunt et usque prope auroram diei, et deinceps cæperunt appropinquare ad turres quas ille vigilabat. Confestim descendit Boamundus, et præcepit omnibus, dicendo hæc verba : « Ite securo animo, et felici concordia, et ascendite per scalas in Antiochiam quam statim habebimus, si Deo placet, in nostra custodia. » Veneruntque illi usque ad scalam, quæ jam erat directa et firmiter ligata ad civitatis mœnia. Et ascenderunt per illam homines fere sexaginta ex nostris, et divisi sunt per tres turres, quas ille vigilabat. Videns autem Pyrrus quod tam pauci fuissent ascensi ex nostris, cepit pavere mox. Timens namque se et nostros, ne in manibus Turcorum evenissent, dixit : *Micro Francos echomai*, hoc est, paucos Francos habeo. Ubi est Boamundus ? Ubi est miles invictus ? Interim descendit quidam serviens Longobardus deorsum, et cucurrit quantocius ad Boamundum dicens : « Quid hic stas, vir prudens ? quam obrem huc venisti ? Ecce jam nos tres turres habemus. » Motus est autem vir ille cum aliis omnibus, omnes gaudentes atque lætantes pervenerunt usque ad scalam. Videntes itaque illi quierant in fratre,

cœperunt jocunda voce clamare: « Deus hoc vult. » Nos vero similiter dicebamus. Et cœperunt mirabiliter continuo ascendere, et ascenderunt in turrem, et cucurrerunt festinanter ad alias turres. Quosque illie inveniebant, mortalem eis continuo dabant sententiam; fratrem quoque Pyrri occiderunt. Interea forte rupta est scala, ex qua noster erat ascensus; unde inter nos est orta immensa angustia, sive tristitia. et confestim fuimus omnes stupefacti ac dolentes. Quanquam fuisset fracta scala, tamen quædam porta erat juxta nos clausa in sinistra parte, quæ quibusdam manebat incognita, nox namque erat. Sed tamen inquirendo, et palpando, et subtiliter inquirendo ubi ipsa latebat, omnes cucurrimus ad eam, ipsaque fracta intravimus per illam. Jam innumerabilis fragor mirabiliter resonabat per universam civitatem. Non acquievit illic Boamundus, imperavit honorabile vexillum deferri sursum coram castello, in quodam monte. Omnes ergo pariter nimis in civitate stridebant. Summo autem diluculo audientes illi qui foris erant ad tentoria, vehementissimum rumorem strepere per civitatem, exierunt festinantes, et viderunt Boamundum seorsum in monte. Celeri cuëurrerunt omnes cursu, et venerunt

pariter unusquisque ad suam portam, et intraverunt in civitatem, et interfecerunt Tureos et Sarracenos quos ibi reppererunt, qui fuerunt extra castrum. Alii vero ex militibus Turcorum exierunt portas, et fugientes evaserunt vivi.

De morte Cassiani, quomodo interfectus est a Surianis.

Cassianus vero dominus illorum expavescens valde gentem Francorum, dedit se omnino fugæ cum multis aliis qui erant cum eo, et fugiendo pervenit in Taneredi terram, non longe a civitate. Fatigatique erant equi eorum, et miserunt se in quoddam casale, et intraverunt in quamdam domum. Cognoverunt ergo cum habitatores terræ illius montanæ, scilicet Suriani et Hermenii; confestim apprehenderunt illum, et ceciderunt caput ejus, et obtulerunt illud ante Boamundi præsentiam, ut mererentur libertatem perfecte recipere. Baltheus quoque ejus, et gaina, id est vagina, fuerunt appretiati lx bysautos. Omnes vero plateæ civitatis jam undique plenæ stabant cadaveribus mortuorum, ita ut nemo vix poterat ire per semitas civitatis, nisi cadavera Turcorum calcando. Hæc omnia gesta sunt tertia die intrante mense Junii in die Jovis. Unde sit benedictus Deus per cuncta sæcula sæculorum, amen.

INCIPIT LIBER QUARTUS.

Curbalan autem princeps militiæ Soldani Persiæ, dum adhuc est Corrozanum Cassianus prædictus, Antiochiæ legationem emiserat, quo sibi succurreret in opportuno tempore, quoniam gens fortissima atque robustissima Francorum eum impeditum graviter obsidebat Antiochiæ, et si adjutorium fideliter impenderet, Antiochiam civitatem in suis manibus continuo traderet, aut eum ditaret maximo munere. Cumque jam habuisset maximum exercitum Turcorum ex longo collectum tempore, et licentiam Christianos occidendi acceperisset a Calipha illorum apostolico, illico inchoavit iter longæ viæ Antiochiæ. Hierosolymitanus Ammiralius cum eo et cum suo exercitu fuit. Rexque Damascijibi advenit cum maxima gente. Isdem vero congregavit ex omni parte paganorum innumeras gentes, videlicet Tureos, et Arabes, et Sarracenos, et Publicanos, et Azimitas, Et Curtos, et Persas, et Agulanos, et alias multas gentes, quos nominare, aut numerare nemo poterat. Et Agulani fuerunt numero tria milia. Ipsi neque lanceas, neque ulla arma timebant, quia omnes erant cooperti ferro undique, et equi eorum, ipsique volebant in bellum ferre arma, nisi solummodo gladios. Isti omnes venerunt in obsessione Antiochiæ ad dispergendum Francorum collegium. Et cum appropinquassent civitati, venit obviam eis Sancedonafilius Cassiani Ammiralii Antiochiæ, et continuo cucurrit ad Curbalan, lacrymabiliter rogans eum, et dixit: « O invictissime princeps, te suppliciter deprecor, tuam humili devotione prudentiam rogitò,

quatenus mihi succurras, quoniam Franci undique obsident me in Antiocheno oppido, civitatemque in suo tenent imperio, nosque alienare a regione Romanæ, sive Syriæ, adhuc autem et Corrozani depossunt. Omnia vero quæ epiunt patravere, patrem quoque occiderunt meum, et nihil aliud est super, nisi ut me et te, omnesque ex genere nostro interficiant gladio. Ego vero jamdudum tuum fideliter expectavi adventum, utrum mihi succurras in hoc periculo. » Cui Curbalan respondens, ait: « Si vis quod ex toto corde in tuo sim proficuo, tibi que fideliter in isto succuram periculo, illud in mea prius manu trade oppidum, et tunc videbis qualiter ero in tuo proficuo, idque vigilare faciam meis hominibus. » Ait quoque Sancedola: « Si potes omnes Francos occidere, et detruncare, mihi que capita diligenter tradere, ego predictum tibi dabo fideliter oppidum, et deinde ero tibi tuus effectus homo, et in tua fidelitate hoc custodiam oppidum. » Cui Curbalan ait: « Non ita erit ut tu putas atque cogitas, sed committe in mea manu castrum illud. » Commisit tamen, nolens, volens, ei illico castrum. Tertia autem die postquam civitatem intravimus, præcursores eorum ante civitatem præcucurrerunt. Exercitus namque illorum ad Pontem-Ferream castrametatus est, et expugnaverunt turrem Turci, et occiderunt omnes quos illie invenerunt, et nemo evasit vivus, nisi dominus illorum, quem postea ligatum reperimus in vineulis ferreis, facto, majore bello in vigilia beati apostoli. Crastina autem die moto exercitu pagano-

rum, appropinquaverunt civitati, et castrametati sunt inter duo flumina, steteruntque ibi per duos dies. Recepto itaque castro, tunc Curbalan confestim advocavit unum Ammiralium ex suis, quem sermone sciebat veracem, mitem, et pacificum, et ait illi : « Volo ut intres in fidelitate mea hoc castrum custodire, quod ex tempore longissimo scio te valde fidelissimum, ideoque precor te, ut summa cautela hoc contineas oppidum. Adhuc namque quia scio te in opere prudentissimum, nullumque magis veracem et fortissimum hic modo reperire nequeo. » Cui Ammiralius ait : « Tibi unquam de tali vellem obedire officio, sed priusquam me tuo arguas stimulo, hoc faciam eo tenore quod si Franci ejecerint vos de mortali prælio, eis continuo hoc reddam castrum. » Dixitque Curbalan : « Tam honestum et prudentem te cognosco, ut omne quidquid boni vis agere ego utique consentio. » Reversus est itaque festinanter Curbalan ad suum exercitum in valle illa ubi erat castrametatus. Protinus turci deludentes Francorum collegium, detulerunt ante Curbalan conspectum quamdam vilissimam eusem rubiginem tectam, et deterrimum, valde arcum ligneum, et lanceam nimis inutilem, quam abstulerunt nuper pauperibus peregrinis dicentes. « Ecce arma, quæ attulerunt Franci obviam nobis ad pugnam. » Tunc Curbalan videns hæc arma, coepit subridere in propatulo, dicendo omnibus qui in illo erant collegio : « Hæc sunt arma bellica atque nitida quæ attulerunt Christiani super nos in Asiam, orti in occidentali terra, scilicet in Europa, quæ est mundi pars tertia, quibus putant ea confidunt nos expellere et propulsare ultra Corosani continia, et delere omnia nostra nomina ultra Amasonia flumina, qui propulserunt omnes nostros parentes a Romania et Antiochia civitate regia, quæ honorabile est caput totius Syriæ. » Continuo advocavit suum fidelem notarium ad se, et ait :

Hic misit Curbalan Soldano Persiæ epistolas; et ad apostolicum Caliphum.

(9) Scribe ergo cito plures chartas, quæ in Corosanum sint legendæ, hoc modo : « Caliphæ nostro apostolico, et nostro regi domino Soldano, militi fortissimo, atque omnibus prudentissimis Corosani militibus, salus et immensus honor. Satis sint læti et gavisi jocunda concordia, et satisfaciunt ventribus, voluntatem imperent, et sermocinent per universam regionem illam, et omnino dent sese ad petulantiam luxuriæ, utrum multos filios patrare congandeant, qui contra Christianos bellare fortiter prævaleant, et libenter suscipiant hæc tria arma, quæ olim abstulimus a Francorum turma, et discant modo quæ arma adduxit super nos gens Francigena, qualiter sunt optima atque perfecta. Heu! certare voluit contra nostra arma, quæ sunt bis aut ter sive quater purgata sicut argentum, aut aurum purissimum. Adhuc quoque sciant omnes quoniam ego omnes Francos intus Antiochiam habeo inclusos, et

A castrum in mea libera voluntate teneo. Illi namque deorsum sunt in civitate. Ego autem habeo jam illos omnes in mea manu, aut eos faciam capitalem subire sententiam, aut eos deducam in Corosanum in captivitate nimia, eo quod minantur nos suis armis propulsare et ejicere ultra Corosani continia, aut delere omnia nostra nomina ultra Amasonia flumina, aut ejicere nos ultra superiorem Judæam, seu ejecerunt omnes parentes nostros de euncta Romania sive Syria. Amodo vobis namque juro per Machomet, et per omnia deorum nomina, quoniam ante vestram non ero reversurus, præsentiam donec regalem Antiochiam, omnem Syriam, sive Romaniam atque Bulgariam, usque in Apuliam aquisiero mea forti dextera, ad deorum honorem, et vestrum, omniumque nostrorum Turcorum. » Sic itaque fecit finem dietis. B Mater autem ejusdem Curbalan quæ erat in Aleph civitate, statim accessit ei lacrymabiliter, et dixit : « Fili, suntne vera ea quæ audio? » Cui ille ait : « Quæ? » Et dixit illa : « Jam audiui quod bellum vis committere cum Francorum gente. » Cui ille ait : « Verumtamen verum hoc esse omnino scias. » Dixit illa : « Contestor, fili, per deorum nomina, et per tuam magnam audaciam immensamque bonitatem, ne bellum simul cum Francis committere libeat, quoniam tu es miles invictus, et nullam imprudentiam ex te aut tuo exercitu unquam penitus audiui, et te e campo ab aliquo victore fugientem quisquam minime invenit. Diffamata est tua militia ab oriente usque in occidentem, et omnes prudentes milites audito tuo nomine contremiscunt. Satis C namque scimus, fili, quoniam tu es bellipotens, et fortis, et bellorum ingeniosus, nullaque gens Christianorum nec paganorum ante tuum conspectum aliquam virtutem habere potuit. Sed fugiebant, solummodo audito tuo nomine, quemadmodum oves ante leonis furorem fugiunt. Ideoque obsecro te, charissime ac dilectissime fili, ut meis acquiescas consiliis, et ne unquam in tuo hæsitet animo, aut in tuo inveniat consilio, quod bellum, incipere velis simul eum Christianorum collegio. » Tunc Curbalan materna audiens monita, feroci quandoque respondit sermone : « Quid est hoc, mater, quod mihi refers? Puto namque quod insanis, aut furia es plena. Enimvero plus solummodo habeo mecum Ammiralios quam iidem Christiani sunt, majores sive minores. » Responditque ei mater ejus : « O dulcissime fili, Christiani nequeunt vobiscum bellare. Hoc enim scio satis quod ipsi non valent pugnam inferre vobiscum, sed eorum Deus pro ipsis quotidie pugnat, eosque die noctuque sua protectione defendit, et vigilat super eos, sicut pastor qui vigilat super gregem suum, et non permittit eos lædi ipse, nec conturbari ab ulla gente, et quicumque voluisset eis obsistere, idem eorum Deus statim conturbat illos, sicut idem ait per os prophetæ David : *Dissipa gentes quæ nomen tuum, Domine, non*

invocaverunt (*Psal. lxxviii, 6*). Antequam vero præparati sint ad bellum incipiendum, eorum Deus optimus et bellipotens, simul cum suis sanctis omnes jam habet inimicos devictos, quanto magis faciet modo circa vos, quia ejus vos estis inimici, et qui præparatis vos eis obsistere tota virtute? Hoc namque in veritate scias, quoniam Christiani isti Christi filii vocati sunt, et per prophetarum ora filii adoptionis ac promissionis, et per Apostolum, *hæredes Dei, cohæredes autem Christi* (*Rom. viii, 17*). Quibus Christus hæreditates eis repromissas jam donavit, dicendo : » A solis ortu usque ad occasum, vel in occidentem, erunt termini vestri, ita quod nemo audax stabit contra vos. » Et quia potest his dictis contradicere, vel obstare? Certe si hoc bellum contra illos incæperis, maximum erit tibi damnum et dedecus, et multos milites tuos perdideris, et universa spolia quæ apud te habes amiseris, et in nimia fuga eveneris. Tu autem in hoc bello non morieris modo, sed omnia habentia in hoc perdideris prælio. Propterea dico tibi, non morieris modo, quia eorum Deus non statim judicial offendentem se exserta ira, sed quando vult eum punit manifesta vindicta, timeoque ne te judicet pœnali tristitia, et tibi dico modo, quia in hoc anno morieris. » Curbalan autem valde dolens in intimis visceribus, maternis auditis verbis respondit : » Mater charissima, quæso, quis tibi dixit ista de Christiana gente, quod Deus eorum tantum amet eos, et quod ipse pugnandi virtutem in se retinet maximam, et quod illi Christiani vincant nos in Antiocheno prælio, et quod ipsi erunt nostra capturi in prælio isto spolia, et nos persequentur immensa victoria, et quod in hoc anno ero moriturus morte subitanea? » Tunc respondit ei mater, dicens et dolens : » Fili, plus quam centum annorum temporasunt, quod inventum est in vestra pagina, et in omnium gentilium voluminibus, quoniam gens Christiana foret super nos venienda, et nos ubique vincenda, et super paganos regnatura, et nostra gens illis ubique erit subdita. Sed ignoro amodo an retro erit venienda. Et ego dolens itaque non desivi sequi te in Aleph civitate pulcherrima, in qua speculando atque ingeniose rimando, respexi cælorum astra, atque ingeniando sagaciter, ac mente sedula scrutando cælorum planetas, ac in duodecim polorum signa, sive in sortes innumeras, in eis reperi quoniam gens Christiana non ubique foret vincenda. Ideo timeo valde dolens, et nimis maestissima, ne ex te infelix ego remaneam orbata. » Dixitque illi Curbalan : » Mater dulcissima, dic mihi omnia, quæ in corde meo sunt incredula. » Quæ respondens, ait : » Hoc libenter, charissime, faciam, si vero sciero ea quæ tibi sunt incognita. » Cui ille dixit : » Non sunt igitur Boamundus et Tancredus Francorum dii, et non eos liberabant de omnium inimicorum persecutione? » Responditque ejus mater : » Fili charissime, Boamundus et Tancredus mortales sunt, sicut alii homines, sed Deus illorum diligit illos præ omnibus aliis, et virtutem præliandi

A plus quam aliis quotidie ministrat illis. Nam Deus illorum. Omnipotens est ejus nomen, qui fecit cælum et terram, et fundavit maria, et universa quæ in eis sunt; ejus sedes in cælo est, parata in æternum, ejus potestas ubique est metuenda. » Dixitque illi filius : » Si ita est causa, cum eis præliari non desinam. » Audiens itaque mater ejus quod nullo modo acquiesceret consiliis suis, vehementer dolens recessit retrorsum in Aleph civitate, deferens secum cuncta spolia quæ conducere potuit.

Tertia vero die armavit se Curbalan, et maxima pars Turcorum cum eo, veneruntque ad civitatem ex illa parte in qua castrum erat. Nostri autem putantes resistere, nolentes volentesque intraverunt civitatem; quibus fuit tam mirabiliter arcta et angusta porta quod illic fuerunt multi mortui oppressione aliorum. Interea alii pugnabant extra civitatem, alii intus in quinta feria per totam diem usque ad vesperam. In sexta feria similiter præliati sunt per totum diem, occideruntque ex nostris multos. In illa die fuit sauciatus quidam probatissimus miles, videlicet Arveus Tudebodus, quem detulerunt socii ejus usque deorsum in civitatem; ibique fuit vivus usque in Sabbato, et inter nonam et sextam horam migravit a sæculo, vivens in Christo. Cujus corpus sepelivit Petrus quidam sacerdos frater ejus ante portam occidentalem beati Petri apostoli, habens maximum timorem sicut caput amittendi, et omnes alii qui in civitate erant. Omnes legentes et audientes deprecamur, ut dent elemosynas et orationes, et dicant pro anima ejus, et pro omnium defunctorum, qui in Hierosolymitana via mortui fuerunt. Alia die Guillelmus de Grentamasnil, et Albericus frater ejus, Ivoque de Grentamasnil, et Guillelmus de Bernonvilla, Guido Trosselus, et Guillelmus filius Richardi, et Lambertus Pauper : isti omnes timore perterriti de hesterno bello, quod perduraverat usque ad vesperam, nocte latenter dimiserunt se per murum, et fugientes pede contra mare, ita quod neque in manibus neque in pedibus aliquid remansit nisi solummodo ossa sua. Multique alii fugerunt cum illis, quos nominare nescio. Venientes igitur ad naves, quæ erant ad portum Sancti Simeonis, dixerunt nautis : » Quid hic miseri statis? Omnes enim mortui sunt, et nos mortem pene evasimus, quia exercitus Turcorum undique obsedit nos in civitate. » At illi audientes talia, stabant stupefacti et timore perterriti, et concurrerunt in naves, et miserunt se in mare. Deinde supervenientibus Turcis, quos invenerunt occiderunt, et naves quæ in alveo fluminis erant remansæ, combusserunt igne, et apprehenderunt spolia eorum. Nos denique qui remansimus, nequivimus ferre pondus, neque arma illorum qui erant in castrum, fecimusque murum inter nos et illos qui vigilabant die et nocte. Interdum tanta oppressione fuimus oppressi, quatenus equos et asinos manducaremus. Alia parte fuimus in maximo terrore Turcorum, ita quod multi majorum nostrorum volebant fugere nocte, sicut alii fecerunt.

Quadam vero die stantibus nostris majoribus in montanea sursum ante castellum, tristibus ac dolentibus, nescientibus quid debuissent facere, venit quidam sacerdos, cui nomen Stephanus, ad eos, et dixit eis : « Seniores, si vobis placet, audite rem aliquam quam ego vidi. Dum in hac nocte jacerem in ecclesia Sanctæ Mariæ matris Domini Jesu Christi, apparuit mihi Salvator mundi cum sua genitrice Maria et beato Petro apostolorum principe, stetitque ante me Dominus, et dixit mihi : Stephane, agnosce me ? » Cui ego respondi : « Te ego alio modo non agnosco, nisi quia crucem in capite tuo cerno, sicut Salvatori nostro. » Dominusque dixit mihi : « Ego sum. » Tunc statim cecidi ad pedes ejus lacrymando, rogans humiliter ut subveniret nobis in oppressione illius execratae gentis quæ tenebat nos inclusos in civitate. Responditque mihi Dominus : « Bene adjuvi vos, et bene adjuvabo. Ego vero permisi vos habere Nicæam civitatem, et omnia devincens bella, ego conduxì vos usque huc, condolui vestræ miseræ quam passi fuistis in Antiochiæ obsidione. Et modo in opportuno auxilio ad maximum succursum misi vos sanos et incolumes intra civitatem. Sed multum pravam rem facientes multi Christiani, eo quod jacent cum paganis mulieribus, unde immensus fetor ascendit in cælum. » Tunc alma virgo Maria et beatus Petrus apostolus ceciderunt ante pedes ejus, rogantes et deprecantes, ut sum in hac angustia manentem adjuvet populum, dicentes : « Domine, per multa tempora tenuit paganorum gens Ecclesias nostras, in quibus multa et ineffabilia mala faciebant. Modo vero Christiani expulsis inimicis, tui angeli lætantur in cælis. » Et iterum dixit mihi Dominus : « Stephane, vade, et dic populo meo ut revertatur ad me, et ego revertar ad illum : et infra quinque dies mittam ei magnum adjutorium, et quotidie decanet, *Congregati sunt*, etc, cum versu. Et accipiant pœnitentias, et nudis pedibus faciant processiones per ecclesias, et pauperibus dent eleemosynas, et faciant missas presbyteris celebrare, et sint communicati corpore et sanguine Christi. Et sic incipiant bellum, et ego mittam eis adjutorium beatum Georgium, et Theodorum, et Demetrium, et peregrinos qui ista via mortui fuerunt Hierosolymitana. » Ista mihi dixit Dominus. Et omnes seniores, si hoc non creditis verum esse, sinite me modo in majorem turrim scandere, mitamque me deorsum ; si fuero salvus et incolumis, credatis hoc esse verum. Si autem ullam lesionem fuero passus, decollate me, et in ignem projicite. Tunc Podiensis episcopus jussit afferri Evangelia et crucem, et fecit jurare illud esse verum. Postea consiliati sunt omnes nostri majores in illa hora, ut jurassent quod nullus illorum fugeret de civitate, quandiu vivi fuissent, neque per mortem, neque per vitam. Primus dicitur jurasse Boamundus, deinde comes Sancti Egidii, et Robertus Northmannus, et dux Godefridus, et Robertus comes Flandriæ, et alii seniores. Tancredus juravit tali modo, ac pro-

A misit, quandiu secum quadraginta milites haberet ; quod non solum ex illa civitate sed etiam ab Hierosolymitana itinere non esset reversurus. Unde nimis exsultavit omnis Christianus exercitus. Erat autem ibi quidam peregrinus de exercitu nostro, Petrus Bartholomæus nomine, cui apparuit sanctus Andreas apostolus, antequam civitatem intraremus, dicens : « Quid agis, bone vir ? » Cui ille respondit : « Tu quis es ? » Dixit ei apostolus. « Ego sum Andreas apostolus. Nosceas, fili, quia dum villam intraveris, vade ad ecclesiam beati Petri apostoli, ibique invenies lanceam Salvatoris nostri Jesu Christi, ex qua dum in crucis penderet patibulo vulneratus fuit. » Hæc omnia dicente apostolo, continuo recessit. Ipse autem timens revelare consilium apostoli, noluit indicare nostris hominibus, scilicet peregrinis. Estimabat autem se visum videre. Alia quoque vice apparuit sanctus Andreas, dicens ei : « Quare non dixisti peregrinis quod tibi præcepi ? » Et dixit ad eum : « Domine, quis hoc crediderit ? » In illa vero hora accepit eum sanctus Andreas, et portavit eum in civitate usque ad locum, ubi lancea erat recondita in terra. Eo vidente, abstraxit sanctus Andreas apostolus lanceam de terra, et misit in manibus, dicens : « Hæc est lancea Domini nostri Jesu Christi, quam misi hic, et frater meus apostolus Petrus. » Eo vidente, misit eam ibidem, et dixit Petro postea : « Revertere ad exercitum. » Cui ille respondit : « Domine, quomodo possum ire ? Jam Turci sunt super muros civitatis, qui postquam audierint me, illico occident me. » Cui respondit apostolus : « Vade, ne timeas. » Tunc Petrus exiit de civitate videntibus cunctis Turcis, nihilque ei dixerunt. Turci namque, qui erant in castello seorsum, tam mirabiliter coangustabant nostros quod quadam die incluserunt tres milites ex nostris in quadam turre quæ erat ante eorum castrum. Exierunt namque gentiles, et irruperunt super illos tam acriter quod illi nequibant sufferre virtutem eorum. Duo vero ex eis exierunt de turri vulnerati, et tertius viriliter per totam diem defendebat se de Turcorum invasione ita prudentissime, quod in illa die Turcos straverit super aditum muri cum cæsa hasta. Tres hastas detruncaverunt illi die illa in manibus suis. Erat autem nomen ejus Hugo lo Forsennet, de exercitu Goffredi de Monte-seabioso.

D *Hic jussit Boamundus igne civitatem accendere.*

Videntes autem Boamundus et Tancredus, quod nullatenus potuissent conducere gentem sursum in montanea ante castrum ad bellum, sed erant inclusi in domibus, timentes alii fame, alii timore Turcorum, nimis irati fuerunt. Jussit itaque Boamundus confestim mittere ignem in civitatem, in illa parte in qua erat Cassiani Ammiralii palatium. Videntes vere illi qui erant in civitate ignem ardere, et intantum surgere, dimiserunt domos, et simul cum spoliis fugiebant in montaneam, alii ante castrum, alii ante portam comitis Sancti Egidii, alii ante

portam ducis Godefridi, et sic unusquisque ad suam gentem. Tunc Boamundus contristatus est valde, timens quod ecclesie Sancti Petri, et ecclesia sanctæ Mariæ arderent, quia ignis perduravit a tertia usque ad mediam noctem. Tamen fuerunt crematæ tam ecclesiæ quam domus, duo millia. Veniente autem media nocte, cessavit ventus et cecidit ignis. Itaque Turci habitantes in castello, intra civitatem bellabant nobiscum die ac nocte, quod nihil aliud dissepabat nos nisi arma. Aliquando exiebant cum aliis quatuor Ammiralii qui erant omnes cooperti auro, et equi eorum similiter usque ad juncturam genuum. Qui Ammiralii conducebant eos. Videntes hoc nostri, quod non potuissent diu pati, quoniam qui habebat panem non licebat manducare, et qui habebat aquam non licebat bibere. Tunc nostri fecerunt murum inter nos et montaneam, et ædificaverunt quasi castellum et machinas, ut securi fuissent. Alia vero pars Turcorum hospitata fuit circa civitatem in una valle ex alia parte. Nocte quoque veniente venit ignis de cælo, qui apparuit ab occidente, et cecidit intra Turcorum exercitus. Unde multum mirati sunt Turci et nostri. Mane autem facto tremefacti Turci fuerunt, et fugiebant huc et illuc propter ignis timorem. Tamen obsederunt nos ita circa civitatem quod nullus nostrorum audebat exire civitatem aut intrare, nisi nocte furtim. Ita vero eramus oppressi, et ab illis paganis ita obsessi, et sanctæ Christianitatis inimicis, qui fuerunt numero trecenti sexaginta quinque millia, excepto Ammiraglio Hierosolymitano, qui fuit cum eis cum sua gente. Rex quoque venit similiter de Aleph civitate. Isti vero profani inimici Dei ita tenebant nos inclusos in civitatem Antiochiæ, quod multi mortui fuerunt fame, quoniam parvus panis vendebatur uno bysantio aureo. De vino non loquar, ut quem grassem, id est non vinum. Unam gallinam xv solidos, unum ovum duobus solidis, unam nucem uno denario, tres favas vel quatuor unum denarium, parvam capream lx solidos et ix denarios, et linguam unius cameli, quæ est parva, iv solid. Carnem equorum et asinorum manducabant et vendebant. Folia fici, vitis, et arborum, coquebant in aqua, et manducabant. Alii coria equorum et asinorum, et camelorum et boum, sive bufalorum, sicca sex annos vel quinque mittebant in aqua duabus noctibus et uno die obtemperare, postea decoquebant et manducabant. Istas anxietates et multas angustias, quas nominare nequeo, passi fuimus pro Christi nomine, et pro sancti sepulcri via liberanda. Tales ergo tribulationes, et fames atque timores, passi sunt servi Dei per viginti sex dies.

Hic recessit comes Stephanus cum suo exercitu.

Imprudens itaque Stephanus Carnotensis comes, qui erat caput nostrum, quem omnes majores nostri elegerant, ut esset nostrorum ductor, maxima se fingens deprimi infirmitate, priusquam Antiochia foret capta, turpiter recessit in aliud castrum, quod vocatur Alexandreta. Nos itaque quotidie præstola-

hamur adventum ejus, quatenus subveniret nobis in adiutorio, qui eramus inctusi in civitatem salutifero carentes auxilio. At ille postquam audivit gentem Turcorum circumcingentem atque obsidentem nos in civitatem, ascendit super proximam montaneam quæ imminebat omnes montes qui erant in circuitu ejus, quæ stabat prope Antiochiam. Vidensque innumerabilia tentoria, vehementer perterritus recessit. Hoc itaque nimio correptus timore, repente cum suo exercitu turpiter fugivit cum magna festinatione. Veniensque ad suum castrum, exspoliavit eum, et celeri cursu retro imprudenter iter rovertitur.

Hic recessit Alexius imperator timore Turcorum, et Guido planxit plango magno Boamundum fratrem ejus.

Postquam venit obviam imperatori ad Philemiam, accessit ad eum secrete, et seorsum vocavit eum, dicens: « Scias revera quoniam Antiochia capta est, et castrum minime adhuc captum est, nostri in gravi oppressione obsessi sunt, et ut puto a manibus Turcorum jam interfecti sunt. Revertere ergo retro quam citius potes, ut et ipsi non inveniant te, et gentem quam ducis. » Tunc imperator timore perterritus clam vocavit Guidonem fratrem Boamundi, omnesque alios, et dixit eis: « Seniores, quid facturi erimus? Ecce omnes nostri stricta obsessione impediti sunt, et forsitan in hac hora omnes a Turcorum manibus occisi sunt aut in captivitate ducti, sicut iste infelix comes imprudenter fugiens narrat. Si vero vultis, revertamur retro celeri cursu, ut et nos non moriamur repentina morte, quemadmodum et illi mortui sunt. » Cumque Guido honestissimus miles hæc talia audisset fallacia, statim cum aliis omnibus cepit plorare, et ululare vehementissimo planctu, et una voce dicebant: « O Deus verus, trinus, et unus, quambrem hæc fieri permisisti? Cur populum sequentem te in manibus inimicorum incidere permisisti? et viam tui itineris, tuique sancti sepulcri liberantem tam cito mori concessisti? Profecto, si hoc verum est, quod nos ab istis nequissimis audivimus, nobis referentibus, nos et alii Christiani derelinquimus, te, nec te amplius rememorabimus, et unus ex nobis non audebit ulterius nomen tuum invocare. » Et fuit hic sermo mœstissimus valde in tota militia, ita quod nullus nostrorum audebat, neque archiepiscopus, neque episcopus, neque abbas, neque presbyter, neque clericus, neque quisque laicus Christi invocare nomen per plures dies. Nemo poterat consolari Guidonem plorantem, et plaudentem manibus, suosque frangentem digitos, et dicentem « Heu me! Boamunde, honor et decus totius mundi, quem universus orbis timebat, atque amabat. Heu me tristem! non merui dolens tuam videre honestissimam speciem, qui nullam magis rem videre desiderabam. Quis mihi det ut ego moriar pro te, duleissime amice et domine? Cur ex utero matris exiens meæ, non statim mortuus fui? Cur ad hanc

lugubrem diem perveni? Cur non necatus fui in mare? Cur ex equo non cecidi fracto collo, recipiens repentinum interitum? Utinam tecum recepissem felix martyrium, et cernerem te recepisse gloriosissimum finem! » Cumque omnes occurrissent ad eum, et consolarentur eum, ut jam finem daret planetui, reversus est in se, et dixit: « Forsitan creditis huic seniano imprudenti militi? Nunquam vere audiui de militia aliqua loqui, quam isdem fecisset. Sed turpiter et inhoneste recedit, sicut nequissimus et infelix, et quidquid miser nuntiat, scelatis per omnia falsum esse. » Interea jussit imperator suis hominibus, dicens: « Ite, et conducite omnes homines istius terre in Burgariam, et explore, et devastate universa loca, ne cum venerint Turci aliquid possint hic reperire. » Volentes nolentesque nostri reversi sunt retrorsum, dolentes et moerentes amarissime usque ad mortem. Fueruntque mortui multi ex peregrinis, qui erant languentes in nimia ægritudine. Quique fortiter non prævalebant militiam sequi, remanebant morientes in via, et omnes alii reversi sunt Constantinopolim.

Quomodo fuit lancea Domini Jesu Christi inventa primum.

Igitur nos infra civitatem detenti, venit Petrus Bartholomæus ad comitem Sancti Ægidii, et dixit ei ut pergeret ad ecclesiam Sancti Petri, ubi erat lancea recondita. Ille audiens hæc, cum magna lætitia venit ad ecclesiam. Et ille Petrus ostendit ei locum ante januas chori in dextera parte. Et foderunt ibi tredecim homines de mane usque ad vespeream. Facta autem nimis profunda fovea, ipse Petrus invenit lanceam Jesu Christi, sicut beatus ei Andreas indicaverat, quarto decimo die intrante Junio. Et acceperunt illam cum magno gaudio, *Te Deum laudamus* psallentes, detulerunt laudantes ad altare; unde maxima lætitia in tota urbe fuit. Hæc audiens exercitus Francorum, cum magno gaudio ad ecclesiam Sancti Petri venerunt, videre lanceam: et similiter Græci, et Hermenii, et Suriani, cantantes *Kyrie eleison*, et dicentes; *Kalo Franci..... Christo*: hoc est, boni sunt Franci, qui habent lanceam Christi.

Hic miserunt Christiani nuntios ad Curbalan.

Postea facerunt omnes consilium, quomodo bellum inciperent cum Tureis. Sed primum laudaverunt omnes, quod misissent Curbalan, et aliis inimicis Dei Tureis, qui diceret eis: « Quare introistis in terram Christianorum? » Et miserunt Petrum Eremitam, et Arluinum drogandum, dicentes eis, et interrogantes eos: « Cur audacter et superbissime intravere in Christianorum terram. » Qui venientes dixerunt ad eos: « Sciatis quod multum mirantur nostri, quare huc venistis. Sed forsitan huc venistis, quia vultis effici Christiani, et ut credatis in unum verum Deum natum ex virgine Maria, quem nos credimus. Si vero propter hoc minime huc venistis, rogant vos humiliter omnes majores nostri sive juniores, quod velociter recedatis de

A terra Dei et Christianorum, quam beatus Petrus apostolus jamdudum prædicavit, et ad Christi culturam revocavit, et inde primus episcopus electus fuit. Quod si feceritis, permittunt vobiscum deducere omnia vestra, scilicet equos, et mulos, et asinos, et camelos, oves quoque et boves, et omnia alia ornamenta. » Tunc Curbalan princeps militia Soldani Persiæ, cum omnibus Amiralibus, pleni tumida superbia, feroci responderunt sermone: « Quoniam quippe Deum vestrum et vestram Christianitatem nec optamus, nec volumus, vosque cum illis omnino respuentes, huc usque jam venimus, eo quod valde miramur quamobrem majores et seniores, sive minores vestri, quam vos memoratis terram, quam abstulimus prope maxima virtute effeminatis gentibus, et illi dicant esse suam. Vultis ergo scire, quid vobis dicemus? Revertimini quantocius, et dicite vestris senioribus, quia si per omnia efficiuntur Turci, et Deum vestrum, quem vos inclini colitis, abnegare voluerint, nos illis hanc et satis plus dabimus terram, et civitates, et castella, et uxores, et maximas hæreditates; adhuc autem quod nemo vestrorum remanebit pedes, sed erunt omnes milites, sicut et nos sumus, et habebimus eos semper in magna amicitia, Sin autem, sciant se per omnia capitalem subire sententiam, aut deduci in vinculis Corosanum in captivitate perpetua, et servient nobis nostrisque infantibus per sempiterna tempora. »

Incipit bellum.

C Nuntii itaque nostri frequenter reversi sunt ad Francos Christianos, referentes hæc omnia, et quemadmodum respondit eis gens hæc crudelissima. Interea exercitus noster in utraque tremefactus parte ignorabat quid facere debuisset. In una unum coangustabat eos cruciabilis fames, in altera constringebat eos Turcorum timor. Tamen fecerunt, sicut mandavit eis Dominus Jesus Christus per sacerdotem Stephanum, tridua jejunia, et de peccatis sunt confessi. et processiones fecerunt de una ecclesia in aliam, atque absoluti, et fideliter corpore et sanguine Christi communicati sunt, et dederunt eleemosynam pauperibus, et fecerunt cantare missas. Deinde fecerunt sex acies intra civitatem. In prima fuit Hugo Magnus cum Francigenis, et Flandrensi comite Rotherto; in secunda quippe, dux Godefridus cum suo exercitu; in tertia, fuit Rothertus Northmannus cum suis hominibus; in quarta, fuit Ademarum Podiensis episcopus, portans secum lanceam Salvatoris nostri Jesu Christi cum sua gente, et cum exercitu Raimundi comitis Sancti Ægidii, qui remansit sursum ad castellum custodiendum in montaneam, pro timore Turcorum, ne descenderent in civitatem: in quinta, fuit Tancredus marchisi filius, et Gastos de Bearn cum sua gente, et cum gente Pictaviensis comitis; in sexta, fuit Boamundus cum suo exercitu. Episcopi quoque nostri, et presbyteri, et clerici, et monachi sacris vestibus induti, cum illis de civitate exierunt, in manibus suis cruces deferentes, orantes

et deprecantes Dominum, ut illos salvos faceret, et illos custodiret, et eriperet ab omni periculo, et ab omni malo. Alii stabant super murum civitatis portæ, tenentes sacras cruces in manibus suis, signando et benedicendo illos. Illi itaque ordinati, atque signo crucis protecti, sic cæperunt exire extra civitatem, per portam quæ est ante Machomariam. Postquam Curbalan vidit Francorum acies tam pulchre ordinatas exisse unam post aliam, dixit: « Sinite modo omnes exire, ut melius capiamus capita eorum. » Imprimis exierunt pedones Hugonis Magni, et comitis Flandrensis Rotberti, ac deinde una quæque pars per suum ordinem. Postquam fuerunt foras de civitate, vidit Curbalan insignem Francorum gentem, ac valde timuit. Mox mandavit suo Amiralio, qui omnia habebat in sua custodia ad tentoria, ut si ille videret ignem accensum in capite hostis, protinus præconiare fecisset suum exercitum, et relisset retro, sciens Turcos amisisse campum. Continuo Curbalan cæpit paulatim redire retro contra montaneam, nostrique paulatim persequabantur eos. Denique divisi sunt Turci; una pars ivit contra mare, et alii steterunt illie, putantes nostros includere inter illos. Videntes hoc nostri, fecerunt septimam aciem ex acie ducis Godefridi, et comitis de Northmannia, et caput illius fuit comes Rainaldus. Hanc miserunt obviam Turcis, qui veniebant e mare. Turci autem præliati sunt cum illis, et sagittando multos occiderunt ex nostris. Aliæ autem turmæ nostræ ordinaverunt se a flumine usque ad montaneam quod distat per duo milliaria.

Illic venerunt S. Georgius, S. Theodorus, S. Demetrius, in adiutorium Christianis.

Cæperunt namque turmæ Turcorum ex utraque parte exire, nostrosque undique circumcingebant, jaculando, et sagittando, et vulnerando. Exierunt quoque de montaneis innumerabiles exercitus, qui ducebant equos albos, quorum vexilla omnia alba erant. Videntes itaque nostri hunc exercitum, ignorabant qui essent, donec cognoverunt esse adiutorium Christi, sicut mandavit illis per Stephanum sacerdotem. Quorum ductores fuerunt sanctus Georgius, et beatus Theodorus, et sanctus Demetrius. Hæc verba credenda sunt, quia plures ex nostris viderunt hoc. Illi autem Turci, qui stabant in parte maris, videntes quod non potuissent sufferre amplius, miserunt ignem in herbam, ut videntes illi qui erant ad tentoria inciperent fugam. At illi cognoscentes illud signum, arripuerunt omnia honorabilia ornamenta, et spolia et fugerunt. Nostri vero paulatim militabant, ubi maxima virtus eorum erat, scilicet ad eorum tentoria. Dux Godefridus, et Flandrensis comes Rotbertus, et Hugo Magnus, equitabant juxta aquam, ubi maxima virtus illorum erat. Isti primitus signo crucis muniti, unanimiter invaserunt illos. Exclamaverunt Turci et alii pagani diabolicos sonos in extranea lingua, et ceperunt fugam. Nostri itaque invocantes unum et vivum Deum, equitaverunt contra illos, et sic in nomine Jesu Christi

et sancti sepulcri incoeperunt bellum, et Deo adjuvante devicerunt illos. Turci namque tremefacti arripuerunt fugam, nostrique illos persecuti sunt juxta eorum tentoria. Magis milites Christi amaverunt illos persequi quam ulla spolia acquirere. Et persecuti sunt eos usque ad Pontem-Ferreum, ac deinde usque ad Tancerdi castellum. Illi vero dimiserunt ibi papiliones suos, aurum et argentum, et ornamenta multa, oves et boves, equos et mulos, et asinos, et camelos, frumentum, vinum, et facinam, et alia multa quæ nobis necessaria erant. Ihermenii et Suriani, qui habitabant in illis partibus, audientes Turcos superatos esse, cucurrerunt ad montaneam obviam illis, et quantos invenerunt ex illis occiderunt. Nostri autem reversi sunt cum magno gaudio, laudantes et benedicentes Deum, qui dedit victoriam populo suo. Ammiralius itaque, qui castellum custodiebat, videns Curbalan et omnes alios paganos fugientes e campo, nimis iratus fuit, et maximum timorem in corde suo habuit. Statim cum magna festinatione cæpit petere Francorum vexilla. Comes Sancti Aegidii, qui in montanea ante castellum astabat, jussit ei portare vexillum. Ille autem accepit illud cum gaudio, et diligenter misit illud in majorem turrim.

Illic reddidit se Ammiralius Boamundo, qui custodiebat castellum, et accepit baptismum.

Postea petiit vexillum Boamundi, qui post factum bellum dedit ei vexillum. Accepit quoque Ammiralius illud cum maximo gaudio et lætitia, et concordatus fuit cum Boamundo, quod illi pagani, qui Christiani voluissent fieri, fuissent cum eo, qui voluissent ire Corosanum, quod ille sanos absque ulla læsione abire permisisset. Annuit Boamundus quidquid Ammiralius postulavit, et misit suos homines continuo in castellum. Non post multos dies baptizatus fuit Ammiralius cum illis qui Christum cognoscere voluerunt. Illos, qui suas noluerunt dimittere leges, fecit conducere Boamundus usque in Saracenorum terram. Ille fuit bellum factum quarto Kal. Jul. in vigilia Apostolorum Petri et Pauli, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæculorum sæcula, amen. Et cum essent omnes inimici Dei devicti (Deo vero et summo atque sancto sepulcro dignas referimus laudes) huc et illuc fugientes, alii semivivi, alii vulnerati, in vallibus et nemoribus, et in arvis et in viis cadebant mortui. Quoniam Græci, Ihermenii, et Suriani, scientes eos devictos fuisse in bello, insidiabantur eos in arcta loca, vulnerando et occidendo. Nostri autem peregrini reversi sunt in civitatem, gaudentes et exultantes cum maximo atque felici triumpho de inimicis Dei et sanctæ Christianitatis. Deinde congregati omnes nostri seniores, et in ecclesia S. Petri fecerunt consilium, quemadmodum hunc feliciter valeant regere et conducere populum, usque dum sancti sepulcri viam incipere potuissent, pro quo fideliter multa passi fuerunt necessaria. Inventum fuit igitur in consilio, quoniam in illo tempore

non poterant introire terram Sarracenorum, eo quod valde in æstivo tempore arida et inaquosa est. Per hanc vero viam non audebant transire, neque Christi populum ducere, regere et conducere. Tamen acceperunt ad Kal. Novemb. terminum, videlicet ad Omnium Sanctorum solemnitate, quod in illo die essent omnes undique congregati in Antiochia, et sic cum maximo gaudio inciperent viam sancti sepulcri. Omnes namque pariter laudaverunt consilium hoc, quod et honestum erat ad faciendum. Postea seniores nostri unusquisque profectus est in terram suam, videlicet in civitates et in castella, usque dum appropinquasset ille terminus. Feceruntque omnes seniores præconari per urbem universam, ut si quis egens esset illie, qui auro vel argento aliquantulum caret, et conventionem cum illis recipere voluisset, non pigraretur fideliter remanere, quia ipsi quod conventum esset libenti animo darent. Erat autem ibi quidam miles de exercitu Raimundi comitis Sancti. Egidii, cui nomen Raimundus Pileus erat. Ille quoque miles multos retinuit secum milites et clientes. Egressus ergo est cum eis de civitate, et in Sarracenorum terram introivit, videlicet ultra duas civitates paganorum: et pervenit ad quoddam castrum, cui nomen erat Talemanite. Quod castrum illius habitatores, scilicet Suriani, reddiderunt ei.

Ille superatur Raimundus Pileus.

Cumque morati fuissent ibi per octo dies, nuntii venerunt ad eum, dicentes quoniam illic prope erat castrum Sarracenorum plenum gente paganorum. Ad hoc vero castrum continuo milites Christi perrexerunt, et undique invaserunt. Quod continuo ab illis captum fuit, Dei adjutorio et sancti sepulcri. Apprehenderunt igitur omnes paganos illos. Qui Christianitatem recipere volebant et sanctum baptismum desiderabant, conservabant vivos; illos qui Christianitatem nequaquam recipere volebant, confestim capitalem eis sententiam præparabant. Reversi sunt itaque nostri cum magno gaudio ad prius castrum. Tertia vero die exierunt, et venerunt ad quamdam civitatem, cui nomen Marra, quæ illic erat prope illos. In qua erant multi Turci congregati, Arabes, et Sarraceni, et alii pagani ab Aleph civitate, et Damasco, et ab aliis castris, quæ circa illam erant. Exierunt ergo barbari contra illos ad prælium, nostrique æstimantes cum illis præliari, statim ipsi fugere cæperunt, et iterum reversi, per totum diem cum nostris præliati sunt usque ad vespem. Cumque nostri jam propter nimium æstum ferre tantam sitim nequiverent, quia nullus ibi fons ad illos reficiendos inveniri poterat, voluerunt ad suum castrum redire secure, sed non potuerunt. Pro illorum enim peccatis sive offensionibus, Suriani et gens minuta hinc maxima siti, hinc nimio pavore perterriti, statim ceperunt fugiendo ad suum redire

A castrum. Turci autem videntes illos recedere, illico ceperunt illos cum maximo tumultu invadere. Nec mirum. Victoria enim illis ministrabat vires. Ibique cum multis aliis, qui Deo feliciter animas reddiderunt, pro ejus amore illic congregati fuerunt, quidam optimus miles Arnaldus Tudebodus interfectus fuit. Peracto itaque bello, reversi sunt nostri, qui vivi remanserunt, in suum castrum ibique morati sunt per aliquos dies. Alii vero, qui in Antiochia civitate remanserant, maximum gaudium et lætitiā habebant, quia hoc contigisse suis ignorabant.

Ille obiit bonæ memoriæ Ademarus Podiensis episcopus.

B Interea Ademarus Podiensis episcopus, Pater per omnia venerandus, ac Deo dignus, gravi invaliditudine præventus est, et ex Dei voluntate migravit ab hoc sæculo, et in pace requiescens obdormivit in Domino in Abraham videlicet sinu, et Isaac, et Jacob, et in sancti Petri a Vinculis solemnitale. Cujus sanctissima anima exultat cum angelis. Unde maxima angustia et tribulatio, atque immensus dolor fuit in tota militia, quia ille erat sustentator pauperum, et consilium divitum, ipseque ordinabat clericos, et prædicabat et submonebat milites, dicens: « Quoniam ex vobis nemo salvus fieri potest, nisi honorificet pauperes clericos: vosque non potestis salvari sine illis, et illi sine vobis vivere nequeunt. Oportet ergo, ut ipsi quotidiana oratione Deum pro vestris delictis deprecantur, quem vos offenditis in multis, quod nunquam fieri debuerat. Vobisque oportet illos regere et nutrire, quia illi nesciunt perquirere, neque invenire, sicut vos scitis. Ego rogo vos, ut pro Dei amore eos diligatis, et in quantum potestis eos sustineatis. »

Quomodo capta est Albara civitas.

Non post multum vero temporis Raimundus venerabilis comes Sancti Egidii in Sarracenorum terram introivit, et pervenit ad quamdam civitatem, quæ vocatur Albara; quam invasit una cum suo exercitu, eamque Dei voluntate apprehendit, et occidit omnes Sarracenos, scilicet masculos et feminas, majores et minores, quos ibi reperire potuit. D Quam postquam suo continuo recepit imperio, ad Christi revocavit fidem; cæpitque inquirere consilium suis sapientissimis viris, ut episcopum in hac civitate devotissime eligeret, qui illam ad Dei cultum fideliter converteret, et de domo diabolica templum Deo vivo et vero, ut oraculo puro corde sanctorum consecraret. Postea elegit quemdam clericum, quem in Antiochia civitate duxit ad consecrandum, qui postea tenebat consilia in loco Alemani Podiensis episcopi.

INCIPIT LIBER QUINTUS.

De itinere Hierusalem.

Anno millesimo nonagesimo octavo, appropinquante termino, videlicet Omnium Sanctorum festivitate, regressi sunt nostri seniores in civitatem Antiochiæ, excepto Boamundo, qui erat in Romanæ partibus gravi infirmitate correptus. Ideo ad eundem terminum venire non licuit. Cum vero illud tempus advenit in quo militari potuit, continuo civitati Antiochiæ, in qua erant alii congregati, cito advenit. Deinde omnes seniores congregati insimul, cæperunt inquirere qualiter sancti sepulcri iter valeant peragere, dicentes : « quoniam bonum et optimum tempus est. Quid moramini amplius ? » Sed Boamundus quotidie conventionem quærebat, quam omnes alii seniores habuerunt, videlicet in reddenda civitate. Magisque querebatur de Raimundo Sancti Ægidii comite, eo quod ad nullam conventionem tenere erga Boamundum se volebat, quia timebat se perjurare contra imperatorem. Tamen sæpe fuerunt ad justum iudicium faciendum unus erga alterum in Sancti Petri ecclesia congregati, Boamundus, et Raimundus Sancti Ægidii et dux Godefridus, et Robertus Northmannus, et alii seniores et minores, ut eos concordarent. Boamundus vero recitabat suam conventionem omnibus audientibus, et comes Sancti Ægidii suam. Verba narrabat et iuramentum quod imperatori fecerat pro Boamundi consilio. Episcopi vero et dux Godefridus, et Flandrensis comes Robertus, et Robertus comes Northmanniæ, et Eustachius comes, et alii seniores divisi sunt ab aliis, et intraverunt in cathedram S. Petri. Cathedra erat, ut in illa ecclesia discernere inter utrumque. Sed illi timeantes ne sancti sepulcri via remaneret, noluerunt aperte iudicium dicere. Quod cum vidit Raimundus comes Sancti Ægidii, dixit : « Priusquam via sancti sepulcri remaneat, si Boamundus vobiscum venire voluerit, quidquid episcopi, et Godefridus, et Robertus Northmannus, et Robertus Flandrensis comes, et alii seniores laudaverint, ego libenti animo perficiam, salva fidelitate imperatoris. » Quod laudavit Boamundus et annuit, et ita promiserunt ambo in manibus episcoporum, videntibus peregrinis sancti sepulcri. Deinde accepit Boamundus cum suis hominibus consilium, quomodo muniret castrum de alta montanea de bonis armis et de victu, qui non deficeret longo tempore. Et Raimundus Sancti Ægidii similiter munivit palatium Cassiani Ammiralii, et turrim quæ est super portam pontis, quæ est ex parte portus Sancti Simeonis.

De situ Antiochiæ.

De civitate vero pauca loquenda sunt. Hæc quoque civitas valde est magna, et pulchra, et honorabilis, quia infra muros ejus sunt quatuor montaneæ maximæ et nimis altæ. In altiori quoque est castel-

lum ædificatum, nimis forte et valde altum. Deorsum est civitas honorabilis atque conveniens, omnibusque ornata honoribus, quoniam in ea sunt pulcherrimæ aquæ quæ exeunt de montaneis. Mille et ducentæ ecclesiæ in ea sunt ædificatæ, tercenta et sexaginta monasteria in se habuit monachorum. Sub jugo continet patriarcha centum quinquaginta episcopos. Clauditur autem duobus muris civitas ; major quoque nimis est altus, et mirabiliter latus, magnisque lapidibus compositus, in quo sunt ordi, natæ quadringentæ quinquaginta turres, modisque omnibus est civitas formosa. Ab oriente clauditur quatuor magnis montaneis, ab occidente secus muros civitatis fluit quoddam flumen magnum cui nomen est Pharphar. Et ideo quod est tam bona et tam pulchra, noluerunt stulte dimittere regalem civitatem Antiochiam, quæ tantæ auctoritatis fuit, quod eam prius septuaginta et quinque reges constituerunt quorum nomina sunt hæc : Murgulandus, Elirandons, Lamulafres, Rademons, Elias, Brumandus, Margorias, Pharaon, Brumandus, Brelion, Laidus, Rudandus, Judas Machabæus, Nubles, Samson, David hæreticus, Salomon, Pilatus, Herodes, Elidius, Gaferius, Rudandus, Gaclerius, Morplurius, Fortis Castrius, Maraon, Argolas, Ordocius, Fortis-Lamusteo, Alapres Amiralus, Morabilis, Orgilandus, Morabilis, Morlianus, Organdus impius de Saramania, Brajerandus, Morus Rex, Fulcher, Darandus, Ariandon, Rex Thanas, Esconius, Duras, Dormandus, Rex Vision, Sicharius, Thobias, Lintion, Malardus, Deiramordus, Mordandus, Oralionus, Brumornel, Apparandus, Effrenion, Noirandus, Fortis-Bruas, Gorgandus, Udonus impius, Tomandus, Tolandus, Delufres, Troandus, Candelos Rex, Rambulandus, Gazami, Mirmion, Oringes, Brulion, Maxdoliens, Bariandus, Barilion, Gazianus, Bronarius, Antiochus qui dux fuit aliorum, et ab eo dicitur Antiochia. Istam civitatem tenuerunt peregrini sancti sepulcri obsessam, sicuti superius audisti, per octo menses, et unum diem. Postea intus fuerunt reclusi per 26 dies a Turcis, et ab aliis paganis. Tamen adjutorio Dei et sancti sepulcri illis devictis, requieverunt peregrini cum magno gaudio et lætitia in Antiochia per quinque menses et dimidium.

Civitas Marra obsessa est a Christianis.

Postea octavo die exeunte Novembrio mense discessit Raimundus comes sancti Ægidii cum suo exercitu ab Antiochia, per unam veniens civitatem quæ vocatur Lica, et per aliam quæ vocatur Albara. Quarto die exeunte Novembrio pervenit ad civitatem quæ vocatur Marra, in qua maxima multitudo Saracenorum erat congregata, et Turcorum, et Arabum, et plurimorum paganorum. Raimundus ergo comes cum sua gente crastina die invasit eam ; sed capere non potuit, quia non venerat voluntas Dei,

Non post multum vero temporis Boamundus cum suo exercitu secutus est Raimundum, et hospitatus fuit circa civitatem in die Dominica. Secunda vero feria tam acriter invaserunt undique civitatem, quod si scalæ fuissent erectæ ad murum civitatis, in nostra potestate esset civitas, ibique pereutiebant se cominus cum lanceis et ensibus. Sed tam magna fuit virtus paganorum, quod illi nihil illis nocere potuerunt, sed multa mala ibi perpeSSI sunt. Namque eibus deficiebat, quoniam non erant ausi alibi ire quesitum: tanta multitudo paganorum circumcirca habebatur.

Sanctus Andreas apparuit Petro Bartholomæo.

Quod prospiciens beatus Andreas qui non dormit, sed semper super anxios Christianos vigilat, nuntiavit Petro Bartholomæo, quatenus si Christiani pœniterent de malefactis suis, atque unus erga alium bonam haberent fidem, quod Dominus præcepit, dicens: « Diligite fratres vestros tanquam vosmetipsos, » atque redderent illam partem, quam ipse propriam retinuit, quando mundum ipsum, omnesque creaturas, quæ in eo sunt, creavit, scilicet decimam omnium rerum quæ possidentur, ipse daret illis civitatem brevi tempore, atque impleteret omnem suam voluntatem. Quam prædictam partem, videlicet decimam, jussit dividi in quatuor partibus, una quarum detur episcopo, altera sacerdotibus, alia ecclesiis, alia pauperibus. Quod postquam fuit in concilio recitatum, concesserunt omnes. Non post multam temporis fecit Raimundus Sancti Egidii facere quoddam castrum ligneum forte, et valde altum. Quod castrum ingeniatum atque edificatum fuit super quatuor rotas, super quod stabant plures milites, et Euvardus venator lituos fortiter sonando, et ante illum ventilabant honorabilia vexilla. Quod nimis erat pulchrum ad videndum. Subtus vero castrum erant plus quam centum milites armati, qui deduxerunt illud prope civitatis murum juxta quamdam turrim. Quod cum vidisset gens pagana, statim fecerunt plurima instrumenta cum quibus jactabant maximos lapides super castrum, ita quod pene nostros milites occiderent. Vexilla quoque, quæ sursum erant, perforabant cum sagittis, et alii lapidibus, et alii ruebant Græcos ignes super castrum, eo quod putabant illud ardere. Sed pius Deus et misericors quod arderet noluit. Crastina vero illud imminabat omnes muros civitatis et turres. Milites nostri, qui erant sursum in solario superiori, videlicet Guillelmus de Montepislerio, et alii plures, jactabant immensos lapides super Sarracenos, qui stabant super muros civitatis: ita quoque pereutiebant eos super clypeos, quod clypeus et paganus caderent deorsum in civitate mortui. Et mittebant in hastis vexilla, et sic cum lanceis et hamis ferreis putabant peregrini ad se trahere illos. Milites et clientes ita magnanimiter pugnabant, presbyteri quoque et clerici sacris vestibus induti, orantes et obsecrantes Dominum Jesum Christum, ut suum defendat populum, et Christianis militibus victo-

riam præstet, suamque sanctam Christianitatem exaltet, et paganitatem destruat. Tunc Golferius quidam de Turribus honestissimus miles primus ascendit per unam scalam in murum, quæ continuo fuit fracta multitudine illorum. Golferius vero postquam fuit super murum, cœpit eum illis pugnare cum lancea, eos occidendo. Alii vero invenerunt aliam scalam, et festinanter ad murum crexerunt, et ascenderunt multi milites et pedites, tantique ascenderunt, quod vix illos capiebat murus. Sarraceni igitur tam robuste invaserunt illos per murum civitatis, et intus per terram sagittando, et cominus spiculando cum suis lanceis, ita quod multi ex nostris timore perterriti demiserunt se deorsum per murum. Illi prudentissimi viri, qui remanserunt in murum, sufferebant illorum persecutionem. Alii, qui sub castro erant, fodiebant deorsum muros civitatis. Videntes autem Sarraceni, qui stabant super murum quod nostri fodissent murum civitatis, statim timore perterriti inierunt fugam in civitatem. Hoc totum factum in die Sabbati, ad horam vesperi, occidente sole, undecima die intraente mense Decembri. Boamundus igitur fecit per interpretem loqui Sarracenis majoribus, quod ipsi cum suis mulieribus et infantibus et aliis substantiis misissent se in uno palatio, quod erat supra portam; ipseque defenderet eos de mortali sententia. Intraverunt autem omnes nostri in civitatem, et quidquid boni invenire potuerunt in domibus et in foveis, hoc unusquisque ad suum continebat proprium. Facto autem die crastino, ubicunque reperiebant quemquam illorum sive masculum sive feminam, capitalem eis dabant continuo sententiam. Nullus quoque angulus civitatis deerat, in quo non jaceret Sarracenorum cadaver, vixque poterat aliquis ire per vias civitatis, nisi calcando super Sarracenorum cadavera. Boamundus vero illos, quos jusserat in palatio intrare, apprehendit, illisque abstulit omnia quæ habebant, videlicet aurum, et argentum, et alia ornamenta quæ illi habebant. Alios fecit occidere, alios fecit conduci ad vendendum Antiochiæ. Et ita multi fuerunt ex nostris, qui in civitate venerunt, quidquid eis erat necessarium ad sumendum, et multi qui nihil invenerunt ad capiendum. Postea fuit tam longa mora in civitate, quod multi fuerunt districti fame in civitate, ideo quod foras non audebant exire in terram Sarracenorum longe, prope nequiverant aliquid invenire ad capiendum. Nostri quoque pauperes peregrini cœperunt scindere corpora paganorum, eo quod in ventribus eorum inveniebant reconditos hysantios, alii quoque districti fame cædebant carnes eorum per frusta, et coquebant ad manducandum.

Hic comedebant carnes Turcorum Christiani.

Postquam vero seniores nostri hoc viderunt, fecerunt paganos tradi extra civitatem ad portas; ibi faciebant quasi montes ex eis, et postea faciebant eos ardere. Boamundus autem non valens concordari cum Raimundo Sancti Egidii, reversus est

Antiochiæ. Raimundus quoque Sancti Ægidii non post multos dies misit suos legatos Antiochiam duci Godefrido, et Flandrensi comiti, ac Rotberto Northmanniæ, et Boamundo, quod ipse venirent ad Ruriam civitatem, loqui cum eo. Veneruntque illuc omnes illi seniores, et concilium fecerunt, quomodo incipere potuissent viam sancti sepulcri, pro qua moti sunt, et huc usque venerunt. Sed non potuerunt Boamundum concordare cum Raimundo comite, nisi redderet ei Antiochiam. Sed Raimundus facere noluit, pro fiducia quam fecerat Alexio imperatori. Ideoque dux et alii comites reversi sunt Antiochiæ. Raimundus quoque Christi athleta reversus est ad Marram civitatem, ubi erant peregrini sancti sepulcri, et misit suos homines Antiochiæ, ut ipsi munirent atque custodirent palatium Casiani Amiralii, quod habebat in sua potestate, et turrem quæ est super portam pontis contra Machomariam. In ista civitate quoque fuit mortuus sapiens Oriensis episcopus, ibique morati sunt peregrini per unum mensem et quatuor dies. Boamundus cupiens habere civitatem Antiochiæ sua virtute, omnes homines Raimundi Sancti Ægidii sua virtute ejecit. Quod Raimundus cum audivisset Christi athleta, parvipendit, et sicuti servus Domini nostri Jesu Christi incæpit viam sancti sepulcri, et exivit nudis pedibus de civitate tertio decimo die intrante Januario, et pervenit ad castrum Capharda, quod distat per octo milliaria, ibique moratus est per tres dies. Illic adjunxit se Rotbertus Northmanniæ eum eo. Rex autem Cæsareæ multoties miserat suos milites et nuntios Raimundo Sancti Ægidii ad Marram civitatem et Capharda, quod eum eo cupiebat concordari, et suus amicus effici, et de suo censu ei dare volebat quantum libet, nimisque cupiebat Christianos diligere, et fiduciam ei volebat facere, quod quantum pertinebat ad suum regnum securi fuissent sine ullo pavore, et promittebat se dare mercatum de equis et corporalibus alimentis. Exierunt autem peregrini, et venerunt hospitari supra flumen, quod dicitur Pharphar, juxta Cæsaream. Rex autem, postquam vidit Francorum exercitum tam prope civitatem hospitari, nimis in suo animo condoluit, et misit mercatum devetari, nisi a civitate discederent. Crastino vero misit cum illis Turcos, qui eis monstrarent fluminis vadum, eosque conducerent, usque invenire aliquid potuissent ad capiendum. Deinde venerunt in quamdam vallem subius castrum quoddam, ibique invenerunt plus quam mille animalia, et satis frumenti, et alia bona, unde nimis fuit refecta tota Christi militia. Tamen dominus illius castri concordatus est cum Raimundo, eique donavit equos, et alia multa, et sua lege juravit quod amplius peregrinis non noceret. Raimundus ibi cum suo exercitu per quinque dies moratus est. Egressi inde pervenerunt Christi peregrini ad aliud Arabum castrum, cujus dominus similiter concordatus est cum Raimundo. Inde exeuntes, pervenerunt in quamdam vallem ad unam civitatem

A nomine Caphalam valde pulcherrimam, et omnibus bonis ornatam. Habitatores vero illius civitatis, Christianos peregrinos venire audientes, dimiserunt civitatem vacuum, et hortos plenos oleribus, et domos plenas plurimis alimentis corporum. Tertia autem die, egressi ab illa civitate, pervenerunt per altam et immensam montaneam, et intraverunt in vallem de Issem, in qua erat maxima ubertas frumenti et pecudum, fueruntque per quindecim dies. Ibique invenerunt aliud castrum vacuum, in quod ignem miscerunt Sarraceni, et fugerunt; juxta quod erat aliud castrum, in quo erat congregata multitudo maxima paganorum. Illud aggrediuntur tam fortiter nostri peregrini, quod in sua potestate habuissent, nisi Sarraceni jactassent foras innumeras turmas animalium. Reversi sunt autem nostri, deducentes secum animalia ad sua tentoria. Summo autem diluculo collegerunt nostri suos papiliones, atque venerunt ad idem castrum jam supradictum obsidere, et sua tentoria ibi voluerunt tendere. Sed gens pagana omnino dedit sese fugæ, circa mediam noctem, et dimisit castrum vacuum sancti sepulcri peregrinis. Intranses autem castrum peregrini, ibi invenerunt de rore cæli abundantiam, scilicet frumentum, vinum, et farinam, et oleum, et gallinas, et quidquid opus erat. Illic devotissime celebraverunt festivitatem sanctæ Mariæ Purificationis, quæ est secunda die Februarii. Veneruntque nuntii de Camela civitate, deducentes secum equos et aurum, quæ mittebat illius civitatis rex Raimundo Sancti Ægidii, cupiens concordari eum eo, promittensque Christianos diligere, et diligenter eos ubique honorare. Rex quoque Tripolis similiter mittebat nuntios suos Raimundo Sancti Ægidii, volensque eum eo pacem habere, si illi placeret; misitque ei decem equos, et quatuor mulas, et multos bysantios. Sed comes ait nullo modo pacem habere, nisi Christianus efficeretur. Quod rex promisit, et annuit. Exeuntes autem nostri de illa optima valle, pervenerunt ad quoddam castrum, quod dicitur Archas, in die Lunæ, scilicet secunda feria in medio Februarii, circa quod tentoria fixerant. Quod castrum erat plenum innumerabili gente paganorum, videlicet Turcorum, Sarracenorum, Arabum, Publicanorum, et aliorum paganorum, qui munierunt mirabiliter illud castrum, et detendebant se fortiter. Castrum quoque erat nimis forte et altum super quemdam montem, et clauditur a duobus muris. Uno die exierunt quatuordecim ex nostris militibus, et equitati sunt Tripolim civitatem, quæ distat a castro octo milliaria. Isti fuerunt milites, scilicet Raimundus de Torena vicecomes, et Petrus vicecomes de Castellon, et Amanevus de Lobreto, et Sicardus, et Bego de Riberie, Guillelmus Botius, et alii quorum nomina ignoro. Isti quatuordecim milites invenerunt sexaginta inter Turcos et Arabes, Sarracenos, et Curtos, qui deducebant ante se nostros homines, et animalia magis quam mille quingentos. Quos invaserunt nostri muniti signo crucis: occi-

deruntque sex ex illis, et sex equos retinuerunt. Alia die exierunt de exercitu Christi Raimundus Pileus, et Raimundus vicecomes de Torenā civitate, et venerunt ante Tortosam civitatem cum suis militibus; præliatique sunt fortiter illam, quæ erat munita maxima multitudine paganorum. Sero autem jam facto, recesserunt nostri in quodam angulo, juxta silvam, ibique hospitati fecerunt fieri innumerabiles ignes, quasi adesset omnis exercitus Christianorum. Quod videntes pagani, maximo terrore perterriti, nocte furtim fugerunt, et dimiserunt civitatem plenam plurimis bonis quæ sita est supra optimum portum maris. Crastina autem die venerunt nostri milites, putantes undique invadere illam, eamque invenerunt vacuum gentibus, et intrantes in ea habitaverunt, quandiu obsessio fuit ante castrum Archæ. Prope istam est alia urbs, quæ dicitur Maraclea. Amiralus, qui eam regebat, pactus est cum nostris, et misit nostros infra civitatem, et vexilla nostra.

Hic obsederunt Gibellum civitatem.

Alii quoque seniores, qui erant Antiochiæ, videlicet dux Godefridus, et Flandrensis comes Rotbertus, et Boamundus, venerunt usque Lichiam civitatem, sequentes Raimundum Sancti Ægidii. Itaque Boamundus separavit se ab aliis, et reversus est Antiochiam. Dux quoque Godefridus, et Flandrensis comes, sequentes Raimundum Sancti Ægidii pervenerunt ad quamdam civitatem, cui nomen Gibellum, quam fortiter obsesserunt, et præliati sunt. Raimundus quoque erat in obsensione Archæ, veneruntque sibi nuntii quod pagani veniebant præliari cum eo. Ille quoque misit episcopum Albariæ duci Godefrido, et Rotberto Flandrensi comiti, quatenus venissent ad castrum Archæ, quoniam pagani veniebant undique congregati pugnare cum eo et sua gente. Quod cum audisset dux Godefridus, et Flandrensis comes, fecerunt placitum cum ammiralio, qui eis equos et bysantios dedit, et promisit eis quod in damno peregrinis sancti sepulcri amplius non esset. Dux Godefridus, et Flandrensis comes Rotbertus, festinanter perrexerunt ad Raimundum Sancti Ægidii in adjutorio, et hospitati sunt secus castrum juxta fluvium. Itaque obsederunt castrum. Sed illi supradicti pagani minime venerunt ad pugnam. Non post multos dies equitaverunt nostri contra Tripolim, et invenerunt extra civitatem Turcos, et Arabes, et Sarracenos, quos invaserunt continuo, et miserunt eos in fugam, et occiderunt maximam partem nobilium civitatis. Tanta fuit paganorum occisio, et sanguinis illorum effusio, quod etiam aqua quæ in civitate fluebat videbatur rubra ruere in cisternas eorum sanguine. Unde nimis fuerunt alii tristes et dolentes, qui in civitate vivi remanserunt. Jam vero erant tanto timore exterriti, quod vix aliquis eorum audebat exire extra civitatis portam. Alia vero die equitaverunt nostri ultra vallem Desem, et invenerunt boves, et asinos, et oves, et multa animalia sine numero, et dividerunt se sexa-

ginta ab aliis, et invenerunt tria millia camelorum. Omnia vero ista animalia deduxerunt ad exercitum Christi, unde satis fuit læta tota Christi militia. Naves quippe nostræ venerunt prope nos in quodam portu, quandiu fuimus in ea obsensione, deferentes maximum mercatum. scilicet frumentum, vinum, et carnes, et caseos, et oleum, et hordeum, unde maxima ubertas fuit in toto hoste. In illa namque obsensione feliciter martyrium plures ex nostris receperunt, videlicet, Poncius de Baulan, et Anselmus de Risbemund, et Guillelmus Picardus, et alii, quorum nomina nescio. Ita vero tenuerunt illud castrum supradictum per tres menses, minus uno die. Ibi fuit judicium factum de lancea Domini vii Kal. Aprilis, ibique Pascha Domini celebraverunt iv Id. Aprilis.

Hic fuit judicium de lancea Domini.

Rex quoque Tripolis sæpe mittebat nuntios Raimundo Sancti Ægidii, ut dimisisset castrum. Audientes hoc itaque nostri seniores, videlicet Raimundus Sancti Ægidii, et dux Godefridus, et Rotbertus comes Flandrensis, et Rotbertus Northmannus, et alii peregrini, et ex alia parte videntes fructus novos properasse, quoniam in mense Martio manducabant novas fabas, et in medio quoque Aprili novum frumentum, consiliati majores sive minores dicebant, quod bonum esset Hierosolymitanum iter cum novis fructibus incipere. Et ita laudaverunt omnes facere placitum cum rege. Discesserunt igitur a castro, et pervenerunt Tripolim in sexta feria, 13 die intrante Maio, ibique per tres dies morati sunt. Et concordatus fuit rex Tripolis cum Raimundo Sancti Ægidii, et cum aliis senioribus, illisque continuo dissolvit plusquam trecentos peregrinos, qui illic capti erant de priori bello. Et dedit Raimundo quindecim millia bysantios, et quindecim equos magni pretii, et fecit illis magnum mercatum fieri de equis, et asinis, et pane, et caseis, et pannis, et omnibus bonis. Unde nimis ditata fuit tota Christi militia. Et convenit illis quod si bellum devincere potuissent, quod eis Amiralus præparabat, et Hierusalem apprehendere vellent, ille Christianus efficeretur et terram ab eis acciperet. Tali quoque conventu placitum locutum fuit atque factum. Postea discesserunt a civitate secunda feria medii Maii, transiveruntque per viam aretam et arduam tota die et nocte, et pervenerunt ad castrum, cui nomen Bethelon. Deinde appropinquaverunt civitati, quæ dicitur Gibelon secus mare, in qua passi fuerunt magnam sitim, et sic defessi pervenerunt ad flumen, quod dicitur Braym. Deinde transierunt die ac nocte Ascensionis Domini per montem quemdam, in quo nimis est via angusta et arcta, ibique putaverunt inimicos nostros invenire. Sed, Deo annuente, nullus eorum præparabat se ante nostros. Ita pervenerunt ad civitatem, quæ dicitur Baruth, et de illa ad aliam quæ dicitur Sagitta, et de Sagitta ad aliam quæ vocatur Sur, et de Sur ad Acram civitatem pervenerunt. De Acra trans-

ierunt secus castrum, cui nomen Cayphas : inde pervenerunt Cæsaream civitatem, ibique celebraverunt Pentecosten tota die exeunte Maio. Inde venerunt ad illam urbem, quæ dicitur Ramma, quam Sarraceni vacuam dimiserunt metu Francorum. Juxta quam erat nobilis ecclesia, in qua requievit pretiosissimum sancti Georgii corpus, quia illic a perfidis paganis pro Christi nomine feliciter martyrium suscepit. Continuo consiliati sunt nostri seniores, ut ibi devotissime eligerent episcopum, qui hanc custodiret et regeret ecclesiam ; cui suas decimas dederunt, auri scilicet et argenti, et animalium, et eorum, ut honestissime potuisset vivere simul cum eis qui cum eo remanebant. Remansit quoque ille ibi cum gaudio. Alii autem lætantes, scilicet Raimundus Sancti Ægidii, et dux Godefridus, cum aliis peregrinis, pervenerunt usque ad civitatem Hierusalem, tertia feria intrante die septimo Junii, eamque robustissime prope muros civitatis obsederunt. Rotbertus namque Northmannus obsedit eam a septentrione, juxta Sancti Stephani protomartyris ecclesiam, ubi granatæ recepit lapides pro Christi nomine, et juxta eum Rotbertus Flandrensis comes. Ab occidente obsedit eam dux Godefridus, et Tancredus cum eo. A meridie obsedit quoque eam Raimundus comes Sancti Ægidii, scilicet in monte Sion, juxta ecclesiam Sanctæ Mariæ matris Domini, ubi migravit a sæculo, et ubi Dominus cœnavit cum suis discipulis, et ubi sanctus Spiritus in corda discipulorum descendit. Tertia autem die exierunt de nostris militibus de exercitu sancti sepulcri causa prædandi, Raimundus Pileus, et Raimundus de Torena, et alii cum illis. Invenierunt ducentos Arabes, et præliati sunt Christi milites cum illis paganis, et Deo adjuvante, et sancto sepulcro, illos devicerunt, et multos ex eis occiderunt, et equos retinuerunt. Secunda die veniente, aggreddiuntur tam fortiter civitatem, quod si scalæ fuissent paratæ, in eorum potestate esset civitas. Tamen minorem straverunt murum, et unam scalam ad majorem erexerunt, super quam ascenderunt nostri milites, et cominus percutiebant paganos civitatis suis ensibus atque lanceis. Fuitque ibi mortuus Rainaldus dapifer Hugonis Liziniacensis, et alii multi, sed plures fuerunt mortui ex eis. Fueruntque ibi in obsessione nihil invenientes ad edendum per decem dies, donec venit nuntius nostrarum navium, quæ applicuerunt portui Jaffi. Postquam venerunt nuntii navium, ceperunt nostri seniores consilium inter se dicentes quod milites et clientes misissent, qui fideliter custodirent homines et naves, quæ venerant portui Jaffi. Summo autem diluculo exierunt milites centum de exercitu Raimundi comitis Sancti Ægidii, scilicet Raimundus Pileus, et Gaudemarus Carpinellus, et Achardus de Mommerlo, et Guillelmus de Sabra, et alii, quorum nomina ignoro. Cumque militarent ad portum, dividerunt se triginta milites ex nostris ab aliis, scilicet Gaudemarus, et Arachdus, et invenerunt septin-

gentos Arabes, et Turcos, et Sarracenos, quos invaserunt fortiter Christi milites. Sed tam magna fuit virtus paganorum super nostros, quod undique circumcinxerunt illos, et occiderunt Achardum de Mommerlo, et plures homines pauperes qui erant pede. Cum autem tenerent nostros ita inclusos, qui omnes putabant mori, venit quidam ab eis nuntius, et dixit Raimundo Pileto : « Quid hic stas cum istis militibus ? Ecce omnes nostri in nimia districtione Arabum, et Turcorum, et Sarracenorum sunt, et forsitan omnes in hac hora mortui sunt. Succurrite ergo illis. » Audientes autem nostri verba nuntii, statim cucurrerunt celeri cursu, et venerunt usque ad illos, quos invenerunt adhuc præliantes. Pagani quoque videntes Hierosolymitanos milites, continuo dividerunt se, et fecerunt inter se duo agmina. Nostri, invocato Christi nomine et sancti sepulcri, tam fortiter incredulos invaserunt quod unusquisque stravit suum. Videntes autem inimici quod amplius non potuissent stare contra Christianorum fortitudinem, timore nimio perterriti, verterunt scapulas retro et fugerunt. Quos nostri persequentes fero per spatia quatuor milliariorum, occiderunt multos ex eis, unumque retinuerunt vivum, qui nova eis per ordinem diceret, et retinuerunt tres [centum et tres *in edit.*] equos.

In Hierosolymitana obsessione tantam sitim fuerunt perpassi quod suebant coria boum, ac bufalorum, sive caprearum, in quibus ferebant aquas per spatia sex milliariorum, et ita ex illis vasculis utebantur fetida atque olida aqua, nisi tantum ex fetida aqua, et hordeaceo pane in nimia districtione et afflictione quotidie erant. Siloe namque fons, qui est ad radicem montis Sion, parumper sustinebat nos. Sed tamen cara vendebatur aqua inter Christianos Dei et sancti sepulcri, ita quod unus homo non poterat extinguere sitim suam per unum nummum. Sarraceni quoque ad cunctos fontes et universos puteos qui erant, latebant, insiliando nostros homines, et eos quos invenire poterant occidebant, et animalia secum in suis cavernis, atque speluncis, sive montaneis, deducebant. Alia parte occidebant eos, qui pergebant in vineis ad racemos. Quod cum vidissent seniores nostri, nimis irati fuerunt et fecerunt concilium, in quo episcopi et presbyteri laudaverunt ut fecissent processionem circa civitatem. Ita episcopi et presbyteri nudis pedibus, ac sacris vestibus induti, et cruces in manibus ferentes venerunt de ecclesia Sanctæ Mariæ, quæ est in monte Sion, ad ecclesiam Sancti Stephani protomartyris, psallentes atque orantes, ut Dominus Jesus Christus suam sanctam civitatem, et sanctum sepulcrum, a paganorum liberaret gente, et in manibus Christianorum ad suum sanctum servitium faciendum tribueretur. Clerici itaque erant induti milites et clientes pergebant juxta illos armati. Sarraceni hoc videntes similiter pergebant per muros civitatis, Machomet in quadam hasta deferentes, uno panno coopertum. Christianis pervenientibus

ad ecclesiam Sancti Stephani, ibique stationem facientibus, sicut mos in processionibus nostris est, et ipsi Sarraceni desuper muros astantes clamabant et ululabant cum buccinis, et omne genus derisionis, quodcumque reperire poterant, faciebant. Insuper faciebant de ligno crucem in similitudinem illius, qui fundendo sanguinem suum misericors Christus humanum genus redemit, eamque, videntibus omnibus Christianis ut inferrent dolorem, eum quodam ligno verberabant, et postea ut maiorem inferrent dolorem, ad murum civitatis eam frangebant, dicentes alta voce: « Frangi, ogit salio, » quod apud nos sonat, « Franci, est bona crux. » Quo viso, Christiani commoti dolore magno, ab orationibus non desistentes, cum processione sua ascenderunt ad ecclesiam montis Oliveti, ex quo loco Christus in cælum ascendit, et ibi sermonem suum fecit quidam honestissimus clericus, scilicet Arnulfus, ostendendo misericordiam, quam Deus Christianis fecerat, qui secuti sunt illum ex quo ascendit in cælum. Tunc ipsi Sarraceni videntes Christianos ibi astantes (quam optime eos poterant videre), stantes inter templum Domini et templum Salomonis, cum gladiis et fustibus huc et illuc currentes, Christianis minabantur. Inde iterum Christiani cum eadem processione venerunt ad monasterium Sanctæ Mariæ in valle Josaphat, ex quo monasterio sanctissimum corpus ejus raptum fuit in cælum. Atque iterum inde reversi sunt ad montem Sion. Quo loco cupientes intrare in ecclesiam, quidam clericus, qui prior in processione veniebat ad ostium ipsius monasterii, cum quadam sagitta in media fronte vulneratus est, ibique defunctus est. Cujus anima, ut credo, regnabit cum Christo per infinita sæcula seculorum, amen. Credendus est qui primus scripsit, quia in processione primus fuit, et oculis carnalibus vidit, scilicet Petrus sacerdos Tudebodus Sivracensis.

Statim seniores nostri ordinaverunt, quomodo hanc civitatem ingeniare potuissent, et orando ad nostri Salvatoris intrarent sepulcrum. Feceruntque duo lignea castra, et alias plures machinas. Dux Godefridus suum fecit castrum cum machinis, et Raimundus comes Sancti Ægidii similiter. De longinquis terris attrahebant ligna, quæ ligna apportabant collis suis quinquaginta Sarraceni vel sexaginta, qui in potestate Christianorum erant, et sicut Christiani Sarracenos per.... confundebant. Sarraceni igitur videntes nostros facientes has machinas, mirabiliter muniebant civitatem, et turres die ac nocte crescebant. Quadam die miserunt ipsi Sarraceni quemdam Sarracenum, ad videndum cujusmodi ingenia Christiani faciebant. Suriani vero et Græci videntes illum Sarracenum, indicaverunt eum Christianis, dicentes: « Mate Christo caco Sarrazin. » Quod sonat in nostra lingua, « per Christum hic est ignavus Sarracenus. » Quem Christiani apprehendentes interrogaverunt per drogamundum, scilicet per interpretem, ad quid venerat. Qui respondens,

ait: « Sarraceni huc me miserunt, volentes scire cujusmodi essent vestra ingenia. » Qui respondentes Christiani, dixerunt bonum esse, atque eum acceptum ligatis manibus et pedibus posuerunt in fundam cujusdam ingenii, quod Perrea vocatur, atque cum omnibus suis cogitantes eum projicere in civitatem nequiverunt. Nam cum tanto impetu venit, quod ruptis vinculis antequam pervenisset ad murum civitatis dilaceratus est. Videntes autem nostri seniores, ex qua parte civitas esset languida, illie in quadam nocte Sabbati deportaverunt nostras machinas, et lignea castra. Summo autem diluculo erexerunt illa, et aptaverunt, et ornaverunt castra, in prima et secunda et tertia feria, nocte et die. Et in quarta feria usque ad primam, et in quinta mirabiliter aggre-diuntur civitatem ex omni parte usque in montem. Sexta vero feria summo mane undique aggrediuntur civitatem, nihilque ei nocere potuerunt, erantque omnes stupefacti, ac in nimio pavore positi.

Sexta feria capta est Hierusalem.

Appropinquante autem hora, scilicet in qua Dominus noster Jesus Christus dignatus est passionem sufferre pro nobis, nostri milites fortiter pugnabant in castello, videlicet dux Godefridus, et comes Eustachius frater ejus. Tunc ascendit quidam miles, qui vocabatur nomine Lethot, ex nostris super murum civitatis. Continuo postquam miles Christi ascendit super murum civitatis, secuti sunt comes Eustachius et dux Godefridus. Omnes itaque defensores civitatis dederunt fugam per muros, et per civitatem, nostrique illos erant persequentes, occidendo et detrucando. At Raimundus comes Sancti Ægidii a meridie suum conduxit castrum usque prope murum, sed inter castrum et murum erat quædam fovea, quæ nimis erat profunda. Consiliatus est ergo Raimundus in illa hora, quod implere fecisset illam foveam, fecitque præconari, ut si aliquis in illam foveam portasset tres petras, quod illi daret per tres petras unum denarium, et potuit hæc fovea impleri per tres dies et duas noctes. Illi autem, qui erant in civitatem in turre, fortiter præliabantur cum nostris cum igne et lapidibus, intantum quod altiore partem castri Raimundi Sancti Ægidii fregerunt, et ardere faciebant. Sic itaque Raimundo irato atque conturbato, militibusque suis propter castrum suum, cujus superiorem partem jam fregerant pagani, atque ardere faciebant, vidit subito ipse Raimundus Sancti Ægidii tres milites, qui de exercitu ducis Godefridi erant, per montem Oliveti venientes, et clamantes quod dux Godefridus atque sui homines jam erant in civitatem. Audiens itaque Raimundus Sancti Ægidii quod Francigenæ jam essent in civitatem, suis dixit hominibus: « Quid tardatis? Ecce omnes Francigenæ jam sunt in sancta civitate Hierusalem. » His auditis, acceperunt scalas, et erexerunt ad murum, et sic pugnando intraverunt civitatem. Ammiralium quoque, qui erat in turri David, reddidit se Raimundo Sancti Ægidii,

oique aperuit portam, per quam peregrini dissolvere solebant tributa, tali pacto quod eum et alios qui cum eo erant in turre usque Scaloniam civitatem sanos et illæsos conducere fecisset. Quod fecit libenti animo. Intraverunt autem nostri peregrini civitatem sanctam Hierusalem, persequentes et occidentes Sarracenos usque ad templum Salomonis, et templum Domini. Ibique congregati pagani dederunt nostris maximum bellum usque ad vesperam. Nostri quoque tantos illorum interfecerunt, quod sanguis per totum templum Salomonis fluebat, et per plateam quæ est circa templum Domini. Tandem superatis paganis, apprehenderunt nostri masculos et feminas sat in templo, et occiderunt quos voluerunt, et quos noluerunt retinuerunt vivos. Super vero templum Salomonis erat maxima paganorum congregatio utriusque sexus, quibus Tancredus et Gastos de Bearn dederunt sua vexilla. Postea cucurrerunt per universam civitatem, capientes aurum et argentum, equos et mulos, et domos plenas omnibus bonis. Postea venerunt omnes gaudentes, et præ nimio gaudio plorantes, ad nostri Salvatoris sepulcrum. Mane autem facto fecit præconari Tancredus, ut omnes irent ad templum Salomonis, et occiderent Sarracenos. Ad templum postquam venerunt, cœpit unusquisque cum arcu suo trahere, multosque interficere. Alii vero ex alia parte super tectum templi ascendebant, et invaserunt Sarracenos tam masculos quam feminas, decollantes eos nudis ensibus. Quorum alii dabant se præcipientes e templo, alii sursum moriebantur.

Hic elegerunt Godefridum in regem.

Alia die fecerunt concilium ante templum Domini, dicentes ut unusquisque faceret orationes et elemosynas, atque ut Deus eligeret sibi quempiam qui ei placuisset regnare super alios, et civitatem sanctam Hierusalem regeret, et paganos præliaretur. Sed episcopi et sacerdotes laudaverunt, ut primitus omnes Sarracenos mortuos foras egerent, ne magnus fetor, qui ibi erat, eis noceisset. Omnis namque civitas erat plena illorum cadaveribus, et sic fecerunt in viis Sarracenos trahere mortuos ante portarum exitus. Montes ex eis, quasi fuissent domus, ordinabant, omnesque postea igne combusserunt. Tales occisiones de paganorum gente quis unquam vidit aut audivit? Numerum quoque nemo scivit, nisi solus Deus. Octavo vero die postquam civitas fuit capta, celebraverunt festum per omnem civitatem Hierusalem, eademque die fecerunt concilium, in quo elegerunt ducem Godefridum principem civitatis, qui præliaretur paganos, et custodiret Christianos. Similiter elegerunt in loco patriarchæ quemdam sapientissimum et honorabilem clericum cui nomen erat Arnulfus, in festivitate Sancti Petri ad vincula. Hæc civitas fuit capta a Christianis Dei 15 die Julii in vi feria, anno ab Incarnatione Domini 1099, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

A Postquam capta est Hierusalem, pugnaverunt Christiani contra ammiratum Babyloniam prope Ascaloniam.

Interea nuntius venit Tancredo et comiti Eustachio, ut præpararent se, et pergerent ad Neopolitanam civitatem. Exierunt ergo illi, et duxerunt milites et pedites, et pervenerunt usque ad civitatem, cujus habitatores se continuo illis reddiderunt. Iterum per nuntium dux Godefridus mandavit Tancredo, et Eustachio fratri suo, quatenus cito venisset ad eum. Audiverat namque quod ammiratus Babyloniam erat Scalonia civitati, ubi præparabat se qualiter posset expugnare Hierusalem, deferens secum catenas, et alia ferrea, cum quibus juvenes Christianos ligasset, qui in servitute amplius habeantur illis, et eorum generi, senesque omnes utriusque sexus jussu erat interfici. Quod cum vidisset comes Eustachius, et Tancredus, eum magno gaudio venerunt per montaneas, quærentes Sarracenorum bella, ita muniti bello, Et venientes ad civitatem Cæsaream, deinde venerunt iuxta mare usque ad civitatem quæ dicitur Rama. Illic invenerunt multos Arabes, qui præcursores erant belli ammiravi. Quos ille persequens, apprehendit plures ex illis, qui voluissent noluissent, dixerunt omnia nova eis belli per ordinem, ubi erant, et quot erant, aut ubi bellare contra Christianos volebant. Quod audientes Tancredus et comes Eustachius, statim miserunt Hierusalem duci Godefrido, et patriarchæ Arnulpho, et omnibus principibus, dicentes: « Sciatis quod bellum paratum est Scalonia civitati. Qua de causa venite festinanter, cum omni virtute quam habere poteritis. » Tunc jussit dux præconari per civitatem Hierusalem ut fideliter pergerent civitati præparati ad bellum Scalonia, obviam inimicis Dei. Ille vero eum patriarcha Arnulfo, et Flandrensi comite Roberto, et Marthoronensi episcopo, in tertia feria exivit ab Hierusalem civitate. Raimundus Sancti Egidii et Rotherbus Northmannus dixerunt quod nullatenus irent, nisi certum bellum scirent. Miserunt ergo suos milites, ut irent visum si hoc bellum verum esset. Quibus dixerunt: « Si hoc verum est, revertimini quantocius, et nos erimus parati ire continuo. » Perrexerunt itaque illi, et viderunt bellum, et citius redierunt Hierusalem, dicentes: « Certe verum est, sicut oculis nostris vidimus. » Postea dux Godefridus misit Marthoronensem episcopum Hierusalem Raimundo Sancti Egidii, et Roberto Northmanno et aliis senioribus quod cito pergerent ad eum, si præliari cum paganis voluissent. Episcopus vero Marthoronensis rediens, recitata verba patriarchæ et ducis ferens, invenit Sarracenos qui apprehenderunt illum, secumque nescimus ubi duxerunt. Raimundus quoque Sancti Egidii, et alii seniores exierunt de civitate in quarta feria, et muniti signo crucis militaverunt usque ad ducem Godefridum. Petrus vero Eremita remansit Hierusalem, ordinando et prædicando Græcis et Latinis, ut fideliter Deo processionem facerent et orationes, et

eleemosynas pauperibus distribuerent, ut Deus populo suo victoriam impenderet. Et ita clerici fecerunt processionem nudis pedibus, et induti sacris vestibus, et cruces in manibus ferentes, cum litaniam, et aliis orationibus, de sancto sepulcro ad templum Domini. Duxque Godefridus, et Raimundus Sancti Egidii, et patriarcha, et Rotbertus Northmannus, et Rotbertus Flandrensis comes, et episcopi, et alii seniores omnes venerunt ad flumen, quod est ex parte Scaloniæ, ibique congregati fuerunt in unum. Illicque multa animalia sine numero invenerunt, boum, camelorum, ovium, asinorum, et aliorum pecudum, quæ miserunt Sarraceni causa proditionis; sed Deus adhuc noluit deserere propter sanctum sepulcrum. Omnia vero animalia apprehenderunt Christi milites, et clientes sancti sepulcri. Sero autem veniente, patriarcha Arnulfus portans secum Domini nostri Jesu Christi partem crucis, quam invenerunt peregrini sancti sepulcri in Hierusalem, et similiter capellanus Raimundi Sancti Egidii portans secum lanceam Domini nostri Jesu Christi, cœperunt excommunicare ex parte Dei, et sancti sepulcri, et pretiosissimæ lanceæ, et sanctissimæ crucis: « Quod ne ullus homo intendat ad ulla spolia, donec bellum esset factum, et inimici Dei fuissent devicti, et postea reverterentur cum felici gaudio, et maxima victoria, et caperent quidquid eis a Domino prædestinatum esset. » Quod cum audissent sancti sepulcri peregrini, et milites Christi, summo diluculo in sexta feria intraverunt in quandam vallem nimis pulchram secus litus maris, et in ea suas ordinaverunt acies. Dux Godefridus, qui jam electus erat ad regem in Hierusalem, suam instruxit aciem, et Raimundus Sancti Egidii suam, et Rotbertus Northmannus suam similiter, et Rotbertus Flandrensis comes suam comesque Eustachius suam et Tancredus, atque Gastos de Beart. Sic ergo sex acies cœperunt militare. Sagittarii quoque hos præcedentes, et juxta eos in dextera parte et in sinistra omnia animalia superius dicta sine ductore pergebant. Quod maximum Dei erat miraculum. Cœperuntque statim militare in nomine Jesu Christi et sancti sepulcri, deferentes lanceam nostri Salvatoris, et unam partem crucis Ipsius Salvatoris, quam ipse patriarcha deferabat. In sinistra parte fuit dux Godefridus cum sua acie, comesque Raimundus Sancti Egidii equitavit juxta mare in dextera parte, comes Northmaniæ, et Flandrensis comes, et Eustachius, et Tancredus, et Gastos de Biarzi, et omnes alii equitaverunt in medio. Tunc nostri paulatim cœperunt ad bellum pergere. Pagani namque stabant parati ad bellum. Unusquisque vas suum habebat suspensum collo, ex quo biberet, dum cum Christianis pæliarentur.

Hic incipit bellum contra Turcos et cæteras gentes.

Quos Rotbertus Flandrensis nimis acriter invasit, Tancredusque et omnes alii similiter. Continuo pagani hoc videntes, inierunt lugam. Bella namque

illa erant immensa, quia paganorum multitudo erat innumerabilis. Sexcenti sexaginta millia, sicut dictum est, ibi fuerunt, et tamen nemo scivit numerum eorum nisi Deus. Sed virtus divina comitabatur cum nostris, quæ tam magna et tam fortis fuit, quod nostri parvipendebant multitudinem illorum. Stabant autem inimici Dei ex cæcati atque stupefacti; videntes Hierosolymitanos milites Christi, apertis oculis nil videbant, et contra Christianos se crigere non audebant, virtute tremefacti Dei. Præ nimio timore ascendebant in arbores, in quibus recondebant se. At nostri illos sagittabant, et cum lanceis occidebant eos. Nostri igitur illos postea cum ensibus et aliis gladiis frustatim detruncabant. Alii autem pagani jactabant se in terram, non audentes se erigere contra Christianos. Nostri igitur illos detruncabant, sicut aliquis detruncat animalia ad macellum. Raimundus comes Sancti Egidii juxta mare occidit ex eis sine numero, et qui non poterat fugere, mergebat se in mare, aut fugebat in civitatem. Veniens itaque Ammiravisi ante Scaloniæ civitatem, dolens ac mœrens, atque lacrymando dixit: « O Machomet, et dii nostri, quis unquam audivit, et vidit talia? Quod tanta potestas, tanta virtus, tanta fortitudo, tanta militia, quæ nunquam fuit ab ulla gente superata, modo a tantilla gente, quod in pugillo potest claudi, est superata? Heu me tristem ac dolentem! quid amplius dicam? Cum superatus sum a gente mendica, inermia, et pauperrima, quæ non habet nisi saccum et peram, et modo persequitur gentem nostram Ægyptiacam, quæ multoties suam eleemosynam ei largita est? Qui olim per universam nostram patriam mendicabant, et modo persequuntur quam adduxi innumerabilem multitudinem tam militum quam peditum, scilicet Turcorum, Sarracenorum, Arabum, Angulanorum, et Curtorum, ac Parthorum, Azimitarum, et aliorum paganorum: quos omnes turpiter fugere, laxatis frenis per viam Babylonicam video, qui non audent se reverti ad hujusmodi fragilem gentem. Modo namque juro per Machomet, et per deorum numina, quod ulterius non retinebo milites ad conventionem aliquam, quandoquidem dejectus sum ab hac inertissima gente. Ego namque huc conduxì omnia armorum genera, et omnia instrumenta sive machinas, et omnia vincula ferrea, cum quibus putavi eos ducere ligatos Babyloniæ, vel ut eos obsiderem in Hierusalem, et illi contra me venerunt ad bellum itinere duorum dierum, ut quid mihi esset si Hierusalem gentem meam conducerem? Hoc scilicet, quod neque ego, nec unus meorum, ut credo, inde evadere potuisset. Quid amplius dicam? Dedecoratus ero semper in tota terra Babyloniæ. » Sicque fecit finem dictis. Unus autem nostrorum accepit stantiarum Ammiravisi, desuper quod erat aureum podium: hasta vero tota cooperta argento. Quod stantarum apud nos dicitur vexillum, quod emit comes Rotbertus Northmannorum dando 20 marcas argenti, deditque monasterio sancti sepulcri Ensem

quoque similiter Ammiravisi quidam peregrinus, A dando sexaginta bysantios. Superati itaque sunt Deo adjuvante, omnes nostri inimici, eo tenore quod amplius virtutem contra nos non habent. Omnes vero naves de omni terra paganorum aderant ibi. Sed nautæ illarum postquam viderunt Ammiravissum cum suo exercitu fugientem, statim suspenderunt vela, ipsumque Ammiravissum recipientes in navibus suis, miserunt se in alta maria. Reversi sunt itaque nostri ad eorum tentoria, et acceperunt innumera spolia auri et argenti, et palliorum, et mmlorum, et multorum bonorum cumula, scilicet equos, et mulos, et camelos, et oves, et boves, et asinos, et multa animalia. Omnes montes namque et colles, et omnia plana stabant cooperta de multitudine animalium : et invenerunt armorum cumula, quarum quæ voluerunt de illis recipere retinuerunt. B

Alia vero quæ noluerunt insimul congregaverunt, ibique in ignem miserunt. Reversi sunt autem nostri lætantes et gaudentes in sanctam civitatem Hierusalem, devictis omnibus paganis : deferentes secum multa bona, scilicet camelos et asinos onustos pane biscocto, et farina, et frumento, et caseo, et pane, et oleo, et omnibus bonis quæ illis erant necessaria. Unde tanta est orta fertilitas inter Christianos, quod bos pro octo nummis vel decem haberi poterat. Modius vero frumenti pro 12 nummis, modius quoque hordei pro octo. Quod tandem ne ignotam sit Christianis omnibus, sciant hoc bellum factum esse 19 Kal. Septembris in vigilia sanctissimæ Dei genitricis Mariæ, anno ab Incarnatione Domini 1099 regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

*Hæc de Hierosolymitano itinere in tribus annis, et liberatione civitatum ducta sufficiant.
Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios. Amen.*

FULCHERII CARNOTENSIS HISTORIA HIJEROSOLYMITANA

Ab anno 1095 ad annum usque 1127.

(DUCHESNE, *Hist. Franc. Script.*, IV, 816, ex vetusto codice ms. cœnobii S. Quintini de Monte Prope Peronam. — Initium historiæ hujus usque ad cap. 19 libri i ex editione Bongarsii desumptum est, quia in ms. codice deerat; reliqua editis auctiora sunt, adjectæque etiam capitum inscriptiones ex codice.)

NOTITIA IN FULCHERIUM

(Fabric. *Biblioth. med. et inf. Lat.*, tom. II, pag. 214.)

Fulcherius Carnotensis Robertum Northmanniæ ducem an. 1095, secutus in Palæstinam, et deinde regis Balduini I et II capellanus, circa annum 1127 scripsit *Gesta peregrinantium Francorum cum armis Hierusalem pergentium*, sive *Historiam Hierosolymitanam* et res quibus ipse interfuerat; quod opus ab anno 1095 ad 1124 primus in lucem protulit Jacobus Bongarsius in *Gestis Dei per Francos* tomo I, pag. 381-440, divisum in capita 56. Gaspar Barthius eodice Basileensi (non auctiore tamen) usus divisit in capita 99 illustravitque notis, quas ex ms. bibliothecæ ttigianæ pnblicavit Joannes Petrus Ludewig tomo III reliquiarum mstorum, etc., pag. 291-360. Apud Andream vero Duchesne, tomo IV *Scriptorum de rebus Francicis* pag. 816, exstat eadem *Fulcherii Historia Hierosolymitana*, ex codice cœnobii S. Quintini de Monte prope Peronam tributa in libros tres, et auctior extrema parte anni 1124,

annorumque 1125, 1126 et 1127, a pag. 879 ad 889. Liber primus incipit ab anno 1095, secundus ab initio regni Balduini I, hoc est ab anno 1100 (editionis Bongarsianæ capite 22); liber tertius ab initio Balduini II, A. 1118 (editionis Bongarsianæ medio capite 44). Denique *Præfationem* ex codice S. Germani a Pratis vulgavit Edmundus Martene tomo I. *Anecd.*, p. 364 seq., in qua *Fulcherius ait comparium suorum quorumdam pulsantibus precibus, aliquoties motum, ea se quæ oculis ipse suis perspexerit, stylo rusticano, tamen veraci, diligenter digessisse*. Ut a Vossio notatum est, reprehenditur *Fulcherius* a Guiberto abbate in bellis Antiochenis cap. 29, 30, 31 et 33. Sed a bona fide eum commendat Ordericus Vitalis, lib. ix *Historiæ ecclesiasticæ*; item Guilelmus Malmesburiensis, lib. iv qui addit usum esse *stylo non quidem agresti, sed ut dici solet sine nitore et palæstra, et qui alios*

commonere potuerit, ut accuratius scriberent. Idem A
hic Fulcherius, qui in obsidione Antiochena A.
 1098 caute ac fortiter rem gessit, de quo Gilo Pa-
 risiensis libro VII, aoud Edmundum Martene t. III
 Anecdotorum, p. 241.

..... *Fulcherius imminet ante*
Per tenebras legit ille vias gressu titubante,
Illis temporibus radios ducente cometa
Præmonstrabatur regni mutatio læta, etc.

1) Ita legendum puto, non *ecce*, ut habet Martenii editio, nam apud Chesneum vox tota desideratur.

Et page 241 :

..... *Fulcherius ille*
Natus Carnoti, procures præcedere mille,
Non timet invictæ properans ad mœnia villæ.
Non hunc tardat onus clypei, sed ad ardua pro-
nus.
Evolat arma gerens scalæque viriliter hærens,
Illum Veneticus sequitur : stupet hostis iniquus.
Ut stetit in muris Fulcherius, ense (1) necantur
Fulmineo vigiles, et ad infima præcipitantur.
Exultat victor, etc.

FULCHERII CARNOTENSIS

PRÆFATIO

IN HISTORIAM HIEROSOLYMITANAM

(Edidit D. MARTENE, *Thes. Anecd. 1, 364.*)

Incipit Prologus in Gestis Francorum Jerusalem peregrinantium.

Placet quidem vivis, prodest etiam mortuis, cum gesta virorum fortium, præsertim Deo militantium, vel scripta leguntur, vel in mentis armariolo memoriter retenta, inter fideles sobrie recitantur; nam qui vivunt in mundo, audita intentione pia prædecessorum fidelium, quomodo, mundi flore spreto, Deo adhæserunt, et parentes, uxoresque suas, possessiones quoque quantaslibet relinquentes, juxta præceptum evangelicum, Deum secuti sunt, ad diligendum Deum ardentius compuncti, ipso inspirante, animantur. Mortuis siquidem in Domino valde prodest, cum auditis operibus eorum bonis et devotis, fideles animam eorum proinde benedicunt, et eleemosynas cum orationibus, tam cogniti quam ignoti, pro eis charitative impendunt. Unde comparium meorum quorundam pulsantibus, aliquoties motus, Francorum gesta in domino clarissima, qui Dei ordinatione cum armis Jerusalem peregrinati sunt, stylo rusticano, tamen veraci, dignum ducens memoriæ commendandum, prout valui, et oculis meis in ipso itinere perspexi, diligenter digessi. Licet autem, nec Israeliticæ plebis, nec Machabæorum, aut aliorum plurium prærogativæ, quos Deus tam crebris et magnificis miraculis illustravit, hoc opus prælibatum æquiparare non audeam, tamen haud longe ab illis gestis inferius æstimatum, quia Dei miracula in eo noscuntur multipliciter perpetrata, scriptis commendare cu-

B ravi. Quin imo, in quo disparantur hi postremi ab illis primis, vel Israeliticis, vel Machabæis, quos quidem vidimus in regionibus eorum sæpe apud nos, aut audivimus, longe a nobis positos pro amore Christi emembrari, crucifigi, execrari, sagittari, secari, et diverso martyrii genere consummari, nec minis, nec blanditiis aliquibus posse superari; quin potius si non deesset percussoris gladius, multi nostrum pro Christi amore perimi non recusassent. O quot millia martyrum in hac expeditione beata morte finierunt! Sed quis tam saxei est cordis, qui hæc Dei facta audiat, et pietatis suspiriis commotus, in laudes Dei non erumpat? Quis potest non mirari, quomodo non exiguus populus inter tot hostium nobiliorum regna non resistere, sed etiam vivere poterat? Quis audivit unquam talia? Hinc Ægyptus et Æthiopia; hinc Arabia et Chaldæa, atque Syria; hinc Assyria et Media; hinc Parthia et Mesopotamia; hinc Persidia et Scythia, mare etiam magnum a Christianismo nos excluderat, et inter manus nos laniantium, si permitteret Deus, concluderat. Ipse autem in brachio forti nos pie protegebat. Beata enim gens, cujus est Dominus Deus ejus (*Psal. xlii, 12*). Modum autem hujus operis et inceptum, et quomodo ad tantum iter agendum omnis populus occidentalis concussus, et mentes et manus in id extenderit voluntarius, verba historica, quæ sequuntur declarabunt.

FULCHERII CARNOTENSIS

HISTORIA HIEROSOLYMITANA

INCIPIIT LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo quinto, regnante iu Alemannia Hainrico imperatore dicto, in Francia rege Philippo cum in universis Europæ partibus mala multimoda, vacillante fide, inolescerent, præerat urbi Romæ papa secundus Urbanus, vir egregius vita et moribus, qui semper Ecclesiæ sanctæ statum sublimius provehendum super omnia consulte ac strenue moderari satagit. Videns autem Christianitatis fidem enormiter ab omnibus, tam clero quam populo, pessumdari, et terrarum principibus incessanter certamine bellico, nunc istis nunc illis inter se dissidentibus, pacem omnino postponi; bona terræ alternatim diripi, multos injuriose victos captivari, et in carceres terribilissimos trunculentissime subruere, supramodum redimi, vel intus trifariam angariatos, scilicet inedia, siti, algore, obitu clandestino exstingui, loca sancta violari, monasteria villasque igni cremari, nulli mortalium parci, divina et humana ludibriis haberi; audiens etiam interiores Romanæ provincias, a Turcis super Christianos occupatas, impetu feroci pernicioso subdi: pietate compatiens, dilectionisque Dei nutu permotus, Alpes transmeando in Gallias descendit, atque in Arvernia concilium legationibus competenter undique præmonitum, apud Claromontem, quæ sic vocatur civitas, fecit coadunari, trecentis decem tam episcoporum quam abbatum assistentium baculis deputatis. His itaque die ad hæc prænotato ad se convocatis, allocutione dulcissima diligenter conventus causam innotuit. Nam sub Ecclesiæ lugentis voce querula planctum non minimum expressit, et de mundi fluctuantis tempestatibus tantimodis, ut superius præfatum est, fide subruta, sermonem prolixum cum eis tenuit. Deinceps, rogatu supplicis cunctos exhortatus est, ut, resumptis fidei viribus, cum ingenti sollicitatione ad expugnandas diaboli machinationes viriliter se animarent; et Ecclesiæ sanctæ statum crudelissime a nefandis debilitatum in honorem pristinum competenter erigere conarentur. « Dilectissimi fratres, inquit, apostolatus apice Dei permissu, orbi terræ prælatus, occasione necessaria supereminente, tanquam monitionis divinæ legatus, ad vos Dei servos has in partes condescendi Urbanus. Et quos dispensatores ministeriorum Dei æstimavi, tales et fideles, simulationis

A explosa cluvione, reperiri optavi. Quod si aliquid gibbosum vel tortuosum, modestia rationis justitiæ semota, contra legem Dei obsistat, præsentem subfragamine divino, diligenter expedire satagam. Dominus enim supra familiam suam, ut ei pro tempore pabula modesto sapore condita ministretis, vos dispensatores constituit. Beati autem eritis, si fideles tandem dispensationis exactor vos invenerit. Pastores etiam nuncupamini: videte autem ne mercenarii more fungamini. Veri ergo pastores, et baculos semper in manibus habentes, estote; nec dormitantes, gregem vobis commissum undique conservate. Nam si per incuriam vestram, aut negligentiam, ovem quamvis lupus abriperit, mercedem nimirum vobis paratam apud Dominum nostrum amittetis: et delictorum flagris primitus asperrime cæsi, postmodum vero in custodiam funestæ conversationis trunculenter subruemini. Vos vero, juxta sermonem evangelicum, *sal estis terræ.* (Matth., v, 13); quod si defeceritis, ambigitur quomodo salietur. O quanta salitio! vere necesse est vos plebem idiotam et mundi lasciviæ supra modum inhiantem, sapientiæ sale corrigendo salire, ne delictis putrefacta, dum eam alloqui quandoque voluerit, Domino insalsa puteat. Nam si vermes, hoc est peccata, causa desidie procurationis vestræ, in ea repperit, illico vilipensam in præcipitum spurcitarum eam subigi præcipiet. Et quia tantum perditum ei restaurare nequiveritis, vos judicio damnatos a familiaritate dilectionis suæ prorsus exterminabit. Sed hujusmodi salitorem oportet esse prudentem provisorum, modestum, edoctum, pacificum, scrutatorem, pium, justum, æquum, mundum. Nam quomodo indoctus doctos, immodestus modestos, immundus mundos efficere valebit? Quod si pacem oderit, quomodo pacificabit? Aut si quis habuerit manus suas sordidas, quomodo sordes alterius coinquinationis tergere, poterit? Lectum est etiam quod si cæcus cæcum duxerit, ambobus cavea patebit (Matth., xv, 14). Cæterum vos ipsos prius corrigite, ut irreprehensibiliter subditos quætis emendare. Siquidem amici Dei vultis esse, quæ sentitis ei placita libenter exercete. Res ecclesiasticas præcipue in suo jure constare facite, et ut Simoniacæ hæresis nullatenus apud vos radicet, cavete ne vendentes aut ementes pariter flagris flagellati Dominicis, per angiportus ad exterminium confusio-

nia miserabiliter propellantur. Ecclesiam suis ordinibus omnimode liberam ab omni saeculari potestate sustentate, decimasque Deo proprias de omnibus terrae cultibus fideliter dari facite; nec vendantur, aut retineantur. Quod qui episcopum ceperit, omnino exlex habeatur. Quod qui monachos vel clericos, vel sanctimoniales, et eorum famulos ceperit aut exspoliaverit, vel peregrinos vel mercatores, anathema sit. Raptores, et domorum combustores, et eorum consentientes, ab Ecclesia extorres, anathemate feriantur. Summo opere igitur considerandum est quam multus sit poena qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur qui propria non largitur. Sic enim diviti in Evangelio memorato contigit, qui non idcirco punitus est quod aliena abstulisset, sed quia, rebus acceptis, se ipsum male dereliquit (*Luc. xv*). His vero, ut dictum est iniquitatibus, charissimi, mundum vidistis gravissime diu confusum fuisse, adeo ut nullus in aliquibus provinciarum vestrarum, sicut nobis a referentibus patefactum est, per imbecillitatem forsitan justificationis vestrae virtute per via gradi audeat, quin vel die a praedonibus, vel nocte a latronibus, aut vi aut ingenio maligno, in domo vel extra, subripiatur. Quapropter Treviam, sic vulgariter dictam, jamdudum a sanctis Patribus nostris determinatam, reformari oportet; quam firmissime unusquisque vestrum in episcopatu suo teneri faciat, monendo flagito. Quod si aliquis sive aviditate, sive superbia seductus, eam sponte infregerit, Dei auctoritate et hujus concilii decretorum sanctione anathematizetur. » His et aliis pluribus competenter dispositis, cuncti assistentes, tam clerici quam populus, Deo gratias agendo, dictis domini Urbani pontificis summi voluntarie aspiraverunt, et fidei pollicitatione decreta illa bene tenenda confirmaverunt. Sed aliud illico, non minus tribulationis superius memorata, sed et aut majus, aut pessimum, ex altero mundi climate, Christianitati obesse adjecit, inquiens. « Quoniam, o filii Dei, si pacem apud vos tenendam et Ecclesiae jura fideliter conservanda sustentare, virilius solito Deo polliciti estis, exstat operae pretium ut insuper ad quoddam aliud negotium Dei et vestrum, emendatione Dominica nuper vegetati, probitatis vestrae valetudinem versetis. Necesse enim est quatenus cum fratribus vestris, in orientali parte habitantibus, auxilio vestro jam saepe proclamato indigis, accelerato itinere succurratis. Invaserunt enim eos, sicuti plerisque vestrum jam dictum est, usque mare Mediterraneum, ad illud scilicet quod Brachium Sancti Georgii vocant Turci et Arabes, apud Romaniae fines; et terras illorum Christianorum magis magisque occupando, lite bellica jam vice septuplicata victos superaverunt, multos occidendo vel captivando, ecclesiasque subvertendo, regnum quoque vastando. Quos quidem si sic aliquandiu quiete permiseritis, multos latius fideles Dei supergredientur. Qua de re supplicii prece hortor, non ego, sed Dominus, ut cunctis cujuslibet ordinis tam peditibus quam equitibus, tam paupe-

ribus quam divitibus, edicto frequenti, vos Christi praecones, suadeatis, ut ad id genus nequam e regionibus nostratibus exterminandum tempestive Christicolis opitulari satagent. Praesentibus dico, absentibus mando: Christus autem imperat. Cunctis autem illuc euntibus, si aut gradiendo, aut transfretando, sive contra paganos dimicando, vitam finierint, peccaminum remissio praesens aderit: quod ituris annuo, dono tanto investitus a Deo. O quantum dedens, si gens tam spreta, degener et daemonibus ancilla gentem cunctipotentis Dei fide praeditam et Christi nomine splendidam sic superaverit! O quanta impropria nobis ab ipso Domino imputabuntur, si eos non juveritis qui professione Christiana censentur, sicut et nos! Procedant contra infideles ad pugnam jam incipi dignam, trophaeo explendam, qui abusive privatum certamen contra fideles consuecebant distendere quondam. Nunc fiant milites, qui dudum exstiterunt raptores. Nunc rite contra barbaros pugnent, qui olim contra fratres et consanguineos dimicabant. Nunc aeterna praemia nanciscantur, qui dudum pro solidis paucis mercenarii fuerunt. Pro honore duplici laborent, qui pro detrimento corporis et animae se fatigabant. Quinimo hic tristes et pauperes, illic locupletes; hic inimici Domini, illic amici ejus erunt. Ituris autem mora non differat iter, sed propriis locatis, sumptibusque collectis, cessante bruma, verno subsequente, Domino praevio tramitem alacriter intrent. » His dictis, et audientibus gratanter ad hoc animatis, nihil actum tali dignius aestimantes, statim plures astantium se ituros, et ceteros absentes inde diligenter se evocatos sponderunt. De quibus fuit unus episcopus Podiensis, Ademarum nomine, qui postea vice fungens apostolica, cunctum Dei exercitum prudenter et consulte rexit, et ad negotia peragenda vivaciter animavit. Taliter in concilio quae diximus statutis, et ab omnibus bene confirmatis, absolutionis benedictione data, tunc discesserunt, et hoc nescientibus, postmodum ad mansiones suas regressi, prout gestum fuerat dilucide divulgaverunt. Quod ut passim per provincias edictum est, jurisjurandi firmitudine pacem, quam dicunt Treviam, invicem tenendam constituerunt. Deinceps vero multi ejuslibet artis fungentes officio, comparata remissione peccatorum, se profecturos defaetatae mentis intentione devoverunt quorsum ire jussum fuerat. O quam dignum erat et amoenum, nobis omnibus cruces illas cernentibus, vel sericas vel auro textas, aut quolibet genere pallii decoras, quas in chlamidibus suis, aut birris, sive tunicis, peregrini, jussu papae praedicti, post votum eundi, super humeros suos consuebant! Sane pugnatores Dei merito victoriae signo insigniri et muniri debebant, qui ob honorem ejus ad praeliandum se praeparabant. Et qui significans sub agnitione fidei circa se sic pinxerunt, denique dirivatum significatum verius adepti sunt. Speciem insignierunt, ut rem speciei consequerentur. Patet et quidem, quia meditatio bona bonum opus machi-

natur agendum, opus vero bonum salutem lucratur animæ. Quod si bonum est bene meditari, melius autem est, post cogitatum opus, justum patrari. Optimum est ergo compendium salutare, quod per dignam actionem animæ victui nactum est. Unusquisque igitur bonum cogitet, quod opere digno meliorando compleat, ut optimum, quod non deficiat in æternum, emeritus tandem miles percipiat. Taliter Urbanus, vir prudens et venerandus, est meditatus opus, quo postea floruit orbis. Nam pacem renovavit, Ecclesiæque jura modos in pristinis restituit. Sed et paganos de terris Christianorum instinctu vivaci effugari conatus est. Et quoniam cuncta quæ Dei sunt exaltare omnimode studebat, omnes fere paternitati suæ sub obedientia libenter se dediderunt. Sed diabolus, qui ad detrimentum semper insistere nititur, et veluti leo quærit circinando quem devoret (*I Petr.* v, 8), huic adversarium quemdam, nomine Guibertum, superbiam stimulo irritatum, ad confusionem populi concitavit; qui dudum imperatoris Bajoariorum protervitate suffultus, dum prædecessor Gregorius, qui et Hildebrannus, in sede jure habebatur, apostolicatus officium usurpare cœpit, ipso Gregorio a foribus basilicæ Sancti Petri excluso. Et quia perverse sic egit, populus eum melior cognoscere noluit. Urbano autem recte electo et ab episcopis cardinalibus consecrato, major et sanctor pars populi, post Hildebranni excessum, obediendo aspiravit. Guibertus autem sustentamine imperatoris prædicti, et plerorumque civium Romanorum irritamento animatus, Urbanum quandiu potuit a monasterio Sancti Petri alienum fecit. Sed dum ab Ecclesia illa sic eliminatus erat, per regiones incedens, populum in aliquantis devium Deo conciliabat. Guibertus vero ob Ecclesiæ principatum turgidus, papam proclivem oberrantibus se ostentabat, et apostolatus officium, licet injuste, inter consentientes exercebat, et Urbani facta tanquam irrita vilipendebat. Urbanus tamen eo anno, quo primitus Franci, Hierusalem ituri, per Romam transierunt, totam omnino potestatem apostolicam adeptus est, auxilio cujusdam nobilissimæ matronæ, Mathildis nomine, quæ in Romana patria tunc potestate multa vigeat. Guibertus vero tunc in Alemannia erat. Itaque duo papæ Romæ præerant, sed cui eorum obediretur, a quamplurimis ignorabatur, vel a quo consilium posceretur, vel quis ægrotis mederetur. Alii huic, alii alteri favebant. Prout aspectibus hominum patebat, Urbanus prosperior et justior erat; putandus est recte fortior, qui cupiditates, tanquam hostes, subjicit. Ravennæ urbis Guibertus episcopus erat, honore et divitiis opulentus valde splendebat. Mirandum, quare sibi tam locupleti tantum non sufficiebat. Qui etiam ab omnibus exemplar justæ actionis et humilitatis considerari debebat, cur temere philopompus invadere præsumperit regendum sceptrum imperii Dei? Sane non est vi rapiendum, verum cum ratione et devotione suscipiendum. Debet susceptor non pro honore tumere, sed commis-

sum sibi fideliter procurare; et quæ dignitati honoris tanti pertinent, si dispersa fuerint, opportune regregare. Nec mirum si mundus tunc inquietaretur totus, et conturbaretur, quoniam si Romana Ecclesia, in qua principalitas correctionis universæ Christianitatis obtinetur, turbine quolibet confunditur, confestim accidit membra sibi subdita, a capitaneis fibris dolore dirivato, passibiliter compatientia debilitari. Ea enim vero Ecclesia, mater scilicet nostra, lacte cujus educabamur, documento instrui valebamus, consilio muniebamur, ab illo superbo Guiberto vehementer percussa erat. Cumque caput sic tritum est, continuo membra læsa sunt. Si caput agrotet, cætera membra dolent. Sed, quia capite sic læso, etiam membris marcescentibus dolore dirivato, quia in partibus omnibus Europæ, pax, bonitas, fides, in Ecclesiis et extra, tam a majoribus quam minoribus viriliter subigebantur, necesse erat ut malis tanti modis dimissis, monitione a papa Urbano sic exorsa, contra paganos saltem certamina inter se et contra se dudum consueta distenderent. Nunc igitur ad inceptum reverti congruum est. Nam de iter agentibus Hierosolymam, et quid euntibus accidit, et quantum res et labor ipse paulatim, juvante Deo, proficiendo claruit, decet amplius nescientibus enucleari. Quod ego ipse Fulcherius Carnotensis, cum cæteris peregrinis iens, postea, sicut oculis vidi, diligenter et sollicitè in memoriam posteris collegi.

CAPUT II.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo sexto, mense Martio, post concilium, de quo dictum est, Arvernium, quod in mense Novembri dominus Urbanus tenuit, alii paratu perniciores alii, iter sanctum carpere cœperunt; alii quidem mense Aprili, vel Maio, vel Junio, sive Julio, nec non Augusto seu Septembri atque Octobri, prout sumptuum opportunitas occurrit, subsecuti sunt. Quo anno pax et ingens abundantia frumenti et vini per cuncta terrarum climata exuberavit, disponente Deo, ne panis inopia in via deficerent, qui cum crucibus suis, juxta ejusdem præcepta, eum sequi elegerant. Et quia competens est principum sic peregrinantium nomina in memoria teneri, Hugonem Magnum, Philippi regis Francorum fratrem, nomino, qui primus berorum mare transiens, apud Duratam urbem in Bulgaria cum suis applicuit, sed imprudenter cum agmine raro vadens, ibi ab ipsis civibus captus est, et usque ad imperatorem Constantinopolitanum perductus, ubi per aliquantum temporis non omnino liber moratus est. Postque eum Bujamandus Apulus, Roberti Guischari filius, origine tamen Northmannus, per eundem tramitem cum exercitu suo meavit. Godefridus quippe dux regni Lothariensis per llungarorum patriam ivit cum gente multa. Raymondus vero comes Provincialis, cum Gothis et Gasconibus, episcopus quoque Podiensis, per Sclavoniam transierunt. Petrus Eremita quidam, multis sibi adjectis peditibus, sed militibus paucis, primi

tus per Hungariam perrexit; cuius gentis postea satrapa fuit quidam Galterius, Sine-pecunia dictus, miles quidem optimus, qui postea intra Nicomediam et Nicæam urbes, cum multis consociis suis a Turcis occisus fuit. Mense vero Septembri Robertus Northmanniæ comes, Guillelmi regis Anglorum filius, iter arripuit, collecto sibi exercitu magno de Northmannis, et Anglis, atque Britannis; cum quo ixit etiam Stephanus comes Blesensis, Theobaldi filius, et Robertus comes Flandriæ, adiectis his et multis aliis nobilibus. Itaque tanto collegio ab occidentilibus partibus procedente, paulatim per viam, diatim, de innumera gente concrevit exercitus exercituum undique convenientium, ut de linguis pluribus et regionibus multis videretis multitudinem infinitam. Non tamen omnes in unum exercitus congregati fuerunt, donec ad Nicæam urbem pervenimus. Quid ergo dicam? Insulæ marium, et omnium terrarum regna concussa a Deo sunt, ut sit credendum adimpleri Davidis prophetiam, qua in psalmo dixit: *Omnes gentes quascunque fecisti, venient, et adorabunt coram te, Domine (Psal. LXXXV. 9)*, et ut de jure tandem dicant illuc pervenientes: *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus (Psal. cxxxi, 7)*. De hoc itinere etiam plurima in prophetiis legimus. O quantus erat dolor! quanta suspiria! quot ploratus! quot lamenta inter amicos! cum maritus dereliqueret uxorem suam sibi tam dilectam, pueros quoque suos, possessiones quantaslibet, vel patrem, vel matrem, aut fratres, aut parentes. Et quamvis tot lacrymæ pro amicis ituris sic ante eosdem ab oculis remanentium funderentur, nequaquam proinde mulcebantur quin propter amorem Dei cuncta quæ possidebant relinquerent, indubitanter credentes centuplum illud percipere, quod Dominus promisit sequentibus se (*Matth. xix, 29*). Tunc conjux conjugi ponebat terminum revertendi, quod, si vixerit, infra tres annos ad eam repatriabit. Commendabat sic eam Domino, osculum porrigens, et pollicens se rediturum. Illa autem timens non amplius videre eum, non valebat præ dolore se sustentare, quin ad terram rueret exanimis, lugens pro amico suo, quem perdidit vivum, quasi jam mortuum. Ille vero tanquam nil pietatis habens, et tamen habens, nec fletui uxoris suæ, neque filiorum, neque amicorum quorumcunque condolens, et tamen clam condolens, sed duro animo constans abibat. Tristitia remanentibus, gaudium autem euntibus erat. Quid dicere possimus inde? *A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris (Psal. cxvii, 23)*. Igitur nos Franci occidentales per Italiam excursa Gallia transeuntes, cum usque Lucam pervenissemus, invenimus prope urbem illam Urbanum apostolicum, cum quo locuti sunt comes Robertus Northmannus, et comes Stephanus, nos quoque ceteri qui volumus. Et ab eo benedictione suscepta, gaudenter Romam ivimus. Et cum in basilica Sancti Petri introissemus, invenimus ante altare homines Guiberti papæ stolidi, qui oblationes altari super-

positas, gladios suos in manibus tenentes, inique arripiebant; alii vero super trabes ejusdem monasterii cursitabant, et inde deorsum ubi prostrati orabamus lapides jaciebant. Nam cum viderent aliquem Urbano fidelem, illico trucidare eum volebant. In arce autem una monasterii inerant homines Urbani, qui eam sollicitè custodiebant in ipsius Urbani fidelitatem, et adversantibus sibi, prout poterant, obsistebant. Satis proinde doluimus, cum tantam nequitiam ibi fieri vidimus. Sed nil aliud facere potuimus, nisi quod a Domino vindictam inde fieri optavimus. Nec mora inde facta, multi, qui nobiscum illuc usque venerunt, ad domos suas ignavi redierunt. Nos autem per mediam Campaniam et Apuliam euntes, pervenimus Barrum, quæ civitas optima, in maris margine sita est; ibique in ecclesia Sancti Nicolai fuis ad Deum precibus nostris, portum tunc adeuntes, sine mora transfretare putavimus. Sed absentibus nautis et prævaricant fortuna tempus etiam tunc erat hiemale, quod nobis nocivum objecerunt, oportuit Robertum Comitem Northmanniæ in Calabriam divertere, et toto brumali tempore illic hiemare. Tunc tamen comes Flandrensis Robertus cum cohorte sua transfretavit. Tunc plurimi de pauperibus vel ignavis inopiam futuram metuentes, arcibus suis venditis, et baculis peregrinationis resumtis, ad mansiones suas regressi sunt. Qua de re viles tam Deo quam hominibus facti sunt, et versum est eis in opprobrium.

CAPUT III.

Anno igitur Domini millesimo nonagesimo septimo, reducente verno tempore mensem Martium, comes statim Northmannus, et comes Stephanus Blesensis, qui juxta eum similiter tempus expectaverat opportunum, mare repetierunt. Et classe parata, Nonas Aprilis, quod tunc die sancti Pascha evenit, apud portum Brundisiam rates cum suis conscenderunt. O quam incognita et investigabilia sunt judicia Dei! Vidimus enim navim unam inter cæteras, quæ non superveniente occasione aliqua, per medium subito eventu prope littus maris subcrepuit. Unde fere quadringenti utriusque sexus demersi perierunt, de quibus laus jucunda Deo statim sonuit. Nam cum corpora jam mortua qui circumstabant pro posse recollectissent, invenerunt in carnibus quorundam, scilicet super spatulas, crucis in modum notas insignitas. Nam quod in pannis suis vivi gestaverunt, competeat Domino volente, in ipsis in servitio suo sic præoccupatis idem signum victoriosum sub fidei pignore permanere; etiam patefieri considerantibus tali miraculo merito dignum erat, eos defunctos sub misericordia Dei jam quietem vitæ perennis adeptos fuisse, ut verissimum pateret id compleri quod scriptum est: *Justus qua morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit (Sap. iv, 7)*. De reliquis autem jam cum morte luctantibus, viri pauci vitam retinebant; equi vero et muli sub undis extincti sunt; pecunia quoque multa perditæ est. Quod infortunium cum videremus, pavore grandi confusi sumus, intantum

ut plerique corde debiles, nondum naves ingressi, ad domos suas reverterentur, peregrinatione dimissa, dicentes nunquam amplius in aliquam sic deceptionem se infingere. Nos autem in omnipotenti Deo spem nostram penitus ponentes, artemonibus sursum levatis, tuba sonante multa Deum proclamando, et gubernante ipso, in pelagus nos impigimus, vento aliquantulum flante. Cumque per tres dies vento deficiente in fluctibus altis detineremur, in quarto die juxta urbem Duratum, quasi decem milliariis interstantibus, portui sani applicuimus. Duo tamen portus classem nostram susceperunt. Tunc autem quidem iter siccum lætabundi resumpsimus, et ante urbem præfatam postea perreximus. Itaque Bulgarorum regiones per montium prærupta et loca satis deserta transivimus. Dæmonis ad flumen rapidum convenimus omnes, quod sic ab incolis terræ vocatur, et merito. Vidimus enim in illo flumine diabolico quamplures, dum vadare pedetentim sperabant, torrentis impetu diro, quod nullus ceruentium juvare poterat, mersu repentino perire. Qua de re lacrymas multas ibi pietate dimisimus, et nisi equites cum equis dextrariis invaso illo peditibus auxilium ferrent, multi modo simili vitam ibi perderent. Tunc juxta ripam castra nostra metati sumus, et ibi una nocte pausavimus. Montes vasti nobis undique præerant, in quibus nemo incola parebat. Mane quidem, aurora clarescente, classicis sonantibus, iter nostrum arripuimus cœnscendo montem, quem Bagulatum nuncupant. Postea vero, montanis postpositis, tandem pervenimus ad flumen, quod vocatur Baldarius. Et quod antea nisi navigio transiri solitum erat, opitulante Deo, qui suis semper ubique præsens subvenit, lætanter vadando transmeavimus. Quo transitu sequenti die ante urbem Thessalonicam, bonis omnibus abundantem, tentoria tendimus nostra.

CAPUT IV.

Mora autem per quatuor dies ibi facta, deinde Macedoniam transigentes pervalem Philippensium, postque Lucretiam, et Chrisopolim, atque Christopolim, cæteras quoque urbes quæ sunt in Græcia, Constantinopolim pervenimus. Ibi quidem ante urbem tentoriis nostris extensis, per quatuordecim dies lassitudinem nostram relevavimus. Et quia civitatem illam ingredi non quivimus, quoniam imperatori non placuit (timebat enim ne forte aliquod damnum ei machinaremur) stipendium quotidianum extra muros allatum nos emere oportuit, quod præcepto imperatoris nobis cives afferebant. Nec permittebat imperator introire in civitatem multos insimul, sed honoratim vel quinque vel sex de potentioribus, ad horam in ecclesiis ingredi sinebat. O quanta civitas nobilis et decora! quot monasteria, quotque palatia sunt in ea, opere miro fabrefacta! quot etiam in plateis vel in vicis opera, ad spectandum mirabilia! Tædium est quidem magnum recitare quanta sit ibi opulentia bonorum omnium, auri et argenti, palliorum multiformium sanctarumque reliquiarum. Omni etiam tempore navigio frequenti cuncta hominum

A necessaria illuc afferuntur. Ibi insuper, ut spero, fere viginti millia spadones assidua habitatione conversantur. Cum autem nos satis fatigatos requirere creassemus, tunc optimates nostri, acceptione consilio, facti sunt homines imperatoris, et pepigerunt fœdus cum ipso, sicut jam ipse postulaverat ab eis. Quod similiter jam fecerant sub jurejurando, qui nos in itinere ipso antecesserant, Boamundus scilicet, et dux Godefridus. Comes autem Raymundus hoc facere tunc recusavit. Comes vero Flandriæ sic, sicut alii, jusjurandum fecit. Nam erat eis necesse ut taliter cum imperatore amicitiam solidarent, ut tutius quærerent, et acciperent ab eo consilium et auxilium, præsens et futurum, tam sibi quam omnibus qui nos secuturi erant, per eundem tramitem. Quibus idcirco ipse imperator præbuit de numismatibus suis quantum placuit, de equis, et de palliis, et de pecunia sua, qua nimis indigebant ad tantum iter explendum. Hoc expleto, mare, quod Brachium Sancti Georgii vocatur, transfretavimus. Tunc ad Nicæam urbem properavimus, quam obsidione Boamundus, et dux Godefridus, et comes Raymundus, et comes Flandriæ a medio Maii jam obsidebant. Quam urbem possidebant Turci orientales, pagani acres animis, et arcibus sagittarii. Hi quidem de Perside, jam a quinquaginta annis, Euphrate fluvio transito, terram Romanicæ totam usque Nicomediam urbem sibi subjugaverant. O quot capita cæsa, et ossa occisorum ultra Nicomediam in campis jacentium tunc invenimus! quos ipso anno, ignaros, et usui sagittario modernos Turci peremerant; unde moti pietate, satis lacrymas fudimus. Cumque audissent qui Nicæam urbem jam obsidebant, venire principes comites nostros, Rodbertum scilicet Northmannum et Stephanum Blesensem, gaudenter eis et nobis obviam venerunt, et usque ad locum ubi tabernacula nostra extendimus, ante urbem in partem australem deduxerunt. Jam semel Turci congregati se paraverant, volentes vel obsidionem ab urbe, si possent, excutere, vel de militibus suis urbem melius munire. Sed a nostris fortiter et ferociter repulsi, occisi sunt ex eis fere ducenti. Cum autem viderent Francos tam animosos, et probitate validissimos, secesserunt refugi in Romaniam interiorem, quoadusque tempus opportunum aggrediendi eos sentirent. Nos quippe in hebdomada Junii prima, postremi ad obsidionem venimus. Tunc de exercitibus plurimis unus illic exercitus effectus est, quorum centum millia loriceis et galeis muniti erant; quem, qui de numero sapiebant, sexies centum millia ad bella valentium esse æstimabant, exceptis inermibus, videlicet clericis, monachis, mulieribus et parvulis. Quid igitur insuper? si omnes, qui de domibus suis egressi votum iter jam incœperant, simul illic adessent, procul dubio sexagies centum millia bellatorum essent. Sed alii de Roma, alii de Apulia, alii vero de Hungaria, vel Slavonia, labore recusato, domos suas redierant, vel in locis multis, millibus multis occisis, et nobiscum multi eundo infirmati,

vitam finiebant defuncti. Multa cœmeteria videretis in callibus, et in campis, et in lucis, de peregrinis nostris sic sepultis. Sciendum quia quandiu Nicæam urbem circumsedimus, navigio marino, consensu imperatoris, victus nobis ad emendum illuc est allatus. Tunc heroes nostri fecerunt machinas fieri, arietes, scrofas, turres ligneas, petrarias. Distendebantur arcubus sagittæ, jaciebantur lapides, hostes nobis nosque illis vicem certaminis pro posse reddebamus. Sæpe cum machinis illis armati urbem assiliebamus, sed muro forti nobis obstante, cassabantur assultus. Sæpe de Turcis, sæpe de Francis, sagittis vel lapidibus percussi, interibant. Vere doleretis et pietate suspiraretis, cum aliquem de nostris prope murum quoquomodo trucidassent, et submissis uncis ferreis, quos funibus deorsum dimittebant, corpus interempti, aliquando loricati, sursum ad se rapiebant, quod nullus nostrum audebat, nec poterat ab eis extorquere. Corpore tunc expoliato, cadaver foras jaculabantur. Sed cum quinque septimanis urbem circumsedissemus, et multoties assultibus Turcos pavidos fecissemus, facto interim placito per legationes apud imperatorem, callide reddiderunt ei urbem, cum jam ipsa vi et ingeniis valde coercita esset. Tunc Turci intromiserunt in eam Turcopulos ab imperatore missos, qui urbem cum pecunia interna domino suo imperatori, sicut eis præceperat, servaverunt. Quapropter pecunia illa retenta, jussit imperator de auro suo et argento atque palliis proceribus nostris dari, peditibus quoque distribui fecit de nummis suis æneis, quos vocant Tartarones. Die autem illo, quo Nicæa sic est comprehensa, sive redita, unius mensis solstitio repercussus est, tertioque Kal. Julii, cum barones nostri ab imperatore concessum abundi acceperant, a Nicæa discessimus interiores Romanicæ regiones adituri. Sed cum per duos dies iter egissemus nostrum, nuntiatum est nobis quod Turci, prætentis nobis insidiis, in planis, per quæ transituros nos arbitrabantur, præliaturi expectabant. Hoc autem cum audivissemus, nihil ob id audacitatis amisimus. Sed cum sero illo speculatores nostri plures ex illis a longe vidissent, statim nos inde monuerunt, propter quod tentoria nostra nocte illa excubiis undique conservari fecimus.

CAPUT V.

Mane autem facto, quod accidit Kal. Julii, sumptis armis, et monente cornu, adversus eos per alas consecuti, tribunis et centurionibus cohortes et centurias ducentibus, vexillis levatis, ordinate ire cœpimus. Hora diei secunda, ecce præcursores eorum speculatoribus nostris appropriaverunt. Quod cum audissemus, protinus tentoria nostra juxta quoddam arundinetum metari fecimus, ut expeditius elitellis, id est sarcinis, depositis promptiores ad præliandum essemus. Quo facto, en Turci, quorum princeps et admiratus erat Soliman, qui Nicæam urbem et Romaniam in potestate sua tenebat, congregatis sibi Turcis ab orientalibus parti-

bus, qui triginta dierum itinere, et eo amplius, in auxilium ejus mandati venerant; aderantque cum eo quamplures admirati, videlicet Amudaradigum, Miriatos, Comardigum, Amirebai, Lachin, Boldagis, Caradigum, multique alii qui omnes insimul erant trecenta et sexaginta millia pugnatorum, scilicet sagittariorum. Mos enim eorum est talibus uti armis. Equites erant omnes. Nos autem uteunque pedites et equites. Sed nobis tunc deerant dux Godefridus, et comes Raymundus, atque Ilugo Magnus qui per duos dies insipienter se a nobis subtraxerant cum gente maxima tramite bifurco. Unde nobis damnum irrestaurabile accidit, tam de nostris occisis quam Turcis non retentis, vel interfectis. Sed quia tarde legatos nostros inde habuerunt, ideo tarde nobis succurrerunt. Turci autem audacter ululatibus concrepantes, pluviam sagittarum vehementer nobis jacere cœperunt. Sed ictibus tam crebris nos stupefacti, mortuique, et multi læsi, mox timidi versi sumus in fugam. Nec erat mirandum, quia cunctis nobis tale bellum erat incognitum. Jamjamque ex altera parte arundineti, agmina densa ex eis adusque papilionibus nostros vehementer irruerant, qui de rebus nostris intus arripiebant, et de gente nostra occidebant, cum forte, disponente Deo, Hugonis Magni, et comitis Raymundi, et ducis Godefridi præcursores tali infortunio a posteriore parte accurrerunt. Et cum usque ad tentoria nostra jam fugati fuisset, statim qui ingressi fuerant a papilionibus se removerunt, putantes propter eos tam cito nos regredi. Sed quod audaciam vel probitatem suspicati sunt, pavorem nimium sperare possent. Quid dicam? Nos quidem in unum conglomerati, tanquam oves ovili clausæ, trepidi et pavefacti ab hostibus undique vallabamur, ut nullatenus aliquorsum procedere valeremus. Quod nobis visum est propter peccata nostra sic contigisse. Nam quosdam luxuria polluebat, quosdam vero avaritia vel superbia vitiabat. Clamor erat ingens æthera feriens, virorum ac mulierum, atque infantium, nec non et paganorum qui super nos irruebant. Jamque nulla spes erat vitæ. Tunc reos et peccatores nos omnes esse fatebamur, misericordiam a Deo devote postulantes. Aderat ibi episcopus Podiensis, patronus noster, et quatuor alii; aderantque sacerdotes quamplurimi, albis induti vestimentis, qui Dominum humillime deposcebant, ut virtutem hostium prosterneret, et nobis dona misericordiæ suæ infunderet. Plorando cantabant, cantantes orabant. Tunc currebant multi ad eos, qui confestim mori timentes confitebantur eis peccata sua. Tunc nostri proceres, Robertus Northmanniæ comes, et Stephanus Blesensis, et comes Flandriæ, Boamundus quoque, pro posse eis resistere, et eos sæpe nitebantur invadere. Ipsi quidem a Turcis fortiter impetebantur. Sed forsitan supplicatione nostra Domianus placatus (quia nec nobilitatis pompe, nec armis lucidis triumphare favet; sed menti piæ, et virtutibus divinis munitæ, in neces-

sitate pie subvenit) paulatim vigorem tunc nobis præstitit, et Turcos magis magisque debilitavit. Nam visis consociis nostris, qui postremi properabant ad adjuvandum nos, laudantes Deum, audaciam resumpsimus et per turbas et cohortes eis resistere nisi simus. Heu! quot de nostris die illo post nos lente venientes in via occiderunt! A prima dici hora usque ad sextam, nos, ut dixi, anguste coeuerunt; sed tunc paulatim nobis animatis et de nostris sociis concretis, adfuit mirabiliter divina gratia, et quasi momento subitaneo, Turci omnes visibus nostris dorsa fugitivi verterunt. Nos vero post eos vehementer vociferantes, per montes et valles persecuti eos sumus; quos fugare non cessavimus, donec anteriores nostri cursores ad tentoria eorum pervenerunt. Ubi alii de rebus eorum et de tentoriis ipsis oneraverunt eorum demequos et camelos plures, quos pro timore illie reliquerant; alii vero Turcos fugientes usque ad noctem persecuti sunt. Sed quia famelici et fatigati erant equi nostri, paucos ex eis retinimus. Grande autem miraculum Dei fuit, quod die crastino et tertio non cessaverunt fugere, quamvis eos nullus, nisi solus Deus, amplius fugaret. De tanta autem victoria nos facti lætissimi, Deo gratias omnes exsolvimus, quia noluit iter nostrum omnino adnihilari, sed ad honorem sui et Christianoitanis, honorabilius solito prosperari: unde ab oriente usque ad occasum fama personabit perennis. Tum quidem post eos iter nostrum modeste calcavimus. Turci vero ante nos fugientes catervatim mansiones per Romaniam sibi quæsierunt. Tum perreximus Antiochiam, quam prænominant parvam, in provincia Psidie, deinde Iconium: in quibus regionibus, sæpissime pane cibariisque satis indiguimus. Nam Romaniam quæ terra est optima et fertilissima bonorum omnium, invenimus valde a Turcis vastatam et deploratam. Multoties tamen videretis tantam gentis multitudinem de raris culturis, quas interdum per loca inveniebamus, bene refocillari, supplemento illius Dei, qui de quinque panibus et duobus piscibus quinque millia hominum cibavit (*Matth. xiv, 19-21*). Inde satis lætabamur, et congaudentes, dona misericordiæ Dei hæc esse profitebamur. Tunc autem vere vel rideretis, vel forsitan pietate lacrymaremini, cum multi nostrum jumentis egentes quia de suis jam multa perdiderant, verveces, capras, sues, canes, de rebus suis, scilicet pannis vel panibus, seu qualibet sarcina peregrinorum usui necessaria onerabant. Quarum bestiarum tergavidebamus, mole fascis gravis esse corrupta. Equites etiam supra boves cum armis suis interdum scandebant. Sed quis unquam audivit tot tribus linguæ in uno exercitu, cum ibi adessent Franci, Flandri, Frisi, Galli, Britoni, Allobroges, Lotharingi, Alemanni, Bajoarii, Northmanni, Scotti, Angli, Aquitani, Itali, Apuli, Iberi, Daci, Græci, Armenii? Quod si vellet me alloqui Britannus, vel Teutonicus, neutro respondere saperem. Sed qui tot

A linguis divisi eramus, tanquam fratres, sub dilectione Dei, et proximi, unanimes esse videbamur. Nam, si de rebus suis aliquis aliquid perderet, per quamplurimos dies id diligenter tandiu qui invenisset deferret secum, donec inquirendo illum qui perdidisset reperiret, et inventum libenter redderet. Hoc enim competit his qui juste peregrinantur.

CAPUT VI.

Cum autem ad Eracleam urbem pervenissemus, vidimus signum in cælo quoddam, quod alburno splendore fulgens tunc apparuit in modum ensis figuratum, enside versus orientem protento. Sed quid futurum promittebat nesciebamus, sed præsentia et futura Domino committebamus. Ad oppidum optimum quoddam, quod Mariscum nominatur, tunc profecti sumus, ubi per tres dies quievimus. Sed cum exhine viam unius diei proculeassemus, et non longi ab Antiochia Syriæ, sed quasi tribus diebus essemus, ab exercitu discessi, et cum domino Balduino comite, Godefridi ducis antefati fratre, in sinistra partem provinciæ divertimus. Erat quippe miles quam optimus, probitate et audacia valde famosus; qui antea relicto exercitu cum illis quos secum duxit, urbem, quam dicunt Tharsum Siliciæ, ausu magno ceperat; quam tamen Taneredo violenter abstulit, qui jam in ea homines suos, Turcis ei consentientibus, intromiserat. Relictis itaque ibi custodibus, Balduinus ad exercitum rediit. Itaque confidens in Domino, et in valore suo, collegit secum milites paucos, proficiscens versus Euphratem fluvium, et comprehendit ibi castra plurima tam vi quam ingenio. Inter quæ unum cepit peroptimum, quod vocatur Turbeies. Hoc pacifice reddiderunt ei qui in eo habitabant Armenii, et alia plurima huic subdita. Cum autem fama de eo longe lateque jam circumvolasset, misit ad eum legationem qui princeps erat civitatis Boais, id est Edessæ, quæ satis est nominata, et de bonis terræ uberrima. Est illa in Mesopotamia Syriæ, trans flumen prædictum Euphratem vigintifere milliariis, et ab Antiochia distans quasi centum vel paulo plus. Mandatus est itaque Balduinus ut illuc iret, et efficerentur invicem amici, quandiu ambo viverent, tanquam pater et filius. Quod si dux ipse Edessenus forte obiret, statim Balduinus, acsi filius ejus esset, urbem et terram suam, quantamcumque possidebat, in hæreditate possideret. Non enim habebat filium nec filiam. Et quoniam a Turcis defendere non poterat, volebat Græcus ille et se et terram suam ab ipso Balduino defendi, quem et milites suos bellatores adiverat esse probissimos. Hoc audito, postquam legati iurejurando fecerunt eum inde credulum, cum minimo exercitu suo, scilicet octoginta militibus, pergent transiit Euphratem. Quo transito, nocte tota perpropere prope castra Saracenorum, hinc et inde linquentes ea, valde pavidi perreximus. Quod cum audissent Turci qui in Samosate oppido forti erant, insidias nobis in via, per quam ituros nos opinabantur, prætenderunt. Sed

cum nocte alia quidam Armenius in castello suo diligenter nos hospitatus fuisset, intimatum est nobis quod ab hostibus illis insidiantibus præcavere nos oportebat. Quapropter diebus duobus illie delitui-mus. Sed cum tantam moram fastidirent illi, die tertia subita iusultu de loco insidiatorio prosilie-runt, et ante castellum, in quo eramus, signis le-vatis accurrerunt, et prædam, quam in pascuis ibi reperierunt ante conspectum nostrum arripuerunt. Nos autem contra eos egressi, quia pauci eramus, bellare cum eis non quivimus; qui cum nobis sagittas jacere cæperunt, nullum de nostris, juvante Deo, sauciaverunt. Ipsi autem unum de sociis suis occisum lancea, in camporeliquerunt, cujus equum, qui eum subvertit, retinuit. Tunc abierunt; nos autem ibi remansimus. Sequenti vero die iter no-strum resumpsimus. Miraremini, cum ante castra Armeniorum transiremus, et nobis obviam eum crucibus et vexillis pro amore Christo humillime procedebant, et pedes nostros et pannos osculaban-tur, eo quod audierant nos a Turciscos defensuros, sub quorum iugo tandiu depressi fuerant. Pervenimus tandem Roais, ubi princeps urbis prædictus, et uxor sua, una cum civibus suis, gaudenter nos susceperunt, et quod Balduino polliciti fuerant, in-dilate compleverunt. Cumque per quindecim dies illic moram fecissimus, eives urbis machinati sunt principem illum scelestè occidere, et Balduinum in palatio ad dominandum sublimare. Odio enim eum habebant. Dictum est, et factum est. Unde Baldui-nus tamen et sui valde contristati sunt, quia pro eo indulgentiam impetrare nequiverunt. Cum autem principatum illius donocivium Balduinus suscepisset, protinus adversus Turcos, qui in patria erant, litem bellicam movit, quos multoties vel victos vel occisos superavit. Contingit tamen de nostris plures a Mureis interemptos fuisse. Ego vero Fulcherius Carnotensis, capellanus ipsius Balduini eram. Volo autem de exercitu Dei sermonem quem dereliqui resumere.

CAPUT VII

Mense Octobri, pervenerunt Franci Antiochiam Syriæ, flumine transito quod Fenum, vel Orontem nominant. Ante urbem iussa sunt tentoria extendi, intra primum ab urbe lapidem, ubi postea certamen pessimum utrinque persæpe factum est. Nam cum de civitate Turci prosilirent, multos de nostris occi-debant; vice tamen reddita, se quoque superatos lugebant. Est nempe Antiochia civitas magna am-bitu, situ fortis, et muro valida: quæ et ab hosti-bus externis nunquam poterit comprehendi, si tan-tum inhabitantes pane muniticam defendere volue-rint. Estque in ea basilica una satis veneranda, in honore sancti Petri apostoli dedicata, ubi sedit in cathedra, in episcopum sublimatus, postquam a Do-mino principatum Ecclesiæ, et clavibus acceptis regni cælestis suscepit. Est et altera in honore beatæ Mariæ fabricata. Suntque aliæ plures ecclesiæ de-centè compositæ. Quæ quamvis sub potestate Tur-

corum diu exstiterant, Deus tamen cuncta præ-sciens, nobis eas integras reservavit, ut a nobis quandoque in eis honoraretur. Tredecim fere mil-liariis distat mare ab Antiochia. Et quia Fenus fluvius inibi mare incidit, perejusdem alveum fluvii usque prope Antiochiam nave de longinquis parti-bus bonis refertæ omnibus deducuntur. Itaque tam per mare quam per terram munita bonis, abundat civitas divitiis multimodis. Principes autem nostri eam eam ad capiendum tam difficilem prospexis-sent, jurejurando confirmaverunt invicem eam obsidione cohibere, donec, Deo suffragante, aut vi aut ingenio possent eam capere. Tum vero in flumine prædicto invenerunt naves, cum juxta illud deambularent, quas capientes, coaptaverunt sibi de eis unum pontem, per quem postea transierunt ad ne-gotia sua facienda, cum antea pedetentim vadare per flumen illico non valerent. Sed cum Turci a tanta multitudine Christiana se obsideri circumspicerent, timentes quod nullomodo ab eis excuti pos-sent, inito consilio invicem, misit Græcianus Antio-chiæ admiratus filium suum, Sansadolem nomine, ad soldanum, hoc est ad imperatorem Persidis, precantes ut eis citissime succurreret, quia in nullo alio spem auxilii habebant, præter Mahumeth advo-catum eorum. Ille autem illuc sic destinatus, lega-tionem perpropere gessit. Qui vero remanserunt, custodierunt urbem, interim auxilium præstolantes mandatum, et contra Francos damna multimoda frequenter machinati sunt. Franci quoque callidi-tati eorum pro posse obsistebant. Contingit enim, die quadam, septingentos Turcos ab eis interemptos esse, et quia Franci insidias paraverant, ab insi-diantibus similiter superati sunt. Virtus enim Dei præsens ibi adfuit. Nam nostri omnes sani regressi sunt, excepto uno ab illis sauciato. Heu! multos de Christianis, qui in urbe conversabantur, scilicet, Græci, Syris, Armeniis Turci rabie occidebant per-moti, et petrarum et fundibulis suis capita occiso-rum, Francis eientibus, extra muros ejiciebant. Qua de regens nostra valde tristabatur. Odio qui-dem Christianos illos habebant quoniam ne forte Francos quoquomodo munirent metuebant. Cum autem aliquandiu Franci urbem circumsedissent, et provinciam affinem rapinantes pro victualibus ne-cessariis sibi undique devastassent, et panem ad emendum nusquam invenire possent, contigit eos famem magnam sustinere. Unde omnes valde deso-lati sunt, et multi latenter rogaverunt de obsidione aufugere, sive per terram, sive per mare. Non enim habebant quidquam stipendii, unde vivere possent; quos etiam oportebat victum suum longe querere cum ingenti timore, elongando se ab obsidione aut quadraginta aut sexaginta milliariis, ubi, videlicet in montanis, a Turcis insidiantibus persæpe occi-debantur. Hæc autem incommoda putabamus sic Francis contigisse propter peccata sua, quibus multi constringebantur, et quod urbem tam longo tem-pore capere non poterant. Nam plurimi tam super-

biæ quam luxuriæ atque rapinæ immodestia debilitabantur. Tum proinde facto consilio, eiecerunt feminas de exercitu, tam conjuges quam immaritas, ne, luxuriæ sordibus coinquinati, Domino displiceant. Illæ vero in castris afflinibus tunc sibi hospitium assumpserunt. Desolati enim omnes erant, tam lame quam occisione quotidiana, tam divites quam pauperes. Et nisi Deus eos, tanquam bonus pastor oves suas, gregatim constringeret, procul dubio omnino inde aufugerent, licet obsidionem jurassent obtinendam. Multi tamen propter panis necessitatem, per plures dies quærebant per castella propinquiora quæ victui suo erant necessaria, nec postea revertentes ad exercitum, obsidionem penitus dimittebant. Tunc temporis vidimus unum ruborem in cælo mirabilem, insuper sensimus terræ motum magnum, qui nos pavidos reddidit omnes. Multi etiam viderunt quoddam signum in modum crucis figuratum, colore alburnum, versus orientem recto tramite incedens.

CAPUT VIII.

Anno autem Domini millesimo nonagesimo octavo, postquam illa regio Antiochena circumquaque a multitudine gentis nostræ prorsus devastata fuisset, magis magisque majores et minores fume nimia vexati sunt. Tunc famelici comedebant surculos fabarum in agris adhuc crescentium, herbasque multimodas et sale inconditas; carduos etiam, qui propter lignorum deficientiam non bene cocti linguas manducantium depungebant, equos, asinos camelosque, canes etiam et mures. Pauperiores etiam bestiarum coria comedebant, et quod nefas est dicere, mures et grana in stercorebus reperta. Frigora, flagra, calores, pluvias densas propter Deum perpassi sunt. Tentoria etiam jam erant inveterata, imbrium inundationibus putrefacta et disrupta. Qua de re, multi eorum nonnisi cælo tegebantur. Itaque illi, quasi aurum ter igni probatum septiesque purgatum, jamdudum a Domino, ut opinor, prælecti, et in calamitate tanta examinati, a peccatis suis purgati sunt. Diu enim agonizantes, si etiam gladius percussoris non desset, martyrii cursum multi voluntarie complerent. Forsitan a justo Job gratiam tanti exempli sumpserunt, qui in tormentis corporis sui animam purgans, Deum semper in mente tenuit. Cum paganis bellant, propter Deum laborant. Licet Deus qui cuncta creat, creata moderat, moderata sustentat, virtute gubernat, possit quæque vult momento uno destruere, sentio quod verberare Christianorum annuit paganos ita subruere, qui tot temporibus cuncta quæ Dei sunt, permitte ipso, viliter pessumdederunt. Christianos quidem ab ipsis Turcis permittit occidi ad salvationis augmentum, Turcos autem ad animarum suarum detrimentum; quorum quosdam tamen jam saluti prædestinatos, placuit Deo tunc a sacerdotibus nostris baptizari. Quos enim prædestinavit, hos et vocavit, necnon magnificavit (*Rom. vii. 30*). Quid igitur? Fure quidem de nostris nonnulli, ut superius

A audistis, qui ab obsidione tam anxia se removerunt. Alii propter egestatem, alii propter ignaviam, alii vero propter mortis timorem, prinitus pauperes, deinde locupletes. Tunc Stephanus comes Blesensis ab exercitu discessit, et per mare in Franciam repatriavit. Unde doluimus omnes, quoniam vir erat probissimus et valde nobilis. Quo discedente, sequenti discessionis suæ die urbs Antiochia est tradita. Si perseverasset, multum inde cum cæteris gauderet. Idcirco factum est ei hoc in opprobrium. Nec prodest cuiquam bonum initium, si bene non finierit. In rebus autem Domini, eo quod mentiri nollem, cavendum est; ne in aliquantis deviem, multa breviabo. Ab ipso autem mense Octobri, transcurra hieme sequenti. et deinde verno tempore usque dum subintraret Junius mensis, urbis obsidio perduravit. Multoties interim invasiones et prælia, insidiasque Franci et Turci invicem egerunt. Vincebant et vincebantur. Nostri tamen sæpius quam illi triumphabant. Semel contigit plerosque de Turcis in flumen Fernum fugiendo cadere, et in ipso mersos infelicitè interire. Cis Fernum et citra Fernum, utraque gens invicem bellabant sæpe. Castella quidem ante urbem composuerunt optimates nostri, quibus postea Turcos frequenti exitu assilientes, vehementer cohibuerunt. Unde bestiis eorum pascua sæpe abstulerunt. Nec ab externis provinciæ Armeniis quidquam allatum fuit. Sæpe tamen ipsi ad lætendum nostros procedebant. Cum autem placuit Domino laborem populi sui consummare, forsitan precibus eorum placatus, qui quotidie preces inde supplices ei fundebant, concessit pietate sua, per eorumdem Turcorum fraudem, traditione clandestina urbem Christianis reddi. Audite ergo fraudem et non fraudem.

CAPUT IX.

Apparuit enim Dominus noster cuidam Turco, gratia sua prælecto, et dixit ei: « Expergiscere, qui dormis. Impero tibi ut reddas Antiochiam Christianis. » Miratus autem ille, visionem illam silentio texit. Iterum autem apparuit ei Dominus: « Redde urbem Francis, inquit; sum etenim Christus, qui hoc tibi jubeo. » Meditatus autem ille secum quid inde facturus esset, abiit ad dominum suum, Antiochiæ scilicet principem, et visionem illam innotuit ei. Cui respondit ille: « Nunquid phantasmati, brute, vis obedire? » Reversus autem ille, postmodum siluit. Cui rursum Dominus apparuit, inquires: « Cur non explesti quod jussi? Nen est tibi hæsitandum; nam qui hoc impero Dominus sum omnium. » Ille autem non amplius dubitans, prudenter cum viris nostris tunc egit ut sub machinationis suæ studio urbem acciperent. Quo prolocuto, et filio suo Francis dato obside, domino scilicet Boamundo, nocte quadam per scalas de chordis factas viginti de clientibus nostris per muri summum intromisit. Et non mora facta, statim porta aperta est. Franci omnes preparati civitatem sunt ingressi. Et per chordas jam introierant quadraginta milites, qui quadra-

ginta illico invenerunt ibi Turcos, trium turrium custodes, quos occiderunt. Tunc alta voce Franci omnes simul exclamaverunt: DEUS HOC VULT, DEUS HOC VULT. Hoc erat enim signum exclamationis nostræ, cum aliquid de negotio nostro agere volebamus. Quo audito, Turci omnes vehementer exterriti sunt. Aurora quippe albescente, urbem Franci prorsus impetere cœperunt. Cumque Turci primitus vexillum Boamundi rubicundum jam in sublime displicari aspicerent, et tumultum tantum atque tot cornibus in muri apice Francos sonare, et per vicos et muros nudis ensibus eos late discurrere, et gentem suam ferociter occidere: obstupescere valde, et hac et illac fugere cœperunt. De quibus multi mox occisi fuerunt, pluresque fugiendo in castrum, quod in rupe celsa est situm, se intromiserunt. Plebs vero nostra cuncta, quæ in vicis aut domibus invenerunt, immoderate assumpserunt. At milites probitatis militiam tenuerunt, Turcos persequendo et occidendo. Tunc admiratus Antiochiæ, scilicet Gratianus, a rustico quodam Armenio fugiens decollatus est. Qui caput abscissum Francis mox attulit ejus.

CAPUT X.

Contigit autem, postquam civitas capta est, a quodam homine lanceam unam inveniri quam in ecclesia beati apostoli Petri fossa humo repertam, asseverabat esse illam de qua Longinus latus Domini perforavit. Aiebat enim a sancto Andrea apostolo revelatum hoc esse sibi. Visione et monitione ab ipso apostolo ter illi facta, fodit subter pavimentum, ubi per visionem ei monstratum fuerat, et invenit lanceam fallaciter occultatam forsitan. Hanc visionem propalavit primitus episcopo Podiensi et Raymundo comiti. Quod tamen episcopus falsum esse putavit, comes vero Raymundus verum esse speravit. Sed cum sic reperta fuisset, et omnis populus Deum exultans glorificasset, et per centum jam fere dies ab omnibus in veneratione magna haberetur, et a comite Raymundo gloriose tractaretur; qui etiam oblationem a populo ad lanceam devote factam egenis sæpe distribuerat, quia lanceam illam custodiebat, forte contigit episcopum Baræ, et alios quamplurimos, tam clericos quam laicos, hæsitare quod non esset illa Dominica lancea quæ sperabatur, sed altera erat ab homine illo stolido fraudulenter reperta. Quapropter consilio inito, post supplicationem jejunii tridui, cum struem lignorum in medio campi igni accendissent juxta castrum Archarum, quod tunc obsidione coercerant, octavo mense post Antiochiam captam, benedictione judiciali super ignem ab episcopis facta, inventor lanceæ per medium rogi flammantis ultro celeriter transiit. Quo transacto, illum hominem quasi reum in cute flammis crematum viderunt, et in interiori parte corporis læsum mori intellexerunt. Quod rei exitus monstravit, cum die duodecimo ipso angore obiit. Et quia ob honorem Dei et amorem omnes lanceam venerati fuerant, hoc judicio peracto, facti increduli, contristati sunt valde. Comes tamen Rai-

mundus tandiu illam servavit, donec eam nescio quo eventu perdidit. Nunc autem ad cætera dimissa revertar.

CAPUT XI.

Cumque Antiochia civitas capta fuisset, ut dictum est, sequenti die Turcorum multitudo innumerabilis circa eandem urbem obsidionem opposuerunt. Nam sultanus, rex scilicet Persarum, unde jam parum præfatus sum, habita legatione quod Franci Antiochiam obsidebant, statim gente multa coadunata, contra Francos exercitum suum misit. Cujus fuit Corbagath dux et admiratus. Hi quidem ante urbem Edissam, ubi tunc Balduinus erat, per tres hebdomadas stationem fecerant, sed nihil ibi proficientes, Antiochiam properaverunt, ad succurrendum Gratiano. Quibus visis, non minus solito iterum Franci desolati sunt. Propter peccata enim sua pœna est eis duplicata. Nam cum civitatem ingressi fuissent, confestim cum feminis exlegibus concubuerunt plures ex eis. Tunc insuper ingressi sunt urbem sexaginta fere millia Turcorum per castrum sublime, a parte rupis celsæ; qui nostros vehementissime crebris invasionibus coartaverunt. Sed non fuit mora, pavore percussi magno, foras ad obsidionem relicta urbe exierunt. Franci autem inclusi, ultra quam credi potest remanserunt anxii. Interea tamen eorum non immemor Deus pluribus sæpe, quod dictis affirmabant, apparuit, qui confortando eos promittebat populum ad præsens victoria gaudendum.

CAPUT XII.

Tunc clerico cuidam pro timore mortis aufugienti apparuit Dominus, inquit: « Quo, frater, protendis iter? — Fugio, » respondit, « ne infortunatus peream. Sic fugiunt multi, pereant ne morte maligna. » Cui Dominus ait: « Ne fugias, sed vade retro, et dic cæteris quod in prælio cum illis adero. Nam matris meæ placatus precibus, propitiabor eis. Sed quia peccaverunt, fere perierunt. Sit autem spes eorum in me firma, et faciam eos in Turcos triumphare. Pœniteant, et salvi fiant. Dominus sum, qui loquor tecum. » Mox ille reversus, quod scivit narravit.

CAPUT XIII.

Interea dum plures noctu per chordas de muro descendere volebant, et fugere, quoniam contigit multis hoc fieri, qui formidabant vel inedia vel gladio perire, iterum astitit cuidam descendenti frater ejusdem jam mortuus, aiens ei: « Quo, frater, fugis? Resta, ne timeas, quoniam Dominus erit vobiscum in prælio vestro, et consocii vestri qui in hoc itinere jam vos morte antecesserunt, contra Turcos vobiscum præliabuntur. » Miratus autem ille verba defuncti, ire desiit: et quod audivit cæteris recitavit.

CAPUT XIV.

Sed cum placuit Domino labori famulorum suorum finem dare, qui etiam angorem tantummodum amplius tolerare non poterant, nec jam quidquam habentes quod comederent, unde tam ipsi quam equi eorum debiles nimis erant, constituerunt invicem fieri triduanum jejunium cum precibus et ele-

mosynis, ut illis pœnitentibus, et Domino devote supplicantibus propitiaretur. Interim vero capto consilio, mandaverunt Turcis per Petrum quemdam Eremitam, quod nisi terram, quæ Christianis pertinebat ab olim, quietam eis dimitterent, die sequenti sine dubio bellum contra eos inirent. Quod si aliter fieri vellent aut per quinque aut per decem, sive per viginti vel centum milites ab utraque parte electos fieret bellum, ne cunctis simul bellantibus, multitudo gentium moveretur; et quorum pars alteram superaret, urbem et regnum merito acciperet. Hoc mandatum est, sed concessum a Turcis non est. Et quia multi erant, et equis muniti, propterea vincere putabant; æstimabatur quidem numero sexcenti saxaginta millia, tam equites quam pedites. Nostros vero milites sciebant effici pedites, debiles, pauperes. Regresso autem Petro legato, redditur responsum. Quo audito, paraverunt se Franci armis ad præliandum, nihil hæsitantes, sed in Domino spem suam penitus ponentes. Principes Turcorum multi erant, quos admiratos prænominabant. Ii sunt: Corbagath, Meleducac, Amirsoliman, Amirsolendas, Amirhegibbe, Amirmazoane, Amirmahummet, Caraiath, Coteloseniar, Mergascotelon, Baldus, Boelquenari, Boldagis, Armirrilias, Gersalan, Gigremis, Amirgogus, Artubech, Amirdalis, Amirmoxe, Amircharaor, et multialii. Francorum vero optimates isti aderant: Hugo Magnus, Robertus Northmanæ comes, Robertus comes Flandriæ, dux Godefridus, comes Raymundus, Boamundus, et multi nobiles alii. Benedicat Deus animam Ademari Podiensis episcopi, qui, ut vir apostolicus, benigne semper populum confortabat, et in Domino roborabat. O pia res! Jusserat ipse vespere præcedente cunctæ militiæ Dei exercitus, sub edicto præconario, ut unusquisque pro posse suo de annona niteretur præbendam equo suo impendere, ne in die crastino subter equitantes, hora bellica debiles fame deficerent. Jussum est, et factum est. Igitur ad bellum sic paratis omnibus, exierunt de civitate summo mane, quod iv Kal. Julii tunc evenit, vexillis præcedentibus scararum et acierum, separatim per catervas et phalanges convenienter divisarum. Inter quos sacerdotes albis amicti vestimentis erant, qui pro populo cuncto Domino flendo psallebant, et preces multiplices mentibus devotis fundebant. Tum quidam Turcus, Amirdalis nomine, militia probissimus, cum vidisset gentem nostram contra eos signis levatis sic egredientem, miratus est vehementer. Et cum signa procerum nostrorum vidisset, quæ sigillatim cognoscebat, quia in Antiochia conversari solebat, prælium mox fore ratus est. Quod statim Corbagath admirato majori intimavit « Quid scaccis ludis? En Franci veniunt. » Cui respondit: « Veniuntne ad bellandum? » Respondit Amirdalis: « Adhuc ignoro: sed exspecta parumper. » Cumque iterum prospicit vexilla principum nostrorum alitricus ordinate præferri, et acies divisas decenter subsequi, iterum ait Corbagath: « Ecce Franci.

A Quid putas? » Respondit: « Bellum reor, inquit, sed adhuc paulisper opperire. Signa quæcerno quorum sunt non ignoro. » Iterum considerans attentius, cognovit vexillum episcopi Podiensis cum turma tertia procedens.

Longius haud restant, Corbagath tunc ait ille:

« En Franci veniunt, vel nunc fuge, vel bene pugna. Nam signum video magni præcedere papæ.

Et quos æstimabas jam omnino supplantari, hodie timeas ab eis superari. » Corbagath dixit: « Mittam ad Francos, ut quod hesternæ die mihi mandaverunt, hodie concedam. » Amirdalis dixit: « Tarde locutus es. » Attamen id mandavit; sed quod quæsit, non impetravit, Amirdalis autem mox ab eo discedens, equum ursit calcaribus.

B Cogitat aufugiat, socios tamen admonet ipse, Fortiter ut pugnent omnes, jacentique sagittas.

Ecce Hugo Magnus, atque Robertus Northmannus, et comes Flandriensis in prima acie constituti sunt invasores. In secunda autem dux Godefridus cum Alemannis et Lotharingensibus subsecutus est. Post hos episcopus Podiensis, et gens Raymundi comitis, Gascones et Provinciales inceserunt. Ipse vero comes in urbe remansit ad custodiendum eam. Postremam quippe catervam Boamundus solerter minavit. Turci autem cum considerassent ab omni exercitu Francorum se impetu ferocissimo invadi, sparsim prosilire et jacere sagittas cœperunt. Sed immisso timore Domini super eos, ac si repente totus mundus super eos rueret, fugam omnes immoderatam egerunt, et a Francis pro posse eorum fugientes fugati sunt. Sed quia paucos equos habebant et fame debiles, non quantum oporteret de paganis retinuerunt; tentoria autem eorum cuncta remanserunt. De rebus quoque eorum multiformibus in eisdem tentoriis reperierunt, aurum scilicet, argentum, pallia, indumenta, utensilia, et cætera multa, quæ valde timidi per campos sparsim fugiendo, vel dimittebant, vel jaciebant, videlicet equos, mulos, camelos, et asinos, galerosque optimos, arcus, sagittas cum pharetris. Fugit Corbagath cervo velocius, qui minis et dictis tam feris Francos jam persæpe occiderat. Sed cur fugit qui tantam gentem habebat, et equis bene munitam? Quoniam contra Deum bellare nitebatur; cujus pompam et arbitrium prospiciens Dominus, omnino cassavit. Nec tamen permisit eum in manus Francorum incidere, nec milites suos, quia quotidie non se ulciscitur de inimicis suis. Et quoniam equos habebant veloces, effugerunt; lentiores vero nostris Francis remanserunt. Multi autem ex eis et de peditibus Sarracenis gladiis detruncati sunt. De nostris autem pauci læsi sunt. Feminas vero in tentoriis eorum inventas gladio interfecerunt. Tunc omnes voce exultationis Deum benedixerunt, et glorificaverunt, qui in tanta necessitate positos et anxietate, dextera pietatis suæ sperantes in se, ab hostibus tam trucibus liberaverat. Sed et ipsis devictis, triumphatores inde facti

gloriantur. De quorum etiam substantia locupletiores effecti, ad urbem regressi sunt jocundi.

Urbs cum capta fuit tam nobilis Antiochena, Undecies centum, si subtrahis inde bis unum, Tunc tot erant anni Domini de Virgine nati. Sub geminis Phœbus cum his novies fuit ortus.

Tunc temporis obiit Ademarus episcopus, kalend. scilicet Augusti, cujus anima quiete potitur æterna. Et tunc Hugo Magnus Constantinopolim concessu heroum abiit, deinde in Franciam.

CAPUT XV.

His gestis omnibus, inelyta principum turma totius exercitus epistolam hanc Romano pontifici direxerunt : « Domino sancto ac venerabili papæ Urbano, Boamundus, et Rymundus Sancti Egidii comes, GODEFRIDUS dux Lothariensis, et ROTBERTUS comes Northmanniæ, ROTBERTUS Flandrensium comes, et EUSTACHIUS comes Bononiæ, Salutem, et fideliam servitiam, et ut filii suo patri spirituali veram in Christo subjectionem. Volumus omnes et desideramus notum fieri vobis, quem magna Dei misericordia, quamque evidentissimo ejus adminiculo a nobis capta est Antiochia, et Turci, qui multa Domino nostro Jesu intulerant opprobria, capti et interfecti sunt; et nos Hierosolymitani Jesu Christi injuriam summi Dei vindicavimus; et nos, qui Turcos prius obsederamus, qualiter postea a Turcis de Corozana, et Hierusalem, et Damasco, multisque aliis terris venientibus obsessi fuimus; et quomodo Jesu Christi misericordia liberati sumus. Cum igitur capta Nicæna illa, maximam multitudinem Turcorum, sicut audistis, in Kalend. Julii nobis obviam in campo florido devicissemus, et illum magnum Solymannum fugavissemus, suisque omnibus et terra et rebus expoliasset, acquisita et pacificata tota Romania, ad obsidendum Antiochiam venimus. Cujus in obsidione multa mala perpessi sumus, tum de bellis finitimorum Turcorum et paganorum in nos tam frequenter et copiose irruentium, ut verius dicemur obsessi ab eis quos in Antiochia obsederamus. Tandem, superatis omnibus bellis, ex eorum prospero eventu fides Christiana exaltata est, hoc modo. Ego Boamundus, conventionem factam cum quodam Turco, qui ipsam mihi tradidit civitatem, scalas ante diem parum muro applicui; et sic civitatem antea Christo resistentem in Nonas Julii accepimus, et Gratianum ipsius civitatis tyrannum cum multis suorum militibus interfecimus. Eorumque uxores, filios ac familias, cum auro et argento, et omnibus eorum possessionibus, retinimus. Castrum autem Antiochianum a Turcis præmunitum habere non potuimus. Sed cum in crastinum castrum ipsum aggredi voluissemus, infinitam Turcorum multitudinem, quam multis diebus ad debellandum nobiscum venturam extra civitatem expectaveramus, per campos omnes discurrentem vidimus. Qui die tertia nos obsederunt, et prædi-

ctum castrum plusquam centum eorum milites intraverunt; ac per portam ipsius castri ad civitatem sub castro constitutam, nobis illisque communem, irrumpere voluerunt. Nos autem in alio monte existentes ipsi castro opposito, viam inter utrumque exercitum ad civitatem descendentem, ne ipsi nobis multo plures irrumperent, custodientes, et intus et extra nocte et die bellantes, portas castri ad civitatem descendentes intrare, et ad castra compulsumus remeare. Cum ergo vidissent quod ex illa parte nihil nocere potuissent, ita nos ex omni parte circumierunt, quod nulli ex nostris ire, vel ad nos venire potuerunt. Qua de re ita desolati et afflicti omnes fuimus, quod fame et multis angustis morientes, equos et asinos nostros famelicos interficientes, multi nostrum comederunt. Sed interim, elementissima Dei omnipotentis misericordia nobis subveniente, et pro nobis vigilante, lanceam Dominicam, qua Salvatoris nostri latus Longini manibus perforatum fuit, sancto Andrea apostolo cuidam famulo Dei ter revelante, locum etiam ubi lancea jacebat demonstrante, in ecclesia beati Petri apostolorum principis invenimus. Cujus inventionem, aliisque multis divinis revelationibus ita confortati et corroborati fuimus, ut qui antea afflicti et pavidus fuimus, tunc ad prælandum audacissimi promptissimi, et alii alios hortabamur. Tribus igitur hebdomadis et quatuor diebus obsessi, in vigilia apostolorum Petri et Pauli in Deo confidentes, de omnibus iniquitatibus nostris confessi, portas civitatis cum omni nostro bellico apparatu exivimus; et tam pauci eramus, quod ipsi nos non contra eos pugnare, sed fugere affirmabant. Nobis autem omnibus paratis, et tam peditum quam militum certis ordinibus dispositis, ubi major eorum virtus et fortitudo erat audacter requisivimus, cum lancea Dominica, et prima belli statione fugere eos coegimus. Ipsi autem, ut mos eorum est, undique se dispergere cœperunt; occupando colles et vias, ubicunque poterant nos gyrare voluerunt. Sic enim nos omnes interficere putaverunt. Sed nobis multis bellis contra eorum calliditates et ingenia edoctis, gratia Dei et misericordia ita subvenit, ut qui paucissimi ad eorum comparisonem eramus, omnes illos in unum coegimus, et coactos, dextera Dei nobiscum dimicante, fugere, et castra cum omnibus quæ in castris erant relinquere compulsumus. Quibus devictis, totaque die fugatis, et multis eorum millibus interfectis, ad civitatem lati et hilares remeavimus. Castrum autem supradictum admiratus quidam, qui in eo erat cum mille hominibus, Boamundo se reddidit, et per ipsius manum Christianæ se fidei unanimiter subjugavit. Itaque Dominus noster Jesus Christus totam Antiochiam Romanæ religioni ac fidei mancipavit. Verum, quia solet semper aliquid mœstum intervenire latis rebus, ille Podicensis episcopus, quem tuum vicarium nobis commiseras, peracto bello in quo honeste fuit, et pacificata civitate, Kal. Augusti mortuus est. Nunc ergo, filii tui commisso

patre orbati, tibi spirituali patri nostro mandamus, ut qui hanc viam incēpisti, et sermonibus tuis nos omnes, et terras nostras, et quidquid in terris erat, relinquere fecisti, et cruces bajulando Christum sequi pręcepisti, et Christianum nomen exaltare commonuisti, complendo quę hortatus es ad nos, venias, et quoscunque poteris ut tecum veniant submoneas. Hinc enim Christianum nomen sumpsit exordium. Nam postquam beatus Petrus in cathedra quam quotidie cernimus inthronizatus fuit, illi qui prius vocabantur Galilęi, primum hinc et principaliter vocati sunt Christiani. Quid igitur in orbe rectius esse videtur quam ut tu, qui pater et caput Christianę religionis existis, ad urbem principalem et capitalem Christiani nominis venias, et bellum quod tuum est ex tua parte conficias? Nos enim Turcos et paganos expugnauimus; hæreticos autem, Gręcos, et Armenos, Syros, Jacobitasque expugnare nequimus. Mandamus igitur et remandamus tibi hoc, charissimo Patri nostro, ut tu Pater et caput ad tuę paternitatis locum venias, et qui beati Petri es vicarius, in cathedra ejus sedeas, et nos filios tuos in omnibus recte agendis obediētes habeas, et omnes hæreses cuiuscunque generis sint, tua auctoritate et nostra virtute eradicēs et destruas. Et sie nobiscum viam Jesu Christi a nobis incēptam, et a te prædicatam, portas etiam utriusque Hierusalem nobis aperias, et sepulcrum Domini liberum, atque Christianum nomen super omne nomen exaltatum facias. Si enim ad nos veneris, et viam per te incēptam nobiscum perfeceris, totus mundus tibi obediens erit. Quod ipse te facere faciat, qui vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen. »

CAPUT XVI.

Cum apud Antiochiam per quatuor menses viri nostri cum equis suis, requie et edulio relecti, vires pristinas resumpsissent, qui tot diebus labore fatigati fuerant, pars una exercitus sumpto consilio Syriam adierunt interiorem, desiderantes tramitem Hierosolymitanum amplius dilatare. In quo exercitu Boamundus et Raymundus comes, majores fuerunt. Alii enim principes in partibus Antiochenis adhuc morabantur. Sed ii duo cum gente sua duas urbes, Baram videlicet, et Maram, magnę probitatis invasione comprehenderunt. Priori quarum citissime capta, et eade civium prorsus depopulata, raptisque omnibus quę in ea reperierunt, festini alteram adierunt. Ubi obsidione per viginti dies peracta, famem nimiam pertulit gens nostra. Dicere perhorreo quod plerique nostrum, exasperati famis rabie, abseiderunt de natibus Sarraceni jam mortui frustum unum, vel duo. Quo parum assato, manducabant ore duro. Itaque plus obsessores quam obsessiangebantur. Interea machinis factis et tandem muro admotis, magnę audacitatis assultu, suffragante Deo, per muri fastigium Franci se intromiserunt; qui die illo atque sequenti cunctos Sarracenos a majori usque ad minimum occiderunt, totamque substantiam eorum sibi arripuerunt. Urbe itaque

A prostrata, Boamundus Antiochiam remeavit; de qua tunc homines Raymundi comitis, quos ibi posuit portionis suę custodes, eliminavit. Quam urbem postea cum tota provincia possedit. Aiebat enim per prolocutionem suam et machinamentum eam traditam fuisse. Comes vero Raymundus, juncto sibi Tancredo incēptum iter tenuit. Sed et Roberlus Northmannus, qui die secundo discesserat a Marea urbe quam ceperant, eidem exercitui aggregatus est.

CAPUT XVII.

Anno autem millesimo nonagesimo nono ab Incarnatione Domini, profecti sunt ad castrum Archas dictum, ad radicem Libani situm, quod propter situm loci fortem ad capiendum est difficillimum ab hostibus externis. Ante quod, in tabernaculis hospitati, per quinque fere septimanas astiterunt. Illud oppidum antiquissimum condidit Araceus Chanaan filius, ut legitur. Dux autem Godefridus, et Robertus Flandrię comes, non multo post exercitum illum subsecuti sunt. Qui antequam illuc pervenissent, Gibellum castrum quoddam nominatissimum obsidione vallaverunt. Sed legatione ab exercitu habita, ut eis festine succurrerent contra Turcos, quos ad bellum expectabant, confestim Gibellum dimiserunt, et ad negotium mandatum profecti sunt. Ad quos cum pervenissent, cum eis sederunt, sed bellum, quod forte putabant, non habuerunt. In illa tamen obsidione, Ansellus de Ribotimonte, miles strenuus, ietu lapidis interiit. Tunc autem, facto invicem consilio decreverunt quod, si aliquandiu ibi moram fecerint et castrum illud capere non poterint, detrimentum irrecoverabile cunctis inde eveniet; dicuntque operę pretium esse ut dimissa obsidione vadant per viam quam commercio expertem noscunt, dum adhuc tempus messionis eos Hierosolymam ituros expectat, et dum iverint, de messe undique a Domino sibi præparata vivant, et tali stipendio adjuti, ad locum desideratissimum, Domino ducente, perveniant. Sic laudatum est, et factum est. Tentoriis tunc collectis, iter agentes, transierunt urbem Tripolim; qua transita juxta Gibellum castrum meaverunt. Aprilis erat mensis, et jam de messibus vivebant. Ultra deinde progressi haud longe ab urbe Beruto transientes, invenerunt post eam urbem aliam, quam legimus Sidonem vocabulo dictam, in terra Phenicię, quam condidit Sidon filius Chanaan a quo Sidones; exinde, Sareptam Sidonię. Dehinc invenerunt Tyrum civitatem peroptimam, unde fuit Apollonius, de quo legitur (*I Machab.* iii, 40). De his etiam duabus evangelista sonat: *In partes Tyri et Sidonis* (*Matth.* xv, 21). Nunc autem regionis incolę priorem Sagittam, alteram vero Sur nominant. Nam Hebraice Soor dicitur, et est in sorte Nephtalim. Post has transierunt Ptolemaidam, prius Achon dictam; quam quidam errantes Accaron solebant legere: quod nos etiam farichamus, cum primitus terram Palęstinorum introivimus. Sed Accaron urbs est Philisthę

inter Azotum et Jamniam, prope Ascalonem. Acon vero, id est Ptolemaida, ab austro habet Carmeli montem, juxta quem transeuntes, ad dexteram reliquerunt oppidum, Caypham dictum, exhinc juxta Doram, vel Pirgul; post hæc, juxta Cæsaream Palæstinæ incessimus, quæ quidem dicebatur et altero nomine Turris Stratonis: in qua Herodes, dictus Agrippa, nepos illius Herodis sub ejus tempore Christus natus est, percussus ab angelo, consumptusque a vermibus, infeliceiter exspiravit. Tum quidem a dextera parte reliquerunt maritima, et per urbem, nomine Ramulam, perrexerunt: de qua Sarraeni incolæ jam obfugaverunt, pridie quam illuc Franci pervenissent. Illic annonam multam reperierunt, de qua jumenta sua cuncta oneraverunt, quam usque Hierusalem postea portaverunt.

CAPUT XVIII.

Mora ibi per quatuor dies facta, cum basilicæ Sancti Georgii episcopum præposuissent, et in arcibus homines ad custodiendam urbem locavissent, Hierusalem iter suum prætulerunt. Ipso die usque ad castellum, quod dicitur Emmaus, ambulaverunt. Nocte vero illa centum de militibus nostris calliditate moti, probitate prompti, conscendunt in equos, qui, albescente aurora, prope Hierusalem transeuntes, usque Bethlehem properaverunt; de quibus unus erat Tancredus, alterque Baldwinus de Burgo. Quod cum Christiani, qui inibi conversabantur, comperissent. Græci videlicet et Syri, Francos illuc advenisse, gavisí sunt gaudio magno valde. Ignorantes tamen primitus quæ gens essent, rati sunt eos vel Threos vel Arabes esse. Sed cum aperte eos propius intuerentur, et eos Francos esse non dubitaverunt, statim gaudentes crucibus assumptis et textis, obviam flendo, pie cantando processerunt eis: flendo, quoniam metuebant ne tantillum gentis a multitudine tanta paganorum, quos in patria sciebant esse, facillime occiderentur; cantando, quoniam de illis congratulabantur quos diu desideraverant venturos, quosque Christianismum, a nefandis tandiu pessundatum, in resumptum honorem relevare sentiebant. Facta autem statim in basilica beatæ Mariæ supplicatione ad Deum devota, cum locum ubi Christus fuit natus visitassent, dato Syris osculo pacis jocundo, ad urbem sanctam celeriter sunt regressi. Ecce subsequens exercitus noster civitati tunc appropinquavit, relieta Gabaon a sinistra parte, quæ ab Hierusalem quinquaginta distat stadiis. Cumque præcursores signa elevata civibus, monstrassent, protinus contra eos interni hostes, exierunt. Sed qui sic festini exierant, festinantius in urbem mox repulsi, recesserunt:

Septenas Junii Idus dabat annus usus,

Lucis septenæ jam Junius igne calebat,

Hierusalem Franci cum vallant obsidione.

Est quidem civitas ipsa in montano loco sita, rivis, silvis, fontibusque carens, excepto fonte Silæ, ubi sufficienter aqua interdum habetur, interdum vero raro hauritur. Qui fonticulus in vallis fundo, sub

A monte Sion subter decursionem torrentis Cedron, qui tempore hiemali per vallem Josaphat fluere solet, Cisternæ autem multæ, et aquis satis abundantes in urbe habentur; quæ si bene procuratæ fuerint, omnibus inhabitantibus, tam hominibus quam jumentis, omni tempore indeficiente haustum præbent, hibernis imbribus reservatis. Constatque civitas condecienti magnitudine per circuitum composita, ita ut nec parvitate nec amplitudine fastidiosa cuiquam videatur. Habet quidem ab occasu solis turrim Davidicam, utroque latere murum civitatis suppletentem, quæ usque ad medietatem sui a parte inferiori solide massata est, et de lapidibus cæmentata quadratis, et plumbo fusili sigillatis. Quæ si cibariis munita fuerit, si tantum viginti vel quindecim homines defensores inerint, nunquam per vim ab exercitu quovis comprehenderetur. Et est in eadem urbe templum Dominicum, rotundum, compositum in eodem loco quo Salomon alterum prius instituit mirificum: quod quamvis illi priori sehemati nullatenus sit comparandum, istud tamen opere mirabili et forma speciosissima factum est. In ejus medio est rupis nativa et ingens, de qua deturpatur satis et impeditur ipsum templum. Nescio quare ab æterno permittitur locum occupare, quin prorsus exciditur. Sed dicunt illum esse locum, ubi stetit angelus pereutiens, cui David intuit pavidus nimis: *Ego quidem sum qui peccavi; isti, qui oves sunt, quid fecerunt?* (II Reg. xxiv, 17.) Ainntque in ipsa rupe arcam fœderis Domini esse, cum virga, et tabulis testamenti, bene sigillatam, eo quod Josias rex Juda poni jussit eam in sanctuario templi, dicens: *Nequaquam portabitis eam de loco isto* (II Par. xxxv, 3.) Prævidebat enim futuram captivitatem. Sed illud, quod in descriptionibus Jeremiæ legimus, obest, quod ipse Jeremias eam in Arabia occultaverat, dicens quod non invenienda esset, donec gentes multæ congregarentur (Jer. iii, 47). Ipse enim contemporaneus hujus regis Josiæ fuit; tamen vivendi finem fecit, antequam Jeremias obiret. Non credimus igitur arcam in templo esse. Non valeo nec audeo recitare res tam sanctissimas, quæ inibi habentur, ne in aliquo auditores fallam. Sed, secundu dicta quorundam, in honorem et amorem Dei, hæc tantilla in memoriam collegi. Hæc est pro certo domus Dei, de qua scriptum est: Bene fundata est supra firmam petram (Matth. vii, 25). In qua cum Salomon devote Deo precem suam funderet, et ut oculi ejus die ac nocte super eam aperti essent, et qui ad sanctuarium illud oraret recto corde, ab eo exaudiretur, concessit ei Dominus, respondens prout ab eo postulaverat. Hanc domum, hoc est Domini templum, in veneratione magna cuncti Sarraeni habuerant, donec eis illud abstulimus, ibique prædicationes suas libentius quam alibi facere solebant, quamvis idolo, in nomine Mahummeth facto, eas vastarent, in quod etiam nullum ingredi Christianum permittebant. Alterum vero templum Salomonis dictum, magnu est, et mirabile, sed non est

illud idem quod ipse Salomon fabricavit. Quod nunc satis dolendum est, eo quod inopia pressi, non potuimus tecti ejus structuram reformare, postquam in manus Balduini regis et nostras devenit. Sed ipse etiam plumbum negotiatoribus vendebat, cum vel de tecto aliquando decidebat, vel deorsum dirui præcipiebat. Inest insuper basilica decens super Dominicum sepulcrum rotunditate facta, cujus rotunditatis summitas ita artificiose tegmine caret ut foramine illo solis splendori patula clara semper habeatur. Non desunt etiam civitati per omnes vicos aquæ ductus, per quos imbrium tempore omnes immunditiæ diluuntur. Hanc etiam urbem Illeius imperator Adrianus mirifice decoravit, et vicos et plateas pavimento decenter ornavit, de cujus nomine Hierusalem Uelia vocata est. Ex iis et cæteris multis, civitas ipsa venerabilis est et gloriosa. Quam cum aspicerent Franci, et viderent eam ad capiendum gravem, jussum est a principibus nostris scalas ligneas fieri; quibus muro postea erectis, cum assultu forti per eas in summum muri scandentes, urbem forsitan juvante Deo ingrederentur. Quod cum fecissent, sequenti die septimo, monitu procerum, buccinis sonantibus, mane claro, impetu miro civitatem undique assilierunt. Et cum usque ad horam diei sextam assiliissent, et per scalas, quas fixerant, eo quod paucae erant, introire nequissent, assultum tristes dimiserunt. Tunc autem sumpto consilio, jussum est ab artificibus machinas fieri, cum quibus muro admotis, auxiliante Deo, spei effectum adipiscerentur. Et sic factum est. Interea nec panis nec carnis inopiam passi sunt. Sed quia locus, ut superius dictum est, in aquosus et sine fluminibus est, viri nostri propterea et jumenta eorum indigebant aqua vehementer ad potandum. Quapropter, prout monebat necessitas, longe aquam quæritabant, et a quatuor milliariis vel quinque laboriose ad obsidionem in utriusque suis apportabant. Machinis autem patratibus, arietibus scilicet et scopbris, ad assiliendum item se paraverunt. Inter artificia vero cætera, nuam turrin de lignis exiguis, quia magna materies illis deerat, compegerunt; quam noctu, edicto proinde facto, ad cornu civitatis opportunius frustratim portaverunt. Et sic mane ipso cum petriaribus et cætera adminicula paravissent, citissime haud longe a muro compactam erexerunt, quam erectam, et de coriis deforis bene contextam, paulatim promovendam muro propius impegerunt. Tum vero rari milites, tamen audaces, monente cornu, ascenderunt in eam, de qua statim lapides et sagittas jacere cæperunt. Contra quos similiter Sarraceni defendendo se agebant, et ignem cum oleo et adipem viduum faculis aptatis dictæ turri. et militibus qui erant in ea, fundibulis suis jaculabantur. Multis igitur utrorumque invicem sic certantium mors sæpe aderat præsens. Ea quidem in parte qua Raymundus comes et homines sui assistebant, scilicet in montem Sion, cum machinis suis magnum assultum dabant. Ex altera vero parte,

A qua dux Godefridus erat, et Robertus Nothmanniæ comes, et Flandrensis Robertus, major erat muro assultus. Illo die sic fecerunt. Sequenti quoque die, laborem eundem facto buccinarum concentu, viriliter inierunt, ita ut cum arietibus pulsando murum in uno loco perforarent. Pendebant nempe ante muri propugnacula duo assera funibus illic alligata, quæ Sarraceni sibi præparaverant, ut irruentibus et lapides in eos jactantibus obstaculum fierent. Sed quod pro incremento sibi fecerant, idem ad detrimentum suum, Domino providente, acceperunt. Nam turri præfata muro admota, rudentibusque, quibus ligata pendebant prædicta, fasciculis sectis, de eisdem tignis unum pontem Franci tunc sibi coaptaverunt, quem de turri super murum callide extensum jactaverunt. Jamjamque ardebat arx una in muro lapideas super quam machinatores nostri torres igneos injecerant: unde foco paulatim intra materiem lignorum nutrito, fumus flammaque sic prodire cæpit ut nec unus custodum civium ibi ulterius morari posset. Mox itaque Francis hora meridiana urbem infrantibus, die quæ Veneris habebatur, cornibus sonantibus, cunctis tumultuantibus, viriliter impetentibus, Adjuva Deus exclamantibus, vexillo uno in muri fastigio jam sublevato, pagani omnino pudentes, per vicorum civitatis angustias, audaciam suam in fugam celerem mutaverunt omnes. Qui cum velociter fugerent, velocius fugati sunt. Hoc Raymundus comes ex altera parte assiliens, nondum sciebat, nec homines ejus, donec Sarracenos per muri apicem ante eos prosilire viderunt. Quo viso, ad urbem latissimi quantocius accurrerunt, et cum cæteris hostes nefarios fugare et occidere cæperunt. Tum quidem alii Sarracenorum, tam Arabes quam Æthiopes, in arcem Davidicam fugiendo se intromiserunt; alii vero in templum Domini atque Salomonis se incluserunt. In quorum atriis templorum impetus in eos agebatur nimis; locus etiam nusquam erat, quo gladiatores nostros evadere possent. Supra Salomonis templum, quod fugiendo ascenderant, multi ex eis ad mortem sagittati sunt, et deorsum de tecto insanabiliter præcipitati; in quo etiam templo, decem ferme millia decollati sunt. Quod si inibi essetis, pedes nostri usque ad bases cruore peremptorum tingeremur. Quid narabo? Nullus ex eis vitæ est reservatus. Sed nec feminis nec parvulis pepercerunt. Mirabile quoddam videretis, cum scutigeri nostri atque pedites pauperiores, calliditate Sarracenorum comperta, ventres eorum jam occisorum fidebant, ut de intestinis bysantios exciperent, quos vivi faucibus translutiverant. Quapropter post dies aliquot acervo magno facto de cadaveribus, ea igni combusserunt, ut æs illud prædictum in cinere facto facilius reperirent. Tancredus autem templum Domini cum festino cursu ingressus, multa aurea et argentea (quod erat nefas rapiendum.) lapides etiam pretiosos arripuit. Sed hoc postea emendans, eadem cuncta vel eis appetiata, loco sacrosancto remandavit.

Ensibus extractis currit gens nostra per urbem.
Nec cuiquam parent etiam miserere precanti.
Vulgus erat stratum veluti cum putrida motis
Poma cadunt ramis, agitataque illic glandes.

Et post stragem tantam ingressi sunt domos, et ceperunt quaecumque in eis invenerunt, ita sane, ut quicumque primus domum intrasset, sive pauper sive dives esset, nullatenus ab aliquo alio fieret illi injuria, quin domum ipsam aut palatium, et quodcumque in ea reperisset, ac si omnino propria, sibi assumeret et possideret. Hoc itaque jus tenendum invicem stabilierant. Unde multi inopes facti sunt locupletes. Tunc autem ad sepulcrum Domini, et templum ejus gloriosum cuntes, clerici simul et faici exultationis voce altisona canticum novum Domino decantando, loca sacrosancta tam diu desiderata, cum oblationibus faciendis supplicationibusque humillimis, letabundi omnes visitaverunt. O tempus tam desideratum! o tempus inter cætera tempora memorandum! o factum factis omnibus antefendum! Vere desideratum, quoniam ab omnibus fidei catholicæ cultoribus interno mentis desiderio semper desideratum fuerat, ut locus in quo cunctarum creaturarum Creator recreationis salutariferæ munus, Deus homo factus, humano generi pietate sua multiplici, nascendo, moriendo, resurgendoque contulit a paganorum contagione inhabitantium quandoque mundatus, tandiu superstitione eorum contaminatus, a credentibus et confidentibus in se, in modum dignitatis suæ pristinum reformaretur. Et vere memoriale, et jure memorandum, quia quæcunque Dominus noster Jesus Christus, in terra homo cum hominibus conversans, egit et docuit, et memoriam famosissimam revocata et reducta sunt. Et quod idem Dominus per hunc populum suum tam, ut opinor, dilectum alumnum familiaremque, et ad hoc negotium præelectum, expleri voluit, usque in finem sæculi memoriale, linguis tribuum universarum personabit.

Julius effervens ter quina luce calebatur
Undecies centum numero si dempseris unum,
Dicebant annos Domini tunc esse peractos,
Cum nos Hierusalem, gens Gallicæ, cepimus urbem.
Ter quina Julius splendebat luce micanti,
Urbem cum Franci capiunt virtute potenti,
Anno milleno centeno, quoniam uno.
Virginis a partu, genuit quæ cuncta regentem.

Idus erat Julii, anno ab obitu Caroli Magni ducentesimo et octuagesimo quinto, et morte Guillelmi Angliæ regis primo anno duodecimo. Quippe Godefrido patriæ mox principe facto, quem ob nobilitatis excellentiam, et militiæ probitatem, atque patientiæ modestiam, nec non et morum elegantiam, in urbe sancta regni principem omnis populus Dominici exercitus ad illud conservandum atque regendum elegit. Tunc etiam locali sunt in ecclesia Domini sepulcri canonici, atque in templo ejusdem ipsi servituri. Patriarcham autem tunc decreverunt nondum ibi fieri, donec a Romano papa quæ-

A sissent quem ipse laudaret præfici. Interea Turci et Arabes, nigri quoque Æthiopes quingenti fere, qui in arcem Davidicam se intromiserant, petierunt a Raymundo comite, qui prope turrim illam hospitatus erat, ut pecunia eorum in arce ipsa retenta, vivos tantum eos abire permetteret. Hoc concessit, et hinc Ascalonem adierunt. Placuit tunc Deo, quod inventa est particula una crucis Dominicæ in loco secreto, jam ab antiquo tempore a viris religiosis occultata; nunc autem a quodam homine Syro, Deo volente, revelata. Quam cum patre suo inde conscio diligenter ibi et absconderat, et conservarat. Quam quidem particulam in modum crucis reformatam, aurea partim et argentea fabrica contextam, ad Dominicum sepulcrum, dehinc etiam ad templum, congratulante psallendo, et gratias Deo agendo, qui per tot dies hunc thesaurum suum et nostrum sibi et nobis servaverat, omnes una in sublime propositam detulerunt.

CAPUT XIX.

(1) Rex autem Babylonis, et dux militiæ ejus, nomine Lavendalius, cum audissent quod Franci jam circa sibi subdendo Babylonico regno appropinquassent, congregata multitudo sub edicto de Turcis et Arabibus Æthiopibusque, contra eos ire præliatum festinaverunt. Et cum iterum per internuntios audissent, Hierusalem tam ferociter jam fuisse captam, indignatus dux ille prædictus Babylonius, festinavit ut vel prælium cum ipsis committeret, vel eosdem in eadem urbe inclusos obsideret. Quod cum Francis nuntiaretur, assumpto magnæ audaciæ consilio, versus Ascalonem contra tyrannos illos acies suas direxerunt, portantes secum lignum salutariferæ crucis jam superius memoratum. Cumque die quodam non longe ab Ascalone circumvagantes Franci prædium expectarent, invenerunt illic non minimam prædam de bobus et camelis, ovibus et capris. Quam carram cum juxta tentoria sole ruente congregasset, jusserunt sub edicto principes nostri, nunquam in crastino, quo bellum fore putabant, secum minari, ut ab omni sarcina expediti, ab præliandum essent prompti. Mane autem facto, speculatoribus præmissis paganos accedere didicerunt. Quo scito, mox tribuni et centuriones per alas et cuneos gente sua constituta, prælium agendum prudentissime ordinarunt, et contra hostes vexillis levatis audaciter processerunt. Videretis prædictam prædam tanquam monitu ducentium a dextera et læva parte acierum gressum suum recte agere, licet a nemine minaretur, ita ut multi paganorum cam a longe cum militibus nostris euntem spectantes, totum æstimarent exercitum esse Francorum. Illi autem populus innumerus cum ad cuneos nostros appropinquassent, tanquam cervus ramus cornuum prætendens, cuneo suo anteriori facto bifurco, distensione Arabum præcurrentium explicata, machinati sunt accingere postremos, ubi dux Godefridus sub-

(1) Quæ abhinc sequuntur, ex ms. codicis fide emendata sunt, et correctæ.

sequenter cum agmine denso militum armatorum remigando posteritatem sollicitabat. Cæteri enim proceros alii in prima, alii in secunda acie præbant. Sed cum ab utraque parte hostes hostibus, quantum jactus est lapidis, vel paulo plus, appropinquassent illico pedites nostri sagittas in illos distendentes jecerunt. Congruentissime mox secutæ sunt sagittas lanceæ, dum equites nostri, tanquam jurejurando omnes invicem confirmassent, impetu vehementi irruerunt in eos, et quorum quadrupedes cursu tunc non fuerunt celeres, continuo neci submersi sunt supra sessores ubi parvæ horæ spatio multa corpora palluerunt examinata. Tunc multi eorum mortem metuentes, ascendebant arborum cacumina; qui tamen inibi sagittati, et morti læsi, ad terram infeliceiter corruiebant, incursu in eos penetrabili facto undique Sarraçeni pertimebant. Tentoriis transactis, usque ad Ascalonis mœnia qui evaserunt, fugati sunt. Quæ civitas septingentis et viginti stadiorum spatiis ab Hierosoiyma distat. In prima quidem acie dux eorum Lavendalius, licet antea Francos vilipendisset, non lente fugiens dorsum vertit; quibus tabernaculum suum cum cæteris extensum, et pecunia munitum, invitus reliquit. Quorsum Franci regressi, victoria jocundi, Domino grates dando sunt segregati. Tunc ingressi sunt tabernacula eorum, et invenerunt in eis gazas multas, aurum, argentum, pallia, induvias, lapides pretiosos, qui duodeni sic nominantur: Jaspis, sapphirus, chalcædonius, smaragdus, sarconyx, sardius, Chrisolythus, beryllus, topazius, chrisoprassus, hyacinthus, amethystus. Repererunt etiam vasu et utensilia multiformia; galeros auratos, annulos optimos, enses mirabiles, annonam, farinam, cæteraque multa. Ea vero nocte illic hospitati sunt, et pervigiles bene se conservaverunt. Nam die sequenti putabant bellum a Sarraçenis reiterari, qui tamen timore valde perterriti nocte ipsa omnes aufugerunt. Quo mane per exploratores comperito, vocibus laudifluis Deum benedixerunt et glorificaverunt, qui tot millia perfidorum raro exercitu Christianorum dissipari permisit. *Benedictus ergo Deus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum (Psal. xxxii, 6). Beata enim gens, cujus est Dominus Deus ejus. (Psal. xxxii, 12).* Nonne minati fuerant ipsi Babylonii, dicentes: «Eamus, et capiamus Hierusalem cum Francis in ea clausis? Quibus omnibus interemptis, eradamus illud sepulcrum tam sibi pretiosum, et lapides ipsius ædificii extra urbem ejectos: nec mentio ulterius umquam inde fiet.» Sed Deo miserante, hoc in nihilum reverso, de pecunia etiam illorum oneraverunt Franci equos eorundem et camelos. Qui cum tentoria, et tot jacula in campis jaentia, arcusque et sagittas ad urbem sanctam deferre non possent, hæc cuncta incendio commiserunt; deinde Hierusalem gaudenter redierunt.

CAPUT XX.

De reversione principum ad patriam.

His gestis, placuit quibusdam in patriam nationis

sua reverti. Et cum in Jordane flumine indilate loti fuissent, et palmarum ramos apud Jericho in horto Abraham dicto collegissent, Robertus Northmannorum comes, Robertus comes Flandriæ, Constantinopolim navigio appetierunt, deinde Franciam ad propria remeaverunt. Raymundus vero usque Laodiciam Syriæ regressus est, et in Constantinopolim relicta uxore, in Laodicia rediturus. Dux autem Godefridus retento sibi Tancredo, et aliis pluribus, principatum Hierosolymitanum rexit, quem consensu omnium suscepit obtinendum.

CAPUT XXI.

De Boamundo et Balduino, et eorum peregrinatione.

Cum autem audisset domnus Boamundus, qui Antiochiæ tunc principabatur, vir prudens et strenuus, et domnus Balduinus præfati Godefridi frater, qui similiter Edessæ civitatis, patriæque affinis trans fluvium Euphratem dominabatur, Hierusalem ab illis qui præiverant collegis suis captam fuisse, lætissimi effecti Deo laudes exsolverunt inde supplices. Quod si illi, qui festinatione itineris præcesserant eos, bene et utiliter operati fuissent, quamvis eos tardius subsequenti essent hi duo cum suis, participes tamen ejusdem fore bravii non est dubitandum. Erat enim necesse ut terra et civitates cum tanto labore jam Turcis ablatae solerter custodirentur, ne forte terra incaute et derelicta, si sancti Hierusalem tunc abissent, recursu repentino a Turcis usque Persidam jam repulsis resumeretur. Unde damnum Francis non minimum cunctis contingeret evenisse, tam euntibus quam redeuntibus. Forsitan divina providentia distulit eos, plus in peragendis quam in peractis negotiis judicans eos profuturos. O quoties interim ipse Balduinus in Mesopotamiæ finibus præliis contra Turcos factis fatigatus est! quotque capita eorum caesa illic fuissent, recitari non potest. Sæpe contigit illum cum gente sua pauca contra multitudinem eorum magnam præliari, et, Deo juvante, triumpho lætari. Sed cum per legationes cum Boamundus paemonuisset, ut Hierusalem ambo cum suis iter nondum expletum ituri perficerent, Balduinus illico suas res opportune disponens, se iturum præparavit. Sed tunc audiens Turcos unum cornu patriæ suæ ingressione pervadere, incepto dimisso, cum needum exercitulum suum congregasset, cum paucis hostes adiit. Qui cum arbitrati essent jam cum iter suum incœpisse, die quadam cum in tabernaculis suis securi essent, viso signo albo, quod bajulabat Balduinus, quantocius pavefacti fugerunt. Quos cum parum cum paucis fugasset, ad id quod prius incœperat rediit. Et ingressus iter, Antiochia dexterata venit Laodiciam, ubi stipendio viatico empto, et elitellis reformatis, abivimus. Mensis November erat. Cumque Gibellum transissemus, Boamundum in tentoriis suis hospitatum ante oppidum quoddam Valenium nominatum assecuti sumus. Erat cum eo archiepiscopus quidam Pisanus, nomine Daibertus, qui cum quibusdam Tuscanis et Italis Laodiciæ portui navigans appli-

cuerat, et ibi nos expectabant, nobiscum ituri. Aderatque quidam episcopus de Apulia. Cum domno Balduino erat tertius. Quibus ita amicebatur glomeratis, aestimati sumus numero esse 25 millia utriusque sexus tam peditum quam equitum. Et cum fines Sarracenorum interiores introissemus, et ab incolis regionis nobis satis infestis nec panem, nec aliquid edulii habere possemus, quia nec erat qui daret, vel qui venderet, stipendio quidem nostro magis magisque consumpto, contigit multos fame anxari. Et ut quoque et jumenta, deficiente annona dolore geminato nimis angelantur: ibant, nec manducabant. Tunc autem erant in ipsis agris cultis, per quos euntes transibamus, messes quædam, quas vulgus vocat *Cannamelles*, arundinibus fere similes, a canna et melle nomen compositum. Unde et mel silvestre, ut puto, dicitur, quod de his sapienter conficitur. Has quidem famelici propter mellitum saporē tota die dentibus nostris ruminabamus, parum tamen proficiendo. Utique pro amore Dei hæc et alia multa, famem scilicet, et frigora, et pluvias nimias sustinebamus. Plerique etiam equos, asinos camelosque, panis egentes manducabant. Insuper algore nimio, et imbrium affluentia sæpissime torquebamur. nec erat tantum solis æstus, quo pannos nostros madefactos exsiccare possemus, cum imbrium continuatio vel per quatuor vel per quinque dies nos vexaret. Vidi tunc plures tabernaculis carentes imbrium algore exstingui. Ego Fulcherius Carnotensis, qui his intereram, vidi quadam die plures utriusque sextus, bestiasque quamplurimas hac pluvia mori algidissima. Longum est recitandum, et audiendi forsitan tædium, quia nulla anxietas, nullus dolor defuit populo Dei. Sæpe a Sarracenis in via insidiantibus circa meatus arctos plures occidebantur, aut cum raptum irent pro victualibus quaerendis. Videretis milites nobiles, equis quoquomodo amissis, pedites effici. Videretis jumentis deficientibus capras Sarracenis ablatas, vervecēsque superpositis sarcinis valde fatigari, et dorsa eorum mole illius sarcinæ corrumpi. Bis in hac via, non amplius, panem et annonam commercio carissimo, scilicet a Tripolitanis et Cæsariensibus habuimus. Patet ergo quia poterit vix quis magnum aliquid nisi cum magno labore acquirere. Magnum quidem fuit, cum usque Hierusalem pervenissemus. Qua visitata, consummatas est labor diuturnus. Cumque sanctorum Sancta desiderantissima inspiceremus, ingenti gaudio repleti sumus. O quoties ad memoriam reducebamus illam Davidicam prophetiam qua dicit: *Adorabimps in loco, ubi steterant pedes ejus!* (*Psal.* cxxxi, 7.) Quod nimirum in nobis tunc impleri vidimus, quamvis aliis multis similiter pertineat: *Illuc* quidem ascendimus *tribus Domini, ad confitendum nomini sancto ejus* (*Psal.* cxxi, 4). Die illo quo Hierusalem tunc introivimus, sol retrogradus descensu hiemali peracto recursum resumpsit ascensibilem, Cumque sepulcrum Dominicum, atque templum ejus gloriosum, et cætera loca sancta visitas-

semus, die quarto Bethlehem adivimus. ut nocte ipsa dominicæ Nativitatis revolutionem celebraturi annuam, præsepio, ubi Jesum Maria venerabilis mater reclinavit, præsentia liter pervigiles in orationibus assisteremus. Quo in noctem cum obsequio decenti expleto, hora diei tertia, missa quoque tertia celebrata, Hierusalem remeavimus. O quantus tunc erat fetor circa muros civitatis, intus et extra, de cadaveribus Sarracenorum adhuc ibi marcentium, quos urbe capta collegæ nostri trucidaverunt, ubicunque eos asserenti fuerant. Cum autem et nos et jumenta nostra quiete necessaria aliquantisper vegetati essemus, et patriarcham in ecclesia sancti sepulcri tam dux quam cæteri optimates præfecissent, scilicet dominum Daibertum superius memoratum, redintegrato stipendio, et jumentis nostris oneratis, regredientes descendimus ad flumen Jordanicum. Tunc placuit quibusdam de exercitu posteriore in Hierusalem remanere, et quibusdam de priore nobiscum remeare. Dux autem, sicut prius, terram Hierosolymitanam strenue rexit:

Idibus in ternis Augusti tunc satis ægris
Corruit Urbanus præsul Romæ venerandus.

CAPUT XXII.

De reversione Boamundi, et comitis Balduini ad propria.

Anno ab incarnatione Dominica 1100 die anni prima, in Jericho ramis palmarum cæsis, ad deferendum, ut mos est, omnes assumpsimus, et secunda die iter remeabile cepimus. Placuit principibus nostris per urbem Tiberiadem juxta mare transire. Quod mare de dulci aqua congregatum duodeviginti millibus passuum, et quinque in latum, vel juxta Josephum 40 stadiis in latitudine, et centum in longitudine. Deinde per Cæsaream Philippi, quæ Paneas lingua Syriaca dicitur, ad Libani, montis radicem sitam, ubi duo fontes emergunt, unde Jordanis fluvius exoritur: qui postea mare Galilææ secans, in mare Mortuum se ingerit. Illic autem lacus Genesar dictus, 40 stadiis in longitudine, centumque in latitudine, juxta Josephum. Quod flumen dein per alveum unum percurrens, ingerit se in mare quod Mortuum dicitur, eo quod nihil gignat vivum. Qui lacus Asphaltites dictus sine fundo esse creditur in abyssum; ibi subversis civitatibus, Sodomam scilicet et Gomorrhæam. Ego autem callidius de fontibus his conjectabam, imitans beatum Hieronymum, quem legi, in Expositione ejus super Amos prophetam, quod Dan in terminis terræ Judaicæ sit, ubi nunc eat Paneas, et quia tribus Dan illic ædificavit civitatem, quam nomine patris sui vocaverunt Dan. Hac de causa sentio, fontem illum vocari Dan, et alterum Jor, qui huic adjungitur. Venimus autem ad urbem fortissimam, quam Balac nuncupant, a Salomone conditam, muris eminentibus circumtectam, et Thadomor ab eo appellatam, duorum dierum itinere a Syria distantem, et a maxima Babylonia sex mansionibus procul distantem, ab Euphrate vero diei unius. Hanc Græci Palmyram

vocant. Illo in loco fontes et putei nimis abundant. Nam inferiori terra nusquam aqua invenitur. Ubi Turci Damasc in nobis obvii venerunt 400 ferme milites. Et quia didicerant non esse inermes, et laboris causa valde fessos, arbitrati sunt nos quoquomodo debilitare. Quod si forte postremos die illo dominus Balduinus sollicitè et caute non conservaret, multos de nostris occiderent. Inundatione enim pluviarum et arcus et sagittæ defecerant eis, eis quia cum glutine in locis illis adaptantur. Boamundus quippe in primo cuneo præibat. Itaque Deo auxiliante nihil apud nos lucrati sunt. Tunc castra nostra metati sumus ante oppidum prædictum. Sequenti vero die plus mari appropiantes, ante urbem Tortosam, et Laodiciam transivimus. Ibi quoque Raymundum comitem reperimus, quem illic reliqueramus. Et quia cara erat annona, nihil ibi ad emendum invenimus, unde vivere possemus. Quapropter usque Edessam properare non cessavimus.

CAPUT XXIII.

De captione Boamundi.

Boamundus igitur Antiochiam primitus advenit, ubi a suis gaudenter est susceptus. Deinceps regnum suum per sex menses ut prius obtinuit. Sed cum Julio mense sequente urbem Meletiam vocatam cum pauca gente appeteret, quam ei qui urbis ejusdem patronus erat, Gabriel nomine, redditurus erat, jam per legationes amicitiae mutuae conventionem facta, obvius illi fuit admiraldus quidam nomine Danismam, cum gente Turcorum magna, moliens Boamundum sic imprudenter ambulanti intercipere. Et non longe ab urbe præfata insiluerunt in eum undique gens illa nefaria, quæ in insidiis latitabat. Et non audentes nostri præliari, quia pauci erant, statim fugientes in dispersionem fugati sunt; de

A quibus Turci multos occiderunt, et pecuniam eorum totam habuerunt. Boamundum vero comprehensum in captivum secum adduxerunt. Cumque hoc infortunium ab illis qui evaserunt divulgaretur, orta est genti nostræ grandis inde desolatio. Verumtamen dux urbis Edessæ Balduinus, congregatis Francis quocunque potuit, Edessenis scilicet et Antiochenis, hostes prædictos ubi eos esse audivit querere non distulit. Boamundus etiam, cincto capitis sui abscisso, mandavit hoc intersigno Balduino prædicto, ut ei citato auxilio pro amore Dei succurreret. Quod cum audisset Danisman, metuens horum animositatem, non est ausus ulterius ante urbem Meletinam morari, quam obsidione cinxerat; sed paulatim ante nos fugiendo, ad propria sua remeare curavit. Unde multum doluimus, cum per tres dies illos ultra urbem prædictam persecuti sumus, qui libentissime contra eos dimicasset. Cumque sic regrederemur, prædictus Gabriel urbem Meletinam Balduino reddidit. Quibus amicis effectis, et custodibus suis intromissis. Edessam urbem Balduinus rediit, et Antiocheni mæsti de domino suo ad propria regressi sunt.

CAPUT XXIV.

De morte regis Godefridi.

Cum autem ipse Balduinus frueretur sua prosperitate, ecce nuntius veniens ab Hierosolymis, intulit ei quia dux Godefridus germanus ejus xv Kal. Augusti diem clauserat apud Hierosolymam.

C Ad caput hoc anni post captam contigit urbem, Ad meriti cumulum Dominus tibi, dux Godefride, Contigit hoc regnum. Sed tempore non diuturno Tu perfunctus eo, natura dante ruisti. Orto sole semet sub fervesciente Leone, Æthera scandisti ketans, Michaelè levante.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

DE GESTIS BALDUINI PRIMI.

CAPUT PRIMUM.

Qualiter Balduinus ad regendam Hierosolymam perrexit.

Cum igitur intimatum esset domno Balduino quod omnis populus Hierosolymitanus in regni principem substituendum hæredem expectarent, dolens aliquantulum de fratris morte, sed plus gaudens de hæreditate, accepto consilio, terram suam, quam possidebat, locavit, cuidam Balduino comiti cognato suo eam committens. Et colligens exercitulum suum ducentis fere militibus, et septingentis peditibus, iter Hierosolymitanum vi Non. Octobris incæpit. Nonnulli mirabantur, quod cum gente tam pauca erat ausus per tot hostium regiones incedere. Nam pierique propterea pavidus et timidi de collegio nostro latenter recesserunt, nobis nescientibus. Cum autem comperissent Turci atque Saraceni nos ita iter agere, congregatis omnibus suis quocunque

potuerunt, ubi magis nobis officere arbitrati sunt, obviam armati venerunt. Tum quidem per Antiochiam ivimus, dehinc ante Laodiciam, et Gibellum, Maracleam, et Tortosam, Archas, et Tripolim perreximus. Tunc rex Tripolitanus legavit domno Balduino sed tentorium suum panes, vinum, mel sylvestre, id est chuerum, vervecisque ad edendum. Et mandando innotuit illi quod Ducebat rex Damascenorum, et Ginahadoles rex Calypsi cum Turcis multis et Saracenis, Arabibusque, in via, per quam nos ituros sciebant, congregati expectabant. Quod licet non omnino certum esse crederemus, postmodum verum esse persensimus.

CAPUT II.

De insidiis Turcorum in via prætensis, et mirabili probitate Balduini comitis.

Erat quippe non longe a Beritho urbe, sed quasi milliariis quinque distans juxta mare in via publica

meatus arctissimus, nobis et omnibus illac trans-
euntibus penitus inevitabilis; quem si hostes præ-
muniti viantibus prohibere voluerint, nullatenus
centum millia militum transire potuerunt, quin cen-
tum aut sexaginta viri armati introitum illum vio-
lenter contra illos obtineant expectantes. Ideo ini-
mici nostri illuc undique intrecipere et occidere nos
arbitrabantur. Nos autem illuc usque pervenimus.
Cumque præcursores nostri prædicto meatui appro-
pinquassent, viderunt aliquantos de Turcis illis se-
gregatos ab aliis, contra procedentes, et non explo-
rantes. Quos cum speculatores nostri perspexissent
rati sunt majorem gentem post illos insidiando la-
tere. Quod sicut viderant domino Balduino per unum
eorum statim innotuerunt. Quo audito, militiam
suam per acies divisam competenter tunc ordinavit
ad præliandum. Et signis levatis, paulatim adversus
eos progressi sumus. Qui cum bellum mox fore pu-
taremus, cordibus compuncti puris, auxilium de-
cælo affore precabamur ad eos accedentes. Continuo
autem primo cuneo nostro congressi sunt illi, de
quibus aliquanti confestim occisi sunt; de nostris
vero quatuor milites vitam amiserunt. Cumque cer-
tamen illud utrinque dimisissent, sumpto consilio
jussu et castra nostra deponi, et ad hospitandum
extendi ubi prius accesseramus; hostibus ne vide-
remur quasi timidi, si locum ceu refugii relinquere-
mus. Sed aliud monstravimus, aliud vero cogitavi-
mus. Audaciam finximus, sed mortem metuimus.
Difficile remeare, sed difficilius autem ire. A nostris
hostibus undique obsidebamur. Nunc isti mari-
nis litribus, hinc illi a celsis montibus indesinen-
ter nos urgebant. Die illo nihil boni, nihil quieti ha-
buimus, nec jumenta nostra, quamvis sitibunda,
adaquata sunt. Ego quidem vel Carnoti, vel Aure-
lianis mallem esse, alii quoque. Nocte ipsa tota extra-
palliones nostros pervigiles languimus. Diluculo
autem summo dum aurora terris umbras dimovere
cœpisset, sumpto ad invicem consilio, vel vivere-
mus, vel moreremur; tentoriis collectis regredi per
viam quam iheramus elegimus, jumentis nostris de
rebus onustis præeuntibus, clientibusque minanti-
bus. Milites enim subsequentes defendebant hæc a
Sarracenis irruentibus. Nam cum illi nefandi viderent
nos ita summo mane reverti, confestim descende-
runt ad persequendum nos tanquam fugitivos. Alii
per mare cum carinis, alii vero post nos per viam
qua ibamus, alii per montes et colles tam equites
quam pedites per angustiam sicut oves ad ovile
ante se nos minabant, ut exclusos a planitie qua-
dam, quæ ibi est in exitu angustissimo inter sal-
lum et montem, ad interimendum nos facile inter-
ciperent. Sed non sicut rebantur contigit. Viri enim
nostri statuerunt inter se, dicentes: « Si in planitie
illa patula nos persequentes poterimus intercipere
illos, forsitan Deo juvante contra illos revertentes,
et bene pugnantes, eruemur ab illis. » Jamjam au-
tem e navibus exsiliabant, jam vi captos prope mare
pergentes decollabant; jamque in planitiem prædi-

ctam posset nos descenderant, et sagittas multas jacie-
bant. Undique adversum nos vociferantes, et tan-
quam canes vel lupi ululantes, et enses suos vibran-
tes, conviciabantur nobis. Sed quid narrabo? Nec
erat usquam locus fugæ, nec remanentibus spes sa-
lutis. Nec saperet Salomon, nec posset vincere Sam-
son. Sed magnæ Deus potentie atque clementie
prospiciens de cælo in terram, humilitatem nostram
atque angustiam, nec non periculum, quod incide-
ramus propter amorem ejus atque servitium, motus
pietate, qua rite semper præsens suis subvenit,
tantæ probitatis audaciam militibus nostris præstitit
ut recursu repentino fugarent eos fugientes, ut nun-
quam animum defendendi se haberent. Sed alii de
rupibus præruptis celsis in præceps se dederunt,
alii vero haud lente ad locum salvationis fugerunt,
alii autem consecuti gladiis interempti sunt. Tunc
videritis naves eorum celerrime propter timorem
fugere per mare, quasi possemus eas manibus ca-
pere. Per montes enim et colles cito pede fugiebant.
Itaque de tanto trophæo gloriantes, ad clientelam,
quæ interim quadrupedia onerata in via custodiebat,
lætulundi regressi sumus. Laudes igitur Deo tunc
gratissimas exsolvimus, qui in tanta et inestimabili
necessitate adiutor exstitit magnificus. O quam ad-
mirabilia Dei facta! o quam magnum miraculum et
memoriæ digniter commendandum! Victi eramus et
victi vicimus; sed nos non vicimus. Quomodo igitur
non vicimus? Vicit enim ille qui solus omnipotens est
Creator omnium, creaturæ suæ pie subveniens. Quod
si Deus pro nobis, quis contra nos? Vere pro nobis et
nobiscum fuit, complens in nobis quod Israeliticis
per prophetam dixit: Si præcepta mea servaveritis
hoc dono vos dabo, ut persequantur *quinque de
vobis centum alienos, et centum ex vobis decem millia*
(Lev. xvi. 8). Et quia in Dei servitio laborem multi-
modum die ac nocte tolerabamus, et in nullo alio
confidebamus, superbiam eorum magnifice cassavit.
Et quia devote et in tribulato corde Domino famu-
labamur, humilitatem nostram respexit. Tunc au-
tem tabernacula nostra displicari et extendi jussa
sunt. Ubi ante domnum Balduinum plures Turci lo-
cupletes vivi capti abducti sunt, cum spoliis occiso-
rum, et armis similiter allatis. Equos cum sellis et
lupatis auratis habuimus. Nocte autem illa sequenti
transacta, mane, prout astutius consultum est, retro
secessimus, quatuor millium itinere. Ubi cum
rapinam præfatam princeps noster divisisset, nocte
superveniente in castello quodam depopulato sub
olivis in virgultis quievimus. Summo autem mane
Balduinus item probitatem suam solitam ample-
ctens, sumptis de militibus suis aliquantis usque ad
angustias meatus jam dieti equitavit, scrutaturus
si adhuc inibi Sarraceni essent, qui nobis viam
ante vetuerant. Qui cum nullum invenisset, quoniam,
audita dispersione facta, omnes aufugerant, laudes
dedit Deo, et statim in raemine ejusdem montis
ascendi pro signo ignem fecit, ut qui in castris no-
stris remanseramus, viso fumo illo promptius illos

sequeremur qui sic praiverant. Quo viso, Deum laudantes, celeriter secuti sumus eos, et viam nostram invenimus liberam, et desideratum transivimus iter. Die quidem illo prope urbem Beritum hospitati sumus. Quo comperto, admirandus ejusdem urbis plus causa timoris quam amoris victuale diurnum scafarum gestu domno Balduino misit. Similiter de civitatibus aliis, ante quas transivimus, fecerunt, scilicet Sidonem, et Tyrum, atque Aelon, hoc est Ptolemaidam, fingentes amicitiam, sed cor habentes nequam. Jam possidebat oppidum Caypham dictum Taneredus, quod ipso anno jam viri Hierosolymitæ comprehenderant. Et quia Taneredus Balduino tunc malevolus erat, non illud introivimus. Ipse vero tunc ibi non erat, sed cives ejus panem et vinum nobis extra vendiderunt. Illi enim nos tanquam fratres habuerunt, et videre nos desideraverunt. Transeuntes autem Cæsaream, et Arsuth castrum, quod nos tunc ignari Azotum esse putabamus (sed non est. Quoniam Azotus una fuit de quinque civitatibus Philistorum, quæ inter Joppem et Ascalonem in viculum redacta est), et Antipatrida transita, tandem venimus Joppem civitatem, quæ est in tribu Dan, maritimam. Ubi Franci nostri domnum Balduinum ut regem jam suum gaudenter susceperunt. Et non mora ibi facta, Hierusalem properavimus. Cumque ad urbem appropinquassemus, exierunt ei obviam tam clerici quam laici omnes; Græci quoque ac Syri, cum crucibus ac cereis. Qui cum ingenti gaudio et honorificentia vocibus altisonis laudes agendo, usque in ecclesia Dominici sepulcri eum deduxerunt. Huic celebritati patriarcha Dalbertus non interfuit, quia de quibusdam apud Balduinum erat insimulatus, et discordes ad invicem habebantur. Quem etiam major cleri pars exosum tunc habebat. Quapropter in monte Sion sede privatus tunc morabatur, et fuit ibi donec delictum ei malevolentie solum est. Sed cum per sex dies quiete opportuna in Hierusalem labore alleviati essemus, et rex de negotiis suis aliquantis expediretur, iter resumptum in expeditionem ituri renovavimus. Opus enim est omnibus inimicos habentibus (quod secundum hominem dico) ut frequentissime illos enixe coerceant, quatenus certaminis tædio vel vi superent, vel ad pacis pactiones pertrahant.

CAPUT III.

De expeditione Balduini in Arabiam.

Igitur domnus Balduinus, gente sua regregata, profectus est Ascalonem, transiens per Azotum: quæ civitas est inter Joppem et Ascalonem, una de quinque civitatibus Allophylorum. Accaron autem de dextera assistentem habuimus prope Pamniam, quæ super mare sita est. Ante Ascalonem autem cum venissemus, qui foras contra nos exierant usque ad mœnia vehementer impulsus sunt. Et quia non fuit nobis utile majus incipere, ad tentoria nostra jam extensa hospitaturi redivimus. Sequenti vero die regionem adivimus interiorē, ubi vietum nobis et jumentis nostris in locis opulentis inveni-

amus, et terram inimicorum nostrorum etiam vastaremus. Euntes ergo invenimus villas, ubi Sarra-ceni incolæ regionis illius in cavernis propter nos se occultaverant cum bestiis et rebus suis. De quibus cum nullum extrahere possemus, accenso igni ad cavernæ orificium, mox propter fumum et calorem intolerabilem alius post alium foras ad nos exierunt. Erant quidam ex eis latrunculi, qui rite inter Ramulam et Hierusalem insidiantes, Christianos nostros occidere solebant. Quod cum a Syris quibusdam Christianis, qui cum illis in abditis latitabant, nobis intimatum fuisset, hujusmodi esse illos malefactores, mox cum de caverna exibant decollabantur. Syris autem et eorum conjugibus pepercimus. De Sarra-cenis quippe centum ferme occidimus. Et cum cuncta illic jumenta, tam annonam quam bestias comedendo, consumpsemus, et nihil nobis utile invenire amplius possemus, inito consilio cum quibusdam patriæ alumniis, prius Sarra-cenis, sed nuper Christianis, qui loca culta et inculca longe lateque sciebant, in Arabiam scedere dispositum est. Et transeuntes montana, prope patriarcharum sepulturas, videlicet Abrahamæ, Isaac et Jacob. Saræ quoque et Rebecæ, ubi corpora eorum gloriose sepulta sunt, ab urbe Hierosolyma quasi milliariis quatuordecim distantia, venimus in vallem, ubi scelestæ civitates Sodoma et Gomorra Dei judicio subversæ sunt.

CAPUT IV.

De mortuo Mari.

Ibi quidem lacus nunc est magnus, quem mare Mortuum vocant, eo quod nihil gignat. Longitudo quoque ejus quingentorum et octoginta stadiorum in meridianam partem extenta, latitudine vero cl. patet. Qui adeo salsus est, ut nec bestia quælibet, neque volucris ex eo bibere queat. Quod ego Fulcherius experimento didici, cum in illum de mula mea descendens, et ori meo manu haustum immittens, gustu probavi, et helleboro amariorē esse inveni. A parte aquilonis flumen recepit Jordanicum, ab austro vero nullum habet exitum; sed neque flumen ex eo conceptum. Juxta quem lacum exstat similiter salsus mons unus ingens et excelsus, et idem sal quasi lapis nativus, non tamen totus, sed localiter glaciæ simillimus. Demergi autem quis in profundum ejus nec de industria facile potes. Conjicio bifariam locum illum ita esse salsissimum, et ex eo quod montis salsuginem concipiens glutit, quem unda marginalis indesinenter lambit, et ex decursione imbrium de monte ipso in lacum fluentium, sive abyssus intantum sit concava ut mare magnum, quod est salsum, invisibili refluxu in eandem abyssum sub terra intuat. Gyrato autem laeu a parte australi, reperimus villam unam situ gralissimam, et de fructibus palmarum, quos dactylos vocant, valde abundantem, quibus pro cibario placido tota die vescebamur. De cæteris rebus raro ibi invenimus. Aufugerant enim illinc incolæ loci Sarra-ceni, jam de nobis per rumigerulos præscii, exceptis aliquantis fuligine nigrioribus, quos ut

algum maris sumptos ibi dimisimus. Illic inter arbores cæteras vidi quasdam poma ferentes, de quibus cum collegissem, scire volens cujus naturæ essent, inveni rupto cortice interius quasi pulverem atrum, et inde inanem prodire fumum. Tunc Arabiæ montana ingressi sumus, in quorum cavernis nocte illa sequenti pausavimus. Mane cum montes ascendissemus, invenimus statim villas, sed omni bono vacuas. Nam adventu nostro in colle comperto, cum rebus suis in terræ cavernis se absconderant. Quamobrem parum illic profecimus. Ideo iter nostrum prompte alias extendimus, ductoribus nostris semper præviis. Tunc invenimus vallem unam de frugibus terræ cunctis uberrimam, in qua etiam sanctus Moyses, Domino insinuante, virga bis silicem percussit, unde fons vivus emanavit, qui nunc nihilominus quam tunc fluit, adco ut molendini ex ejus rivuli cursu volubiles ad molendum fiant. In qua aqua meos adaquavi equos. Invenimus insuper in montis apice monasterium sancti Aaron, ubi Moyses et ipse cum Deo loqui consueverant. Unde multum lætabamur, cum loca tam sancta et nobis incognita intuebamur. Et quoniam ultra vallem illam terra erat invia, deserta, et inculta, ulterius progredi nolimus. Sed per tres dies in valle illa bonis omnibus opima otio habito, et jumentis nostris refectis edulio, et quadrupedibus oneratis de stipendio necessario, hora circiter secunda die in quarto cornu monente regio, recidivum tramitem resumere jussum est. Redivimus ergo juxta lacum Asphaltitem, sicut prius iveramus, et per sepulturas patriarcharum memoratorum; deinde per Bethlehem, et per sepulturam Rachelis. Itaque die, quo solstitium hiemale accidit, Hierusalem sane pervenimus. Et præparatis ornamentis quæ regi competant coronando, pacificatoque Daiberto cum domino Balduino, et cum canonicis sancti sepulcri aliquantis, quia viri sensati de hoc tractaverunt, cessavit contentio eorum.

CAPUT V.

De substitutione regis Balduini, et exiguitate ipsius regis.

Anno ab Incarnatione Domini 1101, in basilica beatæ Mariæ apud Bethlehem die Nativitatis Domini a patriarcha memorato, una cum episcopis, cleroque ac populo assistentibus, in regem honorifice sub sacra unctione sublimatus et coronatus est rex Balduinus. Et quod fratri suo prædecessori non fecerant, quoniam noluit, et tunc laudatum a quibusdam non fuit, huic ratione prudentius considerata fieri decreverunt. « Quid enim obest, inquit, si Christus Dominus noster in Hierusalem tanquam scelestus aliquis, conviciis dehonestatus, et spinis est coronatus, cum etiam ad ultimum mortem pro nobis pertulit volens? Corona quidem illa quantum ad intellectum eorum non fuit honoris, nec regni dignitatis, imo ignominie et dedecoris. Sed quod illi truces ad improperium ei fecerunt, gratia Dei ad salutem nostram et gloriam versum est. Rex etiam contra jussa non præficitur. Nam jure et secundum

A Deum electus, benedictione authentica sanctificatur et consecratur. Qui cum suscepit regimen illud cum corona aurea, suscepit quoque justitiæ obtinendæ onus honestum. Cui jure, sicut et episcopo de episcopatu, potest decenter obijci: *Bonum opus desiderat, qui regnum desiderat* (1 Tim. iii, 1). Quod si jure non regit, nec rex est. » In modernitate autem regiminis sui adhuc paucarum urbium possessor atque gentis, per idem tempus hiemale regnum suum ab hostibus undique strenue protexit. Et quia compererat cum bellatorem probissimum esse, quamvis gentem haberet raram, non tamen ausi sunt cum aggredi. Quod si militiam majorem haberet, hosies suos libenter adiret. Adhuc erat via peregrinis nostris satis impedita, qui interdum per mare tam Franci quam Angli, sive Italici et Venetici, in una tantum navi, sive tribus aut quatuor, inter piratas hostiles, et ante civitates Sarracenorum velificantes, valde timidi usque ad Joppem Domino ducente perveniebant. Nullum enim alium in primis habebamus portum. Quos cum de partibus nostris occidentalibus advenisse videremus, ex Tripoli ad eos quasi ad sanctos jocundi procedebamus. A quibus unusquisque nostrum de natione sua et parentela diligenter inquirebamus. Quibus de hinc intimabant prout ipsi sapiebant. Tum de prosperitate audita lætabamur, de incommoditate autem tristabamur. Hierosolymam ibant, sancta sanctorum pro quo venerant visitabant. Debinc alii in terra sancta remanebant, alii vero in terram suam remeabant. Qua de re terra Hierosolymitana remanebat gente vacua, nec erat qui eam a Sarracenis defenderet, si tantummodo nos ipsi aggredi auderent. Sed quare non audebant? Tot populi, tot regna, quare regulum nostrum et popellum invadere metuebant? Cur de Ægypto, de Persida, de Mesopotamia, vel de Syria non coadunabant saltem centies centum millia pugnatorum, ut nos hostes eorum viriliter aggrederentur, et ut solent locustæ, innumera messe in agello, nos omnino consumerent, ut nec mentio de nobis in terra ab olim sua ulterius fieret? Non enim tunc habebamus plusquam trecentos milites, et tantum de peditibus, qui Hierusalem, et Joppem, et Ramulam, Caypham etiam castrum custodiebant. Milites etiam nostros vix adunare audebamus, cum insidias aliquas inimicis nostris moliri volebamus, timentes ne interim munitionibus vacuatis damnum facerent. Unde liquet omnibus, hoc esse miraculum valde mirabile, quod inter tot millia millium vivebamus, etiamque dominantes eorum alios tributarios faciebamus, alios vero deprædando vel captivando confundebamus. Sed unde hæc probitas? unde ista potentia? Vere ab illo, cui nomen Omnipotens. Qui populi sui pro nomine ejus desudantis non immemor, in necessitatibus suis pie ei auxilium impendebat, qui in nullo alio, nisi in eo solo, confidebat. Quem ipse Deus aliquando mercedula temporali lætificabat, in futuro autem æterna gloria remunerare promittebat,

O tempora recordationis dignissima! Sæpe quidem contristabamur, cum de transmarinis amicis nostris nullum auxilium habere poteramus. Verebatur enim ne inimici nostri paucitatem gentis nostræ comperientes aliquando, accursu subitaneo nos undique impeterent, ubi nullus nisi solus Deus nobis opem ferret. Quibus nihil utile deesset, si tantummodo gens et equi non deessent; et qui per pelagus Hierusalem veniebant, equos secum adducere nequibant. Per terram vero nemo nobis subveniebat. Nec Antiocheni nobis, nec nos illis succurrere valebamus.

CAPUT VI.

De substitutione Tancredi apud Antiochiam.

Eo tempore contigit Martio in mense Tancredum Caypham oppidum suum, quod possidebat, Tiberiadem quoque Balduino regi relinquere, et Antiochiam cum suis per terram ambulare. Miserant enim ad eum legatos suos Antiocheni, dicentes: « Ne moreris, sed veni ad nos, et dominans omnium nostrum posside Antiochiam, et terram illi subditam, quoadusque de captivitate exeat dominus Boamundus dominus noster, et tuus. Tu enim es propinquus ejus, milesque probissimus et prudens, nobisque potentior. Tu quidem nostram terram melius quam nos obtinere valebis. Si quando, Deo volente, dominus Boamundus redierit, erit inde quod jus monstrabit. » Sic mandatum est, et sic factum est.

CAPUT VII.

De obsidione castri Arsuth, et ejus captione.

Apud portum Laodicensem per idem brumale tempus stolis navium rostratarum Januensium et Italicorum, hiemaverat. Qui cum viderent verum tempus ad navigandum aptum et tranquillum, vento prospero usque Joppem navigaverunt. Et cum portui applicuissent, gaudenter a rege suscepti sunt. Et quia prope erat Pascha, cujus solemnitate ex more cuncti qui possunt celebrant, navibus suis ad terram tractis, Hierusalem cum rege perrexerunt. Peracta autem solemnitate Paschali, ubi conturbati sunt omnes propter ignem, quem die Sabbati non habuimus ad sepulcrum Domini, profectus est rex Joppem. Ad facta conventionem cum consulibus prædictæ classis, ut quandiu in terra sancta ob amorem Dei morari vellent, si Deo concedente et juvante interim de civitatibus Sarracenorum aliquam comprehendere cum eodem rege possent, tertiam pecuniæ partem hostibus internis ablatam, nulla injuria Januensibus facta, communiter haberent, rex autem primam et secundam, vicum insuper unum in eadem civitate sic capta jure perpetuo possiderent et hæreditario. Quod cum fidei nexu interpositæ ab utraque parte firmatum fuisset, indilate oppidum illud, quod vocatur Arsuth, tam per mare quam per terram obsederunt. Sed cum inhabitatores Sarraceni sentirent nullomodo se posse defendi a Christianis, prolocutione apud regem callide facta, die tertia muros regi reddiderunt; pecuniam autem suam

A excentes detulerunt. Quos Ascalonem abeuntes rex conviari tristissimos fecit. Inde nos læti gratias Deo egimus, eo quod sine occasione nostrorum hominum hanc munitionem nobis tam adversariam comprehendamus. Quod castrum a Salomone conditum, Francis valde molestum, dux Godefridus in anno præterito obsederat, nec ceperal. Cujus etiam inhabitatores sæpe de nostris occiderant plures, vel reddiderant tristes. Jam tamen Franci coninus comprehenderant muri propugnacula, cum forte lignea turris forinsecus muro adjuncta, præ multitudine in eam ascendentium, frustatim corruit. Unde ferme centum Franci de ea cadentes insanabiliter sunt læsi. Ibi aliquantos Francos Sarraceni tunc retinuerunt, quos in conspectu omnium in cruce appenderunt, et sagittis sagittaverunt. Quosdam occiderunt, quosdam vivos viliter apud se detinuerunt.

CAPUT VIII.

Quomodo Cæsarea civitas capta sit.

Cumque rex Arsuth, prout opus erat, de gente sua munisset, Cæsaream urbem Palæstinorum adiit, et obsidione coronavit, sed quia erat muro valde fortis, non potuit cito capi. Jussit ergo tunc tres petriarias fieri, et machinam unam ligneam altissimam, de malis et renigibus navium fabrefactam. Hanc, ut reor, artifices nostri muro altiore longitudine xx cubitorum erexerunt, ut cum ad usque murum deduceretur, hostes internos de ea milites nostri lapidarent et sagittarent, ut cum murum de Sarracenis sic evacuarent, ingressum liberum homines nostri haberent, et urbem comprehenderent. Sed cum per 15 dies obsidionem renuissent, et cum petariis arces muri superiores aliquantisper læsissent, necdum turris lignea esset penitus compacta, moram eis fastidientibus, noluit diutius Francorum probitas prolongare, quin absque machina prædicta, et cæteris supplementis, die quadam Veneris civitatem ansu mirifico cum scutis et lanceis, appeterent. Sarraceni vero, prout fortius valebant, se defendebant, mutuo cohortantes. Franci autem, quorum Dominus erat Deus, erectis non lente scalis, quas ad id opus jam præparaverant, per eas muri fastigium ascenderunt, et quos sibi tunc obvios invenerunt gladiis illico peremerunt. Quod cum Sarraceni gentem nostram sic efferatam, et urbem jam ab eis captam viderent, ubi diutius vivere potuerunt, illuc perpropere fugerunt. Sed nec hic, nec illie delitescere potuerunt, quin morte promerita trucidarentur. Pauci quidem de masculino sexu vitæ reservati sunt. Feminis quampluribus pepercerunt, ut molas manuales volvituræ semper ancillarentur. Quas cum cepissent, alii aliis tam pulchras quam turpes invicem vendebant et emebant; masculos quoque. Admiratum ipsius urbis, et episcopum, quem Archadium prenominant, rex vivos habuit; quibus plus pro pecunia quam pro amicitia pepercit. Quot utensilia multiformia ibi sunt inventa, non est dicendi facultas. Unde multi pauperes effecti sunt locupletes. Vidi de Sarracenis plurimos ibi pe-

reptos acervo de illis facto, ignibus coneremari, A quorum cadaverum nimius fetor nos valde molestabat. Fiebat hoc bysantiorum inveniendorum gratia, quos ibi improbi transglutiverant, nolentes ut de suo aliquid Franci haberent, quos quidam eorum in oribus suis juxta gingivas abscondebant. Unde aliquando contingebat, cum quis nostrum super collum alicujus Sarraceni pugno feriebat, ut 10 aut 16 bysantios ab ore foras excuteret. Femina quoque impudenter intra se bysantios occultabant. Quod et nefas erat sic recondendum, et multo turpius mihi ad recitandum.

Annus millenus centenus erat, sed et unus,

Cum nos Casaream cum scalis cepimus urbem.

Cum Stratonis turrem sic dictam cepimus urbem.

CAPUT IX.

Quod in Casarea episcopus sit ordinatus.

Et cum de Casarea, et de his omnibus quæ in ea reperimus, una cum Januensisibus, prout libuit, egissemus, et archiepiscopum communiter electum ibi praefecissemus, relictis ad custodiendum urbem paucis, festinavimus ire Ramulam civitatem, quæ est prope Lyddam. Ubi per 21 dies expectavimus bellum ab Ascalonitis et Babyloniciis contra nos fieri, ob id illic congregatis. Sed quia gens eramus rara, contra eos ire metuentes, non ivimus, ne si forte Ascalonæ eis appareremus intra mœnia et aggeres suos recursu continuo nos interceptos interimerent. Propterea venire contra nos nolebant, quia sic evenire putabant. Quorum calliditate comperta, tandiu calliditatem eorum callidius callentes calluimus, usque animis eorum pavore marcescentibus, adversum nos venire penitus dimiserunt. Unde multi moram fastiditi, et egestate pressi, ab exercitu suo discesserunt. Quo audito, Joppem regressi sumus, et laudes Deo dedimus, eo quod a congressu eorum liber sic facti eramus.

CAPUT X.

De prælio satis cruento Christianorum atque Tuncorum, in quo Christiani vicerunt.

Quod cum postea auribus ad eos semper intentis, per 70 dies quieti sustinuissemus, intimatum est regi adversarios nostros animositate iterata commoveri etiam nos appetere parari. Illoc autem audito, fecit rex gentem suam prompte congregari, de Hierosolyma videlicet, et Tiberiade, Casarea quoque, et Caypha. Et quia necessitas nos urgebat, pro eo quam militum eramus egentes, monente rege, quicumque potuit de armigero suo militem fecit. Itaque milites nostri omnes, 240 tantummodo fuerunt, pedites vero 900. Qui autem contra nos, 11 millia militum, et 21 millia peditum simul erant. Illos quidem sciebamus, sed quia Deum nobiscum habebamus, eos aggredi non formidavimus. Nec enim in armis, nec in gente multa confidebamus, sed in Domino. Deo spem nostram omnino posueramus. Magna audacitas, sed non audacitas erat, imo fides et charitas. Quoniam pro amore illius sperabamus diligenter mori, qui pro nobis misericorditer morte digna-

tus est mori. Ivimus ad pugnam, vel mortem forte paratam. Illuc fecit rex portari Dominicæ crucis signum, quod nobis præbuit salutare solatium. Die quodam de Joppe exivimus, sequenti vero contra eos bellavimus. Cumque ad eos appropinquassemus, et illi ad nos similiter, nobis ignorantibus, et cum speculatores eorum de specula nostra prospexissemus, subsequentiæ cæterorum statim intelleximus. Et cum rex cum quibusdam de suis ulterius progrediretur, prospectans a longe vidit tentoria eorum extensa in planis candescere. Quibus visis, mox equo calcaribus puncto, ad nos postremo cucurrit, et quod viderat cunctis manifestavit. Unde exultare cepimus, cum bellum fore didicimus, quoniam id fieri desiderabamus. Si enim ad nos non venirent, nos utique ad eos iremus. Melius enim erat nobis in planis vastis præliari, ut cum superati essent, Domino suffragante, longior eis fuga fieret. Unde in fuga majus haberent detrimentum, quam si prope muros eorum cum eis congredieremur. Tunc jussit rex arma sumi, et armatis cunctis, acies nostræ decenter ad bellandum ordinate sunt. Itaque nos in manus Dei fidenter committentes, adversus eos equitavimus. Abbas quidam, cui rex præceperat, crucem Dominicam palam cunctis gestavit. Tunc rex milites suos his verbis pie affatus est : « Eia, milites Christi, confortamini, nihil metuentes. Viriliter agite, et in hoc prælio fortes estote, et pro animabus nostris, quæso, pugnate, et nomen Christi omnino exaltate. Cui degeneres isti semper exprobrant, et viriliter conviciantur. Nativitatem ejus et resurrectionem non credunt. Quod si hic interieritis, beati nimirum eritis. Jam jamque aperta est vobis janua regni cælestis. Si vivi victores remanseritis, inter omnes Christianos gloriosi fulgebitis ; si autem fugere volueritis, Francia equidem longe est a vobis. » Illis ita dictis, omnes ei assenserunt. Ad pugnam properant, cunctos mora longa molestat. Quem leriati, vel præcipitel, jam omnis cogitat. Et ecce gens detestanda nobis occurrens, dextra lavaque vehementer in nos irruit. Gens quoque nostra, licet paucissima, per sex acies divisa, sicut solent aucupes in multitudine avium, ita inter cohortes eorum ingentes. Auctiva Deus exclamantes, se inseruerunt. Quorum multitudo in tantum nos illico obtexit ut alius alium vel cernere vel cognoscere posset Jamque repulerant, jamque quassaverant duas anteriores acies nostras, cum huic negotio intuitus festinantissime rex a parte postrema subvenit. Ubi enim virtutem hostium validiorem esse spectavit et cognovit, accelerato cursu cum scara sua, impetui nefandorum viriliter se obdidit, et coram potentioribus eorum hasta vibrata, in qua signum pendebat album, ictu lanceæ percussit Arabem unum sibi obvium ; in cujus omento eum ad terram de sonipede illum præcipitaret, idem signum memoratum remansit. Lanceam autem inde extorsam, sicut ipse proprius astans cernebam, ad lædendum alios prompte detulit. Hinc isti, hinc illi fortiter pugnabant.

Videretis utique horæ spatio non modico multos equos sessoribus vacuos. Videbamus terram nimis occupatam de scutis vel pectis, de pugionibus et pharetris, arcubus et sagittis de Sarracenis et Æthiopibus tam mortuis quam morti vulneratis. Similiter de Francis, sed non de tantis. Aderat ibi crux Dominica inimicis Christi valde contraria; contra quam gratia Dei pompa eorum prævalere non potuit. Sed ac si præsentia ejus verecundie effecti, non solum nos invadere cessaverunt, verum etiam pavore cælitus percussi omnes, in fugam celerem suam verterunt sententiam. Qui tunc habuerunt equum volucrum, fugiendo evaserunt mortem. Tadium erat colligere tot scuta, tot missilia, tot arcus et sagittas, quæ in campis fugitivi jecerant. Tot corpora, quæ ibi jacebant exanimata, si quis vellet ea dinumerare, deficeret utique in computatione. Perturta tamen quinque millia ex eisdem militibus et peditibus ibi preemptos fuisse. Dux etiam Babylonensis militiæ, qui eam ad bellandum adduxerat, cum cæteris interiit. De nostris vero militibus 80 perdidimus, de peditibus vero amplius. Probstissime illo die rex se habuit. Optimus consolator, rigidus percussor existit. Milites quoque sui, quamvis essent pauci, erant probissimi. Certameo illud non diu fuit anceps. Illi enim tempestive fugerunt, hi vero prompto eos fugaverunt.

CAPUT XI.

Quanti de Christianis ibi corruerint.

O bellum insontibus odiosum, et intuentibus perhorridum! Bellum, quia non bellum; nam per antiphrasim est dictum. Bellum cernebam, mente nutabam, ictus timebam. Omnes in ferrum ruebant, ac si mortem nunquam timerent. Dira calamitas, ubi nulla charitas. Frigor erat nimis de mutuis utrobique percussione. Hic percutit, ille corrui. Hic nescit misericordiam, nec ille querit eam. Hic perdit pugnum, ille vero oculum. Mens refugit humana ubi talis cernitur miseria. Mirabile quidem dictum in capite vicinus; in cauda vero superati sumus. In cauda Christiani ruunt, in capite autem Sarraceni vincunt. Hos fugavimus usque Ascalonem, illi autem preemptis nostris moxequitaverunt usque Joppem. Itaque die illo nullus rei scivit exitum. Cumque tam occidendo quam fugando rex et sui campos de eis evacuassent, jussum est ut in eorundem tentoriis, quæ fugitivi reliquerant nocte illa, quiesceremus. Jussum est, et factum est.

Septenas Idus Septembris cum legeretur, Fecimus hoc bellum dignum satis ad recitandum, Et fuit adiutrix divina gratia Francis.

CAPUT XII.

De sorte varia prælii hujus.

Sequenti autem die, cum in papillione regis missam audissemus de Nativitate almæ virginis Mariæ, unde solemnitas erat in illa die, oneratis jumentis nostris de rebus hostium nostrorum, de pane scilicet, et annona, farinaque, nec non tabernaculis eorum, præceptum est monente salpasta Joppem regredi. Qui cum regrederemur, et Azotum quintam

urbem Philistinorum nunc desertam transivimus, Ibenium quam modo vocant, obvios nobis aspeximus Arabes fere quingentos, a Joppa revertentes. Qui die belli cucurrerant illuc, et prædam, quam forinsecus invenerant, arripuerant. Nam cum eadem de peditibus nostris in postrema parte fecissent magnam, et in dextro cornu unam aciem penitus consumpsissent, et anteriores sicut postremos victos esse crederent, assumptis occisorum scutis et lanceis, atque galeis lucidis, de quibus se pompaticè ornaverunt, properantes statim usque Joppem, monstraverant arma nostra Joppitis, dicentes regem et omnes suos in bello esse preemptos. Quod cum audissent qui in Joppe custodes remanserant, quia veri erat simile, admirantes valde exterriti sunt, et dictis eorum fidem adhibuerunt. Arabes autem illi, cum putassent ab exterritis civibus urbem illico sibi reddi, cogitationibus suis adnihilatis, nihil ibi amplius proficientes, Ascalonem regredi cœperunt. Qui cum nos regredientes ad Joppem perspexissent, suspicati sunt nos esse de gente sua; qui nobis omnibus in prælio occisis, reliquos Christianos versus Joppem conversantes appetere vellent. Unde valde mirabamur, cum tantum nobis appropriabant, nec Francos nos esse cognoscebant, donec milites nostros cita invasione aggredi eos viderent. Tunc videretis celerrime eos huc illucque fugere, ut nec alius alium expectare vellet, et qui equum tunc non habuit agilem, caput mox gladio subegit. Sed quia Franci valde fuerant fatigati, et in prælio plures vulnerati, non potuerunt eos sequi. Illic si abierunt, nos vero Joppem læti pervenimus.

CAPUT XIII.

De Joppitarum missa legatione ad Tancredum principem Antiochiæ.

Quanta putatis fuit exsultatio, et gratiarum actio, cum de mari summo nos erectis vexillis revertentes cernerent, quos in Joppe remanere feceramus? Certe non est dictum minimum. Accurrerant enim illic duo nugigeruli, alter post alterum, qui Joppitas fefellerant, dicentes quoniam rex mortuus est cum suis omnibus. Qua de re ultra quam credi potest contristati, opinantes hoc esse verum miserunt Tancredo legationem, qui tunc Antiochiæ principabatur, in chartula scriptam; quam detulit nauta quidam carinam suam ascendens, hoc tractante regis conjugis. Epistola quidem illa hæc verba continebat salutifera: « Tancrede vir præcipue, milesque quam optime, accipe hanc schedulam, quam tibi qui Joppem inhabitant, regina scilicet et urbis pauci cives, per me legatum festinum mittunt. Et ut magis forsân scripturæ huic credas quam mihi, perlegi fac eam, quoniam, prohi dolor? rex Hierosolynorum, qui contra Babylonios et Ascalonitas pugnam commisit, in congressu illorum devictus, vel forsitan cum suis omnibus, quos secum ad bellum perduxit, occisus est. Nam qui calamitatis hujus miseriam vix evasit, Joppem fugiens, hoc nobis deprompsit. Quapropter ad te virum non imprudentem venio legatus, opem

quaritans, ut omni occasione remota, indilate succurrere nilaris genti Dei valde anxie, et ut reormetate vite jam proximæ. » Hoc dixit. Ille obaudiens parumper siluit. sed cum hoc verum esse crederet quod audierat, præ grandi tristitia et dolore tam ipse quam omnes alii qui aderant, lacrymari pie coeperunt. Et responsione legato facta, jussus est fieri apparatus per totam terram suam ad succurrendum Hierosolymitanis. Et cum jam parati essent ad illud iter agendum, ecce subito venit brevisgerulus alter, schedulam deferens alteram priori dissimilem, quam Tancredus porrexit. Nam quod de incommodo scriptum erat in priori, hoc de prosperitate repertum est in posteriori. Lectum enim hic est regem de bello sanum Joppem remeasse, et Sarracenos procul dubio magnifice superasse. Tunc ergo qui de detrimento doluerant, de bono successu gavisii sunt. O mira Dei clementia! Non in multitudine gentis vicimus, sed divina freti virtute eos dispersimus. Itaque ab hostibus sic erepti, Hierosolymam enntes Deo reddidimus laudes. Deinde per 8 menses bellorum quievimus immunes, donec anni revolutio tempus reduxit æstivum.

CAPUT XIV.

De exercitu Babylonico contra Christianos coadunato.

Anno autem sequenti 1102 mediante Maio congregati sunt apud Ascalonem Babylonii, quos rex eorum huc miserat, ut nos Christianos omnino destruere niterentur. Erant enim ibi 20 millia equitum, et 18 millia peditum, exceptis clitelariis, qui camelos asinosque victualibus onustos ininabant, gestantes in manibus ad pugnandum clavam et missilia sua. Ibi quidem die quodam urbem Ramulam adierunt, et ante eam tabernacula sua extenderunt. Porro in una civitatis arce munita erant 15 milites, quos rex ibi custodes posuerat; ante quam Syri quidam ruricolæ versabantur quasi suburbani. Illos quidem Christianos Sarraceni persæpe nocentes et deturbantes destruere conabantur, et arcem illam diruere, quia propter eos inhabitantes non poterant per plana illa libere discurrere. Insuper ejusdem urbis episcopum, qui in ecclesia Sancti Georgii manebat cum clientela sua, comprehendere moliebantur. Quod monasterium cum die quodam incursu malevolo circuissent, considerata loci firmitate, Ramatha redierunt. Episcopus autem ille cum fumos flammisque inspexisset, ignibus eorum accensis jam in culmis, timuit ne ab eis adeum remeantibus obsideretur. Et præcavens in futurum, mandavit confestim regi qui in Joppe inerat, ut ei festinanter succurreret, quoniam Babylonii ante Ramulam hospitati erant, de quibus cohors una jam circa monasterium suum irruentes cucurrerant. Quod cum audisset rex, sumptis armis suis equum ascendit concitus, quem militia ejus, ipso jubente, et cornu regio monente, citissime secuta est. Aderant tunc in Joppe milites quamplurimi, qui ventum præstolantes opportunum, in Franciam redituri transfretare optabant. Ii equidem equis carebant, quoniam in anno

præterito cum per Romaniam peregre Hierosolymam pergebant, equos suos et omnia quæ habebant amiserant. Unde mentio hic non incongrue interserenda est.

CAPUT XV.

De secunda Francorum miserrabili peregrinatione, et de morte Hugonis magni.

Cum Francorum exercitus ingens, ut dictum est, Hierusalem tenderet aderant in illa multitudine simul Willelmus Pictaviensium comes, et Stephanus comes Blesensis, qui ab Antiochia relicto exercitu discesserat; sed quod tunc reliquerat, nunc restaurare satagebat. Cum his Hugo Magnus erat, qui post Antiochiam captam in Gallias repedaverat. Aderat cum his Raymundus comes Provincialium, qui apud Constantinopolim moratus erat, postquam de Hierusalem huc usque regressus fuerat. Aderat quoque Stephanus Burgundie comes nobilis, adjecto populo innumero, de equitibus et peditibus exercitu bipartito. Iis in Romaniam finibus obstitit Soliman Turcus, cui cui jamaidin Franci Nicæam urbem abstulerant. Sed detrementi sui non immemor, cum multitudine Turcorum magna exercitum Francorum infeliceiter dispersit, et confudit, et totum fere ad interitum advexit. Sed quia Domino providente cætervatim per plures incedebant vias, nec contra omnes dimicare, nec omnes occidere petuit. Sed quia eos fatigatos, et fame et siti anxios, atque pugna sagittariæ inductos esse didicit, magis quam centum millia equitum atque peditum gladio peremit. De mulieribus nempe alios occidit, alios secum adduxit. Multi vero per devia fugientes et montana, et siti angustia et extincti sunt. Quorum equos et mulos, jumento quoque et ornamenta multiformia Turci habuerunt. Illic perdidit comes Pictaviensis quæcunque habebat, familiam atque pecuniam suam. Vix etiam mortem evadens, pedes tantum, et præ miseria lugubris et confusus. Antiochiam pervenit. Cujus anxietati Tancredus, compatiens, cum pie suscepit, et de bonis suis sublevavit. Quem Dominus ita castigans castigavit, sed morti non tradidit (Psal. cxvii, 18). Hoc quippe, ut nobis videbatur, tam illi quam cæteris propter peccata eorum et superbiam contigit. Qui autem evaserunt, Hierusalem venire non distulerunt, excepto Hugone Magno, quem in Tharso Ciliciæ defunctum sepelierunt. Qui cum Antiochiam pervenissent, alii per mare, alii vero per terram Hierusalem perrexerunt. Qui equum habere potuerunt, libentius per terram iverunt.

CAPUT XVI.

De captione Tortosæ urbis.

Cumque usque Tortosam venissent, quam Sarraceni tunc possidebant, non tardaverunt, sed per mare et per terram assilierunt. Quid morabor? urbem ceperunt, Sarracenos occiderunt, pecuniam eorum habuerunt, et postea iter suum carpere non desierunt. Sed molestum omnibus fuit, cum Raymundum comitem ibi remanere viderunt. Quem omnes Hierusalem secum iturum sperabant. Sed

Quia noluit, ibi remansit, urbem obtinuit, unde blasphemiam ei inferebant. Ultra deinde progredientes, transierunt Archas, et urbem Tripolim, Gibellumque. Inde venerunt ad meatum collis angustum, prope urbem Berithum. Illic eos rex Balduinus per 28 dies expectaverat, custodiens interim viam illam, ne forte Sarraceni occuparent, et peregrinis transitum vetarent. Ipse enim rex legationem inde precatorium habuerat ab exercitu illo veniente. Cumque regem sibi obvium illic invenissent, congratulati sunt valde, et osculis ad invicem datis, Joppem profecti sunt, ubi jam applicuerant qui per mare iverant.

CAPUT XVII.

De miserabili praelio Christianorum atque Turcorum. in quo Christiani occisi, Turci victores fuerunt.

Prope erat Pascha, et Hierusalem tunc adierunt, quia hoc desiderabant. Qui postquam solemnitatem ibi, ut mos est, peregissent, Joppem regressi sunt. Tunc quoniam inops erat comes Pictavensis, et desolatus omnimoda egestate, navim cum paucis ascendens Franciam repatriavit. Tunc Stephanus Blesensis cum aliis pluribus transfretare voluit; sed in pelago vento ei obstante, nihil aliud quam reverti potuit. Qui tunc in Joppe jam de mari regressus erat, cum rex in equum suum, ut dictum est superius, ascendit, contra hostes iturus, qui ante Ramulam sedebant. Adbuc inibi erat Gaufridus comes quidam Vendoniensum, et Stephanus comes Burgundiæ, et Hugo Liziniacensis frater Raymundi comitis. Ili cum equos ab amicis suis et cognatis quærentes mutuati essent, mox in eos conscendentes, regem secuti sunt. Hoc siquidem in modestia regis magna fuit, qui gentem suam expectare neglexit, nec ordinate, sicut oportet sapienter ire, ad bellum processit. Sed absque peditibus milites suos expectans, accoleravit hostes appetere, donec ignoranter intra multitudinem Arabum se infixerit. Et quia in probitate sua plus quam deberet confidebat, nec plures esse quam mille vel septingentos sperabat, ideo sic properabat, ut, antequam, refugerent obvius illis veniret. Sed cum exercitu eorum subito intuitus esset, timore perterritus animo infremuit. Attamen consolationis valetudinem assumens, respexit suos, quos pie alloquens, ait: « O milites Christi, et amici mei, nolite bellum hoc respuere; sed armati Dei virtute, pro vobismetipsis viriliter pugnate. Nam sive vivimus, sive morimur, Domini sumus (Rom. xiv, 8). Quod si quis fugere tentaverit, jam non est spes evadendi. Pugnando vincetis, fugiendo cadetis. » Tunc autem, quoniam locus et tempus erat monstrandi probitatem, repente in Arabes forti impetu se impeerunt. Et quia non erant nostri plusquam 200 milites, a 20 millibus circumplexi sunt. Qui cum a pressura gentilium gravissime cohiberentur, et major pars nostrorum minimæ horæ spatio perempta occidisset, onus bujusmodi ferre nequiverunt, quin residui in fugam verterentur; sed licet tam male eis acciderit, prius

A in eos probissime ulti sunt. Nam plures ex eis occiderunt, et de campis ejectos tabernaculis suis privaverunt. Denique Deo permittente, a superatis superati sunt. Evasit autem rex gratia Dei, et nobiliores militiæ suæ aliquanti; quicquid cito in urbem Ramulam se intruserunt. Non enim longius fugere potuerunt.

CAPUT XVIII.

De fuga regis Balduini.

Rex autem cum nollet se ibi includi, mallensalibi mori quam ibi utiliter intercipi, accepto protinus consilio, committens se tam morti quam vitæ, foras exire conatus est. Et adhibitis sibi tantummodo quinque collegis, quos tamen non diu habuit, quoniam ab adversariis retenti sunt, cursu præpetis equi montana fugiens petiit. Itaque Dominus eum de manibus inimicorum suorum fortiorum eripuit. Qui libenter tunc Arsuth proficisceretur, si posset, sed hostibus ei obsistentibus, illuc ire nequivit. Ii etiam, qui in urbe Ramulensi remanserant, postmodum extra ostium exire non potuerunt. Ab impia enim gente undique obsessi, denique, proh dolor! ab eisdem sunt comprehensi. Quorum quosdam occiderunt, quosdam vero secum vivos abduxerunt. Episcopus autem cum in ecclesia S. Georgii hoc infortunium contingi audisset, Joppem furtive aufugit. Heu! quam nobiles et probos milites ea tempestate amisimus, tam in bello prius quam in turre jam dicta posterius! Occisus est enim Stephanus Blesensis comes, vir prudens et nobilis; Stephanusque alter Burgundiæ comes. Extorserunt se inde tres milites, qui plagis et ictibus vehementer afflicti, cursu fugitivo Hierusalem nocte sequenti equitaverunt. Qui urbem ingressi, infortunium quod acciderat civibus propalaverunt. De rege autem, sive viveret, sive mortuus esset, nihil se veri scire dixerunt. Unde statim luctus non minimus est ortus.

CAPUT XIX.

Quod rex ingressus est Arsuth.

Rex autem cum nocte sequenti pro timore Arabum in montanis delituisse, die tertio cum uno tantum milite et armigero ejus de montanis egressus, tanquam quilibet incognitus erroneus, per devia desertorum esuriens et sitiens, Arsuth oppidum suum est ingressus. Una quidem res illa saluti fuit, quod paulo ante illinc recesserant quingenti hostiles milites, qui aliquandiu murum oppidi quasi exploratores circuierant. Quos nequaquam evasisset, si ab eis visus esset. Ingremente autem rege Arsuth, gaudenter a suis suscipitur. Comedit et bibit, et tutatus dormivit. Hoc enim humanitas desiderabat.

CAPUT XX.

Quod Hugo de Tiberiade, atque patriarcha Hierosolymitanus, in auxilium regis properaverunt, et de bello peracto Christianis videntibus virtute et auxilio sanctæ crucis.

Ipsa die ecce Hugo de Tiberiade civitate veniens, unus de optimalibus regis, qui jam confessione ejus audita solatium aliquod genti residuæ impendere

optabat. Quo viso, lætatus est rex valde. Habebat enim secum octoginta milites, quibus opus erat negotio imminenti. Legatione a Hierosolymis habita, subvenire Joppitis accelerabat; sed non est ausus rex eos ducere per terram propter hostes viatoribus insidiantes; sed intrans in unamcibam navigavit Joppem. Et cum applicuisset portui, cum gaudio magno susceptus est, quia juxta illud Evangelii: *Mortuus fuerat et revixit, perierat et inventus est* (Luc. xv, 32). Et quem mortuum jam deplorabant, nunc vivum et sanum vident. Sequenti vero die egressus est Ilugo prædictus de Arsuth, et Joppem pavidus properavit. Cui rex in adiutorium, properavit, ne ab hostibus in via oppugnaretur. Cumque Joppem pervenisset, consilio non diutius prolongato, regem monuit necessitas, ut illos, qui Hierusalem et apud Sanctum Abraham ierant, mandando venire Joppem faceret: ut bellum item cum Arabibus committeret, qui Joppem machinabantur comprehendere, prope hospitati. Dum autem meditaretur, quem illuc legatum mitteret, vidit ibi quemdam Syrum hominem humilem, et habitu vilem; quem obviæ precatus est, ut pro Dei amore hanc legationem facturus susciperet, quia non inveniebat qui eam explere valeret. Non enim audebat per viam gradi quispiam propter hostiles insidias. Is autem, suscepta ex Deo audacia, nocte sub opaca, ne ab inimicis videretur, per invia ei loca satis aspera incedere non differens, die tertio fessus valde Hierusalem pervenit. Cumque rumorem desiderabilem de rege civibus innotesceret, et vivum eum declararunt esse, Domino omnes debitas inde referunt laudes. Nec mora longior fuit. Scripto quod tulerat lecto, parati sunt illico milites quot ibi reperiri potuerunt. Nonaginta, ut reor, tam de militibus quam de illis qui equos habere vel jumenta potuerunt, sed quamvis voluntarie, tamen satis timide ascendentes, illuc ire non distulerunt. Hostium quidem subsistentium insidias pro posse vitantes, et per devia euntes, a parte Arsuth divertentes iter suum deduxerunt, Qui cum juxta litus maris perpropere graderentur, occurrerunt eis gens nefaria, qui sperabant eos illic intercipere et occidere. Quorum aliquibus oportuit jumenta sua ibi relinquere, et in maris undas ad natandum se jactare, ut dolor dolori medicina fieret. Illo enim natatu ab impiis eruti sunt, jumenta perdiderunt. Milites vero equos habentes agiles deferendo se Joppem pervenerunt; vix tamen evaserunt. Rex autem adventu eorum exhilaratus, et admodum vegetatus, haud longius negotium suum differri voluit; sed mane sequenti militibus suis cum gente pedestri ordinatis, contra inimicos suos bellaturus exivit. Illi equidem non longe ab Joppe erant, sed quasi milliariis tribus; ubi machinas suas jam præparabant, ut indilate Joppem obsiderent, et coarctatam comprehenderent. Sed cum gentem nostram contra se ad prælium ire spectarent, protinus sumptis armis suis, audacter excoeperunt. Et quia multitudo magna erant, gentem

A nostram undique gyraverunt. Quibus inclusis, nihil eis ulterius nisi divinum auxilium prodesse potuit. Sed in omnipotentia Domini prorsus confidentes, ubi turmam densiorem et fortiorem viderunt, impetu mirabili ferire non distulerunt. Qui cum in una parte fortiter pugnando eos penetrassent, illico aliorum eos recurrere necesse fuit, quoniam ut, pedites nostros absque protectione militum videbant, illuc statim festinantes extremos occidebant. Pedites tamen nostri non ignavi pluviam sagittarum invadentibus se tantam jaciebant, ut in visibus eorum et peltis multas infixas viderent. Itaque cum a peditibus sagittariis vehementer essent repulsi, et a lanceis militaribus multi sanciat, et de papilionibus suis jam privati, opitulante Deo Francorum obtutibus dorsa fugientes verterunt. Sed non sunt diu fugati, quia fugatores erant pauci. Tabernacula autem sua Francis in campo reliquerunt cuncta, stipendiumque totum. Equos quippe suos omnes abduxerunt fere, exceptis aliquantis plagatis, et in fuga siti extinctis. De camelis eorum et asinis multos habuimus. Multi eorum cum fugerent, vel læsi, vel siti exasperati in via sunt mortui. Vere dignum erat et justum, ut qui ligno Dominicæ crucis muniti erant, super inimicos ejusdem sanctæ crucis victores existerent. Quod si in anteriore bello eadem crux alma cum rege deferretur, non est hæsitandum quod populo suo Dominus propitiaretur. Sed sunt nonnulli plus in virtute sua quam in Domino confidentes, et in suo sensu nimium abundantes, et sapientum consilium spernentes, præcipitanter opus suum patrare præsumunt, et inconsulte. Unde sæpe contingit detrimentum magnum non solum eis evenire, sed et multis aliis operis ejusdem expertibus. Unde solent tales plus Dominum inculpate quam stultitiam suam recognoscere. Qui cum stulte quidem inchoat, rei exitum non considerat. Equus paratur ad bellum, Dominus autem salutem tribuit. Si justis precatio non semper a Domino exauditur, quanto magis impii? Vel quare inculpat Deum, cum statim non ei adimplet desiderium suum? Cur exauditur, cum nihil boni sit promeritus? Nonne ipse novit quid agendum sit in omnibus? Boetius circa hujusmodi dicit: « Quidquid contra spem videas geri, rebus quidem rectus ordo est, opinioni vero tuæ perversa confusio. » Sed non rerum merita, sed fortunæ spectat eventum stultus. Multoties quidem existimat homo id tunc sibi nocuum, quod postea vertitur ad proficuum, et contingit contra cum alicui bene sneccedit, paulo post eidem evenire quod multum offleat. Expleto bello, ut supra dictum est, in quo rex victor exstitit, tabernaculis eorum collectis, Joppem regressus est. Postmodum quievit terra, bellorum immunis, tempore sequenti, autumnali scilicet atque hiemali.

CAPUT XXI.

Quod rex Achon urbem obsedit.

Anno 1103, tempore veris, cum Pascha ex more

in Hierusalem celebrassemus, urbem Achon Ptolemaida dictam rex cum exercitulo suo aggressus obsedit. Sed quia muro et antemurali fortis erat valde, non potuit eam tunc comprehendere, præsertim eum mirabiliter Sarraceni probissime intus se defenderent. Cum autem tam segetes quam virgula eorum, hortosque devastasset, Joppem rediit.

CAPUT XXII.

De principe Boamundo a captivitate liberato.

De domino autem Boamundo desiderabilis rumor exiit tunc divulgatus, quia de Turcorum custodia Dei gratia liberatus est. Ipse autem quomodo de captivitate redemptus exierat, per nuntium suum mandando notum fecit, et qui Antiochiæ prius principatus fuerat, postea gaudenter a civibus suis susceptus, terram illam nobilitavit et possedit, Laodiciam civitatem, quam Tancredus postea ceperat, et hominibus imperatoris Constantinopolitani abstulerat, suscepit insuper Boamundus. Unde Tancredus de terra sua competenter tribuit, et eum sibi gratanter pacificavit.

CAPUT XXIII.

De rege usque ad mortem pene vulnerato.

Tempore illo, rege Balduino contra Sarracenos more solito certante, contigit quodam die eum in paucos eorum irruere, et dum de interitione eorum jam certus sub spe gauderet, Æthiops unus puerum delitescens, callide insidiatus est ei, ut interimeret. Qui missili fortiter vibrato, prope eor regem a dorso profunde vulneravit. Quo ictu fere usque ad necem eum læsit. Sed cum postea se medicari sollicitè studuisset, post incisionem etiam eicatricis vexatæ sospes tandem effectus est.

CAPUT XXIV.

De captione urbis Achon, quæ vulgo Achra dicitur.

Anno 1104, transacta hieme, cum in Hierusalem verno florente Paschæ solemnia celebrata fuissent, rex Balduinus congregata gente sua profectus est Achon, et iterum obsedit eam. Ad quod venerunt Januenses cum classe 70 navium rostratarum. Et cum civitatem machinis et pervasionibus crebris per viginti dies circumcirca cobiluissent, perterriti valde Sarraceni, vellent nollent, reddiderunt eam regi. Erat enim nobis valde necessaria, quoniam inest ei portus adeo utilis ut inter mœnia secunda naves quamplurimas sane concipiat.

Jam novies orto gemino sub sidere Phæbo, Urbs Achon capitur Ptolemaida quæ vocitatur, Anno milleno centeno necne quaterno. Non est urbs Acharon quam quilibet æstimat Achon. Illa Philistea, Ptolemaida dicitur ista.

Urbe autem sic capta, de Sarracenis plurimos occiderunt, quosdam vivere permiserunt; res eorum totas habuerunt.

CAPUT XXV.

Quod Boamundus in Apulia transfretare disposuit.

Æstivo deinde tempore evoluta, necessitate Bo-

amundus nimia anxius, raro navigio transfretavit in Apuliam, terra sua tota Tancredo commissa. Cum eo tunc transiit Daibertus, qui patriarcha Hierosolymorum fuerat, vir prudens, et consilio pollens. Ivit Boamundus, ut de transmarinis partibus gentem secum reduceret. Ivit autem Daibertus, ut causam suam et injuriam sibi a rege factam Romano papæ innotesceret. Ivit, et impetravit, sed non rediit, quia in via obiit.

CAPUT XXVI.

Quomodo Antiocheni contra Parthos dimicantes capti, et quidam occisi sunt.

Hoc anno, commoti sunt Parthi et Medi, atque Chaldaei, et qui in Mesopotamia habitabant affines nostri, ad nos Christianos impetendum, et omnimode pessumdandum. Quo rumore ad nos usque effuso, optimates universi ad exeipiendos eos nihilominus se præparaverunt. Et præparati sunt sub festinantia dominus Boamundus et Tancredus, Balduinus quoque comes Edessenus, necnon et Goseelinus, et Daibertus ille Hierosolymitanus, atque archiepiscopus Edessenus, nomine Benedictus, cum turba militari simul et populari. Et Euphrate flumine prætergresso, Carraque deinde civitate prope flumen Achabor nominatum, hostium phalangibus obviaverunt, et commisso prælio statim juxta Racham, peccatis nostris exigentibus, in dispersionem et confusionem Christiani sunt dati. Quam pugnam longe omnibus anterioribus bellis fuisse atrocior, rerum exitus monstravit. Ibi dominus capitur Balduinus comes Edessenus, rex quidem Hierosolymorum futurus, et a primo rege secundus, capiturque eum eo dominus Goseelinus cognatus ejus; cum his quoque prædictus archiepiscopus. Plurimi autem in memoratum flumen obruti, extincti sunt. Equi et muli, et opum infinita copia est perdita. Dominus vero Boamundus, et dominus Tancredus, per devia et per diverticula passim fugientes, nec viam nec semitam utiliore eligentes, errabundi et confusi tandem evaserunt. Multi etiam sagittis et pugnionibus transfixi occubuerunt. Et qui Carram sine magna difficultate comprehendere possent, si eam in primis obsedissent, postea nec initio nec in reditu adipisci licuit. Et quoniam securitas interdum damnum fallendo generat, ita metus et sollicitudo emolumentum providis et timidis parat. Nocuit enim sæpe, ut scriptum est, differre paratis. Huic siquidem negotio sive infortunio duo nimirum hostes, discordia et invidia, genti nostræ obfuerunt; qui etiam de acquisitis possessionibus ad nimiam egestatem inclinare solent homines. Hoc sæpe vidimus, hoc experimento didicimus. Non fallor, nec ambaage deceptoriam pellicens, frivola commentor. Vere in hoc itinere tam periculoso, tam formidoloso, molestis verbis ad invicem exacerbantes, ante ruinam istam fere ab alterutra voluerunt secedere, et fœdus mutuum corrumpere. Qui male facit, et bene sperat, ipse siquidem delirat. Nam sine pace, vel mutua dilectione, nihil est Deo acceptabile. Igna-

vum est igitur, vel nequissimum: ut illius deseram societatem, cui prodesse debeo usque ad mortem. Adjuvit autem Deus archiepiscopum Edessenum in vinculis jam positum. Quem cum de reculis suis et utensilibus ut iumentum Turci onerassent, patrocínio ejusdam militis armipotentis, qui pro eo animam suam charitative posuit, opitulante Deo de manibus eorum miro suo ausu eum eripuit. Non enim animam suam quam se pretiosiore fecit. Multi itaque in hac nostra peregrinatione zelo Dei effervescentes, et vitam suam breviori optantes, beato sine defungi, et eum Christo frui quiete studuerunt. Sicut quidam, aliquibus de nostris audientibus et videntibus, dum eram apud Antiochiam, eum audiret nomen Domini a quodam perfido cum magna dehonestatione blasphemari, vivifico spiritu animatus, dicto contradixit et facto. Et continuo calcari- bus equum pungens, assistentibus in circo vicacissime interrogando intulit: « Si quis vestrum in paradiso cœnare desiderat, nunc mecum veniat, et mecum prandeat. Jamjam enim abibo. » Qui mox lancea vibrata inter hostium millia se inserens, primum sibi obvium subruens interemit, licet interimens illico interimeretur. Itaque fide circumfultus et spe, munitusque charitate, feliciter occubuit. Quis unquam audivit tale? Adhuc positus in terris, jam gloriabatur in cœlis. Propterea lætamini, cœli, et qui habitatis in eis. Et est nobis utique lætandum, et jucundandum, quia gaudent angeli de tanto consorte augmentati. Prope autem erat qui eum audiebat, et donativum ei pensabat, et sedem perennem parabat.

CAPUT XXVII.

De liberatione comitis Balduini, et de prælio inter ipsum et Tancredum.

Cum autem annis fere quinque dominus Balduinus in vinculis tentus fuisset, datis obsidibus electis, fide interposita cum sacramento sub interminatione ut redemptionem redderet, cum postea ipsi obsides carceris custodes callidissime necassent, de carcere evasit. Unde adiutorem fidelissimum Goscelinum habuit; sed cum ad Edessam urbem suam postea rediit, introire in eam non potuit, quia Tancredus cum suis introitum ei vetuit. Denique quia hoc ratio fieri permisit, et propter iurandum quod dominus Boamundus antea interponi fecit, ut quocunque modo de captione quandoque exiret, sine controversia terram suam illi redderet, nec postmodum mora fuit, Balduinus et Goscelinus duo contra Tancredum tertium prælium commiserunt. Cui supplicanti, et pacem quærenti, nullatenus acquie- verunt. Sed Goscelinus, congregatis 7 Turcorum milibus, Tancredum importune ad prælium lacessunt, et adjuvantibus Turcis quingenti de clientela Tancredi ceciderunt. Et licet primitus fere vinceretur Tancredus, tandem, Deo juvante, ejus equitatum semper vidit vultus victor, in campo remansit victor honoris. Sed cum optimates terre damnum nasci

A viderent, utrobique sumpto invicem utili consilio, ad concordiam eos reduxerunt.

CAPUT XXVIII.

Quod Boamundus in Gallias transfretavit.

Tunc Boamundus in multis desolatus, ut superius jam dictum est, in Gallias transfretans est profectus. Ubi inter cætera negotia Philippi regis filiam nomine Constantiam, uxorem duxit, et in Apuliam reduxit, de qua filios duos habuit. Quorum quidem priore natu obeunte, posterior vero nomine quo pater nuncupatus hæres remansit.

CAPUT XXIX.

Quod Tancredus cum Turcis pugnans victoriam adeptus est.

Anno Domini 1105, mortuus est comes Raimundus miles emeritus in oppido suo ante Tripolim civitatem pridie Kal. Martii; cui successit nepos ejus Guillelmus Jordanus. Ea tempestate Saracenorum et Turcorum protervia solita non defuit; eum deinde, mense Aprili, rex Halapiæ (id est Calipti), Radoan nomine, de regione sibi confini exercitum adunavit non minimum, et contra Tancredum Antiochiæ principem cornu suum ad præliandum nimis accensum extulit. Tancredus autem non in multa gente, sed in Domino spei suæ figens anchoram, aciebus suis bene compositis, contra hostes illos ineunctanter equitavit. Quid longius morer? Audacter ante Artasium in eos irruit, et, Deo suffragante, illi protinus pavore circumfusi dorsa fugæ dederunt. Fugerunt, et fugati sunt. Qui fugere non potuit, nec mortem evasit. De interemptis non fuit numerus. De equis eorum plures habuit Tancredus. Signum quoque regis fugitivi retinuit. Cornu suo sic quassato mutilatus abiit. Glorificatus est igitur Deus, qui suis semper subvenit fidelibus. De Antiochenis hoc tantillum diximus. Nunc de Hierosolymis non taceam.

CAPUT XXX.

Quod iterum rex Babylonis omnem exercitum suum contra regem Balduinum misit, contra quos ille semet preparavit.

Referendum est enim quomodo rex Babylonis ipso anno gentem coadunaverit multam, quam Ascaloniam per militiæ suæ ducem ad præliandum contra Christianisimum misit, arbitrans et moliens nos omnes de terra sancta exterminare. Didicerat enim nos esse paucissimos, et sine succursu solitorum peregrinorum. Conglobati igitur sunt apud Ascalonem tam Arabes equites quam Æthiopes pedites; eum quibus etiam fuerunt Turci Damasceni plus minus mille, qui sagittarii erant probatissimi. Quod cum regi Balduino nuntiatum fuisset, congregavit omnino gentem suam, et expectavit eos apud Joppem. Et quia necessitas hoc exposebat, cuncti qui in urbibus conversabantur arma ferre potentes, ab bellum perrexerunt, exceptis his tantummodo, qui muros noctu custodirent. Timor et tremor tunc venerunt super nos. Meluebamus enim ne aut de civitatibus nostris aliquam gentem vacuam caperent.

aut regem cum populo suo in bello interimerent. Augustus erat mensis. Callebant enim ab utraque parte præliari differentes; nec nos illos, nec illi nos impetebant. Terminò autem, ut opinor, divinitus disposito, promovit se gens nefaria ab Ascalone, et cœperunt ad nos approxinare. Quo comperto, regressus est rex Joppem, et equitavit usque ad Ramulam civitatem. Et quia bonum erat omnimode nostros Domino adhærere, et in Deo spem certam ponere (*Psalm. LXXII, 28*), inspirato a Domino Deo consilio, misit rex in Hierusalem nuntium suum festinum ad patriarcham, et clerum, atque plebeculam, flagitans ut obnixè omnipotentis Dei exoraret misericordiam, ut Christianis suis in angustia positis opem de excelsis dare dignaretur. Noluìt ergo legatus satis preeatus quidquam mercedis accipere, timens ne forte legationem illam non posset explere, aut mercedem illam vivus acquirere. Sed sperans quandoque de labore hoc devoto remunerationem se percepturum a Deo, commendansque animam suam et corpus suum in manus Conditoris sui, Hierosolymam propere non distulit ire. Qui Domino ducente illuc pervenit, et ingressus civitatem quod querebat non celavit. Quo manifestato, jussum est a patriarcha campanam majorem sonare, et gentem ante se totam adunari. « O fratres, inquit, amici et servi Dei, ecce vere bellum quod audieratis futurum; nam hoc referente nuntio, procul dubio nobis est paratum. Et quia sine divino auxilio nullatenus genti tantæ poterimus obistere, elementiam Dei omnes implorate, ut regi nostro Balduino et suis omnibus clemens adiutor in hoc prælio imminente dignetur adesse. Distulit quidem rex hodie bellum fieri, sicut per hunc brevigèrulum nobis modo notum facit, quatinus die crastina, quæ dies erit Dominica, qua Christus a mortuis resurrexit, securus prælietur, et adjunctis orationibus vestris et eleemosynis apud Deum roboratus, confidentius pugnet. Quapropter in hac nocte, juxta dictum Apostoli: *Vigilate, state in fide, omnia vestra fiant in charitate (I Cor. xvi, 13, 14)*. Cras ibitis per loca in urbe hac sancta, affligentes vos et humiliantes pedibus nudatis, et Dominum Deum nostrum pie deprecantes, ut de inimicorum nostrorum manibus nos liberet. Ego ipse jam illuc vado; jamjamque a vobis discedo, monens ut, si quis ex vobis hio residuus arma ferre valet, meum prompte veniat. Rex enim omnibus indiget. » Ut quid plus moror? Consecundunt in equos 150 simul tam equites quam pedites, et ita nocte imminente celeriter perrexerunt, et diluculo Ramulam urbem pervenerunt. Qui autem in Hierusalem remanserunt, precibus et eleemosynis afflictionibusque studiosissime vacaverunt. Usque horam meridianam ecclesias invisere non cessaverunt. Cantando plorabant, plorando cantabant; nam in processione clerici hoc faciebant. Ego quoque cum ipsis nudipes orabam. Majores etiam natu usque ad horam nonam die illa non comederunt, nec infantes genitricum ubera suxerunt, donec fame vexati plo-

raverunt. Eleemosynæ nempe uberes egenis impertitæ sunt. Hæc enim sunt opera, quibus Deus placatur, quibus ad salutem excitatur, quibus conversus non relinquit post se benedictionem.

CAPUT XXXI.

Pugna Hierosolymitanorum cum Turcis, et victoria adeptæ per virtutem sanctæ crucis.

Cum igitur Ramulam patriarcha, ut dictum est, pervenisset, et aurora postera stellas inciperet depellere mirantes, gavisì sunt omnes de adventu suo, et excitati omnes cucurrerunt ad presbyteros, ut peccata sua Deo et eis confiterentur. Ad patriarcham similiter optimates, verbum salubre aliquid ab eo audire, et a peccatis suis absolvi cupientes. Hoc facto, veste pontificali patriarcha indutus, gloriosam crucem Dominicam, quæ in talibus negotiis deferri solebat, in manibus sumpsit, et ordinatis ut decuit catervis de militibus et peditibus, adversus hostilem exercitum progressi sunt. Milites nostri erant quingenti, exceptis illis qui militari nomine non censebantur, tamen equitantes. Pedites vero nostri non amplius quam duo millia æstimabantur. Pagani autem quindecim millia tam de peditibus quam de militibus deputabantur, qui nocte illa non longe a Ramula quasi quatuor milliariis hospitati sunt. Qui cum regem mane contra se viderent cum suis procedere, confestim ad prælium se paraverunt. Attamen versutia eorum aliquantulum tunc quassata est, cum partem unam de exercitu suo, sed minorem, ante Ramulam mittere disposuerant, ut exercitum nostrum fallerent; majorem vero partem mitti Joppem statuerant, ut et eam assilirent, et nobis nescientibus caperent. Sed cum regem adversus eos sic equitare prospicerent, simul reglobati sunt melimine suo confuso. Nec mora longior, alii alios impetierunt. Tunc elypei resonant, et ferri stridet acumen. Factoque impetu, utrinque exclamaverunt nostri omnes contra eos: *Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat*, sicut eis jussum fuerat. Illi autem circumvallantes nos, conquassare et confundere putaverunt penitus. Turci vero ex more sagittarii nos retro gyrantes, et sagittarum pluvia plangentes, jam arcuum officia dimiserant, jam vaginis enses extraxerant, quibus nos cominus feriebat, cum rex, hoc comperto, audacitate munitus signum suum album de manu ejusdem militis sui abrupit, et cum paucis illuc celerrime eurrens, oppressis succurrere satagit. Qui cum statim, Deo juvante, impetendo Turcos et occidendo dispersisset, ad majorem multitudinem Saracenorum et Arabum Æthiopumque recurrit; sed nec in invasionibus, nec in percussione utrorumque amplius immorabor, quia volo arctare paginam limite parciore. Deus enim omnipotens servorum suorum nusquam immemor, nolens Christianos suos a perfidis illis destrui; qui pro ejus amore et nomine ampliando de longinquis partibus Hierusalem venerant, dederunt gens impia fugam repentinam, fugientes usque Ascalonem. O si capi potuisset Semelumuch dux illius mi-

litiae, multa numismata in redemptionem sui regi Balduino exsolveret! Sed non effugit Gemelmulch admiratus Ascalonæ, qui locuples erat valde. Quo interempto, illis omnibus orta est non minima deploratio. Alterum Admiraldum olim Aehonitam vivum retinuerunt, quem rex noster redimi fecit 20 millibus numismatum, præter equos et res alias. Æthiopes vero quoniam fugere nequiverunt, in campis trucidati sunt. Quatuor millia quidem tam de equitibus quam de peditibus eorum interfecti fuisse referuntur. De nostris vero sexaginta tabernacula eorum nobis remanserunt, jumenta quoque multa, cameli, asini, dromedæ. Tunc Deus laudatur, glorificatur, in quo virtutem fecimus magnam; qui etiam ad nihilum deduxit inimicos nostros. O mira divini judicii ordinatio! Ecce qui dicebant: «Eamus, Christianos illos omnes occidamus, et possidebimus eorum sanctuarium. Sed non sic impii, non sic (Psal. i, 4), quia vos posuit Deus ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti in ira sua vos confudit (Psal. lxxii, 14).» In lege sua juraverunt etiam ipsi, nunquam propter Francos fugere: sed tandem effugium salus tunc fuit eorum. Maluerunt perjurium incurere quam morte stulte perire. Regressus est autem rex Joppem cum gaudio, ubi prædam in bello captam militibus suis et peditibus sub ratiocinio distribuit. Adhuc erat ante Joppem classis Babyloniorum, qui jam aliquandiu illie expectaverant, scire cupientes quomodo et quando tam per mare quam per terram nos omnes et urbes maritimas omnino destruerent. Sed cum rex per nautas suos caput Gemelmuch admirati in bello decollati in unam de navibus eorum jactari fecisset, conturbati valde hoc comperto, et exterriti, diutius ibi stare noluerunt. Sed gentis confusione comperta, paululum tunc austro flante, in portus Tyri et Sidonis secesserunt. Quæ classis cum deinde Babyloniam reverteretur, spiritu procellæ, Dei gratia nobis satis favente, portibus nostris sparsim naufragio miserabili advectæ sunt. De quibus 25 naves Sarracenis plenas habuimus; reliquæ vero velificantes vix evaserunt. Igitur nobis Dominus adjutor in tribulationibus existens pius, sic manifestavit omnipotentiam suam.

Ergo diem belli cunctis volo certificare.

Jam decies orto Phœbo sub Virginis astro,
Cum solida terras spectaret imagine luæ,
Sexta Kalendarum Septembris cum legeretur,
Annuit Omnipotens Francos gaudere triumpho:
Cum fugiunt Arabes, Turci simul, Æthiopesque,
Pars montana petit, remanet pars mortua campis.

CAPUT XXXII.

De terræmotu.

Quoniam quidem ne vel scriptorum negligentia vel imperitia, vel quod rari erant forsitan, vel suis impediti curis insudabant, hæc gesta oblivioni non scripta darentur, malui ego Fulcherii scientia rudis, ingenio debilis, temeritatis nævo notari, quam hæc opera non propalari, prout oculis vidi, vel a relatoribus veridicis perscrutans diligenter didici. Preceor autem hæc legentem, ut nescientiæ meæ cha-

ritative indulgeat, et dirtamen istud nondum a quolibet correptum oratore jocatim si velit corrigat. Verumtamen historiæ seriem propter pulchritudinem partium pompaticam non commutet, ne gestorum veritatem mendaciter confundat. Illis gestis quæ superius dicta sunt, ipso anno declinante sensimus omnes terræmotum grandem, qui Hierusalem ineramur. Quod in vigilia Nativitatis Domini valde nos terruit.

CAPUT XXXIII.

De signis in cælo apparentibus.

Anno deinde 1106, nihilominus cometa in æthere apparens nos illum suspicientes pavescit. Qui in ea parte, qua sol hiemali tempore occumbere solet, splendoris alburni radium ad instar telæ lineæ in longum mirifice produxit. Hoc prodigium nempe mense Februario rutilare incipiens die quo lunam pronuntiabamus primam, futurorum præsagium nuntiabat. Sed quia de eo nil augurari præsumpsimus, totum quod significabat Domino commisimus. Quinquaginta et eo amplius diebus vespere quotidiano cometa ille per totum visus est mundum. Notandum quod ab exordio sui ortus, tam ipse cometa quam splendor ejus niveus de die in diem paulatim attenuatus est, adeo ut in ultimis diebus vim sui luminis jam perdens, parere omnino cessaret. Indilate autem mense eodem, die quo lunam pronuntiavimus vicesimam, vidimus in cælo ab hora tertia usque ad meridianam, ad dexteram et laevam solis partem, quasi duos soles alios, nec tantum tamen sicut major fulgentes, sed forma et lumine rariore mediocriter rutilantes. In quorum gyro circulus insuper apparuit unus splendore candidus, exstante amplitudine tanquam quævis civitas. Intra quem alter circulus clarebat dimidius, iris habens similitudinem, quadruplici distinctus colore, et in parte superiore solis amplexione arcuata usque duos soles jam dictos attingens. Deinde sequenti mense hora noctis mediæ stellæ cæli pluvie visæ sunt.

CAPUT XXXIV.

De prælio Christianorum contra Damascenos.

Postmodum vero Ilugo, qui Tiberiadem urbem tunc possidebat, æstivo tempore adversus militiam Damascenam bellavit. Qui cum bis in ipso prælio jam ab eis repulsatus esset, tertio belli recurso Domino suffragante victor victos eos superavit. Ducentos siquidem ex eis occidit, totidemque de equis eorum retinuit; reliqui vero terga fugæ dederunt. Mirum dictu! sexies viginti quadragies centum disperserunt. Deinde mora non fuit, cum ipse cum rege Balduino in expeditione esset, in terra eadem ictu sagittæ Ilugo interiiit.

CAPUT XXXV.

Quomodo patriarcha Romam petiit, et de præliis Jopitarum atque Ascalonitarum.

Anno 1107, transfretavit patriarcha, Ebremarus nomine, Romam petens. Quæsiturus enim erat ab apostolico utrum patriarcha remaneret. Nam Daibertus superius memoratus patriarchatum recupo-

raverat; sed in reditu postmodum obierat. Mense demum Novembri eodem anno, cum insolitam, sævitiam Ascalonitæ efferverent, ad radices montanorum nostrorum inter Ramulam et Hierusalem insidias posuerunt, ut unam gentis nostræ catervam, quam de Joppe Hierusalem tunc ituram didicerant, occursu repentino invaderent. Sed hoc Joppitis intimato, in equos festini conscenderunt. Et cum ad locum insidiarum nuntio rei ductore pervenerunt, dubitantes adhuc an verum dixisset, visis illis exterili valde timuerunt. Erant enim milites fere quingenti, et pedites propemodum mille. Nostri vero milites, non plusquam 75. Quibus cum non liceret etiam meditari quid facerent, et non erat eis salvia si fugerent, et mors non deerat si pugnam committerent, gratius elegerunt honorifice si contingeret mori, quam fugæ infamia postmodum notari. Impetu igitur mox in eos facto momentaneo, mirum in modum hostilem aciem penetraverunt, prosternendo eos et occidendo. In quo certamine cum acrius Sarraceni se viderent conteri, audacitatem suam Domino volente perdentes, bellare cessaverunt. Quod cum viderent milites nostri, potentius eos pervaserunt, et quos illi fugare putaverunt, eos nostri fugere compulerunt. De quibus plures occiderunt, et de equis eorum plurimos retinuerunt. De militibus nostris non plusquam tres perdidimus. Sed clientela eorum de jumentis nostris aliquot abduxerunt; de suis nostri talionem duplicaverunt.

CAPUT XXXVI.

Quod Boamundus aggregato exercitu terram imperatoris vastavit.

Eodem siquidem anno, postquam Boamundus de Galliis regressus est, congregata gente quantumcunque potuit, in portu Brundusino, qui est in Apulia, classem suam paravit. Qui cum tempus ad transfretandum exspectasset opportunum, vi Idus Octobris naves ingressi Bulgariam navigaverunt, et Avalonis portui applicuerunt. Et Avalone citissime capta, Duratium urbem adeuntes, iii Idus Octobris obsederunt. Sed quia civitas illa tam hominibus quam victualibus satis erat munita, obsessores diu fatigavit. Habebat quidem domnus Boamundus quinque millia militum, et 60 millia peditum. Feminam quippe nullam tunc secum transire permisit, ne exercitibus impedimento essent et oneri. Erat quidem imperator Constantinopolitanus, Alexis nomine, genti nostræ tunc valde contrarius, et Hierosolymam peregrinantibus vel fraude clandestina vel violentia manifesta tam per terram quam per mare perturbator et tyrannus. Quapropter Boamundus collecto, ut dictum est, exercitu, terram illius intravit, civitates et oppida comprehendere nitens.

CAPUT XXXVII.

De concordia inter imperatorem et Boamundum sacramento firmata.

Anno autem 1108 ab Incarnatione Domini, cum ante Duratium jam per unum sedisset annum, nihil

A proficiens, nisi quod contra imperatorem aliquas moliebatur insidias, contra quem quoque imperator faciebat, tandem per internuntios concordia proluta, cum etiam imperator ad eum cum exercitu suo jam proximasset, amici adinvicem conventionibus intermistis facti sunt. Juravit enim Boamundo imperator super reliquis pretiosissimas, peregrinos, de quibus jam sæpe fatum est, tam in terra quam in mari, quanto latius imperium ejus extendebatur, ab illo die et deinceps se salvaturum et conservaturum, ne quis eorum diriperetur, vel male tractaretur. Ille quoque imperatori juravit pacem et fidelitatem omnimode tenendam. Qui postmodum occasione habita Apuliam remeavit, partem exercitus sui minorem secum reducens. Pars enim major Hierusalem, ut voverant, per mare profecti sunt, Ipso anno Philippus rex Franciæ dedit finem vitæ.

CAPUT XXXVIII.

De obsidione urbis Tripolitanæ.

Anno 1109 et ab Hierusalem capta 11, Bertrandus Raimundi comitis filius venit Tripolim, adhibitis Januensibus secum, cum classe navium rostratarum fere 70. Quæ omnes ibi applicuerunt. Quam urbem, scilicet Tripolim, volebat impugnare, et sub patris sui jure hæreditario propriam possidere. Quam cum obsidione cinxissent, orta lite confestim inter Bertrannum et Guillelmum Jordanem cognatum suum qui eam semper impugnaverat, postquam Raymundus comes obierat, et versabatur illic Guillelmus in oppido, qui Mons-Peregrini dicitur, Tripoli proximo, Bertrannus dicebat: « Mea esse debet civitas hæreditario jure, quia pater meus, qui eam primitus impugnare cepit, in coarctando illam, oppidum istud, scilicet Montem-Peregrinum, magna probitate ædificavit, et post excessum suum mihi obtinendam dedit, dum vivebat. » Guillelmus vero dicebat: « Mea utique debet esse, et merito, quia et hostes hujus terræ habitatores post excessum comitis semper coercui strenue armis meis, et terram adjacentem urbi amplificare studui et laboravi. » Et quia sub discordia magna de statu suo solent labi, et in concordia minima augeri, Guillelmus malevolentiae causa de negotio illo retrahebat se, Bertrannus autem cum suis urbem viriliter cohibebat. Hic nollet illum posse proficere, ille quoque nollet etiam hunc vivere. Certant pro incertis, et sunt incerti de incertis. Contendunt pro momentaneis, et non laborant pro æternis. Currunt qui forsitan non comprehendunt. Remanebat igitur in bivio bravium. *Non est currentis igitur, neque volentis: sed est miserentis Dei (Rom. ix, 16).* Needum urbem ceperant, et jam de captura litigabant. Ad nutum Dei momenta transvolant, et cogitationes hominum vanæ subvertuntur.

CAPUT XXXIX.

Quomodo urbs Tripolis capta sit.

Et non fuit mora, postquam rex Balduinus ad obsidionem venit illam, deprecatus est Januenses ut ipso anno juvarent eum ad capiendam Ascalonem

atque Beritum, nec non Sidonem. Et contigit, dum A ordiebatur concordiam fieri inter duos memoratos comites, nescio quo infortunio, dum noctu equitabat Guillelmus ille Jordanus, sagittæ ictu parvæ clam interiit. Sciscitabantur omnes quis hoc fecisset; sed hoc addiscere nequiverunt. Hi dolent, illi gaudent. Hi lugent amicum, illi lætantur super inimicum obrutum. Remansit Bertrandus regis Balduini homo effectus. Tunc civitas undique coarctata est. Laborant externi, vexantur interni. Sed cum Sarraceni valde coarctarentur, et nulla spes jam eis esset evadendi, sub fidei pactione jurata, et a rege confirmata, ne occiderentur, sed quocunque vellent sine contradictione abirent, permissi sunt ea conditione rex et sui in unam urbis partem ingredi. Quod dum ita fieret, nescio quo eventu ortus est tumultus magnus inter minores Januensium repentinus, qui per chordas et per scalas murum conscenderunt, et urbem introierunt. Et qui inventus est ibi Sarracenus, illico capite truncatus est. Qui autem in circo regis fuerunt, juxta pactionem inde factam ab eo defensi sunt.

Ter decies Cancro dederat jam lumina Phœbus,
Si tria de numero tamen ejiciendo recidas,
Urbem cum Tripolim capiunt gentes bellica per vim.

CAPUT XL.

Quomodo Beritus civitas capta sit.

Anno 1110, dum mensis Februarius adhuc imbribus hibernis terras cohiberet, profectus est rex Balduinus Berithum civitatem, et obsedit eam. Cui venit in auxilium Bertrannus comes Tripolitanus, et consedit exercitus ad primum ab urbe lapidem. Cumque per 75 dies, ut opinor, civitatem undique coarctassent, et naves, quæ ad subsidium eorum illuc confluerant, naves nostræ intra portum conclusissent, turribus ligneis muro tunc admotis, Franci nostri ausu magno de illis super murum nudatis cum ensibus prosilierunt. Descendentes itaque in civitatem, cum per portas etiam multi ingrederentur, fugientes hostes vehementer persequentes, denique peremptos superaverunt, eorumque pecuniam totam diripuerunt.

Anno milleno centeno, bis quoque quino,
Urbem Beritum virtus capit armipotentum
His decies ortus sub Tauri sidere Phœbus.
Terque quaterque fuit, eum factum contigit istud.

CAPUT XLI.

Quod rex Balduinus et princeps Tancredus contra Turcos Edessam obsidentes profecti sunt.

His ita gestis, rediit rex Hierusalem, Deo laudes debitas redditurus, per quem triumphaverat. Deinde paravit se iturum contra Turcos, qui Edessam Mesopotamiæ urbem obsidebant. Tunc quidem vidimus cometam unum per noctes aliquod, ad austrum radios suos extendentem. Tancredus etiam tunc adunavit gentem suam Antiochiam, quantamcunque potuit, expectato jam rege per dies aliquot; qui simul congregati sunt ante fluvium Euphratem. Quo transito, invenerunt statim Turcos, quos ap-

petebant; qui per regionem illam catervatim discurrerent, regis exspectabant adventum. Sed quia sciebant milites nostros esse probissimos bellatores, et mirabiles de lanceis percussores, non sunt ausi cum eis bellum committere, sed fugitiva calliditate ab eis divertentes nec bellare audebant, nec in terram suam secedere volebant. Et cum astutia tædiosa per dies plurimos nolentes præliari nostros fatigare studuissent, sumpto necessitatis et utilitatis consilio, munivit rex Edessam urbem annona, quam multum indigebant inhabitantes, quia vastaverant Turci regionem in circuitu. Comprehensis castellis et colonis, quibus civitas prædicta pasciebatur, non amplius morantes ad fluvium memoratum redierunt. Qui cum paulatim cum ratibus paucis et modicis transissent, adfuerunt illico post eos venientes Turci versipelles et rapaces, qui multos de peditibus nostris ibi arripuerunt, et in Persidam abduxerunt de Armenis videlicet inopibus, quos Turci jam impie vastaverant. Et quia difficultas erat flumen tunc ad eos transmeare, satis inde dolentes viam inceptam tenuerunt: Tancredus cundo Antiochiam, rex vero redeundo Hierusalem.

CAPUT XLII.

Quomodo Sidon, quæ Sagitta dicitur, a rege et a Noroensibus obsessa et capta sit.

Applicuerant interim Joppe gens quædam Noroensis, quam de mari occiduo concitaverat Deus, ut Hierusalem peregrinarentur. Quorum classis navium 55 erat. Horum primus erat juvenis forma valde speciosus, regis terræ illius germanus. Cumque regressus rex fuisset Hierusalem, adventu eorum gavisus, cum eis locutus est amabiliter, monens eos et deprecans, ut pro amore Dei morarentur in terra sua aliquantulum, et juvarent Christianismum amplius provebendum et amplificandum, ut expleto uterque negotio Christi, in terram suam postea gratias Deo magnificas redderent. Quam petitionem illi benigne suscipientes, responderunt non pro alia causa Hierusalem venisse, sed quocunque cum exercitu suo rex progredi vellet, ipsi marino itinere simul voluntarie proficiscerentur, tantum ut victum eis necessarium impendere curaret. Hinc est concessum, illinc peractum. Et cum primitus Ascalonem adire disposuissent, laudatiori demum sumpto consilio, Sidonem civitatem adeuntes obsederunt. De Ptolemaida, quæ frequentius Achon dicitur, movit rex exercitum suum. Noroenses vero de Joppe navigio processerunt. Tunc classis admiraldi Babylonii in Tyrio portu latitabat, qua Sarraceni ritu piratico Christianis nostris peregrinis persæpe oberant, et civitates maritimas, quas adhuc rex Babylonis possidebat, munientes vegetabant. Cum autem de Noroensibus murmurare audissent, nec de portu Tyrio egredi, neque cum eis congregari ausi sunt. Cumque ad Sidonem ventum est, obsedit eam rex a terra, Noroenses vero a mari. Et factis machinis, terruit valde inter nos hostes, ita ut quærerent a rege qui solidari erant, quatenus eos sanos inde exire permit-

teret, et si ei placeret, agricolas ad excolendum terras causa utilitatis suæ in urbe remanerent. Hoc petierunt, hoc impetraverunt. Sine donativo quidem sic solidarii abierunt. Ruricolæ vero sub pactione prædicta pacifice remanserunt.

Jam decies novies sol viserat Architenentam, Urbem Sidonii cum reddunt mense Decembri.

CAPUT XLIII.

De Turcorum pessima inquietatione. atque regis Balduini, et Tancredi contra eos profectio.

Anno 1111, ebulliit e Perside Turcorum gens maxima, qui, per Mesopotamiam meantes Euphratem fluvium transierunt, et obsederunt castrum quod Turbezel vocatur, morantes ibi uno mense. Et cum non possent istud statim comprehendere, quia forte situ est, tædio molestati dimiserunt obsidionem, in partes Calipti urbis secedentes. Nam callide versutiantes, moliebantur irritare Tancredum, ut contra eos exiret ad bellum, ut ab Antiochia elongatum possent eum sua gente magna eum intercipere, et omnino destruere. Sed Tancredus astutiam astutiæ opponens, noluit per stultam audaciam suam confundere probitatem, sed misit legatos regi Balduino, per eos humillime deposcens, ut Christianismo succurrere festinaret. Quo audito, spopondit rex auxilium facere petitum. Et terras sua custodibus commissa, properavit ad bellum, ducens secum Bertrannum comitem Tripolitanum. Qui cum pervenissent ad oppidum, quod Rugeam nuncupant, prope Rusam, adfuit ibi Tancredus, qui adventum regis jam per quinque dies expectaverat. Quo cum gaudio suscepto, deposita sunt tentoria, et extensa secus flumen Fernum, hospitalitatem agentes Hierosolymitani cum Antiochenis. Et non ibi morantes, perrexerunt usque Apamiam urbem, quæ jam sub Tancredo villicabatur, dudum ab eo probissime capta. Deinde contra Turcos progressi sunt, qui ante urbem quam dicunt Sisaram castra metati sunt, quam urbem litteratorie nominare nescio; sed Cæsar incolæ regionis eam vulgariter vocitant, quæ ab Apamia sex millibus distat. Turei autem, quia jam audierant Francos contra eos incedere, in virgultis et in clausuris civitatis antedictæ se inseruerant, ut securius se tueri possent, si forte impetu Francorum coacercentur. Verum tamen cum milites nostros appropinquare ad eos conspexissent, exierunt de munitione jam dicta, genti nostræ se monstrantes. Attamen calientes, et non præsumperunt bellare, et noluerunt fugere. Milites vero nostri per catervas ordinati, cum viderent eos sparsim per campos discurrere, et non ad bellandum se aptare, vitantes damnum noluerunt eos impetere. Itaque tam metu quam versutia utrinque circumflexi Turei inibi remanserunt. Nostri quoque tramite recidivo reversi sunt. Et quoniam victuale tam sibi quam jumentis suis deficiebat, bequaquam diutius eos ibi morari oportebat. Rediit rex Hierusalem, cum quo illic eram. Tancredus vero Antiochiam.

CAPUT XLIV.

Quod rex Tyrum, quæ Sur dicitur, obsedit, sed nihil profecit.

Nec mora inde fuit, apparatu accelerato aggressus est rex Tyrum civitatem, quæ Soor Hebraice dicitur, et obsedit eam. Quam cum per quatuor menses et eo amplius admodum vexasset, idem etiam cum suis tædio et labore valde fatigatus, tristis inde abcessit. Nam cum duas turres, quas artificiose ligneas muro altiores fieri jusserat, prope murum jam impegisset, unde civitatem comprehendere se putabat, sentientes Saraceni se morti proximos, nisi artem arte fallerent, ingenium ingenio opposuerunt, probitatem probitate fefellerunt. Cum enim altitudinem turriumstrarum se superare penitus conspicerent, confestim egentes auxilii nocturna operatione duas turres murales in sublime adeo extulerunt, ut de supernis propugnaculis earum probissime se defenderent, et in turres nostras inferiores focum accenderent et concremarent. Quo infortunio milites nostri superati, dolore quoque circumfusi, rupto spei suæ fune, regressus est rex Achon. Vere verum est proverbium istud rusticani :

Interdum buccam cochlear frustratur apertam.

Jam gens nostra capturam rapinarum distribuerat. Jam alii alii proportionibus incertis invadebant. Jam diem captionis tanquam sibi certum divinabant. *Equus paratur ad bellum*, ait Salomon, *Dominus autem salutem retribuet* (Prov. xxi, 31). Confidunt interdum homines in virtute sua, non considerantes quid apud Deum promeriti sint, qui voce sæpe illum invocant, et operibus negant; et plus probitatem suam in acquisitis laudant, quam misericordiae Dei donum glorificant.

CAPUT XLV.

De morte Tancredi principis.

Anno 1112, lethale debitum Tancredus exsolvit, qui Antiochenum regebat principatum. Jam bis terdecies sol viserat Architenentem, Cum subiit quod erat, ut quod fuit id foret ipse. Successit ei Rogerus cognatus ejus. Anno illo bellorum expertes omnino fuimus.

CAPUT XLVI.

De signis apparentibus.

Anni 1113 ab Incarnatione Dominica, dum mense in Martio lunam habebamus 28, vidimus solem a mane usque ad primam, et eo amplius, defectione quadam ab una parte minorari. Et pars, quæ primitus a summo tabescere cœpit, tandem quasi in rotundo ad ima devenit. Attamen sol claritatem suam non amisit. Qui non minoratus est, nisi, ut aestimo, a quarta parte suæ formæ aliquantulum cornutus.

Hoc eclipsis erat, quod sol ita deficiebat.

CAPUT XLVII.

De prælio contra Turcos peracto in quo rex et Christiani victi sunt et per hoc multa mala venerunt.

Æstivo deinde tempore, congregati Turci transierunt Euphratem, Hierosolymorum partes adituri; et

nos Christianos, ut rati sunt, destructuri. Qui regionem Antiochenam ad dexteram relinquentes, non longe ab Apamia Syriam transeuntes, et Damascum ad lævam dimittentes, et inter Tyrum et Cæsaream Philippi, quæ Paneas dicitur, per regiones Phœniceas mentes, calluerunt appetere regem Balduinum. Qui adventu eorum audito, a Ptolemaida, hoc est Acho, moto exercitu suo jam contra eos exierat. Providentes autem quod sibi utilius esset censerunt, cum et nostri ignorarent quid facere molirentur, circumierunt mare Galilææ per terram Nephtalim et terram Zabulon, usque dum in finem maris jam dicti ad austrum duo flumina, Jor scilicet et Dan, se includerent. Insula quidem hæc inter duos pontes tantæ tuitione munitur, ut qui ibi fuerint propter introitus arctos pontium non possint impeti. Cumque Turei papilionem suum illic extendissent, mox emisit de suis duo millia transito ponte, ut insidias nostris pararent, quos illuc accurrere indilate non dubitabant. Cum igitur rex illuc tenderet, ut prope pontem memoratum, a quo Tiberiadem pergitur, poneret castra sua, visis Turcis fere quingentis, qui de insidiis suis ut nostros invaderent erumpebant, illico aliquanti contra eos imprudenter cucurrerunt, et cædendo eos persequi non formidaverant, quoad usque de insidiis duo millia prodierunt, qui nostros vehementi aggressu repulerunt, et triplicata cæde in fugam dispersi sunt. Proh dolor! grande dedecus grandia peccata nostra die illo contulerunt. Fugit etiam rex, vexillo suo ibi perduto, tentorioque optimo cum rebus plurimis et vasis argenteis, patriarcha similiter qui aderat. Milites ferme 30 de melioribus, pedites 200 perdidimus.

Ter quater exorto sub Cancris sidere Phœbo,
Dissipat incautos truciter gens perfida Francos.

Nondum regis militia illuc aderat tota. Nec Rogerus princeps Antiochenus Richardi filius tibi erat, qui mandatus pro amore Dei et dilectione regis de Antiochia illuc præponere venerat. Pars quoque gentis Tripolitane jam exercitui regio conglobata. Unde omnes isti contristati sunt valde, et inmodestiam regis vituperarunt, eo quod sine consilio eorum et auxilio inordinate et inconsulte adversus hostes illos sic concurrisset. Et quia nequiverant tunc nocere Turcis in aliquo, hospitati sunt non longe ab eis, ut tota die se mutuo utrique conspiciere possent. Maledoctus vocabatur dux eorum militia, qui regem Damasci, Tuldequinum nomine, in auxilium sibi conglutinaverat. Ille gentem adduxerat multam, iste vero de Syria sibi subjecta congregaverat innumeram. In valle Turci erant, in monte Franci considebant. Nec Turci audebant de insula exire sua, nec Franci poterant eos assilire. Isti callent, illi timent. Illi callidi, isti providi. Temporis æstivi fervor cohibebat utrosque; nec tamen agnovi poterat finem dare tanto. Tunc absentes mirantur quid præsentem morabantur. Sarraçeni, qui erant nobis subditi, recesserunt a nobis, quasi alieni nos undique angustiantes. Turci etiam, de exercitu suo caterva-

At tim prodeuntes, terram nostram vastabant, prædam et annonam per Sarraçenos nostros exercitui suo mittebant. Sichen, quam urbem Neapolim dicimus, tam interim obtinuerunt quam diripuerunt, additis sibi Sarraçenis, quos in montanis posesidebamus. Ascalonitæ vero, Arabes, et Sarraçeni, gens tamen pauca, Hierusalem adierunt. Quidam die usque antemurale urbem pervaserunt, messes ibi coadunatas igni combusserunt, sagittis suis aliquantos de nostris in muri propugnaculis vulneraverunt. De illis tamen plures ad mortem læsi sunt. Milites quippe civitati deerant, quia in hostem iverant. Nocte sequenti Ascalonitæ isti abierunt, unde satis nostri lætati sunt, quoniam ab eis obsideri timebant.

CAPUT XLVIII.

De metu nimio, qui universos cohibebat.

Ea tempestate aut vix aut nunquam valebat nuntius ad regem ab aliquo nostrum mittendus exire, nec ab eo ad civitates nostras propter insidias transire; ideo quod nesciebatur ab illis quid isti, nec ab istis quid facerent illi. Ruribus in multis marcebat messis adulta. Nec qui colligerent in agros exire videres. Non audebant enim. Eo quidem anno messis abundans fuit. Sed dum mare turbatur, homines terret ne piscentur. Cuncta cunctis in dubio pendebant, et quibus triumphum daturus esset Deus, unanimiter expectabant. Christiani nostri a negotiis et operibus cessabant, excepto quod urbium et munitionum fracturas resarciebant.

CAPUT XLIX.

De terramotu, et quod rex comitissam Siciliæ duxit uxorem.

Interea terræ motum sensimus his, scilicet xv Kal. Augusti, et v Idus ejusdem: primum nocte media, secundum diei hora tertia. Turei autem versipelles, cum per duos menses opportunitatem vel dissipandi vel superandi nostros expectassent, nec potuissent, quia de transmarinis partibus, ut mos est, venientibus peregrinis, eo tempore diatim exercitus noster crescebat, nec gens Antiochena abibat, recesserunt in partes Damascenorum. Et rex Balduinus cum suis Ptolemaidam reversus est, ubi comitissam Siciliæ reperit, quæ conjux fuerat Rogeri comitis Roberti Guiscardii fratris; nunc autem uxor futura regis Balduini. Nec mora, postmodum apud Damascum interemptus est Maledoctus (in edit. Maudulfus, et Maulidulfus) a quodam Sarraçeno. Qui sicca sub veste occultata, et ter in ventrem illius impacta, duplex illuc explevit homicidium. Illo enim occiso, sic et ipse confestim ab assistantibus occisus est. Dira victoria, qua qui vincit vincitur. Itaque contigit juxta illud philosophi: « Fortuna vitrea est, tunc cum splendet frangitur (P. Synus, in *Mim.*). » Erat Maledoctus dives valde et magnipotens, inter Turcos nominatissimus, et in actibus suis astutissimus. Sed voluntati Dei resistere non valuit. Permisit eum Dominus aliquandiu

nos flagellare, postea voluit morte vili et imbecilli A manu perire.

CAPUT L.

De terræmotu multis locis existente.

Anno 1114, multitudo locustarum infinita ebulliit, a parte Arabiæ advelans in terra Hierosolymitana, quæ per dies aliquantos segetes mense Aprili et Maio multum vastaverunt. Deinde die festo sancti Laurentii terræ motus factus est. Tempore autem sequenti, quod accidit. Idus Novembris, apud urbem Mamistriam, terræ motus partem subruit oppidi. Item major et inauditus regionem Antiochenam adeo per loca concussit ut oppida plurima sive tota, sive dimidia, tam domos quam muralia solo tenus subrueret; in qua etiam ruina pars pleb's suffocata iuteriit. Mariscum dicunt civitatem ab Antiochia 60, ut æstimo, distantem milliariis, in parte septentrionali; quam subvertit in tantum commotio illa, ut domus et muralia penitus corruerent, et populum inhabitantem, proh dolor! cunctum exstingueret. Aliud quoque oppidum, quod Traleth nuncupatur, præpe fluvium Euphratem, nihilominus subruit.

CAPUT LI.

De adventu Turcorum, et obsidione Joppitarum ab Ascalonitis et Babylonensibus.

Anno 1115, prebitatem et audaciam solitam Turci renovantes, mense Junio tacite satis flumine transito Euphrate, ingressi sunt Syriam, et castra metati sunt inter Antiochiam et Damascum, scilicet ante Cæsar civitatem. Ubi similiter in quarto ante annum stationem suam fecerant, ut superius jam scriptum est. Comperiens autem et sciens Tuldequinus, rex Damascenorum, nihilominus se esse odiosum illis quam nos Christianos, propter Maudullum, quem in præterito, ut superius legitur, anno dolose consenserat perimi, qui magister satrapa fuerat militiæ eorum, fecit cum rege Balduino et Rogero principe Antiocheno pacem, ut eis adjunctus duobus tertius, quasi fuiculus triplex efficeretur, ne a Turcis postea facile rumperetur. Metuebat enim ne, si solus remaneret, ipse cum regno suo penitus confunderetur. Necessitate vero urgente, et mandatione Antiochenorum monente, ivit rex ad prælium fore putatum. Sed cum audissent Turci ad eos jam appropinquasse, quem Antiochenses et Damasceni per tres fere menses expectaverunt, metuens mortis suæ periculum, si contra tantam gentem bellarent, quamvis multo plures essent, abierunt retro tacite satis metu, et subierunt caveas quasdam, non longe tamen a nostris. Et cum hoc fecissent, arbitrati sunt rex et alii quod a regionibus nostris omnino discessissent. Quapropter regressus est rex usque Tripolim. Dum autem hæc ita agerentur, scientes Ascalonitæ terram Hierosolymitanam militibus vacuum, accurrerunt usque Joppem civitatem nostram, et apposuerunt ei obsidionem tam per mare quam per terram. Adfuit enim ihi Babylonica classis, 70 ferme navim, quarum aliæ triremes, aliæ

vero restratæ, aliæ negotiationis annonæ onustæ. Ii a parte maris egressi, et alii a terra parati assilierunt urbem. Et cum per scalas, quas secum attulerant, murum ascendere pertentarent, a civibus licet paucis et infirmitate debilibus viriliter repulsi sunt. Sed cum viderent se non posse quidquam proferre, sicut rati sunt, præter portas urbis quas igni combusserunt, timentes ne forte Hierosolymitani Joppitis auxilium ferrent, quibus jam hoc nuntiatum fuerat, reversi sunt Ascalonem qui per terram venerant; qui vero per mare, Tyrum navigaverunt. Post dies autem decem regressi Ascalonitæ Joppem, arbitantes providi improvidos assultu repentino confundere. Sed Deus omnipotens, qui eos primo, similiter secundo eos protexit et conservavit. In defendendo etiam se aliquantos ex illis occiderunt, et de equis eorum retinuerunt. Cum fundibulis coeperunt urbem cohibere, et cum scalis ut prius tentaverant introire, quas in naviculis secum detulerant. Sed cum per sex horas diei se fatigassent, mœsti nimis cum mortuis suis abierunt.

CAPUT LII.

De pugna Turcorum et Antiochenorum, in qua Antiocheni victoriam adepti sunt.

Turei autem superius memorati cum gentem nostram remeasse comperissent, regressi sunt ad stationem suam priorem, et discurrerunt per regiones Syriæ, capientes castella quot potuerunt, villasque prædando, atque vastando patriam; captivos captivasque secum abducendo. Sed cum hoc nuntiatum esset Antiochenis, qui se jam retraxerant recidivo tramite, haud lente ad Tureos reversi sunt. Et cum appropinquassent ad eos, et tentoria eorum propius quam putassent aspexissent, ordinarunt statim acies suas, et descenderunt in plana, vexillis explicatis contra eos equitantes. Juxta Sarmit oppidum fuit hoc prælium. Cumque vidissent eos Turei, pars eorum una sagittaria illico fortiter obstitit. Sed Franci nostri aimositate valida commoti, eligentes vel eos superare, si Deus concederet, vel superari si permitteret, quam per unumquemque annum ita ab eis confunderentur, ubi turbam densiorem conspexerunt, mirifice eos impetierunt. Turci autem aliquantulum primitus renitentes, dein haud lente tam percussoribus quam occidentibus terga fugientes dederunt. De quibus æstimati sunt tria millia occisi, capti multi. Et qui occidi vitaverunt, fuga se liberaverunt. Tabernacula sua perdiderunt, in quibus multa pecunia et utensilia reperta sunt. Cujus pecuniæ pretium æstimatæ, 300 bysantiorum millia reputata sunt. Captivos nostros ibi reliquerunt, tam Francos quam Syros; mulieres quoque suas et ancillas, camelosque quamplurimos. Millia mulorum percensita sunt et equorum. Vere Deus mirabilis in cunctis mirabilibus suis. Dum enim Hierosolymitani una cum Antiochenis Damascenisque parati ad præliandum fuerunt, nihil omnino profecerunt. Nunquid in multitudine gentis constat victoria bellantium? Mementote Machabæorum, et

Gedleonis, et aliorum plurium, qui non in sua, sed in Domini confidentes virtute, cum paucis multa millia prostraverunt.

His ita descriptis, erit actio nota futuris.

Tres aberant noctes ut abiret Virginis astrum,

Cum male decipit Turcos fortuna fefellit.

Omnibus unde satis liquido patet esse cavendum,

Ante rei suum nihil unquam credere certum.

Ipsa anno iterum subversa est urbs Mamistria terræ motu. Alias etiam in regione Antiochena non minus accidit. Anno eodem venit quidam episcopus Aurasicensis ab apostolico missus Hierosolymam, et deposuit Arnulfum patriarcham de sede sua. Quapropter Romam abiit, et patriarchatum recuperavit.

CAPUT LIII.

De castro in Arabia constructo.

Ex anno profectus est rex Balduinus in Arabiam, et edificavit ibi castrum unum in monticulo quodam situ forti, non longe a mari Rubro, sed quasi dierum trium itinere, ab Hierusalem vero quatuor, et posuit in eo custodes, qui patriæ illius dominarentur ad utilitatem Christianismi. Quod castrum ob honorificentiam sui Regalem montem nominari constituit, quia parvo tempore cum pauca gente, sed maxima probitate, illud edificaverat.

CAPUT LIV.

De expeditione regis in Arabiam, et de his quæ ibi vidit.

Anno 111, cum de Hierusalem castrum suum revisurus rex graderetur in Arabiam cum ducentis ferme militibus, usque ad Rubrum mare iter agendo expedit, ut et videret quod nondum viderat, et fortuito in via aliquid boni quod desiderabat inveniret. Tunc invenerunt Elim civitatem secus litus ejusdem maris, ubi populum Israeliticum post maris transitum hospitatum esse legimus (*Exod. xv. 27*). De qua qui ibi versabantur, audito regis adventu, egressi sunt: et intrantes naviculas suas, in mare pavidi se impeerunt. Cum autem rex et sui locum illum quandiu libuit considerassent, reversi sunt ad Regalem montem castrum suum, deinde Hierusalem. Qui cum nobis ea quæ viderant narrarent, delectabamur tam dictis quam in coelestis marinis, at lapillis quibusdam generis tenerrimi, quæ nobis allata monstrabant. Ego ipse avido corde plene rimabar ab ipsis, cujusmodi mare erat, qui huc usque dubitaveram utrum salsum an dulce erat; stagnum vel lacus, aut intrans et exiens ut mare Galilææ; sive meta finali concluderetur ut mare Mortuum quod Jordanem recipit, sed postea nusquam emittit. Nam ab austro apud Segor civitatem Loth finem facit.

CAPUT LV.

De mari Rubro.

Hoc autem mare Rubrum dictum, eo quod saburra et lapilli rubri sint in fundo. Unde intuentibus rubrum patet; quod etiam in vase quolibet haustum, tanquam aliud mare, limpidum est et album. Dicunt illud a mari Oceano derivari a parte australi, quasi lingua eruptum, et usque ad Elim

A jam dictam versus Septentrionem protectum, ubi finem facit non longe a monte Sinai, sed quantum potest equo aliquis uno die proticisci. A Rubro vero mari, vel ab Elim memorata, usque ad mare Magnum, quod ab Joppe, vel Ascalone, vel Gaza, versus Damiat pergitur, iter eundo dierum quatuor vel quinque equis ambulatione æstimans. Quo sinu inter hæc duo maria cingitur tota Ægyptus, atque Numidia, nec non Æthiopia, quam Gehon paradisi fluvius, qui est Nilus, circuit, ut legimus (*Gen. ii, 13*).

CAPUT LVI.

De flumine Gehon.

Possum mirari, sed nunquam rimari, quomodo vel qualiter fluvius iste Gehon, qui de paradiso cum tribus aliis legitur emanare, ortum suum videatur iterum recuperare, cum ab orientali parte habeat mare Rubrum, et ab occasu, in quo incidit, mare nostrum. Habet enim inter se et orientem mare Rubrum, in quo oriente intelligimus esse paradisum. Quomodo vero circa mare illud Rubrum resumit ortum suum, et quomodo transit illud mare, vel non transit, vehementer admiror.

CAPUT LVII.

De Euphrate.

De Euphrate similiter addicimus, quod in Armenia ortum suum habeat, et postea per Mesopotamiam transeat, 24 milliariis, ut opinor, ab urbe Edessa. Quærat qui vult, discat qui valet. Nam hoc discere a quampluribus persæpe inquirendo studui, sed qui hoc mihi insinaret nequaquam invenire potui. Committo autem illi enucleare, qui super cælos etiam aquas mirifice inesse statuit; quique eas in montibus et collibus et convallibus oriri facit, et per occultos meatus cursibus vividis vias multitudo eis præbuit, et in mare denique mirabiliter inducit et reducit. Exitu siquidem anni appropinquante, molestia corporis ingruente, quia rex mori tunc timuit, dimisit uxorem suam superius memoratam, Siculorum scilicet comitissam, nomine Adelaïdem, quia injuste duxerat eam, eo quod adhuc viveret sua, quam apud urbem Edessam ante recte duxerat.

CAPUT LVIII.

De maxima pestilentia locustarum.

Anno 1117 ab Incarnatione Domini, regina memorata e portu Ptolemaidæ egressa, die qua ritu ecclesiastico litania major decantata est, septem cum navibus in comitatu suo Siciliam transfretavit. Deinde Maio mense advolaverunt in terram Hierosolymitanam locustarum infinita multitudo, amplius solito devorantes tam vineas quam segetes, nec non arbores omnigenas, quas videritis accurate ad morem exercitus hominum per vias tanquam consilio provido prolocutas ordine progredi. Et facta expeditione sua diurna, aliæ pedites, aliæ vero volantes, hospitium sibi communiter eligebant. Consumptis itaque herbis viridioribus, et arborum corosis corticibus, tam bruci quam locustæ catervatim ab-

ierunt. Oimprobitas hominum perverse incessanter malignantium ! Tot et tantis nos Conditor noster increpationibus tangit, et premunit; signis territat, minis concitat, documentis edocet, flagellis coeret; et semper in iniquitatibus nostris persistentes, monita ejus contemptui habemus, et præceptis ejus superbe contrainus ! Quid mirum, si Sarraceni, vel iniqui domini, auferunt nobis terras nostras, cum nos in proximorum nostrorum agros manus extendimus rapaces, quos quidem aut aratri sulcatione fraudulenter excurtamus, aut circumventionibus cupidis subripiendo privamus, et nostros malitiose ex his augmentamus ? Quid mirum, si Deo permitte, sata nostra vel mures in terra jam ex conimine radicata dissipent, vel post in spicis jam adulta locustæ devorent, aut etiam in granariis vernibus quibuslibet, aut nidore calcino lædantur, cum decimas Deo debitas vel fraudulenter reddimus, vel omnino sacrilege retinemus ?

CAPUT LIX.

De signo lunæ.

Sequenti quidem mense, qui Junius erat, apparuit nobis in cælum suspicientibus luna post gallicantum, prius tota rubea, novissime vero, mutato rubore nigredine adeo fuscata est ut vim sui luminis per duas fere horas perderet. Contigit autem hoc die quæ eam tertiam decimam habebamus. Quod si quarta decima die esset illo, eclipsim nimirum ejus esse intelligeremus. Quod ergo pro signo id accepimus, ex hoc quidam conjectabant rubore in prælio fore fundendum sanguinem; alii vero nigredine significabant venturam famem. Nos vero dispositioni et providentiæ Dei hoc commissimus, qui in sola et luna discipulis suis prædixit signa fore ventura (*Luc. xxi, 25.*) Qui etiam, quando vult, *terram facit tremere* (*Psal. ciii, 32*), et postea quiescere; quod subsequenter accidit in eodem mense noctis intempestæ silentio, vi Kal. Julii.

CAPUT LX.

De castro prope Tyrum ædificato.

Tunc ædificavit rex quoddam castrum prope Tyrum urbem, intra quintum ab urbe milliarium, quod vocavit Scandalion, et Campum Leonis interpretatum, et resarcivit diruta ejus, et posuit in eo custodes ad coerendum urbem prædictam.

CAPUT LXI.

De signo mirabili in sole apparente.

Eodem anno, mense Decembri, nocte quinta post eclipsim lunæ, quæ acciderat eum tertiam decimam pronuntiabamus, vidimus omnes cælum nocte incepta in septentrionali parte velignei vel sanguinei coloris fulgore respersum. Quod signum signis mirificis plenum suspicientes, vehementer admirati sumus. Nam per medium ruborem illum, qui primitus paulatim excrescere cœpit, videbamus radios alburni coloris quamplures ab imo sursum mirum in modum extolli, nunc ante, nunc retro, nunc in medio. In parte autem inferiori cælum parebat album, ac si aurora esset diei, quæ prope diem cla-

A rescere solet, cum jam sol oriri debet. In fronte etiam signi hujus, in ea videlicet parte, videbamus alborem quasi deberet luna oriri. Unde terra undique, et cætera loca circa nos existentia, clare candebant. Quod si in matutino sic eveniret, diceremus omnes, quia dies clara est. Conjiciebamus ergo inde vel sanguinem multum in bello fundendum, aut aliud aliquid non minus præ sagii minacis fore futurum; sed quod incertum habebamus, Domino Deo disponendum humillime committebamus. Quod etiam portentum ad defunctionem personarum, quæ anno ipso obierunt, significantes aliquanti sortiti sunt. Subsequenter enim mortui sunt, Paschalis papa mense Januario, Balduinus rex Hierosolymorum mense Aprili, nec non uxor ejus in Sicilia, quam dereliquerat. Hierosolymis etiam patriarcha Arnulfus, imperator quoque Constantinopolitanus Alexis, et alii quamplures proceres in mundo.

CAPUT LXII.

De morte regis Balduini primi.

Anno a partu Virginis 1118, cum in exitu Martii mensis urbem, quam Pharamia nominant, Balduinus rex aggressus, hostiliter vastandum diripisset, die quadam, cum deambulare fluvium, quem Græci dicunt Nilum, Hebræi autem Geon, oppido memorato proximum, cum aliquantis de suis lætus adisset, et de piscibus illic inventis equestres lanceis suis caute cepissent, et ad hospitia sua ad urbem præfatam detulissent, et ex eis comedisent, sensit rex intrinsecus se angore plagæ suæ veteris gravissime renovato debilitari. Quo suis confestim intimitato, pro infirmitate illius audita cuucti proinde compatiētes contristati et conturbati sunt. Reditu autem statuto, cum non posset rex equitare, de papilionum perticis lecticam ei apparaverunt, in qua eum collocaverunt. Et præcone signum cornu dante, remeare Hieruzalem edictum est. Cumque usque villam, quæ dicitur Laris, pervenissent, infirmitate ingruente, et illum penitus cousumente, defungitur. Et locatis ejus intestinis et salitis, atque in loculo conditis, Hierosolymam properaverunt. Die siquidem, quo palmarum rami ex more deferri solent, ordinatione Dei, et eventu inopinabili, ad processionem, quæ de monte Oliveti in vallem Josaphat tunc descendebat, caterva lugubris, et dolendi funeris latrrix advenit. Quo viso, et sicut erat cognito, pro cantu luctum, pro lætitia gemitum, cuucti qui aderant dederunt. Plorant Franci, lugent Syri, et qui hoc videbant Sarraceni. Quis enim se continere posset, qui non ibi pie fletet ? Igitur tunc ad urbem redeuntes, tam clerus quam populus, fecerunt quod dolori convenit et consuetudini. Et sepelierunt cum in Golgotha juxta Godefridum ducem, germanum suum.

Cum rex iste ruit, Francorum gens pia fleuit;

Hujus erat scutum, robur et auxilium,

Nam fuit arma suis, timor hostibus, hostis et illis :

Dux validus patriæ, consimilis Josue

Achon, Cæsaream, Berithum, necne Sidonem,

Abstulit infandis hostibus indigenia.

Post terras Arabum, vel quæ tangunt mare Rubrum,
Addidit imperio, subdidit obsequio.
Et Tripolim cepit, sed et Arsuth non minus ursit,
Pluraque præterea fecit honore rata.
Obtinuit regnum rex octo decemque per annos

A Mensibus atque tribus insuper appositis.
Sex decies Phœbus Verveis viserat astrum,
Cum Balduinus rex obit eximius.
Octies et decies faciens menses duodenos,
Regis habes annos patriam quibus optime rexit.

INCIPIT LIBER TERTIUS.

DE GESTIS BALDUINI SECUNDI.

CAPUT PRIMUM.

Quod die Paschæ Balduinus II sit in regem consecratus.

Igitur defuncto rege Balduino, inito statim Hierosolymitani consilio, ne, rege carentes, æstimarentur debiliores, creaverunt sibi regem Balduinum comitem videlicet Edessenum, regis defuncti cognatum. Qui, transito Euphrate fluvio, Hierusalem fortuito advenerat, cum prædecessore locuturus. Communiter electus, die Paschæ est consecratus.

CAPUT II.

De exercitu Babylonico congregato.

Ipsa anno, cum tempus subsequeretur æstivum, congregaverunt Babylonii exercitum valde grandem; millia quorum æstimabantur 15 equitum, et 20 peditum, arbitantes Hierosolymitanum destruere Christianismum. Quibus, cum uque Ascalonem pervenissent, rex Damascenorum Tuldequinus cum gente sua in adiutorium processit, Jordanem transgressus. Præterea tunc classis non modica per mare illic usque nocitura nihilominus venit. Exin tam bellicæ quam mercibus onustæ naves Tyrum adierunt. Qui autem per terram venerunt, ante Ascalonem bellum exspectantes remanserunt. Tunc rex Balduinus cum Antiochenis et Tripolitanis, quos ad hoc certamen venire per legatos mandaverat, adversus hostilem exercitum bellaturus properavit, et Azoto quondam oivitate Philisthæa transita, tentoria de sagmariis deponi, et deligi disposuit haud longe a Babyloniis, ita ut exercitus uterque quotidie alterutro aspectu cerni posset. Sed quia alii alios valde aggredi formidabant, et vivere quam mori malebant, cum per tres fere menses differri tali argumento utrinque calluissent, lædio affecti Sarraceni bellare recusarunt, et Antiocheni ad sua remeaverunt, trecentis militibus de suis regi commissis, qui si opus esset regem ad pugnam roborarent, si Egyptii litem iterare pertentarent.

CAPUT III.

De prælio et occisione Antiochenorum cum Turcis pugnantium.

Anno 1119 ab Incarnatione Domini, Gelasius papa successor Paschalis obiit iv Kalend. Februarii, et sepultus est in Cluniaco. Post quem substitutus est Calixtus, qui Viennæ urbis archiepiscopus extiterat. Prolixitatem historiæ fastidimus, si cuncta enarrare velimus, quæ hoc anno in Antiochena regione miserabiliter evenerunt. Quomodo Rogerus

Antiochiæ princeps cum proceribus suis et gente sua contra Turcos pugnaturus exierit, et prope Arthasium oppidum interemptus ceciderit, ubi de Antiochenis septem millia sunt occisi, de Turcis vero nec etiam viginti. Nec mirandum si permiseret eos Deus confundi, cum in divitiis multimodis maxime abundantes, nec Deum timebant, nec hominem in peccando reverebantur. Nam juxta uxorem suam ipse princeps cum pluribus aliis adulterium impudenter committebat. Dominum suum Boamundi filium in Apulia cum matre sua morantem exhæredabat, et multa alia tam ipse quam proceres sui vivendo superbe et luxuriose agebant. Quibus competit versus iste Davidicus dici: *Proditit quasi ex adipe iniquitas eorum (Psal. lxxii, 7)*. Vix enim inter delicias affluentes modus servabatur.

CAPUT IV.

Quod rex Balduinus, sumpta cruce Dominica, ad auxiliandum properavit.

Post hanc Antiochenorum occisionem secuta est secunda satis victoria, quæ, propitiante Deo, Hierosolymitano populo mirifice successit. Nam cum prædictus Rogerus regi Hierosolymitano per nuntios notificasset, ut sibi ad succurrendum festinaret, quia Turci cum gente multa eum impetebant, reliero rex negotio, ad quod cum suis non longe a Jordane Damascenos expugnaturus iverat, ducto secum patriarcha cum cruce Dominica, cum de campis stationum suarum eos eiecisset violenter, continuo Antiochenis auxiliaturus recurrit, ducens secum Cæsariensem episcopum, qui crucem Dominicam in bello postea contra hostes optime portavit. Comitem vero Tripolitanum rex illic secum duxit, fueruntque simul milites ducenti quinquaginta. Et cum Antiochiam pervenissent, misit rex ad Edessenos legationem, præcipiens eis, ut ad bellum, quod contra Turcos facere satagebant, cito itinere festinarent. Quibus cum rege et Antiochenis, qui de primo bello fugerant, vel mortem aliquo eventu evaserant, aggregatis, commissum est prælium prope oppidum, quod Sardanium vocant, ab Antiochia 24 millibus distans. Fueruntque milites nostri septingenti, Turci vero 20 millia. Gazi vocabatur major eorum. Non puto silendum quod Turcus quidam advertens unum de militibus nostris linguam noscere Persicam, allocutus est eum, dicens: « Tibi dico, France, cur nos despicitis? cur in vanum laboratis? Contra nos equidem nullo modo valebitis; pauci enim estis, nos

multi. Imo Deus vester vos dereliquit, videns vos nec legem vestram, ut solebatis, tenere, nec fidem nec veritatem invicem servare. Hoc scimus, hoc dicimus, hoc advertimus. Cras procul dubio vos vincemus et superabimus. » O quantum dedecus Christianis, cum perfidi de fide nos reprehendebant ! Unde debemus vehementer erubescere, et peccata nostra plorando penitentes emendare.

CAPUT V.

De bello et victoria virtutis sanctissimæ crucis adeptæ, et de ejus receptione in Antiochiam.

Committitur ergo bellum die sequenti, ut dictum est, gravissimum, de quo victoria diu anceps utrinque fuit, quoad usque Omnipotens Turcos fugere compulit, et contra eos Christianos magnifice vegetavit. Quos tamen impugnantes adeo cæcervatim disperserunt, ut, usque Antiochiam non cessantes, non valuerint ultra collegis suis in bello congregari. Nihilominus autem Turcos dispersit Deus, cum alii in Persidem fugitivi repatriarent, alii vero in Halapiam urbem salvandi se gratia introirent. Rex autem Hierosolymitanus et comes Tripolitanus cum suis, sicut socii gloriosæ crucis exstiterant, et qui eam sicut servi dominam ad bellum perduxerant, circa eam semper honorifice pugnant, nec eam deserentes, in campo bellico fortiter steterunt. Quos omnipotens Deus per virtutem ejusdem sanctissimæ et pretiosissimæ crucis de manu nefandæ gentis potenter eripuit, et ad aliud suum negotium quandoque futurum reservavit. Cumque per duos dies campum illum rex custodisset, et de Turcis nullus illuc bellaturus rediisset, sumpta cruce Dominica perrexit Antiochiam. Et exiit patriarcha Antiochenus obviam sanctissimæ cruci, regi quoque et archipræsuli, qui eam deferabant, et reddiderunt omnes Deo gratias, et exsolverunt dulcissimas laudes omnipotenti Deo, qui per virtutem gloriosissimæ crucis suæ victoriam Christianis dederat, et ipsam crucem ad Christianismum salve reduxerat. Pietate plorabant, lætitia cantabant, adorantes repetitis vicibus ante crucem venerandam se inclinabant, resurgentesque militibus erectis gratias agebant.

Præbuerat biduo sol lumen Virginis astro,
Cum bellum geritur, quo Parthi sic superantur,
Claraque tunc decimæ rutilabant cornua lunæ.

CAPUT VI.

De receptione sanctæ crucis in Hierosolymis.

Cumque in Antiochia requie non longa se recreassent Franci, statuerunt Hierosolymam cum benedicta cruce Domini, ut decebat, reverti. Et sumptis militibus quot oportuit, remisit eam rex Hierusalem, et die quo Exaltationis ejus festivitatem celebrant, sicut Heracleus imperator de Perside victor eam reportavit, cum ea urbem sanctam lætantes introierunt, et cum gaudio ineffabili cuncti qui aderant susceperunt.

CAPUT VII.

Quod rex principatum Antiochiæ obtinuit.

Rex autem in Antiochia remansit, quia necessi-

tas hoc posebat, quatenus mortuorum procerum terras vivis sub ratiocinio daturus locaret, et viduas quas invenit illic multas maritis pio affectu conjungeret et multa alia restauratione necessaria reformaret. Sicut enim huc usque Hierosolymorum rex singulariter exstiterat, ita mortuo principe Antiocheno Rogerio, Antiochenorum rex addito altero regno efficitur. Moneo ergo regem, et quæso, ut Deum ex toto corde diligat, et ex tota anima, et omnibus viribus suis, cum gratiarum actionibus se illi penitus ut fidelis servus subdat, ejusque se humilem fateatur servum, qui talem Dominum invenit sibi amicum. Quem ergo antecessorem suum tam sublimavit, quantum et illum ? Alios unius, hunc autem duorum regnorum possessorem fecit, quæ sine fraude, sine effusione sanguinis, sine litium tribulatione, sed divina ordinatione pacifica acquisivit. Ab Ægypto siquidem usque Mesopotamiam tradidit ei Deus longe lateque terram. Manum erga eum habuit largam. Caveat ne erga eum aretam habeat, qui abundanter dat, et non impropert. Si rex esse desiderat, studeat ut regat recte. Cum autem post negotia pleraque perpetrata rex ab Antiochia regressus esset Hierusalem, cum uxore sua diademate regio die Nativitatis Dominicæ coronatus est in Bethlehem.

CAPUT VIII.

De remissione exactionum.

Anno Incarnationis Dominicæ post millesimum centesimum vicesimo, absolvit rex Balduinus II ab omni exactione omnes qui per portas Hierusalem frumentum atque hordeum, sive legumina, inferre voluerint, ut absque molestia tam Christiani quam Sarraceni habeant liberam facultatem ingrediendi et egrediendi, atque vendendi, ubi et quibuscunque voluerint. Remisit insuper mercedem modii consuetudinariam.

CAPUT IX.

De Turcis congregatis, et expeditione regis contra eos.

Cum autem sex hujus anni menses in Hierusalem evolvissemus, venerunt nuntii ab Antiochia, dicente rege, et nobis omnibus qui aderamus, Turcos Euphratem transisse et Syriam ingressos fuisse ad nocumentum Christianismi, sicut in præterito consueverant. Unde accepto consilio, sicut necessitas urgebat, petivit rex a patriarcha et clero humillime victoriosam Domini crucem sibi contradi, dicens ab ea se et suos ad præliandum debere muniri, quia sine gravi prælio credit Turcos taxatos de patria, quam jam devastabant, non posse expelli, et quia non confidit in virtute sua, nec in gente quam habebat multa, cruce ipsa, Domino vegetante et propitiante, pro multis millibus potestur. Alioquin sine ipsa nec ipse nec alii audent ad bellum proficisci. Unde ibi ratio bipartita intereuntes ad bellum et remanentes in Hierusalem satis decens habita est, sive debeat pro tanta necessitate Christianitatis Antiochiam crux deferri, sive Hie-

rosolymitana Ecclesia de tanto thesauro suo tunc privari. Dicebamusque : « Heu miseri ! quid faciemus, si permittente Deo perdiderimus in bello crucem, sicut perdiderunt Israelitæ olim arcam fœderis ? » Quid plura referam ? Necessitas monuit, ratio edocuit ; fecimus quod nolimus, et quod volebamus voluimus. Et cum, multis lacrymis p̄e pro ea profusis et canticis in laude illius decantatis, extra urbem nudis pedibus rex, patriarcha, plebs quoque omnis eam conviasent, rex cum ea fiendo discessit, et populus ad urbem sanctam rediit. Mensis erat Junius. Antiochiam ergo abierunt, quam Turci adeo jam coarcebant, ut extra muri ambitum inhabitantes vix uno milliario procedere auderent. Sed, audito regis adventu, inde statim se removen-
tes, versus Halapiam urbem, ubi tutius esse possent, abierunt ; quibus tria militum Damascenorum millia tunc aggregata sunt. Cumque rex bellandi causa motu audaci ad eos accessisset, et utrinque sagittis jactatis plures sauciati vel interfecti occidissent, et bellare tamen Turci recusassent, post triduum litis hujus, nullo certo fine concluso, et Antiochiam nostri remeaverunt, et in Persidem pars Turcorum major repatriaverunt. De cætero crucem sanctam rex honorifice Hierusalem remisit, et ipse in Antiochiæ regione terram protecturus remansit. Tertio decimo Kalendarum Novembrium ipsam gloriosam Domini crucem in Hierusalem cum gaudio magno suscepimus.

CAPUT X.

De expeditione regis contra Damascenos.

Anno ab Incarnatione Domini 1121, congregavit rex gentem suam a Sidone usque Joppem, et in Nonas Julii transgressus Jordanem, adiit regem Damascenorum, qui cum Arabibus sibi fœderatis et adunatis terras nostras Tiberiadi proximas nullo ei resistente vastabat. Qui cum persensisset regem nostrum cum exercitu suo adversum se appropinquantem, collectis illico tabernaculis suis, bellum evitans refugus in sua recessit. Quem cum per duos dies rex insecutus fuisset, nec bellare cum eo gens illa auderet, reversus est ad castellum quoddam, quod ad nocumentum nostrum anno præterito Tuldequinus, rex Damasci, construi fecerat, quod a Jordane æstimamus discrepare 16 milliariis. Id rex obsedit, machinis coercuit, vi expugnavit, redditum recepit. Cujus custodes et protectores, 40 videlicet Turcos, sub statuta conditione vivos abire permisit, et oppidum deinde ad solum usque prastravit. Jarras nominant hoc castrum regionis incolæ, quod juxta civitatem quamdam mirabiliter et gloriose situ forti antiquitus fundatum, lapidibus magnis et quadris illuc erectum erat. Ubi autem comperit rex non sine gravitate magna obtineri, nec sine difficultate gente et alimentis ut eporteret posse muniri, jussit illud dirui, et omnes ad sua regredi. Hæc olim urbs insignis fuit in Arabia, Gesara nominata, monti Galaath adjuncta, in tribu Manassæ instituta.

A Explicit hic annus in cunctis fine secundus.
Pace quidem prosper, et frugibus omnibus uber.

CAPUT XI.

De alia expeditione regis contra Tripolitani comitem ; dehinc iterum contra Turcos.

Anno Dominicæ Incarnationis 1122, præfuit in Hierusalem Ecclesiæ Tyriæ archiepiscopus, Odo nomine, primus de gente Latina. Deinde abiit rex Ptolemaidam. Unde gente sua congregata videlicet et equite, movens exercitum suum, et Dominicam crucem secum deferens, profectus est Tripolim, injuriam ulturus et contemptum, quem regionis illius comes Pontius nomine incutiēbat, recusans ei obsequi, uti Bertrannus pater ejus fecerat. Sed Deo volente, et optimatum præsentium utrinque laudatione, amici facti sunt ad invicem, comite rationi assentiente. Quibus siquidem pacificatis, astitit illico archiepiscopus quidam ab Antiochenis illuc missus, regem cohortans, ut Antiochiam quantocius properaret, contra Turcos opem laturus. Jam enim terram illum devastabant, nullo principe eis resistente. Quo audito, rex continuo properavit, habens secum trecentos milites lectissimos et 406 clientes adventitios probissimos. Cæteri vero vel ad Hierusalem, vel ad sua remeaverunt. Cum autem pervenisset rex ubi Turcos audierat esse congregatos, circa scilicet castrum quoddam, quod Sardanaïum vocatur, quod jam obsidione cohibebat, removerunt se inde volentes regem exspectare. Quo comperto, secessit rex Antiochiam. Turci vero ad inceptum denuo recur-
runt. Cumque rex hoc auditu percepit, versus eos prompte equitavit. Sed quia gens illa Parthica in procinetu vel apparatu bellico moraliter nunquam in eodem statu permanentes (nunc enim visum, nunc dorsum obsistentibus opinione celerius vertunt, et præter spem simulate fugiunt, et recursu repentino impetunt), non se ad bellandum cito aptaverunt, sed congressum penitus vitaverunt ; et taliter cum victi abscesserunt. Benedictum ergo sit sanctissimæ et Dominicæ crucis vexillum, et ubique omnibus orthodoxis prægens subsidium, sub cujus protectione et consolatione fideles muniti, sine detrimento aliquo Christianos nostros ad sua concessit regredi ! Illi equidem 10 millia æstimati sunt militum, nostri vero 1200, absque globo peditum. Et cum usque Tripolim una cum cruce Dominicæ remeasset rex, cito negotio, cum aliquantis reversus est Antiochiam. Et sic Dominicæ crux in Hierusalem delata, cum gaudio magno in loco suo xvii Kal. Octobris honorifice est reposita.

Tempus erat quo Libra pares exterminat horas.
Tam numero parili quam spatio simili.

CAPUT XII.

De comite Edessenæ capto.

Interea captus est Goseelinus comes Edessenus, Galerannusque cum eo cognatus ejus, interemptis quidem de suis non minus quam centum. Quos quidem Balac admiraldus quidam tam astutia quam insidiis molitus intercepit.

Finit et hic annus quam qui præcessit opimus
Frugibus omnigenis quærenque metuntur in arvis,
Triticus modius pro nummo venditur unus.
Sen quadraginta qui vult pensare numisma.
Tunc neque Parthia nec Babylonis bella movebat.

CAPUT XIII.

De pace inter papam et imperatorem.

Anno ab ortu Domini 1123, indictione 1, rex Alemanniæ Henricus cum papa Calixto pacificatur. Deo gratias, quia regnum et sacerdotium in dilectione confœderantur.

CAPUT XIV.

De veneticis Hierusalem properare disponentibus.

Eodem anno Venetici cum navigio magno in Syriam navigare commoti sunt, ut Hierusalem et regionem ei adjacentem Christianismi utilitati et exaltationi, opitulante Deo, amplificarent. Qui anno præcedenti de terra sua egressi, in insula, quæ Curpho nuncupatur, tempus expectantes opportunum navigandi hiemaverunt. Classis quippe eorum 120 navium fuit, exceptis carinis vel carabis, quarum aliæ quidem rostratæ, aliæ oneratæ, aliæ vero triremes fuerunt. Triformi quidem fabrica compactæ sunt. In quibus materies lignorum magnæ proceritatis imposita non defuit : unde compositis ab artificibus sapienter machinis, muros urbium sublimes ascendere et comprehendere posset.

CAPUT XV.

Que tempore iter arripuerunt.

Igitur postquam verno tempore palescunt viæ ratibus, quod Deo diu devoerant explorare non torpuerunt. Et viatico navali abunde sibi præparato, cum tuguria, in quibus hieme conquiverant, communiter succendissent, concrepantibus tubis quamplurimis, carbasa, Dei invocato auxilio, gaudenter displicantur et elewantur. Naves autem, quæ coloribus variis picturatæ erant, splendore nimis prospectantes satis delectabant, quibus ter quina hominum armatorum millia tam de Veneticis quam peregrinis sibi adjunctis incrant. Porro equos secum 300 conveniebant. Itaque Borea tunc leniter aspirante, pontum decetissime sulcantes, cursum suum versus Methonem dirigunt Rodum. Et quia necesse erat ut simul nec sparsim incederent, flabris etiam interdum alternantibus, ne si provide iter suum modificarent, alii ab aliis cito discreparent, propterea diebus brevibus die non vocè velificantes, portibus frequenter inventis necessario quotidie applicabant, ne regentis aquæ penuriam patientes, tam ipsi quam eorum equi siti gravarentur.

CAPUT XVI.

Quod rex Balduinus sit captus, et Eustachius quidam pro eo constitutus.

Eodem tempore contigit Balduinum regem Hierosolymorum capi. Balac enim, qui antea Grosce linum Galerannumque ceperat, hunc etiam non in hoc bene providum, sed imparatum comprehendit ; quo nihil paganis jucundius, nihil Christianis horribilius. Postquam rumor iste usque ad nos in Hierusalem diffusus est, venerunt omnes in concionem

A in urbem Ptolemaidam, consilium capturi quid facto opus esset. Et elegerunt et constituerunt terræ fore custodem et præceptorem Eustachium quemdam hominem probum et moribus honestum, qui tunc Cæsaream possidebat et Sidonem. Hoc siquidem patriarcha Hierosolymitanus una cum apłimalibus terræ illius dielavit et teneri decrevit : quatenus de rege capto rei exitum certum audirent. Ita Maio mense mediente, cum jam audivissemus Babylonios Ascalonem usque pervenisse, bipartito exercitu, terrestri videlicet itinere atque marina, præparata liburna statim agillima, statuerunt legationem ad Veneticorum classem mittendam, exhortando precentes ut negotium inceptum accelerato navigio nobis adiuturi succurrerent.

CAPUT XVII.

Quod iterum Joppitar a Babyloniiis sunt obsessi, et valde afflictii.

Babylonii autem navigio riuo Joppem irruentes, et de navibus pompaticæ cum ingenti sonitu ærearum tubarum exsistentes, urbem obsidione circumdederunt. Et machinamentis suis et instrumentis, quæ in navibus majoribus attulerant, continuo erectis, urbem undique assilierunt, et pro validudine nescia lapides torquendo eohibebant. Erant enim tormenta vehementiora, quibus ultra iaculum sagittæ saxa torquebant. Pedites nempe Arabes, vel Æthiopes, quos secum adduxerunt, cum militum manu assultum grandem civibus dabant. Alii tela, alii lapides vel sagittas utrobique jaciebant. Interim autem externos crebris ictibus sæpissime trucidabant ; pro se enim viriliter pugnabant. Æthiopes quidem ancilia tenentes in manibus, se inde tegebant et protegabant. Mulieres vero civibus valde laborantibus gratuito semper præsto fuerunt adjumento. Aliæ lapides subministrabant, aliæ vero aquam potui præbebant. Cumque murum Sarraceni per quinque dies jam aliquantulum læsissent, et minas desuper dilapidando plures diruissent, audito adventu nostrorum qui eis approximabant, significante buccina certamen dimiserunt, et machinamenta sua frustratim in naves reportaverunt. Quod si diutius ibi morari auderent, procul dubio civitatem comprehenderent. Pauci autem erant, qui luebantur eam. Jam jamque locatim murum circumfoderant, ut spe velocius eum penetrarent. Classis quippe eorum 80 navium fuit.

CAPUT XVIII.

De bello et victoria Christianorum auxilio sanctæ crucis.

Cum igitur damnum imminere gens nostra per rumigeros didicisset, in unum corpus undique congregati, ante castellum quoddam, quod Chæcho incolæ regionis nominant, de Tiberiade videlicet et Ptolemaida, Cæsarea quoque et Hierosolyma, cum cruce Dominica ad illum conventum jam delata, contra hostes dimicaturi usque Ramatha urbem, quæ est juxta Duspolim, properaverunt. Nos autem, qui Hierusalem remansimus, pro fratribus nostris in tri-

bulatione sic positus orare, et eleemosynas egenis imperlire, per universas civitatis sanctæ ecclesias processiones pie fecere, tam Latini quam Græci atque Syri, interim nudipedes non cessavimus. Proceres autem nostri mane summo de Hamatha consurgentes, cum gentem nostram per cohortes procedere, ut decebat, ordinassent, benedictione et absolutione a patriarcha populo data, bellum committitur apud Azotum urbem quondam quintam Philistinorum, nunc autem Ibenium dietam. Quæ in viculum parvulum redacta est. Porro pugna ista non longa hora protrahitur. Nam cum perspicerent nostros probissimè armatos eos impetere, continuo milites illi tanquam aliquo onere fascinati in fugam moti sunt, et fuga pro consilio usi sunt. Pedites vero detruncati sunt. Tentoria eorum cuncta cum rebus multiformibus in campo remanserunt. Tria nempe vexilla pretiosissima, quæ Standarz nominamus, ab eis excusserunt. Utensilia etiam multiformia, eulcistras et pulvinaria. Carram quoque multam cum sarcinis secum nostri reducerunt. Camelos videlicet 400, asinos quingentos. Sedecim milia ex eis præliatum venerunt, quorum sex millia interfecti sunt. De nostris autem pauci. Gens equidem nostra octa millia æstimati sunt, sed audaces probissimi, et ad pugnam valde animati, et amore Dei freti, et confidentia ejus penitus corroborati.

Sub Geminis Phæbo jam tunc bis sexies orto,
Gens ruit infanda Domini virtute subacta;
Corpora nunc quorum per campos Allophytorum
Fiunt esca lupis, fiunt quoque pastus hienis.

CAPUT XIX.

De receptione sanctæ crucis.

Bello autem per Dei potentiam sic superato, et ad gloriam ipsius et exaltationem Christianismi, ut dictum est, facto, cum Dominica cruce remeavit in Hierusalem patriarcha. Qua extra portam Davidicam cum gloriosa processione suscepta, et usque ad basilicam Dominici sepulcri honorifice deducta, Te Deum laudamus cantantes, Omnipotenti de beneficiis suis universi laudes reddidimus.

CAPUT XX.

De adventu Venetorum, et navali prælio eorum contra Sarracenos.

Post triduum autem prospero successu ita potiti, secundum rumores subsequuti sunt. De Venetorum enim classe in Palestina per plerosque portus applicata cum audivimus, jucundati sumus. Ille equidem diu fama promiserat, Cumque dux Veneticorum, qui navigio huic principabatur, Ptolemaidæ applicuisset, intimatum est ei statim, prout gestum fuerat apud Joppem, terra scilicet et mari, et quomodo Babylonii, prout valuerant, negotio suo expleto jam illinc abierant. Quod si celerato cursu vellet eos prosequi, Deo juvante, procul dubio eos assequi posset. Qui, consilio navitarum statim adhibito, bifaria navigatione adhibita, unam navigii sui, partem, in qua ipse dux erat, versus Joppem emisit,

A Alteram vero partem in altius pelagus prudentissime misit, ut ignavis Sarracenis peregrini esse Hierusalem adeuntes a parte Cypri putarentur. Et cum Sarraceni 18 naves de classe Venetica perspicerent ad se appropriare, tanquam de emolumento jam acquisito cæperunt exultare, et contra Veneticas aptaverunt se navigare et ad pugnam eos audacter suscipere. Nostri autem tanquam ad certamen bellicum vercundari simulantes, et astute aliam navigii partem potiorē et postremam, in qua prædictus dux erat, paulatim expectantes, nec fugere disposuerunt, nec pugnare cum eis præsumperunt, quotenus jamdictum navigium postremum tam velis quam remis exsurgere Sarraceni cernerent. Igitur Veneticis crevit spiritus, et indicibiliter in eos irruerunt, et undique ita eos accinxerunt ut locum fugæ uspiam reperire non possent. Tunc mirum in modum Sarracenis coercitis, neque naves neque nautæ aliquorū evadere potuerunt, sed naves eorum Venetici ingressi, detruncaverunt omnes. Fide caret quod ultra humanum auditum in navibus ses occidentium sanguine fluido tingerentur. Iaque naves multis onustæ opibus capiuntur. Corporibus quidem extra naves tunc jaectatis, usque ad quatuor millia passuum solum rubescere circumquaque videretis. Deinde cum ultra Ascalonem exploraturi aliquid proficui navigarent, obvias sibi repperunt 10 naves alias diversis alimentis confectas, quibus inerant ligna proceritate magna, et directa, et componendas machines spectabilia. Illas quoque cum munimentis plurimis, etiamque auro et argento, numismatibusque multis; quique et ciminum, et diversas species odoramentorum diripiunt. Naves quoque aliquantas ad terram fugitivas in littore ipso combusserunt igni, sed et plures integras Ptolemaidam adduxerunt. Lætificavit itaque Dominus clientes suos, et donativis plurimis multipliciter locupletavit.

CAPUT XXI.

Quod populus Hierosolymitanus adeo non sit despectus quamvis rex ejus esset captivus.

O quam bonum et gloriosum hominibus semper Deum habere in adiutorium suum! O quam beata gens, cujus est Dominus Deus ejus! Dicebant ergo: « Eamus, et gentem Christianam omnino confundamus, et memoriam eorum de terra deleamus. Regem enim modo non habent, membra capite carent. » Verum dicebant, quia Deum nos habere non credebant. Balduinum perdideramus, sed regem omnium Deum assumpsimus. Illum in necessitate nostra invocavimus, et per illum mirabiliter triumphavimus. Forsitan non erat rex, quem forte fortuito perdideramus. Sed hic, qui nuper vicit, non solum est rex in Hierusalem, sed et in omni terra. Vere fateri nos oportuit quod regem in prælio habuimus, cum in negotiis nostris præ omnibus illum anticipaverimus. Ille enim præsto est semper, et præsens omnibus qui invocant illum in veritate (*Psal. cxliv. 13*). Viderat enim nos in humilitate nostra valde

afflictos, et respiciens piehumilitatem nostram, liberavit nos. Ille pro nobis pugnavit, hic ad nihilum inimicos nostros reduxit. Ille semper vincere consuevit, qui nunquam vincitur. Superat, nec superatur. Non fallit, nec fallitur. Rex equidem est, recte enim egit. Quomodo ergo rex erit, qui semper vitiis vincitur? Nunquid promeretur dici rex qui semper habeatur exlex? Quia legem Dei nec tenet, nec tuetur. Et qui non timet Deum, timebit quidem hominem inimicum suum. Adulter est, vel perjurus, sive sacrilegus; hic talis nomen regis perdit, men lax et fraudulentus. Quis confidit in eo? Æquis est impiis. Quomodo exaudiet illum Deus? Si ecclesiarum dissipator, si pauperum oppressor, tunc non regit, sed confundit. Adhæreamus Regi superno, et spem nostram ponamus in eo, et non confundemur in æternum.

CAPUT XXII.

De morte Eustachii, et successione Wilhelmi.

Tempore isto taliter ægro decessit Eustachius, in custodem terræ nostræ electus, xv Kal. Julii. Cui succedere Guillelmum de Buris statuerunt, qui Tiberiadem tunc possidebat.

CAPUT XXIII.

Qualiter rex Balduinus de vinculis exiit.

Mense augusto deinde mediante, superna clementia providente, rex Balduinus exivit decarcere, et de vinculis Balac, quibus vinctus tenebatur in oppido quodam situ fortissimo, et celsitudine nimis arduo, et difficili comprehendendo. Cum quo simul inclusi erant Goscelinus, comes Edessenus, cum aliquantis aliis captis. Hujus rei narratio satis est longa, sed dona cœlesti prædita et miraculis bene ornata. Nam cum in castro illo nullo freti adiumento jam diu angerentur occultati, consilio et ingenio multimodo apud se tractare cœperunt, si aliquatenus inde possent egredi. Unde per fideles internuntios ubicumque amicos habebant auxilium petere non cessaverunt, et cum Armeniis circa eos conversantibus omnimode machinare studuerunt, ut si quando ab externis amicis suis auxilium adipisci possent, illi adjuutores esse veri non desisterent. Et cum post aliqua dona et promissa plurima hoc fidei nexu utrinque confirmatum esset, de Edessena urbs sagacissime quinquaginta ferme clientes illuc ob id missi sunt, et quasi pauperrimi merces ferentes atque vendentes usque ad portas interioris castris, occasione quadam oblata, se paulatim intramiserunt. Quod cum portariorum magister juxta portam cum quodam fidei nostro improvidi Jussac eis luderet, clientes nostri astutiosime attentius appropriaverunt, querimoniam injuriæ sibi factæ ad eum facturi. Et deposita omni ignavia et pavore, et vaginis extractis cultellis illum sic quantocius necaverunt. Et arripientes lanceas illic inventas, ferire et occidere viriliter non pigruerunt. Clamor ingens illico attollitur, et intus et foris omnes perturbantur. Sed qui ad tumultum hunc festini accurrerunt, festinantius mox perempti sunt. Fuerunt equidem

A centum fere Turcorum. Et confestim clausi de carcere rex et alii tunc ejiciuntur. Adhuc erant aliquanti compediti, quando jam perscalas muri fastigium inscendebant. Et elevato in arcis apice Christianorum vexillo, rei veritas patefacta est. In eadem vero arce uxor erat Balac, cæteris quas habebat sibi charior. Castro autem a Turcis mox undique cincto, ingressus et egressus internis et externis et prohibitus. Portæ etiam clauduntur vectibus obditis.

CAPUT XXIV.

Qualiter etiam comes Edessenus evasit de carcere.

Hoc autem non puto silendum quod Balac quodam infortunium per visionem est revelatum. Vidit enim (quod ipse postea retulit a Goscelino sibi oculos erui. Quo indilate sacerdotibus manifestato, interpretationem somni ab eis sciscitatur: « Vere, aiunt, hoc tibi continget; aut tale aliquid huic æquipollens, si in manus ejus incideris. » Ille autem audito, citissime legationem misit ut occideretur, ne posset ab eo occidi, sicut jam illi præsagebant. Sed antequam ad eum pervenissent lictores, Deo gratias, jam de captione tali modo evasit. Rex ergo et sui omnes sapienti et communico consilio usi ut salvari quolibet modo possent, cum tempus considerarent ad hoc magis aptum, posuit dominus Goscelinus in periculo mortis animam suam, Conditori universorum se commendans cum tribus famulis suis, tam pavidus quam audax, extra castrum per medios hostes, radiante luna, se eripuit. Qui continuo unum ex eis regi remisit reportantem anulum suum, ut taliter significaret se ab hostibus obsessoribus extorsisse; sic enim fieri invicem decreverant. Postea fugitando et latitando, plus nocte quam die pergens, disruptis calceis fere nudipes, usque ad fluvium Euphratem pervenit. Et quoniam navis abfuit, quod pavor optabat facere non distulit. Quid igitur? Duo utres, quos secum detulerat, vento inflavit: super eos se collocavit, ei sic in flumen se impegit. Quem collegæ sui ignarum nandi commode juvantes sustentare studuerunt, et ad littus, Domino ducente, sanum deduxerunt. Et cum inde itinere insolito valde fatigatus esset, famelicusque et sitibundus anxius anhelaret, nec erat ei qui manum pie porrigeret, sub nuce quadam illic inventa sopore tactus, membra labore fessa itineri attribuit, obumbrans se vepribus et fructetis, ne visus agnosceretur. Interim autem præcepit uni ex famulis suis, ut exploraret et imploraret aliquem indigenam, qui ei panem vel daret, vel utcumque venderet. Inedia enim vexabatur valde. Clientes autem ille rusticum quemdam Armenium in campo prope inventum, et consulte allocutum, adduxit ad domum suam, caricas et racemos apud se habentem. Ille enim fames desiderabat. Is autem cum dominum Goscelinum approprians agnosceret, procidit ad pedes ejus, dicens: « Vale Gosceline! » Qui audiens quod nolebat, territus respondit: « Non sum ille quem dicis, sed Deus illum adjuvet ubicunque sit. »

Rusticus ait : « Noli, quæso, notitiam tuam celare ; quoniam te procul dubio bene agnosco. Sed revela mihi quid et quomodo in his partibus tibi accidit, nec expaveas moneo. » Cui rursum comes : « Miserere, inquit, mei, quicumque es, nec miseriam meam inimicis meis innotescas obsecro ; sed ad salvationis locum deduc me, ut unum promercede numisma merearis accipere. Ego enim de captione Balac, Deo propitiantē, egressus, aufugio ; de castro scilicet, quod Cartapeta nuncupatur, quod in Mesopotamia eis Euphratem est. Bene enim operaberis, si mihi in hac necessitate subveneris, ne amplius in manus Balac incidam, et infortunatus peream. Quod si usque Turbezel castrum meum te mecum venire placuerit, omnibus diebus vitæ tuæ bene tibi erit. Die mihi igitur quæ et quanta in his locis possessio tua, ut majora si vis apud me tibi diligenter restituiam. » Et ille : « Non quæro, inquit, a te quidquam, sed quo vis salvum te perducam. Olim enim, ut reminiscor, me ante fecisti comedere benigne panem. Quamobrem præsto sum tibi reddere talionem. Uxorem, Domine, habeo, unicamque parvulam filiam, simulque unam asellam, duos etiam germanos, duosque boves. Committo autem me tibi, quia vir sapientissimus es et prudens. Jaraque cum meis omnibus tecum vado. Porcellum unum insuper habeo. Hunc ego coquam et huc tibi asseram. Sine frater, inquit, unum enim poreum non es assuetus uni prandio mandere, nec expedit te aliqua suspitione vicinos tuos commovere. » Tunc ille ivit, et cum suis omnibus sicut deereverat rediit. Ascendit ergo comes rustici asellam, qui quandam solitus erat equitare mulam peroptimam, bajulans ante se infantem, feminam videlicet, et non marem. Et quam non licuit generare, ac si genitorem licuit gestare. Non ut sibi ex progenie haberet contiguam, sed ut spem filiationis nescientibus monstraret esse certam. Sed cum coepisset infans plorando et vociferando comitem assidue molestare, nec posset eam ullo modo pacare, nec aderat alitrix quæ lactaret, aut quæ fescenninis mulceret, meditatus est collegium ob id ei forte nocturnum tinidus descrere, et segregatim tutius incedere. Sed cum hoc advertit rustico displicere, noluit eum conturbare, sed perseveravit in cæpto labore. Et cum pervenisset Turbezel, talium hospitem læta fuit valde susceptio. Gaudet quippe uxor, exsultat familia. Nec ambigit nostra conscientia quanta gloriati sint omnes lætitia, et quantæ lacrymæ præ gaudio funduntur et affluunt suspiria. Fit etiam rustico indilate de humilitate digna remuneratio. Pro uno boum iugo continuo recepit duo. Sed quia non oportuit in his diu morari, comes indilate ivit Antiochiam, deinde Hierusalem. Et redditis illie debitis Deo gratiarum actionibus, obtulit geminas compedes secum allatas, quas devote in monte obtulit Calvaria, ad memoriam captivæ, et ad gloriam suæ liberationis. Una quidem fuerunt ferrea, aliter vero argentea. Post triduum autem exiit de Hierusalem. Dominicam se-

quens erueam, quæ usque Tripolim jam delata erat. Iturus enim erat cum ea Hierosolymitanus exercitus usque Cartapetam castrum Balac, ubi rex et quamplures alii non in carcere, sed in castris firmitate tenebantur. Benedictus autem sit universalis Dominus, qui voluntatem suam et potestatem ita modificat ut potentem de excelso, cum vult, præcipitet, et de pulvere pauperem sublimet? Mane itaque Balduinus rex imperavit, sero autem servus servivit. Goseelinus quoque nihilominus. Liqueat utique in hoc sæculo nihil esse certum, nihil stabile, nec etiam diu gratum : ideo terrenis inhiare non est bonum, sed cor habere ad Deum semper intentum, nec confidamus in caducis, nec alienemur in æternis.

Jam nunc terdecimum complens, prout æstimo lustum, Regem non vidi, velut hunc in carcere plecti, Significet si quid ignoro quidem, Deus hoc scit.

CAPUT XXV.

De expeditione Hierosolymitanorum, et quod rex Baldwinus denuo sit captus.

Euntibus ergo Hierosolymitanis quorsum ire fuerat statutum, glomerantur eis apud Antiochiam Tripolitani atque Antiochemi. Sed cum Turbezel pervenissent, intimatur eis regem denuo esse captum, et oppidum in quo clausus erat Carram nominatum. Hoc autem audito, mutatur consilium, et jubetur illico edici reditus. Et cupientes sibi aliquid prodesse, cornicine significante, diverterunt ad urbem Caliptum ; et vastaverunt et dissipaverunt omnia quæ intrinsicse repererunt, cum primitus intra mœnia ferociter contra eos omnes qui exierant impulsissent. Sed cum per quatuor dies ibi morantes nil amplius fecissent, ad sua remeare statuerunt, jam alimoniorum penuria vexati. Goseelinus vero comes in territorio Antiocheno tunc remansit. Et cum usque Ptolemaidam regressi fuissent, antequam affines Saraceni hoc advertissent, Jordanem subito itinere transierunt. Et cum per regionem illam, quæ monti Galaad et Arabia contigua est, perecurrissent, et de Saracenenorum utroque sexu bestiisque plurimis greges diripuissent, cum ingenti carra camelorum atque ovium, infantum quoque ac puberum. Tiberiadem eis proximam redierunt, et dispersito pro more invicem elemento, Hierusalem undique convenerunt, et crucem Domini allatam in loco suo reposuerunt. Nunc autem reverti deest ad id quod aliquantulum prætermiseram.

CAPUT XXVI.

Quomodo Balac regem obsedit, et cum denuo in custodiam misit.

Cum audisset Balac quod apud Cartapetam contigerat, et quemadmodum comes Goseelinus de captione evaserat, quantocius potuit illuc ire non distulit. Et regem blande tunc allocutus, flagitavit ut redderet ei castellum suum tali pactione, ut, datis obsidibus electis, eum quietum abire permetteret, et usque Edessam vel Antiochiam fideliter duci faceret. Alioquin vel uni eorum, vel ambobus in de-

terius fortuna prodiret. Sed cum rex hoc concedere nollet, diro offeratus animo, Balac minatus est et regem et castrum violenter comprehendere, et de inimicis suis vindictam procul dubio facere. Qui jussit illico rupem, super quam situm erat castrum, subfodi, et per cumulum sudibus dispositis opera suspendi, illataque silva ignem immitti. Succensis autem fulcimentis, cavea repente subsedit, et turris quædam huic incendio proxima cum magno sonitu decidit. Primo quidem cum pulvere fumus excitatus est, cum ignem ruina concluderet. Sed postea materia, quæ premebatur, flamma jam clarior apparere cepit, et repentini facti regem occupat stupor, qui hanc molitionem ægre ferebat, et ita spes cum cassa refrixit, quem tantus casus terruit. Itaque tota virtute sua cum sensu perditâ, rex et sui clementiæ Balac supplices addicti sunt, nihil nisi supplicium secundum merita expectantes. Regi tamen indulta vita pepercit, et cuidam nepoti suo, simul etiam et Gualeranno. Armenios autem, qui adjumento regi contra Balac exstiterant, alios quidem suspendit, alios vero excoxiavit, quosdam nempe per medium ense cecidit. Regem autem cum tribus de suis e castro ejecit, et ad Carrum civitatem adduci fecit. Et quia procul a nobis facta hæc aberant, vix certitudinem rei addiscere poteramus. Verumtamen, quam verius potui, a relatoribus mihi intimatum chartæ commendavi.

Sic pluvis artus sitibundus desinit annus.
Unde Hierosolymi crebro sunt murmure questi.
Gesta quater decem currunt hæc usque per annos
Post iter inceptum peregrinis undique notum.

CAPUT XXVII.

De Tyri obsidione præparata.

Anno a Domino Jesu nato 1124, cum Natale Salvatoris tam in Bethlehem quam in Hierusalem, ut decuit, celebrassemus, cui celebritati dux Veneticorum cum suis devote interfuit, confirmatum est communi et gratuita voluntate sub jurejurando, obsidionem circa Tyrum vel Ascalonem pset Epiphaniam agere. Sed quia nos pecuniæ inopia universos tunc arcebat, colligitur multa viritum militiæ et clientelæ conductivæ impertienda. Non enim poterant tantum negotium sine donativis expedire. Quamobrem oportuit nos etiam pretiosiora Ecclesiæ Hierosolymitanæ ornamenta colligendo numismate creditoribus oppignerari. Igitur sicut interminatum est, et ubi nominatum est, undique conveniunt omnes.

Cum ter fusor aquæ valido reparatur ab igne,
Plebs de Hierusalem communiter exit in bostem.
Hoc fit et in prima feria, luna quoque prima.

CAPUT XXVIII.

Quomodo Tyrus a patriarcha et a Veneticis obsessa sit.

Itaque Achon profecti disposuerunt una cum Veneticis Tyrum adire et obsidere. Patriarcha igitur cum suis subditis, dux vero cum nautis et navibus suis urbem Tyrum obsidere xv Kalend. Martii accinxerunt, introeunte tunc Pisces sole gemellos. Hoc autem audito, Ascalonitæ, qui solita profer-

via nunquam mansuefieri potuerunt, nobis facere damnum pro posse nondistulerunt. Quadam quippe die, tripartito exercitu suo, majorem cohortium suarum partem Hierusalem adduxerunt, qui exemplo octo homines extra urbem, qui vineas putabant, truciter peremerunt. Quorum adventu comperto, super arcem Davidis tuba mox intonuit, hoc nobis significans. Et procedentes adversus eos Franci nostri atque Syri, audacter obstiterunt. Et cum tribus diei horis alterutro conspectu ad tedium se fatigassent, effectis quamplurimis sauciatis, mæsti abierunt, nostri siquidem paulatim eos insecuti sunt. Et quia militibus carebant, insidias eorum veriti, non præsumperunt eos diu sequi. Ad extremum tamen de capitibus eorum amputatis septem et decem retenta sunt, totidemque equi. Tres equites vivi, alii vero ex eis sunt occisi. Quod si milites haberemus, pauci ex eis evasissent. Equitatus enim noster in exercitu erat. Tunc Deus laudatur, cui semper laus debetur.

CAPUT XXIX.

De Tyro, et ejus nobilitate.

Interea loci coangustantur Tyrii in urbe sua proxime inclusi, nec pacem quærentes, nec capi cedentes. Divitiis enim opulenti, et maris præsidio circumfulti, consueverunt semper esse ingrati. Hæc est quidem cunctis urbibus, quæ in terra sunt promissionis, ditior et nobilior, præter Azor, quam antiquitus Jabin rex Chananeorum possedit, quam Josue postea cum plurimis destruxit. Quæ quidem, ut legimus, nongentis turribus munita gloriabatur (*Jud.* ix, 2, 3). Josephus autem tria millia curruum falcatorum fuisse narrat. Armatorum vero trecenta millia, et decem millia equitum habebat; ejus militiæ Sisara dux exstitit. Hæc urbes Tyrus et Azor in terra Phœnicum fuerunt institutæ. Hæc institutioribus et negotiationibus munitissima; illa vero infinita gente populo. Hæc in marino littore sita; illa vero in campatribus est collocata. Quando Gedeon vindicabat Israël, tunc temporis Tyrus condita fuit paulo ante Herculem a Phœnicibus. Urbs enim in terra Phœnicum est. Hæc est, ad quam Isaïas loquitur, minans eam propter superbiam suam (*Isa.* xxiii), in qua optima purpura tingitur; unde et de Tyria dicitur nobilis purpura. Tyrus interpretatur *angustia*, quæ Scôr Hebraice dicitur. Rex autem Assyriorum Salmanasar pugnans contra Syriam et Phœnicem expugnavit eam, cum in ea regnaret Eliseus. Nolebant enim regi Assyriorum Tyrii esse subjecti. Hoc equidem per quinquennium actum est. De hoc Menander scribit, Josephus quoque latius. Tunc temporis pelagus transfretantes Tyrii, duce Didone, Beli filia, Carthaginem in Africa condiderunt. Cujus situs triginta millia passuum muro amplexantur, et pene tota mari cincta ab Orosio historico fuisse describitur absque faucibus, quæ tribus millibus passuum aperiebantur. Is locus murum 30 pedes latum habuit, saxo quadrato ad altitudinem cubitorum 40. Arx, cui Bisce (*in edit.*

Birce] nomen fuit, paucio amplius quam duo millia passuum tenebat : quæ septingentesimo anno post conditionem ejus omni lapide diminuto confunditur. Quæ ante urbem Romanam duos et septuaginta annos ab Ilyssa condita invenitur. Hanc Publius Scipio superioris anni consul suprema sorte molitus est ; quæ continuis decem et septem diebus miserabiliter arsit.

CAPUT XXX.

De Tyri captivitate antiqua, et a quibus antiquitas fuit expugnata.

Tyrus autem superius memorata 70 annis, juxta Isaiam, depopulata elanguit. A qua recedentibus Cetheis, reduxit eos Elisens rex. Contra quos Salmanasar rex Assyriorum denuo insurgit. Recessita Tyro tunc civitas Sidon, et Arce, et antiqua Tyrus, et multæ aliæ simul urbes ; quæ semetipsas regi Assyriorum tradiderunt. Quapropter Tyriis non subjectis, iterum adversus eos egressus est, Phœnicius ei naves 70 exhibentibus, et remiges 800. Contra quos Tyrii navigantes in 12 navibus, dispersis hostium navibus, ceperunt captivos viros quingentos. Unde honor Tyriorum propter hoc crevit quammaxime. Revertens autem Assyriorum rex, disposuit custodias super flumen, et aquæ ductu circumvit, ut Tyrios haurire pocula prohiberent. Et cum hoc quinque annis factum esset, toleraverunt, de effossis puteis bibentes aquam. Hæc itaque in archivis Tyri de Salmanasar rege Assyriorum conscripta sunt. Hic est, qui Samariam obsedit, et cepit eam anno regis Ezechie sexto, et transtulit Israel in Assyrios. Ante quem venerat etiam Phul rex Assyriorum, et post eum Tegladphalassar rex Assur, qui cepit Cedes et Azor in Nephtholim, et prope Paneas, et Jaloe, et Galaad, et universam Galilæam, et transtulit eos in Assyrios. Venit quoque Sargon rex Assyriorum, qui misit Tartham pugnare contra Azotum, et cepit eam. Itaque propter peccata populi vastata est terra promissionis, et in captivitate ducta, prius Assyriis, deinde Chaldeis. Nabuchodonosor enim tam Chaldeus quam Babylonius rex obsedit et cepit Hierusalem. Unde Sedecias rex fugiens captus est juxta Jericho, et ductus ad regem Babylonis in regionem, quæ Reblata dicitur, in terra Emath. Hieronymus dicit Emath magnam esse Antiochiam, minorem vero Epiphaniam. Ibi fecit Nabuchodonosor oculos Sedecie erui, et filios ejus coram se jugulari. Tunc venit Nabuzardan princeps militiæ ejus, et incendit domum Domini et domum regis, et totum murum destruxit per circuitum. Post, temporum autem intervalla venit Alexander, qui Tyrum obsedit, et cepit, subjugata Sidone, prius autem Damasco. Gaza quoque ab eo capta per duum mensium spatia ; qui circa Tyrum septem mensibus fuerat, ad civitatem Hierosolimam festinavit. Honorifice susceptus, principem sacerdotum nomine Jaddim plurimis honoribus prosequitur, habentem thydarim super caput ejus, et stolam auream hiacinthinam, et super laminam auream, in qua nomen Dei scriptum erat, solus adiens diligenter adoravit. Et

disposita Hierosolyma, ad relinuas civitates exercitum suum convertit. Post annorum plurium spatia, peccatis Judæorum exigentibus, Antiochus Epiphanes legem eorum impugnans, Machabeos valde coarctavit. Post hunc venit Pompeius, qui Hierusalem infelicitè dissipavit. Ad ultimum vero Vespasianus cum Tito filio suo venit, qui penitus eam destruxit. Itaque per varios rerum eventus usque ad tempora nostra, et civitas sancta, et patria ei subdita præcipitanter exstitit vexata. Plerumque Palæstina, interdum Phœnicea, quæ a Phœnicæ Cadmi fratre nomen accepit, est vastata. Tum Samaria, tum Galilæa, quæ tamen bipartita determinatione distinguitur. Nam altera superior, altera quidem inferior appellatur ; quas ambifariam Phœnicæ et Syria cingunt. Illa nempe, quæ est trans Jordanem, a Macheronta in Pellam capit longitudinem, et a Philadelphia usque Jordanem habet latitudinem. Pella quippe septentrionalis ejus est tractus, Jordanis vero occidentis ; meridianus autem Moabide terminatur regione ; ab oriente Arabia et Philadelphia, itemque Gerasidis clauditur. Samariensis autem regio inter Judæam et Galilæam sita est. At Judææ latitudo à Jordane usque Joppem explicatur ; media vero civitas ejus est Hierusalem, quasi umbilicus ejus terræ sit. Porro inferior Galilæa, quæ ex Tiberiade usque Zabulon, et usque Ptolemaidam tenditur, et Carmelum montem Tyriorum, continet intra se Nazareth, et Sephorum civitatem validissimam, Thabor etiam, et Cana, cum pluribus aliis. Hæc siquidem Libano accingitur, et fontibus Jordanis, ubi nunc est Paneas, sive Dan alio nomine, sive Casarea Philippi, circa quam Turconitidis [*in edit. Traconitidis*] est regio, et Nabatea. A meridie est Samaria, et Scitopolis, hoc est Bethsan. Judææ autem Bersabee civitas dat litem, intra quam sunt Tamna et Lidda, Joppe et Jamnia, Thecue et Hebron, Astael et Saraa, et multæ aliæ. Nunc ad callem redeo, qui diversas semitas diu discurri.

CAPUT XXXI.

De bello et victoria Antiochenorum et de morte Balac.

Cum igitur circa Tyrum in obsidione ad machinas præparandas laboraremus, nihilominus Balac contra nos cornu suum cum complicitibus suis extollere non cessabant. Qui ex urbe Calipto egressus, quæ vulgo Halapia nuncupatur, mense Maio intrante, cum quinque millibus equitum septemque millibus pedum perrexit Hierapolim, quam urbem Mombech vulgus vocitat. Et cum possessor ejus eam illi reddere nollet, extra urbem eum ad se tunc evocatum nefariam decollavit. Qua urbe Balac protinus obsessa, non latuit Goseclinum Antiochiæ tunc morantem et habita inde legatione, acceleravit illuc ire cum Antiochenis. Licet enim paucissima gens esset Christicolarum, non pavitavit Goseclinus aggredi multitudinem perfidorum. Nec mora diu protracta, commissa est ferociter pugna. Deo autem suffragante, postquam Turci ter sunt confusi, ter ad pugnam audaciter regregati, Balac in ea præ-

sura sauciatus ad mortem. pro posse divertit A moribundus in partem. Quod cum extemplo sui comperissent, qui potuerunt fugere non torpuerunt. Potuerunt quidem plerique fugere, sed nequaquam effugere. Referunt enim tria millia ex eis fuisse interceptorum, qui equites erant. Depeditibus autem ignoratur numerus. De nostris vero 30 milites ibi perempti occubuerunt; de pedestri autem clientela 60 fere. Volens autem certitudinem rei scire Goscelinus, an Balac esset mortuus, an aliquatenus esset vivus, cum sollicite perscrutarentur qui hoc inter necatos exquirebant, armorum indicibus cognitorum a cognitis cognitus est. Cujus caput qui amputavit, Goscelino gratulabundus detulit: a quo numismata, sicut se illi daturum spononderat, lucratus accepit. Caput siquidem continuo Antiochiam ad declamationem rei gestæ Goscelinus deferri fecit. Quod ipse, qui in starcia sua detulit usque Tyrum, itemque Hierusalem, nobis universis et enarravit et declaravit, qui etiam in prælio memoratocum præliantibus præsens fuit. Armiger quoque Goscelini erat ipse. Et quia nuntium attulit desiderantissimum in exercitu nostro ante Tyrum assistentem, acceptis armis ab armigero in militem proventus est. Comes nempe Tripolitanus ad hunc gradum eum sublimavit. Et laudavimus et benediximus omnes Dominum, quia suffocatus est ille draco sævissimus, qui Christianismum diu tribulaverat et pessumdederat.

Sol decies novies lustrarat lumine Taurum;
Quando Balac cecidit, vel eum fortuna fefellit.

Ecce sic interpretatio somnii superius memoratideclarata est, quod quasi vaticinans ipse Balac de se ipso dixerat tempore illo, quo Goscelinus de captione mirabiliter evasit. Videbat enim in visu a Goscelino sibi oculos erui. Vere penitus eruit, quoniam caput et membra illi penitus abstulit.

Nec videt, aut audit, nec fat'ur, nec sedet, aut it :
Nec cælo, nec humo, nec aqua locus ejus habetur.

CAPUT XXXII.

De his quæ in obsidione Tyri gerebantur.

Quadam vero die, dum in obsidione memorata securi quiescerent qui circumsedebant, opportunitate considerata, egressi sunt de civitate Tyrii tam Turci quam Sarraceni, patefactis portis, et ad machinam nostram inter cæteras fortiores occurrentes, nudatis frameis unanimiter accurrerunt, et antequam arma nostri caperent, quos in machina custodes invenerunt foras sauciando pepulerunt. Et incendebant eam igni, qua solebant turres antea jactis lapidibus conquassari et vehementissime perforari. In qua impugnatione 30 homines perdidimus. Illi autem duplex repperunt damnum. Cives quippe per muri minas nostros tam sagittis quam lapidibus sive spiculis crebro valde lædebant et vulnerabant. Interim autem Venetici nostri secunda sui fortuna satis, carabum suum ingressi, qui non erant nisi quinque tantum, domunculam unam, quam juxta

murum urbis repperunt, diripuerunt, duobus ibi capitibus amputatis. Qui tunc sine cunctatione cum lucello suo gratulabundi foras remeaverunt. Actum est hoc xi Kal. Julii. Sed minus valuit, cum paulo ante Tyrii liburnam unam noctu elepserint, et intra urbem per portum traxerint. In hujusmodi enim certaminibus talia fieri sæpe contingit.

Hic cadit, hic surgit; hic plorat, gaudet et ille.

CAPUT XXXIII.

De pessima inquietudine Asealonitarum.

Scientes autem Asealonitæ gentis nostræ paucitatem, ubi magis æstimaverunt nos debilitare, vel damnum inferre, non pigruerunt molestare. Nam prope Hierusalem viculum quemdam Birrum nominatum vastaverunt et concremaverunt, et asportatis omnibus reculis illic inventis, cum aliquantismortuis et pluribus vulneratis abierunt. Mulierculæ enim et infantes in turri quadam tempore nostro illic ædificata se intromiserunt, et sic salvati sunt. Itaque per terram excurrentes, diripiebant, necabant, captivabant; quodcumque malum poterant faciebant, nec erat qui eis resisteret. Intenti enim eramus omnes ad obsidionem, misericordiam expectantes supernam, quatenus laborem nostrum Deo factore et adiutore valeremus consummare. Erat enim impatibile et nocte lucubrare, et die laborare.

CAPUT XXXIV.

De redditione urbis Tyrice.

Videns autem rex Damasci Turcos suos et Sarracenos, qui erant in urbe circumclusi, nullo modo posse de manibus nostris evadere, maluit cum aliquo dedecore vivos eos redimere quam mortuos plorare. Quæsit ergo per interlocutores sagaci consilio, quatenus homines suos cum rebus eorum omnibus foras exciperet, et urbem vacuatam nobis relinqueret. In quo cum utrinque diu luctaremur, obsidibus ambifariam datis, illi de urbe sunt egressi, et Christiani pacifice introgressi. Quicumque autem ex Sarracenis in urbe remanere voluerunt, sub conditionis ratiocinio in pace remanserunt.

Sub Cancro Phœbus fuerat sex decies ortus,
Quando Tyrus capitur, et redditur, ac superatur,
Nam Nonas Julii contigit hoc fieri.

Non est cessandum, non est etiam tardandum quærere Dominum nostrum adiutorem in tribulationibus, pium, benignum, et precibus pulsare eum, ut nobis pulsantibus pium præbeat auditum. Hoc equidem in Hierusalem feceramus, persæpe ecclesias visitando, lacrymas fundendo, eleemosynas imperitiendo, corpora jejuniis afficiendo. Quod Deus, ut credo, de supernis aspectans, non reliquit post se benedictionem, sed exaudivit deprecationem nostram. Quod cum aliquem addiscere rumusculum auribus apertis expectabamus, ecce legati tres festinantissime venerunt nobis nuntiantes et litteras a patriarcha nostro deferentes, et urbem captam esse innotescentes. Quo audito, clamor jucundissi-

mus attollitur. *Te Deum laudamus* illico vocibus altisonis decantatur. Signa pulsantur, processio ad Deum deducitur, vexilla in muris et turribus elevantur, per omnes vicos ornamenta multicoloria extenduntur, gratiarum actiones depromuntur, nuntii pro meritis digne remunerantur, pusilli et magni pariter congratulantur, puellæ in cantilenis, in choris delectantur. Recte mater Hierusalem gaudet de Tyro filia, cujus a dextera sedit amodo coronata. Luget et Babylon, consolatione ejus perdita, cujus adminiculo dudum extiterat suffulta, cujus classem quotannis nobis hostilem excipiebat. Hæc vero etsi minoratur pompa, augmentatur divina gratia. Nam quæ apud Ethnicos civitas habuerat in magisterio primitiaminem, vel archiflaminem, secundum Patrum institutionem habebit primatem vel patriarcham in lege Christiana. Ubi enim archiflamine erant, archiepiscopi in lege Christianorum sunt instituti, qui singulis provinciis præsent. Ubi metropolis erat, quæ interpretatur *mater civitas*, metropolitani erant, qui de tribus aut quatuor civitatibus intra aliquam provinciam matri et majori aliarum civitati præsidebant. Ubi autem minores civitates habuerunt solummodo flamines vel comites, episcopi sunt constituti. Porro tribuni plebis non absurde intelliguntur presbyteri, sive reliqui inferioris ordinis clerici. Sic omnis mundana potestas his gradibus dignitatum a se invicem distat, id est ut primus sit Augustus, vel imperator. Deinde Cæsares, deinde reges, duces, comites. Sic dicit Clemens papa, Anacletus, Anicius, et plures alii. Demus ergo laudes Deo altissimo, quia non hominum virtute, sed sua beneplacita voluntate, sine sanguinis effusione nobis Tyrum reddidit, urbem inclytam, urbem fortissimam et ad capiendum difficillimam, nisi Deus manum apponeret dexteram. In hoc quidem Antiocheni deliquerunt, qui nullum auxilium nobis præbuerunt, nec labori huic adesse voluerunt. Benedicatur autem Pontius Tripolitanus, quoniam adjutor nobis fidelissimus. Pacificet Deus Antiochenam Ecclesiam cum Hierosolymitana Ecclesia, quæ duæ dissident de Tyria tertia. Illa dicit hanc sibi fuisse subditam sub Græcorum tempore. Hæc dicit se esse communitam privilegiis a Romano pontifice. Nam in concilio Arvernensi tam authentico et nominatissimo constitutum unanimi assensu fuit, ut, quæcunque civitas mari magno transito a paganorum posset excuti jugo, sine contradictione perenniter obtineretur. Hoc etiam in Antiocheno concilio episcopo Podiensi magistrante replicatum et concessum ab omnibus est. In Hierusalem quoque dux Godofridus et domnus Boamundus acceperunt terram suam a patriarcha Dalberto propter amorem Dei. Identidem Paschalis papa privilegiis suis corroboravit, et ea Ecclesiæ Hierosolymæ transmisit, quibus Ecclesia Romana sic auctorisante jure perpetuo communiatur. In quibus privilegiis hæc inscripta continentur.

CAPUT XXXV.

Pri.ilegium Paschalis papæ.

« PASCHALIS, servus servorum Dei, reverentissimo fratri Hierosolymitano patriarchæ GIBELINO et successoribus ejus canonice promovendis. Secundum mutationes temporum transferuntur etiam regna terrarum. Unde etiam ecclesiasticarum parochiarum fines in plerisque provinciis mutari expedit et transferri. Asianarum siquidem Ecclesiarum fines antiquis fuerunt diffinitionibus distributi. Quas distributiones diversarum diversæ fidei gentium confudit irruptio. Gratias autem Deo, quod nostris temporibus et Antiochiæ et Hierosolymæ civitates cum suburbanis suis et adjacentibus provinciis in Christianorum principum redactæ sunt potestatem. Unde oportet nos divinæ mutationi et translationi manum apponere, et secundum tempus quæ sunt disponenda disponere, ut Hierosolymitanæ Ecclesiæ urbes illas et provincias concedamus, quæ per gloriosi regis Balduini prudentiam, ac exercituum eum sequentium sanguine per Dei gratiam acquisitæ sunt. Præsentis decreti pagina tibi, frater charissime et coepiscopo Gibelino, tuisque successoribus, et per vos sanctæ Hierosolymitanæ Ecclesiæ patriarchali metropolitano, jure regendas disponendasque saucimus civitates omnes, atque provincias, quas sub prædicti regis ditione aut jam restituit, aut in futurum restituere divina gratia dignabitur. Dignum est enim ut sepulcri Dominici Ecclesia secundum fidelium militum desideria competentem honorem obtineat, et Turcorum vel Saracenorum jugo libera, in Christianorum manu abundantius exaltetur. »

CAPUT XXXVI.

De portionibus circa Tyrum constitutis.

Expletis autem apud Tyrum, prout oportuit, negotiis, et tripartita divisione dispositis, et æquiparatione congrua duabus portionibus regiæ scilicet dignitati, et tertia hæreditario jure Veneticis tam in urbe quam in porta singillatim contraditis, recesserunt omnes ad sua. Revertente autem Hierosolymitano patriarcha Hierusalem cum Hierosolymitanis, crucem Domini sacrosanctam digna cum veneratione suscepit clerus et populus.

(*Huc usque editio I Bongarsii. Quæ sequuntur addita sunt ex ms. codice.*)

CAPUT XXXVII.

De signo tunc apparente.

Deinde apparuit nobis sol per unam fere horam fulgore colorifero, in novam vel jactivam formam commutatus, et in specie lunæ tanquam eclipsi qua-

dam biformis transmutatus. Hoc accidit quippe in Idus Augusti, hora diei jam prætereunte nona. Noli ergo mirari cum vides signa in cælis, quia nihilominus operatur Deus in terris. Sicut enim in cælestibus, ita et in terrenis transformat et componit

quæcunque et quomodo vult. Quod si mira sunt quæ fecerit, mirabilior est quæ ea fecit. Considera et mente recogita quomodo tempore in nostro transvertit Deus Occidentem in Oriente. Nam qui fuimus occidentales, nunc facti sumus orientales. Qui fuit Romanus aut Francus, hæc in terra factus est Galilæus, aut Palæstinus. Qui fuit Remensis aut Carnotensis, nunc efficitur Tyrius aut Antiochenus. Jam obliiti sumus nativitatæ nostræ loca, jam nobis pluribus vel sunt ignota, vel etiam inaudita. Illic jam possedit domos proprias et familias quasi jure hæreditario et paterno, ille vero jam duxit uxorem non tamen compatriotam, sed et Syram aut Armenam, et interdum Sarraçenam, baptismi autem gratiam adeptam. Alius habet apud se tam socerum quam nurum, seu generum suum, sive privignum, necne vitricum. Nec deest huic nepos, sen pronepos. Illic potitur vineis, ille culturis. Diversarum linguarum contantur alternatim eloquio et obsequio alternitri. Lingua diversa jam communis facta utrique nationi fit nota, et jungit fides quibus est ignota progenies. Scriptum quippe est : *Leo et bos comedit puleas* (Isa. xi, 7). Qui erat alienigena, nunc est quasi indigena, et qui inquilinus est, utique quasi incolæ factus. Nos nostri sequuntur de die in diem propinqui et parentes, quæcunque possederant omnino relinquentes, nec etiam volentes. Qui enim illic erant inopes, hic facit eos Deus locupletes. Qui habuerant nummos paucos, hic possident bysantios innumeros, et qui non habuerant villam, hic, Deo donante, jam possident urbem. Quare ergo reverteretur in Occidentem, qui hic invenit taliter Orientem? Nec vult eos penuria Deus affici, qui cum crucibus suis devoverunt eum sequi, imo denique assequi. Percipitis igitur esse hoc miraculum immensum, in universo mundo valde stupendum. Quis audivit hactenus tale? Vult ergo nos Deus omnes lucrificare, et ut amicos charissimos ad se attrahere. Et quia vult, nos quoque voluntarie velimus, et quod illi placet benigno corde et humili faciamus, ut cum eo feliciter regnemus.

CAPUT XXXVIII.

De regis a vinculis liberatione, et obsidione urbis Halapia.

Omnipotente Deo favente, de Turcorum custodia Hierosolymorum rex iv Kal. Septembris exiit, cum mensibus 12 pauloque magis sub eorum vinculis detentus esset. Sed quia pro redemptione sui obsides eis electos primitus contradari oportuit, non omnino liber exiit, cum se et illos incerta et pendula spe anxius obligaverit. Unde consilio necessitati postmodum adhibito, urbem Caliptum obsidere acceleravit, quatenus ipsa cohibita, vel obsides suos a civibus extorqueret, vel forte fame vexatam comprehendere posset. Didicerat enim panis inopia eam valde angustari. Ab Antiochia magna 40 millibus civitas hæc discrepat; quo in loco ab Abraham, quando de Caram in terra peregrinabatur Chanaam, pecora sua tam fetentia quam fetata in pascuis illis uberrimis

A faciebat opiliones suos pascere, insuper lac eorum in muletris faciebat mulgeri, deinde coagulari, coagulatumque in fuscis exprimere, et formagia confici. Dives enim erat valde omnigenum rerum possessione. Calixtus papa obiit xii Kalend. Januarii.

CAPUT XXXIX.

De congregato exercitu Turcorum ad dispergendum obsidionem.

B Anno a Salvatore mundi nato 1125, indictione iii, cum mensibus 5. Hierosolymitanis una cum suis Halapiam urbem rex cohibuisset, nec quidquam profecisset, Turci, ut solent, non torpidi, transgresso flumine paradisiaco Euphrate magno, itinere citissimo properaverunt ad urbem prædictam, ad disperdendam obsidionem, quam gens nostra jam diu apposuerat circa illam. Verebantur enim, nisi citissime subvenirent, in proximo eam fore capiendam. Fuerunt autem septem millia equitum, camelorum quoque annona et alimentis onustorum, ad quatuor fere millia. Sed quoniam adversus eos prævalere nostri non potuerunt, necessario cesserunt, et ad oppidum eis proximum Careph nominatum die sequenti diverterunt. Erat enim illud nostrum. Turcorum enim pars una nostros aliquantisper cum insequerentur, duos de suis probioribus equis dejectos atque peremptos illic amiserunt. Nos vero clientem unum, sex quoque tentoria. Accidit adventus eorum iii Kalend. Februarii. Sed quia noctu repentini advenērunt, propterea imparatos nos facilius invenerunt et confuderunt. Vilissimum ergo dictu, inhonestum scitu, tædium relatu, pudor auditu. Sed qui hoc narro, a veritate non devio. Quid ergo? voluntati Dei quis resistit? Verum est autem proverbium, quod quidam Sapiens dixit: «Futura non pugnant, nec se superari sinunt.» Erat hoc verum futurum, sed nemini præscitum. Si enim fuisset præscitum, nunquam posset fore futurum, quia de meditatione veniret ad nihilum sine voluntate. Nam cassaret qui præsciret, ne ad factum res exiret. Rex autem deinde recessit Antiochiam, Goscelinusque cum eo. Obsides vero, quos posuit pro se rex quando de vinculis exiit, neque sunt reddit, neque redempti. Itaque tam Hierosolymitani quam Tripolitani omnes ad sua remeaverunt. Obviat autem divina dispensatio ei, quem prosperiorem facit humana probitas, ne cui convenit ampliari patiat. Quis enim alius vel bonorum dator, malorumve depulsor, quam rector aut medicator mentium Deus, qui ex summa cæli specula universa conspiciet et discernit? Qui Tyrum urbem fortissimam et gloriosissimam nobis Christianis suis paulo ante benigne tradidit, et possessoribus ejus abstulit, nunc ei manum retrahere libuit. Fortassis liberioribus agricolis vineam suam excolere reservavit, qui fructum ei ubertim reddere velint vel valeant opportuno in tempore. Quidam quidem cum plus habent minus valent, nec largitori bonorum gratias quantas debent exhibent; verum etiam Deo in bis, quæ votis illi promittunt, sese fallentes, item itemque fallunt.

CAPUT XL.

Quod rex Hierosolymis cum gaudio sit receptus.

Cum autem duobus fere annis tentus, et vinculis compeditus a paganis atrocissime rex fuisset, Hierosolymam suam reversus rediit; quem in Non. Aprilis universi processione celebri suscepimus. Qui, parum apud nos commoratus, Antiochiam festinanter rediit. Turcis terram illam jam vastantibus, quorum potentior Borsequinus erat nominatus, junctis sibi sex millibus militum.

CAPUT XLI.

De Veneticis, qui revertentes Insulas imperatoris vastaverunt.

Tunc temporis usque ad nos divulgatur Veneticos post Tyrum captam in repatriatu suo insulas imperatoris, per quas præteribant, Rhodum videlicet et Mothionem, Sanum quoque et Chium, violenter comprehendisse, pariterque mœnia diruisse, puberes et puellas miserabiliter captivasse, pecuniam multimodam secum asportasse. Sed quoniam nequivimus hoc commendare, in visceribus intimis hoc audientes condoluimus. Hi enim adversus imperatorem, hic quoque contra Veneticos crudelissime utrobique desæviebant. Inimici enim erant ad invicem. Sed *væ mundo ab scandalis!* *væ* illis etiam per quos scandala eveniunt! (*Matth. xviii, 7*). Si culpa est imperatoris, male quidem ipse imperat. Si autem Veneticorum, ipsi sibi damnationem acquirunt. De superbia quippe peccata procedunt universa. Nonne superbit homo, quando facit quod prohibet Deus? Habent Venetici ulciscendi se occasionem, habet et imperator defendendi se, ut ait, justiorem. Inson-
tes autem in medio positi, et eorum injuriæ non obnoxii luunt, et injuste perdunt. Sed quid præterea dicendum est eis, qui raptu piratico peregrinis Dei et Hierusalem pro amore Creatoris, cum labore et angore tantimodo euntibus in pelago mala quæ posunt facere non desistunt? Si beatificari, Domino dicente, merebuntur misericordes (*Matth. v, 7*), quid contrarii pietatis recipiunt pro impietate sua immisericordes? Maledicuntur, excommunicantur, et impœnitentes et perfidi moriuntur. Descendunt ultro tales in infernum viventes (*Psal. lvi, 16*). Apostolico non obediunt, patriarcham contemnunt, sanctorum Patrum dicta vilipendunt. Scio, scio quod eis dicere non formido. Futurum enim est quod audient a Domino iudice valde severo: « *Nescio unde sitis* (*Luc. xii, 27*), qui janua vobis aperire clamatis. Et tarde venitis, et nihil boni vobiscum affertis. Ino janua jam clausa est (*Matth. xxv, 10*). Noluistis enim me audire, nec amplius dignor vos auscultare. Qui quondam clamavi, *Venite* (*Matth. xi, 28*), nunc omnino dico, *Discedite* (*Matth. xxvii, 41*). Dico, dico, amen dico; datam sententiam nullatenus commuto. Quod autem superest, horribile est, et impatibile est, sed perpetuum pro meritis væ. Rerum autem ordinem continuandi gratia, et ne intertrecisa pendeat historia, summatis singula designare satagam.

A

CAPUT XLII.

De multis a Borsequino perpetratis, et prælio contra ipsum gesto.

Igitur Borsequinus, cujus tam probitatem quam improbitatem ordiri jam cœpimus, cum paulatim per singulos dies ejus concresceret exercitus, oppidum quoddam vocitatum Caphardam obsidione arevit, et arcitum comprehendit. Quod ei tradiderunt qui tutores ejus erant, cum diutius obtinere nequirent, nec sulventum aliunde habere sperarent. Necdum rex noster illuc pervenerat, nec comes Tripolitanus quem secum illuc ducebat. De Hierosolymitanis autem paucos habebat, quoniam in præsentia et in præterito anno valde fatigati fuerant. Nam quomodo tot labores assidue tolerare poterant, quibus vix uno mense in domibus suis quiescere licebat? Certe crudelis corde est, qui eis qui circa Hierusalem inhabitant pie non compatitur. Qui die ac nocte in Domini servitio gravissime tribulantur, qui etiam, cum de hospitio suo exeunt, ne reverti postea possint timidi ambigunt. Si longe tendunt, necessario alimentis suis et utensilibus onerati incedunt. Si pauperes vel agricolæ, aut lignarii sunt, in saltibus et lucis, Æthiopum insidiis aut capiuntur, aut necantur. Hinc Babylonii terra et mari, ab aquilone vero Turci plerumque accurrunt subitanei. Præsto quippe, sunt aures et attentæ ad cornicinem audiendum, si forte increpuerit bellicus tumultus. Quod nisi interdum peccando deviamus, amici revera Dei omnino essemus. Borsequinus autem humilem Syriam proculcaus, et quid ei magis sit commodum sollicite exquirens, Sarfanaum castrum obsedit. Sed nihil illic proficiens, ad municipium Hasar non inatum exercitum suum convertit. Quod statim obsessum machinis et tormentis vehementissime cuercuit. Cui rex Damascenorum cum properasset mandatus adjutum, audito regis adventu, jam callide Borsequinus tentoria sua collecta cum sarcinis suis formidolosus emiserat. Et cum usque ad comprehensionem jam castrum angeretur, et tempus ad bellandi affectum nostros arctaret, ecce rex venit cum 13 cuneis ordinatissime præparatus. Ad cujus cornu dextrum Antiocheni constituti sunt. In lævo duo comites, Tripolitanus et Edessenus. Rex vero in tertio cum densiore et posteriore, cum in 21 phalangibus Turci divisi essent; multitudo nempe erat copiosa. Jamjamque arcus lentos in brachia de manibus deponebant, et cominus ensibus extractis nudatisque dimicabant. Cum rex hoc viso haut diutius tardans, orationum munimine et signo crucis armatus, exclamando *Adjuva, Deus*, et tubis vehementer sonantibus, impetum in eos et fecit, et fieri præcepit. Non enim pugnam incipere audebant, quo usque rex jussisset, Turcis siquidem potentissime primitus resistentibus. Denique, Conditore universorum opitulante, desperatione tabuerunt, et strage sub magna confusi in fugam et desperationem quibus licuit conversi sunt.

Quinques extortis in quinque quinq. Gemellis

Clauit hoc bellum, Domino præstante triumphum
 Idibus in ternis cum Junius æstuat auris,
 Hoc geritur bellum Donioi decus ad memorandum.

CAPUT XLIII.

Quanti in prælio sint cecisi.

De numero autem occisorum vel sauciatorum comprehendi veritas nec in hoc nec in alio quolibet bello potest, cum nisi sub æstimatione talis summa a nemine taxetur. Sed multoties varietas scriptorum utique fallacia est quæ quidem fallaciæ causa profecto adulatio est, dum victorum laudes accumulare, virtutemque patriæ extollere vel præsentibus vel posteris student. Unde lucidissime patet quoniam tali impudentia mentiendi et occisorum hostium numero adieiunt, et amicorum damna minuunt, vel omnino reticent. Retulerunt autem nobis qui bello interfuerunt duo millia militum Turcorum exstilis se peremptorum, ipsis qui evaserant Turcis testificantibus. Sed de equis utrarumque partium infinitus numerus fuit angore et fatigatione siti exstinctis.

Æstus erat, magnusque calor geminaverat æstum.
 Pugna gravis geritur, furit hic, occidit et ille.
 Is fugat, ille fugit; post eam nemo refugit.
 Sanguine cæsorū campique viæque rubescunt,
 Candent lorice, lucent galea framæque
 Clarifica specie, per campos undique jactæ.
 Projicit hic scutum, pharetram jacet ille, vel arcum.

Nollet Borsequinus scutica tunc carere, et mallet
 Tuldequinus urbe Damascena nudipes inesse, et
 suam toparchiam sollicitè servare. Amiserunt
 satrapas Turci 15 in congressu illo. Nostri vero
 non amplius quam 20 homines, quorum quinque
 milites erant. Mille quidem centumque milites
 nostri fuerunt, quando prælium commissum est.
 Turci autem 15 millia militum. De nostris vero
 duo millia peditum.

CAPUT XLIV.

*Borsequinus in sua repatriat: rex de receptione
 filiarum in obsidatu olim datar, nec non de victoria
 Deo gratias agit.*

Cum autem nisi paucis diebus apud nos postea
 moratus esset Borsequinus, prætergresso Euphrate
 flumine, in sua repatriavit, nihil honoris, sed doloris
 et plangoris, amicis suis in patriam relaturus.
 Et qui huc venerat minax et cornutus, Dei gratia
 rediit mutilatus, et consolatione viduus. Deinde
 cum rex noster filiam suam ætate quinquennem,
 quæ in obsidatu defenta fuerat, et aliquantos famili-
 ares suos similiter compeditos redemptione numis-
 matum adeptus fuisset, sicut utrinque pactum
 fuerat, Hierusalem contendit gratiarum actiones
 Deo acturus, et de prælio circa Borsequinum magni-
 ifice patrato eum obnixè laudaturus. Et merito
 laudaturus et gratias acturus, quia, cum jam diu-
 turno tempore pessundatus, et in parte subliori
 rotæ locatus, et vilissime et miserrime fere fuerat
 traditus, nunc, opitulante Deo, in decus pristinum
 restitutus est, et corroboratus.

Sena decenuia bina tricennia præterierunt,

A Ex quo natus sum, quoad hunc pervenimus annum.
 Quod superest vitæ Deus ordinet et regat æque.

CAPUT XLV.

De castello a rege edificato.

Hoc in anno mense Octobris edificavit rex castel-
 lum in montanis Berithi, et terra bonorum satis
 feraci. Huc montem Glavinum vocant, a digla-
 diando, quia ibi rei digladiabantur, qui apud Beri-
 thum damnandi judicabantur. Abest autem ab urbe
 ipsa sex miliaris. Et quia ruricolæ Sarraceni tri-
 buta locorum reddere antea nolabant, postea vi
 cohibiti reddibiles exstiterunt.

CAPUT XLVI.

De expeditione regis, et prælio cum Turcis.

Deinde paravit rex protectionem suam in Syriam
 B versus Damascum, rupta pace inter regem et Tulde-
 quinum, ubi tres vicos optimos cepit, profligavit.
 præcipitavit, et præda rapta quantum potuit, ad
 sua rediit. Quam quidem rapinam cum equitibus
 suis vel participibus æque divisisset, vel solito jure
 distribuisset, postridie in terram Philistiim expe-
 ditionem suam convertit. Tunc apud Ascalonem
 novi recentesque convenerant, qui de Babylonia
 illuc missi fuerant. Cuneus militum probitatem
 suam in terra nostra monstrare cupientes, jam
 victores se fore arbitrabantur. Quos cum viderent
 civitati prædictæ levatis signis appropinquare,
 exierunt contra eos cum magna vociferatione et
 audacitate. Et quamlibet rex nondum in primam
 acierum suarum frontem advenisset, quia in poste-
 riore parte sollicitus se retardabat, ut suis callide
 fugientibus, si necessitas urgeret, adjutor existeret,
 anteriores nostri cursores animi non inopes adversus
 eos indicibili impetu, *Adjura, Deus* inelamantes,
 irruerunt. Quos cum tanta virtute et animositate
 inculcantes intra portas urbis, feriendo, proster-
 nendo et occidendo impulerunt, ut, quantum æsti-
 mare licet, si aliquanto magis de gente parata illic
 haberemns, procul dubio cum illis communiter in-
 troire possent qui persequabantur. Remanserunt
 itaque Ascalonitæ mortuos suos ultra 40 de melio-
 ribus lugentes et lamentantes, et de hoc insperato
 infortunio vehementer admirantes. Rex autem tubis
 significantibus ultra et prope urbem, nocte illa sub
 tentoriis conquievit. Quod si habuerunt gratia Dei
 quietem, hostes nostri noctem duxerunt insomnem
 et tristem. Nam, ut ait Josephus, nimis confidens
 incautus est, metus autem providentiam docet.
 Sciendum quod die illa nullam prædam nostri
 cursores circa urbem invenerunt. Nam de adventu
 regis præscii, jam pecora sua universa absconde-
 runt providenter.

CAPUT XLVII.

Quod Sarraceni per columbas suas litteras transmittant.

Morale est Sarracenis in Palæstina degentibus, ut
 per columbas ad hoc officium doctas de civitate in
 civitatem litteras sagaciter transmittant; quæ scri-
 ptorum vectrices ad domicilium jam sibi dudum

cognitum deportent. Quæ scripta in schedulis et super clunes columbarum consuta inventis legendo insinuent quid postea fieri debeat. Quod tunc ita factum clarissime est compertum.

CAPUT XLVIII.

De varietate consuetudinum.

Igitur secundum divisiones terrarum varietates existunt utique rerum et consuetudinum. Alios enim usus habet Francia, alios equidem Anglia, alios .Egyptus, alios vero India. Differunt etiam in volucribus, differunt in piscibus atque arboribus. Nunquam in Palestina vidi balenam, neque lampradam, nec in volucribus picam, sive curucam. Illic autem habentur onagri, cirogrilli, nec non et hyena, quæ mortuorum effodit busta. In arboribus illic non vidi populum, nec taxum, neque corilum, aut sambucum, aut ruscum, aut acereum ullam.

CAPUT XLIX.

De diversis generibus bestiarum et serpentium in terra Sarracenorum.

Nuper vidimus omnes apud Neapolim bestiam quandam, cujus nomen nullus hominum novit, nec audit; facie qua hircus, collo ut aselli erinito, ungulis, bifidis, cauda vitulina, ariete majorem. In Babylonia quoque est alia bestia, quam *Chimeram* vocant, quæ non retro, sed ante alta est, super quam in diebus majoribus pallium extendunt optimum, principi suo cum magnis alis apparatus servituri. Est *crocodillus* animal quadrupes. In terra et in flumine pariter valet. Linguam non habet, maxillam movet superiorem, morsus ejus horribili tenacitate conveniunt. Plerumque ad 28 ulnas longitudinis evalescit. Qualia anteres edit ova; nec alibi fetus premit, quam ubi crescentis Nili aquæ non possunt pervenire. Armatus est enim unguium immanitate. Noctibus in aqua degit, per diem humi acquiescit. Circumdatur maxima cutis firmitate. In flumine quadam Cæsariensis Pælestinae modo hæc quadrupedia similiter habentur, sed non ex longo tempore dicunt illuc fuisse allata de ipso Nilo dolositate maligna; ubi jam damna quamplurima in territorio illo sæpe perpetrant, animalia devorant. *Appotamus* in eodem flumine Nilo ac solo nascitur, et in India, maxime equo similis, et dorso, et juba, et hinnitu, rostro resupino, ungulis bifidis, aprinis dentibus, caudatortuosa. Noctibus segetes depascitur, ad quas pergit aversus, astu doloso, ut fallente vestigio revertenti nulle insidiæ præparentur. Sunt quidem corpore majores quam elephantis. Hæc et alia, pusilla et magna, Deus creat universa. Et quia placet ei creare, et nobis debent placere, et proinde laudes ei dare. Veris *draconibus* ora sunt parva, et ad morsum non dehiscentia; sunt et arctæ fistulæ, per quas trahunt spiritus et linguas exerunt. Quippe non in dentibus, sed in caudis venenum habent, et verbere potius quam rictu nocent. Exciditur ex cerebris *dracontias* lapis. Draco maximus est omnium serpentium, sive animantium quæ sunt super terram; qui sæpe a speluncis abstractus fertur in aerem, con-

citaturque propter eum aer. Est autem cristatus. Si quem ligarit, occidit. a quo nunc elephans tutus est sui corporis magnitudine. Gignitur in India, et in .Ethiopia in ipso incendio jugis æstus. Circa semitas delitet, per quas elephans graditur; solitis crura ejus nodis illigat, et suffocatum perimit. Pedes non habent. In Asia Scythica sunt *frigriphe* alites ferocissimi ultra omnem rabiem sævientes. Sunt et *hircanii* gens silvis aspera, copiosa immanibus feris, feta *tigris*. Quod bestiarum genus, insignes maculis notæ fulvo nitent. Pedum motum nescio velocitatem perviciacia magis adjuvet. Nihil tam longum quod non brevi penetrent; nihil adeo antecedit ut non illico assequantur. Sunt et *pantheræ* in Hircania minutis orbiculis superpictæ. Tradunt odore earum et contemplatione armenta mire affici, atque ubique eas persentiunt properato convenire, nec terreri nisi sola oris torvitate. Eas veneno frequentius quam ferro necant; lenta illis vivacitas. Est *alee*, mulis comparanda; adeo propensio labro superiore, ut nisi recedens in posteriora vestigia pasci nequeat. *Cameleon* nascitur in Asia plurimus, animal quadrupes, facies qua lacertæ, nisi crura curta et longiora ventri jungerentur. Prolixa cauda, eademque in vertiginem torta, hamati ungues subtili aduncitate, incessus piger, corpus asperum, cutis qualem in crocodillis deprehendimus, hiatus ejus æternus, ac sine ullius usus ministerio. Impetibilis est coraci. A quocunque interlectus est, victorem suum perimit interfectus. Nam si vel modicum ales ex eo ederit, illico moritur. Sed corax habet præsidium ad medelam, sumpta frondo laurea recuperat sanitatem. Corpus sine carne, vitalia sine linea: cuicunque se junxerit, concolor ei fit. *Salamandra* Græce vocatur, *Stellio* Latine,

Stellio flammpotens, Salamandra, Cameleon horrens, Nomen iuest triuun, sed simplex corpus et unum.

Ales est *pegasus*, quæ nihil equinum præter aures habet. Quidam populi adeo sunt proceri ut elephantos velut equos facillima insultatione transiliant. Est et gens, quæ in juventute cana sit, nigrescat in senectute. *Leucocrotus* est bestia, quæ velocitate præcedit feras universas, asini feri magnitudine, cervi clunibus, pectore ac cruribus leoninis, capite cameli, bisulca ungula, ore usque ad aures dehiscente, dentium lucis osse perpetuo. Hæc quoad formam; nam voce loquentium hominum sonos æmulat. *Mantichora* nomine inter hæc nascitur, triplici dentium ordine coeunte, vicibus alternis, facie hominis, glaucis oculis, sanguineo colore, corpore leonino, cauda velut scorpionis, aculeo spiculata, voce tantum sibila, ut imitetur modulos fistularum. Humanas carnes avidissime affectat, pedibus sic viget, saltu sic potest, ut morari eam nec extentissima spatia possint, nec obstacula latissima. Sed quis potest in hoc mari magno et spatioso tot et tanta Dei magnalia vel scire, vel exquirere, in quo versantur tot animalia et reptilia quorum non est numerus?

Hoc autem quod dixi tantillum, a Solino exquiretoris sagacissimo et dictatissimo, prout malui, excerpti. Sed quod iter Alexander Magnus in India reperit et vidit, si non cuncta, tamen aliquanta in posterioribus indicabo.

Nunc abit hic annus, rector Deus exstet alius
Temporis ad ritum, modo transit annus in annum.

CAPUT L.

De expeditionis regis Hierosolymorum contra regem Damascenorum.

Anno a Natali Dominico 1126, indictione III, celebratis in Hierusalem Natalitii diebus festis, conflavit rex exercitum suum, in regem incessurus Damascum. Et facto extraventu suo monitu praconario, tota Hierosolymitana regio ad hoc commota est pede et equo. Joppini et Rametenses, et qui erant in Lidda, meantes per Neapolim, iter egerunt suum per Scitopolim. Haec est Besan. In septentrionali autem tractu Achonitae et Tyrii. Hi vero, in quorum rex praeerat collegio, linquentes ad dexteram urbem Saphorum et montem Thabor, venerunt Tiberiadem. Quibus Hierosolymitani simul conglobati, Jordane transito, sub tentoriis suis cuncti jucunde quieverunt.

Tempus erat clarum, quoniam sine nube, serenum, Et septemdecimae renitebant cornua lunae.

Antelucanum autem, cum castris egrediendum erat, indicium lituus fecit. Tunc vero tabernacula colligunt, et ad profectionem cuncta instruunt. Mulos et jumenta, camelosque sarcinis onerant, ad quod multum tumultuabatur. Rudunt asini, blacterant cameli, hinnunt equi. Cum autem praeduces viatorum tramitem insinuare coepissent, cornibus item una personantibus, viam quam sibi utilioremovenerunt accurate carpserunt. Et cum terram hostilem profundius introissent, levatis signis incedere sapientius sategerunt, et armis suis se munierunt, ne inopinate periculo perturbarentur. Tunc transierunt eaveam Boob, et terram Damascenorum introierunt, et ultra Meddam duabus noctibus pausaverunt. Ubi quoddam oritur flumen, quod extra mare Galilaeae versus Scitopolim descendit, et Jordani se jungit. Tunc siquidem unam turrin ante se inventam praecipitaverunt. Itaque ad castrum Solone nominatum venerunt. Unde Syri Christiani habitantes in eo cum processione sua exierunt obviam regi. Postmodum vero venerunt ad vallem, quam *Marchisophar* vecant, hoc est imperatoris Sophar, ad locum, in quo Paulus apostolus a Domino colaphum accepit, per tres dies visum amittens, duobus ibi diebus moram facientes. Illic aspexerunt tentoria Damascenorum, exercitum nostrum ibi exspectantium. Et cum Tuldequini regis filius equitum circiter tria millia studiose adductus utcumque potuit contraxisset, ad patrem pugnabundus rediit, et die illo ante bellum genti suae aggregatus est. Nec mora longior, ordinatae sunt in parte nostra tam militum quam peditum acies 12, ut ab alterutra corroboraretur cetera, si necessitas adveniret. Et cum de pane san-

ctificato post missam auditam communicati essent omnes, factus est utrinque congressus, et bellare incipientes, *Adjuva, Deus*, exclamantes, vociferaverunt. Turci quoque et exclamaverunt, et acerrime dimicaverunt. Et quos quasi jam victos antea vilipenderant, eorum miram probitatem admirati sunt. Et deficiente illis spiritu, timore et pavore exterriti de fuga cogitaverunt. Fugit Tuldequinnus, fugit filius ejus. Et quamvis nostros illi ultra omnem modum coartarent, crescente illis magis magisque spiritu, constantes et animi cumpotes exstiterunt. Tantus tamen nimbus sagittarum ingruerat a Turcis ut nulla corporis pars ab ictu et vulnere tuta esset Christianis. Nulla quippe nostris tumultuosior, nulla terribilior pugna fuit. Discursus circumcursantium atque fremitus, itemque impetus erat nimis. Salspices et cornua vehementer concrepabant. Accincti ergo nostri a Turcis circumcirea jam plerumque sauciabantur, et cum quatuor miliaris fugitantes tolerando calluissent, vellent nollent, conversis ad eos vultibus, spiritu repleti martio pugnare coeperunt. Sacra die belli nituit Conversio Pauli, quem Deus elegit. Hora diei tertia incepta est lis bellica, de qua finem dat vespera diei data victoria. Gravis quidem pugna ignominiosa est fuga. Sed tolerabilius est infirmum vivere quam mortuum in aeternum plangere. Itaque Turci elegerunt fugam, ut retinerent vitam. Duo siquidem millia, et paulo plus, de Turcis remanserunt in campis. De peditibus autem non est numerus. De nostris vero 14 equites et 80 pedites. Optime se habuit rex noster in die illa, cum omni equitatu suo, nec non et clientela, cum quibus omnipotens Deus in praesentiarum adfuit. Fugit rex Syriae cum quibus potuit. Rex autem Solinae cum triumpho laetus rediit. Cumque remeare statutum esset, accinxerunt turrin unam, et ceperunt eam cum nonaginta sex viris. Quibus interfectis, aliam comprehendit rex cum 20 Turcis in ea fugitivis. Quam cum viderent a nostris circumfodi, et lapides ingentissimos extorqueri, et se et arcem perterriti tradiderunt regi, quos eo pacto abire fecit, sed turrin dirui fecit. Necessarium autem valde videbatur hanc exscindi, ne multos sui munimine ad defectionem invitaret. Nam et salutis spem habitatoribus certam, et aggredientibus haesitationem atque formidinem praestare poterat. Tadebit forsanhistoriae auditores, si omnia quae in bello, vel belli gratia, tam vi quam astutia gesta sunt, recitentur. Assumebant enim Damasceni lectos agilitate juvenes, qui cum armis suis post equitum terga sederent, et cum ad hostem ventum esset, equis desili- rent, et continuo pedites ipsi ex alia parte equitibus, per quos adducti fuerant, dimicantibus hostem perturbarent.

CAPUT LI.

De obsidione urbis Raphaniae, et de Sabbatico flumine.

Scriptum quippe est : « Nihil ex omni parte beatum. » Beari enim in hac parte non potuimus, cum

11 ibi milites prohiissimos amisimus, præter pedes aliquot similiter strenuos. Sed quantum ad stragem de illis factam, hoc minimum est. Interpretatur autem Damascus *osculum sanguinis*, sive *sanguinem bibens*. Legimus in Damasco sanguinem Abel fuisse. De cruore enim occisorum possent Damasceni lambere, possent etiam de ipso cernui potare. Regresso denique cum exercitu suo rege in Hierusalem, diem festum et gratulatorium universim duximus. Et post pusillum rex motus prece comitis Tripolitani, proficiscitur in auxilium ejus, ad obsidendum oppidum quod Raphaniam nominamus, extra Libanum montem situm. In qua videlicet regione, ut narrat Josephus, inter Archas et Raphaniam civitates fluvius medius fluit, qui quoddam peculiare habet miraculum. Nam cum sit quando fluit plurimus, atque ineatu segnis, tamen interpositis 6 diebus a fontibus deficiens siccum exhibet locum videre. Deinde quasi nulla mutatione facta, septimo die similis exoritur, atque hunc ordinem semper eum observare pro certo compertum est. Unde etiam Sabbaticus appellatus est, a sacro Judæorum septimo die sic nominatus. Princeps vero Titus aliquandiu Berithi commoratus, et inde reversus, per omnes quas abibat Syriæ civitates magnificentissima celebrans spectacula, hunc conspiciens fluvium natura cognitione dignissimum, admiratus est valde.

CAPUT LII.

De alio quodam flumine.

Aliud quoque idem historiographus miraculum refert, iniqui juxta Ptolemaidam urbem fluviolum esse quasi a duobus stadiis præterlabentem, quem vocant Beleum, prorsus exiguum; cui prope est sepulcrum Menonis, admiratione quidem dignissimum. Erat autem species vallis rotundæ, vitream emittens arenam. Quam cum hauserint, multæ naves pariter accedentes, locus isdem rursus impletur. Venti siquidem quasi edita opera convehunt de circumstantibus superciliis arenam istam utique communem. Locus autem metalli statim metalla in vitrum quæ suscepit mutat. Mirabilius quoque illud mihi videtur, quoniam conversæ jam arenæ in vitrum pars quæcunque super margines loci illius fuerit jactata, in communem arenam denuo convertitur.

CAPUT LIII.

De acquisitione urbis Raphaniæ.

De urbe autem Raphania, de qua narrare sermonem jam ceppi, talis fuit exitus. Cumque rex et comes cum tormentis suis lapides jaculando, per dies 18, Sarracenos inclusos vehementissime cohibuissent, et urbem reddiderunt, et indemnes abierunt. Accidit siquidem hoc ultimo Martii die. Itaque comes prædictus urbem possessurus recepit et munivit. Rex autem Hierosolimam rediit.

CAPUT LIV.

De morte Romani imperatoris.

Et cum dies Paschales in Hierusalem celebraremus, exiit ad nos rumusculus a peregrinis supervenientibus, Romanum imperatorem obisse nun-

tiantibus, addentibus etiam Saxonum ducem, nomine Lotharium, in regem et imperatorem sublimatum fuisse.

Dum ruit Henricus Geminorum claruit ortus.

Post quem Lotharius rex imperat, ex duce natus.

CAPUT LV.

De regis profectione contra Babylonios.

Non multum postea processit temporis, cum de Tyro rex exiens in Syriam humilem descendit, partem de equitatu suo relinquens, partemque secum ducens, licet de Babylonis ad bellandum paratis, et contra eos venturis, a rumigeris audisset. Expediebat enim eum illic prius properare, ubi hostes audiebat ingruere. More enim apri a canibus circumdati, et morsibus ereberrimis angustiosi, oportebat dextro lævoque pede feriendo se obnixè defendere. Solemus namque parabolice dicere: « Ubi dolor, ibi manus. » Antequam autem rex illuc pervenisset, jam Turci quoddam pseudocastellum obsederant, et vi ceperant. Quod quidem illis erat contrarium, nobis autem necessarium. Milites autem astutissimo exitu noctanter evaserunt, relictis uxoribus cum liberis suis, malentes partem salvari quam totum penitus perdi. Tempore tunc æstivo, mediante mense Julio, apparere cœpit cometa inter orientem et septentrionem, quæ ante lucanum nascens, et versus horam nonam radium suum emittens, mediocri lumine se monstrabat. Illum autem per dies ter senos cernere studuimus, significantiam ejus Conditori omnium commisimus. Turci autem, quorum Borsequinus erat fortior, oppidum Cerepuni nominatum obsederunt, sed audito regis adventu, qui jam eos insequabatur, spe sua fraudati ad tutiora præsidia secesserunt. Non enim erant plus quam 6 millia militum: rex ergo Antiochiam rediit.

CAPUT LVI.

De classe Babylonica.

Homo autem Babylonii classe sua reparata et congregata, velificantes austri flatu intraverunt terram Philistiim, transita Phara, Mialaris quoque et Gaza, Ascalone quoque et Joppe, Cæsarea et Ptolemaida, Tyro et Sidone, explorando et insidiando per littus maritimum usque urbem Berithum, aucupantes et perscrutantes de portu in portum, si quid possent invenire sibi commodum, quod Christianis esset incommodum. Sed quia dulcis aquæ penuria tunc sitibundi valde angebantur, oportuit eos ad siccum egredi, ut de rivis et fontibus situlas suas implerent, et sitim suam mitigarent. Sed civibus urbis præfatæ hoc modeste ferentibus, ad eos ex templo audacissime progressi sunt, additis sibi viatoribus, qui illuc forsitan accurrerunt, et congregatione facta, tam de occisis quam ad mortem vulneratis 130, de piratis illis prosternuntur. Erant qui exierant ad certamen quinque millia, exceptis his qui naves interim conservaverunt, quarum 22 trirèmes vel cautos nuncupant; cæteri vero 53 fuerunt. Itaque crudelitatem suam in gentem nostram pompabant, ad miserandum inflexibiles et immise-

ricordes in omnes quos præoccupare poterant. sed Deo gratias, nihil hic sibi vendicaverunt, quoniam et equites nostri cum lanceis, et areuarii cum sagittis in salum inculcantes inopinabiliter fugaverunt. Illi autem continuo carbasis levatis per mare velivolum versus Tripolim se direxerunt, et hinc Cyprum.

CAPUT LVII.

De navigatione adolescentis Boamundi

Quoties autem legati hoc anno, vel peregrini, Boamundi adolescentis adventum nobis annuntiaverunt et allegaverunt? sed multiplicatis rumoribus fefellerunt. Meticulosus enim erat propter classem Babylonieam vel pirateam, quæ in ponto audiebat late diffusam. Insuper de terra sua sollicitus admodum erat, quam nisi bene et fidelibus suis locaret, a malevolis suis insidiatoribus circumventus fraudulenter amitteret. Scriptum est in proverbii rusticanis: « Qui habet malum vicinum habet malum matutinum. » Denique cum iter suum sæpius præparasset apud Hydruntum Apuliæ civitatem, collectis quot potuit navibus videlicet 22. quarum 10 longæ, et remis munitæ erant, iter cepit expedire marinum. Postquam terram suam Apuliæ duci commisisset, quem hæredem terræ suæ suffecit, et substituit, si prior a vita discederet, identidem confirmavit ei dux, et gratanter concessit, si primitus ipse obiret, testantibus optimatibus eorum utrobique assistentibus. Itaque Boamundus mediante Septembri mense mare sulcans, transitis Cycladibus per æquor sparsis, venit Mothonem. Postmodum vero Rhodum, Pamphiliam, et Liciam permeat et Italiæ gurgitem sæpe navigantes conturbat. Inde transiens Antiochiam parvam, venit ad magnam, transeundo Isauriam, et urbem Seleuciam. Qui cum Cyprum liquisset ad dexteram, Tharsum si quidem dimisit ad sinistram, et Melotem urbem opinatissimam jamdiu vastatam. Eo tunc tempore plures bifarii et helluones de mari recenter exeuntes vulgabant procul dubio nobis in Hierosolymis, eum procul dubio apud Antiochiam applicuisse, et mentiebantur. Verumtamen dicere se putabant, quia cum aliqua parte militum suorum usque Pataram venerant, et cum accipitribus, et capris, et aucupibus, atque canibus, quos ante præmittebat.

CAPUT LVIII.

De periculis in mari evenientibus.

Multa sæpe turbulenta, vel Deo volente, vel permittente, in mari navigantibus occurrunt; tum solvitur anchora, tum frangitur antenna, vel aplustra, vel rudentes rumpuntur. Cumque venti mutantur, tunc ad cherucham respectatur, ut si prospere incedant, distincte et solerter experiatur. Cavendum ne nocte una perdat. Cum enim stellæ obnubilant, si cubus ratis alliditur, mortem illico vel naufragium pestis imminens minuitur. Sicut in terra, sic et in mari pericula, Quid de nobis miramur, si Pauli apostoli naufragium recordamur. Ad tentandam abyssi profunditatem dimiserunt naucleri bolidem.

A Nisi videret ungelicam visionem in extremis vitæ consolatricem, jam subibat vitæ desperationem.

CAPUT LIX.

De mari magno.

Circa gurgitem Italiæ multoties naves assuefuerunt periclitari, et undique flabra commoveri, quæ de montanis per valestria præcipitanter per anfractus subterraneos rite assuescunt intorqueri, et in vertiginem voraginis mirabiliter convolvi. Quod si paroni aliquando nautæ obviaverint, et diripiuntur, et impie confunduntur. Sed, qui pro Dei amore hoc patiuntur, donativis suis nunquid impie frustrabuntur? De hoc mari nostro tantillum sic habemus. De Mediterraneo autem non est omittendum, unde caput extollat. Existimant enim quidam sinus istos a Gaditano freto nasci, nec aliam esse originem quam eliquia erumpentis Oceani. Qui contrarium sentiunt omnem fluorem aiunt e ponticis faucibus inundare, idque fulciunt argumento non inani, quod æstus e ponto profluus nunquam reciproctur. Laus igitur et honor omnium sit Conditori, qui posuit fines mari, apponens claustra et portas. Dixit enim ei: « Huc usque venies, et in te conterentur fluctus tui (Job xxxviii, 11). » Quod ubi impetum suum ad litus illiserit, in spumas resolvitur, et repagulis quibusdam arenæ humilis repercutitur. Cæterum, ni i jus statuti cælestis inliberet, quid obstaret quin per plana Egypti, quæ maxime humilioribus jacent vallibus, mare Rubrum Egyptio pelago misceretur? Denique docent hoc, qui voluerunt hæc duo sibi maria connectere, atque in se transfundere. Sesostris C Egyptius, qui antiquior fuit, et Darius Medus, qui majoris contuitu potentia in effectum voluit adducere, quod ab indigena fuerat ante tentatum. Quæ res indicio est quod superius est mare Indicum, in quo mare Rubrum, quia æquor Egyptium, quod inferius alluit. Et fortassis ne latius se mare effunderet, de superioribus ad inferiora præcipitans, ideo molimina sua rex uterque revocavit. Hoc in Hexameron Ambrosii sic habetur. Aliud vero in Solino invenitur. Mirabilia igitur opera Dei, multo autem mirabilior qui facit et disponit ea. Quod si aliqua nostris aspectibus videntur deformia, nihilominus tamen sunt laudanda, quia Conditor omnium facit ea, imo nec minus sunt utilia. Etiam in cimice dat Deus medelam, et in polypo pisee immittit astutiam, vel echino. Serpentibus quoque dat prudentiam; D aliquando præbent medelam, aliquando inferunt pestem, vel etiam mortem. Interdum vero parant obsequium, Interdum vero nocumentum. Quandoquidem antidotum tyriacum de corpore serpentis confici solere dicatur, quod utique virtus corpusque serpentis cum solum sumitur nocet, cum autem admiscetur aliis sanitati est et saluti,

CAPUT LX.

De generibus serpentium.

Basiliscus autem est ad semipedem longitudinis, albus quasi mitrula, lineatus caput, nec hominis tantum vel aliorum animantium exitiis datus sed

terræ quoque, quam polluit et exurit. Ubique fuerit, ferale sortitur receptaculum, denique exstinguit herbas, necat arbores. Ipsas etiam corrumpit auras, ita ut in aere nulla alitum impune transvolet. infecto spiritu pestilenti. Cum movetur, media corporis parte serpit, media arduus est et excelsus. Sibilum ejus etiam serpentes perhorrescunt. Et cum acceperit fugam, quæque quoquo possunt properant. Quidquid morsu ejus atteritur, non depascitur fera, non attrectat ales. Mustelis tamen vincitur, quas inferunt homines cavernis quibus delitescunt. Denique basilisci reliquias amplo sestercio Pergameni comparaverunt, ut ædem Apollinis manu insignem nec araneæ inlaxerent, nec alites involarent. Amphisibena surgit in caput geminum, quorum secundum ea in parte qua est cauda. Cerastes præferunt quadrigemina cornicula, quorum ostentatione velut esca illice sollicitas aves premunt; nam reliqua corporis de industria arenis tegant. Hemorrois morsu sanguinem elicit, et dissolutis venis quidquid animæ est evocat per cruorem. Preter quem percusserit, distenditur, enormique corpulentia necatur, extuberat assæpius putredo subsequitur. Sunt et himoditæ, est et Chencheris, elephantie chelsidrica, Medracontes. Postremo quantum hominum, tantus mortuorum numerus. Scorpiones etiam, scinci, lacertæ, quæ vermibus, non serpentibus ascribuntur. Monstra hæc si sibilant, clementius feriunt, habent affectus, non temere nisi ad conjuges evagantur. Sunt et jaculi, qui penetrant animal quodcumque obvium fortuna fecerit. Scitale tanta præfulget tergi varietate, ut notarum gratia videntes retardet. Deipsis siti interficit. Sippiale quod somno necet teste, etiam consumitur ad mortem. Aliarum virus quam medelas admittit minus, fame moritur. Hæc valde mina nihilominusque miranda, quæ Magnus Alexander vidit in India. Unde magistro suo Aristoteli, et matri suæ Olympiadi mandando ita dicit: « Non crederem cuiquam tot esse prodigia, nisi sumpta ipse oculis meis ponderassem. » Vere rex iste vir fuit omnino magnificus, et in negotiis suis sagax et circumspectus, et ingens vixit, et potens potuit, non ut pluma volitans, nec stipula fluitans.

CAPUT LXI.

De adventu Boamundi adolescentis, et de susceptione ejus in Antiochia.

Quoniam præter spem Boamundus tarde hoc vene-

Explicit historia Hierosolymitana domni Fulcherii Carnotensis.

rat anno, opinabamur cum non esse ultra venturum, sicut interminatam fuerat, et sicut fama promiserat. Sed, quia juxta prophetæ eloquium, in manu hominis via ejus non est, nec ab homine, sed a Domino gressus hominis diriguntur (*Prov. xx, 24*), spem ex parte magna defraudavit opinio. Non enim fit quod humana aviditas stabilit, sed quod Deus arbiter meritis humanis competere judicaverit. Cum autem per litteras suas rex mandando nobis Hierosolymis innotuit eum jam Antiochiæ applicatum, omnibus non mediocriter placuit. Sed Deum, qui eum adduxit sanum, cuncti laudavimus. Jam sol occiderat, cum portum nocte subintrat. Adventante autem illo Antiochiam, ab omnibus gaudenter est susceptus. Cui cum processione magna et laudibus populi celeberrime rex obviam exiit, et alacriter eum suscepit. Et habita colloctione ad invicem festina, continuo rex terram suam tradidit ei totam et de filiabus suis in matrimonium unam.

En socer atque gener, pater hic et filius alter. Diligat hunc ille, potior sic fiet uterque.

Tunc apparatis nuptiis, legitime sunt expletæ. Considerante autem Boamundo super cliedrum suum principe effecto, diploideque decentissima vestito, convocatis optimatibus suis omnibus, juraverunt ei humanitatis subditam fidelitatem, præsentem regem, et eo favente, ab eo die et deinceps se servaturos. Quibus gestis, rediit rex Hierusalem.

Scorpio celestis cum fulserit ortus in astris, Excipitur regno Boamundus in Antiocheno Orbita nunc anni retrograda stat renovati.

CAPUT LXII.

De pestilentia murium.

Anno 1127 ab ortu Domini, indictione vero v, ebullit multitudo murium immensa in regione Palestina, in tantum ut bovem unum a clunibus opprimentes comederent, et suffocantes eum cum septem vervecibus devorarent. Denique cum satis sæpius in territorio Achnitarum vastassent, petentes aquationem montana Tyriorum conscenderunt. Unde tunc continuo ingruente vento pestilenti et truculento cataclismo in volestria confinia millibus innumbris repulsantur. De quorum putore cadaverum regio illa remansit valde infirma.

GENEALOGIA REGIS QUI VOCATUS EST KAROLUS MAGNUS.

De ejus prosapia orti sunt GODEFRIDUS et BALDUINUS reges Hierosolymæ.

Ex veteri Codice ms. Caruchii S. Quintini de Monte, ad colcem historię Hierosolymitanę Fulcherii Carnotensis.

Karolus rex unctus est in imperatorem in Ecclesia beati Petri, die Natalis Domini. Qui Carolus ge-

nuit Ludovicum Augustum. Ludovicus genuit Lotharium, Pipinum, et Ludovicum ex Ermengarde,

et Karolum Calvum ex Judith. Karolus Calvus genuit Ludovicum, qui nihil fecit, quia tantum iv annis vixit [*leg. ii annis rex*]. Ludovicus filius Ludovici [Karoli] genuit Karolum Simplicem, et Karlemannum. Karolus vero simplex ab Heriberto captus est. Qui Karolus ex Ogiva genuit Ludovicum. Ludovicus genuit Lotharium regem et Karolum ducem ex Gerberga. Lotharius rex genuit Ludovicum juvenem, et Karolus dux frater Lotharii regis genuit Ermengardem et Gerbergam. Ermen-gardis genuit Albertum comitem de Namueo. Et Albertus genuit Albertum, et fratrem ejus Henri-

A eum comitem de Durboio. Gerberga vero soror Ermengardis genuit Henricum Seniore comitem de Brussella. Henricus Senior genuit Lambertum comitem, et Henricum fratrem ejus, et Maltildem sororem ejus. Hanc Maltildem duxit uxorem comes Eustachius de Bolonia, et genuit ex ea duos filios, Eustachium et Lambertum. Eustachius vero accepit uxorem filium Godefridi, ducis, Idam nomine, nobilem genere et moribus: et genuit ex ea tres filios, Eustachium comitem Boloniæ, et Godefridum et Balduinum reges Hierosolymæ.

HISTORIA GESTORUM VIÆ NOSTRI TEMPORIS HIERSOLYMITANÆ

AUCTORE

GILONE PARISIENSI

(MARTENE, *Thes. Anecd.* III, 211, ex ms. monasterii S. Germani a Patris.)

OBSERVATIO PRÆVIA

Inter varios bellorum eventus, quibus præsertim illustratur historia ecclesiastica, primum sibi locum vindicat sacra expeditio Hierosolymitana, tot præclaris facinoribus illustrata, tot virorum nobilium sanguine decorata, tot prodigiis ac portentis confirmata. Hinc quicunque annales ecclesiasticos aliquando scribendos susceperunt, singulas ipsius circumstantias adamussim recensere, plerique etiam singulares de illa lucubrationes posteris mandare curarunt. Verum omnes inter illos auctores palmam apud eruditos facile referunt antiqui scriptores, hi præsertim qui rebus gestis interfuerunt, aut eas ab oculatis testibus acceptas posteritati transmiserunt: utpote qui certiora præ se ferentes veritatis indicia, non solum suaviori cum delectatione, sed majori etiam cum fructu semper leguntur. Quapropter, tametsi belli sacri scriptores quotquot reperire potuerit, duos in tomos collegerit de re litteraria optime meritis Jacobus Bongartius, edideritque anno 1611, tantus nihilo tamen minus labor virorum eruditum desiderium non omnino explevit: sed qui post ipsum rempublicam litterariam suis scriptis illustrarunt antiquitatis studiosi, bibliothecarum insigniorum forulos scrutando, veteresque manuscriptorum codices revolvendo, quotquot hujuscemodi expiscari potuerunt, eos tanquam pretiosa antiquitatis monumenta publici juris facere non neglexerunt. Certe duo ex nostris Lucas Acherius et Joannes Mabillonius suam hoc in genere operam contulerunt: ille quidem cum *Gesta Dei per Francos* a Guiberto abbate Norvienti edita una cum aliis ejusdem scriptoris operibus recudit, iste cum belli sacri historiam in manuscripto codice Casinensi inventam, suo Musæo Italico inseruit. Et ante eos Gallicanæ academici lumen Franciscus Du Chesne, *Hist. Franc.* tom. IV, Petrus Teutboldum et Fulcherium Carnotensem auctores et emendatores vulgavit, quibus Gilonis Parisiensis historiam expeditionis Hierosolymitanæ a Jacobo Sirmondo acceptam, addidit, licet tot lacunis fœdatam, ut Gilonem ipsum fere in ipso Gilone quæras: quam nihilominus tanti fecit vir eruditus, ut pretiosum tanquam thesaurum illud antiquitatis monumentum publici juri, facere non dubitaverit.

Cum vero nostræ Parisiensis S. Germani bibliothecæ codices manuscriptorum evolverem, incidit in manus meas idem Gilonis Parisiensis opus cum hoc epigraphe Acherii nostri manu exarata: Sequens historia edita quidem est in fine tom. IV Historiæ Francorum André Du Chesne, at maxima ex parte differt. Præterea edita plena est lacunis: ea de causa hæc ms. digna est prelo submitti. Hanc cum legissem, statim rapuit me desiderium editum cum manuscripta conferendi, ex ejus collatione reperi non solum ducentas circiter lacunas sarciri posse, pluresque locos vitiatos emendari, sed partem libri quarti cum quinto et sexto integro in editis desiderari; quapropter opportunum esse existinavi ut *Tancredi Gestis*, Gilonis historiam subjungerem, nec convenientiorem ei locum tribui posse. Cæterum operis ipse titulus auctorem demonstrat esse coævum.

LIBER PRIMUS.

TEXTUS GESTORUM MEMORANDUS CHRISTICOLARUM.

Est ope divina Turcorum facta ruina,
Hoc pro laude Dei, licet impar materiei,
Carmine prestringo facili, nec ludica fingo.
Christe, meæ menti tua bella referre volenti
Adsis, laus cujus series est carminis hujus,
Ut bene proveniant, et te duce carmina fiant.

Exercitus Christianus petit Nicæam.

Christicolæ gentes, gladioque fideque nitentes,
Ut sacra purgarent a sordibus, et superarent
Turcos insanos, fœdantes sana, profanos,
Conjuraverunt, et Jerusalem petierunt.
Ast ubi jam lassus, jam multa pericula passus,
Æquoreum litus tetigit chorus ille beatus,
Transit æquoream rabiem, petiitque Nicæam,
In qua ter centum ter quinque triumphum paren-

(tum (1)

Conventus, mores struxit, docuitque minores.
Sed male mutata, Christique fide vacuata,
Christum spernebat, gentilia monstra colebat.
Et quoniam Christum prius hæc coluisse putatur,
Ad Christum corrupta prius merito revocatur.

Nicæam Christiani obsident.

Ergo disponunt acies, tentoria ponunt.
Undique conveniunt, et bello congrua fiunt.
Partem, quam mundus vocat occasum, Boimundus
Occupat, et contra muros statuit sua castra.
Qui locus e plaustro (2) junctus contrarius austro,
Ille tuæ forti, datus est, Godefride, cohorti.
In loca succedunt alii, quæ congruæ credunt,
Cunctorum portus, vertuntur solis ad ortus.
Militibus densi Raymundus cum Podiensi,
Hugo comes magnus, leo sævis, militibus (3) agnus,
Et satis expertus per prælia dira (4) Robertus,
Dux quoque Flandrensis, cujus non fallitur ensis,
Et Stéphanus muros expugnabant ruituros.
Tuta sed a turbis pars una remanserat urbis,
Nec timet assultus pars quam sol respicit altus.
Frustra securos petierant denique muros.
Nam lacus immensus, multaue uligine densus
Hos defensabat, nostros transire negabat.
Sed tamen hanc partem nostri tetigere per artem,
Namque superjectis ratibus, multis quoque tectis,

(5) Quas Cæsar dictus, vinctis per terrea bobus
Fecerat adduci voto tunc auxiliandi,
Sic quasi per pontes potuerunt tangere fontes,
Acriter insistunt nostri, Turcique resistunt.
Acriter impellunt illos, illique repellunt.
Sæva venenatas gens mittit ab urbe sagittas,
Cuique sagitta dabat leve vulnus, cum perimebat :

A Et dum successit, per turpia verba lacessit
Christi cultores, cave, dicens, deteriores.
Vocibus ingratis nostris satis exagitatis.
Altior ad duos portatur machina muros.
Gentiles miseri tandem cœpere vereri.
Nostri non segnes lapides jaculantur et ignes,
Turres impellunt, affixaque tela revellunt
A clypeis, hostes telo proprio ferientes.
Utque cadit spissus imber cum grandine missus,
Sic non vitæ mittuntur ubique sagittæ.
Tela cadunt, miserieque gemunt, moriuntur utrin-

que,

Hi gladiis, alii baculis pugnant, sudibusque,
Magnus erat turbæ clamor trepidantis in urbe

(6) Ergo plorantes manibus quoque significantes
B Orarunt pacem, clamaverunt deditionem,
Expediunt dextras vaduntque recludere portas,
Exsultant nostri, laudant magnalia Christi.
Primum purgari censent a sordibus urbem,
Et consignari per aquam prece sanctificatam.
Cumque hymnis crucibusque intrant reconcillatam.
Mittuntur sacri portantes sacra ministri.
Lustrant securos benedicta aspergine muros,
Cantantes modulos divinis ritibus aptos.
Talia dum cives visu audituque capescunt,
Protinus irati in gentilia monstra recurrunt,
Cuncta profanari magica vertigine dicunt.
Et proturbantes extra sacra agmina trudent.
Sic irritantur iegiones Christicolarum,
Et delusa dolent mysteria cœlicolarum.
Acrius insurgunt celeres et in arma recurrunt
Deque profanatis pœnas cum sanguine poscunt.
Acrius incumbunt, balistas fundibulo aptant,
Perfodiunt portas, miseros quasi carcere vallant,
Excubias statuunt noctuque dieque caventes
Ne quis colloquio externus juvet interiores.
Dumque instant vigiles sibi succedendo per horas,
Repperiunt quemdam per nigras ire tenebras
Quarentem..... vel portas ingrediendi
Vel per..... cum clausis sermocinandi
Illi correptum graviter manicisque ligatum
Cogunt, aut citius quæ nosset cuncta profari,
Aut duræ mortis gravia experimenta lucrari.
Ille metu victus nimio, nec longa moratus
Dicere servata se devovet omnia vita.
Iline ubi fecit cum pia convenientia fidem,
D Exponit missum se civibus insinuatam,
Ne desperarent, sed rem virtute tenerent,
Namque sequente die plenum salamen haberent

(1) Edit., *potentum*.

(2) Edit., *est infra*.

(3) Ms. *militibus*.

(4) Edit., *sæva*.

(5) Ili duo versus desunt in ms.

(6) Uncis inclusa in ms. desiderantur.

Quando... obsessi mortificare.

Possent atque opibus cum libertate vacare.
Millia nam propius plus concessisse trecenta
Sultano ducibus Solymannoque coacta.

Quæ sic de propriis se viribus exhilararent,
Ut quasi victores jam facti glorificarent.

Agmina Christicolum quo jam deleta putarent,
Solaque de spoliis inter se bella pararent.

Maue etiam primo statuissent castra movere,
Illa quoque ante urbem, vacua statione, locare,
Quæ fuerat tibi, dux Raymunde, tuisque relicta.

Quando ibi prima duces ceperunt ligere castra,
Qui retrorsus adhuc aberant ad millia bina
Pro quibus est missum citius, jussique venire
Ipsa in planitie tentoria disposuere.

Legatus porro jam factus sponte fidelis

Purgari sese expetiit baptismatis unda.

Quod dum fit citius concursu presbyterorum,

Egregius fulsit vir in ordine Christicolarum;

Mane igitur primo nostri vertuntur in arma.

Urbis perfidiam punitum sorte suprema.

Fit clamor multus, variatur... vultus

Istinc pugnantum, atque illinc extrema gementum.

Tormentis, jaculis, gladiis quoque bella geruntur,

Haud multum distat quin protinus ingrediantur.]

*Sexaginta millia Turcorum auxilium ferentium de-
bellantur. Nicæa capitur.*

Dum sic instant nostri, miseri trepidarent,

Et jam constricti sua vellent reddere victi (7),

Ecce sexaginta Turcorum millia structa

Ensibus et clypeis, ad opem venere Nicæis.

Gens tua, Christe, nimis metuens suspirat ab imis

Pectoribus, clari bello cœpere precari

Supplice voce Deum, quod eis daret ipse tro-
[phæum.

Ut conspexerunt Turci nostros fremuerunt.

Mox ubi fecerunt tres turmas, disposuerunt

Quod pars intraret muros, inopesque (8) iuvaret

Viribus et telis, et opem præberet anhelis :

Ipsi munirent portas, nostrosque ferirent.

A gemina parte comperta protinus arte,

Noster in hostiles multo ruit impete miles,

Pugnatur dure, sed non par actus utrinque,

Sed perimunt nostri, pereunt enormiter illi.

Franguntur rigida validis impulsibus hastæ,

Pectora sæva sonant, rivosque cruoris inundant.

Trunca volant capita, tremula volut arbore poma ;

Nec qui descendit montem, post hæc repetivit,

Et quod de nostris stolidè prædixerat hostis,

Hoc patitur victus, nec duos sustinet ictus ;

Sed celeres finiunt, et tardi funera fiunt.

Dimissa parma fugit hic sua dum capit arma,

Alter prostratus cedit, in capiendo moratus.

Singula quid dico ? nullus succurrit amico.

His pietate Dei victis, timuere Nicæi,

(7) In editis pro duobus hisce versibus quatuor
sequentes leguntur.

Ecce repentino clamore ululante Nicæa

Millibus auditis montana videntur operata.

A Atque motu tacti, tandem cessere coacti ;
Perque duos menses, obsessæ gentis habenæ,
Dux tibi traduntur, Constantinopolitanæ.
Mittuntur plena capitum quoque millia navi
Servitium primum datur hoc a milite forti.

Turcorum millia trecenta Christianos aggrediuntur.

Illis ita devictis, victis sub rege relictis,

Successu læti nostri, nec cedere certi,

Castra movent, Dominoque vovent jejunia, cujus

Auxilio vicere pio gentis scelus hujus :

Sed quoniam per dura viam fuerant habituri,

Ne populi languore siti caderent perituri,

In turmas cessere duas, tibi traditur una,

Dux Boimunde, tibi, comes Hugo, traditur una.

B Sicque graves colles nostri licet ad mala molles,

Transivere tribus non absque labore diebus,

Inque die quarta postquam via facta per arca,

Illi securi quasi gens ignara futuri,

Quos sibi commissos Boimundus ab agmine scissos

Duxit lætantes, grave nihil restare putantes,

Dum male se jactant, et dum bene facta retrac-
[tant,

Turcis insultant, ter centum millia spectant

Turcorum mæsti, tantæque resistere pesti

Non ausi dubitant, prius ergo prælia vitant.

Sed nullam mortem metuens, Boimunde, cohortem

Instruis, ut vilis depellat cuspide miles,

Et ponis juxta rivos ex ordine castra,

Quos nimis exosos vocat incola turba lutosos :

Sed nondum nostri fuerant ad bella parati,

C Cum quinquaginta centum ferrugine tincta,

Millia Turcorum cursu portantur equorum,

Et non paulatim veniebant, sive gradatim,

Sed cito more canum quiddam grassando profa-
[num

Sese commiscunt nostris, et prælia miscent.

Noster commistos miles ferit eminens istos,

Et fidei parma protectus, non timet arma.

Turci vallabant nostros, cursuque volabant.

Et nunc instabant, nunc Christicolæ fugiebant.

Dumque fugit Tureus, sinuatus solvitur arcus.

Arcu quippe magis pugnant, et non sine plagis.

Dum grave cum, Turcis bellum Boimundus haberet

Inque vicem Tureus nostros fugiendo fugaret,

In fugiendo quidem vulnus facit, et fugit idem ;

Nam modo qui Turci, veteri sunt nomine Parthi,

Fidere quos versis mos est fugiendo sagittis.

Magua cohors magni non hujus conscia damni,

Gente sub ignota quasi millibus octo remota,

Colles gyabat, nec tam prope bella putabat,

Sed per legatum bellum scit adesse paratum,

Consilio nitidus, quem misit ei Boimundus.

At dum pugnatur, dum turba vocata moratur,

Pars ea Turcorum, quos altera ripa tenebat.

Quæ dum dissiliunt hinc per declivia montis.

Altera contigua prorapat per concava vallis.

(8) Edit., moresque.

Ut faceret cædem de nostris quam sitiebat,
 Per loca nota parum tentoria Christicolarum
 Attigit, et cædes facit hostis, et occupat ædes,
 Datque neri lassos, et plurima vulnera passos,
 Oppida servantes, nec martem (9) ferre valentes.
 Qui si Marte mori possent, mors esset honori.
 Matribus hærentes illic truncare videres.
 Hoc ubi cognovit Boimundus, castra petivit,
 Sub duce Northmanno dimittens prælia damno,
 Hosque juvare parat, quos gens mala pene necarat.
 Protinus elegit paucos, paucisque subegit
 Ilanc gentem sædam, recepit tentoria, prædam,
 Armatosque viros circum tentoria ponit,
 Castraque terribili pro vallo milite munit.

Dum duplices pugnant acies, illic Boimundus,
 Ex hac parte comes Northmannus in arma timendus.
 Francigenæ tacti nimioque timore coacti,
 Cum duce Northmanno fugiunt, et non sine da-
 [mno.

Marte (10), calore, siti crudeliter excruciat,
 Et nisi dum fugerunt, dum palmam pene tenerent
 Turci, vincentes se convertisset in hostes,
 Dux Northmannorum signum clamando suorum,
 Lux ea plena malis, nostris foret exitians,
 Nec mora Francigenæ spe ducti sedis amœnæ,
 Despiciendo (11) mori bene pro vita meliori,
 Ad sua conversi, circum tentoria sparsi,
 Facti castellum, permiscunt denuo bellum.
 Dum nimis insistent Turci, nostrique resistunt,
 Tela legunt pueri, cantant ex ordine cleri,
 Fortes pugnabant, mulieres collacymabant.
 Altera prostratum portabat in oppida natum,
 (12) Altera de rivis tendebat pocula vivis.
 Est aliquid quod quisque facit, tegit alter amicum.
 Illic fugit, hic sequitur, raptum capit hic inimi-
 [cum.

Pene triumphantes nostros te, Christe, vocantes
 Turci prosternunt, et eorum prælia spernunt.
 Utque lupus villas circumdans quærit ovillas,
 Et quas deceptas stabulis non esse receptas
 Aspicit, has fundit miseris, et in ora recondit.
 Sic quoque vallantes Turci nostros trepidantes,
 Hunc quem spectabant extra castella necabant.
 Nostri quid facerent, nisi tanta pericula flerent (13).
 Non poterant dorsum dare, nec pugnare seorsum.
 Non satis est genti de palma non dubitanti.
 Quod fuerant clausi nostri, pugnare nec ausi;
 Sed monuit mille Turcos grex providus ille,
 Ut quæ transierant nostros, montana requirant.
 Hæc etenim de re (14) dubia suspecta fuere,
 Quod tegerent aliquos montana movebat iniquos.

A Ast eques armatus, nihil ad præcepta moratus,
 Montes lustravit, crudeliter ense necavit
 Mille viros ferme, mulieres, vulgus inerme,
 Exanimis factos, nimioque metu stupefactos (15),
 Multum tardatos, rebusque suis oneratos.
 Qui male sub rupibus (16) latitantes non latuerunt
 Exploratores, sed turpiter interierunt.

Turci debellantur.

Eecce nihil timidus comes Hugo, dux Godefridus,
 Hortari fortem precibusque minisque cohortem,
 Cursu certabant, sociosque juvare parabant;
 Utque vident flentes socios jam deficientes,
 Dimittuntur equi, quamvis non viribus æqui
 Essent, non dubitant, nec tela volentia vitant,
 Ergo ducum sidus cum paucis dux Godefridus,
 In medium densæ gentis stricto volat ense,
 Et veluti diram sus postquam colligit iram,
 Dente canis læsus, baculo vel arundine cæsus.
 Dente canes angit (17) ruit et venabula frangit.
 Hos ita conculcat Godefridus, et agmina sulcat.
 At comites comitis dant multis tartara diris.
 Trans ripam rivi pugnantis in pede clivi.
 Istis prostratis, de clivo præcipitatis,
 Ascendit clivum comes, implet sanguine rivum.
 Millia nam quinque morti dedit ipse decemque.
 Sed quid (18) juncta manus comiti fecit, referamus

Omnibus accensis (19) ad pugnam, Podiensis
 Atque comes fortis Raymondus duxque cohortis,
 Audacesque viri, velut ad bellum solet iri,
 Paulatim veniunt, et ab his nova prælia fiunt.
 Ili cornu dextrum cædunt, alique sinistram,
 C Qui prius inclusi fuerant formidine fusi;
 Fit strepitus multus, fit magnus utrinque tumultus.
 Nec sonitu minimo dissolvitur arcus equino
 Nervo constrictus, sine quo satis est levis ictus
 Horum, spes quorum non est nisi cursus equorum,
 Ut vulnus geminum jactu det Tureus in uno
 Cum serpentino jaculantur tela veneno.

Dum sic pugnatur, nostri ter ab hoste fugantur:
 (20) Terque fugæ dantur gentiles, sed revocantur
 Et solitos cursus faciunt et vulnera rursus:
 Sed puto cessisset (21), nec bella pati potuissent,
 Ni circa montes quidam Turci latitantes
 Acriter arcarent nostros pluresque necarent.
 Quos ubi senserunt nostri comites, statuerunt
 Ut magis audaces committere bella sagaces
 D Ad latebras irent, ubi primo (22) Marte ferirent
 Hos qui pugnabant furcis, multosque necabant
 Protinus ingentes animis armisque (23) vigentes
 Mille viri laudis cupidi sub tegmine fraudis
 Bella relinquentes, velut e bello fugientes,

(9) Edit., *jam martem*.

(10) Edit., *morte*.

(11) Edit., *respiciendo*.

(12) Illic versus deest in editis.

(13) Edit., *ferrem*.

(14) Edit., *dubii timidique*.

(15) Edit., *Exanimis facti nimioque metu stupefacti*.

(16) Edit., *saxis*.

(17) Edit., *figit*.

(18) Al. *si quid*.

(19) Edit., *extensis*.

(20) Illic versus deest in nostro ms.

(21) Edit., *pressissent*.

(22) Edit., *inopino*.

(23) Al. *annisque*.

Ascendunt tacili montes, sed monte potiti (24)
 Non tacuit Christi miles, fugit hostis; at isti
 Ensis hos angunt, arcus et spicula frangunt.
 Non prodest Domino nervo constrictus equino
 Arcus non pharetra de cruda condita pelle,
 Nec equus, aut cursus, non illita pocula felle,
 Sed male turbantur, moriuntur præcipitantur.
 Illis ila dispersis, multis in tartara mersis
 Attoniti, belli subiti formidine tacti,
 Post illos reliqui fugiunt, dare terga coacti.
 Ergo resumentes animos nostri, fugientes
 Turbant, funduntur Turci, fugiunt, moriuntur.
 Tardius egressi, vel belli turbine fessi
 Acris insurgunt, et equos calcareibus angunt.
 Francigenæ pronos faciunt ad pectora contos (25).
 Cornipedes spumant, aspersi sanguine fumant,
 Frena terunt, dominosque ferunt non impete parvo.
 Dumque ruunt, stratos feriunt; nam multus in arvo
 Tureus eral, gladiis aut ense necatus.
 Exsuperare pares certant, fiant non leve nares.
 Albet intinctus tabo non pulvere victus,
 Hostem quisque premit; sed nox obscura diremit
 Gaudia nostrorum, tristemque fugam miserorum
 Et quod non potuit levis arcus et irresolutus,
 Nec sonipes velox et longis cursibus aptus,
 Hoc importuna potuit nox turpis et una.
 Quippe per exosam noctem, diram, tenebrosam,
 Gens inimica Deo Christi subdenda trophæo
 Invenit latebras. Fugit ergo secuta tenebras,
 Atque per hanc noctem gens Christi perdidit hos-
 [tem. C

A Et tandem tutus sub eadem nocte secutus
 Sævos gentiles, redit ad tentoria miles
 Vestibus et telis dives (26), nullisque camelis;
 Mox procures læti sua membra dedere quieti.
 Solares ortus ubi lucifer attulit ortus,
 Surgunt, cognatos quondam, modo funera natos
 Evertunt, fundunt gemitus, sua pectora tundunt,
 Quisque brevi fossa cognati colligit ossa.
 Sæpe dabant aliqui tumultu caput hostis iniqui,
 Esse caput notum sperantes inde remotum.
 Vulnere contrectant, infixaque spicula spectant
 Vulneribus, plorant, et de pietate laborant.
 Aspiciuntque bonos equites in pulvere pronos,
 Qui dum vivebant super aurea strala jacebant.
 Inque die tota non sunt tentoria mota.
 B Interea lassi recreantur vulnera passi,
 Curæ traduntur medicorum, tela leguntur,
 Et fiant plenæ pharetræ, solidantur habenæ.
 Cuncta reformantur quorum manet usus egere.
 Altera lux oriens, ubi noctis depulit astra,
 Castra movens miles, sequuntur gentilia castra;
 Miles at ille Dei, cujusdam planitiei
 Dum loca transiret, et tutus ab hostibus iret,
 Peste, calore, siti, moriuntur in agmine multi.
 Inde recedentes securi nihil metuentes,
 Omne felici loca vastabant inimici.
 Hostis iter tutum dabat illis, tela tributum.
 Sicque metu mota patuit Romania tota,
 Nec sensit pœnam quis, donec ad Antiochenam
 Urbem formosam muris opibus spatiosam.

LIBER SECUNDUS.

Antiochiam obsidione cingunt Christiani.

Urbis ut immensæ tetigerunt mœnia mense
 Octobris, turbis pars maxima cingitur urbis.
 Pons tamen in ferro fit pervius antea ferro.
 Multaque prædati licet et multis onerati
 Essent, disponunt acies, tentoria ponunt
 Inter inexhaustum fluvium murumque levatum.
 Et quia munitæ genti bellicæ peritæ
 Si contendissent, per vires nil nocuissent,
 Ingenio quærent quod per vim non potuerunt (27)
 Accelerant quæ proficuo scit quisque futura.
 Ergo super flumen pontem Christi læcit agmen
 Per quem transisset, si grex malus invaluisse.
 Fiunt res plures, fiunt ex ære secures,
 Fiunt ballistæ, plumbata, phalarica, talpæ,
 Falces, tela, faces, aries, fundæque minaces,
 Multa per artifices celsas æquantur ad arcus.

Turci a Boamundo et comite Flandrensi fugati.

Et quæ paraverunt, quæcunque paranda fuerunt,
 Muros impugnant frustra, Turcique repugnant,

Quæque parare vident nostros, ut inania rident,
 Nam quis speraret quod gens una exsuperaret
 Militibus plenam tuam multis Antiochenam
 Urbem, quam clerus sapiens aliquis, vel Homerus.
 Si modo vixisset, describere non potuisset?
 Christicolæ fessi sunt ad sua castra regressi,
 Et se securos intra sua castra futuros
 Nocte putaverunt; sed et hostes nocte fuerunt,
 Et male tranquillæ (28), nocuerunt pluribus illi:
 Nec semel hæc fraude nocuit gens callida valde.
 Nocte lacescebant nostros, et nocte petebant,
 Non clausis portis inimicæ castra cohortis,
 D Sed levis interea bellum fortuna gerebat,
 Inque vicem miseram gentem gens nostra preme-
 [bat,
 Sæpe super nostros (29) Turcorum dextra valebat,
 Jamque fatigatis nostris, opibusque minutis,
 In prædam pedites Christi misere quirites,
 Qui dum prædari loca vellent hostis avari,
 Partim prædati, partimque fuere necati;

(24) Edit., *morati*.

(25) Al. *conos*.

(26) Edit., *cives*,

(27) Edit., *quæcunque vident nocitura*.

(28) Edit., *securi*.

(29) Edit., *muros*.

Sed tamen illorum mortem pauci sociorum
 Narrando tristes faciunt socios quoque tristes.
 Inde nimis tristis Boimundus rebus in istis
 Supplex divinæ rogat auxilium medicinæ,
 Insidiasque parat genti, quæ fraude necarat
 Victum quærentes, ni per montana timentes.
 Ad victus igitur quærendos, ut prius, itur.
 Cum duce Flandrensi Boimundus consociatur
 Armigeris, res armigeris prædicta dabatur (30).
 Præmissis mille. Sequitur dux providus ille.
 Illos ubi prædantes viderunt insidiantes,
 Protinus e latebris salientes undique crebris,
 Vocibus insultant, et equorum pectora multant (31),
 Armigeros feriunt. Dum talia prælia (32) fiunt,
 Cum parva gente Boimundus bella repente
 Turbavit, multos perimit, socios nec inultos
 Amplius esse sinit, gemitusque suos ibi finit.
 Illic quoque Flandrensis multos necat horridus
 [ensis.

Sic Turci telis populi cessere fidelis.
 Oppida victores repetunt, prisosque dolores
 Ponere præcipiunt (33), ponunt, solemnia fiunt.
 Tempora tranquilla victoria præbuit illa.
 Victus de villis (34), non insidiantibus ullis,
 Portabant gentes ad castra nihil metuentes.

Christianos fames et hiemis inclementia affligunt.

Ast ubi plena malis advenit hiems glacialis,
 Venit tempestas, nostros afflixit egestas.
 Imbribus et multis nivibus montana timebant (35),
 Armenique cibo qui castra juvare solebant,
 Per nimios fluctus nimios extinguere luctus,
 Non poterant, flebat populus quem grando preme-
 [bat (36).

Non inops tantum glacies, sed tela premebant.
 Non aliqui portum Sancti Simeonis adibant,
 Qui navale forum dabat omni merce decorum.
 At fidei pugiles pœnas nimias fore viles
 Corporeas putant, nec pœnis gaudia mutant,
 Nec bona tormentis, titubat constantia mentis.
 Quamvis pressuras patiantur corpora duras,
 Sed quicumque pati potuerunt tela parati,
 Parvam nec fortem vix exstruxere cohortem,
 Atque manu parva prædam rapuere per arva.

*Multi præliis et jejuniis occumbunt. Boimundus Sy-
 riam deprædatur tresque reges vincit. Cum victu
 spes Christianis redit.*

Quos tulit eventus Gallorum clara juvenus.
 Enumerare licet; sed quis tot acerrima dicet
 Prælia, pressuras, jejunia, frigora, curas?
 Pauca quidem dico tristis, nec lumine siccò,
 Millia ter centum fuerant, tunc æstimo centum
 In bello clari vix possent adnumerari.
 Sæpe quidem læti dederant sua membra quieti,

(30) Edit., *dicatur.*

(31) Edit., *volunt.*

(32) Edit., *prælia.*

(33) Edit., *præcipitant.*

(34) Edit., *ac villis minus bene.*

(35) Edit., *timebant.*

A Et nil solliciti gaudebant aere miti,
 Sed sub momento surgente per aera vento,
 Aeris ingrati commotu præcipitati,
 Vix subitæ pesti poterant obsistere mæsti,
 Cunctaque lustrabant imbres, et castra natabant.
 Quique locarat equum nocturno tempore secum,
 Flebat eum mane, corpusque trahebat inane.
 Militibus mille, qui cinctus prius erat, ille
 Pro nimia peste nec nomen habebat honeste
 Militis, atque pedes factus plorabat in ædes.
 Turpe quidem dictu, sed miles inops sine victu
 Armigerum flentem flens ipse fame pereuntem
 A se pellebat, quia nec sibi sufficiebat.
 Pro dolor! ipse pater nato, fratri quoque frater,
 Quos sibi servabat victus, in morte negabat,
 B Attentis (37) ducibus, quos miserat undique mun-
 [dus,

Cum duce Flandrensi solatur eos Boimundus,
 Et bellatores jubet armari meliores.
 Ter decies mille pedites dux eligit ille,
 Armatique fere galeati mille fuere.
 Illicque suos enses convertunt ad Syrienses,
 Oppida prædantur Syriæ, nostri recreantur (38),
 Telluris gratæ dum gaudet fertilitate,
 Diripiendo sata Syriæ gens illa beata
 Tres admiraldi, sic reges quippe vocati,
 Jerusalem, Calepi ductores, atque Damasci.
 Ipsos invadunt, sed et hi nostris sua tradunt.
 Quippe recesserunt victi, plures perierunt.
 Hac palma freti, repetunt tentoria læti.
 Dantur opes, gaudent inopes, meliusque futurum.
 C Esse putant, credunt nec posse resistere murum,
 Optima creduntur bona, quæ mala prima se-
 [quantur.

*Christiani, expugnatione urbis desperantes, ab obsi-
 dione recedendum clamant.*

His ita transactis, mons exstans mœnibus altis
 Desuper æquatur, et castello decoratur.
 De quo spectaret speculator, si qua pararet
 Urbs armata dolis, de culmine pervia molis,
 Hic consumpserunt vim multam, nec potuerunt
 Castrum natura munitum vellere plura
 Agmina, nam nati (39) Christi satis exagitati
 Pellebant contis civis de culmine mentis.
 Viribus interea fractis, ex urbe Lycea
 Auxilium quærant, quod non tamen obtinuerunt.

D Northmanno comiti dederant hanc urbe potiti
 Angli victores, patribusque suis meliores,
 Nec gens Anglorum gessit pugnas aliorum,
 Marte sed æquoreo (40) fuit illa potita trophæo,
 Hoc genus oratum non est his (41) participatum
 Mentis turma bonæ quæ gessit in obsidione.
 Nam grex Turcorum divortia nota locorum

(36) Edit., *gravabat.*

(37) Edit., *attonitis.*

(38) Edit., *reticentur.*

(39) Edit., *fidi.*

(40) Edit., *æquato.*

(41) Edit., *bis.*

Observans, nostris (42) castella propinqua tenebat, A
E quibus auxilium dare Christicolis prohibebat.
Auxilii postquam fiducia non fuit unquam,
Hos invaserunt metus et pudor, obriguerunt
Audaces animi, trepidant et in agmine primi.
Pœnitent auctores rerum tot inisse labores,
Pœnitent incepti, mox in sua castra recepti,
Dum perscrutantur quid agant, magis attenuantur
Illorum mentes, mala quæcunque futura putan-
[tes (43),

Quæ poterant fieri, sed mens est inscia veri,
Mens sapit humanum, procures dant denique vanum
Consilium turbæ, quod quisque recedat ab urbe,
Et se tutetur, ne turpi morie necetur.

Turci victi renovare pugnam tentant.

Dum sunt attonitæ tot gentes, fama repente
Rem docet ingratam, pugnam prope castra paratam.
Nam tres prædicti primo certamine victi,
Turbas collectas castrorum solvere tecta
Haud diffidebant, et adhuc facili veniebant.
Hoc ubi torpentes, quasi de somno redeuntes,
Auribus hausunt, alio alii monuerunt.
Albescunt vultus, auditur ubique tumultus
Et veluti ventus cum sit subito violentus,
Murmura parva freti, sed non omnino quieti,
Turbat, at inflatum resonat mare, reddit hiatum,
Res referens subitas, sic aspera fama jacentes
Attollit mentes, animos agit ira furentes (44),
Protinus e castris acies procedit equestris,
Quæ quadringentis armata simulque trecentis (45),
Examen (46) diræ gentis non horret adire.
Inde rigens (47) dextris pede prompta cæterva pe-
[destris,

In numero parvo renitens exponitur arvo,
In qua quingenti pedites ibant numerati.
Nec simul incedunt, sed in agmina (48) quinque
[recedunt,

Emensisque tribus leucis, aliisque duabus,
Eminus optatos hostes videre paratos
Ad pontem ferri, nequeunt numerando referri
Agmina Turcorum, nec vis capit hæc oculorum.

Christianos aggrediuntur a quibus fugantur.

Hostes absque mora, sub eadem scilicet hora,
Nostros viderunt, et in ipsos se rapuerunt,
Spicula mittuntur, clamores tela sequuntur.
Instant pagani, jactu frustrantur inani.
Turcu equo gaudens, nec prælia cominus audens
Expectare, tonat verbis, nostrosque coronat.
Nostri vallati stant in medio glomerati,
Et Turcis obstant, clypei galææque resultant
Ictibus immensis, enseque reverberat ensis.
Jamque fatigati Turci, lateque necati,
Non spe vincendi contendunt, sed fugiendi.
Mox versis scutis petitur (49) fuga, causa salutis.

Tureus equum frenis indulgens, urget habenis.
Præceps ille fugit, tellus pede concita mugit.
In campo lentus jacet arcus pulverulentus.
Iste jacit pictas pharetras, capit ille relictas,
Alter eurrando se liberali orbe rotundo.
Singula quid dicam? gentem superant inimicam.
Vix evaserunt aliqui, plures perierunt,
Qui dum luctantur superare vadum, superantur.
In bello strati pauci sunt ense necati

Christiani castrum infidelium capiunt.

Hanc stragem quidam gentiles prospiciebant,
Castellum quoddam qui non procul inde tenebant
Illico fugerunt et castrum deseruerunt.
Illic procures nostri custodes imposuerunt;
Qui custodirent pontem; post hæc redierunt
B Auxilio fulti divino, fortiter ulti.
Hos exceperunt socii, lætiq̃ue fuerunt.
Conflictu duplici quod conciderant inimici.
Nam dum prædicti pugnant, ad castra relictis
Insignem palmam de civibus obtinuerunt,
Et multi virtute Dei paucos timerunt.

Turci e civitate irruentes multos Christianos cedunt.

Non tamen audaci populo fiducia cessit,
Nec sociis adversa suis fortuna repressit
Ergo repente cavis de turribus egredientes
Turci, turbabant victus ad castra ferentes,
Neve dolo tali paterentur sæpe ruinam,
Invenere duces nostri super hoc medicinam.
Atque super montem, juxta fluvium, prope pontem
Castellum fieri statuunt, pontemque tueri.

C Sed res difficilis ne conficeretur ab illis
Bello quassatis, et viribus attenuatis.
Mox Boimundus equo celer insilit, et quasi prece
Convocat e castris aliquos, vergentibus astris,
Ægidii Sancti comes associatur eunti.
Ensibus ergo bonis fisci (50), Sancti Simeonis
Ad portam properant, ut ab his suffragia quærant,
Qui sua vendebant illic, nostrisque favebant.
Hi sunt Genuenses, Angli, Venetumque colentes
Pisani, cuncti navali Marte periti.
Dumque duces aberant, reliqui torpescere sperant,
Si non impeterent cives, urbiq̃ue nocerent.
Protinus afflatis animis vento levitatis,
Urbanum temere pontem nostri petiere.
Sic inconsultæ gentis facto grege, stulte
Provocat hostiles Turcos prope mœnia miles.
Funduntur portis subito clamoribus ortis
Nudati pedites, quorum vix spicula vites,
Prosiliuntque citi juvenes vittis redimiti.
Et procul exertis jaculantur utrinque lacertis.
Ille sudas jacit, hic lapides, hic tela, sed ille
Dum trahitur gemit; hic petitur per spicula mille,
Lumina nostrorum hebetant nubes jaculorum,

(42) Edit., *nostro*.

(43) Edit., *limentes*.

(44) Edit., *ipsa furentes*.

(45) Edit., *quadringentos et trecentos*.

(46) Ms., *perficiam, forte perfidiam*.

(47) Edit., *deinde rigens*.

(48) Edit., *agmine*.

(49) Edit., *patitur*.

(50) Edit., *fili*.

Atque coarctati crudeli cedere marti,
 Qui tot vicerunt toties, prius hic (51) didicerunt.
 Laxatis loris fugiunt, multumque cruoris
 (52) Amittunt Parthus confractus proterit arcus
 Illic pedis, hic oris vulnus gemit, ille cruoris
 Exhaustas vena's dum respicit, inter habenas
 Labitur, et plenam defunctis mordet arenam.
 Nullus equi frontem vertit, donec fuga pontem
 Reperit, ut dixi, quem dudum navibus ipsi
 Struxerunt, sed ibi restant animi melioris
 Agmina, quæ recedum fuerant oblita decoris.
 Et se defendunt clypeis, hostesque (53) retardant.
 Plures dum tropidi pontem conscendere tardant,
 Turpiter oppressi moriuntur lumine mersi.
 Turci lætantur, flent nostri, castra petuntur.
 Nec sic lassatus ferus hostis, at insidiatur,
 Dum succedit ei male callidus hinc aciei,
 Quæ ducis hortatu veniebat cum comitatu
 Forti, multiplici, sed et hunc superant inimici,
 Atque necant pedites tria millia turma quiritem,
 Evasit lalians per colles, prælia vilans.
 Nec mora gaudentes de turribus illa videntes
 Persæ, ridebant nostros qui castra tenebant,
 Remque docent signis, strepitu, clamoribus, hymnis.
Redintegratur prælium. Turci cæduntur.

Ergo vir intrepidus Flandrensis, dux Godefridus,
 Robertus, Stephanus, Tancretius, Ilugo, Statinus,
 Qui, dum vivebat, naso, non laude carebat,
 Et reliqui fortes armanur, et ecce cohortes
 Proeodunt, plorant, quia sæpe frustra laborant.
 Optat quisque mori, ni bellum cedat honori.
 Mors ingrata gravis, foret illi grata suavis,
 Integrat illorum mentes solator (54) eorum,
 Et rogat intentis precibus præsul Podiensis,
 Ne desperarent, quia credentes superarent,
 Cervicesque gregis summi signal cruce regis.
 Pluribus hortati, mortemque subire parati,
 Aut superare boni proceres fideique patroni.
 Ille accelerant, ubi se concurrere sperant
 Hostibus, et tacite graditur prior, et sine lite
 Corripit ignarum Ilugo ductor Francigenarum,
 Amotique parum cursores Christicolarum.
 Stantia summa (55) ducum vexilla vident quasi
 [lucum.

Nec mora per scalas Godefridus segregat alas.
 En modo devictus dux et de strage relictus,
 Emersit subilo de montibus, et repetito
 Milite signa gerens demissa, fugam sibi quærens,
 Visa recognovit vexilla, metumque removit.
 Præcipit et stare sua signa, tubisque sonare.
 Alterutrum gaudent sociorum signa (56) videre,

(51) Edit., *post hoc*.

(52) Ili duo versus desunt in editis,

(53) Edit., *hostemque*.

(54) Edit., *solatus*.

(55) Edit., *signa*.

(56) Edit., *scuta*.

(57) Edit., *lituus*.

(58) Edit., *Persæ*.

(59) Edit., *fortuna*.

A Alterutrum viris residues animi rediere.
 Exacuit Persas victoria parta recenter.
 Erigitur sonipes, dominum gerit impatienter.
 Arcus lunantur nervi, jam Turci tela protervi
 Intorquent, jam cornipedes saliant quasi cervi,
 Jam tubicen teter lituus (57) sonat, obstrepit æther.
 Jam cava saxa datas voces reddunt geminatas.
 Undique bellatur, belli fortuna vagatur.
 Nam : odo terga dabant hostes (58), modo no-^{stra}
 [fugantur
 Agmina, per bellum versat Bellona (59) flagellum.
 Diversum jacitur nec eisdem missile votis.
 Destinatus hic jaculum præsentibus ille remotis,
 Cedere crinitus juvenis, non pellere doctus
 Funditur in plano, jacto terit aera vano.
 B Neve petat palmam, gens conspicienda capillis,
 Libertate fugæ libertas clauditur illis.
 Ergo Dei proceres umbonibus ordine (60) junctis
 Sic cinxere (61) viros, ut sylva cacumina montis.
 Undique stant turbæ, Godefridus ab urbe
 Imminet a tergo, Boimundus cominus, ergo
 Pugna fit immitis, tanto minus apta sagittis,
 Flectit equum Parthus, nusquam vetat hoc locus
 [artus,

Tingit Persarum cruor enses Francigenarum.
 Ensis inexperti (62) studio conantur inert
 Turci per minimam campo se reddere ripam,
 Ut pateant aditus, rimam possit tangere litus,
 Se satis exercent, sed eos stipata coercent
 Agmina, constrictus nequit hos præcedere victus.
 Stat stupidus furor ejus, via nulla saluti,
 C Non jaculis licet aut solitis anfractibus uti.
 Audax et timidus (63) percunt simul, huic (64) pro-
 [hibetur

In pugna pugnare ; sed huic fuga fida negatur.
 Immodicæ turbæ modico capiuntur ab orbe.
 Turcus in oppositum dum sæpius erigit ictum,
 Confossis costis socii, partem juvat hostis.
 Pectora pectoribus et membris membra teruntur.
 Soli bella gerunt nostri, Turci patiuntur.
 Parthus, Arabs, proni (65) succumbunt ultro mu-
 [croni,

Nec nostri tantum possunt prosternere, quantum
 Agmina densa mori, claudit madefacta cruori
 Terra viam, rimas quia jam compleverat imas
 Sanguis cognatus, nec habet quos pandit hiatus.
 D Pulvis ubi cessit, quem sanguinis unda repres-
 [sit (66).

Vincendi cerlum signum campum per apertum
 Conspiciunt nostri factos de sanguine vivos,
 Et sustentantes crepta (67) cadavera vivos.

(60) Edit., *undique*.

(61) Edit., *succererat*.

(62) Edit., *inexpertis*.

(63) Edit., *pavidus*.

(64) Edit., *hic*.

(65) Edit., *addit Indus omisso proni*.

(66) Ms., *recessu*.

(67) Edit., *erecta*.

Et quoniam tantum licuit pro strage nocentum, A
Se stolidæ gentes reputabant esse nocentes.

Miles ut coo videt arva cruore natæ,
Cessit, et exhaustas vires voluit (68) renovare.
Rupit ut illa chorum nubes glomerata virorum,
Conversis frenis in se ruit, urget habenis
Lassos cornipedes, caruitque modo nova cædes,
Hic fratrem terit, ille patrem, civilia bella
Exercent, dominumque premit super obruta sella.
Et velut in stagnis cum sæpe recluditur anguis (69),
Unde detentæ disrupto fonte repente
Prosiliant, primæ fugiunt, reliquæque sequuntur.
Impediunt alias, aliæ certare videntur.

Haud secus ad planum præparat vulgus male sa-
[num,

Et fugit ad pontem calcans dux Bullicus (70) hos- B
[tem.

Occupat ingressum pontis prohibetque regressum.
Ense cruentato, populo graviter superato,
Ira, locus, gladius, pugnant, vim quodque (71) duci
[dat.

Hæc animos firmat, hic impedit, ille trucidat.

Dux Godefridus Turcum medium secat.

Dux spes nostrorum, Turcis confusio, luctus
Truncat equos, equites, recipitque cadavera fluctus.
Quod non de Tydeo legitur, nec de Campaneo (72).
Quod non Æacides (73), non Hector, non Diomedes,
Dux potuit, neque nos latuit res digna relatu.
Mole sua terreus (74) proceres, multoque paratu
Dirus Arabs, gladium volvens radiante rotatu,
Præcipiti portatus equo celerique volatu.
Constitit ante ducem; putat hanc extinguere lu- C
[cem,

Et super invictum caput altius erigit ictum,
Præcavet iratus dux, stat clypeo replicatus.
Moxque coruscantem gladium levat (75), et ferit
[hostem,

Os, caput illidit, vitalia tota cecidit.
Spargit et arvinam rumpit cum pectore spinam.
Sic homo truncatus cadit in duo dimidiatus,
Atque super scutum partes in mille minutum,
Pars cecidit, pars hæret equo, trahiturque supina.
Estque sui moderator equi non justa rapina.
Jesu, sic uno fit magna nec una ruina.

Dicere succincte si vellem funera victæ
Gentis, quas mortes sunt passæ mille cohortes,
At quid Northmannus egerit comes, aut Hugo D
[magnus,

Flandrensive manus; essem me iudice vanus.
Non Maro, non Macer (76) quid ibi Tancretius
[acer
Fecerit exprimerent, et verbis facta carerent.

Regis Casiani filius occumbit.

Hic decus eorum cecidit, nullumque trophæum
Hoc magis afflixit cives. Hic (77) dextra revixit
Mortua nostrorum satiata cruore virorum,
Hic admirati primates sunt jugulati,
Hic urbis magnæ fractæ cecidere columnæ,
Hic quoque consilio rex designatus inani
Filius ocebuit magni regis Casiani.
Corporibus plenum flumen stetit Antiochenum
Undaque pallorem mutans imitata ruborem.
In pontis strata sunt millia quinque necata.
Fitque pavementum de corporibus morientium.
Jsmque fatigati multis spoliis onerati,
Nocte duces læti redeunt, dant membra quieti.
Sed vigilant sensus, hostesque fugare videntur
Quique suos, capuloque manus absente moventur.
Postquam (78) clara dies nituit, nostri nituere
Vestibus, ara suis victores distribuere.
Tunc capti numerantur equi, septemque fuere
Millia, tunc equites totidem proceres statuere.
His ita transactis, castellum turribus altis
Et solido fundo stabilitum dant Raymundo.

Dum bene succedit, dum sæpius alea fati
Mergit gentiles, sunt extra castra vocati
A ducibus magis audaces. meliusque parati.
Quilibet hostili gaudens occurrere damno (79)!
Ducitur ad prædam, sed non hortamine magno,
Qui festinantes fluviumque sub urbe vadantes,
Mulas et mulos capiunt, multosque camelos,
Et subito rapiunt animalia millia quinque,
Cum totidem, fietet urbani jaculentur, utrinque :
Hic quoque, quo juvenes prædam cepere, notatur
Quoddam castellum, vallumque vetus reparatur.
Ilnd Tancredo committitur omine læto;
Nam præmonstrabat minimi custodia muri
Urbis custodem prænuntia facta futuri.
Jam timet obsessus civis, clamorque repressus
Est insulantis populi de se meditantis,
Pluribus afflictus dolet, at penuria victus,
Acrius angebat, quia vix exire licebat.

*Pax ad horam firmatur. Gualo perfide occiditur Christi-
stiani obsidionem quatuordecim jurant in annos.*

Post hæc inter se statuerunt talia Persæ
Ut pax ad tempus eum Christicolis habeatur.
Qualiter interea se reddant discutiatur.
Sic igitur coram pax confirmatur ad horam.
Portæ celatæ sunt interea reseratæ,
Muros hostiles posita formidine miles
Circuit et tuto Parthi tandemque soluto
Arcu, ridebant nostris, et castra petebant.
At Gualo vir fortis, dnm lumina pascit in hortis,
Perfidia gentis nimis immemor hæc simulantis,

(68) Edit., *timuit.*

(69) Edit., *amnis.*

(70) Edit., *publicus.*

(71) Edit., *quæque ducebant.*

(72) Al. *Canapeo.*

(73) Edit., *Acaci.*

(74) Edit., *Turcus,*

(75) Edit., *gladio secat.*

(76) Macer fuit poeta qui de herbarum virtutibus scripsit.

(77) Edit., *sic.*

(78) Edit., *post ubi.*

(79) Edit., *jamque.*

Cum delectatur, male fida fides violatur,
Occubuit nempe loca dum videt æmula Tempe,
Jura fides data sunt morte viri temerata,
Quem simul elusit, se civis in urbe retrusit,
Audiit ut funus Umberga decens et Hugonis,
Filia nupta prius comitis, nunc nupta Gualonis,
Palluit; atque genas secat unguibus illa protervis,
Et sustentatur matrum stipata catervis.
Dextra comas lacerat; sed quæ lacerat laceratur;
Subtilisque manus subtili crine secatur.

Examinemque dñi vox pressa dolore reliquit (80)
Sed tandem vocis via laxatur, et inquit:

Tantane sustinuit Deus infortunia gentis
Occurrisse suæ; plus inimica mihi?

Occubuit ne decus Francorum, maximus hostis
Hostibus ille meus spesque salusque suis?

Languet morte gravi, bella non languida dextra (81)
Languet, et occubuit vir Gualo vita mea.

Me miseram non obsequium miserabile feci,
Vir tibi, cum caderis, compariter cecidi.

Hei mihi! non fovi, non clausi, non ego lavi
Os, oculos vultus, veste, manu, lacrymis.

Tu mihi, tu certe, memini, jurare solebas.
Te vitaturum cautius insidias.

Sed quam non poterat gens perfida demere bello,
Est sublata tibi vita beata dolor.

A (82) Quid faciam procul a patria, procul a patre
[degens?

Quid faciet fragilis femina castra sequens?

Figite me quibus est pietas, opponite telis

Parthorum miseram, mors mihi pœna levis.

Mors, mors pœna levis, si jungar morte Galoni,

Si non sim Turco præda futura truci.

Nos levat Evrardus frater solamine questus,

Et reprimit blanda voce graves gemitus.

Sic apud hostilem variis eventibus urbem

Ducebant longam nostrates obsidionem.

Inter Christicolæ et Christi nominis hostes,

Pugna trahebatur prope denos aspera montes

Instabant isti fisci virtute superna.

Obstabant illi nitentes fraude patenti.

B Sperabant si quidem nostros vel deficientes

Deserere in medio frustratos sæpe labores,

Vel sibi myriadas Persarum gentis adesse,

More locustarum qui obstantia cuncta vorare.

Tali comperto rumore beata caterva.

In conspectu urbis producit pignora sacra.

Illic obsidio septem juratur in annos,

Rursus et in totidem, nisi virtus cœlica muros

Panderet ante sibi, quæ spem resecevit inanem

Civibus, immodicumque incussit causa timorem.

LIBER TERTIUS.

Edessani legationem mittunt Christianis,

Talia apud Syriam varia dum sorte geruntur,
Nuncque hinc, nunc illinc mala vel bona distribuuntur,

Venit ad heroas supplex legatio nostros,
Consilii poscens simul auxilique ministros
Præcipueque ducis compellat nobile nomen
Vulgatum fama terram volitante per omnem
Unde tamen vel cur legatio venerit ista,
Restat ut expediat narratio suppeditata.

Terra inter geminos ditissima clauditur amnes,
Tygrin et Euphratem, populos famosa per omnes.
In Græco retinens... Mesopotamia nomen,
Ex habit..... conservat nominis omen.
A fluvio ad..... tantum distare videtur,
Quantum... pedibus septem luce meatur.

Illic inter plures gremio quas continet urbes,
Urbs antiqua potens, speciosa, et divite vena,
Eminet antiquæ Babylonæ nempe cœva.

Nam quo Chaldaicum pharetrata Semiramis arcem
Tempore construxit simul hæc quoque condita
[fulsit:

Nomine corrupto quæ nunc Rahasia dicta,
Temporis antiqui possedit nomen Edyssa.
Illic secus Assyrias jacet ad sex millia Charras,

C Romanis ducibus Crassorum morte perosas,
In quibus antiquus degebat Abram patriarcha.

Cum de Chaldaica divino numine flamma

Erutus evasit fuerat, qua frater adustus,

Unde et voce Dei mox est excedere jussus.

Sed jam præmissæ textus repetatur Edyssæ.

In qua regna tenens fuit abgarus ille beatus;

Ex Domini Christi rescripto magnificatus (83).

Ac morbi veteris cruciatibus exoneratus,

Hæc ibi temporibus permansit epistola multis.

Atque ea ab adversis tutavit mœnia cunctis.

Nam si barbaricus furor illuc perveniebat,

Baptizatus eam puer alta ex arce legebat,

Moxque vel in pacem gens ex feritate redibat,

Aut terrore fugam divino tacta petebat.

D Illic quoque Thadæus in Septuaginta probatus,
Et fidei normam contradidit et requievit,

Illic etiam Thomæ, qui Christi vulnera sensit,

Et dubitans nobis dubitandi crimen ademit,

Corpus ab Indorum regionibus esse relatum

Creditur, et magnis hic honoribus accumulatum

Illic semel in Christi postquam... amorem,

Nunquam sustinuit frigesce religionem,

Sed neque schismatis patiens concedere ad ho-
[ram,

(80) Edit., *relinquit*.

(81) Edit., *Eheu quis mihi det misera discedere vita*.

(82) Ili duo versus desunt in editis.

(83) Nota de epistola Christi ad Abgarum.

Catholici tenuit moderaminis integritatem,
 Unde et gentilis mala plurima conditionis.
 Et tulit hæreticæ feritates impietatis.
 Maxima sed fuit hæc odiorum primaque causa,
 Quæ super hanc gravius commovit finitima arma,
 Quod Syriæ veniens Christi chorus ad regionem
 Antiochi quateret variis conflictibus urbem.
 Et nec eos magno valuissent vincere bello,
 Sed nec ab obsesso saltem depellere muro.
 Inde graves iræ contra genus omne piorum,
 Et desiderium delendi nomen eorum.
 Propterea celsam circa concursus Edyssam
 Vastabat totam regionis fertilitatem.
 Illuc vicini cuncta de parte gregati,
 Illuc longinqui fama stimulante vocati.
 Oppida, rura, casas, castellaque concutiebant,
 Matres, prata, viros, animalia diripiebant.
 Nonnunquam portis quoque pugnabatur in istis,
 Mutua.....fervebant vulnera telis.
 Civibus.....fessis non futile visum,
 Auxilium contra perquiri Christicolarum.
 Hac..... causa legatio jam memorata,
 Missa superveniens penetravit Gallica castra.
 Monstrant et socios in Christi religione,
 Et conservata semper fidei integritate,
gravia hæc sibi proveniebant,
 Auxilium per eos sibi dandum jure ferebant.
 Præcipueque ducis personam sollicitabant,
 Namque..... plus formidabile norant.

Fit confederatio cum Edessa, cujus custodia Balduino committitur.

Talia moverunt procerum miserantia corda,
 Quod sit opus facto tractant indagine multa.
 Credunt proficuum sibi deinceps esse futurum,
 Si per se columen præstetur rebus eorum.
 Hinc sibi juncturos socialia fœdera multos.
 Magnam vero sibi super hoc accersere laudem,
 Spargendumque suum longe lateque timorem,
 Si cum præsentem retinerent obsidionem,
 Largirentur opem longinquis auxiliarem.
 His aliisque modis dicta ratione probata,
 Ardor inest cunctis citius gnare precata.
 Sed quia præsentis domitandi fulmina gentis
 Major cura ducem socialibus abstrahit armis.
 Quod pignus pro se dare carius esse probavit,
 Fratrem quippe suum poscentibus associavit.
 Cum quo militiæ partem quam mittere dignum
 Credidit, emisit populatis suppetiatum.
 Iste minor natu fuit ejus denique frater,
 Qui post se rexit Solymorum sceptrâ decenter.
 Tunc proficiscentes longarum strata viarum,
 Nempe decem spatiis inter divisa dierum,
 Tandem perveniunt memoratam sæpius urbem.
 Conficiunt stragem de vastatoribus acrem.
 Arsacidæ victi, neque cominus arma ferentes
 Diffugiunt arcus ut inutile rejicientes.
 Dum non expertam nequeunt protendere...
 In pedibusque citis totam posuere salutem.

A Nec nisi qui latuit Francorum vulnera fugit.
 Nec qui desiluit sella post hanc repetivit.
 Nec veniens vulnus cutis exteriora.....
 Sed cæsim punctimque animæ.....
 Nec fuit his mirum Gallorum tela pavere,
 Et collisa nimis post pectora terga fovere.
 Dum quorum fuerant virtutibus omnia prona,
 Solaque habebatur gentilis gloria pugna.
 Cum Gallis sueti pro sola bella salute
 Ducere, sæpe fugam sibi pro victoria habere.
 Quos a se Crassi meminissent funere victos,
 Sublatisque etiam signis sua sub iuga missos :
 Cum Romanorum per plurima nomina gentis,
 Obruit Euphrates, et multa cadavera Tigris
 Detulit in terras ac reddidit. Ergo repulsis
 Hostibus, et cæcis condentibus ora cavernis,
 B Omni pacata regione et constabilita,
 Nulla se lætis specie miscente maligna :
 Urbis regnator fratrem ductoris adoptat,
 Utque pater natum penitus sibi neclere certat.
 Delegat terram, regionem subjugat omnem,
 In sua pacta manus facit ipsam jungere plebem.
 Læta coronatur facies et concinit urbis.
 Diversis modulis jubilatio consonat astris.
 Quotidie celsam fervet concensus ad aulam,
 Unanimes nostram certant addiscere legem,
 Funditur in cunctos pax et concordia cives.
 Jur..... componunt undique lites,
 Militiam exercet sub certo iudice tiro.
 Hinc eques hincque pedes recto movet agmina gyro
 Pellitur atra fames, opulentia regnat in omnes,
 C Non aliquos patitur bonitas communis egentes.
 Ductoris nostri nimio plebs ardet amore,
 Nec satis expleri visu valet alloquioque,
 Felices sese reputant fore iudice tali.
 In quo non nisi pax poterat bonitasque videri,
 In quo militiæ decor et virtutis honestæ,
 Omnibus exemplo poterat communiter esse.
 Nam veluti Paulus sic *omnibus omnia factus*
 Sic erat in cunctos moderanter morigeratus,
 Fortibus ut fortis, infirmis pene sodalis,
 Gauderet lætis, et compateretur amaris.
 Largus erat largis, quasi parcus denique paucis.
 Mitibus et mitis, feritate tumentibus asper,
 Sic se conformans cunctis moderamine miro,
 Ut velut in speculo se quisque videret in illo.
 D *Balduino necem meditatur Edessæ rex.*
 Ille inspectanti divini plasmatis hosti,
 Invidiæ patri non esse valebat amoris.
 Unde sibi ingenti livoris fomite moto,
 Collectoque suæ impietatis in arma veneno.
 Regnatorem urbis prius hoc se lætificantem.
 Movit in invidiam mentis nimiumque dolorem :
 Crescere quidquid huic cernit de plebis amore
 Diminui sibi met sperat dictante timore.
 Unde in dogma cadens perversum hæredis iniqui,
 Et metuens ab eo de regni culmine pelli :
 Hunc quem submissis precibus sibi muneribusque
 Ad succurrendum rogaverat ante venire,

Quique sibi patriam penitus tutore carentem,
 Pene et ab hoste malo ferro flammaque ruentem,
 Coelibus et prædis omni de parte gementem,
 Reddiderat summo conamine nil metuentem,
 Quærit quo genere specieiue modoque vel arte
 Possit ad interitus casum foveamque rotare.
 Si faciat, sceptri fructum putat esse retenti;
 Si non, desperat vitæ momenta lucrari.
 Et tam perversæ mentis fuit invidiæque,
 Ut cum Christicolam se dici vellet et esse,
 Duxerit indignum se Christicolas adisse,
 Et tristaretur per eos sua tuta fuisse,
 Optans idolatris potius sine honore subesse,
 Quam Christi famulis fœdus sociale dedisse.

Pactum init cum infidelibus.

Sed quia plebis amor nimio favore favebat
 Illi, cui malus hic placitum lethale parabat,
 Demonstrare palam timuit quod mente gerebat.
 Ergo legatos similes sibi nactus iniquos,
 Hostes vicinos a Christi milite pulsos
 Invitat proprios veniant ut rursus in agros.
 Pœniteat quod se socios cœpisse alienos.
 Illos se missurum bellandi nomine ad illos,
 Jussurumque suis ut primo limine belli
 Destituant illos fugiendo, in terga regressi.
 Hos permansuros fugiendi obstante pudore,
 Sic omnes posse simul una morte perire.
 Exsultant Parthi capientes quod cupiebant,
 Et celeres adsunt ut vota maligna capescant.
 Ille acuit nostros penitus nil tale caventes,
 Donat eis comites sibi proditione sodales.
 Non tamen associat saltem de civibus unum,
 Ne pateat cœptum pacto quocunque nefandum.
 Extra quæsitæ subeunt ea castra manipuli,
 Indigenis ducibus concedere ad omnia jussi.
 Procedunt alacres consueta ad ludicra nostri,
 Occurrunt contra structis legionibus illi.
 Primo congressu penetrant media agmina Galli,
 Cædunt, prosternunt, via fit calcaribus et vi.
 Sed postquam infestis tenebrarum obvia telis,
 Inque eadem versis referuntur prælia frenis:
 Ecce vident socios manifesta proditione
 Diffugere, et retro dare, nemine terga fugante.
 Tunc intellecta per signa patentia fraude,
 Mutuo adhortati, in manibusque animas posuere.
 Amplexi clypeos, stringunt animosius enses,
 Dam validos ictus in cominus atque sedentes.
 Norunt in manibus vitam consistere et armis,
 In pedibus vero stipendia mortis inermis.
 Malunt nobiliter pugnando occumbere plagis
 Quam paganorum trucibus dare colla catenis.
 Non parcunt dextris, non parcunt denique telis,
 Nullus hic est jaculis levibus locus atque sagittis.
 Aspiciunt Parthi circum jaculando vagantes
 Pro tutela animæ nostros jam rite gerentes.
 Perpendunt quod erat, quia laus sibi nulla canatur,
 Si morientibus his ipsi quoque commoriantur,
 Vincere quod nequeunt, dimittunt auligentes,
 Dimittuntque viros damnata luce feroces.

A Desperata salus sic est pugnando reducta,
 Ut spes nequitia in nihilum stercusque redacta.

Balduinus recedere cogitat.

Egregius ductor fortes affatur amicos,
 De fovea mortis propria virtute reversos,
 Non bene barbaricis unquam permista catervis
 Agmina quæ fidei sunt enutrita trophæis,
 Esse sibi tutum comitatum linquere gentis,
 Quæ specie blanda propinet pocula mortis.
 Monstrari tamen hæc collectis fœdera turmis
 Ut nosci valeat, placeant si talia cunctis.
 Cum dicto factum celeratur concio tota
 Cogitur, et sit eis mox hæc quærimonia nota.
 Ob quæ sint missi se complevisse perorant,
 Tempus adesse sibi ut castra Antiochena revisant.
 B Post hac auxilia si poscant nec mereantur,
 Hoc sibi pro meritis fieri non diffiteantur.
 Propter opem nece tractata se pene periisse.
 Illis quod adhuc vivant se nullam gratiam habere,
 Per Christum et dexteras restare superstitute vita.
 Ergo recedere se melioraque quærere pacta.

Sed populus rege proditore perempto cum retinet.

Illis dictis onerant quæ deportanda fuerunt.
 Quæque gravi bello per se sua facta fuerunt.
 Dispositi in turmas dant agmina bellica retro,
 Et male mercato celerant abscedere regno.
 Protinus in tota fit lamentatio plebe.
 Ut pote quæ fuerat non hujus conscia culpæ
 Se miseros clamant, inopes, rationis egenos
 Et vice crudeli sine defensore relictos.
 C Postquam dicta satis quæ dici digna fuerunt,
 Quæ dolor atque timor comites dicenda dederunt,
 Protinus in belli rationem quæstio surgit.
 Quæ sibi causa fugæ fervens quærimonia poscit.
 Ac primo tacitis gladium mortemque minantur.
 Ni responsa sibi veracia mox referantur.
 Nemo sponte luit peccata aliena silenter.
 Regem sic nostri memorant jussisse potenter.
 Tunc quæcunque mali illius commenta fuerunt,
 Et qua de causa concorditer edocuerunt.
 Nec mora fit celsam populi concursus ad aulam,
 Et cum rege agitant rationem judicalem.
 Non bene purganti fraudis crimenque reiectum,
 Mox est purpurea caput a cervice resectum.
 Tunc oratores mox ad tentoria mittunt,
 Ut sibi consultum redeant, lacrymando reposcunt.
 D Quamvis invitus ductor multa prece victus,
 Consilii causa est ad mœnia celsa reductus.
 Utque fuit primum portis murisque receptus,
 Omnis eum propere circumstat turma senatus.
 Omnes se purgant a crimine proditionis,
 Omnes deplorant mala præve suspicionis,
 Quæ sibi ductoris animum per cuncta benignum
 Abstulerat, cum nil foret a se pergere gestum.
 Omnes poscere se precibus lacrymisque profusis,
 Ne se dedecoret post hæc infamia turpis,
 Ne se destituit tutela suæ pietatis,
 Ne se mortiferis velit objectare periculis,
 Ejus primatum super omnia vellet amare,

Non indignetur secum regnando manere.
 Ille negat sese superillum præfere posse,
 Quo se contigerat urbem invitante petisse,
 Quod se purgarent satis illis gratiam habere,
 Illius porro consortia nolle tenere.
 Illi continuo monstrant quæ gesta fuissent,
 Quæ pro perfidiæ sibi crimine dona tulissent,
 Ostendunt caput, hocque sui dant pignus amoris,
 Quod fidei læsæ tulerat vindicta fidelis.
 Hinc votis vota jungunt, precibusque precata,
 Vinque parant, nisi flectatur sententia fixa
 Obstupuit ductor tanto se fœdere quæri
 In Dominum populi pro se hac feritate severi.
 Quid sit opus facto sociorum consulit agmen,
 Collaudant omnes oblatum scandere culmen.
 Ingreditur celsam cunctis lætantibus arcem,
 Jurisjurandi capit undique conditionem.
 In sua sic totam componit fœdera gentem,
 Defensamque regit propriis virtutibus urbem.

*Rex Babylonis dolosam ad Christianos Antiochiam
 obsidentes legationem mittit.*

His ita compositis, et, fama notificante,
 Nostros obsidio dum detinet urbis amœnæ,
 Altera ad heroas legatio de Babylonis
 Arcibus advenit non expers proditiōis.
 Hæc autem Babylon quæ nunc habitabilis exstat,
 Longe a Chaldaicæ Babylonis climate distat.
 Illa etenim versus aquilonem ducitur, ista.
 Euronotum spectans frangit Memphitica regna.
 Alluit Euphrates illam torrentibus undis.
 Fertilis hanc Nilus nigris fecundat arenis.
 Illam post Nemrod fundamina præjacentem,
 Inque polos turrim sustollere percipientem,
 Struxit Semiramis quadro latere æqua tsnentem
 Perquelatus quodque sexdenaque millia habentem,
 Millia circuitus sic sexagena ferentem,
 Atque quaterna simul tota ambitione replentem.
 Undique coctilibus forma hæc circumdata muris,
 Atque gigantæis pedibus fuit alta dicentis.
 Et cum vicenis pariter spissata tricenis,
 Præterea portis tantum stridebat ahenis.
 In medio turrim gremio complexa superbam,
 Quam scriptura refert gentem struxisse protervam
 Cum post diluvium veniens orientis ab axe,
 Repperit hunc campum medio telluris apertæ.
 Cujus planitie mox delectata capaci,
 Hanc statuit turrim facere asque ad culmina cœli.
 Cumque evasisset jam millia ad usque quaterna,
 Atque foret totidem spatiosius undique lata.
 Hanc ita stultitiam, pietas divina recidit,
 Uniloquam linguam per multas extenuavit,
 Sic intermissa est operum præsumptio cassa,
 Non intellecta alterutrum currente loquela.
 Taliter exstructa vixit per tempora multa,
 Regibus ac populis compluribus imperiosa.
 Multa mala exercens, crudelia cuncta frequentans,
 Reges excæcans, proceres populosque catenans,
 Tempia dei violans, sacra vasa per idola fœdans,
 Ignibus atque feris sanctorum corpora dedens,

A Donec sub Cyro Medos Persasque regente,
 Summo regno Deo sibi plurima subjiciente,
 Capta et destructa quod fecerat est quoque passa.
 Prædans prædata, captivans exsiliata.
 Atque prophetarum juxta prædicta sacrorum,
 Monstrorum facta est habitatio multimodorum.
 At postquam Cyrus Scythico fuit ense necatus,
 Filius ipsius Cambyses patrem imitatus,
 Quæ nunc incolitur Babylonem condidit, atque
 Judæos, Arabes sibi subdidit, Ethiopasque.
 Sic ex nunc et tunc Babylon Ægyptia regnat,
 Et circum circa famulantia regna coarctat.
 Hujus regnator nostris apud Antiochenam,
 Insignes misit legatos perfidus urbem.
 Horum primus erat qui tunc fuit alter ab illo,
 Vir bonus et prudens, non igenioque maligno.
 B Nescius ergo doli, neque conscius insidiarum.
 Simpliciter dixit sibi quod fuit imperitatum.
 Regem namque suum nostrorum gesta legentem
 Exposuit nostris multum mandare salutem.
 Urbem Hierusalem sibi nunc ditione subactam,
 Hujus causa istos tantum sumpsisse laborem.
 Velle aliquos sibi nostrorum propter adesse
 Visu, colloquio, victu cibi participare :
 Si ibi vel ratio vel honestas religionis
 Suadeat ut faveat sua conversatio nostris.
 Jam fieri posse ut gentilia monstra refutet,
 Ut posito Christum diademate primus adoret.
 Tunc sibi Hierusalem fieri per cuncta patentem,
 Tunc sacrum tumulum, cunctum quoque cedere bo-
 [norem]

C Tunc palmeta suis insonles suggerere hastas.
 Inque Dei laudes habiles concedere spicas.

*Legationem regi mittunt Christiani. Legatos truncari
 rex jubet, sed eorum ductore repugnante, servantur.*

Exsultant nostri nihil hic hostile caventes.
 Sed nomen Domini hinc celebrari suspicientes.
 Ille etiam princeps aliorum mente benigna,
 Constat et hortatur, spondens fore prospere cuncta.
 Hos etenim incolumes deducere se fore certum,
 Rursus honorifice reduces dare pectore fixum
 Ergo inter primos bellorum laude potentes,
 Interque eximios insignia clara ferentes,
 Ductores vocitant, complures digniter ornant.
 Cunctis militiæ simul utilitatibus armant,
 Et cum legatis legatos pergere mandant.

D Dicere vel facere quæ sint se digna perorant.
 Quid multis opus est? sociali fœdere juncti,
 Nostri et non nostri subeunt navalia cuncti.
 Perque maris magni divortia plurima vecti,
 Tandem sunt propius Babylonica mœnia ducti,
 Princeps officii quosdam præmittere curat,
 Atque suo regi quæ gesserat ordine narrat.
 Ille dolos versans præceptum tale remandat,
 Ne lucente die Francos in mœnia ducat.
 Neve situs urbis cernens manus externa noscat,
 Sicque animos in se gens bellis aspera tollat.
 Ille dolum metuens paret, sed pectore tristi,
 Inducitque viros in mœnia nocte silenti.

Nec malus nos princeps patiens assistere coram, A
 Omnes in quamdam deduci præcipit aulam.
 Illic inclusos, et nusquam progredientes,
 Tempore non modico tenuit suspiria dantes.
 Jussit abundantem tamen illis affore victum,
 Sic celare volens infandi pectoris æstum.
 Tandem conductor quæstu pulsatus ab illis,
 Et graviter motus pro crimine suspicionis,
 Regnatorem adiit, quærit quæ causa sit ista,
 Quod se legatum Francorum accedere castra
 Jusserit. atque viros illinc deducere claros,
 Quos a conspectu proprio velit esse remotos.
 Si quid forte mali contradere cogitet illis,
 Non se posse pati consortia proditiōis :
 Sed conaturum toto discrimine vitæ,
 Ut sua procedat penitus legatio rite,
 Aut det magnificos coram se stare quirites,
 Et patria dignos illis concedat honores,
 Aut se de proprio donatos ac renitentes,
 Efficere ut repetant sociorum castra canentes.
 Talia per socios, illo monstrante, potentes,
 Obstupuit rector metuens offendere plures.
 Imperat acciri personas, colloquioque
 Participans illos, interprete sed mediante,
 Quærit de sociis qui sint, quæ nomina gestent,
 Quidve potestatis propria in regione retentent,
 Illi responsa digna et veracia reddunt,
 Et pavidæ menti crementia timoris inurunt,
 Ille, metum celans vultu sictuque renidens
 Et gestus, habitusque vicum spectando pererrans,
 Suadet ut armati campis potiantur apertis
 Et sua demonstrent quid Gallia possit in armis.
 Paretur; capiunt celeres insignia et acres,
 Scandentes in equos, geminas statuere cohortes
 Aspectus galeis, loriceis corpora tecti,
 Ardentes clypeos et spicula lucida nacti,
 Aspera corripuiunt imitantem prælia Martem,
 Et variis monstrant patriam discursibus artem.
 Confligunt dociles relegi docilesque relinqui,
 Nunc procul absentes a se, nunc vero propinqui,
 Et nunc terga fugæ dantes, nunc versa fugantes
 Impediunt cursus concursibus, orbibus orbes
 Nunc velut infestis in mutua vulnera telis
 Itur; at in rerum sunt omnia tuta potitis.
 Spectant Nilicolæ, spectat rex ipse malignus,
 Atque hebetantur eis gelida formidine sensus.
 Sollicitis quia si gens talis Franeigenarum,
 Hierusalem capta fines pervadat eorum,
 Nil fore virtuti quod eorum obsistere possit.

Cum vehemens bellum quasi quidam ludus eissit.
 Tunc sibi dissimilem post se loca summatenentem
 Convocat, et gestit facere ex ratione furentem.
 Orat ut hos Francos, quos jussurus duxerat ad se,
 Quos perpendebat, sensu sua cuncta notasse.
 Ne reduces facti socios huc affore cunctos
 Procurent, sibi clam procuret decapitandos.
 Ille velut gladii per pectus acumine fixus,
 Pessima mandantem tali mox voce secutus :
 Quænam vesani compellat causa furoris,
 Ut sanctum nomen populis per sæcula cunctis
 Nomine sub pacis legatos evocet ad se,
 Quos mactare velit sub operta proditiōe.
 Nusquam tuta fides posthac, nil gentibus æquum,
 Illic si contingat fieri damnable jussum.
 Pacis in hoc equidem se processisse ministrum,
 B Nequitia nunquam consortem se fore vivum,
 Si sic complaceat quo Franci decapitentur,
 Cervix ante sua gladio grassante secetur.
 Sed perpendendum quocunque hæc fama volaret,
 Incurabiliter se infamia tanta notaret,
 Esse quidem damnum probitatis militiæque,
 Si paucos istos contingeret oppetiisse.
 Sed tamen amissis inter tot nullia paucis,
 Non multum Gallos sensuros debilitatis.
 Sed tamen immensa dolituros esse dolore,
 Atque in vindictam majore calere furore.
 Non jam gentilem legatio sumpta juvaret,
 Dum res facti hujus exempla sequenda probaret.
 Quin potius tales magno cumularet honore,
 Ditatosque opibus præmitteret in sua abire.
 C Talibus inflexus rationibus ille tyrannus
 Consilium mutat, sequitur quæ dictat amicus.
 Sic post immensum, miles, generose timorem
 In tua terga redis, claro duce fretus eodem.
 Ac per Jordanem redeunt Hierusalemque
 Accipitis palmas, petitis loca sancta domosque.
 Omnia lustratis, pascentes lumina visu
 Discitis, ignoto referentes digna relatu.
 Et bonus ille comes non vobis defuit, usque
 Dum vos securos sociis dedit incolumesque.
 Sic igitur a celeri repetentes castra recursu.
 Latentes comites proprio fecere regressu.
 Sed quia jam textus capiendæ textitur urbis,
 Hoc melius referet libri textura sequentis.
 Nunc age, virtutem solitam, rex Christe, revela
 D Quam neque vis hominum tibi dant, nec plurima
 [tela.

LIBER QUARTUS

Nunc age, Christe, tuis dasæpedatum Machabæis
 Divinum munus, tot millia vincat ut unus.
 Millia famosæ gentis cives gentis populosæ
 Urbis, Christe, fave, vim gentis comprime pravæ.

(84) Edit., *suorum*.

Turci consilium de tradenda civitate.
 Ergo Dei pietas per pondera tanta malorum
 Inspiciens animos non defecisse suorum,
 Inspirat cuidam Tureo miserando laborum (84),

Ut nostris urbem tradat, murumque decorum
Turribus, et capiat pro munere culmen honorum.
Ista diu secum vir versans, iudicat æquum
Ut prius hæc pandat Boimundo; nec mora, mandat,
Illi quanta parel, se nequidquam dubitaret,
Præcipit ut capiat missum, dum res ea fiat.
Neve parando moram producant, tempus et horam
Ille designavit, sed in hoc dux participavit
Consilio procerum; comitum pars maxima verum
Missum ferre putat, dubitans pars altera nutat.
Dieta nocte tamen Boimundus colligit agmen
Pulchrius armatum, belli sudore probatum.
Dux animo flagrat, divortia nota peragrat.
Quisque pari voto suspirat pectore toto.
Per tenebras dux capit iter, galeaque nitente
Deposita silet, et graditur sub nocte silente.
Est via militibus timidis, juga devia, valles,
Quæque per obscuras lucebat semita calles,
Ne male res caderet, ductor licet ipse timeret,
Quod tamen angebat mentem frons (85) læta tege-

[bat.

Dat spem tardanti, tristemque serenat ovanti
Vultu, virtutem stimulat, populoque salutem
Hactenus optatam nunc innuit esse paratam.
Utque locum votis multoque labore petatum
Prospiciunt, hostemque vident vigilare peritum.
Stant procul, et latebris tecti, noctisque tenebris
Collucere faces spectant, arcusque minaces,
Et discurrentes per propugnaula Turcos
Purpureos cristis gladios versare coruscus.
Qui loca mutantes commissa, vires variantes,
Exeubias noctis succederent, et faciebant.
Militibus clamando. Quis est? nec adesse sciebant.
Nec mora, dat dux magnanimus dignas duce voces,
Instimulando viros verbis animosque feroces:
Pluribus optatum votis, satis invigilatum,
« Tempus adest, proceres, Domini pietate paratum
Tempus in hoc protracta fuit victoria sera,
Perque novem menses Domini vindicta severa
Nos castigavit; sed sunt prope gaudia vera.
Ergo, viri fortes, forti persistite mente.
Vosque citi juvenes, muros superate repente,
Vincite sed celeres, pudeat vos vincere lente.
Ille locus (monstratque locum), prius aggrediatur
Vos ibi palma fidens vocat, et prius inde petatur.
Dona manent omnes, sed non mea dona vocabo,
Quod sibi quisque dabit victori nulla negabo.
Sed moror, ite, viri, cum paucis hic ego stabo.
Accelerate, boni proceres, ego tardius ibo.
Si sit opus, pedes ipse prior certamen inibo. »
Finierat, dubiusque silet dux, atque vagantur
Per totam mentem quæcunque futura putantur
Accelerant juvenes. Fulcherius imminet ante.
Per tenebras legit ille vias gressu titubante.
Illis temporibus radios ducente cometa,

(85) Edit., *mens et fraus*.(86) Edit., *redeunt*.(87) Edit., *matutina* minus bene: est autem Ma-
tuta aurora.

A Præmonstrabatur regni mutatio læta.
Astra polusque novo sunt obfusa rubore,
Corda que sunt hominum nimio percussa timore.

Traditur civitas.

Noctis erat medium cum miles ad illa paratus,
Constitit ad turrim, quam traditor ille beatus
Servabat, stupuitque nimis de turre vocatus.
Eia! clamabat Turcus, conscendite muros.
Summa petat virtus, premat hostes jam ruituros,
Scalarumque modo funes huc ferte plicatos.
Movit eos tandem latitantes, sæpe rogatos.
Denique calcata formidine, vi revocata,
Vepribus extracti vix, vincentesque coacti
Sese confortant, scalas ad mœnia portant,
Dantque retro gressus iterum turpesque recessus.

B Fructetis mersi referunt (86) ad tuta reversi,
Et licet instaret Turcus, lux appropriaret,
Nil tamen audebant, sed corda gelata stupebant.
Inrepat e muris vir vocibus agmina duris,
Jamque recedebat nox, et Matuta (87) rubebat,
Cum stans in medio reliquorum junior unus,
Sic ait: Oblatum, juvenes, ne spernite munus.
Surgite, primus ero. Parent, Fulcherius ille
Natus Carnoti proceres præcedere mille
Non timet, invictæ properans (88) ad mœnia villæ.
Non hunc tardat onus clypei, sed ad ardua pronus
Evolat arma gerens, scalæque viriliter hærens,
Illum Veneticus sequitur, stupet hostis iniquus,
Ut stetit (89) in muris Fulcherius, ecce necantur
Fulmineo vigiles, et ad infima præcipitantur.
Exsultat victor, laniataque proterit ora.

C Corpora trunca cadunt, lacerantur membra decora.
Aspirat fortuna viro, plebemque solutam
Turbat, quæ requiem trahit inter pocula tutam.
Evellit postes, turresque subintrat, et hostes
Opprimit incautos, prospectus occupat altos,
Tresque capit turres propria virtute Boellus.
Ille natura vocat tali cognomine tellus.
Germanos hic forte tuos, bone traditor urbis,
Sternit, quos pallet morientibus addere turbis,
Et fratres geminos impellit arce supinos.
Jamque viri fortes pendebant undique scalis.
Nec dubitat quisquam niti per membra sodalis
Ascensu superant muros, fastigia dextris
Prensant, objiciunt clypeos ac tela sinistris.
Instaurant animos Turci, detrudere primos
D Frustra luetantur, trepidaque manu jaculantur
Fratrum fata dolens Turcus, sed de nece nolens
Sumere vindictam, pacemque resolvere fictam,
Frena dat huic iræ, properat portas aperire.
Educensque graves gemitus de pectore, claves
Portæ porrexit Boimundo, duxque reflexit (90)
Supplex ante virum corpus, vultumque severum.
Diffugiunt miseri cives, ubi morte teneri
Cuncta vident, telis sternuntur mœnia tota,

(88) Edit., *properare*.(89) Edit., *stent*.(90) Edit., *dux quoque flexit*.

Et sunt de muris Parthi (91) rubra signa remota,
Albaque pro rubeis illic vexilla locantur.
Ad commune bonum sic agmina fida vocantur,
Clangoremque tubæ tulit ad tentoria ventus.

[(92) Impediuntur equi frenis, fremit arma juven-
[tus.]

Nec mora, prosiliunt de castris agmina densa,
Deseruere duces campis tentoria densa,
Dum sine lege ruunt, ex urbe viros fugientes
Excipiunt, terræque premunt bos sponte cadentes.
Sponte cadunt quibus exciderant cum corpore men-
[tes (93)]

Agmina per portas mox irrupere patentes,
Et pressere viri primorum terga sequentes.
Protinus invadunt urbem, dant vulnera multa,
Passim turba perit vino somnoque sepulta.
Signa canunt, matresque gemunt, est luctus ubi-
[que,

Perque vias omnes gentis cruor errat iniquæ.
Ore vomit cerebrum capitis compage soluta
Infans, et fœdant nutricem oscula muta (94).
Ad matres tendunt captivæ lumina natæ,
Lumina (namque manus rigido sunt fune ligatæ),
Flent hærentque senes; templis auro spoliatis,
Duraque percutiunt loca frontibus inveteratis.

Casianus neci datur.

Emicat ante volans Godefridus, inertia spernit.
Corpora, quosque videt torquentes spicula sternit.
Loricæ clypeosque simul secat ense nitenti,
Territat instantes hoc, objicit hunc fugienti.
A nece vix gladium dux ipse potest inhibere,
Quosque mori nollet gladio multi periere.
Vulnere nam si quem parvo perstringere captat,
Hunc rapido mucrone manus, licet inscia, mactat.
Dum quæcunque suis suadet victoria læta,
Gens levis exsequitur, licitis miscens inhonesta,
Celavit pannis regem rex obsitus annis,
Victorumque manus sic evasit Casianus.
Non tamen est fatis ereptus, sed bene notus
Armenio cuidam fugiens et ab urbe remotus,
Perdidit annosis cinetum caput undique villis,
Atque reportatur cervix suspensa capillis.
Per vicos urbis caput applaudendo sequuntur,
Emenii (95) Turcique suo pro rege queruntur.
Urbi contiguus mons est, montisque cacumen,
Non leviter valet humanum comprehendere lumen,
Stat super hoc castrum, de quo patet Antiochena D
Pulchra nimis regio, cum lux solet esse serena.
Illuc evadunt Persæ, nostrosque sagittis
Inde premunt, nec tota venit victoria mitis.
Cum legione sua Boimundus suscipit ictus
Illorum, petit hostis eum per mœnia victus.
Cumque super murum turrim dux fortis haberet.
Quæ munita parum castro vicinius hæret,
Incumbebat ei sævissima turba, resumptis

(91) Edit., *partim.*

(92) Hic versus desideratur in editis.

(93) Edit., *Ilos non sponte cadunt quibus et cum corpore mentes.*

A Viribus, ammentant Arabes de culmine montis
Ast alii conantur eum depellere contis,
Perque globos densant cuneos, et culmina prensant.
Prælia committunt, vix primi spicula mittunt
Assimilanda nivi, calcantque cadavera vivi.
Dux equitesque ducis consistunt, et morientes
Turribus evolvunt, civesque necant subcentes.
Nunc instant sude, nunc saxo, per tela ruentes
Hos fugiunt, hos dejiciunt, dux summa tenentes
Amputat ense manus, clypeoque sonante furentes
Sustinet, hortatur proceres, telis oneratur.
Dum certant acies, jaculum femori ducis hæsit,
Atque virile femur graviter vulnus leve læsit.
Dux igitur reprimens fugientis sanguinis undam,
Deseruit primam turrim, petitque secundam.

B Utque sui videre ducis procumbere mentem,
Apulus et Calaber fugiunt victam modo gentem.
Sed tamen amissa vir solus in arce remansit,
Cujus honesta satis Boimundus funera planxit.
Hostibus hic mediis ubi se videt esse relictum,
Exagitans clypeum circum sua tempora pictum,
Territat instantes turbas sub turre vagantes,
Obruit clapsis de summo culmine saxis,
Mille manus lassat, manus una viros sude quassat,
[(96)]

Frustaque cæmenti decrustans ungue trementi,
Stantibus infligit, ferro cava tempora figit.
Hunc sub pace vocant cives, succurrit at isti
Quam pulchrum sit marte mori pro nomine Christi,
Jamque superficiem clypei densaverat hostis
Missilibus; jacet orbis iners, pondus grave costis
C Protinus haud timide sese super agmina jecit.
Tormentumque novum proprio de corpore fecit,
Et fractus fregit multos. Hæc Apulus egit.
Sed quis id expediat verbis? quæ lingua notare
Funera tot poterit, tot captivos numerare?
Nec turbare quidem queat amplificatio verum;
Sufficiat mihi summa sequi vestigia rerum.

Exercitus Christianus urbem ingreditur.

Urbs antiqua, potens, Petri cathedra decorata,
Ecclesiæ sedes post Romam jure vocata,
Urbibus innumeris urbs assidue dominata,
Muris, delubris, felix, jucunda, salubris,
Ignorantis erat populi demersa tenebris.
Inde sed erupit, nova facta, magisque celebris,
Vestes gemmatas, auroque domos laqueatas
Agmen habet nostrum, peregrinum possidet ostrum
Urbis et unius explevit copia gentes,
Pauperibusque nihil possunt auferre potentes.
Servus in hac servos habet urbe, cliensque clientes.
Illam luce Jovis tuus intrat, Christe, satelles;
Sed castellanos nequit exsuperare rebelles.
Ergo die tota pugnat, noctique laborem
Continuat, nullumque capit sub nocte soporem.

(94) Edit., *sordida sputa.*

(95) Edit., *Armeni.*

(96) Edit., *unaque viros sude quassat.*

*Corbana militiæ princeps, cum Persarum exercitu
contra Antiochiam tendit.*

Ast ubi manere datur, Venerisque dies reseratur,
Stans eques in muris, dum sustentatur ab hasta,
Sortitusque locum, loca lustrat lumine vasta,
Pulveris obscuram prospexit in aere nubem.
Tristia mox reliquam vocat ad spectacula pubem.
Suspensis animis per propugnacula stabant.
Diversique viri, diversa videre putabant.
Appropiare quidem Turcos (97) pars vaticinatur,
Pars Bysantinos fore credit quos speculatur.
Ardentes clypeos sol lumine percutiebat,
Paulatimque frequens exercitus adveniebat.
Consedere tamen procul, expectando sequentes
Corbana militiæ princeps, reliquique potentes.
Sed quidam Persæ jam mœnia spe capientes,
Urbis in aspectu campos petiere patentes,
Diversisque modis gaudent ibi luxuriare,
Turpia non cessant speculantibus (98,) impropere,
Spumantes per gramen equos dimittere cœtant,
Nudatos enses jaciunt, iterumque receptant.
Exululant, passim volitant, clausisque minantur,
Telaque per vacuas auras temere jaculantur.
Tutius esse putant nostri loca certa fovere
Quam casus incerta sequi bellumque movere.
Sed cum jam Turci remearent vociferantes,
De Barnavilla sequitur Rogerus ovantes
Cum tribus armatis, quos postquam gens remo-

[rata 99)

Respexit, facit insidias sub rupe cavata.
Dumque lacescentes aliquos nostri sequerentur,
E latebris fures saliant nostrique (100) tenentur
Inclusi, versique stupeant, animisque receptis,
Vallantes penetrant, clypeis ad terga rejectis.
Ut sit ubi canibus post cervi crura solutis,
Hi pedibus prædam, portum petit ille salutis
His alas addit spes, fit celer ille timore,
Mox voti compos cervus canis exit ab ore.
Nos (101) ita Parthus agit præceps, in verbera pen-

[dens.

Sic fugit ista cohors, ad vitæ præmia tendens.
Instigat socios Rogerus, et excipit ictus.
Nunc tardare facit probitas et conscia virtus.
Telorum silvam vix sustinet horrida parma.
Labentem sustentat equum, tinguunt cruor arma.
Oppressis fortuna nocet. Jam deficiebant.
Instantes, Rogere, tui jam tuta tenebant,
Cum te præcipitat sonipes male præcipitatus,
Nec relevaris equi revoluti mole gravatus.
Qui non parebas hosti, fœdaris in alto
Vulnere, nec voluit Tureus tibi parcere capto?
Æstuat in muris confusa pudore juvenus.
Dum premitur jaculis vir fortis ab hoste retentus.
Avertunt oculos proceres qui prospiciebant,
Cum per saxa canes insignia membra trahebant,

(97) Edit., *muros*

(98) Edit., *spectantibus.*

(99) Edit., *memorato.*

(100) Edit., *juvenesque.*

A Raptatoque viro subito caput amputat ensis.
Tunc vero resonant clamoribus agmina densis.
Parthus ovat, digitis premit caput ille cruentum,
[(102) Præfigesque sudi madefactum sanguine
[mentum,

Ora refert ad castra nigro rorantia tabo,
Urbis ad eventus nunc ingenium revocabo.

Turci Antiochiam impugnant.

Urbi quaque die Turci sua castra propinquant,
Marte minis clausis, suadent ut adepta relinquunt.
Et castrum plures ex illis ingrediuntur,
Intus et exterius ita nostros aggrediuntur
Non igitur positis telis manus ulla vacabat,
Nec galea quisquam pressum caput exonerabat.
Nocte cubant tecti clypeis in pulvere vili,
Membraque deficient ipso cruciata cubili.
B Urbis turbabat, loca discursus jaculorum.
Turres inde rigent, hirsutaque tecta domorum,
Se quoque gentiles in aperta pericula mittunt,
Et prope decertant gladiis, arcusque remittunt
Hostes, et nostri modicum discrimen habebant.
Omnes quaque die sub castro conveniebant.
Jamque opibus minimis a pluribus attenuatis,
Vix aliquid victus restabat in urbe beatis.

Civitas fame cruciatur.

Ergo fames crudelis adest, crudelior omni.
Peste, viri vigilant, fugiunt jejunia somni.
Deformat macies vultus, nigriora sepultis
Ossibus ossa micant, apparent viscera multis.
Vulgus iners herbas dubias lethumque minantes
Vellit, et in duro luctantur cespite dentes,
C Frondibus hi gaudent arbusta suis spoliare,
Illi more feræ radices, prata vorare.
Multa quidem comedunt hominum non cognita
[mensis.

Arida facta manus vix pondera sustinet ensi.
O referenda Deo virtus, circumdata peste
Nostra cohors saturo jejunam timetur ab hoste.
Res nova! crus asini libris tribus appretiatur
Quique dedit pretium, non prodigius inde putatur.
Ora movent pueri, matresque vocant morientes,
Aera pro solitis epulis aurasque terentes (103.)
Cursor equus quem vix nuper carcer retinebat,
Nunc avido morsu vacuum præsepe petebat,
Et tandem posita feritate, furore remoto,
Labitur infelix singultans corpore toto.

D Devorat hunc etiam præstans virtute juvenus,
Et cibus iste placet populis caro licet emptus.
Dum pereunt, dum qui poterat persistere fortis,
Vivit, si vivit quisquam sub imagine mortis
Vir quidam data nocte sibi solatia sancta
In commune refert. Fidei fiducia tanta est,
Ille refert palmam nostris post quinque paratam
Esse dies, hilaratque viros plebemque vocatam
Præterea mentes nostrorum lætificavit

(101) Edit., *hos.*

(102) Hic versus deest in editis

(103) Edit., *tenentes,*

Lancea quæ Domini latus innocuum penetravit.

Petrus Eremita Corbanam ducem convenit.

Post hæc congressum castellanis veluere :
At murum nostri gentilibus opposuere.
Pluribus exemplis, ubi spes est reddita via,
Tertio jejulant omnes sicut Ninivite.
Tunc Eremita ducem Tureorum Petrus adivit.
Corbana dux sublimis equo se forte ferebat
Ad portum, luseiva cohors utrinque fremebat,
Cum subito Petrus turbam subit impredientem.
Nec timuit quemdam Turcum sibi præcipientem,
Et caput inflectat, vultumque potentis (104) adoret.
Pectore sic placido demissa voce peroret,
Dum negat hic homini deitatis reddere cultum,
Illius incurvat gentilis dextera vultum,
Illius a stolidis bona deridetur honestas,
Sed tamen est illi fandi concessa facultas.

Petri oratio ad Corbanam.

« Maxime dux, vir parvus (102) ait, nos non aliena
Quærimus ; ad nostros urbs pertinet Antiochena.
Cur igitur nos a propria vis pellere sede ?
Si censura movet te juris, ab urbe recede ;
Aut si credere vis, erroris lege remota,
Sit regno transcripta tuo Romania tota,
Fies rex Syriæ, rex istius regionis,
Tuque potens multum multis onerabere donis.
At si mente sedet pugnandi tanta voluntas,
Si mavis spectare manus ad prælia junctas,
In paribus sortem reliquorum præcipe poni.
Quique pari bello cedent, cedant regioni,
Pugnent cum totidem triginta sive viginti,
Discedant, si sorte valent discedere victi. »
Dixit. Ad hæc ensem quatiens dux Corbana nudum ;
« Tune putas (106) impune mihi talem dare ludum ?
Hoc gladio caput amittes, truncabitur isto.
Gens quæ nescio cui studet obsequium dare Christo. »
Discedit Petrus dictis commotus acerbis.
Arma parant procures auditis ordine verbis.
Illa nocte patres vigilant, errata fatentur,
Turba gemens aras tenet, ecclesiæque replentur.
Duce data ter tres de tota gens statuta
Sunt acies, propriumque ducem sunt quæque se-

cutæ.

Quas habeant in fronte manus, ibi disposuere,
Quos medio, vel quos cupiant extrema tenere.

Christiani cum Tureis pugnare se disponunt.

Podiensis episcopi exhortatio ad exercitum.

Sistitur Ilugo prior, medium robur tenere.
Magnanimi septem, Boimundo deseruere
Ultima, custodes per muros instituere (107).
Illic ducis officium præsul Podiensis habebat,
Et populos (108) ægri Raymundi rite regebat.
Lancea saneta Dei prævecta viros animabat,
Membraque pontificis lucens lorica gravabat.
Illic populi voces, ubi voce manuque repressit.

(104) Al, *patentis.*

(105) Edit., *me parvus.*

(106) Edit., *tunc putas.*

(107) Edit., *constituere.*

A Dixit, eo silente, sologens prona silescit (109),

« Rebus in extremis vires effundite totas.

O procerees, renovate manus Tureis bene notas.

Ite per ignavos, gladiis disrumpite gentes,

Quas primi jactus exarant deficientes.

Mittet in auxilium Deus angelicam legionem ;

Opprimet (110) hunc populum velut oppressit Pha-
raonem.

O quanto rapitur gens insensata furore !

Illic emit infernum proprio malesana cruore.

Denique lueratur pœnam, caro bis cruciatur,

Atque per hanc mortem sine fine meretur.

At nobis sit sive pati postrema necesse,

Sive Deus superet gentiles, quod precor esse,

Exitus est felix, oriatur morte corona,

Militibus diversa dabit victoria dona.

B Vincetis : virtutis erit vestræ monumentum.

Parthorum cædes jam conspicio morientium.

Ne dubitate, suos pugiles Deus haud patietur

Plura pati quam ferre queant, ut glorificetur

Lætitiae stimulis agitari sentio gentem.

Supportate, viri, me gaudia vestra trahentem.

Sint rata, Christe, precor, nostris gratissima vota,

Ut vincamus. — Amen. » respondit gens pree-
mota.

Interea mandat dux Persarum Boimundo

Primo suos equites dici, nostrosque secundo.

Nomen et a reliqua jubet, hoc abradere gente

Næve decus mundi mittatur in arma repente,

Præcaveant, numeroque pari pugnetur utrinque.

Tunc ita legatum dux increpat, ista relinque.

C Desine vana loqui, nos ad majora vocamur.

Vincamus simul, o comites, simul aut moriamur.

Respexitque suos comites, vel mala vere,

Proveniunt sanctis, nihil interea timuere

Nostri, sed portas ingressi distribuere

Per loca viros, dum tutus ab urbe recessit

Nuntius, ita Deus tua dispensatio gessit

Presbyteri turres rara (111) cinxere corona,

Illorum jacet in muris pars maxima prona,

Ornatique stolis quas sumunt tempore missæ,

Altius hi psallunt, hi flent, orantque remisce.

Turci fugantur.

Ut sonuere tubæ, populos prior Ilugo feroces.

Invadit, solitas emittunt undique voces.

D Francorumque cohors longo distenta recessu,

In seriem conjuncta pari petit agmina gressu.

Stant infra jactum teli, totoque vigore

Inflectant arcus Turei nervo meliore

Intensos, stridendo volant per inane sagittæ.

Instat eis oblita brevis gens Gallica vitæ.

Paulatim dant pressa retro vestigia Parthi,

Vicinoque timent dexteras committere Marti.

Spicula Tureorum divertit ab agmine ventus.

(108) Populus.

(109) Edit., *silebat.*

(110) Edit., *opprimat.*

(111) Edit., *muros parva*

Boamundum circumdant. Acris pugna. Victoria cedit A Cumque Drogone Thomas, et bellipotens Clarebal-
Christianis. [dus,

Evrardus de Pusiaco fervensque juvenus,
 In bello quaerunt bellum, gladiosque levabant
 Percussi, quos percuterent non inveniebant.
 Nuntius ecce celer venit a Boimundo,
 Qui dum pauca refert, sua praeter radit arundo
 Tempora sed tantum haec, inquit, Boimundus utrin-
 [que

Hostibus urgetur, fugitivos, Ilugo, relinque.

Conversis mox Hugo suis, Arabes speculatur
 Hastatos circa Boimundum. Tunc ita satur.
 Quod juvenes optastis adest, huc ferrens hastis
 Illoret ager, vertamur ad hos incumbere vastis
 Viribus. Ergo manus jungunt comes et Boimundus.
 Ille etiam dux ille ducum stabat Godefridus.
 At contra tendunt Arabes, regesque potentes,
 Et rex Damasci Lucas, illicque furentes
 Stant pro amici duo; namque duo sic turba vocabat.
 Dux Boimundus adhuc, Godefridus, et ipse voca-
 [bat (112)

Bellum primus inii magnus frenumque furenti
 Laxat equo, cuidamque viros in Marte moventi
 Hasta dirupit guttur, vitamque loquenti
 Abstulit, et veces hastilis lancea lenti
 Frangitur, ille gemens petit ore solum morienti.
 Concurrunt Arabes et Francigenae violenter.
 Hugna gravis surgit, jaculis obtexitur aether.
 Ille Balgentiacus Odo primus ubique ruebat,
 Vexillum tenens, se non retinere valebat.
 Cum degustasset latus huic non visa sagitta,
 Stridula signiferum privavit lancea vita.
 Lapsus at ille cadens, humectat sanguine signum,
 Et quo conciderat traxit de vulnere lignum.
 Mox succedit ei, signumque levat Boemensis (113)
 Willelmus, juvenique virum fecit suus ensis.

Non procul hic ibat nostrorum parva caterva,
 Quos nimis urgebat Turcorum turba proterva,
 Turbaque fraude nocens ipsos per gramina sparsit.
 Quos aluit ventus, et sic ager aridus arsit.
 Ardor at ille dedit tumum tenebrasque creavit,
 Perque cavam nubem campo trahit hostis in aequo,
 Atque negat pedites ter centum vulnere caeco.
 Tunc cum Pagano Belvacensis Rainaldus,

Et reliqui subiti se mortibus eripuerunt,
 Et rapido cursu belli robur petiere (114),
 Fortis ut ista cohors se magno junxit Ilugoni,
 Immenso veluti cedunt armenta leoni,
 Sic Arabes illis, vetuntur scuta rejecta.
 Vicisti, Deus omnipotens, clamat Godefridus,
 Instat in patria, primusque volat Boimundus
 Corrigiis agit hostis equo, insibilat aether.
 Pulvis ad astra volat morientium sanguine teter,
 Contigerant collem quemdam populi fugientes.
 Tunc Parthi latus in laevum sese replicantes
 Post longam restare fugam fortes volvere,
 Arcu converso nostros iterum petiere.

B Impiger ergo senex Geraldus de Melione,
 Tempore qui fuerat longa aeger in obsidione,
 Sicut inermis erat, medios irrumpit in hostes,
 Et meruit pulchram mortem confessus. In hostes
 De nostris aliqui tribus invasere diebus.
 Sed tantis non sufficere mea pagina rebus,
 Quinque camelorum capiunt et millia dena.
 Pluribus inveniunt spoliis tentoria plena.
 De Turcis equites decies sunt mille necati
 Cum totidem, pedites miseri non sunt numerati.
 Praeterea qui castellum civile tenebant,
 Castellum nostris reddunt, quia mira videbant.
 Regius inter eos juvenis de Perside natus
 Est cum ter centum sacro de fonte levatus.
 Deleo de nostro de qualicunque libello
 Illos quos non puduit esse subducere bello,
 C Haec miseranda cohors velut ad vomitum revocata
 Praetulit exsilium patriae, mundo sociata.
 Praetereo nostros quare timere juvare
 Consilio Stephani Constantinopolitani.
 Prima cohors, primique duces, loca prima tuetur.
 Vulgus inerme tenet medium, murique replentur.
 Tunc regalis Ilugo, qui Magnus jure vocatur,
 Nomen dote replens, communi voce rogatur,
 Ut Constantinam petat urbem nomine dictam,
 Induperatori regionem reddere victam
 Cura fuit; lex, jura, fides data, pignora, pactum.
 Vox populi mistaeque preces misere coactum.

LIBER QUINTUS.

Raimundus Pileus duo castra capit. Marram urbem D Turba partita, loca sunt diversa petita
aggredienti resistunt acriter Turci.

Ast alii proceres voto jam mente propinqui
 Utiliter statuunt ad tempus bella relinqui
 Aestus enim populos siccataque terra gravaret
 Ureret aestus eos, potum dare terra negaret.
 Est igitur requies lassorum reddita membris,
 Dimittenda brevi sub prima luce novembris

(112) Edit., *vacabat.*

(113) Edit., *Beniensis.*

(114) Hactenus editi.

Improvisus adest; hoc castrum gens Suriana
 Servabat, quæ sponte viros recipit bene sana.
 Itur ad quoddam castrum, sed turba profana
 Obstitit, hinc nostris intorquens spicula vana.
 Sed tamen hoc Domini manus obruit, et peregrini
 Illic gentiles sunt ad baptismum vocati,
 Quique rejecerunt illud periere necati,
 Captivatur ibi puer, et quicumque senescit
 Occidit, ignotis breve regnum parcere nescit.
 Hostibus eversis, auro spoliis onerati
 Ad castrum redeunt qui jam fuerant donati.
 Nec requie contenta diu, virtus animosa
 Hostis ad interitum manet assidue studiosa.
 Gentilisque legens vestigia sparsa per orbem,
 Aggreditur Marram plenam gentilibus urbem.
 Duxerat in Marram, duce fama, turba remota
 Urbis Aleph Roboam rex, et vicinia tota,
 Gens ea non humili terrore repressa decenter
 Disposuit hellum, ruit in nostros violenter.
 Ferrea silva cadit passim, campumque cruentum
 Asperat, astra petit fragor et gemit morientum.
 Concurrunt per mane sudas, hi spicula jactant,
 Illi protendunt hastas, iterumque receptant.
 Fortius incursant, ipsisque cadavera portis
 Affigunt nostri, jam stabat in aggere fortis
 Miles, inundabant fossæ, cum forte retortis
 Veritur agmen equis, quam perfida gratia fortis
 Christicolæ dant terga retro, formidine mortis
 Turbat eos inimica cohors agitata furore.
 Tinnitum elypei reddunt, galeæque sonoræ,
 Octenebrant oculos lapsus de cortice coni,
 Loricæ odiunt juvenes ad verbera proni.
 Scindit labra sitis, non sufficit umbo sagittis.
 Ut Raymundus eos vtdit rarescere, primus,
 Respirate, viri, clamat, quo, pro pudor! imus?
 Taliter a trepido cursu proba gens revocata
 Gentiles agit ad muros, simul agglomerata.
 Sed non vertuntur Suriani deficientes
 Nec socios vivere suos, sitis impatientes
 Aeris illa sui gens emollita tepore,
 Non est marte, sed est martis superata calore.

Christiani fugantur.

Ut dare terga vident nostrorum castra secutos
 Turci, Christicolæ jam magna parte munitos
 Invadunt, dat eis vires animosque sequendi
 Gens fugitiva, monet timidos fortuna nocendi.
 Ordine non habito fugit amen Christicolarum,
 Non expectata revocantum voce tubarum.
 Segnius haud fugiunt equites peditumque caterva,
 Quam fugit ante canes latrantes territa cerva.
 Sternitur heu felix populus per opaca viarum,
 Expositusque Jovi, sit martyr et esca ferarum.
 Exspirant animas multi, nec meus edet.
 Versus, vix equidem recolo quæ dicere tædet.
 Ad castrum rediit Raymundus, et jure quieta
 Perfruitur requie, cum gente dolore repleta.
 Ille aliquid tempus exegit, ad omne paratus
 Utile vir fortis, per multa pericla probatus.
 Interea nimius dolor accidit Antiochenis.

A Urbis enim rector, moderatus ad omnia, lenis
 Præsul obit, patremque suum dolet urbs obiisse,
 Ilanc, cum capta fuit, non credo magis doluisse.
*Episcopus Podiensis moritur. Albariam capit comes
 S. Egidii.*

Dum calet Augusti dictus de nomine mensis
 Non sibi, sed populo præsul moritur Podiensis
 Pro Petro tracto de carcere dum tibi, Christe,
 Urbs canit, est tractus de carcere corporis iste,
 Quaque die recolunt solventem vincula Petrum,
 Illa luce viri deploravere feretum.
 Post nimios luctus, post infortunia plura,
 Stans comes Egidii Sancti per tempora dura
 Ivit ad Albariam, quam multo milite cingens
 Cepit, et huic urbi murus non profuit ingens.
 B Ensibus hic incurva senum sunt colla resecta,
 Fec minus infantum rumpuntur tempora grala
 Nec vetulas reverenda juvat rugosaque Persis,
 Nec facies prodest non lædi digna puellis,
 Nec simplex via mortis erat, quia mille necantur.
 Mille modis, meritiq; hominum merito lacerantur.
 Albaria, sic ad Domini cultum revocatæ
 Præficitur præsul vitæ persona probatæ.
 Jamque vocabat hiems proceres, nova bella mo-

[vendi

Tempus erat, cæpitque, dabat spem perficiendi,
 Omnibus hinc sanctis dum festum sit generale
 Congregat absentes, edictum spirituale,
 Jam varius populus confluit in Antiochena
 Mœnia, quam varii pisces in retia plena
 Dissimilique placet similis sententia genti.
 C Jerusalem loca sancta vident animo cupienti.
 Vis securi virum, jubet ipsos esse paratos,
 Deque suis abolent animis conjugia natos,
 Orbis ad ignotos tractus jam mente feruntur
 Parthorumque pedes jam martis amore sequuntur.

Christiani Marram obsident.

Conveniens comites dux interea Boimundus
 Pactam quærit ab his urbem, negat hoc Raymun-
 [dus.

Regis adventum Constantinopolitani
 Expectare jubet, munitque domum Casiani.
 Sic duce turbato, comes impatiens Rugiosam
 Transit, et Albariam, Marramque petit populosam
 Ne dolor irati ducis ad communia damna
 Forte redundaret, procerum discretio magna
 D Consulit hunc, mens alta viri multa prece mota
 Præposuit voto privato publica vota.
 Protinus educens acies populi modo mœsi
 Ad Marram properat respectu victus honesti.
 Lex Domini specialis erat, cum signa replerunt.
 Urbis circuitus, et castra duces posuerunt.
 Externos homines ubi vidit gens stupefacta,
 Quis referet quanta fuerit formidine tacta?
 Omnis in urbe locus, feroce properante tumultu
 Discurrunt matres, timidæque nurus sine cultu,
 Hostes plus justo fore rumor publicus edit,
 Cor pluresque timor, nec mens sua lumina credit.
 Si quisquis somnum recipit, somno cruciatur.

Vexat, et insomnem res vana, diemque minatur.
 Stant ad opus servile duces cum gente minore,
 Nec pudor est servire, carent extrema pudore.
 Exiit ut Phæbus terra caligine nigra,
 Surgit nostra cohors sub pigro tempore pigra,
 Excitique probi juvenes elangore tubarum,
 Corporis immemores, haud immemores animarum,
 Ad Martem properant, jam circumfusus adaptat
 Nervo pila pedes, jam lætus ad ardua jactat,
 Jactant saxa, faces flammæ per inane ferentes,
 Quas hærere volunt ad culmina suspicientes,
 Desudant alii fossas implere patentes.
 Per prærupta ruunt equites transcurrere montes.
 Non sunt horror equos in frena retro redeuntes.
 Jamque cava latitans testudine, firma cavabat
 Mœnia lecta cohors, jam scalas turba levabat,
 Cum subito coeunt Arabes, gravibusque lacertis
 Saxa rotant, et vulneribus dant proxima certis.
 Ac veluti nimbos cum torquet hiems odiosa,
 Aera grando secat, vis austri sævit aquosa,
 Imbribus insultant crepitantia tecta domorum,
 Verberat unda sequens fugientia terga virorum,
 Sic miseri quibus una salus inimica saluti,
 Pellere tela, sudes jaciunt, clypeique muniti
 Dant crepitum, fugiunt equites sub eis maletuti,
 Ut tradet ex equo Raimundus bella parari,
 Altum de lignis castrum jubet ædificari.
 Illud montis habens instar, trabibus sit acernis.
 Hujus ductores imis latuere cavernis.
 In summo venator, erat, cornuque strepebat
 Ebrardus, delecta cohors in fronte fremebat.
 Ergo viri pedibusque suis, pedibusque rotarum
 Adnixa, licet impediunt loca stricta viarum,
 Adjungunt altæ turri castrum magis altum,
 Atque parant super attonitos subito dare saltum.
 Tunc et ab urbanis fit machina, quæ jaciebat
 Immensos lapides, et castrum concutiebat,
 Græcorum piceos ignes rotat insuper illa,
 Et volat ante viros fetens et nigra favilla.
 Servat in igne suos divina potentia servos,
 Et dedit ardores non posse nocere nocivos.

Murorum jaciunt, per propugnacula fortes
 Christicolæ, castrique cadunt de culmine mortes.
 Pislerio de monte furit Willelmus ibidem,
 Robora, saxa, sudes, certatim mittit et idem.
 Oppositus tædis rubet, et lustratur ab igne.
 Hujus ego nequeo virtutes dicere digne.
 Illis non retinet frangendis congrua muris
 Machina, sed gaudet, gaudet patientia duris.
 Non retro mollitus vitæ dulcedine cedit,
 Nec, quamvis decuisset ibi fugisse, recedit.
 Hos necat, hos quassat, se circuit, arma repellit,
 Nunc muros, nunc scuta ferit, nunc spicula vellit
 Nunc procul a castro, nunc adjuncta procul arce
 Turba sacerdotum clamabat: Rex pie, parce.
 Parce, Deus, metuatque tuum gentilis ovile.
 Qui Christi nomen conatur reddere vile.
 Si quis forte parat compagem solvere muri,
 Illius excussa damnatur dextra securi.

A Hæc indignatus vir de la Turre vocalus
 Gulferius, pulchri quod diu facinus meditatus,
 Turbidus arripuit erectæ robora scalæ,
 Quam vix sustinerant humeris sudantibus alæ,
 Perque gradus trahit, ipse suis sua membra lacer
 [tis.

Nunc sequitur quem ducit ad hoc manus Omni-
 [potentis;

Quippe modum nostræ transcendunt talia mentis.
 Sed dum turba frequens firmat gressus per inane,
 Scalam frangit onus, gentisque repulsa profanæ.
 At vir prædictus tollendus ad astra favore,
 Quo se jam tulerat virtute gravique labore,
 Inter eos vix potuit conducere sursum,
 Eminent; utque canes depascunt morsibus ursum,
B Cui plebs incumbens præcluserat iter fugiendi,
 Sic non æqua manus premit hunc, populi que pro
 [mendi.

Ille per instantes fertur adculo (*sic*) venienti
 Opponit clypeum, socio tutela sequenti
 Nunc prior est, nunc posterior, similis fugienti.
 Nunc propriis telis populo noceat ille stupenti,
 Nunc gladios, nunc pila fugit, nunc mille molares.
 Jam fumant artus, jam spumant sanguine nares.
 Contra tot pestes manet unus integra vita,
 Missilibus, jaculis, sude, fustibus, ense petita,
 Dum quantum deprensa potest gens, turba resistit,
 Fida cohors iterum scalas ad mœnia sistit.
 Mox oblita sui, sed non oblita suorum,
 Conscendit muros properans ad opem sociorum.
 Nec mora, per turres sonitu concurrunt orto,

C Non riget hic arcus contentus fune retorto.
 Res agitur gladiis; de mœnibus ordine fixa.
 Saxa trahunt, murisque suis mors frangitur ipsa.
 Terga dedere prius nostri, numeroque furentum
 Cesserunt; pressitque sonum gemitus morientum.
 Ad terram missi plerique necem fugiebant.
 Quam tamen ad terram contracti comperiebant.
 Solvitur interea murus, cui se nostra juvenus
 Castro tecta subit, solida nec rupe retentus
 Est eques, ingrediens arcana foramine stricta
 Gens repit, tuba signa dedit tristissima victo.
 Ut videre suis hostes in mœnibus isti.
 Qui super astabant, nec eis jam posse resisti,
 Per muros rapuere fugam, clypeisque rejectis,
 Merguntur subito diversis agmina tectis.

D Pars solo terrore perit, plebique cadenti
 Mors ignava venit, non ense vocata rubenti,
 Maxima turba perit venientum turbine pulsa,
 Duris fixa rubent miserorum membra revulsa.
 Urbis ad excelsas turres ita dum properatur,
 Diversis mors una modis hos depopulatur.
 Vesper erat noctis minus illo tempore gratus,
 Paganisque dedit latebras nimium properatus,
 Noctem pro lucro pœnas in luce daturus,
 Cinis habet, multoque rubet jam sanguine murus.
 Et dum læta cohors urbem sine vindice vastat,
 d miseræ turres gentilis pallidus astat.
 Tunc monuit Boimundus eos interpretis ore,

Ut sua lenirent mala consilio meliore,
 Et subeant turrem quæ præsidet ardua pottæ,
 Illos equidem teget in misera sua dextera morte.
 Victorem victumque facit nox irrequietum
 Vieta rapit victor, videt hic accurrere lethum.
 Jamque diem luctusque novos aurora vocabat,
 Vicinæ morti se civis in urbe parabat.
 Christicolæ stringunt enses, et teeta eruentis
 Corporibus complent, populique cruore cadentis.
 Hic etiam virtutis opus gladiis iniere,
 Corpore qui tenui vires modicas habuere.
 Dantque senes decollandi pœnam graviores
 Quam juvenes; producit enim vis parva dolorem.
 Et veluti minimum potuissent esse nocere
 Tempora quorundam laqueis sic implicuere.
 Ut laquem baculus constringat, et interiora
 Perforet ossa rigens funis, cruor impleat intra,
 Tunc educta suis exstabant oribus horum
 Lumina, fœdabat sanies barbas miserorum.
 Talia fingeat auri sitis effodiendi.
 Nam quid non suadet amor immoderatus habendi?
 Viscera morte gravi jam frigida dextra cruenta
 Scindit, et ex ipsis manus haurit avara talenta.
 Ast alios servare ducis quos cura volebat,
 Irrevocabile vulgus ad impia fata trahebat.
 Ima senes erebi repetunt, venduntur ephebi.
 Detinuit nostros in sinibus his mora mensis.
 Mortuus interea præsul fuit hic Oriensis.
 Nostra cohors paucis consumsit multa diebus:
 Nescit enim partis victoria parcere rebus.
 Illie ergo famem gens pertulit immoderatam,
 Et susceperunt mortem plerique vocatam,
 Et quia non habuit populus quod habere licebat,
 Tendit in illicitum, facit hoc quod jus prohibebat.
 Proh dolor! heu facinus! verubus posnere recentes
 Turcorum carnes, lacerant eadavera dentes.

*Discordio inter Boimundum et comitem. S. Egidii.
 Faustu omnia Christianis succedunt.*

Tunc perscrutatur Boimundi causa secundo
 Nec concordari potuit dux cum Raymundo,
 Regem non recipi Constantinopolitanum,
 Nec dare juratum, comes asserit esse profanum.
 Ergo viæ curam sanetæ ducis ira rejecit,
 Ira ducem, dux agmen iter postponere fecit.
 Ille quidem cum principibus repetivit amata
 Mœnia, plebsque dolet tantis patribus viduata.
 Sed comes Egidii Sancti manet irrequietus,
 Anxius in multis, curarum mole repletus.
 Sit modo salva fides placet ut descendat ad ima
 Quælibet, et procerum summetur res ea lima,
 Mandavitque viris absentibus ut Rugiosam
 Juris amore petant, rem discuteant odiosam.
 Conveniunt, rem discutunt, sed fraus ibi dira
 Dæmonis insedit, nec finem repperit ira.
 Tunc Marram petiit comes expectatio turbæ,
 Collegitque sua comites Boimundus in urbe.
 Ut comes a cunctis se conspicit esse relictum,

A Et Marram populis minimum jam reddere victum,
 Plus fidei sisus quam viribus, omnia Christo
 Committit, fatique vices duce non timet isto.
 Tunc pedibue nudis, solito cessante paratu,
 Egreditur Marram cum plebeio comitatu.
 Quælibet huic populo cessura pericula jurat.
 Nec secura fides regum consortia curat.
 Cedere pauperibus fortis putat ille fidelis,
 Audet et ipse ratem laceris committere velis.
 Plebs aggressa viam propter jejunia tarda,
 Et comites comitis primum venerere Capharda.
 Consul Northmannus, Northmannorumque cohors

[tes,

Quos reddit sua terra pigros, incognita fortes,
 Hic animis et corporibus nostris sociantur.

B De fidei zelo male quæque subire morantur.
 Rex quoque Cæsareæ nostris prætendit amorem,
 Et specie pacis male palliat ille timorem.
 Denique Cæsaream serie firmata malorum
 Turba petit, quia longa quies labor esset eorum.
 Inseditque super fluvium Farfar, quia tale
 Nomen habet flumen hic urbi collaterale.
 Et muris adnota nimis tentoria vidit
 Rex urbis, vetuit commercia, pacta recidit.
 Nocte sed exacta, populo jam progrediente,
 Illis occurrerunt duo Turci, rege jubente,
 Hostibus obsequium, licet hostes, exhibuerunt.
 Et vada quos nolent evadere prædocerunt.
 Venit et ad vallem quamdam gens nostra duorum
 Conductu, cepitque boves (115) et equorum
 Prædam; nempe boves et equi per gramina late
 C Ihant graminea gaudentes fertilitate.

Utque ferunt quibus illa fuit prædatio tenta,
 Depredatorum sunt millia quinque reperta,
 Aggere munitum forti, muroque rotundo,
 Stabat ibi castrum, sed redditur hoc Raymundo.
 Hostibus in mediis per quinque dies habitare.
 Profuit, ei spoliis jumenta datis onerare.
 Tunc gens illa fide firmat se fœdus habere
 Perpetuum cum Christicolis, nullique nocere.
 Non tamen huic fidei foret ulla fides adhibenda,
 Nec levis illorum promissio suscipienda.
 Post Arabum petitur castrum, quod mox aperitur.
 Proximus hos labor ad vallem perduxit amœnam,
 Fructibus innumeris hiemali tempore plenam.
 Urbs ibi grata situ manet alto splendida muro,
 Quæ quasi gemina micat, auro circumdata puro.
 D Incola Caphaliam vocat hanc qui tunc fugiebat,
 Certius ut vidit quos jam rumore videbat.
 Civibus egressis victores ingrediuntur,
 Tres et in urbe dies complent, opibusque fruuntur,
 Hostica gens hæc diu, montes superavit
 Immensos, in valle Desem sua castra locavit.
 Illic quoque larga Dei pietas dedit huic aciei
 Fructus, frumentum, vel sufficiens alimentum.
 Sed quæ proveniunt ad votum despiciuntur.
 Interdicta placent, magis interdicta sequuntur

Et castrum confine petunt. Tunc hostis hianti
 Proiecit populo prædas, et res ea tanti
 Exstitit ut castrum victores fraude subacti
 Desererent, mentis vitio, non ense coacti.
 Et tamen aggressi castellum luce sequenti,
 Defensore suo vacuum patet aggredienti.
 Annua festa Dei Genitricis ibi celebrantur,
 Hæc quæ candelis specialius irradiantur.
 Munera tunc ducibus mittuntur ab urbe Cameta,
 Aureus arcus, equi, vestes, et lucida tela
 Legatique sui regis mandata ferentes,
 Exorant pacem; quos Christicolæ sapientes
 Incertos faciunt, certum nihil instituentes,
 Rex etiam Tripolis formidine tactus, ut isti,
 Septem mittit equos et mulas quatuor hosti.
 Dona duces capiunt. Sed hæc incerta suspecta.
 Cumque viris fœdus quæsitum non iniere,
 Quindecimaque die castellum deseruerunt.
 Quindecimaque die procures iter arripuerunt.
 Inde petunt Archas, castrum vetus equiparandum
 Urbibus, et populo non absque labore viandum.
 Hoc Arabes, Turei, Publicanique coronant
 Turres, arma, loca, muri munimina donant,
 Sed tamen hoc nostri clausurunt obsidione,
 Quod superare putant vel vi vel proditiōne.
 Præcipiti cursu muros nostri petiere,
 Percutiunt clausos, graviusque repercutiuntur.
 Non gravius lædunt, quam desuper eieciuntur.
 Arcu, balista, tormento, gens furit ista.
 Tormento lapis impulsus, magnisque virorum
 Viribus adjutus, terit arcus oppositorum,
 Funestum sibi pandit iter per seuta volando,
 Seminat ille neces quidquid petit exanimando.
 Illic procerum decus Ansellus de Monte Riballo
 Lustrat anhelanti dum mœnia lata caballo
 Mortiferum vulnus recipit, vir viribus Hector,
 Vir Cato consilio, vir primus in agmine rector.
 Sæpius aggressi muros sunt sæpe rejecti.
 Post hæc ad Tripolim sunt quinque novemque pro-

[fecti,

A Ut prædam caperent, sexagintaque repente
 Inveniunt Turcos, quos, Christo subveniente,
 Invadunt, et sex perimunt, armenta que plura
 Dum læti redeunt cepere per hostica rura.
 Non procul urbs aberat, ripæ vicina marinæ,
 Fertilitate sua promittens multa rapinæ,
 Nomine quæ celebris ipso Tortosa vocatur.
 Impetit hanc Piletus Raymundus, et associatur
 Tentoriæ proconsul ei, qui par paritate
 Nominis huic erat, haud impar mentis probitate.
 Illi duo Tortosam cum paucis aggrediuntur,
 Frustranturque diu, nec prosperitate fruuntur.
 Sed tamen haud longe jam nocte superveniente,
 Castra locant, nimium populo strepitum faciente
 Accenduntque viri non ad sua commoda segnes
 Per juga, per campos, plures vigilantibus ignes,
B Quos postquam cives lucere procul speculantur,
 Quod metuunt sperant vaticinantur,
 Christicolæ castri procinctum deseruisse,
 Urbis ad excidium tentoria jam posuisse.
 Ergo solo metu superati, deseruerunt
 Mœnia, terga fugæ, nullo egente, dederunt,
 Ast ubi sol rediit, nocturna que lumina texit
 Lumine majori, nostris ignota retextit
 Gaudia, quos subitum regnum non pugna vocabat
 Expectata diu, quibus urbs servire parabat.
 Parthe fugax, ubi magna magis miracula quæres?
 Advena sero tuus hostis modo fit tuus hæres.
 Sufficit hæc acies multis non multa ruinis.
 Est et ab Arehois ter mors inmissa pruinis.
 Urbe viri fortes insperata potiuntur,
C Hostiles portas quasi cives ingrediuntur.
 Bella Deus pro gente sua secreta movebat,
 Militibus quoque viam dux prævious expediebat,
 Datque suis aurum telluris ad ima retrusum,
 Nec cumularat opes nostrorum Parthus ad usum,
 Dum castrum tenet obsidio, nostri tonuerunt
 Hanc urbem, portumque rates illic habuerunt.
 Rex quoque Miraclex nostris obstare nequivit,
 Collaque submittens optatum fœdus inivit.

LIBER SEXTUS.

Gibellum obsidione cingitur,

Jam duce materia, cujus pars magna peracta,
 Inspicimus propius portum, finemque laboris.
 Obscurat fateor puerilis pagina grandem
 Historiam, viresque leves onus aggavat ipsum.
 Quod tamen incepi, sed non quo tramite cæpi
 Aggrediar, sensumque sequar, non verba sonora,
 Nec patiar fines sibi respondere vicissim,
 Pruriat et nulli modulatio carminis auri,
 Quodque coarctabant humilis stylus et rude me-

[trum,

Lassis effundet prolixa relatio rerum.

Sic collum luctantis equi frenumque volenter

Contrahit egrediens primus de carcere cursor.

D Ast ubi proximus est metæ, mox laxat habenas.
 Jamque meas ego laxavi, nam proxima meta est.
 Dum Deus abjectis ducibus populique columnis,
 Pauperibus dat regna suis, paucisque triumphat:
 Ne sua quæ Domino sunt ascribenda potenti,
 Applaudens humana sibi natura vocaret,
 Flandrensis comes atque duces venere Lycæam,
 Sed Boimundus ibi consortia læta reliquit.
 Emensumque remensus iter, redit ad sua tristis
 Magnus at ille ducum Godefridus liber ad arma
 Evolat, et patriam moto pater ense salutat.
 Jam sordent terrena duci, jam concepit ipsum
 Æthera, nec metuit certus de munere fatum.
 Hæret ei, studioque pari Flandrensis anhelat,

Miratorque ducis, meritum virtutis honorat
In duce, quem merito magni præcellit honoris.
Illi licet exsultent de successu Raymundi,
Se tamen alterius non inseruere labori.
Sed dedignantes obsistere viribus urbes,
Urbem Gibellum cinxerunt obsidione,
Cujus præcípites cingebant mœnia fossæ.

Ingens cædes infidelium.

Nuntiat interea Raymundo fama sinistros
Runiores, ad bella suis occurrere Parthos.
Tunc et legatos et verba precantia consul
Dirigit ad proceres, quos urbs obsessa tenebat,
Qui pro communi damno commune vocantes
Consilium, nec bella timent, nec ferre recusant
Auxilium, pulsatque viros spes læta triumphi,
Nec mora, cum clausis pepigerunt fœdus, et empta
Pax a cive fuit, sociosque suos petierunt.

Spe belli decepta cohors, spe vertit ad Archas.
Atque tegunt castris fluvii Castrensis arenas,
Neve diu, Godefride, tuus refrigesceret ensis,
Ad Tripolim ducis proceres, ut certior inde,
Præda tibi quasi de pleno contingat ovili.
Hostibus occurrunt hostes levibusque sagittis
Stulta graves animos fuit ausa lacessere turba,
Et velut improbitas muscarum lædere tantum
Nuda potest, abigique solet crepitante flagello
Oppositæque rei morsus infigit inbærens.
Taliter instantes ventis commissa sagitta
Infestans, citraque necem dans vulnera, cædit
Ensibus, et fit ei elypei prætensio murus.
Sed cur demoror hic, ubi non est palma morata
Armorum jam Parthus ope post terga rejecta,
Quærit opem pedibus, desperataque salute,
Instans miles equos calcaribus, ensibus hostes
Urget, et in multa versatur cæde cruentus.
Obbundunt acies gladiatorum membra revulsa,
Quosque secare nequit trepidus muro, contemnit

[ossa.

Civibus exstinctis, ingressus inhorruit urbis,
Testificans cædem fluvius trahit inde ruborem.
Haurit et in fluvio præterita turba cruorem.

Cum rege Tripolis pax firmatur.

Cæde duces nimium, prædaque parum satiati,
Vexatam petiere Desen, prædataque rursus
Reliquiasque suas exquirunt irrequieti.
Hanc vallem velut intactam mirantur ab omni
Parte, boves, asinos educere, postque rapinas
Raptori toties immittere quod rapiuntur.
Mox trahit in prædam quidquid videt impiger ho-

[stis,

Hostilesque manus replet indulgentia vallis,
Quia camelorum tria millia præbuit illis,
Castra replet, vulgus reficit prædatio, datquo
Damna moras, animos externis obsidioni
Christicolis, et alunt inimici res inimicum.
Sed nec pugna valet clausos, nec machinæ muros
Frangere, quasque manus Persarum Corbana vi-

[ctor,

A Quas urbs Antiochi timnit, populus præmit ultor
Christicolarum socios perdunt, et tempora grata.
Poncius hic cecidit Balonensis, tempora ejus
Trans abiit lapis ingenti conamine missus.
Occubuit Guillelmus ibi Picardus, et una
De Petramora Guarinus, at ille sagitta,
Illi jaculo, venitque modis mors una duobus.
Inter tot luctus paschalis in obsidione
Lnx celebratur, et in castris festum fuit hospes,
Temporibusque suis caruit solemnè serenum,
Neve diu natura loci virtusque virorum
Illic decertaret, et inexpugnabile castrum
Expugnare volens, labor expendatur inanis,
Mensibus obsessum tribus Archas deseruerunt,
Atque petunt Tripolim, ubi cum primatibus urbis

B Dextras jungentes, dubiis se credere muris
Audent, seque ferunt ad celsa palatia regis,
Et pacem jam multoties a rege petitam
Firmavere duces, ut fratrum vincla resolvant.
Tunc rex ter centum captivos Christicolarum
Compedibus vinclisque graves ab utroque resolvit,
Datque viris vir dona, viros dat dignius auro,
Addit equos, aurum, populoque stipendia mittit,
Et se Christicolam fieri rex asserit ultro,
Si sua Christicolarum valeant attingere vota.

Jam tunc reddebant ematurata calore
Arbor, messis, ager, fructus, frumenta, fabasque.
Fertilitas igitur rerum, novitasque recentis
Temporis ad solitos trahit agmina læta labores.
Mensis erat Maius, cum fortes, urbe relicta,

C Ad castrum Petholon venere, dieque Clieta
Transcendens, vix nocte gravi fuit exsuperata.
Inde maris littus vexata calore juvenus
Redit, et ad Zebaram veniens, sitis immoderatæ
Damna tulit, nec in urbe videt quas hauriat undas.
Sed labor alterius lucis duxit sitientes
Ad vada magna Braym, populusque cucurrit ad

[amnes,

Quos super incumbens, vix flatu sufficientem
Turba parum vasi credens avido rapit ore.

Venerat ille dies quo victor ad æthera Christus
Ascendens, exempla suis se præbuit astris.
Sed grave nostra cohors iter emittitur in illa,
Et loeat ante Barulh posita juxta mare castra
Post hæc transactis Sagitta Surque duabus
Urbibus, applicuit se prædo beatus ad Aera.
D Illic adeunt castrum Caiphæ, castroque relicto,
Juxta Cæsaream figunt sua castra cohortes.
Illic lætitiæ festum si tempore læto
Occurrisset eis observare fideles (116),
In quo discipulis Dominus dedit omnia posse,

Usus jure suo, mundo nova dona stupente,
Excepit tandem peregrinos Ramula cives.
Cive suo vacuata, novos qui fugerat hostes,
Ecclesiæque tibi sacratæ, sancte Georgi,
Quæ spatiosa satis vicinæ præminet urbi,
Pontificem decimasque suas gens sancta reliquit.

Jerusalem obsidetur.

Hactenus armorum gravitate calore repressa,
 Paupertate, siti, nocturno tempore, pugna
 Excruciata cohors optatam venit ad urbem,
 Quam Salomon opibus ditavit, Christus honore.
 Junius ardebat, et sol ardebat in armis,
 Quando suis texere duces loco congrua castris.
 Pars en cui superest septentrio castra recepit
 Northmanni comitis, et ei Flandrensis adhæret,
 Solis ab occasu terret Tancretius urbem,
 Solis ab occasu tendit Godefridus in hostem.
 A media, Raymunde, die tua classica clangunt,
 Postquam Jerusalem nostrorum cincta corona,
 Eduxit levitate pares Piletus Raymundus,
 Proxima dum lustratur equis oculisque remota,
 Bis centum casus Arabes prædonibus offert,
 Quos neque facta sui cultoris prodiga virtus,
 Nec manus eripuit numerosior, at fuga turpis.
 Hos fuga, sed plures ex illis præcipitados,
 Nec fuga, nec gladius salvavit, quos spoliavit
 Vita nostra cohors, et equos ad castra reduxit.
 Pluribus aptatis quæ sunt aptanda ruinæ,
 Festinant ad vota viri, murumque priorem
 Invadunt, magnisque vocant clamoribus hostem.
 Mox gentilis adest, Judæus, Turcus, Arabsque,
 Missilibus, jaculis obsistitur, igne, veneno.
 At nostri jaculis opponunt pectora nuda,
 Proque Flagellato patiuntur dura flagella.
 Nec mora, magnanimi per saxa per arma ruentes,
 Muri præcipitant irritamenta priores.
 Dijecti fugiunt ad mœnia tuta manipuli,
 Et dum quisque timens cœrat prior esse, priores
 Turba sequens inimica suis in limine portæ
 Conterit, hinc suum Pilades prosternit Orestem.
 Maxima pars exclusa gemit, natiq̃ue parentes
 Orantes non excipiunt, pietate stupente.
 Protinus ingenti conatu scala levata
 Præbet ad alta viam, cui fortis miles adhærens,
 Rambaudus Ciminum castri Dunensis alumnus
 Decertat gladiis, et comminus impetit hostem,
 Copia scalarum, si forte parata fuisset,
 Innumeri labor ille mali labor ultimus esset.
 Obstetit hoc solum nostris, fortunaque belli
 Juvit ad extremum ductos, alterna revisens.
 Tandem castra cohors petit, et respirat ab armis,
 Fercula qui quondam nova fastidire solebat,
 Atque vocore famem dulcedine deliciarum
 Irritando gulam, nunc siccò pane repletur,
 Et mentitur ei pigmenti lymphæ saporem,
 Quam sitiens miles pretioso comparat auro.
 Montis quippe Sion fons a radice citatus,
 Fons Siloe potu minimo longeque petito,
 Innumeros reficit populos, et venditur unda
 Quam natura potens gratis concessit habendam.
 Dum vario premitur gens nostra labore, secutæ
 Christicolæ venere rates, quas Japhia portu
 Excipit optata, nunc urbs, tunc urbis imago.
 Ergo viri centum mittuntur ab obsidione,
 Qui servare rates, Turcosque repellere possint.

A Præfuit Acardus Merulo de monte cohorti,
 Atque Sabratensis Guillelmus cum Raymundo
 Sed probus Acardus cum paucis ante cucurrit,
 Impulsus levitate sua plusquam ratione,
 Illic septingentos Arabes in valle profunda
 Repperiens, irrupit in hos, hastaque rejecta,
 Fulminco scindit gladio quem respicit hostem.
 Tandem succubuit non pigritiæ, sed honesti
 Funeris exemplo, per quod monet ipse sodales,
 E quibus clapsus unus crudelis cohorti
 Nuntiat exitium, clamans crudeliter, Ecce
 Exsequias sociis proceres date, quos dare vitæ
 Non licet, at mortem licet hostis morte piare.

Sitis ingens Christianos cruciat.

Talibus hortati Piletus, Piletique sodales,
 Quos magis hortantur virtus, vindicta suorum
 Vera fides, alterius amor, requiesque laborum.
 Interius mentes armis cœlestibus ornant,
 Exteriorius sua membra tegunt et viribus armant.
 Inde repentino visu turbantur, et hostes
 Digressi videre suos spoliare necatos,
 Et licet innumeros videant hi qui numerari
 Mox poterunt, tamen occurrunt, legitque virum
 Prosternitque suum congressu quisque priori.
 Protinus horribilis miscetur in agmine pugna,
 Amittunt galeæ cristas, clypei sua signa.
 Convertunt gladii facies hominesque recisis
 Naribus, expavit tiro de cognitione
 Jam dubitans; hos non homines, sed monstra pu-
 [tavit.]

Hastis nostra cohors illos petit, ensibus istos
 C Impulit, hos currens casuque peremit amaro
 Illos morte timor subita prosternit inertes :
 Casibus afflictus variis gentilis Arabsque
 Dant facili sua terga fugæ, multisque necatis,
 Uni victor ovans dilata morte pepercit,
 Per quem Persarum secreta dolosa paterent,
 Tres quoque miles equos et centum duxit ab hoste.
 Dum vacat in castris populus, sitis immoderata,
 Excruciavit eum, gladiis tellure cavata
 Miles in antra caput mergebat, luce relicta
 Pinguis ut humæ et tellus arentia labra
 Hic quod ab utre cedit resupino suscipit ore,
 Marmora lambebat alius sudantia rore,
 Aspicceres pestem languentum cuncta per ossa,
 Jam rabiem traxisse suam nutare subactis
 D Viribus incessum, linguæque retundier usum.
 Si mactat quandoque bovem librata securis,
 Carnibus abjectis, sorbetur ab agmine sanguis.
 Esuriem tolerare libet, dolor ille dolorem
 Hunc minuit. Prodesse famem quis crederet un-
 [quam?]

Clauserat occultos laticum gens sæva meatus,
 Immensosque lacus observans, insidiatur
 Christicolis, mortemque dabat quærentibus undam,
 Cum gens lethifero siccata calore calorem
 Vitalem perdit, nulloque liquore rigata
 Intestina bonis naturæ, destituuntur.

Construitur studio Godefridi machina formam

Castelli retinens, multoque labore reperta
Materiam dant ligna fabris, ubique timorem.
Par quoque castellum Raymundi provida cura
Erigit, et contra turres turrita parantur.
Exstupere novas miseri consurgere moles
Gentiles, ipsique suas accrescere turres
Nocte laborabant, studio fallente laborem :
Nec minus ingentis castelli compositores,
Quos ducis urgebat presentia, sollicitantes
Nocturnam requiem vigilant, variasque per artes
Intempestivum ducunt sub nocte laborem.
Nox quæ Juhei requiem transacta reliquit;
Lucida velabat tenebrosa sidera palla.

Cum ducis artifices ad muros applicuerunt.
Robora castelli, minitantiæ solis ab ortu,
Nam levius poterant irrumpere solis ab ortu
Multiplicando preces, lacrymas, jejunia, vota,
Circa Jerusalem portant insignia Christi
Christicolæ, vexilla, cruces, altaria sancta.
Dicere longa mihi mora finem prospicienti,
Quotque, quibusve modis breve tempus comparat

[hostis,

Cujus Parca necans jam rumpere fila parabat.

Venerat illa dies qua mortificare magistrum.
Gens Judæa Jesum cupiens se mortificavit.
Hæc in luce duces ad muros agmina ducunt,
Stans comes Eustachius in castro cum Godefrido
Susceptos ictus reddit cum fenore duro.
Ilia Turcorum transverberat a duce missa.
Non tantum contenta latus transire sagitta.
Dux ducis exsequitur curam, fortisque laborem,
Multis hortatur pugnantes, pugnat et ipse,
Pugnat pro duplici regno, quia quærit utramque
Jerusalem, decertat in hac ut vivat in illa.
Saxa super crates venientia vimina frangunt
Robora, scuta viros de castris culmine nolunt.

Jerusalem capitur.

Mortis in articulo virtus non defuit hosti.
Donec qua Christum crux sanctificata recepit,
Adfuit hora, diem minuens, civisque vigorem,
Hæc hora quidam de castris fortiter instans,
Nomine Letaldus, muro prior insilit urbis.
Illum qui nimia secuit virtute leonem
Guicherus sequitur. Jam dux super alta coruscat
Mœnia, jam gladius late per iniqua vagatur
Pectora, fulmineis jam murus ab ensibus ardet.

Nescius istorum Raymundus mobile castrum
Conducebat adhuc, sed voces auribus hausit
Insolitas, turremque David celer ipse petivit :
Nec mora Turcorum princeps, custodia turris
Cui commissæ fuit, demissa voce, roganti
Vultu, dimissis oculis, a consule vitam
Postulat, auferret quis inertis præmia victo.
Ecce pavens Turcus aperit sine murmure portam
Hostibus, a nostris toties majoribus implari.
Turbidus optatam prorumpit victor in urbem.
Præcipientes viros graviter suus impetus urget.
Occurrit suprema dies gentilibus, illi
Ce bello fugiunt in bellum, lapsus ubique

A A nullo ferrum revocatur, Turcus, Arabsque,
Judæique cadunt, horum de funere pugna,
Sanguinea juvat ire manu, gladiumque nitentem
Ferre pudet, qui non desudet sanguinis haustum.
Inconsulta ruit gens ad templum Salomonis,
Quam mortis timor exagitat, velut esset ab illo
Unica danda salus, talique tegantur asylo.
Implerant plerique donum quam diximus, illis
Victorum manus inchoans, per lubrica strage
Marmora se rapuit, numerum quis seire cadentum,
Millia vel valcat? passim cum frustra per omnes
Sint dispersa gradus, longe cervicæ revulsa,
Rore caput niveo commista strage natabat.
Abscissas aliena manus ad corpora jungi
Aspiceres, truncos etiam sine poplite ferri,
Cunctaque membra loco vel cæsa carere priore,
B Saucia vel remanere suo, tantusque cavernis
Sanguis plenus iit, ut flumen abire putares
In planum, velut a summis cum montibus ingens
Grando cadit, mistisque simul tonat imbribus
[æther.

Tunc collecta petunt demissas flumine valles,
Sata trahunt, silvasque ferunt, totaque vagatur
Agri planities, gemitus dat rusticus uno
Pectore, non aliter cæsorū membra feruntur
Sanguine rapta suo, totidemque vocantur in urbe.
Sed tamen illorum pauci vestigia templi
Ascensu superant, et eis sua signa dederunt
Tancretius Guaslonque piis affectibus acti.
Hinc ad opes properant effrenes, tecla subintrant.
Vestes, divitias, et quod satis esset avaro

C Inveniunt, si divitiis satietur avaros.
Non perdit quod quisque rapit, nec vindicat alter
Quamvis nobilior, quod computat in sua pauper.
His ita completis, mundata taliter urbe,
Ad sua felices venerunt gaudia turbarum,
Prostratique duces aspersi fletibus ora,
Pro Domino Domini venerantur rite sepulcrum.
Hicque suum capitale Deo dat quisque fidelis.
Mane dato, non plenus adhuc tot cludibus ultor,
Miles id exiguum, quod adhuc superesse sciebat,
Sanguinis in paucis furatur, et ardua templi
Ascendens tacite, subito turbavit inertes,
Illi præcipientes sese juculantur ab alto,
Et quæ dat vitam reliquis animantibus illos
Terra percutiens morientes mittit ad umbras.

D Occurrunt alii gladiis animoque virili,
Supposita cervicæ moras in morte queruntur.
Hi sese cadunt, mortesque suas inimicis
Eripere suis, isti pugnando seantur.
Naufragium dum quisque facit sibi, quisque nece-

[tur,

Corpora cæsorū caudis religantur equorum.
Atque foras juxta muros glomerantur inusta,
Plura quidem divisa locis in frusta jacebant,
Perdiderantque notas humani corporis, illa
Gentiles nondum damnati flendo legebant,
Et congesta simul ducebant montis ad ima.

Godefridus rex Jerusalem constituitur.

Quæritur interea cui regni cura regendi
Conveniat, quis digna sciat dare præmia Christi.
Militibus qui Marte sciat superare tyrannos
Melchisedech exempla sequens, qui iusta fidei
Victorique seni data porrexisset refertur.

Divino tandem nutu procerumque salubri
Consilio regimen sortitur dux Godefridus,

A Octava qui regna die suscepit ab urbe
Capta, vir regno dignus cum rege beato.
Vivat in octava.
Anno milleno de centro minus uno
Jerusalem capitur Julii eum dicitur Idus.
Hæc ego composui Gilo, nomine Papiensis,
Incola Tucciæ non inficiendus alumnus.

GALTERII CANCELLARII ANTIOCHENA BELLA

(Edidit BONGARS in Collectione cui titulus : *Gesta Dei per Francos*, pag. 441.)

MONITUM.

Antiochena Bella scripsit Galerius, qui ipse cancellarium se dicit, utriusque fortunæ participem, col. 1009, lin. 12, et cancellarii iterum meminit, col. 1013, lin. 19. Lingua Gallum produunt verba : *Quater viginti millio pugnatorum*, quod nemo nisi nost as dixerit, aut nostrati lingua tinet. *Nec oblitus matris suæ filii ; Disconfectura*, etc. Galerium cancellarium citari Libro Bellorum Domini, auctor nobis ipse libri dominus Petavius. Totum scriptum cancellari dignum, nisi quod historia est, quæ quomodocumque scripta, servanda est. Ipse vi carceris hebetatum ingenium queritur, col. 1001, lin. 29. Sed et eodex quo usi sumus unico, noster ab Joanne Russato, scriptus est vitiosissime ; nec mutare quidquam volumus. Narrat autem ad Antiochiam gesta feliciter anno 1115, infeliciter 1119.

NOTITIA.

Plusieurs écrivains ne font qu'un même homme de Gaultier le chancelier et de Gaultier, chanoine, archidiaque de Téroüane, et un même écrivain de l'historien des guerres d'Antioche et de l'auteur de la Vie de Charles le Bon, comte de Flandres (VAL. AND., p. 21, etc.). D'autres sont dans le doute sur ce sujet et prétendent qu'il n'y a aucune preuve ni aucune raison capables de les décider. Il est néanmoins certain que Gaultier le chancelier, et Gaultier archidiaque de Téroüane, sont deux hommes et deux écrivains différents. Si Casimir Oudin *Scrip.* t. II, p. 1062 s'était donné la peine de lire et de comparer ensemble l'histoire des guerres d'Antioche et la Vie de Charles le Bon, il y aurait trouvé des motifs suffisants pour se décider et pour se convaincre que ces deux écrits ne peuvent être la production d'une même plume. La différence du style des deux ouvrages est si sensible et si palpable, qu'il n'est pas possible de ne pas reconnaître deux auteurs. Celui qui a écrit les guerres d'Antioche avait fait le voyage de la Terre-Sainte ; mais l'auteur de la Vie de Charles le Bon ne s'était trouvé à aucune de ces fameuses expéditions, comme le prouve assez le silence qu'il garde là-dessus dans plusieurs occasions naturelles qui se présentaient d'en parler. En effet, lorsqu'il rapporte le voyage en Orient de Robert le Jeune, fils de Robert le Frison, et celui du prince dont il écrit la Vie, aurait-il manqué de faire connaître, au moins par quelques traits, qu'il avait lui-même fait ce voyage ? Il est inutile de nous étendre davantage pour faire voir que Gaultier le chancelier, et Gaultier de Téroüane, sont deux hommes et deux écrivains différents. Nous en verrons encore des preuves dans ce que nous avons à dire de leurs personnes et de leurs écrits.

Gaultier le chancelier était français, comme le prouve Bongars, dans la préface de sa collection (*supra*). Nous ignorons son origine et sa patrie. L'auteur du Supplément au *Dictionnaire de Moréri* dit qu'il accompagna Godefroi de Bouillon dans son expédition de la Terre-Sainte : cela peut être, mais il n'y a rien dans son ouvrage sur quoi on puisse établir qu'il accompagna Godefroi. Quoi qu'il en soit, il prit part à la dévotion de ce siècle, et alla en Palestine, où il fut chancelier de Roger, prince d'Antioche. Lui-même se donne le titre de chancelier dans le prologue de la seconde partie de son ouvrage : *Ego ipse Gauterius cancellarius*, où il dit qu'il a éprouvé la bonne et la mauvaise fortune, qui fait le sujet de son ouvrage ; et que l'expérience qu'il en a faite lui a appris que la prospérité est plus préjudiciable à l'âme que l'adversité ne l'est au corps (1). Puisqu'il prend la qualité de chancelier, il semble qu'on ne peut pas douter que ce n

(1) *Ego ipse Gauterius cancellarius utriusque fortunæ particeps existens, expertusque magis nocere cæci prosperitatem animæ quam adversitatem corpori.*

soit de lui-même qu'il parle lorsqu'il dit que le prince Roger, après avoir envoyé les barons prendre du repos, fit appeler secrètement son chancelier pour le consulter sur l'état présent de ses affaires. Mais le mal était sans remède : le prince perdit la bataille et la vie, et le chancelier la liberté, ayant été fait prisonnier par les infidèles. Il eut beaucoup à souffrir pendant sa captivité, en sorte que sa tête en fut fort affaiblie. Les tourments de toute espèce que les barbares firent souffrir aux prisonniers, et dont il fait la description, étaient bien capables de produire un tel effet. Il est dit dans le Supplément au Dictionnaire de Moréri que Gaultier, revenu de ce voyage, écrivit l'histoire du siège d'Antioche, et de ce qu'il avait vu et su jusqu'en 1119. Ceci n'est pas exact; car premièrement on ne voit point dans son ouvrage la relation du siège d'Antioche; secondement, il ne paraît point, ni par les prologues qui sont à la tête de chaque partie, ni par le corps de l'ouvrage, qu'il l'ait composé au retour de son voyage. Au contraire, il y a beaucoup d'apparence qu'il le publia sur les lieux mêmes où s'étaient passés les événements qu'il raconte : tout concourt à en donner cette idée. L'auteur déclare que ce qui l'a engagé à écrire, c'est le désir d'instruire les personnes sages, et les princes qui devaient succéder à Roger, en leur mettant devant les yeux les vertus et les défauts de ce prince. Les exhortations qu'il fait en divers endroits aux chrétiens du pays, pour les porter à la pénitence et à réformer leurs mœurs, dont il fait une peinture affreuse, montre assez qu'il écrivait pour eux et sur les lieux mêmes.

L'ouvrage, qui est divisé en deux parties, est une histoire de la guerre que les chrétiens eurent à soutenir dans la principauté d'Antioche en 1115 et 1119. A la tête de la première partie on lit ces deux vers qui en expriment la matière ou le sujet et nous apprennent le nom de l'auteur :

*Exstitit hic victor, Gauterius indicat auctor,
Antiochenorum dominus Rotgerius et dux.*

Gaultier, sans donner l'histoire du siège d'Antioche, qui était alors au pouvoir des chrétiens, se renferme dans le récit d'événements postérieurs. Il commence par le tremblement de terre arrivé la veille de saint André, c'est-à-dire le 29 novembre de l'an 1119. Il rapporte ensuite la grande victoire remportée par Roger, prince d'Antioche, sur les infidèles; c'est là ce qui fait la première partie de son histoire, qui représente l'état florissant de la ville d'Antioche sous Roger.

La seconde a pour objet les malheurs de ce prince et de sa principauté. Le sujet en est renfermé, comme celui de la première, en deux vers :

*Princeps valde probus Rotgerius Antiochenus
Qualiter occubuit, Gauterius hic recitavit.*

Gaultier y donne la relation de la malheureuse bataille que Roger livra imprudemment aux infidèles l'an 1119. L'heureux succès qu'il avait eu contre eux dans la guerre précédente lui ayant enflé le cœur, il demeura dans une funeste sécurité et négligea de prendre les mesures et les précautions que la prudence exige qu'on prenne toujours contre l'ennemi et en fut la victime; il perdit la bataille et la vie. La plus grande partie de l'armée y périt avec son chef; le reste tomba entre les mains des barbares qui exercèrent les cruautés les plus inouïes sur leurs prisonniers, du nombre desquels fut l'auteur de cette histoire. La dure et longue captivité qu'il souffrit parmi ces infidèles lui déranger un peu la tête, comme nous l'avons déjà dit. Il en fait lui-même l'aveu, par forme d'excuse, pour se justifier sur les défauts qu'on pourrait trouver dans son ouvrage qu'il a composé, autant qu'il pouvait en être capable, ayant l'esprit affaibli par la dureté de sa prison : *Pro capacitate ingenii nostri vi carceris hebetati*. L'excuse est assurément bien légitime; et ce que dit notre auteur mérite qu'on ait de l'indulgence pour lui.

Bongars a publié cette histoire dans sa Collection des historiens de la croisade, dans laquelle elle tient le septième rang sous ce titre : *Gualterii cancellarii Bella Antiochena*. L'éditeur ne l'aurait pas cru digne de voir le jour, si ce n'est que tout ce qui est historique doit être conservé, quel qu'en soit le style (2). Cette histoire est à la vérité mal écrite, mais elle n'en est pas moins intéressante. C'est un témoin oculaire qui rend un compte exact et fidèle de ce qu'il a vu : c'est un historien qui rapporte dans un grand détail des faits importants, avec tant de candeur, tant de bonne foi, tant de simplicité, qu'on ne peut douter de la vérité de ce qu'il raconte, et qu'on le lit même avec plaisir, malgré les défauts du style : enfin c'est un chrétien plein de religion qui écrit avec piété, qui voit la main de Dieu dans tous les événements, regardant les heureux succès comme des effets de sa bonté, et les mauvais comme la punition des péchés des hommes qui se glorifient des biens qu'ils ont reçus. Un tel écrit méritait de voir le jour. L'auteur l'a composé après plusieurs années de captivité, c'est-à-dire après l'an 1119, qu'il fut fait prisonnier. C'est tout ce qu'on en peut dire. Du reste nous ne savons ni le temps ni le lieu de sa mort. Il est fort incertain, pour ne rien dire de plus, qu'il soit jamais revenu en France.

(2) *Nisi quod historia est, quæ quomodocunque scripta, servanda est.*

INCIPIUNT ANTIOCHENA BELLA PARS PRIMA.

*Exstitit hic victor, Gauterius indicat auctor,
Antiochenorum dominus Rotgerius et dux.*

INCIPIT PROLOGUS.

Operæ pretium est audire, et utilitati congruit, quomodo, quibus miraculis, qua gratia Deus arbiter bellum eum Parthis manu Rotgerii principis Antio-

A cheni ex insperato gessit. Auditis etenim miraculorum virtutibus proborumque virorum actibus, mali prosternerentur facilius; boni etiam incitantur ad melius. Unde fit ut cujus instinctu omnia

bona facta sunt, ipsius deprecari auxilium, qui eidem principi Spiritus consilii et fortitudinis vires administravit, quibus superbiam gentium elidere, et feritatem debellare prævaluit, mihi quoque rei seriem desiderantis litteris assignare, ac posteritatis memorie commendare, scribendi potentiam et sermonis copiam cælitus dignetur instillare quatenus capaces rationis et veræ fidei defensores, audita veritate, Creatoris sui imperio et servitio viriliter inhæreant, adversarii vero divino terrore perculsi, tam præsentis quam futuri, non Domino, sed suis confisi viribus, sagittis Domini terga præbeant, ac reverti ad opus simile non præsumant. Verum tamen inspectis partibus pugne necessariis, materiaque sumpta meis æqua viribus, ante pugne narrationem, videtur mihi perutile præcedentia mala prius indicare, ut ex causis prælibatis, sequentium effectus perpendatur facilius. Primum igitur locustarum agmina longe lateque sub metaphora hostium agitata, accolarum Syriæ penitus omnia abstulere victui necessaria. Dehinc partim humi serpentia, partim per auras dilapsa, fere omnium orientalium Christicolarum plagam ad idem duxere inconveniens. Qui licet se debere affligi digna ultione noverant, Dominum tamen Creatorem suum, non solum sibi fore placabilem non exspectebant, præteritis inhærentes vitis; verum etiam terminos pudoris excedentes, crimina criminibus augebant. Quidam namque osiores jejuniorum, sectantes epularum, gulæ illecebris addicti, non bene viventium, sed bene pascentium mores vitamque imitari studebant. Alii vero incestitatis affectu, contubernia sequebantur impudicorum, aurum etiam publicarum reverentiam urbis inverecundis incestare nitebantur, facientes ambiguum putidiores ac facinorosiores existimarentur. Nonnulli autem habentium divitias injuste acquisitas, suis etiam propriis abusi, vasa sibi fieri voluptuosis excessibus apta, Salomonici operis arte insculpta, ardentem inquirebant, uxorisque suis, fama narrante artificis, auro Arabico, pretiosarumque gemmarum varietate multiplici, putibundæ partis tegumina studiose componi satagebant. Non obtegendæ turpitudinis forma, vel refringendæ libidinis flamma, sed ut quibus ingratum erat quod licebat, eos acrius ureret quod non libebat. Qui cum hoc modo suam vellent incitare libidinem, mulieres dealbare et eis satisfacere putarent, ut prælibavimus, augebant crimina criminibus. Mulieribus itaque nihil sancti, nihil pensi erat in appetendis turpitudinibus. Infruitæ enim, spreto viri thoro, in lupanari prostibulo incestui serviebant. In biviis, in triviis, in competis exquisitis potationibus, die noctuque invigilabant, per plateas et per vicos se agentes, habitu et incessu lasciviæ, transeuntium obtutibus obsistebant, quovis ære mercabiles volentibus succumbebant. Nolentes autem, quos ad suam impudicitiam irritare non valebant, etiam dato pretio vix obscedere permittebant. Hos itaque perpetrata mala non plangentes, et plangenda voluntarie ac publice perpetrantes, auctor

A summæ justitiæ signis, prodigiis, plagis, tribulatione etiam adversarum gentium, multis annorum curricula illatis, non perdendo, sed parcendo permisit affligi; Græcis namque regnantibus ipsorum imperio servisse vincuntur. Eisdem ex Asia propulsis, Parthorum regnantium cessere domino, tandem, Domino volente, intolerabiliore subcubare Gallorum posteritati. Qui cum neque hinc, neque inde corrigerentur præfati Syri et eorum dominatores, tantam a contingenti terre motu passi sunt calamitatem et ruinam, quantam antea fuisse nulla commemoravit historia.

CAPUT PRIMUM.

Anno igitur millesimo centesimo decimo quinto ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, in vigilia festivitatis beati Andreæ apostoli sub tempestate noctis silentio, qua humana fragilitas habilis atque dulcius quiescere consuevit, factus est terræ motus in Antiochiam et omnes partes immensus et horribilis. Ipso etenim ex insperato homines terribiliter pulsi, sentiunt, vident, audiunt, murorum, turrium, ædificiorumque diversorum ruinam sibi a cæteris penitus imminere. Quam nonnulli fugiendo putantes evadere, quidam elapsi a mœnibus, quidam ab altis domibus in præcipitium se dedere. Plures equidem in somno cum ruina membra ita sunt rapti, quod manente etiam parte partis integra nusquam comparuere. Alii vero terrore percussi, dimissis domibus, spretis opibus, relictis omnibus per plateas et per vicos civitatis, velut amantes se agebant, expansis tamen ad cælum manibus, pro diversitate metus et impotentiae, pro diverso linguarum genere, voce lacrymabili, *Parce Domine, parce populo tuo*, clamare non cessabant. Mane autem facto, cum sub ruina, tam hominum quam et aliorum, miseræ cladis pateret humanitas, omnes unanimiter Latini, Græci, Syri, Armenii, advenæ et peregrini suis peccatis exigentibus, id accidisce profitentur. Nec mora, salubri utentes consilio, ad ipsam beati Petri apostoli confugiunt ecclesiam, perpetuæ tutelæ quærentes patrocinium. Ipsum namque quem in prosperis non cognoverant, in adversis operante ejus summa bonitate cum justitia, cuncti potentem ac propitium recognoscunt, et eidem se graviter peccasse confitentur, suisque præteritis et præsentibus abrenuntiando voluptatibus. Domino Bernardo primo patriarchæ Latino, emendationem promittunt devotissime, ejus fide mentis et orationibus, cum suo clero et cæteris fidelibus humillime Domino supplicantibus, ut vere credimus, residui sui populi Antiocheni misertus est Dominus. Celebrato vero divino officio, facto sermone, injunctisque mandatis quomodo se habeant, vel quid agere debeant, nihil gravius accidisce putantes, repente horribili terrentur nuntio. Quidam namque a periculo ruinæ oppidi Miragii divino nutu elapsi, ipsam civitatem cum ejusdem domino et episcopo, clero, etiam omni populo funditus eversam fuisse protestantur. Nec multo post recordatio oppidi Mamistrare, cum op-

pidanis et majori parte civitatis. In festo sancti Iacobi, antea pessundati, motum multiplicat. Quid de cæteris Antiochenis finibus? Quid de Cypro? pars tormentum prædicatur de disparibus. Metus ergo timori permistus ista misera plebi ingeminatur, quod ubi maneant aut quo fugiant prorsus ignorant. Quaque enim die, horis desperatis instabant terræmotus. Unde ad invicem hæc pronuntiant: « O necessitas abjecta nascendi, misera moriendi, dura vivendi nostra necessitas. » Hi licet noverint Dei potentiam nusquam et nunquam posse aufugi, eligunt tamen facilius esse cohabitare cum bestiis extra, quam intus incessanter ædificia timere ruitura. Quocirca in viris, in plateis, in hortis, in virgultis, desertis habitationibus, aliis tentoriis pro domibus suis potiebantur. Plures etiam, relictis civitatibus, de loco ad locum translationis in apalibus in campis morabantur. Et qui patriarcha loci temporis omnium peritissimus, per necessaria disciplinarum philosophiæ membra discurrens, desolatorum, etiam pene de vita desperantium corda, sanctæ prædicationis dulcedine fota, mitigavit. Ac tunc demum omni populo triduanum jejuniū in gemitu, et spiritui contritionis indixit, adjungens etiam mala opera vitare, ac bonis omnibus invigilare. Quid igitur operis? populus in Domini servitium redactus, hoc modo perhibetur. Comessiones fugiunt, ebrietates detestantur, vitant balnea sic, exsecrantur stupra, omnem cultu corporis postpositum, habitu in cinere et cilicio mutati, de plateis in plateas, de ecclesiis ad ecclesias, semotim viri, semotim femine, nudatis pedibus, solutis crinibus, pulsis pectoribus, ubertim lacrymis rigatis vultibus, de die in diem litanias frequentant Domino medullitus. Noctibus siquidem tam in ecclesiis quam in cubiculis vacant instanter orationibus; dispersos revocant, devios corrigunt, orphanis, viduis ferre solatium, et eorum indigentiam supplere satagunt. sufficienti etiam hospitalitate pauperum, inopum, et indigentium corpora, vultu hilari nituntur recreare, ac recreata datis muneribus ex hilarare. Quid ultra? Fruetu pœnitentiæ correcti, bonis operibus adornati, a periculo terræmotus per quinque menses et ultra imminentes, non suis meritis, sed Dei gratia liberati, Cuncti-potenti referunt gratiarum actiones, in Ecclesia sua læti.

CAPUT II.

Princeps igitur memoratus, diruta ædificia sua in castris et alibi visitans, perquantocius perquisitis necessariis, ea quæ defensioni suæ terræ utiliora, et hostibus propinquiora novit, et si non ad plenum, ad præsentem tamen tutelum, reparare ac munire maturavit. His peractis, redeunte æstivo tempore, sicut mos est regionis illius, properavit ad fines in quibus oculus de adventu Parthorum audire valeret, et unde perniciosus hostium turnis occurrere posset. Pervenit itaque usque ad Fontem Faris, ubi exercitum suum sibi fore obvium præmandaverat. Ibi quoque tractante cum suis de communi utilitate, diversa-

rum gentium exploratores, ad illas Parthorum partes mittere deliberat, quarum dominatores nunquam fraudati a rumoribus per suos etiam internuntios Christianæ militiæ præsidia ferre solent. Ipse vero, dimisso ibi exercitu, cum paucis Antiochiam reversus accersito Antiocheno duce Radulfo de Acon, viro experientis consilii, in primis quid sit agendum de emendatione, et de statu totius civitatis, cum eo discernit; de his etiam quæ cum domino et bellatoribus fieri deceant ad belli necessaria, ipsum consulit. Dux igitur vicecomitem ad se vocari jubet, vicecomes prætorem, prætor præconem, præco judicem. Illis advocatis agitur causa prælibata; in juncto mandato domini principis vocantur majores, vocantur et minores. Nec mora, conveniunt. Dux itaque pulchre eos alloquens, præsentis negotii causam et domini sui decretum indicat ita peragendum, si ipsorum consilio non displiceat. Audita causa negotii, susceptoque decreto principis, omnium una fuit sententia. Mensuratis igitur murorum ac turrium dirutionibus, habentibus terras et honores, secundum majus et minus, reficienda præbentur. Princeps interim custodes cum custodibus, quos sibi fideles intellexit, tam in oppida quam in civitate, ut iturus ad bellum, diligentissime poscit. Deinde præmissis armis, aliisque belli et victus necessariis, audito divino officio in beatorum intercessorum ecclesiis, sanctæ Mariæ Virginis, Petri et Pauli, Georgii et aliorum plurimorum, facta oratione, accepta licentia, et patriarchali benedictione, Deo et domino, et patriarchæ, se ipsum et civitatem, et omnia sua commendans, valedicens omnibus, in expeditione profectus est. Hinc dominus in exercitum, inde exploratores adveniunt. Interrogati, Persiam gaudere ob ruinam et interitum Syriæ, publice respondent. Referuntque Soldanum Corocensem, a sole et luna acceptis auguriis totius Persiæ exercitum mandaret, et ipsam Syriam, a Deo derelictam signo terræ motus, cum aliquantulo inhabitantium residuo, suo dominio ex facili posse subjici profecto confirmare. Nova secretiora, admissi in cancellis, soli principi cum interprete, enucleare festinant. Auditis gentium legationibus eliminandi a velis, ne obstrepant, eliminantur, admittendi, sagaci consilio admittuntur. Princeps ergo secum reputans, « jacula quæ providentur minus ferire, et post consiliū sapientes non ponere, » legationes legationumque causa seriatim suis indicans, quid utilius agendum sit ipsos consulit. Ventilata consilii causa necessaria, ad Cereptum festinare dignum ducunt. Audierant namque, fama narrante, Damascenorum regem Boldechinum, cum Amirgazi Turcomanorum amirado decem milibus militum comitatos ob fidelitatem nati Rodoa Calep pervenisse. Sed res erat, ut ipsam, facta concordia, pro nece Maledocti, molirentur Soldano tradere, si valerent. Unde nostrates accelerant, ferventes concitato belli examine, ipsorum sententiam permutare. Quod ubi comperierunt nostrorum ipsorum fines attigisse,

timore subacti animi sui habitum vocis indicio A
dissimulant : aiunt enim, missis ad principem internuntiis, ob firmandum fœdus amicitiae cum ipso, et contra Parthicum hostem se venisse expugnatum. Dodechinus autem, licet virorum Christicolarum Parthorumque potentiam formidabilem vereretur, maluit tamen simulata pace cum Christicolis concordari, ut ipsos duceret ad perniciem, quam Parthis acquiescere, quos multos crudeliores sibi in pace quam in bello cognoverat. Loco itaque assignato conveniunt. Ibiq̃ue firmatis conventionibus quasi amici facti sunt. Disponunt igitur, contra hostium turmas quo utilius sit eundum, sed similiter; Damascenus enim ad loca utriusque fortunæ sibi suisque utiliora ire præmonet; Antiochenus vero, ad illa quibus recta fronte, hostes citius aggredi potuissent. Quid singula? principis stat sententia, cui jam prædictum fuerat exercitum barbarorum per Salobriam venturum Sysaram, quæ antea tributaria et nostris serviens, jam versa fuit in contrarium, illorum confusa suffragio quorum postea, actione utriusque partis, passa est dispendia. Tandem nostrates missis exploratoribus contra hostes, Apamiam proficiscuntur. Ubi velut filii et parentes societate hospitalitatem, vinculo etiam dilectionis integræ videbantur convenire, licet numeri ac probitatis differant quantitudine; pars etenim principis ultra duo milia pugnatorum non poterat inveniri; pars autem diversæ societatis a multis reputantur æquipollere decem millibus. Hæc autem quod majus numero, probitate quidem minus obtinebat. Siquidem ante Apamiam castrametati, per duos menses morati C
sunt, antequam eis certus Parthorum nuntiaretur accessus. Mense vero Augusti, Burno Parthorum dux militiæ, stipatus validissimis pugnatorum agminibus, ultra Euphraten jam venisse, atrociter partes Syriæ invasisse nuntiatur. Quod ubi princeps verum esse comperit, regi Hierosolymitano, comiti Tripolitano, suis notissimis internuntiis, cum litteris sigillatis hostium adventum locumque nominatum, non multum a nostris distantem apud Salinas indicat, ubi factis potationibus, ceterisque voluptatibus, crescentis lunæ augurium exspectabant, hortaturque eos pro suis viribus, cum celeritate, Christianæ militiæ adesse præsidio. Rex itaque probitati semper intentus, haud segniter agens, eodem die, præmissis nuntiis ad comitem ne moram faciat, quam citius potest ipse subsequitur : præmandat tamen principi cum juramento Christianitatis et amicitiam fraternitatis, quocunque erant, vel ubi consistant ne eos sine ipsorum adiutorio aggredi præsumant.

CAPUT III.

Interim hostes, ut fama præcinit, per Salobriam profecti, acceptis ibi necessariis, Hammam perveniunt. Quod cum reperissent ex parte soldani dari sibi ne habere minis aut precibus potuissent, stipati armatorum validissima manu, illud invadunt strenuissime. Invasumque undique, truncatis pluribus,

vi fortior hostis ingreditur. Quod factum non minimum intulit timorem popularibus. Ingressi illico dominam oppidi exponunt, fortioribusque villæ, quibusdam expositis, quibusdam interemptis, ipsorum inter se distributis opibus, ibidem custodes suos adhibent. His peractis, Fisariensis amiraldi confisi amicitiam, apud ipsum volentes hospitari, Sisaram accedebant. Ipse autem haud immemor Hammensium incommodi, utilius secum reputat, ipsis extra hospitatis præbere necessaria, quam intrantium ferre incommoda. Timebat enim in suis rebus redundare hostium sævitiam, sed multo magis se ipsum verebatur fore necis prædam. Præmisit igitur fratrem suum, ut fama retulit, Barbara, munera ferentibus equis comitatum, quo pretiosioribus Bursone prædonaret, ceterosque magnates, præsentatis aliis, acceptos sibi redderet, et ut eo mediante inter ipsos firmaretur fœdus amicitiae, ita tamen, quod dum dominus Sisaræ maneret præsidio oppidi, frater ejus, indigena sciens aditus et recessus patriæ, devastationi bellicæ necessarios, cum ipsis proficisceretur, dux eorum itineris, et provisor utilitatis. Sed ut in sequentibus dicam, Domino operante, contra spem eorum res versa est in contrarium. Frater, fratris imperio obtemperans, iunctum sibi negotium lætus exsequitur. Exercitus autem ante cavernas Sisariæ castrametatus, iterum factis potationibus de die in diem, a longe positis excubiis nostrates bello lacessere tentant. Princeps igitur Christianitatis sacramento, et fraterna regis dilectione conjuratus tam præludium quam et ad belli aditum, erutione oculorum interposita, generaliter omnibus suis abdicat. Quo audito, pars hostium arrogans, ex insperato, Cafarda castrum tribus leucis a nostris semotum attingit; quod sæpius aggressum, licet pars interior crebris sagittarum ac lapidum ictibus dirisque vulneribus premeretur, ea vice capi non potuit. Sed quodam illorum amiraldo interfecto et pluribus vulneratis, reversi sunt ad exercitum, asserentes ipsorum dolorem vindicta posse minui. Qui cum molirentur quomodo atrocius nostros aggredi potuissent, fama nuntians regis adventum proximum ipsorum aures perculit. Ipsi vero non in virtute sancti Spiritus, sed in multitudine exercitus confisi, antequam rex accedat factis agminibus, habiliores præludio ad tentoria nostrorum dirigunt, acies de more ipsorum ordinatæ sparsim subsequi deliberant, loco assignato, Bursone duce ipsorum, cum maxima in expugnatorum remanente præsidio. Quid ultra? Vibratis jaculis, emissis sagittis, fere in casta nostra cursitant. Quo viso princeps memoratus, veloci equo residens, exempto ense castra suorum circuit, asserens : « Fide Dei, qua vivimus, si quis egredi jam præsumperit, meo peribit gladio; » quin imo, præcepit unicuique armata manu et vigilantī animo pro castro suo stare; nec tamen præsumi ullo modo vel signum conflictis ipsis demonstrare. Mirantur itaque Parthi, gentem bello promptissimam, injuriæque semper impatientem,

toties sagittis provocatam, toties conviciis affectam, tam patienter ferre, quod dimicandi signum non ostendat, et quasi illorum timore devicta jam succumbat. Quidam et nostrorum, id facti timiditati reputant; nonnulli autem capacioris ingenii, hoc fieri de principibus industria conjiciunt, ut explorato congrui temporis articulo, non admonitione hostium, nec presumptione virum, sed sui, regisque in proximo advenientis, dispositione provisa, ingenioque expedienti, eos impetere prævaleant. Sæpius etenim, ut exceptum est, prævalet in bello cum audacia et ingenio pugnatorum paucitas, quam infructuosa et vacillans armatorum multitudo.

CAPUT IV.

Interca, fama narrante velociore facto, regem Balduinum Pontiumque comitem viriliter celeriter accelerare compertum est. Burso igitur dux dolosæ calliditatis, retrocedens fugam simulat, et quasi repatriare volens, per partes Sisara divortia faciendo, ad tempus suam occultavit nequitiam: ut nostris retrocessis ac separatis, valerent tutius diruere marchitima municipia. Interim rex, de more pristino cymbalis resonantibus, tubis ubique clangentibus, castra nostrorum ingressus est. Statimque ut rex comperiit hostes recessisse, admodum se sero venisse conquestus est. Brevi tamen sumpto consilio, cum ignorent quo eos subsequi et ubi invenire possint, quoddam castrum ea vice Parthis subditum, Gistrum nomine, oppugnatum ire deliberant, æstimantes eos hoc facto ad bellum posse revocari. Nec mora, nostrates illuc perveniunt. Repente ordinatis agminibus per circuitum, tam oppidum quam suburbium aggredi strenuissime satagunt; tandem suburbium ictibus ensium comprehensum, partim diruitur, partim igne comburitur. Perses vero, licet fumiferarum nubium intimatione, propriorum oculorum suorum intuitionem, exustionem ejusdem municipii a nostris ob illorum dedecus factam esse intellexerint, verentur tamen illos aggredi, quos antea invaserant. Hoc namque judicio, pro ingenio audacia et probitalis secum reputant quidquid ante castra pro inertia et timiditate duxerant. Cum autem nec venerint, nec rumor audiat ubi manserint, agitur quid super hoc fieri deceat. Pars igitur illaque magis sperabat bello acquirere quam domi sibi reliquisse, repente subsequi bonum esse confirmat. Pars cujus animum res possessa dulcedine revocabat, cum hostis sit copiosus sitque valde fortis, unumquemque ad propria reverti, causa sua tutandi municipia, utilius esse judicat. Rex itaque Hierusalem cum suis Tripolitanis Tripolim, Damascenus Damascum, princeps Antiochenus Antiochiam reversus est. Nec id fieri istorum potentia intelligimus, sed illius procul dubio qui societatem Belial a nostris separari voluit.

Nec multo post partes Sisariæ hostes tyrannidem exercendo, quadam die castrum Cafarda, quo jam damnum eis contigerat, invadunt atrocissime. Ilinc invadunt, ilinc petriis aliisque machinantibus

ita quidem pulsan, quod factis muri dirutionibus ingens præbatur aditus. Mox introgressi, præsentibus suos interemptos, et præteritos vindicandos, quosdam interficiunt, quosdam altioris fortunæ reservant, ut ipsos pro victoriæ palma soldano præstare valeant. Sed prospera illorum postea, Dei gratia, cessere in contrarium. Castro illo funditus diruto, perfinia devastando et truncando quos inveniant, ad Marram pervenire, quam antea devastaverant. Ibique quasi in propriis remanentes, ingenia quibus Sardonas capi posset, studiose præparabant. Hæc et his similia domino Rotgerio principi, existenti Antiochiæ, cito revelata sunt. Quo audito, virili audacia motus, sua tantum comitatus domestica familia, secessit ad Hubeam, præcepitque suis omnibus, absque omni dilatione et exonio illic tendere; dominum autem patriarcham precatus est cum summa devotione, illo pervenire, ut suo officio et benedictione potiti, liberius et securius Dei militiam exercere valeant. Mense igitur Septembrio, die Dominica, ante diem festivitatis Exaltationis sanctæ crucis, Antiochenus, loco assignato Philacabas patriarcha festinus adest. Distincte et aperte Deo magis placita quam hominibus locutus est. Quidquid enim reprehensibile, et quidquid Deo contrarium in eis noverat, ibi quidem non tacuit, sed, sicut decet patrem, arguendo, obsecrando, increpando, quæ vitanda sunt et quæ sectanda ipsos edocuit. Deo et domino patriarchæ sua peccata fateri non erubescunt. Injunctumque est unicuique a domino patriarcha vice veræ pœnitentiæ, pro posse ejusque, cum Dei auxilio plenam justitiam tenere, tali, inquam, modo ut qui in illo eminenti bello mortui fuerint, sua absolutione, Domini quoque propitiatione, salventur; et qui redierint, in proximo festo Omnium Sanctorum, statuto concilio omnes conveniant, concilio Antiochiæ Ecclesiæ inter se, tam in rebus possessis quam et aliis, plenam justitiam facturi, hoc tamen supplemento quod si plenam, per ignorantiam vel impotentiam, adimplere nequiverint, illorum consilio et judicio qui secundum justitiam capaciores veritatis fuerint, acquiescere non renuant. Sic tractum et injunctum, ab omnibus concessum est, et singulatim junctis manibus omnium inter manus patriarchæ, Deo et eidem fide promissum est per induciam et Ecclesiæ propitiationem: quod si forte oberraverit, per emendationem et satisfactionem Ecclesiæ eos salvari posse.

His peractis, venerabilis patriarcha missarum celebrans solennia, præmissa populo sibi commissio peccatorum absolutione, omnes patriarchali benedictione confirmat, et ipsos spirituali diligentia episcopi Gibbelli, ad bellum simul pergentis, humillime commendat, ac salutatis omnibus Antiochiam repedit, assidue Domino supplicans et ipsum deprecans, ut qui superbos humiliat et qui ab initio bella conterit, ab impetu populi sui conterat adversarios.

Sequenti autem die, expositis circumquaque cu-

stodilis, agmina sua confidenter princeps jubet procedere, illicque cito gressu tendere quo Parthos, vicinorum revelatione, jamjam venturos audierat. Cumque parati in hostes irruere assignato appropinquassent loco, cum ipso non inveniunt quos perdere jam quærebant, ante Hapa castrametati sunt. Mane autem expleto, vivificæ crucis missarum officio, ejus exaltationis festivitas eo die contigit, Willermus episcopus Gibellensis, vir per omnia laudabilis, populum a Deo sibi commissum, verbis et exemplis eidem festo congruentibus instruxit, monuit et armavit. Quid ultra? Omnes cum summa devotione ejusdem Dominicæ crucis lignum sacratissimum, antequam iter arripiant, properant adorare; ejus licentia et benedictione muniti, præmissis exploratorum speculatoribus, ne subitus hostis in eos irruat, ordinata acie comitis Edessani, ex dono principum, primi ietus in bello primatum obtinentis, dispositisque cæteris agminibus, ordine belli necessario, viam arripiunt. Repente Theodericus Barneville unus ex speculatoribus, festinus adest, vultu hilari sic locutus: « Ecce quod quærebamus, ecce quod cupivimus, divina operante gratia: ubi nostra figere tentoria disposueramus, in valle Sarmiti circa fontes, ibi hostes sua partim jam fixa, partim adhuc figenda explicant. » Ah hæc princeps: « In Dei nomine, ad arma, milites! Sic fatus, virili fretus audacia, de acie ad aciem celeri vectus equo cursitans, omnes admonet debere jam lætari, cum certamen sit paratum, quo exerceri deceat militis officium. Imperat igitur arma bajulari, nec ulterius differre paratis. Illico præsul memoratus, in spiritu humilitatis crucem Domini ligni venerabilibus gestans manibus, totum circuit exercitum, quam dum ostentat omnibus, asserit eos in proximo per virtutem ejusdem victoriam adepturos, si prompto pectore in hostes irruant, et in Domino Jesu credentes certaverint. Continuo omnes corde et ore simul proclamantes: « Sancte Deus, sancte fortis, sancte et immortalis, miserere nobis, » ter flexis genibus coram ligno Dominico procumbunt, et ipso reverentissime osculato eidem se commendant. Hac consolatione muniti, hoc signo signati, iterum atque iterum ipsam crucem salutantes, celeriter equos ascendunt. Princeps vero, intrepidum gerens animum, manu cæteris silentium indicendo, sic loquitur ipse: « Eia! fratres mei et commilitones, tuque manus pedestris, accedamus jam propius. Mementote quanta laude, quanta veneratione, quanta etiam litterarum commemoratione acta proborum virorum toto mundo ascribantur memoriæ. Ecce tempus adest quo vigor et probitas nostra vigeat, quo nomen nostrum victorabile super barbaros, orbis per climata clarius elucescat. Attendite etiam quia legitime certantibus a Domino corona jam promittitur. Festinemus igitur in ipsos ingredi, et fractis lanceis, quantocius nudatis ensibus circa tempora accedamus vicinior, ut crebris nostris ictibus illorum superbia prosternatur, et

A Deo vindicante non differatur interitus. » Cumque pergerent ordinatis aciebus princeps generaliter omnibus præcipit, ut nulli cupiditate divitiarum moti ad rapiendum se inclinent, sed, sicut deceat bellantes, suam protegendo, salutem, hostium nitantur perdere feritatem. Præsul ego memoratus, huic salubri sententiæ resistentes corporali vindicta merito debere puniri prædicat, et quod intolerabilius est, perpetuo anathemate feriendos confirmat. Sic factus, unumquemque ad certamen accingit animosius.

CAPUT V.

Interim contra arma nostrorum, solis vibrante lumine, Parthorum lumina obtunduntur, æstimantium et dicentium ibi non esse principem, sed tuentium marchiam gyrovagorum plebem. Burso itaque, ipsos a tergo retortis manibus, ad se funibus adduci imperat. Nec mora, vexilla principis prodeunt; quæ, Deo rectore, sic a Parthis videntur dilatata, ut dealbatis militibus et vexillis, ipsam terram circumquaque tegi crediderint. Burso tamen sui que, omnes erroris scarie imbuti, cum fratre suo et vi nimia pugnatorum, ut ibi nostri resistent, montem, nomine Daniz, ascendere non differunt. In ejus cacumine eminentis mathesis falsorum deorum auxilia sibi adesse invitant. Tandem ipsum montem non solum se ipsis, verum etiam divitiarum multiplicitate visi sunt onerasse, Tumbaret ultra montem cum sua acie latitantem præsidio. Cæteri vero, in tentoriis et extra præsentiam divitiarum capti, suis quidem, maxime autem principum suorum confisi viribus, superbe præstolantur; quod nec pœnitentia juvatur, quia sera; nec suorum protectione relevatur, quia perdita. Adest namque Rotgerius Christianæ militiæ princeps elegantissimus, cum sua acie hostibus ferocissima, personantibus tubis per media castra, captos suos liberando et hostes obtruncando, divitias quasi finem reputando, ad montem, quo standarum et robur ipsorum conglomeratum fuerat, iter dirigit. Comes vero Edessanus, Fuidoque Capreolus, ad primos ictus ordinati, a sinistris autecedendo, asserunt se, alterum recta fronte super montem, alterum ex obliquo hostes impetere. Burso autem divini terroris jaeulo sauciatus, cum fratre suo et familiaribus, quasi bellaturus descendens, viriliter resistere montemque tueri præcipit seipsum, cum quibus potuit, fuga deliberat. Interim, hinc comes, inde Guido in primo impetu fractis cæcis, astrictis mucronibus hostes perecutiunt. Unde clamor, luctus, et armorum fragor utriusque partis bellantium aures sic obturat ut nec amicus amicum, nec frater fratrem intelligat. Nostrates autem non clamoribus terri, nec labore devicti, pari audacia vires resumendo, hostes eliminant, eviscerant et obtruncant. Quo viso, Tumbaret ex obliquo sinistrorum prosiliens splendenti acie trecentorum militum comitatus, post aciem principis cursitando, cum ipsam nec impetere audeant, nec crebris ictibus sagittarum ab incepto gressu dimovere possunt, Turcupulos contra ipsos sagittan-

tes, plus citis gressibus intra nostrates mergi faciunt: ex ipso impetu cohorti Roberti Fulcoii

Retrorsum incedenti, recta fronte obviant. Quam cum intuiti fuissent, Robertus Surdevallis, Boeardusque, milites egregii, non veriti desperatæ gentis expetere feritatem, subito in medios hostes se conferunt, obtruncando perfidos, demum et ipsi obtruncati Christi martyres effecti sunt. Robertus vero non moratus suorum ulcisci sanguinem, strenue decertando succisis loris equi sui, sagitta sauciatus occidit, cohorte illius penitus dissipata. Alanus adoloscens, Guidoque Frenellus simul incedentes voce viva hæc pronuntiant: « Commilitones nostri probatissimi, jam, jam nostris ferendum est subsidium. » Mox intromissi, peracto lancearum officio, ietibus ensium defunctos nostros retinent, vivosque illius aciei protegunt; vicissim tamen hinc et inde sanguis immensus funditur. Interea nostrorum acies, tam dextrorsum quam sinistrorsum, Parthorum multitudinem undique frementum intuentes, pari voto, Christe Jesu! proclamantes, in medios hostes irruunt. Im primo aggressu, divino feriente gladio, hostilis clamor, antea horriflex et immensus, diverso modo, morientium crebris singultibus commutatur. Quid singula? Quidam diversæ illationis pœna, necis fiunt materia; cæteri vero divinæ ultionis jaculo percussi, terga versi diffugiunt. Princeps igitur Deo devotus, ipso die per virtutem sanctæ crucis victoriam adeptus est. Felix belli campus, Domino largiente, eidem aperitur. Ipse itaque, prout diguum est, cum domesticis laude suorum, in campo remanens, protinus ad insequendum ceteros dirigit. Quam in re, præ cæteris acies beati Petri laudis nomen obtinuit. Ibi quidem planities ita fuit partim mortuis obsita corporibus, partim camelorum cæterorumque animalium divitiis oneratorum referta multitudine, quod nostris occidendi impedimentum, fugientibus exstitit evadendi subsidium. Nostri tamen percutiendo, vulnerando, obtruncando, infra duo milliaria ultra Sarnitum hostes insequuntur. Tandem victores reversi, diversa ferendo, mittendo, ducendo, opibus onerati, Deo Creatori gratias agendo, ad ipsum dominum Rotgerium principem campum obtinentem, exhilarati perveniunt. Quid referam captarum divitiarum seriem, cum nec modus, nec varietas ab ullo pendatur? Quid hostium occisorum.

A numerum? Cum sint innumerabiles, apud nos pauci reputantur. Princeps vero per tres dies campum obtinendo, coram ipso allatis opibus, quod decuit tantum principem sibi reservari præcepit, cætera dividi, sicut dominatus et mos ejusdem curiæ exigit.

His peractis, princeps ante se diversarum gazarum copia, captivorum præmissa multitudine, Deo supplicando, suisque omnibus gratias agendo, et quod Dei servitium viriliter sapienterque peregissent, piæ paternitatis amore omnes licentiavit. Primatibus autem ad propria redeuntibus, uxoribus suis ac liberis visitatis, ad tractandum de Christianismi utilitate, concilio Antiochenæ Ecclesiæ, tempore assignato, Antiochiam reverti præcepit. Ipse vero cum manifesta victoriæ palma rediens, perrura et castella, cum hymnis ac canticis ab omni populo letus excipitur. Cumque appropinquasset Antiochiæ urbi veneranda, per totam civitatem sonus advenientis intonuit. Sanctarum itaque reliquiarum præcedente ordine, venerabilis patriarcha cum suo clero ecclesiastica institutione decorato, virorum ac mulierum sequente multitudine, exit ei obviam: « Deum time, et mandata ejus observa (*Eccle. xii, 13*), » vocibus angelicis personantes, ipsum suscipiunt, collaudant ac venerantur. « Ad honorem summi Regis, et ad effectum sui regis, liber, servus et ancilla gratulantur die illa. » Interim diversarum nationum populus, innituntur coronare civitatem floribus. Quisquis earum seu rarum ornamentum habeat, tunc non celat, sed revelat, quo victori placeat. Vicos sternunt et plateas ornamenti sericis, auro, gemmis adornant, ob adventum principis. Diversarum specierum tantus odor funditur, quod terrestris paradisos possit dici penitus. Princeps intrat; plebs resultat laudibus hymnicis; Deum laudant, hunc salutant vocibus altisonis. Sic ad templum Sancti Petri pervenere pariter, ubi landes Deo Patri persolvunt alacriter. Ergo princeps ad altare fert vexillum triumphale; offert illud speciale, post hæc minus principale. Adorato Deo vero, reddidit grates omni clero, prece ejus decoratus, victor exstitit beatus. Ipso valvas exeunte, clamant omnes cordis voce: « Salve, rex! athleta veri, te formident hostes Dei, tibi que sit continua pax, salus et victoria, per sæculorum sæcula! Amen. »

PARS SECUNDA.

Princeps volde probus Rotgerius Antiochenus
Qualiter occubuit, Gaularius hic recitavit.

INCIPIIT PROLOGUS.

Inter diversos præsei temporis bellorum eventus, profecto illorum aliquis ab historiographis assertus, seu mœstitiæ seu gaudii mentibus auditorum quo-

moda causam intulit. Illud vero doloris dolorum ac totius infelicitatis elogium, quod repentina calamitate belligeram partem Rotgerii Antiochenorum principis, ipsumque principem, mole criminum exigente,

subintravit, ita funditus gaudia removit totiusque miseriae terminos modumque excessit, ut nec verbis exprimi, nec mente concipi valeat, quotque quibusque penis et inauditis mortibus exterminii immanitatem nostris intulerit. Unde necessario fateri cogimur quod nec historiographus ad plenum rei seriem describere valeat, nec alius aliud quem divina fuisse ultione dicere praesumat. Verumtamen ne penitus a memoria labi videatur quod dignum relatu auditorum saluti possit consulere, mutato stylo primi belli, prospere succedentis, ego ipse Gauterius cancellarius, utriusque fortunae particeps existens, expertusque magis nocere carnis prosperitatem animae quam adversitatem corpori, partem secundi cedentis in contrarium describere curavi, cum ipsius adjutorio qui, nullis praecedentibus bonis meritis, et fidem et amorem sui inspirat, ut ea quae sibi fiunt placita implere valeamus. Primum itaque divinae legi obtemperare volentes admoneo, non gloriari in malitia, nec esse potentes in iniquitate (*Psal. LI. 3*), sed nec unquam in suis bonis actibus superbire: hoc enim vitio de ipso fastigio perfectionis dejecta sunt animae, eodemque et nos Deo ingrati, et immemores sui beneficii ex eventu prioris belli nostris viribus victoriam imputando, in secundo detestabili, quidam subito facti necis materia; quidam vero diro longoque cruciamine reservati cecidimus, sicut in subsequenti tractatu, pro capacitate nostri ingenii vi carceris habetati, posteritatis memoriae commendando designabimus.

CAPUT PRIMUM.

Forte fortuito contigit Algazi Turcomagnum erroris et desidia principem, bellico apparatu Antiocheni honoris partes marchitimas attingisse. Quo audito, princeps suis undique congregatis Artesium proficiscens, dominum Bernardum primum patriarcham Latinum illuc usque subsequi, supplicando rogavit, cuius sacro dogmati et consilio si acquiescere fideliter voluisset, ibi Balduinum, Deo vocante, Hierosolymorum regem expectando, proinde sibi suisque consulere potuisset. Erat enim eo tempore situs loci victu potuque abundans et salubris, nostraeque parti parentes ac tutos praebens aditus; hostibus vero e contrario. Densitati etenim vallium montibus intermistis, scopulisque singulorum urgentibus aditum, et situ et accessu illorum parti magnae ruinae essentialiter praebet indicium. Illis utrinque efficacis animi vivacitate inspectis, Patriarcha vir vitae venerabilis, morumque honestissimus, in celebratione divini officii, prophetiae functus adminiculo, de gestis rebus et de gerendis, eidem principi omnique populo sermonem edidit. De gestis, paterno affectu omnibus supplicando ut illas intuendo mores corrigerent; de gerendis, praedicendo futura, et exhortando, ut non suis viribus imputando, sed ad correctionem morum conservato Ecclesiarum jure, redditoque, vel pacto reddere, tempore competentem, cleri actotius Christiani populi justitia comitante. His modis, et aliis bene agendo,

A vitis voluptatibusque noxiis resistendo, bellatores Dei fieri inciperent, quatenus in conflictu contra perfidos armis fidei praemuniti, et Christi milites, ex re dici potuissent. Princeps vero ea vice, pro dolor laudando non audenda, et praesumendo agere non agenda, sui equidem suorumque salutem ignorans, tanti patris documenta suae temeritati postposuit, neve timore hostium trepidasse, vel ullo modo posse fleeti videretur, cuiusque juris effectibus praetermissis, et in se et in aliis sibi subditis nocentia, ac nocitura quibus praebantur, emendare tunc distulit. Rogatus etiam a multis affectu pietatis, et admonitus remanere, palam disseruit, se neminem ibi diutius praestolari. Motusque quorundam consilio baronum, res quorum hostes assueti singulis annis devastare, eo etiam tempore devastabant, vocatis ad se domesticis curiae, suaeque gentis praerordinatis, inconsulti animi vice fruens, de frugi loco cum tentoriis ad inutilia transire disposuit. Patriarcha vero luce veritatis intuens communis utilitatis effectum, cum ipsum principem pluresque alios inemendatos, et contra iustitiam ire persensisset, evidentissimis rationibus, eos ubi erat timor, non trepidare, et ubi non erat, trepidare comprobavit, et quod ante figurata locutione praedicaverat, aperte principi digito, vae vae illud demonstravit, sicut eidem majorique suorum parti, non multo post contigit. Princeps itaque voce beati viri quoquomodo territus, praesentibus his personis, videlicet praefato patri, archidiacono, et decano, curiaeque capellanis, commissa quibus in mundi ludibrio vixerat, secretius in tentorio voce una confiteri non erubuit; et utinam ad salutem! Res quoque suas ibidem scripto designatas pro velle suo dividi et erogari, si contigisset cum in bello mori, coram eisdem imperavit; et hoc utinam ad salutem! Pater itaque memoratus, hujus actotius populi infirmitati compatiendo, vice beati Petri functus, modum verae penitentiae; perpetrata, inquam, mala plangere, et plangenda non perpetrare: eidem principi, omnibusque suis generaliter injunxit; familiaribus autem pro vitae meritis profutura, injunxit in Domino. Sic eisdem patriarchali benedictione signatis, valedicens omnibus, fuis lacrymis, crebrisque singultibus ab imis cordis erutis, pro populo Dei exoraturus, ad ecclesiam remeavit.

CAPUT II.

Nos autem sinistro omine in praecipio rapi, non attendentes superbos merito deijci, humiles exaltari, quasi leonibus fortiores, tigribusque immittiores, ad Agrum sanguinis castrametaturi, iter extorsimus. Agrum, inquam, sanguinis, et re, nomine a vulgo nuncupatum ubi aliquandiu immorantes, de die in diem victus potusque naturalis indigentia coacti, non vi hostium nobis illata, sed raritate utriusque in illis locis exigente, mittebamus alio ubi et unde, intus et extra castra existentes, possemus indigentiam expellere. Tunc quoque ad castra exlera munienda, quidam nostrorum missi sunt.

Quod hostium turmas diu non latuit; missis namque exploratoribus, quasi volatiliū venditoribus, esse nostrum quocunque modo se haberet, eisdem reversis, relatione facta, et dominus et primates, quasi propriis oculis inspexissent, lucide intendebant. Ipsi itaque dolosæ calliditatis viri, ut dissimularent quod moliebantur, videlicet ex insperato nos invadere, palam ordinatis aciebus, habilioribusque præludio jam præmissis, quasi obsessuri Cereptum, spectatum veniunt, ob hoc itaque ut spectent, et spectentur. Spectent, inquam, exteris meatuum partes, et interiorum callium accessus, quibus sibi tutius, et nostris damnosius principem aggredi potuissent; spectentur autem, ut ipsi multitudine exercitus gloriosi haberentur, et nos a solita probitate repulsi timore multitudinis defecisse videremur. Quod in brevi, non vi illius multitudinis, sed commissis et scelere nostris exigentibus, justo Dei iudicio, in nobis completum est, ut paulo post, non ex me, sed nutu et auxilio Dei dictante, edisserere conabor. Prius autem, ne prolixitate verborum videar rei ordinem præterisse, sequitur; primates ad Cereptum circum circa se ducendo milites Cerebitas manumque pedestrem illius castris, et quosdam ex nostris, qui nocte illuc ierant more propugnatorum prope se, quasi bello eos lacescentes, subito inspiciunt. Quibus inspectis hostes, licet 60 millibus militum vel ultra, vallati viderentur, retentis tamen habenis, ac de parte pendula sumptis arcubus, parmisque ab humeris ad brachia, a brachiis ad pectora revocatis, quasi animo titubantes, et quasi ungere meluentes, terga vasi fremendo se habebant. Sed res erat tecta fraude et industria, ut his incidiis remotius a castris nostros extrahere potuissent. Quod factum, sæpe a pluribus bellatorum cautis inspectoribus, pro improbitate reputatur, licet multoties ex astutiæ ingenio id fieri comprobetur. Nostri vero virili audacia freti, illorum et audaciam et ingenium postponentes, astrictis lateri clypeis, palpati lanceis, pressis calcaribus, ut deceat milites, his simul omnibus, in medios hostes se conferunt, ictibusque asperis militarie agentes quosdam prosternunt humi, vicissim effuso sanguine, quosdam compellunt ad tartara devehī lethali vulnere.

CAPUT III.

Hæc inter præludia Rotbertus de Veteri ponte, hæc segnitè agens, more solito probitati inhærendo, cum impetu strenui animi et velocitate equi sui ferocissimi, plures illorum gregatim equitantes impetit et percussit, statimque in quadam fracta lancea, astricto mucrone alios percussit; demum et ipse a pluribus percussus, equo suo toto multiplici perforato, vi inevitabili ingruente, occidit, nec « oblitus matri suæ filii, » licet crebris lancearum sagittarumque ictibus humi premeretur, audaciæ tamen levitate vires resumendo surrexit, et ense reverberans contra nititur, suisque visis ei succurrere properantibus, properans animosius cla-

mauit: « Adeste, sodales, adeste, subnixi militis viribus. » Nec mora, conveniunt, eique alterum equum attribuunt; quo ascendente, vibrato ense sociis inquit, « allatum dolorem vindicta posse minui. » Mox illis junctus, iterum simul in hostes irruunt; robur vero, illatione sibi facta priori simili, pulsant humum, protectus clypeo, Dei juvamine vitat exitium. Quid de sodalibus? Ictus militiæ probabiles quique suo loco, densis hostium gregibus, strenue inferunt. Aliunde etiam Alanus ejusdem castris dominus, familia domestica comitatus, viriliter egisse cernitur; nam hostibus resistendo, vice muri fruitur; et in sequendo leo perhibetur. Quid de cæteris? ultum venientes, priores prioribus in agenda millia, et præesse et videri captabant. Sed ut verius eloquar, non appenditii, sed naturales milites in dandis ictibus et prosternendis hostibus singuli singulis prodesse, ex re Christi milites fieri sat agebant. Multi tamen vocati in illo conflictu, non strenue decertando, sed nutu Dei resistendo, convaluerunt. Nostri vero, ejusdem nutu, non ferentes immanitatem hostium, sole vergente ad occasum, quisque tam in castris quam et alibi, affectu nimio querit quiescendi aditum, haud immerito; ibi enim minus damnum, majus majori damno exstitit. Magis etenim pauperes ex minimo quam divites ex maximo lædi creduntur. Ex his itaque in castris quidam hospitati, quidam in exercitu suo reversi sunt. Referuntque curialibus acta diei præteritæ militiæ illuxisse, unde, ut mos militum inolevit, quisque conqueritur ibi non fuisse. Quo audito, princeps citissime proceres ad se accersiri jubet, ut super imminente negotio pro relatione in conflictu existentium, cum eis decernat quid eadem nocte vel mane fieri deceat. Vocati adsunt, agitur causa prælibata. Auditis relatoribus, ut deceat militem animi strenuissimi, dominus prior inquit: « Accedamus mane ad Cereptum; accedamus vicinius. Quo se venerint, strenuitas et amor Dei militiæ, quibus promoti ulcisci sanguinem servorum suorum venimus, perfidia multitudinem non formidet, sed strenue decertando, tyrannorum nitatur perdere feritatem. Quod nisi venerint, sumpto consilio sequenti die ad illorum tentoria iter dirigamus. »

CAPUT IV.

His verbis pars procerum resistendo inhæserat; pars autem ab illo loco retrograde tentoria juxta rupem provehi consulere. Pars equidem consilium domini salubre decrevit, et ei favendum consuluit. Sic factivolvendo et revolvendo quid decens, quid indecens, quid honestum, quid inhonestum, quid utile quidve inutile ocuis fieri queat an non, pro presenti negotio utilius autumantes eligunt eadem nocte, et milites et pedites ad præfatum castrum transmittere. Decernuntque Malgerum de Altavilla cum quadraginta militibus summo mane ultra districta militare, et decem milites speculatores ad turrem in cacumine montis positam dirigere, ut si hostes ad Cereptum iterum venerint, veloci equo et

instuto milite principi nuntietur. Actumque est, P. A facto edicto per exercitum, ante lucem ad capellam convenient, quatenus ibi vitae et moribus emendati, cibo potuque celestis refecti, in Dei servitio, et in nomine ejus, ut decet milites, vivere vel mori valeant. Fitque edictum illico. Dum hæc agerentur, affuit extra mulier lunatica, usa his vocibus: «Agite, agite; nec diu utique. Cras enim manu hostili prævalente, amputatis capitibus, quæ hactenus abstulistis, mea mihi regimina dimittetis.» Quæ verba spiritui prophetiæ congruere ab effectu sequentis diei perpendimus. His auditis, quidam risere consternati animo, quidam utilius reputavere, apud se admissa mala deslere serio. Quid singula? Licentiatis baronibus noctis quiete recreari, vocalis domesticis princeps imperat, ut a signato termino expedite fiat quid decreverant, monstratque eis quid et ubi, et quomodo sit agendum. Vocatoque secretius cancellario, cum eo discernit quid pro imminenti negotio fieri conveniat super his quæ bellatoribus oneri videbantur. Hinc itaque et inde eventilata causa necessaria, vocato camerario, vocatisque familiaribus, actum ut vasa pretiosa et omnis supellex onerosa, nocte ad turrem Artesii, episcopo commendanda deferrentur. Sequitur, vocantur Turcopuli, vocantur et famuli; his id fieri imperat dominus subito, paratu eminus parent imperio.

CAPUT V.

Exercitus vero haud oblitus edicti, ante lucem ad ecclesiam conveniunt, ubi Deo altissimo corde et ore supplicantes, matutinis laudibus invigilant. Quibus finitis, archiepiscopus in utraque militia virelegantissimus, et de cœlesti et de terrestri sermocinando. «sic inherendum terrestri Christianos docuit, ut in cœlesti, gratuita pietate Dei, mererentur ipsius milites coronari.»

CAPUT VI.

Mane autem facto, divino officio celebrato, publica confessione, publica lamentatione, omnes se contra legem Dei peccasse voce profitentur unanimes. Singulique delictis omnibus quibus infecti fuerant abrenuntiando, confitendo, Deo et pontifici devotissime promiserunt quod in illa, aut in his similibus, gratia Dei cooperante et protegente, nunquam amplius inciderent. Quo audito, præsul memoratus intuens bonæ voluntatis affectum, nomine et sub obtentu veræ pœnitentiæ injunxit cuique, si contigisset contra perfidos certamen ingredi, non suis viribus præsumendu bene agere, et illorum sive mori sive vivere totum Deo committere. His itaque confirmati et pontificali benedictione signati, corpore et sanguine Domini refecti, his armis fidei præmuniti, bellum adhuc ignorantes, in sua quisque tentoria remeavit. Princeps vero suffultus divino Spiritu, ante altare fuscis lacrymis pro omnibus quæ in Deum visu, auditu, gustu, odoratu et tactu deliquerat, divinæ majestati se reum tradidit, singulaque sua delicta pro qualitate vel quantitate existentia, voce

viva pontifici confessus est, acceptaque pœnitentia præfato simili viatico Domini vegetatus, abiens, ante tentorii ingressum pauperibus Christi, ab eo alimoniam petentibus, propria manu munus principale auri pondera charitative erogavit; paratusque more solito mane spatari, equum ascendit. Allatis sibi avibus, allatis parvis canibus, adductis aliis, sumptis venabulis, præmissis pueris cum venatoribus, ut decet principem, ipse subsequitur; hinc agros et valles peragrat, inde montes et colles circuit, hinc aves capit avibus, inde feras prosternit canibus. Subito autem motus animo futura sibi præsentante, speculandi causa dimissis ludis ad turrem iter dirigit. Quo abeunte, adest ei nuntius equi cursu velocissimus, cui dominus: «Quid pro serio?» Id ei nuntius: «Hisce oculis hostium turmas intuens, per abrupta montium et devallium loca, inquam, etiam ferarum gressibus nunquam patentia, exitibus partibus triplici bello expedite in nos accedere pro vero nuntio, Innumerasque acies tam vexillis quæm et aliis Zifeorum, hoc est mundo florentes, pompis decoratas, priores subsequi firmiter assero.» Ad hæc princeps: «Nobis datum est pro Christo non solum ut in eum credamus, verum etiam ut pro illo patiamur (*Phil. 1, 29*), et ei quod debemus debitum jam reddamus, videlicet ut omnis nostra rationalis voluntas ejus voluntati subjecta permaneat, et qui honorem illius in nobis violavimus, secundum exhortationis factam modestiam eidem Salvatori nostro, nos ipsos, cum ipsius adiutorio, non peccaturos restituamus.» His finitis accersito agosone, accersitis præconibus imperat dominus totum exercitum armis parari eminus, libetque præconari voce propatula ut universi, audito primo sonitu gracilis, festinent bellicis indui, et secundo, parati, aciebus sibi præordinatis tam milites quam et pedites parati juncti convenient, et ut audito tertio, singulæ acies promotæ signiferorum ductu accedentes, coram signo crucis Domini se præsentent. Nec mora; fiunt præconia imperio domini, voce propatula, ipseque vectus equo celeri, ante tentoria arma bellica ante se præcipit advehi. Quo peracto, præsentem priori nuntio, adest et alius eadem belli indicia asserens verbo dissimili; ait enim Ellos: «Citra montes citraque districta adsunt, vicimus.» Princeps itaque præcipit universos moneri sonitu gracilis. Nec mora; primo admoventur, secundo parantur, tertio conveniunt; ante capellam, ubi crux erat, Domino præsentati convenient. Præsul itaque crucem Domini venerabilibus gestans manibus, inquit: «Quid ultra? Armis fidei præmuniti hoc signo salutiferæ crucis præcedente nec veriti perfidorum sententiam permutare, prodeamus in medium.» Et hoc dicto, princeps publice corporis sui voluptatibus, præteritis, præsentibus et futuris abrenuntiando, Deo, et episcopo pro lege Domini moriturum, uti decet Christianum, eisdem galeæ suæ laqueis se servum tradidit. Quem archiepiscopus vice beati Petri suscipiens, ab omnibus pecca-

tis absoluturus, in nomine Domini, et in nomine A
veræ pœnitentiæ præcipit bellum præsens aggredi,
et agere vel recipere quod divinæ majestati place-
ret, mori vel videre. Lætus itaque et exhilaratus,
manibus sacerdotis signum Dominicæ crucis ante
se geri postulat, ut ei supplicet. Fitque pro voto
illico.

CAPUT VII.

Interim Albericus vice dapifer, non more fugien-
tis, sed impetentis militis, percussus lancea in
faciem et affixus sagitta ferme ad oculos, ut no-
stros præmuniat, nuntius existit tertius: hic
primo interrogatus ex præmissis quadraginta mi-
litibus cum quibus ierat, respondit: Quosdam am-
putatis capitibus, videlicet Jordannum Jordani-
dem, et Udonem de Foresti monasterio, plures-
que alios, jam de mundi ludibrio Deo militasse, B
Malgeriumque vi coactum intolerabili præsentem
adesse; sitque subito, adest Malgerus. Adest contra
ventus; horum equi sagittis affixi, plumbatis obruti,
corruunt mortui. Statimque sumptis aliis coram
baronibus, inquirunt principi: « Super his quæ nobis
imminent consulto opus est, ut consulto propere sic).
Parati veniunt, strenue agite; divisi etenim ex tri-
bus partibus, triplici bello quærunt nos perdere. »
Unde tam procerum quametaliorum quidam assen-
tientes salubri consilio ut putabatur, laudaverunt
nostros omnes una, ut erant, ordinatis aciebus circa
tentoria sisti, manu pedestri circumquaque ante po-
sita. Sicque ferendo immanitatem hostium, levius
salubriusque posse præstolari assuerunt. Super
his equidem, hominum erat, provisu eorum, loqui, C
tractare; Dei autem, « cui omne cor patet, et omnis
voluntas loquitur, » erat judicare. Quid ergo? Su-
bito perfidorum vexilla et standaria ex lateribus
montium inter oliveta prodeunt; quibus visis, prin-
ceps hoc modo intulit: « Eia! milites Christi, non
nos deterreat certamen multiplex pugnatorum; sed
jam exerceat quo vigere debemus militis officium,
ut qui hactenus mundo militavimus hodie ab affe-
ctu decertando, sive vivi sive mortui, Deo milite-
mus. » His dictis imperat Rainaldum Masuerum tri-
plici cohorte præmuniri citissime, ut intrantes per
districta Samartani bello percutiat evidentissime,
seque asseruit vim nefandorum principum, quocun-
que eat vel ubi consistat, monte vel plano, cum
Dei juvamine, accerere percussurum. Quid horum
singula? Sicut sæpius ante disposuerat acies sin-
gulas singulis ordinibus incedere, tunc quoque im-
peravit, sed multo melius. Ait enim: « In nomine
Domini nostri Jesu Christi, ut deret milites pro lege
Dei tuenda, iter arripite, et cum locus percutiendi
affuerit, haud oblitī servorum Dei effusi sanguinis,
erebris ictibus insistendo, iniquorum superbiam
prosternere, et illorum sanguinem effundere mē-
mentote. » Illis dictis, adorato signo sanctæ crucis,
eodem reverentissime osculato, singuli erectis vexil-
lis ordine assignato profecti, gracilibus tibiis tubis
clangentibus, in Dei nomine, iter arripiunt. Interim

hinc et inde de aciebus ad acies, volatiles tam telo-
rum quam et sagittarum, ut mos bellantium exigit,
mittuntur internuntii. Acies itaque beati Petri a
dextris antecedens, ejus juris est et antecedere, et
primum hostes percutere, laxis habenis, palpatis
lanceis, impetuose ac strenue cohortem sibi obviam
percutere maturavit, multosque perfidorum proster-
nendo, pene totam dissipavit. Quo viso Gaufridus
monachus insigni acie comitatus, virili fretus animo,
cohortem perfidorum ad minus decem millibus in-
litum constipatam impetit et percussit, ita quod
pene eamdem, et cæteras prope existentes in fugam
et disconfecturam impulit.

Nec minus, quantum ad se, acies Guidonus Fre-
nelli cum suo posse, hostes invasit et concussit; sed
quia nostri instanter persistere desiderunt, ut opus
esset, et hi et alii plures passi sunt exterminium.
Perfidi namque, nutu Domini resumptis viribus,
nostros aggredi non metuerunt; sed telis, lanceis,
sagittis, plumbatis ferratis, et erebris gladiatorum
ictibus reinvadendo accerime percusserunt, utro-
rumque attestante effuso sanguine. Interim cohors
Rotberti de Sancto Laudo, cum Turcopolis a sini-
stris antecedens, cum percutere debuisset, sinistro
omine Turcopolis primo fugientibus non volens re-
sistere, ipsorum pulsa impetu et perfidorum clamori-
bus acie principis contra vim nefandorum equi-
tanti, obstitit, et ab impetu fugiendi, non loris, non
frenis, non funibus, sed nec ulla animi securitate
revocari potuit. Nam et quod deterius existit, par-
tem cohorti principis secum in dispersione depulit. C
Tunc quoque, ut a malo indicio pejus sequeretur,
turbo ab aquilone prodicens, in medio belli campo
cunctis cernentibus, hæsit humi, humique serpendo
pulverem rapuit; qui bellantium oculos ne bellari
possent, infectos tenuit, et se per gyrum deducendo
in modum dolii sulphureis ignibus concremari,
quasi ad castra extulit. Quo viso, ab universis sce-
latorum partibus erit clamor immensus et horri-
bilis. Princeps tamen constanti animo incertamine
perseverans, suis nūlique prostratis et occisis,
nunquam retrorsum abiit nec respexit, sed parens
imperio Domini et pontificis, paucis etiam comita-
tus, contra vim totius strenue decertando, ense
militis percussus per medium nasi cerebro tenus,
in nomine Domini morti tributum persolvende de-
bitum, eorum signo sanctæ crucis corpus terræ, et
animam celo reddidit. Ille illatione facta, perempto
sacerdote eandem crucem manibus deferente,
plures etiam perfidorum ambitione auri pretioso-
rumque lapidum capti, vim virtutis Dei in cruce la-
tentis ignorantes, ibidem inter se datis erebris icti-
bus necis materia effecti, ad inferos, infernorum
ignibus concremandi, non redituri elapsi sunt. Sta-
timque omnes una, ut erant centum millia pugna-
torum, assignati a quatuor mundi partibus, atrocis-
sime in nostros irruerunt. Nostri itaque nutu su-
mi Judicis, divina ultione subacti, ut erant septin-
genti milites, et tria millia peditum pugnatorum re-

putati, cum multis aliis qui ad conflictum causa A
mereati, vel pro ambitione hostilis lucri ierant, in-
valescentibus iterum atque iterum perfidorum cla-
moribus, et hostili gladio prevalente, quidam sau-
ciati, quidam cæsi, et quidam diversis illationibus
obtruncati, eodem in campo citra ad exterminium
deducti sunt, et quidam miserrime captivitatis la-
queos, iusto Dei iudicio, inciderunt Rainaldus etiam
Mansuerus, dum hæc apud nos agerentur, ex sua
parte viriliter bello decertans hostium intrantium
per districta Samaritani, non minimam multitudi-
nem prostravit et devicit, ita ut pro existimatione
utrorumque bellantium, nostri victores et hostes vi-
cti reputarentur. Placuit autem Divinæ majestati,
cui non placuit nisi quod decet et expedit, ut victi,
resumptis viribus, victores habentur, et nostro-
rum prior pompa non manu hostili sed Dei exer-
cente potentia, haberetur ultima. Prostrati enim et
devicti, quidam ibidem hominem exuentes, et qui-
dam fugæ impetu evadentes, eodem quo et alii
plexi sunt exterminio.

Contigit autem Rainaldum Masuerum, gravi vul-
nere afflictum, cum paucis suorum turrem intrasse
Samaritani, ut eam, ob refugium sui et aliorum eva-
dentium obtineret, et, si posset, ibidem Balduinum
regem Hierosolymorum ad succursum Christianita-
tis properantem expectaret; sed debilitas turris et
victus indigentia, maxime autem Algazi illuc adve-
niens, efficiens causa exstitit ut ibi remanere non
posset, et se captivum triumphanti redderet; astu-
tia enim præmunitus, quasi in turre se defendere
posset, caute locutus est: Ait enim triumphanti: C
« Me nequaquam tibi reddam, nisi te prius fide et
sacramento tuæ legis mihi asseras præsentis tutelæ
patrocinium, et evadendi subsidium. » Astuto ita-
que respondet astutior: « Quidni? Dum in bello
fuistis, in te et in alios agendum erat ut in hostes.
Nunc autem humanitus sentiens, recole vos esse
homines, et ne me suspectum habeas, sub obtentu
meæ fidei et sacramento beatæ legis nostræ annu-
lum meum suscipias, ut hoc signo, finito unius men-
sis termino a me libertatem recipias. » Ipse itaque
qui nec unius diei spatio se posse vivere intende-
bat, audito mensis termino intus tristis existens, ac-
cepto tamen annulo, quasi lætus forinsecus, se cap-
tum reddidit. Nonnulli autem procerum, qui strenui-
tate et ingenio, ac generis nobilitate pollere videban-
tur, etiam primos ictus non sufferentes, dimisso D
in campo vivo principe, dimissis parentibus et amicis,
antequam belli campus et montium introitus imma-
nitate hostium clauderetur, haud lente profecti, vice
optati portus, Antiochiam subeunt. Ante eos tamen
ingressi sunt alii, more solito, « in portis primi, in
bellis ultimi. » Ne autem loquendo de illis qui eva-
serunt, nimia digressione frui videar, de gestis in
campo prius edisseram ut gradatim enarrando par-
tem malorum inter duo bella existentia ad id con-
descendam, et enarrem quomodo Auctor summæ
justitiæ manu Balduini Hierosolymorum regis Lati-

norum secundi, plebem Antiochenæ dignitatis, va-
stitate hostili pene exterminatam, de ore leonum li-
beraverit, et quomodo triumphale nomen bello prin-
cipali amissum, eidem plebi virtute crucis sanetis-
simæ, bello regali exstitit reparatum. Revertar igitur
ordini inhærendo. Sequitur.

CAPUT VIII.

Interempto principe in campo, peremptaque non
minima multitudo a quatuor mundi partibus de
forinsecus, præter illos qui intus in nostros sævie-
bant gladiis, adeo belli campo clauditur montium,
valliumque aditus, escaramis?) obfuscantur, quod
nec unus fugientium illibatus pertransire potuit.
Nostri itaque, quotquot in campo superfuere gladiis,
spe pugnandi ad tentoria, vel fruendi caute fuga stu-
pefacti deveniunt. Sed hæc iam manibus impiorum
B asportata, non inveniunt, exceptis principis et ca-
pellæ tentoriis, in quibus nefandissimi certatim auri
et argenti ornamentorumque principum cupidine
capti, ensibus contendebant. Quo viso adest Euter-
pius in certamine corporis et animæ miles proba-
tissimus, inquit his qui ante capellam contende-
bant, et ictibus decertabant: « Quæ societas Chri-
sti ad Belial (II Cor. vi, 15)? Vos dividitis, sed
non est æqua portio. » Cum his verbis amiraldum
aure textum ante ostium capellæ lancea corde te-
nus perforavit. Cæterosque invadendo, in constituto
Dei termino, quem præterire non potuit, martyrio,
hominem exuendo ad quietis beatitudinem feliciter
transmigravit. Hæc inter discrimina, conventus no-
stri harnesii cum totius exercitus suppellectili, in
quodam monte prope existente se locavit, existimans
ibi posse præstolari aut advenientium militum
subsidium, aut aliquo modo inde carpere evadendi
refugium. Quid ergo? Non multo post a campo eva-
dentes, visis nostris in monte collocatis, ubi mors
erat vicinior, existimabant et quærebant vivendi sola-
tium. Cassa namque spe decepti, hinc et inde con-
fluentes monti adhærebant inculcato; qui in momen-
to ab impiis sic obsessus exstitit, ut obsessi mallent
brevis morte mori quam illorum tela pati: jure qui-
dem; tantus etenim erat undique telorum ac sagit-
tarum impetus, quod ex illorum collisione mutua,
reverberatis ictibus, etiam perfidi existentes forin-
secus, acerrime plectebantur; nostri vero multo fe-
rocius. Nam ut aura, brevi hora magnis cedit im-
bribus; et ut fenum exsiccatum leditur grandinibus,
sic gens nostra cito læsa cessit crebris ictibus; inde
tamen pars evasit, ductu summi Judicis; et pars
capta, sorte mala, addicta supplicii, ducta fuit ad
standale nefandorum principis.

Sequitur pœna peccantium. Ibi etenim juxta belli
campum, captivi quingenti vel plures, a tergo retor-
tis manibus, et vinculis ferreis astrictis pedibus,
cum cæteris pœnis strictissime, de more canum, a
collo bini et bini copulati funibus, coram magistro
sceleris capitalem sententiam subire præstolantes,
in gyro humi versi, tenebantur. Impius autem exi-
tiali furia invecus, ministris cædis imperat, lethali

tenta captivorum vulnera intentari, et afflictos vulneribus gravibus virga capillis illita, foras ad decollandum extrahi, cæterosque nocturno cruciamine affectos, cædi crastinâ reservari; impii itaque læto animo, scelerato domini sui parent imperio. Sequitur autem ex scelesti imperio effectus scelestior. Ducti etenim ad decollandum, alii et alii, non solum amputatis capitibus manibus impiorum cornuunt, verum etiam abstracta cute vivi capitis, et medio tenuis detruncati, diræ mortis discidium subeunt. Residui quoque illato sibi promisso cruciamine, cum contumeliis et terroribus noctem illam tenebrosam deducentes, mentibus obstant, verbis increpant mortem, sæpe vocatam et revocatam eisdem mæstis non venire. Vicissim tamen apud se reputant, præsentis vitæ meritis exigentibus id eis contigisse; fatenturque juste et merito deteriora sibi imminere, et hæc tælia hisque similia, non ad puram sed ad corruptam hominis naturam pertinere. Altera enim, valet ad miseriam; et altera, ad beatitudinem. Pressi itaque tota nocte et constricti sequenti diei orto una sole, inquam, eisdem nocte tenebrosa tenebrosiore, jussi sunt sisti in tentoriis, quousque decernat princeps sceleris quid de eis animo suo sufficienter fieri valeat. Idque placuit nefando principi. Hora diei tertia, captivi nudi, ducenti vel trecenti, a collibus simul religati, cum gladiis et fustibus, flagellis et restibus per campos milliarii spatio cardonetis et vepribus insitos, ducti sunt in vineam, juxta Samartinum noviter excultam, ubi pietas humana naturali jure privata, in furorem sacrilegum conversa exstitit, tyranno Algazi tyrannidem in Christicolis ibidem exercente, et hoc modo: Æstus quippe erat non solum captivis vulneratis et ægrotis, verum etiam sanis hostibus et liberis admodum intolerabilis, ita quod singuli captivorum, pre calice aquæ frigidæ non renuissent porrigenti, etiam membra singula, vel ipsam vitam dare. Ibi quidem captivi visis botris vineæ humi inhærentibus certatim super eos proni incidentes, gypsatos etiam ore carpebant avido, pedibusque conculcatos, quorum liquor ab ore prementis quoquo modo esset elapsus, ore alterius suscipiebantur, sæpiusque putantes elapsum liquorem retinere, ardore coacti linguas propriis dentibus corrodiebant, et aliorum barbis aliis inhærentes, visa liquoris stilla miserrime sæviebant, pluresque urina potiti, tunc primum sitiebant. Illoc autem minister cædis intuens, et ipsemet frigido potu indigens, a remotis partibus aquam equis vectilibus præcepit advchi: Qua allata, priorem partem sibi suisque jussit reservari, secemque luti, captivis porrigi, statuitque, ut bini et bini ad utres ducerentur, et si quis accederet, non conductus, ipsum illico privari capite imperabat. Aqua allata in medium, vitam pro solo gustu commutare cupientes, non id respiciunt, sed plures cum pluribus per medios enses ad aquam cornuunt. Ibi quidam lapidibus obruti, quidam telis perforati, et multi sunt diversis modis detruncati. Illis visis, horum

A cruciaminibus mulcebatur impius, et quasi reffectus oblatis ferculis, suæ crudelitati arridebant; nec tamen id ei sufficit crudeliora cogitanti. Imperat enim omnes simul quotquot fuerunt, in medio campo sisti, ut cui sanguis singultim effusus floccipendebatur ad sufficientiam exterminii, saltem universalis victima quoquo modo placuisset ad augmentationem sui gaudii. Itaque sistuntur in medio. Illius jussu parantur mille milites, vel plures, enses nudatos manibus deferentes, ut simul datis ictibus, et hos dilacerare et profanum exhilarare valeant. Paratis militibus irruere cum impetu, adest quidam admiraldorum potentissimus, dominum cædis his verbis allocutus. « Eia! legis stella, quid deponis tam brevi super his finiri tua gaudia? Illis peremptis, quid triumphi exteris regibus et principibus nostræ legis præsentabis? Desine hoc modo istos inorti tradere; mihi que, ad honorem tibi consulenti, non renuas credere. Nihil enim consulam nisi quod nostræ legi suppetit et tuo honori congruit. Laudo itaque et tuæ magnitudini consulto, ut ex hic canibus ditiores, potiores, generosioresque eligi præcipias separatim, qui aut redemptione capitis evasuri, aut intus solemnitatibus mathemacis, diversis tormentorum illationibus exterminandi, tibi reserventur. Et qui missi soldano cæterisque dominis et primatibus inclitya præconia tui nominis et triumphum quo viges, voce viva repræsentent et his separatim, residui tuis ensibus membratim cæsi, sentiant quid et quantum hi eorumque parentes et compatriotæ in sanctissimam legem nostram deliquerunt. » Quod consilium sceleris, scelerato placuit, et sic fieri præcepit. Electi igitur separantur ad tormentum; residui in campo ad præsens exterminium. Ait enim nequissimus. « Eia! milites, legis eximie tutores et auctores, adest canum victima vestris ensibus præparata. » Exclamavitque: « Ehoe! Ehoe! prompte ac strenue in eos iruite. » Impii itaque, cum uno impetu feriunt gladiis necis materiei deputatos; nec cædere desinunt, quousque captivorum partium partes integras non inveniunt. Ibi que in effuso sanguine provoluti, ut sus in volutabro luti, necdum cæde virorum satiati, flexis genibus potentiæ judicis supplicant, exorantes ut simili cæde electos ipsius jussu exterminare valeant. Noluit autem divina majestas ut per omnia prævaleret ipsius crudelitatis immunitas. Præcepit igitur electos tradi suo filio, qui eos tormenta inferendo in captivitate Halapiæ perduxisset. Nec caruit effectu scelerati patris imperium. Electos enim captivos recepit, eosque in prima nocte lapidibus et spinis cardonibusque his immistis hospites tradidit. Illis quoque, pro cibo scilicet, et pro potu duos ictus contulit, pro lecto, in pedibus et in collis laqueos astrictos intulit. Heu, nox illa inter infernales deterior exstitit computata, sequenti vero die Halapiam ducti sunt ad patibulum, ubi crebris ictibus et diversis tormentorum generibus passi sunt quidam exterminium; et quidam, propitiante Deo, redempti sunt, sicut in fine narra-

tionis regalis belli edisseram; et est ratio. Contigit enim ex regalibus plures, sorte miserrima cum his admisceri, de quibus provisum et auditum rara discutiam. Sed de incepta narrationis ordinem præteream, ad id quod vicinius, Algazi post bellum egit, narraturus ipsius tyrannidem condescendam.

CAPUT IX.

Viso esse Cerepi cum exercitu Artensium profectus est. Ubi turrem episcopalem facto placido sibi subjugavit, hoc modo, quod episcopum cum omnibus suis, tam clericis quam et aliis, liberum, absolutum, et quietum Antiochiam adire permitteret. Quod in parte complevit, et in parte promisso contrarius exstitit. Quidquid enim auri et argenti, ornamentorumque clericis deferre comperiit, viceconductorum missis raptoribus totum abstulit: sacerdotalia vero indumenta, ut his nequitiam suam tegere potuisset, palam reddidit et post illos abeuntes ablata remisit, ibique ante Artesium fixis tentoriis perhendinare disposuit, ut prius capto Artesio, inde profectus Antiochiam expugnaret. Placuit autem divinæ dispositioni, ut ibi delineretur verbis eujusdam hominis, nomine Joseph, viri prudentissimi, qui, cum ipse Algazi quæreret castrum sibi reddi, Joseph astutia præmunitus, non repugnando, sed quasi assentiendo, hoc modo respondit: « Novimus quia tuis ensibus et tuo dominio subjacet quidquid in hoc principatu extra Antiochiam continetur. Ipsam itaque si acquisieris, cum ea et hoc, et cætera castra in momento erunt tibi subdita, et ne credas te verbis meis illudi. Interim quemdam tuorum Sahenas mihi attribuas, qui vice tui mecum res tuas custodiat, et locum tanti domini possideat; te ipsum etenim si intus receperim, procul dubio hoc audito filius meus Antiochiæ existens morte turpissima perimetur; et ego senex et plenus dierum, si hoc egero, pro nequissimo proditore, quod absit! reputabor; et decentius est, ut me innoxium quam reum habeat.» His verbis deceptus castrum intactum dimisit, et ibidem Sahenas quemdam posuit; ipse vero potationibus intentus, et nutu Dei oblitus Antiochiæ, per partes externas et propinquas sæpius millia militum trans mittebat. Qui de die in diem, prædis tam Dominum quam aliorum relecti, ad ipsum revertebantur onerati. Interim super malis et infortuniis quæ ex proximo facta, et e proximo amissioni civitatis Antiochiæ imminere cernebantur, quidquid curæ, laboris, timoris, metus, vel damni Christianitati contingere poterat, jam destituto militari officio, et jam pene toto amisso Francorum civium auxilio, ea vice in clerum necessario totum redactum exstitit, ita, inquam, ut multo acrius timerent interiorum hostium proditione falli, quam vi exterorum ullo modo intrinsecus posse comprimi. Nec id mirum; gens etenim Antiochena, vi et pravo ingenio gentis nostræ, privata suis bonis et addicta pravæ consuetudini, sæpius morore concussa, si, quod est vicissitudo justitiæ, malum pro malo reddere voluisset, eo temporis intervallo nostros proditione, vel alio modo,

admodum gravare potuisset. Patriarcha vero super his et aliis provide agens, vocatis ad se Francis, Dei virtute corroboratur, suique cleri munimine frugi septus, cum eis super hoc decernit ut gens, si velit, proditione agere nequeat, et ut ipse custodiam civitatis totius sibi et clero cum Francis tantummodo assumat; statuitque ut ubicunque et undecunque sint in civitate diversarum nationum populi, exceptis Francis, omnes inermes existant, et nunquam a domibus suis nocte sine lumine egredi præsumant. Idque actum est, ut nullo modo proditionis ingenio infecti viderentur, et ut nullatenus etiam suspecti haberi potuissent. Statuit ut ubi totius civitatis inferior patebat debilitas, ibi tentoria sua protectioni Christianitatis necessaria ponerentur, et ut singulæ turres quotquot essent, monachis ac clericis mistim cum laicis, pro posse et quantitate Christicolarum eminus muniarentur. Hujus patris et doctoris prudentissimi omnes una diligenter parent imperio. Munitis itaque turribus, intrinseci et extrinseci adhibentur custodes cum custodiis. Idemque patriarcha, magis precibus quam armis pugnaturus, pro salute ac defensione Christiani populi incessanter Deo supplicabat medullitus. Nec tamen desiit, horis competentibus, nocte ac die cum armato suo clero et militibus, more pugnatorum, portas, mœnia, et turres, murosque circumcirca, et ipsorum custodes vicissim visitare, consolari, et incitare ut vigilantissimo animo Christianæ protectionis curam adhiberent, et incepto bono nulla hostili perturbatione desisterent. Quid singula? Clerus cum cæteris fidelibus provide et strenue, intus et extra, militaris officii vicefunctus, cum Dei virtute, civitatem ab hostibus intactam Balduino regi diu optato protegendam reservavit.

CAPUT X.

Inter hæc discrimina sicut certis internuntiis didicimus, auribus Algazi insonnit regem Balduinum, Pontiumque comitem Tripolitanum cum eo ad Antiochiam citis gressibus festinare. Unde illico statuit contra eos decem millia militum transmittere, et post illos totidem vel plures aut lente subsequi imperavit. Factaque electione quos transmittat, et quos secum retineat, euntibus injunxit regis adventui sollicitè insidiari, et quibuscunque modis possent Christianitatis invigilare exterminis. Moti itaque impii, jussu sui domini de more solito ordinatis aciebus, versus Laodiciam et ad montana montis Palerii, quo et prædari, et regis equitatu insidiari valeant, nocte profecti sunt. Ad quas partes cum devenissent, divisi sunt, factis tribus partibus, ut quidam tendant regi obviam, et quidam prædis capiendis insistant, cæteri vero ad portum Sancti Simeonis supra mare iter dirigant. Profectis contra regem ipse idem ad montem Hingronis ex improviso obviat. Hos itaque strenue invadendo prostermit, et per abrupta montium ita dissipat ut nec socius socium, nec par parem sibi profuturum inveniat. Quo peracto, rex ante latorum castrametari jubet, e

inde mane profectus, se ipsum precessurum, ut primum hostes inveniat, disponere curavit, comitemque cum Provincialibus retrograde custoditurum, subsequi imperavit, ut et ipse, si forte hostes viderit, regi cito nuntio id insinuet, et eos percutere non renuat. Sique his ordine incedentibus, contigit Provinciales vidisse partem hostium ante se prædam maximam effugantium, quos citissime ac viriliter percutere non differunt, ita quod ipsam prædam ab eis excutiunt. Sorte ergo miserrima perfidi, resumptis viribus, Provinciales invadendo ad hoc perducunt, quod ad regem illa die reverti nequeunt. Quibusdam etenim peremptis, et quibusdam per montana dissipatis, cæteri vagando incedentes, jam nocte apud Casam bellam regem hospitatum inveniunt. Illic sicut eis contigerat referunt. Ibi quidem rex hostium certa invenit indicia. Castra etenim quatuor millium militum patebant recentia mortuis hominibus et membris animalium, quæ comederat adhuc turpiter infecta. Rex autem his auditis, æstimans eos posse assequi, ut ille, qui compatiebatur præteritis, presentibus interemptis, et cujus juris erat quæri patriam, valde conqueritur, cum ignoret quo certius eos sequi potuisset, secum tamen reputat utilius Antiochiam adire, causa gemina, videlicet ut et desolatos Antiochiæ consolari, et ibi auditis rumoribus, sumpto cum patriarcha consilio, hostes sequi valeat. Interim tria millia vel plures nocte ad portum Sancti Simeonis profecti, aurora apparente subito soporatos perenserunt gladio; cæteri vero evaserunt navigio. Impii autem, hominum et aliarum rerum prædam colligentes, per abrupta montium elapsi, moto jam sole horarum duarum spatio, non longe ab Antiochia erectis vexillis apparuerunt. Unde visis hostibus, sicuti mos hominum exigit, circumfereba clamor immensus oritur. Quocirca clerus et milites, qui de bello Antiochiam venerant, et cives, et quotquot fuerant, sumptis armis quasi pugnaturi exeunt, et statim quosdam ex his in hostes dirigit scrutaturos quanta fuerit pars et vis illorum hostium. Contigit autem ex illis missis, duos in campis perimi, et cæteros, impetu hostium impulsos, celeriter regredi. Quo viso, nostri non longe ab urbe præstolantes, visa inermi plebe fugiente quæ cum ipsis ierat, ceperunt moveri et titillare. Nec mora: hostes qui sequebantur primos, non retentis loris, sed pressis equis calcaribus, simul in nostros irruunt, ita quod quosdam etiam loraticos in flumine mergi fecerunt, cæterosque mistim percutiendo, usque super pontem insequi non desistant. Ex quo impetu 37 ex nostris perempti sunt. Nostri tamen in ponte resistentes, dimissis equis et extractis ensibus, pedetentim vires resumendo, hostes eliminant. Eliminati itaque ac cæteris prædis onerati simul incedentes, ultra Corbanam inter duas aquas paulisper accubuerunt.

CAPUT XI.

Nec multo post adest Balduinus rex memoratus,

A omni populo Christiano expectatione magnus, adventu major, protectione maximus. Qui cum intellexisset perfidorum tyrannidem in nostros, infra cutem et carnem, ac mellullitus exarsisse, nec ipsos alio retentos milite nisi maris unda dehiscente, tactus dolore nimio, urbem intrare festinavit; non ut quiesceret, sed ut primum regnum Dei quæreretur, et ipse, pro patria pugnaturus, in ecclesia beati Petri, ut decebat regem, devotissime Deo supplicaret quatenus inde libere, et absoluto ecclesiastico consilio roboratus, iter sequenti perfidos tutius assumere potuisset. Nec id distulit, sed facta oratione et vegetatus patriarchali consilio, motus etiam ardore duplici, intrinsecus, animi anhelantis ad vindictam, et extrinsecus, militaris officii incitantis ad militiam, præmissis speculatoribus, ad insequendum citis gressibus et ordinatis aciebus iter arripuit. Qui cum nuntiorum relatu persensisset eos esse remotos, et nusquam certo loco pausantes, sed citius solitos, quasi timore subacti equitantes, suosque ex itinere fatigatos conspexisset, laude cleri totiusque ordinis senatorum, considerata ratione, Antiochiam reversus est. Ullo, Deo vocante, et ipsius dono promotus, principatus dignitatem adeptus est, jure quidem. Hujus etenim manu, divina providentia, cives mœnibus, et urbem civibus, quibus destituta sorte miserrima fuerat, reddere curavit. Eventilata itaque causa pro imminente negotio necessaria, cum hostes sint copiosi fortes, sintque potentes in malitia, patriarcha et ordo clericalis, cujus juris est bona monere, facere et docere, vi interioris hominis suffulti, iniquiunt perfidos et incredulos ex facili posse flecti et prosterni, etiam paucorum Christicolarum manibus, si, vera justitia cum eis comitante, legitime pugnaverint, et ut hoc fiat, rex et cæteri, mores corrigere horum consilio, et aliis bonis invigilare satagunt. Statuto itaque consilio, in curia beati Petri ratione pernecessaria decretum est ut rex, cui æquus et summus Arbiter fere omne regnum orientalium Christicolarum subdiderat, pro affectu justitiæ et pro communi utilitate filio Boemundi, cujus juris erat, principatum Antiochiæ cum filia sua traderet, si etiam ducturus, et terram, principatus, ipsius consilio et auxilio protecturus adveniret. Hoc etiam considerato moderamine justitiæ, decretum est ut illi qui in terra aliena, ex dono dominorum, multique contumeliis et terroribus, effusione etiam sanguinis sui et parentum suorum, in defensione Christianitatis terras et honores acquisierunt, nulla mutatione Christianæ dominationis habita et possessa amitterent, sed jure hæreditario possiderent. Idque verbis et manu regia sancitum et confirmatum existit.

CAPUT XII.

His peractis, rex Antiochiæ existens de remotis partibus, et proximis, et undecunque potest, nomine belli gentem citissime congregat; seque suosque armis bellicis, ceteroque bellico apparatus, ut decebat regem, munire satagit. Hoc audito Algazi

dimisso intacto castro Arthesii et Emine, ab obside-
 dum Cerepum profectus est. Audierat namque, fama
 multorum enarrante, Alanum illius castri dominum,
 cum suis militibus, Edessanos etiam milites ac de
 aliis castris fere omnes, jussu regio Antiochiam ad-
 venire, ut inde promoti, ipsum ibi vel alibi exi-
 stente, bello percutiant. Nec effectu caruit, super
 hoc et super aliis, quod Rex cœli et terræ fieri
 voluit. Algazi vero, cum suorum assultu castrum
 capere nequeat, ex diversis partibus facto specu
 subterraneo infolientes mittit homines, igniferos-
 que parat currus siccis lignis insitos, ut cum ad
 turres pervenerint sub podiata postibus eisdem im-
 missis ignibus corruant. Præter hæc de die in diem
 ter vel quater petrariis diversorumque ingeniorum
 instrumentis, cum assultu armatorum ordine tri-
 plici invadentium, immissis sagittis cum immanitate
 telorum, et turres propugnaculis privabant, et de-
 fessores sævis ictibus prosternebant. Tandem oppi-
 dani, partim his territi, et partim subterraneo igne
 turribus immisso coacti, malentes adhuc mundo
 vivere quam in castro diuturno timore effici, vel
 martyrio coronari, infelix, et pudendo facto placito,
 ut securi vivi possent evadere, sumpta perfidorum
 fiducia, castrum reddidere, et inde flebiles et pud-
 bundi ad regem iter extorsere. Perfidi vero ibidem
 missis custodibus, et aliis munitioni castris neces-
 sariis, ad obsidendum Sardonas profecti sunt. Inter-
 im rex æstimans nefarios apud Cerepum posse in-
 veniri, paratis omnibus, quæ ea vice in hominibus
 aliis belli necessariis habere poterat, in spiritu hu-
 militatis et in animo contrito, laneo indutus habitu,
 nudisque incedens pedibus in beatorum intercesso-
 rum ecclesiis, Cunctipotentem exorare, eique medul-
 litus supplicare maturavit, ut ejus nutu suscepere
 regni gubernacula, ipso inchoante et peragente, ad
 honorem et laudem sui nominis, tyrannos et impug-
 natores Christianitatis, ab elatione præsumptuosa,
 et a suis viribus, quibus se triumphare putabant,
 nihil triumphi vel inane laudis sibi usurpando, sed
 totum Deo committendo, virtute sanctæ crucis, de-
 ponere et prosternere potuisset. Tandem congregato
 totius civitatis clero et populo in ecclesia beati Petri,
 patriarcha celebrato divino officio, ut decet patrem
 filios suos ituros ad bellum, et domi in Dei servitio
 remansuros, præceptis Dominicis instruxit, monuit
 et armavit, cœlitusque benedictione signavit. Sum-
 ptis processioneis mysteriis, omnes una inclinatis
 capitibus ad altare, cum sacrarum reliquiarum fe-
 retis et signis, præcedente cruce Domini, ordine
 cleri ecclesiastica institutione decorato, omnique
 populo subsequente, cum humanitate et mansuetu-
 dine litanis et aliis precibus Deo supplicantibus,
 ituri ad bellum et domi mansuri singulis laneis in-
 duti, et nudis pedibus profecti, extra civitatem ad
 divisionis metam devote perveniunt. Ibi iterum pa-
 triarcha sacram crucem sacratis assumens mani-
 bus, iterum virtute ipsius omnes signavit, Domino-
 que medullitus hoc modo commendavit : « Qui nos

A pretioso suo sanguine redemit, ipse sit clemens et
 propitius dux itineris, et provisor utilitatis, ut et
 euntes et remanentes a peccatis absoluti, libere et
 absolute eilem famulari sic valeatis, quatenus ejus
 dono consolationis et victoriæ triumpho potiti, in
 ipso et per ipsum gaudeatis. » Illis dictis, hinc et
 inde fuis lacrymis, præcedente signo sanctæ crucis
 rex ad bellum, clerus ad ecclesiam, populus in sua
 remeavit : exorantes et deprecantes, ut Auctor sum-
 me justitiæ, qui ab initio bella conterit, ab impetu
 populi sui suo nomini laudem tribuens, cunctos
 adversarios.

CAPUT XIII.

Eodem vero die et sequenti nocte, regi equitanti
 ad Cerepum adsunt illi obviam, qui cogente sorte
 miserrima hostibus castrum dimiserant. Quibus vi-
 sis et auditis, rex interno mœrore concussus, stu-
 pet et contristatur. Intuebatur enim ipso eodem
 attestante, ex redditione castris Christicolis præsen-
 tibus et futuris, duo damnosa imminere contraria :
 alterum ad tempus, Deo annuente recuperabile ; et
 alterum nunquam recuperabile ; recuperabile castris
 damnnum, irrecuperabile redditionis opprobrium.
 Illis itaque accensus animosius, sumpto cito consilio,
 ad Rubeam iter dirigit, ut inde equitando, per Ilap,
 ad montem, nomine Daniz, castrametari valeat. Ibi
 enim sperabat se posse auditu vel visu certa hos-
 tium indicia percipere. Nec effectu caruit, quod
 prætentabat habitu sui animi. Ipso etenim die quo
 in monte fixis castris accubuit, hostes non longe
 esse remotos certis indicis comperuit. Relatu
 namque audientium et videntium perfidos Sardenas
 obsedis lucide intellexit ; et quod eodem die, vel
 mane, ex ipsis quosdam videret, certo nuntio didi-
 cit. Contigit namque in crastino summo mane le-
 viores habilioresque militiæ sparsim præludendo
 circumquaque emissis sagittis nostros impetere.
 Sicque diem deducentes bini et bini, pauci cum pan-
 cis, plures cum pluribus, hinc et inde, cauda et
 caput moliebantur partem nostri exercitus contur-
 bare, vel quoquo modo impellere. Rex autem vi-
 gore virilis prudentiæ fretus, cum inspexisset eos
 non more pugnatorum se habere, nec ordinatis
 aciebus incedere, hortatur suos, imperatque omni-
 bus pro castris suis prudenter existere, constanti-
 que animo pati, et inspicere quousque loco congre-
 gatos, vel simul incedentes posset eos comprehen-
 dere. Ipsi vero dolosa calliditate pleni, in sero etiam
 vitabant simul hospitari, sed in noctis crepusculo
 circa exercitum hospitati sparsim, tenentes equos
 manibus in singulis : ea nocte fuit idem servus et
 dominus.

CAPUT XIV.

Interim cum Algazi petiisset castrum Sardonas
 sibi reddi minis, et blanditiis, terroribus, pollicitis,
 nec habere potuisset, assultu et ingenio priori simili,
 impetuose bis vel ter in die, nocte etiam castrum
 aggredi non desistit : ubi autem deficientibus her-
 bis et segetibus, aquis etiam hominum et equorum vi-

etui necessariis, sub specie acquirendæ munitionis et stipendii, perfidi gregatim Turcomagnorum et Arabum factis millibus, per diversas partes quibus incedeant de more luporum rapacium, perfidis inhærendo et devorando secumque abducendo ex raptis quicquid poterant, repatriare satagebant. Ipse etiam rex Arabum, nomine Debeis, Bocardusque princeps suæ gentis nominatissimus, et plures principum, qui cum Algazi in conflictu exstiterant, post primos recedentes simili modo profecti sunt. Quo viso, Algazi, antequam rex adveniat, ad capiendum castrum insistit suis viribus; magis autem astutia fallenti oppidanos fallere nititur. Eisdem etenim spondit fide et sacramento suæ legis, si munitionem suæ dominationi subderent, eos sanos et intactos, suo deductu salubri, ad metam tutæ evasionis provehi, rebus omnibus salvis et intactis. Illis auditis, partim coacti vulneribus, ex inertia corporis privati viribus, sumpta principis quasi fiducia, petitioni nefandissimæ hoc pacto assensere, omissoque oppido, jussu profani principis, pro ducibus conductoris se ipsos manibus carnificum ignoranter tradidere. Lætus itaque, læto animo oppidum suscepit. Multo vero letiori imperat manibus suorum abeuntes Christicolas sævissimæ morti tradi. Quid horum singula? pene omnes uno momento facti sunt necis præda.

CAPUT XV.

Nondum autem ad aures regis id pervenerat. Ea vero nocte, qua apud Daniz castrametatus est, relatu ejusdam curati Rotberti Fulchoii sic accidisse intellexit. Nec tunc mirandum fuit, si rex, qui solus post Dominum, dominus et defensor Christianitatis exstitit, ea vice iterum detrimento et dedecori Christicolarum condoluit, consolatus tamen virtute sanctæ crucis, se in mane pugnaturum contra hostes præparavit viriliter. Algazi vero jam sciens regem apud Daniz immorari, relatu illorum qui circa exercitum nostrum præludentes exstiterant, munito Sardonas, ipse et Dodechinus cum omni exercitu suo in sero, militibus illis quos ante præmiserant, circa nostros exsultantibus et insidiantibus juncti sunt, ut mane subito soporatos invadere potuissent; id namque sæpe multis profuit. Rex autem somno lentus, sed provisor utilitatis, et munitus signo venerabili quo et reges regnant et hostes vincuntur, ipso etiam die quo priores venerunt, provide, ut ille, qui sæpius hostium esse et bella expertus fuerit, cum archiepiscopo Cæsariensi et aliis veræ fidei cultoribus, disposuit nocte tētoria sua colligi, milites parari, et omnia bellatoribus necessaria sic decerni; quod si hostes subiti in eos irruerent, nihil pigrum, nihilque inordinatum inveniant; sed in datis ictibus et prostratis hostibus Christianos Dei virtute et ejus signo vigere comperiant; sin autem, ut eos gregatim posset comprehendere, disposuit se cum toto exercitu ordinatis aciebus die terris illabente, versus Ilap equitare. Eo etenim modo æstimabat bellum, et fuit, inevitabile. Mane itaque præ-

missis signo salutifero, novem aciebus jussu regio dispositis, Deo et virtute sanctæ crucis Christicoli commendati, more bellatorum passim iter arripiunt hoc ordine incedentes: tribus aciebus ante positis, manus pedestris ut hos protegat et ab his protegatur, retro sistitur; virtus vero regia harum et aliarum protectione parata, incessit ordine omnibus necessario: acie comitis Tripolitani militis strenuissimi a dextris posita; aciebus baronum a sinistris et post, jussu regis quibusque suo loco positis. Hostes vero in diei crepusculo circumquaque positi tympanorum ac buccinarum emittunt strepitum, cum strepitibus clamores, cum clamoribus latratus, cum latratibus audaciam. Et quia his ab incæpto gressu Christicolas remove, et in dispersionem æstimabant compellere, duplicatis clamoribus insistunt vehementius, hinc et inde sæpius sagittarum et telorum immissis sævis ictibus. Qui cum hoc modo quod moliebantur efficere nequivissent, et nostros audacter incedere et viriliter resistere persensissent, ex arrogantia multitudinis pugnatorum audaciam assumentes, ambitiosi manum pedestrem prosternere, qua gravius refrenabantur; cum hanc præcedentibus aciebus, et acies hoc protegi viderint, vi maxima accensi, animosius post ictus illatos, lanceis et sagittis, arcubus immissis brachiis, exemptis ensibus nostros percutiunt. Itaque jam pluribus dissipatis, ipsam etiam comitis aciem splendidissimam in regali acie mergi faciunt. Ibi quidem apparuit quia in comite natura militiæ nihil exaruit; sparsis etiam suis et penitus effugatis, sparsisque tribus aciebus, ipse solus vel cum paucis militarie agendo vicissim datis et vicissim susceptis ictibus, hostibus resistebat, et se constanti animo cum cruce Domini et rege mori vel vivere applieuit. Interim præfatis aciebus effugatis, major pars nostræ manus pedestris, permissione Domini concussa, hostium gladio corruit. Statim que a dextris et a sinistris, a cauda et a capite, hostes gravi impetu nostros percutiunt. In hoc conflictu archiepiscopus Cæsariensis, vir vitæ venerabilis, nomine Euzomerus, non lorica, sed sacerdotali superpellicio indutus, crucem Domini venerabilibus gestabat manibus; ejus protectione ipse etiam sagitta percussus, multis attestantibus, permansit illæsus, sola gutta sanguinis illi in testimonio emittente. Ibi que regis equus in collo exstitit vulneratus. Quod cum archiepiscopus comperisset, et perfidos nostros invalescere persensisset, in eos versa cruce Domini apertissime inquit: « Itujus virtute sacratissima anathematizati sitis, nefandissimi et divina ultione in dispersione effugati, citissime pereatis. » Rex itaque virili audacia fretus, qua parte hostium turmas vi pugnatorum in nostros magis vigere comperuit, illic exclamando S. crucis protectionem et auxilium, velocissime irrumpit; perfidos prostravit, et in dispersionem impulit, ita, inquam, quod vicissim anteriores, et vicissim posteriores percutiendo effugavit. Sicque actum est ut in illo bello, divina agente

providentia, ut ex utraque parte, et victi et victores haberentur, sed dissimiliter. Nostri etenim victi ad Hap, ad Antiochiam et etiam remotius ad Tripolim fuga evadentes, nostros ad exterminium deductos nuntiaverunt. Aliunde etiam Turei cum impetu quorundam nostrorum ad Alapiam effugati. Algazi et Dodechinum cum omni Turcomagnum exercitu ad interitum deductos asseruerunt. Auctor vero et inspector summæ justitiæ id regi Balduino, per virtutem S. crucis et vitam ipsius exigente contulit, quod et hostes effugavit, et cum triumpho divinæ victoriæ, belli campum libere et absolute cum paucis etiam obtinuit.

CAPUT XVI.

Contigit autem partes hostium partibus nostrorum ab impetu revertentibus fessis, et equis eorum deficientibus cum agasone, quoddam vexillorum regi deferente, separatim obviasse. Quod cum perfidi sorte sinistra defatigatos conspexissent, immissis sagittis equos ex facili prostraverunt, et milites vitulorum coactos quosdam morti tradidere, et quosdam captivitatis laqueis astrictos, re nesciente Alapiam perduxerunt. Rex vero campum obtinens, audito nuntio quosdam ad Hap effugisse, et ibi permanere, pro illis his et ter enuntiata victoria mittere festinavit. Qui licet certo signo et certis indiciis rege cum victoriæ triumpho campum obtinere persensissent, ad ipsum tamen, partim timore coacti, et partim verecundia pressi, accedere verebantur; nec tamen reverti desinunt, ne penitus defecisse teneantur. Rex itaque penuria victus potusque coactus, sero profectus ad Hap, mane in campum revertitur, vulneratos campi et defunctos, quod decebat, utrosque perducere imperavit, et circumquaque si quid belli residui remansisset, ipsemet equitans spectatum, strenuos transmittere curavit, in campo etiam tam diu remansit, quod certis nuntiis et certis indiciis perfidos devictos lucide intellexit. In illo conflictu, ut putabatur, ex nostris quingenti vel septingenti pedites, et centum milites preempti sunt; de Tureis vero, ut ipsimet fatebantur, qui evaserunt, duo vel tria millia Christicolarum gladio corruerunt. Id victoriæ, in vigilia festivitatis de Assumptione beatæ Mariæ virginis, virtus S. crucis obtinuit. Gavisus itaque rex memoratus, anulum sui digiti, patriarchæ suæque sorori principissæ bene notum, fideli internuntio ad Antiochiam deferendum commendavit, ut hoc signo victoriam S. crucis nuntiaret, et regem belli campum obtinere assereret. Nuntius itaque haud lente profectus, omni populo Antiochiæ in mœrore constituto hæc nuntians, in signum Christianæ victoriæ ex parte regis patriarchæ anulum præsentavit. Quid ergo? Deo altissimo omnes una, resumptis viribus, moribus et vita emendati, retulerunt gratiarum actiones, in ecclesia sua læti. Post hæc autem in divina potentia vivificæ crucis, recuperato triumpho Christianitatis, rex Antiochiam rediens, extra civitatem, ut decebat, remotius solito, ab omni populo ac clero cum hymnis et canticis

A spiritualibus victoriose suscipitur, ductuque processione salutifera, ad ecclesiam beati Petri, unde iter et initium bonæ expeditionis assumpserat, hilaris et lætus reducit, ad laudem et gloriam summi regis et summi Domini, « cui nemo aliunde placere potest, nisi ex eo quod ipse donaverit, » qui vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XVII.

Nunc autem quædam illorum quæ Christicolarum captivorum exterminio discutienda prælibavi, pro visu et auditu seriatim edisseram. Eo namque die quo Dodechinus rex Damasci et Algazi Turcomagnum princeps virtute S. crucis et manu regia devicti fuerunt, et in dispersione effugati, nuntiatum est filio Algazi, ea vice oppidano Alapiæ existenti, ipsos primates cum majori parte illorum exercitus Christianorum gladio corruisse. Quo audito, potentiores Alapiæ quidam antea manu et jussu nefandi principis redempti, et quidam a domibus suis et aliis honoribus privati, eisdem Turcomannis attributis, sub specie publici luctus et clamoris, intrinsecus gavis, moliti sunt evasis fugientibus diversis modis exterminii impedimentum inferre. Astute enim milites alios raptos, post disconfectos dirigunt, qui fugitivos exspoliando cædant, et vice dispendiorum Alapensibus illatorum, ira vindice ipsos perdant. Sicque actum est quod extra civitatem fugientes per diversas partes, diversis exactio-nibus plectantur, et infra a quibusdam veris, et a quibusdam fictis lacrymis cum immensis clamoribus, pro peremptis lugubres luctus deducunt, ita quod ipsa civitas in superficie et fundamentis murorum ac turrium ædificiorumque diversorum non secus intonat, ac si tota fulgoribus et tonitruis subverti debeat. Idque actum exstitit, more illorum exigente; cum enim vincantur, facto edicto, nuntiant se vicisse, et simulatis triumphis gaudiis tympanistris, tibiis, tubisque clangentibus mentes desolatorum, ne desperent, his instrumentis ad gaudia excitant. Ea verò vice jocundius solito et animosius talibus insistebant ut captivi Christicolæ, qui tunc Alapiæ diversis tormentorum generibus astricti tenebantur, hoc audito magis magisque animo cruciati quoquo modo decrevisset: ipsi vero armis fidei præmuniti, licet cruciamine cordis et multis injuriis affecti haberentur, pro eoque relatu perfidorum audierant regem suosque bello cecidisse, nunquam tamen a cultu veræ fidei defecerunt, sed multo ardentius solito pro salute Christianæ militiæ, et pro se ipsis Deo medullitus vigiliis et orationibus supplicabant. Contigit autem eos audisse, furtivo relatu quorundam fidelium, et etiam infidelium, gaudia et diversos plausus quæ publice agebantur, ex re, mœrore et luctu præmaximo plena exstis-
 D
 se, super nefandorum exterminio, et Christianorum victoria, quæ patebat virtute S. crucis insignata, et præsentia regis Balduini belli campum obtinentis. Audierunt etiam Dodechinum cum Algazi ad exterminium devenisse. Quid ergo? Quidquid amaritu-

dinis ac doloris antea passi fuerant, hoc audito totum in dulce conversum reputant, eique a quo bona commissa procedunt, devote ac patri cordis affectibus applicare non cessant. Hoc gaudium reflecti die deducunt et ad noctis partem tertiam vel mediam exhiberati, certæ spei victoriæ congaulescentes, ex insperato audiunt et diversis partibus hominum clamores prioribus dissimiles, gaudia et ceteris altiora, instrumenta, tympanistria, ferocius aut tactis sonitus ac tumultus et cetera. Mirantur iaque captivi et admirantur, quid novi horum intuitio insinuat, et quid insolitum populus totius civitatis circumquaque accensis luminaribus cum altis clamoribus prædicat. Contingit autem Dodechinum et Algazi a bello in parte sic ferri fugatos, inertes et defatigatos, cum paucis Alapiam remeasse, et inde præfata laudum præconia intus et extra inter Alapenses admirative excrevisse. Tunc iterum, quod captivis gratum fuerat et dulce, hoc intellecto sorte miserrima cessit in contraria; summo etenim mane dum vacarent orationibus, sceleratorum principum adsunt internuntii, et cum ipsis turba prædictorum non minima, afferentes septem militum capita, cum nudatis ensibus ferratum impetuosè carceris pulsantes et impellentes ostium, de more solito quo captivos de die in diem ad decollandum extrahere consueverant, intrantque carcerem usi his vocibus: « Ex parte victoris Algazi nuntium volis affirmare, regem vestrum residuumque Christiani populi, qui suis gladio in bello corruisse, » et oblatis capitibus, captivis inquit: « Hæc ferebatur ut sint vobis innotum, huc dirigit ipsa legis stella. Nec multo post ipsius vestri regis viso capite et vexillo, quidem sentietis quæ et quanta sit virtus eximie nostræ legis, cui amodo contradicere non habetis. » Sic facti rei seriem occultantes quasi læti a domino extra portam in tentoriis accubantes, illorum dedecus et detrimentum vini potationibus revelantes, nuntii revertuntur. Captivi autem ad parietis rimulam, ubi relatione fidelium acta sceleratorum principum sæpius intendebant, tunc quoque serio intellexerunt utrique parti dispendia contigisse præmaxima, ita, inquam, quod profani, foris simulato gaudio, pro amissione triumphi intus cruciabantur animo. Christiani vero recuperato triumpho, in Christo certa et perfecta gaudebant victoria. Quinto vero die, Robertus Fulcoides, manibus in piorum abstractus et dilaniatus, Alapie Algazi præsentatur. Unde geminata lætitia et inauditis laudum præconiis, omnes una plaudentes manibus, ad ipsum quasi ad monstrum conflunt non ut a pœnis redimant, sed ut hunc admirando illudere, illudendo cruciare, et cruciando membratim valeant discernere, et hoc sævo vindictæ genere, dolorem suum ab ipso eisdem ex longo tempore illatum gaudeant minuere. Domino vero prohibente, non audent eum tangere. Quid ergo super hoc? Cum populus id efficere nequeat in seipsum, et capillorum et barbarum evellationem retorquere non cessat. Placuit autem principi ne-

A fario, ut hunc Dodechino, exquisitori et inventori diversorum tormentorum, ad puniendum dirigat. Mittitur itaque et a collo et a manibus vinculis ferreis strictissime religatus. Quo viso Dodechinus vice gaudii præterditi os rictu ferino dilatatum. Miratur itaque torvo lumine ipsum militem, ejus mentem et ingenio cum ceteris fidelibus, sæpius sibi contigant rerum suarum dispendia, sui quoque corporis effigati plura incommoda. Quid ultra? præsentatum suscepit, susceptum inspicit, inspectum contemnit, contemptum ad exitium quo dignus fuerat evenisse decernit, hoc modo inquit: « Eia! Rotberte, eia! inspicere quid utilitatis lex nostra confert, quo vos error et incredulitas compellit. Unde ad hoc ducimini quod legem nostram lege vestra et omnibus aliis meliorem pervertere nitimini? ut quid manus vestra, manus, inquam, quantula, in potentiam et dominium nostri, ut vermis humi serpendo se extollit? Ecce hæcenus fato nostro exigente, cadendo et resurgendo incessimus. Modo vero eodem permutato jus vestrum in nos reductum, ex munere DEI credimus. Te autem recolo, mihi de tuo tribuisse jam in præterito; unde ut te interficiam apud me hæc vice non invenio. » Itemisitque eum ad Algazi, inquit verbis internuntii: « Malo hunc tuo quam meo perire gladio. » Nec ob aliud mortem inferre distuli, nisi ut vicissim illusus ab utroque, sentiat quid utriusque terror et potentia in eum exercere valeat. In præsentia itaque Algazi illusus, præfata nequam Rotbertus iterum præsentatur, cui, arrepto gladio, Dodechinus inquit: « Abrenuntia legi tuæ, vel morere. » Ad hæc Rotbertus: « Omnibus operibus Satanae et pompis ejus abrenuntio; pro Christo vero non renuo. » Illis verbis profanus furore arreptus, illatione gladii caput Christiani a corpore separavit. Quod deferendum publice, judiciario præconi tradidit, corpus vero ad dilacerandum vulgo proclamanti, munus præoptatum contulit. Quid igitur? Lator capitis per plateas, et vicos civitatis hoc ostenso et divitibus præsentato, quingentis bysantiis, et diversis muneribus exhilaratus, ad profanum rediit; eisque pro illato sibi beneficio gratias agens, flexis genibus medullitus supplicavit, caput quæ reddidit. Unde impius ille ab artifice artis impiæ vas sibi ad potandum auro purissimo gemmisque pretiosis ac mirifico ornato constructum, entissime fieri imperavit, quo sibi potanti in festivis solemnitatibus suis posteris signum andaciæ et victoriæ representari valeat. Statimque Dodechinus, electis eae gentis primatibus internuntiis Algazi requisivit, ut pro remuneratione veræ amicitiae, acceptis ab eo bysantium Saracenorum 60 millibus, promississet eum carcerem Francorum ingredi, ut omnibus qui in carcere illo erant manu sua propria de truncatis, ipse in effuso sanguine vice optati balnei potuisset recreari, et ut aquila vivente renovari. Algazi vero accepto consilio, primatibus hoc modo respondit: « Petitionem tanti viri rectam ac iustissimam esse fateor. Est autem aliud quod prius

agendum intucor, legi et utilitati nostræ profuturum, quo peracto, et in his et in aliis tanti amici voluntati et dominio, funditus obsecundabor. Ne autem vos et ipsum affectus mei consilii lateat, hoc vobis attendendum, et ei referendum prudentia vestra concipiat. Castrum Hlasa, quod porta introitus et exitus Hlapiae reputatur, nondum habere possumus. Hoc enim quod Franci resumptis viribus in nos convulnerunt, nimis impedit, et præfatum recuperare, et jam recuperata castra ab eorum ingenio et potentia intacta conservare. Quod si captivos quos habemus ex eorum genere nobiles et ignobiles, hoc modo exterminari permiserimus, et in castris recuperandis et in aliis dispendia solito graviora profecto patiemur. Et est nobis consilium, moliri utrum captivorum commutatione quoquomodo simulata valeamus, vel in redditione castri, vel in aliis astutum et providum ipsorum regem fallere. Eo etenim vivente, puta dictum, nos nullatenus illud castrum; sed nec quidquam terræ suæ dominationi subditæ, nisi vi aut ingenio posse habere. Ferendum est itaque captivos adhuc vivere, ut prius ultrici manu gravatis horum principibus ac dominatoribus, postea in ipsos ipse Dodechinus retorquendo, quidquid oblat sitienti animo satisfaciatur. » Hoc audito, reversi nuntii, audita suo referunt domino. Laudantque decens et utile illud fieri quod legis stella consulit. His auditis, Dodechinus, licet invitatus, favet tamen et patitur. Uterque autem territus fuga et exterminio quod eis contigerat prætermisissæ equitibus cæterisque negotiis reipublicæ profuturis, solis potationibus invigilant. Inter quas noctibus ac diebus horis desperatis, missis ministris cædis, ut oves gregatim captivos abduci et ante se sisti faciunt. Quorum quidam funibus ad stipem suspensi, seorsum plexis capitibus, sursumque versis pedibus, duræ cædis materia, sagittarum præbentur crebris ictibus. Quidam vero pubetenus, quidam umbilicotenus, et quidam terræ specumentotenus infossi, manibus impiorum, vibratis iuculis, subeunt pro Christo lamentabilis vitæ discidium. Nonnulli equidem singulis cæsis membris, in vicis et plateis projiciuntur, transeuntibus miræ exactionis spectaculum, et quo amplius perfidorum fervebat ebrietas, tanto magis tormentorum crescebat perversitas. Quod ab affectu potationis herili palatii expertum multis innotuit, eo namque die quo post bellum Algazi in palatio

A perfido super pavementum acerrime religati, ubi a circumstantibus illusi, contumeliis et terroribus affecti, multisque alapis, et miseriarum stimulis impulsī, barbarum et capillorum evellationibus deturpati, pudibunda nuditate pressi, strident dentibus, tremunt visceribus, inhiant cælestibus. Ea vice in mundo nihil eis certius quam ictus gladii imminentes, mente et corpore cruciantur, singuli etenim unus post unum, coram impio advocati, ab ipso verbis internuntii requiruntur: « Quid maluit, aut Christicolarum legi abrenuntiare, aut illatione sui gladii in momento acerrime truncari? » Ab eis autem, veræ fidei contrarium nihil verbis, nihil operis extorquere potuit. Audita itaque responsione procerum, fidei, spei, ac charitatis plena, cum et minas ipsius, et mortem pro Christo pati non formidante assurgit, arrepto gladio profectus in medium, in gyrum deambulando, et torvis luminibus intuendo singulos æstimans sacerdotem esse, qui cum captivis aderat, quemdam militem jubet arripi, cujus caput ipse idem manu propria gladio succidit. Reversusque in gyrum, in medio captivorum, ense deducendo ante ora singulorum, expetiit bysantios citissime sibi porrigi, non ut vellet eos redimi ea vice, sed quia ebrietate impulsus volebat eos perdere; statimque jubet arripi alium, Arnulfum nomine, Mariensem dapiferum, magnæ religionis virum. Datoque gladio patriarchæ Damasceno, inquit, « Percute, percutē; sic decet utique. » Quo accepto Archadius mente punctus cuidam Amiraldo inquit: « Vice mei id honoris legi nostræ exhibe, ut vir tantus manu tanti militis jam privetur capite. » Ipsoque decollato, Algazi iterum accepto gladio venit in medium, non alia intentione nisi ut omnes una simili cæde perdat. Actor vero summæ pietatis id captivis contulit, ut quod perversitas illius intendebat agerent nutu Dei mutaretur, misso sibi munere. Contigit enim tunc ex parte Debeis regis Arabii, equum miræ pulchritudinis illuc advenisse freno et sella ac pendulis raræ ac pretiosæ artis ligulis adornatum, ab aure usque ad pedis rasulam, auro Arabico gemmisque pretiosis decoratum. Quo viso, projecto gladio Algazi gaudio permutatus cum primatibus intrat thalamum, seque induit ornamētis pretio et opere mirifico specialissimis, primatibus vero imperat ut captivos cito compellant ad hoc quatenus a singulis audiant, quantum pro redemptione vitæ suæ quisque dare valeat. Sic factus, equum ascendit ad Dodechinum tendens ministrum Antichristi; primates vero vice domini inquirunt a singulis quantum possent redimi. Auditis singulorum pretiis secundum majus et minus, totum inscribunt chartulis, et, his finitis, ad carceres captivi remittuntur.

CAPUT XVIII.

De diversis itaque tormentorum generibus, quibus captivi carceribus Sarracenorum conterebantur, multa quidem miranda ac stupenda haberem describere, et verbis edisserere; sed quia reges, prin-

cipes, mundi que alii potentes, etiam et impotentes, ejusdem conditionis, ejusdemque fidei homines cujus et ipsi sunt, aliquando juste, aliquando injuste capiunt, captosque pro extorquenda pecunia diversis pœnis, puniunt, et cum pœnæ omne genus mortalium, instinctu diabolico, a malis potius quam a bonis exempla sumere conseruerint, utilius mecum reputo formam et quantitatem tormentorum tacere quam exprimere, ne Christicolæ Christicollis similia inferant, et in consuetudinem vertant. Illud vero miraculi, quod captivis in carcere contigit, eisdem compatiendo, præsens et futuris litterali memoria pando. Nocte quadam cum captivi sopori membra dedissent, sopori, inquam, qualis haberi poterat in miseria, cui-dam militi Sansoni de Bruera cognomine, per visum innotuit cælum apertum vidisse, et inde Dominum nostrum Jesum Christum, cum decore et splendore virtutum a summitate cœli usque super carcerem consedis-se, ipsumque Sansonem ut ad eum veniret cum suis sociis imperando ter vocasse, et, ipsis advenientibus, dextrum brachium a summitate carceris usque ad finem extendisse, dextroque pollice intincto oleo et crismate, signum sanctæ crucis singulorum frontibus impressisse. Inter quos, ex nomine assignatos, per visum affuerunt alii, quos cum Dominus eodem modo non signasset, interrogatus a Sansone quare eos dimiserit, fertur ei sic respondisse : « Nolo amplius ; alias, ubi mihi placuerit, cæteros signabo. » Hac visione Sanson excitatus, captivos fratres nocte media, more solito, ad orandum excitat, eis finitis matutinis laudibus hanc visionem insinuat. Quid singula ? Eodem die, omnes signati, et cum ipsis alii, extra portam ducti sunt ad patibulum, ubi princeps sceleris cum primatibus totius Alapiæ dignitatis, festivali potationi invigilabat. Quibus visis, magister sceleris exsultans primatibus inquit : « Intuemini qua redemptione et quo munere liberos milites istos velim ad dominum regem suum regredi, et ut singuli a manu mea propria munus suum recipiant unus post unum adductus, sicut decet, jam veniat. » Primus itaque Sanson adductus, ipsius Algazi manu capite plexus, martyrii munere decoratus cum sanctis regnaturus Domino præsentatur ; idemque de cæteris 24 signatis, vere peractum comprobatur.

Nec id tacendum intueor, quod inter istos quidam juvenis exstitit decollatus, natus Aconensis vicecomitis ; cujus corpus, a loco in quo jacebat, virtute ac miraculo Domini, coram cunctis ibidem existentibus, ad alium locum se transvexit. Et hoc facto, profanus viribus destitutus in effuso sanguine spumans et elisus occidit, torvo genere passionis acerrime deturpatus, ita, inquam, ut os cum auribus, et aures cum naribus chaos horridum firmasse videretur. Residui itaque non signati, pulsati, flagellati, et detracti, manibus, impiorum sævissime ad carcerem remittuntur. Ipse vero Algazi manibus suorum in tentorio collocatus, more solito a vino superatus in fetore sui ipsius fecis, quindecim die-

rum spatio jacuit, quasi mortuus, et hoc genere passionis turpissimæ in magnis potationibus sæpissime terebantur.

CAPUT XIX.

Post hæc autem, cum non valeat vi, nec ingenio ea vice regem cum Christicollis fallere, a Dodechino et primatibus sumpto consilio, prostrato castello Sardonas, munitisque suis oppidis a terra captos procures et quosdam alios imperavit redimi, ac pretium redemptionis militibus et servientibus terram custodituris attribui, donec ipse ad Merdinum profectus, ipsius honoris speciale castrum, ob Christicolarum detrimentum, Turcomagnorum gentem majorem solito congregaret et redeat. Quid singula ? Profectus, tam Turcomagnorum quam et Arabum, gentem præmaximam congregat. Et his congregatis, visa tanta multitudine, elatione immensa superbiæ arreptus, statuit cum uno Soldanorum Chorocensium super regem David in evetiam equitare, ut eo perempto vel hæredato libere et absolute valeret Hierusalem et Antiochiam peremptis Christianis suo dominio subdere. Ipsi vero cum superbia equitandi, ira Dei exstitit. Eo namque die, quo Soldanus et ipse Algazi cum sexcentis millibus terram legis bellaturi intraverunt, ipse idem rex David, signo sanctæ crucis præmunitus, habens inter Medos et Christianos quater viginti millia pugnatorum, factis agminibus inter duos montes densissimis nemoribus insistos, in valle resistit qua, ut fama retulit, super eum hostes ingredi præsumebant. Restitit, et sic locutus est : « Eia ! Christi milites, si pro lege Dei tuenda legitime certaverimus, non solum innumerabiles dæmonum satellites, verum etiam ipsos dæmones ex facili superabimus. Est autem consilium quod intueor, si laudatis, nostro honori nostræque utilitati profuturum, hoc videlicet ut erectis ad cælum manibus cunctipotenti Deo promittamus, pro amore ipsius in hoc belli campo ante mori quam fugere, et ut fugere nequeamus, etiam si velimus, patentes hujus vallis aditus quibus intravimus densissimis lignorum struicibus constipemus ; et constanti animo, hostes e proximo in nos certare præsumentes acerrime percutiamus. » Quid singula ? Tanti regis veri et perfectissimi Christiani laudata, probata et perfecta stat sententia. Nec mora, dispositis aciebus singulis, rex ducentos milites Francigenas, quos habebat, ad primos ictus inferendos anteposuit, statimque in altera parte vel fronte vallis, cum ingenti hominum clamore, equorum et armorum strepitu constipato, secleratorum vexilla prodeunt ferocissima ; et his accedentibus diversorum instrumentorum sonitu intonant undique montes cum vallibus. Rex autem David tantorum ferocitatem humillime præstolatur, suosque invitat virili animo, et consolatur, asserens elatam infidelium multitudinem cooperante virtute sanctæ crucis, parva manu ac brevi posse conterri. Nec multo post visis Christicollis, infinita multitudo, spiritu superbiæ exagitata, cum immensis clamoribus in eos ir-

ruit; virtute vero Domini imprimis ictibus excæcati, Francorum manibus corruunt in dispersionem, effugati. Ut quid singula? perfidi nutu Dei Christicolis et Medis una præbentur cædis materia, et ut serio existentium in conflictu didicimus, in fuga spatio trium dierum habita, corruerunt regali gladio quater centum millia; idemque Algazi in capite vulneratus, peremptis pene omnibus suis permissione Domini, cum paucis effugatus, inermis et famelicus conductu regis Arabum repatriavit semimortuus. Sequenti vero anno convalescens ad obsidendum Sardonas, quod manu regis reformatum fuerat, quotquot potuit militum ac peditum constipatus agminibus, mense Julio rediit. Quo audito, Goscelinus comes Edessanus, sumpto ab Antiocheno patriarcha consilio, cum suis et Antiochenis bellatoribus, ad Samartanum profectus est, ut obsidionem Sardonas bello dissipet. Quo audito, rex Hierosolymitanus cum Hierosolymitanis adveniens, citis gressibus illuc pervenit, ante cujus tentoria e partibus perfidorum mi-

lites præludentes advenerunt, visuri Christicolarum exercitum. Quid ultra? visis Christicolis hostilis ferocitas timore subacta, nocte collectis tentoriis et ante se præmissis, castrum lædere desiit. Ipse Algazi cum suis Alapiam reversus est, arreptus genere morbi paralytici. Qui cum nollet istud prodi, simulavit se iterum et in brevi tam Arabum quam et Parthorum maximam gentem adducturum; quod si esset sui juris, ardenti animo invigilasset Christicolarum exterminio. Contigit autem in lectica qua ferebatur pro honore et impotentia, cum egressione sinu ventris ipsius sordidam per annum exiisse animam, et abstractam infernalia scorpionum unguibus corruisse in inferni inferioris ollas, plenas diris ignibus, ardentibus, sine fine comburentibus et inextinguilibus; a quo nos liberet ipsius Domini nostri Jesu Christi gratia et misericordia, cujus imperio parent omnia cælestia, terrestria et infernalina, per sæculorum sæcula. Amen.

Expliciunt Antiochena bella, acta a Rotgerio principe Antiocheno bello; quod Fulcherius supra in hujus voluminis exordio descripsit

FRETELLI ARCHIDIACONI

LIBER

LOCORUM SANCTORUM TERRÆ JERUSALEM

(BALUZ, *Miscell.*, edit. Mansi, I, 434.)

JOANNES DOMINICUS MANSI LECTORI.

Quem statim evulgo Fretelli libellus nomen auctoris et titulum haud ignotum cruditis præfert; utrumque enim norant ex Bibliotheca Latina mediæ et infimæ ætatis Joannis Alberti Fabricii. Sed nihil quidquam rescisse illos credo ulterius sive de libro ipso, sive de tempore quo auctor scribebat. Ac de tempore nihil ego habeo proferre, nisi conjecturas. Fretellus opusculum hoc suum dicavit Raymundo comiti Toletano (Tolosano); nunquid forte idem est Raymundus comes qui regalibus nuptiis cum Urraca, filia Aldefonsi VI regis Castellæ, dignus est habitus? Quo vixit sæculo sacræ peregrinationes ad loca sancta obtinebant. Porro Raymundus ex Urraca conjuge filium retulit Aldefonsum, qui, ineunte sæculo XII, anno scilicet 1109, ad Toletanum solium ascitus, sub nomine Aldefonsi VII regnavit. Hinc de tempore quo Fretellus scribebat conjecturam capere licet. Porro Fretellus iste archidiaconum se appellat, cujus tamen Ecclesiæ nec dicit, nec habeo unde hoc investigem. Id constat de locis sanctis ita illum disserere, ut ibi egisse videri possit; unde eum tanquam oculatum res tem Raymundus ea de re interrogavit. Illius igitur Fretelli libellum, quem et Adrichomius in suo Theatro Terræ sanctæ consuluisset se profitetur, modo evulgo, acceptum ex Collectaneis Nicolai Rossellii Aragonii, qui sub Innocentia VI pontifice ex monacho illustris ordinis S. Dominici in cardinalium collegium translatus est anno 1336, et sub Nicolai cardinalis Aragonii nomine claruit. His miscellaneis titulum indidit: Cumulatio fratris Nicolai Aragonii ex diversis registris et libris camæræ, apostolicæ, et aliis diversis libris et Chronicis compilata; que verba sunt Jacobi Etrusci, qui anno 1505 cadicem servotum in ecclesia cathedrali Lucensi scribebat exemplatum, ut ipse addit ex vetusto et forte originali codice.

Cum vero nemo huc usque divitem hanc collectionem diligenter adhuc investigaverit, ex hoc ipso pene eruere mihi plurima licuit, nunquam antehac in lucem extracta.

LIBER LOCORUM SANCTORUM TERRÆ JERUSALEM

PROLOGUS LIBRI.

Domino suo venerabili et fratri RAIMUNDO, Dei gratia Toletano [Tolosano] comiti, FRETELLUS eadem gratia archidiaconus, sub spiritu consilii et fortitudinis Deo militare.

Cum ad Orientalem Ecclesiam causa tuorum peccatorum confugisti, et in terra promissionis, patria scilicet Salvatoris nostri Jesu Christi, peregrinares, ex qua secundam Jerusalem contemplare, et ipsa Sion, quæ allegorice paradisum designat, et in qua materia fortiores ex Israel novi Machabæi veri Salomonis lectulum excubantes, inde Philisthim et Amalec expugnant, postea vero sacra regni David loca, quæ divina catholicis informant, quæ sint, et urbi, et quid significant diligenter intituere ne pigriteris, ne quando revertens ad Ægyptum Balonis in terras incurras, et hic quandiu moram feceris illius sancti Hieronymi sententiæ faveas dicenti :

A « Non est laudabile in Jerusalem fuisse; sed bene vivere, nec sacris locis offerre nisi legitima acquisita » Ergo, quoniam devote, prout nobis visum est, imo catholice, huc transfretans de longe remotis Hispaniarum finibus accessisti, tu qui largus, et benignus es, bonis nec non omnibus in sancta Ecclesia Deo militantibus, Machabæorum etiam..... commilito hospitatus apud Bethel regis Salomonis in atrio, juxta reclinatorium pii Jesu, ne torpescas in labore tuo, sed Deo redde, quod Dei est, imaginem scilicet quam in te repræsentat, quatenus per hanc peregrinationem tuam ascendens Libanum de flore Nazareno fructum gustans, et odores in cœlestibus, et in Sion stola immortalitatis indutus, cum vero Salomone, cui omnia vivunt per infinita sæcula sæculorum sabbatizare merearis. B Amen.

ENARRATIO LOCORUM TERRÆ SANCTÆ.

Modo autem, reverende mi domine, quoniam a parvitate mea locorum sacrorum terræ promissionis, scilicet Israeliticæ regionis, notitiam quærere dignatus es, prout sanius potero, sublimitati tuæ diligenter elucidare non dedignabor. Veram ergo styllum sumens initium a Charon, id est Hebron. Olim fuit metropolis civitas Philistinorum et gigantum in tribu Juda, civitas sacerdotalis, et fugitivorum. Hebron sita est in illo agro in quo summus Dispositor patrem nostrum plasmavit Adam, et inspiravit in eo spiraculum vitæ. Hebron autem Anatarbe dicitur, quod Sarracenice sonat *civitates*. Quatuor illi reverendi patres in spelunca duplici in ea consepulti fuerunt. primus Adam, Abraham, Isaac, et Jacob, et eorum uxores quatuor; Eva mater nostra, Sara, Rebecca et Lia; est autem Hebron juxta vallem Laerymarum sita. Vallis Laerymarum dicta est, eo quod centum annis in ea luxit Adam filium suum Abel, in qua postea monitus ab angelo cognovit uxorem suam Evam ex qua genuit filium suum Seth, de tribu ejus erat Christus oriundus.

Secundo milliario ab Hebron est sepulcrum Lot, nepotis Abraham. In Hebron habetur ager quidam, ejus gleba rubea, quæ ab incolis effoditur et comeditur, et Ægyptum venalis asportatur, et quasi pro

tum alte et profunde effossus, intantum Dei dispositione, anno finito reddita gleba, gratus aperitur.

Juxta Hebron mons Mambre, ad radicem ejus est illa terebinthus, quæ dirps vocatur, id est *ilex*, vel *quercus*, secus quam permultum temporis mansit Abraham, sub qua quidem tres angelos vidit, et unum adoravit, hospitioque susceptos, prout dignius potuit, fovit et pavit. Unde prima via credendi dictus est ilex prædicta. Ex tunc usque ad tempus C Theodosii imperatoris, testante Hieronymo, suum esse dilatavit, et ex ipsa scissa perhibetur, quæ a possidentibus cabra tenetur, quæ licet sit arida medicabilis perhibetur in hoc, quod quandiu equitans quis secum detulerit animal suum non offendet. In Hebron primum applicuerunt causa terræ promissionis explorandæ Caleph et Josue, eorumque socii decem. In Hebron regnavit David annis septem, et dimidio.

Decimo milliario ab Hebron est lacus Asphaltites contra orientem, qui mare Mortuum dicitur, vere mortuum, quia in eo nihil vivum est, nec dat, nec recipit, et mare Diaboli dicitur, eo quod instinctu ejus, quatuor illæ civitates miscerrimæ, id est Sodoma, Gomorrha, Schoim, Adama, perseverantes in turpitudine sua, igni sulphureo conerematæ in illo loco subversæ sunt.

Supra lacum in accubitu Judææ Segor, quæ et Belzora dicitur, una de quinque civitatibus illis precibus Lot de incendio et subversione reservata est, quæ usque nunc ostenditur. In exitu Segor uxor Lot in statuæ effigiem mutata fuit, cujus adhuc apparent vestigia. Supra ripam prædicti maris multum aluminis, multumque Katranii ab incolis reperitur et colligitur, et ex mari bitume extrahitur, quod Judææ in multis appellatur necessarium. Segor autem a compatriotis oppidum Palmæ vocatur.

Supra lacum Asphalitem, in descensu Arabiæ Carviaym spelunca est in monte Moabitarum, ad quam Dahæ filius Ebor divino nutu adduxit Balaam ad maledicendum filiis Israel, qui pro vehementi præruptu Excisus vocatur. Lacus Asphalites dividit Judæam et Arabiam.

Arabia tempore filiorum Israel solitudo erat, et desertum, terra invia et inaquosa. In ea quidem detinuit eos 40 annis Dominus, manna pluens eis ad manducandum. In Arabia Elmon fuerunt castra filiorum Israel in deserto, in quo duodecim fontes, et septuaginta palmæ de mari Rubro exeuntes repertæ sunt. In Arabia est vallis Moysi, in qua percussit bis silicem virga, duos aquarivulos populo Dei reddens, de quibus tota illa patria modo irrigatur. In Arabia est mons Sinai, in quo Moyses quadraginta diebus cum totidem noctibus totius expers cibi moratus fuit, in quo etiam Dominus Moysi legem dedit, proprie digito suo scriptam in tabulis lapideis. In Arabia præcessit filios Israel columna ignis per noctem, nubesque vallavit eos diebus singulis. In Arabia sunt quadraginta Mansiones filiorum Israel. In Arabia est mons Hor, quo sepultus quiescit Aaron. In Arabia est Abarim, in quo Dominus Moysen sepelivit, ejus numquam apparente tumulo. In Arabia est mons Regalis, quem et Balduinus, primus rex Francorum in Jerusalem ad terram illam Christicolis subjugandam et ad tuendum regnum David in castrum firmum reddidit. Arabia jungitur Idumææ in confinibus Botoron.

Idumæa est terra Damasci. Idumæa est sub Syria, caput quidem Syriæ Damascus. Idumæam et Phœniciam dividit Libanus, Phœnicia, in qua Sor, id est Tyrus Phœnicum nobilissima est metropolis, quæ Christum perambulantem, maritimam, ut Syrii asserunt, recipere noluit, quæ et divina testante pagina tot martyres Deo reddidit, quorum solidus Dei scientia numerum colligit.

Tyrus Origenem tumulatum celat, unde apud Tyrum est lapis ille marmoreus modicus, super quem sedit Jesus manens illæsus; a tempore Christi usque ad expulsionem gentium ab urbe, sed postea defraudatus est a Francis, nec non a Venetis, Supra vero residuum illius lapidis in honorem Salvatoris ecclesia quædam fundata est. Octavo milliario a Tyro contra orientem supra mare Sarphen est, quæ et Sarrepta Sideniorum, in qua quondam habitavit Elias propheta, in qua resuscitavit filium viduæ quæ eum hospitata fuerat, et charitate foverat et pave-

A rat. Sexto milliario a Sarphen est Sidon civitas egregia, ex qua fuit Dido, quæ Cartaginem construxit in Africa.

Sexto decimo milliario a Sidone est Berithus opulentissima civitas. In Berite est quædam Salvatoris nostri icona, non multum post passionem suam ad ignominiam ejus ridiculosea quibusdam Judæis crucifixa, quæ sanguinem produxit et aquam, unde et multi in vero crucifixo crediderunt baptizati; quicunque etiam, ex illa icona perunctia quacunque gravabantur infirmitate, sani reddebantur.

Arpbax est urbs Damasci, de qua historia: « Damascus in Syria, » Damascus est caput Syriæ reverenda metropolis, quam construxit Eleazar servus Abrabæ. In agro illo Cain interfecit fratrem suum

B Abel. Damasco cohabitavit Esau, qui et Seir et Edom Seir pilosus Edom rufus, vel rubeus; ab Edon tota illa terra vocatur Idumæa, de qua in psalmo: *In Idumæam extendam calcamenta mea* (Psal. LIX, 10). Unde propheta: *Quis est qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra?* (Isai. LXIII, 1.) Bosra est quædam pars illius terræ quæ Hus vocatur, de qua fuit beatus Job, quæ et Sueta dicitur, a qua Baldad Subites. Theman est metropolis in Idumæa, ex Theman Eliphaz Themanites. Et Naaman est oppidum, a quo Sophar Naamatites. Ii tres consolatores Job fuerunt. In Idumææ finibus secundo milliario a Jordane est fluvius Laboeb, quo transvadato a Jacob cum a Mesopotamia veniret, luctatus est cum angelo, qui de Jacob nomen ejus mutavit in Israel. In Idumæa est mons Seyr sub Damasco. Secundo milliario

C a Damasco locus est, in quo Sauli Christus apparuit dicens: *Saule, Saule, quid me persequeris?* (Act. IX, 4.) In quo et Saulum charitas de cœlo non modica circumfulsit. In Damasco baptizavit Ananias Saulum, nomen ei imponens Paulum; de muris Damascis missus fuit Paulus in sportam, persecutorum sævam veritus rabiem. Libanus interpretatur *candidatio*, de quo in Canticis: *Veni de Libano, sponsa mea, columba mea* (Caut. IV, 8). Ad radicem Libani oriuntur Pharphar et Abana, fluvii Damasci. Montes Libani et planitiem Arcados transfluit Abana magno mari se copulans, finibus illis in quibus Eustachius sanctus, uxore sua privatus et filiis, desolatus recessit. Pharphar per Syriam tendit repletam, id est Antiochiam, labensque circa muros ejus, decimo milliario ab Antiochia in portu Solymi, portu videlicet S. Simeonis, Mediterraneæ mari se commendat. In Antiochia sedit B. Petrus septem annis, pontificatus decoratus insula. Ad radicem Libani civitas Paneas sita est, id est Bilmas, quæ et Cæsarea Philippi vocatur. In illo loco dedit Deus Petro potestatem ligandi et solvendi. Ad radicem Libani oriuntur duo fontes illi Jor et Dan, de quibus sub montibus Gibelli conficitur fluvius Jordanis, in quo Christus a Joanne præcursore ejus tertio lapidis jactu baptizari voluit; loco ille vox Patris intonuit dicens: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui; ipsum audite* (Matth. III, 17). Super Jesum ibi descen-

dit Spiritus Sanctus in columbæ specie. A montibus usque ad lacum Asphaltitem, vallis, per quam Jordanis fluvius labitur, Corcus appellatur Aulon, quod Est Ilebræum nomen. Appellatur etiam Vallis, illa quamgrandis atque campestris; ex utraque parte vallatur montibus continuis a Libano usque ad desertum Faram, dividit Jordanis Galileam et Idumæam et terram Boloron, quæ et Idumæa secunda metropolis. Jordanis *descensus* interpretatur. Dan vero ab ortu suo subterraneum ducit gurgitem suum usque ad Meldam planitiem suam, in qua satis patenter suum ostendit alveum. Planitie illa Meldam vocatur, eo quia in ea melius est. Sarracene quidem sonat *platea*. Latine vero *forum*. Meldam vocatur eo quia, intrante æstate, innumerabilis populus secum deferens omnia venalia convenit, ingensque Parthorum et Arabum militia ad luendum populum, et ad pascendum gregem suum in pascuis illie uberrimis per totam æstatem moratur. Meldam componitur ex Med, et Dan, et Sarracene aqua, Dan fluvium ex planitie prædicta. Dan se reddens in fluvium Suetan pergit, in qua pyramis beati Job superstes adhuc est, quæ a Græcis et gentilibus solemniter habetur. Dan, contra Galileam gentium se obliquans ab urbe Cedar secus medicabilia balnea spumati plena transfluens, Jor copulatur.

Jor longe a campaneis lac reddidit, ex se postea mare Galilææ sumens initium inter Bethsaidam et Capharnaum, A Bethsaida Petrus et Andreas, Joannes et Jacobus Alphæi. Quarto milliario a Bethsaida est Corozaim, in qua nutritur Antichristus seductor orbis. De Corozaim et Bethsaidam ait Joannes: *Væ tibi, Corozaim, væ tibi, Bethsaida* (Matth. xi, 21; Luc. x, 10). Quinto milliario a Corozaim Cedar illa opulentissima civitas, de qua in psalmo: *Cum habitantibus Cedar multum incola fuit anima mea* (Psal. cxix, 5). Cedar interpretatur *tenebræ*. Capharnaum in dextera parte maris sita est, civitas centurionis, ejus filium in ea sanavit Jesus, de quo dicitur: *Non inveni tantam fidem in Israel* (Matth. viii, 10). In Capharnaum multa alia signa fecit Jesus docens in Synagoga (Joan. vi, 60). Capharnaum *filia pulcherrima* impretatur, vel *filia pulchritudinis*, quæ nobis S. significat Ecclesiam, ad quam cum Libano descendunt, id est de candore virtutum, ab ea et in ea lucidiores sunt.

Secundo milliario a Capharnaum descensus montis illius est in quo Jesus sermocinavit ad turbas, et instruxit populum suum docens eos, in quo et leprosum curavit. Milliario a descensu illo est locus, in quo pavit quinque millia hominum de quinque panibus et duobus piscibus, unde locus ille mensa vocatur, quasi locus restitutionis, cui locus subjacet ille in quo Christus post resurrectionem suam suis discipulis apparuit, comedens cum eis partem piscis assi et favum mellis; supra mare ibidem Dominus sicco pede ambulavit; circa quartam noctis vigiliam Petro et Andrea piscantibus apparuit, ubi et Petro supra mare ad eum ire volenti

et mergenti ait Jens: *Modicæ fidei, quare dubitasti?* (Matth. xiv, 31) ubi et alia vice discipulis suis in mari periclitari timentibus mare quietum reddidit. In sinistra parte maris montis, in concavo Genesareth, Magdalum oppidum, a quo et Maria Magdalena; hæc autem regio, Galilæa gentium in tribu Zabulon et Nephthaim (Matth. iv, 15). In superioribus hujus Galilææ partibus viginti fuerunt civitates illæ quas rex Salomon Hiram regi amico suo dono dedit.

Secundo milliario a Magdalo est Cinerech, quæ et Tyberias a Tiberio Cæsare cognominata, quam in juventute sua Jesus frequentare solebat. Quarto milliario a Tyberiadē est Cethulia civitas, ex qua Judith pro gente sua salvanda satis astute peremit Holofernem in obsidione urbis.

Quarto milliario a Tyberiadē contra meridiem est Bothan, in qua fratres suos reperiit Joseph pascētes suos greges, quem habentes odio Ismaelitis venderunt. Decimo milliario a Tyberiadē est Nazareth civitas Galilææ domus propria Salvatoris, eo quia nutritus in eo fuit: Nazareth interpretatur, *flos* vel *virgultum*, nec sine causa, cum in ea flos ex fructu, ejus sæculum repletum est, flos inquam ille, quem virgini Mariæ Gabriel archangelus in eadem Nazareth filium Altissimi de ea nasciturum nuntiavit, inquens *Ave, Maria, gratia plena, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus* (Matth. i, 8), et benedictus fructus ventris tui. De Nazareth vero dictum est: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* (Joan. i, 46.) Secundo milliario a Nazareth Sepboris est civitas, via quæ ducit Aehon; et Sephori Anna mater beatæ Mariæ matris Jesu fuit nata. Quarto milliario a Nazareth est Cana Galilææ contra orientem, a qua fuerunt Philippus, et Nathanael, in qua et puer Jesus, discumbens cum matre in nuptiis, aquam convertit in vinum. In Nazareth labitur fons exiguus, ex quo in pueritia sua puer Jesus aquam haurire solebat, et inde ministrare matri suæ, et sibi. Milliario a Nazareth contra meridiem est locus, qui et principium dicitur, ex quo juvenem Jesum præcipitare voluerunt parentes ejus, æmulantes prudentiam ipsius, et ab eis in momento disparuit. Quarto milliario a Nazareth contra orientem est mons Thabor, in quo transfiguravit se Jesus, apostolis suis videntibus Petro, et Joanne et Jacobo, coram Moyse et Elia, ubi etiam vox Patris audita est: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui* (Matth. xviii, 5.) et Joanni et Jacobo dixit ne quod viderant alicui revalerent donec Filius hominis a morte resurgeret (*ibid.*, 9). Ibi enim Petrus ait: *Domine, bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum et Elie unum* (*ibid.*, 4). Secundo milliario a Thabor contra orientem est mons Hermon, in descensu montis Thabor obviavit Abrahæ redeunti a cæde Amalec dominus Melchisedech, qui fuit rex et sacerdos, qui dicitur Salem, præsentans ei panem, et vinum, quod significat oblationem altaris Christi sub gratia. Secundo milliario a Thabor

est Naim civitas, ad ejus portam restituit Christus vitæ filium viduæ. Supra Naim est mons Endor, ad radicem ejus supra torrentem Kadmium, qui est torrens Cison, cum filio Delboræ prophetissæ, Barac filius Abineech devicit Idumæos, Sisar videlicet, Agebel uxorem Aberenci, Zeb autem, et Zebeæ, et Salmæna trans Jordanem persequens gladio percutit, brachium in Endor, et sub Endor Cison exercitu, unde in psalmis *Thabor, et Hermon in nomine tuo exsultabunt, et tuum brachium cum potentia* (Psal. lxxxviii, 13). Quinto milliario est Anain Jezrael civitas, quæ et Zaram, ex qua Jezabel impiissima regina fuit, quæ abstulit vineam Naboth, quæ etiam pro importunitate sui de summo palatii sui præcipitata interiit, ejus adhuc pyramis superstes videtur. Juxta Jezabel est campus Magedo, in quo Josias rex, a rege Samariæ subactus succubuit, deinde translatus in Sion, et sepultus. Milliario a Jezrael montes Gelboe sunt, in quibus dimicantes Saul et Jonathan subacti siluerunt, unde David : *Montes Gelboe, nec ros nec pluvia veniat super vos* (II Reg. i, 21), etc. Secundo milliario a Gelboe contra orientem est Schitopolis civitas, Galilææ metropolis, quæ et Bethsan, id est *domus solis*, vel *civitas*; super muros ejus suspenderunt caput Saul. Quinto milliario a Jezrael est oppidum illud a quo incipit Samaria, quæ et Sebasten, et Augusta, ab Augusto Cæsare dicta, in qua sequutus fuit paronymphus ille præcurser Domini, Joannes Baptista ab Herode decollatus, trans Jordanem infra lacum Asphaltitem in castello Macheronta, et a discipulis suis translatus fuit Sebasten, ibique sepultus inter Eliseum et Abdiam, et assumptum exinde postea corpus ejus a Juliano Cæsare Apostata, ejusque jussu crematum fuisse perhibetur, datis vento cineribus; sed absque capite, quod Alexandriæ antea translatum fuerat, postea Constantinopolim, ad ultimum in Galliam, in pago Pictaviensi, et absque indice qui venientem ad baptismum Jesum indicaverat, dicens : *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. i, 29). Inde illud beata virgo Thecla inter Alpes detulit, ubi sub veneratione maxima detinetur in ecclesia Morianensi. Samaria est nomen urbis et patriæ.

Quarto milliario a Sebasten est Neapolis, quæ et Sichen, Sichem ante Veteomor nominata, inter Dam et Bethel posita; a Sichem vocata est terra illa Sichen, ex Sichem fuit Emor, qui Dinam filiam Jacob, finibus illis deambulantem, violavit. In Sichem vero relata fuerunt ossa Joseph ex Ægypto; in Sichem juxta fontem fabricavit Jeroboam vitulos duos, quos adorari fecerat a decem tribubus, quas adduxerat et seduxerat; unum ex eis posuit inter Dam, alium in Bethel. Sichem urbem illam deleverunt filii Israel Emorque, dolentes de adulterio Dinæ sororis suæ. Sichem his diebus Neapolis dicitur, id est *nova civitas*. Sicharante Sichem juxta prædium, quod dedit Jacob filio suo Joseph, in quo est Fons Joseph, qui et Puteus dicitur, super quem

evangelizatur fessum itinere sedisse Jesum, et sermonem habuisse cum Samaritana, ubi nunc Ecclesia construitur. Juxta Sichem terebinthus illa, sub qua Jacob abscondit idola. In Bethel milliario a Sichem Luza civitas, in qua per multum temporis spatium habitavit Abraham, ubi et Jacob dormiens scalam vidit cælum tangentem, angelosque per illam ascendentes et descendentes; statim exiguus ait : *Hic locus vere sanctus est, et porta cæli* (Gen. xxviii, 17). Erigens lapidem in titulum, et fundens oleum desuper, appellavit nomen loci illius Bethel, quod prius Luza vocabatur. In Bethel, angeli præcepto voluit Abraham immolare Domino filium suum Isaac. Est autem Bethel collateralis mons Garinim, respiciens montem Gebal ad orientem, et Stadam super Sichem. Vigesimo milliario a Sichem, quarto a Jerusalem, via quæ ducit Diospolim mons Sylæ et civitas, quæ et Arama, ubi arca testamenti et tabernaculum Domini ab adventu filiorum Israel manserunt usque ad tempora Samuelis prophætæ David regis. Vigesimo milliario a Sichem, sexto decimo a Diospoli, sexto decimo ab Hebrom, tertio decimo a Jericho, quarto a Bethel, decimo septimo a Bersabee, vigesimo quarto ab Ascalone, totidemque a Joppe, sexto a Ramatha, Jerusalem sanctissima Judææ metropolis, quæ et Sion, de qua dictum est : *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei* (Psal. lxxxvi, 3), quæ et Ælia ab Ælio Adriano, qui eam construxit. Bethlehem est civitas Juda, quæ et Ephrata dicitur : *Bethlehem domus panis* interpretatur, nec sine causa, quia de flore Nazareno processit in ea fructus vitæ de virgine Maria, videlicet Filius Dei Christus Jesus, qui panis est angelorum, totiusque vita mundi. In Bethlehem, juxta locum natiuitatis præsepe, in quo et ipse latitavit infans Jesus, unde propheta : *cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui* (Isai. i, 3), ex quo feno, ubi infans latitaverat, Romam delatum fuit ad ecclesiam sanctæ Mariæ majoris. Milliario a Bethlehem stella pastoribus Domino nato apparuit angelo dicente : *Gloria in excelsis Deo* (Luc. ii, 14), etc. In Bethlehem, nova stella duce, venerunt tres reges ab oriente venerari natum Jesum, et eum ut regem angelorum adoraverunt, præsentantes mystica munera aurum, thus et myrrham. In Bethlehem ejusque finibus Innocentes jussit decollari Herodes, quorum pars contra meridiem quarto milliario a Bethlehem, secundo milliario a Thecua sepulta quiescit. Quarto milliario a Bethlehem contra meridiem ecclesia beati Caritot est, ubi et ipso transeunte de hoc mundo, monachi, quibus ipse pastor præfuerat, cum eo pariter devote mori desiderant, eoque Pater eorum prius exstiterat, nec post eum in mundo vivere volebant, ejus amore ferventes; quorum singulorum compagines in Ecclesia videri possunt modo illo quo habuerunt in desolatione Patris eorum agonizantes, postea translati in Jerusalem, in Bethlehem infra basilicam non longe a præsepio requiescit corpus B. Hieronymi, Paula quidem et Eustochium,

quibus ipse Hieronymus scribit similiter; a Bethlehem via, quæ ducit Jerusalem Kabrata est locus, in quo cum Benjamin peperisset Rachel occubuit, ibique a viro suo Jacob tumulata quiescit, ejus in tumulo supposit Jacob duodecim lapides non modicos testimonio filiorum Israel, ejus adhuc pyramis a transeuntibus videtur. Jerusalem, gloriosa Judææ metropolis, juxta philosophos, in medio mundi sita est, regnavit autem in ea David per triginta tres annos et dimidium. Est quidem in Jerusalem mons Moria, super quem videns David angelum percutientem evaginato gladio, qui populum Dei graviter occiderat, timens ne in se et in urbem ulcisceretur, quod in populum numerato delinquerat, pronus in terra corruit vere pœnitens graviterque se affligens, a Domino exauditus est, et veniam meruit (*II Reg. xxiv, 16. 17*), de quo ait Dominus: *Inveni virum secundum cor meum*. In monte Moria regnante David florebat arca Ornam Jebusæi, a quo et ipse David, cum emere voluit ad construendum ibi domum Domini in illo loco, consecutus fuerat eo quod angelus Domini ei parcens et urbi, ibi steterat. Emit quidem, sed vetitum fuit a Domino, ne intromitteret se, quia vir sanguinis erat, et ideo quas ad hoc præparaverat expensas Salomoni filio suo tradidit, quatenus inde domum Domino construeret. Edificavit ergo rex Salomon templum Domino in Bethel et altare, quod edificavit incomparabili sumptu, petens quod quicumque Dominum consuleret in eo de quocunque exaudiri mereretur. Quod concessum fuit ei a Domino; ergo domus Domini consilii est. Illud autem postea pro incontinentia principis et populi exspoliavit Nabuchodonosor, per Nabusardam, principem coquorum suorum, tempore Sedecie regis, ipsumque privatum ab urbe, totumque, quod pretiosum in æde, et in urbe fuit, jussitque præsentari in Babylonem et populum; paulo post quidem Pharaon necessario templum et urbem delevit. Modo vero relatori auditorique non videatur tædiosum sub quibus et a quibus destructiones et destructiones primi, secundi et tertii templi fuerint, enuntiare hic de præsentī omitto. Bethel sub quo et a quo principe restitutum fuit ignoratur. Quidam enim sub Constantino imperatore ab Helena matre sua reedificatum fuisse perhibent pro reverentia S. Crucis ab ea repertæ; alii ab Heracleo imperatore, pro reverentia ligni Domini, quod de perfidis Perside triumphans retulerat; alii ab Augustiniano Augusto; alii quoque a quodam admiratore Memphis Ægypti, pro reverentia Alachiber summi Dei, et quoniam ad ipsum colendum ab omni lingua reverendum veneratur præsens hoc loco, in quo templum quartum prædicatur, ejus in penultimo octavo die Natalis puer Jesus circumciscus, ejus præputium in Jerusalem in templo de cœlis ab angelo Carolo magno regi præsentatum fuit, et ab eo delatum in Gallias Aquisgrani, postea quidem a Carolo magno Calvo translatus Aquitanie in pago Pictaviensi, apud Carnotum, in eccle-

sia quam ibi in honore Sancti Salvatoris construxit, et regiis bonis amplissimis sub monachali religione locupletavit, quod usque modo ibi solemniter veneratur. In templo in Ypopanti suo Jesus a matre sua præsentatus est, et receptus a beato Simone dicente: *O Domine, lumen gentium, et gloria Israel, nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum* (*Luc. ii, 29*). De templo ementes, et vendentes ejecit Deus, in templo liberavit adulteram ab accusantibus eam dicens: *Qui sine peccato est ex vobis primus in eam jaciatur lapidem* (*Joan. viii, 7*); et illi mulieri dixit: *Mulier, vade in pace, jam amplius noli peccare* (*ibid., 10*). In templo laudavit munus pauperulæ, quod in gazophilacio posuit, quia totum quod habebat dederat. In templo dum moraretur Jerusalem, docebat Judæos, licet eum æmulantes. Supra pinnaeculum templi statuit Jesum diabolus tentans eum, et dicens: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum* (*Matth. iv, 6*). De templo præcipitatus fuit beatus Jacobus, primus sub gratia pontifex in Jerusalem. In templo nuntiatum fuit Zachariæ de futura natione filii sui Joannis Baptiste. Inter templum et altare Zacharias filius Barachie martyr occubuit. Super templum in Veteri Testamento sacrificare solebant turtures, et columbas, quod a Sarracenis postea mutatum est in horologium et adhuc videri potest. Per Speciosam portam templi transiens Petrus cum Joanne respondit petenti ab eis elemosynam. *Quod habeo tibi do* (*Act. iii, 6*). In Jerusalem est Probatica piscina, quam tempore Jesu certis terminis movere solebat angelus Domini, quicumque autem infirmus post motionem aquæ prior intrabat, a quacunque detinebatur infirmitate statim fiebat sanus; probatio, ergo peculiaris dicitur, eo quia in sacrificiis solebant inde ablui extrema pecudum; erat quidem rubea ex hostiis quæ ibi mundabantur. Ante probaticam piscinam languidum sanavit Jesus dicens ei: *Tolle grabatum tuum, et ambula* (*Marc. ii, 9*). In medio Jerusalem excitavit puellam a morte Jesus; sub Salomonis regia in valle Josaphat et natatoria Siloe, ad quam cæcum ab eo illuminatum misit Jesus ut lavaret suos oculos, et abiens lavit, et vidit; ergo Siloe missus interpretatur, Siloe, secundum traditionem Tyrorum, ex Silo manare dicitur, Siloe sub silentio gurgitem suum ducit, quia subterraneum. Juxta Siloe exstat quercus, sub qua B. Isaias requiescit. In valle Josaphat sepultus fuit B. Jacobus, inde translatus Constantinopolim. In valle Josaphat sub acuta pyramide rex idem Josaphat jacet sepultus. Secundo milliario a Jerusalem via, quæ ducit Sichen est mons Gabaath, in tribu Benjamin. Milliario a Jerusalem in accubito montis Oliveti est mons Offensionis, et continuus contra Asphaltitem.

Bethania collateralis est monti Oliveti et mons Offensionis est continuus. Dividit autem eos via, quæ de Josaphat ducit per Bethphage. Dictus est

autem mons Offensionis, eo quia rex Salomon in eo idolum adoravit Moloch. Bethania oppidum illud, in quo Simon leprosus sæpe Jesum recepit in hospitium, cui devote ministrabant Maria et Martha. Bethaniæ Maria ejus pedes lacrymis rigans, suisque crinibus extergens et ungens unguento suorum meruit veniam peccatorum; Bethaniæ Martham laudavit et Mariam, Martham in ministrando sollicitam, Mariam in verbis ejus sollicitam. Quare precibus carum et lacrymis motus, fratrem carum Lazarium in monumento jam quadriduanum vitæ restituit. Bethania *domus obedientiæ* interpretatur; Bethphage, qui et viculus sacerdotum, *domus buccæ*, vel *maxillarum* interpretatur, mons Olivæ, *mons chrismatis*, vel *sanctificationis*, vallis Josaphat *vallis judicii*, Jerusalem *visio pacis*, Sion *speculum*, vel *speculatio Dei*. Per hunc tramitem ascendit Jesus Jerosolymam, sedens super asinam die qua celebratur ramis palmarum, sic et quisque Catholicus sub obedientia summi consilii Angeli debet adire, et incidere ad sacerdotis præsentiam, qui verbum Dei ruminat, ut ab eo corrigatur et instruatur, eorumque doctrina et consilio subire vallem judicii, id est constructionem sanæ compunctionis, in qua videlicet et se affligat per portam immortalitatis digne introiturus sanctam Jerusalem cælestem Sion stola jucunditatis decorandus. Monte Sion lavit Jesus pedes discipulorum suorum, dicens eis: Sic facite in meam commemorationem (*Joan. xiii, 15*). Monte Sion cœnavit cum discipulis suis, dans eis in panem corpus suum ad manducandum, et in vino sanguinem suum ad bibendum; quod est viaticum nostræ redemptionis. Monte Sion etiam in cœnas præpetus Domini B. Joannes recubuit, de fonte potans sapientiæ. Monte Sion in cœna Judæ traditori suo panis buccellam intulit. Monte Sion ait Jesus: *Mecum est in mensa qui intingit manum mecum in paropside*, qui me traditurus est. Cui Judas: *Namquid ego sum, Rab. i?* *Jesus respondit. Tu dicis* (*Matth. xxvi 23, 25*).

Ad sinistram montis Sion est ager peregrinorum, qui vocatur Acheldemach, id est ager sanguinis. Secus viam quæ ducit Ephrata est mons Geon, in quo fuit unctus rex Salomon, et regium diadema suscepit. In Jerusalem vendidit Judas Jesum in acubitu montis Oliveti contra orientem trans Cedron, jactu lapidis Gethsemani, ibique oravit Christus ad Patrem suum dicens: *Pater, si fieri potest, transeat a me catix iste* (*Matth xxvi, 39*), ubi ex terrore crucis, carnis sudorem, fudit sanguineum, ubi dixit Petro: *Non potuisti una hora vigilare mecum* (*ibid., 40*). Unde regressus est Gethsemani. Judas autem traditor accepto jam pretio ad id quod de Jesu reddiderat, signum dederat cohorti, ut quemcunque esset osculatus tenerent, quem cognitum frandis osculo ducunt vinctum in Sion in prælati prætorio, Græce nuncupatum *Lithostratos*, Hebraice *Gabatha*, ubi et Petrus negavit cum ter; unde audito galli cantu pie reminiscens verbi Jesu vere pœnituit, fle-

vitque amare, fugiensque in cavea quæ modo appellatur Galli cantus. vulgariter quæ Galilæa est via, quæ ducit Josaphat sub porta montis Sion Jesum opprobriis, et nimis afflictum, verberibus cæsum, cachinnis derisum, crucis suæ bajulum, Pilati jussu, Judæorum impulsu in Golgotha, quod est Calvariæ locus, tunica exutum, felle et aceto potatum, crucis suæ patibulo suspensum neci dederunt, locus, inquam, Calvariæ dictus est, eo quia in eo excalvari, id est damnari rei solebant; Calvariæ dum in cruce sua pateretur Jesus, matrem suam amico suo commendat, virginem Virgini Matri dicens: *Ecce Filius tuus* (*Joan. xix, 26*), deinde: *Ecce mater tua* (*ibid., 27*). Calvariæ dum in cruce pateretur hostia mundi latroni pendenti ad dexteram ab eo petenti veniam stolam immortalitatis promisit, crucis in patibulo perforatus lancea sanguinem emisit et aquam, ex stilla quorum aperti sunt oculi Longini qui cum percusserat. Sub loco Calvariæ ad dexteram introitus ecclesiæ est locus, in quo Joseph impetravit a Pilato corpus Jesu sublatum de cruce, lavit reverenter charissimis liquoribus, et aromatibus condidit in horto in monumento, quod novum sibi de rupe sculpsit. Inde descendit ad inferos ad redimendum hominem; inde resurrexit verus Leo de tribu Juda, morte subacta, ubi et angelus Domini sacris mulieribus apparuit, jam ab ostio monumenti lapide revoluta, Jesumque vere a mortuis resurrexisse nuntiavit eis: *Ite, dicite discipulis ejus et Petro, quia præcedet vos in Galilæam* (*Marc. xvi, 7*). Sub loco Calvariæ in capite ecclesiæ ab Helena crux Domini reperta est. Secundo milliaro a Jerusalem crevit arbor illa dignissima, in qua verus ille Leo pependit qui morte sua mortem delevit, vitam mundi reparans, unde propheta: *O mors, ero mors tua* (*Ose, xiii, 14*). De carcere vero, et medio mundo prædicatur fabulatione cum utriusque loci dignitas reverenda sit. Locus namque, qui modo Carcer dicitur, in passione Christi campestris erat, sed in eo moram habuit quandiu machinabantur ei crucis suspendium, illoque loco secundo manifestavit se Jesus Mariæ Magdalænæ, cum rediret ab inferis. Eadem die declinante jam ad vesperam peregrini sub specie latitans apparuit duobus discipulis in via sub conquestu de morte illius tendentibus ab Enteropolina, id est Emmaus oppidum sexto milliaro a Jerusalem, quem et ibi repertum cognoverunt in fractione panis, sed statim disparuit ab eis, Monte Sion octavo die Thomæ cum illis omnibus vulnera sua palpanda intulit, cui et inde Thomas: *Dominus meus, et Deus meus* (*Joan. xx, 28*). In Galilæa secus mare et in mari discipulis suis ter se manifestavit. Quadragesimo die in monte Oliveti susceptus a nube, manibus erectis cœlos ascendit, quinquagesimo die in monte Sion, qui nobis jubilæum, id est æternam libertatem figurat, apostolorum suorum corda inflammantem Spiritum sanctum remisit Paracletum. Monte Sion Virgo Jesu mater transivit de mundo, et in Josaphat ab apo-

stolis sepulta fuit, inde a Filio suo super echoros angeloeum exaltata. Monte Sion David rex et Salomon, et alii reges Jerusalem sepulti quiescunt. Ante portam Jerusalem quæ respicit oceanum, qua ex parte liberata urbs sub secundo Israel saxis obrutus beatus Stephanus inter Nicodemum, et Abilon et Gamalielem, postea Constantinopolim, Romæ ad ultimum B. Laurentio contumulatus, unde et in tumulo :

Quem Sion occidit nobis Byzantia misit.

Ante portam Jerusalem, juxta lacum qui respicit meridiem, cavea illa in qua leo quidam jussu Dei omnipotentis martyrum fere duodecim millia sub Cosroe perempta una in nocte detulit, unde carnarum Leonis dicitur.

Sexto milliaro a Jerusalem via quæ ducit Ramatha est mons Modin, ex quo Mathathias pater Machabæorum, in quo sepulti requiescunt, eorum apparentibus tumulis adhuc. Octavo milliaro a Modin in via quæ ducit Joppen Lidda, quæ et Diopolis, in quo B. Gregorii corpus sepultum fuisse manifestatur. Milliaro a Ramatha, quarto milliaro a Bethlehem Thecua oppidum, ex quo Amon, qui, et ibi sepultus quiescit. Quarto milliaro a Jerusalem, contra austrum, oppidum illud in quo morabatur Zacharias tunc temporis, quam Maria mater Jesu festinans jam habens in utero Filium Dei venit ad salutandam Elisabeth cognatam suam, jam gravidam de Joanne filio suo, quem et ibi natum fuisse perhibent.

Decimo tertio milliaro a Jerusalem contra boream, est Jerieho, ex qua Raab meretrix hospitata est quatuor exploratores filiorum Israel, et cœnavit, fovit, et pavit, ex qua et Zachæus, statura pusillus, audiens Jesum partes illas deambulantiem, Sycomorum arborem ascendit, ut Deum videret, et eum eo loqueretur, se judicans et petens veniam, ex qua et pueri, qui B. Eliseum Jerosolymam ascendentes deriserunt exclamantes : *Ascende, calve, ascende, calve* (IV Reg. ii, 33). Secundo lapide a Jerieho ad sinistram est desertum, quod Carentena dicitur, in quo Jesus quadraginta dierum spatio totidem noctium jejunium complevit; eumque ibi esurientem tentans diabolus dixit : *Dic ut lapides isti panes fiant* (Matth. 3). Secundo milliaro a Carentena contra Gallilæam est mons excelsus, in quo ille

A diabolus iterum Jesum tentavit ostendens omnia regna mundi, et inquires : *Si cadens adoraveris me, hæc omnia tibi dabo* (ibid. 9). Sub Carentena est fontis illius rivulus, quem beatus Eliseus ejus sanata sterilitate de amara potabilem reddidit. Ante Jerieho secus viam stetit cæcus mendicus audiens quia Jesus transiret, clamans : *Jesu fili David, miserere mei* (Luc. xvm, 38), ab eo illuminari meruit tam exterius quam interius. Tertio lapide a Jerieho duobus milliaribus a Jordane est Bethagla, quod interpretatur *locus gyri*, eo quia ibi plangentium circumissent funera Jacob filii ejus gensque sua referentes eundem ex Ægypto in Hebron.

B Engaddi in tribu Juda ubi abscondit se David in solitudine, quæ est in Aulone Jerieho, hoc est in regione illa campestri, de qua supra diximus; vocatus Vicus pergrandis Judæorum, Engaddi juxta mare Mortuum, unde pobalsamum afferri solebat et oriri, unde et vineæ Engaddi nuncupantur. Octavo milliaro a Nazareth contra Carmelum est mons, ad radicem ejus juxta fontem, Lamech pater Noe sagitta sua peremit Cain, areque suo ducem suum, unde furore repletus ait : *Occidi virum in vulnus meum, et adolescentulum in livorem meum* (Gen iv, 23). De Cain vero Dominus prædixerat : *Omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur* (ibid., 15). Tertio milliaro a Caim monte mons Barmeli, ne quo in Cantieis : *Collum tuum ut Carmelus* (Cant. vii, 5), in quo et multum temporis conversari voluit B. Elias, ejusque discipulus cum eo B. Eliseus. Sexto milliaro a Nazareth contra genu est locus in quo Jehu rex Israel percussit Ochoziam regem Judæ. Sexto decimo milliaro a Nazareth contra orientem supra mare Galilææ est Gergessa viculus ille, quo Salvator eos qui a dæmonibus vexabantur sanitati restituit ex quo, et in mari porci præcipitium subiere. Sexto decimo milliaro a monte Carmeli intra meridiem est Cæsaria Palestinæ metropolis, ex qua fuit Cornelius centurio, quem in ea baptizavit B. Petrus, et creavit in episcopum, in qua et turris Stratonis, in qua et Herodes contra adventum Augusti Cæsaris construxit albo de marmore portum, ipse idem Herodes turrim, quæ Jerosolymam supereminet, quæ et turris David dicitur, Josepho testante, fabricavit, et eam Antoniam vocavit.

Statim post hoc opusculum cardinalis Aragonius, seu forte idem Fretellus ejusdem scripti auctor, subjecit nomina episcoporum qui in Jerosolyma sacris præfuerant. Desinunt in Arnulpha Latino patriarcha Jerosolymitano, qui sæculo xiii nondum inclinatio infulas illas habebat. Hæc ergo nomina, velut appendicem quamdam libello præcedenti subijcio.

Sequuntur nomina episcoporum qui fuerunt in Jerusalem antequam esset patriarchatus, quæ fuerunt XLIII.

Episcopi Jerosolymitani Jacobus frater Domini, Simon Justus, Zacharias, Thobias, Benjamin, Joannes, Mathathias, Philippus, Seneca, Justus, Levi Eifren, Jesse, Judas. Isti quindecim circumcrisi fuerunt. Cassianus, Publius, Maximus, Julianus, Gamus. Iste prius celebravit quadragesimam, et Pa-

D seha more Christianorum. Symachus, Cajus, Germanus, Julianus, Capito, Maximus, Antonius, Valens, Layeianus, Nareissus pius, Tordius Narcissus, Alexander, Maxalemus Nihirmentus, Taldis, Hermon, Maeharius. In tempore ejus Crux Domini ab Elena Regina fuit inventa. Quiriacus, Maximus, Cirillus. Iste contruxit locum Dominici Sepulchri, et Calvariae, et Montis Oliveti, et Vallis Josaphat, et Bethlehem.

Sequuntur Nomina Patriarcharum Jerusalem postquam a fuit Patriarchatus, quæ fuerunt xxvii.

Patriarchæ Jerosolymitani, Cyrillus primus, Joannes, Parachilius, Juvenalis, Joannes, Zacharias, in tempore cujus Cosdore Rex Persarum Jerosolymam venit, et Ecclesias Judææ destruxit, et occidit triginta sex millia Christianorum. Modestus ipse constitutus Patriarcha ab Heraclio Imperatore, quando de Perside rediit, Dominicum deferens lignum. Sophronius, in tempore cujus Sarraceni Christianos omnes de Jerusalem excepto Patriarcha eiecerunt Theodorus, Hia, Gregorius, Thomas, Basilius, Sergius, Leonicos, Athanasius, Christidolus Thomas, Joannes, Mestus, tempore cujus Archisidorus nepos Orestis Patriarchæ Jerosolymam misit exercitum

suum ad destruendum omnes Ecclesias Patriarchatus, quatuor millibus inde destructis avunculum suum Patriarcham duci fecit Babyloniam eumque ibi occidit. Theophylus, qui reedificavit hanc Ecclesiam favente Archisidoro. Sophronius, tempore cujus Turci Jerosolymam expugnantes Sarracenos occiderunt, et obtinuerunt Civitatem; Christiani autem in ea remanserunt, Guiltinus, Simeon avus, tempore Franci venerunt regnum David sublimantes, Ecclesiasque Deo reddentes, et urbem.

Sequuntur Patriarchæ Jerosolymitani Latini.

Patriarchæ Latini; Daybertus Pisanorum archiepiscopus, Ibelinus Arclatensis archiepiscopus, Arnulphus archidiaconus Jerusalem.

JOANNIS WIRZBURGENSIS PRESBYTERI DESCRIPTIO TERRÆ SANCTÆ

(Eruit ex cod. ms. inclyti monasterii Tegernseensis in Boiaria admodum reverendus et cl. D. Pater Romanus Krinner, ejusdem loci cœnobita Benedictinus. — Edidit R. P. Bernardus Prezios, *Thesaur. Anecd.*, tom. 1, p. III, pag. 486.)

MONITUM.

Quidquid certi de auctore hujus Descriptionis terræ sanctæ affirmari potest, id omne primo præmii versu continetur, in quo se *Joannem Dei gratia Wirzburgensi Ecclesia, id quod est, dicit*, ex quibus verbis eum saltim presbyterii dignitate in Ecclesia Wirzburgensi prædictum fuisse statuimus. Etatem præterea suam nullibi perspicue signat, licet vel ex ipso membrano codice Tegernseensi, unde non ineleigans opusculum nostro rogatu A. R. et cl. R. Romanus Krinner eruit, cetero perquam simile reddatur, hunc Joannem circa sæculum xiii, quo ille nempe exaratus est, animum ad ea scribenda, quæ suis ipse oculis usurpavit, appulisse. Præcipua Joannis cura fuit, ut *locâ venerabilia quæ Dominus noster mundi Salvator una cum gloriosa Genitrice sua Maria, virgine perpetua, et cum venerando discipulorum suorum collegio corporali sanctificavit præsentia, præcipue in civitate sancta Jerusalem, quanto expressius et studiosius, potuit, denotando in eis facta, et epigrammata, sive prosaice sive metrice, styli officio colligeret*, ut ipse post initium Prologi scribit. Egregius gentique nostræ perhonorificus locus est cap. 9, ubi late Joannes probat recuperationem terræ sanctæ non sine Germanorum injuria solis Francis attribui, quæ utique Christianitatis provincia, inquit, jam dudum suos terminos ultra Nilum versus meridiem et ultra Damascum versus orientem extendisset, si tanta copia Alemannorum, quantum et istorum est, adesset. Germano enim milite inde discedente, ac si robur omne Christiani exercitus discessisset, cæteræ nationes omnes parum amplius aut nihil præstiterunt, etc. Cæterum hujusmodi Descriptiones terræ sanctæ ac Hodæporica plura in Austriæ ac Bavariæ bibliothecis offendimus, quæ cum a nobis omnia edi nequeant, hic nominatim saltem recenseri merentur. In bibliotheca Tegernseensi exstant Joannis Hess., presbyteri Trajectensis diœcesis Joannes Hess presbyter Trajectensis diœcesis fuit in Jerusalem, etc. Cod. chart. 4. Ibidem habetur cujusdam Philippi liber de peregrinationibus Jerusalem, ac totius terræ sanctæ, quam auctor peragrasse se dicit, in cod. chart. fol. manu sæculi xv. Inc. opus : *Istæ sunt peregrinationes Jerusalem*, etc. In bibliotheca Sanct-Crucensi asservatur Anonymi *Itinerarium terræ sanctæ* hoc initio : *Ego ivi de Acon*, etc. Codex membraneus quingentorum annorum est. — Monasterium Mariæcellense in Austria retinet codicem chartaceum in fol. trecentorum annorum, qui Anonymi *descriptionem terræ sanctæ* continet hoc principio : *Cum in veteribus historiis legamus, sicut dicit beatus Jeronymus*, etc. In fine : *Explicit liber Descriptionis terræ sanctæ, cujus auctor ignoratur*. Idem opus possidet bibliotheca Mellic. in cod. membr. 4, signato lit. d. 12, annorum circiter quadringentorum. Nec prætermittenda *Descriptio locorum terræ sanctæ* auctore Fr. Nicolao de Farnad ord. Min. de Hungaria, cujus ne verbo meminit Lucas Wadingus in suo opere De script. Ord. Min. Ejus exemplum typis ante annum 1500, in 4, Wiennæ excusum vidimus in bibliotheca Dorotheana. Inc. præfatio : *Cum res creata*, etc. Opus : *Hierusalem civitas sancta*, etc. In eadem bibliotheca evolvimus. Ludolphi rectoris parochialis Mariæ in Suche Tractatum de terra sancta, in cod. chart. sæculi xiv. Incipit : *Reverendissimo in Christo Patri ac domino suo, domino gratioso Balderomo de Scenordia Paderwormensis Ecclesiæ episcopo*, etc. Simlerus eum anno 1336 scriptum dicit, nullius tamen factæ a quo-

quam editionis meminit. Ibidem reperimus *Joannis de Mandaville Itinerarium Hierosolymitanum*, quod incipit : *Cum terra Jerosolymitana*, etc. Ejus pariter meminit Simlerus, qui tamen an et ubi typis expressum sit non indicat. Certiores sumus de editione *Bernardi de Breydenbach, Fr. Gabrielis de Pech Waradino, natione Ungari, ord. S. Francisci, et Haythoni ord. Præmonst.* Nam in laudata sæpius bibliotheca Dorotheana priimi *Transmarinus peregrinationes in terram sanctam, per Petrum Drach anno 1502 Spira* in folio excusas : secundi *Compendium locorum terræ sanctæ*, incerto loco et anno, ante tamen 1500, in 4 editum : tertii *Librum historiæ partium Orientis sive Passagium terræ sanctæ* scriptum anno 1300, impressum Haganae per Joannem Sec, anno 1529, in 4, nostris oculis conspeximus. In bibliotheca Claustroeburgensi est quidam codex chartaceus, in 4, qui cujusdam *Patris Ulrici Itinerarium terræ sanctæ et aliarum peregrinarum regionum*, quod is *Patarii fratri Wilhelmo de Balonca Latine* dictasse dicitur. Sed in citato codice tantum habetur versio Germanica, quam *laicus frater Chuenrat Der Tschel vo Tegernsee* Viennæ anno 1359 adornavit. Incipit : *Do ich von haym ausfur in dem mul, dass ich wollt farn yber Wer*, etc. Porro *Frater ille Ulricus* vivit anno 1330. Egregium etiam est opus *Burchardi de Monte Syon*, quod *Descriptionem terræ sanctæ* nuncupavit. Id habetur in codice chartæ fol., signato lit. II. 17, bibliothecæ Mellicensis, hoc exordio : *Dilectissimo in Christo Patri, lectori fratrum ord. Præd. frater Burchardus de Monte Syon cum omni devotione orationes in Domino Jesu Christo. Quid vobis scribam, Pater clarissime?* etc. Manus nostri codicis est seculi xv. De *Georgii prioris carthusiæ Gemnicensis Ephemeridibus peregrinationis in terram sanctam*, etc., vide quæ ad Thesauri nostri tomii secundi partem tertiam, ubi opus edidimus, præfati sumus. Postremo monemus, *Ausebii fratris ord. Min. Descriptionem terræ sanctæ*, ab *Henrico Canisio* tom. IV Antiq. Lect. a pag. 1289 editam, centum fere annis prius quam vir eruditus putabat, typis commendatam fuisse una quibusdam opusculis geographicis *Aenæ Sylvii* Ejus editionis in 4 Cracoviæ per *Florianum Unglerium* anno Domini 1512 adornatæ exemplum exstat in bibliotheca Mellicensi. Sed hoc paucis notasse satis fuerit.

DESCRIPTIO TERRÆ SANCTÆ

PROEMIUM.

JOANNES, Dei gratia in Wizburgensi Ecclesia, id quod est, dilecto suo Socio et domestico *Dieterico* salutem, et supernæ Jerusalem, cujus participatio indidipsum, contemplationem.

Nota mihi morum tuorum tam conformis omnibus bonis viris dispositio, nec non et illa tam studiosa ad cultum divini officii et obsequii devotio, præter rationem etiam domestici consortii, affectionem animi mei tuæ voluntati, quam in mutua vicissitudinis compensatione semper præsumo æquam et benignam fore, sic obligaverunt, ut nulla vota tua, in quorum tamen completionem sedulitatis meæ requiratur opera, quantum ad possibilitatem virium mearum, patiantur cassari optato fine. Inde est etiam quod ego in Jerosolymitana manens peregrinatione pro Domini nostri Jesu Christi amore, tui tamen absentis non immemor, dilectionis tuæ causa, loca venerabilia quæ Dominus noster mundi Salvator, una cum gloriosa Genitricæ suæ Mariæ, virgine perpetua, et cum venerando discipulorum suorum collegio corporali sanctificavit præsentia, præcipue in civitate sancta Jerusalem, quanto expressius et studiosius potui denotando in eis facta, et epigrammata, sive prosaice, sive metricæ styli officio colligere laboravi: quam descriptionem tibi acceptam fore æstimo: Ideo scilicet, quia evidenter singula per eam notata, tibi quandoque divina inspiratione, et tuitione huc venienti sponte, et sine inquisitionis mora et difficultate, tanquam nota tuis sese ingerent oculis; vel si forte illuc non veniendo hæc intuitu corporeo videre non poteris, tamen ex tali notitia et contemplatione eorum ampliorem, quoad sanctificationem ipsorum, devotionem habebis.

Seio equidem jamdudum ante tempora moderna

A hæc eadem loca non tantum in civitate præfata, sed etiam longe extra posita a quodam viro reverendo in scripta redacta fuisse; verum, quia postmodum per tanti temporis spatium, eadem civitate sæpe ab hostibus capta et destructa, etiam eadem sacrosancta loca intra muros, aut prope extra (utpote de quibus tantum intendimus scribere), sunt eversa, et forte postea omnino transmutata, ideo hæc nostra devotio juxta situm eorum, quem coram positi videndo adnotavimus superabundans aut superflua non est judicanda. De his autem quæ longe extra in adjacente sunt provincia, non proposuimus dicere, cognoscen-
B tos sufficienter jam ab aliis dictum fore. Verum tamen principium hujus descriptionis propter exordium nostræ redemptionis in civitate Nazareth per Incarnationem Domini angelica enuntiatione celebratam, ab eadem civitate, quæ Jerosolymis fere sexaginta milliaribus distat, constituere, et loca interjacentia inter ipsam et civitatem sanctam breviter et summatim perstringere volumus, licet de his per alios etiam diffusius et prolixius dictum jam esse cognoscamus.

CAPUT PRIMUM,

Describuntur Nazareth, Acco, Cana Galilææ, Saltus Domini, mons Thabor, et Hermon, Naim, mons Endor, torrens Cisson, Jexrael, campus Mageddon, montes Gelboe, Scythopolis, Genunium, Dothaim, Samaria, Sichem, Sychar, Luza, mons Garizim et Gebal, Diospolis et Jerusalem paucis.

Hæc itaque eadem civitas, decem milliariis a Tyberide distans, caput est Galilææ, et proprie civitas Salvatoris dicitur, eo quod ipse in ea conceptus et nutritus fuit; unde et ipse *Nazarenus* nuncupatur. Nazareth interpretatur *flos* vel *virgultum*. Nec sine causa, cum in ea *flos sit ortus, ex ejus gratia est repletus mundus. Flos ille, Virgo Maria, ex qua Ga-*

brìol archangelus in eadem Nazareth Filium Altissimi nasciturum nuntiavit, inquit: *Ave Maria*, etc. Cui et illa: *Ecce ancilla Domini*, etc. Cæterum de Nazareth, alias natalitia Davidis urbe, eo tempore in ore ferebatur hominum: *De Nazareth potest aliquid boni esse?* quasi vero magnæ et sanctæ animæ, non nisi in magnis urbibus nascerentur.

Secundo milliario a Nazareth, Sephoris civitas est, via quæ ducit Acho. Ex Sephori Anna, mater Mariæ Matris Domini nostri. In Cephori etiam dicitur fuisse nata beata Virgo Maria. Sed teste Hieronymo, ut ait in Prologo sermonis illius quem fecit ad Heliodorum De nativitate sanctæ Mariæ, in ipsa civitate Nazareth nata esse dicitur; et quidem in eodem cubiculo ubi et postmodum ex obumbratione sancti Spiritus ad angelicam salutationem concepit. Hoc adhuc ibidem ostenditur in loco distincto, ut præsens vidi et notavi.

Quarto milliario a Nazareth, secundo a Sephori Cana Galilææ est ad orientem, a qua Philippus et Nathanael, in qua puer Jesus cum matre suadiscumbens in nuptiis, aquam in vinum convertit. In Nazareth labitur fons ille exiguus, sed tamen eximius. ex quo in pueritia sua Jesus solebat haurire aquas, et inde ministrare Matri suæ.

Milliare a Nazareth, contra meridiem est locus qui præcipitum dicitur, ex quo Jesum præcipitare voluerunt Judæi, sed ab eis in momento disparuit: hinc vulgo dicitur is adhuc hodie locus Saltus Domini.

Quarto, milliario a Nazareth; contra orientem, mons Thabor est, in quo transfiguravit se Christus apostolis suis præsentibus, nempe Petro, Joanne et Jacobo, coram Moyse et Elia. Quod festum Jerosolymis solemniter celebratur, cum ibi vox Patris audita est: *Hic est Filius meus*, etc. Quid deinde Salvator Petro, Joanni et Jacobo vetuit ne quod viderant, alicui revelarent, donec a mortuis Filius hominis resurgeret. Ibi quoque Petrus dixit: *Domine, bonum est nos hic esse*.

Secundo milliario a Thabor, contra orientem, mons Hermon. In descensu Thabor montis obviavit Abraham redeunti a cæde Amalech dominus Melchisedech, ex semine Noe, sacerdos, et rex Salem præstans ei panem et vinum, per quod figurabatur altare Christi sub gratia.

Itidem secundo milliario a Thabor, via alia, Naim civitas est, ad cujus civitatis portam Jesus vitæ restituit filium viduæ, quem incolæ narrant Bartholomæum fuisse, postea factum apostolum. Supra Naim mons Endor; ad radicem ejus super torrentem Cadumin, qui et torrens Cysson, consilio Deborah prophetissæ Baruch filius Amon devicit Idumæos, occiso Sisara; Zeb autem, et Zebec, et Salmanatrans Jordanem persequens, gladio interemit. Baruch vero in Endor et sub Endor, cæso exercitu, unde in psalmo: *Thabor, et Hermon in nomine tuo exsultabunt*, etc.

Quinto milliario a Naim Jezrael civitas, quæ et Zaraim, modo vero vulgo minor Gallina dicitur; ex

qua Jezabel impiissima regina fuit, quæ abstulit vineam Naboth, et pro importunitate sua de summo palatii sui præcipitata interiit, cujus adhuc pyramis nuper superstes videbatur. Juxta Jezrael campus Maggeddon, in quo rex Ozias a rege Samariæ subactus occubuit, et exinde translatus in Sion sepultus est.

Milliario a Jezrael sunt montes Gelboe, in quibus Saul et Jonathas filius ejus in prælio devicto ceciderunt; unde David: *Montes Gelboe, nec ros nec pluvia*, etc.

Secundo milliario a Gelboe, contra orientem, Scythopolis, Galilææ civitas metropolis, quæ et Bethsan, id est *domus solis* nuncupatur. Supra muros hujus civitatis suspenderunt caput Saulis. Quinto milliario a Jezrael, Genunium oppidum, quod modo crassa, vulgo major Gallina dicitur. Inter hoc et Sebasten ostenditur planities, quam vocant Dothaim, ubi prope viam adhuc apparet vetus illa cisterna in quam missus fuit Joseph a fratribus suis. A Genunio oppido supradicto incipit Samaria.

Decimo milliario a Genunio [aut Genuino] est Samaria, quæ et Sebasten, et Augusta ab Augusto civitas dicta, in qua sepultus fuit ille præcursor Domini, Joannes Baptista, ab Herode decollatus, trans Jordanem juxta lacum Asphaltitem, in castello Mascontæ, inde a discipulis suis translatus Sebasten, ibique sepultus inter Eliseum et Abdiam. Exinde vero postea a Juliano Apostata sacrum corpus raptnm concrematumque fuisse perhibetur, datis vento cineribus, sed absque capite, utpote quod prius jam Alexandriam et postea Constantinopolim translatum fuerat, ad ultimum vero in Galliam ad pagum Pictaviensem: et absque indice manus dexteræ, quo venientem ad baptismum Christum indicaverat dicens: *Ecce Agnus Dei*, etc. Hunc ipsum indicem ante sævas in sacrum corpus Juliani Apostatæ flammassecum beata virgo Thecla inter Alpes detulit, ibique cum maxima veneratione detinetur in ecclesia Moriacensi. Cæterum Samaria est nomen urbis, et patriæ.

Quarto milliario a Samaria est Sebasten Neapolim, quæ et Sichem dicitur, a Sichem, patre Emor, nominata, inter Dan et Bethel posita. A Sichem est terra illa vocata Sichem, a Sichem scilicet, patre Emor, qui Dinam filiam Jacob rapuit finibus illis deambulantem. In Sichem vero relata fuerant ossa Joseph ex Ægypto. Porro in Sichem juxta fontem fabricavit Jeroboam duos vitulos, quos adorari fecit instar Aaron decem tribubus, quas secum de Jerusalem adduxerat et seduxerat. Unum ex eis posuit in Dan, alium in Bethel. Sichem urbem illam deleverunt filii Jacob; Emor quoque peremerunt, dolentes de adulterio Dinæ sororis suæ. Sichem his diebus Neapolis dicitur, id est *Civitas nova*.

Sichar autem Sichem, juxta prædium quod dedit Jacob filio suo; in quo fons Jacob, qui et puteus, supra quem evangelizatur fessum itinere Jesum sedisse. et sermonem habuisse cum muliere Samaritana; ubi nunc ecclesia constituitur. Juxta Sichem

terebinthus illa est sub qua Jacob abscondit idola in Bethel.

Milliario a Sichem Luza civitas, in qua per multi temporis spatium habitavit Abraham; ubi et Jacob dormiens scalam vidit, ejus scalæ caput oculos tangebat, angelosque per eam descendentes et ascendentes; et statim exvigilans ait: Illic locus verus sanctus est, et porta cæli; erigensque lapidem in titulum oleumque fundens desuper, appellavit nomen loci illius Bethel, qui antea Luza vocabatur. Est autem Bethel collateralis mons Garizim, respiciens montem Gebal, ad orientem juxta Dan supra Sichem. In hoc monte Bethel dicitur Abraham filium suum mactare voluisse.

Vigesimo milliario a Sichem, quarto a Jerusalem, via est quæ ducit Dospolim, ubi mons Silo, et civitas quæ et Rama. Illic area testamenti et tabernaculum Domini ab adventu filiorum Israel remanserunt usque ad tempora Samuelis prophætæ et David regis.

Vicesimo quarto milliario a Sichem, decimo sexto a Diospoli, decimo sexto ab Elbron, decimo a Jericho, quarto a Bethlehem, decimo sexto a Bersabee, vicesimo quarto ab Ascalone, totidem quoque a Joppe, decimo sexto a Ramatha, etc., Jerusalem, sanctissima Judææ metropolis, quæ et Sion, de qua dictum est: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Domini* quæ et *Ælia ab Ælio Adriano*, qui eam construxit, aut potius in civitatis formam transmulsavit.

CAPUT II.

Bethlehem, Ecclesia S. Charitonis martyris. Templum Salomonis. ejusdemque diversis temporibus restorationes.

Bethlehem *domus panis* interpretatur. Bethlehem, civitas Judææ, quæ et Ephrata, nec sine causa, quia de flore Nazareno processit in ea fructus vitæ de virgine Maria, videlicet Filius Dei vivi, Christus Jesus, qui est panis angelorum totiusque mundi vita. In Bethlehem juxta locum nativitatis præsepe est in quo ipse infans Jesus latitavit; unde et propheta: *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui.* Ex hoc præsepi fenum illud in quo puer. Jesus latitaverat, Romam delatum fuit ab Helena regina, et honeste reconditum in Ecclesia Sanctæ Mariæ Majoris. In loco nativitatis Domini ex musivo opere deaurato hi duo versus leguntur appositi:

*Angelicæ huius virtutis, et ejus acumen,
Hic natus vere Deus est de virgine Matre.*

Milliario a Bethlehem refulsit stella pastoribus nato Domino, eisque apparente angelo, et dicente: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* In Bethlehem nova stella duce venerunt tres reges ab Oriente venerari natum Jesum; et regem angelorum adorantes præsentarunt ei mystica munera: aurum, thus et myrrham. In Bethlehem ejusque finibus jussit Herodes innocentes occidii quorum maxima pars contra meridiem quarto mil-

liario a Bethlehem, secundo a Thecoa sepulta quiescit.

Quarto milliario a Bethlehem, contra meridiem, ecclesia habetur beati Kariton, ubi ipse de hoc mundo transeunte et obeunte, monachi quoque ejus, quibus pius pastor præfuerat, cum eo pariter agonizaverunt, quam ipsam mortis gratiam a Deo præsciverant, eo quod Pater eorum pius existerat, nec post cum vivere volebant, ejus amore ferventes: quorum singulorum compagines in ecclesia prædicta videri possint; et quidem eo modo quo se habuerant in desolatione Patris eorum agonizantes, translati postea in Jerusalem.

In Bethlehem, infra basilicam, haud longe a præsepio Domini, in caverna quadam requiescit corpus beati Hieronymi; Paula vero et Eustochium, quibus ipse scripsit Hieronymus, similiter in Bethlehem sepultæ quiescunt. Milliario a Bethlehem, via quæ ducit Jerusalem, crypta, locus est in quo cum Rachel filium Benjamin peperisset, occubuit ibique a viro suo Jacob tumulata quiescit. Cujus ad tumulum Jacob duodecim non medicos lapides supposuit, in testamentum duodecim filiorum suorum. Cujus pyramis adhuc a transeuntibus videri potest.

Jerusalem, gloriosa Judææ metropolis, juxta philosophos in medio mundi sita esse dicitur. In hac urbe regnavit David triginta quatuor annos eum dimidio. In Jerusalem mons Moria est, super quem David vidit evaginato gladio angelum qui populum Dei graviter percutiebat; timens sibi ne in se et in urbem ulcisceretur quod in populo numerato deliquerat, quare promus in terram corruit, vere poenitens graviterque se affligens, a Domino exauditus veniam meruit. De David ait Dominus: *Invenit virum secundum cor meum.* Insuper in monte Moria regnante David florebat area, sive locus ille Hornam Jebusei, a quo et ipse David eam aream emere voluit ad construendam ibidem domum domini, eo quod in loco illo David a Domino fuerit misericordiam consecutus, cum angelus Domini eum parcens ibidem constitisset. Emit quidem David hunc locum, sed vetitum ei a Domino fuerat ne inde se intromitteret, quia vir sanguinum esset. Ergo, quas ad hoc præparaverat expensas, Salomoni filio suo, cui a Domino concedebatur, tradidit, quatenus iade Domino domum construeret.

Idcirco rex Salomon in prædicta area ædificavit Domino templum, id est Bethel, et altare; quod et dedicavit incomparabili sumptu, petens a Domino ut quicumque de quocumque Deum in eo templo deprecaretur, exaudiri mereretur; quod etiam concessum fuit ei a Domino.

Illud autem templum postea propter incontinentiam principis et populi, Deo puniente, exspoliavit Nabuchodonosor rex per Nabuzardan principem sui exercitus tempore Sedeciae regis, quem captivum ab urbe totumque quod speciosum et pretiosum in æde ac urbe erat, tulit, jussitque sibi in Babylone præsentari populum; paulo post quidem Phara-

Nebao templum delevit, et urbem. Modo vero ne relatori videatur absurdum, auditorique lædiosum, sub quibus et a quibus destructiones et reconstructiones primi, secundi et tertii ejusdem templi existerunt enumerare, hoc de præsentī Bethel, prout verius queam. tibi dilecte mi, elucidare conabor.

De Bethel itaque, sub quo et a quo principe restitutum sit, vere ignoratur, neque in veram notitiam rei devenire potui. Quidam enim sub Constantino imperatore ab Helena matre sua reædificatum fuisse perhibent pro reverentia sanctæ crucis ab ea receptæ. Alii ab Heraclio imperatore pro reverentia ligni Domini, quod de Perside triumphans retulerat; alii a Justiniano Augusto; alii a quodam imperatore Memphis Ægypti pro reverentia Allachiber, id est summi Domini Dei. Præsens hoc, inquam, templum est de quo prædicatur quod in eo puer Jesus octavo natalis sui die fuerit circumcisis. Præputium ejus in Jerusalem in templo de cælis ab angelo Carolo Magno regi præsentatum fuit, et ab eo Aquisgranum in Gallias delatum; postea vero a Carolo Calvo in Aquitaniam translatum, in pago Pictaviensi apud Carusium in Ecclesia quam in honore Salvatoris nostri rex Calvus construxit, et regie bonis amplissimis sub monachali religione locupletavit, quod ex tunc usque modo ibi solemniter asservatur et veneratur.

CAPUT III.

Enarrantur ea quæ in templo Jerosolymitano a Salvatore mundi ejusque apostolis, etc., gesta sunt, expositis locis in quibus quæque contigerunt.

Primum, ut diximus, sacramentum in civitate Nazareth est per Incarnationem Domini celebratum. Secundum vero per Nativitatem ipsius in Bethlehem Judæ est consummatum. Tertium, quod dicitur Hypapante Domini, id est repræsentatio Christi, in quadragesimo Nativitatis suæ die in templo Jerusalem est ostensum. Verumtamen hæc tria sub uno comprehenduntur sigillorum, quæ septem dicuntur in numero, quo ille liber in Apocalypsi signatus, a nullo potuit solvi nisi ab illo Agno qui ab origine mundi est occisus. Unde et ille: *Dignus es, Domine, accipere*, etc. Computantur autem a quibusdam hæc septem signacula apocalyptica in hunc modum, nempe quod hæc sint: 1. Nativitas Domini, seu Incarnatio; 2. Baptismus; 3. Passio; 4. ad inferos descensio; 5. Resurrectio; 6. Ascensio; 7, futuri judicii repræsentatio. De his autem septem jam sex in partibus Jerosolymitarum per Dominum nostrum Jesum Christum sunt soluta seu adimpleta; septimum complendum per eundem Dominum nostrum, cujus completionem nec certa hora, nec certus locus est ascriptus, licet a Joel propheta in persona Domini dictum sit: *Congregabo omnes gentes in valle Josaphat. et disceptabo cum eis*. Sed de his alibi. Nunc vero redeamus ad repræsentationem Domini, adjicientes hoc de circumcissione ejus, quæ facta est in templo Domini octavo die, quod ipsa, quamvis in ea carnis abscissio depositionem vitio-

rum in mentibus aliorum significet, tamen, quia ad Vetus Testamentum pertinet, tanquam in eo consummationem accipiens, amodo cessare debet, ut inter sacramenta Novi Testamenti circumcissio non computetur. Hinc non pertinet ad aliquid septem sigillorum prædictorum. Sicut jam diximus, Dominus noster Jesus Christus a sua Matre in templo est præsentatus, et in ulnas beati Simeonis receptus, spiritu prophetico inferentis: *Nunc dimittis servum tuum. Domine*, etc. In templo Dominus noster Jesus Christus, jam major factus, cum moraretur Jerusalem, etiam duodennis disputabat cum Judæis, et licet eum odio habuerunt, tamen eos sæpe docebat. Nam in templo laudavit munus mulieris pauperis, quod in gazophylacium miserat, etc. Supra pinna-

culum templi, quod reputatur supra latus circuitus, habens subtus se fenestras quasi pinnas vel cinnas, statuit Jesum diabolus, et tertio eum propter baptismum et jejunium tentans dixit: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum*. In hoc ipso templo Domini xi Kalendar. Decembris dicitur beata Virgo Maria jam, trium annorum parvula, oblata fuisse Deo, ut hi versiculi docent ibidem inscripti:

*Virginibus septem Virgo comitata puellis,
Servitura Deo, fuit hic oblata triennis.*

Ibi absque dubio sæpe divinum et angelicum solatium percepit, undo rursus iste versus:

Pascitur angelico Virgo ministerio.

De templo vendentes et ementes ejecit Dominus noster Jesus Christus: ad ejus rei indicium adhuc in dextera parte templi ostenditur lapis cum magna veneratione luminariorum, tanquam pede Domini calcatus et sanctificatus, eleganter ornatus, ubi nempe Christus solus virtute divina tot restitit hominibus, eos violenter ejiciendo; qui dictus lapis adjunctus est lapidi super quem tanquam in altari depingitur oblatus fuisse Dominus noster, uti demonstratur in pictura et superscriptione, quæ talis est:

*Hic fuit oblatus Rex regum virgine natus,
Quapropter sanctus locus est hic jure vocatus.*

Et paulo post etiam sequentes versus ibidem leguntur.

*Hic Jacob scalam vidit, construxit et aram,
Hinc locus ornatur, quo sanctus jure vocatur.*

Quod vero hoc ipso in lapide Jacob depingitur caput posuisse, quando dormiens vidit sealam in cælum porrectam, per quam angeli ascenderunt et descenderunt, salva reverentia templi, verum non est; ubi et iterum versus hic appositus est:

Hæc tua sit terra, Jacob, cum prole futura,

Sed, ut supra diximus, longe in alio loco accidit, scilicet ad majorem Machumeriam ad Mesopotamiam eunti.

In templo liberavit Dominus noster adulteram ab accusantibus, dicens: *Qui sine peccato est*, etc. Qui deinde, accusatoribus tacentibus et exeuntibus, feminae dixit: *Mulier, vade in pace, et jam amplius noli peccare*. Locus ille repræsentatur in parva cry-

pta ejusdem templi, ad quam cryptam introitus est in sinistra parte templi et vocatur Confessio. In eundem locum dicitur ingressus fuisse Zacharias, quando ab angelo de conceptione Joannis est certificatus; hoc totum indicat pictura, et superscriptiones, quæ tales sunt. Angelus ad Zachariam: *Ne timeas, Zacharia, exaudita est oratio tua*, etc.

In superliminari conspicitur imago Christi cum hac epigraphe:

Absolve gentes sua crimina corde fatentes.

In templo ad altare quod extra erat sub clivo, remotum a templo plusquam xx passus, Zacharias finis Barachiae martyr occubuit; supra quod in Veteri Testamento Judæi turtures et columbas sacrificare consueverant, sed postea a Saracenis mutatum est altare illud in horologium, quod adhuc videri et notari potest, cum plures Saraceni, etiam hodie, orandi causa ad ipsum, versus meridiem dispositum, ad quem meridiem ipsi orare solent, veniunt. Idem vero templum Demini miro tabulatu marmoreo intus et exterius, a quocunque demum exstructum, formam habet decentem et rotundam, imo circulariter octogonam, id est, octo angulos in circuitu habentem. Hujus templi paries de optimo musivo opere extrinsecus adornatus est usque ad medietatem ejus, nam reliqua pars est de marmoreis lapidibus. Idem paries inferior est continuus, præterquam quod quatuor ostiis interruptitur, habens ad orientem ostium unum, cui adjuncta est capella in honorem sancti Jacobi consecrata. Nam ab ea parte de tecto templi ipse præcipitatus, pertica fullonis est occisus, qui primus pontifex fuit sub novæ legis gratia in Jerusalem. Unde et hi versus sunt apppositi in eadem capella, in latere parietis:

*Jacobus Alphæi, Domini similis faciei,
Finit pro Christo, templo depulsus ab isto.
Sic Jacobum justum, prædicantem publice Christum,
Plebs mala multavit, fullonis pertica stravit.*

Et hi dicti versus intus et foris quasi per gyrum ejusdem capellæ in circuitu continentur, una cum istis:

*Jacobus Alphæi frater domini Nazarei,
Piscator, vita, vere fuit Israelita;
De templi pinna compulsus fraude maligna,
Ad Christum lætus migravit vecte peremptus.*

Ab aquilone habens officium unum versus claustrum Dominorum, in cujus superliminari plures litteræ Saracenice sunt appositæ. Ibidem vero juxta idem ostium est locus illius aquæ salutaris de qua propheta: *Vidi aquam egredientem de latere*, etc.

In introitu templi, versus occidentem, supra vestibulum Christi imago est, circa quam hoc continetur epigramma: *Hæc domus mea, domus orationis vocabitur.*

A meridie quoque habet ostium versus ædificium Salomonis. Ab occidente etiam habet ostium versus sepulcrum Domini, ubi et porta Speciosa,

A per quam Petrus cum Joanne transiens pauperi, eleemosynam ab eis potenti, cum esset claudus, dixit: *Argentum et aurum non est mihi*, etc. Utrumlibet istorum duorum ostiorum, videlicet ab aquilone et ab occidente, habet sex januas, modo valvarum conjunctas; nam illud versus meridiem habet quatuor, illud vero ad orientem duas tantum. Et hæc circa inferiorem parietem.

Jam in superiori parte ejusdem parietis, scilicet ubi musivum opus optimum appositum est, fenestræ sunt interseræ sic, ut in quolibet de octo lateribus sint quinque fenestræ, præterquam ubi sunt ostia templi, in quibus tantum quatuor continentur. Summa universa fenestrarum ascendit ad triginta duas. Inter istum exteriorem in circuitu parietem, et inter interiores columnas marmoreas et magnas, quæ numero sunt duodecim, et sustentant illum interiorem, et strictiorem, et latiore, et penitus rotundum parietem, qui habet duodecim fenestras, suppositis etiam sibi quatuor quadratis basibus, inter hunc, inquam, et illum parietem sunt sedecim columnæ, et octo bases cum quadratis lapidibus marmoreis, cum spatio octo passuum, abhinc et inde sustentantes tectum medium inter interiorem et exteriorem parietem, et interiorem etiam strictiorem cum pulcherrimis laqueariis: supra se etiam juxta tectum locum deambulatorium circumquaque exhibentibus, et habentibus canales plumbeos, qui aquam pluviatilem evomunt.

Super hunc strictiorem parietem erigitur in altum testudo rotundus, intus depictus, foris plumbo coopertus, cui signum sanctæ crucis in supremo apice a Christianis est appositum. Hoc ipsum signum Saracenis est valde contrarium, et multi auri sui dispendio vellent esse remotum. Nam licet fidem passionis Christi non habeant, attamen hoc templum venerantur, et huic vim nullam inferunt: quin imo in hoc ipso licet templo Creatorem suum adorent etiam, tamen pro idololatris teste Augustino habendi sunt, qui expresse asserit, *idololatrium esse quidquid fit præter fidem Christi*.

In circuitu templi quasi sub tecto extra continentur hæc littera in ascensu versus occidentem: *Pax æterna ab æterno Patre sit huic domui. Benedicta gloria Domini de loco sancto suo. Versus meridiem: Bene fundata est domus Domini supra firmam petram. Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te. Versus orientem: Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam. In domo tua, Domine, omnes dicent gloriam. Versus septentrionem: Templum Domini sanctum est, Dei cultura est, Dei ædificatio est. Intus vero in templo in superiori linea per circuitum oppositum est magnis litteris illud responsorium: *Andi, Domine, hymnum*, etc., cum versu suo: *Respice, Domine*, etc.*

Deinde in inferiori ambitu cum aureis litteris quidam versiculi de illo hymno: *Urbs Jerusalem beata*, etc., continentur inscripti. Idem templum sic decenter compositum et ornatum, circumquaque

habet atrium latum atque planum conjunctis lapidibus pavimentatum et stratum ac in circuitu quadratum, ad quod a tribus partibus multis gradibus ascenditur. Est enim idem atrium ab aequalitate terræ satis artificiose elevatum, et habet ab oriente in pariete suo latum introitus per quinque arcus, quatuor magnis columnis sibi connexos: et hic paries sic patet versus portam Auream, per quam Dominus quinto die ante passionem suam, sedens super asinam, solemniter introivit, susceptus a pueris Ilebæorum cum ramis palmarum, laudantibus et dicentibus: *Hosanna filio David*, etc. Hæc porta ex divina dispositione, licet postea Jerusalem sæpe esset ab hostibus capta et destructa, tamen semper remansit integra. Et hinc ob reverentiam divini et mystici introitus Domini, a Bethania per montem Oliveti Jerusalem euntis, intus clausa, foris lapidibus obstructa, nullo tempore patet, nisi in die Palmarum, quo die omni anno ob memoriam rei gestæ solemniter aperitur processioni et universo populo peregrinorum ac civium. Tum facto a patriarcha in pede montis Oliveti ad populum sermone, et officio illa die finito, iterum clauditur per totum annum ut prius, excepto Exaltationis sanctæ crucis festo, ubi denuo adaperitur. Circa eandem portam infra muros celebris sepultura mortuorum habetur.

Hujus portæ atrium a meridie habet patulum accessum per tres magnos arcus seu fornices, duabus columnis marmoreis conjunctos; et in eodem latere habet alium accessum, priori latiore. Ab occidente vero, versus civitatem, idem atrium pulchrum habet accessum, per quatuor arcus tribus columnis marmoreis junctos patens. Ab aquilone autem idem atrium angustatur ex parte, propter adjunctionem claustrum Dominorum. In reliquo ejusdem lateris satis pulchram habet latitudinem et accessum. Pulchra quoque, et satis ampla planities a meridie et occidente, aliquantulum etiam versus septentrionem, eidem atrio forinsecus adjacet in plano.

Atque hæc descriptio præfati templi, et adjacentis loci sufficiat; potiora per hujus ulterioris sermonis cursum videbimus.

CAPUT IV.

De Jordane fluvio, Quarentena deserto, Bethagla, Engaddi, montibus Charan et Carmeli, Gerlicio, Gergessa, Cæsarea Palestinæ, Hebron, valle Laerymarum, agro Gebal, quercu Mambre, Segor, spelunca Karnaim, montes Sinai, montibus Horeb et Abarim, Idumæa, Tyros, Sarephta.

Dominus noster, sum viginti novem esset annorum et dierum tredecim, ut Lucas ait, inciperetque quasi tricesimum annum, volens circumcisionem finire, et veterem hominem aqua sanctificata renovare, venit in desertum ad Joannem præcursorem suum, et baptizatus est ab eo in Jordane, in eo loco qui distat ab Jericho lapide tertio; ubi vox Patris sui intonuit super eum, dicens: *Hic est filius meus dilectus*, etc. Jordanis autem est fluvius qui a duobus fontibus, scilicet Jor et Dan, qui ad radicem Libani oriuntur, et post longum tractum seorsim

A fluentes, sub montibus Gelboe conjunguntur, confluitur. Spiritus quoque sanctus in eodem tempore, quando Christus baptizabatur, super ipsum venit, ostendens Christum, non Joannem sanctificandi aquas potestatem habere. Ibidem quoque prope, nempe secundo lapide ab Jericho, ad sinistram, est desertum quod Quarentena vocatur; in hujus deserti quadam rupe suscepto baptismo Christus quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejunium complevit, eumque ibi esurientem diabolus tentans dixit: *Die ut lapides isti panes fiant*, etc. Secundo milliario a Quarentena contra Galilæam mons ille excelsus, in quo spiritus nequam Christum iterum tentavit, ostendens ei omnia regna mundi, ac dicens: *Hæc omnia tibi dabo*, etc. Sub Quarentena fontis illius rivulus, quem beatus Eliseus ejus sanata sterilitate de amaro potabilem reddidit. Ante Jericho secus viam cæcus mendicans, ubi audiit quod Christus transiret, exclamavit: *Jesu Fili David, miserere mei*, etc. Qui etiam ab eo illuminari meruit tam interiorius quam exteriorius.

Tertio lapide a Jericho, duobus milliariis a Jordane, Bethagla, quod interpretatur *locus gyri*, eo quod ibi more plangentium circumissent funera Jacob filii ejus gensque eorum, referentes patrem de Ægypto in Hebron.

Engaddi in tribu Juda, ubi se abscondit David in solitudine, quæ est in Aulone Jericho, id est in regione illa campestri de qua supra. Vocatur autem vicus ille *Prægrandis* Judæorum Engaddi, juxta mare Mortuum, unde et opobalsamum oriri solebat et afferri. Unde et vineæ Engaddi nuncupabatur.

Octavo milliario a Nazareth contra Carmelum Karan mons, ad cujus radicem juxta fontem Lamech pater Noe sua sagitta peremit Cain, arcuque suo ducem suum. Unde furore repletus, et ira ait: *Ocellidi virum in vulnus meum, et adolescentulum in livorem meum*, etc. De Cain Dominus prædixerat. *Omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur*.

Septimo milliario a Karan monte mons Carmeli de quo in Canticis anticorum: *Collum tuum ut Carmelus*. In hoc monte per longum tempus conversatus est Elias, ejusque discipulus Eliseus cum eo.

Sexto milliario a Nazareth contra Genunium Gerlicus, in quo Jehu rex Israel percussit Oziam regem Judææ.

Sexto decimo milliario a Nazareth, contra orientem, ad mare Galilææ Gergessa, viculus ille in quo Salvator eos qui a dæmonibus vexabantur sanitati restituit, ex quo in maris præcipitum porcos subjecit.

Sexto decimo milliario a monte Carmelo, contra meridiem, Cæsarea Palestinæ, ex qua Cornelius centurio, quem in ea baptizavit et in episcopum creavit beatus Petrus.

In hac Cæsarea urbe turris Stratonis: nam Herodes contra adventum Augusti (de quo sibi suæque regni tyrannidi timebat) construxit de albo marmore portum et turrim, quæ Jerosolymæam, alias

Turrim David dictam, longe supereminet, ædificavit, Josepho attestante, qui ait : « Turrim fabricavit, eamque Antoniam dixit. »

Ex altera parte Jerusalem, aliquantulum versus meridiem, est civitas Hebron, quæ quondam erat metropolis Philistinorum et habitaculum gigantum, distans a sancta civitate per dietam unam : hæc ipsa erat in tribu Juda, deinde civitas sacerdotalis et refugii, sita in agro illo in quo plasmator Deus omnium patrem nostrum Adam plasmavit et spiraculum vitæ illi inspiravit.

Hebron Kariath-Jarbe dicitur, quod Sarracenicè sonat *civitas quarta*, nempe *Cariath* civitas, *Arba*, quarta, eo quod quatuor patres illi reverendi in spelunca duplici in ea fuerint sepulti, scilicet Adam, Abraham, Isaac et Jacob, et eorum uxores quatuor, nempe Eva mater nostra, Sara, Hebecca et Lia. Est autem Hebron juxta vallem Lacrymarum sita. Vallis Lacrymarum ex eo dicta quod centum annis in ea luxerit Adam filium suum Abel. In qua, monitus postea ab angelo, cognovit uxorem suam, ex qua deinde genuit filium suum Seth, de cujus postea stirpe et tribu Christus fuit oriundus.

Secundo milliario ab Hebron sepultura est Lot, nepotis Abraham. In Hebron habetur ager quidam Gebal, cujus gleba rubea est; hæc ab incolis effoditur, et comeditur et per Ægyptum venalis asportatur, utpote quæ in multorum salutem pro specie charissima venditur. Prædictus ager in quantum late et profunde effossus est, in tantum Dei dispositione, anno finito, redintegratus reperitur.

Juxta Hebron mons Mambre, ad cujus radicem terebinthus illa quæ *dirps* vocatur, id est illex aut quercus, secus quam per multum temporis mansit Abraham, sub qua tres angelos vidit, et unum adoravit, hospitioque prout dignius potuit, suscepit fovitque. Hinc prima credendi via aperta est. Illex prædicta ex tunc usque modo ad tempus Theodosii imper., testante Hieronymo, suum esse dilatavit, et ex illa hæc fuisse perhibetur quæ in præsentia ab illic præsentibus videtur et chara habetur. Quæ licet modo arida sit, medicabilis tamen esse probatur; et quidem præcipue in isto, quod si quis equitans de ea aliquid secum detulerit, non facile animal suum confundatur.

In Hebron primo applicuerunt se, causa explorandæ terræ promissionis, Josue, et Caleph, et eorum socii decem. In Hebron regnavit David annis septem et medium. Demum decimo ab Hebron milliario lacus Asphalthis, qui et mare Mortuum dicitur, contra orientem est. Vere mortuum ex eo quod nihil mortuum recipit. Alias et mare diaboli dici consuevit, utpote quod instinctu ejus illæ civitates celeberrimæ Sodomæ, Gomorra, Sephon et Adana, perseverantes in turpitudine sua, sulphure concremante, miserrime in lacum illum subversæ fuerint.

Supra lacum in accubitu Judææ Segor est, quæ

A et Bala vel Zara vocatur. Et hæc quinta de civitatibus illis, precibus Lot de subversione conservata, usque nunc ostenditur, et modo glorioso nomine Palmaria dicitur. In exitu Segor uxor Lot, ut nihil lætum sine admisto tristi est, in effigiem salis est immutata, cujus prodigii adhuc vestigia apparent. Supra ripam maris prædicti multum aluminis ab incolis reperitur et colligitur, nec non et bitumen ex mari extrahitur, quod Judaicum appellatur, multis necessarium. Segor autem, ut diximus, modo a compatriotis oppidum Palma seu Palmaria vocatur.

Supra lacum Asphalthis, in descensu Arabiæ, Karnaim spelunca in monte Moabitarum, in quem Balach filius Behor Balaam adduxit ad maledicendum populo Israel; hic mons propter vehemens præruptum excisus vocatur. Cæterum lacus Asphalthis Judæam ab Arabiâ dividit. Arabiâ tempore filiorum Israel solitudo erat, seu desertum illud, aut cremus, terra invia et inaquosa, in qua detinuit Dominus populum suum quadraginta annis, pluvius illis manna ad manducandum, aqua de petra durissima producta.

In Arabiâ hæc mons Sinai, in quo Moyses quadraginta diebus totidemque noctibus omnis cibi expertus moratus erat; in quo loco deinde Dominus Moysi legem dedit, proprio digito suo scriptam in tabulis lapideis. In Arabiæ valle percussit Moyses bis silicem, qui percussus duos aquæ rivulos populo Dei reddidit, de quibus adhuc hodie tota illa, antehac inaquosa, terra irrigatur.

In Arabiâ præcessit filiis Israel columna ignis per noctem, nubes vero eos vallavit diebus singulis. In Arabiâ Helim est, ubi filii Israel castrametati, nempe locus ille in deserto, ubi dicti filii Israel duodecim fontes et septuaginta palmas, quando de mari Rubro exhibant, reppererunt. In Arabiâ quadraginta mansiones filiorum Israel sunt. In Arabiâ mons Horeb, in quo sepultus Aaron requiescit. In Arabiâ mons Abarim, in quo Dominus Moysen per angelos sepelivit, ejus tamen nusquam apparente tumuli vestigio. In Arabiâ mons ille regalis, quem dominus Balduinus primus (4), rex Francorum in Jerusalem, ad terram Christicolis subjugavit, et ad tuendum regnum David firmum reddidit.

Cæterum Arabiâ jungitur Idumæa in sinibus Bostrom. Idumæa tamen sub Syria, Syriæ autem caput Damascus. Idumæam et Phœniciam dividit Libanus. In Phœniciâ est Sors, seu Syris, dicta Tyrus, Phœnicum nobilissima civitas metropolis, quæ Christum per maritima ambulantes recipere noluit. Quæ et divina testante pagina martyres Deo plurimos reddidit, quorum Dei solius scientia numerum collegit. Insuper Tyrus originem (Origenem?) tumultum celat. Ante Tyrum lapis ille marmoreus haud modicus super quem sedit Jesus, a tempore Christi usque ad expulsionem gentium ab urbe semper illæsus, sed deinde a Francis et Veneticis fractus.

(4) Id est primus hujus nominis, inter reges Hierosolymæ secundus.

Supra vero residuum illius lapidis in honorem Salvatoris quædam ecclesia constructa est.

Octavo milliario a Tyro, contra orientem, supra mare, Sarphen est, quod dicitur alias Sarepta Sidoniæ; in quo quondam habitavit propheta Domini Elias. Illic resuscitavit filium viduæ, Joanam videlicet, eo quod vidua prophetam Domini benigne foverit et paverit.

CAPUT V.

Sidon, Berythus, Damascus, Arphat, Huss, Suita, Thema, Naamon, mons Seir et Libani, Farfar et Abbana fluvii, Paneas oppidum, Dan fons, Medan, Jor, Betsaida, Corozaim, Cedar.

Sexto milliario a Serphen, Sidon egregia jacet civitas, ex qua Dido, quæ in Africa Carthaginem condidit, oriunda. Sexto decimo milliario a Sidone Berytus opulentissima civitas. In Beryto quædam Salvatoris nostri imago, haud multum post passionem ejus, a quibusdam Judeis sub Crucifixi effigie ignominiose et ridiculose posita sanguinem sudavit et aquam: quæ causa fuit ut Sidoniorum multi, in verum Jesum crucifixum credentes, sacrum baptismi lavacrum susceperint. Quicumque etiam ex stilla dictæ imaginis peruncti fuerunt, sani fiebant, a quacunque detinebantur infirmitate. Denique et Arphat urbs est Damasci. Jam fusius de Damasco.

Damascus est caput Syriæ, et reverenda metropolis illius. Hanc construxit Eliezer, servus Abrahamæ, in agro illo in quo Cain occidit Abel fratrem suum, Damascus habitavit Esau; hinc et Seyr et Edom dicitur, nam Seyr pilosus, et Edom rubeus, seu rufus interpretatur. Ab Edom tota terra illa vocatur Idumæa; de qua in psalmo: *In Idumæam extendam calcamentum meum.* Et iterum alius propheta: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* Est autem de Edom quædam pars terræ illius Huss, ex qua beatus Job; quæ et Suita: hinc de ea dictus Baldat Suites. In qua et Thema metropolis Idumææ; ex hac Thema Eliphaz Themanites; in qua et Naamon oppidum: in quo Sophar Naamatites: hi tres consolatores Job.

In Idumæa finibus, secundo milliario a Jordane, fluvius Jacob, quo transvadato a Jacob, cum rediret a Mesopotamia, luctatus est cum angelo, qui deinde ei nomen Jacob mutavit in Israel, eumque tacto femore claudicare fecit. In Idumæa mons Seyr, sub quo Damascus. Secundo milliario a Damasco est venerabilis locus iste in quo Saulo, postea dicto Paulo, Christus apparuit dicens: *Saule, Saule, quid me persequeris?* In quo loco Saulum non modicum lumen de cælis circumfulsit. In Daimasco baptizavit Saulum Ananias, nomen ei Paulus imponens. De muris Damasci demissus fuit Paulus, persecutorum rabiem veritus.

Libanus interpretatur candor, hinc in Canticis cant.: *Veni de Libauo, columba mea.* Ad radicem montis Libani oriuntur Farfar et Abbana, fluvii Damasci. Sed montes Libani et planities Archados transfluit Abbana, magno se mari copulans finibus

illis, in quibus beatus Eustachius uxore sua privatus et a filiis desolatus recessit. Farfar per Syriam tendit ad Antiochiam, labens secus muros ejus; decimo abhinc milliario in portu Solim, portu scilicet Sancti Simeonis, Mediterraneo se mari commendat. Antiochiæ primo sedit sanctus Petrus apostolus, septem annis, pontificali decoratus infula. Ad radicem Libani Paneas civitas sita est, alias Cæsarea Philippi dicta.

Porro item ad radicem Libani oriuntur Jor et Dan, illi duo fontes de quibus, ut supra meminimus, sub montibus Gelboe Jordanis conficitur. A montibus Gelboe usque ad lacum Asphaltitis vallis est illa per quam labitur Jordanis; et hæc vallis vocatur, ut diximus, prægrandis seu campestris, quæ ex utraque parte vallatur continuis montibus a Libano, usque ad desertum Pharan. Dividit autem Jordanis Galilæam et Idumæam, et terram Bostrom, quæ et Idumæa secunda metropolis. Cæterum Jordanis *descensus* interpretatur.

Fonticulus Dan ab ortu suo subterraneum ducit gurgitem suum usque ad Medan, planitiem illam in qua, adauctis aquis, satis patenter suum foras emit tit alveum. Planities autem illa ideo Medan vocatur eo quod Dan et illa medius sit. Sarracenice quidem sonat platea illa *Medan*, Latine autem *platea*; forum vero vocatur Medan, eo quod intrante æstate innumerabilis ibi populus secum omnia deferens venalia convenit; et insuper ingens Barthorum [Parthorum?] et Arabum multitudo ad tuendum populum, et ad pascendos greges suos in pascuis illis per totam æstatem demoratur. Medan componitur ex *med* et *dan*. Med, Sarranice, *aqua*: dan, *fluvius*. Ex prædicta planitie Dan se reddens in fluvium Suetam seu Suitam peragratur, in qua pyramis beati Job adhuc superstes a regibus et gentibus solemniter habetur.

Denique Dan contra Galilæam gentium se obliquans, sub urbe Cedar, penes medicabilia balnea, Spineti plana transfluens Jor copulatur. Jor haud longe a Paneas lacum illius loci reddit, facitque ex se; postea mare Galilææ inter Bethsaidam et Capharnaum ex eo sumit exordium. A Bethsaida Petrus et Joannes, Andreas et Jacobus Alphei.

Sexto milliario a Bethsaida est Corozaim, in qua Antichristus seductor orbis nutrietur. De Corozaim et Bethsaida ait Jesus: *Væ tibi, Corozaim! væ tibi, Bethsaida!* Sexto milliario a Corozaim est Cedar excellentissima civitas, de qua in psal.: *Habitavi cum habitantibus Cedar.* Alias Cedar interpretatur *in tenebris*.

CAPUT VI.

Capharnaum, locus Mensæ, Magdalum, Tiberias, Bethulia, Dothaim, Carnarium Leonis, mons Modin, Diospolis, Tecua, Jericho, Sichem, mons Offensionis, natatoria Siloe, quercus Rogel, vallis Josaphat.

Capharnaum in dextera maris civitas illa est in qua Jesus filium centurionis sanavit, de quo et ipse ait: *Non inveni tantam fidem in Israel.* In civitate

hac Capharnaum multa signa fecit Jesus, docens in Synagoga. Tandem Capharnaum interpretatur *villa pulcherrima*, seu magis *filia pulchritudinis*; quæ nobis significat sanctam Ecclesiam, ad quam euneti qui de Libano, id est de candore virtutum, veniunt, ab ea et in ea lucidiores redduntur.

Secundo milliario a Capharnaum descensus illius montis est in quo Dominus sermocinatus est ad turbas, et instruxit apostolos suos, docens eos; in quo et leprosum Dominus sanavit. Milliario abhinc, id est a descensu montis illius, est locus ille in quo Jesus quinque hominum millia ex quinque panibus et duobus piscibus pavit. Unde locus ille *Mensa* vocatur, quod idem est ac locus refectionis. Huic loco subjacet ille in quo Christus suis discipulis apparuit, comedens cum eis partem piscis assi, supra mare, quod idem Dominus sicco pede perambulavit, cum circa quartam noctis vigiliam Petro et Andreæ piscantibus apparuit; ubi et Petro supra mare ad eum ire volenti et mergenti Christus dixit: *Modicæ fidei, quare dubitasti?* et ubi alia vice, suis discipulis periclitantibus, mare quietum reddidit.

Secundo milliario a Genesareth oppidum Magdalum, a quo Maria Magdalena. Hæc autem regio alias vocatur Galilæa gentium, et sita est in tribu Zabulon et Nephthalim. In superiori hujus Galilææ parte viginti fuere civitates quas rex Salomon Hiram regi Tyri, amico suo, dono dedit.

Secundo milliario a Magdalo Chyneret civitas, quæ et Tiberiadis, a Tiberio Cæsare cognominata; quam in juventute sua Jesus frequentare solebat. Quarto milliario a Tiberiade Bethulia civitas, ex qua Judith, quæ pro gente sua salvanda satis astute peremit Holofernem in obsidione urbis. Quarto item milliario a Tiberiade contra meridiem est Dothaim, in quo Joseph fratres suos greges pascentes reperit, quem et ibi ex odio Ismaelitis in Ægyptum vendiderunt.

Ante portam Jerusalem quæ respicit ad occasum, saxis obrutus beatus Stephanus protomartyr occubuit, et sepultus, cum ex loco martyrii in Sion fuisset translatus, inter Nicodemum, et Gamalieleum, et Abibon: postea Constantinopolim, ad ultimum demum Romæ beato Laurentio contumelatus: unde hic in tumulo versus:

Quem Sion occidit, nobis Byzantia misit.

Ante portam Jerusalem, juxta lacum qui respicit meridiem, cavea illa videtur, in quam Leo quidam, jussu Dei omnipotentis, martyrum fere duodecim millia sub Cosroe preempta, detulit nocte; unde et Carnarium Leonis dicitur.

Sexto milliario a Jerusalem, contra meridiem, via est quæ ducit Ramatha, et mons Modin, ex quo loco oriundus Mathathias, pater Machabæorum, in quo et sepulti quiescunt, adhuc apparentibus tumulis. Octavo milliario a Modin, via quæ ducit Joppem, Lidda, quæ et Diospolis, in qua corpus beati Georgii sepultum fuisse manifestatur, milliario a Ramatha distat.

A Tertio milliario a Bethlehem Tecua oppidum, ex quo Amos, qui et ibi sepultus est.

Quarto milliario a Jerusalem, contra austrum, oppidum illud in quo morabatur Zacharias tunc temporis, cum mater Jesu Maria festinans, jam habens in utero suo Filium Dei venit ad salutandum Elisabeth cognatam suam, gravidam de Joanne filio suo; quem et ibi natum fuisse perhibent.

B Tertio decimo milliario ab Jerusalem, contra boream, est Jericho, ex qua Raab, meretrix illa quæ hospitio exceptos quatuor exploratores filiorum Israel liberavit, eclavit et pavit. Ex qua Zachæus, statura pusillus, audiens Jesum per partes illas deambulantem, sycomorum arborem ascendit ut Jesum videret et eum eo loqueretur, se judicans et petens veniam. Ex qua et pueri illi qui beatum Eliseum Jerosolymam ascendentem deriserunt, dicentes: *Ascende, calve, ascende, calve, etc.*

Secundo milliario a Jerusalem via est quæ ducit Sichem, et mons Gabaath in tribu Benjamin.

Milliario a Jerusalem, in accubitu montis Oliveti, mons Offensionis et Continuus. Dividit autem eos via quæ de Josaphat per Bethphage ducit Bethaniam; eapropter dictus mons Offensionis quod in eo rex Salomon idolum posuerit Moiloch, adorans illud.

C Haud procul Jerusalem sub Salomonis regia, in accubitu in valle Josaphat, est natatoria Siloe, ad quam cæcum ab eo illuminatum misit Jesus, ut in ea lavaret oculos suos. Qui abiens lavit et vidit. Ergo Siloe interpretatur *missus*. Non ad eandem aquam Naaman princeps Syriæ missus est, sed ad Jordanem, ab Eliseo propheta, ut in eo ter lotus curaretur a lepra. Quam aquam ipse Naaman intuens, quasi cum indignatione intulit: *Nunquid Farfar et Abbania, nostræ provinciæ flumina, longe meliora sunt isto?* Tandem tamen monitis servi sui consentiens, mandatum prophetæ implevit et curatus est.

Siloe secundum traditionem Syriorum ex Silō manare dicitur. Siloe gurgitem suum cum silentio ducit, quia subterraneum. Juxta Siloe existit quereus Rogel sub qua beatus Josias sepultus quiescit.

D In valle Josaphat sepultus fuit beatus Jacobus Alphæi, qui de templo, ut supra diximus, præcipitatus fuit. Est adhuc in eadem valle pulchra capella in qua sepulture ejus indicium manet, cum his inscriptis versibus:

*Urgent Alphæi natum sine lege Judæi,
Causa necis fit ei, nomen amorque Dei.
Alphæi natus de templo præcipitatus
Huc fuit allatus, et devote tumulatus.*

Verum exinde postea fuit apostolus Dei Constantinopolim translatus.

In valle Josaphat sub acuto pyramide rex idem Josaphat tumulatus fuit, a cujus nomine tota vallis sortita est nomen. Interpretatur autem *vallis judicii*, juxta illud: *Congregabo omnes gentes, etc.* Porro.

Eadem vallis ex omni parte plures habet caveas, A in quibus religiosæ personæ vitam ducunt eremiticam. Tota vallis pertinet ad cœnobium in summitate ejusdem vallis supra rivum torrentis Cedron situm, juxta hortum in quo sæpe Dominus noster cum discipulis suis solebat convenire. In hujus cœnobii crypta adhuc hodie ostenditur sepultura beatissimæ virginis Mariæ, de qua postea dicemus.

CAPUT VII.

De Bethania, Bethphage, vico Gethsemani, cœnaculo Domini in monte Sion rebusque in singulis locis memoria dignis.

Dictum est jam de duobus sigillis quæ Dominus noster, tanquam leo de tribu Juda emissus, in signato libro Joannis solvit, scilicet de Nativitate et Baptismo. Jam nunc de sigillis aliis loquamur.

Appropinquante Dominicæ passionis tempore venit Jesus Christus Dominus noster Bethaniam, sero, ante diem Palmarum. Tunc in sequenti die, scilicet Dominico mane, cum ea solemnitate quam jam supra retulimus, civitatem sanctam est ingressus. Dista autem Bethania a Jerusalem per duo millia, et est oppidum illud in quo Simon, vel Lazarus, ut verius creditur, sæpe Christum recepit in hospitium; cui devote ministrabant Martha et Maria. In Bethania Maria Magdalena fracto alabastro unguentum pretiosum effudit causa devotionis supra caput Salvatoris in convivio recubentis, cujus unguenti odore tota domus repleta est. Dicitur autem Maria Magdalena in eodem loco, vel potius in alio, scilicet in domo Simonis leprosi, jam dudum, cum adhuc esset peccatrix, ductu pœnitentiæ ad pedes Domini, similiter in convivio recubentis venisse, et suis lacrymis pedes Jesu Christi rigasse, crinibusque suis extersisse, et alio quodam, scilicet compunctionis unguento unxisse, et sic peccatorum suorum veniam apud Dominum promeruisse. Unde cum sacra in Scriptura alicubi reperiatur, aliam Mariam ad pedes ejus accessisse, aliam caput Domini inunxisse, etc., doctores Ecclesiæ sanctæ ita sensum exponunt; nempe aliam, id est alteram, seu alteratam Mariam, quia ibi, et usque tunc peccatrix, in amaritudine pœnitentiæ, hic jam justificata cum devotionis exultatione accessit. Est tamen quædam ecclesia infra muros sanctæ civitatis juxta Sanctam Annam, versus septentrionem, prope muros urbis in honore sanctæ Mariæ Magdalænæ consecrata; quo loco habitant monachi Jacobitæ, qui asserunt ibi domum fuisse Simonis leprosi, qui invitavit Dominum nostrum ad convivium, in quo supervenit Maria Magdalena, procidens ad pedes Jesu, quos lacrymis rigavit, et osculatos crinibus deterisit, ungens unguento. Hoc, inquam, quidem dicti loci monachi asserunt, et id ipsum loco in pavimento, crucis forma signato, ubi venit Maria ad pedes Jesu, et in pictura tabularum sic fuisse comprobant, ostendentes insuper adhuc capillum ejusdem Mariæ, qui continetur in vasculo vitri perspicui, repertus ibidem.

Dicunt ad hæc quoque aliam fuisse Mariam, quæ soror erat Lazari et Marthæ, quæ in Bethania, quod oppidum illorum trium erat, fracto alabastro pretiosum unguentum fudit super caput ejusdem Domini nostri. Cujus sepulturam adhuc hodie in tabaria dicunt apparere, corpore ipsius ibidem sepulto. Patentur autem corpus Mariæ Magdalænæ in partibus nostris apud Virzlacum (Vizeliacum) sepultum quiescere. Verum hoc utique illi duntaxat affirmant, sicut ipse præsens audivi; sed, ut diximus, unam eandemque quæ unxit pedes et caput Jesu, dicunt fuisse Mariam, et eandem Lazari sororem, et quandoque peccatricem. Interim tamen lectio sancti Evangelii de hoc eodem facto valde est implicita, et etiam diligentem auditorem reddit dubium de hoc, an scilicet Simon leprosus in Bethania habuerit hospitium, et quod invitaverit Domium; quod tamen non videtur idoneum, eum dictum et scriptum sit quod totum illud oppidum Bethania fuerit Lazari et suorum suarum. Et si idem Simon habuerit alibi hospitium, et forte in præmonstrato loco, necesse est dicere quod tunc vice prima non solum pedes, sed etiam caput Jesu dicatur Maria unxisse, ut ex ipsius Domini verbis in Evangelio dicentis: *Simon, introvi in domum tuam*, etc., potest intelligi. Alia vero vice in Bethania tanquam in domo sua eadem Maria tantum caput ejus unxit, fracto super ipsum alabastro. Unde in Evangelio: *Cum esset Bethaniæ Jesus*, etc. Si quis de his amplius velit certiorari, veniat ipse, et a prudentioribus incolis terræ hujus ordinem et veritatem rei gestæ inquiret. Nam in aliqua scriptura nec tantum de his reperi. Inter eandem Bethaniam et summitatem montis Oliveti, tanquam in medio, erat Bethphage, vicus quidam sacerdotum, cujus ad indicium adhuc exstant quasi turres duæ lapideæ, de quibus est una ecclesia.

In pede montis Oliveti versus civitatem, ubi modo ostenditur sepultura beatæ Mariæ Virginis, erat viculus qui dicebatur Gethsemani.

Appropinquante, ut diximus, Domini passione, post Lazari resuscitationem, die Palmarum Jesus venit Jerosolymam; eadem die solemnitate jam dicta peracta rediit ad Oliveti montana, moraturus ibi usque ad feriam quintam; in qua facturus erat una cum discipulis suis cœnam Dominicam in qua veteris testamenti terminum et novi testamenti initium poneret. Discipulis ergo suis inquirentibus ubi vellet sibi Pascha fieri, misit ex eis quosdam in civitatem, ut venirent et prepararent sibi habitaculum, vel locum ad complenda hujusmodi sacræ cœnæ, sacramenta idoneum; de quo plenius in Evangelio; *Ite in civitatem, et invenietis hominem amphoram aquæ bajulantem; sequimini eum*, etc. Hoc cœnaculum in monte Sion est inventum, in loco in quo Salomon quondam egregium dicitur construxisse ædificium, de quo in Canticis cant.: *Ferculum fecit sibi rex Salomon*, etc. Cœnaculum illud in superiori parte grande et latum erat, in quo propter mysterii rationem Dominus noster cum discipulis suis

dicatur cœnasse; ubi et proditorem suum cauta indicavit descriptione, reliquos confortans de instante sibi passione, et dans eis sub specie panis corpus suum ad manducandum, et sub specie vini sanguinem suum ad bibendum: *Quodviscunque*, etc., dicens.

Facta jam in superiori parte ejusdem habitaculi cœna, verisimile est ex ejusdem mysterii ratione, Dominum nostrum in inferiori domus parte humilitatis exemplum in lavatione pedum discipulorum ostendisse; sive mavis hoc ante cœnam vel post factum fuisse, ut quædam expositio innuit super illa Joannis in Evangelio verba: *Et facta cœna surrexit*, etc. Sive ergo hoc ante vel post cœnam factum sit, parum refert; sed hoc vel scire juvat quod diversitatem loci vel hodie adhuc descriptio rei gestæ in ecclesia montis Sion innuat. Nam in sinistra parte ejusdem ecclesiæ, in loco superiori, depicta apparet cœna, in inferiori autem, scilicet in crypta, lavatio pedum discipulorum ostenditur exhibita. His itaque consummatis mysteriis orationis causa cum discipulis suis rediit ad montem Oliveti, in cujus montis pede et accubitu dimittens discipulos suos solus secessit ab eis, quantum jactus est lapidis. Hic oravit ad Patrem suum dicens: *Pater, si fieri potest*, etc., ubi et ex tremore carnis sudorem fudit quasi sanguinem; et ad discipulos suos reversus, et inveniens eos dormientes, specialiter Petrum increpavit dicens: *Sic non potuisti una hora vigilare mecum*, etc.? Et iterum: *Dormite jam, et requiescite*, etc. Sic usque tertio in eundem locum ab eis secedens, et easdem preces Deo Patri suo porrigens, tandem secundum quod homo, confortatus ab angelo est, et a seipso, secundum quod Deus, tertio reversus ad discipulos dixit: *Vigilate et orate*.

Istorum locorum distinctio, videlicet, ubi discipuli remanserant, et ubi Dominus oraverat, manifeste in valle Josaphat apparet; nam juxta majorem ecclesiam, in qua sepultura beatæ Mariæ virginis, de qua postea dicemus, adhuc hodie exstat, in dextera parte, capella cum caverna in qua tristes et dormitantes remanserant discipuli, Domino post passionem suam ter veniente, et ter recedente ab eis; hoc adhuc indicat ibidem pictura existens.

CAPUT VIII.

De ecclesia Salvatoris, prætorio Pilati, turri Davidica, et monte Calvarie.

Locus vero ubi Dominus oravit circumdatus est nova ecclesia, quæ dicitur ecclesia Salvatoris; in hujus ecclesiæ pavimento eminent tres non operati lapides, velut rupes quædam. In his dicitur Dominus orasse et ter genu flexisse. Quare hi lapides apud Christi fideles in hodiernum usque diem in maxima devotione et veneratione habentur. Ad paulo ante dictam cavernam Dominus noster, noscens Judam cum turbis appropinquare (Judas enim, aliis discipulis post cœnam cum Domino remanentibus, solus abiit ad Judæos, tractans cum eis de

A proditiois et traditionis Magistri sui mercede, pactis et acceptis triginta argenteis, aggressus est infandum scelus. hoc, inquam, sciens Jesus, in eadem caverna illa dixit discipulis suis: *Surgite, eamus, ecce appropinquavit*, etc. Sic egressus Gethsemani, per osculum Judæ traditus, et a transmissa cohorte exinde cognitus, ab iis detentus, vinctus et deductus est. Verumtamen in præfata caverna ostenduntur quinque foramina in uno lapide, tanquam per quinque digitos manus Domini impressa. Domini dico, sed jam capti, atque a persecutoribus violenter tracti, ac si in eodem illius loci lapide sese voluisset retinere.

Quidquid autem de hoc sit, nos procul dubio scimus cum majoris potestatis et virtutis ampliora facere potuisse. Traditus itaque Dominus noster suo a discipulo, captus et ligatus a milite Romano, reductus est ad montem Sion, ubi tunc erat prætorium Pilati, nuncupatum *Lithostrotos*, Hebraice autem *Gabatha*. Tunc enim temporis optima pars et fortitudo totius urbis erat in altitudine ejusdem montis, sicut etiam turris David, quæ erat specula et tutamen reliquæ civitatis, esset in eo elevata; et hinc ratione maternæ generationis, et procurationis seu potius protectionis, inferior ejusdem civitatis pars dicitur filia ejus; secundum istud: *Dicite, filiæ Sion*, etc. Postea autem destructa ibidem civitate, et in alium locum, ubi nunc exstat, translata ac sub Elío imperatore ædificata, idem quoque mons in sua celsitudine valde est humiliatus et adæquatus, turre et aliis ædificiis, et fortalitiis exinde dejectis, ne ex eodem loco novæ urbi cum tempore hostis noceret.

Interim tamen adhuc hodie ostenditur locus ille, ubi et prætorium et turris David exstiterunt. Tunc temporis quoque versus meridiem in monte Sion illud grande ædificium fuit, ubi Dominus cum discipulis suis ultimam cœnam manducavit. Juxta dictum ergo prætorium Pilati, versus orientem, erat atrium, seu potius carcer, in quo vinctus detinebatur Jesus, et tota nocte illa inter mille sarcasmos, opprobria et ludibria a custodibus militibus et Judæorum principibus asservabatur, donec maturo mane eum judicio sisterent. In hoc ipso prætorio Petrus ter negavit Dominum ante galli cantum. Ubi deinde audito galli cantu, et Domino cum respiciente, pie reminiscens verbi suavissimi Magistri sui, vere pœnituit, amare flevit, et in cavernam, quæ modo *galli cantus*, vulgariter vero Galilæa appellatur, refugit.

Porro, ut cætera, quæ tunc in Sion aut erant aut contigerant absolvamus, memoratu dignum est quod Dominus Jesus post resurrectionem suam in Sion suis discipulis apparuerit. Unde in testimonium ejus hi versus in dextero latere ecclesiæ ibidem appositi leguntur.

*Christus discipulis apparuit hic Galilæis
Surgens; propterea locus est dictus Galilæa.*

In via qua de Sion descenditur in vallem Josaphat,

sub porta montis Sion, super sæpe dictam cavernam A vel potius ad seipsum faciens; ac si diceret: Mulier, ecce filius tuus: hæc modo patior ex filiatione, quam ex tua contraxi maternitate; non autem ex ea habeo miracula facere. Unde et alibi in nuptiis Canæ Galilææ: *Quid mihi et tibi, mulier?* sic ad matrem. Deinde vero ad Joannem: *Ecce mater tua*, quam nempe tibi dilecto præ reliquis discipulo meo in filialis devotionis et administrationis curam commendo.

Jam iterum ad vinctum Jesum redeamus. Facto itaque mane, judicio iniquo innocens Christus ad mortem damnandus, antepætorium in loco quodam flagellatur, alapis cæditur, conspuitur, veste rubra in ludibrium regii tituli quem de Judeis sibi attribuerat, induitur, spinea corona pungitur, et verbo, nefandum dictu! spurcissime tractatur. Quod indicat versus ad eundem postea lucum appositus, ita loquens:

Iste coronatur, quo mundus jure regatur.

Eundem locum designat capella ante majorem Ecclesiam Sion, versus Boream sita, continens pictam historiam rei cum hac inscriptione:

*Sanctus sanctorum laminatur voce reorum.
Pro servis bellum patitur Deus, atque flagellum.
Hæc bona crux Christi Simoni subvenit isti;
Non vehit hanc gratis, quæ dat bona cuncta beatis.*

Ab eodem loco post sententiam crucis, et damnationis in Jesum prolatam, crucem ad hoc præparatam imposuerunt humero Domini, ut bajulans sibi crucem, hanc usque ad locum patibuli sibi deferret. Ex tunc adimpleta est Isaïæ prophetia: *Et factus est principatus ejus super humerum ejus*, etc. Cum vero defatigatus Jesus ob gravem crucis molem trahendam retardaretur in eundo, et huic pene esset oneri impar, supervenit quidam Cyrenæus; hunc angariaverunt eandem crucem portare juxta ad Calvariæ locum.

Erat tunc temporis juxta situm antiquæ urbis, locus Calvariæ extra civitatem, qui erat pro capitalis sententiæ damnatis destinatus. Illic locus ex damnatorum ad mortem decalvatione, ex abrasis eorum crinibus, ex consumptis lenta aura eorum capitibus, etiam carne denudatis, et tamen non in terram defossis dicebatur, et erat certe Calvariæ locus: vel demum, quod ideo tale sortitus sit nomen, quod in eo rei decalvabantur, id est damnari solebant. Idem vero locus, qui et Hebraice *Golgotha*, erat in edita rupe, sicut et hodie passim extra civitates edita, conspicua, et eminentiora loca supplicio damnatorum sunt destinata. Interim, dum in eadem rupe pro crucifixione omnia adaptarentur. Dominus noster in quodam a Calvariâ remoto loco, qui tunc, utpote extra montem positus, campestris erat, vinctus quasi in carcere servabatur; hic ipse locus nunc modum capellæ representat, et adhuc carcer Domini vocatur, et est recte in opposita parte Calvariæ in sinistra absida ecclesiæ. Alii tamen aliter de eodem sentiunt loco, sicut præsens audiui.

Postea in loco Calvariæ Pilati jussu Judæorumque impulsu Dominum nostrum tunica exutum, felle at aceto potatum, milites Romani crucis patibulo affixerunt. In quo, dum pateretur Jesus, Joannes matrem Jesu sibi commendatam in suam accepit potestatem, ut virgo Virginem eustodiret, dicente Jesu matri suæ: *Mulier, ecce filius tuus*; demonstrationem, ut quidam asserunt, vel ad Joannem,

vel potius ad seipsum faciens; ac si diceret: Mulier, ecce filius tuus: hæc modo patior ex filiatione, quam ex tua contraxi maternitate; non autem ex ea habeo miracula facere. Unde et alibi in nuptiis Canæ Galilææ: *Quid mihi et tibi, mulier?* sic ad matrem. Deinde vero ad Joannem: *Ecce mater tua*, quam nempe tibi dilecto præ reliquis discipulo meo in filialis devotionis et administrationis curam commendo.

In loco Calvariæ, cum in cruce pateretur hostia mundi, latroni pendenti ad dexteram ab eo petenti veniam, stolam immortalitatis promisit. Deinde crucis in patibulo in latere dextro cordis lancea perforatus Jesus, sanguinem emisit et aquam. Ex ejus sanguinis et aquæ stilla, motu pietatis et confessionis aperti sunt oculi Longini, quæ eum pereusserat, ut et ipse crediderit in Christum. Domino autem nostro in crucis stipite mortuo, et animam suam sponte deponente, velum templi scissum est a summo usque deorsum: et eadem petra, cui crux erat infixa, in ea parte qua Salvatoris sanguine tangebatur, est per medium scissa; per quam conspiceretur scissuram ad interiora petræ sanguis Christi defluxit. Dicunt aliqui in eodem loco Adam fuisse sepultum, et sic in sanguine Christi baptizatum. Ad cujus rei designationem asserunt quod ex hac ratione caput mortui ad crucifixi pedes appingi soleat. Sed hoc facilius asseritur, quam verum est. Nam ipsa sacra Scriptura clare testatur Adam in Hebron fuisse sepultum. Per deformem autem hominis demortui faciem, quæ subtus ad crucifixum apponitur, mors potius et ejus destructio denotatur; unde Dominus: *O mors, ero mors tua*, id est destructio tua.

Ad dexteram majoris ecclesiæ, in introitu locus quidam Calvariæ est, in cujus superiori parte scissura ejusdem petræ ostenditur, et summa veneratione recolitur, et adhuc hodie venientibus illuc cum magna pietate ostenditur. In eadem parte superiori præclaro musivo opere pulchre depicta continetur passio Christi, et sepultura ejus, cum prophetarum testimonio gestæ rei hinc inde consono.

Nota quod in dicto Calvariæ loco crux sacra cum corpore Christi fuerit in rotundo foramine petræ infixa et stabilita, utpote, cum adhuc hoc patens foramen et sit, et videatur, adeo ut in illud multæ fidelium oblationes imitantur, præcipue ubi crux sacra stetit, et sanctissimus sanguis ex latere dextero ad dictæ petræ rimam defluxit.

Potiorum opinioni congruum esse videtur, faciem Domini in cruce pendens, expositionis necessitate, versus orientem respexisse et fuisse. Juxta eundem locum sæpe dictum in superiori parte ad dexteram est altare modo positum et in honorem Dominicæ passionis consecratum, et totus ille locus ab eadem passione denominatur. Inferior vero pars ejusdem Calvariæ subtus continet altare, et vocatur ad Sanctum Sanguinem, quia eo usque per rimam petræ sanguis Domini dicitur defluxisse, qui locus

hodie a tergo ejusdem altaris designatus est per A quamdam concavitatem ejusdem petrae ubi dependet ampulla cum continua illuminatione.

In loco itaque Calvariae, ut diximus, tertium sacramentum est impletum, et tertium sigillum Apocalyplici clausi libri solutum. Transeamus nunc ad reliqua, et adhuc residua hujus clausi libri sigilla.

CAPUT IX.

Locus meditullii orbis terrarum, Emmaus, sepulcrum Domini, quædam de insignibus Germanorum de Palestina meritis adversus Francos.

In medio choro Dominorum, non longe a loco Calvariae, est quidam locus, elevatione tabularum de marmore, et reticularum ferreorum concatenatione in modum altaris designatus, infra quas tabulas in pavimento orbiculis quibusdam factis meditullium terræ esse dicunt; juxta illud: *Operatus est salutem in medio terræ.* In eodem quoque loco post resurrectionem suam asserunt Christum apparuisse Mariæ Magdalenæ. Quare hic locus in magna veneratione habetur, lampade etiam intus jugiter ardente. Affirmant insuper quidam, quod in eodem quoque loco Joseph corpus Jesu a Pilato impetravit, quod corpus deinde Joseph eadem die, id est feria sexta, de cruce deposuit, lavit, reverenter pretiosis unguentis, liquoribus ac aromatibus condidit, in syndone munda involvit, et hinc haud longe sepelivit in horto in monumento, quod novum sibi de rupe sculpserat. Jesus interea in cruce pro nobis mortuus descendit ad inferos, ad liberandos patres. Et per hanc ad inferos descensionem quartum sacramentum, seu libri Apocalyplici sigillum a Christo apertum et solutum esse dicimus.

Quod quintum sigillum, seu clausi Apocalyplici libri mysterium ac sacramentum concernit, illud Christus de triumphata morte gloriose resurgens aperuit. In eodem itaque loco sepulturæ surrexit Dominus vere a mortuis, leo de tribu Juda, morte subacta. Ibi etiam angelus Domini sanctis mulieribus apparuit. Jesumque vere die tertia resurrexisse a mortuis nuntiavit, inquit: *Ite, annuntiate fratribus,* etc. Et iterum: *Ite, dicite discipulis ejus, et Petro.* Eadem sanctæ resurrectionis die ad vesperam jam inclinante, peregrini sub specie latens Christus apparuit duobus discipulis, de morte Domini in via sermonem et quæstionem habentibus, qui Eleutheropolim, id est Emmaus oppidum (quod sex milliariis ab Jerusalem contra occidentem distat), contendebant. Hunc sub peregrino habitu in hospitem receptum recognoverunt in fractione panis, qui tamen apertis eorum oculis, dubioque ex eorum mente sublato, statim iterum disparuit. Exinde omnibus apostolis, solo Thoma tunc casu absente, in monte Sion, januis clausis, apparuit, dicens: *Pax vobis.* Octavo deinde die in eodem monte et loco iterum apparuit suis discipulis una cum Thoma congregatis: et specialiter Thomæ ad eximendam a dubio mentem sua vulnera palpanda obtulit: quo facto

Thomas intulit: *Dominus meus et Deus meus!* Hæ apparitiones Christi resurgentis per picturam demonstrantur in loco montis Sion, scilicet in crypta majoris ecclesiæ, ubi etiam depingitur Dominus noster pedes suorum discipulorum lavisse, cum manifesta utriusque facti descriptione. Post resurrectionem etiam secus mare Tiberiadis, et in mari ter discipulis suis Jesus se manifestavit: et præter hæc alibi multoties ad plenam et indubitam probationem suæ resurrectionis jam factæ, et nostræ in carnem resurrectionis adhuc futuræ.

Cæterum dispositio monumenti, in quo est sepulcrum Domini, potest ita depingi. Nempe hujus monumenti locus fere rotundam habet formam, intus musivo opere decoratam. Hujus ad introitum ab oriente parvum ostiolum patet, ante quod est protectum, seu porticus quadrata cum duabus januis. B Per unam harum intromittuntur ad sepulcrum monumentum ingressuri; per alteram dimittuntur egressuri. In eo quoque protecto resident custodes sepulcri. Et demum tertium habet ostium versus chorum. Eidem monumento ab occidente, videlicet ad caput sepulcri forinsecus appositum est altare cum quadam quadrata superædificatione, cujus parietes tres de reticulis ferramenti pulchre oppositis, et vocatur illud altare ad sepulcrum Domini. Idem monumentum satis amplum habet super se quasi ciborium rotundum, et superius de argento coopertum in altum elevatum, versus foramen illud amplum in majori illo ædificio superius patulum: quod ædificium circulariter cum forma rotunda circa monumentum satis amplum, in extremo habet continuum, parietem, diversis imaginibus, pluribusque lampadibus illuminatum. In strictiori ambitu ejusdem majoris ædificii octo columnæ marmoreæ rotundæ, et totidem bases quadratæ, totidem tabulis quadratis marmoreis forinsecus ornata, et circumquaque erectæ sustinent molem superiorem sub tecto, quod, ut diximus, patulum est in medium.

Diximus quod columnæ circulariter cum prædicto numero sint appositæ: sed modo versus orientem mutata est earum dispositio et numerus, propter adjectam novæ ecclesiæ fabricam, utpote ad quam inde est transitus. Continet autem illud novum, et de novo additum ædificium latissimum, spatiosumque chorum dominorum, et satis longum amplumque sanctuarium, in quo majus altare in honorem *anastasios*, id est sanctæ resurrectionis consecratum est, quod et superius appositæ pictura in opere musivo decenter declarat. Continetur enim in ea imago Christi, contractis inferni seris resurgentis, et antiquum patrem nostrum Adam inde extrahentis. Extra hoc altaris sanctuarium, et intra claustrum ambitum satis latum spatium est, circumquaque tam per hoc novum, quam per antiquum præfati monumenti ædificium processioni idoneum: et fit hæc processio singulis Dominicis noctibus, a Pascha usque ad Adventum Domini in vespere ad sanctum sepulcrum cum antiphona: *Christus resurgens,* etc. Cujus an-

tiphonæ textus etiam extra in extremo margine monumenti litteris in argento elevatis continetur. Finita ea antiphona cantor statim incipit: *Vespere autem*, etc. cum Psalmo *Magnificat*, et cum collecta de resurrectione: *Omnipotens, sempiterna*, etc. præmisso versiculo: *Surrexit Dominus N. B. de hoc sepulchro*. Similiter per hoc integrum tempus, scilicet a Pascha usque ad Adventum omni die Dominico missa: *Resurrexi*, nempe de Resurrectione celebratur.

In capite etiam ejusdem ecclesiæ novæ versus orientem juxta claustrum Dominorum, est locus in profundo, per modum cryptæ, cum magna satis serenitate, in quo regina Helena cruce[m] Domini dicitur reperisse, hinc in ejusdem sanctæ Helenæ honorem ibidem continetur altare consecratum. Et hæc regina majorem sacri ligni partem secum detulit Constantinopolim: reliqua vero pars Jerosolymis relicta diligenter et reverenter asservatur in quodam loco, in altera parte ecclesiæ, ex opposito loco Calvariæ.

Ejusdem loci, licet sanguine Christi ibidem copiose effuso jam ex tunc consecratus et sanctificatus fuerit, tamen in modernis temporibus (licet ex superabundanti) facta est a viris venerabilibus consecratio quinta decima die Julii. Cujus testimonium tales versus deaurato opere ibidem conscripti exhibent.

*Est locus iste sacer sacratu sanguine Christi;
Per nostrum sacrare sacro nil additur isti,
Sed domus, huic sacro circum superædificata,
Est quinta decima Quintilis luce sacrata.*

Eadem quoque ipsissima die, nempe 15 Julii, licet longe jam anteriori tempore, et longe prioribus annis, cum jam dudum eadem civitas sancta, sub dominatu et potestate Saracenorum diversorum generum detineretur captiva, ab exercitu Christianorum est liberata. Ad cujus liberationis commemorationem eandem diem post consecrationis renovationem cum spirituali officio reddunt celebrem in missa de cantando *Lætere Jerusalem*, etc. Majorem vero missam, seu officium solemnius celebrant de Dedicatione, quæ incipit: *Terribilis est locus*. Insuper ea dedicationis hujus ecclesiæ die, quatuor etiam altaria ibi posita fuerunt consecrata, nempe altare majus, et illud superius in Calvariæ, et duo in latere ecclesiæ ex opposita ad invicem parte, unum videlicet in honorem sancti Petri, et aliud in honorem sancti Stephani protomartyris. Sequenti post annuam Dedicationis festivitatem die solemnem faciunt tam in eleemosynis, quam in orationibus commemorationem omnium fidelium defunctorum, præcipue occasione expugnationis hujus urbis occisorum, quorum maxime sepultura apud portam Auream celebris habetur. In tertia deinde die anniversarium ducis egregii Goteфриdi, felicis memoriæ, illius sanctæ expeditionis principis et magistri, ex Alemannorum stirpe oriundi, tota civitas solemniter observat, cum larga eleemosynarum in majori ecclesia distributione, ex ipsius adhuc

A viventis dispositione. Verumtamen, quamvis sic ibidem honoretur Goteфриdus noster, tam expugnatio sanctæ civitatis Jerusalem non ei, et cum eo egregie laborantibus, et exercitatus militibus Alemannis, seu Germanis, sed quasi solis ascribitur Francis, quod tamen falsissimum. Et hinc detractores nostræ gentis Germanicæ, insigne epitaphium illius famosi Wiggeri per multa fortia facta approbati, quia non poterant eum denegare esse Alemannum, deleverunt, et alterius ejusdam militis de Francia superposuerunt, sicut adhuc a præsentibus videri et notari potest. Nam ejus sarcophagus, extra in angulo quodam inter majorem ecclesiam, et sancti Joannis Baptistæ capellam, adhuc hodie exstans apparet, deleto inde nomine suo, et appposito alieno. Ad probationem et indicium despectus virorum nostrorum, et ad commendationem Francorum ad hoc monumentum tale carmen extra in latere appositum legitur.

*Anno centeno milleno quo minus uno.
Virginis a partu, Domini qui claruit ortu,
Quindicies Julio jam Phœbi lumine tacto
Jerusalem Franci capiunt virtute potenti.*

Sed contra hos merito dictorum vertitur ordo.

*Non Franci, sed Fruncones gladio potiores
Jerusalem sanctum longo sub tempore ceptam
A paganorum solvere jugo voriorum
Franco, non Francus, Wigger, Gundram, Golefri-
[dus
Dux, argumento sunt hæc fore cognita vero.*

Quamvis autem dux Goteфриdus, et frater ejus Balduinus, qui post ipsum in Jerusalem rex est coronatus, quod ante eum dux humilitatis causa de se fieri recusavit, de nostris essent Germaniæ partibus, tamen quia nostratum paucis cum eis remanentibus, et aliis quam plurimis magno desiderio et festinatione ad natale solum redeuntibus, tota civitas tali modo ab aliis nationibus in possessionem est occupata, scilicet a Francis, Lotharingis, Northmannis, Provincialibus, Alvernīs, Italis, et Hispanis, Burgundionibusque, simul cum Germanis tum in eam expeditionem venientibus. Ab his itaque auxiliantibus Christi adum copiis tota urbs sancta inhabitabatur, ut neque una simul aliqua civitatis pars, aut etiam minima platea Alemannis esset distributa et assignata, atque hinc Germanis animus ibidem remanendi non habentibus, nec urbis incolatum affectantibus, tacito Germanorum nomine a partialibus historiographis liberatio sanctæ urbis solis ascribitur Francis, qui et usque hodie cum aliis prænominatis gentibus urbi adjacenti Provinciæ dominantur. Quæ utique Christianitatis Provincia jamdudum suos terminos ultra Nilum versus meridiem, et ultra Damascum versus orientem extendisset, si tanta copia Alemannorum, quanta et istorum est, adesset. Germano enim milite inde discedente, ac si robur omne Christiani exercitus discessisset, cæteræ nationes omnes parum amplius, aut nihil præstiterunt. Sed his impræsentiarum omissis, ad propositam materiam revertamur.

CAPUT X.

Locus Ascensionis Domini in monte Oliveti, sepulcrum S. Mariæ Dei genitricis in valle Josaphat, etc.

Ventum est ad impletionem sexti sacramenti, et solutionem sexti sigilli, quam dicimus per Ascensionem Domini nostri Jesu Christi in monte Oliveti esse consummatam. In eo Ascensionis loco, nempe in monte Oliveti hodie exstat magna ecclesia, in cuius medio, magno foramine quodam aperto, designatur locus Ascensionis Dominicæ, ex quo loco discipulis suis aliisque viris Galilæis, una cum matre sua, præsentibus et admirantibus, in cælum nube bajula est elevatus, præmisso ad discipulos mandato, ne ab Jerosolymis discederent, priusquam Spiritum Paraclitum a Patre promissum ad plenariam sui confortationem acceperissent. Quod et factum est decima ab Ascensione, quinquagesima vero a Resurrectione Domini die, videlicet in die Pentecostes, discipulis in quodam conclavi, ubi et Christus Dominus noster ultimam cœnam habuit, in monte Sion remanentibus, et impletionem dati promissi insimul expectantibus. In eodem loco hoc ipsum pictura de musivo opere in sanctuario, abside ejusdem ecclesiæ, exstans sat clare demonstrat. Nam ibi duodenarius apostolorum numerus cum ipsorum imaginibus, Spiritu sancto in forma ignearum linguarum ad capita singulorum descendente, per similitudinem picturæ continetur, cum hac epigraphe : *Factus est repente de cælo sonus*, etc.

In hac ecclesia, in introitu ejus ad dexteram altare designatur in loco cum politis tabulis de marmore in modum ciborii, ubi beatissima virgo Maria emisso Spiritu, præsentis de sæculo dicitur emigrasse. Ubi et Filius ejus Dominus noster Jesus Christus sanctissimam ejus animam, in juxta posito pariete, præsentibus apostolis in cælum assumere depingitur.

In ædificio autem eodem loco superposito per circuitum talis reperitur inscriptio : *Exaltata est sancta Dei genitrix super choros angelorum*. Insuper eadem transmigrationis die corpus beatissimæ virginis Mariæ, a cunctis duodecim apostolis, ex divina dispositione tunc præsentibus, a monte Sion in vallem Josaphat est delatum, et ibidem in medio cryptæ, miro tabulatu marmoreo et egregia pictura modo insigni, honorificentissime est sepultum. Huic sepulturæ loco, licet beatissimæ Virginis corpus non adsit, egregia tam in tabulato marmoreo, ut diximus, quam in argento et auro etiam, in modum ciborii superposita est insignis structura, ubi tale carmen legitur.

*Hic Josaphat vallis, hinc est ad sidera callis,
In Domino fulta fuit hic Maria sepulta,
Hinc exaltata cælos petit inviolata,
Spes captivorum, via, lux, et mater eorum.*

Hic, juxta morem Hebræorum, infra octavum beatissimi transitus diem visitato, et inspecto se-

A pulero corpus beatissimæ Virginis non amplius est repertum. Unde pie creditur non tantum animam, sed etiam corpus ejus a dilecto Filio Jesu cum glorificatione fuisse assumptum. Quod tamen Hieronymus potius hæsitando, quam asserendo videtur innuere in illa epistola : *Cogitis me, o Paula et Eustochium*, etc. Quidquid autem de hoc sit, nos credimus beatam virginem Mariam, ex hoc solo quod meruit suum portare Creatorem, dignam fore omni honore et beatificatione non tantum in anima, sed et in corpore : et Filium suum summe in Mariam benevolam, summeque potentem id velle et posse.

Cæterum honoratur et veneratur hæc sanctissima sepultura ad similitudinem honorificentie, quæ dilecti Filii ejus sepulcro exhibetur. In introitu ejusdem cryptæ talis pictura et scriptura cernitur :

*Hæredes vitæ Dominum laudare venite,
Per quam vita datur, mundique salus reparatur.*

Monstratur autem sepulcrum ejus, ut ipsi nos vidimus, usque in tempus præsens in valle Josaphat, in medio ejus ecclesiæ quæ ad ejus honorem ibidem est erecta, in qua sepulta fuisse ab omnibus affirmatur.

In dextera vero ejusdem introitus imago beati Basilii episcopi ista continet.

*Matris Christi dignitate,
Et excelsa potestate
Est repertus Julianus
Sorris hostis et prosonus,
Transfuga et perfidus.
Sed nunc miser luit penam,
Deturbatus in gehennam,
Nam, ut pia mater jussit,
Christi martyr hunc percussit
Laurea Mercurius
Salvatrici sit reginæ
Laus, et honor sine fine,
Quæ, elegit hic humari,
Hoc thesaurum nobis dari
Poterat quid melius?*

Hæc et alia plurima ad laudem Virginis in introitu cryptæ per picturam sunt apposita ; sed interiori parte in parietibus, hinc inde circa tumbam existentibus, et in laqueari talis scriptura est apposita. Et quidem in dextero pariete : *Maria virgo assumpta est ad æthereum thalamum*, etc., deinde in circuito : *Vidi speciosam sicut columbam*, etc., usque : *et lilium convallium* ; et tum subjungitur : *Viderunt eam filie Sion. Hinc certe gloriosa Virgo carlos ascendit : rogo, gaudete, quia ineffabiliter sublimata cum Christo regnat in æternum*. In anteriori : *Assumpta est Maria in cælum*. Ex opposito latere : *Exaltata est sancta Dei genitrix*, etc. Et in medio, multitudo angelorum astantium in circuito circa beatam Mariam in throno residentem, per quam facta via ad cælestia regna declaratur.

CAPUT XI.

Redit auctor ad descriptionem sacrorum locorum, muris Jerusalem inclusorum, hospitale S. Joannis Baptistæ, Parthenon Mariæ Majoris, cænobium S. Mariæ Latinæ, et Sancti Sabbæ, ecclesiæ S. Jacobi, hospitale Alemannorum.

Jam nunc his breviter visis, quæ ad solutionem

sexti sigilli pertinebant, tandem ad septimi adhuc adimplendam solutionem transeamus : et hæc, ut diximus, est dies iudicii. His, inquam, visis, et summatis locis, in quibus hæc acta sunt, cum descriptione etiam aliorum locorum his adjacentium denotatis, ad ipsam etiam sanctam civitatem Jerusalem per sancta, nova, et venerabilia loca de novo constructa, et in cultum divinum mancipata, infra muros describenda, redeamus. Quare hoc per adjectionem cognito, quod Judas in eadem civitate triginta argenteos accepit pro traditione Domini nostri, ex quibus deinde in desperatione Judæ ad Judæorum et Pharisæorum pedes projectis emptus est ager ille Haceldama, id est ager sanguinis, denotatus sepulture peregrinorum, usque in præsentem diem. Qui ager situs est ad sinistram montis Sion, secus viam quæ ducit in Ephrata : super quem agrum est mons Geon junctus, in quo rex Salomon regium diadema suscepit, et alii regis in eodem monte inungi consueverunt. Deinde in medio Jerusalem Dominus noster suscitavit puellam de morte, et in ea multa est operatus miracula.

Juxta ecclesiam Sancti Sepulehri, quam superius descripsimus, ex opposito versus meridiem est pulchra ecclesia in honorem sancti Joannis Baptistæ constructa. Huic adjunctum est hospitale, in quo per divereas mansiones maxima multitudo infirmorum, tam mulierum quam virorum colligitur, fovetur, et cum maximis expensis, quotidie reficitur : quorum summa, tunc temporis, cum essem præsens, ab ipsis servitoribus hoc referentibus ad duo millia languentium fuisse cognovi ; ex quibus aliquando infra noctem et diem plus quam quinquaginta mortui exportantur, iterum atque iterum pluribus de novo accedentibus. Quid plura ? eadem domus tam extra quam intus suis sustentat victualibus præter infinitam elemosynam, quæ quotidie pauperibus, ostiatim panem quærentibus, et extra manentibus datur, ut certe summa sumptuum nequaquam possit deprehendi, etiam ab ejus domus procuratoribus et dispensatoribus. Præter horum omnium insuper expensam tam in infirmos, quam in pauperes alienos factam, eadem domus multas universis militarium rebus instructas pro defensione terræ Christianorum ab incursione Saracenorum, passim per castella sua, sustentat personas. Juxta eandem beati Joannis ecclesiam et hospitale, est cænobium sanctimonialium in honorem sanctæ Mariæ constructum, et est fere contiguum in capite cum ædificiis præfatæ ecclesiæ, vocaturque ad Sanctam Mariam Majorem. Non longe abidine in eodem ordine ejusdem plateæ est cænobium monachorum, itidem in honorem sanctæ Mariæ fundatum, et vocatur ad Sanctam Mariam Latinam : ubi testa capitis sancti Philippi apostoli in magna veneratione habetur, quæ etiam cum devotione advenientibus, et illud postulantis ostenditur. Juxta illam plateam, quæ a porta David versus templum per descensum dirigitur, in latere dextero prope turrin David est cænobium

A monachorum Armenorum, in honore sancti Sabbæ abbatis reverendissimi, pro quo etiam adhuc vivente beata virgo Maria multa fecit miracula.

Ibidem haud longe distat per descensum ultra aliam ecclesiam magna illa ecclesia in honorem sancti Jacobi Majoris erecta. Ibi habitant quoque Armeni monachi, magnum insuper hospitale pro colligendis suæ linguæ duntaxat pauperibus habentes. In hoc ipso loco maxima veneratione colitur ejusdem sancti apostoli de capite testa ; fuit enim ab Herode decollatus, ejus corpus discipuli ejus in Joppe navi impositum in Galilæam detulerunt, capite ejus in loco martyrii, scilicet in Palæstina remanente. Eadem testa adhuc in hac ipsa ecclesia peregre advenientibus ostenditur. In descensu ejusdem plateæ, versus portam, qua itur ad templum, ad dexteram manum est quoddam diverticulum per longam porticum, in qua via est hospitale eum ecclesia, quæ sit de novo in honorem sanctæ Mariæ, et vocatur Domus Alemannorum, cui pauci vel nulli alterius linguæ homines aliquid boni conferunt.

CAPUT XII.

Carcer sancti Petri apostoli, erecta inibi ecclesia, Porta Ferrea, palatium Salomonis, Aedes Templariorum, domus Simeonis Justi, ecclesia Sanctæ Annæ, ejusdemque Parthenon, piscina Probatia, ecclesia S. Mariæ Magdalænæ, et Sancti Charitonis.

In eadem via versus portam qua itur ad montem Sion, est quædam capella in honorem sancti Petri ædificata, in cujus capellæ crypta satis in profundo sita dicitur carcer fuisse, in quo beatus Petrus ferreis catenis ligatus, custodia militum tam extra, quam intus adhibita, jussu Herodis diligenter asservabatur. Sed humana diligentia elusa est divina potentia. Nam eadem nocte angeli obsequio inter medios custodes, vinculis ferreis ultro ruptis, ultroque ostiis tam carceris, quam civitatis apertis, beatus Petrus angeli ductu abivit illæsus, inquit : *Nunc scio vere, quia misit Dominus angelum suum*, etc. In introitu ejusdem ecclesiolæ, de eodem facto ibi miraculo tales apppositi versiculi cernuntur :

*Vestibus indutus Petre, surge, recede solutus,
Namque cotenarum sunt vincula rupta tuarum,
Nunc scio re certa cum porta mihi sit aperta.
O pietas Christi, quoniam me salvificasti.*

In cavea ejusdem ecclesiæ Sancti Petri ad vincula, in celebri festo, missam celebravi cum collecta merito ibidem sic prolata : *Deus, qui beatum Petrum apostolum a vinculis NB. in hoc loco solutum, illæsum abire fecisti*, etc. Ecclesiola hæc modica est, nec adeo redditibus ditata, vel cultu ornata, sicut tantum divinum miraculum et tantum apostolorum principem deceret. Porta illa, quæ dirigitur versus montem Sion, vocatur porta ferrea, quæ ultro fuit aperta angelo et Petro. Deinde in descensu prioris illius et majoris plateæ, a qua via jam dicta declinat, est porta magna, qua patet introitus ad illud latum atrium templi. Ad dexteram manum versus meridiem est palatium illud, quod quondam Salo-

mon dicitur extruxisse. In hoc palatio seu ædificio est stabulum miræ et tantæ capacitatis, ut plus quam duo millia equorum, aut mille et quingenta camelorum capere possit. Juxta idem palatium milites Templarii habent plurima adjuuncta ædificia, magna et ampla, cum exstrukione novæ et magnificæ ecclesiæ, nondum tamen, ut aderam, consummatæ. Eadem insuper per ampla Templariorum domus multas habet possessiones et redditus, tam in illa terra quam in aliis partibus. Ad hæc elemosynam quidem facit satis magnam in Christi fideles et pauperes, sed non in decima parte talem qualem illud hospitale majus facit. Eadem quoque Templariorum domus habet alitque quam plurimos milites pro tuenda Christianorum terra. Sed ii, nescio quo infortunio sive falso, sive vero, quoad famæ relationem aspersi sunt perfidie dolo, quod tamen manifeste probatum est per factum illud apud Damascum cum rege Cunrado.

Juxta ædificia eorundem Templariorum, versus orientem, super murum civitatis fuit hospitium iusti Simoneis, in quo suo habitaculo sæpe beatam Mariam virginem, matrem Domini, hospitalitatis, et familiaritatis causa dicitur recepisse, fovisse, et alimenta præbuisse; sicut et ea nocte fecit, quando in sequenti die, videlicet die a Nativitate Domini quadagesimo, ipsum puerum, cum matre sua, in templo oblaturus, in ulnis suis ad altare cum retinens, et offerens, spirituque prophetico cognoscens eum illum fore, qui per tot et tanta retro spatia temporum ab antiquis Patribus inenarrabili desiderio esset expectatus, intulit prophetice: *Nunc dimittis servum tuum, Domine*, etc. In eadem domo, modo in ecclesiam transmutata beatus Simeon sepultus quiescit.

In eadem ecclesia infra in crypta adhuc retinentur, et ostenduntur Christi de ligno incunabula. In opposito ejusdem atrii de templo, scilicet versus septentrionem, qua itur ad vallem Josaphat, est ecclesia magna in honore sanctæ Annæ constructa, in qua per picturam ostenditur, qua dispositione et admonitione divina ex ipsa et Joachim sit concepta beata Virgo, sicut in Vita beatæ Annæ largius legitur. Sanctæ hujus matris festum in die sancti Jacobi Majoris cum magna solemnitate ibidem celebratur. Cui et præsens ipse interfui. In eadem Ecclesia servit Deo collegium sanctimonialium utinam et sacrosanctarum! In exitu ejusdem ecclesiæ ad dexteram haud procul per diverticulum est Probaticea illa piscina, quam tempore Jesu certis temporibus angelus Domini movere solebat. Quicumque autem infirmus post motionem aquæ prior intrabat, quacunque infirmitate detentus, sanus fiebat. *Probaton* Græce peculiaris dicitur, eo quod in sacrificiis inde solebant ablui pecudum exta; quare ut potissimum rubea erat illa aqua, quia ibi hostiæ munda-bantur. Ante hanc Probaticeam piscinam Jesus per triginta octo annos miserum et languidum sanitati restituit, dicens ei: *Tolle grabatum tuum, et ambula*,

etc. Inde ab eadem platea, quæ de porta Josaphat, sursum in proxima vis quæ ab hac declinat platea, ad dexteram, sursum versus murum civitatis est illa ecclesia in honorem sanctæ Mariæ Magdalenæ facta. In hoc loco sunt monachi Jacobitæ, de quo ipso loco et Ecclesia jam diximus quæ dicenda novimus. In præfata platea de porta vallis Josaphat itur per directum versus illam plateam, quæ ad portam Sancti Stephani ducit, a qua deinde a septentrione versus plateas illas triplices, imo multiplices diversarum rerum venalium representatrices, ad frontem majoris Sancti Sepulchri ecclesiæ dirigitur; in medio, inquam, illius plateæ est quidam arcus lapideus et antiquus, ultra eandem plateam, incurvatus. In hoc loco dicitur beata virgo Maria cum felici et beata prole sua adhuc parvula et infanti quiesvisse, et eidem lac ibidem præbuisse. Quæ res gesta ibi per picturam exprimitur, et hinc idem locus circum aliquantula ædificatione est a publico usu discretus, qui tamen sine appositione ecclesiæ venerabilis et habetur, et colitur.

Item de platea, a porta S. Stephani, directa sursum ad latus ecclesiæ Sancti Sepulchri, non multum longe ab ea versus septentrionem est parva platea quædam, juxta quam in quadam Syrorum ecclesia quiescit sacrum divi Chariton martyris corpus: quod ibi a Syris monachis religiose colitur, et fere adhuc integrum in quadam lignea arcula reconditum, elevato coopereulo, advenientibus peregrinis ostenditur. Idem sanctus Pater in cœnobio suo juxta fluvium Jordanis sito, una cum monachis suis pro confessione nominis Christi ab infidelibus fuit occisus, sicut supra retulimus.

Atque sic describendo venerabilia loca in sancta civitate Jerusalem, incipiendo ab ecclesia Sancti Sepulchri, circumeundo a porta David, usque ad eandem iterum reversi sumus, plures capellas, et minus celebres ecclesias, quas ibi diversæ nationes habent, omittentes. Sciendum namque quod ibi sint Græci, Latini, Alemanni, Hungari, Scoti, Navarri, Britones, Angli, Rutheni, Bohemi, Gorgiani, Armeni, Suriani, Jacobitæ, Syri, Nestoriani, Indi, Egyptii, Cophi, Capheturici, etc., et si quid aliud diversæ lingue et nationis datur, quas longum enumerare foret. Nos interim præsentis terrestris Jerusalem descriptioni finem imponimus, cujus ea, quæ vidimus, in descriptione conspicienda dedimus, et unice optamus, ut Deus nos etiam ad videndam celestem Jerusalem admittere dignetur. Amen.

CAPUT XIII.

Missæ in ecclesia S. Sepulchri dici solita die anniversario Dedicationis de recuperatione urbis Jerosolymitanæ per Christianos. Alia de Transfiguratione Domini. Oratio in missa de festo Præsentationis S. Mariæ virginis in templo. Diversæ inscriptiones in locis sacris exstantes. Finis operis.

Sequuntur adhuc alia circa Terram Sanctam scitu digniora, quæ adhuc, velut ex abundanti, pio lectori communicamus. Sunt autem ista:

Ibidus Julii dedicatio ecclesiæ Sancti Sepulchri.

Item eadem die celebris memoria sanctæ urbis Jerusalem a Christianis recuperatæ, et ex potestate paganorum ereptæ. In hujus rei memoriam eodem die celebratur missa ut sequitur. *Introitus*: Lætare Jerusalem. Kyrie eleyson. Cunctipotens genitor Deus, *Oratio*: Omnipotens sempiternæ Deus, qui virtute tua mirabili Jerusalem civitatem tuam de manu paganorum eruisti, et Christianis tradidisti, adesto nobis, quæsumus, propitius, ut qui sanctam solemnitatem annua recolimus devotione, ad supernæ Jerusalem gaudia pervenire mereamur. Per Dominum, etc. *Epistola*: Surge, illuminare, Jerusalem, etc. *Alleluia*: Dies sanctificatus cum *Graduali*: Omnes de Saba, etc. *Evangelium*: Cum intraret Jesus Jerosolymam, etc. *Credo in unum. Offertor*: Dexterâ Domini, etc. *Secreta*. Hanc quæsumus, Domine, hostiam, quam tibi supplices offerimus, dignanter suscipe, et ejus myterio dignos nos effice, ut qui de Jerusalem civitate, de manu paganorum eruta, hanc diem celebrando agimus, celestis Jerusalem concives fieri tandem mereamur. Per Dominum, etc. *Communio*: Jerusalem, surge, etc. Quod sumpsimus, Domine, sacrificium ad corporis et animæ nobis proficiat salutem ut qui de civitatis tuæ Jerusalem libertate gaudemus, in cœlesti Jerusalem hæreditari mereamur. Per Cominum, etc.

viii. Idus Augusti celebratur Transfiguratio Domini in monte Thabor: *Introitus, et missa per totum*: Benedicta sit sancta, etc. *Oratio*: Deus, qui hodierna die Unigenitum tuum mirabiliter transformatum cœlitus utriusque Testamenti Patribus revelasti, da nobis, quæsumus, beneplacitis tibi actibus ad ejus semper contemplandam pertingere gloriam, in quo tuæ paternitati bene complacuisse es testatus. Per Dominum, etc. *Secreta*: Suscipe, quæsumus, Domine sancte Pater omnipotens, munera quæ pro gloriosa Filii tui transfiguratione deferimus: et concede propitius ut a temporalibus liberemur incommotis et gaudiis connectamur æternis. Per Dominum, etc. *Communio*: Deus, qui hanc diem incarnati Verbi tui transfiguratione; tuæque ad eum missa paternitatis voce consecrasti; tribue, quæsumus,

ut divinis alimoniis in ejus mereamur membra transformari, qui hæc in sui memoriam fieri præcepit Jesus Christus, Filius tuus, Dominus noster, qui tecum, etc.

xi. Kalend. Decemb. Præsentatio beatæ Mariæ Virginis in templo. Unde hæc dicitur oratio in eodem templo. *Oratio*: Deus, qui sanctam Dei Genitricem, templum Spiritus sancti, post triennium in hoc templo Domini præsentari voluisti; respice ad devotam tibi plebem, et præsta ut qui ejus præsentationis festa veneramur, ipsi templum in quo habitare digneris efficiamus. Per Dominum, etc.

Sequuntur aliqui versus, qui in locis sanctæ civitatis diversis leguntur. Et quidem.

I. In supertiminari ecclesiæ Sancti Sepulchri, sic:

B Quid mulier ploras? en, jam, quem quæris, adoras, Me dignum recoli, jam vivum tangere noli.

II. Extra in introitu Calvariæ, ita:

Hic locus insignis Calvaria sanctus habetur, Pro duce, pro pretio, pro cruce, pro lavaero. Nempe Jesu cruor, et titulus, sacra corporis unda, Nos salvat, redimit, protegit, atque lavat.

III. Intus ad depositionem Domini, hoc modo:

A charis caro chara Dei lacrymata levatur A cruce; pro miseris rex pius hæc patitur,

IV. Intus prope ad Domini sepulturam, taliter:

Conditur in tumulo conditus aromate Christus, Tollitur ad superos meriti moderamine justus, Gaudet homo, trepidant manes, gemit omnis abyssus. Est excessus Adæ, Christo veniente, remissus.

V. Item ibidem, sed per medium, hunc in modum:

C Sub tumulo lapidis dum sic Christus tumulatur, Ejus ad exsequias homini cælum reseratur.

VI. In loco Nativitatis Domini. Itidem

Angelicæ lumen virtutis, et ejus acumen, Hic natus vere Deus est de Virgine matre.

VII. In supertiminari introitus interioris ad sepulcrum Domini.

Christo surgenti locus, et custos monumenti, Angelus, et vestis, fuit, estque redemptio testis.

Alios plures versus per Historiæ contextum descripsimus.

ANONYMI

BREVIS NARRATIO BELLI SACRI

(MARTENE, *Ampl. Coll.*, V, 536, ex ms. cod. Florinensi.)

TITULUS SEQUENTIS OPERIS.

Historiam parvis scriptis tenet ille libellus;
Ut fuit urbs capta a Francorum gente Nicæa,
Pro qua Francorum ceciderunt millia centum,
Quos Solyma stravit, princeps dum victus abivit.

D Quodque labore famis bello plures cecidere,
Urbem qui claram vicerunt Antiochenam,
Et qui Jerusalem venerunt pacis ad urbem,
Ac Turcos sancto Domini populere sepulcro,

Auxilio Domini sedesque; fit inclyta regni,
 Hoc regno reges reprimens populosque rebelles.
 Hac pugna belli quicumque fuere perempti,
 Quique labore viæ peregrinantes obire,
 Christi militiæ cæli jungantur in arce.
 Hoc regnum solo Godefridus dux habet anno.
 Annos octodecim Balduinus eam regit urbem.
 Illi duo Germani digni diademate regni,
 Militia clari, fortes, bello metuendi,
 Pauca gente sua gesserunt prælia multa
 Illis infestas sternentes cæde catervas,
 Perque Deum fortes fuerant Babylonis in hostes
 Dilataverunt regnum, quod tunc habuerunt

A In regno Christi, nunc sint sine line beati.
 Imperium quorum cognatus sumpsit eorum
 Alter Balduinus morum probitate decorus,
 Quod per quindenos rexit feliciter annos,
 Excepto solo quo captivus fuit anno.
 Regnat pro socero Volco comes Andegavensis,
 Ille in decedimo regni defungitur anno.
 Post patrem ternis Balduinus tertius annis,
 Præfectus regno jam nomine clarus avito.
 Qui compilavit simul et conscribere fecit
 Hoc opus, æternæ sibi sit retributio vitæ.
 Incipit historia Nicæna vel Antiochena,
 Urbis præclaræ necnon Jerosolymitanæ.

BREVIS NARRATIO BELLI SACRI.

I. Anno incarnati Verbi millesimo nongentesimo septimo occidentales populi, dolentes loca sancta Jerosolymis a gentilibus profanari, et Turcos etiam terminos Christianorum jam multa ex parte invasisse, innumerabiles una aspiratione moti, et multis signis sibi ostensis, alii ab aliis animati, duces, comites, potentes, nobiles et ignobiles, divites et pauperes, liberi et servi, episcopi, clerici, monachi, senes et juvenes, etiam pueri et puellæ, omnes uno animo, nullum ullo angariante, undique concurrunt, ab Hispania, a Provincia, ab Aquitania, a Britannia, a Scotia, ab Anglia, a Northmannia, a Francia, a Lotharingia, a Burgundia, a Germania, a Langobardia, ab Apulia, et ab aliis regnis, et virtute et signo sanctæ crucis signati et armati ultum irrepant injurias Dei in hostes Christiani nominis. Et quanto quisque hactenus ad exercendam munitionem militiam erat pronior, tanto nunc ad exercendam ultro Dei militiam fit promptior, firmissima pace interim ubique composita, et primo Judæos in urbibus in quibus erant aggressi, eos ad credendum Christo compellunt, credere nolentes bonis privant, trucidant aut urbibus eliminant; aliqui post ad Judasimum revolvuntur.

2. Eminabant in hoc Dei hostico dux Lotharingæ Godefridus et fratres ejus Eustachius et Balduinus, Balduinus comes Montensis, Robertus comes Flandrensis, Stephanus comes Blesensis, Hugo frater regis Francorum, Robertus comes Northmanniæ, Raimundus comes Sancti Egidii, Boiamundus dux Apuliæ.

3. Exercitus Dei aggressus terminos paganorum viri liter agit, primumque eis fuit bellum ad pontem Pharphar fluminis ix Kal. Martii, ubi multi Turcorum occisi sunt.

4. Secundum eis fuit bellum apud Nicæam in Nonas Martii, in quo etiam pagani victi sunt. Capta ergo Nicæa, capta etiam Laodicia, cum essent plus quam ccc millia armatorum in exercitu Christianorum, tanta eis omnium rerum suppetebat copia, ut aries uno nummo, bos vix duodecim nummis venderetur.

B 5. Obsessa Antiochia, in tantum attenuati sunt Christiani propter omnium rerum penuriam, ut in toto exercitu vix centum boni equi invenirentur. Et tamen quamvis ea desperatione rerum multi se substraxerint, multi etiam repatriaverint, nono obsidionis mense capta Antiochia. Christiani a paganis versa vice obsessi, tanta fame afflicti sunt, ut vix aliqui ab humanis carnibus se abstinere: sed confortati a Deo per inventam ipsius lanceam a tempore apostolorum non visam, ipsa lancea ipsos præcedente, obsessi obsessoribus concurrerunt quarto Kal. Julii, et hoc tertio bello victoriam adepti sunt.

6. Quartum bellum fuit eis in Romania Kalendis Julii et ibi Turci victi sunt.

C 7. Commissa Antiochia duci Boiamundo, Christiani propter vitandum tedium et famem, et maxime propter discordias principum proficiscuntur in Syriam et expugnatis Marra et Barra urbibus Sarracenorum, et multis regionum castellis, tanta ibi rursum fame affecti sunt, ut corpora Sarracenorum jam fetentia comedere compulsi sint.

8. Exercitus Dei divino monitu in interiora Hispaniæ (1) profectus larga Dei manu refocillatus est, quia cives et castellani illius regionis legatos cum multis donariis ad eos præmittabant, parati etiam oppida vel urbes eis tradere, a quibus Christiani, securitate accepta, et indicto urbibus tributo, interim etiam multis eorum qui se substraxerant ad eos apud Tyrum recurrentibus, tandem perveniunt Jerusalem, eaque obsessa cum laborarent provictus et maxime pro aquæ penuria, omnes ex communi decreto nudis pedibus quotidie orando circuibant urbem.

9. Octavo ergo talis humiliationis die, obsidionis autem die 39, capta est Jerusalem Idus Julii in vi fera, et in templo Salomonis et in porticu ejus Christiani cum paganis sexto bello conserto, tanta in eis cæde debacchati sunt, ut in sanguine occisorum equitarent usque ad genua equorum.

10. Cum ordinatum esset qui Jerusalem deberet retinere, principibus jam de patriando agentibus, ecce rex Sarracenorum ad debellandos eos venit

Ascalonam cum centum millibus equitum et quadringentis millibus peditum. Quibus cum occurrisset exercitus Domini, in quo non plus quam quinque millia equitum et quindecim millia peditum erant, Deo pro servis suis ad se clamantibus pugnante, et nube eos ab aestu solis defendente, Sarraceni solo Christianorum impetu territi, omnes projectis armis fugerunt, et in hoc sexto beilo, IV Kalendas Augusti facto, caesa sunt centum millia paganorum. In porta vero Ascalone suffocati sunt duo millia, et eorum qui in mari perierunt, et qui inter spineta silvarum consumpti sunt, numerus nescitur.

11. Duce Godefrido electo ad principandum remanentibus in Jerusalem, cæteri principes repatriant. Capta est autem Jerusalem post annos circiter quadringentos sexaginta ex quo sub Heraclio imperatore secunda vice capta possessa est a Sarracenis. Et post hæc quinto anno Jerosolymitæ Accaron urbem capiunt, et in sequenti anno innumerabilem paganorum multitudinem gloriosa victoria terunt.

12. Et post hæc omnia XVIII anno Balduinus (2) Jerosolymorum rex a Sarracenis capitur, qua de re mente excedentes, undique versum evocati, ad sexaginta milia conglomerantur, ut Christianos a finibus suis exterminarent, et apud Ascalon impedimenta sua commendant, scilicet uxores, soboles et viualia. Christiani in arcto Positi, nihil spei nisi in Deum habentes, exemplo Ninivitarum utrique sexui jejuniū indicunt, pueri etiam infantibus lactentibus, universo quoque pecori pabula negantur. Dies pugnae indicitur, procedunt Christiani cum militibus, et pedibus vix tria milia aestimati, principes gradiuntur in fronte, scilicet patriarcha pro vexillo of-

A ferens crucem Christi, abbas olim Cluniacensis Pontius proferens lanceam transfixam in latere Christi. Episcopus Bethleemites ferens in pixide hac sanctæ Mariæ perpetuæ virginis. Sarraceni vero quaque versum effusi ex omni latere in orbem circumcingunt Christianos, ne quis possit effugere [al. evadere]. Dum ita in procinctu hærent Christiani, vident Deo sibi auspice splendorem scisso aere super paganos subito cecidisse, sed non prosperum, sed satis nocivum, quamvis hunc ipsi Sarraceni non viderint. Illico enim omni virium robore enervati, passim fugientes caduntur, non solum a viris, sed etiam a pueris et feminis. Perierunt in bello septem millia, submersi sunt in aquis quinque millia.

B 13 In secundo autem anno post hæc Tyrus, Hebræa lingua Sur dicta, urbs maritima Phœnicis, et antiqua. in corde maris sita, Sydoniorum colonia, negotiatio maris, emporium totius orbis. vaticinio Prophetarum celebrata, et carminibus poetarum inclita, olim quidem insula, sed a Nabuchodonosor vel ab Alexandro propter expugnationem multis in brevi freto aggeribus comportatis, terra continens facta, pridem a Nabuchodonosor expugnata, et partim captivata, et postea ab Alexandro penitus usque ad solum diruta et destructa, sed juxta prophetas per septuaginta annos reædificata, et in antiquum statum restituta, nostris modo temporibus in fine mundi a Christianis terra marique obsessa capitur, et Christi imperio subjugatur. In tertio anno post hæc Balduinus rex Jerusalem, data redemptione, a Sarracenis dimittitur. Et in quarto anno post hæc, nepos supradicti regis a Sarracenis capitur, et in modum igni per medium secatur.

(2) Cod. in marg. : *Iste Balduinus rex fuit filius Hugonis comitis de Reicesta.*

VERSUS DE VIRIS ILLUSTRIBUS DIOECESIS TARVANENSIS

Qui in sacra fuere expeditione.

(MARTIN. *ibid.*, ex ms. Illustrissimi demini Chauvelin, regionum sigillorum custodis.)

Contigit in nostris quiddam Tarvenna diebus, Unde Deo laudes immensas reddere debes, Qui dignando tuos elegit parrochianos, Quos Hierosolymæ reges dedit et patriarchas. Primo Godefridus, Balduinus vero secundus, Ejusdem frater. Post hunc regnavit uterque Filius Eustachii comitis, quos nobilis Ida, Spem tuæ genti feliciter edidit omni. Primus Evermarus sedit patriarcha sepulcri, Post hunc Arnulfus oriundus uterque Cickes, Præfuit et templo tuus archidiaconus ante Vir probus et sapiens et religiosus Achardus.

D Inde potestates alii tenere minores. Falkemberga suum dedit Hugonem dominum, qui Obtinuit totam regionem Tyheriadis. Harbel Kamensis fit princeps Cæsariensis. Eustachius notus miles, cognomine *Gernirs*, Fulcho Gisenensis urbem tenuit Baruth, in qua Antistes sedit Balduinus Boloniensis, Et castrum quoddam quod sancti decitun Abraham Hugo Rebecensis tenuit miles generosus. Ili reges, hi pontifices, dominique fuere In Jerosolyma, nec non in finibus ejus Quas, Tarvenna, tuus emisit pontificatus.

LAMENTUM LACRYMABILE

Super his qui in expeditione Jerosolymitana diversis mortibus, justo quidem, sed occulto
et inscrutabili Dei iudicio interierunt

(MARTEN. *ibid.*, ex ms. Aquicinetensi.)

Jerusalem; luge, medio dolor orbis in orbe
Mollia commuta cilicio cinere,
Funde Sion lacrymas, et vos confinia terræ,
Pulvere sparsa genas, incluta terra, dole.
Regna, tribus, gentes olim subvertere nosti.
Heu! modo gaudet atrox gens tua colla teri
Quanta subegisti loca, castra, duces alienos,
Ecce sabacta premi cernis ad hoste tuos.
Vox crucis intonuit, terras fretumque repletur,
Vox crucis innumeros traxit ad arma viros,
Occubuere duces, periit collectio plebis
Multa super numerum sicut arena maris.
Pigra pusilla prius, sed nunc armata triumphis
Imperiis curvat gens loca sancta suis.
Gallia, mater, honor, primatus, gloria, splendor,
Imperii, regni, militiæ, populi.
Dic ubi prompta manus, vigor, atque potentia, vir-

[lus]?

Corruit ecce tuus nobilis ille status.
Fama silet, tua doxa ruit, blasphemia surgit.
Olim sparsus honor, nunc sit ubique dolor.
Præcones siluere crucis, tuba perstrepat hostis,
Nocte subacta dies perfidiæque fides.
Arcta fames, diuturna sitis, violentior hostis,
Vobis Francigenæ, causa fuere necis.
Et tu fraude nocens Constantinopolis exlex,
Spondens obsequium, muncera; robur, opes,
Claudis aquas, populoque negas venalia terræ,
Deficiuntque sibi, peste, labore, fame:
Arte, dolo, subicis, gladio subjecta peribis.
Te manet immanis plaga, ruina gravis.
Vos Sarraçenis, gens improba, sævior hostis,
Vos arabes, Turci, gens inimica crucis;
Perfida, plena dolo, ritu polluta profano,
Mersa lacu scelerum, sordida fece, luto.
Quæ spes, quæve tuas acuit fiducia vires?
Ut cruce signatos perdere non debites?
Mos tibi, mos subici, succumbere, cedere Francis,
Accelerare fugam, signa timere crucis.
Nunc spoliis locuplex, fera cæde, superba trium-

[phis,

Laurea certa refers, hostis in hoste furis.
Hos tormenta pati compellis, vincla, labores:
Horum strage truci fœda cruore mades.
Te furor exacuit, movet ira, superbia tollit,
Subdita oolla premis, fortia facta teris.
Hostibus insultas, gratanter hnum pede pulsas
Proh dolor! o facinus! proh pudor! imo nefas!

A Corrugas nasum, garrisque movesque cachinnum,
Pascaris hostili sanguine more canum.
Ecce dies, jucunda, serena, salubris,
Regno Francorum tristis. amara, gravis.
Quis furor? Unde tibi plebs cæca quod invaluisti
Vis tua constat in hoc nulla, sed ira Dei.
Francia crux Arabum, victrix alienigenarum,
En ubi fama prior, nomen et imperium?
Ferroa turris eras, gens insuperabilis hosti,
Ecce jaces volueri præda rapina cani,
Vis invicta, tenax vigor, inconcussa potestas,
Ut quid et unde ruis, quæ decus orbis eras?
Restat ut ipsa fide respices, speque resurgas.
Respirare pium, surgere nolle nefas.
Gallia fortis eram, gladioque manuque potenti,
Nunc exhausta premor, cogor ad ima teri
B Olim tuta, potens, et inexpugnabilis hosti,
Nunc infirma ruens, vincor ab hoste truci.
Pulchra, placens, opulenta, vigens, præclara trium-

[phis,

Gens mea fœda jacet, spreta, subacta malis.
Destituuntur agri, regiones, oppida, vici,
Et quibus indigenæ disperiere mei.
Flet domus orba viro, lactens patre, sponsa marito,
Mæret in exsilio plebs mea pressa iugo.
Hei mihi! terra lerax, species, opulentia, robur,
Aret, fuscatur, deperit, obruitur,
Mater ovans pridem, concepi feta dolorem,
Alvo tensa gravi, parturiens peperit,
Suut mea progenies lamenta, querela, dolores:
En mea præ lacrymis intumuit facies.
C Hei mihi! quos genui prædo rapit, advena tollit;
Heu pressura gravis, crux mihi pœna meis.
Lux abit, umbra subit, pietas dolet, ira superbit.
Dulce datur felli, jusque sacrum sceleris.
Fasque ruit surgitque nefas, nova miraue pestis
Mitibus asperitas obviat, ira piis.
Vulpes erumpunt, mures nova cornua sumunt,
Dum leo rugit edax, agnus, ovisque tremunt.
Parthus, Medus, Arabs, insulat, provocat, urget,
Sibilat ore, fremit dente, movetque caput.
Sibilus opprobrium, fremitus magis exprimit iram,
Motio derisum; quid sequar, aut quid agam?
Regis honor, populiue vigor, reverentia cleri,
Poniificalis apex cogitur arcta pati.
Ordo sacer, gradus inferior. cuneus popularis.
Infinita cadunt millia mille modis.
Ilis negat hostis iter, callisque reflexus et asper

Hos male torquet hiems, æstus et aura nocens.
Fraus inimica premit, furor afflicto, ira fatigat.

Pulsat acerba lues, planctus ubique sonat
Carnibus esuries vesci compellit equinis :

Fossam cogit humum lambere sicca sitis;
Virque virum carnemque caro vorat, hostis hostem
Pascit et illicitis prohi dolor! ingluviem.

Si quid habet fugiens ætas infirma relinquit,
Pauper egenus opes, fortior arma legit.

Victa labore fugæ, gravis, anxia, tarda senectus
Offert se gladiis, jungit utrasque manus.

Pars consumpta fame, pars intolerabili
Exhalant animas aere, tabe, siti :

Fortis et incolumis trahitur, trahitur vagus, exsul
[et exlex,

Mordibus in gladio corrui atque senex;
Corpora cæsa locis inhumata jacent inaquosis,
Esca volatilibus sparsa relicta feris.

Pauca teguntur humo, sanguis terraque marique
Diffluit, arva madent, intesciuntur aquæ,
Lingua silet, mala juncta malis, neque tot capit
[auris :

Singula nosse dolor, cuncta referre labor.
Gallia mater in his doleo, mihi condolet orbis,
Tot queror acta mihi damna, Deumque pati.
Sanctis, Christe, locis, mons, murus, dextera, tur-
[ris

Da spem, confer opem, respice probra crucis.
Ne super hoste diu ferus ille superbiat hostis,

A Sed fracto cornu sentiat arma crucis.

Gloria Francorum dudum concepit honorem,
Sed gravis in partu peperit, peperitque dolorem.
Iles miranda fuit, cum gloria eulmen honoris
Parturiendo ruit, fit gloria causa doloris.
Parturiunt montes, peperitque superbia mures.
Mons cadit, alta ruunt, pereunt in sanguine plures.
Ad nihilum redit esuriens exercitus iste,
Abiit nostra Deus, et munda crimina, Christe,
Græculus esuriens nos destruit esuriendo,
Nos rapit et vastat manus aspera percutiendo.
Græculus arte, fame, nos destruit esurientes,
Et Parthi gladio devastant deficientes.
Dumque famem patimur, hostes sentimus iniquos.
Deficiente cibo, paucos reperimus amicos.

B Fallitur ex toto gens inclyta pane remoto.

Floria Francorum, timor hostis, et arma tuorum,
Gens pia, plebs celebris, quondam famosa trium-
[phis
Nunc Danaum malefisa dolis, ferrumque famem-
[que

Immerito sentis, satiantur et hostibus hostes.
Quis modo gaudebit? Ego non, dum Gallia flebit.
Gallia tota dolet, et ego, gens impia gaudet,
Gaudet et exultat, dum tantis viribus instat.
Gens mala Parthorum, populi fera turba Medorum,
Imperium vitæ vendunt et emunt Elamitæ.
Gloria flere potest, non nobis gloria prodest.
Gloria cum luctu teritur, quasi flos sine fructu.

DE PRIMORDIIS

ET INVENTIONE SACRÆ RELIGIONIS JEROSOLYMORUM

(*Monasticon Anglic.*, t II, p. 489. ex veteri ms. penes Gilbertum North, armigerum, an. 1652.)

Maxima inter plerosque hactenus dubitatio fuit, C unde et a quibus Hosp. Ierosolymorum primordium sumpserit. Quidam vana sompnia ingerentes deliramenta potius quam veritatem confinxisse videntur; veteres enim historias longissime ab invicem separatas, composito quodam glutineo conjunxerunt. Quorum vanas fabulas hoc loco mihi referre cura non est; sed ad rei veritatem, id quod de sacris annalibus decerpere potui, et quæ conjectura et ratione assequi, non præpositæ rei seriem in medium adducam.

Sacram Jerosolymorum religionem ita principium habuisse reputo : Cum exactis, mortuo Alexandro Philippo Macedonum rege, de urbe Jerusalem prophanis gentibus Machabeorum opera ad a. p. et

libertatem, populus proclamasset, ingentia bella a finitimis regibus cum Iherosolimis gesta sunt. Tandem, volente Domino, cum Machabeus urbem, arcem, et templum de prophanatis gentium manibus vendicasset, et ad bellum iterum gerendum excundum esset, prius compositis in urbe Jerosolima rebus, magna manu in hostes Machabeus profectus est. Cumque multi de populo Dei ferro cecidissent, multique vulneribus debiles facti essent, Machabeus in urbe Iherosolimitana, xenoduna, hoc est pium locum et debiliū constituisse dicitur; cui loco ingentes argenti et auri dragmas, ad expiandas defunctorum animas transmisit; ibique, ut miserabilibus receptaculum, et defunctis piaculum constitueretur, imposterum de-

crevit. Volventibus deinde annis, cum religiosa clarissimi Machabei institutio levaretur, usque ad salutaris nostri tempora processum est; ipseque Jhesus Christus humile non dedignatus hospicium, multum pietatis opera monstravit. In eodem profecto, cum nullius rei possessor existeret, dicente illo: « Volucres cœli nidos, et vulpes habent foveas, Filius autem hominis non habet quo reclinet caput suum, » non immerito hunc locum ipsum incoluisse existimare possumus: si enim discipulos monebat omnia in communi habere, nec de crastino esse sollicitos, si absque calceis et pera discipulos esse volebat, quis dubitet Magistrum talia monentem, omnia habuisse communia, humilemque locum inhabitasse?

Hiis igitur rationibus confirmati, confidenter dicere possumus hunc locum communem et humilem cœlestis Imperatoris habitaculum fuisse. Illic discipulorum pedes Magister lavit, eosdemque presbyteros fecit, suique corporis preciosissimi memoriam reliquit. Hic Petro Ecclesiæ potestatem et claves tradidit. Hic Veteris Testamenti finis, et Novi initium fuit. De hoc loco acenti (*sic*), ad gloriosissimam passionem, ut nostræ carnis fieret redemptio, Christus profectus est. Illic post ejus passionem discipuli cum Maria matre ejus, confugientes, admirandæ Resurrectionis revelationem habere meruerunt, et post quadraginta dies promissum Spiritum sanctum acceperunt. Illic, post gloriosam ascensionem, sanctum primum concilium habitum est, fideique symbolum ad duodecim factum. Cumque gloriosi principes Christianæ fidei, inter se ad prædicandum, provincias sortiti essent, septem viros elegerunt, qui pauperum et Hospitalis curam habituri essent; quibus Stephanum primum martyrem præpositum constituerunt. Et quia gloriosus novæ legis præcursor Joh. Baptista, Christi baptismum prædicans, ab Herode nuper decollatus erat, cujus vitæ testimonium cuncti admirabantur: et quia hiis locis natus et usque ad infantiam annos educatus erat, ob venerandam ejus memoriam Hospitalis patronum appellaverat; subsedentibus postmodum temporibus, cum magna inter homines de fide opinio esset, plurimi in societate pauperum discipulorum Domini conferebant; et ut participes orationum fierent, venditis rebus suis, ante pedes apostolorum precia ponebant, communem cum illis vitam ducentes.

Verum, cum Christianæ fidei devotione crescente, hujus sacræ domus facultates longe multiplicatæ essent, qui eas tuerentur, conducti milites constituti sunt, ut et facultates Hospitalis domus, sub fratre Raymundo, a quo Regula pottea constituta est, tuerentur, atque paganos repellerent: ipsi namque sacerdotes sacris mysteriis et prædicationibus occupati, ea quæ milites faciebant exercere non poterant; verum cum in tantam vesaniam, impellente avaricia, milites elati essent, ut se facultatum Hospitalis professores constituerent, sacerdotesque negli-

gerent; proinde decretum est, ut et ipsi milites Hospitalis participes fierent, et Christianam religionem defenderent; unde et ipsi, pro nomine Christi pugnantes, ante pectus crucem gestare instituerunt. Crescente deinde apud Orientem perfidia, fide deficiente, factum est ut Hospitalis a Saracenis occupato, Christi milites undique dispergerentur. Cumque in Acra et Sarrya nullum amplius refugii locum haberent, in altum ascendere coacti sunt: prima eis navigatio in Cyprum fuit, insulam Iherosolimam propinquam. Ibi a Christianis principibus recepti, contra prophanas gentes, pro Christi nomine, pugnare non desiterunt. Multis deinde annis Rhodiorum insula Constantinopolitana rebellis facta est; non valentibus ipsis, ob ingentes Rhodiorum copias, in ditonem vendicare insulam, ipsam Iherosolimitanis militibus occupandam concesserunt. Milites vero, paratis manibus, instructis copiis, Rhodum navigantes, brevi dierum spacio in suam potestatem redegerunt; duplicique præsidio muniti, ex Cypro et Rhodo adversus nostræ fidei inimicos bella gesserunt et gerunt.

Qualiter domus Hospitalis S. Johannis Jerusalem fuit primo inventa voluntate Domini nostri Jesu Christi.

Omnibus præsentibus et futuris notum facimus, quod domus Hospitalis S. Johannis Baptiste et pauperum Ierosolimitanorum fuit incepta a principio, tempore primi Julii Cæsaris, imperatoris Romani, et tempore Antiochi principis Antiochiæ; ille qui fecit omnia, et suus Filius benedictus nobis mittat Spiritum sanctum, qui omnes tres unum sunt in adjutorium sit, quod nos possimus dicere et retrahere de Latino in grammaticam, ita et taliter quod sit laus prædicto sancto Johanni Baptiste.

Supradicto enim tempore fuit quidam presbyter, et dominus aliorum presbyterorum in Jerusalem, qui vocabatur Melchiar; qui fregit sepulchrum David, et ex eo extraxit magnum thesaurum, videlicet aurum et vestimenta preciosa, quæ ibidem fuerant posita ab aliis regibus post Davidem regem, de quo quidem facto, dictus Melchiar fuit accusatus, coram principe Antiochiæ, qui tunc temporis erat dominus et dux in Jerusalem, ex præcepto Julii Cæsaris: Antiochus vero de hoc fuit valde turbatus, et cogitabat intra se qualiter posset honestius justiciam ministrare de furto supradicto. Et secunda nocte sequenti, jacendo in lecto, cogitabat multum quid laceret de tali re: et postquam satis cogitavit, obreptus fuit a sompno, et tunc angelus cepit ejus spiritum, et eundem portavit super montem Calvarii. Cui Rex regnum apparuit, et dixit. « Antioche, non ponas manum super istum sanctum presbyterum, et non effundas ejus sanguinem; quoniam in isto loco, quem tibi monstravero, tu et ipse debetis facere unam domum pietatis et misericordie, communem omnibus pauperibus ibidem advenientibus. Et ego præcipio tibi, Melchiar, quod totum illum thesaurum, qui fuit extractus de se-

pulchro Davidis, ponatur in edificio mansionis pauperum; quoniam Spiritus sanctus ubi vult spirat. » Eadem nocte, ipse manifestavit se sancto presbytero Melchiar, et dixit eidem: « Vadas ante montem Calvarium, et ubi tu invenies fundamentum ædificatum, ibidem facite mihi unam domum fortem et firmam, quoniam in eadem recipi multe mansiones gentium, quia qui pauperes recipit, me recipit, » Et quando de mane in aurora diei ille presbyter descendit de monte Calvario, obviat principi, et incoeperunt adinvicem loqui, quomodo Dominus noster Jesus Christus unicuique ostenderat bonam viam, et illud quod Dominus noster ostenderat ambobus multum placuit et eorum toto concilio; et quod ille sanctus presbyter donabat se et totum illud quod invenerat de thesauro in sepulchro David ad constructionem dictæ sacræ domus causa serviendi pauperibus toto tempore, sicut scriptum reperitur in libro de Machabæis.

Quando Judas Machabæus vidit et cognovit bene, quod bona res erat orare pro mortuis, misit in Jerusalem XII dragmas argenti, et quod offerantur Hosp. pauperum quod ipsi rogarent pro mortuis, et placeret Melchiar stabilire fratres ad serviendum pauperibus mansionis. In illa sacra domo, quam diximus, venerunt de omnibus partibus mundi multi pauperes et infirmi, qui fuerint recepti et benigne pertractati propter misericordiam Domini nostri Jesu Christi. Princeps Antiochenus prædictus, quando obiit, donavit sacræ domui prædictæ Jerusalemitanæ magnam partem bonorum suorum.

Nos facimus vobis notum unum magnum miraculum, quod auscultare debent omnes in Deum credentes. Dominus noster Ihesus Christus apparuit Zachariæ prophetæ una die, quando faciebat sacrificium Deo, et in illa hora Filius Dei apparuit sibi, et dixit: « Melchiar, frater tuus transivit de hoc seculo, et anima ejus est in paradiso, ex quo ego præcipio tibi, et filio tuo, et uxori tuæ quod vos venialis in Jerusalem, et servialis mihi et pauperibus meis donec Julianus de Roma veniat in Jerusalem. » Quando Zacharias complevit sacrificium, quod ipse faciebat Deo, in parte fuit multum lætus, et in parte fuit multum stupefactus. Et quando venit in domum suam, dixit uxori suæ et filio plorando illud quod Dominus illis præceperat. Et omnes tres Deo gratias egerunt, et quanto citius potuerant, iverunt Jerusalem, et reddiderunt se et sua Deo et Hospitali pauperum, et servirunt multum benigne et longo tempore Hospitali prædicto.

Adhuc evenit aliud grande miraculum, videlicet, quod Accamanus imperator Romanus, cum quibusdam aliis honestis viris, causa recipiendi omagium a Judæis; accidit quando fuerunt in mare prope unam insulam Crethii, quæ vocatur Rhochas, puppis eorum navis fracta est, et omnes qui supererant fuerunt perditii, excepto Juliano Romano, qui per Filium Dei ad terram fuit ex-

portatus benigniter. Et quando Julianus vidit infortunium quod evenerat, interrogavit Dominum, « Quis estis vos qui extraxistis me de isto periculo? » Et dominus noster respondit et dixit: « Ego sum Filius Dei, qui ordinavi te Hospitalarium domus pauperum Jerusalem, et in futurum veniam corporaliter in illa domo; » et benedixit ei. Ille Julianus recepit ad gaudium benedictionem Domini nostri; et venit in Jerusalem ad sanctum Zachariam, ubi ipse Zacharias et alii fratres receperunt eum pro patre. Subsequenter, quando Dominus noster venit in terram, pro salute humani generis, et voluit manifestare gloriam suam populo, vocavit apostolos suos et discipulos; et venit in Jerusalem, sicut prædixerat per sanctum Spiritum provisoribus mansionis Hospitalis. Et existens homo corporalis de præsentī, fecit miraculum præsentibus suis discipulis, et apostolis faciebat salutem animarum. Deus qui fecit magna bona huic domui, quod ipsemet voluit se ostendere eis, extendit manus suas supra suos apostolos et pauperes mansionis prædictæ; et tunc dixit: « Qui vos honorabit, me honorabit, et qui vos recipiet, me recipiet. Maledicatur homo qui spernet unum de illis. » Notum facimus quod ista est mansio in qua Dominus noster dixit illi sapienti homini: « Tu amabis Deum ex toto tuo corde, et ex toto tuo cogitamine, » et alia multa secundum quod in Evangelio reperitur. Item ista est domus in qua absconderunt se apostoli, et clausurunt portas, timore Judæorum, quando Dominus noster Jesus Christus fuit crucifixus. In ista sancta domo, venit virgo Maria et sanctus Johannes evangelista ad dominum nostrum, quando ipse erat in cruce pro nobis peccatoribus, et dixit sancto Johanni; « Vide hic matrem tuam. » Et postea dixit matri suæ: Vide hic filium tuum. »

Adhuc est ista domus Hospitalis, in qua venit Ihesus in octavo die suæ resurrectionis, portis clausis, et intravit in medio suorum discipulorum, et dixit eis: « Pax vobis. » Et ostendit eis manus et pectus, sed Thomas non erat cum illis, quando Iesus venit. Et discipuli venerunt ad sanctum Thomam, et dixerunt ei: « Nos vidimus Dominum nostrum. » Et Thomas respondit et dixit. « Ego non credo, ego non tango, et video foramen clavorum manuum suarum et pedum, et misero manum meam in pectore suo. » Prope istos octo dies, sicut sanctus Johannes evangelista testatur, quando discipuli erant in ista sancta domo, et sanctus Thomas cum eis, venit Ihesus, clausis januis, et dixit: « Pax vobis, » Et dixit Thomæ: « Mitte huc digitum tuum in foramen manuum mearum et mei costatus, et noli esse incredulus, sed fidelis. » Et in illa sancta domo recognovit sanctus Thomas suum Creatorem. Cui Dominus noster dixit: « Quia tu me vidisti, credidisti. Beati sunt, qui non viderunt et crediderunt. »

Eodem tempore Ananias et Saphira dimiserunt

seculum, et dunaverunt se societati Christi et discipulorum: et quia non reddiderunt Deo et sacrae domui Hospitalis et pauperibus, et non portaverunt ad pedes discipulorum illud quod habebant, mortui sunt subitanea morte; et sanctus Petrus non permisit poni eorum corpora in cimiterio, ymmo fecit eos sepiliri extra, tanquam excommunicatos. Et tempore quo Deus misit nobis apostolos et discipulos suos ad prædicandum, et illi erant antiqui, sicut sanctus Stephanus, qui fuit primus martyr, et Philippus protomartyr, Nichanome, Thymocenn Permanan, Nycholaus Antiochenus. Isti custodiebant domus Hospitalis et serviebant pauperibus ex præcepto Domini nostri Jesu Christi. In isto tempore erant in eodem loco multe et diversæ generationes hominum; aliquando Græci, aliquando Caryseni, qui tenebant civitatem Jerusalem et terram promissionis; et hoc, non obstante quod dicta domus esset in magna paupertate, tamen recipiebant pauperes et infirmos. Et quando venit finaliter quod Saraceni habuerunt domum Jerusalem, et Græci perdiderunt; unus servulus Jesu Christi, qui vocabatur Conradus, custodiebat sanctam domum hospitalis, et elemosinas, quæ dabantur sibi a Saracenis, ipse donabat pauperibus, et serviebat eis benigne.

Eodem tempore, quando Deo Placuit quod Christiani haberent terram promissionis, Godfridus de Boylon, et magna multitudo barenorum et peregrinorum, qui fuerint instructi per divinam gratiam et prædicationem, venerunt per longas terras, per montes et valles, et per terram Romanicæ, in Antiocham; et obsederunt eam, et virtute Dei ceperunt eam. In illa, perfidorum Saracenorum magnam multitudinem peremerunt. De qua iverunt ultra ad civitatem de Trypoly, et ceperunt eam. Et exinde ceperunt Acrys: et inde iverunt ad terram Jerusalem. Et in eorum exercitu habebant tam magnam famem, quod quasi non habebant panem ad comedendum. Tunc ille Conradus, qui serviebat pauperibus Hospitalis Jerosolimitani, quolibet die ter vel quater, ponebat de pane in suo gremio, et desuper muros terræ projiciebat panem Christianis, loco lapidum; et iste Conradus, qui custodiebat pauperes Hospitalis fuit accusatus coram Soldano.

A per Saracenos qui custodiebant muros. Et Soldanus præcepit Saracenis, qui accusaverunt eum, quod quando projiceret panem Christianis, ipsum caperent et ducerent eum sibi, cum toto pane, et aliter eum non credebant. Deinde venit una dies Conradus vel Gerardus faciebat uti solebat, projiciendo panem Christianis; et Saraceni, cum pane quem habebat in gremio, ipsum ceperunt, et duxerunt eum coram Soldano: et quando Saraceni monstrabant panem Soldano, tunc ille panis, virtute Dei, efficiebatur lapis. Et quando Soldanus vidit maliciam Saracenorum, dimisit stare Conradum et præcepit sibi, ut sine timore Christianos, ut consueverat, debellaret. Et quando Conradus, vel Gerardus, audivit istud, quolibet die projiciebat panem Christianis Dei.

B Et Godfridus de Boylen stetit tantum, cum exercitu suo, ante Jerusalem, quod ipse cepit civitatem et interfecit multos Saracenos, et habebat magnum gaudium de victoria habita, quam Deus dederat eis, et venerunt ad sanctum sepulchrum Domini nostri, cantando, et gratias Deo reddendo. Deinde iverunt ad omnia alia loca. Et deinde barones diviserunt possessiones Jerusalem, et donaverunt dicto Conrado, vel Gerardo, magistro dicti Hospitalis Jerusalem, magnam partem possessionum, ad honorem sancti Johannis Baptistæ, patroni ejusdem Hospitalis. Deinde, tempore dicti magistri Conradi, vel Gerardi, Deus multiplicavit multum dictam mansionem Hospitalis de redditibus, possessionibus et dominationibus per regnum Jerosolimitanum. Et quando Conradus fuit mortuus, anima C ejus ivit in paradysum. Et frater Raymundus de Puy fuit subrogatus ejusdem, loco ejus; et ad laudem Dei edificavit casalia, mansiones et castra; et melioravit multum mansionem de magnis possessionibus.

Ille frater Raymundus fecit stabillimenta mansionis Hospitalis, quæ in eadem domo servantur adhuc; et regulam; et a papa innocentio secundo fecit ipsam confirmari, etc.

Deus Creator omnium liberet fratres Hospitalis ab omnibus malis et eorum peccatis, et eis concedat gratiam veniendi ad cælestem gloriam cum omnibus eorum benefactoribus, Amen.

CARTULAIRE

DE L'ÉGLISE

DU SAINT SÉPULCRE

DE JÉRUSALEM

PUBLIÉ D'APRÈS LES MANUSCRITS DU VATICAN

PAR M. EUGÈNE DE ROZIÈRE

PROFESSEUR A L'ÉCOLE DES CHARTES, AUTEUR DES *Formulæ Andegavenses*

PUBLIÉ D'APRÈS LE MANUSCRIT DE WEINGARTEN,

ACTUELLEMENT A FULDE, ET DE LA NUMISMATIQUE DES ROIS LATINS DE CHYPRE.

Imprimé par autorisation du gouvernement à l'Imprimerie nationale. — MDCCCXLIX.

INTRODUCTION.

I.

L'église du Saint-Sépulcre, nommée aussi Eglise de la Résurrection de Notre-Seigneur, a toujours été une des plus célèbres et des plus vénérées du monde chrétien. Bâtie par sainte Hélène et Constantin, elle devint le siège du patriarche de Jérusalem et la métropole de toutes les églises soumises à la juridiction de ce pontife. Les conquêtes des Croisés, armés pour délivrer le tombeau de Jésus-Christ, la rendirent plus que jamais l'objet d'un culte particulier. Les rois, les princes, les seigneurs et les évêques des nouveaux Etats fondés en Orient s'empressèrent à l'envi de l'orner et de l'enrichir ; les souverains et les prélats d'Europe, qui n'avaient pu la visiter, voulurent au moins lui prouver leur respect par leurs largesses ; les papes veillèrent avec un soin jaloux à la conservation de ses biens et au maintien de ses privilèges. Ce sont les témoignages de cette vénération universelle, et la série de ces pieuses libéralités, pendant la durée de la domination latine en Syrie, que renferme le cartulaire du Saint-Sépulcre. Le nombre des actes dont il est composé, les noms célèbres qu'on y rencontre à chaque page, les notions qu'on peut y puiser sur la géographie politique, la condition des personnes et des terres, l'organisation religieuse du royaume de Jérusalem en font un des monuments les plus curieux et les plus complets de l'histoire des Croisades.

II.

On connaît les accusations dirigées contre les cartulaires par le P. Hardouin (1) et par les écrivains qui dans le siècle dernier s'étaient constitués les ennemis systématiques des communautés religieuses (2). Les auteurs du Nouveau Traité de diplomatique y ont répondu victorieusement, et leurs conclusions sont admises par tous les bons esprits. Aujourd'hui surtout qu'il ne s'agit plus d'attribuer aux cartulaires un caractère authentique, et de les admettre comme moyens de preuve en justice, personne ne fait difficulté de reconnaître que l'historien trouve dans ces recueils une foule de renseignements qu'il chercherait vainement

(1) L'ouvrage manuscrit de P. Hardouin est conservé à la bibliothèque Nationale.

(2) Simon, *Histoire de l'origine des revenus ecclésiastiques*, t. I. — *Mémoires du clergé*, t. VI.

ailleurs. Plusieurs savants les ont consultés avec beaucoup de fruit (3) ; et l'impulsion nouvelle qu'ont reçue les études historiques a naturellement donné l'idée de réunir et de publier ceux que nous ont légués nos anciennes abbayes (4). Aussi n'ai-je pas l'intention de ranimer une guerre éteinte, ou d'entreprendre une réfutation désormais inutile. Je veux montrer seulement que les circonstances particulières dans lesquelles le cartulaire du Saint-Sépulcre a été rédigé, doivent lui faire accorder une foi complète, et qu'elles le mettraient à l'abri de toute suspicion, alors même que les reproches adressés aux cartulaires en général trouveraient encore quelque crédit. J'avoue qu'en l'absence de toute preuve positive il est impossible de préciser l'époque de cette rédaction ; l'âge des manuscrits, que j'essayerai plus loin de déterminer, ne saurait nous servir de guide, parce que ces manuscrits ne sont probablement que des copies de transcriptions antérieures. On peut cependant affirmer que la réunion des pièces contenues dans le cartulaire du Saint-Sépulcre n'a pas été achevée avant la seconde moitié du xiiie siècle, puisqu'on y trouve le serment de fidélité prêté vers 1240 par l'abbé de Sainte-Marie Latine au patriarche Robert. Or Jérusalem et toutes les villes de l'intérieur étaient déjà tombées au pouvoir des Sarrasins, et les Chrétiens ne possédaient plus que les villes du littoral. Est-il probable que les chanoines du Saint-Sépulcre aient fabriqué de faux actes pour se créer des titres de propriété dans les pays occupés par l'ennemi ? C'est là cependant ce qu'il faudrait supposer, si l'on attaquait l'autorité de leur cartulaire, où l'on voit que la plus grande partie de leurs domaines étaient situés dans la ville ou aux environs de Jérusalem.

III.

Ce fut un manuscrit apporté d'Orient par Philippe de Maizières, chancelier du roi de Chypre, qui fit connaître en Europe le cartulaire du Saint-Sépulcre. Ce manuscrit, devenu la propriété de Paul Petau, passa dans la bibliothèque de la reine Christine, et delà dans celle du Vatican (5). Pendant qu'il était encore en France, André Duchesne en fit quelques extraits pour ses propres travaux. Ce sont ces extraits, conservés à la Bibliothèque nationale (6), qui ont servi successivement à du Cange pour son *Histoire*, encore inédite, des Familles d'Outremer, au P. Helyot pour son *Histoire des Ordres monastiques*, et à M. le comte Beugnot pour son édition des Assises de Jérusalem.

IV.

Ces quatre savants sont jusqu'ici les seuls qui aient fait usage du cartulaire du Saint-Sépulcre ; mais s'il n'a pas été plus souvent consulté, cela tient surtout à ce qu'on ignorait assez généralement son contenu, et même son existence. M. le comte Beugnot, conduit par la nature de ses travaux à l'étudier en détail, n'a pas tardé à reconnaître tout l'intérêt historique qu'il présente ; il a publié la plus grande partie des extraits copiés par André Duchesne (7), en y joignant les réflexions suivantes, que je suis heureux de pouvoir reproduire : « Si le P. Paoli a rendu un véritable service à la science en imprimant le Code diplomatique des Hospitaliers de Saint-Jean de Jérusalem, il est certain que la publication du Cartulaire du Saint-Sépulcre ne serait pas moins bien accueillie des savants qui s'occupent de l'histoire ou de la jurisprudence du moyen-âge..... Nous n'avons pas songé à insérer dans notre Appendice un monument historique dont la publication exigerait beaucoup de travaux, de temps et d'espace.... Mais nous avons tiré de l'extrait de Duchesne cinquante-deux chartes inédites, qui toutes donnent sur l'état des personnes, et sur la transmission de la propriété chez les Latins, des lumières qu'on demanderait vainement aux livres de droit. Il est à souhaiter que cette publication partielle décide quelque savant à en exécuter une complète (8). »

V.

Cette opinion d'un juge aussi compétent m'a donné la première idée du travail que j'offre au public. Je devais d'abord rechercher le manuscrit de Philippe de Maizières ; je l'ai rencontré à la bibliothèque du Vatican, fonds Vatican, n° 7241 (9). L'identité ne saurait être douteuse, car on lit ces mots sur la feuille de

(3) Voyez notamment l'usage que Brussel et Chantereau-Lefebvre ont fait du cartulaire de Champagne.

(4) Le soin de cette collection est confié à M. Guérard ; les sept premiers volumes ont déjà paru.

(5) La célèbre bibliothèque de la reine de Suède avait été composée, en grande partie, des manuscrits de la famille Petau. Cette bibliothèque, après la mort de la reine, fut achetée par le pape Alexandre VIII, qui donna quelques centaines de manuscrits à son neveu, le cardinal Ottoboni, et réunit les autres à la bibliothèque Vaticane, dont ils forment encore aujourd'hui un fonds particulier. (Arckenholtz, *Mémoires concernant Christine, reine de Suède*, t. I et II *passim*. — Blume, *Iter Italicum*, t. III. — Paulin Paris, *Catalogue des manuscrits français*, t. IV.)

(6) Fonds des cartulaires, n° 195. — Collection Duchesne, t. 56.

(7) Assises de Jérusalem, t. II, dans l'*Appendice*.

(8) Assises de Jérusalem, t. II, *Préface*.

(9) On sait que la bibliothèque du Vatican est divisée en cinq fonds distincts : 1° ancien fonds, ou fonds Vatican proprement dit ; 2° fonds de la reine de Suède ; 3° fonds Ottobonien ; 4° fonds Palatin ; 5° fonds d'Urbain. Le manuscrit du cartulaire du Saint-Sépulcre, provenant de la bibliothèque de Christine, devrait naturellement se trouver dans le fonds de la reine ; il est même certain qu'il en a fait primitivement partie, car Monfaucon l'y a vu, et l'a enregistré sous le n° 4340 *Bibliotheca Bibliothecarum*, p. 44). Mais il y a plusieurs exemples de manuscrits qui, dans les arrangements intérieurs de la bibliothèque Vaticane, ont été distraits du fonds de la reine pour être incorporés au fonds Vatican proprement dit.

garde : *Iste liber est domini Philippi de Maseriis cancellarii regni Cipri*. C'est un petit in-4°, relié en parchemin blanc, de 158 feuillets de parchemin, écriture du xive siècle. Il contient 184 documents, dont il faut réduire le nombre à 181, parce qu'il y en a trois que le copiste a répétés.

J'ai trouvé dans la même bibliothèque, même fonds, sous le n° 4947, un autre manuscrit du cartulaire, petit in-4° de 129 feuillets de parchemin, écriture très-régulière et très-soignée du xive siècle (10). Ce manuscrit est loin d'être aussi complet que le précédent : il ne contient guère que les diplômes émanés des rois, des évêques et des principaux seigneurs ; le rédacteur a généralement négligé les chartes des simples particuliers. Le nombre des documents qu'il renferme est de 67, sur lesquels 4 seulement ne font pas double emploi avec les pièces contenues dans le n° 7241. C'est en réunissant ces 4 documents aux 181 du premier manuscrit que j'ai obtenu le nombre de 185, qui constitue dans mon édition l'ensemble du cartulaire.

Je ne parlerai que pour mémoire d'un troisième manuscrit, qui se trouve également à la bibliothèque Vaticane, fonds Ottobonien, n° 985. Ce n'est point, à proprement parler, un manuscrit, mais seulement une copie moderne du n° 4947 (11.)

VI.

J'ai peu de choses à dire sur le plan que j'ai suivi. Le manuscrit 7241, qui devait naturellement me fournir le texte principal, a été copié avec la plus grande fidélité : je l'ai désigné par la lettre A. Le manuscrit 4947 m'a fourni des variantes nombreuses, mais peu importantes : je l'ai désigné par la lettre B. Quant au manuscrit 985 et aux extraits d'André Duchesne, ils ne pouvaient évidemment m'être d'aucune utilité.

J'ai longtemps hésité à imprimer les documents dans l'ordre où le manuscrit 7241 les présente ; il me paraissait plus rationnel de les établir dans l'ordre chronologique. Ce qui m'a fait renoncer à ce projet, c'est que le rédacteur du cartulaire paraît avoir voulu suivre une certaine méthode de classification. Dans la première partie de son travail, il a généralement rangé les chartes selon la dignité des personnes, commençant par les diplômes des papes, des patriarches et des rois, finissant par ceux des simples particuliers, et mettant ensemble ceux qui intéressent la même localité. J'avoue qu'il n'est pas toujours demeuré fidèle à ce système, et que dans la seconde partie du cartulaire on trouve des pièces de toute nature accumulées un peu de hasard. Mais j'ai reconnu l'intention première qui l'avait dirigé, et j'ai voulu la respecter.

VII.

Il me reste à remplir un devoir de reconnaissance envers Mgr Lauriani et Mgr Molza, custodes de la bi-

(10) L'histoire de ce manuscrit se rattache aux vicissitudes qu'a subies, avant d'entrer au Vatican, une des plus célèbres bibliothèques d'Italie, dont il faisait primitivement partie. On m'excusera d'entrer à ce sujet dans quelques détails, qui peuvent intéresser la bibliographie, et qui sont généralement inconnus en France. Marcel Cervino, qui devint pape en 1555 sous le nom de *Marcel II*, fut le fondateur de cette bibliothèque. En mourant il la laissa à Sirloto son secrétaire, qui, ayant été plus tard promu au cardinalat, augmenta considérablement le fonds qui lui avait été légué. La bibliothèque de Sirloto, généreusement ouverte au public et consultée avec fruit par Baronius, Panvini et autres écrivains, qui la désignent sous le nom de *Sirlotiana*, fut achetée, à la mort de son savant propriétaire, par le cardinal Ascanio Colonna. Elle prit alors le nom de *Colonnese* ; et c'est dans le palais de cette illustre maison que la virent le P. Sirmond et Ant. Possevin. Des difficultés survenues à la mort du cardinal pour la liquidation de sa succession contraignirent ses héritiers à vendre sa bibliothèque. Elle devint la propriété du duc Altaëmps, qui fit disposer, pour la recevoir, les plus beaux appartements de son palais ; elle y porta le nom d'*Altaëmpsiana*, et fut visitée par Holsten, Suarez, les Bollandistes et les éditeurs romains des Conciles gréco-latins. Dans les vicissitudes qu'elle avait éprouvées, cette riche collection avait plusieurs fois failli être transportée loin de Rome. Philippe II, roi d'Espagne, et le cardinal Frédéric Borromée avaient tour à tour fait des démarches pour l'acquérir ; aussi le pape Paul V, craignant qu'elle ne passât un jour entre les mains de quelque étranger, força le duc Altaëmps à lui céder cent des principaux manuscrits, qu'il réunit à la bibliothèque pontificale, établie depuis quelques années par Sixte V dans les salles du Vatican. Le cartulaire du Saint-Sépulcre fut un des cent manuscrits choisis par Paul V : c'est donc sous le règne de ce pontife qu'il est sorti de la bibliothèque successivement possédée par Marcel Cervino, Sirloto, Colonna et Altaëmps, pour être incorporé à la bibliothèque Vaticane. La bibliothèque *Altaëmpsiana* fut ensuite vendue au cardinal Ottoboni, qui devint pape sous le nom d'*Alexandre VII* ; elle demeura dans la maison Ottoboni, dont elle a définitivement retenu le nom, jusqu'au règne de Benoît XIV, qui l'acheta pour la réunir aux autres collections du Vatican. Pendant qu'elle était encore la propriété des Ottoboni, elle s'enrichit, comme je l'ai dit dans une des notes précédentes, de quelques-uns des manuscrits de la reine Christine, et reçut, entre autres visiteurs illustres, dom Montfaucon. Mabillon l'avait consultée quelques années plus tôt, dans le court intervalle de temps qui s'écoula entre la mort du duc Altaëmps et l'acquisition qui en fit le cardinal Ottoboni. (Mabillon, *Her Italicum*. — Montfaucon, *Bibliotheca bibliothecarum*. — Archenholtz, *Mémoires concernant Christine, reine de Suède*, t. II, p. 322. — Ruggieri, *Memorie istoriche della bibliotheca Ottoboniana*.)

(11) C'est la copie que fit exécuter le duc Altaëmps, quand il fut contraint de céder son manuscrit à Paul V. La note suivante, mise en tête de cette copie, ne peut laisser à ce sujet aucun doute : *Unus ex codicibus bibliothecæ Altaëmpsianæ, à Paulo V manu regia exceptis, nunc vero a Johanne Angelo ab Altaëmps duce propriis sumptibus fidelissime ex originalibus transumptus, ut bibliotheca prædicta tanto honore jam decorata non careret.*

bibliothèque du Vatican. Leur extrême obligeance m'a permis de terminer en peu de temps les différents travaux qui m'avaient appelé à Rome; on eût dit qu'ils voulaient protester par leur empressement contre les reproches si souvent adressés aux bibliothécaires italiens. Je désire vivement que l'expression de ma gratitude parvienne jusqu'à eux dans l'asile où les révolutions les ont peut-être contraints de se réfugier.

Juin 1849.

PRIVILEGIA ECCLESIAE SANCTI SEPULCRI IHERUSALEM

1^a.

[*Sine rubrica.*]

Ego Peregrinus, abbas Sancte Marie de Latina, ab hac hora in antea fidelis ero sancte Ierosolimitane ecclesie domnoque Roberto, patriarche ejusdem ecclesie, et successoribus ejus canonice intrantibus. Non ero in consilio neque in facto ut vitam perdat aut membrum, vel capiantur mala captione. Consilium, quod michi aut per se aut per nuncium aut per litteras manifestabunt, ad eorum dampnum nullipandam. Ierosolimitane ecclesie patriarchatum et regulas sanctorum patrum adiutor ero ad defendendum et retinendum contra omnes homines, salvo ordine meo. Bona ecclesie mee non alienabo neque de novo alicui infeudabo. Vocatus ad sinodum veniam, nisi prepeditus fuero canonica prepeditione. Nuncium ² ecclesie Ierosolimitane et domini patriarche, quos certos esse cognovero, in eundo et redeundo honorifice tractabo et in suis necessitatibus adiuvabo. Ierosolimitane ecclesie elimina singulis annis aut per me aut per certum nuncium visitabo, nisi eorum absolvar licentia. Et hec promitto coram vobis domino Arnaldo, Liddensi episcopo, vicario predicti domini patriarche, nomine ejus et sancte Ierosolimitane ecclesie. Sic Deus me adiuvet et hec sancta Dei evangelia.

11^a.

[*Sine rubrica.*]

Archiepiscopis, episcopis aliisque prelati, omnibusque Christi fidelibus in regno Thesalonicensi constitutis, ad quos littere iste pervenerint, Willelmus, Dei miseratione ecclesie Dominici Sepulcri prior humilis, cum ejusdem ecclesie capitulo

A sinceris orationes in Christo. Vestre constare cupimus universitati quod nos, cognoscentes prudentiam et honestatem latorem ⁴ presentium dilecti canonici nostri N., ipsum constituimus priorem et provisorum omnium domorum et possessionum nostrarum, quas in regno Thesalonicensi tenemus, et aliarum in Roman[ia], que subiecte non sunt nostre domui Constantinopolitane; hoc tamen apponentes quod tam ipse quam alii procuratores domorum nostrarum non habeant potestatem vendendi, obligandi vel inutiliter alienandi servos, ancillas aut alias ecclesie possessiones; unde, si quid talium ab aliquo nostrum sine consensu capituli factum fuerit, non habeat aliquam firmitatem; rogamus igitur ut quilibet vestrum super talibus non scripta sua conferat nec bullam. Dedimus autem ei potestatem faciendi fratres et sorores, quos utiles et ecclesie viderit expedire. Vestre denique supplicamus pietati quatenus amore Crucifixi predicto N. priori consilium vestrum et auxilium, in quibus necesse habuerit, impendere velit, attendentes quod nos quidem pro omnibus fidelibus. specialiter autem pro nostris benefactoribus, iugiter Domino supplicamus.

111^a.

LITTERE WILLELMI PRIORIS ET CAPITULI SANCTI SEPULCRI.

Willelmus, Dei miseratione Dominici Sepulcri prior humilis, cum eodem capitulo universis fratribus in obedienciis Dominici Sepulcri in N. constitutis fraternam in Domino dilectionem. Cognoscentes fidelitatem et discretionem latoris presencium dilecti canonici nostri N., ipsum statuimus priorem domorum, possessionum et omnium, que in N. te-

¹ Cette charte se trouve dans le manuscrit A, au verso du feuillet de garde; elle manque dans le manuscrit B. ² Corrigez *nuncios*. ³ A, f° 1, r^o; manque dans B. ⁴ Corrigez *litoris*. ⁵ A, l^o 1, r^o; manque dans B.

nemus, iniungentes eidem ut, si quæ destructæ sunt, A
pro posse requirat, et omnia sibi commissa ad ecclesie nostre utilitatem et Domini dirigat honorem. Significamus autem vobis quod tam ipse quam alii procuratores domorum nostrarum non habeant potestatem vendendi, obligandi vel inutiliter alienandi servos vel ancillas aut alias ecclesie possessiones; unde, si quidem ⁶ talium ab aliquo nostrum sine mandato capituli factum fuerit, esse irritum sciatis et omni robore carere; nullus quoque vestrum presumat huiusmodi excessibus concessum vel testimonium adibere. Dedimus autem eidem N. priorem ⁷ potestatem faciendi fratres et sorores, quos utiles et ecclesie viderit expedire. Precipimus siquidem vobis in virtute obedientie ut, visis hiis litteris, prefato priori manuales obedientiam fatiatis, debitam eidem reverentiam exhibentes. Monemus denique ut B
bonis operibus Dominum præ oculis sic habeatis, quocum ab hujus vite miseriis perveniat ad gaudia eterne felicitatis.

IV⁸

DE OBEDIENTIA QUAM FECIT ECCLESIE [SANCTI] SEPULCRI MAURUS, ABBAS TEMPLI DOMINI.

Ego Maurus, ecclesie Domini Templi abbas benedicendus, ab hac hora in antea fidelis et obediens ero sancte Ierosolimitani ecclesie dominoque meo patriarche R[oberto] ejusque successoribus canonice intransitibus. Non ero in consilio neque in facto ut vitam perdat aut membrum, vel in captione capiatur, nec ut ecclesia Domini Templi a iurisdictione sua et obedientia Ierosolimitane ecclesie separetur. Consilium, quod mihi per se [aut per] nuncium manifestabit, ad eorum dampnum nulla ⁹ pandam. C
Patriarchatum Ierosolimitane ecclesie et ea que ad eandem pertinent, adiutor eao ad defendendum et retinendum, salvo meo ordine, contra omnes homines. Vocatus ad sinodum veniam, nisi prepeditus fuero canonica prepeditione. Nuncium ipsius, quem certum nuncium esse cognovero, in eundo et redeundo honorifice tractabo. Sic me adiuvet Deus et hec sancta evangelia,

V.

DE SUBIECTIONE QUAM DEBET TYRENSIS ECCLESIA ECCLESIE IEROSOLIMITANE.

(Vide in Innocentio II ad an. 1143.)

VI.

DE REVERENTIA DEBITA CANONICIS SANCTI SEPULCRI. D

(Vide ibid.).

VII.

DE OBEDIENTIA QUE DEBETUR PATRIARCHE IEROSOLIMITANO.

(Vide ibid.).

VIII.

PRIVILEGIUM DOMINI PATRIARCHÆ ET ECCLESIE IEROSOLIMITANE.

(Vide in Lucio II papa ad an. 1145.)

IX¹⁰.

[Sine rubrica.]

Post captam Antiochiam Podiensis episcopus, sedis apostolice legatus, prudenti optinatum usus consilio, Ierosolimitano regno et Antiocheno principatui terminum posuit, fluvium scilicet, qui Tripolim et Tortosam interfuit; decernens ut Ierusalem omnem terram a parte australi usque ad eundem fluvium iure perhenni possideat, et Antiochia ex altera fluminis parte nichilominus obtineret.

Paschali papa apud Beneventum concilium celebrante, ab Antiocheno patriarcha et principe nuncii transmissi sunt, qui in eodem concilio Antiochene iure ecclesie sibi restitui postulaverunt. Quibus huiusmodi dedit responsum: Non solemus de tractatibus ecclesiarum cito respondere; sed petitioni vestre, quia de longe venistis et longa via vos expectat redituros ¹¹, non est differendum quod habemus paratum respondere. Sancte memorie venerabilis Urbanus papa, quando concilium populosissime congregationi[s] in Monte Claro celebravit viamque Ierosolimitanam suscitavit, decrevisse memoratnr et scitur quod quicunque principes provincias vel civitates super gentiles conquirerent, eliminatis ¹² gentium ritibus, eorum principatibus ecclesie restitute pertinerent.

X.

PRIVILEGIUM PASCHALIS II PAPE.

(Vide in Paschali ad. an. 1118)

XI.

PRIVILEGIUM LIUDEM.

(Vide ubi supra.)

XII.

PRIVILEGIUM EIUEDEM.

(Vide ibid.).

XIII.

PRIVILEGIUM CALIXTI II PAPE.

(Vide in Calixto II ad an. 1124.)

XIV.

EIUSDEM DE CONFIRMATIONE CANONICORUM REGULARIUM.

(Vide ibid.).

XV.

PRIVILEGIUM HONORI II PAPE.

(Vide in Honorio II ad an. 1130.)

XVI.

ALIUD EIUSDEM.

(Vide ibid.).

XVII.

PRIVILEGIUM INNOCENTII II PAPE.

(Vide in Innocentio II ad an. 1143.)

XVIII.

ALIUD PRIVILEGIUM EIUSDEM.

(Vide ibid.).

XIX.

PRIVILEGIUM CELESTINI II PAPE.

(Vide in Celestino II ad an. 1144.)

⁶ Corrigez quid. ⁷ Corrigez priori. ⁸ A, f° 1. v°; manque dans B. ⁹ Corrigez nulli. ¹⁰ A, f° 3. V, manque dans B. ¹¹ Corrigez redituros. ¹² Corrigez eliminatis.

XX.

EIUSDEM DE CONFIRMATIONE POSSESSIONUM ECCLESIE
SANCTI SEPULCRI.

(Vide ubi supra.)

XXI.

PRIVILEGIUM LUCII PAPE II.

(Vide in Lucio II ad an. 1145.)

XXII.

PRIVILEGIUM PAPE LUCII II DE CONFIRMATIONE.

(Vide ibid.)

XIII.

PRIVILEGIUM EUGENII III PAPE DE CONFIRMATIONE.

(Vide in Eugenio III ad an. 1153.)

XXIV.

DE CONFIRMATIONE OBLATIONUM ALIUD PRIVILEGIUM
EUGENII III PAPE.

(Vide ubi supra.)

XXV¹³.

PRIVILEGIUM ARNULFI PATRIARCHE.

Transmutatio canonicorum secularium in regulares. quam gemit Arnulfus patriarcha, assentiente rege Balduino primo, et de his que eis constituit ad vicium et vestitum eorum : videlicet medietatem oblationum Sancti Sepulcri, omnes oblationes sancte Crucis, nisi in pasceve, et decimas omnes Ierusalem pertinentes, exceptis decimis funde, et ecclesiam Sancti Petri in Ioppe cum omni honore suo et dignitate, et ecclesiam Beati Lazari cum omnibus appendiciis ; et hec omnia habeant libere et ad voluntatem eorum ordinant¹⁴.

In nomine sancte et individue Trinitatis.

Ego Arnulfus, Dei gratia patriarcha Ierosolimitanus¹⁵, servus servorum divinitatis eiusdem¹⁶ minimus, Balduino, Dei nutu Ierosolimitanum¹⁷ rebe gloriosissimo, imperante et nobiscum in omni bono tota virtute animi consentiente, cunctis per orbem Christum colentibus notifico privilegium, quod anno incarnationis dominice MCXIV, nostri vero patriarchatus III, regni autem predicti regis XIV, indictione VII, epacta XII, de renovatione ecclesie Sancti Sepulcri ipsius regis consilio nobis institutum et confirmatum. Cum Dominus noster Iesus Christus, Dei vivi filius, ecclesiam suam in tantum dilexerit, ut pro ea homo factus eandem preciosissimo sanguine suo redimere dignatus sit. passionis ac gloriosissime resurrectionis sue locum in finem suam ineffabili misericordia adeo dignatus est diligere, ut eam de manu Turcorum et Sarracenorum eripere ac Christianis fidelibus suis innumeris affectis pro eiusdem loci deliberatione sola sua divina virtute placuerit tradere. Nichil enim humana virtus, nichil sapientia, nichil exercitus nostri multitudo proficeret, nisi divina virtus inexpugnabiliter pugnaret pro nobis¹⁸, nisi et nos in loco pascue sue miseri-

A corditer collocaret, nisi etiam nos indignos, paganis abolitis, hereditatis sue misericordins heredes efficeret. Sed antiqui hostis nequitia¹⁹, dolens se vasa ire perdidisse, qui ovile dominicum, ut leo rugiens, millenis artibus molitur irrumpere, machinari cepit qualiter vasa disperderet misericordie. Novos quippe incolas dominici oblitos precepti de die in diem plus et plus corruptus ; qui, minores nichil reputans, ad clerum etiam transcendit, et suis eum prestigis agitando, sibi mancipavit ; quem enim decebat ut devotior Deo existeret et bonum de se exemplum minoribus preberet, pro dolor ! voluptati carnis magis servivit²⁰, et honorem suum modis incredibilibus popluere non dubitavit. Et pius Dominus, qui sepulture sue locum oculis misericordie

B benigne respicit, nostris temporibus illorum nequitias sua severitate correxit. Defuncto enim predecessore nostro, domino Gibilino, ego Arnulfus, omnium Ierosolimitanorum²¹ humillimus a rege, clero et populo in pastorem electus et patriarcha in honore sublimatus, anime mee periculum metuens eorumque animabus mederi cupiens, criminibus eorum diutius censentire nolui, quos correctione paterna, ut vitam suam corrigerent, multociens ammonui. Monebam enim ut communiter viventes vitam apostolicam sequerentur, et [pro²² regula beati Augustini vita eorum canonice regeretur, ut Domino Ihesu Christo eorum devotius placeret servitium, et nos cum eis in eterna gloria reciperemus premium. Cum autem quidam eorum, Deo inspirante, salutifera amplecterentur monita, quidam vero abdicarent investigatione diabolica, hos ut Christi famulos in Sancti Sepulcri ecclesia decenter ordinavi, illos autem ut inobedientes et regularibus preceptis obsidentes ab eadem ecclesia penitus eliminavi. Presentium igitur sancte conversationi consulens et futurorum bono proposito providens consilio regis incliti Balduini et assensu cleri et populi patriarchatus nostri, eis partem constitui, et ut sufficienter victum et vestitum habeant zelo Dei ordinavi. De cunctis namque oblationibus, que ad Sepulcrum Domini venient, in omnibus medietatem accipient ; de cera vero ecclesia duas partes ad luminaria, terciam habebit patriarcha ; de Cruce vero Domini, quam canonici custodiunt, omni tempore oblationes habebunt, nisi in sola die sancti pasceve²³, aut si patriarcha eam secum detulerit pro aliqua necessitate. Dedi etiam decimas totius sancte civitatis Ierusalem²⁴ et locorum sibi adiacentium, exceptis decimis funde, que sunt patriarche ; dimidiam quoque partem illius beneficii, quod rex Sepulcro tradidit pro exambitu episcopatus Bethlemitici. Concessi etiam eis in Ioppem civitate ecclesiam Beati Petri cum suo honore et cum tota digni-

¹³ A fo 23, ro. B, fo 22, ro. ¹⁴ Ce sommaire manque dans B, et la rubrique y est ainsi conçue : *D transmutatione canonicorum secularium in regulares*, ¹⁵ B, *Iherosolimitanus*. ¹⁶ B, *eiusdem divinitatis*. ¹⁷ B, *Iherosolimitorum*. ¹⁸ B, *pro nobis pugnaret*. ¹⁹ B, *nequitia*. ²⁰ B, *inservivit*. ²¹ B, *Iherosolimitanorum*. ²² Supplée d'après B. ²³ B, *pascheve*. ²⁴ B, *Iherusalem*.

tate, quo pertinet matri ecclesie. Concessi etiam ecclesiam Beati Lazari cum omnibus appendiciis, que adiacent ei, et omnia quęcumque antea possedit ecclesia. Et res suas, quascumque habent vel possident vel Deus daturus est eis, libere habebunt et prout voluerint ordinabunt. Si quis autem hoc privilegium nostrum violare presumpserit, illi pene subiaceat, quam Dominus omnibus maledictis promisit, nisi resipuerit; gratia autem et pax a Deo Patre et Domino Ihesu Christo sit ista custodienti et sancte ecclesie iura tuenti. Amen.

XXVI²⁵.

PRIVILEGIUM²⁶ WILLELMI PATRIARCHE DE CONFIRMATIONE OMNIUM POSSESSIONUM.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus sancti, amen.

Gulielmus, Dei gratia Ierusalem²⁷ patriarcha, karissimis in Christo filiis Petro, ecclesie Sepulcri Domini priori, ceterisque fratribus in eadem ecclesia vitam professis canonicam, tam presentibus quam futuris, salutem. Officii nostri nos compellit auctoritas commissarum nobis animarum vestrarum lucris et profectibus iusudare, et ad communis vite vestre sustentacionem paterne vobis cura sollicitudinis providere. Si enim commissi nobis regiminis debito ecclesias intra patriarchatus nostri terminos constitutas et earum filios tueri debemus atque diligere, vos, qui ut speti [a]liores²⁸ filii nobis vicinius adheretis et quorum nobis omnimodis cura commissa est, equius iudicamus in tuitionis nostre gremio confovere, ut tanto liberius in ecclesia quam Redemptor noster passionis sue humilitate et resurrectionis gloria illustravit, exhibere possitis eidem Redemptori devotissimo²⁹ famulatus obsequium, quanto in administratione temporalium nostrum filialitati vestre videritis non deesse suffragium. Predecessoris itaque nostri pie memorie, domni Arnulfi patriarche, instituta, que et apostolice auctoritatis privilegio sunt et confirmatione sanctita³⁰, pia aviditate sequentes, quęcumque in ecclesia Sepulcri Domini, cui auctore Deo nunc preesse dinoscimur³¹, de regularium canonicorum suo tempore constitutorum aut constituendorum victu et vestitu zelo Dei et honestatis gratia ordinavit, et in perpetuum habenda privilegii sui inscriptione firmavit, nos quoque tibi, fili Petre, ac fratribus tuis, tam presentibus quam futuris, libere in perpetuum possidenda concedimus, et, ut sufficientius necessaria habeatis, eis ampliora adicimus. Dignum est enim ut, qui nostra volumus instituta servari, pios predecessorum nostrorum actus et dispositiones non solum non infringere, sed etiam, in quo possumus, studeamus omnimodis imitari. Omnium ergo oblationum, que ad Sepulcrum Domini pertinebunt aut

A deferentur, vobis medietatem concedimus, ita tamen ut de cera solum ad luminaria concinnanda duas ecclesia partes obtineat, tertia vero tam nostris quam successorum nostrorum usibus et utilitatibus cedat. Oblationes vero sancte Crucis, que vestre custodie deputatur, omni tempore recipiendas vobis et habendas sancimus³², excepta videlicet feria sancti parascheve, aut cum me aut successores meos necessitas aliqua compulerit eam uspiam deportare. Decimas etiam totius sancte civitatis Ierusalem³³ et locorum sibi adiacentium vobis non minus concedimus, exceptis decimis funde, que ad nostrum ius pertinere noscuntur. Dimidiam quoque partem omnium illorum que bone memorie rex Ierusalem³⁴, Balduinus Latinorum primus pro concambio Bethlemitici episcopatus ecclesie Dominici Sepulcri tradidit, simili modo vobis habenda sanctimus³⁵, et in civitate Ioppe ecclesiam Beati Petri cum dignitate sua et omni honoris plenitudine, qui ad eandem matrem ecclesiam noscitur pertinere. Ecclesiam preterea Beati Lazari cum omnibus [suis]³⁶ pertinentiis et quatuor casalibus. Benahatie. Benehabeth, Ragabam, Roma, que ab eodem rege Balduino Sepulchro Domini fuisse tradita ex eius privilegio comprobantur, pari vobis modo concedimus, et³⁷ villanos cum suis familiis, qui eiusdem regis dono vobis per eandem scripti sui paginam contraduntur. De proprio quoque nostro ecclesiam Quarentene³⁸ vobis deinceps possidendam adicimus; omnesque furnos Ierusalem³⁹, quos ex venerande memorie ducis Godofridi⁴⁰ dono habetis, vestro iuri deinceps mancipamus, exceptis tribus, quorum duo necessitati pauperum Hospitalis deserviunt et subiciuntur, tercius vero ecclesie Sancte Marie Latine usibus deputatur. Omnia etiam casalia, que idem venerabilis dux Godofridus⁴¹ ecclesie Dominice Resurrectionis⁴² concessit, vobis libere in perpetuum possidenda decernimus, sicut in prefati regis Balduini privilegio continentur. Huic nostre concessionis muneri quatuor casalia, Gath⁴³, Capharruth Cresfilita, Porphiria, cum suis appendiciis censemus adiungere, que ex dono et concessione fratris et coepiscopi nostri Rogerii, Ramathensis episcopi iuste in presentiarum dinoscimini⁴⁴ possidere. Et ut cuncta breviter concludamus, non solum ea que infra patriarchatus nostri metas vobis gratia divina concessit, verum etiam quęcumque citra mare aut ultra mare possidetis, aut in futurum concessione pontificum, dono regum ac principum, sive oblationibus fidelium iuste poteritis adipisci, salva diocesanorum episcoporum reverentia, iuri vestro perpetualiter subdimus, ita ut in omnibus patriarchalis dignitatis, ius quoque ac reverentia conservetur. Ut autem hec omnia vobis integra illibataque serven-

²⁵ A, fo 23, ro; B, fo 25, ro. ²⁶ B, *Item privilegium*. ²⁷ B, *Iherusalem*. ²⁸ B, *specialiores*. ²⁹ Corrigez *devotissimi*; B, *devoti*. ³⁰ B, *sanccita*, ³¹ Cette phrase est rédigée dans A d'une façon incompréhensible: *quęcumque preesse dinoscimur in ecclesia Sepulcri Domini cui auctore Deo nunc*. ³² B *sancimus*. ³³ B, *Iherusalem*. ³⁴ B, *Iherusalem*. ³⁵ B, *sancimus*. ³⁶ Supplée d'après B. ³⁷ Dans A il y a *ut*. ³⁸ B, *Quarante*. ³⁹ B, *Iherusalem*. ⁴⁰ B, *Godofridi*. ⁴¹ B, *Godofridus*. ⁴² B, *Resurrectionis*. ⁴³ B, *Gith*. ⁴⁴ B, *dinoscimini*.

tur, presentem paginam sigilli nostri appositione sancimus⁴⁵ et eorum, qui subscripti sunt, attestationibus roboramus. Interfuerunt enim huic nostre concessioni :

Gaudentius⁴⁶, Cesariensis archiepiscopus.
Rogerius, Ramatensis episcopus.
Anselmus, Bethleem episcopus.
Robertus, Ierusalem⁴⁷ archidiaconus.
Gaufridus, abbas ecclesie Templi Domini.
Arnoldus⁴⁸, prior Montis Syon.
Henricus, prior Montis Oliveti.
Robertus, abbas ecclesie Sancte Marie Vallis Iosaphat.
Soibrandus, abbas Sancte Marie Latine, et alii non pauci.

Si quis igitur predictas possessiones minuere vel auferre, aut ablatas retinere temptaverit, et hanc nostre diffinitionis paginam sciens, contra eam insurgere vel infirmare presumpserit, post secundam et terciam commonitionem si non ad congruam satisfactionem venerit, excommunicationi subiaceat, atque, a sacra perceptione corporis et sanguinis Christi Domini alienus, districti examinis ultioni subiaceat; cunctis autem privilegii huius statuta servantibus pax Domini nostri Ihesu-Christi et beneficiorum nostrorum participatio in presenti seculo concedatur, ut per hoc ad eterne beatitudinis gaudia provehi mereantur. Amen.

Facta est quoque pagine presentis⁴⁹ inscriptio anno dominice incarnationis MCXXXVII, indictione prima, epacta VII, regnante domno eodem⁵⁰ nostro Ihesu Christo, Fulcone autem rege Latinorum III regno Ierusalem⁵¹ presidente, patriarchatus autem nostri anno VII.

XXVII⁵².

ALIUD PRIVILEGIUM WILLELMI PATRIARCHE DE DONO QUARENTENE⁵³.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus tam futuris quam presentibus quod domnus Willelmus⁵⁴, Dei gratia Ierusalem⁵⁵ patriarcha, Sancte Quarantene locum cum universis, que ad eum pertinent, canonicis Sanctissimi Sepulcri perpetuo possidendum donavit. Ipsi vero canonici pro dignitate et reverentia eiusdem loci, pro sua etiam salute, ipsius domni patriarche et domni Petri prioris consilio et assensu, unum de confratribus suis, videlicet Rainaldum, in eodem loco priorem fecerunt; et, ut prioratus in perpetuum ibidem foret, tali modo constituerunt ut ipse scilicet prior quasi unus ex ipsis canonicis existat, et Sancti Sepulcri priori et eiusdem canonicis semper obediatur; successores autem eius de supradictis canonicis communi eorum consilio perpetuo constituantur.

A tur. Liberam etiam potestatem locum multiplicandi et fratres aggregandi et recipiendi sibi et suis successoribus pariter concesserunt.

Hec institutio facta est anno dominice incarnationis MCXXXIV, indictione XII. Cuius⁵⁷ institutionis auctores et testes sunt :

Domnus Willelmus⁵⁸, patriarcha, et domnus Petrus, prior. Petrus, subprior. Gillebertus. Anselmus, precentor. Petrus Bernardi. Goffridus, thesaurarius. Fulcherius, Magister Robertus. Willelmus⁵⁹. Osbertus⁶⁰. Haimericus⁶¹. Balduinus.

De diaconibus vero : Valterius⁶². Moyses. Rogerius. Petrus. Geraldus, qui cartam istam composuit.

De subdiaconibus : Geraldus. Petrus Clementis. Eurardus. Gervasius.

Ad hec corroboranda domnus Willelmus⁶³ patriarcha, sigillum suum et canonici suum apposuerunt⁶⁴.

XXVIII⁶⁵.

ALIUD⁶⁶ PRIVILEGIUM WILLELMI PATRIARCHE DE DECIMIS IERICO⁶⁷.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Bone rei dare consilium⁶⁸ presentis habetur vite subsidium et eterne remunerationis expectare cernitur premium. Cognoscat igitur universorum tam clericorum quam laicorum caritas quod ego Willelmus, Dei gratia patriarcha Ierosolimitanus⁶⁹, cum liceat episcopo cuilibet ecclesiam in parrochia sua paupertate destitutam rebus ecclesie, cui presidet, temperantie tamen equitate servata, ditare, pie postulatione voluntatis filiorum meorum et canonicorum, totius⁷⁰ videlicet Sanctissimi Sepulcri conventus rogatu et consilio, Quarantene, id est loco glorio[si]ssimo, in quo Redemptor noster, ieiunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea esuriit, quoniam hunc locum sanctum iam eisdem filiis meis et canonicis in possessione dederam, atque liberam eis et absolutam in eo loco ponendi priorem quemlibet et deponendi canonice potestatem in perpetuum concesseram, cum facultas predicto conventui non suppetat, qua loci illius paupertatem relevare possit, eius quidem postulatione et conlaudatione, decimas Ierico⁷¹ in perpetuum possidendas prefate Sanctissime Quarantene, ut in nostris coram Deo rationibus imputetur, dono et⁷² concedo [et⁷³], ut firmiter et magis ratum sit, eiusdem loci altare consecrans, super ipsum altare consecratum ponens offero.

Hoc autem donum factum est et concessum Rainaldo, Quarantene priori, et successoribus eius per conventum Sancti Sepulcri canonice intronizatis, presentium nostrorum sigillorum confirmatione to-

⁴⁵ B, *sanctimus*. ⁴⁶ B, *Gaudencius*. ⁴⁷ B, *Iherusalem*. ⁴⁸ B, *Arnoldus*. ⁴⁹ B, *presentis pagine*. ⁵⁰ B, *eodem domno*. ⁵¹ B, *Iherusalem*. ⁵² A, f° 26, v°; B, f° 24, r° ⁵³ Manque dans B. ⁵⁴ B, *Quarantene*. ⁵⁵ B, *Guillelmus*. ⁵⁶ B, *Iherusalem*. ⁵⁷ B, *Huius*. ⁵⁸ B, *Guillelmus*. ⁵⁹ B, *Guillelmus*. ⁶⁰ B, *Osbertus*. ⁶¹ B, *Aimericus*. ⁶² B, *Galterius*. ⁶³ B, *Guillelmus*. ⁶⁴ B, *posuerunt*. ⁶⁵ A, f° 27, v°; B, f° 24, v°. ⁶⁶ Manque dans B. ⁶⁷ B, *Iherico*. ⁶⁸ B, *consultum*. ⁶⁹ B, *Iherosolimitatus*. ⁷⁰ B, *locius*. ⁷¹ B, *Iherico*. ⁷² Manque dans B. ⁷³ Supplée d'après B.

tiusque ⁷⁴ conventus Sanctissimi Sepulcri ceterorumque probabiliū testium subscriptione, anno ab incarnatione Domini nostri Ihesu Christi m^cxxvii, epacta xv, indictione xiv. Hujus rei testes sunt :

Rogerus, Lyddensis episcopus. Anselmus, Bethleem episcopus. Petrus, prior Sepulcri Domini. Achardus, prior Templi Domini. Arnardus ⁷⁵, prior Montis Syon. Henricus, prior Montis Oliveti. Robertus, abbas Vallis Josaphat. Soibrandus, abbas Sancte Marie Latine.

De conventu Sancti Sepulcri. Domnus Richardus ⁷⁶. Petrus Barchinonensis. Robertus Arthasiensis. Gaufridus Constantinopolitanus. Anselmus, precentor. Radulfus Parisiensis. Petrus Bernardi. Garnerius. Gebertus ⁷⁷. Robertus. Willelmus. Wlgrinus. Lambertus. Item Lambertus. Godofridus. Moyses. Rogerius. Bartholomeus. Gervasius. Geraldus. Eurardus. Dionisius.

XXIX ⁷⁸.

Confirmatio regis Balduini primi de omnibus, que dux Godofridus ecclesie (Sancti) Sepulcri contulit : videlicet casaliū xxi, quorum nomina hic subscripta sunt, et furnorum Ierusalem, et villanorum apud Sanctum Lazarum cum familiis suis, et iv casaliū super Sanctum Lazarum, et mille modiorum tritici in territorio Neapolis, et dimidie partis cambitus episcopatus Bethleemici ⁷⁹.

PRIVILEGIUM CASALIUM ET DECIMARUM CONCESSIONIS BALDUINI REGIS PRIMI[S] ⁸⁰.

In nomine sancte et individue Trinitatis.

Decet omnes, quos ad regie potestatis celsitudinem divina gratia voluit sublimare, a sanctis iustisque petitionibus aurem elementie sue non avertere, sed votis piis Deoque placitis desideriis, ut bene amplificentur, diligenter adquiescere. Anno igitur ab incarnatione Domini m^cxiv, anno quoque regni mei xiv, indictione vii, epacta xii, ego Balduinus, regnum Iherosolimitanum ⁸¹ dispositione Dei optinens, a patriarcha ipsius sancte civitatis Ierusalem ⁸², venerabili Arnulfo, et a toto conventu canonicorum ecclesie Sancti Sepulcri rogatus, volo et concedo per hujus scriptionis decretum ut, quidquid ⁸³ ducem Godofridum, predecessorem meum et fratrem, eidem ecclesie dedisse cognovi, inviolata permaneant ⁸⁴ : scilicet casella ⁸⁵ viginti et unum sic nominata, Ainquine, Armotie, Kefreachab, Kefredil Bubli, Iubbin, Aram, Kalendie, Belligge ⁸⁶, Byrra ⁸⁷, Subahiet, Ataraberet, Urniet, Zenu, Helmule, Beitelamus, Aineseins, Barimeta, Beitiumen, Beitfuteir ⁸⁸, Betsuri ⁸⁹; et omnes furnos Ierusalem ⁹⁰, exceptis duobus Hospitalis et uno de Latina; et apud

Sanctum Lazarum villanos cum familiis, quos Sancto Sepulcro tradidi; et quatuor casalia supra Sanctum Lazarum, quorum nomina sunt hec, Benchatie, Benchabeth, Ragabam, Roma; et in territorio Neapolis mille modios tritici unoquoque anno; et dimidiam partem illius possessionis quam dedi Sancto Sepulcro pro excaubitu episcopatus Bethle[m]itici. Et ut mea regia preceptio nostris futurisque temporibus firmitatem obtineat, huius privilegii firmitamentum auctoritate mea roboro, manu mea subtereconfirmo, sigillo meo sigillo, ut sancte congregationi ipsius ecclesie firmiter et inviolabiliter liceat hec omnia possidere iure perhenni. Si quis autem ex successoribus meis, sive in clericali sive in laicali vivens ordinavi ⁹¹, contra hanc meam regiam institutionem atque decretum, quod absit! ire presumpserit et infringere conatus fuerit, et de constituta canonicorum prebenda aliquid diminuerit, eam, que sacrilegis debetur, penam in eternum sentiat; gratia autem et pax a Deo Patre et Domino nostro Ihesu Christo omnibus sancte ecclesie iura tuentibus, canonicis quoque eidem ecclesie servantibus. Amen.

XXX ⁹².

PRIVILEGIUM ⁹³ BALDUINI REGIS SECUNDI DE CASALI QUOD EST APUD TYRUM.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Ego Balduinus, per Dei gratiam rex Ierusalem ⁹⁴ Latinorum secundus, pro anime antecessoris mei digne memorie, regis Balduini, salute necnon remissione peccatorum meorum in terminis Tyri dono et concedo ecclesie Sanctissimi Sepulcri Domini et canonicis inibi regulari vita Deo servantibus, presentibus et futuris, casale quoddam nomine Derina supra magnum fontem, de quo procedit conductus aquarum, cum omni suo territorio et pertinentia, excepto alio casali, si quandoque ei subiucuit, quatinus predicta ecclesia sine omni calumnia ⁹⁵ mea meorumque heredum vel successorum habeat et possideat illud iure perpetue hereditatis; præterea simili modo hortum ⁹⁶, qui [est ⁹⁷] inter murum et antemurale eiusdem civitatis, ex parte maris; in conterminis vero ipsius casalis supradicti, circa montana, tantum terre, quantum quatuor paria boum poterunt excolere de anno ad annum. Pro hujus itaque mei doni securitate et confirmatione hoc privilegium fieri et meo plumbeo sigillo corroborari precepi his coram testibus, quorum nomina subscripta leguntur :

S. Gedduini ⁹⁸, Sancte Marie Vallis Iosaphat abbatis. S. Pagani, regis cancellarii. S. Gualterii Brisebarre. S. Pagani de Minerii.

⁷⁴ B, *tociusque*. ⁷⁵ B, *Arnaldus*. ⁷⁶ B, *Ricardus*. ⁷⁷ B, *Gerbertus*. ⁷⁸ A, f° 28, r°, et f° 158, r°; B, f° 35, r°. ⁷⁹ Ce résumé du diplôme manque dans B. ⁸⁰ B, *Privilegium Balduinum regis primi de concessione doni ducis Godofridi*. ⁸¹ B, *Iherosolimitanum*. ⁸² B, *Iherusalem*. ⁸³ B, *quicquid*. ⁸⁴ Corrigez *inviolatum permaneat*. ⁸⁵ B, *casalia*. ⁸⁶ B, *Beitligge*. ⁸⁷ B, *Birra*. ⁸⁸ B, *Beitfuteier*. ⁸⁹ B, *Bethsuri*. ⁹⁰ B, *Iherusalem*. ⁹¹ B, *ordine*. ⁹² A, f° 29, r°; B, f° 37, r°. ⁹³ B, *Aliud privilegium*. ⁹⁴ B, *Iherusalem*. ⁹⁵ B, *calumnia*. ⁹⁶ B, *ortum*. ⁹⁷ Supplée d'après B. ⁹⁸ B, *Gelduini*.

[S] Willelmi de Sancto Berfino. S. Sadonis. A solo intuitu pietatis concedo ecclesie Sancti Sepulcri et Petro priori et universo conventui fratrum sub regulari devotione canonice vite ibidem Deo famulantium, tam presentium quam futurorum, domos istas subscriptas, que sunt intra muros Ierusalem

Data est in palatio regis apud⁹⁹ Tyrum, anno dominice incarnationis MCXXV, indictione III.

XXXI¹⁰⁰.

PRIVILEGIUM FULCONIS REGIS TERCIJ DE DUABUS CARRUCATIS TERRE QUE SUNT IN TERRITORIO ACCONENSI¹⁰¹.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen¹⁰².

Ego Fulco, per Dei gratiam tereius rex Ierosolymorum¹⁰³, cum consensu regine Milesensis¹⁰⁴ et Balduini filii mei, concessi et hoc privilegio confirmavi ecclesie Sancti Sepulcri et Petro priori et fratribus ibidem Deo famulantibus duas carrucas agri integras et perfectas apud Minnas casale, quas eidem ecclesie et eisdem fratribus Lambertus Alsus Neapolim in presentia domini Guillelmi patriarche et mea et regine Milesensis dederat, et hoc donum in manu prefati prioris posuerat in helemosina¹⁰⁵ pro anima uxoris sue Agnetis et sua et parentum suorum.

Facta est autem hec concessio apud Acon¹⁰⁶, ii nonas decembris, anno ab incarnatione Domini MCXXV, videntibus et audientibus istis :

Prefato Guillelmo, Ierosolimitano¹⁰⁷ patriarcha. Iohanne, ipsius Acon¹⁰⁸ episcopo. Roberto, archidiacono. Balduino, cancellario. Petro, regine capellano. Hodierna, Tripolis comitissa. Haluisa¹⁰⁹. Anselmo¹¹⁰ de Bria. Sada¹¹¹, marascallo¹¹². Iohanne, camerario. Gervasio Burguin. Gunfrido de Freisnel. Adelardo de Restet. Goscelino, camerario, Simone¹¹³ de Capella.

Ego autem Helias, cancellarius regis, hoc privilegium dictavi.

XXXII¹¹⁴

ALIUD PRIVILEGIUM FULCONIS REGIS TERCIJ¹¹⁵ DE DOMIBUS IERUSALEM¹¹⁶.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Ad removendam in perpetuum omnem calumniam¹¹⁷ vel contradictionem seu quamlibet inquietationem omnium perversorum, ego Fulco, per Dei gratiam rex Latinorum tercius Ierusalem¹¹⁸, una cum assensu Milissendis regine uxoris mee et Balduini filii mei, notum et ratum fieri decrevi tam presentibus quam futuris quod pro animabus predecessorum nostrorum regum necnon et propriis¹¹⁹ nostris et parentum nostrorum sive etiam omnium fidelium defunctorum et maxime illorum, qui sanguinem suum vel sudorem suum pro acquisitione Sancte Terre dederunt, bona voluntate et gratuita et

et Petro priori et universo conventui fratrum sub regulari devotione canonice vite ibidem Deo famulantium, tam presentium quam futurorum, domos istas subscriptas, que sunt intra muros Ierusalem¹²⁰, scilicet domum Petri Bernaroi canonici, domum Eurardi canonici, item domum alterius Eurardi canonici, domum Meinardi¹²¹, domum Garsionis, domum Galterii Lentornior¹²², domum Bernardi Bursarii, domum Herluini, domum Mabilie, domum Rogerii, fratris eorundem canonicorum, et stationem Guillelmi¹²³ Bastardi, eamque partem, quam idem Guillelmus in mensis nummulariorum¹²⁴ habebat. Has itaque domos liberas et quietas ego rex Fulco concedo et confirmo habendas et pos[ses]siones¹²⁵ possidendas iure perpetuo predictae ecclesie et eiusdem canonicis et ab omni consuetudine solutas, salva iusticia regali, quam rex debet habere in helemosina¹²⁶, quam ipse dat sancte ecclesie. Et ut hec concessio firma et inconvulsa in perpetuum consistat, cartulam istam placuit regio sigillo meo munire et subscriptorum¹²⁷ testium veridico testimonio corroborare, quorum nomina hec sunt :

Guillelmus, Ierusalem¹²⁸ patriarcha. Robertus, Nazareth electus. Gaufridus, abbas Templi, Guillelmus de Buris. Rainerus Bruns. Barisanus. Balduinus Ramensis. Roardus, Ierusalem¹²⁹ vicecomes. Anselmus de Bria. Gervasius Burgundiensis. Ulricus, Neapolis vicecomes. Bernardus Vaeers. Iohannes, camerarius. Meinardus¹³⁰ de Portu. Nichola.

Facta est autem hec concessio Neapoli, anno ab incarnatione Domini MCXXV, et anno liberationis sancte civitatis Ierusalem¹³¹ xxxix, indictione prima.

Et hoc privilegium datum est per manum Helie, regi[s] cancellarii.

XXXIII¹³².

ITEM ALIUD PRIVILEGIUM FULCONIS REGIS TERCIJ DE CAMDITONE¹³³ THECURE¹³⁴.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Regie unctionis professio regieque maiestatis equitas exigit et honestas ut is, qui in trono regio meretur divinitus sublimari, ecclesiarum studeat deiectionem exigere¹³⁵ et sacre religionis cultum, in quibus digne poterit, ampliare. Huius religionis amplificande intuitu, ego Fulco¹³⁶, Dei gratia rex Ierusalem¹³⁷ Latinorum tercius, aspirante¹³⁸ ad hoc Milesendi regina uxore mea, pro remedio anime sui patris¹³⁹ Balduini regis, predecessoris mei, pieque memorie Balduini, primi in Ierusalem¹⁴⁰

⁹⁹ B, apul. ¹⁰⁰ A, fo 29, v^o; B, fo 39, v^o. ¹⁰¹ B, Achonensi. ¹⁰² Manque dans B. ¹⁰³ B, Iherosolymorum. ¹⁰⁴ B, Milissendis. ¹⁰⁵ B, elemosina. ¹⁰⁶ B, Achon. ¹⁰⁷ B, Iherosolimitano. ¹⁰⁸ Achon. ¹⁰⁹ B, Alois. ¹¹⁰ B, Anselmus. ¹¹¹ B, Sado. ¹¹² B, marascaleus. ¹¹³ B, Symone. ¹¹⁴ A, fo 30, r^o; B, fo 40, r^o. ¹¹⁵ Manque dans B. ¹¹⁶ B, Iherusalem. ¹¹⁷ B, calumpniam. ¹¹⁸ B, Iherusalem. ¹¹⁹ B, pro. ¹²⁰ B, Iherusalem. ¹²¹ B, Meinardi. ¹²² B, Lo Tornaor. ¹²³ B, Willelmi. ¹²⁴ B, nummulariorum. ¹²⁵ Manque dans B. ¹²⁶ B, elemosina. ¹²⁷ Corrigez subscriptorum. ¹²⁸ Iherusalem. ¹²⁹ B, Iherusalem. ¹³⁰ B, Mainardus. ¹³¹ B, Iherusalem. ¹³² A, fo 31, r^o; B, fo 41, r^o. ¹³³ B, concambio. ¹³⁴ B, Thecure. ¹³⁵ B, erigere. ¹³⁶ B, Fulco. ¹³⁷ B, Iherusalem. ¹³⁸ B, aspirante. ¹³⁹ B, patris sui. ¹⁴⁰ B, Iherusalem.

Latinorum regis, et fratris ipsius ducis Godefridi ¹⁴¹ A nostrarumque salute animarum et heredem seu antecessorum et parentum nostrorum, a domno sedis Ierosolimitane ¹⁴² patriarcha Wilhelmo atque a Petro, Sepulchri Domini priore, ac totius ejusdem capituli fratribus, Roberto scilicet archidiacono, Anselmo precentore, Godefrido thesaurario ¹⁴³, Wlgrino preposito, Petro Bernardi, Girberto, Goisberto, Oberto, Roberto, Petro helemosinario ¹⁴⁴, Petro camerario, Lamberto, Aymerico ¹⁴⁵, Petro, Giraldo, Ancherico, Everardo ¹⁴⁶, Burchardo, Wilhelmo Podiensi, Wilhelmo Beritensi cum reliquo conventu, ecclesiam Beati Lazari in Bethania sitam tam ego quam prefata uxor mea ¹⁴⁷, Milesendis regina, multis precibus impetratam obtinuimus, ut, sicut dictum est, per nos ecclesia illa religio [so] ¹⁴⁸ conventui monachorum seu sanctimonialium devotius quam antea deserviret, ac perpetuo in fidelitate et obedientia ecclesie Dominice Ihesurreccionis ¹⁴⁹ et Ierosolimitani ¹⁵⁰ patriarche ea libertate et obedientia ¹⁵¹, qua liberior ejusdem ordinis ecclesia in Ierosolimitana ¹⁵² diocesi fungitur, firmiter permaneret. Et [ut] ¹⁵³ in eadem Sancti Lazari ecclesia quicumque regulariter introducendi sunt sacre religionis cultores corporali sustentatione non careant, laudamento et dono domni Wilhelmi patriarche, Petrus prior et predicti Sepulchri Domini canonici ac fratres illi ob vite necessaria tam edificia quam beneficia, domus scilicet ad eandem ecclesiam pertinentes, tam extra quam infra Ierusalem ¹⁵⁴ sitas, villanosque ac Beduinos seu eiusdem pertinentie casalia Benchatie, Benhabeth, Ragabam, Romba ¹⁵⁵ C omnia hec cum adiacentiis suis ¹⁵⁶ soluta et quieta, sicut antea ab ipsis libere sunt possessa, concedunt, et ab omni decime redditione libera dimitentes ¹⁵⁷, a totius calumniatoris ¹⁵⁸ iniuria se defensuros fore canonica pollicitatione promittunt ¹⁵⁹. Pro quorum omnium commutatione pari voto communique consensu ego Fulco, rex Ierusalem ¹⁶⁰, et ego Milesendis regina, annuente filio nostro Balduino, assentiente etiam supranominato domno patriarcha Wilhelmo, assentientibus quoque et laudantibus ecclesiasticis, qui ¹⁶¹ interfuerunt ¹⁶², personis, laudamento etiam et confirmatione baronum, gloriose Dominice Passionis ac Resurrectionis ecclesie et canonicis in eadem canonicam vitam professis seu professuris, tam presentibus quam futuris, casale quoddam, D nomine Thecue, cum omnibus pertinentiis suis, tam in terris quam in villanis et Beduinis eorumque heredibus, omnibus scilicet qui ab obsidione ¹⁶³ Antiochie usque hodie dominis ejusdem casalis pro

A ipsius pertinentiis et adiacentibus pascuis redditus aliquos exsolvisse dinoscuntur aut dinoscentur, solutum et quietum iure perpetuo ea libertate, qua tenuisse dinoscimur, damus ac debite vicis reciproca-tione a totius ¹⁶⁴ calumnie ¹⁶⁵ impedimento nos defensuros ex nunc et deinceps pollicemur. Ad huius preterea commutationis nostre liberum munus regia liberalitate adicimus ut Thecuani habitatores, prout in nostris consuevere temporibus, a Mortuo mari bitumen illud, quod vulgo dicitur *cathrans*, libere colligant, et non minus sal de locis circumadiacentibus tollant. Ut autem huius sanete commutationis et constitutionis donum et pactum ratum et inconvulsum permaneat, presentem paginam de predictarum rerum veritate ac communi ordinatione conscriptam, patriarchalis ac regii sigilli nostri appositione munitam, ratam in perpetuum manere decernimus, et legitimorum virorum, quorum hic subscribuntur nomina, veridico testimonio roboratam, ut in perpetuum inviolata permaneat, conservandam secuturæ posteritati relinquimus. Interfuerunt siquidem hi omnibus assensum dantes et testimonium prolaturi :

Gaudentius ¹⁶⁶, Cesariensis archiepiscopus. Rogerius, Ramensis episcopus. Anselmus, sancte Bethleem episcopus. Reinerius ¹⁶⁷, Sebastenus episcopus. Bernardus, Sydoniensis episcopus. Robertus, Nazareth electus. Gaufridus, abbas Templi Domini. Arnaudus ¹⁶⁸, prior Montis Syon. Wilhelmus, abbas Montis Tabor. Heyias ¹⁶⁹, abbas Palmarie. Herbertus, archidiaconus Tiberiadis ¹⁷⁰. Giral-dus, prior Vallis Iosaphat. Philippus, Cesaree decanus. Bernardus (et) Arnulphus ¹⁷¹, Bethleem canonici. Petrus, capellanus. Bartholomeus, presbiter. Amelius et Henricus, patriarche diaconi. Balduinus, patriarche cancellarius. Radulfus, Montis Syon canonicus. Petrus, Sebaste canonicus ¹⁷². Balduinus, Sancti Georgii canonicus. Adam, Accon canonicus. Siginus ¹⁷³, Tyriensis ¹⁷⁴ canonicus. Wilhelmus de Buris, Tyberiadis dominus. Galteriùs, Cesaree dominus, Guido, Beriti dominus. Balduinus, Ramensis dominus. Rohardus, Ierusalem ¹⁷⁵ vicecomes. Reinerius ¹⁷⁶ Brusch. Barisanus. Vivianus, Cayphas dominus, Rainerus ¹⁷⁷ Parvus. Anselmus de Bria. Robertus de Franc Loet ¹⁷⁸. Philippus, filius Guidonis de Milli. Ulricus, Neapolis vicecomes. Petrus de Podio Laurentii. Rollandus Gunterius. Olivarus, frater

¹⁴¹ B, Godefridi. ¹⁴² B, Iherosolimitane. ¹⁴³ B, thesaurario. ¹⁴⁴ B, elemosinario. ¹⁴⁵ B, Aimerico. ¹⁴⁶ B, Eurardo. ¹⁴⁷ Manque dans B. ¹⁴⁸ Restitué d'après B. ¹⁴⁹ B, Resurrectionis, ¹⁵⁰ B, Iherosolimitani. ¹⁵¹ B, obedientia. ¹⁵² B, Iherosolimitana. ¹⁵³ Supplée d'après B. ¹⁵⁴ B, Iherusalem. ¹⁵⁵ B, Roma. ¹⁵⁶ B, suis adiacentiis. ¹⁵⁷ B, dimittentes. ¹⁵⁸ B, calumpniatoris. ¹⁵⁹ B, promittunt. ¹⁶⁰ B, Iherusalem. ¹⁶¹ B, que. ¹⁶² B, interfuerunt. ¹⁶³ B, obsidione. ¹⁶⁴ B, totius. ¹⁶⁵ B, calumpnie. ¹⁶⁶ B, Gaudeacius. ¹⁶⁷ B, Reinerius. ¹⁶⁸ B, Arnaldus. ¹⁶⁹ B, Helias. ¹⁷⁰ B, Tyberiadis. ¹⁷¹ B, Arnulfus. ¹⁷² Les signatures de ce témoin et des deux suivants manquent dans B. ¹⁷³ B, Siginus. ¹⁷⁴ B, Tyrensis. ¹⁷⁵ B, Iherusalem. ¹⁷⁶ B, Rainerius. ¹⁷⁷ B, Rainerius. ¹⁷⁸ B, Loeth.

eius. Iohannes Dunda. Godefridus de Bursi. A Galterius Maldunz ¹⁷⁹. Arnulfus de Hames. Barnardus ¹⁸⁰ Vacers. Thebaldus ¹⁸¹ Nazare-nus. Willelmus, nepos patriarche. Tebaldus ¹⁸² de Herlebecke. Sado, marescalus ¹⁸³ Gi-raldus Passerels, Eustachius de Roitest.

De Ierusalem ¹⁸⁴ : Alardus, miles. Hildredus. Sigerius. Humbertus cum barba. Milo, came-rarius. Bakelarius ¹⁸⁵.

De Aceon ¹⁸⁶ : Meinardus ¹⁸⁷ de Portu. Nico-laus ¹⁸⁸ Dorez. Albricus. Aurentius. Rotlan-dus ¹⁸⁹ Lueensis.

De peregrinis autem : Ivo de Nigella. Arnulfus, Teruanensis advocatus. Ingelramus de Bova. Richardus de Herecurch. Anskerius ¹⁹⁰ de Encre, et alii quamplures.

Si quis igitur, tam firmam huius rei inscriptionem sciens, contra eam ausu teme (ra) rio venire aut in aliquo infirmare presumpserit, sicut nostre institu-tionis et communis decreti transgressor nostre ma-ledictionis et anima (d) versionis sententia feriat, et eterno anathemate percussus, si non resipuerit, ex prescriptarum indicio personarum inextingui-bilibus gehenne ignibus tradatur, sine retractatione perpetuo puniendus. Amen.

Data Ierosolimis, nonis februarii, per manum Helis, regis cancellarii, auno dominice incarnationis MCCCXXXVIII, indictione prima ¹⁹¹

XXXIV 192.

PRIVILEGIUM BALDUINI, REGIS LATINORUM QUARTI, AD CANONICOS DE CONCESSIONE CASALIS QUOD VOCATUR THECUE.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Que pro bono pacis facta vel pia fuerunt ¹⁹³ in-tentione statuta, a cunctis, maxime autem a regia magnificentia, cum omni sunt sollicitudine obser-vanda, ne aut mutatione temporum a sequentis pos-teritatis memoria deleantur, aut perversorum homi-num sinistra perturbatione aliquibus dissensio-num scrupulis postmodum pervertantur. Proinde ego Balduinus, Dei gratia sancte Ierusalem ¹⁹⁴ rex Latinorum quartus, nostre et ecclesiarum paci in posterum providens, illam, quam pater meus Fulcho ¹⁹⁵ pie memorie, illustris rex Ierusalem ¹⁹⁶ Latinorum tercius, et mater mea Milesendis ¹⁹⁷ regina pro sua predecessorumque suorum salute cum ca-nonicis Domini Sepulcri ¹⁹⁸ de temporalibus be-neliciis ad ecclesiam Sancti Lazari, que in Betha-nia sita est, pertinentibus fecere, commutationem collaudo, et per presentem paginam confirmans, in perpetuum illibatam custodiri decerno. Quam vide-

licet ecclesiam beate memorie Celestinus papa, pe-tente et assentiente Guillelmo ¹⁹⁹, Ierosolimitano ²⁰⁰ patriarcha, et concedentibus universis ecclesie Do-minici Sepulcri canonicis, in abbacie titulum su-blimavit, et non minus predictam commutationem ratam et inviolatam manere constituit, videlicet quod canonici Domini Sepulchri casale quoddam, Thecue nomine, cum omnibus pertinentiis suis, tam in terris quam in villis ²⁰¹, et Beduinis eorum-que heredibus, omnibus scilicet qui ab obsidione Antiochie usque hodie dominis eisdem casalis pro ipsius pertinentiis et adiacentibus pascuis redditus aliquos exsolvisse dinoscuntur aut dinoscantur, solutum et quietum iure perpetuo ea libertate, qua pater meus habuisse dinoscitur, ex dono meo et concessione mea possideant. Et illud eis a tocius calumnie ²⁰² impedimento me defensurum ex nunc et deinceps polliceor, concedens ut (T) hecuani ha-bitatores a Mortuo mari bitumen illud, quod vulgo dicitur *catran*, libere colligant, et non minus sal de locis circumadiacentibus tollant. Ob quorum omnium commutationem, laudamento et dono domni Guil-elmi ²⁰³, Ierusalem ²⁰⁴ patriarche, Petrus prior et predicti Sepulcri Domini canonici ac fratres Matildi abbatisse et sanctimonialibus in prefata ecclesia regulariter statutis sive substituendis ad vite tem-poralis sustentationem tam edificia quam beneficia et domos ad eandem ecclesiam pertinentes, tam extra quam infra Ierusalem ²⁰⁵ sitas, villanosque ac Beduinos seu eiusdem pertinentie casalia, Benehatie, Benebabeth; Ragabam, Romah, omnia hec cum

C suis adiacentiis soluta et quicta, sicut antea ab ipsis libere sunt possessa, concedunt, et ab omni decime redditione libera dimittentes, a tocius calumniatoris ²⁰⁶ iniuria se defensuros fore canonica pollicitatione promittunt. Ut autem huius sancte commutationis et constitutionis mea concessio rata et inconvulsa permaneat, presentem paginam de predictarum rerum ordinatione conscriptam, sigilli mei appositione munitam, ratam in perpetuum manere decerno, et legitimorum virorum, quorum hic subscribuntur nomina, veridico testimonio roborata conservandam secutire posteritati relinquo. Huius rei ergo testes sunt ²⁰⁷

Guillelmus, Ierusalem ²⁰⁸ patriarcha, et qui se-quuntur ²⁰⁹: Balduinus, archiepiscopus Cesa-riensis. Robertus, archiepiscopus Nazare-nus ²¹⁰. Helias, episcopus Tyberiadensis. Rogerius, Ramathensis episcopus. Reinerius ²¹¹, Sebastensis episcopus.

Gaufridus, abbas Templi Domini. Sehebran-dus, abbas Sancte Marie Latine. Petrus, Do-

¹⁷⁹ B, Malduiz. ¹⁸⁰ B, Bernardus. ¹⁸¹ B, Tibaldus. ¹⁸² B, Tibaldus. ¹⁸³ B, marescalus. ¹⁸⁴ B, Iherusa-lem. ¹⁸⁵ B, Bachelarius. ¹⁸⁶ B, Achon. ¹⁸⁷ B, Mainardus. ¹⁸⁸ B, Nicholas. ¹⁸⁹ B, Rollandus. ¹⁹⁰ B, Anskerius. ¹⁹¹ Cette dernière phrase manque dans B. ¹⁹² A, f° 33, r°; B, f° 46, v°. ¹⁹³ B, fuerint. ¹⁹⁴ B, Iherusalem. ¹⁹⁵ B, Fulco. ¹⁹⁶ B, Iherusalem. ¹⁹⁷ B, Milissendis. ¹⁹⁸ B, Sepulcri Domini. ¹⁹⁹ B, Willelmo. ²⁰⁰ B, Iherosolimitano. ²⁰¹ La leçon de B, qui donne villanis, me paraît meilleure. ²⁰² B, calumpnie. ²⁰³ B, Willelmi. ²⁰⁴ B, Iherusalem. ²⁰⁵ B, Iherusalem. ²⁰⁶ B, calumpniatoris. ²⁰⁷ B, Huius rei testes. ²⁰⁸ B, Iherusalem. ²⁰⁹ B, secuntur. ²¹⁰ B, Nazareth. ²¹¹ B, Reinerius.

minici Sepulcri prior. Henricus, Montis Oliveti prior. Raimundus, Hospitalis magister. Petrus Guillelmi. Stephanus de Capella. Guillelmus Fauco. Gaufridus et Fulcherius, ambo ²¹² fratres Templi Salomonici. Godefridus, thesaurarius ecclesie Sepulcri Domini. Guillelmus, prepositus. Petrus Bernardi. Petrus Barchinonensis. Nicholaus. Lambertus Grossus. Bertrandus de Podio. Magister Beda. Obertus, Gamaliel. Giraldus Bastardus. Moyses ²¹³. Bonefatus ²¹⁴. Eurardus. Robertus Acconensis ²¹⁵. Guillelmus Berithensis. Guillelmus Anglicus.

De baronibus : Balianus. Reinerius Ramathensis. Isoscelinus de Cortenai. Galterius Berithensis. Roardus ²¹⁶, vicecomes. Sado, maresealeus. Bernardus Vacherius. Gaufridus Acus. Toseus. Imbertus de Bar.

Facta est hec carta anno ab incarnatione Domini MCXLIV, indictione VII.

XXXV.

PRIVILEGIUM ALEXANDRI PAPE DE CONFIRMATIONE POSSESSIONUM ET UBERTATE ECCLESIE SANCTI SEPULCRI.

(*Vide in Alexandro III, ad an. 1181.*)

XXXVI ²¹⁷.

DE COMPOSITIONE PREBENDARUM ECCLESIE IERUSALEM ²¹⁸.

In nomine sancte et individue Trinitatis. —

Anno ab incarnatione Ihesu Christi, filii Dei sum [m]i, mci, indictione xi, in Iherusalem domno Dei gratia Ebremaro patriarchalem obtinente ²¹⁹ sedem, Balduino vero rege inclito et Christianissimo regnum Babilonie atque Asie disponente, placuit patriarche predicto canonicorum Sancti Sepulchri prebendas sic ordinare et secundum ritum anteriorem reformare, ut singulis annis unicuique cl. bizancios ²²⁰ eterno iure preberet, donec [de] ²²¹ possessionibus ecclesie quandoque prebendas easdem eis perficeret secundum gratuitam voluntatem eorum. Placuit insuper paternitatis sue benignitati in ipsa Sancti Sepulchri ecclesia duo altaria eisdem fratribus eternaliter dare, illud videlicet, cui deserviunt in choro ipsi canonici, principale, cathedra patriarchali addita, que est pone idem altare; alterum vero, quod [est] ²²² ad caput ²²³ Sepulchri, parochiale, exceptis ornamentis ecclesiasticis, si superposita fuerint altaribus ipsis, que ecclesie remanebunt. Nec non ea cuncta, que ad manum sive ad pedem eius, ubicumque missam celebraverit, offerrentur, aut sive [ipse] ²²⁴ patriarcha sive episcopus quilibet ad principale altare cantaverit, ipsam oblationem canonicis prebit; si vero in principalibus patriarcha missam cantaverit ecclesiis extra eccle-

A siam sancti Sepulcri, oblatio illa non erit eorum. Dedit autem adhuc eis ecclesia[in] Sancti Petri majorem, que est apud ²²⁵ Ioppem, cum cimiterio ²²⁶ ecclesie pertinenti, ei cum omnibus consuetudinibus, que ecclesie metropolitane congruunt. Concessit eis insuper dignitatem hanc, que satis ecclesie Sancti Sepulcri prerogativa competit, quod si in ecclesiis Iherosolimitani regni persona erit mutanda, consilio eorum et electione perficietur, ubi necessitas postulabit. Hec predicta sic co[n]stituit, et istud inde privilegium sigillo regio signans, predicto rege laudante et concedente, confirmavit, salva dignitate sua pontificali et reverentia. Gratia et pax a Deo Patre et Domino nostro Ihesu Christo omnibus hec huius sancte Ecclesie iura tenentibus ²²⁷ canonicis eidem servitoribus, amen! Si quis autem, sive in ecclesiastico sive in seculari ordine positus, contra hec pii patris statuta aliquid agere presumpserit, vel de constituta eorum prebenda aliquid diminuerit, in die iudicii tremendo eam, que sacrilegiis ²²⁸ debetur, penam merito metuat. Placuit autem patriarche benignitati in eadem ecclesia, ut decet, perficere personas, videlicet cantorem et primicerium, hoc est magistrum scolasticum, atque thesaurarium, sacristitem quoque; prebens cantori ultra prebendam solitam tantundem, hoc est cl. bizancios, scolastico similiter, thesaurario quoque, sacristiti autem c tantummodo. Placuit quoque regi Balduino dare succentori cl. bizancios eternaliter de propriis redditibus suis. Patriarcha autem statuit se daturum subdecano cl. bizancios, post obitum tamen domni Arnulphi ²²⁹ archidiaconi; ipse vero Arnulfus eidem subdecano c bizancios, quamdiu vixerit, prebebit.

XXXVII.

PRIVILEGIUM CALIXTI PAPE.

(*Vide in Calixto II ad an. 1124.*)

XXXVIII.

EJUSDEM, DE ECCLESIA SANCTI SALVATORIS DE RUBO.

(*Vide ibid.*)

XXXIX.

PRIVILEGIUM INNOCENTII DE CONFIRMATIONE ECCLESIE BARULI ET BRUNDISH ET QUARUNDAM ALIARUM.

(*Vide in Innocentio II ad an. 1143.*)

XL.

D PRIVILEGIUM CELESTINI PAPE DE DONO ECCLESIE, QUE EST IN URBE ROMA.

(*Vide in Celestino II ad an. 1144.*)

XLI ²³⁰.

DE DECIMIS CASALIS SANCTI EGIDII.

Willelmus, Dei gratia sancte Iherusalem patriarcha dilectis in Domino filiis Pontio ²³¹, ecclesie

²¹² Manque dans B. ²¹³ B, Moyses. ²¹⁴ B, Bonefacius. ²¹⁵ B, Achonensis. ²¹⁶ B, Rocharthus. ²¹⁷ A, fo 35, ro; B, fo 21, ro. ²¹⁸ Dans B, la rubrique est ainsi conçue : *De prebendis quas domus Ebremarus patriarcha constituit canonicis secularibus.* ²¹⁹ B, optinente. ²²⁰ B, bizantios. ²²¹ Supplée d'après B. ²²² Supplée d'après B. ²²³ B, caput. ²²⁴ Supplée d'après B. ²²⁵ B, apud. ²²⁶ B, cimiterio. ²²⁷ B, tuentibus. ²²⁸ B, sacrilegis. ²²⁹ B, Arnulfi. ²³⁰ A, fo 38 ro; B fo 27, ro. ²³¹ B, Poncio.

Sancti Salvatoris, que est in monte Thabor, abbati, A et monachis in ea communem vitam professis ac professuris in perpetuum. Tradite nobis officium exigit dignitatis ut ecclesiis nobis commissis paterna sollicitudine provideamus, et, si quid controversie in eis ortum fuerit, removere ac unitatem spiritus [inter] easdem modis omnibus reformare studeamus. His itaque invigilantes atentius²³², controversiam de decimis casalis Sancti Egidii, inter ecclesiam Sepulcri Domini et vestram diu habitam, communi fratri et coepiscoporum nostrorum consilio ac dilecti filii nostri Petri, Dominici Sepulcri prioris, totiusque capituli nostri assensu sedavimus. Nam ut inter easdem ecclesias pax eterna conservetur²³³, ecclesiam prefati casalis Sancti Egidii cum oblationibus suis et suarum duorumque casalium, Turbasaim videlicet et Dere, decimarum medietate vobis libere et absolute concedimus, ac ut trium vinearumstrarum, quas nunc habetis, decima similiter, omni inquietatione sopita, iuri vestro remaneat adicimus; aliam vero decimarum partem ecclesie Dominici Sepulcri canonicis reservamus. Ex his quidem que ex nostra concessione possidetis, ecclesiam et clericos in ea Domino famulantes procurare debetis. Si que etiam, unde decima reddi debuere, postmodum acquirere poteritis, decime medietatem ecclesie Sancti²³⁴ Sepulcri Domini persolveritis. Sed et ne hec a memoria future deleantur posteritatis, cererum unius rotule in festivitate Iherusalem annuatim prefati Dominici Sepulcri ecclesie eorum dabitur in recognitione. Ut hec vobis, filii in Christo karissimi, firma et ilibata in perpetuum conserventur, per presentem paginam, sigilli nostri appositione munitam, confirmare decernimus. Illi quoque, quorum subscribuntur nomina, huic nostre concessionis interfuerunt, et suum cum consilio laudamentum unanimiter attribuerunt, scilicet :

Balduinus, Cesariensis archiepiscopus. Iobertus, Nazareth, archiepiscopus. Rogerius, Ramethensis episcopus. Anselmus, Bethleem episcopus. Rainerius, Sebastensis episcopus. Helyas²³⁵, Tiberiadensis²³⁶ episcopus. Godefridus, abbas Templi Domini. Henricus, prior Montis Oliveti. Letardus, prior Nazareth. Wilhelmus, Dominici Sepulcri prepositus.

Sed et ceteri canonici nostri, qui subscribuntur, huic rei assensum prebuerunt :

Godefridus, thesaurarius. Bertrandus de Podio. Nicolaus. Gamaliel. Robertus, cellarius, et omnes alii.

Facta autem est²³⁷ presens inscriptio anno incarnationis dominice MCXLV, indictione VIII.

Data Iherosolimis, per manum Ernesii cancellarii, xix kalendas septembris.

XLII²³⁸.

CONSTITUTIO UT CANONICI INSIMUL COMEDERENT.

Gibelinus²³⁹, Iherosolimitanus²⁴⁰ ecclesie servus, domino et fratri karissimo Balduino, Iherusalem regi glorioso, in Domino Ihesu salutem totiusque fraternitatis dilectionem. Providente Dei clementia vestreque nobilitatis postulante benevolentia²⁴¹, quam mihi indesinenter ostendistis, in his extraneis regionibus remansi. Instante vero articulo mortis, vobis loqui, sicut summo amico meo, et filio meo Arnulfo archidiacono plurimum desideravi; quod quia facere non potui, pro tanta liberalitate²⁴² vestra mihi impensa gratias vobis multimodis refero, corpusque et animam vestram in manus summi Conditoris commendo; et quoniam Dei misericordia ecclesie sue sui sanguinis effusione resperse et suo glorioso Sepulcro insignite defensores et protectores vos ordinavit, summopere precor benignitatem vestram ut ipsam protegatis et viriliter defendatis. Canonicis autem eiusdem Dominici Sepulcri, filiis nostris et confratribus vestris, in ultimis positus, omnem voluntatem meam sic plenissime aperui, ut eis per obedientiam firmiter precipirem²⁴³ quatinus insimul comederent secundum bonarum ecclesiarum, specialius²⁴⁴ Lugdunensis vel Remensis, consuetudinem; et hoc pro testamento contestans eis[m] mandavi, pro quo vos humiliter postulo ut hoc ipsum confirmetis, et, ut plenius perficiatur, sicut bonus cooperatore eos adjuvare studeatis. Proinde de his omnibus et de aliis que pro remedio anime mee sub testamento fieri ordinavi et confirmavi, rogo et precipio vobis ut vos sic confirmetis et adiutor existatis.

XLIII²⁴⁵.

PRIVILEGIUM DE QUODAM CASALI, QUOD DICITUR CAFERMELECH, SITO IN TERRITORIO NEAPOLIS²⁴⁶.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Ego Balduinus, Dei gratia rex Iherusalem Latinorum secundus, digne ratus maculas fidelium animarum orationum devotione et elemosinarum largitione posse aboleri, pro anima predecessoris mei bone memorie, regis Balduini, et regine uxoris mee parentumque meorum donaveram sancte ecclesie Sancti²⁴⁷ Sepulcri et Wilhelmo priori ceterisque canonicis inibi regulari tramite Deo militantibus, tam futuris quam presentibus, casale quoddam in territorio Neapolis, nomine Cafermelech, cum [omnibus]²⁴⁸ terris et pertinentiis suis, exceptis illis eiusdem casalis villanis, quos Romanus de Podio transmutaverat ad casale Bethellori; ita quidam donaveram, sicut ipsi canonici in alio privilegio meo regali sigillo consignato tenent scriptum, quatinus ecclesia Sanctissimi Sepulchri et predicti canonici

²³² B, *attentius*. ²³³ *conservetur eterna*. ²³⁴ Manque dans B. ²³⁵ B, *Helyas*. ²³⁶ B, *Tyberiadensis*. ²³⁷ B, *est autem*. ²³⁸ A, f° 39, r°; B, f° 28, v°. ²³⁹ Les deux manuscrits s'accordent à donner *Wilhelmus*; c'est une erreur évidente, que les indications historiques fournies par le document même permettent de rectifier. ²⁴⁰ B, *Iherosolimitane*. ²⁴¹ B, *benivolentia*. ²⁴² Restitue d'après B. ²⁴³ B, *percipierem*. ²⁴⁴ B, *specialius*. ²⁴⁵ A, f° 30, v°; B, f° 38, v°. ²⁴⁶ Cette rubrique est ainsi conçue dans B; *Aliud privilegium Balduini, regis secundi, de eodem*. ²⁴⁷ B, *Dominici*. ²⁴⁸ Supplée d'après B.

ipsum casale habeant possideantque perpetuo iure²⁴⁹ sine omni calumpnia heredum meorum et successorum vel quorumlibet hominum. Ipsi autem canonici ob istius casalis donum cc bizancios, quos habebant in redditu Neapolis, mihi quietos clamaverunt. Sed postea amicitia²⁵⁰ et rogatu eorundem canonicorum, eosdem rusticos, quos prius exceptaveram, cum omni progenie sua et heredibus suis Sanctissimo Sepulcro atque Petro, ejusdem priori, ceterisque canonicis cum supradicio casali et cunctis cum²⁵¹ pertinentiis suis in presentia comitis Andegavensis atque Milissende filie mee, hisdem approbantibus et assentientibus, donavi et concessi. Si quis vero, nequitie commotus stimulis, ten erario ausu hoc meum legale donum ullo modo impugnare aut cassare temptaverit, a Deo, nisi resipuerit, anathematis sententia percussus, nostre regie potestati reus subiaceat, nihilominus hoc meo dono firmo et stabili semper consistente. Hanc itaque mei doni corroborationem et supradictorum rusticorum augmentationem Amelino, meo cancellario, scribere et plumbeo regali sigillo confirmare precepi, presente domino Wilhelmo, Iherosolimorum patriarcha venerabili, et coram aliis testibus, quorum nomina subscripta leguntur:

Petrus, capellanus meus. Radulfus, camerarius meus. Martinus de Nazareth. Anscatinus, vicecomes Iherusalem. Olicus, vicecomes Neapolim, et alii quamplures.

XLIV²⁵².

ITEM BALDUINI REGIS SECUNDI²⁵³ DE DONO CASALIS CAFERMELICH.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen²⁵⁴.

Ego Balduinus, Dei gratia rex Iherusalem Latino-rum secundus, digne ratus maculas fidelium animarum orationum devotione et elemosinarum largitione posse aboleri, pro anima predessoris mei bone memorie, regis Balduini, et regine usoris²⁵⁵ mee parentumque meorum dono sancte ecclesie Dominici Sepulcri et Wilhelmo priori ceterisque canonicis inibi regulari tramite Deo militantibus, tam presentibus quam futuris, casale quoddam in territorio Neapolis, nomine Cafermelieh²⁵⁶, cum omnibus terris, villanis et pertinentiis suis, exceptis illis ejusdem casalis villanis, quos Romanus de Podio transmutterat ad casale Bethesflori²⁵⁷. Ita quidem dono ut ecclesia sanctissimi Dominici Sepulcri et predicti canonici ipsum casale habeant et possideant iure perpetuo sine omni calumpnia heredum meorum et successorum vel quorumlibet hominum. Ipsi vero canonici ob istius casalis donum cc bizancios, quos habebant in redditu Neapolis, mihi quietos clamaverunt. Si quis vero, nequitie commotus stimulis, temerario ansu hoc meum legale donum ullo modo

A impugnare aut cassare temptaverit, a Deo, nisi resipuerit, anathematis sententia percussus, nostre regie potestati reus subiaceat, nihilominus hoc meo dono firmo et stabili semper consistente. Adhuc itaque mei doni corroborationem Pagano, meo cancellario, scribi et plumbeo regali sigillo confirmari precepi, presente domino Stephano, venerabili Iherosolimorum patriarcha, et coram aliis testibus, quorum nomina subscripta leguntur:

Milissenda²⁵⁸, filia regis, hoc laudat et consentit. Wilhelmus, Nazarenus archiepiscopus. Balduinus, Sebastianus episcopus. Ansellus²⁵⁹, Bethleemita episcopus. Gelduinus, Vallis Iosaphatabbas. Arnaldus, prior Montis Syon. Iohannes, camerarius, Bernardus Vaccarius. Hugo, Ioppensis dominus. Ansellus de Bria. Henfredus de Torone. Gualterius, Cesaree dominus, Guitterius, sorori²⁶⁰ regis. Roardus. Sado, maresealeus. Paganus, pincerna. Romanus de Podio. Goffridus Tortus. Balduinus Sancti Abrahe. Hulricus, Niapolis²⁶¹ vicecomes, et plures alii.

Factum est et datum in palatio²⁶² regis apud Achon²⁶³, anno dominice incarnationis mxcviii, indictione iv, mense marcio,

XLV²⁶⁴.

PRIVILEGIUM BALDUINI REGIS SECUNDI DE ABSOLUTIONE CONSUETUDINIS PORTE IHERUSALEM.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Ego Balduinus, secundus Dei gratia rex Iherusalem, condescendens precibus patris nostri domni Guarmundi patriarche, cleri quoque ac capituli²⁶⁵ sancte civitatis Iherusalem, consuetudinem, que actenus exigebatur et dabatur in porta ab his qui frumentum et ordeum et legumina²⁶⁶ inferebant, amodo et deinceps, assentientibus optimatibus meis, remitto tam pro remedio anime domni [Balduini]²⁶⁷, predecessoris mei, gloriori regis, quam pro mea successorumque meorum incolumitate et salute, Consuetudo etenim illa dura valde et dampnosa tam peregrinis Sepulcrum Domini invisentibus quam ejusdem sancte civitatis habitatoribus videbatur. Absolve itaque ab omni exactione omnes qui [per]²⁶⁸ portas Iherusalem frumentum aut ordeum, fabas, lenticulas et cicer inferre voluerint; habeantque liberam facultatem ingrediendi [et egrediendi]²⁶⁹ atque vendendi ubi et quibus voluerint absque molestia tam Sarraeni quam Christiani. Obsecro igitur et contestor ne quis successorum aut heredum meorum hunc constitutionis mee tenorem aliquo modo violare aut immutare presumat, domnumque patriarcham [et] totum clerum Iherosolimitanum depreeor ut sententiam²⁷⁰ excommunicacionis

²⁴⁹ B, et possideant iure perpetuo. ²⁵⁰ B, amicitia. ²⁵¹ B, cum cunctis. ²⁵² A, fo 40, ro; B, fo 38, ro. ²⁵³ Cette première rubrique manque dans A. ²⁵⁴ Manque dans B. ²⁵⁵ B, uxoris. ²⁵⁶ B, Cafermelic. ²⁵⁷ B, Bethesflori. ²⁵⁸ B, Milissenda. ²⁵⁹ B, Anselmus. ²⁶⁰ Cette restitution est autorisée par B. ²⁶¹ B, Neapolis. ²⁶² B, palacium. ²⁶³ B, apud Achon. ²⁶⁴ A, fo 41, ro; B, fo 35, vo. ²⁶⁵ B, popoli. ²⁶⁶ B, legumina. ²⁶⁷ Supplée d'après B. ²⁶⁸ Supplée d'après B. ²⁶⁹ Supplées d'après B. ²⁷⁰ B, sententiam.

tionis promulgare non differant in quacumque personam, si forte, instigante avaricia aut fallente diabolo, hoc violare temptaverit. Remito²⁷¹ quoque mercedem modii consuetudinariam.

Factum est hoc anno dominice incarnationis MCXX, indictione XIII, et confirmatum in ecclesia Domini Sepulcri testimonio idoneorum virorum, quorum subscripta sunt nomina :

Ego Guarimundus, Dei gratia patriarcha Iherusalem, subscripsi et secundum petitionem²⁷² domni Balduini regis huius donationis violatores excommunicavi.

Signum Ebremari, Cesariensis archiepiscopi.

Signum Anchetini, Bethleemitani episcopi.

Signum Bernardi, Nazarenepiscopi. [Signum]

Rogerii, Ramathensis episcopi. [Signum]

Gelduini, Vallis Iosaphat abbatis. [Signum]

Ricardi, Latinensis abbatis. [Signum]

Gerardi, Sancti Sepulcri prioris. [Signum]

Achardi, Domini Templi prioris. [Signum]

Arnaldi, prioris Montis Syon²⁷³. [Signum]

Laurentii, Montis Oliveti prioris. [Signum]

Petri Barchinonensis. [Signum]

Pagani, cancellarii. [Signum]

Brandonis. [Signum]

Hugonis Caulis, constabularii. [Signum]

Willelmi de Tiberiade²⁷⁴. [Signum]

Eustachii Granarii. [Signum]

Herberti Piselli. [Signum]

Radulfi de Fontanellis. [Signum]

Guidonis de Miliaco. [Signum]

Baliani. [Signum]

Romani de Podio. [Signum]

Amalrici de Frandrello. [Signum]

Balduini de Sancto Abraham. [Signum]

Manasses de Caypha. [Signum]

Roardi. [Signum]

Anchetini, vicecomitis. [Signum]

Pagani, pincerne. [Signum]

Iohannis, camerarii. [Signum]

Rainaldi de Pont. [Signum]

Goifridi Acus. [Signum]

Porcelli. [Signum]

Bertini. [Signum]

Bachelorii et Willelmi Strabonum.

Ego Balduinus, Dei gratia secundus Latinorum rex Iherosolimitanus, subscripsi et sigilli mei impressione signavi, anno regni mei tercio.

XLVI²⁷⁵.

PRIVILEGIUM²⁷⁶ BALDUINI REGIS SECUNDI DE CONSUE-
TUDINE ACCONENSIS²⁷⁷ PORTUS.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Ego Balduinus, Dei gratia rex Iherusalem²⁷⁸ Latinorum secundus, quoniam in portu Achon quendam prave consuetudines adoleverant, que peregrinos permultum gravabant, rogatu et amonitu²⁷⁹ domini S[tephani], venerabilis Iherosolimorum patriarche, statui pro anima predecessoris mei bone memorie, regis²⁸⁰ Balduini, et regine uxoris mee quatinus peregrini, undecumque venientes, nullam donationem census dent in portu de omnibus, quos

attulerint, pannis incisisset et consuetis²⁸¹ ad induendum. Nec etiam de omnibus aliis rebus, quas secum apportaverint, quicquam tribuent usque ad valorem XL bizanciorum; quod vero huic precio XL bizanciorum supererit in rebus peregrinorem, et poterunt supererit in rebus peregrinorum, et poterunt ipsi peregrini fidem astringere custodibus portus quia ad proprium usum illud, quidquid²⁸² erit, reservabunt, quieti erunt; si autem illud idem quod supererit necessitas vendere cogerit, de vendito quod consuetudo et instum est in portu persolvent.

XLVII.

PRIVILEGIUM INNOCENTII PAPE.

(Vide in Innocentio II ad an. 1143.)

XLVIII²⁸³.

DE²⁸⁴ REMISSIONE CALUMPNIÆ, QUAM REGINA MILESENDIS FACIEBAT SUPER VILLANIS DE DETSURIE ET SUPER SURIANIS DE CALANDRIA ET DE RAMETHIS²⁸⁵ ET SUPER VINEA²⁸⁶ DOMINE GELTIDIS.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Imitanda antique institutionis norma temporibus quondam transactis non negligenter obtinuit, et vetusta sanctorum tradicio patrum nichilominus convenienter observavit, sed et observandum exemplis suis ad nos usque succedentibus salubriter transmissit ut, quociens²⁸⁷ cuiuslibet rei geste series contextitur, ne temporum spatiis²⁸⁸ annorumve labentibus curricula pariter memoria hominum laberetur, ad sui noticiam certiore²⁸⁹ sui que efficaciam firmiorem literarum acipibus paginisque conservandum traderetur memorialibus. Eorum²⁹⁰ igitur omnium vestigiis nos per omnia inherere cupientes, ego Milesendis²⁹¹, divina largiente clementia Iherosolimorum regina, omnibus hominibus, tam presentibus quam eorum posteris, ratum certumque fieri volo quod illam calumpniam, quam ecclesie Sancti²⁹² Sepulcri ejusdemque loci canonice, quorundam suggestione, super villanis de Bethsurie, videlicet Selmen filio Maadi, Ilapderahmen²⁹³, Selim, Hasem, Nase, Melpedem²⁹⁴, Seleemen Sade, Brahın, Kannel, Naser,²⁹⁵ Ariz, Mabmut, Zafer, Demsis²⁹⁶, Resselm, Tameb, Rosee, Sahe, Salem filio Sade, et reliquis omnibus terraque ejusdem casalis fecerant, assensu et concessione filiorum meorum, regis scilicet Balduini et Almarici, loppensium comitis, etiam concilio²⁹⁷ et laudamento bonorum virorum, libere et quiete dimitto; ita scilicet ut canonici absque omni contradictione seu reclamazione mea vel alicujus heredum meorum predictos villanos, super quibus calumpnia agitata fuerat, cum eorum omnium posteritatibus et prenominatam terram donatione et concessione nostra libere et quiete in perpetuum habeant, teneant et possideant, sicut a tempore

²⁷¹ B, Remitto. ²⁷² B, petitionem. ²⁷³ Montis Syon prioris. ²⁷⁴ B, Tyberiadē. ²⁷⁵ A, fo 42, r^o; B, fo 37, v^o. ²⁷⁶ Dans B ce mot est remplacé par Rem. ²⁷⁷ B, Achonensis. ²⁷⁸ B, Iherusalem. ²⁷⁹ B, amonitu. ²⁸⁰ B, regis bone memorie. ²⁸¹ B, consutis. ²⁸² B, quicquid. ²⁸³ A, fo 43, r^o; B, fo 44, v^o. ²⁸⁴ Dans B la rubrique commence par ces mots : Item Melisendis regine de... ²⁸⁵ B, Rametis. ²⁸⁶ B, vineum. ²⁸⁷ quociens. ²⁸⁸ B, spatiis. ²⁸⁹ B, certiore. ²⁹⁰ B, horum. ²⁹¹ B, Melisendis. ²⁹² B, Domini. ²⁹³ B, Ilapderahmen. ²⁹⁴ B, Melpedem. ²⁹⁵ B, Nasser. ²⁹⁶ Dans le dipl. 53, ces deux noms paraissent n'en former qu'un seul. ²⁹⁷ B, consilio etiam.

illustrissimi ducis Godofridi ²⁹⁸ liberius et quietius habuisse, tenuisse et possedisse noscuntur. Huic donationi et concessioni Surianos de Calandria ²⁹⁹, Cosmas, Seimahan ³⁰⁰, Samuel, Ithanna, Meferreg, Gerges, pro quibus stationem, que quondam Willelmi Bastardi fuerat, et partes quas habebant in duabus mensis nummulariorum, nobis ad perficiendam ruam novam ³⁰¹ in Iherusalem de suo concesserunt, et Surianos de Ramethes, scilicet Bolterag, Iacob, Ibrahim, Ysaac, super quibus eisdem canonicis quandoque calumpniam movimus, ea vineam illam, quam domina Geltidis, uxor domini Rohardi, de hoc seculo migratura pro salute anime sue eisdem canonicis dedit, addicientes adiungimus, et, ut omnes predictos Surianos cum omnibus de eorum progenie sequatibus ³⁰² et prefatam vineam juxta formam supradictorum perhenniter habeant, teneant possideant, confirmamus. Ut hec igitur omnia que prenotavimus, eo ordine quo proposuimus, remota omnium personarum, tam secularium quam ecclesiasticarum, inquietacione ³⁰³, interpellacione, cavillatione, ecclesie Dominici Sepulcri fixa, firma et inconvulsa permaneant, placuit nobis eidem ³⁰⁴ ecclesie canonicis presentis paginule cyrographum ³⁰⁵ scribere, et, ut de cetero totius calumpnie auferatur occasio, ipsum cyrographum nostrorum appositione sigillorum roborare. Hujus rei testes habentur, quorum nomina subscripta videntur :

Rohardus scilicet et nepos ejus, Radulphus, Johannes de Valentienes ³⁰⁶. Babinus. Fulco. Salem. Bencelinus. Thosetus ³⁰⁷, qui omnes considerande terre, de qua calumpnia fuerat, convenerunt.

Et alii qui secuntur, scilicet :

Roches ³⁰⁸ de Nazareth. Ermenaudus, Helias, frater eius. Nicolaus ³⁰⁹, camerarius. Odo de Turcarne ³¹⁰. Radulphus Li ³¹¹ Fanchenirs. Herbertus de Regiteste, qui huic nostre interfuerunt concessioni.

Anno ab incarnatione Domini MCLII, indictione XV.

XLIX ³¹².

PRIVILEGIUM MILESENDIS REGINE ³¹³ DE COMMUTATIONE IOHANNIS PATRICII.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam futuris quam presentibus, quod ego Milisendis ³¹⁴, Dei gratia Iherosolymorum regina, concedo, laudo et approbo commutationem illam, que facta fuit temporibus domini ac mariti mei, illustris regis Iherosolymorum Fulconis, inter Iohannem ³¹⁵ Patricium et canonicos Dominici Sepulcri de duobus casalibus suis, scilicet Megina et

A Mezera, cum omnibus pertinentiis suis pro duobus alii Sancti Sepulcri casalibus, Cafermelich et Anquina, similiter cum pertinentiis suis. Quam commutationem Babinus a quo idem Iohannes sedum tenebat suum ³¹⁶, concessit et in nostra approbavit presentia; Petrosus quoque, cognatus eiusdem, ipsam concessit factam commutationem; Bruna quoque, uxor Iohannis, ac filii eius, Thomas et Eustachius, heredesque sui coram nobis et hominibus nostris facte assensere commutationi; tali videlicet conditione ut, si qua in posterum super prefata casalium commutatione quorumlibet oriretur calumpnia, ipse Iohannes, commutationis actor, et heredes ejus ac illi, ad quos hereditas ipsius transierit post ipsum, ecclesie Sancti Sepulcri obligati perpetuo tenerentur ut, quidquid ³¹⁷ dampni propter motam calumpniam eisdem canonicis contigerit, sub estimatione honorum virorum ecclesie et conventui ab ipso Iohanne et heredibus suis in integrum restaretur. Verum quoniam in tempore domni Fulconis regis propter quasdam emergentes ex parte Iohannis controversias commutatio pretaxata, prout predictae Dominici Sepulcri ecclesie placuit, debitum ac pacificum finem sorti non potuit, ego, que modo rem et negocium ex omni parte positum in pace conspicio, que etiam commutationi facte interfui, et postmodum ab illis, de quibus supradixi, commutationem concessam et conlaudatam audivi, eam firmam et ratam teneo et vivaciter affirmo, ac pro anima supranominati mariti mei ac mea filiorumque meorum salute, qui commutationem viderunt et concesserunt, ne aliquando temeritate alicuius commutatio et concessio hec infirmari possit, presentem paginam commutationis et concessionis modum continentem sigilli mei appositione roboravi, quatinus ex nostra cura prenomina Sepulcri Dominici ecclesia habeat unde pro nobis qui donum concessimus, coram sanctis locis ³¹⁸. Deum omnipotentem iuste orare debeat. Interfuerunt siquidem huic concessioni nostre in veridico testimonio, quorum nomina subscribuntur, videlicet :

Giraudus ³¹⁹, Bethlemita ³²⁰ episcopus. Arnulfus, eiusdem canonicus. Gaufridus, abbas Templi. Rogerius, eius canonicus. Amalricus comes Iope ³²¹. Manasses, contabularius. Philippus Neapolitanus. Rohardus. Radulfus Strabo. Orricus, Neapolis vicecomes. Balduinus ³²², filius eius. Balduinus Bubalus, Gauterius Malduit. Iohannes Vacher.

Burgenses :

Tosetus. Umbertus de Bar. Petrus de Perregort ³²³. Symon Rufus. Albertus Lombardus.

²⁹⁸ B, *Godofridi*. ²⁹⁹ B, *Kalandria*. ³⁰⁰ B, *Semhan*. ³⁰¹ B, *novam*. ³⁰² B, *sequacibus*. ³⁰³ B, *inquietatione*. ³⁰⁴ B, *ejusdem*. ³⁰⁵ B, *cyrographum*. ³⁰⁶ B, *Valencienes*. ³⁰⁷ B, *Tosetus*. ³⁰⁸ B, *Roches*. ³⁰⁹ B, *Nicolaus*. ³¹⁰ B, *Turcarne*. ³¹¹ B, *Le*. ³¹² A, f° 44, r°; B, f° 43, v°. ³¹³ Cette première rubrique manque dans A. ³¹⁴ B, *Milesendis*. ³¹⁵ B, *Iohannum*. ³¹⁶ B, *suum tenebat*. ³¹⁷ B, *quidquid*. ³¹⁸ B, *locis sanctis*. ³¹⁹ B, *Girardus*. ³²⁰ B, *Bethlemita*. ³²¹ B, *Ioppe*. ³²² Je crois que le copiste a écrit par erreur Balduinus, au lieu de Henricus. ³²³ B, *Peregrort*.

Ab incarnatione Domini anno MCLI. indictione A
XIV. nentiis. Quam commutationem Babinus, a quo idem

L. 324.

ITEM PRIVILEGIUM MILESENDIS REGINE 325 DE CONFIR-
MATIONE VUETMOAMEL.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et
Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam futuris quam presenti-
bus, quod ego Melisendis 326, per Dei gratiam Ihe-
rosolimorum regina, venditionem et emptionem terre
Hugonis de Hibelino 327 inter se et fratres nostros
Dominici Sepulcri canonicos legitime factam, [vide-
licet] 328 Vuetmoamel cum villanis et omnibus per-
tinentiis suis, Dersabeth 329 cum villanis et omnibus
pertinentiis suis, et cetera omnia, prout privilegio
regis Balduini dilecti filii mei continentur, ipsius
regis prece et a dmonitione 330, similiter et Alma-
rici 331, Ascalonis comitis, necnon voluntaria peti-
tione 332 et rogatu prefati Hugonis, qui hanc vendi-
tionem facit, et Balduini fratris sui, similiter et peti-
tione 333 domni Amalrici 334, patriarche Antiocheni,
quem predicti canonici inde rogaverunt, laudo et
concedo, et, ut firmissus teneatur, hanc presentem
paginam auctoritate sigilli mei confirmo. Hec igitur
predicta vendidit Hugo de Hibelino 335 canonicis
336 Dominici Sepulcri pro septem millibus bizanciis
iure hereditario possidenda et ab omni servi[tio]
atque dominio vel exactione 337 soluta, libera et
quieta. Huius siquidem rei testes sunt :

Rainerius, Sebastiensis 338 episcopus. Gaufridus,
abbas Templi. Philippus Neapolitanus et C
Henricus, frater eius. Et Roardus 339 de Nea-
polim, et quamplures alii.

Factum est autem hoc anno ab incarnatione Do-
mini MCLV, indictione IV.

Data per manum Guidonis, regine clerici.

LII 340.

ALIUD PRIVILEGIUM BALDUINI REGIS QUARTI 341 DE
COMMUTATIONE IOANNIS PATRICII.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et
Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris
342, quod ego Balduinus, per gratiam Dei in sancta
Iherusalem Latinorum rex quartus, assensu Mili-
sendis 343 regine, matris siquidem mee, necnon et
Amalrici, fratris mei, comitis Ascalonitani, nutu, D
concedo, laudo et approbo commutationem tempore
domni Fulconis, patris mei, regis Iherosolimorum
illustris, inter [Iohannem] 344 Patricium et canonicos
Dominici Sepulcri factam de duobus casalibus,
Megina scilicet et Mezera, cum omnibus pertinentiis
suis pro duobus aliis Sancti Sepulcri casalibus, Ca-
fermelich 345 et Anquina, cum suis similiter perti-

Andreas de Monte Barro, magister Templi.
Humphredus, constabularius. Philippus Nea-
politanus. Guido, frater ejus, Francigena. Hugo
de Ybelino 348. Odo de Sancto Amando.
Ysaac, castellanus turris David. Guillelmus
de Barra. Galvannus de Roehia Robertus
Asina. Thomas de Satorono.

Data Iherosolimis, per manum Radulfi cancella-
rii, v kalendas iulii.

LII 349.

ITEM BALDUINI REGIS QUARTI 350 DE REMISSIONE CA-
LUMPNIÆ, QUAM REGINA MILESENDIS 351 FECERAT SU-
PER VILLANIS DE BETHSURIE.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris
et Filii et Spiritus Sancti, amen.

325 A, fo 45, rº; C 46, r. — 326 Cette première rubrique manque dans A. 327 B. *Milesendis*. 328 B. *Hibelino*. 329 B. *Dersabeth*. 330 *amonitione*. 331 B. *Amalrici*. 332 B. *petitione*. 333 B. *Amalrici*. 334 B. *Amalrici*. 335 B. *Hibelino*. 336 B. *canonicis*. 337 B. *exactione*. 338 B. *Sebastiensis*. 339 B. *Roardus*. 340 A, fo 45, vº; B, fo 48, vº. 341 Cette première rubrique manque dans A. 342 B. *tam futuris quam presentibus*. 343 B. *Milesendis*. 344 B. *Supplée d'après B.* 345 B. *Capharmelich*. 346 B. *domineque*. 347 Supplée d'après B. 348 B. *Hibelino*. 349 A, fo 46, vº; B, fo 49 vº. 350 Cette première rubrique manque dans A. 351 B. *Milesendis*.

Ego Balduinus, per gratiam Dei in sancta Iherusalem Latinorum rex quartus, omnibus, tam presentibus quam futuris, notum fieri volo quod calumpniam illam, quam Milisendis³⁵² regina, mater siquidem mea, ecclesie Dominici Sepulcri ejusdemque loci canonicis, quorundam suggestione, super villanis de Bethsurie, videlicet Sel'mem filio Maadi, Habderahmen, Selim, Hassem³⁵³, Nasen, Mekeden, Selecmen, Sade, Brahın, Kannet, Nasser, Hariz³⁵⁴, Mahmut, Zafordemsis³⁵⁵, Resselem, Tameth³⁵⁶, Rosech, Sabe, Salem filio Sade, et reliquis omnibus superque terra eiusdem casalis fecerat, assensu et concessione predictae matris mee regine necnon et Amalrici fratris mei, comitis videlicet Ascalonitani, consilio etiam et laudamento bonorum virorum, pretaxate ecclesie eiusdemque canonicis liberam et quietam prorsus remitto; ita dumtaxat ut canonici in ecclesia Dominici Sepulcri Deo nunc ad presens servientes et in posterum servituri absque omni contradicione³⁵⁷ seu reclamacione mea vel successorum meorum predictos villanos, super quibus calumpnia agitata fuerat, cum eorum omnium posteritatibus et prenominatam terram concessione et confirmatione mea libere et sine omni molestia vel impedimento in posterum habeant et iure perpetuo possideant et teneant, sicut a tempore illustrissimi ducis Godefridi liberius ac quietius³⁵⁸ habuisse, tenuisse et possedissee dinoscuntur. Huic etiam concessioni et confirmationi mee Surianos de Candria, Cosmas, Semhan, Samuel Ihanna, Meferreg, Gerges, pro quibus stationem, que quondam Guillelmi Bastardi fuerat, et partes, quas habebant in duabus mensis numulariorum, domine regine matri mee ad perficiendam rugam novam in Iherusalem canonici, de quibus agitur, de suo concesserunt, et Surianos de Ramethes videlicet Bolferrag³⁵⁹, Jacob, Brahın, Isaac, super quibus eisdem canonicis quandoque calumpniam moverat, et vineam illam, quam domina Gislia, uxor Rohardi³⁶⁰, ex hoc seculo migratura pro salute anime sue sepe dictis canonicis dedit, addiciens adiungo, et ut omnes predictos Surianos cum omnibus de eorum progenie sequatibus³⁶¹ et prefatam vineam iuxta formam supradictorum perhenniter habeant, teneant et possideant, iterum confirmo. Et ut hec omnia, que prenotavi, eo ordine quo proposui, remota omnium personarum, tam secularium quam ecclesiasticarum, inquietatione, interpellatione, cavillatione, ecclesie Dominici Sepulcri omni tempore fixa, firma et inconvulsa permaneant, placuit nobis eiusdem ecclesie canonicis presentis pagine cyrographum scribere, et, ut de cetero totius calumpnie auferatur occasio, ipsum cyrographum³⁶² sigilli mei munimine roborare.

A Factum est autem hoc anno ab incarnatione Domini mclv, indictione iii. Huius quidem rei testes sunt :

Gaufridus, abbas Domini templi³⁶³. Engerannus, prior Montis Syon. Andreas de Monte Barro, Templi milicie³⁶⁴ magister. Humfredus, constabularius. Philippus Neopolitanus. Hugo, Cesariensis dominus. Hugo de Hybelino. Guido Francigena. Odo de Sancto Amado. Guillelmus de Barra. Iohannes de Valentines³⁶⁵. Ysaac castellanus turris David. Babinus.

Data Iherosolimis, per manum Radulfi cancellarii, v kalendas iulii.

LIII³⁶⁶.

B ALIUD PRIVILEGIUM BALDUINI REGIS QUARTI³⁶⁷ DE CONFIRMATIONE OMNIUM POSSESSIONUM.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Balduinus, per gratiam Dei in sancta Iherusalem Latinorum rex quartus, predecessorum meorum filicis³⁶⁸ memorie, ducis videlicet Godefridi fratrisque eius Balduini, [primi Iherosolimorum regis, Balduini]³⁶⁹ etiam secundi regis necnon et Fulconis patris mei, eiusdem civitatis tertii regis, vestigiis inherens, pro salute mea et meorum, tam vivorum quam defunctorum, confirmo [et]³⁷⁰ corroboreo ecclesie Dominici Sepulcri eiusdemque canonicis nunc ibidem Deo servientibus et in posterum servituris quaecumque a tempore ducis Godefridi³⁷¹ iuste et rationabiliter dono, concessione, commutatione vel emptione infra regni mei fines usque in hodiernum diem impetravit. Seriatim igitur que vel a quibus pretaxata ecclesia dono vel concessione, commutatione sive emptione huc usque optinuit, ut sequentia declarant, ponere libuit. Primus itaque dux Godefridus xxi casalia, subscriptis nominibus nuncupata, Ainquine, Armotie, Kefreahab, Kefredil, Buhil, Itubin, Aram, Kalendie, Betdigge, Birra, Subahiet, Ataraberet, Urniet, Zemo, Helmule, Beitlamus, Barithmeta³⁷², Beituimen, Beifuteier³⁷³, Betsurie, Aineseins, ecclesie, de qua agitur, dedit et iure perpetuo possidenda concessit. Dedit insuper eidem ecclesie omnes furnos Iherusalem, exceptis duobus de Hospitali et uno de Latina. Et primus rex Balduinus prefate ecclesie apud Sanctum Lazarum villanos cum familiis dedit et tradidit, et iv casalia supra Sanctum Lazarum, quorum nomina sunt hec, Benehatie, Benebateth, Ragabam, Roma; et in territorio Neapolitano mille modios tritici singulis annis accipiendos eidem dedit ecclesie. Que omnia, ut superius memorata sunt, ecclesie Sancti Sepulcri ex parte mea concedo et perhenniter habenda decerno.

³⁵² B, *Milesendis*. ³⁵³ B, *Asem*. ³⁵⁴ B, *Bris*. ³⁵⁵ Dans le dipl. 48, ce mot paraît former deux noms distincts. ³⁵⁶ B, *Tameh*. ³⁵⁷ B, *contradictione*. ³⁵⁸ B, *quiccius*. ³⁵⁹ B, *Bolferag*. ³⁶⁰ B, *Rohardi*. ³⁶¹ B, *sequacibus*. ³⁶² B, *cyrographum*. ³⁶³ B, *Templi Domini*. ³⁶⁴ B, *militie*. ³⁶⁵ *Valantines*. ³⁶⁶ A, f° 47, v°; B, f° 52, v°. ³⁶⁷ Cette première rubrique manque dans A. ³⁶⁸ B, *filicis*. ³⁶⁹ Suppléé d'après B. ³⁷⁰ Suppléé d'après B. ³⁷¹ B, *Godefridi*. ³⁷² B, *Barithmeta*. ³⁷³ B, *Beifuteire*.

Insuper etiam dimidiam partem illius possessionis, quam primus rex Balduinus pro excambitu episcopatus Bethleemici ecclesie Sancti ³⁷⁴ Sepulcri dedit, confirmo. Casale insuper, nomine Derina, in territorio Tirenſi ³⁷⁵ situm, super magnum fontem, de quo procedit conductus aquarum, cum omni pertinentia sua, excepto alio casali, si quandoque ei subiacuit, et in conterminis prefati casalis, circa montana, quantum terre quatuor paria boum de anno in annum excolere possunt, et ortum, qui est inter murum et antemurale Tyri ex parte maris, que omnia scilicet secundus rex Balduinus Dominico dedit Sepulcro, confirmo. Preterea in territorio Neapolitano casale, nomine Casermelech ³⁷⁶, ex dono regis secundi Balduini, prout in ipsius notatur privilegio, confirmo. Porro medietatem casalis Fieſſe ³⁷⁷, nunc casale Sancti Sepulcri nuncupati, quam cum omni pertinentia sua Eustachius Ganerius ³⁷⁸, concessione etiam regis Balduini secundi, libere et perhenniter habendam ecclesie Sancti Sepulcri donavit, et totam terram illam, quam Galterius, predicti Eustachii filius, circa idem casale canonicis Dominici Sepulcri ultra flumen habendam usque ad terminum designatum ³⁷⁹, qui usque in hodiernum diem apparent, dedit, sepelictis canonicis confirmo. Casale insuper Theue cum omnibus appendiciis ³⁸⁰ suis, prout pater meus Fulco, Iherosolimorum rex tercius, pro concambio Sancti Lazari in Bethania, assensu Milisendis ³⁸¹ regine, matris siquidem mee, et Amalrici, fratris videlicet mei, ea inquam libertate, qua predictus pater meus cum Milisende regina illud tenuisse dinoscitur, ecclesie Dominici Sepulcri donavit, et suo privilegio confirmavit ³⁸², eidem confirmo. necnon et a totius calumpnie molestia vel impedimento nunc et deinceps prefatam donationis concessionem me defensurum polliceor. Preterea duas carrucas terre plenarias, quas ex dono Lamberti Als in territorio Minas casalis sitas idem pater meus prenominate confirmavit ecclesie, et ego confirmo. Quinimmo duo casalia, Gelul et Helcar, cum omnibus adiacentibus suis, et piscariis per octo dies, et angariam per diem unum, et navem assidue, iuxta modum quo Guillelmus de Buris ecclesie Sancti Sepulcri canonicis concessit, et suo patrisque mei privilegio roboratum est, eisdem confirmo. Domos vero infra septa Iherusalem sitas, videlicet domum Petri Bernardi canonici, domum Enrardi canonici, item domum alterius Enrardi canonici, domum Minardi ³⁸³, domum Garsionis, domum Galterii Lentrionior ³⁸⁴, domum Bernardi Bursarii, domum Herluini, domum Mahilie cum orto prope memoratam domum posito, domum Rocerii de Sancto Lazaro, fratris Sancti Sepulcri, et stationem, que fuit Wilhelmi ³⁸⁵ Bastardi, partemque illam, quam idem Willemus ³⁸⁶ in mensis numulariorum habebat,

quas omnes pater meus jam tociens dictus ab omni exactione liberas et quietas, salvo tamen regio iure, quod in helemosina quam rex ecclesie facit ³⁸⁷, debet habere, canonicis Sancti Sepulcri concessit, suoque privilegio munivit, eisdem confirmo. De cetero domum Achon sitam, quam Lambertus Als, Agnetis uxoris sue consilio necnon et Fulconis patris mei consensu, ecclesie Dominici Sepulcri donavit iuxta conditionem que in eorum privilegio continetur, donum prefate domus confirmo. Inter cetera vero tria casalia, quorum aliud Capharuth, aliud autem Gith et aliud Porphiria vocatur, que Rogerius, Liddensis episcopus, ex possessione Sancti Georgii cum omnibus appendiciis suis et medietatem ³⁸⁸ decime messium eorumdem casalium et aliarum omnium rerum decima tota et integra ecclesie Sepulcri Domini iure perenni ³⁸⁹ tenenda concessit, et quartum casale, Kefrescilla nomine, quod prefatus Lyddensis ³⁹⁰ episcopus cum omni integritate sua et consimili decima, qua predicta tria, ecclesie pretaxate pro concambio tamen decime castelli Arnaldi et decime cuiusdam casalis de Hospitali, nomine Bulbul, perhenniter possidendum constituit, ratum decerno. Commutationem insuper inter Dominici Sepulcri canonicos et Iohannem Patricium de duobus casalibus, Capharnelich ³⁹¹ et Anquina ³⁹², pro duobus memorati Iohannis casalibus, Megina scilicet et Mezera, utrimque laudabiliter factam confirmo. Demum eunctorum oblationum, que ad Sepulcrum Domini venient, medietatem in omnibus, prout venerabilis Arnulfus patriarcha, consilio primi regis Balduini, prefatis assignavit canonicis, confirmo. Oblationes etiam omnes, que ad vivificam Crucem venient ³⁹³, exceptis que sola die sancti parascève ³⁹⁴ fuerint, aut si patriarcha secum illam pro aliqua necessitate detulerit, illis confirmo. Cere autem, que ad ecclesiam venerit, duas partes ad luminaria eisdem confirmo. Decimas preterea totius sancte civitatis Iherusalem locorumque sibi adiacentium, quas patriarcha prefatus illis concessit, exceptis tamen funde decimis, que sunt patriarche, eisdem confirmo. Ecclesiam deinceps Beati Petri in loppe, quam patriarcha iam tociens ³⁹⁵ dictus eum honore suo integro et cum tota, que sancte matri pertinet ecclesie, plenaria dignitate prefatis concessit canonicis, predicto modo confirmo. Dimidiam quoque partem illius beneficii, quod primus rex Balduinus Sancto Sepulcro pro excambitu episcopatus [Bethleemici] contulit, similiter confirmo. Hec omnia, prout superius memorata sunt, ecclesie sepelictæ eiusdem conventui nunc et per successionem ibidem Deo famulanti libere, quiete et sine omni calumpnia vel impedimento in posterum habenda et iure perpetuo possidenda concedo, et presenti scripto confirmo et corroboro. Et ut huius

³⁷⁴ Manque dans B. ³⁷⁵ B. Tyrenſi. ³⁷⁶ B. Casermelech. ³⁷⁷ B. Fieſſe. ³⁷⁸ B. Ganerius. ³⁷⁹ B. terminos designatos. ³⁸⁰ B. appen diſſis. ³⁸¹ B. Milesendis. ³⁸² B. firmavit. ³⁸³ C. Mainardi. ³⁸⁴ B. Lo Tornator. ³⁸⁵ B. Guillelmi. ³⁸⁶ B. Guillelmus. ³⁸⁷ B. facit ecclesie. ³⁸⁸ B. medietate. ³⁸⁹ B. perhenni. ³⁹⁰ B. Liddensis. ³⁹¹ B. Capharnelich. ³⁹² B. Ainquina. ³⁹³ B. veniunt. ³⁹⁴ B. parascève. ³⁹⁵ B. tociens

confirmationis mee pagina rata et incorrupta permaneat, testibus eam subscriptis sigillique mei suppressione muniri precipi³⁹⁶.

Factum est autem hoc anno ab incarnatione Domini mclv, indictione iii. Huius quidem rei testes sunt :

Amalricus, frater regis et comes Ascalonitatus. Hufredus de Torono, constabularius. Guido Berythensis³⁹⁷. Girardus Sydoniensis³⁹⁸. Philippus Neapolitanus. Guido Francigena. Henricus Bufalus. Hugo Cesariensis. Balduinus de Insula. Odo de Tholenth, turris David castellanus. Odo de Sancto Amando. Guillelmus de Barra.

Data Achon, per manum Radulfi cancellarii, ii idus iulii.

LIV³⁹⁹.

ALIUD⁴⁰⁰ PRIVILEGIUM BALDUINI REGIS QUARTI DE CONFIRMATIONE OMNIUM POSSESSIONUM.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Balduinus, per gratiam Dei in sancta Iherusalem Latinorum rex quartus, predecessorum meorum felicitis memorie, ducis videlicet Godefridi fratrisque eius Balduini, primi Iherosolimorum regis, Balduini, etiam secundi regis necnon et Fulconis patris mei, civitatis eiusdem regis tercii, vestigiis inherere desiderans, pro salute mea et meorum, tam vivorum quam defunctorum, confirmo ecclesie Domini Sepulcri eiusdemque canonicis nunc ibidem Deo servantibus et in posterum servituris, quaecumque a tempore predicti ducis Godofridi⁴⁰¹ iuste et rationabiliter dono, concessione, commutatione vel emptione infra regni mei fines usque in hodiernum diem impetravit. Seriatim igitur que vel a quibus pretaxata ecclesia dono vel concessione, commutatione sive emptione huc usque optinuit⁴⁰², ut sequentia declarant, ponere libuit. Primus itaque dux Godefridus xxi casalia, subscriptis nominibus nuncupata, Ainquine, Armotie, Kefreahab, Kefredil, Buhil, Hubin, Aram, Kalendie, Betdigge, Birra, Subahiet, Ataraberet, Uniet⁴⁰³, Zenu, Helmule, Beittelamus, Aineseins, Barimeta, Betuimen⁴⁰⁴, Beiffateire, ecclesie, de qua agitur, dedit, et iure, perpetuo possidenda concessit. Dedit insuper eidem ecclesie omnes furnos Iherusalem, exceptis duobus de Hospitali et uno de Latina. Et primus rex Balduinus prefate ecclesie apud Sanctum Lazarum villanos cum familiis dedit et tradidit, et ix casalia supra Sanctum Lazarum, quorum nomina sunt hec. Benehatie, Benehabeth, Ragabam, Roma; et in territorio Neapolitano mille modios tritici singulis annis accipiendos eidem dedit ecclesie. Que omnia, ut superius memorata sunt, ecclesie Sancti Sepulcri ex parte mea concedo, et perhenniter habenda decerno.

A Insuper etiam dimidiam partem illius possessionis, quam primus rex Balduinus pro excambitu episcopatus Bethsemitici ecclesie Sancti Sepulcri dedit, confirmo. Casale insuper, nomine Derina, in territorio Tyrensi situm, super magnum fontem, de quo procedit conductus aquarum, cum omni pertinentia sua, excepto alio casali, si quandoque ei subiucuit, et in conterminis prefati casalis, circa montana, quantum terre quatuor paria boum de anno in annum excolere possunt, et ortum, qui est inter murum et antemurale Tyri ex parte maris, que omnia scilicet secundus rex Balduinus Dominico dedit Sepulcro, confirmo. Preterea in territorio Neapolitano casal, nomine Cafarmelie⁴⁰⁵, ex dono regis secundi Balduini, prout in ipsius notatur privilegio, confirmo. Porro medietatem casalis Fieisse, nunc casale Sancti Sepulcri nuncupati, quam cum omni pertinentia sua Eustachius Garnerius⁴⁰⁶, concessione etiam regis Balduini secundi, libere et perhenniter habendam ecclesie Sancti Sepulcri donavit, et totam terram illam, quam Galterius, predicti Eustachii filius, circa idem casale canonici Domini Sepulcri ultra flumen habendam usque ad terminos designatos, qui usque in hodiernum diem apparent, dedit, sepedicte confirmo ecclesie. Casale insuper Theue cum omni integritate sua, prout pater meus Fulco, Iherosolimorum rex tercius, pro concambio Sancti Lazari in Berthania, assensu Milissendis regine, matris siquidem mee, et Amalrici, fratris videlicet mei, ea inquam libertate, qua predictus pater meus cum Milissende regina illud tenuisse dinoscitur, ecclesie Sancti Sepulcri donavit, suoque privilegio firmavit, eidem confirmo, et a totius calumpnie molestia vel impedimento nunc et deinceps prefate donationis concessionem me defensurum polliceor. Necnon etiam carrucas terro plenarias, quas ex dono Lamberti Alsi in territorio Mimas casalis sitas idem pater meus pretaxate confirmavit ecclesie, et ego confirmo. Duo quoque casalia, Gebul et Helchar, cum omnibus adiacentis suis, et piscarias per octo dies, et angariam per diem unum, et navem assidue, iuxta modum quo Guillelmus de Buris ecclesie Sancti Sepulcri canonicis concessit, et sue patrisque mei privilegio roboratum est, eidem ecclesie confirmo. Domos vero infra septa Iherusalem sitas, videlicet domum Bernardi canonici, domum Eurardi canonici, item domum alterius Eurardi canonici, domum Mainardi, domum Garsionis, domum Galterii Lentrionior⁴⁰⁷, domum Bernardi Bursarii, domum Herluini, domum Mabilie, domum Rogerii, fratris Sancti Sepulcri, et stationem que fuit Guillelmi Bastardi, partemque illam quam idem Guillelmus in mensis numulariorum habebat, quas omnes pater meus iam tocians dictus ab omni exactione liberas et quietas, salvo tamen regio iure, quod in elemosina, quam rex ecclesie

³⁹⁶ Corrigez *precepi*. ³⁹⁷ B, *Berytensis*. ³⁹⁸ B, *Sidoniensis*. ³⁹⁹ A, p^o 50, r^o; B, p^o 58, r^o. Manque dans A, ⁴⁰¹ B, *Godefridi*. ⁴⁰² B, *obtenuit*. ⁴⁰³ B, *Uniet*. ⁴⁰⁴ B, *Beltumen*. ⁴⁰⁵ B, *Cafarmelec*. ⁴⁰⁶ B *Grangerius*. ⁴⁰⁷ B, *Lo Tornaor*.

facit, debet habere, canonicis Sancti Sepulcri concessit, suoque privilegio munivit, eisdem confirmo. De cetero domum Achon fundatam, quam Lambertus Als uxorque sua Agnes, concessu regis Fulconis patris mei, ecclesie Sancti Sepulcri hac videlicet conditione libera et quiete possidendam concessit, ne venditione vel commutatione sive quolibet alio modo a se eicere liceat, et, si fecerint, regia majestas ex ea servitium habeat, sepe dictis canonicis hac predicta ratione confirmo. Inter cetera vero tria casalia, quorum aliud Capharuth, aliud autem Gith et aliud Porphiria vocatur, que Rogerius, Lyddensis episcopus, ex possessione Sancti Georgii cum omnibus appendiciis suis et medietatem ⁴⁰⁸ decime messium eorumdem casalium et aliarum omnium rerum decima tota et integra ecclesie Sepulcri Domini iure perhenni tenenda concessit, et quartum casale, Kefrescilla nomine, quod prefatus Lyddensis episcopus cum omni integritate sua et consimili decima, qua predicta tria, ecclesie pretaxate pro concambio tamen decime castelli Arnaldi et decima cuiusdam casalis de Hospitali, nomine Bulbul, per genniter possidendum constituit, ratum decerno. Confirmo etiam commutationem inter predictos canonicos et Iohannem Patricium de duobus casaliis, Capharmelich ⁴⁰⁹ et Ainquina, pro duobus memorati Iohannis casalibus, Megina scilicet et Mezera, utrimque laudabiliter factam. Querebam insuper illam, que de Surianis inter me et Dominici Sepulcri canonicos extitit, quam etiam, prout in eorum privilegio plenius continetur, et nomina predictorum Surianorum in eodem conscripta sunt prefatis canonicis, sive justa foret injusta, liberam, quietam et prorsus absolutam remisit, confirmo. Nichilominus etiam calumpniam illam, que in terminis finium territorii casalis Dominici Sepulcri, quod dicitur Bethsuri, inter Milissendam reginam, matrem siquidem meam, et Sancti Sepulcri canonicos aliquandiu versabatur, liberam, quietam et sine quolibet vel a me vel a successoribus meis vel a quibuslibet aliis impedimento sive molestia ecclesie ⁴¹⁰ Sancti Sepulcri iterum ex toto remoto ⁴¹¹ et absolutam prorsus confirmo. Verumtamen casalia illa, Bethel scilicet, Odemamel, Dehirsabeth ⁴¹², Corteis, Deirmusin ⁴¹³, Huetches, que cum omnibus villanis et cum omni integritate et pertinentiis suis iam tociens dicti canonici ex Hugone de Hibelino ⁴¹⁴ precio comparaverunt, ecclesie Sancti Sepulcri confirmo. Demum eunctarum oblationum que ad Sepulcrum Domini veniunt et venient, medietatem in omnibus, prout venerabilis Arnulfus patriarcha, primi regis Balduini consilio, prefatis assignavit canonicis, confirmo. Cere autem, que ad ecclesiam venerit, duas partes ad luminaria eidem confirmo ecclesie. Oblationes insuper omnes,

A que ad vivificam Crucem veniunt exceptis que sola die sancti paraseve fuerint, aut si patriarcha secum illam pro aliqua necessitate detulerit, eisdem canonicis confirmo. Decimas quoque tocius sancte civitatis Iherusalem locorumque sibi adiacentium, quas patriarcha supranominatus illis concessit, exceptis solummodo funde decimis, eisdem confirmo canonicis. Dimidiam partem etiam illius beneficii, quod primus rex Balduinus Sancto Sepulcro pro exhibitu episcopatus Bethlemitici contulit, similiter confirmo. Ecclesiam deinceps Beati Petri in Ioppe, quam patriarcha iam tociens dictus cum honore suo integro et cum tota, que sancte matri pertinet ecclesie, plenaria dignitate prefatis concessit canonicis, predicto modo confirmo. Hec igitur omnia, prout superius memorata sunt, ecclesie iam sepedite et eiusdem conventui nunc et per successionem ibidem Deo famulanti libere et ⁴¹⁵ quiete et sine omni calumpnia vel impedimento in posterum habenda et iure perpetuo possidenda concedo, et presenti pagina superscriptis testibus sigillique mei suppressione ⁴¹⁶ denotata confirmo.

Factum est autem hoc anno ab incarnatione Domini MCLX, indictione VII. Horum quidem omnium testes sunt :

Petrus, archiepiscopus Tyrensis. Ernesius ⁴¹⁷, archiepiscopus Cesariensis. Letardus, archiepiscopus Nazarenus. Constantinus, Sancti Georgii episcopus. Rainerius, Sebastiensis ⁴¹⁸ episcopus. Osbertus, Tyberiadensis episcopus. Fredericus, episcopus Achonensis ⁴¹⁹. Adam, episcopus Paneadensis. Amalricus, episcopus Sidoniensis ⁴²⁰. Mainardus, episcopus Berithensis ⁴²¹. Gaufridus, abbas Templi Domini. Rainaldus, abbas de Latina, Gunterius, prior Montis Syon. Aimericus, prior Montis Oliveti. Guillelmus, comitum Templi senescalcus. Frater Gaufridus Fulcherii.

De baronibus vero et hominibus regis :

Almaricus, comes Ascalonitanus. Henfredus de Torono ⁴²², constabularius et filius ejus Henfredus. Galterius, Tiberiadensis ⁴²³ dominus. Guormundus Tiberiadensis ⁴²⁴. Girardus Sidoniensis ⁴²⁵. Hugo Cesariensis. Philippus Neapolitanus. Galterius Berithensis. Guido Francigena. Henricus Bubolus. Hugo de Ybelino ⁴²⁶ et frater ejus, Balduinus. Guillelmus, marescalcus. Odo de Sancto Amando, castellanus Iherosolimitanus.

Data Achon, per manum Radulfi, Bethleemite episcopi regisque cancellarii, VII kalendas augusti.

⁴⁰⁸ B, medietate. ⁴⁰⁹ B, Capharmelich. ⁴¹⁰ Dans A on lit sive ecclesie molestia. ⁴¹¹ Corrigez remitto. ⁴¹² Dehyrsabeth. ⁴¹³ B, Deirmusin. ⁴¹⁴ B, Hibelino. ⁴¹⁵ Manque dans B. ⁴¹⁶ suppressione. ⁴¹⁷ B, Arnesius. ⁴¹⁸ B, Sebastensis. ⁴¹⁹ B, Achonensis episcopus. ⁴²⁰ B, Sydoniensis. ⁴²¹ B, Berythensis. ⁴²² B Torou. ⁴²³ B, Tyberiadensis. ⁴²⁴ B, Tyberiadensis. ⁴²⁵ B, Sydoniensis. ⁴²⁶ B, Hibelino.

LV⁴²⁷.

ITEM⁴²⁸ PRIVILEGIUM BALDUINI REGIS QUARTI DE REMISSIONE CALUMPNIÆ, QUAM FACIEBAT SUPER SURIANIS, ET ILLIUS QUAM REGINA FACIEBAT SUPER TERRA CASALIS BETHSURIÆ.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego [Balduinus], per gratiam Dei in sancta Iherusalem Latinorum rex quartus, ecclesie Dominici Sepulchri iura, prout concedet, in nullo minui sustinens, querelam illam, que de Surianis his, quorum nomina subscripta sunt, inter me et canonicos Dominici Sepulchri venerabiles fratres meos extitit, sive foret iusta sive iniusta, memorate Sepulchri Dominici ecclesie ex toto remitto, et prorsus liberam, quietam et absolutam confirmo; ita dumtaxat quod Surianis, de quibus agitur, sive eorumdem heredibus, ubicunque sunt, vel ubicunque inveniantur, a dominio pretaxate ecclesie deinceps se subtrahere vel alicuius stimulatione sive tergiversatione ad alium quemlibet dominum se convertere nullatenus liceat, sed sicut antiquitus et a priscis temporibus ecclesie Dominici Sepulchri dinoscuntur, ita in perpetuum ipsi et ipsorum heredes eidem subiaceant. Nomina autem Surianorum hec sunt: de casali Ramatha, Cosmas et filius eius Baraqueth⁴²⁹, et Hubeit frater Cosme et Theodros⁴³⁰ frater eius, et Ysaac frater Cosme Yuset et filius eius Petros, Ubeit et frater eius Elias, Menei avenator, et Salem senex et filius eius Ubeit, Ianna et filius eius Saac et alius eius filius⁴³¹ Elias⁴³², et Samuel⁴³³ filius Georgii et C frater eis Faet, et Ianna filius Munsor, et Petros filius Phara et frater eius Samuel⁴³⁴; de casali Bethlegel, Salem filius Azar⁴³⁵ et frater eius Iadna, et Saba filius Sarsor et fratres eius Aaron et Iacobi, Helias filius Coer et Brahini⁴³⁶ filius eius, Oies, et Georgius filius Zorech et fratres eius Feeth et Hetnon, Aias et Pharas frater eius, Georgius filius Sayth, Tedros⁴³⁷ filius Brain⁴³⁸ et fratres eius Ubeit et Basilius, et Elias⁴³⁹ monachus, et Helias filius Iumel, Ianna filius Rofehe et frater eius Salem, Petros filius Georgii et frater eius, Georgius filius Iaphar et filius eius Brahini et Saac frater eius, et Georgius et filius eius Saba, et Elias⁴⁴⁰ cimentarius, et Elias⁴⁴¹ filius Iaphar; de Aithara, Salem filius Messalem, et Saac [et]⁴⁴² frater eius Elias, et Braim⁴⁴³ filius Georgii, et Martinus filius Ayza⁴⁴⁴, et Salomon et filius eius Cosmas, et Thodros et Ianna filius eius, et Ysaac⁴⁴⁵; de Calandria⁴⁴⁶, Cosmas, et Semaan et filius eius Georgius, et Braym filius Cosme et Samuel filius Barapueith⁴⁴⁷ et fratres eius Fimi et Nichola, et Meferut⁴⁴⁸ filius Chame, et Saac

A filius Georgii et frater eius Geuset⁴⁴⁹, et Ianna et filius eius Guseth et alius filius Georgius et alius filius Elias, et Camis filius Bolpharage et Elias frater eius, et Sergot filius Antoni, et Belcaira filius Monsor⁴⁵⁰, et Brahini⁴⁵¹ filius Georgii, et Georgius frater Salomonis; de Bolferage filius, soror et fratres eius Brahini⁴⁵² et Iacob et Elias, et Brahini⁴⁵³ filius Georgii et frater eius Botros, et Munferreth et frater eius. Nichilominus et⁴⁵⁴ calumpniam illam, que in terminis finium territorii casalis Dominici Sepulchri, quod dicitur Bethsuri, inter canonicos Dominici Sepulchri et Milissendem⁴⁵⁵ reginam, matrem siquidem meam, aliquandiu versabatur, ecclesie Dominici Sepulchri liberam, quietam et sine quolibet vel a successoribus meis vel a quibuslibet aliis impedimento vel molestia prorsus remitto corroboro. Ut igitur B hec omnia memorata superius eo ordine, quo pretaxatum est, ecclesia Dominici Sepulchri in omni pace nunc et usque in sempiternum habeat et possideat, presenti pagina subscriptis testibus sigillique mei suppressione denotata confirmo.

Factum est⁴⁵⁶ hoc anno ab incarnatione Domini MCLX⁴⁵⁷, indictione viii. Hujus quidem rei testes sunt:

Letardus, archiepiscopus Nazarenus. Richardus⁴⁵⁸, Adriensis episcopus. Arnulphus⁴⁵⁹, canonicus Nazarenus. Philippus, domini regis cappellanus. Stephanus, regie cancellarie secretarius. Radulfus, archiepiscopi Nazarenus clericus.

e baronibus vero et de hominibus domini regis: Amalricus, comes Ascalonitanus. Henfredus de Torono, constabularius. Guiho⁴⁶⁰ Francigena. Guillelmus, marescalcus. Abraham, vicecomes Nazarenus. Oitho de Risberge. Guigo⁴⁶¹ de Maneriis. Albertus de Retesth. Godescalcus. Petrus, foresterius.

Data Achon, per manum Radulfi, Bethleemite episcopi regisque cancellarii, vii kalendas augusti.

LVI⁴⁶².

PRIVILEGIUM EIUSDEM⁴⁶³ BALDUINI REGIS QUARTI DE CONFIRMATIONE VUETMOAMEL.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Balduinus, per gratiam Dei in sancta Iherusalem Latinorum rex quartus, instanti prece Hugonis de Hybelino et concessione fratris sui Balduini et sororis sue Hermengardis, domine Tiberiadis⁴⁶⁴, et matris sue Helois, et avunculorum suorum, Philippi scilicet Neapolitani, Guidonis Francigene, Henrici Bubali, et omnium aliorum, ad quos

⁴²⁷ A, f° 53, r°; B, f° 55, v°. ⁴²⁸ Manque dans A. ⁴²⁹ B, Barachet. ⁴³⁰ B, Theodros. ⁴³¹ B, filius eius. ⁴³² B, Helias. ⁴³³ B, Samuhel. ⁴³⁴ B, Samuhel. ⁴³⁵ B, Azar. ⁴³⁶ B, Brahyn. ⁴³⁷ B, Thodros. ⁴³⁸ B, Brayn. ⁴³⁹ B, Helias. ⁴⁴⁰ B, Helias. ⁴⁴¹ B, Helias. ⁴⁴² Supplée d'après B. ⁴⁴³ B, Braym. ⁴⁴⁴ B, Aiza. ⁴⁴⁵ B, Saac. ⁴⁴⁶ B, Catandria. ⁴⁴⁷ B, Baraquet. ⁴⁴⁸ B, Meferut. ⁴⁴⁹ B, Geuset. ⁴⁵⁰ B, Munsor. ⁴⁵¹ B, Braym. ⁴⁵² B, Braym. ⁴⁵³ B, Braym. ⁴⁵⁴ B, etiam. ⁴⁵⁵ B, Milissendem. ⁴⁵⁶ B, ajoute autem. ⁴⁵⁸ A donne la date évidemment fautive de MCLV. ⁴⁵⁹ B, Ricardus. ⁴⁶⁰ B, Arnulfus. ⁴⁶¹ B, Guido. ⁴⁶² A, f° 54, v°; B, f° 51, r°. ⁴⁶³ Manque dans A. ⁴⁶⁴ B, Tyberiadis.

presentis venditionis videtur pertinere concessio vel in posterum predictae possessionis venditae hereditaria possessio, laudo ⁴⁶⁵, confirmo, sigillique mei appositione corrobore venditionem et confirmationem inter Hugouem de Aibelino ⁴⁶⁶ et fratres nostros canonicos Sancti Sepulcri legitime factam, cujus pactionem subsequens pagina declarat. Vendidit igitur predictus Hugo pretaxatis fratribus canonicis sacrosancte Resurrectionis ecclesie Vuetmoamel cum villanis et omnibus pertinentiis suis, exceptis duobus casalibus Arabici militis, scilicet Odabed et Damersor, vendidit etiam Desabeb ⁴⁶⁷ cum villanis et pertinentiis suis omnibus, Corteis cum villanis et omnibus pertinentiis suis, in Zibi quidquid ⁴⁶⁸ ibi pater suus die, qua vixit et obiit, habuit, et ad dominium ipsius Hugonis vel successorum suorum hereditario jure ⁴⁶⁹ pertinet, in civitate Bethel similiter quidquid ⁴⁷⁰ pater suus die, qua vixit et obiit, habuit, et Hugoni tociens dicto sicut heredi vel suis successoribus obvenit. Hec, inquam, omnia predicta vendidit tociens dictus Hugo conventui Dominici Sepulcri pro septem milibus bizanciensi iure perpetuo possidenda, et ab omni servitio ⁴⁷¹, dominio exactione soluta, libera et quicta. Utantem hec venditio ⁴⁷² firmior remaneret ⁴⁷³, et nullius eam contradiclio vacillaret, sicut predixi, concessim eam frater suus Balduinus, et non minus mater sua Elois ⁴⁷⁴, et soror eius Hermengardis, domina videlicet Tyberiadis, avunculi etiam sui Philippus Neapolitanus, Guido Francigena, Henricus Bubalus; concesserunt etiam et cognati Hugonis de Ybelino ⁴⁷⁵, Philippus de Cafran, et frater eius et Petrus de Tell[e]i. Pro illis vero, qui infra annos sunt, sicut est Barisanus frater Hugonis de Hybelino et quedam soror sua parvula, nomine Stephania, et si qui etiam in eadem prosapia minoris etatis inveniuntur, vel in posterum inveniri poterunt, Augo de Hybelino et frater suus Balduinus et Philippus Neapolitanus et Guido Francigena et Henricus Bubalus fideiussores sunt, quod, quando ad annum legitimum pervenerint, infra ipsum annum faciant ⁴⁷⁶ eos predictam venditionem ⁴⁷⁷ roncede[re]. Non minus etiam ipsi idem predicti barones plagii ⁴⁷⁸ legitimi sunt ab omni calumpnia nunc et semper hec omnia predicta ad quietandi, hoc tamen tenore, quod quicumque istorum plegiorum superstes fuerit aliis humano more decedentibus, ipse pro illis respondebit, et calumpniam adquietabit; si qua aliquando occasione ex quacumque calumpnia interim super istis preuominatis exorta fuerit, quicumque plegiorum predictorum prior occurrerit, ipse calumpniam pacificabit; si quis vero in posterum super prefatam venditionem calumpniam induxerit, illi, ad quos hereditas Hugonis post ipsum transierit, conventui Dominici Sepulcri obligati

A perpetuo tenebuntur, ut quidquid ⁴⁷⁹ damni propter motam calumpniam eidem conventui contigerit, sub estimatione bonorum virorum sepe dicto conventui ab illis in integrum restauretur.

Factum est autem hoc anno ab incarnatione Domini MCXV, indictione IV. Huius quidem rei testes sunt :

Lethardus ⁴⁸⁰, archiepiscopus Nazarenus. Constantinus, Liddensis episcopus. Gaufridus, abbas Templi. Amilius, abbas Latine. Engerrannus, prior Montis Syon. Rogerius, prior Sancti Abrahe, Balduinus, archidiaconus Lidde.

De fratribus Templi :

Frater Odo, commendator. Frater Galerius de Berito, Frater Philippus. Frater Lodovicus ⁴⁸¹.

De baronibus regis :

Humfredus de Toro ⁴⁸², regis constabularius. Iohannes Gothman. Hugo Cesariensis.

Et de hominibus regis :

Ode de Sancto Amando. Willelmus de Barra. Odo de Tholent. Hugo de Bezan. Vivianus de Cayfas ⁴⁸³. Gocelinus ⁴⁸⁴ Pesellus. Arnaldus de Crest, constabularius Tripolis. Arnulfus de Hissiguin, Willelmus de Monte Gisardi. Gocelinus de Samosac. Bartholomeus Succisionensis. Arnulfus, vicecomes Iherosolimitanus.

De burgensibus ;

Hugo saliens in bonum. Petus Petragoricensis. Bricius. Gaufridus Turonensis. Willelmus Normannus. Rainaldus Sicarius. Petrus de Sancto Jacobo, Petrus Hugonis. Petrus de Sancto Lazaro.

Data Acon ⁴⁸⁵, per manum Radulfi cancellarii, XIX kalendas februarii.

LVII ⁴⁸⁶.

PRIVILEGIUM EUSDEM ⁴⁸⁷ DE CONFIRMATIONE HUET-DEBES.

In nomine sancte et individue Trinitatis. Patris et Filii et Spiritus Sancti amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Balduinus, per gratiam Dei in sancta Iherusalem Latinorum rex quartus, terram illam, quam Hugo de Ybelino ⁴⁸⁸ a Musse Arabit et filio eius Georgio necnon et ab omnibus eorum parentibus, ad quos iure hereditario pertinere videbatur, sibi prorsus adquietavit, et absolutissimam reddidit, et postmodum spontanea voluntate sua atque comitis Ascalonitani concessione, de cuius feodo movet, omniumque parentum suorum, ad quos ex

⁴⁶⁵ B ajoute et. ⁴⁶⁶ Hybelino. ⁴⁶⁷ B, Dersabeb. ⁴⁶⁸ B, quicquid. ⁴⁶⁹ B, iure hereditario. ⁴⁷⁰ B, quicquid. ⁴⁷¹ B, servitio. ⁴⁷² B, venditio. ⁴⁷³ B, permaneret. ⁴⁷⁴ B, Helois. ⁴⁷⁵ B, Hybelino. ⁴⁷⁶ B, facient. ⁴⁷⁷ B, venditionem. ⁴⁷⁸ Dans A on lit pelagii. ⁴⁷⁹ B, quicquid. ⁴⁸⁰ B, Letardus. ⁴⁸¹ B, Lodoicus. ⁴⁸² B, Torono. ⁴⁸³ B, Cayphas. ⁴⁸⁴ B, Gocelinus. ⁴⁸⁵ B, Acon. ⁴⁸⁶ A, fo 56, ro; B, fo 57, ro. ⁴⁸⁷ Cette première rubrique manque dans A. ⁴⁸⁸ B, Hybelino.

iure hereditario spectare credebatur, communi assensu canonicis Dominici Sepulcri venerabilibus fratribus meis pro tribus milibus bisanciorum vendidit, instanti prece predicti Hugonis, terram ipsam, de qua agitur, duo duntaxat casalia cum omnibus villanis et pertinentiis suis ex integro, alterum quorum nuncupatur Deirmusim et alterum Huetelebes⁴⁸⁹, ecclesie Dominici Sepulcri et canonicis nunc ibidem Deo servientibus et in posterum servituris laudo, et ab omni servitio, dominio, exactione iam dicta duo casalia libera, quieti et soluta iureque perhenni sine omni impedimento vel calumpnia cuiuslibet in perpetuum possidenda concedo, et presenti pagina subscriptis testibus sigillique mei subpressione denotata confirmo.

Factum est autem hoc anno ab incarnatione Domini MCLX, indictione VIII. Huius quidem rei testes sunt :

Letardus, archiepiscopus Nazarenus, Ricardus, Andriensis episcopus. Arnulfus, canonicus Nazarenus. Philippus, domini regis capellanus. Stephanus, regie cancellarie secretarius. Radulfus Anglicus, Nazareni archiepiscopi clericus.

De baronibus vero et de hominibus regis :

Amalricus, comes Ascalonitanus. Henfredus de Torono, constabularius. Guido Francigena. Guillelmus, marescalcus. Abraham, vicecomes Nazarenus. Otto de Risberge. Guido de Maneriis. Arbertus de Rethest. Godescalcus. Petrus, foresterius.

Data Acchon⁴⁹⁰, per manum Radulfi, Bethleemite episcopi regisque cancellarii, viii kalendas augusti.

LVIII⁴⁹¹.

PRIVILEGIUM⁴⁹² AMALRICI COMITIS DE DONO GELADIE ET DE CONFIRMATIONE OMNIUM POSSESSIONUM QUAS ECCLESIA SANCTI SEPULCRI HABET IN TERRA SUA.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Amalricus, per Dei gratiam comes Ascalonis, ex assensu et voluntate domini et fratris mei Balduini, Iherosolimorum regis, laudamento pariter domine et matris mee, regine Milsendis, pro salute mea et pro animabus omnium parentum meorum, tam vivorum quam defunctorum, pro expensa etiam et mis[s]ione, quam fecerunt ad capiendum Ascalonem, dono et⁴⁹³ concedo [et]⁴⁹⁴ confirmo Dominici Sepulcri canonicis⁴⁹⁵ et confratribus meis Deo nunc ibi servientibus et canonicis⁴⁹⁶ servituris in perpetuum casale quoddam, quod vocatur Geliadia⁴⁹⁷, cum sexdecim carruca-

lis terre, iuxta quod per homines meos fuit eis tradita, divisa, terminis et metis presignata⁴⁹⁸, determinata. Dono etiam et confirmo eisdem canonicis⁴⁹⁹ confratribusque meis unam domum in Ascalone et duas carrucatas terre in casali, quod dicitur Baineolbederan, in cambium cuiusdam mahumerie, que data fuit eis in Ascalone a captione eiusdem, quam predicti canonici⁵⁰⁰ mei in capitulo suo pari voto assensuque domini patriarche A[malrici] omnes equanimiter mihi et successoribus meis in commutationem harum duarum carrucatarum domusque prefate concesserunt, condonaverunt, contradiderunt ; hec autem mahumeria a Sarracenis dicitur Cathara, Latine vero Viridis. Confirmo pariter tocians dictis confratribus meis quatuor carrucatas terre, quæ est super flumen ante Ioppen, sicut divisa est et terminis metata, et gardinum unum ante Ioppem et vineam adiacentem, et vineam illam⁵⁰¹, que data fuit eis in elemosinam⁵⁰². Confirmo eisdem quidquid⁵⁰³ iuste et legitime habent, et in pace et sine calumpnia possident in Ascalone et territorio eius, in Ioppe et territorio eius similiter. Ut igitur hec omnia libere et quiete, solute⁵⁰⁴ sine [omni]⁵⁰⁵ exactione ac gravamine cum canonicis⁵⁰⁶ et confratribus⁵⁰⁷ mei pretaxati in perpetuum possideant, cartam presentem sigillo meo testibusque subscriptis communivi.

Factum est autem hoc anno incarnationis Domini MCLX, indictione IV. Huius rei testes sunt :

Gunterius, prior Montis Syon. Aimericus, prior Montis Oliveti. Rainerus, cancellarius. Radulfus, archidiaconus Iherusalem. Simon⁵⁰⁸ de Hosedenc⁵⁰⁹ Iocelinus de Samusac. Bertram⁵¹⁰, marescaldus⁵¹¹. Robardus de Ioppe et frater eius, Barisanus. Raynaldus⁵¹² de Ioppe. Gerbertus. Albertus. Lambertus. Pilatus⁵¹³. Guillelmus Rufus. Gillebertus, castellanus.

Data Ioppe, per manum Radulfi cancellarii, ii kalendas decembris.

LIX⁵¹⁴.

PRIVILEGIUM AMALRICI COMITIS DE CONFIRMATIONE VULTMOAMEL.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Amalricus, per Dei gratiam comes Ascalonis, instanti prece Hugonis de Hybelino et concessione fratris sui Balduini et Hermengardis sororis sue, domine Tiberiadis⁵¹⁵, matrisque sue Alois et avunculorum suorum, Philippi scilicet de Neapoli, Guidonis Francigene, Henrici Bubali, omniumque aliorum, ad quos presentis venditionis⁵¹⁶

⁴⁸⁹ B, Uctdebes. ⁴⁹⁰ B, Achon. ⁴⁹¹ A, fo 56, vo ; B, fo 65, vo. ⁴⁹² B, Item. ⁴⁹³ Manque dans B. ⁴⁹⁴ Supplée d'après B. ⁴⁹⁵ B, canonicis. ⁴⁹⁶ B, canonice. ⁴⁹⁷ B, Geladia. ⁴⁹⁸ B, designata. ⁴⁹⁹ B, canonicis. ⁵⁰⁰ B, canonicis. ⁵⁰¹ B, aliam. ⁵⁰² B, elemosinam. ⁵⁰³ B, quicquid. ⁵⁰⁴ B, solute et quiete. ⁵⁰⁵ Supplée d'après B. ⁵⁰⁶ B, canonicis. ⁵⁰⁷ Corrigez confratres. ⁵⁰⁸ B, Symon. ⁵⁰⁹ B, Osdenc. ⁵¹⁰ B, Bertrandus. ⁵¹¹ B, marescalcus. ⁵¹² B, Rainaldus. ⁵¹³ B, Pylatus. ⁵¹⁴ A, fo 57, vo ; B, fo 61, vo. ⁵¹⁵ B, Tyberiadis. ⁵¹⁶ B, vendicionis.

videtur pertinere concessio vel in posterum predictae possessionis vendite hereditaria possessio, laudo, confirmo, et sigilli mei appositione corrobore venditionem et emptionem inter Hugonem de Ybelino⁵¹⁷ fratresque nostros Sancti Sepulcri canonicos legitime factam, cuius pactionem subsequens pagina declarat. Vendidit igitur predictus Hugo pretaxatis fratribus canonicis Dominice Resurrectionis ecclesie Vuetmoamel cum villanis et omnibus pertinentiis suis, exceptis duobus casalibus Arabiei militis, scilicet Odabel et Darmersor; vendidit etiam Dersabel cum villanis et omnibus pertinentiis suis, Corteis cum villanis et omnibus pertinentiis suis, in Zimi quidquid⁵¹⁸ ibi pater suus die qua vixit et obiit, habuit, et ad dominium ipsius Hugonis vel successorum suorum hereditario iure pertinet, in civitate Bethel similiter quidquid ibi pater suus die, qua vixit et obiit, habuit, et Hugoni tociens dicto sicut heredi vel successoribus suis pertinet. Nec inquam omnia predicta vendidit tociens dictus Hugo conventui Dominici Sepulcri pro septem millibus bizantiis iure perpetuo possidenda, ab omni servitio, dominio, exactione soluta, libera et quietata. Ut autem hec eius venditio firmiter permaneret, et nullius eam contradictio⁵¹⁹ vacillaret, sicut predixi, concessit eam frater suus Balduinus et mater sua Helois⁵²⁰ et soror sua Ermengardis⁵²¹, domina Tiberiadis⁵²², avunculi quoque sui Philippus Neapolis, Guido Francigena, Henricus Bubalus : concesserunt et cognati Hugonis de Hybelino, Philippus de Cafram⁵²³ et frater ejus et Petrus de Teillei. Pro illis vero, qui infra annos sunt, sicut est Barisanus frater Hugonis et quaedam soror sua Theophanne⁵²⁴, si qui etiam in eadem prosapia minoris etatis inveniuntur, vel in posterum inveniri poterunt, Hugo de Hybelino et frater suus Balduinus et Philippus de Neapoli et Guido Francigena et Henricus Bubalus fideiussores sunt quod, quando ad annum legitimum pervenerint, infra ipsum annum faciant⁵²⁵ eos predictam venditionem concedere. Non minus ipsi idem predicti barones plegii legitimi sunt ab omni calumpnia nunc ac semper hec omnia predicta adquietandi; hoc tamen tenore quod, quicumque istorum plegiorum superstes fuerit, aliis humiliorum decedentibus, ipse pro illis respondebit, et calumpniam adquietabit. Si qua aliquando occasione ex quacumque calumpnia interim super istis prenominationis exorta fuerit, quicumque plegiorum predictorum prior occurrerit, ipse calumpniam removebit pacificabitque. Si quis vero in posterum super reflatam venditionem calumpniam induxerit, illi, ad quos hereditas Hugonis post ipsum transierit, conventui iam dicto obligati perpetuo tenebuntur ut, quidquid⁵²⁶ dampni propter motam

calumpniam eidem conventui contigerit, sub estimatione⁵²⁷ bonorum virorum conventui predicto ab illis in integrum restauretur.

Factum est autem hoc anno incarnationis dominice mclv, indictione iv. Huius rei testes sunt :

Letardus, archiepiscopus Nazarenus. Constantinus⁵²⁸, Liddensis episcopus. Gaufridus, abbas Templi. Amilius, abbas Latine. Engelrannus, prior Montis Syon. Rogerius, prior Sancti Abraham. Balduinus, Lidde archidiaconus.

De fratribus Templi :

Frater Odo, commendator. Frater Gauterius de Berito. Frater Philippus. Frater Ludoicus.

De baronibus regis :

Henricus⁵²⁹ de Turone, regis constabularius. Iohannes Gotman⁵³⁰. Ugo⁵³¹ Cesariensis. Odo de Sancto Amando. Willelmus de Barra. Odo de Tolent. Ugo⁵³² de Betsan. Vivianus de Cayphas⁵³³. Jocelinus Pesellus. Arnaldus de Crest, constabularius Tripolis. Arnulfus de Hysengihm⁵³⁴. Gillelmus de Monte Gissardi. Jocelinus de Samusac.

De burgensibus :

Arnulfus, vicecomes Iherusalem. Hugo saliens in bonum. Petrus Petragoricensis. Bricius. Gaufridus Turonensis. Willelmus Normanus. Rainaldus Siccarus. Petrus de Sancto Iacobo, Petrus Hugonis. Petrus de Sancto Lazaro.

Data Aechon⁵³⁵, per manum Radulfi cancellarii, xix kalendas februarii.

LX⁵³⁶.

PRIVILEGIUM EJUSDEM⁵³⁷ DE CONFIRMATIONE HUETDEBES.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Nolum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Amalricus, per Dei gratiam comes Asealonis, instanti prece Hugonis de Hybelino et concessione fratrum suorum Balduini et Barisani et Hermengardis sororis sue matrisque sue Alois et avunculorum suorum Philippi de Neapoli, Guidonis Francigene, Henrici Bubali, omniumque aliorum, ad quos presentis venditionis videtur pertinere concessio aut in posterum predictae possessionis vendite hereditaria possessio, laudo, confirmo, et sigilli mei appositione corrobore venditionem et emptionem inter Hugonem prenominationis fratresque meos Sancti Sepulcri canonicos legitime factam, cuius pactionem subsequens pagina declarat. Vendidit igitur tociens dictus Hugo pretaxatis Sancti Sepulcri canonicis⁵³⁸, Huetdebis cum villanis

⁵¹⁷ B, Hybelino. ⁵¹⁸ B, quicquid. ⁵¹⁹ B, contradiccio. ⁵²⁰ B, Alois. ⁵²¹ B, Hermengardis. ⁵²² B, Tiberiadis. ⁵²³ B, Cafran. ⁵²⁴ B, Theophannia. ⁵²⁵ B, facient. ⁵²⁶ B, quicquid. ⁵²⁷ B, estimatione. ⁵²⁸ B, Constantinus. ⁵²⁹ B, Henfradus. ⁵³⁰ B, Gothman. ⁵³¹ B, Hugo. ⁵³² B, Hugo. ⁵³³ B, Caypha. ⁵³⁴ B, Hysenghin. ⁵³⁵ B, Aechon. ⁵³⁶ A, fo 58, vo, B, fo 63, ro. ⁵³⁷ Dans B cette première rubrique est ainsi conçue. *Aliud privilegium Amalrici comitis.* ⁵³⁸ B, canonicis.

et omnibus pertinentiis suis, Deirmuesim etiam A cum villanis et omnibus pertinentiis suis, cum omni plenitudine, quam in eis habuerunt ex dono pie memorie patris suis Barisani Muisse Arrabit filiusque ejus Georgius, queque ad successores eorum hereditario iure spectabat, pro tribus millibus bisantiis iure perpetuo possidenda, ab omni servitio, dominio, exactione soluta, libera et quieti. Hugo enim de Hybelino, pro imminente necessitate captivitatis redemptionisque sue compulsus, predictis hominibus suis, Muisse Arabit et filio ejus Georgio, dedit voluntatem ad eorum ⁵³⁹ cambium pro predictis casualibus eorumque pertinentiis; illi venditionem præfatam iuramento in capitulo Sancti Sepulchri confirmaverunt, et manutenendam contra omnes promiserunt. Ut vero hec venditio firmior permaneret, et nullius eam contraditio ⁵⁴⁰ infirmaret, concesserunt eam ⁵⁴¹, sicut predixi, fratres eius Balduinus et Barisanus materque sua Alois et soror sua Ermengardis ⁵⁴², avunculi quoque eius Philippus de Neapoli, Guido Francigena, Henrius Bubalus, et cognati sui Philippus de Caphran ⁵⁴³ et frater eiusdem et Petrus de Teillei; pro illis vero, qui infra annos sunt, sic [ut] est quedam soror tociens dicti Hugonis Stephania et aliqui de heredibus predicti Arrabit et filii eius Georgii, si qui etiam in eorumdem prosapia minoris etatis inveniuntur, aut in futurum poterunt inveniri, Hugo de Ybelino ⁵⁴⁴ et frater eius Balduinus et tociens dicti Muisse Arrabit filiusque eius Georgius, Simon de Aia ⁵⁴⁵, Ordelet et Stephanus filius eius, Adam de Orgeol, Nicholas de Hibelmo ⁵⁴⁶, Hosmundus, Radulfus frater eius, Lebertus, Paganus de Rohais, Philippus de Caphran ⁵⁴⁷, iuraverunt super sacrosancta, fideiussores quoque sunt quod, quando ad annum legitimum pervenerint, infra ipsum annum fatient ⁵⁴⁸ eos in capitulo Sancti Sepulchri venire et tociens dictam venditionem concedere. Isti diem predicti non minus plegii legitimi sunt ab omni calumpnia nunc et semper omnia hec predicta adquietandi. Denique si quid ⁵⁴⁹ de omnibus suprascriptis imminutum fuerit, omnes isti, qui super prænominata emptione iusiurandum prestiterunt, per capitulum Sancti Sepulchri sive per eiusdem internuntium ⁵⁵⁰ submoniti, usque ad xv diem a tempore submonitionis infra muros Iherusalem ut obsides permaneant, donec res in integrum et solidum reformetur.

Factum est autem hoc anno incarnationis Domini MCLVIII, indictione vii. Huius quidem rei testes sunt.

[Ricardus], episcopus Andrie. Gaufridus, abbas Templi. Gunterius, prior Montis Syon.

De hominibus regis :

Adam Niger et frater eius, Fulcho ⁵⁵¹. Robertus de Retest.

De hominibus meis.

Simon ⁵⁵² de Hosedene. Iocelinus de Samusach ⁵⁵³ et frater eius, Balduinus, Gerbertus, Gilbertus. Albertus. Guillelmus de Tiro ⁵⁵⁴. Guillelmus de Tiberiade ⁵⁵⁵. Leveraldus. Giraldus de Rumminhi ⁵⁵⁶.

De stipendariis meis.

Galterius de Haino. Guillelmus de Rumbe. Albertus de Guarch. Robertus de Sancto Kavello. Fuleo.

De burgensibus regis :

Hugo saliens in bonum. Goffredus Turonensis.

LXI. 557.

B PRIVILEGIUM EJUSDEM DE CONFIRMATIONE VINEE, QUE FUIT NAYM SURIANI.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Amalricus, per Dei gratiam comes Ascalonis, ob remedium quidem peccatorum meorum presentium, preteritorum atque futurorum, parentumque meorum, tam virorum quam mortuorum, dono, concedo, atque confirmo venerabilibus fratribus meis Domini Sepulchri canonicis, et tibi specialiter, Hugo decane loppensis, qui diceris de Tharso, unam petiam ⁵⁵⁸ vinee, que fuit cuiusdam Suriani, Naïm ⁵⁵⁹ nomine, quam tu, decane prenominate, emisti LII bizanciis a predicto Naïm ⁵⁶⁰; duas inquam partes, que fuerunt Naym, ab ipso emisti, tertiam vero partem, que mei iuris est, dono et confirmo, sicut predictum est, tociens dicte decane, tibi canonicisque ⁵⁶¹ pretextatis. Dono etiam tibi, decane, et fratribus prenominate partem et ius totum, quod ad me spectat, in vinea Menferreti Suriani. Iste autem due petie ⁵⁶² vinee sunt ab ortu solis juxta vineam Sepulchri Domini. Pro hoc autem dono atque confirmatione dedit mihi tua, decane, paterna dilectio c bizanciis. Ut igitur libere, quiete omnique sine exactione usibus tuis, decane, et canonicorum tociens dictorum petie ⁵⁶³ iste due vinee fratribusque vobis canonicis ⁵⁶⁴ successuris in perpetuum deserviant, cartam hanc testibus subscriptis et sigilli mei appositione communiri precepi.

Factum est hoc anno incarnationis Domini MCLVIII.

D Huius rei testes sunt :

Iocelinus de Samusac et frater eius, Balduinus. Garcia. Iordanus Bestia. Raphael. Pontius ⁵⁶⁵. Thomas Turehie et sororius eius, Herbertus. Lambertus Galiota.

Data in Ascalone, per manum Radulfi cancellarii, xviii kalendas decembris.

⁵³⁹ B, ad eorum voluntatem. ⁵⁴⁰ B, contradictio. ⁵⁴¹ B, etiam. ⁵⁴² B, Hermengardis. ⁵⁴³ B, Cafran. ⁵⁴⁴ B, Hybelino. ⁵⁴⁵ B, Symon de Haia. ⁵⁴⁶ B, Hybelino. ⁵⁴⁷ B, Cafran. ⁵⁴⁸ B, facient. ⁵⁴⁹ On lit dans A. : si quidem. ⁵⁵⁰ B, internuntium. ⁵⁵¹ B, Fulco. ⁵⁵² B, Symon. ⁵⁵³ B, Samusac. ⁵⁵⁴ B, Tyro. ⁵⁵⁵ B, Tyberiad. ⁵⁵⁶ B, Girardus de Rumminhi. ⁵⁵⁷ A, fo 60, ro; B, fo 64, vo. ⁵⁵⁸ B, peciam. ⁵⁵⁹ B, Naym. ⁵⁶⁰ B, Naym. ⁵⁶¹ B, canonicisque. ⁵⁶² B, pecie. ⁵⁶³ B, pecie. ⁵⁶⁴ B, canonicis. ⁵⁶⁵ B, Poncius.

LXII ⁵⁶⁶.

PRIVILEGIUM HUGONIS DE YBELINO ⁵⁶⁷ DE VENDITIONE
VUETMOAMEL ⁵⁶⁸.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris
et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris,
quod ego Hugo de Ybelino, concessione fratris
mei Balduini et sororis mee Hermengardis, domine
Tiberiadis ⁵⁶⁹, et matris mee Alois et avunculorum
meorum, Philippi scilicet de Neapoli, Guidonis Franci-
cigene, Henrici Bubali, omniumque aliorum, ad quos
presentis venditionis videtur pertinere concessio vel
in posterum predictae possessionis vendite hereditaria
possessio, vendidi canonicis Domini Sepulcri
Vuetmoamel ⁵⁷⁰ cum villanis et pertinentiis suis
omnibus, exceptis duobus casalibus Arabici militis,
scilicet Odabeb et Darmersor, vendidi etiam Bersa-
beb cum villanis et omnibus pertinentiis suis, Cor-
teis cum villanis et omnibus pertinentiis suis, in
Zimi quicquid ibi pater meus die qua vixit et obiit,
habuit, et ad dominium meum vel successorum
meorum hereditario iure pertinet, in civitate Bethel
similiter quicquid ibi pater meus die qua vixit et
obiit, habuit, et mihi ⁵⁷¹ sicut heredi vel mei suc-
cessoribus pertinet. Nec inquam omnia predicta
vendidi predictis fratribus Domini Sepulcri pro
septem millibus bizantiis iure perpetuo possidenda,
ab omni servitio, dominio, exactione soluta, libera
ac quicta. Ut autem hec mea venditio firmior per-
maneret, et nullius eam contradictio vacillaret, sic-
ut predixi, concessit eam frater meus Balduinus
et non minus mater mea Helois ⁵⁷² et soror mea
Hermengardis, domina Tiberiadis ⁵⁷³, avunculi etiam
mei Philippus de Neapoli, Guido Francigena, Hen-
ricus Bubalus; concesserunt et cognati mei Phi-
lippus de Cafran et frater eius et Petrus de Tellei.
Pro illis vero qui infra annos sunt, sicut Barisanus
frater meus et soror mea Stephanía, si qui etiam in
mea prosapia minoris etatis inveniuntur, aut in po-
sterum inveniri poterunt, ego et frater meus Bal-
duinus et Philippus de Neapoli et Guido Francige-
na et Henricus Bubalus fideiussores sumus quod,
quando ad annum legitimum pervenerint, infra
ipsum annum satiemus ⁵⁷⁴ eos predictam venditio-
nem concedere. Non minus etiam nos ipsi idem
predicti barones plegii legitimi sumus ab omni cal-
umpnia nunc et semper hoc omnia predicta ad-
quietandi; hoc tamen tenore quod, nostrum plegio-
rum quicumque superstes fuerit, aliis humano more
decedentibus, ipse pro omnibus respondebit, et cal-
umpniam adquietabit. Si qua aliquando occasione
ex quacunque calumpnia interim super istis preno-
minatis exorta fuerit, quicumque nostrum plegio-
rum prior occurrerit, ipsa calumpniam removebit
ac pacificabit; si quis vero in posterum super pre-
fatam venditionem calumpniam induxerit, illi ad

A quos hereditas mea post me transierit, conventui
Sancti Sepulcri tenebuntur obligati ut, quicquid
dampni propter motam calumpniam eidem conven-
tui contigerit, sub estimatione honorum virorum
predicto conventui ab illis in integrum restauretur,
et venditio pretaxata rata in perpetuum maneat. Ut
igitur huius mei privilegii auctoritati nichil desit,
tum quia hec omnia facta sunt assensu et voluntate
domini mei Amalrici, comitis Ascalonis, de cuius
feodo fuit presentis venditionis ⁵⁷⁵ possessio, tum
quia ipse sigillum non habeo instanti prece feci
presentem cartam sigillo iam dicti domini mei, co-
mitis Ascalonis, corroborari.

Letardus, Nazareth archiepiscopus. Constan-
tinus, Liddensis episcopus. Gaufridus abbas
Templi. Amilius, abbas Latine. Engelrannus,
prior Montis Syon. Rogerius, prior Sancti
Abraham. Balduinus, archidiaconus Lidde.

De fratribus Templi :

Odo, commendator. Gauterius ds Berito, Phi-
lippus. Lodoicus.

De baronibus :

Henfredus de Torono ⁵⁷⁶, regis constabula-
rius. Iohannes Gotman. Hugo Cesariensis.
Odo de Sancto Amando. Willelmus de Barra.
Odo de Tolent. Hugo de Bezan. Vivianus de
Caypha. locelinus Psellus. Arnaldus de
Creest, constabularius Tripolis. Arnulphus de
Ysengihm ⁵⁷⁷. Willelmus de Monte Gisardi.
locelinus de Sanrusac. Bartholomeus Sues-
sionensis.

De burgensibus :

Arnulphus, vicecomes Iherusalem. Hugo saliens
in bonum, Petrus Petragoricensis. Bricius.
Gaufridus Turonensis. Willelmus Norman-
nus. Rainaldus Sicarius. Petrus de Sancto
Iacobo. Petrus Hugonis. Petrus de Sancto La-
zaro. Andreas, filius Toseti.

Data Aechon ⁵⁷⁸, per manum Radulfi cancellarii,
xix kalendas februarii.

LXIII ⁵⁷⁹.

PRIVILEGIUM EIUSDEM DE VENDITIONE HUETDEBES.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris
et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris,
quod ego Hugo de Ybelino ⁵⁸⁰, concessione fratrum
meorum Balduini et Barisani et Hermengardis so-
roris mee matrisque mee Alois et avunculorum meo-
rum Philippi de Neapoli, Guidonis Francigene, Hen-
rici Bubali, omniumque aliorum, ad quos presentis
venditionis videtur pertinere concessio vel in poste-
rum predictae possessionis vendite hereditaria pos-
sessio, vendidi fratribus meis Sancti Sepulcri cano-
nicis Huetdebes cum villanis et omnibus pertinentiis
suis et Deirmugsin etiam cum villanis et omnibus
pertinentiis suis, cum omni plenitudine, quam in

⁵⁶⁶ A, fo 60, vº; B, 66, vº. ⁵⁶⁷ B, *Hybelino*. ⁵⁶⁸ B, *Huetmoamel*. ⁵⁶⁹ B, *Tyberiadis*. ⁵⁷⁰ B, *Huetmoamel*.
⁵⁷¹ michi. ⁵⁷² B, *Alois*. ⁵⁷³ B, *Tyberiadis*. ⁵⁷⁴ B, *faciemus*. ⁵⁷⁵ B, *vendicionis*. ⁵⁷⁶ B, *Turono*. ⁵⁷⁷ B,
Ysengihm. ⁵⁷⁸ Achen. ⁵⁷⁹ A, fo 61, vº; B, fo 68, rº. ⁵⁸⁰ B, *Hybelino*.

cos habuerunt ex dono patris mei Basirani Muisse A Arrabit et filius eius Georgius, queque ad successores eorum hereditario iure pertinebat; vendidi, inquam, pro tribus millibus bisantiorum iure perpetuo possidenda, ab omni calumpnia, servitio, dominio, exactione soluta, libera et quietata. Ego enim, pro imminente necessitate captivitatis et redemptionis mee compulsus, predictis hominibus meis, Muisse Arrabit filioque suo Georgio, dedi ad voluntatem eorum cambium pro predictis casualibus et eorum pertinentiis; illi vero venditionem hanc in capitulo Sancti Sepulchri iuramento confirmaverunt, et manuteneendam contra omnes promiserunt. Ut autem hec mea venditio firmiter permaneret, et nullus eam contradictio vacillaret, concesserunt eam, sicut predixi, fratres mei Balduinus et Barisanus materque mea Alois et soror mea Hermengardis, avunculi etiam mei Philippus de Neapoli, Guido Francigena, Henricus Bubalus; concesserunt et cognati mei Philippus de Cafran et frater eius Petrusque de Teilli. Pro illis vero qui infra annos sunt, sicut est quedam soror mea Stephanía et aliqui de predicti Arrabit et filii eius heredibus Georgii totiens ⁵⁸¹ dicti, si qui etiam in mea et eorumdem prosapia minoris etatis inveniuntur aut in posterum inveniri poterunt, ego et frater meus Balduinus et homines mei, predictus Muisse Arrabit et filius eius Georgius, Symon de Haia, Ordelet et Stephanus filius eius, Adam de Orgeol, Nicholaus de Ybelino ⁵⁸², Hosmundus Radulfusque frater eius, Lebertus, Paganus de Rohais, Philippus de Cafran, super sacrosancta iuravinus et fideiussores sumus quod, quando ad annum legitimum pervenerint, infra ipsum annum fatiemus ⁵⁸³ in capitulum Sancti Sepulchri venire et totiens dictam ventionem concedere. Nos idem predicti non minus sub prefato iuramento plegii legitimi sumus hec omnia predicta nunc et semper ab omni calumpnia adquietandi. Denique si quid ⁵⁸⁵ de supradictis immunitum fuerit, nos, qui super prenominata venditione iusiurandum fecimus, per capitulum Sancti Sepulchri vel per eiusdem internum submoniti, a die submonitionis usque ad xv diem infra muros Iherusalem ut obsides permanebimus, donec res in integrum et firmum reformetur. Ut igitur huius mei privilegii auctoritati nichil desit, tum quia hec omnia facta sunt assensu et voluntate domini mei Amalrici, comitis Ascalonis, de cuius feodo fuit presentis venditionis possessio, tum quia ipse sigillum non habeo, sedula prece obtinui cartam istam sigillo iam dicti domini mei comitis corroborari.

Factum est autem hoc anno incarnationis Domini ⁵⁸⁵ MCLVIII, indictione VII. Huius rei testes sunt:

Constantinus, Liddensis episcopus. Absalon, episcopus. Gaudefridus, abbas Templi. Rainaldus, prior Latine. Petrus de Calvario.

⁵⁸¹ B, *toeiens*. ⁵⁸² B, *Hybelino*. ⁵⁸³ B, *faciemus*. ⁵⁸⁴ On lit dans A: *si quidem*. ⁵⁸⁵ B, *dominice*. ⁵⁸⁶ B, *Willelmus*. ⁵⁸⁷ B, *Everinumus*. ⁵⁸⁸ A fo 62, vo; B, fo 69, vo. ⁵⁸⁹ B, *Abacuch*. ⁵⁹⁰ B, *commutatione*. ⁵⁹¹ B, *Arbertus*. ⁵⁹² B, *quicquid*. ⁵⁹³ *Iosep*.

De fratribus Hospitalis:

Petrus Bertrandi et Willelmus de Aeer, Azo, capellanus casualis Baineorum. Radulphus, capellanus Ramarum. Paletel, vicecomes Ybelini.

De burgensibus regis:

Humbertus de Bar. Symon Balfus. Bricius, Gaufridus Turonensis. Guillelmus ⁵⁸⁶ Normannus. Iohannes Raimundi. Guibertus Papis. Petrus Burdinus. Petrus de Sancto Iacobo. Hugo Salens in bonum. Radulphus Burgensis. Petrus de Sancto Lazaro. Iohannes Vitriarius. Everunimus ⁵⁸⁷. Anschetinus. Iohannes, filius Rainaldi, Pictavus.

LXIV ⁵⁸⁸.

B PRIVILEGIUM HERBERTI, ABBATIS SANCTORUM IOSEPH ET ABACUC ⁵⁸⁶, DE COMMUTACIONE ⁵⁹⁰ BETHEL.

In nomine sancte et individue Trinitatis.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Herbertus ⁵⁹¹, per Dei gratiam abbas Sanctorum Ioseph et Abacuc, laudante et consentiente universo tam clericorum quam laicorum Deo inibi famulante conventu, in presentia bonorum hominum, quorum nomina subter leguntur, commutavimus et reddidimus Hugoni de Ybelino, domino Ramathensi, quecumque pater eius Barisanus nobis apud Bethel dederat, videlicet ipsum Bethel et Beze, quod dicitur Bazirim, cum duabus carrucatis terre, et quinque iornatas terre, quas ibi querebamus, turrim quoque et quiddid ⁵⁹² ibi edificavimus, ut prefatus Hugo habeat potestatem exinde faciendi quicquid sibi placuerit absque omni nostra et successorum nostrorum contradictione. Capellam etiam, quam ibi construximus, tum precepto domini patriarche A[malrici], tum domini Hugonis precibus, domino priori N[icholao] et Sancti Sepulchri conventui dedimus. Confirmationes vero quas in privilegiis nostris super his omnibus habemus supradictis, omnino cassamus et in irritum penitus ducimus. Que omnia in presentia nostri fratrumque nostrorum et Balduini, archidiaconi Sancti Georgii, cantorisque eiusdem ecclesie Gisleberti et magistri Anschetini, fratris Roberti de Git, Marsirii quoque et Andree Andegavensis militum et Alberti Lombardi ipse dominus Hugo conventui Sancti Sepulchri per manus canonicorum ⁵⁹³ ipsius ecclesie, domini scilicet Bernardi cantoris et magistri Achillis, in ipsa ecclesia Sancti Ioseph ⁵⁹⁴ dedit, concessit et tradidit libere et quiete perpetuo possidenda, nobis omnibus communi assensu et bona voluntate eandem donationem laudantibus, consentientibus et confirmantibus. Pretaxatus autem Hugo voluntati nostre satisfaciens et utilitati ecclesie nostre consulens pro hac commutatione dedit nobis partem turonii, quod est sub Mirabello ad surdos fontes, et duas carrucatas in eodem territorio. Ut igitur hoc ratum inconvol-

sumque permaneat, sigilli nostri impressione et fratrum subscriptorum testimonio confirmamus.

Ego Herbertus, abbas, subscripsi signum crucis fatiendo ⁵⁹⁵.

Fratres; Bonetus, Nicholaus, Martinus, Harduinus, Martinus, Robertus, Lambertus, Laurentius ⁶⁰⁶, Petrus, Guillelmus, Raimundus ⁵⁹⁷, Albertus, Ebroinus, Umberto, Iohannes, Garinus ⁵⁹⁸, Anselmus, Bernardus, Christianus Gerardus, Iohannes, Saberdus ⁵⁹⁹, Galandus.

Ab corroboracionem presentis privilegii sigillum domini Constantini apponimus, Ramathensis episcopi, una cum sigillo nostro cerco.

Hoc autem factum est anno ab incarnatione Domini MCLX, indictione viii, regnante Balduino, rege Latinorum quarto.

LXV ⁶⁰⁰.

PRIVILEGIUM HUGONIS DE YBELINO, DE BONO BETHEL ⁶⁰⁵.

In nomine sancte et individue Trinitatis.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Hugo de Ybelino ⁶⁰², Dei gratia Ramathensis [dominus] ⁶⁰³, pro remedio animarum, tam mee quam parentum meorum, et pro magno a fratribus mei ecclesie Sancti Sepulcri canonicis ⁶⁰⁴ in captivitate mee liberatione mihi collato beneficio, domino Nicholao ⁶⁰⁵ priori et eiusdem ecclesie conventui in presentia domini Amalrici patriarche et domini Constantini, Ramathensis episcopi, dono, concedo ⁶⁰⁶ et trado quicquid pater meus Barisanus dederat ecclesie Sancti Ioseph in belemosinam ⁶⁰⁷ apud Bethel, ipsum videlicet Bethel et Beze, quod Bazarim ⁶⁰⁸ dicitur, cum duabus carrucatis terre, et quinque iornalis ⁶⁰⁹ terre, quas fratres Sancti Ioseph ibi requirebant, turrim quoque et quecumque ibi edificaverant, benigne consentientibus et concedentibus ipsius ecclesie Santi Ioseph abbate Herberto fratribusque eius omnibus; quibus dedi pro commutatione predictae patris mei belemosine, pro voluntate et arbitrio eorum, in territorio de Mirabello partem turonii, quod superiacet surdis fontibus, et in eodem territorio duas carrucatas terre quelonge meliora et commodiora eis esse noscuntur; Bethel enim, quia termini eorum ibi dilatari non poterant, sicut ab eis sepe audiui, aut nichil aut parum ⁶¹⁸ eis prodesse poterat. Ecclesiam autem, quam ibi edificaverant, tam pro domini patriarche mandata quam pro mea petitione ⁶¹¹ et precibus, abbas fratresque

A sui priori predictoque Sancti Sepulcri conventui communi assensu concesserunt atque dederunt. Nec igitur omnia pretaxata, concedentibus et confirmantibus fratribus meis, Balduino et Barisano, sororibusque meis, Ermengarde ⁶¹² et Sph'anjia, libere et quiete ipsi fratres mei Sepulcri Domini canonici ⁶¹³ perpetuo possideant, habeantque ⁶¹⁴ liberam facultatem quodcumque eis placuerit inde fatiendi ⁶¹⁵ absque mea et heredum meorum vel parentum ⁶¹⁶ contradictione. Ut autem hoc ratum inconcussumque permaneat, sigilli Balduini avi mei, Ramathensis Latinorum domini primi, impressione corroboro.

Quod factum est consilio domini Philippi Neapolitani, qui et ipse testis est ⁶⁰⁷.

Testes etiam sunt :

B Radulphus, Iherosolimitanus archidiaconus, Bernardus, monachus, Iohannes, decanus Sancti Georgii, Balduinus, archidiaconus, Gisbertus ⁶¹⁸, cantor, Franco, Magister Anschitinus, Azo, Radulphus, Erchenbertus ⁶¹⁹, capellani, Rainaldus de Sancto Gallerico ⁶²⁰ Marsirius de Ramatha, Andreos Andegavensis, Albertus Lombardus, Umberto de Barsymen Ruffus, Herbertus Tortus, Iohannes Raimundi.

Testatur etiam hoc Barisanus et confirmat. Confirmat quoque venditiones ⁶²¹ casalium, scilicet Odometel, Dersabe, Corteiz, Hodabet, Dermasun, que ego prenomatus Hugo de Ybelino ⁶²², frater eius ⁶²³ canonicis Domini Sepulcri vendidi.

C Donationis mee supradicte ⁶²⁴ et confirmationis fratris mei testes sunt ⁶²⁵ :

Ordelez ⁶²⁶, Philippus de Caphran ⁶²⁷, Paganus de Rohais, Georgius Arrabat ⁶²⁸, Adam Dorniel, Osmundus, Paganus de Isengrin ⁶²⁹, Garinus, Iordanus de Ybelino ⁶³⁰, Radulphus et Petrus, capellani.

Hec autem facta sunt anno ab incarnatione Domini MCLX, indictione viii, regnante Balduino, quarto Iherosolimorum rege Latinorum.

Ad confirmationem et corroboracionem presentis privilegii ego Constantinus, Ramathensis episcopus, sigillum meum appono.

LXVI ⁶³¹.

PRIVILEGIUM DE REPPELLIONE A PRIORE ET CANONICIS MONTIS OLIVETI FACTA ADVERSES CANONICOS SANCTI SEPULCHRI, ET SATISFACTIONE ET DE IUDICIO ⁶³² A PERSONIS INDE FACTO.

Scriptum est : Caro corruptibilis aggravat ani-

⁵⁹⁵ B, *faciendo*. ⁵⁹⁶ *Lourencius*. ⁵⁹⁷ B, *Raimundus*. ⁵⁹⁸ B, *Guarinus*. ⁵⁹⁹ B, *Siberundus*. ⁶⁰⁰ A fo 63, v^o; B, fo 70, v^o. ⁶⁰¹ Ces deux rubriques manquent dans B. ⁶⁰² B, *Hybelino*, ⁶⁰³ Supplée d'après B. ⁶⁰⁴ B, *canonicis*. ⁶⁰⁵ Supplée d'après E. ⁶⁰⁶ B, *concedo, dono*. ⁶⁰⁷ B, *belemosina*. ⁶⁰⁸ B, *Bazarim*. ⁶⁰⁹ B, *iornatis*. ⁶¹⁰ B, *aut parum, aut nihil*. ⁶¹¹ B, *petitione*. ⁶¹² B, *Ermengarda*. ⁶¹³ B, *canonici*. ⁶¹⁴ B, *et habeant*. ⁶¹⁵ B, *faciendi*. ⁶¹⁶ B, *heredum vel parentum meorum*. ⁶¹⁷ Supplée d'après B. ⁶¹⁸ B, *Gillebertus*. ⁶¹⁹ B, *Erchenbaldus*. ⁶²⁰ B, *Valerico*. ⁶²¹ Cette phrase est construite dans B de la manière suivante : *Testatur quoque frater meus B. et confirmat non solum hoc, verum etiam venditiones, etc...* ⁶²² B, *Hybelino*. ⁶²³ Ces deux mots manquent dans B. ⁶²⁴ B, *Supradicte igitur donationis mee et, etc...* ⁶²⁵ Dans A les mots *testes sunt* se trouvent rejetés après les signatures. ⁶²⁶ B, *Ordeletz*. ⁶²⁷ B, *Caphrano*. ⁶²⁸ B, *Arrabis*. ⁶²⁹ B, *Isengrino*. ⁶³⁰ E, *Hybelino*. ⁶³¹ A, fo 64, r^o; A, fo 92, r^o. ⁶³² B, *iudicio*.

nam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multacogitantem. Intuente⁶³³ itaque mentium⁶³⁴ humanarum conditionum⁶³⁵, quod facile preteritarum sive presentium rerum gesta, nisi certis aliquibus signis adnotentur, ab omni tolluntur memoria, commodum duximus nos fratres in Christo canonici, sub regimine venerabilis⁶³⁶ patris patriarche Fulcherii in ecclesia Sanctissime Resurrectionis Ihesu Christi Iherosolimis constituti, ad memoriam tam presentium quam succedentium in perpetuum notam rebellionis et indignationis reducere, quam canonici confratres nostri in ecclesia Montis Oliveti cum priore suo Aimerico adversus matrem suam, ecclesiam videlicet prephatam⁶³⁷ cuius filii et servi sumus etsi indigni, moliti sunt facere, et satisfactionem presumptionis sue, [quam] iuste archiepiscoporum, scilicet P[etri] Tyriensis, B[aldouini] Cesiariensis, I[etardi] Nazareni; episcoporum, R[adulfi] Bethleemite, C[onstantini] Liddensis, R[feinerii] Sebastensis, F[rederici] Acehonensis⁶³⁸, A[rberti] Tyberiadensis, A[dami] Pancadensis, A[malrici] Sydoniensis, M[ainardi] Beritensis⁶³⁹; abbatum, G[aufridi] Templi Domini, P[etri] Sancte Marie Iosaphat, A[milii] Sancte Marie Latine, R... Sancte⁶⁴⁰ Samuelis, H[erberti] Sancti Abaeuc, E[ngerannis] prioris Montis Syon, H[ugonis] prioris Templi Domini, R[adulphi] prioris Sebasteni, iudicio⁶⁴¹ coram Sanctissimo Sepulcro coacti sunt exhibere⁶⁴².

Anno mclvi incarnationis Domini, cum dominus Patriarcha Fulcherius Romam pergeret propter similitudines quorundam parrochianorum nostrorum impie et inique contra Sanctum Domini Sepulcrum rebellantium, adveniente sancte ascensionis die, predecessorum meorum⁶⁴³ ritum, qui ante nos fuerunt, sed et patriarcharum constitutionem pro posse nostro prosequentes, cum solempni apparatu processionis nostre secundum consuetudinem ad ecclesiam Montis Oliveti venimus, debitam ea die in ea stationem cum plenario servitio facturi. Quod videntes canonici illius loci cum priore suo, prenominato Aimerico, moleste adventum nostrum ferentes, restiterunt nobis in fatiem⁶⁴⁴, dicentes se nullo modo velle pati ut aliquam dignitatem sive stationem⁶⁴⁵ ex debito aut pro consuetudine in ecclesia sua, absente patriarcha, haberemus, equales se per omnia ecclesie Sanctissimi Sepulcri comparantes, neque aliquam ei subjectionem se debere protestantis. Nos autem pro tempore et loco siluimus, et repulsam nostram ob reverentiam tante sollempnitatis patienter pertulimus; sicque ad ecclesiam nostram revertentes, adventum domini patriarche prestolati sumus. Cui, cum a Roma tempore succedente regressus esset, assidenti in episcoporum et personarum sed et cleri et plebis plena-

rio conventu, presumptionis et indignationis supramemoratorum canonicorum seriem conquerendo patefecimus; sicque post auditam nostram adversum eos querimoniam et illorum responsionem consilio personarum decretum est ut discaltati⁶⁴⁶ a Monte Oliveti usque ad Sepulcrum Domini venirent. Dominus vero P[etrus] Tyrientis⁶⁴⁷ et A[dam] Paneadensis et M[ainardus] Beritensis⁶⁴⁸, humilitate et pietate commoti, cum prephato⁶⁴⁹ Montis Oliveti priore et cum canonicis ejus, videlicet Guidone, Bonitio⁶⁵⁰, Johanne, Berruier, Durando, Odone, Zacharia, pedibus nudis⁶⁵¹, pro eorum satisfactione in capitulum nostrum plenarium venerunt. Definitum est etiam et ab eo tempore quo renovatum est Dei servitium⁶⁵² in sancta Iherusalem post expulsionem Sarracenorum, ab omnibus personis archiepiscopis, episcopis et aliis, qui supramemorato coram domino patriarcha interfuerunt conventui, recordatum hanc esse Sanctissimi Sepulcri dignitatem et consuetudinem et debitum, ut, ad quamcumque ecclesiam infra civitatem Iherusalem vel extra faciat processionem, sicut in die purificationis ad Templum, in die ascensionis ad Montem Oliveti, in die pentecostis ad Montem Syon, in die vero assumptionis sancte Marie ad Vallem Josaphat, conventus ipsius Sancti Sepulcri disponendi totius servitii habeat primationem cum plenaria stationis sue dignitate, ita ut, si dominus patriarcha defuerit, prior Sancti Sepulcri missam in bis sollempnitatibus per unamquamque ecclesiam cantet, et sermonem ad populum fatiat⁶⁵³ nisi alteri alicui id velit injungere.

LXVII⁶⁵⁴.

PRIVILEGIUM WILLELMI, TIRENSIS⁶⁵⁵ ARCHIEPISCOPI, DE DONO ECCLESIE BEATE MARIE, QUE EST APUD TYRUM.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Ego Willelmus, Dei gratia Tirensis⁶⁵⁶ ecclesie archiepiscopus Latinorum secundus, do et concedo firmiter et inconcusse ecclesie Sanctissimi Sepulcri et canonicis fratribus meis inibi Deo famulantibus ecclesiam Beate Marie Tiri⁶⁵⁷ iure perpetuo possidendam per manum domini patriarche Stephani et Willelmi, ejusdem Sanctissimi Sepulcri Domini⁶⁵⁸ prioris. Et quoniam donationem hanc ratam atque firmam manere volui, quod sano consilio et filiorum meorum ecclesie nostre canonicorum assensu et voluntate feceram, presentis scripti pagina denotare et sigillo meo sigillare et personalium virorum qui huic donationi interfuerunt, domini videlicet patriarche et cleri et regis et baronum suorum, testimonio corroborare dignum duxi.

Factum est autem hoc publice, in urbe Acehon⁶⁵⁹

⁶³³ B, *Intuentes*. ⁶³⁴ B, *mentium*. ⁶³⁵ Corrigez *condittonem*. ⁶³⁶ B, *venerabili*. ⁶³⁷ B, *prefatam*. ⁶³⁸ B, *Achonensis*. ⁶³⁹ B, *Berithensis*. ⁶⁴⁰ B, *Sancti*. ⁶⁴¹ B, *iuditio*. ⁶⁴² B, *exhibere*. ⁶⁴³ B, *nostrorum*. ⁶⁴⁴ B, *faciem*. ⁶⁴⁵ B, *stationem*. ⁶⁴⁶ B, *discalciati*. ⁶⁴⁷ B, *Tyrensis*. ⁶⁴⁸ B, *Beritensis*. ⁶⁴⁹ B, *prefato*. ⁶⁵⁰ Bonicio. ⁶⁵¹ B, *nudis pedibus*. ⁶⁵² B, *servitium Dei*. ⁶⁵³ B, *faciat*. ⁶⁵⁴ A, f° 65. v°; B, f° 65; v°. ⁶⁵⁵ B, *Tyrensis*. ⁶⁵⁶ B, *Tyrie*. ⁶⁵⁷ B, *Tyri*. ⁶⁵⁸ Manque dans B. ⁶⁵⁹ B, *Achon*.

anno ab incarnatione Domini mxxxix, presidente A ecclesie Sancti Sepulcri domino Stephano patriarcha, Balduino secundo Iherosolimorum rege existente.

Huius igitur donationis testes sunt, qui in urbe prephata ⁶⁶⁰ convenerant :

In primis dominus patriarcha Stephanus. Willelmus, Nazarenus archiepiscopus, Anselmus, Bethleemita episcopus. Acardus, Dominici Templi prior, et Arnaldus, Montis Syon prior, et Adelelmus ⁶⁶¹, ecclesie Nazarene prior. Hugo, Bethleemita canonicus. Petrus, Galterius, Iohannes, Hugo, ecclesie Tyri canonici. Iohannes, ecclesie Acchon ⁶⁶² prepositus.

De laicis autem :

Rex Balduinus secundus. Fulco, comes Andegavensis. Willelmus de Buri. Hugo Ioppensis ⁶⁶³, Barisanus. Garius ⁶⁶⁴, vicecomes Tyri, et alii quamplures.

LXVIII ⁶⁶⁵.

PRIVILEGIUM PETRI, TYRENSIS ARCHIEPISCOPI, DE DECIMA CASALIS DERINE.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti ⁶⁶⁶, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Petrus, divina pietate et non meritis Tyrensis ecclesie archiepiscopus, et eiusdem nostre ecclesie ⁶⁶⁷ capitulum Deo et ecclesie Sancti Sepulcri eiusque venerabili priori, domino Nicholao, et universo ipsius conventui totam cujusdam casalis decimam, quod vocatur Derina, de omnibus que modo possident vel per se vel per suos homines, libere habere concedimus; et si forte de cetero aliquid, quod de prefato casali dicunt esse, adquisierint, in eadem maneat concessio. Item et aliam decimam de quodam viridario, quod est clausum per se eum berquilio inter murum Tyri et eius antemurale, eodem modo eis in perpetuum habere permitimus. Concedimus quoque eis ecclesiam Beate Marie, que Tyri prima fuit sedes, salva nostre matris ecclesie dignitate. Huius rei testes sunt :

A[malricus], patriarcha, in cuius presentia hoc fuit concessum. Dominus Amieus, Sancti Sepulcri prepositus. Dominus Gotofredus ⁶⁶⁸, thesaurarius ⁶⁶⁹. Dominus Renaldus, et magister Girardus, et dominus Willelmus, Tyrenses canonici.

MCLXI Domini nostri existenti anno cum ix indictione.

LXIX ⁶⁷⁰.

ALIUD ⁶⁷¹ PRIVILEGIUM PETRI, TYRENSIS ⁶⁷² ARCHIEPISCOPI, DE TESTIMONIO DIVISE FACTE APUD CASTRUM

FENICULI CUM G[ILDUINO], VALLIS IOSAPHAT ABDATE.

Ego Petrus, Dei gratia Tyrensis ecclesie humilis archiepiscopus, manifesto et testificor tam presentibus quam futuris concordiam factam et in bonam ⁶⁷³ pace confirmatam inter me, tunc temporis gloriosissimi Sepulcri priorem, et G[ilduinum], Sancte Marie Vallis Iosaphat abbatem, de querela terrarum, sue videlicet et nostre, apud castrum, quod dicitur Feniculi, que facta fuit hoc modo : G[ilduinus] predictus abbas cum aliquibus de monachis suis, et nos cum aliquibus de canonicis ⁶⁷⁴ ad prefatum diem super terram venientes, domino B[alduino], Cesariensi archiepiscopo, mediante, ex ipsius consilio viros Cesarienses bonos et fideles, qui certissime metas utriusque terre noverant, convocavimus. Quibus convocatis, ut divisionem utriusque terre ostenderent eorum fidelitati ex utraque parte commisimus. Qui terram a palmo usque ad carrobletum, [a carrobleto usque ad cannetum] ⁶⁷⁵, a ⁶⁷⁶ caneto ⁶⁷⁷ usque ad flumariam recta linea et concorditer perambulaverunt. Post [ea] ⁶⁷⁸ vero nos ex gratia et ex bona voluntate, et ut de cetero eterna pax inter ecclesias nostras permaneret, terram, que a caneto ⁶⁷⁹ in ultra, que quasi lingua est, eis concessimus; ita ut a caneto ⁶⁸⁰ per transversum ad flumariam divisa stabilis ac firma fieret. Hec divisa tali modo facta, ut firma et stabilis in perpetuum permaneret, ex utraque parte concessa fuit in presentia domini B[alduini], Cesariensis archiepiscopi ⁶⁸¹, aliorumque honorum virorum, quorum nomina subscripta sunt :

Manasses. Gervasius. Aeris de Arca. Emelinus, miles. Arnaldus curta cappa. Georgius Herminius. Rainaldus de Belgrant, et alii multi.

Hoc autem privilegium factum fuit anno ab incarnatione Domini mclxii, archiepiscopatus vero mei anno xiii.

LXX ⁶⁸².

PRIVILEGIUM EYREMARII, CESARIENSIS ARCHIEPISCOPI, DE DECIMA CASALIS DEFFEISSE.

In nomine sancte et individue Trinitatis

Anno ab incarnatione Domini nostri Ihesu Christi mxxxix, indictione vii, ego Eyremarus, Dei gratia Cesarie Palestine archiepiscopus, a[d] Dei omnipotentis laudem et gloriam et beati Petri, apostolorum principis, honorem, disponens pro rationis mee facultate ecclesiastica iura, et disponendo de bono in melius cupiens ea promovere, presertim compluribus occurrentibus et oppugnantibus causis videns eam auxilio et consilio egere pro tempore et loco in utroque dominorum et canonicorum Sancti Sepulcri, dignum duxi ei providere et consulere

⁶⁶⁰ B. prefata. ⁶⁶¹ B. Adelelmus. ⁶⁶² B. Achon. ⁶⁶³ Ioppensis. ⁶⁶⁴ B. Guarinus. ⁶⁶⁵ A. f° 66, r°, C. f° 74, r°. ⁶⁶⁶ Les mots *Patris et Filii et Spiritus Sancti* manquent dans B. ⁶⁶⁷ B. *ecclesie nostre*. ⁶⁶⁸ B. *Gottifridus*. ⁶⁶⁹ B. *thesaurarius*. ⁶⁷⁰ A. f° 66, r°; B. f° 74, v°. ⁶⁷¹ Manque dans A. ⁶⁷² Manque dans B. ⁶⁷³ B. *bona*. ⁶⁷⁴ B. *canoniceis*. ⁶⁷⁵ Supplées d'après B. ⁶⁷⁶ A donne ad ⁶⁷⁷ B. *canneto*. ⁶⁷⁸ Tout ce qui suit manque dans B. ⁶⁷⁹ A. f° 66, v°; B. f° 75, v°.

contubernio. Pro utilitate igitur et honore prefate ecclesie nostre et filiorum nostrorum canonicorum in eadem Deo militantium, tam presentium quam futurorum, dono et concedo, eorum assensu et consensu, predictis fratribus Domini Sepulcri et elemosine eorum, scilicet in cibis pauperum et refectationem decimas casalis, cognomento Delfesse⁶⁸³, ecclesie nostre pertinentes, tam in annona quam in animalibus ceterisque rebus decimandis. Ut vero huius nostre concessionis et donationis scriptum firmum, ratum sed et stabile permaneat presentibus et posteris, precipimus⁶⁸⁴ illud sub testimonio nostri nominis scribi et plumbeo sigillo nostro insigniri. Si quis autem hoc donum evacuare vel irritum facere presumpserit, gladio beati Petri feriatur, et anathemati perpetuo subiaceat. Huius rei sunt testes⁶⁸⁵ :

Rainerius, archidiaconus. Bonifatius⁶⁸⁶, Ay-mo⁶⁸⁷, Gosbertus, Alexander, canonici⁶⁸⁸ et ecclesie nostre filii. Aymericus⁶⁸⁹, canonicus et elemosinarius Sancti Sepulcri. Albertus. Balduinus. Ricardus, Cesaree dapifer.

Facta fuit carta hec⁶⁹⁰ apud Cesaream, regnante rege Balduino secundo Iherusalem, Stephano venerabili patriarcha ibidem presidente, Wilhelmo secundo priore,

LXXI⁶⁹¹.

PRIVILEGIUM GALTERII, CESAREE DOMINI, DE DONO ET CONCESSIONE CASALIS DE FRAISSE⁶⁹².

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Quoniam in rerum donationibus sepius oritur dissensio, ideo ego Galterius, Cesaree dominus, memorie omnium, tam presentium quam futurorum, tradendum decrevi, et in perpetuum ratum [et]⁶⁹³ firmum et inviolabile itidem fixum permanere destinavi donationem illam, medietatem scilicet casalis, quod vocatur de Fiaisse, et terrarum adiacentium, quas pater meus Eustachius Granerius dedit Domino Sepulcro et Girardo priori, et ego postea auxi canonicis regularibus ibidem Deo famulantibus⁶⁹⁴, pro salute anime mee et patris mei parentumque nostrorum, tam vivorum quam defunctorum, scienti idem pater meus divisit territorium a casale Sancte Marie Vallis Josaphat et casale Sancti Petri Cesaree et casale de la Forest et casale Sabarini et casale Sancti Iohannis Sebaste et a meo casali, quod nuncupatur de Buflès, et sicuti ego presentia mea signavi et designari feci in quibusdam locis per cruces in rupibus factas, in quibusdam autem in petris in terram fixis. Et⁶⁹⁵ cartula recordationis et donationis tam patris mei quam mei, nullo contradicen-

te, est edita et corroborata meo sigillo et testibus subscriptis.

Anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi MCXIV, indictione VIII, testibus :

Domino Bernardo, Sidoniensi⁶⁸⁶ episcopo. Et Rurgone, Aechonensi⁶⁹⁷ episcopo. Hostone de Sancto Audemaro⁶⁹⁸, et Radulfo de Patin-gis, fratribus militum Templi. Roberto de Franco Loco. Eustachio Esecoffel. Arnardo Costa. Rainerio de Cossia. Georgio Armenio. Gaufrido de Portu. Symone de Castelliono. Petro Basso.

LXXII⁶⁹⁹.

PRIVILEGIUM IOHANNIS, ACCHONENSIS⁷⁰⁰ EPISCOPI, DE CONCESSIONE ECCLESIE EDIFICANDÆ IN URBE ACCHON⁷⁰¹ ET DE DONO ECCLESIE, QUE EST IN TERRITORIO CASALIS, QUOD DICITUR AMIMAS⁷⁰².

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Iohannes. Dei gratia Aechon⁷⁰³ episcopus, karissimis fratribus et canonicis⁷⁰⁴ Petro, ecclesie Dominice Resurrectionis priori, ceterisque fratribus in eadem ecclesia canonicam vitam professis, tam presentibus quam futuris, salutem. Sicut pastoralis cure amministrazione in vinea Domini laborantes, animarum iubemus profectui deservire, ita et ad posteritatis exemplum fraterne gratie karitatem verbis nos convenit et operibus ecclesiastice utilitatis intuitu commendare. Proinde tuis, Petre prior, tuorumque fratrum iustis et rationabilibus petitionibus⁷⁰⁵ annuentes, ecclesiam in honore Sepulcri Domini in civitate Aechon⁷⁰⁶, in terra scilicet quam ex dono Lamberti Aals possidetis, vobis edificandam concedimus ; huiusque dono ad perhennem nostri memoriam aliam ecclesiam in territorio ejusdam casalis, nomine Amimas, tribus miliaris distantem ab urbe Aechon⁷⁰⁷, cum his que ad eam pertinent, pontificali auctoritate adicimus ; et utramque a vobis in perpetuum possidendam libere et quiete, salvo episcopali iure, damus atque decernimus. Et ut hoc nostre gratuite benivolentie donum, ad quod capituli nostri assensus et consilium aspiravit, ratum et inconvulsum permaneat, presentem paginam de his, que sunt predicta, tam sigilli nostri appositione precipimus roborari quam eorum, qui fuerunt⁷⁰⁸, testimonio confirmari, Quorum hec sunt nomina :

Adam, ecclesie nostre archidiaconus. Marinus, Nicholaus, Iohannes Pictaviensis⁷⁰⁹ Robertus, presbyteri. Gocelinus⁷¹⁰ et Ionathas, canonici. Dodo, Ilerius, presbyteri. Petrus diaconus. Stephanus. Leo. Iohannes de Bru[n]dusio. Willemus Capperons⁷¹¹. Balduinus,

⁶⁸³ B, *Deffiesse*. ⁶⁸⁴ B, *precipimus*. ⁶⁸⁵ B, *testes sunt*. ⁶⁸⁶ B, *Bonifacius*. ⁶⁸⁷ B, *Aimo*. ⁶⁸⁸ B, *canonici*. ⁶⁸⁹ B, *Aimericus*. ⁶⁹⁰ B, *hec carta*. ⁶⁹¹ A, f° 68, r°; B, f° 76, v°. ⁶⁹² B, *de Fiaisse*. ⁶⁹³ Supplée d'après B, ⁶⁹⁴ B, *servientibus*. ⁶⁹⁵ A ajoute *in*, ce qui rendrait la construction de la phrase toute différente. ⁶⁹⁶ B, *Sydoniensis*. ⁶⁹⁷ B, *Aechonensis*. ⁶⁹⁸ B, *Audemaro*. ⁶⁹⁹ A, f° 67, v°; B, f° 77, r°. ⁷⁰⁰ B, *Achonensis*. ⁷⁰¹ B, *Achon*. ⁷⁰² B, *Minas*. ⁷⁰³ B, *Achon*. ⁷⁰⁴ B, *canonici*. ⁷⁰⁵ B, *petitionibus*. ⁷⁰⁶ B, *Achon*. ⁷⁰⁷ B, *Achon*. ⁷⁰⁸ B, *affuerunt*. ⁷⁰⁹ B, *Pictaviensis*. ⁷¹⁰ B, *Gocelinus*. ⁷¹¹ B, *Capperuns*.

Iherosolimitani patriarche cancellarius, et alii quam plures ⁷¹².

Facta autem est ⁷¹³ pagine hujus inscriptio anno ab incarnatione Domini MCXXXVIII. indictione prima.

LXXIII ⁷¹⁴.

PRIVILEGIUM ROGERII, RAMATHENSIS EPISCOPI, DE DONO ET CONCESSIONE CASALIIUM CAPHARUT ET GITH ET KEFRESILTA ET PORPHILIA.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti. amen.

Liquetesse concedendum, liquet esse ratum atque firmum cui plures et legitimi testes auditu visuque peribere[n]t ⁷¹⁵ testimonium. Hac autem ratione procedente, simulque eum inviolabilis episcopi maneat sententia. que clericorum suorum et canonicorum ⁷¹⁶ confirmatur presentia, ego Rogerius, providente Deo Ramathensis episcopus, consilio et assensu totius capituli Sancti Georgii, Radulfi videlicet, tunc temporis archidiaconi, aliorumque canonicorum, quod dedi et confirmavi ecclesie Dominici Sepulcri, domino videlicet Willelmo priori ceterisque Sancti Sepulcri canonicis et suis successoribus, concedo et confirmo eidem Sanctissimi Sepulcri ecclesie, domino scilicet Petro priori ceterisque gloriosissimi Sepulcri canonicis et suis successoribus, duo casalia ex propria possessione Sancti Georgii cum omnibus appendiciis suis jure hereditario in perpetuum possidenda; horum casalium aliud quidem Capharuth, aliud vero Gith ⁷¹⁷ vocatur; hec autem casalia pradiecte Dominici Sepulcri ecclesie concessi in presentia domini Guarmundi patriarche eo ipso laudante. Preterea eum liceat ecclesie venerabili cum aliavenerabili ecclesia rerum etiam immobilium, concedente patriarcha, si partibus ambabus placet, permutationem facere, item consilio et assensu totius capituli Sancti Georgii, dono et confirmo prefate ecclesie Sanctissimi Sepulcri, domino videlicet Petro priori ceterisque canonicis Sancti Sepulcri et suis successoribus, duo alia casalia, Kefresilta et Porphiliam, ex propria possessione Sancti Georgii cum omnibus appendiciis suis, et medietatem decimarum messium eorumdem casalium et totam decimam aliarum rerum omnium, eidem confirmans ecclesie predicta casalia, Capharut ⁷¹⁸ et Gith, cum omnibus appendiciis suis et medietatem decimarum messium eorumdem casalium totamque decimam aliarum rerum omnium; tali quidem conditione ut predictus dominus Petrus prior ceterique canonici Sancti Sepulcri donent concedant atque confirment ecclesie Sancti Georgii, mihi scilicet meisque successoribus et nostris canonicis, decimas castelli Arnaldi et decimas casalis Hospitalis, nomine Bulbul, in perpetuum possi-

dendas. Nec autem tunc deserta et vastine quedam existentia, que utilitatem ecclesie non gravant, immo que predicta conditione data prosunt, dedi et concessi in presentia domini Willelmi patriarche, eo ipso laudante, tali quidem modo ne quis ulterius successorum meorum in ipsa ecclesia Sancti Georgii substituendorum calumpniam aliquam inde moveat, salva tamen christianitate et medietate decimarum messium, que ad eos pertinet.

Factum est hoc donum anno incarnationis Domini MCXXXVI, indictione xiv, kalendis novembris, regnante in Iherusalem Fulcone, Francorum rege tercio. Hujus vero doni legitimi testes sunt:

Anselmus, episcopus Bethleem. Iohannes, episcopus Aechon ⁷¹⁹. Achardus, prior Templi Domini. Arnaldus, prior Montis Syon. Henricus, prior Montis Oliveti. Guido, Sancti Abrahe prior ⁷²⁰.

Et de capitulo Sancti Georgii:

Willelmus Thuroldo. Iordanus. Balduinus. Hugo, et quamplures alii.

Si quis igitur huius doni nostri concessionem atque domini patriarche assensum et confirmationem violare temptaverit, anathematis gladio feriat, quoad usque resipuerit et satisfecerit. Fiat, fiat, amen, amen.

LXXIV ⁷²¹.

PRIVILEGIUM WILLELMI DE BURIS DE DONO DUORUM CASALIUM, GEBUL ⁷²² ET HELKAR ⁷²³, ET DE DONO PISCARIE.

Anno ab incarnatione Domini MCXXXII, indictione x, Willelmo patriarcha Iherosolimitane ecclesie presidente, Fulcone rege Francorum tercio regnante, ego Willelmus de Buris pro salute anime mee et parentum meorum ecclesie Sanctissimi Sepulcri et canonicis ibidem regulariter Deo servantibus, assensu et concessione supradicti regis nepotum meorum, Radulfi de Ysis et Simonis ⁷²⁴, dono et concedo duo casalia, videlicet Gebul et Helkar, et omnem terram que ad ea pertinet, libere et perpetuo jure possidenda. Illius autem terre longitudo a montanis per planum usque ad Iordanem elongatur ⁷²⁵; latitudo vero a divisione Bethsan et Tiberiadis ⁷²⁶ usque ad eavam, que est proxima casali, quod dicitur Huxenia, extenditur, et docet et dirigit rectitudinis lineam ad predicta montana flumenque prefatum. Insuper [etiam] ⁷²⁷ omnes piscarias, que ad me pertinent, per octo dies prefatis canonicis confratribus meis solutas et quietas in unoquoque anno habendas attribuo, scilicet a Septuagesima usque in Pascha, in quacumque ebdomada accipere voluerint; ita tamen quod, si in hiis ⁷²⁸ diebus, in quibus piscari inceperint, mare turbatum fuerit neque pro velle suo piscari valuerint, in aliis, quibus elegerint, eis persolvatur et recompensetur. Necnon

⁷¹² B, alii plures. ⁷¹³ B, est autem. ⁷¹⁴ A, fo 68, v^o; B, fo 77, v^o. ⁷¹⁵ B, perhiberet. ⁷¹⁶ B, canonicorum. ⁷¹⁷ B, Gith. ⁷¹⁸ Capharuth. ⁷¹⁹ B, Aechon. ⁷²⁰ B, prior Sancti Abrahe. ⁷²¹ A, fo 69, r^o; B, fo 79, r^o. ⁷²² B, Gebul. ⁷²³ B, Helkar. ⁷²⁴ B, Symonis. ⁷²⁵ B, elongantur. ⁷²⁶ B, Tyberiadis. ⁷²⁷ Supplée d'après B, ⁷²⁸ B, his.

totam angariam et auxilium omnium piscatorum meorum per unum diem ipsis annuatim concedo. Preterea ut navem unam in mari Galilee ad piscandum assidue habeant eis similiter dono. Hujus itaque donationis testes sunt :

Domnus Willelmus, patriarcha et Fulco supradictus, rex. Willelmus, archiepiscopus Nazarenus. Anselmus, episcopus Bethleem. Petrus, prior Sancti Sepulcri. Achardus, prior Templi. Arnaldus, prior Montis Syon.

De Tiberiade ⁷²⁹ vero eiusque confinio testes sunt :

Goffridus, capellanus Tiberiadis ⁷³⁰. Guala, vicecomes. Guarmundus. Paganus de Monte Regali. Mangoth. Ricolf. Hugo de Badalone. Thomas de Bethsan.

Ut autem supradictum donum firmum sit, sigillo meo presentem cartam confirmo.

Ego Fulco, per Dei gratiam rex Iherusalem, sigillo meo supradicta dona confirmo.

LXXV ⁷³¹.

PRIVILEGIUM BERTRANDI, MILITE ⁷³² TEMPLI MAGISTRI, DE REMISSIONE CL BISANTIORUM ⁷³³, QUOS IAM DICTE MILICIE ANNUATIM PERSOLVERE SOLEBAMUS.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam futuris quam presentibus, quod ego Bertrandus, per Dei gratiam magister militie Templi, communi assensu et voluntate totius nostri capituli, Nicholao, eadem gratia Domini Sepulcri priori, et universo canonicorum eiusdem Sepulcri capitulo dimittimus ⁷³⁴ et in perpetuum libere et quiete habendum concedimus cl bizancios, quos ad sustentationem nostram annuatim persolvebant. Hanc autem dimissionem et concessionem illis facimus pro tribus casalibus cum omnibus pertinentiis suis tam in terris quam in rusticis; si quos etiam rusticos ad ista casalia pertinentes alicubi adquirere poterimus, nobis concedunt, exceptis illis rusticis ⁷³⁵, quos habent in casalibus suis. Quorum casaliū ista sunt nomina : primum dicitur Bubin, secundum Caphardin, tertium Betelcanzir ⁷³⁶. Facto sic fine et concordia inter nos et illos quod pro hac donatione, videlicet trium casaliū, que nobis concedunt, predicti cl bizancii nec per nos nec per successores nostros ulterius exigentur, quia ⁷³⁷ ab hac exactione ecclesia gloriosi Sepulcri libera in perpetuum pacifice et quiete permanebit. Ea propter pretaxati fratres nostri canonici ⁷³⁸ Domini Sepulcri predicta tria casalia, videlicet Bubin, Caphardin, Betelcanzir, libere et quiete, salva medietate decime sue, sicut in ceteris decimis habent, nobis nostrisque successoribus in perpetuum habenda sine omni sua et successorum suorum contradictione concedunt. Si vero aliquis de tribus predictis casalibus calumpniam nobis inferre voluerit, pacem nobis de omnibus hominibus facere

A debent. Ut autem hoc omni tempore ratum incon- vulsumque permaneat, presentis scripti pagina, sigilli quoque nostri impressione communimus et confirmamus, nam et eorum, quorum nomina subscripta sunt, attestationibus corroboramus :

Willelmi videlicet, senescalci. Fratrī Gaufridi Fulcherii. Fratrī Thome Hermoini. Fratrī Berengarii de Castello Perso. Fratrī Galterii Beritensis. Fratrī Odonis de Avalone. Fratrī Boneti. Fratrī Mainardi. Fratrī Amalrici de Berno. Fratrī Gaufridi, capellani. Fratrī Iohannis, capellani. Fratrī Radulfi Tyberiadis ⁷³⁹. Fratrī Hugonis de Corbelio. Fratrī Leonis. Fratrī Stephani de Iherusalem. Fratrī Hugonis de Vaudemon. Fratrī Willelmi de Filisteda. Fratrī Bricii. Fratrī Hysmionis.

Factum est autem hoc in presentia domini Amalrici patriarche, qui et ipse testis est.

LXXVI ⁷⁴⁰.

PRIVILEGIUM EIUDEM DE CONCESSIONE DECIMARUM.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Universitati omnium, tam posteriorum quam presentium, notum fieri volumus quod ego Bertrandus, militie Templi Dei gratia dictus magister ⁷⁴¹, et omnis prefate militie conventus domino Nicholao, Domini Sepulchri priori, et universo canonicorum eiusdem Sepulcri capitulo medietatem omnium decimarum, quas in locis ad eos vel ad eorum ecclesiam pertinentibus possidemus vel possessori sumus, videlicet vini et olei, frumenti et siliginis, ordeī, avene, fabarum, cicerum, lentium, sussimanni, risi, milii, annuatim tam eis quam et suis successoribus omni nostra et successorum nostrorum calumpnia et contradictione remota et absque ullo deceptionis ingenio fideliter reddere concedimus. Deceteris vero aliis omnibus rebus ipsi nobis decimas, sicut in privilegio, quod ipsi nobis fecerunt, continetur, integre habere et possidere concesserunt. Si vero aliquod casale ad firmam pro annona seu pro bisantiis ⁷⁴² alicui dederimus, mo lo predicto decimas eis dabimus. Illoc autem, ut semper ratum et stabile permaneat, scripto presentis pagine et sigilli nostri impressione communimus et confirmamus, nam et eorum, quorum nomina subscripta sunt, attestationibus ⁷⁴³ corroboramus :

Willelmi videlicet, senescalci. Fratrī Gaufridi Fulcherii. Fratrī Thome Hermoini. Fratrī Berengarii de Castello Perso. Fratrī Galterii Beritensis. Fratrī Odonis de Avalone. Fratrī Boneti. Fratrī Mainardi. Fratrī Amalrici de Berno. Fratrī Gaufridi, capellani. Fratrī Iohannis, capellani. Fratrī Radulfi Tyberiadensis. Fratrī Hugonis de Corbelio. Fratrī Leonis. Fratrī Stephani de Iherusa-

⁷²⁹ B, Tyriade. ⁷³⁰ B, Tyberiadis. ⁷³¹ A, f° 70; 1°; B, f° 80. 1°. ⁷³² B, militie. ⁷³³ B, bizanciorum. ⁷³⁴ B, dimittimus. ⁷³⁵ B, rusticis illis. ⁷³⁶ B, Bethelcanzir. ⁷³⁷ B, et. ⁷³⁸ B, concanonici. ⁷³⁹ Tyberiadensis. ⁷⁴⁰ A, f° 70; v° B, f° 80, v° ⁷⁴¹ B, magister dictus. ⁷⁴² B, bizantiis. ⁷⁴³ B, attestacionibus.

Iem. Fratrís Hugonis de Vaudemon. Fratrís Willelmi de Filisteda. Fratrís Bricii. Fratrís Ysmionis.

LXXVII⁷¹.

PRIVILEGIUM WILLELMI, PRIORIS TERCII, DE FEODO SANCTI LAZARI.

In nomine sancte et individue Trinitatis.

Ego Willelmus, Dei gratia prior tereius Dominici Sepulcri, posteris nostris scriptum retinere curavi hec et multa alia. Quidam Petrus Sancti Lazari frater Dominici Sepulcri, moriens in manu et consilio canonicorum predicti Sepulcri filiam suam cum matre conjuge regendam dimisit, rogans misericorditer ut filie sue, que infra annos erat, tempore conjugii misererentur, ita scilicet ut feodum Sancti Lazari, quem ipse ab eis tenuerat vivens, puelle in matrimonio redderetur, ita dumtaxat ut servitium⁷⁴⁵, quod idem fecerat, coniunx⁷⁴⁶ puelle pia canonicorum concessione suppleret, et mater puelle interim, si eorum consilio concordaret, de eodem feodo sustentaretur. Igitur nos post multum temporis petitioni⁷⁴⁷ fratris defuncti condescendentes⁷⁴⁸, puellam nubilem cuidam nostro nutritio famulo, Petro nomine, legaliter copulare studuimus. Quod mater ejus nequissima audiens, post longas obiurationes et contumelias ab ea nobis illatas voluntati nostre et consultui filie sue acquiescere noluit, dolens in vita sua feodum amittere. Unde fratres, cum domno patriarcha Stephano in capitulo consilio accepto, filiam cum matre ante se venire fecerunt. Quam ego coram patriarcha et conventu et matre sua et victrico suo et patris et pluribus aliis laicis alloquens utrum huic suo honori et saluti concordare vellet, respondit nullo modo se illi viro Petro, nolente matre, nupturam, et libentius hostiatim mendicando panem querere quam, matre dimissa, ipsum coniugem accipere. In huiusmodi autem tractatu coram astantibus in manu nostra feodum in eternum non quesitura reddidit; solummodo mater vivens cum victrico feodum possideret. Feodo vero a puella sic deliberato, hanc misericordiam cum victrico et matre eorum supplicatione fecimus ut unicum filium, quem habebant, post patris et matris obitum in ecclesia Sancti Sepulcri victum et vestimentum habiturum susceperemus. Si quis autem feodum predictum puelle prefate, cassato sano capitulo, reddere et ecclesiam nostram sua possessione spoliare presumpserit, divine ultioni subiaceat. Huius deliberationis sunt testes, qui presentes aderant:

Anselmus, cantor. Azo. Gislebertus. Petrus Bernardi. Gaudencius⁷⁴⁹. Petrus, elemosinarius. Aimericus. Gaufridus Aetus. Petrus de Vendosme. Berengarius Parvus.

Facta fuit hec deliberatio et carta anno ab incar-

atione Domini mcccix, indictione vii, Stephano venerabili patriarcha presidente in pontificali sede Iherosolimorum, qui eam proprio sigillo insignivit, et Balduino secundo rege ibidem regnante.

LXXVIII⁷⁵⁰.

PRIVILEGIUM EIUSDEM DE EMPTIONE VINEE, QUE FUIT PETRI DE SANCTO GAUTERIO.

Quoniam exigente mole carnis humane, que cotidie oculis⁷⁵¹ mortalibus consideramus, leviter oblivioni tradimus, ego Willelmus, Dei gratia prior⁷⁵² Dominici Sepulcri, posteris nostris scriptum retinere curavi, que patent fratribus nostris profutura. Notifico cunctis fidelibus quod ego emi a Petro de Sancto Gauterio et coniuge et filio suo vineam quandam cum terra adiacenti circumsepta, que venientibus Iherosolimis in egressu Mahumerie prominet in sinistrali convalle, de pecunia⁷⁵³ helemosine nostre, perpetuo iure possidendam in necessariis pauperum, precio cxi. bisantium, liberam ab omni calumpnia et consuetudine, excepta decima, que nostro iuri cedebat, quam in capitulo postea remisimus, communi consilio fratrum, qui sigillo suo plumbeo cartam⁷⁵⁴ presentem insigniri preceperunt. Huius emptionis sunt testes:

Goisbertus, prepositus. Aimericus, helemosinarius. Petrus Clementis. Anselmus, capellanus Mahumerie. Gaufridus Aetus. Petrus de Ioppen. Petrus Guitart. Bernardus, qui filiam ipsius Petri de Sancto Gauterio habebat. Rogerius Lombart, et multi alii.

Facta fuit carta hec anno ab incarnatione Domini mcccix, indictione viii, secundo patriarchatus venerabilis Stephani patriarche Iherusalem, et regnante rege Balduino secundo in eadem civitate.

Ego Petrus de Sancto Gauterio, huius rei venditor, istam cartam confirmo.

Ego Audearz⁷⁵⁵, Petri coniux, firmo⁷⁵⁶.

Ego Andreas, istorum filius, concedo et confirmo.

Ego Petronilla, ipsorum filia, concedo et confirmo.

LXXIX⁷⁵⁷.

PRIVILEGIUM PETRI PRIORIS DE VINEA, QUE FUIT SOCIORIS ODIERDE.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti. [amen]⁷⁵⁸.

Ego Petrus, Dei gratia Dominici Sepulcri prior, una cum fratribus omnibus notum facimus, tam presentibus quam futuris, mulierem quandam, Odiendam⁷⁵⁹ nomine, habitatricem Mahumerie, cum effecta est gratuita soror conventus Sancti Sepulcri, vineam unam, quam habebat, eidem conventui possidendam tradidisse. Quam cum filius ejus Andreas post ejus obitum vi et contra voluntatem no-

⁷⁴⁴ A, fo 71, ro; B, fo 81, vo. ⁷⁴⁵ B, *servitium*. ⁷⁴⁶ B, *coniux*. ⁷⁴⁷ B, *petitioni*. ⁷⁴⁸ Restitué d'après B. ⁷⁴⁹ B, *Gaudencius*. ⁷⁵⁰ A, fo 71, vo; B, fo 82, vo. ⁷⁵¹ B, *oculis*. ⁷⁵² Supplée d'après B. ⁷⁵³ B, *pecunia*. ⁷⁵⁴ B, *cartam*. ⁷⁵⁵ B, *Audearz*. ⁷⁵⁶ B, *confirmo*. ⁷⁵⁷ A, fo 72, ro; B, fo 83, ro. ⁷⁵⁸ Supplée d'après B. ⁷⁵⁹ B, *Odiendam*.

stram multo iam tempore tenuisset, iudicio archiepiscoporum, Roberti videlicet Nazareni et Fulcherii Tyrensis, et episcoporum, Bernardi Sidoniensis⁷⁶⁰, Rorgonis Ptolomaidensis, Helye⁷⁶¹ Tyberiadensis atque Rogerii Ramathensis, et aliorum qui interfuerunt⁷⁶², ex sententia nobis cum fructibus ab eo susceptis adjudicata est. Quia vero misericordie operibus debemus insistere, et malum pro malo alicui reddere non debemus, pietatis intuitu eidem Andree pereceptos fructus remisimus, et prenominatam vineam ei tantum dum vixerit concessimus, ea videlicet ratione ut eam bene excolat, et quicquid Deus ei exinde dederit partes duas sibi retineat, terciam vero nobis reddat, salva omnino nostre decime portione⁷⁶³; ad obitum vero suum predicta vinca ab ecclesia nostra libere in perpetuum possideatur. Testes autem huius rei hii sunt :

Lambertus, subprior. Godefridus, thessaurarius⁷⁶⁴. Nicholaus, cellararius. Obertus Ioppensis. Robertus de Achon⁷⁶⁵. Alexander. Bertrandus. Ademarus⁷⁶⁶. Willelmus, prepositus. Lambertus Flandrensis. Aimericus. Fulco. Bertoldus. Iohannes Anglicus.

De diaconibus :

Eurardus. Giraldus. Hugo.

De suddiaconibus :

Willelmus Berithensis⁷⁶⁷. Iohannes Pietavien-sis⁷⁶⁸. Willelmus de Yspania

LXXX⁷⁶⁹.

ALIUD⁷⁷⁰ PRIVILEGIUM PETRI PRIORIS DE DOMIBUS, QUE SUNT SUPER VOLTAS CONCAMBII HOSPITALIS.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Petrus, divina disponente elementia Dominici Sepulcri prior, una cum consensu et voluntate omnium fratrum nostrorum canonicorum damus et concedimus Arnulfo, filio Bernaldi⁷⁷¹ Syriani, suisque heredibus iure perpetuo possidendas domos que sunt super voltas concambii Hospitalis, que sunt super furnum nostrum, qui est in via, que ducit ad montem Syon, et stationem unam, que est iuxta predictum furnum, sub censu annuo, novem videlicet bizanciorum, in dominice resurrectionis octavis Sepulcro Dominico persolvendo; ea scilicet ratione ut, si ex inferiori parte superioribus domibus, que sunt super voltas, nostra negligentia dampnum accesserit, emendetur a nobis; quod si illius negligentia a superiori ad inferiora dampnum advenerit, ab ipso emendetur. Quicquid autem edificii super hoc, quod edificatum est, edificaverit, et aliquo adveniente tempore alicui vendere voluerit, nobis una marcha argenti vendatur levius quam

A aliis vendere potuerit; quod si nos emere noluerimus, cui voluerit burgensium vel Suryanorum⁷⁷² vendendi potestatem obtineat, ita dumtaxat ut qui emerit statutum censum, ut prefixum est, in dominice resurrectionis octavis Sepulchro Domini absque nostra aliqua exactione persolvat; si autem prefixum diem pertransierit, nos domos et quicquid ibi fecerit absque calumpnia possideamus. De statione autem, que est iuxta furnum, cuius superius fecimus mentionem, si per eam ei dampnum advenerit, nos nulla ratione ei respondere debemus, sed ab ipso emendetur. Clavem siquidem cisterne sue potestati comittimus, ita ut procurator furni in reficiendis parietibus furni, si opus fuerit, scamis et ceteris utilitatibus, que ad officium furni pertinent, quantum opus fuerit de aqua accipiat. Ut autem hec nostra concessio presentibus ac futuris temporibus sui vigoris obtineat firmitatem, cum istis subscriptis testibus nostri sigilli munimine roboratur :

Iohannes Vaccarius. Fulcherius, aurifex. Iordanus, clericus. Herbertus, numularius. Sainbertus. Rainerius de Arrat⁷⁷³. Petrus Bordinus. Willelmus, drogomanus. Iohannes, filius eius. Iohannes de Podio. Robertus Cocus.

Actum anno dominice incarnationis MCXLIV, indictione VI, mense aprilis.

Scriptum per manum Donati, diaconi et scribe Sepulcri Domini.

LXXXI⁷⁷⁴.

C PRIVILEGIUM AMALRICI PRIORIS DE VINEIS, QUAS NEMES SURIANUS ET FILII EIUS ET FILII FRATRIS SUI⁷⁷⁵ HABENT APUD CALANDRIAM.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Quidquid⁷⁷⁶ aliquis sancte ecclesie prelati nutu sui capituli alicui concedit, provide tenaci scripture vinculo oportet memorie tradi, ne decurrentibus temporibus, quod prius suo decreto terminatum fuerat, postea in contrarium surgat, et iurgia et replicationes forte inde generentur. Unde ego Amalricus, gloriosi Sepulcri prior, et totus eiusdem canonicorum conventus Nemes Suriano⁷⁷⁷ et filii suis et filiis fratris sui Antonii terras, vineas, quas tenent apud Calandriam, et quas ipse et filii eius et filii Antonii fratris sui ibi videlicet in posterum acquirere poterint, perpetuo iure possidendas concedimus, ea videlicet conditione⁷⁷⁸ ut singulis annis medietatem fructus terre, videlicet omnium anno[rum]⁷⁷⁹ et vinearum et arborum, quas ipsi iam edificaverunt vel in posterum edificabunt, canonicis prefati conventus fideliter reddant. Et ut vero hec nostra concessio tam presentibus quam futuris tem-

⁷⁶⁰ B, Sydoniensis. ⁷⁶¹ B, Helye. ⁷⁶² B, interfuerant. ⁷⁶³ B, porcionem. ⁷⁶⁴ B, thesaurarius. ⁷⁶⁵ B, Achon. ⁷⁶⁶ B, Ademarius. ⁷⁶⁷ B, Berytensis. ⁷⁶⁸ B, Pictavensis. ⁷⁶⁹ A, fo 72, vo; B, fo 84, ro. ⁷⁷⁰ Manque dans A. ⁷⁷¹ B, Bernaldi. ⁷⁷² B, Syrianorum. ⁷⁷³ B, Arraz. ⁷⁷⁴ A, fo 73, vo, et fo 93, ro; B, fo 84, vo. ⁷⁷⁵ Les mots et filii fratris sui manquent dans B. ⁷⁷⁶ B, Quicquid. ⁷⁷⁷ B, Syriano. ⁷⁷⁸ B, condicione. ⁷⁷⁹ Restitué d'après B.

poribus sui vigoris optineat ⁷⁸⁰ firmitatem, presentem paginam nostri sigilli munimine roboramus ⁷⁸¹. Hinc sunt testes :

Dominus Aimericus, subprior. Giraldus, precentor. Raul. Willelmus Normannus. Baldwinus. Godofridus ⁷⁸² Nicholaus. Ademarus. Petrus Sepulcri Willelmus de Baruth. Hugo. Iohannes Iluricus. Willelmus Ispanus ⁷⁸³. Petrus de Latina. Petrus Boloniensis.

Anno dominice incarnationis mcli, indictione xiii,

LXXXII ⁷⁸⁴.

PRIVILEGIUM PETRI PRIORIS DE DOMO, QUE FUIT HOMINIS CUIUSDAM, BERNARDI NOMINE, ET UXORIS SUE AOISE ⁷⁸⁵.

Anno ab incarnatione Domini mxxxv, indictione xii, in idibus mensibus ⁷⁸⁶ martii ⁷⁸⁷, regnante Iherosolimis Fulcone, rege Francorum tercio, Willelmo vero patriarcha summi pontificatus gerente apicem, ego Bernardus cum uxore mea Haosa absque controversia et alicuius hominis calumpnia, prefato annuente patriarcha, vendidi ac iure perpetuo possidendam tradidi Petro, priori Sancti Sepulcri, et canonicis eiusdem eorumque successoribus domum meam pro cc bisanciis, que est posita infra muros Iherusalem, ut ipsi liberam potestatem habeant eam vendendi, donandi, et quicquid de ea voluerint fatiendi ⁷⁸⁸. Habet autem predicta domus ab una parte domum eorundem canonicorum, que fuit Willelmi drugomanni, ab alia ecclesiam Sancti Karitot, ab alia viam publicam, ab alia vero domum Theodori. Quicumque vero Deo et homini odibilis atque rebellis hanc venditionem violare temptaverit, et super hac redditum aut calu[m]pniam adversus ecclesiam Sancti Sepulcri et adversus canonicos eiusdem maligno spiritu inferre ausus fuerit, anathematis percussus ⁷⁸⁹ iaculo, divine ultioni perpetuo puniendus subiaceat, et in fiscum regium auri libram persolvat. Huius venditionis testes sunt :

Seybertus ⁷⁹⁰, index. Petrus, faber. Tustanus.

Sinardus ⁷⁹¹. Petrus de Petradora. Bernadus et Fulco, omnes isti aurifabri, huic fuerunt venditioni. Et Ruhelandus Bruto ⁷⁹².

Iohannes, subdiaconus ⁷⁹³, hanc cartam scripsit cum litteris rasis in quinta linea mense et anno quo supra ⁷⁹⁴.

LXXXIII ⁷⁹⁵.

PRIVILEGIUM BERTOLDI DE DONO OMNIUM POSSESSIONUM SUARUM ET DE CONFIRMATIONE ECCLESIE, QUE EST IN DEN KENDORF.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. amen.

Notum sit omnibus fidelibus, tam clericis quam laicis, tam presentibus quam futuris, quod ego

A Bertoldus, natura liber et ingenuus, omnia quicumque presenti die iure possideo, tam in agris quam vineis, villis et hominibus vel quibuscumque aliis possessionibus, iure Suevorum, libere omnia, sicut ego ea possideo, pro remedio anime mee cunctorumque parentum meorum dono et concedo absque omni contradictione Dominico Sepulcro, ea videlicet conditione ut, quamdiu ego vixero, easdem supradictas possessiones a domino Willelmo patriarcha et Petro, priore Dominici Sepulcri, pro beneficio habeam, et unoquoque anno ad confirmandum idem supradictum donum x solidos publice monete pro censu reddam, et, si forte mihi in animo venerit ut omnia relinquens in ecclesia Sancti Sepulcri Iherusalem vel in eam, que est in den Kendorf, divine religioni me subdam, dominus patriarcha et prior Dominici Sepulcri, qui tunc temporis ecclesie Sancti Sepulcri prefuerint, absque omni contradictione me recipiant, et omnia supradicta libere possideant. Confirmo etiam hoc presenti privilegio donum, quod quondam ecclesie Dominici Sepulcri donavi, ecclesiam videlicet, que est in den Kendorf, cum omnibus pertinentiis suis. Et si ego devians supradicta bona alicui vendere vel donare voluerim, nullo modo post hoc primum et legale donum potestatem habeam. Et omnia supradicta confirmans propria manu subscribo :

Willelmus.

Huius donationis testes sunt nobiles, in quorum presentia hoc donum factum est, quorum nomina sunt hec :

C Sifrit, Drutwin, Dederich, presbiteri. Conradus de Conronbach ⁷⁹⁶. Volframus de Bernhusin ⁷⁹⁷. Hugo de Bliningin ⁷⁹⁸. Reinboldus lleel de Berenbusim. Wolthodo ⁷⁹⁹ et Rainaldus de Custordingen. Rudolfus de Rinvel-den. Rudigerus de Bodoboro. Arnoldus de Spira.

Et quoniam proprium sigillum non habui, omnia, que prescripta ⁸⁰⁰ sunt, sigillo Dominici Sepulcri et canonicorum eiusdem confirmari inpetravi.

Acta ⁸⁰¹ sunt hec omnia in capitulo Dominici Sepulcri, anno incarnationis dominice mclxii, indictione v, x kalendas maii.

LXXXIV ⁸⁰².

PRIVILEGIUM RODERICI DE DONO CUIUSDAM VILLE QUE APPELLATUR PASSEREL, CUM XXXI CASALIBUS.

D In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Evangelica institutione edocti, patres nostri narrauerunt nobis sanctam Dominice Resurrectionis ecclesiam a quibusque fidelibus ceteris excellentius venerandam, qui eam idem Dominus noster Ihesus

⁷⁸⁰ B, obtineat. ⁷⁸¹ B, roboratur. ⁷⁸² B, Godefridus. ⁷⁸³ B, Yspanus. ⁷⁸⁴ A, fo 74, r^o; B, fo 85, v^o. ⁷⁸⁵ Dans B la rubrique est ainsi conçue : De domo Bernardi et Haose uxoris sue, quam vendiderunt canonicis Sancti Sepulcri. ⁷⁸⁶ B, mensis. ⁷⁸⁷ B, martii. ⁷⁸⁸ B, faciendi. ⁷⁸⁹ B, percussus. ⁷⁹⁰ B, Seybertus. ⁷⁹¹ B, Sivardus. ⁷⁹² B, Britto. ⁷⁹³ B, ajoute qui. ⁷⁹⁴ Ces cinq derniers mots manquent dans B. ⁷⁹⁵ A, fo 74, v^o; B, fo 86, r^o. ⁷⁹⁶ B, Coronbach. ⁷⁹⁷ B, Berenhusim. ⁷⁹⁸ Cette signature et la suivante manquent dans B. ⁷⁹⁹ B, Wellodo. ⁸⁰⁰ B, prescripta. ⁸⁰¹ B, Facta. ⁸⁰² B, fo 75, r^o; B, fo 87, r^o.

Christus non prophetarum sibi, non martyrum sanguine consecravit, sed sua presentia et proprii resurrectionis gloria quasi firmis et coherentibus privilegiis ac supervenienti prerogativa spetialem sibi ac propriam dedicavit; nec dubium, cum ad eiusdem Iesu Christi laudem et gloriam eidem ecclesie honor impenditur, quin Pater et Spiritus Sanctus in eo pariter honorentur, et cum quibus unus esse Deus et Dominus essentialiter predicatur. Proinde ego Rodericus Petri, licet indignus, terre, que vicina est ecclesie Beati Iacobi, comes, ob anime mee parentum meorum atque uxoris, mee salutem sive remedium tam sancte tamque gloriose Sepulcri Domini ecclesie villam, nomine Passerel, in terminis castelli cuiusdam, quod Trana dicitur, sitam, cum xxxi casalibus eorumque pertinentiis perpetualiter et sine calumpnia ⁸⁰⁴ possidendam concedo, tali videlicet conditione ut, quoad vixero, predictas mansiones cum suis habitatoribus, que, ut dictum, apud nos casalia nuncupantur, quiete possideam, duasque argenti marcas ad conservandam huius domi mei stabilitatem et memoriam Sepulcri Domini canonicis annis singulis mittam; cum autem viam universe carnis me contigerit ingredi, prescripta villa in ius ecclesie Sepulcri Domini fratrumque in ea commorantium libera pertransibit. Et ego quidem Rodericus, cum secundo Sepulcrum Domini visitassem, hoc devotionis mee donum presentia et privilegio domni Willelmi patriarche, qui tunc temporis Iherosolimitane preerat ecclesie, cupiens roborari, adductis coram testibus, signum, quod presens carta in inferiori sui margine representat, ad huius rei confirmationem manu propria anotavi, et apposito, quod multis lacrimis et precibus extorsi, domni patriarche sigillo, testium feci nomina subterscribi. Interfuerunt enim huic donationi mee amici et compatriote mei:

Arissa Varich de Ripa Migno. Iohannes Aris de terra Sancti Martini Latonis. Rodericus, abbas de terra de Pena Regine. Iohannes Tiran, germanus episcopi de Toy. Nimuranna de Lunia. Helvitu Sanizh ⁸⁰⁵ de terra Sancti Iacobi. Petrus Yspaniensis ⁸⁰⁶, frater Templi militum, et alii non pauci.

Facta est autem presens inscriptio anno Domini mcccxxviii, indictione prima.

LXXXV ⁸⁰⁷.

PRIVILEGIUM FULCONIS, REGIS IERUSALEM ⁸⁰⁸ TERCIJ, CUM ESSET RECTOR AC BALULUS ANTIOCHENI PRINCIPATUS, DE QUADAM DOMO, QUE EST IUXTA BALNEUM, QUONDAM TANCREDI DICTUM.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Ego Fulco, Dei gratia tercius rex Latinorum Iherusalem necnon et rector ac baiulus Antiocheni

⁸⁰³ Supplée d'après B. ⁸⁰⁴ B, calumpniam. ⁸⁰⁵ B, Saniz. ⁸⁰⁶ B, Iyspaniensis. ⁸⁰⁷ A, f° 76, r°; B, f° 88, r°. ⁸⁰⁸ Manque dans B. ⁸⁰⁹ B, mcccxxiv. ⁸¹⁰ B, xxiii. ⁸¹¹ B, palacio. ⁸¹² B, Mansuerio. ⁸¹³ A, 76 f°, r°; B, f° 88, r°.

A principatus filieque Boamundi innioris, concedo et confirmo donum, quod Osmundus de Monte Garon, Sancti Petri canonicus, Sancti Sepulcri canonicis pro redemptione anime sue donavit, scilicet domum unam cum bordello sibi adiacenti iuxta balneum, quondam dictum Tancredi. Quod si quis eam aliquando qualicumque causa auferre vel detrudere ab eis voluerit, sciat hanc cartam sigillo nostro munitam in memoriale eternum.

Anno ab incarnatione Domini mcccxxiii ⁸⁰⁹, indictione xii, epacto xxiv ⁸¹⁰.

Data in palatio ⁸¹¹ Antiocheno, per manum F[ranc]onis] cancellarii, videntibus subscriptis baronibus:

Rainaldo Mansuerio ⁸¹², constabulario. Leone, duce Meopoli. Widone de Merlon. Thoma, vicecomite. Godefrido, filio Renbauth.

LXXXVI ⁸¹³.

PRIVILEGIUM EIUSDEM DE CONFIRMATIONE QUARUNDAM POSSESSIONUM QUAS ECCLESIA SANCTI SEPULCRI HABET IN ANTIOCHIA.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Ego Fulco, Dei gratia rex Iherusalem tercius Latinus necnon baiulus et tutor Antiocheni principatus, notum esse volo tam presentibus quam futuris quod canonici Sancti Sepulcri Domini nostri Iesu Christi querimoniam in curia Antiochie quarundam possessionum sue ecclesie, quas diu amiserant, in territorio Antiocheno fecerunt; quod nos diligenter perscrutans, comperimus per secreta[r]io]s et fideles testes domini scilicet Antiocheni et patriarche, ita esse ut ipsi ostendebant. Unde ob honorem et reverentiam sancte Crucis, quam tunc pro deliberatione christianitatis Antiochiam nobiscum detuleramus, et pro redemptione animarum dominorum Antiochenorum, Boamundi primi scilicet et secundi, et aliorum orthodoxorum, habito consilio domini patriarche et episcoporum et baronum simulque burgensium, communi intuitu omnium, necnon iusticia dictante, in integrum reddimus eis, sicut inventum est a secretariis nostris, ut, sicut ecclesia Sanctissimi Sepulcri in tempore Grecorum prefatas possessiones habuit, ita amodo omni remota calumpnia cum omni tranquillitate perpetuo iure possideat. Huius nostre concessionis testes sunt:

B[ernaldus], Antiochenus patriarcha. R[adulphus], Mamistranus archiepiscopus. S[tephanus], Tarsiensis archiepiscopus. S[.....] Arthasiensis episcopus. A[nselmus]. Bethleemita episcopus. A[.....] archidiaconus. Iohannes, Bethleem canonicus.

De baronibus:

R[ainaldus] Masuerius. O[uidone] de Merlo, E[.....] de Moszou. G[aufridus] de Guircha.

W..... de Verno. Leo dux. Thomas, vice- A lelmo patriarcha ⁸¹⁹, omni fratrum conventu, et ip-
comes. sius patriarche clericis :

De burgensibus :

G[odefridus], filius Raimbaldi. W..... Ave-
samus. B..... Berriensis.

Data Antiochia, iv nonas augusti, per manum
Franconis cancellarii, anno incarnationis dominice
mcxxxv, indictione xiii, epacta iv, concurrente
primo.

LXXVII ⁸¹⁴.

PRIVILEGIUM RAIMONIS, BOAMUNDI PRINCIPIS ANTIOCHENI
CAPELLANI, DE DONO DOMORUM, QUAS IN ANTIOCHIA
HABEBAT, CUM POMERIO AD EAS PERTINENTE.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et
Fili et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus ⁸¹⁵, tam presentibus quam fu-
turis, sancte matris ecclesie filiis, quod ego Riso, B
Boamundi. Antiocheni principis magnique Boamundi filii, quondam capellanus, ecclesie Dominici Sepulcri fratribusque in ea canonicam vitam professis aut professoris domos meas cum pomerio ad eas pertinente, quas a Willelmo medico lxv bizanzii ⁸¹⁶ emissem me recolo, perpetuo iure possidendas concedo, et, ut eadem libertate, qua mihi a predicto Boamundo date et concessae sunt, in earum possessione fruamur, in presentia domni Willelmi, Iherosolimitani patriarche, presentis pagine inscriptione hoc donum meum inviolabile et ratum manere decerno. Ut autem earundem domorum situs a ceteris certissime disoscatur ⁸¹⁷, domibus Pontii, Antiocheni thesaurarii, via solum publica intercedente, contigue habentur. Et ut ab huius doni mei votiva concessione totius controversie scrupulus auferatur, notum sit omnibus quod in eisdem domibus mihi, quoad vixero, habitaculum ad manendum retineo, ac cuidam servo meo, quem de infidelitate ad baptismi gratiam evocavi, cameram, quam ex concessione mea ad inhabitandum in prefatis domibus optinet, quamdiu vixerit mihi que fideliter servierit, possidendam concedo. Cum vero divina dispositio et terminus, qui preteriri non potest, me et illum ex hac luce subtraxerit, sicut supradictum ⁸¹⁸ est, ecclesie Sepulcri domini et eiusdem canonicis domus et earum possessio in perpetuum subiacebit. Et ut hec, qui prescripta sunt, rata et illibata permaneant, ad eorum corroboracionem et certitudinem demonstrandam privilegium
domni Boamundi de concessa mihi predictarum domorum dono, venditione seu libertate conscriptum Dominice Resurrectionis ecclesie fratribusque reliqui, ac presentem paginam de huius doni mei veritate conscriptam sigillo domni Willelmi patriarche corroborari humiliter postulavi.

Factum est autem hoc donum et eius inscriptio
anno Domini mcxxxviii, presente eodem domno Wil-

Humberto, capellano. Amelio, diacono. Balduino, cancellario. Iohanne, et ceteris quampluribus.

Quod si deinceps aliquis, diabolico instinctu vel mundane cupiditatis tabe corruptus, donum hoc [in]firmare ⁸²⁰ aut nullare ⁸²¹ temptaverit, bis terciove commonitus si non resipuerit, perpetui anathematis gladio feriat.

Facta est presens inscriptio anno mcxxxviii, indictione prima.

LXXXVIII ⁸²².

PRIVILEGIUM RAIMUNDI PRINCIPIS DE DONO ET CON-
CESSIONE MOLENDINORUM ET ALIARUM POSSESSIONUM
QUAS ECCLESIA SANCTI SEPULCRI HABET IN ANTIOCHIA.

In nomine summi et veri Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Naturalis prudentis animi sollertia ⁸²³ ab initio conservandum ⁸²⁴ instituit, ut operosa rei bene geste veritas usque ad posterorum celebrem noticiam iure emanare debeat; inde enim et digna ipsius rei firmius viget firmitas, et pia posteritatis emulatio quodam collateralis exemplo ad potiora semper inardescit. Necessarium igitur universis presentibus et futuris, innotescere ducimus quoniam ego Raimundus, Dei favente clementia princeps Antiochenus, et domina Costantia ⁸²⁵, mea uxor illustrissima et qui pro nobis mortuus est, immo et resurrexit, per omnia debitores, reverentissimo eiusdem Domini nostri Ihesu Christi Sepulcro quedam sua iura penes Antiochiam constituta, que nimirum, cum ab antiquo in usus prefati loci gloriosissimi cessissent, novis tamen temporibus tum propter ditine privationis casum, tum propter terrarum longinquitatem iamiam quasi ignotam ⁸²⁶ indicabantur, libere et quiete omni prorsus calumpnie sive cuiuslibet exactionis molestia exclusa, in eternum possidenda restituimus, damus et concedimus. Que omnia partim ex propriis nominibus, partim ex locorum situ designare curavimus: primum duo edificia molendinorum extra portam Pontis ad occidentem constituta, quorum superius edificatum lingua Arabica Funeidec nuncupatur, alterum vero inferius iam diu iacet dirutum; quandam etiam vineam dudum a Brunone plateario possessam; hec autem memorata extra urbem ⁸²⁷ menia. Que vero subsequuntur, intra ⁸²⁸ eiusdem ambitum urbis continentur: in primis apotheca quedam ante balnea, que Arabice nominantur Omar, sita; una quoque domus deserta ante ecclesiam Sancte Menne, ex nomine antiquo Beruti dicta, et domus alia iuxta ecclesiam Sancti Petri, que vocatur Serice; item domus alia ante domum Serice locata, olim a quodam Greco, Salomone nomine, Sancti Sepulcri canonico, possessa, omni-

⁸¹⁴ A, fo 77, ro; B, fo 89, ro. ⁸¹⁵ Manque dans B. ⁸¹⁶ B, *patriarcha Willelmo*. ⁸²⁰ Restitué d'après B. ⁸²¹ B, *avillare*. ⁸²² A, fo 77, v°; B, fo 90; r. ⁸²³ B, *sollertia*. ⁸²⁴ B, *observandum*. ⁸²⁵ B, *Constantia*. ⁸²⁶ B, *ignota*. ⁸²⁷ Corrigez *urbis*. ⁸²⁸ B, *inter*.

nesque domos silas ante hospitale nominatum He-
beneboleit, a furno. Sancti Georgii discoporti ⁸²⁹
usquo ad viam que vergit ad ecclesiam Sanctorum
Cosme et Damiani. Iterum nec illud pretermittimus
quoniam pari nostre donationis auctoritate quedam
alia ex beneficiis fidelium noviter collata perpetua
pace et jure tenenda Sancto Dominico Sepulero do-
namus et concedimus : domum scilicet quandam de
helemosina Osmundi, canonici Antiocheni, ante bal-
nea domini Tancredi constitutam ; domum quoque
Gamalielis presbiteri, Sancti Sepulcri canonici, prope
ecclesiam Sancti Leonardi, et aliam domum cuius-
dam laici, Benedicti nomine, ante ecclesiam San-
cti Symeonis. Nec igitur omnia et singula memorato
Domini glorioso Sepulero, sicut supra diximus, in
eternum donamus, presenti quoque privilegio pre-
munimus, sigillo etiam nostro insignimus, et testi-
bus necessariis confirmamus.

Factum est autem hoc privilegium anno incarnationi
Dei Verbi MCL, indictione III, mense aprilis, quarto
quoque anno principatus domini Raimundi, Antio-
cheni principis invictissimi. Testes subscripti :

Domnus Gaudinus ⁸³⁰, Mamistanus archiepisco-
pus. Domnus Hugo, Gabulensis episcopus.
Aymericus ⁸³¹, decanus Antiochie. Willelmus
Brachetus, et Aimericus, atque Willelmus
Pictaviensis, capellani scilicet palatii. Wil-
lelmus Petri, clericus. Petrus, canonicus Tem-
pli. Godofridus ⁸³², canonicus Sancti Abrahe.
Drogo et Goisbertus, Templi milites.

Rogierus de Montibus, constabularius. Galte-
rius de Surdavallo. Garento de Saone. Fulco
de Buiguin. Willelmus Fraissnelli. Leo Maio-
polus, dux Antiochie. Gaufridus de Guirchia.
Petrus Armoini, castellanus. Guiterius de
Moceon. Richardus de Belmont ⁸³³. Robertus,
filius Gaufridi. Paganus de Fai. Garnerius
de Burgo. Hugo de Boleira. Abo de Bo-
lins ⁸³⁴. Cheale de Masiaco. Basilius, came-
rarius, et Oliverius, frater ejus. Garinus
Malmuz, marescalcus. Godofridus ⁸³⁵, filius
Raembaldi, vicecomes. Raimundus marescal-
cus. Theodorus, notarius. Georgius, magister
secrete.

Si quis vero hoc privilegium legitime factum, dia-
bolo instigante, violare quouomodo presumpserit,
ira Dei super eum veniat.

Data Antiochie, per manum Odonis cancellarii,
XIII kalendas maii.

LXXXIX ⁸³⁶.

PRIVILEGIUM RAIMUNDI, PRINCIPIS ANTIOCHENI, DE JUDI-
CIO ⁸³⁷ IN IPSIUS CURIA FACTO DE INIURIA, QUAM CON-
VENTUS ECCLESIE SANCTI PAULI DIUTISSE CANONICIS
SANCTI SEPULCRI SUPER INIUSTA CUIUSDAM GARDINI
POSSESSIONE INTULERAT.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et
Filii et Spiritus Sancti, amen.

⁸²⁹ B, *discooperti*. ⁸³⁰ B, *Gaufridus*. ⁸³¹ B, *Aimericus*. ⁸³² B, *Godofridus*. ⁸³³ B, *Bebmunt*. ⁸³⁴ B, *Molins*.
⁸³⁵ B, *Godofridus*. ⁸³⁶ A. fo 79, ro; B, fo 91, vo. ⁸³⁷ B, *iuditio*. ⁸³⁸ B, *quociens*. ⁸³⁹ B, *obtinuissim*. ⁸⁴⁰
Restituee d'après B. ⁸⁴¹ B, *affectum*. ⁸⁴² B, *petitioni*. ⁸⁴³ B, *diligenter*. ⁸⁴⁴ B, *et ut*.

A Antiqua patrum tradit auctoritas ut, quotiens ⁸³⁸
digne rei celebris institutio equitatis meretur effica-
tiam manifestis profecto memorialis pagine apici-
bus eo attentius premuniri debeat, quo et circum-
spectius oblivionis calcare insolentiam et tocus in-
cursum calumpnie perpetuo intendit precavere.
Presentibus igitur et eorum posteris necessario in-
notescimus quoniam ego Raymundus, preclaris si-
quidem Pictavorum ortus natalibus, cum ex super-
no munere Antiocheni regni solium optinuissim ⁸³⁹,
a (d) ⁸⁴⁰ sacrosancta Iherusalem loca tercio irai
principatus anno, Domino prosperante, adoraturus
ascendi. Ibi vero inter cetera humane reparationis
gaudia singulari potius gloriosissimi Sepulcri visita-
tione delectatus, a domno Willelmo, ejusdem san-
cte civitatis reverentissimo patriarcha, sed et a
domno Petro, venerabili Dominici Sepulcri priore,
neon ab omni ipsius loci sancto conventu super
quibusdam iniuriis diu penes Antiochiam excellen-
tissime Dei et hominis Christi Ihesu sepulture irro-
gatis devotum et humilem clamoris effectum ⁸⁴¹ sus-
cepi, pari etiam omnium prece crebrius in Domino
exoratus ut memorato ineffabilis misterii loco cele-
berrimo sua plenarie iura, quorum catenus iniusta
privatione graviter multatus fuerat, ob mee anime
remedium misericorditer restituerem. Verum ego,
cum tantorum pie petitioni ⁸⁴² intercessorum nec
possem nec deberem adversari, quippe qui iustam
cuiuslibet oppressi vocem, nedum communem tante
reverentie clamorem; ex debito clementer admittere
exigor, usque adeo eorum vota diligentius ⁸⁴³ sum
prosecutus, ut quicquid de iusticia Dominici Sepul-
cri in mea manu consistebat, totum libentissime ex
tunc in eternum Christo Domino et eius ad peren-
nem sue resurrectionis memoriam servitoribus grati-
as reddere, sed et de aliis omnibus quotquot ad
suum ius pertinere(n)t, que scilicet in alienos pos-
sidentium usus cesserant, me eis devotissime in
mee curie audientia iusticiam excuturum promit-
terem. Ea propter, ipso mee a Iherosolimis regres-
sionis anno, predictus Dominici Sepulcri prior et
Wlgrinus prepositus, assumptis secum aliquot suis
fratribus, prima die mensis februarii Antiochiam
venientes, non multo post de mei promissi execu-
tione me vivaciter requirendo conveniunt, ut
et ⁸⁴⁴ nominatim de quadam iniuria, quam conven-
tus ecclesie Sancti Pauli super iniusta cuiusdam
gardini et aliquante terre possessione ipsis diutis-
sime intulerat, neque enim usque ad illud temporis,
cum sepius suam calumpniam pretendissent, iusti-
ciam quandoque consequi potuerant, de illa inquam
tam ob(s)tinata iniuria equitatis audientiam eis ac-
comodarem. Ad hoc itaque exequendum domnum
Robertum, cenobii Sancti Pauli abbatem, et univer-
sum conventum diligenti opera studui premoneri.
Quorum omnium una vox et eadem fuit sententia :

huius videlicet rei discussionem nullatenus ad secularis curie examen, sed ad solum domni patriarche Antiochei et ipsius ecclesie spectare arbitrium; de iure enim ecclesiastico tota illa possessio processerat, presertim cum eam dominus sancte memorie Bernardus patriarcha olim pro commutatione domus Stephani, thesaurii ecclesie Sancti Pauli, dedisset, datam etiam autentica sui privilegii sanctione, quod apud se habebant, cum domini auguste recordationis Boamundi iunioris convenientia confirmasset. Ceterum cum illud privilegium, me exigente, in medium fuisset prolatum, et in conspectu circumstantis curie ad finem usque aperte et distincte retractatum, tanta nimirum universis coauditoribus eius patuit digna confutatio, ut, quibusdam aliis, quibus se ipsum impugnabat, pretermis-
 B
 sit, nec unius testis, sicut rerum bene gestarum veritas exigit, quantulumcumque assertionem fulciretur. Sic tandem voce privilegii omnino cassata, ex communi consequenter curie intuitu diffinitum est quoniam, quandoquidem cenobii Sancti Pauli monachis nulla prorsus ad habendam ecclesie audientiam ratio subpetebat, sine omni subterfugio tam ipsi quam et Sancti Sepulcri canonici alterutras sue cause allegationes in publicum mee curie conferre debebant⁸⁴⁵, ibique eorum controversias et recto iudicio dirimi et dictante iusticia terminari oporteret. Quia vero prefatos canonicos diutius nollem detinere, proxima quippe pasche sollempnitate imminente, certum xv dierum terminum utrique parti prefigere statui. In quo monachi constanter mihi resistentes nullum aliud placitandi terminum se quoquomodo
 C
 suscepturos affirmabant, nisi quem communis curia ex deliberatione iusticie illis designando proferret. Cum ergo eorum voci benigne assensisssem, unanimi totius curie consideratione quadragenarii numeri elongatio est utrisque accomodata; cuius spatii⁸⁴⁶ finalis terminus tercio kalendas aprilis, septima quoque feria, que tunc temporis vigiliam dominice dici ramis palmarum precessit, accurrisse dinoscitur. Sane in die constituta⁸⁴⁷ et monachis ecclesie Sancti Pauli et Sancti Sepulcri canonicis in loco extra Antiochiam, qui ad pontem Ferri dicitur, ibi enim eo tempore in castris commorabar, mei coram⁸⁴⁸ presentia ad sue cause negotium venientibus, mihi quippe commodius est visum propter plenioris consilii habendam sufficientiam, usque dum Antiochiam intrassem, illud opus debere differri; unde et usque in diem terciam terminum consultius prolongavi. In ea iterum die monachis et canonicis in Antiocheno palatio coram me in sue cause disceptationem intentis, eandem item causam usque in sabbatum paschalis ebdomade protelavi; non enim in tam arto temporis spatio sufficiens meorum obtinatum consilium convocare poteram. Cum vero post Domini pascha dies prefixi termini

A
 advenisset, omnemque curie ordinem mecum ad eam audientiam congregassem, prima diei hora, canonici Sancti Sepulcri ad suum negotium conveni-
 runt, monachis quippe ecclesie Sancti Pauli nequaquam vel tunc vel postea per totam diem conspectui nostro apparentibus. Comperta itaque eorum mora, quid me deinceps super eo negotio agere deceret barones astantes affectuose consului. Qui nimirum, communicato consilio, responderunt ut, quoniam ecclesia Beati Pauli sub mee defensionis spe consistebat, viva meorum nuntiorum voce monachos⁸⁴⁹ ad constitutam cause audientiam ex gratia debere[m] invitare; meis quoque nuntiis id ex mei parte monachis intimandum precipi, quoniam, nisi ad ipsius diei nonam placitaturi venirent, tantumdem
 B
 eis obesse⁸⁵¹ sufficeret quantum si prolata iudicii sententia eos omnino confutasset. Nec mora; assumptis de medio ceterorum baronum Guiterio de Mozo et Ricardo de Belmont, abbatem et monachos, sicut mihi suggestum fuerat, diligenter appellavi. Qui omnes, nulla legalis exonii excusatione preten-
 ta⁸⁵², se nec coram me venturos nec mee curie iudicium subituros una voce responderunt. Verum ego, tam pertinacis eorum responso accepto, ne quid forte quasi minus iuste per precipitationem fieret, canonicos usque in diem terciam equanimiter expectare exoravi; qui et ipsi satis pacifice concesserunt. Porro die tercia expectata, soli canonici iusticiam exigentes presto affuerunt. Quorum profecto iuste petitioni⁸⁵³ benigne assentiens, totum differende⁸⁵⁴ iusticie pondus maxime ex ipsius rei
 C
 conferendis circumstantiis⁸⁵⁶ mee curie imposui. Unanimi igitur et communi omnium baronum consultatione est approbatum quoniam canonici, qui nunquam diem vel causam subterfugerant, plenaria sui iuris possessione iusto iudicio debebant investiri, hoc tamen modo designato ut ipsi [post]⁸⁵⁷ investituram tam monachis ecclesie Sancti Pauli quam etiam cuilibet calumpnianti quicquid mea curia adiudicaret exquerentur. Eo itaque modo et conditione prefatos Dominici Sepulcri canonicos memorato gardino et reliqua terra adiacenti, suo scilicet iure, xvi kalendas maii, libere et quiete investi-
 D
 tivi. Qua statim investitione recepta, dominus prior et ceteri canonici⁸⁵⁸ sese ecclesie Beati Pauli iusticiam exequenturos⁸⁵⁷ gratis obtulerunt; sed nec unus affuit, qui eos in aliquo impeteret. Item nolumus quasi neglectum sub silentio preteriri quoniam se-
 pedicti canonici Grecos testes, moribus et senio maturos, in medium produxerunt, qui omnes non vulgari coniecture opinione, sed certa visus attestatio-
 ne se illam, de qua loquimur, Sancti Sepulcri iusticiam iuxta curie decretum comprobaturos asserebant. Cum vero eorum testimonia non nisi suo loco esset necessarium audiri, presertim parte altera absente, producti tamen testes, suo fortassis c[ur]i

⁸⁴⁵ B, *deberent*. ⁸⁴⁶ B, *spacii*. ⁸⁴⁷ B, *constituta*. ⁸⁴⁸ *copam mei*. ⁸⁴⁹ B, *monachis*. ⁸⁵⁰ Corrig. *abesse*.
⁸⁵¹ B, *precenti*. ⁸⁵² B, *petitioni*. ⁸⁵³ B, *disserende*. ⁸⁵⁴ B, *circumstantiis*. ⁸⁵⁵ Supplée d'après B. ⁸⁵⁶ B, *concanonici*. ⁸⁵⁷ B, *exequenturos*.

obitu iusticiam gloriosi Sepulchri posse deprimi formidantes, quod ore veraci et corde memori erant confirmaturi, totum ad plenum litteris annotatum reliquerunt, ut in posterum, si necessitas forte exigerit, pro viva voce scripti non desit auctoritas. Testium quoque nomina sunt hec : Gregorius, ecclesie Sancte Marie cantor; Thomas, subcantor; Michael, filius Molkem⁸⁵⁸; Abraham, filius Sucar. Omnibus tandem non sine honorosa differendi⁸⁵⁹ prolixitate, Deo auctore, ad perfectum deductis, ego Raimundus, Dei nutu princeps Antiochenus, sed et domina Constantia principissa, mea uxor illustrissima, legitimum facte investitionis⁸⁶⁰ donum Sanctissimo Domini Sepulchro pari assensu et donatione in eternum quiete possidendum damus et concedimus; principali quoque huius privilegii nostrique sigilli confirmatione decoratum perpetua stabilitate premunimus.

Factum est autem hoc privilegium anno incarnationis Dei Verbi MCLX, mense aprili, indictione III, quarto quoque anno principatus domini Raimundi, Antiocheni principis invictissimi. Testes subscripti :

Domnus Gaudinus, Mamistanus archiepiscopus.

Domnus Hugo, Gabulensis⁸⁶¹ episcopus. Aimericus, decanus Antiochie. Willelmus Brachetus, et Aimericus, atque Willelmus Pictaviensis, capellani scilicet palatii. Willelmus, Petri clericus. Petrus, canonicus Templi. Godofridus⁸⁶², canonicus Sancti Abrahe. Drogo et Goisbertus, Templi milites.

Rogierus de Montibus, constabularius. Galterius de Surdavallo, Garento de Saone. Fulco de Boïno. Willelmus Fraïsnelli. Leo Maiopolus, dux Antiochie. Gaufridos de Guirchia. Petrus Armoini, castellanus. Guiterius de Mozo. Ricardus de Belmont⁸⁶³. Robertus, filius Gaufridi. Paganus de Fai. Garnerius de Burgo. Hugo de Boleira. Abo de Molins. Chalo de Masiaco⁸⁶⁴. Basilius, camerarius, et Oliverius, frater eius⁸⁶⁵. Garinus Malmus⁸⁶⁶, marescalcus, Raimundus, marescalcus⁸⁶⁷. Gotefridus⁸⁶⁸, vicecomes. Theodorus, notarius.

Georgius, magister secretae.

Data Antiochie, XIII kalendas maii, per manus Odonis cancellarii.

XC⁸⁶⁹.

PRIVILEGIUM PETRI PRIORIS DE DUOBUS MOLENDINIS, QUE HABET ECCLESIA SANCTI SEPULCHRI IN ANTIOCHIA.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Ego Petrus, Dei gratia prior Dominici Sepulchri, notifico cunctis fidelibus, tam presentibus quam futuris, quod veniens cum quibusdam concanonicis nostris ab Iherosolimis in Antiochiam, ut investiga-

remus iura Dominici Sepulchri, que temporibus antiquorum Grecorum et subinde Turcorum eidem Sepulchro deservierant, inter cetera inveni in capite pontis porte, que de Comite nuncupatur, super ripam fluminis Orontii, duo loca ad molendina, unum edificatum et aliud vastatum, que diu predecessores canonici Dominici Sepulchri libere hereditario iure, sicut prediximus, quiete possederant. Unde diligenti examinatione scrutata cum domino Raimundo, principe eiusdem civitatis, atque cum antiquis Surianis⁸⁷⁰, qui fideliter nobiscum curam adhibuerunt, operam communi consilio dedimus ut in molendinis illis, nomine Funcidee, qui iam partim reedificati erant, duas rotas a parte fluminis tribus Surianis accomodarem, scilicet Nichfore, Michaeli, Nichole, sibi et suis legitimis heredibus manutenendas in feodo villanie; ita ut omnes expensas ad earumdem opera necessarias, tam in ferro et ligno quam in lapide et omnibus utensilibus, ipsi per se aptent, tam in aqua quam extra aquam, tam in domo molendini quam extra domum; sed exclusam a parte fluminis, sicut melius potuerint, communi utilitati omnium rotarum, que in domo fuerint, edificent; et ut ipsi de duabus rotis predictis medietatem de omni acquisitione, quam fecerint, tam in annona quam in farina vel piscibus seu aliis, habeant, et de sua medietate custodem earumdem, scilicet molendinarium, precio conducant, et concanonico nostro seu fratri, qui propter nos ibidem domina [h]ij⁸⁷¹, aliam partem reddant, eo tenore ut insimul partis conservate nullo modo absque nostro famulo, qui clavem tenuerit, dividantur. Quod si quolibet infortunio molendinus ille vastabitur, predicti Suriani de suo rotas illas cum molendino et toto suo apparatu reedificent, et sicut fecerant conservent; sin autem illud reedificare noluerint, moniti sub trino testimonio in perpetuum exerentur. Iterum si molendinarius eorum furto convictus⁸⁷² fuerit, quot marcibus⁸⁷³ subripuit, tot bisantios emendet; et si de suo non habuerit, canonicus vel famulus noster de parte Surianorum bisantios subputatos pro dampno extorqueat. Sed et si Suriani illi villaniam predictam vendere seu in vadimonium ponere alienis presumpserint, non eis liceat nisi communi consilio capituli, quia caritative et absque pecunia villaniam illis dedimus. Nec itaque firmiter manebunt sub precepto canonici nostri, qui super omnia dominabitur.

Facta fuit carta anno dominice incarnationis MCLX, indictione III, in quarto anno principatus domini Raimundi, venerandi principis, et sue coniugis Constantie. Hinc sunt testes :

Wlgrinus, prepositus Sancti Sepulchri. Atque⁸⁷⁴ Aimericus, eiusdem canonicus. Ni-

⁸⁵⁸ B, Molkim. ⁸⁵⁹ B, disserendi. ⁸⁶⁰ B, iuvesticionis. ⁸⁶¹ B, Gabulanus. ⁸⁶² B, Godofridus. ⁸⁶³ B, Belmont. ⁸⁶⁴ B, Masiago. ⁸⁶⁵ B, eius frater. ⁸⁶⁶ B, Malmus. ⁸⁶⁷ Le nom de ce témoin manque dans A. ⁸⁶⁸ B, Godofridus. ⁸⁶⁹ A, fo 82, ro; B, fo 96, ro. ⁸⁷⁰ Manque dans B. ⁸⁷¹ Restitué d'après B. ⁸⁷² B, convictus. ⁸⁷³ Ce mot paraît se rapprocher de l'arabe *markab*, qui signifie *bateau*; il signifie peut-être les bateaux chargés de grains, dont le meunier détournerait les frais de mouture. ⁸⁷⁴ Manque dans B.

chola, Gamaliel, Garneri[us]⁸⁷⁵ atque Robertus, concanonici. Item Angerius⁸⁷⁶, abbas de Sancto Georgio. Benedictus, cantor. Guido Sylvester, concanonici eiusdem. Ioscerandus, capellanus. Theodorus, notarius.

XCI⁸⁷⁷.

PRIVILEGIUM RAIMUNDI, TRIPOLITANI COMITIS DE DONO DOMUS, QUE APUD MONTEM PEREGRINUM EST.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen⁸⁷⁸.

Quamplurimis atque autentica firmitudine inexpugnabilibus divinarum seculariumque testimoniis scripturarum liquido patet, quia decet fidelium elementiam principum servorum Dei equis petitionibus⁸⁷⁹ adquiescere, et iusta Deoque grata desideria, ut ad effectum promoveantur, devota mente annuere. Unde, sedulo atque rationabiliter hoc expostulante Iohanne pie memorie, filio atque canonico ecclesie Sancti Sepulcri, Raimundus comes atque Christiane milicie⁸⁸⁰ excellentissimus princeps in partibus Syrie, sollerter sciens quia precium redemptionis anime viri est iuste acquisita possessio eius, pro redemptione anime sue suorumque parentum, communi favore et consilio suorum virorum, dedit Deo et gloriose ecclesie Sacrosancti Sepulcri Domini nostri Ihesu Christi, que est Iherosolimis, domum quandam in Monte Peregrino, que domus antiquo tempore inmundis paganorum supersticionibus dedita fuerat, quatinus, omni gentilitatis nefario ritu inde profugato, iam nunc Deo dignum fieret perpetuum habitaculum. Cuius domus christiana religione in Christi ecclesias salubriter translate cultoribus, eodem Iohanne rogante, concessit comes Raimundus ecclesiam Sancti Georgii, que est in montanis, cum suis appenditiis⁸⁸¹, in evidentia et audientia decani de Poscheriis et capellani sui Pointii⁸⁸² de Grilione et Rostagni de Port et Bernardi, prioris de Bethleem. Insuper quoque, dum propter bellorum ingruentiam non quantum vellet presenti efficacia dare posset, quod potuit fecit, scilicet firmiter concessit ut, quando divina voluntas, christianis desideriis satisfaciendo⁸⁸³, eorum potestati⁸⁸⁴ traderet Tripolitanam urbem possidendam, prescripta ecclesia Sancti Sepulcri haberet et perpetuo iure possideret eam, que post principalem ecclesiam in tota urbe predicta excellentior et dignior futura esset. Cui ecclesie promissit, immo quantum in futurum potuit rata constitutione concessit tantum de honore vel redditibus, quantum xiii clericorum inibi famulantium Deo usibus honeste sufficere posset.

Cui interim iuxta humanam necessitatem mortis debitum persolvendi inlicitus nepos eius, Guillelmus iordanis, Christiane militie ductor, hereditario iure

in honorem successit. Qui quilibet ab avunculo Raimundo bene incepta sive instituta non solum incontaminata servare, sed etiam ad debitum perfectionis finem sollicite perducere studens, dona atque promissiones ab avunculo Raimundo Sancto Sepulcro lactas per huius preceptionis decretum legitime roboravit. Et insuper sue suorumque parentum providens animabus, prenominatam ecclesiam propriis largitionibus multiplicare satagens eiusdem premissi Iohannis rogatu, dedit ei quandam villam, nomine Buiora, cum omnibus ad se pertinentibus, tam in arboribus quam in aliis universis, Preterea pia affectione exuberans, concessit eidem ecclesie liberam facultatem adquirendi et perpetuo iure possidendi, si quid de honoribus sui⁸⁸⁵ terrarii perhenniter in his partibus remansuri dare vellent. Quatinus autem huius [nostre]⁸⁸⁶ donationis autentica dispositio perpetua incommutabilitate inter⁸⁸⁷ omnem iniquam voluntatem atque illicitam presumptionem incontaminata atque inconvulsa permaneat, ego Willemus Iordanus, Christi servus atque Christiane militie [ductor], proprie manus mee supposito⁸⁸⁸ signo id corroborare studiosissime atque pia mentis effectione curavi.

Signum comitis Guillelmi.

Pro anima autem inliciti atque fidelis Dei famuli Raimundi, huius quoque donacionis⁸⁸⁹ inceptoris atque auctoris, hec quicumque legitis atque auditis Deum suppliciter orate.

Facta est autem huius donationis legitima corroboratio anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi mvi, mense augusto, xi kalendas septembris, sui testimonio universi populi ad de[di]cationem ecclesie Sancti Sepulcri, que est in Monte Peregrino, convenientis, nominatim autem sub evidentia et audientia⁸⁹⁰ horum, qui scripti sunt, virorum :

Aicardi scilicet Arelatensis et decani de Poscheriis. Stephani de Brino. Gaufridi⁸⁹¹ de Pen- nis. Willelmi Petri, constabularii. Willelmi Raimundi constabularii. Willelmi Beralli. Raimundi de Baisis.

Ego vero Raimundus, Pontii⁸⁹² filius, comes per Dei gratiam Tripolitanus, omnia, quecumque predecessores mei, sive venerabilis comes Raimundus sive Willemus Iordanus, predictae ecclesie Sancti Sepulcri dederunt pro salute animarum suarum, vel quicumque alii dignitati et honori meo pertinentes in helemosinam [sepius]⁸⁹³ nominate ecclesie dederunt aut daturi sunt de suis iustis possessionibus, concedo et sigilli mei impressione in perpetuum confirmo et corrobore.

XCH⁸⁹⁴.

PRIVILEGIUM CECILIE, COMMITTISSE⁸⁹⁵ TRIPOLIS, QUE

⁸⁷⁵ Restitué d'après B, *Maimundi constabularii. Willelmi.* ⁸⁷⁶ B, *Angerius.* ⁸⁷⁷ A, fo 83, r° et 87, v°; B, fo 97, r°. ⁸⁷⁸ Manque dans B. ⁸⁷⁹ B, *petitionibus.* ⁸⁸⁰ B, *militie.* ⁸⁸¹ B, *appenditiis.* ⁸⁸² B, *Poncii.* ⁸⁸³ B, *satisfaciendo.* ⁸⁸⁴ B, *posteritati.* ⁸⁸⁵ B, *suis.* ⁸⁸⁶ Supplée d'après B. ⁸⁸⁷ B, *intra.* ⁸⁸⁸ B, *sub-*
posito. ⁸⁸⁹ B, *donationis.* ⁸⁹⁰ Manque dans B. ⁸⁹¹ B, *Gaufridi.* ⁸⁹² B, *Poncii.* ⁸⁹³ Supplée d'après B.
⁸⁹⁴ A, fo 84, r°; B, fo 99, r°. ⁸⁹⁵ B, *comittisse.*

CONCESSIT UT COQUERENT QUICUMQUE VELLENT IN FURNO, QUEM HABEMUS APUD MONTEM PEREGRINUM.

Humane conditiones miseria pressi ac mole consuetudinis quasi altera lege nature ad peccandum semper prona, in tantis proturbationum⁸⁹⁶ fluctuationibus positi, necessarium valde duximus et utile ad servorum Dei, qui ei familiarius assidua et felici iunguntur copula, beneficiorum et orationum suffragia confugere, ut quod per nostra non confidimus, saltem pereorum merita apud Deum obtinere mereamur⁸⁹⁷; quod tunc rite perficitur, eum ex habundanti nostro illorum supplementum inopiam; mutuo caritatis munere carnalia nostra eis impendentes, licet parva, que meliora sunt, id est spiritualia, ab ipsis recipimus. Idecirco ego Cecilia comitissa pro salute anime domini mei, Poncii comitis, et pro salute anime mee et filii mei, Raimundi comitis, ipso filio meo assentiente, rogata etiam a rege Iherosolymorum Fuleone et a regina Milissende, concessi in perpetuam elemosinam⁸⁹⁸ in manu Wlgrini, prioris Montis Peregrini, canonici Sancti Sepulchri, ut quicumque voluerint coquere in ferno, quem habent canonici prefati Sancti Sepulchri apud Montem Peregrinum, libere et sine omni calumpnia coquant.

Hanc concessionem fecimus ego et filius meus, comes Raimundus⁸⁹⁹, anno ad incarnatione Domini MCCCXIX, teste :

Girardo, episcopo Tripolitano. Petro de Podio Laurentii. Petro Raimundo de la Balma. Jocecelino de Calmont⁹⁰⁰. Silvio Roberto. Petro de Podio, priore de Hospitali. Magistro Alberico, priore de Bethleem. Willelmo Apieres, placeario Montis Peregrini. Et Homodeu⁹⁰¹.

XCIII⁹⁰².

PRIVILEGIUM RAIMUNDI, TRIPOLITANI COMITIS⁹⁰³, DE LIBERTATE QUAM HABEMUS IN PORTU TRIPOLIS.

In nomine aante et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen⁹⁰⁴.

Ego Raimundus, Dei gratia Tripolitanus comes, et Hodierna coniux⁹⁰⁵ mea, eadem gratia Tripolis comitissa, regis Iherusalem filia, filiis sancte matris ecclesie, presentibus et futuris, notum volumus haberi et memoriter in hac carta retineri quod domni Willelmi, divina gratia Iherosolymorum patriarche, ab Antiochia revertentis, ac suffraganeorum ipsius, Fuleheri, Tyrensis archiepiscopi, et Roberti, Nazareni archiepiscopi, ac Bernardi, Sydoniensis episcopi, aliorumque multorum petitionibus⁹⁰⁶ inducti, ecclesie, Sancti⁹⁰⁷ Sepulchri Domini et fratribus in ea Domino servantibus et servituris libertatem in portu nostro Tripolis afferendi, eiciendi, deferendi inde omnia, que nsibus suis necessaria fuerint, quiete et

A absque ulla [exactione⁹⁰⁸] damus atque concedimus. Et pro remedio animarum nostrarum ac parentum nostrorum eisdem iure perpetuo confirmamus omnia illa dona, tam in casalibus quam in terris et vineis et olivetis et villanis ceterisque possessionibus, que dominus Raimundus, comes Sancti Egidii, et Willelmus Iordani, nepos eis, et Bernardus⁹⁰⁹ comes atque Pontius⁹¹⁰ comes, pater meus, aliique barones seu terrarii fideliter dederunt ecclesie Domini Sepulchri et canonicis eiusdem loci, euncta concedimus, laudamus atque sigillo nostro firmamus, neenon⁹¹¹ Sanctum Georgium, Huius autem doni existunt testes :

Giraldus, episcopus Tripolis. Iohannes, canonicus. Magister Gillebertus⁹¹². Rainerius, constabularius. Petrus de Podo Laurentii. Willelmus Rainoardi. Gauscelinus⁹¹³ de Cavomonte. Willelmus Porcelleti. Saxo. Pontius⁹¹⁴ de Sura. Geraldus⁹¹⁵ Isnelli. Brunellus, dapifer. Raymundus⁹¹⁶ Lamberti. Pontius⁹¹⁷ Giuraldi. Stephanus, monachus. Otrannus, cancellarius comitis, qui hanc dictavit.

Hoc privilegium factum est anno ab incarnatione Domini MXXL, mense ianuarii, indictione III.

XCIV⁹¹⁸.

ITEM ALIUD EJUSDEM ET DE EODEM, SED UNIVERSALIS⁹¹⁹.

In nomine sancte et individue Trinitatis.

Ego Raimundus, Dei gratia Tripolitanus comes, et Hodierna, eadem gratia Tripolitana comitissa regis Iherusalem filia, notum volumus haberi et memoriter in hac carta retineri quod Willelmo, Iherusalem Dei gratia patriarche, et canonicis Sanctissimi Sepulchri pro animabus nostris et parentum nostrorum donamus, laudamus atque concedimus libertatem nostram⁹²⁰ in portu nostro Tripolis, quod oleum suum et omnes alios redditus, quos de omni terra nostra habebunt, de portu nostro sine omni mereede libere deferant, et omnia illo, que voluerint⁹²¹ emere adversus⁹²² ecclesie et canonicorum Sanctissimi Sepulchri, similiter de portu nostro libere deferant. Nunc⁹²³ demum omnia illa dona, que Raimundus comes Sancti Egidii, et Bertrandus comes atque Pontius⁹²⁴ comes dederunt ecclesie Sanctissimi Sepulchri et canonicis eiusdem loci, concedimus atque laudamus et sigillo nostro confirmamus, neenon⁹²⁵ Sanctum Georgium. Huius doni sunt testes nostri barones :

R[ainerius], constabularius. P[etrus] de Podio Laurentii. W[illelmus] Porcelleti. Willelmus Rainoardi. Saxo. Bertrannus⁹²⁶ Umberti. Gauscelinus de Cavomonte. P[ontius] de Sura⁹²⁷. Brunellus. G[eraldus] Isnel. O[tran-

⁸⁸⁶ B, perturbationum. ⁸⁹⁷ Manque dans B. ⁸⁹⁸ B, helemosinam. ⁸⁹⁹ B, Raimundus comes. ⁹⁰⁰ B, Calmunt. ⁹⁰¹ B, Homodei. ⁹⁰² A, fo 84, v°; B, fo 100, r°. ⁹⁰³ B, comitis Tripolitani. ⁹⁰⁴ Manque dans B. ⁹⁰⁵ B, coniux. ⁹⁰⁶ B, petitionibus. ⁹⁰⁷ Manque dans B. ⁹⁰⁸ Supplée d'après B. ⁹⁰⁹ B, Bertrandus. ⁹¹⁰ B, Poncius. ⁹¹¹ B, preter. ⁹¹² B, Gislebertus. ⁹¹³ B, Goscelinus. ⁹¹⁴ B, Poncius. ⁹¹⁵ B, Giraldus. ⁹¹⁶ B, Raimondus. ⁹¹⁷ B, Poncius. ⁹¹⁸ A, f° 85, r°; B, f° 100, v°. ⁹¹⁹ B, universalis. ⁹²⁰ Manque dans B. ⁹²¹ B, voluerit. ⁹²² La leçon de B qui donne ad usus est bien préférable. ⁹²³ B, Tunc. ⁹²⁴ B, Poncius. ⁹²⁵ B, preter. ⁹²⁶ B, Bertrandus. ⁹²⁷ B, Sura.

nus], cancellarius, qui hanc cartam dictavit.

Hec carta facta est anno ab incarnatione Domini MCXL, mense Decembri. Et adhuc huius doni sunt testes :

Robertus, archiepiscopus Nazareth. Fulcherius, archiepiscopus Tyri. Bernardus, episcopus Synodis. Guido Beriti. Helias, cancellarius regis. Balduinus, cancellarius patriarche Iherusalem. Iohannes, canonicus Tripolis. Raimaldus, capellanus Nazareth.

XCV⁹²⁸.

PRIVILEGIUM RAIMUNDI, COMITIS TRIPOLITANI DE CONFIRMATIONE QUORUNDAM DOMORUM⁹²⁹.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Quoniam memoria istius seculi labilis est nec eius status semper⁹³⁰ esse potest, ob hoc illarum rerum, que ante nos aguntur, homines presentes et futuri Tripolitane terre veram et plenam noticiam habeant, dignum et utile est ea scripto memorie commendare, quatinus, si forte post elapsa temporum curricula in aliquo dissensio evenerit, notificatione scripture notificetur. Igitur ego Raimundus, Dei gratia comes Tripolitanus, Et Iodierna, comitissa Tripolitana, et Raimundus, filius noster, notum volumus haberi ac memoriter in hac carta retineri omnibus hominibus, presentibus et futuris, quod dominus Wigrinus, Sanctissimi Sepulcri canonicus, domos quasdam emit in civitate nostra de Wilhelmo de Sira LXXXI bizantiis, assensu et benivolentia nostra et baronum nostrorum⁹³¹, quas, pro remedio animarum nostrarum et parentum nostrorum ecclesie Sanctissimi Sepulcri et canonicis in eodem loco Deo servientibus laudamus et concedimus bona fide sine [malo] ingenio. Nunc demum pro amore domini Wigrini quoddam fructum⁹³² terre de tambulo⁹³³ nostro et voltura turris ecclesie Sanctissimi Sepulcri et canonicis similiter donamus et concedimus pro remedio animarum nostrarum. Et ut firmum sit hoc privilegium impressione sigilli nostri permaneat confirmatum. Huius autem privilegii existunt testes :

Rainerius, constabularius, cum matre sua. Radulphus Caslan, frater Templi Salomonis. Petrus de Podio Laurentii. Willelmus Raimoldi. Et filius eius, Saxus. Et frater eius Raimundus. Goscelinus de Calvo Monte. Robertus Silvii. Pontius de Sira. Brunellus, dapifer. Giraldus Isnelli. Stephanus, monachus. Pontius Giraldi. Hermengardus. Pellicius. Albertus, camerarius. Willelmus, cappellanus comitis. Otrannus, cancellarius, qui hanc cartam dictavit.

Hec est facta carta⁹³⁴ anno ab incarnatione Domini MCXLII, indictione VI.

Preter hoc autem voltamillam, quam dominus Wigrinus, de Guidone emit, Sepulcro domini et canonicis in eodem loco Deo servientibus bona fides sine malo ingenio, pro remedio animarum nostrarum, laudamus et concedimus iure perpetuo habendum et tenendum.

XCVI⁹³⁵.

PRIVILEGIUM DOMINE ADALAIS, UXORIS HUGONIS EBRAICI⁹³⁶ DE XII BIZANTIS, QUOS ANNUATIM NOBIS [HABERE]⁹³⁷ CONCESSIT.

Anno Domini MCXXXV, ego Adalais, uxor que lui Hugonis Ebraici⁹³⁸, imprimis ad honorem Dei et Sancti Sepulcri et pro anima domini ac mariti mei, Hugonis Ebraici⁹³⁹, et pro salvatione mea ac filiorum meorum et pro animabus nostris, et quia canonici Sancti Sepulcri receperunt me et animam mariti mei et omnes filios meos in illorum consortio et orationibus ac fraternitate, dono et confirmo una cum filio meo, Willelmo Ebriaco, ut isti⁹⁴⁰ canonici habeant de nostro XII bizancios per unumquemque annum aut cxx rotula olei, et ut fatiant⁹⁴¹ anniversarium per unumquemque annum Hugonis Ebriaci, quod est VI die intrante octobre vigilia sanctorum martirum Sergii et Bachi, et ut filiorum ac filiarum nostrarum ipsa die commemorationem de illorum animabus fatiant⁹⁴². Testes :

Guidofressus. Guiniguissus, Stephanus. Bertranus⁹⁴³. Segnoretus. Paganus, ferrarius.

Peregrinus interfuit ad hec omnia, et iussu domine et filii eius, Willelmi Ebriaci, posuit hoc sigillum et scripsit hec.

XCVII⁹⁴⁴.

PRIVILEGIUM RAIMUNDI COMITIS DE OMNIBUS POSSESSIONIBUS, QUAS HABEMUS IN HONORE TRIPOLITANO.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Raimundus, Dei gratia comes Tripolitanus, pro amore Dei et salute anime mee et requie parentum meorum, necnon rogatu domini Willelmi, Dei gratia patriarche Iherosolimitani, Petri, Dominici Sepulcri prioris, totiusque ipsius ecclesie capituli, concedo atque in perpetuum inconulse confirmo et sigilli mei impressione corrobore omnes possessiones, quas in toto comitatu nostro Tripolis glorioso Sepulcro predecessores nostri donaverunt, videlicet dominus Raimundus, Sancti Egidii comes, Willelmus Iordanus comes, Bertrandus comes, Pontius comes et barones etiam seu alii fideles : imprimis ecclesiam sancti Sepulcri, que est in Monte Peregrino, cum suis domibus et integra sua curia ;

⁹²⁸ A. fo 85, v^o ; B. fo 101, r^o. ⁹²⁹ Dans B la rubrique est ainsi conçue : *Item eiusdem de domibus, quas dominus Wigrinus emit apud Tripolim de Wilhelmo de Sira.* ⁹³⁰ Manque dans B. ⁹³¹ Le mot *emit* se trouve répété ici dans les deux manuscrits. ⁹³² B. *frustum.* ⁹³³ B. *stabulo.* ⁹³⁴ B. *Hec carta facta est.* ⁹³⁵ A. fo 86, r^o. B. 102, r^o. ⁹³⁶ B. *Ebriaci.* ⁹³⁷ Supplée d'après B. ⁹³⁸ B. *Ebriaci.* ⁹³⁹ B. *Ebriaci.* ⁹⁴⁰ B. *predicti.* ⁹⁴¹ B. *faciant.* ⁹⁴² B. *faciant.* ⁹⁴³ B. *Bertrandus.* ⁹⁴⁴ A. fo 86, v^o ; manque dans B.

furnum etiam cum domibus sibi pertinentibus, ita scilicet ut absque nostra aut heredum nostrorum contradictione valeant ibi coquere omnes, quicumque voluerint, ad utilitatem et proficuum domus prefate ecclesie, secundum quod mater mea, Cecilia comitissa, coram nobis presentibus et illud idem confirmantibus, donavit atque concessit; domos etiam, quas in Monte Peregrino et Tripoli habent ex devexum montis, ex utraque parte vie veteris, sicut et nunc possident, a muro usque ad conductum; gardium etiam. Libertatem quoque in portu nostro Tripolis afferendi, deferendi inde omnia, que usibus suis necessaria fuerint, quiete et absque consuetudine aut ulla exactione damus atque concedimus; transitumque per portas civitatis necnon et per universam terram nostram eadem libertate et quietudine firmamus. Ecclesiam Sancti Georgii in montanis cum suis casalibus atque cunctis aliis suis pertinentiis, quemadmodum probatur dinosciturve eam dedisse comes Raimundus Sancti Egidii predictae ecclesie: casale Buiola cum villanis suis et pertinentiis suis et suo integro oliveto, quod Willelmus Iordani comes donavit in dedicatione ecclesie Sepulcri, que est in Monte Peregrino; tria alia casalia, que sunt in montanis, cum villanis et pertinentiis suis, scilicet Abdin, Bedula, Benehara, que comes Bertrandus eidem ecclesie dedit, et ex alia parte montane casale Medera cum vill[an]is et pertinentiis suis, quem Willelmus Ermengardus donavit; gaustinam insuper, que dicitur Loisan, quam Raimundus de Raisac dedit; casale Helmedel cum villanis et pertinentiis suis prope Guibelacard, quod dedit Ribod; casale Cafarsequel in territorio de Gibelet, quod vocatur casale Pontis Sici, quod Stephanus de Brolo dedit; in casali de Bocumbe villanum unum cum una carrucata terre, quem donavit Raimundus de Narbona; in casale, quod dicitur Aer, villanum unum cum una carrucata terre, quem dedit Bernardus Derat; in casale etiam Derie villanum unum cum [una] carrucata terre et x jarras olei, quas debet persolvere annuatim dominus quicumque fuerit casalis, que dedit Petrus de Podio Laurentii, concedente uxore sua; et villanum unum cum una carrucata terre, quem dedit Petrus, nepos Rogerii constabularii, in casale Ardin; et in casale de Buissera unum villanum cum una carrucata terre, quem dedit Adalardus; in causali ⁹⁴⁵ Sorbe villanum unum cum una carrucata terre, quem dedit Gaufridus de Penis; in territorio de Nophis xii quoque Bizancios aut cxx litras olei, quos donavit supradictae ecclesie Adalaxia pro anima Vgoni Ebriaci, viri sui, una cum filio suo, Willelmo Ebriaco, annuatim in semipiternum reddendos; unum quoque villanum cum omnibus suis pertinentiis, et terras alterius villani, quem dedit Willelmus de Boschet; villanos supradictos eorumque heredes cum terris suis perhenniter

A habendos ecclesie concedimus. Ista omnia supradicta et alia cuncta, que iuste canonici inantea sunt adquisituri seu donatione quorumcumque hominum vel emptione aut aliqua commutatione vel ad presens possident, memorate ecclesie Sancti Sepulcri presenti privilegio premunimus, et, sicut prephatum sumus, nostro sigillo insignimus, ut liberet et quiete absque exactione aliqua et servicio in eternum possideant, testibus etiam subscriptis illud idem sancientes, ut censure nostre monumentum inviolabile permaneat, quatinus ut nec per nos vel successores nostros in aliquo tempore queat violari.

Rainerius, constabularius. Petrus de Podio Laurentii. Gocelinus de Cavomonte. Saxo. Giraldus Isnel. Brunellus, dapifer. Ramundus Lamberti. Pontius Giraldi. Stephanus, monachus. Otrannus, cancellarius.

Facta carta anno ab incarnatione Domini MCXLIII indictione vi.

XCXIII ⁹⁴⁶.

PRIVILEGIUM BERTRANDI, TRIPOLITANI COMITIS ⁹⁴⁷, DE TRIBUS CASALIBUS, ARDIN, HABELA ⁹⁴⁸, BENIHARAN.

Anno dominicæ incarnationis MCXII, kalendis ⁶⁴⁹ decembris, ego Bertrandus, inclitus comes, Raimundi Sancti Egidii [filius], reddo et laxo Domino Deo et ecclesie Sepulcri Domini nostri Ihesu Christi, que sita est in castro Montis Peregrini, tria casalia, scilicet Addin ⁹⁵⁰, Habela ⁹⁵¹, Beniharan ⁹⁵², cum omnibus pertinentiis suis, que olim donavi ad prefatam ecclesiam pro remedio anime Guillelmi Iordanis, consanguinei mei, in presentia domni Balduini, regis Iherusalem, et archiepiscopi Albariensis et Arnulfi archidiaconi aliorumque proborum virorum, et in manu domini Iobannis, qui tunc temporis erat prior ejusdem ecclesie, quod omnibus hominibus manifestum est, sicut carta declarat. Manifestum est quia ego Bertrandus, comes prescriptus, peccatis meis irruentibus, tradidi iniuste prescriptum honorem in meo dominio et potestate. Nutu Dei actum est quod capitulum Iherusalem elegit unum de fratribus suis in prioratu ecclesie Montis Pegrini, scilicet Arnaldus ⁹⁵³ qui missus est a nobis ut honorem supradictae ecclesie adquisitam conservaret et perditum acquirat. Illo veniente et honore perduto mihi proclamante, divino suggerente timore, consilium accepi a Domino, et cum omnibus nobilibus meis, submonente pietate et remedio anime mee et anime patris mei atque matris mee omniumque parentum meorum, reddo et guirpisco ego Bertrandus comes et filius meus Pontius sub tali tenore et stabilitate, quod nec ego nec filius meus Pontius nec ullus ex ereditibus ⁹⁵⁴ meis nec ulla potestas non ⁹⁵⁵ sit ausus dirumpere nec alienare hunc honorem prescriptum, sed sit libere et absolute nunc et semper Domino Deo et iamdictae ecclesie Sancti Sepulcri sine inganno et malo ingenio. Insu-

⁹⁴⁵ Corriez *casal*. ⁹⁴⁶ A, f° 89, r°; B, f° 104, v°. ⁹⁴⁷ B, *comitis Tripolitani*, ⁹⁴⁸ B, *Babela*. ⁹⁴⁹ La leçon des mss. est fort douteuse; peut-être faut-il lire: *anno MCX, ii kalendas*. ⁹⁵⁰ B, *Abdin*. ⁹⁵¹ B, *Babela*. ⁹⁵² B, *Beniharen*. ⁹⁵³ B, *Arnaldum*. ⁹⁵⁴ B, *hereditibus*. ⁹⁵⁵ Manque dans B.

per etiam omnes donationes iam factas et corroboratas a patre meo, scilicet Raimundo, comite Sancti Egidii, et a Willelmo Iordano, consobрино meo, cum omni conventu, qui ad de[di]cationem ⁹⁵⁶ supradictę ecclesię, fuit, ego Bertrandus comes laudo et confirmo, et filius meus Pontius, sicut scriptum est in privilegiis predictę ecclesię; et ⁹⁵⁷ in antea hec guirpicio et predicta laudatio firma et stabilis permaneat omni tempore. Et propter hanc guirpitionem et evacuationem suprascripti ⁹⁵⁸ honoris, pro benedictione et reverencia ecclesię Sancti Sepulcri, dedit Arnaldus prior equum bonum et mulum optimum domno Bertrando comiti.

Facta carta huius guirpitionis ⁹⁵⁷, a Bertrando comite confirmata, et a Poncio filio suo laudata, et ab episcopis consignata, et a laicis corroborata. Si quis contra hanc donationem et guirpitionem ⁹⁶⁰ vel laudationem ad inrumpendum venerit, quicumque sit, sive ego prescriptus comes, sive filius meus Pontius ⁹⁶¹, sive ullus ex heredibus meis vel propinquis, aut aliqua potestas, an ulla sacrilega persona, qui hunc prescriptum honorem auferre vel minuire voluerit ab ecclesia Sancti Sepulcri, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, et a luminibus ⁹⁶² ecclesię ut depredator extrinsecus ⁹⁶³ fiat, et cum Iuda traditore in inferno particeps fiat, et cum Dathan et Abiron ⁹⁶⁴ supplicium eternum sustineat, et excommunicationi [subiaceat] ⁹⁶⁵ sanctorum apostolorum Petri et Pauli et omnium episcoporum et patriarche Iherusalem et episcopi Tripolitani et archiepiscopi Femie et episcopi Biterrensis, et insuper anathema maranata ⁹⁶⁶ sine fine permaneat.

Signum Bertrandi, comitis S. Poncii, filii sui. S. episcopi A[berti] ⁹⁶⁷ Tripolitani. S. archiepiscopi Femie, Pe[tri] ⁹⁶⁸. S. episcopi Biterrensis, A[rnaldi] ⁹⁶⁹. S. Rogerii, constabularii. S. Udaldi de Pontiano. S. Pontii ⁹⁷⁰ de Grilione.

ACIA ⁹⁷¹.

PRIVILEGIUM BALDUINI, REGIS QUARTI, DE CONCESSIONE TERRE IOHANNIS GOTHMANN.

In nomine sanctę et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris ⁹⁷², quod ego Balduinus, per gratiam Dei in sancta Iherusalem Latinorum rex quartus, casalia subscriptis nominibus nuncupata, videlicet Bethaatap ⁹⁷³, Derhassen, Derserip, Culi, Vastinam Leonis, cum omni integritate, gastinis scilicet et appendiciis suis, ubicumque in longum sive in latum protenduntur, que Iohannes Gothmannus, laudantibus et concedentibus uxore sua Armandala et filio suo Ancherio eiusdemque uxore Stephania filiaque

A predicti Iohannis Helisabeth, uxore videlicet Hugonis, Cesariensis domini, nec non et ipso iam dicto Hugone omnibusque aliis, ad quos presentis vindictionis videtur pertinere concessio vel in posterum prescriptę possessionis vendite hereditaria possessio, canonicis Dominici Sepulcri pro xi et cccc bizantiis vendidit, prece ipsius Iohannis Gothmanni filiique sui Ancherii quamplurimum persuasus, atque fraterna dilectione, qua memoratis canonicis iamdudum astringor, ex debito inclinatus, eidem videlicet canonicis in ecclesia Dominice Resurrectionis Deo nunc ibidem servientibus et in posterum servituris laudo, concedo et confirmo. Hoc autem, [quod] ⁹⁷⁴ prescriptus Iohannes et filius eius Ancherius canonicis, de quibus agitur, in pactis habuerunt, silentio ⁹⁷⁵ preteriri nolo, videlicet quod si in pretaxatis casalibus, gatinis quoque vel eorumdem attinentiis ⁹⁷⁶, ulla prorsus ex qualibet parte calumpnia nunc aut in futurum emergerit, sepe iamdictus Iohannes et eiusdem filius Ancherius nec non et ipsorum hereditatis successores in perpetuum prefatis canonicis illam penitus ex contracta conventionē sadare ⁹⁷⁷, sopire et ex toto tollere debent. Ut igitur ecclesia Dominici Sepulcri et eiusdem conventus, tam presens quam futurus, hec omnia, que seriatim expressa sunt et commemorata, libere, quiete et sine calumpnia omnium hominum, et absque omni servitio ⁹⁷⁸, exactione et dominio nunc et in futurum habeant, et iure perpetuo in eternum possideant, presenti pagine subscriptis testibus sigillique mei suppressione ⁹⁷⁹ denotata confirmo.

C Factum est autem hoc anno [ab] incarnatione ⁹⁸⁰ Domini MCLXI, indictione IX. Illius quidem rei testes sunt :

Amalricus, comes Ascalonitanus, Humfredus de Torono, constabularius. Philippus Neapolitanus. Hugo de Hybelino ⁹⁸¹. Hugo Cesariensis. Balduinus de Insula. Galterius, de Sancto Audemaro castellanus et Tiberiadis ⁹⁸² dominus, Gormundus ⁹⁸³ Tyberiadensis. Clarembaldus, vicecomes Acconen-sis. Guillelmus de Hursa. Guido de Mancariis.

Data Acon, per manum Stephani, domini Radulfi, Bethlemite ⁹⁸⁴ episcopi regisque cancellarii, in hoc officio vice fungentis, xi kalendas decembris.

G ⁹⁸⁵.

PRIVILEGIUM IOHANNIS GOTHMANNI DE VENDITIONE TERRE.

In nomine sanctę et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Quoniam humane vite instabilitate, caduca enim

⁹⁵⁵ Restituit d'après B. ⁹⁵⁷ B, ut. ⁹⁵⁸ B, prescripte. ⁹⁵⁹ B, guirpicionis. ⁹⁶⁰ B, guirpicionem. ⁹⁶¹ B, Poncius filius meus. ⁹⁶² B, luminibus. ⁹⁶³ B, extraneus. ⁹⁶⁴ B, Abyron. ⁹⁶⁵ Supplée d'après B. ⁹⁶⁶ B, maranatha. ⁹⁶⁷ B, A[berti] episcopi. ⁹⁶⁸ B, Petri Femie. ⁹⁶⁹ B, A[rnaldi] Biterrensis. ⁹⁷⁰ B, Poncii. ⁹⁷¹ B, l' 90, r°; B, l' 106, r°. ⁹⁷² tam futuris quam presentibus. ⁹⁷³ B, Bethaatap. ⁹⁷⁴ Supplée d'après B. ⁹⁷⁵ B, silentio. ⁹⁷⁶ B, attinentiis. ⁹⁷⁷ B, sadare. ⁹⁷⁸ B, servicio. ⁹⁷⁹ B, suppressione. ⁹⁸⁰ B, incarnationis. ⁹⁸¹ B, Ybelino. ⁹⁸² B, Tyberiadis. ⁹⁸³ B, Gormundus. ⁹⁸⁴ B, Bethlemite. ⁹⁸⁵ A, l' 90, v°; B, l' 107, r°.

est et cotidie tendit ad defectum, rerum memoria gestarum a mente cito dilabitur, scriptis eam commendare imitanda patrum sanxit auctoritas. Laudabiles igitur eorum sanctiones ego Iohannes Gothmannus pro modulo virium mearum imitari cupiens, universitati omnium, tam presentium quam futurorum, presentis scripture monumento notum fieri volo quod ego iamdictus Iohannes Gothmannus, laudantibus et concedentibus uxore mea Amandala et filio meo Ancherio cum uxore sua Stephania, filia quoque mea Helisabeth, uxore videlicet Hugonis, Cesariensis domini, nec non et ipso iamdicto Hugone omnibusque aliis, ad quos presentis venditionis videtur pertinere concessio, vel in posterum subscripte possessionis vendite hereditaria possessio, casalia subscriptis nominibus nuncupata, videlicet Bethaap⁹⁸⁶, Derassen⁹⁸⁷, Drexerip, Culi, Vastinam Leonis, cum omni integritate, gastinis scilicet et appendiciis suis, ubicumque in longum sive in latum protenduntur, dominis et fratribus meis ecclesie Dominici Sepulcri canonicis, domno videlicet Nicholao priori ceterisque omnibus Deo nunc ibidem servantibus et in posterum servituris, pro m et cccc bizantiis vendidi, ut ea iure perpetuo habeant et possideant ita prorsus ab omni⁹⁸⁸ hominum calumpnia et servitio, exactione et dominio soluta, libera et quieta, et propter prescripta casalia nulum omnino cuilibet homini servitium persolvatur. Ego siquidem, ingenti me urgente necessitate, liberationis videlicet et redemptionis de paganorum captivitate, consilio et consensu domini regis Balduni, de cuius feodo fuit presentis venditionis possessio, qui etiam auctoritate privilegii sui confirmavit presentemque paginam sigillo meo⁹⁸⁹ munivit, casalia, de quibus agitur, cum omnibus pertinentiis⁹⁹⁰ suis pretaxatis canonicis vendidi, cooperante mecum in omnibus et per omnia filio meo Ancherio. Si qua igitur super prefatis casalibus vel eorumdem attinentiis nunc aut in futurum calumpnia emergerit, nos et nostri successores eam movebimus⁹⁹¹, et ex toto pacificabimus; sic⁹⁹² igitur dum vixerimus nos. Nobis vero humano more decedentibus, illi, ad quos hereditas nostra post nos transierit, conventui Sancti Sepulcri obligati in perpetuum tenebuntur ut, si quid dampni propter motam calumpniam eidem conventui contigerit, predicto conventui ab illis in integrum restauretur, et venditio pretaxata rata in perpetuum permaneret. Nolo igitur ut auctoritati huius mei privilegii aliquid deesset, rogavi dominum meum regem Balduinum ut presentem paginam sigilli sui impressione corroboraret, quod tandem sedulis tam meis quam filii mei Ancherii et amicorum meorum precibus obtinui. Munivit ergo dominus meus, sicut superius dixi, presentem paginam suo sigillo⁹⁹³; confirma-

vit etiam quodam alio privilegio, sub nomine ipsius scripto, hanc meam sepefatis canonicis venditionem. Ego autem, anime mee precavens, atque iam totiens dictis canonicis solerti consideratione in futurum providens, presentem paginam, ne ab aliquo succedentium mihi in posterum concuti aut impugnari posset, per cyrographum⁹⁹⁴, ut pars superior indicat, conscribi precepi. Illius rei testes sunt :

Odo de Sancto Amando, castellanus Turris David⁹⁹⁵, Marmio, Radulfus Bornio, Adam Niger et Fulco, frater eius, Thomas Patricius, Petrus Herimenius, Baharam, Gaufridus Turonensis, senescalcus domni Amalrici patriarche, Briceus⁹⁹⁶, Rainaldus Sicherius, Geraldus Aldenarius, Albertus Lombardus, Willhelmus Beraldus, Arbertus Tortus, Willhelmus Normannus.

Factum est autem hoc anno ab incarnatione Domini MCLXI. indictione IX, III nonas decembris.

CI⁹⁹⁷.

PRIVILEGIUM BERNARDI BITURICENSIS DE QUADAM DOMO, QUAM DEDIT ECCLESIE SANCTI SEPULCRI.

Notum sit omnibus hominibus, tam futuris quam presentibus, quia ego Bernardus Bituricensis et uxor mea Ahoys ecclesie Sancti Sepulcri et eiusdem canonicis, eorum Dei gratia fratres effecti, pro salute nostra et parentum nostrorum domum nostram et quecumque habemus, terram etiam, quam prope portam Sancti Sepulcri pro censu duorum bisantiorum acquisivimus, hereditario iure possidenda sub sequenti conditione donamus : in domo nostra, quamdiu vixerimus, cetera nostra possidentes, supradictorum canonicorum defensione muniti, permanebimus; cum autem quis nostrum mortuus fuerit, tertiam partem omnium canonici habuerint; qui vero supervixerit ad ecclesiam cum sua alia parte tertia, si voluerit, ierit, et ab ea victum et vestitum inde acceperit; sin autem, in domo sua erit, et de proprio vixerit, et post obitum suam partem tertiam cum precedenti ecclesia absque ullo impedimento habuerit; tertia autem partem cuidam filie nostre, fraternitati eorum similiter consortiate, cum ad nubilem etatem venerit, sive etiam nupserit, aut e bizantiis ipsi canonici dederint; que si sine heredibus obierit, totum penitus sine ulla calumpnia ecclesie remanebit; et si infantes alios ex nobis ipsis, omnibus aliis remotis, genuerimus, in tertia tantum parte filie cum ipsa supradicta participare constituimus; preterea si, mortuis nobis, debitum quodlibet remanserit, de nostris et filie partibus communiter reddendum precipimus. Pro tali igitur institutione dominus Petrus, prior Sancti Sepulcri, et cuncti cum eo canonici fratres suos et participes omnium bonorum suorum spiritualium nos in perpetuum fore conces-

⁹⁸⁶ B, *Bethaatap*. ⁹⁸⁷ B, *Derhassen*. ⁹⁸⁸ B, *omnium*. ⁹⁸⁹ B, *suo*. ⁹⁹⁰ B, *pertinentiis*. ⁹⁹¹ B, *removebimus*.

⁹⁹² Manque dans B. ⁹⁹³ B, *sigillo suo*. ⁹⁹⁴ B, *cyrographum*. ⁹⁹⁵ B, *Turris David castellanus*. ⁹⁹⁶ B, *Brictius*.

⁹⁹⁷ A, f° 92, r°; manque dans B.

serunt, et ter in anno, in natale videlicet Domini et in Pascha et in festum Iherusalem, iustam unam vini cum duobus panibus ob fraternitatis recordationem habendam permiserunt. Testes sunt :

Domnu- patriarcha Willelmus. Et Fulcherius, capellanus eius. Et Amelius, diaconus. Et Aschetinus, vicecomes. Et Umbertus, aurifaber. Et Herbertus cum barba. Et Giraldu, Sancti Sepulcri diaconus, qui hanc cartam composuit. Et Willelmus de Babilonia.

CII⁹⁹⁸.

PRIVILEGIUM PETRI, PRIORIS SANCTI SEPULCRI, ET CANONICORUM DE VENDITIONE EIUSDEM DOMUS.

Anno ab incarnatione Domini m^{cxxxv}, indictione xiii, Petrus, Sancti Sepulchri prior, ceterosque fratrum eiusdem loci canonicorum domum, que fuit Bernardi Bituricensis, et aliam, que fuit Willelmi drugomanni, predictae domui contiguam, Petronille, mulieri Ungarice, cccxli bisentiis vendiderunt in hospitalem domum sue genti, ut ipsa eas tamquam proprio censu emptas sibi, ut dictum est, sueque genti venditas eternaliter possideat. Quod si ipsa vel ejus successores Ungarici, necessitate qualibet ingruente, prefatas domos in posterum vendere vel invadiare voluerint, priori et canonicis Sancti Sepulcri venales vel invadiandas offerant; si vero prior et canonici easdem domos ita ut alii emere noluerint, cuicumque voluerint sine contradictione vendant et invadant. Prenominata autem mulier prebendam quatuor hominum de refectorio Sancti Sepulcri accipiebat cotidie; sed, pro salute anime sue, sicut soror ecclesie necessitati fratrum providens, partem prebendarum remisit, ita ut deinceps duabus contenta prebendis, una unius canonici et altera unius servientis permaneat.

Facta est autem huius carte inscriptio, domino Willelmo sancte Iherosolimitane ecclesie patriarchatui presidente, Fulcone nobilissimo rege regnante. Huius rei testes sunt :

Rogerus, Ramathensis episcopus. Anselmus, Bethleemita episcopus. Acardus, prior Templi Domini. Arnaldus, prior Montis Syon. Henricus prior Montis Oliveti. Robertus, abbas Vallis Iosaphat. Chosmas Ungaricus, heremita. Bonifatius, socius eius. Symeon Ungaricus, archidiaconus. Roardus, vicecomes. Raimondus, magister Hospitalis. Raimaldus de Pons, et complures alii.

Quicumque hanc conventionem infirmare vel violare temptaverit, apud Deum et homines anathema sit.

CIII⁹⁹⁹.

DE EMPTIONE CUIUSDAM DOMUS, QUAM EM T BERNARDUS CASTELLI RADULFI A GEORGIO RAICO.

Bernardus Castelli Radulphi et Havidis, uxor eius, emerunt unam domum de Georgio Raico atque

A Bu[r]sardo, quam Georgius emerat a Petro Britanno et Geifrido, socio suo, pro lxxx bisanciis inter omnes consuetudines. Bernardus iste emit hanc domum in tempore Garmundi patriarche et Balduini regis secundi, quando ivit pugnandum ad Bursechinum, coram Anschetino, vicecomite Iherusalem, qui rectitudinem inde accepit, teste :

Odono, socero Piselli, et Bertrano Alobroge, et Roberto sine barba, et Andrea, suo genero, et Fulcone Berruer, et Stephano Alvernensi, et Pagano Stulto, et Willelmo Grosso, plaecario, et Alberto, filio A[n]schetini vicecomitis, et Eudeberto Ruffo, et Baldri de Templo, et Rogero de Baios, et Soiberto, et Radulfo de Baugenci, et Cudener, et Berengero, et Radulpho Fabri, et Theaudo, et Brunet, cambiatore, et Roberto, ianitore porte David, et Petro Fabri.

Hanc cartam fecit Ogerus clericus in turre David, Hanc domum emit Bernardus a Georgio et a Bursardo sine aliqua calu[m]pnia ad vendendum et ad dandum ad suam voluntatem fatiendam.

Inde est testis Marages, filius Bursardi, qui fuit ad potationem huius rei.

CIV¹⁰⁰⁰.

PRIVILEGIUM, QUOD FECIT PETRUS, PRIOR SANCTI SEPULCHRI BERNARDO ET UXORI SUE.

Notum sit omnibus, tam futuris quam presentibus, quod ego Petrus, Dominici Sepulcri prior, et omnis conventus eiusdem quandam domum cum una statione Bernardo et uxori sue, in fraternitate nostra susceptis, possidendam tali conditione concedimus : quamdiu vixerint, totam domum et stationem habuerint, exceptis duabus eiusdem cameris et etiam stabulis, que pro Lamberto Ptolomensi hospitando et pro suis custodiendis in nostra potestate sub eorundem custodia retinemus; si autem ipsi propria relinquere et cum omnibus suis ad nos venire voluerint, deinde victus et vestimenti necessaria eis impendemus; sed cum alter eorum obierit, totius pecunie medietatem habebimus, et qui supervixerit cum alia sua medietate ad nos, si voluerit ultra necessaria a nobis suscepturus, venerit; sin autem, per omne tempus vite sue in domo fuerit, et, cum obierit, domum et stationem solutas et quietas et omnia sua nobis dimiserit; nec non si infantem ex se habuerint cum obierint, duas partes eorum pecunie nobis reliquerint, et terciam infanti dederint; infans vero in domo sive statione aliquam calumpniam non fecerit nec habuerit. Preterea si vir, mortua uxore, aliam duxerit, aut mulier, mortuo [viro], alieno nupserit, quamdiu vixerint, domum et stationem similiter possederint; sed cum uterque mortuus fuerit, alienus maritus sive aliena coniux domum seu stationem non habuerint, sed ad nos solute et quiete cum pecunia mortui domus

⁹⁹⁸ A, f° 92, v°; manque dans B. ⁹⁹⁹ A, f° 93, r°; manque dans B. ¹⁰⁰⁰ A, f° 93, v°; manque dans B.

et statio redierint; sed pœcunia hoc modo distribuetur : medietatem aliene coniugi sive alieno viro reliquerint, et, si infautem sic alienis habuerint, partem pœcunie sue unam nobis, alteram infanti, tertiam marito dederit.

Facta est carta ista anno ab incarnatione Domini m^cxxiii, indicione xi.

Super retentione camerarum et stabulorum, quos pro Lamberto hospitando retinuimus, ipso Lamberto defuncto, solutum facimus; uxor tamen ipsius Lamberti, quamdiu absque viro fuerit, in eis similiter hospitabitur.

Testes sunt : Umbertus aurifaber, et Holdreus, et Turstanus Angelus, et Iohannes Galiga, et Milo Curvesarius, et Petrus Petragorius, et Helias, frater eius, et Robertus Cocus, et Petrus de Ramata, et Bernardus, aurifaber, et Giraldus, diaconus et canonicus Sancti Sepulcri, qui hanc cartam composuit.

CV 1001.

PRIVILEGIUM RICARDI IAFERINI DE QUADAM DOMO.

Notum sit omnibus dominice vinee cultoribus quod ego Nicholaus, prior Sancti Sepulcri, assensu totius nostri capituli, domum, quam tenuit Bernardus Barsarius, Ricardo Iafertino et heredibus eius libere et quiete in perpetuum ad possidendum et emendandum concedimus, sic nempe ut per singulos annos Ricardus predictus vel eius successor nobis nostrisque successoribus kalendis martii xiv bisancios censualiter persolvent. Addimus etiam quod, si domum illam vendere voluerint, primum nobis venalem offerent; quam si retinere voluerimus, marcham argenti levius habebimus; sin autem, cui-cumque dare seu vendere voluerint, omnibus militibus atque ecclesiis penitus exceptis, salvo prenominato censu, licentiam habeant.

Actum est hoc iv nonas martii, anno ab incarnatione Domini m^clx. Huius rei testes sunt :

Nicholaus, prior. Arnulphus, subprior. Bernardus, cantor. Godefridus, thesaurarius. Ebrardus. Ilbertus. Petrus de Sepulchro. Petrus Clemens. Achilles. Hugo de Nigella. Petrus de Latina. Petrus Limbardus. Rainaldus de Oehis. Robertus Antiochie.

De laicis :

Pisellus, aurifaber. Baldoinus Borne. Petrus Salomonis. Robertus Cocus. Uldretus, aurifaber. Giraldus Salomonis. Petrus Petragore.

CVI 1002.

DE QUODAM ORTO, QUEM DEDIT MABILIA ECCLESIE SANCTI SEPULCHRI.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Sciendum ast et dignum memorie tradendum quia

A ego Mabilia pro redemptione anime mariti mei et filii mei et anime mee et corporis inopia relevanda dedi et concessi canonicis Sancti Sepulchri, confratribus et dominis meis, ortum meum in vita mea, et post decessum meum domum meam, utrumque iure perpetuo possidendum. Nec totum fuit gratis; ipsi enim michi proinde c et lxxx bisancios recompensaverunt, et in orto claudendo mœcceria, et in cisterna, que ibi erat, curanda xl bisancios dispendierunt, et victum michi, quamdiu viverem, communi consilio determinatum concesserunt, scilicet cotidie panem unum canonicorum et dimidiam litram vini temperati et scutellam de coquinato, in die vero dominica et magnis sollempnitatibus recentis frustrum carnis vel de cibo, quem domini comederent.

B Hoc autem factum est anno ab incarnatione Domini m^cxxxii, vi kalendas iulii, rege Fulcone Iherosolimitano regnante et Domino Willelmo patriarcha presidente. Huius itaque rei sunt testes :

Dominus Willelmus patriarcha.

Et canonici Sancti Sepulcri :

Petrus, prior. Petrus de Barcelona. Hugo, prepositus. Gaufridus de Constantinopoli. Radulfus Parisiacensis. Petrus Bernardus. Garnerius de Cenomanne. Guido. Giraldus. Petrus Clementis. Eurardus, et ceteri canonici. Anshetinus, vicecomes. Rainaldus de Pontibus. Gaufridus Acus. Tosetus. Hildredus.

CVII 1003.

PRIVILEGIUM ANDREE ET HOSANNE.

C Notum sit omnibus, tam futuris quam presentibus, quod ego Petrus Bernardi, canonicus Sancti Sepulcri, consensu Petri prioris et canonicorum meorum, concessi Andree et Hosanne, uxori eius, edificare domum de proprio super terram Sancti Sepulcri, que est in Iherusalem, in parte regis, circumdata ab una parte domo Sancti Sepulcri, ab alia domo Hospitalis, que fuit Garsie, ab alia vero parte est circumdata domo, que fuit Roberti Galatine : tali conditione ut eam habeant et possideant donec vixerint, et reddant n bisancios pro redditu Sancto Sepulcro in unoquoque anno : si autem Andreas mortuus fuerit, liceat prefate uxori eius manere in domo dum vixerit, duos bisancios, ut dictum est, singulis annis rendendo; similiter vero Andree facere liceat, si post uxorem supervixerit; post mortem vero utriusque domus illa tota et quieta remaneat ecclesie. Preterea concessimus ei ut de cisterna nostra, que est ad pedes gradus, quoquo die suffitienter aquam accipiat. Huius pacti testes sunt :

Holdredus, iudex. Albertus de Virduno. Ricardus. Rogerius, magister clientum Sancti Sepulcri. Arnulphus Fellarius. Petrus Porcellus. Halbert de Falconberga. Bernardus Riquitie.

1001 A, f° 94, r°; manque dans B.

1002 A, f° 94, v°; manque dans B.

1003 A, f° 94 bis, r°; manque dans B.

Actum anno ab incarnatione Domini MCCCXVI, A
indictione xiii, xvi kalendas decembris.

Scriptum per manum Iohannis Pisani, qui eo
tempore ad Sepulchrum clericulis docebat.

CVIII ¹⁰⁰⁴.

DE VENDITIONE DUARUM STATIONUM ECCLESIE SANCTI
SEPULCRI.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti,
amen.

Ego Alois cum viro meo Girardo et filiis meis
Rogerio, Alboim et Marco et Amelina, vendimus
conventui Sanctissimi Sepulcri duas stationes cum
suo solario pro c et lxx bisanciis iure perpetuo
possidendas, certis terminis prefixas : est enim a
parte orientis communis via, ab occidente atrium
Sancti Sepulcri, a meridie domus Michaelis, a se-
ptentrione domus Guisle Sancti Abrahe.

Factum est siquidem hoc anno ab incarnatione
Domini MCLV, indictione iii, xv kalendas septembris,
venerabili fratre Fulcherio in Ierusalem presidente
venerabili patriarcha, rege Balduino quarto.

Huius autem rei testes sunt :

Petrus Salomonis, Gibertus Papais, regie maie-
stati iurati. Albertus Lombardi. Giraldus Alde-
narii. Robertus Cocus. Willelmus, nepos Ai-
merici, prioris Montis Oliveti.

CIX ¹⁰⁰⁵.

RECORDATIO CONVENTIONIS ET DONATIONIS, QUE FACTE
FUERUNT INTER MARIAM DE SANCTO LAZARO ET RO-
GERIUM.

Breve recordationis conventionis et donationis,
que facta est quondam inter Mariam de Sancto
Lazaro, uxorem cuiusdam Rogerii, clientis Sancti
Sepulcri, et Bernardum, clientem patriarche, fra-
trem Petri, prioris Sancti Sepulcri. Nam prefata
Maria predicto Bernardo quandam filiam suam in
matrimonium tradidit in presentia capituli Sancti
Sepulcri et legalium virorum, quam filiam habuerat
de priore viro, nomine Petro, dotans eam dote cen-
tum bisantiorum, et vestiens eam, ut ita dicam, in
dorso et in lecto, dunsque etiam illi usumfructum
cuiusdam vinee, quam pater puella plantaverat. In-
super autem eidem Bernardo in ipsis sponsalibus
coram testibus et fideiussoribus quartam partem
cuiusdam domus, que sita est in platea Templi in
Ierusalem iuxta domum Bentulini, post mortem
suam concessit; aliam partem vero cuidam, quem
habebat, reservavit filio, post cuius filii mortem
aliam quartam partem prefatus Bernardus eiusque
heredes sine lite et contentione iure perpetuo habe-
ret et possideret. Quam domus donationem, anno-
rum interlabente curriculo, predicta, denegavit se
fecisse Maria; unde inter ipsam et generum non mi-
nima orta est controversia; que postea diffinita est
in capitulo Sancti Sepulcri coram domino patriarcha
Willelmo et Petro subpriore et Anselmo can-

to et Goffrido thesaurario et magistro Roberto,
canonicis Sancti Sepulcri, et coram Anschetino,
quondam vicecomite Ierusalem, et Rainaldo de
Pontibus et Goffrido Aeu : tali videlicet conditione
ut iam dictus Bernardus quartam partem domus,
quam ipsa Maria cum Rogerio secundo viro acqui-
sierat, post mortem eius libere et sine aliqua possi-
deat calumpnia; aliam vero quartam partem post
mortem filii similiter sine contentione habeat.

Facta est autem hec carta, Willelmo iubente pa-
triarcha, anno ab incarnatione Domini MCCCXV, in-
dictione xii, regnante in Ierusalem Fulcone, rege
Francorum tertio.

Huius autem conventionis sunt testes :

Petrus, prior. Petrus de Barcinona. Willelmus
Normannus. Godefridus. Wlgrinus. Eurar-
dus. Gervasius.

De burgensibus.

Oldreus. Milo. Bentulinus. Bernardus Lemovi-
censis, Petrus Petragorici. Arnulfus de Gor-
ranti. Bernardus Bituricensis.

CX ¹⁰⁰⁶.

DE CONCESSIONE CUIUSDAM DOMUS FACTA BENSECELINO ET
UXORI SUE.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti,
amen.

Notum sit omnibus commanentibus in civitate
sancta Ierusalem quod ego Amalricus prior, cum
plenario capitulo ecclesie Sanctissimi Sepulcri, con-
cedimus Bensecelino et uxori eius Bode heredibusque
suis domum Rogerii et Marie Sancti Lazari, quam
habent de Sancto Sepulcro, que sita [est] inter do-
mum Leodegarii molendinarii et predictae Gode, in
dextra parte platee, qua itur ad Templum; ea con-
ditione eis concedimus ut, sopitis omnibus querelis
inter nos et illos ante habitis, videlicet de terra et
vinea et omni feodo, quod tenuit ipsa Gode et pre-
decessores sui apud Sanctum Lazarum, pro quibus
unam medietatem domus libere et quiete possiden-
dam eidem Bensecelino et uxori eius Gode heredibus-
que suis concedimus, et ut habeant pro libitu suo
et voluntate potestatem vendendi eam sive donandi
quibuscunque voluerint, pro medietate vero altera
annuatim capitulo Sancti Sepulcri ad Pascha qua-
tuor bizancios ipsi sive heredes sui persolvent; si
vero annuatim in Pascha predicto conventui quatuor
bisancios non persolverint, capitulum prenominatum
xv diebus post Pascha habebit liberam potes-
tatem accipiendi domus predictae medietatem. Hanc
autem concessionem, videlicet de medietate do-
mus illius, eo tenore Bensecelino et Gode uxori eius
heredibusque suis facimus ut, si medietatem illam,
necessitate aliqua compellente, aliquando vendere
voluerint, salvo debito censu, quem ecclesie pre-
taxate singulis annis persolvere debebunt, quibus
voluerint eam vendant aut donent, exceptis Templa-

¹⁰⁰⁴ A, fo 94 bis, v°; manque dans B.

¹⁰⁰⁵ A, fo 94 bis, v°; manque dans B.

¹⁰⁰⁶ A, fo 95, v°; manque dans B.

riis et Hospitalaribus et aliis quibuscumque monasteriis, si aulem eam vendere voluerint, primuncapitulo prefato eam presentabunt; quam si emere voluerit, una marca argenti minus quam alicui alteri vendent.

Hec autem concessio inter canonicos Sancti Sepulcri et Bensecelinum uxoremque ejus Godam in presentia domini patriarche Fulcherii facta fuit, anno ab incarnatione Domini MCLIV. et ipsorum canonicorum, quorum nomina subscribuntur.

Videlicet domini Amalrici, prioris. Arnaldi, subprioris. Giraldi, precentoris. Godefridi, thesaurarii. Nicholai, elemosinarii. Beltoldi. Petri Sepulcrarii. Stephani, prepositi. Constantini. Petri de Golgota. Petri de Nazareth. Bernardi. Barduini. Willelmi de Baruth. Hugonis de Nigella. Iohannis Pictaviensis. Willelmi de Yspania. Rainaldi. Petri de Bolonie.

Laicorum vero :

Olonis de Verdun. Rainaldi Secher. Petri de Peregore. Willelmi Patroni. Benedicti. Alberti Lombart.

CXI ¹⁰⁰⁷.

DE RESTITUTIONE CUIUSDAM FEODI ROGERIO DE SANCTO LAZARO.

Anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi MCXXXV, indictione XIII, III kalendas iulii, regnante in Ierusalem Fulcone, Francorum rege tertio, Willelmus patriarcha et Petrus, prior Sancti Sepulcri, communi consilio et consensu canonicorum eiusdem, feodum, quod amiserant, Rogerio de Sancto Lazaro et uxori ejus Marie tali tenore restituerunt, quatinus ab eo die usque ad duos annos domum, quam habebant in Ierusalem, venderent, et omnes res, quascumque et ubicumque haberent, cum consilio canonicorum super terram Sancti Sepulcri vel ad Sanctum Lazarum vel in Ierusalem reducerent, et si infra terminum eos mori contingeret, omnis res eorum in possessione ecclesie remaneret; verum, si infra duos annos, ut supradictum est, domum ipsam non venderent, aut in manibus canonicorum non redderent, et res suas, ubicumque haberent, super terram Sancti Sepulcri non reducerent, et feodum et fraternitatem et amititiam domus irrecuperabiliter perderent.

CXII ¹⁰⁰⁸.

DE DONATIONE FACTA MARTINO ET UXORI SUE.

Noscant tam presentes quam futuri quod ego Anfredus Deigratia de Sancto Abraham castellanus, et uxor mea donamus et concedimus Martino et uxori sue et heredibus suis unum cortillum pro duobus bisantiis in unoquoque anno reddendis, tali conventu quod habeat potestatem vendendi et in vadimonium mittendi. Hoc totum factum est in presenti regalia curia, testibus :

Domino Roart Bensecelino, vicecomite. Brictio. Rainaldo. Sicherio Petraguoricense. Petro

Salomonis. Ymberlo de Baro. Symoni. Hugone de Tolosa. Arberlo de Arcu. Iudas, et alii multi.

Fulcherio existente patriarcha, regnante Balduino rege, testibus :

Domno Philippo. Iohanne de Valentina. Gervasio. Petro Burdillo.

Hoc totum factum est in quadam feria V mensis iulii, ab incarnatione Domini MCXLIX.

CXIII ¹⁰⁰⁹.

ALIA DONATIO MAR[TINO].

Ego Hugo, Dei gratia de castello Sancti Abraham, do unum cortillum Mar[tino] et suo heredi pro duobus bisantiis; et in hoc primo anno dedit mihi quatuor pro duobus annis; per unumquemque annum postea dabit mihi duos bisantios pro supradicto cortillo; et ut ipse potestatem habeat dandi, vendendi et invadiendi, ipse et heres ejus, salvo tamen supradicto censu.

Willelmus de Alesnes, filius Radulfi de Alesnes, Normannus, de Sancto Abraham. Willelmus de Babilonia. Titger et pater ejus, Augerius. Willelmus Bornicus et filius ejus, Bartholomeus. Et ego Willelmus scripsi.

Omnes isti testes suprascripti audierunt et viderunt.

CXIV ¹⁰¹⁰.

DE HEREDITATE, QUAM DEDIT MARTINUS CAROANA ECCLESIE S. SEPULCRI.

Nolum sit omnibus, tam futuris quam presentibus, quod ego Martinus Caroana dono, trado, concedo omnem hereditatem meam canonicis Dominici Sepulcri, laudante atque consentiente hoc idem filio meo Bonneto, eo modo quo feci eandem donationem, vivente et consentiente prima uxore mea nomine Teiza, ut videlicet post meum decessum tota hereditas mea in ius atque ditionem concedat ecclesie Sepulcri, ut canonici Sepulcri habeant potestatem faciendi ex ea quicquid ipsi voluerint sine alicuius contradictione; ego vero, dum vixero, hereditatem meam possideo, ita quod michi non licet illam vendere sive inguadiare; et si prolem ex ista uxore, quam accipio, habuero, neque uxor neque proles mea in hereditatem partem proclamare debet. Illius rei testes sunt :

Petrus Peregorc. Petrus Bernardi. Brictus. Rainaldus. Sicherius. Willelmus Normaonus. Petrus Salomon et Constantinus, frater ejus. Radulfus, burgensis.

Factum est hoc anno incarnationis dominice MCLII, indictione XV, Fulcherio patriarchatum et Balduino quarto regnum optinente, feliciter.

CXV ¹⁰¹¹.

PRIVILEGIUM CANONICORUM SANCTI SEPULCRI ET BONETI.

Omnibus sancte matris ecclesie filiis patens et liquidum fiat quod controversia, que diu ventilata fuerat inter canonicos gloriosi Sepulcri et Bonetum,

¹⁰⁰⁷ A, f° 96, r°; manque dans B. ¹⁰⁰⁸ A, f° 96, v°; manque dans B. ¹⁰⁰⁹ A, f° 96, v°; manque dans B. ¹⁰¹⁰ A, f° 97, r°; manque dans B. ¹⁰¹¹ A, f° 97, r°; manque dans B.

filium Martini Carocne, pro domibus, quas pater A
 ipsius Sancto Sepulcro donavit, per manus proborum hominum Ierosolimorum inferius nominatorum ad finem concordie perducitur. Pro hac vero concordia tenenda ego [Nicholaus]. Sancti Sepulcri prior, communi assensu totius capituli, Boneto prefato et eius heredibus quandam voltam illarum dom[um] ex integro desuper et subius iure perpetue hereditatis habendam concedimus, sic nempe ut quicquid ex paterno iure seu materno sive quolibet modo clamabat vel clamare poterat, nobis omnino dimittit. Addimus etiam quod Bonetes et eius heredes per singulos annos nobis et successoribus nostris duos bisantios in Ramis Palmarum sensualiter persolvent; et si forte contigerit predictum Bonetum, nullo herede superstitie, ex hac luce discedere, volta illa cum omni integritate in potestatem et dominium nostrum redibit.

Actum est hoc vi idus iunii, anno ab incarnatione Domini MCLX. Huius rei testes sunt :

Arnulfus, subprior. Godefribus, thesaurarius.
 Eurardus. Petrus Clemens. Petrus de Sepulcro. Achilles. Bernardus, cantor. Rainerius.
 Hugo de Nigella. Petrus de Latina. Rainaldus de Lochis. Petrus Lombardus. Robertus Antiochensls.

De laicis :

Albertus Lombardus. Albertus Tortus. Robertus, Cocus. Robertus de Pinqueniaco. Willelmus Normanni.

CXVI ¹⁰¹².

DE VENDITIONE CUIUSDAM DOMUS, QUAM VENDIT MORAGE CANONICIS SEPULCRI.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Morage Raiz, coactus necessitate debiti regis, vendidi, assensu etiam ipsius regis et consensu beredum et parentum meorum, quandam partem domus mee, in qua molendinum habueram, a fundamento in altum quantum edificari potest, canonicis Sancti Sepulcri libere et quiete iure perpetuo possidendam pro cxx bisantiis et xii modis frumenti. Hanc autem emptionem fecerunt ad augmentandas stationes, quas fecerunt in excambitu terre, quam habuerunt de Hospitali iuxta domum meam. Talis autem pactio fuit inter me et canonicos, quod per omnes partes sue terre, que iungitur domui mee, ipsi haberent liberam potestatem faciendi pilarios suos subius muros meos, et ponendi capita voltarum suarum in eisdem muris; et clauderentur omnia foramina sive inferius et inferius ¹⁰¹³, que in muris meis sunt versus suam partem, scilicet port[as], fenestras, conductas, et si qua sunt alia; et quando predicti canonici vel aliqua persona pereos in sua terra iuxta domum meam laborare voluerint, me vel meos ammonerunt, et per me et per meos muros meos sustentabitur; et si forte mea domus

vel taurus ceciderit, nichil inde mihi vel meis responderunt.

CXVII ¹⁰¹⁴.

PRIVILEGIUM CONCORDIE DE DECIMIS DE CASALIBUS EMANUS FACTE INTER CANONICOS SANCTI SEPULCRI ET HOSPITALES.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Quoniam, impediende labe peccaminum, mortali-
 um pectora citius in oblivionem dilabuntur, ego Willelmus, divina dispositione Ierosolimis sextus Latinorum patriarcha, et Petrus, gloriosi Sepulcri prior, totusque eiusdem canonicorum conventus scriptum retinere studuimus quod fratres Hospitalis ecclesie Sancti Iohannis Baptiste, communi assensu regis Fulconis et principum ejus, conventionione determinata cum Roberto de casale Sancti Egidii, firmaverunt terram de Emanus cum suis casalibus et omnibus eorum pertinentiis, eo videlicet tenore ut canonicis Dominici Sepulcri medietatem decime de omnibus annonis, scilicet de tritico et oleo, de fabis et ciceribus, de lentibus et pisellis cunctisque aliis leguminibus, de vineis et olivetis, fideliter et sine dolo reddant, et fratres Hospitalis alia omnia, que inde provenire poterunt, pro regimine suorum capellanorum et ecclesiarum retineant, in quibus ecclesie oblationes, nuptias, purificationes, confessionem et visitationes infirmorum, baptisteria et cimiteria habeant; sed et de terra et de ceteris casalibus in ipsis montanis adiacentibus, scilicet de casale Huldre et de Porcel et de Gadrado Agulle et de Anchetino et de Bachelier et de Girardo Bocher, que ipsi possident, vel de aliis, que in eisdem montanis iuste acquirunt, similiter medietatem decime eisdem canonicis pacifice reddant. Si autem aliquod casale seu terram de eisdem quibuslibet Christianis vel Sarraценis ad firmam dederint fratres Hospitalis pro annona vel bisantiis vel pro aliqua pecunia, similiter prefati canonici medietatem decime, veluti iam diximus, habeant. Hanc conventionem seu concessionem facimus Raimundo, magistro prescripti Hospitalis, et successoribus eius et fratribus ibidem Deo servientibus, Stephano videlicet de Antiochia, Petro Willelmo, Raimundo de Palatio, Stephano Lauret, Arnaldo Guasconi, Stephano diacono, Stephano de Capella, Petro thesaurario, Girardo pincerna, Bernardo Guasconi, ceterisque omnibus presentibus et futuris. Quod si qui eorundem fratrum de Hospitali hujus conventionis totum machinando vel partem subtrahendo fraudaverint, bis vel ter commoniti, anathematis gladio, nisi emendaverint, feriri censemus.

His vero conventionibus et concordie ego Willelmus patriarcha interfui, et eas concessi, salva dignitate mei patriarchatus.

Factum fuit hoc anno incarnationis dominice

¹⁰¹² A. f° 98, f° ; manque dans B. ¹⁰¹³ Corrigez *superius*. ¹⁰¹⁴ A, f° 98, v° ; manque dans B.

MCXII, indictione iv, presidente venerabili Willelmo in patriarchali cathedra et dominante inclito rege Fulcone in regali apice. Huic sunt testes :

Gaufridus, abbas Templi, Petrus, Dominici Sepulcri prior. Godefridus, thesaurarius. Americus, eiusdem ecclesie canonicus Willelmus, prepositus. Garnerius. Lambertus, alii que canonici. Et dominus Itardus, de cuius feudo est ipsa terra.

CXVIII ¹⁰¹⁵.

DE PACE REFORMATA INTER CANONICOS SANCTI SEPULCRI ET MONACHOS SANCTE MARIE MAG[DALENE].

Quoniam mens humana tot mundanis intenta in diversa rapitur, ab antiquis patribus statutum est ut res reique testes in carta scribantur. Unde omnibus sancte matris ecclesie filiis, tam presentibus quam futuris, controversiam terre Ramathe et Ildesse inter canonicos gloriosissimi Sepulcri Latinos et monachos Sancte Marie Magdalene Iacobitas diu ventilatam communi consilio proborum hominum Ierusalem inhabitantium, gratia divina cooperante, ad finem concordie perduxisse notum sit ; et ut uius querela controversie inter eos in perpetuum sopiatur, utrique parti complacuit memorie litterarum hanc concordiam commendari. Quorum consilio hec pax et concordia facta est, hi subscribunt :

Arnulfus, vicecomes. Frater Leo et Templi. Adam Niger. Fulco, frater eius. Robertus de Retest. Petrus Harmenius. Iohannes Raimundi, Robertus Banchelini, Salem. Albertus Lombart. Abertus Tortus. Petrus Petragoricensis. Rainaldus Siccarius.

CXIX ¹⁰¹⁶.

PRIVILEGIUM EUSTACHII GRANERII DE QUODAM MOLENDINO.

In nomine Domini nostri Ihesu Christi.

Anno ab incarnatione eius MCXVI, ego Constantius, Sancte Quarantene servus, atque Willelmus obnixè rogavimus dominum Eustachium Granerium et uxorem eius quatenus nobis terram redderent, quam quondam habitatores Sanctissime Quarantene possederant ; quod facere, Deo inspirante, non recusaverunt. Reddiderunt autem nobis supradictam terram, et unum molendinum in ipsa terra manentem per manum domini Arnulfi patriarche, ita ut in unoquoque quarto decimo die cum nocte aquam sine dilatione haberemus. Huius doni sunt testes :

Dominus Arnulfus, patriarcha. Anselmus de Turre. Hugo de Nellis. Ardonetus, Azo de Drouino. Aimericus de Fraiso. Aaluns de Belram. Arnulfus, vicecomes Iherico.

Factum est primum donum huius privilegii in nonas maii, domno Arnulfo patriarcha Ierosolimorum cathedre presidente.

Post obitum vero domini Eustachii, ego Constan-

tius ceterique fratres, videntes penuriam aque, necessarium duximus deprecari dominam Emam, uxorem supramemorati Eustachii, ut rememoraretur anime viri sui, atque pro Dei amore nobis in unaquaque edomada aquam accresceret. Illa vero, ut audivit inopiam nostram, pietate commota, concedentibus filiis suis Eustachio et Galterio, per manum viri sui domini Hugonis, principis Ioppe, petitioni nostre assensum deditt, ita ut omni septimo die, videlicet die sabbati, cum precedente nocte, dilatione procul posita, aquam iure perpetuo haberemus. Huius rei sunt testes :

Domnus Guarmundus, patriarcha. Barisanus. Paganus de Osca. Ysaac, frater Rainaldi de Bruge. Godefridus Flamens. Iohannes de Belram.

B Et ego Arnulfus, vicecomes Iherico, interfui istis donis, et feci istam cartam dictare et scribere per manum domini Eustachii atque domini Galterii [et domne Emæ] ¹⁰¹⁷ et viri eius domini Hugonis, principis Ioppe.

Si quis hanc cartam violare voluerit, de libro viventium deleatur.

Factum est secundum donum huius privilegii vi Idus aprilis, domno Guarmundo venerabili viro Ierosolimorum cathedre presidente, anno ab incarnatione Domini MCXXIV.

CXX ¹⁰¹⁸.

DE COMMUTATIONE DUORUM CASALIIUM, MEGINA ET MEZERA.

C In nomine summi Dei Patris et Fili et Spiritus Sancti, amen.

Ego Iohannes Patricii notum fieri volo, tam presentibus quam futuris, quod commuto duo mea casalia scilicet Megina et Mezera, cum omnibus pertinentiis suis cum duobus casalibus ecclesie Dominici Sepulcri, scilicet Caphermelic et Anquina, cum suis pariter pertinentiis per manum domini Petri, venerabilis prioris Dominici Sepulcri, totiusque capituli. Hanc autem commutationem facio nutu et assensu domini Fulconis regis atque domine Milesendis regine filiorumque eius, nutu et assensu quoque Babini domini mei et Petrosi cognati mei, hoc idem consentiente atque laudante uxore mea Bruna atque Thoma et Eustachio cum aliis filiis meis ; ut deinceps predicta duocasalia mea, scilicet Megina et Mezera, cum omnibus pertinentiis suis ex commutatione duorum casalium, scilicet Cafermelio et Anquina, sint iuris atque ditionis ecclesie et collegii Dominici Sepulcri, unde habeant potestatem latendi exinde quicquid ipsi voluerint sine ulla calum[ini]a vel contradictione alicuius domini mei sive parentum meorum sive alicuius Christiani. Quod si de predictis casalibus, que ego Iohannes Patricii penominato modo commuto ecclesie et conventui Sancti Sepulcri, me vivente sive post

¹⁰¹⁵ A, fo 99, v^o ; manque dans B. ¹⁰¹⁶ A, fo 99, v^o ; manque dans B. ¹⁰¹⁷ Les mots *virī eius*, qui suivent, indiquent clairement que le copiste a oublié ceux qui sont rétablis ici entre crochets. ¹⁰¹⁸ A, fo 100 v° ; manque dans B.

mortem meam aliqua controversia ab aliquo hominum orta fuerit, ego et heredes mei, vel ad quoscumque hereditas per successionem devenerit, perpetuo obligati manebimus ut, quicquid dampni propter motam calumpniam contigerit, sub estimatione bonorum virorum ecclesie et conventui in integrum restauretur.

CXXI ¹⁰¹⁹.

DE DONATIONE CUIUSDAM VINETI, QUAM RADULFUS DE FONTANELLIS DEDIT GAUFRIDO ACU.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Radulfus de Fontanellis, consilio et assensu uxoris mee ad Gaufridi de Parenti, generi mei uxorisque eius, filie scilicet mee, aliorumque amicorum meorum, concessi Gaufrido Acu, quia diu bene ac familiariter michi servivit, unam vineam, que iuncta est domini patriarche, secus viam que ducit Bethlehem, a leva eiusdem vie parte non multum distans ab Iersusalem. Concessi siquidem ei hanc perpetuo hereditario iure possidendam cum libera etiam potestate vendendi seu dandi cuicumque voluerit, et hoc sine omni conditione et omni servitii debito. Hoc quippe modo dedi ei predictam vineam libere, absolute et quiete possidendam. Huius vero doni hi sunt testes :

Anschetinus, vicecomes. Rainaldus de Ponto. Bonet de Tolosa. Porcellus. Gerardus Bocherius. Soherius de Baruth. Petrus Provincialis. Bachelerius, et alii multi.

CXXII ¹⁰²⁰.

DE PROMISSIONE, QUAM FECIT BALDUINUS SANCTE ECCLESIE IEROSOLIMITANE.

Ego, Balduinus, profiteor et promitto coram Deo et angelis eius a modo et deinceps legem et iustitiam pacemque sancte Dei Ierosolimitane ecclesie populoque michi subiecto pro posse et nosse facere et conservare, salvo condigno misericordie respectu, sicut cum consilio fidelium nostrorum melius invenire potuerimus, patriarche, pontificibus quoque ecclesiarum Dei condignum et canonicum honorem exhibere atque ea, que ab imperatoribus et regibus et principibus ecclesiis sibi commissis collata et reddita sunt.

CXXIII ¹⁰²¹.

PRIVILEGIUM CONTROVERSIE ET DIFFINITIONIS CASALIS GEBUL.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Quoniam volentibus annis cuncta hominum gesta, nisi memorialis pagine apicibus tradantur, oblivionem facile incurrunt, ideo ego Walterus, Dei gratia princeps totius Galilee, hanc cariam fieri precipiens, notum facio, tam presentibus quam futuris, quod controversia illa, que aliquandiu inter canonicos Dominici Sepulcri et Guidonem, filium Ar-

naldi monachi, agitabatur, in presentiam mea coram baronibus meis terminata fuit. Nam predictus Guido casale, pro quo prefata controversia erat, videlicet Gibul, in montanis situm, cum omnibus pertinentiis suis, quod apud solis occasum casale Hubelet habet propinquum et casale Dersoet et Derlauha et Kafracti apud aquilonem Coeket, canonicis Sancti Sepulcri ex toto in pace remisit, atque pro recognitione veritatis et iuris Sancti Sepulcri bizenchos ab eisdem canonicis in caritatem accepit. Preterea ad confirmationem rei privilegium, quod habebat, michi tradidit. Ac ego, dictis et testimonio baronum meorum ac legitimorum et antiquorum virorum Tyberiadis veritate cognita, per illud privilegium canonicos Sancti Sepulcri de predicto casali Gibul cum omnibus pertinentiis suis investi. Nunc autem, ut hec gesta firma et inconvulsa semper permaneant, hanc paginam sigilli mei impressione confirmo et corroboro. Huius rei testes sunt :

Herbertus, episcopus Tyberiadis. Giraldus, thesaurarius. Giraldus, canonicus. Dominus Fulco. Guarmandus. Willelmus, marescalcus. Galterius, vicecomes. Ivo. Lodevicus. Baldevinus de Culniliz. Fulco de Petrona. Willelmus de Sucka. Vivianus. Ioannes. Hugo Grassinus.

CXXIV ¹⁰²².

PRIVILEGIUM DONATIONIS, CONFIRMATIONIS ET LIBERTATIS CASALII ET PISCARIE IN CIVITATE TABARIE ET TENIMENTO EIUSDEN.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Cum omnes catholici viri ac precipue potentes, divino munere prediti, universas ecclesias Dei honorare ac exaltare debeant, specialius tamen ecclesias gloriosissimi Sepulcri, ubi Dominus passus occubuit, et tertia die resurgendo salutem humani generis reparavit, sublimare ac beneficiis suis ditare debent, quatenus, peracto huius vite cursu, gaudia eterne vite omni meta carentia possidere mereantur. Quapropter ego Gualterus, Dei gratia princeps totius Galilee, assensu uxoris mee Eschive, concedo et confirmo donum, quod dominus Willelmus de Buris, predecessor meus felicitis memorie, ecclesie gloriosi Sepulcri et canonicis ibidem Deo regulariter militantibus, concessione Fulconis regis et heredum suorum, Radulfi de Ysis et Symonis, donavit, videlicet duo casalia, Gebul et Helkar, integre cum tota terra, que ad eadem pertinet, libere et quiete et sine omni calumpnia aut impedimento, sine exactione, perpetuo iure possidenda. Horum autem casalium terra sic dividitur : incipit enim eius longitudo a casali Hubelet, quod vergit ad occidentem, et a ceteris casalibus, scilicet Dersoet et Derlauha et Kafracti et adversus aquilonem usque ad casale Coeket

¹⁰¹⁹ A, fo 101, ro ; manque dans B. ¹⁰²⁰ A, fo 101, ro ; manque dans B. ¹⁰²¹ A, fo 101, vo ; manque dans B. ¹⁰²² A, fo 102, ro ; manque dans B.

tendit, et sic ad flumen Iordanis elongatur; latitudo vero ad divisionem Bethsan et Tyberiadis usque ad cavam, que est proxima casali, quod dicitur Huxenia, extenditur. Insuper etiam omnes piscarias, que ad me pertinent, prefatis canonicis Sancti Sepulchri, prout Willhelmus de Buris eis dederat, solutas et quietas in unoquoque anno habendas confirmo, scilicet a Septuagesima usque in Pascha, in quacumque ebdomada accipere voluerint; ita tamen quod, si in his diebus, in quibus piscari inceperint, mare turbatum fuerit, neque pro velle suo piscari voluerint ¹⁰²³, in aliis, quibus elegerint, eis persolvatur et recompensetur. Neenon totam angariam et auxilium omnium piscatorum meorum per unum diem ipsis annualim concedo. Preterea ut navem unam in mari Galilee assidue habeant ad piscandum eis similiter concedo. Huius rei testes sunt :

Herbertus, episcopus Tyberiadis. Giralduus, thesaurarius. Dominus Fulco. Garmuadus. W[illelmus], marescaleus. Galterius, vicecomes. Ivo. Lodevicus. Balduinus de Cunilz. Fulco de Petrona. Willelmus de Sueka. Vivianus. Iohannes. Rodbertus Neapolitanus. Hugo Grassinus.

Factum est autem hoc et sigillo meo confirmatum, Amalrico patriarcha existente et Amalrico rege regnante, anno ab incarnatione Domini MCLXV.

CXXV ¹⁰²⁴.

DE SEX CARRUCATIS TERRE HAC PARTE FLUMINIS CAYPHE.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, C amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Rogerius de Caifa et Iohannes, frater meus, dedimus canonicis Sanctissimi Sepulchri sex carncatas terre ita determinatas : tres videlicet citra flumen de Cayfa prope fontanas, et tres ultra finem sitas supra ripas, quantum sex paria boum laborare et excolere poterint per omnes sationes, scilicet tres ad seminandum, et alias tres ad garantandum. Adicimus ad hoc et concedimus ut has predictas terre carrucatas habeant solutas, quietas et francas, et ab omni exactione et pravo usatico liberas, et possideant iure hereditario evo perhenni et per cuncta secula, amen. Huius rei sunt [testes]:

Hernesius, Cesariensis archiepiscopus. Bonifacius, Cesaree canonicus et Cayphe capellanus. Willelmus, regis marescaleus. Willelmus de Montegisart. Iohannes, frater eius. Henricus de Gilbeleth. Kogh, filius Manasse. Hunbertus, miles Pagani. Vivianus, vicecomes. Clemens, dapifer domini Cayfe.

CXXVI ¹⁰²⁵.

DE DONO ET LIBERTATE TYRENSIS ECCLESIE A VENE-

RABILI ARCHIEPISCOPO PETRO FACTA CANONICIS SANCTI SEPULCHRI.

In nomine sancte et individue Trinitatis, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Petrus, divina pietate et non meritis Tyrensis ecclesie archiepiscopus et eiusdem ecclesie capitulum Deo et ecclesie Sancti Sepulchri eiusque venerabili priori, domino Nicholao, et universo ipsius conventui ecclesiam Beate Marie, que Tyri prima fuit sedes, salva nostre matricis ecclesie dignitate, concedimus. Totam quoque cuiusdam casalis decimam, quod vocatur Derina, de omnibus, que modo possident vel per se vel per suos homines, libere habere permittimus; et si forte de cetero aliquid, quod de prefato casali dicunt esse, adquisierint, in eadem maneat concessione. Neenon et quatuor carrucarum terre decimam, quas Balduinus, secundus Latinorum rex, ecclesie Sancti Sepulchri iuxta prefatum casale donavit, annuimus. Item et aliam decimam de quodam viridario, quod est clausum per se cum berquilio inter murum Tyri et eius autemurale, eodem modo eis in perpetuum habere concedimus. Huius rei testes sunt :

Dominus Mainardus, Dei gratia Beritensis ecclesie venerabilis episcopus. Dominus Gualterius, Tyrensis ecclesie decanus. Dominus Willelmus, eiusdem ecclesie archidiaconus. Dominus Aimos, eiusdem ecclesie cantor. Dominus Rainaldus, eiusdem ecclesie thesaurarius. Dominus Matheus, canonicus. Dominus Odo, canonicus. Dominus Philippus, canonicus. Dominus Willelmus, canonicus. Dominus Girardus, canonicus.

Data in Tyro, per manum Alberti, Tyrensis ecclesie cancellarii, anno ab incarnatione Domini MCLXIII.

CXXVII ¹⁰²⁶.

PRIVILEGIUM DE SAYFA ¹⁰²⁷.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Vivianus dominus de Cayfa, et filius meus Paganus, pro salute nostra et omnium parentum nostrorum, donamus glorioso Iesu Christi Sepulchro et canonicis eiusdem loci et concedimus in perpetuum in villa deserta, inter Cayfam et Palmaream sita, ab antiqua porta ville ex parte Palmaree iuxta superiorem viam usque ad lapidem, ultra medietatem ville pro termino fixum, et ab eodem lapide usque ad lapidem supra carublerium cruce signatum, item ab eodem lapide cruce signato per collem usque ad fundum cave, relictis antiquis sepulchris infra eorum terminos ¹⁰²⁸. Donamus etiam universam terram et eius planitiem integram a predicta villa secus viam publicam usque ad duos ca-

¹⁰²³ Corrigez *potuerint*. ¹⁰²⁴ A, f° 102, v°; manque dans B. ¹⁰²⁵ A, f° 103, r°; manque dans B. ¹⁰²⁶ A, f° 103, v°; manque dans B. ¹⁰²⁷ Corrigez *Cayfa*. ¹⁰²⁸ Cette phrase est évidemment incomplète : le copiste a omis de désigner l'objet même de la donation. Il faut donc suppléer un mot, peut-être *terram*, ou *casale*.

ruberios. Ex hinc planicie relicta non multa per duplicem et antiquum invium et per spinam et caruberios densiores usque ad magnam caveam, cuius aque fluunt in Palmaream, eis concedimus; ab hac prefata cavea usque ad alteram caveam, que est deserte ville et eorum edificationi propinqua, usque ad superiora cacumina montium recta linea eorum termini nostra donatione absque ulla contradictione concluduntur. Addimus etiam pre dicto dono unum hortum intra Palmaream, in quo due cisterne continentur. Illec omnia donamus Sancto Sepulcro et eius canonicis soluta et quiete, franca et libera, et ab omni exactione et pravo usatico immunita, et ut ipsi canonici habeant ea cum exitibus et regressibus suis, et possideant iure hereditario evoperehenni. Ad hec etiam adicimus et concedimus quod, si res mobiles emere vel vendere aut extrahere seu intrmittere domui necessarias, quecumque sint ille, voluerint, tam in villa quam extra villam, tam in mari quam in terra, libere et sine ulla datione consuetudinaria aut premio fatia[n]t. Domos autem et terras sive quaslibet hereditates sine nostra licentia emere, vel donatas nisi per annum et diem retinere, non concedimus. Huius rei testes sunt :

Amalricus, patriarcha. Hernesius, Cesariensis archiepiscopus. Bonifacius, Cayfe capellanus. Rogerius de Cayfa, et Iohannes, frater eius. Willelmus, regis marescalcus. Giraudus de Conins. Henricus de Gilebelet. Balduinus, consanguineus Rogerii. Clemens Rufus, dapifer domini Cayfe. Vivianus, vicecomes.

Anno ab incarnatione Domini MCLXV facta est carta.

Ego Vivianus, dominus predictus de Cayfa, cum uxore mea Beatrice et filio meo Pagano cum uxore sua Hodierna hanc cartam fieri iussimus et sigilli nostri impressione confirmavimus.

CXXVIII.

PRIVILEGIUM DE OBLATIONIBUS ET LIBERTATE ECCLESIE SANCTI SEPULCRI EIUSDEM ECCLESIE CANONICIS PERTINENTIBUS.

(*Vide in Celestino III ad an. 1198.*)

CXXIX. ¹⁰²⁹.

PRIVILEGIUM DE COMMUTATIONIBUS VINEARUM CUM QUIBUSDAM BURGENSIBUS MADUMERIE FACTIS.

Notum sit omnibus, tam futuris quam presentibus, quod Arnaldus, Dominici Sepulchri prior, consilio et assensu capituli, fecit apud Mahumeriam quasdam, que subseribuntur, commutationes cum quibusdam iam diete ville burgensibus.

Quandam etenim fecit commutationem cum Guiberto Papasio de quadam videlicet vinea, quam prefatus Guibertus libere habebat et possidebat iuxta ecclesiam Montis Gaudii, cimiterio videlicet eiusdem ecclesie coniunctam; pro hac igitur vinea dedit ei pro commutatione in extrema parte magne vinee, que est iuxta viam superiorem, quandam partem

A vinee, certis metis designatam et divisam, sibi et heredibus suis habendam et possidendam, salva sola decima; que etiam vinea iuncta est vinee eiusdem Guiberti, de qua dat decimam et terraticum. Hoc autem fecit prescriptus Guibertus consilio et assensu Usanne, uxoris sue, que heres erat pretaxate vinee.

Simili modo aliam commutationem fecit cum Gauterio Carpentario de quadam vinea, que est coniuncta prenominate vinee, que fuit Guiberti Papasii; pro qua vinea dedit ei in altera parte magne vinee, juxta ¹⁰³⁰ magnam viam, quandam partem vinee, metis designatam, libere et quiete sibi et heredibus suis habendam et possidendam, salva sola decima.

B Eodem modo dedit in eadem magna vinea Ainardo Cavallom quandam partem vinee, iunctam parti vinee Gauterii Carpentarii, metis similiter terminatam, et salva decima, pro vinea videlicet, quam isdem Ainardus habebat iuxta vineam, que fuerat Gauterii Carpentarii. Ille etiam vineam prescriptus Ainardus, nimia paupertate compulsus, nec habens unde uxorem suam et liberos sustentare et educare posset, ad eorundem sustentationem et nutrimentum, ac eorum assensu, et consensu etiam domini iustoque iudicio et intuitu curie, Martino Carpentario Montis Gaudii pro xxvi bisantiis vendidit.

Aliam quoque fecit commutationem cum filiabus Pontii Faverii et coniugibus earum de quadam terra culta habentem iugera xxx, que est in territorio Kalandrie, de qua decimam et terraticum dabant; pro ea igitur terra dedit eis duas petias vinee in valle Sancte Marie, unam habentem iugera iv et alteram iugera ii que quidem fuerunt fratris Petri de Rametis, de quibus ipsi et heredes eorum tertiam partem et decimam dabunt. Dedit autem et Stephano Pastinace vineam, que fuit fratris Arnaldi, tali quidem pacto ut incultam terram prescripte vinee pertinentem plantaret, et de utraque singulis annis medietatem et decimam redderet.

Item aliam fecit commutationem cum Helya et Amico, genero suo, de quadam parte orti eorum, que est iuxta berquiliun; que pars ab alia parte, quam ipsi sibi retinuerunt, metis divisa est; pro qua de liteis quandam partem terre illius inculte, quam super concordia Roberti de Retest ipse et alii canonici adepti fuerant; que etiam terra afinis est terre ipsius Helye.

Itemque aliam fecit commutationem cum Hospitali, quod est Mahumarie, de quadam parte eiusdem orti, que tenet a berquilio Sepulchri usque ad berquiliun eiusdem Hospitalis: pro qua parte dedit iam dicto Hospitali duo iugera vinee, que fuit fratris Stephani Ortalis, salva sola decima.

Item notum fieri volumus universis quod frater Robertus Porcarius donum, quod olim de seipso

¹⁰²⁹ A, f° 107, v°; manque dans B. ¹⁰³⁰ Corrigez iuxta.

et de universis rebus suis ecclesie Sanctissimi Sepulcri fecerat, cum forte quadam die dominus Arnaldus prior apud Mahumeriam esset, assistentibus etiam coram eo in plenaria curia pretaxate ville burgensibus, in conspectu et in audacia ¹⁰³¹ omnium confirmavit, et baculum, quem in manu tenebat, in manum domini prioris Arnaldi porrigens, de cunctis rebus et possessionibus suis eum investivit; dominus vero Arnaldus baculum accipiens, eundemque protinus fratri Roberto coram omnibus extendens, eandem res, dum viveret, custodiendas et ad honorem Sanctissimi Sepulcri regendas et propagandas ei commisit et commendavit. Frater vero Robertus quomodo et qualiter res et possessiones illas habuerat et adquisierat singillatim de singulis ibidem referre et enumerare cedit, dicens: « Terram coniunctam terre Roberti Ungari dedit michi prior Giral-
« dus cum uxore mea, que prius desponsata fuerat
« Umberto, qui, quoniam terram predictam secundum statutum morem colere non poterat, et terram et villam deseruerat; quandam aliam terram
« predictae terre continuam dedit mihi in commutatione prior Petrus, qui postea factus est Tyrensis archiepiscopus, pro quadam terra, quam ego
« emeram a Galterio Bela; juxta eandem terram
« dedit michi isdem prior Petrus aliam terram ad
« terraticum et decimam. »

Item fieri volumus notum omnibus, presentibus et futuris, quod prior Arnaldus et dominus Robertus de Retest, apud Mahumeriam quadam die pariter se convenientes, dixerunt ad invicem: « Eamus
« et videamus metas et divisiones agrorum nostrorum
« et terre nostre. » Placuit igitur ambobus; egressi sunt ut viderent et peragrarent terrarum fines et metas. Elegerunt autem quendam Sarracenum antiquum, Pedem Tortum nomine, qui preiret; ipse enim sciebat terrarum divisiones et terminos. Precepit autem ei dominus Robertus, cuius homo rusticus ille erat, ut veritatem diceret, et per certos et iustos terrarum terminos eos duceret, minando ei pedem bonum facere incidere, si mentiretur, et si aliquando a via recta deviare. Previt igitur rusticus ille, et demonstrationem, quam eis ostendit, et sicut ivit, utrique placuit. Huic ergo demonstrationi interfuisse de canonicis Domini Sepulcri:

Dominus Petrus, elemosinarius. Dominus Bernardus Antiochenus. Et frater Pisanus. Petrus Iudeus. Et Iohannes, interpres. Arbertus. Stephanus. Interfuit etiam filius sepe dicti Roberti.

CXXX ¹⁰³².

DE CONFRATERNITATE BALDUINI DE TORNACO.

Notum sit omnibus quod Arnaldus prior ceterique canonici Sancti Sepulcri receperunt Balduinum de Tornaco in confraternitate sua, et propterea concesserunt ei in natale Domini, in Pascha, in Pentecoste, in festo sancti Augustini, in festo Om-

nia Sanctorum, prebendam sive Ierosolimis sive Mahumerie, tamquam uni ex illis. Prefatus vero Balduinus solvit et dimisit absque sua et heredum suorum calumpnia et contradictione ecclesie Sancti quicquid super rebus vel hereditate fratris Roberti Sepulcri Porcarii iuste seu iniuste calumpniabatur vel calumpniari poterat. Concessit etiam isdem Balduinus sepe dicte ecclesie post mortem suam quantum et decimam vinee, que est in terra fratris Roberti Porcarii habentem iugera vi, quam videlicet vineam libere et quiete possidebat. Propterea concesserunt ei pretaxati canonici, dum viveret, terraticum et decimam vinee, quam habebat iuxta Gabaon; post mortem vero eius decimam et terraticum prescripte vinee pretaxati canonici habebunt. Balduinus vero secundum hunc tenorem utramque vineam dare vel vendere poterit cuicumque placuerit.

CXXXI ¹⁰³³.

DE SACRAMENTO BURGENSIV MAHUMERIE.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Anno ab incarnatione Domini MCLV, indictione iv, tertio idus februarii, sub Fulcherio, patriarcha Ierosolimitano, et Balduino, rege Ierosalem Latino-
rum quarto, iuraverunt burgenses Mahumerie fidelitatem conventui Sanctissimi Sepulcri huiusmodi formam habentem:

« Ego Iohannes Guitardus iuro fidelitatem Deo et
« Sanctissimo Sepulcro et conventui eiusdem Sanctissimi Sepulcri ad custodiendum et manutenendum vitam et membra eorum et honorem eorum
« et omnia, que ad Sanctum Sepulcrum et ad predictum conventum pertinent, salva fidelitate regis
« Ierosalem. Sic Deus me adiuvet et istud Latine
« evangelium. »

Quorum burgensium nomina subsequens pagina declarat: Iohannes Guitardus, Andreas de Sancto Gaudio, Petrus Iudeus, Petrus de Alvernia, Rainaldus de Barlet, Gaufricus Claire, Humbertus de Iosaphat, Arnulphus, Iopensis, Aimericus Guitardi, Petrus Orgerius, Giraldus Rufus, Robertus Faber, Martinus Carpentarius, Albertus Faber, Petrus Provincialis, Hugo de Sancto Helya, Helyas Lombardus, Iohannes Catalanus, Bartholomeus, Robertus Malvais, Iohannes Pissot, Willelmus de Fabrica, Frumentius, Willelmus de Tuschet, Anselinus Lombardus, Girbertus Burgundio, Odo Francigena, Pontius Bonari, Willelmus Clericus, Giraudus Lambertus, Maurinus, Stephanus de Linedan, Maius, Bernardus Burgundio, Bruno Pictaviensis, Willelmus Provincialis, Aimericus Pictaviensis, Petrus Bonet, Godefridus Lombardus, Radulfus Senus Cementarius, Iohannes Cortiliarius, Bernardus, Pontius Milli, Bernardus Corveser, Rainaldus Gaite, Girbertus, Robertus Plantavigna, Arnaldus Tardi, Bernardus de Iosaphat, Petrus de Ramatha, Durandus Machon, Petrus Catalanus, Gallardus filius Arnaldi, Bernardus Corveser, Galterius Machon, Chris-

¹⁰³¹ Corrigez *audientia*. ¹⁰³² A, fo, 109, v°; manque dans B. ¹⁰³³ A, fo, 109, v°; manque dans B.

tianus, Clementius Droco, Radulfus de Curia Babilonia, Willelmus Rufus, Robertus frater Guidonis Patriarcha, Bernardus frater Rainaldi Gaito, Bernardus frater Bartholomei, Petrus Carpentarius, Petrus de Balneis, Stephanus pater Gileberti, Stephanus filius Garsendis, Itobertus Francigena, Oliverius frater Petri Boni, Bonus Valet Durandus, Pontius Provincialis, Godoet, Gaufridus Monoculus, Laurentius, Willelmus Bucca Cava, Aimericus Magnus, Bruno, Valentinus, Iohannes Provincialis, Theobaldus, Willelmus Boteller, Theobaldus Rufus, Petrus de Alvernia, Bernardus gener Bernardi de Gerim, Willelmus Gasco, Stephanus Bituricensis, Bernardus Lombardus, Bernardus de Sancto Albino, Galterius Parvus, Bernardus de Monte Gaudii, Gaugerius Dominicus de Monte Gaudii.

Factum est siquidem hoc in clauastro et in capitulo Sanctissimi Sepulcri, Amico decano iuramentum determinante, coram idoneis testibus sic nominatis :

Rainaldus Sicher. Symon Rufus. Petrus Petragoricensis. Gaufridus Turonensis. Albertus Lombardus. Pontius Gagne. Petrus de Sancto Lazaro.

Umbertus Faber ¹⁰³⁴, Itobertus de Neapoli, magister Lucas Veneticus, Segnoret, Albertus Francigena, Raimundus Tortus, Clementius Machon, Gilbertus Machon, Willelmus de Pissot, Willelmus Turonensis, Martinus Gasco, Petrus Pictavinus, Stephanus filius Petri Iudei, Andreas de Valle Cursus, Ainarus Cavaillum, Raimundus Teisserant, Pontius Borgoniensis, Petrus Bodinus, Stephanus filius Andree de Sancto Galterio, Ambrosius, Giraldus Forner, Otgerius de casali Sancti Egidii, Aldebertus, Gaufridus Bocher, Giraldus Corvesier, Arnaldus cum barba, Willelmus de casali Sancte Marie, Rampnulfus frater Petri Ioppensis, Constantinus, Aimericus Pictaviensis, Petrus filius Rainaldi de Barlet, Arduinus, Willelmus de casali Sancti Egidii, Umbertus Bituricensis, Iordanus filius Petri aurifabri, Iohannes de Cava, Vincentius, Raembaldus, Bernardus cum testa, Radulfus, Giraldus de Belinas, Petrus Lemovicus, Arnulfus, Constantius Bocher, Lambertus Borgoniensis, Galterius Carpentarius, Rainaldus de Monte Alberti, Lambertus Bituricensis, Pontius, Petrus Bituricensis.

CXXII ¹⁰³⁵.

DE QUADAM TERRA MAHUMERIA, QUAM ROBERTUS DE RETESTA HABUIT, CONTIGUA CASALI SALOME.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Quoniam multis supervenientibus curis et vite instabilitate humana memoria a mente cito labitur, super calumpnia in canonicos Sancti Sepulcri a Roberto de Itetesta multotiens habita de terra Birre,

A quæ nunc Mahumeria nuncupatur, quæ est contigua casali suo, quod Salome dicitur, qualiter sopita fuerit, placuit utrique patri ¹⁰³⁶, canonicorum scilicet et eiusdem Roberti, ut memoriale hoc inde fieret, quatinus a presentium vel posteriorum memoria non excideret. Notum igitur fieri volumus omnibus, tam presentibus quam futuris, quod, ubi ventum est ab utraque parte, videlicet dominorum canonicorum et prefati Roberti, super predictam terram illam, Dominus prior et sui ostenderunt ex divisione regis Balduini primi et dono quod terra illa Sancti Sepulcri esset, immo et testes in medium produxerunt, qui parati iurare fuere hoc esse verum. Ubi vero Robertus hoc audivit, communicato amicorum suorum consilio, remisit supradictam calumpniam domino priori et suis pro honore Sancti Sepulcri et pro amore eorum. Quia vero Robertus benignum se erga dominos exhibuit, dominus prior et alii fratres concesserunt ei ut burgenses Birre, quibus placet, excolerent terram eius non solum in frumento et oleo et legumine, verum etiam in vineis et in arboribus et in omnibus quæ terra reddere potest; decimas redderent canonicis Sancti Sepulcri. Itoberto vero redderent ea, quæ pepigerant se ei reddituros; ipse quoque Robertus redderet dominis ex parte sua decimas. Super burgenses vero prefatos nullam dederunt neque sibi neque heredibus suis potestatem vel dominium exercere, nec violentiam inferre, aut forisfactum vel exactionem exigere, nec aliquid aliud propter hoc, quod supradictum est.

Huius autem conventionis testes sunt :

Radulfus Strabo. Adam Niger et frater eius, Fulco. Symon, burgensis Ierusalem. Balduinus de Torrai. Petrus Ioppensis. Arnulfus, filius eius. Iohannes Guidardus, et multi alii.

CXXXIII ¹⁰³⁷.

PRIVILEGIUM SAPHARORIE, QUOD CASALE VENDIT GIBELINUS ECCLESIE SANCTI SEPULCRI.

Quoniam rerum gestarum memoria litteris conservata plures removet contentiones, ideo notum fieri volumus, tam futuris quam presentibus, quod Gibelinus miles, filius Anchetini, canonicis Sancti Sepulcri Latinis quoddam casale, quod appellatur Saph'ar'oria, cum omni terra sibi pertinente et universis appenditiis suis pro clxxx bisantiis et pellitia quadam vendidit, et tam eis, quam eorum successoribus, iure illud hereditario in perpetuum libere et quiete possidendum concessit, dans eis legitimos fideiussores, Hugonem scilicet generum et Willelmum Normandum. Quod si suis forte vel successorum temporibus suorum aliqua super hoc ex qualibet parte calumpnia emergerit, ipse Gibelinus et Hugo, gener suus, et eorum filii filiorumque filii nec non et heredes illorum universi calumpniam

¹⁰³⁴ Tous les noms qui suivent, et qui dans le manuscrit sont séparés par un alinéa des noms qui précèdent, désignent probablement les bourgeois établis à la Mahomerie postérieurement à l'année 1155, et dont on exigea le même serment. ¹⁰³⁵ A, f° 111, r°; manque dans B. ¹⁰³⁶ Corrigez *partii*. ¹⁰³⁷ A, f° 114 v° manque dans B.

illam penitus cassabunt et pacificabunt. Hoc autem appropinquaverunt et concesserunt Agnes, uxor Gibelini, et filius eorum Anselmus, cui dederunt canonici perpetuam concessionem v. hisanciorum et unumensem. Huius itaque venditionis testes sunt:

Iohannes, dapifer regis. Gaudefridus, dominus¹⁰³⁸ patriarche. Petrus de Petragore. Symon Rufus. Britius. Albertus Lombardus. Balduinus de Tornac. Robertus de Iosaphat.

Concessionis vero Agnetis, uxoris Gibelini, et filii eorum Anselmi testes sunt :

Briectius. Willelmus Beraldi. Albertus Lombardus.

Et de iuratis Ierusalem :

Symon Rufus. Rainaldus Sicerius. Alberius Tortus. Guibertus Papis. Arnulfus, iuratus de Mahumeria.

CXXXIV¹⁰³⁹

PRIVILEGIUM ROBERTI PORCARI DE MAHUMERIA.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Robertus Porcarius de Mahumeria dono me ipsum et omnia quecumque habeo vel deinceps habere potero, Deo et conventui Sanctissimi Sepulcri pro anima mea et animabus parentum meorum, vineas, terras, domos, et aurum et argentum, et omnia mobilia, denique omnes possessiones hereditatis iure perpetuo possidenda.

Facta est carta ista anno ab incarnationis Domini mxcv, indictione iii, Fulcherio in Ierusalem presidente venerabili patriarcha, rege Balduino quarto. Huius autem redditionis et donationis testes sunt :

Amalricus, Dominici Sepulcri prior. Arnaldus, subprior. Giraldus, precentor. Radulfus Parisius Willelmus Normannus. Godefridus, thesaurarius. Nicholaus, elemosinarius. Stephanus, prepositus. Petrus Sepulcharius. Constantinus, cellarius. Bertoldus. Bernardus camerarius. Balduinus. Maincrius. Petrus Clemens.

De diaconibus :

Willelmus Beriti. Iohannes Pictaviensi. Hugo. Petrus.

De subdiaconibus :

Willelmus de Ispania. Rainaldus de Lochis. Petrus. Robertus de Antiochia.

De fratribus :

Robertus de Mahumeria. Frater Henricus, et omnes alii.

CXXXV¹⁰⁴⁰.

PRIVILEGIUM HOMINUM DE MAHUMERIA SUPER VINEIS.

Notum sit omnibus, tam futuris quam presentibus, quod ego Arnaldus, Sanctissimi Sepulcri prior,

A totusque conventus hominibus de Mahumeria vineas nostras, vineam scilicet domini Hugonis de Horsa, et vineam, que dicitur domini Radulfi Parisiaci, ipsi et heredibus eorum habendas in perpetuum concedimus, tali tenore ut unusquisque ex parte suam mediam partem frugum, tam in racemis quam in fructibus arborum, tam in seminibus quam in complantationibus, et decimam, quantum ad ipsum pertinet, curie Sancti Sepulcri de Mahumeria, vel in quocumque loco in Mahumeria dispensator Mahumerie iusserit, deferat. Et si aliquis vineam suam vendere voluerit, cum nostro consilio vendat, et mediam partem precii nobis persolvat; nec tamen Templariis vel Hospitalaribus sive alienis ecclesie vel militibus vel alicui, unde dampnum ecclesia incurrere possit, vendere licebit. Et si aliquis horum hominum de supradictis vineis partem suam male coluerit, dispensator Mahumerie, adiunctis sibi quatuor vel quinque idoneis testibus, ad eum veniet, et male cultam vineam ostendet, et, si emendare noluerit, dimidiam marcham argenti reddet, et alteri vinea dabitur. Si aliquis autem virorum istorum terram ad plantandam vineam accipere voluerit, nisi¹⁰⁴¹ licebit plantare, nisi in terra Sancti Sepulcri. Preterea si canonici predicti villam suam amplificare voluerint, in vineis supradictis sine interdictione et restauratione mansiones dabunt cuicumque voluerint. Huius rei, domino Amalrico, Ierusalem patriarcha, in cuius presentia hoc factum est, assentiente, testes sunt eiusdem ecclesie canonici, quorum nomina subseribuntur :

C

Predictus prior Arnaldus, Nicholaus, subprior, Godefridus, thesaurarius. Gamaliel. Ilbertus. Petrus Sepulcri. Achilles. Bernardus Antiochie. Petrus Clemens. Hugo Nigelle. Petrus Latine. Petrus Lombarz. Rainaldus de Lochis. Robertus Antiochie.

De hominibus Mahumerie :

Frater Pisanus, dispensator domus. Frater Ungarus. Robertus. Arnulfus. Iohannes Guitarus. Petrus Iudeus. Andreas de Sancto Galterio. Hugo de Sancto Helia. Martinus de Monte Gandii. Ambrosius. Robertus Iners.

CXXXVI¹⁰⁵³.

DE CONVENTIONE FACTA CUM QUIBUSDAM MANSURIS IN RAMATHES.

D

Pateat omnibus hoc audientibus quod ego Nicholaus, prior Sancti Sepulcri, totusque conventus damus Guidoni Camelario, Giraldo Caprello et Hugoni de Ioppe, et heredibus suis aliisque venientibus ad manendum infra casale nostrum de Ramathes, in loco qui dicitur Nova Villa, plateas ad edificandum domos libere sine quolibet censu possidendas et

¹⁰³⁸ Le mot *dominus* ne présente ici aucun sens ; il faut vraisemblablement corriger *domesticus* ou *dominicus*. Dans le premier cas, le *Gaudefridus*, dont il est ici question, serait le même que le *Gaudefridus Turo-nensis*, qualifié dans le dipl. 100 *senescalcus domni patriarche* ; dans l'autre cas, il y aurait deux personnages, l'un nommé simplement *Gaudefridus*, et l'autre *Dominicus Patriarcha* qui figure dans le dipl. 138. ¹⁰³⁹ A, f° 112, r° ; manque dans B. ¹⁰⁴⁰ A f° 112, v° ; manque dans B. ¹⁰⁴¹ Corrigez *non ei*. ¹⁰⁴² A f° 113, v° ; manque dans B.

terram ad plantandum vineas et arbores, sicut ostensum est illis per manum domini Petri de Sepulcro, Damus etiam Guidoni unam carrueatam terre, Hugoni aliam, Giraldo etiam duas ad bene laborandum, ita quod de fructu segetum et leguminum, quem inde habebunt, quartum et decimam singulis annis nobis donabit ¹⁰⁴³; de fructu vero vinearum et olivarum, quas ibi plantabunt, quintam et decimam habebimus. Damus etiam Giraldo et Hugoni magnam partem oliveti, quod Willelmus Beritensis sibi plantari fecit, de cuius fructu quartum et decimam nobis reddent. Predictam vero nostram partem, scilicet quartam, quintam et decimam, ad voltas nostras de Nova Villa adportabunt. Furnum vero et molendinum et alias consuetudines secundum Mahumerie usum illis predictis et aliis venientibus ad manendum concedimus. Item damus Girabio Caprello et Hugoni de Ioppe et heredibus suis vineam nostram de Ramathes ad bene laborandum; de cuius fructu dabunt nobis medietatem et decimam. Si autem quilibet eorum vel heredum suorum aliquid de sua possessione vendere voluerit, primum nobis venale offeret; quod si emere noluerimus, deinde licebit ei vendere consimili suo burgensi ibi manere debenti, qui nobis supradicta attendat et compleat.

Actum est hoc xiii kalendas aprilis, anno ab incarnatione Domini mclx. Huius rei testes sunt :

Nicholaus, prior. Arnulfus, subprior. Bernardus, cantor. Godefridus, thesaurarius. Ilbertus Eurardus. Petrus de Sepulcro. Achilles. Petrus Clemens. Rainerius. Hugo de Nigella. Petrus de Latina. Rainaldus. Petrus Lombardus.

CXXXVII ¹⁰⁴⁵.

PRIVILEGIUM CUIUSDAM DOMUS, QUAM NICHOLAUS, PRIOR SANCTI SEPULCHRI, DEDIT STEPHANO PASNAIE.

Pateat omnibus hoc audientibus quod ego Nicholaus, prior Sancti Sepulchri, assensu totius capituli nostri, illam domum, quam dominus Petrus de Sepulcro a Nicholao et eius uxore Pontia emit, Stephano Pasnaie et heredibus eius iure perpetuo hereditatis habendam concedimus, tali tenore ut Stephanus et eius heredes nobis nostrisque successoribus per singulos annos in purificatione beate Marie quinque bisancios persolvent. Addimus etiam quod si domum illam vendere voluerint, primum nobis venale offerent; quam si emere noluerimus, deinde suo consimili burgensi ibi manere debenti vendere licebit, salvo prenominato censu et nostra donatione.

Actum est hoc iv nonas aprilis, anno ab incarnatione Domini mclx. Huius rei testes sunt :

Nicholaus, prior. Arnulfus, subprior. Godefridus, thesaurarius. Ebrardus. Ilbertus. Petrus de Sepulcro. Petrus Clemens. Achilles. Bernardus Antiochie. Rainerius. Hugo de Ni-

gella. Petrus de Latina. Rainaldus de Lochis. Petrus Lombardus. Robertus Antiochenus.

CXXXVIII ¹⁰⁴⁵.

DE DONATIONE CUIUSDAM DOMUS, QUE EST IN MAHUMERIA.

Pateat omnibus hoc audientibus quod ego Nicholaus, prior Sancti Sepulchri, assensu totius capituli nostri, damus Dominico, qui vocatur Patriarcha, et heredibus eius unam domum in Mahumeria sitam, quam dominus Petrus de Sepulcro emit de quadam femina, nomine Armelina, iure perpetue hereditatis possidendam, tali tenore ut Dominicus predictus et heredes ipsius nobis nostrisque successoribus annuatim in purificatione Genetricis Dei sex bisancios censualiter persolvent. Verumtamen si casu accidenti contigerit quod domum illam vendere voluerint, salvo prenominato censu et nostro iure, suo consimili burgensi vendere licebit; sed primum nobis venale offerent.

Actum est hoc iii nonas aprilis, anno ab incarnatione Domini mclx. Huius rei testes sunt :

Nicholaus, prior. Arnulfus, subprior. Godefridus, thesaurarius. Eurardus. Ilbertus. Petrus de Sepulcro. Petrus Clemens. Achilles. Bernardus Antiochie. Rainerius. Hugo de Nigella. Petrus Lombardus. Robertus Antiochie.

CXXXIX ¹⁰⁴⁶.

DE CONCESSIONE CUIUSDAM DOMUS, QUE SITA EST IN VILLA MAHUMERIE

Omnibus sancte matris ecclesie filiis liquescat quod e[gl]o Nicholaus, Dominici prior Sepulchri, totusque conventus Suardo et eius heredibus unam domum cum omnibus pertinentiis suis, que sita est in villa Mahumerie, quam dominus Petrus de Sepulcro ab Acardo et eius uxore, Bella nomine, emptione habuit, iure perpetuo habendam hereditatis concedimus, tali tenore videlicet quod Suardus et eius heredes nobis nostrisque successoribus per singulos annos in purificatione beate Marie octo bisancios censualiter persolvent. Addimus etiam quod si Suardus vel eis heredes domum illam suo consimili burgensi vendere voluerint, salvo prenominato censu et nostro iure, non eis ab aliquo fiet impedimentum.

Actum est hoc xii kalendas aprilis, anno ab incarnatione Domini mclx. Huius rei testes sunt :

Nicholaus, prior. Arnulfus, subprior. Godefridus, thesaurarius. Ebrardus. Ilbertus. Petrus de Sepulcro. Petrus Clemens. Achilles. Rainerius. Hugo de Nigella. Petrus de Latina. Rainaldus. Petrus Lombardus.

CXL ¹⁰⁴⁷.

PRIVILEGIUM TRIUM VASTINARUM, QUAS VENDIDIT ABBAS SANCTI SABE CANONICIS SANCTI SEPULCHRI.

Notum sit omnibus, tam futuris quam presenti-

¹⁰⁴³ Corrigez *donabit*. ¹⁰⁴⁵ A, f° 114, r°; manque dans B. ¹⁰⁴⁶ A, f° 114, v°; manque dans B. ¹⁰⁴⁷ A, f° 115, r°; manque dans B.

bus, quod ego Miletus, Dei gratia ecclesie Sancti Sabe abbas, et universus conventus monachorum fratrum nostrorum terram illam, videlicet tres vastinas, Kafarrus et Velus Betor et Beirfres nominatas, quam [Melisenda] regina digne memorie pro elemosina xxv panum emptorum, quam usque in perpetuum nos et successores nostri singulis sabbatis ad redemptionem anime sue celebrare debemus, ecclesie nostre et nobis erogasse dinoscitur, Nicholao priori et canonicis Latinis ecclesie gloriosissimi Dominici Sepulcri, communi assensu totius capituli nostri, pro quingentis bisanciis minus viginti vendimus; de quibus bizanciis statim ab Almarico, Ierosolimitano rege, quandam terram nobis utiliore, scilicet casale nomine Thora, emimus. Preterea innolescat omnibus quod nos, statutam elemosinam pro anima memorate regine in perpetuum solito more celebraturi, predictam terram elemosinam, ut in longum et latum extenditur, quam priori et canonicis Sancti Sepulcri solutam et liberam vendidimus, integre cum villanis suis et pertinentiis et omnibus, que sui iuris esse noscuntur, ab omni calumpnia vel aggressionem iniusta in omni curia defendere debemus.

CXL¹⁴⁸.

DE EMPTIONE CUM PRIORE ET CANONICIS SANCTI SEPULCRI FACTA ET BALDUINO, DOMINO SANCTI EGIDII, SUPER DOMIBUS ET CETERIS ¹⁴⁹.

In nomine Domini nostri Ihesu Christi, amen.

Notum sit omnibus Dei fidelibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Balduinus, Dei gratia dominus casalis Sancti Egidii, una cum Stephanina, coniuge mea, in presentia domini Roardi ¹⁵⁰, castellani Ierusalem, soceri mei, et aliorum proborum virorum, quorum nomina inferius sunt scripta ¹⁵¹, assensum dedimus emptioni, quam Dominus Petrus prior et canonici Dominici Sepulcri lecerunt de domibus et ¹⁵² edificis et vineis cum omnibus pertinentiis suis, que abbas et monachi Montis Thabor habebant, tam ex dono predecessorum meorum quam emptione vel conquisitione, in predicto casali, ut ea omnia libere et quiete teneant et possideant in perpetuum sine omni calumpnia, ea frantitia ¹⁵² et libertate qua abbates et monachi Montis Thabor temporibus predecessorum meorum et meo tenuisse noscuntur. Preterea calumpniam, quam fatichamus ¹⁵³ predictis canonicis de quadam domo, quam ante emptionem illam habebant in predicto casali, penitus remittimus et ut eam quiete et sine calumpnia deinceps teneant et possideant concedimus. Ut autem concessio et assensus noster in posterum a nemine possit perverti seu quomodolibet violari, presens

A scriptum duplex per alphabetum ¹⁵⁴ exinde fieri et per medium partiiri fecimus, unum quorum prior et capitulum Sancti Sepulcri habent, alterum nos in signum et memoriam geste rei retinuimus. Unde isti sunt testes :

Roardus, castellanus Ierusalem, socer meus, Anselmus de Bric, Symon de Bethleem, Andreas de Caypha, milites. Gaufridus Turonensis ¹⁵⁵, Robertus de Pinken[iaco], Iohannes Raimundi, Willelmus Patronus, Radolphus, frater domini Willelmi, Tyrensis archiepiscopi. Bernardus Proet, Burgenses Ierusalem, Arnulfus de Mahomeria. Et Guarinus ¹⁵⁷ Neapolitanus de Templo, serviens domine regine Marie.

Factum est hoc anno dominice incarnationis MCLXXV, indictione VI, XV kalendas ianuarii.

B

CXLII ¹⁵⁸.

PRIVILEGIUM DOMINI GUASINI, ABBATIS MONTIS THABOR, ET PETRI, PRIORIS SANCTI SEPULCRI ¹⁵⁹.

In nomine Domini, amen.

Notum sit universis sancte matris ecclesie filiis, tam presentibus quam futuris, quod ego Garinus, Montis Thabor abbas, consensu domini Letardi, Nazareni archiepiscopi, prioris Lancelini et totius ecclesie nostre capituli assensu et pari voluntate, cum Dominice Resurrectionis ecclesie priore Petro et universo eiusdem conventu tali concordie pacto convenimus, quod ecclesiam nostram, quam apud casale Sancti Egidii cum oblationibus suis et iure parrochiali aliorumque omnium ad eam pertinentium et cum medietate universarum decimarum eiusdem casalis et aliorum duorum Turbasaim ¹⁶⁰ videlicet et Dere, quas ex concessione felicis memorie domini ¹⁶¹ Willelmi patriarche ab eisdem eensuali iure pro unius rote cereo tenebamus, remotione loci et magnitudine expensarum pregravati, Petro priori et canonicis eiusdem ecclesie, de cuius iure procedebat, bono animo et concordie voluntate reddidimus; vineas vero nostras, domos et ¹⁶² edificia ¹⁶³ et cetera mobilia nostra, que tam laboris nostri exercitio quam pretio ¹⁶⁴ acquisivimus, eidem pro M ¹⁶⁵ bisanciis vendidimus, et pro recognitione earundem vinearum, domorum et edificiorum ¹⁶⁶ nobis et ecclesie nostre annuatim tres rotas incensi et cereum unius rote in festo transfigurationis Domini debent persolvere ¹⁶⁷. Huius transactionis testes sunt :

D

Letardus, Nazarenus archiepiscopus. Radulfus, Sebastensis episcopus. Iohannes, prior eiusdem ecclesie. Petrus, cantor Tyrensis ecclesie.

De canonicis autem Sancti Sepulcri :

Iohannes Pictavensis, Ugo ¹⁶⁸ de Nigella, Rainaldus de Lochis, Constantinus, et Petrus, cantor,

¹⁴⁸ A, f° 115, v° ; 32, r°. ¹⁴⁹ Dans B la rubrique est ainsi conçue : *Assensus Balduini, casalis Sancti Egidii, de emptione facta a monasterio Montis Thabor.* ¹⁵⁰ B, Ricardi. ¹⁵¹ B, conscripta. ¹⁵² Manque dans B. ¹⁵³ B, francicia. ¹⁵⁴ B, faciebamus. ¹⁵⁵ B, alphabetum. ¹⁵⁶ La signature de ce témoin manque dans B. ¹⁵⁷ B, Garinus. ¹⁵⁸ A, f° 116, r° ; B, f° 33, r°. ¹⁵⁹ Dans B la rubrique est ainsi conçue : *De possessionibus Montis Thabor, que sunt apud casale Sancti Egidii.* ¹⁶⁰ B, Turbasym. ¹⁶¹ Manque dans B. ¹⁶² Manque dans B. ¹⁶³ B, edificia. ¹⁶⁴ B, precio. ¹⁶⁵ B, pro duobus M. ¹⁶⁶ B, edificiorum. ¹⁶⁷ B, persolvere debent. ¹⁶⁸ B, Hugo.

sacerdotes. Odo ¹⁰⁶⁶ et Ganfridus, diaconi. Petrus Mahumarie ¹⁰⁷⁰ et Robertus Roine, subdiaconi.

De monachis vero Montis Thabor :

Lancelinus, prior. Petrus de Podio, thesaurarius. Martinus. Iohannes Yspanus ¹⁰⁷¹. Stephanus, cantor. Aimericus. Dominus. Iohannes de Nazaret. Enardus. Pandulfus. Willelmus Provincialis ¹⁰⁷². Marcellinus.

De clericis Nazareth :

Geralus, archidiaconus Nazarenus. Tibaldus, canonicus Sydonensis ¹⁰⁷³. Iohannes, canonicus Nazarenus. Galterius de Capella. Iohannes Corithensis ¹⁰⁷⁴. Gibertus, capellanus domini archiepiscopi Nazareni. Et Iordanus Mercator.

Facta est hec transactio anno dominice incarnationis MCLXXV, indictione VI, XVI kalendas novembris.

CXLIII ¹⁰⁷⁵.

DE QUADAM PACE REFORMATA INTER CANONICOS SANCTI SEPULCRI ET MONACHOS DE LATINA.

Ego Willelmus, Dei gratia Aconensis ecclesie episcopus, a domino papa Alexandro delegatus, sui cognitor cuiusdam cause, que vertebatur inter canonicos Sancti Sepulcri et monachos de Latina super decimas cuiusdam casalis, quod vocatur Montaple, quam monachi dicebant suo iuri pertinere, canonici vero e contrario asserentes eandem tamquam sibi debitam possidebant. Die itaque experiendi utriusque partis statuto, allegationibus hinc inde diligenter auditis et cognitis, tandem persufficientes et iuratos testes michi fides facta est quod procedenti tempore, dum hec eadem questio inter prefatas ecclesias coram patriarcha Fulcherio tractaretur, abbas Amelinus de Latina ipsam decimam canonicis in pace confitens eis[us] debere reliquit, una vice coram domino patriarcha presentibus quibusdam fratribus suis et non contradicentibus, altera vice in pleno capitulo Latino nullo de fratribus contradicente. Cognita itaque tam sollempni renuntiatione, canonicos Domini Sepulcri ab ista impetitione monachorum absolvo, et eosdem predictam decimam iuste usque in perpetuum possidere iudico. Interfuerunt huic carte testes :

Hernesius dominus, Cesariensis archiepiscopus.

Dominus Iubaldus, Bibliensis electus. Daniel, cantor. Rutinus, thesaurarius. Magister Monachus. Magister Rogerius. Guido, canonicus. Willelmus, Petrus, presbiteri. Girardus, Robertus. Bernoldus, Fulco, diaconi. Guido de Meniers. Marcellinus de Cesarea. Rorgus de Nazareth. Godecallus. Amalricus de Cesarea. Aicallus. Ruimundus. Pandulfus Pysanus.

CXLIV ¹⁰⁷⁶.

PRIVILEGIUM AMALRICI, QUINTI REGIS LATINORUM, DE DONO ET LIBERTATE ECCLESIE SANCTI SEPULCRI ¹⁰⁷⁷.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam futuris quam presentibus ¹⁰⁷⁸, quod ego Amalricus, per gratiam Dei in sancta civitate Ierusalem Latinorum rex quintus, predecessorum meorum felicis memorie, ducis videlicet Godefridi fratrisque ipsius Balduini, Ierosolymorum regis primi, Balduini, etiam secundi regis nec non et Fulconis patris mei et bone memorie Balduini fratris mei, civitatis eiusdem regis quarti, vestigiis inherere desiderans, pro salute mea ac meorum tam vivorum quam defunctorum, confirmo et corroboro ecclesie Domini Sepulcri ¹⁰⁷⁹ eiusdemque canonicis nunc ibidem Deo servantibus et in posterum servituris quaecumque in tempore et a tempore ducis Godefridi iuste ac rationabiliter dono, concessione, commutatione vel emptione infra regni mei fines usque in hodiernum diem impetravit. Seriatim itaque vel a quibus pretaxata ecclesia dono, concessione, commutatione sive emptione huc usque optinuit, ut sequentia declarant, ponere libuit. Primus itaque dux Godefridus XXI casalia cum pertinentiis suis, subscriptis nominibus nuncupata, Ainquine, Arnotie, Kelfreca, Kelfredil ¹⁰⁸⁰, Bubin, que duo cum quadam gastina, Bethchamzir nuncupata, canonici prefati militibus Templi pro CC bisantiis ¹⁰⁸¹, quos annuatim solvebant ad defensionem terre, dederunt, Iubim, Haram. Kalendrie, Bentiligel, Birra, que a modernis Mahomeria Maior nuncupatur, Sabaiet ¹⁰⁸², Ataraberet, Urinet, Zenum, Lemule, Bentelamus, Aineseins, quo modo Valdecurs dicitur, Barmita, Beituimen. Beitsoteire, Betsurieh, in cuius territorio fundata est villa que dicitur Parva Mahomeria, ecclesie, de qua agitur, dedit, et iure perpetuo possidenda concessit. Dedit insuper eidem ecclesie omnes furnos Ierusalem, exceptis duobus tantum, uno de Hospitali et altero de Latina. Et primus rex Balduinus prefate ecclesie apud Sanctum Lazarum villanos cum familiis suis dedit et tradidit, et IV casalia super Sanctum Lazarum, quorum nomina sunt hec : Benehatie, Benchabeth, Ragabam, Roma ; et item in territorio Neapolitano mille modios tritici singulis annis accipiendos primus rex Balduinus eidem dedit ecclesie ; secundus autem rex Balduinus pro his mille modis in territorio Neapolitano casale, nomine Casarmelech, dedit. Que omnia, ut superius memorata sunt, ecclesie Sancti Sepulcri ¹⁰⁸³ ego Amalricus, Iherosolymorum rex quintus, ex parte mea concedo et perhenniter habenda decerno. Pro concambio Sancti Lazari in Bethania et predictorum IV casalium

¹⁰⁶⁹ B, Odo. ¹⁰⁷⁰ B, Mahumarie. ¹⁰⁷¹ B, Yspanus. ¹⁰⁷² B, Provincialis. ¹⁰⁷³ A, Sydonensis. ¹⁰⁷⁴ B, Corithensis, ¹⁰⁷⁵ A, fo 117, ro ; manque dans B. ¹⁰⁷⁶ A, fo 121, vo ; B, fo 117, vo. ¹⁰⁷⁷ Dans B, la rubrique ne contient que ces mots : *Privilegium Amalrici regis*. ¹⁰⁷⁸ On lit dans A : *tam futuris quam futuris*, ¹⁰⁷⁹ B, *Sepulcri*. ¹⁰⁸⁰ B, *Kelfredil*. ¹⁰⁸¹ B, *bizantiis*. ¹⁰⁸² B, *Sabaiet*, ¹⁰⁸³ B, *Sepulcri*.

casale Thecuc cum omni integritate sua, prout pater meus Fulco, Iherosolimorum rex tercius, assensu Milisendis regine, matris siquidem mee, et Balduini regis, fratris mei, ea inquam libertate, qua predictus pater meus cum Milisende ¹⁰⁸⁴ regina illud tenuisse dinoscitur, ecclesie Dominici Sepulcri ¹⁰⁸⁵ donavit, suoque privilegio confirmavit, eidem confirmo, nec non et a totius ¹⁰⁸⁶ calumpnie molestia vel impedimento nunc et deinceps prefatam commutationis concessionem me defensorum polliceor. Commutationem insuper inter Dominici Sepulcri ¹⁰⁸⁷ canonicos et Iohannem Patricium ¹⁰⁸⁸ de illis casalibus, Capharnalie et Ainquina, pro duobus memorati Iohannis casalibus, Megina scilicet et Mezera, utrimque laudabiliter factam confirmo. Insuper etiam dimidiam [partem ¹⁰⁸⁹] illius possessionis, quam primus rex Balduinus pro excambitu episcopatus Bethleemiti ¹⁰⁹⁰ Sancti Sepulcri ecclesie ¹⁰⁹¹ dedit confirmo. Casale insuper, nomine Derina, in territorio Tyrensi situm, supra magnum fontem, de quo conductus aquarum procedit, cum omni pertinentia sua, et in conterminis prefati casalis circa montana quantum terre quatuorpariaboum de anno in annum excolere possunt, et ortum, qui est inter murum et antemurale Tyri ex parte maris, que omnia videlicet secundus rex Balduinus Dominico dedit Sepulchro, confirmo. Porro medietatem casalis Fieisse, nunc casale Sancti Sepulcri ¹⁰⁹² nuncupati, quam cum omni pertinentia sua Eustachius Garnerius ¹⁰⁹³, concessione etiam Balduini, regis secundi, libere et perhenniter habendam ecclesie Sancti Sepulcri ¹⁰⁹⁴ donavit, et totam terram illam, quam Galterius, prefatus Eustachii filius, circa idem casale canonicis Dominici Sepulcri ¹⁰⁹⁵ ultra flumen habendam usque ad terminos designatos, qui usque ad hodiernum diem apparent, dedit, sepedicte confirmo ecclesie. Preterea ecclesiam illam et possessiones, que sunt Aceon, quas Lambertus Als uxorque eius ¹⁰⁹⁶ Agnes, concessu regis Fulconis, patris mei, ecclesie Sancti Sepulcri ¹⁰⁹⁷ dederunt, confirmo. Nichilominus quoque et casale Mimas cum duabus carrucatis terre plenariis ex dono prefati Lamberti Als, quas pater meus pretaxate confirmavit ecclesie, confirmo. Iardinum, quod [fuit ¹⁰⁹⁸] Mainardi de Portu, quod filius eius Raimundus, in conversione sua factus frater Dominici Sepulcri ¹⁰⁹⁹, dedit, confirmo. Duo quoque casalia, Gebul et Helcar, cum omnibus adiacentiis suis, et piscarias per octo dies, et angariam per unum diem, et navem assidue, iuxta modum quo Willelmus de Buris ecclesie Sancti Sepulcri ¹¹⁰⁰ canonicis concessit et suo patrisque mei privilegio roboratum est, eidem ecclesie confirmo. Domos vero in civitate Iherusalem ¹¹⁰¹ sitas, videlicet domum Bernardi canonici, domum Eurardi

A canonici, item domum alterius Eurardi, canonici, domum Mainardi, domum Garsionis, domum Galterii Tronaio, domum Bernardi Bursarii, domum Herluini, domum Mabilie, domum Rogerii, fratris Sancti Sepulcri ¹¹⁰², et stationem, que fuit Willelmi ¹¹⁰³ Bastardi, partemque illam, quam idem Willelmus ¹¹⁰⁴ in mensis nummulariorum ¹¹⁰⁵ habebat, et domum Martini Caraoane, quas omnes pater meus iam totiens dictus ab omni exactione liberis et quietis canonicis Sancti Sepulcri ¹¹⁰⁶ concessit suoque privilegio munivit, eidem ecclesie confirmo. Insuper etiam terram, infra septa Iherusalem sitam, et domos et stationes suas ad faciendum in his ¹¹⁰⁷ quicquid illis libuerit, eo solummodo excepto quod nulli alii nisi soli regi in predicta urbe facere licet, prefatis canonicis adeo liberis confirmo, ut quicumque sive cambiatores, sive mercatores, sive cuiuscumque operis aut artificii actores easdem a prefatis canonicis conduxerunt ¹¹⁰⁸ aut conducere voluerunt ¹¹⁰⁹, libere, quiete et sine omni disturbance vel impedimento officium ¹¹¹⁰ suum ibi peragant. Inter cetera vero tria casalia, quorum aliud Capharuth, aliud autem Gith et aliud Porphiria vocatur, que Rogerius, Liddensis episcopus, ex possessione Sancti Georgii cum omnibus appendiciis ¹¹¹¹ suis et medietate decime messium casalium illorum et aliorum omnium decima tota et integra ecclesie Sepulcri ¹¹¹² Domini iure perhenni tenenda concessit, et quantum casale, Kefrescilla nomine, quod prefatus Liddensis episcopus cum omni integritate sua et consimili decima, qua predicta duo, ecclesie pretaxate pro concambio tamen decime castelli Arnaldi et decime cuiusdam casalis de Hospitali, nomine Bulbul, in perpetuum possidendum constituit, ratum decerno. Querelam insuper illam, que de Surianis inter regem Balduinum, fratrem meum, et Dominici Sepulcri ¹¹¹³ canonicos extitit, quam etiam, velut in eorum privilegio plenius continetur et nomina predictorum Surianorum in eodem conscripta sunt, prefatis canonicis liberam, quietam et prorsus absolutam remisit, confirmo. Nichilominus etiam calumpniam illam, que in terminis finium territorii casalis Dominici Sepulcri ¹¹¹⁴, quod dicitur Bethsuri, inter Milisendam reginam, matrem siquidem meam, et Sancti Sepulcri ¹¹¹⁵ canonicos aliquandiu versabatur, liberam et quietam et sine quolibet vel a me vel a successoribus meis vel a quibuslibet aliis impedimento sive molestia ecclesie Sancti Sepulchri ¹¹¹⁶ ex toto remitto, et absolutam prorsus confirmo. Verumtamen casalia illa, Bethel scilicet, Odemamel, Dehyrsabeth, Corteis, Deirmusim, Huetdebes, que cum omnibus villanis et cum omni integritate et pertinentiis suis iam

¹⁰⁸⁴ B, Milisende. ¹⁰⁸⁵ B, Sepulcri. ¹⁰⁸⁶ B, tocius. ¹⁰⁸⁷ B, Sepulcri. ¹⁰⁸⁸ B, Patricium. ¹⁰⁸⁹ Supplée d'après B. ¹⁰⁹⁰ B, Bethlehemiti. ¹⁰⁹¹ B, ecclesie Sancti Sepulchri. ¹⁰⁹² B, Sepulchri. ¹⁰⁹³ B, Granerius. ¹⁰⁹⁴ B, Sepulchri. ¹⁰⁹⁵ B, Sepulchri. ¹⁰⁹⁶ B, sua. ¹⁰⁹⁷ B, Sepulchri. ¹⁰⁹⁸ Supplée d'après B. ¹⁰⁹⁹ B, Sepulchri. ¹¹⁰⁰ B, Sepulchri. ¹¹⁰¹ B, Ierusalem. ¹¹⁰² B, Sepulchri. ¹¹⁰³ B, Guillelmi. ¹¹⁰⁴ B, Guillelmus. ¹¹⁰⁵ B, nummulariorum. ¹¹⁰⁶ B, Sepulchri. ¹¹⁰⁷ B, eis. ¹¹⁰⁸ B, conduxerint. ¹¹⁰⁹ B, voluerint. ¹¹¹⁰ B, officium. ¹¹¹¹ B, appenditiis. ¹¹¹² B, Sepulchri. ¹¹¹³ B, Sepulchri. ¹¹¹⁴ B, Sepulchri. ¹¹¹⁵ B, Sepulchri. ¹¹¹⁶ B, Sepulchri.

totiens dicti canonici ex Ilugone de Hibelino pre- A
cio ¹¹¹⁷ comparaverunt, ecclesie Sancti Sepulchri
¹¹¹⁸ confirmo. Insuper et casale, nomine Geladia,
quod ego ipse dedi pro expensa et missione, quam
ad capiendam Ascalonam canonici Sancti Sepulchri
fecerunt, eidem similiter confirmo. Insuper et ca-
sale, Beitatap nomine, quod prefati canonici a Io-
hanne Gomanno et Ancherio, ipsius filio, emerunt,
cum omnibus gastinis et pertinentiis suis, ut in pri-
vilegio Balduini regis, fratri mei, plene continetur,
similiter corroboro. Preterea ista duo casalia, vide-
licet Cafaruth et Velus Bethor, et gastinam Derfres,
a matre mea Melisenda regina abbati et monachis
Sancti Sabe pro salute anime sue erogata, que iam
dicti canonici Sancti Sepulchri ¹¹¹⁹ ab eisdem mona-
chis Sancti Sabe precio ¹¹²⁰ comparaverunt, ecclesie
sepedicte confirmo. Insuper donationem terre, quam
Vivianus, dominus Cayphe, assensu Pagani filii sui,
in civitate veteris Cayphe interius ¹¹²¹ et exterius
ecclesie Sancti Sepulchri ¹¹²² dedit, et terram, quam
duo fratres milites, Rogerius et Iohannes, iuxta flu-
men Cayphe eidem ecclesie dederunt, confirmo.
Denum cunctarum oblationum, que ad Sepulchrum
¹¹²³ Domini veniunt et venient, medietatem in om-
nibus et per omnia, prout venerabilis Arnulfus pa-
triarcha, primi regis Balduini consilio, prefatis as-
signavit canonicis, eidem Sancti Sepulchri ecclesie
¹¹²⁴ confirmo. Cere autem, que ad ecclesiam venerit,
duas partes ad luminaria eidem confirmo eccle-
sie. Oblationes insuper omnes, que ad vivificam
Crucem veniunt, exceptis que sola die sancti pa-
rasceve flunt, aut si patriarcha secum illam pro ali-
qua necessitate detulerit, eisdem canonicis con- C
firmo. Decimas quoque totius civitatis sancte Ihe-
rusalem ¹¹²⁵ locorumque sibi adiacentium, quas pa-
triarcha supramemoratus illis concessit, exceptis
solummodo funde decimis, eisdem confirmo cano-
nicis. Ecclesiam tandem Beati Petri in Ioppem,
quam iam tociens ¹¹²⁶ dictus patriarcha cum honore
suo integro et cum tota, que sancti matri ecclesie
pertinet ¹¹²⁷, plenaria dignitate prefatis concessit
canonicis, predicto modo confirmo, et ecclesiam
Quarentene ¹¹²⁸ cum pertinentiis suis eisdem cano-
nicis corroboro. Hec igitur omnia, prout superius
memorata sunt, ecclesie iam sepedicte et eiusdem me-
morato conventui nunc et per successionem ibi-
dem Deo famulanti libere, quiete et sine omni ca-
lumpnia et impedimento in posterum habenda et
iure perpetuo possidenda concedo, et presenti pa-
gina subscriptis testibus sigillique mei subpres-
sione ¹¹²⁹ denotata confirmo

Factum est autem hoc scriptum anno ab incarnatione
Domini MCLXIV, indictione XII. Huius quidem
rei testes sunt :

Iohannes, Paneadensis episcopus. Ricardus,
Andriensis episcopus. Radulfus ¹¹³⁰, prior
Sebastensis ¹¹³¹. Galterius, princeps Galilee.
Hunfredus de Torono, constabularius. Et fi-
lius eius, Umfredus. Girardus Sydoniensis.
Philippus Neapolitanus. Hugo, Cesariensis
dominus. Guido Francigena, senescallus ¹¹³².
Fulco Tyberia^adensis. Gormundus Tyberia-
densis. Henricus Bubalus. Odo de Sancto
Amando, pincernus. Willemus ¹¹³³, mares-
caleus. Roardus ¹¹³⁴ Neapolitanus. Baldui-
nus, vicecomes Neapolitanus. Anselmus de
Brie. Roardus ¹¹³⁵ Ioppensis. Paganus de
Voh. Iocelinus Pessellus ¹¹³⁵. Otho de Ris-
berge.

B Data Ascalone, per manum domini Radulfi, Bethle-
hemite episcopi regisque cancellarii, xvi kalendas
augusti.

CXLV ¹¹³⁷.

PRIVILEGIUM EGREGII REGIS IOHANNIS ET NOBILISSIME
REGINE MARIE DE FRANCIGIA MAGNI IARDINI.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti,
amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futu-
ris, quod ego Iohannes, per Dei gratiam Latinorum
Ierusalem rex decimus et comes Brene, et domina
Maria, uxor mea, illustris regina, concedimus et
confirmamus tibi Santio, Dominici Sepulchri priori,
et toti eiusdem ecclesie capitulo, presenti et futuro
iardinum illum, qui est prope Aceon, quem emistis
a Wilhelmo Pomaran^o, et domos et terram, que C
sunt in ambitu eiusdem iardini, et totum illud quod
est de iardino, sicut illud emistis a predicto Wil-
helmo Pomarano. Insuper omnia iura, que in eodem
iardino habere debemus, pro salute animarum no-
strarum et antecessorum nostrorum vobis damus
atque remittimus. Concedimus etiam vobis et dona-
mus ut absque omni exactione fructum et herbas
predicti iardini super equitaturas nostras ¹¹³⁸ per
civilem Aceon libere vendatis absque contradi-
ctione, et ipsum iardinum cum suis pertinentiis
pacifice et libere in perpetuum possideatis. Ut au-
tem hec nostra concessio, donatio et confirmatio
rata in eternum et inconcussa permaneat, presen-
tem cartam sigillo nostro et testibus subscriptis
precepimus communiri. Huius rei testes sunt ;

D Gualterius de Montheliart, regni Iherosolimi-
tani constabularius. Radulfus Tyberiadis,
regis senescallus. Iacobus de Durnai, regis
marescallus. Aimarus, dominus Cesaree.
Philippus de Ybelino. Guido de Monfort.
Garnerius Alemannus. Roardus, dominus
Cayphas. Amion d'Ays. Thomas de Mauga-
stel. Daniel de Molembec. Adam Coste.

¹¹¹⁷ B, pretio. ¹¹¹⁸ B, Sepulchri. ¹¹¹⁹ B, Sepulchri. ¹¹²⁰ B, pretio. ¹¹²¹ B, intus. ¹¹²² B, Sepulchri. ¹¹²³ B, Sepulchri. ¹¹²⁴ B, ecclesie Sancti Sepulchri. ¹¹²⁵ B, Ierusalem. ¹¹²⁶ B, tociens. ¹¹²⁷ B, matri pertinet ecclesie. ¹¹²⁸ B, Quadrantene. ¹¹²⁹ B, suppressione. ¹¹³⁰ B, Radulphus. ¹¹³¹ B, Sebastenus. ¹¹³² B, senescal-
cus. ¹¹³³ B, Guillelmus. ¹¹³⁴ B, Rohardus. ¹¹³⁵ B, Rohardus. ¹¹³⁶ B, Pesellus. ¹¹³⁷ A, fo 125, r^o; inanque
dans B. ¹¹³⁸ Il faut probablement corriger vestras.

Factum est hoc Acon, anno dominice incarnationis MCCXI, kalendis iulii, [per manum] nota [rii] Balduini.

CXLVI.

PRIVILEGIUM DE LIBERTATE, QUAM CONCESSIT DOMINUS PAPA ALEXANDER PRIORI ET CANONICIS SANCTI SEPULCRI IN ECCLESIA IEROSOLIMITANIS.
(*Vide in Alexandro III ad an. 1181.*)

CXLVII.

DE DIGNITATE PRIORI ET CANONICIS SANCTI SEPULCRI CONCESSA A DOMINO PAPA ALEXANDRO IN PRIMIS LOCIS.

(*Vide ubi supra.*)

CXLVIII.

UT PRIOR ET CANONICI SANCTI SEPULCRI LIBERAM HABEANT POTESTATEM ORDINANDI DOMOS ET PRIORATUS OBEDIENTIARUM.

(*Vide in Innocentio II ad an. 1143.*)

CXLIX.

DE CANONICIS OBEDIENTIAM TENENTIBUS.

(*Vide ubi supra.*)

CL.

PRIVILEGIUM DE ECCLESIA SANCTI EGIDII DE ROMA.
(*Vide in Alexandro III ad an. 1181.*)

CLI.

DE DECIMIS TEMPLARIORUM.

(*Vide in Celestino III ad an. 1198.*)

CLII ¹¹³⁹.

SACRAMENTUM PATRIARCHE.

Ego, patriarcha Ierhosolimitanus, ab hac hora in antea fidelis et obediens ero beato Petro sancteque apostolice Romane ecclesie et domino meo pape Innocentio suisque successoribus canonice intrantibus. Non ero in consilio aut in facto ut vitam perdant aut membra, aut capiantur mala captione. Consilium vero, quod mihi credituri sunt per se aut per nuntios suos sive per litteras, nulli manifestabo ad eorum dampnum, me sciente. Papatum Romanum et regalia sancti Petri adiutor eis ero ad retinendum et defendendum, salvo meo ordine, contra omnem hominem. Legatum apostolice sedis, quem pro certo scivero eius esse legatum, eundo et redeundo honorifice tractabo, et in suis necessitatibus adiuvo. Vocatus ad synodum veniam, nisi prepeditus fuero canonica prepeditione. Apostolorum limina singulis quadrienniis visitabo aut per me, aut per nuntium meum, nisi apostolica licentia remaneam. Possessiones ad monsam mei patriarchatus pertinentes nec vendam, nec donabo, neque impignorabo, neque de novo infeudabo, vel alio modo alienabo, inconsulto Romano pontifice. Sic Deus me adiuvet et hec sancta evangelia.

CLIII ¹¹⁴⁰.

IN ACCIPIENDO PALLIONE.

Ad honorem Dei omnipotentis et beate Marie Virginis et beatorum apostolorum Petri et Pauli et do-

A mini pape Innocentii et Romane ecclesie neonno ecclesie tibi commisse tradimus tibi pallium de corpore beati Petri sumptum, plenitudinem scilicet pontificalis officii, ut utaris eo infra ecclesiam tuam certis diebus, qui exprimentur in privilegiis ecclesie tue ab apostolica sede concessis.

CLIV ¹¹⁴¹.

SACRAMENTUM REGUM IEROSOLIMORUM ¹¹⁴².

Ego Aimericus, divina permissione rex Ierusalem ¹¹⁴³ coronandus, promitto tibi, domino patriarche Monacho, tuisque successoribus, sub testimonio omnipotentis Dei et totius ¹¹⁴⁴ ecclesie, quod ab hac die in antea ero fidelis adiutor vester et defensor et omnium personarum regni Ierolimitani ¹¹⁴⁵. Possessiones Iherosolimitane ecclesie omniumque ecclesiarum ad eam principaliter respectum habentium, quas olim habere consueverunt et in futuro nostris temporibus iuste sunt adepture, eisdem manutenebo et defendam. Canonica privilegia debitasque leges atque iustitias ¹¹⁴⁶ earundem et pristinas libertatum consuetudines et usus tam earum quam universi populi terre, sicut rex Amalricus et rex Balduinus, filius [eius] ¹¹⁴⁷ tenuerunt, conservabo, et defensionem, quantum potero, adiuvante Domino, exhibebo, novasque superinductas maxime post excidium terre exterminabo, prout rex Christianus et fidelis in suo regno unicuique episcopo et ecclesie sibi commisse atque populo per rectum exhibere debet. Sic me Deus adiuvet et hec sacrosancta evangelia.

C Deinde imposita capiti ¹¹⁴⁸ regis corona, accipiat patriarcha manum eius dexteram, et promittat in hunc modum : Et ego te iuvabo coronam tuo capiti [a nobis] ¹¹⁴⁹ impositam iuste manutenebo atque defendere, salvo meo ordine, dato ei osculo.

Cetere vero persone eodem modo ei promittant et dent ei osculum.

CLV ¹¹⁵⁰.

PRIVILEGIUM CASALIS FENICULI DE LIBERTATE ET FINIBUS TERRE.

In nomine sancte et individue Trinitatis, amen.

Cum omnes catholici viri ac precipue potentes divino munere prediti universas ecclesias Dei honorare ac exaltare debeant, specialius tamen ecclesiam gloriosissimi Sepulcri, ubi Dominus passus occubuit, et tertia die resurgendo salutem humani generis reparavit, sublimare ac beneficiis suis ditare debent, quatenus, peracto huius vite cursu, gaudia eterne vite omni metu carentia possidere mereantur. Quapropter ego Hugo, Dei gratia Cesaree Palestine dominus, assensu uxoris mee Ysabel et consilio proborum meorum hominum, dono concedo Petro priori et Latinis canonicis Sancti Sepulcri montana contigua iardino de Feissa, ubi fons de conductu oritur,

¹¹³⁹ A, fo 128, ro; manque dans B. ¹¹⁴⁰ A, fo 128, ro; manque dans B. ¹¹⁴¹ A, fo 128, vo; B, fo 129, vo. ¹¹⁴² B, *Sacramentale regum*. ¹¹⁴³ B, *Iherusalem*. ¹¹⁴⁴ B, *totius*. ¹¹⁴⁵ B, *Iherosolimitani*. ¹¹⁴⁶ B, *iustitias*. ¹¹⁴⁷ Supplée d'après B. ¹¹⁴⁸ B, *capitis*. ¹¹⁴⁹ Supplée d'après B. ¹¹⁵⁰ A, fo 129, ro; manque dans B.

incipit autem ex altera parte divisio terre huius a A
via, que venit de Braicaet versus casale Sancti Sepulcri, et vadit versus orientem per caveam, que est inter duos montes, per torrentem videlicet, qui in yeme fluit, quousque venit ad parvum montem situm inter predicta montana et montana de Broiquet; et sic ab alveo torrentis versus parvum montem supradictum et per erepidinem illius parvi montis, ut cruces designant, vadit supradicta divisio usque ad parvum monticulum, qui Calcis Fornax appellatur; et exinde versus meridiem usque ad alium monticulum non longe hinc, ubi antiquus calcis fornax fuit, divisio ista protenditur; et sic per devexum montis recta linea versus spinam in planitie sitam, que terram casalis Dominici Sepulcri Faisse et Sabarim Hospitalis dividit, terminatur. Insuper divisionem, quam pretaxati canonici Sancti Sepulcri cum Georgio et filio eius Balduino fecerunt, concedo et confirmo. Preterea donum avi mei Eustachii et patris mei Gallerii, quod predictis canonicis fecerunt, et divisiones, quas ipsi consignaverunt confirmo et me defensorum promitto. Insuper adicimus ad hoc hanc libertatem canonicis ecclesie Sancti Sepulcri, quod ipsi in tota terra mea, tam in civitate Cesarea quam extra, vendere vel emere, ponderare vel mensurare et deportare tam mari quam terra libere et quiete ab omni usatico et exactione possint. Ipsi vero canonici pro prefate terre donatione et divisionum confirmatione et predicta libertate quadringentos bisancios michi caritative impendunt. Preterea hoc retinui, ut, si aliquo tempore antiquum conductum predicti fontis reficere vo-
luerit et ipsum fontem ad casale Bubalorum ducere ad canamellas faciendas, absque contradictione predictorum canonicorum michi liceat; ita tamen ut de una maera singulis annis dimidium quintale, et, si amplius, prefate ecclesie integrum quintale persolvam. Ut hec igitur omnia, que prenotavimus, eo ordine, quo proposuimus, firma et inconcussa permaneant, appositione sigilli mei corrobore.

Facta est hec carta anno ab incarnatione Domini mclxvi, indictione xv.

Huius rei testes habentur, quorum nomina subscripta videntur :

Rainerius, episcopus Sebastensis. Et Radulfus, prepositus. Ioannes, cantor Cesarensis. Symon, canonicus. Arnulfus, subprior. Petrus Lombardus. Frater Adam. Frater Vitalis. Petrus de Mahumeria. Petrus Costa, vicecomes. Engilbertus de Aria. Carolus Hamelinus. Rodbertus de Cossia. Georgius. Balduinus, filius eius.

Si vero alium conductum mihi libuerit facere et alio modo fontem ad predictum casale educere, michi non contradicatur.

CLVI.

PRIVILEGIUM ECCLESIE DOMINICI SEPULCRI.

(Vide in Alexandro III ad an. 1181.)

¹¹⁸¹ A, p^o 136, r^o; manque dans B.

CLVII.

PRIVILEGIUM QUOD PATRIARCHA NON POSSIT FACERE CANONICOS, NISI VOLUNTATE PRIORIS.
(Vide in Alexandro III an ad 1181.)

CLVIII.

PRIVILEGIUM QUOD PATRIARCHA NON DEBEAT HABERE NISI TERTIAM PARTEM CERE ECCLESIE SANCTI SEPULCRI.

(Vide ubi supra.)

CLIX.

DE DECIMIS, QUAS HOSPITALES TENENTUR REDDERE ECCLESIE SANCTI SEPULCRI.

(Vide in Alexandro III ubi supra.)

CLX.

PRIVILEGIUM DE ECCLESIA, QUE EST APUD NEAPOLIM.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

A[malricus], Dei gratia Sancte Resurrectionis Christi patriarcha, [Petrol], eiusdem ecclesie prior, et universis canonicis, tam presentibus quam futuris, in perpetuum. Quoniam sacrosancta Dominice Resurrectionis ecclesia quadam speciali prerogativa sanctitatis merito ab omni populo Christiano devotissime veneratur, et pio intuitu humane reparationis ab universis Deum colentibus fons et origo universalis ecclesie veraciter predicatur, nos, qui supradicte ecclesie, Deo annuente, presidemus, eam propensius honorare et in amplificatione rerum suarum volumus studiosius insudare. Dilecti itaque nostri filii Amalrici, illustris Iherosolimorum regis, precibus inclinati, vestrisque iustis et Deo placitis postulationibus nichilominus annuentes, assensu pariter et consilio venerabilis fratris nostri Hugonis, Templi Domini abbatis, concedimus tibi, Petre prior, et successoribus tuis necnon et canonicis Sancti Sepulcri, tam presentibus quam eorum posteris canonice substituendis, ecclesiam, quam apud Neapolim in terra, quam prefatus rex ad hoc scilicet vobis dederat, fundastis, cum omni plenitudine iuris parrochialis, et patriarchali auctoritate nobis a Deo concessa hoc confirmamus; statuentes ut, quia ecclesia illa ad titulum Dominice Passionis eiusdemque Resurrectionis fundata dinoscitur, plenariam habeat potestatem baptizare, mulieres a partu Deo et ecclesie reconciliare, infirmos per civitatem absolvendo communicare, mortuos sepelire, et omnium ex propriis expensis laborum decimationes cum omni integritate usibus vestris sine omni calumpnia in perpetuum retinere. Si qua vero ecclesiastica secularisve persona hoc privilegium, contra illud temere veniendo, violare presumpserit, a corpore ac sanguine Domini nostri Ihesu Christi aliena existat, et illi pene, quam Dominus omnibus maledictis minatur, nisi resipuerit, et ad emendationem venerit, perhenniter subiaceat; cunctis autem illud servantibus sit pax et misericordia a Domino Ihesu Christo in hoc seculo et in futuro.

Ut autem hoc privilegium nostrum firmum, si-

xum, stabile et inconvulsum permaneat, placuit illud plumbei sigilli nostri impressione communire, et subscriptorum testium veredico testimonio confirmare, Testes vero huius rei sunt ;

Dominus illustris rex Amalricus. Radulfus, Bethleemita, Rainerius, Liddensis, Rainerius, Sebastensis, episcopi. Rodulfus, prior Sebastensis. Ilamericus, prior Montis Oliveti. Guilricus, decanus Neapolis. Rodulfus, archidiaconus. Amalricus, cancellarius. Magister Eraclius. Robertus de Pichinec. Gaufridus Turonensis. Balduinus, vicecomes Neapolis. Magister Stephanus.

Data Iherusalem, anno ab incarnatione Domini MCLXVII, a captione Iherusalem LXIX.

CLXI¹¹⁵².

DE ECCLESIA SANCTI NICHOLAI, QUE EST EXTRA MUROS IOPPEN.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Amalricus, Dei gratia Sancte Resurrectionis Cbristi ecclesie patriarcha, dilectis filiis Petro, eiusdem ecclesie priori, et universis canonicis, tam presentibus quam futuris, in perpetuum. Quoniam sacrosancta Dominici Resurrectionis ecclesia quadam speciali prerogativa sanctitatis merito ab omni populo Christiano devotissime adoratur, et pio intuitu humane reparationis ab universis Deum colentibus fons et origo universalis ecclesie veraciter predicatur, nos, qui supradicte ecclesie, Deo annuente, presidemus, cum propensius honorare et in amplificatione rerum suarum volumus studiosius insudare. Vestris itaque iustis et Deo placitis postulationibus annuentes, concedimus tibi, Petre prior, successoribusque tuis necnon et canonicis Sancti Sepulcri, tam presentibus quam eorum posteris canonice substituendis, ecclesiam Sancti Nicholai, que extra muros urbis Ioppen, a parte septentrionali. in aggeri Sancti Nicholai supra mare constructa est, cum omni plenitudine iuris parochialis, et patriarchali auctoritate nobis a Deo concessa confirmamus, statuentes ut, quia prefata Sancti Nicholai ecclesia ex domo et concessione dilectissimi filii nostri Amalrici, illustris Ierosolimorum regis, ad titulum Dominice Passionis eiusdemque Resurrectionis pertinere dinoscitur, plenariam habeat potestatem baptizare, a partu Deo et ecclesie reconciliare, infirmos per civitatem absolvendo communicare, mortuos sepelire, et omnium rerum suarum, terrarum et vinearum, quas modo habet vel in futurum, Deo auxiliante, habere poterit, decimationes cum omni integritate usibus vestris sine omni calumpnia in perpetuum retinere. Si qua vero ecclesiastica secularisve persona hoc privilegium nostrum contrailud veniendo violare presumpserit, a corpore et sanguine Domini nostri Ihesu Christi aliena existat, et illi pene, quam Deus omnibus maledictis minatur,

A nisi resipuerit, et ad emendationem venerit, perhenniter subiaceat ; cunctis autem illud servantibus sit pax et misericordia a Domino Ihesu Christo in hoc seculo et in futuro. Et autem hoc privilegium nostrum firmum, fixum stabile et inconvulsum permaneat, placuit illud plumbei sigilli impressione munire et subscriptorum testium veredico testimonio confirmare. Huius rei testes sunt :

Radulfus, Bethleemita ; Rainerius, Liddensis ; Rainerius, Sebastensis, episcopi. Radulfus, prior Sebastensis. Ilamericus, Montis Oliveti prior. Radulfus, archidiaconus. Amalricus, cancellarius, Magister Eraclius. Hugo de Iherusalem. Robertus de Pichinec. Gaufridus Turonensis.

B Data Iherusalem, anno ab incarnatione Domini MCLXVIII, a captione sancte civitatis LXIX.

CLXII.

PRIVILEGIUM IOPPENSIS ECCLESIE
(Vide in Alexandro III ad an.).

CLXIII¹¹⁵³.

DE LIBERTATE ECCLESIE SANCTI SEPULCRI, QUE TROIE SITA EST.

In nomine Patris et Filii et Spiritus [Sancti], amen.

Anno dominice incarnationis CLXXI, mense februarii, indictione iv, Willelmus, Dei gratia Troiane ecclesie humilis episcopus. Sancta et venerabilia loca, quanto apud Deum et apud homines digniora et cariora esse dinoscuntur, tanto a fidelibus matris ecclesie Deum timentibus maiori karitatis affectu veneranda esse et protegendae ab onere temporalis servitutis, si insisterit, relevanda auctoritate tam veteris quam novi testamenti comprobatur. Inde est quod sancto Moysi a Domino preceptum est quod non nisi discalciati pedibus ad rubum succensum accederet. et Helie magnifico prophete quadragesimale ieiunium indictum est, ut sanctificatus ad montem Dei Oreb transire posset. Hoc David rex et propheta considerabat, quando dicebat : Domine, dilexi decorem domus tue et locum habitationis glorie tue. Huic etiam rei Christus Dominus, evangelice gratie promulgator et nostre redemptionis auctor, attestatus est, cum facto flagello de testiculis vendentes et ementes de templo sancto suo eiecit, dicens : Domus mea domus orationis vocabitur. Huius itaque considerationis suggillatio mentes sublimium potestatum frequenter humiliat et compellit ut in hiis locis sanctas animas servitio Dei dedicatas et mancipatas plurimum timeant et honorent, et iustis earum postulationibus diligenter intendant. Propterea, vir venerabilis Petre, sancte congregationis famulique Sepulcri prior, honestatis et prudentie tue fatrumque tuorum dignis petitionibus annuere decrevimus, eoque faciliores vestris desideriis nos exhibemus, quod et

loco sanctissimo, a quo christiane religionis sanctitas per omnes mundi terminos exordium traxit, vos deservire cognoscimus, sicut scriptum est: *De Syon exhibit lex et verbum...* Communicato itaque universo capituli nostri consilio, annualem censum, videlicet unam untiam auri, quam ecclesia vestra, que apud Troiam sita Sanctum Sepulchrum appellatur, annuatim quathedre nostre solvere debebat, coram fratribus nostris assentientibus et collaudantibus in perpetuum remisimus, hoc autem conditionis debito reservato, ut singulis annis unam libram cere et aliam incensi nostre sedi solvatis; et si quis huic nostre remissioni obviare presumpserit, gladio anathematis nostri feriat. Ut hec autem nostra remissio in perpetuum stabilis permaneat, te, Guillelme de Baiocis, notarium nostrum, hoc breve scribere precepimus, et hoc signo crucis nostra propria [manu] facto munivimus, et sigillo nostro roboravimus, subscriptis nostris canonicis testibus, in urbe Troia feliciter.

Ego Willelmus, tertius Troianus episcopus.

Ego Willelmus, Troianus decanus. Ego My-sandus, archidiaconus Troie. Ego Iohannes Landulfi, Troiane ecclesie precentor. Ego Thomas, archipresbiter Montis et canonicus Troie. Ego Iohannes Mannus, canonicus et sacerdos. Ego Castorius, Troianus canonicus. Ego Theobaldus, canonicus. Ego Iohannes Rao... Ego Gar..., canonicus diaconus. Ego Alfericus, canonicus et thesaurarius. Ego Nicholaus, canonicus et sacerdos.

CLXIV ¹¹⁵⁴.

PRIVILEGIUM ECCLESIE SANCTI SEPULCRI, QUE SITA EST APUD TROIAM.

Anno dominice incarnationis MCLXX, mense martii, indictione IV, VI die mensis intrante, ego Ragnaldus, capellanus Willelmi, tertii Troiani episcopi, abrenunciavi incensui uncie auri unius, quam habebam in ecclesia Sancti Sepulcri, que Troie sita est, in manibus prenominati episcopi. Unde, sola gratia mediante, Petrus, prior Sancte Resurrectionis, cum fratribus suis dedit mihi uncias auri v et dimidiam, presentibus:

Willelmo, Troiano decano. Et Musando archidiacono. Et Iohanne ¹¹⁵⁵ Landulfi, cantore. Et magistro Thoma archipresbitero Montis. Et Iohanne Manni, et aliis bonis hominibus.

CLXV ¹¹⁵⁶.

DONUM CUIUSDAM DOMUS ECCLESIE SANCTI SEPULCRI.

Anno dominice incarnationis MCLXXI, mense aprilis, indictione IV, regnante domino nostro gloriosissimo Willelmo secundo, rege Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue, anno V feliciter, amen. Ego Ansaldus, sacri palatii castellanus, sanctissime regie maiestatis gratia concedente, divini amoris

intuitu et pro remissione peccatorum meorum ante presentiam sacre curie regie meae spontanea voluntate donavi, tradidi et concessi in perpetuum ecclesie Dominici Sepulcri domum meam, quam Messane habui, cum omnibus pertinentiis suis, sicut eam tenui, et de propriis expensis eam edificare feci. Et est contingua muro civitatis extra magistram portam, que ducit ad Sanctum Iohannem Hospitalis. Que domus constat inter domum tinctoris, domum que fuit olim Boni Prolupo, murum civitatis et viam publicam. Ipsam itaque domum cum introitu et exitu et omnibus pertinentiis, sicut eam tenui, assignare feci domino Petro, venerabili priori ipsius ecclesie Dominici Sepulcri, et duobus canonicis suis fratri Achilli et fratri Balduino, recipientibus eam ad opus ecclesie ipsius Dominici Sepulcri. Ut autem hec mea donatio in perpetuum inviolabilis habeatur et firma, hanc certam per manus Roberti, mei notarii, scribi iussi, et signo sancte crucis propriis manibus roboravi, et subscriptos testes ut se in eadem carta testarentur rogavi.

Ego Nicholaus, Dei gratia primus Messanensis archiepiscopus, interfui et concedo et affirmo.

Ego Thomas, Cassanensis episcopus, interfui et subscripsi.

Signum manus Bart[olomei] de Placza, magne regis curie magistri iustitiarum, testis.

Ego Gualterus de Moac, regie private masuede magister conestabularius, testis sum.

Signum manu Iohannis Burd[onis], magne curie magistri iustitiarum.

Ego Persicus, filius Saducti, maioris regie curie magister iustitiarum.

Ego Robertus, filius predicti domini Ansaldi, sacri palatii castellani, hec concedo et affirmo.

CLXVI.

PRIVILEGIUM ALEXANDRI PAPE TERTII.

(Vide in Alexandro III ad an 1181.)

CLXVIII ¹¹⁵⁷.

PRIVILEGIUM, QUOD FECIT AMALRICUS, PATRIARCHA IERUSALEM, CANONICIS SANCTI [SEPULCRI], DE OBLATIONIBUS ¹¹⁵⁸.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

[A]malricus, Dei gratia Sancte Resurrectionis ecclesie patriarcha, dilectis filiis Petro priori et universis eiusdem ecclesie canonicis, tam presentibus quam futuris, in perpetuum. Quoniam sacrosancta Dominici Resurrectionis ecclesia quadam speciali sanctitatis prerogativa merito ab omni populo Christiano devotissime veneratur, et pio intuitu humane reparationis ab universis Deum colentibus fons et origo totius ecclesie veraciter predicatur, nos, qui supradicte ecclesie, Deo annuente, presidemus, eam

¹¹⁵⁴ A, f° 140, v°; manque dans B. ¹¹⁵⁵ Le ms répète les mots et Iohanne. ¹¹⁵⁶ A, f° 140, v°: manque dans B. ¹¹⁵⁷ A, f° 29, r°, et 123, v°. ¹¹⁵⁸ La rubrique manque dans B.

propensius honorare et vos, qui in eadem divinis A
insistentes obsequiis regulariter Domino militatis,
paterno affectu tanquam speciales filios diligere et
intuitionis ¹¹⁵⁹ nostre gremio confovere atque in
amplificatione rerum vestrarum volumus, Deo auxi-
liante, studiosius insudare. Vestris itaque dilecti in
Domino filii, iustis et Deo placitis postulationibus
clementer annuentes, et predecessorum nostrorum
felicis memorie, domini Arnulphi et domni Wil-
helmi patriarcharum vestigiis inherentes, eorumque
statuta, quia et iusta et apostolice auctoritatis pri-
vilegiis vobis sancita esse noscuntur, pia aviditate
sequentes, omnes possessiones et universa bona,
que tam ex eorumdem dono et concessione quam
etiam regum vel principum liberalitate aliorumve
fidelium largitione seu etiam emptione aut commu-
tatione vel aliis quibuslibet modis citra mare aut
ultra in presentiarum possidetis, aut in posterum
iuste et canonice, prestante Domino, adipisci pote-
ritis, auctoritate nobis a Deo concessa vobis vestris-
que successoribus canonice in pretaxata Domini
Sepulcri ecclesie substituendis firma in perpetuum
et illibata manere sancimus, concedimus et confir-
mamus, ac presentis scripti privilegio communimus.
Quorumquidem hec propriis duximus exprimenda
vocabulis: imprimis medietatem omnium oblationum,
que ad Sepulcrum ¹¹⁶⁰ Domini pertinebunt vel
deferentur ¹¹⁶¹; sed de cetera duas partes ecclesia ¹¹⁶²,
unam ad luminaria concinnanda, alteram vero ad
servitium canonicorum, semper habebit, tertia ¹¹⁶³
vero tantum nostris successorumque nostrorum
usibus cedit. Vivifice nichilominus Crucis, que qui-
dem custodie vestre deputatur, oblationes omnes,
excepta sola die parasceve, aut cum nos vel succes-
sores nostros necessitas ¹¹⁶⁴ eam in expeditionem
deportare compulerit; necnon et magnum altare,
quod est in choro vestro, cum omnibus oblationibus
eidem provenientibus vobis confirmamus. Carcerem
quoque et altare cum omnibus, que ibidem offeren-
tur; altare Sancti Petri et Sancti Stephani et inven-
tionem cum altaribus et oblationibus cunctis; al-
tare, quod est ad capud ¹¹⁶⁵ Sancti Sepulcri ¹¹⁶⁶,
parrochiale cum [oblationibus ¹¹⁶⁷] suis; cathedram,
que est pone magnum altare, et omnia, que ibidem
vel in quocumque prescriptorum altarium missam
patriarcha celebraverit, ad manum suam sive pe-
dem offerentur; omnes etiam oblationes compassi,
quod in medio chori vestri est; plateam vero, que
est inter portam ecclesie et columnas et aliam
plateam inter easdem columnas et Hospitale Sancti
Iohannis, sicut in longum et latum protenditur; do-
mos insuper, stationes, terras et quicquid in quar-
terio ecclesie et nostro habetis, et de cetero iuste
acquirere poteritis, et omnes alias domos, stationes

et terras, quas infra Ierusalem vel extra possidetis;
item omnes furnos Ierusalem, exceptis duobus,
unum Hospitalis et unum de Latina, et specialiter ¹¹⁶⁸
illum fornium, quem vobis reddidimus ¹¹⁶⁹ testi-
monio domini Petri, Tyrensis archiepiscopi, quem a
vobis commodatum tenueramus; preterea ecclesiam
et cimiterium ¹¹⁷⁰ extra portam David iuxta viam,
qua intr Bethleem; dimidiam etiam partem illius
possessionis, quam primus rex Balduinus ¹¹⁷¹ pro
excambitu episcopatus Bethlemitici prefate Domi-
nici Sepulcri ecclesie dedit: omnes decimas civitatis
Ierusalem et totius ¹¹⁷² episcopatus eiusdem, exceptis
decimis funde; viginti et unum casalia, que dux
Godefridus cum pertinentiis suis ecclesie vestre ded-
dit; villas etiam, quas edificastis, ut Magnam Maho-
meriam ¹¹⁷³ et Parvam et Bethsuri, et alias omnes,
quas edificaturi estis, ubi Latini habitabunt, cum
integritate iustitie ¹¹⁷⁴ et iuris parrochialis; item
Tecer cum omnibus pertinentiis suis, et ecclesiam
Quarantene cum suis; Geladium, et terram, quam
emistis a Iohanne Gomanno, et omnia casalia cum
pertinentiis eorum, que emistis ab Hugone de Hy-
belino ¹¹⁷⁵; ecclesiam Sancti Petri in Ioppem cum
honoris et dignitatis sue integritate, et decimam,
quam recipitis in toto comitatu illo a rege et a reli-
giosis hominibus [et ab omnibus] ¹¹⁷⁶ Christianis;
quicquid possidetis apud Ascalonam et in confinio
eius, apud Neapolim et in omnibus finibus eius;
quicquid possidetis sub potestate et dominio domini
de Assur ¹¹⁷⁷, apud Cesaream et in toto archiepi-
scopatu eius, castrum Feniculi, domum iuxta Cai-
phas ¹¹⁷⁸, Gebal, Lecara; cuncta etiam, que in toto
archiepiscopatu Nazareno et in episcopatu Acco-
nensi ¹¹⁷⁹ atque in toto Tyrensi archiepiscopatu, et
omnia nichilominus, que in ¹¹⁸⁰ universo patriar-
chatu et regno Iherosolimitano possidetis, vel pos-
sessuri estis; item quicquid apud Montem Peregrin-
um et in toto episcopatu Tripolitano, in Antiochia
et in toto patriarchatu et in principatu eius habetis,
vel in futurum, Deo donante, acquirere poteritis;
preterea omnes possessiones, quas ultra mare ha-
betis, ut in regno regis Sicilie, videlicet in ipsa Si-
cilia, in Calabria, in tota Apulia: primum ecclesiam
Sancti Sepulcri apud Brundisium cum omnibus
pertinentiis suis, apud Barolum ecclesiam Sancti
Sepulcri ¹¹⁸¹ cum omnibus pertinentiis suis, eccle-
siam Troie cum omnibus pertinentiis suis; quicquid
Rome et in omnibus finibus eius, in Tuscia etiam
[et] ¹¹⁸² tota Italia ¹¹⁸³ habetis, vel habituri estis;
omnia insuper, que in toto regno Francie et uni-
versis eidem iure subiacentibus provinciis ¹¹⁸⁴, nec-
non et in cunctis regnis et comitatibus Hispania-
rum, seu ubique locorum in partibus ultramontani
sepe dicta Domini Sepulcri ecclesia possidere di-

¹¹⁵⁹ B, intuitionis. ¹¹⁶⁰ B, Sepulchrum. ¹¹⁶¹ B, deferentur. ¹¹⁶² B, ecclesia partes. ¹¹⁶³ B, tertia. ¹¹⁶⁴ B, necessitas. ¹¹⁶⁵ B, caput. ¹¹⁶⁶ B, Sepulchri. ¹¹⁶⁷ Supplée d'après B. ¹¹⁶⁸ B, specialiter. ¹¹⁶⁹ Resti-
tué d'après B. ¹¹⁷⁰ B, cymiterium. ¹¹⁷¹ B, Baldwinus. ¹¹⁷² B, totius. ¹¹⁷³ B, Mahomariam. ¹¹⁷⁴ B, iusticie. ¹¹⁷⁵ B, Ybelino. ¹¹⁷⁶ Supplée d'après B. ¹¹⁷⁷ B, Assur. ¹¹⁷⁸ B, Cayphas. ¹¹⁷⁹ B, Aconensi episcopatu. ¹¹⁸⁰ Manque dans B. ¹¹⁸¹ B, Sepulchri. ¹¹⁸² Supplée d'après B. ¹¹⁸³ B, Ytalia. ¹¹⁸⁴ B, provinciis.

noscitur, vel in futurum, largiente Domino, adquirere poterit; hec et alia cuncta, que in prescriptis patriarchatibus, episcopatibus, regnis, terris seu provinciis ¹¹⁸⁵ eis mare aut ultra sepe iam nominate Sanctissimi Sepulcri ecclesie et vobis fidelium devotio ¹¹⁸⁶ contulit et confert intuitu divino, et que etiam emptione vel aliter, ut prediximus, adepti estis, aut de cetero iustis modis, opitulante Domino, adipisci poteritis, et omnes nichilominus bonas et antiquas ecclesie vestre consuetudines vobis vestrisque successoribus perpetualiter et irrevocabiliter sine aliquo relento confirmamus et corroboramus, salva nimirum patriarche Ierosolimitani debita obedientia et reverentia. Sane de his et aliis possessionibus et bonis vestris liberam disponendi, communi tamen consilio et ad honorem Dei et ecclesie vestre profectum, habebitis facultatem. Obeunte vero vel transfretante patriarcha Ierosolimitano, prior et canonici, qui pro tempore in eadem ecclesia fuerint, domum, ut iustum est, et familiam patriarche, et omnia, que ad ius eius spectant, intus et extra fideliter custodient et regent, donec alter secundum Deum substitutus fuerit, aut donec ipse redierit, si transfretaverit. Porro medietatem possessionum, que inter nos communes, ut in Anglia, in Dacia, in Alemania, Polonia, Rutenia, Avagia, Hungaria, Constantinopoli ¹¹⁸⁷ et in omnibus finibus eius, in quibus medietatem expensarum ponere debemus, medietatem vobis confirmamus. Si quis autem hoc privilegium nostrum violare presumpserit, illi pene subiaceat, quam Deus omnibus maledictis promisit, nisi a sua temeritate resipuerit; gratia autem et pax a Deo patre et Domino Iesu Christo sit ista custodienti et sancte Ierosolimitane [ecclesie] ¹¹⁸⁸ iuranti. Ut autem hoc privilegium nostrum firmum, fixum, stabile et inconvulsu permaneat, placuit illud plumbei sigilli nostri impressione munire et subscriptorum testium veridica testificatione confirmare. Huius rei testes sunt:

Letardus, Nazarenus; Iheronimus ¹¹⁸⁹, Cesareensis, archiepiscopi. Willelmus, Aconensis ¹¹⁹⁰; Bernardus, Liddensis, Abalon, quondam Ascalonensis, episcopi. Renaldus, abbas Montis Syon. Raimundus, abbas Templi Domini. Guido, abbas Sancte Marie de Latina, Bernardus, prior Montis Oliveti. Eraclius, archidiaconus Iherusalem. Arnulfus ¹¹⁹¹, capellanus. Gaufridus, dapifer. Robertus de Pinkegni.

Data Iherusalem ¹¹⁹², anno ab incarnatione Domini MCLXIX,

CLXVIII ¹¹⁹³.

DOMUM FACTUM ECCLESIE SANCTI SEPULCRI DE QUADAM VINEA.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

¹¹⁸⁵ B, *provinciis*. ¹¹⁸⁶ B, *devoceo*. ¹¹⁸⁷ B, *Constantinopoli*. ¹¹⁸⁸ Supplée d'après B. ¹¹⁸⁹ B, *Iheronimus*. ¹¹⁹⁰ B, *Aconensis*. ¹¹⁹¹ B, *Arnulphus*. ¹¹⁹² B, *Iherusalem*. ¹¹⁹³ A, f° 147, v° manque dans B.

A Notum sit omnibus hominibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Amalricus, Dei gratia Sancte Resurrectionis ecclesie patriarcha, intuitu pietatis et elemosine, pro salute anime mee dono et firmiter concedo tibi, Petre, prior Domini Sepulcri, eiusdemque capitulo ac ecclesie atque successoribus vestris in perpetuum iurisdictionem, quam habebam in vinea, que fuit Petri de Sancto Iacobo, cuius portionem, quam idem Petrus in ipsa vinea habebat, vos constat ab eo emisisse; que videlicet vinea habet ab oriente et septentrione vineam de Latina, ab occidente stratam regiam, que ducit a domo leprosorū Sancti Lazari versus lacum Legerii, a meridie viam, que ducit ab ecclesia Sancti Stephani ad eandem stratam; libere et quiete tenendam et habendam, ad libitum vestrum tam de memorata vinea quam de terra et aliis pertinentiis suis faciendum; ita tamen quod tam vos quam successores vestri versa vice intuitu pietatis die obitus mei pro mei commemoratione introducere debetis ad refectorem tredecim pauperes et tredecim clericos alios, qui psalmos pro mea requie decantarent; deinceps vero annuatim in perpetuum die anniversarii mei tredecim pauperes reficiatis, et die Sancti Michaelis ad capellam nostram et succedentium in patriarchatum singulis iugiter annis duos cereos precii unius bisancii deferri facietis in eadem accendendos. Ut autem ista compactio, donatio, etiam concessio ex utraque parte rate et inviolabilis omni tempore permaneant, presens conscriptum in memoriale sempiternum sigilli mei appositione communiri ac roborari mandavi.

Factum est hoc anno ab incarnatione Domini MCLXXVII, indictione VIII, regnante in sancta Iherusalem Balduino, Dei gratia Latinorum rege sexto. Huius rei testes sunt:

De canonicis Sancti Sepulcri sacerdotibus:

Hugo de Nigella, Constantinus, diaconus. Odo. Ragerius, subdiaconus. Robertus de Roma. Petrus Barchilonensis.

De familia mea:

Galfredus, dapifer. Girardus, capellanus. Petrus, clericus. Willelmus, crucifer, qui hec conscripsit. Aldebertus, pincerna, tunc temporis preceptor domus mee. Petrus Lombardus.

Datum per manum magistri Monachi cancellarii, mense Iunio.

CLXIX ¹¹⁹⁴.

DE DIOBIS QUINTARIIS RACEMORUM, QUE BALDUINUS, REX SEXTUS SANCTE CIVITATIS IERUSALEM, DEDIT ECCLESIE SANCTI SEPULCRI.

In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam futuris quam presentibus, quod ego Balduinus, per Dei gratiam in sancta civitate Iherusalem Latinorum rex sextus, dono et

concedo, regieque maiestatis auctoritate confirmo A Deo et ecclesie Sancte Resurrectionis necnon et Petro, eiusdem venerabili priori, universis etiam canonicis ibidem Deo servientibus et in perpetuum servituris duos quintarios racemorum in vineis meis, que sunt prope ecclesiam Sancte Crucis, perpetualiter singulis annis recipiendos, habendos et possidendos, in cambium scilicet decime, quam habebant in vinea, que est iuxta scenadum ¹¹⁹⁵ Procopios, quam dominus et pater meus pie recordationis, rex Amalricus, donavit ecclesie Montis Syon pro lacu Germani, qui communis est usibus univ[er]se civitatis. Ut igitur hec mea donatio rata permaneat in eternum et indissoluta, presentem cartam testibus subscriptis sigillo meo muniri et corroborari precepi.

Factum est hoc anno ab incarnatione Domini MCLXXVII, indictione x. Huius rei testes sunt:

Willelmus Marchisius, Ascalonensis et Ioppen-
sis comes. Iohannes de Assur. Anselmus de
Bria. Roardus, castellanus Ierusalem. Petrus
de Creseca. Anselmus d'Abim. Willelmus
Patrum.

Datum Ierusalem, per manus Lamberti, domini
regis capellani.

CLXX ¹¹⁹⁶.

DONUM CUIUSDAM VINEE, QUE SITA EST APUD PEDEM
MONTIS SYON.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti amen;
[in] unitate Trinitatis, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod ego Rainaldus, Dei gratia sacrosancte ac primitive ecclesie Montis Syon humilis minister, communi assensu et voluntate capituli nostri, dono et concedo vineam, quam possidebamus ad pedem Montis Syon sub domo, que dicitur Germani, ad fatiendum lacum ad communem usum Christianorum, in concambio illius vinee, quam dominus rex Amalricus dedit nobis iuxta ecclesiam Sancti Procopeos. Concessimus etiam ipsi quamdam vineolam aliam parvam, que illi prefate vinee collateralis adiacet, a meridie, in bivio iuxta domum illius prefati Germani. Ut igitur prefata conventio rata teneatur et firma et concambium et huius prefate vineole concessio, et ut predictus lacus communibus Christianorum usibus libere deserviat, cartam presentem sigillo conventus et ecclesie corroborare curavimus.

Actum est hoc anno ab incarnatione Domini MCLXXVI. Huius rei testes sunt:

Petrus, abbas Iosaphat. Dominus Ribaldus, abbas Latine. Dominus Rogerius, abbas Templi. Robardus, castellanus. Anselmus de Brie. Anselmus Babie.

CLXXI ¹¹⁹⁷.

PRIVILEGIUM DOMINI W[ILLELMI], REGIS SICILIE ¹¹⁹⁸.
In nomine Dei eterni et salvatoris nostri Iesu Christi, amen.

W[illelmus], divina favente clementia rex Sicilie ¹¹⁹⁹, ducatus Apulie et principatus Capue. Omnibus ecclesiis ac locis religioni deditis dignus honor est exhibendus; plus tamen ea reverentie promerentur, que maiorem gloriam divine virtutis privilegio sortiuntur. In quibus utique Sepulcrum ¹²⁰⁰ Domini-
cum, sicut titulo clariori preminet, sic etiam christiane devotionis intuitu cultu venerandum est digniori. Unde ad venerabilis conventus eiusdem ecclesie preces aures nostre clementie tanto propensius inclinamus, quanto devotius celebratum ibi esse redemptionis nostre misterium ¹²⁰¹ colimus et veneramur. Ad petitionem igitur Petri, venerabilis prioris, et conventus ipsius ecclesie concedimus eidem ecclesie Sancti Sepulcri, et regie auctoritatis munimine confirmamus omnes possessiones et tenimenta, que in regno nostro ecclesia ista ¹²⁰² iusto titulo in presentiarum noscitur possidere. Ad huius autem concessionis et confirmationis nostre memoriam et inviolabile firmamentum presens privilegium nostrum per manus Alexandri, nostri notarii, scribi et plumbea bulla ¹²⁰³ nostro typario impressa iussimus roborari, anno, mense, indictione subscriptis.

Data in urbe Panormi felici, per manus Gualterri, venerabilis Panormitani archiepiscopi, et Matthæi, regii vicecancellari, et Ric[ardi], venerabilis Siracusani ¹²⁰⁴ episcopi, domini regis familiarium, anno dominice incarnationis MCLXXVIII, mense aprilis, indictione xi, regni vero domini nostri Willelmi, Dei gratia magnifici et glorio[s]simi regis Sicilie ¹²⁰⁵, ducatus Apulie et principatus Capue, anno xii feliciter, amen.

CLXXII ¹²⁰⁶.

LITTERE REGIS SICILIE ¹²⁰⁷.

W[illelmus], Dei gratia rex Sicilie ¹²⁰⁸, ducatus Apulie et principatus Capue, prelati ecclesiarum, comitibus, iusticiariis, baronibus, camerariis, baiulis et universis, quibus presentes littere ostense fuerint, fidelibus suis salutem et dilectionem. Divine maiestatis intuitu, in cuius nomine vota nostra dirigimus, et omnem regiam dispositionem feliciter comunimus, sacrosantas ecclesias, monasteria et loca venerabilia per regnum nostrum undique constituta dignum ducimus reverenter colere, rationes earum defendere, iura fovere, et ipsarum paci et quieti misericorditer providere. Inde est quod per hoc presens scriptum universitati vestre mandamus atque precipimus quatinus domibus, quas ecclesia Sancti Sepulcri habet in Apulia, hominibus quoque

¹¹⁹⁵ Il faut vraisemblablement corriger: Sanctum.
v°; B, f° 33, v°. ¹¹⁹⁸ Cette rubrique manque dans B.
rimum. ¹²⁰² B, ipsa. ¹²⁰³ B, bulla plumbea. ¹²⁰⁴ B, Syracusani. ¹²⁰⁵ B, Sycilie, ¹²⁰⁶ A, f° 150, r°; B, f° 34, r°. ¹²⁰⁷ Cette rubrique manque dans B. ¹²⁰⁸ B, Sycilie.

¹¹⁹⁶ A, f° 149, r°; manque dans B. ¹¹⁹⁷ A, fol 149,
¹¹⁹⁹ B, Sycilie. ¹²⁰⁰ B, Sepulchrum. ¹²⁰¹ B, myste-
rimum. ¹²⁰² B, ipsa. ¹²⁰³ B, bulla plumbea. ¹²⁰⁴ B, Syracusani. ¹²⁰⁵ B, Sycilie, ¹²⁰⁶ A, f° 150, r°; B, f° 34, r°.

eorum aut obedientiis vel iustis possessionibus et alimentis ipsarum nullum iniustum vel iniustitiam inferatis, vel aliquatenus inferri permittatis, nec eas in iure vel rationibus suis iniustis vexationibus fatigetis, scituri quod, si quis huic mandato nostro temerarius obviator extiterit, nostri culminis indignationem incurret.

Data Panormi, xxv die mensis aprilis, indictionis xi.

CLXXIII ¹²¹⁰.

DONUM BALDUINI RUFII ET UXORIS SUE ARTEMILIE ¹²¹¹.

Quoniam vetustate, que mater est oblivionis, hominum facta seu dicta deleri vel nulla esse credi possunt, nisi litteris commendentur, ego Balduinus Rufus et ego Artemilia, eius uxor, scripto memorie commendamus quod in presentia domini Petri, Sanctissimi Sepulcri venerabilis prioris, et magistri Roberti, concanonici sui, et aliorum fratrum ecclesie Sancti Sepulcri medietatem totius domus nostre, sicuti est ex parte Sancti Iohannis superius et inferius, perhenniter tribuimus, ut nos confratres et orationum ac benefactorum suorum participes faciat ¹²¹²; ita quod ipsam domum, quamdiu vixerimus, nobis sine invadatione aut venditione liceat obtinere; si vero unus ex nobis eliberit, alius in fraternitatem supradicte ecclesie ex toto debet recipi, si voluerit; sin autem, cum fructu domum obtineat, quamdiu vixerit, et post mortem suam libere et absolute eidem ecclesie revertatur.

Hec autem donatio facta est et concessa anno ab incarnatione Domini ¹²¹³ mclxxv ii, indictione xi. Huius rei testes sunt isti:

Henricus, sacerdos. Frater Raimundus. Bernardus Mercator. Stephanus Corvesarius. Et dominus Saxo. Raimundus Provincialis ¹²¹⁴. Rollandus ¹²¹⁵. Gerbinus Pisanus. Et domina Calva.

CLXXIV ¹²¹⁷.

PRIVILEGIUM LIBERTATIS MOLENDINORUM SICILIE.

Fredericus, divina favente clementia rex Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue. Que sacrosanctis ecclesiis et locis venerabilibus largiuntur, et hominibus sunt accepta, et saluti profitiunt animarum. Nos itaque attendentes venerandam religionem fratrum Dominici Sepulcri, in quo rex regum et salvator in se sperantium corpus suum placuit humanitus sepeliri, ob reverentiam eius et meritum honestatis eorumdem fratrum, pro remedio quoque animarum felitium avgorum parentum nostrorum bone memorie et salute nostra nec non et intuitu probitatis fratris Alexandri, prioris ecclesie Sancti Andree de Pla[tia], que est obedientia predicti Dominici Sepulcri, de consueta nostre liberalitatis gratia remittimus, et perpetuo relaxamus eidem ecclesie Sancti Andree de Pla[tia] triginta et octo

almas victualium inter frumentum et ordeum, quas ipsa ecclesia de cella molendinorum suorum, que habet in tenimento Pla[tie], annuatim curie nostre solvere tenebatur. Ad huius autem nostre remissionis et relaxationis memoriam et robur perpetuo valitutum presens privilegium per manus Nicholai de Petrali, notarii et fidelis nostri, scribi et maiestatis nostre sigillo precepimus communiri, anno, mense et indictione subscriptis.

Datum Pla[tie], anno dominice incarnationis mclxx, mense septembris, xiv indictione, regni vero domini nostri Frederici, Dei gratia gloriosi regis Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue, anno xiii feliciter, amen.

CLXXV ¹²¹⁸.

PRIVILEGIUM TROIANE ECCLESIE ET CANONICORUM SANCTI SEPULCRI A WILLELMO, QUONDAM PONTIFICE TROIANO.

In nomine Domini nostri Iesu Christi.

Anno ab incarnatione eiusdem mclxxxii et xvii anno regnante domino nostro Guillelmo, gratia Dei Sicilie et Italie rege invictissimo, inclite et gloriose memorie quondam sanctissimi regis Willelmi filio, vicesimo mensis iulii xv indictionis. Guillelmus, Dei gratia quartus Troianus episcopus, fratri Guillelmo, venerabili canonico Sepulcri Domini, priori Sancti Sepulcri in civitate Troia, et Sancte Resurrectionis ecclesie in perpetuum. Cum universis locis venerabilibus ex generali debito christiane professionis, in quibus possumus, teneamur adesse, ecclesias Sancti Sepulcri Domini debemus diligere specialius et fovere, ubi vita nostra est in Christo abscondita, unde et cum ipso resurgente in gloria resurrexit; et in aliis quidem locis venerabilibus membra Christi pie devotionis obsequio veneramur, in ecclesia vero Sepulcri Domini ipsum caput universalis ecclesie Christum singulari veneratione prosequimur, passionis eius, qua redempti sumus, celebramus memoriam, et resurrectionis eiusdem, qua ipsi conregnaturi sumus, gloriam predicamus. Huius excellentie specialis, qua prefata ecclesia Resurrectionis Dominice preminet universis, digna consideratione inducti, volumus aliquid in eius temporale commodum providere, cuius semper beneficium spirituale sentimus. Nostra igitur bona et spontanea voluntate simulque dilectorum fratrum nostrorum, canonicorum Troiane ecclesie, precibus et assensu concedimus, et donamus tibi supradicto fratri Willelmo, priori Sancti Sepulcri de Troia, et per te sacrosancte ecclesie Sepulcri Dominici in perpetuum terram unam, que actenus fuit nostre Troiane ecclesie, iuxta civitatis nostre ambitum constitutam, quam tibi et venerande ecclesie Sancte Resurrectionis Dominice una cum eisdem Troianis canonicis fratribus nostris, existente nobiscum magistro legista in hoc negotio nostro advocato, tecum vero existente

¹²⁰⁹ B, *iniustitiam*. ¹²¹⁰ A, fo 150, v; B, fo 34 v°. ¹²¹¹ Cette rubrique manque dans B. ¹²¹² B, *beneficiorum*. ¹²¹³ B, *faciat*. ¹²¹⁴ Supplée d'après B. ¹²¹⁵ B, *Provincialis*. ¹²¹⁶ B, *Rolandus*. ¹²¹⁷ B, fo 151 r°; manque dans B. ¹²¹⁸ B, fo 151, v°; manque dans B.

Nicholao, Troie regali indice, eiusdem advocato A
ecclesie Sancti Sepulcri, concedimus, donamus et
tradimus iure perpetuo sine nostra nostrorumque
successorum contradictione vel calumpnia possiden-
dam, liberam similiter et integram, ecclesie cui
conceditur utilitatibus modis omnibus profuturam,
quemadmodum subscriptis finibus designatur : a
prima parte desuper est secus terra Bartholomei de
Rudengo, a secunda vero parte descendendo et
iuxta vallonem, qui est inter hanc terram et terram
predicte ecclesie Sancti Sepulcri, a quarta deique
parte ascendendo est via publica, qua itura civitate
ad flumen Aecloy. Ut autem hec nostra concessio et
donatio perpetuam et inviolabilem optineat fir-
mitatem, presentem in paginam per manus Maraldi
nostri notarii, confici iussimus, sigilli nostri appo-
sitione ac fratrum nostrorum canonicorum sub-
scriptionibus corroboratam. Quam traditionem et
donationem si qua in posterum ecclesiastica secula-
risve persona temere perturbare presumpserit, et
secundo terciore. . . . ¹²¹⁹

CLXXXVI ¹²²⁰

PRIVILEGIUM DE LACRIDON IN CYPRO.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.
Nolum sit omnibus, tam presentibus quam futuris,
quod ego Hugo, Dei gratia rex Cypri, dono, concedo
et confirmo Deo et ecclesie Dominici Sepulcri, cano-
nicis videlicet eiusdem presentibus et futuris, in
perpetuam elemosinam pro animabus patris mei
et matris mee omniumque antecessorum meorum in
territorio Paphi prastiam, que dicitur Lacridon, cum
omnibus suis pertinentiis in terris, aquis et villanis,
et cum omnibus iuribus et consuetudinibus eidem
prastie pertinentibus, et quinque villanos cum eorum
uxoribus et liberis habitis et habendis, et cum om-
nibus eorum rebus, cum stagiis eorum alque che-
vagiis; nomina vero predictorum quinque villanorum
hec sunt: Vassilius de Liqueitima, Vassilius filius
uxoris Vassili de Liqueitima. Ut autem hec mea
donatio rata et inconcussa iure perpetuo permane-
at, presentem paginam sigillo meo plumbeo muniri et
subscriptorum virorum testimonio corroborari feci,
quorum hec sunt nomina:

Galterius Cesarensis, conestabulus Cipri. Ayme-
ricus de Rivet, senescalcus Cipri. Rainaldus
Suessionensis, marescalcus Cipri. Galterius
de Bethsan. Gormundus de Bethsan. Galterius
de Sancto Bertino. Simon Paphensis. Petrus
Chape. Galterius iuvenis.

Factum est anno ab incarnatione Domini mcdx,
mense novembris.

CLXXVII ¹²²⁰

DE CASALI PENDERIO.

In nomine sancta et individue Trinitatis Patris et
Filii spiritus Sancti amen.

Notum sit omnibus, presentibus et futuris, quod
ego Aymericus, Dei gratia Latinorum Jerusalem rex
nonus et rex Cipri, dono, concedo et confirmo Deo
et tibi Monacho, venerabili Dominici Sepulcri pa-
triarche, luisque successoribus eiusdemque capitulo
in Cyprio casale dictum Pendache cum omni iure,
quod in eo casali habueram et habere debueram,
in perpetuam possessionem libere et quiete sine ullo
servitio habendum, tenendum et possidendum, cum
omnibus suis pertinentiis in terris, aquis et villanis,
et cum omni iure suo, et cum omnibus consuetudi-
nibus eidem casali pertinentibus, excepto fonte
Sancti Georgii cum decem circumiacentibus carru-
catis terre, quas Hospitali Alamannorum prius do-
naveram, et exceptis donis, que ego et frater meus
rex Guido hominibus nostris donavimus. Ut autem
hec mea donatio rata et inconcussa iure perpetuo
permaneant, presentem paginam scribi ac sigillo meo
plumbeo muniri subscriptorumque virorum testi-
monio corroborari precepi, quorum hec sunt
nomina:

Aymericus de Rivet, senescalcus Cypri. Raine-
rius, bibliotecarius. Raynaldus Suession-
ensis. Rustanus Aymar. Rainaldus de
Balma Guillelmus de Balma, frater ejus.
Symon Paphensis. Balduinus Usseries.

Factum est hoc anno dominice incarnationis mcci,
mense martio.

Datum Nicossie, per manum venerabilis Alani,
Nicossensis archiepiscopi et Cypri cancellarii, eodem
anno et eodem mense.

CLXXVIII ¹²²²

LITTERE DOMINI G. . . PATRIARCHE IEROSOLIMITANI.

G. . . ¹²²³ miseratione divina patriarcha Iero-
solimitanus humilis et indignus apostolice sedis le-
gatus, clero et populo in Ierusalem commorantibus
salutem in Domino. Un[iv]ers[it]atem vestram scire
volumus quod nos dilectos filios, abbatem Montis
Olivet et decanum Ioppensem, in Ierusalem misimus
pro nostris negotiis expediendis ac nostris requi-
rendis iuribus et servandis, quicquid per ipsos vel
alterum ipsorum actum fuerit ratum habituri, man-
dantes et rogantes quatenus eos velit recipere vice
nostra.

Datum Ioppen, Kalendis ianuarii.

¹²¹⁹ Le reste manque dans le manuscrit. ¹²²⁰ A, fo 152, v^o; manque dans B. ¹²²¹ A, fo 153, r^o; manque dans B. ¹²²² A, fo 153, v^o; manque dans B. ¹²²³ Cette initiale peut désigner *Gibelinus*, *Soffredus*, appelé aussi *Goffredus*, ou enfin *Giraldus*, qui tous trois réunirent à la qualité de patriarches de Jérusalem celle de légats du saint siège. En l'absence de toute indication chronologique, je suis porté à croire qu'il s'agit ici de GIRALDUS, et qu'il faut rapporter le document à l'époque où ce prélat, mécontent de la trêve conclue entre Frédéric II et les Sarrasins, avait refusé de rétablir le siège patriarcal dans les murs de Jérusalem.

CLXXX¹²³⁵.

PRIVILEGIUM DE PALAFRUGELLO ET TURICELLA DE MONTE RASO.

Hoc est translatum fideliter transcriptum. Manifestum sit omnibus quod nos P[etrus], Dei gratia rex Aragonum et comes Barchinonensis, bono animo et spontanea voluntate cupientes executioni mandare quod dominus [Alfonsus] clare memorie rex, pater noster, ob remedium anime sue gloriosissimo Sepulcro Domini in suo testamento legavit, laudamus, concedimus et donamus ac tradimus in perpetuum cum hac scriptura perpetuo valitura Domino Deo et eidem Sepulcro Domini et vobis omnibus canonicis et fratribus eiusdem loci, presentibus et futuris, Palafrugellum et turicellam de Monte Raso et Laufrigum et Esclainanum, loca nostra sive castella, cum omnibus terminis et pertinentiis suis heremis et populatis, cum aquis omnibus et rivis et pascuis et piscariis maris et terre, cum firmamentis et placitis et coloniis et omnibus questiis et cunctis fructibus, proventibus, exitibus et expletis, cum venationibus et inventionibus, accidentibus et exeantibus quibuscumque, cum hominibus et feminis, quibus sunt vel erunt aut esse poterunt, et cum omnibus melioramentis et augmentis, que ibi facere potueritis ullo modo, cum omnibus etiam, que nos vel predecessores nostri vel aliqui alii in predictis locis et eorum tenementis unquam habuimus, tenuimus vel accepimus aliqua ratione vel causa. Hec autem omnia et singula damus et concedimus Sepulcro Domini, et per te, dilecte noster B[erengarius], prior domus Sancti Sepulcri de Barchinonia, tradimus et evacuanus per secula cuncta eidem Sepulcro Domini et canonicis et fratribus eiusdem substitutis et substituendis ad habendum quiete et possidendum plenarie et tenendum potenter et potestative, ad omnes voluntates vestras, sicut melius et plenius et sanius et utilius dici et intelligi potest, ad commune bonum domus Sancti Sepulcri et fratrum et canonicorum eiusdem, sine aliquo vinculo et retento nostro atque nostrorum. Volumus igitur et mandamus firmiter et districte universis hominibus et feminis predicta loca et terminos eorum inhabitantibus et inhabitaturis quatenus prefato priori domus Sancti Sepulcri de Barchinonia et successoribus suis et his, quos ipsi mandaverint vel statuerint, in omnibus et per omnia tamquam dominis vestris specialibus et perpetuis obediatis, et eis teneamini de universis et singulis, que nobis aliquo modo fatiebatis et donabatis, plenarie et fideliter respondere, alio mandato nostro vel alicuius baiuli vel hominis nostri requisito nunquam deinceps vel assensu.

Datum Cesaraug[ust], die lune prima post pentecosten, era mccc, per manum Ferrarii, notarii nostri, testibus et presentibus :

Domino R[aimundo], venerabili Cesaraug[ust]ensi episcopo Domino G. . . . venerabili

A

Uscensi episcopo Domino Exainenio Cornetii, Domino Garsia Romero, Domino Michael de Lusitania, Raimundo, reposit[ario].

En ego de Avzar, et multis aliis clericis et laicis de curia et creatione nostra.

Signum Petri, Dei gratia regis Aragonum et comitis Barchinonensis.

Ego Ferrarius de Guardia, notarius domini regis, hoc scribi feci mandato ipsius, loco, die et annis prefixis.

CLXXX.

DE DECIMIS ET POSSESSIONIBUS IERICHO.

(Vide in Alexandro III ad an. 1181).

CLXXXI¹²³⁵.

PRIVILEGIUM BERNARDI, LIDDENSIS ECCLESIE EPISCOPI.

B In nomine sancte et individue Trinitatis Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futuris, quod pro bono pacis et concordie integritate conservanda facta est conventio et concordia inter dominum Bernardum, Liddensis ecclesie episcopum, et dominum Petrum, Dominici Sepulcri priorem, de communi voluntate ipsorum, assensu utriusque capituli, presente et collaudante domno patriarcha Anialrico, mediantibus Heraclio, tunc temporis archidiacono Jerosolimitano, et magistro monacho, domni patriarche cancellario. Dominus quidem Bernardus, Liddensis episcopus, ex integro medietatem decime cuiusdam casalis, nomine Bermenayn, tam in messibus quam in vino, oleo, bestiis, volatilibus et in omnibus aliis, unde decima dari consuevit, que sua prius universa erant, donavit Dominici Sepulcri ecclesie et Petro priori omnibusque canonicis et eorumdem successoribus in perpetuum. Dominus vero Petrus prior, consilio et assensu omnium canonicorum ecclesie Sancti Sepulcri, concessit Liddensi ecclesie et episcopo Bernardo eiusque successoribus medietatem omnium decimationum quatuor casaliū scriptorum in privilegio Rogerii, quondam Liddensis episcopi, Capharuth videlicet et Git, Kephrecylta et Portilia, ut, cum prius Liddensis ecclesia, faciente Rogerio episcopo, non perciperet inde nisi medietatem decimarum messium tantum, prout continetur in serie privilegii eiusdem episcopi, qui duo ex illis donaverat, Capharuth et Git, et duo cambierat, Kephrecylta et Porfyllia, quam donationem et cambium etiam nos rata et firma habemus, iam a tempore istius nostre conventionis facte reciperet ex integro medietatem omnium decimationum tam in messibus, vino, oleo, bestiis et volatilibus, exceptis dumtaxat canonicorum propriis nutrimentis omnium bestiarum et volatiliū cuiuslibet generis, que modo habent et in posterum habituri sunt in supradictis quinque casalibus Bermenayn, Capharuth, Git, Kephrecylta et Porfyllia eorumque pertinentiis; de quibus propriis nutrimentis decimas in perpetuum ex pactione non solvent; de aliis vero omnibus, tam

de laboribus canonicorum quam aliorum supradicta quinque colentium, medietatem Liddensis ecclesia integre percipiet. Donavit etiam prenominate episcopus Bernardus ex communi capituli sui consensu, intuitu pietatis et elemosine, ecclesias edificatas et edificandas in illis quinque casalibus plenarie cum omni iure parochiali ecclesie Domini Sepulcri, retenta sibi suisque successoribus obedientia parochialium sacerdotum, qui inibi pro bene placito prioris ac canonicorum Domini Sepulcri substituentur, retenta etiam vocatione ad synodum; crisma et oleum ab episcopo Liddensi accipient; consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promovendi, ab eodem episcopo et successoribus suis requirent, et impetrare debebunt; interdictos et excommunicatos a Liddensi ¹²²⁶ episcopo pro interdictis et excommunicatis sacerdotes eorundem quinque casalium habebunt; cetera vero alia quolibet iura eis ex dono reliquit.

Ego Bernardus, Liddensis episcopus, communi assensu capituli mei, et ego Petrus, prior Domini Sepulcri, assensu capituli eiusdem ecclesie, hanc conventionem fecimus anno dominice incarnationis MCLXXI, indictione IV, presidente domno Amalrico venerabili patriarcha, regnante illustri Amalrico, Ierosolimitano rege quinto. Illius conventionis testes sunt :

De capitulo Domini Sepulcri :

Ugo de Nigella. Reinaldus de Lochis. Petrus Calvus. Petrus, cantor. Arnulfus, subprior. Balduinus, thesaurarius. — Presbiteri.

De diaconibus :

Dalmatius. Savinus. Rogerius.

De subdiaconibus :

Odo. Ingerradus et Petrus.

De capitulo sancti Georgii :

Gislebertus, cantor. Franco. Petrus, preceptor. — Sacerdotes.

De diaconibus :

Willelmus. Petrus Testa.

De subdiaconibus :

Gerulfus. Iohannes et Papion.

Intuitus etiam huic conventioni :

Domnus Rainaldus, Ebron episcopus. Domnus Eraclius, Ierosolimitanus archidiaconus. Et magister Monachus, cancellarius domini patriarche.

CLXXXII ¹²²⁷.

[Sine rubrica.]

R[aimundus], Dei gratia Christi pauperum servus humilis et Sancti Hospitalis Iherusalem custos fidelis, cum omni fratrum conventu universis fratribus suis, quicumque has litteras legerint, vel eas audierint, clericis videlicet ac laicis, tam vicinis quam longe positis, sub titulo Sancti Hospitalis Iherusalem ubique terrarum manentibus in hoc instanti, inte-

¹²²⁶ Le manuscrit porte en un seul mot. *Allidensi*, r°; manque dans A.

A prioris pariter et exterioris hominis in Christo salutem et pro diurnis laboribus postmodum eterne salutis felicitatem. Divine legis eruditione, fratres dilectissimi, salubriter informamur, sanctorumque nichilominus patrum sanctissimis documentis satis rationabiliter irradiamur ut, quod ab aliis nobis fieri nolumus, hoc et nos pariter aliis facere omnimodis caveamus. Nos etenim fratres, qui in domo pauperum, in qua pauper et inobis nomen Domini laudabunt, paupertatis sumus professores, et pauperum fratrum non vite merito sed divine dispensationis dono existimus provisores, aliena nulla iniuste appetere, sed propria nostra, si qua fuerint, cunctis indigentibus debemus fideliter erogare. Nam iuxta Salomonis vocem, qui secundum datam a Deo sibi sapientiam inter cetera suorum proverbiorum archana hoc ipsum commemorat : *De rapinis alienis elemosinam facere non est officium miserationis, sed emolumentum sceleris*; quod enim male ab aliquo acquiritur, nulli umquam bene tribuitur. Quocirca, fratres karissimi, universitati omnium vestrum mandamus, et mandando in Domino commonemus, et insuper per summam sanctamque obedientiam auctoritate in hoc ipso nobis a Deo data vobis iniungimus ut, quascumque elemosinas, quascumque possessiones et ecclesias, hospitalia atque municipia, vel quicquid aliud numerari poterit, quod, antequam ad manus nostras devenisset, de iure Domini Sepulcri fuerat vel esse debuerat, huc usque negligenter forte et inscienter tenuistis, isto nostro accepto vel audito mandato, presentium laboribus libere et quiete relinquatis, et absque omni calumnia soluta dimittatis; sed neque ulterius de elemosinis prefati sanctissimi Sepulcri vel possessionibus sibi adscriptis quicquam auferre, minuire vel habita retinere presumatis. Ille itaque ex communi totius capituli nostri decreto ab omnibus vobis summo opere observari volumus, et observandum in veritate Sancti Spiritus vobis omnibus mandamus, ne, si aliter feceritis, Deo et nobis repugnare inveniamini.

CLXXXIII ¹²²⁸.

[Sine rubrica.]

F[ulcherius], divine nutu pietatis sacrosancte Christi Dei nostri Resurrectionis ecclesie patriarcha, et Amalricus, eiusdem ecclesie prior, cum omni fratrum conventu universis fratribus suis, quicumque has litteras legerint, vel eas audierint, clericis videlicet ac laicis, tam vicinis quam longe positis, sub titulo ac pro honore Domini Sepulcri ubique terrarum militantibus in hoc instanti, interioris pariter et exterioris hominis in Christo salutem et pro cotidianis laboribus post huius vite decursum eternam perpetue salutis felicitatem. Divine legis eruditione, fratres dilectissimi, salubriter informamur, et sanctorum nichilominus patrum sanctissimis documentis satis rationaliter irradiamur ut, quod ab aliis nobis fieri nolumus, hoc et nos

¹²²⁷ B, fo 127, r°; manque dans A. ¹²²⁸ B, folio 123,

pariter aliis facere omnimodis caveamus. Nos ele- A
nim fratres, qui in loco misericordie, in quo iuxta
*psalmographi testimonium *misericordia et veritas*
sibi obviaverunt, et iusticia et pax caritatis et dilectio-
nis sibi invicem osculum dederunt, Deo militamus,
pacem, sine qua nemo videbit Deum, eum omnibus
hominibus et maxime cum domesticis nostrisque
vicinis habere, [et] iusticiam, que cuique quod suum
est reddit, pre cunctis mortalibus debemus tenere.
Iusticie namque scetatores aliena nulla iniuste ap-
petere, sed propria, si qua fuerint, cunctis indigen-
tibus debent fideliter erogare. Eapropter, fratres
karissimi, universitati omnium vestrum mandamus,
et mandando in Domino commonemus, et insuper
per summam sanctamque obedienciam auctoritate
in hoc ipso nobis a Deo data vobis iniungimus ut, B
quascumque elemosinas, quascumque possessiones,
aurum videlicet, argentum, pannos et equos, domos
et villas, agros et vineas, possessiones et ecclesias,
hospitalia atque municipia, vel quicquid aliud num-
merari potuerit, quod, antequam et manus nostras
devenisset, de iure Sancti Iohannis Hospitalis Ieru-
salem fuerat vel esse debueral, huc usque negli-
genter forte vel inscienter tenuistis, isto nostro
accepto vel audito mandato, presentium latoribus
libere et quiete relinquatis, et absque omni calum-
nia soluta dimittatis; sed neque ulterius de elemo-
sinis prephati Sancti Iohannis Hospitalis Ierusalem
vel possessionibus sibi ascriptis quicquam auferre,
minuere vel habita retinere presumatis. Hec itaque
ex communi totius capituli nostri decreto ab omni-
bus summo opere observari volumus, et observandum
in veritate Sancti Spiritus vobis omnibus manda-
mus, ne, si aliter feceritis, Deo et nobis repugnare
inveniamini.

CLXXXIV ¹²²⁹.PRIVILEGIUM SURIANORUM DE TURCHO
DE ABSOLUTIONE REDDITUS PORTE DAVID

In nomine sancte Trinitatis Patris et Filii et Spi-
ritus Sancti.

Notum sit omnibus, tam presentibus quam futu-
ris, quod ego Amalricus, per Dei gratiam in sancta
civitate Iherusalem Latinorum rex quintus, dono et
concedo Suriano[s] de Turcho, scilicet casale Sancti
Sepulchri, et heredes eorum in eodem casali manentes
liberos esse in perpetuum de redditibus, quos michi
et antecessoribus meis singulis annis de racemis D
suis ad portam David Iherusalem dare solebant. Ut
igitur hec mea concessio rata et stabilis predictis
Surionis et heredibus eorum permaneat, cartam
presentem testibus subscriptis et sigillo meo mu-
niri feci.

Factum est hoc anno ab incarnatione Domini
MCLXXI, indictione IV. Illius rei testes sunt :

Hanfridus, constabularius. Milo de Placi. Ro-
hardus, castellanus. Anselmus de Passu.
Guido de Maneriis. Iohannes de Valencinis.

Adam Niger. Fulco Niger. Amalricus de Fran-
lin. Thomas Patricius. Girardus Passerel.
Arnulfus, vicecomes. Amalricus, filius eius.
Robertus de Pinkeni. Gilbertus de Pinkeni.
Wilhelmus Normannus. Herbertus Tortus.
Wilhelmus Patronus.

Data Tripoli, per manum Radulfi, episcopi Beth-
leem regisque cancellarii, II idus marci.

CLXXXV ¹²³⁰.

[Sine rubrica.]

In vico Montis Syon domus, que sunt ad census :

Wilhelmus Angevin.....	ix bisanc.
Maria Lechevere.....	ii b.
Iohannes Libisonorum...	vii b.
Turoz.....	iii b.
Mahafe.....	ii b.
Litart.....	ii b.
Iohannes Raimont.....	vi b.

Item in vico Sancti Martini :

Ricardus Capons.....	iii b. et dimidium.
Petrus.....	iv b.
Baron.....	iii b.
Guillelmus Tortus.....	iii b.
Stephanus de Kaors.....	iii b.
Seyr Surianus.....	iv b.
Bulfarage, medicus.....	ii b.

Omnes iste domus nostre sunt ad census.

Item in vico Girardi Lissebonette.

[S.....].....	census xiv b.
Petrus.....	census xii b.

In vico Templi :

Bernardus Benasis.....	xvii b.
Odo de Sparnay.....	xiv b.
Bernardus Muletez.....	xvii b.
Bernardus Bruhet.....	xvi b.
Dame Gode.....	iv b.

Omnes iste domus sunt ad census.

Petrus de Ioppen, ante palatium domini pa- triarche.....	iv b.
---	-------

In vico de Repoes :

Stephanus Mazun.....	xiv b.
Selam Mazun.....	dimidium bisantii.
Brain, drogeman.....	v b.
Et unus furnus retro.	

Iste domus fuerunt Martini Karaone et filii sui
Bonet.

Uxor Petri de Yspania fuit soror nostra, et mor-
tua fuit in gardino nostro in Aceon; dimisit nobis
domum suam sitam in Ierusalem, sitam in ruga
Marecalcly vel in ruga Sancte Anastasie.

Item Bernardus Bedevvin, vicarius noster et con-
frater, dimisit nobis domum suam in vico Sancte
Anastasie iuxta domum Alberti Lombardi.

Ista sunt nomina furnorum veterum :

In primis in vico David unus furnus.

Ante portam Sancti Iacobi unus furnus.

Ante domum Roardi castellani unus furnus. A
 Furnus ante ecclesiam Sancti Martini.
 Furnus in domo, quæ vocatur Gileberti de
 Pingeny.
 Furnus de vico Montis Syon.
 Furnus ante ecclesiam Sancti Thome Aleman-
 norum.
 Furnus Sancti Egidii in vico Templi.
 Furnus ante Bocheriam.
 Furnus de la Tannerie.
 Furnus Rainaldi in vico Kocatrice.
 Furnus Anastasie.
 Furnus de Repois.

Furnus de Iudaria ante portam Sancti Helye.
 Alius in Iudaria retro Sancte Agnetis versus
 Orientem.
 Furnus novus in Iudaria.
 Furnus Martini Karaoan.
 Furnus ad caput vici Girardi de Lissebone.
 Furnus in vico de Tresmailes.
 Furnus de vico Sancti Stephani.
 Furnus de Columba.
 Furnus de Ruffeide iuxta sanctum Kariton.
 Furnus ante portam Sancti Sepulcri.
 Furnus de Cecilia.
 Furnus Sancti Pastoris.

FINIS PRIVILEGIORUM ECCESIE SANCTI SEPULCRI.

BALDUINI I

IEROSOLYMÆ REGIS

PRIVILEGIUM PRO ECCLESIA BETHLEHEMITICA.

(Anno 1110.)

[WILLELMUS Tyriensis, *Hist.* lib. XI, cap. 12.]

Divina inspirante gratia gens Francorum admo-
 nita, Hierusalem civitatem sanctam, diuque oppres-
 sione paganorum fatigatam, ubi mors, quæ primo
 prevaricante parente genus humanum invaserat,
 morte Salvatoris est destructa, a spurcitiis prædicta
 liberavit. Obsessa est namque civitas hæc cultu di-
 vino digna, septimo Idus Junii, a gente præfata; et
 Idibus Julii, Deo pro ea pugnante, est capta. Capta
 autem civitate anno Domini millesimo centesimo
 dispositione divina suggerente, placuit clero atque
 Raimundo Sancti Egidii, Roberto Northmanniæ, et
 Roberto Flandrensi comitibus, Tancredo, et cæteris
 primatibus, cum universa Francorum multitudine,
 ut piissimus et misericordissimus dux Godefridus,
 charissimus frater meus eidem præsideret: ipse
 vero, vir Deo dignus, sanctæ civitatis gubernator,
 primo principatus sui anno peracto, Deo propitio,
 tertia die sequentis, in pace quievit. Cui ego Baldu-
 nus ab exultante clero, principibus et populo, pri-
 mus rex Francorum, nutu divino, excellentiam
 Bethlehemiticæ Ecclesiæ, nativitatem Domini nostri
 Jesu Christi præfulgida mente pertractans, in qua
 primum venerabiliter caput meum diademate orna-
 tum effulserat, ut episcopali dignitate donaretur,
 mihi per omnia placuit. Igitur quod corde caste con-
 ceperam, indesinenter excoGITANS, tandem ad aures
 Arnulfi archidiaconi, viri clarissimi, et Hierosolymi-
 tani capituli usque perduxì, eumque et idem capi-
 tulum, ut super hac re mihi consulerent, obnixè
 rogavi. Qui tam justæ petitioni meæ obsequentes,
 tum pro Hierosolymitana sede, quæ postea quasi or-

Bata parente videbatur, tum pro hoc negotio Romam
 peti decreverant. Hanc itaque legationem Arnulfus
 archidiaconus, et Aichardus eodem tempore deca-
 nus suscipientes, Romam perrexerunt: et sancto
 Spiritu cooperante, apud domnum Paschalem se-
 cundum, universalis Ecclesiæ pontificem, de utroque
 negotio honestum invenientes consilium, Hierusa-
 lem remearunt. Dominus vero Paschalis papa, Gihel-
 linum Arelatensem archiepiscopum, virum sapientiæ
 radiis coruscum, omnique morum honestate fulgi-
 dum, cui id legationis Arnulfo atque Aichardo præ-
 sentibus injunxerat, post eos Hierusalem direxit.
 Propterea a me, clero simul et populo gaudenter
 susceptus, pro præcepto domni Paschalis papæ et
 mea bona voluntate, et assensu Hierosolymitani ca-
 pituli, ac totius favore consilii, et propria delibera-
 tione omnia dispensans, in Bethlehemitica Ecclesia,
 Aschetinum, virum illustrem eandem gubernantem,
 quem Hierosolymitanum capitulum ejusdem Eccle-
 siæ cantorem, me cum meis proceribus et populo
 volente Ascalonæ elegerat atque statuerat episco-
 pum, obtinere primatum episcopalem decrevit;
 Bethlemiticæque sedi, pro præcepto et considera-
 tione nostra, Ascalonæ, ecclesiam parochiali jure
 subjugavit. Tandem ego Balduinus, Dei gratia rex
 Hierusalem, Latinorum primus, jam dicta lætus ob-
 nixe firmavi. Villam etiam Bethlehem, quam Eccle-
 siæ concesseram, pro salute animæ meæ, et miseri-
 cordissimi ducis fratris mei Godefridi, atque om-
 nium parentum meorum: et unum casale, quod
 est in territorio Accon, nomine Bedar; aliud etiam

quod est in territorio Neapolitano, nomine Seylon: A aliud quoque adiacens Bethlechem, quod dicitur Beth-bezan: et duo casalia in territorio Ascalonitano, unum videlicet Zeophir, et aliud nomine Caicapha, cum suis pertinentiis episcopo, ejusque successoribus firmiter ac libere tenere ac possidere præcepi, dedi atque concessi. Præfatam quoque Ecclesiam a calumnia qua Hierosolimitana Ecclesia eam vexabat, commutatione terrarum ac vinearum quæ in circuitu Hierusalem in meo dominio erant, absolutissimam reddidi. Statuimus autem quod si quis clericus, vel laicus, nefandissima cupiditate ductus, illud quod pro petitione mea de Bethlehemitica Ecclesia, nativitate Domini ac Salvatoris nostri præclara, Spiritu sancto juvante, a domno Paschale, Romanæ sedis summo ac venerando pontifice, per Gibelinum ejusdem legatum, Arelatensem archiepiscopum roboratum est, post decessum meum violare præsumperit, invasionis crimine, nisi commonitus respuerit, obligetur, ac totius regni nostri expers effectus, graviter judicetur. Præterea concedo quod quicumque meorum optimatum, vel aliquis militum

seu burgensium, Dei afflatus Spiritu de suis redditibus, pro sua suorumque animabus, dare eidem ecclesiæ voluerit, libera sit sibi piæ voluntatis executio, et in perpetuum valeat facultatum suarum legitime facta donatio. Facta est autem hæc concessionis, vel confirmationis nostræ inscriptio, rerumque gestarum designatio, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo decimo, indictione tertia, presidente Romanæ Ecclesiæ papa. domno Paschale secundo: Hierosolymis vero Gibelino Arelatensi archiepiscopo, sedis apostolicæ vicario, in patriarcham electo. Sunt ergo istius assertionis testes:

Arnulfus archidiaconus,
Aicardus decanus,
Enstachius Garnerius.
B Anselmus turris David custos,
Radulfus de Foritaneto
Pisellus vicecomes,
Simon ducis filius,
Anfredus vir religiosus,
Gerardus camerarius.
Et alii quamplures.

REGUM JERUSALEM, PRINCIPUM, PRÆLATORUM EPISTOLÆ VIGINTI SEX

AD LUDOVICUM FRANCORUM REGEM, HUIUS NOMINIS SEPTIMUM, COGNOMINE
JUNIOREM.

(BONGARS, *Gesta Dei per Francos*, I, p. 1172.)

I.

R[AIMUNDI] PRINCIPIS ANTIOCHENI.

Illustriviro Ludovico, Dei gratia regis Francorum, devotissimo domino suo atque diligentissimo, R. eadem permissione princeps Antiochenus, licet indignus, salutem et dilectionem.

Oppressiones et paupertates hujus terre, excellentissime domine, frequenter audistis, et, ni Deus avertat, frequentius auditurus estis, Qua paupertate et anxietate substineatur, vobis lingua nec manu dicere vel scribere possumus, quamvis benigna Dei elementia temporibus nostris ampliata sit. Aures quidem omnium Christianorum quotidie apertæ sunt et erectæ, per nos liberationem expectantes; et interrogantes sicut Joannes in vinculis positus redemptionem Jesu Christi per nuntios ab eo interrogabat (*Matth.* xi, 2). Scientes vero cor vestrum ab liberationem hujus terræ esse sæpius intentum, quotidie ad Deum pro vestra exaltatione flexis genibus orant, ut ipse sicut velle, sic posse vobis præstare dignetur, in manibus cujus corda regum sunt, ut terra hæc per vos visitetur et a manibus impiorum liberetur. Ego autem de vestris naturalibus hominibus natus

C et nutritus, ad jussum vestrum adimplendum paratus sum. Sunt etiam hic duæ filiæ principis Raimundi, quæ ad nobiles annos pervenere, facie et corpore nimis pulcherrimæ, pro quibus excellentiam vestram humiliter imploramus, quatenus eas in terra vestra ad honorem generis earum, nuptiali copula viro dare dignemini, quia in hac terra arduitate ejusdem terræ, et earum consanguinitate maritare non possemus. Præterea vestram exoro humiliter discretionem, quatenus de patrimonio meo, quod mihi et meis injuste et vi, etiam sicut omnibus procul dubio patet, abstulerunt, ut jus et ratio postularet, sic deducere dignemini. Esse vestrum quod audire desideramus, sæpius nobis dilectio vestra rescribere dignetur. Nos autem per misericordiam Dei sani et incolumes sumus. Milo de Nealphis, miles et homo vester, vobis apertissime esse hujus terræ ore narraverit.

II

GIBERTI MAGISTRI HOSPITALIS.

Ludovicq potentissimo domino, Dei gratia Francorum regi gloriosissimo, Gibertus, Christi pauperum servus, et Dei pietate Hospitalis Jerusalem ma-

gister, salutem cum omni conventu fratrum, et se ipsum in Christo.

Notitia nostræ infirmitatis Dominus agnovit, domine pie rex, quod res et possessiones quas peregrini sancto desiderio iter Hierusalem arripientes, causa videndi sanctam Christi resurrectionem sub umbra manus vestræ, salvas et illasas consistere. Ideirco altitudinî vestræ supplicamus, quatenus de quibusdam malefactoribus, qui terram ejusdem probi viri, videlicet Guillelmi de Donperre incendio eorum perversitate cremaverunt, ipso Hierusalem permanente, talem inde justitiam placeat facere, quod alius qui audierit, amplius non præsumat consimile. Valete.

III.

AMALRICI REGIS IEROSOLYMORUM.

LUDOVICO, per Dei gratiam Francorum regi gloriosissimo, AMALRICUS per eandem Jerosolymorum rex, salutem.

Vestræ credimus innotuisse serenitati, charissime, multorum ex relatione veridica, quoniam postquam, peccatis nostris exigentibus, princeps Antiochenus a Turcis captus fuit, et omnes sui aut captivitate aut morte perditii et pessumdati sunt, ex improvise supervenit repentinus interitus. A seculo etenim inauditus terræmotus, castella, turres, municipia, omnia fere tam in montanis quam in planis, tam in Antiochia quam in omnibus ei adjacentibus, tunc in planis, tunc in montanis, solo adæquavit, et innumeraibilem, pro dolor! Christianorum utriusque sexus multitudinem morti improvisæ addixit, et extinxit, et, ut verius dicamus, terra tenus absorbit. Ad cumulum autem miseriæ et in summam desolationis omnimodæ, viam universæ carnis ingressus est, heu, heu! ille rex inclytus et egregius, clypeus et fortitudo, post Deum, Ecclesiæ Orientalis, et præcipue regni Jerusalem unica et irrefragabilis spes et fiducia salutaris, vester vestrique regni præcordialis, nosterque dominus et frater rex Christianissimus Balduinus. Cujus ideo inconsolabilior et vehementior est transitus, dolor et desolatio, quod, Deo auctore, in ipso et per ipsum omnium universitas Christiana habebat promptum adiutorium, et contra singula infestantia sufficientiam. Inde, inde est nimirum, dilectissime, quod vestræ majestati tanquam lincamenta de capite pendentia inclinant, sustentamentum nostrum et fidei deificæ basem æneam inexpugnabilemque civitatem, serenitatem vestram fore in Christo cognoscimus, et humilitatem nostram, vestram esse curam peculiarem in Domino profitemur. Quæ ergo vel quanta fuerit veræ charitatis abundantia et perfectio in piæ memoriæ amico vestro rege Jerusalem prætaxato, Dei pro causa et illius invictissimo amore, in nostra nunc omnibus appareat et Ecclesiæ Orientalis desolatione. Sicut enim de prædecessorum vestrorum et totius prosapiæ vestræ piissima intentione verissime didicit sanctitas vobis innata, ex more et proposito laudabili, semper consuevit regnum cui præ-

estis in Domino, civitatem sanctam et regionem et universam adjacentem, et universos fidei catholicæ caractere insignitos, protegere, fovere, manutenere ac corroborare. Si itaque Spiritus consilii Serenitati vestræ magnificæ inspiravit velle iterum, ad majorem coronam vestri, visitare locum ubi steterunt pedes Domini corporaliter, modo instanter saltem in hac Christianitatis magna necessitate et anxietate multimoda, venire non denegetis, nec differatis. In vestra sanctitate enim omnium vota conveniunt, et, pro nutu vestro et amico imperio, nos et regnum nostrum totum exsudabimus digne Deo. De cætero vestræ commendamus paternitati præsentium latorem, magnæ honestatis virum, et venerabilem, Mamistriæ archipræsulem, ad omnia bene agenda strenuum, quatenus cum benignæ recipiatis, et ei sicut ori nostro credatis. Illi enim, ne epistolarem excederemus brevitate, secreta nostra ut vobis viva voce edisserat, commisimus. Valete.

IV.

A[MALRICI] PATRIARCHÆ S. RESURRECTIONIS.

A., Dei gratia Sanctæ Resurrectionis Ecclesiæ patriarcha, charissimo filio LUDOVICO, eadem gratia illustri Francorum regi, salutem et cunctorum hostium triumphum.

Quoniam paterni regni solium conscendere vos fecit divina dispensatio, pro gratia vobis collata divinam interpellamus elementiam ante passionem et resurrectionem Dei et Domini nostri Jesu Christi, ut idem Deus et Dominus noster vitam vestram prospere prolonget ac foveat, et post hujus vitæ terminum vitam vobis tribuat sempiternam. Quia vero sub vestra tutela pauperes Christi quiete conversari et fructificare cognoscimus, pro filiis nostris pauperibus leprosis, qui extra muros Hierusalem perpetuo infirmitatis suæ detinentur et damnati sunt carcere, de quorum cruciati et ardore non tantum dicere possumus quantum oculis vestris vidistis, sublimitatem vestram rogamus attentius, commendantes vobis latorem præsentium eorundem pauperum fratrem, quem excellentiæ vestræ pro sua necessitate transmittunt, quatenus, ea audita, prout vobis visum fuerit, et Deus vobis inspiraverit, eorundem necessitati, qui humani aspectus et humanæ prorsus lætitiæ sunt expertes, occurrere dignemini, ut pro his et pro aliis beneficiis a remuneratore bonorum omnium Deo, et in præsentî victoriam, et post peractam temporalis regni administrationem, æternæ beatitudinis accipere mereamini portionem. In præfato siquidem loco ex diversis mundi partibus infirmorum et pauperum Dei circumfuit multitudo. Et quoniam ad sustentandam eorum miserabilem et inopem vitam, multa eis sunt necessaria, et multorum evidenter indigent auxiliis, Orientalis Ecclesia multis tribulationibus et paganorum incursionibus oppressa, eis ex toto in necessitatibus subveire non potest. Unde benefactores eorum universos omnium orationum et beneficiorum vestrorum, et eorum

maxime quæ in sancta civitate Jerusalem sunt, et de cætero sient, participes et consortes facinus.

V.

EJUSDEM.

A., Dei gratia Sanctæ Resurrectionis Ecclesiæ patriarcha, charissimo in Christo filio LUDOVICO, eadem gratia Galliæ victorioso et illustri, ab eo salvari qui dat salutem regibus.

Sincera qua vos amplectimur veræ charitatis dilectio, et debita patriarchalis officii quæ nobis incumbit sollicitudo, nos compellit et admonet Ecclesiis nostris providere, et, in quibus secundum Deum possumus, totius Christianitatis profectibus et utilitatibus invigilare. In medio siquidem nationis pravæ et perversæ positi, ab infidelium tyrannide singulis fere diebus impugnatur, et assiduus inimicorum Christiani nominis insidias et pericula sustinemus. Quanto igitur majora et viciniore nobis imminet pericula, tanto magis nos providos et sollicitos oportet et ab illis consilium et auxilium quærere qui et abundant, et conferre noverunt et dare consueverunt. Habemus autem in finibus patriarchatus vostri, in civitate Paneadensi, quæ dicitur Belinas, ecclesiam quamdam tam reverenda antiquitate celebrem, quam multis et multorum miraculorum insignibus decoratam et exaltatam. Quæ scilicet ecclesia in illo loco Cæsarea Philippi olim fundata fuit, in quo primum et solum Christus Filius Dei vivi, a Petro apostolorum vertice per fidei rectæ confessionem manifestissime prædicatus et declaratus est, cum præ omnibus et pro omnibus proclamavit: *Tu es Christus, Filius Dei vivi* (Matth. xvi, 16). In quo etiam loco hujus beatæ confessionis retributionem audire ex ore Dominico sibi dicente: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (ibid., 18), et claves regni cælorum, potestatemque ligandi atque solvendi recipere ipse promeruit. Hæc igitur ecclesia, quondam tam inclyta et omni veneratione et obsequio digna, a Turcis, Christiani nominis inimicis, nunc fere eversa, et peccatis nostris exigentibus, tam illustris olim, tam præclara civilis, quæ nostræ Hierusalem propugnaculum et antemurale cunctis fidelibus esse dignoscitur, nomen inane duntaxat remanet. Est enim in spurcissimæ gentilitatis sita confinio, et barbara ferocitate ipsius impugnata, et assidua captivitate et morte filiorum suorum optimis quibusque destituitur, et minorata singulis fere diebus periclitatur. Novissime autem temporibus nostris suscitavit Deus spiritum servi sui I. venerabilis fratris nostri, in eadem civitate de novo ordinati et constituti episcopi, qui multo corporis labore, multa rerum suarum impensa, eandem ecclesiam ad pristinum statum revocare cupiens, per varia pericula maris et terræ transitum faciens, ad genua charitatis vestræ tandem clapsus est, ut calamitatem et mendicitatem tantæ et tam reverendissimæ ecclesiæ vobis insinuet, et condonationes et relaxationes, quas consilio venerabilium fratrum no-

strorum archiepiscoporum, episcoporum, abbatum quoque et priorum ad tantam ecclesiam revelandam fecimus, vobis ostendat. Ea propter regalem majestatem vestram assiduis precibus humiliter exoramus, quatenus venerabilem fratrem nostrum prædictæ civitatis episcopum, quem honestas et probitas ipsius satis commendat, Dei gratia et nostra reverentia, benigne recipiatis et honoretis, et in suis iustis petitionibus eundem misericorditer exaudiat. Valete.

VI.

R[AIMUNDI] DUCIS NARBONÆ, COMITIS TOLOSÆ, MARCHIONIS PROVINCIÆ.

Domino suo LUDOVICO, Dei gratia Francorum regi, R. dux Narbonæ, comes Tolosæ et marchio Provinciæ, debitæ fidelitatis obsequium.

Pro negotio super quo legati imperatoris Constantinopolitani, cum nostris ad honorem regni vestri, sicut credimus, nobiscum convenerunt, legatos nostros cum legatis domini A. summi pontificis, ad Græcorum imperatorem transmisimus. Porro discretionis nostræ placuit legatos nostros ab itinere ad vestram præsentiam evocare. Unde quia in omnibus vestri consilii prudentiam nobis ducem præfiximus, et vestram sequentes auctoritatem legatis Græcorum nos obligavimus, precamur iterum, quoniam jam sera esset penitentia, excellentiam vestram regiam, ut tales legatos ad imperatorem Constantinopolitanum mittatis, per quos negotium speratum ad gloriam et securitatem regni vestri, Deo propitio ad effectum valeat perducī, et ad nos optata commoda pervenire. Interventu namque et instantia discretorum et fidelium legatorum consueverunt magna et ardua negotia optatum et prosperum finem sortiri. Valete.

VII.

R. DE BALNEO, FIDELIS IMPERATORIS CONSTANTINOPOLITANI.

LUDOVICO, Dei gratia excellentissimo Francorum regi, R. DE BALNEO, de numero fidelium domini E[LMANUUTIS] Constantinopolitani imperatoris semper augusti, sinceræ fidelitatis obsequium.

Legationis negotium super quo Adrianopolitanus abbas, et prior Hospitalis Constantinopolitani, cum legatis domini R. Sancti Egidii comitis, vestram visitare præsentiam: mihi cum eis pariter tanquam imperii fidelissimo a domino meo E. inclyto et sancto imperatore injunctum fuit. Proinde quia ipsi apparatu meo et providentia, jam ad dominum meum imperatorem marino itinere redire cœperunt, fidelitatis debito, quam vobis exhibere tanquam domino desiderio, confidenter consulendo rogo, et rogando consulo, ut legatos vestros et litteras ad dominum meum E. imperatorem sanctum, sine cunctatione et mora mittatis. Scio enim quia fraterno amore et germana charitate personam vestram, honorem regni vestri, et gloriam diligit, et indissolubili vinculo et germano consortio vobis sociari et uniri exoptat. Vivat et valeat per multa tempora sublimitas ve-

stra, et me inter fideles regni vestri numerare dignetur.

VIII.

A[MALRICI] REGIS HIERSOLYMORUM.

LUDOVICO, Dei gratia regi Francorum illustrissimo, a priscis jam temporibus sibi dilectissimo. A. per eandem gratiam Hierosolymorum rex salutem et veri amoris indicium.

Quoniam a longe retro temporibus terram sanctam Hierusalem regnique Hierosolymitani exaltationem cordi vobis fuisse novimus, piam serenitatis vestrae devotionem humiliter exoramus, ut quod diu gestastis in corde, adimplere curetis opere, et praedictae terrae subsidium providere mente sollicita studeatis, et negotii illius pro quo venerabilis archiepiscopus Mamistrensis Galliarum partibus destinatus est memores sitis, quoniam in instanti, plus quam lingua queat exprimi, necesse est fieri. Praeterea ex quo Mamistrensis archiepiscopus a nobis discessit, fertur quotidie imperatorem advenire. Qui statim cum venerit, verentur omnes Orientales una nobiscum, absque omni dubio ipsum illam habere, quoniam in tanta debilitate prostrata succumbit, quod non aliunde sibi venerit auxilium, eandem Antiochiam Turcis aut Graecis cedere indubitantur necesse est. Mente igitur devota, corde sollicito, cursu concito imperatorem illum de quo magis timemus, praeveneri studeatis, quia non in terram alienam, verum in eam in omnibus et per omnia vobis erit exposita venietis. Et tam nos quam omnes alii jussionibus vestris obtemperabimus.

IX.

B. DE BLANCESFORT MAGISTRI MILITAE TEMPLI.

LUDOVICO, divina gratia illustrissimo Francorum regi, B. DE BLANCESFORT, eadem gratia pauperis militiae Templi magister dictus, cum universo ejusdem militiae conventu, omnimodum cum debita reverentia famulatum in Domino.

Orientalis regni perturbationem graves eventus in textis infortuniis, scripto vobis intimare opere pretium duximus, cum prosperorum nuntiandi facultas universaliter fere nobis denegetur. Ne vero majestatem vestram prolixa impropiorum nostrorum relatione amaricare videamur, capitulatim vobis ea scribere inviti compellimur. Ecce persecutores veritatis ac fidei, inspecta angustiarum nostrarum multitudine, insoliti furoris audacia adversum nos armanur. Ipsos namque R. principis Antiochiae exaltat captivitas, caedesque suorum et magnatum principatus factae in principis captione. Hinc ab eis terra depopulata ipsos laetificat. Hinc nutu divino, nostrorum exigente mole peccaminum, terramotu dissipatae munitiones, eversa castella quamplurima, innumerique quos dirutorum murorum collisio oppressit, multiplicato eorum furore adversum nos multo acrius solito accendit. Ecce iterum praedicta gravia, multa graviora, ac flebiliora flebilibus novissime subsecuta sunt. Rex namque Balduinus, qui omni vitae suae tempore, murus stetit inexpugnabilis

A pro domo Israel, naturae persolvens debitum, viam universae carnis ingressus est, scilicet damnum diebus nostris incomparabile. Haec et his similia Ecclesiae persecutores attendentes, ab extremis eorum finibus in unum conveniunt quasi vir unus, adversus sanctuarium Dei, delere de terra memoriam nostram, Ecclesiamque fidelium, quod absit! infinitae eorum multitudinis oppressione depravare conantur. Super hoc Dei ac vestrum auxilium consilium et subsidium, ingemiscientes postulamus. Regnum etenim Hierosolymitanum, licet plurimum propriis viribus destitutum sit, necesse est tamen quatenus, Antiochiae principatui omnino desolato manum consolationis extendat, viresque quas, ut ita dicam, non habet, viriliter, largiatur. Sed quid egenti prestare poterit, qui egestate afflictus in seipso angustiat? Oppressionem igitur Orientalis regni, et Ecclesiae, ipsa conscientia vestra diligenter inspiciat, in passionis resurrectionisque loci subsidium inflammetur. Oramus obsecrando quod possumus, quod ipsi quaerimus, Dominicae a nobis locus impetret resurrectionis. Singula impropiorum nostrorum, attenuationis nostrae, elationis inimicorum passionis ac resurrectionis Christi, malorum vobis scribere numerositas impedit; quae nos latorum praesentium, scilicet fratrum nostrorum relationi fideliter commendavimus, ac sub eorum testimonio reservari dignum credidimus.

X.

EJUSDEM.

LUDOVICO, Dei gratia illustrissimo Francorum regi, B. domus Templi magister dictus, quamvis indignus, cum ejusdem domus conventu, servitium cum dilectione.

Nobilitati vestrae notum fieri volumus quod dominus Guillelmus de Donner, postquam ad Orientales partes transfretavit, ut Dominicum visitaret sepulcrum, caeteraque oratoria circuiret, quidam ejus vicini suam terram crudeliter invaserunt, igne eam pessime devastantes. Unde serenitatem vestram modis omnibus deprecamur, quatenus hoc, quantum ad vos pertinet, fieri non permittatis, sed ultionem in eos qui hoc praesument faciat, ut caeteri, vestram justitiam audientes, tantum scelus ulterius committere non attentent. Magnum siquidem detrimentum in hoc poterit Orientalis Ecclesia sustinere, quia multi sic sua perdere metuentes, transfretare dubitabunt. Majestati vestrae grates indesinenter exsolvimus de beneficio nobis et fratribus nostris impenso.

XI.

GILBERTI CUSTODIS HOSPITALIS HIERSUSALEM.

Illustrissimo atque excellentissimo domino LUDOVICO, Dei gratia regi Francorum benignissimo, GILBERTUS, eadem gratia sancti Hospitalis Hierusalem custos, licet indignus, cum omni fratrum conventu, salutem et sacrarum orationum Hierusalem aeternam participationem.

Inter caetera charitatis opera quibus ad regna sit ascensus caelestis, elemosyna praecipue summum

locum obtinet, omni tam Veteris quam Novi Testamenti pagina verum super hoc perhibente testimonium. Hujus itaque devotionis intuitu, regalis vestrae majestatis magnificentia, Spiritu sancto divinitus illustrata, sanctissimum domum pauperum Hospitalis Hierusalem, placentem Deo et per omnia acceptabilem, devote diligere, manutenere,strarumque beneficiis eleemosynarum larga manu ditare ac recreare semper consuevit. Super quo non est dubium quin propter sincerum vestrae benignitatis affectum, quem specialiter pro regno caelorum adipiscendo erga Deum, et erga omnia quae sibi pertinent, in toto regno vestro consistentia, charitative exhibetis. Tot barbarae gentes, tantaeque diversorum populorum nationes, vestrae dedie in diem subjunguntur ditioni. Dignum enim et justum esse judicamus ut qui Deum diligit ejusque mandatis puro corde obtemperare nititur, in bonis et de bonis Domini gaudeat, teneat atque victorioso possideat. Si enim protoplastus Adam, quia inobediens fuit voci Dominicae, mundum cum omnibus in eo creaturis adversarium atque contrarium sibi habere promeruit, ita si aliquis fidelis voluntati Domini bene obediens aliquando invenitur (quod raro contingit), tam mundum quam omnia mundana beneplacito suo debet habere subiecta, et sine omni obstaculo invenire parata. Ut igitur divinae bonitatis clementia, sine cujus nutu nihil boni fieri potest, haec praedicta, rex illustrissime, juxta vestri affectum animi, concedere dignetur, Deum semper praee oculis habete, et ea quae Dei sunt in regno vestro salva et secunda custodite, et praecipue et specialiter praedictam domum sanctorum pauperum Hospitalis Hierusalem, in qua vere Christus in membris suis suscipitur, sicut vestris aspexistis oculis, diversisque modis servitur, solitae vestrae pietatis more diligite, manente, et ab omni hostili manu tanquam bonus patronus protegendo defendite, ut beatorum precibus et intercessionem pauperum, quibus regnum caelorum a Christo traditum est, in praesenti prosperitatem mentis et corporis pacem in regno vestro et tranquillitatem, de hostibus triumphum, post hujus vitae transitum, stolam immortalitatis cum eisdem pauperibus in regno caelorum feliciter adipisci mereamini. Amen.

XII.

A[MALRICI] REGIS HIERSOLYMORUM.

LUDOVICO, Dei gratia Francorum regi gloriosissimo et incomparabili viro, dilectissimo suo, A. gratia ejusdem Hierosolymorum rex, salutem, et dilectionem.

Lacrymabilem et luctuosum de domino ac fratre nostro inelyto rege B. rumorem, heu! heu! vobis per praesentia scripta intimamus, denuntiantes vobis quoniam in die Scolasticae virginis, vocatione divina migravit ad superos. Verum tamen nos regno ipsius, quod nobis haereditario jure obveniebat, nunc potimur, et sine omni impedimento atque in bona omnium hominum nostrorum voluntate in solio regni nostri consolidati sumus. Quia vero, illu-

strissime, tota Christianitas in Oriente vehementer attrita et gravius solito oppressa, nimium atque nimium laborat, tum ex infortunio R. illustris quondam principis Antiocheni, qui ut jam vos dudum audisse arbitramur, rediens ab expeditione, captus fuit, cesis aut captis fere omnibus illis qui in comitatu ipsius erant, tum et ex terrae motu, qui in praeterito Augusto, totius principatus Antiocheni castella, turres et municipia fere omnia funditus everlit, soloque coaequavit, rogamus serenitatem celsitudinis vestrae, ut pro terra illa quam Dominus sua corporali praesentia visitare, illustrare et consecrare dignatus est, quam etiam, ut liquido constat, regnum vestrum spurcitiis infidelium potenter eripuit, et cultui divino vindicavit, sollicitus sitis, et dum licet atque vacat; notum faciatis omnibus quo animo, quo cordis affectu qua intima sinceritate Dominicum sepulcrum hucusque dilexistis. Scitote namque quoniam ab initio, ut a praesentium latoribus certius audire poteritis, consilio quidem vestro, et festino auxilio, tantum opus, nec consimile fuit. Et si vobis in mentem veniret Dominicum sepulcrum adire, non in terram alienam, verum etiam in eam quae tota vestra est et erit tempore quidem nostro vobis exposita, procul dubio veniretis. Nos enim ut tantum tamque sublimem dominum, vos modis omnibus honorare, diligere et omnia quae vestri juris aut sunt aut fuerunt.

Data ad fontem Sephoriae, vi Idus Aprilis.

XII.

B. DE BLANCSFORT MAGISTRI MILITIE TEMPLI.

LUDOVICO, Dei gratia gloriosissimo Francorum regi, et domino suo excellenti, B. DE BLANC, eadem gratia pauperis militiae templi minister humilis, et totus fratrum suorum conventus, orationum munus cum salute.

In venerandae celsitatis vestrae praesentia saepenumero relatum credimus, qualiter, quando et qua intentione sub salutiferae crucis vexillo et cum domino rege militaverimus in Aegypto; si enim sceleratissimus ille Noredinus, interveniente Syraconis audacia, regno Babyloniorum, ut affectabat, potiretur, multiplicatis viribus tantus incumberet Christi regno ut per piraticam clauso mari, periculosum etiam fugae locum non concederet timidis et ignavis. Ea enim erat intentionum suarum summa, eaque gratia miserat in Babylonem Syraconem, ut infinitam Babyloniorum multitudinem, vel vi dominationis, vel simulate pacis astutia secum ascisceret, et in abolitionem Christiani nominis, duo potentissima regna, Babylonis scilicet et Damasci foderaret invicem. Verum respexit nos desuper divina clementia, deditque cultoribus suis Christus noster non incruentam de infidelitate victoriam. Supra memoratus etenim Turcus, quem adipiscendi regni gratia missum praesignavimus, Berbesium validissimam civitatem Aegypti, quam etiam obtinuerat et muniverat triginta millibus bellatorum, in triumphalis tandem ligni virtute coactus est reddere servis crucis, et non sine magno suorum detrimento pulsus est a patria, quam

quidem triduo amplius tardante succursu, nullo A erat contradicente in dominium possessurus. Nos autem post hæc omnia revertentes, invenimus pro peccatis nostris terram sanctam satis ac desuper desolatam, Paneademque civitatem, qua non erat in toto regno munitior, furto sublatam et redditam Turcis per manus proditorum, Antiochiam quoque miseram ac miserabilem, eversionem sui jam proximam, et stragem suorum incarrabilem insolabilibus lacrymis deplorantem; de qua quidem jam non est dubium quin aut in Græcorum aut in Turcorum manus veniat, et in proximo, nisi ei divina miseratione vestraque superexcellens immensitas succursum providerit festinatum. Neque enim potest rex noster A., magnus licet, Deo gratias, ac magnificus ad defensionem Antiochiæ et Tripolis, Hierusalem et Babylonis quæ servit cum filiis suis, et cui potissimum B metuendum est, quadripartitum agmen ingerere, quas omnes potest Noradinus, uno et eodem tempore, si velit, superabundantibus canum suorum copiis infestare. Proinde noverit magnitudo vestra dilectum fratrem nostrum, famulum quoque et amicum vestrum, fratrem Ilcusan canem pro exoneratione et relaxatione sua cogente corporis infirmitate, toties supplicasse, ut jam non possemus ei salva pietate contradicere. Mittimus ergo in loco ejus præsentium latorem, fratrem Walterum, virum prudentem et discretum, gemina quoque ingenuitate, avorum scilicet et morum bene conspicuum, quem et nos bis præsentibus, tanquam præsentialiter, vobis et mandato vestro committimus et submittimus, et quasi manu ad manum tradimus, rogantes ut ipsum C Dei amore et nostro in agendis nostris, quæ et vestra sunt, vestra ope fulciatis, et benigno favore vestro, tanquam famulum vestrum proprium in omnibus et per omnia sustentetis. Nam et ipse sicut diuturna ejus conversatione cognoscetis, est etiam per se honorari dignissimus.

XIV.

G. FULCHERII PROCURATORIS DONORUM MILITIE TEMPLI.

Ludovico, Dei gratia Francorum regi sanctissimo, domino et amico suo max. frater G. FULCHERII domorum pauperis militiæ Templi procurator indignus, salutem, mittere rem, si quis qua caret ipse potest.

Antiochenæ terræ desolationem, Hierosolymorum D turbatum regnum, graves eventus, importunos casus, Christianitatis plagas continuas, lugubres vobis intimare compellimur, cum prospera nuntiandi desit facultas. Importunitatis tamen et improprietatis nostri singula, vobis scribere malorum numerositas impedit, dum vix aut nunquam prospera nobis eveniant. Prætermissa igitur tanti infortunii multitudine, graviore nostris eventus vobis revelare satagimus, cum linguam loquentis lacrymæ desolationis impediunt. Anni autem istius mense Julio, contigit regem nostrum A. et magistrum nostrum, cæterosque terræ sanctæ procures fines Babyloniorum

intrasse, Syraconem, Noradini comestabulum qui ad partes illas declinaverat ut eas sibi vindicaret, in Berbesio obsedis. Ipse mense finem dante, et sequente jam intrante fixerunt ibi tentoria. Quo audito Noradinus indignatus animo et mente confusus, eadem tempestate litteris et legatis suis omnes partes quæ nomen ipsius audierant et tremebant contraxit, et castellum, quod dicitur Ilarene et in finibus Antiochiæ et Alapiæ situm est, olim tumaci et superbia obsedit. Applicatis machinis et petriariis suis, tot et tantis vulneribus obsessos invaserunt, ut ferre cibariis et aqua carentes amplius tolerare non valerent. Cum autem hæc itaque agerentur, princeps Boemundus, qui Antiochiæ præsidebat, curam novi principatus sui viriliter agens, comite Tripolitano et domino Torosio, duceque Marmistensi, et de fratribus nostris quam pluribus sibi accersitis, fratres et homines suos, tanquam bonus Mathathiæ filius, succurrere proposuit. Tantos etenim milites et Turcopolos et pedites coadunavit, quod nunquam nostris temporibus ab illis partibus tam pulchra coadunatio fidelium adversus infideles armata processerit. Factum est autem dum adversus crucis inimicos xii die exeunte Augusto, armati procederent, eos in primo conflictu fugaverunt, sed in multitudine gentium confisi et plurimum resistentes, nostros sustinuerunt et disconfecerunt, principem et comitem ceperunt, licet multi eorum corruissent in gladio. Quid ultra? victoriam habuerunt, sed cruentam. Præterea huc atque illuc per terram discurrentes Ilarene ceperunt et Antiochiam obsederunt. Non est enim qui eorum immanitati resistat: de sexcentis militibus et duodecim millibus peditum, vix pauci qui nuntiarent evasere. Elevatum igitur cornu inimicorum nostrorum, humiliata est in laboribus virtus nostra. Supplices etenim flexis genibus cordis, charitatis vestræ pedibus provoluti, a liberalitate vestra auxilium postulamus et expectamus. Interpellet vos ipsa conscientia vestra, moveat vos sincere charitatis affectus, redemptionis nostræ locus, terra sancta, urbs fortitudinis, Ecclesia primitiva. Semel ac sæpius vobis talia mandavimus, nunc autem impensius ac impressius. Nobis equidem orationes, ac rogare; vobis autem operationes ac rogata perficere divina gratia præstitit.

XV.

[MALRICI] REGIS IERUSALEM.

Ludovico, per Dei gratiam Francorum regi excellentissimo, Patri in Christo charissimo. A., per eandem Hierosolymorum rex, salutem, et ab eo qui omnium regum est Rex regi.

Quoniam ex regia maiestate vos posse scimus, et ex devotione piæ voluntatis vos desiderare non ambigimus, omnibus necessitatibus patientibus auxilii vestri interventionem proficere, idcirco per præsentia scripta, deffendam omnibus Christianorum qui in terra sancta Hierusalem sunt, erectis Turcorum cornibus depressionem, sublimitati vestræ, licet

eam jam forte audieritis, exponere dignum duximus. Nobis apud Ægyptum cum Syracuno dimicantibus, et per virtutem Dominicæ crucis inde cum, maxime si ibi permansisset, universitati Christianitatis nociturum, expellentibus, factum est ut comes Tripolitanus et princeps Antiochenus cum multo exercitu ad liberandum castellum prope Antiochiam situm, nomine Itaring, quod Noradinus cum innumera multitudine obsederat, irent, et auxilio divino hostibus eorum adventui cedentibus liberarent. Accidit autem ut dum præfati princeps et comes, non contenti tanto Dei beneficio, superbe hostes ad loca naturaliter munitissima insequerentur, ipsos ab hostibus capi, et omnem fere eorum exercitum partim capi, partim occidi. Additus est præterea huic dolor dolori. Nam traditorum manus, præfato Noradino, cum adhuc in Ægypto essemus, Panodium, quod vulgo Belinas dicitur, tradiderunt. Sic itaque quasi in angustiarum pendulo, sancta laborans terra, vestrum et vestrorum potissimum, quod sibi efficacissimum fore speramus, nobiscum implorat auxilium. Valete.

Data Antiochiæ secundo Idus Januarii.

XVI.

H. OLIM PRIORIS DE MONTE THABOR.

Excellentissimo regi Francorum, H., non nunc, sed quondam prior de monte Thabor, licet indignus, S. intimæque dilectionis effectum cum salute in Christo.

Quoniam sui est, uniuscujusque est domino suo status et serie habitudinis suæ litteris declarare, idcirco mea epistola, quamvis magna intersit locorum distantia, prætulit ad vestras posse venire manus, et nihil est de quo lætior esse queam quam usque ad vestri præsentiam, Deo concedente, supervenerit. Considerato a minimo etiam vestræ curiæ clerico, sciatis me in curia domini imperatoris Constantinopolis præ omnibus suis familiaribus primatum tenere, ibique quoniam vestrorum minimi præsentialiter nequeo famulari, cum omnia affluentia bonorum plurimum egere. Et inde est quod flexo capite vestram implorem benevolentiam, ut imperatori Constantinopolitano vestras litteras mittere dignemini, quatenus ad vos, ut ad meum charissimum dominum, omni occasione remota, me venire dimittat, et si unquam aliquod servitium quod vobis placeret fecerim, modo maxime appareat. G. etiam et R. de Merlo, mei videlicet propinqui, flexis genibus vestræ benevolentiae integritatem exposculant, ut quod vobis litteris meis manifestatur, facere non dedignemini. Et insuper vestri nominis excellentiam efflagito, ut huic bajulo quam citius poterit ad me reversuro, non tamen pro mei merito, sed pro vestri elementia, manu aliquantulum larga subvenire faciatis. Valete.

XVII.

PETRI PRIORIS HOSPITALIS CONSTANTINOPOLIS.

Illustrissimo Dei gratia Ludovico regi Francorum, P., frater Jerosolymitani Hospitalis et prior ecclesiæ

beati Joannis Constantinopoleos, nuntiusque sanctissimi imperatoris, E. N. et utriusque vitæ felicitatem.

Noscat celsitudo vestra, domine reverendissime, quod ex parte domini nostri imperatoris, ad vos proprie missi sumus, et ex præcepto imperiali habemus quatenus vestram citius quam domini papæ visitemus præsentiam. Quapropter vestram obnixè deprecamur benignitatem, quatenus velit ac præcipiat ut secundum dispositionem domini imperatoris hoc implere valeamus absque scandalo domini apostolici, quia nuntius ejus nobiscum est, et ad curiam illius nos primitus ire compellit, quod nullatenus, donec vestram videremus majestatem, faceremus. Valeat diu celsitudo vestra.

XVIII.

A. PATRIARCHÆ DOMINICÆ RESURRECTIONIS ECCLESIE.

Invictissimo Dei gratia Ludovico Francorumque piissimo regi. A, eadem gratia sanctæ Dominicæ Resurrectionis Ecclesiæ patriarcha, una cum N. priore, et universo canonicorum inibi Deo famulantium conventu, salutem et debitas orationes in Christo.

Piæ celsitudinis vestræ bonitas et mansuetudo, fama loquente, ut experti sumus, vobis veraciter innouit, quod in causa servorum Dei studiose concurrat, et religiosis viris sinceritatis suæ solatia subministret. Imprimis igitur libertati vestræ immensas gratiarum actiones persolvimus, quia sicut multorum relatione suscepimus, res Dominici sepulcri ejus servi sumus, licet indigni, amoris respectu divini ubique, quantum potestis, augere non desistitis. In his ergo quæ ad Deum sunt ante sacrosancta loca passionis et resurrectionis Dominicæ jugiter pro vobis existentes, fraternitatis nostræ ac beneficiorum nostrorum vos consortem statuentes, dilectum fratrem et canonicum nostrum S. latorem præsentium, benignitati vestræ propensius commendamus, humiliter rogando, quatenus ei ob reverentiam gloriosissimi sepulcri, in quibus indiguerit, auxilium vestrum largiri dignemini, et tam eam quam res sibi commissas suo vestra sublimitas favore manutenere dignetur. Insuper vestræ probitatis excellentiam obnixè deprecamur, quatenus prædicto S. canonico, hospitale quoddam vel alium quemlibet locum sub protectione alarum vestrarum, ubi ad honorem Dominicæ resurrectionis refugium habere possimus, pro salute animæ vestræ, omniumque nobilium parentum vestrorum, concedere dignemini. Valeat tantus rex fortissimus.

XIX.

HUGONIS ABBATIS S. MARIE ADRIANOPOLIS ET PRIORIS S. JOANNIS CONSTANTINOPOLIS.

Excellentissimo atque magnifico regi Franciæ Ludovico, Hugo Dei gratia Sanctæ Mariæ Adrianopolis abbas, et prior Sancti Joannis Constantinopolis, ejus fidelissimi, salutem, et in regimine sibi commisso placere summo Rectori.

Non lateat personam vestræ magnitudinis, Pater

reverendissime, quia si importunitas temporis non A
sic nos constringeret, nos egressi essemus ex parti-
bus provinciæ. Sed sciatis, in rei veritate, quoniam
galeæ paratæ sunt apud Narbonam, et propter ru-
morem, nolumus ut omnibus pateat iter nostrum.
Nunc vero noseat magnitudo vestræ majestatis, Pa-
ter reverentissime, quia multum contristati sumus,
quia vidimus nuntios vestros sine litteris ad regem
Siciliæ. Quia vos bene scitis quoniam nos ituri et
reversuri sumus per ipsum cum pecunia, et per
aliam viam ire nec reverti possumus. Et istud est
negotium regis Siciliæ, sicuti imperatoris et vestri,
et bene scimus quia vos diligitis eum. Unde roga-
mus personam vestræ magnitudinis, ut per nuntios
vestros dirigatis ei litteras tales quod sint honorabi-
les vestro regno et sibi, et sic credat legatis vestris
quasi si vos loqueretis cum ipso. Et, si placet ve-
stræ magnitudini, mittite nobis litteras quam citius
poteritis, ut nobiscum possimus deferri per præsen-
tium latorem litterarum, et hoc unum diem moram
faciat vobiscum. Valeat celsitudo vestra sanctissima.

XX.

AMALRICI REGIS HIERSOLYMOREUM.

Ludovico, per Dei gratiam Francorum regi serenissimo, patri et amico suo charissimo, AMALR. per eandem Hierosolymorum rex, salutem.

De vestræ paternitatis clementia et regno vestro specialiter sperat sibi auxilium et consilium Orientalis Ecclesiæ toti Christianitati lugubris miseria. Inde est nimirum quod de innata vobis benignitate plurimum confisi, cum pro omnibus terræ sanctæ devotis vestræ supplicamus pateruitati, præcipue pro fratribus templi, vestram exoramus majestatem, quatenus solito more illos commendatos habeatis continue, qui quotidie moriuntur pro Domino et servitio, et per quos possumus, si quid possumus. In illis enim tota summa, post Deum, consistit omnium eorum quæ sano fiunt consilio in partibus Orientis. Unde quicquid eis fecerit regia vestra majestas, et muniflua dextera pietatis, nostræ personæ idipsum maxime æstimetis vos impendisse. Valete.

XXI.

BERTRANDI DE BLANCAFORT, MAGISTRI MILITIE TEMPLI.

Ludovico, Dei gratia inelyto et venerabili regi D
Francorum, domino suo charissimo, BERTR. DE BLANCAFORT, eadem gratia militiæ templi magister dictus, de regno ad regnum feliciter transferri.

Quot et quanta nobis et prædecessoribus nostris de munificentia vestræ largitate collata sunt beneficia, si per singula persequi tentabimus, nec littera poterit nec lingua sufficere. Nam cum ab ineunte ætate vestra liberalitas circa domus nostræ propagationem laboriosa devotione studuerit, adhuc, Deo gratias, in eodem suo tenore perdurat, Deo pro-
pitio et vita comite in posterum duratura. Et ut retroacta tempora replicemus, raro vel nunquam

invenitur sancta devotio destitisse, quin semper aut sua nobis propensius ingereret, aut aliena benigni si i favoris assertione nostris usibus applicaret. Pro quibus omnibus reverentia et honorificentia fratri G. Fulch. a vobis exhibita, quia grates condignas referre non possumus, referendas illi soli commitimus, qui quod oculus non vidit, nec auris audivit in æterna recompensaturus est claritate. Idem namque frater, G. Fulch. in universitatis nostræ præsentia genibus provolutus, vestram circa se studiositatem tantis extulit præconiis, ut pene intra credulitatem, et supra admirationem fieret universis. Unde et hic et ubique nos et nostra omnia, vestræ supponimus et exponimus voluntati. De cætero super oppressione sanctæ terræ, et maxime Antiochiæ quid loquamur? ad quos ibimus? quos implorabimus. Vobis enim toties dictum est ut sit facilius repulsam ex tadio quam ex pietate lacrymas promereri. Antiochiæ tamen res adeo confractæ et ad tantam redactæ sunt paupertatem ut ad eam recipiendam in suam, collectis undique copiis, venire velit et accingatur imperator. Quippe ea namque per tot infortuniorum gradus ad hanc servitutem perducta est summam, ut immanitati Græcorum seu Turcorum ad primum concursum pateat exposita. Adhuc tamen ad vos respicit misera mater et apostolica sedes Antiochena, amaritudine et morore confecta. Valete.

XXII.

AMALRICI REGIS HIERSOLYMOREUM.

Ludovico, per Dei gratiam Francorum regie gloriosissimo, et amico suo serenissimo, AMALR. per eandem Hierosolymorum rex, salutem.

Quoniam vestram personam et regnum vestrum diligimus, et vobis servire parati sumus, et specialiter de vobis et de regno vestro speramus, successus nostros vestræ notificare majestati dignum duximus. Sciat ergo vestra excellentia quod intravimus Ægyptum cum gente quam habere potuimus. Terram enim nostram pro posse nostro munitam pro Noredino reliquimus, qui omnes quos potuit evocaverat a Balzac et ab Euphrate, et ab omnibus terminis eorum. Ante civitatem vero Ægypti nobilissimam quæ dicitur Bulbeis, congressi fuimus, cum Ægyptiis turmis utrinque dispositis et fronte ad frontem locatis. Deus autem, cuius non est victoria in multitudine, multitudinem inimicorum nostrorum convertit in lugam, et infinitis morti datis, et de melioribus et majoribus terræ mulis captis, in campo illo pernoctavimus. In crastino autem civitatem prænominatam assilimus mirabiliter, et nisi per interpositionem fluminis Paradisi, qui ex improvviso nobis supervenit, sicut singulis annis solitus est, impediremur, sicut speramus, urbs illa vel caperetur vel redderetur. Si igitur ex solito nos virtus vestra magnifica adjuvare voluerit, Deo dante, ex levi poterit Ægyptus sanctæ crucis caractere insigniri. Valete.

XXIII.

GAUFRIDI FULCHERII PRÆCEPTORIS IEROSOLYM-
TANÆ DOMUS.

LUDOVICO, Dei gratia gloriosissimo regi Franco-
rum, domino suo charissimo, frater GAUF. FULCHERII
Jerosolymitanæ domus præceptor, salutem.

Sicut extincta parum fideliter incendia majore
tandem flamma reviviscunt, sic disconfectus a no-
stris paulo ante Noradinus transiit ipse Euphratem,
Persasque ac Turquemannos, Ninivitas e. et quid-
quid gentium ab extremis usque finibus, suscitât in
sui pudoris ulli nem. Collectaque multitudine tam
inæstimabili, Herennium oppidum cœpit in Antio-
chenis finibus obsidere. Quod intuens bonæ indolis
adolescens noster Boam, jam princeps, et magnum
illum genitorem suum referens, tantæ multitudini
non formidat occurrere, et dum eis in paterna vir-
tute congregitur, occulto Dei judicio devictus capti-
vatur, quodque sine lacrymis dicere non debemus,
ipse et comes Tripolitanus, cum duce Mamistræ,
dominoque Vg. de Leziniaeo, et aliis quamplurimis,
Alapiam ducti incarcerationantur; reliquis autem exer-
citus, magnus licet ac metuendus, cæsus aut capti-
vatus fere totus. Sed et de fratribus nostris cecide-
runt in ore gladii 60, milites fortissimi, præter fra-
tres clientes et Turcopolos; nec nisi septem tantum
evasere periculum. Antiochia siquidem, amissis
bellatoribus suis a primo ad ultimum, tota patet.
Quippe cum in omnibus finibus ejus nihil prorsus
est reliquum, præter solum corpus miseræ civitatis;
de qua etiam timetur, ut pote quæ armorum, vivo-
rum et victualium coaretatur penuria, neque enim
habet sufficientia per duos menses cibaria. Quodque
nondum data est in potestatem inimicorum, solus
post Deum fecit et facit patriarcha, quid ad tempus
sequestrata patriarchali dignitate, munit oppida, di-
vidit escas, largitur donativa, non dubitat etiam de
vita periclitari pro patria. Sed quid inde? Sustinebit
utique, sustinebit Turcos; sed imperatori Constan-
tinopolitano qui venit, non poterit resistere, omni
humano auxilio destitutus. Rex enim noster, quem
sua gratia conservet Omnipotens, sub sanctæ crucis
vexillo, profectus in Ægyptum cum suis, et cum al-
tera parte fratrum nostrorum a prima die Augusti
tenet inclusum in Herbesio civitate usurpantem sibi
regnum Babylonice comestabulum Noradini Syraconem.
Et nos quidem in Jerosolymis paucissimi (tanta
est Turcorum et, ut verius dicam, spurcorum infini-
tas), non sumus ab infestatione et ab impugnatione
securi. Videtis ergo necessitatem nostram; videtis
quoniam si dissimulaveritis, aut tarde credideritis,
ut soletis, nec antequam residuum Christianitatis
consumatur, succursum præbueritis, metuendum
est ne, cum volueritis, non possitis. Accingantur
itaque qui Dei sunt, et qui Christiano nomine cen-
sentur, veniant patris sui regnum et libertatis nostræ
patriam liberare, ne patrum nostrorum sanguine
viriliter comparata, periclitetur turpiter et irreme-
diabiliter in manus filiorum. Ne expectetis hinc

A alios nuntios, quia rege et magistro absentibus, non
audemus dimittere probos homines in hoc arcto.

XXIV.

B. RAIMUNDI FILII, PRINCIPIS ANTIOCHIE.

LUDOVICO, Dei gratia Francorum regi nobilissimo
domino suo. B., Raimundi quondam Antiochiæ
principis filius, ejus homo et famulus, ab eo qui dat
salutem regibus.

Quoniam, serenissime regum et domine, de vestræ
magnitudinis clementia non modicam fiduciam ha-
bemus, pietatis vestræ genibus prostrati totis visce-
ribus mentis involvimur, quatenus Orientalium par-
tium et maxime Antiochenarum frequens ac lacry-
mabilis miseria atque devastatio altitudinis vestræ
viscera commoveat, ut vestro auxilio atque consilio
in ejus manibus spes nostra atque refugium ex omni
parte spectat ac singulariter constat, quod qui-
dem suspiranti animo quotidie præstolamur dicen-
tes: « Quando veniet? putas, durabo? » Terra nostra
jam in arcto posita, et nos ab inimicorum Crucis
Christi faucibus crepti, Deo vero laudes referamus;
et vos in cælestibus ab ipso Deo coronemini. Nos
enim, nisi Dei auxilio et vestro in proximo subleve-
mur, cum patria nostra et gente, omnes in mise-
riam ac funus lacrymabile jam labimur. Securis
namque ad radicem arboris posita est. Proh dolor!
quantum dedecus erit omni populo et vobis, si ter-
ram istam, terram quidem tanta effusione sangui-
nis parentum vestrorum, tanta siti et fame acquisi-
tam, a nefanda gente violari permittat ac destrui?
Scitis equidem, domine, ut credo, ac satis audistis
quæ et qualia damna in finibus Antiochiæ in trans-
acto anno acciderint, tum videlicet in captivitate
principis et aliorum virorum qui cum eo erant, et
in tanta populi Christiani depredatione atque exter-
minatione; tunc etiam in tanta munitionum igne
ferro destructione atque extirpatione, tum etiam
tanto terræ motu tali ac inaudito, qui fere omnes
munitiones Antiocheni principatus et omnia castra
solo tenus evertit. Sed de his ad præsens præter-
mitto. Cæterum autem quæ vobis hic præsentium
lator vir quidem magnæ religionis ac bonæ vite, ex
parte nostra dixerit, fideliter credatis.

XXV.

G. FULCHERII CONSERVI MILITIE TEMPLI.

LUDOVICO, Dei gratia regi Francorum charissimo
domino suo, frater G. FULCH. eadem gratia militiæ
Templi conservus humilis, salutem.

Beneficia et honores parvitiæ meæ a vobis exhi-
bitos, dignis laudibus attollere aut recompensationi-
bus adæquare quis valeat? Solus Deus, qui vobis sua
gratia in æterna beatitudine dignetur retribuere.
Ego autem, Deo gratias, sanus et incolumis Accon
appuli, magistroque et fratribus primum ex vestra
parte salutatis, quantam mihi honorificentiam pro
Dei amore eorumque reverentia exhibueratis, ex-
pressi. Illi autem super hoc vobis gratias agentes,
seque et sua vestræ celsitati commendantes, ora-
tionum suarum vobis et pro vobis offerunt instan-

tiam. Mihi autem famulo vestro non credatis elapsus, quod ab ore vestro cum a vobis recederem, accepisse me gaudeo, Dixistis enim mihi, ut ex parte vestra, loca sancta salutarem, et in visitando ea, memoriam vestri facerem in singulis. Cujus rei non immemor, hunc annulum quem vobis mitto, per sacra loca circumferens et singulis applicans, in memoriam vestri singulis imposui. Pro cuius reverentia, precor ut annulum custodiat et habeatis chariorem. Valete. Valete iterum cum mei memoria.

XXVI.

B. MILITE TEMPLI MAGISTRI.

LUDOVICO, Dei gratia regi excellentissimo Francorum, HERCINIUS, militiae Templi minister humilis, salutem, et in Christo regnare.

Ad aures vestre sublimitatis pervenisse non dubitamus, quo timore afflictus dominus noster rex Amalricus communi consilio Christianitatis contra Sairanem, quem Noradinus cum multo exercitu ad regnum Babylonie direxerat sibi subjugandum, cum pretioso sacrae crucis signo perrexerit, et qualiter redierit. Nisi enim tanta exstisset nostris promerentibus culpis terrae Antiochenae perturbatio et de-

solatio, praesidio Dominicae crucis dominus rex velle suum de inimicis fecisset. Sed audita incommoda Antiochia, ut consilio providit, inde recessit. Putabat enim praedictus adversarius Babylonium regnum suo domino subiacere, et Christum colentibus ingressum ad Hierusalem terra marique impedire. Nam Deus qui suos novit ubique custodire, longe consilium ipsius iniquum aliter disposuit. Tanta autem, serenissime rex, sunt utriusque patriae, Antiochiae scilicet et Ierosolymitanae, incommoda, quod pro nimietate sui nolumus vobis scripto significare. Denique vestrae eximiae dignitati hunc praesentium latorem fratrem Galterium honestum et negotiis Dei sollicitum dirigimus, qui in negotiis ipsis permansit, et initium finemque vidit; ipse vero vestrae sanctitati placita super hoc reserabit. Quae enim sublimitati vestrae dixerit, confidenter attendatis, tanquam nostro ex ore prolata. Et cognoscat vestra excellentia quoniam oculi totius Christianitatis Orientis, post Dominum, in vos respiciunt, ut a tantis malis, dum tempus instat opportunum, per vos eripiat.

B. LUDOVICI FRANCORUM REGIS

EPISTOLA

AD SUBDITOS SUOS IN REGNO FRANCIAE CONSTITUTOS, DE CAPTIONE ET LIBERATIONE SUA.

Scripta in Acon, anno Domini 1250.

(BONGARS, *Gesta*, etc., p. 1196.)

LUDOVICUS, Dei gratia Francorum rex, dilectis et fidelibus suis, praelatis, baronibus, militibus, civibus, burgensibus suis, et aliis universis in regno Franciae constitutis, ad quos praesentes litterae pervenerint, salutem.

Ad decus et gloriam divini nominis, crucis prosequi cupientes negotium, totis affectibus universitati vestrae duximus intimandum: quod post captionem Damiatum, quam Dominus Jesus Christus, per ineffabilem suam misericordiam, quasi miraculose praeter vires humanas Christianae tradiderat potestati, sicut vos credimus non latere, delibato communi consilio, de Damiatum recessimus, vicesima die mensis Novembri proximo praeteriti; congregato tam navali exercitu quam terrestri, procedentes adversus Sarracenorum exercitum, congregatum et castrametatum in loco qui vulgariter Massoria appellatur; in ipso quidem itinere sustinimus aliquos Sarracenorum insultus, in quibus assidue detrimentum suorum non modicum receperunt quadam die non

nullis eorum, qui de exercitu Aegyptiorum nostris occurrerant, interfectis. Intelleximus autem in ipso itinere, Soldanum Babylonie de novo vitam miseram finisse; qui, sicut publice dicebat et miserat ad filium suum morantem in partibus Orientis, ut in Aegyptum veniret, et eidem a cunctis sui exercitus majoribus fidelitatis fieri fecerat iuramenta; relicta totius suae terrae exercitus custodia cuidam admirato suo, nomine Farchardino. Haec quidem, in accensu nostro ad locum praedictum, invenimus vera esse.

Accedentes igitur ad locum praedictum, die Martis, ante festum Nativitatis Dominicae, in primis accessum habere nequivimus ad Sarracenos eosdem, propter quemdam fluvium inter utrumque exercitum defluentem, qui fluvius Thaneos dicitur, et in loco illo a magno flumine derivatur. Inter utrumque fluvium posuimus castra nostra protendentia a majori fluvio ad minorem; ubi aliquando conflictu habito cum Sarracenis, multi ceciderunt ex ipsis,

nostrorum gladiis interfecti; maxima insuper eorum multitudine submersa in aquis validis et profundis. Tunc quia memoratus fluvius Thanos non erat vadabilis, propter profunditatem aquarum et riparum altitudinem, cepimus facere super eum calciam, ut per eam pateret transitus exercitui Christiano, ad hoc multis diebus cum immensis laboribus, periculis et sumptibus insistentes. Sarrazeni autem, e contra totis resistentes conatibus, machinis nostris quas erexeramus, ibidem machinas opposuerunt quas plures, quibus castella nostra lignea quæ super passum collocari feceramus eundem, conquassata lapidibus et contracta, combusserunt totaliter igne Græco. Quo facto, fere omni spe et expectatione frustrata per calciam illam taliter transeundi, tandem per quemdam Sarraenum venientem ab Ægyptiorum exercitu, datum fuit nobis intelligi locum esse vadabilem aliquantulum inferius, quos poterat exercitus Christianus fluvium transmeare. Inde, communicato consilio baronum et aliorum majorum de exercitu, die Lunæ ante Cineres, fuit concorditer ordinatum quod in crastino, die videlicet Carniprivii, summo mane conveniremus ad locum prædictum, fluvium transituri, quadam parte exercitus ad castrorum custodiam ordinata. Die itaque crastina, ordinatis aciebus, venientes ad locum, transivimus fluvium non tamen sine gravi periculo. Nam profundior et periculosior erat locus, quam nobis fuerat intimatum: ita quod ibi oportuit natare equos nostros, et propter altas et lutuosas ripas, periculosus erat exitus fluminis antedicti. Transacto itaque flumine, ventum est ad locum ubi erant Sarraenorum machinæ, juxta calciam prædictam. Et habito cum Sarraenis aggreſsu, nostri qui præcedebant, multos ex ipsis trucidarunt gladiis, non parcentes sexui vel ætati. Inter quos capitaneum eorundem, et quosdam alios admiratos interfecerunt ibidem. Deinde vero dispersis aciebus nostris, quidam nostrorum per castra hostium discurrentes, venerunt usque ad villam que Massora dicitur, quotquot hostium occurrebant gladiis occidentes. Sed tandem Sarraeni, cogito eorum inconsulto processu, resumptis viribus irruentes in eos, et circumvallantes undique, oppresserunt eosdem, ubi facta est nostrorum strages non modica baronum et militum, tam religiosorum quam aliorum, de qua non immerito doluimus quam plurimum et dolemus. Ibi etiam illum præcordialem et præclarum fratrem nostrum, recolendæ memoriæ, et Atrabensem comitem, temporaliter amisimus: quod eum cordis amaritudine recolimus et dolore, licet de ipso gaudendum sit potius quam dolendum, quoniam pro certo credimus et speramus eum, corona martyrii, ad celestem evolasse patriam, et ibi cum sanctis martyribus perenniter congaudere.

Itaque die illa, Sarraenis super nos irruentibus undique, ac inbrem emittentibus sagittarum, graves insultus sustinuimus eorundem usque circiter horam nonam, deficiente nobis omnino balistarum

A subsidio, et tandem multis ibidem vulneratis ex nostris et equis nostris pro majori parte diversis sauciatis vulneribus aut occisis, Domino auxiliante, campum retinimus, nostrorum viribus recollectis, et ibi, juxta Sarraenorum machinas, quas acquisivimus, eadem die castra nostra posuimus: ubi cum paucis moram fecimus die illo, facto ibi prius ponte de lignis, per quem possent illi ad nos qui erant ultra fluvium transmeare. In crastino vero plures e nostris de mandato nostro fluvium trans-euntes, castra metati sunt juxta nos: et tunc, destructis Sarraenorum machinis, licias fecimus ad pontes navales, per quos nostri de uno exercitu ad alium transire libere poterant et secure. Sequenti autem die Veneris, filii perditionis, congregatis ex omni parte viribus suis, Christianum exercitum omnino perdere intendentes, in fortitudine maxima, et in multitudine infinita convenerunt ad licias nostras, ex omni parte exercitus tantos tamque terribiles facientes insultus, quantos sicut a pluribus dicebantur, in eis marinis partibus nunquam viderant facere Sarraenos. Quibus tamen, divina prævalente potentia, ordinata ex omni parte exercitus nostrorum copia restitimus, et impetus repulimus eorundem, maxima eorum multitudine nostrorum gladiis incumbente. Postmodum autem elapsis aliquot diebus adventavit apud Massoram Soldani filius, veniens de partibus Orientis: in ejus adventu tympanizantes et lætantes Ægyptii, receperunt eum ad Dominum: et ex hoc augmentata est eorum non modicum fortitudo. Unde apud nos postmodum, nescimus quo Dei judicio, omnia nostris desideriis in contrarium successerunt, inolente diversarum ægritudinum, peste, et mortalitatis etiam generalis tam in hominibus quam in equis, ita quod vix erant in exercitu aliqui qui mortuos suos non plangerent, aut ægro-tantes ad mortem. Unde pro magna parte diminutus erat exercitus Christianus, et consumptus.

Tantus erat defectus victualium, quod plures inedia deficiebant et fame. Non enim vasella navalia de Damietta ad exercitum transire poterant, impedi-entibus Sarraenorum galeis et vasis piraticis, quæ per terram in flumine collocaverant antedicto. Sicque compluribus vasis nostris prius captis ab eis in flumine, tandem duas successive caravanas, victualia et alia multa bona ad exercitum deferentes, cæsa marinorum et aliorum multitudine, ceperunt in totius exercitus detrimentum. Unde deficiente omnino victualium, et annonæ equorum suffragio, ceperunt in exercitu deficere fere omnes, in desolationem et terrorem non modicum incidentes. His igitur arctatos incommodis, tam propter ciborum carentiam et equorum annonæ, tam propter casus superius adnotatos, inevitabilis necessitas nos induxit a loco prædicto recedere, et ad partes Damiatæ redire, si Dominus providisset. Sed, cum *vix hominis non sint in eo, sed potius in illo, qui quorumque gressus dirigit, et disponit juxta sua placita voluntatis* (Jerem. x, 23), dum essemus in itinere reverlendi,

quinto scilicet die mensis Aprilis, et Sarraceni totis suis viribus congregatis in unum, cum multitudine infinita aggressi sunt exercitum Christianum; et, sicut accidit, permissione divina, peccatis nostris exigentibus, in manus inimicorum incidimus; nobis, et charissimis fratribus nostris, A. Pictaviensis, et C. Andegavensis comitibus, et cæteris qui nobiscum revertebantur per terram, nemine penitus evadente, caplis et carceribus mancipatis, non sine maxima strage nostrorum, et effusione non modica sanguinis Christiani: majori parte illorum qui revertebantur per fluvium, similiter capta, aut gladio interfecta; vasellis navalibus, ut plurimum, incendio dissipatis, in quibus incendii flamma combussit ægotantum multitudinem dolorosam. Sane post captionem nostram, per dies aliquot jam dictus Soldanus requiri nos fecit de treugis faciendis: petens instanter, non sine minis et austeritate verborum, quod sublato moræ dispendio, faceremus sibi restitui Damiatam, cum omnibus rebus ibidem inventis, et resarciremus omnia damna, et expensas quas fecerat usque ad tempus illud a die quareceperant Damiatam Christiani. Tandem vero post multos tractatus, treugas inivimus usque ad decennium, sub hac forma videlicet:

Quod idem Soldanus nos, et omnes qui capti fuerant a Sarracenis postquam venimus in Ægyptum Christianos captivos, nec non et omnes alios de quibuscunque partibus oriundos, qui capti fuerant a tempore quo Soldanus Kyemel, avus ejusdem Soldani Caym, cum imperatori treugas inierat, de carcere liberaret, et liberos abire permetteret ubi vellent; et quod terras quas Christiani in regno Hierosolymitano tenebant in adventu nostro, cum omnibus pertinentiis in earum pace tenerent. Nos autem tenebamur ei reddere Damiatam, et octingenta millia Byzantiorum, Sarracenorum pro liberatione captivorum, et damnis, et expensis prædictis: de quibus jam solvimus quadringentos: et liberare omnes Sarracenos captos in Ægypto a Christianis, postquam illuc venimus, nec non et eos qui capti fuerant in regno Hierosolymitano, a tempore treugarum olim factarum inter imperatorem et Soldanum prædictum. Adjecto, quod omnia bona nostra mobilia, et omnium aliorum apud Damiatam remanentia, post recessum nostrum, salva forent, et sub custodia et defensione ejusdem Soldani, portanda ad terram Christianorum quandocunque opportunitas haberetur. Omnes etiam Christiani infirmi, et alii qui pro vendendis rebus suis quas ibi habebant, in Damiatam moram traherent, tuti similiter essent, recessuri per terram vel per mare, quando vellent, sine impedimento vel contradictione quacumque. Et omnibus illis qui per terram vellent recedere, tenebatur idem Soldanus usque ad terram Christianorum securum præstare conductum.

Unde cum hujusmodi treugæ inter nos et Soldanum prædictum, præstitis juramentis hinc inde firmatæ fuissent, et jam idem Soldanus esset cum suo

A exercitu in itinere veniendi adversus prope Damiatam, pro complendis omnibus supradictis, accidit, divino judicio, quod quidam milites Sarraceni, non sine conniventia vel majoris partis exercitus, irruentes in Soldanum prædictum surgentem in mane de mensa, post prandium, ipsum inhumaniter vulneraverunt, et de suo tentorio exeuntem, ut posse fugæ beneficio liberari, videntibus fere omnibus admiralis, et aliorum Sarracenorum multitudine, frustrati gladii trucidarunt. Quo perpetrato, statim multi Sarraceni armati, in illo furoris calore, venerunt ad nostrum tentorium, ac si vellent, ut timebatur a multis, in nos et alios Christianos desavire; sed divina clementia eorum furiam mitigante, super firmandis treugis præhabitis cum Soldano, et civitatis Damiatæ liberatione festina, nos requisierunt instanter. Cum quibus, præmissis tamen ab eis verborum et comminationum tonitruis, tandem sicut Domino placuit, qui tanquam pater misericordiarum, et pius in tribulationibus consolator, genitus compeditorum exaudit, firmavimus cum juramentis treugas quam feceramus antea cum Soldano; et ab omnibus et singulis eorum recipimus juramenta, juxta legem eorundem super treugis nostris observandis, determinatis certis temporibus infra quæ captivi liberarentur hinc inde; et Damiatæ civitas redderetur. In cujus redditione, et tunc cum admiralis eisdem, et antea cum Soldano ea, de causa non sine difficultate convenimus, quia spes nulla erat de retinenda civitate jam dicta, sicut certissime per illos intelleximus qui ad nos de Damiatâ venerant, veritatem nullatenus ignorantes: propter quos, de consilio baronum Franciæ, et quamplurimum aliorum, potius elegimus Christianitati fore consulti, nos et captivos alios pro treugis hujusmodi liberari, quam civitatem taliter admittere cum residuo populi Christiani existentis in illa, quam nos et alios sub tantis periculis in carcere remanere. Die igitur statuta receperunt admirati prædicti civitatem eandem: qua recepta liberaverunt nos et fratres nostros; nec non comites Britanniæ, et Flandriæ, et Suession. Et multos alios barones, milites de regno Franciæ, Hierosolymorum, et Cypri. Et tunc spem firmam habuimus, ex quo nos liberaverunt et alios supradictos, quod de reddendis et liberandis omnibus aliis Christianis, juramenta sua firmiter observarent, secundum continentiam treugarum.

D Illis itaque peractis, a partibus Ægypti recessimus, certos nuntios dimittentes ibidem, ad recipiendum captivos a Sarracenis, et ad custodiam rerum quas ibidem dimisimus, et quod non habebamus navigia quæ sufficerent ad portandum. Postmodum autem venientes in actu de rehabendis captivis, quod nullum insidet cordi nostro sollicitate cogitantes remisimus alios solemnes nuntios et navigia in Ægyptum, ad reducendum captivos, et res alias quas dimiseramus ibidem: scilicet, machinas nostras, arma, tentoria, quamdam quantitatem equorum, et alia multa bona. Sed Admirati prædicti nun-

hos nostros, cum instantia postulantes reddi sibi captivos juxta formam treugarum et alia supradicta detinuerunt diutius in Babylonia, sub spe reddendi omnia quæ petebant. Tandem vero post expectationem diuturnam de captivis omnibus quos reddere tenebantur, qui sunt, ut firmiter dicitur, numero plus quam duodecim millia, inter antiquos et novos, non liberaverunt nuntiis nostris nisi tantummodo quadringentos; de quibus pars quædam exivit de carcere pecunia mediante: cæteris tantum rebus, nihil omnino reddere voluerunt. Imo, quod est detestabilius, post treugas initas et juratas, sicut intelleximus per nuntios nostros, et per captivos quosdam fide dignos de illis partibus redeuntes, electos juvenes de Christianis captivis ducendo ad victimam, tanquam oves, quantum in eis erat, compellebant apostatare a fide catholica, appositis gladiis super eorum cervicibus, et clamare legem sceleratissimi Machometi; quorum multi imbecilles et fragiles exorbitaverunt a fide, legem illam detestabilem profitendo. Cæteri vero, tanquam athletæ fortissimi, in fide radicati et in firmo proposito constantissime persistentes, minis vel flagellis hostium superari nullatenus potuerunt: sed certantes legitime, coronas martyrii receperunt sanguine rubritas; quorum sanguis, ut pro certo tenemus, clamabat ad Dominum pro populo Christiano, et advocati nostri erunt coram summo Judice in celestia curia, in causa quam agimus contra fidei inimicos, utiliores nobis in illa patria quam si nobiscum conversarentur in terris. Multos etiam Christianos qui apud Damiatam remanserunt ægrotantes, gladii strucidarunt. Nec de liberandis captivis Christianis, nec de rerum restitutione nostrarum aliquam certitudinem habebamus, quamvis plene servaverimus conditiones et pacta quæ cum eis habuerimus et parati fuerimus observare.

Ad hoc cum post treugas initas et liberationem nostram, firmam haberemus fiduciam, quod liberatis captivis, terra transmarina quam Christiani tenebant, in statu pacifico permaneret usque ad tempus in treugis diffinitum: voluntatem et propositum habuimus ad partes regni Franciæ revertendi: et jam disponi feceram de navigio, et aliis quæ ad nostrum passagium necessaria videbantur. Sed aperte videntes, per ea quæ superius sunt expressa, quod admirati prædicti aperte contra treugas veniebant, et contra propria juramenta nobis et Christianitati illudere non verentes, requisimus consilia baronum Franciæ, prælatorum, domorum Templi, Hospitalium Sancti Joannis, et Sanctæ Mariæ Teutonico-rum, baronum regni Jerosolymitani, et communicatum quid esset nobis ineuntibus hujusmodi faciendum: quorum major pars concorditer asserebat, quod si nos recedere contingeret his dictis, prædictam terram dimitteremus omnino in admissionis articulo constitutam; et noster recessus non esset aliud, nisi eam totaliter exponere Sarracenis: maxime cum in statu tam debili, et tam miserabili his

diebus esset, prohi dolor! constituta. Captivi etiam Christiani qui ab infidelibus detinentur, post recessum nostrum poterant pro perditis reputari, omni spe de liberatione ipsorum sublata. Si autem contingeret nos morari, sperabatur quod ex mora nostra posset aliquod bonum evenire: ex quo etiam liberatio captivorum, et castrorum et villarum regni Jerosolymitani retentio, et quædam alia toti Christianitati utilia possent, auctore Domino, provenire, maxime cum inter Soldanum Alapiæ, et Babylonios gravis discordia sit exorta. Qui Soldanus, congregatis suis exercitibus, jam cepit Damascum, et quædam castra sub dominio Babyloniæ constituta, processurus, ut a multis asseritur, in Egyptum ad vindicandum mortem interfecti Soldani, et ad terram illam quantum poterit occupandam. His igitur consideratis attente, prædictæ terræ sanctæ compatiens miseriis et pressuris, qui ad ejus subsidium veneramus, ac captivorum nostrorum captivitatibus et doloribus condolentes, licet nobis dissuaderetur a multis morari in partibus transmarinis: maluimus tamen adhuc differre passagium, et morari per tempus aliquod in regno Syriæ, quam negotium Christi totaliter relinquere desperatum et captivos nostros in tantis periculis constitutos. Charissimos autem fratres nostros *A. Pictaviensem*, et *G. Andegavensem* comites, ad charissimæ dominæ ac matris nostræ, nec non et totius regni consolationem, in Franciam duximus remittendos.

Cum igitur omnes qui in nomine Christiano censentur, zelum habere debeant ad negotium memoratum, et vos præcipue, clerici qui de illorum sanguine descendistis, quos Dominus ad terram sanctam acquirendam, tanquam populum peculiarem elegit, quam acquisitionis titulo propriam reputare debetis, universitatem vestram ad illud servitium invitamus, qui nobis in cruce servivit, et pro redemptione vestra sanguinem proprium effundendo, exstitit, ita quod corda vestra nova in Christo Jesu. Gens enim illa sceleratissima, in contumeliam Creatoris, præter blasphemias quas dicebant in conspectu populi Christiani, crucem flagellis cædebant, spuebant in eam, et deinde viliter pedibus conculcabant, in opprobrium fidei Christianæ. Eia ergo milites Christi! peculiaris papæ Dei viri accingimini, et estote viri potentes ad vindicandas injurias et opprobria supradicta; actus vestros ad antecessorum vestrorum exempla reducite, qui specialiter, inter cæteras nationes, fuerunt in fidei exaltatione devoti, et sinceritatis affectu dominis suis temporaliter obsequentes, totum orbem gestis insignibus impleverunt. Præcessimus vos in obsequium Dei; venite et vos, assequimini nos pro Deo; tandem nobiscum, licet tardius deveneritis, recepturi, Domino largiente, mercedem, quam *Evangelicus Paterfamilias* primis donavit vineæ suæ operariis et extremis (*Muth. xx. 8*). Insuper præter indulgentiam generalem cruce signatis indultam, venientes, vel competens transmittentes in nostros subsidium,

imo potius terræ sanetæ, dum ibi præsentēs fuerimus, apud Deum, et homines multum sibi favoris et honoris acquirant. Expedite autem negotium, ut illi quibus virtus Altissimi inspirabit venire vel mittere in subsidium memoratum, præparent se venturos vel missuros in rassagio instantis mensis Maii vel Aprilis. Ipsi autem qui parati esse non poterunt ad transmittendum in illo passagio, saltem in secundo sequenti passagio sancti Joannis transfretare procurent in subsidium memoratum. Acceleratione enim opus est, et mora dispendiosa vide-

tur, juxta negotii qualitatem. Vos autem, prælati et alii Christi fideles, pro nobis ac memorato negotio terræ sanetæ specialiter orationum instantia interpellare velitis Altissimum, ac in locis vobis subjectis faciatis specialiter exorari, ut quod nostra peccata præpediunt, Divinæ suæ propitiationis annuente clementia, vestrarum aliarumque bonorum orationum suffragiis valeat.

Actum Acon, anno Domini 1200, quinquagesimo mense Augusto.

MONITUM IN SUBSEQUENTIA CARMINA.

(Edelestand ou Ménil, *Poésies ant. au XIIe siècle*, p. 408.)

L'enthousiasme produit par les Croisades inspira successivement un grand nombre de poésies populaires ; nous avons cru devoir en ajouter quelques-unes qui, quoique postérieures à la formation des nouvelles langues, nous ont paru offrir un véritable intérêt. Celle-ci se trouve dans les *Annales* de Roger of Hoveden, ap. Saville, *Rerum Anglicarum Scriptores*, p. 639. Elle fut composée vers 1188 ; l'auteur s'appelait Bertier ou Bertère, dont Symphorien Guyon fait, sans aucune raison à l'appui de son opinion, un conseiller du roi d'Angleterre, *Histoire d'Orléans*, p. 409.

I

Chant des Croisés.

Juxta threnos Jeremiæ
Vere Sion lugent viæ,
Quod solemni non sit die
Qui sepulcrum visitet,
Vel casum resuscitet
Hujus prophetiæ.
Contra quod propheta scribit,
Quod de Sion lex exibat,
Nunquam ibi lex peribit
Nec habebit vindicem,
Ubi Christus calicem
Passionis bibit.
Lignum crucis,
Signum ducis,
Sequitur exercitus ;
Quod non cessit,
Sed præcessit,
In vi sancti Spiritus.
Ad portandum onus Tyri
Num deberent fortes viri
Suas vires experiri,
Qui certant quotidie
Laudibus militiæ
Gratis insigniri.
Sed ad pugnam congressuris
Est athletis opus duris
Non mollitis Epicuris
Non enim qui pluribus
Cutem eurant sumptibus

B

Emunt Deum curis (1).

Lignum crucis,
Signum ducis,
Sequitur exercitus ;
Quod non cessit,
Sed præcessit,
In vi sancti Spiritus.
Novi rursum Philistæi
Capta cruce, crucis rei
Receperunt arcam Dei,
Arcam novi fœderis,
Rem figuræ veteris
Post figuram rei.

C

Sed cum constat quod sint isti
Præcursores Antichristi,
Quibus Christus vult resisti :

Quid, qui non restiterit,
Respondere poterit
In adventu Christi ?

Lignum crucis,
Signum ducis,
Sequitur exercitus ;
Quod non cessit,
Sed præcessit,
In vi sancti Spiritus.

Crucis spreto crucem premit,
Ex qua fides pressa gemit :
In vindictam qui (l. quis) non fremit ?
Quanti fidem æstimat,
Tanti crucem redimat,
Si quem crux redemit.

D

raire, t. XV, p. 388, donne au vers une syllabe de plus qu'il ne doit avoir.

(1) *Precibus* ap. Saville ; mais dans le reste de la pièce le dernier vers du couplet rime avec les trois premiers : *pressuris*, que propose l'*Histoire litté-*

Quibus minus est argenti,
Si fideles sint inventi,
Pura fide sint contenti.
Satis est Dominicum
Corpus ad viaticum
Crucem defendenti.
Lignum crucis,
Signum ducis,
Sequitur exercitus;
Quod non cessit
Sed præcessit,
In vi sancti Spiritus.

Christus tradens se tortori;
Mutavit peccatori;
Si, peccator, non vis mori
Propter pro te mortuum,
Male solvis mutuum
Tuo Creatori.

Sane potest indignari,
Cui declinas inclinari;
Dum in crucis torenlari,
Pro te factus hostia
Tibi tendit brachia
Nec vis amplexari.
Lignum crucis,
Signum ducis,
Sequitur exercitus;
Quod non cessit,

(2) Ms. B. de Clermont, n° 189 (xe siècle). Ces chants des pèlerins devaient être assez nombreux; car on lit dans la Vie du bienheureux Altmann, évêque de Padoue, qui mourut en 1091 : « Inter quos præcipui duo canonici exstiterunt, videlicet, Ezzo scholasticus, vir omni sapientia et scientia præditus, qui in eodem itinere cantilenam de miraculis Christi patria lingua nobiliter composuit : » dans Pezius, *Scriptores rerum Austriacarum*, t. 1er, p. 117. La relation du voyage de Jost Artus à la terre sainte en 1483, imprimée dans le *Curiositäten*, t. II, p. 465, 422, prouve qu'un usage si naturel existait encore à la fin du xe siècle. Elle nous apprend que les pèlerins chantaient en approchant de Venise :

*In Gotes Nansen waren wir
Und sind in disem Schiffehier.*

Et en arrivant dans la Palestine :

*Sed uns gegrüsst
Du heiliges Lant
Wo unser Christ
Lein Leiden vant !*

Voyez aussi deux chants insérés par M. O. Wolf, D dans son *Sammlung historischer volkslieder und Gedichte der Deutschen*, p. 2 et 3. Nous devons cette pièce, ainsi que la suivante, à l'incépisable obligeance de M. Champollion-Figeac, conservateur des manuscrits de la Bibliothèque royale. La langue est trop évidemment corrompue pour que nous ayons cherché à la restituer partout. Nos corrections ne portent que sur les fautes qui nous ont semblé provenir du copiste. C'est une prière que l'on chantait avant le repas, sans doute dans un monastère :

*Dicanus primum versiculum
De (1. ad) Deum Patrem et Filium,
Ille (1. ut) nobis præstet auxillum
In istum nostrum convivium,
Ut non incurrat periculum.*

A

Led præcessit,
In vi sancti Spiritus.
Cum attendas ad quid tendo,
Crucem tollas, et vovendo
Diceas : illi me commendo
Qui corpus et animam
Expendit in victimam
Pro me moriendo.
Lignum crucis,
Signum ducis,
Sequitur exercitus;
Quod non cessit,
Sed præcessit,
In vi sancti Spiritus.

II

B

Chant des pèlerins (2)

Audi nos, rex Christe;
Audi nos, Domine,
Et viam nostram dirige!
Deus miserere;
Deus, miserere
Et viam nostram dirige (3) !
O trine et une,
Cunctis (1. cunctos) nos protege,
In hoc sancto itinere.
Ducem nobis præbe,
Angelum adhibe
Qui nos deducat ante te !

*Non hic resurgat causatio
Nec ulla mala detractio;
Lati fluamus ad prandium
De puro corde et animo;
De nobis gaudeant angeli:
Hæc sonat (1. hic sonent) verba pacifica,
Dulcia, bona melli fluat (1. melli fluant).
Si vultis aliquid dicere
Scriptura sancta hiero sonet (1. hic resonet)
Ut omnis homo adificet !
Domine Deus omnipotens,
Conserve nostrum pontificem
Ut semper agat quod rectum est,
Cum (1. ut) sacerdotes lartificet
Et suum populum prædicet
Curamque gerat in pauperem
Viduas omnesque adjuvet
Orphanos : omnibus pater sit
Et captivorum redemptio
Regnum acquirat perpetuum
Regemus Dominum....
Ut vitam donet pontifici,
Istius mundi per spatium,
Ut renovetur ut aquila
Et in æternum letabitur (1. perpetuum letatur) !*

*Domine Jesu Christe dulcissime,
Attingat illi (1. illud) quod dictum est,
In istis septem versiculis,
Et captivorum redemptio
Regnum acquirat hoc (1. in) sæculum !
Gloria Patri et Filio
Una sum sancto Spiritu :
Ille qui vivit et regnat (1. ille) nos
Perducat ad vitam perpetuam (1. æternam).
(Amen.)*

(3) Ce couplet était répété après tous les autres, étant sans doute chanté en chœur.

Iter nostrum rege,
Ab hoste defende
Et ad patriam reduce
Dexteram extende,
Sinistram submove,
Ab adversis nos defende !

A

Tu, formator bone,
Jube nos vivere
In regno tuo (*l. regni tui*) lumine !
Gloriam (*l. gloria*) æterne
Maneat cum Patre
In sæculorum sæcula (*l. tempore*). Amen.

ANNO DOMINI MC

RADULPHUS ARDENS

NOTITIA

(*Histoire littéraire de la France*, tom. VIII, p. 254).

Raoul, à qui la vivacité de son esprit et l'ardeur de son zèle semblent avoir fait donner le surnom d'*Ar-dent*, naquit au diocèse de Poitiers quelques années avant le milieu du *x^e* siècle. L'éditeur de ses écrits assigne pour le lieu précis de sa naissance le village de Beaulieu dans le voisinage de Bressuire, aujourd'hui du diocèse de La Rochelle. Nous ignorons quelle était sa famille, qu'on dit cependant avoir été illustre et noble. On ne nous apprend point non plus à quelle école il fut instruit, quoique la présomption soit en faveur de celle de la cathédrale de Poitiers. Elle était alors florissante, et sa réputation y attirait des étudiants de fort loin (*Hist. lit. de la Fr. t. VII, p. 50*).

En quelque lieu au reste que Raoul eût étudié, il réussit au delà de ce qu'on faisait ordinairement en son temps. C'est ce qu'annoncent les productions de sa plume. On y voit qu'il possédait les poètes, les philosophes, l'histoire sacrée et profane, la science canonique, et que l'Ecriture sainte lui était familière. On y découvre aussi qu'il avait quelque connaissance du grec et de l'hébreu. Pour le latin, il le parlait et l'écrivait avec autant de pureté que de délicatesse. Son style est clair, aisé et coulant, et en même temps serré, nerveux et énergique. A tous ces avantages on veut qu'il réunit encore le titre de docteur en théologie, dont il aurait été décoré avant l'âge de trente ans. Mais les degrés académiques, nommément celui de docteur, ne furent établis que longtemps après lui, comme nous l'avons montré autre part.

Raoul étoit revêtu du sacerdoce, et se mit lui-même au nombre de ceux qui avaient le pouvoir de lier et de délier, ce qu'il ne faisait qu'avec une sage précaution, qu'il prescrivait aux autres. En parlant de ceux qui étoient chargés du soin de l'instruction des fidèles, il donne clairement à entendre qu'on lui avait confié la conduite d'une portion du troupeau de Jésus-Christ, apparemment en qualité de curé de quelque paroisse, comme il est marqué dans le petit abrégé de sa vie en tête de son œuvre. On doit croire qu'il n'a point écrit autrement qu'il a pensé ; et en conséquence on se persuadera qu'il n'étoit point un de ces pasteurs mercenaires et timides contre lesquels il s'élève avec beaucoup de force et un zèle tout de feu. Il ne pouvait guère mieux marquer son indignation contre cette sorte de conducteurs des âmes, qu'il dit avoir été fort communs en son temps, ni faire mieux voir combien il étoit éloigné de les imiter.

On s'aperçoit aisément au contraire, en lisant le beau détail des caractères du bon pasteur, qu'il a réussi à se peindre lui-même dans ce touchant tableau. Au reste, qu'il fût réellement tel, il n'en faut point d'autre preuve que le recueil d'homélies qu'on a de lui. En attendant que nous les fassions connaître pour ce qu'elles sont, nous dirons qu'elles annoncent le soin assidu qu'il avoit de rompre à son peuple le pain de la parole, non seulement tous les dimanches, mais encore toutes les fêtes de l'année, et son attention à l'instruire de tous les points de la religion chrétienne. Elles annoncent de plus que leur auteur réunissait en sa personne les trois principaux talents qu'il demandait en un prédicateur : le don de la parole, un fonds de science suffisant pour soutenir le saint ministère, et une force convenable d'esprit pour reprendre les vices des grands. Les vives sorties qu'il fait sur les mauvais pasteurs et sur les faux savants qu'il ne faisait usage de leurs connaissances que par des motifs d'ostentation et de vanité, enfin sur les évêques mêmes, dont il ne dissimule ni le faste ni les autres vices, tout cela fait bien voir que Raoul n'épargnait personne, lorsqu'il s'agissait des intérêts de Dieu et du salut du prochain.

Sa sollicitude ne se bornait pas seulement à l'instruction, elle allait encore à établir le bon ordre et la bienséance dans l'Eglise, lorsque les fidèles s'y assemblaient pour l'office divin ; et ce trait doit faire juger des autres plus importants. Raoul vouloit qu'ils s'y plaçassent de telle manière que le clergé seul occuperait le chœur et le sanctuaire ; qu'ensuite se placeraient les hommes laïques, le seigneur de la paroisse à leur tête, et que les femmes prendraient leurs places après les hommes.

Un pasteur de ce mérite ne pouvait manquer de devenir célèbre. L'éclat de sa réputation étant venu jusqu'à Guillaume IX (1), comte de Poitiers et duc d'Aquitaine, ce prince l'appela à sa cour. Ce ne fut pas apparemment par le motif de profiter de ses instructions et de corriger ses mœurs. On ne sait que trop

(1) On lit dans le petit abrégé de la vie de notre orateur placé en tête de ses homélies, *Guillaume IV*, ce

que ce comte mena toujours une vie scandaleuse, et tint à l'égard de quelques saints évêques une conduite outrageante. On suppose néanmoins que Guillaume fit de Raoul son prédicateur ordinaire; ce qui est fort douteux, pour ne pas dire hors de toute vraisemblance par les raisons qu'on vient de voir. Ce qu'il y a de certain, c'est que si notre orateur a jamais prêché à la cour de Guillaume, on a négligé de nous conserver les pièces qu'il y débita, et qu'il ne se trouve dans ses homélies imprimées rien qui puisse faire croire qu'aucune ait été prononcée devant un prince ou ses courtisans. Guillaume put cependant se servir de Raoul dans ses conseils, comme le prétend celui qui a rédigé la courte notice de son histoire, quoique, après tout, il doit paraître surprenant qu'un prêtre du caractère de Raoul ait consenti à vivre à une cour telle qu'était alors celle du comte de Poitiers. Mais il est à presumer ou qu'il ne fut pas libre de le refuser, ou qu'il espérait remédier aux désordres qui y régnaient.

Quoi qu'il en soit, le comte Guillaume partant pour la croisade en 1101, Raoul fut du voyage, toujours au service de ce prince (Will. Tyr. l. x, c. 12). Ceux qui nous racontent ces traits historiques ajoutent que ce fut à la suite de l'armée et au milieu du bruit des armes qu'il écrivit ses homélies. Mais ils se trompent assurément, s'ils prennent à la rigueur le terme d'écrire pour composer. Il est visible qu'elles ont été prononcées de vive voix, devant un peuple qui n'était point engagé dans la profession des armes, tels qu'étaient les croisés. Tout ce qu'a pu faire Raoul en cette occasion, est de les avoir mises au net, encore supposé qu'il eut desout de tranquillité et de loisir pour cette opération. Mais il y a plus d'apparence qu'il n'en eut pas même le temps, et qu'il fut du nombre de ces croisés qui, en se rendant en Palestine en 1101, périrent dans les montagnes stériles et les défilés où ils s'étaient engagés imprudemment. Ce qui en fait ainsi juger, c'est que depuis ce temps-là il n'est plus parlé de lui, et que tous les bibliographes qui en font mention terminent à cette même année le cours de sa vie. (Cave, p. 558; Oud. Scrip. t. II, p. 883; Supp. p. 354).

Il est fâcheux que ceux qui ont connu personnellement cet écrivain, et qui étaient en état de nous le faire connaître, aient négligé de nous conserver les événements de son histoire. Un critique du dernier siècle (BARTH. Adv. l. iv, c. 7, etc.) ne pouvait assez admirer la beauté de son génie, l'étendue de son érudition, la solidité de sa doctrine, la force de son éloquence, et avouait qu'il était peu inférieur aux anciens. Il faut convenir que c'est un préjugé bien avantageux pour le ^x^e siècle que d'avoir produit et formé un orateur aussi accompli.

L'idée qu'on vient de prendre du savoir et de la manière d'écrire de Raoul, dans ce qui a été dit de l'histoire de sa vie, ne peut prévenir que favorablement au sujet de ses écrits. C'est grand dommage que tous ceux qu'il avait laissés ne soient pas imprimés; et ce serait une plus grande perte si ceux que l'on conservait manuscrits ne se trouvaient aujourd'hui nulle part.

4° Il y a de lui deux recueils d'*Homélies* sur les épîtres et les évangiles de tous les dimanches et fêtes du cours de l'année, non-seulement des fêtes de précepte, mais encore de celles qui ne le sont pas et que l'Eglise célèbre avec quelque solennité. Il y en a aussi sur les épîtres et les évangiles du commun des saints. Toutes ces homélies excèdent le nombre de deux cents; ce qui, joint à la variété qui y règne, quoique le même sujet se présente plus d'une fois à traiter, montre la fécondité de leur auteur.

Raoul y suit uniformément partout la même méthode. Qu'il s'agisse d'une épître ou d'un évangile, il en divise le texte sacré en autant de principales parties qu'il en contient, ce qui va ordinairement à trois ou quatre, quelquefois à cinq ou six, et même davantage, et y ramène le reste du texte suivant le rapport qu'il a à chaque partie, qu'il explique ensuite par ordre. En le faisant il se renferme précisément dans son texte, qu'il ne perd point de vue, et n'entre jamais dans l'histoire du mystère ou du saint pour la fête desquels on a choisi ces épîtres et ces évangiles, à moins que le texte sacré n'en contienne des traits bien marqués. De sorte que les homélies de Raoul sont tout à la fois des explications suivies du Nouveau Testament, et des instructions familières sur la religion, par le soin qu'il a pris d'y faire entrer presque tous les points de dogme, de morale et même de discipline qui la concernent.

D'abord il explique littéralement chaque partie, et en tire des moralités aussi naturelles qu'instructives. Ce qu'il dit sur le sens littéral et le sens moral, il est attentif à l'appuyer par d'autres textes de l'Ecriture, ordinairement bien choisis. Souvent il y joint l'autorité des anciens Pères, dont il rapporte les paroles; d'autres fois, des traits pris de l'histoire ou ecclésiastique ou civile, des Actes des saints, des canons des conciles, quelquefois même des poètes profanes et des philosophes. Mais il ne cite de ces païens que des traits de doctrine en quoi ils s'accordaient avec les chrétiens. Et s'il en cite d'autres en quoi ils erraient, il est soigneux de marquer leur erreur pour la faire éviter. Les Pères et les autres auteurs ecclésiastiques dont Raoul s'est servi sont nommément S. Jérôme, S. Augustin, le pape S. Grégoire, S. Sulpice Sévère, S. Benoît, patriarche des moines d'Occident, dont il cite la Règle, et le Vénérable Bède. Entre ceux-là il paraît qu'il avait choisi pour ses auteurs favoris S. Augustin sur le dogme, et S. Grégoire sur la morale. Il copie quelquefois de ce dernier, dont il possédait à fond les *Dialogues*, de longs passages sans le nommer.

Il est aisé de juger par là de l'érudition de notre orateur. Son style est assorti au dessein de son ouvrage. Il est clair, simple, net, pathétique et concis. Les divisions et subdivisions, qui ont été en vogue parmi les prédicateurs de notre siècle, y sont perpétuelles. Son éloquence est naturelle, tirée des choses mêmes, et en même temps vive, animée et bien soutenue. Son latin est assez pur pour le siècle où écrivait Raoul. Il se sert néanmoins quelquefois de termes barbares pour faire mieux comprendre sa pensée: tel est le terme *mītūtū*, pour exprimer la douceur de caractère. Ces homélies ayant été prononcées devant un auditoire illettré par un pasteur qui n'avait en vue, comme il paraît, que d'instruire le troupeau confié à ses soins, nous ne voudrions pas nier que l'auteur ne les eût d'abord prêchées en langue vulgaire; après quoi il les aurait mises en latin, telles qu'elles sont, pour les conserver à la postérité. Nous avons observé ailleurs que des savants du premier ordre prétendent qu'il en fut de même des sermons de S. Bernard prêchés devant les frères laïques ou convers de Clairvaux.

L'auteur a fait entrer dans une de ses homélies un trait fort intéressant pour l'histoire de son siècle, et qui a échappé à tous les écrivains ses contemporains et à ceux qui l'ont suivi. M. de Meaux, néanmoins, en fait mention dans ses *Variations*. Ce trait regarde une espèce d'hérétiques manichéens qui troublaient

qui a été suivi de ceux qui l'ont copié. Mais il s'agit de Guillaume IX, comme le montre le trait qui concerne la croisade à laquelle il prit part, et ainsi qu'on le verra dans son histoire. Guillaume IV était mort dès 990, un siècle avant que Raoul Ardent fût connu à la cour des comtes de Poitiers.

alors le diocèse d'Agén. La peinture qu'en fait Raoul montre que c'était une branche de ceux qui avaient déjà paru à Toulouse vers 1018, à Orléans en 1023, à Cambrai et à Liège deux ans après, et que c'est de cette branche que sortirent dans la suite ceux qui parurent à Soissons en 1114, à Toulouse en 1118, en Périgord vers 1147, et formèrent enfin la secte des albigeois. Comme la doctrine de ces manichéens d'Agén différait des autres en plusieurs points, quoiqu'elle fût la même pour le fond, on ne sera pas fâché d'en lire ici le détail tel que Raoul nous l'a conservé. « Ils se vantent, mais fausement, dit-il, de mener la vie des apôtres, de ne mentir ni jurer jamais. Sous prétexte d'abstinence et de continence ils condamnent l'usage de la chair et les noces, prétendant que c'est aussi un grand crime d'user du mariage que de commettre un inceste avec sa propre mère ou sa fille. Ils rejettent aussi l'Ancien Testament avec une partie du Nouveau, dont ils ne retiennent que certaines choses. Et, ce qu'il y a encore de plus criminel, ils reconnaissent deux créateurs : Dieu, qui l'est des choses invisibles, et le diable des visibles. Sur ce principe ils adorent en cachette le diable, qu'ils regardent comme le créateur de leur corps. A l'égard du sacrement de l'autel, ils prétendent que ce n'est purement que du pain. Ils nient le baptême avec la résurrection des corps, et soutiennent que personne ne peut être sauvé hors de leur secte. »

Un autre trait remarquable qui se lit dans une autre homélie de Raoul est le caractère dominant de quelques nations, qu'il a trouvées occasion d'y tracer. Il assigne aux Français l'orgueil comme leur vice propre, aux Romains l'avarice, et aux Poitevins la gloutonnerie et le babil. Ne nommant en particulier que cette dernière nation, c'est une preuve qu'il parlait devant elle, et qu'il en était lui-même.

Le grand nombre d'éditions qui ont été faites de ce recueil d'homélies montre en quelle estime il a été aux siècles passés. Peut-être n'en ferait-on pas moins de cas en nos jours, s'il était mieux connu. Il est divisé en deux parties, comme il a été dit. Celle qui contient les homélies sur les épîtres et les évangiles des dimanches et des mystères du Seigneur, dans le cours de l'année, fut imprimée pour la première fois à Paris, chez Claude Frémey, en 1564. Le volume, qui est in-8°, fut dédié à Jean Coqué, abbé du Maurimont, au nom du libraire. Le privilège est cependant de l'année précédente. Il y a toute apparence que c'est une faute, dans Possevin (*App.*, t. III, p. 115), où on lit que cette première édition parut à Anvers, chez les héritiers de Stelsius, en 1563. Il en est de même de la seconde partie du recueil, dont le même écrivain marque aussi une édition au même endroit en 1570; et de l'une et de l'autre, une troisième faite à Louvain, en 1555. Nous n'avons trouvé aucune de ces éditions dans aucun autre bibliographe, ni dans aucune de cette multitude de bibliothèques que nous avons visitées par nous-même ou par le secours de nos amis.

La seconde partie, qui comprend les homélies sur les épîtres et les évangiles des principales fêtes, et du Commun des saints, parut à Paris, encore chez Claude Frémey, en 1567, et en même volume que la première partie. Ce volume est dédié à Antoine Trusson, abbé de Toussaint en l'île de Châlons-sur-Marne. L'éditeur, dans son épître dédicatoire, où il fait parler le libraire, dit expressément que c'était pour la première fois que cette seconde partie d'homélies voyait le jour, et fait clairement entendre que l'édition de la première partie, faite chez le même libraire, avait précédé toutes les autres.

Depuis l'édition de cette seconde partie, l'une et l'autre furent toujours réimprimées ensemble dans la suite, en deux volumes in-8°. Elles le furent ainsi à Paris, chez Frémey, dès l'année suivante 1568; à Anvers, chez Pierre Beller, en 1571 et 1576; encore à Paris, chez Nicolas Chesneau et Jean Poupy, en 1573, 1574 et 1586; et à Cologne, chez Quentel, en 1604. M. Dupin en indique une édition comme faite à Paris, en 1583, que nous ne trouvons point ailleurs : ce qui nous fait soupçonner qu'il faut lire 1573 au lieu de 1583. Même faute, et encore plus considérable, aura été faite dans le catalogue des livres de la veuve Edmond Martin, dans lequel on en marque une édition de 1675. Nous ne doutons point qu'il ne faille lire 1575.

On a jugé autrefois ces homélies si utiles pour l'instruction de tous les fidèles, qu'on en a donné une traduction en notre langue. Elles furent imprimées, traduites de la sorte, en deux volumes in-8°, à Paris, chez Poupy et Chesneau, en 1575. Le traducteur de la première partie fut Fr. Jean-Robert, qui la dédia à Jean Broilly, abbé de N.-D. de la Victoire, près de Sens, par une épître datée de Paris au mois d'octobre de la même année. L'autre partie fut traduite par F. Frémey Capitis, qui en fit la dédicace à Nicolas Pseume, évêque de Verdun, d'où son épître est datée le 27 de janvier 1575. Cette traduction ne paraît point avoir été réimprimée : ce qui annonce qu'elle ne fut pas goûtée comme le texte original. Aussi y a-t-il entre l'un et l'autre une très-grande différence.

2° Celui qui a rédigé le petit éloge historique de Raoul, imprimé en tête de ses homélies, assure que, outre cet ouvrage, il en avait composé un autre, divisé en quatorze livres, et intitulé *Speculum Ardentis*, le Miroir de Raoul Ardent. Mais on ne nous instruit point si c'était un Miroir historial ou moral, c'est-à-dire si l'objet de l'ouvrage était l'histoire, la morale, ou quel autre sujet l'auteur entreprenait d'y traiter. Divers auteurs écrivains, dans la suite, choisirent le même titre pour annoncer quelques uns de leurs écrits. Ce *Miroir* de notre orateur, au temps de l'éditeur de ses homélies, était conservé manuscrit à la bibliothèque des Cordeliers de Bressuire; et l'on dit que l'auteur y déclare avoir composé encore plusieurs autres ouvrages. Pour l'avancer aussi affirmativement qu'on semble le faire, il faut avoir lu l'endroit où Raoul en parle. Et si on l'avait lu, pourquoi ne pas articuler ces autres ouvrages, et en copier même ce qu'en dit l'auteur.

Outre l'exemplaire manuscrit du *Miroir* qu'on vient d'indiquer, il s'en trouve encore trois autres : l'un à la bibliothèque du Vatican, et deux autres à celle de l'abbaye de Saint-Vincent de Besançon (MONTF. *Bib. lib.*, p. 101, 1190, 1194). Dans l'exemplaire du Vatican et un des deux autres l'ouvrage est intitulé *Speculum universale*, Miroir universel : ce qui ferait juger que l'auteur y traite un grand nombre de différents sujets. Mais le titre qu'il porte dans le troisième manuscrit restreint cette idée, et donne à entendre qu'il ne s'y agit que de morale. Voici ce titre : *Diversi tractatus theologici morales*. Une main étrangère, pour montrer que c'est le même ouvrage sous un autre titre, y a ajouté : *Speculum universale magistri Adulphi Ardentis*, conformément au titre de l'autre exemplaire de la bibliothèque, titre où le copiste a écrit par erreur *Adulphi* pour *Radulphi*, ou mieux *Rodulphi*.

3° On ajoute que Raoul avait écrit une histoire de son temps, c'est-à-dire comme on l'explique aussitôt, de la guerre de Godefroi de Bouillon contre les Sarrasins. Mais on ne dit point que cet ouvrage fût un de ceux dont Raoul fait mention dans son *Miroir*; et ce qu'on ajoute tout de suite fait naître une difficulté qui demande quelque éclaircissement. On dit que cette croisade était celle dont fit partie Guillaume, comte de Poitiers. Or ce prince ne partit pour la Palestine, ainsi qu'on l'a vu, qu'en 1101, et par conséquent après la mort de Godefroi de Bouillon. De sorte que, si l'histoire qu'écrivit Raoul Ardent roulait sur les exploits

militaires des chrétiens contre les Tures, du temps que le comte Guillaume était de cette expédition, elle ne contenait que des événements arrivés en 1101, et ne pouvait être qu'un commencement d'histoire, puisqu'on suppose que l'auteur ne vécut pas au-delà de cette même année. Si au contraire elle comprenait ce qui se passa à la croisade sous Godefroi de Bouillon, ce devait être un ouvrage préférable à ceux de Tudebode, de Raymond d'Agiles, de Foucher et de tant d'autres, au moins pour le style; car on a montré que son auteur avait le talent de bien écrire, que ne possédaient pas ces autres historiens.

4° Enfin on attribue à Raoul un recueil de lettres, divisé en deux livres. Les traits d'histoire, de littérature ou autres qu'elles contenaient, joints à la manière d'écrire de l'auteur, doivent en faire regretter la perte. Si elles existaient encore, de même que l'ouvrage précédent, et qu'il fût possible de les découvrir, ce serait incontestablement un agréable présent à faire au public.

D. RADULPHI ARDENTIS

PICTAVI

Doctoris theologi perantiqui, illustrissimi Aquitanix ducis Gulielmi, hujus nominis quarti, concinatoris disertissimi.

IN EPISTOLAS ET EVANGELIA SANCTORUM

HOMILIÆ

Ecclesiasticis omnibus animarum curam gerentibus plurimum necessariae et ante annos prope quingentos ab auctore conscriptae, nunc primum in lucem editae.
Quibus annecti curavimus ejusdem homilias in Epistolas et Evangelia quae in Communi sanctorum legi censueverunt.

(Parisiis, apud Claudium Fremy, via Jacobæa, ad insigne D. Martini. — 1567.)

EPISTOLA NUNCUPATORIA

Reverendo Patri Antonio Tasson, abbati inclyti monasterii Omnium Sanctorum in insula Catalaunensi Claudius FREMY salutem et pacem exoptat.

Superioribus annis jussu cujusdam præsulis, abbas reverende, Homilias Radulphi Ardentis, auctoris perantiqui, in Epistolas et Evangelia Dominicalia, a blattis etineis vindicandas suscepi, preloque, quanta fieri potuit cura, repurgatas tradidi. Quas ut compertum habui multorum piorum hominum ac doctorum calculis comprobari, multumque utilitatis reipublicæ Christianæ afferre, eo quod præter singularem doctrinam, etiam veterum Patrum in religione pietatem ac sanctitatem redoleant; omnem laborem rursus adhibui in transcribendis ejusdem homiliis, ut vocant, desanctis. Quibus addidi Vitas quorundam sanctorum, quorum exemplis veluti stimulis quibusdam urgeremur ac premeremur ad eas imitandas virtutes, quas in eorum vitæ consuetudine admiramur. Cum enim lumine fidei æternam illud gloriæ decus, quod per hujus mundi contemptum consecuti sunt sancti, contemplamur, non possumus non vehementer accendi (si modo tanquam ingenui filii ad beatum patriam cælestemque Patrem aspiramus) ad eorum sequenda vestigia, qui jam in illa indicibili gloria securi triumphant: certo apostolica doctrina persuasi, quod si socii fuerimus passionum, et consolationis erimus. Ut autem ad æternam illam consolationem facilius pervenire valeamus, operæ pretium fuerit has nostri Ardentis homilias legere. In quibus, ut verbis D. Hieronymi utar, infans quod lactet, puer quod laudet, adolescens quod corrigat, juvenis quod sequatur, senior quod præcetur. In quibus item, ut docet noster Ardens, methodum insequendi Christum adliscemus, utpote si mundum contemntes, omnia quæ habemus pauperibus erogaverimus, nudi nudum Christum secuti fuerimus, carnem nostram cum vitis et concupiscentiis crucifixerimus, castitate, charitate ceterisque virtutibus enituerimus, ad cælestia toto desiderio contenderimus. Hæc autem omnia mecum in animo reputans illas libenti animo edendas curari, tum ut populus Christianus et Catholicus in simplicitate fidei, quam a parentibus accepit, contineatur, tum ut terti auctoris lectione vitia quæ in dies magis ac magis pullulant, radicitus evellantur. Quas tuæ fidei volui credere, ut tua dignitate et nomine antiquum theologum protegere digneris. Quod si susceperis, facies quod tui est muneris et dignitatis. Vale. Parisiis Idibus Februarii, 1567.

THEODORETUS

Libro de curatione Affectionum Græcarum octavo, qui est de Martyribus.

« Nam et Antiochus Deus vocatus est, et Caius qui Tiberio imperatori successit, Vespasianus quoque et Adrianus, sibi templa ingentia excitarunt. Verum et vitali simul aura et impio honore privati sunt. Martyrum vero templa conspicua cernuntur, magnitudine quæ præstantia, omni præterea ornatus genere variata, splendoremque quodammodo pulchritudinis suæ late fundentia. Neque vero hæc per annum semel, aut bis aut quinquies adventamus, sed in eis sæpenumero dies festos peragimus, sæpe diebus singulis eorum martyrum Domino laudes hymnosque cantamus. Quique homines prospera sunt valetudine, conservari eam sibi a martyribus petunt; qui vero ægritudinem aliquam patiuntur, sanitatem exposcunt. Insuper et steriles viri et mulieres dari sibi filios petunt: qui vero parentes sunt, integra sibi et propria custodiri quæ consecuti sunt, dona. Item qui peregre aliquo proficiscuntur, petunt Martyres sibi comites esse in via, vel potius itineris duces. Qui vero jam sospites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes. Non qui se ad deos accedere arbitrentur, sed qui orent Dei martyres tanquam divinos homines intercessoresque sibi eos apud Deum advocent ac precantur. Pie vero fideliterque precatos ea maxime consequi quæ desiderant, testantur illa quæ votorum rei dona persolvunt, manifesta nimirum adeptæ sanitatis indicia. Nam alii quidem oculorum, alii vero pedum, alii porro manuum simulacra suspendunt, ex argento aurove confecta. Gratissime namque accipit eorum Dominus qualiacunque sunt dona, nec exigua nec vilia dedignatur, quippe qui ea pro ferentis facultate metitur.

Hæc itaque omnium spectaculo exporrecta, testantur morborum depulsionem, cuius ipsa certissima signa sunt, a sanitate consecutis allata: hæc, inquam, sepulcrorum ibi martyrum quæ sit virtus ostendunt. Martyrum autem virtus quem ipsi coluerunt Deum, verum esse Deum declarat, » et cætera. — Deinde: « At philosophi quidem præclarique oratores oblivioni jam dati sunt: imperatorum vero ac magnorum ducum ne nomina quidem multi hodie norunt, cum tamen martyrum nomina magis quam familiarium cuncti mortales sciant; quin etiam nascentibus filiis ea imponi curant, ita custodiam illis tutelamque certissimam comparantes, » et cætera. — Item: « At illos quidem cassos gloria vanosque reddidit, suis autem martyribus honorem illorum dedit: pro Paudiis enim Diaslisque ac Dionysiis, hoc est Jovis Liberique patris solemnitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Maurilio aliisque sanctis martyribus populari epulo peraguntur. Proque illa veteri pompa, pro turpi obscenitate ac impudentia fiunt modestæ castæ ac temperantiæ plenæ festivitates, non illæ quidem mero delibutæ, non comensationibus leves, non cachinnis solutæ, sed divinis canticis personantes, sacrisque sermonibus audiendis intentæ, in quibus ad Deum preces non sine sauctis lacrymis ac suspiriis submituntur. Cum itaque talem tantamque utilitatem ex martyribus honore collato provenire homines videatis, fugite, quæso, errorem dæmonum, prævioque ductu martyrum facibusque utentes, viam capescite quæ ad Deum perducit, ut immortalī ævo illorum choris et præsentia perfruamini. »

RADULPHI ARDENTIS HOMILIÆ

I.

HOMILIÆ DE TEMPORE

I.

IN SOLEMNITATE SANCTI ANDRÆE APOSTOLI.

Corde creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x), etc. Tripartita est hæc lectio, fratres mei. Primo enim ostendit Apostolis quod ex fide et confessione est salus; secundo, unde illæ in

D nobis oriantur; tertio ostendit quod magis auditores prædicationi, quam prædicatione auditoribus desit. Ostendens igitur Apostolus ex quibus proficiamus ad justitiam et salutem, ait: *Corde creditur ad justitiam, verum fit confessio ore, et ita ad salutem*. Non sufficit fides cordis sine confessione oris, maxime

ubi fides periclitatur. Petrus quidem fidem habebat in corde, sed quia ore negavit, mortaliter peccavit. Debemus enim crucem Christi et aperte prædicare, et in eminentiori parte nostri, et in fronte portare, et non, ut quidam hæretici, opprobria Christi erubescere. Unde Dominus: «Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo (*Matth. x.*)» Econtrario: «Qui erubuerit me et meos sermones, et hunc erubescet Filius hominis coram Patre meo (*Luc. ix.*)» Quod aperte contra nos est, fratres mei, qui, etsi crucem Christi, quæ nunc ubique apud Christianos est in honore, non erubescimus; tamen humilitatem, paupertatem, patientiam cæterasque Crucifixi virtutes fateri erubescimus, quoniam, sicut Dominus confitebitur eos esse suos qui has virtutes confitentur et portant, ita econtrario diffitebitur illos esse suos qui nunc has virtutes fateri erubescunt. Rursus nec sufficit confessio oris sine fide cordis. Fictis enim Christianis et hypocritis nihil prodest Deum confiteri ore, quem non habent in corde. Unde Dominus: «Populus, inquit, iste labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me (*Isa. xxix*; *Matth. xv.*)» Quod etiam contra nos est, fratres mei, qui, etsi orando et invocando Deum confitemur, tamen per malas cogitationes ab eo elongamur. Rursus nec fides cordis, nec confessio oris sufficit sine attestatione operis, habenti dico tempus operandi; falsi esim Christiani et etiam dæmones credunt et confitentur Deum. Unde Jacobus: «Dæmones credunt et contremiscunt (*Jac. i.*)» Et etiam, ut habetur in Evangelio, exeuntes de corporibus obsessorum fatebantur Jesum esse Christum (*Marc. i.*); et tamen his obest potius quam prodest. Christum credere corde, vel confiteri ore, quem diffitentur opere: Unde Jacobus: «Fides, inquit, sine operibus mortua est (*Jac. ii.*)» Et Paulus: «Confitentur se nosse Deum, factis autem negant (*Tit. i.*)» Propterea cum dixisset hic Apostolus, *Corde creditur ad justitiam*, adjunxit, *ore autem confessio fit ad salutem*. Potest enim hic haberi justitia, nec in futuro salus. Nos ergo, fratres mei, ut æternam vitam atque salutem in futuro consequi mereamur, hic et corde frimenter credamus, et ore consono confiteamur, et vita puritatis Christum attestemur. Quod autem ex fide et confessione perveniatur ad salutem, probat Apostolus. Et primo de fide subdit: *Dicit enim Scriptura: Omnis qui credit in illum, non confundetur*. Qui enim firmiter credit in Christum fide per dilectionem operante (*Gal. v.*), et si inter tribulationes et miseras sæculi videatur aliquando confundi, tamen in finem non confundetur, imo tanquam filius honorabitur. Quod enim benedixit universaliter *omnis*, probat cum subdit: *Non est enim distinctio Judæi et Græci*. Porro Judæi erant proximi Christo carne, familiares cultu et instituti per legem. Et econtra, Græci, sive gentiles, erant remoti a Deo et ignoti, et nec per legem neque per prophetas eruditi. Sed apud Deum, qui non est acceptor personarum (*1. Pet. x.*), *non est distinctio Judæi et gentilis*: quoniam Judæos et gentiles æque cre-

antes æque salvat, æque laicum et clericum, æque religiosum et sæcularem, æque litteratum et illitteratum, æque nobilem et ignobilem. Imo idem fervor fidei videtur esse majoris meriti in laico quam in clerico, in sæculari quam in religioso, in illiterato quam in litterato. Gratiore quippe videntur obsequia, quæ exhibentur ab eis qui minus tenentur. Nam idem, inquit, *Deus Dominus omnium, dives in omnes* (subaudi ditandos) *qui invocant eum*. Ac si dicat: Reges terræ propter paupertatem aliquos satellites suos quandoque vel non remunerant vel non quantum debent remunerant. At Dominus omnipotens, in omnibus dives, milites suos omnes abundanter remunerat. Deinde auctoritatem Isaïæ de confessione inducit, subdens: *Omnis enim qui invocaverit nomen Domini, salvus erit*. Dominum invocat qui ex intimo affectu eum vocat, qui procul dubio affectus, si opus subsequi non possit, ad salutem sufficit.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur unde fides et confessio in nobis oriantur, cum subdit: *Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Et quomodo credent ei quem non audierunt? Et quomodo audient sine prædicante? Et quomodo prædicabunt nisi mittantur?* Ostendens per hanc gradationem quod non potest haberi confessio, vel fides, nisi ex gratia Dei, prædicatores mittentis et prædicationem in cor hominis docentis. Quando enim Deus subtrahit prædicationem aliquibus, ne vel audiant, vel acquiescant prædicationi, ex occulto Dei judicio provenit. Unde ipse ait: «Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, ne sis quasi vir objurgans, quia Dominus exasperans est (*Ezech. iii.*)» Quando vero mittit et immittit prædicationem suam in homines, ex gratia divinæ misericordiæ est. Proinde, fratres mei, totis viribus orandum est nobis ut Dominus veros prædicatores in populum suum mittat, juxta quod ipse ait: «Mensis quidem multi, operarii autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam (*Matth. ix.*), et ut corda auditorum ad credendum et confitendum præparet; nisi enim intus sit qui doceat, in vanum lingua docentis laborat. Quam autem utilis sit adventus prædicatorum populo, ostendit Apostolus per auctoritatem prophetæ, cum subdit, sicut scriptum est: *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Quis enim adventus potest nobis esse utilior, et quæ annuntiatio potest esse gratior nobis quam eorum quæ Dei reconciliationem et pacem nobis afferunt et offerunt, et bona nobis æterna promittunt? Quod aperte contra quosdam perversos est, qui oblatam prædicationem non solum facere vel suscipere, sed et nec au lire volunt, cum ad quoslibet vanos rumores et otiosos sermones audiendos semper parati sint. Quos quanta damnatio exspectet, ostendit Dominus, cum discipulis suis dicit: «Quicumque non receperint vos, amen dico vobis quia tolerabilius erit Sodomorum vel Gomorrhæorum terris quam illi civitati (*Matth. x*; *Marc.*

vi; *Luc. ix.*) » Sequitur pars tertia, in qua ostendit quod magis auditores predicationi quam predicatione auditoribus desit, cum subdit : *Sed non omnes obediunt Evangelio.* Ac si aperte dicat : Cum autem utilis sit Evangelii annuntiatio, tamen non omnes ei obediunt. Alii enim vix etiam audiunt Evangelium; alii vero audiunt, sed non suscipiunt; alii vero et audiunt et suscipiunt professionem, cum non exsequuntur opere; alii vero et audiunt et suscipiunt et exsequuntur ad tempus, sed tamen non perseverant. Omnes autem isti, quamvis audiant, non obediunt Evangelio, quod et fidem, et operationem, et perseverantiam requirit. De quorum inobedientia dolent et conqueruntur hodie veri prædicatores, sicut olim conquerebatur Isaias, dicens : *Domine, quis credidit auditui nostro?* videlicet, quod nos a Deo interius audivimus, et auditoribus exterius ministramus, quasi dicat rarius : *I rgo*, inquit, *fides ex auditu*, scilicet predicationis, venit ad cor auditoris. *Auditus autem fit per verbum Dei*, exterius sonans, et per spirituale verbum interius invisibiliter operans. *Sed dico : Nunquid non audierunt?* audierunt quidem, quoniam ex quo Evangelium per apostolorum predicationem per universum mundum divulgatum est, nullus per inaudientiam se potest excusare. Unde et per auctoritatem Psalmistæ inducit, dicentis : *Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.* Per omnes quippe mundi partes exivit fama apostolorum. Et ipsa eorum verba ubique propalata sunt. Petrus autem et Paulus Romanis evangelizaverunt; Jacobus, Hispanis; Thomas, populis majoris Indiæ; Bartholomæus, populis minoris Indiæ; Matthæus, Æthiopicis; Joannes, Asianis; Simon et Judas, Ægyptiis et Persis; Andreas, cujus hodie natalia colimus, Græcis. Quorum prædictio contemni non potuit, sed potius admirabilis, velox et efficax fuit. Et quod prædicabant verbis, confirmabant exemplis, confirmabant miraculis, confirmabant effusione sui sanguinis. Nos ergo, fratres mei, eorum verba firmiter teneamus, exempla vitæ eorum sequamur, miracula credamus, martyrium imitemur, etsi non sanguine, saltem carnalium concupiscentiarum in nobis crucifixione, mundum odientes, divitias et honores mundi contemnentes, persecutiones fortiter sustinentes, bonis operibus radiantes, omnibus enim inimicis charitatem exhibentes, ad cœlestia toto desiderio festinantes, ut, meritis et precibus ipsorum apostolorum, eorum consortia in cœlis consequi mereamur, largiente Domino nostro Jesu Christo, etc.

II.

IN SOLEMNITATE SANCTI ANDRÆE APOSTOLI.

Ambulans Jesus juxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare (*Matth. iv.*), etc. Tria nobis ostenduntur in hac lectione, fratres mei. Primo enim ostenditur quantum sit Dominus sollicitus in miserendo; secundo, quomodo sit efficax in vocando; tertio, quantum Petrus et Andreas fuerint veloces in obediendo. Porro quantum sit Do-

minus sollicitus in miserendo, demonstratur, cum dicitur : *Ambulans Jesus juxta mare Galilææ.* Non solum enim Dominus noster Jesus Christus miserebatur, sed et quærebat cui misereretur; et illuc ambulabat, ubi illos quibus misereretur esse sciebat. Hinc est quod Dominus ambulabat *juxta mare Galilææ*, ubi Petrum et Joannem, Andream et Jacobum per misericordiam vocaturus erat. Quem nos imitantes, fratres mei, illuc potius eamus, ubi occasionem miserendi nos inventuros scimus. Non simus illis similes qui declinant loca ubi pauperes esse sciunt, ne forte propter inopportunitatem cogantur misereri eorum; sed nos, fratres, eamus ubi scimus esse errantes, ut eos ab errore revocemus. Eamus ubi scimus esse pauperes, ut eis subveniamus. Eamus ubi scimus esse lugescentes, ut eos consolemur.

Vidit, inquit, *duos fratres mittentes rete in mare*, quoniam illorum præcipue miseretur Deus qui fraternitatem diligunt, qui sese coadjuvant, et de labore suo vivunt. At qui venantur fratrem in mortem, qui sese persequuntur, et « in labore hominum non sunt (*Psalm. lxxvii.*) » vocatione digni non sunt. Sequitur pars secunda, in qua ostenditur quomodo Dominus Petrum et Andream efficaciter vocaverit, cum eis dixit : *Venite post me, faciam vos fieri pisces hominum.* In qua vocatione, fratres mei, tria considerata sunt : Locus, ordo et efficacia. Locus, quoniam Deus de littore laborantes in mari, a mari vocat. In quo quid aliud significatur, nisi quia a sollicitudine hujus mundi ad quietem, a timore ad securitatem, ab instabilitate ad stabilitatem æternæ vitæ eos invitat? In quo et nos peccatores instruit, ut extra mundanam concupiscentiam simus, si alios ab illa concupiscentia revocare velimus, ne, si cupidus cuivis moneat, forte dicatur illud Pauli : « Tu prædicas non furandum et furaris; non mœchandum et mœcharis (*Rom. ii.*) » Ordo etiam notandus est, vidit, vocavit, se sequi jussit, præmium promisit. Vidit per electionem, vocavit per fidem, jussit se sequi per obedientiam, præmium promisit per obedientiam remunerationem. Per electionem quippe venit ad fidem; per fidem, ad obedientiam; per obedientiam, ad præmium. Magnum quippe præmium et magna dignitas est suæ et aliarum animarum piscatorem esse Qui enim aliorum animas a mundo trahit, et suam sibi submergi sinit, bonus piscator non est. Efficacia vero in hoc apparuit, quoniam ex quo vocavit eos Dominus, statim eum secuti sunt. Non enim tantum exterius eos vocavit, sed, sicut vocavit eos exterius voce, ita vocavit eos interius inspiratione. Ipse enim solus verus vocator et verus prædicator est, quoniam interius vocat et prædicat. Nos vero veri prædicatores non sumus, quoniam tantum exterius vocamus et prædicamus. Sequitur pars tertia, in qua ostenditur quantum Petrus et Andreas velociter obediunt, cum subditur : *At illi, continuo relictis retibus et navi, secuti sunt eum.* Ecce isti, cum nulla adhuc miracula Domini vidissent, nihil de æterna retributione audissent, cum ipsum

Dominum mortalem viderent et eum nihil habere conspicerent, tamen ad primam ejus vocationem credunt, omnia relinquunt, et nudi nudum sequuntur.

Quid nos, fratres, dicturi sumus qui quotidie miracula videmus, qui quotidie de æterna beatitudine legimus et audimus, qui ipsum Dominum mortalem in cælo regnare scimus, qui cum divitem in omnibus novimus, et tamen ad crebras ejus vocationes cum sequi contemnimus. Nec abundantes, nec egentes eum sequimur; nec minis, nec verbis, nec verberibus, nec promissionibus emendamur.

Relictis, inquit, *navibus et patre*. Sed dicis: Quid isti dimiserunt qui nihil fere habuerunt? Multum, fratres, reliquerunt qui omnia ea que habuerunt reliquerunt, et de cætero nihil habere voluerunt. Omnia illa reliquerunt quæ concupiscere potuerunt. Nemo ergo sibi dicat: Imitari mundi contemptores volo, sed quid relinquam, non habeo. Multum, fratres, relinquitis, si concupiscentiis vestris abrenuntiatis. Certe cum regnum cælorum æstimationem non habeat, tantum valet quantum habes. Petrus et Andreas, *relictis retibus et navi*, regnum cælorum mercati sunt; Zachæus dimidio honorum suorum (*Luc. xix*); vidua duobus minutis (*Luc. xxi*; *Marc. xii*); alius frigidae aquæ calice (*Mdth. x*); alius sola bona voluntate. Qui nihil habet, se det, et habebit illud. *Secuti sunt*, inquit, *eum*, non solum pede, sed et amore, vita et morte. Pede, quia nec mors, nec vita potuerunt eos separare a charitate Christi; vita, quia facti sunt sancti, sicut ipse sanctus est, pius, sicut ipse pius est, justus, sicut ipse justus est; morte, quia sicut Christus passus est pro eis, ita ipsi pro Christo passi sunt, crucifixi etiam, sicut Christus crucifixus est. Sed Christus, qui sine macula fuit, in cruce directus, extensus fuit. Petrus vero, quia Christum negavit, opposito crucifixus fuit. Andreas autem ex obliquo, quoniam, etsi non negavit, tamen aliquo modo peccavit. Quia vero sic obediendo secuti sunt, ita et Christus eos, ut promiserat, « piscatores fecit hominum (*Marc. i*). »

Piscator navem regit, navem disponit, pisces capit, captos ad littus trahit et secernit. Sic quoque isti naves, id est Ecclesias rexerunt, et rete prædicationis disposuerunt; pisces, id est homines prædicatione ceperunt, et eos ad littus judicii traxerunt: Petrus, Antiochiam et Romam; Andreas, Achaïam. In judicio vero bonos a malis separabunt. Sedebunt enim cum cæteris apostolis « super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (*Matth. x*). » Nos ergo, fratres, tantorum Patrum Natalitia celebremus, ut eorum precibus et meritis adjuti, ipsorum vitam et doctrinam tenere mereamur. Et si non possumus, sicut illi, pro Christo relinquere omnia, saltem relinquamus superflua; et si non possumus, sicut illi nudi sequi nudum, saltem contenti necessariis, sequamur eum; et si non possumus eum sequi per crucis passionem,

A saltem sequamur eum per carnis abstinentiam et macerationem. Crucifigamus membra nostra, ut peccato moriamur. Pedes crucifigamus, ne eant in viam peccatorum; manus, ne extendantur ad opera iniquorum; oculos, ne videant vanitatem; aures, ne audiant detractionem; cor, ne cogitet malam cogitationem; ut in resurrectione, si non judicare cum apostolis, tamen adjudicari vitæ æternæ ab apostolis mereamur. Per Dominum nostrum Jesum Christum, etc.

Vita beati Andreae apostoli per Dorotheum.

(2) Andreas, frater Simonis Petri (*Matth. x*), sicut majores nostri tradiderunt, Scythiis et Sogdianis, et Sacis, et in Sebastopoli inferiore, ubi Æthiopes agrestes habitant, Evangelium Domini Jesu Christi prædicavit. Sepultus est Patris, civitate Achaïæ, crucifixas ab Ægea, rege Edessenorum.

B

Ejusdem per D. Isidorum.

(3) Andreas, qui interpretatur virilis, vel decorus, frater Petri, secundum Joannem primus (*Joan. i*), juxta Matthæum a primo secundus (*Matth. x*). Ille in sortem prædicationis Scythiam atque Achaïam suscepit, in qua crucis patibulo suspensus occubuit. Ejus Vitam amplius vide in Abdia, et in Adone, Treverensi episcopo.

III.

IN DIE SANCTI STEPHANI.

Stephanus plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo (*Act. vi*), etc. Hodie, fratres charissimi, festivitatem sancti protomartyris Stephani celebramus, cujus admirabilem vitam et pretiosam mortem prælibata lectio nobis exponit, ostendens nobis septem, videlicet, quantus fuerit in virtute, quantus in opere, quantus in prudentia et eloquentia, quantus in contemplatione, quantus in patientia, quantus in charitate, quam felix in morte. Primo igitur, quantus fuit in virtute, ostendit, cum dicit: *Stephanus plenus gratia*. Vocat autem hic gratiam collective, quælibet dona sancti Spiritus, ut fidem, spem, charitatem, sapientiam, quæ antonomastice gratiæ nuncupantur. Illis beatus Stephanus dicitur esse plenus, ad modum dolii pleni musto, et alabastrum pleni unguento. Sicut enim dolium plenum musto foris eructat, et circumstantia fervore et odore replet, ita, sicut alabastrum plenum exterius respirat, et sua flagrantia exteriora delectat, ita beatus Stephanus, divina gratia repletus, non solum redolere poterat, sed potius suarum virtutum opinione circumstantes delectabat. *Plenus*, inquit, *gratia et fortitudine*. Sunt quidam qui gratiam quidem habent in mente, sed eam non exercent in opere propter pusillanimitatem, vel propter timorem, vel propter debilitatem. Propter pusillanimitatem, ut qui mentem bonam habent, sed tamen ex infirmitate horrent viam justitiæ aggredi, dicentes: Quis posset tam dura pati? Quibus Dominus per prophetam; « Pusillanimes, confortamini, et nolite timere (*Isa. xxxv*) » Propter timorem, ut quidam, qui propter timorem pravorum hominum justitiam tueri non audent. Quibus dicitur: « Qui timet prui-

(2) EUSEB. lib. III, cap. 1, *Histor ecclesiast.*

(3) *Lib. De Patribus Novi Testamenti.*

nam, irruet super eum nix (*Job vi*). » Propter debilitatem, ut quidam qui in aggressu operum justitiæ ex infirmitate succumbunt. Quibus Dominus per prophetam: « Confortamini, manus fatigatæ, et genua dissoluta, roborate (*Isa. xxxv*). » Beatus igitur Stephanus, postquam dictus est *plenus gratia*, dicitur et *fortitudine* plenus, quoniam neque propter pusillanimitatem, neque propter timorem, neque propter debilitatem mentis ab operibus justitiæ et sanctitatis poterat retardari. Unde, frementibus Judæis circa se, de duritia et malitia sua eos reprehendit, dicens: *Semper dura fronte et indomabili corde Spiritui sancto resistitis*. In quo nos indigni prædicatores confutamus, qui timentes pravorum malitiam, vel eo formidantes amittere gratiam, eorum mala non reprehendimus, sed potius palpamus vel tacemus. Secundo, quantus fuerit in opere, demonstratur, cum dicitur: *Faciebat prodigia et signa magna in populo*. Cum eadem possint esse prodigia et signa, tamen prodigia ab admiratione, signa vero a significatione dicta sunt. Prodigia vero, quæ contra consuetum naturæ cursum fiunt dicuntur, et ideo quoque ab uno vidente propter admirationem digito produntur. Sed istorum prodigiorum, sive signorum, alia quidem non faciunt, sed tantum significant fidem et sanctitatem facientis, vel potius virtutem illius in cuius nomine fiunt, ut miracula quæ et reprobi facere leguntur (*Matth. vi*). Alia vero significant simul et faciunt sanctitatem facientis, ut opera virtutum interiorum, videlicet, ut diligere inimicum, vivere in mundo angelice, et hujusmodi. Quæ quidem opera facientem, sanctum faciunt et demonstrant. Porro utrisque operibus radiabat B. Stephanus, quoniam et in se admirabilis erat, omnia mundana contemnens, Deum super omnia diligens, omnia pauperibus distribuens et inimicos diligens, in carne, non secundum carnem vivens, in mundo angelice conversans, pro persecutoribus orans, in cælo mente habitans. In exterioribus quoque admirabilis erat, cæcos illuminans, claudos erigens, surdos audire faciens, leprosos mundans, dæmones ejiciens, omnem infirmitatem sanans, mortuos resuscitans. At nos, fratres charissimi, non affectemus exteriora facere miracula, quæ perfectis conveniunt et imperfectis, sicut nos sumus multoties et occasionem superbiendi ministrant, sed interiores virtutes et earum opera habere satagamus quæ sanctitatem interioreni et operantur et demonstrant. Operantur ad utilitatem nostri, demonstrant ad exemplum proximi. Tertio, quantus fuerit in sapientia et eloquentia demonstratur, cum quantos superaverit in disputatione, aperitur, cum subditur: *Surrexerunt autem quidam de Synagoga quæ appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum et eorum qui erant a Sicilia et Asia, disputantes cum Stephano*, quod cum de tot nationum Synagogis electi sapientes in superbia suæ sapientiæ, surrexissent ad disputandum cum Stephano, tamen non poterant, inquit, resistere sapientiæ et

A *spiritui qui loquebatur*. Non ait, non poterant resistere illi, sed non poterant resistere sapientiæ et spiritui qui loquebatur per illum, juxta quod Dominus discipulis suis ante promiserat, dicens: « Dum steteritis ante reges et præsides, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (*Matth. x*). » Non enim in sapientia sua surrexerat beatus Stephanus atque eloquentia ad disputandum contra Judæos, sed potius in sapientia Dei, et in eloquentia Spiritus sancti, « qui linguas infantium facit disertas (*Sap. x*). » In quo confutantur sapientes hujus mundi, qui, si quid acute, si quid recte, si quid discrete sentiunt vel loquuntur, sibi non Deo attribuunt; gloriantes, juxta Prophetam, in sententia oris sui, dicentem: « Labia nostra a nobis sunt. Quis noster Dominus est? » (*Psal. xi*). Nos ergo, fratres mei, si quid bene sapimus aut eloquimur, non nobis sed Deo totum tribuamus, qui nobis dedit intelligentiam et linguam, et utraque utendi possibilitatem. *Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum*. Quoniam enim non poterant sapientia et eloquentia contendere contra sanctum, ideo, more canis rabidi, vesania cordis et stridore dentium invehebantur in eum, ostendentes ipso gestu corporis sapientia et modestia se esse vacuatos.

Quarto, quantus fuerit in contemplatione ostenditur, cum subditur:

Cum autem esset Stephanus plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei et Jesum stantem a dextris Dei. Dicturus Lucas contemplationem Stephani, præmisit eum plenum esse Spiritu sancto, ostendens quod per Spiritum sanctum contemplatio ministratur, ut hic adverbium, *eum*, non temporale quam casuale intelligatur, *intendens*, inquit, *in cælum*. In cælum intendebat; nam ubi thesaurus suus, ibi et cor suum erat (*Matth. vi*). In cælum intendebat, quo toto desiderio festinabat, *vidit*, inquit, *gloriam Dei*. Hæc visio, partim corporalis, partim spiritualis fuit; nam cælos apertos et Jesum in carne glorificatum corporalibus oculis utcumque videre non potuit. Ideo autem *utcumque* dico, quoniam tanta est gloria glorificati hominis quod mortalis visus eam ferre non possit. Unde et in transfiguratione, ubi brevis et imperfecta fuit in Christo gloria, Petrus et cæteri discipuli ferre non potuerunt, sed statim in facies suas ceciderunt (*Matth. xvii*). Et si gloriam transfigurati hominis ferre non potuerunt mortalium oculi, quomodo perpetuam et immensam gloriam hominis vere glorificati ferre possunt, gloriam vero immensam et inaccessibilem Dei Patris? Et quomodo Filius, a dextris Dei, id est ad æqualitatem ejus, stet, tantum spiritualis oculus et hoc utcumque videre potuit, et *utcumque* ideo dico, quoniam tanta est gloria, tantus est splendor, tanta est beatitudo divinæ majestatis quod nullus intellectus, nec et angelicus, prout est, perfecte possit contemplari. Certe vere beatus erat homo, cui cæli et eorum secreta ita

patebant. Ideo enim inter manus persecutorum posito, etiam passuro, cœli patebant, et gloria Patris Filii ostendebatur. Ut ostenderetur non solum illi, sed quibuscumque pro Christo patientibus cœlos aperiri, et gloriam Dei parari; et Jesum eis stare a dextris Dei, id est Jesum, cœqualem nobis, Patri cum Patre paratum eis auxiliari. Stare enim pugnantis et auxiliantis est. Nos ergo, fratres mei, animemur ad patiendum injurias, et persecutiones et tribulationes pro nomine nostri Redemptoris. quoniam procul dubio nobis pro se et iustitia patientibus non decrit, sed auxilium constantiæ et victoriæ nobis ministrabit, et januum regni cœlestis nobis reserabit, et in gloria divinæ beatitudinis nos collocabit. Sed beatus Stephanus, qui nullo terrore circumstantium persecutorum cohiberi potuit, quando revelatam sibi visionem publice testificaretur, dicens: *Ecce video cœlos apertos, et Jesum, filium hominis, stantem a dextris Dei*, nobis exemplum præbet, ut ob nullum timorem testimonium veritatis, maxime ubi faciendum est, taceamus. At impii, qui, ne audirent testimonium veritatis clamaverunt, et aures sibi obturaverunt et impetum in sanctum fecerunt, ostendunt quantum sint contrarii impii testibus veritatis, qui non solum eos audire non possunt, imo et eis malum pro bono reddunt. Quinto, quantus fuerit in patientia ostenditur, cum dicitur: *Et impetum fecerunt unanimiter in eum. Et ejicientes eum extra civitatem, lapidabant. Et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanum, invocantem et dicentem: Domine Jesu, suscipe spiritum meum.* Porro Judæi persecuti sunt Stephanum persecutione qua nulla est pejor. Pati quippe persecutionem ab eo quem aliquando in aliquo læsimus, parum est; pati vero ab eo quem nunquam læsimus, magnum est; et pati ab eo cui multum contulimus, maximum est! Talis erat beatus Stephanus. Ille enim contulerat Judæis multa bona, et illi econtrario inferebant ei mala. Stephanus quippe petebat Judæos in eorum salutem, et illi econtrario impetebant ei in ejus mortem. Stephanus cupiebat eos introducere in Jerusalem cœlestem; et illi econtrario ejiciebant Stephanum extra Jerusalem terrenam. Stephanus testificabatur eis verba veritatis, et illi econtrario testificabantur in Stephanum verba falsitatis, dicentes: *Quoniam nos audivimus eum dicentem quod Jesus Nazarenus destruet locum istum, et mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyses.* Stephanus mittebat in eos verba prædicationis et orationis, et illi econtra mittebant in Stephanum lapides crudelitatis. Et cum ita redderent Judæi Stephano mala pro bonis, tamen non mutatus est; non inurmuravit, sed patienter omnia tulit, eandem observans patientiam et charitatem, Deum semper invocans, et pro se et pro eis orans. In quo confundimur nos, fratres mei, quia, et si quando aliquis aliquam pœnam, injuriam vel contumeliam nobis intulerit, statim exardescimus, patientiam et charitatem amittimus, et

A injuriam pro injuria, contumeliam pro contumelia reddere festinamus. Et dum ita superare cupimus, ab ira et impatientia interius superamur, non attendentes quia, juxta Salomonem, « melior est patiens viro furti, et qui dominatur animo suo expugnatore urbium (Prov. xv). »

Sexto quantus fuerit in charitate demonstratur cum dicitur:

Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Duo, fratres, quasi contraria et pastoribus sanctæ Ecclesiæ imitanda, ostendit in se beatus Stephanus, quoniam, cum se asperissime corrigeret, ita ferventer diligebat, et enim ita ferventissime diligeret, ita aspere corrigebat; et inde contingebat quia perfecte odiebat vitium, et perfecte naturam diligebat. Mira enim charitas Stephani, fratres mei! Pauci enim inveniuntur qui vere diligant seipsos; paucissimi enim, qui vere diligant inimicos. At Stephanus ita dilexit inimicos, et quidem inter mortiferos ictus crebrescentium lapidum. Ubi aliquis posset oblivisci etiam amicorum suorum, Stephanus non est oblitus inimicorum suorum. Sed supplicavit, clamavit, oravit pro eis. Supplicavit, non tam genibus quam mente; clamavit, non tam voce quam devotione; oravit, non tam ex præcepti coactione quam ex libera charitate. Non enim putandum est, fratres mei, quod beatus Stephanus, in quo nihil duplicitatis fuit, supplicaverit pro inimicis, ut quidam faciunt corpore, non mente, oraverit pro eis voce, non devotione. Absit hoc a martyre charitatem Christi imitante! sed procul dubio supplicavit pro inimicis sine aliquo mentis rancore, oravit pro ipsis sine fictione, vel tempore: *Domine, inquit, ne statuas illis hoc peccatum.* Verus imitator Christi qui in passione sua pro inimicis oraverat; « Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxii), » factus sicut passionis, ita et charitatis Dominicæ primus imitator. Quo enim affectu movetur pater erga filium phreneticum, patrem suum perentientem, cujus magis plangit insaniam quam suam miseriam, eo affectu movebatur beatus Stephanus erga Judæos, quorum perditionem magis dolebat quam suam passionem. Insani quippe et dæmoniaci sunt omnes mali, quoniam a dæmone vexantur et ad mala instigantur, et quid faciant, vel ad quem finem inde venturi sint, ignorant. Propterea, fratres mei, quando mali nos persequuntur, cogitemus qui eos equitet, et contra nos eos instimulet. Et sicut eques non pugnat adversus equum, sed adversus equitem, et ad hoc conatur ut equitem dejiciat, et equum luetetur, sic et nos pugnemus, non adversus homines, sed adversus dæmonem malorum insessorem, et ad hoc nitamur ut dæmonem dejiciamus, et homines Deo per beneficia, orationes et monitiones lucremur. Sic enim Stephanus Saulum persecutorem suum, et alios, ut credimus, multos Deo lucratus est. Non enim potuit oratio præcedens ex tam ferventi charitate inefficax esse. Septimo, quam felix fuerit in

morte demonstratur, cum subditur; *Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino*. Ab opere et oratione perfectionis, transit ad perfectionem quietis. Pulchre, fratres mei, dictum, non obisse, sed obdormisse. Qui enim dormit, quasi mortuus esse videtur, et non est, imo vivit, requiescit, et tandem evigilatur. Sic et sancti quando migrant ab hac vita, « visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace, et requiescunt (*Sap. iii*). » Quoniam, ut legitur in Apocalypsi: « Amodo jam, dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis (*Apoc. xiv*). » Et tandem, id est diluculo diei judicii, corpora simul cum animabus evigilabuntur, ut beata et æterna luce semper fruantur. Sed et B. Stephanus *obdormivit*. Obdormivit autem in Domino, id est in manu et protectione Domini, juxta illud: « Justorum animæ in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum malitiæ (*Sap. iii*). » Itaque, fratres, si volumus consortes esse quietis et gloriæ beati Stephani, simus, in quantum possumus, consortes ejus virtutis. Et si non possumus eum imitari in passione, saltem imitemur eum in charitate. Duo quippe ingentia bona sunt, martyrium et passio. Sed tamen martyrium sine charitate nihil prodest, dicente Paulo: « Et si, inquit, tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem non habeam, nihil mihi prodest (*I Cor. xv*). » Charitatem autem, fratres, teneamus, per quam triumphant martyres, justificantur confessores, florescunt virgines, reconciliantur peccatores. Caritas sine martyrio multum prodest. Diligamus Deum propter seipsum: amicum in Deo; inimicum propter Deum. Beneficiamus iis qui oderunt nos; oremus pro persequentibus et calumniantibus nos, ut mereamur filii esse Patris cælestis, qui facit solem suum oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (*Matth. v*), per Filium ejus unicum Dominum nostrum, qui cum eo vivit, etc.

IV.

SERMO IN EADEM SOLEMNITATE.

Dixit Jesus turbis Judæorum: Ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, et ex illis occideis, crucifigetis, et flagellabitis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem (*Matth. xxiii*), et reliq. In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, conqueritur Dominus Redemptor noster de Judæorum et eorum similium duritia et perversitate; facit igitur tria: Ostendit quam bonus ipse fuerit erga Judæos, et quam perversi Judæi fuerint contra Christum, et quanta ultio ventura sit super ipsos. Porro quam bonus ipse fuerit erga Judæos, ostendit; et quanta beneficia eis exhibuerit et qualem affectum erga ipsos habuerit, ostendit. Primum igitur quanta beneficia eis exhibuerit, enumerat, cum dicit: *Ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas*. Beneficia siquidem temporalia, id est quæ Judæis exhibuit, tanquam parva prætermittens, sola spiritualia enarrat, ostendens se doctores et pastores semper mittere ad eorum correctionem et eruditionem spiritualem. Misit

enim eis prophetas, qui eis prædicarent primum suum adventum, et secundum, et pœnas reproborum gloriamque justorum. Misit eis sapientes qui eos docerent quomodo hi deberent vivere, et pœnas reproborum evitare et gloriam justorum consequi valerent. Misit eis scribas, qui omnia his, nequando oblivioni darentur, scriberent, et in memoriam revocarent. Qualem vero affectum erga Judæos habuerit, ostendit, cum dicit: *Jerusalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluit!* Quoties, inquit, volui, et quoties me velle demonstravi! Demonstravi siquidem multis indiciiis quod te volebam congregare; vel quando ab Ægyptiaca servitute, vel quando a Babylonica captivitate, vel quando a diversis idololatriæ erroribus ad unius divinitatis cultum te reduxi. Volui quippe filios tuos congregare, si tu velles; sed tu noluit, et ideo non congregavi. Quod si quem filiorum tuorum congregavi, te nolente, congregavi. Est autem, fratres mei, congregare. Dei et divinorum hominum, sicut dispergere, est diaboli et diabolicorum hominum. Unde Dominus: « Qui non colligit, inquit, mecum, dispergit (*Matth. xii*). » Deus colligit homines in virtutem fidei, spei et charitatis, et ad ultimum in unionem divinæ visionis et pacis. Et contra diabolus dispergit homines, per errores idololatriæ, diffidentiarum, odiorum, discordiarum et inquietudinum. *Quemadmodum, inquit gallina congregat pullos suos sub alas*. Gallina avis est affectuosissima et piissima in pullos suos; ita ut præ amore quem habet in eos infirmetur; et voce raucescente eis conformata, eos convocat, ut sub alas congreget, et a milvo se opponendo eos defenset. Sic, fratres mei, Dominus et Redemptor noster affectuosissimus et piissimus est, non solum in Judæos, sed et in omnes homines, quos ad imaginem et similitudinem procreavit, ita quod « propter nimiam charitatem, qua dilexi nos (*Ephes. ii*), » infirmitatem nostram assumpsit, voce prædicationis suæ nostræ capacitati conformata, nos convocaverit, non alta, sed simplicia, et simplici voce nobis loquens, sub alas brachiorum suorum in cruce extensorum nos traxit et congregavit juxta quod ipse dixit: « Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum (*Joan., xii*), » et se pro nobis morti opponendo, nos a faucibus diaboli potenter eripuerit. Ecce, frater, quam admirabilis et affectuosa est charitas Dei in homines, et quare non sumus affectuosi ad eum diligendum. Quare tantus amor et tanta beneficia, a tanto nobis tantillis exhibita, nos non provocant ad eum redamandum? Quam perversi vero contra Judæi et eorum similes fuerint in Deum et in sanctos suos ostendit Dominus, cum dicit: *Et ex eis occidetis, et crucifigetis et flagellabitis in synagogis vestris*. Quorum malitiam ut magis exaggeret, repellit, apostrophans se ad Jerusalem ex malis collectam, egeminatione dicens: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, e. lapidas eos qui ad te missi sunt!* Magnum erat peccatum, fratres mei, si ad se missos prædicatores, vel non audirent, vel auditos contemnere

voluissent. Nunc vero consummata est malitia, ejus et suæ salutis ministros persecuti sunt et occiderunt; reddentes eis mala pro bonis, qua retributione nulla est peior. Illi quippe Judæos ad salutem vitæ æternæ vocabant; et ideo Judæi illos occiderunt. Illi Judæos ad castigationem et castificationem corporis sui monebant, et ideo Judæi illos crucifixerunt. Illi Judæos corripiebant, et ideo illos Judæi flagellaverunt. In paterno affectu naturam Judæorum diligebant, et vitia eorum persequiebantur, et ideo Judæi illos persecuti sunt de civitate in civitatem. Illi verba vitæ Judæis jaculabant, et ideo Judæi illos lapidaverunt. Occiderunt siquidem Joannem Baptistam, et Jacobum Majorem, et Minorem; crucifixerunt Petrum et Andreani; flagellaverunt duodecim apostolos, quando « ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v). » Persecuti sunt et illos de civitate in civitatem, ut expulsi juste ad quos migrarent. Lapidaverunt quoque Stephanum, ejus hodie celebramus solemnitatem. Et multi quidem hodie Judæorum malitiam execrantur, qui tamen eos imitantur. Imitantur enim Judæos quicumque prædicatores, vel magistros, vel monitores suos persequuntur, quales hodie (unde magis dolendum est) intra sanctam Ecclesiam sunt multi, qui, quamvis prædicatores et pastores suos gladio non occidant (non enim audent), tamen gladio malæ voluntatis et linguae et injuriarum eos occidunt, dum eos odiunt, dum eis detrahunt, diffamant et contumelias inferunt, et dum eis inquietationes et damna irrogant, non attendentes quoniam, qualiscunque sit missus qui inhonorat missum, inhonorat mittentem, quoniam, etsi missus in se honorabilis non est, tamen propter Deum, imo Deus in eo honorandus.

Propterea, fratres mei, pastores, prædicatores et monitores nostros diligit, honorate et audite. Qui si digne nos corrigunt, nobis prosunt; si autem indigne, attendamus quoniam nobis prodesse volunt, et ob hoc non odiendi, sed magis diligendi sunt. Quanta autem ultio ventura sit super Judæos et eorum imitatores, ostendit Dominus, cum dicit: *Ut veniat subaudi per imitationem, super vos omnis sanguis justus, id est reatus, et ultio omnis sanguinis justis, qui effusus est super terram, a sanguine Abel justis usque ad sanguinem Zachariæ, filii Barachæ, quem occidistis inter templum et altare.* Sicut scriptum est quod « pater non portabit iniquitatem filii; et filius non portabit iniquitatem patris (Ezech. xvi). » Ita scriptum est: « Ego sum Deus zelotes, vindicans peccata parentum in filios (Exod. xx). » Sicut enim verum est quod bonus pater non portabit peccata mali filii, et bonus filius non portabit peccata mali patris, ita et verum est quod malus pater portabit iniquitatem filii exemplo suo corrupti, et malus filius portabit iniquitatem imitatum patris. Sicut enim parentes propter malum exemplum participant in peccatis filiorum, ita filii propter imitationem participant in peccatis parentum, ut scilicet

A qui participant in culpa, participant in pœna. Judæi autem non solum sceleratos imitati sunt, sed etiam superaverunt. Illi enim prophetas, isti etiam Dominum prophetarum occiderunt. Quare dixerit *ab Abel*, non est mirum, quoniam ipse primus sanctus occisus est. Sed quare, ait, *usque ad Zachariam*, cum multi sancti post eum occisi sint? Sed per hos duos significantur duo genera martyrum. Per Abel quippe, qui in agro occisus est, significatur martyrium laicorum. Per Zachariam vero sacerdotem, qui inter templum et altare occisus est, significatur martyrium ecclesiasticarum personarum, ac si dicat: *Ut omnis sanguis, tam laicarum quam ecclesiasticarum personarum, veniat super vos. Amen, dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.* Non significat his verbis generationem ex solis Judæis perversis, qui tunc erant, collectam, sed generaliter generationem omnium malorum qui fuerunt, vel futuri sunt, a principio usque in finem, super quam ultio omnium scelerum quæ in hoc mundo fuerint, ventura est. Deinde quæ ultiones super eos venturæ sint, exponit, cum subdit: *Ece relinquitur vobis domus vestra deserta. Amen dico vobis: Non me videbitis amodo donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.* Duas ultiones prædixit super eos venturas, desertionem, et visitationis subtractionem. Desertionem cum dicit: *Ece relinquitur vobis domus vestra deserta.* Porro domum eorum, vel templum, vel civitatem vocat Jerusalem, quæ a Tito et Vespasiano quadragésimo secundo anno a passione Domini destructa sunt et desolata, quoniam auditæ sunt angelicæ virtutes, de templo clamantes: « Transeamus ab his sedibus. » Vel Synagogam, quæ a Deo derelicta est propter peccata sua, ut jam de cætero careat Dei gratia, careat prophetia et unctione, careat et sacrificio. Vel etiam mentes eorum quæ a Deo desertæ sunt, et de cætero a malignis spiritibus inhabitatæ sunt. Visitationis subtractionem, cum dicit: *Amen, dico vobis, non me videbitis amodo.* Præcesserant siquidem plures Judæorum captivitates per quas visitaverat eos Dominus, et in terram suam per prophetas et doctores reducerat, sed per hanc extremam captivitatem eos visitare, vel in terram suam reducere eos voluit, ac si dicat aperte: *Amodo non visitabo vos, neque per prophetas, neque per præsentiam meam, quam in proximo occisuri estis, donec dicatis, inquit: Benedictus, qui venit in nomine Domini, id est, donec in secundo adventu.* Tunc enim illum cum magna majestate venientem ad judicium, confitebuntur universi, tam boni quam mali, et omne genu ante eum flectetur, cælestium, terrestrium et infernorum (Phil. ii). Sed Judæi, qui ad prædicationem Eliæ et Noe convertentur, voluntarie et gloriose semper cum cæteris confitebuntur Dominum. Increduli vero et reprobi coacte et inutiliter eum confitebuntur, quoniam proderit nihil tunc eis illum confiteri, quem hic confiteri noluerunt. Istas quoque penas noverunt super se venturas qu

ad correctionem suam missas a Deo correctores, flagella et castigationes benigne non suscipiunt, sed potius persequuntur, repellunt, et remurmurant, deteriorantes unde admeliorari debuerunt. Tales enim Dens deserit arbitrio suo et diabolo. Unde ipse ad tales loquitur per prophetam sub specie viri, uxorem suam adulteram, ob nullas correctiones correpam, relinquendis; « Jam, inquit, ut irascar tibi, zelus meus recessit a te (*Ezech. xvi*). » Hæc enim, fratres mei, est pœna quam magis timere debemus, ne forte Deus propter scelera nostra offensus, et ipsas correctiones subtrahat, et tradat nos a desiderio suo peccatori, id est diabolo, nec velit de cætero per flagella et castigationes nos visitare usque ipse veniat iudex terribilis tales in perpetuum damnare. Imitemur igitur, fratres, protomartyrem Stephanum, qui et inimicos et persecutores suos dilexit, non attendens animum eorum qui cum persequabantur, sed potius coronam et gloriam quam per eos consequeretur. Sicut refert et beatus Gregorius de sancto quodam miræ patientiæ et charitatis, qui omnes illos, qui sibi aliquam contumeliam vel injuriam inferebant, specialiter diligebat, vocans eos coadjutores suos, ut pole per ministerium quorum ipse vel a peccatis suis purgaretur, vel ad majorem coronam promoveretur. Quos nos imitantes, charissimi, cum patimur persecutionem ab aliquo, quatuor cogitemus. Primo, peccatis nostris exigentibus hoc nobis contingere, et ideo non contra persecutores, sed contra nos ipsos irasci debere; secundo, non hominem, sed diabolum nos tentare, et ideo non contra hominem, sed contra diabolum instigatorem hominis nos pugnare debere; tertio, nec hoc, nec aliud in hoc mundo fieri sine justo Dei judicio, et ideo judicio Dei nos patienter debere portare; quarto, illatam injuriam nobis patienter ferentibus profuturam, et ideo æquanimiter et læte eam portare debere. Sic sic cogitantes poterimus erga persecutores nostros placatum animum habere, et ita quandoque diligere vere. Quam charitatem nobis Deus concedat per intercessionem beati Stephani, qui et pro persecutoribus exoravit Dominum nostrum Jesum Christum, etc.

Vita divi Stephani per Dorotheum episcopum.

Stephanus primus martyr, unus ex septem diaconis, Hierosolymis a Judæis lapidatus, sicut Lucas in Actis apostolorum, testatur, mortuus est (*Act. vi, vii*). De quo etiam sic Petrus Chrysologus (serm 154). Sicut Petrus, inquit, a *petra* nomen adeptus est quia primus meruit Ecclesiam fidei firmitate fundare, ita Stephanus vocatus est a *corona*, quia primus meruit pro Christi nomine subire conflictum. Primus meruit sanguine suo militum Christi martyrium dedicare.

D. Augustinus (sermo 4 *De tempore*): « Post extremum festivissimum diem quo salutaris nostri Christi nobis Nativitas illuxit, etiam hodiernus dies beati martyris Stephani corona illustratur. Martyris illius merita nulla gens orbis ignorat. Passus est enim ipso principio Ecclesiæ, id est in ipsa urbe Hierosolyma, ibi enim diaconus ministravit, et in ipso juventulis flore decorem ætatis suæ purpuravit. Passio ejus insignis est multumque mirabilis.

Hanc modo de libro Actorum apostolorum cum legeretur, audivimus non solum, sed etiam oculis spectavimus. Christus ergo caput martyrum prior passus est pro nobis relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus. Cujus passionis vestigia prior secutus beatus Stephanus, confitendo Christum, lapidatus a Judæis coronam meruit, tanquam suo sibi nomine positam. Stephanus enim Græce, Latine *corona* appellatur, Jam corona nomen habebat, et ideo palmam martyrii suo nomine præferebat. Qui eum lapidaretur, non solum non expectabat de persecutoribus reportare vindictam, sed eis potius a Deo veniam postulabat. Meminerat enim dixisse Dominum. « Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus (*Rom. xii*). » Et iterum: « Ne dixeris: Ulciscar me de inimicis meis, sed expecta Dominum, ut tibi auxilium sit. » De miraculis sancti Stephani vide D. August. De civitate Dei, lib. xxii, cap. 8; et Gregorium Turonensem archiepisc. lib. De Gloria martyrum, cap 32.

V.

IN FESIO SANCTI JOANNIS EVANGELISTÆ.

Qui timet Deum, faciet bona (*Eclii. xv*), etc. Hac in lectione, fratres charissimi, agitur de sapientia, non de sapientia mundi, quam qui diligit, « inimicus Dei constituitur (*Jac. iv*). » sed de sapientia vera et cœlesti quam qui habet, Dominum habet. Quæ tam pretiosa et gloriosa est, quod Filius Dei ejus nomine se vocaverit, dicens: « Ego sapientia, quæ ex ore Altissimi prodii, primogenita ante omnem creaturam. » Est autem bipartita hæc lectio. Primo enim ostendit per quæ vera sapientia habeatur; secundo habita quanta bona largiatur. Ponit ergo tria necessaria ad adipiscendum sapientiam, timorem scilicet Dei, justitiam et gratiam. Per timorem quippe et justitiam hospitium sapientiæ præparamur. Ipsa vero sapientia non propter merita nostra, sed propter solam gratiam suam apud nos hospitatur. Per timorem autem et justitiam, hospitium sapientiæ præparamus, dum per timorem nos a vitiis purgamus, et per justitiam nos virtutibus ornamus. Frustra igitur laboras, frustra studes, frustra volvis et revolvis libros, quia, nisi primum vitia et peccata a te elimina-veris, et ad justitiam cor tuum inclina-veris, sapientiam suscipere non poteris. Scriptum est enim: « In malevolam animam non introibit sapientia, nec nabit in corpore subdito peccatis (*Sap. xi*). » Ait igitur primum de timore: *Qui timet Deum, faciet bona*. Non ait, facit. Qui enim similiter *timet*, nondum facit bonum, dum non propter Dei amorem peccatum cavet, sed *faciet bonum*, dum paulatim peccata cavens et timere desinens, incipiet eum diligere. Sed dicis: Peccator, propter conscientiam peccatorum suorum Deum timens, et ob hoc multas cleemosynas tribuens, nonne facit bonum? Facit utique, id est opus de genere bonorum facit. Sed bonum non dicitur facere, quia illud non facit bene, dum illud faceret ex solo timore. Unde et illud faciendo non meretur præmium vitæ æternæ, sed qualemcunque alleviationem pœnæ. Et quæ bona faciet? Illa per quæ pervenitur ad sapientiam, scilicet abstinebit ab injustitia, et continebit justitiam.

Unde et de justitia subdens ait : *Et qui timens est justitiæ, apprehendet eam*, id est sapientiam. Est autem justitia reddere unicuique quod suum est, ut Deo religionem, sibi puritatem, parentibus honorem, majoribus reverentiam, subditis disciplinam, afflictis misericordiam, divitibus admonitionem, bonis amicitiam, malis correctionem omnibus equitatem. Hanc igitur justitiam qui ita operibus exhibet, vel saltem facit quod potest, eam intra se continens, ille utique apprehendet sapientiam, non meritis vel ingenio suo, sed sola ipsius sapientiæ gratia. Unde et subditur : *Et obviabit illi gratis quasi mater honorificata*. Ad similitudinem videlicet honorabilis et amabilis matris, quæ tilio sitiienti et lac poscenti, non se avertit, sed potius obviam ei offert mamillam, Ecce, fratres mei, talis, imo major est pietas Dei erga nos, si filii ejus esse volumus. Unde Jacobus : « Si quis, inquit, indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat affluenter et non improbat (Jac. 1.) »

Sequitur pars secunda, in qua enumerantur decem dona, quæ adepta sapientia suis confert alumnis. Quorum septem dat in hac vita, tria vero in futura. Primum est cibus, non corporalis, sed animæ, de quo ait : *Cibabit illum pane vitæ et intellectus*, id est Christi corpore, vel doctrina Verbi sine quo pane anima in deserto hujus mundi fame perit; qui dicitur panis vitæ et intellectus; quia recte vivere, et recte intelligere facit. Secundum est potus animæ, de quo ait : *Etaqua sapientiæ salutaris potabit illum*, id est gratiam Spiritus sancti, sine qua homo in fervore hujus mundi siti perit. De qua aqua Dominus ait : « Qui biberit aquam, quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. iv.), » Tertium est fortitudo tolerandi patienter persecutiones, flagella miserasque mundanas. De qua hic subditur : *Et firmabitur in illo*, id est firmum eum faciet, et non flectetur a rigore veritatis et justitiæ per aliquam importunitatem, sicut faciunt hodie falsi quidam pastores sanctæ Ecclesiæ. De quibus Dominus : « Mercenarius, inquit, et qui non est pastor, videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit (Joan. x.) » Quartum est continentia, de qua subditur : *Et continebit eum*, id est, continentem eum faciet, et non confundetur vel effundetur per illicita desideria vel tentationes carnis, videlicet sit firmus contra persecutiones interiores. Quintum est prælatio, quæ convenienter quinto loco ponitur; quando ille qui habet præcedentia dona, id est doctrinam, gratiam, fortitudinem et continentiam, dignus est ut ad officium prædicationis et magisterii sublimetur. Unde hic subditur : *Et exalabit illum apud proximos suos*. Non ait famulus vel servus, quod videlicet pastor subditos non habeat ut minores, sed potius ut proximos et fratres. Unde scriptum est : « Principem te constituerunt, noli extolli, sed esto quasi unus ex eis (Eccli. xxxii.) » Sextum est prædicationis, quæ est

officium prætoris, et sine qua damnabiliter præest. De qua hic dicitur : *In medio Ecclesiæ aperuit os ejus*, ac si dicat aperte : Non præsumat prædicator de eloquentia sua, quia non potest prædicare per se, nisi Dominus os ejus aperiat. Unde et Psalmista orat : « Domine, labia mea aperies (Psal. 1.) » Septimum est, adimpletio Spiritus sapientiæ et intellectus, qui solus ministrat prædicatori quæ ipse dicat. Unde : « Non enim, inquit, vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (Matth. x.) » De his subditur : *Et implebit eum Dominus Spiritu sapientiæ et intellectus*. Supra dixerat : *Aqua sapientiæ potabit illum*. Hic vero ait : *Implebit eum Spiritu sapientiæ*, quod majus est. In quo innuitur quod quando aliquis digne ad officium prædicationis sublimatur, gratia sancti Spiritus magis et magis cumulat.

Et hæc sunt septem dona quæ vera sapientia confert in præsentī vita. Tria vero, quæ sequuntur, confert in alia vita. Octavum ergo est stola gloriæ immortalitatis et animæ et corporis, De qua subditur : *Et stola gloriæ induet eum*. Tunc enim de cætero animæ sanctorum non poterunt corrumpi peccatis vel perturbationibus; nec corpora morte vel infirmitatibus. « Tunc enim absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, et non erit amplius, neque luctus neque clamor, quoniam priora transierunt Non esurient, neque sitient amplius, et non cadet super illos sol neque ullus æstus (Apoc. xxi.) » Nonum est gaudium ineffabile quo Deus replebit sanctos in æternum. De quo subditur : *Jucunditatem et exultationem thesaurizabit*, id est, indesinenter cumulabit super eum. Jucunditatem mentis, exultationem corporis, vel jucunditatem de visione Dei. Exultationem de salute communi. Tunc enim videbunt illum « in quem desiderant angeli conspiciere (1 Petr. 1.) » et de bonis singulorum communiter sine invidia gaudebunt. Singulorum quippe bona faciet communia voluntas et caritas una, et ita in dispari claritate par erit gaudium. Decimum est honor æternus, de quo subditur : *Et nomine æterno hæreditabit illum*. Quis, fratres mei, quis honor major potest esse quam cum Deus vocabit et constituet sanctos filios Dei, « hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi (Rom. viii.) » quam cum filius adoptivus erit et nomine et honore et hæreditate, ubi est naturalis et unigenitus Dei Filius. Nunc, fratres charissimi, videamus quomodo omnia ista impleta sunt in bono Joanne evangelista, cujus hodie solemnitatem celebramus. Ipse quippe timuit Dominum, cum vitaret mala, et faceret bona. Ipse fuit continens justitiæ, exhibens Deo religionem sibi tam corporis quam animæ munditiam, parentibus honorem, fratri charitatem, de labore manuum eum patre et fratre vivens, huic Dei sapientia, tanquam *mater honorificata* obviam venit, quando eum et fratrem ejus a mari vocavit (Matth. iv.) Ilunc *cibavit pane vitæ et intellectus, et aqua sapien-*

tir salutaris potavit, quando eum super pectus suum recumbentem (*Joan. xxi*), de fonte pectoris sui cœlesti doctrina et sapientia largius præ cæteris iuebriavit. Hunc confirmavit, qui nec Judæorum, nec gentilium persecutionibus, nec dolio pleno ferventis olei, nec exilio a veritate potuit infirmari. Hunc continentem effecit, quia in nulla desideria carnis defluxit. Hunc exaltavit *apud proximos suos*, quando eum in apostolum sublimavit. *In medio Ecclesiæ aperuit os ejus*, quando eum prædicatorem et evangelistam constituit. Hunc implevit *Spiritu sapientiæ et intellectus*, non solum in die Pentecostes cum cæteris, sed et abundantius cæteris; ut supra omnem intellectum intelligeret, scriberet et clamaret: « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan. i*). » Hunc induit Dominus *stola gloriæ*, quando eum sine dolore carnis ad cœlestia transtulit. *Jucunditatem et exultationem* thesaurizavit super eum, quem secum congaudere facit in æternum. *Nomine æterno hæreditabit illum*, quoniam eum sui nominis et honoris hæredem et participem effecit. Cujus meritis et precibus nos quantuloscunque servos comparticipes gloriæ suæ faciat Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre, etc.

VI

IN EODEM FESTO SERMO DE EVANGELIO.

Dixit Jesus Petro: Sequere me. Conversus Petrus vidit illum sequentem discipulum quem diligebat Jesus (Joan. xxi), et reliqua. Hanc lectionem sancti Evangelii, fratres mei, scribit Joannes apostolus et evangelista, ejus hodie solemnitatem celebramus. Facit igitur tria in hac lectione. Primo, demonstrat significatum fuisse a Domino quam morte Petrus esset Dominum clarificaturus. Secundo quomodo ipse esset ab hac vita migraturus. Tertio, personam suam cum quibusdam locutionibus manifestat. Porro qua morte clarificaturus Petrus esset Dominum, significavit Dominus eum in lectione præcedenti ei dixit: « Cum esses junior cingebas te et ambulabas subivolebas; cum autem senueris, extends manus tuas, et alius te cingat, et ducet quo tu non vis (*Ibid.*). » Et eum postea hoc ei quod modo audivimus, dixit: *Sequere me*. Ac si aperte dicat: Imitare me, et præcipue in hoc quod sicut ego mortuus sum pro te, ita tu quoque moriaris pro me. Porro principi apostolorum præ cæteris dicitur ut sequatur Dominum, quoniam, cum omnes sequi debeant eum, præcipue primates sanctæ Ecclesiæ, qui ejus vicem in Ecclesia tenent. Omnes quippe tenentur eum sequi. Unde scriptum est: « Qui vult cum Christo manere, sicut ipse ambulavit, debet et ambulare (*I Joan. ii*). » Sed minoribus sufficit, si viam Christi a longe sequantur. Prælati vero Ecclesiæ sanctæ, non sufficit nisi de prope et expresse Christum sequantur, et ejus vestigiis innitantur. Unde et specialiter eis dictum est: « Qui mihi ministrat, me sequatur (*Joan. xii*). » Ac si diceret: Qui meum ministerium gerit, vestigia mea sequatur, ut qui eum sequitur, me sequatur,

A ut possit dicere secum cum Paulo: « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (*I Cor. iv et xi*). » Quod aperte contra nos prædicatores est, qui in Ecclesia Christi ministerium gerimus, et tamen vestigia ejus non sequimur. Christus enim viam paupertatis, humilitatis, laboris et patientiæ, nobis in hoc mundo demonstravit. At nos contra hic ditari, gloriari, quiescere et delectari desideramus. Unde, quod sine lacrymis dicere non possum, contingit quod a Christi vestigiis nos pastores exorbitamus, nobis subditos nobiscum exorbitare facimus, et ita non solum animabus nostris, sed et animabus aliorum ruinam damus. Unde scriptum est: « Propheta laqueus ruinæ (*Ose. xi*). » At nos, fratres charissimi, sicut videmus periculum nostrum, si vestigia summi pastoris non sequamur, ita quoque periculum vestrum timeamus, si vos nos recte gradientes sequi contemnatis. Propterea vos et nos vias nostras corrigamus, et viam nostri Redemptoris sequi contendamus. Imitemur quoque imitatore eum Petrum, qui Christum, vita, doctrina et cruce secutus est. In quibus tribus omnes specialiter nos prædicatores eum sequi tenemur, ut videlicet pure vivamus, recte doceamus, et membra nostra eum vitiis et concupiscentiis erucifigamus. Secundo quomodo Joannes evangelista ab hac vita migraturus esset, significatum est a Domino, cum Petro de ejus morte quærenti, ait: *Sic eum volo manere, donec veniam*. Ac si diceret: Sic diutius et post mortem omnium apostolorum volo eum vivere in carne, donec ego eum visitem, et placida morte ad cœlestia eum transferam. Legimus enim quod iste Joannes evangelista longo tempore post omnes apostolos vixit. Et cum esset annorum nonaginta novem, apparuit ei Dominus Jesus Christus, et dixit illi: « Veni, dilecte mi, ad me, quia tempus est ut epuleris mecum in convivio meo cum fratribus meis. Die igitur Dominico qui post quinque dies futurus est, venies ad me. » Et cum hæc dixisset, cœlo receptus est. Veniente igitur die Dominico, venit beatus Joannes ad ecclesiam, et eum ibi a primo pullorum cantu usque ad tertiam horam divina mysteria celebrasset, et populum exhortatus fuisset, indefossum sepulture suæ locum solus descendit, et spiritum Deo reddidit, et tam a dolore mortis extraneus, quam a carnis corruptione invenitur alienus.

D Non autem ideo Dominus dixit singulariter Petro: *Sequere me*, quasi iste Joannes non esset eum secuturus. Qui enim magis secuturus erat Agnum quam ille qui sequitur eum quocunque ierit? (*Apoc. xiv*.) Sed quia per amaritudinem passionis non esset eum securutus, demonstravit. Nec tamen ideo Joannes a corona martyrii privatus est, Domino teste, qui ei et fratri suo Jacobo prædixerat: « Calicem quidem meum bibetis (*Matth. xx*). » Ipse nimirum et cum cæteris apostolis a Judæis flagellatus est; ipse in dolio ferventis olei propter nomen Christi a Domitiano positus est; ipse in Pathmos

insulam in exilium relegatus est; ipse propter Christum multas persecutiones passus est, propterea tam labore quam voluntate martyr est. Propterea, fratres mei, labores, tribulationes, persecutiones et carnis afflictiones propter Deum patienter et gaudenter sustineamus; quoniam dum, hæc facimus, iuxta verbum Domini, calicem ejus bibimus, et martyrii palmam promeremur. In hoc autem quod Dominus Petrum mortem condiscipuli sui curiosius inquirentem arguit, dicens: *Quid ad te? Tu me sequere*; nos instruit, fratres mei, ne vitam proximorum nostrorum, præcipue qui nobis subjecti sunt, curiose, ut quidam faciunt, inquireamus, sed potius semper de nostra solliciti simus; non alienam vitam, sed nostram semper judicemus. Tertio, considerandum est quomodo Joannes personam suam ad utilitatem sequentium commendat et manifeste ex tribus: ex privilegio gratiæ, ex privilegio familiaritatis, et ex officio. Et tamen in omnibus iis de se, tanquam de alio loquitur. Ille enim mos est familiaris sanctis Patribus, ut, quando loquuntur de se bona, ad evitandam jactantiam, de se tanquam de alio loquantur. Unde Moyses de se loquens, tanquam de alio ait: «Erat autem Moyses mitissimus omnium hominum (Num. xii.)» Ita et Joannes iste loquens ex privilegio gratiæ se commendat: cum se *discipulum quem diligebat Jesus* vocat. Non quia solum eum diligeret, sed quia majoris signum dilectionis ei ostendebat: Omnes quippe dilexit, qui omnibus dixit: «Manete in dilectione mea, sicut et ego dilexi vos (Joan. xv.)» Sed istum specialiter dilexit, quoniam virgo electus est a Domino; virgo in ævum permansit. Felix certe est et beatissimus, quem Dominus antonozastice dicitur diligere. At privilegio familiaritatis se commendat, cum de se ait: *Qui et recubuit in cœna super pectus ejus, et ait: Domine, quis est qui tradet te?* Maximæ quippe signum familiaritatis est super pectus magistri recumbere, et ejus arcanorum conscium esse. Si quis autem quærat quare Dominus isti discipulo tantum amorem, tantamque exhibuerit familiaritatem, dicimus quod vita virginalis et contemplativa est vita cœlestis et angelica. Porro Deus et angeli ejus cum virginibus et contemplativis magnam habent familiaritatem. Hinc est quod Dominus discipulum virginem et contemplativum tenerius et familiarius dilexit cæteris, matremque Virginem ei virgini commendavit, quoniam inter virgines et contemplativos sancta conversatio, munda familiaritas, et floridus aspectus est. Quoniam autem vix vita virginalis et contemplativa cœlestis et angelica est, ideo opinor Dominum voluisse quod beata Virgo et discipulus iste, facile et sine dolore ad cœlestia transmigrarent; facilis quippe est transitus de similibus ad similia. Sicut enim quanto quis remotior est a cœlestibus vita et moribus, ita transitum ad ea sortitur difficiliorem.

(4) EUSEB. lib. III, cap. I, *Hist. eccles.*, et cap. 18.

Alia contrario quanto quis est propinquior cœlestibus vita et moribus, ita transitum ad ea promeretur leviores. Ab officio vero sanctus Joannes se manifestat, cum dicit: *Ille est discipulus ille qui testimonium perhibet de iis, et scripsit hæc. Et scimus quia verum est testimonium ejus.* Cujus scripta, fratres mei, tanto firmitus et charius amplecti debemus, quanto ipse mysteriis quæ ipse scribit, familiarius et propinquius interfuit; quantoque ipse de rivulis, scilicet de ipso fonte Dominici pectoris largius et profundius cæteris hausit. Propterea, fratres mei, ipsum precibus, ipsum gemitibus exoremus, quatenus meritis precibusque suis, nobis apud dilectum Dominum suum obtineat, quatenus mereamur scripta illius recte intelligere, et observare castitatem, contemplationem cæterasque ejus virtutes a longe imitari, mundum contemnere, Deum super omnia diligere, ad cœlestia toto desiderio festinare, et ad ea felici cursu pervenire, largiente Domino nostro Jesu Christo, qui in perfecta Trinitate vivit et regnat per omnia, etc.

Vita divi Joannis evangelistæ per Dorotheum.

(1) Joannes frater Jacobi, qui et evangelista Domini factus est, quem Dominus dilexit, Evangelium Domini Jesu Christi in Asia prædicavit. A Trajano vero in insulam Pathmum propter verbum Domini exilio damnatus est; ubi etiam sanctum Evangelium suum conscripsit, quod postea Ephesi per Caium hospitem suum conscripsit, cui et Paulus apostolus Romanis scribens, testimonium dedit dicens: «Salutat vos Gaius hospes meus et totius Ecclesiæ (Rom. xvi.)» Post mortem vero Trajani reversus est ex insula Pathmo, mansitque Ephesi, ac vixit annos 120. Quibus finitis, seipsum ibi vivus adhuc volente Domino sepelivit. Sunt tamen qui dicunt eum non sub Trajano in insulam Pathmum relegatum esse, sed sub Domitiano Vespasiani filio. In hac posterior sententia est Hieronymus, Eusebius in Chronicis et in Hist. Eccles. pluresque item alii, quanquam idem Eusebius in lib. *De præpar. evang.* et Tertullianus scribunt a Nerone eum in Pathmum insulam relegatum esse.

VII.

IN FESTO SANCTORUM INNOCENTUM.

Vidi supra montem Sion Agnum stantem (Apoc. xiv.) etc. Hanc visionem, fratres charissimi, narrat sibi revelatam fuisse a Domino Joannes apostolus et evangelista (Joan. xii.) qui virgo fuit electus a Christo, et virgo in ævum permansit. Qui et supra pectus ejus in cœna recubuit; unde et profundius cæteris secreta cognovit cœlestia. Primo igitur loquitur de eo quem vidit. Secundo de eis quos cum Deo vidit. Loquens igitur de eo quem vidit, ait: *Vidi supra montem Sion Agnum stantem.* In quo tria dicit: et quem viderit, et ubi, et quomodo eum situm viderit. Quem vidit? *Vidi*, inquit, *Agnum.* Agnus, fratres mei, dicitur Christus triplici de causa. Quia in agno paschali est præfiguratus. Quia mitis et innocens ut agnus; et quia nos pascit carne et sanguine suo, et suæ

munditiæ et immortalitatis stola nos vestit ut agnus. Ubi eum vidit? *Supra montem Sion*, id est supra eminentiam et contemplationem totius Ecclesiæ. Præest enim tanquam caput universis membris, non solum divinitate, sed et beneficio, doctrina et exemplo. Beneficio, quoniam, cum ipse sit fons omnium gratiarum, de plenitudine ejus tanquam membra de capite omnes participationem accipimus. Doctrina, quoniam doctrina vitæ et morum ab eo erudimur. Exemplo, quoniam, eo tanquam luce duceque præcedente, ad vitam æternam pervenimus. Propterea, fratres, operæ pretium est nobis, ut, si recte inoffenseque ad vitam æternam pervenire volumus, semper ejus vestigiis insistamus, semper oculum mentis nostræ in eum teneamus. Juxta quod Sapiens ait: « Oculi sapientis in capite ejus (*Eccle. 11*). » Quomodo vidit eum situm? *Stantem*, id est paratum nobis adjuvare et pro nobis pugnare. Dum enim, fratres mei, laboramus inter tribulationes et miseras hujus mundi Dominus stat nobis, si in eum toto corde speramus. Unde et beatus Stephanus inter persecutores positus, non sedentem, sed stantem, et quasi pro se pugnantem, cum se vidisse confessus est. Secure igitur pro Christo pugnemus et patiamur quoniam eum stantem, et auxilium nobis ferentem procul dubio sentiemus. Sed nunquid tu, o Joannes, vidisti Agnum sine sociis? Nequaquam. Propter hoc quippe de sinu Patris in mundum venit, propter hoc et Agnus factus et immolatus est, ut secum in paterna hæreditate haberet participes et cohæredes. Sed cum omnes boni cum eo sint, tamen familiarius et conjunctius ei virgines adhærent. Cum enim ipse semper sit virgo, et filius Virginis matris, virginum contubernalia specialius diligit et quærit. Unde sequitur: *Quod cum eo centum quadraginta*, etc. Est autem hæc pars secunda in qua Joannes describit eos quos cum Agno vidit, ostendens circa eos decem, videlicet quanti essent et ejus professionis, cujusmodi vocem haberent, quale canticum cantarent, uti illud canerent, quam casti, quam Agno conjuncti, quam electi, quam veraces, quam mundi essent. Porro quanti essent, ostendit cum dicit: *Centum quadraginta quatuor millia*, id est duodecies duodecim millia. Ponitur autem hic numerus finitus pro infinito, et magis ad exprimendum mysterium quam numerum. Uterque enim numerus, id est duodenarius et millenarius, perfectus est. Alter vero per alterum multiplicatus ostendit perfectionem illos habere qui cum Agno erant. Culmen quippe omnium virtutum est virginitas. Nec de omni virginitate hoc dico. Est enim quædam virginitas coacta et inutilis, ut illorum vel illarum qui propter timorem vel custodiam virgines sunt. Est et virginitas naturalis et utilis, ut illorum qui propter dignitatem, ætatem, vel irigiditatem corporis virgines sunt. Est et virginitas virtuosa et valde meritoria, ut illorum qui propter ardorem divinæ charitatis virgines sunt;

A hanc virginitatem dico omnium virtutum culmen, utpote quæ omni virtute, omni merito et martyrio cumulatur. Quæ enim major virtus, quod meritum majus, quam vivere in carne, non secundum carnem: quam esse in igne, et non ardere; manere in luto, et non contaminari, et inter malitias hujus mundi angelicam ducere vitam? Quod martyrium majus quam seipsum concinne crucifigere, quam secum quotidie luctari, et suis voluptatibus et voluntatibus abrenunciare? Cujus professionis essent ostendit cum dicit: *Habentes nomen ejus*, id est Agni, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis, id est nomen Patris et Filii palam confitentes, nec propter pudorem, nec propter timorem, nec propter tormenta illud tacentes; parati magis mori quam silere, vel abscondere nomen Christi. In quo confunditur superbia nostra, qui, quamvis confiteamur nos Christianos, eo quod nomen Christi nunc in honore est, tamen pauperatem, humilitatem, patientiam, cæteraque insignia ferre erubescimus. Cujusmodi vocem habent, ostendit cum subdit: *Et audivi vocem de cælo tanquam vocem aquarum multarum, et tanquam vocem tonitruum magni. Et vocem quam audivi sicut citharædorum citharizantium in citharis suis*. Ac si dicat: *Audivi vocem multam et delectabilem*. Multam ex psallentium multitudine, delectabilem ex consonantiæ suavitate. Et si, juxta Jacobum, « multum valet deprecatio justii assidua (*Jac. v*). » quantum putatis placeat et delectet Dominum laus vel oratio infinitarum virginum, facta cum devotionis magnitudine et concordie suavitate. Pulchre autem laudem illorum qui « carnem suam crucifigunt eum vitis et concupiscentiis (*Gal. v*). » melodiæ citharædorum comparavit, quoniam sicut citharædi torquent et cogunt chordam ut percussa sonum dulcem resonet, sic virgines et continentes torquent et urgent carnem suam, ut quanto magis manu persecutionis percutitur, tanto magis Deo psallat. Et sicut diversi chordarum soni in cithara in unam consonant melodiam, ita diversæ in chore, vel divisæ virtutes in eadem persona, in unius charitatis conveniunt consonantiam.

C Propterea, fratres mei, torqueamus per abstinentiam carnalem nostram voluntatem, et cogamus eam in adversis Deo psallere, et in rectæ intentionis et charitatis melodiam consonare. Quale vero canticum cantarent ostendit, quod canticum novum et singulare. Quod novum, ostendit cum ait: *Et cantabunt quasi canticum novum*. Canticum quippe virginum novum est, quia novi hominis Christi institutum ad homines innovandos. Antiqui enim non virginitati studebant, sed posteritati. Quibus et dictum est: « Crescite et multiplicamini, et replete terram (*Gen. 1*). » In tempore vero novæ gratiæ monuit Christus ad observationem virginitatis, et dixit eis: « Crescite in munditia mentis et corporis, et replete cælum. » Quod vero singulare, ostendit cum ait: *Et nemo poterat dicere canticum nisi illa centum quadraginta quatuor millia qui empti sunt de terra*. Tintinnabulum quantuluncunq; fractum vel læsum non

potest reddere eam dulcedinem melodix quam integrum et sanum. Sed nec puberes et corrupti possunt ita sonare et acute cantare ut parvi impuberes et incorrupti. Sic conjugati vel vidui nullatenus possunt esse ante Dominum in spiritali melodia, nec virginibus adæquari. Singulare quippe canticum virgines cantant, qui de mentis et corporis singulari incorruptione Deum benedicunt et laudant. Quod canticum cæteri quidem audire possunt, sed cantare nullatenus possunt. Canticum quippe virginum audiunt, et eo delectantur, qui virtutem virginalis melodix in aliis amant, et in ea congratulantur, nec penitus ea carent qui per charitatem meam sibi faciunt communem. Quodammodo enim, fratres mei, virtutes proximorum nostrorum nostras facimus, dum inde congratulamur et Deum laudamus. Ubi illud carent, ostendit cum dicit : *Ante sedem et ante quatuor animalia et seniores*. Per sedem, sanctam Dei Ecclesiam, in qua Deus requiescit, intelligimus. Per quatuor animalia, quatuor evangelistas, et per viginti quatuor seniores, Veteris et Novi Testamenti Patres, id est, duodecim patriarchas et duodecim apostolos intelligimus. Ante igitur sedem et quatuor animalia et seniores canticum novum virgines cantant, qui Deum et sanctos ejus, et magistratus, senatoresque cælestis curiæ, novitate virtutis et laudis suæ delectant. O quam beati sunt virgines, qui in cælesti curia novi organistæ statuuntur, et quodammodo angelorum cantico veterascente, nova melodia, Deum totumque Dei curiam merentur prædelectare! Mirabilior quippe est virginitas humana quam angelica, dum quod habet angelus per naturam, virtute nititur obtinere contra naturam. Quam casti sunt, ostendit cum dicit : *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt*. Vocatur autem hic mulieris nomine quidquid pollutionem carnis potest provocare. Describit autem proprie luxuriam, vocans eam coinquinationem. Luxuria enim res vilis est, turpius ministerio membrorum actu, exitu fœda, et post pudens et pœnitens. Quatuor quippe luxuriam comitantur: Mentis brutificatio, coinquination, pudor et pœnitentia; quæ penitus ignorat munditia virginalis. Virgines enim sunt, sicut corpore, ita et mente. Qui enim mente corruptus est, virgo jam non est. Unde Dominus : « Qui viderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est in corde suo (Matth. x). » Quam conjuncti sint Agno, demonstrat, cum subdit : *Hi sequuntur Agnum quocunque ierit*. Super omnes sunt virgines plus familiares et conjuncti Christo, qui soli sequuntur eum *quocunque ierit*. Conjugati enim et vidui, et si eum sequuntur per viam charitatis, humilitatis, patientiæ cæterarumque virtutum, tamen non sequuntur eum *quocunque ierit*, quia per viam virginitatis eum sequi non possunt. Soli quippe virgines et per hanc, et per omnes alias virtutes eum sequuntur. Quam electi sint ostendit, cum subdit : *Hi empti sunt ex omnibus primitiis Deo et Agno*. *Hi empti sunt*, inquit, subaudis, ex omni-

bus periculis, tentationibus tribulationibusque mundanis. Sive *empti*, id est, electi, ex omnibus electis etiam præelectis, ut sint *primitiis Deo et Agno*. Primitiæ enim dicuntur præmaturi fructus, qui ex sua novitate et præmaturitate plusquam cæteri fructus solent delectare. Sic novitas virginalis pudicitix præ cæteris virtutum fructibus divinam delectat maiestatem. Quam sint veraces, ostendit cum subdit : *Et in ore eorum non est inventum mendacium*. Ac si dicat : Non solum sunt casti mente et corpore, sed et lingua. Quod est contra quosdam, qui cum castitatem mentis et corporis observent, tamen lingua adulterantur, dum per mendacia, detractiones, turpiloxia, multiloxia, et inaniloxia cæterosque linguæ excessus effunduntur, non attendentes quoniam qui vere castus est, non solum corpus, sed et linguam, aures, oculos, cæterosque sensus castos habent. Scriptum est enim : « Perdes omnes qui loquuntur mendacium (Psal. v). » Quam mundi sunt, ostendit cum subdit : *Sine macula sunt ante thronum Dei*. Ac si dicat : Non solum in prædictis, sed etiam universaliter mundi sunt. Quoniam et si ex vita mundana, quæ sine peccato non agitur, aliquas maculas olim contraxerunt, tamen per baptismum, per pœnitentiam, per passionem, cæteraque purgantia, penitus mundati et sanctificati sunt; nec solum ante homines, qui falli possunt, sed etiam ante Dominum, qui falli non potest. Et quam mundi sunt, qui divino iudicio mundi sunt. Itaque, fratres mei, vos qui virgines estis, beati estis, si in vera virginitate perseveretis. At tamen scitote quoniam flos virginitatis, quanto est magis pretiosus, tanto ad custodiendum magis periculosus, inter tot tentationes carnis, diaboli et mundi. Propterea vacate jejuniis, vigiliis, laboribus, humilitati et orationi, qui custodes sunt virginitatis. Vos etiam continentes secundo loco beati estis, si quanto liberiores estis, tanto magis Deo et ejus operibus vacatis, si ea quæ sunt mundi contemnentes, toto desiderio ea quæ sunt Dei cogitatis et facitis, scientes quoniam longa castitas virginitatis imitatrix est. Vos etiam conjugati, tertio loco beati estis, si conjugalem pudicitiam illibatam servatis, si uxores et familias juste regitis, si filios in timore Dei educatis, si maculas nuptiarum elemosinis redimitis, si hospitalitati, si curæ pauperum cæterisque operibus misericordiæ vacatis, si ecclesiam frequentatis, si Dominicis præceptis intenditis. Hoc enim faciendo, Agnum, et si non *quocunque ierit*, tamen eum sequimini, et per hoc consequimini ejus æternam beatitudinem, ipso opitulante qui vivit et regnat, etc.

VIII.

IN EODEM FESTO.

Apparuit angelus in somnis Joseph, dicens : Surge et accipe puerum et matrem ejus et fuge in Egyptum, et esto ibi usque dum dicam tibi (Matth. ii), etc. In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, tria juxta litteram nobis demonstrantur. Primum enim demonstratur nobis quod Christus habuit veram

divinitatem et veram humanitatem. Veram quippe humanitatem habere demonstratur, cum sicut homo fugit et absconditur. Sed in hoc exemplum dedit suis cedendi quandoque persecutioni, videlicet ne quandoque improperatur membris, si fugerent, cum ipsum caput Christus aliquando fugisset. Secundo vero demonstratur humanum furorem frustra contra divinum propositum insanire, in hoc quod intentio Herodis Christum occidere machinantis frustratur. Scriptum est enim: « Non est prudentia, non est ratio, non est consilium contra Dominum (*Prov. xxi*). » Tripliciter enim in malitia sua Herodes fallitur, dum Christum, quem occidere conatur, non lædit; et illis quos propter eum occidit, prodest, dum eos martyres facit, et sibi etiam nocet, dum sibi damnationem acquirit, ut de eo, et consimilibus recte dicatur, « Lacum aperuit et effodit, et incidit in foveam quam fecit. Convertetur dolor in caput ejus, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet (*Psal. vii*). » Tertio quoque demonstratur nobis terrenis de morte filiorum inconsolabiliter dolere cum dicitur: *Tunc adimpletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem: Vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus, Rachel plorans filios suos; et noluit consolari, quia non sunt.* Illis verbis recordatus Jeremias veteris historiæ prædicit tantum planctum futurum, propter occisionem a Chaldeis patranda, quantus fuerat propter uxorem Levitæ extinctam, et in duodecim partes divisam: extincta pene tota tribus Benjamin, præter paucos, quorum planctus auditus dicitur fuisse usque ad remotum locum, qui dicebatur Rama (*Judic. xx*). Est ergo ac si dicat evangelista: Tantus fuit planctus matrum, filios suos ab Herode interfectos lugentium, quod similis esset et planctui qui fuit propter interfectionem filiorum Benjamin propter uxorem Levitæ occisorum, et illi qui fuit propter occisionem Judæorum a Chaldeis factam. Sicut enim tunc vel tribus Rachel, de qua natus est Benjamin, vel tribus Juda inconsolabiliter suos fleverunt occisos, ita et tunc matres inconsolabiliter fleverunt filios suos ab Herode peremptos. Sed nos Christiani non debemus vel has vel illas imitari, ut scilicet de morte filiorum vel amicorum nostrorum inconsolabiliter doleamus. Si enim boni erant, non eos lugere, sed potius eis congaudere debemus, utpote de quorum salute securi sumus. Si vero peccatores erant, eis per eleemosynas, orationes et oblationes succurrere debemus, ut pariter nobis et illis veniam et salutem impetrare valeamus, ut scilicet cum eis in resurrectione gloriemur. Illorum est enim desperare, et inconsolabiliter dolere de morte amicorum, qui fidem resurrectionis, vel spem glorificationis non habent. Unde Apostolus: « Nolo vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini sicut et cæteri qui spem non habent. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui vivimus et residui sumus, in adventu Domini non præveniemus eos qui dormierunt (*I Thess. iv*). » etc. Deinde subjungit: « Ra-

piemur cum illis obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini invicem in verbis istis (*Ibid.*). »

Mystice vero quatuor hic nobis significantur. Per hoc enim quod Christus, mox ut natus est, persecutionem ab Herode patitur et cum matre in Ægyptum per Joseph transfertur, significat primitivam et incipientem Ecclesiæ fidem persecutionem a Judæis passuram, et ideo ipsam fidem Christi cum Ecclesia per ordinem prædicatorum a Judæis ad gentes transituram, donec mortuo Herode, id est Judæorum infidelitate, rursus fides Christi in fine mundi ad Judæos rediret.

Secundo in occisione puerorum significatur passio omnium martyrum. Isti passi sunt a membris Herodis, et illi passuri erant a membris diaboli. Isti fuerunt parvuli et pueri; et isti futuri erant humiles et puri. Isti fuerunt quidam bimi, quidam minoris ætatis, et illi futuri erant quidam doctrina et operatione perfecti, quidam imperfecti. Isti occisi sunt, ut Christus inter eos occideretur; et erant illi occidendi, ut Christus cum illis occideretur. Tertio quod infantes pro Christo occiduntur, et tamen Christus non occiditur, significatur quod martyres quidem erant pro Christo occidendi, et tamen Christus nulla ratione potuit in eis occidi, vel eis auferri, juxta quod Paulus ait: « Neque mors, neque vita poterit nos separare a charitate, quæ est in Christo Jesu (*Rom. viii*). » Et alibi: « Sive vivimus, sive morimur, Domini sumus (*Rom. xiv*). Quarto vero in hoc quod subditur, quod vox in Rama audita est, ploratus et ululatus multus, Rachel plorans filios suos, significatur quod vox sanguinis martyrum qui clamat de terra, et ploratus etiam Rachelis, id est Ecclesiæ, de injusta nece martyrum, non, ut infideles putant, in vacuum cedit; sed in Rama, id est in excelsum, usque ad aures Dei judicis ascendit, qui merito et hos coronabit, et illos puniet in æternum. Super vero morte martyrum, Ecclesia non vult consolari, quia non sunt, subaudis amplius de hoc mundo; et ideo non vult super eos flere hac ratione ut redeant ad mundum, quos scit in æternum cum Christo regnare. Quamvis enim martyres et sanctos Dei doleamus nobis subtrahi, tamen non debemus velle eos huc redire, sed potius cum Christo gloriari et orare pro nobis. Moraliter quoque in hoc quod Jesus mox natus persecutionem ab Herode passus est, demonstratur nobis quod mox ut aliquis ad Deum convertitur et incipit Deo vivere, tentationem et persecutionem a diabolo passurus est. Videns enim diabolus hominem sibi mori, et Deo incipere vivere, acrius sævit contra illum, ut illum in anima occidat. Unde scriptum est: « Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in timore, et præpara animam tuam ad tentationem (*Ecclesi. ii*). » Sed ad consilium nuntii Dei, hic talis sæcularem vitam, in qua Herodes, id est diabolus regnat, fugit, et in Ægyptum, id est in claustralem vitam, in qua diabolus non habet potestatem, confugit, et ibi securius vivit. Sed par-

vulorum, id est rudium et infirmorum, qui in sæculari vita remanent, plerique a diabolo in anima perimuntur. Quorum perditionem Rachel, id est Ecclesia plangit, et pene inconsolabiliter plorat, quia parvulos, quos per baptismum Christo genuerat, per insidias diaboli perdit, et vix super perditionem talium vult consolari, quia scilicet de numero electorum, de quo videbantur, subtrahit sunt. Quibus utique melius esset penitus non esse quam in æternum damnatos esse. Vos igitur, filii, qui adhuc in Christo parvuli et infirmi estis, quique ad quaslibet damnationes diaboli, vel carnis, vel mundi ruitis, ne quandoque a diabolo penitus perimamini, fugite sæcularem vitam, et intrate claustrum vel solitudinem, ut ibi tanto securius vivatis, quanto a tentationibus mundi remotiores estis. Vos autem qui in Christo fortes estis, et diabolo, mundo et carni, Deo auxiliante, resistere valetis, nolite vos sæcularium hominum conventibus subtrahere, sed potius peccatores verbo et exemplo vestræ bonæ conversationis Deo lucrificate. Unde Dominus : « Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant (Luc. viii). Propterea vos qui in Christo perfectiores estis, bono verbo et exemplo aliis lucete, tenebrosos illuminare, bene incipientes promove, infirmos confortate, bene viventes ad meliora monete, quatenus cum lucro multarum animarum ad Christum mereamini pervenire, cum ipsis, et pro ipsis coronandi per omnia sæcula sæculorum. Amen.

De sanctis Innocentibus ex libris D. Haymonis, De Christianarum rerum memoria.

Christo nato, et secundum Matthæi evangeliste testimonium adventantibus tribus Magis ad eum stella duce, conturbatur Herodes, incredibiliter veritus status sui et regni periculum. Investigato a Magis et manifestato ex Michæ oraculis nativitatæ loco, interim jubet omnes pueros a bimatu et infra, secundum tempus a Magis exquisitum, ut cum illis Dominum posset extingui. Sed præmonitus ab angelo Joseph, puerum transfert in Ægyptum, etc.

De quibus sic Chrysostomus inquit (5) : « Sed o beata lactantium gloria, quibus pro Christo contigit dedicare martyria! Expugnant tempore uno nativitatem et mortem, ingressum et exitum, principium et occasum, ut in ipsis posset tempore uno, ut dixi, et nascendo ingredi mundum, et dedicare martyrio eorum. Probat novos exercitus Christus, rudes milites designat, legiones lactantes victoria perpetrata coronat. Fiunt pro Christo victores, qui ætate fuerunt cœquales; fiunt, inquam, infantes sine certamine fortes, sine pugna victores, norunt vincere, qui pugnari non norant; existunt victoriæ compotes, qui fuerant ætate imbelles. Merentur penam martyrum, gloriam sanguine comparant, æternam vitam temporali morte commutant. Nec timuit atas illa mortem, nec horruit; timere enim non potuit quæ timere non novit; transmittit infantes infans Christus ad cœlum, nova xenia, Patri primitias fructuum exhibet Genitori. Ostendit futuram fecundissimam messem, dum in semine tantam exhibet ubertatem. Derisit se, derisit hostilis immanitas, quæ putavit turbare posse consilium Dei, gloriam Christi, salutem necessarium mundi; sed contulit infantibus multis martyrium, dum infantem quærit occidere Christum.

(5) 1 Serm. 3 in opere 22 Serm., tom. II.

A Præstat hostis dum nocet; beneficium tribuit, cum occidit; invideret enim eorum gloriæ, si amaret; sed aliæ sunt terrestres pugnae, aliæ cœlestes victoriæ. In prælio Christi moriendo vivitur, cadendo surgitur, victoria per interitum comparatur. »

IX.

IN CONVERSIONE BEATI PAULI APOSTOLI.

Saulus adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini (Act. ix). Hodie, fratres charissimi, conversionem beati Pauli apostoli celebramus, et ideo convenienter lectio recitans historiam conversionis ejus hodie recitatur. Ostenduntur autem nobis tria in ipsa lectione, videlicet quam fuerit ante conversionem malus, et quæ ejus fuerit conversio, et quam fuerit post conversionem bonus. Porro quam fuerit ante conversionem malus ostenditur, cum dicitur : *Saulus adhuc spirans minarum*. Cæteri impii persequuntur homines; Saulus vero non solum homines, sed etiam ipsum Deum in discipulis suis persequabatur. Persequabatur autem quatuor modis: animo, verbo, opere, consuetudine, quibus modis omnis malitia consummatur. Animo, Dominum in discipulis suis odiendo; quod notat cum ait *spirans*, Quando enim spiramus, conceptum interius flatum foras mittimus. Et Paulus odium intus conceptum foras emittebat. Verbo, Dominum in suis conviciando et minando. Quod notat, cum ait, *minarum*. Opere, occidendo, quod notat cum ait, *et cædis*. Consuetudine, obstinata malitia persequendo, quod innuit cum ait : *Abit ad principem sacerdotum et petiit ab eo epistolas in Damascus ad synagogas, ut si quos inveniret hujus viæ viros vel mulieres, vinctos perduceret in Hierusalem*. Ac si dicat: More lupi, sanguini innocentium assuetus, postquam præsentibus occiderat, absentium sanguinem sitiabat, et majorem sæviendi potestatem sibi dari postulabat. Et qui unquam, fratres mei, putaret hominem tam crudelem et sanguinolentum ad tantam gratiam posse pervenire? Sed Dominus, ejus misericordiæ non est numerus, hujus etiam misertus est, ut ostenderet se esse illum de quo scriptum est : « Qui eduxit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, et qui habitant in sepulcris (Psal. lxxv). »

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur quando, et qualiter Dominus eum convertit. Quando ostenditur, cum subditur : *Et cum iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco*. Ac si dicatur : Quando erat in proposito et in itinere, ut etiam magis ac magis sæviret, vocavit eum Dominus, et malum ejus propositum et viam in bonum convertit. In quo divinæ gratiæ major apparet effectus. Qualiter autem eum convertit, ostenditur, cum subditur : *Et subito circumfusus est lux de cælo, et statim cadens in terram, audit vocem dicentem sibi*. Sunt autem tria genera conversionum. Quosdam enim convertit Dominus per interiorem inspirationem, ut Magdalenam; quosdam per interiorem prædicationem, ut Petrum et Andream; quosdam per flagellationem, ut filios

Israel, de quibus scriptum est, « Cum occideret eos, quærebant eum, et revertebantur (*Psal. lxxvii*). » Hoc modo convertit Paulum, flagellat enim eum primo; secundo, flagellationis causam eum docet; tertio, Saulus medicinam quærit; quarto, medicina ei datur. Cum flagellat eum, luce de cœlo circumfulgente, eum excæcat, prosternit. Et debilitat, ostendens se habere divinam potentiam, et illum humanam fragilitatem. Eum excæcat, quoniam non poterat vere illuminari, nisi a mala sua scientia prius excæcetur. Eum prosternit, quoniam non poterat bene surgere, nisi prius a mala sua elatione prosterneretur. Eum debilitat quoniam non poterat bene valere, nisi prius a sua mala fortitudine debilitaretur. Non potest enim aliquis divinam accipere fortitudinem, nisi suam amittat et vilipendat fortitudinem. Unde idem Paulus, « Cum, inquit, infirmor, tunc fortior sum et potens (*II Cor. xii*). » Causam flagellationis eum Dominus docet cum ait: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Ac si dicat: Dignus es non solum flagellari, imo etiam damnari, qui me salvatorem mundi persequeris. Non autem ait, *quid meos persequeris*, sed, *quid me persequeris?* In quo demonstratur nobis quanta sit unio capitis et membrorum. Quoniam sicut caput dicit pro pede conculcato, quare conculcas me? et pro dorso cæso, quare cædis me? Ita Dominus dicit sibi inferri quæ suis inferuntur. Ad hoc Saulus tremens præ timore, conscius se Jesum persecutum fuisse, et stupens, illum animadvertens esse Deum, quem purum hominem putabat, quasi coactus ad obediendum medicinam quærit, dicens: *Domine, quid me vis facere?* Ac si dicat: Verum est, Domine, quod te persecutus sum, sed ignorabam te esse Christum. Sed jam de cætero tibi obedio; præcipe quidquid vis. Medicinam incipit ei Dominus adhibere, dum præcipit in urbem intrare, et dicendis obedire. Viri autem qui eum comitabantur, stabant stupefacti, vocem quidem audientes, ut testimonium ei ferre possent, sed non renati, eum videre non erant digni. *Ad manus autem illum trahentes*, etc. « Hæc mutatio dextræ Excelsi (*Psal. lxxvi*). » Qui venerat trahere oves trahitur ut ovis, factus de lupo agnus, de Saulo Paulus, de persecutore prædicator. *Et erat ibi tribus diebus et tribus noctibus non videns, et non manducavit neque bibit*. Ad modum triduanæ Domini sepulture mortuus est peccato, ut surgeret Deo. Cum autem Dominus jam per se interiorius eum etiam Evangelium docuisset (unde ipse gloriatur se non « ab homine » accepisse illud, neque didicisse, sed « per revelationem Jesu Christi » (*Gal. i*)), tamen mittit ad eum illuminandum, erigendum et confortandum ad Ananiam; ut per hoc ostendat ministris, id est ministeriis Dei, quanta reverentia debeatur, ut non nisi per eos et per ea pateat salus. Nam mox ut Ananias imposuit Paulo manus, *ceciderunt ab oculis ejus tanquam squamæ*, serpentinæ malitiæ, et illuminatus est. Et eum accepisset cibum, tam corporalem quam spirituales, confortatus est. Hoc modo

convertit ad se Dominus plerosque nostrum quotidie. Nam sæpe dum sumus in proposito et in cursu peccandi et male agendi, ut nos convertat Dominus ad se, immitit nobis flagella infirmitatum, persecutionum et miseriarum, ut qui nolumus per prosperitatem, saltem emendemur per adversitatem. Qui si vere humiliamur, et emendationem promittimus, illuminamur a Domino interiorius, erigimur et confortamur.

Sequitur pars tertia, in qua ostenditur quam bonus fuerit Paulus post conversionem, cum subjungitur: *Fuit autem cum discipulis qui erant Damasci, per dies aliquot*. Qui enim prius erat toto corde contra Christum et discipulos ejus, nunc erat toto corde cum Christo et discipulis ejus. Super omnia enim diligebat Christum, et discipulos ejus sicut seipsum. Quantum quippe diligeret Christum ostendit, cum ait: « Certus sum enim quod neque mors, neque vita, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura aliqua, poterit me separare a charitate quæ est in Christo Jesu (*Rom. viii*). » Quantum vero diligeret Christi discipulos ostendit, cum ait: « Quis infirmatur et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? » (*II Cor. ii*.) Et qui plus blasphemabat et persequabatur nomen Christi, coram regibus et principibus et filiis Israel portavit nomen Christi. Unde et hic dicitur: *Et continuo ingressus Paulus in synagogas, prædicabat illis Jesum, ostendens quoniam hic est Filius Dei*. Et qui prius adjuvabat toto nisu Judæos persequens Christum, nunc toto nisu persequabatur infidelitatem eorum. Unde et hic dicitur: *Saulus multo magis convalescebat, et confundebat Judæos, ostendens*, id est affirmans, *quia hic est Christus*. Et qui prius lapidabat et occidebat confitentes Christum, nunc non effugit lapidari et occidi propter Christum, Ecce, fratres mei, de quam perverso quam sanctus factus est Paulus. In Paulo quippe et in Magdalena et hujusmodi, voluit Dominus demonstrare viscera misericordiæ suæ, ut scilicet cæteris peccatoribus exemplum pœnitentiæ et spem veniæ præstaret, ne videlicet aliquis in quantacunque scelerum enormitate desperaret, sed potius per pœnitentiam ad spem veniæ festinaret. Sicut econtrario in ruina Judæ et similium, qui de alto gradu sanctitatis in foveam perditionis prolapsi sunt, voluit profunditatem severitatis suæ demonstrare, ut scilicet cæteris justis timorem incuteret, ne videlicet aliquis in quantacunque virtutum altitudine præsumeret, sed potius se humiliaret, timeret et vigilaret, et non in se, sed in Deo se posse stare consideret. Audi tamen, peccator. Non proponitur tibi Paulus in exemplum peccandi, sed pœnitendi. Si secutus es peccantem, sequere pœnitentem. Ne differas de die in diem. Ne adjicias peccatum super peccatum, et dicas: Misericordia Dei magna est, peccatorum meorum miserebitur. Neque enim vita, neque pœnitentia, est in manu hominis, sed in manu Dei. Qui sicut humilibus et timentibus per misericordiam suam tempus pœnitentiæ tribuit, ita præsumptibus et contemnentibus

per justitiam illud subtrahit. Itaque, fratres mei, qui justus est ex nobis, dum est in hac lubrica vita, semper timeat et vigilet, et qui peccator est, non desperet, sed dum licet, ad remedium pœnitentiæ festinet, compungatur, ploret, confiteatur, et bonis operibus redimat peccata sua, quatenus utrique vitam mereamur consequi sempiternam. Per Dominum nostrum Jesum Christum qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Vita D. Pauli apostoli, per Isidorum.

Paulus, qui antea Saulus, apostolus gentium, advocatus Judæorum, a Christo de cælo vocatus, et in terra prostratus, qui oculatus cœcidit, cæcatus surrexit, ex persecutore factus est vas electionis, et ex lupo agnus, inter apostolos vocatione novissimus, prædicatione primus, in lege Gamalielis discipulus, in Evangelio Christi servus, cujus patria Judæa fuit, genus de tribu Benjamin. Ille secundo post ascensionem Domini anno baptizatus, dignitatem meruit apostolatus, atque plus omnibus laborans, multo latius inter cæteros verbi Dei gratiam seminavit, atque doctrinam evangelicam sua prædicatione complevit, incipiens ab Hierosolymis usque ad Illyricum et in Italiam, Hispaniamque processit, ac nomen Christi multarum gentium populis manifestavit quibus non fuerat declaratum. Cujus miracula ista esse noscuntur: raptus tertium cælum ascendit, seducentem Pythonis spiritum imperata discessione dampnavit, adolescenti mortuo vitalem redintegravit spiritum, cæcitate præclusit Magum, elaudo proprium reformavit incessum, diri serpentis nec sensit morsum, sed igni dedit arsurum, patrem etiam Publici a febrilibus orando sanavit. Ob amorem quoque Christi multas passiones sustinuit, in primis Judaicas persecutiones, et gentium miseras, et laborem, et famem, sitim, frigus, et nuditatem, die ac nocte, profundi naufragia, mille pericula, ferrum, verbera, carcerales tenebras, tormenta catenarum, calores et vincula. Inter hæc ligatur, et Judæis traditur, a gentibus lapidatur ad necem, in sporta per murum dimittitur, virgis cæditur, pœnis aretatur in carcere, vinetus terramotu facto resolvitur. Ac ultimum a Nerone gladio occiditur eo die quo et Petrus crucifixus est. Sic enim oportuerat ut ii qui simul confessi sunt, uno die coronarentur. Sepultus est Romæ via Ostiensi, anno post passionem Domini trigesimo sexto, tertio miliario ab urbe contra orientalem plagam.

X.

IN EODEM FESTO.

Dixit Simon Petrus ad Jesum: Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? (Matth. xix.) Et reliqua. Illius evangelicæ lectionis, fratres charissimi, tres sunt partes. Primo enim dicit Petrus Domino quid propter Dominum fecerit. Secundo quærit quid boni inde consecuturus sit. Tertio quæsitum ei Dominus exponit. Primo igitur Petrus quid propter Dominum fecerit ostendit, cum dicit: *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te.* Porro cum Petrus nullas in hoc mundo divitias habuisset, sed ex arte piscatoria utinque se sustentaret: quia non solum navem et retia reliquit, sed omnia reliquisse dicit, eo quod reliquerat omnem cupiditatem habendi. Tanta enim indicat se reliquisse quanta poterat cupivisse. Omnia igitur reliquit, qui et illud minimum quod habebat, totum re-

liquit, et cupiditatem habendi penitus deposuit. Duo enim sunt, relinquere cupiditatem, et relinquere rem. Alterum est præcepti, alterum vero consilii. Relinquere quippe cupiditatem tenemur ex præcepto. Relinquere vero rem non tenemur, sed monemur ex consilio. Si cupiditatem non relinquimus, damnamur. Si vero rem non relinquimus, non ideo damnamur, sed quodammodo impedimur. Quidam igitur sunt qui relinquunt cupiditatem et rem; quidam, qui cupiditatem et non rem; quidam, qui rem, et non cupiditatem. Cupiditatem et rem reliquerunt apostoli, et eorum imitatores, qui et cupiditatem habendi penitus a se abiecerunt, et omnia etiam necessaria reliquerunt. Quibus a Domino dicitur: «Nihil tuleritis in via, neque sacculum, neque peram, neque calceamentum (Luc. x), etc.» Quibus debet esse in Deo tanta fiducia, quod etsi non portent ista, tamen pro certo habeant, Deo providente, nulla sibi defutura. Unde Dominus: «Quando, inquit, misi vos sine pera, et sacco et calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? Qui dixerunt: Nihil (Luc. xxii).» Quod aperte est contra claustrales, qui postquam omnia reliquerunt, rursus ad habendum sacculos et bursas, per cupiditatem redeunt, facti deteriores multo quam sæculares, qui eas licite possident. Cupiditatem vero, et non rem, relinquunt boni sæculares, qui omnem illicitam cupiditatem relinquunt, res vero sibi necessarias non relinquunt. Nam res superfluas retinere, cuilibet damnabile est. Qui ergo res superabundantes et superfluas possidet, eas pupillis, viduis et egenis erogat, ne forte fiat reus propter inopiam tot pereuntium animarum, quot potuit sustentare ex rebus quas superflue retinet apud se. Unde Joannes Baptista: «Qui habet duas tunicas, det unam non habenti; et qui habet escas, similiter faciat (Luc. iii).» Nam juxta Joannem evangelistam: «Si quis habuerit substantiam hujus mundi, et videns fratrem suum necessitatem patientem, et clausserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?» (I Joan. iii.) Rem autem et non cupiditatem relinquunt avari, qui, quamvis vel per exactionem, vel per mortem divitias habere desinant, tamen nec in morte eas pauperibus erogare possunt; de quibus scriptum est: «Et relinquent alienis divitias suas, et sepulera eorum, domus vero eorum in æternum (Psalm. xlviii).» Itaque Petrus qui cupiditatem et omnia etiam necessaria reliquerat, vere dicebat: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te: nudum nudi, expeditum expediti.* Ac si aperte dicat: Non secuti sumus te, ut quidam solent, propter lucrum majorum divitiarum sæcularium, cum eas non possideas, sed tantum propter teipsum. Sequitur pars secunda, in qua Petrus quærit quid inde boni sit consecuturus, cum subdit: *Quid ergo erit nobis?* Ac si aperte dicat: Mandatum, consilium et exemplum tuum secuti sumus; quod est illud præmium quod promisisti nobis, dicens: «Si vis esse perfectus, vade, et vende omnia quæ habes, et veni, sequere me, et habebis thesaurum in cælo (Matth. i).» Porro hæc illatio quæ fit per hanc conjunctionem

ergo, non provenit ex debiti astrictione, sed potius ex promissione. Non enim electis suis dabit Dominus vitam æternam, ideo quia illi meruerunt, sed ideo quod gratis eis promisit. « Non enim ex operibus, ut ait Apostolus, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam salvos nos fecit (Tit. iii). » Unde non ait hic Petrus : Quid ergo reddes nobis, sed ait : *Quid ergo erit nobis*, quasi quid proveniet nobis ex tua promissione? Bene quoque ait *quid*, quoniam ea quæ hic damus, vel relinquimus propter Deum, non sunt commensurabilia ei bono quod ab eo accepturi sumus, quoniam insta sunt parva, fugitiva et transitoria; illud verabonum erit (*quid*) quoniam magnum, stabile et æternum.

Sequitur pars tertia, in qua Dominus ad hoc quod Petrus quæsierat, respondet dicens: *Amen dico vobis, quod vos qui reliquistis omnia et secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.* Per hoc confirmativum adverbium, *amen* confirmat Dominus hoc quod ipse promittit fore verum, et est quasi jusjurandum Dei, quod *vos* inquit, *qui reliquistis omnia*. Sed quoniam multi propter inanem gloriam, vel propter furorem omnia reliquerunt ut Socrates et Diogenes, qui etiam necessaria reliquerunt, addit, *et secuti estis me*, quod fidelium proprium est, *in regeneratione*, id est in resurrectione, quæ ideo vocatur regeneratio, quoniam qui primum nascendo regeneramur ad vitam mortalem, postea resurgendo generabimur ad vitam æternam *Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos*. Ac si aperte dicat : Vos qui non solum mandatum, sed etiam consilium et exemplum meum secuti estis, ita specialiter mecum sedebitis. Significatur autem hic per duodecim sedes, judiciaria potestas omnium perfectorum, sicut per duodecim tribus, universitas omnium judicandorum. Alias nec Paulus qui dicit se angelos judicaturum, judicabit, nec aliæ a duodecim tribubus judicabuntur. Judicabit autem solus Dominus auctoritate, tanquam Dominus et Judex. Apostoli vero judicabunt assensu, tanquam senatores in concilio. Mediocriter etiam bonos dicit alibi Dominus judicatuuros, comparatione scilicet melioris facti dicens : Viri Ninivite surgent in judicio cum generatione ista, et condemnabunt eam, quoniam egerunt pœnitentiam in predicatione Jonas (Matth. xii; Luc. ii). Et omnis, inquit *qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.* Ac si dicat : Non solum vos qui omnia reliquistis, et me secuti estis, apud me gloriam æternam consequimini, sed etiam cæteri minores, qui cum cupiditate etiam relinquunt, et si non omnia, tamen aliquot temporalium propter me. Hi et si non erunt tanti, quanti vos in potestate judicandi, tamen centuplum accipiet, et vitam æternam possidebunt. Sed quid est fratres mei, quod hic Dominus promittit præmium

relinquentibus propter se patrem, aut matrem, aut uxorem, cum alibi idem præcipiat honorare patrem et matrem (Matth. xv; Marc. vii), et uxorem a viro non discedere? (Matth. xix.) Sed non naturam vel charitatem patris et matris vult Dominus propter se relinquendam, sed carnales affectus, maxime cum a via Dei nos impediunt. Quod olim in primitiva Ecclesia frequenter contingebat, cum fidelem pater, vel mater, vel uxor infidelis a via Dei retraheret. Quod si carnales affectus patris, vel matris, vel uxoris Deo præponebat, indignus Deo erai, ipso dicente : Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est mihi dignus (Matth. x). » Non ait propter me, aut secundum me, sed ait *plusquam me*, vel contra me. Itaque, fratres mei, quando a via Dei parentes nos impediunt, nec nos eos possumus lucrari Deo, sed ipsi cupiunt nos lucrari mundo, relinquendi sunt, ne simul cum eis pereamus. Unde Dominus : « Non veni pacem mittere in terram, sed gadium. Veni enim separare filium a patre, nurum a socru (Matth. x), » etc. Et Hieronymus : « Si tibi tendenti in eremum obstiterit pater in limine, per calcatam perge patrem. » Pietatis enim genus est in hac re esse crudelem. Quod si non impediunt nos omnino parentes, sed aliquantulum nos retardant a via Dei, et spem habeamus eos lucrificandi Deo, non sunt deserendi, sed potius per charitatem et bonam conversationem ad Deum trahendi. Hinc Paulus ait : Si consentit vir infidelis habitare cum muliere fidei, non discedat fidelis. Sanctificatur enim vir infidelis per mulierem fidelem ; et mulier infidelis per virum fidelem (I Cor. vii). Non enim deficit, imo magis proficit, qui propter lucrandam proximi animam, a sua perfectione descendit. Unde etiam Paulus : « Factus sum infirmis infirmus, ut eos lucrificarem (I Cor. ix). » Quod autem ait, *quia qui reliquerit illud propter me, centuplum accipiet*, non est intelligendum secundum intellectum Judæorum vel hæreticorum, qui putant omnia temporalia, quæ in hac vita propter Deum reliquerunt, ea in centuplum se in alia vita recepturos, non attendentes turpe et indecens esse, ut qui unam uxorem propter Christum reliquerit, sit recepturus centum. Sed iis verbis significatur nobis, quoniam centuplo pluris erunt prima, quam pro Deo data vel derelicta. Quod autem ait alius evangelista, *centuplum accipiet hic, et in futuro vitam æternam*, manifestum est. Qui enim omnia temporalia vere reliquit propter Christum, centuplum accipiet hic in gratia virtutum. Sed etiam in temporalibus centuplum recipit, quoniam Deo omnia adjiciente, factus est tanquam nihil habens, et omnia possidens (II Cor. vi). Centuplum enim melius est omnia habere sine sollicitudine et timore quam cum sollicitudine et timore. Itaque, fratres mei, cum necesse sit nos vel relinquere omnia temporalia, vel jam relinqui ab eis, quoniam relinqui a temporalibus pœnam habet, et non præmium, relinquamus ea, antequam relinquamur ab eis ; et si non possu-

mus relinquere non necessaria, saltem relinquamus superflua, ea in pupillos, viduas, infirmos, captivos et cæteros bonos usus erogantes; et etiam ab ipsis necessariis, quantum possumus, nos restringamus, in cibo, et potu cæterisque necessariis nos cohibentes, ut sine cupiditate et timore hic vivamus, « tanquam nihil habentes et omnia possidentes, » mandata, et consilia, et exempla Christi sectantes, ut, et si non judicare cum apostolis possimus, tamen mereamur adjudicari vitæ æternæ ab apostolis, largiente Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XI.

IN PURIFICATIONE BEATÆ MARIE VIRGINIS.

Ecce mitto angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam (Mal. iii), etc. Ille loquitur, fratres mei, de adventu Christi Malachias propheta, imo Dominus per eum. Ostendit autem quinque. Primo, dicit Deus Pater se mittere angelum ante adventum Filii sui. Secundo, dicit statim ipsum Filium venturum. Tertio, dicit paucos intellecturos adventum ejus. Quarto, dicit quod sit officium ejus. Quinto, dicit quid sit facturus. Primo igitur, Deus Pater loquens ad Filium suum, dicit se mittere nuntium ante adventum ejus, dicens: *Ecce ego mitto angelum meum.* Cum plures nuntios adventus Filii sui præmisisset Deus in pluribus temporibus, ut patriarchas et prophetas, hic singulariter dicit se mittere unum nuntium, Joannem Baptistam intelligens, quem etiam propter prærogativam sanctitatis et officii, suum angelum vocat. Sicut enim rex terrenus venturus in aliquam urbem, multos præmittit præambulos, adventus sui nuntios, et jam intraturus, nuntium familiariorem sibi præmittit: ita Dominus fecit, mittens primo patriarchas et prophetas, et jam vero venturus, præcursorem sibi chariorem præmisit; cui etiam testimonium perhibuit, quoniam « inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista (Joh. i). » Qui etiam more angeli divinorum arcanorum internuntius fuit ad homines, secreta Trinitatis et Incarnationis prædicavit, imo etiam demonstravit, non suam, sed Domini gloriam quæsivit. Quid autem iste angelus facturus esset ostendit, cum subdit: *Qui præparabit viam ante faciem tuam.* Præparavit enim præcursor viam Christo, prædicando, baptizando; sed etiam sua mirabili nativitate, nativitatem Christi mirabiliorem, et sua sancta conversatione conversationem Christi sanctiorem, et sua passione pretiosa passionem Christi pretiosorem præcucurrit et præmonstravit. Si autem in littera habeatur *ante faciem meam*, facies Patris Filius dicitur, eo quod per Filium Deus Pater in terra cognoscatur. Secundo, dicit post præcursorem statim Filium venturum, cum subdit: *Et statim veniet, etc.* Conceptionem quippe et nativitatem præcursoris, post dimidium annum subsequuta est conceptio et nativitas Christi. Et quis veniet? *Dominator quem vos queritis, et angelus testamenti quem vos*

A vultis. Quia namque Patres Veteris Testamenti, gravi dominio diaboli et malorum principum oppressi erant, jugum suave Christi quærebant; qui pondus Veteris Testamenti, et duritiam ministro- rum ejus ferre non poterant, angelum Novi Testamenti desiderabant. Hoc est quod Simeon ille senex, qui responsum acceperat se non moriturum donec videret Christum (Luc ii), dicebat quotidie in orationibus suis: Quando veniet? Quando nascetur? Quando videbo? Hoc etiam desiderium antiquorum Patrum significant illæ septem antiphonæ, quæ a desiderativo adverbio *O* incipiunt ita: *O Sapientia, O Adonai, etc.* quo veniet? *Ad templum sanctum suum* id est ad uterum beatæ Virginis, quod antonomastice *sanctum*, id est sanctificatum fuit. Vel etiam ad materiale templum Hierosolymis, in quo hodierna die cum oblationibus a parentibus oblatus fuit. Vel certe *ad templum*, id est ad sanctam Ecclesiam, quam significare et conjungere sibi venit. Et ne desperetis de dilatione, quia *ecce venit, dicit Dominus exercituum.* Tertio, dicit paucos intellecturos adventum Christi, cum subdit: *Et quis poterit cogitare diem adventus ejus? Et quis stabit ad videndum eum?* Quasi dicat, pauci. Pauci quippe fuerunt Simeon et Anna, et aliquot viri spirituales, qui per Spiritum intellexerunt quando venturus erat. Et pauci fuerunt discipuli ejus, qui per Spiritum intellexerunt quod Filius Dei in carne quam videbant, venerat. Convenienter autem ait, *Stabit*, quoniam et si multi carnalibus oculis viderunt Christum, tamen ad eum videndum non steterunt, qui unde proficere debuerant, per infidelitatem corruerunt.

C Quarto, dicit quod foret officium ejus cum subdit. *Ecce ille quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum.* Ac si dicat: Officium ejus erit purgare et mundare Ecclesiam. Venit enim in primo adventu justificare impios per misericordiam, qui in secundo veniet impios damnare per justitiam. Nec tamen ait: Ecce ille quasi conflator, et quasi fullo, quoniam Christus non est tantum minister purgandi et emundandi, ut cæteri magistri, sed etiam causa. Porro ignis sex res facit, calefacit, liquefacit, urit, illuminat, corroborat et inflammat. Christus quoque veniens in hunc mundum calefecit hominum frigiditatem, liquefecit cordium duritiam, ussit peccatorum rubiginem, illuminavit hominum insipientiam, corroboravit hominum infirmitatem, inflam-
D mavit etiam cordium torporem. Herba quoque fullonum duo facit, masculas pannorum tollit, et eos dealbat. Christus similiter maculas animarum tollit, et eos dealbat. Unde Propheta ei dicit: « Asperges me Domine, hyssopo et mundabor, lavabis me, et super nivem dealbabor (Psal. li). » Sunt autem duo genera hominum. Quidam enim sunt duri cordis et crudelis, qui significantur per metalla rubiginosa. Quidam vero sunt mollis animi et remissi, qui significantur per squalida vestimenta. At Christus utroque per misericordiam suam respiciens, et illis fit ignis conflans, et istis herba fullonum. Utrumque,

fratres charissimi, in hodierna solemnitate significamus, qui hodie luminaria accensa gestamus, et vestimentis candidis dealbamur. Quinto, quid facturum sit ostenditur, cum subditur : *Et sedebit conflans et emundans argentum, et purgabit filios Levi.* Per argentum, quod sonorum est et utensilibus altaris aptum, significantur prædicatores et ministri Ecclesiæ. Idem etiam significatur per filios Levi, qui in monasterium Domini assumpti erant. Ad quorum emendationem emundationemque Christus seddit, tanquam magister, et vacavit. Primum enim apostolos et discipulos suos igne sancti Spiritus purgavit et illuminavit, ut per ministerium eorum cæteri quoque purgarentur et illuminarentur. *Et conflabit eos,* inquit, *tanquam aurum, et quasi argentum,* id est sapientia et eloquentia eos claros reddet, per quas prædicatio ministratur. *Et erant Domino offerentes sacrificia in justitia.* Deo omnia bona, sibi sola mala attribuentes, non aliena, sed seipsos Deo propter Deum sacrificantes. Hoc est enim sacrificare sacrificium justitiæ. Utinam et nos indignos peccatores et sacerdotes, ille ignis divinus purget, illuminet et inflammet, quatenus sacrificium justitiæ mereamur et digne sacrificare! *Et placebit, inquit, Deo sacrificium Juda et Jerusalem,* id est primitivæ de Judæis Ecclesiæ, sicut dies sæculi, subaudis, primi. *Et sicut anni antiqui,* id est sicut sacrificium Abel. Abrahæ, Melchisedech, et cæterorum antiquorum Patrum, quorum sacrificium certum est Deo placuisse: imo magis quam illud, quia illi figuram, isti verum Agnum et verum panem obtulerunt. Moraliter vero, sicut Deus Pater præmisit angelum suum, id est Joannem Baptistam, ut prepararet Filio suo in carne venienti, viam, ita quotidie præmittit angelos suos qui præparent. Filio eidem invisibiliter ad corda hominum venienti viam. Angelos autem dico sacerdotes et prædicatores, qui primum prædicant verbum Dei auditoribus, ut ita postmodum ad corda illorum veniat ipse Filius. Scriptum est enim : « Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt de ore ejus. Angelus enim Domini exercituum est (Mal. ii). » Et non solum nos, sed etiam quislibet vestrum, fratres mei, qui verbum salutis proximo annuntiat, angelus Domini potest dici. Itaque verbo prædicatoris exterius ad aures sonante, et Deo intus invisibiliter operante, statim venit verbum Patris per fidem ad cor, et illud in templum sibi sanctificat. » Templum enim Dei, inquit Apostolus, sanctum est, quod estis vos (I Cor. iii). » Sed quis poterit cogitare, vel intelligere diem vel horam adventus ejus ad cor? Ac si dicat : Nullus. Ipse enim solus novit quomodo mentes hominum in melius mutet, vel quomodo ad eas veniat, vel eas sanctificet. Scriptum est enim : « Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis, et nescis unde veniat, aut quo vadat (Joan. iii). » Et tamen hoc scimus, quia ille est quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum, id est auctoritatem habet emolliendi mentes per compunctionem, et emun-

dandi per baptismum, vel per pœnitentiam. Unde Job : Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es? » (Job xiv). *Et sedebit, inquit, conflans et emundans argentum.* Ac si dicat : Non illos in quibus ad horam habitat Deus, sed illos solos in quibus sedet manet, emendat et efficit argentum purum et vasa electionis. *Et purgabit filios Levi,* id est illos qui videbantur additi numero reproborum, purgando addet numero electorum ministrorum, et faciet eos offerre sacrificia in justitia, ut justitia sit in offerente, et in oblato, et in intentione. *Et placebit Deo sacrificium Juda et Jerusalem.* Ac si dicat : Quia in vera confessione et pace sacrificabunt, placebunt Deo sicut sacrificia antiquorum sanctorum. Clamemus ergo, fratres mei, toto corde, clamemus ad illum sanctum mundatorem animarum, quatenus ipse emolliat duritiam animarum nostrarum, decoquat rubiginem peccatorum, induat nos candores suarum virtutum, inflammet nos ad amorem desiderii sui, ut omnia transitoria tanquam stercorea reputantes (Phillip. iii), ad eum toto desiderio festinemus, nosmet in holocaustum suavitatis offerre ei, et ab eo suscipi mereamur, intercedente Dei Genitrice, quæ hodierna die meruit offerre Filium suum Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XII.

ITEM IN EODEM FESTO.

Postquam completi sunt dies purificationis Mariæ secundum legem Moysi (Luc. ii), etc. Hodie fratres charissimi, beatæ Virginis et matris Domini celebramus purificationem. Unde et Evangelium, illius explicans historiam, hodie recitatur in sancta Ecclesia, proponens nobis quatuor quasi opposita: videlicet, quod pura purificatur, quod Deus offertur, quod Redemptor redimitur, quod senex jam moriturus gratulatur. Ut quid, fratres mei, voluit Dominus vel matrem suam puram, cum non indigeret purificari, vel se Deum offerri, vel Redemptorem redimi? Ob tres causas: ut se non solvere legem, sed adimplere demonstraret (Matth. v.) ut per omnia exemplum humilitatis nobis proponeret, ut nos debitores a debitis pro nobis in debita solvendo redimeret. Primo igitur proponit nobis evangelista purissimæ virginis purificationem, cum ait : *Postquam impleti sunt dies purificationis Mariæ secundum legem Moysi,* subaudis, egit quod purificando facere debebat. Præcepit enim lex ut mulier quæ suscepto semine masculum peperisset, immunda haberetur septem diebus, et in octava puer circumcideretur, deinde aliis triginta tribus diebus, suspenderetur ab introitu templi. Quibus expletis, quadragesimo die cum hostiis, agno scilicet et turture, vel columba, puerum ad templum offerret. Si autem peperisset feminam, erat immunda quatuordecim diebus, et aliis sexaginta sex diebus suspenderetur ab ingressu templi: donec octogesimo die cum hostiis ad templum veniret (Deut. xii). Videamus igitur diligenter verba legis, et primo secundum

litteram; ait enim mulierem quæ suscepto semine masculinum peperisset, immundam esse septem diebus. Illam vero quæ sine semine peperisset, non dicit esse immundam neque prædictæ purificationi subjacere. Patet ergo quod beata Virgo quæ sine semine de Spiritu sancto concepit, eum immunda non fuerit, purificatione non egerit. Itaque, fratres mei, si mater puritatis non recusavit purificationem legis subire, quid nos impuri et impii facere debemus, qui quotidie purificatione indigemus? Mater munditiæ et sanctitatis mundationem non refugit, et tu adolter vel adultera, tu immunde vel immunda per purificationem disciplinæ et pœnitentiæ munditiam fugis? Moraliter vero, anima fidelis quæ, suscepto verbi Dei semine, fructum masculinæ et sanctæ vitæ intus concepit per bonam voluntatem, et exterius parere incipit per bonam operationem, non statim se mundam, sed potius immundam reputare debet. Quia, quis quantum eunque justus gloriabitur mundum se habere cor? Debet ergo se immundum ante Dei oculos reputare, et præcipue dum adhuc ejus conversio nova est et rudis, quam debet in octava, id est in fide et pro fide resurrectionis, a veteri et vana consuetudine circumcidere, sed et etiam per quadragintadies, id est per totum vitæ præsentis cursum, se debet a præteritis peccatis per pœnitentiam et disciplinam purificare, et lacrymis, partim de recordatione peccatorum, partim de desiderio patriæ cœlestis natis, se lavare, donec, consummata præsentis vitæ, fructum suum cum sacramento Agni immaculati et castitatis turturis, et innocentia columbæ templum patriæ cœlestis mereatur introire. Anima vero quæ feminam, id est, mollem voluntatem concepit, et operando mollem vitam peperit, duplo quam alia majori indiget purificatione, et per quadragintadies, id est per totam præsentem vitam non digne purificatur. Sed et etiam post mortem in purgatorii locis purificatur, donec octogesimo die, id est, in resurrectione, plene purificata, in templum æternæ beatitudinis admittatur. Secundo vero proponit quod Deus, cum sit omnis oblatio, offertur, cum subdit: *Tulerunt Jesum in Hierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini, quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur.* Quia namque Dominus in Ægypto primogenita Hebræorum ab angelo pereutiente servaverat, voluit Dominus primogenita eorum de cætero sanctificari et offerri. Juxta quam institutionem, Dominus noster Jesus se ipsum voluit Deo Patri offerri, videlicet ut per hostiam sui corporis nos Deo reconciliaret. Alias, unde Deo homo reconciliari poterat? Si enim homo offerret se ipsum Deo Patri, cum reus esset, potius exacerbaret eum quam placaret. Si offerret sua, ut agnum vel hircum, aut hujusmodi, minor esset oblatio, nec pro delecto satisfactura. Si angelus scofferet pro homine, oblatio esset ab homine aliena. Itaque Verbum factum est homo (Joan. 1), ut homo per omnia Deo placens pro homine oblatum, cum Deo

A reconciliaret; ipso Patre teste, qui ei innouit: «Tu es Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. iii; xvii; Marc. i).» Nos ergo fratres, si quandoque peccamus, si quandoque Deum offendimus, non per nos, sed per Christum reconciliationem quaeramus, per quem solum preces, oblationes, et hostiæ apud Deum Patrem acceptabiles esse possunt. Unde et quælibet oratio *Per Dominum nostrum Jesum Christum* fit et concluditur.

Tertio vero proponit quod Redemptor mundi redimitur, cum subditur: *Et ut darent hostiam secundum quod scriptum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.* Hæc hostia pauperum erat, qui agnum ferre non poterant. Dignatus est enim Dominus pro nobis pauper fieri; dignatus est pro nobis redimi. Data quippe est hostia, quæ dabatur pro conceptis et natis in peccato, pro Domino, qui nec conceptus nec natus est in peccato. Redemptus est etiam secundum hoc quod scriptum est, quod primogenitus qui non erat de tribu Levi, quinque sicles argenti redimebatur (Lev. xxvii). Voluit enim nobis vitam humilitatis tam exemplo quam verbo commendare. Exemplo, quia, cum esset omnium dives, natus est pauper, et pro nobis pauper fieri voluit. Cum esset Redemptor mundi, voluit redimi; cum esset rex omnium, voluit pro se tributum dari; cum esset Dominus omnium, voluit hominibus subdi. Unde ipse ait: «Non veni ministrari, sed ministrare (Matth. xx).» Verbo, quia discipulis adhuc carnalibus, et de principatu contententibus ait: «Qui major est vestrum, fiat sicut junior; et qui præcessor est, sicut qui ministrat (Luc. xxi), docens eos de sola humilitate contendere. In quo nostra retunditur superbia, qui malumus dominari quam subdi, qui fugimus dominatum hominum, et dominatum non fugimus vitiorum, qui tributa dare hominibus quasi pestem fugimus, et tributa dare diabolo non horremus, qui damna et exactiones pecuniæ quasi gravissimum scelus fugimus, et damna innocentie non timemus. Si aliquis secularis tollat nobis pecuniam, ab Ecclesia arcemus, divina fidelibus prohibemus, Deo nostro servitium subtrahimus. Et quia nobis auferatur pecunia, nos nobis auferimus divina Deo ministeria sua. Ut quid hoc? nisi quia viam Dei, paupertatem et humilitatem alijcimus, et pecuniam Deo et animæ nostræ præponimus. Contra quos Apostolus loquitur: «Omnino, inquit, delictum est in vobis, quod contentiones habetis inter vos, quare non magis injuriam patimini?» (I Cor. vi.) Quarto quoque inducit evangelista senem prophetam jam moriturum, qui viso, quod desideraverat, optat dimitti ad mortem. Describitur autem talis qui dignus sit Deo ferre testimonium. Nam erat justus, reddens unicuique sua, timoratus, non timore servili, sed filiali; qui timebat cum dilectione, et diligebat eum timore Deum; Expectans non ut dubius, sed certus, Redemptorem. Et Spiritus sanctus, cum septem donis suis, erat in eo. Ille orando et desiderando, meruerat a

Spiritu sancto habere responsum non visurum se mortem, donec videret Christum. *Et venit*, non fortuito, sed illustratus a Spiritu, *in templum*, et in eodem Spiritu cum esse Christum intellexit, et in ulnas suas cum suscepit. Quis potest pensare, fratres mei, quantum gaudium habuit iste senex, quando Redemptorem suum et mundi, quem tandiu desideraverat, suspiraverat et exspectaverat, oculis vidit, inter brachia sustulit, exsultans portavit? Qui cum gaudii magnitudinem nec exprimere, nec omnino tacere posset, in gratiarum actionem prorumpens, benedixit de immensis beneficiis suis Deum et dixit: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace*. Ac si aperte dicat: Nunc, Domine, exhibito quod promiseras, oro dimitti in pace, quando post magnitudinem gaudii, non sentiam mortem. Et quare tantum gaudes? *Quia viderunt oculi mei salutare tuum*. Exteriores, exteriorem carnem; interiores, interiorem divinitatem. Quarum conjunctio est salutare tuum et nostrum; tuum, quia das; nostrum, quia accipimus et sentimus beneficium, quandoquidem salutare, non est singulare, sed omnium commune. Unde sequitur: *Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad revelationem gentium*, huc usque cæcarum, et gloriam plebis tuæ Israel. De quibus Christus secundum carnem natus est. Et quia hodie ille sanctus senex sic a Spiritu sancto illuminatus est, ut lumen totius mundi agnosceret et bajularet, hinc inolevit mos in sancta Ecclesia ut omnes luminaria accensa hodie quasi Christum in manibus bajulamus. Ignis enim divinitatem; cera, quæ apud virginis est opus, humanitatem ex Virgine sumptam demonstrat. Nos itaque; fratres, quæramus omnibus modis animarum nostrarum purificationem; redimamus peccata nostra per eleemosynarum largitatem; offeramus Deo in holocaustum, turturis castitatem et columbæ innocentiam. Et sicut utraque avis facit gemitum pro cantu, dum sumus in hac valle lacrymarum semper habeamus gemitum, et more sancti Simeonis, justitiam esurimus et sitiimus, Desideremus pacem et videre dies bonos, ut visitatione Dei illustrati, et gaudio sancti Spiritus repleti, pleni dierum et gaudentes dimittamur in pace ad mortem victuri in æternum, per Christum Dominum nostrum, cui est honor et gloria per infinita sæculorum sæcula. Amen.

Annotatio.

Observa pervetustum Ecclesiæ morem, quod in die Purificationis beatæ Mariæ virginis candela cære benedictæ fidelium manibus deferuntur. Quod etiam auctoritatē Cyrillus archiepiscopus Hierosolymitanus, in oratione de occursu Domini nostri Jesu Christi, et de Simeone qui Deum excepit. Quamobrem, inquit, venite vos omnes Christi et Dei amantes, Domino læti et mundi occurramus, non legaliter, sed spiritualiter; non ventrem gelicis explentes, sed spiritu exsultantes; non nos vino inebriantes, sed spiritu ferventes. Læti hodie lampades offeramus. Tanquam filii lucis, ceras veræ luci Christo offeramus. Quoniam *lumen ad revelationem gentium* mundo apparuit, ideo lumina ex lumine supra nivem resplendeamus. Supra lac dealbati, supra sap-

phirum illuminati, supra immaculatas columnas in cælos evolantes, ita in nubibus ad Dei occursum exeamus. Hodie directi festi eursum perpetuo peragamus, cum angelis chorus ducamus, cum pastoribus illuminemur, cum orthodoxis adoremus, cum Bethlechem festum agamus, cum Simeone Christum ulnis amplectamur, ut sinus intra æterna Christi bona gratia et miserationibus et clementia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et potentia in sæcula sæculorum.

XIII.

IN CATHEDRA SANCTI PETRI.

Petrus apostolus Jesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, et Bithyniæ, secundum præscientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam et aspersionem Jesu Christi, gratia vobis et pax multiplicetur, etc.

Hanc epistolam, fratres mei, scribit beatus Petrus apostolus discipulis, qui de diversis nationibus venientes, erant conversi ad fidem Jesu Christi, et in persecutione, quæ facta est in Ecclesia Hierosolymitana, quando lapidatus est Stephanus, per diversa loca dispersi sunt. At beatus Petrus relinquens Hierusalem, tanquam firmus et nescius cedere persecutioni, tanquam bonus pastor habens curam etiam de absentibus, Epistolam consolatoriam et confortatoriam eis scribit. Primo, eos salutans; secundo, de eorum profectu Deum benedicens; tertio, ad tolerantiam passionum et tribulationum tanquam utilium eos exhortans. Sed quod tunc beatus apostolus Petrus dicebat illis, nunc quoque, fratres, ego dico vobis, qualiscunque ego sim qui officium et apostolatam Petri habeo; missus enim sum vobis evangelizare. Qui etiam Petrus esse debeo, id est firmus; pastor enim inter persecutiones et tentationes debet esse firmus et fortis, ut imperfectiones tam verbo quam exemplo possit confirmare. Vos quoque, fratres mei, electi estis, si tamen tenetis opere quod estis vocatione, si estis sicut nomine, ita in veritate Christiani. Advenæ quoque estis in hoc mundo, si intelligentes vos non habere hic manentem civitatem, ad æternam patriam toto desiderio festinatis, si inter hujus exilii miseras ingemiscentes, ad patriam suspiratis, et dicitis cum Propheta: « Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est (Psal. cix). » Et illud: « Advena ego sum apud te et peregrinus, sicut omnes patres mei (Psal. xxxviii). » In dispersione etiam positi estis, quoniam pauci inter infinitos malos, sicut pauca grana inter multas paleas misti estis. Alius enim electorum latet in Ponto, alius in Cappadocia, alius in Galatia, alius in Asia, alius in Hispania, alius in Britannia, alius hic, et alius ibi. Quos Deus, qui solus novit qui sunt ejus (II Tim. ii), in fine sæculorum segregabit a malis, et in unum congregabit. Ad hoc enim, teste Joanne, mortuus est Christus, ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum (Joan. ii). Electi autem estis non secundum merita vestra vel parentum vestrorum, sed secundum præscientiam Dei Patris, qui scilicet vos sua sola gratia ab æterno prædestinavit. Ad quid? In sanctificationem Spiritus, ut videlicet per spiritum, sanctum in baptismo vos emun-

dant ab omnibus peccatis vestris. *Et in obedientiam*, A ut scilicet mundati a peccatis, non rediretis ad vomitum, sed de cætero mandatis Dei obedientes essetis. *Et in asperionem sanguinis Jesu Christi*, ut videret participes essetis passionis Christi, per quam solam regnum cælorum vobis aperitur et cælestia terrenis confederantur. Hic est enim ordo salutis nostræ, fratres mei. Primo enim antequam essemus, a Deo gratis ad vitam prædestinati sumus; nati vero per baptismum sanctificamur; deinde per obedientiam vitam Deo placitam ducimus et ad extremum per passionem Christi regni januam intramus. Quod autem tunc Petrus optabat suis, ego nunc opto, fratres mei, vobis: *Gratia vobis et pax multiplicetur*. Non opto vobis divitias, non honores, non glorias hujus sæculi, quæ multis sunt causa perditionis, sed opto vobis multiplicationem gratiarum, scilicet fidei, spei, charitatis, sapientiæ, justitiæ, fortitudinis, temperantiæ, cæterarumque virtutum quæ homines sanctos et Dei amicos efficiunt, et ad vitam æternam ducunt. Opto etiam vobis pacem, ut videret pacem habeatis cum Deo, ei obediendo, pacem vobiscum, vos mundis custodiendo; pacem cum proximis, eos in Deo diligendo. Hæc enim pax homines efficit filios Dei. Scriptum est enim: « Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. v). » Sequitur pars secunda, in qua Petrus benedicit Deum de beneficiis quæ discipulis suis contulerat dicens: *Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, subaudis sit*. Sed quomodo, fratres mei, Deo optamus benedictionem, a quo est omnis benedictio, et a quo est benedictus quicumque est benedictus? C Vel quomodo Deum benedicere possumus, qui benedicti esse non possumus, nisi a Deo benedicamur? Sed alio modo Creator benedicit creaturam, alio modo creatura creatorem; alio modo una creatura aliam creaturam. Creator enim benedicit creaturam sanctificando. Creatura vero dicitur benedicere Creatorem, ei gratias agendo. Una etiam creatura benedicit aliam, ei divinam benedictionem optando. Deum ergo benedicimus, fratres mei, cum ei gratias agimus de beneficiis suis.

Unde et subdit. *Qui regeneravit vos in spem vivam*, id est qui vos generatos ex Adam in mortem, regeneravit vos per baptismum in spem vivam, id est vitæ æternæ. Vel certe spem vivam vocat, quæ per charitatem bene operatur. Spes enim, sicut et fides, sine operibus mortua est. (Gal. v), nec fructum parituri eternitatis. Quod est contra illos qui, cum male vivant, se futuros salvos præsumunt. Sed nunquid propter merita nostra vel parentum nostrorum *regeneravit nos in spem vivam*? Nequaquam, sed *secundum magnum misericordiam suam*. Et quomodo? *Per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis*. Resurrectio quippe ejus non solum est causa regenerationis et emundationis nostræ, sed etiam argumentum et causa est nostræ futuræ resurrectionis. Sicut enim mortuus est pro nobis, ne nos pro eo mori timeremus, ita resurrexit pro nobis, ut nos per eum

resurrectos speraremus. Et ubi est spes illa? In vobis qui custodimini non cum viribus vestris, sed in virtute Dei. Et quomodo est vobis spes illa? *Per fidem*. Non enim speraretis, nisi crederetis. Et quo tendit spes illa? In *hæreditate* æternæ beatitudinis, a qua per peccatum primi Adæ exhereditati eramus, et nunc per novum Adam hæredamur? Hæreditatem dico *incorruptibilem*, nec senio, nec morbo, nec aliquibus defectibus; et *incontaminatam*, nec peccato, nec vitio, nec aliqua macula; et *immarcescibilem*, nec mutationibus, nec deteriorationibus. Hæreditatem dico *conservatam in cælis*, qui ejus digni esse merentur. Et ubi conservatam? *In cælis*: « Ubi nec ærugo, nec tinea demolitur, neque fures effodiunt, nec furantur (Matth. vi). » Ad quam hæreditatem, qui tendit in salutem æternam animæ et corporis, *præparatam revelari in tempore novissimo, in quo exultabilis*. Juxta quod Joannes ait: « Filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Cum autem venerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est (1 Joan. iii). » Et quid dulcius, quid gloriosius, fratres mei, quam in æterna beatitudine et gloria cum Filio Dei cohæredes esse, et cum eo in æternum gaudere? Propter quam hæreditatem emendam contemnamus, id est vendamus, fratres mei, omnes temporales hæreditates, quoniam qui istarum amatores sunt, ad illam æternam pervenire non possunt. Sequitur pars tertia, in qua Petrus nos hortatur ad tolerantiam passionum, subdens: *Modicum si oportet vos contristari in variis tribulationibus*. Bene autem ait, *oportet*, quoniam frumentum, nisi prius tritaturum, non reconditur in horreum, et sicut aurum, nisi prius examinetur non reponitur in thesaurum, ita nec justus, nisi prius per tribulationes probatus, non recipitur in regnum cælorum. Bene etiam ait contristari, quoniam, quamvis, ut ait Apostolus, justi gloriantur in tribulationibus in spe gloriæ filiorum Dei (Rom. v), tamen caro inter amaritudines tribulationum, non potest non contristari. Unde Dominus ait: « Tristes est anima mea usque ad mortem (Matth. xxvi; Luc. xxii). » Bene quoque ait, *in variis tribulationibus*, quoniam sicut varietas membrorum exigit varietatem medicinarum, ita varietas morum exigit varietatem tribulationum. Bene autem ait *modicum*, quoniam in respectu æternæ beatitudinis quantacunque in hoc sæculo patiamur, modicum et momentaneum esse videtur. Uede Apostolus: « Existimo, inquit, quod non sunt condignæ passionibus huius temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in vobis (Rom. viii). » Porro quam utilitatem nobis conferant tribulationes ostendit, cum subdit: *Ut probatio fidei vestræ*, id est fides vestra probata, *multo pretiosior sit auro quod per ignem probatur*. Prima utilitas tribulationum est, quoniam hic probant et purgant. Probant quoniam sicut equus in stadio, id est eques in prælio, ita fides in tribulationibus probatur. Purgant, quoniam sicut ignis reddit aurum purissimum, ita tribulatio justum. Secunda utilitas, est

merces æterna. Unde et subdit, *Invenitur in laudem, et gloriam, et honorem, in revelationem Jesu Christi Domini nostri.* Quæ autem, fratres mei, major laus potest nobis contingere, quam quando laudabimus a Deo dicente : « Venite, benedicti Patris mei (*Matth.* xxv), » qui fecistis hoc et hoc propter me? Quæ major gloria potest esse quam quando Deus induct nos gloria immortalitatis, faciens nos sole clariores, et introducens nos in societatem angelorum dicens : Percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi? Quis major honor esse potest quam associari angelis, patriarchis, prophetis et apostolis, imo etiam ibi esse ubi est unigenitus Filius Dei, et non solum vocari, imo etiam esse et apparere filii Dei? Hæc autem sient in revelatione Jesu Christi; id est in fine mundi, quando Jesus Christus, qui modo est absconditus, et a pluribus contemnitur, aut ignoratur, veniet ad judicium cum potestate magna, claritate et majestate, revelans potentiam suam, revelans etiam occulta cordium nostrorum, revelans quoque quantam gloriam sui dilectores et quantam pœnam sui contemptores meruerunt. Ne autem crimina nostra, fratres mei, ibi ad confusionem revelentur, nunc revelemus ea per confessionem, ac lacrymis abluentes et elemosynis redimentes, omnia transitoria vilipendentes, ad cœlestia toto desiderio festinantes. Ad quæ perducere nos dignetur Deus et Dominus noster, cui est honor et gloria per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Vita D. Petri per Dorotheum.

(5) Petrus apostolorum Coriphæus, ut in epistolis suis innuere videtur, Evangelium Domini Jesu Christi, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Bithynia, et tandem Romæ prædicavit (*1 Petr.* 1), ubi et postea sub Nerone rege capite ad terram verso (nam ad hunc modum ipse pati volebat) tertio Kalendas Julii crucifixus, ibique sepultus est.

XIV.

IN FESTO SANCTI MATTHIÆ.

Exsurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum fere centum viginti) (Act. 1) etc. Hodie, fratres mei, natalitium sancti Matthiæ apostoli celebramus, qui est in loco Judæ proditoris divina electione subrogatus, ne videlicet sacramentum duodenarii a sua perfectione claudicaret. Hinc est quod lectio ejus explicans electionem, hodie in sancta Ecclesia recitatur, quæ quadripartita est. Primo enim, surgit Petrus inter fratres; secundo, demonstrat reprobationem Judæ, et alterius substitutionem a Spiritu sancto fuisse prædictam; tertio, ostendit quod unus ex fratribus debeat ei subrogari; quarto, ostenditur quomodo substitutus sit. Ait ergo, *Exsurgens Petrus in medio fratrum.* Triadicit, *exsurgens, et in medio, et fratrum.* Quæ quidem tria sunt in vero pastore requirenda. Erat enim exsurgens super reliquos, ut gradu ita etiam vita, et virtutum altitudine, juxta illud : « Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion (*Isa.* xl). » Nec tamen idcirco reliquos quasi minores et subje-

Actos despiciebat, ut quidam faciunt, sed eos quasi æquales et fratres amabat. Unde idem ait : « Nec ut dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo (*1 Petr.* v). » Rursus ita erat exsurgens inter fratres, quod etiam in medio eorum erat per æquitatem. Quod enim medium est, æqualiter se habet ad circumstantias. Petrus quoque æqualiter se habebat erga omnes. Non enim, ut quidam faciunt, vel propter sanguinem, vel propter aliquod temporale emolumentum, vel propter aliquam temporalem intentionem, unum alii præponebat; sed in exercenda justitia, ordinatione, electione, æquitatem et rectitudinem observabat. Itaque qui pastor est, ad exemplum Petri per altitudinem vitæ exsurgat; per charitatem minores tanquam fratres et sibi æquales habeat; et per æquitatis rectitudinem medium teneat.

B*erat autem turba hominum simul fere centum viginti.* Qui numerus constat ex denario duodecies ducto. In quo ostenditur conventum discipulorum in executione fuisse perfectum. Sed tamen fere additur, quoniam numerus, propter ruinam Judæ minoratus, erat perficiendus. Qui omnes esse simul dicuntur sicut loco, ita fide, amore et communitate, Unde et de eis dicitur : « Multitudinis credentium erat cor unum et anima una, erantque eis omnia communia (*Act.* 1). » Sequitur pars secunda, in qua ostendit Petrus Judæ reprobationem et alterius substitutionem a Spiritu sancto fuisse prædictam, dicens : *Viri fratres, oportet impleri Scripturam quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Juda.* Et cum deberet subungere Scripturam, interponit causam reprobationis, dicens : *Qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Jesum, id est dux proditoris fuit, qui connumeratus erat nobiscum, et sortitus est sortem ministerii hujus.* Ac si dicat : Nobiscum erat numero non merito, vocatione non electione, ministerio non virtute. *Et hic quidem possedit,* id est fecit possideri, *agrum iniquitatis, reddito pretio iniquæ proditoris Judæis.* Vel *possedit,* quia forte in eo sepultus fuit. *Et suspensus crepuit medius, et diffusa sunt omnia viscera ejus.* Qui licet peccasset gravissime prodendo, tamen gravius peccavit desperando. Cujus guttur de quo vox proditoris exierat laqueo suffocatur. Venter et viscera quæ proditorem conceperant effunduntur. Moritur autem non in terra, non in cœlo, sed in aere, quoniam societate hominum et angelorum indignus, aeris potestatibus erat agregandus. *Scriptum est enim in libro Psalmorum : Fiat habitatio ejus (ante tempus) deserta, quoniam impii « non dimidiabunt dies suos (Psal. lxxv). » Et episcopatum ejus accipiat alter.* Quia commissum talentum, quo male usus est, auferetur ab eo, et dabitur alii bene usuro (*Matth.* xxv). Multi, fratres mei, hodie execrantur scelus Judæ qui tradidit Dominum, sed ipsi simile scelus incurrunt. Quicumque enim vel veritatem pro pretio dicunt, vel justitiam pro munere faciunt, Deum, qui veritas est et justitia, vendunt. Quicumque enim vel

(5) ЕРІФН., lib. I, tom. II, *Contra hæreses.*

manus impositionem, vel ecclesiasticam administrationem, vel aliquod sacramentum Christi vendunt, ipsum Christum, quantum in eis est, vendunt. Qui laqueo collum suum stringunt, dum rete iniquitatum vocem et officium prædicationis sibi auferunt, se ipsos suspendunt et occidunt, dum male vivendo, ab officio quod indigne administrant, se suspendunt, et se spiritualiter necant. Quorum venter crepat et viscera effunduntur, quoniam consilium eorum dissipatur, id est pereunt omnes cogitationes eorum. Quorum dies sunt pauci, quoniam in malo et non in bono sunt consummati. Et habitatio eorum fit deserta, et episcopatum eorum accipit alter, quoniam conversatio eorum, ut digna erat, perit, et talentum male ministratum alter sumit. Impiis quoque Judæis, qui Judæ dicenti: « Peccavi tradens sanguinem justum, responderunt: Quid ad nos? tu videris (Matth. xxvii), » similes sunt qui eos qui sibi per Simoniam vendiderunt; et non se, qui pecuniam dederunt, reos Simonie opinantur. Sed Simoniacos, tam emptores quam venditores, simul involvit damnatio, nisi quia præcessuri sunt in pœna qui in gradu et scientia præcedebant. Quod vero Judæi dixerunt: « Non mittamus xxx argenteos in corbonam, quia pretium sanguinis est, sed inde emerunt agrum in sepulturam peregrinorum (Ibid.), » imitantur hodie quidam qui pecunias male habitas offerre Deo metunt, et tamen eas in elemosynas vel in alios usus conferunt, non attendentes quoniam quod non licuit offerre, non licuit dare vel sibi retinere.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit Petrus de quibus, id est, ad quid substitutio debeat fieri cum subdit: *Oportet ergo ex his viris qui nobiscum sunt omni tempore congregati, ex quo Dominus Jesus intrauit et exiit inter nos, incipiens a baptismo Joannis usque in diem qui assumptus est a nobis, testem resurrectionis nobiscum fieri, unum ex istis.* Ex his, inquit, qui nobiscum sunt. Quoniam de fratribus ejusdem congregationis debet fieri electio, si ibi dignus possit inveniri. Quod aperte est contra illos, qui propter invidiam suos bonos fratres contemnunt, et eligunt extraneos. Ait ergo, *viris*, quoniam viri tam ætate quam moribus debent in pastores eligi, unde et presbyteri, id est *seniores*, nuncupantur. Quod aperte est contra illos qui juniores ætate vel moribus eligunt in pastores, cum ipsa sapientia Patris Dominus noster Jesus Christus, non nisi tricesimo anno voluerit aperte prædicare et Ezechieli propheta non nisi tricenario aperti sunt cœli, et in canonibus prohibitum sit, nisi tricenarium in sacerdotem ordinari. Ait etiam *ex his qui vobiscum sunt omni tempore quo Dominus Jesus intrauit et exiit inter vos, incipiens a baptismo Joannis*, etc. Quoniam illi soli debent eligi in pastores, qui longo tempore fuerunt eruditi in schola sanctarum Scripturarum et morum ordinandorum. Quod aperte est contra illos qui rudes et novitios eligunt in pastores, cum Apostolus præcipiat episcopum

A ordinandum non neophytum, ne olatus cadat in ruinam diaboli. Ait etiam *testem resurrectionis fieri nobiscum*. In quo ostendit ad quid debeat in sacerdotem vel in pastorem aliquis eligi, quoniam ad hoc ut resurrectio Christi semper testificetur non solum testimonio prædicationis, sed etiam testimonio bonæ vitæ et boni operis, ut videlicet sic prædicet, sic vivat, sic agat ut ostendat se vere credere Christi resurrectionem, et vere sperare suam. Quod aperte condemnat nos indignos sacerdotes, qui, et si verbo Christi resurrectionem et nostram prædicamus, tamen moribus et factis eam negamus. Cum enim præsentem vitam, tantisper amamus, quod propter eam ultra modum concupiscimus, multa illicita et vitæ futuræ contraria facimus, resurrectionem vel vitam futuram nos non credere vel non sperare demonstramus. Unde etiam minores de resurrectione facimus dubitare et dicere: « Si nostri pastores, cum prudentes sint, sperarent resurrectionem, nunquam sic viverent, nunquam talia perpetrarent, et propterea non expectantes vitam futuram omnia referunt ad præsentem. Quorum ruina (quod sine gemitu dicere non possum) nobis imputatur. Sequitur pars quarta in qua ostendit quomodo Mathias substitutus sit, cum dicitur: *Et elegerunt duos, Joseph qui nominabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Matthiam*. Ac si dicat: Non extranei, sed ipsi elegerunt. Nec unus vel duo, sed communiter. Non enim extranei, se ipsi fratres; qui confratres suos ex quotidiano convictu familiariter agnoverunt debent eligere. Quod aperte contra principes vel pontifices est, qui eos quorum vitam non cognoverunt, eligere præsumunt. Nec unus vel duo sibi dilectum vel utilem nisi forte omnes communiter alicui honestæ personæ non sibi suspectæ, sponte communem concesserint electionem. Elegerunt autem apostoli duos, quos juxta arbitrium suum cæteris præponebant, quorum alter cognitione justitiæ commendatur; alteri vero ad commendationem sufficit quod a Domino electus est. Sed quoniam uter eorum alteri præponendus esset, nesciebant, ad orationem confugiunt, et Deum consulunt dicentes: *Tu, Domine, qui corda nosti hominum, ostende quem elegeris ex his duobus, unum accipere ministerii hujus et apostolatus, de quo prævaricatus est Judas ut abiret in locum suum*. In quo nobis dederunt exemplum ut electionem celebraturi, communem cum fratribus omnibus faciamus orationem ad Deum, ut ipse qui solus novit corda hominum, eligat et demonstret quem ad ministerium suum noverit magis dignum. *Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim apostolis*. Hinc sumunt quidam auctoritatem sibi sumendi sortes. Sed tamen noverrint quod privilegia paucorum non faciunt legem communem. Si tamen voluerint sortibus uti, faciant hoc quod apostoli fecerunt et non nisi in necessariis et dubiis. Alias graviter peccant, nec merentur a Domino certificari. Apostoli vero qui dederunt sor-

tes in re tam necessaria et dubia, et hoc cum oratione, a Domino exaudiuntur. Nam Matthias a Deo sortem regente electus est, et annumeratus est tam merito quam numero, tam electione quam sorte, tam potestate quam ministerio, cæteris apostolis, tam in cælis quam in terra. Unde hodierna die de terra assumptus, cum cæteris apostolis in cælo glorificatus, cum eisdem mundum iudicaturus. Cujus meritum et intercessio faciat nos vitæ æternæ adjudicari, largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Vita divi Matthiæ per Dorotheum.

(6) Matthias cum esset unus ex septuaginta discipulis, postea undecim apostolis duodecimus, loco Judæ proditoris, annumeratus est (Act. 1). Hinc in interiore Æthiopia, ubi Hyssus maris portus, et Phasis fluvius est, omnibus barbaris et carnivoris prædicavit Evangelium. Mortuus est autem in Sebastopoli, ibique prope templum Solis sepultus.

XV.

IN ANNUNTIATIONE BEATÆ MARIE.

Egreditur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet (Isa. xi), etc. His verbis, fratres charissimi, prædixit olim Isaias propheta Christum in carne venturum, ostendens tria, scilicet unde esset oriundus, quantis donis a Spiritu sancto esset illustrandus, et qualis erga alios esset futurus. Porro unde esset oriundus primo ostendit cum dicit : *Egreditur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet*. Metaphorice, fratres mei, vocat radicem semen Jesse patris David; virgam vero beatam Virginem, et florem Christum. Radix quippe est ima et occulta in terra, et tamen ex ea surgit arbor magna. Sic stirps Jesse fuit ima et occulta, quoniam plebeus erat Jesse, id est nullius nominis, et tamen ex eo nata est regalis linea. Et sicut nesciretur ubi esset radix, nisi propter arborem inde surgentem, ita nulla notitia esset de Jesse, nisi per regiam lineam ex eo procedentem. Virga quoque est plana, virens, recta et rotunda. Sic beata Virgo fuit plana ab omnino vitiorum, fuit virens omni virore virtutum, fuit recta rectitudine intentionis, fuit rotunda rotunditate perfectionis. In flore vero sunt tria, pulchritudo, odor et spes. In Christo quoque fuit pulchritudo omnium virtutum. Unde de eo scriptum est : « Speciosus forma præ filiis hominum (Psal. xlv). » In ipso quoque fuit odor omnium bonarum virtutum. Unde de eo scriptum est : « Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus (Gen. xxvii). » Et in Evangelio legimus quoniam « abiit opinio ejus per totam regionem (Matth. iv). » In ipso etiam fuit et est spes fructus æterni. Unde ipse vocatur a prophetis Expectatio gentium (Gen. xlix), et Desideratus cunctis gentibus (Agg. ii). Porro tunc vocatur flos; nunc vocatur fructus. Quoniam ipse qui nobis est flos in via, erit fructus in patria, Nunc enim pulchritudine suarum virtutum,

et odore suorum operum et morum, nos delectatur et allicit, et spe suavitatis qua fruuntur sancti in patria nos trahit. In futuro vero gustu suæ ineffabilis suavitatis nos in æternum satiat. Si illa ineffabili dulcedine, fratres mei, in æternum satiari cupimus, in pulchritudine ejus admiremur, et in odore ejus curramus, et in spe trahamur, orantes cum sponsa et dicentes : « Trahe me post te, curramus in odore unguentorum tuorum (Cant. i). » Convenienter autem ait : *Et flos de radice ejus ascendet*, quoniam non de insitivo surculo, sed de sola carne Virginis sive opere virili conceptus est Christus. Convenienter quoque ait, *ascendet*, quoniam Christus merito humilitatis altitudinem virtutis ascendit, non solum ut esset caput totius Ecclesiæ, sed etiam ascendit super cherubim et seraphim et super cæles cælorum usque ad Patris æqualitatem, nobis relinquens exemplum ut mereamur ascendere ad cælorum altitudinem.

Quantis autem donis a Spiritu sancto esset illustrandus ostendit, cum subdit : *Et requiescet super eum Spiritus Domini*. Non solum enim Spiritus sanctus, sed etiam tota Trinitas in homine Jesu Christo requiescit, id est gratanter quiescit. In cæteris quippe hominibus aliquid est quod Deo displicet; in Christo autem nihil est vel fuit quod Deo beneplacitum non sit, teste Patre qui de eo dixit : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. iii). » Nos ergo, fratres mei, omne quod Deo displicet excludamus a nobis. Si volumus quod Deus requiescat in nobis, evitemus peccata per quæ Deus excutitur a nobis. Sequitur in textu : *Spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini*. Unus est enim spiritus, sed diversa sunt ejus dona. Qui nomen suum donis suis ideo tribuit, quoniam ea in aliquo nunquam derelinquit. Qui enim habet dona Spiritus sancti, habet Spiritum sanctum, et qui habet Spiritum sanctum, habet ejus dona, præsertim cum nihil aliud sit Spiritum sanctum habere, quam ejus dona habere. Porro in Domino nostro sunt septem, id est omnia dona Spiritus sancti. Omnia quippe habet in potestate, qui ea cui vult potest dare, sed in usu non habet, nisi ea quæ oportet eum habere. Pœnitentia enim et refrenatio libidinis sunt dona Spiritus sancti, quæ Christus in se non habet, quoniam non oportet. Primum donum est sapientia divinorum, ut notitia trinitatis in unitate, et unitatis in trinitate, et notitia divinorum secretorum, notitia creandi, conservandi, propagandi, et gubernandi universa. Quod donum quis magis habuit quam ille qui essentialiter est sapientia Dei Patris, et qui cum Patre ab æterno omnia disposuit, et in tempore omnia creat, conservat et regit? Et tamen istud donum in tempore accepturus dicitur, quoniam quod erat ei, secundum quod Deus natura est, factum est ei se-

(6) EUSEB., lib. 2, cap. 4, Hist. eccles.

cundum quod est homo gratia. Secundum donum A est intellectus occultorum, ut videlicet intelligere occulta cordium, occulta futurorum, occulta Scripturarum, occulta absentium et invisibilium, qui proprie spiritus prophetiæ potest dici. Quod donum quis magis habuit quam ille qui occultas cogitationes iniquorum Judæorum arguit, et futura et absentia tanquam præterita narravit? Inde est quod propheta, imo Dominus prophetarum vocatur. Moyses enim de eo ait: « Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris (*Deut. xviii*). » Et in Evangelio: « Hic est vere propheta qui venturus est in mundum (*Joan. vi*). » Tertium donum est consilium inter insidias et pericula hujus mundi. Quod donum quis magis habuit quam ille qui humano generi de salute desperanti consilium dedit, et qui quotidie inconsultis consulit? Propter hoc enim antonomastice a propheta « consiliarius, et angelus magni consilii » nuncupatur (*Isa. ix*). Quartum donum est fortitudo resistendi persecutionibus et tentationibus hujus mundi. Quod donum quis magis habuit quam ille qui diabolicas tentationes et persecutiones penitus superavit, acrias potestates debellavit, fortem armatum alligavit, et omnia vasa ejus distribuit. Propter hoc enim, « Deus fortis et Dominus virtutum » a propheta appellatur (*Isa. i*). Quintum donum est scientia discernendi virtutem a vitio, verum a falso, bonum a malo, justum ab injusto. Quod donum proprie discretio spirituum dicitur. Quod donum quis magis habuit quam ille qui « scientiarum Dominus est (*I Reg. iii*), » et « qui scrutatur renes et corda (*Rom. viii*), » qui non solum inter bona et mala dijudicat, sed etiam inter bona et bona, mala et mala, et secundum merita unicuique redditurus est? Unde Apostolus: « Vivus est, inquit, sermo Dei, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens usque ad divisionem animæ et spiritus, compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum et intentionum, et non est aliqua creatura invisibilis in conspectu ejus (*Hebr. iv*). » Sextum donum est pietas diligendi, compatiendi, et benefaciendi. Quod donum quis magis habuit quam ille qui seipsum dedit non solum pro amicis, sed etiam pro inimicis, orans etiam pro persecutoribus suis? Propter hoc etiam non solum pius, sed ipsa pietas et ipsa charitas appellatur. Septimum donum est timor Domini filialis; habuit quidem Jesus Christus non passionem timoris, sed reverentiam et obedientiam omnia Patri attribuens, ei usque ad mortem obediens. Et hæc quidem dona hic descendendo enumerantur, quoniam Christus (de quo hæc dicuntur) ab altitudine divinæ sapientiæ, usque ad extremum donum, id est timorem Domini qui est initium sapientiæ (*Psal. cx*), propter nos est humiliatus. Nos vero, fratres, qui in infimis positi sumus, a minore dono, id est timore Domini, in altum proficiamus. Oremus ergo ipsum qui sine mensura habet plenitudinem donorum, ut ipse secundum mensuram suæ voluntatis nobis distribuat ea. Oremus

et dicamus, Domine: immitte in corda nostra timorem nominis tui, ut, propter te, peccata et omnes turpitudines evitemus. Sed quia hoc non sufficit, da etiam nobis, Domine, spiritum pietatis, ut simus pii in te et in proximos nostros, te super omnia, et proximos sicut nos diligentes. Sed quoniam quidam habent zelum Dei, sed non secundum scientiam, da quoque nobis, Domine, spiritum scientiæ, ut sciamus cui pietatem, et cui correctionem debeamus. Sed quoniam quidam sciunt, sed tamen propter pusillanimitatem quæ sciunt facienda aggredi non audent, da simul, Domine, nobis spiritum fortitudinis, ut fortiter agere, et tam duris quam blandis resistere valeamus. Sed quoniam quidam etiam B perturbantur, da etiam nobis, Domine, spiritum consilii, ut tam nobis quam aliis consilium rectum dare possimus. Sed quoniam rectum consilium per spiritum intellectus ministratur, da nobis quoque, Domine, spiritum intellectus, ut eo illustrati quod faciendum sit in dubiis intelligamus. Sed quoniam intellectus per participationem veræ et æternæ sapientiæ confertur, da nobis sedium tuarum, Domine, assistricem sapientiam, ut sciamus quid acceptum sit coram te omni tempore.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit qualis Christus erga alios esset futurus, demonstrans eum futurum Judicem subtilem et incorruptum defensorem honorum, persecutorem malorum, justos et fideles sibi conjuncturum. Judicem subtilem cum futurum demonstrat, cum dicit: *Non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet*. Ac si diceret: Non secundum exteriorem superficiem, sed secundum interiorem conscientiam judicabit, juxta quod scriptum est: Homo videt in faciem, Deus autem intuetur cor (*I Reg. xvi*). Visus enim humanus persape fallitur, dum non interius, sed tantum exterius videt. Hinc est quod multoties judicat hominem justum qui injustus est, et e converso et opus rectum, quod perversum est, vel e converso. Humanus quoque auditus similiter fallitur, dum nescius cogitationum vel intentionum, ex quibus proferuntur verba, tantum exteriorem vocem attendens, judicat verbum verum, quod falsum est, vel bonum, quod malum est. Hinc est quod judicare in hoc sæculo multum periculosum est.

D Quamvis enim iudex neminem intendat fallere, tamen multoties fallitur, justificans damnandum, vel damnans iustificandum. Ille Dominus nos monet, dicens: « Nolite, inquit, judicare, et non judicabimini (*Luc. vi*). » Et Apostolus: « Nolite, inquit, judicare ante tempus, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum et manifestabit consilia cordium (*I Cor. iv*). » Judicem incorruptum Christum fore demonstrat, cum subdit: *Sed judicabit in justitia pauperes*, id est causam pauperum, circa quam omnes fere iudices mundani corrumpuntur. Alii enim corrumpuntur contentu, ita quod causam pauperum tanquam sibi

inutilem audire contemnunt. Unde Isaias : « Puppillos non judicant, et causa viduæ non ingreditur ad eos (Isa. 1). » Alii vero, et si eam audiunt, tamen corrumpuntur munere, vel favore, vel amicitia, vel metu parentum, ne eam juste judicent. Contra quos Psalmista : « Usquequo judicatis iniquitatem, et facies peccatorum sumitis? Judicate egeno et pupillo, humilem et pauperem justificato (Psal. LXXXI). » Alii vero, et si istis non corrumpuntur, corrumpuntur immoderato motu misericordiæ, dum contra rectitudinem justitiæ per misericordiam pauperi conferunt quod per invidiam diviti auferunt. Sed qui judex sedet, non debet agnoscere faciem in judicio sed a cupiditate, a favore, a metu, a contemptu, ab amore, ab odio, a misericordia et invidia alienus esse debet. Unde Dominus Moysi : « Non consideres in judicio personam pauperis, nec honores vultum potentis (Levit. XIX). » Non consideres personam pauperis miserando in præjudicium divitis, nec honores vultum potentis ei favendo in præjudicium pauperis. Talis prædictus est a propheta Christus futurus, qui in judicio personam non agnoscat, sed omnes etiam pauperes æque judicet, non parcens pauperi prave viventi, nec damnans divitem recte viventem. Unde scriptum est : « Deus potentes non abjicit, cum et ipse sit potens (Job. XXXVI). » Quod vero foret defensor bonorum ostendit, cum subdit : *Et arguet in æquitate pro mansuetis terræ*, id est, potentes, injuste opprimentes mansuetos, corripiet in æquitate. Unde et ei dictum est : « Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor (Psal. IX). » Quod si aliquando dissimulet ferre auxilium mansuetis, quandiu noscit tribulationes eis necessarias, tamen « non in finem oblivio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem (Ibid). » Quod foret persecutor malorum ostendit, cum subdit : *Et percutiet terram virga oris sui*, id est corripiet terrenos rectitudine prædicationis suæ ab amore terrenorum, et diriget ad amorem cælestium. *Et spiritu laborum suorum*, id est spirituali sermone, interficiet impium, id est impietatem ab homine, et generabit in eo pietatem. Vel si inemendabilis perstiterit, rectitudine sententiæ judicariæ damnabit ipsum impium et terrenum in æternum. Quidam etiam hoc specialiter de Anti-christo dictum putant. Quod justos et fideles sibi esset conjuncturus, et in consortio eorum delectaturus, ostendit, cum subdit : *Et erit justitia cingulum lumborum ejus et fides cinctorium renum ejus*. Per lumbos enim et renes delectatio intelligitur; per cingulum et cinctorium, societas eum circumdans. Erit ergo justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus, quoniam in societate justorum et fidelium delectabitur. Deliciæ enim illius sunt esse cum filiis hominum (Prov. VIII.) non veterum scilicet sed novorum. Ut ergo, fratres mei, Christum delectet habitare nobiscum, imo in nobis, purgemus per pœnitentiam a nobis omnem immunditiam, satagemus in nobis habere justitiam et fidem.

Quoniam enim Christus in suis similibus delectatur, simus tales qualis ipse est, simus justi sicut ipse justus est, fideles sicut ipse fidelis est, mundi sicut ipse mundus est, misericordes sicut ipse in nobis, nos in eo habitemus et ipse in nobis, ipso largiente qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XVI.

IN EODEM FESTO.

Missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nom. n. Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, et nomen virginis Maria (Luc. 1), et reliqua. Quinque sunt partes hujus lectionis, fratres mei : Primo enim angelus mittitur a Deo ad virginem; secundo, ingressus eam salutatur; tertio, turbatam confortatur; quarto, quærenti modum determinatur; quinto, ipsa, suam humilitatem professam, promissum fieri optat. Primo ergo mittitur a Deo archangelus ad virginem, ministerium nostræ redemptionis ferens. Sed cum Deus omnipotens solo nutu posset nos redimere, cur placuit ei redimere nos tam laborioso et tam humili modo : ut scilicet propter nos carnem de muliere sumeret, nasceretur, nutriretur, infirmitates hominis pateretur et etiam moreretur? Ob tres causas. Prima est, quia sic nimiam charitatem, quam erga nos habebat, melius demonstravit; dum non per alium, sed per seipsum nos redemit; nostras infirmitates suscipiendo nobis condescendit et se nobis cœquavit et non aliud, sed seipsum pro nobis pretium dedit. Ac si aperte dicat : Amate me, quia tantum vos amavi. Secunda est, quia sic exemplum humilitatis imitandum nobis melius demonstravit, dum seipsum pro nobis exinanivit, matrem pauperulam elegit, paupertatem, abjectionem et persecutionem pati voluit. Ac si aperte dicat. Sequimini viam quam vobis demonstravi. Tertia est, quia sic nostræ miseriæ convenientiorem medicinam adhibuit, dum genus humanum per mulierem damnatum, per mulierem salvavit, sicut caro peccaverat, ita caro purgaret, juxta illud hymnigraphi : « Culpat caro, purgat caro, regnat Deus, Dei caro. » Sicut igitur diabolus per serpentem seduxit mulierem, et per mulierem virum, ita Dominus per angelum instruxit mulierem, et per mulierem salvavit genus humanum. Quamvis enim homo peccando Deum offenderet, et ideo ab eo juste expulsus esset, tamen quia non obliviscetur misereri Deus, prior legatum pacis mittit et pacem offert homini. In quo nos instruit, ut si quandoque aliquis nos offendendo iram Dei meruit, non expectemus ut ab eo petamur, sed ipsi priores per legatos pacis ei veniam et pacem offeramus, ut simus filii Patris cælestis qui cupit semper aversos a se convertere et profugos revocare. Eleganter autem angelus Gabriel, qui *fortitudo Dei* interpretatur, mittitur ad Mariam, ut pote virgo ad virginem, fortitudo Dei ad fortem mulierem. Quam exoptans et prævidens Sa-

lomon ait : « Mulierum fortem quis inveniet? procul et de ultimis sinibus præteritum ejus (*Prov. xxxi.*) » Fuit quippe beata Virgo inter omnes quæ fuerunt vel erunt a principio usque ad finem fortissima, quæ prima et sine exemplo carnem, sexum et ætatem vincens, virtute mentis conservavit in nobilitate humilitatem, in paupertate honestatem, in conjugio virginitatem. Et ideo etiam ei datum est ut sine exemplo in virginitate haberet fecunditatem. Solet enim nobilitas expugnare humilitatem, paupertas honestatem, conjugium virginitatem, virginitas fecunditatem. Propterea admirabilis beata Virgo fuit; quæ quamvis de regia stirpe nata esset, quamvis ab angelo salutata, quamvis gratia et benedictione repleta, quamvis mater Dei electa, tamen in tanta sublimitate nescit elevari (ut quidam faciunt), sed potius se ancillam fatetur et subjectam. Ecce, inquit, *ancilla Domini*. Rursus quamvis esset paupercula, quamvis fabro desponsata, quamvis plebeia et ignota, tamen non se contempsit, non per inhonesta effluxit, ut quidam pauperes faciunt, tanto diffusius quanto occultius, sed potius in paupertate honestatem conservavit et sanctitatem. Rursus, quamvis esset conjugata, quamvis tenera puella, tamen nuptialibus lenociniis non fuit irretita, sed potius in conjugio servavit virginitatem. Sic ergo meruit etiam in virginitate singularem habere fecunditatem, et ut non qualemcumque, sed etiam ipsum Filium Dei generaret. Admirantur igitur et æmulantur eam nobiles, ut videlicet ad exemplum ejus discant in nobilitate observare humilitatem. Admirantur et æmulantur eam conjugati et conjugatæ, ut ad exemplum ejus discant in conjugio observare castitatem. Admirantur quoque et æmulantur eam virgines, ut ad exemplum ejus discant habere in virginitate fecunditatem, non fecunditatem carnis (hoc enim salva virginitate non possunt), sed fecunditatem fidei et bonorum operum, ut scilicet Christum per fidem in corde concipiant, ac per bonam confessionem et operationem pariant. Merito quippe ipsa beatissima virgo Maria nuncupatur, quæ *stella maris* interpretatur. Est enim quasi quædam lux, et quasi quædam stella prævia nobis, in magno et periculoso hujus mundi pelago navigantibus, suo exemplo nos ducens, suis virtutibus nos illuminans, suis intercessionibus nobis auxilians. Si ergo, fratres mei, si malignus spiritus nos infestat, si caro nos tentat, si mundus nos oppugnat, ad Mariam respiciamus, ad Mariam confugiamus, ad Mariam conclamemus.

Secundo, ingressus angelus ad Mariam, eam salutavit. Quo ingressus? Æstimo quod in cubiculum, vel in aliquem locum secretum, ubi sancta Virgo clauso ostio orabat ad Patrem suum. Hinc discant virgines nostræ thalami secretum diligere, non publicum frequentare; non per plateas curiose discurrere, non velle videri et videre, ne forte sicut Dina concupiscantur et opprimantur (*Gen. xxxiv.*). Ave, inquit, *gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. Hæc salutatio, fratres mei, quam Dominus per

angelum facit Virgini, et per Virginem humano generi, est signum pacis, demonstratio amoris, annuntiatio salutis. Per hanc quippe salutationem a Deo Virgini, et per eam humano generi pax offertur, amor demonstratur, salus annuntiatur. Quod nos imitantes, fratres mei, quando salutamus ad invicem, salutemus ex vera pace, non ex pravitatis consensu, ut quidam faciunt, de ejusmodi Joannes dicit : « Ne ave ei dixeritis. Qui enim ei dicit Ave, communicat operibus ejus (*II Joan. i.*) » Salutemus ex vero amore, non ex sola itineris occasione. De ejusmodi Dominus dicit : « Et neminem per viam salutaveritis (*Luc. x.*) » Salutemus ex vera salutis optatione, non ex doli et proditoris duplicitate, ut Judas. Quæ autem salus Mariæ annuntiatur exponit, cum subditur. *Gratia plena*. Vocatur siquidem excellenter, et quasi appropriata nuncupatione, gratia plena : quoniam nihil virtutis, nihil meriti, nihil honoris est, quod in ea non abundet, et gratiæ (quæ singulis sanctis sigillatim distribuuntur) Mariæ universaliter conferuntur. Sed et insuper, quod nemini unquam potuit contingere, cum gloria virginitatis gaudet etiam honore parentis, gestans intra se non qualemcumque, sed Deum, et Dei Filium, fontem omnium gratiarum, per quem gratia et veritas est, Jesum Christum. Rogemus igitur, fratres mei, matrem gratiarum, quatenus de fonte gratiarum quem parit, aliquem rivulum nobis impetret impartiri. *Dominus, inquit, tecum*. Tecum per essentiam, tecum per gratiam, tecum per amorem, tecum per incarnationem, tecum Dominus in corde, tecum in ore, tecum in opere, tecum in ventre. Illi igitur qui adeo tibi familiaris est, et qui semper est tecum, nos, piissima domina, reconcilia, ut per te dignetur esse etiam nobiscum, *Benedicta tu, inquit, in mulieribus* imo præ omnibus mulieribus, utpote quæ cæterarum mulierum es remedium, honor et exemplum. Remedium, quia flagella cæterarum mulierum expias; honor, quia inhonestatem cæterarum mulierum honoras; exemplum, quia cæteris mulieribus viam virginitatis et omnis virtutis tui exemplo demonstras. Bene igitur *benedicta in mulieribus*, quæ præ omnibus mulieribus digna es benedicti. Unde omnes mulieres, imo *omnes beatam te dicent generationes*. Tertio, turbatam confortat angelus. Cum audisset enim insolitam salutationem, *turbata est in sermone ejus*. Solent quippe virgines (quæ veræ virgines sunt) semper esse formidolosæ et ad subitum occursum virorum insolitorum trepidare. Timent enim pericula floris virginici, qui cito amittitur, et amissus non recuperatur. Sic igitur beata Virgo, ex subito aspectu angeli, et ex insolita salutatione, turbata est, sed non est perturbata; imo prudenter *cogitabat quatis esset ista salutatio*. Noverat quippe quod aliquando Satanas transfiguravit se in angelum lucis (*II Cor. xi.*), et sub salutatione occultat fraudem, sub commendatione, deceptionem. Cogitabat igitur an ista salutatio et commendatio esset falsitatis, an veritatis. Cogitabat an ex adulatione esset, an ex amore. Quod et nos cogitare

debemus, fratres mei, quando aliquis nos salutet et commendat. Quod si saluatio et commendatio falsitatis est, erubescamus, et contradicamus; et quales prædicamur, esse studeamus. Si autem veritatis est, non apud nos elevemur, sed Deo totum, non nobis attribuamus. Si ex adulatione est, non recipiamus, sed tanquam falsitatem repudiemus. Si vero ex amore, amicis, qui in iudicio rei amata sæpe falluntur, non omnino credamus. Turbatam igitur et cogitantem beatam Virginem angelus (quod proprie est honorum angelorum) confortat, et, quod maxime timorem pellere solet, proprio nomine eam vocat dicens: *Ne timeas Maria*. Et quare non sit ei timendum, imo potius gaudendum, subiunxit: *Invenisti gratiam apud Deum*. Ac si aperte dicat: Quia Deo, non hominibus placere desiderasti. apud Deum gratiam invenisti. Qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprexit eos. Unde Apostolus: « Si adhuc, inquit, hominibus placerem, Christi servus non essem (Gal. i.) » Heu! quam vani sunt illi qui totam vitam, corpus et animam suam, expendunt propter emerandam inanem principum mortalium gloriam, quam vix habere possunt, habitam cito perdunt! Quam facilius possent invenire veram et æternam gloriam apud Deum!

Ecce concipies, inquit, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. De hac conceptione prædixerat Jeremias propheta, dicens: « Novum faciet Dominus super terram, mulier circumdabit virum (Jer. xxxi.) » Mulierem concipere et parere filium non est novum. Sed in hoc partu novum et mirabile suscepit Deus, vel in hoc quod non ex utero Virgo suscepit, sed in utero et ex utero tantum. Vel in hoc quod non per intervalla primum caro decisa et de carne matris, et post aliquot dies spiritus infusus est, sed simul concepit plenum virum, ex vera carne et vera anima constantem, Deum et Dominum nostrum Jesum Christum. De hoc eodem Isaias dicit: « Ecce virgo concipiet in utero et pariet filium (Isa. vii.) » Cum autem hic tantum iste nominativus virgo ponatur, necesse est ut ad utrumque verbum referatur. In quo aperte demonstratur sicut in conceptu, ita quoque in partu, virginem permansuram esse. Et vocabitur, inquit (*ibid.*) Emmanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Hic autem ait angelus: Vocabis nomen ejus Jesum: quod interpretatur Salvator. Quid enim aliud est nobiscum Deum esse, quam nos salvare? Et quid est nos salvare, quam nobiscum Deum esse? Per partum igitur Virginis Deus nos salvat et nobiscum est. Nobiscum est, nostræ carnis assumptione nobiscum est charitate, nobiscum est protectione. *Hic erit, inquit, magnus*. Et vere magnus, quoniam ejus magnitudinis non est finis. *Et filius Altissimi vocabitur*, non adoptivus, sed naturalis. Sed cum ab æterno fuerit magnus et Filius Altissimi, quare ait: Per futurum erit magnus, et Altissimi Filius? Ad humanitatem, et ad hominum notitiam referendum est, quoniam qui primo parvus secundum humanitatem æstimatus est, postea magnus æstimatus est, postea magnus

et Dei Filius esse operibus attestantibus innotuit. Hic est enim ille parvus lapis, qui excisus est de monte sine manibus, et postea excrevit in magnum montem, et occupavit totum orbem (*Dan. ii.*) *Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus*, ut videlicet populo, in quo David regnavit corporaliter et temporaliter, Jesus regnet spiritualiter et æternaliter. *Et regnabit in domo Jacob in æternum*, id est in Ecclesia, quæ per fidei imitationem ad patriarcharum pertinet sortem, Sectemur, fratres, fidem patriarcharum; simus Jacob, id est supplantatores vitiorum; non regnet peccatum in nostro mortali corpore, et regnabit Jesus in nobis. « In malevolam enim animam non intrabit sapientia, et non habitabit in corpore subdito peccatis (Sap. i.) » *Et regni, inquit, ejus non erit finis*. Non erit finis potestatis et gloriæ, non erit finis præmiorum. Quarto, quærenti modum, angelus determinat. Cum enim beata Virgo promissionibus angelicis fidem adhiberet, de modo adimpletionis dubitans ait. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* id est me non cognituram proposui. Alias super hoc dubitare non deberet, utpote quæ de sponso suo concipere posset. Modum ergo determinans angelus ait: *Spiritus sanctus superveniet in te*. Ac si aperte dicat: Non de virili semine concipies, sed de virtute Spiritus sancti. Sed cum superius beata Virgo plena gratia describatur, quomodo hic Spiritus sanctus dicitur superventurus? Non ut eam gratia repletet, quæ jam repleta erat, sed ut eam sancto et miro modo gravidam efficeret. *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Virtus Altissimi potest dici vel Spiritus sanctus, juxta illud quod Lucas ait: « Vos autem sedete in civitate, quousque in duamini virtute ex alto (Luc. xxix;) » vel ipse Filius, juxta quod Paulus vocat eum « Dei virtutem et sapientiam (I Cor. i.) » Ait ergo: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*, id est, Spiritus sanctus æstum vitiorum a te excludet, ut habitatio munda in te Dei Filio præparetur. Vel certe virtus Altissimi, id est Filius Dei, obumbrabit tibi, id est obumbraculum carnis accipiet in te. Quia enim immensitatem divini fulgoris infirmitas nostrorum oculorum contemplari non posset, ideo Sol justitiæ Jesus Christus sese velavit carne, ut sic quodammodo melius eum contempleremur sub nube. Ideoque videlicet, quia non ex virili semine, sed ex Spiritus sancti virtute concipies, *quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*, id est ille qui nascetur, Non enim per hoc relativum, *quod*, sola caro, sed persona significatur. Neutrum tamen positum est, ad majorem rei expressionem. Si enim dixisset ille sanctus homo, vel ille sanctus vir, parum dixisse videretur, sed ait illud *sanctum*; ac si aperte diceretur: Ille in quo nihil nisi sanctitas, nihil nisi bonitas est.

Et ecce Elizabeth cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute sua. Postquam beatæ Virgini gaudium suum nuntiaturum est, nuntiatur ei et gaudium cognatæ et amicæ suæ, ut ita gaudium gaudio cu-

muletur, et ut ad mutuam matrum visitationem et congratulationem, infantes quoque sancti in sanctis uteris congratulentur. *Et hic mensis est sextus illi quæ vocatur sterilis.* Ac si ei dicatur: Sicut cognata tua te præcurrit concipiendo, ita filius ejus tuum præcurret prædicando et baptizando. *Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum;* ac si aperte dicat: Non solum partus virginis, vel anus, vel sterilis, Deo est possibilis, imo etiam quidquid hominibus videtur impossibile, Deo est possibile, cui facilius est quidquid vult facere quam nobis verbum proferre, et propter hoc dictum est potius *omne verbum*, quam omne factum. Non ergo desperet quæcunque anima sterilis, quoniam licet per totam vitam suam fructum bonum non fecerit, speret tamen in Domino, qui in senectute, et etiam in extremo articulo vitæ, peccatores ab omni bono opere steriles respicit, et per pœnitentiam fructificare facit. Quinto, beata Virgo suam profitetur humilitatem dicens: *Ecce ancilla Domini.* Ecce, fratres mei, beata Virgo, quamvis gratia plena, quamvis Mater Dei et Domini nostri electa, tamen solum profitetur in se subjectionis humilitatem, nec hoc sola voce et fictione (ut quidam faciunt,) sed corde et opere. Unde et statim post annuntiationem angelicam surgens (ut in sequentibus continetur) vadit salutare et obsequium præstare Elisabeth, Mater Dei, matri hominis, mater Regis, matri servi. Quod est contra plerosque nostrum, fratres mei, quos si quandoque nostris simulationibus Ecclesia decepta, et Deo permittente, ad aliquam administrationem ecclesiasticam promoverit, nostris meritis hoc ascribimus, et nostræ fragilitatis obliti cæteros contemnimus, immemores Domini exempli (*Matth. xx.*) qui non ministrare, sed ministrari volumus, nosque non patres, sed dominos demonstramus numerum equorum, acervum divitiarum, mutatoria mollium vestimentorum nobis aggregamus, cum pompa gloriæ procedimus, et in alto sublimati mortales videre dedignamur, quod facientes non humilitatem quam Dominus demonstravit nobis, sed superbiam diabolicam imitamur. Deinde beata Virgo per desiderativum et deprecativum verbum desiderat tota mente et deprecatur adimpleri promissum cum subdit: *Fiat mihi secundum verbum tuum*, quod est contra teporem quorundam nostrum, fratres mei, qui ad æternas et beatas Dei promissiones torpescimus, cum tamen ad promissiones temporales inardescamus. Certe si aliquis rex temporalis promittat nobis honores et divitias vanas, eas cum toto desiderio non differri optamus et postulamus. Et ecce Deus promittit nobis æternum et beatum regnum, promittit nobis cælestia bona, « quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, et in cor hominis non ascendit (*I Cor. ii.*) » et ad illa torpescimus et negligentes sumus. Ut quid hoc, nisi quia temporalia nimis ardentem amamus, et cælestia bona, vel non credimus, vel contemnimus? *Fiat*, inquit, *mihi secundum verbum tuum.* Fiat mihi et in

A me Verbum Patris, secundum verbum tuum. Et ecce, gloriosa Virgo, desiderium tuum adimpletum est. Secundum enim angelicum verbum, Verbum Patris factum est in te et tibi, imo et mihi et omnibus qui in eum firmiter credunt et sperant, qui eum ardentem diligunt, qui ejus mandata faciunt. Sed ecce, piissima domina. dum hoc facere volumus, inimici nostri qui animabus nostris insidiantur, nos impediunt, et in partem suam trahere volunt. Sed tu, domina, materna pietate pro nobis servulis tuis esto sollicita. Si nos tentat dæmon, juva; si nos tentat caro, juva; si nos tentat mundus, juva: imo semper juva, quatenus potentissimis intercessionibus meritisque tuis adjuti, ad æterna gaudia pervenire mereamur, per Filium tuum Dominum nostrum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XVII.

IN FESTO APOSTOLORUM PHILIPPI ET JACOBI.

Dixit Jesus discipulis suis: Non turbetur cor vestrum: Creditis in Deum, et in me credite (*Joan. xiv.*) et reliqua. Omnisciens Dominus, fratres charissimi, prævidens animos discipulorum ex sua passione perturbandos, eos præmunire et præconsolari dignatus est. Minus enim lædunt jacula quæ prævidentur quam ea quæ non prævidentur. Igitur iturus in ipsa nocte ad passionem eos præmunivit et præinstruxit, sicut in prælibata Evangelii lectione modo audivistis. Facit autem in ipsa lectione quatuor. Primo enim eos consolatur. Secundo, ad interrogationem Thomæ, extendit se esse viam per quam ad Patrem itur. Tertio, ad petitionem Philippi, per se cognosci Patrem dicit. Quarto, quid mereatur veri fides ostendit. Itaque eos consolans ait: *Non turbetur cor vestrum*, acsi dicat: Propter passionem meam non commoveatur cor vestrum a stabilitate fidei et suæ tranquillitatis. Et quare non debeant perturbari ostendit, cum subdit. *Creditis in Deum, et in me credite*, id est, si creditis Patrem esse omnipotentem, consequens est ut me quoque consubstantiali meum Filium credatis omnipotentem, qui detineri non possum a morte, sed sum Dominus mortis et vitæ. Sed et si contingat vos in passione mea turbari usque vel ad fugam, vel ad dubitationem, vel etiam ad negationem, tamen non perturbemini usque ad desperationem, quoniam in domo Patris mei cælestis, non solum qui nunquam ceciderunt, sed etiam qui ceciderunt, et per pœnitentiam resurgunt, locum habent. Unde et subditur: *In domo Patris mei mansiones multe sunt.* Quod autem Dominus tunc dicebat discipulis, ego nunc, quoque fratres mei charissimi, dieo vobis. Si contigerit vos turbari cadendo in aliquod grave peccatum, non perturbetur cor vestrum usque ad desperationem, quoniam nullus tantis flagitiis et sceleribus potest implicari, qui per pœnitentiam non possit reparari, et locum in regno cælorum adipisci, in quo sunt diversæ mansiones, id est,

meritorum et præmiorum diversitates. Quoniam et si unus æternæ beatitudinis denarius detur omnibus electis, tamen stella differt a stella in claritate (I Cor. xv), et secundum gradus meritorum, diversi sunt gradus præmiorum. Sed tamen major claritas ibi per superbiam non elevatur, nec minor claritas per invidiam cruciatur, sed in dispari claritate par sufficientia et par gaudium est. Omnia quippe singulorum bona facit communia charitas et voluntas una. Ad illa ergo vera et æterna bona, fratres charissimi, toto desiderio festinemus, contemnendo falsa et momentanea hujus sæculi bona, in quibus nec sufficientia, nec verum gaudium reperitur.

Sequitur. *Si quominus*, id est, si non essent diversæ mansiones paratæ in domo Patris mei, *divisem vobis : Quia vado parare vobis locum. Et si abiero et præparavero vobis locum, iterum veniam ad vos*. Paratæ quidem sunt ab origine mundi in regno cælorum multæ mansiones, sed tamen nondum erant præparati illis mansores. Propterea Dominus descendit et rediit, ut illis mansionibus mansores præparet. Ascendit igitur Dominus et præparat nobis locum; dum nos præparat loco. Ita fac, Domine Jesu Christe, ut promisisti. Præparasti mansiones, præpara nos mansionibus. Fac nos dignos illis mansionibus, qui ex nobis indigni sumus. Mansiones sunt sanctæ et nuptiales, tu quoque indue nos sanctitate et nuptiali veste, ut ibi discumbamus secure. *Et si, inquit, abiero et præparavero vobis locum, iterum veniam ad vos, et accipiam vos ad meipsum*. Officio nuntii et præambuli fungitur summus et humilis Dominus, dum abit et præparat nobis locum, et iterum redit obviam nobis, ut ad locum nos ducat præparatum. Sic enim facere solent potentes hujus sæculi, cum vadunt in aliquam civitatem, præmittunt nuntium, qui præparat hospitium. Quo parato eis obviam redit, et eos ad hospitium ducit. Sic quoque Deus et Dominus noster, qui venit in hunc mundum non ministrari, sed ministrare (Matth. xx), tanquam præambulus abiit ante nos, et ascendit in cælum præparare nobis locum, et iterum redit obviam nobis, vel quando ab hoc seculo migraturus animas mostras, vel certe in extremo judicio, quando corpore et anima glorificati, « rapiemur obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus (I Thess., iv). » Et hoc est quod hic dicitur : *Et accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum, et vos sitis*. Non ait, ubi ego ero, sed *ubi sum*, ostendens se semper præsentialiter, esse in gloria per divinitatem cum Patre, in qua nondum erat per humanitatem. Et quid, fratres mei, quid beatius quam esse in illa beatitudine, in qua est Deus Pater, et ejus Unigenitus? Quare ergo ad hanc promissionem non exardescimus? Quare propterea eam omnia temporalia tanquam stercora non reputamus? Quare per omnes amaritudines et passiones eam non apprehendimus? *Et quo ego, inquit, vado scitis et viam scitis*. Ac si aperte dicat : Non debetis de recessu meo turbari, quia scitis quo ego valo, ad Patrem scilicet causa

A præparandi vobis locum. *Et viam scitis*, scilicet exemplum et doctrinam meam, per quam me sequendo potestis ad Deum Patrem, præparatamque vobis gloriam pervenire. Et hoc quidem Thomas per auditum sciebat; quia tamen quid esset ad Patrem ire ignorabat, se nescire dicit, cum respondens ait : *Domine, nescimus quo valis, et quomodo possumus viam scire?* Est autem hæc pars secunda, in qua Dominus Thomæ respondens dicit se esse viam, qua itur ad Deum Patrem, cum subdit : *Ego sum via, veritas et vita*. Porro quatuor de causis Christus dicitur via, quoniam per ejus cognitionem, per ejus exemplum, per ejus doctrinam, per ejus auxilium itur ad Deum Patrem. Tribus etiam de causis dicitur veritas, quoniam verum et immutabile esse habet cum Deo Patre, quoniam in eo adimplentur lex et propheta, quoniam verax est fidelibus suis in omni promissione. Tribus quoque de causis dicitur vita, quoniam essentialiter et immutabiliter cum Deo Patre vivit, quoniam causaliter per eum, sive corporaliter sive spiritualiter vivitur, et quoniam potentialiter per eum mortuus, sive in anima sive in corpore vivificatur. Quantum vero ad præsentem locum pertinet, sensus est cum dicitur : *Ego sum via, veritas et vita*, id est, ego sum ductor eundi ad veram vitam, quæ ego et Pater sumus. Quod exponens subdit : *Nemo venit ad Patrem nisi per me*. Ac si aperte dicat : Nemo venit ad beatam cognitionem et visionem Dei Patris, nisi per me ductorem, nisi per mei cognitionem, exemplum, doctrinam, et auxilium. O Domine Jesu Christe, ut ad beatam et desiderabilem Dei Patris et tui visionem pervenire valeamus, da nobis ducatum tuum, da nobis tui cognitionem, da nobis sequi exemplum et doctrinam tuam, da nobis manus tuæ opitulationem. Et quidem tardiusculi sumus, Domine, utpote quos aggravat inhabitatio et miseria corporalis. Sed, tu, « trahe nos post te, et curremus in odorem unguentorum tuorum (Cant. i). » *Si cognovissetis, me, inquit, et Patrem meum utique cognovissetis*. Ex duplici ratione accipit consecutio ista necessitatem, videlicet et ex ratione relationis, et ex ratione consubstantialitatis. Pater enim et Filius sunt relativa, et ideo sunt similes natura et cognitione. Rursus Deus Pater, et Deus Filius sunt non solum similes, sed etiam ejusdem substantiæ, et ideo cognito uno, cognoscitur et reliquus. Si ergo perfecta fide cognovissent discipuli Filium Dei, cognovissent utique et Deum Patrem. *Et amodo, inquit, cognoscetis eum*, quando scilicet accepto Spiritu sancto in fide consolidabimini, *et jam etiam vidistis, inquit, cum, fide scilicet imperfecta, quali et me Filium esse vidistis; quomodo et nos nunc, Domine Jesu, te et Patrem tuum videmus? sed quod minus est in nobis, tu per Spiritum sanctum in nobis perfice, ut et hic perfectiori fide non unum Deum esse credamus, et in futuro beatitudinem faciei vestræ remota nube videamus*.

Sequitur pars tertia in qua Philippo, quærenti sibi Patrem ostendi, respondet Christus in se Patrem

cognosci, cum dicit: *Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe qui videt me, videt et Patrem meum.* Porro in hoc quod Philippus postulat sibi Patrem ostendi, fatetur se cum non cognoscere. Unde quia, non cognito Patre, non cognoscitur Filius, arguit eum ipse Filius increpando, quod non vere cognoscat eum; cum tanto tempore conversando cum eo potuerit eum per divina miracula, virtutes et prædictiones esse verum Dei Filium cognoscere. *Qui videt, inquit, me, videt et Patrem.* Sic de duobus valde similibus dicitur propter accidentalem similitudinem, qui videt unum videt alterum. Maxime de Patre Deo et Filio ejus, quorum non solum similis, sed una et eadem est substantia, potest vere dici quod qui Dei Filium oculis fidei videt, et Patrem, cui est consubstantialis, videt. Est ergo ac si dicat: *Qualis ego sum, talis penitus est Pater meus.* Sicut videtis quod ego sum sapientia, justitia, misericordia et charitas, ita credite quod Pater meus, cum quo unum sum, est sapientia, justitia, misericordia, charitas. *Non credis, inquit, quia ego in Patre, et Pater in me est?* Si dicitur quod aliquis pater carnalis sit in filio suo, et filius in patre, propter solam similitudinem, quanto verius dicitur quod Deus Filius est in Deo Patre, et Deus Pater in Deo Filio, propter eandem utriusque substantiam. Quod vero Deus Pater in Deo Filio sit, probat ipse Filius ex hoc quod nec loquitur, nec operatur ex se, sed ex Deo Patre, qui in eo et per eum et loquitur et operatur. Unde et subdit: *Verba quæ loquor vobis a meipso non loquor, sed Pater in me manens ipse facit opera.* Si autem Deus Filius cum sit ejusdem potestatis et auctoritatis cum Patre, nihil sibi, sed totum Deo Patri attribuit, quanta est superbia hominis, qui, cum nihil penitus boni ex se possit, bonum sibi a Deo præstitum sibi præsumptuose audet arrogare? Propterea, fratres charissimi, infirmitatem nostram semper consideremus, et si quid boni habemus, non nobis, sed Deo attribuiamus, malum vero quod habemus, nobis ascribamus. *Non creditis, inquit, quia ego in Patre, et Pater in me est? Alioquin propter ipsa opera credite.* Ac si aperte dicat: Si sine experimento mihi credere non vultis, experimentum habetis divinorum operum quæ ego operor, et propter quæ credere debetis.

Sequitur pars quarta, in qua quid vera fides mereatur ostendit Dominus, cum subdit: *Qui credit in me, opera quæ ego facio et ipse faciet, et majora horum faciet, quia ego vado ad Patrem. Et quidquid petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* Duo sunt quæ promittit Dominus in se credentibus, videlicet quod divina opera operabuntur, et quidquid petierint Patrem in nomine suo, consequentur. Porro divina opera quæ Filius Dei operatur operati sunt etiam credentes in eum, juxta quod Dominus etiam alibi prædixit: « In nomine meo demonia ejicient, linguis loquentur novis (Marc. xvi), » etc. *Et majora, inquit, facient.* Majus enim est stare infirmos ob solam umbram, quod factum est per Pe-

trum, quam propter tactum simbriæ, quod factum est per Christum. Majus est etiam totum mundum convertere ad fidem, quod factum est per discipulos, quam paucos Judæorum, quod factum est per Christum. Majus etiam et mirabilis est quod homo mortuus suscitatur ab homine mortali et etiam a mortuo, quam quod suscitatur ab omnipotente Deo. Quomodo autem Christus, vel quomodo discipuli ejus essent operaturi, ostendit, cum subdit: *Opera quæ ego facio, et ipse faciet.* Ego ero adjutor, ille erit minister. Ac si dicat: Sine me nihil potestis dicere nec facere (Joan. xiv). Quod vero potestatem sic operandi possit dare discipulis suis, ostendit cum subjungit: *Quia vado ad Patrem.* Ac si aperte dicat: Bene possum hanc potestatem credentibus in me dare, quia habeo potestatem ascendendi et consedendi in eadem æqualitate cum Patre. Et non solum vobis credentibus hoc concedam, sed etiam quidquid petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam. Non ait faciet, sed faciam, ut ostendat eandem suam et Patris esse operationem. Porro in nomine Jesu, id est Salvatoris, petit qui salutem æternam petit. Qui procul dubio si illud toto desiderio et perseverantia petit, adipiscetur. Itaque, fratres mei, firmiter in Jesum Christum Salvatorem nostrum credamus, et fide per dilectionem operante (Galat. v), ei adhæreamus, quoniam dabit nobis ut etiam opera quæ ipse facit, faciamus, videlicet misericordiam, justitiam, sapientiam, virtutem, temperantiam. Dabit etiam nobis potestatem cæcos, et si non exterius, tamen quod majus est, interius illuminandi, claudos in via Dei spiritualiter erigendi, captos a fauce diaboli prece et correptione eripiendi, mortuos in peccatis per bonum consilium resuscitandi, sed et salutem æternam nobis toto desiderio et perseverantia postulantibus procul dubio largietur, ut eum videamus et benedicamus in sæcula sæculorum. Amen.

Vita divi Jacobi Minoris, per D. Isidorum.

Jacobus Alphæi, episcopus Hierosolymorum primus, cognomento justus, sororis matris Domini filius, unde et Domini frater vocatus est, homo lucis, operarius veritatis, tantæque etiam sanctitatis ut simbriam vestimentie ejus certatim cuperent attingere populi. Illic duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione gentium, Epistolam scripsit. Qui dum in Hierusalem Christum Dei Filium prædicaret, de templo a Judæis præcipitatus, lapidibus opprimitur, ibique juxta templum humatus est. Quem Josephus tantæ sanctitatis perhibet ut propter ejus necem Hierosolyma credatur esse diruta.

Vita D. Philippi apostoli per eundem.

Philippus, qui interpretatur os lampadis, a Bethsaida civitate Andreæ et Petri, Gallis prædicat Christum. Barbaras gentes vicinasque, tenebris et tumentis Oceano conjunctas, ad scientiæ lucem fideique deducit. Deinde in Hierapoli urbe Phrygiæ provinciæ crucifixus lapidatusque occubuit, erectoque sepulcro sepultus est. Cujus Natalis est Kalendis Maii.

XVIII.

IN INVENTIONE SANCTÆ CRUCIS.

Confido de vobis in Domino quod nihil aliud sapia-

tis (Galat. v), etc. Fratres mei, hæc loquitur Paulus Galatis, quibus pseudoprædicatores prædicaverant legem cum Evangelio esse lenendam; contra quorum falsam prædicationem scribit eis Apostolus. Facit autem sex in hac lectione. Primo, dicit se confidere in Deo de stabilitate fidei eorum. Secundo, pseudoprædicatoribus minatur iudicium. Tertio, demonstrat se non prædicare legis observantiam. Quarto, optat perturbatorum separationem. Quinto, demonstrat quantum prædicent legis observantiam. Sexto, dicit se non in lege, sed in cruce Christi gloriari. Primo igitur dicit se confidere in Deo, id est, de fidei eorum stabilitate, cum ait : *Confido de vobis in Domino quod nihil aliud sapietis*. Ac si dicat : Quamvis pseudoprædicatores vobis prædicent contraria fidei, tamen confido de vobis in Domino quod nihil aliud a virtute fidei sapietis. Boni magistri est de discipulorum errantium emendatione nunquam, dum sunt in hac vita, desperare, et ideo nunquam ab oratione cessare, quoniam, et si de incorrigibilium emendatione quantum in eis diffidat, tamen de eis in Domino confidere debet, qui non solum errantes potest revocare, imo etiam de lapidibus suscitare filios Abrahæ (*Matth. iii*). Inde est quod ait : *Confido de vobis in Domino*, non in vobis, quoniam « maledictus homo qui confidit in homine (*Jerem. xvii*). » Nullus enim per se stare, necdum resurgere potest. Quod autem Apostolus tunc dicebat Galatis, ego, fratres charissimi, nunc dico vobis : Quamvis inter iniquos et hæreticos habitetis, quorum alii malo exemplo, alii mala doctrina vos corrumpunt, tamen confido de vobis non in vobis, sed in Domino, quod nihil aliud ab unitate fidei sapietis vel facietis. Qui enim ab unitate ecclesiasticæ fidei separatur, tanquam ovis errabunda a lupis devoratur.

Sequitur pars secunda, in qua Apostolus pseudoprædicatoribus iudicium minatur subdens : *Qui autem conturbat vos, portabit iudicium, quicumque est ille*. Si nullum malum Deus relinquit impunitum, quanto supplicio debet ille puniri qui fideles disturbat a rectitudine vitæ et fidei? Si enim tantum peccatum est occidere corpus hominis mortale, quantum peccatum est occidere animas immortales? Hinc Dominus in Evangelio : « Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris (*Matth. xviii; Marc. ix*). » Quia videlicet prædicator qui offensione mali exempli vel doctrinæ pusillos in fide facit ruere, melius esset ei ut circuitus ponderosus vitæ sæcularis eum in æternam damnationem præcipitaret, quoniam solus animæ suæ reum minor pœna cruciaret; nunc autem tot supplicia sustinebit, quot animas ruere fecit. *Portabit, inquit, iudicium*, vel hic voluntarius, vel in futuro invitus. Qui enim hic de perpetrato peccato seipsum per contritionem, confessionem et satisfactionem accusat et iudicat, æternum iudicium evitat. Unde idem Apostolus

alibi ait : « Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique iudicaremur (*I Cor. ii*). » Itaque, fratres mei, præveniamus divinum iudicium. Illic nos de peccatis nostris accusemus, ne in futuro accusemur. Illic nos iudicemus, ne in futuro iudicemur. Nam quicumque est ille, et quantuscunque qui minores a via Dei deviare facit, juxta gradum suum iudicium suum portabit. Nam « gravius iudicium in his qui præsent sunt, et potentes potenter tormenta patientur, et fortioribus fortior instat cruciatio (*Sap. vi*). »

Sequitur pars tertia, in qua Apostolus demonstrat se non prædicare legis observantiam cum Evangelio. Legalia enim sacrificia et observantiæ venturam Evangelii observantiam præfiguravere : propterea, Evangelio coruscante, debuerunt cessare. Quam legis consummationem et cessationem Dominus in sua passione demonstravit, cum ait : « Consummatum est (*Joan. xix*). » Qui igitur extunc figuras legis observat, Christum nondum venisse, sed adhuc venturum esse demonstrat. Itaque extunc legales figuras observare, non tantum est inutile, sed etiam mandatum, et sperantibus etiam in eis damnosum. Unde idem Paulus alibi ait : « Si circumcidamini, Christus nihil proderit vobis (*Gal. v*). » Demonstrat igitur Paulus se non prædicare legis observantiam, cum ait : *Et ego, fratres, si circumcisionem adhuc prædico, ut quid adhuc persecutionem patior?* Ac si aperte dicat : Et hoc patet, quia circumcisionem non prædico, quia a Judæis amatoribus circumcisionis persecutionem patior. Qui ob nihil aliud me persequuntur, nisi quia circumcisionem evacuo, quam amant, et crucem prædico Christi, in qua scandalizantur. Ergo, inquit, *evacuatum est scandalum crucis*, si non crucem prædico, sed circumcisionem in qua Judæi non scandalizantur, sed potius letantur. Quod autem tunc Paulus patiebatur a Judæis, idem patimur hodie nos, licet indigni prædicatores, a quibusdam perversis Christianis, quia eum eis non grata, sed vera, non placita, sed dura dicimus, insidias, contumelias et injurias ab eis patimur. Cum enim hunc corripimus de luxuria, illum de avaritia, hunc de ira, illum de crudelitate, alium de mollitie et dissolutione, eos lucrari Deo cupientes, nos oderunt unde diligere debuerunt.

Sequitur pars quarta, in qua Apostolus optat perturbantium separationem cum subdit : *Utinam abscindantur qui vos conturbant!* Sicut prudens pastor separabat morbidam ovem vel porcum ab ovili, ne ejus contagio totus grex pereat; ita Doctor gentium optat separari iniquos, male docentes vel viuentes, a grege fidelium, ne eos sua contagione corrumpant et in anima occidant. Illos enim debemus retinere in gregem nostrum qui de nostra societate sint meliores, vel de quorum societate nos meliores simus. Incorrigibilem vero, qui de nostra bona conversatione non fit melior, et nos de sua deteriores fieri possumus, a nobis excludamus. Scriptum est enim : « Auferte malum de medio vestri (*I Cor. v*). » Illic est quod sancta Ecclesia adulteros, scœne-

ratores, hæreticos cæterosque publicis sceleribus involutos excommunicare et eliminare consuevit, in hoc tam sibi quam illis consulens : sibi, ne contagio eorum interius corrumpatur, illis, qui cum vident propter scelera sua se dejectos, erubescant et salubriter confundantur.

Sequitur pars quinta, in qua demonstrat Apostolus quare observantia legis prædicetur a pseudo-prædicatoribus, et ponit duas causas. Primam, ut evitent persecutionem; secundam, ut acquirant sibi nomen. *Quicumque enim volunt placere in carne* id est carnaliter, et non spiritualiter, hominibus, et non Deo, *hi cogunt nos circumcidi*, tantum, subaudis, in carne, vel tantum hac causa ut crucis Christi persecutionem non patiantur. Romani enim imperatores, Augustus, Tiberius, et Caius dederant libertatem Judæis, ut ubique possent patrii legibus, donec viverent, in pace deservire. Propterea pseudoprædicatorum dum viderent Christianos persecutionem pati, legales observantias tenebant, et suos tenere cogebant, ut hominibus non displicerent, et persecutionem evitarent. Quorum etiam hodie sunt similes quidam solo nomine pastores, qui non vera, sed grata, non dura, sed placita dicunt et faciunt hominibus, hac videlicet causa ut eis placeant. Sed ut ait Psalmista : « Qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprexit eos (Psal. LI). » : Et Apostolus : « Si adhuc, inquit, hominibus placerem, Christi servus non essem (Gal. I). » Secundam vero causam ponit cum subdit : *Neque enim qui circumciduntur*, subaudis, tantum in carne, *legem custodiunt*, quæ spirituales magis quam carnalem præcepit circumcisionem. *Sed volunt*, inquit, *vos circumcidi, ut in carne vestra*, id est in carnali vestra circumcisione, *gloriantur*, dum plures proselytos faciendo, nomen sibi acquirant. Quales sunt hodie (unde dolendum est) multi, qui prædicant et legunt, non ut auditoribus proficiant, sed ut in multitudine auditorum gloriantur et nomen sibi acquirant. Sed tales quicumque sunt, jam receperunt mercedem suam.

Sequitur pars sexta, in qua Apostolus dicit se non in lege, sed tantum in cruce Christi gloriari. Quasi dicat : Illi gloriantur in circumcisione; mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi! Noluit dicere, cum posset, Apostolus, mihi absit gloriari nisi in sapientia vel potentia, vel in aliqua alia virtute Jesu Christi, sed ait, *nisi in cruce*. Quare? quia crux est arma per quæ nos Christus redimens diabolum superavit, et nos eum superare docuit. Sicut ergo aliquis miles gloriatur in armis suis, quibus superavit hostem suum, ita Paulus gloriatur in cruce Christi, per quam victor erat omnium suorum adversariorum. Nec ait simpliciter *in cruce*; sed *in cruce Domini nostri Jesu Christi*. Multæ quippe sunt cruceæ, id est causæ patiendi. Est enim crux sinistri latronis, qui pro peccatis suis invitus patitur, nec emendatur, in qua non est unde gloriatur, sed unde damnetur. Est et

A crux dextri latronis pro peccatis suis patientis, sed tamen pœnitentis, et confitentis, nec in ea est unde gloriatur, sed unde corripitur. Est et crux Cyrenæi in angaria, sed non morientis, id est hypocritæ carnem affligentis et mundo viventis, nec in ea est unde vere gloriatur, sed unde judicetur. Est et crux Christi innocentis, pro peccatis nostris sponte morientis, et in ea est multum unde gloriatur. In hac Paulus gloriatur, quoniam et ad exemplum Christi in cruce pendentis, carnem suam crucifixerat cum vitiis et concupiscentiis (Gal. v), mortuus mundo, sed vivus Deo. Unde idem ait : « Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus (Galat. II). » Et etiam pro Christo quotidie patiebatur contumelias, injurias, flagella, carceres, lapides, et hujusmodi. Unde idem ait : « Ego stigmata Christi porto in corpore meo (Gal. VI.) Et suppleo, inquit, quæ desunt passionum Christi (Col. I). » His igitur armis jam superaverat Apostolus, non solum mundum, sed etiam seipsum. Unde et subdit : *Per quem*, id est, per cujus amorem, per cujus imitationem, *mundus mihi crucifixus est*, ne me trahat concupiscentiis, *et ego mundo*, ne cum sequar, id est per quem vici mundum, et etiam meipsum. Sed nos, fratres, si adhuc mundo, si adhuc carnis concupiscentiis vivimus, quomodo in cruce Jesu Christi gloriari possumus? Nonne, dum signum crucis fronti nostro imprimimus, et tamen concupiscentias et vitia in nobis non mortificamus, paupertatem, humilitatem, contumelias, injurias, infirmitates, cæterasque infirmitates, cæterasque anxietates patienter non portamus, nonne facti sumus similes Cyrenæo, qui crucem quidem portat, sed non moritur? Itaque, fratres, si volumus gloriari cum Christo, patiamur eum co, per viam quam ipse ambulavit ambulemus, divitias, honores et glorias mundi contemnamus, membra nostra cum vitiis et concupiscentiis crucifigamus, miserabilibus personis compassionem et misericordiam exhibeamus, omnia dura spe regni cælorum amplectamur, pro Christo ejusque justitia usque ad mortem decertemus, quatenus ejus gloriæ participes esse mereamur, ipso largiente qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XIX.

IN EODEM FESTO.

Dixit Jesus discipulis suis : Sicut fulgur exit ab oriente et paret usque in occidentem, ita erit et ad-
ventus Filii hominis (Matth. xxiv), et reliqua. In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, præinstruit nos Dominus et Redemptor noster de secundo adventu suo, sex res nobis demonstrans, videlicet qualiter sit venturus, quos ad judicandum secum sit congregaturus, quales mutationes rerum sit factururus, cum quibus insignibus sit venturus, quid mali malis, et quid boni bonis sit collaturus. Primo igitur adventum suum non ut primum, ita secundum futurum esse occultum, et in humilitate, sed potius manifestum et in gloria per similitudinem dicens :

Sicut fulgur exit ab oriente et paret usque in occidentem, ita erit et adventus Filii hominis. Porro fulgur octo proprietates habet. Venit subito, manifeste, cum tempestate, cum igne, cum fulgore, cum terrore, cum tempestate, cum igne, cum fulgore, cum terrore, alta percutit et urit, humilibus parcit. Redemptor quoque noster ad iudicium subito veniet et repente. Unde ipse dicit: « Sicut in diebus Noe erant comedentes et bibentes, nubentes, et nuptui tradentes, et venit subito diluvium, et tulit omnes, ita erit et adventus Filii hominis (*Luc. xviii.*) » Et alibi: « Dies enim Domini sicut fur, ita in nocte veniet (*I Thess. v; II Petr. iii.*). Veniet quoque manifeste, sicut et in hoc evangelio demonstratur; et in Psalmo: « Deus noster manifeste veniet (*Psal. xlix.*) » Veniet quoque cum tempestate elementa concutiente. Veniet quoque cum igne quatuor elementa concremante. Unde et ibi dicitur: « Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida (*ibid.*). » Veniet quoque cum fulgore, quoniam sicut ipse dixit, cum gloria veniet et majestate (*Marc. xiii.*). Veniet quoque cum terrore, quoniam terribilis erit reprobis, quamvis sit blandus justis. Quod bene significavit angelus qui in resurrectione ejus apparuit; cujus « aspectus erat sicut fulgur, et vestimenta sicut nix (*Matth. xxviii.*) » Feriet quoque Dominus alta, ad instar fulguris, igne gebennæ elatos et superbos in æternum concremans et humilibus parcens, « quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit et alta a longe cognoscit (*Psal. xlvii.*) » Secundo, demonstrat Dominus quos ad judicandum secum sit congregaturus, cum subdit: *Ubi cumque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ.* Ac si apertius dicat: Sicut aquilæ cadavera etiam transmarina sentiunt, et ibi congregabuntur ubi erit caro Filii hominis, ut judicent mundum cum eo, juxta illud: « Et vocabit cælum desursum, et terram discernere populum suum (*Psal. xlix.*) » Convenienter autem posuit corpus, quod significantius cadaver dicitur, insinuans quoniam quamvis Christus in cruce sit mortuus, quamvis tanquam in sepulcro positus, tamen ipse qui fuit judicatus, veniet judicaturus, et ad ipsum tanquam ad panem vitæ, omnes sancti congregabuntur. Sancti autem comparantur aquillis propter tres eorum proprietates, quoniam pennis virtutum altius ad cælestia sublevantur, quoniam oculis contemplationis Solem justitiæ subtilius contemplantur, et quoniam vetustate non corrumpuntur, sed renovantur ut aquilæ juvenus sua. Quibus ut associari mereamur, vetustatem peccatorum nostrorum, fratres mei, per pœnitentiam exuamus, et de die in diem per novitatem virtutum renovemur, et toto mentis desiderio ad videndum Deum deorum in Sion suspiremus. Tertio demonstrat Dominus quas res in secundo adventu suo sit factururus, cum subdit: *Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cælo, et virtutes cælorum movebuntur.* Porro juxta litteram, sol, luna et stel-

la ad tempus suo lumine privabuntur, ut instantem adventum Domini significant; sed postea mundo renovato, majus lumen recipient. Sed et tanta claritas erit veri Solis sanctorumque ad iudicium venientium, quod ad comparisonem eorum, sol et luna obscurabuntur, et stellæ cadent a sua claritate, tantaque severitas erit districti judicis contra reprobos, quod virtutes et potestates cælorum movebuntur, non quod de se timeant, sed quod tantam severitatem exerceri videant. Unde Job: « Columnæ, inquit, cæli contremiscunt et pavent adventum ejus (*Job xxvi.*) » Et si tremebunt angeli, fratres mei, quanto magis homines? Et si, ut ait apostolus, vix justus salvabitur (*I Petr. iv.*), impius et peccator ubi parcbunt? Mystice vero multi qui videbantur hic radiis bonorum operum quasi sol et luna mundum irradiare, Domino veniente, « qui illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium (*I Cor. iv.*) » obscurabuntur, et multi qui fulgere videbantur ut stellæ, cadent, et qui hic firmi videbantur quasi virtutes cælorum, ruent. Quarto quoque ostendit Dominus cum quibus insignibus ad iudicium sit venturus, cum subdit: *Et tunc apparebit signum Filii hominis in cælo.* Sicut rege sæculari cum equitatu suo veniente solent vexilla ejus præcedere, sic, fratres mei, fiet Domino ad iudicium veniente. Præcedet enim vexillum sanctæ crucis. Et hoc ob tres causas. Prima est, ut ostendat quale sit signum victoriæ suæ, quod prius videbatur opprobrii esse et dejectionis; secunda est, ut dilectoribus suis suæ crucis bajulatoribus inspiret jucunditatem; tertia est, ut crucifixoribus suæque crucis contemptoribus incutiat confusionem et timorem. Unde scriptum est: « Et videhit eum omnis oculus, etiam qui eum pupugerunt (*1. per. i.*) » Tradunt etiam quod vestigia vulnerum quæ pro nobis pertulit tunc demonstrabit, et reprobis improperebit. Propterea, fratres mei, propter nos crucifixum diligamus, et ejus crucem, quantum possumus, bajulemus, cupiditates carnis et amorem mundi in nobis crucifigamus, paupertatem, humilitatem, contumelias, injurias, infirmitates et dolores cum patientia sustineamus, erga miserabiles personas compassionem et misericordiam habeamus, spe regni cælorum omnia dura pati non timeamus, pro Christo usque ad mortem decertemus, quatenus Christum crucifixum in iudicio securi videre mereamur. Quinto demonstrat Dominus quid mali sint habituri mali in iudicio, cum subdit: *Et tunc plangent omnes tribus terræ,* id est aliqui de omnibus tribubus qui Christum persecuti sunt, vel contempserunt in hoc mundo. Unde et subdit ceusam quare plangent, quia videlicet videbant Filium hominis venientem in nubibus cæli, sicut in nubibus cæli ascendit. Venientem dico cum virtute magna et majestate, ut reddat unicuique secundum opera sua. Plangent quidem et pœnitebunt reprobi, sua interius conscientia eos accusante, sed sero, quoniam plactus et pœnitentia illa non erit

purgatoria, sed principium æternæ miseriæ. In qua A
quidem erit plactus sine consolatione, penitentia
sine indulgentia, dolor sine remedio, cruciatus sine
refrigerio, ardor sine rore, supplicium sine spe,
mors sine fine. Sexto demonstrat Dominus quid
boni suis sit collaturus, cum subdit: *Et mittet an-*
gelos cum tuba et voce magna, videlicet tam im-
mensa et tam efficaci quæ omnes mortuos, ubi-
cunque sint, possint, excitare, et ad iudicium con-
citare. *Et congregabunt*, inquit *electos ejus a qua-*
tuor ventis, id est ab omnibus partibus mundi, a
summis calvarum usque ad terminos eorum, id est ab
omnibus locis qui sub cælo sunt, a mediterraneis
usque ad ultimos terminos terræ. Hi sunt messores an-
gel: qui, juxta parabolam evangelicam, zizania et triti-
cum pariter colligent; sed zizania colligabunt in fa-
sciculos ad comburendum, triticum vero congreg- B
abunt in cæleste horreum (*Matth. xiii*). Utrum autem,
fratres, tunc non ad ignem, sed ad vitam colligi me-
reamur, interim formidinem extremi iudicii semper
ante oculos nostros ponamus, quam terribilis ve-
niat summus Iudex semper cogitemus; peccata
nostra lacrymis penitentiarum diluamus, et omnia transi-
toria contemntes, ad illa æterna bona toto desi-
derio festinemus, Deum super omnia, et proximum
sicut nos diligamus; et si tunc Iudicem nobi il-
lum misericordem invenire cupimus, nunc miseri-
cordes simus, patientibus compatiamur, esurien-
tem pascamus, sitientem potemus, nudum vestia-
mus, peregrinum suscipiamus, infirmum visitemus,
incarceratum redimamus, quatenus tunc a summo
Iudice æternaliter pasci, potari, vestiri, suscipi et C
consolari mereamur, ipso largiente qui cum Patre
et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia
sæcula sæculorum. Amen.

*Quomodo crux Dominica inventa est, ex Eutropio
historico lib. ii rerum Romanarum in Flavio Con-*
stantino.

Mater Constantini imperatoris, Helena nomine, in
somnia admonita, Hierosolimam properavit, et se-
pulcrum Christi, licet difficillime, tamen invenit, sor-
dibus coopertum, et desuper templum Veneris ædi-
ficatum, ubi virgines cantibus insultabant; præce-
pitque destrui sceleratissimum, ipsumque pulverem
funestis sacrificiis violatum ejici, et a civitate pro-
cul dispergi. Exin locum purgari præcipiente, statim
palam monumentum Domini apparuit. Apparuerunt
et circa illud suffossæ tres cruces et clavi, simul et D
titulus litteris Græcis et Latinis conscriptus, *Jesus Na-*
zarenus rex Judæorum. Dicitur autem quia etiam
mortuus crucis tactu surrexit. De hoc ligno Sibylla
dixit apud Riganos: « O ter beatum lignum, in quo
Deus extensus est! » Tunc ergo quæ crux Domini
esset, quæ latronum dubitare cœperunt. Proinde
Macarius, civitatis presul, hujusmodi tactu dubita-
tionem solvit. Mulieri namque nobilitate claræ,
longa ægritudine fatigata, unam earum crucum cum
oratione promptissima adhibens, virtutem Salvato-
ris agnovit. Mox enim ut mulierem attigit crux,
passionem sævissimæ ægritudinis effugavit, et fe-
minæ salutem restituit. Vide epistolam Paulini un-
decimam ad Severium, ubi copiose inventionem Do-
minicæ crucis tractat.

XX.

IN NATIVITATE SANCTI JOANNIS BAPTISTÆ.

Priusquam te formarem in utero, novi te, et antequam
exires de ventre, sanctificavi te, et prophetam in gen-
tibus dedi te (*Jer. i*), etc. Hæc sunt, fratres charis-
simi, verba ad Jeremiam prophetam, de electione
ejus in prophetam. Sed quoniam nihilominus beato
præcursori Domini conveniunt, ideo convenienter
recitantur in ejus nativitate, quam nos hodie cele-
bramus. Sunt autem hujus lectionis quatuor partes.
Primo enim dicit Dominus Jeremiæ se cum in pro-
phetam prædestinasse; secundo, Jeremias se excusat;
tertio, Dominus consolatur eum; quarto, injungit ei
prophetiæ ministerium. Missurus igitur Dominus
Jeremiam ad officium prophetandi, ne ipse propriæ
imperitiæ fragilitatisque conscius injectum offi-
cium renueret, primo demonstrat ei quod ipse ad
hoc sit præelectus, cum dicit: *Priusquam te for-*
marem in utero novi te, id est approbavi et elegi te,
et antequam exires de vulva, sanctificavi te, et pro-
phetam in gentibus dedi te. Ecce quam mirabilis,
quamque stupendus, fratres mei, est divina præ-
destinationis effectus, quæ hominem antequam sit,
eligit; antequam de immunditia exeat, mundat; an-
tequam loquatur, prophetam facit, juxta quod de
eo scriptum est: « Qui fecit quæ futura sunt. » Et
alibi: « Qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea
quæ sunt (*Rom. iv*). » Quæ autem hic de Jeremia
dicuntur, similiter, imo excellentius, sanctissimo con-
veniunt Domini præcursori. Istum enim similiter et
antequam formaret in utero elegit, imo venturum
per prophetas prædixit et per angelum nascenturum
pronuntiavit. Istum quoque antequam exiret de
vulva sanctificavit, imo, juxta verbum archangeli,
cum Spiritu sancto ex utero matris suæ replevit.
Istum similiter antequam exiret de vulva prophe-
tam in gentibus per prædestinationem dedit, imo
per propheticum gaudium, et per os matris suæ,
adventum Christi in utero sanctæ Virginis prophe-
tare fecit. Ecce videtis quomodo omnia hæc excel-
lentius beato Joanni conveniant quam Jeremiæ.
Nemo autem vestrum, fratres mei, ex istis verbis
quæ hic dicuntur, *priusquam te formarem in utero,*
novi te,umat erroris occasionem, æstimando quod
ideo Dominus vel Jeremiam, vel Joannem elegit,
quod eos futuros bonos prænovit. Non enim bona
vita eorum divinæ prædestinationis, sed potius di-
vina prædestinatio bonæ vitæ eorum causa fuit. Ni-
hil enim aliud prælegit in eis, nisi quod facturus
erat in ipsis. Est igitur ac si diceret: *Priusquam te*
formarem in utero, novi te, id est priusquam te for-
marem in utero elegi in te quod formaturus eram
in te. Itaque, fratres mei, quod Dominus ab æterno
suos prædestinat, quod eos in tempore sanctificat,
quod eos ad bene operandum perseveranter excitat,
totum est gratiæ divinæ, non meriti humani. Sicut
econtrario quod in præscientia sua ab æterno im-
pios reprobat, quod temporaliter gratiam suam
subtrahit, quod eos male agere derelinquit (divini

judicii est et meriti humani. Unde et nos, fratres mei, immensam ejus clementiam totis visceribus indesinenter exoremus, quatenus nos indignos famulos suos de massa perditionis eripere, et in electorum suorum grege nos dignetur numerare.

Sequitur pars secunda, in qua Jeremias ab officio prophetandi seipsum excusat, cum dicit : *A, a, a, Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum.* Ecce, fratres mei, Jeremias, quamvis audierit a Deo se esse ab eo præelectum, se esse sanctificatum, se esse prophetam destinatum, tamen se exhorrescere et pertimescere grave et periculosum prophetandi officium demonstrat, per *a* interjectionis expressivam dicens *A, a, a, Domine Deus!* Ac si dicat : Domine Deus, cui famulari et obedire tencor, officium ad quod me vis mittere, quia supra meas vires est, reformido. Quare autem reformidet ostendit, cum subdit : *Ecce nescio loqui, quia puer ego sum.* Puer sum ætate, puer sum ineloquentia, puer sum imperitia, puer sum pusillanimitate. Quodlibet enim istorum quatuor impedit officium prædicandi. Puer enim ætate nondum valet perfecte loqui; puer vero ineloquentia, nescit affluenter loqui; puer imperitia, nescit prudenter loqui; puer vero pusillanimitate, non audet fortiter loqui. Joannes vero Baptista, quoniam in ipso matris utero prophetare cepit, non legitur se excusasse, sed tantum ad officium prophetandi se esse indignum demonstrat, cum rogatus a Pharisæis quis esset, an propheta esset, se esse prophetam negat (*Joan. i*). Ab officio vero baptizandi Redemptorem nostrum se aperte excusat, cum expavescens ait : « Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? » (*Matth. iii*). Quidam igitur laudabiliter se excusant, ut Jeremias, et Joannes Baptista; alii vero laudabiliter se offerunt, ut Isaïas, qui Domino dicenti : « Quem mittam, et quis ibit nobis? » ait : Ecce ego, mitte me (*Isa. vi*). » Considerandum tamen est quoniam Isaïas qui se offert, vel carbone, vel calculo de altari sumpto, jam purgatum se esse sciebat, et Jeremias, et Joannes Baptista, etsi se excusant, non aperte repudiant. Sed quis, fratres mei, hodie se mundatum esse intelligit? Ideo tutius hodie officium prædicandi declinatur, quam appetitur. Nec tamen debet ille pertinaciter declinare qui intelligit se a Deo vocatum esse. Quorum utrumque Moyses in se demonstrat, cum Domino militentium ad Pharaonem se excusat, et tamen ei instanti humiliter obtemperat (*Exod. iv*), dans exemplum nobis, ut quantumcunque simus probati, tamen semper officium pastorale reformidemus, sed et si noverimus divinam esse voluntatem, non omnino resistamus. In quo quorundam præsumptio refutatur qui, quamvis in conscientia sua non mundi sed potius polluti sint, tamen officium pastorale non reformidant, imo ambiunt. Confutantur quoque et illi qui ex hoc quod Jeremias puer prophetavit, accipiunt sibi erroris exemplum, ut et ipsi adhuc imberbes debeant prædicare, non attendentes quoniam quod in Jeremia minus erat per ætatem suppletum

A est per gratiam, et quia privilegia paucorum non faciunt legem communem. Confutantur etiam et illi qui, cum non habeant sermonis eloquentiam, attentant prædicationem. Sed quomodo prædicabunt, qui loqui nesciunt? Confutantur similiter et illi qui, cum non habeant doctrinam sapientiæ, prædicare audent. Sed quomodo alios docebunt, qui seipsos docere nesciunt? Confutantur nihilominus et illi qui, cum non habeant fortitudinem mentis, præsumunt officium prædicationis. Sed quomodo principatibus et potestatibus prædicabunt, qui eos increpare non audent? Ab ista pusillanimitate ostendit Psalmista se esse alienum cum dicit : « Et loquelar de testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebar (*Psalm. cxviii*). »

B Sequitur pars tertia, in qua Dominus timorem prophetæ consolatur et confortat, dicens : *Noli timere : Puer sum, quoniam ad omnia ad quæ mittam te ibis, et universa quæ mandavero tibi loqueris. Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum sum, ut eruiam te.* Ac si aperte dicat : Quamvis sis puer ætate tamen ego dabo tibi possibilitatem ut ea ad quæ ego mitto te possis facere. Quamvis sis puer per ineloquentiam et insipientiam, tamen ego dabo tibi eloquentiam et sapientiam ut mandata mea possis eloqui. Quamvis sis puer pusillanimitate, tamen ego præcipio tibi ne adversarios tuos timeas, quia ego semper sum tecum ad constantiam et defensionem. Porro in hoc quod ait, *ad omnia ad quæ mittam te ibis*, ostendit prophetam, vel prædicatorem, ad ea ad quæ missus est semper ire; ad ea vero ad quæ missus non est, nunquam ire debere. Unde divinam experitur indignationem Jonas, qui Ninivitis, ad quos missus erat prædicatum, ire fugiebat (*Jon. i*). Et damnatur Balaam, qui corruptus pretio, populum a Deo benedictum maledicere, ad quem missus non erat, ibat (*Num. xxiv*). Quorum sunt hodie etiam similes quidam falsi pastores, qui corrupti favore vel odio, timore vel pretio, vadunt absolvere illos qui ligandi sunt, vel ligare eos qui solvendi sunt, et juxta prophetam, « vivificant animas quæ non vivunt, et mortificant animas quæ non moriuntur (*Ezech. iii*). » Sed « maledicam, inquit Dominus Deus, benedictionibus vestris, et benedicam maledictionibus vestris (*Maluch. ii*). » In eo vero quod ait *universa quæ mandavero tibi loqueris*, ostendit prophetam vel prædicatorem semper verba Dei, et non alia debere prædicare. Unde confutantur æqualiter et illi qui verbum injectæ prædicationis tacent, unde « canes muti » a Domino vocantur (*Isa. lvi*, et sanguis propter taciturnitatem suam pereuntium ab eis requiritur, et illi qui alia quam Domini verba prædicare præsumunt, cum Dominus dicat Ezechieli : « Annuntiabis eis ex me (*Ezech. iii*). » In hoc etiam quod Dominus ait, *ne timeas a facie eorum, quia ego tecum sum*, confutantur illi prædicatores qui homines timent; nam in hoc Deum secum non habere demonstrant. Nam si secum Deum habent, quare homines timent? Imitandi ergo sunt nobis prædica-

toribus Jeremias et Joannes Baptista, qui sævitiam Judæorum, regumque potentiam non timuerunt, sed aspere vitia eorum reprehenderunt. Clamat enim Joannes Baptista contra Judæos: « Genimina, inquit, viperarum, quis docebit vos fugere a ventura ira? » (*Matth. iii; Luc. iii.*) Et contra Herodem: « Non licet, inquit, tibi habere uxorem fratris tui (*Marc. vi.*) » Sed quomodo eruit eos Dominus a persecutoribus suis, cum Jeremias a Judæis in Ægypto sit lapidatus, et Joannes ab Herode decollatus est? Eruit eos, fratres mei, a persecutoribus, non quasi eos affligerent et occiderent, sed quod eis non nocerent, imo proderent, dum illis occasionem coronæ darent.

Sequitur pars quarta, in qua Dominus injungit Jeremiæ officium prophetiæ, cum mittens manum suam tangit os ejus dicens: *Ecce posui verba mea in ore tuo: ecce constitui te super gentes et super regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipas, et ædifices et plantes.* Jeremiæ, quoniam ab utero sanctificatus erat, non emundantur labia ut Isaïæ, sed tantum tactu manus suæ, id est efficacia potestatis suæ, tria ei confert quæ prophetæ vel prædicatori necessaria sunt; videlicet affluentiam verbi, gradum potestatis, et usum ministerii. Affluentiam verbi se ei dedisse demonstrat, cum dicit: *Ecce dedi verba mea in ore tuo.* Dedi, quasi non vendidi. Et ideo quia gratis accepisti, gratis da. In quo illos condemnat qui verbum prædicationis vendunt. Item ait, *verba mea*, quasi non aliena. In quo eos condemnat qui prædicant non verba Dei, sed verba dialectices, vel rethorices, vel alicujus scientiæ secularis. Item, ait, *in ore tuo*, quasi: verba mea dedi in ore tuo, ut tu ore tuo prædices, non alieno. In quo illos confundit qui gregem sibi commissum, et de cujus stipendiis vivunt, docere dedignant per se, eos per linguam mercenariorum docere volunt, sed, teste Domino, oves non audiunt vocem alienorum (*Joan. x.*) Gradum vero potestatis se ei dedisse demonstrat, cum dicit: *Ecce constitui te hodie super gentes, et super regna.* Constitui te, inquit, quasi non tu te per ambitionem iniecisti, ut multi (unde dolendum est) hodie faciunt, sed ego te elegi et constitui. Nemo enim debet sibi assumere honorem, sed qui vocatus est a Deo sicut Aaron (*Hebr. v.*) Ait quoque, *super gentes*, quoniam super gentes debet esse propheta vel prædicator, ut gradu, ita vita et sapientia, ut scilicet exemplo et doctrina inferiores gentes regat. Turpissimum enim est quando sacerdos est sicut populus. Quod aperte est contra quosdam hodiernos prædicatores, qui vita et sapientia non solum non præsent plebi, sed etiam subsunt. Unde nec audent, nec sciunt eos corrigere. Sed tamen quia principes corrigere non audent, addit, *et super regna*, id est super reges, quoniam tanta debet esse prophetæ vel pastoris excellentia, quod non solum plebes, sed etiam ipsos reges debet regere. Non tamen intelligat dominatum se habere super homines, sed super vitia. Unde in Evangelio:

A « Qui major est, fiat sicut junior, et qui præcessor, sicut qui ministrat (*Luc. xxi.*) » Usus vero ministerii se propheta dedisse demonstrat, cum subdit: *Ut evellas et destruas*, etc. Ac si aperte dicat: Non ad hoc te constitui super gentes et super regna, ut tu vaces sommo et otio, sed potius ut tu sollicitus ad modum rusticolæ labores, qui saturus bonam plantationem in agro, primo spinas et tribulos, et quæcunque novicia exstirpat de agro. Ponit autem sex, quorum quatuor auferunt mala, duo ponunt bona. Quædam enim nociva sunt in agro, quæ facili manu, agricola cum ipsis radicibus evellit. Quædam vero ita radicata sunt, quod evellere non potest, sed cum labore multo et ferro succedenti destruit. Quædam vero sunt quæ latent, ut radices; quæ cum ligone et aratro subvertens, ne iterum possint reviviscere, igni disperdit. Quædam vero sunt quæ naturaliter terra producit, ut silices; quæ quia non possunt omnino auferri, sæpe cum falcastro dissipat. Quædam vero bonæ plantæ sunt, quæ ager forte germinabat, ut vitem vel pomum silvestrem, vel hujusmodi, et illas non destruit, sed potius ædificat. Quædam vero excellentes plantæ sunt, quibus ager penitus carebat, et illas sollicitè perquirat agricola et plantat. Sic, fratres mei, sic debet facere prædicator, qui est quasi spiritalis cultor Ecclesiæ. Primo enim debet auferre mala, deinde seminare bona; scriptum est enim: « Declina a malo, et fac bonum (*Psal. xxxvi.*) » Ille enim vitia, quæ minus hærent, a cordibus populi sui facili correctione evellat. Illa vero quæ altius radices fixerunt multa sollicitudine, et crebra æternæ damnationis comminatione destruat. Illa quoque quæ latent, ut cogitationes et causas vitiorum, sollicita investigatione perquirens, et per propriam uniuscujusque confessionem evertens, igne compunctionis et divini amoris disperdat. Illa vero quæ naturaliter natura generat humana, quem dum homo est in hac via penitus abjicere non potest, ut edacitatem, cupiditatem, et curam temporalium, cum falcastro moderationis dissipet et refrenet. Illos vero bonos mores, quæ naturaliter in quibusdam natura producit, ut naturalem pietatem, naturalem justitiam, naturalem veracitatem, non destruat bonus prædicator, sed potius ædificet. Illas autem virtutes, quæ omnino aberant, crebra admonitione et commendatione plantet. Ita, fratres mei, præcepit Dominus, ita quoque Jeremias, ita et Joannes Baptista. Evellit enim et destruit, cum clamat: « Ecce securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur (*Matth. iii.*) » Ædificat et plantat cum clamat: « Facite dignos fructus penitentiae. Qui habet duas tunicas, det unam non habenti; et qui habet duplices escas, similiter faciat (*Luc. iii.*) » Itaque fratres mei, ad exhortationem præcursoris Domini, evellamus de cordibus nostris, per veram penitentiam et emendationem, spinas vitiorum, scilicet ingluviem, ebrietatem, luxuriam, avaritiam, iram, invidiam, acediam, vanam gloriam,

superbiam, et cætera vitia; et germinant in nobis sanctæ virtutes, scilicet abstinencia, sobrietas, castitas, largas, mansuetudo, charitas, devotio, contemptus mundi, humilitas, cæterasque virtutes, quibus decenter ornati, continuis cælestium nuptiarum solemnibus læti sine fine interesse mereamur, eo præstante qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXI.

IN EODEM FESTO.

Elisabeth impletum est tempus pariendi, et peperit filium (Luc. 1), et reliqua. Hodie, fratres charissimi, in universo mundo venerabilem sancti præcursoris et Baptistæ Domini nativitatem celebramus, quem honorem nulli alii sanctorum exhibemus. Depositiones quippe sanctorum, quibus ad vitam nascuntur æternam, sancta celebrat Ecclesia. In nativitatibus vero eorum, quibus ad miseriam et ad pœnam homo nascitur, silere consuevit. Nativitas tamen præcursoris solemniter celebratur, quoniam octo honorum privilegiis a Domino decoratur. Primus honor est, quod Deus Pater nasciturum longe ante prædixit, dicens per os Malachiæ prophetæ Filio suo: « Ecce ego mitto angelum meum, qui præparabit viam ante faciem tuam (Malaeh. iii; Marc. i). » Secundus est, quoniam per eundem archangelum, per quem Unigenitum suum Virgini erat nuntiaturus, istum nasciturum patri nuntiavit. Tertius est, quod cum in utero matris non tantum sanctificavit, imo etiam Spiritu sancto replevit. Quartus est, quod ad adventum sacrosanctæ Virginis Filium Dei in utero gestantis, cum in utero exsultare, et per os matris, quod a sæculo inauditum fuerat, prophetare fecit, sicut Lucas in præcedentibus Evangelii sui aperte demonstrat. Quintus est quod contra naturam de matre sterili et utroque parente sene mirabiliter natus est. Unde et in exordio evangelicæ lectionis modo audivimus: *Elisabeth impletum est tempus pariendi, et peperit filium*. Ac si dicatur: Elisabeth, ejus jam præterierat tempus pariendi, mirabiliter Domino operante, in diebus senectutis suæ, impletum est tempus pariendi peperit filium. Et pulchre de sene et sterili nascitur, qui nasciturum de virgine prædicare veniebat, ut mirabiliter natus mirabilius nasciturum demonstraret. Sextus honor est gaudium in ejus nativitate. Unde et subditur: *Et audierunt vicini et cognati ejus quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, et congratulabantur ei*. Prædixerat siquidem archangelus de præcursore Domini, quoniam in nativitate ejus multi essent gravisuri (Luc. 1). Quod quidem et ipsa die nativitatis ejus impletum est, quando non solum parentes de dono tanti filii gavisi sunt, sed etiam vicini et cognati ejus congratulati sunt; et remotiores etiam, tantæ rei novitate, stupore et admiratione moti sunt. Et idipsum etiam singulis annis complentur, quoniam fideles ubicunque terrarum in gloriosa Nativitatis ejus solemnitate tripudiant et exsultant. Cum enim cæteri filii hominum in peccatis et in tristitia nascantur, non

A est mirum si in ejus nativitate gaudeamus, qui in sanctificatione et in gaudio natus est; qui et gaudium commune toti mundo venit nuntiare. Septimus honor est, quod in demonstratione nominis ejus loquela patri restituitur. Cum enim ad circumcidendum puerum convenissent, et cognatium paterno nomine Zachariam, mater vero edocta (ut credimus) a Spiritu eum Joannem vocaret, pater mutus de medio dubitationem auferre volens, ut acceperat ab angelo, scriptura simul et voce nomen ejus indicavit, dicens: *Joannes est nomen ejus*. Et pulchre, qui incredulitate filii nascituri loquelam amiserat, in filii nati nominatione eandem recuperat et misericordiam Dei circa se factam benedicit et magnificat. Cujus rei admiratione non solum vicini, sed etiam remoti percipiuntur, metientes et conjectantes penes se quantis virtutibus invita sua esset radiaturus, qui etiam in nativitate tantis virtutibus radiabat. Bene autem Joannes, id est *gratia*, nuncupatur, qui gratiam prædicare venerat. Lex enim et prophetæ usque ad Joannem (Luc. xvi), et a Joanne tempus gratiæ inchoatur. Octavus vero honor est, quod gratia filii prophetæ propheta etiam ipse pater efficitur. Unde et subditur: *Et Zacharias pater ejus impletus est Spiritu sancto, et prophetavit dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebi suæ*. In quo canticum tria facit. Primo enim Dominum de impletione promissionis patribus factæ benedicit. Secundo infantulum prophetam vias Domino præparaturum ostendit. Tertio vero lumen ortum ex alto ad illuminandas mundi tenebras dicit. Unde et hoc canticum in matutinis laudibus sancta Ecclesia cantare consuevit. Quoniam igitur nativitas præcursoris illis octo donis privilegiatur, ideo a sancta Ecclesia per universum mundum celebratur. De quibus duo, scilicet extrema, in octavo die circumcissionis complentur, ideo et ipsa nativitatis festivitatis usque in octavum diem solemniter protelatur. Moraliter autem, fratres mei, ex hac lectione sex nobis imitanda proponuntur. Primum enim, ex hoc quamvis sterili et vetulæ filius a Domino datur, exemplum nobis proponitur, ne aliquis peccator unquam quantumcumque a bono sterilis, quantumcumque in peccato senuerit, etiam in ipso margine vitæ a fructu pœnitentiæ debeat desperare, sed semper sperare in ineffabilem Dei misericordiam, quæ nunquam quantumcumque flagitiosum, converti volentem, respuit; quæ Mariam Magdalenam de tam sordida tam sanctam fecit; quæ latroni in cruce jam exspiranti postulatam misericordiam non negavit.

Secundo vero ex hoc, quod vicini et cognati bono Elisabeth congratulantur et congaudent, exemplum nobis proponitur, quod nos quoque bonæ conversationi conversionique aliorum congaudeamus. Si enim, teste Domino, gaudium est angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente (Luc. xvi), quanto præcipue homines de hominum conversione et emendatione debent gaudere? Quod aperte con-

tra quosdam malignos est, qui de bonis aliorum non solum non gaudere, sed etiam per invidiam dolere solent. Sed, fratres mei, sicut divinorum hominum est de bonis aliorum gaudere, et de malis dolere, ita diabolicorum hominum est de bonis aliorum dolere, et de malis gaudere. Tertio quoque ex hoc, quod puer non nomine patris, sed nomine Joannis, id est *gratis* nuncupatur, exemplum proponitur nobis, quod nunquam bonum opus nostrum nomini nostro, sed potius divinæ gratiæ attribuamus, quæ sola dat et velle et posse perficere (*Phil. ii*). ipso attestante qui discipulis suis ait: « Sine me nihil potestis facere (*Joan. xv*). » Quod aperte contra quosdam arrogantes est, qui si quid sapienter vel fortiter egerint, ingenio vel viribus suis ascribunt, quasi dicentes: « Manus nostra excelsa, et non Deus fecit hæc omnia (*Deut. xxxii*). » Quarto etiam ex hoc quod, demonstratione non inis gratiæ, patri muto ad benedicendum Deus os aperitur, nobis demonstratur quoniam illi soli Deum benedicere et laudare digne possunt, qui bonum quod faciunt, non nomini suo, sed Dei gratiæ totum ascribunt. Sicut enim per diabolicam præsumptionem, quia aliquis quod Dei est sibi attribuit, magis Deus exacerbatur; ita per humilitatem, qua homo de se viliter sentiens, si quid boni habet, totum Deo attribuit, magis Deus placatur. Quinto quoque ex hoc quod, propter visa miracula, timor factus est super vicinos, et super omnia montana Galilææ divulgabantur omnia verba hæc, proponitur nobis exemplum, ut visis virtutibus Dei divinorumque hominum Deum timere discamus, et opera virtutum semper et ubique prædicemus. Quod aperte contra quosdam malignos est, qui virtutes et bona opera, quæ Deus per sanctos suos operatur, vel negant, vel silent, peccata vero et mala opera hominum statim credunt et diffamant. Sexto vero ex hoc quod merito filii patri muto non solum loquela, sed etiam prophetia confertur, nobis exemplis proponitur quoniam multoties illi qui prius ad Deum laudandum et prædicandum muti erant, si bene incepserint fructificare et vivere, non solum facultas digne laudandi Deum confertur sed etiam gratia eis docendi et prædicandi cumulat. Sicut e contrario persæpe contingit quod quidam qui prius apti erant, vel ex naturali ingenio, vel ex industria, ad docendum, postea exigentibus peccatis suis excæcantur, et priori gratia spoliantur, juxta quod scriptum est: « Omni habenti dabitur, et abundabit; ei vero qui nihil habet, etiam quod habere videbatur, auferetur ab eo (*Matth. xii; Marc. iv*). » Haque, fratres mei, sterilitatem et vetustatem peccatorum per penitentiam exuamus, in novam vitam per bonam operationem fructificemus; bona habentes opera, non nomini nostro, sed divinæ gratiæ attribuamus; misericordiam Dei circa nos factam semper benedicamus; alios ad Deum convertere bono exemplo et verbo studeamus;

(7) Habetur in lib. ejus de Vita prophetarum.

A misericordiam et charitatem super omnia sectemur; mundum contemnamus; toto desiderio ad Deum suspiremus; quatenus intercedente beato Joanne Baptista, cui hodie festivamus, ad aterna festa pervenire valeamus, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

(7) *Vita et mors Divi Joannis Baptistæ, per Epiphanium Constantiæ Cypri episcopum scripta.*

Joannes Baptista, Zacharia natus et Elisabeth, e tribu Levi emicuit. Is est qui tanquam digito ostendit nobis Agnum, Dei Patris Filium, qui tollit peccata mundi. Illic mortalibus viam perstruxit, et fores patefecit regni Dei. Nemo sane inter natos mulierum major Joanne Baptista. Functus est autem vita, decollatus ab Herode tyranno propter Herodiam fratricidam, quæ Philippii fratris sui conjugem.

Ejusdem per D. Isidorum episcopum Hispalensem (8). Joannes Baptista, filius Zachariæ, ex tribu Levi in Hierusalem ortus, angelo nuntiante conceptus, prænuntius Christi, præco judicis, propheta Altissimi, vox Verbi amicus Sponsi, testis Domini, lucerna luminis, terminus prophetarum, baptismatis initium. Qui prænuntius parentis vocem abstulit, genitus officium lingue resolvit. Quincedm editus Christum prophetavit, salutavit ex utero, in columba agnovit, in deserto monstravit. Cujus vestimentum lanugo fuit camclorum, habitatio eremus, victus mellis et locustarum cibis. Illic dum Herodem prohiberet fraternaliter violare connubium, carceribus tenebris mancipatur. Cujus caput filia regis ludens a patre præmium postulavit. At ille desectum male poscenti filiæ ebrius inter pocula dedit. Sepultus est in Sebastia oppido Palæstinæ, quæ olim Samaria vocabatur. Quam Herodes rex Judææ, Antipatris filius, ob honorem Cæsaris Augusti, Latino sermone Augustam vocavit.

XXII.

IN FLESTO D. PETRI APOSTOLI.

Misit Herodes rex manus ut affligeret quosdam de Ecclesia (*Act. xii*), etc. In hac lectione, fratres charissimi, tria juxta litteram nobis consideranda sunt, Primo, qua ratione omnipotens et justus Dominus reprobis tantam in sanctos suos tribuat sæviendi potestatem. Bene autem dico tribuat, quoniam, ut ait Apostolus, « non est potestas nisi a Deo (*Rom. xiii*). » teste etiam Redemptore nostro qui ait Pilato: « Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset de super (*Joan. xix*). » Unde nec diabolus contra Job aliquid facere potuit, priusquam a Domino potestatem postulaverit et acceperit (*Job. i*). Dat igitur Dominus malis potestatem sæviendi triplici de causa: Primum, ad exercitium bonorum. Quod enim fornax auro, quod lima ferro, quod aqua panno, hoc confert tribulatio justo. Per exercitium igitur malorum tanquam fabrorum suorum, limat Deus vasa electionis, ut eos purgatiores, clariores, solidiores et pretiosiores reddat. Secundo, ad illusionem reprobationemque malorum, juxta quod scriptum est: « Draco iste quem formasti ad illudendum ei (*Psal. cii*). » Illuditur enim diabolus et membra ejus in hoc quia, dum cupiunt nocere sanctis, eis prosunt, et sibi ipsis magis obsunt. Tertio, ad divinæ sapientiæ potentiæque demonstrationem, quæ tanta est, quod

(8) In lib. De patribus Veteris Testamenti.

malis operibus reproborum scit et potest uti in hominum. Quidquid enim mali intentant Deo et membris ejus, Deo militant, qui de eis et per eos suam perficit voluntatem et gloriam. Secundo vero, considerandum est quod Dominus quosdam sanctorum suorum non vult in hoc sæculo diutius manere, et quamvis, si superviverent, viderentur tam sibi quam aliis multum profuturi, tamen festive eos educit de tribulationibus hujus mundi, ut Jacobum Majorem quem adhuc juvenem ante cæteros apostolos, de hoc mundo, per gladium Herodis subtraxit. Quod omniscienti Dominus propter tres causas facit. Prima est, quoniam novit eos merita quæ habituri erant, consummasse, juxta quod scriptum est : « Consummatus in brevi explevit tempora multa. Venerabilis enim est senectus, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata (Sap. iv). » Unde, quamvis sancti juvenes moriantur, tamen explent dies suos, cum contra de reprobis dicatur : « Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos (Psal. lvi). » Secunda est, ne in lubrica hujus sæculi via aliquando laberentur et perirent, juxta quod scriptum est : « Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam ejus (Sap. iv). » Propterea properavit educere eum de medio iniquitatum. Tertia est, quod ideo cito præripiuntur sancti de hoc sæculo, quoniam eis, ut ait Apostolus, « dignus non erat mundus (Hebr. ii). » Et ideo exigentibus peccatis suis, lumine sanctorum privantur. Unde scriptum est : Viri justi tolluntur, et nemo considerat ; a facie iniquitatis sublatus est justus (Isa. lvi.) Sed quacun- que de causa, fratres mei, tam cito tollantur ab hoc misero mundo sancti, bene et beate actum est cum eis, quibus datum est tam cito transcurrere laborem hujus mundi et miseriam, et gloriam intrare sempiternam. Tertio, quoque considerandum est quod alios sanctorum Dominus potenter de tribulationibus eripiens, facit eos hic longam ducere vitam, ut Petrum et Joannem evangelisiam. Quod quidem facit, et ad majorem majoris laboris eorum remunerationem, et ad Ecclesiæ suæ consolationem et eruditionem, et ad partis adversæ confusionem et deprædationem, quam maxime confundunt, dum eis vasa captivitatis eripiunt.

Propter has, igitur causas Petrum Ecclesiæ suæ Dominus diutius reservavit, et de carcere Herodis potenter eum liberavit. In qua liberatione misericordiam pariter et omnipotentiam suam nobis aperte demonstrat. Et misericordiam quidem, in hoc quod ad preces Ecclesiæ suæ pro incarceratione magistri sui desolatæ, motus et misertus est. Potentiam vero in hoc quod Petrum incarcerationum duplici catena vinctum, duplicique custodia multum circumvallatum, porta ferrea præclusum, ab omnibus his impedimentis, non per humanam cautelam, sed per angelum suum potenter eripuit, et Ecclesiæ suæ misericorditer restituit,

A demonstrans nobis ad pias Ecclesiæ suæ preces se semper esse exorabilem, et ad liberandum eam se semper esse potentem. Porro incarceration et liberatio, quæ semel factæ sunt in Petro, quotidie fiunt in nobis. Herodes enim, id est diabolus, qui est rex omnium iniquorum, quotidie Deo permittente, mittit manus suas ut affligat quos potest de Ecclesia. Non enim sufficit ei quod gentiles et Judæos cæterosque infideles quotidie devorat, nisi etiam Christianos, quos potest in anima occidat. Unde Dominus de eo ad beatum Job ait : « Absorbebit fluvium, et non mirabitur, et habet fiduciam quod Jordanis fluat in os ejus (Job. xl). » Ac si dicat : Non pro magno habet diabolus quod fluvium, id est genus humanum, a principio mundi usque ad Christum fere totum absorbit, nisi etiam Jordanem, id est baptizatos in ventrem suæ malitiæ transglutiat. Nec sufficit etiam ei quod minores de Ecclesia aliquos quotidie enecat, sed etiam majores et prælatos sanctæ Ecclesiæ præcipue occidere festinat. Escæ enim ejus, ut ait Habacuc, electæ sunt (Habac. i). Unde et hic dicitur. *Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio*, quoniam magnos contemptores et supplantatores vitiorum occidit gladio suæ tentationis. *Videns autem hoc placere Judæis*, id est malitiæ suæ fautoribus, apponit etiam *ut Petrum*, id est firmorum episcoporum ordinem apprehendat, ut videlicet læso capite minora membra sibi universaliter subjiciat. Facit autem hoc præcipue in diebus azymorum, quoniam in solemnitatibus et in jejuniis, in quibus fideles exercent se ad majorem puritatem, majorem exercet contra eos diabolus impugnationem. Apprehensum autem impugnationibus suis peccatorem, mittit in profunditatem et obscuritatem vitiorum, et ne inde per portam pœnitentiæ exeat, tradit eum *quatuor quaternionibus militum custodiendum*. Dicitur autem quaternio qui habet quatuor tyrannos sub se, sicut centurio qui habet centum. Primus igitur quaternio, cui peccator custodiendus traditur a diabolo, est spiritus stulti pudoris, qui confusionem ingerit peccatori confitendi peccatum suum. Unde Salomon : « Est confusio adducens peccatum (Eccli. iv). » Hic habet sub se quatuor, videlicet pudorem confitendi, pudorem se sacerdoti humiliandi, pudorem medicinam quærendi, pudorem injunctam pœnitentiam persequendi. Et ne forte iste, ad custodiendum in peccato suo peccatorem non sufficiat, adjungitur et secundus quaternio, scilicet spiritus pravæ securitatis, qui similiter secum habet quatuor, securitatem levis et remissibilis culpæ, securitatem longioris vitæ, securitatem satis agendæ pœnitentiæ, securitatem divinæ misericordiæ. Et ne forte isti duo non sufficiant, additur et tertius quaternio, spiritus scilicet obstinationis, qui scilicet quatuor sub se habet, obstinationem in peccato, obstinationem in contemptu, obstinationem in cordis duritia, obstinationem in impœnitentia. Et ne forte isti tres non sufficiant, additur et quartus quaternio, spiritus scilicet incre-

dulitatis. Illic similiter quatuor sub se habet. Incredulitatem gravitatis peccati, incredulitatem resurrectionis, incredulitatem extremi iudicii, incredulitatem æterni supplicii.

Istis igitur gravibus custodibus arctat et custodit diabolus peccatorem in carcere peccatorum, *volens post Pascha*, id est post transitum mortis, *producere eum* torquendum populo dæmoniorum. Et peccator quidem sic servatur in carcere. Oratio autem debet fieri *sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo*. Unde constat quoniam iste vere non est de Ecclesia, qui pro filiis Ecclesiæ adeo captivatis incessanter non orat. Quod est aperte contra quosdam Christianos, qui, si quandoque vident pastorem suum, vel aliquem alium, vinculis peccatorum mancipatum, non tantum pro eo non orant, imo potius gaudent, detrahunt et diffamant. Qui procul dubio maledictionem Cham incurrunt, dum ad exemplum ejus pudenda patris non tegunt, sed irrident (*Gen. ix*). Cum autem peccatorem sic captivatum diabolus speret se jam producturum ad pœnam æternam, peccator interim est *dormiens inter duos milites, in nocte peccatorum suorum*, id est inter spiritum præsumptionis, qui retinet eum ne evadat a dextris, et spiritum desperationis qui retinet eum ne evadat a sinistris. *Vinctus catenis duabus*, id est amore et delectatione peccatorum suorum, qui eum a bono opere et bona via prohibent et arcent. *Et custodes ante ostium custodiebunt carcerem*. Ostium carceris peccatorum est pœnitentia, quæ, ne pateat peccatori, prædicti quaterniones prohibent, stultus scilicet pudor, prava securitas, obstinatio, incredulitas. Quamvis autem peccator ita in profundo vitiorum sine spe dormiat vinctus et oppressus, jam ad æternam damnationem producendus, tamen divina clementia assiduas Ecclesiæ suæ preces exaudiente, angelus potentiæ divinæ, vel etiam aliquis prædicator, astitit, qui astat; et aslantes facit, et lumen compunctionis refulget illi, qui habitat in tenebris peccatorum: *Percussioque latere Petri*, id est conscientia peccatoris, excitat eum dicens: *Surge velociter* a somno peccatorum tuorum, ne jam ad æternam damnationem traharis. Et continuo cadunt *catenæ* amoris et delectationis peccatorum *a manibus ejus*, quoniam peccata quæ prius amabat, et in quibus delectabatur, incipiunt ei displicere et eum cruciari. Et suggeritur ei ut mollitiem fluxarum cogitationum per continentiam præcingat et refrenet, et calcet pedes affectuum suorum, ne desiderii terrenis inhæreant. Suggestitur etiam ei ut vestimentum charitatis cæterarumque virtutum circumdet sibi, et salutis admonitionem sequatur. Surgens autem peccator, sequitur angelum salutaris admonitionis, et tamen conscius propriæ fragilitatis et infirmitatis, non putat esse verum quod ipse possit exire a consuetudine peccatorum suorum. Ita enim tenetur a consuetudine, quod putat se non posse abstinere, Transiens autem, Domino operante, *primam custodiam*, id est spiritum præsumptionis et

A desperationis, *et secundam*, id est, stultum pudorem, pravam securitatem, obstinationem, incredulitatem, ad ultimum venit *ad portam Ferream*, id est ad obstaculum prævæ et durævæ consuetudinis, quæ, Domino operante, aperitur ei. Et exiens processit *vicum unum*, quoniam, postquam a consuetudine peccatorum exiit, viam bonæ operationis procedit, *et statim discedit angelus ab eo*, quoniam abstractus et instructus jam non videtur indigere ducatu, qui etiam aliorum ductor efficitur. Et peccator jam justus effectus, respiciendo profunditatem peccatorum suorum de qua erutus est, *ad se reversus* dicit, *affirmans* quod prius de se sperare non præsumebat: *Nunc scio vere quia misit Dominus angelum suum*, et misericordiam suam, *et eripuit me indignum de manu Herodis*, id est diaboli, *et de omni expectatione* dæmoniorum. Sic itaque, fratres mei, confiteatur et benedicat Dominum, qui jam novit se esse erutum, per misericordiam Dei, de pristina consuetudine peccatorum suorum. Cui vero adhuc in carcere peccatorum suorum dormit, angelum salutaris admonitionis exaudiat, et a peccatis suis cito resurgat, zona castitatis lumbos præcingat, pedes affectuum ab inhærentia terrenorum prohibeat, vestimento charitatis cæterarumque virtutum sese muniat, operibus misericordiæ peccata sua redimat, quatenus a carcere, a vinculis, a gemina diaboli custodia, a porta ferrea consuetudinis, liber evadens, viam justitiæ, de cætero sequatur, et Domini misericordiam, et nunc et in æternum benedicat et confiteatur, largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXIII.

IN EODEM FESTO.

Venit Jesus in partes Cæsareæ Philippi, et interrogabat discipulos suos (*Matth. xvi*), et reliqua. In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, quinque facit Dominus et Redemptor noster. Primo enim, venit in partes Cæsareæ Philippi. Secundo, ibi quærit et audit quis ab hominibus diceretur. Tertio, quærit et audit quis a discipulis crederetur. Quarto, responsionem Petri commendat. Quinto, eam remunerat. Requisiturus igitur Dominus a discipulis suis fidei suæ confessionem, primo eos ducit in partes Cæsareæ Philippi (quæ est civitas quam statuit Philippus ad honorem Tiberii Cæsaris), ubi tradunt antiquis regibus tributa solitum esse persolveri. Et bene Dominus hoc in has partes maxime peragere voluit, ut videlicet in eo loco in quo terrenus rex tributa quondam exigebat a subditis suis, nunc Rex cælestis tributum confessionis exigeret a discipulis suis. Cui congruit et nomen, Philippus enim *os lampadis* interpretatur. « Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (*Rom. x*). » In quo ostendit Dominus a terreno rege se in hoc distare quoniam cum terrenus rex exigit a suis tributum metalli, ipse a suis non exigit nisi tributum puræ confessionis. Unde ipse ait: « Qui me confessus fuerit coram hominibus, con-

fitibor et ego cum eorum Patre meo (Matth. viii; A Luc xii.). « Quæ quidem confessio tunc est pura, quando in confessione Dei sit cordis, oris et operis consonantia. Alia non est puritas nec integritas confessionis, et fassio tantum, non confessio, potest dici. Secundo, quærit Dominus ejus opinionis apud homines habeatur, cum dicit: *Quem dicunt homines esse Filium hominis?* Non quod hoc nesciret, qui omnia novit, sed ut relinqueret nobis exemplum vicem suam in Ecclesia tenentibus, ut similiter a familiaribus nostris quæramus, ejus famæ apud homines habeamur. Et quare hoc? quia solemus dum nobis nimis indulgemus, vitia nostra ignorare. Innatum quippe est omni ingenio, ut melius aliena quam sua dijudicet. In nostris enim dijudicandis nimio affectu impedimur. Placet siquidem simiæ simiolossuus, quamvis sit turpis; placet et corvo vox sua, quamvis sit rauca. Placent et nobis vitia nostra, quamvis sint fœda et aliis displiceant. Proinde, fratres mei, submittamus iudicium vitæ nostræ non adulatoribus, qui nesciunt dicere vera, sed grata, sed familiaribus morum censorius, et adjuremus eos, ut quales vel ab hominibus, vel ab eis æstimeretur, nobis non taceant, et si famæ bonæ nos esse audierimus, totum Dei gratiæ, non nobis deputemus, et esse tales quales dicimur laboremus. Si autem in aliquo nos notari audierimus, vitam nostram in melius emendemus, et non solum vitia, sed etiam vitiorum umbras fugiamus, ut scilicet tanta sanctitas in nobis effulgeat, quæ omnem infamiam detergat, et ora maledicentium claudat. *Quem dicunt, inquit, homines esse Filium hominis?* In quo quærendum est, fratres mei, quare Redemptor noster se non Christum, non Jesum, sed potius Filium hominis frequenter appellet. Quod facit utique triplici de causa, ut quantum pro nobis se humiliaverit, nobis in memoriam reducat, ut contra Manichæos se veram humanitatem habere frequenter dicat, ut nos exemplo sui de nobis humiliora et sentire et loqui commoneat. Ecce Filius Dei se esse Filium Dei tacet, sed se esse Filium hominis frequentat. In quo, fratres mei; confundit superbiam nostrorum, qui minores parentes nostros fateri erubescimus, et ditioresemper memoramus, et more muli proverbialis interrogati quis fuerit pater noster, asinum fateri erubescimus, sed equum nostrum fuisse avum jactitamus. Porro in quod respondetur, *alii Joannem Baptistam, alii vero Eliam, alii vero Jeremiam, alii unum ex prophetis*, ostenditur opiniones populi fere semper dissonare, et a veritate discrepare. Unde, fratres mei, non facile rumoribus populi aurem credulitatis dare debemus, nisi forte rumorem popularem affirmemus re aliter reperta, ipsi mendaces inveniamur. Tercio vero quærit Dominus a discipulis suis quem eum esse dicant. Quod quidem facit triplici de causa, ut in sui confessione eos promereri faciat, ut in fide eos corroboret, ut eorum confessionem laudet et remuneret. *Vos autem, inquit, quem me esse dicitis?* In quo notandum est cum superius dixi-

set, *quem dicunt homines esse Filium hominis*, hic ait *Vos autem quem me esse dicitis?* ac si discipuli homines non esset. In quo innuit, fratres mei, quod homines erant, qui de Christo tantum humanitus sapiebant. Non autem homines, sed dii erant, qui de eo divinitus sapiebant. Homines erant, qui humanitatem fatebantur quam videbant. Spirituales et divini erant, qui divinitatem fatebantur quam non videbant. Nos quoque, fratres mei, quando tantum quæ carnis sunt sapimus, carnales et animales sumus. Porro Petrus Domino respondet pro omnibus, quoniam conveniens est, ut prior omnium, prius omnium, et pro omnibus loquatur: *Tu es, inquit Christus Filius Dei vivi*. Sub brevilogoio omnia complectitur Petrus. Confitetur autem non solum Filium, sed etiam Patrem et Spiritum sanctum, divinam quoque naturam et nomen. Patrem confitetur, dum Filium nominat. In nomine etiam Christi. id est uncti; et ungentem Patrem, et unctionem Spiritum sanctum significat. Divinam Christi naturam astruit, dum eum Filium Dei dicit. Humanam quoque innuit, dum eum Christum, id est unctum, appellat. Secundum enim humanitatem ungi potuit. Nomen etiam non tacet, dum Christum, id est Messiam, in lege promissum eum vocat. Adjungit etiam vivi, ad distinctionem eorum quos gentiles ex mortuis deos æstimaverunt, vel de insensata materia construxerunt. Dicitur quippe Deus tripliciter, natura, ut Christus; adoptione, ut sancti; æstimatione, ut Jupiter. Nos ergo, fratres mei, a Petro edocti, Christum Filium Dei vivi firmiter confitemur, ut per hanc confessionem eum Petro adoptionem divinitatis mereamur, et auctoritalem divinitatis creaturæ summopere fugiamus. Quarto commendat Dominus responsionem Petri cum dicit: *Beatus es, Simon Bar-Jona, id est fili Joannis, subaudis in hac confessionis veritate, nec tamen hanc confessionem habes ex te*. Unde et subdit: *Quia caro et sanguis non revelavit tibi*, id est, natura carnis et sanguinis, vel quislibet carnalis homo non revelavit tibi. Ac si dicat: Non ex te, nec ex alio homine hoc habuisti, sed Pater, inquit, *meus qui est in cælis, hoc tibi revelavit*. In quo, fratres mei, retunditur quorundam præsumptio, qui de ingenio suo præsumentes, humano sensu cœlestia conantur investigare, sed isti tales, ut Salomon ait, opprimuntur a gloria (Prov. xxv). Propterea errantes, non sicut apostoli a summo Patre inspirati, in unam conveniunt confessionem, sed pro arbitrio suo, diversas opiniunculas faciunt, sicut illi homines qui de Christo sentientes diversa, alii dicebant eum esse Joannem Baptistam, alii Eliam, alii Jeremiam, aut unum ex prophetis. Quinto, remunerat Dominus responsionem Petri quatuor modis, nominis sui denominatione, principatu, virtute perseverantiæ et officio. Nominis sui denominatione Petrum honorat, dum a se Petra eum Petrum appellat. Sicut enim petra firma est, et ædificio apta, et scintillat, et aquam emittit, ita Petrus in confes-

sione fuit firmus, in ædificio Ecclesiæ aptissimus, scintillas miraculorum emisit, aquam sapientiæ emanavit. Principatu cum remunerat cum subdit: *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Sicut enim, quamvis solus Christus sit pastor, tamen ab eo denominative Petrus dicitur pastor; et quamvis solus Christus sit substantialiter Ecclesiæ fundamentum, tamen Petrus cæterique apostoli Ecclesiæ fundamenta dicuntur: ita, quamvis solus Christus sit petra, tamen denominative ab eo Petrus dicitur petra. Porro super Petrum Ecclesia fundata est, quoniam eam portat officio, merito, prædicatione, exemplo, cura et intercessione. Virtute perseverantiæ cum remunerat cum subdit: *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Portæ inferi dicuntur vel peccata, vel tentationes, vel tormenta, vel mortes. Hæc autem non solum adversus Christum, sed nec etiam adversus Petrum Christi virtute armatum prævalent, quoniam peccata dissolvit, tentationes repellit, tormenta superat, mortem tam animæ quam corporis per utriusque resurrectionem vincit. Et non solum seipsum, sed etiam multos peccatores ab ipsis portis et faucibus inferni trahit. Nec solum ille, fratres mei, sed etiam quicumque fidelis, qui peccatorem aliquem corrigendo, monendo, docendo, a faucibus diaboli eripit, quid aliud quem portas inferi frangit, et vasa captivitatis reducit? Officio remunerat cum subdit: *Et tibi dabo claves regni celorum; et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in caelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis.* Porro duæ claves omnibus æqualiter apostolis dantur. Unde et post resurrectionem suam Dominus eis inspirans ait: « Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata remittuntur eis (Joan. xx), » etc. Hic tamen ad solum Petrum sermo dirigitur, ut ostendatur quia qui unitatem Ecclesiæ non sequitur, a clavibus ligandi atque solvendi privatur. Sunt autem duæ claves, discretio et potestas. Discretione, discernitur qui sunt ligandi vel qui solvendi; potestate, ligantur ligandi, et solvuntur solvendi. Sed quid dicam hodie, fratres mei, cum multi sacerdotum careant discretione, et multi eorum qui discretionem habent abutantur ligandi atque solvendi potestate? Illi enim (unde dolendum est) qui sint ligandi, vel qui solvendi nesciunt. Illi, et si sciunt, odio vel amore ligant solvendum, vel solvunt ligandum. Sed qui injuste solvit vel ligat, a potestate ligandi vel solvendi se privat. Unus est enim invisibilis sacerdos, qui solus baptizat, solus absolvit et ligat. Ministri vero ejus, solo ministerio, non auctoritate aliqua solvunt vel ligant, id est solutos vel ligatos esse ostendunt. Unde et in Levitico, leprosi jubentur ostendere se sacerdos (Lev. xiv); quos illi quidem leprosus vel mundos non faciunt, sed leprosus vel mundos esse discernunt. Solus quoque Dominus Lazarum in monumento suscitavit, et suscitatum a discipulis solvi præcepit (Joan. xi), non ut suscitarent, sed ut suscitatum demonstrarent. Cum autem sacerdos vel discretione caret, vel in-

A Juste solvit, vel ligat, non solvitur ille quem Deus ligat, nec ligatur ille quem Deus solvit. Sed tamen sententia pastoris vel justa vel injusta timenda est, ne si eam contempnas, ex ipso contemptu ligandus fias. Oremus igitur, fratres mei, Petrum pastorem animarum nostrarum, ut ipse nobis meritis et precibus suis, absolutionem a peccatis nostris mereatur, officio largiatur, cura sua nos a diabolo tueatur, regimine suo nos regat, et deuat nos ad pascua viriditatis æternæ, ipso largiente Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Vita divi Petri apostolorum principis per divum Hieronymum in lib. De viris illustribus.

B Simon Petrus filius Joannis, provinciæ Galilææ vico Bethsaida, frater Andreæ apostoli, et princeps apostolorum, post episcopatum Antiochenis Ecclesiæ, et prædicationem dispersionis eorum qui de circumcisione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, et Bithynia, secundo Claudii anno, Romam ad expugnandum Simonem Magum pergit, ibique viginti quinque annis cathedram sacerdotalem tenuit, usque ad ultimum annum Neronis, id est decimum quartum. A quo et affluxit cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, et in sublime pedibus elevatis, asserens se indignum ut sic crucifigeretur ut Dominus suus. De quo etiam sic Haymo in lib. De rerum Christianarum memoria, loquitur: « Et Petrum et Paulum apostolorum duces et signiferos Judææ, populo Dei, in ipsa urbe Roma, alterum quidem gladio, alterum crucis patibulo condemnat Nero. Et Petrus quidem capite demerso crucifigitur; quod rogavit, ne Domino videretur adæquari. » Vide Eusebium, lib. ii, cap. 25, et Epiph., lib. i, tom. II, contra hæres.; Dorotheum episcop. in Synopsi.

XXIV.

IN NATALI BEATI PAULI.

Notum vobis facio Evangelium quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem (Gal. i), etc. Multi, fratres mei, non solum gentiles et Judæi, sed etiam, unde magis dolendum est, quidam falsi Christiani, cum audiunt narrationis evangelicæ simplicitatem, putant nihil aliud esse quam humanam adinventiorem, vel doctrinam Platonis, vel Ciceronis, et aliorum. Contra quos loquitur Apostolus in lectione quam modo audivimus. Facit autem tria. Primo, dicit Evangelium non esse secundum hominem. Secundo, dicit non ab homine, sed a Deo illud sibi traditum esse. Tertio, demonstrat hoc certa ratione. Dicit itaque: *Notum vobis facio Evangelium quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem.* Ex hoc, fraires mei, constat quoniam Evangelium non est secundum hominem, quoniam supra hominem est. Altitudo enim Evangelii superat omnem humanæ rationis altitudinem. Nulla quippe ratio potest attingere ad altitudinem Trinitatis cæterorumque mysteriorum, quæ Evangelium præcipit credere, nec ad altitudinem præmiorum quæ præcipit sperare. Humilitas quoque Evangelii, omnem humanam vincit humilitatem. Nullus enim homo potest satis admirari, necdum

sequi humilitatem Filii Dei, qui ab altitudine divine majestatis tantum se humiliavit ut de muliere formam servi sui acciperet, Deus homini se subderet et ei ministraret, pro servo et a servo suo contumelias, injurias mortemque sustineret. Justitia quoque Evangelii omnem humanam et etiam legatam justitiam superexcellit. Non solum enim homicidium, sed etiam contumeliam et iram damnat. Nec solum malam operationem, sed etiam malam voluntatem damnat. Non etiam solum perjurium prohibet, sed etiam jusjurandum. Inimicos præcipit non solum non odio haberi, sed etiam diligere. Misericordia etiam Evangelii omnem humanam misericordiam excedit. Præcipit enim misereri, non solum miserabilem, sed etiam, inimicorum, et compati non solum indigentia afflictorum, sed etiam insaniam perversorum, orare pro persecutoribus et benefacere inimicis. Et quod Evangelium sit supra hominem ex his constat. Quod vero a Deo sit, ex hoc apparet, quoniam ab æterno fuit a Deo Patre præordinatum, a Spiritu sancto per patriarchas præfiguratum, per prophetas prædictum, per angelos nuntiatum, a Filio impletum et promulgatum, et a Spiritu sancto per apostolos ubique prædicatum. Ad quorum probationem accedunt opera virtutum. Pro hac enim fides sancti totum mundum contempserunt, omnia quæ habebant pauperibus erogaverunt, nudi nudum Christum secuti sunt, carnem suam cum vitis et concupiscentiis crucifixerunt, castitate, charitate cæterisque virtutibus enituerunt, toto desiderio ad cælestia tetenderunt. contumelias, injurias, tormenta, mortes inhumanas et importabiles fortiter portaverunt, et per hoc ad cælestia gloriose pervenerunt. Accedunt iterum ad hoc opera miraculorum. Per hanc enim fidem cæci illuminati sunt, demoniaci liberati sunt, de paucis panibus, multa hominum millia pasta sunt, infirmi sanati sunt, mortui suscitati sunt, super aquas ambulatum est, ignis ne sanctis noceret extinctus est, venenum sine læsione bibitum est. Per hanc fidem, serpentes non nocuerunt, feræ obedierunt, aves ministraverunt, clementia paruerunt, inferna patuerunt. Qui ergo Evangelium non credit esse a Deo, sine Deo est.

Sequitur pars secunda, in qua Apostolus dicit Evangelium non ab homine, sed a Deo sibi traditum esse, cum subdit : *Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.* Scilicet neque ministerium prædicandi Evangelium accepisse, neque etiam illud didicisse ab homine dicit Apostolus, sed per revelationem Jesu Christi. Ad officium quippe prædicandi missus est, cum Barnaba, a Spiritu sancto dicente, ut habetur in Actibus apostolorum : « Segregate mihi Paulum et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos (Act. xiii), » id est ad prædicandum gentibus. Unde et apostoli dicti sunt gentium Paulus et Barnabas, quod ipse Apostolus testatur : « Qui operatus est, inquit, Petro in apostolatam, operatus est et mihi inter gentes, et cognoverunt gratiam quæ data est mihi a Christo (Gal.

ii). » Evangelium vero ipsum didicit per revelationem Jesu Christi, vel quando in via Damasci excæcatus mansit, vel in Damasco tribus diebus in oratione non manducans neque hiberns. Unde statim ingressus in synagogas confundebat Judæos, affirmans quoniam hic est Christus. Vel quando raptus est usque ad tertium cælum, vel quando raptus est in paradysum, et audivit verba quæ non licet homini loqui. Unde certe beatissimus est Paulus qui veritatem Evangelii meruit percipere, non ab interprete, nec ab aliquo mediante, sed ab ipso Evangelii auctore, factus subito in eo perfectus sine mora, sine exercitio, sine labore. Nos vero, fratres, qui veritatem Evangelii ab homine paulatim didicimus, in hoc profecto beati erimus, si eam corde firmiter tenuerimus, si eam etiam inter tormenta constanter confessi fuerimus. Si vero, (quod absit!), verbis Evangelium confitemur, et factis negamus, quid aliud quam voce nos damnamus, similes facti Judæ proditori, qui Christum quem magistrum confitebatur et salutabat, opere prodebat? Sequitur pars tertia, in qua Apostolus demonstrat se non didicisse Evangelium ab homine. Hoc autem demonstrat duobus modis. Primo per tempora et per facta, secundo per jusjurandum. Per tempora et per facta hoc demonstrat cum dicit : *Audistis enim conversationem meam in Judaismo, quoniam supra modum persequabar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam, et proficiebam in Judaismo super multos coetaneos meos in genere meo, amplius amulator existens patrum meorum traditionum, etc.* Ac si aperte dicat : Ex hoc patet quod ego non didici Evangelium ab homine, nec ante conversionem meam, nec post. Quod nec ante conversionem meam, patet ex factis. Ante enim conversionem meam non sequebar Evangelium, imo persequabar; nec Evangelium discebam, imo expugnabam. Quod vero nec post conversionem meam didicerim Evangelium ab homine, similiter ex factis apparet quoniam post conversionem meam non abii ad apostolos Christi causa discendi Evangelium ab eis, imo statim abii in Arabiam prædicare Evangelium, et postquam eum ibi prædicavi, redii Damascum, et ibi prædicavi. Hoc autem dicit his verbis : *Cum autem complacuit illi qui me segregavit, id est abstraxit ab utero matris meæ, vel segregavit de fovea native incredulitatis, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem eum in gentibus, continuo non acquievi carni et sanguini, id est consilio generis mei carnalium hominum.* In Græco apertius habetur, videlicet, *non contuli eum carne et sanguine*, id est cum homine Evangelium. Quod apertius dicitur cum subditur : *Nec abii ad antecessores meos apostolos, sed abii in Arabiam, ei inde reversus sum Damascum.* Porro in his verbis ponit Apostolus tres causas vocationis suæ. Primam ponit, cum dicit, *cum autem complacuit illi*, et cum subjungit, *et vocavit per gratiam suam.* Ac si aperte dicat : Non propter merita mea quæ non erant nisi mala, sed tantum propter bene-

placitum suum et gratiam suam vocavit me, in quo, fratres mei, dat exemplum nobis, ut idem sentiamus de nobis. Secundam ponit causam, cum ait : *Ut revelaret Filium suum in me*, id est Filii sui misericordiam. Propter hoc enim vocavit Dominus Paulum et Magdalenam, et hujusmodi criminosas personas, ut in his demonstraret superexcellentem Filii sui misericordiam, qui venit in hoc mundo quærere peccatores quos salvaret. Ac si dicat : Propter hoc, me magnum peccatorem vocavit Deus, ut in me demonstraret quod nullus quantuscunque peccator de misericordia Dei debeat desperare. In quo, fratres mei, nobis peccatoribus dat exemplum culpas nostrassemper accusandi et Dei misericordiam semper prædicandi. Tertiam causam ponit, cum subdit : *Utevangelizare mecum in gentibus*. Propter hoc enim vocavit eum Deus (ut ipse ait Anania), ut ipse portaret nomen ejus coram gentibus, et regibus, et filiis Israel. Sane propter has tres causas, non solum Paulum, sed etiam nos quoslibet peccatores quotidie Deus vocat. Vocat enim nos Deus, fratres charissimi, propter beneplacitum suum tantum ; vocat nos, ut magnam misericordiam suam in nobis revelet ; vocat nos, ut immensam ejus semper et ubique prædicemus bonitatem.

In hoc autem quod ait Apostolus : *Continuo non acquievi carni et sanguini*, ostendit divinæ vocationis circa se velocem efficaciam, quæ tam cito eum de malo bonum, de carnali spirituale, de insipiente fecit sapientem. Nescit enim moras, sed subito mentem Deus mutat, subito erudit, subito sanat. In quo confutantur illi qui, quando vident aliquem criminisum, de ejus emendatione desperant et dicunt : Quomodo fiet iste bonus, qui tam malus est ? Non attendentes quam cito Deus Paulum, quam cito Magdalenam, quam cito latronem mutaverit, et de tam malis tam bonos effecerit. In hoc vero quod Paulus modo conversus statim tam strenue festinat, et vadit et venit ad prædicationem, demonstrat suæ conversationis fervorem. Qui sicut fuerat prius fervidus in persecutione Evangelii, et in damnatione animarum, ita imo magis postea in prædicatione Evangelii, et in luero animarum fervidus effectus est. In quo, fratres, inde meus et mei similitum tepor confunditur, qui, sicut nunquam fui valde fervidus in magna malitia, ita nec in magna bonitate fervidus existo, non attendens quod ait Dominus in Apocalypsi hominibus hujuscemodi : « Utinam, inquit, frigidus aut calidus esses ; sed quia nec frigidus nec calidus es, ideo incipio te evomere de ore meo (Apoc. iii). » Natura quippe hominum fervidæ mentis est, quod quidquid faciunt, sive bonum sive malum, illud fervide faciunt. Et e contra homines tepidæ mentis quidquid faciunt, sive bonum sive malum, illud tepide faciunt. Et quamvis pejor sit mens frigida quam tepida, tamen sæpius et citius mens frigida quam tepida venit ad fervorem. Proinde, fratres mei, teporem nostrum, ne nauseam Deo, faciat exentiamus, et in dilectione Dei et proximi inarde-

scamus, et quidquid boni facimus, cum magnæ dilectionis fervore faciamus. Nam juxta prophetam, « maledictus est qui opus Dei facit negligenter (Jer. xlviii). » Deinde, inquit *post tres annos ivi Hierosolymam videre Petrum, et mansi apud eum diebus quindecim*, non tam scilicet disciturus, quam cum eo collaturus Evangelium. Exemplum dat Paulus visendi Patres et fratres nostros, maxime spirituales, non ut vultus, quantitates et qualitates eorum videamus, sed ut invicem mores, vitam, virtutes, opera et studia consideremus, sed ut de religione et doctrina Christi conferamus, et ut alterutrum in melius ædificemus et proficiamus, et in spirituali gaudio simul collætetur. *Aliorum autem, inquit vidi apostolorum neminem, nisi Jacobum fratrem Domini*. Ac si dicat : Si ab illis apostolis quos vidi, Evangelium non didici, multo minus ab illis quos non vidi. Porro Jacobus, frater Domini dictus est, vel quia expressius cæteris sanctitatem ejus imitabatur, unde et ei successit episcopatus Hierosolymorum, vel quia cognatus ejus erat, et ex parte matris, et ex parte patris putativi Joseph. Per jusiurandum demonstrat Apostolus se non didicisse Evangelium ab homine cum subdit : *Quæ scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior*. Est enim species juramenti. Quasi, *ecce coram Deo*, id est, *teste Deo, loquor vobis, quia non mentior in his quæ vobis scribo*. Sed cum Dominus prohibeat omnino jurare, neque per cælum, neque per terram, neque per aliquam creaturam, sed, inquit, sit sermo vester : Est, est ; Non, non ; quidquid enim abundantius his est, a malo est (Matth. v) : quid est quod Apostolus jurat ? Dominus, fratres mei, quod perfectius est, consuluit, prohibens ne quis quasi bonum appetat juramentum, et assiduitate jurandi labatur in perjurium. Apostolus tamen jurat quasi coactus propter incredulitatem hominum. Ecclesia etiam pro fœdere pacis et fidei suos jurare permittit. Non est tamen juramentum bonum, id est, non est appetendum quasi bonum, tamen non est malum, quando est necessarium. Verum tamen semper a malo est, id est ab incredulitate eorum qui jurare faciunt. Debet autem juramentum cum sit, habere tres comites : veritatem, judicium et justitiam. Veritatem, ut ita corde sentiat sicut jurat. Judicium, ut cum discretionem, et pro quibus necessarium est jurare, juret. Justitiam, ut propter Deum et justitiam juret. Si veritas non est in juramento, perjurium est, ut quando aliter jurat ore quem sentiat corde, vel quando jurat in verborum calliditate. Deus enim sic accipit, sicut ille cui juratur intelligit. Si vero judicium, id est discretio non sit in juramento, stultum est juramentum. Et si illud quod juratum est facere, sit peccatum criminale, non est faciendum, sed potius stultum juramentum per pœnitentiam corrigendum. Unde scriptum est : « In male promissis rescinde fidem, in turpi vero muta decretum. » Si vero justitia, id est bonus finis, non sit in juramento, de jramento id est prævum juramentum potest dici, ut

quando atiquis propter lucrum vel propter favorem, vel odium, vel aliquam aliam temporalem causam jurat. Itaque, fratres mei, grave peccatum est dejeramentum, quia caret recto fine. Gravius vero est stultum juramentum, quia jurat ea quæ non deberet jurare. Gravissimum vero est perjurium, quia jurat falsum pro veritate, et falsitatis Deum testem inducit. Super omnia etiam ista, gravissima est jurandi consuetudo. Qui enim quotidie jurat, frequenter pejerat. Et si tantum peccatum est etiam semel pejerare, quantum crimen est frequenter pejerare? Igitur, fratres, consuetudinem jurandi quasi mortem fugiamus; nec etiam aliquando, nisi pro magna necessitate, et tunc cum timore et reverentia juremus. Alios ad jurandum non compellamus, præcipue illos quos falsum juramentum habere novimus, ne eos in anima occidamus. Et ne ipsi ad juramentum aliquando compellamur, tam veraces omnibus nos exhibeamus quod nostro simplici dicto credatur tanquam juramento. Sit veritas in ore, simplicitas in corde, innocentia in opere, justitia in intentione, Christus in mercede. Quod ipse nobis concedat qui eum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXV.

IN FESTO BEATÆ MARIE MAGDALENÆ.

Rogabat Jesum quidam Phariseus ut manducaret cum illo (Luc. vii), et reliqua. Hæc sancti Evangelii lectio quinque pertita est. Primo, invitatus Jesus a Phariseo recumbit. Secundo, peccatrix pœnitens ad eum accedit. Tertio, murmurat Phariseus. Quarto, ei respondet Jesus. Quinto, ponitur Phariseorum remurmuratio, et peccatricis dimissio. Primo igitur, rogatus Dominus a Phariseo, intrat domum ejus et recumbit. Cæterum alibi præcepit Dominus discipulis, ut venientes in aliquam civitatem interrogarent quis in ea dignus sit, et ibi maneant (Luc. x). Cum ergo iste Phariseus legatur murmurasse contra Dominum, quomodo erat dignus ut Dominus recumberet apud eum? Non erat, fratres, unde dignus, sed ideo Dominus recumbit apud eum, ut eum faciat dignum. Itaque, fratres, Dominus non nisi rogatus apud Phariseum recumbit, et hac de causa, quia præviderat se pluribus ibi profuturum, et peccatrici per veniam, et Phariseis per increpationem, dans nobis exemplum, ut non comedamus cum aliquo nisi rogati, et nisi intentione proficiendi. Nam sunt reprehensibiles, vel qui non rogati veniunt, vel qui solum cibum quærunt. Cum quis ergo nos rogat, ut secum comedamus, si talis est persona cui prodesse valeamus, vel quæ nobis, eamus. Alias non eamus. Imperfectus ergo et rudis convivia et consortia malorum penitus evitet, quia non converteret eos, sed potius subverteretur ab eis. Qui vero est in virtute, rogatus a persecutoribus eat, ut, dum pascitur ab eis corporaliter, pascat eos spiritualiter. Si quis vero obmurmuret, respondeat illud Dominicum: « Non est opus valentibus medico, sed male habentibus (Matth. ix). »

Secundo, inducitur peccatrix pœnitens cum subditur: *Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit, etc.* In quo consideranda sunt quatuor: Peccatricis magnitudo, occulta provocatio, accelerata conversio, fervens pœnitudo. Peccatrix siquidem hæc magna erat, quæ antonomastice peccatrix dicta est. Unde et hic dicitur: *Mulier, quæ erat in civitate peccatrix.* Non quod nulla alia esset peccatrix, sed quia quælibet peccatrix, in comparatione ejus sancta esset. Unde et Marcus septem dæmonia de ista a Domino fuisse ejeeta testatur (Marc. xvi; Luc. viii). Septem enim dæmonia Maria habuit quæ universis vitiis plena fuit. Qui enim a libidine possidetur, a spiritu fornicationis possidetur; et qui ab avaritia possidetur, a mammona spiritu avaritiæ possidetur. Et sic de aliis. Quot ergo criminibus quis servit, tot dæmonibus servit. Sed quanto fuit hujus peccatricis iniquitas major, tanto sacrificatio ejus fuit mirabilior, ut de ea specialiter dictum videatur: « Ubi abundavit delictum superabundavit gratia (Rom. v). » Hæc peccatoribus in exemplum proponitur, ne propter aliquam criminum enormitatem desperent, sed ad exemplum hujus per pœnitentiam resurgant. Audi, peccator: non tibi proponitur Magdalena in occasionem peccata tua excusandi; ipsa enim non excusavit sua, sed accusavit. Si ergo, tu secutus es peccantem, sequere corrigentem. Fuit quoque vocatio ejus occulta, et ideo magis digna. Non enim per vocem prædicationis, ut Petrus et Andreas, nec per necessitatem, ut Paulus, sed per solam internam inspirationem vocata fuit. Ille enim qui corporaliter apud Simonem erat, Mariam absentem, ut ad se veniret, invisibiliter vocabat et trahebat. Unde non est mirum si eam exterius suscipiebat, qui eam interius advocabat. Fuit etiam conversio ejus accelerata, quia non procrastinavit, non distulit, non expectavit ut Dominum in loco secreto et tempore libero inveniret, sed mox festinans in domum alienam inter convivas, ad Dominum convivio occupatum erumpit, et medelam quærit. Hæc, fratres mei, nostram condemnat negligentiam, qui, cum sinus magnis obvoluti criminibus, tempus pœnitentiæ procrastinamus, expectamus tempus Quadragesimæ, locum secretum, sacerdotem familiarem, quasi totum tempus vitæ nostræ pœnitentiæ non sit accommodatum; et spatium vitæ nobis promittimus, cum de præsentis hora securi non simus. Inde est quod mors quasi fur in nocte veniens, heu! multos rapit impœnitentes et intestatos. Hujus ergo peccatricis acceleratam conversionem imitemur. Et quia quotidie labimur, quotidie ad medicum animarum nostrarum recurramus. Nunquam dormiamus in peccato, sed semper mortem instantem timeamus. Fuit etiam ejus pœnitentia fervens, quod ostendit, dum stans retro secus pedes Jesu, lacrymis caput rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes ejus, et unguento ungebat. Dum retro secus pedes Domini stat, se de cætero ejus vestigia secuturam significat. Dum lacrymis pedes

Jesu rigal, compunctionem et fervorem interiorem se non jam ulterius posse celare demonstrat. Nam pensale, fratres mei, quanto ardore intus ardebat, quæ inter epulas flere non erubescat, quæ inter comedentes et lætautes compungebatur et flebat. Et cum, teste Salomone « inelius sit ire ad domum luctus quam ad domum convivii (Eccle. viii), quantum hæc intus fervebat, quæ in domum convivii luctum faciebat. Recordabatur quippe quam immoderate peccaverat, et ideo non curavit quam immoderate pœniteret. Quare, fratres mei, non confundunt lacrymæ hujus peccatrici duritiam mentis nostræ, qui non flentes venimus, sed ridentes, qui ad deflendum damna terrena, lacrymas invenimus; ad deflendum vero peccata et spiritualia damna, lacrymas invenire non possumus? Hæc mulier, quia per oculos terrena concupierat, ideo nunc eorum lacrymis pedes Jesu rigabat. Capillos ad decorem corporis nutrierat, et ideo nunc eos in obsequium tergendi pedes domini expendebat. Ore vana et falsa dixerat, et illicita oscula fecerat, et ideo nunc ore pedibus Domini oscula dabat. Unguento, ut bene oleret hominibus, sese ungere solebat, nunc unguento pedes Domini ungebat. Quot habuit oblectamenta culpæ, tot habuit nunc sacrificia pœnitentiæ.

Tertio inducitur Phariseus murmurans et intra se dicens : *Hic si esset propheta, sciret profecto quæ et qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est.* Ac si dicat : Non est propheta iste qui se tangi patitur a peccatrice. Phariseus iste, fratres mei, sibi justitiam arrogabat, et tamen vere justus non erat. Cum enim omnes virtutes inter se conjunctæ sint, iste veram justitiam non habebat qui consortibus ejus humilitate et charitate carebat. Si enim humilitatem haberet, non aliorum peccata, sed sua judicaret, cum scriptum sit : « Justus prior accusator est sui (Prov. xviii). » Iste autem de falsa justitia superbit et contemnit peccatricem, et judicat Dominum eam suscipientem, in utroque perversus, præsertim cum videret Dominum non nisi humiliatam et plorantem suscepisse. Rursum, si charitatem haberet, et peccatrici per misericordiam compateretur, et Dominum compatiensem imitaretur. Ipse autem et contra patientem, et contra compatiensem indignatur. Tales sunt hodie quidam, et unde gravius dolendum est, etiam nostri ordinis, qui, cum aliquid exterius boni faciunt, mox minores despicunt, et, more Pharisei, a peccatrice tangi refugiunt. Quæ si ad pedes Pharisei resedisset, calcibus repulsa recederet. Inquinari enim se alienis peccatis opinantur, qui non vera justitia, sed sua replentur. Sed nos, fratres mei, hæc evitantes, quid facere debemus, nisi ut in alienis peccatis lugeamus nos; In similia enim peccata aut lapsi sumus, aut labi possumus. Si lapsi sumus, lapsos non judicemus, sed potius cum eis lugeamus. Si vero in hujusmodi lapsi non fuimus, quia tamen labi possumus, nobismet timeamus.

Quarto respondet Dominus ad cogitationem Pharisei, inducens paradigma de eo qui minus, et de eo qui plus debebat. Quibus cum creditor dimisisset, interrogat Dominus uter eorum magis diligere deberet. Qui respondit. *Estimo quia is cui plus donavit. Cui Dominus : Recte judicasti.* Ecce Phariseus sua sententia constringitur, et quasi phreneticus, fune quem portat, ligatur. Ostendit enim Dominus per hanc parabolam, peccatrici sua peccata esse dimissa, et eam tanto plus in amorem ferventem, quanto de pluribus et majoribus consecuta erat remissionem. Quod plerumque cernimus, fratres mei. Videmus namque aliquos, qui quanto fuerant servidiores in peccando, tantum fiunt servidiores in pœnitendo. Et aliquando aliquos qui quanto minus peccaverunt, tanto minus in bono servidi sunt. Sed quosdam plango, de quorum numero ipse sum, qui, cum multa magnaue crimina perpetraverint, tamen in pœnitendo tepidi sunt, et quasi nihil vel parum delicti commiserint securi sunt. Sed quicumque tales sumus, quid aliud facere debemus, nisi ut quotidie replicemus multitudinem magnitudinemque criminum nostrorum in cordibus nostris, et tormenta eis ulciscendis debita et parata, semper ante oculos nostros habeamus : ut hinc erubescences, et indetimentes in lacrymis compungamur, et quandiu vivimus nunquam nobis sanctitatem promittamus. Scriptum est enim : « De propitiato peccato noli esse sine metu (Eccli. v). » Adaptans autem Dominus inductam parabolam, subjungit : *Vides hanc mulierem?* Probat autem Dominus Phariseo quod plus a peccatrice, cui multa dimissa erant, diligatur, quam ab eo cui minus dimissum erat. Et hoc per exteriora opera, quæ probatio sunt dilectionis, probat, loquens per antithesim, nunc de hoc, nunc de illa hoc modo : *Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, quod minus est; hæc autem, quod majus est, lacrymis non cessavit rigare pedes meos. Osculum mihi non dedisti, hæc autem, quod majus est, non cessavit osculari pedes meos.* Potuit enim subjungere : Tu spiritualiter me non pavisti; hæc autem spiritualiter me pavit. *Propter quod, inquit, dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Ac si aperte dicat : Per suæ dilectionis fervorem decoxit peccatorum suorum pristinam rubiginem. Caveo autem, fratres mei, ne hic intelligatis ideo peccatrici peccata esse dimissa, quod ipsa prædicta opera Christo exhibuit, vel quia cum dilexerit. Non enim dilectio vel exhibitio peccatrix fuit causa Christo quare ei peccata dimitteret, sed e contrario. Non enim ideo quia mulier Christum dilexit et prædicta opera ei exhibuit, Christus ea dimisit, imo quia Christus ei dimisit, illa Christum dilexit, et ei prædicta opera exhibuit. Deus enim sola gratia prævenit peccatorem, conferendo ei gratis et contritionem et peccatorum remissionem. Quod ergo ait, *propter quod et quoniam*, non sunt essendi, sed potius intelligendi et sciendi. Est ergo sensus : Ex prædictis enim opori-

bus potes intelligere et quia dilexit multum, et quia peccata sunt ei dimissa.

Quinto loco, sequitur remurmuratio Pharisæorum, qui, cum viderint cogitationes suas divino nutu deprehensas et confutatas, non erubescunt; nec dant honorem Deo, sed adhuc malum cogitant, dicentes: *Quis est hic qui etiam peccata dimittit?* Sed Dominus eos tanquam responsione indignos prætermittens, causam absolutionis peccatricis subdit dicens illi: *Fides tua te salvam fecit.* Sed si fides sua eam salvam fecit, quomodo sola gratia? Quoniam etiam ipsa fides gratia est. Non enim credidisset, nisi divina gratia ei inspirasset. Quid autem post absolutionem agere debeat, ostenditur cum ei dicitur: *« Vade in pace, hoc est quod alii peccatrici dicitur: Vade, et amplius noli peccare (Joan. viii.) »* In pace ire præcipitur, ut viam non scandali, sed rectitudinis sequatur. Non enim prosunt lamenta, si replicentur peccata.

Exemplum ergo, fratres charissimi, hujus peccatricis sequamur, pœnitentiam non procrastinemus, sed propere convertamur. Si fuerit vespera, non expectemus mane; et si fuerit mane, non expectemus vesperam, sed quam cito cum lacrymis compunctionis et nuguento devotionis ad medicum animarum curramus, secus pedes ejus residueamus per humilitatem, et retro, non ante, per conscientie pudorem, inter convivantes et lætantes flere discamus, et dum peccata nostra ploramus, ultima Christi membra, id est pauperes beneficio compassionis rigemus, superfluitate nostrorum scilicet honorum temporalium, eis serviamus, osculum fraternæ dilectionis eis porrigamus, ut videlicet eos quibus elemosynam facimus, fraterno amore diligamus, odore et opinione nostræ devotionis eos, imo et totam Ecclesiam respergamus et delectemur, quatenus perfectam peccatorum nostrorum veniam consequi et viam pacis de cætero sequi mereamur, largiente Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

De sancta Maria Magdalena. Ex Solutio.

Post Dominus, Pharisæa petens convivia cœnæ,
Orantis dapibus sese impertivit amici.
Tunc mulier, quam fuma nocens et plurima vitæ
Mordebant delicta suæ clementia supplex
Corruit amplexens vestigia, quæque profusis
Irrigat incumbens lacrymis, et crine soluto,
Tergere nec sacras, nec cessat lambere plantas.
Unguento fragrantè fovens sententia, donec
Læta Dei, quem ferre manum non pœnitet un-

[quam,

Si nos pœniteat veterem quæsisse ruinam:
Vade, fides, mulier, tua te salvavit ab omni
Dixisset quodcumque malo gessisse videris.
Utere pace mea. Magna est medicina fateri
Quod nocet abscondi. Quoniam sua vulnera nutrit,
Qui tegit, et plagam trepidat nudare medenti.
Ea polluta diu, modicum purgata recessit
Per gemitum, propriique lavas se gurgite fletus
Munda suis lacrymis redit, et detera capillis.

De sancta Maria Magdalena.

Magdalena, relicta sorore cæterisque collem præ-

A ruptum, haud amplius duobus passuum millibus procul Aquensium oppido conscendit, nunquam postea digressura, ibique in antro obscuritate quidem sua horribili, sed horrore ipsa venerabili, annos triginta orans, ac celestia jugiter animo versans, absque ullo cibo quem mortales suggesserint, transegit. Cæterum angelico ministerio alebatur, viscebaturque cælo affatim id supplente, quo se, ne mundo deberet, abdicaverat. Nam eam deinceps vidit nemo mortalium, præter episcopum Maximinum, qui illam semel Dominici corporis ministrandi gratia, cum proxima fato jam esset, oraculo monitus adiit. De Magdalena ita inquit Franciscus Petrarcha: Fecit idem Maria post peccatum. Non enim in populis longum conspici, aut habitare in palatiis elegit, sed patriam fugiens, in has terras velut in orbem alterum delata, perseveranter latuit hic in finem, et pro domo habuit nudam et concaavam illam rupem, quam vidisse te arbilror; neque enim procul hinc abest, et locus est sacro quodam horrore venerabilis, ac visitari de longinquo etiam non indignus, ubi et sæpe me fuisse, et tres olim noctes totidemque dies, non sine voluptate alia, quam quæ in urbibus capi solet, exegisse memini. Illic dulcis ac felix Christi hospita non orantium servitio puellarum, sed obsequium ministerio angelorum vivens ac moriens usa est. At nihil tale fecit Martha soror, dicat aliquis, et tamen sancta est. Non inficior id quidem, sed certe multo sanctior Maria quæ id fecit. Hæc Petrarcha, qui et plurimum devotus huic sanctissimæ fuit, in ejus honorem et carmina quædam sepulcro ipsius fecit appendi, quæ tam subscribere haud indignum duximus. Sic enim incipiunt:

Dulcis amica Dei, lacrymis inflectere nostris
Atque meas intende preces, nostræque saluti
Consule, namque potes; neque enim tibi tangere frustra]
Permissum, gemituque pedes perfundere sacros,
Et nitidis siccare comas, ferre oscula plantis,
Inque caput Domini pretiosos spargere odores.
Nec tibi congressus primos a morte resurgens,
Et voces audire suas, et membra videre,
Immortale decus, lumenque habitura per ævum,
Ne quidquam dedit æthere rex Christus olympi.
Viderat ille cruci hærentem, nec dira parentem
Judaicæ tormenta manus, turbæque furentis,
Jurgia, et insultus æquantès verbera lingnas,
Sed iustam iutrepidamque simul, digitisque eruentos
Tractantem clavos, implentem vulnera fletu,
Pectora tendentem violentis candida pugnis,
Velleutem flavos manibus sine more capillos.
Viderat hæc, inquam, dum pectora fida suorum
Diffugerent pellente metu, memor ergo revisit
Te primam ante alios, tibi se prius obtulit uni,
Te quoque digressus terris, et ad astra reversus,
Bis tria lustra cibi nunquam mortalis egentem
Rupe sub hac aluit, tam longo tempore solis
Divinis contenta epulis, et rore salubri.
Hæc domus antra tibi stillantibus humida saxis
Horridico tenebrosa situ, tecta aurea regum,
Delicias omnes, ac ditia vicerat arva.
Illic inclusa libens longis vestita capillis,
Veste carens alia ter denos passa Decembres
Diceris, hic non fracta gelu, nec victa pavore
Namque famem, frigus, durum quoque saxa cubile,
Dulcia fecit amor, spesque alto pectore fixa.
Illic hominum non visa oculis, stipata catervis
Angelicis, septemque die subvecta per boras,
Cælestes audire choros, alterna canentes
Carmina, corporeo de carcere digna fuisti.

XXVI.

IN FESTO BEATI JACOBI APOSTOLI.

Accessit ad Jesum mater filiorum Zebedæi, adorans eum, et petens aliquid ab eo (Matth. xx). Tripartita est hæc lectio, fratres charissimi. Primo, postulat a

Domino mater filiorum Zebedæi; secundo, respondet ei Dominus increpando; tertio, erudiendo. Filii siquidem Zebedæi, Jacobus et Joannes, audierant Dominum venturum in regno suo, et sessurum in maiestate sua, et ideo tanquam adhuc carnales, capti dulcedine regnandi, per intercessionem matris suæ, quam Domini materteram et familiarem noverant, voluerunt sibi vindicare, ut Christo ad dexteram et ad sinistram collaterales sederent. Et hoc præ cæteris se consequi æstimabant, quia Christi erant familiares, et quia in quibusdam erant cum Petro privilegiati, ut in transfiguratione et in quibusdam aliis secretis. Quorum petitio, quamvis esset indiscreta, tamen in hoc dederunt nobis exemplum, ut, quando aliquid a Domino postulamus, per intercessionem eorum quos scimus Deo placere, postulemus. Quando enim displicens et ingrata persona aliquid postulat, non illum flectit, imo potius eum exacerbat. Et si quis reus non exoret ut apud regem pro eo intercedamus, dicere solemus: « Pro te intercedere apud regem nequeo, quia ejus familiaritatem non habeo. » Nos ergo, fratres, veniam peccatorum nostrorum per intercessionem Deo placentium, tam vivorum quam defunctorum, postulemus, ut qui de meritis nostris displicemus, eorum meritis adjuvemur. Quos ergo novimus per sanctimoniam meritorum Deo familiares, illos potius colamus, veneremur et flagitemus. Ipsa autem mater, postulatura pro filiis, prudenter egit. Primo enim, accessit; post, adoravit; deinde, petiit aliquid. In quo nos exemplo suo instruit, ut, quando volumus a Deo postulare, primo fide et moribus Deo accedamus, ut hemorroïssa. Secundo, adoremus, nos tanquam indignos humiliantes, et de sola Dei gratia præsumentes, ut humilis publicanus. Tertio, aliquid petamus. Non petamus temporalia, non petamus mortem inimicorum nostrorum, non petamus vana; quæ cum apostoli postulassent, audierunt: « Usque modo non petistis quidquam in nomine meo (Joan. xvi), » sed petamus in nomine Jesu, id est Salvatoris, salutem. Hanc enim petere, est aliquid petere. Petamus igitur « primum regnum Dei et justitiam ejus, et cætera adjicientur nobis (Matth. vi). » Interrogat autem Dominus matrem quid vellet, non quin sciat; sed ut ei consequenter respondeat. *Dic, inquit, ut hi duo filii mei sedeant unus ad dexteram, et alius ad sinistram in regno tuo.* Hæc mulier, fratres mei, habuit magnam fidem, et prudentem pietatem. Fidem quippe magnam habuit, cum illum quem in mundo possidere nihil cernebat, regem æternitatis credidit. Fidem magnam habuit, cum ei non fac, sed dic tantum dicit, sciens procul dubio quod dicere Dei est facere, « quoniam ipse dixit, et facta sunt (Psalm. xxxii). » Prudentem quoque pietatem habuit, quæ filiis non opes, non possessiones terrenas, sed regnum æternum postulavit. Hanc matrem nostræ matris familias imitentur, ut perfecta fide et prudenti pietate, filiis suis, non divitias, non honores, non

A glorias vanas postulent, quæ fuerunt multis causa perditionis, sed regnum æternum. Non exhærent, ut multi hodie faciunt allos, ut filios suos hærent, non damnant animas suas, ut filios suos in hoc mundo locupletent, sed potius orationibus, oblationibus et elemosynis, filiis suis divinam mereantur hæreditatem; imitantes illam egregiam matronam Paulam, quæ, cum omnia erogando pauperibus spoliaret filios suos, dicebat: « Non possum majorem hæreditatem acquirere filiis meis quam Dei misericordiam. » Secundo, respondet eis Dominus per increpationem, cum subdit: *Nescitis quid petatis.* Respondet autem hic Dominus non singulariter matri, sed filiis quorum instinctu postulabat. Illi autem bonum petebant, sed indiscrete. Indiscretionem quippe habuerunt in quinque. Primo, in persona a qua postulabant, quoniam Dominum esse personarum acceptorem putabant. Personarum enim acceptor esset, si cognatos suos ob sanguinis amorem sublimaret, et remotos despiceret, si Judæos ob solam propinquitatem diligeret, et alienas gentes reprobareret. Sed, ut ait Petrus: « Non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi (Act. x). » Secundo, in ordine petendi indiscretionem habuerunt, dum præmium ante meritum, messem ante sationem, requiem ante laborem, regnum ante militiam, triumphum ante prælium postulabant.

Tertio in re postulata indiscretionem habuerunt, dum alterum ad dexteram Domini, et alterum ad sinistram sessurum postulabant, cum omnes electi ad dextram sint statuendi. Quarto, in nimietate petiti indiscretionem habuerunt, qui cæteros apostolos, quos non præbant probitate, honore præcellere satagebant; quod et sequentia ostendunt, dum audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus. Quinto, in modo petendi indiscretionem habuerunt, dum non per humilitatem, sed per ambitionem regnum cæleste postulabant. Unde et in sequentibus audiunt: *Reges gentium dominantur eorum. Vos autem non sic. Sed qui major est, fiat sicut junior; et qui præcessor est, sicut qui ministrat.*

Nos ergo, fratres mei, cum postulamus aliquid a Domino, cum discretionem postulemus. Petamus confidentes, non ex hoc quod sumus ministri Dei, vel quod videmur aliquid esse in hoc sæculo, sed ex sola Dei misericordia. « Deus enim personarum acceptor non est. » Petamus ordinate, ut scilicet prius donet nobis facere mandata sua, et postea consequi præmia sua. Petamus etiam quod conveniens est nos petere, et quod per Scripturas scimus Deum sanctis suis daturum. Petamus moderate, rogantes scilicet quod nos faciat Deus, non majores in regno suo, sed vel ultimos. Petamus etiam non cum ambitione, sed cum humilitate. Non enim per ambitionem, sed per humilitatem pervenitur ad regnum cælorum. Tertio, erudit nos Dominus, quibus regnum Dei sit dandum,

cum subdit : *Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum.* Per calicem quo infirmus bibere solet amaritudinem, significat Dominus suam passionem. Ac si aperte dicat : Vultis venire ad regni honorem? Prius exemplo mei bibite passionem. Nam per potum amaritudinis pervenitur ad gaudium salutis. Si vultis venire ad culmen, honoris prius vos exerceat via laboris. Qui cum fiducia liter responderent : *Possumus*, ait illis : *Calicem quidem meum bibetis*, subaudis, et illum bibendo regnum consequemini. Sed cum Joannes in pace vitam finierit, patet quia non solum sanguine, sed etiam abstinence, continentia, labore et compassione martyrium obtinetur. Propterea, fratres mei, discamus crucifigere carnem nostram cum vitiis et concupiscentiis. Qui enim carnalia desideria in se crucifigit, martyrii corona non carebit. *Sedere autem*, inquit, *ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis*, subaudis, nunc scilicet ante laborem. Vel, *non est meum dare vobis*, subaudis, talibus, scilicet ambitiosis et vanis. Vel, *non est meum dare vobis*, hac scilicet ex causa, qui cognati et sanguinei mei est, cum non sim acceptor personarum. In quo, fratres mei, condemnat prælatos sanctæ Ecclesiæ, qui in ecclesiasticis dignitatibus et administrationibus dandis, non pensant meritum, sed sanguinem. Non quærent Dei honorem, nec animarum utilitatem, sed honorare carnem suam. Quod quia Heli fecit, redarguitur, et damnatur a Domino dicente : « Quia, inquit, honorasti filios tuos magis quam me (I Reg. ii), » etc. Ecce hodie prælati nostri, quidquid locum Christi tenent, et non exemplum, si veniat mater vel matertera cum duobus parvulis suis petens eis honores ecclesiasticos, non dubitant conferre uni decanatum, et alteri archidiaconatum, postpositis senioribus, religiosis et discretis, non attendentes quod Dominus, non Jacobum, non Joannem, quamvis sancti et prudentes essent, noluit statuere principes super apostolos, ne videretur juniorem præferre seniori, vel cognatum alieno. Ipse quoque dicenti : « Ecce mater tua, et fratres tui foris stant, quærentes alloqui te (Matth. xii), ait : « Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? Quicumque, inquit, fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse mihi frater, soror et mater est (ibid.). » Dans exemplum ne quis in causa Dominica agnoscat vultum amici vel cognati, sed tantum Dei voluntatem et Ecclesiæ utilitatem. Ecce hic Dominus duobus consanguineis et amicissimis suis ait : *Sedere ad dexteram meam vel ad sinistram non est meum* (qui acceptor personarum non sum), *dare vobis cognatis et amicis meis*, præsertim adhuc elatis et ambitiosis, *sed quibus paratum est a Patre meo*. Dominus enim Pater paravit regnum suum, ut daretur non familiaribus, non cognatis indignis, sed quibuslibet dignis, de quacunque lingua et natione sint. Nos ergo, fratres mei, non per ambitionem et elationem quæramus regnum cælorum, sed per humilitatem, patientiam,

laborem, abstinence, continentiam, charitatem, et per opera charitatis et misericordiarum. Non enim pigris et somnolentis datur regnum cælorum, sed laborantibus. » Neque omnis qui dicit : Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est (Matth. vii ; Luc. iii). » Propterea, fratres, voluntatem Dei semper inquiremus, et eam pro posse nostro semper faciamus, petentes primo ut Deus det nobis suam facere voluntatem, deinde statuatur nos vel ultimos in regno suo. Quod ipse præstare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Vita divi Jacobi apostoli fratris Joannis evangelistæ, per Eusebium Cæsariensem scripta (9).

Tempore Claudii imperatoris, quando fames erat, misit (inquit Lucas in Actis apostolorum) Herodes rex manus suas affligere aliquos de Ecclesiâ, et interfecit Jacobum fratrem Joannis gladio (Act. xii). De hoc autem Jacobo Clemens Alexandrinus etiam historiam quandam, dignam memoria, in septimo dispositionum suarum libro scribit, perlatam ad se usque, ex traditione majorum. » Quoniam quidem, inquit, et is qui obtulerat eum iudici ad martyrium, Jacobum scilicet, motus etiam ipse confessus est se esse Christianum, ducti sunt, inquit, ambo pariter ad supplicium, et cum ducerentur, in via rogavit Jacobum dare sibi remissionem. At ille parumper deliberans : « Pax tibi, » inquit ; et osculatus est eum, et ita ambo simul capite plexi sunt. »

Vita ejusdem per Isidorum.

Jacobus, qui interpretatur *supplantor*, filius Zebedæi, frater Joannis, quartus in ordine duodecim tribus, quæ sunt in dispersione gentium, atque Hispaniæ et Occidentalibus locis Evangelium prædicavit, et in oceu mundi, luce prædicationis effulsit. Hic in marinarica Achaia ab Herode tetrarcha gladio cæsus occubuit, ibidemque sepultus.

XXVII.

IN TRANSFIGURATIONE DOMINI. SERMO DE EPISTOLA BEATI PETRI, QUÆ LEGITUR IN EODEM FESTO.

Dabo opera et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis (II Petr. i), etc. Lectio ista, fratres charissimi, quadripartita est. Primo enim, ostendit Petrus quantam habet operam in profectu filiorum. Secundo, ostendit doctrinam suam talem et tantam esse, cujus memores esse debeant. Tertio, ejus veritatem astruit, et apostolico et prophetico testimonio. Quarto, commendat scripturam prophetarum. Ostendit igitur primo quantam sollicitudinem habeat in profectu animarum sibi commissarum, quando dicit se daturum operam et frequenter, ut si eis intimet evangelicam doctrinam, ut eam post obitum suum in memoria habeant. Instruxit quippe eos viva voce ; instruxit eos Epistolarum delegatione ; instruxit eos bono exemplo vitæ suæ. Et illi, ut bonæ oves, auditorum memores exstiterunt. Nos quoque, fratres mei, qui vicem Petri in Ecclesia gerimus, quoad possumus, vestigia ejus sequi debemus, ut scilicet solliciti simus instructione animarum nobis commissarum, et eis intinemus evangelicam doctrinam ; et si non possumus san-

(9) Euseb. lib. ii, cap. 9, Histor. eccles.

guine et martyrio, ut Petrus, tamen exemplo et verbo. Hæc enim duo necesse est habere omnem pastorem; et qui non habet, verus pastor non est. Nec enim sufficit exemplum sine verbo. Unde Heli, quamvis, quantum ad se recte viveret, tamen, quia non bene correxit filios suos, reprobatur (1 Reg. iii). Unde Dominus per prophetam: « Si fecerit vir iniquitatem, et tu non annuntiaveris ei, ut convertatur a via sua mala, ipse quidem in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram (Ezech. iii). » Rursus non sufficit verbum sine exemplo. Unde Dominus per prophetam, « cum ipsi limpidissimam aquam biberitis, reliquam pedibus vestris conculcabit, et oves vestre, turbatam aquam pedibus vestris bibebant (Ezech. xxxiv). » Porro pastores aquam limpidam bibunt, cum sanam doctrinam et intelligunt et prædicant. Reliquam pedibus conculcant, cum male vivendo prædicationem suam fœdant. Oves aquam turbatam bibunt, quando non auditam prædicationem, sed malæ vitæ exemplum trahunt. Sed, fratres mei, dum vitam nostram et vitam subditorum conspicio, raros (unde dolendum est) veros prædicatores et raras veras oves invenio. Hodierni enim pastores, nec Scripturarum ipsi memores sunt, nec alios memores faciunt. Contempta enim cura animarum, temporalibus lucris intendunt, et se nec fine nec opere pastores, se mercenarios esse ostendunt; sine pastores non sunt, quia quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi quærunt. Num enim hodie prælationes in Ecclesia, non ut prosint animabus, sed ut ipsi sublimentur, honorentur et delectentur? Non quærunt in qua Ecclesia possint plus animabus proficere, sed in qua plus possint aggregare, et quam magis possint vendere. Opere pastores se non esse demonstrant, dum nec exemplo, nec verbo oves pascere curant, sed se oblationibus eorum impingnant. Unde propheta: « Væ pastoribus Israel, qui pascunt semetipsos! Nonne greges pascuntur a pastoribus? lac comedebatis; et lana operiebamini. Quod crassum erat occidistis, quod infirmum fuit non consolidastis, quod ægrotum non sanastis, quod fractum non alligastis; quod abjectum non reduxistis, quod perierat non requisistis, sed cum austeritate imperabatis et cum potentia. Et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor, et factæ sunt in devorationem bestiarum agri. Propterea, pastores, audite verbum Domini; « Ecce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum (Ezech. xxxiv). » Ecce, fratres, sicut legimus, ita hodie videmus. Quod crassum est, malo exemplo perdimus. Quod infirmum est peccatis, consilio non sanamus. Quod fractum est tribulationibus, admonitione non consolidamus. Quod erroneum, non revocamus. Quod desperatione perditum est, non requirimus. Cadit asinus, et est qui sublevet; perit anima et non est qui curet. Quomodo est pastor quem plus tangit infirmitas porci, vel asinæ suæ, quam animæ Christianæ? Si hoc faciunt pastores, quid faciunt oves?

A Certe non est mirum, si dolente capite doleant et membra. Ovium est audire et obedire. Sed hodie malæ oves, pastores suos audire nolunt; et modo aiunt: Prædicat sacerdos, ut nummos extorqueat. Sed et si audiunt, auditorum certe memores non sunt; nec volunt obedire pastori suo, sed eum judicare. Quare, inquit, quod ipse prædicat, tu ipse non facis? « Tu qui prædicat non mœchandum, mœcharis; non furandum, furaris (Rom. ii). » Quando duo vel tres vadunt ad forum vel ad villam, tunc pastorem suum judicant, mordent et damnant, non attentos illud quod Dominus ait: « Non est discipulus super magistrum (Luc. vi). » Et illud: « Quaecunque dixerint vobis servate et facite; secundum vero opera eorum nolite facere (Matth. xxiii). » Hi mali filii, maledictionem Cham incurrunt. Cum enim Noe inebriati apparenter pudenda, Cham cum derisit. Sem vero et Japhet, avertentes oculos, eum velaverunt. Evigilans Noe maledixit semen Cham; Sem vero et Japhet benedixit (Gen. ix.) Non est, fratres mei, aliquis pastor ita perfectus quin aliquid pudendum faciat quandoque. Sed malus filius eum deridet et diffamat. Bonus vero subditus peccatum magistri sui dissimulat, tegit et excusat. Propterea hic benedictionem, ille sortitur maledictionem. Sic, fratres mei, quia utrique peccavimus, utrique defleamus, utrique ad poenitentiam recurramus. Et nos ut boni pastores deimus amodo operam et frequenter, ut evangelicam doctrinam verbo et exemplo vobis intimemus. Vos quoque, ut bonæ oves, date amodo operam et frequenter, ut, audiendo et obediendo, auditorum a vobis memoriam faciatis.

C Sequitur pars secunda, in qua ostendit doctrinam suam tantum et talem esse, cujus memores esse debeant, subdens: *Non enim ineptas fabulas secuti, notam facimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et sapientiam.* Ac si dicat: Non fabulas, sed veritatem et sapientiam notam fecimus vobis. In quo condemnat eos qui, omissis Evangeliiis, legunt poeticas fabulas, bucolica carmina et comœdias. Quod quamvis in pueris excusationem habeat necessitatis, in aliis tamen crimen habet voluntatis. Quomodo autem ore illo quo quotidie clamat Jupiter omnipotens, vocat divam Venerem, et cætera magis daemonia quam numina, poterit Deum benedicere, pure laudare et orare? *Notam fecimus, inquit, vobis Domini nostri Jesu Christi salvatoris et regis virtutem et sapientiam.* Non ait humanitatem vel infirmitatem, quæ omnibus nota sunt, sed incredulis dubiam, fidelibus certam virtutem et sapientiam. Fratres, cum Dominus posset nos virtute aperta et sapientia redimere, noluit, sed in infirmitate humana occultavit divinam virtutem, et in insipientia sapientiam. Insipientia enim visa fuit hominibus quod Deus fieret homo, quod impassibilis pateretur, quod immortalis moreretur. Virtus ergo Dei per infirmitatem devicit diabolicam virtutem. Sapientia Dei, per insipientiam vicit calliditatem. « Nos prædicamus, inquit, Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum; gen-

tibus autem stultitiam, ipsis vero vocatis Judæis et Græcis, Dei virtutem, et Dei sapientiam. Nam quod infirmum est Dei, fortius est hominibus; et quid stultum est Dei, sapientius est hominibus (*I Cor. i.*) Vos ergo, fratres, exemplo Redemptoris nostri discamus, non per superbiam, sed per humilitatem, per patientiam et per mansuetudinem vincere malitiam mundi. Discamus non per calliditatem, sed per stultitiam Dei vincere sapientiam sæculi. Stultitia videtur huic sæculo nequam contemplus mundi, abjectio sæculi, omnia relinquere, pauperitatem et vilitatem amare, invisibilia desiderare. Et tamen hæc insipientia diabolicam et humanam vincit sapientiam.

Sequitur pars tertia, in qua apostolico prophetico testimonio astruit veritatem. Et prius apostolico cum subdit: *Sec speculatores facti illius magnitudinis.* Ipse enim Petrus et Jacobus, et Joannes, qui fuerunt cum Domino in monte, quando transfiguratus est, potuerunt de visis et auditis vrum proferre testimonium; ut, secundum legem, in ore duorum vel trium testimonium, staret omne verbum (*Deut. xix*). Triplici enim de causa ostendit Dominus gloriam suam discipulis in monte, ut eos de fide divinitatis suæ roboraret, ut eos in in spe resurrectionis confirmaret, ut eos de utroque certos testes efficeret. Unde et hic ait: *Speculatores illius facti magnitudinis.* Et cuius subdit, *fuit enim Christus accipiens a Deo Patre honorem et gloriam*, gloriam in hoc quod, « facies ejus refulsit sicut sol, vestimenta ejus fuerunt alba sicut nix (*Matth. xvi*). » Et hoc parum fuit in Filio, cum etiam quilibet sancti in patria, plusquam sol sint radiaturi. Sed tantum in eo ostensum et claritatis, quantum infirmus visus mortalium discipulorum mortalium, quoquomodo poterat insueri. Mystice vero per faciem, divinitatis notitia intelligitur, quæ fulgebit in sanctis sicut sol. Sol tria facit. Desiccet, illuminat, calefacit. Notitia quoque divini vultus omnem terrenitatem in sanctis desiccabit et exuret. Illuminabit etiam ita eos, ut omnia occulta cognoscant. Calefaciet etiam ita eos ut eos in amore reddat ferventes, ut quanto eum viderint, eum magis videre desiderent. Per vestes vero vel caro Christi, vel sancti intelliguntur, de quibus scriptum est: « Omnibus his quasi vestimento vestieris (*Isa. xlix*). » Hæc vestimenta erunt alba sicut nix. Nix de cælesti pluvia per magnitudinem frigus constringitur et candidatur. Per nivem ergo castimonia designatur, quæ non habetur nisi gratia, per refrigerationem carnis; nec enim per gratiam sine refrigeratione, nec per refrigerationem sine gratia datur. Errant ergo qui volentes castigare corpus suum, de sola gratia sine labore volunt castimonia obtinere; Dominus enim virtutes non dormientibus, sed laborantibus concedit. Rursus errant, qui per solam castigationem carnis castitatem habere conantur. Inutilis enim est labor sine gratia. Unde et in macilentis et pallidis adhuc vivunt incendia, nisi per Dei gratiam restringantur. Unde Hieronymus de se lo-

quens ait: « Pallebant ora jejuniis, et mens desiderii aestuabat. » Honorem vero a Deo Patre Filius accepit, in eo quod legis eum et prophetarum dominum, per Moysen et Eliam inter quos in majestate visus est, designavit. Et in hoc testimonium ei Pater exhibuit. Unde et subditur: *Voce delapsa hujusmodi a magnifica gloriosa*, id est a Patre glorioso Filium magnificante. Qua? Ilac, scilicet *hic est Filius meus dilectus*, id est, hic non alius, est Filius meus, non adoptivus ut alii, sed substantialis. In quo solo mihi complacui, eum in Adam, et in cæteris quantumcumque sanctis, mihi aliquid displicuerit. *Et hanc vocem*, inquit, *nos audivimus de cælo allatam, cum essemus cum illo in monte sancto.* Superius dixerat: Speculatores facti illius, hic dicit, *audivimus*: Ac si dicat: Bene debetis credere nobis visa et audita testificantibus vobis. *Et habemus inquit, firmitorem propheticum sermonem.* Quem dicit *firmiorem*, id est valde firmum. Vel *firmiorem*, id est magis firmum quantum ad Judæos, qui plus acquiescebant testimonio prophetarum quam apostolorum.

Sequitur pars quarta, in qua commendat prophetiam, et eos qui ei attendunt, dicens: *Cui benefacitis attendentes.* In quo e contrario condemnat eos qui, sermonem Scripturarum attendere nolunt. Quales sunt hodie multi etiam sanctæ Ecclesiæ magistri, qui spretis Scripturis, intendunt aucupio, venationi, aleis, ludicris et vanis, et qui etiam spretis Scripturis sanctis, intendunt legibus sæcularibus, causis et vanis figmentis. Reprehenduntur etiam et plebes qui libentius audiunt cantilenas, citharas et vanitates quam sacram Scripturam. *Accedentes*, inquit, *tanquam lucernæ ardenti in caliginoso loco.* Mundus caliginosus est triplici caligine. Caligine peccatorum, caligine ignorantie, caligine miserie. Scriptura vero sacra nobis est lux in hoc mundo; quam sequentes, evitamus peccata, ignorantiam, et ad ultimum miseriam. Et hæc lucerna est nobis, dum sumus in hoc sæculo, necessaria, *donec dies dies*, scilicet magnus judicii, qui vesperam non habebit, *illucescat* in resurrectione, quæ erit quasi mane æternitatis, et *lucifer*, id est claritas divina, *oriatur in cordibus nostris*, excludens penitus a nobis caliginem peccatorum, caliginem ignorantie, caliginem miserie, et revelata facie videbimus Deum sicuti est (*I Cor. xiii*). Ipso largiente qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXVIII.

IN TRANSFIGURATIONE DOMINI.

*Assumpsit Jesus Petrum, et Jacobum et Joannem fratrem ejus, et duxit eos in montem excelsum seorsum, et transfiguratus est ante eos (*Matth. xvi*). In præcedentibus hujus Evangelii, fratres mei, dixerat Dominus Jesus discipulis suis hujusmodi verba: « Sunt de hic stantibus qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis in regno suo (*Marc. viii*). » Qui autem essent illi discipuli ostendit, cum satim subjungit: *Et post dies**

sex assumpsit Petrum, et Jacobum et Joannem fratrem ejus, etc. Voluit quippe Dominus ostendere discipulis suis gloriam suam, ante mortem suam; potentiam suam, ante passionem suam: honorem suum, ante injuriam suam. Et hoc triplici de causa. Prima est, quoniam in fide divinitatis et potentiae suae eos corroboraret, ut videlicet quando viderent eum pati, scirent quod non de necessitate pateretur, sed de voluntate. Secunda est, quatenus in demonstratae gloriae desiderium animos eorum accenderet. Tertia est, quatenus de visa gloria sua eos tam firmos quam veros testes efficeret. Unde tribus eam ostendit, quoniam juxta legem, in ore duorum vel trium testium, stat omne verbum (*Deut. xix*). Et his sibi magis familiaribus et perfectis, ut ostenderet divinitatis arcana tantum familiaribus et perfectis esse revelanda. Est autem haec lectio quadripartita. Primo quippe describitur Dominus tres discipulos duxisse in montem; secundo, promissam visionem eis demonstrasse; tertio, eos prostratos erexisse, quarto, ne via nisi post resurrectionem suam revelarent inhibuisse.

Primo igitur describitur Dominus tres discipulos duxisse, cum dicitur: *Post dies sex assumpsit Jesus Petram, et Jacobum et Joannem fratrem*, etc. In quo, fratres mei, innuit nobis sex, videlicet quando, quot, quomodo, per quem et ubi ad contemplationem divinae gloriae sint perventuri. Quando? *Post sex dies*, id est post sex aetates mundanae vitae: in aetate septima, quae defunctorum est, incipient sancti in anima frui gloria Dei. Fruitur eadem in anima et corpore in octavo, id est in resurrectione. Et unde et hunc locum describens alius evangelista dicit: « Post octo (*Joan. xx*), » includens primum et extremum diem. Quot? tres tantum, id est tres ordines sanctae Ecclesiae, scilicet conjugatorum, continentium et virginum, qui juxta ordinem suum recte vivunt. Fornicarii quippe et adulteri, merchi, Sodomitae caeterique polluti ad divinae gloriae visionem nullatenus sunt pervecturi (*1 Cor. vi*; *1 Tim. i*). Qui? Simon Petrus, Jacobus, Joannes, id est obedientes vitiorum supplantatores et gratiosi. Qui enim Deo et majoribus suis non obediunt, quique vitia certando non vincunt, quique a gratia Dei vacui sunt, ad divinae gloriae visionem pervenire non possunt. Quomodo? ascendendo, laborando et de virtute in virtutem proficendo. Qui enim in imo voluptatum vitiorumque remanent, nequaquam ad Dei contemplationem pervenire valent, sed potius subvertuntur et damnantur. Unde et Lot, subversionem Sodomiticae voluptatis luxuriaeque fugienti, angulus consuluit, dicens: « Nec manseris hic, nec in omni circumregione, sed in monte salvum te fac (*Gen. xix*). » Per quem? Per Christum. Nullus quippe viribus vel meritis suis ascendere valet, nisi fuerit assumptus per electionis gratiam, et ductus per gratiam cooperantem ab eo qui solus dat et velle et

A perficere (*Phil. ii*). Quod sentiens sponsa, in Canticis canticorum clamat sponsum: « Trahe me post te, curremus in odore unguentorum tuorum (*Cant. i*). » Hinc et Psalmista: « Beatus vir cujus est auxilium a te (*Psal. lxxxiii*). » Quare? Quia te ei bonam voluntatem inspirante, « assensiones in corde suo disposuit (*ibid.*), » quatenus corporaliter adhuc maneat, « in valle lacrymarum, in loco quem posuit (*ibid.*). » Et per quem quod disposuit facere poterit? « Etenim benedictiones gratiarum dabit legislator; ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus eorum in Sion (*ibid.*). » Ubi? In monte scorsum. Qui enim merebuntur frui divina visione, sublimabuntur supra omnes reprobos. Juxta illud: « Et dominabuntur eorum justi in matutino (*Psal. xlviii*), » et separabuntur in aeternum ab eis. Unde et scriptum est: « Tollatur impius ne videat gloriam Dei (*Isa. xxvi*). »

B Secundo, describitur Dominus promissam visionem apostolis revelasse, cum dicitur: *Et transfiguratus est ante eos*, etc. Tria, fratres mei, revelantur in hac visione apostolis, videlicet gloria, auctoritas et natura divina Jesu Christi. Gloria quippe, quam habiturus vel daturus erat suis in resurrectione demonstratur, cum dicitur: *Transfiguratus est ante eos, et resplenduit facies ejus*. Tunc proprie transfigurari dicitur, cum manente eadem substantia, tantum qualitas et status circa eum transmutatur. Volens ergo Dominus demonstrare gloriam resurrectionis, substantiam suam non mutat, sed tantum se transfigurat, innuens nobis quod in resurrectione substantia hominum non auferetur, sed tantum qualitas mutabitur, malorum in pejus, bonorum in melius. Quod expressius ostenditur, cum subditur: *Et resplenduit facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix*, testante alibi Domino. « Fulgebunt justi sicut sol in regno caelorum (*Matth. xiii*). » Multo major ergo est gloria Christi, et etiam sanctorum multorum (ut credimus) quam solis. Sed si clarius exemplum invenisset, illud posuisset. Sed nec, etiam Dominus Jesus, ostendit gloriam vel suam vel sanctorum, nisi quantum infirma discipulorum acies hic poterat aliquomodo intueri. Unde et vestimenta ejus candida sicut nivem demonstravit, eum stola beatæ immortalitatis induti, vestibus non indigeant vestiri, utpotet qui de cætero nec frigus nec pudorem sint perpressuri. Sed per faciem, animam; per vestimentum, corpus designavit. Convenienter quippe anima quæ ad imaginem et similitudinem Dei creata est, facies Domini dicitur, quoniam per eam Dominus a nobis et in nobis cognoscitur. Unde Psalmista: « Tibi dixit cor meum: Exquisivit tibi facies mea, faciem tuam, Domine, requiram (*Psal. xxvi*). » Quoniam enim similia similibus gaudent, facies animæ nostræ, faciem Dei, ad cujus imaginem creata est, semper debet desiderare. Facies igitur Jesus Christi, vel etiam sanctorum, in resurrectione fulgebunt sicut sol, id est tanquam Deus, non quantum Deus, quoniam anima uniuscujusque in resurrectione, juxta mo-

dum suum, erit munda sicut Deus mundus est, A recta sicut Deus rectus est, sancta sicut Deus sanctus est, ardens sicut Deus ardens est. Vestimenta vero, id est corpora, erunt candida sicut nix. Nix de cœlesti pluvia per frigoris magnitudinem constringitur et candidatur. Per nivem ergo, castimonia significatur, quæ non nisi de cœlesti gratia per carnis refrigerationem et castigationem obtinetur. Unde pariter errant, vel qui sine Dei gratia, vel qui sine carnis castigatione, putant se castimonia adipisci posse. Corpora igitur sanctorum in resurrectione erunt sicut nix candida, id est castitate splendentia, quoniam de cætero non nubent, neque nubentur, sed erunt virgines et casti sicut angeli Dei in cœlo (Matth. xxii). Auctoritas vero Jesu Christi demonstratur cum dicitur : *Et apparuerunt eis Moyses et Elias cum eo loquentes*. In hoc quippe demonstravit Redemptor noster se esse Dominum legis et prophetarum, Dominum vivorum et mortuorum, Dominum cœli et terræ. Porro Dominum legis et prophetarum se esse ostendit, cum legislatorem et prophetarum eximium, quando et ubi voluit, sibi assistentes demonstravit. Dominum vivorum et mortuorum se esse ostendit, quando mortuum Moysen, et Eliam in paradiso viventem, quando et ubi voluit, sibi assistentes et colloquentes exhibuit. Dominum cœli et terræ se esse demonstrat, cum sic potestative illis imperavit, quod statim terra Moysen, et cœlum Eliam ibi præsentavit. Quales autem visi sunt, et quid cum eo locuti sunt, Lucas exponit dicens : « Visi sunt in majestate, dicentes excessum quem completurus erat in Hierusalem (Luc. ix). » C Sane in hoc quod Dominus legislatorem et prophetarum eximium, secum in majestatis gloria ostendit, demonstrat se spirituales legis executores et prophetarum secum in gloria glorificaturum. In hoc vero quod excessum, quem completurus erat loquebantur, aperte demonstratur quod lex et prophetæ consentientes prænuñtiaverunt, et in eo veraciter adimpleti sunt. Porro delectatus Petrus in divini splendoris et gloriæ contemplatione, dixit ad Jesum : *Bonum est nos hic esse*. Sed cum Petrus in umbratilis brevisque gloriæ visione, tantisper gavisus et delectatus sit, ut semper ibi vellet manere, quantum putatis, fratres mei, gaudium, quantaque dilectio erit in illa vera æterna, beataque gloria divinæ visionis, « in quam angeli semper desiderant prospicere (1 Petr. i). » Si vis, inquit, *faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum*. Cum Petrus adhuc in carne positus in ostensione umbratilis et brevi gloriæ, Moysen et Eliam nunquam amplius visos cognoverit, quam aperta putatis, fratres mei, notitia erit omnium, in illa vera et æterna beatitudine ? Cæterum etiam, petitione construendorum tabernaculorum Petrus errat, quoniam ex subito nimioque gaudio perturbatus, teste alio evangelista, quid peteret nesciebat (Luc. ix). Quid peteret, nesciebat qui in æterna beatitudine, ubi nulla intemperies est, tabernacula postulabat. Quid

peteret nesciebat, qui ante humani generis per sanguinem Jesu Christi redemptionem, et ante Evangelii prædicationem, gloriam postulabat. Quid peteret nesciebat, qui in constructione tabernaculorum, Domino servos adæquabat. In hoc tamen bene sapiebat, quod cum Domino semper esse desiderabat, et quod divinam voluntatem suæ præponebat, cum dixit : *Si vis, faciamus*. Ac si dicat : Non mea voluntas, sed tua fiat. Quem nos imitantes, fratres mei, semper cum Domino manere desideremus, semper in petitionibus nostris divinam voluntatem nostræ præponemus. Divina vero natura revelatur cum subditur : *Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos ; et ecce vox de nube dicens*, etc. Sive hoc pronomen, *eos*, referatur ad Moysen et Eliam, B sive ad Petrum, et Jacobum, et Joannem, idem est sensus, quoniam utrique obumbrati sunt. Illi ne viderentur ab istis ; et isti ne viderent eos. Quare ? ut istis certum esset quod Jesum, qui solus apparerebat, vox Patris de nube testimonium perhiberet. Ecce mysterium Trinitatis. Filius transfiguratur, Spiritus sanctus per nubem eum ab aliis secernit, Pater per vocem eundem ostendit. Sicut enim baptizato Domino, Pater in voce, Spiritus sanctus, in columba testimonium perhibuerunt, sic eadem transfigurato Pater similiter in voce, Spiritus vero sanctus in nube lucida testimonium fecit. Bene autem super baptismatum Dominum Spiritus sanctus in columba apparuit, quando Christi innocentiam simplicitatemque demonstrabat, per quam et ad quam Christus homines per baptismum advocabat. C Bene vero super transfiguratum in nube apparuit, quoniam eum solum esse in alia vita tegimen et lumen sanctorum demonstrabat, tabernaculorum, quæ Petrus postulabat, et solis usu pariter, ut Joannes in Apocalypsi perhibet, cessante. « Et templum, inquit, non vidi in ea : Deus enim omnipotens templum illius est, et Agnus. Et civitas illa non eget sole et luna ; nam claritas Dei illuminat illam, et lucerna ejus est Agnus (Apoc. xxi). » *Ecce vox*, inquit, *de nube dicens*. Hic et non alius, est naturalis Filius meus dilectus, scilicet in quo nihil est nisi diligibile ; in quo, id est, in cujus generatione, *complacui mihi* ; qui in formatione hominis quondam quodammodo mihi displicui, cum multiplicatis hominum sceleribus dixi : « Pœnitel me fecisse hominem (Gen. vi). » D *Ipsam*, inquit, *audite*. Quasi diceret : Hic est de quo Moyses ait : « Prophetam suscitabit Deus de fratribus vestris, ipsum tanquam me audietis in omnibus que locutus fuerit vobis. Et anima quæ non audierit eum, vel in se, vel in suis prædicatoribus, peribit de populo suo (Deut. xviii). »

Sequitur pars tertia, in qua Dominus prostratos discipulos erigit : *Nam cum audirent discipuli vocem patris, ceciderunt in faciem suam, et timuerunt valde*. Ordo præposterus. Ex auditione quippe vocis timuerunt, et ex timore ceciderunt. Ubi enim divina magnitudo panditur, humana infirmitas concutitur et prosternitur. Sed Jesus humanæ fragilitatis sem-

per sublevator, accedit, tangit, erigit, et consolatur eos. *Levantes autem oculos neminem viderunt nisi solum Jesum.* Ex quo certum habuerunt vocem de nube solum Jesum demonstrasse, et ei soli testimonium perhibuisse. Porro quod tunc contingit apostolis, quotidie, fratres mei, contingit in nobis. Cum enim in contemplatione ab inspiratione vel lectione divina ore cordis, Dei audimus potentiam et magnitudinem, nostræ fragilitatis conscientia timet et conceitatur, et in faciem, id est in notitiam propriæ infirmitatis humiliatur; sed ne usque in desperationem dejiciatur, adest Jesus solita clementia sua, et accedit nobis compatiendo, tangit nos, gratiam suam nobis conferendo, erigit nos ad cælestia desiderium nostrum dirigendo, consolatur nos, fiduciam sui amoris nobis præstando, ut levantes oculos nostros non videamus nisi solum Jesum, id est aciem nostræ contemplationis ad Deum levantes, non videamus in eo nisi salvationem qua cupit omnes homines salvos fieri (*I Tim. ii*). Unde cum magis diligere quam horrere debemus.

Sequitur pars quarta, in qua Dominus inhibet discipulis ne cuiquam visa nisi post resurrectionem suam revelent, dicens: *Nemini diceritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat.* Et quare hoc? Ob tres causas. Prima est, ne, si Christi divina potentia et gloria palam omnibus manifestaretur, passio ejus nostraque redemptio impediretur, teste enim Apostolo, si principes cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (*I Cor. ii*). Secunda est, ne si transfiguratio Domini omnibus manifestaretur, non verum, sed phantasticum corpus habere putaretur. Cujus corporis veritas, postquam per passionem probata fuit, nihil deinceps transfigurationem ejus impedivit prædicari. Tertia est, ut daret fidelibus suis exemplum, quatenus si quid virtutis et gloriæ in se haberent, nunquam in vita sua quidquam manifestari vellent. Sed et si cui forte familiarium notum fieret, ab eo exigerent, ne se viventibus alii revelarent; sicut legimus beatum fecisse Nicolaum, sicut enim ventus boreæ flores urit, ita flosculos virtutum, rumor et favor popularis. Quamvis enim laudari erubescamus, et indignos nos dicamus, tamen anima, quæ naturaliter sui amatrix est, ad laudes intus lætatur, et sibi incipit placere. Et quanto magis nos nobismet placemus, tanto magis Deo displicemus. Propterea, fratres mei, gloriam et laudem humanam semper fugiamus, thesaurum, gloriam et desiderium nostrum ad cælos penitus transferamus, nos hic contemni, deijci et opprimi propter Christum diligamus, ut in alia vita ab eo honorari, sublimari et glorificari mereamur; ipso præstante qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen

XXIX.

IN PASSIONE BEATI LAURENTII.

Qui parce seminat, parce et metet. Et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet (*II Cor*

ix, etc. In hac lectione, fratres mei, hortatur Apostolus Corinthios ad dandam eleemosynam sanctis qui erant in Jerusalem, qui, cum omnia sua posuissent ad pedes apostolorum (*Act. iv*) indigebant. Cum autem eos hortatur, nos quoque, fratres mei, hortatur ad eleemosynam præcipue bonis egentibus. Unde idem alibi dicit: *Facite « bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei* (*Gal. vi*). » Sunt autem hujus lectionis quatuor partes. Primo enim ostendit ab quam causam debeamus eleemosynam facere large. Secundo, quomodo; tertio, quo fine; quarto, qua fiducia eam debeamus donare. Primum igitur ob quam causam debeamus large facere eleemosynam, ostendit cum dicit. *Qui parce seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet.* Ac si aperte dicat: Large seminate, quia secundum quod aliquis seminat, metet. Qui nihil seminat, nihil metet; et qui parce seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictionibus, id est in largitatibus, de largitatibus large metet. Vocat autem benedictionibus, largitatem, quoniam causa est benedicendi. Vocat quoque datorem eleemosynæ metaphorice, seminantem. Quoniam sicut seminator spargit in hiemem modicum semen in terram, et in ætate copiam colligit messis, ita dator eleemosynæ modicum dat in hac vita, et æternam beatitudinem recipiet in futura. Sed animadvertendum, fratres mei, quod parcitas vel largitas eleemosynæ faciendi, non refertur ad substantiam; alias miserrimi essent pauperes, parum vel nihil in eleemosynam dare valentes, quoniam in alia vita parum vel nihil essent recepturi. Et beatissimi essent divites, hic plurima pauperibus tribuentes, quoniam in alia vita plurimam mercedem essent habituri. Non ergo refertur ad substantiam, sed potius ad charitatem et ad possibilitatem. Non pensat quippe Dominus quantum tribuatur, sed ex quanta charitate et possibilitate. Unde Dominus viduum duo minuta in gazophylacio offerentem dicit plus omnibus obtulisse; quoniam illi ex abundantia aliqua; illa vero quidquid habuit obtulit (*Marc. xii*; *Luc. xxi*). Unde et patet quod ex majori charitate hoc fecit. Multum igitur, fratres mei, seminat qui illud modicum quod habet totum pro Deo erogat. Multum seminat, qui, cum plus non possit, verbum correctionis et salutis tribuit. Multum seminat, qui, cum patienti non possit dare rem, dat vel charitatis compassionem; et contra, dives aliquis, cum videatur pro Christo multa dare, tamen pauca donat, quia ex nulla vel tepida charitate. Quod inde patet quoniam, ad comparisonem eorum quæ possidet, pauca præbet. Sed et illud sciendum est quoniam præmia æternæ meritis nostris commensurabilia non erunt, quoniam merita nostra nulla vel minima sunt, præmia vero immensa erunt. Unde Dominus in Evangelio: « Serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multate constitutam (*Matth. xxv*). » Nullus ergo in futuro sæculo parce metet, quoniam quislibet minimus sanctus sufficienter in futuro abundabit. Sed

quod dicitur *parce metet*, ad comparationem majorum præmiorum dicitur, quoniam, Apostolo testante, « stella differt a stella in claritate (I Cor. xv). » Secundo, demonstrat Apostolus quomodo eleemosyna sit facienda, cum subdit, *unusquisque enim, subaudi, tribuat eleemosynam, prout destinavit*, id est, proposuit in corde suo, scilicet libero. Et quoniam tristitia et necessitas solent cordis devotionem obnubilare et impedire, subdit, *non ex tristitia, aut ex necessitate*, id est, ex tristitia quæ provenit ex necessitate. Porro ex tristitia donat qui in ambiguo donandi vel non donandi positus, pene negat, sed quadam necessitate compulsus donat. Vocat autem Apostolus necessitatem, quamdam coactionem, quam facit quibusdam tepidis vel frigidis mandatum vel importunitas, vel pudor, vel promissio, vel caro, vel hujusmodi. Quidam enim non ex compassione, sed quasi ex mandati coactione, in epibus tribuunt, in quo vel nihil, vel parum merentur. Alii vero, importunitate indigentium compulsi, ut tædio careant tribuunt; qui procul dubio rem et meritum perdunt. Alii vero, videntes juxta se multos multas eleemosynas dantes, pudore compulsi, non aliqua compassione tribuunt; qui profecto nihil merentur vel parum. Alii quoque non ex aliqua pietate, sed ex promissione quam fecerunt compulsi, tribuunt; qui similiter vel parum, vel nihil merentur, sed dictum suum reddunt. Alii vero, carnis propinquitate compulsi, non charitate parentibus et cognatis suis tribuunt, ex quo nihil merentur, sed tantum carnis usum sequuntur.

Has necessitates, fratres charissimi, vitamus, si vere Deum et proximum diligimus. Tunc enim nulum Dei mandatum, nulla pauperum importunitas, nulla alia ratio largiendi erit nobis gravis, sed potius amabilis. Necessitatem quippe superat, qui vult quod coactum est. Per veram igitur dilectionem, ipsas donandi necessitates amplectendo, tristitiam a nobis fugemus, et libera devotaque voluntate largientes illa etiam dona quæ parentibus, cognatis, familiaribus et amicis nostris exhibemus, et ad quæ astricti videmur, libere multumque meritoria faciamus. *Hilarem enim, inquit, datorem diligit Deus*. Sicut enim inviti coactique animi, est triste, tarde et exprobrando dare, et ita donum suum vendere, ita benevolentis devotique est, læte, cito et benedicendo dare, et ita donum suum Deo et hominibus gratificare. Cæterum non vani ejuslibet datoris hilaritas vana Deo placet, sed ea sola quæ ex vera dilectione procedit. Sed ea ipsa compescenda est, ne ultra modum hilarescat animus, et de perpetrata eleemosyna sibi nimis complaceat, unde et Deo displicere incipiat. Quanto magis enim nobismetipsis placemus, tanto magis Deo displicemus. Propterea, fratres mei, quando eleemosynam damus, vel aliquod aliud bonum facimus, pensemus quoniam non nostra, sed aliena dispensamus, nec datores, sed potius ministratores sumus. Unde et dicamus illud quod Dominus jubet: « Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vo-

bis, dicite: Servi inutiles sumus, quod debuimus facere non fecimus (Luc. xvii). » Tertio vero, demonstrat Apostolus ob quam causam eleemosyna sit facienda, cum dicit: *Potens autem est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, ut in omnibus sufficientiam habentes, abundetis semper in omne opus bonum*. Ac si aperte dicat: Eleemosynam semper debetis facere, non ob gratiam vel laudem hominum, qui vel ingrati, vel impotentes, vel mendaces sunt ad remunerandum, sed propter Deum solum, qui solus potens est etiam semper nobis darce copiam eleemosynam faciendi, et remunerare factam. Ipse enim est eleemosynæ et causa finalis et causa efficiens. Namque propter ipsum solum et eleemosynam facere possumus, et propter eum solum eam facere debemus. Ipse enim dat nobis et voluntatem et potestatem, et materiam et affectum totius boni operis, et istorum omnium æternam remunerationem. Propter quod ait, *omnem gratiam*, id est cooperantem, operantem, perficientem et remunerantem. Et hoc probat auctoritate Psalmistæ, subdens: *Sicut scriptum est: Dispersit*, id est, dispergendo, *dedit pauperibus (Psal. cxi)*. Non enim uni omnia sunt danda sed pluribus, juxta quod possumus, et secundum quod illi indigent, distribuenda, ut plures apud Deum mereamur habere advocatos et intercessores. Neque sunt distribuenda non pauperibus, ne liberalitas liberalitate pereat. Pars enim sacrilegii est, res pauperum dare non pauperibus. Et quid meruit justus distribuendo pauperibus? *Justitia ejus*, id est merces quam per justitiam meruit, *manet in sæculum sæculi*, id est in æternum. Sed sollicite considerandum est, fratres mei, quoniam cum dixisset Psalmista, *Dispersit, dedit pauperibus*, et inde consequenter deberet subjungere, misericordia eleemosynarum ejus manet in sæculum sæculi, ait: *Justitia ejus manet in sæculum sæculi*. Similiter Dominus in Evangelio cum moneret ad eleemosynam, et apertius posset dicere: Attendite ne eleemosynas vestras faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, noluit, sed ait: « Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus (Matth. vi). » Ut quid hoc, nisi quia eleemosyna justitia est? Sicut enim debemus Deo religionem, parentibus honorem, majoribus reverentiam, subditis disciplinam, peccantibus correctionem, ita debemus miseris misericordiam. Sed et etiam, ipsæ res in communi omnium creatæ sunt. Deus vero eas abundantius commendat divitibus, præcipiens eis ut intelligant se non dominos, sed dispensatores earum ad pauperes. Unde constat quoniam, quando damus eleemosynas pauperibus, non nostra eis damus, sed sua eis reddimus. Quod utique officium justitiæ est. Qui ergo pauperibus, inopia pereuntibus communium rerum superabundantiam retinent apud se, quid aliud faciunt quam quod pauperibus sua tollunt et eos occidunt? Tot profecto pauperum facti sunt homicidæ quot sustentamenta pauperum retinent apud se.

Quarto, demonstrat Apostolus qua fiducia debea-

mus eleemosynam dare, cum subdit: *Qui autem dat semen serenti, et panem ad manducandum præstabit. Et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum justitiæ vestræ.* Ac si aperte dicat: Non sitis timidi vel pusillanimes ad dandam eleemosynam, sicut quidem qui pauperibus eleemosynam postulanti-
bus causantur se habere parum in arca, et parum annonæ in horreo. Nam Dominus *qui dat semen se-
renti*, id est materiam eleemosynæ tribuenti, ipse vobis facientibus eleemosynam procul dubio *et panem
ad manducandum præstabit, et multiplicabit semen
vestrum*, id est, propter eleemosynam quam fecistis, multiplicabit vobis materiam, unde majores eleemo-
synas facere possitis, *et ita augebit incrementa fru-
gum*, id est præmiorum justitiæ vestræ, et ita multi-
plicando, merita augebit et præmia. Minimæ quippe fidei est qui ob hoc non vult dare eleemosynam, quia
timet sibi necessaria deesse. Nam si Deus dat neces-
saria non suis, quanto magis suis fidelibus? Et si dat
necessaria rapientibus aliena, quanto magis erogan-
tibus sua? Fiducia quoque seminantis agricolæ (de
quo metaphoram sumit Apostolus) debet nos exci-
tare; quem quamvis spes messis aliquando fefellerit,
tamen non timet iterum quantumcumque potest se-
minare, sola perparce retinendo necessaria. Sed
etiam quandoque ea quæ erant sibi necessaria semi-
nat; quandoque vero cum necessaria non habet, mu-
tuet etiam aliena quæ seminet. Et si, fratres mei,
cum tanta fiducia dat agricola præsens semen pro
spe futuræ messis, fortassis inspis, cum quanta
fiducia debemus hic eleemosynas dare pro certa
spe retributionis æternæ? Beatus Nicolaus, beatus
Joannes patriarcha, cæterique sancti, vix sibi ne-
cessaria retinentes, quæcumque poterant, in ma-
nus pauperum seminabant, et Deus eis abunde
ministrabat quæ tribuere possent. Et quasi certare
videbantur: Deus illis ministrando, illi pro Deo
distribuendo. Ipsa etiam necessaria tribuit viduæ
Sareptanæ; quæ, cum tanta fames esset quod plus
panis habens plus viveret, ipsa tamen fidens in Deo,
de pusillo farinæ quod solum habebat, ipsa esuriens
prius prophetam pascit: unde et temporalis farinæ
multiplicationem, æternamque retributionem pro-
meruit. Aliena etiam mutuatur, cum propria non ha-
beret hospes Elisæi, ad exhibendum hospitalitatem
prophetis, unde promeruit post mortem suam, et
multiplicationem olei ad absolvendum, sustentan-
dumque uxorem et filios, mercedemque sempiter-
nam. Quotidie quoque, fratres mei, videmus quoniam
quidam semper rapiunt, et semper egent; quidam sem-
per tribuunt, et semper abundant, Deo propter quem
donant eis cuncta ministrante. Propterea discamus
Christum pascere in esurientibus, potare in sitien-
tibus, vestire in nudis, suscipere in peregrinis, visi-
tare in infirmis, redimere in captivis, quatenus me-
reamur ab illo audire illam dulcissimam vocem:
« Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum
quod vobis paratum est ab origine mundi. Esurivi
enim, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis

A mihi potum (Matth. xxv), » etc.: ipso præstante qui
cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus
per omnia sæcula sæculorum. Amen.

*Vita sancti Laurentii martyris per divum Ambrosium
episc. Mediolanensem scripta (10).*

Non prætereamus sanctum Laurentium, qui, cum
videret Sextum episcopum suum ad martyrium duci,
 flere cæpit, non passionem illius, sed suam reman-
 sionem. Itaque his verbis appellare cæpit: « Quo præ-
 grederis sine filio, Pater? Quo, sacerdos sancte, sine
 diacono properas? Nunquam sacrificium sine mi-
 nistro offerre consueveras. Quid in me ergo displi-
 cuit, Pater? Num degenerem probasti? Experire
 certe utrum ministrum idoneum elegeris, cui com-
 misisti Domini sanguinis consecrationem, cui con-
 summandorum consortium sacramentorum, huic
 consortium tui sanguinis negas? Vide ne periclitetur
 judicium tuum, dum fortitudo laudatur. Abjectio
 discipuli, detrimentum est magistri. Qui quod il-
 lustres et præstantes viri discipulorum certaminibus
 magis quam suis vincunt? Denique Abraham filium
 obtulit, Petrus Stephanum præmisit, et tu, Pater, in
 filio ostende virtutem tuam, offer quem erudisti, ut
 securus iudicii tui comitate nobili pervenias ad co-
 ronam. » Tunc Sixtus: « Non ego te, fili, relinquo
 ac desero, sed majora tibi debentur certamina. Nos
 quasi senes levioris pugnæ cursum recipimus, te
 quasi juvenem manet gloriosior de tyranno trium-
 phus. Mox venies, flere desiste, post triduum me
 sequeris. Inter sacerdotem et levitam hic medius
 numerus decet. Non erat tuum sub magistro vincere
 quasi adiutorem quæreres. Quod consortium pas-
 sionis meæ expetis? Totam tibi hæreditatem ejus
 dimitto. Quid præsentiam meam requiris? Infirmi
 discipuli magistrum præcedant, fortes sequantur, ut
 vincant sine magistro, qui jam non indigent magi-
 sterio. Sic et Elias Elisæum reliquit. Tibi ergo com-
 mendo nostræ virtutis successionem. » Talis erat
 contentio, digna sane de qua certarent sacerdos et
 minister, quis prior pateretur pro Christi nomine.
 In fabulis ferunt tragicis excitatos theatri magnos
 esse plausus, cum se Pylades Oresten diceret,
 Orestes (ut erat) Oresten se esse asseveraret; ille, ut
 pro Oreste neceretur, Orestes ne Pyladem pro se pa-
 teretur necari. Sed illis non licebat vivere, quod
 uterque esset parricidii reus; alter qui fecisset,
 alter qui adjuvisset. Hic Laurentium sanctum ad hoc
 nullus urgebat, nisi amor devotionis, tamen et ipse
 post triduum, cum illuso tyranno impositus super
 craticulam exureretur: « Assum est, inquit, versa et
 manduca. » Ita animi virtute vincebat ignis naturam,
 De D. Laurentio sic ait Petrus Chrysologus (11).
 Itaque beatissimus martyr ostendens quam quiete
 jaceret in illo ignito ferro, ait circumstantibus: « Jam
 me versate, et si una pars cocta est, vorate. » Mira-
 mur patientiam, donum Dei miremur. Ibi fides non
 solum non arsit, sed et consolabatur ardentem.
 D Quare fides consolabatur ardentem? Quia fidelem
 tenebat promittentem, ut fides non deficeret, ut spes
 non averteretur, ut charitas inter pœnas ignis cor-
 porales plus accenderetur, Dei dona erant, fratres
 mei, nemo arroget potentie suæ, quæ non dat nisi
 Deus. Merito Apostolus alloquens martyres, ut in
 Epistola ejus hodie, cum legeretur, audistis, « Vobis
 (inquit) donatum est pro Christo, non solum ut cre-
 datis in eum, sed etiam ut patiamini pro eo (Phil.
 1). » Ergo martyrium merita velut Dei dona laude-
 mus, amemus, subinferamus voluntatem nostram;
 voluntas enim sequitur, non prævenit. Sed tamen
 non deest charitas, si non desit voluntas; ipsa
 enim ardens voluntas vocatur charitas. Quis est
 qui timeat volens? quis est qui amet nolens?
 ferveat oratio, et festum martyris celebretur.

Sed ut non sit inanis, qui celebrat, imitetur. **A**tes omnia mundana studia experiri facit, et non in-
venientes in eis requiem, facit eos ad hæreditatem
Domini transire et ibi morari.

XXX.

IN ASSUMPTIONE BEATÆ MARIE VIRGINIS.

In omnibus requiem quæsi, et in hæreditate Domini morabor (Eccli. xiv). etc. Hæc verba, fratres charissimi, verba sunt sapientiæ, non mundanæ quæ inimica est Deo, sed sapientiæ quæ ex ore Altissimi prodiit, scilicet Domini nostri Jesu Christi, in quo et per quem Deus omnia fecit et refecit. Cujus verba omni aviditate suscipere debemus, scientes quoniam quod loquitur, loquitur nobis et pro nobis. Dicit autem quatuor. Primo, dicit se requiem quæsisse et elegisse, quod demonstrat, cum dicit, *in omnibus requiem quæsi, et in hæreditate Domini morabor*. Sed quid est, Domine mi Jesu Christe? Tu es ipsa requies, et quicumque requiescit, per te requiescit. Unde etiam ipse clamas: « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. xi), » id est, requiescere faciam. Quomodo ergo tu ipse, cum sis requies, requiem quæsisisti? Sed scio quod nos, in his quæ nobis concordantia et placencia snut, requiem habemus; in illis vero, quæ nobis contraria et displicentia sunt, requiem habere non valemus. Tu quoque, Domine, cum penes te requiem semper et pacem habeas, apud illos tamen qui per immunditiam et iniquitatem tibi dissimiles et displicentes sunt, requiem non habes, nec illi similiter apud te. Apud vero illos, qui per munditiam et justitiam tibi similes et placentes sunt, requiem habes, et illi similiter apud te. Unde et dixisti: « Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem et mansuetum, et tremementem sermones meos? » (Isa. lxi.) Illic quoque ostendis apud quem requiem eligas, cum subjungis, *et in hæreditate Domini morabor*. Porro hæreditas Domini dicuntur hi quos Deus regni sui hæredes, Filiique sui cohæredes elegit, qui, contemptis omnibus transitoriis, solum Deum in hæreditatem sibi eligunt, dicentes cum Propheta: « Dominus pars hæreditatis meæ (Psal. xv), » id est, pars et hæreditas mea. Hinc est quod beata et venerabilis Virgo Maria, cujus hodie Assumptionem celebramus, quia præcunctis, qui ab initio usque in finem fuerunt vel futuri sunt, Dominum in munditia, humilitate, mansuetudine, simplicitate, sanctitate, cæterisque virtutibus magis studuit imitari, Dominique fieri hæreditas omnibus modis desideravit; ideo eam Dominus de numero universorum qui sunt vel fuerunt, vel futuri sunt, singulariter elegit. In qua non tantum spiritualiter, sed etiam carnaliter requiesceret, et secundum assumptam humanitatem habitaret, confoveretur et cresceret. Sed et in nobis, fratres charissimi, si vias Domini nostri Jesu Christi pro modulo nostros secuti fuerimus; si mundi, si humiles, si mansueti, si sancti, si justi, sicut ipse justus est, fuerimus, procul dubio in nobis habitabit, requiescet et complacebit, vel certe divina sapientia dicit se in omnibus requiem quæsisisse, et tantum in hæreditate Domini morari, quia homines sapien-

Secunda pars sequitur, in qua sapientia Dei Patris ostendit ipsum Patrem mandatum, et consensum sibi in hæreditate ejus, cum subdit: *Tunc præcepit et dixit mihi Creator omnium*, subaudis, ut etiam morarer in hæreditate ejus. Cum Pater et Filius sint ejusdem substantiæ, essentiæ, auctoritatis, voluntatis et potentiæ; tamen Filius semper respiciens, tum ad hoc quod ipse ex Patre est, cum Pater ex nullo sit, tum ad hoc quod secundum assumptam humanitatem minoratus est, dicit quia « non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem Patris mei qui misit me (Joan. vi). » Et quia « Pater major me est, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio (Joan. xiv). » Consensum vero cum subjungit: *Et qui creavit me*, id est genuit me, vel certe, secundum humanitatem assumptam creavit, *requievit in tabernaculo meo*. Cum enim Deus Pater, et ex eo genita sapientia, fuit semper ejusdem essentiæ et voluntatis, in quocunque requiescit Dei sapientia, et Deus Pater. Unde et eadem sapientia in Evangelio dicit: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Joan. xiv). » Porro tabernaculum suum vocat, vel ipsum assumptum hominem in quo habitat plenitudo divinitatis corporaliter; vel etiam sacratissimum uterum beatæ Virginis, in quo Dei sapientia secundum carnem habitavit, Sed et tam Deus Pater quam ejus Filius in ea et per essentiam, et per gratiarum plenitudinem requievit. Sed et unusquisque nostrum, fratres mei, si omnem spurcitiarum labem a nobis eliminamus, si nos virtutibus et bonis operibus exornamus, si per veram charitatem Deum in nobis habemus, procul dubio Dei Patris ejusque sapientiæ tabernaculum et templum sumus, dicente Apostolo. « Templum Dei sanctum est, quod estis vos (I Cor. vi); » et alibi: « Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti? Si quis enim violaverit templum Domini, disperdet illum Deus (I Cor. iii). » Templum Dei violat, qui per turpes et malas cogitationes, et per reprobam vitam, a se Dei sapientiam prolongat. Scriptum est enim: « In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis (Sap. i). Sequitur pars tertia, in qua exponitur in quibus Dei sapientia requiescat, cum subjungitur: *Et dixit mihi: In Jacob inhabita, et in Israel hæreditare, et in electis meis mitte radices*. Voluntas Dei Patris est ut ejus sapientia habitet in Jacob, id est in luctatoribus contra vitia, hæreditet in Israel, id est in fortibus contra vitia, mittat radices, tantum in electis. Multoties quippe et luctatores vitii succumbunt, et fortes cadunt, et Dei sapientiam, quæ videbatur in eis habitare vel hæreditare, perdunt. Sed electi soli, in quibus divina sapientia misit radices, eam non admittunt. *Et sic, inquit, in Sion*, id est in speculativis,

firmitate sum, qui scilicet optimam partem sibi elegerunt, quæ non auferetur ab eis *Luc. x*). *Et in civitate*, id est in congregatione sanctorum, *sanctificata similiter requievi*. « Ubi enim duo vel tres congregati sunt in nomine meo, ego in medio eorum sum (*Matth. xviii*). » *Et in Hierusalem potestas mea*, id est in pacificis. Potestas enim divinæ sapientiæ, præcipue in pacificis, qui filii Dei vocabuntur (*Matth. v*), apparet, quoniam omnes inordinatos motus non solum in se, sed etiam in aliis sedant. Divina quippe sapientia pacifica est, similis aquæ profundæ. Sæcularis vero litigiosa est, similis aquæ tenui et garrulæ. *Et radicavi in populo honorificato*, cui dicit Dominus. « Tu es populus meus, et ego Deus tuus. » Quod exponens subdit : *Et in partes Dei mei hereditas illius*, id est, in illo populo radicavi quem elegit Deus in partem, et qui Deum elegit in hereditatem. *Et in plenitudine sanctorum detentio mea*. Ubi enim major sanctimonia, ibi divina magis invitatur et detinetur sapientia. Cum autem in omnibus his divina requiescat sapientia, præcipue et singulariter requiescit in Maria. Ipsa enim omnia hæc, et plusquam hæc habet. Quis enim sic fuit Jacob, id est luctator contra vitia, ut Maria? Quis fuit sic electus, imo prælectus ut Maria? Quis fuit sic Sion, id est speculativus, ut Maria? Quæ civitas sic fuit sanctificata, ut civitas et claustrum Dei Maria? Quis fuit sic Hierusalem, id est pacificus, ut mediatrix Dei et hominum Maria. Quis fuit populus sic honorificatus, ut pars vel hereditas Dei, ut singularis Dei Mater et Virgo, et regina cælorum Maria? Quis habuit tantam sanctimoniam plenitudinem, quantam Maria? Singulariter igitur et superexcellenter Dei sapientia requievit in Maria.

Sequitur pars quarta, in qua sapientia ostendit qualis ipsa sit : dicit se esse exaltatam, se esse speciosam, se esse odoriferam. Se esse exaltatam ostendit, cum subdit : *Quasi cedrus exaltata sum in Libano*. Sed cum divina sapientia non possit esse major vel altior quam semper fuerit, quomodo dicit se esse exaltatam? Non quia in se, sed quia in suis, dum eos exaltat, exaltatur. Divina quippe sapientia facit quod sancti, a vitiis surgentes, in alto virtutum se collocant, et quod virtutum virtuti, bonum bono accumulunt. Et hoc est quod dicit : *Quasi cedrus exaltata sum in Libano, et quasi cypressus in monte Sion*. *Quasi palma exaltata sum in Cades*. Per Libanum, qui *candidatio* interpretatur, candor innocentis vitæ significatur. Per cedrum vero, cujus odor figit serpentes, dicente poeta :

Dice colubum stabulis accendere cedrum.

Ving., Georg. lib. iii, vers. 444.)

et cujus resina libros a Unis et vetustate conservat, fides accipitur, cujus intelligentia fugat hereticos, et sensum Scripturarum a corruptione conservat. Per Sion altitudo speculationis intelligitur. Per cypressum vero quæ odorifera est, nullo impulsu amittens comam, solida et oneri cedere nescia, fortitudo spei æternæ odorantis et superari nescientis,

A accipitur. Per Cades, quæ *mandatum* vel *sancta* interpretatur, *mandatum* Dei intelligitur. Per palmam vero, quæ gracilis est circa radicem, et desuper dilatatur cum gratia foliorum semper virentium et suavium pomorum, charitas, quæ ab angusto incipit, et postea usque ad inimicos dilatatur, et semper viret et fructificat, significatur. Divina igitur sapientia *quasi cedrus in Libano, quasi cypressus in monte Sion, quasi palma in Cades* exaltatur, dum per eam sancti in innocentia fidem, in contemplationem spem, in mandato charitatem observantes, exaltantur. Se vero speciosam ostendit cum subdit : *Quasi plantatio rosæ in Jericho. Quasi oliva speciosa in campis, et quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis*. Porro Jericho odor vel luna interpretatur.

B Per plantationem rosæ in Jericho, corona martyrii designatur. Per olivam, cujus liquor superenatat omnibus liquoibus, misericordia quæ superexaltat iudicium, accipitur. Per platanum, sic dictam a latitudine foliorum, et quia palma et ampla est, quæ nascitur juxta aquam in plateis, magnanimitem significat, quæ juxta *mandatum* divinæ sapientiæ, et latitudine charitatis, animi amplitudine cunctos recipit, protegit cunctisque benefacit. Divina igitur sapientia est speciosa *quasi plantatio rosæ in Jericho, et quasi oliva speciosa in campis, et quasi platanus exaltata, juxta aquam in plateis*, quoniam quosdam odore bonorum operum etiam martyrio coronat, alios in campo hujus vitæ, virtute misericordiæ et compassionis decorat, alios latitudine charitatis, magnitudine benefaciendi, latius illustrat. Se vero esse odoriferam ostendit, cum dicit : *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans, odorem dedit; quasi myrrha electa, dedit suavitatem odoris*. Sane per cinnamomum, quod est brevis frutex, colore subnigro vel cinereo, et fractum, spiramentum visibile emittit in modum nebulae vel pulveris humilitas significatur, quæ se quasi brevem et vilem dejiciens, etiam læsa magis humiliatur, et quasi visibile spiramentum boni dicti, vel facti, suis læsoribus reddit. Per balsamum vero, quod duobus cubitis eminet, foliis albis et semper manentibus, et læsum cum acuto lapide, emittit guttas odoris præcipui, benignitas significatur; quæ semper albens et virens, etiam læsa læsoribus gratiam beneficiorum reddere novit. Per myrrham etiam quæ amara est, et corpora incorrupta conservat, castimonia et mortificatio carnalium desideriorum significantur, quæ corpus et animam a vitiis conservant incorruptam. Divina igitur sapientia est odorifera sicut cinnamomum et balsamum et myrrha, quoniam sanctos suos virtute humilitatis, benignitatis et castitatis redolere facit.

D Et si, fratres mei, sapientia Dei Patris, Dominus noster Jesus Christus, sic exaltat, sic decorat, sic redolere facit cæteros sanctos, quanto magis dilectissimam et singularem matrem suam? Et mandatum quod de honorificatione patris et matris nobis dedit, quanto magis ipse custodit. Exaltavit itaque dilectissimam matrem suam sicut cedrum in Li-

bano, sicut cypressum in monte Sion, et sicut palmam in Cades, qui eam in via super altitudinem fidei, spei, et charitatis, cæterarumque virtutum omnium superexcellenter exaltavit, et in patria super omnem angelorum et archangelorum celsitudinem singulariter sublimavit. Decoravit quoque eam sicut plantationem rosæ in Jericho, et sicut olivam speciosam in campis, et platanum exaltatam juxta aquam in plateis, quoniam eam etiam in via martyrii, testante Simeone dicente quod ejus animam pertransiret gladius (*Luc. ii*), et misericordiæ, et magnanimitatis, cæterarumque virtutum operibus decoravit. Et in patria omni corona, omnique gloria, omni pulchritudine, claritate et honore, plusquam cor hominis capere possit, mirificavit. Redolere quoque fecit eam sicut cinnamomum et balsamum aromatizans, et sicut myrrham electam, quoniam tam bono odore, tam bona opinione humilitatis, benignitatis, virginitatisque singularis, cæterarumque omnium virtutum, eam aromatizavit. Quod universi fideles, tam illi qui adhuc sunt in via quam illi qui jam sunt in patria, omnisque militia cælestis, in fragrantia illius incomparabili delectentur et admirentur dicentes: « Quæ est ista quæ ascendit de deserto sicut virgula fumi ex aromatibus mirrhæ et thuris, et omnis pulveris pigmentarii? » (*Cant. iv.*) Ineffabilem igitur fragrantiam sacratissimæ Virginis et Dei Matris, fratres charissimi, admiremur, ammirando delectemur, delectando æmulemur, æmulando de longe pro viribus nostris imitemur, omnem maculam, omnem turpitudinem fugientes, studia virtutum, morumque bonorum sequentes, castitatem mentis et corporis conservantes, jejuniis et orationibus insistentes, operibus compassionis et misericordiæ semper radiantes, bonæ opinionis exemplo alios invitantes, gloriosam Dei Matrem, ut nostram adjuvet tarditatem, fletibus et suspiriis flagitantes et dicentes; O gloriosa Dei Mater, meritis et precibus tuis trahe nos post te, curremus in odore unguentorum tuorum. Nec poterit eam non exaudire de nobis, qui pro nobis de ea dignatus est nasci, Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXXI

IN EODEM FESTO ASSUMPTIONIS BEATÆ MARIE.

In illo tempore, intravit Jesus in quoddam castellum, et mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam (*Luc. x*). Et reliqua. In hac lectione, juxta tropologiam, trium vitarum exempla proponuntur nobis. Sunt enim tres vitæ quæ solæ regnum cælorum merentur, activa scilicet, contemplativa et mista. Activa est laborantium, contemplativa oratorum, mista rectorum sive prædicatorum. Est autem officium activæ vitæ terrena recte dispensare, quod suum est unicuique reddere, Deo religionem, sibi munditiam, parentibus honorem, familiæ providentiam, filiis eruditionem, majoribus obedientiam, patriæ defensionem, minoribus tutelam, omnibus

A æquitatem, erranti correctionem, esurienti cibum, nudo vestimentum, peregrinis hospitium, et hujusmodi. Et quia hæc in labore est, ab actione frequenti activa nuncupatur. Contemplativæ vero officium est Dei gloriam contemplari, sola cælestia meditari, toto desiderio ad æternam beatitudinem festinare, omnia caduca fastidire. Hujus studium triplex est oratio, lectio, meditatio. Orando loquitur ad Deum, legendo Deus sibi loquitur, meditando lecta memorantur. Oratione mundatur, lectione instruitur, meditatione philosophatur. Et quia in contemplatione studium ejus versatur, contemplativa vocatur. Mista quoque officium est, alternatim nunc contemplativæ, nunc activæ vices agere. Nunc contemplando adorare, legere, meditari. Nunc laborando instruere rudes, corrigere errantes, juvare indigentes, et hujusmodi. Hujus officium Dominus exsequebatur, quia nunc orabat in montibus et in solitudinibus, nunc prædicabat et curabat in urbibus et populosis locis. Unde et hic legimus, quia Jesus intravit in quoddam castellum. Activæ vero officium exsequebatur Martha, cum Dominum in sua persona, vel in suis membris suscipiebat, dum ei ministrabat, dum circa ministerium frequens erat. Contemplativæ officium exsequebatur Maria, quasi relicta cura et administratione, sedens secus pedes Domini, cum toto desiderio cernebat et audiebat. Erat autem sedens, id est quieti tam corpore quam mente, soli contemplationi et verbo Dei intenta. Et hoc est contra quosdam falsos contemplativos, qui, cum sedeant in claustro, vel in solitudine, corpore, tamen per universum mundum vagantur mente, nec sunt intenti orationi vel lectioni, sed rumoribus et vanitatibus. Et hoc solet eis contingere ex accidia, quæ maxime contemplativos solet vexare, cum non habeant solatia sociorum aut operum, quibus tædia sua possint relevare. Sed vos contemplativi per dilectionis fervorem excutite a vobis omnem torporem « Maledictus est enim qui opus Dei facit negligenter (*Jer. xlviii*). » Et variate vestra studia, nunc orando, nunc legendo, nunc aliquid agendo, quoniam similitudo mater satietatis est.

Porro, juxta Evangelii seriem, tria nobis consideranda sunt. Quare istæ vitæ, cum sic sint diversæ, sorores dicantur, et quare Martha conqueratur, et quid ei a Domino respondeatur. Sane hæc duæ vitæ ideo sorores dicuntur, quia ex eadem origine procedunt, quia ad eundem finem tendant, et se semper coadjuvent et comitentur. Ex eadem quippe dilectionis Dei et proximi est, et quod laborat Martha, et quod contemplatur et orat Maria, ad eundem quoque finem tendunt, quia et illa ad hoc laborat, et hæc ad hoc philosophatur, ut Deo placeat et ad ejus visionem perveniat. Alias nec hæc vera Martha est, nec hæc vera Maria est. Sese etiam semper coadjuvant; nam Martha Mariam ministrando necessaria sustentat, ut ita possit contemplationi vacare, et ita quodammodo participat et suum facit bonum Mariæ, dicente Domino: « Qui

recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet (*Matth. x.*). » Non enim ait: Mercedem de propheta, sed mercedem ipsius prophetæ, suum facit, dum eum sustinet, ut prophetare possit. Maria quoque juvat Martham pro ea Dominum orando, ne aliquando inter tot sollicitudines corruat, et ita meritum Marthæ facit suum. Sic itaque contemplativa et activa vita sese coadjuvant et comitantur, non solum in diversis, sed etiam in una et eadem persona. Nullus enim activus vivit recte, nisi ei ipse aliquando contempletur et oret, aliter enim rationabiliter agere nequit. Nec aliquis contemplativus potest in hac vita sic contemplationi vacare, quin necesse sit eum ad activæ operationem descendere, similis aquilæ, qui, postquam ad astra volavit, et solem contemplatus est, rursus ad cadavera in terram descendit. Sed quare conqueritur apud Dominum Martha de Maria, dicens: *Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi ut me adjuvet.* Non ideo quod putet officium Mariæ otiosum et nullum esse, ut quidam hodie putant, et ideo velit ad suum bonum officium Mariam transire, sed quoniam ipsa novit officium Mariæ peroptimum esse, et ideo vellet in suo inferiori officio, tamen necessario, a sua sorore juvari, quatenus, eo cito consummato, queat cum sorore eadem diutius desideratæ contemplationi vacare. Quod aperte contra quosdam falsos activos est, qui nunquam desiderant ad quietem contemplationis transire, sed semper curas et labores sæculares amant tractare, qui et si quandoque forte vacant corpore, tamen tunc sollicitantur et laborant mente, nec in curis et negotiis sui coadjutores quærunt habere, sed potius ipsi soli omnia volunt tractare, curas et labores habentes pro quiete, et quietem pro labore. Sed quando inter curas quietem habere poterunt, qui nec in ipsa quiete quietem habere non possunt. Quid autem Dominus pro Maria respondeat, ostenditur, cum subditur: *Martha, Martha, sollicita es et turbaris erga plurima. Porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea.* In his verbis Dominus partem Marthæ non reprehendit, sed partem Mariæ præponit. Officium enim Marthæ sibi placere demonstrat, cum illud suscipit, et cum *Martha, Martha*, ex magna affectione, geminat. Sed demonstrat illud inferius esse officio Mariæ, in tribus: quia videlicet Martha sollicita est in pluribus, et quia turbatur, et quia pars ejus aufertur. Quia enim sollicita est in pluribus, ideo uni necessario minus intenta est. Et quia turbatur, ideo veritatem minus contemplari potest. Et quia aufertur, ideo minus appetenda est. Et e contra pars Mariæ in eorum contrariis commendatur, quia uni tantum est intenta necessario, et quia non turbatur, sed manet inconcussa, et quia non aufertur, sed semper est mansura, et ideo magis appetenda. Attamen pars Marthæ fructuosior est in operibus et prodest pluribus, nec minoris meriti est. Quia si quid pulveris ex terrenis negotiis et cu-

ris quotidianis contrahit, charitas et profectus proximorum abluit. Poro quod sit illud unum quod omnibus est necessarium, ostendit Psalmista, dicens: « Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam (*Psal. lxxii.*). » Illic uni tanquam anchoræ, cui soli intendunt contemplativi, adhærere semper et nos debemus activi, dum turbines et tempestates sollicitudinem et laborum et tribulationum temporalium nos jactant.

Notandum vero est quod Dominus, quamvis rogatus, non præcipit Mariam transire ad officium Marthæ, et quamvis laudet partem Mariæ, non præcipit Martham ad eam transire. Et quare? Quoniam novit hanc magis esse idoneam contemplationi quam actioni, et illam magis esse actioni quam contemplationi, et ideo vult utramque in vita magis sibi idonea salvare. Sunt enim quædam personæ tardioris et grossioris ingenii, magis ad temporalia quam ad spiritualia idoneæ, et e contra, quædam subtilioris ingenii, magis ad spiritualia quam ad mundana aptæ. Utræque ergo ad quos magis idoneæ sunt sese exerceant, ne, si forte ad id ad quod idoneæ non sunt, transeant, inutiles fiant. Quod bene significatur per hoc quod tabernaculum Moysi erat exterius coopertum pellibus et sagis cillicinis, ad expellendam intemperiem aeris. Interius vero splendebat coctus, purpura et byssus. Quia enim quidam homines grossæ mentis sunt minus idonei tractare spiritualia, ideo debent illud ad quod idonei sunt facere, scilicet exteriores curas et perturbationes suscipiendo ab eorum injuriis contemplativos protegere. Et quia quidam homines spirituales ad exteriora tractanda sunt minus idonei, debent interiora et spiritualia ad quod magis idonei sunt tractare, ne forte, si purpura et byssus ad intemperiem foris prodeant, gratiam suam amittant. Et e contra si sagæ et pelles interius ponantur, indecora et inutilia fiant. Vidi enim quosdam a claustris contemplationis egressos, non regressos esse, sed, more corvi missi a Noe, cadaveribus adhæsisse. Sunt et aliæ personæ, quæ ad utrumque sunt idoneæ, quæ et exteriora et interiora convenienter norunt tractare. Isti debent rectores Ecclesiarum constitui, qui vicissim sciant cum Moyse, et in tabernaculo per contemplationem Dominum consulere, et foras ad erudendum regendumque populum exire. Qui ad exemplum columbæ Noe egressi, nec in exterioribus requiem invenientes, cum ramo olivæ, id est opere misericordiæ, exterius adepto, ad arcem contemplationis testinant redire. Qui more Jacob speciem Rachel, id est contemplationis, magis diligant, et Liam, id est activam vitam, propter operum fecunditatem sustinero non recusant. Mystice vero castellum in quo Dominus intravit, uterus est beatæ Virginis. Quod bene congruit ei et nomine et significatione. Nomine, quoniam castellum sive castrum dicitur a castrando, eo quod propter vigilias et laborem armorum omnis libido eliminetur a castro. Ab utero quoque beatæ Virginis omnis libido propter labores et ho-

nestas exercitationes exclusa fuit. Significatione, quoniam castellum dicitur quod est muris et propugnaculis circumvallatum, custodibus munitum, necessariis repletum. Castrum quoque beatæ Virginis fuit propugnaculis vallatum, ut ab continentia contra ingluviem, castitate contra luxuriam, munificentia contra avaritiam, patientia contra iram, humilitate contra superbiam. Unde in Canticis canticorum : « Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus (*Cant. iv.*) » Item : « Collum tuum sicut turris David, quæ ædificata est cum propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium (*Ibid.*) » Fuit enim beata Virgo collum, per quod exiit ad nos Verbum Dei. Fuit etiam custodibus munitum, utpote quam Gabriel cæterique angeli, et sancti homines, ut Joseph et Joannes evangelista, ut Dei templum, sanctissime custodierunt. Fuit et necessariis repletum, utpote in qua fecit sibi cellarium panis vitæ et aqua sapientiæ. Fuit igitur beata Virgo castellum, et quoddam, id est singulare, quia, quamvis cæteræ virgines possint esse mundæ et castæ, tamen nulla potest esse similis, et Virgo et Mater. Quod et si concedamus posse fieri, nulla tamen alia potest esse mater Filii Dei. Qui sicut est unico Patri, ita est unicæ unicæ matri. In hoc igitur castissimum castellum intravit Jesus. Porta vero per quam intravit, fides est. Quia enim credit, perfecta sunt ei omnia quæ dicta sunt ei a Domino. Nec intrans Jesus hoc castellum violavit; Jesus enim salvat, non violat. Secundum nomen ejus, ita et opus ejus.

Et mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam, etc. Nulla sic exsecuta est officium Marthæ, ut beata Virgo. Alii quemlibet hospitem in domo sua suscipiunt, hæc et istud ad litteram fecisse creditur, et quod est majus, ipsum Filium Dei, qui non habet ubi caput suum reclinet (*Luc. ix.*), in utero suscepit. Alii nudum quemlibet veste cooperiunt; hæc et istud fecisse creditur, et quod majus est, ipsum Filium Dei propria carne vestivit. Alii quemlibet esurientem cibo vel potu reficiunt; hæc et istud fecisse creditur, et etiam ipsum Filium Dei secundum carnem esurientem, etiam interiori lacte suo potavit, et cætera humanitatis officia ei diligentissime exhibuit, ut de ea merito dicatur : *Martha vero satagebat circa frequens ministerium.* Inter hæc etiam sollicita erat, et turbabatur, cum fugeret in Ægyptum a facie Herodis suum talem filium persequentis (*Matth. ii.*). Turbatur cum Judæos insidiantes, et ei mortem machinantes agnosceret. Comprehenso quoque et crucifixo adfuit, imo etiam ipsius animam idem gladius passionis transverberavit (*Luc. ii.*). Unde et bene congruit quod dicitur : *Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima.* Nemo vero dubitat quin beata Maria vellet filium suum de omni tribulatione liberari, et seipsam in turbatione adjuvari a divinitate, quam eidem filio suo noverat inesse per theoriam quæ est pars Mariæ. Et est quod conqueritur Martha, quod eam

A solam soror ministrare relinquit. Et si talis est in beata Virgine pars Marthæ, qualis putatis est in ea quæ optima pars prædicatur Mariæ? O quam magna multitudo dulcedinis fuit in ea, quando Spiritus sanctus in eam venit, et virtus Altissimi obumbravit, et de eodem Spiritu sancto concepit! Quid de Deo non aspiciēbat, in qua Dei sapientia latebat? Et quid de Deo non sapiebat, quæ ipsum thesaurum sapientiæ et scientiæ in se portabat? Nemo unquam sic gustavit quam suavis est Dominus. Hæc conservabat omnia verba angelorum, pastorum, magorum, necnon et ipsius filii sui, conferens in corde suo (*Luc. ii.*). Circa plurima occupabatur, ut Martha, circa unum delectabatur, ut Maria. Singulariter igitur partem Marthæ peregit, singulariter optimam partem Mariæ elegit. Sed pars Marthæ ei aufertur bono suo, quia pars Mariæ ei perficitur quæ non auferetur ab ea. Exaltata est enim super choros angelorum, repletum est in bonis desiderium suum, quæ gaudet et regnat cum filio suo in æternum, apud ipsum pro nobis semper intercedens, si tamen ad exemplum ejus fuerimus vel Martha, Christum in pauperibus suscipiendo, cibando, vestiendo, cæteraque opera misericordiæ ministrando. vel si fuerimus Maria, soli Christo cunctis transitoriis spretis adhærendo, contemplationi, lectioni, orationi, cæterisque virtutibus vacando, et ad Deum toto desiderio festinando et perveniendo. Quod gloriosis precibus ejusdem beatissimæ matris suæ nobis concedere dignetur, cui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXXII.

IN FESTO SANCTI BARTHOLOMÆI.

Facta est contentio inter discipulos, quis eorum videretur esse major (*Luc. ix.*), et reliqua. Quinque-partita est lectio ista, fratres mei. Primo enim contendunt discipuli de prælatione. Secundo, Dominus eos redarguens ostendit de quo non debeant, vel debeant contendere. Tertio, exemplo suo eos invitat. Quarto, quæ sit summa meriti eorum demonstrat. Quinto, quod præmium esset eis daturus manifestat. Primo igitur discipuli narrantur de prælatione contendisse, cum dicitur : *Facta est contentio inter discipulos, quis eorum videretur esse major.* Sicut bonorum est in Scripturis attendere unde in melius proficiant, sic perversorum est in Scripturis accipere, unde nequitas suas vel defendant, vel excusent, ideoque multo ardentius attendunt quod facta est contentio inter discipulos Christi, quis eorum videretur esse major, quam quod « multitudinis credentium erat cor unum et anima una (*Act. iv.*) » Multo recolunt tenacius quod facta est contentio inter Paulum et Barnabam, ita ut discederent ab invicem, quam quod idem Paulus dicit : « Cum sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis? » (*I Cor. i.*) Quasi nobis infirmitas sanctorum præponatur imitanda et non illud potius, quia « convalescerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello (*Hebr. ix.*) » Non enim proponitur nobis contentio vel infirmitas sanctorum ad

imitandum, sed potius ad cavendum. Attamen de qua praelatione contenderent, dubium est. Si enim de exteriori praelatione contendebant, constat quia, tanquam carnales adhuc, errabant. Unde et a Domino redarguuntur dicente: *Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos benefici vocantur. Vos autem non sic.* Ac si diceret: Non more saecularium de praelatione et laude contendatis. Si autem (quod magis credo) de praelatione virtutis contendebant, iuxta quod Dominus eis praeceperat: « Contendite intrare per angustam portam (*Matth. vii; Luc. xiii*), » nequaquam in hoc pecebant, nec de hoc a Domino redarguuntur, sed potius ab eo erudiuntur, quod de virtute et sanctitate contendere debent, non per elationem, sed per humilitatem. Porro insitum est nobis, fratres mei naturaliter concupiscere et ambire. Cum enim omnis anima creata sit a Deo concupiscibilis, naturaliter concupiscit profectum et honorem suum. Sed in electione concupiscendorum, falluntur saeculares, qui spiritualia et aeterna bona vel ignorantes, vel negligentes, sola transitoria mirantur, cupiunt et ea quocunque modo rapere contendunt. At viri spirituales, spiritualia bona jam degustantes, et aeterna praedodorantes, illa sola, contemptis divitiis saecularibus et honoribus, ambiunt et appetunt. Sed quia norunt profectum virtutum sine humilitate esse praecipitium, in virtutibus per humilitatem proficere contendunt. Quia igitur, fratres mei, non concupiscere non possumus, vera et aeterna bona concupiscamus. Quanto magis enim desideraverimus aeterna, tanto magis vilescant nobis terrena.

Sequitur pars secunda, in qua Dominus discipulos de quo non debeant, vel debeant contendere, informat. Porro de quo non debeant contendere, eos informat, cum subdit: *Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super illos benefici vocantur.* Ac si aperte dicat: Illi per ambitionem rapiunt sibi regnum, vel potestatem super gentes. Exercent super ea: non regimen, sed magis dominationem per superbiam, et amant ab eis laudari et honorari per inanem gloriam. *Vos autem non sic,* id est, non ambiatis praelationem. Et si ad eam fueritis vocati, non amabitis dominari et honorari, sed potius humiliari, laborare et ministrare. Unde et Petrus: « Neque, inquit, ut dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo (*I Petr. v*). » Cum enim omnes homines aequales creati sint, superbia est super aequales velle dominari. Sed quia quidem homines a ratione deviantes, peccando fiunt animales, necesse est ut rationales et spirituales homines eis corrigendis et regendis praeficiantur, et in hoc non hominibus, sed animalibus dominantur. Debet igitur praelatus se exhibere et boni tanquam socium, et perversis tanquam dominum, ita tamen quod in ipsis perversis seiat prudenter persequi culpam, et fovere naturam, ut nec propter correctionem cadat ab amore, nec propter amorem, a correctione. Sed etiam ipsum quem corripit exterius, sibi praeparat

A interius, attendens se cum major sit gradu et scientia similia vel etiam graviora commisisse, vel committere posse. Quod aperte contra quosdam est, qui per ambitionem super meliores et prudentiores rapiunt principatum, et non regnum super nos exercent, sed tyrannidem, « amantes primos accubitus in cenis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi (*Luc. xiv*), » vitia tam in se quam in subditis nutrienda, et spiritum extinguentes. De quibus vero discipuli Christi debeant contendere ostendit ipse, cum dicit: *Sed qui major est vestrum, fiat sicut junior; et qui praecessor est, sicut ministrator.* Ac si aperte dicat: Non contendetis de praelatione et dominio, sed potius de humilitate et ministerio. *Qui major est, inquit, vestrum, subaudis merito virtutum, fiat sicut junior, id est inferior,* non quidem sola voce et simulatione, ut hypocrita, sed etiam vera sui aestimatione. Quod erit si se ipsum vere cognoscens, semper infirmitates, vitia et peccata sua, aliorum vero bona consideret. Hoc enim pensans, non solum bonis quibuslibet minoribus non audebit se praeferre, sed nec etiam quantumcunque peccatoribus, cogitando, se posse ruere, et illos per poenitentiam, etiam ad summas virtutes ascendere posse. Quis enim considerans Judae apostoli ruinam, et Magdalenae restorationem, audeat se, quantumcunque justum, praeferre alicui quantumcunque peccatori? *Et qui praecessor est, inquit, gradu praelationis, fiat sicut ministrator, non sola similitudine, sed veritate.* Cum enim episcopus superintendens dicatur, et intendere, vigilare, custodire, timere, et sollicitum esse pro subditis, sit magis ministrantis quam dominantis officium, patet quod officium episcopi est magis ministrare quam ministrari, et episcopus magis minister debet dici quam dominus. Hoc autem probat per similitudinem, cum subdit: *Nam quis major est, iuxta iudicium scilicet saeculi, qui recumbit an qui ministrat? Nonne qui recumbit?* Porro officium ministri est tam pro se quam pro aliis sollicitum est, necessaria praeparare, et quod unicuique necessarium est apponere. Recumbentis vero est pro se solo sollicitum esse, sedere et appositis uti. Episcopus ergo et sacerdos est in Ecclesia tanquam minister, quoniam non tam pro se quam pro aliis sollicitus est, et quoniam sacramenta et praedicationis verba aliis habet praeparare, et quoniam unicuique verbum vel sacramentum necessarium habet apponere. Plebs vero est in Ecclesia quasi recumbens, quoniam pro se tantum unusquisque sollicitus est, et non stat quasi ad aliquid agendum, sed semper quasi discumbit ad audiendum, et appositam expositamque suscipit praedicationem.

Sequitur pars tertia, in qua Dominus exemplo sui invitat discipulos ad humilitatem et ad ministerium, cum subdit: *Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.* Quomodo Dominus officium ministri expleat, ostendit ipse cum se officium pastoris et medici facturum demonstrat per Ezechielem pro-

phelam, dicens : « Ecce ego requiram oves meas, A et visitabo eas sicut pastor visitat gregem suum in die, quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum. Quod perierat requiram, quod abjectum fuerat reducam, et quod fractum fuerat alligabo, et quod infirmum fuit consolidabo, et quod forte et pingue custodiam, et pascam eas in iudicio et iustitia (Ezech. xxxiv). » Et Isaias : « Sicut pastor, inquit, gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit, fetus ipse portabit (Isa. xl). » Sane Dominus quod perierat requisivit, quando hominem perditum redimere venit. Quod abjectum fuerat reduxit, quando gentes, per idololatricam abjectas, ad fidem vocavit. Quod fractum fuerat alligavit, quando Magdalenam, et Saulum, et consimiles, desperatione fractos, alligavit. Quod infirmum fuerat consolidavit, quando infirmitatem discipulorum per Spiritum sanctum roboravit. Quod forte et pingue est custodit, quando viros sanctos ne aliquando in tentationibus corruant, custodit. Pascit eos in iudicio et iustitia, quoniam eos recte et iusta intentione instruit. In brachio suo congregabit agnos, quoniam electos suos de diversis mundi partibus in unionem fidei convocat. In sinu suo eos levat, quoniam earum teneritudinem in sinu misericordiæ suæ confovet et conservat. Fetus ipse portat, quoniam animas per prædicationem alias generantes, ne ab hoc labore deficient, beneficio gratiarum supportat. Quem nos quoque qualescunque pastores pro modulo nostro imitantes, quod perierat per infidelitatem, ut Judeum et gentilem, per prædicationem requiramus. Quod adjectum est per excommunicationem, per reconciliationem reducamus. Quod fractum est per tribulationes, per consolationes alligemus. Quod infirmum est, per conformationem consolidemus. Quod pingue et forte est, per pastorem sollicitudinem custodiamus. Oves Christi recte et iuste doceamus, dispersos et diversos in unitatem congregemus, infirmos et rudes in sinu nostro confoveamus, animas alias parturientes, et parientes, ne in hoc deficiant, adjuvemus. Non solum vero officium ministri Dominus suscepit, sed etiam servi. Nunquid enim, fratres mei, formam et humilitatem servi suscipere, hominibus se subdere, tributum reddere, pedes lavare, flagella, contumelias, injurias sustinere, se pro aliis morti opponere, nonne hoc magis servi quam Domini, vel etiam quam ministri officium est? Nos quoque, fratres mei, qualescunque sumus, vicem Christi in Ecclesia tenemus, non solum ministri, sed etiam servi officium fratribus nostris exhibeamus, et eis nos subdere, pedes eorum lavare, contumelias et injurias pro eis sustinere, et pro eis non solum nostra, sed etiam vitam nostram ponere dubitemus; alias, veri pastoris officium non tenemus.

Sequitur pars quarta, in qua Dominus ostendit quæ summa sit meriti discipulorum suorum, cum subdit : *Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.* Nulla, fratres mei, tentatio inte-

rrior Dominum pulsavit, sed infirmitates et persecutiones exteriores, per causam tentationes vocat. Infirmitates, ut esuriem, sitim, lassitudinem, et huiusmodi. Persecutiones, diaboli, vel membrorum ejus, insidias, contumelias, flagella, injurias, mortes. Inter quas tentationes, discipuli cum Christo non solum fide et charitate permanserunt, sed etiam eas cum Christo experti sunt. Magna et mira fuit fides et meritum apostolorum. Nonne enim magnum et admirabile fuit, quod illum, quem videbant hominem, credebant Deum : et quem videbant mortalem, credebant immortalem? et quem videbant infirmum, credebant omnipotentem? Sed quid ad hoc dicturi sumus, fratres mei? Illi cum Christo adhuc infirmo, egeno et mortali, fide et charitate permanserunt, et nos cum eodem jam glorificato, jam immortali, cælo et terræ imperanti, vera fide et charitate permanere non possumus? Illi cum Christo et pro Christo patiente patiebantur, et nos pro eo jam suos glorificante, pati reformidamus?

Sequitur pars quinta, in qua Dominus præmium apostolorum demonstrat, cum subdit *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedetis super thrones duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.* Hæc est mutatio dextræ Excelsi, ut qui nunc humiles cum Christo gaudent ministrare conservis, tunc sublimes cum Christo regnent. Qui nunc gaudent esurire cum Christo, tunc cum Christo æternis deliciis reficiantur. Qui nunc laborant et patiuntur cum Christo, tunc cum Christo sedeant. Qui nunc iniuste judicantur, cum Christo, tunc cum Christo suos iudices judicent. Constituit autem præmium apostolorum in quatuor, scilicet in honore regnandi, in voluptate epulandi, in requie sedendi, in potestate judicandi, quamvis tunc cesset omnis prælatio, omnis necessitas epulandi, sedendi, judicandi. Cum enim illa æterna bona tanta sint, « quæ oculis non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (1 Cor. ii), » constat quia nec humanis possunt exprimi verbis. Sed quia necesse erat ea nobis quomodo significari, ideo sanctificantur vocabulis translatis ab illis rebus quæ magis hic appetuntur. Magis autem appetuntur in hac vita honor, voluptas, requies et potestas. Quæ quidem erunt et in illa æterna vita, sed non talia qualia nunc, quia erit ibi honor verus et sine termino; voluptas vera, et sine fastidio; requies vera, et sine fine. Quod nobis concedere dignetur meritis et precibus beati Bartholomæi omnipotens Dominus, Pater, Filius, et Spiritus sanctus. Amen.

Vita Bartholomæi apostoli.

Eusebius, de S. Bartholomæo : Bartholomæus Indiam ceteriorem sortitus est, lib. iii, cap. i, et lib. v, cap. 10, sic scribit : Pantæmium ferunt, cum ad Indos pervenisset, reperisse quod Bartholomæus apostolus apud eos fidei semina prima condiderit, et Matthæi evangelium Hebræis scriptum litteris dereliquit, etc. Joachimus Vadianus sic meminit S. Bartholomæi : Inter suppliciorum genera exoriationem Persas habuisse. Marcellinus, lib. xxii, tradit pœnam

sine dubio vicinis etiam gentibus cognitam, ut verisimile sit, quod de Bartholomæo Orientis apostolo excoriato proditum est. De S. Bartholomæo sic habet D. Hieronymus (12) : Bartholomæus apostolus Indis iis qui dicuntur fortunati, prædicavit Evangelium Christi et Evangelium quod est secundum Matthæum eis tradidit. Dormivit autem Albanopoli, oppido Majoris Armeniæ.

Miraculum de corpore D. Bartholomæi apostoli per beatum Gregorium archiep. Turonensem scriptum.

Bartholomæum apostolum apud Indiam passum agonis ipsius narrat historia. Post multorum vero annorum spatia a passione ejus, cum iterum Christiana persecutio advenisset, et viderent gentiles omnem populum ad ejus sepulcrum concurrere, eique deprecationis assiduæ incensa deferre, invidia illecti abstulerunt corpus ejus, et ponentes in sarcophagum plumbeum projecerunt illud in mare, dicentes : « Quia non seduces amplius populum nostrum. » Sed providentia Dei cooperante, per secretum operis ejus, sarcophagum plumbeum, a loco illo aquis subvehentibus sublevatum, delatum est ad insulam, vocalulo Liparis, revelatumque est Christianis, ut eum colligerent, collectumque est ac sepultum. Super quo etiam ædificaverunt templum magnum, in quo nunc invocatis professe populi multis virtutibus ac beneficiis manifestatur.

XXXIII.

IN DECOLLATIONE BEATI JOANNIS BAPTISTÆ.

Misit Herodes et tenuit Joannem. et vinxit eum in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui Philippi, quia duxerat eam (Marc. vi). In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, quatuor nobis proponuntur, videlicet quanta sit benignitas justorum in malos, et quanta sit malignitas malorum in justos, et quomodo de malo in pejus mali corrumpantur, et quomodo de bono in melius boni proficiant. Porro quanta sit benignitas justorum in malos, primum ostenditur hic per beatissimum Joannem Baptistam, qui more boni prædicatoris habuit erga Herodem iniquum et adulterum, discretam charitatem, et severam justitiam, et rectam compassionem. Discretam quippe charitatem habuit erga eum, quando ita dilexit ejus naturam, quod odio habuit iniquitatem ejus, et ita odio habuit ejus iniquitatem, quod vere dilexit ejus naturam. Sic enim diligendi sunt homines, quod eorum non diligantur errores. Quod est contra quosdam, qui vel propter amorem hominum, sovent vitia eorum, vel propter odium vitiorum, persequuntur naturam hominum. Rigidam quoque justitiam erga Herodem exercuit, qui, quamvis esset rex, quamvis crudelis et persecutor sanctorum, tamen ubi cæteri tacebant, se propter justitiam opposuit, et eum de adulterio cum uxore fratris, cæterisque malis, aspere corrigere non dubitavit. Quod est contra nos indignos prædicates, qui et vitia potentum vel palpamus, vel molliter corrigimus : et vitia pauperum et inferiorum crudeliter et superbe corrigimus. Ut quid hoc? Nisi quia neutros vere non diligimus, et neutris veram justitiam exercemus, dum illis propter divitias, molliorem et istis propter paupertatis contemptum, crudelitatem exhibemus, facti personarum acceptores. Rectam quoque compassionem ei exhibuit, quoniam,

(12) Lib. De viris illustribus.

A quamvis ab eo injurias, vincula et carcerem sustineret, tamen plus desolebat ejus insaniam et perditionem quam injuriam ab eo sibi irrogatam. Quod quoque contra nos est, qui si forte ab aliquo fratre nostro ledimur, non ejus stultitiæ compatimur, sed ira contra illum inardescimus, vindictam quærimus, et perditionem illius desideramus. Secundo vero, quanta sit malignitas malorum in justos, ostenditur per Herodem ; quæ illi, tam sancto et tam diligenti monitori suo, reddit mala pro bonis, more serpentis, pro amore odium, pro justitia injustitiam, pro compassione crudelitatis immanitatem, juxta illud Psalmistæ : « Et posuerunt, inquit, adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea (Psalm. cvm) ; » et alibi : « Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi (Psalm. cxxxviii). » Perfectum quippe odium, id est odium perfectorum, est odio habere malitiam hominum, et non naturam, pro quo bono odio mali reddunt eis iniquum odium, odientes et persequentes eorum naturam et sanctitatem. Quia enim Joannes liberare volebat Herodem de manu diaboli et de vinculis peccatorum, ideo Herodes tenuit et vincula vitæ Joannem. Quia Joannes volebat eripere Herodem de carcere mortis et inferni, ideo Herodes incarcerationem eum. Quia Joannes volebat vivificare Herodem, ideo Herodes occidit eum. Et hoc est quod ait evangelista : *Misit Herodes et tenuit Joannem, et vinxit eum in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui, quia duxerat eam. Dicebat enim Joannes Herodi : Non licet tibi habere uxorem fratris tui. Herodias autem insidiabatur illi,* ideo quia volebat eam separare ab adulterio, et eam reddere legitimo viro, et volebat eum occidere, nec poterat. Herodes enim metuebat Joannem, sciens eum virum sanctum et justum, et custodiebat eum, a manu Herodiadis. Ecce, fratres mei, quamvis Herodes teneret sanctum Joannem in vinculis et in carcere, tamen metuebat eum. Et quare? Causam subdit : *Sciens eum virum sanctum et justum.* Sic, fratres mei, sic semper timet iniquus, quantumcunque sit potens, justum, malus bonus, luxuriosus castus. Scit enim, teste conscientia sua, se reum, et illum innocentem, se esse dignum morte, et illum dignum vita. Et ideo quidquid hic patitur, beata est innocentia, et quantumcunque hic prosperetur, infelix est malitia, quia seipsam penes se damnat, et illam justificat. Et audito eo, inquit, multa faciebat, minima scilicet, majora prætermittens, ut excolens culicem, camelum vero glutienti (Matth. xxiii). Et libenter eum audiebat. Factus enim erat ei Joannes, juxta prophetam, quasi organum musicum (Job. xxx), cujus vocem magis ei audire gratum erat quam facere. Hæc omnia, fratres charissimi, quod Herodes sciebat Joannem virum sanctum et justum, et quod libenter eum audiebat, et de auditis multa faciebat, replicantur ad exaggerationem malitiæ Herodis qui talem et tantum sciebat, et tamen eum occidebat.

Tertio, quomodo mali corrumpant de malo in pejus, ostenditur per Herodem et Herodiadem, cum subdi-

tur : Cum autem dies opportunus accidisset. Cui opportunus, et ad quid opportunus? Herodiadi ad occidendum Joannem, quod ante non poterat. Et etiam ipsi Herodi, qui tunc sibi visus est justam habere occasionem occidendi sanctum, quam ante non habebat. *Herodes natalis sui cœnam fecit.* Quia enim Herodes diem natalis sui agebat festivam, ideo meruit mortem habere lugubrem. In die enim natalis nostri, fratres mei, festivare non debemus, sed potius lugere, quia, quando in hunc mundum intramus, in miseriam et culpam cadimus. Hinc est quod quando homo nascitur, lugere potest, ridere non potest. Obitum vero sanctorum debemus solemnizare, quoniam tunc exuunt miseriam, et vitam accipiunt gloriosam et æternam. Unde et eorum natalitia nuncupamus. Et quibus fecit Herodes cœnam? Non pauperibus et hospitibus, sed principibus et tribunis, et primis Galilææ, contemnens mandatum Domini dicentis : « Cum facis prandium, noli vocare amicos, neque fratres tuos et divites, ne forte reinvent te, et fiat tibi retributio, sed voca pauperes et debiles, et beatus eris, quia non habent unde retribuunt tibi; retribuetur autem in resurrectione justorum (Luc. xiv). Cum autem intrasset filia ipsius Herodiadis, et saltasset, et placuisse Herodi, simulque discumbentibus, rex ait puellæ : *Pete a me quod vis, et dabo tibi. Et juravit illi, quia quidquid petieris, dabo tibi. Licet dimidium regni mei.* Ecce quot mala proveniunt ex ingluvie. Quia, cum Herodes superflue et frequenti intentus esset comessationi, cecidit in amorem meretricum. Sicut enim genitalia pendent ex ventre, ita luxuria ex ingluvie. Et pro ordine membrorum, est ordo vitiorum. Unde legitur quod abundantia panis fuit causa Sodomitis ignominiosæ fornicationis (Ezech. xvi). Rursus quia intentus erat superflue et frequenti comessationi, cecidit in amorem saltatriæ, mimorum, et scurrillium. Scriptum est enim : « Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere (Exod. xxxii). » Rursus ex eadem causa cecidit in inconsideratam promissionem et temerarium juramentum. In comessationibus enim solet abundare multiloquium, ex quo provenit inconsiderata locutio et temerarium juramentum; crimina enim criminibus vindicantur: unde Johannes in Apocalypsi: Justum est ut « qui in sordibus est, sordescat adhuc (Apoc. xxii). »

Sequitur : *Quæ cum exisset, dixit matri suæ : Quid petam? At illa dixit ei : Caput Joannis Baptistæ.* Ecce quid crudelius est meretrice. Scriptum est enim : « Non est caput nequius super caput colubri, et non est malitia super malitiam mulieris (Eccli. xxv). » Et oblita sexus sui, oblita pudoris et reverentiæ, in tam solemnii convivio, et coram tot principibus, jugulum tam sanctissimi hominis, et ob tam pudendam causam postulare non erubescit. Et contristatus est, inquit, rex propter jusjurandum, et propter simul discumbentes noluit eam contristari, sed misso spiculatore, præcepit afferri caput Joannis

Baptistæ in disco. Ecce, fratres mei, Herodes ex intemperantia ingluvie et luxuriæ ad quantam venit cæcitatem mentis, ut mallet occidere tam sanctum virum, quam temerarium mutare juramentum, mallet Deum et homines offendere quam adulteram et saltatricem contristari, mallet apparere impius quam vaniloquus, mallet suum natalem et cœnam tam solemnem, et tot principum præsentiam sanguineo capite occisi hominis maculare, quam adulteræ tam sacrilegam petitionem denegare. Impii, quorum nullus inventus est qui temerariam regis promissionem et juramentum saniori consilio moneret esse permutandum, præsertim cum viderent eum contristatum esse propter juramentum, nisi forte intellexerunt tristitiam regis fictam esse, et eum sub tali excusatione voluntatis suæ impletionem præstruxisse. Ecce Herodes et Herodias, ruentes de ingluvie in adulterium, et de adulterio in mentis cæcitatem, de cæcitate in homicidium patriarcbæ, et demum in æternam præcipitantur damnationem. Quarto vero demonstratur quomodo boni proficiant de bono in melius per Joannem Baptistam. Qui, ut præmonstratum est, de bono charitatis, profecit in bono prædicationis; de bono prædicationis, in triumphum martyrii; de triumpho martyrii, in æternam beatitudinem, juxta quod legitur in Apocalypsi: Justum est ut « qui sanctus est, sanctificetur adhuc (Apoc. xx.i). » Et Psalmista : « Beatus vir, cujus est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum, in loco quem posuit. Etenim benedictionem dabit legislator, « ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion (Psal. lxxxii). » Nos itaque, fratres mei, vitam et malitiam pravorum detestantes, comessationes et ebrietates fugamus, meretricum et saltatricum, et scurrarum pestem fugamus et evitemus, et in silentio et temperantia comedentes, sacram lectionem audiamus, multiloquium, stultiloquium et temeraria juramenta caveamus. Sed et si quid forte temerarie promiserimus vel juraverimus, melius est illud mutare quam in pejus corrumpere. Juravit quoque David quod occideret Nabal stultum, sed ad primam intercessionem Abigail prudentis femina, revocavit ensem in vaginam, nec aliquid culpæ tali perjurio se doluit contraxisse (I Reg. xxv). Joannis vero sanctitatem æmulantes, discamus et proximum nostrum vere diligere, delinquentium vitia corrigere, pro justitia non solum nostra, sed etiam vitam nostram ponere, mundana contemnere, ad æternam beatitudinem toto desiderio festinare. Quod precibus sui præcursoris et baptistæ concedat nobis Deus et Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

De collatione sanctis Joannis Baptistæ. Ex Baptistæ Mantuano.

Herodius, Herode salus, vesana propago,
De patre vesano fratris consorte Philippi

Usurpata, ingens scelus, immane quoque rapinam.
 Ausus erat, tantumque nefas jactabat in horas.
 Id Baptista, palam facinus reprehendere adortus,
 Iram Herodiadis, nam regis adultera nomen
 Hoc habuit, subito incurrit; crudelior hydra
 Illa sacro insidias vati, laqueosque tetendit.
 Huic erat exinio vultu viridique juvena
 Filia, quæ, cum rex proceres ad festa vocasset,
 Natali celebranda die salutaverat inter
 Solemnes epulas, et regia pectora tantum
 Moverat, ut se rex peteret quæcumque daturum
 Dixerit, hæc s'cleri vox est via facta nefando.
 Nam cum consuleret matrem petitura quid esset,
 Mater, ait : Pete Baptistæ, pete, filia, nobis
 Funestum dirumque caput, linguamque procaem.
 Ipse autem dudum vates in vincula missus
 Ob regale odium ferebat, vinctusque jacebat
 Qua solit in terris Arabum Macheronta Subæis.
 O scelus, o immane nefas, o cognite nunquam
 Ante hæc impietas! Hominum sanctissimus isti
 Traditur incestæ, pellex olidissima calcat
 Fas et jura, deus mundi ludibrio habetur
 A meretrice, jocus de majestate triumphat,
 De virtute scelus, de jure injuria, sicque
 Naturæ ac simul, ac moram subvertitur ordo.
 Quo Deus hoc vultu vidit? cur sidera non sunt
 Hoc opus indignata? solum cur pertulit hujus
 Criminis auctorem? cur non absorbit Orcus
 Illico? Et ad stygias subito non corruiit umbras

XXXIV.

IN NATIVITATE BEATÆ MARIE VIRGINIS.

Eccē ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris,
 et flores mei fructus honoris et honestatis (Eccl.
 xxiv), etc. Hæc verba, fratres mei, verba sunt sapientie non mundanæ, quæ reprobatur, sed illius quæ ex ore Altissimi prodiit, et per quam Deus Paler mundum creavit et redemit. Hæc itaque tanquam pissimi mater, ad ubera dulcissimæ doctrinæ suæ nos invitat. Et hoc modo. Primo, se fructiferam demonstrat. Secundo, nos ad se invitat. Tertio, qualis ipsa sit, dicit. Quarto, quam ipsa sit utilis, ostendit. Primo igitur demonstrat se fructiferam esse, cum dicit : *Ego quasi vitis fructificavi*, etc. Ac si aperte dicat : Non sum sterilis sicut mundana sapientia, quæ non generet nisi mortem, sed sicut vitis fructificavi per prophetas, per apostolos cæterosque sanctos, qui mihi adhærent tanquam palmiles viti. Porro vitis tria habet : nullum tibi fructum reddit, nisi diligenter excolas. Exulta vero dabit tibi flores suaviter olentes et fructus inebriantes. Divina quoque sapientia nihil tibi proderit, nisi eam cum summo studio et labore excolueris. Pigros enim et somnolentos odit. Unde et ipsa clamat : « Beatus qui audit me, et qui vigilat ad fores meas quotidie (Proverb. viii). » Exulta vero dabit tibi flores redolentes, et fructus inebriantes. Cum enim divinæ sapientie cupereis designanter invigilare, incipiet paulatim te magis ac magis suo mirabili odore delectare et allicere, et tandem suo mirabili sapore inebriare, et mentem tuam a terrenis ad amorem celestium alienare, ut possis dicere cum Propheta : « Et calix tuus inebrians, quam præclarus est! » (Psal. xxi.) Hoc musto erant ebrii apostoli in die Pentecostes (Act. ii). Hoc musto usque hodie sunt ebrii viri spirituales, qui sola invisibilia desiderantes, omnia terrena tanquam stereora aspernan-

A tur, unde quasi stulti et amentes in hoc sæculo reputantur. Inebriat quidem et calix Babylonis, id est sapientia mundanæ cupiditatis quosdam. Sed calix iste non est præclarus, quoniam non illuminat mentes hominum sicut divina sapientia, sed potius eas exerceat, et in foveam æternæ damnationis præcipitat. Et quid fructificavisti? *Suavitatem odoris*, et flores suaviter olentes, videlicet virtutes et opera earum, quæ sanctos ita reddunt famosos, et bonæ opinionis, quod etiam absentes et remotissimos delectent. *Et flores mei fructus honoris et honestatis*. Ac si dicat : Flores mei non sunt inanes et infructuosi, quemadmodum flores mundanæ et carnalis sapientie, de qua dicitur : « Omnia caro fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos agri. Exsiccatum est fenum, et cecidit flos, verbum autem Domini manet in æternum (Isa. xl). » Sed flores mei, id est virtutes et bona opera, quibus meos florere facio, generant fructus honoris et honestatis, id est vitam æternam et beatam, ubi nullus honorabitur sine honestate, et nullus honestabitur sine honore, sicut in hoc misero sæculo, ubi multi habent honorem sine honestate, et multi habent honestatem sine honore. Deinde qui sunt illi flores, et qui sunt illi, fructus apertius exponit, cum subdit : *Ego mater pulchræ dilectionis, et timoris, et agnitionis, et æternæ spei*. Dilectionem Dei et proximi cæteris virtutibus præponit, ideo quia ipsa est causa omnium virtutum. Quam et pulchram vocat ad differentiam carnalis dilectionis, quæ plerumque turpis et fœda est. Cui etiam adjungit timorem, quoniam diligere, debemus eum timore, et timere eum dilectione. Sed quia nec vere diligere, nec vere timere possumus, nisi quid sit diligendum et quid timendum agnoverimus, adjungit agnitionem, id est fidem, quam ideo agnitionem vocat, quia per eam solam agnoscimus quid tinere et diligere debemus. Quibus etiam adjungit spem, quoniam inutiliter diligimus, inutiliter timemus, inutiliter Deum credimus, nisi in eum sanetam, id est firmam, spem habeamus. *In me, inquit, omnis gratia vitæ et veritatis, in me omnis spes vitæ et virtutis*, id est vitæ æternæ, quæ semper est virtuosa et virens.

Sequitur pars secunda, in qua Dei sapientia nos ad se invitat cum subdit : *Transite ad me omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini*. Tria dicit, videlicet qui, et quomodo, et qua utilitate ad eam accedamus. Qui? concupientes. Unde et Danieli divina secreta per angelum revelantur, quia vir, inquit, desiderio-rum est (Dan. ix). Negligentes enim et tepidi, ad versam sapientiam venire non possunt. Quomodo? transeundo, a malo scilicet ad bonum, ab ignavia ad probitatem, somnolentia ad vigilantiam, a vitiis ad virtutes, a temporalibus ad æterna. Soli animi illebræ, id est transeuntes, carnes agni digni sunt manducare. Et Redemptor noster se discipulis videndum promittit in Galilæa, id est in transmigratione: Qua utilitate? *A generationibus*, id est fructi-

ficationibus meis implemini. Porro vera sapientia mentem reficit; mundana vero sapientia non reticit, sed inflat. Unde et bene significatur per silicas sonoras, inflantes, non reficientes, quibus filius prodigus cupiebat implere ventrem suum, et non poterat (*Luc. xv*). Quoniam secularis sapientia garrula est et inflativa, cibis magis porcorum quam hominum.

Sequitur pars tertia, in qua divina sapientia ostendit qualis ipsa sit. Ostendit autem se esse dulcem, se esse æternam, se esse desiderabilem. Sane se esse dulcem ostendit, cum dicit : *Spiritus meus super mel dulcis, et hæreditas mea super mal et favum*. Si aliquid dulcius invenisset, illud posuisset. Et quidem inspiratio divinæ sapientiæ in sanctis, quamvis sit particularis et umbratilis, tamen super omnem dulcedinem est. Sed quanta putatis erit dulcedo in aperta perceptione et hæreditate illius, quæ in Dei visione fiet? Se vero æternam esse ostendit, cum subdit : *Memoria mea in generatione sæculorum*. Ac si aperte dicat : Sapientia mundanorum peribit, et non erit memoria ejus, quoniam in illa deperibunt omnes cogitationes eorum. At ego in æternum manco, et mei memores in æternum manere facio. Et notitia quam habent de me in hac vita non auferetur, imo perficietur eis in æterna vita. Se esse desiderabilem ostendit, cum subdit : *Qui edunt me adhuc esurient, et qui bibunt me adhuc sitient*. Hoc siquidem interest inter delicias corporales et spirituales, et inter terrenas et æternas, quod deliciæ corporales et terrenæ, cum non habentur, magnæ putantur et desiderantur. Enim vero cum consuetæ fuerint, vilescunt et in fastidium vertuntur. At contra, spirituales et æternæ deliciæ, cum non habentur, nullæ putantur; habitæ vero desiderium accendunt, ita tamen quod in ipso desiderio satietas est, et in ipsa satietate desiderium.

Sequitur pars quarta, in qua divina sapientia ostendat quam nobis utilis sit, cum subdit : *Qui audit me, non confundetur, et qui operantur in me non peccabunt, et qui elucidant me vitam æternam possidebunt*. Qui audit, inquit, me, subaudi corde, et proposito obediendi, etsi non habeat tempus operandi, tamen non confundetur in die iudicii ad damnationem, quia audierit hoc consilium sapientiæ, ut confunderetur ad pœnitentiam. Hoc est quod ipsa sapientia Patris dicit in Evangelio : « Qui non erubuerit me nec meos sermones, hunc Filius hominis non erubescet, cum venerit in maiestate sua, et sanctorum angelorum (*Luc. ix*). » Et qui operantur, inquit, in me, non peccabunt, subaudi ad mortem, quoniam, si peccabunt, jam non operabuntur in me. Et qui, inquit, elucidant me, id est qui me verbo et exemplo aliis exponunt et explanant, vitam æternam possidebunt. Hoc est quod alibi legitur, quoniam sicut stellæ firmamenti fulgebunt qui erudiunt multos (*Dan. xii*). Porro gradus est in his tribus, sicut in merito vel in præmio. Magnum est audire corde sapientiam, majus operari secundum ipsam, maximum est verbo et exemplo elucidare

aliis illam. Similiter magnum præmium accipient, qui audiunt corde sapientiam, majus qui operantur secundum illam, maximum qui verbo et exemplo explanant illam. Omnes tamen vitam habebunt sempiternam. Cum itaque, fratres mei, hæc verba sint sapientiæ, possunt et beatæ Virgini convenire, quam ipsa Patris sapientia in singulare reclinatorium sibi prælegit, fabricavit et ornavit. Est enim tropus, qui metonymia nuncupatur, quando videlicet quod contenti est, continenti attribuitur. Potest igitur beata Virgo nos ad admirationem et ad venerationem, id est ad exemplum sui, nos invitando, dicere : *Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris*, non solum exemplum sanctæ vitæ et bonæ opinionis universo mundo præbendo, sed etiam illum, cujus odore mortui resurgunt, generando. Ego enim sum illa virga de qua prædixit Isaias : « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet (*Isa. xi*). » Et flores mei non sunt inanes, sed sunt *fructus honoris et honestatis* : filius quippe meus ipse flos, ipse et fructus flos suavitatis et fructus satietatis. De ejus suavitate Isaac in persona Dei Patris ait : « Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus (*Gen. xxvii*). » De ejus satietate Psalmista prædixit, dicens : « Satiabor cum apparuerit gloria tua (*Psal. xvi*). » Ipse est *fructus honoris et honestatis*, quoniam omnem honorem et honestatem et in se habet, et cui vult præbet. *Ego mater pulchræ dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctæ spei*. Harum scilicet, cæterarumque virtutum, non solum exempla præbendo, sed etiam illum, qui est dilectio, fides, timor et spes omnium fidelium generando. In me gratia omnis viæ et veritatis, in me est omnis spes vitæ et virtutis. Quoniam non solum hæc in me per exemplum ostendo, sed etiam illum qui est : plenus gratiæ et veritatis (*Joan. i*), » qui est « via, veritas et vita (*Joan. xiv*), » qui est spes, virtus et refrigerium omnium fideliū, in meo utero gesto. *Transite ergo ad me per imitationem, qui concupiscitis me*, id est vitam, sanctimoniam et gloriam meam. *Et a generationibus meis*, id est ab Unigeniti mei benedictionibus implemini : *Spiritus enim meus*, id est Spiritus sanctus qui singulariter in me supervenit et requiescit, *super mel est dulcis, Et hæreditas mea*, quam scilicet habeo cum Filio meo, super choros angelorum, est *super mel et favum*. *Memoria mea in generatione sæculorum*, quia « ex hoc beatam me dicent omnes generationes (*Luc. i*). » *Qui edunt me adhuc esurient, et qui bibunt me adhuc sitient*. Quia quanto aliqui fideles mores et virtutes meas percipere et imitari incipient, tanto magis et magis eas admirabuntur, et eas magis sitient. *Qui audit me*, per imitationem, non confundetur, *et qui operantur in me* id est secundum me, *non peccabunt*. *Et qui elucidant me*, id est mores, virtutes et sanctitatem meam verbis et factis exponunt et prædicant, *vitam æternam habebunt*. Ecce, domina et mater nostra, nos minimi servi

tuam sanctitatem et gloriam admiramur, laudamus et prædicamus, sed tamen digne imitari non valemus. Ideo potentissimis precibus tuis nos adjuva, fac nos desiderio transire ad te, fac nos fugere vitia et peccata nostra, et transire ad mores et virtutes; fac nos contemnere terrena et desiderare celestia, sustine nos inter tentationes carnis, inter insidias diaboli, inter tribulationes hujus mundi, quibus, te auxiliante, te duce, valeamus pervenire ad illa gaudia in quibus tu in æternum cum Filio tuo letaris, cui est honor et gloria cum Patre et Spiritu sancto per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXXV.

IN EODEM TESTO. SERMO DE EVANGELIO.

Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham (Matth. 1). Et reliqua. Duæ sunt generationes Domini nostri Jesu Christi, fratres mei: una æterna, altera humana. Per illam natus est ante tempora de Deo Patre Deus verus. Per istam natus est in tempore de humana matre homo verus. Per illam natus est æternaliter de Patre sine matre. Per istam est temporaliter natus de Virgine matre sine patre. Illa generatio est incomprehensibilis, ista mirabilis. De illa dixit Isaias propheta: «Generationem, inquit, ejus quis enarrabit?» (Isa. LIII.) De ista dicit hic evangelista Matthæus: *Liber generationis Jesu Christi*, subaudi, hic est. Et est hic quasi titulus exponens materiam sequentis libri. Porro quatuor sunt generationes temporales. Prima fuit nec de viro nec de femina, ut quando Deus formavit primum hominem de terra. Secunda fuit de viro sine femina, ut quando Deus formavit mulierem de latere viri dormientis. Tertia est de viro et de femina, et hæc est quotidiana. Restat quarta de femina sine viro, et hæc est singularis generatio Jesu Christi. Prima, et secunda, et tertia generatio fuit ad humani generis propagationem. Hæc ultima quarta fuit ad ejus redemptionem. Illæ tres per inobedientiam corruerunt; hæc quarta restauravit ruinas eorum. Est igitur hæc generatio cæteris major, mirabilior et nobis utilior. Major, quia major est qui nascitur, scilicet Dei Filius. Mirabilior, quia mirabilius est quod Deus in forma servi de muliere dignatus est nasci quam quod servum plasmavit. Nobis utilior, quoniam utilius est nobis ad vitam æternam renasci (quod habemus per Christi nativitatem), quam ad mortem in hoc sæculo nasci per carnis nativitatem. Cum itaque de hac sola Christi generatione hic intendat Matthæus agere, cur altius exorditur multas texendo generationes? Ut videlicet ostendat Hebraeis, quibus scripsit, se non cujuslibet Christi scribere generationem, sed illius solius qui antiquis patribus in lege promissus est. Unde et duos patres præponit, David scilicet et Abraham, quibus specialiter de Christo, de semine eorum nascituro, promissio facta est. Abraham quippe dictum est: «In semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. XXII).» Et David: «Et ponam in sæculum sæculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies sæculi (Psul.

LXXXVIII). » Unde et Jerusalem longo tempore post David, et jam tendente regno Judæorum ad finem, ait: «Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo David germen Justum, et regnabit rex, et sapiens erit, et faciet judicium et justitiam in terra. Et hoc est nomen quod vocabunt eum: Dominus justus noster (Jer. XXIII). »

Exordiens igitur evangelista Christi genealogiam, ait: *Abraham genuit Isaac, Isaac autem genuit Jacob*, etc. In hac igitur genealogia, fratres charissimi, quatuor considerare debetis. Ipsius genealogiæ qualitatem, personarum diversitatem, numerum et ordinem. Et primum, qualis est ista genealogia? Admirabilis, sancta et fructuosa: admirabilis est, et in principio et in fine. Mirabiliter quippe Abraham, cum senex esset, de matre sterili et seni genuit Isaac. Mirabilis vero sacratissima Virgo Maria absque viri consortio genuit, non qualemcunque, sed ipsum Dei Filium, Deum et Creatorem suum. Prima est generatio admirabilis, quia contra naturam; ista vero mirabilior, quia supra et contra naturam. Unde bene per mirabilem virgæ Aaron fructificationem præfigurata est. Sicut enim virga Aaron cum sicca esset, sine adminiculo radicis vel humoris, mirabiliter floruit et nuces protulit, ita imo mirabilius beata Virgo Maria, cum ardore Spiritus sancti omnis cupiditas in ea esset desiccata, sine exteriori adminiculo concepit et peperit. Sancta vero est iste generatio, quia sancta est radix, sanctus stipes, sanctus truncus, sanctior Virgo Maria, sanctissimus vero flos et fructus; sanctus enim fuit Abraham et cæteri patriarchæ, qui sunt prima credendi via. Sancti quoque prophetæ, qui fuerunt organum Spiritus sancti. Sancti quoque reges qui habuerunt sapientiam se et alios regendi. Sanctior vero fuit beata Virgo Maria, quæ est templum Dei, sacrarium Spiritus sancti, cella aromatum, paradisus deliciarum. Sanctissimus vero Sanctus sanctorum, Deus et Dominus noster Jesus Christus, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (Col. II), et septem spiritus missi in omnem terram. Sanctitatem hujus generationis prævidens Isaias ait: «Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. XI). » Utilis quoque est genealogia nobis, si tamen sanctitatem Patrum præpositorum imitati fuerimus, si ad exemplum patriarcharum recte vivamus et doceamus, si ad exemplum honorum regum nos et alios bene corrigamus et regamus, si ad exemplum beatæ Virginis, munditiam, humilitatem et omnem sanctitatem habere studeamus; si Jesum Christum diligendo ut Redemptorem nostrum, sequendo et præcepta ejus faciendo, ejus redemptionis fieri participes laboremus. Per hanc enim genealogiam, misit Deus Verbum suum, tanquam hamum in carne absconditum, inter aquas humani generis, ut eo diabolus caperet, et nos ab

ejus fauce liberaret. Hinc beato Job dicit : « Nunquid capies Leviathan hamo? » (*Job. xl.*) Subaudis, ut ego, qui, dum Filium meum tanquam hamum in carne abscondo, diabolus carnis avidum capio. Qui, dum illum, in quem jus non habebat, glutire cupit, etiam genus humanum in quo jus habere videbatur, amittit. Secundo, considerata est diversitas personarum, quæ in hac ponuntur genealogia; ponuntur autem hic tam viri quam mulieres, tam Judæi quam gentiles, tam reges quam inferiores, tam antiquiores quam juniores, tam boni quam mali: omnes enim Christi redemptione indigebant. Et ideo de omnium genere carnem sumpsit, ut omnes redimeret. Sicut enim mali indigebant peccatorum remissione, ita boni indigebant regni cælorum apertione, quod nisi per sanguinem Christi poterat aperiri. Sed et aliqui mali ideo in hac generatione sancta interseruntur, ut ostendatur malitiam non obesse sanctitati, quoniam, juxta prophetam, « anima quæ peccaverit, ipsa morietur, et filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii (*Ezech. xvm.*) » Justitia justus super eum erit, et impietas impius super eum. Non enim nocet bono patri malitia sui filii, si tamen prout potuit eum correxit. Nec nocet bono filio malitia sui patris, si eum imitatus non fuerit. Alias et malitia filii nocet patri negligenti, ut apparet in Ilii, et malitia patris nocet filio patrem imitanti. Unde Dominus : « Ego, inquit, sum Deus zelotes, vindicans peccata patrum in filios, usque in tertiam et quartam generationem (*Exod. xx.*) » Sed nec econtrario bonitas patris prodest malo filio, imo nocet, dum propositum et proximum sibi exemplum sequi contemnit. Nec bonitas filii prodest malo patri, qui nec verbo nec exemplo eum instruxit. Tertio vero numerus attendendus est. Enumerantur hic quadraginta duæ generationes usque ad Christum. Totidem quoque mansionibus filii Israel ad terram promissionis pervenerunt. Nos quoque per ejusdem numeri sacramentum, id est per Decalogi in quatuor Evangeliiis, et per quatuor Evangeliorum in Decalogo, cum gemina charitate impletionem ad terram promissionis et ad Christum pervenimus. Decalogus enim et quatuor Evangelia sine gemina charitate, Dei videlicet et proximi, non possunt nos ad terram promissionis et ad Christum perducere. Unde Dominus in Evangelio : « In his, inquit, duobus mandatis, tota lex pendet et propheta (*Matth. xxii.*) » Et Psalmista : « Viam, inquit, mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum (*Psal. cxviii.*) » subaudis per charitatem quæ extenditur etiam usque ad inimicum. Quod alibi exponens ait : « Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis (*Ibid.*) » Quanto enim Deum et proximum ferventius diligimus, tanto facilius et velocius mandata Dei percurramus. Sicut igitur filii Israel per quadraginta duas mansiones ad fluvium Jordanis pervenerunt, quem siccò pede mirabiliter transeuntes terram promissionis intraverunt,

A ita Redemptor noster per quadraginta duas generationes venit ad fluvium nostræ mortalitatis, quem victoriosissime portransiens cælum intravit.

Nos quoque, fratres mei, per Decalogi in quatuor Evangeliiis, et per quatuor Evangeliorum in Decalogo cum gemina charitate impletionem, stadium hujus vitæ feliciter usque ad mortem currimus; quam sulvi transeuntes, in terræ promissionis desideratam requiem intramus. Quarto etiam ordo attendendus est. Ordinatur quippe præfatus numerus per tres tessera decades, id est per quatuor denas. Prima protenditur ab Abraham usque ad David regem, id est a via credendi usque ad regimen; secunda a David usque ad transmigrationem; tertia a transmigratione usque ad Christum. In quo ordine ordo nostri profectus nostræque salvationis nobis, fratres mei, demonstratur. A fide enim quæ est fundamentum omnium virtutum, et sine qua nihil potest placere Deo (*Hebr. xi.*), viam ad Christum incipimus. Quæ non sufficit, quia « fides sine operibus mortua est (*Jac. ii.*) », sed ex ea proficientes et per quatuordecim, id est per Decalogi et quatuor Evangeliorum doctrinam, ad regnum, quo scilicet nos et alios bene regere sciamus, pervenimus. Sed nec hic debemus cessare, imò ad transmigrationem divinæ contemplationis toto desiderio tendere; quam per quatuordecim, id est per septem dona Spiritus sancti, in gemina charitate duplicati acquirimus. Unctio enim Spiritus docet nos (*I Joan. ii.*) interius quo tendere debeamus, et inflammat nos per verum amorem, ut toto desiderio a terrenis ad æterna, a mundo ad Deum transmigremus. Sed hæc transmigrationis contemplationis enigma est et umbratilis. « Ex parte enim hic cognoscimus, et ex parte prophetamus (*I Cor. xiii.*) » Unde Dominus ad Moysen : « Non videbit me, inquit, homo et vivet (*Exod. xxxiii.*) » Propterea, fratres mei, ab hac umbratili contemplationis transmigratione ad veram Dei visionem debemus festinare, cupientes dissolvi et esse cum Christo (*Philipp. i.*). Ad quod per quatuordecim pervenimus, id est per duplex septenarium, hoc est per duplicem corporis et animæ requiem, quæ in depositione hujus mortalitatis justis confertur. Unde Psalmista : « Cum dederit, inquit, dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini, filii merces fructus ventris (*Psal. cxxvi.*) » Ac si diceret : Dum sunt in hoc sæculo electi cum reprobis, filii liberæ cum filiis ancillæ simul vapulantur, affliguntur, et patiuntur tribulationes, hujus mundi. Sed « cum dederit Dominus dilectis suis somnum » corporalis mortis, « ecce » nunc datur eis « hæreditas Domini, filii merces fructus ventris, » scilicet virginæ. Propter hoc enim Filius Dei se humiliavit, et de Virgine natus est, ut æternam nobis mereretur hæreditatem. Propter hoc est factus participes vilitatis nostræ, ut nos faceret cohæredes beatitudinis suæ, claritatis suæ, gloriæ suæ. Vilescant igitur nobis, fratres charissimi, divitiæ, honores, voluptates et gloriæ sæculares, vilescant

nobis quæcunque in hoc sæculo videmus, quæcunque hic possidemus, pro mercanda illa æterna beatitudine et hereditate, per opera misericordie distribuamus, ad illa tota mente, toto desiderio festinemus, bona vita, bonisque moribus ad illa pervenire studeamus. Quod meritis et precibus beatissimæ Virginis et matris suæ nobis concedat Dominus et Redemptor noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXXVI.

IN EXALTATIONE SANCTE CRUCIS.

Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicitur foras (Joan. xij), et reliqua. Hæc lectio sancti Evangelii, fratres mei, quadripartita est. Primo enim dicit Dominus per judicium principem hujus mundi ejiciendum de mundo. Secundo demonstrat per quod hoc faciat, et quomodo. Tertio respondentem Judæi, se mysterium crucis ignorasse demonstrant. Quarto, Dominus hortatur eos ad fidem. Primo igitur ostendit Dominus per judicium principem mundi ejiciendum de mundo, cum dicit: *Nunc judicium est mundi*. Porro tria sunt judicia Dei: unum est retributionis, quod erit in fine, quando Deus « reddet unicuique secundum opera sua (Matth. xvi). » Alterum est discretionis, quod fit quotidiè in sancta Ecclesia, quando Deus discernit merita singulorum. « Qui autem, inquit, me judicat Dominus est. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum (1 Cor. iv). » Tertium est expulsionis diaboli a cordibus hominum, de quo Dominus, imminente sua passione, hoc quod modo audivimus dixit: *Nunc judicium est mundi*. Nunc agitur causa de habitatoribus mundi, quis magis eos debeat possidere, Deus an diabolus. Cum enim constans esset quod Deus mundum et habitatores ejus tanquam creaturas suas jure possidere deberet, tamen diabolus videbatur eos jure possidere, eo quod homo sponte sua se ei subdidisset, et quia cum jam longa præscriptione possedisset. Cum autem Dominus potestative creaturam suam ad se reducere posset, noluit, ne diabolus conquereretur, se non per justitiam spoliari, sed per potentiam. Placuit igitur ei ut fraudem et injuriam diaboli non per potentiam, sed potius per sapientiam et justitiam vinceret, et ut eum non per alienam naturam, sed per eandem quam superaverat, superaret. Occultavit igitur hamum divinitatis sub humana carne, non quidem peccatum, sed similitudinem peccati habente, quem dum malignus prædo more solito cupit capere, capitur ipse, et dum in eum, in quem jus non habebat, præsumit, etiam illum in quem jus habere videbatur amittit. Hoc est ergo quod sequitur: *Nunc princeps mundi hujus ejicitur foras*. Vocat autem diabolus principem mundi, non quod in mundo principatum habeat, sed quia est auctor malitiæ mundanæ, et in cordibus malorum principatur, qui ex hoc quod diligunt mundum, nomine mundi merentur appellari. De quorum tamen cordibus ex magna parte per passionem Do-

mini ejectus est, gentibus ubique terrarum ad prædicationem apostolorum credentibus et abrenuntiantibus diabolo et pompis ejus. Qui quidem diabolus, quamvis a cordibus patriarcharum et prophetarum olim ejectus fuerit, tamen nunc præcipue dicitur ejectus esse, quia quod olim in paucis, nunc factum est in multis, et quia tantum per passionis fidem sicut nunc ab istis, ita ab illis olim ejectus est.

Sequitur pars secunda, in qua ostendit Dominus per quem et quomodo diabolus de mundo ejiciendus sit, cum subdit: *Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum*. Ac si aperte dicat: Ego, in quo princeps mundi hujus non habet quidquam, ex eo quod me injuste exaltabit in cruce, eum juste dejiciam, et possessa ab eo injuste, ad me juste redeam. Unde et hoc exponens evangelista subdit: *Hoc autem, inquit, dicebat, significans qua morte esset moriturus*. Porro cum tota Trinitas diabolum ejecerit a cordibus hominum, et homines ad se reduxerit, tamen hoc specialiter dicit Filius Dei se facturum, eo quod ipse nostræ liberationis, non solum cum Patre et Spiritu sancto fuit auctor, sed etiam minister. Ipse enim fuit in causa nostra advocatus, pugil et patronus. Quare autem Dominus potius voluit per crucem quam alio modo diabolum vincere, et suos ad se reducere, ostendit Dominus per triplicem figuram crucis proprietatem, quam innuit in verbis suis. Crux enim cum sit vilissimum genus mortis, tamen alta est super terram, et qui in ea crucifigitur, oportet exaltari a terra. Voluit igitur Dominus se vili morte moriturum, tamen in cruce exaltandum, ut significaret se per humilitatem et patientiam diabolum superaturum, et super omnem potestatem exaltandum, juxta quod Apostolus de ipso ait: « Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur (Philip. ii). » Rursus crux brachia habet expensa, et qui in ea affigitur, extensis brachiis similis est aranti amplexanti, et ad se trahere volenti. Voluit ergo Dominus se in cruce extensis brachiis pro hominibus mori, quatenus nimiam charitatem quam erga homines habebat demonstraret, et se amplexu attracturum eos ad se significaret. Et hoc est quod ait: *Omnia traham ad meipsum*. Rursus quatuor brachia crux habet, quibus quatuor mundi partes respicit. Christus quoque, in cruce positus, capite respicit orientem, pedibus occidentem, dextra austrum, sinistra aquilonem. Per quod significavit Dominus se per crucem de omnibus mundi partibus homines ad se tracturum. Et hoc est quod ait, *omnia*. Hoc autem, fratres mei, faciens pro nobis Dominus, ostendit nobis quid pro eo facere debemus. Unde Petrus ait: « Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus (1 Petr. ii). » Dedit igitur nobis exemplum, quatenus non timeamus pro eo et cum eo humiliari et pati, si cum eo volumus exaltari. Per humilitatem enim et

patientiam venit ad regnum, sicut per superbiam venit ad infernum. Dedit igitur rursus nobis exemplum, ut pro eo et ad similitudinem ejus per charitatem omnes homines amplecteremur, et ad diligendum Deum et nos, beneficiis attraheremus non solum notos, sed etiam quoscumque de quibuscunque partibus mundi, et ad exemplum ejus diabolum deicere, et vasa captivitatis ei auferre, et ad Deum reducere deceremus.

Sequitur pars tertia, in qua turba Judæorum Domino respondens, demonstrat se mysterium crucis ignorasse, cum subdit: *Nos audivimus ex lege quia Christus manet in æternum. Et quomodo tu dicis: Oportet exaltari Filium hominis?* Cum Dominus obscure mortem suam in cruce significasset, tamen Judæi cito intellexerunt eam, utope qui de ea in mente sua jam tractabant. *Quis est iste*, inquit, *Filius hominis?* quasi dicant: Non est Christus, quia est crucifigendus. Cæterum, sicut perpetuitas regni Christi in lege significata est, ita et ejus passio. Sicut enim de regni ejus perpetuitate dictum est. « Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis (Isa. ix); ita et de passione ejus dicitur: « Sicut ovis ad occisionem ducetur, et sicut ovis coram tondente se obmutescet, sic non aperiet os suum (Isa. lvi). Sed Judæi perpetuitatem regni, tanquam Christo bene convenientem, intellexerant, passionem vero quam nullatenus putabant Christo convenire, intelligere non poterant. Hoc est enim, ut ait Apostolus, mysterium absconditum a sæculis et quod nemo principum hujus sæculi cognovit (Col. i). Quis enim intelligere posset Deum pro hominibus, immortalem pro mortalibus sic moriturum? Sed nec etiam quidam hodie jam impletam et attestatam Christi passionem credere volunt. Quia enim diabolice et superbe sapient, et virtutem humilitatis et patientiæ despiciunt, eam Deo convenire non credunt. Ac e contrario sicut Deus detestatur omnem superbiam, ita diligit humilitatem. Et sicut per superbiam humanum genus fuerat præcipitatum, ita per humilitatem statuit Deus illud reparandum. Nos quoque, fratres mei, Redemptorem nostrum sequentes, amemus humilitatem, patientiam, paupertatem et charitatem. Hæc sunt enim arma per quæ Christus diabolum expugnavit, et nos redemit, ostendens quod per hæc eadem arma oportet nos diabolum expugnare, et ad patriam nostram redire.

Sequitur pars quarta, in qua Dominus hortatur Judæos ad fidem dicens: *Adhuc modicum lumen in vobis est*, hoc scilicet quia modo dixistis, quia *Christus manet in æternum*, sed non sufficit, quoniam non sufficit vobis credere Christi æternitatem, nisi pariter credatis et ejus passionem. Vel certe *Adhuc modicum lumen in vobis est*, id est, ego qui sum lumen, adhuc modicum, id est, modico tempore inter vos sum. *Ambulate*, subandi, credendo et bene operando, *dum lucem habetis* præsentem et se vobis offerentem, *ut non tenebræ* inidelitatis, excæcationis

et damnationis, *res comprehendant*, Nam qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat. Quisquis enim sine vera fide est, errare potest, ambulare non potest. Et si enim quidam infideles videantur in bono proficere, bonis operibus bona opera addendo, tamen propter hoc non perveniunt ad salutem, quia impossibile est aliquid sine fide placere Deo. Fides enim est via ad salutem. Bona vero per charitatem operatio, est ambulatio. Sicut igitur nec ambulatio sine via, nec via sine ambulatione potest nos perducere ad propositam metam, ita nec bona operatio sine fide, nec fides sine operatione habentem tempus et locum potest ducere ad salutem. Sicut enim scriptum est quod quidquid sit sine fide peccatum est, ita et scriptum est, quod « fides sine operibus mortua est (Jac. ii). » Unde et subdit: *Dum lucem habetis*, subaudis præsentem et se vobis offerentem, *credite in lucem*, et non quocunque modo, diabolus enim credit et contemnit, sed ut filii sitis imitatione, adoptione, hereditate. Quod tunc dicebat Dominus Judæis, ego, fratres mei nunc dico vobis: *Ambulate, dum lucem habetis, ut non tenebræ vos comprehendant*. « Operamini, dum dies est, quia venit nox in qua nemo potest operari (Joan. ix). » Pœnitementini et convertimini ad Dominum dum tempus habetis, quoniam jam instat tempus in quo non poteritis. Et qui modo dum potest, operari non vult, tunc cum volet operari, non poterit. Pensemus, fratres mei, quoniam Dominus qui nunc nos misericorditer ad pœnitentiam exspectat et clamat: « Convertimini ad me, et ego convertar ad vos (Zach. i). » tunc severius contemptoribus suis clamabit: « Amen, amen dico vobis, nescio vos (Matth. xxv). » Propterea, fratres mei, tempus ad pœnitentiam nobis datum non perdamus, sordes peccatorum nostrorum lacrymis ablavimus, corpus nostrum cum vitii et concupiscentiis crucifigamus, vitam nostram in melius mutemus, orationibus, jejuniis et operibus misericordiæ insistamus, mundum et concupiscentiam ejus contemnas, ad cælestem patriam toto desiderio tendamus. Ad quam nos perducatur qui pro nobis crucifigi voluit Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXXVII.

IN FESTO BEATI MATTHÆI.

Vidit Jesus hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine (Matth. ix). Et reliqua. Quoniam solemnitatem beati Matthæi apostoli et evangelistæ, hodie, fratres mei, celebramus, recte lectio evangelica, conversionis ejus continens historiam, in ecclesia recitatur. Est autem hæc lectio quinquepartita. Primo enim Dominus videt et vocat Matthæum; secundo, Matthæus sequitur eum; tertio, Jesus apud eum manducat cum peccatoribus; quarto, super hoc a Pharisæis reprehenditur; quinto, de stulta responsione Pharisæi a Domino convincuntur. Primum igitur Dominus Matthæum videt, non solum corpora-

libus oculis, sed etiam oculis misericordiæ et oculis præscientiæ. Multos forte tunc ibidem videbat corporalibus oculis, sed istum solum tunc ibi vidisse narratur, et oculis misericordiæ, quibus Petrum negantem, ut pœniteret, vidit, et quibus filios Israel in Ægypto afflictos se vidisse dicit: « Videns vidi afflictionem populi mei qui est in Ægypto *Exod. iii.* » Sed et eum etiam oculis præscientiæ vidit, utpote quem ab æterno prædestinaverat vas electionis et apostolum in Ecclesia sua futurum. Ut quid vidit? hominem. Et qualem? Publicanum, ut alius evangelista tradit. Et ubi eum vidit? In telonia sedentem. Ac si aperte dicat: Vidit quidem hominem sed peccatorem, et in proposito peccandi perseverantem. Publicanum quippe dicitur qui publicis sceleribus fœdatur, vel qui publicis negotiis implicatur, quæ sine peccato vel vix vel nullatenus exerceri possunt, qualis est negotiatio et telonium. Telos enim Græce, Latine dicitur *vectigal*. Constat autem quoniam exigere vectigalia, et exactiones facere, non est sine crimine.

Vidit igitur Dominus hominem, imaginem quidem Dei in se habentem, sed eam peccatis deformantem, et in hoc proposito perdurantem. Itaque, fratres mei, exprimitur ejus miseria, ut major miserentis Dei appareat misericordia, quæ de tam malo tam sanctum effecit ut eum non solum discipulum suum, sed etiam apostolum constituerit, et ei non solum prædicandi, sed etiam scribendi Evangelium auctoritatem præberet, ut communicato eum supernis spiritibus vocabulo, evangelista nominaretur et esset. Quod omnipotens et pius Dominus voluit facere triplici ratione. Primum, ut omnipotentiae suæ effectum nobis demonstraret, qua quantumcunque sceleratum, quam cito vult, justificare potest. Secundo, ut immensitatem misericordiæ suæ nobis aperiret, quam nulla scelerum ignominia superare potest. Tertio, ut veniæ spem omnibus quantumcunque criminosis præberet. Audi tamen, peccator; non proponitur tibi Matthæus telonarius in exemplum peccandi, sed in exemplum pœnitendi. Cave ne pecces. Si tamen peccaveris, non desperes, quoniam ad exemplum Matthæi, per pœnitentiam resurgere potes, si peccatum tuum accusaveris. Matthæus enim non se excusat, sed potius accusat de veteri peccato, eum dicit, *sedentem in telonio*, et dum nominat se nomine magis noto, Matthæum nomine. Alii vero evangelistæ dicunt, nomine Levi. Erat enim binomius. Sed alii evangelistæ coevangelistam suum minus noto vocabulo nominare voluerunt, ne eum de veteri conversatione notare viderentur. Ipse vero juxta quod scriptum est: « Justus prior accusator est sui *Prov. xviii.* » seipsum magis noto vocabulo vocat. In catalogo quoque apostolorum se publicanum vocat dicens: Thomas et Matthæus publicanus. » In quo nobis, fratres mei, exemplum proponitur, quatenus peccata proximorum nostrorum discamus reverenter tegere, propria vero humiliter confiteri. Unde et Paulus: « Christus, inquit

A venit in hunc mundum salvos facere peccatores, quorum primus ego sum *I Tim. i.*

Sequitur: *Et ait illi: Sequare me.* Ac si diceret: Linque lucrum mundi et ejus cupiditatem, et me sequere. Sequere me corpore, sequere me corde, sequere me imitatione. Sequere corpore meam conversationem, sequere corde meam voluntatem, sequere imitatione meam vitam. Secundo demonstrat Matthæus Dominum vocantem se secutum, cum subditur: *Ei surgens, secutus est eum.* Lucas plenius dicit: « Relictis omnibus, secutus est eum *Luc. v.* » In quo, fratres mei, attendenda est et vocationis Domini mira efficacia, et vocati velox obedientia. Et vocationis quidem Domini mira efficacia in hoc apparet, quoniam quam cito dicit, tam cito efficit. In quo demonstratur quoniam sicut dicere Domini est facere, juxta illud: « Ipse dixit et facta sunt *Psal. xxxiii.* » ita ejus vocare est trahere. Vocati quippe non tam exterius quam interius. Vocati vero velox obedientia in hoc demonstratur, quoniam vocatus non dubitavit, non moratus est, non rationes vectigalium reddidit, sed periculo principum spreto, quam cito ad unam solam vocationem, Dominum tam exterius quam interius secutus est. Et quid ad hoc respondere poterimus, fratres mei? Matthæus Dominus adhuc mortalem ad unam solam vocationem secutus est, et nos eum jam immortalem, in omnibus divitem, in cœlo et in terra regnantem, et multas vocationes, et minas et terrores, flagella et promissiones sequi contemnimus. Unde, fratres mei, multum formidare debemus ne Deus nobis iratus, exigentibus meritis nostris, nos non jam exterius interiusque vocet ut Matthæum, sed exterius tantum ad tollendam nobis excusationem. Unde ipse in Evangelio: « Si non venissem, inquit, et locutus eis non fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo *Joan. xv.* » Et alibi: « Clamavi et renuistis, ego vero in interitu vestro ridebo *Prov. i.* » Porro in hoc quod hic dicitur, *surgens, et relictis omnibus, secutus est eum*, perfecta et omnis abrenuntiatio demonstratur. Sunt enim tres abrenuntiationes. Prima est abrenuntiare vitiis et cupiditatibus. Secunda est renuntiare ipsis rebus. Tertia est abrenuntiare voluntati propriæ. Primam abrenuntiationem intelligitur fecisse apostolus eum dicitur, *surgens*, subaudi a vitiis et cupiditatibus suis. Secundam intelligitur fecisse etiam eum dicitur, *relictis omnibus*. Tertiam, eum subjungitur, *secutus est eum*, id est voluntatem ejus, non suam. Perfecit igitur omnibus abrenuntiavit, qui vitiis suis, rebus suis, et etiam voluntati suæ abrenuntiavit. Et nos, fratres mei, si non possumus rebus nostris abrenuntiare, saltem abrenuntiemus vitiis et concupiscentiis nostris. Si non possumus relinquere omnia, saltem relinquamus superflua. Victum enim et vestitum habentes, his contenti simus *I Tim. vi.*, ut simus habentes tanquam non habentes, et utentes hoc mundo, tanquam non utentes *I Cor. vii.*

Tertio, demonstratur Dominus apud Matthæum manducasse cum subditur : *Et factum est, discumbente in eo in domo, ecce multi publicani et peccatores venientes discumbebant cum eo et discipulis ejus.* Porro quod Matthæus de se humilitatis causa indeterminate dicit, Lucas apertius exponit dicens : Quia fecit ei Levi convivium magnum in domo sua (*Luc. v.*) » Illic discant auditores, prædicatores et monitores suos suscipere, pascere et honorare. Unde Dominus inquit : « Edentes et bibentes quæ apud illos sunt (*Luc. x.*) » Et Apostolus : « Si vobis, inquit, spiritualia seminavimus, magnum est si vestra carnalia metamus (*I Cor. ix.*) » Sicut enim hi debent illis spiritualia, sic illi debent istis temporalia. Conversus igitur Matthæus suscipit Christum, non solum corporaliter, sed etiam spiritualiter, ipso Domino teste : « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (*Joon. xiv.*) » Pascit quoque eum non solum corporaliter, sed etiam spiritualiter, eodem attestante, qui ait : « Ecce sto ad ostium et pulso. Si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, introibo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum (*Apoc. iii.*) » Stat quippe Dominus ad ostium et pulsatur, cum voluntatem suam, vel per prædicatoris vocem, vel per inspirationem suam, in cor nostrum immittere querit. Audita vero voce ejus, januam ei aperimus, quando voluntatem suam gratanter accipimus, et ad implendum eam operam damus. Cœnat vero nobiscum, et nos cum illo, quando ipse pascitur et delectatur nostra devotione, et nos ejus amore. Illic discant prædicatores et pastores sanctæ Ecclesiæ, ut quando cœnant cum subditis suis, magis delectentur in devotione eorum, quam in comestione ciborum appositorum : magis in eorum profectu quam in suo esu. Qui enim magis querit a subditis suis pasci corporaliter quam spiritualiter, non pastor, sed mercenarius est. Non solum Dominum et discipulos suos Matthæus pascit, sed etiam multos publicanos et peccatores. Et pulchro veroque præsidio, qui apostolus et doctor gentium erat futurus, in prima sua conversione peccatorum gregem post se trahit et pascit, officiumque evangelizandi quod erat expleturus, ab exordio fidei suæ cepit. Non solum enim qui fratrem suum verbo, sed etiam qui exemplo erudit, ministerium gerit doctoris. Illi publicani et peccatores jam ad imitationem Matthæi Christum sequebantur, teste Mareo qui dicit : « Multi publicani et peccatores discumbebant cum Jesu (*Marc. ii.*) » Erant enim multi qui etiam sequebantur eum. Quia igitur non unus sed multi conversi erant, non privatum sed solenne convivium et gaudium erat celebrandum. Si enim, juxta parabolam, epulari et gaudere oportebat, dicente patre « quia filius meus mortuus fuerat et revixit, perierat et inventus est (*Luc. xv.*) » multo magis nunc epulari et gaudere oportebat, quia multi filii erant mortui, et revixerunt. Nam si « gaudium est in cœlo super

A uno peccatore pœnitentiam agente (*ibid.*) » quanto magis super multis peccatoribus pœnitentiam agentibus!

Quarto, Dominus a Phariseis reprehenditur, cum discipulis ejus dicunt : *Quare cum publicanis et peccatoribus manducat magister vester?* Ac si aperte dicant : Consentiens est in culpa eis, qui consentiens est eis in cœna. Hi in tribus peccant. Primo, quia justitiam quam non habent sibi arrogant. Secundo, quia Dominum de dubiis judicant. Tertio, quia peccatoribus non compatiuntur, sed eos contemnunt et dedignantur. In quibus tribus se non esse justos demonstrant. Primo enim, si vesre justii essent, bonum non habitum sibi non arrogarent, sed potius habitum dissimularent, et in oculis suis parvum vel nullum putarent. Quis enim gloriabitur mundum se habere cor? Hinc Psalmista ad Dominum : « In conspectu tuo non justificabitur omnis vivens (*Psalm. cxlii.*) » Et si astra non sunt munda in conspectu ejus, ut ait Job (*Job xxv.*), quantum homo cujus vita non est nisi tentatio, et qui domum habitat luteam, qui et terrenum habet fundamentum? Debemus enim, fratres mei, dicere cum propheta : « Omnes justitiæ nostræ quasi pannus menstruatus ante te, Domine (*Isa. lxiv.*) » Secundo, si vere justii essent, Dominum de comestione cum peccatoribus non judicarent. Manducare enim cum peccatoribus, quia potest et bono et malo animo fieri, est opus indifferens, et ideo non debemus et hujusmodi aliquem judicare, nec in malam partem interpretari, sed potius in bonam. Tertio, si vere justii essent, peccatorum miseriæ per charitatem compaterentur, nec eos contemnere, nec dedignantur, sed potius eis condescenderent, ut eos Christo iustificarent. Quarto, Dominus Phariseos de injusta reprehensione confutat, cum eis respondens dicit : *Non est opus valentibus medico, sed male habentibus.* Ac si aperte dicat : Justii, quales vos esse aestimatis, non indigent iustificatore, sed peccatores, quales isti se esse. In quo verbo Dominus reprehensionem Phariseorum convenienter confutat, ostendens contra tria quæ illi in verbis suis significaverant, videlicet et se non consentientem peccatoribus, sed potius medicum peccatorum esse, et ipsos, juxta opinionem suam, iustificatore non indigere, et istos peccatores esse et indigere iustificatore. Est ergo ac si dicatur : Ego quidem sum iustificator peccatorum, sed vos de falsa justitia elati, quia iustificatore vos non egere putatis, vix vel nunquam iustificabimini. Sed isti peccatores humiles, quia novērunt se iustificatore indigere, cito iustificabuntur. Verumtamen pius et misericors Dominus consilium eis donat, cum subdit : *Euntes autem, subaudis, a temeritate vituperationis, discite quid est, misericordiam volo et non sacrificium.* Ac si aperte dicat : Intelligite quid significat illud verbum Domini per prophetam dicentis : « Misericordiam volo, et non sacrificium (*Osc. vi.*) » Ac si aperte dicat : Vos propter legalia sacrificia quæ facitis, vos justos re-

putatis, sed teste propheta, Deus plus requirit misericordiam quam sacrificium. Exteriora quippe sacrificia et oblationes, sine interiori misericordia, Deo placere non possunt. Ista vero sine illis Deo placuit et accepta est. Nihil enim sic Deum placat sicut misericordia miseriae subveniens, vel compatiens alienae. Non enim Dominum in iudicio reprobis dicit: « Ite, maledicti, in ignem aeternum, » quia non sacrificavistis mihi hostiam, non obtulistis mihi oblationem, et non construxistis mihi ecclesiam, licet haec dona magna sint. Sed potius dicturus est: « Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare. Sitivi, et non dedistis mihi potum. Hospes eram, et non suscepistis me (Matth. xxv), etc. Deinde Dominus Phariseos ad sequendam misericordiam exemplo sui invitat, cum subdit: *Non enim veni vocare justos, sed peccatores*, id est non veni vocare angelum justum, qui non indigebat, sed hominem qui indigebat. Omnis enim homo vel alieno peccato, vel suo reus erat. Vel certe non veni vocatione colligere superbos justos, sed humiles peccatores. Quamvis enim nonnunquam superbi iusti vocentur, tamen non veniunt ad Deum, nisi primo humiliati peccatores se esse peccatores contiteantur. Itaque, fratres, si aeterna vocatione a Deo vocari volumus, nos peccatores et credamus et confiteamur. Lacrymis verae poenitentiae, et operibus misericordiae peccata nostra redimamus, semper in oculis nostris nos humiles habeamus, nos semper iudicemus, alios vero semper iudicare caveamus; peccatores nullos contemnamus, sed blandis correctionibus eos Deo lucrari satagemus, ad exemplum beati Matthaei mundum contemnamus, et ad Deum toto desiderio festinemus. Quod illius intercessionem nobis annuat Deus et Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia saecula saeculorum. Amen.

S. Matthaeus apostolus (Matth. ix; Luc. v).

(13) Progređiens tunc inde ad vetricalia vidit. Consessu in medio, Matthaeum: protinus illi Discipulis harere jubet; nihil ille recusans, Imperio Christi paret gaudetque secutus.

(14) De sancto Matthaeo habet haec Eusebins noster: « Sed et reliqui Domini ac Salvatoris nostri discipuli, non solum ex illis duodecim, sed et si qui extra hunc numerum, de schola tamen Domini et Salvatoris nostri sermonem aliquem divinitus inspirati, memorie reliquerunt, brevem hunc et succinctum per omnia esse voluerunt. Igitur ex discipulis Domini, Matthaeus tantummodo et Joannes ad scribendum appulisse animum traduntur, necessitate quadam in hoc ipsum provocati. Matthaeus enim primo Hebraeis predicabat. Verum cum pararet transire ad gentes, patria lingua scripturam composuit, et ea quae praefecerat comprimens, dereliquit his ad memoriam, a quibus proficisceretur, ut gentibus predicaret. Post hunc Lucam et Marci Scriptura evangelica, » etc., lib. iii, cap. 24. Item de Evangelio Matthaei Hebraice scripto, l. iii, c. 39. Item l. v, c. 10. D. Hieronymus, in Viris illustribus, de sancto Matthaeo sic: « Matthaeus qui et Levi, ex publicano apostolus, primus in Iudaea propter eos qui ex circumcisione crediderant, Evangelium Christi

A Hebraicis litteris verbisque composuit. » Quod quis postea in Graecum transtulerit, non satis certum est. Porro ipsum Hebraicum habetur usque hodie in Caesariensi bibliotheca, quam Pamphylus martyr studiosissime confecit. Mihi quoque a Nazaraeis, qui in Beroea urbe Syria hoc volumine utuntur, describendique facultas fuit. In quo animadvertendum quod ubicunque evangelista, sive ex persona sua, sive ex persona Domini Salvatoris, veleris Scripturae testimoniis utitur, non sequatur Septuaginta translatorum auctoritatem, sed Hebraicam, e quibus illa duo sunt: *Ex Aegypto vocavi Filium meum* (Matth. ii): et: *Quoniam Nazareus vocabitur* (ibid.).

XXXVIII.

IN FESTO ANGELORUM. SERMO DE APOCALYPSI.

B *Factum est praelium magnum in caelo, Michael et angeli ejus praeliabantur cum dracone, et draco pugnabat et angeli ejus* (Apoc. xii). Haec in visione, fratres charissimi, revelatum est a Deo Joanni, et per eum nobis, sancti angeli quam sint solliciti et vigiles in tutela et defensione nostra, et quantum gaudeant de profectu et salute nostra. Sunt autem hujus lectionis tres partes. Primo enim dicit praelium magnum factum esse in caelo inter Michaelem et draconem. Secundo dicit draconem victum. Tertio dicit hinc magnam exultationem in caelo factam esse. Primum igitur dicit: *Factum est praelium magnum in caelo*. Dicitur autem hic praelium quoddam certamen invisibile, quod habent boni spiritus adversus malos spiritus, et mali spiritus adversus bonos spiritus, pro acquisitione hominum. Boni quippe spiritus nituntur homines trahere in partem suam, et lucrari eos Deo, sola tracti bonitate et charitate Dei et Domini sui, et hominum concivium suorum. Gaudent enim, ad exemplum et ad voluntatem Dei regis sui, pro hominibus pugnare, pro quibus vident ipsum in persona sua pugnasse. Gaudent quoque homines ad se trahere, de quibus expectant diminutionem numeri sui reparandam esse. Econtra quoque maligni spiritus nituntur homines in suam partem trahere, et suae damnationis consortes habere, sola ducti malitia et invidia, in qua sunt ita indurati quod nullum bonum diligere possunt, sed alienis successibus semper invident, et eos pro posse suo impediunt, praecipue promotionem hominis ad gloriam, de qua ipsi per superbiam corruerunt. Dicitur autem hoc praelium magnum, quoniam magni sunt qui pugnant, magnus effectus ex quo pugnant, et magna causa pro qua pugnant. Magni sunt qui pugnant, quoniam tam boni quam mali angeli, naturali virtute et scientia sunt magni. Et sicut boni angeli sunt magni in bonitate et virtutibus, ita mali angeli sunt magni in malitia et dolositatibus. Magnus est effectus ex quo pugnant, quoniam bonos excitat ad praeliandum fervens dilectio Regis sui et concivium suorum. Malos vero excitat fervens odium et invidia quam habent in successibus hominum. Magna est causa pro qua pugnant, quoniam non pugnant pro auro vel argento, vel pro aliquo caduco

(13) Ex Juvenco presbytero Hispano.

(14) Ex Euseb. Caesariensi.

præmio, sed pro homine facto ad imaginem et similitudinem Dei, ad restaurationem lapsus angelici. Si ergo, fratres mei, apud ecclestes tanti sumus, quod pro nobis angeli et archangeli, et omnis curia cœlestis, imo etiam ipse Filius Dei pro nobis prælietur, quare ipsi pro nobis ipsis non præliamur? Quare conditionem nostram contemnimus? Quare nos eripere a dæmonum potestate non laboramus? Quare angelos et archangelos pro nobis præliantes non coadjuvamus? Si jam a diabolo superari nos patimur, nullam excusationem habere possumus, cum tot adjuutores habeamus. Sed cum hoc prælium inter bonos et malos quotidie adhuc fiat, quare hic dicitur jam factum esse? Quoniam in primitiva Ecclesia, cum prælium et vestigia sanguinis Christi adhuc erant recentia, præcipue factum fuit, quando multa millia quotidie eripiebantur, et tunc pari fervore, et homines et angeli contra diabolum præliabantur. Nunc vero quia pauci diabolo resistunt, et fere omnes se spontaneos ei tradunt, negligentia nostra facit angelos negligentes, ut tepide coadjuvent quos tepide pugnare vident. Propterea, fratres mei, ardentem contra diabolum præliemur, ut ardentes adjuutores angelos habere mereamur. Vigiles et parati sunt ad adjuvandum nos, si vigilantes et promptos pro nobismet viderint nos. In cœlo enim superiori soli sunt boni, sicut in inferno soli sunt mali. Sed in hoc tenebroso aere, qui circa nos est, ubi tam boni quam mali angeli circa nos volitant et conversantur, de nobis utrique præliantur. Proinde quia semper nobis præsentem sunt, opera nostra eos latere non possunt, et ob supernorum civium, qui semper circa nos sunt, reverentiam, semper honeste, fratres mei, nobis esset vivendum, ut de honestate nostra semper eos lætificaremus, et malos angelos confunderemus. Vel certe cœlum hoc, Ecclesia in qua Deus sedet, intelligitur, in qua et pro qua ab utrisque angelis præliatur. *Michael*, inquit, *et angeli ejus præliabantur cum dracone, et draco et angeli ejus pugnabant*. Boni angeli præliantur pro nobis, fratres mei, nobis bona suggerendo. Mali vero contra præliantur nobis suggerendo mala. Isti præliantur nos adjuvando, isti præliantur nobis nocendo. Isti præliantur nos protegendo, illi præliantur nobis insidiando. Isti præliantur apud Deum nos excusando, isti præliantur nos accusando. Isti præliantur pro nobis intercedendo, et bona nostra Deo offerendo; isti præliantur nos incusando et diffamando. Isti præliantur nobis fraudes et eorum insidias nobis revelando, isti præliantur nos, quantum possunt, latenter et fraudulenter circumveniando.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur quod mali angeli a bonis sunt superati, cum subditur: *Et non prævaluerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cœlo*. Angeli mali, quamvis fortiter, quamvis callide, quamvis vigilanter et incessanter pugnant, tamen bonis in quibus est et in quibus pugnat Deus, resistere non possunt. Unde et hic

A Michael pugnasse dicitur, qui dicitur mitti quando aliquid miræ virtutis efficitur. Michael enim interpretatur, *quis ut Deus?* Nam ut ait Psalmista: « Quis Deus magnus sicut Deus noster? Tu es Deus qui facis mirabilia (Psalm. lxxvi.) » *Neque locus inventus est eorum amplius in cœlo*. Finito certamine bonorum et malorum angelorum, quod non erit usque in finem mundi, ex tunc angeli ita coaretantur in inferno ut de cætero non habeant potestatem per aera discurrere vel aliquem infestare. *Et projectus est*, inquit, *draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus et Satanas, qui seducit universum orbem*. Quatuor nomina ponit, quorum duo prima diaboli malitiam, reliqua duo ejus miseriam demonstrant. Dicitur enim ille draco magnus, pro magna aperte nocendi violentia. Dicitur serpens antiquus, pro antiqua occulte nocendi versutia, dicitur autem diabolus, id est *deorsum fluens* pro maxima quam semper malefaciendo incurrit miseria. Dicitur autem Satanas, id est *adversarius* pro obstinata in semper adversando pertinacia. Quæ est enim major miseria quam semper se extollendo, semper deterius ruere, quam semper aliis nocendo pœnas sibi exaggerare, et a proprio damno cessare non posse? *Qui seducit*, inquit, *universum orbem*, subaudis, quantum in eo est. Quamvis enim non omnes seducat, quia tamen omnes tentat, et pro posse suo seducere cupit, pro seductione omnium puniendus erit. *Projectus est autem*, inquit, *in terram*, in profunditatem videlicet terræ, videlicet in infernum, quia angeli ejus cum ipso missi sunt. Justum est enim ut qui per superbiam se extulit usque ad altitudinem Dei, præcipitetur usque in profunditatem inferni. Vel certe si intelligimus diabolum superius ejectum de cœlo, id est de Ecclesia fidelium, possumus hic intelligere eum esse dejectum in terram, id est in amatores terrenorum quos ille vexat, licet gravissime doleat de fidelibus se ejectum esse.

Sequitur pars tertia, in qua dicitur pro diaboli dejectione magnam exultationem in cœlo factam esse, cum subditur: *Et audivi magnam vocem in cœlo dicentem: Nunc, id est a dejectione diaboli, facta est salus et regnum Dei nostri et potestas Christi ejus*, id est nunc facta inde apparet salus, et virtus, et regnum Dei nostri, et potestas Christi ejus. Et salus quidem Dei in hoc apparebit, quia poterit salvabit suos. Virtus, in hoc quod potenter præcipitabit adversarios. Regnum, in hoc quod justis glorificatis, et damnatis reprobis, et omnibus voluntatem suam facientibus, in beata parte semper eum suis est regnaturus. Potestas vero Christi tunc maxime apparebit, quia qui apparuit hic infirmus, tunc apparebit omnipotens. Qui hic fuit judicatus, tunc judicabit. Qui hic damnatus ab impiis, impios damnabit, et suos salvabit. Unde et subditur: *Quia projectus est a Deo*, id est a Patre et a Christo ejus Filio, *accusator fratrum nostrorum*, id est diabolum, cujus officium est homines accusare, id est

per peccata accusabiles et infames facere. Qui accusabat illos, inquit, in conspectu Dei nostri die ac nocte. Quanta est proditio et fraus diaboli. fratres mei, qui de hoc quod nobis suggerit nos accusat! Nec in conspectu cujuslibet, sed in conspectu Dei. Ea namque maxime suggerit nobis quæ plus offendant Deum quam homines. Parvipendit enim aliquos infamare tantum ante homines, nisi quos ante Deum infamare non potest. Et hoc facit die ac nocte, id est semper. Et quam timendus est, fratres mei, qui nunquam dormit, sed semper in perniciem nostram vigilat! Propterea, fratres, contra ejus insidias vigilemus, et quia aliquando nos dormire necesse est, tamen tanta faciamus vigilantes, quæ nos custodiant dormientes. Et non solum a Deo auctore diabolus ejectus est, imo etiam ipsi, inquit, fratres nostri vicerunt eum, Deo in ipsis et per eos pugnante. Et propter quid vicerunt eum? propter sanguinem Agni, id est propter fidem passionis Agni. Et quia sola fides non sufficit homini habenti tempus confitendi, addit: *Et per verbum testimonii*, id est confessionem. « Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x). » Et quia nec fides nec confessio sufficit ad salutem habenti tempus operandi, addit: *Et non dilexerunt animas*, id est vitas suas, contra Deum, imo pro Deo posuerunt eas usque ad mortem. Ac si dicat: Non solum sua, sed etiam seipsos pro Christo dederunt. Nos quoque, fratres mei, si diabolus vincere cupimus, firmiter credamus, audacter confiteamur, fortiter pro Christo ponamus nostra, nostramque voluntatem et voluptatem, et si etiam tempus fuerit, animam nostram. Postquam autem vox angelica laudavit Dominum et sanctos ejus super dejectione diaboli, ostendit effectum suum gaudens, et alios ad gaudendum invitans, cum subdit: *Propterea lætami, celi*, id est et qui habitatis in eis. Ecce, fratres mei, sic diligunt nos, sic semper pugnant sancti angeli pro nobis, sic pro nostra victoria gaudent et laudant Deum; cur igitur non excitamur ad pugnandum? cur sic pigri pro nobis sumus, cum angelos adeo pro nobis sollicitos audiamus? Cur contra diabolus nos vigilamus, quem contra nos semper vigilare scimus? Itaque, fratres mei, armis fidei et charitatis nos armemus, in orationibus vigilemus, contra tentationes diaboli fortiter dimicemus, supernos cives in auxilium nostrum invocemus, eorum memoriam veneremur et frequentemus, munditia montis et operum sanctitate eos nobis propitios faciamus, quatenus auxiliis et precibus eorum adjuti, diabolus superare, et cum victoribus coronari mereamur, largiente Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXXIX.

IN EODEM FESTO. SERMO DE EVANGELIO.

Accesserunt ad Jesum discipuli dicentes: *Quis putas major est in regno cælorum?* (Matth. xviii.) Et reliqua. Sex capitulis distinguitur lectio ista, fratres

A charissimi. Primo enim, discipuli quærent a Domino quis sit major in regno cælorum. Secundo, respondet Dominus eis. Tertio, demonstrat quantum bonum sit parvulos in suo nomine suscipere. Quarto, quantum malum sit eos scandalizare. Quinto, eos jubet scandalizantes evitare. Sexto, ostendit quare pusilli non debeant contemni. Primo igitur, discipuli quærent a Domino: *Quis putas major est in regno cælorum?* Alius evangelista dicit: « Facta est contentio inter discipulos, quis eorum videretur esse major (Luc. xxi). » Porro, cum omnis anima creata sit concupiscibilis et irascibilis, innatum est omni animæ ut naturaliter concupiscat profectum et honorem suum. Cum ergo anima concupiscit quod debet et quomodo debet, bona est talis cupiditas. Mala enim fuit cupiditas angelia apostata, qui per ambitionem cupivit ascendere ad æqualitatem Dei. Cum ergo discipuli de majoritate in regno cælorum contendunt, dupliciter peccant, et quia cupiunt quod non debent et quomodo non debent. Quod enim non debent cupiunt, qui majoritatem in regno cælorum cupiunt, in quo sufficere debet esse vel ultimum. Quomodo non debent cupiunt, qui ad regnum cælorum per ambitionem, non per humilitatem, ascendere cupiunt.

B Sequitur pars secunda, in qua Dominus respondet eis. Primo, per increpationem, cum advocans parvulum et statuens eum in medio eorum dixit: *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Ac si apertius dicat: Vos affectatis per ambitionem majores esse in regno cælorum, sed eo modo quo hæc affectatis, nullo modo intrare in regnum cælorum valetis, nedum majores esse in eo valeatis. Vos enim affectatis intrare in regnum cælorum per ambitionem, in quo non intratur nisi per humilitatem. Si ergo in regnum cælorum intrare vultis, tales virtute et moribus sitis, quales iste parvulus beneficio ætatis. Porro tales eritis qualis iste parvulus, si innocentes, si nescii mentiri, si in ira non perseverantes, si injuriarum immemores, si visam mulierem non concupiscentes, et hujusmodi. *Qui ergo se*, inquit, *humiliaverit sicut parvulus iste, hic est major in regno cælorum.* Ac si aperte dicat: Qui erit in oculis suis minor humilitate, sicut iste parvulus est ætate, hic erit major in conspectu Dei. Sicut enim ruina est causa ruinæ, ita humilitas sublimationis. Et quemadmodum quanto quis magis superbit, tanto deteriorius præcipitatur, ita quanto quis se humiliat, tanto plus in conspectu Dei sublimatur. Si ergo desideras fieri in regno cælorum major, esto hic humilior. Humilior dico, non sola voce, non simulatione, sed in veritate cordis te minorem cæteris credas, contitearis et ostendas. Est enim humilitas virtus, qua homo verissima sui cognitione sibi vilescit. Nobis autem vilescimus, et cæteros omnes nobis præponimus, si bona nostra, fratres mei, parva vel nulla reputantes, omnia peccata et infirmitates nostras semper ante oculos nostros habeamus, et aliorum peccata dissimulantes, eorum bona ante oculos no-

stros multiplicemus. Sed si aliquis ad præsens aperte malus videtur, nos tamen attendentes non quam malus est, sed quam bonus esse potest, et quia nos qui modo stamus, ruere possumus, non ei præferre nos audeamus. Quamvis autem, fratres mei, nosmet spernere et humiliare præcipimur, non tamen negligenter nos tractare debemus, quia quamvis debeamus nos spernere in hoc quod fecimus, tamen non debemus nos spernere in hoc quod a Deo facti sumus, et quod esse possumus. Ideo enim nos Deus in sacra Scriptura filios suos vocat, ne nos videlicet ab eo negligi credamus, et ideo nos male negligamus, ut quidem et maxime pauperes faciunt, qui ideo quod putant se a Deo negligi, ita se negligunt, quod quid faciant, vel quomodo vivant, non attendunt.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit Dominus quantum bonum sit in nomine suo parvulos fideles suscipere, cum subdit : *Et qui suscepit unum parvulum talem in nomine meo*, id est humilem et innocentem, *me suscipit*. Quamvis generaliter sit verum, quod quicumque pascit vel suscipit aliquem in nomine Christi, Christum pro quo hoc facit, suscipit, tamen de pauperibus spiritu se specialiter hoc dixisse innuit in hoc quod hic ait, *unum parvulum talem*, et in hoc quod in iudicio dicitur est : « Quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis (Matth. xxv), » et si enim, ut ait Paulus, « faciendum est bonum ad omnes, maxime tamen ad domesticos fidei (Gal. vi). Porro dupliciter suspicimus parvulas in nomine Christi, vel corporaliter, ut quando eis hospitalitatem et necessaria præparamus, vel spiritualiter, ut quando eorum infirmitatem et imperfectionem, manu spiritualis consilii et auxilii, ne cadant, supportamus. Unde et Paulus : « Suscipite, inquit, invicem sicut Christus suscepit vos (Rom. xv). » Et alibi : « Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis suscipite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu tenteris (Gal. vi). » Et alibi : « Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi (ibid.). » Est autem utrumque opus magni meriti, sed istud ultimum majoris.

Sequitur pars quarta, in qua Dominus ostendit quantum malum sit pusillos suos scandalizare, cum subdit : *Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris*. Pusillum scandalizat, qui dicto vel facto minus recto ei occasionem ruinæ dat. Sicut autem carnali pater majorem adhibet diligentiam in parvulis suis custodiendis, quam in adultis, ita spiritualis pater majorem debet adhibere diligentiam in custodiendis et erudiendis simplicibus et infirmis. Perfecti enim non facile scandalizantur, non cito a statu suo moventur. At simplices et infirmi quacunque parva occasione moventur. Et sicut parvuli gestiunt imitari quæcunque facta vel dicta parentum aorum, ita in Ecclesia simplices et infirmi volunt

A semper æmulari mores et actus majorum suorum. Propterea, nos majores, et si non propter nos, tamen propter illos debemus sapientius et honestius in Ecclesia Dei conversari, et non quærere quæ nobis utilia sunt, sed quæ omnibus. Ne enim aliquis illorum verbo vel exemplo nostro scandalizetur, debemus non solum omnia mala evitare, sed etiam quædam bona, ut illa sine quibus potest haberi salus, ut est jejunium, et usus licitorum. Unde Apostolus : « Si esca, inquit, scandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem I Cor. viii. » Bona autem ad salutem necessaria, ob nullius sunt scandalum dimittenda, ne dum Deo alios lucrari cupimus, nos ipsos perdamus.

B *Qui ergo scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus et demergatur in profundum maris*, id est melius esset ei ut innoxius morte criminorum occideretur, quam sic noxius æternaliter damnaretur. Vel certe per molam asinariam, sæcularis vitæ circuitus exprimitur. Per profundum vero maris, extrema damnatio. Qui ergo speciem sanctitatis habens, verbo vel exemplo cæteros destruit melius esset ei ut sæculari habitu damnaretur, qui si solus caderet, tolerabilior pœna eum cruciaret. Nunc autem tot reus est animarum, quot ob dictum vel exemplum ejus perierunt. Unde et subditur : *Væ, inquit, mundo*, id est mundanis, *ab scandalis*, id est propter scandala quæ inferunt. *Necesse est enim ut veniant scandalum*, id est, utile est sanctis videlicet qui per ea probandi sunt. *Veruntamen væ homini illi per quem scandalum venit!* quia non est judicandus secundum utilitatem quæ inde provenit, sed secundum quod intendit.

C *Sequitur pars quinta, in qua Dominus jubet pusillis evitare scandalizatores*, cum subdit : *Si autem manus tua, vel pes tuus, vel oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te. Bonum est tibi ad vitam ingredi debilem et claudum, vel unum oculum habentem, quam duas manus, vel duos pedes, vel duos oculos habentem mitti in ignem æternum*. Metaphorice loquitur Dominus. Si morbus, serpens, et cito perimens invaserit manum, vel pedem, vel oculum tuum, consilium est ut morbus, ne subito occupet et perimat totum corpus tuum, cito cum membro occupato abscidatur. Melius est enim ut vivas mancus, vel claudus, vel monocus, quam cum duabus manibus et pedibus et oculis moriaris. Similiter si aliquod criminale vitium invaserit amicum tuum, qui erat tibi manus te defendendo, et per te sustinendo, et oculus tibi providendo, expedit tibi, qui infirmus es, et propinquis vitiis resistere non potes, separare a te, et vivere sine illo quam perire cum illo. Hinc contingit quod, quamvis matrimonium sit indivisibile, tamen si vir coegerit mulierem, vel mulier virum secum furari, vel rapere, vel occidere, vel idola adorare vel aliquas pessimas artes sectari, expedit conjugum conjugem dimittere, et magis salvari sine conjuge

quam peccare cum conjugē. Si vero tu in bono proposito fortis es, et potes tuum vitiosum amicum vel conjugem magis attrahere ad te quam abstrahi ab eo, noli eum relinquere, sed magis eum Deo lucrare. « Sanctificatur enim, ut ait Paulus, vir infidelis per mulierem fidelem, et mulier infidelis, per virum fidelem, *1 Cor. vii.* » Illum enim, ut ait Sapiens, debes tecum retinere, quem tu poles facere meliorem, vel qui te.

Sequitur pars sexta, in qua ostendit quare pusilli non sint contemnendi, cum subdit : *Vide ne contemnatis unum de pusillis istis qui in me credunt*, id est, ideo quod sunt pusilli non eos contemnatis; quos contemnitis, si eos non timetis scandalizare, si eos non suscipitis, si in eis corrigendis et instruendis diligentiam non habetis, si eos ut fratres non diligitis. Et quare non sunt contemnendi, subdit : *Dico enim vobis quia angeli eorum semper vident faciem Patris sui qui in caelis est.* Ac si aperle dicat : Ideo non sunt contemnendi, quia sunt filii cœlestis Patris, qui eos tanti habet, quod quotidie pro eis mittit angelos suos, ad eorum custodiam deputatos. Qui cum intra immensitatem Dei semper currant, non impedit eorum delegatio Dei contemplationem. Ex hoc loco, et ex illo loco Actuum apostolorum, ubi puellæ asserenti Petrum ad januam stare, discipuli respondent : « Angelus ejus est (*Act. xii.*) » atque ex aliis locis cognoscimus, fratres mei, quod unaquæque anima, ab ortu nativitatis suæ, habet sibi angelum in custodiam delegatum. Sed si omnes tam boni quam mali habent angelos sibi deputatos, quomodo in hoc parvuli quasi privilegiati hic dicuntur? Quia C boni angeli sunt eorum, eo quod eos per consensum, suos efficiunt, malorum vero non sunt, eo quod mali non bonos angelos sed potius malos eis consentiendo, efficiunt suos. Legimus in Vitis Patrum quod abbas Paulus habebat gratiam, ut ingredientiē ecclesiam respiciens, ex ipsorum facie uniuscujusque cogitationes, seu bonæ essent, seu male, sentiret. Contigit autem aliquando, quod, eum videret ingredientiē in ecclesiam clara facie et læto animo, et angelos eorum ingredi pariter gaudentes, vidit unum nigrum et nebulosum, et dæmones hinc inde trahentes eum, misso in naribus ejus funiculo, et angelum sanctum ejus de longe sequentem tristem. Cœpit ergo beatus Paulus flere illum stans ante ecclesiam. Post paululum vero cum absoluti discederent, iterum omnium vultus inspieiebat, si egredientur tales quales ingressi fuerant, et vidit illum quem ante viderat nigrum, tunc clarum et candidum egredientem, et dæmones de longe eum sequentes, sanctum vero angelum prope eum gaudentem. Exurgens Paulus clamabat benedicens Dominum : « Venite et videte misericordiam Dei. » Exposuitque omnibus quæ viderat. Et petebat ab illo quomodo tantam commutationem illi Deus donasset. Ille autem flens, ego, inquit, sum peccator, et multo tempore fornicationi deditus. Ingressus autem nunc ecclesiam, audi vi verba istius prophetæ, magis autem nunc Dei per ipsum loquentis : « Mundi estote, et

tollite malitias de animabus vestris ante conspectum oculorum meorum. Discite bene facere, quærite iudicium. Et si fuerint peccata vestra ut coecinum, velut lana dealbabitur (*Isa. i.*) » Ego igitur compunctus in hoc sermone, dixi intra me : « Domine, tu es qui venisti salvare peccatores. Hæc ergo quæ promissisti per prophetam, imple in me indignum peccatorem. Renuntio enim amodo omni injustiæ, et serviam tibi de cætero in conscientia munda. Suscipe me pœnitentem. Juravi enim et statui apud me servare omnes justificationes tuas. » Sub hac ergo sponsione, de ecclesia egressus sum. Senes ergo hæc audientes, glorificaverunt Deum. Itaque, fratres charissimi, quoniam sancti angeli tantam habent erga nos charitatem, quia sic sunt solliciti nos defendere, nobis bona suggerere, pro nobis orare, pro nostra salute lætari, et Dominum laudare diligamus, et nos eos veneremur, deprecemur, et memoriam eorum frequentemus, quatenus precibus et auxiliis eorum mereamur diabolicas insidias deprehendere et eludere, nos irreprehensibiliter habere, Deo nostro gratanter militare, ut eum pariter cum eis in æternum mereamur contemplari et laudare, ipso largiente qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

De angelis per Desid. Erasmus Roterod.

Angeli quoque multis nominibus sunt nobis amandi, vel quia Domino communi familiariter inserviunt, vel quia jussu summi Principis, ex animo bene volunt electis, additi nobis custodes adversus impios spiritus; quorum presentia nos debet a peccando detertere. Contristamus enim illos, et a nobis profligamus, quoties contemptis Dei præceptis, Satanae paremus instinctibus. Ille cum suis satellitibus nusquam non vigilat, ut perdat; hi semper vigilant, ut tueantur. Tot enim casibus est exposita humana vita, ut pauci infantes pervenirent ad adolescentiam, pauci adolescentes ad virilem ætatem, pauci viri ad senectutem, nisi nostri curam assidue gererent angeli. Par est redamare qui nobis bene volunt; par est venerari qui nature sunt sublimioris, et in amore Dei constabili. Deferunt nostra vota ad Deum, referunt ad nos illius munificentiam, solatium afferunt in afflictionibus. Nam et Christum in agone confortasse leguntur. Inspirant sancta desideria, adjuvant in tentatione, bonis nostris exultant, malis quodammodo inoleseunt, omnes expectant consummationem corporis Christi. De natura angelorum non est necesse altius philosophari quam in canonicis libris traditum est. Angelos esse constat, ac per hos Deum administrare res hominum. Ordinum quorundam tituli proliti sunt, quorundam etiam propria nomina. Mentes sunt incorporeæ, quæ, si quando apparent, assumptitiam speciem exhibent oculis. Dicuntur viri, non quod ullus sexus sit in angelis, sed quod ea specie sese ostendunt. Quoniam autem humanæ mentis hebetudo ægre credit esse quod non videt, expedit illud teneris protinus animis instillare esse spiritus invisibiles, testes omnium actionum nostrarum, atque adeo cogitationum quoque, quibus grata est sobrietas, pulchritudo, veritas; simplicitas, et quidquid ad veram pietatem pertinet: ut omnes excludas hominē, angelum tamen habes spectatorem. Similiter agendum ut de sanctis vita defunctis religiosis imbibant opinionem.

XL.

IN FESTO SANCTI LUCÆ.

Designavit Jesus et alios septuaginta duos, et misit illos in omnem civitatem et locum, quo erat ipse venturus (Luc. x). Et reliqua. Jam elegerat, fratres charissimi, Dominus duodecim apostolos; sed quia, ut ipse dicit hic, messis erat multa, operarii autem pauci, necessarium erat ut eis suffragatores et operarii adderentur, et hoc est quod dicitur hic: *Designavit Jesus et alios septuaginta duos*, etc. Primum igitur describitur eos elegisse, secundo, eos misisse, tertio eos instruxisse. Porro eos elegisse describitur cum dicitur; *Designavit Jesus*. Qui enim est aliud designasse quam eos quidam signo et privilegio gratiæ, notabiles electos demonstrasse? Debent enim præfulgere signis virtutum, qui pastores et magistri constituuntur populorum. Nam quantus et qualis debet esse doctor ecclesiasticus, in cuius comparatione populus grex vocatur! Convenit quippe ut ratione, moribus et scientia supereminereat, nec incurvetur more pecoris ad terrena, sed potius erectus sit ad cælestia, quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram; se et subditos regere et pascere sufficiat. Sed, prohi dolor! hodie est sacerdos ut populus, imo deterior. Et qui deberent esse lux mundi, sunt potius fumanes quam flammantes. Et quot designavit? *Septuaginta duos*. De numero istorum unus putatur beatus Lucas qui hoc scribit, et cuius hodie solemnitatem celebramus. Sanes septuaginta duo eliguntur, qui septem linguarum gentibus Evangelium Christi prædicarent. Ut sicut primo duodecim apostoli pro duodecim tribubus Israël, ita septuaginta discipuli pro septuaginta gentium linguas destinarentur erudiendas. Sicut autem in apostolis forma est episcoporum, sic in septuaginta duobus forma est minorum sacerdotum. Secundo, describitur eos misisse cum subditur: *Et misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus*. Ecce, fratres mei, hic discipuli non a semetipsis, sed a Domino eliguntur et mittuntur. « Nemo enim, ut ait apostolus, sibi assumit honorem, sed qui vocatus est ut Aaron (Hebr. v). » Et alibi: « Quomodo, inquit, prædicabunt nisi mittantur? » (Rom. x.) Et hoc aperte est contra quosdam, qui impudenter semetipsos eligunt, qui se ingerunt, quæ ecclesiasticas dignitates, vel precibus, vel pretio, vel violentia rapiunt, De quibus Dominus: « *Ipsi regnaverunt, sed non ex me. Principes exstiterunt, et ego ignoravi* (Ose. viii). » Ex se namque, et non ex arbitrio summi Rectoris regnant, qui nullis fultis virtutibus, non divinitus vocati, sed sua cupiditate succensi, regimen rapiunt magis quam assequantur. Quos internus Iudex provehit et nescit, quia quos permittendo tolerat, per iudicium reprobationis ignorat. *Et misit, inquit, eos binos*. Non minus quam inter duos fratres fraterna charitas potest demonstrari, nec minus quam duo sufficiunt ad testimonium veritatis, dicente Domino quia « in ore duorum vel trium testium, stat omne verbum (Matth. xviii). »

A Bini ergo ad prædicandum mittuntur. Ac si eis dicatur; Vos qui prædicationis officium suscipitis, oportet ut et consono corde in vobis aliis charitatem demonstretis, et consono ore veritatem testificetis. Omnis enim cuius cor dissonat a veritatis unitate, omnino indignus est officium prædicationis suscipere. Et quo eos misit? *Ante faciem suam, in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus*. Præmisit eos tanquam locum sibi præparaturos. Ordo enim exigit ut præcedat vox prædicationis, ut Dominus veniat ad habitaculum mentis. Unde propheta, « Parate viam Domino, rectas facite semitas ejus (Isa. iv). » Quando enim, fratres mei, vobis prædicamus, quando vos corripimus et instruimus, Domino viam ad corda vestra paramus.

B Tertio describitur Dominus eos instruxisse, cum subditur: *Et dicebat illis*, etc. Sunt autem decem in quibus instruit eos. Ostendit autem eis quantus labor eis incumbat, quid debeant ipsum rogare, quomodo ipse sit facilis eos audire, quales, quam expediti et quam festivi ipsi debeant esse, quod potius debeant prædicare, et qua utilitate, ubi debeant manere, et unde necessaria sumere. Porro quantus labor eis incumbat, ostendit cum dicit: *Messis quidem multa, operarii autem pauci*. Ac si aperte dicat: Cum multa sit messis, et vos operarii sitis pauci, non est vobis otium et dormiendum, sed potius cum omni labore et sollicitudine operi instandum; ut multam messem vos pauci operarii colligere valeatis. Quod autem tunc Dominus dicebat, nunc nos dicere possumus. Quoniam (quod sine genitu dicere nequeo) et si sunt qui bona audiant, desunt quid dicant: Ecce sacerdotes innumerabiles sunt, et tamen in messe Dei rarus reperitur operarius bonus, quia officium quidem sacerdotale libenter suscipimus, sed opus officii non implemus. Et perit multitudo messium propter pigritiam operariorum. Secundo, quid rogare debeant ostendit cum subdit: *Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam*. Ille enim tota Ecclesia debet quotidie Dominum rogare, ut mittat tantos et tales operarios in messem suam, qui digni et probi sint eam custodire et colligere in horrea beatitudinis æternæ. Rogemus ergo Dominum, nos pastores. Rogate et vos pro nobis, fratres mei, quatenus et nos bonos operarios efficiat, et alios suppleat ad honorem nominis sui, et ad utilitatem nostri et vestri. Utilitas quippe nostra vestra est, et utilitas vestra nostra est, quia si vos bonæ oves estis, nos orationibus et beneficiis vestris sustentatis. Damnum quoque nostrum vestrum est, quoniam si (quod absit!) ab officio boni pastoris et vita exorbitamus, vos exorbitare facimus. Vestrum quoque damnum nostrum est quoniam, si (quod absit!) unus vestrum perit, inde timor et dolor nobis accrescit. Certe, propter peccata populi, sinit Deus regnare hypocritam, ut apparet in Saulo. Et propter peccata principum vel sacerdotum, venit persecutio super populum, quod apparet in filiis Heli, et in David. Quoniam igitur sic nos pastores et vos sub-

diti, conjuncti sumus, nos ad invicem diligamus, vos nostra, et nos vestra onera portemus; vos nostri et nos vestri, in orationibus, oblationibus et elemosynis memores simus, quatenus sicut simul hic vivimus, sic simul in alia vita gloriamur. Tertio, Dominus ostendit quomodo ipse sit facilis audire eos qui sibi donari bonos pastores rogant, cum subdit: *He. Ecce ergo mitto vos.* Hinc, fratres mei, constat quoniam si pia et instante oratione bonum pastorem postulaverimus, procul dubio repulsam non patiemur. Propterea, quando vacat sedes pastoralis, deberent sacerdotes ad ecclesias cum plebibus convenire, votis et suspiriis, jejuniis et orationibus, oblationibus et elemosynis, a Domine bonum pastorem postulare. Sed, unde dolendum est, hodie in electionibus pastorum, unusquisque requirit non Dei voluntatem, sed suam temporalem commoditatem; non lucrum spirituale, sed temporale, et spreto idoneis personis, vel se, vel amicum gestit impudenter ingerere. Hinc iratus Dominus permittit hodie pontificari tyrannos et poetas non instructores sed destructores animarum.

Quarto, quales esse debeant qui ad prædicandum mittuntur, ostendit eum subdit: *Sicut agnos inter lupos.* Ac si aperte dicat: Si gaudetis de officio prædicationis, attendite quales eos debetis. Debetis enim esse quasi agni inter lupos, innocentes inter nocentes, patientes inter persecutores, mansueti inter sævientes, beneficiarii inter injuriantes. Pastor enim ecclesiasticus debet non inferre, sed inferentes tolerare, sævientes sua mansuetudine mitigare, injuriosos suis beneficiis superare, et peccatorum vulnera in aliis ipse afflictionibus vulneratus sanare. Quem etsi quandoque zelus rectitudinis erigit, ut contra subditos sæviat, furor ipse de amore fit, non de crudelitate. Sed multi hodie eum regimen suscipiunt, ad lacerandos subditos inardescunt, et quia charitatis viscera non habent, non patres, sed domini videri appetunt, et humilitatis locum in elationem dominationis mutant. Quos propheta reprehendit dicens: « Cum austeritate imperabatis, et est potentia (*Ezech. xxxiv*). » Hi audiant quod Deus mittit discipulos suos tanquam agnos inter lupos, hoc est ad passionem, non ad voluptatem, ad patientiam, non ad gloriam, ad humilitatem, non ad dominationem. Quinto, quam expediti esse debeant ostendit, eum subdit: *Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta.* Quod hic Lucas minus dicit, Matthæus supplet: « Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, neque peram, neque calceamenta in via (*Matth. x*). » Tanta prædicatori debet in Deo esse fiducia, ut præsentis vite sumptus, etsi non provideat, tamen non defuturos sibi certissime sciat, ne, dum mens ejus occupatur ad temporalia, minus aliis provideat æterna. Duas quoque tunicas habere prohibetur, ne dum in aliis ipse superfluitatem reprehendit, ea in ipso reprehendi possit; calceamenta quoque, etsi videntur necessaria, ei prohibentur, ut qui in aliis

A resecat superflua, in se quantumcunque potest restringat etiam ea quæ videntur ei necessaria. Mystice vero pecunia in sacco clausa, est sapientia occulta. Sed sapientia abscondita, et thesaurus absconditus, quæ utilitas in utrisque? Prædicator ergo pecuniam in sacco ferre prohibetur, quia qui talentum verbi occultat, reprobatur. Scriptum est enim: « Qui abscondit frumenta, maledicetur in populia (*Prov. xi*). » Prohibetur quoque ferre peram, id est onus sæcularium negotiorum, ne si collum mentis ejus opprimat, ad cælestia aliis prædicanda non assurgat. Hinc Paulus: « Nemo, inquit, militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus. (*II Tim. ii*). » Prohibetur et duas tunicas, id est, duplicitem habere. Simplex enim esse debet qui simplicitatem debet aliis prædicare. Unde dicitur: « Væ homini terram ingredienti duabus viis (*Ecclesi. ii*). » Prohibetur etiam caleamentis, id est pellibus mortuorum animalium pedes suos munire, id est exemplis mortuorum operum opera sua mala defendere, ut faciunt quidam qui pravitatibus aliorum suam tuentur pravitatem; debet autem, juxta Marcum, uti sandaliis sive soleis (*Marc. vi*), ut scilicet pes neque sit tectus, seque ad terram nudus, quatenus affectus ejus terrenis non hæreat, sed nudus cælestia suscipiat. Sexto, quantum debeant ad prædicandum esse festini, ostendit eum subdit: *Et neminem per viam salutaveritis.* Similia dicit Eliseus in libro Regum, mittens festinanter Giezi cum baculo suo ad filium Sunamitidis suscitandum: « Si occurrerit tibi homo, inquit, non salutes eum, et si salutaverit te quispiam, non respondeas ei (*IV Reg. iv*). » Ac si aperte dicat: Nullius obvii delineris confabulatione. Et quam, fraires mei, cæteras vanas occupationes debet vitare, qui etiam prohibetur in via salutare! Mystice, omnis qui in via salutem ex occasione salutis itineris, non ex studio exoptandæ ejusdem salutis. Prohibetur ergo prædicator in via salutare, id est, ex occasione alicujus temporalis intentionis salutis verbum prædicare. Quod prædicandum est ex sola Dei et proximi charitate. Septimo, quid prædicare debeant, ostendit eum subdit: *In quancunque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui.* Pax quippe præcipue charitatis non solum optanda, sed etiam prædicanda et offerenda est. Pax quippe tota evangelica prædicationis materia est. Propter hoc enim misit Deus Pater Filium suum mediatorem in mundum, ut sanguine suo hominem Deo, et Deum homini, reconciliaret, ut Judæum et gentilem in se angularem lapidem conjungeret, ut mutuam charitatem prædicaret, ut rebellionem carnis et spiritus sedandam esse demonstraret. Propterea angeli in nativitate Christi pacem annuntiant dicentes: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis! » (*Luc. ii*). Et ipse Christus postquam cælestia et terrena pacificavit sanguine suo, stans in medio discipulorum ait: « Pax vobis! » (*Joan. xx*). Hæc pax, fratres mei, præcipue optanda, prædicanda

da, et offerenda est; hujus enim pacis omnes nos predicatorum legati sumus. Unde Paulus: « Pro Christo, inquit, legatione fungimur, tanquam Deo vos exhortante, per nos. Obsecro vos, reconciliamini Deo (II Cor. v.) » Deum, fratres mei, peccando exacerbaveramus, et tamen ipse prior ad nos nuntios pacis mittit, pacem vestram quarit dans nobis exemplum, ut quando aliquis nos offenderit, non expectemus eum, sed ipsi eum primi petamus, et pacem ei offeramus, quatenus de acquisitione ejus animæ præmium mereamur.

Octavo, demonstrat qua utilitate pax offeratur, cum subdit: *Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eum pax vestra. Sin autem, ad vos revertetur.* Sane sive prædicatio, sive oratio, sive aliquod quodecunque bonum, non potest esse irremuneratum: quoniam aut prodest et illi qui facit, et illi cui fit; aut si illi cui fit non prodest, illi qui facit non potest non prodesse. Unde et Psalmista: « Et oratio, inquit, mea in sinu meo convertetur (Psal. xxiv.) » Propterea, fratres, nunquam a bono cessandum est, quia cuicumque fiat, si opus et intentio bona est, sine fructu esse non potest. Nono, ubi debeant manere ostendit, cum subdit: *In eadem autem domo manete*, subaudit, in qua pax vestra recepta est. Nec est, ut in sequentibus demonstratur, de domo in domum vaga facilitate demigrandum. Propterea, juxta alium evangelistam, præcipiuntur intrantes civitatem inquirere quis in ea dignus sit (Matth. x), ne forte coacti postea hospitium permutare redargui possint aut leves esse, aut non bene elegerint; ab ea enim domo in qua prædicator hospitatur, debet profectus prædicationis inchoare, ut testimonium bonum habeat ab iis quibuscum conversatur. Nam quomodo extraneos poterit convertere, qui illos cum quibus quotidie conversatur, convertere nequit? Aut quomodo ab exterioribus diligitur, qui a suis domesticis non diligitur? Decimo vero et ultimo loco, prædicatores, quos necessaria ferre prohibuerat, unde ea sumere debeant ostendit, cum subdit: *Edentes et bibentes quæ apud illos sunt.* Debent enim prædicatores ab eis pasci corporaliter, quos pascunt spiritualiter. Unde Paulus: « Si vobis, inquit, spiritualia seminavimus, magnum est si vestra carnalia metamus? (I Cor. ix.) » *Edentes*, inquit, *et bibentes quæ apud illos sunt.* Ac si aperte dicat: Ab illis quibus prædicatis, potestis juste necessaria sumere, sed illis quæ apud eos sunt debetis contenti esse. Quod aperte contra illos est qui hospites suos vel petendo deliciosiora gravant, vel asperiora et duriora fatigant. Sicut enim vitium est majores divitias quam domi habeantur flagitare, ita et vitium est asperiores cibos quam qui domi reperiantur, postulare, cum parce appositis utendo, possit quis religioni suæ satisfacere. Quare autem debeant edere et bibere quæ apud illos sunt, ostendit cum subjungit: *Dignus est enim operarius mercede sua.* Porro impro-

prie stipendium mercedem vocat. Aliud est enim stipendium, aliud merces. Stipendium est expensa quæ datur militantibus, per quam vel propter quam militatur. Merces vero est corona sempiterna. Non enim propter stipendia temporalia debet prædicare, sed propter mercedem sempiternam. Qui enim vel propter temporalia stipendia, vel propter gloriam, vel propter aliquam aliam causam temporalem prædicat, ab æterna mercede se privat. Debemus ergo non evangelizare ut manducemus, sed potius manducare ut evangelizemus. Evangelizare vero, ut vitam æternam consequamur. Sed quid, nos miseri pastores, quid nos dicere possumus, qui stipendia capimus, et tamen operari nolumus? Stipendium prædicatoris sumimus, et non prædicamus. Ex oblationibus fidelium et redemptionibus peccatorum vivimus, et contra eadem peccata, nec prædicatione, nec oratione, ut dignum est, aliquid facimus. Pensemus, fratres, semper quod scriptum est: « Peccata populi mei comedunt (Ose. iv.) » Cum enim oblationes pro peccatis factas comedimus, et taceamus, vel forte (quod gravius est) palpamus et foveamus, profecto peccata populi comedimus, id est ea nostra facimus. Itaque, fratres mei, pigritiam nostram expergiscamus, et quod dicimur, pastores esse studeamus. Sanctitatem quam prædicamus habere desudemus, onera sæcularium negotiorum abjiciamus, paucis contenti simus, exemplo et verbo prædicationi insistamus, lucris animarum incessanter intendamus, oves nobis commissas nobiscum ad Deum trahere satagamus, quatenus pro illis et cum illis a summo Pastore æternæ viriditatis pascua consequamur, ipso largiente qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum.

Vita S. Lucæ evangelistæ per D. Isidorum scripta (15.)

Lucas evangelista, et apostolicæ conscriptor historiæ, natione Syrus, arte medicus, Græco eloquio eruditus, quem plerique tradunt fuisse proselytum, et litteras Hebræas ignorasse. Hic fuit Pauli discipulus, et individuus peregrinationis ejus comes. Quique ab ineunte pueritia castissimus fuit, et discipulus apostolorum effectus, evangelicæ prædicationis opus exercuit. Obiit autem septuagesimo et quarto vitæ suæ anno, sepultusque est in Bithynia. Cujus quidem ossa, regnante Constantio, Constantinopolim sunt translata.

XXI.

IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Ecce ego Joannes vidi alterum angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi (Apoc. vii.) etc. Ilæc visio, fratres mei, quam Joannes evangelista se vidisse testatur, de Christo intelligitur. Sunt autem hujus lectionis quatuor partes. Primo enim, Christum per circumlocutionem designat. Secundo, quantam potestatem habeat super adversarias potestates demonstrat. Tertio, quam potenter suos salvat, declarat. Quarto, quanta laus inde sequatur, manifestat. Primo igitur Christum per circumlocutionem designat cum di-

cit: *Eccc ego vidi alterum angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viri.* Ex tribus Christum commendat, ex officio, ex natura, ex virtute. Ex officio, in eo quod vocat eum angelum. Ipse est enim angelus non qualiscunque, sed « magni consilii angelus *Isa. ix.* » qui missus a Patre veniens, ut ait Apostolus, « evangelizavit pacem et illis qui fuerant longe, et illis qui prope *(Ephes. ii.)* » Ex virtute eum commendat, cum ait: *Ascendentem ab ortu solis*, subaudi, virtute propria, non aliena. Unde Apostolus: « Qui descendit ipse est qui ascendit supra omnes cœlos, ut adimpleret omnia *(Ephes. iv.)*; » et Psalmista: « Psallite, inquit, Domino qui ascendit super cœlos cœlorum ad orientem *(Psal. lxxvii.)* » Porro Christus qui se humiliavit, dicitur ascendisse ab ortu solis. Dicitur autem diabolus qui superbiuit, ascendisse voluisse ad aquilonem, quoniam qui se humiliant, ad regnum claritatis ascendant, et qui superbiunt, præcipitantur in regionem frigoris et tenebrarum. A natura eum commendat, cum subdit: *Habentem signum Dei viri*, id est divinam auctoritatem et potestatem, qua quasi quodam signo se per omnia demonstrat Deo Patri coæqualem. Quidam tamen hic intelligunt per signum, crucem qua Deus suos signat. Sequitur pars secunda, in qua demonstratur quantam potestatem Christus habeat super adversarias potestates, cum dicitur: *Et exclamavit voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ et mari.* Porro clamare Dei, est facere: voce igitur magna clamavit Christus, quando magno et efficaci imperio dæmones refrenavit. Quatuor vero angeli, quibus præcipue datum laborantibus in terra et mari nocere, sunt spiritus luxuriæ, spiritus superbiæ, spiritus gastrimargiæ, spiritus avaritiæ. Unde Joel: « Residuum, inquit, cruce comedit locusta, residuum locustæ comedit bruchus, residuum bruchi comedit ærugo *(Joel. i.)* » Sane per erucam, quæ ex oleribus nascitur et foliis, et ea consumit, significatur luxuria, quæ ex carne nascitur, et eam consumit. Per locustam vero, quæ in altum salit, et cito deponitur, significatur superbia; per bruchum, qui est fetus locustæ, antequam alas habeat, qui semper in imo jacens loco, herbam penitus corrodit, notatur gastrimargia. Per rubiginem vero, quæ metalla sequitur, avaritia designatur. Multos quippe consumit luxuria. Et quos non consumit luxuria, tumefacit superbia. Et quos ista nos superant, superat gulositas. Quos vero nullum istorum vincit, vincit avaritia. Contra hæc quatuor vitia nos monet Joannes dicens: « Charissimi, nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt. Omnium quidquid est in mundo, est aut concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia vitæ quæ non est ex Deo Patre *(I Joan. ii.)* » Per concupiscentiam carnis, gulositatem et luxuriam; per concupiscentiam oculorum, avaritiam designat.

Horum igitur quatuor vitiorum species refrenat Dominus, ne suis electis obsint, dicens: *Nolite nocere terræ et mari neque arboribus.* Constat quod

A quidam dæmones præcipue nocent in terra, quidam in aquis, quidam in nemoribus, vel per terram, intellige deditos terrenis: per mare, instabiles et per diversa vitia fluentes: per arbores, terrenitatem excedentes et fructificantes. *Quoadusque*, inquit, *signemus servos Dei nostri in frontibus eorum.* Hinc datur intelligi quoniam propter electos, qui inter reprobos in hoc mundo habitant, prohibentur aliquando dæmones persecutionem exercere in reprobos, ne forte eradicantes zizania, eradicent simul et triticum *(Matth. xiii.)* usquequo electi muniantur, et confirmentur, vel ut Lot, de medio tollantur. Est autem hæc pars tertia, in qua ostenditur quam potens sit Christus suos custodire inter malos et salvare. *Signemus*, inquit, id est discernamus, muniamus et confirmemus, ego interius, et mei ministri exterius. B Ego interius, fide crucis, et etiam ministri mei exterius, signo crucis; ego interius, oleo invisibili, et mei exterius, oleo visibili. Fide enim crucis et oleo gratiæ spiritualis, Christus interius suos a non suis discernit, contra persecutiones munit, in bono confirmat et constantes facit. Ministri vero Christi, eos visibili cruce et oleo visibili exterius signantes, eos interius discerni, muniri et confirmari demonstrant. *In frontibus*, inquit, *eorum.* Porro puer quando catechizatur, signatur oleo in modum crucis in pectore, ut fidem Christi habeat in corde; signatur inter scapulas, ut onus solius Christi portet; signatur in vertice, ut rationem, quæ est iudex hominis, conservet. Quod bene significatur per hoc quod de sanguine agni linebatur uterque postis et superliminare domus, in qua agnus comedeatur. C In confirmatione vero sit unctio in modum crucis in fronte, quæ est sedes pudoris et pars corporis magis eminens, ut fidem Christi non erubescat in tribulatione, sed potius conliterate et prædicet aperte. Quod bene significatur, per hoc quod Dominus præcepit in Ezechiele signari litteram Thau in frontibus dolentium et gementium de iniquitatibus aliorum, ut sic discernerentur et præmunirentur, nec cum peccatoribus perderentur. *Et audiui*, inquit, *numerus signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati ex tribu filiorum Israël.* Cum juxta litteram videatur per hunc numerum electos de Judæis significare, et per turbam innumerabilem, quam subjungit, electos de gentibus. Sed quia super hoc incertus sumus, et lere totus iste liber ænigmatibus est, ad mysticum referamus, ut intelligamus per hunc numerum non quot, sed quales sint signati ex omni tribu filiorum Israel, id est ex omnibus gentibus fidem Jacob imitantibus. Per centum igitur quadraginta quatuor millia, omnes electi de quatuor mundi partibus significantur. Per quadraginta enim accipiuntur pœnitentes, per centum, perfecti, per millia, perfectiores, per quatuor, quatuor partes mundi. *Ex tribu*, inquit, *Juda duodecim millia signati.* Per Judam, qui *confitens* interpretatur, confitentes significantur. Quorum duodecim, id est ter quatuor sunt signati, id est omnes de quatuor partibus iun-

di, in confessione sanctæ Trinitatis perfecti, sunt A Deo signati et electi, et sic de cæteris intelligendum est. Significantur autem per has duodecim tribus, duodecim virtutes. Quas qui sequuntur, salvantur. Per Judam, confitentes accipiuntur, quibus sola confessio sufficit, cum non habent tempus operandi, ut latroni in cruce confitenti. Et quia habenti tempus operandi sola confessio non sufficit, sequitur Ruben, qui *videns filium* interpretatur, per quem significantur illi qui ad bene operandum sunt reservati, qui videbunt fructum manuum suarum in æternum. Et quoniam quidam, bene operantes, minus providi sunt tentationum, sequitur Gad, qui interpretatur *accinctus*, per quem accipiuntur illi qui contra tentationes se preparant et accingunt, juxta illud : « Fili, accedens ad servitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem (Eccle. 11). » Et quia quidam etiam post longam luetam succumbunt, sequitur Aser, qui interpretatur *beatus*, per quem significantur illi quibus datum est felicitate contra tentationes pugnare, et tentationes in prolectum provenire, juxta illud : « Beatus vir qui suffert tentationem quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ (Jac. 1). » Et quia patientiam debet comitari charitas, sequitur Nephtholim, qui interpretatur *latitudo*, per quem significantur illi qui ex latitudine charitatis suæ etiam persecutoribus suis largiuntur. Et quoniam quidam, quamvis exteriora sua persecutoribus suis largiantur, tamen injurias in corde retinent, sequitur Manasses, qui interpretatur *obliviosus*, per quem illi significantur qui injuriarum immemores sunt. Et quoniam quidam de prædictarum virtutum consecutione nimis hilarescunt, sequitur Simeon, qui interpretatur *tristitiæ exaudito*, per quem significantur illi qui, ne virtutibus suis nimis hilarescant, semper cor suum ad considerationem peccatorum præteritorum et miseriam hujus mundi convertunt, ut inde contristrentur et humiliantur, juxta illud Sapientiæ Salomonis : « Cor sapientis in tristitia, et cor stulti in lætitia (Eccle. vii). » Et quia septem præcedentes virtutes tenemur ex præcepto adimplere, sequitur Levi, qui interpretatur *aditus*, per quem illi significantur qui non solum præcepta, sed etiam consilia et non injuncta faciunt. Et quoniam tales inter labores mundanæ miseriæ ingemiscunt, exspeclantes redemptionem corporis sui, sequitur Isachar, qui interpretatur *merces*, per quem significantur illi quos lætetur hic vivere, cupientes mori et esse cum Christo. Et quoniam vita talium minoribus necessaria est, sequitur Zabulon, qui interpretatur *habitaculum fortitudinis*, per quem significantur illi qui pro necessitate fratrum laborem non recusantes, de Maria ad Martham descendunt. Et quoniam ex hoc provenit augmentum et profectus Ecclesiæ, sequitur Joseph, qui interpretatur *augmentum*, per quem illi significantur qui, per doctrinam suam, Ecclesiam numero fidelium augmentant. Et quoniam tot et tantas virtutes solet ad extremum elatio impugnare, sequitur

Benjamin, qui *filius dexteræ* interpretatur, per quem illi significantur qui inter magnas virtutes suas humiles semper existunt, nihil a se, sed a benedictione divinæ dexteræ omnia se habere reputantes, et quidquid boni habent ei attribuentes. Proficiunt autem istæ virtutes ascendendo gradatim ab imo, id est a sola confessione ad summam virtutem, quæ est humilitatem in summo virtutum tenere. Has virtutes, fratres charissimi, habere studeamus, si de numero signatorum esse desideramus.

Enumeratis igitur sub figura virtutibus signatorum, agit Joannes de ipsis signatis subdicens : *Post hæc vidi turbam magnam*. Vocat autem universitatem turbam, propter sui multitudinem et incomprehensibilitatem. Porro de hac turba dicit septem : videlicet, quanta esset, unde venisset, quomodo vel ubi se haberet, quem conspiceret, quo vestitus esset, quid in manibus haberet, qui diceret. Quanta esse ostendit cum subdit : *Quam dinumerare nemo poterat*. Juxta quos Dominus dixerat Abraham : « Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli et arenam maris (Gen. xxi et xxvi) ; » electos enim ille solus potest numerare, qui stellas cæli et arenam maris potest numerare. Et hoc contra eos qui dicunt : Quis poterit salvus esse? Unde venissent ostendit, cum subdit : *Ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis et linguis*. Et hoc contra illos, qui putant tantum in Latina vel in Græca lingua catholicos esse. Ut enim Petrus ait : « In omni gente quæ timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi (Act. x). » Et Paulus : « Unde est, inquit, masculus aut femina, Judæus et gentilis, circumcisio et præputium, servus et liber? » (Gal. iii.) « sed omnia in omnibus Christus (Col. iii), » id est, nulla diversitas apud Deum præjudicat, scilicet neque sexuum, neque nationum, neque observantiarum, neque linguarum, neque conditionum, sed solus Christus est omnia in omnibus. Femini enim nocet vel feritas gentis suæ, vel malitia tribus suæ, vel vitium populi sui, vel barbaries linguae suæ, si tantum Christus vita et moribus et fide teneatur. Quomodo vero se habeant ostendit cum subdit : *Stantes ante thronum*, id est assistentes Deo judicanti et regnanti. Quia enim in mundo semper astiterant Christo in mentibus suis judicato et patienti, illo digni sunt, ut in cælo assistant judicanti et regnanti. Quem conspicerent ostendit cum subdit : *In conspectu Agni*. In quem desiderant angeli conspiciere. Illum enim in gloria sua videre est beate vivere. Quod illi soli merentur, qui in eum direxerunt semper in hac vita oculos intentionis suæ, juxta illud : « Oculi sapientis in capite ejus (Eccle. 11). » Quo vestiti essent ostendit cum subdit : *Anicti stolis albis*, id est vestiti corpus et animam candore immortalitatis. Quod illi merentur qui stolas suas, in baptismo sanguinis Christi dealbatas, immaculatas custodierunt, vel maculatas lacrymis pœnitentiæ purgaverunt. Quid manibus ferrent ostendit cum subdit : *Et palmæ in manibus eorum*, id est victoriales et immarcessibiles mercedes in operibus illorum.

Quod illi merentur qui in hac vita otiosi non fuerint, sed pro Christo infatigabiliter laboraverint. Quid docerent ostendit cum subdit: *Et clamabunt voce magna.* Est autem hæc pars quarta, in qua ostenditur Salvatore quanta laus sequatur. Illi enim qui salvati sunt, sicut in hac vita, imo magis in illa æterna vita laudibus magnæ devotionis Salvatorem suum semper benedicunt, juxta illud: « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabant te *Psal. LXXXIII.* » dicentes: *Salus Deo nostro sedenti super thronum et Agno.* Ac si aperte dicant: Quidquid salutis consecuti sumus, vel in peccatorum remissione, vel in bona operatione, vel in glorificatione, nihil meritis nostris, sed gratiæ Dei Patris et Filii ejus attribuendum est. Quod canticum cantare ante thronum Dei, illi soli merentur qui, quidquid boni habuerint, non sibi sed Deotribuere didicerint; hæc est enim laus quæ magis divinam delectat majestatem. Ad quam laudem ut magis nos invitet, ostendit illam omnes angelos approbare et confirmare. Quorum attestationi ut magis acquiescamus, innuit prius ipsos angelos esse protectores et exemplares nostros. Eos protectores nostros esse ostendit, cum dicit: *Et omnes angeli stabant in circuitu throni,* id est Ecclesiæ, in qua Deus sedet, juxta illud: « Immitet angelus Dei in circuitu limentium eum, et eripiet eos *Psal. xxxiii.* » Et non solum in circuitu throni, sed etiam in circuitu seniorum et quatuor animalium, id est prædicatorum Veteris et Novi Testamenti. Seniores enim et quatuor animalia sunt in circuitu throni, sed angeli sunt in circuitu et seniorum et quatuor animalium et throni, quoniam prædicatores circumeunt vigilando Ecclesiam, ipsos vero prædicatores et ipsam simul Ecclesiam circumeunt angeli et custodiunt. Eos vero exemplares nostros esse ostendit, cum eos humiliare in facies suas et Dominum adorare ostendit. Et hoc in *conspetu* throni, id est Ecclesiæ, quatenus considerans ecclesia ipsos angelos, qui nunquam peccaverunt, se tamen humiliare, et suam ex se infirmitatem attendere, discat et ipsa quæ peccavit multo magis se humiliare, suam infirmitatem cognoscere, et Deo auctori quidquid boni habet attribuire. *Et adoraverunt, inquit, dicentes: Amen.* Quasi homines bene facitis, quia salutem vestram non vobis, sed Deo attribuitis, quia non solum salus, sed etiam omnis *benefectio*, id est donum quod est benedicendum, et *claritas*, sive exterior sive interior, et *sapientia*, qua mala vitamus et bona eligimus, et *gratiarum actio* de collatis bonis, *honor*, sive temporalis sive æternus, et *virtus* interior, et *fortitudo* exterior, omnia hæc sunt Dei, ita ad Deum debent referri, qui hæc in manu habet, cui vult præbet, cui est honor et gloria per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XLII.

IN FESIO OMNIUM SANCTORUM.

Videns Jesus turbas, ascendit in montem *Matth. v.*
Et rel. Hanc sancti Evangelii lectionem, fratres cha-

A rissimi, toto corde audire et retinere debemus, quoniam in ea demonstratur nobis doctrina, sine qua non potest haberi salus. Sunt autem hujus lectionis partes duæ. Primo enim, instruit nos Domini, exemplo sui; secundo, doctrina verbi. Porro exemplo sui nos instruit, cum videns turbas, ascendit in montem et ibi sedens discipulos erudit, monens nos universaliter, ut si eum sequi volumus, non cum turbis in imo remaneamus, sed tumultum strepitumque mundi et ima vitiorum fugientes, ad altitudinem virtutum ascendamus, in ipsa virtutum altitudine sedeamus, id est non elate, sed humiliter nos habeamus, et cendescendo minoribus nos cœquemus, quatenus sic eos ad nos accedentes docere et Deo lucrari valeamus. Specialiter vero nos prædicatores instruit, ut ceteris prædicaturi, primo altitudinem vitæ et doctrinæ conscendamus, juxta illud Isaïæ: « Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem *Isa. xl.* » In ipsa quoque vitæ et doctrinæ celsitudine sedeamus, cum per vocationem, tum etiam per condescensionem. Per vocationem, quia magistrorum est non discurre, sed sedere, non se negotiis sæcularibus implicare. Unde et in Gestis pontificalibus legitur: « Tot et tot annis sedit ille, vel ille episcopus. » Sane sedentis pars inferior recumbit quæ manet quæta; pars vero superior erigitur, et manet directa. Spiritualis quoque magistri pars inferior, id est sensualitas, debet a sæculari decursione et implicatione quiescere, et pars superior, id est ratio, ad prædicanda cœlestia debet assurgere. Per condescensionem, quia spiritualis magistri est, sicut infirmitati, sic et capacitati subditorum condescendere, quatenus non minus alta, nec importabilia primo eos prædicet, sed juxta capacitatem illorum eis distillet, juxta quod Dominus in Evangelio discipulis suis dicit: « Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo *Joan. xvi.* » Quatenus non ingravet nec deterreat auditores, ut quidam faciunt, sed eis condescendendo, eos ad se trahat. Debet quoque os suum aperire, id est clausum et obscurum verbum aperire et doctrinaliter erudire. Quasi enim clauso ore docet, qui intelligibiliter non docet. Sed doctor ecclesiasticus, ut legitur in Esdra, debet distincte loqui et aperte ad intelligendum, ut videlicet non sibi soli, sed aliis loquatur. Quod contra quosdam est, qui ut se ostentent, obscuris verbis et inusitatis loquuntur, similes illis qui magis appetebant olim linguis loqui quam interpretari, quos Paulus reprehendit dicens: « Nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scitur id quod dicitur? » (*1 Cor. xiv.*) Et post pauca: « In Ecclesia volo magis quinque verba meo sensu loqui, ut vos instruam, quam decem millia verborum in lingua *(ibid.).* »

Sequitur pars secunda, in qua Dominus instruit nos verbi doctrina, hortans nos ad octo virtutes æternæ beatitudinis consecutrices. Quarum prima est paupertas voluntaria. Ad hanc nos invitat, cum

dicit : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.* Quæ utique doctrina mundanæ sapientiæ est contraria. Mundus enim putat pauperes esse miseros, et divites esse beatos, juxta illud : « Quorum filii sicut novellæ plantationes in juventute sua, filiæ eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi ; promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud, oves eorum fetosæ, abundantes in egressibus suis. Non est ruina maceriæ neque transitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt » (*Psal. cxlvi.*) Sed contra Dominus sentiens, hic dicit : *Beati pauperes spiritu*, id est voluntate. Voluntaria enim paupertas (si propter Deum fiat) virtus est. Quæ a prophetis frugalitas appellata est. Porro quatuor sunt species paupertatis. Alii quippe sunt pauperes rebus, et non spiritu ; alii, spiritu, et non rebus ; alii, et spiritu et rebus ; alii, spiritu et mediocribus rebus. Sane pauper rebus et non spiritu est, quia cum non habeat mundanas divitias, eas tamen ardet et desiderat. Sed quia pauper est, putat se esse miserum et Deo exosum. Divites vero putat esse fortunatos. Propterea furatur, rapit, decipit, mentitur, perjurat, occidit. Qui tanto pejor et damnabilior efficitur, quanto de flagello paupertatis non emendatur. De hujusmodi dicit Dominus per prophetam : « Curavimus Babylonem, et non est sanata » (*Jer. ci.*) « Quasi diceret : Fecimus quod ad correptionem ejus potuit sufficere, sed tamen ipsa perdurat in sua iniquitate. Pauper vero spiritu et non rebus est, qui cum divitias habeat, eas contemnit, et dum est inter opes, sentit se dispensatorem, non dominum. Pauperibus est largus, sibi vero parcus. Illas vero credit solas esse divitias quæ dominum suum non relinquunt, ut fidem, spem et charitatem, et cæteras virtutes quæ hominem sanctificent simul et beatificent. Qui tanto major est et mirabilior, quanto majoribus opibus circumdatus. Vitiis earum non tenetur, non enervatur, non inflatur, non sollicitatur. Opes ei, etsi arident, non tamen irrident. Talis pauper erat Abraham, talis erat pauper David, qui positus inter divitias sæculares dicit : « Ego sum pauper et dolens » (*Psal. lxxviii.*) » Talis pauper erat Job, qui dicit se de divitiis suis gaudia non habuisse (*Job. xxxi.*) Est autem hæc pauperies fortium virorum, qui in divitiarum mollitie norunt fortiter continere se. Pauper vero et spiritu et rebus est, qui non solum mandata, sed etiam consilia secutus, vendit omnia quæ habet et dat pauperibus, et nudus nudum Christum sequitur. Talis pauper fuit Elias propheta, talis Joannes Baptista, tales pauperes fuerunt apostoli et eremitæ. Est autem hæc paupertas tantum perfectorum virorum, qui sunt in fide fortes, in vita continentes, in duris patientes. Qui certissime norunt nulla sibi debere, Deo sibi necessaria providente. Pauper vero spiritu et re mediocriter est, qui cum divitias tanquam vanas contemnat, tamen non vult eas omnino relinquere, timens ne forte egens fieret, mendax, fur, raptor atque dolosus. Rursus nec vult magnas

A possidere divitias, timens ne forte divitiæ eum aut effeminarent, aut inflarent, aut nimis sollicitum, aut securum eum facerent. Propterea mediocriter vult necessaria possidere, orans Dominum cum Salomone : « Domine, divitias et paupertates ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessari » (*Prov. xxx.*) » Est autem hæc paupertas imperfectorum, qui non habent tantum victutis, ut possint dicere cum Paulo : « Scio et abundare et penuriam pati » (*Phil. iv.*) » Qui enim nec solvitur prosperis, nec frangitur adversis, scit abundare et penuriam pati. Vos itaque fratres, si non potestis omnia relinquere, nec potestis inter divitias continenter vivere, saltem necessaria sola retinete, superflua eragate, et estote pauperes et humiles mente. Solis enim contemptoribus terrenarum divitiarum promittuntur divitiæ regni celorum. Non est enim celestium divitiarum amator, terrenarum. Secunda virtus est mititudo, sive mansuetudo. Ad hanc nos invitat Dominus cum subdit : *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Est autem mititudo virtus mentis, iræ, furoris, impatientiæ, et lotius asperitatis mitigatrix. Est etenim iræ contraria, et sicut iracundus homines a se repellit, ita mitis eos ad se attrahit. Mititudinis termini sunt asperitas et molities. Tunc enim, fratres mei, virtutes mititudinis recte tenemus, cum nec per asperitatem uti quidam faciunt, nostros fugamus, nec per molitiem, ut Heli, eos corrumpimus. Cum enim rigor et mititudo virtutes collaterales sint, utraque pro eausa, pro tempore, pro persona est exercenda. Contra contumaces quippe debemus esse rigidi, erga vero simplices et rudes debemus esse mites. Sed et in omnibus debet semper comitari rigor mititudinem, et mititudo rigorem, ut videlicet et semper habeamus, et mititudinem rigidam et rigorem mitem. Alioquin, aut rigor inerudescet aut mititudo emollescet. Quanta vero virtus sit mititudo, ostendit Dominus, cum se dicit esse magistrum illius. « Dico, inquit, a me quia mitis sum et humilis corde » (*Matth. xi.*) » De hac virtute Moyses commendatur cum dicitur : « Erat autem Moyses mitissimus omnium hominum » (*Num. xii.*) » De hac commendatur et David cum dicitur : « Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus » (*Psal. cxxxi.*) » Discamus ergo, fratres mei, esse mites et mansueti, quoniam soli tales possidebunt terram. Porro congrue possessio terræ mitibus promittitur, quoniam soli illi qui sunt mites moribus, ut Moyses et David, possunt possidere vel terram viventium vel terram mortuorum. Inimices namque nec se nec alios possunt possidere.

Tertia virtus est tristitia sive luctus. Ad hanc nos invitat Dominus, cum subdit : *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Risum, fratres mei, nulla Scriptura commendat, sed potius vituperat, Salomon enim dicit : « Risum deputavi errorem, et gaudio dixi : Quid frustra deciperis ? » (*Eccle. ii.*) » et alibi : « Risus dolore miscebitur, et extrema gaudii

stus occupat (*Prov. xiv.*) « Et alibi : In ore stulti semper risus. Et Dominus in Evangelio : « Vae vobis qui ridetis, quia plorabitis (*Luc. vi.*) » Omnis enim risus nascitur aut ex vanitate, aut ex invidia, aut ex malitia mentis. Qui ridet de vanis, vanus est. Qui ridet de damnis alienis, invidus et malignus est. Qui ridet aliis lugentibus, crudelis est. Qui ridet inter seria stultus est. Qui cachinnatur, cæteris tacentibus, constat quia aliquid stultitiæ occurrit memoriæ ejus. Risus quoque multus hominem reddit onerosum et odibilem. Luctum vero commendat hic Dominus. Quinetiam ipse legitur flevisse, qui tamen nunquam legitur risi se. Cæterum non omnis luctus est laudabilis. Quidam enim lugent, quia lugenda facere non potuerunt, et mali sunt. Quidam lugent de damno rei temporalis, et avari sunt. Quidam lugent de corporis sui incommodo, et pusillanimes sunt. Quidam lugent super funeribus mortuorum, et humani sunt. Talis enim luctus, si sit modestus, reprehensibilis non est. Scriptum est enim : « Fili, in mortuum produce lacrymas quasi dira passus, incipe pl rare (*Eccli. xxxviii.*) » Verum duo genera luctu præcipue commendat Scriptura sacra. Primus luctus est, quando aliquis luet pro suis vel aliorum peccatis. Secundus luctus est, quando aliquis perfectus plorat pro dilatione cælestis patriæ. Primus luctus nascitur ex consideratione peccatorum perpetratorum, et ex timore gehennalium pœnarum eis debitarum. Secundus luctus similiter nascitur ex duobus, videlicet ex consideratione præsentis miseriæ et desiderio beatitudinis æternæ. Primus luctus si non excedat, bonus est, et secundus melior. De istis dicitur, *quoniam qui lugent consolabuntur*, in peccatorum dimissione et gaudii cælestis adeptione, quando scilicet « absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, et mors non erit amplius, neque luctus, neque dolor, quoniam priora transierunt (*Apoc. vii.*) » etc. Quarta virtus est desiderium, ad quod nos invitat Dominus cum subdit : *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur*. Porro universaliter justitia est, unicuique reddere quod suum est. Justitia vero hominis est, Deo reddere religionem, sibi munditiam, proximis dilectionem, parentibus honorem, filiis providentiam, majoribus obedientiam, subditis disciplinam, omnibus æquitatem. Justitia Dei est unicuique secundum quod meruit reddere. Neutra autem in hac vita perficitur, quoniam neque homo poterit in hac vita perfecte unicuique quod suum est reddere, neque Deus hic reddet plenarie unicuique quod meruit. Sed utraque justitia consummabitur in alia vita. Propterea convenienter ait : *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam*, tanquam scilicet cibum, et potum animæ. Nos quoque, fratres mei, toto desiderio esuriamus et sitiamus justitiam, subaudi, facere et fieri desiderantes, scilicet ut nos possimus perfecte unicuique quod suum est reddere, et ut a Deo reddatur unicuique justo secundum quod meretur, ne scilicet diutius

A patiatur bonitatem opprimi a malitia, justitiam ab injustitia, pietatem ab impietate, honestatem ab inhonestate. Qui enim hoc esuriunt in hac vita, sine dubio saturabuntur in alia vita, quando scilicet Deus et sanctos in justitia perficiet, et unicuique secundum quod meruit reddet. Tunc enim « non esurient neque sitient amplius, et non cadet super illos sol neque ullus æstus (*ibid.*) »

Quinta virtus est misericordia. Ad hanc nos invitat Dominus, cum subdit : *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*. Sane misericordia est virtus miseriæ compatiens alienæ; hujus duo sunt effectus, dare et dimittere. Unde Dominus : « Date, et dabitur vobis. Dimitte, et dimittetur vobis (*Luc. vi.*) » Hæc enim virtus se extendit etiam usque ad inimicos. Unde Dominus : « Estote, inquit, misericordes, sicut et Pater vester cælestis misericors est (*ibid.*) » — « qui solem suum facit oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (*Matth. v.*) » Et Apostolus : « Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi, hoc enim faciens, congeres carbones super caput ejus (*Rom. xii.*) » Illius virtutis sunt termini duritia inhumana, et compassio indiscreta. Tunc enim, fratres mei, virtutem misericordiæ recte tenemus, quando nec inhumane duri sumus erga naturam proximi indigentis, nec indiscrete compatimur vitiis delinquentis. Cum enim misericordia et justitia virtuales sint, misericordia erga naturam, et justitia contra vitium, exercenda est. Imo in omnibus habeamus et misericordiam justam, et justitiam misericordem; alias nec hæc vera misericordia, nec illa vera justitia, sed potius vitium est. Eleganter autem misericordibus consecutio misericordiæ promittitur, sicut et econtra judicium sine misericordia ei qui non facit misericordiam (*Jac. ii.*). Sexta virtus est munditia cordis. Ad hanc nos invitat Dominus, cum subdit : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Est autem perfecta cordis munditia, nullam turpem in se recipere cogitationem. Sed quis hoc in hac vita poterit? Nullus. Velimus enim nolumus, multoties turpiter cogitamus et delectamur. Sed si turpem cogitationem et delectationem in corde nascentem, statim non consentiendo, refrenamus, non ideo hic munditiam amittere dicimur, quia scilicet nos turpiter cogitare et delectatos fuisse reprehendimus et punimus. Possumus autem dicere cum Apostolo : « Si quod nolo hoc ago, non pecco ego, sed quod habitat in me peccatum (*Rom. vii.*) » Est autem munditia cordis secundum statum præsentis vitæ, nulli turpitudini consentire. Qui autem sic mundi, quoniam nondum omnino mundi sunt, ideo dicitur de iis : Non quia jam vident Deum, sed quia videbunt in æterna vita, quando scilicet nihil de cætero poterunt turpiter cogitare. Nos ergo, fratres mei, si ibi cum videre volumus, hic purgare mentis oculum satagamus. Septima virtus est pax. Ad hanc nos invitat cum subdit : *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*. Est autem pax perfecta, perfectæ fran-

quillus mentis status, cunctis sibi ornate concordantibus. Sed cum caro hic concupiscat adversus spiritum, et spiritus adversus carnem (*Gal. v.*) hæc pax non est viæ, sed patriæ. Juxta vero præsentem statum, dicitur pax tranquillus mentis status, cunctis sibi ornate concordantibus, vel saltem aliis ordinate, cedentibus. Quando enim omnes motus in nobis concordant ordinate, vel sibi saltem ordinate cedunt, ut bonis mali, vel spiritualibus carnales, tunc pacem habemus nobiscum, carnem spiritui subdendo, et cum Deo, ei obediendo, et dum omnibus hominibus quantum in nobis, eorum bonum scilicet et volendo et quærendo. Qui autem sic modo sunt pacifici, filii Dei, non dixit jam vocantur, dum adhuc aliqua rebellio in eis est, sed vocabuntur in æterna vita, cum omni rebellionem in eis sopita similes Deo efficiuntur. Nos ergo, fratres, quantum possumus, hic pacem in nobis ordinatam habeamus, quatenus ad illam pacem Dei, quæ exsuperat omnem sensum (*Phil. iv.*), pertingere, et filii Dei vocari et esse mereamur.

Octava virtus est patientia. Ad hanc nos invitat Dominus cum subdit; *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Porro patientia est virtus, illatas sibi injurias propter Deum æquanimiter portans. Cum ergo dicitur: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam,* subaudiendum æquanimiter. Tria enim faciunt martyrem: innocentia, æquanimitas et causa. Innocentia, ut propter peccata pœnam non mereatur, æquanimitas, ut pœnam injuste illatam æquo et miti animo patiat; causa, ut propter Deum patiat. Idem enim est pati propter justitiam, quod propter Deum, cum Deus justitia sit. Si autem aliquis patiat innocentem, sed non æquanimiter, martyris meritum non habet. Rursus et si patitur et innocentem, et æquanimiter, sed non propter Deum, martyr non est. Sed si innocentem, et æquanimiter, et propter Deum patiat, procul dubio martyr est. Sed cum dicitur, patiat propter Deum, subaudi pœnam illatam propter Deum, ut videlicet et rena propter Deum inferatur, et propter Deum sustineatur, quatenus est in inferente causa si odium Christi, et in patiente causa sit amor Christi. Qui enim sic patiuntur, vero nomine martyres dicuntur. Sed tamen aliquando largiori nomine martyres vocamus, vel quando aliquis propter Deum patitur pœnas, non propter Deum, sed propter Deum inflictas ut sanctus Leodegarius, vel quando aliquis patitur sine aliqua Dei intentione, pœnas propter Deum inflictas, ut infantes qui sub Herode passi sunt. Quod dixerat Dominus de patientia, apertius exponit, cum subjungit: *Beati, inquit, estis, cum maledixerint vobis, vel ut alia translatio habet, cum vos oderint homines, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos mentientes propter me.* In tribus complectitur persecutionem. In odio, in factis, in verbis. In odio, cum ait, *maledixerint,* sive odio habuerint, quasi ex odio vobis in corde

A imprecaverint: *et persecuti vos fuerint,* scilicet damnificationibus, exiliis et tormentis; in verbis, cum dicit, *et dixerint omne malum,* scilicet detrahendo, ne conviciendo et accusando. Addit *mentientes,* ne gloriatur is de quo vere maledicuntur. Addit etiam *propter me,* quoniam non pœna, sed causa martyrem facit. *Gaudete,* inquit, subaudi, mente, *et exultate corpore, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Itæ virtutes, fratres charissimi, ita sibi sunt conjunctæ, quod gradatim proficimus ascendendo ad ultimam. Primum quippe mundanum considerantes miseriam incipimus mundum contemnuere. Secundo, interiores passiones in nobis mitigare. Tertio, videntes, nos non posse eas hic omnino purgare lugemus. Et quarto æternitatem justitiæ in qua eas mitigare valeamus, esurimus; ad quam, quoniam non propter merita nostra, sed propter solam misericordiam pervenitur. Quinto discimus aliis miseri, ut Deus misereatur nobis.

B Et quoniam misericordia sine munditia non sufficit, omnes cogitationum turpitudines a corde repellere studeamus. Quod ut melius valeamus, septimo rebellionem carnis et spiritus in nobis pacificari, et cum omnibus hominibus pacem habere affectamus, et deinde perfectionem martyrii propter Deum sustinere æquanimiter valemus. Cum istis octo virtutibus unum beatitudinis præmium debeatur, tamen propter competentiam singulariter diversæ nominatur. In illa enim omnia invenient, in illa quippe et paupertas nostra æternas divitias invenient, et nostra mititudo hæreditatem, et noster C juctus consolationem, et nostra esuries refectionem, et nostra misericordia misericordiam, et nostra munditia Dei visionem, et nostra pax Dei similitudinem, et nostra patientia regni dominationem, fargiente omnium sanctorum precibus Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum.

XLIII.

IN COMMEMORATIONE DEFUNCTORUM SERMO DE APOCALYPSI.

Audi vi vocem de cælo dicentem mihi: Scribe: Beati mortui qui in Domino moriuntur (Apoc. xiv), etc. Hoc scribit, fratres charissimi, Joannes apostolus et evangelista, qui virgo est electus a Domino, et virgo in ævum permansit; qui et recubuit in cœna super pectus Jesu, et eui virgini matrem Virginem commendavit. Cujus scriptis tanto magis fides adhibenda est, quanto ipse cœlestia secreta de ipsius Domini pectoris fonte cæteris profundius accepit et scripsit. Hoc ergo scribit injunctum sibi esse ab angelo, imo per angelum a Spiritu sancto, quatenus de requie fidelium defunctorum in libro scribens intersereret, et ad nostram scilicet fidem et spem magis reborandam, quatenus de resurrectione et requie fidelium defunctorum certi essemus, et ideo mortem non timeremus, sed potius cum bonis operibus eam securius exspectaremus, et de morte amicorum nostrorum nequaquam, sicut quidam qui

spem non habent, contristaremur. Sic igitur beatus A Joannes scribit quod a Spiritu sancto audierat dicens ita, quod beati sunt qui in Domino moriuntur. Et in quo sunt beati et quare. Primo ergo quoniam beati sunt, qui in Domino moriuntur, quid sit mori in Domino videamus. Porro in Domino mori est in fide et spe et charitate illius mori. Qui ergo haec fidem catholicam, et sperat salutem, et diligit salutis auctorem, si in iis tribus moritur, in Domino moritur. Qui vero uno istorum carens moritur, non in Domino, sed in diabolo moritur. Primo itaque in Domino moriuntur, qui non solum in Domino, sed etiam pro Domine moriuntur, ut martyres. Secundo etiam in Domino moriuntur, qui, et si non moriantur pro Domino, ut martyres, tamen cum Domino, et in Domino, id est, cum innocentia et sanctitate vitae moriuntur, ut confessores. Tertio etiam, et illi in Domino moriuntur, qui etsi in vita sua multum peccaverunt, tamen in confessione et peccatorum suorum emendatione moriuntur, ut vere poenitentes. Quarto quoque nihilominus et illi in Domino moriuntur, qui tamen, etsi fidem et opera fidei per aetatem vel temporis angustiam habere non potuerunt, tamen cum sacramento fidei, hoc est cum baptismo, decedentes moriuntur, ut infantes et neophyti. Sed illi, qui per totam vitam suam in peccatis perdurantes in fine poenitent, nunquid illi in Domino moriuntur? nescio. Scio tamen quod si vera sit in eis fides et poenitentia, procul dubio in Domino moriuntur. Scriptum est enim: Poenitentia, quantumcumque sera, non erit infructuosa. Sed et latro in cruce moriens, poenitendo misericordiam consecutus est. Sed raro, fratres mei, huiusmodi negligentes in fine sunt vere poenitentes. Exigentibus enim peccatis suis alius morte praevenerit, alius amittit loquelam, alius memoriam, alius desperat, alius sic induratur quod plus poenitet cum temporalia reliquisse quam peccasse. Propterea, fratres mei, dum valemus, dum peccare possumus, peccata nostra dimittamus, et securi sinus. Alioquin quando jam peccare non possumus, nos peccata nostra non dimittimus, sed peccata nostra nos dimittunt.

Sequitur pars secunda in qua demonstratur in quo illi qui in Domino moriuntur, sint beati, cum dicitur: *A modo jam dicit Spiritus*. Ilud dubium quin Spiritus sanctus, cujus dicere est facere. *A modo*, inquit, *jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis*. *A modo*, id est a Christi resurrectione, sive a morte cujuslibet justii, post Christi resurrectionem defuncti. Nam, qui ante passionem et resurrectionem Christi moriebantur, in inferno detinebantur et laborabant, etsi non in alio, saltem in eo quod Dei visione carebant, *ut requiescant*, inquit, *a laboribus suis*, haec praepositio *a* est remota et causalis. Et remota quidem est, quoniam fidelis defuncti cessant ab omnibus laboribus, a laboribus necessitatis, a laboribus infirmitatis, a laboribus erroris, a laboribus poenitentiae, a laboribus justitiae. A laboribus

necessitatis, quando non oportet eos de caetero laborare, neque pro victu, neque pro vestitu, vel caeteris necessariis sollicitos esse. « Non enim esurient, neque sitient amplius et non cadet super illos sonneque ullus aestus [Apoc. vii]. » A laboribus infirmitatis, quoniam neque morbo, neque senectute, neque aliquo incommodo, de caetero affligentur. « Absterget enim Deus, ut ait Joannes, omnem lacrymam ab oculis sanctorum, et mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt [ibid]. » A laboribus erroris, quoniam de caetero nec ignorantia, nec excessus, nec aliqua inordinatio in eis erit. Quoniam aeterna sapientia illos illuminabit, « et erunt omnes docibiles Dei [Joan. vi]. » A laboribus poenitentiae, quoniam de caetero non compungentur, nec flebunt, nec jejunabunt, nec se affligent, propter conscientiam peccatorum quae eis in hac vita dimissa fuerunt. Quod si aliquis ad tempus in purgatoriis emundatur, tamen in certa spe requiei jam requiescunt. A laboribus justitiae, quoniam non erit opus de caetero pro defensione fidei vel Ecclesiae, vel pro subventionem indigentium agonizare, omnibus inimicis et indigentibus procul eliminatis. Rursus quoque causalis est haec praepositio *a*, quoniam propter labores justitiae quas fecerunt, fideles defuncti, requiem sempiternam consequentur. Sed causam intellige non sufficientem, sed adminiculantem. Non enim ex operibus justitiae, sed ex sola Dei gratia est salus. Cave autem ne, quando audis fideles defunctos a laboribus quiescere, intelligas eos quasi praelassitudine pausare vel dormire. In illa quippe beatitudine, nec labor, nec somnus erit. Sed dicuntur sancti a laboribus quiescere, id est cessare. Non enim in illa aeterna requie erunt sancti otiosi, sed potius contemplabuntur, laudabunt et benedicent Dominum in aeternum. Sed talis actio nec fatigationem, nec tedium generabit, sed potius omnifariam requiem, delectationem et jucunditatem. Cum igitur dicitur quod sancti requiescunt a laboribus suis, litotes est, minus dicens et plus significans. In illa quippe aeterna beatitudine, non sola requies, sed omnis suavis, omnis pulchritudo, omnis dulcedo, omnis delectatio, omnis claritas, omnis jucunditas, omnis gloria ineffabiliter cumulatur.

Sequitur pars tertia, in qua causa requiei subjungitur, cum dicitur: *Opera enim illorum, sequuntur illos*, id est merces operum, vel si tempus operandi non habuerunt, merces fidei et bonae voluntatis, quae pro facto reputantur. Bene autem ait *opera eorum*, non opera aliorum, quoniam, ut ait Dominus per prophetam, « anima quae peccaverit, ipsa morietur. » Filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii. « Justitia justi erit super eum, et impii impietas erit super eum [Ezech. xviii]. » Sed nunquid orationes, elemosynae, oblationes, caeteraque bona quae pro amicis nostris defunctis facimus, eos non sequuntur? Nunquid eis non pro-

sunt? Legimus enim in libro Machabæorum, quod « vir fortissimus Judas misit duodecim drachmas argenti Iherosolimam, offerri ea ibi pro peccatis mortuorum (*II Mach. xii*). » Quod si supervacuum esset, non hoc eis valere speraret. Prosunt igitur, sed illis qui indigent, et qui in vita sua meruerunt, ut eis hujusmodi prodesse valerent. Defunctorum enim tria sunt genera. Alii enim sunt valde boni, qui post mortem statim ad requiem transeunt, et hi nostris orationibus nec beneficiis indigent, imo vero nos suis juvant. Alii sunt mediocriter boni, qui in vera confessione et pœnitentia descendentes, quia nondum sunt perfecte purgati, purgantur in purgatorii locis: et iis procul dubio orationes, eleemosynæ et sacrificia prosint. Quibus tamen non ipsis mortuis nova merita comparantur, sed præcedentibus consequentia ista redduntur. Alii vero sunt damnati omnino, qui hujusmodi beneficia sibi prodesse non meruerunt. Nos tamen, fratres, quia ignoramus qui indigeant, vel qui non indigeant, vel quibus prosint, vel non prosint, pro omnibus et quibus incerti sumus, orationes, eleemosynas, oblationes, facere debemus. Quæ profeeto pro valde bonis sunt gratiarum actiones, pro mediocribus expiationes, pro reprobis qualescunque vivorum consolationes. Sed, sive prosint, sive non prosint, illis pro quibus fiunt, tamen illis qui hoc ex devotione faciunt, prodesse possunt. Scriptum est, « et oratio mea in sinu meo conxertetur (*Psal. xxxiv*). » Et qui pro alio orat, pro seipso laborat. Sicut et etiam honor sepulturæ et ædificatio sepulcrorum, quæ mortuis nihil prosunt, vivis tamen hujusmodi facientibus sine fructu non sunt. Unde Tobias, et quidam alii, sancti commendantur. Propterea, fratres mei, de defunctis nostris, scilicet parentibus, amicis, benefactoribus, et cæteris memores et solliciti simus, pro illis orationes, eleemosynas et oblationes frequentemus. Refert siquidem beatus Gregorius in dialogo suo. Quod Paschasius Romanæ sedis diaconus, vir fuit eleemosynarius, pauperum curator et sui contemptor, ejus etiam libri exstant de Spiritu sancto luculenti. Hic in illa contentione, quæ inter Laurentium et Sinachum fuit, Laurentium elegit. Et tamen, quamvis ille omnium generali electione superatus esset, a Laurentio nunquam discessit, sed usque ad mortem ei favit. Tandem moriens cum in feretro positus esset, ejus dalmaticam demoniacus tangens, liberatus est. Cum Germanus Capuanus episcopus, causa valoris recuperandæ, in angulanis thermis se lavaret præfatum Paschasium obsequentem in caloribus invenit. Cum vero mirans quæreret quid tantus vir ibi faceret, audivit ab eo quod in illo loco pœnali positus esset, quod contra Simachum Laurentium sustinisset, Sed, « quæso, ora pro me. Et tunc me requiem consecutum noveris, si huc rediens me non inveneris. » Quod et factum est. Nam beatus Germanus pro eo Domino supplicavit, et rediens non eum invenit. Unde cognoscimus quod præfatus Paschasius me-

morat vivens, quod orationes aliorum ei prodescent post mortem. Ea propter, fratres mei, dum possumus vitam nostram emendemus, lacrymis maculas nostras abluamus, operibus misericordiæ insistamus, animas defunctorum orationibus et eleemosynis adjuvemus, quatenus aliorum orationes et eleemosynas nobis post mortem prodesse mereamur, largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XLIV.

IN EADEM SERMO DE EVANGELIO.

Dixit Jesus turbis Judæorum: Amen, amen dico vobis, quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei vivi, et qui audierunt vivent (*Joan. v*), etc. Sicut ex hoc et aliis sacra Scripturæ locis, colligimus, fratres mei, tres sunt vitæ, et tres mortes earum privatorum, et prima quidem vita est spiritualis, qua spiritus sine homo vivit, dum juste et spiritualiter vivit, eum scilicet per gratiam veram, vitam, quæ Deus est, habet in se habitantem. Huic vitæ est opposita mors spiritualis, qua spiritus, sive homo moritur, dum peccat, dum Deum a se excludit, et diabolum habitatorem recipit. Sicut enim Deus inhabitando per gratiam suam vivificat animam, ita diabolus per peccatum inhabitando occidit eam. Non quia mori possit, sed quia melius esset et omnino non esse, quam sine Deo esse. Secunda vero vita est corporalis, qua vivimus, dum corpus nostrum anima vegetatur. Huic est contraria mors corporalis, qua morimur dum anima a corpore nostro separatur. Tertia autem vita est vita æterna et beata, quæ vere vita dicitur, quoniam omni corruptione, omni defectu, omni tristitia carens, omnium honorum et gaudiorum felicitate cumulabitur. Huic est opposita mors æterna et misera. Quæ vero mors dicitur, non quod reprobos annihilat, vel resolvat, sed quia melius esset eis millies mori quam in æterna vivere miseria et pœna. Sicut justi ex spirituali vita per corporalem merito perveniunt ad æternam, ita reprobi ex morte spirituali, per corporalem merito perveniunt ad æternam. Non sicut tres vitæ ex Deo sunt auctore, ita tres mortes. Mors enim spiritualis, id est peccatum, non est a Deo, sed potius a diabolo, vel ab homine. Unde scriptum est: « Deus mortem non fecit (*Sap. i*), » sed homines manibus et pedibus accerserunt sibi mortem. « Invidia diaboli introivit mors in orbem terrarum (*Sap. ii*). » Imitantur autem eum qui sunt ex parte ejus. Mors vero corporalis et æterna a Deo auctore sunt, quoniam sunt pœnæ justæ propter peccatum inflicte, unde Dominus; « Ego occidam, et ego vivere faciam, percutiam, et ego sanabo. (*Deut. xxxii*). »

Cum igitur sint tres mortes, a prima et secunda resurgere homo potest, a tertia, non potest. Sicut enim vita æterna non potest cadere in mortem, ita nec mors æterna potest resurgere ad vitam. A morte enim spirituali facit nos peccatores per pœnitentiam

in hac vita resurgere. A morte vero corporali faciet nos resurgere in generali resurrectione. De his itaque duabus resurrectionibus loquitur Dominus in prælibata lectione. Et primo de prima, secundo de secunda. Loquitur igitur de prima cum dicit: *Amen, amen dico vobis*, etc. Porro *Amen* adverbium est affirmandi, derivatum a nomine fidei, valens quantum *fideliter* sive *vere*, et est quasi iusjurandum Dei. Quod cum geminatur, major rei affirmatio demonstratur. Noluit igitur Dominus in hoc nos dubitare, quod quasi per duplex iusjurandum voluit confirmare. *Quia*, inquit *venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei vivi, et qui audierint vivant. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit in Filio hominis vitam habere in semetipso*, etc. Quatuor dicit de prima resurrectione, videlicet quando fiat, et in quibus, et per quem, et ex quo. Sane quando fiat ostendit cum dicit, *venit hora et nunc est*. Quia enim Dominus jam aliquot mortuos in peccatis, prædicando resuscitaverat, et multo plures per se et per suos resuscitaturus erat, bene ait, *venit hora et nunc est*. Est autem generaliter hæc hora vita præsens; dum enim hic vivimus, dum peccata possumus et bene agere, a peccatis possumus pœnitere et resurgere.

In alia vero vita non erit tempus peccandi, nec bene agendi, sed tantum recipiendi. Nec poterunt ibi resurgere a morte æterna, qui hic noluerunt resurgere a culpa. In quibus autem fuit hæc resurrectio ostendit, quoniam, in mortuis audientibus vocem Filii Dei. Sed quoniam quidam audiunt verba Christi tantum aure corporis, et non cordis, geminavit dicens *audient*: et qui audient? Illi enim soli resuscitantur a peccatis in mente, qui verba Christi audiunt etiam totius cordis aure, qui scilicet ea retinent corde, quæ exsequuntur operatione. Unde Dominus: « Qui credit in me, » subaudi, fide per dilectionem operante, « etiamsi mortuus fuerit, vivet (Joan. xi). » Ecce, fratres mei, vere vocem Filii Dei auditis, verba enim, quæ loquor vobis, verba Christi sunt. Si ergo ea toto corde auditis, etiamsi in peccatis mortui sitis, procul dubio vivetis. Verum, si ad modum Judæorum sola corporis aure verba Christi auditis, non tantum non proderunt vobis, imo majorem damnationem sicut illis cumulabunt. Unde Dominus: « Si non venissem, inquit, et locutus eis non fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo (Joan. xv). » Per quem quoque fiat resurrectio a peccatis, ostendit quia per Filium, non tanquam per ministrum, sed tanquam per auctorem. Et causam subdit, quia habet vitam in se manentem, sicut Pater, substantialiter et causaliter. Substantialiter, quoniam ipse est ipsa vita per essentiam; causaliter, quoniam ipse est causa efficiens omnium viventium sive viventium corporali vita, sive viventium spiritali vita, sive viventium æterna vita. Bene autem potest vivificare, qui auctor est vitæ. A quo vero hoc habeat ostendit, quia a Patre. Sicut enim est Deus

A de Deo, ita est vita de vita. Et hoc est quod dicit: *Sicut enim habet Pater vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso*. Non quod Filius tanquam non habens et gratiam aliquando acceperit vitam, sed dedit vitam, id est genuit ex sua substantia substantialiter viventem. Si ergo Unigenitus Dei omnia dicit se habere a Patre, quanto magis nos, fratres, si quid boni habemus, si quid boni vel cogitamus, vel dicimus, vel facimus, debemus sentire et dicere, non ex nobis ipsis habere, sed ex Deo Patre.

Sequitur pars secunda, in qua Dominus loquitur de resurrectione corporali. Dicit itaque ita se habere potestatem ab eodem Patre, et judicandi, et resusciland, et remunerandi. Potestatem judicandi, cum dicit, *et potestatem ei dedi iudicium facere*, et causam, cum subdit, *quia filius hominis est*. Porro triplex causa potest hic intelligi, vel dandi, vel potestatis, vel iudicii. Quia enim Filius est, dicitur ei data potestas tanquam majori. Rursus quia filius hominis est, et quasi impotens inter homines apparere dignatus est, dignum est ut in resurrectione appareat omnia habere in potestate. Rursus quia filius hominis est, et se injuste judicari passus est, dignum est ut in iudicio iudex appareat universorum. Non enim persona Patris, sed persona solius Filii in iudicio apparebit, ut videlicet aperte videant Judæi quem injuste judicaverunt, et crucifixo- res in quem pupugerunt, et omnes reprobi, quem contempserunt, et omnes electi, quem dilexerunt. Potestatem vero resuscitandi mortuos se dicit habere, cum subdit, *nolite mirari*, hoc scilicet quod Filius hominis habeat potestatem judicandi, et etiam quod mirabilius videtur, habet potestatem mortuos in corpore et anima simul resuscitandi. Quod ita ait, *quia venit hora quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei*. Hæc vox est ille clamor, de quo idem alibi in Evangelio dicit: « Media nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam illi (Matth. xxv); » hæc vox est illa vox archangeli sive tuba, de qua ait Apostolus: « Quoniam ipse Dominus in jussu et voce archangeli, et in tuba Dei descendet de cælo, et mortui qui in Christo sunt, resurgent primi (I Thess. iv), » etc.; *audient*, inquit, *vocem Dei et procedent*, id est ex vi vocis audient et resurgent. Ecce, fratres mei, quanta et quam mirabilis est omnipotentia Filii Dei, ad cuius vocem pulveres omnes defunctorum, quantumcunque tecti, quantumcunque dispersi, statim conglutinabuntur, vivificabuntur et de tumulis procedent. Qui licet a me ita verbis distinguantur, tamen, quam cito fiant Apostolus demonstrat, dicens: « Omnes resurgemus in momento, in ictu oculi (I Cor. xv). » In momento, id est in temporis puncto, cujus brevitate, actione, quæ in ea fieri potest, diffinit. Cum addit, in ictu oculi, id est quod tantum durat, quantum ictus oculi, id est emissio radii, qui ex quo emittitur, non prius proxima, sed æque proxima et emotiora contigit, et omnem interjacentem aerem simul transit, ut in eo quod

videt, aciem suam potius invenisse, quam illuc eam perduxisse quod pulet. Per quam intelligimus Deo tam facile esse quæcunque recentia quam diuturno tempore delapsa cadaveria suscitare. Quales quoque de monumentis procedent, ostendit idem Apostolus dicens: « Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti (1 Cor. xv), » id est integri membris et immortales, tam boni quam mali. Sed tamen mali semper erunt passibiles et ad acerbitates poenarum semper recrudescentes, nec mori valentes. Polestatem quoque remunerandi bonos et malos se habere ostendit, cum subdit, quod ad ejus vocem *procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ; qui vero mala in resurrectionem judicii*, id est damnationis. Resurgent quippe omnes, tam boni quam mali, ut bona quæ fecerunt in corpore et in anima, recipiant similiter in anima et in corpore. Et bona quidem fecerunt qui bona opera et cum intentione bona et cum perseverantia perfecterunt; mala vero opera fecerunt, qui mala opera, vel bona cum mala intentione, vel sine perseverantia, fecerunt. Sed cum tam boni quam mali ad iudicium sint venturi, quare di-

cit Dominus non bonos, sed malos, resurgere ad iudicium? Quoniam sanctis suis supra merita sua accumulabit gloriam; malis vero nonnisi juxta merita adjudicabit poenam. Sed dicetis. Quomodo reprobi secundum merita sua judicabuntur? Quid? pro eo quod peccaverunt temporaliter et momentanee, sine fine punientur? Justum est enim ut qui finem non fecerunt peccato suo, finem non inveniant in tormento. Qui enim in hujus vitæ brevitate peccare non desinit, multo magis si semper se hic victurum putaret, nunquam peccare desineret. Unde merito, qui semper erat peccator, semper erat luiturus. Propterea, fratres mei, aut finem nostrum, finem malis voluntatibus et voluptatibus nostris ponamus. Dum licet mores nostros corrigamus, mortem nostram ante oculos nostros semper habeamus, quam terribilis veniat summus iudex cogitemus, maculas peccatorum nostrorum lacrymis poenitentiae diluamus, operibus misericordiae insistamus, quatenus in illo tremendo iudicio misericordiam consequi mereamur. Amen.

II.

HOMILIÆ DE SANCTIS.

DE APOSTOLIS (EX G. VICELIO).

Mononymi horum sunt quatuor, videlicet Andreas, Joannes, Philippus et Bartholomæus. Reliqui omnes sunt vel dinonymi vel trinonymi. Dinonymi, Jacobus Major, qui idem dicitur filius Zebedæi (Matth. x; Marc. iii); Jacobus Minor, qui idem dicitur filius Alphæi (Matth. x; Marc. iii; Luc. vi; Act. i). Dicebatur idem Justus, et Oplia, id est *armatura*. Matthæus qui fuerat telones, qui idem dicitur Levi filius Alphæi, haud dubium quin alterius et diversi a priore Alphæo Jacobi Minoris patre (Marc. ii). Neque enim fratres germani erant Jacobus et Matthæus. Thomas, qui idem dicitur Didymus (Joan. xx), tametsi idem nomen videri poterat, diversa nimirum lingua pronuntiatum. Nam quod Hebræi thom seu Thomas, hoc Græci *θίςμον* vocant, Latine *gemellum* dicimus. Trinonymi sunt, Simon qui idem Cananæus dicitur (Matth. x), et Zelotes (Act. i). Neque tamen usque adeo aliud est, cognominari Cananæum, aliud Zelotem, siquidem quod Hebræi Canani seu Cananæum, hoc Græci *ζελώτης* dicunt, nos *amulatorem*. Dictus vero est Simon ille Cananæus, non quod fuerit de gente Chanaan, sed a vico Galilææ Cana (Joan. ii). Simon alter (nam duos Simones habet apostolicus ordo), is cognominatus fuit Cephas, et idem Petrus, imo etiam Barjona, seu *filius columbæ*. Verum et hoc loco consistit nominum variatio in linguarum diversitate. Nam quod Chaldæi Cephas, hoc ipsum Græci *πέτρος* vocant, nos *saxum*. Pari ratione dicitur puella illa (Act. ix). Tabitha, et eadem Dorcas, scilicet ab intuendo, tametsi juxta originale rectius legitur Tabeia. Ultimus Judas, qui jam Lebbaeus, jam Thaddæus cognominatur (Matth. x), sanctus Lucas vocat hunc Judam Jacobi (Luc. vi), Judam Jacobi fratrem (Act. i), exponens nimirum quod ante dixerat, Judas Jacobi. Hactenus de nominibus apostolorum. Cæterum nonnulli ex apostolis sanguine ac necessitudine conjuncti fuerunt. Simon enim Cephas seu Petrus et Andreas fratres erant ex Galilææ orti. Jacobus Major et Joannes fratres, et ipsi erant, quorum pater Zebedæus, mater Salome. Duo isti apud Marcum cognominationem habent Beneregesch seu Beniaregesch (Marc. iii), id est *filii tonitru*, a firmitate et magnitudine fidei, teste Hieronymo. Quin fratres etiam erant illi Jacobus Minor, Simon et Judas; horum pater Cleophas, et mater Maria, quæ dicebatur soror Mariæ deiparæ (Joan. xix). Verum aut Cleophas ille cognominatus fuit Alphæus, aut Alphæus secundus maritus Mariæ hujus fuerit oportet. Libet vero hos duos Simones epithetis discernere, sicut duos ille Jacobos, ita ut alterum Majorem, nempe Simonem Petrum vocites, alterum Minorem, videlicet Simonem Zelotem. Discernuntur etiam duo Judæ, dum alter Lebbaeus a corde, alter Iscariota a mercede appellatur. In cujus locum suffectus Mathias, quem Franciscus Picus in carmine Donatum vocat, interpretans nimirum Latine, quod Hebræis *Matthi* dicitur (Act. i). Idem nomen Matthæus habet, nisi quod in fine syllabis distinguuntur Mathias et Matthæus.

COMMUNE SS. APOSTOLORUM.

1.

Jam non estis hospites et advenæ, sed estis cives sanctorum et domestici Dei (Ephes. ii), etc. Ille

C loquitur apostolus Paulus Ephesiis discipulis suis; sed et eadem loquitur nobis, fratres charissimi, si tamen juxta Dei præcepta et apostolicam doctrinam vivitis. Dicit itaque tria. Primo dicit non esse cives

civitatis Dei; secundo, quod majus est, esse etiam lapides ejusdem civitatis per ædificationem Christi; tertio, quod maximum est, esse etiam templum Dei. Primo igitur ostendit nos esse cives civitatis Dei, cum dicitur: *Jam non estis hospites et advenæ*, Porro hospites dicuntur, breviter manentes, advenæ aliunde venientes. Hospites vero in civitate Dei sunt, falsi Christiani, qui in Ecclesia ista militante sunt, numero, non merito, nomine, non numine, tanquam tandem inutiles palæ, ventillandi et comburendi. At vos, fratres mei, si in fide et charitate Dei perseveratis, hospites non estis. Rursus advenæ non estis, quoniam in illa cœlesti civitate, in qua in primo homine creati estis, desiderio et spe, jam manetis. *Sed estis cives*, id est concives *sanctorum et domesticorum Dei*. Porro tria faciunt concivem ejusdem civitatis, cohabitatio, earundem legum et morum observatio, ejusdem communionis et reipublicæ dilectio. Est autem, fratres mei, civitas nostra illa Jerusalem cœlestis et beata, cujus cives omnes beati sunt qui jam sunt. Cujus quoque nos cives, Deo largiente, futuri sumus, et etiam jam in parte sumus, si in illa beata civitate spe et desiderio habitamus, si mores et leges sanctorum observamus, si communionem et reipublicam sanctorum toto ardore diligimus, desideramus et quærimus, si pro ea laboramus, et usque ad mortem decertamus. At qui in mundo amore habitant, qui leges et mores mundanorum sectantur, qui communionem fraternitatis scindunt, et protemporalibus proprietatibus litigant et pugnant, ab illa beata civitate prorsus exsules erunt. Duo quoque faciunt domesticum, videlicet familiare obsequium et conscientia secretorum. Nos quoque, fratres mei, si Deo, juxta voluntatem suam, familiariter et specialiter servire satagimus, si per sacram Scripturam et Spiritus revelationem secreta Dei jam ex parte cognoscimus, jam procul dubio, non solum cives, sed etiam domestici sumus.

Sequitur pars secunda, in qua Apostolus ostendit nos, si veri Christiani sumus, esse etiam lapides supernæ civitatis, cum subdit: *Superædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu*. Fundamentum apostolorum ei prophetarum, unum solum Christus, qui dicitur fundamentum triplici ratione. Sicut enim fundamentum sustinet totum ædificium et a nullo sustinetur, ita Christus totam Ecclesiam regit et portat, et a nemine portatur vel regitur. Rursus, sicut ædificium sine fundamento stare non potest, ita nulla structura virtutum, vel honorum operum, sine fide Jesu Christi stare potest. « Impossibile est enim aliquid sine fide Deo placere (Hebr. xi). » Rursus sicut fundamentum non videtur, et tamen inde tota structura surgit, ita fides Jesu Christi de invisibilibus est, et ex ea omnis virtutum et honorum ædificatio procedit. Cui fundamento, quia prophætæ et apostoli primi adhæserunt et alios adhærere docuerunt, dicuntur et ipsi denominative fundamenta Ecclesiæ. Unde Psalmista:

A « Fundamenta, inquit, ejus in montibus sanctis (Psal. lxxxvi). » id est in apostolis Hi ad instas montium primi radios fidei susceperunt, super quorum fundamentum ædificati sumus, juxta quod Petrus ait: « Ad quem accedentes, lapidem vivum ad hominibus quidem reprobatum, a Deo vero electum et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini in domos spirituales (I Petr. ii). » Porro lapis qui in ædificio est collocandus, prius de lapicidio malleis sequestratur. Deinde omnis impostura et tortura ferreamenti ab eo resecatur, deinde ad regulam quadratur, ad ultimum cum cæmento in ædificio collocatur. Sic unusquisque nostrum, fratres mei, ut in ædificio cœlestis civitatis valeamus collocari, primo? massa perditionis malleis comminationem, gratia Dei operante, sequestramur. Quasi enim quidam malleus est, cum dicitur nobis: « Agite pœnitentiam, quia securis ad radicem arboris posita est (Matth. iii; Luc. iii). » Deinde, per disciplinam doctorum omnis tortura et impostura vitiorum a nobis resecatur. Tertio, ad regulam divinorum præceptorum quadratur, ut scilicet solidi simus et firmi, ut scilicet nec per prosperitatem a dextris, nec per adversitatem a sinistris, nec per apertam tentationem ante, nec retro per occultam, dejiciamur, nec per superbiam sursum, nec per desperationem deorsum commoveamur. Sed et cæmentum charitatis necessarium est nobis, sine quo nec Deo, nec proximo compaginari, nec in cœlesti ædificio valemus collocari. Hæc enim non habita, frustra habentur cætera. Hoc autem cæleste ædificium fundatur, et perficitur, non homine, sed ipso summo angulari lapide Christo Jesu. Tria dicit de Christo: Quod ipse est lapis, quod summus, et quod angularis. Lapis est, quia immobilis et firmus, quia effundit aquam vivam, unde bibunt homines et jumenta, quia scintillat virtutibus et miraculis. Reprobis vero est « lapis offensionis et petra scandali (I Petr. ii). » « super quem qui ceciderit, confringetur; qui vero super eum ceciderit, conteretur (Matth. xxi). » Summus est, quia sicut ipse fundatur et fundamentum sanctæ Ecclesiæ, ita est perfectior et perfectio ejusdem. Ipse quippe est principium et finis. Finis non consumptionis, sed consummationis. Angularis est, quoniam ipse mediator reconcilians in se hominem Deo et Deum homini, pacificans in se angelos hominibus et homines angelis, uniens in se Judæos gentilibus et gentiles Judæis. Quidquid igitur, fratres mei, ædificamus, quantumcunque rectitudinem in moribus et in bonis operibus habere videamur, tamen super arenam et in vacuum ædificamus, nisi Christum, et fundamentum et lapidem angulare in, id est, principium et finem habeamus. In quo solo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, sive constructa sit ex pluribus personis in ejusdem Ecclesiæ unionem, sive ex pluribus virtutibus, bonis moribus, et bonis operibus in ejusdem personæ sanctificationem. Est autem hæc pars tertia in qua ostendit nos, si veri Chri-

stiani sumus, esse templum sanctum Domini, et etiam habitaculum Dei, cum post subditur : *In quo et vos coedificamini in habitaculum Dei in Spiritu sancto*. Non solum, fratres charissimi, omnes quotquot sumus fideles, sumus simul unum templum et habitaculum Dei, sed etiam unusquisque fidelis templum et habitaculum est Dei, teste Paulo, qui dicit : » Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis a Deo, et non estis vestri *I Cor. vi.* » Et templum quidem est, quoniam sicut in templo Deus adoratur et ei sacrificatur et exoratur, ita in anima unuscujusque fidelis Deus adoratur, et ei sacrificatur et exoratur. In anima quippe Deus per fidem verius adoratur. Unde ait Dominus ad Samaritanam : « Venit hora, quando nec in monte, neque Hierosolymis adorabitis Patrem. Sed veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate *(Joan. iv.)*. Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare. In anima quoque verius Deo sacrificatur, per compunctionem et contritionem, dicente Psalmista : « Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum. Deus, non despicies *(Psal. l.)*. » In anima etiam Deus verius exoratur, dicente Domino : « Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ tristes, qui amant in synagoga et in angulis plantearum stantes orare, ut videantur ab hominibus. Tu autem cum oras, intra cubiculum, » id est, cordis secretum, « et clauso ostio, ora Patrem tuum. Et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi *(Matth. vi.)*. Habitaculum vero, sive domus Dei, est anima fidelis, quoniam sicut unusquisque dominus in domo sua habitat, pascitur et requiescit, ita Deus in anima fidelis pascitur, habitat et requiescit. Habitat per gratiam inhabitantem, ipso Domino dicente : « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus *(Joan. xiv.)*. » Pascitur in anima per bonæ voluntatis et desiderii devotionem, ipso dicente : « Ecce ego sto ad ostium, et pulso. Si quis mihi aperuerit, intrabo ad eum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum *(Apoc. iii.)*. » Requiescit in anima per meritum pacem et quietem. Unde idem Dominus dicit : « Super quem requiescam, nisi super humilem et quietum et tremmentem sermones meos *(Isai. lxvi.)*. » Itaque, fratres mei, quia templum et habitaculum Dei dicimur et sumus, eliminemus a nobis omnem turpitudinem et immunditiam, ne habitatorem offendamus, et a nobis excludamus. Si enim graviter fert Deus templum suum manufactum immunditiis pollui et profanari, multa gravius fert et vindicat templum suum spirituale criminibus violari et profanari. Unde Paulus : « Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti qui habitat in vobis *I Cor. vi.* » — « Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus *I Cor. iii.)*. » Propterea, fratres charissimi, omnem sordem, omne vitium et spureitiam evilemus, virtutum et mo-

rum ornamentis non decoremus, et omni studio tales nos præparemus, qui digni sumus in quibus habitat Deus, et nos in eo. Quod ipse intercedentibus sanctis apostolis concedat, qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

II.

IN EODEM SERMO DE JOANNE.

Dixit Dominus Jesus discipulis suis : *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos* *(Joan. xv.)*, et reliqua. Hæc lectio sancti Evangelii tribus distinguitur capitulis. Primo enim, præcipit nobis Dominus ut diligamus invicem exemplo sui. Secundo, exponit præmium hujus mandati. Tertio, demonstrat nos nec præmium nec meritum nostra sapientia, sed tantum sua gratia obtinere posse. Primum igitur præcipit nobis ut diligamus invicem, cum dixit : *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem*. Multa sunt præcepta Domini, fratres mei, sed mandatum de dilectione, specialiter et antonomastice dicit suum esse, quoniam omne mandatum ex sola surgit et perficitur dilectione. Sicut enim ex una radice multi arboris rami prodeunt, sic ex una dilectione multe virtutes procedunt, nec habet in se aliquid viriditatis ramus boni operis, nisi maneat in radice charitatis. Dominica igitur præcepta multa sunt per diversitatem operis, sed unum in radice dilectionis. Unde Paulus : « Plenitudo, inquit, legis, est dilectio *(Rom. xiii.)*. » — « Omnis, inquit, consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis *(Psal. cxviii.)*. » Est ergo ac si diceret : Hoc præcipue et specialiter est mandatum meum. Meum, quod in me præcipue demonstro, dum per nimiam in vos charitatem me humilio et mortem sustineo. Meum, quod præ cæteris vobis præcipio, et repetens iterum iterumque monebo. Meum, per quod me vestrum, et vos meos efficio. Teneamus hoc mandatum, fratres mei, et diligamus Deum, et in Deo diligamus alterutrum. Vera dilectio fortissima est, duleissima est, utilissima est, et fortissima quoniam juxta Salomonem : Fratres se diligentes murus æneus, et « fortis ut mors dilectio *(Cant. vi.)*, » imo plusquam mors. Nam per veram dilectionem mortem contemnimus, et eam moriendo superamus, et de mortalibus immortales efficiamur. Nam quid dulcius quam observare benignitatem, concordiam, et amorem ? Hujus dulcedinem admirans Propheta dicit : « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum *(Psal. cxxxii.)*. » Utilissime est, quoniam vera dilectio nos de inimicis efficit amicos, de temporalibus æternos, de hominibus deos. Et quoniam dilectio tantisper est necessaria nobis, ideo diabolus præ cæteris hanc nobis auferre molitur. Trahit enim, quantum potest, ad delectationem et amorem terrenorum, ut, dum eadem et a nobis et ab aliis concupiscuntur, invidia et odium inter nos seminetur, et charitas extinguatur. Si ergo, fratres mei, charitatem Dei et proximi in nobis conservare volumus, terrena omnia contemnemus, ut ea nec aliis invidemus,

nec nobis auferri doleamus. Qui enim propter rem aliquam temporalem fratrem suum odit, amorem Dei et proximi perdit, dum ei rem temporalem præponit. Hinc constat quod nemo potest habere simul amorem Dei et amorem mundi. Deinde nos exhortatur Dominus ad mutuam dilectionem, exemplo sui, cum subdit: *Sicut dilexi vos. Majorem dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Ac si aperte dicat: Diligite inter vos, quantum et qualiter ergo dilexi vos. Et qualiter Dominus nos? Gratis, spiritualiter et ferventer. Gratis dilexit nos, quoniam non propter meritum nostrum, qui nihil nisi malum merebamur, nec propter meritum suum, qui nullius indigebat, sed propter commodum nostrum, qui multum indigebamus; spiritualiter, quoniam non dilexit nos ad terrena, sed ad cælestia, ut scilicet nos de carnalibus spirituales, de terrenis cælestes, de temporalibus æternos faceret; ferventer, quoniam nos non tepide et fecte dilexit, sed ferventissime, dum non solum sua, sed etiam seipsum pro nobis dedit. Diligamus itaque, fratres mei, sicut et ipse dilexit nos. Diligamus gratis, non expectantes quod alii nos diligant, sed ipsi nos priores eos diligamus, nec commoda nostra, sed aliorum quæramus. Sed quoniam quidam carnaliter diligunt, et gratis, ut parentes filios, diligamus etiam spiritualiter, ut scilicet fratres nostros, non ad terrena et vana, sed ad cælestia et æterna diligamus. Sed quoniam quidam diligunt, et gratis, et spiritualiter, sed tepide, diligamus ferventer non in verbo et lingua, sed in opere et veritate; tepidos enim nanseat, et odit Deus. Quantum vero dominus nos dilexerit, ostendit eum subjungit: *Majorem dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Sed nonne majus est ponere animam suam pro inimicis suis? Est utique. Et Christus animam suam posuit pro inimicis suis. Sed inimicos vocat amicos, non quia jam eum diligenter, sed quia eos diligebat, et de inimicis amicos facturus erat, ut profecto nobis ostenderet, quia, cum diligendo lucrum de inimicis facere possumus, ipsi amici sunt qui persequuntur. Sed nemo nos usque ad mortem persequitur. Unde ergo probare possumus an inimicos diligamus? Si non habemus locum ponendi animam nostram, certe habemus locum quotidie ponendi rem nostram. Proximus noster esurit, frangamus ei panem nostrum; friget, demus ei vestimentum. Nam qui tempore tranquillitatis non dat proximo egenti pro Deo tunicam suam, quomodo in tempore persecutionis daturus est pro eo animam suam? Virtus ergo tranquillitatis, ut invicta sit in persecutione, nutriatur per misericordiam in tranquillitate.

Sequitur pars secunda, in qua Dominus ponit præmium mandati sui, cum subdit: *Vos amici mei estis.* O quanta misericordia Conditoris nostri. Servi digni non sumus et amici vocantur. O quanta est dignitas hominum esse amicos Dei? Sed auditis

A gloriam audite et laborem: *Si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Ac si aperte dicat: Gaudetis de culmine pensate quibus laboribus pervenitur ad culmen. Hinc filiis Zebedæi poscentibus juxta Dominum in regno suo sessionem dicitur: « Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? » (*Matth. xi.*) Ac si dicat: Jam vos locus delectat celsitudinis, sed prius via vos exerceat laboris. Cum autem dicatur quandoque amicus, qui diligit et non diligitur, quandoque, qui non diligit et diligitur, hic magis proprie et absolute pro utroque ponitur amicus, qui scilicet diligit et diligitur. Nam viri sancti et amici Dei sunt, quos scilicet Deus diligit, pro eis, ut superius dixit, animam suam ponendo. Et amici Dei sunt, qui scilicet Deum diligunt præcepta ejus, ut hic subjungitur, faciendo. Est ergo ac si dicat Dominus: Facite quod pertinet ad vos, quia facio quod pertinet ad me. Ego facio quod amicus, animam meam pro vobis ponendo; facto et vos quod amici, me diligendo et mandata mea faciendo. Quod si facitis, jam non dicam, inquit, vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos quia omnia quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis. Differentiam assignat inter servum et amicum in hoc quod servus secretorum domini sui ignarus est; amicus vero eorum familiaris et conscius est. Et servus quidem operum domini ignarus est, non solum spiritualium quæ hic Dominus operatur, in sanctis, et æternorum quæ in futuro præparat eis, sed etiam ipsorum visibilium; quorum intentionem et finem non intendit, imo etiam eorum quæ Deus per ipsum servum facit, ipse servus ignarus est, quia in illis Dei auctoritatem et finem non intelligit. Unde Apostolus: « Animalis, inquit, homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei » (*I Cor. ii.*) Amicis vero suis Dominus omnia quæ audivit, id est novit a Patre eis revelanda, revelavit. Quoniam non solum dulcedinem amoris sui et mundæ conscientie, spiritualiumque virtutum suavitatem eis intimavit, sed etiam festa summæ beatitudinis, non solum per fidem et spem, sed etiam per quamdam contemplationis prælibationem eis hic inspiravit. Ad quam nos exhortatur Propheta dicens: « Gustate et videte quam suavis est Dominus, beatus vir qui speret in eo » (*Psal. xxxiii.*) et alibi: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te » (*Psal. xxx.*) Dum enim, fratres mei, cælestia diligimus, jam ea quodammodo novimus, quia amor ipse quædam notitia est. Porro hujusmodi amicos Dei admirans idem Propheta dicit: « Mihi autem unius honorati sunt amici tui, Deus » (*Psal. cxxxviii.*) Et quare? « Nimis confortatus est principatus eorum » (*ibid.*). » Ecce electi Dei carnem dominant, spiritum roborant, demonibus imperant, virtutibus cornescant, præsentia despiciunt, æternam patriam voce et moribus prædicant. Occidi propter eam possunt, sed flecti nequeunt, imo ad eam pertingunt. In ipsa passione qua ceciderunt in

mortem carnis, videte quantum fuerit culmen mentis. Unde hoc, nisi quia confortatus est principatus eorum? Sed si magni, forsitan sunt pauci. Ideo subiungit: « Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur (*ibid.*) » Quoniam, cum sint numerabiles, nobis innumerabiles sunt. Ecce, fratres mei, totus mundus martyribus et amicis Dei plenus est, ut et infinitos testes veritatis habeamus, et nos eorum numero posse fieri ne desperemus.

Sequitur pars tertia, in qua Dominus ostendit nos meritum et præmium suum, non nostro sapientia, sed sua tantum gratia, consequi posse, cum subdit: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* Sed cum Moyses dicat ad Israel: « Dominum elegisti hodie in Deum (*Deut. xvii.*) » et unusquisque justus eligat servire Deo, magis quam mundo, quid est quod Dominus dicit: *Non vos me elegisti?* Sed quod eligimus servire Deo, non est ex nostra sapientia, sed ex electione et gratia divina. Ipse enim prælegit et prædilexit nos, ut eum diligamus et eligamus. *Ego, inquit, elegi vos et posui vos, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat.* Elegi vos gratis ab æterno prædestinando, posui vos in via, gratis fidem inspirando, ut eatis per gratiam cooperantem bene volendo, et fructum afferatis bene operando, et fructus vester maneat bene perseverando. Quidquid, fratres mei, propter præsens sæculum laboramus, fugit et perit. Unde Propheta: « Cum dederit, inquit, dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini (*Psal. cxxvi.*) » Quoniam eum temporalis hæreditas desinit, æterna incipit. Vilescant igitur nobis labores sæculares, et tales fructus operemur qui maneant. Insistamus virtutibus et virtutum operibus, quæ semper manebunt, non solum in retributione, sed etiam quædam eorum in re. Charitas enim, sapientia, justitia, fortitudo, modestia, et hujusmodi, in illa beata vita non solum permanent, imo etiam perficientur et confirmabuntur, *ut quidquid, inquit, petieritis Patrem in nomine meo det vobis, id est æterna beatitudinem, in qua omnia optata succedent, imo plura quam optata.* Cum enim in illa æterna beatitudine, sint bona, « quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (*I Cor. ii.*) » constat quoniam plura, et majora et meliora, ibi nobis a Deo dabuntur quam petere vel desiderare valeamus. Ad quæ, fratres mei, ut pervenire mereamus, mandata Dei et præcipue dilectionem teneamus. Diligamus Deum plusquam nos, proximos nostros sicut nos. Proximis nostris ponamus non solum nostra, sed etiam nosmetipsos. Cum enim nostra temporalia, et etiam ipsa vita temporalis transeat et pereat, quid sapientius, quid melius, quam de rebus perituris hæreditatem emere sempiternam? Ecce admiramur et beatificamus sanctos, qui pro Dei proximique dilectione non solum sua, sed etiam seipsum posuerunt. Quare igitur non imitamur eos? Relert beatus Gregorius quod quidam presbyter, nomine Sanctoris, vir fuit nimis charitatis. Ille rogavit Longo-

A bardos, ut eundem diacono, quem vinculum tenebant, vitam concederent. Quod cum illi rennerent, petiit ut sibi eum traderent custodiendum. Tibi, inquit, eum custodiendum damus, sed ea conditione ut, si ipse fugerit, tu pro eo moriaris. » Quod vir Dei concedens eum in sua fide suscepit. Quem nocte media cum Longobardos omnes dormientes videret, excitavit et ait: « Surge et quantocius fuge, liberet te omnipotens Dominus. » Qui ait: « Fugere non possum, Pater, quia, si fugero, tu ipse pro me morieris. » At vir Dei eum ad fugiendum compulit, dicens: « Ego in manu Dei sum, tantum in me facere possunt, quantum Deus permiserit. » Mane Longobardi commendatum requirunt. Quem cum ille diceret fugisse, dicunt: « Tu ipse scis qui convenit? » Qui ait: « Scio. » B « Bonus, inquit, homo es tu, nolumus te per varios cruciatus mori, elige mortem. » Qui ait: « In manu Dei sum, ea morte me occidite, qua ipse permiserit. » Elegerunt ergo virum fortem, qui cum uno ictu truncare posset. At vir Dei postulato orandi spatio, prostratus oravit. Quem diutius orantem gladiator calce pulsavit, ut surgeret et cervicem tenderet. Qui collum extendens et eductum pactum intuens dixit: « Sancte Joannes, suscipe illam. » Tunc gladiator percussurus gladium levavit, sed brachium dirigit. Quod omnes qui aderant videntes, virumque Dei mirantes et laudantes, rogant eum, ut brachium gladiatoris sui sanaret. Ego, inquit, pro eo non orabo, nisi prius juraverit quod cum manu ista de cætero Christianum non occidat. Cui juranti brachii libertatem restituit. Cum vero Longobardi ea quæ deprædati fuerant ei offerrent, respuit: sed animas captivorum postulavit et accepit. Sic quoque factum est ut, dum unus pro uno se morti obtulit, multos a morte liberavit. Teneamus igitur, fratres mei charitatem, quæ, juxta Apostolum, « omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, quæ nunquam excidit (*I Cor. xiii.*) » nec suos observatores excidere permittit, sed ad æternam beatitudinem eos perduxit. Ad quam per eam nos perducere velit omnipotens et misericors Dominus. Amen.

III.

DE APOSTOLIS.

Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperatorantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti (*Rom. viii.*), etc. Quatuor hic Apostolus, fratres mei, dicit. Primo siquidem, dicit omnia electis in bonum cooperari. Secundo, demonstrat quo ordine Deus propositum electionis suæ compleat in eis. Tertio, dicit neminem posse eis nocere. Quarto, nihil posse eos a Deo separare. Primum igitur demonstrat omnia in bonum electis cooperari cum dicit, *scimus*, etc. Ac si dicat: Nos apostoli Dei, quorum auctoritate credendum est, scimus non per solam scientiam, sed etiam per experimentum, quod omnia cooperatorantur in bonum diligentibus Deum. Sed, quoniam quidam diligunt Deum ad horam; addit, *iis qui, secundum propositum divinæ*

electionis *vocati sunt*, ut sint *sancti*. Æque omnia, A prosperitas et adversitas, sanitas es infirmitas, favor et contradictio, pax et certamen, amor et odium, vita et mors, et cætera universa. Sicut enim prosperitas, sanitas, favor et pax, amor et vita, dant bene agendi opportunitatem et materiam electis ita et iis contraria dant eisdem bene agendi occasionem et exercitationem. Per adversitatem quippe exercetur sanctorum patientia, per infirmitatem humilitas, per contradictionem sapientia, per certamen fortitudo, per odium benevolentia, per mortem ingressus ad requiem aperitur. Nec sola ista, fratres mei, cooperantur electis in bonum, sed etiam ipse excessus et casus, quoniam humiliores resurgunt et doctiores. Econtrario quoque reprobis omnia cooperantur in malum; nec solum mala, sed etiam ipsa bona, dum de eis superbiunt, dum Deo ingrati existunt, dum eis abutuntur, dum ea inutiliter occultant, dum non perseverant. Propterea, fratres mei, semper timeamus, et Dominum suspiriis, Dominum gemitibus et lacrymis incessanter exoremus, quatenus de numero reproborum nos eripiat, et in numero electorum suorum nos per misericordiam suam ascribat, et omnia nobis faciat in bonum cooperari.

Sequitur pars secunda, in qua demonstrat Apostolus quo ordine Deus propositum electionis suæ perficiat in sanctis, cum subdit: *Nam quos præseivit fieri conformes imaginis Filii sui, ut ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, hos et vocavit. Et quos vocavit, hos et justificavit. Et quos justificavit, hos et glorificavit.* Sed, quoniam præscire, et ad bono et ad mala se C habet, determinat ad quantam gloriam eos præseivit cum subdit, *fieri conformes Filii sui*, etc., ut scilicet fiant prius mentis novitate, et post immortalitate conformes Filii sui, qui est imago Patris (Heb. 1), » ut sicut portaverunt imaginem terreni, portent imaginem cælestis, ita tamen ut si ipse Christus *primogenitus*, scilicet primus sine peccato, conceptus et natus, et primus resurgens in multis fratribus, hoc est inter multos fratres Quos non in eo quod unigenitus, sed in eo quod primogenitus est, non confunditur fratres vocare. Quos prædestinavit, id est ante quam essent eis gratiam præparavit. Quos autem prædestinavit, hoc cum jam essent, ad illam gratiam vocavit, prædicatione, vel alio modo. Quos autem sic vocavit, hos per illius gratiæ collationem justificavit, ut in æterna beatitudine ei similes sint. Similiter econtrario dicere possumus de reprobis. Quoniam quos Deus præsentit futuros similes diabolo, hos reprobavit; et quos reprobavit, hos quamvis ad fidem aliquos eorum vocaverit, abiecit. Et quos abiecit, hos in reprobum sensum et in passionem ignominiae tradidit, et quos in hoc tradidit, damnavit. Sed differt, quoniam damnando reprobavit Deus, quia præsentit eos futuros malos. Sed electos non ideo prædestinavit, quia præcivit eos futuros bonos, imo potius ideo futuri erant boni, quia Deus prædestinavit eos. Non enim,

fratres mei, Deus electos propter futura merita eorum prædestinavit, sed potius gratis prædestinavit, gratis vocavit, gratis justificavit, gratis magnificavit; damnatos vero propter merita eorum reprobavit, abiecit et damnavit. Quare, quia electi non a se, sed a Deo boni sunt. Mali vero non ex Deo, sed ex se mali sunt. Neminem tamen, fratres charissimi, Deus a sua gratia repellit, omnibus eam offert. Non repellit, nisi repellentem se. Itaque, si volumus, et prædestinamur et salvamur. Volumus, si bene operamur, quantum possumus. Quod si non operamur, patet quia perfecte non volumus.

Sequitur pars tertia, in qua demonstratur neminem posse electis nocere, cum subditur: *Quid ergo dicemus ah hæc, subaudi, nisi quod ex Deo nobis omnia? et nemo poterit nobis nocere. Si Deus est inquit, pro nobis*, non existentes scilicet prædestinando, adversos vocando, peccatores justificando, mortales glorificando, qui contra nos, subaudi, poterit valere, ut non omnia nobis Deus cooperetur in bonum? Nullus prorsus. Sunt quidem mali contra sanctos voluntate, sed non efficacia, imo potius, dum eis nocere student, eis prosunt, et sibi nocent, juxta illud: « Draco ille quem formasti ad illudendum eis (Psal. ciii). » Quia etiam, inquit, hoc singulare et admirabile beneficium nobis contulit, quod proprio Filio suo non pepercit, sed pro omnibus etiam peccatoribus hostiam sufficientem tradidit illum. Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? Argumentum est a majori. Qui enim dedit nobis ipsum Dominum, dedit nobis res ipsius Domini. Unde idem Paulus: « Omnia, inquit, nostra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive hic mundus, sive hic mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura (I Cor. iii). » Boni quippe sive homines, sive angeli, nostri sunt, quia nos juvant. Mali, sive homines, sive demones nostri sunt, quoniam nos exercent. Mundus, noster est, ut servitio ejus bene utamur, vita præsens, nostra est, ut, peream bene mereamur. Mors, nostra est, ut per eam ad requiem transeamus. Præsentia bona, nostra sunt, ut per ea servitio Dei consolemur. Futura, nostra sunt, ut eorum felicitate in æternum perfruamur. Quis, inquit, accusabit adversus electos Dei? ita scilicet quod accusatio eorum noceat electis Dei? Nullus. Deus est qui justificat: Quis est qui condemnet? ie est pro peccato inferat penam? Nullus. Quia Deus non vult, alius non potest. Christus, inquit, Jesus, qui pro illis salvandis mortuus est, imo quod majus, qui et resurrexit, quid est ad dexteram Patris, ei æqualis in honore; qui etiam, inter nos et Deum medius, humanitatis suæ representatione interpellat pro nobis, ejus postulatio inefficax esse non potest. Ecce si, fratres, fideles sumus, et Christus interpellat pro nobis, et Deus Pater est pro nobis, et omnia sunt nostra, et omnia nobis cooperantur in bonum. Quis ergo poterit nobis nocere? Nullus.

Sequitur pars quarta, in qua ostenditur quod nulla res potest separare electos. De a charitate cum sub-

dat : *Quis nos separabit a charitate Dei?* Ac si aperte dicat : *Tantum nos diligit, et tanta beneficia nobis confert Deus. Quis ergo nos separabit a charitate Dei,* scilicet separabit nos, *tribulatio corporis? an angustia mentis? an fames, an nuditas,* id est penuria victus et vestitus? *an persecutio de loco ad locum? an periculum mortis? an gladius,* id est ipsa mors? Non utique. Et fiunt, ne ista aliquibus ut separentur a charitate Dei? fiunt utique, *sicut scriptum est : Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves quæ nihil valent nisi ad occidendum. Sed in his,* inquit, *omnibus superamus,* non propter nos, sed *propter eum qui dilexit nos.* Ac si dicat : *Quamvis ea quæ enumeravi magis in hoc sæculo timeantur,* tamen nos propter Deum, quem timemus et diligimus super omnia, illa superamus. *Certus enim sum,* inquit, ex promissione scilicet Dei dicentis : « Non te deseram, non te derelinquam » quod *neque mors,* quam scilicet minantur, *neque vita* quam scilicet promittunt, *neque angelus, neque principatus, neque virtutes,* id est gloria minoris, vel medioeris, vel majoris ordinis promissa, vel minorum, vel majorum, vel maximorum demoniorum minæ, *neque instantia,* id est præsentia, *neque futura bona,* vel mala, *neque fortitudo,* id est alicujus violentia, *neque altitudo,* humanæ scilicet potestatis, vel elevatio Satanae, *neque profundum,* id est infernus ostensus a diabolo minente præcipitium (vel altitudinem et profundum vocat prosperitatem et adversitatem), *neque creatura,* inquit, *alia* quælibet, vel alia contra naturam facta, ut equus biceps, vel qualia fecerunt, incantatores Pharaonis, *poterit nos separare a charitate Dei,* quam Deus habet ad nos et nos ad eum, *quæ est,* id est apparet, in Christo Jesu. Enumeravit Apostolus tam ea quæ magis timeantur quam ea quæ magis amantur in hoc sæculo, ut ostendat electos, et ea quæ magis timeantur in hoc sæculo, propter Deum (quem præ cæteris timent) non timere, et eas quæ magis hic amantur propter Deum, quem præ cæteris diligunt, contemnere. Qui ergo plus timet aliquid vel diligit quam Deum, in hoc ostendit se non esse de numero electorum. Porro divitias, honores et voluptates Deo plus diligit qui eas Deo præponit, qui propter eas contra Deum facit. De cujusmodi ipse Dominus dicit : « Qui amat patrem aut matrem, aut uxorem, vel aliquid aliud plusquam me, non est me dignus (Matth. x). » Itaque, fratres, sentiamus de nobis, quod Paulus sentiebat de se, et similibus suis. In amore Dei inardescamus, nimiam charitatem, quam ipse habuit, erga nos semper recolamus, mandata ejus sequi contendamus, multis amaritudinibus, multisque voluptatibus a Deo delamur, pro eo animas nostra ponere semper parati simus, quatenus ipse faciat omnia nobis cooperari in bonum, et nos ascribat in numero electorum suorum.

IV.

DE APOSTOLIS. SERMO DE JOANNE.

Dixit Jesus discipulis suis : Ego sum vitis vera, et

*A Pater meus agricola est (Joan. xv), etc. Hæc lectio sancti Evangelii, fratres charissimi, tripartita est. Primo enim Jesus se vitem, Patrem agricolam, homines palmites metaphorice vocat. Secundo ut palmites habeant purgationem et fructificationem demonstrat. Tertio quid mali expectet malos palmites, et quid boni manifestat. Primo igitur se vitem vocat, cum dicit : *Ego sum vitis vera,* similitudinis scilicet, non generis veritate. Sane enim Dominus Jesus sit Deus et homo, secundum quod est Deus, est unus auctor et unus agricola cum Patre, non talis qui solum adhibeat ministerium, sed qui etiam præbeat incrementum. Nam « neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus I Cor. iii. » Secundum vero quod est homo, se vitem vocat, quoniam secundum quod est homo, est nobiscum unius naturæ, sicut vitis et palmes sunt unius naturæ. Sicut autem vitis, cum vile arbusculum videatur, tamen generosum vinum generat, ita Dominus Jesus Christus, cum in hoc mundo despicibilis visus sit, secundum illud propheta : « Vidimus eum non habentem speciem neque decorem, unde nec reputavimus eum (Isai. lxi), » tamen generosum doctrinæ fructum reddit. Sicut enim vinum in sui natura est siccum, calidum, lætificans et inebrians; sic doctrina Evangelii Christi desiccat vitia in nobis per comminationem, corda calefacit per charitatis fervorem, mentes lætificat per cœlestium præmiorum promissionem, inebriat et alienat ab amore mundi ad amorem cœlestium per contemplationem. In hoc musto erant inebriati discipuli Christi, cum in die Pentecostes omni timore et amore terreno postposito, « loquebantur variis linguis magnalia Dei (Act. ii). » Deus vero Pater agricola dicitur quadam similitudine. Sicut enim agricola vitem eligit, in terram figit, rigat, fodit et putat, palmites infructuosos amputando, et fructuosos purgando; ita Deus Pater unicum Filium suum prælegit, per incarnationem in terram misit, rore Spiritus rigavit, ligone tribulationum fodit, sirpa discretionis putavit, infructuosos amputans ab eo, ut Judam, fructuosos vero ut plus fructificarent purgans, ut Petrum et Andream. Unde et ipse Filius hic subdit : *Omni palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Et qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.* Illicines quoque palmites dicuntur, quando ad instar palmitum debent per fidem Christo adhærere, et bonam operationem fructificare. Verum palmitum tres sunt species : alius enim adhæret Christo per fidem et charitatem, et fructum facit, ut bonus Christianus, qui, ut magis fructificet, ab omnibus vitiis et superfluitatibus est magis marginisque purgandus. Alius vero sola fide et sacramentorum participatione Christo adhæret, et fructum non facit, ut falsus Christianus, qui more infructuosi palmitis, ne fructificantiis noceat per sententiam, vel hic excommunicationis, vel in futuro damnationis, a Christo est separandus. Alius autem nec etiam fide Christo*

adhæret, sed viti alienæ, ut gentilis et Judæus cæterique infideles. Qui, ut ait Dominus, jam judicati sunt *Joan. iii*. Porro vitis aliena est diabolus. Unde ait Dominus ad Judæos : « Vineæ meæ, quomodo conversæ es in amaritudinem vitis alienæ? *(Isai. v.)* » Et Moyses : « De vinea, inquit, Sodomorum vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ. Uva eorum uva fellis, et botrus amarissimus, fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile *(Deut. xxxii)*. »

Secundo, demonstrat Dominus unde palmites habeant purgationem et fructificationem, cum subdit : *Jam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis*. Ac si diceret : Non estis mundi propter vos, sed propter verbum meum. In quo demonstrat se non esse solum vitem, sed etiam agricolam. Mundare quippe vitem, non vitis, sed agricolæ est officium. Mundi igitur erant discipuli, sed tamen adhuc mundandi. Quis enim in hac vita potest esse sic mundus ut non sit magis magisque mundandus? Nisi discipuli mundi essent, ferre fructum non possent; et nisi mundandi essent, non dicerent : « Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est *(I Joan. i)*. » Mundi igitur a criminalibus, mundandi adhuc erant a quibusdam venialibus. Unde eis Dominus dixit : « Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet *(Joan. xii)*. » Jam vos, inquit, *mundi estis*, ex magna scilicet parte, propter verbum quod *locutus sum vobis*, non tantum auditum, sed etiam creditum et exsecutum. Audit enim infidelis, nec tamen mundus est; audit et credit diabolus, nec tamen mundus est; audit et credit et exsequitur fidelis, et mundus est. Sed quare non ait : Mundi estis propter baptismum, et pœnitentiam, et emendationem? quoniam verbum Dei ad hæc omnia nos trahit, nos ad pœnitentiam compungit, nos vitia deserere et virtutes sequi facit, ipso Dei verbo non solum exterius sonante, sed etiam interius inspirante et invisibiliter operante. Hic est enim qui solus baptizat, qui solus absolvit, qui solus mundat et illuminat. Unde vero palmites habeant fructificationem, ostendit, cum subdit : *Sicut enim palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis*. Ac si aperte dicat : Non ex vobis, sed ex me potestis fructificare. Palmes vero manet in vite et vitis in palmitē, sed alio alioque modo. Palmes quippe manet in vite, nihil viti conferendo, sed potius ex vite vigorem accipiendo; vitis vero manet in palmitē, nihil a palmitē accipiendo, sed potius ei virtutem subministrando. Utrumque ego nihil confert viti, sed tantum palmiti. Sic et nos, cum manemus in Christo, nihil utilitatis ei conferimus. Sic, cum Christus in nobis per gratiam inhabitantem manet, nihil inde sibi utilitatis provenit, sed nobis. Sed cum mansio Christi in nobis sit nobis causa quare maneamus in Christo, quare non præposuit mansionem suam, ut diceret : Maneo in vobis, manete in

me? Ut videlicet demonstret nobis nos habere arbitrii libertatem, et gratiam suam esse paratam ad mandandum in se, nec se unquam relicturum nos, nisi nos cum prius relinquamus. Est ergo ac si dicat : Perseverate manere in me, quia ego semper paratus sum perseveranter manere in vobis. Ecce, fratres mei, rogat nos, qui rogare debuit. Rogat nos, ut maneamus in eo, quem semper debemus rogare, ut maneat in nobis. Contubernales et præcordiales nos habere desiderat Creator et Redemptor noster, quare ejus amicitiam et familiaritatem contemnimus? Quare cum totis desideriis non amplectimur? Quare in ejus amore non ardescimus? Si aliquis rex, vel princeps sæcularis, suam amicitiam nobis offerat, cum magno gaudio eam amplectimur, quare regem cælorum se nobis offerentem aspernamur? *Palmes*, inquit, *non potest ferre fructum a semetipso*. Nec homo potest facere bonum a semetipso. Sicut enim ex vitis humore ascendit vigor, faciens palmitem pullulare, frondere et fructificare; ita et ex Christo provenit gratia in nos, ut bene velle, bene loqui, bene agere valeamus. *Nec vos*, inquit, subaudi potestis bene operari, *nisi in me manseritis*. Ergo Judæi et gentiles, et quicumque per fidem in Christo non manent, bonum facere non possunt. « Impossibile est enim sine fide aliquid Deo placere *(Hebr. xi)*. » *Ego sum vitis, vos palmites*. Ac si dicat : Facio ego naturam vitis, facite et vos naturam palmitis. Sum vitis vobis gratiam subministrando, estote et vos palmites in me manendo et fructificando. Nam si, tam vos quam ego, faciamus quod ad nos pertinet, multus tunc fructus proveniet. Et hoc est quod sequitur : *Qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum*. Magis vera et magis usitata locutio est, quod vitis ferat fructum quam quod palmes. Quippe cum palmes et hoc quod habet et hoc quod fructum facit, totum habeat ex vite. Sic ergo, et cum totum, et quod sumus, et quod boni aliquid possumus, totum habeamus a Christo, verius posset dicere : *Qui manet in me, et ego in eo*. Ego per hunc fero fructum multum. Sed per magnam misericordiam suam, quod suum est attribuit nobis, dicens nos facere quod ipse per nos facit. *Quia sine me*, inquit, *nihil potestis facere*. Ego sum vobis omnia, vos sine me, nulla. Nam abscisis palmitibus infructuosos, possum ex me meliores producere, et per eos fructificare. Locum ergo et gratiam quam habemus in Christo, fratres mei, non inutiliter et otiose teneamus, sed fructificemus studiose, ne forte nos summus Agricola, tanquam inutiles palmites, abscindat, et alios in nostrum locum producat.

Tertio, demonstrat Dominus quid mali expectet malos palmites, et quid boni bonos. Quid mali expectet malos, ostendit cum subdit : *Si quis in me non manserit*, subaudi, line, Judæus et paganus, cæterique infideles nec charitate, ut falsus Christianus, mittetur, sicut *palmes, foras*. Et hic ab unione fide-

lium per reprobationem, et in futuro a regno beatitudinis per damnationem, quando scilicet, juxta aliam parabolam, dicentibus illis : « Domine, Domine, aperi nobis (*Matth. xv*). » respondebitur eis : « Amen dico vobis, nescio vos (*ibid.*). » Et *arescet* non solum a potestate benefaciendi, sed etiam a potestate nocendi. Et colligent, inquit, cum. Qui? messores angeli per fasciculos, juxta parabolam zizaniorum (*Matth. xiii*), videlicet gulosos cum gulosis, adulteros cum adulteris, avaros cum avaris, homicidas cum homicidis, perjuros cum perjuris, superbos cum superbis, infideles cum infidelibus, similes cum similibus, in simili poena colligentes. Et in ignem, inquit, mittent. De duobus alterum convenit palmiti, aut ut adhæreat viti, aut ut tradatur igni. Non enim est utilis ædificatio, vel alicui alii usui. Sic nullum medium est homo, aut adhærebit Christo et fructificabit, aut mittetur in ignem, qui non indiget fornite lignorum, sed semper per se ardet et punit animas cum corporibus in æternum. Et ardebit tanquam sarmentum inutile, non tamen ut penitus pereat, sed sic ut semper duret, et semper ardeat. Immortalis enim ibi mors erit, finis infinitus, defectus indeficiens. Nam, juxta Apocalypsim : « Optabunt miseri mori, et mors fugiet ab eis (*4poc. ix*). » Ah ! quam melius esset eis millies et millies mari, quam in cruciatibus semper vivere. Quid vero boni expectet bonos palmites, ostendit cum subdit : *Si manseritis in me*, subaudi, per fidem et charitatem, et verba mea in vobis manserint per bonam operationem, *quacunque volueritis petetis, et fiet vobis*, in alia vita, ubi omnia optata electis succedent. Sed etiam in hac vita quidquid petierimus, pertinens ad nostri mansionem in Christo et ad mansionem verborum ejus in nobis, fiet procul dubio nobis. Itaque, fratres, si petimus aliquid quod non fiat nobis, patet quia non pertinebat illud ad mansionem nostri in Christo, et ad mansionem verborum ejus in nobis. Non petamus ergo nisi quod ad charitatem Dei et mandata ejus pertinet. Sed ecce cum in ecclesia ad orationem convenimus, alius petit victum, alius vestitum, alius uxorem, alius cætera necessaria. Et hæc quidem cum desunt nobis, non est peccatum, si a Domino cum temperantia petamus. Sed illud mandatum Christi semper attendere debemus : « Primum quærite regnum Dei, et omnia adjicientur vobis (*Luc. xii*). » Sed quod gravius, alius imprecatur damnum proximo suo, et mortem inimico suo, præcipit tamen Deus ut precemur pro inimicis nostris, et non imprecemur eis (*Matth. v*). Cavete, fratres, ne sic oretis contra Dei mandatum; et juxta Psalmistam : « Oratio nostra fiat in peccatum (*Psal. cxviii*). » Matthæus enim dicit : « Cum statis ad orandum, dimittite si quid habetis in cordibus vestris (*Matth. vi*). » Illi enim præ cæteris sunt impetrabiles in oratione, qui non solum odium non retinent in corde, sed etiam pro inimicis pure possunt orare. Quod hinc liquet, quoniam, quando Judæi Deum exacerbassent, prohibuit prophetæ, ne pro ipsis oraret, discens :

A « Non accipies laudem et oblationem pro eis (*Jer. ii*). » — « Nam si etiam Moyses et Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum (*Jer. xv*). » Quare tot Patribus prætermisiss, istos duos solos commemorat, nisi quia istis soli in tota Veteris Testamenti serie inveniuntur etiam pro inimicis orasse? Moyses itaque a populo lapidibus impetitur, et tamen pro eis orat (*Erod. xvii*). Samuel vero a principatu excluditur, et tamen dicit : « Absit hoc peccatum a me quoniam cessem orare pro vobis ! » (*I Reg. xii*). Est ergo ac si dicat : Nec etiam Moyses et Samuelem pro eis audio, quos pro charitatis suæ merito præ cæteris potentes in orationem scio. Sed sæpe reluctantem animum orare pro inimicis cogimus, magis ex mandati coactione, quam ex charitate oramus; et tamen timemus ne audiamur. Sed duplicitas mentis quid meretur apud Deum nisi supplicium? Propterea, fratres mei, cum cogitamus quantum peccaverit in nobis proximus, cogitemus quantum et nos in Deum peccaverimus; et sicut volumus nobis dimitti a Deo, dimittamus et proximo. Simus tales debitoribus nostris, qualem volumus Deum invenire nobis. Et si non possumus corpus nostrum tradere martyrio, sicut sancti illi quibus festivamus, saltem animum nostrum vincamus. Non enim erit hæc victoria sine corona apud Deum. Cujusmodi victoriam et coronam ipse det nobis, cui est honor et imperium per omnia sæcula sæculorum. Amen.

V.

DE APOSTOLIS, SERMO DE EPISTOLA BEATI PAULI.

C *Habemus thesaurum in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtus Dei, et non ex nobis* (*II Cor. iv*). Et reliqua. Tres sunt particulæ lectionis hujus, fratres mei. Primo enim Apostolus se et cæteros discipulos habere thesaurum in vasis fictilibus dicit. Secundo causam subjungit. Tercio quid boni thesaurus vasis fictilibus conferat, expanit. Primo igitur dicit : *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*. Vocat autem thesaurum divinam sapientiam, prædicationem et virtutes, quas apostoli in se gerebant; thesaurus quippe collatio est pretiosorum, ut auri, et argenti, et lapidum pretiosorum; apostoli quoque, quæ his omnibus prætiosiora sunt, in se habebant aureum fulgorem, argenteam sooritatem, eloquentiæ et pretiosorum varietatem. De cujusmodi thesauro scriptum est : « Melior acquisitio ejus negotiatione argenti et auri, primi et purissimi fructus ejus. Speciosior est cunctis opibus, et omnia quæ desiderantur huic non valent comparari (*Prov. iii*). » Vasa quippe fictilia vocat se, cæterosque apostolos. Vasa quippe fictilia terrena sunt, ei inter omnia vasorum genera magis vilia et fragilia. Apostoli quoque secundum sæculum, viles erant et fragiles. Viles, quoniam plebi, ignoti, ignobiles, pauperes, idiotæ, fragiles, quoniam ex longa maceratione carnis erant macilentii, palidi et debiles. Propter hoc habebantur mundo abjecti et despicabiles. Unde idem Apostolus : « Tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc (*I Cor. iv*). »

Propter ergo exteriorem vilitatem et fragilitatem despiciebant divites, sapientes et nobiles mundi, discipulos Christi spirituales thesaurum, quem interiorius gerebant, non considerantes. Quorum hodie similes sunt quidam falsi Christiani, personarum acceptores, pauperes et ignobiles propter exteriora contemnentes, divites vero et nobiles propter exteriora venerantes, quoniam sæpe in vase exterius deaurato latent fœda et in vase exterius vili pretiosa. Secundo reddit Apostolus causam quare Deus thesaurum suum in vasis fictilibus posuerit, cum subdit, *ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis*. Ideo enim Dominus per imperitos et viles primo Evangelium prædicari voluit, et non per sapientes et oratores, ut hoc esse opus Dei et non hominum ostenderet, et ut se mirabilem, sicut in prædicatione, ita et in prædicatoribus demonstraret. Et mirabilis quidem prædicatio est Deum humanatum, mortuum, et redivivum, et ad dexteram Dei patris elevatum prædicare. Sed mirabilis est per paucos viles et imperitos homines, rem adeo incredibilem condidisse. Unde Apostolus: « Videte, inquit, fratres, vocationem vestram, » id est, per quos vocati estis, « quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt, elegit Deus mundi, ut confundat, » id est, erubescere faciat « sapientes, et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia. Elegit Deus et ea quæ non sunt, » id est, quæ inter cætera non computabantur, « ut destrueret, » id est, vincendo humiliaret « ea quæ sunt (I Cor. i), id est quæ sibi aliquid esse videbantur. Et erat quidem quandoque doctos, potentes et nobiles electurus. Sed ideo eos primos, ne talium rerum merito eligi viderentur, atque initiati humilitatem non reciperent, sine qua nemo potest redire ad vitam, unde est lapsus homo per superbiam. Hinc etiam Nathanael legisperitus non est in apostolum electus. Et quod hoc causa humilitatis factum intelligatur, supponit idem apostolus dicens: « Ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus de meritis suis (ibid.) »

Itaque, fratres, de nobis semper utiliter sentiamus, nullum quantumcunque vilem, quantumcunque despicabilem despiciamus, quoniam frequenter ubi minus putamus, major divinæ gratiæ thesaurus absconditur, et qui apud homines sunt abjecti, apud Deum sunt electi. Et ut tantum thesaurum habere mereamur, viles et despecti esse mundo non abhorreamus. Tertio quid prædictus thesaurus vasis fictilibus vel hic, vel in futuro conferat, exponit Apostolus, ostendens thesaurum sapientiæ cæterarumque gratiarum conferre suis possessoribus et hic fortitudinem constantiæ et perseverantiæ, et in futuro vitam æternam. Quod fortitudinem constantiæ et perseverantiæ eis conferat, exponit cum subdit: *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur*, in mente, ut quidam pusillanimes, qui in adversis deficiunt et desperant, sed potius in conscientia boni thesauri lætamur et dilatamur. Denum

A quasdam tribulationum partes enumerat, dicens *Aporiamur*, id est, ablatis etiam necessariis pauperes efficiemur, *sed non destituimur*, etiam a constantia interiori, ut quidam qui propter paupertatem sunt mendaces, perjuri, homicidæ et fures, sed potius ex interioris thesauri abundantia sufficientes sumus, scientes æque et « abundare et penuriam pati (Phil. iv). » *Persecutionem patimur*, vel occultam a diabolo, vel apertam a membris ejus, *sed non derelinquimur*, ab interiori scilicet thesauri constantia, ut quidam qui in persecutionibus succumbunt, sed potius ipsos persecutores nostros, vel resistendo, vel æquanimiter tolerando superemus. *Humiliamur*, inquit, *sed non confundamur*, id est, in adversitate nostra viles reputemur, sed tamen non erubescamus, ut quidam qui humilitatem, paupertatem, crucemque Jesu Christi portare erubescunt. Quibus ipse dicit: « Qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet cum venerit in majestate sua (Luc. ix), » sed potius de interiori thesauro bonæ conscientiæ in ipsa nostra vilitate et contemptu gloriemur, dicentes cum Apostolo: « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo! » (Galat. vi.) *Dejicimur*, inquit, *sed non perimus*. Quasi dicat: Dejicimur tanquam inutilis testa in conquassatione mortis, sed tamen manente in nobis immortalis thesauro, non perimus morte æterna ut reprobi, sed potius tunc æternaliter vivere incipimus, quibus fit de morte, natalis. Itaque, fratres, istum tam pretiosum thesaurum sapientiæ cæterarumque virtutum toto desiderio acquiramus, retineamus et conservemus, quatenus per illum et in tribulationis lætitiā, et in paupertate sufficientiam, et in persecutione victoriam, et in humilitate gloriam, et in morte vitam habere mereamur. *Semper*, inquit, *mortificationem Jesu Christi in corpore nostro circumferentes*. Tunc, fratres mei, mortificationem Jesu in corpore nostro portamus, quando pro Jesu, et ad imitationem crucifixionis ejus, vitia nostra crucifigimus et mortificamus. Hanc autem mortificationem debemus portare, non in una sola corporis parte, ut quidam qui crucifigunt in se renes, sed non linguam, non oculos, non aures, sed circum in corpore nostro, ut videlicet mortificemur pariter et cor, ne male meditetur; et linguam, ne male loquatur; et manum, ne male operetur; et pedem, ne male gradiatur; et gustum, ne appetat delicias; et contactum, ne concupiscat luxuriosa; et aures, ne audiant vanitatem et iniquitatem; oculos ne videant vanitatem. Et qua utilitate? *Ut et vita*, inquit, *Jesu in corporibus vestris manifestetur*. Hoc est quod Joannes ait: « Charissimi, nunc filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quando videbimus eum sicuti est (I Joan. iii). » Duæ sunt fratres, vitæ Jesu Christi. Vita virtutis, quam ostendit in hoc mundo, et vita glorificationis quam ostendet et dabit in futuro. Vita virtutis Jesu Christi,

manifestatur in nobis etiam in hoc saeculo, si sumus mundi, sicut ipse mundus est; justus, sicut ipse justus est; sanctus, sicut ipse sanctus est. Vita vero glorificationis manifestabitur in futuro, non solum in animalibus, sed etiam in corporibus nostris, quando videlicet erimus immortales sicut ipse immortalis est; speciosi, sicut ipse speciosus est; gloriosi, sicut ipse gloriosus est; beati, sicut ipse beatus est. Quod ipse meritis et intercessionibus sanctorum apostolorum suorum nobis largiatur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia saecula saeculorum. Amen.

VI.

DE APOSTOLIS. SERMO DE LUCA.

Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum (Matth. x), et reliqua. In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, Dominus ac Redemptor noster discipulos suos, quos ad praedicandum per universum mundum erat missurus, praeinstruit. In quo quoque nos predicatoribus instruit nihilominus, qui vicem illorum in Ecclesia tenemus. Facit igitur quatuor. Primo, eos apostolos constituit. Secundo, quo eos mittat exponit. Tertio, quales esse debeant ostendit. Quarto, contra persecutiones venturas eos praemuniat. Primo, eos apostolos constituit, cum dicit: *Ecce ego mitto vos*. Ac si aperte dicat: Ego Dominus et magister vester vos de discipulis missos, apostolos meos constituo. Apostolus quippe missus interpretatur. In quo tria eis demonstrat, videlicet quis, et de quibus, et quos eos constituat. Quis? Ego Dominus et magister vester vos mitto, non ipsi vos auctoritate vestra apostolatam praesumitis. Unde Apostolus: « Quomodo praedicabunt, nisi mittantur? » (Rom. x.) — Nemo enim assumit sibi honorem, sed qui vocatus est a Deo, ut Aaron (Hebr. v.). » Quod aperte illos condemnat, qui non vocati, pastoris officium potius rapiunt quam assequantur. De quibus Dominus per prophetam: « Ipsi, inquit, regnauerunt, et non ex me; principes exstiterunt, et ego ignoravi (Osc. viii.). » Quippe internus iudex et provehit et nescit, quia quos permittendo tolerat, per reprobationem ignorat. De quibus? De discipulis vos apostolos constituo. Ac si dicat: Vos soli qui vitam et doctrinam meam didicistis et tenetis, apostolatus et magisterii digni estis. In quo confundit illos qui praesumunt fieri magistri, antequam noverint esse discipuli; qui vitam quam nec tenent, nec didicerunt, praesumunt docere. Quibus Dominus per Psalmistam: « Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, et projecisti sermones meos retrorsum (Psal. cxlix.). » Quos? Apostolos meos vos constituo, videlicet ut vos qui vitam meam et doctrinam didicistis et tenetis, vicem quoque meam in Ecclesia teneatis. Unde alibi illis dicit: « Qui vos audit, me audit. Qui vos recipit, me recipit. Qui vos spernit, me spernit (Matth. x; Luc. x). » Tenent autem discipuli et successores eorum vicem Christi in tribus: in praedicatione, in sacramentorum ministratione, in

ligandi et solvendi potestate. Sed attendant quod in his omnibus non auctores, sed vicarii, non domini, sed missi sunt. Ipsi enim exterius praedicant, sed Christus interius docet. Ipsi tantum exterius abluunt, sed Christus interius baptizat. Illi exterius manus levant, sed Dominus benedicit et consecrat. Ipsi exterius sententiam proferunt, sed Christus interius absolvit et ligat. Unde Apostolus: « Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei (I Cor. iv.). » Porro fideliter missus et vicarius Christi est, qui Christi moribus se conformat, qui non sua, sed Christi verba nuntiat; qui non suam, sed Christi gloriam captat.

Secundo, quo discipulos mittat, exponit cum dicit: *Sicut oves in medio luporum*. Ac si aperte dicat: Mitto vos, non ad securitatem, sed ad timorem, non ad dominationem, sed ad subjectionem, non ad gloriam, sed ad passionem. In quo confutantur illi, qui officium pastorale captant, ut in securitate, in dominatione et in gloria vivant, non attendentes, nec quod hic dicitur, nec quod alibi Dominus dicit: « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos (Joan. xxi.). » Id est, sicut misit me Pater ad humilitatem, ad paupertatem, ad passionem; sic ego ad eadem mitto vos. Se igitur non esse missum a Deo ostendit, qui in loco humilitatis, dominationem, divitias, et gloriam quaerit. Porro luporum nomine daemones et demoniacos homines designat, qui more luporum ovibus Christi insidentur, eis mala irrogant, in eis saeviant, et eas devorant. Contra quorum malitiam boni Christiani more ovium, benedicti, mansueti, patientissimi perseverant. Sed, quoniam persecutores, non solum oves Christi in exterioribus persequuntur, sed etiam more luporum guttur et vitalia invadentes, vocem praedicationis et confessionis amputare, et spiritum in eis extinguere quaerunt, non solum scientia, sed etiam sapientia, vigilantia eis opus est. Unde et in tertio loco quales contra hoc esse debeant, ostendit, cum subdit: *Estote ergo prudentes sicut serpentes*. Sane prudentia serpentis est, quod caput in quo vita consistit, praeter ceteris custodit, et respectu capitis totam corpus suum contemnens, pro salute capitis contra ictus ferientis, illud tanquam scutum opponit. Quorum praefecto prudentiam non solum pastores, sed etiam omnes fideles tenentur imitari, ut scilicet fidem Jesu Christi, qui caput nostrum est, praeter ceteris cunctis custodiamus, sine qua non est nobis salus. Et pro ejus confessione et conservatione, non solum nostra, sed etiam corpus nostrum, morti exponamus. Est et alia serpentis astutia, quoniam jejunsans et per angustias se coarctans, pellem exuit veteranam. Cujus prudentiam omnes quoque imitari debemus, ut videlicet carnem nostram macerantes, et per angustam praeceptorum Dei portam nos coarctantes, veterem hominem exuamus, cum vitii et concupiscentiis, et induamus novum, qui renovatur de die in diem (Col. iii.). Sed, quoniam serpens venenosa bestia est, et astutiam habet nocendi, ne quis pariter et astutiam illius vellet imitari, post-

quam dixit : *Estate prudentes sicut serpentes*, statim adiecit, *et simplices sicut columbæ*. Ac si aperte dicit : *Estate prudentes sicut serpentes*, ne scilicet idolis aliorum decipiamini ; *et simplices sicut columbæ*, ne scilicet ipsi alios decipiat. Porro nec prudentia sine simplicitate, nec simplicitas sine prudentia prodest. Prudentia namque sine simplicitate maligna astutia est, et simplicitas sine prudentia stulta hebetudo est. Propterea, fratres mei, habeamus et simplicem prudentiam, et prudentem simplicitatem, ut scilicet mala cavere sciamus non facere, et bona sciamus et faciamus. Simplicitas quippe columbæ est, quam a malitia fellis aliena est, ecce mansuetudo. Neminem rostro vel unguibus lædit, ecce innocentia. Alienos pullos pro suis fovet, ecce charitas. Simus itaque, fratres mei, simplices sicut columbæ, ut videlicet nemini irascamur, nemini noceamus.

Quarto vero loco, contra persecutiones venturas discipulos suos prænuntiat, cum subdit : *Cavete autem ab hominibus* qui scilicet vos vel blandiendo, vel promittendo, vel minando volent seducere, vel a fide separare. Quos vos prudenter debetis cavere, vel eos declinando, vel eorum seductionibus fortiter resistendo. *Tradent enim vos*, inquit, *in conciliis*, ubi scilicet est locus deliberationis, cui sententiæ acquiescendum sit. In quo de communi consensu inhibebunt vobis ne in nomine meo prædicetis, ut scilicet generali concilio et præcepto superemini. Et, si contra hoc faciatis, *in synagogis suis*, ubi est locus correctionis, *flagellabunt vos*, ut vel pudore confundamini. Quod si nec eis consenseritis, cum per se vim inferre vobis non poterunt, *ad reges et principes* quasi ad majorem audientiam *ducentur propter me*, ut saltem timore majoris potestatis deterreamini. Sed licet sitis pauci, tamen constantiam vestram nec generale concilium, nec publicus pudor, nec timor majoris potestatis superabit. Sed publice nomen meum confitebimini. *Intestimonium*, inquit, *illis et gentibus*, ut scilicet sit in testimonium omnibus attestationem vestram audientibus, vel salutis, si crediderint ; vel damnationis, si non crediderint. Nunc quoque, fratres mei, nos infini prædicatores, cum verba Dei vobis testificantes prædicamus, vobis utique in testimonium sumus vel salutis, si creditis et obeditis, vel damnationis, quod absit ! si obedire non vultis. Porro contra prædictos terrores, supponit Dominus consolationem, cum subdit : *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini*, id est, nolite cogitare vel ad responsum inveniendum, vel exorandum. Quare ? *Habebit enim vobis in illa hora quid loquamini*. Non enim vos estis qui loquimini, sed *Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*, tanquam in organis. Ille est enim « qui aperit os mutorum, et linguas infantium facit disertas Sap. x. » Quomodo enim, fratres mei, putatis quod beata Catharina, simplex utique puella, contra tyrannum, et contra quinquaginta exquisitos sapientes, tam argute dis-

A putaret, et eos convinceret, nisi Spiritus sanctus ut eam et per eam loqueretur ? Quomodo beata Agnes, cum adhuc tantum duodecim annorum esset, contra sapientes et iudices hujus mundi adeo mirabiliter loqueretur, nisi Spiritus sanctus eam et per eam loqueretur ? Quomodo Ciricus infans, cum adhuc tantum trimus esset, pro fide Christi contra tyrannum mirabiliter disputaret ? Deinde contra majorem persecutionem Dominus discipulos suos prænuntiat, cum subdit : *Tradet autem frater fratrem in mortem*, etc. Minorem dolorem mala ingerunt quæ ab extraneis inferuntur, majorem vero quæ ab illis patimur, de quorum dilectione præsumebamus. Unde scriptum est : « Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Tu vero homo unanimis, dux meus et notus meus Psal. lxxv. »

B *Tradet, inquit, frater fratrem in mortem, et insurgent filii in parentes, et morte eos afficient*. Hæc omnia, fratres mei, in primitiva Ecclesia contingebant, quando diabolo propter rejectionem suam insaniente, tanta erat rabies persecutorum, quod fervor idolatriæ naturalem vincebat dilectionem, et filios, et amicos, quos ex vi naturæ homines solent diligere, etiam contra Deum ipsi odibant et persequabantur, et contra naturam, et contra Deum. Quorum etiam sunt hodie quidam similes, qui calice Babylonis, id est, mundanæ cupiditatis sic inebriati sunt, quod fratres et parentes suos propter temporales hereditates odiunt et persequuntur. Sed et ipsi patres et filios suos, et si non corporaliter, tamen, quod pejus est, spiritualiter persequuntur, dum more corvino de rapinis et dolis eos pascent, et ut idem faciant, eos erudiunt, ut et ipsis imputetur, si filii sui faciant mala quæ viderint patribus suis fecisse. Et si insurgant contra ipsos patres suos, quos viderint contra patres suos insurrexisse. *Et eritis, inquit, odio omnibus*, subaudi infidelibus, *propter nomen meum*. Deinde contra hoc subdit consolationem, eum dicit : *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Quasi dicat : Qui hæc patientur propter me, salvi erunt, si tamen perseveraverint. Sicut enim necessaria patientia et causa, ita et perseverantia. Non enim copisse benefacere, sed perfectisse laudabile est. Unde et in lege Moysi jubetur offerri cauda hostiæ (Lev. xv.). Itaque, fratres, quoniam infinitos et etiam infantes scimus per tormenta et per passiones in fide perseverasse, perseveremus et nos saltem in prosperitate. Pudeat nos barbato et in pace non posse facere, quod illi etiam infantes fecerunt et in persecutione. Illos non superaverunt tormenta, saltem nos non superent blanda. Illos non superavit fames, saltem nos non superet ingluvies. Illos non superavit asperitas, saltem nos non superet voluptas. Illos non superavit indigentia, saltem nos non superet abundantia. Et si non est externis qui nos torqueat, qui nos crucifigat et occidat, saltem nos ipsi per abstinentiam et continentiam nosmet crucifigamus et torqueamus, cum vitiis et concupiscentiis mortificemus, quatenus ipsis martyribus

pro nobis intercedentibus, socii eorum in cœlo esse mereamur, largiente Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum.

VII.

DE APOSTOLIS, SERMO DE APOCALYPSI.

Ego Joannes vidi in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus et foris, signatum sigillis septem (Apoc. v). Hæc loquitur, fratres mei, Joannes apostolus et evangelista, cui tanto magis credendum est, quanto non aliunde, sed ab ipso potavit fonte. Dicit itaque nobis quatuor: videlicet, in ejus manu sit sancta Scriptura, et quantum intelligentia ejus sit desideranda, a quo aperiatur, et quanta laus eum inde sequatur. In cujus igitur manus sit sancta Scriptura, ostendit primo cum dicit: *Vidi in dextera sedentis supra thronum, librum*. Cum Deus, fratres mei, incircumscriptis sit et spiritus infinitus, non sedet neque membra habet. Sed de re invisibili melius per similitudinem visibilium possumus instrui. Thronus quippe sedes regum est. Sedere igitur in throno quiete regnantis est. Et quis melius regnat quam ille qui cuncta creavit et gubernat? Et quis quietius omnia regit quam ille ejus velle est facere, et cujus « sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter? » (Sap. vii.) Ipse igitur cum ubique sit essentialiter, tamen in cordibus fidelium habitat specialiter. In quibus enim habitat, nisi in eis quos ipse diligit, et qui eum diligunt, et qui ejus similes sunt? Mundus igitur habitat in mundis, justus in justis, sanctus in sanctis, amicus in amicis. In hujus igitur summi Regis dextera, id est potestate, sacræ Scripturæ liber continetur, utpote cujus inspiratione et auctoritate editur, scribitur, impletur et revelatur. Quod aperte contra illos est, qui sacram Scripturam non putant aliud esse nisi hominum inventionem et commentationem, non attendentes quod Dominus ait in Evangelio: « Amen dico vobis, donec cælum et terra transeat, iota unum aut unus apex de lege non præteribit, donec omnia fiant (Matth. xxiv. Marc. xxi). » Et Petrus in Epistola canonica: « Non enim, inquit, voluntate humana allata est prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines (II Petr. i). » Porro in hoc quod liber sacræ Scripturæ intus et foris est scriptus, lectio exterior historiæ, et lectio interior spiritualis intelligentiæ denotatur. In quo pariter confunduntur illi, qui in sacra Scriptura solam superficiem litteræ requirunt, ut Judæi secubantes, et illi qui nihil ad litteram, sed totum retorquent ad mysticum sensum, ut quidam præsumptuosi plus quam oportet sapientes. In sacra Scriptura quædam ad litteram tantum intelligenda sunt, ut: « Diliges Dominum Deum tuum (Exod. xi). » Et: « Honora patrem tuum et matrem tuam (ibid.), » et cætera præcepta moralia. Quædam vero ad mysticum sensum tantum referenda sunt, ut hoc quod legitur in Job: « Sub quo curvantur ii qui portant

A orbem (Job. ix). » Quædam vero pariter et ad litteram et ad mysticum intelligi debent, ut quod Dominus masculum in octava circumcidi jubet (Genes. xvi), et agnum in Pascha immolari (Exod. xii), cæteraque mandata figurativa. In hoc vero quod liber describitur esse signatus sigillis septem, designatur quoniam sancta Scriptura clausa est, et septem, id est universitate omnimodarum obscuritatum generaliter obvoluta. Sed et specialiter septem in se occultat mysteria, quæ idem Joannes subsequenter ita exponit, quod nihilominus ea relinquat sigillata. Hinc et Danieli per angelum dicitur: « Et tu, Daniel, claude sermones, et signa librum usque ad statutum tempus (Dan. xii). » Hinc et Isaias Judæis dicit: « Et erit vobis visio omnium prophetarum sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent: Lege; et respondebit: Non possum, signatus est enim liber (Isa. xxix). » Quod aperte est contra quosdam sæculares philosophos, qui putant sacram Scripturam planam esse et apertam, eo quod exterius simplicia habeat verba et plana, non attendentes quoniam in sacra Scriptura, sub simplicitate verborum, magna utilisque lateat profunditas. Sicut e contrario in scientiæ sæcularis libris sub multiplicitate et obscuritate verborum, nulla latet utilitas. Sane tribus de causis Dominus in Scripturis sua mysteria sigillavit. Prima est, quoniam ea voluit inimicis suis abscondi, et solis amicis et iis familiarioribus reserari. Unde et convenienter dicit librum esse signatum sigillis septem. Illud quippe sigillamus quod solis amicis volumus revelari. Unde in Evangelio: « Nolite sanctum dare canibus (Matth. vii). »

Secunda est, quod in Scripturarum profunditate voluit nos exerceri et mereri. Unde cum angelus dixisset Danieli: « Claude sermonem, et signa librum, » adjunxit: « Pertransibunt multi, et multiplex erit scientia (Dan. xii). » Hinc Salomon: « Gloria, inquit, Dei celare verbum, et gloria regis investigare sermonem (Prov. xv). » Tertia est, ut sicut editionem, ita quoque revelationem sacræ Scripturæ suo nomini reservaret, ne quis de humano ingenio in ea sese jactaret, sed ad eam intelligendum divinam opem flagitaret. Quantum vero intelligentia sacræ Scripturæ sit desideranda demonstratur, cum subjungitur: *Et vidi, inquit, angelum fortem prædicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum et solvere signacula ejus?* Angelus iste, fratres mei, tenet personam cujuslibet prioris Patrum, qui, quamvis fortis esset virtute et sapientia, tamen, præ magno desiderio et dilatione reserationis sacræ Scripturæ, conqueritur et inquit quis sit ille tam dignus, tam sapiens et tam potens qui eam aperire possit. Nos vero quis sit ille jam scimus, et ideo magis toto desiderio totisque viribus eum flagitemus, quatenus sigilla suæ sacræ Scripturæ nobis dignetur aperire. *Et nemo, inquit, poterat neque in cælo, neque in terra, neque sub terram aperire librum, neque respicere illum, quoniam nec inter angelos, nec inter homines, nec inter animas corpo-*

ribus exutas, nec etiam inter dæmones aliquis inventus est qui sacræ Scripturæ sacramenta potuerit perfecte intelligere. Unde constat quod nec etiam propheta et scriptores sacræ Scripturæ, nec etiam ipsi angeli sacramenta quæ ipsi pronuntiabant ad plenum intellexerunt. In quo quidam stulti et præsumptuosi condemnantur, qui intelligentiam sacræ Scripturæ sese percipisse gloriantur, in quo faciunt, ut intelligentes non intelligant. *Et ego, inquit, flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum.* Sane hic innuit Joannes se tenere priorum Patrum personam, qui sacræ Scripturæ recreationem per Christum, vel non intelligebant, vel dilatatam dolebant. Unde Dominus :

Multi reges et prophetae voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt (*Luc. x*). « Qualis erat Daniel, qui dicit se plorasse, jejunasse et orasse diu, quatenus mysteria visionis mereretur sibi revelari. In quo negligentia nostra confunditur, fratres, qui sacram Scripturam nec, ut oportet, intelligimus, nec ejus intelligentiam fletu, jejuniis et oratione, sicut antiqui Patres fecisse leguntur, a Domino postulamus, rebus vanis intendentes et perituris. A quo autem Scripturæ liber aperiatur, exponitur, eum subditur : *Et unus de senioribus dixit mihi : Ne flevetis.* Personam tenet iste cujuslibet priorum prophetarum, qui Christi adventum annuntiando alios consolatur. *Ecce venit leo de tribu Juda, radix David aperire librum, et solvere septem signacula ejus.* Porro leonem de tribu Juda Christum vocat, ut innuat eum esse illum de quo Jacob prædixit : « Catulus leonis Juda (*Genes. xliix*). » Quoniam ut leo rex fortis cauda humanitatis, operiens vestigia divinitatis, et apertis oculis dormitans divinitatis in morte. Radicem David vocat eum, ut ostendat eum esse illum qui, juxta Isaiam, « habet clavem David, claudit et nemo aperit, aperit et nemo claudit (*Isa. xxii*). » Est ergo ac si dicat : In hoc quod Christus diaboli et mortis vicit difficultates, sacræ Scripturæ aperit obscuritates. *Et vidi, inquit, et ecce in medio throni et quatuor animalium, et in medio seniorum, Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram.* Sane per thronum Ecclesia significatur, quoniam per charitatem in ea Deus sedet. Per quatuor animalia, omnes quatuor partium mundi prædicatores, qui debent esse rationales et mansueti ut homo, sine terrore ferientes adversa ut leo, sese mortificantes ut vitulus, cælestia petentes ut aquila. Per viginti quatuor seniores, Patres perfectiores tam veteris quam novæ legis, qui, utpote senatores, moribus sunt maturi, sapientia pleni, judicii potestate honorati. Inter quos omnes Christus est medius beneficio, sicut fons in medio paradisi; et charitate, sicut ipse dicit : « Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum (*Matth. xviii*). » et auxilio, sicut idem dicit : « Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi (*Matth. xxviii*). » Unde et

hic se vidisse eum stantem dicit : *Agnum, inquit, tanquam occisum.* Agnum, quia innocentem et mansuetum, et in agno præfiguratum, et tanquam agnum immolatum, tanquam occisum in humanitate, sed semper vivum in divinitate. Tanquam occisum Judæis, sed semper vivum nobis. Tanquam occisum in quotidiano sacramento, sed semper vivum in cælo. *Habentem, inquit, cornua septem et oculos septem.* Per septem cornua et per septem oculos, eadem donorum Spiritus sancti universitas designatur. Bona quippe sancti Spiritus sunt cornua, id est virtutes, per quas adversarius expugnatur. Eadem sunt oculi, id est illuminationes, quibus animus illustratur. Hæc Redemptor noster non ad mensuram, sed universaliter habet, et per universum mundum, quibus vult, et quando vult, et quantum vult præbet. *Et accepit, inquit, de dextera sedentis librum.* In quantum homo accepit, quod in quantum Deus semper habuit. *Et cum aperuisset librum.* Tripliciter, fratres mei, Christus librum sacræ Scripturæ dicitur aperuisse : vel figuras legis in se implendo. Unde et in morte, « velum templi scissum est (*Matth. xxvii*; *Marc. xv*). » Vel Scripturas exponendo. Unde duobus euntibus in Emmaus, « incipiens a Moyse et omnibus prophetis, interpretabatur eis Scripturas (*Luc. xxiv*). » Vel sensum intelligendi Scripturas discipulis suis dando. Quod post resurrectionem fecit, et adhuc quotidie nobis facit, si petimus, si quærimus, si pulsamus, si cum Daniele viri desideriorum sumus, si cum fletu et jejuniis et oratione ad exemplum Joannis et Danielis instamus. Negligentibus vero, et carnalia non spiritualia quærentibus, adhuc est liber sacræ Scripturæ sigillatus; et quando illud volunt et legunt, adhuc sicut et Judæis velamen est positum ante oculos eorum. Quanta vero laus Christum sequatur de libri apertione demonstratur, eum tam sanctorum hominum quam angelorum chori inducuntur propter hanc eum laudare. Unde et subjungitur : *Quatuor animalia et viginti quatuor seniores ceciderunt, id est adoraverunt, coram Agno per fidem, habentes singuli citharas per confessionem, et phialas plenas odoramentorum per orationem.* Unde exponens subdit : *Quæ sunt orationes sanctorum.* Per fidem quippe Deum cognoscimus esse Christum; per confessionem, tanquam per citharæ consonantiam, eum laudamus; per orationum devotionem, tanquam per odoramenta, eum delectamus. Quia enim in harmoniis et odoramentis maxime homines delectantur, ideo sancti hic habere citharas describuntur et phialas odoramentis plenas, quatenus quantum Deus in confessione et devotione eorum demonstratur. Bene autem ait, *ceciderunt coram Agno.* Quoniam qui Christum adorant per fidem, majestatem ejus intelligens incomprehensibilem, se nihil reputat, nisi terram. Bene quoque ait, *habentes citharas* : in cithara quippe lignum et chordæ. Per lignum, crux sive mortificatio designatur. Per chordas, sanctorum membra crucis mortificatione tora et lensa, quorum quodcumque persecutor per-

cusserit, consonam confessionem audit. Sed et cessante persecutore ipsi sancti omnia membra virtutesque suas in Dei laude cogunt consonare. Bene autem ait, *habentes phialas aureas plenas odoramentorum*. Phialae enim, quæ sunt vasa ampla, significant chorda sanctorum per charitatem, usque ad inimicorum dilatata. Hæc sunt aurea, id est munda, et odoramentis devotionum plena. Orationes enim, quæ de corde charitativo, mundo et devoto procedunt, tanquam incensum et odoramenta ad Deum ascendunt. Bene autem sequitur post adorationem confessio, et post confessionem charitatum et mundi cordis oratio, quoniam nec fides sine confessione, maxime ubi necessaria est, nec utraque sine charitate et munditia cordis possunt Deo placere. *Et cantabant, inquit, canticum novum*, quoniam novum hominem de novitate mysterii ipsi innovati collaudabant. *Dignus es, inquit, Domine, aperire librum, et solvere signacula ejus*. Quare? *Quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo*. Ac si dicat: In hoc quod occisus es et nos redemisti, aperuisti sacram Scripturam, *ex omni tribu et lingua, et populo, et natione*, subaudi, nos colligens. *Et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes*. Omnes quotquot sumus, fratres mei, sive Christiani sumus, spiritualiter Deo nostro reges et sacerdotes sumus. Deo nostro reges sumus, si ad obsequium ejus, omnes motus cordis et corporis nostri bene regimus, pravos cohibentes, et bonos nutrientes, justitiam et pacem observantes. Deo nostro sacerdotes sumus, si in ara cordis nostri quotidie sacrificium contriti cordis et incensum devotæ orationis ei offerimus, si ei per munditiam familiares sumus, si inter eum et homines mediatores esse valemus. *Et regnabimus, inquit, super terram*. Ac si dicat: Illi soli in æternum regnabunt in terra viventium, qui hic omnem terrenitatem omnemque vanitatem sibi subdidernunt. Propterea in regimine domicilii nostri vigilemus, motus cordis et corporis nostri sollicitè circumspeciamus, malos motus surgentes statim compescamus, carnem et omnia membra spiritui servire cogamus, mundanas illecebras, quæ mundanis hominibus imperant, nobis subdamus, quatenus regnum æternæ beatitudinis consequi mereamur, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

VIII

DE APOSTOLIS. SERMO DE MATTHEO.

Misit Jesus discipulos suos, præcipiens eis, et dicens (Matth. x.) etc. Quinquepartita est hæc lectio, fratres mei. Primo quippe Dominus duodecim mittit. Secundo, quo debeant ire vel non ire. Tertio, quid prædicare. Quarto, quid agere. Quinto, quomodo innotescit. Primo igitur Dominum ostendit duodecim misisse, cum dicitur: *Misit Jesus duodecim discipulos suos*. Porro in lectione, quæ hanc præcedit, ostendit evangelista Dominum de communi discipulorum consortio duodecim elegisse, quorum et nomina ponit. Deinde hoc quod modo

A audivimus subiungit: *Hos duodecim misit Jesus*, etc. In quo, fratres mei, quatuor intelligenda significantur, videlicet, quod apostoli electi sint, et unde electi sint, et quod electi sint, et ad quidelecti sint. Porro in hoc quod apostoli electi sunt, et a Domino, datur nobis exemplum, quoniam in Ecclesia Dei debent pastores eligi, et a Domino jejuniis et orationibus interrogato. In quo pariter sigillantur et illi qui non eliguntur, sed potius ingeruntur, et illi qui non divinitus, sed mundanitus eliguntur. In hoc quod de schola communi electorum discipulorum præeliguntur, demonstratur: quoniam nec neophyti, nec rudes, sed qui in schola sanctarum virtutum et morum præ cæteris eruditi sunt, debent eligi in pastores, ut videlicet non solum sint electi, sed etiam inter electos pastores præelecti. Quod aperte illos condemnat qui præsumunt fieri magistri antequam discipuli, docentes ea quæ non didicerunt, et super eos qui sibi et moribus et scientia præsumunt magisterium habere quærunt. In hoc quoque, quod duodecim eliguntur, demonstratur nobis pastores sanctæ Ecclesiæ quam perfecti esse teneantur. Duodenarius quippe numerus perfectus est, unde et soldus sive solidus nuncupatur. Debent namque pastores sanctæ Ecclesiæ sic perfecti et solidi esse, quatenus nec prosperis, nec adversis, nec blandis, nec asperis, nec favoribus, nec terroribus cedant; imo ipsos infirmos et cadentes sustentare queant. In quo suos indigni pastores confundimur, quos adversa deterrent, blanda demulcent, ad minas potentum dejecimus, favoribus extollimur, ad instar arundinis huc et illuc agitur, vitia potentum non corripimus, sed palpamus, justitiam exereere non audemus, nec infirmos sustentantes, nec etiam nosmetipsos sustentare jam valentes. In hoc vero quod mittuntur, ad quod electi sint demonstratur: Apostolus quippe interpretatur *missus*. Intelligant igitur pastores sanctæ Ecclesiæ se esse missos, non dominos, missos humilitatis, non elationis, missos non ministrari, sed ministrare (Luc. x), missos non ad honorem et ad gloriam, sed ad laborem et ad passionem. Unde in subsequentibus eis dicit: *Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos*. Tunc igitur episcopi se esse vere missos Christi intelligant, cum Christi humilitatem, paupertatem et patientiam cæterasque virtutes Christi in se exhibuerint, cum non sua, sed Christi verba prædicaverint, cum non suam, sed Christi gloriam in omnibus quæsierint, cum non solum sua, sed etiam seipsum pro fratribus posuerint. Secundo, quo ire vel non ire debeant ostendit Dominus cum dicit eis: *In viam gentium ne abieritis, et in civitates Samaritanorum ne intraveritis, sed ite potius ad oves quæ perierunt domus Israel*. Cum constet Dominum propter salutem gentium venisse, unde et ipse alibi dicit: « Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et fiet unum ovile et unus pastor (Joan. x.) » quid est, fratres, quod hic dicit: *In viam gentium ne abieritis, et in civitates Samarita-*

norum non intraveritis, nisi quod ex fine facti, colligimus; quod specialiter primo venit ad Judæos quibus promissus erat; a quibus per incredulitatem repulsus transiit ad alienos. Triplici igitur de causa voluit Dominus primo Judæis et non gentibus prædicare. Primo, ut ostenderet se esse Messiam Judæis promissum in lege. Secundo, ut Judæis omnem occasionem non recipiendi Evangelium auferret, si primum illud gentibus prædicasset. Tertio, quoniam tunc erant inter Judæos qui salvandi erant, et erant inter gentes qui salvandi non erant. Nam ad prædicationem Petri uno die tria millia (*Act. ii.*) et alia die quinque millia (*Act. iv.*) crediderunt, et cum vellet apostoli in Asiam prædicare, a Spiritu sancto prohibiti sunt (*Act. xvi.*) Quam tamen Asiam postea Spiritus sanctus per apostolos convertit. Nam diu jam est quod Asia credidit. Subtili ergo occultoque judicio quibusdam prædictio subtrahitur, quia suscitari per gratiam non merentur.

Unde necesse est, fratres charissimi, ut in omne quod agimus occulta Dei judicia super nos timeamus, ne dum exterius mens nostra fusa a sua se voluntate non revocat, intus contra eam iudex terribiliter disponat. Quod bene intuens Psalmista ait: « Venite et videte opera Domini quam terribilis in consiliis super filios hominum (*Psal. lxxv.*) » Vidit namque quod alius misericorditer vocatur; alius justitia occulta repellitur, et quia alia parcendo, alia irascendo disponit, expavit, quod penetrare non potuit, Et quoniam non solum investigabilem, sed etiam in quibusdam inflexibilem vidit, terribilem esse memoravit. Moraliter vero præcepit sanctæ Ecclesiæ pastoribus, ne in viam gentium, id est, ne in errores et negotia mundanorum hominum, sequendo, eant: et in civitates Samaritanorum, id est, ne in tumultus sollicitudinum et curarum intrent, sed eant potius ad oves quæ perierunt domus Israël, id est ad ruinam animarum reparandam. Vult quippe Dominus quod prædicatores et pastores sanctæ Ecclesiæ non solum errores et publica sæcularis vitæ negotia, sed etiam omnes alias sollicitudines et curas fugiant, quatenus soli animarum reparationi incessanter intendant. Quod aperte nos indignos pastores redarguit, qui dum sæcularibus negotiis intendimus, et variis vanisque curis occupamur, nec nostrarum, nec commissarum aliarum utilitati (sicut oportet) invigilemus. Tertio vero quod prædicare debeant ostendit Dominus, cum subjungit: *Euntes autem prædicare.* Ac si aperte dicat: Sic sitis festivi et intenti prædicationi, quod etiam cundo prædicetis, et prædicando eatis, quatenus nec via impediat prædicationem, nec prædictio viam, ut scilicet prædicetis non solum in villis, sed etiam in viis, non solum populis, sed etiam personis, non solum civibus, sed etiam peregrinis, agricolis et viatoribus. In quo nos indigni pastores confutamus, qui ad prædicandum tardi pigrique sumus, qui diem, locum et conventum hominum expectamus, et quando paucos habemus auditores,

A prædicare contemnimus, non considerantes quoniam melius est acquirere Deo animam unam quam nullam, et quod omne illud tempus perdimus, quo lucro animarum non vacamus. Nec exemplum Domini spectamus, qui soli Samaritanæ in via juxta puteum prædicare non neglexit, cujus salutem se non negligere, sed potius se esse ostendit, cum discipulis suis ait: « Ego habeo cibum manducare, quem vos nescitis (*Joan. iv.*) » *Appropinquavit, inquit, regnum cælorum.* Tota, fratres mei, prædictio Evangelii versatur circa finem mundi, et beatitudinem regni æterni. Hoc Dominus prædicavit, hoc apostoli, hoc sancti martyres et confessores: hæc nos prædicatores prædicamus, sed utinam, sicut voce, ita et opere! Opere finem mundi et adventum regni cælorum prædicamus, si mundum ejusque illecebras contemnimus, si divitias, si honores, si glorias et voluptates ejus abjicimus, si toto desiderio ad aliam vitam festinamus, si propterea quæcunque possumus [facimus]. Sed (quod sine lacrymis nequeo dicere) nos in contrarium operamur, et dum mundum et ejus cupiditates amplectimur et sectamur, et pro regno cælorum laborare negligimus, prædicationi nostræ operibus obviamus. In quo infirmos scandalizamus, qui opera nostra considerantes. Si, inquit, sacerdos vel episcopus regnum cælorum expectaret, nequaquam mundo tantisper, mundanisque desideriis adhæreret; et sic malo exemplo nostro exorbitantes regnum cælorum non expectant, sed mundo adhærent, quem sic semper duraturum putant. Sed certe ipsa ruina mundi tam nos quam illos accusat, qui nobis tacentibus jam se casurum clamat, et aliud regnum venturum demonstrat. Tot et tantis quippe miseriis et tribulationibus mundus amarescit, quod etiam ipsos amatores suos suis amaritudinibus a se repellit.

Itaque, fratres, quia mundum cadere cernimus, cum fugiamus, ne cum cadente simul cadamus. De ruina mundi nos quantocius subtrahamus, et ex ea quos possumus extrahamus, et ad mercandum regnum cælorum præmittamus. Quarto, quid debeant agere ostendit cum subdit: *Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones ejicite.* Quia enim tunc mundus adhuc florebat, homo diu vivebat, visibilium bonorum opulentia exuberabat, et ad se homines tradebat, ut alia bona non putarent, nisi quæ videbant, ideo sanctis prædicatoribus adjuncta sunt miracula, ut virtus ostensa daret verbis fidem, et nova facerent qui nova prædicarent, quatenus per ea miracula quæ faciebant in rebus visibilibus, crederetur eis de invisilibus. Ad hoc quippe miracula coruscant, ut corda videntium ad invisibilium fidem trahant. Unde cum fides nunc ubique pene dilatata est, multi sunt in Ecclesia qui vitam quidem virtutum tenent, sed signa virtutum non habent. Nam, teste Paulo, linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus. Unde idem Paulus qui ad prædicationem suam dormientem Eutychum, cadentemque de fenestra sua, et ita mortuum coram infidelibus suscitavit (*Act. xx.*) et in insula Mitilenæ infi-

delibus plena, patrem Publii dysenteria vexatum **A** sanavit (*Act. xxviii*), discipulum suum Timotheum infirmum verbo non curat, sed medicinali arte ei mederi parat, dicens: « Modico vino utere propter stomachum et frequentes tuas infirmitates (*1 Tim. v*). » Cur ergo, sicut infidelem, ita fidelem verbo non curat? nisi quia ille per exteriorum curationem intus curandus erat, et iste exteriori signo erudiendus non erat, qui intus salubriter vivebat. Quia igitur, fratres mei, nunc fideles exterioribus signis non egent, insistamus interiori animarum curationi, infirmos in fide, doctrina, et admonitione curemus et confirmemus. Mortuos in peccatis correctione et spiritali consilio resuscitemus; leprosos hæresum et errorum varietate, doctrinis fidelibus emundemus; vexatos a diaboli suggestionibus, sacerdotali opere liberemus. Quinto, quomodo hæc faciendū ait ostendit, cum subdit: *Gratis accepistis, gratis date*. Præciebat namque Dominus nonnullos ipsum sancti Spiritus donum ad avaritiam declinatu-
B ros. Unde Simon per impositionem, manus edita miracula concupiscens, hoc pecunia emere voluit, ut deterius venderet quod male comparasset (*Act. viii*). Hinc de templo Dominus flagello de resticulo turbas eiecit, cathedras vendentium columbas evertit (*Matth. xxi*). Columbas quippe vendere est impositionem manuum qua Spiritus sanctus accipitur, non ad vitæ meritum, sed ad præmium dare. Et sunt nonnulli qui quidem, etsi non conferant ordinationem, vel aliquam aliam ecclesiasticam ministrationem, propter pecuniam tamen eam consequuntur, vel propter obsequium, vel propter favorem, vel propter cognitionem, vel propter familiaritatem, vel propter precum instantiam, vel propter potentiam timorem, vel propter aliquam aliam terrenam intentionem. Qui omnes procul dubio nec gratis, nec juste tribuunt, quoniam in tribuendo non Deum, sed terrenam causam attendunt. De quibus Psalmista: « In quorum, inquit, manibus iniquitates sunt; dextera eorum repleta est muneribus (*Psal. xxv*). » Et Isaia beatum virum describens ait: « Beatus qui excutit manus suas ab omni munere (*Isa. lxi*). » Ille igitur solus gratis et juste donat, qui propter Deum solum et digno donat. Itaque, fratres mei, totam vitam nostram scrutemur et circumspectamus, caveamus ne mala quoquomodo, nec etiam bona vana intentione faciamus. Intentionem omnium voluntatum et operationum nostrarum ad Deum dirigamus, omnem vanitatem a nobis circumcidamus mundum cum cupiditatibus suis contemnamus, paucis contenti vivamus, quæcunque possumus de ruina hujus mundi ad cælestem patriam per manus pauperum transferamus; illuc toto desiderio, totis viribus suspiremus et tendamus. Quod nobis annuat Pater, et Filius, et Spiritus sanctus.

COMMUNE MARTYRUM.

IX

UNIUS MARTYRIS. SERMO.

Omne gaudium existimate, fratres, cum in tenta-

tiones varias incideritis (*Jac. i*), etc. Quadripartita est hæc lectio, fratres mei. Primo enim nos monet apostolus ut in tribulationibus nostris gaudeamus. Secundo, ut sapientiam a Deo postulemus. Tertio, promittit humili exaltationem et diviti humilitationem. Quarto, ostendit beatum esse qui habet patientiam. Primo igitur quoniam plerique nostrum, fratres mei, in adversitatibus ultramodum dolent, deficiunt et desperant, hortatur nos apostolus ne in adversitatibus doleamus, sed potius gaudeamus, dicens: *Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis*. Vocat autem adversitates et tribulationes hujus mundi tentationes, quoniam per eas tentamur utrum firmi vel infirmi simus. Has autem vocat varias, quoniam quemadmodum, juxta varietatem membrorum, est varietas medelarum, ita, juxta varietatem morum, adhibetur a summo medico varietas tribulationum. Quia namque quidam delinquant in nimio amore et usu rerum temporalium, ideo justè puniuntur in damnificatione eorum. Quia vero alii delinquant in nimio amore conjugum, filiorum et amicorum, ideo justè puniuntur in amissione eorum. Quia quoque plures alii delinquant in voluptate carnis propriæ, ideo justè puniuntur in ejusdem afflictione. Et de similibus similiter. Convenienter autem, juxta infirmorum æstimationem, ait *incideritis*, quasi de alto et improviso. Infirmi quippe reputant temporalem prosperitatem esse quasi altitudinem et felicitatem: adversitatem vero quasi quamdam profunditatem et miseriam; et dum in alto prosperitatis, quasi securi requiescentes, non præconsiderant tribulationes, quasi de improviso cadunt. At sapiens, qui omnes temporales prosperitates intelligit esse, non exaltationem, sed potius insidias, tentationes et adversitates novit esse justis peritiles, quia semper eas prævidet et exspectat; cum veniunt non cadit, sed potius eas gratanter excipit. Ait ergo, fratres mei, *cum incideritis in varias tentationes, existimate omne gaudium* vobis proventurum. Porro gaudiorum, aliud est omne gaudium, aliud nullum gaudium, aliud quoddam gaudium. Omne gaudium est gaudium generale, verum et æternum. Generale, sine aliquo mœrore; verum, sine falsitate; æternum, sine fine. Unde Dominus discipulis suis ait: « Gaudet, inquit, cor vestrum; gaudium vestrum nemo tollet a vobis (*Joan. xvi*). » Gaudium vero nullum est gaudium mundanum, de quo Salomon: « Risum reputavi errorem; et gaudio dixi: Quid frustra deciperis? » (*Ecc. ii*). Gaudium quoddam est gaudere inter adversitates hujus sæculi in spe gaudii futuri. Unde Apostolus: « Non solum autem, sed gloriamur in tribulationibus (*Rom. v*). » Sane hoc particulare gaudium sanctos inter miseras et tribulationes hujus mundi recreabat, consolabatur et sustinebat. Discamus igitur, fratres mei, et inter adversa hujus mundi gaudere, et inter prosperitates plangere, ut sic nec elevemur in prosperis, nec dejiciamur in adversis. Quare autem sit gaudendum inter adver-

sitates, ostendit apostolus cum subdit : *Scientes quod probatio fidei vestrae patientiam operatur, patientia autem probationem, ut sitis in omnibus perfecti et in nullo deficientes.* Vocat autem tribulationem probationem fidei ; ideo scilicet, quia per tribulationem fides probatur : hoc est quod Paulus dicit his verbis : « *Scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit (Rom. v.)* » Tribulatio igitur per exercitium operatur patientiam. Sicut enim pullus rudis ad prima verbera impatiens est, sed postea per exercitium quotidianum mansuescit, et treni sollæque patiens fit : ita rudis animus hominis ad primam tribulationem inhorrescit, et impatiens est ; sed paulatim per frequens tribulationum exercitium mansuescit et patiens fit, præcipue cum intelligit et ordinationi Dei non esse resistendum, et se per huiusmodi esse purgandum, et non contra limam, sed contra vitium suum esse irascendum. Patientia vero operatur probationem, sive opus perfectum, id est perfectionem, quod idem est. Cum enim justus omnia adversa æquanimitè sustinet, non solum in his non murmurans, sed etiam Deum benedicens, probatur, id est perfectus esse demonstratur, juxta illud : « *Aurum probat fornax, et justos persecutio tribulationis (Prov. xxvii.)* » Probatio vero operatur spem. Qui enim se per tribulationes purgatum intelligit et probatum, non vana spe, ut quidam, sed certa spe futuram gloriam præstolatur. Hæc autem spes non in homine qui mendax est, sed in Deo qui fallere non potest, posita, etsi prudentibus mundi, eo quod humana non potest asseri ratione, vana videatur, tamen non confundit, imo ad beatitudinem perducit. In quasitis perfecti et integri, in nullo deficientes.

Secundo, nos monet apostolus ut ad intelligendum quomodo tribulationes sint nobis utiles, a Deo sapientiam postulemus, cum subdit : *Si qui autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter*; qui non *improperat, et dabitur ei. Postulet autem ei in fide nihil hæsitans*, etc. Quibus verbis quatuor nobis insinuat, videlicet, qui debeat petere, et quid, et a quo, et quomodo. Qui debeat petere? Qui indiget. Nam si non indiget et petit, otiose et male petit. Quod aperte est et contra illos qui res temporales, quibus abundat, adhuc sibi multiplicari petunt, et contra illos qui res sibi non necessarias, imo sibi inutiles, et honores et administrationes et huiusmodi petunt. Unde idem Jacobus in sequentibus dicit : « *Petit is et non accipitis, eo quod male petatis, utinam concupiscentiis vestris insinuat is (Jac. iv.)* » Proinde, fratres mei, non nisi necessaria et prescua a Deo petamus, et si dubii sumus an illud quod petere volumus sit utile nobis, cum conditione petamus, dicentes : « *Domine, da nobis illud, si scis quod expediat nobis.* » Quid debeat petere? Præcipue sapientiam. Quæ petitio, haud dubium quid sit justa et expediens. Omnes enim indigemus, vel quod sapientia nobis detur, vel quod data

A nobis multiplicetur. Hanc Salomon a Domini sibi optionem postulanti dante, postulavit dicens : « *Domine Deus, ego sum puer parvulus, ignorans iugressum et exitum meum. Da ergo cor docile servo tuo, ut possim judicare populum tuum, et discernere inter bonum et malum. Et placuit Domino et ait : Quia non postulasti, juxta verbum hominum, dies multos et divitias, et animas inimicorum tuorum, feci tibi sermones tuos. Dedi tibi cor sapiens, intantum ut nullus ante te tibi similis fuerit. Sed hæc quæ non postulasti dedi tibi, si tamen ambulaveris in viis meis, ut pater tuus (III Reg. iii.)* » Itaque, fratres mei, petamus a Domino non longævitatē, non divitias, non honores, non cætera huiusmodi vana, quæ multis fuerunt causa perditionis, sed veram sapientiam, orantes cum Sapiente : « *Emitte, Domine, sapientiam de sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit et mecum laboret, et ut sciam quid acceptum sit ante te omni tempore (Sap. ix.)* » A quo petenda est sapientia? A Deo, quoniam omnis sapientia a Domino Deo est. Frustra igitur confidis de ingenio, vel de temporali doctore, frustra studes et vigilas, quoniam non potes sapientiam obtinere, nisi a Patre luminum. *Qui dat, inquit, omnibus*, subaudis, digne petentibus, dat et *affluenter*, sine thesauri sui diminutione pios faciens abundare. *Et non improperat*, ut quidam homines improperantes aliis vel ignobili tatem, vel infirmitatem, vel excessum, vel huiusmodi. Quomodo debet petere? Cum fide, cum fiducia, cum simplicitate. Et qui sic petit, procul dubio dabitur ei. Quod cum fide debeat postulare ostendit, cum dicit : *Postulet autem in fide*, videlicet firmiter credendo Deum omnipotentem hæc et cætera dare. Unde Dominus : « *Si credis, inquit, omnia possibilia sunt credenti (Marc. ix.)* » Et alibi : « *Si halueritis, inquit, fidem quantum granum sinapis, dicetis monti : Transfer te, et fiet (Matth. xvii; Luc. xvii.)* » Qued cum fiducia ostendit, cum subdit : *Postulet autem nihil hæsitans*. Hæsitat autem in postulatione quem conscientia interius mordens diffidere facit de impetratione. *Qui enim, inquit, hæsitat similis est fluctui maris, qui a vento moveatur et circumfertur.* Fluctus enim vento cedit. Sic et ille qui per fidei incredulitatem, vel per conscientia pravitatem diffidit, omni vento tentationis cedit, et a Deo recedit. *Non ergo, inquit, existimet homo quod*

D *accipiat aliquid a Domino.* Accipere quidem potest fenum temporalium stipendiorum, cum jumentis sed non æternæ stabilitatis.

Quod cum simplicitate debeat postulare ostendit, cum subdit : *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis*, subaudi, et ideo non potest aliquid impetrare. Propterea cum simplicitate postulandum est. Porro cum simplicitate postulamus, quando quod petimus a Deo propter ipsum postulamus. Duplex vero animo est, qui cum aliquid videatur petere a Domino Deo, et propter Deum, interius in intentione habet aliquid terrenum. Duplex etiam animo est, qui ipsam intentionem dividens, tum

propter Deum, tum propter sæculum facere intendit.

Duplex quoque animo est qui et hic gaudere cum sæculo, et in futuro regnare cum Deo querit. Itaque, fratres, si volumus a Deo exaudiri, petamus ab eo sapientiam, cæteraque spiritualia et cælestia dona, et petamus ea cum fidei firmitate, cum fiducia mundæ conscientie, cum intentionis simplicitate.

Tertio, promittit apostolus humili exaltationem, et superbo diviti humilitationem, cum subdit : *Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua.* Ac si dicat : Licet aliquis fidelis inter tribulationes humilis et abjectus, tamen non inde doleat, sed potius gloriatur, quoniam merito humilitatis suæ procul dubio exaltabitur. Præsens abjectio est parva, momentanea, et contemnenda; futura vero sublimatio erit maxima, æterna et gloriosa. *Dives vero*, inquit, *gloriatur in humilitate sua.* Ironia est. Quasi dicat : Quia modo in divitiis gloriatur, merito humiliatur. Gloria præsens est parva, brevis et contemnenda. Humiliatio vero damnationis ejus erit ingens, æterna, et perhorrenda. Quod innuit cum subdit : *Quoniam sicut flos feni transibit. Exortus est enim sol cum ardore et arefecit fenum, et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperit : ita et dives in itineribus suis marcescet.* Fenum quippe gradatim viret, crescit floret, aret, perit. Sic et dives viret per prosperitatem, crescit per temporalem exaltationem, floret per mundanam gloriam, aret per mortem, perit per æternam damnationem. Hæc sunt itinera vani et superbi divitis. Flos feni cum pulcher videatur, res parva est et vilis. Sic et gloria mundi, ira Dei fervescente, decidit; flos feni sine aliquo fructu perit, et gloria mundi sine aliqua utilitate pertransit. Unde Psalmista : « Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani; et transivi, et ecce non erat; quæsi eum, et non est inventus locus ejus (Psal. xxxv). » Propterea, fratres mei, falsas divitias, honores, voluptates, et gloriolas mundi contemnamus, ad veras regni cælorum divitias toto desiderio inardescamus; propter illos præsentis tribulationes, paupertates et objectiones pati gaudeamus.

Quarto, demonstrat apostolus illum beatum esse qui habet patientiam, cum subdit : *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* Quatuor dicit : qui sit futurus beatus, et in quo, et quando, et per quem. Quis? *Qui suffert tentationem.* In quo distinguendum est, quoniam nec omnem tentationem sufferens, nec quilibet sufferens beatus erit. Tentatio quippe, alia est interior, quæ fit vel a diabolo, vel a propria carne. De qua in sequentibus dicit : *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus.* Quorum tentationem non debemur sufferre, sed potius expugnare, et a nobis excludere. Alia exterior, quam immittit Deus, vel per se, ut morbos et infirmitates, vel per ministerium malorum, ut persecutiones vel

A injurias, et hujusmodi. Hanc debemus ferre patienter tanquam verbera pii patris, illata nobis vel ad purgationem, vel ad probationem, vel ad humilitatis conservationem. Quando erit beatus? *Cum probatus fuerit.* Sicut enim triticum, non nisi prius trituratum, non reponitur in horreum, et sicut vinum, non nisi prius pressuratum, non ponitur in cellarium, et sicut aurum, non nisi prius examinatum, non ponitur in thesaurum; ita fidelis, nisi prius purgatus et probatus, non recipitur in regnum cælorum. Extra quippe quadrantur et poliuntur lapides et ligna; in templo vero æternæ beatitudinis non auditur sonitus mallei vel securis. In quo erit beatus? *Quia accipiet coronam vitæ.* Corona, quia insigne regale est, significat regnum. Quia rotunda, significat perfectionem. Quia vero principio et fine caret, significat æternitatem. In hoc igitur, fratres mei, beati erimus, quod regnum et perfectionem et æternitatem vitæ cælestis accipiemus. Regnum sine impotentia, perfectionem sine insufficientia, æternitatem sine meta. Per quem beatus erit? Non propter merita sua, sed per gratiam divinæ repromissionis. Unde subdit, *quam repromisit*, id est, iterum et iterum per prophetas, per apostolos promisit Deus qui omnipotens et verax est. *Diligentibus se* : ut igitur coronam a Deo nobis promissam consequi valeamus, Deum toto desiderio diligamus, in mandatis ejus obediētes, omnia caduca propter eum contemnentes, omnia adversa patienter sufferentes, ad ipsius promissum toto desiderio festinantes; ipso præstante cui et honor et gloria per omnia sæcula sæculorum. Amen.

X.

UNIUS MARTYRIS. SERMO DE JOANNE.

Dixit Jesus discipulis suis : Amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit multum fructum affert, etc. (Joan. xii.) Ante adventum Redemptoris nostri, fratres charissimi, mundus oppressus erat tenebris ignorantie et infidelitatis; nesciebant enim resurrectionem, nesciebant sanctorum futuram vitam, nesciebant futuram reproborum damnationem. Solam temporalem vitam noverant, et ad eam omnia referebant. Propter eam conservandam, furta, rapinas, fraudes, sacrilegia et cædes exercebant. Propter eam in omnes libidines, flagitia, scelera et abominationes deluebant. Propterea veniens Redemptor noster docuit resurrectionem, docuit vitam bonam sanctorum, et damnationem reproborum. Docuit vitam præsentem contemnendam, et mortem temporalem justis non timendam, imo tanquam introitum ad requiem exoptandam. De hoc igitur loquitur Dominus in lectione prælibata. Et hoc modo. Primo, dicit mortem suam suorumque ad instar grani seminati esse fructuosam. Secundo, dicit quod qui stulte animam suam amat, eam occidit; et qui sapienter eam amat, eam custodit. Tertio, ad sequendum se nos exhortatur. Quarto, præmium pollicetur. Igitur primo suam suorumque mor-

tem prædicit fore fructuosam, cum dicit : *Nisi granum frumenticadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet, etc.* Granum frumenti interius candidum est, exterius rubeum, cibus est hominis, non jumentorum. Præ cæteris quoque cibus est confortativus. Redemptor quoque noster interius est candidus candore innocentie suæ; exterius est rubeus sanguine passionis suæ. Unde sponsa in Canticis canticorum : « Amicus meus candidus est et rubicundus (Cant. v). » Et Isaias : « Quis est iste qui venit de Edon, tinetis vestibus de Bosra? Quare rubrum est indumentum tuum, et vestimentum tuum sicut calcantium in torculari? » (Isa., LXXII.) Cibus quoque non est animalium, id est animaliter sapientium, sed rationabilium, juxta illud : « Panem angelorum manducavit homo (Psal. LXXVII). » Præ cæteris quoque cibus magis confortativus est, quoniam in fortitudine cibi istius ambulamus quadraginta diebus et quadraginta noctibus usque ad montem Dei Horeb (III Reg. XVIII). Hinc est quod sancta Ecclesia sacramentum corporis Christi non in alio, sed tantum in pane de frumento celebrare consuevit. Quemadmodum igitur granum frumenti nisi jaciatur prius in terram, operiatur et moriatur, non renovatur nec multiplicatur; ita Christus, nisi mitteretur a Patre in terram, et nisi moreretur et sepeliretur, non per resurrectionem renovaretur, nec per fidem multorum multiplicaretur. Propter hoc enim descendit et mortuus est, ut multos sibi convocaret fratres et coheredes. Sancti quoque apostoli et martyres, nisi per manus persecutorum in terram mitterentur et morerentur, non per resurrectionis gloriam renovarentur, nec per imitationem multorum multiplicarentur. Nos etiam, fratres mei, nisi nosmetipsos per humilitatem in terram dejiciamus, nisi membra nostra cum vitiis et concupiscentiis mortificemus, nisi ipsam corporis mortem patienter sustineamus, nec per gloriam resurrectionis renovari, nec per bona cælestium præmiorum valebimus dilatari.

Secundo, demonstrat Dominus quod qui stulte animam suam diligit, eam occidit, cum subdit : *Qui amat animam suam perdet eam.* Stulte et male, fratres mei, animam nostram diligimus, si ejus sensualitati in ingluvie, in luxuria, in voluptate, in gloria, et in cæteris carnis satisfaciamus. Hinc quidam reprobis cum moreretur, animæ suæ dixisse fertur : « Anima mea, cur me deseris? Nonne te bene pascēbamus? Nonne te bene potabamus? Nonne te bene vestiebamus? Nonne bene cæteris desideriiis tuis inserviebamus? » Si sic, fratres, animam nostram diligimus, eam procul dubio destruimus, et ei damnationis æternæ mortem acquirimus. Unde et consequenter Dominus demonstrat quod qui in hoc mundo animam suam odit, eam amat, cum subdit : *Et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Bene, fratres, animam nostram odimus, et ei vitam æternam acquirimus, quando concupiscentias vanaque desideria ejus odi-

amus et mortificamus. Vitium dico, non naturam, peccata, non creaturam. Alioquin, sicut damnatur qui etiam vitia corporis et animæ nutrit, ita qui et ipsam naturam et occidit. Licet enim, fratres mei, præsentem vitam continere, et ad æternam toto desiderio festinare debeamus, tamen præsentem vitam non debemus præcidere, ut quidam indiscreti, qui vel nimia maceratione, vel manu propria mortem sibi intulerint, sed potius ipsam vitam præsentem patienter sustinere et in Dei servitio regere, non frangere; ipsam vero mortem vel a persecutore, vel a Deo nobis illatam suscipere cum gratiarum actione. At nos (unde dolendum est) vitam præsentem non solum non odimus, sed etiam ultra modum eam diligimus, et propterea solliciti sumus, volentes hic diu vivere, vitam futuram vel non credentes, vel quasi negligentes. Heu! quantum sumus dissimiles apostolis et sanctis martyribus, cæterisque Patribus, qui, vitam præsentem vehementer odio habentes, cum tanto desiderio et aviditate ad vitam æternam etiam per tormenta cucurrerunt, eamque potius rapuerunt quam assecuti sunt, juxta illud verbum Domini : « A diebus Joannis regnum cælorum vim patitur, et violenti diripiunt illud (Matth. XI)! »

Tertio, Dominus nos hortatur ad sequendum se, cum subdit : *Qui mihi ministrat, me sequatur.* Quamvis universaliter omnes fideles qui Deo militant et obediunt, milites Christi, ministri, possunt dici, tamen specialiter Christus ministros suos nos appellat, qui ei ad altare ministramus, qui verborum ejus nuntii et prædicatores sumus, qui ejus vicem in Ecclesia tenemus. Nos igitur, fratres mei, nos præcipue cum sequi tenemur, non de longe, ut cæteri fideles de populo, sed de prope ejus vestigiis adhærere. Debemus autem sequi eum præcipue in doctrina et obedientia, in munditia, in charitate, in contemptu mundi, in humilitate, in patientia, in vitæ munditia, ut simus in conspectu Domini nostri Jesu Christi, qui non solum mundus est, sed etiam ipsa munditia est, mundi ministri. Unde ipse ait : « Sancti estote, quoniam ego sanctus sum (Lev. XIX). » Et illud : « Mundamini, qui fertis vasa Domini (Isa. XLII). » Nam si reges et domini temporales volunt habere ministros mundos, juxta quod David ait : « Ambulans in via munda hic mihi ministrabat (Psal. C); » quanto magis Rex regum et Dominus dominantium! Quam igitur audacia, qua fronte, tu scortator, tu pollute, audes in conspectu Dei ministrare, ad altare sacrum accedere, et filium Virginis immundis manibus contrectare? *In obedientia*, ut semper ei obedientes simus, sicut ipse obediens fuit Patri usque ad mortem; non nostram, sed suam voluntatem et gloriam semper facere quæramus, sicut ipse non suam, sed Patris voluntatem quæsit : « Non enim veni ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem Patris mei qui misit me (Joan. VI). » Nec quæramus quæ nostra sunt, sed quæ Jesu Christi, sicut ipse non quæsit suam, sed omnium utilitatem. Quod contra plerosque nostrum est, fratres mei, qui in admini-

strationibus ecclesiasticis quærimus potius quam nostra sunt quam quæ Dei et proximorum, dum ibi lucrum potius temporalium stipendiorum quærimus quam animarum. Quærimus Ecclesiam, non ubi plus valeamus animabus proficere, sed ubi plus valeamus congregare; magis circa curam iuuentorum nostrorum quam fidelium animarum, pro quibus mortuus est Christus, solliciti sumus. Sed quotquot tales sumus, procul dubio non pastores, sed mercenarii sumus. *In charitate*, ut diligamus Deum propter se, et proximum propter ipsum, juxta quod ipse præcepit dicens: « Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos (*Joan. xv.*) » Diligamus autem non solum amicos, sed etiam inimicos, et beneficiamus his qui oderunt nos, et oremus, pro persequentibus et calumniantibus nos, sicut ipse fecit et præcepit (*Matth. v.*). Quod contra plerumque nostrum est, fratres mei, qui in eos qui in aliquos nos læserunt, vel aliquam contumeliam nobis dixerunt, animum gerimus implicatum. Sed etsi quandoque eis propter mandatum dimittimus ore, tamen adhuc rancorem retinemus in corde. Contra quos Dominus dixit: « Si diligitis eos qui vos diligunt, et si benefacitis eis qui vobis benefaciunt, quam mercedem habebitis? Nonne publicani et ethnici hoc faciunt? » (*Matth. v.; Luc. vi.*) Debemus igitur injuriantibus nobis dimittere propter duo: propter damnum cavendum, et propter utilitatem adipiscendam. Propter damnum cavendum, quoniam si non dimittimus proximis, nec Deus dimittet nobis (*Matth. vi.*). Imo omnia quæ dimissa videbantur, requirit. Propter utilitatem, quoniam si dimittimus et dimittitur nobis (*ibid.*). Si misericordes sumus, misericordiam inveniemus; et mensura qua mensi fuerimus, nobis remetitur (*Matth. vii.*). *In contemptu mundi*, ut quemadmodum ipse nec divitias, nec ubi caput reclinat habere voluit (*Luc. ix.*), paupertatem amavit et prædicavit; illos qui eum voluerunt constituere regem declinavit (*Joan. vi.*); ita et nos divitias, honores, et gloriolas mundi, vel omnino fugiamus, vel saltem contemnamus. In quo (quod sine gemitu dicere non possum) nos confundimur, qui ista nec fugimus, nec contemnimus, sed magis et magis ambimus et amplexamur: opes opibus, vineam vineæ, domum domui aggerantes. Habentes ecclesiam, decanatum ambimus; habentes vero decanatum, episcopatum ambimus. Non est finis nostræ cupiditatis et ambitionis. Non attendimus quæ ait Apostolus: « Qui volunt fieri divites in hoc mundo, incidunt in laqueum et tentationes diaboli. Victum et vestitum habentes, iis contenti sumus. Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possimus (*I Tim. vi.*) » *In humilitate*. Ut quemadmodum ipse, cum esset Deus et Dominus omnium, se humiliavit formam servi accipiens, servis suis Mariæ et Joseph se subdens tributum Cæsari reddens, pedes servorum suorum lavans, non ministrari sed ministrare volens, clamans et dicens, « Diseite a me quia mitissimum et humilem corde

A (*Matth. xi.*) » ita et nos non solum majoribus, sed etiam minoribus nos humiliemus. Nos cæteris minores non solum ore confiteamur, sed etiam mente sentiamus. De sola humilitate contendamus, semper aliis priorem ordinem vel fandi vel operandi, vel sedendi, vel hujusmodi concedentes. Quod contra quosdam nostrum est, fratres mei, qui semper majores videri quærimus, in contentione nulli credere volumus. Nos humiliare, et a proximo nostro veniam postulare opprobrium reputamus, quærentes primos recubitus in cænis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi (*Matth. xxiii.*). Non attendentes quoniam quoties superexaltari volumus, diabolus imitatur; quoties vero humiliamur, Christum imitatur. *In patientia*, ut quemadmodum ipse injurias, contumelias, flagella, sputa, passionem et mortem pro nobis patienter sustinuit, ita nos pro eo hæc eadem pati non formidemus, juxta quod Petrus ait: « Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus (*I Petr. ii.*) » Sed nos (quod sine gemitu dicere non possum) ipsas infirmitates, castigationes et adversitates, nobis pro peccatis nostris inflictas, patienter non sustinemus, sed murmuramus, et sordidamur unde purgari debemus. Si quis nobis infert injuriam, et malum pro malo, maledictionem pro maledicto, vel si non possumus, corde ei imprecamur. Non attendentes quoniam tam injurias quam injuriam reddentes alieni sunt a Christo, qui dorsum suum exposuit ad flagella, et maledictus non maledixit.

C Quarto, præmium pollicetur cum subdit: *Et ubi sum ego, ille et minister meus erit*, id est, in illa gloria, in illa claritate, in illo honore, in illa beatitudine, ubi ego sum substantialiter et naturaliter cum Patre, in illa erit per gratiam minister meus, qui imitatione secutus fuerit me. Quod exponens subdit: *Si quis mihi ministrat, honorificabit eum Pater meus qui in cælis est*. Et quis honor, fratres mei, major potest esse quam esse in illa inenarrabili gloria in qua est Filius Dei? quam esse cohæredem et participem Filii Dei? Quid enim mali habet, et quid boni non habet, qui in illa æterna beatitudine cum Filio Dei semper manet? Propterea, fratres mei, vilescant nobis divitiæ, honores, gloriæ et voluptates, et quæcunque in hoc sæculo videmus; concupiscentias et illicita carnis desideria refrænemus, munditiam mentis et corporis habeamus; Deum super omnia et proximum sicut nos diligamus, viscera compassionis et misericordiæ super afflictos habeamus; Dei, non nostram voluntatem quæramus; paupertatem, humilitatem diligamus; ad promissam beatitudinem toto desiderio festinemus, adversitates et persecutiones pro Christo pati gaudeamus, illa cælestia gaudia semper in animo nostro meditemur et ambiamus; mora nobis videatur quod in hoc sæculo moramur, parum nobis videatur quantumcunque hic pro Christo laboramus. Si sic, fratres mei, fecerimus, procul dubio illius sum-

mæ beatitudinis participes erimus. Quod meritis A
sanctorum martyrum suorum largiatur nobis Do-
minus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spi-
ritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula
sæculorum.

XI.

UNIUS MARTYRIS. SERMO DE LIBRO SAPIENTIÆ.

Justus si præoccupatus morte fuerit, anima ejus in refrigerio erit (Sap. iv), etc. Cum præcipue justi patiantur in hoc sæculo tribulationes, infirmitates, et persecutiones, et plerumque gladio, vel aliqua alia morte festinata, sine testamento, et sine rerum dispositione tollantur de hoc mundo, considerantes hoc mundani homines, putant eos vel a Deo reprobatos esse, vel Deum mundana non curare. Contra igitur istam mundanorum opinionem loquitur Sapiens in hac lectione, ostendens tria : Primo quod justus quantumcumque præoccupatus videatur, tamen requiem ingreditur. Secundo, quod in bona senectute moritur. Tertio, demonstrat quare non cito de mundo tollatur. Primo igitur demonstrat quod justus quantumcumque præoccupatus videatur, tamen requiem ingreditur. Bene autem dico, præoccupatus videatur, quoniam præoccupatus non est, sed videtur. Qui enim semper paratus exspectat mortem, præoccupari non potest. Qui vero paratus non est, etsi senex et decrepitus moriatur, tamen præoccupatus moritur. Unde Psalmista: « Viri impii non dimidiabunt dies suos (Psal. lvi). » At justus, cui est oneri vita præsens et qui venturam desiderat, et ad illam totis viribus, se præparat, similis hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis. Et si in prima vel secunda, vel in tertia, vel in quarta vigilia venerit, beatus est quem dominus suis invenerit vigilantem, quoniam super omnia bona sua constituet eum (Matth. xxiv). Quia igitur dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet, semper, fratres mei, vigilemus, semper parati simus, mortem nobis instare semper cogitemus. Propter hoc quippe voluit Dominus mortis nostræ terminum nobis esse incertum, ut semper mortem quasi præsentem timeremus, et ad eam suscipiendam præpararemur. Secundo, demonstratur quod justus quantumcumque sit morte præoccupatus, tamen in bona senectute moritur, cum subditur : *Senectus enim venerabilis est; non diuturna*, id est non dierum neque numero annorum computata. *Canis enim sunt sensus hominis*, id est, sapientia est bona canities hominis, et *ætas senectutis vita immaculata*, id est, bona vita est bona senectus. Duæ senectutes nobis demonstrantur, una annorum, altera morum. Prima sine secunda est pessima. Prima simul et secunda, bona. Secunda sine prima, optima. Senex enim diebus et non moribus abominabilis est. Scriptum est enim : « Puer centum annorum maledictus erit (Isa. lvi). » Quæ enim major abominatio quam canescere corpore et non corde; mento, et non mente; quam gestare exterius rugosum senem, quam interius juvenem lascivien-

tem. Tales erant illi duo senes inveterati dierum malorum, qui puellam teneram Susannam corrumpere voluerunt, sed ab ea superati sunt (Dan. xiii). Hujusmodi senes præ cunctis ætatibus tanto damnabiles sunt, quanto in eis nec frigiditas ætatis ardorem libidinis, nec gravitas corporis levitatem mentis superare potest. Senex vero diebus simul et moribus bonus et venerabilis est. Qui convenienter respondet maturitate cordis maturitati corporis, et candor mentis candori menti, et gravitate animi gravitati carnis. Tales erant illi duo sanctissimi senes Simeon et Anna, qui ante Deum erant justi et timorati, non recedentes a templo, servientes Deo jejuniis et obsecrationibus die et nocte, et ideo meruerunt a Spiritu sancto illustrari et responsum accipere videndi Christum, antequam morerentur, et ipsum in ulnas suas accipere et de eo prophetare (Luc. i.). Senex vero moribus et non diebus tanto sanctior est et admirabilior, quanto virtute mentis superat naturam ætatis, observans in juventute maturitatem, in carnis calore castitatem, in ætatis levitate gravitatem. Tales senes fuerunt Daniel et pueri in fornacem missi, talis senex fuit Joseph, talis senex fuit Joannes Baptista et Joannes evangelista, talis senes fuerunt innumera- biles virgines, quæ non solum ætatem, imo etiam sexum et sæculum et etiam ipsam mortem superaverunt, et per immanitatem tormentorum ad Deum pervenerunt. Vera est igitur, fratres mei, sententia, quoniam justus quantumcumque præoccupatus moriatur, tamen non moritur nisi canus et maturus. Canitiem igitur morum et maturitatem vitæ habere salagamus, fratres mei, quam habentes. mortem securi exspectamus: præveniri a morte non possumus; non in dimidio, sed in plenitudine dierum de mundo ad cælum transmigramus.

Tertio, demonstratur quare justus cito de mundo tolluntur. Ponuntur autem hic quinque causæ: Prima est, quoniam ideo cito de mundo tollitur, quoniam Deus diligit eum, et vult eum cito in beatitudine sua habere secum. Hanc causam innuit, cum subdit : *Placens Deo factus dilectus*. Ac si dicat : Quia placuerat Deo immaculata vita, ideo vult Deus ut fiat ei dilectus et familiaris in beata vita. Secunda est, quoniam justus ideo cito de mundo tollitur, quoniam eo dignus non erat mundus. Hanc causam ponit, cum subdit : *Vivens inter peccatores translatus est*. Ac si aperte dicat : Quia sancte vivebat inter peccatores, nec tamen peccatores ad exemplum et doctrinam ejus corripiebantur, ideo merito indignis subtrahitur ad ejus gloriam, et ad illorum confusionem. Ad ejus quippe gloriam fuit, quod inter peccatores bene vixit. Non enim gloria magna inter sanctos sancte vixisse, sed inter peccatores sancte vixisse valde laudabile est. Hinc laudatur Job cum dicitur : « Erat vir in terra Hus, nomine Job, simplex et rectus (Job i). » Hinc et in Canticis canticorum dicitur : « Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias (Cant. ii). » Ad confusionem

eorum est qui nec ad exemplum, nec ad doctrinam ejus præsentem emendari voluerunt; nec festinatam sancti de inter eos subtractionem, iram Dei esse contra illos intellexerunt. Hinc etenim scriptum est: « Ecce quomodo moritur justus; et nemo percipit corde, et viri justi tolluntur, et nemo considerat. A facie iniquitatis ablatus est justus, et erit in pace memoria ejus (Isa. LVII.) » Hanc iram Dei, fratres, multum formidare debemus; quando videmus aliquem sanctum de medio nostrum subtrahi, ne videlicet nobis ideo subtrahatur, quia ejus contemnescentes doctrinam, eo digni non eramus. Tertia causa est, quoniam aliquando justus cito de mundo subtrahitur, ne in tam lubrica hujus mundi via aliquando labatur. Hanc causam ponit cum subdit: *Raptus est ne malitia mutaret intellectum illius, aut fictio deciperet animam illius*, id est ne malitia eorum cum quibus conversabatur, vel malo exemplo, vel mala doctrina, vel graviore persecutione, mutaret intellectum illius de bono ad malum, aut fictio, id est tentatio occulta, vel carnis vel diaboli, deciperet animam illius, sicut plerisque multoties evenit. Quarta causa est, quoniam ideo justus cito de mundo tollitur, quoniam in meritis erat consummatus. Hanc causam ponit cum subdit: *Consummatus in brevi explevit tempora multa*. Ac si aperte dicat: Quanvis brevi tempore vixerit, tamen plenus dierum et consummatus meritorum mortuus est, quoniam illa quæ alii per longa tempora comparant merita, iste brevi tempore comparavit. Et nonne, fratres mei, probior et felicior videtur ille qui in brevi multa perfecit quam ille qui nisi per multa tempora illa perficere non potuit? Nonne felicius est cito quam tarde ad bravium pervenire? *Placida enim, inquit, erat Deo anima illius*. Et propterea dedit et in brevi perficere, quæ cæteri non faciunt nisi in longo tempore. Propter hoc, id est propter hanc et propter prædictas causas, properavit educere eum de medio iniquitatum. Quinta vero causa est quoniam ideo aliquando justum Dominus cito de mundo aufert, ut parcat laboribus ejus. Hanc causam innuit, cum subdit: *Quia gratia Dei et misericordia ejus, et respectus in electis illius*. Gratia, quando eis in via hujus sæculi gratiam virtutum confert. Misericordia, quando eos inter tribulationes, ne deficiant, sustinet. Respectus, quando cito de labore ad requiem eos transfert. Oremus igitur, fratres mei, oremus genitibus et suspiriis Deum et Dominum nostrum, quatenus nobis servulis suis gratiam suam, per hujus mundi tenebras illuminatricem et conductricem, conferat, sustentamentum misericordiæ suæ nobis inter tribulationes hujus mundi præbeat, de hujus mundi laboribus ad refrigerium æternæ beatitudinis nos transferat. Amen.

XII.

ITEM, SERMO DE MATHÆO. DE EODEM.

Dixit Jesus discipulis suis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam

A et sequatur me (Matth. xvi), etc. Quadripartita est lectio ista, fratres mei. Primo enim Dominus ostendit quid facere debeamus, si eum sequi volumus. Secundo, demonstrat quare animas nostras et omnia temporalia pro eo ponere debeamus. Tertio, minatur quod ipse erubescet in futuro eos qui eum sequi modo erubescunt. Quarto, dicit quosdam discipulorum ante mortem promissum Dei regnum esse visuros. Primo igitur quid facere debeamus, si eum sequi volumus, ostendit cum dicit: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me*. Tria dicit: *Abneget semetipsum, tollat crucem suam, sequatur me*. In quibus et numerus et ordo necessarius est. Neque enim primum absque duobus sequentibus, neque duo prima absque tertio sufficere possunt. Primo igitur præcipit ut abnegemus nosmetipsos. Sunt autem, fratres mei, tres species abnegationum. Abnegare seipsum, abnegare res proprias, abnegare propriam voluntatem, et abnegare quidem seipsum, id est propria vitia, quod hic præcipitur, tenetur omnis homo, ut abnegemus non naturam, sed vitium: non quod a Deo facti sumus, sed quales nos peccando fecimus. Scriptum est enim: « Verte impius, et non erunt (Prov. xii). » id est, converte eos de impietate ad pietatem, et jam non erunt impii, sed potius pii. Si quis vixerat et fuerat luxuriosus, convertatur et luxuriam deserat, abnegat utique quod fuit. Si quis vixerat avarus, esse avarus desinat, abnegat utique quod fuit. Hinc Paulus postquam infidelitatem et crudelitatem deseruit, se non vivere qualis ante vivebat dicit: « Vivo, inquit, ego, jam non ego (Gal. ii). » Quid ergo vivis? « Vivit in me, inquit, Christus (Ibid.). » Ac si aperte dicat: Malitia prior extincta est in me, et Christi gratia vivit in me. Non vivo malus, sed vivo Christianus. Abnegare vero proprias res tantum est perfectorum, qui, implentes non solum præcepta, sed etiam consilia Christi dicentis: Si vis perfectus esse, vade, et da quæ habes pauperibus, et veni, sequere me (Matth. x), » omnia relinquunt, et nudum Christum nudi sequuntur. Tenemur quidem ex mandato, fratres mei, omnes tam perfecti quam imperfecti cupiditatem et amorem abnegare; sed ipsas res relinquere ex mandato non tenemur, sed ex consilio admonemur, eo quod exoneratus et nudus magis expeditus sit ad viam percurrendam. Cum onere quippe cursor non potest bene currere, nec natator bene natare. Hinc Paulus: « Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet (I Cor. ix). » Et: « Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus (II Tim. ii). » Dum enim in via hujus mundi simus, cum diabolo certamen habemus, qui nihil possidet in hoc mundo. Nudi ergo luctemur cum nudo: nam si vestitus quis cum nudo luctetur, facile dejicitur, quia habet unde teneatur. Propterea, fratres mei, impedimenta rerum temporalium abjiciamus, ne per ea tentati a diabolo præcipitemur, vel a cursu nostro

retardemur. Abnegare vero propriam voluntatem A perfectorum est, qui non solum propria vitia et proprias res, sed etiam proprias voluntates abnegant, subdentes se mandato spiritualis patris, et jam non quod ipsi voluerunt, sed quod ipse præceperit, faciunt. Omnes quidem tenemur, fratres mei, malas voluntates abnegare : sed et isti etiam suas bonas voluntates abnegant, ut jam de cætero neque etiam orare, neque jejunare, neque aliquam bonam voluntatem suam facere, nisi juxta arbitrium et voluntatem abbatis sui queant, effecti spirituales Jesu Christi imitatores, qui de seipso ait : *Nou veni ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me (Joan. iv).* » Et quis, fratres mei, melius posset facere voluntatem suam quam ille cujus voluntas semper optima est, et qui semper idem vult cum Patre? Attamen ipse dicit se non suam, sed Patris facere et querere voluntatem, ut demonstraret nobis multo magis nos, qui frequenter malas cogitationes habemus, non debere nostras, sed potius spiritualis patris nostri et querere et facere voluntates.

Secundo, præcipit Dominus ut qui abnegavit semetipsum, quia hoc non sufficit, aggrediatur laborem virtutum, cum subdit : *Tollat aruceam suam.* Crux, fratres mei, labor et tormentum est. Præcipimur igitur crucem nostram tollere, id est laborem et tormentum virtutum acquirendarum vel per nos spontanei assumere, vel per alios impositum gratanter sustinere, Tribus quippe modis crucem tollimus, vel cum per ab continentiam et castigationem corpus nostrum affligimus, vel cum per compassionem proximi mens nostra afficitur, vel cum illata a persecutoribus injuriæ corpore et animo patienter sustinentur : in primo, virtutem abstinentiæ et continentiæ; in secundo, virtutem charitatis et misericordiæ; in tertio, virtutem fortitudinis et patientiæ consequentes. Primam crucem demonstrat se Doctor gentium portare, cum dicit : « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo (1 Cor. ix). » Secundam vero demonstrat se portare cum dicit : « Quis infirmatur, et ego non infirmor? » (II Cor. xi.) Tertiam vero demonstrat se ferre cum dicit : « Gaudeo nunc in passionibus pro vobis, et adimpleo quæ desunt passionum Christi in carne mea (Col. i). » Sed nec, fratres mei, ista cuiquam sufficiunt, nisi et tertium addatur quod subjungit Dominus, et sequatur me. Multi quippe crucem abstinentiæ et castigationis ferunt, sed tamen per intentionem vanæ gloriæ eam sibi inutilem reddunt. Quos bene Simon ille significat qui, inventus in itinere, crucem Domini in angaria portat (Matth. xxvii), quia cum ad opus bonum ex bona voluntate aliquis non ducitur, crucem justis sine fructu peccator operatur. Unde idem Simon crucem portat, sed non moritur, quia gloriosi abstinentes per abstinentiam quidem corpus afficiunt, sed per desiderium vanæ gloriæ mundo vivunt. Multi quoque crucem compassionis ferunt in ani-

mo, sed tamen per indiscretionem eam sibi inutilem reddunt, dum per falsam pietatem usque ad condescendendum vitiis eos inclinat. Compassio quippe homini, et rectitudo vitiis debetur, ut in uno eodemque homine et diligamus bonum quod factum est, et persequamur mala quæ fecit. Ne dum culpas incaute remittimus, non jam per charitatem compati, sed per negligentiam concedisse videamur. Multi quidem crucem passionum et corpore et animo portant, ut gentiles et philosophi, sed hanc sibi inutilem reddunt, dum non pro charitate et imitatione Christi, sed tantum pro vanitate philosophiæ suæ eam ferunt. Si ergo, fratres mei, has crucis nobis facere volumus, per eas Christum sequamur, ut videlicet et in cruce castigationis sequamur Christum intentione, et in cruce compassionis sequamur discretionis rectitudine, et in cruce persecutionum sequamur Christum, causa et imitatione.

Sequitur pars secunda, in qua demonstrat Dominus ob quam causam animas nostras et omnia temporalia propter eum ponere debeamus, cum subdit : *Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam. Et qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet eam.* Sicut sunt duæ vires animæ, sensualitas scilicet quam anima per officinas corporis excreet, et ratio, ita sunt duæ salvationes et perditiones ejus : una videlicet temporalis, et altera æterna. Et temporalis quidem animæ salvatio est, quando quis ejus sensualitatem et vitam carnalem bene custodit, eam bene pascendo, bene potando, bene vestiendo, ejusque desiderio satisfaciendo; eam nec etiam pro Christo ponere volendo. Qui sic vult animam suam salvare temporaliter, procul dubio perdet eam æternaliter. Ideo vero temporalis animæ est, quando fidelis sensualitatem et corporalem suam vitam affligit laborando, jejunando, castigando, cupiditates et desideria ejus cohibendo, et, si locus fuerit, etiam eam pro Christo morti exponendo. Qui sic temporaliter perdiderit animam suam propter Christum, procul dubio salvam eam faciet in æternum. Sic ergo nobis loquitur Dominus cum dicit : *Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam. Et qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet eam.* Quasi dicatur agricolæ : Frumentum si servas perdis, si seminas renovas. Nam nisi perdat in pulvere, nec renovatur in messe. Sic ergo temporalis vita contra Deum custodita, non prodest, imo nocet. Ergo multo magis temporalia lucra propter eam facta contra Deum non prosunt, imo multum nocent. Et hoc est quod subjungit : *Quid enim prodest homini si lucretur totum mundum, se autem perdat et detrimentum sui faciat?* Persecutionis tempore ponenda est anima; pacis vero tempore frangenda est cupiditas terrena. Cum persecutio ab adversariis deest, tunc cum summa vigilantia cor custodiendum est. Nam pacis tempore, quia licet vivere, licet etiam ambire. Quam ambitionem, fratres mei, bene restringemus,

si brevitatem vitæ semper meditemur. Longa nostra desideria increpat brevis via. Quid enim magis stultum quam, decrescente via, viaticum augere, et, deficientibus diebus, dictam multiplicare?

Sequitur pars tertia, in qua Dominus minatur quod ipse erubescet in futuro eos qui erubescunt eum sequi modo, cum subiungit: *Qui me erubuerit et sermones meos, hunc Filius hominis erubescet cum venerit in majestate sua, et Patris, et sanctorum angelorum.* Hæc sententia invehitur in nos, fratres mei, qui tametsi Christum ejusque sermones ore confiteri, eo quod cæteri eum confitentur, non erubescimus, tamen moribus et vita eum confiteri verecundamur. Insignia quippe Christi quæ in se ostendit et aliis prædicavit, sunt humilitas, paupertas, abjectio, patientia, passio, et humijmodi. Cum igitur, fratres, humiliari, pauperes fieri, abjici, contemni, pati propter Christum erubescimus, nonne Christum et sermones ejus erubescimus? Si forte cum proximo jurgium fecimus, priores satisfacere verecundamur, et cum ut prior nobis satisfaciatur, exspectamus. Ut quid hoc est, nisi quia magis honorari quam humiliari quærimus, et exemplum Christi sequi erubescimus? Christus enim cum discordia inter nos et ipsum, peccatis nostris exigentibus, esset, non exspectavit ut nos priores eum requireremus, sed ipse prior nos requisivit, reconciliationem nobis obtulit, legatos pacis apostolos et sequaces eorum misit, et adhuc quotidie mittit. Unde unus eorum, Paulus videlicet, dicit: « Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos: obsecramus vos, reconciliamini Deo (II Cor. v). » Erubescat igitur superbia nostra. Deus offensus nos peccatores per legatos suos ad pacem prior rogat venire, et nos miseri peccatoribus proximis nostris priores erubescimus satisfacere!

Sequitur pars quarta, in qua Dominus, ad promissi regni certificationem, promittit quosdam discipulorum visuros illum etiam ante mortem suam, cum subdit: *Dico autem vobis vere: Sunt hic aliqui qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis in regno suo.* Hi discipuli sunt Petrus, Jacobus et Joannes, quibus post septem dies, ut in sequentibus continetur, Dominus gloriam suam in monte Thabor transfiguratus demonstravit (Matth. xvii). Discipulis quippe adhuc rudibus aliquid promittendum fuit in præsentī vita, ut in fide roborarentur et in spe futuræ. Sic et Israelitico populo promissionis terra promittitur, et, cum vocandus esset ad cælestia, terrenis promissionibus suadet (Exod. iii). Ut quid hoc? nisi quia dum esset aliquid quod ex vicino perciperetur, illud jam certius crederet quod ei de longinquo promissum esset. Carnalis enim populus, si parva non acciperet, magna non crederet. Unde et de eis dicitur: « Dedit eis regiones gentium, et labores populorum possederunt, ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant (Psal. civ). » Et sunt adhuc non

A nulli, soli nomine Christiani, qui sola visibilia diligunt, invisibilia non appetunt, qui nec esse credunt. Quos sancti martyres quibus solemnizamus, redarguunt. Nunquid enim se ita promptos morti traderent, nisi constitisset eis esse vitam futuram? Et ecce illi qui ita crediderunt, et miris operibus effulserunt, et mortui sese vivere miraculis produnt. Ad extincta namque corpora eorum viventes agri veniunt, et sanantur; perjuri veniunt, et a dæmonio vexantur; dæmoniaci veniunt, et liberantur. Quam gloriose igitur vivunt ubi vivunt! Si in tot miraculis vivunt hic, ubi mortui sunt? Aternam igitur vitam, fratres, credamus firmiter, speremus et appetamus; propter eam omnia terrena contemnamus, carnales voluptates et voluntates nostras abnegemus, crucem Christi et in castigatione carnis, et in compassione proximi, et in æquanimitate persecutiones patienter feramus, vitam et doctrinam Christi omnimodo sequi studeamus, quatenus ejus beatitudinis participes esse mereamur, ipso largiente qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XIII.

UNUS MARTYRIS. SERMO DE LIB. SAPIENTIÆ.

Beatus vir qui inventus est sine macula, et qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris (Eccli. xxxi), etc. Quadripartita est hæc lectio, fratres mei. Primo quippe quis sit beatus demonstrat. Secundo, eum commendat. Tertio, unde meruerit dicit. Quarto, in quo præmium ejus consistat ostendit. Primum igitur quis sit beatus ostendit, cum dicit: *Beatus vir qui inventus est sine macula, etc.* Quis est beatus? vir scilicet qui non est mollis nec effeminatus, sed potius virilis et virtuosus. Deus enim duro milite gaudet, non eo qui otio, deliciis, voluptatibus sese præbet, sed eo qui in abstinentiis, in asperitatibus, et in laboribus sese exercet: « Non enim coronabitur, nisi qui legitime certaverit (II Tim. ii). » Nec pervenitur ad magnum præmium nisi per laborem magnum. Deinde virtutes beati viri exponit, cum subdit: *Qui inventus est sine macula.* Non ait qui non habuit maculam, quoniam nemo mundus a sorde, nec etiam infans cujus vita est unius diei super terram, sed *qui inventus est sine macula*, id est, qui, etsi aliquando habuit maculam, tamen lacrymis veræ poenitentiae eam abluit et emundavit, juxta quod Psalmista: « Beati, inquit, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Psal. xxxi). » Vocatur autem universaliter macula criminalis peccati, specialiter vero macula vocari potest luxuria, eo quod plus quam cætera criminalitia tam corpus quam animam commaculet. Unde Apostolus: « Omne peccatum, inquit, quodcumque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat (I Cor. vi). » Id est, nullo peccato sic totus homo corporis ipsius voluptati addicitur, et inevitabiliter afficitur, sicut fornicatione, quoniam

in aliis peccatis, illis etiam quæ per corpus exercentur, qualia sunt ebrietas et rapina, liberum est animo in eodem tempore et aliud operari, et alibi cogitatione distendi. Qui vero fornicatur, totus absorbetur, ut animus liber non sit, sed totus homo fiat caro. *Et qui, inquit, post aurum non abiit*, id est quem divitiarum et ambitionum cupiditas a vitæ rectitudine non fecit deviare. Hæc duo, videlicet luxuria et cupiditas, sunt, juxta Salomonem (*Prov. xxx*), «duæ filiæ sanguisugæ», id est concupiscentiæ, quæ semper dicunt: «Affer, affer.» Utraque enim est insatiabilis; luxuriam quippe quanto plus sequeris, tanto plus eam gestis; et post copiam rursus patieris egestatem. Cupiditatem quoque nulla satiat abundantia, sed, more hydropici, cum plus bibit, plus sitit. Et:

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.

Nec speravit, inquit, in pecunia thesauris, id est, non fuit avarus pecuniæ, sed potius distributor, juxta illud: «Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi (*Psal. cxi*).» Sicut enim cupidi est non concupiscenda concupiscere, ita avari est non retinenda retinere et in eis sperare. Unde avaritia idolorum servitus ab Apostolo nuncupatur (*Col. iii*). Avarus enim nummum pro Deo colit. Itaque, fratres mei, qui non mollis mente, sit virtuosus. Qui est mente et corpore immaculatus, qui temporalia contemnit, et ea si habeat, propter Deum pauperibus distribuit, iste dicitur jam esse beatus. Ad istas igitur virtutes adipiscendas toto desiderio laboremus, quatenus et nos in numero beatorum computari mereamur.

Sequitur pars secunda, in qua prædictum laudat, cum subdit: *Quis est hic, id est quantus est hic, et laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.* Non ait mirabile, sed mirabilia. Qui enim hujusmodi virtutes in hac vita observant, tria mirabilia in se demonstrant. Mirabile raritate, quoniam mirum est quod aliquis virtuosus, immaculatus, contemptor sæculi et distributor pauperibus inveniatur in hoc sæculo, ubi sunt omnes molles, maculati, amatores sæculi, contemptores pauperum habentur, juxta illud poetæ:

Rara avis in terris nigroque simillima cyeno.

(*Juv. sat. vi, 161.*)

Mirabile virtute, quoniam mirum est quod non hominis, sed divinæ virtutis est, quod homo positus in carne, non secundum carnem; in mundo, non secundum mundum; inter homines, non secundum homines, sed potius spiritualiter, cœlitus et angelice vivat. Unde Job ad Deum clamat: «Quis potest, inquit, facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es?» (*Job xiv.*) Mirabile difficultate, quoniam mirum est et summæ difficultatis inter homines nocte et die conversari, et eorum pravo convictu non corrumpi, eorum sordibus non illiniri. Quid enim mirabilius quam inter ebrios et vomentes siccum et sobrium esse, quam inter

A contagiosos vivere sane? *Qui in illo, inquit, perfectus inventus est*, id est in prædictarum virtutum executione, *erit illi gloria æterna.* Magnum, mirabile et gloriosum meritum, majus, mirabilius et gloriosius præmium consequetur.

Sequitur pars tertia, in qua ostenditur unde sit meritum, cum subjungitur: *Qui potuit transgredi*, non faciendo ea quæ præcepta sunt fieri, quod proprie est delictum, *et non est transgressus, et facere mala quæ prohibita sunt*, quod proprie dicitur peccatum, *et non fecit.* Ex eo enim, fratres mei, quod habemus libertatem arbitrii, sive ad bonum, sive ad malum, promereri dicimur, quando scilicet malum quod facere possumus evitantes, bonum eligimus et operamur. Pro opere enim quod facere non possumus, nec pœnam nec præmium meremur. Quanto igitur majorem libertatem quis habet, tanto magis meretur, si malo evitato bonum operetur. Multum igitur meruerunt sancti, qui libertatem arbitrii, et libertatem gratiæ, et libertatem corporalem habentes, non inde (ut quidam fecerunt) tanto diffusius quanto liberius peccaverunt, juxta illud Petri: «Quasi liberi et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei (*1 Pet. ii*).» Juxta igitur hanc regulam magis meretur qui in libertate quam qui in servitute vivit innocentem, qui in abundantia quam qui in paupertate vivit abstinenter, qui in populo quam qui in claustris continenter. Sed quoniam quidam ad hoc se sentiunt imbecilles, præeligunt non majorem coronam, sed majorem securitatem, spontaneæ servituti, paupertati, et custodiæ se tradentes. In quo quoque merentur plurimum, si perseveranter et sponte servant promissum suum. Propterea, fratres mei, unusquisque eligat viam sibi magis aptam. Qui libertate et abundantia temporali scit uti bene, eis utatur, et per eas vitam æternam mereatur. Qui vero eis bene uti non novit, spontaneam eligat subjectionem et paupertatem, quatenus arbitrio regatur alieno, qui nescit regi suo.

Sequitur pars quarta, in qua demonstratur in quo præmium justus constituatur, cum subditur: *Ideo stabilita sunt bona illius in Domino.* Justus quippe qui firma spe semper Domino adhæsit, qui ad eum omnia opera sua retulit, qui res temporales per manus pauperum ad eum transmisit, habet bona, id est præmia sua, in Deo stabilita; in firmo firma, in æterno æterna, in beato beata. *Et eleemosynas*, inquit, *illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum*, et Ecclesia scilicet militans et ecclesia triumphans. Ecclesia militans ad imitationem, Ecclesia triumphans ad laudationem. Nos quippe, fratres mei, quando narraimus, vel narrari audimus quam compatiens et misericors fuit Nicolaus super afflictos, quam pius et eleemosynarius fuit Joannes patriarcha Alexandrinus, cæterique sancti super egenos, instruimur et ad similia incitamus, quatenus per similia opera ad similem coronam pervenire satagamus, quatenus bona opera nostra stabilita sint, non in terra, «ubi

tinea et ærugo demolitur, et fures effodiunt et furantur (*Matth. v.*, » sed in Domino, qui pro parvis ingentia, pro caducis æterna, pro terrenis celestia præmia suis largitur, cui honor et gloria per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XIV.

UNIUS MARTYRIS. SERMO DE LUCA.

Dirit Jesus discipulis : Si quis venit ad me, et non odit patrem suum et matrem, et uxorem, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus (*Luc. xiv.*), etc. In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, demonstrat nobis Dominus quæ sint nobis necessaria, ad hoc, ut de numero electorum suorum esse valeamus. Sunt autem illa quatuor : vitia odisse, virtutes diligere, in his perseverare, nec de suis meritis, sed de sola Dei misericordia præsumere. Primum igitur nos hortatur Dominus ad odium vitiorum, cum subdit : *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus.* Non enim in his verbis Dominus, qui alibi præcepit nobis honorare patrem et matrem, et diligere proximum (*Eccl. x.*), præcepit eos odio habere, sed tantum vitia ipsorum. Eo igitur modo quo debemus odisse nosmetipsos, eo modo debemus odisse parentes et proximos nostros. Debemus quippe odisse nosmetipsos, quales scilicet peccando nos fecimus, et debemus diligere nosmetipsos, quales videlicet a Deo facti sumus. Debemus persequi vitia nostra, quæ a nobis non a Deo sunt, et fovere naturam ipsam, quæ a Deo, non ex nobis est. Ita quoque in parentibus et proximis nostris vitia eorum debemus odio habere, et naturam fovere cum tanta discretione ut aliquando propter vitia eorum naturam eorum non persequamur, nec aliquando propter dilectionem naturæ vitia eorum foveamus. Propter hoc enim nomine carnalium affectuum, videlicet patrem et matrem, uxorem, et filios, et animam propriam, vigilanter posuit, ut ostenderet quod propter nullum carnalem affectum erat aliquis in peccato suo fovendus, vel contra Deum diligendus, imo propter amorem Dei, si necesse sit, omnes carnales affectus sunt abijciendi. Quandiu carnales affectus vel animæ nostræ, vel parentum, vel filiorum nostrorum non obsistunt nobis in via Dei, eos teneamus. Si vero nos impediunt, eos abijciamus. Certe dum Paulus Jerusalem pergeret, propheta Agabus zonam illius apprehendit, et pedibus suis alligavit, dicens : « Virum, cujus est hæc zona, sie alligabunt in Jerusalem (*Act. xxi.*). » Sed qui perfecte animam suam oderat dicebat : « Ego non solum alligari, sed etiam mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Jesu Christi (*ibid.*). » — « Nec facio animam meam pretiosiores quam me (*Act. xx.*). » Ecce quomodo animam suam oderat, imo odians amabat, ejus carnalem affectum abiciebat, volens eam mori temporaliter propter charitatem Christi, ut eum eo æternaliter vive-

ret. Similiter si affectus parentum vel filiorum nos impediunt a charitate Dei, sicut fiebat in primitiva Ecclesia, parentibus, filiis et amicis infidelibus, fidelem a fide retrahentibus, eos tanquam alienos ignoremus. Etsi se nobis objiciant, eis calcatis ad Deum confugiamus. Pietatis enim genus est hac in re esse crudelem.

Secundo vero nos hortatur ad virtutes eum subdit : *Et qui non bajulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus.* Multi quidem discipuli Christi fuerunt, qui tamen crucis patibulum experti non sunt. Non solum igitur crucis patibulum vocat Dominus crucem, sed etiam quemlibet corporis vel animæ laborem vel afflictionem. Porro sine magno labore et afflictione de imo ad altum, de vitiis ad virtutes ascendere non valemus. Nam vitiorum via facilis est ; virtutum vero via valde difficilis est. Unde Dominus : « Ampla, inquit, et lata est via quæ ducit ad vitam (*Matth. vii.*). » Dicit igitur hic nobis Dominus quod discipuli ejus esse nequimus, nisi crucem nostram bajulemus, id est nisi laborem et difficultatem virtutum amplectamur. Sane crux ista tripliciter bajulatur ; aut enim per laborem et abstinentiam corpus castigatur, aut per compassionem proximi mens affligitur, aut cum illatæ injuriæ æquanimiter sustinentur. In primo, abstinentiam et continentiam ; in secundo, charitatem et misericordiam ; in tertio, fortitudinem et patientiam possidemus. Sed quia quidam crucem corporalis castigationis ferunt propter vanam gloriam, aut crucem compassionis propter carnalem et indiscretam pietatem, aut crucem injuriam propter vanam gloriam, quia hi omnes crucem portant, sed Dominum non sequuntur, subjungit Dominus, *et venit post me* ; ut videlicet, fratres mei, et laborem virtutum in castigatione corporis, et in compassione mentis, et in patientia persecutionis amplectamur, et hæc tantummodo propter charitatem et imitationem Christi faciamus. Tertio quoque perseverantiam esse nobis necessariam ostendit, cum per parabolam subdit : *Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habet ad perficiendum, ne postea cum posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes qui viderint incipiant illudere eum, dicentes : Quia hic homo capit ædificare, et non potuit consummare ?* Cum in ædificio Dei laborantes, bonum opus bono operi, virtutem virtuti, adjiciendo, ascensiones in corde nostro disponimus (*Psal. lxxxiii.*), quid aliud quam turrim ædificamus ? Sicut enim turris, ita et constructio virtutum nos ab inimicis defendit, et ad alta nos sustollit. Hanc turrim fides fundat, spes parietes erigit, charitas lapides lapidibus ligat, imaque virtus suum propugnaculum fabricat. Humilitas totum ædificium sublimat et consummat. Quam utique turrim si ædificare volumus, oportet prius ut sedentes, id est a tumultibus mundi quiescentes, sumptus computemus. Tunc sumptus computamus, cum discerni-

mus propter cœleste ædificium omne vitium esse fugiendum, virtutem esse sequendam, animam contra adversa esse preparandam, mundum contemnendum, et temporalem substantiam propter charitatem Domini nostri erogandam, et in omnibus his perseverandum. Non enim sicut ad terrenum ædificium construendum, sic ad cœleste necesse est nos expensas colligere, imo potius erogare. Ille est quod dives cum audisset a Domino præceptum omnia relinquendi, abiit tristis (Matth. xix; Marc. x); et tanto plus arctatus est in mente, quanto plus dilatatus fuerat in possessione. Omnes igitur hi sumptus cum perseverantia necessarii sunt nobis. Quod si in bono principio (quod absit) non perseveramus, omnes labores nostros inutiles nobis reddimus, et inimici nostri, id est dæmones et mundani homines, incipient illudere nobis dicentes: *Quia hic homo capit ædificare, et non potuit consummare*, teste quidem Paulo, « facti sumus spectaculum mundo, angelis et hominibus (I Cor. iv). » Unde in omne quod agimus occultos adversarios nostros semper cogitare debemus, qui nostris opibus insidiantur, et nisi contra eos vigilemus, patimur irrisores quos habuimus ad malum suadores. Inde est quod Psalmista rogat Dominum dicens: « Ne irrideant me inimici mei (Psal. xxiv) »

Quarto, demonstrat Dominus quod, postquam prædicta fecerimus, nunquam est vobis de meritis nostris, sed de sola Dei misericordia præsumendum, cum per similitudinem de minori ad majus subdit: *Aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem, non prius sedens cogitat si possit cum decem millibus occurrere illi qui cum viginti millibus venit ad se? Alioqui, illo adhuc longe agente, mittens legationem rogat ea quæ pacis sunt.* At rex regum contra nos miseros peccatores ad iudicium venit. Quanta igitur lacrymarum, suspiriorum et piorum operum legatione ab eo misericordiam et veniam implorare debemus, qui cum eo iudicio contendere non valemus! Hoc prævidens Psalmista, timens iudicium, misericordiam rogat, dicens: « Ne intres cum servo in iudicium, Domine, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens (Psal. cxlii). » Ille enim cum viginti millibus ad iudicium contra nos venit, quoniam geminam Decalogi impletionem, quam videlicet mente et opere debuimus implere, nobis opponit. At nos si multum proficimus, vix cum decem millibus, id est cum exteriori impletione Decalogi, et occurrimus. Nam si luxuria a carne jam abscisa est, tamen a corde funditus abscisa non est. Ille qui ad nos venit interiora simul et exteriora disceut. Quid ergo, fratres, faciemus, qui summo Regi in iudicium duplo exigenti de dimidio rationem [reddere] vix valemus, nisi ut dum adhuc longe est, id est dum nos patienter exspectat et ad iudicium venire differt, legationem lacrymarum, penitentiarum, eleemosynarum, orationum sanctarum et omnium bonorum studiorum præmittamus, et veniam misericordiæ postulemus? Cum enim prope erit no-

his morientibus et ad iudicium venientibus, tunc non erit tempus legandi et supplicandi, sed potius pro meritis recipiendi. Infert autem Dominus ex præmissis similitudinibus: *Sic igitur omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Ac si aperte dicat: Sicut non potest ædificium bene consummare, nisi qui cæteris commissis sedens computat sumptus, et sicut non potest secure occurrere fortiori, nisi qui, de propriis viribus dissidens, legat et rogat pacem, sic non potest meus esse electus, nisi qui renuntiat omnibus propter me. Quibus omnibus? vitiis, affectibus, rebus et meritis. Si enim, fratres, volumus esse de numero electorum Christi, necesse est ut propter ipsum vitiis abrenuntiemus, ea penitus fugiendo; abrenuntiemus affectibus nostris, eos divina voluntati postponendo; abrenuntiemus etiam rebus temporalibus, eas propter cœleste ædificium erogando; abrenuntiemus quoque meritis nostris, de eis, quantumcumque benefecerimus, dissidendo, et ad solam Dei misericordiam confugiendo, per quem nos salvare dignetur qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XV.

PLURIMORUM MARTYRUM. SERMO DE EPISTOLA AD HEBRÆOS.

Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones (Hebr. xi), etc. In hac lectione, fratres mei, commendat Apostolus fidem, non quamlibet, sed eam solam quæ operatur per spem et charitatem. Quidam enim fidem habent sine spe, ut dæmones. Quidam habent perceptionem veritatis invisibilium ad religionem pertinentium, cum assensione, sed tamen non habent spem salutis, sed tantum timorem damnationis. Unde Jacobus: « Dæmones, inquit, credunt, et contremiscunt (Jac. ii). » Quidam vero habent fidem, et etiam quamdam spem salutis, sed non habent charitatem, ut quidam falsi Christiani, qui quidem credunt et sperant, sed inutiliter, cum opera charitatis non habeant. De qualibus Jacobus: « Fides, inquit, sine operibus mortua est (ibid.). » Quidam autem fidem et spem per charitatem operantem, ut veri Christiani. De qua vera fide Habacuc propheta ait: « Justus ex fide vivit (Habac. ii). » Quam veram fidem superius Apostolus descripserat, dicens: « Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium (Hebr. xi), » id est, fides est quæ facit jam subsistere per spem in cordibus fidelium præmia repromissa. In quo removetur fides dæmonum, quæ non est in eis substantia rerum sperandarum, sed potius timendarum. Argumentum, inquit, non apparentium, quoniam fides justorum, dum in spe futurorum præmiorum per charitatem operatur, vitia fugiendo, virtutesque sequendo, et multa dira sustinendo, argumentum est nobis resurrectionis et futuræ retributionis. Nisi enim de ea certi essent, nunquam pro ejus adeptione tanta sustinissent. In quo revocatur fides falsorum Chri-

stianorum, qui dum non pene, sed male operantur, non ostendunt nobis argumentum quod ipsi credant, imo potius quod ipsi non credant futuram resurrectionem et retributionem. Commendat igitur Apostolus hic veram fidem iustorum, ostendens duo, videlicet, et quanta iusti propter fidem peregerunt, et quanta propter fidem passi sunt. Et primo quidem quanta per fidem peregerunt ostendit cum subdit: *Sancti per fidem vicerunt regna*, sicut Moyses, Josue, Gedeon, Samson, David, in Veteri Testamento; in Novo autem Constantinus per fidem crucis Christi vincit Maxentium et exercitum Barbarorum. Et Heraclius Chosroes regem Persarum, et Joannes et Paulus regem Scytharum, et multi alii reges multa regna vicerunt. *Operati sunt iustitiam*, divinis praeceptis obediendo, se ipso castigando, et bonos defendendo, et malos puniendo, ut Moyses in Veteri Testamento occidens idololatrias, Phinees transfigens Israelitam fornicantem cum Madianita; in Novo vero, ut Petrus qui Ananiam et Saphiram zelo iustitiae occidit; et Paulus, qui Elimam magnum caecitate percussit. Et alii multi *adepti sunt repromissiones*, ut Abraham recepit filium sibi in senectute promissum, et filii Israel terram promissionis, et Aaron promissionem sacerdotii, David promissionem regni. In Novo vero Testamento suscipiunt discipuli promissum sibi Paraclitum in die Pentecostes, et efficaciam virtutem et signorum super male habentes, et omnes fideles in presenti vita gratiam; post mortem vero, vilam sempiternam. *Obtulerunt ora leonum*, ut, in Veteri Testamento, David et Samson ora insurgentium leonum dissipando, et Daniel ora esurientium leonum, ne ipsum devorarent, constringendo; in Novo autem, leones esurientes sanctos sibi expositos non solum non læserunt, sed etiam eis paruerunt, pecudes eorum servaverunt, et ad sepelienda sanctorum corpora foveas unguibus paraverunt. *Et exstinxerunt impetum ignis*, ut tres pueri in Teteri Testamento missi a Nabueodonosor in fornacem; in Novo autem sanctus Polycarpus, sancta Agnes, sancta Agatha, sancta Cæcilia, multique alii sancti et sanctæ incendium, ne sibi noceret, per fidem exstinxerunt. *Effugaverunt aciem gladii*, id est exercitus armorum, ut Josue, Samson, David, in Veteri Testamento; in Novo autem Germanus Antissiodorus, et Lupus episcopus, et alii multi. *Convaluerunt de infirmitate*, ut Job et Ezechias in Veteri Testamento; in Novo autem Paulus in Laycaonia lapidatus et mortuus reputatus. Tamen per Dei misericordiam convaluit ad profectum plurimorum. Et sanctus Sebastianus a Diocletiano sagittatus, et sagittis quasi ericius obsitus, tamen per Dei gratiam convaluit, et alii multi. *Fortes facti sunt in bello*, in quo pauci multos vicerunt, duce Josue, vel Samson, vel Juda Machabæo. In Novo autem Constantinus, Theodosius, Heraclius, Carolus, multique alii imperatores et principes per fidem in bello fuerunt fortes et victores. *Castra verterunt exterorum*, id est castra

A inimicorum sæpe in fugam verterunt multi tam in Veteri quam in Novo Testamento. *Acceperunt mulieres filios suos mortuos de resurrectione*, id est per resurrectionem: ut eos qui per Eliam et Eliseum resuscitati sunt. In Novo vero Testamento per Petrum et Paulum, per cæterosque apostolos, et martyres, et confessores, ut per Martinum et Hilarium, perque multos alios multi resuscitati sunt.

Hæc omnia, fratres mei, etsi non corporaliter, tamen, quod melius est, quotidie facimus, si fidem operantem per charitatem habemus. Vincimus enim quotidie regna et imperia demoniorum, si eis resistimus, et eos a nobis et ab aliis repellimus; et etiam regna tyrannorum, si Deum plusquam eos timentes, eis pro iustitia Dei obviamus. Iustitiam quoque operamur, si Dei mandatis obedientes, malos corripimus, bonos defendimus, si nec etiam peccatis nostris paremus, si nos aspere castigamus. Repromissiones etiam adipiscimur, dum de bono in melius proficiendo, gratiam Dei, sicut nobis promissit, operantem et cooperantem accipimus, et sic ab hac vita migrantes, eternam accipimus promissionem. Obturamusque ora leonum, si fauces demonum, animas nostras esurientium, ne nobis vel aliis noceant, orationibus refrenamus. Exstinguimus etiam impetum ignis, si incendium libidinis et cupiditatis in nobis et in aliis jejuniis et orationibus consopimus. Effugamus quoque aciem gladii, si exercitus demonum, animas nostras jugulare querentium, orationibus et bonis studiis a nobis propulsamus. Convalescimus quoque Dei infirmitate, si postquam nos peccasse animadvertimus, statim per pœnitentiam et emendationem ad priorem et meliorem gradum cautiore resurgimus; fortes etiam sumus in bello, si contra vitia tentationesque viriliter obluetamur. Castra quoque inimicorum in fugam vertimus, si diabolicas munitiones et insidias fortiori virtute orationum, jejuniorum et bonorum operum dissipamus; et effugamus de resurrectione mortuos suos, si filios sanctorum Ecclesiarum, in peccatis mortuos, oratione, correptione et eruditione in anima resuscitamus.

Secundo vero quanta passi sint sancti per fidem, ostendit cum subdit: *Alii autem distenti sunt*, subaudi in tormentis, non suscipientes redemptionem, id est, non curantes præsentem a tormentis liberationem, ut meliorem invenirent resurrectionem, ut in Veteri Testamento Eleazarus, qui cum uxore et septem filiis ab Antiocho variis tormentis vexatus et occisus est; in Novo autem idem martyres fecerunt innumerabiles. *Alii ludibria et verbera experti, insuper vincula et carceres*. Verbera, ut Noe et Eliseus; vincula et carceres, ut Joseph, Michæas propheta et alii multi. In Novo vero Testamento eadem experti sunt apostoli, et martyres infiniti. *Lapidati sunt*, ut, in Veteri Testamento, Jeremias in Ægypto, Ezechiel in Babylone; in Novo autem Stephanus protomartyr, et Paulus apostolus, et alii plures. *Secti sunt*, ut, in Veteri testamento, Isaia;

in Novo vero, ut Bartholomæus apostolus et alii plures. *Tentati sunt*, subaudi promissionibus, ut Joseph ab uxore Putiphar, et Machabæi ab Antiocho. In Novo vero Testamento multi sancti promissionibus a diabolo et diabolicis hominibus tentati sunt, ut, Christo derelicto, simulacra adorarent, ut sanctus Sebastianus, sanctus Hippolytus, Joannes et Paulus, sancta Agnes, sancta Agatha, sancta Catharina et multi alii. *In occisione gladii mortui sunt*, ut in Veteri Testamento Abimelech cum 70 indutis Ephod et Urias. In Novo autem Joannes Baptista, Paulus apostolus, et alii multi *Circue-runt*, subaudi diversa mundi loca, *in melotis*, id est, vilibus et asperis tunicis lecti. Vel quod dicit in melotis, exponit subdens *in pellibus caprinis*. Dicit enim quidam melotam esse vestis genus, factæ ex pellibus caprinis, qua, propter asperitatem Elias, Joannes Baptista, et adhuc aliqui eremitæ utuntur. *Semper egentes*, subaudi necessariis, *angustiati* in animo, *afflicti* diversis tribulationibus. *Quibus*, id est quorum conversatione *non erat mundus dignus*, id est amatores mundi. *In solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, in cavernis terræ*; ut Elias, et filii prophetarum, quos Abdias tunc quinquagenos pavit. In Novo autem Testamento multi solitarii sic vixerunt. Ii omnes, fratres mei, et nos si vere fideles sumus, quotidie pro modulo nostro sustinemus. Si enim vere fideles sumus distendimur; etsi non in tormentis, saltem jejuniis, laboribus in anteriora nos extendentes, non suscipientes redemptionem corporalis afflictionis, ut meliorem inveniamus resurrectionem. Si vere fideles sumus, ludibria experimur a mundanis hominibus nostrum bonum propositum iridentibus, et nos vel insanos, vel hypocritas, vel impostores vocantibus. Verbera quoque frequenter patimur, vel ab homine, vel a Deo, tanquam pia patre, nos flagellis erudiente, ad nostram purgationem vel probationem. Carceres quoque, si fideles sumus, quotidie experimur, vincula scilicet divinæ legis et charitatis, quibus tene-mur ne contra Dei voluntatem aut velimus aut faciamus, juxta quod Apostolus ait: «Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis (Ephes. iv).» Carceres quoque quotidie patitur anima nostra, et si non alios saltem angustias et molestias corporis, dum, cupientes dissolvi et esse cum Christo (Phil. i), cum Propheta ad Dominum clamamus: «Educe de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo (Ps. cxli).» Lapidamurque frequenter, si fideles sumus, a mundanis hominibus, saltem lapidibus contumeliarum injuriarum, detractionum et accusationum. Sectamur etiam ab his omnibus diversa de nobis opinantibus aliisque dicentibus: «Bonus est (Joan. xii),» aliis dicentibus: «Non, sed seducit turbas (ibid.).» Tentamur quoque a propria carne, vel a diabolo, vel a diabolicis hominibus nos seducere volentibus: contra quos opus est nobis auxilio divino et lucta quotidiana. In occisione quo gladii morimur, si gladio verbi Dei usque ad interiora penetrantis, nos ipsos mortifi-

mus, ut moriamur mundo, vivamus autem Deo. Circueimus quoque peregrinationem istius mundi, si intelligentes nos non habere hic «civilem permanentem. futuram inquirimus (Hebr. xiii).» Et hoc in melotis, in pellibus caprinis, vel ad litteram ciliciis et sacris pœnitentialibus nos induentes, vel vilitatem, et asperitatem, et corruptionem, qua circumdamur, semper considerantes. Egentes quoque sumus, fratres mei, magis divinæ gratiæ et spiritualium virtutum quam terrenorum stipendiorum, ut dicat unusquisque nostrum quotidie cum Psalmista: «Ego vero egenus et pauper sum; Deus, adjuva me (Psal. lxi).» Angustiamur quoque quotidie, cum vidimus aliam legem in membris nostris repugnantem legi mentis nostræ, et captivantem nos in lege peccati (Rom. vii), et clamamus unusquisque nostrum cum Apostolo: «Infelix homo? quis me liberabit de corpore hujus?» (Ibid.). Afflicti etiam sumus pro peccatis nostris frequenter et corpore et mente, vel etiam pro alienis mente, dum considerantes infinitos divinæ legis transgressores, dicere possumus unusquisque cum Propheta ad Dominum: «Tabescere me lecit zelus meus, quia obliiti sunt verba tua inimici mei (Psal. cxviii).» In solitudinibus quoque erramus, si mundanæ perditionis frequentata et lata itinera fugientes, et secretam vitam ducentes, mundanis hominibus errare videamur dicentes unusquisque cum Propheta: «Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine (Psal. lvi),» ad montes virtutum quotidie ascendentes, et tamen in speluncis nos humiliando, et in cavernis gloriam humanam fugiendo latitantes. *Et ii*, inquit, *testimonio fidei*, subaudi operum, *probatii sunt*. Ac si dicat: Illiusmodi omnes qui tanta fecerunt et passi sunt, testimonio fidelium operum probati sunt apud Deum. Quibus nos adjuvare dignetur et præmio et merito, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Amen.

XVI.

PLURIMORUM MARTYRUM, SERMO DE LUCA.

Cum audieritis prælia et seditiones, nolite terri (Luc. xxi), et rel. Quoniam tribulationes et ex improvise venientes, prostrare solent etiam fortiores, ideo Dominus et Redemptor noster venturus longe ante prædixit discipulis suis perturbationes, ut tanto minus eos perturbarent quanto magis eos clypeo præscientiæ muniti essent. Primo igitur, eis prædixit tribulationes præcedentes et significantes finem mundi, et contra eas consolationem. Secundo vero, prædixit eos tenendos, et ad iudices trahendos, et contra eos consolationem. Tercio, dixit eos ab inimicis occidendos, et contra hoc consolationem. Primo itaque tribulationes præcedentes et significantes finem mundi, eis prædixit cum dixit, *cum audieritis prælia et seditiones*. Porro bella, fratres mei, ad hostes pertinent, seditiones ad cives. Ut ergo nos indicet exterius interiusque turbandos, prædixit nos ab hostibus et a fratribus esse passuros. Sicut enim humanum corpus in se-

neetule patitur crebrius passiones mortis præambulas, et ab exterioribus accidentibus exterius, et ab dissonantia humorum interius, sic fiet inminente fine in corpore machinæ mundialis. *Surget enim, inquit, gens contra gentem, et regnum adversus regnum, et terræmotus per loca magni erunt, pestilentia et fames, terroresque de cælo, et sicut in quibusdam codicibus legitur, et tempestates, et signa magna erunt.* Sane signa ista demonstrantur esse ventura, quædam e cælo, quædam e terra, quædam ex elementis, quædam ab hominibus. Ait enim: *surget gens contra gentem, ecce perturbatio hominum. Erunt terræmotus per loca, ecce ira Dei desuper. Erunt pestilentia, ecce inæqualitas aeris.* Quia igitur omnia consummanda sunt, omnia ante consummationem perturbantur. Et qui in cunctis delinquant, in cunctis puniuntur, ut impleatur quod scriptum est: « Pugnabit pro eo orbis terrarum (Sap. v.) » Quia enim omnibus, quæ ad usum vitæ acceperamus, abutimur, ideo cuncta nobis in ultionem convertuntur. Bonum pacis vertimus in usum securitatis. Peregrinationem terræ pro habitatione diligimus patriæ. Salutem corporum in abusum vertimus vitiorum. Abundantia ubertatis, non ad necessitatem utimur, sed ad voluptatem. Aeris serenitatem ad mundani gaudii retorquimus vanitatem. Justum est ut cunctis feriamur, qui cunctis abutebamur, et quot ex illis habuimus prava oblectamenta, tot ex illis sentiamus tormenta. Quare autem adjunxit tempestates inter signa, nisi quia tempestates ordinem temporum non servant consuetum? Quod nuper experti sumus, qui totum tempus æstivum vidimus conversum. Porro contra hæc futura mala discipulos suos consolatur, cum addit: *Nolite terreri.* Et consequenter: *Oportet enim primum hæc fieri, erunt enim signa ista iustis ad consolationem et eruditionem.* Unde prius dicitur: *His autem fieri incipientibus, levate capita vestra: appropinquavit enim redemptio nostra.* Quibusdam vero peccatoribus erunt ad penitentia festinationem. Reprobis erunt ad æternæ pænæ inchoationem. *Sed nondum, inquit, statim finis.* Ultima enim tribulatio multis tribulationibus demonstratur. Et ideo debent multa mala præcurrere, ut malum valeant sine fine nuntiare.

Sequitur pars secunda, in qua Dominus prædicat discipulis eos tenendos, trahendos et judicandos, cum subdit: *Sed ante hæc omnia injicient vobis manus, et persequentur vos tradentes in synagogas et custodias, trahentes ad reges et præsides propter nomen meum.* Ac si aperte dicat: Ideo signa et æterna damnatio sunt ventura super reprobos, quoniam ipsi prius hoc merebuntur reddendo vobis mala pro bonis. Vobis quippe volentibus eos de manu diaboli liberare injicient manus. Vos quoque volentes eos liberare ab æterni iudicii damnatione, ad iudicia regum et præsidum trahent. *Et hæc, inquit, facient vobis propter nomen meum.* Quasi dicat: Propter me vos odibunt, qui propter me vos diligere debuerant. Quæ utique causa sicut erit vobis causa co-

ronæ, ita erit eis causa damnationis æternæ. Unde et subdit: *Continget autem vobis in testimonium.* In testimonium videlicet coronæ vestræ et in testimonium damnationis suæ; qui, vobis salutem suam querentibus, quod est vobis causa coronæ, non crediderunt, imo et persecuti sunt. In testimonium pro vobis, et in testimonium contra illos. Unde enim vos coronam, illi inde recipient damnationem. Unde Psalmista: « Deus, laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris, et os dolosi super me apertum est. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me, et expugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam; et posuerunt adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea (Psal. cxviii.) » Sed quis inde hujusmodi homini eventus: « Cum judicatur, exeat condemnatus (Ibid.) » Porto contra prædictas traditiones et accusationes consolatur Deus discipulos, cum subdit: *Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari quemadmodum respondeatis. Ego enim dabo vobis os, id est eloquentiam.* Et quia eloquentia sine sapientia non prodest, adjungit, *et sapientiam cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri.* Ac si dicat: Nolite præmeditari contra hujusmodi, quoniam et si vos verba profertis, ego per vos loquor; et si vos ad certamen acceditis, ego per vos pugno.

Sequitur pars tertia, in qua Dominus prædixit discipulis suis etiam ab amicis perimendos, cum subdit: *Trademini autem a fratribus, et parentibus, et cognatis, et morte afficient ex vobis.* Tolerabilius est pati ab extraneis quam ab amicis. Majorem enim dolorem nobis incutiunt tormenta ab amicis illata, quia cum damno corporis mala nos cruciant amissæ charitatis. Hinc est quod de Juda proditore per Psalmistam Dominus dicit: « Et quidem si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Tu vero homo unanimis, dux meus, et notus meus (Psal. lvi.) » Et rursum: « Homo pacis meæ in quo speravi, qui edebat panes meos magnificavit super me supplantationem (Psal. xli.) » Hæc omnia, fratres mei, in primitiva Ecclesia contingebant, quando, diabolo per ejectionem suam furente, tanta erat rabies persecutorum quod fervor idololatriæ naturalem vinceret pietatem, et filios, et amicos, quos ex vi naturæ homines solent diligere, etiam contra Deum ipsi odiebant, et persequabantur, et contra naturam et contra Deum. Sed quia eos prædixit perimendos, protinus eos consolatur, subdens: *Capillus de capite vestro non peribit.* Capillus, fratres mei, minima pars corporis nostri est, quæ etiam abscissa non sentitur. Est ergo argumentum a minori. Ac si dicatur: Si illud quod in vobis minimum est, et quod incisum non dolet, perire non potest, multo minus illud quod in vobis majus est, et quod incisum dolet, perire non potest. Mystice vero non solum ossa nostra, id est fortia gesta, vel dicta peribunt, imo remunerabuntur, sed etiam capilli, id

est bonæ cogitationes nostræ, quæ de cerebro, quasi de corde exeunt, non peribunt apud Deum, sed justa mercede donabuntur. *In patientia*, inquit, *vestra possidebitis animas vestras*. Sicut, fratres mei, impatiens non possidet animam suam, sed potius ab ira, tristitia et indignatione cæterisque animæ perturbationibus superatur, sic qui patiens est animam suam possidet, dum animæ perturbationibus dominatur. Per patientiam ergo animas, quæ corpus possident, possidemus, cum eas ad patientiæ aquanimitatem ratione gubernamus. De hoc Salomon ait: «Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium (*Prov. xvi.*)» Pauca viribus, sed omnia patientia superantur. De patientia rursus Salomon ait: «Doctrina viri per patientiam noseitur (*Prov. xix.*)» Quanto ergo aliquis est magis patiens, tanto est magis doctus. Notandum vero est quod quædam a Deo, quædam a diabolo, quædam a proximo sustinemus. A Deo quippe flagella, a diabolo tentationes, a proximo injurias toleramus. Et flagella quidem Dei sic aquanimitè portare debemus, ut non remurmuremus, sed potius, intelligentes eum omnia justè agere et paterno affectu suos castigare, eum benedicamus. Tentationes quoque diaboli vel carnis sic sustinere debemus, ut de victoria per Dei auxilium non desperemus, sed viriliter eis resistamus, ne ad delectationem vel consensum inclinemur. Injurias vero proximi sic sustinere debemus ut non ad ultionem, sed potius ad compassionem moveamur, intelligentes quoniam non qui patitur, apud Deum, sed qui facit injuriam miser. Quod utique facere poterimus si hoc ita consideremus, scilicet quod nihil patimur sine justo judicio Dei, ejus ordinationi non resistendum, et quod pro peccatis nostris justè patimur: et ideo non contra lunam nos vexantium, sed contra vitia nostra est nobis irascendum: et quod non homo, sed diabolus per ministerium hominis, cui tanquam insidet, nos persequitur. Et ideo non contra hominem, sed contra diabolum miseri hominis incessoem, est nobis præliandum, ut videlicet diabolum expellamus, et hominem ab ejus potestate eripientes, amore et beneficiis Deo luerifaciamus. Omnes enim mali a diabolo vexantur, et quasi dementati, quid faciant non attendunt. Inde est quod Stephanus protomartyr a Judæis patitur, et eorum insanie compatiens orat pro eis dicens: «Domine, dimitte eis, quia nesciunt quid faciunt (*Act. vi.*)» Refert B. Gregorius quod Stephanus, Pater monasterii juxta Reatinam urbem siti, fuit valde sanctus et pœnitentiæ singularis. Hic pro amore cælestium omnia terrena despexerat, possidere aliquid in hoc fugiebat. Tumultus fugiebat hominum, crebris et prolixioribus orationibus intentus erat, tantæque patientiæ erat ut suum adiutorem crederet, si quis sibi aliquid molestiæ irrogasset. Reddebat pro contumeliis gratias, et dæmnum sine paupertati illatum, suum putabat luerum. Hunc cum dies mortis evocaret, convenerunt multi, ut sanctæ animæ

animas suas commendarent. Et alii angelos ingredienti corporeis oculis viderunt, alii vero nihil viderunt, sed utrosque tantus timor invasit ut nullus, illa sancta anima egrediente, illic consistere potuerit. Pensate, fratres, quantum terreat omnipotens Deus, eum districtus iudex et visibilis veniet, si sic gratus, remunerator et invisibilis assistentes terrant quando venit? Ecce servata illa et in ecclesiastica pace patientia, ad quantum gloriæ culmen illum evexit? Nullo iste gladio percussus occubuit, et tamen coronam, quam per patientiæ virtutem in merito tenuit, in remuneratione percepit. Nos quoque, fratres mei, si patientiæ virtutem servaverimus, corona martyrii nequaquam expertes futuri sumus. Quoniam Joannes evangelista bibiturus calicem passionis a Domino dicitur, qui tamen non per gladium, sed in pace legitur defunctus. Propterea, fratres mei, virtutem patientiæ teneamus, diligere inimicos et benefacere persecutoribus nostris, addiscamus, quatenus oratione sanctorum martyrum participes esse mereamur, largiente Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XVII.

PLURIMORUM MARTYRUM. SERMO DE LIB. SAPIENTIÆ.

Iustorum animæ in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum malitiæ (*Sap. iii.*) etc. Infideles et falsi Christiani eum vident in hac vita justos deprimi, contumelias, injurias et tribulationes pati, et de hac vita per angustias et cruciales egredi, putant vel Deum non esse, vel mortales non curare, et homines anima et corpore deperire. Nobis credentibus animas mori non posse, sed animas iustorum semper beate vivere, et animas iniquorum semper pœnasluere, dicunt: Ubi sunt animæ iustorum? Contra hos igitur, fratres charissimi, loquitur hic sacra Scriptura demonstrans tria: ubi scilicet animæ iustorum sint, et quod illi mortui non sint, et ad quanta bona per tribulationes pervenerint. Primum igitur ostendit ubi animæ iustorum sint, cum dicit: *Iustorum animæ in manu Dei sunt*. Sed nonne omnia sunt in manu Dei? Sunt utique, sed alio alioque modo. Manus quippe Dei dicitur vel potestas Dei, in qua sine exceptione sunt omnia: «quia in manu ejus sunt omnes fines terræ (*Psal. xciv.*)» vel pœna a Deo inflictæ, «manus, inquit Job, Domini tetigit me (*Job. xix.*)» Vel protectio Dei, unde propheta: «Manus, inquit, Domini erat mecum, confortans me (*Ezech. iii.*)» Sic ergo, fratres mei, iustorum animæ sunt in manu Dei, quoniam sunt in protectione Dei. Quod exponens subdit: *Et non tanget illos tormentum mortis æternæ*, vel tormentum malitiæ, quod scilicet debetur malitiæ reprobis in perpetuum puniendæ. Animæ igitur iustorum sunt procul dubio in cælestibus æternæ beatitudinis mansionibus, quæ ab initio eis præparatæ sunt, dicente Domino: «In domo Patris mei mansiones multæ

sunt (*Joan. xiv.*). » Ubi tunc sunt? in manu Dei, omnia bona et jucunda eis largientis, et omnia mala et tristitia ab eis auferentis juxta illud: « Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, et mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor (*Apoc. xxi.*). » Animæ vero reproborum procul dubio in pœnis gehennæ perpetuo cruciantur, quam subtilem terram credimus, dicente Propheta: « Liberasti animam meam ex infernis inferiori (*Psal. lxxxv.*). » Cujus in Siliciæ montibus perpetuum ignem eructuantibus multi esse autumant, eo quod animæ multæ reproborum a dæmonibus illic deferri visæ, vel auditæ sint. Refert enim Gregorius quod quidam cremita, qui in Siliciæ habitabat, viderit animam Theodorici tyranni et hæretici qui Synmacum et Boetium viros religiosos occiderat, in illam ollam Vulcani præcipitari. Animæ vero peccatorum, qui tamen in confessione et pœnitentia, et proposito emendationis ab hac vita migraverunt legimus, non in inferno, sed in pœnalibus locis secundum Dei dispositionem purgari, quousque penitus examinatæ, cœlestes subeant mansiones. Unde legimus in Dialogo beatum Germanum, Capuanum episcopum, Pascasii Romani diaconi animam in caloribus balnearum invenisse, et eo orante veniam consecutam fuisse. Legimus ibidem quendam sacerdotem, valde religiosum, cum quotidie ad vicina balnea, antequam missas faceret, iret se lavatum, invenisse ibi quempiam sub miserabili habitu, qui calceamenta detraxit et ei ministravit. Cui cum in sequenti die panem deferret, respondit ei illic se defunctum esse et ibi se pœnitentiam agere, nec pane materiali egere, sed potius sacrificiis et orationibus. « Hæc, quæso, inquit, fac pro me. Et si rediens me non inveneris, scias pro certo me indulgentiam consecutum esse. » Quod et factum est.

Animæ vero reproborum quæ in tormentis gehennalibus cruciantur timent judicii diem advenire, eo quod tunc, resumptis corporibus, supplicia quoque sint eis duplicanda. Animæ vero electorum illum desiderant, eo quod tunc sicut in anima, sic in corpore sint perfectius glorificandæ. Unde Joannes in Apocalypsi: « Vidi, inquit, sub altare Dei, id est in sancta secretaque quiete, animas interfectorum propter verbum Dei, dicentes voce magna: Usquequo, Domine sanctus et verus, non judicas sanguinem nostrum, et non vindicas de his qui habitantem de terra? Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ. Et dictum est illis ut requiescerent tempus adhuc modicum donec impleatur numerus fratrum suorum (*Apoc. vi.*). » Secundo demonstratur, quod justi etsi mori videantur, tamen æternaliter et beate vivunt, cum subditur: *Vidi sunt oculis insipientium mori, et existimata est afflictio exitus illorum. Illi autem sunt in pace.* Porro insipientes habent oculos tantum corporales, quos habent et bruta animalia, Spirituales vero non habent oculos, quibus Deus et invisibilia videntur, et ideo nulla alia esse æstimant.

A nisi quæ carnalibus oculis vident. Et ideo sola visibilia prout tanquam pecudes petunt, invisibilia vero non curant, quia nec esse suspicantur. *Et cristimata est,* inquit, *afflictio exitus illorum; et quod a nobis est iter, exterminium.* Ac si apertius dicatur: Mortem justorum, quæ est exitus ad requiem et iter ab hoc sæculo ad patriam, existimant esse tantum afflictionem, id est supplicium et exterminium, id est a vita alienationem. Pulchre siquidem mortem sanctorum vocat exterminium, exitum et iter, eo quod tunc exeant et erant de carcere ad libertatem, de timore ad securitatem, de tenebris ad lucem, de tristitia ad jucunditatem, de exilio ad patriam, de miseria ad beatitudinem. *Illi autem,* inquit, *sunt in pace,* habentes videlicet pacem ab omnibus et cum omnibus a dæmonibus, ab hominibus, a propria carne. Jam quippe de cætero non dæmones possunt eos infestare, qui non longius relegati sunt, nec homines possunt eos infestare, qui ibi nisi quieti esse non possunt. Nec caro rebellionem facere, quæ a voluntate spiritus non poterit dissonare. Pacem cum omnibus, cum Deo, cum proximis, cum semetipsis. Tanta quippe, fratres mei, in illa beata vita est convenientia quod sancti nullatenus a divina voluntate, nec ab invicem poterunt dissonare.

Tertio vero, octo bona ponuntur, quæ justi per tribulationes hujus mundi adipiscuntur. Primum est immortalitas animæ et corporis, de qua subditur: *Etsi coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est.* Et spes quidem hypocritarum qui propter vanam gloriam patiuntur vacua est. Unde Job: « Spes, inquit, hypocritæ peribit (*Job. vii.*). » Spes vero justorum, qui propter Deum patiuntur, desiderii sui consequentur plenitudinem, quoniam « absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, etc. (*Apoc. xxi.*). » Secundum vero est divinorum multiplicatio præmiorum, de qua subditur: *In paucis vexati, in multis bene disponentur.* Hoc est quod ait Apostolus: « Existimo quod non sunt condignæ passionibus hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (*Rom. viii.*). » Passiones enim præsentēs, paucæ, modicæ et momentaneæ sunt; præmia vero multa, ingentia et æterna erunt. Tertium est dignitas, de qua subditur: *Quoniam Deus tentavit, id est probavit illos, et invenit illos dignos se.* Quia namque per multas tentationes a Deo separari non potuerunt, ideo digni sunt meritis, quatenus ad tantam præmiorum dignitatem sublimentur, ut amici filiique Dei sint et nuncuparentur, « Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi (*ibid.*). » Quartum vero bonum, quod sancti per tribulationes adipiscuntur, omnimoda est munditia, de qua subjungitur: *tanquam aurum in fornace probavit eos.* Aurum per fornacem examinatum redditur et mundum sic et sancti per tribulationes ab omni macula purificantur, et omnino fiunt mundi et puri, quatenus divino sint conspectu digni. Quintum est acce-

ptabilitas, de qua subjungitur : *Et quasi holocausti hostiam accepit illos*. Unum solum verum fuit holocaustum, id est, totum incensum et concrematum flamma charitatis in cruce. Dominus noster Jesus, quo Deus Pater odoratus est in odore suavitatis. Ad cuius fidem et exemplum, sancti quoque se totos in sacrificium, ardore charitatis incensum Deo obtulerunt. In quo quoque Deus in odorem suavitatis odoratus est, et ei bene placitum est. Sextum est fulgor, de quo subditur : *Fulgebunt justi*. Hoc est quod Dominus in Evangelio dicit : « Fulgebunt justi tanquam sol in regno Patris mei (Matth. xxi). » Et si fulgebunt sicut sol singuli, quanto magis fulgebunt simul universi? Septimum est potestas judicandi, de qua subditur : *Et tanquam scintillæ in arundinetis discurrent, judicabunt nationes*, etc. Hoc est quod Dominus in Evangelio dicit : « Vos qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix). » Porro per arundinem designatur congregatio reproborum, qui ad instar arundinis sunt leves, vacui, et flammæ destinati; per scintillas vero, sententiæ judicariæ significantur, quæ, ad instar scintillarum, sunt subtiles, lucidæ et succedentes. Sancti igitur tanquam scintillæ discurrent per judiciariam sententiam reproborum, eos subtiliter discernendo, manifeste judicando eos pro materia cremendorum, magis minusque æternis incendiis concremando. Octavum est dominium sive regnum, de quo subditur : *Et dominabuntur populis*, hoc est quod Psalmista dicit : « Et dominabuntur eorum justi in matutino (Psalm. xlviii). » Haud dubium quin reproborum. *Et regnabit*, inquit, *Dominus illorum in perpetuum*. Cum quo et ipsi regnabunt, Domino eis dicente : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv). » Quibus nos adjungi faciat Deus, et Dominus noster Jesus Christus qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

XVIII.

PLURIMORUM MARTYRUM. SERMO DE LUCA.

Dixit Jesus discipulis suis, Attendite a fermento Phariseorum quod est hypocrisis. (Matth. viii; Luc. xii) et reliqua. Hæc lectio sancti Evangelii quadripartita est. Primo quippe præcipit nos Dominus, fratres charissimi, hypocrisim cavere. Secundo, non hominem sed solum Deum timere. Tertio, ipsum etiam diligere. Quarto ostendit quid contentibus, et quid negantibus eum factorus sit. Primus igitur nos præcipit hypocrisim cavere, cum dicit : *Attendite a fermento Phariseorum, quod est hypocrisis* : Attendite, id est attendentes cavete. Cætera quippe vitia, quia aperta sunt, statim dignoscuntur. At vitium hypocrisis, quia sub specie virtutis venit, multos etiam sapientes fallit. Propterea cum majori cautela et attentione contra illud debemus vigilare. Hypocrisis est vitium colore virtutis palliatum, unde et nomen accepit, hypocrisis quippe interpretatus in *superficie deauratus*. Quod quidem vitium tanto est

A pejus quanto occultius. Simulata quidem æquitas, non est æquitas, sed duplex iniquitas, eo videlicet quod duplicem habeat malitiam et iniquitatis et simulationis. Contra hanc cavendam nos monet Dominus alibi dicens : « Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces (Matth. vii). » Sunt autem hypocrisis tres species. Alii enim bona opera non faciunt, sed se facere simulant. Alii vero quædam bona opera publice faciunt, sed cum faciant propter vanam gloriam, se propter Deum facere fingunt. Alii etiam quædam bona opera quasi latenter operantur, ut ita gloriam humanam fugere videantur, sed in ipsa sua latenti operatione deprehendi desiderant, ut ex hoc majorem gloriam hominum consequantur, quia eam fugere videntur. Qui quidem, etsi non videantur ab hominibus, tamen quia hoc faciunt, ut videantur ab hominibus, receperunt mercedem suam. Bene autem Dominus hic hypocrisim vocat fermentum. Sicut enim, teste Apostolo, modicum fermenti totam massam corrumpit (I Cor. v), ita hypocrisis totam hominis corrumpit vitam. Sane fermentum facit panem turgidum, acidum, fistulosum et levem. Sic et hypocrisis reddit hominem turgidum propter inflammationem vanæ gloriæ, acidum propter amaritudinem vitis alienæ, quod Deus nolit sibi incorporare; fistulosum, per vacuitatem in quo queat diabolus latibulum sibi invenire, levem propter vanitatem, quem cujuslibet favoris vel terroris causa queat huc et illuc agitare. Unde bene hypocrisis per arundinem significatur, dicente Domino de Joanne Baptista : « Quid existis in deserto videre? arundinem vento agitatam? » (Matth. ix). Arundo quippe est exterius pulchra, interius vacua, mobilis et fragilis. Sic et hypocrisis pulcher videtur exterius colore virtutum mutuato, interius vacuus est ab omni bono : quolibet vento vel laudis vel vituperationis huc et illuc agitur, irruente adversitate de facili quassatus. Inde Dominus ad beatum Job de diabolo dicit : « In umbra dormit, in secreto calami (Job. xl), » eo videlicet quod mente tenebrosas et simulatrices, leves et fragiles diabolus inhabitat. Bene quoque ait Dominus, fermentum Phariseorum. Pharisei quoque *divisi* interpretantur. Erant enim divisi a comuni hominum contubernio, habitu et habitatione, victu et quarundam observantiarum simulatione. Proprium siquidem est hypocritæ, qui singularis et solus querit videri, fastidire communitatem, et querere singularitatem, ut ultra cæteros appareat quatenus dicere possit : « Non sum sicut cæteri homines (Luc. xvi). » Plus blanditur sibi de jejuniis uno, quod solus facit, quam si cum cæteris septem dies jejunaret, et de una oratione clam peculiari plus quam de psalmodia unius noctis. In choro primus incipit, extremus desinit. Semper præ cæteris aliquid agit qui præ cæteris videri concupiscit. Cum e contrario viri religiosi sit omnem religionem tenere, infra alios se reprimere, nec super alios videri velle. Quare autem hypocrisis sit ea-

venda demonstrat, cum subdit: *Nihil opertum quod non reveletur, et absconditum quod non sciatur.* Ac si aperte dicat: Ideo debetis hypoerisim cavere, quia profecto hic vel in die iudicii illorum hypoerisim, et bonitas vestra, quæ modo est abscondita, est revelanda et remuneranda, quando, juxta Danielem, « sedebit vetustus dierum, et libri aperti erunt, et omnia omnibus manifestabuntur (Dan. vii). » Nihil igitur mali, adeo modo est opertum velamine simulationis, quod non reveletur, vel hic sacerdoti per confessionem ad veniam, vel in futuro omnibus per conscientiarum revelationem ad perpetuam confusionem. Nihilque boni sic modo est absconditum, per gloriæ inanis evitacionem, quod non sciatur, vel hic, vel in futuro, ad remunerationem. Porro opera in tenebris, vel latibulis facta, sunt occulta. Voluntates quoque cordium sunt occultiores, intentiones et fines voluntatum sunt occultissimæ: quæ tamen omnia revelabuntur a Domino, « qui illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium (I Cor. iv). » Unde et subdit: *Quoniam quæ in tenebris dixistis, vel fecistis, dicentur in lumine. Et quod in auro,* id est in secreto locuti estis vel fecistis in cubiculis, *prædicabitur in tectis,* id est palam. Juxta enim morem Palæstinæ loquitur, ubi præcones desuper tecta, quæ desuper plana sunt, ad populum loquuntur. Possunt enim hæc ex parte ad præsens tempus referri, quoniam quæ discipuli Christi prius in tenebris, id est in umbra carcerum et pressurarum, et in secreto locuti sunt, nunc in Ecclesia per orhem publice prædicantur.

Sequitur pars secunda in qua Dominus præcipit non hominem, sed solum Deum timendum, cum subdit: *Dico vobis amicis meis: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, et post non habent quid faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis. Timeate autem eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.* Si bene, fratres, consideremus, Deus solus est timendus. Neque enim homines, neque dæmones, neque feræ, neque serpentes neque alia creatura potest nobis nocere, nisi Domino permittente. Unde nec diabolus unam solum oviculam Job tangere potuisset, nisi prius potestatem a Domino accepisset (Job i). Non in gregem porcorum potuit intrare, nisi Domino permittente (Marc. v). « Non enim est potestas nisi a Deo (Rom. xiii). » Unde Dominus Pilato dixit: « Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper (Joan. xix). » — « Non est, inquit, malum in civitate, quod non faciat Deus (Amos. iii). » Omnium igitur pœnarum Deus auctor est; dæmones vero vel homines, ministri. Unde Dominus pessimum regem Assyriorum, per quem idololatrias Israelitas flagellabat, virgam suam vocat dicens: « Virga furoris mei Assur (Isa. x). » Non ergo diabolus, non homo, non fera, non serpens, non aliqua alia creatura timenda est, sed potius Deus solus in his omnibus timendus est, qui per ista quos vult flagellat, tanquam per instrumenta. Qui ergo Deum

A secum habere potest, nihil timere potest. Unde Apostolus; « Si Deus pro nobis, quis contra nos? (Rom. viii)? » Ac si aperte dicat: Si Deus pro nobis est, et si quis videatur esse contra nos, tamen pro nobis est, dum ea quæ inferit, non solum non obsunt, sed etiam prosunt nobis. Unde et scriptum est: « Qui timet Deum, nihil trepidabit (Eccli. xxiiv). » Et Philosophus: Qui timet Deum, nihil timet. Et qui timet Deum, omnia timent eum. Qui vero non timet Deum, timet omnia. Itaque, fratres mei, Deum super omnia offendere timeamus, quoniam si Deum nobiscum habemus, nihil timere possumus: scientes, si Deus timentibus se flagella, tribulationesque permittit evenire, tamen eas in bonum faciet eis provenire.

B Sequitur pars tertia, in qua demonstrat Deum etiam cum timore diligendum, cum subjungitur: *Nonne quinque passeret vaneunt dipondio,* id est duobus assibus, *et unus ex illis non est in obliuione coram Deo? Nolite ergo timere, multis passeribus pluris,* subaudi pretii, *estis vos.* Ac si dicatur: Deum non solum timere, sed etiam diligere debetis, qui tantæ benignitatis est, quod vilibus volatilibus, et, quod majus est, suis contemptoribus providere non obliviscitur. Et quanto magis nobis rationalibus suis dilectoribus providebit, defensionem suam præbebit? Mystice vero quinque passeret sunt homines mundani, quinque sensibus corporis dediti, qui sursum volant per inanem gloriam, deponuntur in terram per terrenorum dilectionem, vivunt de alieno per rapacitatem, capiuntur a diabolo per deceptionem, vaneunt dipondio, id est, vili pretio terrenæ cupiditatis et voluptatis, in æternam animæ et corporis damnationem. Sed si Deus memor est etiam talium vel eis corporalia subsidia præbendo, vel etiam multoties per pœnitentiam ad salutem vocando, quanto magis fidelium suorum, qui ei semper adhærent, eum toto corde diligunt, et ei in omnibus obtemperant? *Sed ei capilli,* inquit, *vestri capitis omnes numerati sunt.* Ac si dicat: Non hominem, sed solum Deum timere et diligere debetis, a quo non solum animæ vestræ et corpora vestra, sed etiam quælibet vestri minimæ particule et quæ abeissæ non sentiuntur, numero suo conservantur. Non debetis ergo timere quod cætera majora in vobis percant, cum nec etiam ista minima, Domino conservante, in vobis perire queant, Mystice vero capilli capitis vestri, id est subtiles cogitationes cordis vestri, apud Deum numerantur, quoniam nec subtilitas, nec multitudo earum, summum judicem fallere possunt, qui pro singulis et pro omnibus retributionem est redditurus. Si ergo Deus non solum facta et dicta, sed etiam minimas cogitationes ad iudicium reservat, quanta diligentia debemus, fratres mei, cor nostrum custodire, ne malæ vel vanæ cogitationes in eo surgant, vel ne surgentes crescant, sed statim parvuli Babylonisteneantur, et ad pertram Christum allidantur.

Sequitur pars quarta in qua Dominus ostendit

quid se confitentibus vel negantibus sit facturus. **A** se angustiauerunt et abstulerunt labores eorum. Primum igitur quid se confitentibus sit facturus ostendit, cum subdit: *Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur eum coram angelis Dei*. Confessio, fratres mei, non est tantum oris. Qui enim Christum solo ore prædicat, fateretur quidem eum, sed non confiteatur. Unde Dominus: « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Matth. xvi). » Sed tunc est confessio vera, quando cor, os, opus sunt consonantia. Non enim sufficit sola fides cordis, nisi adsit, maxime quod necessarium est, confessio oris. Unde et Petrus, corde credens et ore negans Christum, damnationem incurrisset, nisi peccatum lacrymis pœnitentiæ diluisset. Ut enim ait Paulus: « Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x). » Sed nec fides cordis, nec confessio oris, sufficiunt, si non sequatur, si tempus adfuerit, attestatio operis. Teste enim Jacobo, « fides sine operibus mortua est. Dæmones enim credunt et contremiscunt (Jac. ii). » Unde in Evangelio dicunt, « Fili Dei, ut quid venisti ante tempus torquere nos? » (Matth. xviii). Qui ergo vult Christum vere confiteri, cum simul corde, ore et opere confiteatur. Et etiam coram hominibus, ut videlicet Christum humilitatem, passionem, crucem, cæteraque impropria Christi, nec confiteri, nec imitari timeat vel erubescat, coram hominibus publice, ubi scilicet talis confessio pluribus per exemplum potest prodesset. Et quid Christus faciet sic se confitentibus? *Confitebitur illum coram angelis Dei*. Quasi dicat: Publice confitentes, publice confitebitur. Confitebitur quoque eos corde, ore, opere. Corde, eos tanquam fratres et coheredes vere diligendo: ore, eis dicendo: « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv). » Opere, eos in regnum æternæ beatitudinis introducendo. Quid vero facturus sit negantibus se, subdit: *Qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram angelis Dei*. Omnes profecto qui negant Christum, vel corde, ut Judæi et pagani, vel ore, ut imperfecti Christiani, qui timent pro eo mori, vel opere, ut falsi Christiani, qui verbis quidem confitentur Deum, factis autem negant; omnes, inquam, isti negabuntur a Christo, similiter corde, ore, et opere: Corde, eos odiendo et reprobando; ore, eis dicendo: « Recedite a me, operarii iniquitatis (Matth. vii); » opere, eos in ignem æternum præcipitando. Itaque, fratres, confiteamur Christum: eum corde vere credendo et diligendo; ore, cum semper benedicendo; opere, ejus vitam et mores imitando, pauperitatem et humilitatem, patientiam, charitatem, cæterasque ejus virtutes æmulando, ejusque præceptis obediendo, quatenus ipse nos confiteatur in die judicii et cum sanctis suis æternorum participes faciat gaudiorum. Amen.

XIX.

IN MINORUM MARTYRUM. SERMO DE LIBRO SAPIENTIE.

Stabant justi in magna constantia adversus eos qui

*(Sap. v), etc. Quoniam, fratres, in hoc mundo, justi spoliantur, opprimuntur et vexantur ab iniquis, unde justi multoties contristantur et conturbantur; et e contrario, iniqui in spoliis et oppensione justorum gloriantur, ideo ad consolationem justorum et correctionem peccatorum, demonstratur in hac lectione, primo, quantam potestatem justi super malos in resurrectione sint habituri; secundo, quid iniqui sint passuri; tertio, quid de sua miseria justorumque gloria sint dicturi; Primum igitur quantam potestatem justi super malos in judicio sint habituri demonstratur, cum dicitur: *Stabant justi in magna constantia adversus eos qui se angustiauerunt, etc. Sed cum Dominus in Evangelio dicat justos in judicio super duodecim sedes sessuros, et duodecim tribus Israel judicatuuros, quid est quod hic dicitur stabant? Quoniam judicantis est sedere, et ultionem exercentis stare. Unde et de Phinees perforante propter justitiam Israelitam cum Madianita fornicantem, sic scriptum est: « Stetit Phinees, et placavit, et cessavit quassatio (Psal. cvi). » Qui enim justitiam in reos exercet, stare debet, stare in virtute, stare in rectitudine, stare in rigore. Stare debet in virtute. Nam si in vitium defluit, quomodo vitiosum damnabit? Quomodo enim adulter adulterum, avarus avarum, latro latronem damnare potest? hinc Veritas dicit: « Qui sine peccato est, primus in adulteram lapidem mittat (Joan. viii). » Stare debet in rigore, ut scilicet nulla misericordia a rigore promeritæ sententiæ reflectatur. Nam ut philosophus ait: « Judex damnatur, cum nocens absolvitur. » Stare debet in rectitudine, ut quanta pena debet et quanta intentione debet, damnandos damnet. Bene igitur dicitur de justis quoniam stabant in magna constantia. In constantia videlicet virtutis, in constantia rigoris, in constantia rectitudinis et justitia confirmati. Tunc, fratres mei, erit tempus exercendæ justitiæ in malos, sicut nunc est tempus exercendæ misericordiæ et patientiæ in illos. Dominus namque in primo adventu suo venit vocare peccatores per patientiam et misericordiam; in secundo venit judicare peccatores per justitiam. Sic justi exercent nunc in malos misericordiam et patientiam, in futuro vero exercent tantum justitiam et penam. Tunc erunt electi sic conjuncti divinæ voluntati quod nihil poterunt velle, nisi quod scient Dominum velle. Et nihil poterunt amare nisi quod scient Dominum amare. Unde nec super damnationem parentum et amicorum suorum movebuntur, sed potius divinæ justitiæ consentient et congratulabuntur, juxta illud Psalmistæ: « Lætabitur justus cum viderit vindictam (Psal. lxxviii). » Adversus, inquit, eos, qui se angustiauerunt, et qui abstulerunt labores eorum. Dupliciter angustiant mali bonos in hoc mundo, vel eis mala inferendo, vel eorum bona contemnendo. Licet enim nulla alia mala inferant, tamen eos multum in hoc, in mente alligunt et cruciant, quod Deum contemnant, quod**

mandata ejus abjiciunt, quo verba salutis nec audire volunt. Hinc Psalmista : « Tabescere me fecit zelus meus, quia obliiti sunt verba tua inimici mei (Psal. cxviii). » — « Zelus domus tuæ comedit me (Psal. lxxviii). » Dupliciter quoque auferunt mali labores justorum, vel eorum temporales substantias diripiendo, vel labores quos justi propter conversionem eorum in corripiendo et admonendo suscipiunt, inanes faciendo. Unde eis a Domino præcipitur quatenus pulverem pedum suorum excutiant in illos qui verba eorum accipere noluerunt, in testimonium illis (Matth. x). Unde merito justi stabunt in magna constantia, sententia adversus eos, quatenus sicut illi labores sanctorum abstulerunt, ita et labores eorum auferantur, quoniam relinquent alienis divitias suas, et sepulera eorum domus illorum in æternum (Psal. xlviii). Sed si forte fecerint aliquem bonum laborem, auferetur ab eis, ne valeat eis ad salutem. Et sicut illi sanctos angustiaverant, ita ipsi in incendiis gehennalibus, et anima, et corpore in æternum angustiantur, juxta quod in Apocalypsi Dominus dicit ad sanctos suos, a synagoga reproborum vexatos : « Reddite, inquit, illi, sicut ipsa reddidit vobis; et duplicate duplicia secundum opera ejus. In poculo quod miscuit vobis, miscete illi duplum. Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tantum date ei tormentum et luctum (Apocal. xviii). »

Secundo demonstrantur quatuor supplicia, quæ reprobi generaliter in alia vita sunt passuri : Primum est terror, de quo subditur : *videnter turbantur timore horribili*. Porro in hoc quod præmittit, *videntes*, unde tantus timor sis eveniat, demonstrat, quoniam, ex visione majestatis tremendi judicis, et omnium sanctorum quos videbunt contra se sententiam damnationis ferre; ex visione quoque terribilium dæmonum, quibus videbunt se tradi; ex visione etiam infernalium tormentorum quæ videbunt sibi præparata esse. Sed majestatem summi judicis sanctorumque, non nisi ante judicium, vel in ipse judicio videbunt. Post judicium enim nullatenus videre poterunt eos. Scriptum est enim : « Tollatur impius ne videat gloriam Dei (Isa. xxvi). » Sancti vero reprobos in tormentis semper videre poterunt, quatenus videntes supplicia, vel quæ peccando ipsi incurrerunt et quæ ipsi evaserunt, semper causas glorificandi, et hinc Dei misericordiam, inde Dei justitiam collaudandi habeant. Secundum supplicium est invidia, de qua subditur, *et mirabuntur*, id est, mirantes invidia cruciabuntur in subitatione inspiratæ salutis, nascitur enim invidia ex admiratione et ex odio. Quia namque reprobi, illos quos oderant, videbunt subito et ex insperato apud Deum glorificatos, invidia cruciabuntur intus, et tabescent, sentientes inde tot et tantas cruciationes, quot et quantas videbunt in sanctis glorificationes. Quantum enim supplicium sit invidia ostendit Salomon dicens : « Putredo ossium, invidia (Prov. xiv). »

A Quasi dicat, non solum carnes, sed etiam ossa tabefecit. Et poeta :

*Justius invidia nihil est, quæ protinus ipsum
Auctorem punit, excruciatque suum.*

Et alius :

*Invidia Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum.*

(HONAT. Epist. lib. i, vers. 57, 58.)

Tertium est pœnitentia, de qua subjungitur : *intra se pœniteres*. Sane reprobi, qui in hoc sæculo pœnitere noluerunt, tunc, velint nolint, in æternum pœnitebunt. Extorquebit enim ab eis pœnitentiam, hinc, publica confusio cunctarum turpitudinum, quæ omnibus patebit; hinc, infinita tormentorum vexatio. Illius igitur pœnitentiæ cruciatus tanto major erit interius, quanto major erit exterius turpitudinum pudor omnibus revelatarum, et irrogatorum vexatio suppliciorum. Cæterum pœnitentia illa penitus erit infructuosa, pœnam non minuens, sed duplicans; in inferno enim nulla erit redemptio, et ideo nulla remedia ibi valere poterunt. Quartum est dolor de quo sequitur, *et præ angustia spiritus gementes*. Videntes quippe se justo judicio in æternam tradi damnationem, ubi « vermis non moritur, et ignis non exstinguitur (Isa. lxvi), » spiritu præ dolore angustiato gementes, plangentes et ejulantes optabunt mori, sed mors fugiet ab eis. Nos ergo, fratres mei, dum licet, has pœnas anticipemus, et in bonum nobis vertamus, timeamus illam æternam damnationem, et timentes, peccare desistamus et bene agere studemus. Admiremur ergo sanctorum virtutem et beatitudinem, non per invidiam ut reprobi, sed per æmulationem et imitationem. Pœniteamus etiam de nostris excessibus, et dum licet, lacrymis pœnitentiæ, et operibus misericordiæ illa redimamus. Doleamus quoque nos peccando æternam damnationem promeruisse. Et continuis doloribus animi et compunctionibus, æternos dolores anticipemus et a nobis avertamus. Pœniteamus hic, ne in æternum ibi pœniteamus. Lugeamus hic, ne ibi in æternum lugeamus.

Tertio quid reprobi in alia vita sint dicturi, ostenditur, cum subditur : *Illi sunt quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem*, id est, parabolam improprii. *Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore*. Quos enim in hoc sæculo sapientes et justos, insipientes esse putabant, tunc in retributione se econtrario insipientes, et sanctos intelligent fuisse sapientes. In quo considerandum est quoniam reprobi in alia vita vires animæ et sensus corporis integros sint habituri. Habebunt quidem integram memoriam, ut recordantes quam insipienter et male se habuerunt adversus sanctos, magis inde puniantur. Habebunt et integram rationem, ut intelligentes se juste damnari, justos vero juste salvari, magis inde puniantur. Habebunt et integram providentiam, quatenus prævidentes suam damnationem et justorum beatitudinem, magis inde

puniantur. Habebunt similiter et integrum corporis visum, quatenus videntes horrores dæmonum et suppliciorum, magis inde puniantur. Habebunt et integrum auditum, quatenus audientes stridores tormentorum rugitusque dæmoniorum, magis inde puniantur. Habebunt et integrum gustum, quoniam gustantes omnimodas amaritudines, magis inde puniantur. Unde et dives purpuratus, in inferno guttam aquæ a digito Lazari ad refrigerandum linguam suam postulat, sed non accipit, eo quod recepiisset bona in vita sua, et Lazarus similiter mala (Luc. xvi). Habebunt et interum odoratum, quatenus odorantes omnifarios fetores, magis inde puniantur. Habebunt et integrum tactum, quatenus sentientes cunctas suppliciorum asperitates, magis inde puniantur. In cunctis quippe punientur, qui in cunctis deliquerunt. Porro in hoc quod aiunt, *hi sunt quos aliquando habuimus in derisum*, ostendunt se justos in hac vita contempsisse. Eos enim quos contemnunt homines, derident. In hoc vero quod dicunt se eos habuisse in parabolam improprietatis demonstrant se eos odio habuisse. Illos enim quos habent per parabolam improprietatis, et suas infirmitates et excessus eis objectant, ut « alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere (Matth. xxvii), » et hujusmodi. In hoc quoque quod dicunt, *nos insensati, vitam illorum æstimabimus insaniam*, ostendunt se mores et vitam sanctorum tanquam insaniam devitasse, et vitam eis contrariam dilexisse. *Et finem*, inquit, *illorum sine honore*; cum enim videbant reprobi sanctos hic multa pati, et per tribulationes et tormenta, tanquam homicidas, ab hac vita demigrare, et corpora eorum vel inhumata feris et avibus exposita esse, vel vili tradita sepulturæ, æstimabant mortem eorum esse abjectam et sine honore, miseri nescientes « quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum (Act. xiv), » et quod corpora sanctorum ubicunque et qualitercunque sint posita, in pace sepulta sunt, et nomina eorum vivunt in æternum (Eccli. xlii). Mortem vero divitum et potentum hujus sæculi, eo quod inter divitias, et obsequia, plangitque suorum amicorum moriuntur, et cum pœna et pompa sepeliuntur, putant esse in honore, ignorantes quoniam sicut Lazarus de sterquilinio ab angelis ab beatam requiem portatur, ita et dives de purpureo lecto a dæmonibus in infernum præcipitatur (Luc. xvi). *Quomodo ergo*, inquit, *computantur inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est?* Et nos, subaudi inter filios Dei, computamur, et sors nostra inter damnatos est. Mirantur siquidem præ invidia tabescentes, quomodo illi de tanta vilitate ad tantam gloriam, et de tanta afflictione ad tantam beatitudinem, de tantis lacrymis ad tanta gaudia; et e contrario, quomodo ipsi de tanta mundi gloria ad tantam miseriam, de tanta prosperitate ad tantam vexationem, de tanto gaudio ad tantas lacrymas potuerunt devenire. Ea propter, fratres mei, vitam, mores ad vitam sanctorum imitemur quatenus cum eis in æterna beatitu-

A dine sublimari, honorari et gloriari per intercessionem eorum mereamur. Amen.

XX.

PLURIMORUM MARTYRUM. SERMO DE LUCA.

Dixit Jesus discipulis suis: Qui vos audit me audit, et qui vos spernit me spernit; qui autem me spernit, spernit eum qui me misit (Luc. x, et reliqua. Quadripartita est hæc lectio, fratres mei. Primo namque mittens Dominus septuaginta duos ad prædicandum, dicit se et Patrem in eis vel audiri, vel contemni, cum dicit: *Qui vos audit me audit, etc.* In his verbis Dominus Jesus tria demonstrat nobis, videlicet quod discipuli sui eorumque sequaces vicem ejus in Ecclesia teneant, et quod ideo illi, hujus vicariæ, dignos omnino se debeant præparare, et quod subditi eis omnimodam reverentiam debeant exhibere. Porro in tribus, vicarii Christi vicem ejus in Ecclesia tenent, in eruditione, in sacramentorum dispensatione, in ligandi solvendique potestate. In quibus intelligant se non auctore, sed tantum ministros, juxta illud Pauli: « Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores ministeriorum Dei (I Cor. iv). » In tribus, Christi vicarii dignos ejus vicariæ se debent exhibere: in doctrina, in vita, in intentione. In doctrina, ut non aliam, sed Christi doctrinam prædicent; in vita, ut non aliam, sed Christi vitam et mores pro posse suo teneant; in intentione, ut non suam, sed Christi gloriam et animarum salutem quærant. Unde Dominus: « Qui mihi inquit, ministrat, me sequatur (Joan. xii), » In tribus similiter subditi debent reverentiam exhibere vicariis Christi, in obedientia, in honore, in stipendiorum temporalium ministratione, ut, videlicet in vicariis Christi Christum honorent, Christo subministrent, Christo obediant. Quod si vicarii Christi doctrinam Christi non teneant, jam non dicit eis Christus, *Qui vos audit, me audit*. Si vero Christi vitam et intentionem non sequuntur, jam non dicit eis Christus, *Qui vos spernit, me spernit*. Reprobam quippe doctrinam et vitam vicariorum subditi spernere debent et fugere, qui tamen in ministris auctorem debent honorare. Secundo revertuntur septuaginta duo discipuli cum gaudio dicentes: *Domine, in nomine tuo etiam dæmonia subjiuntur nobis*. In tribus benefaciunt, et bonum prædicatoribus futuris exemplum ostendunt, in hoc scilicet quod per prædicationem ad scholam Christi redeunt, in quo Christum Dominum et auctorem confitentur eorum quæ gesserunt, et in hoc quod non virtutibus vel meritis suis, sed virtuti nominis Christici attribuant. Sic et nos prædicatores, post prædicationem factam, ad sacrarum magistrum Scripturarum debemus recurrere, quatenus ea quæ prædicavimus retractemus. Et si aliquo prædicantes excessimus, corrigamus, et quæ iterum prædicaturi sumus, prævideamus. Debemus quaque Dominum nostrum Jesum Christum, omnium quæ bene prædicavimus vel bene fecimus, auctorem et Dominum confiteri, nos tantum esse servos et ministros in-

dignos, et non virtutibus nostris vel meritis, sed A tantum nominis Christi virtuti omnia quæ per nos bene fiunt ascribere.

Cæterum in hoc quod, tanquam adhuc rudes et infirmis, magis de operatione signorum, quam salute animarum gloriantur et eleuantur, errant. Et inde a Domino tertio loco reprehenduntur cum eis dicitur: *Videbam Satanam tanquam fulgur de cælo cadentem.* Ac si aperte dicat: Ex hoc quod dæmonia sic sunt prostrata et subjecta vobis, non habetis unde vos elevetis, quoniam dæmonia, non in virtute vel merito vestro, sed potius vitio superbæ sic sunt prostrata et subjecta vobis. Sed potius habetis ex hoc quod timeatis, quoniam si diabolus, natione cælestis, potuit se elevando sic præcipitari, multo magis vos qui terreni et fragiliores estis vos elevando præcipitari potestis. Bene autem Satanam fulguri comparat B propter quinque fulguris proprietates. Fulgur enim in superioribus creatur et statim cadit; non humilia, sed alta petit et urit; et cum primo fulgeat, prius obscuratur et fumat. Satanæ quoque creatione cælestis fuit, sed mox superbiendo recidit; non humilia, sed alta corda quærit, urit flammis vitiorum, et cum se primo transfigurat in angelum lucis, primo obscurat et excæcat. Rursus ostendit Dominus quod de potestate signorum non debeant elevari, quoniam hoc non habeat ex se, sed ex Deo. Et hoc est quod subdit: *Ecce dedi vobis potestatem, etc.*, hoc est quod Apostolus ait: « Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? » (I Cor. iv).

Dedi, inquit, vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici, et nihil vobis nocebit. Hæc est ad litteram, fratres mei, dedit Dominus discipulis suis, quoniam serpentes, scorpiones et venena non nocebant eis, ut vipera non nocuit manui Pauli (Act. xxviii): et venenum haustum non nocuit Joanni. Mystice vero, serpentes sunt diaboli, vel diabolici homines, qui hominibus, bene vivere inchoantibus, venena prave suggestionis immittunt. Scorpiones sunt, qui in consummandis bonis operibus finem vitare contendunt. Sed, Domino protegente, hæc sanctis non nocent, qui apertas et occultas tentationes, anteriores et posteriores discernunt et cavent; sed potius eis prosunt, dum eo magis exercitatos reddunt, et magis victoriæ majorem coronam eis acquirunt. Quarto, de quo gaudere, vel non gaudere discipuli debeant, ostendit Dominus. Et primo de quo gaudere non debeant, cum subjungit: *Verumtamen in hoc nolite gaudere quod spiritus vobis subjiciuntur.* (Lipotes est). In nullis enim quæ sunt communia bonis et malis gaudere debemus. Ejicere vero dæmonia et miracula operari, non solum bonorum est, sed et malorum. Unde et in die iudicii dicturi sunt quidem reprobi: « Nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, et multas virtutes fecimus? » (Luc. x).

quibus tamen dicitur: « Non novi vos (ibid). » Ejicere vero dæmonia, et operari miracula, aliquando non est meriti ejus qui operatur, sed invocationis nominis Christi ad condemnationem ejus qui invocatur, et ad utilitatem eorum qui vident et audiunt, ut licet despiciant miracula facientes, Deum tamen honorent, ad ejus invocationem miracula fiunt. Præcipue vero, de potestate, honore, dignitate et prosperitate temporali prohibemur gratulari, quoniam de hujusmodi gaudere vanum est. In humilitate vero, paupertate et adversitate gaudere præcipimur, quoniam in hujusmodi gaudere, non de vanitate procedit, sed de virtute. Sicut igitur mollis et effeminatus est qui in prosperis gaudet et in adversis luget, sic e contrario magnanimus est qui in prosperis luget, et in adversis haudet. De quo vero gaudio debeat ostendit Dominus, quia de salute animarum nostrarum. Et hoc est quod subdit: *Gaudete autem quoniam nomina vestra scripta sunt in cælis, vel secundum æternam prædestinationem, vel secundum præsentem justitiam.* Quæ vero secundum prædestinationem scripta sunt, non delebuntur. Sed quis novit se esse prædestinatum? Quorum vero nomina secundum præsentem justitiam dicuntur scripta esse in cælo, quia quidem bene incipiunt et male finiunt, deleri possunt. De ejusmodi Psalmista ait: « Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur (Psal. lxxviii). » Igitur, fratres mei, etsi nomina, secundum præsentem justitiam, in cælo videantur esse scripta, quia tamen certaminis nostri finis est dubius, semper timere debemus. Et ideo de ipsarum animarum nostrarum salute et profectu, hic magnum gaudium habere non valemus. Nec enim magnum gaudium est ubi cum gaudio timor est, et cum timore gaudium. In bono igitur timore est gaudendum. Gaudium enim sine timore nutrit securitatem, securitas somnolentiam, somnolentia contemptum, contemptus periculum et perditionem. Itaque, fratres, in terra timoris gaudium nostrum sit sobrium et modestum. Cum timore gaudeamus, et cum gaudio timeamus, quatenus sine timore semper gaudere in cælestibus gaudiis mereamur. Amen.

COMMUNE UNIUS CONFESSORIS.

XXI.

UNIUS CONFESSORIS. SERMO DE LIBRO SAPIENTIÆ.

D (15) *Ecce sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo, et inventus est justus.* Et reliqua. Hæc, fratres mei, juxta litteram de Aaron sacerdote dicta sunt. Mystice vero de Christo; sed etiam cuilibet sancto sacerdoti aptari possunt. Moraliter vero, per hos demonstratur quales cæteri debeant esse sacerdotes. Fuit quippe Aaron sacerdos magnus, quoniam primus Judæorum pontifex et summus. Fuit quoque Christus sacerdos magnus, imo maximus, quoniam sicut ipse est Rex regum, ita est Sacerdos sacerdotum, et Episcopus episcoporum, Sed et ille san-

(15) Hæc passim ex Ecclesiastici cap. xlv, sed non ad litteram, excerpta sunt.

electus pontifex, cui hodie solemnizamus, fuit sacerdos magnus. Magnus gradu, magnus virtute, magnus remuneratione. Tales quippe esse debent sacerdotes et pontifices, ut quemadmodum ipsi magni in praelatione, ita magni sint in sanctitate, ut et magni esse mereantur præmii retributione. Monstruosa siquidem res est, atque turpissima, altus gradus et infima vita. Quod contra quosdam nostrum est (unde dolendum est, fratres mei, quicum sint vita et moribus infimi, tamen, per ambitionem et Simoniam, se super majores elevant, ut appareant tanquam super vertices gigantum sublimati in derisum, et subsannationem, et commotionem capitis in populis. Commendatur ergo iste sacerdos magnus in decem et octo gratiis. Prima electio, de qua subditur, *Qui in diebus suis placuit Deo*, subaudi, per electionem. Constat enim quoniam qui eliguntur a Deo, placent Deo. Porro Aaron Deo placuisse constat, utpote qui ab eo electus, vocatus, et signo virgæ siccæ revirentis et fructificantis demonstratus et cæteris prælatus est; Christum quoque præ cæteris Deo Patri placuisse, et præ cæteris electum esse, ipse Pater in baptismo et in transfiguratione contestatur dicens: « Ille est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui (Matth. iii. xvii). » Et per prophetam: « Ecce puer meus electus quem elegi, quia complacuit in illo anima mea (Isa. xlii). » Sed et iste sanctus episcopus, fratres mei, cui hodie festivamus, cum per bonam vitam, doctrinam virtutum, et signorum evidentiam, a Deo electus, demonstratus et præ cæteris prælatus sit, constat procul dubio quoniam a Deo electus sit et Deo placuit. *Et hoc in diebus suis*, quod videlicet, vita, doctrina et operum misericordia illustravit et suos effecit. Tales quoque debent fieri sacerdotes et episcopi, qui per bonam vitam, doctrinam et operum sanctitatem Deo placiti et electi esse demonstrantur. In quo illi condemnantur qui, cum nulla virtute vel doctrina fulciantur, pastoris officium per ambitionem potius rapiunt quam assequantur. Secunda gratia est justitia de qua subditur: *Et inventus est justus*. Justus quippe fuit Aaron, a mandatis Dei, nec ad dexteram, neque ad sinistram declinando, idololatras puniendo, pro peccatoribus intercedendo, secundum causas meritorum judicando. Christus quoque justus, imo ipsa justitia est, a quo justus est quicumque justus est, qui unumquemque, juxta meritum suum, aut salvat aut damnat. Unde et Isaias de eo prædixit: « Et erit justitia cingulum lumborum suorum (Isa. xi). » Sed et sanctus episcopus cui hodie solemnizamus justus fuit, unicuique quod suum erat reddendo, Deo religionem, sibi munditiam, subjectis disciplinam, bene agentibus honorem, delinquentibus correctionem, omnibus æquitatem. Et hæc operando inventus est justus, quoniam nullus vel rarus inveniebatur justus. Virtus enim quando est magis rara, tunc est magis pretiosa. Tales quippe debent esse sacerdotes vel episcopi, in quibus, etsi non in aliis, justitia et virtus reperiatur, qui uni-

cuique quod suum est reddant, qui in dimicandis subiectis, non affectus suos, sed causas meritorum attendant. Unde et de illis dicitur: « Sacerdotes tui induantur justitiam (Psal. cxxxi). » Quod hodiernos condemnat sacerdotes et episcopos, in quibus, rarius quam in cæteris, virtus et justitia reperitur, unicuique quod suum est non reddentes, sed ad lucrum suum omnia referentes, justitiam non facientes, sed vendentes, in judicandis causis non merita singulorum, sed suos affectus attendentes. Tertia gratia est mediatio, de qua subiungitur: *Et in tempore iracundiæ factus est reconciliatio*. Sane Aaron mediator fuit inter Deum et homines, reconcilians Deum hominibus, et homines Deo. Nam cum Deus iratus populum murmurantem igne consumeret, festinat Aaron cum thuribulo, « stansque inter vivos et mortuos, oravit Dominum, et plaga cessavit (Num. xvi). » Christus quoque, cum, propter peccatum primi parentis, Deus esset iratus homini, assumpta nostra humanitate, factus est mediator Dei et hominis, sanguine suo reconcilians Deum hominibus et homines Deo. Sed et iste sanctus episcopus, cui hodie festivamus pro peccatis suis, se multoties interposuit, iram Dei jam instantem, orationibus et oblationibus avertit, peccatoribus indulgentiam impetravit. Hoc est enim officium sacerdotum et episcoporum, ut scilicet inter Deum et homines semper sint medii et meditatores, hinc conjuncti Deo familiaritate charitatis, hinc conjuncti hominibus propinquitate compassionis, ut ita Deum hominibus, et homines Deo possint reconciliari. Sed quid dicam de nobis, miseris sacerdotibus, qui nec cum Deo familiaritatem charitatis, nec cum proximo propinquitatem compassionis (sicut oportet), habemus? Quomodo alios reconciliabimus, qui nosmetipsos reconciliare non valemus? Nam cum ipsi pro offensis nostris Deo displiceamus, cum pro offensis aliorum Deum interpellamus, nonne Deum magis offendimus quam placamus?

Quarta gratia est superexcellens obedientia de qua subiungitur: *Non est inventus similis illi, qui conservaret legem Excelsi*. Porro Aaron in diebus suis, in populo suo excellens fuit in obedientia et observatione legis. Christus quoque superexcellens fuit in obedientia et adimplerione legis, factus Patri « obediens usque ad mortem (Phil. ii). » Sed nec huic sancto episcopo, cui hodie solemnizamus, inventus est in diebus suis, et in populo suo similis, qui conservaret legem Excelsi. Non enim debet esse sacerdos sicut populus (Isa. xxiv), et pastor sicut grex, sed sicut de Saule legimus: Qui præfector toti populo, debet esse major toto populo, ut cæteri debent obedientiam, præ cæteris sciat obedientiam, et qui cæteros docet legem, præ cæteris teneat legem (I Reg. xii). Quod nobis indignis sacerdotibus obviat, qui non solum sumus sicut populus, sed etiam plerumque deteriores quam populus. Quinta gratia, est promotio, de qua subditur: *Idcirco iurjurando, id est immutabiliter, fecit illum crescere*

insuper plebem suam. Quia namque Aaron excellens fuit in observatione legis, ideo a Deo summus pontifex super plebem Judæorum sublinatus et confirmatus est. Christus quoque, quia obediens fuit Patri usque ad mortem, eum sublimavit et ei « juravit Dominus, et non ponitebit eum : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. cix.*) » Beatus quoque pontifex, cui hodie solemnizamus, quia excellens fuit in observatione legis, merito a Deo non solum spiritualiter et æternaliter, sed etiam temporaliter ad summum sacerdotium promotus est. Hoc est quod Apostolus ait : « Qui bene ministraverint, bonum gradum sibi acquirunt (*1 Tim. iii.*) » Et Dominus in Evangelio : « Omni habenti dabitur et abundabit (*Matth. xxv ; Luc. xix.*) » Quod quosdam condemnat, qui non meritis suis, sed potius nummis suffragantibus perniciose promoveantur. De quibus Dominus per prophetam : « Ipsi regnaverunt, et non ex me. Principes existerunt, et ego ignoravi (*Ose. viii.*) » Hos enim iudex internus et provehit et nescit, quia quos permittendo tolerat, per iudicium reprobationis ignorat. Sexta gratia est opinio bona, de qua subditur : *Benedictionem omnium gentium dedit illi.* Bona quidem opinio sanctorum est causa quia ipsi ab omnibus gentibus benedicantur et laudentur. Data est quippe Aaron tam suavis opinio nominis ut omnes qui de eo legunt, eum benedicunt. Christo quoque datum est, ut in admirabili nominis sui suavitate, non solum eum benedicant sed ut etiam in eo benedicantur omnes gentes. Istius quoque beati confessoris gloriosam vitam et conversationem quicumque audiunt vel legunt, eum laudant et benedicunt. Sient enim bona conscientia necessaria est coram Deo, ita et bona opinio coram hominibus, præcipue pastori, qui docere debet populum non solum verbo, sed et exemplo. Unde Dominus : « Sic luceant opera vestra coram hominibus, ut glorificent Patrem qui in cælis est (*Matth. v.*) » Quod aperte contra illos est, qui etsi clam bene vivant, tamen de se exterius male opinari permittunt, tot rei animarum, quot propter scandalum malæ opinionis suæ perierunt. Septima gratia est confirmatio, de qua sequitur : *Et Testamentum suum confirmavit super caput ejus,* id est sacram Scripturam, quæ est testamentum futuræ hæreditatis, confirmavit in mente ejus. Et Aaron quidem in accepta lege firmus fuit. Christus quoque non solum firmus, sed etiam utriusque Testamenti confirmator fuit. A quo etiam iste gloriosus pontifex sic confirmatus fuit, quod pro lege Dei sui usque ad mortem certavit, et non timuit a verbis persecutorum et hæreticorum. Unde etsi animam ejus gladius non abstulit, palmam tamen martyrii non amisit. Convenit quippe quod episcopus sit doctus et firmus in lege, qui alios debet docere in lege. Unde et mitram bicornem in capite gerit, ut utriusque cornu Testamenti fidem tueri et confirmare possit. In quo quidem miserissimi episcopi condemnantur, qui legis Dei ignari, nec se, nec alios regere

norunt. Et juxta illud propheticum : « Non perit hodie lex a sacerdote, et consilium a sapiente, et sermo a propheta (*Ezech. vii.*) » A quo ergo minores requirem legem, cum scriptum sit : « Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt de ore ejus (*Mal. ii.*) »

Octava gratia est approbatio benedictionis, de qua subditur : *Cognovit,* id est approbavit eum in benedictionibus suis. Et Aaron quidem in Israel in tempore suo habuit efficaciam benedicendi. Christus vero semper et ubique non solum benedixit, sed etiam ipsa benedictio est, sine qua nullus potest esse benedictus. Sed etiam istum gloriosum confessorem sic cognovit Deus in benedictionibus suis, quod ad benedictionem ejus benediceret ; demoniacos liberaret, ægros sanaret, pestes fugaret, peccatores absolveret. Episcopus quippe gratiam et discretionem benedicendi habere debet, unde et sacro oleo manum inunctam habet. Sed quid dicam de quibusdam episcopis perversis, qui affectus suos, non causas meritum sequentes, benedicunt maledictis, et maledicunt benedictis ? Illi, juxta prophetam, « vivificant animas quæ moriuntur, et mortificant animas quæ non moriuntur (*Ezech. xiii.*) » Nona gratia est misericordia, de qua subditur : *Conservavit illi misericordiam suam,* quasi dicat : misericordiam quam cæteris parce dedit, justo multiplicavit. Nullum enim magis quam sacerdotem misericordia decet, qui per compassionem omnibus omnia fieri debet. Et Aaron quidem magnam misericordiam habuit, qui pro transgressoribus et etiam murmurantibus contra se supplicavit. Christus vero non solum misericors, sed etiam ipsa misericordia et est, et fuit, qui etiam pro suis crucifixoribus in cruce exoravit (*Luc. xxiii.*). Iste quoque gloriosus confessor totis misericordiæ visceribus affluxit, patientibus compatiens, dolentibus condolens, aliorum onera portans, res suas in operibus misericordiæ distribuens, peccata aliorum lugens, pro persecutoribus suis exorans, etiam inimicis suis benefaciens. In quo nos miseri sacerdotes confutamus, qui erga pauperes et afflictos nulla compassione commovemur, qui ad aliorum infirmitates ferrei et duri sumus, quos plus tangit ruina animæ nostræ cadentis quam damnum animæ Christianæ pereuntis. Decima gratia est gratiæ abundantia de qua subditur : *Et invenit gratiam coram oculis Domini.* Sane sacerdos non una, vel duobus gratiis, sed multarum abundantia gratiarum debet decorari. Et Aaron quidem gratiarum abundantia perflatus fuit, quod per oleum super caput ejus effusum, et ad barbam et etiam usque ad oram vestimenti defluens (*Psal. xxxii.*), significatum fuit. Christus vero omnem habet in se plenitudinem gratiarum, quem unxit Deus Pater oleo lætitiæ præ participibus suis (*Psal. xlv.*). A quo hic gloriosus confessor sic large perflatus est, ut si ejus sanctam vitam, mores et actus legas, eum nulla virtute nullaque gratia caruisse dicas. Sed quid nos miseri sa-

sacerdotes facturi sumus, qui cum deberemus esse in lucem gentium, potius fumantes quam flammantes sumus? Undecima gratia est magnificatio in conspectu regnum. Talis quippe debet esse sacerdos vel episcopus, qui pro sua virtute et honestate in conspectu regum et reverendus habeatur. Et Aaron quidem non solum populi sui principibus, sed etiam regibus alienorum magnus habitus est. Christus vero, pro sui nominis majestate, omnem principatum et potestatem etiam celestium, terrestrium et infernorum, sibi subiecit. Sed et iste gloriosus confessor, per opinionem suarum virtutum et mirabilium operum, ipsis principibus et magnatibus admirabilis fuit, et verendus. In quo confundimur nos miseri sacerdotes, qui non solum majoribus, sed etiam minoribus pro despectu vilitateque vite nostrae, despectui habemur et subsannationi. Et non illi nos, sed e contrario formidamus illos.

Duodecima gratia est corona gloriæ, de qua subditur: *Et dedit illi coronam gloriæ*. Corona quippe, quæ vite designat perfectionem, deest sacerdotem. Unde Petrus dicit: « Regale sacerdotium (1 Petr. ii). » Sacerdos enim sic debet esse perfectus ut non solum se, sed etiam alios possit regere. Ob cuius significationem Aaron habebat in capite diadema, in quo lapides pretiosi fulgebant, dum perficeretur opus Dei. Christus vero, qui in mundum venit non prosperari, sed pati, spineam tulit coronam, ad derisionem sibi inflictam, ostendens quoniam qui hic coronam virtutis et patientiæ viriliter habuerit, corona gloriabitur sempiterna. Quem sequens iste gloriosus confessor, corona virtutis et patientiæ hic studuit coronari, per quam ad gloriosam pervenit coronam. Nos ergo sacerdotes coronam habemus, quæ quidem corona, si in moribus ejus significationem exprimimus, corona utique est nobis gloriæ et honoris, alias opprobrii et confusionis. Tertiadecima gratia est hæreditas, de qua subditur: *Statuit ei testamentum sempiternum*. Porro Levi et Aaron non acceperunt cum reliquis tribubus partem in terra promissionis, sed eorum hæreditas fuit Dominus, id est, primitiæ, decimæ et oblationes, et sacrificia quæ Deo offeruntur et hæc perpetua stabilitate habuerunt, quandiu duravit sacerdotium Judæorum. Christo vero dedit Deus æternam hæreditatem, dicens: « Custula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (Psal. ii). » Unde ipse dixit: « Data est mihi potestas in celo et in terra (Matth. xxviii). » Iste quoque gloriosus confessor omnem terrenam hæreditatem contempsit, sed solus Deus hæreditas ejus fuit, in quo sufficientiam et hæreditatem æternam possedit. In quo nos miseri sacerdotes confundimur, qui cum Deum in hæreditatem habere debeamus, de æterna hæreditate contendimus. Sed quid sufficet ei, cui non sufficit Deus? Unde, fratres, valde perhorresco ne nos, quia hæreditatem terrenam concupiscimus, æterna merito privemur. Nam, juxta Sapientem, « hæreditas ad quam festinatur in

A principio, in novissimo benedictione carebit (Prov. xx). » Quarta decima gratia est sacerdotium magnum, de qua subditur: *Et dedit illi sacerdotium magnum*. Et Aaron quidem in toto populo Judæorum, solus primum et summum obtinuit sacerdotium. Christus vero super omnem potestatem, summum et æternum habet sacerdotium. Unde Apostolus: « Plures, inquit, facti sunt sacerdotes secundum legem, eo quod morte prohiberentur permanere. Christus vero eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium (Hebr. vii). » Sed etiam iste gloriosus confessor sacerdotium habuit magnum, magnum, non tam magnitudine parochiæ quam magnitudine pastoralis vigilantiae, non tam magnitudine reddituum quam magnitudine virtutum. In quo nos indigni sacerdotes confutatur qui sacerdotium magnum quærimus, magnum temporalibus redditibus, non spiritualibus profectibus. Quærimus ecclesiam, non in qua animas, sed pecuniæ copiam lucrificamus. In quo nos non pastores, sed mercenarios esse demonstramus. Quinta decima gratia est beatificatio, de qua subditur: *Et beatificavit illum in gloria*. Id est tam in merito quam in præmio, beatum illum fecit et gloriosum. Et Aaron, quidem sibi fideliter ministrantem, per bonitatem meriti ad beatitudinem præmii feliciter perduxit. Christum vero unigenitum suum, usque ad mortem sibi fideliter obsequentem, « exaltavit, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, celestium, terrestrium et infernorum (Phil. ii). » Istum quoque confessorem sibi fideliter ministrantem, cursum militiæ temporalis hodie consummare feliciter fecit, et corona æternæ beatitudinis, illum inter choros angelorum gloriose decoravit. Sed et nos quoque, fratres mei, si ei fideliter obsequamur, si eum super omnia diligamus, si, omnibus temporalibus spretis, ad eum toto desiderio tendamus, faciet nos cursum vite feliciter consummare et ad æterna gaudia gloriose pervenire.

Sexta decima gratia est functio sacerdotii, de qua subditur: *Fungi sacerdotio*. Et Aaron quidem, usque ad extremum diem digne et strenue functus est sacerdotio. Christus quoque qui venit ministrare, et non ministrari (Matth. xx), ipse in sua persona usque ad suam passionem, humilis prædicatoris et ministri functus est officio. Iste etiam sanctus confessor, cum omni humilitate et sollicitudine, usque ad mortem suo functus est ministerio. Quod nos infimos sacerdotes condemnat, qui ministerio nostro fungi negligimus, vicarios et mercenarios pro nobis statuimus, ipsi vero vanis temporalibusque rebus, negotiisque sæcularibus vacamus, satis invenientes quibus animas pro quibus Christus mortuus est committamus; cui vero res vanas credamus, invenire non valemus. Septima decima gratia est laus, de qua subditur: *Et habere laudem in nomine ipsius*. Et Aaron quidem, quia sibi et aliis profuit, de sacerdotii functione laudem habet.

Christus quoque, quia cum restauratione humani generis rediit, de functione sacerdotii sui laudem habet in cœlo ineffabilem et æternam. Iste etiam confessor, quia eum acquisitione multarum animarum rediit de sacrificii sui functione, procul dubio in cœlo æternam laudem habet, ut merito dicatur de eo : « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam (Matth. xxv.) » Sed quam laudem habebit pastor, qui cunctis ovibus devoratis, et dissipatis a lupis, vacuus redit ? Quam laudem habebit pastor quinæ etiam conservatum seipsum redit ? Octava decima gratia est : *Offere Deo incensum dignum in odorem suavitatis*. Et Aaron quidem in populo suo supplicans obtulit Deo incensum in odorem suavitatis. Christus vero seipsum immaculatum, et igne charitatis concrematum, in ara crucis pro redemptione humani generis, Deo Patri obtulit in odorem suavitatis. In quo sacrificio plusquam cæteris omnibus odoratus est Deus Pater. Iste quoque gloriosus confessor, pro populo suosupplicans, cor compunctum, igne Sancti Spiritus incensum, cum odore suavitatis, bonæ devotionis Deo obtulit, et adhuc quotidie offert cum phiala odoramentorum suorum, nobis divinam repropitiâs majestatem. Quem imitantes, fratres mei, discamus Deo offerre sacrificium, non alienum ut Cain, qui se deserens, alienum obtulit, sed offeramus sacrificium dignum, cor scilicet contritum et humiliatum. Nec offeramus cum igne alieno, id est, cum igne terrenæ cupiditatis, ut Nadab et Abiu, qui ob hoc a Deo percussi sunt (Lev. x), sed cum igne divino, id est, cum charitate. Nec offeramus illud cum tepore, ut tepidi, qui a Deo evomuntur (Apoc. iii), sed cum fervore devotissimæ orationis, quatenus Deus nostra devotione odoretur et delectetur. Quod hujus sanctissimi confessoris precibus nobis Deus concedere dignetur. Amen.

XXII.

UNIUS CONFESSORIS. SERMO DE MATTHEO.

Dixit Jesus discipulis suis parabolam hanc: Homo quidam peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua (Matth. xxv.) etc. Quidam sunt qui bona quæ habent, a semetipsis se habere putant. Alii quidam putant se a Deo habere illa, sed tantum ad suos usus data, et ideo se peccare non existimant, si ea cæteris non communicent. Alii autem, etsi ea cæteris communicanda norunt, tamen ad communicandum sunt pigri. Contra hos proponit Dominus parabolam prælibatam, ostendens quod omnia bona quæ habemus, a Deo sunt collata : et quod non ad usus nostros tantum, sed ad communicandum cæteris sint nobis commendata : et quod illi, qui ea communicare pigri sunt, eis jure spoliandi et damnandi sunt. Sunt autem quatuor praticulæ lectionis hujus. Primo namque demonstrat Dominus omnia bona quæ habemus, a Deo nobis commendata esse. Secundo demonstrat quosdam de commendatis bene operari, quosdam male. Tertio,

demonstrat bene operantes salvandos ; quarto, male operantes damnandos esse. Primum igitur ostendit quod omnia bona quæ habemus, a Deo habemus, cum dicitur : *Homo quidam peregre proficiscens*. Quis enim homo iste est, nisi ille de quo propheta dicit : « Et homo est, et quis cognosceat eum ? » (Isa. LIII). Qui profecto tunc peregre profectus est quando naturam nostram, quam de terra sumpsit, super cælum collocavit. Carnis enim locus proprie terra est, quæ tunc peregre proficiscitur, quando per Redemptorem nostrum super æthera sublimatur, qui modo a nobis, quando sumus in hoc exilio, peregrinatur, quoniam tum per carnis absentiam, tum per auxilii dissimulationem a nobis elongatur. Hic servos suos vocavit, quando vel per se, vel per prædicatores suos, homines de quatuor mundi partibus vocavit. Bona vero sua eis tradidit, et adhuc quotidie tradit, quoniam gratias suas singulis dispergit. Unde Apostolus : « Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi (Ephes. iv.) ; » propter quod Psalmista dicit : « Ascenderis in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus (Psalm. LXXVII ; Ephes. iv.) ». Diligenter autem considerandum est quod ait, *servos suos, et tradidit eis bona sua*. Si enim servi ejus sumus, ergo non sumus nostri. Si tradidit, non dedit, sed magis commendavit. Si bona sua, ergo non nostra. In quo quid demonstratur, nisi quia nec nos ipsi, nec ea quæ habemus nostri juris, sed magis Domini sumus ? Si ergo vel nobis, vel nostris, præter servitium et voluntatem Domini abutimur, quid aliud quam Domino de suis defraudamus ? *Et uni, inquit, dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum*. Hoc simpliciter accipere possumus, quoniam uni dat Deus plura dona, alii pauca, alii pauciora. Vel certe per quinque talenta exteriorum scientia, quinque sensibus acquisita denotantur. Per duo vero, intellectus et operatio significantur. Per unum, solus intellectus significatur. *Unicuique, inquit, secundum propriam virtutem*. Quasi dicat : Tradidit eis non quantum ipse, sed quantum unusquisque capere poterat, quam discretionem, magistros sanctæ Ecclesiæ semper decet observare. Ad quid autem eis tradet talenta, ostendit Dominus, juxta alium evangelistam, dicens : « Negotiamini dum venio (Luc. xix). *Et profectus est, inquit, statim*. Non locum mutans, sed liberam eis operandi tribuens potestatem : Nec bene operantes statim salvans, nec male operantes statim damnans, sed utrosque cum silentio ad judicium exspectans.

Sequitur pars secunda, in qua demonstratur alios bene operari, alios male, cum subditur : *Abiit autem qui quinque talenta acceperat, et operatus est in eis, et lucratus est alia quinque*. Sunt enim nonnulli qui, et si interna mysteria capere nequeunt, tamen accepta exteriorum scientia non torpescunt. *Et abeunt, quantumcunque possunt, de accepta scientia bene operantes, et per activam vitam, exteriora in operibus misericordiæ,*

cæterisque bonis usibus expendentes, et magis magisque proficientes donec lucrum eis geminatur. Quod utique sit, vel cum ipsa scientia per exercitium in se geminata, proximis, vel dicto vel exemplo proficiendo, duplex merces acquiritur. Similiter, inquit, et qui duo acceperat lucratus est alia duo. Quia sunt nonnulli subtili de internis intelligentes, et mira in exterioribus operantes, qui cum spiritualia docendo et bona operando tam sibi quam aliis prosunt, quasi duplicatum lucrum acquirunt. Qui autem, inquit, unum acceperat, abiens fodit in terram, et abscondit pecuniam domini sui. Porro talentum in terra abscondit qui datam sibi intelligentiam in cordo terreno et avaro celat, nec eam aliis manifestat, Contra quem Salomon ait: «Sapientia abscondita, et thesaurus absconditus, quæ utilitas in utrisque?» (Eccl. xx.) et Jesus filius Sirach: «Qui abscondit, inquit, frumenta, maledicetur in populis» (Prov. xi.) » Talentum abscondit, qui acceptum ingenium totum in terrenis curis immittit: qui intelligentiam, qua posset coelestem sapientiam capere, in terrena calliditate implicare gaudet. De Cujusmodi per prophetam dicitur: «Sapientes sunt, ut faciant mala, bona autem facere nescierunt» (Jer. iv.) »

Sequitur pars tertia, in qua demonstratur bene operantes bene renumerandos, cum subditur: *Post multum vero temporis, reedit dominus servorum illorum, et posuit rationem cum eis.* Sane non nisi post multum temporis Dominus ad iudicium venit, quoniam diu et cum multa patientia peccatores expectat, ut multos salvare queat. Et posuit, inquit, rationem cum eis. Solus Dominus est, qui rationem cum servis ponere novit, quoniam ipse solus pro meritis unicuique rationabiliter reddit. Ipse enim falli non potest quia ipsa veritas est, nec corrumpi quia ipse iustitia est. Nec enim eum latere quidquam potest, qui omnisriens est, nec ei in aliquo detorqueri potest, qui omnipotens est. Et accendens qui quinque talenta acceperat, etc. Fidelis servus qui de conscientia sua est securus, remuneratori occurrit primus, et obtulit alia quinque talenta dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum, etc. Unusquisque fidelis de talento commisso lucrum offert acquistum. Petrus Judæorum gentem, Paulus gentilitatem, Joannes Asiam Minorem, Andreas Achaïam, Jacobus Hispaniam, Thomas Majorem Indiam, Bartholomæus Minorem, Matthæus Æthiopiam, Simon et Judas Persidem. Alius mille animas, alius centum, alius decem, qui minus, animam suam. Quorum unicuique Dominus applaudit, laudat et remunerat, cum subdit: *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui.* Et applaudit, cum ei congauget, et congaunderet monet per, *Euge*, interjectionem, gaudii significativam. Eum laudat, eum eum bonum et fidelem vocat. Bonum, quia bonum voluit, et strenue et fortiter egit. Fidelem, quia in omnibus non suam, sed domini gloriam quæsit. Eum remun-

erat, cum ei dicit: *Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui.* Omnia enim bona presentis vitæ, quantumcunque magna videantur, in comparatione futurorum, parva paucaque putantur. Tunc autem fidelis servus super multa constituitur, quando illa immensa æternaque bona recipit, quæ « nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit» (I Cor. ii.) » Tunc in gaudium Domini sui intromittitur, quando in illa patria æterna assumptus, atque angelorum cœtibus admistus, sic interius gaudebit de munere ut jam non sit quod ultra doleat de corruptione. Quid enim majus potest fideli servo dari quam cum domino beatitudinis in æternum vivere et læteri?

Sequitur pars quarta, in qua demonstratur pigros malosque servos reprobari, cum subjungitur: *Accendens autem et qui unum talentum acceperat.* Qui sibimet est male conscius, extremus venit et tardus. Domine, inquit, scio quia homo durus es, metis ubi non seminasti, et colligis ubi non sparsisti. Et timens abii, et abscondi talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est. Vero quod scriptum est: «Ad excusandas excusationes in peccatis» (Psal. cxi.), huic servo contingit, ut ad pigritiam et negligentiam superbiam quoque ad hæreat crimen. Qui enim simpliciter debuit confiteri inertiam suam et veniam deprecari, e contrario Domino calumniatur, et dicit se prudenter fecisse, ne dum lucra pecuniæ quæreret, periclitaretur de sorte. Porro Domino calumniatur, cum eum durum dicit, et metere ubi non seminavit, et congregare ubi non sparsit, quasi dicat: Durus es, quia dura præcipiens, et dura supplicia irrogas; metis ubi non seminasti, quia etiam eos tanquam reos falce iudicii præcisid quibus legem non commisisti, et congregas ubi non sparsisti, etiam congregans in regnum tuum bonos de gentibus et eorum operatione qui naturalem legem servant, et damnans eos qui negligunt et scriptam. Prudenter se fecisse dicit cum subdit, *et timens abii.* Quasi dicat: Timens ne si aggrederer alios acquirere, ipse periclitaretur. Propterea talentum intelligentiæ in corde celavi. Sunt enim plerique tales in sancta Ecclesia, secum dicentes: Sufficit mihi ut de me rationem reddam. Cur officium prædicandi aliis assumam, ut de aliis cogar reddere rationem? Vel certe timens, ne si propositum vitæ sanctioris aggrederer, retro quandoque respicerem et magis ipse damnarer. Et ideo intelligentiæ data talentum in sæculari vita abscondi, non diminuens, neque augens. Sunt enim multi tales, qui meliorem vitam aggredimelutunt, et tamen jacere in sua ignavia non pertimescunt, quorum Petrus adhuc infirmus speciem tenuit, sum viso miraculo dixit: «Exi a me, Domine, quia homo peccator sum» (Luc. v.) » Imo, Petre, si peccatorem te consideras, oportet ut a te Dominum non repellas. Sic qui meliorem vitam idecirco nolunt, quia se infirmos esse conspiciunt, quasi peccatores se fatentur, et Dominum, a quo sanctificari debuerant, a se repellunt. Et velut in perturbatione, consilium non

habent, dum moriuntur, et vitam timent. Nam qui timet pruinam, irruet super eum nix *Job vi*. » Unde et huic servo protinus respondetur: *Serve male et piger, sciebas quia meto ubi non semino, et congrego ubi non sparsi; oportuit ergo te dare pecuniam nummulariis, et ego veniens recepissem quod meum est cum usura*. Ex verbis suis dominus servum constringit, quasi dicat: Si juxta sententiam illud exquiro quod non dedi, quanto magis a te exquiro quod ad erogandum tibi dedi! Pecuniam quippe nummulariis dare, est intelligentiam prædicationis illis impendere, exemplo et verbo, qui illam valeant exercere. Sed, sicut nostrum periculum aspici-
 tis, si Domini pecuniam teneamus, ita vestrum periculum, fratres, intelligite, si pecuniam nobis impensam cum usuris non reddideritis. Quam profecto cum usura redditis, vel cum audita retinere, vel cum ex auditis non audita colligere studetis. Pigrum vero servum qua sententia dominus feriat, audiamus: *Tollite ab eo talentum, et date ei qui habet decem talenta*. Bonum talentum spiritualis intelligentiæ datur illi qui tantum intelligentiam exteriorum habens, illam bene ministraverat. Quod quotidie in Ecclesia fieri videmus. Quia plerique, dum bene ministrant exteriora quæ acceperunt, per adjunctam gratiam ad mysticum quoque perveniunt intellectum. Et e contra multi naturaliter acuti et ingeniosi, quia desides sunt, ad pigritiam suam hebetescent. In judicio vero multi qui modo sunt scientia præditi, inter indoctos reputabuntur. Et e contra multi, qui modo sunt simplices, ob suam devotionem inter apostolicos doctores, præmiis spiritualibus intelligentiæ remunerabuntur. *Omni enim habenti dabitur, et abundabit. Ei autem qui non habet, et quod habere videbatur auferetur ab eo*. Ille recte dicitur rem habere qui ea utitur bene. Qui vero bono usu rei caret, perinde est ac si non haberet. Omni ergo habenti et bene utenti re dabitur, et abundabit. Ei vero qui non habet, et qui non bene utens est, quasi non haberet, et quod habere videbatur, auferetur ab eo. Vel certe omni habenti charitas dabitur et diversitas gratiarum cæterarum, et abundabit. Qui vero non habet charitatem, etiam dona quæ percipisse videbatur amittet. Unde necesse est, fratres mei, ut semper in omnibus habere charitatem studeamus, quoniam qui eam habet, omnia habet, et qui eam non habet, et talento quod habebat puni-
 tur, et, juxta Dominicam sententiam, *in tenebras exteriores* præcipitatur. Per pœnam quippe cadit in exteriores qui per culpam suam reciderat in interiores. *Ibi erit fletus oculorum, qui hic illicita cupiebant, et stridor dentium, qui edacitate gaudebant*. Ardebit lingua quæ garrulitatem hic amabat. Nasus intolerabilibus fetoribus afficietur, qui hic luxuriosis odoribus delectabatur. Aures terrore stridentium dæmoniorum cruciabuntur, qui hic vanis sermonibus et malis jucundabantur. Totum corpus variis

suppliciis torquetur, quod hic luxuriosis contabulis delectabatur. Et juxta varietatem peccatorum, erit varietas suppliciorum. Itaque, fratres mei, unusquisque nostrum in negotiatione talenti commendati vigilet, quoniam nullus est qui a Deo talentum non acceperit. Alius namque spirituales accepit intelligentiam, alius terrenam substantiam, alius temporalem potestatem, alius apud divites familiaritatem, alius artem qua pascitur, alius saltem ipsam rationem, vel ipsos corporis sensus. Habens igitur spirituales intelligentiam, prædicationi vacet, habens terrenam substantiam, per opera misericordiæ, illam eroget. Habens terrenam potestatem, imbecilles tucatur. Habens apud divites familiaritatem, pro pauperibus loquatur. Habens artem qua pascitur, ex ea, quod potest, indigentibus conferat. Habens autem rationem, vel quinque corporis sensus, bene sibi et aliis illam vel illos impendat. Ut ergo, redeunte Domino, de talenti sui ratione quisque securus sit, cum tremore penset quotidie quod acceperit, jamjam rediit, qui perægre profectus est. Festinemus igitur de talento commendato negotiari, quatenus cum duplicatione talenti, occurrere valeamus Domino venienti, ipso largiente qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXIII.

UNUS CONFESSORIS, SERMO DE LIBRO SAPIENTIÆ.

Ece sacerdos magnus qui in fide sua probatus est, et cognitus in verbis suis fidelis (16) (*Ecclesi. I*); etc. Hæc lectio, fratres mei, licet ad litteram partim de Samuele propheta, partim de Simone summo pontifice Judæorum dicta sit, tamen quia nihilominus isti sancto pontifici, cui hodie solemnizamus, convenienter hodie in sancta Ecclesia recitatur. Fuit quippe ipso gloriosus pontifex sacerdos magnus, magnus officio, magnus merito, magnus præmio. Magnus exterius, magnus interius, magnus superius. Talis nimirum debet esse sacerdos, ut alto gradui alta vita respondeat, quatenus utrique, altum quoque præmium respondere queat. Commendatur iste sacerdos in quatuor, in fide, in claritate, in virtutum varietate, in officii sui executione. Porro in fide commendatur cum subjungitur: *Qui in fide sua probatus est, et cognitus est in verbis suis fidelis*. Probatus, inquit, et cognitus, quasi probando cognitus est. Dum enim res probatur, cognoscitur. Et iste quidem sanctus probatus et cognitus est in fide sua, id est operibus fidei suæ et verbis esse fidelis. Cum enim fides sit in se invisibilis, et de invisibilibus, non nisi per exteriora opera sua probatus et cognitus est esse fidelis, quoniam propter fidem Christi, amata reliquit, dura secutus est, mira fecit, aspera passus est. Propter fidem enim Christi reliquit exemplo Abrahæ, terram et cognationem, et domum patris sui, blandasque consuetudines, cibi lautioris et

(16) Hæc ex Ecclesiastici versiculis 1-5, cap. 1, sed non ad litteram, excerpta sunt.

vestis, cæterarumque illecebrarum carnis. Secutus-
que est angustam et arduam viam mandatorum
Dei, mundum contemnens, seipsum cruci-
gens, paupertatem, vilitatem et humilitatem, cæterasque
virtutes amplectens, inimicos etiam diligens, et pro
persecutoribus exorans, per fidem quoque Jesu
Christi mira fecit, cæcos illuminans, claudos eri-
gens, dæmoniacos curans, infirmos sanans, mortuos
suscitans. Quoniam, juxta verbum Domini, « omnia
possibilia sunt credenti (Marc. ix). » Propter fidem
etiam Jesu Christi aspera passus est, contumelias,
injurias, damnificationes, persecutiones, exilia, va-
riasque afflictiones. Ipsum etiam martyrii gladium
gaudens sustinisset, si esset qui inferret. Unde
quia mente, martyrio non defuit, corona martyrii
non carebit. Propter verba quoque sua probatus et
cognitus est esse fidelis; quoniam quantam fidem ha-
beret, demonstravit verbo fidei in tempore persecu-
tionis confitendo constanter, prædicando instanter,
scribendo luculenter; infideles et hæreticos confu-
tando, præsentem populos viva voce instruendo, ab-
sentes et nascituros scriptis erudiendo. Docuit vivus,
docet et defunctus. Et si meretur qui docet, mere-
tur etiam iste quotidie, cum suo scripto nos docet.
Sed nos indigni sacerdotes, quid hodie facimus? qui
nec factis, nec dictis, nec moribus, ut deceret, fide-
les esse comprobamur imo (quod sine lacrymis di-
cere non possum), dum carnalia spiritualibus, et
etiam sempiternis transitoria præponimus, nec nos
credere, vel in fide demonstramus dubitare. Sed si
fidem quandoque prædicamus, ipsam contrariis
factis oppugnamus.

Secundo in claritate commendetur iste sanctus,
cum subditur: *Quasi stella matutina in medio nebu-
læ, et quasi luna plena in diebus suis lucet. Et quasi
sol refulgens (Eccli. l).* Sic iste sanctus refulsit in
templo Dei. Stella matutina, fratres mei, dei nun-
tia, in medio quidem nebulae splendet, sed tamen
non sufficit nebulam superare, nec iter euntibus de-
monstrare. Luna vero plena in diebus suis lucens
sufficit ex magna parte, et noctem superare, et iter
euntibus demonstrare, sed tamen noctem omnino
non expellit, nec homines suo calore calefacit. Sol
vero fulgens, inter nebulas splendet, et eas supe-
rat, et iter euntibus demonstrat, et noctem penitus
excludit, et suo calore homines calefacit. Stella igitur
matutina in medio nebulae est exordium bonæ
vitæ, quæ diem æternitatis prænuntiât, sed tamen
tenebras infidelitatis et erroris non sufficit per se su-
perare, nec rectam viam demonstrare. Luna vero
in diebus suis lucens, est evangelica doctrina, quæ
inter tenebras infidelitatis et erroris lucet, et eas
superat, et rectam viam hominibus demonstrat; sed
tamen infidelitatis et erroris tenebras penitus non
excludit, nec omnes homines suo calore calefacit.
Sol vero refulgens, est mirabilem virtutum eviden-
tia, qui inter tenebras infidelitatis et erroris splen-
det, et eas superat, et rectam viam demonstrat; noc-
tem ignorantie et dubitantie penitus excludit, et sua

A admiratione homines ad fidem et charitatem accen-
dit. Illic est quod Dominus mittens discipulos suos
ad illuminandum per fidem universum mundum,
spirituali vitæ et evangelicæ doctrinæ (quibus jam
præfulgebant) adjunxit etiam evidentiam spiritua-
lium virtutum et miraculorum, qua triplici luce illi
mirabiliter illustrati, « prædicaverunt ubique, Do-
mino cooperante et sermonem confirmante sequen-
tibus signis (Marc. xvi). » Hac igitur triplici luce,
iste gloriosus pontifex insignitus refulsit per vitæ
claritatem inter infideles et hæreticos tenebrosos-
que homines, quasi stella matutina in medio nebu-
læ. Refulsit quoque quasi luna plena in diebus
suis, per spiritualem doctrinam, noctem infidelita-
tis et ignorantie superans, et rectam viam homini-
bus demonstrans. Refulsit etiam in templo Dei tan-
quam sol refulgens, per virtutum et mirabilium evi-
dentiam, omnem fidei ignorantiam et dubietatem
excludens, et homines sui admiratione ad fidem et
charitatem Dei trahens. Sed ad hæc quid dicimus,
nos intimi sacerdotes, qui nec vita, nec doctrina,
nec virtutibus (ut oportet) coruscamus, imo qui de-
beremus esse lux mundi, tenebræ sumus. Et si, in-
quit Dominus, lumen, quod in te est, tenebræ sunt,
ipsæ tenebræ quante erunt? *Matth. vi.* Quod bene,
fratres, videmus, quia enim doctores, qui sanctæ
Ecclesiæ oculi debent esse, hodie tenebrescunt,
cætera Ecclesiæ membra, quæ non ducunt, sed du-
cuntur, quam tenebrosa sunt! Et qui cæci cæcos
ducere præsumunt, nonne quod sine gemitu dicere
non possum, utrique in foveam æternæ perditionis
C cadunt? *Matth. xv.*

Tertio, de virtutum varietate commendatur iste
sanctus, cum subiungitur: *Quasi arcus refulgens in-
ter nebulas gloriæ.* Porro arcus cælestis, qui et
Iris dicitur, multicolor est, ex repercussione solis
illustratus, in signum fœderis inter Deum et homi-
nes positus (*Gen. ix*), pluviarum ministrativus. Iste
quoque gloriosus confessor, arcus Dei fuit, sagittis,
id est sententiis sacræ Scripturæ inimicos fidei trans-
figens; multicolor, id est multarum varietate virtu-
tum coruscans; in signum fœderis inter Deum et
homines, quia « in tempore iracundiæ factus est
reconciliatio (*Eccli. xlv*). » Iste quippe, cæterique
sancti inter Deum et homines positi, quid aliud sunt
quam signum pacis Dei ad homines? Quando vero
de medio hominum substrahuntur, quid aliud sunt
quem signum iracundiæ Dei ad homines? Et nos,
fratres, qui hodie veris sanctis de medio nostrum
obtenebrescimus, quid aliud quam substracto Dei
fœdere Dei iram experimur? Pluviarum quoque fuit
ministrativus iste sanctus qui imbre doctrinarum
non solum homines irrogavit, imo etiam inter nebu-
las gloriæ, et inter cæteros gloriosos prædicatores
privilegio doctrinarum et virtutum effulsit. Quomo-
do autem iste sanctus quasi arcus multicolor efful-
serit, subsequenter exponitur, cum enumerantur
octo virtutes quibus varie mireque radiavit. Prima
est martyrium in mortificatione carnis, de quo sub-

ditur, *quasi flos rosarum in diebus vernis*. Sane flos rosarum in diebus juventutis, est virtus martyrii in diebus juventutis. Virtus autem martyrii acquiritur non solum in sanguinis effusione, sed etiam in carnis pro Christo mortificatione. Etenim cum iste sanctus continua abstinence, labore et vigiliis, corpus suum maceravit, cum multis castigationibus rebellionem carnis spiritui subdidit, carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifixit, quid aliud quam continuum martyrium sustinuit? Secunda est castimonia de qua iste sanctus commendatur, cum subditur, *quasi lilia quæ sunt in transitu aquæ*. Porro lilia in transitu aquæ, est candor castitatis in transitu labentis vitæ. Qua virtute iste sanctus mire respendit, dum in carne, non secundum carnem, dum inter homines angelice vixit, imo in hoc quodammodo angelos superavit, dum castitatem, quam illi in naturæ suæ confirmatione possident, istec etiam in naturæ suæ lubricitate meruit obtinere. Tertia virtus est patientia, de qua iste sanctus commendatur, cum subditur, *et quasi thus redolens in diebus æstatis*. Sane thus arbor et Arabica lenissimi corticis, per læsuras corticis, suavissimi guttas odoris emittens, quæ et thura dicitur. Thus ergo redolens in diebus æstatis, est patientia suaviter fragrans in diebus persecutionis. Qua virtute iste sanctus mire fragravìt, cum suavitate patientiæ, lenitudinis quoque suæ suos injuriatores delectavit. Quarta virtus est charitas, de qua iste sanctus commendatur, cum subditur, *quasi ignis effulgens*. Porro ignis effulgens est ardor charitatis elucens. Unde Dominus ait : « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat? » (*Luc. xii.*) Qua virtute iste sanctus mirabiliter enituit, cum inimicos persecutoresque suos tanquam filios adamavit. Quinta virtus est devotio, de qua iste sanctus commendatur, cum subjungitur, *et thus ardens in igne*. Sane thus ardens in igne est devotio orationis in charitatis fervore. Unde Psalmista : « Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo (*Psal. cxl.*) » Qua virtute iste sanctus pontifex mire refulsit, cum orationis potentia, divinam placans iracundiam, Deum hominibus et homines Deo reconciliavit. Sexta virtus est sapientia, de qua commendatur iste sanctus, cum subditur, *quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso*. Porro vas auri solidum omni lapide ornatum pretioso, est minister Dei, sapientia cæterisque virtutibus decenter decoratus. Unde et Paulus vas electionis nuncupatur. Qua virtute sanctus iste mirabiliter effulsit, dum in Ecclesia Dei, ante oculos Dei et hominum sapienter et gratis ministravit. Septima virtus est misericordia, de qua iste sanctus commendatur, cum subjungitur, *quasi oliva pullulans*. Sane oliva pullulans est virtus misericordiæ per diversos miserationum ramos se effundens; olenm enim Græce, misericordia Latine, quæ sicut oleum, universis liquoribus superfertur. Quia virtute pretiosus iste sanctus confessor large radiavit, qui viscera compassionis, et manum largitatis af-

fectis et egenis sine mora reseravit. Octava virtus est perseverantiæ fortitudo, de qua iste sanctus commendatur, cum subditur, *et quasi cypressus in altitudinem se extollens*. Cypressus odorifera venustatem suæ comæ nullo deponit impulsu, fortis et solida et oneri cedere nescia. Cypressus igitur in altitudinem se extollens, est altitudo fortitudinis perseverans, qua virtute iste sanctus refulsit, dum in prædictarum opinionum virtutum semper exerecens fortiter perseveravit. Sed ad hæc quid nos miserissimi sacerdotes dicere possumus, qui non diversarum fulgore virtutum decoramur, sed potius e contrario diversorum vitiorum sordibus maculamur et fetemus, et alios fetore nostro corrumpiamus, rei non solum animarum nostrarum, sed etiam omnium malo nostro exemplo corruptarum.

Quarto, de officii sui executione commendatur iste sanctus confessor, cum subditur, *in accipiendo ipsam stolam gloriæ, et vestiri cum consummatione virtutis*. In ascensu sive in accessu altaris sancti gloriam dedit. Porro vestimenta sive officia sacerdotalia non solum ordinis sunt judicia, sed etiam spiritualium virtutum, quibus sacerdotes debent intus ornari, et cælestium præmiorum, ad quæ debent tendere sunt sacramenta. Stola quippe alba sive candida duas res significat, videlicet candorem munditiæ sacerdotalis, et præmium ejus, stolam immortalitatis. Infula, quæ cæteras vestes legit et ambit, significat et sacerdotalis virtutis perfectionem, et præmium ejus perfectæ beatitudinis consummationem. Accessus vero sacerdotis ad sanctum altare significat propiorum accessum, quo debet sacerdos accedere ad Deum, et hic per majorem charitatem, et in futuro per majorem beatitudinem. Iste ergo sacerdos gloriosus, sicut indumentis et officiis sacerdotalibus, ita et eorum figurativis fuit exornatus, quoniam in accipiendo ipsam stolam gloriæ, id est, dum ipse acciperet sacerdotalem stolam, gloriæ futuræ significativam, et vestiri cum consummatione virtutis, id est dum vestiretur infula, consummationis virtutum significativa, et in accessu altaris sancti, id est dum accederet ad sanctum altare, dedit gloriam Deo. Hæc omnia non sibimet (ut quidam faciunt,) sed soli Deo attribuens et ad eum referens, exhibens sanctitatis amictum per vestes significativum, et sanctitatis accessum per accessum ad altare designatum, per quæ stola æternæ perfectionis et accessu ad divinam gloriam perfruitur nunc et in æternum. In quo nos indigni sacerdotes condemnatur, qui, cum exterius coram populo satis vestibus fulgeamus, tamen interius coram Deo turpissimis vitiis obscuramur, et cum accedere propius ad altare præsumamus, interius a Deo per reprobam vitam elongamur. Quod ergo, fratres mei, remedium relinquatur nobis, nisi ut turpitudines nostras lacrymis veræ poenitiæ diluamus; et reatus nostros operibus misericordiæ redimamus, vitam nostram in melius commutantes, jeuniis, orationibus, lectionibus, cæterisque bonis studiis vacantes, exemplo et verbo

plebem nobis commissam pascentes, quatenus meritis et intercessionibus hujus sanctissimi sacerdotis, cui hodie solemnizamus, numero sanctorum sacerdotum, merito et premio adunari mereamur, largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum.

XXIV.

UNIUS CONFESSORIS, SERMO DE MATTHEO.

Dixit Jesus discipulis suis: Vigilate, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit (Matth. xxiv.) et reliqua. Pius Dominus et Redemptor noster, fratres charissimi, malens invenire in nobis quod coronet quam damnet, in hac sancti Evangelii lectione, somnolentiam nostram curavit excitare. Facit igitur quatuor. Primum, hortatur nos ad vigilandum. Secundo, demonstrat quare sit nobis semper vigilandum. Tertio, ostendit qui præcipue et contra quos debeant vigilare. Quarto, dicit pastorem bene vigilantem esse quidem rarum, sed beatum. Primo igitur nos hortatur ad vigilandum, cum dicit, *vigilate*. Porro sicut est vigilia corporalis vigilamus, quando exterior homo noster, apertis oculis corporis, exteriora sua custodit, ita spiritualiter vigilamus, quando interior homo noster apertis oculis, ratione interiora sua custodit. Sicut ergo anima pretiosior est corpore, ita magis vigilandum est pro ea quam pro corpore, quam quia multi versuti inimici undique assument, semper et undique ei est vigilandum. Inimici qui animam nostram persequuntur, sunt diabolus, caro et mundus. Diabolus semper juxta nox est, caro etiam in nobis est, mundus undique et ubique circa nos est. Hi nostri inimici nos assiliunt ante et retro, a dextris et a sinistris, desursum et deorsum. Ante, per apertam persecutionem, retro per occultam, a dextris blandiendo, a sinistris deterrendo: desursum, nos ad elationem extollendo: deorsum, nos ad desperationem trahendo. Assiliunt etiam per omnes corporis sensus, tanquam per omnes portas animam. Tentant visum per pulchra et concupiscibilia; auditum, per dulces melodias et placentia verba; gustum, per exquisitos sapes et gulæ irritamenta; odoratum, per meretricium odorem lenocinia; tactum per suavium contactum delectamenta. Tot et tantis insidiis intelligens se Psalmista circumdatum, clamat: « Inimici mei animam meam circumdederunt (*Psal. xvi.*) » Itaque, fratres mei, quia semper et undique impugnatur, semper et undique vigilemus. Sollicitudines rerum temporalium a cordibus nostris excludamus, ut quotidie animæ nostræ valeamus magis vacare. Legimus in Apocalypsi quod sancta « animalia erant plena oculis ante et retro (*Apoc. iv.*) » imo ut Ezechiel dicit: « Totum corpus eorum erat plenum oculis (*Ezech. i.*) » Quoniam justi nil sine circumspectione faciunt, sed ad custodiendas anteriores et posteriores, imo omnes vitæ suæ partes, oculos cordis sui circumflectunt. Iniqui vero omnes cæci sunt, qui

A insidias sibi positas non attendunt. Et ut Dominus ait: « Nesciant quid faciunt (*Luc. xxiii.*) » aut quo vadant, dum quasi oculis rationis clausis, in perditionem tendant. Secundo demonstrat Dominus quia sic sit nobis vigilandum, cum subdit, *quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit*. Geminam causam ponit quare nobis sit vigilandum, et quare semper. Primo, quare est nobis vigilandum, quia Dominus noster venturus est ut dormientes damnet, et vigilantes salvet, Si enim, fratres mei, Dominus noster nunquam ad iudicium esset venturus, nec unicuique pro meritis redditurus, non esset nobis vigilandum. Nunc vero quia certo certius ad iudicandum veniet, necessario est vigilandum nobis. Et quare semper? *quia nescitis qua hora venturus sit*. Si enim determinata esset nobis hora, qua ipse venturus esset, possemus aliquando dormire, et tunc tantum vigilare quando sciremus eum venturum. Propter hoc ergo voluit Dominus nos ignorare diem adventus sui, ut eum semper jamjam venturum expectaremus, et ita semper vigilemus, et in adventum ejus semper pararemur. Item probat quod vigilare debeamus sumpto a minori argumento cum subdit: *Illud autem scitote quoniam si sciret pater familias qua hora fur veniret vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam*. Ac si aperte dicat: Si aliquis paterfamilias timens furem venturum vigilat et custodit domum et res suas temporales, quanto magis vos pro animabus vestris et animabus vobis commissis vigilare debetis. Quod aperte nostram negligentiam arguit, qui in custodiendis rebus temporalibus nostris, rebus utique vilibus et vanis, solliciti et vigiles sumus: in custodiendis vero animabus nostris vel commissorum nobis pro quibus mortuus est Christus, negligentes et somnolenti sumus. Domus nostras terrenas muro circumdamus, portas fortes et bene obseratas constituimus, custodem vigilare monemus: sed domum cordis nostri claudere, et portas sensuum nostrorum obserare, et rationem ad vigilantiam negligimus excitare. Ut quid hoc? nisi quia plus diligimus temporalia quam spiritualia et æterna bona.

Est autem hæc pars tertia, in qua mystice demonstratur qui præcipue et contra quem debeat vigilare. Paterfamilias enim iste est pastor ecclesiasticus qui ad instar patrisfamilias, Ecclesiæ præest, eam corrigens, regens et pascens. Fur vero est diabolus, qui sicut fur qui a forno, id est obscuro dicitur, tenebras diligit, claustrum Ecclesiæ per malam suggestionem fodit animasque de communionem Ecclesiæ rapit, Itaque si pastor ecclesiasticus sciret, id est saperet et intelligeret, *vigilaret utique qua hora fur veniret*, id est, sic semper vigilaret super Ecclesiam sibi commissam, quod diabolus veniens non posset eam invenire nisi vigilantem, et ita non sineret perfodi domum suam. Moraliter vero paterfamilias est animus, qui ad instar patrisfamilias debet præesse in habitaculo humani corporis, noxia cavendo, et utilia providendo. Fur vero est mors corporis, quia

furtim venit, vitam corporalem perfodit, et animam tollit. Itaque, fratres, si animus noster saperet, vigilaret utique, semper evitando mala, et sequendo bona, et qua hora mors veniret, non sineret perfodi domum vitæ corporis ad damnationem. Ideo, inquit, et vos estote parati, quia qua hora non putatis Filius hominis veniet. Et si Dominus ad iudicium generale generaliter omnibus venturus sit, tamen cum quotidie mors ad unumquemque nostrum venit, Dominus ad nos venit. In eo enim puncto in quo a Domino ab hac vita vocamur, iudicandi sumus. Ait enim Salomon : « Ubi lignum ceciderit, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi stabit (Eccl. xi). » Ideo ergo, quia quando et sicut mors, ita et Dominus furtim venit semper nobis est vigilandum. Eleganter autem ait, *qua hora non putatis*. Et si unusquisque nostrum pro certo sciat se moriturum, tamen nullus a Deo est senex, qui non speret adhuc se victurum. Instante vero die iudicii homines qui tunc in carne vivi erunt, et si scient Dominum ad iudicium venturum, tamen non putabant eum tam festinanter venturum. In hoc quoque decipiuntur homines, quia qua hora ipsi non putant, et mors et Dominus venit. Sed nos, fratres, si semper in bonis operibus vigilamus, decipi non possumus. Quarto, demonstratur pastorem bene vigilantem rarum quidem esse, sed beatum, cum subditur : *Quis putat est fidelis servus et prudens quem constituit dominus suus supra familiam suam, et det illi cibum in tempore ? Beatus ille servus*, etc. Ipsi autem verbis ostendit quia sit rarus, ponens quinque quæ in omni requirenda sunt pastore; videlicet quod sit fidelis, quod prudens, quod a Deo constitutus, quod sit supra illam familiam suam, et quod illam pascat in tempore suo. Quod sit fidelis non solum a fide, sed etiam a fidelitate, Dominum non solum credens, sed etiam diligens; voluntatem Dei, non suam, faciens; Dei gloriam, non suam quærens. Et quia vita non sufficit sine doctrina addit, *prudens*. Rursus quia nemo prædicare debet nisi missus, rursus addit, *quem constituit dominus*. Et quia non sufficit pastori, ut sit sicut populus, addit, *super familiam suam*. Ut scilicet sicut gradu, ita quoque vita et scientia præcedat. Et quia non sufficit ei hæc omnia habere, nisi assiduus sit in prædicatione, propter quam constitutus est, addit, *ut det illi cibum in tempore*, id est, ut pascat eam exemplo et verbo, et hoc in tempore opportuno, et juxta alium evangelistam, det illi stritici mensuram (Luc, xi), id est verbum prædicationis commensuret audientium capacitati (quod sine gemitu dicere non possum). Quam rarus est hodie, fratres mei, pastor Domino propter Dominum serviens, oves Christi, non ad lucrum, sed amore Christi pascens! quam rarus sibi et subditis, in futurum bene providens! quam rarus, qui sit vocatus a Deo tanquam Aaron, et non se ingerat! quam rarus qui oves Christi et non magis se pascat! Sed etiam si aliquis unum vel istorum consequatur, quem rarissimus est qui omnia hæc simul obtineat. Sed

A quanto magis rarius, tanto magis pretiosior atque beatior ille servus, quem cum venerit dominus invenerit sic facientem. Et in quo sit beatus ostendit, dicens : *Amen, amen, dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum*. Non quod soli pastores æterna præmia sint habituri, sed quod præ cæteris, tum pro vita sua, tum pro gregis custodia, majorem gloriam sint habituri. Quanta enim inter bonos doctores et bonos auditores est distantia meritorum, tanta est et præmiorum. Bonos quippe dispensatores constituet super omnia bona sua, quod majus est. Bonos vero auditores, ut alius evangelista, ait faciet discumbere, et transiens ministrabit illis (*ibid.*), quod minus est. Sed fratres mei, qui minus habebit, sufficienter habebit, quoniam quæ erunt specialia singulorum, eadem charitas communia faciet universorum. Itaque, fratres, mei, quia qua hora non putamus Dominus noster veniet, semper et undique vigilemus, animas nostras et animas nobis commissas vigilanter custodiamus. Sollicitudines rerum caducarum a cordibus nostris excludamus. Contra invisibiles hostes oculos rationis semper apertos habeamus. Cordis nostri claustra gregisque nostri vigilanter circumspeciamus. Orationi, lectioni, sacræ meditationi, jejuniis, eleemosynis, cæterisque bonis studiis intendamus. Predicationi, lucroque animarum vigilanter insistamus, quatenus tum pro nostri, tum pro nobis custodia commissorum, beatam consequamur remunerationem. Quod precibus et meritis hujus gloriosi confessoris, cujus hodie solemnia celebramus, concedat nobis omnipotens et misericors Dominus. Amen.

XXV.

UNUS CONFESSORIS. DE EPISTOLA AD HEBRÆOS SERMO.

Plures facti sunt sacerdotes secundum legem, idcirco quod morte prohiberentur permanere. Jesus autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium (Hebr. vii). In hac lectione, fratres charissimi, assignat Apostolus differentiam inter legalem et evangelium sacerdotem; inter sacerdotium legis, et sacerdotium Evangelii Jesu Christi, demonstrans, in privilegiis novi, sacerdotii Jesu Christi ad legale sacerdotium prærogativa. Primum privilegium est unitas sacerdotii. Cum enim secundum legem facti sunt sacerdotes non solum in pluribus temporibus, sed etiam in eodem tempore, plures fuerunt et particularcs. Jesus Christus vero in tempore gratiæ est universalis et unus. Universalis, quoniam, ut Joannes ait, « Ipse est propitiatio, non pro peccatis nostris tantum, sed etiam pro totius mundi (I Joan. ii); » unus, quoniam si sint hodie sub eo plures sacerdotes, tamen non auctoritatem, sed solum ministerium habent. Jesus vero solus habet et officium et auctoritatem. Unde et Joanni dictum est : « Super quem videris Spiritum descendentem, ipse est qui baptizat (Matth. iii). » Non enim ministri Christi puerum in sacro fonte immergimus, sed tamen Christus baptizat. Nos manum elevamus, sed Christus benedicit. Nos sacra verba

proferimus, sed Christus consecrat. Sed et «neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui dat incrementum est Deus (I Cor. iii. 6).» Sic ergo nos sacerdotes existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. Illic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur (I Cor. iv. 1). Si autem nos sacerdotes inter cæteros dispensatores fideles inveniamur, bene; si autem infideles (quod Deus avertat!) vae! vae nobis! Secundum privilegium est æternitas sacerdotii. Dum enim legales sacerdotes transeuntes essent, et aliis morientibus alii succederent, evangelicus sacerdos Jesus Christus sempiternum habet sacerdotium utpote, cui «juravit Dominus et non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix.).» Sacerdotis siquidem est, et testamentum mandatorum et promissionum Dei populo tradere, et pro transgressionibus ejus offerre et interpellare. Ideoque Christus tanto excellentius dicitur, quanto cæteris excellentibus testamentum populo tradidit, pro ipso oravit, et seipsum in sacrificium obtulit. Qui quamvis secundum carnem mortuus sit, tamen quotidie officium sacerdotis facit, dum et corda populi sui invisibiliter quotidie docet, et signa passionis suæ quotidie Patri pro nobis præsentat, et quotidie apud Deum pro nobis interpellat: et dum quotidie invisibiliter homines baptizat, absolvit et ligat. Nos autem indigni sacerdotes nec semper sacerdotes sumus, quia in morte officium nostræ villicationis amittimus, et etiam viventes peccando sacerdotio nostro privamur, dum nec prædicare, nec sacrificare, nec orare sicut oportet idonei reperimur.

Tertium privilegium est potestas salvandi, de qua Christus commendatur cum subditur: *Vade et salvare in perpetuum potest, semper vivens ad interpellandum pro nobis.* Quia habet cum Patre coæternitatem, ideo et omnipotentiam salvandi habet cum Patre. Nec solum auctoritatem salvandi habet, sed etiam ministerium, se pro redemptione mundi in pretium dando; suos de faucibus inferorum eripiendo, regnum cælorum eis aperiendo, semper pro eis ad Patrem interpellando. Unde antonomastice Jesus, id est Salvator et mundi Redemptor nuncupatur. Legales vero sacerdotes, nec se, nec alios per sacrificia, cæremoniasque suas poterant salvare. «Impossibile enim est, ut ait Apostolus, sanguine taurorum et hircorum auferri peccata (Hebr. x.).» Nos quoque evangelici sacerdotes, qui et si non auctores, tamen salutis æternæ ministri esse debemus plerumque, quod sine gemitu dicere non possum aliquibus, damnationis, non salutis ministri sumus, dum eos non corripimus, sed eos malo exemplo corrumimus, dum etiam, quod peius est, eorum vitia palpamus, et eos in peccatis suis fovemus. Quartum privilegium est per seipsum ad Deum accessio, de qua Christus commendatur cum subditur, *accedens per semetipsum ad Deum.* sine aliquo mediatore Qui enim magis potest esse conjunctus Deo

A Patri quam ille qui ei est consubstantialis? Ei autem a quo nunquam discedit, dicitur hic accedere, quoniam apud eum pro nobis interpellat, humanitatis suæ representationis. Cæterum nec olim legales, nec modo evangelici sacerdotes ad Deum possunt accedere, sine summo sacerdote Domino nostro Jesu Christo, Dei et hominum mediatore. Sed etiam nostris iniquitatibus exigentibus, nec jam ad ipsum mediatorem per nos valemus accedere. Exoranda nimirum est et lacrymis flagitanda beatissima Dei genitrix semper Maria; exorandi cives superni; exorandi prophetæ, apostoli, martyres et gloriosi confessores, quibus hodie solemnizamus cum cæteris sanctis, quatenus nostri intercessores et mediatores apud Deum existant. Quanto quippe pluribus et majoribus criminibus elongamur a Deo, B tanto pluribus et majoribus mediatoribus indigemus. Et quia aliorum mediatores ad Deum esse deberemus, mediatoribus et reconciliatoribus apud Deum indigemus: non attendentes quoniam, si quis peccaverit, orabit pro eo sacerdos, sed si sacerdos peccaverit, quis orabit pro illo? (I Reg. ii.). Et si incantator percussus fuerit a serpente quis medebitur ei? (Eccli. xii.).

Quintum privilegium est immunitas peccati, de qua Christus commendatur cum subditur: *Talis enim decebat nobis ut nobis esset pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus.* Ac si dicat: Dicebat enim nobis ut talis nobis esset pontifex sanctus, qui per semetipsum posset ad Deum accedere, scilicet ut esset sanctus. Et qualiter sanctus esset per partes aperit *innocens*, quoad proximum, *impollutus* in se. Et ut generaliter dicatur omnino *segregatus a peccatoribus*, peccati totius immunitate. Decet quippe ut sanctus sit qui reos sanctificat, innocens sit qui docentes judicat, impollutus sit qui peccatores lavat, ut a peccatoribus sit segregatus qui Deo peccatores reconciliat. In quo omnis tam Novi quam Veteris Testamenti, sacerdotes imperfecti reperiuntur, quoniam nemo mundus a sorde. «Et, ut ait Joannes, si dixerimus quia peccatum non habemus nos ipsos seducimus et veritas in nobis non est (I Joan. i.).» Sed (quod sine gemitu dicere non possum) nos hodierni sacerdotes, quales sumus? Nonne nos qui deberemus reos sanctificare, eos e contrario mala opinione corrumimus? Nonne qui nocentes deberemus absolvere, eis malo exemplo nocemus? Nonne qui deberemus pollutos lavare, vitiorum nostrorum contagione alios polluimus? Nonne qui peccatores deberemus Deo reconciliare, peccatis nostris contra peccatores Deum exacerbamus? Sextum privilegium est celsitudo dignitatis, de qua Christus commendatur cum subditur: *Erectior cælis factus.* Qui enim æqualis Patri residet, omnibus cælorum potestatibus altior sedet. Omnes vero legales, sive evangelici sacerdotes, et si aliqui eorum cæteris hominibus majores meritis esse videantur, tamen nullus eorum major angelis prædicatur. Unde cum dixisset Dominus: «Inter na-

tos mulierum non surrexit major Joanne Baptista, » Aliud quam divinam iracundiam contra nos exacerbamus? Nonum privilegium Christi est, quod tantum semel se pro populo offerens, Deo Patri satisfacit. Unde et hic subjungitur: *Hoc enim fecit semel se offerendo*. Legales quidem hostiæ, quia insufficientes, et tantum umbra futurorum erant multiplicabantur et multoties iterabantur, hostia vero quæ Christus est, quia figurarum veritas est, et pro peccatis omnium, præteritorum scilicet et præsentium et futurorum, sufficiens est, non iteratur, quoniam « Christus resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi). » Quia tamen, fratres mei, si non criminaliter, laqueum venialiter delinquimus quotidie, hostiam passionis Christi in sacramento iteramus, ut quolidianum ejus sacramentum, quotidianorum sit excessuum purgamentum. Sit pro præteritis delictis expiatio, et contra futura viaticum et fortitudo. Quod quidem fit, si quotidie magis ac magis innovamur, si quotidie in melius proficimus, si obliviscentes posteriora, ad anteriora magis ac magis nos extendimus. Quod si ad vomitum nostrum (quod Deus avertat!) revertimur (II Petr. ii), si in stercore nostro putrescimus, talesque ad altare accedimus, quid aliud quam ad instar Judæ proditoris judicium nobis manducamus et bibimus? Propterea, fratres mei, mores nostros corrigamus, lacrymis penitentiae excessus nostros diluamus, jejuniis, orationibus et operibus misericordiae insistamus, omnia caduca contemnamus, ad Deum toto corde et desiderio festinemus, populum Dei, verbo et exemplo pascere studemus, tum pura conscientia, mundisque manibus ad altare sacrosanctum accedamus, quousque digni intercessores et mediatores populi ad Deum esse mereamur, præstante ipso summo mediatore Dei et hominum Jesu Christo Domino nostro, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Octavum privilegium est quod Christus pro populo non obtulit alienas hostias, sed seipsum, quæ oblatio tam conveniens, tam magna, tam Deo placens fuit quod ad totius humani generis redemptionem, quantum in ipsa est, sufficit. At legalium sacerdotum hostia, qui brutorum sanguinem immolabant, inconveniens, parva, Deo displicens, et ideo insufficiens erat. Inconveniens, quia aliena ab homine; parva, quia inæqualis homini; Deo displicens, quoniam non in ea, sed tantum in significatione et offerentium devotione delectabatur Dominus. Unde Psalmista in persona Filii ad Patrem: « Holocaustum, inquit, pro peccato non postulasti, tunc dixi: Ecce venio (Psal. xxxix). » Nos autem evangelici sacerdotes, non alienas hostias offerimus, sed hostiam passionis Christi quotidie in sacramento reiteramus, juxta quod ipse nobis præcepit: « Hoc facite in meam commemorationem (Luc. xxii; I Cor. xi). » Quam utique hostiam sicut carnalium membrorum nostrorum crucifixione, cum vera cordis contritione, cum fervida charitatis devotione Deo offerimus, hostiam procul dubio Deo placentem pro nostris aliorumque peccatis offerimus. Quod si in peccati vetustate (quod Deus avertat!) remanentes novam Christi hostiam, immunda conscientia, pollutisque labiis et manibus offerimus, quid

aliud quam divinam iracundiam contra nos exacerbamus? Nonum privilegium Christi est, quod tantum semel se pro populo offerens, Deo Patri satisfacit. Unde et hic subjungitur: *Hoc enim fecit semel se offerendo*. Legales quidem hostiæ, quia insufficientes, et tantum umbra futurorum erant multiplicabantur et multoties iterabantur, hostia vero quæ Christus est, quia figurarum veritas est, et pro peccatis omnium, præteritorum scilicet et præsentium et futurorum, sufficiens est, non iteratur, quoniam « Christus resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi). » Quia tamen, fratres mei, si non criminaliter, laqueum venialiter delinquimus quotidie, hostiam passionis Christi in sacramento iteramus, ut quolidianum ejus sacramentum, quotidianorum sit excessuum purgamentum. Sit pro præteritis delictis expiatio, et contra futura viaticum et fortitudo. Quod quidem fit, si quotidie magis ac magis innovamur, si quotidie in melius proficimus, si obliviscentes posteriora, ad anteriora magis ac magis nos extendimus. Quod si ad vomitum nostrum (quod Deus avertat!) revertimur (II Petr. ii), si in stercore nostro putrescimus, talesque ad altare accedimus, quid aliud quam ad instar Judæ proditoris judicium nobis manducamus et bibimus? Propterea, fratres mei, mores nostros corrigamus, lacrymis penitentiae excessus nostros diluamus, jejuniis, orationibus et operibus misericordiae insistamus, omnia caduca contemnamus, ad Deum toto corde et desiderio festinemus, populum Dei, verbo et exemplo pascere studemus, tum pura conscientia, mundisque manibus ad altare sacrosanctum accedamus, quousque digni intercessores et mediatores populi ad Deum esse mereamur, præstante ipso summo mediatore Dei et hominum Jesu Christo Domino nostro, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

XXVI.

UNIUS CONFESSORIS. SERMO DE LUCA.

Dixit Jesus discipulis suis: Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris (Luc. xii), et reliqua. Bipartita est hæc lectio, fratres charissimi. Primum enim ostendit Dominus qualiter ad adventum ejus nos preparare debeamus. Secundo quare semper debeamus vigilare. Porro qualiter ad adventum ejus nos debeamus preparare, ostendit, cum subdit dicens: *Sint lumbi vestri præcincti*, etc. His verbis, fratres mei, nos armat Dominus contra mala vitæ præsentis, quæ sunt tria. Est enim via hujus præsentis vitæ temporalis, lubrica, tenebrosa, insidiis plena. Lubrica, quia per fragilitatem ad peccandum prona; tenebrosa, quia per ignorantiam cæca; insidiis plena, quia per tentationes diabolicas fraudibus circumsepta. Unde contra reprobos per Psalmistam dicitur: « Fiat via illorum tenebræ et lubricum, et angelus Domini persequens eos (Psal. xxxiv). » Contra igitur lubricitatem hujus vitæ nos armat Dominus, cum dicit, *sint lumbi vestri præcincti*.

cti. Sane quod viri luxuria sit in lumbis ejus, mulieris autem in umbilico, testatur Dominus, qui de diabolo ad beatum Job loquitur dicens : « Virtus ejus in lumbis ejus, et fortitudo ejus in umbilico ventris ejus *Job xl.* » Lumbos igitur præcingimus cum carnis luxurias et voluptates per continentiam coarctamus. Contra ignorantiam vero nos armat, cum subdit : *Et lucernæ ardentes in manibus vestris.* Per lucernas quippe ardentes, doctrinæ, exempla-que sanctorum Patrum designantur. Lucernas igitur ardentes in manibus habemus, quando lumen doctrinæ, exemplaque sanctorum Patrum in operibus tenentes, viam rectam ad Christum exemplo nostro monstramus. De quibus vero operibus Dominus dicit : « Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est (*Matth. v.*) » Contra quoque diabolicas insidias nos armat, cum nos monet vigilare, subdens, *et vos similes hominibus expectantibus dominam suam, quando revertatur a nuptiis.* Expectare est rem amatam cum vigilantia et desiderio sperare. Igitur si Dominum diligimus, cum venturum cum vigilantia et desiderio speramus, et ad ejus adventum nos digne ornabimus. Sumit autem argumentum a minori. Nam si temporali domino absente, servi vigilant, et contra fures, et erga domini sui adventum, ut veniens inveniat eos vigilantes, quanto magis nos et contra invisibiles hostes, qui semper nos insidiando vigilant, et erga Redemptoris nostri adventum vigilare debeamus? Mystice vero Dominus ad nuptias abiit, quando resurgens a mortuis, et ascendens in cælum, supernam sibi multitudinem novus homo copulavit : qui tunc revertetur, quando ad judicium revertetur. Interim vero fideles servi vigilant et expectant, *ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiant ei.* Ad unumquemque nostrum, fratres mei, Dominus venit, quando ad judicandum nos per mortem accedit. Pulsat vero, cum jam per ægritudinis molestias vicinam mortem designat. Cui confestim aperimus, si mandatum ejus cum amore suscipimus. Aperire quippe judici venienti et pulsanti non vult, qui exire de corpore trepidat, et videre eum quem contempsisse se menimit, judicem formidat. Qui autem de sua conscientia est securus, pulsanti confestim aperit, quia cum tempus propinquæ mortis agnoscit, in spe retributionis hilarescit. Itaque, fratres mei, dum licet, et dum valemus, in adventum judicis nos præparemus. Sic vivamus, sic agamus, ut cum per mortem nos vocaverit, securi et gaudentes ei occurramus.

Sequitur pars altera, in qua duplicem causam ponit Dominus. Primam quare vigilare debeamus; secundam, quare semper. Et quidem quare vigilare debeamus ostendit, cum quod bonum vigilantes, et quod malum dormientes sortiantur, exponit. Porro quod bonum vigilantes sortiantur ostendit, cum dicit subdens : *Beati servi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes.* Sane sicut ad corporalem

A vigilantiam, ita ad spirituales, tria sunt necessaria. Primum, ut a corporis et negligentie tenebris nos expergiscamur. Secundo, ut oculos rationis ad verum solem semper apertos habeamus. Tertio, ut noxia devitantes, et bona providentes, undique nos et nostra custodiamus. Hinc enim ait Apostolus. « Vigilate justi, et jam nolite peccare (*I Cor. xv.*) » hinc rursus ait : « Hora est jam nos de somno surgere (*Rom. xiii.*) » Sic ergo vigilantibus quid præmii largietur Dominus? *Amen dico vobis, quod præcinget se et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit illis.* Hæc verba honorem et ministrationem designant. Quasi ipsis verbis dicat Dominus. Quia vos me honoravistis, et ego vos honorabo : quia vos mihi ministravistis, et ego vobis ministrabo. Hoc est quod alibi Dominus dicit : « Si quis confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo (*Matth. x.*) » Et rursus : « Si quis honorificaverit me, honorificabit eum Pater meus qui in cælis est (*Joan. xii.*) » Mystice vero vestes Domini dicuntur sancti. His Dominus se præcinget, quoniam sanctis Dominus se circumdabit, et cinctorio familiaris dilectionis eos inseparabiliter sibi considerabit. *Faciet illos discumbere*, id est, ad æternum beatumque convivium residere. *Lis ministrabit*, id est æternarum deliciarum suavitate eos satiabit, juxta illud : « In voce exultationis et confessionis sonus epulantis (*Psal. xli.*) » Et hoc faciet *transiens*, id est juxta diversitatem meritum præmia distinguens : « Stella enim differt a stella in claritate (*I Cor. xv.*) » Vel certe *transiens*, id est, transire faciens de judicio ad regnum, de visione humanitatis, qua videbitur Dominus ab omnibus in judicio, ad visionem divinitatis, qua videbitur a solis electis in regno, juxta illud : « Tollatur impius ne videat gloriam Dei (*Isa. xxvi.*) »

Hæc bona confert Dominus, fratres mei, vigilantibus. Sed quid fiet de his, qui per totam pueritiam, vel etiam per totam juventutem suam, in peccatis suis dormitant? Non tamen desperent, sed cito expergiscantur. Nam sequitur : *Et si in secunda vigilia vel in tertia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi.* Itaque, fratres mei, qui in prima vigilia, id est, in pueritia somnolentus fuit, saltem in secunda, id est in juventute vigilet, et ita bene agere incipiat. Qui vero etiam in juventute somnolentus exstitit, saltem in tertia vigilia, id est in senectute vigilare et bene incipiat operari. Quis magnitudinem divinae patientiæ pensare sufficiat? Offenditur Dominus, et tamen ad veniam vocat. Contemnitur, et tamen expectat. Nec etiam illos, qui usque ad extremam senectutem in peccatis dormierunt, si convertantur, refutat. Latronem in cruce conversum non respuit, sed illi reserat paradisum (*Luc. xxiii.*). Nemo ex hoc, fratres mei,umat occasionem abutendi patientia Dei. Nemo dicat : Juvenis sum, in senectute respiscam. Quis scit si ad senectutem est venturus? qui nec etiam de una hora est certus? fortassis hæc est senectus tua. Longam vitam sibi promittentes, et pœni-

tentiam procrastinantes, aut a morte præveniuntur, aut a cupiditate impediuntur. Audi Salomonem : « Ne tardes, inquit, converti ad Deum, et ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira ejus, et in tempore vindictæ disperdet te (*Eccli. v.*) » Et rursum : « Ne adjicias, inquit, peccatum super peccatum : et ne dicas, Misericordia Dei magna, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim et ira ab illo cito approximant, et super peccatores respicit ira ejus (*ibid.*). » Quanto quippe nunc Deus nos expectet majori longanimitate, tanto in futuro majori sæviet severitate. Hinc Paulus ait : « An ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam tuam et cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei (*Rom. ii.*) » Hinc Psalmista ait : « Deus iudex, justus, fortis et patiens (*Psal. vii.*) » Dicturus patiens præmisit justus : quoniam qui nunc expectat patientissime, in judicio futuro judicabit durissime. Hinc Sapiens monet : « Ne dicas in corde tuo : « Peccavi; et quid accidit mihi triste? Altissimus enim est patiens redditor (*Eccli. v.*) » Quamvis enim nunc patienter expectet, tamen in futuro unicuique pro meritis reddet. Quod vero malum dormientes sortiantur, ostendit, cum parabolam subdit, dicens : *Illud autem scitote quia, si sciret paterfamilias quæ hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam.* Et est argumentum a minori. Nam, si aliquis paterfamilias pro conservatione domus suæ, quæ utique vilis et caduca est, vigilat, quanto magis unusquisque vestrum, fratres mei, pro conservatione animæ suæ, quæ utique pretiosa et æterna est, debet instanter vigilare? Mystice vero iste paterfamilias est animus noster, qui in domicilio corporalis habitationis dominium habet regendi et providendi. Hic enim cum a sui custodia per inertiam dormit in peccatis, fur, id est mors subita et improvisa quæ venit, et domum corporalis habitationis perfodit, spiritumque ad damnationem cito rapit. Cæterum, si animus noster saperet, vigilaret, vigilansque furem, id est, mortem præcaveret, nec ei mors noceret, imo potius prodesset, dum per eam non ad damnationem, sed potius ad vitam æternam introitum haberet. Porro postquam Dominus demonstravit quare sit nobis vigilandum, deinde quare semper debeamus vigilare ostendit, cum subdit : *Et vos estote parati, quia, quæ hora non putatis, Filius hominis veniet.* Si enim determinata esset nobis hora qua Filius hominis, vel ad vocandum nos a corpore, vel ad judicandum nos veniret, non esset necesse nobis semper vigilare, sed tantum ea hora qua præsciremus eum esse venturum. Propterea voluit Dominus nos diem mortis nostræ et diem judicii ignorare, quatenus semper timeremus, semper mortem expectaremus, et semper ad eam suscipiendam parati essemus. Notandum est etiam quod non ait, quæ hora putatis, sed quæ hora non putatis veniet. Nemo enim adeo senex est, nemo adeo infirmus est, qui

aliquantulo tempore adhuc victurum se non speret. Et ita omnis homo moritur in tempore, in quo se moriturum non arbitrabatur. Sed nos semper si vigilamus, si semper parati sumus, præveniri a morte non valemus. Propterea, fratres mei, semper in bonis operibus vigilemus, semper ad instantem mortem præparemur. Peccata nostra lacrymis veræ pœnitentiæ diluamus, et operibus misericordiæ redimamus. Jejuniis, orationibus, cæterisque bonis operibus insistamus. Lucrum putemus quidquid pro Deo, quidquid pro animabus nostris expenditur et cætera omnia amissa reputemus. Dum nunc licet, quodcumque bonum, quodcumque possumus operemur; quoniam jam aderit tempus, in quo nihil operis facere poterimus. Propterea Salomon ait : « Quidquid potest manus tua facere, instanter operare, quoniam nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quo tu properas (*Eccle. ix.*) » Itaque, fratres mei, non transeamus diem neque horam otiosam. Tota cogitatio nostra, locutio et operatio ad cœlestia tendant. Illuc vigilantes, illuc dormientes, toto cum desiderio tendamus, quatenus tandem, sanctis intervenientibus quibus hodie solemnizamus, illuc pervenire mereamur. Amen.

XXVII.

UNIUS CONFESSORIS NON EPISCOPI. SERMO DE
LIBRO SAPIENTIÆ.

*Dilectus Deo et hominibus. Beatus enim cujus memoria in benedictione est (*Eccle. xlv.*)*, etc. His verbis, fratres charissimi, commendat Jesus filius Sirach Moysen legislatorem. Quæ verba, quoniam conveniunt etiam isti glorioso confessori, cui hodie solemnizamus, ideo convenienter illa in ejus laudem hodie recitamus. Enumerantur autem hic quindecim gratiæ, quibus beatus Moyses olim, et nunc iste confessor hodiernus supereminet. Primam igitur gratiam ponit, cum dicit : *Dilectus Deo et hominibus.* Porro alii sunt dilecti hominibus, et non Deo, et mali sunt. Alii sunt dilecti Deo et hominibus, et boni sunt valde. Quidam enim grati sunt, non Deo, sed hominibus, per assentationem et adulationem, et mali sunt. De quibus dicitur : « Qui hominibus placent confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos (*Psal. lii.*) » Quoniam vero grati sunt Deo per munditiam mentis, hominibus autem displicent propter morum rigiditatem et correctionem. « De quorum numero Paulus erat, cum dicebat : « Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem (*Gal. i.*) » Quidam autem tante mansuetudinis et lenitatis sunt quod et Deo et hominibus placent. Deo per mundam conscientiam, placent hominibus etiam malis per morum lenitatem et benignitatem, quam etiam suis inimicis exhibent. Talis fuit Moyses, talis David, talis sanctus Clemens, talis iste confessor gloriosus, cui hodie festivamus qui per lenitudinem dulcedinemque suam, multos duos et feroces mitigavit, et Deo lucrificavit. Talesque nos, fratres mei, esse studeamus, quatenus per lenitudinem et beni-

gnitatem nostram, multos ad nos attrahere et Deo A
lucrificare studeamus et valeamus. Secundam gratiam ponit, cum subdit *Cujus memoria in benedictione est*. Quandocunque enim bonam vitam et actus, vel beati Moysi vel gloriosi istius sancti confessoris ad memoriam revocamus, eum benedicimus et laudamus. Et si memoria ejus defuncti sic est in benedictione, quanto magis vita illius sive temporalis, sive æterna, erit in potiori benedictione. Benedictus quippe fuit vivus, benedictus defunctus, benedictus glorificatus. Benedictus apud se, benedictus apud homines, benedictus apud Deum. Apud se enim, gratiarum benedictione, apud homines laudum benedictione, apud Deum æternorum præmiorum benedictione. Ut autem et nos mereamur et a Deo et ab hominibus benedici, nunquam, fratres mei, maledicere, sed benedicere et bene agere semper studeamus. Scriptum est enim : « Dilexit maledictionem et veniet ei; et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo (Psal. cvii). » Tertiam gratiam ponit, cum subdit : *Similem fecit illum in gloria sanctorum*. Quis fecit? haud dubium quin Deum, qui dat velle et perficere (Phil. ii). Ipse igitur fecit similem, non sola similitudine, sed ipsius rei veritate. Et sanctum Moysen, sanctorum priorum; videlicet Seth, Enoch, Abraham, Isaac et Jacob, et istum gloriosum confes-
B
so-rem, sanctorum apostolorum martyrum et confessorum. Et in quo? In gloria videlicet virtutum, in gloria bonorum operum, et in gloria præmiorum. Habent quippe sancti gloriam virtutum, gloriam bonorum operum, et gloriam præmiorum, sed non apud se, imo apud Deum. Ut autem et nos mereamur C
similes fieri, similes sanctorum, simus, fratres mei, imitatores eorum; quoniam per imitationem venit ad similitudinem. Dat quidem Deus similitudinem sanctorum, sed non nisi eorum imitatoribus. Simus igitur imitatores eorum in labore, ut mereamur fieri similes eorum in retributione.

Quartam gratiam ponit, cum subdit : *Magnificavit eum in timore inimicorum*. Magnificavit Moysen apud Ægyptios, Amalecitas, Amorrhæos, Madianitas, cæterisque hostibus superatis, magnum et tremendum effecit. Istum quoque beatum confes-
D
so-rem in timore inimicorum magnificavit et inimicorum visibilium et invisibilium triumphatorem fecit. Dedit ei Dominus insidias diaboli superare, castra ejus frangere, et de faucibus ejus vasa captivitatis potenter liberare. Unde et « ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus (Psal. xiv). » Cujus precibus pariter et exempli suffulti, fratres mei, discamus contra diabolum fortiter rebellare, insidias ejus evacuare, munitiones ejus dejicere, et captivos de compedibus ejus liberare, quatenus nos de cætero timeat impugnare. Quintam gratiam ponit, cum subdit : *Et in verbis suis monstra placavit*. Ut Moyses quidem monstruosa quæ Dominus immisit in Pharaonem, signa fecit, et in omnes servos ejus, Pharaone permittente, et dimissionem filiorum Israel permit-
tente, orationibus suis avertit et placavit, ut cimo-

nias, vesicas, locustas, et hujusmodi. Iste vero insignis confessor, quod majus est, monstruosos mores et vitas perversorum hominum doctrina verborum placavit et ad rectitudinem redegit : eos qui lupi erant crudelitate revocans ad mansuetudinem; eos qui canes erant immunditia, ad munditiam; eos qui porci erant voluptate, ad continentiam, eos qui superbi erant, ad humilitatem. Quem et nos, fratres mei, sequentes, monstruositatem fortitudinemque vitiorum, nostrorumque morum, prius in nobis, deinde in proximis nostris, ad rectitudinem et virtutem redigere satagamus. Sextam gratiam ponit, cum subdit : *Glorificavit eum in conspectu regum*. Et Moysen quidem glorificavit Deus in conspectu regum, quando scilicet eum quasi Deum Pharaonis instituit, quando per manum ejus portenta et signa fecit, et quando eum gloriosum in conspectu Seon regis Amorrhæorum, et Og regis Basan, cæterorumque regum demonstravit. Hunc quoque gloriosum confes-
B
so-rem nihilominus in conspectu regum glorificavit, quem in regimine morum et animarum ipsis regibus reverendum et mirabilem, tanquam lucernam, sublimavit. Quem et nos imitantes, fratres mei, prius nos ipsos corrigere et regere studeamus, quatenus deinceps cæteros regere et corrigere valeamus.

Septimam gratiam ponit, cum subdit : *Et junxit illi cor populi sui*. Junxit quippe Dominus Moysi cor populi sui, ut videlicet eum tanquam bonum pastorem et ducem diligerent, sequerentur et audirent. Isti quoque sancto confessori junxit Dominus cor C
populi sui, quoniam tantam gratiam dedit ei quod sui eum tanquam bonum patrem diligebant, imitabantur et ei obediebant. Quam gratiam ut et nos indigni habere mereamur, discamus cor populi nostri nobis conjungere, per dilectionem, per condescensionem, juxta quod Dominus præcepit, dicens : « Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem, sicut dilexi vos (Joan. xv). » Per condescensionem, juxta quod scriptum est : « Ducem te constituerunt, noli extolli, sed esto quasi unus ex illis (Eccli. xxxii), » per supportationem et condescensionem, sicut Apostolus monet : « Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi (Gal. vi). » Octavam gratiam ponit cum subdit : *Et ostendit illi gratiam suam*. Et Moysi quidem gloriam ostendit, quando D
potentiam suam per subjectas creaturas ei ostendit. Faciem enim meam, dicebat Dominus, « homo non videbit, et vivet (Exod. xxxiii). » Isti quoque glorioso confessori, gloriam suam Deus ostendit, quando ei per creaturas Creatorem intelligere fecit. Et quando cor ejus per gratiam, per revelationem et per contemplationem, ad se intelligendum illustravit. Nos quoque, fratres mei, si sapimus, per miram plenitudinem elementorum, quam sit pulcher auctor per sapientem elementorum dispositionem, quam sit sapiens auctor, per immensitatem elementorum, quam sit immensus auctor, per potentiam elementorum, quam sit potens auctor, per perpetuitatem

elementorum, quam sit perpetuus auctor, gratia illustrati valeamus intelligere. Nonam et decimam gratiam ponit, cum subdit: *In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum.* Cum Moyses ceteras virtutes habuerit, tamen in his duabus præcipue commendatur, eo quod in his excellenter præ cæteris radiavit. Fidem quippe excellenter habuit, qui Domino firmiter credidit, et in omnibus obedivit, pro eo labores, pericula, minas et potentias regum pro nihilo reputavit. Lenitatem quippe habuit, qui contradictiones, contumelias, injurias, murmurationes et detractiones suorum patienter portavit, qui pro inimicis suis et se lapidare volentibus oravit. Iste quoque gloriosus confessor in virtute obedientiæ refulsit, qui propter Deum, mundum cum suis concupiscentiis sprexit, quælibet dura et aspera pro eo pati, divitias reputavit, contra hæreticos et infideles fortiter dimicavit, et de commissis talentis ei in omnibus fideliter ministravit, ipsamque mortem pati, si esset qui inferret, non trepidavit. Unde mente quia martyrio non defuit, corona martyrii non carebit. Virtute lenitatis præradiavit, qui contumelias, injurias et persecutiones, non solum patienter, sed et gaudenter sustinuit, peccatores reputans suos adjuutores, inimicis suis benefaciens, et pro persecutoribus suis orans. Quem nos imitantes, fratres mei, discamus Domino firmiter credere, fortiter pro eo adversa tolerare, et nostra lenitudine injuriatores et persecutores nostros superare, et eos beneficiis et orationibus Deo lucrificare.

Undecimam gratiam ponit, cum subdit: *Et elegit eum ex omni carne.* Et Moysen quidem elegit Dominus ex omnibus hominibus judicem populi sui, et in ministrum signorum prodigiorumque suorum, et in legislatorem. Istum quoque gloriosum confessor elegit Dominus, ut exemplo et doctrina esset dux populi sui, ministerque mirabilium operum, et divinorum prædicator mandatorum. Utinam et nos, fratres mei, elegerit Dominus in duces populi sui, et in ministros sacramentorum suorum, prædicatoresque suorum mandatorum, non, ut timeo, in nostram perniciem, sed potius ad nostrarum subditorumque animarum utilitatem! Duodecimam gratiam ponit, cum subdit: *Audivit enim eum et vocem ejus.* Et Moysen quidem audivit Dominum non per internuntium, sed ore ad os sibi loquentem, quoniam, ut Scriptura testatur, sic familiariter loquebatur ei, ut amicus ad amicum (*Exod. xxxiii.*) Iste quoque beatus confessor audivit Dominum, non tantum per interpretem et per Scripturam, sed etiam spiritualiter intus sibi loquentem, a quo datum est ei sicut audire, ita et obedire. Utinam et nos, fratres mei, faciat Dominus interius audire vocem suam dando nobis gratiam suam audiendi pariter et obediendi. Tertiam decimam gratiam ponit, cum subdit: *Et induxit eum in nubem.* Et Moysen quidem induxit Dominus in nubem operientem montem Sinai (*Exod. xix.*) ubi dedit ei legem, demonstrans in hoc quod inducebat

A eum in arcanum familiaritatis et in obscuritatem legis. Quomodo et hunc gloriosum confessor in nubem induxit, quoniam recepit eum in arcanum suæ familiaritatis, patefecit ei obscuritatem legis suæ, replevit eum nubibus doctrinæ suæ. Sed ad hæc nos indigni pastores quid dicturi sumus, qui nostris peccatis exigentibus, ab arcanis Dei excludimur? In obscuritate legis palpones sumus, et a pluvia doctrinæ cælestis arescimus? Quartam decimam gratiam ponit, cum subdit: *Et dedit ei cor ad præcepta.* Utrique pariter, Moysi scilicet et nostro confessori, dedit Deus cor ad præcepta sua intelligenda, dirigenda et exsequenda, quæ si non intelligantur, non diliguntur, et nisi diligantur, non exsequuntur, Deo in omnibus operante, qui dat velle et perficere (*Phil. ii.*) Quem, fratres mei, totis animi medullis incessanter flagitemus, quatenus nobis quoque det cor ad præcepta sua facienda, ut scilicet ea intelligamus, intellecta diligamus, dilecta perficiamus. Quintam decimam gratiam ponit, cum subdit: *Et legem vitæ et disciplinæ,* subaudi, dedit. Et Moysi quidem Deus legem vitæ et disciplinæ, id est legem quæ ducit ad vitam per disciplinam, si spiritualiter intelligatur. Isti quoque glorioso confessori inspiravit Deus in cor ejus legem vitæ et disciplinæ, id est legem qua ipse spiritualiter vixit et discipulos suos docuit, ducens eos secum ad gloriam sempiternam. Cujus meritis gloriosis et intercessionibus nobis quoque tribuat Dominus legem suam spiritualiter intelligere et in ea spiritualiter vivere, et nobis commissos exemplis et verbis efficaciter erudire, quatenus simul cum illis ad beatitudinem illorum quorum memoriam agimus, pertingere mereamur. Amen.

XXVIII.

IDEM DE EODEM. SERMO DE LIBRO SAPIENTIÆ.

Justum deduxit Dominus per vias rectas, et ostendit illi regum Dei (*Sap. x.*) etc. Hæc in lectione, fratres mei, enumerantur sexdecim beneficia, quæ divina sapientia præstitit Jacob patriarchæ. Quæ quoniam et in isto sancto confessore, cui hodie solemnizamus, reperiuntur merito, et ipsa lectio in ejus commemoratione hodie recitatur. Primum igitur beneficium est, quod divina sapientia *deduxit* Jacob *justum* per vias rectas, dum scilicet post benedictionis supplantationem, consilio matris suæ fugiens fratrem suum Esau, perrexit ad Laban suum avunculum in Mesopotamiam. Istum quoque gloriosum confessor deduxit eadem sapientia, Dei Filius, per vias rectas mandatorum Dei, ut videlicet non ad sinistram neque ad dexteram declinare. Et quomodo deduxit? Promissis eum invitando, viam suo exemplo ei demonstrando, manu sui auxilii eum post se trahendo. Ut autem et nos Dominus deducat per vias rectas, clamemus ad eum toto desiderio, fratres mei. Clamemus sic: « Trahe nos post te, curremus in odore unguentorum tuorum (*Cant. i.*) » Secundum beneficium est, quod Dominus *ostendit* Jacob *regnum* Dei, quando scilicet

ostendit et in somnis scalam a terris attingentem, et angelos ascendentes et descendentes per eam, et Dominum innixum scalæ sibi dicentem : « Ego sum Deus Abraham et Isaac (*Gen. xxviii.*) » Huic quoque beato confessori ostendit Dominus etiam in hac vita regnum suum per sacræ Scripturæ intelligentiam, per spiritualem contemplationem, per quamdam futuræ beatitudinis prælibationem. Nunc vero, carne spoliato, ostendit illud per præsentiam fruitionis regni ejus. Utinam et nobis, fratres mei, ostendat similiter regnum suum, quatenus ejus odore et desiderio trahamur, dicentes cum Psalmistâ : « Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam ostendisti timentibus te! (*Psal. xxx.*) » Tertium beneficium est quod Dominus *dedit Jacob scientiam sanctorum* : quam habuit tam in temporalibus quam in divinis rebus. Rerum enim naturas animadvertit, res temporales prudenter ministravit, visiones intellexit, spiritum prophetiæ in fine habuit. Iste quoque sanctus confessor scientiam tam terrenorum quam cœlestium habuit, qui tanquam prudens negotiator, res non ex opinione secundum suam naturam pensans, inventa una pretiosa margarita, vendidit omnia quæ habuit et emit eam (*Matth. xiii.*) Quam scientiam et nobis, fratres mei, Dominus largiatur, quatenus omnia terrena, tanquam stercora, in comparatione cœlestium reputantes, hæc pro illis dare et commutare festinemus. Quartum beneficium est, quod Dominus *honestavit Jacob in laboribus* suis, scilicet labores ejus dirigendo, et in bonum provenire faciendo et per servitium ejus etiam Laban multiplicando. Istum quoque gloriosum confessorem honestavit in laboribus suis, quia ei in laboribus suis et studiis honestis exercitium, et in exercitio honesto, honestam executionem dedit. Sicut enim turpitudine laborum laborantem deturpat, ita et honestas laborum laborantem honestat. Hinc, fratres mei, inhonesta negotia fugere, honestaque frequentare studeamus. Quintum beneficium est, quod Deus *complevit labores ipsius*, quia Jacob uxorum, filiorum, familiæ, annorum rerumque omnium plena felicitate consummavit. Istius quoque sancti confessoris labores complevit, quoniam, secundum propositum suæ vocationis, omnia cooperans ei in bonum, virtutum, morum meritorumque plenitudine eum cumulavit. Cujus gloriosis precibus, et nostros utinam labores dignetur Dominus in bonum complere, et cursum vitæ nostræ de bono in melius consummare! Sextum beneficium est, quod Dominus *adfuit Jacob fraude circumvenientium*. Cum enim Laban cogitaret Jacob circumvenire, et mercedem ejus mutando minuire, Dominus consilium ei dedit, ne fraus ei obesset, sed potius Laban seipsum circumveniret. Huic quoque glorioso confessori adfuit Dominus in fraude circumvenientium, quoniam, cum diabolus diabolicique homines eum tentationibus parabant circumvenire, Domino procurante, econtrario sibi ipsis nocebant, et illum juvabant, illi occasionem victoriæ dantes, et sibiinet majorem

A damnationem aggerentes. Utinam et ejus precibus gloriosis nobis Dominus in tentationibus adsit, aperiat nobis insidias Satanae et faciat nobis in victoriam provenire! Septimum beneficium est, quod Dominus *honestum fecit Jacob*, utpote quem bonis moribus exornando, virtutibus illustrando, operibus decorando, suo alloquio dignando omnibus sæculis venerandum fecit atque laudandum. Istum quoque gloriosum confessorem honestum fecit, videlicet honestate sanctæ conversationis, honestate bonæ opinionis, honestate virtutum, honestate miraculorum. Utinam, fratres mei, et nos Dominus faciat honestos, ut omnem inhonestatem fugientes, ei honeste mereamur ministrare!

B Octavum beneficium est, quod Dominus *custodivit Jacob ab inimicis*, videlicet a fratre suo et a Chanaanæis, fratrem suum ei pacificans, cæteros ne ei nocere possent refrenans. Istum quoque beatum confessorem custodivit Dominus ab inimicis suis, non quod injurias non inferrent, sed ne ei injuriantes nocerent, imo potius prodescent. Sic nempe Dominus melius apostolos et martyres suos consuevit liberare. Unde, fratres mei, orantes, ei dicere debemus : « Da nobis auxilium de tribulatione (*Psal. lxx.*) » non a tribulatione, quasi dicat : Ipsam tribulationem fac nobis in profectum provenire. Nonum beneficium est, quod Dominus *tutavit Jacob seductoribus*, videlicet a crimine Simon et Levi, qui in dolo occiderunt regem et populum de Sichen, quibus postea impropertavit, dicens : « In consilio eorum non veniat anima mea (*Gen. xlii.*) » Istum quoque beatum confessorem tutavit Dominus a seductoribus cæterisque peccatoribus, ne eorum vel palpiando, vel consentiendo, vel tacendo, particeps fieret. In quo plerique nostrum peccant, qui aliorum peccata tacendo sœvent, unde a Domino « canes muti non valentes latrare (*Isa. lvi.*) » vocantur. Decimum beneficium est, quod Dominus *dedit Jacob certamen forte, ut vinceret*, quando scilicet luctatus est cum angelo, id est cum Domino sub specie angeli, nec quamvis læsus, eum dimisit, donec ei benediceret (*Gen. xxxii.*) Isti quoque glorioso confessori dedit Dominus fortitudinem certandi et perseverandi, ut scilicet quamvis infirmus, petere, pulsare non desisteret, donec quasi Domini severitatem superaret, et eum ad ei benedicendum inclinaret. Cujus exemplo, fratres mei, instructi, in oratione perseveremus, nec desistamus donec ab eo benedicamur. Undecimum beneficium est, quod Dei sapientia *non dereliquit, Joseph justum venditum, sed liberavit eum a Putiphar*, qui eum emit ut traderet in usus turpes et etiam ab uxore ejus concupiscente. Istum quoque sanctum confessorem, venundatum sud peccato primi parentis, vel certe venditum et distractum distractionibus falsorum fratrum Dei, sapientia eum non dereliquit, sed liberavit eum a peccatoribus, ne ei vel sua persecutione, vel vitiorum suorum contagione, nocerent. Utinam et nos, fratres mei, peccatis venditis, liberet Dominus, ne peccatores nobis

noceant, vel palam persequendo, vel latenter contagia sua nobis illiniendo! Duodecimum beneficium est, quod Dei sapientia fuit, eum Joseph in foream, id est in carcerem Pharaonis, sed non dereliquit eum in vinculis. Istum quoque gloriosum confessorum, in carcere tribulationis positum, Dei sapientia non deservit, sed a vinculis insidiarum, vel certe peccatorum, quibus etiam sancti aliquando detenti fuerunt, eum liberavit. Utinam, fratres mei, ejus sanctis intercessionibus dignetur Dominus nos a carcere malæ consuetudinis et a vinculis nostrarum iniquitatum potenter liberare! Tertium decimum beneficium est, quod divina sapientia dedit Joseph sceptrum regni, quando quasi secundus rex a Pharaone in Ægypto est sublimatus. Isti quoque sancto confessori, sapientia Dei dedit regiam potestatem, qua videlicet se suosque fideliter et prudenter rexit, virga justitiæ, nequitiam vitiorum cohibendo, bonitatemque morum et virtutum imitando. Quam regiam potestatem utinam nobis concedat Dominus, quatenus nos et nobis subditos regere valeamus et gubernare! Quartum decimum beneficium est, quod Dei sapientia dedit Joseph potestatem adversus eos qui eum deprimebant, quoniam nequitiam fratrum suorum qui eum vendiderant, et nequitiam Putiphar et uxoris suæ, qui eum emerant et debonestare voluerant, sub eo humiliavit. Huic quoque beato confessori, ob meritum humilitatis et patientiæ, dedit Deus potestatem super dæmones, et super dæmoniacos homines qui eum prius inquietaverant, quatenus de superbis humiles et patientes faceret, et dæmones de obsessis hominibus expelleret et vexaret. Cujus gloriosis meritis utinam nobis Dominus largiatur, quatenus dæmonum et iniquorum hominum temptationibus resistere valeamus! Quintum decimum beneficium est, quod Dominus ostendit eos mendaces qui maculaverunt Joseph falso crimine, ut Putiphar et uxorem ejus, demonstrans eum esse innocentem. Invidos quoque et detractores, qui de hoc sancto confessore sinistra fingere ausi sunt, Deus mendaces esse demonstravit, dum ejus innocentiam et sanctimoniam miris operibus et virtutibus declaravit. Cujus exemplo discamus et nos, fratres mei, invidos et detractores nostros patienter sustinere, quoniam Deus eorum falsitatem et nostram veritatem declarabit. « Nihil enim opertum quod non reveletur (Matth. x). » Sextum decimum beneficium est, quod Dominus, tam Joseph quam isto sancto confessori, æternam dedit claritatem miræ sanctitatis, claritatem miræ opinionis, claritatem æternæ beatitudinis, claritatem in animo, claritatem in populo, claritatem in cælo, ubi sancti fulgent sicut sol (Matth. xiii). Quam claritatem meritis et intercessionibus hujus sancti confessoris largiatur nobis omnipotens et misericors Dominus. Amen.

XXIX.

ITEM DE EODEM. SERMO DE LUCA.

Nemo accendit lucernam, et in abscondito ponit,

neque sub modio sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant (Luc. xi), etc. Metaphorice hic Dominus loquitur, fratres charissimi. Quæ metaphora trifariam potest interpretari. Lucerna quippe universalis, alia particularis, alia singularis. Porro lucerna universalis est sol justitiæ Dominus noster Jesus Christus, qui, ut ait Joannes « est lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. i). » Hic, inquantum est Deus, et una lux æterna cum Patre. Inquantum vero est homo, est lucerna accensa, flamma divinitatis in testa humanitatis. Porro lucerna tria facit. Oculos pulsus tenebris illuminat, viam demonstrat, nulli se, nisi subtrahenti, negat, « prepe est enim omnibus invocantibus eum in veritate (Psalm. cxlii). » Christus quoque oculos rationis pulsus peccatorum tenebris illuminat, viam vitæ exemplo et doctrina demonstrat, nulli gratiam suam, nisi subtrahenti, negat, « prepe est enim omnibus invocantibus eum in veritate. » Unde et Paulus nos monet « ne quis desit gratiæ Dei (Hebr. xii). » Quasi dicat: Gratia Dei, quantum in ipsa est, nulli deest, nisi tantum ei qui illi se subtrahendo deest. Deus igitur lucernam in homine Jesu non ideo accendit ut in abscondito, id est sub umbra legis, sed potius in aperto et evidentiâ Novi Testamenti poneret. Ideo quippe misit Deus Filium suum per incarnationem, ut divinitas, quæ homines latebat, in lucerna humanitatis appareret. Nec ideo accendit ut poneret eam sub modio, id est sub mensura legis, sed potius super candelabrum, id est eminentiam universalis Ecclesiæ. Et ad quid? ut qui ingrediuntur, subaudi tenebras hujus mundi, lumen videant, quod sequentes valeant rectam viam tenere, et ad cælestem patriam pervenire. Non solum autem Christus est lucerna, sed quod plus est oculus Ecclesiæ. Unde et subdit: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Oculus quippe non solum est lumen corporis, sed etiam speculator et custos, et de integritate ipsius corporis est. Sic et Christus lumen Ecclesiæ et speculator ipsius Ecclesiæ est, juxta illud: « Speculator astat desuper (IV Reg. ix), » qui nos omnibus diebus actusque nostros prospicit. Custos quippe ipsius Ecclesiæ est, quoniam « non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel (Psalm. cxx). » De integritate etiam ipsius Ecclesiæ est. Unde et in custodia corporis sui, quod est Ecclesia, perpensus vigil et sollicitus est. Si, inquit, oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit, etiam corpus, tuum tenebrosum erit. Sane oculus simplex est Christus. Simplex quidam est oculus, qui clare et utiliter videt. Et Christus quidem clare videt, utpote in cujus conspectu nulla creatura invisibilis est. Utiliter quoque nobis videt, quoniam non nisi utilia, si volumus, nobis providet. Recte quoque nobis videt, quoniam recta et bona intentione nobis proficiendi nobis providet. Si ergo Christum, qui simplex est oculus, custodem et provisorem Ecclesia vel aliquis fidelis sequatur, totum cor-

pas, id est tota congregatio fidelium, sive tota vita talem oculum sequens, lucida erit. Nequam vero oculus diabolus est. «Oculus, quia se transfigurat in angelum lucis (II Cor. 11).» Nequam, quia tenebrose et oblique videt atque inutiliter. Tenebrose videt, quia malitiæ suæ pertinacia ita eum excæcavit quod nisi tenebrosa diligit et quærit. Oblique videt, quoniam in omnibus promissis suis intentionem fallendi habet. Inutiliter videt, quoniam, etsi vivaci ratione aliqua videat perspicaciter, tamen sibi et aliis ea videt inutiliter. Qui, etsi quandoque præter spem alicui insidiando proficiat, tamen hoc illius intentio non habebat. Si ergo diabolus, qui utique nequam oculus est, consultorem et provisorem aliquis sequatur, totum corpus, id est opus vel vita ejus talem provisorem sequendo, tenebrosa erit. *Vide, inquit, ne lumen quod in te est, tenebræ sint*, id est, cave ne ille quem tanquam lucem, ducem et provisorem sequeris, tenebrosus sit. Quod aperte contra illos est qui diabolus de dubiis et futuris per artes magicas consulere non verentur. Diabolus enim futura et occulta cordium conjectare potest, scire non potest, nisi forte angelorum revelatione. Sed sive sciat, sive nesciat, quæ major insania est quam suum inimicum consulere, qui nunquam novit alicui consulere, sed fallere. *Si ergo, inquit, totum corpus tuum*, id est tota Ecclesia, vel tota alienjus vita, vel opus sequendo, simplicem oculum, scilicet Dominum nostrum, *lucidum fuerit*, ita quod non habeat in se *aliquam partem tenebrarum*, erit tunc *lucidum totum, et sicut lucerna fulgoris illuminabit te*, subaudi, lumen oculi et lucernæ. Sed et perfecta Ecclesiæ munditia erit in alia vita, ubi erit sine macula et ruga. Dum enim in hac vita defectus patitur, semper macula erit in luna. Sed et vita alienjus sancti sic esse potest lucida in hac vita, quin aliquando aliquid habeat tenebrosus, et si non in criminalibus, saltem in venialibus. Propterea, fratres mei, sequentes lucernam, id est oculum nostrum Jesum Christum, ad illam beatam vitam toto desiderio festinemus, ubi perfectam munditiam consequamur et fulgorem. Lucerna vero particularis est quilibet magister præclarus et spiritualis, hujusmodi Dominus dicit: «Vos estis lux mundi (Matth. 5).» Hic ad instar solis sive lucernæ, oculos rationis in omnibus, et si non ut auctor, saltem ut minister illuminat, viam vitæ exemplo et doctrina demonstrat, nulli lucem suæ doctrinæ negat; quam qui negat ab officio lucernæ se privat. Hujusmodi lucernam Dominus in sanctis accendit, non ut ponatur in abscondito vitæ solitariae et absconditæ, neque sub modio vitæ reclusæ, sed super eminentiam Ecclesiæ, ut qui ingrediuntur Ecclesiam, lumen videant boni exempli et doctrinæ. Ita Dominus semper faceret, nisi merita moresque hominum impedirent. Merita quippe mali populi exigunt quatenus super eos sublimetur non aliquis vir vita et doctrina luminosus, sed aliquis tenebrosus, in majus sui ipsius detrimentum et populi, Job

A id ipsum testificante, quoniam propter peccata populi, permittit Dominus hypocritam regnare (Job xxxiv). Sed et mores multorum hujusmodi sunt, quoniam magis proficiunt positi in imo quam in alto, in occulta vita quam in alta, in vita contemplativa quam in activa. *Lucerna quippe corporis tui est oculus tuus*. Doctor quippe ecclesiasticus non solum lucerna, sed et oculus, id est speculator et custos et præcipuum Ecclesiæ membrum esse debet. Speculator, quatenus in alto constitutus, singulorum mores circumspectat. Unde Dominus: «Fili hominis, inquit, speculatorem dedi te domui Israel (Ezech. 11).» Custos, quatenus vigilias noctis super gregem suum vigilet, ne aliquem de suis leo circueiens diripiat. Membrum, quatenus cæteris Christi membris nervis charitas compaginatus cis compatiatur. Porro si hic oculus fuerit simplex, clare, utiliter recteque videndo, totum corpus Ecclesiæ quod eum sequitur, lucidum erit. Si autem nequam fuerit, tenebrose inutiliter et oblique videndo, totum corpus Ecclesiæ quod eum ducem sequitur tenebrosus erit. Sicut enim clarus visus oculorum totam faciem Ecclesiæ clarificat et honestat, et sicut tenebrosus vel excæcatus oculus totam hominis faciem obtenebrat et deturpat, ita tenebrosus pastor totam Ecclesiæ faciem excæcat et fœdat. *Vide, inquit, ne lumen quod in te est tenebræ sint*. Ac si dicat: Omni vigilantia cave ne doctor tuus qui te debet illuminare tenebrosus sit. Nam, sicut alibi dicit: «Si lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? (Matth. 6).» Caveant igitur filii Ecclesiæ ne tenebrosus oculum in ducem sibi eligant, et ne etiam, si sit violenter sibi instructus, vel de priori, ut putabatur, bono postea depravatus, ejus ducatum sequatur, ne forte cæci, cæcos ducentes et sequentes, pariter eum eo in foveam æternæ damnationis præcipientur (Matth. 23), sed potius quam citius poterunt, nequam oculum eruant, juxta Domini mandatum dicentis: «Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice a te (Matth. 18).» Quod aperte condemnat illos qui, neglectis viris vita et doctrina præclaris, sublimant super candelabrum Ecclesiæ, carbones potius fumantes quam flammantes, ut qui ingrediuntur lumen non videant. Lucerna singularis est in una quoque homine ratio mentis, quæ ad instar luminis hominem illuminat, quid fugiendum aut sequendum sit demonstrat, et ad modum flammæ superfertur naturaliter ad superiora. Ille autem flamma divinæ gratiæ accensa non debet in abscondito poni, id est bestialibus moribus et corporis voluptatibus, non debet premi, vel abscondi, neque sub modio debet poni, sub mensura corporalium sensuum non debet includi, sed potius super candelabrum, id est super eminentiam totius hominis debet elevari, quatenus omnia membra sensusque hominis ei subdantur; ipsa vero regat, provideat et dominetur. Ille autem non solum est lucerna, sed etiam oculus, id est speculatrix, servatrix, et superior pars hominis. Oculum autem ra-

tionis tunc est simplex, quando clare utiliter et recte videt. Quidam enim oculis clare videt, sed non utiliter. Quidam vero oculis videt clare et utiliter, sed non recte. Porro clare videt, sed inutiliter, qui bonum a malo perspicaciter discernit, sed discrete non eligit. Clare vero et utiliter, sed non recte videt, qui prudenter discernit et discretum utiliter eligit, sed electum ad debitum finem non dirigit. Oculus igitur simplex est, qui et prudenter discernit et discretum utiliter eligit, et electum per bonam intentionem ad Deum dirigit. Si igitur oculus rationis hoc modo simplex fuerit, totum corpus vitæ vel operis, quæ tali oculo gubernatur, lucidum erit. Si autem oculus rationis fuerit nequam, vel tenebrose discernendo, vel male eligendo, vel oblique in finem malum dirigendo, totum corpus vitæ vel operis, quæ tali oculo gubernatur, tenebrosus erit. *Vide igitur*, inquit, *ne lumen quod in te est, tenebra sint*, id est vide ne ratio tua, quæ te debet illuminare, vel tenebrose vel inutiliter vel oblique videndo, tenebrosa sit. *Si autem*, inquit, *totum corpus tuum* id est vitæ vel operis, *lucidum erit*, scilicet non habens, nec per ignorantiam nec per malam electionem, nec per obliquam intentionem, aliquid tenebrarum, erit lucidum totum, id est totus homo. Si enim ratio tua est tota lucida et vita tua tota lucida, tunc perfecte totus eris lucidus, et oculus tuus omnino simplex. Tunc, *sicut lucerna fulgoris illuminabit te*, ut videlicet sis lucidus penes teipsum, penes populum, et penes Deum. Itaque, fratres mei, oculum mentis purgare studeamus, non solum tenebrosa opera, sed etiam tenebrosas cogitationes fugiamus, bona opera cum bona intentione faciamus; Deum finem operum nostrorum constituamus, ad eum toto desiderio festinemus; vilescant nobis omnia quæ in hoc sæculo possidemus, omnia quæcunque possumus, ad celestes thesauros per opera misericordiæ transferamus, quatenus stola æternæ claritatis indui mereamur, præstante Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in æternum. Amen.

COMMUNE UNIUS VIRGINIS.

XXX.

UNIUS VIRGINIS. DE EPISTOLA AD CORINTHIOS
SERMO.

Qui gloriatur, in Domino gloriatur (II Cor. x), etc. Hæc lectio tripartita est, fratres mei. Primo enim monet Apostolus gloriantem in Domino gloriari. Secundo optat suam insipientiam supportari. Tertio dicit se zelare nos zelo Dei. Primum igitur monet *ut qui gloriatur, in Domino gloriatur*: Porro ad quod aliquis in Domino gloriatur, tria concurrunt: Et quod gaudium suum et causam ejus Deo attribuat, et quod inde ei gratias agat, et quod gaudii sui Deum finem constituat. Sunt enim quidam qui gaudium suum et causam gaudii sui, sibi, non Deo attribuunt, et superbi sunt ut illi qui dicunt: « Manus nostra excelsa, et non Dominus fecit hæc omnia (Deut. xxxii). » Et sunt quidam qui gaudium

suum et causam gaudii sui Deo attribuunt, sed non illi debitas gratias agunt, et ingrati sunt, ut novem leprosi qui ad reddendum ei gratias, quem curationis suæ auctorem noverant, non redierunt. Et sunt quidam, qui et gaudium suum et causam gaudii sui Deo attribuunt, et ei gratias agunt, sed finem gaudii sui ad aliquam vanam intentionem deflectunt, et vani sunt, ut hypocritæ et omnes vanitatis amantes. Qui ergo et quod gaudet, et unde gaudet Deo attribuit, et inde ei gratias agit, et eundem finem eum constituit, in Deo profecto gloriatur, et bene gloriatur, si de bono gloriatur. Sunt enim quidam qui de malo bono gloriantur, ut Paulus et cæteri legis æmuli, qui gloriabantur in persecutione apostolorum, arbitantes « se obsequium præstare Deo (Joan. xvi), » habebant quidem zelum « Dei, sed non secundum scientiam (Rom. x). » Sunt et qui de bono in malo gloriantur, ut hypocritæ, et peiores sunt hypocritæ enim de bono, si quod faciunt vane gloriuntur. Sunt et qui de malo in malo gloriuntur, et pessimi sunt, ut illi « qui lætantur cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis (Prov. ii). » Sunt et qui de bono in bono gloriantur, et boni sunt, ut illi de bono quod habent, in Deo glorientur. Qui ergo de bono in bono gloriantur, bene utique et discrete faciunt. Quare autem homo debeat non in se, sed in Deo gloriari, ostendit, cum subdit: *Non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat*, id est non ex hoc quod aliquis se probat est probatus et laudabilis, sed ex hoc quod Deus eum probat et commendat. Sunt enim quidam qui in conspectu hominum, vanis laudibus, vel simulatis operibus sese probant et reprobantur, ut jactatores et hypocritæ. Sunt et alii qui in conspectu Dei de fide et charitate sua præsumentes sese probant. Et inde non ideo reprobantur, sed magis improbantur et humiliantur, ut suam recognoscant infirmitatem, ut Petrus de se præsumens dixit: « Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo (Matth. xxvi). » Permissus est cadere, ut de cætero suam infirmitatem agnosceret, et non in se, sed in solo Deo confideret. Sic et David eum quasi de se præsumendo dixisset: « Ego dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum (Psal. xxix), mox de hac præsumptione se correctum esse demonstrat, cum subdit: « Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus (ibid.). » Similiter cum de se præsumendo dixisset: « Juravi et statui custodire judicia justitiæ tuæ (Psal. cxviii), » mox de hac præsumptione se correctum esse ostendit cum subdit: « Humiliatus sum usquequaque, Domine, vivifica me secundum verbum tuum (ibid.). » Sunt et alii qui coacti humiliter et fine debito sese probant, nec tamen ex hoc reprobantur, sed potius ex hoc Deus eos probat et commendat, ut Paulus, qui, coactus a pseudoapostolis, sese commendat Corinthiis (II Cor. xi), ut magis audiant eum prædicantem vera quam pseudoapostolo prædicante falsa. Homo igitur se laudat solis verbis, Deus autem lau-

dat hominem factis. Homo se laudat, laudabilem tantum se esse dicendo; Deus vero laudat hominem, eum laudabilem faciendo, conferendo videlicet ei gratias suas et præcipue virtutem humilitatis, qua instruat semper de se humiliter sentire, nihil de se, sed semper de Deo præsumere, omnia Deo attribuire, et ad Deum omnia referre. Hæc hominem probatum atque laudabilem faciunt. Quanto enim quis magis fugit gloriam, tanto magis eum gloria sequitur.

Secundo optat Apostolus suam insipientiam supportari, cum subdit: *Utinam sustineretis modicum quid insipientie meæ! sed et supportate me* (II Cor. xi). Porro suam insipientiam vocat Apostolus; hoc quod seipsum commendare est compulsus, cum scriptum sit: « Laudet te os alienum, et non tuum (Prov. xxvii). » Nunquam enim sunt alicujus probitates ita splendide, quin ex ejus ore fiant sordide. Esset igitur vere insipientia quod Apostolus se commendat, nisi hoc humiliter et debito fine faceret, et nisi magis in se Deum quam seipsum commendaret. Tres enim causæ inveniuntur in sacris litteris, quibus sancti coguntur sua bona humiliter retractare, videlicet aut quando premuntur vehementi adversitate, bona sua ad consolationem et spem humiliter retractant, ut Job qui dicebat. « Oculus fui cæco, et pes claudo (Job. xxix). » At quando movere volunt Deum summum Judicem ad misericordiam, ut Ezechias, cui cum dictum esset a Domino: « Morieris tu et non vives, ait: Memento, Domine, quomodo ambulaverim coram te in veritate (Isa. xxxviii). » Aut quando volunt persuadere auditoribus, ut sibi magis acquiescant quam pseudopredicatoribus, ut hic Paulus: Ministri, inquit, Christi sunt, et ego, [ut minus sapiens dico], plus ego. Hanc ergo insipientiam suam optat Apostolus sustineri, ac si dicat: Opto ut meam personam commendantem non redarguatis, sed sustineatis: sed, quod plus est, supportate me. Sustinemus enim ea quæ non approbamus. Supportamus ea quibus consentimus. Est ergo ac si dicat: Si infirmitates et excessus patris vestri spiritualis sustinere et excusare debetis, et maledictus est, qui sicut Cham pudenda patris irridet, quanto magis vos meam propter vos susceptam insipientiam supportare debetis? Quare autem eum in hoc supportare debeant ostendit, cum subdit: *Æmulor enim vos Dei æmulatione*. Ac si apertius dicat: Propter hoc debetis me supportare in hoc, quia propter dilectionem et salutem vestram facio totum hoc. Est autem hæc pars tertia, in qua Apostolus dicit se nos zelare zelo Dei. Æmulor enim pro zelo positum est. Sane qui zelat sponsam suam, quatuor facit: eam ardentè amat, eam cultibus exornat, omnes personas suspectas ab ea sequestrat, eam monitionibus, minis et verberibus castigat. Sic faciebat Paulus. Sic facere debet omnis pastor ecclesiasticus. Debet enim Ecclesiam sibi commissam ardentè amare, bonis moribus et virtutibus eam exornare, hæreticos, eriminosos et omnes animarum corruptores ab ea sequestrare, eam

A promissis, exhortationibus, minis, verberibus ad castitatem et sanctitatem provocare. Cui autem pastor ecclesiasticus, debeat zelare Ecclesiam ostendit Apostolus cum subdit: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Multi enim paranympbi, sed unus solus sponsus est Jesus Christus. Et multe sunt personæ Christo desponsatæ, sed una sola est Christi sponsa, videlicet Ecclesia. Quæ, quamvis tam exincorruptis quam ex corruptis corpore constet, tamen propter fidei integritatem inviolabiliter conservatam, virgo casta nuncupatur. Quamvis autem hæc desponsatio in utero virginali sit celebrata, tamen Paulus ait. Desponsavi, eo quod desponsationis nuntius et conciliator, quantum ad Corinthios, fuit. Porro in desponsatione quatuor concurrunt, videlicet consensus, pactio conjugalit, ex parte virginis arrha, et dos ex parte viri. Hæc eadem sunt in desponsatione Christi et Ecclesiæ. Consentit enim Ecclesia, sive quælibet fidelis anima sponte ut Christo inhæreat per fidem. Cum enim cætera possit homo facere nolens, credere non potest nisi volens. Pascitur in dilectione et observantia mandatorum Dei perseveraturum. Christus vero sponsus largitur ei æternæ hæreditatis dotem. Itaque, fratres mei, quia spondestis in baptismo vos per fidem Christo sponso adherere, quia pacti estis vos in charitate ejus et mandatis perseverare, quod Spiritum sanctum accepistis in peccatorum remissione, considerate diligenter, si in his perseveratis, procul dubio beati estis, quam percepturi estis dotem æternæ hæreditatis. Quod si consensum et pactum desponsationis vestræ frangitis, festinate quam citius poteritis, illud per pœnitentiæ remedium, illud renodare, quoniam benignus et misericors est Dominus, qui post multas fornicationes animam non solum recipere dignatur, imo ut ad seipsum redeat hortatur. Unde ipse per Jeremiam dicit: « Si recedens a viro suo mulier duxerit alterum virum, nunquid revertetur ad eum ultra? Nunquid non polluta erit mulier illa? Et tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen ad me revertere, et ego te suscipiam, ait Dominus (Jer. iii). » Quis viscera divinæ misericordiæ pensare sufficiat? Homo peccator mulierem post fornicationem ad se redeuntem recipere dedignatur, et Deus, qui ipsa munditia est, animam post multas fornicationes ut ad se redeat hortatur. Jam nobis nullus excusationis relinquitur locus. Propterea, fratres mei, post multas turpitudines et prævaricationes ad Deum revertamur, scelera nostra lacrymis veræ pœnitentiæ diluamus, operibus misericordiæ redimamus, jejuniis et afflictionibus corpora nostra castigemus, orationibus et bonis operibus superni sponsi gratiam imploremus, ad eum totis suspiriis et gemitibus clamemus, quatenus ad suas æternas nuptias nos introducere dignetur, et dotem promissam nobis concedat Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula. Amen.

XXXI.

UNIUS VIRGINIS. SERMO DE MATTH. I.O.

Dixit Jesus discipulis suis: Simile est regnum cœlorum decem virginibus quæ accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso et sponsæ (Matth. xxv), etc. In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, nos Dominus hortatur ut cum omni sollicitudine et vigilantia nos præparemus, ne, ipso subito veniente, ipsi impræparati reperiamur. Sunt enim quidam nostrum qui (unde dolendum est) in nullo præparantur. Alii sunt qui, etsi in aliquo se præparent, tamen in aliquo impræparati manent. Quidam enim sunt qui nec fidem Christi habent, qui, ut ait Dominus, jam iudicati sunt (*Joan. iii*). Alii vero sunt qui et fidem habent, sed opera non habent. Quæ quidem fides, teste sancto Jacobo, mortua est (*Jac. ii*). Alii vero sunt, qui etsi fidem et opera habeant, tamen inde gloriam humanam, non gloriam Dei captant: hi, ut Dominus ait, « jam receperunt mercedem suam (*Matth. vi*). » Alii item sunt, qui ex operibus suis divinam gloriam pariter et humanam captant, sed ecce (ut ait Jacobus) « vir duplex animo inconstans est in operibus suis (*Jac. i*). » Alii vero sunt qui, etsi in proposito sui operis principaliter divinam gloriam quærant, tamen in ipso opere, humana gloria sese latenter adjungit, quæ ex magna parte meritum boni operis excludit. Contra quod nos Dominus monet, « Faciente, inquit, te elemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua (*Matth. vi*). » Alii sunt qui, etsi gloriam in opere latenter surgentem penitus repellant, tamen gloriam ab hominibus oblatam penitus contemnere non valent. Qui, etsi erubescant et indignos se esse dicant, tamen interius animus ad laudes lætatur, crescit et elevatur. Qui nisi tempestive refrenetur, merces operis tota evacuatur. Quam subtilis quippe vanæ gloriæ sit pugna, nemo advertit, nisi qui ei bellum intulit. Cæteri vero humanam gloriam aut quærentes, aut oblatam non respuentes, in adventu iudicis impræparati et sine lumine reperiuntur. Hinc est quod Dominus regnum cœlorum, id est Ecclesiam regnum cœlorum sperantem, assimilat prudentibus et fatuis virginibus (*Matth. xxv*). Sunt autem parabolæ hujus septem particulæ. Primum enim, virginibus in adventu sponsi se præparant; secundo, dormiunt; tertio, sponso veniente, surgunt; quarto, fatuæ a prudentibus oleum petunt, nec accipiunt; quinto, cum sponso introductis prudentibus ad nuptias janua clauditur; sexto, fatuæ clamitantes repulsam patiuntur; septimo, per hoc omnes vigilare admonemur. Primum igitur, omnes virginibus sponsi adventum sperare et in aliquo se præparare demonstratur, cum dicitur: *Simile est regnum cœlorum decem virginibus quæ, accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso et sponsæ* hinc patet quod infideles, et illi qui in nullo ad adventum summi iudicis se præparant, in hac parabola non includuntur; illorum enim certa damnatio

A est. Designantur autem hæ virginibus per denarium numerum, eo quod de illis ruina novem ordinum angelorum est restauranda, et quasi ordo decimus est restituendus. Quæ bene dicuntur virginibus, quasi ab illecebris carnalibus sese continentur. Unde merito tam hæ quam illæ dicuntur quinque, quæ portas quinque sensuum ab illicitis noverint refrenare. Bene quoque utræque lampades, quæ vasa ampla et lucida sunt, accipiunt, quoniam utræque operationes amplas et præclaras facere contendunt. Sed illæ secum oleum non sumunt, quæ pro nobis operibus suis non de conscientia sua apud Deum, sed ab ore hominum apud sæculum gloriam quærent. Istæ vero cum lampadibus et oleum sumunt in vasis suis, quæ cum bonis operibus suis intentionem divinæ gloriæ recondunt in conscientiis suis. B Unde Apostolus ait gloriam nostram esse testimonium nostræ conscientiæ (*II Cor. i*); et alibi: « Probet, inquit, unusquisque opus suum, et sic in semetipso gloriam habebit, et non in altero (*Gal. vi*). » Unde recte istæ prudentes dicuntur, quæ pro temporalibus et caducis operationibus, æternam gloriam emergere norunt. Et illæ econtra fatuæ dicuntur, quæ totum laborem suum pro ventulo vanæ gloriæ vendiderunt. Notandum est tamen quoniam juxta Evangelii textum videtur quod hæ fatuæ virginibus opera sua non fecerunt intentione laudis humanæ, sed propter adventum sponsi, scriptum quippe est: *Accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso.* In quo causam finalem videtur significare, quasi dicat: Propter hoc acceperunt ut exirent obviam sponso. Non ergo propter hoc quod principaliter requirerent in operibus suis vanam gloriam, fatuæ dicuntur, sed quia gloriam, a latere surgentem, vel ab hominibus oblatam non contempserunt. Quid ergo patienter illi qui principaliter ex operibus requirunt vanam gloriam, cum sic reprobenentur et illi qui eam non requirunt, sed oblatam non contemnunt? Tertio, de dormitione earum subjungitur: *Morantur autem faciente sponso, dormitaverunt omnes, et dormierunt.* Porro mora ista est a primo Christi adventu usque ad secundum. Non est autem hæc mora pensanda, juxta Christi divinitatem, cui omnia sunt præsentia. Unde de eo dicitur: « Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternæ quæ præterit (*Psal. lxxxix*). » Nec secundum reproborum mentem, qui secundum Christi adventum nunquam vellent advenire, eo quod tunc eorum pænæ duplicabuntur, sed, juxta electorum mentem et desiderium, qui eum in consummatione suæ gloriæ advenire desiderant. Quorum desiderio, omnis festinantia mora reputatur. Unde et illis clamantibus in Apocalypsi dicitur: « Sustinete adhuc modicum, donec impleatur numerus fratrum vestrorum (*Apoc. vi*). » *Dormitaverunt, inquit, omnes et dormierunt.* Dormitare est ægrotare, dormire autem mori est. Omnes igitur virginibus dormitaverunt et dormierunt, quia ægrotando ad somnum mortis accesserunt.

Tertio, de excitatione earum subjungitur, cum di-

citur : *Media autem nocte clamor factus est : Ecce sponsus venit, exite obviam ei.* Porro traditio Judæorum est Dominum ad iudicium media nocte esse venturum quia in nocte media percussit .Egyptum. Sed nos hic per mortem intelligimus ignorantiam, quia scilicet Dominus sic improvisus et repente ad iudicium festinabit, quod a nemine valebit comprehendere nec prævideri. Scriptum est enim : « Dies Domini, sicut fur, ita in nocte veniet (*II Petr. iii.*) » *Clamor*, inquit, *factus est.* Hoc est quod Dominus in Evangelio dicit : « Amen, amen dico vobis, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt audiant vocem Filii Dei (*Joan. v.*) » Et apostolus : « Dominus, inquit, in voce Archangeli et in tuba Dei descendet de cælo (*I Thess. iv.*) » Quis clamor? *Ecce sponsus venit*, ad consociandam sibi perpetuo Ecclesiam sponsam suam. *Exite obviam ei.* Hoc est quod Apostolus ait : « Et nos rapiemur simul cum illis in nubibus obviam Christo in aera (*Ibid.*) » Ad hanc vocem omnes virgines surgunt, quoniam ad præceptum Christi omnes tam boni quam mali a sepulcris exhibent. Lampades ornant, quia de operibus suis reddere rationem parant, sed dissimiliter, nam boni in ea puritate in qua ea fecerunt demonstrare parant; reprobi vero impuritatem operum suorum colore palliationis simulare laborant. Quarto, fatuæ a prudentibus oleum petunt, cum eis dicunt : *Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.* Porro fatuarum lampades extinguuntur, quia earum opera, quæ foris clara hominibus apparuerant, in adventu iudicis intus obscurantur, ei a Deo retributionem non inveniunt, quia pro eis receperunt laudes quas amaverunt. Quid ergo est quod tunc a prudentibus oleum petunt, nisi quod cum in adventu iudicis se vacuas inter invenerunt, more solito, testimonium foris quærunt. Ac si a sua fiducia deceptæ proximis dicant : Quia nos quasi sine bono opere repellere conspicitis, dicite de nostris operibus quid vidistis. Sicque testimonium hominum, qui corda non vident, habere volunt apud Deum, qui est inspecor cordium. Sed quid prudentes virgines respondeant audiamus. *Ne forte*, inquit, *non sufficiat nobis et vobis.* In illo enim die cujusque testimonium vix sibi ipsi sufficit, quanto minus et sibi et proximo. Neque enim alieno testimonio quis iuratur apud Deum, cui omne cor patet. Neque bonorum virtutes possunt vitia malorum redimere, cum quisque pro meritis suis recipiet. *Ite*, inquit, *potius ad vendentes et emite vobis.* Non dant consilium, sed potius eas increpant et commemorant crimen earum. Venditores quippe olei sunt adulatores, qui dant inane laudem, et accipiunt aliquam mercedem. De quo oleo ait Psalmista : « Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum (*Psal. cxi.*) » Per caput principalior pars hominis, scilicet mens designatur. Impinguat ergo oleum caput peccatoris cum demulcet mentem laus adulantis. Ac si dicant : *Ite*, et more vestro venamini laudes hominum, et vidcamus quid possint vobis prodesse lau-

des eorum. Quinto, venit sponsus, et prudentes intrant cum eo ad nuptias, unde et subditur, *dum autem irent emere, venit sponsus*, quia, dum fatuæ vitæ suæ testimonium foris quærunt, iudex venit, qui non opera, sed mentes attendit. *Et quæ paratæ erant intraverunt cum eo ad nuptias, et clausa est janua.* Quis pensare sufficiat, fratres mei, quid horroris habeat quod dicitur, *venit sponsus*? Quid dulcedinis, cum dicitur, *intraverunt cum eo ad nuptias*? Quid amaritudinis, *et clausa est janua*? Quid enim magis horrendum est nobis peccatoribus, quando summus iudex et peccatorum ultor venit? Suo enim adventu elementa concutit, terram cælosque accendit, homines et angelos ad iudicium trahit. Unde ipse per Prophetam : « Adhuc, inquit, semel et ego movebo, non solum terram, sed etiam cælum (*Agg. ii.*) » Et si antea ejus conspectum virtutes cælorum movebuntur, ut in Evangelio dicitur (*Luc. xxi.*), et columnæ cæli, ut Job testatur, contremiscent (*Job xxvi.*), quid facient peccatores? « Et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? » (*I Petr. iv.*) Quantum terror erit, fratres mei, cum quem etiam tranquillum mens humana capere non valet, iratum videre? Quanta confusio erit omnibus oculis turpitudinibus, in conspectu omnium hominum angelorumque propalatis erubescere? Quanta desperatio erit tormenta sibi parata videre, et nullum remedium invenire? quem diem intuens propheta ait : « Dies illa, dies iræ, dies tribulationis et miseriæ, dies calamitatis et angustiae, dies nebulae et turbinis, dies tubæ et clangoris (*Soph. i.*) » Quantis asperitatibus vidit illum diem reprobis amarescere, quem tot amaritudinis non valuit explicare? Quæ vero major dulcedo poterit contingere justis quam de ejus visione gaudere, quam cæteri tremebunt, et cum eo ad æternas nuptias introire, et a divini amoris amplexibus separari non posse? Et quæ major amaritudo poterit contingere reprobis quam a cætu sanctorum janua clausa in æternum sequestrari, et demoniorum horribili collegio in æternis cruciatibus aggregari? Tunc regni janua lugentibus claudetur quæ modo pœnitentibus quotidie aperitur. Erat quippe tunc pœnitentia, sed infructuosa, quia nequaquam veniam est consecutus qui modo aptum veniæ negligit tempus. Unde Apostolus : « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (*II Cor. vi.*) »

Sexto fatuæ repulsam patiuntur, unde et subditur : *Novissime veniunt, et reliquæ virgines dicentes : Domine, domine, aperi nobis.* At ille respondens ait : *Amen dico vobis, nescio vos.* Non dicitur quod emerunt oleum, quia tunc nullum erit gaudium de laudibus alienis, sed in angustiis redeunt ad implorandam Dei misericordiam, qui eis dicit : *Nescio vos*, id est, per vitæ meritum non agnosco vos. Pensate, fratres mei, quanta confusio et quantus dolor erit pro momentaneis et vilibus voluptatibus, a consortio Dei et sanctorum perpetuo excludi, pulsare et repulsam pati, pœnitere et non invenire indultorem,

lugere et non invenire consolatorem, orare et non invenire exauditorum. Ibi enim a Deo non potest mereri quod petit qui huic noluit audire quod jussit. Qui tempus tempestivæ pœnitentiæ hic perdit, frustra cum lærymis ante januam venit. Hinc Dominus per Salomonem : « Vocavi et renuistis; extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret; despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo, cum vobis quod timebatis advenerit (*Prov. i.*) » Septimo generalis admonitio subinfertur : *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.* Ac si dicat : Vigilate in vestri præparatione, ne imparati reperiamini, summo iudice veniente. Quare autem sit nobis semper vigilandum ostendit, cum subdit : *Quia nescitis diem neque horam.* Si præsciremus horam vocationis nostræ, aliud tempus pœnitentiæ, aliud tempus voluptatibus possemus aptare. Sed qui præsentem diem nobis ad pœnitentiam dedit, crastinum non promisit. Semper ergo debemus vigilare, semperque parati esse. Sed nos non solum commissa peccata non plangimus, sed etiam quæ plangantur augemus. Ecce nunc diem ipsum de quo loquimur, quam ad nuptias conversionis accepimus, et tamen reatus nostros flere recusamus. Et si nos aliqua ægritudo corripiat, si signa ægritudinis vicinitatem designant mortis, inducias cum fletibus flagitamus, quas acceptas nunc aspernamur. Refert beatus Gregorius quod quidam vir nobilis fuit in provincia Valeriæ, nomine Crisorius, tantum plenus vitiis quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, avaritiæ facibus accensus, qui ad extremum veniens, ea hora qua erat moriturus, vidit apertis oculis tetros et nigerrimos spiritus coram se assistere, et ad se rapiendum vehementer imminere. Cœpit tremere, pallere, sudare, et cum magnis vocibus inducias petere, filiumque suum, nomine Maximum, clamando vocare : « Maxime, curre, et in fide tua me suscipe. » Turbatus mox Maximus adfuit, lugens famula convenit, sed illos malignos spiritus videre non poterant, sed eorum præsentiam in confusione, in pallore, in tremore et pavore ejus qui trahebatur videbant. Pavore autem eorum ille vertebatur in lectulo, jacebat in sinistro latere, aspectum illorum ferre non poterat, vertebatur ad parietem ne videret eos. Cumque jam nimis contractus desperaret, cœpit clamare inducias usque mane. Et in his clamoribus de habitaculo carnis est evulsus. De quo nimirum constat quia pro nobis non pro se, ista viderit, ut ejus visio nobis proficeret, quos Dei longanimitas exspectat. Nam illi quid profuit qui inducias quas petiit non accepit? Itaque, fratres mei, semper æstimemus extremum diem nobis imminere, semper certemus nos magis ac magis præparare. Sic vivamus, sic nos habeamus, ac si jam morituri essemus, quatenus summo sponso venienti parati ei occurrere valeamus, et cum ipso ad æternas nuptias introire, præstante Domino nostro Jesu Christo,

A qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

XXXII.

UNIUS CONTINENTIS. DE LIBRO SAPIENTIE SERMO.

Mulierem fortem quis inveniet? Procul et de ultimis finibus pretium ejus, etc. (Prov. xxxi.) Juxta litteram, fratres mei, videns Salomon sexum femineum tantisper ad vitia proclivum, quod vix aliqua matrona reperiri possit honesta, unde et ipse dicebat : « Virum ex mille unum reperi, mulierem vero ex mille unam non reperi (*Eccle. vii.*) »; propterea admirans conquireritur et quærit dicens, *Mulierem fortem quis inveniet?* Oppositio videtur esse in adjecto; nam si mulier, quomodo fortis? aut si fortis, quomodo mulier? Porro in muliere triplex est infirmitas, videlicet infirmitas carnis, sexus et molliciti conjugalis. Itaque mulierem in hac triplici infirmitate fortem quis inveniet? *Procul et de ultimis finibus pretium ejus.* Ac si aperte dicat : Raro potest reperiri. Et si potest reperiri, certe raris et pretiosis et de longe requisitis divitiis potest comparari. Est quidem rara, sed quanto rarius, tanto pretiosior. Scriptum est enim : « Gratia super gratiam mulier sancta et pudorosa (*Eccle. xxvi.*) » Deinde quæ sint officia, et quæ merces fortis mulieris exponit. Primum autem fortis mulieris est, quod sit fidelis, non solum erga Deum, sed etiam erga virum suum. Quod per consequens demonstrat, cum subdit : *Confidit in ea cor viri sui.* Ex fidelitate enim mulieris sequitur quod vir ejus in ea confidat, quod scilicet ei fidem et dilectionem, et in corde et in opere, et in rebus sit observaturam. Et propter hoc ipso providente *spoliis non indigebit*, id est acquisitis divitiis abundabit. Et hoc contra illam mulierem quæ fidem violat nuptiarum, thorum maculat conjugalem, virum spernit, et ideo æternæ indigentiae subiacebit. Secundum officium est quod sit de sibi collatis bonis viro grata, de quo subditur : *Reddet ei bonum, et non malum, omnibus diebus vitæ suæ.* Sicut enim ingrata mulieris est reddere viro suo malum pro bono, vel bonum, sed non perseveranter, vel ex magno fine, ita grata mulieris est reddere viro suo bonum, id est reverentiam subjectionem, obedientiam et officiositatem, et hoc cum dilectione et perseverantia. Tertium officium fortis matronæ est semper aliquid honesti et utilis operis agere, ne diabolus, qui semper otiosis insidiatur, inveniat eam otiosam. Unde et subdit : *Quæsitivit lanam et linum, et operata est consilio*, id est, arte manuum suarum. Lanificium enim conveniens est, ut habeat unde suos vestire, hospitem operire, nudum vestire queat. Et hoc contra illam quæ mavult otiosi, jacere, et in stercore suo putrescere, quam aliquid operari. Quartum officium est, sibi, et domui suæ et indigentibus victualia sapienter et juste providere et conservare, quibus cursum hujus vitæ possit consummare. Unde subditur : *Facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum.* Hinc Joseph qui frumenta in futuram

famem conservavit, commendatur, et salvator nuncupatur. Quintum officium est, dilucule unicuique servorum et ancillarum opera injungere, ne vacent, et cibaria distribuere, ne deficiant, unde subdit : *De nocte consurgit, deditque prædam*, id est officium acquirendi domesticis suis et ancillis suis cibaria. Scriptum est enim : « Cibaria et virga, et onus asino panis et disciplina et opus servo. Multam namque malitiam docuit otiositas (*Eceli. xxxiii.*) » Hinc Apostolus : « Qui non laborat, non manducet (*II Thess. iii.*) » Sextum officium est rectiorem et honestiorem modum vivendi considerare, et eo modo vivere. Porro rectior et honestior modus vivendi est agricultura. Unde subditur : *Consideravit agrum*, id est agriculturam, et emit eum. *De fructu*, id est labore manuum suarum plantavit vineam. Hunc vivendi modum commendat Psalmista, dicens : « Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, et bene tibi erit (*Psal. xxvii.*) » Septimum officium est, iu virtute castitatis et cætarum virtutum operibus se fortiter exercere; unde subdit : *Accinxit fortitudine lumbos suos, et corroboravit brachium suum*. Hinc enim sunt ornamenta quæ præcipue bonam matronam exornant : cingulum castitatis, perichelides bonæ operationis, populum pudoris, monile bonæ eruditionis, inauris obedientiæ, torques prudentiæ, armilla subjectionis. Et hæc contra illas quæ ad nullum bonum se accingunt, sed in sola libidine fortes sunt. Octavum officium est, gustare et experiri quam sit bonum, de negotio agriculturæ, et de cæteris rectis laboribus sibi et indigentibus necessaria providere, et propterea non solum in die, sed etiam in nocte justis laboribus instare. Quatuor enim utilitates confert labor manuum : vitia destruit, virtutes nutrit, necessaria parat, eleemosynam donat. Unde et subdit : *Gustavit et vidit quoniam bona est negotiatio ejus; non exstinguetur in nocte lucerna ejus*. Hinc Paulus, ne pro sustentatione sui et suorum quemquam gravaret, dicit se laborasse, et alios hortatur ad laborandum, dicens : « Magis autem laborem unusquisque manibus suis, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti (*Ephes. iv.*) » — « Beatius enim est dare quam accipere (*Act. xx.*) » Qui enim dat. Deum imitatur, qui accipit, fenerator est. Nonum officium est, non solum ad fortia et magna, sed et vitia et humilia opera (si locus fuerit) manum apponere. Unde subditur : *Manum suam misit ad fortia, et digiti ejus apprehenderunt fusum*. Sicut enim superbæ mentis est opera humilia abhorreere, ita humilis mentis est nullam operum vilitatem (si locus fuerit) evitare. Decimum officium est operibus misericordiæ insistere, et inopi non solum petenti, sed et petere erubescenti, præveniendò palmas largius extendere. Unde et subdit : *Manum suam aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperes*. Hinc Psalmista : « Beatus qui intelligit super egenum et pauperem (*Psal. xl.*) » Super egenum intelligit qui, intelligens aliquem egere, non exspectat ut petatur, sed præveniens munus extendit. Bis enim

A tribuit qui indigentis verecundiam prævenit. Undecimum officium est, familiæ suæ contra frigus, cæteraque necessaria providere, unde subditur : *Non timebit domui suæ a frigidibus nivis; omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus*. Hinc Apostolus : « Si quis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit (*I Tim. v.*) » Et poeta :

Non sibi sed domino gravis est, cui servit egestas.

B Duodecimum officium bonæ matronæ est seipsam honeste et decenter ornare, ut placeat viro suo, ne si forte ei displiceret, ei forte occasio fornicationis fieret, unde et subditur : *Strangulatam vestem fecit sibi, byssus et purpura indumentum ejus*. « Mulier quæ nupta est, cogitat quomodo placeat viro (*I Cor. vii.*) » Sicut enim cultior cultus reprehensibilis est in vidua, sic inhonestus in conjugata, si tamen per hunc non alieno viro appetit placere, sed suo. Quæ enim ob hoc se ornat ut alienis placeat, hoc ipso jam est mœchata. Tertium decimum officium mulieris fortis est, bono exemplo et verbo virum suum honestare et sanctificare, juxta quod Apostolus ait : « Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem (*I Cor. vii.*) » ; hoc est ergo quod sequitur : *Nobilis in portis vir ejus*, id est in judicio, cum sederit cum senatoribus terræ. Sicut enim mulier inhonesta virum suum reddit verecundum et latibundum, ita mulier honesta virum suum reddit nobilem atque solemnem. Quartum decimum officium bonæ et sanctæ matronæ est, quamdam telam innocentis et mundæ vitæ ordiri et perficere, et ad ejus emendam negotiationem, Chananæum, id est quemlibet extraneum negotiatorem, bonas negotiationes quærentem per æmulationem accingere. Unde subditur : *Sindonem fecit et vendidit, et cingulum tradidit Chananæo*. Et hoc contra illas quæ telam inlamiæ texunt, et ad illam malo exemplo, reliquas feminas accingunt. Quintum decimum officium est se fortibus et honestis moribus tanquam quibusdam indumentis inducere. Unde subditur : *Fortitudo et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissimo*. Non ait, ridet, quoniam « vae vobis qui ridetis (*Luc. vi.*) » Et hoc contra illas quæ dissolutione et turpitudine sese induunt, et in cachinnum sese effundunt. Sextum decimum officium est, filios et familiam suam in sapientia, et in lege Domini exemplis et verbis erudire,

D unde subditur : *Os suum aperuit sapientiæ, et lex clementiæ in lingua ejus*. Cum autem lex tam clementiæ quam justitiæ sit, tamen hic lex clementiæ dicitur, ut meminerit matrona clementiam, quam lex præcipit, in familiam habere, sicut Dominum vult invenire clementem in se. Et hoc contra illas mulieres, quæ turpiloquia et impudicas cantilenas discunt, et legem Dei non curant. Septimum decimum officium est, omnes semitas domus suæ, sive inutiles, sive utiles, sive nocentes considerare, unde subditur : *Consideravit semitas domus suæ, et panem otiosa non comedit*, sed potius vigilando et laborando, semitas per quas bonum domui provenire

pōterat, aperuit, et eas per quas damnum domui provenire poterat, obstruxit. Et hoc contra luxuriantes viduas, quas Apostolus redarguit, dicens : « Simul et otiose discunt circuire domos, nec solum otiosæ, sed et verbosæ et curiosæ (I Tim. v). »

Sequuntur mercedes fortis mulieris. Prima merces ejus est, laus filiorum, unde subditur : *Surrexerunt filii ejus*, subaudi, ad bonos mores, virtutes et opera. *Et beatissimam prædicaverunt eam*, eo modo quo artificium prædicat artificem, fabricatura fabricum, factura factorem, sicque filii bene eruditi matrem eruditricem. Secunda laus est viri. Unde subditur : *Vir ejus laudavit eam*, quasi dicat : Cui bene credi debet, tanquam illi qui secretorum suæ conjugis diligens est perscrutator. Quibus autem verbis eam laudet, ostenditur cum subjungitur : *Multæ filie congregaverunt divitias, tu autem supergressa es universas*, quia videlicet non fallaces et vanas, ut cæteræ, sed potius spirituales et æternas tibi congregasti, unde et subdit : *Fallax gratia*, sive imago et vana est pulchritudo. Fallax quippe est gratia, sive imago temporalium divitiarum, vana etiam est pulchritudo corporalium bonorum, quia sive interioribus divitiis non solum non prosunt, imo etiam obsunt. Unde Salomon : « Quid predest stulto habere divitias, cum sapientiam emere non possit (Prov. xvii), » imo etiam nocet. Divitiæ in manu insipientis gladius est in manu furentis. Et iterum : « Circulus aureus in naribus suis, est mulier pulchra et fatua (Prov. xi). » Sus enim etsi habeat circulum aureum in naribus, non ideo minus subdit eum vertendis stercoribus. Sic pulchra et fatua mulier, quamvis splendeat aurea pulchritudine, non ideo minus veretur eam subdere stercoribus luxuriæ. Unde autem procedant veræ divitiæ ostendit, quia ex Dei timore, qui est initium sapientiæ (Psal. cx) ; unde subditur : *Mulier timens Deum ipsa laudabitur*. Mulier enim quæ timet Deum non servili, sed casto timore, verè laudabilis est, quia laudabitur æterna laude. Tertia merces, est remuneratio et præsens sive futura, unde subditur : *Date ei de fructu manuum suarum*; quoniam et vir uxoris suæ fidem et virtutem agnoscens, eam hic remunerat dilectione, beneficiis et honore. Et Deus propter quem fidelis existit, remunerabit eam in fine secundum quod meruit, æterna beataque glorificatione. Quarta merces est laus et præsentis et æterni judicii. Unde subditur : *Et laudent eam in portis opera ejus*. Quoniam et hic senatores laudabunt in concilio suo virtutes sapientis mulieris, et in magno judicii die Deus omnium iudex et remunerator laudabit eam, dicendo ei et cæteris iustis : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv). »

Mystice vero, videns Salomon genus humanum tot erroribus implicatum, et quod homo in carnis infirmitate et in lubricitate mundanæ vitæ et inter tentationes positus, et quod peccato vix resistere possit, conqueritur et querit : *Mulierem fortem quis*

inveniet ? ac si apertius dicat : Ecclesiam vel etiam animam in tot infirmitatibus mollem et infirmam, quis inveniens poterit contra easdem infirmitates facere fortem ? *Procul*. Quasi dicat : Nostri non est temporis nec nostri similis, sed procul intervallo temporis, a Salomone usque ad partum Virginis. *Et de ultimis*, inquit, *finibus pretium ejus*, quia « a summo cælo egressio ejus (Psal. xviii). » Non enim Christus aliud pretium pro nobis dedit quam scipsum. Deinde commendat Ecclesiam vel animam fortem primum a virtutibus, deinde a præmiis suis. Primum igitur commendat eam de fidelitate cum subdit : *Confidit in ea cor viri sui*. Vir est Christus, unde « despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi). » Christus ergo in Ecclesia vel in forti anima confidit, dum eam fidelem et in se confidentem facit, ut nulla adversitate, nec etiam ipsa morte, ab eo separari possit. Unde Apostolus : « Quis nos separabit a charitate Dei ? Tribulatio, an fames, an gladius ? » (Rom. viii.) Secundo, eam commendat de acquisitione, cum subdit : *Et spoliis non indigebit*. Spoliatur quippe Ecclesia vel quælibet fidelis anima diabolus, dum quotidie a faucibus ejus vasa captivitatis eripit, et aggregat gregi fidelium ; quod facere, est victoriam Christi imitari. Tertio, commendat eam de gratitudine, cum subdit : *Reddit ei bonum et non malum omnibus diebus vitæ suæ*. Reddet Ecclesia sive anima Christo bonum cum, præceptis vitæ muneribus, recte vivendo ei respondet. Sed quia quidam bonum faciunt, sed illud intentione vanæ gloriæ corrumpunt, addit : *Et non malum*. Sed quia quidam bona faciunt et bona intentione, sed non perseveranter, addit : *Omnibus diebus vitæ suæ*. Tunc igitur Christo bene grati sumus, cum bonum simpliciter et perseveranter operamur. Quarto commendat eam de studio præsentis operationis cum subdit : *Quæsit lanam, et linum, et operata est consilio manuum suarum*. Porro Ecclesia, vel unaquæque fidelis anima, tunc quærit lanam et linum, quando in simplicitate vitæ, et in castigatione carnis studet, et in his prudenter se exercet, ne citra remaneat vel ultra excedat. Quinto commendat eam de bono proposito et perseverantia, cum subdit : *Facta est quasi navis institoris de longe portans panem suum*. Porro Ecclesia, sive fidelis anima, ad instar navis fluctus præsentis sæculi desiderio transit, et ad portum salutis tendit, ut merces bonas commutet in meliores, et de terrenis emat cælestes. Et interim ne deficiat, panem verbi divini secum defert, quo se confortat. Sexto, commendat eam de sollicitudine fraternæ charitatis, cum subdit : *De nocte consurgit, deditque prædam domesticis suis, et cibaria ancillis suis*. Sic quælibet fidelis anima propter salutem proximorum, a quiete contemplationis suæ surgit, et dat prædam domesticis suis, cum eos quos diabolus rapuerat, fidelibus adjungit. Et cibaria ancillis, cum infirmiores, ne in opere mandatorum Dei lassescant, sustentat et reficit. Septimo, de spirituali negotiatione eam commendat,

runt filii ejus, et beatissimum prædicaverunt. More prophetico, præteritum pro futuro ponit. Tunc enim filiæ Ecclesiæ surgent, et eam quæ eos ex aqua et Spiritu sancto regeneravit laudabunt, quando et æterna ejus gaudia degustantes, eam æterna laude celebrabunt. Secunda merces est laus viri, de qua subditur: *Vir ejus laudavit eam*. Tunc Christus Ecclesiam, sive unamquamque animam sponsam suam laudat, quando eam laudabilem facit, et demonstrat. Vel certe eam in fine laudabit, cum dicet: « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv). » Multæ, inquit, filiæ congregaverunt divitias. Multæ Ecclesiæ hæreticorum vel falsorum Christianorum, quæ propter nominis Christi confessionem et sacramentorum participationem, Christi filiæ esse videbantur, congregaverunt divitias bonorum operum, scilicet jejunia, eleemosynas, orationes, studia lectionum sanctarum, et hujusmodi. Quæ quidam veræ sunt divitiæ, cum in fide et simplicitate fiunt, alias nihil vel parum prosunt. Sed has filias Ecclesia supergreditur, quæ fide casta, et intentione recta, thesaurum virtutum, et bonorum operum congregat in cœlestibus. Et quare hoc? subdit, *fallax gratia* sive imago, *et vana est pulchritudo*. Fallax quippe est imago sive gratia humanæ laudis. Vana est pulchritudo ostentatæ castitatis et sanctitatis. Sed *mulier timens Deum ipsa laudabitur*, quoniam illa conscientia est vere laude digna, quæ Deum timet cum amore, et amat cum timore, et in omnibus timorem et amorem Dei cogitat et conservat. Tertia merces est æterna remuneratio, de qua subditur: *Date ei de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera ejus*. Hæc sunt verba Christi ad angelos messorum dicentis: « Date ei de fructu manuum suarum, quia Spiritus fructum facere curavit, videlicet caritatem, gaudium, patientiam, cæterasque virtutes et virtutum opera. Et laudent eam in portis, id est in iudicio sive in ingressu patriæ cœlestis, non hominum vani favores, sed ipsa opera quæ fecit, examinante, probante et remunerante Deo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

XXXIII.

UNIUS VIRGINIS. SERMO DE MATTHÆO.

Dixit Jesus discipulis suis: Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit universa quæ habet et emit agrum illum, etc. (Matth. xiii). In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, quatuor paraholas proponit nobis Dominus. In prima et secunda, monet nos generaliter, ut regnum cælorum emamus; in tertia, ut pœnas infernales timeamus et caveamus. In quarta, monet nos prædicatores specialiter ut hoc intelligamus et prædicemus instantier. In prima igitur, monet nos regnum cælorum emere, cum dicit: *Simile*

est regnum cælorum thesauro. Ideo rebus visibilibus et concupiscibilibus comparatur, quatenus animus noster per visibilia discat invisibilia, et per ea quæ huic sæculo concupiscibilia sunt, discat concupiscere ea quæ super concupiscenda sunt. Ecce enim regnum cælorum comparatur thesauro, quoniam, ad instar thesauri inventi, gaudii abundantiam et fiduciam dat inventori. Sed longe incomparabiliter. Vanum enim gaudium præstat thesaurus, scilicet abundantiam deficientem, fiduciam infidam. Cœlestis vero thesaurus præstat gaudium verum, abundantiam indeficientem, fiduciam fidam. Ager vero est exercitium bonæ vitæ, quæ, ad instar agri, prius a spinis et tribulis vitiorum, falcastro correctionis purgatur, aratro prædicationis excolitur, semine verbi Dei seminatur, et sic germinat flores virtutum, et fructus bonorum operum. In fine autem hujus agri absconditus est thesaurus cœlestis, sicut merces in labore, fructus in flore. Hunc thesaurum per fidem et sacram Scripturam advertimus, per studium boni operis quærimus, per contemplationem contemplamur, et quodammodo jam prægustamus, et per divinam revelationem invenimus. Inventum vero thesaurum nunc abscondimus, ut nobis servetur cum propositum et intentionem thesauri cœlestis acquirendi, a malignis spiritibus et ab humanis favoribus in eordibus nostris occultamus. In præsentem enim vitam quasi in via sumus, per quam ad patriam festinamus. Maligni vero spiritus, quasi quidam latrunculi, nobis insidiantur. Deprædari ergo desiderat qui thesaurum publice portat. Hoc autem dico, non ut proximi nostri opera nostra non videant, cum scriptum sit: « Videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est (Matth. v), » sed ut, per hoc quod exterius agimus, laudes humanas non quæramus. Sic autem sit bonum in publico, quatenus intentio maneat in occulto, ut de bono proximis præbeamus exemplum, et tamen per intentionem placandi Deo soli semper optemus secretum. Tunc autem agrum, venditis omnibus, comparamus, cum pro exercitio bonæ vitæ, id est thesauri cœlestis, in fine illius absconditi acquisitione, omnibus voluptatibus et carnis desideriis abrenuntiamus, omnia eaduca, quasi stercora reputamus, et pro eo quælibet dura pati non reformidamus. Sicut autem agrum per se sterilem et vilem, thesaurus in eo absconditus concupiscibilem et emptibilem facit, sic exercitationem bonæ vitæ, licet per se vilis sit et inutilis hominibus videatur, tamen thesaurus æternæ beatitudinis in fine illius absconditus eam concupiscibilem et magno comparabilem reddit. Spernunt quippe homines animales vitam spiritualem, et si venalis esset, credo quod non emerent illam. Nobis autem qui veri Christiani sumus, per se pretiosissima habetur, etiam sine præmio, quanto magis cum præmio et cum tanto? Nonne magni est per se recte vivere, mundum cor habere, omnibus veracem et æquum esse, dæmones et vitia calcare, virtutibus et bonis

operibus florere, mundana omnia vilipendere, Deum conscium habere, mortem non timere, sed potius exspectare? Nonne hæc magna sunt per se? Sed quanto incomparabiliter sunt maiora cum thesauro æternæ beatitudinis?

In secunda quoque parabola, hortatur nos Dominus ad idem, cum subdit: *Iterum simile est regnum celorum*, id est negotium acquirendi regnum celorum, homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Sane omnes homines bonas margaritas quærent, id est beatitudines, sed inquirendo et æstimatione falluntur plerique. Quidam enim æstimant beatitudinem esse in abundantia divitiarum, quidam in honore sæculari, quidam in potestate humana, quidam in gloria temporali, quidam in corporali voluptate. Sed omnes hi decipiuntur: quoniam abundantia divitiarum temporalium egens est; honor sæcularis inhonoris est, potestas humana impotens est; gloria temporalis, falsa est; voluptas corporalis, fastidiosa est. Et insuper unumquodque istorum vanum et momentaneum est. Propterea prudens negotiator cum videt quod in his omnibus veræ beatitudinis margaritam invenire non potest, quærit per sacram Scripturam, et invenit per fidem et bonam operationem margaritam æternæ beatitudinis in alia vita repositam esse, et dicit: « In omnibus requiem quæsi, et in hæreditate Domini morabor (Eccli. xxiv). » Igitur ad illam obtinendam inardescit, propter eam omnia temporalia negligit et tribuit. Propter eam omnibus suis rebus et sibi met abrenuntiat, eam solam desiderat, eam per quælibet aspera festinat possidere. De ejusmodi desiderio et dilectione bene per Salomonem dicitur: « Fortis est ut mors dilectio (Cant. viii), » quia videlicet sicut mors corpus interimit, ita ab amore mundi, dilectio æternæ beatitudinis occidit. Nam quem perfecte inebriaverit, ad terrena desideria velut insensibilem reddit. Neque enim hæc beata, ejus hodie natalitia celebramus, mori pro Domino potuisset in corpore, nisi a terrenis desideriis mortua esset in mente. Erecta enim in virtutis constantia, blanditias et minas, promissiones et tormenta æque propter spem indicibilis et beatitudinis æternæ conculcavit. Ante reges et præsides ducta fuit sublimior judicante, sæviante fortior. Quid ad hæc nos barbati dicere possumus, qui puellas cælestia rapere per ferrum videmus, quos ira perturbat, superbia inflat, ambitio excæcat, luxuria inquinat? Qui si adipisci regnum celorum per sanguinem nolumus, vel hoc nobis turpe sit, quod Dominum per pacem sequi aspernamur. Ecce nulli nostrum dicit Deus: Pro me morere, sed tantum cupiditates carnales in te occide. Qui ergo in pace vitia carnis nostræ mactare nolumus, quando in bello carnem ipsam pro Domino mactandam offeremus?

In tertia vero parabola hortatur nos Dominus, infernales pœnas præcavere, cum subdit: *Iterum simile est regnum celorum* et iudicium regni celorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere

A piscium congregati. Quam, cum impleta esset, educentes et secus littus sedentes elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt. Porro sanctæ Ecclesiæ prædicatio sagenæ comparatur, quia et piscatoribus est commissa, ut per eam a fluctibus sæculi, ad littus æternæ patriæ trahamur, vel in æternæ mortis profunda demergamur. Hinc Dominus per Jeremiam: « Ecce ego mittam ad vos piscatores multos (Jer. xvi). » Postquam enim audierunt Petrus et Andreas, Jacobus et Joannes, « Sequimini me, faciam vos fieri piscatores hominum (Marc. i), » texerunt sibi sagenam ex Novo et Veteri Testamento, et in mare mundi eam miserunt quæ ex omni genere piscium congregat. Quia ad peccatorum veniam sapientes et fatuos, liberos et servos, divites et pauperes, fortes et infirmos vocat. Unde per Psalmistam Deo dicitur. « Ad te omnis caro veniet (Psal. lxiiv). » Quæ sagenam tunc demum universaliter replebitur, cum in fine suo humani generis summa concludetur. Quam educunt et secus littus sedent, cum ad finem mundi eam trahunt, et ipsi iudices sedent, et boni quidem pisces in vasis eliguntur, mali vero foras projiciuntur, quia electi in cælestes mansiones recipiuntur, et reprobi longe in æternas tenebras projiciuntur. Nunc enim bonos malosque communiter Ecclesiæ sagenam continet: sed littus indicat quid trahebat. Et pisces quidem capti non possunt mutari, nos vero per pœnitentiam de malo in bonum possumus commutari. Dum licet ergo, fratres mei, in melius vitam nostram permutemus, ne in fine a sanctorum societate separati, in æternam damnationem projiciamur. Unde et hanc parabolam Dominus exponens subdit: *Sic erit in consummatione sæculi. Erubunt angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus et stridor dentium.* Hoc, fratres mei, potius timendum est quam exponendum. Aperte enim reproborum tormenta denuntiantur ne aliquis per ignorantiam se excusaret, si æterna damnatio obscure designaretur. Unde et subditur: *Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam.* Ad discipulos dirigitur sermo qui futuri erant aliorum magistri, quibus datum est nosse mysteria regni Dei, cæteris autem in parabolis. In quarta demum parabola, docet Dominus nos prædicatores, quatenus tanquam scribæ et notarii ejus, verba sua in tabulis cordis scripta teneamus, et cæteris ea instanter prædicemus, cum subdit: *Ideo omnis scriba doctus in regno celorum*, id est in Ecclesia, similis est homini paterfamilias, qui profert de thesauro sua nova et vetera. Quod tripliciter intelligi potest. Paterfamilias enim profert de thesauris suis novos et veteres fructus, vinum novum et vetus, quibus cor convivarum suorum corroboraret et reficiat. Sic et doctus prædicator profert de thesauro doctrinæ suæ tam novam quam veterem legem, quibus cor auditorum suorum confirmet et pascat. Secundo paterfamilias profert de thesauro suo tam veteres divitias a patribus suis derelictas quam novas a seipso acqui-

sitas. Sic et doctus prædicator profert de thesauro doctrinæ suæ tam veteres sententias et parabolas, a veteribus Patribus conscriptas, quam novas ad exemplum antiquarum exeogitatas. Tertio quoque, paterfamilias profert de thesauro prudentiæ suæ promissiones novorum præmiorum, aut minas veterum suppliciorum, quibus familiam suam aut trahat, aut deterreat. Sic et doctus prædicator seit nova proferre de suavitate regni cœlestis, et vetera de terrore supplicii gehennalis. Veteris enim Adæ meritum erat ad inferna descendere, novique hominis Christi meritum est cœlum introire.

Hoc ergo in conclusione ponit quod præmisit. Prius enim de regni similitudine thesaurum, et bonam margaritam produxit, post de malorum combustionem subjunxit. Hinc concludens subdit : *Ideo omnis scriba doctus in regno cœlorum similis est paterfamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera.* Ac si aperte dicat : Ille doctus in Ecclesia prædicator est, qui novit proferre nova de promissione regni cœlorum, et vetera de comminatione gehennali tormentorum, ut vel pœnæ terreant quos præmia non demulcent. Audiat unusquisque de regno

quod amet, audiat de supplicio quod timeat, ut torpentem animum et terræ vehementer inhærentem, et si non trahat ad regnum amor, trahat vel terror. Eeee enim de expressione gehennæ dicitur : *Ibi erit fletus et stridor dentium.* Quia ergo præsentem gloriam sequuntur lamenta perpetua, hic vanam, fratres mei, lætitiā fugiamus, ne illic in æternum desileamus. Nemo enim potest et hic gaudere cum sæculo, et illic regnare cum Deo. Unde Salomon ait : « Est tempus flendi, et est tempus ridendi (*Eccle. iii*). » Illic, fratres mei, est tempus flendi nostra vel aliena peccata ; in alia vero vita tempus ridendi : cum pro evasione periculorum, tum pro adeptione æternorum gaudiorum. Temporalem igitur lætitiā in fletu pœnitentiæ commutemus, carnis voluptatibus abrenuntiemus, in laboribus iustitiæ nos exerceamus, excessus nostros operibus misericordiæ redimamus, ob desiderium cœlestis thesauri nostra distribuamus, omnia caduca propter ipsum tanquam stercorea reputemus, illuc suspiriis, illuc desideriis festinemus, quatenus per intercessionem hujus sanctæ, cui hodie festivamus, tandem læti pervenire valeamus. Amen.

ANNO DOMINI MC

THOMAS

EBORACENSIS EPISCOPUS

EPIITAPHIUM GUILLELMI REGIS

(Vide in Guillelmo, *Patrologiæ* tom. CXLIX, col. 1271.)

EPISTOLÆ AD LANFRANCUM

(Vide in Lanfranco, *Patrologiæ* tom. CL, col. 518 et seq.)

EPISTOLA

AD ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS PER ANGLIAM CONSTITUTOS

De sanitate sibi cœlitus restituta.

(Rog. DE HOVEDEN, *Annal.* parte 1, p. 263, edit. Lond. 1596.)

THOMAS, Dei gratia Eboracensis archiepiscopus, C Eboraco archiepiscopis successuris, in perpetuum episcopis, abbatibus per Angliam tam constitutis salutem.

quam in posterum successuris, et omnibus sibi in

Cum nostrum sit officium omnibus præstare pie-

tatis obsequium, his tamen maxime sanctorum Dei debemus obsequium nostræ devotionis impendere, a quibus nos constat peculiare muneris beneficium perceipisse: nos quidem flagello Dei castigati, et febrium languoribus per biennium modo incredibili exusti, cum omnes medici solius mortis exitum nobis promitterent, nilque unquam fuit in quo continuæ noxam ægritudinis temperarent, per visum ergo commonitus ad tumbam sancti Cuthberti, gemens et fremens pernoctavi, qui morbo simul et mole fatigatus, dum somnum subripui, in visum mihi beatus Cuthbertus astitit, qui manu sua singula membra mea de infirmitate mea percurrens mox vigilantem ab omni infirmitate sanum reddidit, et me sibi in omnibus devotum fore, et quæcunque in mea diœcesi, ipse vel sui possessuri erant, ab omni fatigatione, secura et libera esse præcepit; quique beati confessoris adjutus beneficiis, eo ei devotior exstiti, quo majora persolvere debui. Willielmo interim Dunelmensi episcopo, de sede apostolica litteras Gregorii papæ septimi ad Willielmi regis concilium apud Westmonasterium deferente, canonicos de ecclesia sua amovere et monachos substituere, omnium consensu impetravit. Quibus plurimum gavisus, ex præcepto præfati papæ, et ex imperio domini regis Willielmi beati Cuthberto, et ejus episcopo, et omnibus monachis ei servientibus, consensu et permissione capituli Eboraci, et totius synodi confirmatione, dedi, concessi, et præsentibus charta confirmavi, et post propria manu super altare sancto Cuthberto obtuli. Sciant igitur tam præsentibus quam futuri quod ego Thomas Eboracensis archiepiscopus, ex præcepto papæ Gregorii septimi, et confirmatione domini Willielmi regis, sub testimonio universalis Anglorum concilii,

A et consensu Eboracensis capituli, do et concedo Deo et sancto Cuthberto, et omnibus ejus episcopis successuris, et omnibus monachis ibidem in posterum futuris, ut omnes ecclesias quascunque in præsentibus in diœcesana parochia mea possident, vel in posterum canonice acquirere poterunt concessionem regum, largitione fidelium, vel ædificaverint in proprio fundo terrarum, habeant liberas, et quietas omnino in perpetuum a me et omnibus successoribus meis, ab omnibus quæ ad me vel ad successores meos pertinent. Quare volo et præcipio ut omnes ecclesias suas in manu sua teneant, et quiete eas possideant, et vicarios suos in eis libere ponant, qui mihi et successoribus meis de cura tantum intendant animarum; ipsis vero de omnibus cæteris elemosynis et beneficiis concedo in super, B confirmo, et præcipio, ut tam ipsi quam ipsorum vicarii liberi et quieti in perpetuum sint ab omni redditu synodali, et ab omnibus auxiliis, gravaminibus, vel redditibus, exactionibus, vel hospitibus, tam a me, quam a decanis, archidiaconis, vel omnium nostrorum vicariis, et ministris: sub anathemate etiam prohibeo, ne aliquis ultra, ipsos, vel eorum clericos, aliqua sub occasione fatiget, vel ad synodos, vel capitula ire, nisi velint sponte, compellant; sed si quis, erga eos vel suos aliquam querelam habuerit, ad curiam sancti Cuthberti, Dunelmum veniat, ut ibi qualem debuerit rectitudinem percipiat, omnes enim libertates, et dignitates, quas ego, vel mei sequaces in ecclesiis propriis vel terris nostris possederimus, ipsis et sancto Cuthberto in omnibus ecclesiis et terris suis libere in perpetuum concedimus, et absque tergiversatione sine calumnia, a me, C meisque successoribus, liberas et quietas confirmamus.

ANNO DOMINI MC

RICHARDUS DE DUMELLIS

ABBAS PRATELLINUS

NOTITIA HISTORICA

(FABRIC. *Bibliotheca med. et inf. Lat.*, tom. VI, p. 77)

Richardus de Dumellis, abbas Pratellinus, quod monasterium Northmanniæ est in diœcesi Lexoviensi, circa annum 1057 fundatum, vixit an. 1100, et scripsit *Commentarium fusissimum in priora xxviii capita Genescos*, qui habetur in bibliotheca Lambethana. Ex eo quedam in rem suam adduxit Henricus Wharton in Auctario ad Jac. Usserii Historiam dogmaticam de Scripturis et sacris vernaculis.

FRAGMENTA COMMENTARII RICHARDI DE DUMELLIS IN GENESIM

(WARTHON, *Auctarium ad Historiam dogmaticam J. Usserii*, 4°, p. 395.)

Exstat manuscriptus in bibliotheca Lambethana A fusissimus in priora xxviii Geneseos capita Commentarius, cujus prologus sic incipit: *Anselmo Cantuariensis Ecclesiae archiepiscopo, quidam Dominicae crucis servus et minister canobii Pratellini*, etc. Inibi auctor omnia fere ad Scripturarum, importune etiam aliquoties, solet trahere; atque illi mystice accomodare res maxime communes, puta cælum solem, aquas, paradisum, etc. Sic enim lib. i ad illud: *Producat terra herbam virentem*, postquam utilitatem Scripturæ late prædicasset, ait: « Quid est herba virens aliud quam sensus litteræ simplicis? quæ rudi populo, jumentis videlicet summi Regis, pabulum salutiferum subministrat. Scriptum est enim: *Qui dat jumentis escam ipsorum*. Ecce virens herba, unde parvulorum intellectus educatur. — *Et stella*. Quid sunt aliud stellæ in firmamento positæ, quam electorum animæ, quæ sanctis Scripturis invigilant? »

Et lib. ii ad illud: *Crescite et multiplicamini, et replete aquas maris*. « *Et bene* aquæ reptile producere dicuntur, quia S. Scriptura parvulos sensu quasi vivido calore fovet, membra illorum informat; quousque provectus eorumdem intelligentiam superiorem mysticarum locutionum pernice cursu adire valeat. — Crescit siquidem creatura rationalis in sui Creatoris devotione; multiplicatur bonorum operum consummatione; replet aquas maris, per investigationem legis mysticæ. Cum enim pauci profunditatem sanctorum Scripturarum intelligunt, quasi pauca reptilia aquæ producant. At ubi vero ad solidum cibum capiendum idonei facti fuerint, et interiora mysteriorum prout intelligant, aliis revelaverint, creseere quidem et multiplicare, et aquas maris implere videntur. Igitur aquæ maris replentur, cum tripartitus sensus sacre legis simplicibus etiam panditur. Quid sunt pascua, nisi S. Scripturæ, quæ mundis animalibus alimoniam præstat? Inde fortitudinem interiori homini subministrat, » etc. *De paradiso*: « Quis est paradisus ille, quem Dominus plantavit, et in quo hominem ipse posuit, nisi sancta Ecclesia, vel sacra Scriptura, ubi omnes species deliciarum inveniuntur, et ubi lignum vitæ, lignum quoque scientiæ boni et mali plantantur? »

Lib. iii: « *Dominum autem in paradiso deambulare*, est per diversa loca sacrarum Scripturarum, quæ quotidie in Ecclesia lectitantur, salutem animarum quærere, et multifaria cunctos deviantes

exhortatione ad viam veritatis reducere. — *Ibid*. Quid igitur accipitur convenientius per cherubin (Gen iii), qui *plenitudo scientiæ* interpretantur, quam sacra Scriptura, per quam nobis onus nostrarum miseriarum; et iter, quo revertimur ad patriam, satis abunde quoque declaratur? In ea nimirum promissiones gloriæ cælestis describuntur; rursus in eadem minæ terroresque gehennalis incendii continentur; quæ, ni fallor, nomine flammei gladii præfigurantur, etc. Visne redire ad paradisum? Volo, inquit. Adito, inquam, cherubin; hoc est scrutare profunda mysteria sacrarum Scripturarum; quarum eruditione habes redire ad paradisum; quem perdideras per primi parentis appetitum illecebrosam. Alioquin clauditur tibi via paradisi, nisi tui cordis aurem consilio sacre Scripturæ summiseris. »

Lib. v. Miram profunditatem divinarum Scripturarum, quæ cuncta sacramenta catholicæ religionis continent, deprædicat.

Lib. ix. « Vertitur autem iste fons [vitæ] in puteum juxta capacitatem legentium. Quippe sermo divinus minimis et magnis sese capabilem reddit; et omnibus omnia factus conscendit. Benedictus Dominus Deus, qui parvulis bauritorio carentibus Scripturam suam, juxta morem fontis, in superficie terræ manantem, ad potandum propinat; cæteris vero jam sensus exercitatos habentibus atque valentibus potum trahere de profunditate sacri eloquii, Puteum (Gen. xvi, 14) viventis et videntis me præparat effodiendo. »

Lib. x. Remissum atque sensim evanescens in Ecclesia S. Scripturæ studium deflet. — « Appropinquante jam termino mundi labentis, et refrigescente charitate quamplurimum, rigor quidem Christianæ religionis oppido frigescit; et opera sacre lectionis quam constat esse fomitem animi ad superna gaudia tendentis, ferme redacta est in nihilum. »

Lib. xi. De versione LXX Ptolomæo rege procurante facta locutus, infit: « Nam sacramenta realiter illarum litterarum sapientibus et insipientibus patuerunt. » — Et post pauca subdit: « [Vir pius] ne quando deficiat, fortitudinem sacre lectionis oppositam sibi conspiciat. Est autem sermo Dominicus mirabile speculum unicuique qui jam arcem sanctitatis ascendit, vel ascendere molitur. » — Denique patres familias omnes, etiam plebeios, ut conjuges atque liberos suos sacre Scripturæ cognitione pro facultate sua imbuant, hortatur.

Lib. xv. « Qui sunt illi qui remanent ad sarcinas A compede copulationis uxoriæ devincti? Nisi quidam Christianæ plebis, quibus committitur sarcina custodiendæ legis, forma videlicet; simplicis eruditionis, per quam procurat familiam suam. Non enim est parvæ laudis, hominem habere conjugem suis imperiis parentem, et filios habere subditos disciplinæ spirituali. Qui cum profunda mysteria sacrarum Scripturarum ob tarditatem ingenii nequeunt penetrare, circa simplicem intellectum historiæ jubentur degere. »

Codex quidem Lambethanus nullius auctoris nomen præfert. Ab abbate tamen quodam Pratellino conscriptum fuisse opus, ex ipso epistolæ nuncupatoriæ initio constat. Richardum abbatem fuisse docet codex ms. in monasterio Pratellino asservatus; e quo descriptam præfatoriam ad Anselmum epistolam Gerberonius evulgavit in nupera operum Anselmi editione, pag. 451. Richardum denique istum de Dumellis cognomen traxisse indicant fratres Sammarthani, tom. IV, pag. 756.

RICHARDI DE DUMELLIS

EPISTOLA AD S. ANSELMUM CANTUARIENSEM

Commentarii sui in Genesim nuncupatoria.

(Vide inter Epistolas S. Anselmi, lib. iv, ep. 102, *Patrologiæ*, t. CLIX, col. 251).

ANNO DOMINI MC

ALBERICI OSTIENSIS EPISCOPI EPISTOLA

Ad monachos monasterii S. Orientii Auxitanensis, de concordia inter archiepiscopum Auxitanensis Ecclesiæ et S. Orientii monasterium.

(De BRUGELLES, *Chron. de l'Eglise d'Auch*, Preuves, n^o partie, p. 49.)

ALBERICUS, Dei gratia Ostiensis episcopus, apostolica sedis legatus, fratribus monasterii S. Orientii Auxitanensis salutem et gratam concordiam maxima ex parte inter reverendissimum dominum archiepiscopum Auxitanum, et priorem vestrum; secundum gratiam et benevolentiam suam reddidit vobis ipse, et se de cætero monasterium S. Orientii velle diligere, honorare, et sustentare, præsentibus episcopis et abbatibus, in præsentia nostra apud Senonicas repromisit; ad reparationem quoque monasterii vestri usque ad decem annos populorum

conventum in unoquoque anno congregabit: et actiones omnes tam in presbyteros quam in cæteros clericos omnino remisit: quod si comes de omnibus vestris aliquam novam consuetudinem exegerit, dominus archiepiscopus cum eo minime participabit; sed et de ipso comite sicut et de aliis querimoniis vestris faciet quod justitia dictaverit. Hoc autem fecimus, salvo in omnibus jure cæmeterii vestri, et cæteris querelis vestris, donec Hugo abbas hanc concordiam stare concesserit.

SULCARDUS

WESTMONASTERIENSIS MONACHUS

NOTITIA

(Gall. Christ. nov. tom. II, pag. 806).

Pitseus (Scrip. Angl., p. 188), qui fait en peu de mots un éloge avantageux des grandes qualités de Sulcard, le suppose Anglais de nation. Sur ce principe il prétend que, s'étant fait moine à Westminster, il s'appliqua avec tant de succès à l'étude des lettres et à la pratique de la vertu, qu'il acquit un grand fonds de science et de piété. En conséquence Sulcard était aimé et honoré de tous ceux qui le connaissaient. Il eut même, ajoute-t-on, beaucoup de part à l'honneur de la confiance du roi saint Edouard le Confesseur. Telle est l'idée que Pitseus nous donne de ce pieux et savant moine.

Elle peut-être vraie en toutes ses parties, si l'on en excepte ce qui regarde le pays dont on le suppose natif. Il est effectivement beaucoup plus vraisemblable qu'il était né en Normandie, d'où il passa ensuite en Angleterre avec tant d'autres Normands, soit sous le règne de Guillaume le Conquérant, soit dès le temps même du roi saint Edouard, qui avait commencé à y en attirer plusieurs. Deux raisons principales suffisent pour le persuader. C'est une chose avouée de tous ceux qui savent l'histoire qu'avant les temps qu'on vient de marquer il était extrêmement rare de voir en Angleterre, dans le cours du XIe siècle, des hommes lettrés; ils y furent plus communs depuis le règne de ces princes; mais c'est qu'ils les y avaient appelés de nos provinces, surtout de Normandie. Il est certain d'ailleurs, que sous le règne de Guillaume le Conquérant en particulier, temps auquel florissait Sulcard, les moines de Westminster, comme ceux de quelques autres monastères d'Angleterre, étaient presque tous Normands.

Pitseus fixe le terme de la vie de Sulcard à l'année 1070. Mais il faut le reculer de beaucoup. La preuve est sans réplique, puisque ce ne fut qu'en 1070 que Vital succéda à Eadwin, ou Edouin, dans la dignité d'abbé de Westminster qu'il remplit jusqu'en 1082, et que Sulcard a vécu sous Vital, à qui il a dédié un de ses ouvrages. Ajoutons pour fortifier nos preuves précédentes que ce Vital était Normand, et qu'il eut pour son successeur Gilbert Crispin, autre Normand et grand homme de lettres pour son siècle. Sulcard fut enterré dans son monastère, où du temps de Pitseus on voyait encore, dit-on, sa tombe sépulcrale avec cette inscription :

SULCARDUS MONACHUS ET CHRONOGRAPHUS.

On lui attribue plusieurs écrits; mais à un seul près, dont il y a quelque chose d'imprimé, l'attribution des autres n'a que l'autorité de Pitseus pour principal garant.

1° Une chronique qu'on ne fait point autrement connaître, et dont les compilateurs du *Monasticon Anglicanum* ont publié un assez long morceau. A en juger par cet échantillon, l'ouvrage, qui se trouve apparemment manuscrit dans les bibliothèques d'Angleterre, doit être fort étendu, et roule principalement sur l'histoire de Westminster. Possevin semble en avoir eu connaissance (*App. t. III. p. 443*). Le morceau imprimé contient la description du lieu, et les premières dispositions pour l'établissement du monastère, sous l'invocation de saint Pierre. Mais ce qui a trait à ce dernier objet n'est établi que sur une vision assez singulière, que l'auteur décrit avec toutes ses moindres circonstances, ce qui montre qu'il était fort crédule. L'ouvrage est dédié à Vital, abbé de Westminster.

2° Un recueil de sermons, sur lequel on ne nous donne aucun éclaircissement, sinon qu'on dit qu'une des occupations ordinaires de Sulcard était d'instruire le peuple en lui annonçant la parole de Dieu. Ce recueil est apparemment un fruit des prédications de l'auteur.

3° Un autre recueil de lettres, sans nous apprendre ni à qui elles sont adressées, ni de quoi elles traitent, ni même s'il en existe encore quelques-unes.

4° Un troisième recueil de divers opuscules, dont on n'indique ni ne spécifie aucune des Matières qui en peuvent faire l'objet. A tout cela on ajoute en général que Sulcard avait encore fait d'autres écrits, mais que le malheur des temps est cause que les titres mêmes n'en sont pas venus jusqu'à nous.

SULCARDI MONACHI

LIBELLUS

DE FUNDATIONE ABBATIAE WESTMONASTERIENSIS

(Monastic. Anglic. I, 57.)

Illustrat urbem Lundoniæ omnis æquoria subterfluens vastitate Thamesis, nunc emittens itemque recipiens fluctus cursu et recurso pelagi et fluminis, insulamque Thornei dictam tingit, ab urbe duobus milliaribus. Complacitum est Deo, ut creditur, et beato apostolorum principi, in hac insula mansionem parari sibi, in qua et Deus in suo coleretur apostolo et per ejus patronicum et interventum miseretur supplici populo suo. Instat ergo prædices Christicola Sebertus in fundata ecclesia, brevique tempore perfectam reddidit instanti labore et opera. Commonuit interea ejus diocesis præsulem Mellitum, ut beato Mellito cordis Petro fundatum consecraret locum. Addito Dei minister opere perfecto gaudet de beati Petri honore, diemque denominat quoad dedicandum velit exsolvere. Parantur interea quæ erant tantæ dedicationi necessaria et annuntiantur circumquaque manentibus Deicolis, ut accurant ad cœlestium nuptiarum celebratio solemniam. Statum diem prævenit Deo dilectus pontifex Mellitus, longeque a constructa ecclesia dimidio milliarario ad vespera sanctæ diei tentoria candescunt eminens; tumorem enim Thamesinus obtulerat undique Thornensem insulam et intrare volentibus non nisi navigio aliquam affectabat viam. Clauditur cœlum nocturna caligine et requiescunt singula cœlitus indulto sopore, diurnosque labores nocturnæ absolvent reliquie, eum cœlestis dignatio omnem acceptans devotionem humilis et quieti cordis clare intendit electi gloriam clientis. Audite, quæso, et cunctis mentibus percipite quam sublimi prærogativa Thornensem insulam princeps apostolorum sibi dignatus sit consecrare et quam fiducialiter in ea Deo servientes ejus debeant suffragia implorare. Omnibus, ut dictum est, somno oppressis, adest ipse pastor noster beatus Petrus, super ripam Thamisie, visum in alia fluvii parte piscatorem inclamat ad se venire, qui si vellet et in ipsa insula poterat aperuisse. Sed voluit, ut arbitror, testem habere operis agendi hominem officii sui, unde bis terque accitum piscatorem habet cum navi. Traducit tandem petentem apostolum non sine admiratione tamen, qui ignotus ille et in illa omnium rerum quiete perire vellet trans fluvium. Transvetus cœliclaviger communet illic expectare socium, laborisque sui certissimum pollicetur præmium.

A Evadit e navi ad circum, illoque spectante, terræ inficiens baculum creat post se fontem fluidum, processusque paululum item infigendo quem ferebat baculum potestate sua educit et alterum, qui duo fontes longo defluerunt tempore, donec absorberentur in fluminis alveo, littus devorante æquoreo reumate. Illoc in duceis sui intuitu peracto, vadit ad sibi delegatam ecclesiam, comitantur eum cœlestes chori cœlestem melodificantes harmoniam vocesque angelicæ ad usque celsitudinem personuere ætheream. Nova Dei nuptia, consecrante eo qui cœlum claudit et aperit, cœlestibus resplendet luminaribus, totoque solis lucente ambitu candidatus insulam illustrat exercitus, patescunt desuper æthera, quodque agit apostolus in terra, actum favet in cœlis divinæ majestatis potentia. Spectator stupet attonitus, nedum discedere posset, permanendi caret viribus, tenetur solo corporis tremore sui inops, apostolico nutu ligatus. Si se haberet in suo jure, discessisset utique, sed retinetur apostolicis vinculis, absolvendus testimonio gloriosæ visionis. Peracto ad quod venerat officio, ad nautam suum redit apostolus tremebundum, ne paveat amplius blandis suadet sermonibus: « Ne, inquit, timeas super his quæ audisti et vidisti, sunt enim ita ex voluntate Domini, mihi que ne dubites audita et visa edicere, ut sciam utrum obstante pavore, potueris visorum capax esse et quid per te notaveris gestam rem et actorem significare. » Docente dulcius apostolo, pavor abjicitur, fiducia loquendi inducitur, tandemque resumptis viribus, ad responsum piscator resolvitur: « Lieet, domine mi, scientiam meam grandis excesserit visio, te jubente dicam quod sentio. Voces cantantium mira suavitate audiui, claritatem magni luminis vidi, et ad hæc, ultra quam sciam, extimui. Tu vero, domine mi, quis vel quid sis certius nescio, sed aliquid boni esse te credens non dubito. » Tunc apostolus sic recepit contentem. « Quem, inquit, bonum bene percipis apertius intellige, quæ etiam expones aliis. Ego sum Christi apostolus Petrus, cui hanc ecclesiam fabricavit mihi ille meus amicus Sebertus, pro ejus amore et devotione, locique ejus æterna sanctificatione, per meipsum volui eam Deo et mihi consecrare. Quæ facta sunt jam tu ipse vidisti et audisti, in his quæ restant obsecundato mihi, facto die adi

Mellitum episcopum, rem ut gesta edoce illum. Ipse adveniens signa consecrationis chrismate illis parietibus poterit videre, in his jam suo non indigemus labore. Verum cætera, id est, missas et ministerium perficiat episcopale, ad testimonium ergo visionis tuæ et allocutionis nostræ retia projicies in flumine, cedetque tibi nostro interventu prospere. De captis piscibus unum illi præsentabis mea ex parte, ut scilicet et de relatis tibi credat et quæ a me illi dixeris exsequens perficiat, tametsi credo quia jam illi nostra actionis aliquid cœlitus sit ostensum, ut tuum certius confirmetur alloquium. Te etiam commoneo ne in Dominica nocte vel die amplius velis piscari cedetque in prosperum tibi, tuæque prosperitati future, præficietisque plurimum in piscatoria arte. » Erat enim nox Dominica cum hic piscator visione et allocutione usus est apostolica. His dictis, apostolus ejus visibus subtrahitur, cœloque receptus piscatori relicto in captura copiosissime, ut promiserat, auxiliatur. Expansis enim retibus in lumine tantam piscium, quos salmones nuncupant, copiam traxit in littore, ut vix retia caplis possent sufficere. Credulus piscator apostolicæ largitati facto die adest pueritiæ præsulis designati, novoque modo dictis illum salutatur, beati Petri et

(1) Nomen piscatoris secundum quosdam *Edricus*.

A jussa dicens munus pariter exponit quod miserat illi. Assurgit episcopus devotissime gratiasque Deo et apostolo agens lætabatur commemorari et munerari a tanto cœlorum principe. Ingressi autem ecclesiam ubi oravit diligentius, circumiens et intuens parietes sacro signatos invenit chrismate et signa delixarum candelarum apparentia in pariete. Excitis ergo omnibus, undique a plateis et vicis, a civitate occurrit et oppidis, devotisque adsunt animi missarum celebrationi Deo electi præsulis, habitoque sermone de re gesta et de reliquis animarum profectionibus suscitantur quamplures et lætabundos piæ compunctionis gemitus, gratiasque Deo et apostolo suo agentes, cum festivo gaudio propriis remittuntur quisque mansionibus. Consecrata ecclesia, ut nova Dei sponsa, novum nomen obtinuit, vetusque nomen Thornege, id est *spinæ* insula, amisit et, ac civitatis situ, *Occidentale Monasterium* nomen cepit. Acta sunt hæc regis Cantuariæ Etbelberti tempore, quo totius carnis viam igresso, multisque negligentis habita est eadem ecclesia, utpote non adeo magna, usque ad regnum regis Offæ, regis Orientalium Saxonum. Illic itaque diligentius colens apostoli memoriam, opere ampliavit ecclesiam.

ANNO DOMINI MCI

AMATUS

BURDEGALENSIS ARCHIEPISCOPUS

NOTITIA

(*Gall. Christ.* nov. tom. II, pag. 806).

Amatus, antequam sedem hanc metropolitanam conscenderet, magnam famam comparaverat in exigua licet sede Ellorensi; nam Gregorius papa VII eum dignum judicaverat cui vices suas in Gallia et Hispania committeret, quemque consiliorum sane maximorum participem et adiutorem sibi adsciret. Utque pontifex cujus minister erat, magna meliebatur, et ad ea exsequenda magnos assumpserat animos, ita legatus ejus Amatus magnanimitate et audacia præstabat; fulminibus Ecclesiæ, quorum arbiter erat, usus, ad reverentiam quam sibi debitam existimabat, exigendam. Id maxime patuit in concilio Exoldunensi, in quo a communione absce-

C S. Marlini Turonensis canonicos, quod recusassent eum solenni pompa excipere, freti nonnullis privilegiis quibus *præter Apostolicum, et regem, et Turdnensem archiepiscopum semel in vita sua, neminem ad processionis susceptionem admittebant*. Rem gestam narrat Urbanus II, apud Baronium, an 1096: « Et quia filius noster Amatus Burdegalensis archiepiscopus, unus erat de legatis Romanæ Ecclesiæ, a Gregorio VII, prædecessore nostro, in Galliam destinatus, non ab hac ecclesia processionis sollemnitate susceptus; unde etiam graviter contra eosdem clericos commotus, in Exoldunensi concilio eos excommunicatione perfoderat: eum in concordiam et

pacem eorum reformavimus. Neque eos ad ullam satisfactionem, quia auctoritate pollente se nuntiant, compulimus, neque qualibet pro tali excessu absolute purgandos censuimus. » Illic legimus Amatam fuisse « destinatum » in Galliam Gregorio VII, et quidem missus est ab urbe Roma; conjicitque vir doctissimus Stephanus Baluzius in præfatione ad secundum tomum Miscellaneorum, eum esse Amatam illum monachum Casinensem cujus meminit Petrus diaconus in lib. De viris illustribus Casinensibus, cap. 20, quemque dicit sub Greg. VII fuisse episcopum, dissimulato tamen ejus sedis episcopalis nomine. Aliunde idem vir doctus probat eum fuisse monachum. Amatus creatus est archiepiscopus in concilio Burdigalensi cui præerat, an. 1088, die 4 Novembris, uti legitur in Chronico Malleacensi. Concilium hoc Burdigalense dictum, quod esset provinciæ Burdigalensis, videtur celebratum apud Santonas; id enim forte significant verba hæc Ademari Engolismensis episcopi, in litteris quibus quædam largitur monasterio Sancti Maxentii, ex ejusdem loci tabula: « Ego Ademarus Dei gratia Engolismæ sedis episcopus, fui Santonas ad synodum, in quo [qua] ab omnibus nobis Amatus Burdigalæ civitatis archiepiscopus electus est, ubi nobis satis convenienter abbas Adam S. Adjutoris Maxentii servivit et honoravit. »

Amatus, factus archiepiscopus, majori auctoritate, minorique, invidia perrexit legatione sedis apostolicæ fungi. Quæ vero gesserit ut legatus extra suam provinciam litteris mandare nostri non est instituti; sed quæ fecit ut archiepiscopus breviter sunt referenda.

Anno 1090 confirmavit monasterio Silvæmajoris, omnes ecclesias quas Goscelinus, ejus antecessor, huic dederat cœnobio, sanctitate tum celeberrimo; cujus confirmationis testis et particeps fuit Petrus decanus et archidiaconus S. Andreae. Eidem sacro loco dedit ecclesiolam S. Lupi Inter-duo-maria, et sanctuaria quæ ad illam pertinebant.

Anno 1093 Burdigalæ concilium habuit, ex Chronico Malleacensi. Nomina præsulum qui adfuerunt, nobis suppeditat chartarium S. Petri de Regula, quidve gestum sit in hoc actu, docet; nempe Otgerium de Landerone Regulæ priorem. Bernardum Aquensem episcopum *proclamasse* et compellasse pro restitutione cellæ S. Caprasii de Pontonis in pago Ausciensi super Adurcium, quam sibi vindicaret episcopus; sed eam restituendam esse concilii Patres judicarunt. Huic judicio subscripsero post Amatam Willelmus Bernardus Ausciensis archiepiscopus, Simon Aginnensis episcopus, Rainaldus Petragoricensis, Ademarus Engolismensis, Ildo Bigoræ, Bertrandus Convennarum, Petrus Adurensis, Stephanus Vasatensis, et Bernardus ipse Aquensis.

Anno 1095 sedit in concilio Claromontano sub Urbano II in quo pro recuperanda terra sanctabelum sacrum decretum est. Eodem anno adfuit Lemovicis consecrationi ecclesiarum S. Martialis et

A S. Stephani, Turonisque Majoris Monasterii, ubi an. 1096 interfuit concilio habito ab Urbano papa II, subscripsitque decreto pro S. Martino.

Ejusdem fere est temporis concilium Santonense quod celebravit Amatus. Concilium hoc in tabulis S. Joannis Angeriensis, et S. Hilarii consignari docent Sammarthani, Sed tempus ejusdem indicat tabula Silvæ-majoris in qua legitur: « Terram de Doeria, etc., quam ecclesiæ Silvæ-majoris Helias princeps de Didonia cum uxore sua Avicia et filiis..... pro salute animarum suarum donavit, postea pignoravit abbas Malliacensis, nobis nescientibus! sed postquam rescivimus, facta proclamatione ab abbate nostro Achelmo in concilio Santonensi, recuperavimus..... judicio episcoporum et abbatum..... confirmato in manu D. Amati S.

B Rom. Ecclesiæ legati, Burdigalensis quoque Dei gratia archiepiscopi..... Actum est hoc an. Dom. Incarnationis 1091. » Eodem anno Urbanus papa magna pompa dedicavit ecclesiam Burdigalensem die Maii, quamvis hujus dedicationis anniversaria solemnitas non eodem die, sed 21 Aprilis celebretur, forte ob concursum festi SS. apostolorum Philippi et Jacobi. Missas facimus dedicationem S. Saturnini Tolosæ et consecrationem majoris altaris Caroffensis, quibus præsens legitur his fere temporibus; uti et revelationi sanguinis Domini in eodem S. Salvatoris Caroffensis monasterio; et fundationi abbatiæ S. Mariæ de Rota cujus charta subscriptum ejus nomen præfert.

C Anno 1097 peregrins in Hispaniam, Oscæ majus templum, post dedicationem urbis a Mauris factam Petro Navarræ et Arragonum regi, consecravit, aut profanis Mahumetanorum ritibus pollutam lustravit, et reconciliavit vi Kal. Januarii, assistentibus Petro Oscensi, Fulcone Barcinonensi, Petro Pampelonensi, et Sancio Lascurrensi episcopis, ut memorat post Chronicon Malleacense Joannes Mariana De rebus Hispaniæ lib. x, c. 2. Non tacendum est eum suffragium tulisse in concilio Nemausensi habito iv Idus Julii, in quo Philippus I rex abstentus et excommunicatus ob Bertradam de Monte-Forti, Fulconis Andium comitis conjugem, raptam et ductam, vivente Bertha legitima uxore, post debitam satisfactionem, ad Ecclesiæ gremium revocatus est, ex eod. Chron. Mall.

D Annus 1098 concilium celebravit Burdigalæ iii Nonas Octobris, ind. vi. cui subscripsere Rolandus Dolensis archiepiscopus, Petrus Aginnensis, etc. Charta edita inter instrumenta col. 276, num. 14, plurima alia de illo nos docet. Finem dedit controversiæ inter decanum et canonicos S. Andreae, ac Fulconem abbatem monachosque S. Crucis, pro ecclesia S. Michaelis extra urbem super Garumnâ; quam monachis adjudicavit, post datum ab abbate sacramentum de possessione. Chartam eadem conscriptam damus, ad cujus calcem notatur annus Chr. 1099, Urbani papæ II, xii.

Mortem oppetiisse Amatam anno 1101 docent

Sammarthani, Lopesius, qui laudat Chronicon Malleacense, et alii. Lego tamen an. 1112 cum Uzercensi monasterio dedisse ecclesiam Sancti Vincentii de Barriaco. At pro 1112 legendum puto 1102. Certe anno hoc ecclesia Burdegalensis vidua erat, obeunte Amato archiepiscopo, ex charta quam edidit Beslius in historia comitum Pict., pag. 410. In charta S. Stephani de Vallibus donatio quædam legitur facta huic monasterio, per manus Amati archiepiscopi Burd. an. 1104, qua de re videndum in Reginaldo hujus loci abbate. Attamen Beslius exhibet in probatione Hist. comit. Pictav., c. 23, tabulam Angeriensis monasterii, in qua legitur: « An. 1102, Paschali PP., Philippo rege Francorum, Willelmo duce Aquitanie, Ramnullo episc. Santonensi, Burdegala viduata pastore Amato archiepiscopo obeunte. »

A Anno 1103 Arnaldus successor Amati dicitur in Chronico Malleacensi. Itaque censemus Amatam aut animam efflasse anno 1101, die 22 Maii, aut an. 1102, quod videtur significari in Angeriensi charta iis verbis: « Anno 1102..... Burdegala viduata pastore Amato archiep. obeunte. »

Sub hoc archiepiscopo Willelmus VIII, totius Aquitanie dux, multa dedit, seu potius jam ab aliis data confirmavit ecclesie Burdigalensi olim a Carolo magno, Ludovico Pio ejus filio, etc., ditata, tunc vero temporis miserabiliter dilapsa; scilicet tertiam partem camere sive monetæ, seu etiam omnium teloneorum, et curtem legiam..... et navim liberam ab omnibus teloneis. Cætera legi possunt in diplomate quod edidit Lopesius tertia parte Hist. c. 8, pag. 365.

AMATI

BURDEGALENSIS ARCHIEPISCOPI EPISTOLÆ

I.

AD RADULPHUM TURONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Ut concilio Burdegalensi intersit, et de Gervasio S. Savini abbate.

(J. SIRM. not. ad epist. 26 libri i Goffr. Vindocin., et MABILL. Annal. t. V, p. 313.)

AMATUS, Ellorensis episcopus, sanctæque Romanæ Ecclesie Dei gratia legatus, RADULFO, venerabili Turonorum archiepiscopo, salutem et omne bonum in Domino Jesu Christo.

Noverit vestra charitas, frater dilectissime, nos auctoritate Dei omnipotentis, omniumque legationis nostræ episcoporum, abbatum, principum consensu concilium Burdegalæ in octava sancti Michaelis celebrandum constituisse. Quapropter fraternæ dilectione vos rogando admonemus, et apostolica auctoritate jubendo præcipimus, quatenus, recrastinatioe postposita, cum omnibus suffraganeis vestris, ecclesieque vestræ privilegiis ad concilium supradictum veniatis, ut consilio vestro solatioque causa Dei confirmetur, et Ecclesie vestræ justitiæ, pro qua hactenus magnæ diversæque contentiones existerunt, Deo annuente restituetur. Nos autem, si Deus permiserit, in reversione nostra de Britannia vobiscum loquemur, ut quidquid super his cæterisque negotiis vestris constituendum sit, Deo omnipotente tribuente salubriter ordinemus. Cæterum fraternitati tuæ notum fieri volumus, nos in ecclesia Sancti Savini, quæ sita est in Pago Pictavensi, nuper fuisse, et ejusdem ecclesie abbatem in capitulo monachorum

B Simoniacum comprobasse. Cui apostolica auctoritate præcepimus, ut Pictavum iret, quatenus in præsentia nostra illius hæresis Pictavensi episcopo manifesta fieret, qui reatus sui terrore percussus, Pictavum ire renuit, et reverentia sui ordinis atque officii postposita, arreptis quibusdam ecclesie suæ reliquiis et ornamentis more furis aufugit. Proinde tibi præcipiendo mandamus ut si hujusmodi hominem in diœcesi tua invenire poteris, capi facias, et Pictavensi episcopo cum prædictis ecclesie suæ spoliis reddas. Si vero illum cum spoliis non poteris reddere, saltem, si poteris, spolia redde.

II.

AD GODEFRIDUM ABBATEM VINDOCINENSEM.

Significat restitutum monasterio illius ecclesiam Oleronensem.

(MABILL. Annal. V, p. 657.)

AMATUS, Dei gratia Burdegalensis archiepiscopus, sedis apostolicæ legatus, dilecto filio GODEFRIDO Vindocinensi abbati, et sibi commissæ congregationi, salutem.

Sicut charissimus filius noster Guillelmus Aquitanorum dux nos contristavit, cum ecclesiam S. Georgii, quæ est in Olerona, cum pertinentiis suis vobis abstulit, et Ebloni de castro Allionis dedit; sic nos lætificavit, cum ab injustitia sua resipiscens, ablata vobis restituit, et donum quod venerabilis comes Andegavorum Goffridus de eadem ecclesia et aliis rebus in Pictavensi et Sanctonensi pago vestro monasterio fecerat, confirmavit. Insu-

per etiam nos humiliter rogavit, ut eandem suam A auctoritate Dei et nostra sub anathemate prohibentem, ut nullus deinceps ea vobis auferre, vel concessam vobis in eis libertatem violare præsumat. Hoc etiam veraciter testificamur, quod Eble de Castro Allionis hanc restitutionem vobis factam de ecclesia S. Georgii et ejus pertinentiis concessit, imprecans omnibus illis Dei maledictionem qui ea Vindecinensibus monachis auferrent, vel quocunque modo eos inde inquietarent.

SYNODUS GERUNDENSIS

Celebrata temporibus Gregorii papæ, instante episcopo Amato ejus legato anno 1078.

(Eruit ex ms. Gerundensi illustrissimus dominus Josephus de Taverner d'Ardenne, canonicus Barchinensis. — Edidit D. MARTENE, *Ancdot.* t. IV. p. 1187.)

Anno Dominicæ Incarnationis septuagesimo octavo post millesimum convenit in Gerundensem ecclesiam sancta synodus episcoporum vel abbatum, ubi vice domini Gregorii papæ præfuit Amatus episcopus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus, a quo cum cæterorum cohibentia sunt plurima sancita secundum canenum decreta, de quibus referuntur pauca ne nostri dividant [*f. deinde*] memoria.

I.

Primitus enim constituit de his qui assistunt altari in ministrando corpori et sanguine Domini, videlicet sacerdotibus, levitis, sive subdiaconis, et qui in clero deputati excellentiori devoverunt se vitæ, ut in nullo contubernio communicent mulieribus. Si quis vero de cætero palam nupserit, vel concubinam duxerit, gradus sui et honoris periculo subjaceat, et a choro excut, quoadusque canonice satisfaciatur.

II.

Item decernit ut nullus episcoporum aliquem clericum in Ecclesia sua audeat per pecuniam sublimare sive promovere, vel ecclesiasticos honores vendere. Ille vero qui emerit, non solum sit alienus a dignitate quam pecuniis acquisivit, sed etiam proprio gradu, et excommunicationi succumbat, donec quod malum obtinuit dimittat.

III.

Item promulgavit quod nullus presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum filius in eadem Ecclesia possideat paternos honores.

IV.

Item quod clericorum filii ad altiores gradus non D promoveantur; in acceptis autem gradibus inaneant, nisi vita illis obstiterit.

V.

Item filii clericorum, tam laici quam clerici, nullo

B modo possideant ecclesiasticos honores, quos patres eorum pro beneficio Ecclesiæ habuerunt, vel retinuerunt, qui prætermiserit excommunicetur.

VI.

Decrevit etiam ut clerici arma deferentes, nisi dimiserint arma sint alieni a corpore et sanguine Domini, et ab ingressu tetius ecclesiæ et Christianorum sepultura, et omni communiene ecclesiastica, nunquam amplius in Christi Ecclesia ad majores honores sive gradus si rebelles exstiterint sublimandi.

VII.

Item constituit ne clericus barbam vel comam nutriat, vel coronam capitis abscondat, non radendo vel parum faciendo, tanquam erubescens quod in hæreditaria Christi sorte sit electus, neque ulterius induat militaria indumenta diversis variata coloribus.

VIII.

In consanguinitate conjuncti, nisi digna satisfactione separantur separati ab ecclesia et corpore Christi maneant.

IX.

Concubinarij vero et usurarii, nisi resipiscant, excommunicentur.

X.

Saxerunt etiam ut omnium terrarum decimatio, quam execranda infidelium Judæorum sævitia excolebat, ita illi exhiberetur ecclesiæ in cujus parochia eadem terræ sitæ essent, quemadmodum si a Christianis celerentur.

XI.

Item statuerunt ut si quæ ecclesiæ per pecuniam essent consecratæ, vel a Simoniaco, a legitimo canonice consecrentur episcopo. Si qui etiam clerici pecuniam præbendo vel a Simoniaco sunt ordinati,

eodem modo a catholico ordinentur episcopo. Non enim in his fit reiteratio, sed ipsa consecratio, quoniam nihil præcesserat, quod ratum haberi queat.

XII.

Clerici autem alterius regionis non recipiantur sine propriis pontificis litteris.

XIII.

Scimus quidem laicis ecclesias non competere, sed ubi illæ ex toto auferri non possunt, saltem oblationes missarum aut altaria seu primitias laicis omnino prohibemus. De cæmeteriis autem, et se-

pultura, et baptisteriis, exactionem fieri omnino prohibemus.

Amatus episcopus sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus his synodalibus gestis vice domini mei papæ subscripsi.

Berengarius Gerundensis episcopus subscripsi.

Berengarius Ausonensis episcopus subscripsi.

Reimundus Elenensis episcopus subscripsi.

Raymundus Rotensis episcopus subscripsi.

Humbertus Barchinonensis episcopus subscripsi.

Guillelmus Conveniensis episcopus subscripsi.

Fulco archidiaconus agens vices Urgellensi episcopi subscripsi.

SYNODUS BURDEGALENSIS

Amato apostolicæ sedis legato præside anno 1080 habitus.

Omnia orta occidunt, et aucta senescunt, nec multum hominis tempus protenditur, ejusque memoria brevissima probatur; sed ne oblivio prorsus præterita absorbeat, necesse est, ut rerum gestarum notitiam littera retineat, quatenus quid sit mutabile futuros non lateat. Igitur hoc præsens non ignorat Ecclesia, sed nec posteritas hinc hæreat ambigua, quod nostra gestum est præsentia. Ego itaque Geraldus Deo largiente abbas, quamvis indignus, diu optaveram eripi de mundanis fluctibus, quibus contundebar acrius, quam fragillis ferre posset animus. Cæterum subjecti mihi minus obediebant, nec eorum ferrea molliri pectora quiverant, quos quidem sæcularia plus nimio negotia induraverant. Denique monstrante divina clementia portum salutis, placuit animo antra petere solitudinis, ubi nulla esset sæcularis habitatio hominis. Itaque commendata episcopo cura commissi gregis, egressus sum de monasterio comitantibus paucis, ignorans omnino quo cursus foret itineris. Sed tandem, Domino ducente, quippe qui nunquam abest sperantibus in se, pervenimus ad domnum Willelm. Pictavensem comitem, virum apprime nobilem, totins quoque Aquitanix ducem, qui locum attribuit nobis congruum, Silva Major nuncupatum, quod allodium ita nobis ab illo absolutum redditur, ut nullo ibi quidquam juris requiratur, sicut etiam alia chartula testatur. Cum ergo ibi vellem incipere monasterium, perrexì ad domnum Goscelinum Burdegalem archiepiscopum, in cuius episcopatu prædictum erat allodium, ejus quidem rogaturus beneficium. Qui interveniente præfato duce jam inceptum monasterium ita omni donavit libertate, ut nec ipse, nec alius post eum, non archiepiscopus, non archidiaconus, non archipresbyter, non cujuslibet ordinis persona aliquod in eo jus, vel dominationem possit habere. Quatenus ibi degentes monachi absque ulla inquietudine libere possent Deo servire. Sed et hoc stabilitum est ab

ipso, eodem precante Willelmo, ut si quandoque, disponente Christo, villa creverit, nihilo majus in ea archiepiscopus, vel quilibet minister ejus quidquam habeat juris, nec in clericis, nec in laicis, sed omnia referantur ad abbatis dispositionem, vel congregationis. Hoc etiam sibi nobisque providit, ut nihilominus ecclesiarum consecrationem, sacrosque ordines vel chrisma ab archiepiscopo accipiamus cum necesse fuerit. Sed hæc constitutio iterum ab eodem firmata est in proximo concilio, præsentibus Romanis legatis Hugone atque Amato, multoque aliorum episcoporum collegio. Hoc quoque definitum est, ut si quis hoc decretum violare tentaverit, se sciat excommunicatum, donec satisfecerit, tam ab archiepiscopo, quam ab omnibus qui fuerunt in concilio. Nec non et hoc consulente domino Amato constituimus, ut hoc cænobium solummodo Romanæ foret Ecclesiæ subiectum, atque sui tutelam domino Apostolico singulos annos solveret quinque solidorum. At ego jam descendens in defectum ætatis decrepitæ jam curam monachorum cupiebam dimittere, atque minus utilis meliori cedere. Verum domnus Amatus, a nostris rogatus fratribus, licet totis resisterem visibus, tamen mihi ex parte domni Apostolici testatus obedientiam, eorum commendavit providentiam.

Acta est vero supradicta confirmatio Burdegalsi civitate in concilio, anno ab Incarnatione Domini 1080, indict. III, epacta xxvi, II Nonas Octobris, octavo an. Gregorii papæ VII, Philippo in Francia regnante.

D S. Willelmi Aquitanensis ducis. CONFIRMA HOC, DEUS.

Ego Amatus apostolicæ sedis legatus confirmo.

Ego Hugo sedis apostolicæ legatus confirmo.

Ego Goscelinus Burdegalsis archiepiscopus præsentem concilio concedo et confirmo.

S. Rodulphi Turonensis archiepiscopi.

S. Willelmi Auxiensis archiepiscopi.
 S. Bosonis Sanctonensis episcopi.
 S. Ademari Engolismensis episcopi.
 S. Willelmi Petragoricensis episcopi.
 S. Raimundi Vasatensis episcopi.
 S. Hugonis Bigorrensensis episcopi.
 S. Donaldi Agennensis episcopi.
 S. Petri Adurensis episcopi.
 S. Odonis abbatis Sancti Joannis.

A S. Drogonis Milliaccensis abbatis.
 S. Raynaldi S. Cypriani abbatis Pictavensis.
 S. Bertrandi S. Juliani abbatis V. Nobiliacensis.
 S. Hildeberti Nantulliacensis abbatis. V. Nantolis in valle.
 S. Fulchardi S. Salvatoris abbatis V. Blavia.
 S. Anchelini, Gocelini Burdegalensis ecclesiæ archidiaconi.

AMATI BURDEGALENSIS ARCHIEPISCOPI DIPLOMATA.

I.

Judicium Amati archiepiscopi Burdegalensis et apostolicæ sedis legati in gratiam monasterii Sanctæ Crucis.

(MARTENE, *Thes. Anecd.* I, 276.)

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, AMATUS, sanctæ Romanæ ecclesiæ legatus, Burdegalensium quoque archiepiscopus.

Quoniam sæpissime hominum memoria mundanis adeo sollicitudinibus impeditur, quod non solum olim, sed etiam nuperrime gestorum obliviscitur: ut deinceps præsentium mens litteris excitata, quæ vidit et audivit facile imaginetur, et futurorum ingenia iisdem notulis de præteritis erudiantur: placuit paucis comprehendere, et scriptis sanctæ matris Ecclesiæ fidelium tam præsentium quam futurorum mentibus iuserere, qualiter controversiam inter abbatem Sanctæ Crucis, videlicet domnum Fulconem, et decanum domnum Petrum, super ecclesia Sancti Michaelis exortam infringibili iudicio sedavimus. Consistentibus namque in præsentia nostra abbate cum suis, et decano iterum cum suis, totiusque causæ rationibus utrimque attenta spiculatione circumspectis illorum causæ tale iudicium imposuimus. Si abbas Sanctæ Crucis tenorem Sancti Michaelis a prædecessore suo A. et a seipso habitum, prout multis confirmat assertionibus, ipse cum duobus suis monachis sacramento probaverit, quiete in posterum ecclesiam habebit; sin autem, ipsius causæ supersedendum decrevimus. Quod iudicium arguente rectitudinis examine collaudandum cunctis enituit. Quocirca in conspectu omnium ibidem consistentium abbas Sanctæ Crucis domnus Fulco assurgens cum suis super quatuor Evangelia iuravit quod prædecessor suus bonæ memoriæ A. Trencardi cum suis monachis a reverendissimo prædecessore nostro domino Goscelino et a Sancti Andreæ capitulo ecclesiam Sancti Michaelis extra urbem super Garonam sitam prorsus ex integro in jus Sanctæ Crucis acquisivit, præter illud quod vocatur tricesimum et confessiones. Et ut prædictus

B abbas et sui, juxta sanctorum Patrum decreta, aliqua commutatione prædictam ecclesiam firmiter et quiete possiderent, quoque anno in festivitate sancti Andreæ ejus matris ecclesiæ canonicis duos solidos persolverent. Hanc ergo ecclesiam hoc modo Sanctæ Cruci concessam prædictus abbas quoad vixit quiete obtinuit, necnon juravit se ipsum in abbatem constitutum eundem tenorem obtinuisse. Quapropter ut deinceps ecclesia Sancti Michaelis inviolabiliter et quiete, tamen semper per capellanos, secundum deliberationem Sanctæ Crucis tractaretur: hoc privilegium nostræ auctoritatis firmavimus, quod impressione sigilli nostri signari præcepimus.

Actum est et concessum in præsentia nostri, assistentibus P. decano, et E. archidiacono, cum cæteris Sancti Andreæ canonicis, et quam pluribus aliis valentibus tam clericis quam laicis, anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo nono, indictione septima, epacta vicesima sexta, concurrente... anno pontificatus domni Urbani papæ secundi duodecimo.

II.

Amatus archiepiscop. Burdegalens. dat. Silvæ Majori ecclesiolam S. Lupi.

(*Gall. Christ.* II, 275, instrum. nov.)

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, ego Amatus Dei gratia Burdegalensis archiepiscopus.

Si locis Deo dicatis aliquid largitionis nostræ munere ob divini cultus amorem impertimur, præmium æternæ remunerationis nobis rependi procul dubio non diffidimus. Notum itaque sit omnibus fidelibus tam præsentibus quam futuris, quoniam ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Silva Majore ad divini cultus augmentum ecclesiolam quamdam, quæ est inter duo maria constructam, in honore S. Lupi confessoris perpetuo concedimus, et sanctuaria ad prædictam ecclesiolam pertinentia; et ut hæc concessio per succedentia tempora firma et inconvulsa per-

manceat, hanc chartulam sigillo nostræ auctoritatis insigniri præcepimus.

III.

Quædam acta ad Amatam Burdegalensem spectantia.

AMATUS gratia Dei Burdegalensium archiepiscopus et S. R. E. legatus, ad petitionem venerandi Asculfi Angeriace imo angelicæ congregationis S. Joannis Baptistæ abbatis, dedit privilegium de quibusdam ecclesiis quas antecessor Asculfi, Odo bonæ memoriæ abbas, a Goseelino archiepiscopo in archipræsulatu Burdegalensi acquisiverat; quatenus ipsa supradicta angelica congregatio simul cum ipsis ecclesiis tam in augmento rerum temporalium per tempora succedentia creseat, quam in divino servitio in dies melius proficiat. Sunt autem istæ ecclesiæ: S. Maria de Vairas, S. Petrus de Vals, S. Sulpitius de Averniaco, S. Martinus de Ison, S. Martinus de Boisseth, S. Maria de Grisiliaco, S. Vincentius de Molon, S. Laurentius de Medulco; et hæc ecclesiæ sunt inter duo maria. Petrus decanus et archidiaconus, Eblo archidiaconus. Arnaldus Simonis cantor et cæteri canonici in capitulo S. Andree confirmant hoc privilegium.

Actum et concessum Burdegele, anno 1098 In-

carnationis Domini, indict. vi, concur. iv, epacta xv, domino Urbano secundo Romanæ sedi papa residente.

Data per manum Petri decani ipsi abbati, A. in capitulo S. Andree v Idus Martii. *Ex chartul. Angeriace. fol. 97.*

Idem Amatur definivit in concilio Burdegalensi altercationem quæ erat inter Anseculm abbatem S. Joannis de Angeriaco, et Garnerium abbatem S. Maxentii, et monachos utriusque monasterii propter ecclesiam S. Petri de Mareistais vetulo sitam prope castrum quod nominatur Mastacius; in favorem Angeriacensium res fuit diffinita.

Actum et concessum in Burdegalensi concilio anno ab Incarnatione Domini 1098, indict. vi, epacta xxvi, assistentibus et præsentibus S. Auciensium archiepiscopo, et R. Dolensium archipræsule cum suffraganeis eorum episcopis et abbatibus, necnon et S. Agennensium, et R. Petragoricensium episcopis cum suffraganeis eorum abbatibus. Anno vero xi pontific. domini papæ Urbani II, data iii Nonas Octobris. *Ex chartul. Angeriace. fol. 95.*

Depositi domni Amati archiepiscopi notatur in necrolog. Monast. novi Pictaviens. x Kalend. Junii,

ANNO DOMINI MCIII

POPPO METENSIS EPISCOPUS

NOTITIA

(*Gall. Christ. nov. t. XIII, col. 734.*)

Buchardo successit Poppo, archidiaconus Ecclesiæ Trevirensis, Henrici comitis palatini frater, tam schismaticorum factioni contrarius, quam partibus Catholicorum addictus. Quam ob causam competitorem expertus est Adelberonem seu Adelbertum, quem licet imperatoris auctoritates suffultum seclusero cives Metenses. Itaque Poppo in episcopatus possessione permansit. Verum opus erat archiepiscopo qui eum consecraret; nam Egilbertus provinciæ metropolitanus schisma sectabatur. Curam hanc in se recepit Jarentonis abbatis S. Benigni Divionensis precibus victus Hugo archiepiscopus Lugdunensis, sedis apostolicæ legatus. Ille siquidem inter pericula, pluribus comitatus prælatis, Metas accessit ac Popponem unxit in episcopum prima Quadragesimæ hebdomada. Hæc narrat in Chronico Ugo abbas Flaviniaci, auctor æqualis, ad annum 1093: Scriptor historiæ mss. S. Huberti, paulo minus antiquus, idem refert de Burchardo. Unde nonnulli censuerunt Burchardum et Popponem eandem esse personam. Aliunde Bertholdus continuator Chronici Hermannii Contracti vult ut quem elegissent Metenses episcopum consecraverit Gebehardus Constantiensis legatus apostolicus, 27 Martii medio Quadragesimæ. Ut ut est, verisimile videtur historicos Metenses ex inaugurationis cunctatione conclusisse episcopatum Metensem pastoribus orbatum fuisse per plures annos, licet Burchardus immediate Herimanno successerit. Sed dum deesset consecratio, sedes vacua censebatur, licet plures personæ de eo episcopatu contenderent: videlicet Burchardus, Poppo, Bruno, Adelbero, et

forte Nicodemus memoratus in charta Bosonis villæ, vel etiam alter designatus per litteram O, ad quem litteras papa direxit. Attamen Poppo anno 1094 ecclesiam de *Thiecourt*, quam Gerardus de *Thiecourt* et filius ejus Arnulfus tradiderant, confirmavit monasterio Cluniacensi. Testimoniales litteras indulsit anno 1094 Richero Virdunensi episcopo, ut consecrationem ab archiepiscopo Lugdunensi acciperet, eumque adeuntem in possessionem comitatus est. Eodem anno visitavit Spinalense cœnobium, ut institutam jam pridem ab Adalberone observantiam restitueret. Popponis episcopi annus 5 componitur cum anno Incarnationis 1094 in charta Brunonis Trevirensis archiepiscopi, ecclesiam S. Petri in Arenis monasterio S. Clementis confirmantis. Unde colligere est episcopatum Popponis incœpisse anno 1090. Cum Spinalense monasterium ille visitavit, tunc temporis ibidem dege-

bat, ut legitur, sanctimonialis Cæcilia nomine, quæ apud eum de disciplinæ regularis prolapsione expositulavit, tumque prædixit quondam futurum ut, quod nunc cernitur, sorores ejurata S. Benedicti Regula ad mores prorsus sæculares se converterent. Concilio Claremontano interfuit Poppo anno 1095, quo mediator exstitit inter Varnerum abbatem Gorziæ et Vezelonem advocatum super potestate Amellæ. Nominatur etiam anno 1097 cum Hildeberto Trevirensi archiepiscopo ac Widone S. Arnulfi abbate. Antonium Layii priorem in locum Bereheri Senoniensis abbatis mortui sufficiendum curavit anno 1098. Ut vero semper exstitit exosus imperatori, omnia Metensis Ecclesiæ bona sita in Hasbania sub suam manum princeps tradidit, et in feodum concessit comiti Arnulfo de *Los*. Obiit autem hic præsul anno 1103.

POPPONIS DIPLOMATA

I

Integram centenam (1) S. Juliani abbatiæ S. Vincentii concedit, et omnia bona ejus confirmat.

(Anno 1094, Octobr. 1.)

[*Histoire de Metz*, t. III, Preuves, p. 98, ex archivis abbat. S. Vincent., fascic. 1, n. 1.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, et beatissimæ Virginis Mariæ, sanctique Michaelis archangeli, et sancti Petri apostolorum principis, et beatissimi Pauli apostoli, et sancti Stephani protomartyris, sanctique Vincentii gloriosi martyris, et sanctæ Lucie pretiosissimæ virginis et martyris, omniumque cœlestium ordinum, Poppo sanctæ Mediomatricorum Ecclesiæ, gratia Dei pontifex, universis spiritalibus sanctæ matris Ecclesiæ filiis.

Commendat veneranda Patrum auctoritas nos condecorare, excellentissimo studio, corpora sanctorum, quos intercessores pios apud omnipotentem Deum fore credimus; ut quanto deditiores erimus in pretioso oratu sanctorum, tanto celerius fruamur in nostris necessitatibus ipsorum patrocinio. Ad quam venerabilem devotionem subtiliter invigilans dilectissimus noster filius Lanzo, reverentissimus abbas cœnobii Sancti Vincentii, sacratissimum corpus sanctæ Lucie, quod ibidem requiescit, quia intra quoddam habitaculum minus digne locatum per annos plurimos fuerat, honorabiliter transferre concepit. Insudavit itaque multis impensis ad fabricandam capsulam, auro, argento, gemmis decorari, ut sanctissimum quod conceperat desiderium compleret. Peracto igitur opere, et die ad beatissimum

propositum significato, collocavimus transferentes pretiosissimum corpus præfatæ virginis intra artificiosum receptaculum, præsentibus nonnullis religiosis personis, quæ de diversis finibus ad tantum gaudium ultro convenerant. Nos vero altius contemplantes laudabile factum venerabilis abbatis, proposuimus aliquid insigne de nostris bonis ad hanc translationem amplificare, adhibito suffragio nostrorum fidelium, clericorum et laicorum. Quapropter ego Poppo, sanctæ Metensis Ecclesiæ præsul, notum designo omnibus fidelibus tam præsentibus quam posteris, quia trado indissolubiliter beatissimæ Lucie, propter salutem meam et prædecessorum meorum successorumque, integram centenam in burgo Sancti Juliani, et in omnibus ejus appendiciis, ut illam districtiorem obtineat abbas prænominatus, omnesque sui successores libere propriis ministerialibus adhibitis et omni alia potestate sequestrata, Quotiescumque vero per bannum venditur vinum, in urbe, sive extra urbem, tradimus licentiam abbati, suisque omnibus successoribus habendi vinum venale per bannum in curte Sancti Vincentii, omnibus inculpatis, tam vendentibus quam ementibus. Collaudamus præterea et obnixè sancimus quæcumque pontifices, prædecessores nostri, traderunt abbatiæ Sancti Vincentii, tam de pertinentibus ad propriam mensam quam de omnibus acquisitis in villis, in vineis, in terris, in nova portione, in hominibus, in ecclesiis et in omnibus possessionibus, quatenus abbas et Deo inibi militantes, absque aliqua injuria, omnia in perpetuum rata possideant.

(1) *Seigneurie, juridiction.*

Ad hæc quidquid dignitatis et auctoritatis serenissimi papæ, videlicet Joannes, Benedictus, Leo, Urbanus, per privilegia sua concesserunt abbatibus Sancti Vincentii, quidquid etiam observandum de bonis ad abbatiam respicientibus substituerunt, concedimus et inviolabiliter conservandum præcipimus, collibrata in omnibus dignitate et auctoritate nostra omniumque Metensis Ecclesiæ præsulum, si catholici fuerint. Nos igitur corroborantes universa superius notata, ut in omne tempus rata et inconvulsa existant, violatores eorum, auctoritate Dei omnipotentis Patris et Filii et in virtute Spiritus sancti, gladio districti anathematis, a liminibus sanctæ Ecclesiæ sequestramus, ut nullam partem in sortem electorum habeant, nisi per emendationem respiciant.

Actum Metis in ecclesia Sancti Vincentii, anno Dominicæ Incarnationis 1094, indictione III, die Dominica, Kal. Octobris, episcopatus autem domni Popponis anno V. Præsentibus et collaudantibus domno Adalberone primicerio et archidiacono, domno Gerardo archidiacono. Arnulpho thesaurario, Emicone, Acone, Folcuino, Leubrinco, Thiefrido, Sigifrigo, canonicis. Walone abbate Sancti Arnulphi, Alberto abbate Sancti Martini. De laicis quoque præsentibus et cooperante Burchardo iudice, Becelino et Alberto fratribus, Elbroino cum aliis innumeris, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ.

II.

Jura advocatorum Amellæ ordinat.

(Anno 1095.)

[Ubi supra, p. 100, ex chartul. abbatie Gorziensis, tit. 138, p. 188-190.]

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, et beatæ Dei Genitricis Mariæ, et sancti Michaelis archangeli, et sancti Petri et Pauli, et sancti Gorgonii, et omnium cælestium ordinum, Poppo, sanctæ Mediatrix Ecclesiæ gratia Dei pontifex.

Contradimus notum omnibus fidelibus, tam præsentibus quam posteris, quod venerabilis abbas Gorziensis cænobii, nomine Warnerus, cum suo præposito fratre Adelone, nostram præsentiam humiliter adiens, conquestus fuit de Wezelone advocato suo, qui super potestatem Amellæ, ubi est advocatus, extraordinarie per se et per suos, nonnullas res vindicabat, excedens æquitatem quam obtinuerunt alii qui memorantur inibi fuisse advocati. Nos itaque satisfaciens desiderio querimoniæ suæ, venimus Amellam, collecta multitudine nostrorum fidelium, ubi convictus supradictus advocatus, nobis et abbati nostro, ob illicitas invasiones justificavit, secundum consilium præsentium, et postremo dereliquit quæ injuste usurpaverat, collaudans abbatem et suis quidquid dignitatis et utilitatis, ex antiquitate in supradicta Amella palam fuit enarratum. Ut autem nulla ambiguitas super hoc pullulet apud præsentibus, sive posteros, sequestravimus quæ sint jura abbatibus, quæ advocatis, sicut ndicant, hoc ordine, sequentia: Apud Amellam

A nullus habet bannum (*jurisdictionem*), neque potestatem nisi abbas Gorziensis, præpositusque suus, et ministeriales sui, cum omnibus appendiciis. In tribus annalibus placitis et in aliis placitis, per annum continuum, præpositus et villicus (*maire de village*) agent et finient, absque advocato quæcunque ad placita pertinent. Omnis investitura fiet sub banno abbatibus et præpositis et villicis, nulla mentione advocati habita. Abbas et præpositus ponet villicum et omnes ministeriales, absque advocato. Villicus bannalis quemcunque rebellem accipiet per se et per suos, et in cippum (*prisonem*) tradet, eum cogendo, donec justitiam exsequatur, sine advocato, nisi forte necesse fuerit. In centena (*seigneurie*) totius potestatis Amellæ, tam de fure quam de latrone, et de aliis omnibus, definit villicus, sine advocato, omnia secundum judicium scabinorum ipsius curtis Amellæ.

B Quod si fur vel latro extraneus fuerit, et se redemerit, advocatus tertiam partem suscipiet; si vero aufugerit, dum in custodia tenetur nihil interest advocati a villico requirere, si se poterit purgare eum suo assensu non aufugisse. Abbas suum habebit bannum vendendi vinum (*droit de ban-vin*) per menses duos, requirere quoscunque voluerit, excepto Julio et Augusto. De lenda (*amende pour cause d'homicide*) hominis interfecti solus villicus placitabit, accipiens ad opus abbatibus leudam, advocatus nihil habebit inde, nisi invitatus fuerit. De mutatione monetæ et de duello sive incipiatur, sive finiat, nihil pertinet ad potestatem advocati. Advocatus enim, ut omnia alia in libera potestate abbatibus consistent, mansos decem habet in feodo, præter bannum quem retinet abbas, quos mansos habet seorsum, ut totam potestatem defendat, sine alio respectu, nisi qui inscriptus est. Habet etiam idem advocatus in illis mansis manentes, debentes sibi censum de capitibus, et habet ibi proprium villicum, decanum, scabionem, omnesque redditus illorum x mansorum, absque banno. Præterea advocatus de singulis manentibus infra bannum istum, et quorum est advocatus, et qui censum solvunt, accipit in solemnitate sancti Martini soniam unam (*droit de gîte, ou plutôt prestation qui se payait pour ne point loger*) ad mensuram quartalli de curte Amellæ. Si vero ea die sonia non fuerit persoluta, tamen advocatus nullam faciet violentiam, sed villicus abbatibus D exsequetur sibi justitiam, annali placito abbatibus finito. Sequenti die advocatus habebit placitum suum super suos homines de suis decem mansis tenentes, et super illos censum de capite sibi debente. Quod si causa aliqua in suo placito usque ad duellum pervenerit, in curte abbatibus Amellæ finietur, et abbatibus villicus faciet distractionem (*punition, peine imposée par le juge*) dabitque abbati suam justitiam, et advocato suam. Si meta aliqua fuerit exterminata in illis decem mansis de feodo advocati, villicus abbatibus faciet totam distractionem, dans advocato suam justitiam, abbati bannum et metam restituet. Advocatus domum propriam apud Amellam nullam habebit,

neque sui servientes, nec hospitabitur ibi, nisi forte causa sui placiti venerit, et tunc tantum apud suos homines hospitabitur. Hæc superscripta consistunt juris totius potestatis Amellæ. Hoc jus conservaverunt priores inviolabiliter usque ad nostram memoriam. Hoc jus, licet deprevaricatum a Wezelone advocato fuisset, tamen, sicut superius, prælibavimus, se conservaturum deinceps collaudavit et promisit. Ut autem ratum et inconvulsum in perpetuum habeatur, indissolubili vinculo anathematis violatores hujus renovati decreti innodamus, et ut firmiori fulciatur robore, subter notamus inscriptionem nostri nominis, nostrorumque fidelium, ad testimonium veritatis, in virtute omnipotentis Dei adversus prævaricatores, si qui exoriantur, nullam sortem cum sanctis habentes.

Poppo sanctæ Melensis Ecclesiæ episcopus. Ab-

bates: Warnerus, Walo, Lauzo, Petrus præpositus, Adelo. Clerici: Adalbero archidiaconus, Emicho archidiaconus, Rotcelinus archidiaconus, Arnulfus thesaurarius. Laici: dux Theodericus, Gerardus comes, Gotbertus de Aspero monte, Albertus de Briaco, et duo filii ejus; Theodericus, Albertus, Wigericus de Spinal, Hugo de Aspero monte, Bertaldus de Turre, Theodericus de Confluentio, Wigericus de Donobrio, Burchardus judex, Anselmus dapifer, Girardus scanzo, Walterus Gorziensis advocatus, Wipaldus Metensis primus scabinio.

Actum Metis publice, Henrico Augusto imperante, Folmaro comite; anno Incarnationis Dominicæ 1095, indictione III. Ego Andreas cancellarius dictavi, et sigillavi, ex præcepto serenissimi domini mei Popponis, gratia Dei Mediomatricorum pontificis.

POPPONNIS EPISTOLÆ AD LAMBERTUM

ATREBATENSEM EPISCOPUM

(Vide inter epistolas Lamberti, *Patrologiæ*, tom. CLXII.)

ANNO DOMINICI MC

ANSELMUS MEDIOLANENSIS ARCHIEPISCOPUS

NOTITIA

(UGHELLI, *Italia sacra*, tom. IV, col. 416.)

Anselmus, hujus nominis quartus, Valvasorius. C alias de Buis, ex Laurentianæ basilicæ præposito, dictus est archiepiscopus Mediolanensis, et ab Urbano II pontifice confirmatus anno 1096. Qui sui optimi antecessoris secutus vestigia, Cruciatam, ut vocant, et ipse instituit prædicare, conscriptisque ac cruce signatis quinquaginta millibus Longobardorum, ad sacrum bellum trajecit in Syriam. Cujus electionem, expeditionem moresque sic describit Landulphus de S. Paulo in Chronico, cap. 1:

« Armanus enim ille monachus, quasi cardinalis Romanus, et a parte Brixiensium civium atque favore comitissæ Mathildis in Ecclesia Brixiensi electus episcopus, defuncto Arnulpho archiepiscopo Mediolanensi, ad alium eligendum venit; qui ubi sensit nobilem multitudinem Mediolanensium convenire ad eligendum Landulphum de Badagio, S. Ambrosii ca-

nonicæ præpositum, in archiepiscopum, virumque moribus, et vita quam bene ornatum substitit et electioni non consensit. Corona inde vulgi gratia Romanæ Ecclesiæ, et Brixiensis, ac Mathildis comitissæ favore putans illum fore religionis virum: mox ubi sensit illum Armanum huic electioni obesse, cœpit adversus ipsam electionem insanire, et clericos, et sacerdotes pugnīs et fustibus vehementer lacerare, virum quoque de . . . civibus Paganum nomine et in porto orientali . . . in ipsa ecclesia quæ dicitur Hiemalis, præsumpsit occidere. Hanc insaniam nobis Landulphus vitavit: et descendens secretarium ecclesiæ, ad domesticam suam ecclesiam, quæ Sancti Joannis ad Quatuor Facies dicitur, pervenit. Armanus autem ille in tanta perturbatione in ecclesia Sancti Ambrosii ait populo suo congregato: Vobis fœl prout proverbium dicit: Populo stulto episco-

pus surdus. Hoc dicto statim elegit sibi et illis in archiepiscopum Anselmum de Buis, hominem simplicem, et canonicæ S. Laurentii præpositum. Ille vero ubi sedit electum a Brixienso illo Arnano, et populo impetuoso collaudatum, illico cathedram archiepiscopatus ascendit, et sedit, et deficientibus sibi suffraganeis episcopis, omnes ecclesiasticos ordines usque ad presbyteratum, ordinationem quoque episcopatus ab extraneis episcopis suscepit, virgæ quoque pastoralis per manus comitissæ Eathildis adhæsit, stolam vero per legatum domini Urbani papæ sibi delatam induit. Deinde homo iste effectus prudens neglexit Oberium, cognomine Baltricum, qui propter investituram Brixienis episcopatus, quam a rege suo Henrico susceperat, Arnano repugnabat; et Arnanum, qui se in archiepiscopum elegit, in episcopum ordinavit. In Tusciam adire tentavit. Et cum pervenisset Florentiam, rex ipse prudens, sapiens, atque decorus specie, proli dolor adolescens, accepta potione ab Aviano medico Eathildis comitissæ vitam finivit. • Sequitur idem auctor cap. 2: «Rege igitur in regno deficiente, supradictus Anselmus de Buis Mediolanensis archiepiscopus, quasi monitus apostolica auctoritate, jam dicto presbytero nolente, studuit congregare de diversis gentibus exercitum cum quo caperet Babylonicum regnum: et in hoc studio præmonuit præelectam juventutem Mediolanensem cruces suscipere, et cantilenam de *Ultreja Ultreja* cantare; atque ad vocem hujus prudentis viri plures viri cujuslibet conditionis per civitates Longobardorum, villas et castella eorum cruces susceperunt et eandem cantilenam de *Ultreja Ultreja* cantaverunt. Cum adhuc homo iste simplex Mediolani viveret, et exercitum congregaret, habuit consilium statuendi sibi vicarium, hominem multarum artium. Unde quidam sagacissimi viri, ab eo ordinati sacerdotes, mandatum eundi Saonam susceperunt, ut in ipsa civitate suo jussu et auctoritate electionem episcopi admonerent, et fieri cogerent. Qui dum iter facerent venerunt Ferrariam: in quo nemore amplexi sunt Grosulanum et ejus consilium. Quorum sacerdotum exercitum in tantum valuit, quod quidam ex Saonensibus ipsum Grosulanum, in victu afflictum, in vestitu abjectum elegerunt sibi episcopum, et eligentes una cum illo cleto, et illis duobus sacerdotibus ab archiepiscopo missis, videlicet presbytero Joanne Aculeo, et presbytero Nazario Muricula Mediolanum pervenerunt. Ibi que per jussionem archiepiscopi, qui jam erat in expeditione positus Grosulanus ab Arnano Brixienso, et Arialdo Januensi, et Mainardo Taurinensi ordinatus est episcopus, et archiepiscopi vicarius. Verum quia ipse ordinatus, sedem Saonensem nondum ascenderat, ad ipsam civitatem adire tentavit, et quodammodo pervenit. Sed requies ibi, si quam habuit, paucissima fuit. At citissime inde exiens Mediolanum

A rediit. Cujus magnæ civitatis commovit gentem, ut per singulas hebdomadas in secunda feria ad Sancti Ambrosii ecclesiam convenirent, et pro archiepiscopo illo Anselmo, ejusque exercitu litanias facerent. Ipse vero Grosulanus non solum in ipsis feriis, sed fere per singulas festivitates illi magnæ genti luculenter sermoneando non magis affectabat eam sibi, quam asperitatem vestibus et cibi. » Haecenus ille ejus ævi scriptor.

Anno 1093, vel initio sequentis anni, Anselmus e Syria Mediolanum rediit, antequam Hierosolyma a Christi fidelibus capta fuisset, nam Idibus Julii ann. 1099. duce Gothifredo, in eorum manibus devenit, summa totius orbis Christiani lætitia. Anselmus vero iv Nonas Februarii Mediolani sententiam tulit ad favorem abbatis S. Simpliciani, quam quidem cum sit valde celebris, ad hujus rei indagandam veritatem exhibendam duximus ex authentico exemplari, quod nobis documentum subministravit doctus, et rerum antiquarum peritissimus Constantinus abbas Cajetanus.

Basilicæ S. Simpliciani accessit deinde nobile Benedicti ordinis cœnobium, postquam Simplicianus in eo solitariam vitam duxit, et post ipsum alios ejusdem instituti viros, quibus Benedictini monachi succedere circa sumum Domini 700; tunc ad S. Protasium ad monachos moram trahentes, a Mediolanensibus archiepiscopis juribus atque privilegiis ornati, haecenusque sub Casinensi nobili piaque congregatione illustre cœnobium perseveravit.

Ceterum cum Gothifredus Bulonius sancta civitate Jerusalem, ejectione barbaris, fuisset potitus, Anselmus archiepiscopus in patriam, in testimonium Hierosolymitanæ victoriæ ecclesiam de Renzone, quæ in honorem S. Trinitatis erecta olim fuerat, reformavit, et ad veram similitudinem Hierosolymitani sepulcri, sive Hierosolymitanæ illius Ecclesiæ redegit, perfectoque opere, eam solemniter eidem sepulcro consecravit. 1100, Idibus Julii; de qua consecratione paucæ Calchus, plura vero Puricellus habet recitatque Anselmi epistolam, seu publicum documentum ab authentico archetypo exemplari exscriptum quod habes infra.

Anselmus igitur, e Syria Mediolanum regressus, mox illa sanctæ Trinitatis ecclesia in honorem Dominici sepulcri renovata, eandem Idibus Julii ann. 1100 consecravit. Deinde Kalendis Augusti Genua discessit una cum ea Genuensi classe de qua Ubertus Foliet Genuensis historici lib. 1. In Syriam profectus, a Saracensis fugatus, Constantinopoli exspiravit eodem anno 1100. Kalendis Octobris (1), sepultus in Divi Nicolai æde, posteris immortalis nominis sui fama relicta; sic enim diserte asserunt Chalchus, Acta Ecclesiæ Mediolan., et Landolphus de S. Paulo, cap. 2, a Turcis, ait, et Sarracenis fugatus in gravi luctu Constantinopoli exspiravit.

ANSELMI PRIVILEGIA.

I.

Privilegium pro ecclesia S. Simpliciani.

(Anno 1099.)

[Ughelli, *Italia sacra*, IV, 118.]

Quoniam gratiam S. Spiritus speculatum domui Israel excelsam turrin Sion montis conscendimus. omnibus commissis providenter invigilemus, non dantes somnum oculis; sed toto corde nostro in cir-

(1) Anselmus ex Catalogo *sedit an. m. mens. x. dies xxviii*: obiit 11 Kal. Octob., sepultus Constantinopoli ut peregrinus in monasterio S. Nicolai. Anselmus autem ex isto calculo sedere cepit an. 1097, die 3 Novembris, feria tunc tertie post vacationem mens. 1, dierum 8, et vixit usque 3 Septemb. anni 1101. Er-

D cuitu oculato habemus aspectus similes succensis carbonibus. Ostendentes vultus ignitæ flammæ lampadum admodum animalium, bis vivis diversæ formæ vultibus super rotas coruscantium, ut tota civitas in tranquillitate conquiescat, cum supra gregem suum virgam vigilantem videat: unde si quam clanculo surripientem ab ipsa specula videbimus, vel palam irruentem ad domus Dei publicam infestationem, nos ravit igitur Ughellus, quando ipso sæclari anno mortuum Anselmum hunc scribit, qui dicto anno adhuc Mediolani consistens celebraverat dedicationem ecclesiæ S. Sepulcri, cujus dedicationis insigne monumentum refert idem Ughellus. PAP. BROCHIVS.

illis adversantes non dubitemus pro muro domus Israel ad pugnandum in prælio. Nunc ergo quia quosdam superstitiosa religione videmus in domo Dei contendere, ignorantes Dei justitiam, et suam quærentes constituere, oportet nos pastoralis cura superintendere, et discordes ac contentiosos, qui sunt in Ecclesia per arma justitiæ sub ecclesiasticis statutis ad pacem, et unanimitatem reducere. Audivimus noviter scissuras esse factas Eccles. Dei sub nostro regimine, vicinis D. Protasii sub nomine religionis decertantibus pro quadam Ecclesia cum abbate S. Simpliciani. Cur autem hoc scandalum exoriat, noster ex ordine stylus prosequatur, ut cunctis clarius innotescat, quid ex auctoritate SS. canonum a nobis inde censi conveniat in primis vicinorum causantium postulatio clare fiat. Dicunt enim vicini Ecclesiam S. Protasii olim fuisse monasterium abbatis et monachorum, basilicam vero S. Simpliciani ex longo tempore fuisse canonicorum. Sed abbate, et monachis ad habendam solitariam vitam, evitare volentibus populorum frequentiam : canonicis vero, velut constitutis in agro, non recusantibus esse in populo, talis inter utrosque facta est commutatio, ut abbas, et monachi, cum omnibus rebus ad monasterium pertinentibus ad ecclesiam processerunt S. Simpliciani, item canonici, cum omnibus suis rebus ad ecclesiam devenerunt S. Protasii ut illi essent in solitario ; tñ in populo. His rationibus vicini confidentes, nullosque monachos ulterius ibi stare volentes elegerunt Gualdonem fratrum præpositum S. Protasii officialium, abbate, quia in illum turpiter murmuraverant, ejus electioni invito consentiente, ac omnibus proclamante : « Ne forte tumultus fieret in populo : huic electioni quodammodo consentio, salva tamen nostri monasterii dignitate, nostroque privilegio. » Audita vicinorum ratione consequens est. . . . Abbatis contradictionem in medium deducere. Dicit enim abbas monasterium monachorum dudum fuisse constitutum apud Protasium. Cum autem in omnibus monasteriorum abundanter succresceret, ut copia monachorum, cum pluribus aliis adhærentibus ad societatem, vel famulatum eorum, intolerabilem ferret incommoditatem propter angustiam loci, et civilem tumultuationem, transmutata est Abbatia foras ad S. Simpliciani basilicam, abbate olim in proprietatem acquisitam ex decreto archiepiscopalis, qui erat tunc temporis. quibusdam tamen ibidem remanentibus monachis cum suis monasterialibus instrumentis in monasterio S. Protasii. Omnibusque patet ab ipso die in prædicta ecclesia sancti Protasii monachos semper mansisse, cum capellanis in ecclesiastico officio administrantibus populo in omnibus submissis abbati, sibi que submissæ congregationi. His autem contentionebus abbas et vicini tam graviter dissentientes, ut Dei Ecclesia vacillanter inquietaretur, omnisque civitas perturbaretur, emoliti tandem nostris crebris admonitionibus omnem causam nostro nostrique clerici judicio terminari statuerunt. Quapropter cum no-

stris clericis et abbatibus in secretarium convenimus, ut eorum consilio hujus litigii ratione ventilata enuclearetur ratio. Ubi lucerna sapientiæ super candelabrum posita, ut luceret his qui in domo sunt, cum ex hac causa rationem ponere cum nostris conservis, non est inventus aliquis, qui commissum talentum subfodiendo absconderet, sed apertis thesauris multiplicet superlucrata nobis postulantibus protulerunt talenta. Quibus ostentatis, expulsa est ignorantia, introductaque veritate per legalem dilucidationem sapientiæ alterutrum amplexati sumus brachiis concordie. Post ejus amplexus concorditer cum electis clericis ibidem statuimus justitiam supra dictis contentionebus hactenus conculcatam nunc ab ipso thalamo eductam per legis peritiam in crastinum oris nostri gladio legaliter spondere populo. Mane autem utramque contradictionem. . . . populo nostrum postulantibus audire judicium. cum eisdem clericis, et abbatibus S. Mariæ conscendimus pulpitem, Tunc facto prius silentio hoc locum capitulum est Gre. . . . pluribus capitulis diligenter a nobis, ac nostro clero, et in secretario consideratis inspectaque antiqua institutione monasterii et S. Simpliciani, et ecclesiæ S. Protasii . . . ut deinceps ad ecclesiam S. Protasii permansisse claustrales monachi per constitutionem abbatis S. Simpliciani, laudantes quoque firmamus eandem Ecclesiam, ejusque ecclesiæ monasterium cum omnibus rebus ad utraque cœnobia . . . pertinentibus, amodo manere sub potestate, et ordinatione ejusdem abbatis. Deinde lectum est capitulum Anacleti papæ. Quo explanato diximus ad populum. Præterea constituimus, ut omnino pro infecto habeatur, quod Gualdonem nostrum capellanum vobis eligentibus dedimus, ut presbyterorum, et clericorum ecclesiæ S. Protasii esset præpositus. Cum abbas S. Simpliciani tunc dicat, ac jurejurando asserere si volumus, promittat, se non voluntarie, sed per metum ejus electionem consensisse; dicens quoque suam, et nullius alterius, ab antiquo tempore semper fuisse electionem capellanorum ecclesiæ S. Protasii. Quapropter sicut jura nostrasque dignitates semper ob impugnatores debemus defendere legaliter, sic aliena non debemus cum fratribus . . . auferre; statuimus etiam, ut ab hac hora et deinceps abbas S. Simpliciani eligat Capellanos officiales S. Protasii, qui suæ potestati suæque obedientie subjaceant, nec alium præpositum habeant, nisi ipsum abbatem, qui eos regat, et custodiat, et si inter se ipsos, vel in alios peccaverint, eos in virga rectitudinis corrigat, eosque ad eandem Ecclesiam vivere faciat, vel regulariter in claustris cum supra dictis monachis si ipsimet capellani hanc vitam magis elegerint, vel canonice in domibus aliis. Ilæ fratres canonice sancivimus : hoc una cum nostro clero laudavimus : idemque a nobis omnibus firmiter laudari volumus ; ut vicini, et abbas, ut nunc statuimus, inviolabiliter teneant, et dixit omnis populus : fiat, fiat.

Ego Anselmus Dei gratia archiepiscopus a me A facto subscripsi.

Hoc autem, et dictatum est ab Aripando cancel- lario anno Dominicæ Incarnationis 1099, iv Nonas Februarii, indict. vii.

Ego Armannus Brixiensis episcopus interfui, et ss.

Ego Guillelmus S. Ambrosii abbas interfui, et ss.

Ego Bonus Senior Regiensis episcopus interfui et ss.

Ego Arialdus, S. Dionysii indignus abbas interfui et subsc.

Ego Bellotus filius q. Ambrosii Gambarelli not. sacri palatii, authenticum hujus exempli vidi, et legi : in quo continebatur, sicut in isto legitur exemplo, præter litteras plusve minus.

Ego Niger, filius q. Girami de la Fragia de Burgo Portæ Cumanæ not. domini Henrici imper. hoc exem- plum ab authentico exemplo vidi et legi, et sic in eo continebatur, ut in isto legitur in exemplo, extra litteras plus minusve.

Ego Martinus, filius Nigronis de la Vagia de Burgo Portæ Cumanæ not. et missus Domini Othonis Imp. hoc exemplum ab authentico sigillato exemplavi : in quo continebatur, sicut in isto legitur exemplo præter litteras plus minusve.

II.

Ecclesiam de Ronzone, quam ad similitudinem Hierosolymitani Sepulcri redegerat, consecrat.

(Anno 1099.)

[UGHELLI, *Italia sacra*, IV, 124.]

In nomine sanctæ sempiternæque individuae Trini- tatis, et sancti sepulcri Domini nostri Jesu Christi (2).

Ego ANSELMUS, magna Dei opitulante clementia sanctæ matris Ecclesiæ archiepiscopus Mediolanen- sis. Ut bonus pastor animam meam deberem ponere pro meis ovibus, sed quia hoc facere, mundanis impeditus curis, non valeo nec immerito doleo quod boni pastoris officium non exerceo, ne penitus tamen videre deditus ignorantie, inspirante summa Dei clementia, quæ civitatem supra montem positam, ecclesiam scilicet Sancti Sepulcri, in medio hujus civitatis sitam, non est passa diutius abscondi, sed eam quasi exaltare fecit et jubitare ad signum victoriæ Hierosolymitani sepulcri, ad cujus gloriam nos precedentes cum nostris fratribus, altare Do- mino cum ecclesia simul interius dedicavimus, et super illud Deo nostro hostiam laudis obtulimus. Adunato igitur clericorum populorumque conventu, D communi consilio omnium ac frequenti hortatu sanc- itum est a nobis et laudabiliter firmatum, ut uno- quoque anno cum gloria et honore celebretur hæc sollemnitas in sancti sepulcri commemoratione, ita ut Sanctæ Mariæ cardinales ibi adveniant reveren- ter cum processione. Qui cum fuerint ad ecclesiæ introitum, *Tc Deum laudamus* intonent excelsa voce, tenentes manus invicem ad signum victoriæ habitæ Hierosolymæ ; inter quos etiam accedat subdiaconus cum lampade, accendens luminaria more consueto

mane et vespere. Finito autem officio, religiose c^t honorifice suscipiant majores tres solidos ex obe- dientie munere, duodecim denarios accipiant cum veglionibus custodes, duos item denarios habeat qui crucem bajulaverit auream, duos item accipiant pueri qui missæ officium fecerint. Tunc ante magistratum præterea sancimus, ut octo diebus ante solemnita- tem prænarratam, et octo postea ita sit pax et tre- gua per nostrum comitatum firma, quod omnes qui ad hanc sollemnitatem voluerint accedere, possint securi et sine molestia confluere undique. Quicumque vero ad illud sepulcrum, in quo Christi corpus dor- mixit, aliquo impedimento detentus accedere non poterit ; et ad hoc sepulcrum, ad ejus veram simili- tudinem factum, venerit sana mente et bona inten- tione, remissionem suorum tertie partis delictorum habeat, et ad laudem Hierosolymitani sepulcri hoc so retulisse cognoscat. Et si quis alicui venienti ad hanc nostri destinationem molestiam ingesserit ali- quam, anathematis gladio percussus incumbat, do- nec ad eandem ecclesiam hoc emendare recurrat. Stabilitur quoque et communi institutione a nobis laudatur, quatenus ibi sit mercatum annuale omnium rerum fluens et venale : ex quo nullus præsumat curaturam quærere, et in quo nullus audeat ultra unum stadium obtinere, nec quod commune est omnibus dent alicui vel ut proprium vendere, nec sui juris ullo modo dicere ; sed sicut communis est sollemnitas ad omnium animarum utilitatem, ita commune sit mercatum ad omnium corporalium rerum venditionem. Insuper etiam parochiam quam C llderatus et Deibertus, hujus ecclesiæ religiosi pres- byteri, se longe ante possedissee dicebant, eorum præ- cibus commotus, fratrum nostrorum Majoris Ecclesiæ cardinalium aliorumque hujus civitatis sapienti con- silio communicato, concedimus, damus et confir- mamus, ut prænominati presbyteri ecclesiæ Sancti Sepulcri, et eorum successores, de cætero prædictam parochiam habeant et possideant, scilicet casas Ni- gronis Marthæ, et Lanfranchi Littæ, et inde omnes domos usque ad domum Anselmi Mugeti : ex altera parte viæ casas Amhrosii de la Carzere, et inde omnes casas usque ad domum Romedii cancellarii, et ipsam domum ; ex altera vero parte domos Ro- zonis et Alberici et Arnaldi Faroli, et inde omnes domos usque ad casas Benzonis Amblatoris, et Valfredi fratris ejus, casas Lanfranchi et Marchi- sii Amblatorum, et inde omnes casas usque ad domos Otthonis de Samblatore, et Gratiani Cantoni, et ipsas domos Dionysii Dodonis et Petri Butelli, et Petri Gualasecca, et Lanterii Patellæ, ex altero la- tere ecclesiæ casas Homobeni de Calagana, Petri Patritii, et fratrum ejus Rolandi, et Alberti, Lanzo Ciogliæ, Petri Vexa, Alberti Buntaro, Petri Sama- ruga, Guiredi Bionoldi, Landulfi Clerici, Joannis Spata in Zotta.

Actum est hoc omnium Mediolanensium testimo-

nio, et confirmatione, anno ab Incarnatione Domini A nostri Jesu Christi millesimo centesimo, indictione octava, Idus Julii.

Ego Anselmus quartus, Dei gratia archiepiscopus firmavi et ss.

Ego Grosolanus indignus episc. laudavi et ss.

Ego Andreas presb. primicerius laudavi et ss.

Ego Landulfus, Dei gratia Nazarianæ ecclesiæ licet indignus præpositus laudavi et ss.

Ego Landulfus notarius, qui et dictus præpositus, laudavi et subsc.

Ego Anselmus archipresb. laudavi et ss.

Ego Henricus abbas Padulensis, laudavi et ss.

Ego Aliprandus cancellarius laudavi et ss.

Ego Dionysius presbyter laudavi et ss.

Ego presbyter Bonifacius laudavi et ss.

Ego presbyter Albertus laudavi et ss.

Ego presbyter Landulfus laudavi et ss.

Ego presbyter Henricus laudavi et ss.

Ego archidiaconus Tedaldus laudavi et ss.

Ego Rozo diaconus laudavi et ss.

Ego Darprandus diac. laudavi et ss.

Ego Henricus vice diac. laudavi et ss.

Ego Adam Mortariensis electus laudavi et ss.

Ego Guillelmus monasterii S. Ambrosii abbas indignus laud. et subsc.

Ego Joannes abbas S. Simpliciani laudavi et ss.

Ego Martinus monasterii S. Celsi indignus abbas laudavi et subsc.

Ego Arnaldus indignus abbas monasterii Sancti Dionysii laudavi et ss.

Ego Petrus monasterii S. Victoris indignus abbas C laudavi et ss.

Ego Atho monasterii S. Vincentii abbas laudavi et subsc.

Ego Ildericus presb. laud. et subsc.

Ego Daibertus presb. laudavi et ss.

Ego Guilielmus, episcopus Ticinensis Ecclesiæ, laudavi et ss.

Ego Lambertus prior Pontius laudavi et ss.

Ego Adam abbas monast. S. Coloceri laud. et ss.

Ego Rusticus, præpositus Blandatensis laudavi et subsc.

Ego Macarius, Domini Salvatoris monasterii abbas licet indignus, cum grege pusillo laud. ss.

Hoc Verecellarum clerus, decus Ecclesiarum, laudat cum populo laudibus egregio.

Novariæ clerus, super omnes urbes amœnus, asserit hæc scripta, Christi munimine dicta.

Sermodicus Padermensis monachus, super omnes laudo.

Jo. hoc festum Christi, quæ laudat quisque; fidelis.

Ego Arnaldus, prior monasterii S. Maioli, infra urbem Papiam siti, laudavi et ss.

III.

Privilegium pro ecclesia S. Mariæ de Calvenzano cum pertinentiis.

[BALUZ. Miscel. ed. Mansi, III, 6.]

In nomine Filii Dei, qui est summa veritas, An-

selmus, sola Dei misericordia Mediolanensis Ecclesiæ archiepiscopus.

Convenit nostro Christiano moderamini pia religione ac benevola compassione alacri mente poscentium animis assensum importire. Ideo ad nostram auctoritatem pertinet cunctos nostræ Ecclesiæ filios paterno affectu diligere et optatæ pietatis opem non denegare. Ex hoc enim lucri potissimum premium apud Deum omnium conditorem promeremur. Quapropter omnibus nostris fidelibus tam præsentibus quam et futuris notum fieri volumus quod nos in nostra Mediolanensi ecclesia cum nostris cardinalibus de nostrarum animarum salute disputantes, nostrorum fidelium, scilicet Arialdi et Lanfranci fratrum ac Alonis eorum consanguinei de Meregnano imploratu, Sanctæ Mariæ ecclesiam de Calvenzano, quam ex nostra ecclesia tenebant longo tempore, cum terra ac eorum, scilicet Arialdi et Lanfranci, proprii prædii decimis quas ad præsens concesserunt, et omnibus bonis quæ nunc habet et in perpetuum adipisci potuerit, sanctæ Cluniacensi ecclesiæ concessimus. Insuper volumus et laudamus quod si quis eorum hæredum vel alias quilibet homo de ecclesiis supra eorum prædium ædificatis vel ædificandis, aut eorum decimis, eo inspirante qui ubi vult spirat, prætaxatæ ecclesiæ conferre voluerit, conferat cum Dei benedictione et hac nostra concessione, eo scilicet ordine ut nostra præfata ecclesia de Calvenzano anodo absque penditio et conditione libera libere Cluniacensi cœnobio deserviat, et nullius alterius ecclesiæ ditioni in aliquo per infinita sæcula subiaceat. Quod si quis nostrorum successorum vel aliqua magna parvaque persona huic nostræ saluberrimæ concessionis contrarius extiterit, sit anathema maranatha, non habeat partem cum illo qui pro nobis crucifixus est in Golgotha, donec resipiscens ad satisfactionem et congruam penitentiam venerit, et sanctæ Cluniacensis ecclesiæ abbati et monachis qui pro tempore fuerint, satisfecerit. Quod ut verius firmiusque credatur, et a nostris posteris firmum et inconvulsum in perpetuum habeatur, hanc præsentem paginam ad testimonium propria manu firmavimus, et nostro Heriprando cancellario nostro sigillo, ut moris est, insigniri iussimus.

† Ego Anselmus, Dei gratia archiepiscopus, ad confirmandum subscripsi.

D Gothefridus archipresbyter subscripsi.

Ato archidiaconus subscripsi.

Arnulfus diaconus subscripsi.

Bonifatius presbyter subscripsi.

Tedaldus diaconus subscripsi.

Albertus presbyter subscripsi.

Rozo diaconus subscripsi.

Landulphus presbyter subscripsi.

Odelricus presbyter subscripsi.

Landulphus diaconus subscripsi.

Gnaltbertus diaconus subscripsi.

Aripbrandus cancellarius sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ.

ADDENDA

Post notitiam historicam, supra, col. 1299, 1300.

Qui sequitur Homiliarum Radulphi tomus primus, cum hucusque, licet undequaque conquisitus, nos fugisset, jam voluminis claudendo accingebamur, cum ex insperata in manus nostras venit hæc prior Ardentis lucubratio, volumini nostro duobus ab inde annis in ultimis plagulis hærenti finem impositura.

RADULPHI ARDENTIS

PICTAVI

Doctoris theologi perantiqui, illustrissimi Aquitanix ducis Gulielmi, hujus nominis quarti, concionatoris disertissimi

IN

EPISTOLAS ET EVANGELIA DOMINICALIA HOMILIÆ

Ecclesiasticis omnibus animarum curam gerentibus plurimum necessariae et ante annos prope quingentos ab auctore conscriptæ, nunc primum in lucem editæ.

(Parisiis, apud Claudium Fremy, via Jacobæa, insigne D. Martini. — 1564, in-12).

EPISTOLA NUNCUPATORIA

Reverendo Patri Joanni Coquo abbati Morimundi ac doctori theologo Pariensi, Claudius FREMY salutem et pacem per Christum exoptat.

Compertum habes, abbas prudentissime, quantus his nostris depravatis temporibus scripturientium sit pruritus, quantaque scribendi luxuries et affectatio, ut magis de religione nostra Christiana eos mereri existimem, qui antiquorum patrum libros divino Spiritu afflatos, carie et vetustate consumptos, transcribunt, repurgant, emungunt, suo candori restitunt, atque in lucem curant emittendos, quam istos qui philantiæ spiritu rapti, non sine magna nostrorum hominum jactura, suas fuitiles, vanas ac interdum noxias nœnias et quæstiones (quæ lites generant) obtrudunt: cum interim nihil nisi a veteribus prius dictum, verborum tantum ampullosa libertate absque sententiarum ullo pondere, nobis proponant. Quocirca cum plurimos veterum libros a blattis et tineis repurgandos suscepissem, maxime autem intellexissem has doctissimi Radulphi Ardentis homilias ante 500 annos apud suos habitas, non paucorum eorumque doctorum, ac piorum hominum calculis comprobari, omnem laborem ac studium in his transcribendis preloque committendis adhibui. His etenim quo pacto justitiæ sese assuefacere quis debeat continetur. Docet quippe noster Ardens unicuique suum esse reddendum: utpote Deo religionem, nobis munditiam, parentibus honorem; domesticis providentiam, majoribus obedientiam, minoribus gubernationem, æqualibus societatem, bonis dilectionem, malis correctionem, oppressis misericordiam, omnibus autem æquitatem. His denique homiliis instrumur quo pacto dilectio proximi sit conservanda. Quæ (ut nostri Ardentis verbis utar) Deum nobis reddit propitium, proximos benevolos efficit, inimicos reconciat, diabolum superat, malum ignorat, adversa æquanimiter portat, prospera sapienter temperat, omnia communicat, et nunquam excidit. Quod meum reputans, lubenti animo illas edendas curavi, tum ut populus Christianus et Catholicus in illa unione, charitate et dilectione, quam a parentibus antiquis acce-

pi!, permaneat : tum ut tantum auctoris scriptis hæ nostri seculi sectæ ac dissentionis pestes, quæ in dies, magis ac magis pullulant, radicitus evellantur. Decevi autem apud me tibi antiquitatis et pietatis amantissimo, illas credere, ut harum patrocinium suscipias. Quod si egeris, quæ restant illius Ardentis opera brevi accipies. Servet te Deus Opt. Max. abbatum decus, ecclesiæ suæ sanctæ multo tempore incolumen. Vale. Parisiis Nonis Maii 1564.

AUCTORIS VITÆ

EX EJUSDEM LIBRIS EXCERPTA.

Radulphus Ardens, Pictavus, viculo qui vulgo Beaulieu dicitur, in agro Berchoratum, quorum Plinius, meminit lib. iv, cap. 19 Claris parentibus et per quam nobilibus ortus, subinde a pueris libris operam dedit. In quibus (ut erat ingenii ardentis) ita profecit, ut ante tricesimum suæ ætatis annum doctoris theologi assequeretur gradum. Fuit in docendo in scholis promptus, et in declamando ad populum in templis (maxime in ecclesia cui præfuit) assiduus, unde celebrior factus, à Guillelmo iv. Aquitanorum duce, in curiam, ut de se scribit in prologo raptus, has homilias inter arma descripsit, dum interesset principi a consiliis et concionibus. Scripsit sermone equidem dulci atque facundo :

Homiliarum de tempore et de sanctis lib. ii.

Item grande opus quod Speculum Ardentis inscripsit A quatuordecim lib, distinctum. Habetur Berchorii in bibliotheca Franciscanorum, nondum typis excusum.

Item epistolarum lib. ii.

Item Historiam sui temporis, nempe Belli Godofredi de Buillon in Saracenos, cui assecla duris Aquitanis interfuit.

Scripsit pleraque alia, ut ipse de se testatur in suo Speculo. Floruit vero circa tempora Philippi primi Francorum regis, ab anno Domini 1040 usque ad 1100.

(1) Vide Notitiam litterariam in Radulphum, supra, col. 1299.

PARS PRIMA.

HOMILIA PRIMA.

DOMINICA PRIMA ADVENTUS.

Hora est jam nos de somno surgere (Rom. xiii), etc. His verbis, fratres charissimi, hortatur nos Apostolus, ut ad secundum Filii Dei adventum præparemur. Duo quippe sunt ejus adventus visibiles : primus præterit, secundus venturus est. Primus fuit in humilitate, secundus erit in majestate. Primus fuit occultus, secundus erit apertus. Primus misericordie fuit : secundus erit justitiæ. In primo venit judicandus ; in secundo veniet judicaturus. In primo venit vocare peccatores per misericordiam, in secundo veniet reddere unicuique quod meruit per justitiam. Ad hunc ergo vigilanter expectandum exhortatur nos Apostolus hoc modo : Primo monet nos surgere a somno. Secundo subdit causam quare cito surgendum sit. Tercio ostendit quomodo ab isto somno surgatur. Monens ergo nos surgere, ait : *Hora est jam nos de somno surgere.* In quo, fratres, considerandum nobis est quis sit iste somnus, et quæ sit hora surgendi. Est autem somnus triplex : Primus est naturæ, secundus mortis, tertius peccati. De primo dicit poeta :

Quod caret alterna requie, durabile non est.

(Ovid. Her. ep. I, vers. 89).

De secundo dicit Apostolus : *Nolo vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini sicut et cæteri qui spem non habent (I Thess. iv), vocans*

A mortuos dormientes, quoniam Deo non pereunt corpora nostra moriendo, sed mutantur in melius, quoniam quantum facile est alicui excitare dormientem, tam facile, imo facilius est Deo excitare defunctum. Unde ipse Dominus ait : *Lazarus amicus noster dormit, sed vado ut a somno excitem illum (Joan. x).* De tertio legitur : *Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et excitabit te Christus (Ephes. v).* Vocat dormientes et mortuos qui in peccatis mortalibus perseverant, et convenienter, quoniam bene dormit qui non sentit quam male dormiat. Sicut enim dormiens clausis oculis, non cavet ne quid sibi mali inferatur, ita dormiens in peccatis, clausis oculis rationis, non cavet sibi a gehenna quæ ei paratur. Ab hoc ergo peccati somno hortatur nos Apostolus surgere, dicens : *Hora est jam nos de somno surgere.* Porro hora est, alia tempestiva, alia sera, alia infructuosa. Hora tempestiva est, ut, dum vivimus, dum valemus, dum peccare possumus, peccare cessemus. Unde Apostolus : *Operemur bonum, fratres, dum tempus habemus (Gal. vi).* Hora sera, est hora mortis. Unde Augustinus : *Age penitentiam dum sanus et securus es ; quia penitentiam egisti, dum peccare potuisti ; si vero vis agere penitentiam cum jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa.* Non negatur tamen hic fratres qui in fine veram possit consequi misericordiam, qui veram habuerit contritionem cum scriptum sit : « Pœ-

nitentia quantumcunque sera, non est infructuosa;» et : « quacunq[ue] hora peccator ingemuerit, vita vivet (*Ezech. xviii*) » Sed quoniam vix vel raro in fine datur peccatori vera contritio: alius enim exigentibus peccatis morte prævenitur, alius ex gravitate infirmitatis amittit memoriam, alius loquellam, alius plus dolet temporalia nimis amata relinquere quam peccata commisisse, hinc contingit quod rari in fine vere pœniteant Sed ei si quis vere pœniteat, trans-eundum tamen est ei per purgatorium ignem, qui excedit omnem quæ hic sentiri possit asperitatem. Hora vero infructuosa est pœnitere post mortem. Pœnitebunt quidem damnati in inferno, et valde pœnitebunt, sed illa pœnitentia non erit eis ad remedium indulgentiæ, sed ad augmentum pœnæ. Pœnitentes namque plangent et dicent: « Operari dum licuit, voluntas mihi defuit. Nunc voluntas tribuitur, sed facultas adimitur. » Itaque, fratres, dum licet, pœniteamus, et bona operemur, dum dies est, quia venit nox in qua nemo potest operari (*Joan. ix*). Tunc enim tempus erit non serendi, sed metendi.

Sequitur pars secunda, in qua ostendit Apostolus causam quare a somno peccati cito surgere debeamus, dicens : *Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus*, id est quam cum ad fidem vocati fuimus. Ac si dicat : Cito, fratres, a somno peccati surgere debemus, quoniam jam instat tempus salutis nostræ. Tempus autem, fratres, nostræ salutis est, vel dies mortis uniuscujusque, in qua anima induitur stola incorruptionis, vel dies iudicii, in qua corpus cum anima stola gaudebit immortalitatis. Hæc vero dies jam prope est, quoniam et si dies iudicii quibusdam videtur remotior, tamen unicuique dies mortis suæ instat propinquior. Et in quo puncto quis exibat de sæculo, in eo est iudicandus a Domino. Unde Salomon : *Ubi cumq[ue] lignum ceciderit, sive ad austrum, sive ad aquilonem ibi erit* (*Eccl. xi*). Surgamus igitur fratres, surgamus de sæce peccatorum nostrorum, dum possumus, quoniam jam aderit tempus in quo non poterimus. Nemo confidat de juventute sua, quoniam juxta Evangelium quosdam Deus vocat in prima vigilia, id est in pueritia, alios in secunda vigilia, id est in juventute, alios in tertia vigilia, id est in virili ætate, alios in quarta, id est in senectute. Nemo dicat : « Cum senex fuero, pœnitentiam agam. » Nam quis dedit tibi tantum spatium vitæ? Et quotidie pueri moriuntur : et si tu vivere non potes, hæc est senectus tua. Heu, quam multos subita mors prævenit. Et reperitur in lecto gelidus, qui modo sanus erat. Ideo enim, fratres, Deus nos mortis nostræ terminum ignoscere voluit, ut semper timeamus, semper mortem expectaremus, et ad eam suscipiendam præpararemur. Convertimini igitur fratres, convertimini, dum licet. Nam differentibus hæc contingunt, quod aut a morte præveniuntur, aut a cupiditate impediuntur. A morte præveniuntur qui, antequam putarent, sine testamento et sine emendatione moriuntur; a cupiditate impediuntur,

qui consuetudine cupiditatum impediti, nec in senectute corriguntur. Præparemur igitur, fratres, ad mortem, antequam veniat et vincamus cupiditatem antequam in consuetudinem dureseat. Vigilemus, quoniam nescimus diem neque horam (*Matth. xxv*), quoniam dies Domini sicut fur in nocte ita venit (*I Thess. v*). Aliam causam quare surgere debemus, subdit Apostolus, dicens : *Nox præcessit, dies autem appropinquavit*. Vocat autem, fratres, hic noctem, tenebras ignorantie, vel peccati, quæ præcesserunt adventum Christi; diem vero, tempus gratiæ, in quo nuptiæ Christi et Ecclesiæ incipiunt celebrari. Ut ergo, fratres, tempori gratiæ et nuptiarum concordet et concolores simus, a tenebris peccatorum surgamus. Unde et subdit :

Abjiciamus ergo opera tenebrarum. Est autem, fratres, hæc pars tertia, in qua ostendit Apostolus quomodo a somno peccatorum sit surgendum. Hoc autem fit per pœnitentiam, declinando scilicet a malo, et faciendo bonum, fugiendo vitia et sequendo virtutes. Itaque, fratres, secundum præceptum Apostoli, *abjiciamus opera tenebrarum, et induamur arma lucis*. Dicuntur autem peccata opera tenebrarum triplici ratione : tum quia qui male agit, odit lucem naturaliter. Unde et primus homo, post peccatum, se sub ficu abscondit; tum quoniam peccata mentem excæcant interius, unde Dominus : *Qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat* (*Joan. xii*); tum quoniam ad exteriores tenebras, id est infernales, pertrahunt. Econtrario, bona dicuntur arma lucis; Arma, quia per ea diabolus repellimus et expugnamus; lucis tum quoniam bene operans, non habet necesse sese recondere. Qui, et si ob humilitatem quandoque se recondat, si in opera reperitur, non habet unde erubescat, tum quoniam mentem illuminat, tum quoniam ad lucem non ducunt sempiternam. His itaque, fratres, armis lucis induamur, et sicut in die honeste ambulemus, ut in nuptiis Christi, cum nuptiali veste nos exhibeamus. Quæ vero sint opera tenebrarum, enumerat Apostolus dicens : *Non in commensationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis, non in contentione et emulatione*. Est autem commensatio superflua frequens et luxuriosa epulatio, nec in mensura, nec in tempore, nec in modo modum observans. Hæc fuit causa Sodomitis ut cederent in luxuriam abominationis. Hæc fecit Israelita manna fastidire, et malo suo carnes postulare. Unde scriptum est : *Adhuc cæcæ eorum erant in ore ipsorum, et ira Dei descendit super eos* (*Psal. lxxvii*). Ebrietas est mentis alienatio, ex potu intemperato proveniens. Hæc virilia Noe nudavit (*Gen. ix*), hæc Lot filius miscuit (*Gen. xix*). Hæc hominem a se alienat, officio membrorum privat, in multa crimina præcipitat. Per cubilia vero hic intelligimus somnolentiam et torporem, quæ hominem emolliunt et enervant, et in vana pravaque desideria præcipitant, secundum illud Sapientis : *In desideriis est omnis otiosus* (*Prov. xxi*). Nam ubi desidia, ibi vana desideria,

Sane cibus et potus et somnus sumendi sunt cum temperantia, sicut medicamenta, loco, tempore, modo et mensura; et sic sumpta juvant, alias nocent. Per impudicitiam quoque intelligimus hic omnem luxuriam, quæ sit præter legitimum complexum, ut fornicationem, adulterium, mœchiam, incestum, Sodomiticam luxuriam. Amor etiam usus propriæ mulieris intemperatus crimen habet. Hæc autem quæ diximus quatuor vitia corporalia, tripliciter nocent: Animam damnant, corpori infirmitates generant, res paternas dilapidant. Contentio vero est impugnatio veritatis, per confidentiam clamoris. Verum, ut ait alibi Apostolus: *Servum Dei non oportet litigare II Tim. II*. Si tua nil refert, cede contententi. Si vero refert, cum ratione age, contentionem fuge. Emulatio est perversitas mentis de bono alterius dolentis, et de damno gaudentis. Hæc, fratres, tanto nobis fugienda est, quanto plus est opposita charitati, quæ novit *gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus (Rom. XII)*. Est autem quædam æmulatio bona, æmulari scilicet bonum alterius per imitationem. Unde Apostolus: *Æmulamini charismata meliora (I Cor. XII)*. Postquam vero Apostolus vitia a corpore, ab ore et a mente jussit removenda, jubet non virtutes prædictis vitiis contrarias induere, dicens: *Sed induimus Dominum Jesum Christum*, id est novitatem ejus, eum scilicet imitando. Itaque, fratres, dum licet, cum omni celeritate vitia abjiciamus, et eorum virtutes contrarias induamus, abstinentiam, sobrietatem, et vigilantiam, castimoniam, pacem, charitatem sectemur, ut his ornati Christo venienti ad nuptias securi obviamus, ut eum eo in æternum regnare valeamus, ipso largiente, cujus Adventum hodie celebramus, Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA II.

DOMINICA PRIMA ADVENTUS.

Initium Evangelii Jesu Christi Filii Dei, sicut scriptum est in Isaia propheta (Marc. I), et reliqua. Sicut audistis, fratres charissimi, Marcus evangelista, Evangelium suum incipit a præcursione Joannis. Et quare hoc faciat statim in exordio reddit causam cum dixit: *Initium Evangelii Jesu Christi*, etc. Facit itaque tria: Primo dicit præmisionem Joannis esse initium Evangelii, secundo idem probat prophetica auctoritate, tertio demonstrat quomodo Joannes Christo viam præparavit. Inchoans ergo ait: *Initium Evangelii Jesu Christi*, subaudis, hoc est quod scilicet Joannes ante Christum præmissus est. In quo, fratres, tria consideranda sunt: Quid sit Evangelium, et quare dicatur Jesu Christi Filii Dei, et quomodo exordium a Joanne habuerit. Est igitur Evangelium bona annuntiatio de fide et moribus ad salutem. Ostenditur autem in hac definitione unde dicatur Evangelium, et de quibus sit, et ad quem finem ducat. Unde dicatur, ostenditur per nominis etymologiam, Evan-

gelium enim *bona annuntiatio* interpretatur, ab ep[istola] quod est *bonum*, et angelos (ἄγγελοι), quod *nuntium* dicitur. De quibus sit ostenditur, cum subjungitur, de fide et moribus. Est enim Evangelium de fide trini et unius Dei, et de mysterio Incarnationis Filii, et de cæteris articulis fidei, quæ in Symbolo continentur. Est et de moribus, id est de doctrina recte vivendi. Ad quem vero finem nos ducat, declaratur cum dicitur, ad salutem. Per fidem enim veram et bonam vitam ducit nos in salutem æternam. Non enim, fratres, sufficit fides sine moribus bonis, nec boni mores sine fide. Fidem enim habet diabolus, sed non habet bonos mores. Et gentilis aliquis vel Judæus habet bonos mores, sed non habet fidem; et ita uterque reprobatur. Sed si quis habet fidem et bonos mores, procul dubio ad salutem tendit. Et quæ, fratres mei, quæ annuntiatio potest esse melior quam annuntiare illa per quæ perpetua salus habetur. Itaque, fratres, semper Evangelium et auribus captemus, et corde teneamus, et ore pronuntiemus, et operibus impleamus. Quid enim insanius quam, contempto vitæ verbo, aures fabulis scurrilibus et detractionibus aperire? Quid insanius quam, contempto Evangelio, buccolica carmina, comœdias et cæteras vanitates legere et docere. Talibus quippe Veritas dicit *Qui est ex Deo, verba Dei audit; propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis (Joan. VIII)*. Et quare Evangelium dicitur Jesu Christi Filii Dei? Quia et si plures sint Evangelii scriptores, tamen solius Christi est Evangelium, tanquam auctoris, materiæ et promulgatoris. Ex eo namque et de eo, et per eum, habemus Evangelium: Unde Paulus Evangelium, non ab homine, neque per hominem, sed per revelationem Jesu Christi se accepisse gloriatur (*Gal. I*). In quo, fratres, super omnes doctrinas Evangelii prærogativa demonstratur, quæ non solum sua honestate et utilitate sublimatur, sed etiam dignitate auctoris, materiæ, et promulgatoris, Jesu scilicet Christi Filii Dei, commendatur. Exorsus est autem Joannes Evangelium primus prædicare, quoniam ministerium Trinitatis et Incarnationis præcedentibus obvelatum, aperte prædicavit, dum et Agnum tollentem mundi peccata demonstravit (*Joan. I*); et super ipsum baptismatum Patrum in voce, in columba Spiritum intellexit (*Matth. III*). Pœnitentiam quoque, et cælorum regnum, antiquis inauditum prædicavit. *Pœnitentiam*, inquit, *agite, appropinquavit enim regnum cælorum (ibid.)*.

Sequitur pars secunda, in qua probat evangelista testimonio prophetæ præcursionem Joannis initium esse Evangelii, juxta id quod Dominus in Evangelio ait: *Lex et prophetæ usque ad Joannem (Matth. XI)*, quasi diceret: A Joanne incipit Evangelium. Hoc ergo est quod ait propheta loquens in persona Patris ad Filium: *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem*, id est ante præsentiam sive notitiam tuam. Sane angelus, id est nuntius, tria facit: Domini adventum præcedit; non suam, sed Domini aucto-

ritatem gerit; non sibi, sed Domino hospitium parat et honorem quærit. Sic Joannes adventum Christi tanquam præcursor præcessit, juxta quod angelus prædixerat de eo : *Ipse præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ (Luc. i)*. Non suam, sed Christi auctoritatem prædicavit. Non sum, inquit, ego Christus, non sum sponsus, sed amicus sponsi. Non sibi, sed Domino viam et hospitium præparavit. Unde et sequitur : *Qui præparavit viam tuam ante te*. Præparavit enim Joannes Christo viam prædicando, baptizando, demonstrando. Non solum autem Joannes, sed etiam quilibet prædicator, et quilibet fidelis, qui verbum vitæ peccatoribus annuntiat, angelus Dei dici potest, dum ei viam et hospitium in cordibus hominum præparat. Unde Malachias : *Labia, inquit, sacerdotis custodiunt scientiam et legem requirunt de ore ejus; angelus enim Domini exercituum est (Mal. ii)*. Itaque, fratres, nos qui novimus legem Dei, aliis annuntiare non cessemus, et ei viam ad corda hominum præparemus, non nostrum, sed ejus honorem in omnibus quæramus, ut officio et nomine angelorum digni esse mereamur. Ad quod nos hortatur Psalmista dicens : *Iter facite et qui ascendit super occasum : Dominus nomen illi (Psal. lxxvii)*. Super occasum Dominus ascendit, cum mortem resurgendo superavit. Huic iter facimus, dum verbum ejus aliis annuntiamus. Nam prædicatione personante ad aurem, Dominus venit ad mentem. Unde et sequitur : *Vox clamantis in deserto*. Porro vox habet tria : præcedit verbum, significat verbum, cito transit, verbo in corde permanente. Ita, fratres, Joannes fuit vox olamantis. Præcurrit verbum Dei, illud prædicando et demonstrando significavit. Cito ejus prædicatio et opinio transiit, verbo Dei semper permanente. Clamabat autem in deserto Judææ, scilicet ab omni bono jam desertæ, in qua non sata virtutum, sed spinæ vitiorum crescebant, et monstra scelerum, non imago Dei habitabat. Non solum autem Joannes, sed et nos, fratres, vox clamantis sumus, si in deserto hujus mundi peccatores increpamus, si eos comminatione gehennæ terremus, si verbum Dei, in cordibus eorum, verbo et exemplo seminamus. Quid clamabat : *Parate viam Domini, rectus facite semitas ejus*. Una est via magna, per quam multi vadunt. Semitæ sunt plures, angustæ et compendiosæ. Via igitur est Christiana religio, per quam plures ad Deum vadunt, et Deus ad plures venit. Semitæ sunt compendiosi et arcti modi vivendi, ut vita eremitica, claustralis et reclusa. Utræque, fratres, debent parari, ut quatuor habeant, directionem, æqualitatem, rectitudinem, et planitiem. Directionem finis ut ad Christum ducat, qui est finis ad justitiam omni credenti. Nisi enim ad Christum ducat, non est via, sed invium. Propter hoc ait propheta : *Rectas facite semitas ejus*. Æqualitatem, ut scilicet non eleveetur per montes superbiæ, nec præcipitetur

A per valles desperationis. Propter hoc subjungit propheta : *Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur (Isa. xl)*, ut scilicet æqualitas inter præsumptionem et desperationem teneatur. Rectitudinem, ut scilicet, nec ad dexteram declinent, nec ad sinistram, sed mediocriter teneant. Ita scilicet teneant rectitudinem justitiæ, quod non declinent a dextris ad nimiam laxitatem, nec a sinistris ad crudelitatem. Ita teneant fortitudinem quod non dedinent ad audaciam, nec ad timiditatem. Ita teneant sapientiam, quod non declinent ad calliditatem, nec ad simplicitatem. Ita teneant temperantiam, quod non declinent ad nimietatem, nec ad minoritatem. Ita teneant largitatem, quod non declinent ad prodigalitatem, nec ad avaritiam. Ita castigent corpus, quod non luxuriat, nec deficiat, Quid plura? Ita teneant virtutes, quod vitia evitent collateralia. Propter hoc ergo subjungit Isaias : *Et erunt prava in directa (Ibid.)*, ut scilicet torturis ablati, sola rectitudo teneatur. Planitiem, ut scilicet non habeat paludes voluptatum et libidinum, nec scrupulos sæcularium sollicitudinum. Quid enim, fratres mei, quid sunt voluptates et libidines, nisi quædam paludes quæ animam maculant et retardant? Et quid sunt sollicitudines hujus mundi, nisi quædam offendicula, quæ animam præcipitant vel retardant? Propter hoc ergo ait propheta : *Et aspera in vias planas (Ibid.)*. Sequitur pars tertia, in qua ostendit Evangelista quomodo secundum præfatum Isaiæ testimonium, Joannes Christo præparaverit viam dicens : *Fuit Joannes in deserto prædicans et baptizans baptismum (1)* *pœnitentiæ in remissionem peccatorum*. Joannes quippe more boni prædicatoris. non solum verbo, sed etiam exemplo viam Christo præparavit. Et prius in se, post in aliis : In se, viam Christo præparavit, unde sanctitatem ejus exponit evangelista : *Fuit, inquit, Joannes in deserto*. In aliis, viam Christo præparavit, unde et plures ad eum confluxisse referuntur, cum dicitur : *Et egrediebatur ad eum omnis Judææ regio, etc.* Præcurrit igitur lucerna lucens prædicando ea quæ Christus erat prædicaturus. Christus siquidem erat prædicaturus mundo pœnitentiam, baptismum, utramque sui naturam, moralem doctrinam, secundum adventum, gloriam justorum et pœnam reproborum. Omnia hæc præcursor prænuntiavit. Pœnitentiam namque non solum prædicavit dicens : *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, sed etiam in se exemplo demonstravit, in asperitate loci, vestitus, et victus. Loci, quia habitavit in deserto solitarius, qui locus est conveniens pœnitentibus, tum ne cohabitationem sæcularium ad pristina peccata relabantur. Unde et David, *Ecce, inquit, elongavi fugiens, et mansi in solitudine (Psal. lvi)*, tum quia fecerunt se cohabitatione hominum indignos, quia malo exemplo corruerunt, justa quod Cain post fratricidium profugus fuisse narratur (*Gen. iv*). Vestitus, quia erat vestitus vilis

(1*) Vulg. solum habet *prædicans baptismum*.

cameli, et zona pellicea circa lumbos ejus. Pili enim camelorum et cilicium signa sunt pœnitentiæ, tum propter asperitatem et punctationem, tum quia signa sunt tunicarum pellicearum, quibus induti primi parentes a paradiso exclusi sunt (*Gen. iii*). Zona pellicea signum est pœnitentiæ, tum propter duritiam et asperitatem, tum propter restrictionis luxuriæ significationem. Victus, quia *mel sylvestre et locustas edebat*. Victus enim vilis, crudus et imparatus decet pœnitentes, qui per ingluviem sæpius peccaverunt. Si ergo, fratres, Joannes ab utero sanctificatus, tanta asperitate se castigavit, quid nos miseri peccatores lacere debemus? Baptismum quoque non solum prædicavit, sed etiam pluribus dedit, non quod peccata dimitteret, sed quia ad pœnitentiam homines monebat, et ad baptismum assuefaciebat. Utramque naturam Christi prædicavit, et etiam ipsum demonstravit: *Ecce, inquit, Agnus Dei, et qui post me venit, ante me factus est (Joan. i)*. Moraliter quoque instruxit dicens: *Qui habet duas tunicas, det non habenti. Et qui habet escas similiter faciat. (Luc. iii)*. Secundum vero adventum prædicavit dicens: *Jam securis ad radicem arboris posita est (Ibid.)*. Justorum etiam glorificationem, et reproborum damnationem prædicavit dicens: *Et ventilabrum in manu ejus, et purgavit aream suam. Grana ponet in horreum suum, paleas vero comburet igni inextinguibili (Ibid.)*. Per grana, fratres, significantur boni, quia sui unione consuevit corpus Christi, id est Ecclesiam, et quia eis pascitur et delectatur Deus, et quia digni sunt reservatione. Per paleas exprimuntur mali, quia leves vento vanitatis et superbiæ, quia aridi, sine rore gratiæ, quia sunt apti soli flammæ. Utrique tamen, sicut palea et grana de eodem nascuntur semine, simul crescunt, simul colliguntur et jactantur, tamen in area, id est in judicio, summi judicis ventilabro discernentur, et ibunt illi in gehennam, isti in vitam æternam. Quibus merito et præmio nos adunare dignetur Dominus noster. Amen.

HOMILIA III.

DOMINICA SECUNDA ADVENTUS.

Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt (Rom. xv), etc. In hac Lectione, fratres charissimi, ad tria nos hortatur Apostolus, ut scilicet habeamus in adversis spem, in fidei confessione unanimitatem, in charitate proximorum susceptionem. Monet igitur nos auctoritate sacræ Scripturæ, ut in adversis spem habeamus, dicens, *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*. Sed dices: Quomodo adulterium David, superbia Saul, effeminatio Salomonis, et cætera mala quæ in Scriptura legimus, ad nostram pertinent doctrinam? Pertinent, fratres mei, si intentionem scribentis consideremus. Scribuntur enim in sacra Scriptura diversa intentione quatuor, mala, bona, supplicia et præmia. Mala scripta sunt ad cavendum, bona ad imitandum, supplicia ad deterrendum, præmia ad imitandum. Ergo adulterium David et cætera pec-

cata scripta sunt ad cavendum. Et si forte contigerit nos in illa cadere, non desperemus, sed exemplo David ad remedium pœnitentiæ recurramus. Quomodo valent ad nostram doctrinam quæ scripta sunt? *Ut per patientiam, inquit, et consolationem Scripturarum, id est quæ leguntur in Scripturis, spem habeamus*. Similiter potuit dicere, ut per comminationem Scripturarum habeamus timorem. Sicut enim Scriptura sacra dolentibus promittit spem, ita vane gaudentibus timorem. Si ergo doles in adversis, non desperes, sed lege quantam patientiam habuit Job in adversis, et quantam Dominus exhibuit ei consolationem, et habebis spem, ut per similem patientiam, ad similem venias consolationem. Si gaudes in prosperis, noli præsumere, sed lege quantam prosperitatem habuit Salomon, et ad quantam inde prolapsus est ignominiam, et habebis timorem, ne per similem prosperitatem, ad similem venias ignominiam. Sed quia ad fratres affictos loquebatur Apostolus, de sola patientia et spe facit mentionem. Sed quia sola spes non sufficit ad salutem, sequitur secunda pars, in qua optat eis dari a Deo consolatore in fidei confessione unanimitatem, dicens: *Deus autem solatii det vobis sapere*. Sed quia quidam male sapiunt, alii plusquam oportet sapiunt, subdit *secundum Jesum Christum*. Sed quia iterum quidam hæretici et schismatici dicentes se sapere secundum Jesum Christum, seindunt fidem Christi, addit *idipsum*, id est unum idem. Sed quia iterum quidam bene sapiunt, sed rudes et errantes erudire contemunt, subdit *in alterutrum*. Non enim sufficit nobis, ut nobis bene sapiamus, nisi et aliis bona bene sapiamus. Qui enim talentum sapientiæ abscondit, juxta Evangelicam parabolam reprohatur (*Matth. xxv*). Unde et scriptum est. *Ne retineas verbum in tempore salutis (Eccli. iv)*. Et iterum: *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis (Prov. xi)*. Itaque, fratres, qui bene sapit, aliis bene sapiat; qui scit corrigere, errantem corrigat; qui scit bene consulere, inconsulto consulat. Nam si vides errantes et taces, tot animarum reus es, quot potuisti ab errore liberare. Et ad quid est nobis utile sapere secundum Jesum Christum, idipsum in alterutrum? *Ut unanimes, inquit, uno ore honorificetis Deum, et Patrem Domini nostri Jesu Christi*. Sicut fratres, non sufficit nobis uno ore confiteri Deum, nisi confiteamur ipsum et uno corde, ita non sufficit uno corde confiteri eum, nisi confiteamur ipsum et uno ore, maxime quando fides periclitatur. Si enim sola oris confessio sufficeret, non diceret Dominus per prophetam: *Populus hic labiis me honorat, eor autem eorum longe est a me (Isa. 29; Marc. vii)*. Si rursus sola confessio cordis sufficeret, sine oris confessione non diceret Dominus: *Qui me erubuerit, et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua (Luc. ix)*. Tam igitur oris quam mentis necessaria est confessio. Sicut Apostolus alibi dicit: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x)*. Quia vero confessio cordis et oris sine bona

operatione non sufficit habenti tempus bene operandi ideo dicitur: *Quia fides sine operibus mortua est (Jac. ii).*

Sequitur pars tertia, in qua subdit Apostolus charitatis operationem, dicens: *Propterea, ut scilicet perfecte honoretis Deum, suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos.* Suscipere est deficientem ne cadat subtus capere. Monet igitur Apostolus, fratres charissimi, ut fortis per charitatem suscipiat, debilem, sapiens incipientem, dives inopem, sanus infirmum, stans cadentem. Cum enim Deus posset omnes facere fortes, sapientes et divites, noluit. Sed voluit hos esse fortes, illos debiles, hos sapientes, illos insipientes, hos divites, illos pauperes. Si enim omnes essent fortes, sapientes et divites, alter alterius non indigeret. Rursus si omnes essent debiles, insipientes et pauperes, alter alteri non subveniret. Voluit ergo hos esse fortes, sapientes, vel divites, ut animas suas salvare possent, aliis per charitatem subveniundo. Voluit illos esse debiles vel insipientes, vel inopes, ut animas suas salvare possent, adversa per patientiam tolerando. Ille Dominus ait: *Pauperes semper habetis vobiscum, et cum volueritis, potestis eis beneficere (Marc. xiv).* Cum igitur egentes manent juxta abundantes, sunt eis aut materia bonæ operationis aut reprobationis. Quod autem sic nos invicem suscipere debemus, ostendit Apostolus exemplo Christi, qui in sua persona suscepit, non solum causam nostram, sed etiam naturam nostram. Cum enim esset sapiens, imo ipsa sapientia, suscepit insipientiam nostram. Cum esset dives omnium, suscepit paupertatem nostram. Hanc viam charitatis ostendit in se, ut per eam sequeremur se. Et hoc in honorem Dei, ut quemadmodum Christus in omnibus quæsit gloria Patris, non suam, ita et nos in omnibus Dei gloriam, non nostram quæramus. Suscepit autem infirmitatem non solum circumcisionis, id est Judæorum, ad quam secundum promissiones prophetarum fuit missus; imo etiam gentium, quibus non erat promissus. Unde utrique Deum debent honorare et glorificare. Et Judæi etiam de promissionis adimplentione; et gentes de insperatæ gratiæ collatione. Quod auctoritatibus prophetarum probat, dicens: *Sicut scriptum est: Propterea ait Filius patri: Confitebor tibi in gentibus, et nomini tuo cantabo, Et iterum: Lætamini gentes, cum plebe ejus, id est gentiles eum Judæis; et: Laudate Dominum, omnes gentes, etc.* Sicut autem Christus non solum propinquos Judæos, sed etiam gentiles longinquos suscepit; sic et nos, fratres, non solum propinquos nobis vel genere vel amicitia suscipiamus, sed etiam longinquos et peregrinos. Non enim propter nos solos tradidit Deus nobis bona sua, sed propter pauperes. Nec fecit nos dominos, sed dispensatores, præcipiens nobis ut, de suis rebus, suis filiis indigentibus provideamus. Qui enim res Dei retinens, sinit filios Dei egestate perire, quid, fratres mei, quid est auditurus a summo Judice, nisi illam terri-

blem vocem: *Ite, maledicti, in ignem æternum (Matth. xxv).* Et quare? *Esurii enim, et non dedistis manducare mihi de cæcis meis: Sitiivi, et de potu mee non dedistis mihi potum: Hospes eram, et in hospitium meum noluistis me suscipere: Nudus eram, et de vestibus meis non cooperuistis me (Ibid.).* Hæc igitur, fratres, hæc cogitemus, hæc in corde teneamus, et de rebus nobis a Deo commendatis, ipsum in pauperibus pascamus, vestiāmus, suscipiamus, ut æternam benedictionem ab eo suscipere mereamur. Amen.

HOMILIA IV.

DOMINICA SECUNDA ADVENTUS.

Erunt signa in sole, et luna et stellis et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris et fluctuum (Luc. xxi), etc. Pius et misericors Dominus et Redemptor noster, volens electos suos, in omnibus providos esse de secundo adventu suo in hac eos præmunit lectione. Qua ratione? triplici. Ut præscientia ejus esset eis ad certitudinem, ad vigilantiam, ad consolationem. Ad certitudinem, ut certius expectarent adventum suum, quam cæli et terræ permanentiam. Unde post subdit: *Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant; cælum et terra transibunt, id est mutabuntur in alium statum, verba autem mea non transibunt, quin scilicet omnia opere compleantur.* Ad vigilantiam, quoniam levius nocent ea quæ prævidentur, quam quæ non prævidentur. Unde ipse ait: *Vigilate, quia nescitis diem neque horam (Matth. xxv).* Ad consolationem, ut de certitudine adventus sui, inter miseras hujus sæculi, sumerent sibi consolationem. Unde post subdit: *Cum videritis hæc fieri, levate capita vestra, quia appropinquavit redemptio vestra.* Nam quam dulcis est, fratres mei, in terra miseriæ, recordatio patriæ! Primo igitur ponit Dominus signa sui adventus prænuntia: secundo ostendit quomodo ipse venturus est: tertio, quid boni in bonis proveniat: quarto, dicta per similitudinem declarat. *Ait ergo: Erunt signa in sole et luna.* Sicut prius Dominus signa adventus prænuntiavit, ut suis, qui in hoc mundo lugent, essent ad consolationem, ita reprobis, qui hic consolantur, essent ad confusionem. Unde ipse post subdit: *Arescentibus hominibus præ timore et expectatione quæ supervenient universo orbi.* Quia enim mali omnibus elementis abusi sunt, ab omnibus punientur, ut impleatur quod scriptum est: *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos (Sap. v).* Quia enim claritate solis et lunæ et stellarum abutebantur, videndo per ea quid concupiscerent et quid mali facerent, vertetur eis sol in tenebras, et luna in sanguinem, et stellæ cadent de cælo. Quia vero pace temporali per stultam securitatem abutebantur, fiet pressura gentium. Quia vero tranquillitate maris ad prædandum et rapiendum abutebantur, fiet confusio maris et fluctuum. Nam ut tradit Hieronymus in catalogo xv signorum quæ ex Hebræo transtulit, « prima die ascendet mare quadraginta cubitos super altiores montes

quasi murus; secunda vero tantum descendet, ut A
vix videri possit. * Rursus, quia bonis terræ per superfluitatem abutebantur, fiet eis, sicut idem evangelista superius dicit, terræ motus et fames. Quia aeris serenitate perinanem delectationem abutebantur, fient eis terrores de cælo, et tempestates. Quia salute corporum, vitiose vivendo, abutebantur, fient eis pestilentie, id est inæqualitates et corporum passiones. Porro istorum signorum quædam, fratres, jam cernimus: Nam pressuræ gentium quotidie fiunt, terræ motus in plerisque locis urbes diruunt, tempestates nos quotidie terriunt, pestilentie urbes hominibus evacuant. Et impletio istorum certos nos facit de impletionem cætorum. Ecce, fratres, tot mundi ruinæ, jam finem illius adesse denuntiant. Quare ergo illum diligimus? Quare cum cadente cadimus, et cum pereunte perimus? Si domus nostra ruinam minatur, fugimus, et quæ possumus de nostris salvamus. Ecce mundus cadit, ut quid ergo cum desiderio non relinquimus? Ut quid, quæ possumus, de ejus naufragio non salvamus? Salvemus ergo, fratres, salvemus dum licet, nos et nostra. Nos desiderio ad cælestia transeamus, nostra per manus inopum et afflictorum, ad cælestes thesauros transferamus. Sequitur: *Arescentibus hominibus præ timore et expectatione quæ supervenient universo orbi.* Arescent quidam mali, et timebunt instante jam judicio, sed frustra, cum non poterunt emendari. Nos ergo, fratres, dum emendari et emundari possumus, ab amore mundi arescimus, futura timeamus, et timentes caveamus. *Nam virtutes, inquit, cælorum movebuntur.* Quare? Non quia de se timeant, sed quia de severitate judicantis perhorrescent. Fratres, si angeli timebunt, si contremiscent, ut ait Job, columnæ cæli (*Job. xxvi*), quid facient peccatores? Si vero, ait Petrus, *vix justus salvabitur, impius et peccator ubi parebunt!* (*I Petr. iv.*)

Sequitur pars secunda, in qua ostendit Dominus quomodo ad judicium venturus est, dicens: *Et tunc videbit Filium hominis venientem in nubibus cæli, cum potestate magna et majestate.* Et qui videbunt? Omnes, tam boni quam mali, unde et Joannes: *Ecce venit cum nubibus cæli, et videbit eum omnis oculus.* (*Apoc. i*). Non enim veniet occultus, humilis, mitis, ut primo, sed potius apertus, altus et terribilis, ut ipse de se testatur; *Sicut fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem, sic erit adventus Filii hominis* (*Matth. xxiv*). Quem videbunt? Filium hominis. Solus enim Filius tunc apparebit judicaturus, qui primo fuit injuste judicatus, juxta illud: *Videbunt in quem pupugerunt* (*Apoc. i*), Judæi scilicet et gentiles, sed etiam et falsi Christiani (quod sine gemitu dicere nequeo) videbunt quem contempserunt, quem abnegaverunt, quem juraverunt, et pejeraverunt, et quem dedecoraverunt. Gloria vero divinitatis non videbunt reprobi, quia scriptum est;

« Tollatur impius ne videat gloriam Dei. » Videbunt autem venientem in nubibus, sicut ascendit cum nubibus ei ministrantibus, ejus gloriam ab impiis occultantibus. Cum potestate magna veniet, ante quem omnes potestates, cælestium, terrestrium et infernorum contremiscent. Cum potestate magna veniet, qui suo adventu omnia concutiet elementa, qui cælum et terram concremabit, et nova faciet omnia, qui conscientias hominum propalabit, qui solo nutu electos glorificabit, et reprobos in æternum cruciabit. Cum majestate quoque magna veniet, ad ejus gloriam sol obscurabitur, abscondita tenebrarum illuminabuntur, omnes electi illustrabuntur, et in ejus amore inflammabuntur. Hoc, fratres, hoc quotidie cogitemus, hoc pensemus, manifestemus hic immunditias conscientiarum nostrarum per confessionem ad veniam, ne ibi a Domino manifestentur ad confusionem et pœnam. Hic nos judicemus, ne ibi judicemur. Illic nos accusemus, ne ibi accusemur.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit Dominus quid boni tunc electis proveniet, dicens: *Illis autem fieri incipientibus, levate capita vestra, et exultate corda vestra* (2). Quare? quia appropinquavit redemptio vestra. Ac si dicat: Cum hæc videritis gaudete, quia cum finitur mundus (cui amici non estis), prope est salus æterna, quam desiderabatis. Redimet autem tunc nos, fratres, Redemptor noster a tribus miseriis, tam in anima quam in corpore, ab indigentia, ab afflictione, a morte. Redimet siquidem Dominus animam nostram ab indigentia sapientiæ et virtutis, dans eis totius sapientiæ et virtutis abundantiam. Redimet quoque eam ab afflictione passionum, timoris scilicet et tristitiæ, invidiæ, et cætarum, dans ei omnimodam securitatem, jucunditatem et amorem. Redimet etiam eam a morte malarum cogitationum et peccatorum, dans ei omnimodam munditiam et puritatem. Corpus quoque redimet ab indigentia ciborum, vestimentorum, cæterorumque temporalium, dans ei omnimodam sufficientiam. Redimet etiam illud ab afflictione morhorum, senectutis et gravitatis, dans ei omnifariam incorruptionem et agilitatem. Redimet quoque illud a morte, dans ei voram immortalitatem. O fratres mei, pensato quam ineffabiliter gaudebunt electi, quando veniet spes sua, desiderium suum, Deus et Dominus suus, quando transferet eos a valle lacrymarum ad altitudinem gaudiorum, ab exilio ad patriam, a miseria ad beatitudinem.

Sequitur pars quarta, in qua Dominus explanat dicta per similitudinem. *Videte, inquit, sicut necam et omnes arbores. Cum producunt jam ex se fructum, scitis quia prope est æstas. Ita et vos cum videritis hæc fieri, scitote quia prope est regnum Dei.* Comparat autem signa præcedentia adventum Christi, arborum fructificationi; æternitatem vero, æstati. Unde patet quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim

(2) Vulg. non habet *exhilarata corda vestra*.

pullulat, ut marcescat; ad hoc surgit, ut cadat. Aestas autem est calida, clara, fructuosa. Aeterna quoque beatitudo, erit calida calore charitatis, clara illuminatione verisolis, fructuosa messibus aeternae retributionis. Econtra, vita praesens est quasi hiens, quia est frigida, tenebrosa et sterilis. Frigida sine calore charitatis, tenebrosa ignorantia, tribulationibus et peccatis; sterilis, quia hic non metuntur, sed seruntur semine bonae operationis. Mali quoque, qui hic vacant somno et otio, sunt quasi piger, qui operari non valens propter frigus, mendicat in aestate, nec datur ei. Sic mali in futuro non metent, nisi quam in corte seminaverunt corruptionem. Boni vero, qui spe retributionis aeternae hic laborant, sunt quasi bonus agricola, qui spe messium in hieme per pluvias, grandines et nives seminat. Qui cum videt ficum caeterasque arbores pullulare, gaudet, sciens quod hiems jam transiit et aestas messium venit. Nos quoque, fratres, in spe caelestium gaudiorum per lacrymas peccatorum, et patientiam tribulationum, seminemus in spiritu, ut in resurrectione metamus de spiritu vitam aeternam, ut mereamur adunari eis quibus dicitur: *Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. Euntes ibant*, id est, de virtute in virtutem proficiebant, *et flebant*, tum de recordatione peccatorum, tum desiderio caelestium gaudiorum mittentes, id est praemittentes, *semina sua, venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos* (Psal. cxxv). Quod ipse praestare dignetur, qui vivit et regnat Deus in aeternum. Amen.

HOMILIA V.

DOMINICA TERTIA ADVENTUS.

Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei (I Cor. iv.) etc. Haec scribit, fratres charissimi, Apostolus ad Corinthios, in quibus non solum eos instruit, sed etiam nos. Sunt autem hujus lectionis quatuor partes. In prima parte arguit Corinthios de falsa opinione sacramentorum. Putabant enim sacramenta data a sanctioribus esse sanctiora, et a minus sanctis data, esse minus sancta. Unde et dicebant: *Ego sum Pauli, ego sum Cephæ, ego Apollo, ego Christi* baptismo baptizatus (I Cor. i): putantes quod baptizatus a meliori, melius esset baptizatus. Unde et scrutabantur curiosius vitas ministrorum. Istis sunt similes hodie quidam in Ecclesia, qui missas a concubinariis vel minus honestis sacerdotibus nolunt audire vel alia sacramenta sumere. Sed tam hi quam illi tripliciter peccabant, tum quia quod Dei solius est, hominibus attribuebant, tum quia de meritis judicabant, tum quia in hominibus gloriabantur, cum scriptum sit: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (II Cor. x.). Contra hos ergo loquens Apostolus dixerat superius: *Neque qui plantat, neque qui rigat aliquid est, sed qui incrementum dat Deus* (I Cor. iii.) id est, sicut plantans et rigans non sunt aliquid, quantum ad potestatem vivificandi et augmentandi

(3) Vulg. non hab. *ego qui melius novi quam vos.*

A arborem, sed solus Deus, ita nec qui praedicat, nec qui baptizat, sunt aliquid, quantum ad efficaciam sacramentorum, sed solus Deus, qui intus invisibiliter operatur. Unde et a Spiritu sancto dictum est Joanni: *Super quem videris Spiritum descendantem et manentem super eum, hic est qui baptizat*; (Joan. i) id est, hic et non alius habet auctoritatem baptizandi. Itaque qualiscunque sit minister, sacramenta eadem sunt, nec a meliori meliora, nec a minus bonis minus bona dantur. Hinc ergo ait Apostolus, *Sic nos existimet homo, ut ministros sacramentorum Christi*, non auctores, Nos enim tantum pueros immergimus fonte, et Deus baptizat. Nos tantum manum elevamus, et Deus benedicit. Nos tantum verba sacra proferimus, et Deus consecrat. Nos satisfactionem imponimus, et Deus absolvit. Sumus etiam *dispensatores mysteriorum Dei*, discernentes scilicet quis sit ligandus et quis solvendus, quis baptizandus et quis non, quis ordinandus sit sacerdos, et quis diaconus. Quamvis vero merita ministrorum nihil operentur ad efficaciam sacramentorum, tamen quia plus proficit exemplo fidelis in populo, quam infidelis, *hic*, id est in hac vita, *quaeritur ut quis inveniat fidelis inter dispensatores*.

Sequitur pars secunda, in qua ostendit Apostolus exemplo sui sana conscientia iudicium hominum esse parvipendendum. Quare? Quia iudicium hominum fallitur et fallit. Fallitur, quia saepe bonum iudicat esse malum, et malum bonum. Fallit, quia cum indignus a populo laudatur, saepe ob hoc interius gloriatur. Et ad hoc inducitur ut plus aliis de se credat quam sibi, cum scriptum sit: « Plus aliis de te, quam tu tibi credere noli. » Ait ergo Apostolus: *Mihi autem pro minimo est, ut a vobis iudicer, aut ab humano die, non tamen ait pro nihilo*. Quia quamvis fama et iudicium plebis de nobis sit vilipendendum nobis pro nobis, tamen propter profectum proximorum non est omnino negligendum. Sicut enim munda conscientia necessaria est ante Deum, ita munda fama ante proximum. Vel parum enim, vel nihil valet bona praedicatio, sine bono exemplo. Nam cujus vita despicitur, restat ut ejus praedicatio contemnatur? Unde Dominus, *Sic luceant opera vestra bona coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum qui in caelis est*. (Matth. v.) Hinc etiam dicitur: « Crudelis est qui famam negligit. » Itaque fama propter nos est negligenda, sed tamen propter profectum populi est quaerenda, *Sed neque*, inquit, *ego qui melius novi quam vos* (3), *me ipsum iudico*, id est, me esse bonum non affirmo. Ecce, fratres, ipse vas electionis, Paulus, non audeat affirmare se esse bonum. Quis ergo nostrum peccatorum praesumere audebit se esse bonum vel religiosum? *Qui autem*, inquit, *me iudicat*, id est opera mea, et cogitationes, solus invisibiliter discernit, *Dominus est*. Nihil, inquit, *mihi conscius sum*, id est conscientia mea non me remordet, *sed non ideo justificatus sum*. Num delicta quis intelligit? (Psal. xvm.) Et qui glo-

riatur, in domino gloriatur se mundum habere cor A
(1 Cor. i.)

Sequitur pars tertia, in qua nos prohibet Apostolus judicare. Tria sunt, fratres mei, de quibus nec debemus nec possumus judicare: De dubio scilicet facto, de dubia intentione, de dubio fine. Dubium factum est quando non vere scimus an quis fecerit aliquod factum. Dubia intentio est quando scimus esse factum, sed qua intentione factum sit nescimus, ut quando videmus aliquem loqui cum uxore alterius. Dubius finis est ut quando scimus esse factum, et mala intentione factum esse, sed tamen ignoramus an sit inde aliquis damnandus, vel veniam per pœnitentiam consecuturus: in quibus omnibus temerarium judicium cavere debemus: Etsi etiam hanc in pejorem partem magis declinare videantur, tamen nos in melius æstimationem nostram vertere debemus. Unde Apostolus: *Tu quis es qui judicas alienum servum? Suo domino stat, aut cadit. Stabit autem, potens est enim Deus statuere illum* (Rom. xiv.) Si vides præsbyterum loqui cum uxore alicujus, dic enim illi manu levata benedicere. Sunt autem quædam aperta et manifesta, de quibus nobis judicare permittitur. Unde Apostolus: « Sic non est inter vos qui judicet inter fratrem et fratrem. » Itaque, fratres, non aliena corda, vel intentiones quæ ignoramus, judicemus, sed nostras. Scriptum est enim: *Nolite judicare, et non judicabimini* (Matth. vii.) *Nolite condemnare, et non condemnabimini* (Luc. vi.) *Et si nosmetipsos judicaremus, non utique judicemur* (1 Cor. xi.) Ait ergo: *Nolite ante tempus judicare*. Ante tempus judicat, qui antequam sit de re certus judicat. Dum autem sumus in hac vita, aliorum cogitationes, opera et finis operum occulta sunt nobis, et ideo de eis judicare peccatum est.

Sequitur pars quarta, in qua ostendit Apostolus quando secure de nobis vel de aliis judicare poterimus. *Nolite, inquit, judicare, quoadusque veniat Dominus*. In quo, fratres, innuit quod tunc Deo omnia occulta nobis revelante judicabimus, si scilicet fuerimus de perfectis. Quatuor enim ordines erunt in judicio. Alii enim judicabunt, et non judicabuntur, ut perfecti. Alii judicabuntur et salvabuntur, ut mediocriter boni. Alii judicabuntur et damnabuntur, ut falsi Christiani. Alii non judicabuntur et damnabuntur, ut infideles. Unde Joannes: *Qui non credit, inquit, jam judicatus est. Illuminabit autem tunc Dominus abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium* (Joan. iii.) id est occulta facta et etiam cogitationes occultas propalabit, tam honorum quam malorum. Tunc, fratres, patebunt occulta ad altera, occultæ turpitudines, et ignominie, quæ fiunt in tenebris et in cubilibus. Tunc etiam patebunt occulta turpium voluntatum, quamvis non venerint ad effectum. Pensate ergo, fratres, pensate, quantus pudor, quanta turpitudine et confusio tunc tenebit reprobos, cum omnes turpitudine

et abominationes suas in conspectu tremendi judicis, et angelorum, et omnium sanctorum viderint revelari. Ne igitur, fratres, illo tam maguo et æterno pudore erubescatis, erubescite nunc, et pœnitementi, et quæ dicitis in cordibus et in cubilibus vestris compungimint (Psal. iv.) Tunc etiam econtra omnia bona opera sanctorum, quæ pro humilitate clam faciebant, et etiam omnes eorum bonæ voluntates patebunt ad laudem et gloriam eorum. Unde et subditur: *Et tunc laus erit unicuique electorum* (4) *a Deo*. Quæ enim major laus, major honor et gloria poterit esse, quam quando servi vocabuntur et fient filii, quando terreni fient cælestes, quando homines fient dii, quando benedicentur, et honorabuntur et glorificabuntur a divina majestate. Nos interim, fratres, turpitudines nostras lacrymis, confessionibus, orationibus, elemosynis tergamus. Quoniam qui hoc faciunt, et si non sint de perfectis qui judicabunt, tamen erunt beati, quoniam *Beati quorum remissæ sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata* (Psal. xxxi.) Tecta dico ne videantur vel ad pœnam vel ad pudorem. De quorum numero nos faciat Deus et Dominus noster qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA VI.

DOMINICA TERTIA ADVENTUS.

Cum audisset Joannes in vinculis opera Christi, mittens duos ex discipulis suis ait illi (Matth. ii.) et reliqua. Audistis, fratres charissimi, ex Evangelica lectione, quod Christus, suo incarceratione præcursore, divinitatis suæ potentiam cæpitularius demonstrare. Disponens quippe ordioate universa, noluit ante manifestus prædicare quia præcursor suæ præcursionis officium consummasset, ut scilicet quemadmodum Joannes eum præcurrerat nascendo, prædicando et baptizando, ita eum præcurreret et moriendo. Tendente igitur Lucifero, id est Joanne ad occasum, cæpit verus sol justitiæ, Christus, sui splendoris radios paulatim demonstrare. Hoc est ergo quod hic dicitur: *Cum audisset Joannes, etc.* Sunt autem tres partes hujus lectionis: Prima continet Joannis interrogationem, secunda Christi responsionem, tertia Joannis commendationem. Ostendit igitur evangelista, quando, unde, per quos, et quid Joannes Dominum interrogaverit: Quando? *Cum audisset opera Christi*. Si credis a quo audisset, credendum est quod a Spiritu revelante. Et quod etiam a discipulis suis, quos frequenter ad Jesum mittebat, ut sibi tam facta quam dicta ejus reportarent. Unde? de carcere ubi erat in vinculis. In quo nobis, fratres, imitandum proponit exemplum, ut si in vinculis, si in infirmitate, si in aliquo impedimento detenti quandoque fuerimus, familiares nostros pro nobis ad Ecclesiam mittamus, qui bona ibi dicta vel facta nobis manifestent. Per quos? per discipulos suos, qui etiam ei in vinculis assistebant, et magistrum suum in adversis non dereliquerunt, sed

(1) Vulg. non habet *electorum*.

usque ad passionem et sequitur ei diligenter ministraverunt. Itinc discamus et nos, fratres, magistris et amicis nostris in omni adversitate constantiam exhibere fidelitatis. Sicut enim rogos aurum, cursus equum, ita adversitas probat amicum. Unde Sapiens : *Non agnoscitur, inquit, in bonis amicus, et non absconditur in malis inimicus* (Eccli. xii.) Et Salomon : *Dens putridus, amicus deficiens in via* (Prov. xxv.) Quid interrogavit? *Tu es, inquit, qui venturus es, an olium expectamus?* Querit autem hoc Joannes, non propter se, qui eum esse Redemptorem mundi prædicando, baptizando, demonstrando testatus fuerat, sed propter discipulos, ne alium a se prædicatum aestimarent, sed certitudinem acciperent fidei, tum ex miraculis, tum ex responsione Christi. Unde et ad hoc quærendum non prius suos discipulos misit, quam Christus miracula facere incepit. Quam causam innuit ipse Evangelista cum ait : *cum audisset Joannes in vinculis opera Christi, mittens duos ex discipulis suis*, etc. Ac si diceret : Idō discipulos suos misit ad Jesum, quia eum aperte facere miracula audivit, ut hoc adverbium, *eum*, non tam temporale quam causale accipiatur.

Sequitur pars secunda, quæ Christi continet responsionem. *Euntes, inquit, renuntiate Joanni quæ audistis et vidistis*. Ac si diceret : Cessent verba, loquantur opera. Fecit enim in conspectu nuntiorum Joannis multas virtutes. Unde dixit, *quæ vidistis* scilicet per vos, *et audistis* per alios. Et quæ? *Cæci videt, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur*, id est visitantur. *Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me*. Est autem hæc responsio conveniens, quamvis non videatur præcedenti satisfaciens interrogationi. Quærebat enim utrum redemptioni mundi esset faciendū per eum. Ipse vero respondet potentiam divinitatis et patientiam humanitatis, per quas redemptio facta est. Nisi enim homo esset, pati pro mundo non posset, et nisi Deus esset, mortem superare non posset. Est ergo ac si diceret, Redimere mundum jam incepī. Nam cum operer ut Deus, scandalizor et patior ut homo. Credimus autem, fratres, Dominum opera, quæ hic enumerantur, tam corporaliter quam spiritualiter egisse. Reddebat quippe cæcis illuminationem, tam cordis quam corporis; claudis rectitudinem, tam cordis quam corporis; leprosis mundationem, tam cordis quam corporis; mortuis resurrectionem, tam cordis quam corporis; pauperibus visitationem, tam cordis quam corporis. Et cum tot signis attestaretur divinitatem, rarus erat qui non scandalizaretur in ejus humanitate. Alii enim ei detrahebant, alii insidias ponebant. Et ferme omnes de ejus divinitate dubitabant. Et quid mirum, fratres, si in Christo adhuc mortali multi scandalizarentur, cum in eo jam in cælo regnante, multi, unde dolendum est, etiam hodie scandalizentur? Nam ut taceam de infidelibus, etiam quidam solo nomine Christiani eum contemnunt, ejus sanctum nomen pejerant, factis eum impugnant, verba Evangelii pro vanitate ha-

Abent, nec ipsam resurrectionem futuram putant.

Sequitur pars tertia, in qua Dominus Joannem commendat? Unde et subditur: *Illis autem abeuntibus capit Jesus dicere ad turbas de Joanne*. Noluit quippe Dominus Joannem eorum discipulis suis commendare, ne ejus commendatio adulationem redolere videretur. In quo, fratres, dat nobis exemplum, ne amicum nostrum in sua vel suorum familiarium præsentia laudemus, ne hoc gratia videamur facere assentandi, ne illi occasionem demus gloriandi. Cæterum, ne turbæ Joannem nullius virtutis esse, eo quod nulla miracula faceret, aestimarent, ipse qui eum elegerat, noverat, eum commendat. Commendat eum in quatuor: in fortitudine, in severitate, in prophetandi excellentia, in præcursionis gratia. In fortitudine eum commendat, cum dicit: *Quid existis in deserto videre? Arundinem vento agitatam?* ac si diceret: Non, sed potius virum fortem. Sane arundo nascitur in palude quæ exterius est formosa, interius vacua, et omni vento agitur. Tales sunt homines hujus mundi, qui in erassitudine et voluptate nutrierunt animas suas, qui exterius sunt per hypocrisim et gloriam nitidi, interius autem a virtute vacui, prosperis elevantur, et adversis deprimuntur: Laudibus effervunt, minis, et conviciis humiliantur; in quibus diabolus requiescit. Unde Job: *Sub umbra, inquit, dormit in secreta calami* (Job. xl), quia videlicet mentes tenebrosas, simulatrices et fluxas diligit. Joannes vero arundo non erat, qui in abstinentiæ duritia crescebat, exterius hispidus et neglectus, interius virtute plenus, non elatus blanditiis, nec dejectus adversis. Discamus et nos, fratres, inter varietates hujus mundi, lortes et constantes esse. Non diligamus divitias hujus mundi, et sic non superbiemus de earum possessione, nec dolebimus de earum amissione. Non diligamus gloriam hujus mundi, et sic nec laus humana nos inflabit, nec infamia mœstificabit. Non præsentem vitam, sed futuram diligamus, et sic voluptas corporis nos non illaqueabit, non pœna vel dolor terrebit. In severitate eum commendat cum dicit: *Hominem mollibus vestitum?* Ac si diceret: Non (litote est, quia minus dicit et plus significat) Joannes quippe in nullo molliem secutus est, sed durus fuit in vietu, in vestitu, in facto, in verbo. Victus ejus locustæ et melsilvestre. Vestitus, pili cameli, zonaque pellicea. Facta, contemplus mundi, desiderium cœli. Dicta, non palpatio, sed dura correctio vitiorum. *O genimina* inquit, *viperarum, quis docebit vos fugere a ventura ira?* Jam securis ad radicem arboris posita est (Matth. iii.)

Sequitur, *Eccē qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt*. Ac si diceret: Non in deserto, ut Joannes, sed in domibus regum inveniuntur qui mollibus gaudent, qui scilicet mollibus vestiuntur, molliter epulantur, molliter operantur, molliter loquuntur. Nemo igitur, fratres, putet in fluxu et studio vestium non deesse peccatum. Nisi enim in hoc peccatum esset, Dominus in suo præcursore vestium

vililitatem non laudaret, nec de fluxu vestium divitem purpuratum reprehenderet. nec Petrus mulieres a veste pretiosa revocaret (*I Petr. iii*). Quinque præcipue modis, fratres, in vestibus peccamus. Primo in nimio sumptu, ut cum tanto comparamus unam vestem nobis, quanto plures pauperes possent vestiri. Secundo in gloria, quando scilicet in speciosis pretiosisque vestibus delectamur. Tertio in contemptu proximorum, quando scilicet considerantes vestiumstrarum pulchritudinem, et proximorum vililitatem, nos miramur, et proximos aspernamur. Quarto in superfluitate, ut quando plura mutatoria vestium habemus otiosa, quæ melius pauperes vestirent, quam tinea pascere, cum scriptum sit: *Qui habet duas tunicas det non habenti* (*Luc. iii*), id est qui habet vestem sufficientem, det superfluam. Quinto in modo, ut cum scilicet facimus nostras vestes, vel gerimus, quo non deberemus. Et cum hæc dicimus, nondamnamus vestes, sed vitium vestibus abutentium. Scio enim sub purpura plures Deo placuisse; et contra, plures sub sacco Deo displicuisse. Sunt enim qui in purpura non efferuntur, et sunt qui se vestitos sacco, vel dolent vel gloriantur. Magnus vero est quem saccus non dejicit, et quem purpura non extollit. Talis erat David, talis Joannes Baptista, quoniam nec ille sub purpura, nec iste sub cilicio erat arundo ventis agitata. Vos autem, fratres, qui imperfecti estis, unusquisque in gradu suo mediocritatem tenete, secundum homines ordinis et gradus vestri vos induite, ne sitis nitidiores eis, ne forte inde præ vobis eos contemnatis. ne sordidiores eis, ne forte inde præ eis vos sordidiores doleatis. Ne hinc vel inde vos agitet ventus gloriæ vel pudoris. Sub veste mediocri saccum latenter vestite, maxime in diebus jejuniorum, ut tanto sit magis geatum Deo, quanto magis occultum. Vestem vero vobis non necessariam nudo præbeate. Et si non vultis dare novam, date vel veterem meliusculam, ut si quid in nova veste deliquistis, in vetere redimatis. Mollitiem quoque, fratres, ciborum evitate, quoniam lautorum ciborum consuetudo luxuriam generat, corpus mollificat, cibos viliores fastidire facit, patrimonia consumit, sollicitudinem immittit. Minus et sollicitus qui minoribus est contentus. Sicut enim Mars duro milite gaudet, qui fortiter sustineat calores, algores, et labores, ita Dominus duos amat milites, effeminatos contemnit et molles. Inde est quod sancti Patres, sicut in Vitis Patrum legimus, balnea, unguenta, hujusque modi mollia devitabant, ne corporis sui duritiem emollierent. Mollia etiam, fratres, opera fugite, quæ faciunt qui carni serviunt, qui ædificant lignum, fennum stipulam igne concremendam. Mollia quoque verba, id est adulationes, cavete, quæ quantum fugienda sint, ostendit propheta. *Vae*, inquit, *eis qui sub cubito pulvinar ponunt* (*Ezech. xiii*). Pulvinar quoque sub cubito ponit, qui eadem a rectitudine animam blande per adulationem suscipit. Et Psalmista: *Quoniam*, inquit, *laudatur peccator*

A in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur (*Psal. ix*.)

In prophetiæ excellentia Joannem commendat, cum subdit: *Sed quid cristis videre? Prophetam? Etiam dico vobis: Et plus quam prophetam.* Officium prophetæ, fratres charissimi, est ventura prædicare. Joannes vero Christum non solum prædixit, ut, *Venit fortior me post me* (*Marc. i*), sed etiam ostendit, *Eccce*, inquit, *Agnus Dei* (*Joan. i*). Nos quoque, fratres, quasi prophetæ sumus, si secundum Christi adventum ad iudicium verbis et factis prædicamus, si impiis comminamur, si electis promittimus gloriam sempiternam.

In præcursoris quoque gratia eum commendat cum dicit: *Hic est de quo scriptum est per Malachiam prophetam: Ecce ego*, inquit, *Pater ad Filium, mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.* Vere, fratres, vere hic Joannes magnus et admirabilis est, quem longe antequam conciperetur, prophetam, imo Dominus per prophetam, Unigenito suo nuntium pollicetur et præcursores. Nec solum Joannes nomine angeli et præcursoris dignus est, sed et tam nos quam vos, fratres angeli et præcursores Christi merebimur appellari, si verbo et exemplo eum annuntiemus, si tam ad nostra quam ad aliorum corda per correctionem et emendationem ei viam præparemus, ipso largiente, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA VII.

DOMINICA QUARTA ADVENTUS.

C Gaudete in Domino semper, iterum dico: Gaudete (*Philipp. iv*), etc. Quatuor facit Apostolus, fratres charissimi in hac lectione. Primo nomet nos in Domino gaudere, secundo modestos esse, tertio sine sollicitudine orare, quarto rogat nos custodiri in pace. At ergo, *Gaudete in Domino.* Si una re, fratres, omnis homo gauderet, nunquam Apostolus cum determinatione, *Gaudete in Domino*, dixisset. Est enim gaudium triplex, malignum, vanum, et bonum. Quidam enim gaudent de malo, de quibus dicitur: *Lætantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis* (*Prov. ii*). His adeo placet malum, quod etiam sine sua utilitate gaudeant in eorum dolore. Alii vero gaudent de vano, id est de vana et mundana prosperitate, de quibus Salomon: *Risum reputavi errorem, et gaudio diri: Quid frustra deciperis?* (*Eccle. ii*). Ista duo gaudia, fratres mei, mala sunt. Et de ambobus intelligitur illud Salomonis: *Hisus dolore miscbitur, et extrema gaudii luctus occupat* (*Prov. xiv*). Et illud Evangelii: *Væ vobis qui ridetis, quia lugebitis* (*Luc. vi*). Et alibi: *Væ vobis divitibus, qui habetis hic consolationem vestram!* (*Ibid*) Alii gaudent de bono, illi scilicet qui in Domino gaudent. Unde Apostolus alibi: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (*I Cor. i*). Et hic: *Gaudete*, inquit, *in Domino.* Sed quare duplicavit. *Iterum dico: Gaudete.* Quia gaudium est in spe, vel in usu rei amatæ dilectio. Hic enim, fratres, tantum in spe

cœlestium gaudiorum gaudemus, non in re, tamen plus quam in spe gaudemus, quoniam et si non habemus hic rem, habemus tamen arrham, quam Apostolus *primitiis spiritus vocat* (Rom. viii), virtutes videlicet, et dona Spiritus sancti. Monet igitur Apostolus ut gaudeamus in usu virtutum, et in spe præmiorum. Gaudeamus in usu bonitatis, et in spe beatitudinis. Gaudeamus in usu mundæ conscientiæ, et in spe beatæ vitæ. Primum, fratres, gaudium est magnum, sed secundum est maximum. Quid enim hic lætius, quid jucundius, quid delectabilius haberi potest, quam inter mundos munde, et inter ebrios vivere sobrie, quam omnia mundana sub pedibus habere, non adversis frangi, prosperis non emolliiri, solum Deum timere, mundam conscientiam habere, secure vivere, mortem non timere, sed etiam cœlestia gaudia optare et cum certitudine expectare? Per hoc quippe, fratres, divina dulcedo non solum expectatur, sed et præodoratur et prægustatur. Hoc prægustaverat Propheta, qui admirans et gaudens dicebat : *Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde* (Psal. lxxii). Ad quod degustandum nos etiam hortatur dicens : *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus* (Psal. xxxiii). Hoc fratres, hoc est gaudium in Spiritu sancto. Hoc est verum gaudium, verum sabbatum mentis. De quo etiam Salomon : *Secura mens, inquit, iuge convivium* (Prov. xv). Hoc, fratres, gaudium non miscbitur dolore, sed ad summum et sempiternum nos duet gaudium, videlicet ad gaudium sine mœrore, sine fine, sine metu, sine defectu; ad gaudium in visione Dei, in quam desiderant angeli prospicere (1 Petr. i). Quoniam autem magna gaudia solent hominem hic resolvere et improvidum facere, addit Apostolus.

Modestia vestra nostra sit omnibus hominibus. Est autem, fratres, hæc pars secunda, in qua monet in omnibus nos modestos esse, ac si diceret : Gaudete, fratres, sed modeste; psallite Domino, sed sapienter. Porro modestia est virtus inter nimis et minus, tenens mediocritatem. Hæc virtus cæterarum omnium virtutum condimentum est. Impetus enim est, non ratio, quidquid fit sine moderantiæ freno. Sane modestia tria facit, facit enim hominem suæ mentis habere dominium; reddit eum hominibus gratum, facit ei Dominum propinquum. Quod faciat hominem habere sui dominium, innuit eum adiungit, vestra : Quasi diceret : Modestia faciat vos vestros, juxta quod Philosophus ait : « Vis habere magnum imperium? Dabo tibi magnum imperium : Impera tibi. Vis multos regere? rege teipsum. Multos enim reges, si te ratio rexerit. » Hinc Salomon ait : *Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium* (Prov. xvi). Quod reddat hominem hominibus gratum et famosum, ostendit eum ait : *Nota sit omnibus hominibus, ac si dicat : Tanta sit modestia vestra, quod sui admiratione et exemplo homines ad se attrahat. Quod faciat Dominum homini propinquum, ostendit eum*

A subdit : *Dominus prope est.* Est quippe Dominus modestis prope. Prope similitudine, prope dilectione, prope remuneratione. Quoniam quos per modestiam sui similes spectat, diligit et remunerat. Hæc virtus, fratres, Moysen et David, Deo gratos et hominibus effecit, quorum alter legitur pro inimicis suis orasse, alter vero inimico, suum sanguinem quærenti, pepercisce. Discamus et nos, fratres, modestiam in omnibus tenere, motus cordis nostri refrenare, nobismetipsis dominari, aliorum dissonantias moderari, Deo, qui sine motu omnia facit, assimilari, ut ab eo mereamus diligi et remunerari, juxta quod ipse promisit : *Beati, inquit, mites, quoniam ipsi possidebunt terram* (Matth. v, 4).

R Sequitur pars tertia, in qua monet nos Apostolus sine sollicitudine orare, dicens. *Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione*, etc. Et convenienter, fratres, dum hortatur nos ad orandum præmisit : *Nihil solliciti sitis.* Nihil enim plus impedit orantem quam sollicitudo. Si enim fratres, nullus ita liber est a curis sæcularibus, et orationi devotus, qui in oratione quandoque insultus dæmoniorum, phantasmata cogitationum vanarum non sentiat. Quid, fratres mei, quid putatis de illis, quorum tota mens et desiderium versatur in temporalium sollicitudine? Hi nimirum si quandoque orare cœperint, statim revolat mens ad consueta, quoniam ubi est thesaurus suus, ibi est et eor suum (Matth. vi). Proinde, fratres, purgandus est prius animus ab amore et sollicitudine temporalium, et in Deo totus figendus, ut libere possit ad orandum Deum vacare. Sed etsi quandoque nos orationi incumbentes pulsaverint suggestiones dæmonum et nebula vanarum cogitationum cavendum est summopere, fratres, ne immorentur, ne forte juxta Salomonem, *muscæ morientes perdant suavitatem unguenti* (Eccl. x), sed statim in nosmetipsos indignantes vanas quantocius meditationes a nobis repellamus, et ad ipsum redeamus. Scriptum est enim : *Descenderunt volucres cœli, et abigebat eas Abraham* (Gen. xv). Quid enim per sacrificia, nisi orationes? Et quid per volucres, nisi vanæ cogitationes designantur? Sed devotus orator, cum vanæ cogitationes super orationem suam descendunt, exemplo Abrahæ, eas protinus expellit.

D *Sed in omni oratione, inquit, et obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Deum.* Oratio, fratres, tantum fit pro bonis adipiscendis, obsecratio pro malis removendis. Hæc, inquit, innotescant apud Deum, id est talia taliter et tali intentione petantur, ut digna sint quæ Deus noscat et audiat. Petamus igitur, fratres, a Domino, non opes, non honores, non vitam in hoc sæculo longam : quæ qui petunt, non exaudiuntur, ut ait Jacobus, eo quod indigne petunt (Jac. iv). Sed, Domino docente, petamus primum regnum Dei, et iustitiam ejus (Matth. vi). Petamus et qualiter debemus, corde scilicet et opere, et cum fide. Unde Jacobus : *Si quis, inquit, indiget sapientia, postulet a*

Domino, qui dat omnibus affluenter, et non inproperet, Postulet autem in fide nihil hæsitans, quoniam qui hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur et circumfertur (Jac. i). Petamus quoque, fratres, ea intentione qua debemus, id est, petamus omnia propter Deum, et ipsum Deum non propter aliud, sed propter seipsum petamus et diligamus. Ipse enim eis qui non simplici intentione eum quærebant, fertur respondisse: *Amen dico vobis, quæritis me, quia comedistis de panibus. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam* (Joan. vi). Ac si diceret: Non propter paucem temporalem me debetis quærere, sed propter meipsum, qui sum verus panis satians in æternum.

Sequitur pars quarta, in qua Apostolus orat nos custodiri in pace et a pace, dicens: *Et pax Dei quæ exsuperat omnem sensum custodiat corda vestra et intelligentias vestras*. Dicit autem pax Dei, id est, Deus qui est pax, et Christus qui est pax nostra, qui fecit utraque unum (Ephes. ii). Vel Spiritus sanctus, qui est concordia Patris et Filii. Hæc pax exsuperat omnem sensum, non solum in se, sed et in creaturis. Si enim pax Dei in creaturis exsuperat omnem sensum, quanto magis in se exsuperat omnem sensum? Quis enim sensus, fratres charissimi, comprehendere potest, quomodo quatuor elementa cum sint ad invicem contraria, in unam connectentur concordiam? Quis comprehendere potest quomodo contrarii humores in homine, in unam pacificentur sanitatem? Qui comprehendere potest quomodo contrarii soni in cithara in unam conveniant consonantiam? Et ut de cælestibus creaturis loquar, qui sensus comprehendere potest quomodo superni spiritus et sancti, cum sint in gradu et in merito dispares, et in gloria in unius gaudii, voluntatis et amoris consonent unitatem? Et si illa, fratres charissimi, pax Dei in creaturis omnem sensum exsuperat, quanto magis in seipsa omnem sensum et omnem intelligentiam exsuperat? Quæ enim intelligentia investigare poterit pacem et concordiam Trinitatis, quomodo scilicet cum sint tres in personis, in unam uniantur essentiam, voluntatem et majestatem. Hæc igitur *pax Dei*, inquit Apostolus, *quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra*, ut scilicet bene velint, et intelligentias vestras, ut rite intelligant. Oremus et nos, fratres, ut pax Dei quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda

nisque præcursoris responsiones. Noverant siquidem Judæi, ex libro Danielis, adventum Christi jam instare. Videbant quoque Joannem Baptistam ab angelo prænuntiatum, miraculose natum, sanctissime conversatum, pœnitentiam prædicantem et baptizantem. Et ideo cum esse Christum suspicati sunt. Ilac igitur de causa, legis doctores ad interrogandum eum legunt, et eum, an ipse sit Christus, interrogant. In quo patet Judæorum curiositas simul et duritia, quoniam curiosi erant ad interrogandum, et duri ad credendum. Sed quare interrogabant, qui credere volebant; vel qui credere volebant, cur interrogabant? Joannes enim eos a se removet, et ad Christum mittit, et ei non acquiescunt. Et puto quod si Joannes se esse Christum diceret, non crederent, sed quod Christo dixerunt, dicturi erant: *Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum* (Joan. viii). Similiter enim interrogabant Christum: *Si tu es Christus, dic nobis palam* (Joan. x). Quibus ipse dicebat: *Loquor vobis, et non creditis* (ibid.). Tales sunt hodie multi, unde dolendum est, qui a sanctis Ecclesiæ doctoribus, curiose multa inquirunt, sed ad acquiescendum duri sunt. Nos quoque doctores, fratres (quod sine gemitu dicere nequeo), Scribis et Phariseis similes videmus, qui ad perscrutandum Scripturas curiosi sumus, ad operandum vero duri et tardi. Sed quæ nobis, fratres, inde est utilitas, nisi quod Dominus nobis comminatur, quod *servus sciens voluntatem domini, et non faciens, plagis vapulabit multis*? (Luc. xii). E contrario vero, fratres charissimi, responsio Joannis magnum dat nobis fidei et humilitatis documentum; fidei, cum in quo nobis credendum et sperandum sit, Dominum nostrum Jesum, qui solus vere baptizat, proponit, ejus et se vocem esse commemorat et præconem. Humilitatis, cum humiliter de se in omnibus sentit et respondet. In quo, fratres; sollicite pensare debemus, quomodo sancti, cum tanta radiant virtutum excellentia, de sola humilitate gloriantur. Sciunt quippe quod ædificatio virtutum sine humilitate ruina est. Sicut enim superbia est ruina omnium virtutum, ita et humilitas est earum fundamentum. Superbia primum angelum et primum hominem ab alto præcipitavit in imum. Humilitas quoslibet infirmos revocat ad cælum. Sane tantum bonum est humilitas, quod melior est quilibet peccator cum humilitate, quam quilibet justus cum arrogantia. Nam humilitas corrigit peccatorem, superbia vero damnat justum. Illic est quod redemptor noster exemplo et verbo proposuit nobis viam humilitatis, per quam ad cælum ascendemus, qui per superbiam lapsi eramus: *Discite, inquit, a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi). A quo beata Mater et Virgo edocta, virginitatem cæterasque virtutes, quibus incomparabiliter præfulgebat, dissimulat et hanc solam confitentur: *Quia respectit, inquit, humilitatem ancillæ suæ* (Luc. i). David quoque vtr secundum cor Domini, cum ab

HOMILIA VIII.

DOMINICA QUARTA ADVENTUS.

Miserunt Judæi ab Jerosolymis sacerdotes et levitas ad Joannem, ut interrogarent eum: Tu quis es? (Joan. vi), etc. Hæc lectio, fratres charissimi, continet alternatim Judæorum interrogationes, Joan-

uxore despiceretur, eo quod coram arca Domini saltasset, ait : *Ludam, et humilior fiam, plusquam factus sum, et ero humilis in oculis meis (II Reg. vi)*. Et Doctor gentium, qui usque ad tertium cælum raptus fuerat : *Ego sum*, inquit, *minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus (I Cor. xv)*. Ecce, fratres, Vetus et Novum Testamentum percurriendo, invenietis omnes sanctos in virtute humilitatis suum posuisse fundamentum.

Hinc est quod Joannes iste, quo nemo, teste Domino, *inter natos mulierum major surrexit (Matth. xi)*, solam et omnem in se confitetur humilitatem. Quod melius intelligeris, si quid sit humilitas, et quod ejus partes cognoscatis. Est autem humilitas virtus, qua homo verissima sui cognitione, sibi ipsi vilescit. Multi quidam miseri et desperantes, sibi met vilescunt, et hoc non est ex virtute, quia non ex vera sui cognitione, sed ex adversitate. Sed omnis homo etiam in prosperitate, si bene cognoscat se, intelligit quod nihil, nisi malum, habet in se. Si quid autem boni habet, a Deo habet. Unde Apostolus : *Quid habes quod non accepisti? Et si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? (I Cor. iv)*. Ergo, fratres, nihil habemus ex nobis unde superbiamus, sed unde humiliemur. Sunt autem humilitatis quatuor gradus: Primus est, ut quis sibi quod non est, non attribuat; secundus, ut quod habet non a se, sed a Deo se habere credat; tertius est, ut quis admirando aliorum bona, sua nulla vel modicum æstimet; quartus, ut bonum quod habet, non meritis suis, sed gratiæ Dei attribuat. Itaque, fratres, beatus Joannes, verissima sui cognitione sibi met vilescens, primum humilitatis gradum se habere demonstrat cum (quod putabatur) se Christum esse negat. Maluit enim de se sibi credere quam alii. Maluit solide subsidere in se, quam humana opinione rapi super se. Negat enim se esse Eliam corpore, quamvis, juxta verbum Domini, Elias esset simili præcursione. Sicut enim ille futurus est præcursor Judicis, ista iste fuit Redemptoris præcursor. Negat enim se prophetam esse, quia non venturum prædicabat, sed jam venisse ostendebat. Vel certe sicut ad bonitatem Dei nullus est bonus, ita ad præsentiam Dei nullus est propheta, qui solus omnia novit antequam fiant. Ergo, fratres, qua fronte audeat aliquis in hoc sæculo sibi aliquid justitiæ vel bonitatis arrogare, cum ipse Filius Dei dicat : *Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi solus Deus? (Matth. xix.)* Et cum Joannes plusquam propheta, dicat: Non sum propheta; nemo igitur, fratres, bonum sibi attribuit, quod non habet; nemo melior vel sanctorum quam sit, dici velit. Nam, juxta poetam:

Falsus honor juvat, et mendax infamia terret.

Quen?

(HORAT. *Epist.* I, epist. xvi, vers. 39, 40).

nisi mendosum et mendacem? Si ergo cum sanctus non sis, sanctus prædicaris, non inde gaudeas, sed erubescas et plange, quia non es quod diceris, et ut id valeas, labora cum omni intentione.

Postquam autem Joannes removit a se quod non

erat, ostendit cum hilaritate quod erat. Nam inquisitus quis erat, ait : *Ego vox clamantis in deserto*. Non autem ait : *Ego sum homo*, vel *ego sum filius Zachariæ*. Nihil impedit enim quod erat ex natura ad id quod erat ex gratia, sed ait : *Ego vox clamantis*. Vox quippe, non est nec signat aliquid ex se, sed ex loquente. Est ergo ac si diceret : *Ego nec sum, nec loquor aliquid ex me, sed ex Deo in me loquente*. Ego sum tantum organum loquentis in me Dei. Ego tamen sum præco verbi, proferens ea quæ dicuntur per me, sed non ex me. Ecce, fratres, secunda species humilitatis, qua ostenditur quod id quod est, non a se, sed a Deo est. In quo bene consonat illi verbo quod prædicavit qui de se testatur : *Mea*, inquit, *doctrina non est mea, sed ejus qui misit me Patris (Joan. vii)*. Unde idem ait discipulis suis : *Non enim estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (Matth. x)*. Et per prophetam : *Annuntiabunt*, inquit, *ex me (Ezech. iii)*. Et Petrus : *Si quis loquatur, quasi sermones Dei (I Petr. iv)*. Quantum ergo, fratres mei, insanunt qui putant se aliquid esse vel posse ex se : *Qui dicunt : Labia nostra a nobis sunt ; quis noster Dominus est (Psal. xi)*. Filius Dei dicit : *Mea doctrina, non est mea (Joan. vii)*. Et tu, superbe cinis, dicis doctrinam esse tuam? Itaque, fratres, si quid boni dicimus vel facimus, non nobis, sed nomini Domini demus gloriam qui ait : *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv)*. Non solum autem Joannes, sed et quilibet, sive clericus, sive laicus, qui verbum vitæ annuntiat in deserto hujus mundi, vox clamantis in deserto potest dici. Itaque et, nos fratres, quantum possumus, verbo et exemplo clamemus cum Joanne : *Dirigite viam Domini. Quid ergo, inquit, baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* Quod ex sola invidia eos dixisse evangelista innuit, dicens : *Et qui missi fuerant erant ex Pharisæis*, qui doctrinam nesciunt quærere, sed invidere. Sed sanctus quisque, et cum perversa intentione requiritur, et a bonitate sua non movetur nec mutatur. Unde Joannes ad verba invidiæ verba respondet vitæ. *Ego*, inquit, *baptizo in aqua*, id est sola corpora, non animas lavo. Sed dicis : Quare ergo baptizabat? Triplici de causa : Prima, ut sicut nascendo et prædicando, ita et Christum præcurreret baptizando ; secunda, ut populum ad baptismum assuefaceret ; tertia, ut populum ad pœnitentiam invitaret. *Ego*, inquit, *baptizo in aqua : medius autem vestrum stat quem vos nescitis*, qui, subaudi, baptizat in Spiritu sancto. Ecce tertia species humilitatis, qua Joannes ministerium suum humiliat, et Christi auctoritatem commendat. Sic enim, fratres mei, sic semper consueverunt sancti, non solum Christi, sed et aliorum sanctorum virtutes admirari, et suam imperfectionem considerare, ut sic dicant alios sibi præferre et se humiliare. Hinc est quod princeps apostolorum, Petrus, non illam tantam virtutem qua sola umbra sanabat infirmos non principatum suum considerat, sed sapientiam Pauli admiratur : *Sicut*, inquit, *charissimus frater noster Pau-*

lus, secundum sapientiam a Deo sibi datam, decet (II Petr. iii). Ut quod hoc? Ut ita Pauli sibi præferat excellentiam, et se humiliet, suam attendens imperfectionem. Econtra vero superbi sua bona in corde suo semper considerant et extollunt, aliorum imperfectionem semper inerepant, ut ita se semper aliis præferant, et alios præ se vilipendant. De quibus propheta: *Væ vobis, qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes* (Isa. v). Et Paulus. *Nolite, inquit, esse prudentes apud vosmetipsos* (Rom. xii). Hinc superbienti Sauli Dominus dicit: *Cum es parvulus in oculis tuis, caput in tribus Israel factus es* (I Reg. xv). Quasi diceret: Cum te parvum conspiceres, ego te præ cæteris magnum feci. Nunc vero, quia tu te magnum conspicias, a me parvulus æstimaris. Nos itaque, fratres, si qua bona habemus, ea quodammodo in anime nostro attenuantes parva esse æstimemus; nostra vero mala in oculis nostris multiplicemus, ut scilicet semper nobis humiles simus. Econtra vero mala proximorum, maxime qui nobis commissi non sunt, vel dissimulemus, vel attenuemus. Eorum autem bona semper admirantes, imitari satagamus, ut ita semper eos nobis proponamus.

Sequitur: *Qui post me venit, ante me factus est.* Ac si diceret: Qui post me venit nascens in humanitate, mihi præpositus est majestate. *Cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus.* Ecce species quarta humilitatis. Nihil enim meritis suis attribuit, qui ad solvendum calceamentum se indignum dicit. Sed fratres mei, si ad solvendum calceamentum Joannes non fuit dignus, quomodo ad officium prædicandi, vel baptizandi Christum dignus fuit? Nunquid, fratres mei, vel Christus dicendus est non dignum elegisse, vel Joannes humilitatis causa, mentitus fuisse? Sed absit, ut Christus non dignum elegerit, qui falli non potest, vel Joannis mentitus sit, qui veritatis præce est! Quomodo ergo dignus et non dignus? Dignus erat, fratres, ex Dei dignatione et electione, non dignus ex se, dignus ex gratia, non dignus ex vi propria. Erubescat igitur præsumptio et superbia nostra. Joannes quo internatos mulierum non surrexit major, dicit se non dignum calceamento solvendo, et tu dicis te dignum sacerdotio, dignum pontificio? Joannes lucerna ardens et lucens, dicit se non dignum calceamentum solvere. Et tu carbo fumigans, dignum te diei corpus Christi tractare, mysterium Incarnationis, quæ per calceamentum significatur, investigare vel prædicare? Quid ergo dicemus, fratres, nisi vel quantumcunque bonum fecerimus, semper nos indignos dicamus. Nec hoc dicamus solo ore, quasi mentiundo ex humilitate, sed mente credamus, ore confiteamur. Juxta quod ipsa Veritas admonet dicens: *Cum omnia feceritis quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus, quod debuimus facere non* (5) *fecimus* (Luc. xvi). Quam humilitatem det nobis tenere ille qui propter nos humilis et pauper factus est, Demi-

(5) Vulg. omit. non.

Annus noster Jesus Christus, qui vivit et regnat, etc. Amen.

HOMILIA IX.

IN NATALI DOMINI.

Lectio Isaia propheta ad missam de nocte.

Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam (Isa. ix), etc. Hodie, dilectissimi, temporalem Salvatoris nostri celebramus nativitatem. In qua tanto majore mentis exultatione solemnizare debemus, quante majorem hodie suscepimus materiam gaudiorum. Hodie quippe humani generis calunitas reducta est de servitute ad libertatem, de miseria ad felicitatem, de morte ad vitam, de tenebris ad lucem. Hodie siquidem omnipotens et misericors Deus, quam ab æterno præordinaverat, patriarchis promiserat, in lege figuraverat, per prophetas prædixerat, humano generi jam de salute desperanti, diu præstolatam et prædesideratam persolvit promissionem. Hodie advenit Desideratus cunctis gentibus. Hodie veritas de terra orta est, et justitia de cælo prospexit. Hodie, fratres, populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, ut modo in prophetia legimus hodie cælis rorantibus desuper, et nubibus pluentibus justitiam, aperta est terra et germinavit Salvatorem (Isa. xlv). Porro hujus lectionis quinque sunt partes. Primo enim ostendit propheta populo in tenebris ambulanti lucem exortam fuisse, scilicet Christum. Secundo ostendit ejus dignationem, tertio ejus exaltationem: Quarto ponit sacramenta nominum ejus, quinto magnitudinem et perpetuitatem regni ejus. Ait ergo propheta: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Sane, fratres charissimi, ante adventum Christi, ob primi parentis prævaricationem, universa ejus posteritas in tenebris ambulabat. In quibus? In tenebris ignorantiae, peccatorum et miseriæ. In tenebris ignorantiae, dum homo per esum pomi vetiti, voluit esse sciens bonum et malum, et cecidit in ignorantiam. Unde Moyses: *Immolaverunt demoniis et non Deo, diis quos ignorabant* (Deut. xxxii). Et David: *Erraverunt, inquit, in solitudine, viam civitatis habitaculi non invenerunt* (Psal. cvi). In tenebris peccatorum ambulant, quia omnes de massa prævariatricæ per concupiscentiam desequentes, in peccatis concepti (Psal. l), cum peccato nati sunt. Unde Apostolus: *Regnavit, inquit, mors in mundum ab Adam usque ad Moysen* (Rom. v). Sed si per legem mors peccati fuit cognita, non tamen fuit ablata, sed aucta. Et David: *Omnes, inquit, declinaverunt, simul inutiles facti sunt* (Psal. xlii; lvi). Unde et legitur: *Nemo mundus a sorde, nec et infans cujus vita est unius diei super terram* (Job xiv, 4, juxta LXX). In tenebris miseriæ ambulabat populus, quoniam quantumcunque justus, miser erat in hac vita, miserior in morte, miserrimus post mortem. De qua miseria Ezechias: *Ego, inquit, in dimidio dierum meorum radam ad portas inferi* (Isa. xxxviii). Heu, fratres, heu, in quantis tenebris ante adventum Christi hu-

manum genus ambulabat, imo errabat! Ambulare enim in tenebris, non est ambulare, sed errare, quoniam, sicut, ait Dominus, *qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat* (Joan. xi). Cum autem sol justitiæ Christus oriens ex alto, visitavit mundum, vidit lucem magnam. Notate, fratres, notate, vidit lucem magnam. Non ipse sibi accendit, non pretio emit, non meritis suis acquisivit, sed gratis sibi oblatam vidit. Sed quomodo hanc videre potuit, qui cæcus natus erat? (Joan. viii). Nullatenus potuisset nisi illuminatus fuisset. Utergo lucem sibi oblatam videre posset, illuminavit eum prius Christus in mente, collyrio, ex sputo et terra, id est ex divinitate et humanitate, facto. Sic itaque, fratres, vidit lucem magnam. Quam? lucem veram *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joan. i). A luce illuminatus, vidit lucem ipsam, vidit ipsum illuminatorem. Nec solum, charissimi, qui tunc in carne erant, viderunt hanc lucem, sed et *habitantibus*, sive sedentibus, *in regione umbræ mortis, lux orta est eis*, hoc est patriarchis et prophetis, cæterisque sanctis, qui carne soluti præstolabantur adventum Mediatoris, quasi exsules, habitantes non quidem in morte sed in umbra, id est in similitudine mortis, carentes visione Dei. De quibus David: *Exortum est, inquit, in tenebris lucem rectis corde, misericors et miserator Dominus* (Psal. cxi). Et alibi: *Lux orta est justo, et rectis corde lætitia* (Psal. xcvi). Itaque, fratres, lux vera Christus veniens in hunc mundum, et tenebras ignorantiae fugavit, veritatem prædicando, et tenebras peccatorum solvit, suo sanguine expiando, et tenebras miseriæ terminavit, æternam beatitudinem conferendo. Ut autem Christus mundi tenebras a se demonstraret illuminandas, natus Christus media nocte ipsam noctem splendoribus et laudibus angelorum illustravit, et novi sideris claritate. Et ideo quam modo explanamus lectio legitur ad missam in nocte.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur dignatio Christi, cum dicitur: *Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis*. Nisi enim intuens parvus fieret, non eos illuminaret. Nisi enim splendorem suum inaccessibilem nube carnis obvelaret, infirmitas aciei nostræ eum speculari non posset. Factus est igitur ex immenso parvulus. Parvulus corpore, parvulus humilitate, parvulus reputatione. Primo, parvulus corpore, quia modo natus de virgine, in angusto præsepio collocatus est. Parvulus humilitate, quia humiliavit semetipsum, et pauperes elegit parentes, paupertatem elegit, omnibus et prædicavit: *Discite a me, inquit, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi). Parvulus reputatione, quia dici voluit filius fabri (Matth. xiii), juxta quod ipse dixerat per Prophetam: *Ego sum vermis, et non homo, opprobrium hominum et abjectio plebis* (Psal. cxi). In omnibus exemplum humilitatis nobis demonstravit, ut ostenderet per quam viam ad cælum ascendere possemus qui per superbiam lapsi eramus. Iste igitur parvulus natus est nobis ex matre, et Filius Dei da-

tus est nobis a Patre. Non sibi quidem natus est qui nullius indigebat, sed nobis natus est datus, qui multum indigebamus. Nobis natus est, ut suam dilectionem in nos commendaret, quia, ut ait Apostolus, iste prior *dilexit nos* (1 Joan. iv). Nobis natus est et datus, ut nobis iter vitæ demonstraret, ut scilicet sequamur vestigia ejus. Nobis natus est et datus est, ut nos a morte redimeret, quoniam ipse posuit animam suam pro ovibus suis. Sed quid provenit ex hac dilectione, ex hac humilitate, ex hac patientia? Hoc quod sequitur: *Et factus est principatus super humerum ejus*. Est autem hæc pars tertia, in qua, post humiliationem Christi, exaltatio Christi prædicatur. Vocatur autem hic, fratres, principatus Christi, transumpto nomine consequentis ad antecedens, quoniam per crucem, quam super humerum suum tulit, omnis potestas in cælo et in terra ei data fuit. Et hoc est quod ait Apostolus: *Humiliavit semetipsum, factus obediens Patri usque ad mortem; mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen* (Philipp. ii), etc. Hic est et illud parvum granum sinapis quod minimum omnium seminum, jactum excrevit in magnum arborem. Hic est ille parvus lapis, qui juxta Danielelem, excisus de monte sine manibus, excrevit et occupavit totum orbem (Dan. ii).

Sequitur pars quarta, in qua exprimuntur sex nomina Christi, cum subditur: *Et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis*: Admirabilis nova, inaudita miracula faciendo; consiliarius, prædicatione, passionem, creptionem, miseris consulendo; Deus, corpus suum et aliorum a mortuis suscitando; fortis, fortem ligando, vasa ejus diripiendo, et cælum eis aperiendo; pater futuri sæculi, id est Christianorum, eos fovendo, defendendo, Patrem pro eis interpellando; princeps pacis, justos coronando, et pravos damnando. Tunc quippe sancti omnimodam pacem habebunt cum omnibus et ab omnibus. Cum omnibus, cum Deo, cum angelis, cum proximo, cum corpore et anima. Cum Deo, idem volendo; cum angelis, eis in puritate consentiendo; cum corpore et anima, in bonum concordando; cum proximo, eum sincere diligendo. Ab omnibus, a diabolo et a membris ejus, nihil timendo.

Sequitur pars quinta, in qua multiplicatio et perpetuitas regni Christi demonstratur, cum subditur: *Multiplicabitur ejus imperium*. Qui enim nunc solis bonis imperare videtur, et non malis, in futuro sine contradictione imperabit utrisque, hos glorificando, illos in æternum puniendo. Nunc in cælo tantum regnare videtur, et non in inferno; in futuro apparebit eum regnare ubique. *Et regni ejus non erit finis*, nec temporis, nec loci, nec præmiorum, nec pœnarum. Itaque, fratres, si volumus esse hæredes regni Christi, simus primo hæredes charitatis suæ, humilitatis et patientiæ; per has enim virtutes veniemus ad illud præmium. Non timeamus quælibet vilia et aspera pro eo, qui tantus et talis tot objecta

et aspera passus est pro nobis. Diligamus eum plusquam nos qui tantillus factus est propter nos. Ejus sanctum nomen, ejus sancta verba et exempla toto desiderio diligamus et imitemur. Ejus natalitia in gaudio celebremus, in gaudio non temporali, sed spiritali, non in ebrietate, sed in sobrietate, non in commensationibus, sed in communitatibus (*Rom. xiii*). Si novis et splendidis hodie vestibus vestimur, non sit ad jactantiam, sed ad ejus, cujus Natale celebramus, honorem, ita, fratres, ut nudus, etsi non novam, saltem vel veterem accipiat vestem. Si quoque largius, si splendidus hodie cibaria procuramus, non fiat ut inde largius sumamus, sed ut inde largius pupillis, viduis, hospitibus et pauperibus dividamus, ut participes fiant nobiscum in omnibus bonis temporalibus, qui participes futuri sunt in caelestibus; ipso largiente, qui pro nobis hodie de virgine nasci voluit, Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA X.

IN NATALI DOMINI.

Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus (*Tit. ii*) etc. Hodie, fratres charissimi, temporalem Christi celebramus nativitatem, in qua communiter et multiplicetur nobis est gaudendum. Communis quidem est, quoniam Christus sicut communem suscepit naturam, ita communem operatus est redemptionem. Multiplex vero est, quoniam ejus nativitas multiplicem nobis operata est utilitatem. Utrumque ostendit in praelibata lectione Apostolus, metonymica utens locutione, hoc modo: *Apparuit gratia Dei*, id est Deus per gratiam, *omnibus hominibus erudiens nos* etc. Ostendit autem hic quis et quantus apparuit, quomodo et quibus, et ob quas utilitates nostras. Quis et quantus? Deus, Dei filius. Sed quomodo invisibilis apparere potuit, cum scriptum sit: *Deum nemo vidit unquam* (*Joan. iv*). Verum quippe est, fratres, quod Dei claritas immensa nec carnali, nec spiritali oculo, prout est, videri potest. Revera enim ille splendor, et illa gloria superexcellit universam contemplationem, non solum hominum, sed etiam archangelorum. Sed cum immensa Dei misericordia humanae tenebras cecitatis splendore suo vellet illustrare, carnis velamine suum velavit fulgorem, ut sic infirmitas humanae contemplationis quoquo modo cum valeret intueri. Sane sol temporalis, de illo aeterno sole nos instruit. Si ejus fulgorem inspicere contendimus, excæcamur, sed latentem sub nubem melius possumus eum videre. Quomodo apparuit? Gratis. Non enim ideo nobis apparuit quod ipse indigeret, vel quod nos meriti essemus, sed tantum ob gratiam suam nobis immeritis apparuit. Unde idem Apostolus alibi: *Non ex operibus, inquit, justitiarum fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit* (*Tit. iii*). Est quidem, fratres, magna gratia illi qui nec bona nec mala nobis intulit misereri sed major est et

A illi qui immeritis nobis mala intulit misereri. Maxima vero est et illi qui nobis bene meritis mala intulit pro bonis misereri. Illoc fecit Dominus. Unde Apostolus: *Non quia* (6), inquit, *nos dilexerimus eum, sed quia ipse prior dilexit nos* (*I Joan. iv*). Et alibi: *Cum inimici essemus, reconciliati sumus, sanguine ipsius* (7) (*Rom. v*). Nos ergo, fratres Christum imitari satagamus, Christum imitamur, si inimicos nostros nobis per beneficia reconciliamus. *Quibus apparuit*, omnibus hominibus, sub intelligendum est sese offerens. Quamvis enim Dei gratia non ab omnibus agnita sit, tamen Deus, quantum in eo est, eam nobis obtulit. Quemadmodum sol, quantum in eo est, omnibus lucet, nec aliquis potest se subtrahere ne luceat sibi. Itaque, fratres, cum gratia Dei se nobis omnibus offerat, non nos ei subtrahamus, sed potius ei toto desiderio occurramus. Tempore, et ceteris Dei donis, nobis ad bene agendum praestitis, non abutamur, non otiose praetereamus, non negligenter utamur, quoniam, juxta Evangelium, abscondens talentum juste eo spoliatur (*Matth. xxv*); et siculnea occupans terram succinditur (*Matth. xxi*), et juxta Jeremiam: *Maledictus est qui facit opus Dei negligenter* (*Jer. xlviii*). Ob quas utilitates apparuit Christus? Ob quatuor. Prima quidem est, fratres, ut exemplo et verbo quomodo vivendum et quo festinandum nobis sit demonstraret. Ilanc ponit Apostolus cum dicit: *Erudiens nos, ut abnegantes impietatem*, id est infidelitatem, *et saecularia desideria*, id est omnia vitia, *vivamus sobrie* in nos, et *juste* in proximum, *pie* in Deum, *expectantes secure beatam spem et adventum Domini*. Ordo praeposterus, adventum Dei secundum, scilicet ad judicium; et beatam spem, id est spem beatitudinis. Secunda vero causa utilitas nostra est qua Christus apparuit, ut charitatem, quam erga nos habebat, nascendo, patiendo, moriendo pro nobis demonstraret, juxta quod ipse ait: *Majorem dilectionem et charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (*Joan. xv*). Hanc causam ponit Apostolus cum dicit, *Qui dedit semetipsum pro nobis*. Tertia causa est utilitas nostra, ut de prima praevagatione satisfaceret; illa autem praevagatione fuit superbia tanta, ut se elevaret mente homo usque ad aequalitatem Dei. Cum vero contraria contrariis eurentur, oportuit ut ad satisfactionem illius superbiae aliquis homo humiliaretur ab altitudine divinitatis usque ad humilitatem hominis. Illoc autem nemo potuit facere nisi esset Deus et homo. Propterea Deus factus est homo. Ilanc causam innuit Apostolus, cum dicit *oblationem* (8) Deo, ad reconciliandum scilicet hominem. Quarta causa, et utilitas nostra, quare Christus apparuit, est redemptio, et emundatio et satisfactio generis humani. Redemptio a potestate diaboli per sanguinem Christi, emundatio a delictis per baptismum, satisfactio per virtutem et opera virtutum.

(6) V. Vulg. hab. quasi.

(6) V. Vulg. Deo per sanguinem Filii ejus.

(8) Vulg. non habet. oblationem.

Hanc innuit Apostolus cum dicit *hostiam* (9), ad A
devincendum scilicet hostem, ut *mundaret sibi popu-
lum acceptabilem, sectatorem bonorum operum*. In
prima igitur causa, fratres, Christus ostendit se esse
verum magistrum, verbo et exemplo nos erudiendo;
in secunda, ostendit se esse verum amicum seme-
t ipsum pro nobis tradendo; in tertia, ostendit se
esse summum pontificem, oblatione proprii sangui-
nis nos Patri reconciliando, secundum illud: *Et in
tempore iracundiæ factus est reconciliatio* (Eccli.
xlii); in quarta, ostendit se esse redemptorem, pu-
rificatorem, et sanctificatorem nostrum, nos a po-
testate diaboli liberando, a vitiis purificando, et vir-
tutibus sanctificando. Nos itaque, fratres, recogno-
scamus Dominum nostrum Jesum Christum esse
verum et summum magistrum, ejus exemplum et
doctrinam imitantes et sequentes. Recognoscamus
eum verum et summum amicum nostrum esse, ei
vicem, prout possumus, reddentes, et animas nostras
pro eo ponentes. Recognoscamus eum verum et
summum esse pontificem, nosmet ei puros offeren-
tes. Recognoscamus eum verum redemptorem, pu-
rificatorem et sanctificatorem nostrum esse, nos
tanquam suos emptos, mundatos et sanctificatos ei
exhibendo, ut venientem eum judicem securi videre
mereamur dominum nostrum Jesum Christum, qui
cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus.
Amen.

HOMILIA XI.

IN NATALI DOMINI.

*Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur
universus orbis* (Luc. ii), et reliqua. In hac sancti
Evangelii lectione, fratres charissimi, exponit nobis
Lucas manifeste causas solemnitatis hodiernæ. Ex-
ponit enim hic sex res nobis, videlicet quo tempore
natus sit Christus, quo loco, ex quibus, quo cultu
nutritus, quibus, et per quæ indicia sit revelatus.
Porro quo tempore natus sit Christus, ostenditur,
cum ait: *Exiit edictum*, etc. Cum Augustus Cæsar
monarchiam pene totius mundi in tanta pace possi-
deret, ut universum mundum una descriptione con-
cluderet, nasci voluit, fratres charissimi, Christus,
ut etiam ad litteram tunc completa visa sit illa pro-
phetia: *Conflabunt gladios suos in vomeres, et lan-
ceas suas in falces etc. Non levabit gens contra gen-
tem* (Isa. ii) etc. Quantum ad litteram, in tali tem-
pore nasci voluit Christus, ut se principem pacis et
Monarcham cæli et terræ et suos in libro vitæ
descripturum demonstraret. Moraliter vero, fratres,
sub servitute tributi voluit Dominus nasci, ut nobis
in se voluntariæ humilitatis et mutæ subjectionis
præberet exemplum. Si enim ipse, cum sit Rex re-
gum et Dominus dominantium, propter nos venit
in hunc mundum non dominari, sed subdi, non mi-
nistrari, sed ministrare, quid nos miseri servi, quid
facere debemus propter eum? Propter eum dicam,
an propter nos? Sed melius dicam et propter eum

et propter nos. Nam et propter Christum lucran-
dum, et propter nos salvandos nos humiliare debe-
mus. Si ergo Deus propter hominem se subdidit
homini, homo qua ratione subdi homini refugit?
Itaque, fratres, cum sponte nos humiliamus, cum
servimus proximo et ministramus, Christum imita-
mur. Quando vero dominari hominibus, serviri et
ministrari cupimus, non ipsum in hoc, sed Satanæ
superbiam imitatur. Quomodo ergo, fratres, humi-
litem et subjectionem, Christi sequuntur episcopi,
sacerdotes et monachi qui contendunt de domina-
tione, qui non solum personas, sed et Ecclesias suæ
ditioni gestiunt subjugare? Nos ergo, fratres, secu-
riorem et firmiorem viam Christi sequamur, humi-
litem et subjectionem juxta quod Apostolus ait:
B *Si servus es, non sit tibi cura, sed si potes liber fieri,
magis utere* (I Cor. vii). Mystice autem Augusto Cæ-
sare, superbo diabolo, pene jam super universum
mundum tyrannidem exerecente et ad suum servi-
tium transcribente, natus est Christus. *Hæc descri-
ptio*, inquit, *prima facta est a præside Syriæ, Cyrino*,
id est a primo apostata, angelos sibi super alios per
superbiam dominationem usurpante. Cyrinus autem
dominans sive *dominus* interpretantur. *Et ibant sin-
guli, ut profiterentur in suam civitatem*. Civitas, fra-
tres, avarorum avaritia est. Civitas luxuriosorum
luxuria est. Civitas gulosorum gulositas est. Et avari
ibant et conveniebant per consensum in vitium avari-
tiae, ut si non ore, tamen opere se servos diaboli
profiterentur. Luxuriosi quoque ibant et conve-
niebant propter consensum in urbem luxuriæ, ut et
C si non ore, tamen opere se servos diaboli profiteren-
tur: et similiter cæteri vitiosi. Adeo autem, fratres
hic diaboli servitus, ante adventum Christi inva-
luerat, quod et mater Christi et sponsus ejus, id est
Synagoga et sacerdotium, irent in Bethleem, id est
in amorem terreni, non cælestis panis, per hoc
diabolo professionem facientes. Hanc autem in qua
tunc mundus erat miseriam, etiam hiems et nox in
qua Christus natus est, designat. Cum igitur in tanta
servitute esset totus mundus, natus est Christus,
factus adjutor in opportunitatibus in tribulatione
(Psal. ix). Sed et hodie, fratres (quod sine gemitu
dicere nequeo), multi falsi Christiani postquam a
servitute diaboli per Christum sunt emancipati,
rursus peccando in diaboli redeunt servitutem. Qui
enim diaboli opera facit, quid aliud quam diabolo
facit professionem? Qui enim *peccatum facit, servus
est peccati* (Joan. viii): Et qui facit opera diaboli,
servus est diaboli. Quo autem loco Christus natus
sit, ostenditur cum dicitur, *in civitate David, quæ
vocatur Bethleem* (10). Ephrata, nequaquam minima
es in principibus Juda, ex te enim exiit dux qui re-
gat populum meum Israel (Mich. v; Matth. ii). Bene
autem in Bethleem quæ domus dicitur panis, nasci-
tur qui verus panis est, suos externa satiata
refecturus. Bene etiam non in parentum domo, sed

(9) Vulg. non habet. *hostiam*.

(10) Aliquid ibi deesse videtur.

in via nascitur, ut in hoc ostenderet quia per humanitatem, quam assumpserat, quasi in alieno nascebatur. Alieno, dico, non quantum ad potestatem, sed quantum ad naturam. In quo et, fratres, nobis innotuit quod non solum ipse, sed et nos omnes homines, cum in hunc mundum nascimur, non in nostram patriam, sed in viam, peregrinationem et exilium venimus. Unde et David, licet rex dives : *Advena*, inquit, *ego sum et peregrinus sicut omnes patres mei (Psal. xxxviii)*. Hinc est, fratres, quod quando infans nascitur, flere potest, ridere non potest. Plorat et ipse Christus. Sed quod cæteri infantes plorant, necessitatis est; quod Christus plorat, dignationis. Cæteri infantes plorant, quia patiuntur; Christus, quia compatitur. Si ergo, fratres, Christus plorat propter nos, quare ipsi propter nosmetipsos non ploramus? Et si infantes ex infirmitate naturæ ploramus, quare adulti eum miseriam nostram intelligimus, non magis ploramus. Pensemus ergo, fratres, quanta sit miseria humana, ob cuius medicinam Christum necesse fuerit plorare, et a tanto tantam nobis exhibitam medicinam non spernamus, sed tanta devotione veneremur, diligamus et imitemur. Ex quibus vero Christus natus sit, ostenditur, cum subditur :

Eo quod essent (II) de domo et familia David, Joseph scilicet et Maria. Unusquisque enim secundum legem de tribu sua ducebat uxorem. Natus est igitur Christus, fratres, ex matre nobili, sed paupere; virgine, sed desponsata. Quod vero de matre nobili natus est, est mysterii; quod de paupere, est humilitatis; quod de virgine, est munditiæ; quod de desponsata, est sacramenti. De matre nobili natus est, quæ non solum ex regia stirpe trahebat originem, sed etiam ex sacerdotali, Unde et Elisabeth cognata Mariæ fuisse commemoratur (*Luc. i*). Porro ex regia et sacerdotali tribu nasci voluit Christus, quia est Rex regum, et sacerdos secundum ordinem Melchisedech erat futurus. De matre paupere, quia nec et in sua purificatione agnum offerre potuit, natus est, ut nobis voluntariæ humilitatis et paupertatis exemplum donaret. De matre semper virgine natus est, ut se munditiam diligere, et in mundis cordibus habitare demonstraret. De sponsata vero matre nasci voluit, ut sacramentum incarnationis suæ diabolo occultaret. Mater Christi, fratres charissimi, quæ in nobilitate non se extulit, sed paupertatem et humilitatem dilexit, eos redarguit qui de nobilitate superbiunt, et humilitatem ederunt atque paupertatem. In hoc vero quod in paupertate, a naturali nobilitate degenerare parvipendunt. Rursus in hoc, fratres, quod virginali castitate conjugium decoravit, dat matronis exemplum in conjugio castitatem conservandi. Quæ si penitus etiam a licito complexu continent, profecto castitatem beatæ Virginis imitantur. Sed et si quandoque debitum viro reddunt, non sunt sine merito castitatis, dum fidem tori servant

A intemeratam. In hoc quoque quod beata Virgo sub conjugio virginitatem celavit, dat omnibus exemplum castitatem cæterasque virtutes eclandi. Nam flores virtutem coram Deo tanto plus vernant et flagent, quanto favoris popularis eos non exurit. Similiter et Joseph, fratres charissimi, qui ex omnibus viris mundi electus est, ut esset Virginis sponsus, cælestium secretorum conscius, familiaris angelis, nutritius Christi, viris proponitur in exemplum justitiæ et fidei, humilitatis et castitatis, qui et ipse quoque conjugium castitate ornavit, et castitatem sub conjugio celavit. Quo autem cultu educatus sit Christus, ostendit, cum dicitur : *Et pannis cum involvit, et reclinavit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diversorio*. Fuerunt igitur indumentum Christi B panni viles, lectus arctum præsepe, cibus lac virginalis. Lac enim de carne corrupta elicitum eum manducasse non credo. Unde et legimus; Ipsum Regem angelorum sola Virgo laetabat ubere de cælo pleno. In hoc cultu, fratres charissimi, quatuor invenimus: Primo admirationem in hoc quod ille qui lucem habitat inaccessibilem et qui cælum luce vestivit, vilibus pannis circumamicitur; quod ille qui totum mundum continet, in arcto præsepio continetur; quod ille, qui omnibus dat escam in tempore opportuno, modico lactis educatur. Quis enim his non poterit admirari? Ministerium, quia ideo Dominus voluit indui pannis, ut se vilitatem et corruptibilitatem nostram induisse demonstraret, ideo poni voluit in præsepio, ut se refectionem piorum esse significaret; ideo lacte virginali voluit pasci, ut se in pura matris Ecclesiæ doctrina delectari demonstraret. Medicinam, quia ideo dignatus est Dominus pro nobis pannis vilibus involvi, ut nos stola incorruptionis vestiret; ideo voluit pro nobis in arcto præsepio poni, ut nos in lato cæli palatio collocaret; ideo voluit lactis pro nobis egere nutrimento, ut nos angelorum pane satiaret. Exemplum, quia ideo vilibus pannis propter nos circumdatus est, ut nos vilitatem pannorum propter eum non abhorreamus, sed amemus; ideo in angusto præsepio propter nos positus est, ut nos propter eum parvo et vili tugurio contenti essemus; ideo simplici cibo pastus est, ut nos quoque simplicitate et vilitate ciborum esse disceremus contenti. Et hoc, fratres mei, contra illos est qui in pretiosis et mollihus vestibus delectantur, qui in constructione palatiorum et turrium gloriantur, qui aviditate pretiosorum cibarium capiuntur. Quibus Christus revelari voluit, ostenditur, cum subditur :

Et pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigilias noctis super gregem suum. Quantum ad litteram, fratres, Christus tanquam verus pastor, tanquam humilis, tanquam pauper, pastoribus, humilibus et pauperibus voluit primo revelari. Mystice vero isti pastores gregum significant quosque pastores fidelium animarum; qui si fuerint in

eadem regione, si vigilaverint super gregem suum, et custodierint vigilias noctis, profecto illis præcipue Dominus suorum arcana sacramentorum dignabitur revelare. Isti sunt pastores in eadem regione in qua natus est Dominus, qui in munditia et castitate, in qua natus est Christus et permansit, sese, quantum possunt, regere contendunt. Vigilant super gregem suum, qui in regimine animarum sibi commissarum solliciti sunt. In quo etiam pensandum est, fratres charissimi, quod dicitur *super gregem suum*. Non enim sufficit pastoribus si sint in scientia et vita sicut populus: unde et in opprobrium dicitur eis: *Et erit sicut populus, sic sacerdos* (Eccl. xxiv). Et sicut præminet pastor gradu, sic sapientia et vita debet eminere. Unde et dicitur: *Super montem excelsum ascende tu qui evangelizas Sion* (Isa. xl). Illic est quod sacerdos accipiebat armum separatim (Lev. x), quia actio pastoris non solum debet esse fortis, sed et singularis. Custodiunt vigilias noctis super gregem suum, qui populum sibi commissum in adolescentia, in virili ætate, in senectute, in decrepita ætate, informare contendunt. Et quos in adolescentia nequiverunt, saltem vel in virili ætate, vel in senio, vel in decrepita ætate corrigere concupiscunt. Sed quomodo, fratres, hic dicitur *vigilias noctis custodientes super gregem suum*, cum in manu hominis non sit custodire vel se, vel alium, præsertim cum scriptum sit: *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam* (Psal. cxxvi), Neque enim potest pastor jacere solus, sed socius, nec ad Dominum ire solus, sed socius. Verum utique est, fratres mei, quod in manu pastoris non est gregem custodire, sed tamen ei ex necessitate officii inditum est, quoad potest, ad custodiendum vigilare. Nam si aliquis vestrum committat centum oves opilioni suo, et ille, devoratis et perditis cunctis ovibus, solus ad dominum revertatur, quid ei dicturus est dominus suus? Nonne incarcerabit vel turpiter fugabit eum? Quid ergo, fratres, quid dicturus est Deus illi pigro pastori, qui nullam animarum sibi commissarum ad ipsum reducit? Nonne illum tanquam multarum animarum homicidam acrius cæteris damnabit? Utique. *Nam durius iudicium his qui præsumunt fiet* (Sap. vi). Per quæ indicia voluit Christus revelari ostenditur, cum dicitur: *Et ecce angelus Domini stetit juxta illos, et claritas ejus* (12) *circumfulsit illos*. Bene, fratres, angelus nuntians nativitatem Christi stetisse legitur. Stare enim pugnantium est. Et ille nativitatem ejus nuntiabat qui aereas potestates debellare veniebat. Ille vero angelus, qui ejus resurrectionem nuntiavit, super lapidem revolutum sedit, quia profecto illum nuntiabat, qui jam victor sedebat. Bene et angelus nativitatis nuntius stetisse juxta pastores memoratur, quia videlicet Christum prope et propitium fieri hominibus per carnem et misericordiam denuntiabat, juxta illud: *Prope timentes eum salutare ipsius*

(Psal. lxxxiv). Bene quoque angelus cum luce in Christi nativitate, quod in toto Veteri Testamento non legitur, apparuit, quoniam, juxta Prophetam, tunc *extortum est in tenebris lumen rectis corde, misericors et miserator Dominus* (Psal. cxi). *Et timebunt*, inquit, *timore magno*. Quia humana infirmitas concutitur, ubi divina sublimitas manifestatur. Sed quia digni erant consolatione, dixit eis angelus: *Nolite timere*. Sicut enim diaboli et diabolicorum hominum est hominem ad tremorem et desperationem commovere, ita bonorum angelorum et hominum est homini consolationem et spem præbere. Quare autem pastoribus non timendum, sed gaudendum esset, ostendit angelus cum subdit: *Ecce nuntio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo*, subaudis electorum. Gaudium magnum et commune, fratres, nuntiat angelus pastoribus, quia quoddam gaudium est quod non est magnum, sed parvum, vel potius nullum, ut gaudium quod habetur de aliqua re transitoria, de quo dicitur: *Vae vobis qui ridetis!* (Luc. vi.) Sed gaudium istud erat magnum, quia de salute nostra. Rursus erat commune, quia omni populo credenti erat communicandum. Ideo enim factus est Deus homo, ut homines Deos faceret, et gaudium quod habebat solus, communicaret pluribus. Ille, fratres, contra illos qui soli sibi vivere volunt, et bonum quod habent, cæteris communicare nolunt. Et ideo communi sanctorum bono juste privantur. Quod autem illud gaudium sit, exponit angelus cum subdit:

Quia natus est hodie vobis Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David. Tribus nominibus, fratres, vocat angelus puerum, Salvatorem, Christum, et Dominum. Christum, quia unctus est plenitudine omnium gratiarum, de quo omnes accepimus; salvatorem, quia salvat et glorificat electos; Dominum, quia damnat reprobos. Sed quare, fratres, ait hodie, cum in nocte natus sit Christus? Quia eam noctem sacramento nativitatis suæ splendidam Christus reddidit et solemnem, juxta quod scriptum est: *Et nox sicut dies illuminabitur. Et nox illuminatio mea in deliciis meis* (Psal. cxxxviii). In civitate David ideo dicitur, ut ostendatur vere Christus esse qui in Bethlehem secundum prophetas erat nasciturus. Sed quia Judæi signa petunt, subdit angelus: *Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, et positum in præsepio*. Ac si diceret: Ex hoc potestis probare quod dico, cum cognoveritis esse vera et absentia quæ nuntio, et futura quæ prædico, ut, cum me veracem in his cognoveritis, in cæteris quoque me veracem esse non dubitetis. Signum vero angelus in humilitate et paupertate Christi posuit, ut demonstraret nobis per quæ salvemur, et quæ imitari debemus. Cæterum, ne attestatio unius angeli insufficiens videretur, non duorum tantum subjungitur vel trium testimonium, sed etiam multorum, cum dicitur: *Et facta est cum an-*

gelo, concors scilicet in testimonium, multitudo militie caelestis laudantium Deum, et dicentium : Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Ac si diceret : Ex nativitate Christi, Deus ab altissimis virtutibus glorificatur et benedicitur, eo quod ruina angelica ex reparatione hominis suppletur, et pax et reconciliatio cum Deo hominibus bonae voluntatis praebetur. Non autem ait hominibus bonae operationis, quia bona operatio sine bona voluntate non sufficit. Bona vero voluntas sine bona operatione, si facultas deest, sufficere potest. Itaque, fratres mei, si multum laborare, si multum largiri, si multum jejuna non potestis, saltem habeatis bonam voluntatem, quae si prompta fuerit, procul dubio pro facto reputabitur. Non enim pensat Deus quantum quis offerat, sed ex quanto. Reliquerunt quippe Petrus et Andreas navem et retia (Matth. iv), et omnia reliquisse judicantur (Matth. xix). Obtulit vidua minuta duo, et divitibus multum offerentibus praefertur (Luc. xxi). Offeramus et nos, fratres, quod possimus, et si non habemus facultatem, saltem offeramus bonam voluntatem, quoniam nativitas Christi dat pacem hominibus bonae voluntatis. Quam ipse nobis largiatur, qui hodierna die pro nobis de Virgine nasci dignatus est, Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XII.

IN NATALI DOMINI.

In principio erat Verbum (Joan. i), et reliqua. Merito, fratres charissimi, Joannes apostolus et evangelista, Boanerges, id est *filius tonitruum*, nuncupatur (Marc. iii); tum quia in monte cum Jacobo fratre suo et Petro, audivit vocem Patris super Filium intonantem: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui* (Matth. xvii), tum quia de coaeternitate ejusdem Verbi cum Patre sic alte meruit intonare. Filius igitur tonitruum est qui hic loquitur, et tonitruum est quod loquitur. Nam altissime, obscurissime, caelitus, imo supercaelitus loquitur. Universum quippe intellectum, non solum humanum, sed et angelicum superexcellit quod loquitur. Unde non immerito in figura quatuor animalium, aquilae volenti, altivolo videlicet et alturido praeter ceteros volatili, comparatur. Ceteri quippe evangelistae, qui temporalem Christi nativitatem et temporalia ejus gesta quae gessit in homine, sufficienter exponunt, et de divinitate ejus pauca dixerunt, quasi animalia gressibilia cum Domino in terra ambulant. Hic autem pauca de temporalibus ejus gestis edisserens, sed divinitatis ejus potentiam sublimius contemplan, cum Domino ad caelum volat. Et talia tali congruebant, quia nique altus erat vita, altus factus est intelligentia, altus et doctrina. Altus siquidem erat vita, quoniam virgo est electus a Domino, quoniam praeter ceteros dilectus est a Domino, quoniam supra pectus Domini recumbens (Joan. xxi) altius habuit, quoniam Virginem matrem ei virgini commen-

davit (Joan. xix), quoniam familiarius et profundius ceteris sua secreta ei revelavit. Igitur sicut altissime volavit penna virtutis, sic altissime vidit oculo contemplationis, sic altissime intonuit verbo praedicationis. Nec duntaxat ceteros evangelistas, verum etiam seipsum supergreditur et supervolat, juxta quod ab Ezechiele dictum est : *Facies, inquit, aquilae desuper ipsorum quatuor* (Ezech. i). Cum enim aquilam, non solum tribus, sed et quatuor describat superesse, eum procul dubio non solum ceteros evangelistas, sed et seipsum designat supervolare. Enimvero eum loquens de aeterna Verbi nativitate, Joannes intellectum supervolet universum, suum etiam intellectum supervolat, quia sancti Spiritus gratia illustratus, plusquam homo et videt et resonat. Huic attestatur et illud apostoli Pauli : *Nec oculus, inquit, vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quae praeparat Deus diligentibus se. Nobis autem Deus revelavit per Spiritum suum* (I Cor. ii). Ac si aperte dicat quod Spiritu sancto illustrati super humanum intellectum contemplantur jam plusquam speculantur. Hinc et ipse Dominus, cum interrogasset discipulos suos, dicens : *Quem dicunt esse homines Filium hominis* (Matth. xvi)? et illi humanas opiniones retulissent, ait : *Vos autem quem me esse dicitis?* (Ibid.) Ac si dicat : Illa dicunt homines tantum humana sapientes, vos autem, qui per gratiam sancti Spiritus plusquam homines videtis, quem me esse dicitis? Sie igitur noster spiritalis aquila, creaturam supervolans universam, primum intonat Christum ante tempora Deo Patri consubstantialem esse; secundo, per cum omnia facta esse; tertio, per eundem hominis ruinam restauratam esse. Primum igitur Christum ante omnia tempora Deo Patri consubstantialem esse intonat, dicens :

In principio erat Verbum. In quibus verbis et veritas insinuat, et haeretica falsitas jugulatur, et istius evangelistae superexcellencia demonstratur. Et in his quidem verbis veritas insinuat nobis, si tamen ipsorum transsumptio verborum, spiritu revelante, nobis vigilanter advertatur. In rebus quippe temporalibus, per cogitationem rerum venimus ad cognitionem ipsorum vocabulorum. In divinis vero necesse est nos, per cognitionem vocabulorum, pervenire ad quantulamcunque intelligentiam rerum. si enim de incognitis rebus per incognita nomina nobis sermo fieret, nulla nobis eruditio proveniret. Inde necesse fuit theologis, cognita rerum cognitarum, ex aliqua similitudinis proportionem, vocabula mutuare, et sic per cognita vocabula aliquantulam incognitae rei cognitionem nobis intimare. Cum igitur haec nomina, Filius, Verbum, Splendor, Speculum, et hujusmodi, ad theologiam transferantur, nemo putet ea inventionis suae ibi tenere significationem, sed causam transsumptionis sapienter investiget; nec ipsa transsumptione absolutam similitudinem vel proportionem esse existimet, quoniam comparatio creaturarum ad Creatorem nulla est. Sed theologus, qualibus potuit indicibus, de re ineffa-

bili nobis effatus est. Logos λόγος igitur, Græcum, pro quo nos habemus verbum, triplicem gerit significationem. Significat enim rationem, significat et verbum corde conceptum, significat et verbum prolatum. Porro logos, sive verbum, a qualibet istarum acceptionum satis convenienter transumitur ad Filium Dei significandum. Dicitur quippe Filius, Dei logos, sive ratio Patris, ea proportionem, quoniam, sicut ratio est ipsi homini coæva, sic et suo modo Filius Dei est Deo Patri coæternus. Et sicut homo per rationem et sapientiam suam prudenter operatur, ita Deus Pater per Filium suum sapienter operatur universa. Unde et ei per Sapientem dicitur: *Omnia in sapientia fecisti* (Psal. ciii.) Rursus et a verbo mente concepto non incongrue transumitur ad Filium Dei designandum, quoniam, sicut verbum mente conceptum ex mente oritur, et cum mente manet, sic et suo modo Filius Dei ex Deo Patre oritur, et cum eo manet semper. Unde ei per Psalmistam dicitur: *In æternum, Domine, verbum tuum permanet in celo* (Psal. cxviii.) Rursus et a verbo prolato et proportionem transumptio fit ad Filium Dei, quoniam sicut homo ex ore suo profert verbum, et per illud suam aliis manifestat voluntatem, et per mandatum verbi sui operatur, sic et suo modo Deus Pater ex substantia sua genuit Deum Filium, ipso Filio sic testificante: *Ego Sapientia ex ore Patris prodii primogenita ante omnem creaturam* (Ecclesi. xxiv.) et per ipsum Pater operatur, sicut testatur Psalmista dicens: *Verbo Domini cæli firmati sunt* (Psal. xxxii.) Et per eundem Filium Pater hominibus suam manifestat voluntatem, ipso Filio sic testante: *Manifestavi nomen tuum hominibus* (Joan. xvii.) Sum quoque verbum substantivum, significat substantiam simplicem et solitariam. Divina quoque essentia est substantia simplex et solitaria. Et substantia quidem est, quoniam res est per se existens, utpote quæ nullo alio indiget, cuncta vero alia ea indigent ad sui existentiam; simplex vero est sine partibus, et sine omni formarum concretionem; solitaria, et est sine omni formarum adjectionem. Licet enim Deus dicatur unus, verus, sapiens, justus et pius, tamen omnia hæc in Deo non sunt plura, sed unum hoc. Hinc est quod hoc verbum sum, magis proprie cæteris verbis de Deo prædicatur, et maxime in præsentem tempore. Unde ipse Deus ad Moysen: *Ego sum qui sum. Sic dices filiis Israel: Qui est misit me ad vos* (Exod. iii.) Ac si aperte dicat: Ego solus vere sum. Cætera quippe omnia ad comparationem divinæ æternitatis non sunt, quoniam generationi et corruptioni, augmento et diminutioni, alterationi et locorum mutationi subjecta sunt, et secundum temporum mutationem, accedunt et recedunt. Solus vero Deus vere est, quoniam æternus, quoniam immutabilis, quoniam semper præsens est Æternus, sine principio et fine; immutabilis, sine omni motuum varietate; semper præsens, sine temporis accessionem vel recessionem. Igitur, si ad præsentiam æternitatis divinæ respiciamus, semper

A specialiter est, et nunquam fuit vel erit invenimus, Cæterum quando Deum nulli tempore defore et omnia transcendere tempora significare volumus, quoniam temporales sumus, et sine temporalibus verbis loqui non possumus, extra proprietatem, præterito et futuro verbo ad loquendum de Deo abutimur, Unde Joannes: *Qui erat, et qui est, et qui venturus est* (Apoc. xi.) Similiter et hic dicit:

In principio erat verbum. Vigilanter autem non ait, fuit vel fuerat, sed ait erat. Fuit quippe præteritionem perfectam; fuerat, plusquam perfectam ostendit, et ideo minus Deo congruit. Erat vero, quia præteritionem nondum perfectam designat, et præsentem tempore magis conjunctum est, significantius positum est. Hoc autem Verbum erat in principio sive temporis, sive creaturarum; tempus enim et creatura sunt coæva. Est ergo ac si dicat: In principio temporis non incæpit esse Verbum, quoniam ante principium temporis erat Verbum. Quod autem sic intellexerit evangelista, probatur ex hoc quod per idem Verbum facta confirmat universa. Si enim et tempus et creaturæ omnes per verbum factæ sunt, patet procul dubio quoniam auctor præcessit omnia ipsa quæ fecit. Unde et in sequentibus sic orat ad Patrem: *Clarifica me, Pater, apud te ipsum claritate quam habui priusquam mundus fieret* (Joan. xvii.) Itaque quod præcessit omne tempus, æternum est. Et quod fecit omnem creaturam, Creator est. Potest etiam dici quoniam verbum erat in principio, id est, in Patre. Erat igitur Verbum in Patre, principium in principio. Filius quippe se esse principium testatur, quando quærentibus Judæis: *Tu quis es?* (Joan. viii.) respondit: *Principium qui et loquor vobis* Sed Pater est principium sine principio. Filius vero sicut est Deus ex Deo, ita est principium de principio; nec tamen duo principia, sed unum principium. Unde ipse Pater ad Filium loquitur: *Tecum principium*. (Psal. cix.) subaudis est mihi. Cæterum Pater dicitur principium triplici rationem. Est enim principium Filii per generationem. Est principium Spiritus sancti per spirationem. Est et principium creaturarum per creationem. Spiritus vero sanctus uno tantummodo dicitur principium, quoniam est unum principium, cum Patre et Filio, creaturarum per creationem. Sed quomodo Verbum erat in principio, id est in Patre, ut simile in simili? Qualis enim Pater, talis filius. Si enim de duobus valde similibus dicitur per expressam similitudinem, quoniam alter est in altero, qui videt unum, videt et reliquum; quanto magis de Deo Patre et ejus Filio, quorum essentia non tantum similis, sed et una, eadem est. Unde cum Philippus dixisset Domino: *Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis* (Joan. xiv.) audivit ab eo: *Philippe, qui videt me, videt et Patrem. Non credis quia ego in Patre, et Pater in me est?*

Et verbum, inquit, erat apud Deum. Sane hæc præ-

positio. *apud*, non localem, sed personalem designat distinctionem. Nihil enim proprie *apud* se esse, vel secum esse dicitur, nisi forte per figuram dicatur, quod ille *apud* se est qui per mentis alienationem extra se non est. Itaque in principio erat Verbum *apud* Deum, tanquam alius *apud* alium. *Et Deus erat Verbum*, Deus ex parte prædicati debet intelligi. Et de Filio Dei non quis, sed quid esset hic demonstratur. *Hoc erat apud Deum*. Quoniam cum in tribus clausulis posuerat evangelista hoc appellativum nomen, *verbum*, ut æquivocationis et invocationis excluderet calumniam, de eadem Verbi persona per demonstrativum pronomen, se demonstrat texeræ narrationem. Verum *apud* Græcos non hoc, sed *hic* ponitur, quoniam *logos* est masculini generis. Propterea ad utrumlibet, sive ad *Logos*, sive ad *Theos* θεος referri potest. sed tamen sensus idem est. Consideremus igitur, fratres, quoniam quinque dicit hic evangelista de Verbo, videlicet quando erat, ubi erat, quid erat, *apud* quem erat, quid faciebat. Quando erat? *In principio erat Verbum*. Ubi erat? *Et Verbum erat apud Deum*. Quid erat? *Deus erat Verbum*. *Apud* quem erat? *Deus enim erat apud Deum*. Quid faciebat? *Omnia per ipsum facta sunt*. In primo demonstrat Verbi cum Patre coæternitatem; in secundo, personalem distinctionem; in tertio, ejus divinitatem; in quarto, ejusdem cum Patre identitatem, pariter et distinctionem; in quinto, operandi auctoritatem. Et idem quoque verbum suggilat hæreticam falsitatem. Fuerunt namque hæretici qui dicerent: « Si Filius Dei natus est, ergo non semper fuit » Hos in principio redarguit dicens: *In principio erat Verbum*. Fuerunt rursus hæretici qui dicerent: « Idem Deus aliquando est Pater, aliquando Filius, aliquando Spiritus sanctus. » Hoc quoque confutat eum subjungit: *Et Verbum erat apud Deum*. Fuerunt rursus hæretici, qui et si dicerent Filium Dei et semper alium a Patre fuisse, tamen Deum esse negabant. Hos et suggillat, cum subditur: *Et Deus erat Verbum*. Fuerunt namque hæretici, qui, et si Christum concedunt esse Deum, tamen non naturalem, sed adoptivum et temporalem esse Deum contendebant. Hos nihilominus damnat, cum addit: *Hoc erat in principio apud Deum*. Fuerunt etiam hæretici qui visibilia omnia a diabolo facta, sola vero facta invisibilia a Dei Verbo contenderent. Eisdem etiam verbis, excellentia hujus evangelistæ demonstratur. Alii siquidem evangelistæ Christum in tempore natum describunt; Joannes vero eundem in principio fuisse testatur, dicens: *In principio erat Verbum*. Alii eum commemorant inter homines subito apparuisse: Joannes vero eundem *apud* Deum semper fuisse declarat, dicens: *Et Verbum erat apud Deum*. Alii eum verum hominem: Joannes vero verum esse Deum affirmat, dicens: *Et Deus erat Verbum*. Alii eum hominem *apud* homines conversatum temporaliter; Joannes vero *apud* Deum manentem æternaliter ostendit, dicens: *Hoc erat in principio apud Deum*. Alii magnalia, quæ in homine

A gessit, perbibent. Joannes vero, quod omnis creatura visibilis et invisibilis per eum facta sit, ostendit dicens:

Omnia per ipsum facta sunt. Est autem hæc pars secunda, in qua de Dei Verbo, tria dicit evangelista, scilicet per illud factum esse omne bonum, et nullum malum, et quod factum est in tempore, in Verbo semper fuisse. Porro per ipsum omne bonum factum esse dicit, cum dicit: *Omnia per ipsum facta sunt*. Sane cum *omnia* dicit, nihi excipit, sed omnem creaturam comprehendit, tam visibilem quam invisibilem: tam subjecta formarum, quam formas subjectorum; tam singula generum, quam genera singulorum; tam operationes generum, quam genera operationum. Operatus est enim omnia ab æterno in præsentia. Unde et de eo legitur: « Qui fecit quæ futura sunt, et in continenti. » *Quod factum est in ipso vita erat*. Operatus est in principio, creando omnia corpora in materia. Unde legitur: *Qui virit in æternum, creavit omnia simul* (Eccli. xviii.) Operatus est per sex dies, distinguendo et formando de elementis novas rerum species. A quarum novitate legitur in die Sabbati quievisse (Gen. ii.) Operatur et adhuc omnia gubernando, et similia de similibus propagando, et novas animas procreando. Unde ipse dicit: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (Joan. v.) Operatur quoque per ministerium artificum. Unde legitur: *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam* (Psal. cxxxvi.) Operatus est et in plenitudine temporum salutem nostram. Operatus est, et adhuc operatur quotidie opera miraculorum, opera virtutum, opera misericordiæ, et opera justitiæ. Cæterum quædam istorum operatur tantum per se, quædam per ministerium subservientis naturæ, quædam per ministerium rationalis creaturæ cum tamen ipse solus sit auctor universorum. Quod aperte confutat illos, qui vel ex viribus, vel ex ingenio, vel ex industria sua, aliquid boni opinantur se posse, vel velle, vel operari. Unde et Apostolus: *Deus, inquit, est qui operatur in nobis et velle et perficere* (Philip. ii.) Et alibi: *Non inquit, ego solus, sed gratia Dei mecum* (I Cor. xv.) Et Marcus: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis* (Marc. xvi.) Verum quando audis *gratia Dei mecum*, vel *Domino cooperante*, cave ne intelligas hanc propositionem, cum vel co, ibi numerum consignificare (non enim proprietatis et improprietas in numerum surgunt,) sed potius ministerium sive instrumentum habent ibi designare. Non enim nos et Dominus cooperamur, sed potius ipse cum nobis, quasi cum ministris, vel quasi cum quibusdam instrumentis operatur. Et hæc omnia diximus pro eo quod scriptum est, *omnia*. Cum vero subjungitur *per ipsum*, cave ne per hanc præpositionem, *per*, ministerium intelligas, sed potius intelligas auctoritatem. Non enim Pater per Filium, tanquam per ministrum, operatur, præsertim cum ejusdem auctoritatis et potestatis sit Filius, cujus est

et Pater. Sed Pater dicitur operari per Filium, non Filius per Patrem; quoniam auctoritatem operandi, quam habet Filius, habet a Patre, non Pater a Filio. Sic igitur demonstrato quod omnia bona facta sunt per Verbum, consequenter ostenditur quod nullum malum factum est per ipsum, cum subditur:

Et sine ipso factum est nihil, id est peccatum vel vitium. Hoc est quod dicit Jacobus in epistola canonica: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio* (Jac. i). Ac si aperte dicat: Ita Deus confert bona quod non infert mala, ita mutat homines a malo in bonum quod non transmutat eos de bono in malum, ita illuminat homines luce virtutum quod non vicissim obumbrat eos tenebris vitiorum. Quod enim legitur Deus excæcare iniquos, vel inducere, hoc facit utique non tenebras vitiorum infundendo, sed lumen gratiæ suæ subtrahendo. Verum tamen animadvertendum est quoniam hoc nomen *malum* in sacra Scriptura triplicem gerit acceptionem. Quandoque namque malum nuncupatur *pæna*, *tribulatio*, *anxietas*, vel *flagellum*; quæ quoniam a summo iudice justo iudicio immittuntur, procul dubio a Deo sunt. Unde legitur, *non est malum in civitate quod non fecerit Dominus* (Amos. iii), juxta quod ipse per Isaiam dicit: *Ego sum Deus et non alter, formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans malum* (Isa. xlviii). Quandoque vero dicitur malum, mala res, ut puta malus homo, vel actio mala. Quæ quidem in quantum est a Deo auctore, bona est. Quandoque etiam dicitur malum, *malitia*, vel *injustitia*, et quodlibet peccatum. Quod quoniam est privatio justitiæ nihil est, et ideo a Deo non est. Quando ergo legimus quod peccatum, quod vitium, quod idolum nihil est, distinctione opus est. Si enim de nominis appellato sermo textitur, falsa est locutio, quoniam illud quod est peccatum, vel idolum, non nihil est. Homicidium quippe actus crudelis et immanis, et idolum corpus est, Si vero de nominis qualitate sermo proponatur, procul dubio verus est sermo. Illud quippe unde idolum nomen accepit, nihil est, quoniam conformis deitas, quam falsa hominum opinio ei attribuit, nihil prorsus est. Similiter et illud unde homicidium cognominatur, nihil est, quoniam non naturæ, sed potius justitiæ debitiue finis privatio est. Et cum subtilius rem inquiramus, nullus actus quantumcunque perversus sit, a debito sine frustratur. Et si enim prava intentio agentis, quantum in se est, actum pervertit, tamen summus auctor opus suum ad debitum finem, id est ad justitiæ vel misericordiæ suæ laudem semper dirigit. Et tamen inde pravus minister jure damnatur, quoniam actum quantumcunque in se est, a debito sine privavit, quemadmodum ille qui regem voluit prode, damnatur, non quia prodidit, sed quia, quantum in eo est, fecit. Postquam autem dixit evangelista per Verbum facta esse universa, ne cui videretur secundum rerum accessionem et

A mutabilitatem, accedentem quoque et mutabilem fuisse in Deo voluntatem et dispositionem, per quam subito aliquid voluisset, ostendit ea quæ facta sunt in tempore, in mente divina per præsentiam et dispositionem semper fuisse et esse, cum subjungit: *Quod factum est in ipso vita erat*, hoc est quod alibi legitur: « Qui fecit quæ futura sunt. Hinc et Psalmista: *Populo*. inquit, *qui nascetur, quem fecit Dominus* (Psal. xxi). Quidquid enim Deus temporaliter facturus erat, prævidit ab æterno, quid, quantum, quale, ubi et quando illud facturus erat. Si enim architectus temporalis, arcem facturus, prius habet eam in mente per prævidentiam, et postea ad exemplar mentis suæ fabricat et figurat illam. Et arca quidem materialis perit: arca vero mentalis consistit; ita quod ad exemplar ejus alia et alia fieri possit. Quanto magis exemplar divinæ mentis immutabiliter manet, licet res ad illud factæ temporaliter accedant et recedant.

B Sequitur pars tertia, in qua incipit evangelista demonstrare hominum ruinam per Verbum Dei esse reparatam. Et hoc modo: Primo demonstrat quod Dei Verbum, quod dedit cæteris rebus esse vel vivere, homini etiam cognitionem sui Creatoris dedit. Secundo, quod homo vitio suo illam amisit. Tertio, quomodo per Verbum Dei illam recuperavit. Primum igitur ostendit quod Dei Verbum, quod cæteris rebus dedit essentiam vel vitam, hominibus etiam dedit sui cognitionem, cum subditur: *Et vita erat lux hominum*. Ac si aperte dicat: Verbum quod erat per metonymiam, quibusdam rebus essentia, quibusdam etiam vita erat, hominibus essentia, et vita, et lux. Non enim insensatis rebus, non brutis animalibus, sed soli creaturæ rationali debet Deus sui cognitionem. Porro tripliciter illuminat Deus hominem, rationis discretionem, fidei, cæterarumque gratiarum illustrationem, et sui ipsius revelationem. Primum facit hominem creans, secundum illum recreans, tertium illum glorificans. Primum est homini natura; secundum, gratia; tertium, merces æterna. Unde et legitur illum plasmasse *ad imaginem et similitudinem suam* (Gen. i). Ad imaginem in ratione, ad similitudinem in bonitate, ut videlicet quemadmodum Deus est rationalis et bonus, sic, sed suo modo, homo esset rationalis et bonus, et ratione quidem sciret discernere verum a falso, bonum a malo, et majus bonum a minus bono. Et ita super omnia reperiret et recognoscere verum et summum bonum, bonitate vero imitaretur et coleret ipsum. Unde cum Psalmista quæstionem posuisset quorundam dicentium: *Quis ostendet nobis bona?* (Psal. iv). Statim quis bona nobis ostenderit, ostendit, cum subjungit: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine* (ibid.). Vultus quippe Dei Filius est, per quem Deus cognoscitur, cujus lumen dicitur gratia virtutum ejus, quarum radios nos signat et insignit, et hoc *super nos*, id est in superiori parte rationis, in qua sola relictæ imago Dei, tanquam exemplar in speculo et formæ sigilli ceris impressis. Hæc enim

originaliter summum sapit, amat, et quærit bonum, et naturaliter ad suum semper revolat et tendit exemplar et principium. Sicut Psalmista testatus ad ipsum loquens: *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea, faciem tuam, Domine, requiram* (Psal. xxvi). Et quanto magis imago divina in nobis a vitiiis purificatur, et virtutibus Deo assimilatur, tanto magis eum cognoscit, ardet et quærit. Ceterum dum a carnali in habitatione mens aggravatur, nequit usquequaque sordes vitiorum a se declinare, nec omnes Christi virtutes æmulari, nec ipsas, quas habet, ad unguem perfectas obtinere. Propterea non potest hic summum bonum speculari, nisi, ut ait Apostolus, *per speculum et in ænigmate. Ex parte enim hic cognoscimus, et ex parte prophetamus. Cum autem deposita mortalitate, venerit quod perfectum est*, remota omni nube, videbimus eum facie ad faciem atque sicuti est (I Cor. xiii; I Joan. iii). Qui vero divinam in se imaginem negligunt purificare, patientes eam paulatim vitiiis obscurari, non solum divinam amittunt similitudinem, sed etiam ipsa in eis imago diminuitur et obnubilatur, ut Dei cœlique ad quæ creati sunt obliti, more pecudum ad terram totis desideriis incurvantur juxta illud Psalmistæ: *Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (Psal. xlviii). Ceterum et si divina in nobis imago per sordes vitiorum violetur, et offusectur, nequaquam tamen usquequaque suffocatur et destruitur, sed in quocumque peccatore semper vivit scintilla rationis, quæ conscientiam accusat, malum reprobatur, bonumque commendat. Unde in Evangelio Lucæ, ille qui incidit in latrones, cum legatur et spoliatus et vulneratus, nequaquam tamen dicitur interfectus, sed semivivus derelictus (Luc. x). Et hoc est quod hic evangelista subjungit: *Et lux in tenebris lucet*. Ac si aperte dieat, licet homines vitio suo tenebrosos se faciant, et, quantum in eis est, lucem divinam a se expellant, tamen lux divina in mente eorum, tanquam in speculo suo, resultat, quæ eos accusat et damnat. Nec solum in mente, sed etiam in elementis, cæterisque creaturis relucet imago Creatoris. quoniam perpetuitas, pulchritudo, bonitas, sapientia creaturæ perpetuitatem, pulchritudinem, bonitatem et sapientiam comprobant Creatoris.

Et tenebræ, inquit, *cam non comprehenderunt*, id est non intellexerunt, non quia non potuerunt, sed quia noluerunt. Noluerunt enim intelligere ut bene agerent, velet tenebrosi homines quantiscunque vitiiis se involverent, divinam mentis suæ imaginem penitus comprehendere, id est extinguere nequiverunt. Hæc enim eos in inferno positos accusabit, et vermis malæ conscientiæ semper eos cruciabit.

Sequitur; *Fuit homo missus a Deo*. Hic incipit evangelista tractare de humani generis redemptione, sive reparatione, contra illos qui dicebant humanam naturam sic in protoplasto depravatam, quod irre-

parabilis deperiret. Agit autem hoc modo: primo demonstrat quod humana redemptio prænuntiata sit; secundo, per quem facta sit; tertio, quod non ab omnibus suscepta sit; quarto, quid boni eam suscipientibus contulerit; quinto, quomodo facta sit: sexto, quorum attestationibus approbata sit. Cum autem ab exordio mundi, primum a patriarchis, deinde et a prophetis præfigurata fuerit, tamen evangelista, brevitate causa, ea prætermittit quæ convenientia suis in locis occurrerint positura, et a propinquiore prænuntiatione incipit præcursoris, qui tanquam lucifer propinquum solem, et tanquam aurora propinquum diem præcucurrit. Hunc igitur talem fuisse describit, qualem præcursorem Redemptoris esse convenit, et cui merito credendum sit. Commendat autem eum a natura, a dignitate, a nomine, et ab officio. Porro a natura eum commendat, cum dicit, *fuit homo missus a Deo*. Hoc est rationabilis, et illustratus imagine et similitudine creatoris. Hoc enim nomen, homo, quandoque ponitur in plenitudine suæ significationis, ut quando dicitur: *Homo est animal rationale et mortale*. Quandoque vero in parte plenitudinis, et tunc aut ponitur pro superiori, ut eum dicitur: *Deus creavit hominem ad imaginem et similitudinem suam* (Gen. i), aut pro inferiori, ut quando dicitur: *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis* (Job xiv). A dignitate eum commendat, cum dicit: *Missus a Deo*. Apostolus (ἀπόστολος) Græce, missus Latine dicitur. Fuit igitur maximus, qui non solum apostolus, sed etiam a Deo ante apostolos missus, apostolorum Apostolus est factus. A nomine eum commendat, cum subdit: *Cui nomen erat Joannes*. Enim vero Joannes gratia interpretatur. Et bene a gratia nomen habebat, qui gratia refertus erat, gratiamque prædicare veniebat. *Lex enim et prophetæ usque ad Joannem* (Luc. xvi). Ab officio eum commendat, cum subjungit: *Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine*. Non enim casualiter, non incidenter de lumine testimonium perhibuit, sed specialiter ad hoc et principaliter missus est, ad hoc venit, ad hoc sollicitus fuit. *Ut omnes*, inquit, *credere per illum*. Quasi ille dicat: Quantum in se fuit, fecit ut omnes crederent. Et si quis non credidit, in eo non remansit. Sane hæc quatuor quæ hic commendantur in Joanne, in quolibet requirenda sunt prædicatore, videlicet ut sit non brutus, sed rationalis et ingeniosus; ut non se ingerat, sed a Deo sit missus; graciosus et gratus, ut veniat non opes, non gloriam quærere, non voluptatem, non honorem, sed testimonium perhibere de lumine. Quomodo? operando, vivendo, docendo, ut omnes, quantum in eo est, credant per illum, nullusque in eis pareat somnolentia. Ceterum Joannes, et si tantis radiaret radiis titularum, tamen non erat ille lux, subaudi ex se lucens, sed potius lucerna a vera Luce ad hoc illuminata, ut testimonium perhiberet de lumine, hoc est, non erat Christus, sed Christi præcursor et præco. Per quem autem humana redem-

ptio facta sit, demonstrat, cum subdit: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem hunc mundum.* Sane Christus et erat, et est lux vera, quoniam non aliunde, sed ex se est lucens, et ex se est alios illuminans. Vera lux est, et veritate in lucendi, et veritate ex se alios illuminandi. In se quippe lucet, et luce summæ bonitatis, et bonitate summæ lucis. Alios vero illuminat, et veritate lucis, et luce veritatis, vera luce fidei, spei et charitatis, et fide et spe et charitate veræ lucis. In se lucet substantialiter, æternaliter, indemutabiliter. Alios illuminat spiritualiter, universaliter, potentialiter. Spiritualiter, quoniam non bruta animalia, sed solam spiritualem rationalemque creaturam luce suæ cognitionis illustrat. Unde et dicit, *illuminat hominem.* Universaliter, quoniam ad modum solis, quantum in eo est, universos (nisi quis se subtrahat radiis ejus) illuminat. Unde et adjungit, *omnem.* Potentialiter, quem et quemlibet, quantum eumque peccatis tenebrosum, quantum in eo constat, potenter purgat et clarificat. Unde et subjungit, *Venientem in hunc mundum,* id est cadentem in noctem hujus mundi tenebris peccatorum, ignorantiae miseriæque pariter excæcati. Quod vero lux vera, non ab omnibus suscepta sit, subsequenter ostendit, cum subdit: *In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. In propria venit, et sui eum non receperunt.* In quibus verbis, et divinam Christi naturam, per quam in omnibus creaturis infusus et præsens est, et humanam, per quam accessit ad nos, comprehendit. *In mundo erat,* et in mundum venit. In mundo erat per divinitatem et in mundum venit per humanitatem. Manere, siquidem est divinitatis, venire vero vel abire, humanitatis. Est ergo ac si dicatur: Licet Verbum Dei esset præsens in mundo per divinitatis essentiam, et appareret in creatura sua per facturam, gubernationem et conservationem, tamen mundus, id est mundani eum non cognoverunt. Propterea per assumptionem humanitatem visibilis venit, ut vel sic cognosceretur. *Et eum sui,* id est homines, et specialiter Judæi, peculiariter sui, non dico, eum non cognoverunt, sed non receperunt. Quid vero boni susipientibus se Verbum Dei contulerit, ostendit eum subdit: *Quotquot autem receperunt eum,* subaudi per fidem ex charitate operantem (Gal. vii), quod postea determinat eum subjungit, *his qui credunt in nomine ejus dedit potestatem filios Dei fieri.* Sed nunquid mali hanc non habent potestatem? minime. Licet enim habeant liberum arbitrium ex se ad malum, tamen soli boni habent arbitrium ex gratia liberatum ad bonum, ut possint esse Filii Dei, et habere per adoptionem, quod Unigenitus Dei habet per naturam quinquepartitam, scilicet Filii proprietatem. Quam? Nativitatem, amorem, imitationem, similitudinem, hæreditatem. Nativitatem, ut videlicet ex Deo per Spiritum sanctum et aquam in filios renascamur; amorem, ut Deus paterne nos diligat, et nos eum filialiter diligamus; imitationem, ut nos

A cum pro modulo nostris moribus et virtutibus imitemur; similitudinem, ut in futura glorificatione similes ei efficiamur; hæreditatem ut æternæ beatitudinis hæreditatem sortiamur. O mira Filii Dei dignatio, mira charitas, mira communitas. Mira dignatio, quod tantus, tantillos in fratres elegit. Mira charitas, quod pro nostra sublimatione tantum se humiliavit. Mira communitas, quod nos indignos servos, regni sui cohæredes constituit. Quomodo fiunt homines filii Dei? *Non ex sanguinibus,* id est non ex seminibus parentum, *neque ex voluntate carnis,* id est mulieris, *neque ex voluntate viri.* Hoc est non voluptuosa voluntate concubitus, ex qua nascuntur filii Adæ: *Sed ex Deo nati sunt,* per baptismum eos regenerante. Quomodo autem redemptionis facta sit ostendit, cum subdit: *Et Verbum caro factum est.* Synechocice carnem posuit pro homine. Sed nunquid Deus omnipotens alio modo nos redimere non potuit? Utique: Sed modus hic magis erat conveniens, magis nos inflammans, magis nos informans, magis nobis Deum manifestans, magis nos ad spem dirigens. Magis erat conveniens, quod sicut homo per inobedientiam peccaverat, ita homo per ebedientiam satisfaceret. Magis nos inflammans ad Deum amandum erat, quod ipse tantum nos dilexit, et tanta passus est pro nobis. Magis nos informans ad humilitatem, ad patientiam, et charitatem erat, quod ipse hujusmodi se dedit, prius exemplum et magistrum. Magis Deum nobis manifestans erat, cum sub forma apparuit humana, qui incomprehensibilis erat in divina. Magis nos ad spem dirigens erat, quod scilicet non dubitaremus nos posse filios Dei fieri, cum propter hoc Filius Dei factus sit filius hominis. *Et habitavit in nobis,* per habitum, per latitationem, per conversationem. Per habitum, quoniam nostræ humanitatis habitum humanatus habuit. Unde Apostolus: *Habitu inventus ut homo* (Philipp. ii). Per latitationem, quoniam divinitatem suam sub nomine carnis sic velavit, quod fidelibus appareret, infidelibus lateret. Unde Apostolus: *Si regem gloriæ cognovissent, nunquam eum crucifixissent* (I Cor. ii). Per conversationem, quoniam sicut propheta prædixerat: *Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est* (Baruch. iii). Quorum vero attestationibus redemptionis nostra attestata sit, consequenter ostendit, inducens primo suam cæterorumque apostolorum auctoritatem, eum subjungit: *Et vidimus gloriam ejus.* Vidimus oculis carnis, vidimus oculis mentis. Oculis quidem carnis vidimus ejus humanitatem, operibus et doctrinam gloriosam. In qua videlicet docuit et miracula fecit, in qua transfiguratus est, in qua a mortuis resurrexit, et cælos ascendit. Et sic per gloriosam ejus humanitatem, vidimus spiritualibus oculis, interiorem divinitatis ejus majestatem et gloriam. *Gloriam quoque Unigeniti* (13) *a Patre.* Gloriam non quasi ministri, sed quasi auctoris, non quasi ejuslibet sancti, sed quasi ipsius Dei, non quasi adoptivi, sed quasi

naturalis et unigeniti Filii Dei. Non enim hoc ad-
verbium *quasi* significat hic solam similitudinem,
sed magis veritatis expressionem. Vidimus etiam
eum *plenum gratiæ et veritatis*. Plenum gratiæ, ple-
num veritatis. Plenum veritate gratiæ, et gratia ver-
tatis. Plenum gratiæ, quoniam cum cæteri ad men-
suram, ipse plenitudinem omnium spiritualium vir-
tutum et donorum habuit universaliter. Plenum ver-
tatis, id est divinitatis, quoniam in eo complacuit
omnem plenitudinem divinitatis inhabitare corpora-
liter *Coloss. ii.* Plenum veritate gratiæ, quoniam
gratuiter promissiones, patriarchis olim factæ, et
figuræ legis et prophetarum, in eo sunt impletæ ve-
raciter. Plenum gratia veritatis, quoniam divinitas,
quæ erat ejus vera natura, facta est ei homini gra-
tia specialiter. Hanc fidem, fratres charissimi, fir-
miter teneamus, operibus exerceamus, Christum,
qui tantum nos dilexit, toto corde diligentes, ejus
voluntariam humilitatem, paupertatem subjectionem,
obedientiam, patientiam, charitatem, misericor-
diam, quoad possumus, imitantes, quatenus filii
Dei et cohæredes Christi esse mereamur, ipso præ-
stante, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et re-
gnat Deus. Amen.

HOMILIA XIII.

DOMINICA PRIMA POST NATALE DOMINI.

Quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt a
serco, cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus et
actoribus est usque ad præfinitum tempus a patre
(Gal. iv.) Quoniam Apostolus, fratres charissimi,
debitor erat omnibus hominibus, sapientibus et insi-
pientibus : ideo de divinis loquens, humanis et
consuetis utitur verbis, ut, per cognita, incognita
melius intelligere valeamus. Unde idem alibi dicit :
Humanam dico, propter infirmitatem carnis vestræ
(Rom. vi). Comparat igitur, in capitulo præmisso,
hæredem mundi hæredem cæli, sive adoptivum, sive
naturalem. Nos ergo, fratres, primo de hærede tem-
porali, secundo de hærede cæli naturali, tertio de
hærede cæli adoptivo per ordinem videamus. Scitis,
fratres mei, igitur, quod in domo temporalis patris-
familias sunt liberi, et sunt servi, sed diverso modo.
Nam pater diligit filium tanquam hæredem ; et ta-
men dum parvulus est, eum educat in paupertate,
in subjectione, in disciplina. In paupertate, nullius
rei potestatem ei relinquens. In subjectione, eum
sub pedagogo constituens. In disciplina, eum ma-
gistrali virgæ subdens. Et in his omnibus habet pa-
ter in filium magnum affectum dilectionis. Quoniam
pater filium, quem plus diligit, corripit ; filius quo-
que patrem diligit, et ei ex amore obedit. Servum
autem pater familias non diligit ad hoc ut hære-
dem constituat eum, sed ejus utitur servitio pro sua
voluntate, et hæredis utilitate. Res tamen suas et
hæredis, servi procuratori committit, ipsum etiam
hæredem custodiendum et corrigendum ei submittit.
Sic itaque, fratres, dum hæres est parvulus, nihil
differt a servo, imo et plerumque, ipsi subditur, et
ab eo corripitur, cum tamen jure hæreditario sit

A dominus omnium, sed sub tutoribus et actoribus
id est, sub pædagogis et doctoribus est, usque ad
præfinitum tempus a patre. Cum enim fuerit adul-
tus, dominus a patre constituitur, et servis, qui ei
dominati fuerant, dominatur. Cælestis quoque Pa-
ter, fratres charissimi, habuit et habet Filium hæ-
redem, naturalem et coomnipotentem, coæternum
et consubstantialem. Qui in hoc, fratres, differt a
temporali hærede, quoniam temporalis hæres vix,
vel nunquam, sibi facit cohæcedes, imo potius gau-
det quod sit unicus et solus hæreditatem habiturus.
At Filius Dei, cujus benignitas ignorat invidiam,
angelum et hominem sibi adoptavit in hæreditatem.
Verum quoniam homo deceptus a diabolo, ab æterna
hæreditate erat exhæredatus, placuit Filio Dei ut
cohæredem suum per fraudem exhæredatum, per
B misericordiam hæredaret. Quia vero conveniens
erat ut qui per superbiam ceciderat, per humilita-
tem erigeretur, humiliavit se Filius Dei, et factus
est in forma servi parvulus, ita ut nihil a servo dif-
ferret, cum esset Dominus omnium, sed sub tutori-
bus et actoribus fuit usque ad præfinitum tempus
a Patre. Quare hoc ? ut ita nos redimeret, ut ita no-
bis suam in nos charitatem ostenderet, ut ita viam
humilitatis per quam hæredemur, nobis demon-
straret.

Fuit igitur hic in mundo in paupertate, in subje-
ctione, in patientia. In paupertate, quia de pauper-
cula Virgine natus, pannis vilibus obvolutus, in
præsepio positus, nihil in hoc mundo possedit. Unde
ipse ait : *Vulpes forcas habent, et volucres cæli ni-
dos, Filius autem hominis non habet ubi caput suum*
C *reclinat* (Matth. vii ; Luc. ix). In subjectione, quo-
niam subditus fuit Mariæ et Joseph servis suis, ut
Lucas testatur (Luc. ii). Tributum Cæsari reddidit
(Matth. xvii), apostolorum pedes lavit (Joan. xiii) :
et ut ipse testatur, non ministrari sed ministrare
venit (Matth. xx). Cum vellent eum constituere re-
gem, recessit (Joan. vi), qui tamen ad passionem
volens se obtulit. In patientia, quia esurivit, sitivit,
contumelias, vincula, flagella, sputa, crucem sus-
tenuit, et (quod est gravius) a servis suis, pro quibus
etiam oravit. Cum autem tempus definitum a Patre,
id est resurrectio advenit, data est ei omnis pote-
stas in cælo et in terra (Matth. xxviii), etiam super
servos suos et inimicos. Unde Pater ad eum ait :
D *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos sca-
bellum pedum tuorum* (Psal. cix). Et alibi : *Postula a
me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam* (Psal. ii),
etc. Nos etiam, fratres, si adoptivi hæredes Dei
esse volumus, viam naturalis heredis, non iniquo-
rum servorum, sequamur. Servi quippe sunt filii
ancillæ, qui non hæredes cum filiis liberæ (Gal. iv) :
qui non ad hæreditatem, sed ad perditionem depu-
tati sunt, qui sicut Ismael Isaac (Gen. xxi), ita filios
liberæ persequuntur. Possessione rerum, domina-
tione potestatum, correctione minorum a Deo sibi
in utilitate electorum commissis abutuntur. Tamen
in hoc, velint nolint, Deo et electis ejus, hæredibus

suis famulantur, qui de malis eorum novit benefacere. Nos vero fratres, si filii Dei, si hæredes Dei, et cohæredes Christi, esse volumus, sequamur vestigia ejus, simus tanquam hæres parvulus in hoc sæculo, non timeamus, imo amplectamur paupertatem, et, juxta eundem Apostolum, vietum et vestitum habentes his contenti simus (*I Tim. vi*) Quoniam, ut ait Apostolus, *qui volunt divites fieri in hoc sæculo, incidunt in laqueum et in tentationem diaboli (ibid.)*. Non timeamus, sed amemus subjectionem, et juxta apostolum Petrum, subditi simus dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis (*I Petr. ii*). Hæc est enim gratia. Habeant filii ancillæ honores et prælationes per Simoniam, per ambitionem, per fas nefasque. Qui exteriores erunt hæreditatis æternæ, quoniam, juxta Salomonem, *hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit (Prov. xx)*. Nos vero humilitemus in conspectu Domini, ut nos exaltet in tempore visitationis. Non timeamus, sed amemus disciplinam, quia ut Sapiens ait: *Beatus est vir, qui corripitur a Domino (Job v)*. Auferant nobis res, proferant vitia, inferant supplicia filii ancillæ, quoniam cadent, cum dominati fuerint pauperum (*Psal. x*), et dominabuntur eorum justi in matutino (*Psal. xlviii*). Interim ergo dicamus Domino: « Hic ure, hic seca, ne in æternum perdas, » quoniam *beatus qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se (Jac. i)*. In his autem omnibus, fratres, teneamus firmiter dilectionem Dei et proximi. Ita habeamus vitia hominum odio, quod eorum naturam diligamus, pro inimicis nostris oremus, et eos obsequiis vincere satagamus, si quo modo vasa captivitatis eripere, et Deo lucrari valeamus. Unde etiam duplicem coronam nobis acquiramus. Hæc namque, charissimi, facientes, cum venerit tempus præfinitum a Patre, accipiemus prædesideratam hæreditatem in cælo, quia juxta Prophetam: *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini (Psal. cxxvi)*, in qua cum suis cohæredibus faciat nos gaudere Jesus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in æternum. Amen.

HOMILIA XIV.

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS DOMINI.

Erant Joseph pater Jesu et Maria mater ejus, mirantes super his quæ dicebantur de illo (*Luc. ii*). etc. Quadripartita est hæc lectio, fratres charissimi. Primo enim inducuntur Jeseph et beata Virgo mirantes super his quæ dicebantur de Jesu. Secundo inducitur Simeon eis benedicens, et de puero prophetizans. Tertio quoque inducitur Anna prophetissa. Christo ferens testimonium. Quarto vero subjungitur eorum regressus, et pueri profectus. Primo igitur Joseph et Maria inducuntur, mirantes super his quæ dicebantur de illo. Sed fortassis, fratres, movet vos, cur evangelista Joseph patrem Christi appellet,

A cum ipse eundem non ex virii semine, sed ex Spiritu sancto conceptum esse superius construxerit. Sed pluribus modis patrem appellare consuevimus. Nam æquivoce pater est carnalis, spiritualis, et longævus, prædecessor benefactorum. Quia igitur Joseph faber, nutritius et amator erat Jesu, et sponsus matris ejus, voluit eam dici patrem suum, et hoc ad mysterium et exemplum. Ad mysterium, quoniam ipse vere erat filius fabri, ejus scilicet qui fabricatus est auroram et solem. Ad exemplum, ut nullus quantuscunque viliores se dici erubesceret. Hoc plane contra illos qui patres suos decrepitos, debiles, et viles erubescunt. Similes muli, qui, ut fabula narrat, inquisitus quis esset pater ejus, tacens vilem patrem, equum generosum avunculum suum esse professus est. Erubescere igitur, superbe vermisi. Deus se dici voluit filium fabri, et tu tui patris vilitatem erubescis? Erant, inquit, mirantes super his quæ de illo dicebantur. A quibus dicebantur? ab angelis, a pastoribus, a magis, a Simeone, a cæteris prophetis, Zacharia, Elisabeth, Anna. Et quæ dicebantur de illo? Quod ille tantillus puerulus ab angelo Salvator vocabatur, ab angelico choro glorificabatur, a pastoribus adorabatur, a stella demonstrabatur, a Magis, mysticis muneribus venerabatur, a Simeone lumen gentium et gloria plebis Israel dicebatur. Nec tam mirabantur divinitatis altitudinem quam ejus dignationem. Mirabantur quippe in excelso humilitatem, in majestate dignationem, in gloria vilitatem, in cælestibus divitiis paupertatem. Has sane virtutes mirabantur, æmulabantur, imitabantur. Audi quomodo mater æmulatur humilitatem filii. Oblita quippe se esse virginem, et matrem Dei et reginam cæli, ait: *Ecce ancilla Domini (Luc. i)*; et: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ (ibid.)*. Nos itaque, fratres, non miremur falsas divitias, honores et glorias hujus miseri sæculi, quæ amatores suos decipiunt. Nam juxta poetam (14), Terreni nil admirari res est, quæ pene solo potest facere et conservare beatum. Ista quoque spernentes, admiremur, æmulemur in Christo et in matre ejus humilitatem, dignationem, vilitatem, et voluntariam paupertatem, cæterasque virtutes, per quas homines, similes Deo et filii Dei efficiuntur.

Sequitur pars secunda, in qua Simeon inducitur benedicens illis. Mariæ scilicet et Joseph, et prophetizans de puero, cum dicitur: *Et benedixit illis Simeon*. Puto, charissimi, quod benedicens, matri hæc vel similia dicebat: « Beata es incomparabiliter, quæ sine exemplo credidisti, concepisti, peperisti, portasti, lactasti istum tuum filium, tuum patrem, tuum creatorem, tuum Deum. Tu quoque Joseph, beatus es, qui inter omnes hujus mundi homines electus es, ut Christum nutries, foveres. bajulares lumen gentium, gloriam populorum. » Sic benedictio boni filii, fratres mei, redundat in parentes,

nutritoresque suos, juxta illud Salomonis: *Gaudium parentum, filius sapiens* (Prov. x). Vos itaque patres et matres familias, vigilate in bona nutritura, eruditione et informatione filiorum, ut, propter bonam filiorum indolem, increamini et vos benedici. Sicut enim filius indisciplinatus vertitur in benedictionem, sic bene disciplinatus in benedictionem (Eccli. xxi). Denique prophetizans Simeon, ait ad Mariam matrem ejus: Ecce, fratres, beata Virgo, licet et mater fontem omnium scientiarum et gratiarum pareret et nutriret, tamen quædam minus noverat quæ a prophetis edoceretur. In quo profecto patet nullum quantumcunque sanctum, in via posse consequi omnium plenitudinem gratiarum. Ad reprimendam ergo mortalium superbiam, noluit Dominus aliquem habere omnem gratiam, ut sic alter altero indigeret, et quod in se non haberet, in altero miraretur. Sed et in hoc quod Regina cæli a vilioribus personis non refugit edoceri confutat quorundam superbiam, qui a minoribus personis doceri erubescunt, cum sæpe in vili testa optimum vinum contineatur, et aureo vase, pravum. Unde Apostolus: *Habemus autem thesaurum istum in vasculis fictilibus* (II Cor. iv.). Et alibi: *Si quid revelatum fuerit minori* (15), *taceat major* (I Cor. xiv) (16). Et philosophus: Non te moveat dicentis auctoritas, nec quis sed quid dicat intendito. Ecce, inquit, *positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel*. In ruinam, scilicet incredulorum, et in resurrectionem credentium. In ruinam superborum, et in resurrectionem humilium. Unde ipse Dominus ait: *In judicium ego veni in mundum, ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant* (Joan. ix.). Et Apostolus. *Nos prædicamus*. inquit, *Jesum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Ipsi vero vocatis Judæis et Græcis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam* (I Cor. i). Nec solum Christus, fratres, sed etiam quilibet recte vivens, et recte docens in populo, positus est incorrigibilis in ruinam, respicientibus vero in resurrectionem. Unde Apostolus: *Christi bonus odor sumus, aliis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem* (II Cor. ii). Et in signum, inquit, *cui contradicetur*, id est in exemplum et doctrinam cui contradicetur ab incredulis et perversis. qui Christi doctrinæ et exemplis, vel verbis, vel factis contradicent. Unde et subdit, *Et tuam ipsius*, inquit, *animam pertransibit gladius*, id est dolor habitus de passione ejus tua viscera transfodiet. Cum igitur vehemens compassio sit martyrium, patet quia beata Virgo a corona martyrii non est extranea, imo plusquam martyr dici potest, quæ in anima (quæ immortalis est) passa est. Hinc, fratres, discamus et nos compati passionibus, afflictionibus, necessitatibus sanctorum, pupillorum et viduarum, quoniam qui eis propter Deum compatiuntur, a corona eorum non erunt alieni, testante Domino, quoniam *qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mer-*

(15) Vulg. *sedenti*.

cedem prophetæ accipiet (Matth. x). *Ut revelentur* inquit, cæ multis cordibus cogitationes eorum, id est prophetiæ, quæ erant occultæ, tanquam cogitationes in corde, revelentur in puero esse impletæ. Vel certe corda hominum per exteriora opera aperiantur, an sit erga Christum devota, qua non.

Sequitur pars tertia, in qua inducitur Anna Christo testimonium ferens, ut in ore duorum vel trium testium, stet omne verbum (Deut. xix). Commendat autem eam evangelista, et a sancta progenie, et a conjugali sanctimonia, quia scilicet septem annis vixerat a virginitate cum viro suo, et a viduali castimonia, et ab obsequio divino. Et quia erat intenta jejuniis et obsecrationibus, ut talis demonstraretur, quæ digna sit spiritu prophetiæ illustrari, et de Christo vaticinari, imo etiam cum in carne agnoscere, et cæteris prædicare. Hanc imitentur patres et matres familias, ut sancte cum conjugibus a virginitate conversentur. Hanc imitentur vidui, viduæque eorum, ut obliviscentes quæ sunt mundi, soli Deo vacent, jejuniis et obsecrationibus, et bonis operibus intendant, ut a spiritu mereantur illuminari, et Christum verbo et exemplo prædicare et contemplari. *Et hæc*, inquit, *ipsa hora superveniens*, quia scilicet eodem spiritu, quo Simeon adducta, *confitebatur Domino*, et confessione fidei, et actione laudis et verbo prædicationis. Unde et subditur: *Et loquebatur de eo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel*. Cæteris autem non, quia non sunt margaritæ ante porcos projiciendæ, nec sanctumandum est canibus (Matth. vii).

Sequitur pars quarta, cum dicitur: *Et postquam perfecerunt omnia secundum legem Moysi, reversi sunt in civitatem suam Nazareth*. In quo, fratres, proponunt nobis exemplum, ut ab ecclesia non discedamus, donec vota et oblationes et orationes nostras, juxta quod lex præcipit, perfecerimus. Quod contra illos est, qui, antequam debita vota et oblationes persolvant Deo, antequam ministeria divina expleantur, ab ecclesia redeunt, morari in ecclesia damnum temporis æstimantes. *Puer autem crescebat et confortabatur plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo*. Fratres mei, quod Christus filius Dei crescebat, et confortabatur, carnis erat. Dignatus est quippe momenta ætatum nostrarum subire ut immutabilitatem suæ æternitatis nobis donaret. Sapientia vero plenus erat, qui etiam ipsa sapientia et est et erat. In qua nos primo creavit, et post recreare venit. Gratia vero Dei erat in illo, non ad mensuram, sed ad omnem plenitudinem. Omnem enim gratiam in potestate habuit, ad distribuendum singulis, ut Deus, et omnem gratiam quam voluit habuit, ut homo in usu. Nos itaque ipsum fletibus exoremus, quatenus de plenitudine sapientiæ et gratiæ suæ nos ditet, ut de suo ipsum credere, diligere et venerari valeamus. Qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in æternum. Amen.

(16) Vulg. *prior*.

HOMILIA XV.

IN CIRCUMCISIONE DOMINI.

Postquam impleti sunt dies octo, ut circumcidetur puer, vocatum est nomen ejus Jesus (Luc. ii). Hodiena dies, fratres charissimi, duplici decoratur dignitate. Et quia est octava a Christi Nativitate, et quia est consecrata ipsius circumcisione. Tanta quippe claritas Dominicæ Nativitatis fuit, ut omnes septem dies sequentes ab ea reddantur solemnes. Insuper et ejusdem circumcisionis nostrorum geminat materiam gaudiorum. Sunt autem, fratres charissimi, tres circumcisiones: prima est carnalis, secunda spiritualis, tertia cœlestis. Prima est legis, secunda gratiæ, tertia gloriæ. Prima est bona suo tempore, secunda melior et in omni tempore, tertia optima et in perpetuitate. Prima est sacramentum sacræ rei, secunda sacra res et sacramentum; tertia res sacramenti. Dicamus de singulis per ordinem. Erat igitur circumcisio carnis, circumcisio sapientia pellis, a virili membro facta octavo die, et lapideo cultro. Videamus igitur, fratres, primo quare causa fuerit instituta: secundo, quare fiebat in octava, et in virili membro, et lapideo cultro; tertio, quid utilitatis conferebat; quarto, quare tunc nomen novum imponebatur; quinto, quare Christus voluit circumcidi. Fuit igitur, fratres, iussa circumcisio ob tres causas, ut esset in signum magnæ fidei Abrahamæ, et ut per obedientiam homo circumcidendo mereretur, sicut per inobedientiam primus homo demeruerat, et ut per circumcisionis characterem populus Dei a cæteris discerneretur. Fiebat vero octavo die, quia corruptionis circumcisionem significabat quæ facta est octava die, id est in resurrectione, in Christo personaliter; et fiet in octava, id est in resurrectione, in omnibus generaliter. Fiebat et in virili membro, per quod genus humanum in concupiscentia propagatur, quia erat remedium contra originale peccatum, quod per carnalem concupiscentiam traducitur. Fiebat etiam lapideo cultro, quia omnis circumcisio, sive peccati, sive corruptionis, per Christum in petra significatum facienda est. Quia non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos salvari (*Act. iv*). Utilitatem vero conferebat tempore suo circumcisio, eandem quam nunc confert baptismus. Unde Beda: « Idem salutiferæ curationis remedium conferebat tempore suo circumcisio, quod baptismus tempore revelatæ gratiæ conferre consuevit, excepto quod janua paradisi non aperiebat, quia nondum hostia sanguinis Christi data erat. Novum vero nomen in circumcisione dabatur, quia quando aliquis circumcidebatur, tunc primo fidelis, et de numero fidelium vocabatur, sicut nunc fit in baptismo. Christus etiam, licet non indigeret, circumcidi voluit, ob tres causas, ut legis sacramenta sacra esse demonstraret, ut exemplum humilitatis et obedientiæ nobis in se demonstraret, et ut se non solvere legem, sed adimplere demonstraret. Vocatum etiam tunc nomen ejus Jesus, non autem inpositum. Hoc enim nomen Deo providente,

A a patriarchis, ut in Josue et Jesu magno sacerdote est figuratum, a prophetis prædictum, ab angelo prænuntiatum. Et cum cæteris datum sit, tantum nuncupatione soli Christo convenit substantive. Circumcisio vero moralis sive spiritualis sit, quando circumcidimus a nobis omnia vitia et omnia superflua. Vitia a nobis circumcidimus, cum gulositatem, luxuriam, cupiditatem, avaritiam, iram, invidiam, tristitiam, acediam, cenodoxiam, superbiam, mendacium, cæteraque vitia amputamus. Superflua a nobis circumcidimus, quando resecamus a nobis superfluitatem curarum, divitiarum, deliciarum, possessionum, vestimentorum, laborum, viarum, solis contentis necessariis. Hanc igitur vitiorum et superfluitatem circumcisionem significat etiam resecatio capillorum, barbæ et unguium, et longiorum decurtatio vestimentorum. Per capillos quippe sive per barbam, quæ de nostra carne nascuntur, et tamen abscisa non sentiuntur, curæ necessariorum significantur, quæ non omnino possunt resecari, sed sola superfluitas debet circumcidi, ne scilicet visum contemplationis, ne auditum verbi Dei, ne fructum orationis in nobis impediatur. Unde etiam Dominus præcipit Levitis, ut crines carnis radant (*Num. viii*). Unguium etiam manuum et pedum superfluitas circumcidi debet, id est superfluitas operum et itinerum. Hanc etiam præcepit Dominus, quod si Israelita in bello cepisset virginem puellam, et vellet eam habere uxorem, faceret ei calvitium, ungues præsecaret, pilos auferret, et sic in ejus complexus transiret, (*Deut. xxi*). Israelita puellam virginem capit, quando prædicator per bellum prædicationis animam fructu sterilem a potestate diaboli tollit. Hanc si velit Deo fecundare, necesse est ut non solum infidelitate et cæteris vitiis eam spoliaret, sed etiam a superfluitate curarum, operum et itinerum sæcularium circumcidat. Superfluitas etiam vestis longioris subeurtanda, et zona restringenda est, id est superfluitas divitiarum et rerum sæcularium circumcidenda et brevianda est, ne curam nostrum retardent: Unde Apostolus: *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere* (*I Cor. ix*). Fit etiam hæc circumcisio in octava, id est in spe resurrectionis, tam a morte animæ quam a morte corporis. Fit etiam petrino cultro, id est operante Christo, juxta illud: *Beatus qui tenebit et allidet parvulos suos ad petram* (*Psal. cxxxvi*), id est Christum, hoc est ejus amore et auxilio eos exstinguet. Tunc etiam nomen novum datur, quia ex tunc inter sanctos numero et merito nominatur, juxta illud: *Et scribam super illud nomen meum novum* (*Isa. lxii*). Circumcisio vero cœlestis fiet in octava, id est in generali resurrectione, tam in anima quam in corpore. Ab anima quippe circumciduntur vitio, defectus, perturbationes. Vitia, id est peccata, malæ scilicet cogitationes et mala opera; defectus, ut ignorantia, oblivio, hebetudo, et hujusmodi; perturbationes, ut timor, tristitia, et hujusmodi. A corpore circumciduntur vitia, necessitas, defectus, corruptio. Vitia, ut tunc pudoris, nam

tunc nimietates resecabuntur, et minoritates supplebuntur; necessitas, ut comedendi, bibendi, vestiendi, dormiendi; defectus, ut morbi senectutis; corruptio, ut mortis. Hæc omnia tunc auferentur a Christo, qui est vera petra, sanctos suos glorificante. Tunc dabitur eis nomen novum, quod os Domini nominabit, ut scilicet tunc vocentur, non solum filii, amici, hæredesque Dei, imo etiam dii, juxta illud: *Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes* (Psal. LXXXI). Itaque, fratres charissimi, prima istarum circumcisionum, significat secundam et tertiam, nec valet sine illis. Istæ vero duæ sine illa, multum valent. Primam sine secunda et tertia faciunt nunc Judæi, et ideo non tantum non prodest eis, imo etiam nocet, et juxta Apostolum, Circumcisio talis præputium facta est (Rom. II). Secundam vero faciunt nunc veri Christiani sine prima, et tertiam expectant. Nos ergo, fratres charissimi, tunc vere Christi Circumcisionem celebramus, cum vitia, et peccata, et superfluitates necessariorum in nobis resecamus. Circumcidamus itaque corda et sensus nostros. Corda, ne noxia vel vana meditentur; sensus, ne noxiis vel vanis occupentur. Circumcidamus oculos ne videant vanitatem; aures, ne audiant deteriora vel noxia verba; oderatum, ne luxuriosos odores affectet, gustum, ne deliciis, vel lenociniis capiatur; linguam, ne noxia vel vana verba loquatur. Sic sic, fratres, fratres charissimi, facientes, per istam circumcisionem spiritualem veniemus ad vitam veram et æternam circumcisionem, ubi erit omne bonum sine malo, verum sine falso, satietas sine fastidio, regnum sine termino, gaudium sine mœrore, festum sine interpositione, dies sine nocte, via sine morte. Ad quam circumcisionem perducatur nos qui hodie propter nos circumcidi voluit Deus et Dominus noster Jesus Christus. Amen.

HOMILIA XVI.

IN EPIPHANIA DOMINI.

Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lumen tuum (Isa. LX, etc.). Hæc loquitur, fratres charissimi, propterea, imo Dominus per prophetam, ad primitivam ex Judæis Ecclesiam, vel ad unamquamque animam. De utraque enim potest hæc locutio interpretari. Primo igitur hortatur Jerusalem, ut surgat et illuminetur. Secundo subdit causam, quare surgere et illuminari debeat. Tertio ostendit quæ mala sequantur eum qui surgere contemnit. Quarto ponit bona quæ sequuntur surgentem. Exhortans igitur propheta Jerusalem, sive quamlibet animam, ait: *Surge, illuminare, Jerusalem*. Sed quomodo, fratres, dicit Dominus animæ ut surgat et illuminetur? In manu enim Dei est, non in nostra, ut vel surgamus, vel illuminemur. Homo enim talis est creatus, ut stare et cadere per se potest, surgere autem per se non potest. Et per se quidem cecidit, surgere vero per se non potuit, similis elephantum qui inflexibilis est, et rigidæ naturæ, et prostratus, surgere non potest per se. Illic venator insidians, notat arborem cui se apodiat, cum requiescit, et illam laten-

ter pene totam subsecat. Veniens igitur elephas ad solitam arborem incumbit, et cum arbore ruente ruit. et non valens surgere, barrit. Ad cujus vocem veniunt ceteri elephantes qui, cum eum surgere non possint, omnes simul barriunt, usquequo veniat aliquis parvus elephas, qui cum sua promuscula prostratum sublevar elephantem. Mystice, fratres charissimi, elephas iste est homo, qui rigidæ naturæ est, talis creatus, ut magis sit aptus stare quam surgere. Illic malignus venator, per fraudem arboris vitæ præcipitavit, qui per se nequius surgere, longo tempore terræ adhærens, flevit, et auxilium invocavit. Cui per compassionem appropiaverunt patriarchæ et prophetæ, sed cum sublevare non potuerunt, sed simul fleverunt, et auxilium invocaverunt, quousque parvulus de progenie eorum natus, adveniens Christus, sua prædicatione et gratia eum relevavit. Sicut igitur homo per se cecidit, sed per se surgere non potuit, ita per se excæcatus est, sed per se illuminari non potuit. Hic est enim ille in Evangelio cæcus a nativitate, cujus oculis Dominus lutum ex terra et saliva factum, superimpovit et lavatum illuminavit (Joan. IX). Ostendens quod ipse qui hominem de limo videntem creaverat, ipse de eadem materia ei oculos recreaverat. Saliva enim, quæ falsa et condita est, et a capite defluit, Sapientiam veram, quæ a Patre descendit, significat ex se et ex terra, id est ex divinitate et humanitate, cataplasma et collyrium fecit, quo homo excæcatus, per baptismum visum mentis recuperavit. Sic ergo anima, nec per se surgere, nec illuminari potest. Dicat ergo Deo: Domine quid est hoc, quod me surgere et illuminari jubes? Ex me, nec hoc, nec illud possum. Tu solus es qui hoc et cætera potes. Ergo si vis ut surgam, da mihi manum. Si vis ut illuminer, da mihi lumen.

Sequitur igitur pars secunda, in qua ostendens Dominus quare surgere debeat, ait: *Quia venit lumen tuum*. Ac si dicat: Ecce porrigitur a me tibi manus, ut surgas: Venit lumen, ut videas, quod si recipis, facis lumen tuum; si non recipis, erit quidem semper lumen, sed non tuum, imo a te alienum. Venit tibi, quia tu per te ad eam venire non poteras. Quod vero sit hoc lumen ostendit, subdens: *Et gloria Domini super te orta est*, id est Dominus gloriosus ortus est non tantum carnaliter ex beata Virgine, imo etiam spiritualiter per fidem in mente. Et hoc, *super te*, quia a summo calo egressio ejus (Psal. XVIII). Et in superiore tui parte, id est in ratione, ortus est per fidem, secundum illud: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine* (Psal. VI). Nisi ergo surgas et illumineris, nullam habebis excusationem, cum jam lumen tuum venerit, et jam gloria Domini super te orta sit. Hoc, fratres, contra nos est, qui in tempore gratiæ sumus, quibus Christus, lumen et gloria Domini, per fidem ortus est, et gratia Dei parata est, sed nosmetipsos subtrahimus. Et gratia Dei, quæ nobis oblata est, a nobis contemnitur, dum a peccatorum nostrorum tenebris sur-

gere non curomus, Unde hoc quod Dominus ait Judæis, nobis nunc dici potest : *Si non venissem et non locutus eis fuisset, peccatum non haberent. Nunc ergo excusationem non habent de peccato suo* (Joan. xv). Hinc nos monet apostolus Paulus, *Contemplantes*, inquit, *ne quis desit gratiæ Dei* (Hebr. xii). Non autem ait ne quibus desit, sed ne quis desit gratiæ Dei, ostendens quod cum gratia Dei, admodum solis. omnibus præsto sit, nobis tamen negligentia nostra se subtrahit, dum sensus nostros, dum tempus vitæ nostræ, dum res temporales ad bene merendum nobis collatas a Deo, vel inutiliter consumimus, vel etiam abutimur.

Sequitur pars tertia, in qua ostenditur quæ mala sequantur surgere contemnentem, cum subditur : *Quia ecce tenebræ operient terram, et caligo populos.* Quasi diceret : Surge cito et illuminare, quoniam nisi cito surrexeris, tenebris operieris. Qui opertus est tenebris, fratres mei, non videt, nec videtur. Porro, qui vel ex ignorantia, vel ex fragilitate in peccato jacet, et si ipse mundo oculo Deum non videat, tamen nunquam a Deo per misericordiam videtur. Cæterum qui ex contemptu et contumacia a peccato sua surgere contemnit, exigente pravitate sua, in tantum excæcatur, ut nec ipse Deum videat, nec a Deo per misericordiam videatur. Sunt autem hæ tenebræ, quæ terram, id est amatores terrenorum, operiunt, mentis cæcitas ex diutina consuetudine peccati nata ob quam merito, mittitur reus in tenebras exteriores. Sed et si in amatoribus terrenorum, aliqua rationis scintillula adhuc remanserit, caligo ignorantiae et infidelitatis, paulatim illam excæcabit, ut jam non solum Deum contemnant, sed etiam eum esse non credant. Notate, fratres, notate quæ dico. Primo enim homo ex ignorantia vel ex fragilitate peccat, qui, si surgere et corrigi contempserit, peccata peccatis accumulando, tandem in mentis cæcitate cadit. Deinde caligo infidelitatis eum operit, ut Deum esse jam dubitet, et resurrectionem sive extremum judicium futurum non credat. Hæc, fratres mei, assidue pensate, et de peccatis vestris surgere festinate, ne contemnentes, vel tenebræ peccatorum, vel caligo infidelitatis operiat.

Sequitur pars quarta, in qua ostenditur quæ bona sequantur surgentem, cum subditur : *super te autem orietur Dominus*, etc. Distinguuntur autem hic quatuor bona. Primum est quod *super te orietur Dominus*. Tunc dicitur Deus oriri in nobis, cum amor ejus oritur in nobis. Et econtra Deus tunc moritur in nobis, cum amor ejus moritur in nobis. Ergo, fratres, magis ac magis Deum diligamus, ut ipse magis ac magis oriatur in nobis. Semper eum diligamus, ut semper eum vivum in nobis habeamus. Secundum est quod *gloria ejus in te videbitur*. Porro gloria Dei in nobis videtur, cum in his quæ Deus operatur in nobis, gloriosus demonstratur. In nullo

autem Deus plus apparet potens et gloriosus, atque admirabilis, quam in hoc quod facit de injusta justum, de carnali spiritualem, de dæmoniaco divinum, hoc est enim spoliare infernum. Et hæc gloria Dei, fratres charissimi, in nobis videtur, quando, per exteriorum operum nostrorum sanctitatem, nos intus a Deo esse illuminatos demonstrat. Tertium est quod *ambulabant gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui*. Sancta enim vita justis, est quasi lux in tenebris hujus mundi. Quando ergo exempla sanctorum sequimur, quid aliud quam in lumine eorum ambulamus? Et quando bonam conversionem et conversationem aliorum nos bene regendo imitatur, quid aliud quam reges in splendore ortus eorum gradientes efficimur? Ad quem quisque fidelis sequatur viam vitæ. Unde Dominus : *Vos estis*, inquit, *lux mundi* (Matth. v). Sicut enim stella prævia duxit tres reges hodie recta via usque ad Christum, ita sanctorum vita, quæ est in hoc mundo, quasi stella nos regit, et aliorum reges facit, ut sequentes eam ad Christum perveniamus. Et quid boni ex imitatione tui exempli proveniet? Quod multi ad sequendum te et imitandum congregabuntur. Unde sequitur : *Leva in circuitu oculos tuos et vide. Omnes isti congregati*, in una fide et charitate, *venerunt tibi, filii tui*, per imitationem, *de longe*, id est de remotissima vita ad te venient. *Et filiae tuæ*, id est imperfectiones, *lac sugent* (17), id est doctrinam suam. Quartum est quod tunc omnis Ecclesia videbit impletum quod tibi prædixi, *et affues subditis filiis, et cor tuum mirabitur multitudinem, et dilatabitur*, præ gaudio, *quando conversa fuerit ad te multitudo maris*, per fidem, id est mundi, *fortitudo gentium*, id est reges et principes venerunt tibi. *Inundatio*, id est abundantia, *camelorum*, id est divitum hujus mundi, qui sunt gibbosi peccatis et divitiis onerati, *operiet te*, muneribus, *dromedarii, Madian et Ephraim*, *Dromedarius velox* interpretatur, *Madian iniquus, ephraim resolutus*. Per dromedarios ergo Madian et ephraim, significatur conversio velocium ingenio, qui ab iniquitate resoluti ad Ecclesiam revertuntur. Et non solum ipsi, sed etiam omnes, id est omnium hominum genera, *de Saba*, id est de captivitate, *venient ad fidem; aurum et thus deferentes*, id est munditiam et orationem *et laudem Domini*, id est opera Filii in quibus laudatur Pater, *annuntiantes*, et aliis prædicantes. Hæc, fratres mei, non solum spiritualiter, sed etiam historialiter hodie impleta sunt. Nam tres reges, in splendore ortus Domini venientes, aurum et thus Domino obtulerunt, per aurum eum regem, et per thus verum Deum protestantes, et per adjunctam myrrham mortalem signantes. Quos nos quoque, fratres, imitantes, eum verum regem, verum Deum, verum hominem confiteamur; et ei moraliter munditiam mentis, devotionem orationis, mortificationem carnis nostræ offeramus, quatenus ab eo recipi, et æterna benedi-

tione benedici mereamur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA XVII.

IN DIE EPIPHANÆ.

Cum natus esset Jesus in Bethlehem Judæ in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam, dicentes (Matth. ii, etc.). Lectio sancti Evangelii, quam modo audistis, fratres charissimi, exponit nobis historiam hodiernæ solemnitatis. Porro hujus lectionis partes sunt quinque. In prima ostendit nobis adventum Magorum in Jerusalem, cum dicitur : *Cum natus esset Jesus, etc.* Ostenditur autem hic qui, et quando, et unde, et quo venerunt. Qui? Magi. Non autem dicti sunt hi Magi quasi malefici, sed quasi sapientes. Nam quos nos philosophos, Chaldæi appellant magos. Quando venerunt? *Cum natus esset Jesus in diebus Herodis regis.* In quo et illud, fratres, nobis insinuat, quod quando Herodes, id est diabolus, in hoc mundo regnabat, Christus datus est. Possidebat quippe fortis armatus atrium suum in pace, sed fortiore eo superveniens Christus, cepit paulatim vasa ejus diripere (*Luc. xi*), ita ut ipse nocte, qua natus est, ad se traxerit pastores, tertia decima vero die, id est hodie, ad se adduxerit tres reges illos, primitias Judæorum, istos primitias gentium, illos de prope quasi proximos Deo per culturam, istos de longinquo quasi remotos a Deo per idololatriam. Illos tanquam rationales vocavit per rationalem creaturam, istos tanquam irracionales vocavit per irracionalem creaturam, id est per stellam. Unde venerunt, *ab Oriente*. Sed quomodo, fratres, Christum modo natum in tam remotis regionibus scire potuerunt? Illi qui prope erant, ignorabant. Et illi qui tam remoti erant, quomodo sciebant? Quis eis indicavit? Stella. Et stellam hoc significare quis eis significavit? Non caro et sanguis, sed Pater cælestis. Non humana ratio, sed Spiritus cælestis inspiratio. Sed quomodo de longinquo tam cito venerunt? Potuit esse, fratres, ante ortum Christi stellam per aliquot dies apparuisse eis, et eos tunc iter capisse. Vel si in primo ortu Christi apparuit, eos Domino ducente, in cursoribus dromedariis longum iter cito pervolasse. Quo venerunt? *Hierosolymam*. Ut regali civitate regalem quærerent hæredem, Domino sic ordinante, ut iidem audirent legem stellæ consonante in Christi testimonium, ut ita in ore duorum vel trium testium staret omne verbum (*Deut. xix*).

Sequitur pars secunda continens inquisitionem Magorum dicentium : *Ubi est qui natus est rex Judæorum?* Quid est hoc, fratres? Gentiles erant. Et quare regibus gentium spretis, regem quærebant Judæorum? Vel si regem Judæorum quærebant, quare, Herodem filiosque ejus contemnebant? Non hoc, fratres, non hoc intuitu humanæ rationis, sed dispositione Divinitatis gestum est. Spernitur Archelaus filius regis, et quæritur filius pauperculæ mulieris. Spernitur Archelaus in palatio, et quæritur Christus in diversorio. Spernitur Archelaus in

regio lecto, et quæritur Christus in præsepio. Spernitur Archelaus involutus sericis, et quæritur Christus involutus villibus pannis. Personas accipere nesciunt qui illum qui personas non accepit quærent. Nos quoque, fratres charissimi, si Christum, qui non accipit personas, quærimus, personas non accipiamus. Non honoremus potentem ob suam potentiam, ne contemnamus pauperem ob suam paupertatem. Scriptum quippe est : *Non confundas vultum pauperis, nec honores vultum potentis (Levit. xix)*. Et alibi : *Usquequo judicatis iniquitatem, et facies peccatorum sumitis (Psal. lxxxii)*, ac si dicat : In hoc iniquitatem judicatis, quod facies peccatorum accipiendo honoratis. Nos ergo in susceptione hominum, nonensem conditionem, sed naturam, non potentiam, sed virtutem, non quantum habent, sed quantum valent. Quomodo autem sciunt regem Judæorum esse natum, ostendunt Magi, cum subdunt : *Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum*. Nos positi in Oriente, vidimus stellam ejus, quæ nos antecedens ad eum adduxit. Stellam, inquit, ejus, hoc est opus ejus ministram ejus, significativam ejus. Cavete, fratres, cavete ab eis qui mentiuntur, quod quando quisque nascitur, stella sua secum nascitur, quæ factum ejus constituit sumentes in erroris sui argumentum, quod hic dicitur, *stellam ejus*. Sed cum hic legamus quod non puer ad stellam, sed stella ad puerum eueurrit, (si dici debeat), non stella fatum pueri, sed fatum stellæ puer fuit. Sed absit a fidelium cordibus, quod esse aliquid fatum dicant! Vitam enim hominum solus qui creat, administrat. Cavete, fratres, nihilominus ab eis qui unam horam dicunt fortunatam, aliam infortunatam, unam diem bonam, aliam malam putantes a die vel ab hora, in qua aliquid fit, causam contrahere adventus sui. Quod falsum esse inde probatur, quoniam eadem hora Jacob et Esau concepti et nati sunt (*Gen. xxv*), et tamen unus probus, alter reprobus fuit (*Rom. ix*). Multi quoque eadem hora concipiuntur, et tamen eorum alii divites, alii pauperes, alii subtiles, alii hebetes, alii boni, alii mali sunt. Multi et eadem hora vel iter, vel pugnam, vel causam incipiunt, et tamen his succedit bene, illis male. Contra autem eos loquitur Apostolus : *Dics, inquit, observatis et menses, et tempora, et annos. Timeo ne forte sine causa laboraverim in vobis (Gal. iv)*. Cavete etiam ab illis, fratres, qui divinationibus, obviationibus et auguriis intendunt, cum lex ista prohibeat, dicens : *Non auspicemini, neque auguriis intendatis (Lev. xix: Deut. xviii)*. Cavete quoque ab illis qui dicunt quosdam, oculis urentibus, alios fascinare: fascinum enim nihil est. Sed quodam homine alium vidente, diabolus viso nocere solet, ut sic noceat, et illi, quem reddit infamem, et isti, quem facit detractorem. Quos omnes increpat Psalmista dicens : *Filii hominum, usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem et quæritis mendacium? (Psal. iv)*. Et alibi : *Beatus est, inquit, cujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas (Psal. xxxix)*.

Sequitur pars tertia, quæ perturbationem et fraudulentam Herodis inquisitionem ostendit, cum subditur: *Audiens autem Herodes rex turbatus est, et omnis Ierosolyma cum illo.* Turbatus est Herodes timens successorem. Turbati sunt alii propter ejus favorem. Turbati sunt alii propter ejus rumoris novitatem. Inquisiti autem ab Herode magistri legis testimonium de loco nativitatis Christi proferunt, ut eis fieret in testimonium damnationis, et nobis in adjutorium fidei. Et qui per hos, fratres mei, nisi pravi doctores designantur, qui dicunt, et non faciunt, et aliis prosunt, et ipsi obsunt; qui sunt tanquam æs sonans et cymbalum tinniens (I Cor. xiii), quod alios citat et seipsum conquassat. Qui sunt tanquam candela, quæ alios illuminat, et se ipsum annihilat. *Herodes vero, qui locum et tempus Christi nati diligenter inquirens,* malitiam cordis colore depingit humilitatis. Quid, fratres mei, quid nisi hypocritas designat, qui verba veritatis inquirent et laudant, et tamen Christum in suis pauperibus corde, et quando possunt, opere persequi non cessant.

Sequitur pars quarta, quæ per ductionem Magorum per stellam ad Christum demonstratur, cum subditur: *Qui cum audissent regem, abierunt. Et ecce stella,* etc. Stella fratres, ista quæ Magos præcessit et ad Christum perduxit, quid aliud significat quam gratiam Dei, quæ nos, ut ad Christum perveniamus, præcedit et ducit? Sicut enim isti nec viam inciperent, nec perficerent, nisi a Deo ducti per stellam, ita nos nec bene velle, nec bonam voluntatem perficere valemus, nisi præveniente Dei gratia et subsequente. Unde Apostolus: *Non est volentis,* inquit, velle, *neque currentis* currere, sed miserentis Dei (Rom. ix). Porro sicut stella Magos ad Herodem declinantes deseruit, et recedentes reilluminat, ita, fratres, quando ad malum declinamus, gratia Dei non deserit nos, imo nos deserimus eam. Quando vero a malo recedimus per poenitentiam, gratia Dei nos reilluminat. Stella antecedeat Magos, donec *veniens staret supra ubi erat puer;* et gratia Dei antecedit nos, usquequo veniamus ad Christum, qui est finis ad justitiam omni credenti (Rom. x), ultra quam non est procedendum, quia non est aliud nomen in cælo, neque in terra, in quo oporteat nos salvari (Act. iv). *Videntes autem eam Magi, gavisii sunt gaudio magno.* Nos quoque, fratres, cum viderimus gratiam Dei perduxisse nos usque ad videndum Deum deorum in Sion, gaudebimus gaudio magno et ineffabili, et gaudium illud nemo tollet a nobis (Joan. xvi). *Et intrantes domum æternæ beatitudinis,* inveniemus puerum cum Maria matre ejus, id est hominem cum divinitate contemplantes, adorantes, et benedicentes in sæcula.

Sequitur pars quinta, in qua adoratio et oblatio Magorum ostenditur, cum subditur: *Et procidentes adoraverunt eum, et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera,* etc. Quatuor faciunt, prociidunt, adorant

A thesauros aperiunt, offerunt. In quo, quid, et quo ordine facere debeamus, ostendunt. Itaque, fratres, ante majestatem Dei procidamus, id est nostram superbiam humiliantes, nos peccatores infirmos et indignos confiteamur. Adoremus, id est Deum auctorem et Dominum nostrum recognoscamus. Thesauros cordis nostri per confessionem aperiamus, mala nostra nobis ascribentes, et si quid boni pretii habeamus in nobis, Deo attribuentes et offerentes. Porro trino dono trinum confitentes, aurum offerunt regi, thus Deo, myrrham, qua corpora defuncta condiuntur, mortali. Nos quoque fratres mei, eandem offerendam ei offeramus, et eum verum regem, verum Deum, verum hominem corde credamus, et ore confiteamur, atque operibus comprobemus. Moraliter etiam, fratres, aurum ei offerimus, si ei cor nostrum mundum et purum sanctificamus. Thus ei offerimus, si puræ orationis odore, eum delectamus. Unde Psalmista: *Dirigatur,* inquit, *oratio mea sicut incensum in conspectu tuo* (Psal. cxl.). Myrrham ei offerimus, quando hoc mortale corpus a luxuriæ putredine per condimentum continentiae custodimus. Quid enim aliud est per luxuriæ fetorem corpus defluere, quam ipsum putrescere? Nunc de quibusdam per prophetam dicitur: *Putruerunt ut jumentum in stercore* (Joel. i). Ne ergo per luxuriam quiescat corpus, illud myrrha abstinentiæ condiamus.

Sequitur pars sexta, in qua ostenditur Magos, in somnis monitos, per aliam viam rediisse in regionem suam. Nos quoque, fratres, horum exemplo, cognito Jesu, ad cœlestem patriam, non per viam qua descendimus, sed per aliam revertamur; a regione enim nostra superbiendo, visibilia sequendo, cibum vetitum gustando, peccata nostra excusando discessimus. Et ad eam necesse est ut nos humiliando, obodiendo, visibilia contemnendo, appetitum carnis refrenando, peccata nostra accusando redeamus. A paradisi gaudiis per delectamenta discessimus; ad hæc per lamenta oportet ut revocemur. Scriptum quippe est: *Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v). *Væ vobis qui ridetis quia lugebitis!* (Luc. vi.) Hinc Salomon ait: *Risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat* (Prov. xiv). Abluamus igitur gemitibus et lacrymis culparum nostrarum maculas, quoniam, ut ait Psalmista: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus* (Psal. l.), ut ita per aliam viam in nostram revertamur regionem, ipso ducente, qui Magos de longinquo hodie ad se adduxit, Domino nostro Jesu Christo.

HOMILIA XVIII.

DOMINICA PRIMA POST EPIPHANIAM DOMINI.

Obsecro vos, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem (Rom. xii), etc. In hac lectione, fratres charissimi, instruit nos Apostolus quomodo vivere debeamus, docens quid debeamus nobis, quid Deo, et quid proximis. Debemus enim nobis castigationem, Deo obedientiam, proximis compassionem. Et in his tribus perfectio Chri-

scianitatis consistit. Hortans igitur nos Apostolus primo ad nostri castigationem, obsecrat nos per misericordiam Dei, id est per Deum misericordem, nos adjurat, ut si ejus volumus consequi misericordiam, exhibeamus corpora nostra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem. Hostia, fratres mei, in lege veteri sacerdoti offerebatur, post mactabatur, pelle spoliabatur, abluebatur aqua, per membra secabatur, igne cremabatur in odorem suavitatis. Quod ergo in lege fiebat carnaliter, Apostolus nos præcepit facere spiritualiter. Præcepit enim nos non corpus nostrum, sed vitia corporis nostri immolare, ut scilicet corpus nostrum moriatur peccato, et vivat Deo, juxta quod idem Apostolus, alibi dicit: *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, quæ sunt fornicatio, avaritia, immunditia* (Coloss. iii, etc.) ut juxta eundem Apostolum, destruat corpus peccati (Rom. vi). Hostiæ igitur membra vincimus, quando membra nostra, ne amplius peccent per propositum penitentiæ ligamus. Hostiam victam sacerdoti offerimus, quando cum proposito cessandi a peccato, per confessionem nos sacerdoti præsentamus. Hostia mactatur, quando cultello compunctionis peccatum mortificatur. Excoriatur, quando remoto excusationis velamine, peccatum per confessionem denudatur. Aqua abluitur, quando lacrymis sordes peccatorum lavantur. Per membra secatur, quando partes peccatorum per discretionem secernuntur. Igne hostia crematur in odorem suavitatis, quando igne sancti Spiritus omne peccatum consumitur, ut inde Deus et proximus delectetur, secundum illud; *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies* (Psal. l.). et illud; *Gaudium est angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente* (Luc. xv). Non autem sufficit, fratres, ita corpora nostra exhibere hostiam per peccatorum mortificationem, nisi exhibeamus eam viventem, ut scilicet ita moriamur peccato, quod vivamus Deo, secundum illud Apostoli: *Quemadmodum exhibuistis membra vestra serviri ei iniquitatem, ita exhibeatis servire justitiæ in sanctificationem* (Rom. vi); et illud Psalmistæ: *Declina a malo et fac bonum* (Psal. xxxvi). Quia vero quidam exhibent hostiam viventem, sed non perseverantem, addit sanctam, id est perseverantem et firmam. Unde et in lege caput cum cauda offerebatur. Quia rursus etiam quidam perseverant, sed tamen per admisionem inanis gloriæ vel teporis displicent, subjungit, *Deo placentem*, per rectam intentionem. Unde scriptum est: *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua* (Matth. vi). Quia rursus quidam indiscrete vel nimis attentant, vel minus nutriunt corpus suum, ait: *Rationabile obsequium vestrum*. Quod est enim in se laudabile, de nimietate fit culpabile. Quia rursus quidem dum vident hic malos florere, et quod filii eorum sunt novellæ plantationes in juventute sua, filii eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi, promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud; *oves eorum fetosæ, abundantes in egressibus suis, boves*

eorum crassæ; non est ruina maceræ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum; et quod beatum dilexerunt populum cui hæc sunt (Psal. cxliii); e contrario vident hic bonos affligi, pene moventur pedes eorum a via recta, juxta illud: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos pacem peccatorum videns* (Psal. lxxii); adjungit: *Et nolite confirmari huic sæculo*, id est per æmulationem imitari: Unde David: *Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua* (Psal. xxxvi). Sed, a deformatione quæ fuit facta per peccati vetustatem, *reformamini in novitate sensus vestri* ut sensus videlicet vestri æmulentur et imitentur, non veterem, sed novum hominem.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur quid Deo debeamus, cum subditur, *ut probetis quæ sit voluntas Dei*, ac si diceret: Exhibete corpora vestra hostiam viventem, et reformamini in novitate sensus vestri, ut ita probetis, id est faciendo cognoscatis, quæ sit voluntas Dei bona et beneplacens et perfecta. Cum una sit semper Dei voluntas in se, tamen multa sunt ejus signa in operibus: promissiones, prohibitiones, mandata, consilia. Permittit enim minora mala prohibet majora, præcipit bona, consulit perfecta. Hæc signa divinæ voluntatis considerans Psalmista dicit: *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus* (Psal. cx). Declinare a malo, est bona Dei voluntas; facere bonum, est voluntas Dei bene placens; contemnere omnia propter Deum, et dare pauperibus, est voluntas Dei perfecta, id est perfectio quam Deus nobis consulit. Nos ergo, fratres, in omnibus delemus voluntatem Dei quærere, et illud quod plus ei placere cognoscimus, plus appetere. Si enim mundani homines, ut regis mortalis mereantur habere gratiam, ejus voluntatem etiam malam facere festinant, nonne, fratres mei, multo magis debemus facere voluntatem Dei semper bonam, et nobis utilem, ut ejus gratiam mereamur indeficientem?

Sequitur pars tertia in qua ostendit Apostolus quid proximis debeamus, cum dicit: *Dico enim*, id est jubeo, *per gratiam quæ data est mihi*, id est per auctoritatem mihi datam gratis: *Non sapere plusquam oportet sapere*. Plusquam oportet sapere sapit, qui superbe sapit, ut qui in cibo, vel potu, vel hujusmodi communibus, infirmis scandalum ponit, ut qui utilitatem proximorum quærere contemnit, dicens non alienas animas, sed solam suam animam sibi commissam, ut qui præsumens de conscientia sua, male de se opinari permittit. Et in his multum a quibus iam peccatur. Propterea præcipit Apostolus *sapere ad sobrietatem*, ut unusquisque non suam solam utilitatem, sed etiam proximorum quærat. Et sicut Deus unicuique divisit gratiam suam, ita eam non sibi, sed proximis administret. Noluit enim Deus omnes gratias omnibus dare, sed singulas singulis, ut nullus superbiret, vel alium contemneret, et videns se egere gratiis aliorum, aliam quam haberet, aliis subministraret. Sicut enim officium habet

alius pes, aliud manus, aliud oculus etc., et tamen pes non se solum portat sed et alia membra, et manus non sibi soli laborat, sed et aliis membris, et oculus non sibi soli videt, sed et aliis membris, ita Deus ordinavit in Ecclesia ut alius sit pes portando alios labore suo, ut agricola; alius sit manus defendendo alios, ut principes; alius sit oculus, aliis per sapientiam providendo et consulendo, ut sapientes. Ita, fratres charissimi, unusquisque gratiam quam a Deo accipit, studeat aliis communicare, ne forte talentum commissum abscondens, illo juste privetur et damnetur. Qui habet divitias, inde pauperibus subveniat. Qui habet potestatem, inde imbecilles defendat. Qui habet sapientiam, alios corrigit et instruat. Qui habet eloquentiam, viduarum et orphanorum patronum se faciat. Qui habet artem vivendi, inde aliis valeat, ut de gratia sibi commissa, unusquisque Deo acquirat lucrum et sibi praeium. Quod ipse prestare dignetur, qui vivit et regnat Deus in aeternum. Amen.

HOMILIA XIX.

DOMINICA PRIMA POST EPIPHANIAM DOMINI.

Cum factus esset Jesus annorum duodecim, ascendit illis Jerosolimam secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus cum redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem (Luc. II), et reliqua. Hujus evangelicæ lectionis, fratres charissimi, partes sunt quinque. Primo enim ostenditur Jesus cum parentibus suis secundum consuetudinem diei festi Jerusalem ascendisse. Præceperat quippe Dominus in lege quod quisque ter in anno coram eo appareret et non vacuus. Conveniebant igitur etiam e remotis partibus, ad tres præcipue solemnitates, Pascha scilicet, Pentecosten et Scenopegiam, quod octo diebus protelabantur, prælatisque corporibus, dealbatisque vestimentis, celebrarent in gaudio solemnitates cum hostiis et muneribus. Ex hac igitur consuetudine, ascenderunt beata Virgo et Joseph cum puero Jerusalem, dantes nobis exemplum celebrandi solemnitates cum devotione. Nam si Dominus noster Jesus Christus, cum non indigeret, solemnitates celebravit, quid nos miseri peccatores, qui maxime indigemus, quid facere debemus? Cum igitur fratres mei, solemnitates Domini ejusque sanctorum adveniunt, celebremus eas cum summa devotione, loti plus mentibus quam corporibus, ornati plus virtutibus quam vestibus, ne simus vacui coram Domino. Vacuus certe coram Deo est, non qui non habet in manu pecuniam, sed qui non habet in animo devotionem. Non est enim manus vacua munere, si arca cordis est repleta bona voluntate. Sed et in hoc quod beata Virgo et Joseph puerum Jesum quotannis ad solemnitates ducant Jerusalem, præstant vobis, patres et matres familias, exemplum, ut filios vestros postquam intelligere ceperunt, ad ecclesiam ducatis, et eos Deum timere, supplicare, et orare doceatis. Illam enim vitam firmiter tenemus, quam ab infantia sectari consuevimus.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur puer

A Jesus in Jerusalem remansisset a matre et Joseph quesitus fuisse, cum subditur: *Remansit puer Jesus in Jerusalem, et non cognoverunt parentes ejus.* Et quomodo, fratres mei, Filius Dei qui cum tanta diligentia a parentibus nutriebatur, potuit oblivisci? Quia mos erat Judæorum, ut ad festum eantes, sive redeuntes, seorsum viri, seorsum mulieres incederent. Sed et in ipso templo atrium mulierum, ab atrio virorum prorsus erat sequestratum. Pueri vero teniores cum utroque parente indifferenter ibant. Putabat igitur beata Virgo quod puer esset cum Joseph, et Joseph putabat quod cum matre esset, et ita, ut ei placuit, relictus est. Porro, fratres, consuetudo hæc Judæorum optima erat, et nobis imitanda, ut cum sumus in ecclesia, a mulieribus sequestrati maneamus. Nihil enim plus removel ab oratione animum nostrum quam inspectio mulierum. Si enim, fratres, etiam cum solitari oramus, vana cogitatio nos infestat, qui fit cum vir aspicit uxorem suam, stultus stultam, peccator peccatricem? Nonne plus auget culpam quam impetret veniam? fiant itaque, fratres, in ecclesia tres distinctæ mansiones. In prima parte, id est in choro, ore episcopus sive sacerdos cum clericis, in secunda rex vel dominus villæ cum subditis suis; in tertia, domina cum mulieribus suis. Legimus enim in ecclesiastica historia quod cum Theodosius imperator vellet apud Mediolanum in chorum clericorum introire, prohibuit cum beatus Ambrosius: « Distinctio, inquit, debet esse inter clericos et laicos. Ego cum clericis meis in choro debeo psallere, tu vero cum laicis tuis extra orare. » Veniens autem imperator Constantinopolim mansit extra chorum. Cui cum episcopus diceret quare solito more non intraret in chorum, respondit: « Unum solum episcopum in mundum inveni, qui quæ differentia sit inter laicos et clericos me docuit. »

Sequitur pars tertia, in qua ostenditur Jesus post triduum in templo repertus, sedens in medio doctorum, audiens eos et interrogans. Porro quod Jesus quæritur, et post triduum reperitur, significat quod et ante legem, et sub lege quæsitus fuit, sed tantum in tempore gratiæ repertus est. Quod vero in templo in medio doctorum sedet, audit et interrogat, dat exemplum pueris et adolescentibus, ut ecclesias frequentent, doctores audiant, et eos de doctrina animæ interrogent. Hoc etiam notandum est, fratres mei, quod Redemptor noster legitur, cum esset duodenis [annis] tantum, audisse et interrogasse, nec usque in tricesimo anno publice docuisse. Ezechiel quoque in tricesimo anno aperti sunt cæli, et vidit visiones Dei. Canones etiam prohibent ne aliquis, nisi tricenarius, ad sacerdotium accedere præsumat. Hinc itaque confunduntur qui ante præscriptam ætatem, vel ad sacerdotium, vel ad officium prædicationis audent aspirare. Sapientia Dei Patris noluit ante triginta annos publice prædicare. Et tu stulte, superbe, antequam noveris esse discipulus, cupis magister esse? Quod vero mirabantur omnes super

prudencia et responsis ejus, signum erat divinæ sapientiæ, quæ quodammodo eos docebat, dum prudenter eos interrogabat.

Sequitur pars quarta, in qua Dominus ostendit quid Patri cœlesti, et quid matri carnali debeamus. Nam cum beata Virgo conquereretur: *Fili, quid fecisti nobis sic? Ego et pater tuus, dolentes, querebamus te? Respondit: Et quid est quod me querebatis? nesciebatis, quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Non autem in hoc quod cum quasi filium quærent vituperat, sed quod sibi verus pater sit, insinuat. In quo, fratres, nos docet, præceptum Dei Patris et matris Ecclesiæ præcepto carnalis patris et matris præponere. Sicut idem alibi dicit: Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus (Matth. x).* Quando tamen præceptum terreni patris vel matris, non obviat præcepto Dei, debemus ei humiliter obedire. Unde Dominus Jesus, cum quasi increpando matri suæ et Joseph prius respondisset, mox tamen in humilitate eis pareat. Sequitur enim quod *descendit cum illis et venit Nazareth, et erat subditus illis.* Erubescere, superbe cinis, erubescere. Deus se subdit homini, et tu homo dedignaris subdi homini. O homo, Deus se subdidit tibi, causa salutis tuæ, non suæ; et tu dedignaris subdi Deo, vel homini, causa salutis tuæ non suæ. Illic, fratres, hinc discamus subdi Deo, subdi parentibus, et etiam cuilibet personæ propter Deum. Quoties enim alii subdi contemnimus, exemplo et præcepto Christi contraimus, et diaboli superbiam imitatur. Discamus præcipue subdi parentibus, et eis nutrituræ nostræ vicissitudinem reddere. Qui enim honorat propter Deum patrem vel matrem, non erit inhonoratus ante Deum.

Sequitur pars quinta, in qua diligentia et prudentia beatæ Virginis ostenditur, cum subditur: *Maria autem conservabat omnia verba hæc conferens in corde suo.* Non minus enim castitate oris quam corporis imitabilis, omnia quæ de Domino, vel a Domino, facta dictave cognoscebat, sive intelligeret, sub silentio in memoria recondibat, ut, quando tempus adesset, universa, prout gesta dictave fuerant, quærentibus et scribentibus explicaret. Cujus exemplum pro modulo nostro, fratres charissimi, sequamur, habentes labia circumcisa, modestamque taciturnitatem, omniumque bonorum in cordis nostri armario conservantiam.

Sequitur pars sexta in qua ostenditur profectus pueri Jesu cum subditur: *Puer autem proficiebat sapientia, et ætate et gratia apud Deum et homines.* Quod ætate secundum naturam humanitatis proficiebat, apparet. Sed quo modo, fratres mei, qui ab æterno sapientia plenus erat, imo ipsa sapientia erat, sapientia et gratia proficiebat? Proliciebat quidem non sibi, sed aliis sapientia et gratia, dum eas paulatim hominibus declarabat. Unde Deus Pater glorificabatur, et homines mirabantur. Utinam, fratres mei, proficiat et in nobis, ut ipsam sapientiam et gratiam suam nobis clementer donet, quatenus vir-

tutibus et bonis operibus mereamur abundare, et ipsum de bonis donis suis in æternum benedicere, ipso largiente qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA XX.

DOMINICA SECUNDA POST EPIPHANIAM DOMINI.

Habentes donationes, secundum gratiam quæ data est nobis, differentes (Rom. xii), etc. Omnisciens et prævidens Dominus Deus, noluit omnes gratias alicui dare ne superbiret, sicut angelus, qui præ largitate gratiarum, superbivit; nec voluit alicui nullam dare, ne sicut despectus desperaret, sicut Judas, qui videns se propter peccatum omni gratia nudatum, desperavit. Sed voluit dare unam uni, alteram alteri, ut quisque de habita mereri posset, de non habita humiliaretur, et habentem sibi præferret, et ut de propria gratia ministraret aliis, sicut volebat alium de suis gratiis ministrare sibi, ut more membrorum humanorum sibi invicem subservirent, et pro communi salute communiter laborarent. Hoc est ergo quod Apostolus ait: *Habentes donationes secundum gratiam quæ data est nobis, differentes*, id est habentes dona diversa secundum hoc quod Dominus unicuique nostrum gratis dedit. Et, subdividit gratias; *Sive prophetiam habentes, habeamus eam, secundum rationem fidei.* Prophetiam vero vocat occultorum notitiam, et Scripturarum interpretationem, quam gratiam, si quis habet, habeat eam secundum intentionem fidei, ut a fidei veritate Scripturas non distorqueat, sicut Arianus, Sabellianus, et cæteri hæretici. Hoc contra illos est, qui Scripturas non exponunt, sed apponunt; qui non referunt, sed afferunt; qui voluntatem suam non explicant Scripturæ, sed Scripturam applicant voluntati suæ. Sed quid est, fratres, quod ait, *secundum rationem fidei*, cum fides in multis contra rationem, vel supra rationem habeatur. Et fides non habeat meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Cum enim dicitur quod immortalis mortuus est, et quod virgo concepit et peperit, contra rationem esse videtur, sed et de ratione est, fratres charissimi, ut qui rationem et naturam condidit humanam, super eam sit, et ab ea capi non possit. *Sive ministerium in ministrando*, id est qui habet gratiam ministerii, ut sacerdotii, vel diaconatus, vel cæterorum, habeat eam in usu ministrandi, ut scilicet in ministerio non sit piger vel negligens, sed sollicitus, devote et graviter ministret, quia ut ait Jeremias: *Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter* (Jer. xlvii). Hoc, fratres, contra illos est qui malunt præesse quam prodesse, qui sunt solliciti ad congregandum argentum, spernentes damnum animarum, quos plus tangit perditio asinæ quam animæ. *Sive qui docet in doctrina*, id est qui habet officium docendi, doceat in doctrina, id est ad doctrinam auditorum. Et hoc contra illos est, qui docent ad gloriam vel ad lucrum. *Qui exhortatur in exhortando*, id est qui habet gratiam exhortandi, sit sollicitus in exhortando, ne de abscondito talento damnetur.

Hoc, fratres, contra illos est qui gratia habentes loquendi ad populum, ex negligentias silent. *Qui tribuit*, tribuat in simplicitate, id est simpliciter propter Deum, non propter gloriam, vel mercedem temporalem, ut nesciat sinistra quid faciat dextera (Matth. vi), id est rei propter Deum factæ, non se admisceat, nec in principio, nec in medio nec in fine, intentio temporalis. *Qui præest, præsit* (18) in sollicitudine, quia maledictus prælatus negligens ut Heli, cujus negligentia, causa fuit perditionis, et sui, et filiorum. Maledictus enim pastor dormitans, qui commissas oves sint a lupis devorari, et vacuus redit. *Qui miseretur, misereatur* (19) in hilaritate; — *Hilarem enim datorem diligit Deus* (II Cor. ix). Non enim pensat Deus quanta sit eleemosyna, sed ex quanta devotione fiat. Parva enim eleemosyna, si læte, si cito, si devote detur, vincit magnam eleemosynam, obscure, tarde et tepide datam. *Dilectio sine simulatione*. Simulata enim dilectio, non est dilectio sed deceptio. Qui enim fingit se aliquem diligere, ad hoc fingit ut cum melius possit decipere. Hoc contra illos est qui blandis salutationibus et invitationibus, falsis promissis et obsequiis se fingunt amicos illorum quos in hoc mundo florere vident. Contra quos Joannes ait : *Filii*, inquit, *non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate* (I Joan. iii). *Odientes malum, adhærentes bono*, hoc est omne malum naturaliter odientes, et omne bonum naturaliter diligentes. Ilæc virtus dicitur benignitas. Huic, fratres, contraria est malignitas, quæ de malo gaudet, et de bono dolet. *Charitate fraternitatis invicem diligentes*. Hoc contra illos est, qui cum fratribus vivunt tanquam cum extraneis, nullum signum dilectionis et familiaritatis eis exhibentes : hos vocat Apostolus sine affectione, sine fœdere. *Honore invicem prævenientes*, concedentes scilicet aliis priorem locum, priorem honorem, primum ordinem fandi, sedendi, bibendi, et hujusmodi, secundum illud : *Cum invitatus fueris ad nuptias, recumbe in novissimo loco* (Luc. xiv). Sicut enim superbi semper amant sibi deferri, ita humiles semper amant aliis deferre. *Sollicitudine non pigri*, in spiritualibus scilicet studiis; in temporalibus enim negotiis sollicitudo prohibetur. Unde Dominus : *Nolite solliciti esse dicentes : Quid manducetis, aut quid bibetis* (20)? (Matth. vi). *Spiritu ferventes*, quoniam Deus nauseat et vomit. Unde ait : *Tu neque frigidus neque calidus es. Utinam frigidus aut calidus esses. Sed, quia neque frigidus neque calidus es, incipium te evomere de ore meo* (Apoc. iii). *Domino servientes*, non mundo, non carni, non diabolo, *Spe gaudentes*, etiam inter adversa et tristitias hujus mundi. Inter adversa spe gaudere spiritualium est virorum, ubi mundani homines turbantur et desperant. *In tribulationibus patientes*, id est tribulationes æquanimiter patientes et inferentibus compa-

tientes. Hoc contra illos est qui læcessiti, statim reddunt malum pro malo, maledictum pro maledicto. *Orationi instantes*, et si semper non orando, tamen semper bene operando, et bene vivendo. Bene enim instat orationi, qui semper, dum vivit, facit orationem suam dignam exaudiri. *Necessitatibus sanctorum communicantes*, id est rem vestram, vel si non habetis, compassionem. Hoc contra illos est, qui, quasi homines non essent, hominibus compati nesciunt. *Hospitalitatem sectantes*, id est non vos secemini propter hospitalitatem dandam, imo vos sitis sectantes et offerentes eam, sicut Abraham et Lot leguntur fecisse. *Benedicite ore persequentibus vos. Benedicite etiam corde, et nolite maledicere*. Hoc contra illos est qui etsi ore benedicant persecutoribus, tamen corde maledicunt. Gaudere etiam studeamus cum gaudentibus, sibi laudis in Deo, nam cum gaudentibus in sæculo, non est gaudendum. *Flere cum flentibus*, eis videlicet compatiendo. Hoc facimus, cum bona et damna proximorum, nostra propter charitatem putamus. *Id ipsum*, id est unum idem *sapientes* (21) *invicem*, id est non dividentes vos per schismata et hæreses, sed per eandem fidem et spem et charitatem, idem sapientes. *Non alta sapientes de vobis*, id est non superbe, ut scilicet vos super vos superba æstimatione non elevetis, sed sapientes humiliter de vobis, id est infra vestram imperfectionem vos cohibentes, et *humilibus consentientes*. Hoc ideo dicit, quia superbi superbis non possunt consentire, nec cum eis pacifice vivere. Humiles autem semper humilibus consentiunt, et cum eis pacifice vivunt. Has et cæteras virtutes largiatur nobis obtinere largitor gratiarum Deus, et Dominus noster, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMICILIA XXI.

DOMINICA SECUNDA POST EPIPHANIAM.

Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, et erat mater (Jesu ibi (Joan. ii), et reliqua Fratres charissimi; tempus nunc redit nuptiarum, et de nuptiarum honestate loquitur Evangelium. Non enim damnabiles sunt nuptiæ, ut quidam hæretici prædicaverunt, sed ut ait Apostolus : *Honorable connubium in omnibus, et torus immaculatus* (Hebr. xiii). Quantæ enim honestatis sit conjugium, ostendit ejus institutor, tempus, locus, diffinitio, et bona ejus, meritum personarum, et ipsius Domini præsentia. Quis enim constituit conjugium? Dominus Deus, qui nihil nisi bonum instituit. Et quando? ante peccatum. Bonum igitur est, et fuit, quod ante peccatum fuit. Ubi? in paradiso. Ubi Dominus de latere viri dormientis sumptam costam, operatus est in mulierem, quam viro conjunxit : Unde et dixit, *hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori ejus, et erunt duo in carne una* (Gen. ii; Matth. xix.)

bemus.

(21) Vulg. sentientes.

(18) Vulg. non habet præsit.

(19) Vulg. non habet misereatur.

(20) Vulg. habet quid munducabimus au quid bi-

Non formavit autem Dominus mulierem de capite viri, ne inde super virum superbiret, nec de pedibus, ne vir eam despiceret, sed de latere, ut tanquam sociam diligeret. Quid est conjugium? Legitima conjunctio maris et feminae, individuum vitae consuetudinem retinens. Si igitur conjugium legitimum est, utique bonum est. Quæ sunt bona conjugii? Tria, fides scilicet, sacramentum et proles. Conjuges enim debent esse fideles, non solum Deo et proxima, sed etiam sibi invicem, ut sicut ad invicem promittunt, unio sit animorum, et corporum et rerum, Sacramentum est, quoniam est sacræ rei signum. Sicut enim mulier de latere viri est formata et ei conjuncta ita Christus per sanguinem et aquam de latere suo fluentem, formatam Ecclesiam sibi sponsam conjunxit, quæ sibi filios spirituales per baptismum gignit. Proles est etiam fructus conjugii, propter quam conjuges debent conjungi. Meritum etiam personarum commendat conjugium; quoniam nisi bonum esset, Abraham, Isaac, et Jacob, et cæteri sancti conjuges non duxissent. Unde legitur quod non minoris meriti fuit conjugium Abrahæ tempore suo, quam cælibatus Joannis tempore suo. Præsentia etiam Christi nuptias commendat, qui, ut præsens Evangelium testatur, sua præsentia nuptias honoravit, et miraculo decoravit. Ostenduntur igitur fratres charissimi, in hac lectione quinque: qua intentione sint nuptiæ celebrandæ; quis sint vocandi; quid debeat deficere; quid debeat adesse, et quid mutari. Qua intentione sint celebrandæ, ostenditur cum subditur: *Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ*. Cana enim est zelus, Galilæa interpretatur *transmigrationis*. Hoc enim zelo uxorem ducere debemus, non ut cum ea maneamus in luxuria, sed ut cum ea evitemus luxuriam, et transmigemus ad castitatem. Fugiamus vitia, et transmigemus ad virtutes; spernamus terrena, et transmigemus ad cœlestia. Unde Apostolus: *Propter fornicationem, subaudi evitandam, habeat quisque uxorem suam* (I Cor. vii). Habent enim nuptiæ castitatem suam. Peccant igitur, fratres mei, qui, non recta intentione, sed propter libidinem, propter pulchritudinem, propter pecuniam, uxorem ducunt. Qui sint vocandi, ostenditur, cum subditur: *Focatus est autem Jesus, et discipuli ejus ad nuptias*. Non ergo vocandus est ad nuptias diabolus per earn et magicam artem, non mimi et mimæ inimici honestatis et pudicitiae, non turpes et infames personæ, sed Christus cum matre et discipulis suis. Christus vero tripliciter ad nuptias vocatur, per orationem, per munditiam, per pauperum susceptionem. Oratione quippe debemus Christum cum matre et sanctis suis, vocare, non solum ad nuptias, sed etiam ad omnia opera nostra, ut ipse actiones nostras aspirando præveniat, et adjuvando prosequatur. Unde Sapiens ait: *In omnibus cogita Deum, et ipse diriget gressus tuos* (Prov. iii). Male enim fit quidquid sine Deo fit. Orandus est igitur

A Dominus, ut ipse custodiat introitum et exitum nostrum, ex hoc nunc et usque in sæculum (Psal. cxx). Per munditiam vocandus est Deus, quoniam per immunditiam fugit, et in corde mundo requiescit. Si igitur in sanctitate et munditia nuptias celebratis, Deus procul dubio præsens erit, sicut ipse testatur: *Ubicunque, inquit, duo vel tres congregati sunt in nomine meo, ego sum in medio eorum* (Matth. xviii).

Accessuri igitur sponsum et sponsa ad sacramentum nuptiarum, debent de præteritis pœnitere excessibus, et peccata sua confiteri. Non enim potest novam vitam inchoare, qui veterem non deponit hominem. Nec potest recipere benedictionem qui in corde suo reservat iniquitatem. Percepta igitur benedictione nuptiali, non statim debent sese cognoscere, sed dare honorem sacramento, et prima nocte cum luminaribus in ecclesia vigilare et orationi vacare. Legimus enim quod Sara filia Raguelis septem sponsis nupsit, qui mox in prima nocte volentes intemperanter ad eam accedere, a diabolo suffocabantur (Tob. xxvi). Quod timens Tobias cum nollet eam ducere, Raphael angelus ei dixit: *Noli timere, super petulantes et Deum non timeñtes postestatem habent dæmonia. Tu autem cum acceperis eam tribus diebus continebis ab ea, et et per noctes vacabis orationibus. Prima nocte incenso jecore piscis, precibus vestris fugabitur dæmonium. Secunda nocte orabitis, ut in societate patriarcharum admittamini. Tertia, benedictionem consequamini, ut filii ex vobis procreentur incolumes. Quarta, accipies eam in timore Dei, amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in filiis benedictionem consequaris* (22) (Ibid.). Per pauperum etiam susceptionem vocandus est ad nuptias Christus, quoniam in pauperibus suscipitur Christus, ut ipse testatur: *Qui recepit unum de pusillis his in nomine meo, me suscipit* (Marc. ix). Unde et in judicio dicturus est: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* (Matth. xxv). Cum itaque nuptias celebratis, facite quod Veritas dicit: *Cam facis convivium, noli vocare divites, sed voca pauperes, qui non habent unde retribuunt, et Pater cœlestis reddet tibi* (Luc. xiv). Quid debet in nuptiis deficere? vinum, id est ebrietas, luxuria, rixa, tumultus, et omnis intemperantia. Unde Salomon: *Luxuriosa res est vinum, et tumultuosa ebrietas* (Prov. xx). Et Apostolus: *Nolite, inquit, inebriari vino, in quo est luxuria* (Ephes. v). Et alibi: *Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes* (Eccle. xix). Quæ in nuptiis adesse debent? *Sed hydræ, id est sex misericordiæ, quas Dominus in Evangelio enumerat. Prima est dare cibum esurienti; secunda, dare potum sitiienti; tertia, vestire nudum; quarta, suscipere hospitem; quinta, visitare infirmum; sexta, redimere vel consolari captivum. Et hæc sunt lapidæ, quia contra adversa fortes sunt, et positæ secundum purificationem Judæorum. Sicut enim Judæi propter quoslibet excessus se quotidie lava-*

(22) Vulg. non habet præcise eadem verba.

bant, ita conjuges, quæ frequenter excedunt, vel in amore conjugum vel filiorum, vel in cura rei familiaris, se debent quotidie per opera misericordiæ lavare, juxta illud : *Date elemosynam et omnia munda sunt vobis* (Luc. xi). Sed hydras Dominus impleri jubet in nuptiis, quia sex opera misericordiæ jubet nubentes adimplere, et per ea quotidianos excessus lavare. Eo autem præcipiente, hæc usque ad summum implentur, quia eo jubente et auxiliante, opera sex misericordiarum, a piis conjugibus abundanter et usque in finem implentur. Quid debet in nuptiis mutari? aqua in vinum. Aqua hydriarum, fratres mei, in vinum mutatur, quando operante Dei gratia, sic sunt conjuges purificati et virtutibus perfecti, ut aquæ misericordiarum jam non habeant timorem culpæ abluendæ, sed fervorem charitatis divinæ. De quo Propheta : *Et calix meus inebrians quam præclarus est* (Psal. xxii). Bene fratres mei, aqua mutatur in vinum, quando qui prius erant frigidi, fiunt calidi, qui erant carnales, fiunt spirituales, qui erant sæculares, fiunt religiosi. Beati sane qui tales in conjugio vivunt, qui propter amorem conjugum et filiorum, et propter curam familiaris rei, non retardantur ab amore Dei. Beati quidem conjuges Dei hujusmodi, sed beatiores virgines vel viduæ, quæ temporalibus nuptiis spretis, superno adhærent sponso. Beatiores revera qui liberiores et devotiores, quia quanto minus hic delectantur, tanto magis cælestia quærent. Ut enim ait Apostolus : *Tempus breve est, et præterit figura hujus mundi. Reliquum est ut qui sunt nubentes, sint tanquam non nubentes et qui utuntur mundo, tanquam non utentes sint. Et qui gaudent tanquam non gaudentes* (I Cor. vii). Propterea omnes sive conjugati, sive vidui, sive virgines, non quæ super terram, sed quæ sursum sunt sapiamus et quæramus, ubi Christus est in dextera Dei sedens, cum quo vivit et regnat in æternum. Amen.

HOMILIA XXII.

DOMINICA TERTIA POST EPIPHANIAM.

Nolite prudentes esse apud vosmetipsos (Rom. xii), etc. Tripartita est hæc lectio, fratres mei. Nam primo nos monet Apostolus ne simus prudentes apud nos, sed apud Deum. Secundo hortatur nos ad observandum pacem. Tertio monet nos ne reddamus malum pro malo, sed potius bonum pro malo. Monens igitur nos primo ne simus prudentes apud nos, ait : *Nolite prudentes esse apud vosmetipsos*. Sicut autem ex Scripturis sacris colligimus, fratres charissimi, quidam sunt prudentes apud Deum, et boni sunt; quidam sunt prudentes apud sæculum, et mali sunt; quidam sunt prudentes apud semetipsos, et superbi sunt. Prudentes apud Deum sunt, qui omnia vana propter ipsum contemnunt. De quibus dicitur : *Simile est regnum cælorum homini negotiatori qui quærenti bonas margaritas. Inventa autem una pretiosa margarita, dedit omnia sua, et comparavit eam* (Matth. xiii). Prudentes autem apud sæculum sunt, qui nescientes vel spernentes cælestia, solum

A mundum diligunt, de quibus dicitur : *Carnalis homo non sapit ea quæ sunt Dei* (Rom. viii). Et illud : *Sapientia hujus mundi, stultitia est apud Deum* (I Cor. iii). Prudentes apud semetipsos sunt, qui ceteros quasi stultos spernentes, se solos putant sapientes. De quibus per prophetam dicitur : *Væ qui prudentes estis apud vosmetipsos, et coram vobismetipsis prudentes* (Isai. v.). De quibus etiam pie dicitur : *Nolite prudentes esse apud vosmetipsos*. Et quia superbi impatientes sunt, aliorum injurias ferre non possunt addit : *Nulli malum pro malo reddentes*. Sed potius estote sapientes apud Deum, providentes bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Coram Deo et hominibus bona providet, qui ita quærit amare Deum, quod non contemnit amare proximum; qui ita quærit placere Deo, quod etiam quærit prodesse proximo; qui ita providet se coram Deo bonam conscientiam habere, quod etiam providet, per bonorum operum opinionem proximo exemplum præbere. Unde Dominus : *Sic, inquit, luceant opera vestra bona, coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum qui in cælis est* (Matth. v). Et alibi : « Cruelis est qui famam negligit. » Qui vero proximis prodesse contemnit, qui bonum exemplum eis præbere spernit et si coram Deo habet bonam conscientiam, tamen non providet bonum coram hominibus. Unde Gregorius : « Qui humanam laudem calcare jam sufficit, pœnaliter peccat, si bonum quod agit, occultet. » Ergo multo magis, fratres mei, peccat, qui etsi interior recte vivit, tamen coram populo de se male opinari permittit, quam qui coram fratribus scandalum ponit cum propter vitandum scandalum, etiam quædam minora bona sint dimittenda. De hujusmodi Dominus dicit : *Qui scandalizaverit unum ex pusillis his qui in me credunt, expedit ei ut mola asinaria suspendatur in collo ejus, et submergatur in profundum maris* (Matth. xviii); Qui enim hujusmodi est, tot reus est animarum, quot pereunt propter malum exemplum suum.

Sequitur pars secunda, in qua nos monet Apostolus ad pacem dicens : *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes*. Hic tria consideranda sunt vobis, fratres mei, quæ sit pax, et inter quos esse possit, et cum quibus, et quomodo habenda sit. Est igitur pax quietus rerum status, cunctis sibi ordinate concordantibus, vel saltem aliis ordinate cedentibus. Pax vera alia est perfecta, alia imperfecta. Perfecta pax erit in alia æterna patria, ubi erit omnimoda consonantia, ubi electi ita erunt Deo conjuncti, ut a voluntate ejus dissonare non possint. Hæc est pax Dei quæ exsuperat omnem sensum (Philip. iv). Quantum ad illam pacem dictum est quod « pax est quietus rerum status cunctis ad invicem ordinate concordantibus. » Pax vero imperfecta nunc est, quoniam tanta est in mundo varietas, quod vix etiam aliquis perfectus semper possit sibi concors esse, necdum plures omnino sibi sint concordantes. Sed tunc dicimus hic pacem esse inter aliquos, quando, etsi non omnino concordant,

tamen alii aliis acquiescunt et cedunt, et hoc ordinate, ut scilicet minus bene volentes, melius volentibus cedant. Quantum igitur ad hanc pacem dictum est, vel saltem aliis ordinate cedentibus. Pax vera inter malos esse non potest, quia malus a seipso dissidet, et alter ab altero, cum vitia vitiis contraria sint. Illic est enim avarus, ille prodigus, hic crudelis, ille remissus, hic timidus, ille temerarius. Hinc dicitur : *Non est pax impiis, dicit Dominus (Isa. LXII.)* Et in Evangelio : *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur (Luc. XI.)* Et cum mali ita invicem dissideant, tamen in persecutione bonorum conveniunt, ut Herodes et Pilatus in mortem Jesu, ut Pharisei et Saducei in persecutione Pauli. Est autem hæc pax mala, et justis inimica. Inter bonos pax vera est, et quanto meliores sunt, tanto inter eos major consonantia est. Virtutes enim a se dissidere non possunt. Hinc est quod in æterna patria, ubi erit omnimoda virtutum consonantia, pax erit tranquillima. Nunc vero, quia hic non sunt virtutes omnino temperatæ, hic nec est pax perfecta. Inter bonos autem et malos pax esse, non potest; quia hi justi, illi injusti, hi pii, illi crudeles; hi casti, illi incesti; hi patientes, illi impatientes. Nec potest esse vera concordia inter quos est tanta dissidentia. Hoc sentiens Apostolus ait : *Si fieri potest cum omnibus hominibus pacem habentes*, quasi diceret : Hic non potest fieri, quia, etsi vos haberetis pacem cum malis, illi non haberent vobiscum. Propter hoc subiungit : *Quod ex vobis est*. Tunc fratres charissimi, cum omnibus hominibus quantum ex nobis est, pacem habemus, quando nulli facimus, unde debeat esse nobis inimicus, quando omnium bona volumus et quærimus quando pro Christo eis lucrands a perfectione nostra non relaxamus. Cum quibus debemus habere pacem cum Deo, cum anima nostra, cum proximis nostris, tam amicis quam inimicis. Habemus igitur pacem cum Deo ei obediendo, et ejus voluntati, quantum possumus, concordando. Habemus pacem nobiscum, animales motus et sensus spiritui subdendo, habeamus pacem cum amicis, illos Deo amando, habeamus pacem cum inimicis, illos Deo reconciliando. Ad hoc enim debemus familiaritatem malorum, et amorem inimicorum captare, ut eos bono verbo, et exemplo et conversatione possimus Deo lucrificare. Hinc præcepit Paulus fidei, ut habitet cum infideli, secum habitare consentienti. Ei si non consentit, discedat. Melius est enim quemque solum salvare animam suam, quam cum alio perire. Inde Dominus : *Non veni, inquit, pacem mittere in terram, sed gladium. Veni enim separare filium a patre (Matth. X.), etc.* Cum diabolo vero et cum vitiis, non pacem, sed bellum semper habeamus, diabolo resistendo, et vitia de nobis et aliis eradicando. Nec debemus vitiis et peccatis nostris indulgere, sed plus persequi in nobis quam in aliis et inimicam carnem nostram domare, ut spiritui, etsi non concordet, saltem cedat. Quantum sit autem appetenda vera pax ostendit Dominus : *Beati, inquit, pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. V.)*. Et Propheta : *Et factus est in pace locus ejus (Psal. LXXV.)*, id est tranquillo animo et tranquilla congregatione; ipse enim facit solus unanimes habitare in domo (Psal. LXVII).

Sequitur pars tertia, in qua monet nos Apostolus non reddere malum pro malo, sed potius bonum pro malo, cum subdit : *Non vosmetipsos defendentes, charissimi*, id est vindicantes; repellere enim injuriam sine alterius læsione licet. Sunt autem, fratres mei, quatuor retributiones, reddere malum pro malo, quod mediocriter malorum est. Reddere malum pro bono, quod malignissimorum est. Reddere bonum pro bono, quod mediocriter bonorum est. Reddere bonum pro malo, quod summæ bonitatis est. Quando vero Deus iudex infert pœnam pro peccato, non reddit malum pro malo, sed potius justum pro injusto. Monet igitur Apostolus nos, ut non reddamus malum pro malo. *Sed date, inquit, locum iræ*, id est vindictæ divinæ. Qui enim non dat locum vindictæ Dei, tripliciter peccat. Tum, quia præsumit quod suum non est, tum quia tempus judicii prævenit, tum quia de verbere, de quo melior esse deberet, deterior est. *Scriptum est enim; Mihi vindictam, subaudis reservate, et ego retribuam*. Et non tantummodo non reddas malum pro malo, imo etiam reddas bonum pro malo. Et hoc est quod ait : *Sed si esurierit inimicus tuus, vel corporaliter vel spiritualiter, ciba illum. Si sitis, potum da illi. Hoc enim faciens, congeres carbones ignis super caput ejus*, id est ardorem charitatis in mente ejus, ut convertatur et tibi reconcilietur. Vel si noluerit, congeres carbones æterni supplicii in caput ejus. Eo enim quod nec per beneficio mitigari noluerit, plus in inferno cruciabitur. *Noli vinci a malo*. A malo vincitur, qui malum pro malo reddere conatur; a malo vincitur, qui de illata injuria deterioratur; a malo vincitur, qui malignorum prosperitati æmulator. *Sed vince, inquit, in bono malo*. Tunc vincis in bono malo, quando illatam injuriam per patientiam superas, quando inimicum per beneficia tibi reconcilias, quando malos bono exemplo ad meliora invitās. Quod nobis, fratres mei, et vobis adimplere concedat qui pro inimicis suis oravit, et animam suam posuit, Dominus noster Jesus Christus. Amen.

HOMILIA XXIII.

DOMINICA TERTIA POST EPIPHANIAM.

Descendente Jesu de monte, secuta sunt eum turbæ multæ (Matth. XXI.), et reliqua. Duobus capitulis distinguitur hæc lectio, fratres charissimi. In primo, quatuor ostenduntur : primo ostenditur Jesum de monte descendentem, turbas multas secutas fuisse; secundo, accessus leprosi ad Jesum; tertio, curatio ejus; quarto præcipitur ei ne cui dicat, sed sacerdotibus se ostendat. Ait igitur : *Descendente Jesu de monte, secuta sunt eum turbæ multæ*. Quid est, fratres mei, quod Jesum descendentem de monte secutæ sunt eum turbæ multæ, nisi quia Jesum

descendentem de cælo, multi populi, multæque sunt nationes secutæ? Si enim in cælo semper maneret, nullus eum sequeretur, nullus eum cognosceret, nullus amaret. Quomodo namque tardus sequeretur incomprehensibilem? quomodo hebes cognosceret invisibilem? quomodo frigidus amaret incognoscibilem? Quia ergo homo ad Deum ascendere non poterat, pius et misericors Deus ad hominem descendit, descendit autem in forma hominis se exinanendo, descendit nostræ in miseræ compatiendo, descendit infirmitates nostras in se suscipiendo. Unde propheta: *Vere languores nostros ipse tulit. (Isa. liii).* Et Apostolus: *Non habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, per omnia autem tentatum pro similitudine absque peccato (Hebr. iv).* Qui enim, fratres charissimi, consuevit pati, melius scit compati. Unde Dido in poeta:

Non ignara mali miseris succurrere disco.

(VIRGIL. *Æneid.* lib. I, vers 630).

Quia igitur pius et misericors Dominus descendit condescendit infirmitatibus omnium, *secutæ sunt eum turbæ multæ.* Quæ? Rudes, egeni, peccatores et infirmi. Quare? quia rudes erudiebat, egenos pascebat, peccatores absolvebat, infirmos curabat. Non enim objurgabat, non irridebat rudes, nec eis altiora secreta, ut quidam superbi magistri solent, intonabat, sed eorum compatiens simplicitati, simplicibus verbis erudiebat eos, et discipulos perfectiores in perfectiori doctrina in montibus edocebat. Quem nos sequentes, charissimi, discamus secundum capacitatem singulorum, doctrinam Dominicam dispensare. Unde Apostolus: *Sapientium, inquit, loquimur inter perfectos (I Cor. ii).* *Vobis autem lac potum dedi, non escam (I Cor. iii).* Prima enim, juxta philosophum, pars sapientiæ, est æstimare personam cui loquaris. Rursus non abhorrebat, non subsanabat egenos, sicut quidam divites superbi solent; sed potius condescendens eis, evangelizabat et fovebat eos. De quibus ipse ait: *Nolite prohibere parvulos venire ad me. Talium est enim regnum cælorum (Matth. xix).* Nos quoque, fratres, ejus exemplo discamus condescendere et compati pauperibus, secundum illud Sapientis: *Fili, non avertas oculos tuos a paupere. (Eccli. iv).* Et alibi: *Congregationi pauperum affabilem te facito (Ibid.).* Rursus non abhorrebat, non exsufflabat peccatores, sicut quidam superbi justi solent: De quibus Salomon dicit: *Est justus qui perit in justitia sua (Eccli. vii).* Et sicut superbus Phariseus de Christo suscipiente Magdalenam ait: *Hic, si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est (Luc. vii).* Sed potius eis compatiens, veniam per misericordiam donabat, ut mulieri in adulterio deprehensæ, cui ait: *Vade et amplius noli peccare (Joan. viii).* Nos quoque, fratres, non prætereamus, nec ad desperationem moveamus peccatores, sed sicut Samaritanus vinum oleo (Luc. x), et increpationi lenitatem admiscentes, timentes simul et sperantes ad salutem trahamus, juxta illud

Apostoli: *Si preoccupatus, inquit, fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu tenteris (Gal. vi).* Rursus infirmos non abhorrebat, sicut quidam crudeles solent, qui infirmorum halitum, lectum et contactum abhorrent. Sed potius eis compatiens, palpabat eos, et curabat, sicut in hac lectione demonstratur. Hinc discamus et nos fratres mei, compati infirmis, assidue ministrare, ut mereamur ab ipso audire: *Infirmus fui, et visitastis me (Matth. xxv).* Cum autem hæc compassio cuilibet sit necessaria, maxime necessaria est episcopis, abbatibus, prioribus et patribus familias, Nisi enim condescendant sibi subditis, illi non diligunt nec sequuntur eos. Vidi enim nonnullos abbates et priores, qui quamvis in se essent satis religiosi, tamen quia infirmitati singulorum nesciebant condescendere, sed parcitatem et austeritatem suam eis indiscrete disponebant, gregem suum dissipasse et fugasse. Non enim sic est faciendum, charissimi. Non enim omnia possumus omnes, et habemus donum a Deo; alius quidem sic, alius vero sic (I Cor. vii). Propterea prælatus omnium infirmitati condescendat, fiat infirmis infirmus, gaudeat cum gredientibus, fleat cum flentibus, sit omnia omnibus, sicut Apostolus ait: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? (II Cor. ii).*

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur accessus leprosi ad Jesum, eum subditur: *Et ecce leprosus veniens adorabat eum dicens:* Quia enim noverat Jesum omnium infirmitatibus condescendere, inde ausus est ad eum accedere, accessit ad eum, sicut pede, ita humilitate et fide. Humilitate ad eum accessit, quando cum sola voluntate omnia posse credidit, et confessus est dicens: *Domine, si vis, potes me mundare.* Ac si diceret: Domine, sum quidem vilis et indignus quæ tu tangas et sanes, sed tu non ex meritis meis, sed ex sola tua voluntate et gratia potes me mundare. Hujus leprosi exemplo, nos quoque fratres mei, qui lepra turpium criminum respersi sumus, humiliemus nos in conspectu Dei, et dicamus: Nos quidem indigni sumus, sed tu solus ex tua voluntate et gratia nos potes curare.

Sequitur pars tertia, in qua curatur leprosus cum ei a Domino dicitur: *Volo mundare.* Ubi fratres mei ineffabilia divinæ misericordiæ viscera pensanda sunt, qui leprosum, quem homines abhorrebant, venientem exspectat, adorantem suscipit, loquentem audit, quod postulat, imo plusquam postulat, facit. Cum enim leprosus dixisset: *Domine, si vis, potes me mundare,* Dominus non tantum voluit et mandavit, sed etiam tetigit. Quamobrem? Ob humilitatis compassionem, ob legis intelligentiam, ob mysterii significationem. Ob humilitatis compassionem, ut infirmos non abhorre, sed compati eis nos doceret; ob legis intelligentiam, ut per lepræ et mortui contactum in lege prohibitum, non ipsum leprosum et mortuum, sed mortalis peccati consensum, per illam significatum, fugien-

dum esse demonstraret; ob mysterii significationem, A ut malorum peccatorum lepram, indigere opere satisfactionis significaret. Veniales autem culpæ sine operis satisfactione, sæpe dimittuntur. At lepra majoris criminis indiget manu satisfactionis.

Sequitur pars quarta, cum dicitur: *Vide, nemini dixeris. Sed vale, ostende te sacerdoti, et offer munus quod præcepit Moyses in testimonium illis.* In hoc autem, fratres charissimi, quod præcepit Dominus curato leproso, hoc miraculum silere, instruit nos, ut in bonis quæ facimus, non hominum, sed solius Dei laudes quæramus. In hoc vero quod ille miraculum publicat, demonstratur quod Dominus sanctorum virtutes non vult latere, sed eis invitis ad utilitatem aliorum manifestat, juxta quod ipse ait: *Nemo accendit lucernam, et in abscondito ponit, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt* (Luc. ii). Præcipit vero eum ostendere se sacerdoti, ut nemo de sua pœnitentia confidat, sed ad arbitrium sacerdotis satisfaciatur: et propter inobedientiam et contemptum lepram criminis redituram timeat, nisi sacerdoti per confessionem se ostendat. Præcipit etiam offerre munus, ut legem se non solvere ostendat, ut mundatum a peccato Deo agere grates edoceat, ut oblationes sacerdotibus faciendas demonstret, ut eis in testimonium fiat, vel fidei, si credant, vel damnationis, si non credant.

Cum autem intrasset Capharnaum, etc. In hoc secundo capitulo, fratres charissimi, primo considerandæ sunt virtutes hujus centurionis, deinde circa eum opera Christi. Fuit enim hic centurio quatuor magnis virtutibus insignis et nobis imitabilis. Itauit quippe misericordiam, fidem, humilitatem et sapientiam. Misericordiam, qua infirmitati sui servi compatitur, dum per seniores Judæorum, ut alius evangelista testatur, Dominum rogat, et, ut Dominum magis ad misericordiam commoveat, dolorem servi miserabiliter exaggerat. In tribus enim eum miserabilem demonstrat: quod jacet, quod paralyticus, quod male torquetur. Sicut enim jacere est requies sano, ita est tormentum infirmo: paralyticus, id est officio membrorum dissolutus. Paralysis enim, *dissolutio* interpretatur. Et quia sic possent arida membra esse quod ea non doleret, ait: *Et male torquetur.* Hujus exemplo, fratres charissimi, discamus pietatem habere in servos nostros, non eos spernere, non eos dure tractare, non infirmos statim expellere, sicut quidam superbi solent: sed diligamus eos tanquam homines et fratres, necessaria eis administremus, meritum reddamus, infirmis condescendamus. Sufficiat nobis quod Deo sufficit, si ab eis colimur et amamur. Cogitemus etiam nos et eos habere unum Dominum Deum. Et si cogitamus eos servos hominum, cogitemus ne forte nos quod gravius est simul servi peccatorum. Ne contemnamus, quod non contempsit Job, subire cum servo nostro et ancilla nostra iudicium. Fidem, fratres, habuit centurio, qui Christum potentem

dare solo verbo sanitatem credidit, credens etiam quod sicut ipse suis militibus imperabat, et per eos voluntatem suam implebat, ita Dominus poterat angelis imperare, et per eos quod vellet facere, dicere ægritudini ut recedat, et recederet, et sanitati ut veniat, et veniret. Et quia sic credidit, a Domino meruit laudari, et quod postulaverat impetrare. Discamus et nos, fratres charissimi, habere fidei fervorem, quoniam ipse Dominus ait: *Omnia possible sunt credenti* (Marc. ix). Humilitatem magnam habuit, quoniam indignum se reputavit, quod ad eum accederet, quod per se eum rogaret, quod in suam domum Dominus intraret. Cum enim gentilis esset, non per se, sed per seniores Dominum rogaverat. Hoc exemplo discamus et nos, fratres, de nobis humiliter sentire, in omnibus nos indignos judicare, non esse dignos qui ore nostro polluto eum rogemus, sed per intercessionem sanctorum eum ad nostri misericordiam inclinemus. Corpus et sanguinem suum, in sædum hospitium corporis nostri reformidemus suscipere, non ideo quod in fœditate manere velimus, sed ut magis mundi et digni esse desudemus. Ecce, fratres, et iste centurio et Zachæus Dominum honoraverunt, sed diverso modo. Zachæus eum late suscipiendo, iste se indignum reputando. Zachæum imitatur, qui Eucharistiam frequenter et læte suscipit, centurionem vero imitatur, qui se indignos reputando Eucharistiam suscipere metuunt et se retrahunt. Hinc Augustinus: *Quotidianas, inquit missas celebrare, nec laudo nec vitupero, id est nec laudo indignis, nec vitupero dignis.* Sapientiam magnam vero habuit, quia quem per humanitatem in uno loco videbat esse, intelligebat nulli locorum per divinitatem deesse. Hujus exemplo credamus, fratres charissimi, Christum ita per humanitatem esse in cœlis, quod per divinitatem adest omnibus locis. Consideremus e contrario, fratres charissimi in Christo, quatuor, dignationem fidei, centurionis commendationem, prophetiam de electione gentium, et reprobationem Judæorum, petitionis exauditionem. Magna dignatio Christi fuit, quando respondit: *Ego veniam, et curabo eum.* Ad servum, fratres mei, non vocatus se iturum promittit: Ad filium vero reguli rogatus ire noluit. Ut quid hoc? Nisi ut nostram perversitatem retundat, qui divites honoramus et pauperes contemnimus. In honore hominum divitias, non naturam, potentiam, non Dei imaginem attendentes. Evitemus ergo, fratres, personarum acceptionem, et discamus honorare in hominibus naturam, non fortunam, virtutem, non potestatem. Fidem vero centurionis laudat Dominus, quando admirans sequentibus se dixit: *Non inveni tantum fidem in Israel.* Non autem in se miratur qui ei fidem illam dederat, sed eum in fide mirandum et imitandum demonstrat, qui sine lege et prophetis credit, cum Israel per legem et prophetas edoctus credere nolit. *Non inveni tantam fidem in Israel,* id est in eis quibus tunc prædicabat. Invenerat enim prius in patriarchis, prophetis, et

apostolis. Prophetabat autem de electione gentium, et de reprobatione Judæorum, cum subjungit : *Dico autem vobis, quod multi venient ab Oriente et Occidente, et recumbent cum Abraham, Isaac, et Jacob. Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores.* Ecce, fratres charissimi, hæc prophetia hodie completa est. Nam electi ex gentibus ex toto orbe, cum moriuntur, ascendunt in cælum, et glorificantur cum patriarchis, quorum mores et fidem secuti sunt. Judæi vero in quibus Deus primo regnavit, et quibus promissio regni facta fuerat, cum moriuntur, mittuntur in tenebras exteriores, qui hic sponte incurrerunt tenebras interiores. *Ibi erit fletus et stridor dentium.* Per fletum oculorum et stridorem dentium indicatur corporum vera resurrectio futura. Dentes strident qui hic de edacitate gaudebant, oculi flent qui illicita cupiebant, lingua ardet quæ detrahebat, et similiter cætera membra, secundum varietatem vitiorum, incurrunt varietatem pænarum. Petitionem vero centurionis perficit Christus, cum dicit : *Vade, et sicut credidisti, fiat tibi.* Fratres mei, magnum est meritum fidei, dum, propter quod credidit Deum omnia posse, indicat eum meruisse, et pro mensura fidei facit ei. Unde et subditur : *Et sanatus est puer in illa hora.* Probatur fides Domini, dum sequitur sanitas servi. In quo, fratres, considerandum est quantum valeat unicuique fines propria, cum tantum valeat aliena. Imitemur ergo virtutes istius centurionis, et misericordiam, fidem, humilitatem, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in æternum. Amen.

HOMILIA XXIV.

DOMINICA QUARTA POST EPIPHANIAM.

Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis (Rom. xiii), et reliqua. In hac lectione, fratres charissimi, tria facit Apostolus : Primo nos hortatur ad justitiam, secundo ad dilectionem, tertio probat dilectionem esse legis impletionem. Exhortans igitur nos ad tenendam justitiam ait : *Nemini quidquam debeatis.* Est enim justitiæ proprium, fratres mei, nemini quidquam debere, sed unicuique quod suum est, reddere, ut scilicet reddamus, sicut ipse Apostolus ait superius : *cui honorem, honorem, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal* (Ibid.). Hæc autem justitia est conservatrix pacis et societatis humanæ. Sicut econtrario injustitia non reddendi alicui sua, est dissipatrix pacis et concordiae. Unde enim, fratres mei, lis et discordia, unde seditiones et cædes, nisi ex hoc quod unus non facit alii quod debet. Propter hoc, fratres, voluit Dominus in hoc mundo ordinari iudices et potestates, ut unusquisque, si nollet, cogeretur reddere alicui quod deberet. Qui autem per se justus est, et sponte reddit unicuique sua, iudice non indiget, et potestatem non timet. Unde Apostolus : *Vis non timere potestatem ? Bonum fac, et habebis laudem ex illa. Si vero*

A peccas, time ; non enim sine causa gladium portat (Ibid.). Vos igitur fratres, ut mereamini ab æterno et summo iudice laudem spontaneam justitiam tenere : Reddite sua unicuique. Reddite Deo quam ei debetis religionem, Ecclesiæ cultum, vobismetipsis munditiam, majoribus reverentiam, minoribus dignationem, æqualibus societatem, parentibus honorem, filiis disciplinam, familiaribus providentiam, indigentibus pietatem, amicis dilectionem, inimicis patientiam, omnibus æquitatem. Sic enim juste apud Deum et homines vivetis, nemini quidquam debentes.

Sequitur pars secunda, in qua hortatur nos ad dilectionem, sicut subjungit : *Nisi ut invicem diligatis.* Ac si diceret : Reddite unicuique sua, ut nulli aliquid debeatis, nisi solam dilectionem. Hoc ideo, fratres mei, dicit Apostolus, quia, cum cætera reddita non debeantur, dilectio semper redditur et semper debetur. Sic enim necessarium bonum est, quod in omni tempore sit necessariam eam habere, et ad omnes in omnibus. In omni tempore, quia sicut animal sine anhelitu nec dormiens nec vigilans, vivere potest, et eo intercepto, moritur, sic anima sine amore Dei et proximi vivere non potest, et ea amissa moritur. Semper ergo, fratres, diligere debemus, et si non semper opera dilectionis habere valemus, ad omnes quoque dilectionem habere debemus, ad Deum, ad nos, ad proximos, tam amicos quam inimicos. Et si ad aliquem dilectionem non observamus, frustra eam ad alios observamus. In omnibus etiam operibus eam habere debemus, quia, sicut opus sine intentione Deo placere non potest, ita nec sine dilectione. Bonum quidem est opus, fratres charissimi, dare eleemosynam, honorare parentes, diligere filios, frequentare ecclesiam, credere Deum, prædicare Evangelium, et tamen nullum horum sine dilectione Dei et proximi valere potest. Unde Apostolus : *Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens. Et si habuero omnem fidem et omnem scientiam, et si distribuero favultates meas in cibos pauperum, et si tradero corpus meum ita ut ardeam* (23), *nihil mihi prodest* (I Cor. xiii). Et econtrario, fratres, vera dilectio cum modico opere, vel etiam sine opere non habenti facultatem, sufficit ad vitam æternam. Non enim pensat Deus quantum, sed ex quanta dilectione tribuatur. Hinc est quod vidua offerens Deo minuta, præfertur divitibus qui magna dona contulerant (Luc. xxi).

Sequitur pars tertia, in qua probat Apostolus quod vera dilectio est legis impletio, cum subditur : *Qui enim diligit proximum, legem implevit.* Quod ut, fratres, melius intelligamus, videamus quid sit dilectio. Et quomodo dilectio Dei et proximi connexæ sint, et quomodo per dilectionem Dei lex impleatur. Est ergo charitas dilectio, qua diligimus Deum

propter se, et proximum propter Seum. Una est A ergo dilectio, sed duo mandata. Unus est enim Deus, scilicet quem diligimus vel in seipso, vel in proximo. Qui enim in proximo aliud quam Deum, vel, ob aliud quam propter Deum, cum diligit, non vere cum diligit. Diligamus ergo proximum, quia bonus est vel esse potest, quia opus Dei est, quia Deus jubet eum diligi. Sunt autem dilectio Dei et proximi sic conjunctæ, quod Deus non potest vere diligi sine proximo, nec proximus sine Deo. Unde Joannes. Qui non diligit proximum suum quem videt, Deum quem non videt quomodo diligere potest? Qui vero Deum non diligit, nec se nec alium vere diligit. Cum ergo dicit Apostolus dilectionem proximi, intellige simul dilectionem Dei, cum altera sine altera vera esse non possit. Per dilectionem ergo Dei et proximi, lex impletur, id est decem mandata legis, quorum prima quatuor pertinent ad Deum, reliqua sex ad proximum. Primum est : *Audi Israel, unus est Deus tuus* (*Deut. vi*). Si unus est fratres, ergo mentitur insipiens qui dixit in corde suo : *Non est Deus* (*Psal. xiii*). Si unus est, mentitur gentilis qui dicit plures esse. Si unus est, semper mentitur hæreticus, qui eum variabilem asserit, est enim unus solus, indivisus, invariabilis. Secundum est : *Non facies tibi sculptile* (*Exod. xx*; *Deut. v*), id est nec opinione, nec amore, aliquid Deo præferes. Tertium est : *Non accipies nomen Dei tui in vanum* (*Ibid.*), id est in contemptum. Quod facit qui ad testimonium vanitatis vel falsitatis, vel fraudis, illud inducit. Quartum est : *Memento sanctificari diem Sabbati* (*Ibid.*). Hoc Judæus observavit legaliter, nunc vero nos spiritualiter observamus, cum per totum Sabbatum hujus vitæ, a servili opere, id est peccato feriamur, ut in futuro ab omni labore sabbatizemus. Quintum est : *Honora Patrem tuum et matrem tuam* (*Ibid.*), quod de honore tam deferendi, quam beneficiendi intelligendum est. Sextum est : *Non occides* (*Ibid.*), nec voluntate, ut qui odit fratrem suum, nec opere, ut vir sanguinum, nec mala doctrina, ut hæreticus, nec malo exemplo, ut prædicator male vivens, nec subtractione temporalium bonorum, ut avarus, nec subtractione prædicationis, ut prædicatur occultans talentum. Septimum est : *Non mœchaberis* (*Ibid.*), nec spiritu per idololatriam, nec corpore per fornicationem, adulterium mœchiam, incestum, Sodomiticam libidinem, et immunditiam. Octavum est : *Non furtum facies* (*Ibid.*), in quo damnantur latrocinium, rapina, usura et dolus. Nonum est : *Non falsum testimonium dices* (*Ibid.*); in quo prohibetur omne mendacium, perjurium, detractio, susurratio, adlatio. Decimum est : *Non concupisces* (*Ibid.*), id est concupiscentiam refrenabis, et si moveatur, non consenties, nec adimplebis. Hæc sunt, fratres charissimi, decem mandata; quæ per dilectionem adimplentur, quia qui vero Deum diligit, omnibus mandatis ejus obedit. Et qui proximum diligit non cum occidit, non ejus uxorem mœchatus est, non ejus

res furatur, non ei mentitur, nec cætera mandata, quæ de proximo sunt, transgreditur. Sine vero dilectione vera impleri non possunt. Nam sive honores patrem, sive non occidas, sive non mœcheris, sive quod aliud mandatum facias, si sine charitate facis, nihil præmii mereris. Charitas enim est latum mandatum Domini, in quo tota lex consummatur. De quo Propheta : *Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis* (*Psal. cxviii*). Est autem charitas latum mandatum, quia extenditur ab amicis usque ad inimicos, et quia etiam dilatat nos ad currendum, et adimplendum legem Dei. Cum etiam via Dei insipientibus sit gravis et ardua, tamen, quia amanti nihil est difficile, ei sit facilis et lata, juxta illud : *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum* (*Ibid.*). Vos itaque fratres, si totam legem, si totum Evangelium scire non potestis, saltem tenele charitatem. Quia ille tenet, et quod patet, et quod latet in divinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus. Dilectio enim vos docet reddere quod debetis Deo, quod proximo, quod amico, quod inimico. Et si in aliquo minus sapitis, illud charitas excusabit, et quidquid facitis, Deo placere faciet, ipso largiente qui vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum.

HOMILIA XXV.

DOMINICA QUARTA POST EPIPHANIAM DOMINI.

Ascendente Jesu in navicula, secuti sunt eum discipuli ejus (*Matth. viii*), et reliqua. Hæc lectio, fratres charissimi, juxta litteram instruit nos de fide Mediatoris Dei et hominum Jesu Christi. Ostendit enim in eo veram divinitatem et humanitatem esse. Quod enim vehiculo navis cum cæteris hominibus vebitur, et quod dormit humanitatis est. Quod vero tempestatem sedet, et mari imperat, divinitatis est. Juxta vero mysticum sensum, mare præsens sæculum est, quoniam ad modum maris, fetet et tumet, salsum et instabile est. Fetet per luxuriam, tumet per superbiam, salsum est per amaritudinem, instabile est per vanitatem. Et sicut in mari majores pisces glutunt minores, sic in hoc sæculo fortiores devorant debiliores. Navis est Ecclesia, in qua transnamus tempestates hujus sæculi, ac tendimus ad portum patriæ cœlestis, in qua quisquis non est, non perveniet ad portum salutis, sed demergetur in abyssum. In hac Christum sequentes navigant et transeunt, et Christus cum eis, quia ipse ait : *Ubique duo vel tres congregati sunt in nomine meo, ego sum in medio eorum*, (*Matth. xviii*). Et alibi. *Eccce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (*Matth. xxviii*). Motus magnus maris : tribulatio et persecutio est hujus mundi. Ventus contrarius, malignus spiritus est. Sicut enim Spiritus sanctus ducit navem Ecclesiæ ad portum salutis, ita malignus spiritus conatur eam præcipitare in naufragium perditionis. Navicula operitur fluctibus, quando Ecclesia in persecutionibus et tempestatibus pene periclitatur. Ostenduntur ergo hic nobis quinque : Primo ostenditur quod etiam illi

qui sunt cum Christo, pene periclitantur; secundo, ostenditur quare hoc fiat; tertio, quomodo sit Dominus excitandus; quarto, quomodo Deus suos increpet et liberet; quinto, quomodo Liberatores sint gratiæ referendæ. Ostenditur igitur quod Ecclesia, in qua Christus est cum fidelibus suis, pene periclitatur, cum dicitur quod *navicula operiebatur fluctibus*. Vult enim, fratres mei, Christus quod sui per tribulationes transeant, per quas ipse transiit. Unde ipse ait: *Qui mihi ministrat, me sequatur* (Joan. xii). Et Apostolus: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutiones patientur* (II Tim. iii). Et hoc, fratres mei, contra illos est qui per molliem, et per prosperitatem hujus sæculi volunt tendere ad præmium regni, cum duri et laboriosi milites, non molles et effeminati, coronantur. Secundo vero subditur causa quare tribulationes sanctis eveniant, cum subditur: *Ipse vero dormiebat*. Ideo Ecclesia palitur, quia Christus dormit. Sed quomodo, fratres, dormit, cum de eo scriptum sit: *Non dormitat neque dormiet qui custodit Israel*? (Psal. cxx.) Fratres, dormitio Christi dissimulatio est auxilii. Tunc Christus in Ecclesia vigilat, cum eam liberat, tunc dicitur dormire, quando differt liberare. Unde Propheta in tribulatione positus, ad eum clamat: *Exsurge, quare obdormis, Domine? exsurge et ne repellas in finem* (Psal. xliii). Et quare, fratres, Christus Ecclesiam suam differt liberare? Quia novit tribulationem ei utilem esse. Reddit enim tribulatio justum emendatorem, humiliorem, clariorem, cautio-rem, fortio-rem, terrestrium contemptorem, et cælestium desideratorem. Emendatorem reddit, quia peccatorum maculas abluit. Unde Dominus per prophetam: *Excoquam ad purum scoriæ tuam* (Isai. i). Quod apparet in Maria sorore Moysi: quæ quia peccaverat murmurando in fratrem, punita, et abluta est per lepræ passionem. Humiliorem reddit, quia eum per prosperitatem superbire non sinit. Sicut enim prosperitas solet esse causa elationis, ita adversitas humilitatis. Unde Paulus: *Ne, inquit, magnitudo revelationum extollat te, datus est tibi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet* (II Cor. xii). Clariorem reddit, quoniam, quanto plus justus impugnatur, clarior efficitur; quod apparet in Job et in sanctis martyribus. Cautio-rem reddit, quoniam quanto plus infestatur, vigilantior efficitur. Sicut enim prosperitas parit securitatem, securitas contemptum, ita adversitas generat timorem, timor vigilantiam. Unde Petrus: *Vigilate, inquit, in orationibus, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens, circuit querens quem devoret* (I Petr. iv). Fortiorem reddit, quia quanto plus oppugnatur, ad resistendum exercitior et durior efficitur. Non enim athleta potest ad certamen magnos spiritus afferre, qui nunquam sugillatus, nunquam percussus est. Et fortior est arbor quæ agitur a ventis in monte, quam quæ crescit in aprica valle. Sic fortior est qui in adversitate nutritus est, quam qui in prosperitate. Vasa enim

figuli probat fornax, et justos tribulatio (*Eccli. xxvii*). Terrestrium contemptorem et cælestium appetitorem reddit, quia qui non habet et in terrenis quod delectetur, facilius ad amorem cælestium inflam-matur. Hinc est quod Propheta, sciens tribulationem justis esse tam utilem, clamat: *Domine, ne derelin-quas me usquequaque* (Psal. cxviii). Aliquo modo se derelinqui sibi utile esse videbatur qui ne, usque-quaque derelingeretur, rogabat. Idem: *Da mihi, inquit, auxilium de tribulatione* (Psal. lxx). Non ait, a tribulatione, quia non rogat a se tribulationem auferri, sed de tribulatione auxilium provenire sibi. Hoc prævidens Dominus quasi dormitat, dum eos liberare prolongat. Tertio ostenditur quomodo Do-minus sit suscitandus cum subditur: *Et accesserunt, et suscitaverunt eum dicentes: Domine, salva nos, perimus*. Nos quoque fratres, cum tentamur et tribulamur, accedamus ad Christum, fide per dilectionem operante (*Gal. v*), suscitemus eum clamore precum. De sapientia, de viribus, de divitiis nostris, de auxilio hominum non confidamus, quoniam scriptum est: *Qui confidit in divitiis suis corruet* (Prov. xi); et: *Maledictus qui confidit in homine* (Jer. xvii). Sed de solo Deo qui non derelinquit sperantes in se, quoniam qui confidunt in Domino, sunt sicut mons Sion (Psal. cxxiv).

Clamemus igitur ad eum suspiriis, gemitibus, lacrymis, et precibus eum ad miserendum excitemus. Dicamus: Petimus in nobis; sed tu, qui solus potes, salva nos. Si enim, fratres, hæc quatuor habuerimus, fidem veram, precem mundam, diffidentiam de nobis, in eo solo salutis fiduciam, ipse qui dixit: *Clamabitis, et ego exaudiam vos* (Jer. xxix), exaudiet, quoniam, ut ait Apostolus: *Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere* (Psal. ix), et erit adjutor in opportunitatibus, in tribulatione. Unde subditur: *Quid timidi estis, modicæ fidei?* Est autem hæc pars quarta, in qua ostenditur quomodo Deus filios suos de modicitate fidei et timore increpat, et eos liberat. Forte, fratres mei, sæpe nos majoribus et longioribus tribulationibus Deus nos probaret, ut magis mereremur, sed quia ex modicitate fidei timemus, eum quasi ante tempus surgere cogimus, et nos liberare. Quod bene, fratres ostenditur per Petrum ambulanti super aquas, qui certe iturus esset ad Jesum, nisi timeret et dubitaret, sed quia ventum validum venientem timuit, cepit mergi (*Matth. xiv*). Et ita quodammodo coegit Dominum sibi ante tempus extendere manum. Super aquas enim ad Jesum ambulamus, quando tribulationes et tentationes hujus mundi contemnentes et calcantes, ad eum lestinamus. Ad quem, si perseveraremus, cum majori corona venturi eramus. Sed si ad validam tribulationem dubitamus et timemus, incipimus mergi, et Jesum manum auxilii nobis ante tempus porrigere concitamus. Propter hoc, fratres mei, nos Deus increpat,

et de modicitate fidei et de timore ex ea proveniente. A Minus enim fidei, et nimium timoris inordinati habet, qui Domino præsente timet, qui timet quod Deus sperantes in se deserat, qui obliviscitur quod non obliviscitur misereri Deus. Quia tamen etsi nos minus Deo fideles sumus, Deus tamen semper fidelis nobis erit. Surgit qui dormire se simulat, imperat ventis et mari, id est malignis spiritibus et tribulationi, et fit tranquillitas magna in mente, in vita, in conversatione. Itaque, fratres mei, quia diabolus et omnis tribulatio, et omnis pax in manu Dei est, non oportet nos timere diabolum vel mundum nisi solum Deum, quia juxta Sapientem : *Qui timet Deum, omnia timeant eum* (21. *Eccli.* xxxiv). Et qui non timet Deum, timet omnia. Quinto ostenditur quomodo Christo liberatori sint gratiæ referendæ, cum subditur : *Porro homines mirati sunt dicentes : Quid est hic, quia ventus et mare obediunt ei?* Qui liberatus non agit gratias liberatori, mereretur de cætero non liberari. Illic Hebræi, post liberationem Deo canticum cantabant, ut Moyses post submersionem Pharaonis (*Exod.* xv), Debhora post occisionem Sisaræ (*Jud.* v), Judith post interfectionem Holofernis (*Judith.* xvi). Illic dicunt Ezechiam infirmitatem incurrisse (*Isa.* xxxviii), quia de incredibili victoria Deo gratias non egerat. Novem quoque leprosi a Domino curati reprobantur, quia ad agendum gratias non redierunt (*Luc.* xvi). Nos ergo Christo liberatori nostro, non simus ingrati, sed ejus potentiam et benignitatem admirantes, laudantes et benedicentes dicamus, quis, quantus, quam gloriosus, quam admirabilis est hic, quia spiritus maligni et tribulationes obediunt ei. Et ita post naufragium carmen psalmodiarum cantantes, gratiam agamus Christo liberatori nostro, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA XXVI.

DOMINICA IN SEPTUAGESIMA.

Nescitis quod hi qui in stadiocurrunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium (1 *Cor.* ix) etc. Stadium est spatium vitæ præsentis; Bravium est præmium æternæ beatitudinis. Via, fides, Christus, dux. Unde ipse ait : *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ* (*Joan.* viii). Ipse enim vobis reliquit exemplum, ut sequamini vestigia ejus (1 *Pet.* ii). Qui enim cum eo vult manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare (1 *Joan.* vi). Incitamenta vero eundi hanc viam, sunt spes, et amor cœlestis bravi. Itaque, fratres charissimi, per stadium vitæ præsentis omnes currimus, quia sine intermissione omnes ad mortem festinamus. Sed tamen non omnes ad cœlestis vitæ bravium tendimus : quidam etiam non esse alteram vitam putant. Omnes igitur qui fidem non habent, ut judæus, gentilis, et solo nomine Christianus, qui de illa vita dubitant, extra viam sunt. Quod si aliquando aliqua

A bona opera ex naturali pietate faciunt, non plus eis valet quam celerrimus cursus extra viam : Non enim vadunt, sed errant. Illorum vero qui in via fidei sunt, alii currunt velociter, alii tarde, alii retrograde. Velociter currunt, qui abjectis omnibus impedimentis cum toto desiderio ad cœlestia tendunt. Unde et a Paulo dicitur : *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere* (1 *Cor.* ix). Et alibi : *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus* (1 *Tim.* ii). Quia enim sunt divitiæ, honores gloria, voluptates, et cætera sæcularia negotia, nisi quadam animæ impedimenta? Hæc impedimenta monebat abjicere Redemptor noster, cum dicebat : *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, et sequere me* (*Matth.* xix). Hæc fecerunt sancti apostoli et evangelistæ, Martyres et eremitæ, qui omnia relinquentes et erogantes pauperibus, nudi nudum Christum sunt secuti. Qui bene significantur per Joseph, cujus cum impudica mulier per lasciviam pallium teneret, et eum turpiter agere cogere vellet, relinquens pallium fugit. Bene quoque designantur per discipulum, qui in Christi passione tentus, rejecta sindone nudus evasit. Qui enim propter evitandam luxuriam et malitiam mundi omnia deserit, quasi rejecto pallio vel sindone, nudus fugit. Isti, fratres mei, quia velocius currunt, cum ad finem stadii, id est ad mortem perveniunt, statim accipiunt, non solum bravium, sed etiam potestatem cæteros judicandi. Sic enim promisit eis Dominus, dicens : *Vos, qui reliquistis omnia et secuti estis me, centuplum accipietis, et vitam æternam possidebitis.* C *Et sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel* (*Matth.* xix). Tarde vero currunt illi, quos cura uxorum, filiorum, familiarium et mundanorum negotiorum ab appetitu supernæ patriæ retardat, nec tamen eos omnino retardat. Tendunt quippe mente, prece et opere ad cœlestem bravium, sed propter eas et affectus carnales, tardiusculi sunt. Ita enim quærunt ea quæ sunt Dei, ut etiam necesse sit, eos quærere ea quæ sunt sæculi, et, ut ait Apostolus, divisi sunt, cum amorem cœlestium, temporalibus præponunt. Quos bene, fratres mei, illæ vaccæ significant, quæ de terra Philistinorum arcam Domini ad terram Israel portaverunt. Quæ fetæ fuisse memorantur, quare vitulos domi recluserunt. Scriptum est enim : *Ibant in directum vaccæ* D *per viam quæ ducit Bethsamis. Uno itinere gradiebantur, pergentes et mugientes, nec declinabant ad dexteram nec ad sinistram* (1 *Reg.* vi). Quid fratres mei, quid vaccæ istæ significant, nisi fideles qui arcam mandatorum Dei semper portant? Qui quamvis carnalibus affectibus revoentur et retardentur, tamen a recto itinere Bethsamis, id est, *domus solis*, non declinant. Vos igitur matres et patres familias, si ad habitationem veri solis tenditis, propter affectus carnales a recto itinere non declinetis. Sed sicut vaccæ pergunt et gemunt, sic et vos ita com-

(24) Vulg. aliis verbis idem dicit.

patiamini proximis, ut tamen propter hoc a via A recta non exorbitetis. Porro isti qui propter curas et carnales affectus a via Dei aliquantulum retardantur, quando ad metam stadii, id est ad mortem veniunt, plerumque non statim bravium accipiunt, sed de maculis, quas ex curis et affectibus carnalibus contraxerunt, in igne purgatorio purgantur, et sic tandem bravium consequuntur. Retrograde autem currunt, qui etsi in via Dei sunt per fidem, tamen ad mundana desideria redeunt per concupiscentiam. Hi sunt qui affectus uxorum, liberorum, divitiarum, honorum et voluptatum Deo præponunt, nec quæ Dei, sed quæ mundi sunt, toto desiderio requirunt, et, juxta Apostolum : *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant* (Tit. 1). Qui bene significantur per filios Israel, quos cum Dominus de servitute Pharaonis per transitum maris Rubri exudisset, et eos per desertum sustentans manna, ad terram promissionis duceret, fastidientes manna, et terram promissionis oblivioni dantes, revertebantur in Ægyptum corde, dicentes : Revertamur ad Ægyptum ad ollas carniū, ad pepones et allia (Erod. xiv. xvi; Num. 1, xiv). Nonne id ipsum faciunt hodie illi falsi christiani, qui postquam per Christum a servitute diaboli et amore mundi liberati, per baptismum ei abrenuntiaverunt, et pane cæli sustentati, per religiosæ vitæ desertum, ad cælestem patriam festinare cœperunt, rursus desiderio redeunt ad amorem et servitutem diaboli. Quid enim per ollas carniū, nisi fortis consuetudo ingluviei? Quid per pepones, nisi dulcedo sæcularis? Et quid per allia quæ calēt et fetent, nisi luxuria denotatur. C Quid vero est, fratres charissimi, quod ex olla carniū fumus, et ex peponibus et alliis, credo, et fletus oculorum procreatur, nisi quod ingluvies, dulcedo, et luxuria sæcularis, suos amatores ad gehennæ fletus trahunt, et etiam hic cæcitatem mentis et tristitiam pariunt? Tunc enim, ut Dominus ait, amatores talium mittuntur in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium (Matth. viii), et juxta Salomonem : *Risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupabit* (Prov. xiv). Itaque, fratres charissimi, post abrenuntiationem in baptismo factam, non item redeatis ad servitutem diaboli, et ad amorem sæculi, quia nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei. (Luc vi). Sed obliviscentes ea quæ retro sunt, ad anteriora vos extendite (Philipp. iii). *Militia est vita hominis super terram* (Job. vii); et : *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit* (II Tim. ii). Ecce omnes quidem currunt, sed unus, ille scilicet solus qui bene curret, accipiet bravium. Sic ergo currite, ut comprehendatis. Et si illi qui ad temporale bravium sic se expediunt, ut corruptibilem coronam accipiant, quid, nos fratres, quid facere debemus, qui ad incorruptam festinamus? Ergo, fratres, si non curritis ita expedite, ut contemplativi, et illi qui omnia propter Deum dereliquerunt, saltem currite cum aliis qui possident tanquam non possidentes, qui nubunt

tanquam non nubentes, qui gaudent tanquam non gaudentes (I Cor. vii), qui per temporalia sciunt emere cælestia. Quia, si tardiusculi estis, orate Dominum qui exsultavit ut gigas ad currendam viam, (Psal. xviii), et dicite ei : *Trahe me post te, curremus in odore unguentorum tuorum* (Cant. i). Quod ipse facere dignetur qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in æternum. Amen.

HOMILIA XXVII.

DOMINICA IN SEPTUAGESIMA.

Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam (Matth. xx), et reliqua. In hac parabola, fratres charissimi, ostendit Dominus quantam curam, quantam, ut ita dixerim, sollicitudinem, ipse habet super genus humanum. In quo confutantur illi qui dicunt Deum res humanas non curare. Ostendit hic quippe Dominus quod sicut aliquis paterfamilias sollicitè providet vineæ, ne nimis indurescat, ne inherbetur, ne amittat tempus putationis et reparationis suæ, ita ipse est a principio, ut ita loquar, curiosus super Ecclesiam suam, ne nimis indurescat, ne vitiis occupetur, ne amittat curam prædicationis et commonitionis. Pater igitur familias Deus intelligitur; vinea, Ecclesia; operarii, prædicatores, sive quilibet fideles, qui sua vel aliorum corda colunt, ut Deo fructificare possint; horæ, ætates diversæ. Mane enim est quasi pueritia; hora tertia, juvenus; sexta, virilis ætas; nona, senectus; undecima hora, decrepita ætas; denarius præmium beatitudinis. Conventio fit ex denario diurno, quando promissio fit bene laborantibus de beatitudinis præmio. Sunt autem, fratres mei, hujus lectionis partes quinque. Primo enim fit missio operariorum in vineam, secundo fit in sero remuneratio, tertio fit a primis murmuratio, quarto fit a patrefamilias eis responsio, quinto ponitur conclusio. Igitur missio operariorum primo fit cum dicitur : *Conventione autem facta ex denario diurno, misit eos in vineam suam*. In quo, fratres mei, pensandum est quod illis, qui mane mittuntur, fit ex denario diurno. Illis vero, qui mittuntur hora tertia vel sexta, vel nona, non promittitur denarius, sed tantum ei dicitur : *Quod justum fuerit dabo vobis*. Illis autem qui undecima hora mittuntur, nihil promittitur, sed increpantur, et in vineam mittuntur, cum eis dicitur : *Ut quid statis tota die otiosi? Ite et vos in vineam meam*. Et quare hoc, fratres mei? Quia illi qui tota vita sua in opere dei desudant, juxta humanæ rationis iudicium, integræ beatitudinis denarium promeruisse videntur. Qui vero partem vitæ suæ, in otio et vitio expendunt, et partem in Dei servitio, non usquequaque integrum beatitudinis denarium videntur promeruisse. Qui autem in finem bene operari incipiunt, vel nihil promeruisse videntur vel parum. Et revera, fratres, si quis totam vitam suam in bono consumat, dignior est eo qui in media vita, vel in fine bene operari inchoat, si fuerint ambo in eodem gradu charitatis et laboris. Sed sæpe, fratres, contingit, ut qui tardius exierunt,

priores velociori cursu præveniant. quia, sicut Hieronymus ait : « subitus fervor, longum vincit teporem. » Priores quippe sæpe ex longo labore lassescunt, et ex securitate spei tepescunt, et ex meritum magnitudine se tardioribus præponunt. Cum econtra posteriores multoties ex sera conversione, fiant velociores, et ex timore fiant ferventiores, et ex brevi operatione sibi vilescant, et omnes sibi præponant, et ideo sicut Publicanus descendunt iustificati ab illis (*Luc. xviii*).

Sequitur pars secunda, in qua fit remuneratio cum subditur : *Cum sero autem factum esset, dixit dominus vineæ suæ procuratori : Foca oporarios et redde illis mercedem suam, incipiens a novissimis usque ad primos*, etc. Per sero, fratres charissimi, finis mundi significatur, quando scilicet finitis laboribus, Deus Pater præcipit vineæ procuratori et redemptori, Domino scilicet nostro Jesu Christo, ut vocet operarios ad iudicium et reddat illis mercedem suam. Quid est hoc quod ait : *Incipiens a novis simis usque ad primos*, præsertim cum iudicium et retributio sit perficienda, non ubi post alium, sed potius, ut ait Apostolus, in ictu oculi (*I Cor. xv.*) Prioritas et posterioritas ista, fratres, non ad tempus sed ad præmium referenda est. Omnes enim electi in eodem tempore, sed non eadem præmii mensura remunerandi sunt. Unde Dominus : *In domo, inquit, Patris mei mansiones multæ sunt* (*Joan. xiv*); et Apostolus : *Stella differt a stella in claritate. Alia est enim claritas solis, altera claritas lunæ* (*I Cor. xv*), etc. Quamvis igitur electi singulos accipiant denarios, tamen hic accipiet clarum, ille clariorem, ille clarissimum. Redditio enim denarii, in quo imago et nomen regis erat insculptum, nihil aliud est quam reformatio in nobis imaginis et similitudinis Dei, quæ per peccata erant in nobis deformata. Sicut vero unus denarius habet expressionem in se imaginem et litteraturam quam alius, ita sanctior habebit in se expressiorem imaginem et similitudinem Dei quam minus sanctus. Ergo remuneratio incipit a novissimis usque ad primos, quando novissimi magis ferventes, primis minus ferventibus a Deo in mensura retributionis præponuntur.

Sequitur pars tertia, in qua primi arbitantes quod plus essent accepturi, murmurant adversus patremfamilias dicentes : *Hi novissimi una hora fecerunt, et pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei et æstus*. Hæc murmuratio, fratres mei, ad statum vitæ præsentis referenda est. In coelestem enim patriam nullus murmurans intrabit, nec intrans murmurare poterit. Sed in præsentī vita multi sunt qui in opere Dei, longo tempore sibi videntur laborasse; qui si aliquos tardius incipientes scirent, sibi præponi vel æquari, murmurarent et dicerent : *Hi novissimi una hora fecerunt, et pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei et æstus*, quasi qui in opere Dei longitudinem temporis et ardorem carnis sustinuerimus. Peccata autem quatuor modis incurrunt, tum quia iudicium Dei reprehendunt,

tum quia fratres suos despiciendo novissimos vocant, tum quia se de operibus jactant, tum quia fratres suos sibi æquari per invidiam dolent.

Sequitur pars quarta, in qua Dominus ei qui tam perverse loquitur vel meditatur, respondet per Spiritum, vel per Scripturam dicens : *Amice, non facio tibi injuriam*. Primo igitur ostendit iudicium suum rectum esse, cum subdit : *Nonne ex denario diurno convenisti mecum?* Nemo, fratres, ex his verbis putet Deum, quasi ex conventionē astrictum esse ad reddendum promissum. Sicut enim Deus est liber ad promittendum, ita est liber ad reddendum, præsertim cum tam merita quam præmia sint gratia sua. Nihil enim aliud quam gratiam suam coronat in nobis Deus, qui, si vellet in nobis agere districte, non justificaretur in conspectu ejus omnis vivens (*Psal. cxli*). Unde Apostolus qui plus omnibus laboravit, dicit : *Existimo quod non sunt condignæ passionēs huius temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* (*Rom. viii*). Ergo hæc conventio nihil aliud est, quam voluntaria Dei promissio. Deinde reprehendit eos Dominus de contemptu fratrum, et de jactantia operum, dum eis æquat novissimos dicens : *Volo autem huic secundum opinionem tuam novissimo dare, sicut et tibi in oculis tuis magno*. An non licet mihi Domino facere misericordiam cui voluero? Postea eos reprehendit, quia fratres sibi æquari, per invidiam dolent, cum dicit : *An oculos tuos nequam est, quia ego bonus sum?* Ecce, fratres, quam subtiliter describit malum invidiæ, quæ tam dolet, quam ipsa parum accipiat, quam quod alius aliquid accipiat. Nec tam desiderat se plus accipere, quam alios nihil accipere, et de alterius bono tabescit. Hanc, fratres, invidiam omni intentione devitate, cum qua ad cælum nullus potest ascendere. Nam invidus qui flet cum gaudentibus, et gaudet cum flentibus, quam remotus est a charitate quæ dicit : *Flere cum flentibus, et gaudere cum gaudentibus* (*Rom. xii*).

Sequitur pars quinta, in qua Dominus concludit et adaptat similitudinem dicens : *Sic erunt novissimi primi, et primi novissimi*. Non est enim, fratres, hæc propositio universalis, sed indefinita, quoniam nec omnes novissimi erunt primi, nec omnes primi novissimi. Sed quidam qui videntur apud se, vel apud homines esse novissimi, erunt apud Deum primi. Et quidam, qui videntur apud se vel apud homines esse primi, erunt apud Deum in ordine justorum novissimi, vel etiam reprobatī. Quare? Quia *multi sunt vocati, pauci vero electi*. Ecce, fratres, omnes ad vitam vocati sumus, ecclesiæ parietes replemus, solus Deus tamen novit qui sunt ejus (*II Tim. ii*). Alii enim per exteriorem operationem nobis videntur esse electi, sed tamen a Deo interiora conspiciente reprobantur, ut Pharisæus (*Luc. xviii*). Alii per exteriora mala nobis putantur esse reprobi, sed tamen, per humilitatem et pœnitentiam interiorem, Deo sunt accepti, ut Publicanus (*Ibid.*). Alii bene incipiunt, sed finis eorum tepescit, et deficiunt, ut Ju-

das (*Matth. xxvii.*) Alii male incipiunt, sed in finem conversi a Deo recipiuntur, ut latro, qui pene in eadem hora et poenituit et exhalavit (*Luc. xxiii.*) Nemo itaque, fratres, de operibus suis bonis presumat. Nemo alium propter exteriora mala iudicet vel condemnat. Nemo in longanimitate bonae vitae confidat. Nemo sero poenitentem despiciat. Sed qui bene vixit, timeat ne cadat (*I Cor. x.*) ne tepescat, ne propter presumptionem corruat, ne propter contemptum fratris tardioris displiceat. Qui vero hucusque male vixit, audiat quod hic dicitur: *Quid hic statis tota die otiosi?* Timeat ergo talis ne morte praeveniat, nec tamen desperet, sed de immensa misericordia confidens, festinet, ploret, satagat, ut quod amisit in tepore, recuperet in fervore. Nemo dicat in undecima hora, id est in senectute incipiam laborare, et tantumdem praemii recipiam quantum primi. Nemo hoc dicat, fratres, quia nemo de vespertina, necdum de praesenti hora certus est, quia nec vita, nec conversio in manu hominis est. Hora in qua quis moritur, est senectus sua. Omnes igitur in vinea Dei laborare festinemus. Duritiam cordium, timore de recordatione peccatorum nostrorum et consideratione gehennae nato, quasi ligone commoveamus, sarmenta vitiorum, sarpa correctionis a nobis et aliis auferamus. Caveamus ne ventus aquilonis flores virtutum in nobis, ne fervor persecutionis fructus jam maturos in nobis ardeat, sed semper solliciti de animabus nostris, nunquam nos dignos, nunquam nos securos aestimemus, quousque praemia percipiamus repromissa, quod nobis concedat Pater et Filius et Spiritus sanctus. Amen.

HOMILIA XXVIII.

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes (*II Cor. ii.*) etc. Bipartita est haec lectio, fratres charissimi. Primo enim reprehendit Corinthios, quibus haec scribit, de hoc quod pseudopraedicatores recipiebant. Secundo se comparat et praefert illis praedicatoribus. Reprehendens ergo Corinthios de susceptione falsorum praedicatorum, ait: *Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes.* Ideo enim insipiens est insipiens, quia putat se esse sapientem, et ideo non alienum sed suum vult semper facere consilium. Primus enim accessus est ad sapientiam intelligere se insipientem esse, et saniori consilio acquiescere. Porro sapientiores insipientes sufferre et recipere hoc intuitu debent, ut eos corrigant et doceant, ut non erroribus eorum consentiant, ut faciebant Corinthii, qui falsos praedicatores, legem tenendam esse cum Evangelio et alios errores praedicantes, suscipiebant, et eorum erroribus acquiescebant. Quorum (unde dolendum est) sunt etiam hodie similes in Ecclesia, qui quosdam gyrovagos et falsos praedicatores, libentius quam proprios praedicatores recipiunt, audientes libentius adulantes quam corripientes, loquentes placita quam loquentes vera. Et juxta quod Salomon ait: *Furtivae eis aquae dulciores sunt* (*Prov. ix.*) sed, secundum Evange-

lium, vere oves proprii pastoris vocem cognoscunt et sequuntur, alienum autem non sequuntur, quia non noverunt vocem alienorum (*Joan. x.*) Sunt autem, fratres mei, quatuor species praedicatorum: Alii autem mala praedicant, et male vivunt, et haeretici sunt, qui nec audiendi nec imitandi sunt, sed prohibendi. Alii mala praedicant per ignorantiam, et in ceteris bene vivunt, et insipientes sunt. Qui et si in moribus imitandi sunt, tamen audiendi non sunt. Alii bona praedicant et bene vivunt, et veri praedicatores sunt, qui et audiendi et imitandi sunt. Alii bona praedicant et male vivunt, qui audiendi sunt, sed non imitandi, de quibus dicitur: *Quaecunque dixerint vobis servate et facite, secundum vero opera eorum nolite facere* (*Matth. xxiii.*) Tanta quippe est auctoritas verae doctrinae, quod per quemcunque perversum, et quocunque fine praedicetur, audienda est. Unde Apostolus: *Sive per veritatem, sive per occasionem Christus praedicetur, gaudeo* (*Philipp. i.*) Et contra, a quocunque honesto et quocunque fine prava doctrina praedicetur, audienda non est. Unde Apostolus: *Et si angelus de caelo aliud vobis praedicaverit, anathema sit* (*Gal. i.*) Quos autem insipientes sustinent Corinthii, exponit Apostolus cum subdit: *Sustinetis enim si quis vos in servitute redigit.* Quibus sunt etiam hodie similes, qui simplices a libertate virtutum, in servitute voluptatum et carnalium illecebrarum redigunt, dicentes cuncta ad usum hominum fuisse creata. Quibus, fratres mei, nolite consentire, quoniam qui intemperanter sequuntur licita, cadunt in illicita. Et ille solus in

illicita non cadit, qui a licitis caute se restringit. *Sustinetis, inquit, si quis accipit vestra, si quis devoret cibos vestros, si quis extollitur de sanctitate, vel nobilitate, si quis in faciem vos cedit, quod dico secundum ignobilitatem.* Quia namque tanquam facie, ita nobilitate homo cognoscitur recte in faciem cadi, est per ignobilitatem contemni. Multi quoque sunt hodie, fratres mei, quibus et si falsi praedicatores praedicant non vera, sed grata et placita, sustinent eos sua devorantes, et de sanctitate se gloriantes, et ceteros negligentes. Sequitur pars secunda, in qua Apostolus se comparat et praefert pseudo-praedicatoribus cum subdit: *In quo quis audet?* subaudis se commendare. *Et ego.* Sed quomodo, fratres mei, hic seipsum commendat Apostolus, cum idem alibi dicat: *Non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat* (*II Cor. x.*) Et Salomon: *Laudet inquit, te alienus, et non os tuum* (*Prov. xxvii.*) Et revera, fratres, si quis adjactantiam seipsum laudat, non venialiter peccat. Non enim laudabilis est, qui seipsum laudat. Sed sancti cum sua bona numerant, non ob jactantiam hoc faciunt, sed ob necessitatem. Tres enim causas invenimus quibus sancti sua bona enumerare coguntur. Quando enim premuntur vehementi adversitate, ad augmentum spei et solatii sua bona coguntur enumerare, ut Job: *Oculus, inquit, fui caeco, et pes elaudo. Si comedi buccellam*

meum solus, et non comedit pupillus ex ea (Job. xxix.) Quando etiam volunt Deum iudicem ad misericordiam sui inclinare, solent bona sua enarrare, ut Ezechias: *Memento, inquit, quomodo ambulaverim coram te in veritate (Isai. xxxviii.)* Quando etiam sancti prædicatores volunt persuadere, ut sibi magis acquiescant quam pseudo-prædicatoribus, solent se commendare et illis præferre, ut Apostolus in hoc loco: Commendat autem se apostolus in quatuor, in genere, in ministerio, in revelationibus, in humilitate. In primo se æquat aliis, in secundo et tertio se præfert eis, in quarto se humiliat aliis et sibi. De genere se commendat, et aliis æquat, cum dicit: *Hebræi sunt et ego, etc.* Nobilitas et probitas parentum ad nihil aliud valent sequacibus, fratres mei, nisi ad æmulationem imitationis. Hinc est quod antiqui imagines et probitates parentum solent depingere ad incitamentum filiorum et nepotum, ut eos ad patrizandum incitarent. Si tu vero degeneras, quare parentum tuorum nobilitatem jactas. Non te juvat, sed damnat. Non enim ex probis parentibus nasci, sed probos parentes imitari, laudabile est. Hinc est quod Dominus Judeis incredulis in patre Abraham gloriantibus, ait: *Si filii Abraham estis, opera Abraham facite. Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere (Joan. viii.)* De ministerio se aliis præfert, cum dicit: *Ministri Christi sunt et ego, ut minus sapiens dicam. plus ego.* Ac si diceret: In hoc, quod me aliis præfero, loquor ut minus sapiens, quoniam minus sapiens sapientium, est se aliis præferre. Unde et postea dicit: *Factus sum insipiens: vos me coegistis.* Non tamen in hoc quod se aliis præferebat, insipiens erat, quia non ad jactantiam, sed ob utilitatem subditorum hoc vere et sapienter faciebat. In duobus autem probat se plus cæteris ministrum Christi esse, quia plus sequitur et imitatur eum in exteriori passione, ut in laboribus, in afflictionibus, in periculis, et interiori compassione, ut in sollicitudine omnium Ecclesiarum. Et quia infirmatur cum infirmo, uritur cum scandalizato. Hæc pensent prælati Ecclesiæ qui extolluntur et gloriantur de ministerio Christi, quia sunt sacerdotes, episcopi, et populorum magistri. Si sunt vere ministri Christi, imitentur eum, non in divitiis et deliciis, non in pompa et ambitione sæculari, quæ Christus semper detestatus est. Sed in eis in quibus imitatur eum Paulus, in passione exteriori, in laboribus, in afflictionibus, in jejuniis, in Ecclesiæ persecutionibus. Sint solliciti pro Ecclesiis, ut non eas exspolient, sed ut eas instruant et supportent. Lugeant cum lugentibus, gaudeant cum gaudentibus, infirmantur cum infirmantibus, fiant omnia omnibus. De revelationibus se commendat Apostolus, cum ait se raptum usque ad tertium cælum. Hinc discant pastores Ecclesiæ rari desiderio ad cælestia, et ea per lectionem et contemplationem meditari, ut sint digni vocari viri desideriorum cum Daniele, quatenus Dominus aperiat eis secreta sapientiæ suæ, ad suam et aliorum utilitatem. Quod

A vero Apostolus fatetur se nescire, an fuerit raptus in corpore et anima simul, an extra corpus, anima scilicet assumpta. Illos fratres, contra illos erroneos est, qui affirmant se in una nocte corporaliter multas regiones transmeare, manducare, et libere, et post remeare. Cum Apostolus Spiritu sancto plenus dicat se nescire quomodo in cælum raptus fuerit, idem de humilitate se commendat, cum ait: *Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ qui me colaphizet, etc.* Ecce fratres mei, cum tot et tantis virtutibus sublimatus esset Apostolus, ad conservationem humilitatis, datus est ei a Deo stimulus carnis, et angelus Satanæ ad inquietandum et humiliandum eum, Et cum rogaret illum a se removeri, dictum est ei a Domino: *Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur.* Magnitudo enim virtutis solet superbire, nisi temperetur ex humilitate. Quæ humilitas tanta fuit in Paulo, ut contra morem hominum sæcularium, bona sua vix et coactus enarraret, infirmitates vero suas gaudens aperiret. *Libenter gloriabor, inquit, in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.* Nemo igitur, fratres mei, nemo nostrum infirmitates, labores, et afflictiones fugiat, vel a se removeri deposcat, quia quod caminus auro, quod lima ferro, quod gelu sato, hoc confert tribulatio justo. Quid? Illum purgat, climat, splendiscat. Unde David, *Da mihi inquit, auxilium de tribulatione (Psal. lxx.)* id est tribulationem fac mihi in auxilium provenire. Oremus itaque fidelem animarum purificatorem, ut hic nos purget, nos purificet, ne in futuro, in furore suo arguat nos, ne in ira sua corripiat nos, sed statim exeuntes de corporali miseria, nos in thesaurum suum recipiat Deus et Dominus noster qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXIX.

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

Cum turba plurima convenirent, et de civitatibus properarent ad Jesum, dixit per similitudinem: Exiit qui seminavit seminare semen suum (Luc. viii.) et reliqua. Dominus et Redemptor noster, fratres charissimi, per omnia nos instruens, ut se persæpe figurate loqui demonstraret, exposuit parabolam istam, ut in parabolis, quas per se non exponerat, significaret spiritualem intelligentiam similiteresse querendam. Est igitur, ut ipse ait, semen verbum Dei, ager mundus, seminator Christus, qui de sinu Patris exiit, ut semen verbum Dei hoc in mundo seminaret, et etiam quilibet prædicator, qui secundum suum modulum de secreto contemplationis suæ ad erudendum homines debet exire. Sed hominum, quibus semen verbum Dei proponitur, multæ species sunt. Nam quidem sunt, qui nec et illud audire volunt, ut illi quibus Dominus ait: *Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis (Joan. viii.):* Et propheta *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ et obturantis*

aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium (Psal. lvi). Aspis serpens est incurabilis veneni, quæ ne audiat incantationes, alteram aurem allidere terræ, reliquam obturare cauda perhibetur. Tales sunt homines quidam incurabilis malitiæ, qui aures intellectus sui obturant, hinc amore terrenorum, hinc amore posterioris partis suæ, id est carnis, ne verbum Dei audire velint. Illorum vero qui audiunt quatuor species sunt. Nam alii in tantum audiunt verbum Dei, ut nec ejus sapore vel opere delectantur, qui bene significantur per terram secus viam nulla sepe clausam, ubi semen conculcatur, et ab avibus auferitur. Corda enim talium clausa non sunt, sed omnium tentationibus spirituum patent. Venit spiritus luxuriæ, non prohibetur, sed intrat. Venit spiritus avaritiæ, non prohibetur, sed intrat. Venit spiritus vanæ gloriæ, non prohibetur, sed intrat; et similiter cæteri veniunt, nec prohibentur. Quia vero corda talium, frequentia malarum cogitationum trita et conculcata sunt, auditum verbum Dei in eis adhærere nequit, sed a spiritibus malignis, qui tanquam aves aerii et agiles sunt, a memoria remouentur. Alii vero audiunt verbum Dei, et cum desiderio percipiunt, et etiam aliquid boni agere incipiunt, sed a sollicitudinibus et voluptatibus divitiarum occupati, desistunt. Qui bene, fratres mei, significantur per terram spinis occupatam. Per spinas quippe dicit Dominus divitias significari, quia et si videantur delectare corpus, tamen animam aculeis curarum pungunt, et peccatis cruentant, et voluptatibus aggravant et exstinguunt. Cum enim divitiæ cum labore acquirantur, cum timore servantur, cum cupiditate augeantur, cum dolore perdantur, quid aliud sunt labor, timor, cupiditas, et dolor, nisi punctiones vere cruciantes animam? Hinc et de illis qui inter hujusmodi spinas delectantur, scriptum est: *Et esse sub sentibus divitias computabunt* (Job. xxx). Alii quoque audiunt verbum Dei, et cum gaudio suscipiunt, et aliquid boni agere incipiunt, sed tribulationibus et persecutionibus pressi, desistunt. Qui bene significantur per petram, quia altitudinem terræ et humoris, id est fidem et charitatem profundam non habent. et ideo fervesciente sole persecutionis, arescunt, et non referunt fructum. Tales erant illi, quibus Dominus per prophetam promittit: *Auferam, inquit, cor lapideum a vobis, et dabo vobis cor carneum* (Ezech. xxxvi). Omnes supradicti non reddunt fructum, quia agrum cordis sui non bene colunt. De quibus per Salomonem dicitur: *Per agrum pigri hominis transivi, et ecce totum repleverant urticae, et operuerant superficiem spinæ, et maceries lapidum destructu erat* (Prov. xxiv). Alii vero audientes verbum Dei, retinent corde optimo, et fructum afferunt in patientia. Qui recte significantur per terram bonam, quia sicut terra bona commendatum semen reddit multiplicatum, ita bonus homo auditum verbum, cogitando, operando, et docendo, sibi et aliis proficiendo, multiplicare non desistit. Afferet autem fructum in patientia, quia, nisi bona terra patiatur

A exstirpationes, arationes, frigus et calores, fructificare non potest. Ita nisi homo patienter exstirpet a se spinas et tribulos vitiorum, nisi duritiam cordis aret, vomere pœnitentiæ et compunctionis, nisi maceries carnis afflictiones et persecutiones patienter portet, verbum Dei in eo fructificare non potest. Seminato autem agro, cura non est removenda, quoniam nisi circumsepiatur satum, nisi sœciatur, nisi aves exterreantur, nisi temporum oportunitas a Deo postuletur, non veniet ad debitam maturitatis ubertatem. Suscepto quoque in corde verbo Dei, nisi vigili cautela cor a tentationibus custodiatur, nisi renascentia vitia diligenter extirpentur; nisi dæmones psalmodiis et orationibus abigantur, nisi assiduis votis incepti boni incrementum et multiplicatio a Deo postuletur, non veniet ad fructus perfectionem. Reddit autem, teste evangelista alio, semen in bona terra fructum, aliud tricesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum (Marc. iv). Tres enim ordines sunt in Ecclesia, conjugati, vidui et virgines. Conjugati tricesimum, vidui sexagesimum, virgines centesimum percipient fructum, si perseveraverint bene in sui ordinis puritate. Et secundum gradum meritum, erit orde præmiorum. Vos igitur conjuges, si gradus vestri ordinem bene servetis, si amorem Dei uxoribus, filiis et cæteris omnibus præponatis, si conjuges eum freno modestiæ diligatis, si filios et familiam secundum Deum doceatis, si excessus vestros eleemosynis redimatis, si in mandatis Dei perseveretis, magni estis ante Deum. Vos autem, vidui viduæque, si gradus vestri religionem custoditis, si estis tanto Deo devotiores, quanto liberiores, si mente et corpore sanctimoniam habetis, si jejuniis, orationibus et eleemosynis vacatis, majores estis. Vos quoque virgines, viri vel feminae, si estis virgines voluntate, non necessitate, vel timore, si toto desiderio cœlesti Sponso placere desideratis, si vos virtutibus potius quam vestibus exornatis, si ut prudentes non fatuæ virgines gloriam Dei, non mundi quæritis, maximi estis. Verumtamen, fratres mei, sicut aliquod argentum plus valet, quam aliquod aurum, ita aliquis conjugatus, aliquam viduam vel virginem merito potest superare. Melior quippe est conjugatus in Deo fervens, quam viduus vel virgo tepens. Itaque, fratres mei, omnes conversemur honeste, unusquisque in ordine suo. Diligamus Deum toto desiderio, mundum spernamus, carnem castigemus, vitia de nobis exstirpemus, verba Dei devoto corde suscipiamus, operando et docendo illa multiplicemus, ut fructum æternitatis recipere mereamur. Quid nobis præstare dignetur qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXX.

DOMINICA IN QUINQUAGESIMA.

Excellentiorem viam vobis ostendo. Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum

tinniens (I Cor. xii, xiii), etc. Inter omnes gratias, quas, fratres mei, largitur hic nobis omnipotens et misericors Deus ad primum æternæ beatitudinis promerendum, obtinet principatum vera charitas, Dei videlicet amor et proximi. Hanc commendat Apostolus quinque modis: primo, quod excellentior via est; secundo quod sine ea nihil cætera valent; tertio quod omnia vitia excludit; quarto, quod qui hanc habet, omnia habet; quinto, quod nunquam excidit. Ostendit igitur hic quod charitas est excellentior via, cum ait: *Excellentiorem viam vobis demonstro*. Est autem charitas excellentior via, quia magis extollens, magis expedita, magis propria. Magis extollens est, quia nihil plus extollit quam charitas, quæ de servis facit filios, de hostibus amicos, de hominibus Deos. Unde Dominus: *Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis* (Joan. xv); et alibi: *Dedit autem eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus* (Joan. i). Et Propheta: *Ego, inquit, dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes* (Psal. lxxxi). Sicut enim charitas via est, qua Deus venit ad hominem: ita est via qua homo vadit ad Deum. Quia enim non bene conveniunt majestas et amor, ideo Deus amans hominem se coæquavit ei, ut eum secum sublimaret. Charitas est oleum, quod in imo premi non potest, sed super natat. Charitas etiam magis expedita via est, quoniam per eam compendiosius et facilius ad Deum ascendimus. Si enim magnam sapientiam, si magnam eloquentiam, si multas eleemosynas facere, si martyrium sustinere nequis, sufficit tibi si Deum et proximum vere diligis. Amor enim seipso contentus est ad merendum Deum, nec tantum Deum exspectat, sed cum jam habet, dum veraciter eum amat. Charitas etiam magis propria est Dei suorumque electorum, quoniam cum cætera bona possint etiam habere reprobi, charitatem soli possident electi. Hinc est enim fons proprius, cui non communicat alienus. Alieni enim sunt, quicumque audituri sunt hanc vocem: *Non novi vos* (Matth. vii). Hæc est tunica nuptialis, qua induti securi recumbunt. De hac Dominus: *Hoc est, inquit, præceptum meum ut diligatis invicem* (Joan. xv). Ac si diceret: Hoc est excellens et proprium mandatum meum, quo mei a non meis separantur. Itaque, fratres mei, ut filii et amici Dei esse mereamur, charitatem semper custodiamus.

Sequitur pars secunda, in qua Apostolus ostendit nulla quantumcunque bona sine charitate prodesse, cum subdit: *Si linguis hominum loquar et angelorum*. Magnum quippe bonum est secunda et eloquens prædicatio, sed sine charitate nihil prodest prædicanti, prodest quidem auditoribus. Sed prædicator qui non ex charitate, sed propter nummum vel gloriam prædicat, est quasi res sonans aut cymbalum tinniens, id est alios ad Deum vocat, sed se sua voce conquassat et condemnat. Magnum bonum est prophetia de futuris, sed sine charitate nihil prodest. Nihil quippe

A profuit Balaam, nihil Sibyllæ, nihil Caiphæ, quod futura Dei sacramenta prædixerunt. Magnum bonum est scire mysteria et sacramenta Veteris et Novi Testamenti, et omnem scientiam divinam et humanam, sed sine charitate nihil prodest. Nihil quippe Juda profuere sacramenta, quæ cum cæteris apostolis habuit communia. Nihil prodest diabolo, quod, ut ait Ezechiel, cælestia novit mysteria. Nihil Scribis et Phariseis, falsisque doctoribus profuit habere scientiam sanctarum litterarum. Magnum bonum est habere omnium fidem ita perfectam, ut per eam transferantur montes ad litteram, vel dæmones a patientibus; sed sine charitate nihil prodest. Nihil proderit quibusdam, qui hæc et alia bona sine charitate fecerunt: Quin in judicio hoc se confitebuntur fecisse: *Nonne in nomine tuo prophetavimus? Nonne in nomine tuo daemonia ejicimus?* (Matth. vii.) Quibus non dicitur, Non habuissetis hæc dona, sed *Non novi vos* (Ibid.), quia sine charitate nihil habuerunt. Nihil enim prosunt hypocritis, qui ob vanam gloriam ea faciunt. Unde Jacobus: *Qui offendit in uno, factus est omnium reus* (Jacobi ii). Ergo, charissimi, charitatem super omnia studeamus habere, sine qua cætera bona nil possunt valere.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit Apostolus quod charitas omnia vitia excludit, cum subdit: *Charitas non amulatur*, per invidiam, imo gaudet cum gaudentibus, et flet cum flentibus (Rom. xii). *Non agit perperam*, id est perverse, imo omnia facit bono fine. *Non est ambitiosa*, non contendit de honore, sed de humilitate. *Non quærit quæ quæ sunt*, sed quæ Christi; Christi enim voluntatem et gloriam quærit, non suam. *Non irritatur per iram, non cogitat malum*; fortis scilicet non solum ad non retribuendas injurias, sed etiam ad non curandas. *Non gaudet super iniquitate*, imo deflet, sic et cætera vitia charitas excludit. Unde et legitur: Qui charitatem habet, non peccat; non quia non peccet, sed quia non peccat ad mortem. Peccatum enim in fervore charitatis, est quasi gutta aquæ in ignem, quæ eum non exstinguit, sed inflammat. Fervidam igitur, fratres, charitatem habeamus, ut in ejus fervore sordes peccatorum nostrorum excoquantur.

Sequitur pars quarta, in qua ostendit Apostolus, quod qui habet charitatem, omnes virtutes habet. cum dicit: *Charitas patiens est inter adversa*, scilicet benigna est inimicis, eos etiam a quibus patitur, amans. *Conquædet veritati*, id est bono justitiæ. Unde et dicitur: *Beati qui esuriunt, et sitiunt justitiam* (Matth. v). *Omnia credit*, quæ scilicet de futura vita in Scripturis sacris leguntur. *Omnia sperat*, quæ scilicet a Deo sunt promissa. Quæ etsi differantur, omnia sustinet. Cæteras quoque virtutes habet, qui veram charitatem habet. Quarum quasdam etsi non habet in usu, habet tamen in affectu. Quamvis enim non habeat in se, habet tamen in aliis, de quibus gaudet tanquam de se. Teneamus itaque, fratres, charitatem, per quam omnia bona habentur, per quam lex adimpletur. Unde Propheta.

Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis (Psal. cxviii). Et Dominus, in hac tota lex pendet et Propheta (*Matth. xxi*).

Sequitur pars quinta, in qua ostendit Apostolus quod *charitas nunquam excidit*. Propterea nunquam cadet qui charitati adharet. Vita enim futura non auferet, imo perficiet charitatem. Quæ enim nunc data est ad bene merendum, tunc dabitur in præmium. Cætera vero bona, quæ nunc habent locum, tunc cessabunt. Cessabunt prophetiæ, quia non erit tunc absens vel occultum quod de Deo videbitur. Cessabunt linguæ, quia res et cogitatio aperta, manifestari significationibus non egobunt. Cessabit scientia, quia tunc non erit specularis et umbratilis scientia, sed aperta Dei visio. Cessabit enim fides : ea enim quæ modo invisibilia credimus, tunc præsentia videbimus. Cessabit spes, quando obtinebimus quod sperabamus. Cæteris itaque cessantibus, tunc charitas augebitur et perficietur. Tunc enim ita diligemus Deum, quod ab ejus amore nullatenus poterimus separari vel tepescere. Pensemus ergo, fratres mei, pensemus toto corde, quanta, quam admirabilis erit beatitudo illa, ubi sancti illud, quod semper in hac peregrinatione desideraverant, speraverant, exquisierant, contemplantur, amplexabuntur, fruuntur sine metu, sine defectu, sine invidia. Ubi etsi par non erit sanctorum claritas, tamen par erit gaudium. Omnia enim faciet communia amor unus, et voluntas una. Itaque, fratres mei, dilectionem Dei et proximi, quæ nobis erit præmium in patria, toto corde teneamus in via. Super omnia diligamus Deum, qui super nos est. In bono diligamus animam nostram, quæ intra nos est. Sicut nos, diligamus proximum nostrum, qui juxta nos est. Cum discretione nutriamus carnem nostram quæ infra nos est, quatenus pariter pervenire mereamur ad videndum Deum deorum in Sion, ubi est regnum sine termino, satiety sine fastidio, sanitas sine morbo, juvenus sine senio, festum sine mœrore, gaudium sine fine. largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXI.

DOMINICA IN QUINQUAGESIMA.

Assumpsit Jesus duodecim discipulos suos, et ait illis : Ecce ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis (Luc. xviii), etc. Duobus capitulis distinguitur lectio ista, fratres charissimi. Porro in primo considerandum est secundum litteram, quare Dominus passionem et resurrectionem suam prædicere voluerit, et quare duodecim discipulis tantum, et quare secreto. Quare se passurum et resurrecturum prædixit? Ob tres causas, ut se Deum omniscientem demonstraret, ut se spontanee passurum probaret, ut discipulos suos contra mortis

A suæ desperationem præmuniret. Quare duodecim tantum? Ut demonstraret tantum apostolicæ doctrinæ sequaces esse dignos, humanæ redemptionis agnoscere et participare sacramentum. Quare secreto? Ut sanctum non debere dari canibus, nec margaritas porcis demonstraret (*Matth. vi*). Unde idem ait : *Vobis, inquit, datum est nosse mysteria regni Dei, cæteris autem in parabolis (Marc. iv; Luc. viii)*. Moraliter autem, fratres mei, instruit nos Dominus exemplo sui, quomodo supernam Jerusalem adire debeamus. Sicut enim ipse ascendendo Jerosolymam, patiundo, moriendo, resurgendo, ascendit in cælum ad Patrem, ita nos, fratres charissimi, ima vitiorum vitando, tribulationes patiundo, mundo moriendo, anima et corpore resurgendo, ad cœlestem patriam ascendere oportet. Ac si diceret Dominus : *Qui mihi ministrat, me sequatur. Et ubi sum ego, illie et minister meus erit (Joan. xii)*. Itaque, fratres, totis viribus nitendum est. Nam si cum tanto sudore culmina montium ascendimus, quanto labore opus est gravitati nostræ nitenti ad cælum? Teste enim Domino. lata et spatiosa est via, quæ ducit ad perditionem, et multi currunt per eam; sed angusta et ardua est via, quæ ducit ad vitam, et pauci ascendunt per eam (*Matth. vii*). Facilis est enim, teste poeta (25), descensus Averni. Facile est quippe descendere de ingluvie ad libidinem, de libidine ad cupiditatem, de cupiditate ad avaritiam, et ita de vitia in vitium usque in æternam damnationem. Sed valde laboriosum est, fratres mei, ascendere ad abstinentiam, de abstinencia ad continentiam, de continentia ad mundi contemptum, et ita de virtute in virtutem usque ad patriam cœlestem. Hanc ascensionem, fratres, non potest facere per se homo, nisi adjutus a Deo. Unde Dominus : *Nemo potest, inquit, venire ad me, nisi Pater meus cœlestis traxerit eum (Joan. vi)*. Clamemus igitur ad eum, fratres, clamemus et dicamus ei : *Trahe me post te, curremus in odore unguentorum tuorum (Cant. i)*. Nam, juxta Prophetam : *Beatus est vir, cujus est auxilium abs te, ascensionem in corde suo disposuit existens in valle lacrymarum in loco quem posuit (Psal. lxxxiii)*. Et procul dubio fidelibus nihil de se, sed de Deo tantum præsumptibus, benedictiones gratiarum dabit legislator, et ita ibunt de virtute in virtutem, et tandem videbitur Deus deorum in Sion (*Ibid.*). Tribulationes etiam, fratres charissimi, necesse est nos pati, dum ascendimus ad patriam, juxta illud Apostoli : *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum (Act. xiv)*. Et alibi : *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur (II Tim. iii)*. Nam si in viridi liguo hoc fuit, id est in Christo, in arido quid fiet? (*Luc. xxii*.) Has tribulationes oportet justum pati. Necesse est illum pati, tradi, illudi, flagellari, conspui. Tradi Justum oportet, et hæc multitudo exemplorum te docet. A principio, Abel justus traditus est in manibus Cain (*Gen. iv*); Joseph justus

traditus et venditus est Ismaelitis (*Gen. xxxvii*); Job A justus traditus est in manu diaboli : et ut magis mireris, ab ipso Deo. *Ecce, inquit, caro ejus in manu tua est; verumtamen animam ejus serva (Job. i)*. Dominus justus traditus est gentibus per manus Judæ et Judæorum, et hoc illi non possent nisi Pater, et etiam ipse seipsum traderet. Dicit enim de eo Apostolus : *Qui tradidit semetipsum pro nobis (Ephes. v)*. Quia ergo, fratres mei, non est discipulus supra magistrum, si nos veri discipuli Christi sumus, si vere justus sumus, nos quoque necesse est tradi in manus impiorum, diaboli scilicet, et malignorum hominum. Sed nos respiciamus ad Christum traditum, et in eo consolabimur. Necesse etiam est Justum illudi. Illusus est Noe justus a filio (*Gen. ix*), Joseph a fratribus dicentibus : *Ecce somniator venit (Gen. xxxvii)*. Elisæus a pueris dicentibus : *Ascende calve (IV Reg. ii)*. Christus a militibus indutus veste coccinea, spinis coronatus, et arundine sceptratus, et dictum est ei derisorie : *Ave, Rex, Judæorum (Joan. xix)*. Nos, fratres, si ascendere ad cælum volumus, necesse est nos illudi, vel a diabolo per phantasticas illusiones, vel a falsis fratribus, nostram simplicitatem iridentibus, et hypocritas nos vocantibus. Sed nos respiciamus ad Christum illum, et in eo consolabimur. Necesse est etiam Justum flagellari. Flagellatus est Job, flagellatus est Tobias, flagellatus est Dominus, et ligatus ad columnam, in qua usque hodie apparent vestigia sanguinis. Apostoli quoque flagellati sunt. Nos similiter, fratres, oportet flagellari, vel infirmitatibus, vel persecutionibus, vel injuriis, vel damnis. Sed nos, fratres, semper respiciamus ad Christum flagellatum, et in eo consolabimur. Necesse est etiam Justum conspui et respui. Spretus et contemptus fuit Joseph inter fratres; spretus quoque David a suis dicentibus : *Quid nobis et Filio Isai?* Spretus et Job a suis inter adversa : Spretus et Dominus, et vocatus filius fabri, et computus, et inter iniquos projectus. Apostoli similiter spreti et facti tanquam purgamentum et omnium peripsema (*I Cor. iv*). Nos quoque, fratres, si justus sumus, necesse est nos a mundanis conspui et expui. Sed nos, fratres, contemnimus nos contemni, et respicientes ad Christum consputum, in eo consolabimur. Necesse est quoque Justum ad cælos tendentem crucifigi et mori. Abel justus ab impio fratre occisus est. Isaias serratus est; Jeremias lapidatus est, Christus crucifixus est, apostoli et sancti martyres variis tormentis passi sunt. Nos quoque, fratres, si ad cælum ascendere volumus, necesse est crucifigi mundo, et si non materiali supplicio, tamen voluntario, ut scilicet mortificemus membra nostra quæ sunt super terram, secundum illud Apostoli : *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Col. iii)*. Sed etiam, fratres, mors corporalis benigne a nobis expectanda et exicipienda est. Necesse est etiam, fratres mei, justum resurgere de vitiis ad virtutem, de morte ad vitam, de tenebris

ad lucem, ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis, ita et nos in novitate vitæ ambulemus (*Rom. vi*). Oremus igitur, fratres charissimi, Dominum, ut ipse trahat dos post se, faciat ab imis ad alta consurgere, det nobis suarum benedictionum gratiarum, ut ejus passionem, resurrectionem, et ascensionem, quantum possumus imitemur.

Sequitur : *At illi nihil horum intellexerunt. Erat enim verbum absconditum ab eis*. Idem hodie contingit, fratres charissimi. Nam cum prædicamus carnalibus hominibus, quod justos oporteat in hoc mundo tradi, illudi, flagellari, conspui, mori et resurgere : vel non intelligunt, vel contemnunt. Est enim divinum judicium eis absconditum. Et quando vident hic justum pati, putant eum vel non curari, vel reprobari. Cum autem appropinquaret Jericho, B quidam cæcus sedebat secus viam mendicans. Hoc est secundum capitulum, in quo Dominus postquam prædixit discipulis suis passionem et mortem suam illuminat cæcum. In quo, fratres charissimi, ostendit se mori sponte, qui cæcos poterat illuminare Appropinquans vero Jericho, illuminat cæcum Porro Jericho luna interpretatur, per quam defectus nostræ mortalitatis intelligitur. Dum ergo Deus ad defectus nostræ mortalitatis accedit, humanum genus propter primam prævaricationem exæcat, vel ad Dei lucem intelligendam reddit. Fuit autem non parvi meriti iste cæcus, fratres mei. Habuit enim patientiam, fidem, orationis instantiam, petitionis electionem, impetrationem, obedientiam, gratiarum actionem. Patientiam quippe habuit, quia, C quamvis duplici miseria, paupertate, scilicet et cæcitate premeretur, non desperat, sed innocentiam servans mavult mendicare, quam furari, quam rapere, quam fonerari. Et hoc contra quosdam qui flagellis Domini abutuntur, et de quibus debuerunt fieri meliores, fiunt pejores. Et cum exigentibus meritis suis, aporiantur, vel exæcantur exterius, non corriguntur, sed exæcantur, et aporiantur interius, et fiunt usurarii, perjuri, rapaces et fures. De qualibus dicitur : *Curavimus Babylonem, et non est sanata (Hier. li)*. Et alibi : *Omnes isti æs et stannum, in medio fornacis (Ezech. xxi)*. Dominus enim, quantum in se est, eos per flagella sanat, sed ipsi non sanantur, sed sunt tanquam æs et stannum, cum rubigine sua in medio tribulationis. Sicut autem abundans, si eleemosynam comedat, dicitur comedere peccata populi, ita pauper vivens de eleemosyna, vivit de gratia. Fidem vero, teste Domino, cæcus habuit, quia eum, quem tam instanter ut sui miseretur, ei se illuminaret, rogavit, hoc eum posse non dubitavit. Et hoc contra illos est, qui dubie et hæsitando petunt. Unde Jacobus : *Si quis indiget sapientia, postulet a Domino nihil hæsitans. Nam qui hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur, et circumfertur (Jac. i)*. Non autem æstimet homo talis, quod accipiat aliquid a Deo. Quantum autem vera fides ad impetrandum valeat, ostendit Dominus dicens : *Si habueritis fidem quan-*

tum granum sinapis, dicitis monti huic: *Transferte te, et A*
jacta te in mare, et fiet (Matth. xvii; Luc. xvii). Cum
ergo, fratres, postulamus, cum magna fiducia fidei,
quod postulandum est, postulemus. Orationis quo-
que instantiam habuit, quia quanto magis a turbis
præeuntibus increpabatur, ut taceret, tanto magis
clamabat: *Fili David, miserere mei*, usquequo et
tumultum turbarum vinceret, et Jesum transeun-
tem, ad standum et ad miserandum commoveret.
Quem nos imitantes, fratres charissimi, clamemus
totis visceribus cordis ad eum: *Fili David, miserere*
nobis. Et si turbæ, et tumultus vanarum cogita-
tionum, vel malignorum spirituum, ut frequenter
contingit, nos orantes disturbant et impediunt, ut
ab oratione cessemus, Jesus propter teporem men-
tis nostræ nobis transit. Sed nos, fratres, turbas
et phantasmata cogitationum, a nobis totis viribus
repellamus. Et quanto plus nos infestant, tanto
magis clamemus: *Fili David, miserere nobis*. Et
tunc profecto Christus in cordibus nostris stabit,
et nos per gratiam suam illuminabit. Petitionis
electionem habuit, quia interrogatus a Domino:
Quid vis, ut faciam tibi? Non petiit a Domino sicut
a puris hominibus solebat panem temporalem vel
argentum, vel aliquid tale, sed lucem, et puto quod
utrumque petiit, sicut utrumque accepit. Quem
nos, fratres, imitantes, petamus a Deo Patre lumi-
num non aliquid transitorium, sed lucem; nec
lucem quæ loco clauditur, et tempore terminatur,
sed lucem divinæ visionis. Impetrationem habuit,
quia sicut postulaverat et exterius et interius illu-
minatus fuit, quando dictum est ei: *Respice, fides C*
tua te salvum fecit, et confestim vidit. Quem nos,
fratres, imitantes, nos illuminationem æternam im-
petraturus confidamus, si in ferventi postulatione
perseveraverimus. Obedientiam habuit, quia, post-
quam vidit, eum secutus est. Videt enim et sequi-
tur, qui bonum quod intelligit, operatur. Quod nos
indignos prædicatores redarguit, qui per scientiam
videmus, et tamen per operationem Christum non
sequimur. Viam aliis demonstramus, et tamen nos
pergere non curamus. Moneamus igitur nosmet,
fratres charissimi, ad faciendum quod scimus, et
quod prædicamus, quoniam servus sciens volunta-
tem domini sui, et non faciens, plagis vapulabit
multis (Luc. xii). Gratiarum quoque actionem cæ-
cus illuminatori suo egit, et alios exemplo suo
agere fecit, quoniam iam subjungitur: *Et sequebatur eum D*
magnificans Deum. Et omnis plebs, ut vidit, dedit
laudem Deo. Nos quoque, fratres mei, de immensis
beneficiis non simus ingrati, sed ex toto corde,
verbo et opere gratias agamus, ejus laudibus, quan-
tum possimus, in hoc sæculo insistamus, ut in
æternum eum videre et laudare mereamur. Per Do-
minum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et
Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula
sæculorum Amen.

HOMILIA XXXII.

FERIA QUARTA IN CAPITULO JEJUNII.

Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis
et fletu, et planctu, et scindite corda vestra, et non
vestimenta vestra (Joel. ii), etc. His verbis, fratres
charissimi, olim hortabatur Dominus per prophetam
populum suum, qui peccando recesserat a se, con-
verti ad se. Porro quæ olim dixit Judæis, nunc
quoque dicit nobis. Sunt autem hujus lectionis qua-
tuor partes. Primo enim monet populum suum pec-
catorem ad se converti: secundo ponit causam
quare debeat converti. Tertio ostendit qui debeant
converti. Quarto qua utilitate. Primo igitur, fratres,
monet nos Dominus ad se converti, cum dicit:
Convertimini ad me. Ecce, fratres mei, quanta sunt
viscera pietatis divinæ. Rogat nos qui rogari debuit.
Offensus Dominus rogat servum fugitivum. Offensus
sponsus rogat redire sponsam adulterantem. Unde
ipse per Jeremiam prophetam Judææ cum dæmoni-
bus adulteranti clamat: *Si recedens uxor a viro, dure-*
rit virum alterum, nunquid revertetur ad eam ultra?
Nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa?
Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen
revertere ad me dicit Dominus (Jer. iii). Quoties
enim, fratres mei, anima criminaliter transgreditur,
toties legitimum sponsum dimittit, et cum diabolo
mœchatur. Hanc tamen hanc, infinitæ misericor-
diæ Dominus hortatur, ut redeat, et juxta prophe-
tam rogat, ut audiat vocem post tergum monentis.
Convertimini, inquit, *ad me*. Et quasi quæremus,
quomodo ad te convertemur? Modum adjungit: *In*
toto corde vestro. Quidam sunt qui convertuntur ad
Deum, sed non in toto corde. Non enim in toto corde
ad Deum convertitur, qui quoddam vitium propter
Deum deserit, et in alio adhuc moratur. Quod, fratres
mei, omnino caveamus. Nam impietas est a Deo,
qui summa justitia est, veniam sperare dimidiatam.
Deum enim aut omnia dimittit, aut nihil. Propterea
quid prodest, fratres mei, sauciato omnia vulnera
curasse, si unum restat mortiferum? Quid prodest
etiam omnes aditus castri obserasse, si unus restat
apertus per quem irruat inimicus? Itaque, fratres
mei, omnia peccata a nobis avertamus, ut toto corde
ad Deum convertamur. Sed nec hoc sufficit, nisi
perpetrata etiam peccata in nobis puniamus. Unde et
subdit: *In jejuniis, et fletu, et planctu*. In duobus
enim vera consistit pœnitentia, in evitatione pec-
cati, et satisfactione commissi. Pœnitentia enim est
perpetrata mala plangere, et plangenda non commit-
tere. Ad utrumque hic monet nos ne committamus
plangenda, cum ait: *Convertimini in toto corde*; et
plangamus perpetrata, cum ait: *In jejuniis et fletu*
et planctu, et scindite corda vestra et non vestimenta
vestra. Per hoc enim satisfactio de commissis pec-
catis nobis demonstratur, quæ consistit in tribus, in
satisfactione operis, in compunctione mentis, in
confessione oris. Porro ad satisfactionem operis nos
hortatur cum dicit, *in jejuniis*. Et quia non sufficit
sine cordis pœnitundine et compunctione, subsequen-

ter ad compunctionem mentis nos hortatur cum dicit, *in fletu et planctu*. Per fletum quippe et planctum, interior compunctio sacerdoti propalatur. Sed quia nec operis satisfactio, nec mentis compunctio sufficit sine oris confessione habenti tempus et locum, ad confessionem nos hortatur, cum subdit, *et scindite corda vestra*. Quidam etenim sunt qui peccata sua tenent abscondita in corde, tanquam putredinem in ulcere. Sed scitis, fratres mei, quia ulcus non sanatur, nisi putredo prius ejiciatur. Ut ergo ulcera cordis nostri sanentur, putredo peccatorum per confessionem propaleatur. Ad hoc, fratres mei, nos hortatur exemplo sui et alius propheta ad jejunium, cum ait : *Genua mea infirmata sunt a jejunio (Psal. cxviii)* ; et alibi : *Quia sicut cinerem tanquam panem manducabam (Psal. ci)* ; et ad compunctionem, cum subdit ; *et poculum meum cum fletu miscebam (Ibid.)* Et alibi : *A voce gemitus mei adhesit os meum carni meæ (Ibid.)*. Quasi diceret : Tantus erat dolor gemitus mei, quod ossa adhæserunt meæ carni. Et quis nostrum miserrimorum peccatorum facit hodie, quæ ille tam magnus et tam sanctus dicit se fecisse? Idem rursus exemplo sui ad confessionem nos hortatur, cum dicit : *Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non abscondi. Dixi : Confitebor injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei (Psal. xxxi)*. Porro in hoc quod postquam ait : *Scindite corda vestra*, adjungit, *et non vestimenta vestra*, morem reprehendit Judæorum, qui in afflictionibus scindebant vestimenta sua, magis quam corda sua. Quorum etiam hodie similes sunt qui penitentiam magis in exterioribus volunt ostentare, quam in interioribus habere.

Sequitur pars secunda, in qua ponit causam quare debeamus converti. *Quia benignus, inquit, et misericors est, patiens et multum misericors, præstabilis super malitia*. Quasi diceret : Convertimini ad Deum, quia ille facilis est ad recipiendum, quia benignus est naturaliter, et omne bonum diligens. Et misericors etiam erga peccatores, qui non si statim convertantur, ipse tamen est patiens, eos ad penitentiam exspectans. Qui si abutantur Dei patientia, crimina criminibus addentes, ipse tamen super peccata multa est multum misericors, in tantum ut etiam sit præstabilis super malitia, id est ejus misericordia præstat et prævalet omni malitiæ, quoniam nulla quantacunque malitia, divinam potest vincere misericordiam. Ecce, fratres mei, quid sufficit pensare viscera divinæ misericordiæ. Ergo, fratres, nullus quantumcunque flagitiosus, quantumcunque facinorosus desperet, sed currat ad fontem David, qui, juxta prophetam, est patens in ablutione menstruata (Zach. xiii), quoniam omni converso, Deus convertitur : Et illi soli venia denegatur, qui ad Deum converti dedignatur. *Qui scit, inquit, si convertatur, et ignoscat Deus, et relinquit post se benedictionem? sacrificium et libamen Domino Deo nostro?* quasi nullus. Ponitur autem hæc conjunctio, si, pro quod

A non ; *sicut et ibi. Quibus juravi in ira mea : Si introibunt in requiem meam (Psal. xxiv)*. Ac si dicatur : Nullus novit quod Deus non convertatur, imo semper ad nos cum converti sperare potius debemus, quia piger ad pœnas, præceps ad præmia, velox, nec obliviscetur misereri Deus, nec continebit in ira sua misericordias suas (Psal. lxxvi). Sed relinquent post se, id est, conversis, benedictionem, sacrificium et libamen. Benedictio dicitur donum, sive gratia, realiter, quia propter eam donans benedicitur. Sacrificium vero fiebat olim de carnibus; libamen de liquidis. Porro, fratres mei, dum peccator perseverat in peccato, Deo nec benedicere, nec sacrificare, nec libare potest ; quia *nec est speciosa laus in ore peccatoris (Eccli. xv)*. Et juxta sapientem, *victimæ impiorum abominabiles (Prov. xv)*. Sed Deus conversus dat peccatori gratiam, aperiens ejus labia, prius in vita, ut jam eum benedicere possit ; dat et ei sacrificium, id est mentis devotionem igne sancti Spiritus concrematam, unde Deo sacrificare et placere possit. Dat quoque ei libamen, id est, lacrymosam contemplationem, qua hic cœlestia desiderare, et quodammodo prælibare possit. Oremus ergo eum, fratres mei, ut secundum infinitam suam misericordiam convertatur et ignoscat Deus nobis, et relinquat nobis post se conversis benedictionem gratiæ suæ, unde ipsum benedicere valeamus ; et sacrificium cordis devoti et compuncti amore suo concremati, unde ipsum delectare possimus ; et libamen lacrymarum contemplari, unde gloriam bonitatis suæ in hac valle lacrymarum prælibare, præspirare, et prædesiderare queamus.

Sequitur pars tertia, in qua qui converti debeant, ostendit. *Canite tuba in Sion, etc.* Fratres mei, plaga generalis generali indiget medicina. Si enim unus peccasset, singulari remedio curari potuisset. Sed sicut olim in tempore Judæorum, ita et nunc in tempore Christianorum : *Omnes declinaverunt simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum (Psal. xiii)*. Et sicut ait Isaias : *Omne caput languidum, et omne cor mœrens, a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. (Isai. i)*. Fere nullum in toto corpore Ecclesiæ membrum est quod sit sanum. Nos enim sacerdotes et doctores Ecclesiæ, qui deberemus esse lux mundi (quod sine gemitu nequeo dicere), potius sumus fumantes quam flammantes. Et *si lumen quod in Ecclesia est, tenebræ sunt, ipsæ, inquit, tenebræ quantæ erunt (Matth. vi)*. Quales sunt principes terrarum et judices? Raptiores sunt, ut ait Propheta, impiis vespertinis et tributis, et exactionibus *devorant plebem sicut escam panis (Psal. xiii)*. Et qualis est populus? *Omnes in sanguine insidiantur, et vir fratrem suum venatur ad mortem (Mich. vii)*. *Non est veritas, non est misericordia, non est scientia Dei, in terra. Maledictum, mendacium, homicidium, furtum, adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit (Ose. iv)*. Quia ergo omnes declinaverunt, omnes hortatur propheta ad penitentiam, ut cum generali edicto omnes ad Ecclesiam

convocentur, eum ait : *Canite tuba in Sion*. Quod nos, fratres mei, hodie fecimus, quando cum campanis ad ecclesiam vocati sumus.

Sanctificate, inquit, *jejunium*. Jejunium, fratres, per se nullus meriti habetur, nisi bonis operibus sanctificetur. Monet ergo nos, ut per evitacionem mali, et operationem boni, jejunium nostrum sanctificemus : Et tunc præcipue orationi, elemosynæ, vigiliis, et cæteris bonis studiis insistamus. Deinde omnem gradum, omnem ætatem, omnem sexum præcipit convocari : majores, cum ait, *Convocate cætum*, qui quasi rationabiles convocantur : minores, cum ait : *Congregate populum*, qui quasi irrationabiles et bruti congregari debent et cogi; ætatem cum ait : *Coadunate senes et sugentes ubera*, quoniam *nemo mundus a sorde, nec etiam infans cujus vita est unius diei super terram* (Job. xiv. 4 juxt. LXX), qui et si non actualiter, tamen originaliter, maculatur; sexum cum ait, *egredietur sponsus de cubili suo, et sponsa de thalamo suo*. Quos ideo dividit, quoniam in tempore jejuniorum a complexibus est abstinendum. Interponit etiam sanctificare Ecclesiam. Ecclesia autem sanctificatur, quando omne malum de ea aufertur. Sæpe enim peccatum unius personæ in totam redundat Ecclesiam. Nec solum peccatum principis, ut David, vel sacerdotis, ut filiorum Heli, sed privatorum personarum, ut peccatum Achor (26) qui furatus est laminam auream de anathemate Jericho ob cujus peccatum multi de populo ceciderunt (Josue vii). Hæc itaque, fratres mei, formidantes, de medio Ecclesiæ propellamus sacrilegos, et præcipue excommunicatos et contumaces, ne ob contagium unius scelerati, pereant multi. Quod contra illos est qui excommunicatis communicare non timent, non attendentes quoniam qui tangit immundum, immundus est (Levit. xxi), et qui communicat excommunicato, excommunicatus est. Cum autem omnes moneat propheta ad pœnitentiam et emendationem, præcipue monet sacerdotes, quoniam sicut ruina sacerdotum est ruina populi, ita eorum profectus est profectus populi. Qui non solum pro suis, imo pro aliorum peccatis, tenentur plorare et orare, unde et subdit : *Inter vestibulum et altare plorabant* (27) *sacerdotes ministri Domini, et dicebant* (28) : *Parce, Domine, parce populo tuo*, etc. Porro tria jubet eos facere : stare inter vestibulum et altare, plorare, et pro populo orare. Inter vestibulum et altare, id est, inter Deum et populum debent stare sacerdotes medii, ordine, familiaritate et meditatione. Medii ordine debent esse, ut sicut sunt majores quantum ad Deum, ita sint majores quantum ad populum. Non enim debet esse sacerdos ut populus. Medii familiaritate, ut scilicet cum Deo et cum hominibus sint familiares per dilectionem. Medii meditatione, ut scilicet per intercessionem suam possint reconciliare et populum Deo, et Deum populo. Plorare etiam eos jubet non solum sua, sed

A etiam aliorum peccata. Sicut enim sacerdotes vivunt de oblationibus et elemosynis fidelium, ita plorando, jejunando, et cætera bona faciendo, debent portare peccata eorum, ut sicut populus portat laborem pro sacerdote in temporalibus, ita sacerdos portet onus pro populo in spiritualibus. Sic plorabat Samuel Saul, cum audivit a Domino : *Usquequo tu luges Saul, cum ego projece- rim eum* (I Reg. xvi). Orare etiam eos jubet, non solum pro suis, sed etiam pro aliorum peccatis. Unde tam pura et munda debet esse eorum oratio, ut Deum iratum possit placare, et populo reconciliare.

Sequitur pars quarta, in qua ostenditur quæ utilitas sequitur ex pœnitentia, cum subdit. *Et zelatus est Dominus populum suum, et pepereit populo suo*. Quasi diceret : Quem adversum minatus fuerat, conversum zelatur et recepit. *Ecce ego*, inquit, *mittam vobis frumentum vinum et oleum, et lætabimini in eis*. Olim Judæi carnales, qui ob carnalia serviebant, carnalibus promissis gaudebant. Ut nos, fratres, si spirituales sumus, non promittit nobis ad se conversis temporale frumentum, vinum, aut oleum, quæ etiam infidelibus largitur, sed potius promittit nobis spirituale frumentum, vinum et oleum. Per frumentum quippe, quod prius ornat mensam, et cor hominis confortat, significatur prima virtutum fides, quæ mentem hominis confirmat. Per vinum, quod lætificat et inebriat mentem hominis, significatur spes cœlestium, quæ mentem nostram exhilarat, et desiderio vitæ cœlestis inebriat. Per oleum quod superfertur omnibus liquoribus, significatur charitas, quæ omnibus virtutibus superfertur. Has igitur magnarum charitativa virtutum promittit nobis conversis Dominus, ut in eis et hic inter adversa hujus sæculi, et in futuro in æterna beatitudine lætemur contemplantes, et benedicentes Deum in sæcula. Amen.

HOMILIA XXXIII.

FERIA QUARTA IN CAPITIS JEJUNIORUM.

Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes (Matth. v). Quomodo, fratres charissimi, nobis sit jejunandum, Dominus in hac lectione nobis ostendit? Præcipit enim nobis quatuor : videlicet ut habeamus rectam intentionem in jejunio : in mente misericordiæ compassionem ; in conscientia munditiam, in cælo thesauri repositionem. Præcipit igitur primo nobis ut in jejunio habeamus rectam intentionem, non simulationem, cum ait : *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes*, id est nolite ad modum hypoeritarum tristitiam simulare. *Exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes*. Non autem, fratres charissimi, prohibet Dominus jejunantibus tristitiam, nec pallorum vultus, nec candorem vestis, nec cætera hujusmodi, quæ sunt signa pœnitentiæ, quæ juste coram Deo a mul-

(26) Vulg. *Achan*; alias *Achar*.

(27) Vulg. *plorabunt*.

(28) Vulg. *dicent*.

lis habentur religiosis. Non prohibet siquidem ne habeantur, sed ne habere appetantur. Unde non ait : Nolite fieri tristes, sed *nolite fieri sicut hypocritæ tristes*. Qui enim tristatur de suorum recordatione peccatorum, vel de alieno malo, vel de dilatione patriæ cælestis, bene contristatur. Unde Propheta : *Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies* (Psal. 1). Et alibi : *Hec me* (29), *quia incolatus meus prolongatus est !* Qui vero tristatur de amissione rerum temporalium, vel de aliqua re vana vel mala, male tristatur. Hypocritæ vero vel non tristantur, sed tristitiam simulant, vel si tristantur, simulant intentionem : quia simulant se ex bona intentione contristari : cum ipsi de dilatione vanæ gloriæ, quam desiderant, contristantur. Quod ut melius possint simulare, a naturali colore, exterminant faciem suam, et artificiose eam pallere faciunt, sed quæ eis utilitas ? *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*, laudem scilicet humanam, propter quam totum illud faciebant. Cum igitur, fratres mei, jejunatis, cum eleemosynam datis, vel cum aliquid aliud bonum facitis, non faciatis illud ad laudem hominum, sed ad amorem Dei promerendum. Nam quæ vita miserabilior est vitæ hypocritæ, qui ob vanos hominum rumusculos et præsentem vitam perdet et futuram. Porro, fratres mei, perfectis, qui gloriam hominum non appetunt, et oblatam contemnunt, non est necesse pallorem vultus, et squalorem vestis evitare, vel sua bona opera abscondere, imo et peccarent, si absconderent, quoniam talibus dictum est : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum qui in caelis est* (Matth. 5). Imperfectis vero, qui gloriam hominum nondum penitus contemnunt, et laudem ablatam respicere nesciunt, evitandus est pallor, tristitia et squalor vestis, et bona sua occulte facienda. Unde, et juxta litteram, hujusmodi imperfecto subdit Dominus, dicens : *Tu autem, cum jejunas, unge caput oleo, quod scilicet Palæstini in solemnitatibus faciebant, et faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed Patri tuo qui videt* (30) *in abscondito : et Pater tuus qui videt in abscondito, id est in conscientia, reddet tibi*. Spiritualiter vero præcipit Dominus in his verbis jejunantem habere in mente misericordiam. Oleo namque quod supernatat omnibus liquoribus, misericordia significatur, quæ superexaltat judicium. Unde et oleos (31) Græce, *miseriordia* dicitur Latine. Per caput vero mens significatur quæ in toto homine principatur. Præcipit ergo Dominus jejunantem oleo caput ungere, id est gratia misericordiæ mentem impugnare. Est enim mens arida, quæ oleo non est impingnata. Quales sunt (unde dolendum est hodie multi qui miserorum dolore, miseria et anxietate, non magis moventur quam si non homines, sed lapides essent. Sunt enim, ut ait Apostolus, *sine affectione, sine misericordia, sine*

A *facere* (Rom. 1). Qui sicut immisericordes sunt, ita summum Judicem sibi sentient immisericordem. Scriptum est enim, *Judicium sine misericordia fiet ei qui non facit misericordiam* (Jac. 11). Et Dominus in Evangelio : *Nisi remiseritis ex corde fratribus vestris, nec Pater vester cælestis remittet vobis* (Matth. xviii). Econtrario vero de piis et misericordibus Dominus dicit : *Beati misericordes, quoniam ipsi consequentur misericordiam* (Matth. v). Itaque, fratres mei, excludamus a nobis omnem duritiam et inhumanitatem, et induamus viscera misericordiæ. Et cum in omni tempore debeamus pinguescere oleo misericordiæ, juxta illud : *Oleum a capite tuo non deficiat* (Eccl. ix), tamen præcipue in diebus jejuniorum misericordia debemus superfluere, quando de peccatis nostris misericordiam expectamus. Scriptum est enim, *Miseriordiam volo, et non sacrificium* (Ose. vi). Misericordia sine jejunio valet. Jejunium sine misericordia valere non potest. Cum igitur jejunamus, fratres mei, primo misericordiam habeamus in nos, juxta illud, *Miserere animæ tuæ placens Deo* (Eccl. xxx). Animæ nostræ tunc miseremus, quando a servitute vitiorum eam per pœnitentiam revocamus. Misereamur et proximorum nostrorum in nos peccantium eis dimittendo. Misereamur et malorum hominum, pro eis supplicando. Misereamur afflictorum et pauperum eis subveniendo, juxta quod Isaias dicit : *Frangere esurienti panem tuum et egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudum operi eum, et carnem tuam ne despereris* (Isa. lxi). Præcipit quoque Dominus jejunantem habere munditiam in conscientia, si spiritualiter intelligamus hoc quod dicit, *faciem tuam lava*. Facie quippe per quam nos cognoscit Deus, conscientia est. Hanc ergo præcipit per pœnitentiam levare, juxta illud : *Lavamini, mundi estote, auferte mala cogitationum vestrarum* (Isa. 1), etc. Et illud Psalmistæ : *Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me* (Psal. 1). Porro sine munda conscientia nec jejunium nec aliud bonum opus valet. Unde Dominus per Isaiam : *Nunquid hoc est jejunium dicit Dominus ? quasi circulum contorquere caput suum, et sacrum et cinerem sternere ? nonne hoc est magis jejunium quod elegi ? Dissolve colligationes impietatis, deponere fasciculos deprimentes* (Isa. lvi). Lavemus ergo, fratres mei, maculas conscientie nostræ, singultibus, suspiriis et lacrymis veræ pœnitentie, quoniam lacrymæ lavant delictum, quod pudor est ore confiteri. Non quod lacrymæ sine confessione sufficiant, sed quia pudor ex crimine auget lacrymas in confitente. Faciamus, fratres, quod Psalmista exemplo sui nos facere monet : *Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo*. (Psal. vi). Præcipit etiam Dominus jejunantem habere in cælo thesauri sui repositionem, eum subdit :

(29) Vulg. *mihî*.(30) Vulg. *est*.(31) Græce tamen *ελεος* et *non ολγος*.

Nolite thesaurizare vobis in terra. In terra thesaurizat qui vel ad litteram divitias suas in terra, et ob terrenam intentionem abscondit, vel qui spem suam in terrenis ponit. In cælo vero thesaurizat qui ad litteram per opera misericordiæ et justitiæ, divitias suas in cælum transfert, vel mystice qui totam spem suam in cælestibus confert. Quare autem in terra non sit thesaurizandum ostendit cum subdit : *Ubi ærugo et tinea demolitur, et fures effodiunt et furantur.* Porro ærugo corrodit metalla, tinea vestes : quod ab his non tangitur, fures furantur. Per hæc ergo tria, omnis avarorum thesaurus perdendus esse significatur ; aut enim relinquent divitias suas, aut relinquentur ab illis. Unde scriptum est : *Qui congregavit divitias, misit eas in sacculum pertusum* (Agg. i). Et alibi : *Thesaurizat et ignorat cui congregavit ea, quoniam, eum interierit, non sumet omnia, neque cum eo condescendet gloria ejus* (Pal. xxxviii). Mystice vero ærugo, id est superbia, et tinea, id est invidia, et fures, id est demones, thesauros sperantium in terrenis dissipant et perdunt. Spem vero thesaurizantium in cælo, nec superbia, nec invidia, nec demones corrumpere possunt. Aliam etiam causam, ob quam non in terra, sed in cælo thesaurizandum est, ponit cum subdit : *Ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.* Ac si diceret : Quoniam cor nostrum in cælestibus, non in terrenis figere debemus, ideo thesaurum spei nostræ semper in cælo collocare debemus, ut multa antequam moriamur per eleemosynas ad cælum transmittamus. Nam si recolligamus quot quotidie in usibus corporis, quot in vanis, quot in malis expendamus, fere nulla vidchuntur, quæ pro salute animæ nostræ fecerimus, cum omnia pro salute ejus facere deberemus. Ploremus ergo, fratres, nihil vel parum nos in cælo thesaurizasse, et quod minus fecimus. lacere festinemus. Cogitemus quanta quotidie pro corpore expendimus, et plura pro salute animæ expendere satagamus. Illa quæ pro corpore expendimus, perdita reputemus. Illa quæ pro anima expendimus, bene collata gaudemus, quatenus tam thesaurus quam cor nostrum sit in cælo : et cum illic in resurrectione ascenderimus, indeficientem thesaurum inveniamus, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in æternum. Amen.

HOMILIA XXXIV.

DOMINICA PRIMA QUADRAGESIMÆ.

Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis (II Cor. vi). Duobus capitulis distinguitur hæc lectio, fratres charissimi. In primo duo facit Apostolus : primo hortatur ne gratiam Dei vacuum in nobis habeamus, secundo ostendit quam gratiam præcipue in vacuum non debeamus habere. Hortans igitur nos primo ne vacua sit in nobis gratia Dei ait : *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Gratia, fratres charissimi, dicitur quidquid gratis datur. Nos autem nihil boni habemus, quod a Deo gratis non acceperimus. Unde idem Apostolus ait alibi :

A *Quid habes quod non acceperisti? (I Cor. vii).* Itaque, fratres, quidquid sumus, quidquid possumus, quidquid possidemus, Dei donum et Dei gratia est. Hortatur igitur nos Apostolus ut quancunque a Deo acceptam gratiam non in vacuum habeamus. Sunt autem quatuor modi quibus gratia Dei in vacuum habetur. Primus est, quando de accepta gratia aliquis Deo ingratus existit, de quo Dominus arguit novem leprosos : *Nonne, inquit, decem mundati sunt, et novem ubi sunt? Non inventus qui rediret et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena* (Luc. xvi). Porro qui de accepta gratia Deo ingratus existit, meretur non solum non accipere gratiam accipiendam, sed etiam perdere perceptam, hinc est quod sæpe videmus nonnullos qui, cum acceperint a Deo bonum ingenium vel magnam scientiam, quia tamen superbiunt, et Deo auctori ingrati existunt, accepta gratia in eis non augmentatur, sed potius minoratur. Quidam vere sunt qui, etsi in prosperis gratias agant, secundum illud : *Confitebuntur tibi cum benefeceris eis* (Psal. cxviii), tamen in adversis tacent, vel murmurant, vel etiam, quod pejus est, flagellis, temporis et ordinationi Dei, et ita gratiæ Dei maledicunt. Sunt quippe flagella quibus nos Deus corripit, gratia magna et misericordiæ suæ magnæ signa. *Flagellat enim pater filium quem diligit* (Hebr. xii). Sicut e contrario non flagellare delinquentem divinæ iræ signum est, ipso attestante per Prophetam : *Jam inquit, non irascar tibi, zelus meus recessit a te* (Ezech. xvi). Hoc intelligens Sapiens, de illatis flagellis Deum benedicit, et ei gratias agit. Hinc est quod sanctus Job, uxore stibi imperante, ut benediceret Deo, et moreretur, ait : *Si bona suscepimus de manu Domini, mala autem quare non sustinamus?* (Job. ii) *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est : set nomen Domini benedictum* (Job. i). Nos itaque, fratres charissimi, hujus exemplo, tam in prosperis quam in adversis, Deo gratias agamus. In adversis enim lætari et Deum benedicere tantum est bonorum, cum in prosperis benedicere possit esse etiam malorum. Porro parum placet Deo vox confessionis, quam format exultatio prosperitatis. Sed in die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte canticum ejus (Psal. xli), ut scilicet in prosperis eleemosynam faciamus, et in adversis Deo psallamus. Secundus modus est, quando quis acceptam gratiam inutiliter abscondit, de quo damnatur, juxta evangelicam parabolam, piger ille servus, qui acceptum abscondit in terra talentum (Matth. xxv). Quod enim ibi talentum, hic gratia nuncupatur. Damnatur igitur, fratres, quicunque acceptam gratiam a Deo sive sapientiam, sive divitias, sive potestatem, sive ministerium, sive quamlibet aliam rem, non utitur et distribuit, ad profectum animarum. In quod illud pensandum est, quoniam talentum quod pigro aufertur, alii qui perceptis bene egerat, confertur. Quod quotidie, fratres charissimi videmus quoniam gratia pigro aufertur, et ei qui in cæteris probus fuerat, confertur. Itaque, fratres, gratiam a

Deo acceptam non inutiliter abscondamus, sed eam aliis communicemus, ut inde et nobis et aliis proficiamus: Scriptum est enim: *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis* (Prover. ii). Et alibi: *Non retineas verbum in tempore salutis* (Eccli. iv); et alibi: *Thesaurus absconditus et sapientis abscondita, quæ utilitas in utrisque* (Eccli. xx). Sapientia enim nobilis possessio, distributa suseipit incrementum, et avarum dedignata possessorem, nisi publicetur, elabitur. Tertius modus est quando aliquis accepta gratia abutitur, ut ille qui scientia, vel divitiis, vel potestate, vel quolibet alia re, male utitur, inde persequendo Deum et proximum, unde Deo et proximo debuit servire. Unde Dominum, per Oseam, arguit Israelitas quod aurum, quod argentum, frumentum et vinum, lanam et linum, a Deo sibi præstita. Bial Deo suo offerebant (Ose. ii). Quod etiam hodie faciunt qui sapientiam, vel eloquentiam, vel abundantiam, vel cætera bona sibi a Deo collata, contra Deum in usu criminum et diaboli servitio expendunt. Nos ergo, fratres, Deo de donis suis serviamus, et ad eum, a quo solo habemus, omnia referamur, qui solus est alpha et omega, α et ω (Apoc. i, xxii), omnium scilicet bonorum initium et finis. Quartus modus est, quando aliquis acceptam gratiam perseveranter non custodit. Nullum enim bonum, quod perseverantia caret, Deo placere valet. Unde in lege præcipitur, ut caput animalis cum cauda in sacrificiis offeratur (Levit. iii, ix). Quoniam ille bene sacrificat, qui bene incipit et bene consummat, Hinc etiam Dominus per Joannes dicit: *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ* (Apoc. ii). Ac si diceret: Alias non dabo. Hinc per Ezechielem dicitur: *Si aversus fuerit justus, et fecerit iniquitatem, in iniquitate sua morietur, et omnes justitiæ ejus quas fecerat, non recordabuntur* (Ezech. iiii). Vos ergo, fratres mei, qui per peccata a Deo aversi estis, per pœnitentiam cito convertimini. Vos vero qui in bono proposito estis, perseverate, de bono in melius, in finem usque perseverantes.

Secundo ostendit Apostolus quam gratiam nos hortetur non in vacuum habere, cum subdit. *Ait enim Dominus, scilicet per Isaiam prophetam de tempore gratiæ: Tempore accepto exaudi vi te, et in die salutis adjuvi te*, gratiam scilicet cooperantem conferendo. Quod Apostolus exponens subdit: *Ece nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis*, scilicet promerendæ. Ergo, fratres mei, gratia quam hortatur nos Apostolus, non in vacuum recipere. est gratia operans, qua Deus operatur prime in nobis sine nobis, cordis contritionem dando et peccata dimittendo. Est gratia cooperans, qua Deus post operatur in nobis et cum nobis, dans nobis facultatem ut faciamus bonum. Ipsum etiam tempus gratiæ, in quo Deus non solum gratias, sed etiam proprium sanguinem dedit in redemptionem generis humani, gratia potest appellari, in quo Deus plusquam in cæteris temporibus propitius est peccatori, gratia impium justificando, et gratias adjutrices conferen-

A do. Itaque, fratres mei, qui primam gratiam, id est peccatorum remissionem jam percepit, ingratus vel inutilis existendo, caveat ne in vacuum eam perceperit; qui vero neutram adhuc in peccato perdurans accepit, timeat ne tempus acceptabile et diem salutis transeat otiose, sed potius tempore accepto clamet, ut Deus exaudiat eum, et trahat eum de lacu miseriæ et de luto faciès (Psal. xxxix). Clamet, inquam, dum licet, et pœniteat dum tempus habet. Quoniam pœnitentia in hac vita tantum valere potest, et salus promereri potest. In alia vita vero, non erit tempus seminandi, sed metendi, non promerendi, sed accipiendi. Propterea, fratres charissimi, omni vigilantia caveamus ne tempus nobis præstitum ad salutem promerendam, in vacuum expendamus. Sed bene! fratres (quod sine gemitu dicere nequeo) spatium temporis datum ad pœnitentiam negligimus. et quando deberemus flere peccata, ea angemur. Magnam temporis partem transimus dormiendo, magnam otio vacando, magnam male agendo. Ecce, fratres, præterit dies hesternæ, non amplius reditura, et præsens hora jam non erit. Omnem tempus more fluvii irremediabiliter transit. Itaque, fratres, illud modicum temporis, quod nobis a Deo datur, non inutiliter transeamus. Perdimus enim omne tempus illud, in quod de Deo, et de anima nostra non cogitamus. Videamus igitur ne diem, ne horam amittamus. Sed, sicut solebant antiqui Patres, in sero omnem diurnum laborem, et in mane nocturnam cogitationem, vel delectationem ad memoriam revocemus. Et si quid mali contraximus, pœnitentia tergamus; si quid boni, magis augeamus, et tempus in quo nihil boni fecimus, nos amisisse ploremus; et in tempore quod superest nobis, amissi damnum temporis recompensare satagamus. Cum autem universum tempus observandum sit nobis, maxime quadragesinale tempus observare debemus. Hoc enim quasi decima totius anni Deo consecrandum est, ut in hoc emendemus quod in cæteris temporibus transgressi sumus. Celebrate itaque, fratres mei, ineborate jejunia, non qualicunque modo, sed sicut ait propheta Joel: *Sanctificate jejunium* (Joel. ii) ut Sanctificetur enim jejunium per pœnitentiam, per eleemosynam, et per orationem. Sic maceretur corpus per jejunii abstinentiam, quod humilietur, et purificetur anima per pœnitentiam, Dei misericordia imploretur per eleemosynam, mala rappellantur et bona impetrentur per orationem. Consecrate jejunium vestrum, quia propter vos jejunavit Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXV.

DOMINICA PRIMA QUADRAGESIMÆ.

Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros (II Cor. vi), etc. In hoc secundo capitulo, fratres charissimi, hortatur nos Apostolus ut irreprehensibiles tanquam Dei

ministros nos exhibeamus. Cum autem ministri Dei universaliter possint dici quicunque gratiam a Deo sibi datam recte administrant, tamen ad ministros sanctæ Ecclesiæ specialiter refertur. Nos ergo, fratres mei, qui sumus ministri altaris, et dispensatores verbi Dei, monet Apostolus ut in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros. Sicut enim juxta Salomonem, malus princeps impios habet ministros (*Prov. xxix*), ita contrario conveniens est, ut sanctus Dominus sanctos habeat ministros. Unde ipse ait : *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Levit. xix-xx*. Multum enim Deum exacerbat minister fœdus. *Peccatori autem dicit : Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum (Psal. xlix)*. Enumerat igitur Apostolus sex, in quibus præcipue nos tanquam Dei ministros debemus exhibere : in evitacione offensionis, in patientia afflictionis, in operibus bonis, in virtutibus, in verbo rectæ prædicationis, in justo usu prosperitatis et adversitatis. Primo igitur monet ut exhibeamus nos sicut Dei ministros in evitacione offensionis, cum dicit, *nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum*, videlicet, ut nec per inobedientiam, nec per negligentiam offendamus Deum, nec læsione, nec malo verbo, nec malo exemplo proximum. Porro cum omnes debeant cavere, ne Deum per obedientiam offendant, præcipue nos ministri Christi, qui etiam pro aliorum offensis intercedere debemus. Nam si aliquis de populo offendit, orabit pro eo sacerdos. Si autem sacerdos offenderit, quis orabit pro eo. Et si incantator percussus a serpente fuerit, quis medebitur ei ? (*Eccle. xii*). Caveamus etiam, fratres, ne per negligentiam Deum offendamus, quoniam, juxta Jeremiam, maledictus qui opus Dei negliger agat (*Jerem. xlviii*). Corripiebat quidem Ileri filios suos, sed quia tepide et negliger (*I Reg. ii*), hoc fecit quod perditionem cum eis incurrit (*I Reg. iv*). Hoc contra quosdam nostrum est, fratres, qui in divino officio, in prædicatione et correctione, in oratione et lectione, et in cæteris tepidi et negligentes sumus, cum, juxta Joannem, Christus tepidos evomat (*Apoc. iii*) : et juxta Sapientem : *Homo dissolutus in operibus suis, sit super (32) opera sua dissipantis (Prov. xviii)*. Læsione quoque proximum nos, ministri Christi, offendere non debemus, quin potius lædentes prohibere debemus et arcere. Nam percussorem episcopum esse Apostolus prohibet (*Tit. i*), et ille eum condemnat, qui dorsum suum exposuit ad flagella, et maledictus non remaledixit (*Act. xxiii*). Cavere etiam nos ministri Christi debemus, ne dicto proximum offendamus, ut scilicet non sinus maledici, nec juratores, nec detractores, nec scurræ, nec turpiloqui, sed magis sermo noster salæ sapientiæ conditus sit, ut præstet gratiam audientibus. Caveamus etiam ne malo exemplo alios errare faciamus. Offen-

sionem quoque suo exemplo aliis ponit, qui vel male vel indiscrete agit. Propterea minister Christi caveat, ne penitus mala faciat, nec etiam bona indiscrete. Quod facit qui vel per cibum, vel per aliquod mediocre bonum scandalum ponit. Unde Apostolus. *Si cibo fratrem tuum offendis (33), iam non secundum charitatem ambulas (Rom. xiv)*. Propter offensionem enim fratrum, non solum mala, sed etiam bona omnia illa, sine quibus haberi potest salus, evitanda sunt.

Secundo præcidit ut exhibeamus nos sicut Dei ministros, in patientia. Quæ in quibus necessaria sit, subjungit : *In tribulationibus*, scilicet persecutionum, juxta illud : *Fili, accedens ad servitutem Dei, præpara animum tuum ad tentationem (Eccli. ii)*. Et hoc contra illos est qui volunt esse episcopi, sacerdotes et ministri Christi, ut hic pacem et tranquillitatem habeant, cum Dominus mittens discipulos suos ad prædicandum, eis dixerit : *Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos (Luc. x)*. — *In necessitatibus*, subaudi famis, frigoris et paupertatis. Et hoc contra illos qui episcopi, sacerdotes, et ministri Christi volunt fieri, ut hic abundant divitiis et deliciis. Cum contra Magister noster, qui hic fuit pauper, non habens ubi caput reclinaret (*Luc. ix*), dicat : *Qui mihi ministrat, me sequatur (Joan. xii)*. Sed quomodo, fratres, divitiis oneratus discipulus nudum et expeditum magistrum potest sequi ? *In angustiis*, scilicet periculorum. Et hoc contra illos est qui prælati et ministri Ecclesiarum ad hoc volunt fieri, ut sint securi. Qui enim plurimum est custos plus unde timeat, habet. Persona quippe privata de se sola timet. At pastor, et si de se securus est, tamen eum de ovibus semper timere necesse est : qui toties periclitatur, quoties aliqua ovium suarum periclitatur. *In plagis*, scilicet verberum. *In carceribus*, scilicet vinculorum. *In seditionibus* populorum, scilicet contra se commotionibus. Et hoc contra illos, qui ideo volunt fieri primates et doctores Ecclesiarum, ut sine injuria sine contumelia, sine inquietatione vivant. Verum si veri discipuli Christi sunt, injurias et contumelias patientur, cum ipse Magister dicat : *Non est discipulus super magistrum (Luc. vi)*. *Si me persecuti sunt, et vos persequentur (Joan. xv)* ; et alibi : *Anen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit (Joan. xvi)*. Qui autem in hoc sæculo nescit pati vel plorare, probat se ipsum discipulum Christi non esse.

Tertio præcipit ut exhibeamur nos sicut Dei ministros, in bonis operibus. In quibus ? *In laboribus*. Et hoc contra illos est qui magistri Ecclesiarum ad hoc volunt esse, ut otiosi et desides fiant. Cum ipse qui hoc dicit Apostolus, propriis manibus laboraverit, et alios laborare fecerit, et dixerit : *Qui non laborat non manducet (II Thess. iii)*. Et Psalmista : *Labores manuum tuarum quia manducabis. Beatus es et bene*

(32) Vulg. *frater*.(33) Vulg. *Si enim propter cibum frater tuus contristatur*.

tibi erit (Psal. cxxvii). Et Hieronymus (34): «Semper, inquit, aliquid operis age, ut diabolus inveniat te occupatum.» Otiositas enim inimica est animæ. Et hoc contra illos Ecclesiarum magistros qui, relictis laboribus necessariis, venationibus, aleis, ludis et cæteris vanitatibus intendunt. In vigiliis debent esse ministri Christi, vigiles semper esse, non solum in orationibus, sed etiam in regimine subditorum. Et hoc contra illos qui, vix etiam orto sole, ad ecclesiam surgere volunt, qui in cura salsamentorum et voluptatum plus vigilant quam in custodia animarum. In *jejuniis*. Jejunare debet minister Christi, et ut desideria carnis mortificet in se, et ut alios exemplo sui doceat jejunare. Nam sacerdos præpinguis et rubeus, qua fronte aliis ab continentiam et carnis macerationem audebit prædicare? Quarto præcepit ut exhibeamus nos sicut Dei ministros, in virtutibus. In quibus? In *castitate*. Cum castitas omnem deceat personam, præcipue decet sacerdotem. Unde et in lege quando sacerdotes ministrabant in templo, separari jubebantur et ab uxoribus et a vino. Ipsi etiam gentiles, non nisi castos constituebant sacerdotes. Quorum si aliquis vel aliqua de fornicatione convinceretur, vivens interficiebatur. Qualis ergo debet esse sacerdos evangelicus, qui assidue tenetur non animal, non incensum, sed Dei Filium immolare? Heu! quo animo, qua audacia sacerdos concubinaris, corde et corpore pollutus, audet contingere virginitatis Filium, mundatorem animarum? In *scientia*, divinarum scilicet et mundanarum rerum, quæ si cum charitate habeatur, utique virtus est. Et hoc contra illos qui dicunt parvam scientiam sufficere sacerdoti. Quem enim plus est necesse sapere quam iudicem animarum? Debet igitur utrumque scire Testamentum, ut utroque cornu ventilet inimicos crucis Christi (Psal. xlii). Et sit semper paratus reddere rationem de illa fide et spe quæ in nobis est (I Petr. iii); et sit similis patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera (Matth. xiii). In *longanimitate*, patientiæ scilicet et spei, ut nulla gravædine vel longitudine adversitatem a virtute patientiæ et spei fatiscat. Et hoc contra illos qui quolibet damno etiam temporali moventur et muliebriter plorant, cum ministrum Christi tanta deceat fortitudo, ut omnia temporalia ridens amittat. In *suavitate*, scilicet ut minister Christi non exsecratur, non irrideat peccatores, sed potius suavitate verbi, et exempli, et veniæ, illos alat et alliciat. Et hoc contra illos qui arroganter intonant et exsecrantur in populum sibi commissum, calamum conquassatum conterentes, et lignum fumigans exstinguentes (Matth. xii). In *spiritu Sancto*. Ac si diceret: Non solum habeat minister Christi hanc vel illam virtutem, sed etiam ipsum fontem gratiarum, Spiritum sanctum; In *charitate non ficta*, ut scilicet, non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate (I Joan. iii). Ficta est charitas cum quis diligit in prosperis,

et deficit in adversis. Hoc contra illos qui blandis verbis, liberalibus promissis et fictis obsequiis divites venerantur, quam non habent interius, exterius dilectionem simulantes. Quinto præcipit ut exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in verbo veritatis, secundum illud Isaïæ: *Clama, ne cesse, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum* (Isa. lvi, 38); et alibi: *Væ mihi, quia lacui* (Isa. vi). Et Apostolus: *Prædica, inquit, verbum Dei, insta opportune, importune* (II Tim. iv). Debet autem verbum prædicator prædicare non suum, sed veritatis, quia scriptum est: *Annuntiabis eis ex me* (Ezech. iii). Et Petrus: *Si quis loquitur, inquit, quasi sermones Dei* (I Petr. iv). In *virtute Dei*, subaudis, verbo veritatis proficiente: Quia nisi sit intus qui doceat, in vanum lingua laborat doctoris, quia *nec qui plantat, nec qui rigat aliquis est, sed qui incrementum dat Deus* (I Cor. iii). Et hoc contra illos est qui sunt stulti et superbi, et qui se jactant in verbis suis, et in virtute sua, et in sapientia sua, non ut proficiant, sed ut gloriosi appareant.

Sexto præcipit ut exhibeamus nos sicut Dei ministros, in recto usu prosperitatis et adversitatis. Quod fiet, si minuti fuerimus, *per arma justitiæ a dextris et a sinistris*, ut videlicet justitia armemur, contra prospera et contra adversa, ut illa valeamus juste moderari, et ista æquanimiter pati. Exponensque dexteræ partes et sinistræ, subiungit: *Per gloriam et ignobilitatem*, subaudis, exhibeamus nos sicut Dei ministros, ut scilicet nec per vanam gloriam nobilitatis vel virtutis extollamur, nec per ignobilitatem hujus vel illius dejiciamur. Quod certe contra illos est qui nobilitatem parentum suorum jactitant, vel ignobilitatem illorum erubescunt. *Per infamiam et bonam famam*, ut videlicet infamiam honorum operum splendore superemus. Vel si ora detractorum, nec per bona opera obstrui possunt, æquanimiter feramus, scientes quia Christus dictus fuit seductor, vorax, potator vini et amator meretricum, ut Mariæ Magdalenæ, et publicanorum, ut Matthæi (Matth. ii). Bonam vero famam et operibus probemus, et per eam non nostram, sed Dei gloriam quæramus, et perfectum proximorum, juxta illud: *Sic luceant opera vestro bona coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum qui in cælis est* (Matth. v). Quod vero dixerat *per infamiam et bonam famam*, exponens subdit: *Ut seductores et veraces*. A quibusdam enim habemur ut seductores, et tamen habemur ab aliis et sumus veraces. *Sicut qui ignoti et reprobi habemur, a quibusdam, et tamen sumus cogniti Deo. Quasi morientes*, id est digni morte dicimur a quibusdam, et ecce vivimus. Et hic vita virtutum, et in futuro vita æterna. *Ut castigati*, propter peccata nostra dicimur a quibusdam, et tamen non sumus mortificati. Notandum vero est, fratres mei, quod ait Apostolus, *ut seductores, sicut qui ignoti*

(34) Hieron. epist. 125 ad Rust. monach., Patrol. tom. XXXI, col. 1078.

quasi morientes, et econtrario dixit *sine ut, sine sicut*, *sine quasi, veraces*, noti *vivimus*, quoniam tanta debet esse in prædicatore sanctitas, quod non possit aliquis mala dicere de eo, nisi mentiendo. *Quasi tristes*, subaudi sumus inter miseras hujus sæculi, et tamen in spe vitæ cælestis sumus gaudentes. *Sicut egentes*, rebus scilicet temporalibus, tamen multos divitiis cælestibus locupletantes. *Tanquam nihil habentes, et omnia possidentes*. Pensandum quoque est hic, fratres mei, quoniam *sicut tristes, sicut egentes, tanquam nihil possidentes* dicit Apostolus. Et absolute dicit *gaudentes, locupletantes, omnia possidentes*, ostendens quod omnia temporalia non vere sunt, sed quasi in somnio apparent. Sicut enim loquitur qui in somno aliquid vidit; quasi equitabam, quasi currebam, et hujusmodi. Spiritualia vero et cælestia bona, vere sunt, quoniam sempiterna. Divitiæ quippe, fratres mei, et gloriæ et honores hujus mundi, ita cito evanescent, quod post mortem, nec etiam fuisse videantur. Unde Psalmista: *Dormierunt, inquit, somnum suum, et nihil invenerunt viri divitiarum in manibus suis* (Psal. LXXV). Econtra vero tristitia, egestas, et ignobilitas, quas patiuntur sancti in hoc sæculo, sic cito transibunt, ut post quasi somnum fuisse videantur. In futuro vero dabitur econtrario divitibus pro vanis divitiis vera et æterna paupertas; pro vana lætitia, vera et æterna tristitia, pro vanis honoribus, vera et æterna ignominia. Sanctis vero dabitur, pro vana hujus sæculi tristitia, vera et æterna lætitia, pro vana egestate, veræ et æternæ divitiæ; pro vana ignobilitate verus et æternus honor. Quibus nos adjungat Deus et Dominus noster, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA XXXVI.

DOMINICA PRIMA QUADRAGESIMÆ.

Ductus est Jesus in desertum a Spiritu, ut tentare- tur a diabolo. Et cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea esuriit (Matth. iv). Quoniam quadragesimale Christi jejunium hodie, fratres charissimi, inchoamus, convenienter evangelica lectio historiam hujus jejunii continens hodie recitatur. In qua lectione hic primum nobis querendum videtur quare Christus Deus et Dominus noster, qui in sua sanctissima carne nullam penitus sensit rebellionem, jejunare voluit et tentari. Jejunare igitur et tentari voluit ob tres causas: ob ministerium, ob triumphum, ob exemplum. Ob ministerium, quoniam voluit demonstrare se et suum jejunium per legem et prophetas fuisse præfiguratum. Jejunavit quippe legislator Moyses quadraginta diebus; jejunavit quoque et Elias, eximius prophetarum, totidem diebus. Jejunavit etiam et Christus, legis et prophetarum Dominus, totidem diebus. In quibus et præmia jejunantium pariter, fratres, attendamus. Jejunavit Moyses quadraginta diebus, et locutus est cum Deo, et accepit legem. Jejunat quoque et Elias, et cum Deo loquitur, et flammeo

rapitur curru. Jejunat etiam Christus, et accedentes angeli ei ministrant. Sed cum Moyses et Elias homines utique puri, post quadraginta dierum jejunium, non leganturesurisse, quare Christus, verus Deus, voluit esurire? Triplici de causa, ut scilicet se verum hominem demonstraret, ut sua esurie voluntaria nostram necessariam redimeret, ut esuriendo, tentandi occasionem diabolo præberet. Ob triumphum quoque voluit Dominus jejunare et tentari, ut scilicet nobis de carne, de diabolo, et de mundo triumpharet. Vicerat quippe diabolus primum hominem parentem nostrum, tentando eum de tribus, de gula, de cupiditate, de vana gloria. De gula eum tentavit et vicit, quando eum ambire scientiam boni et mali persuasit. De vana gloria sive superbia eum tentavit et vicit, quando ut ambiret, ut Deus esset, ei persuasit. In his tribus, fratres charissimi, tota mundi malitia continetur, a quibus nos debortatur Joannes, dicens: *Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt; quoniam quidquid in mundo est, est concupiscentia carnis, aut oculorum, aut superbia vitæ, quæ non est ex Deo Patre* (I Joan. ii). Illis tribus victus homo fuit subjectus omni malitiæ, carnis, mundi et diaboli. Jejunare igitur et tentari voluit Christus, ut nobis triumpharet de diabolo, carne simul et mundo. Diabolus quidem, in iisdem tribus tentaverat et vicerat Adam, tentavit et Christum, sed ab eo devictus est. De gula quippe tentavit eum cum dixit: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*. Sed in tentatione sua Christus eum succumbit, cum ei dicit: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei*. Ac si diceret: In tentando, de solo pane corporali mentionem facis, cum homini magis sit necessarius spiritalis. De cupiditate tentavit Christum, cum ei dixit: *Hæc omnia tibi dabo, si eadens adoraveris me*. Sed in ipsa tentatione a Christo superatur, cum ei dicitur: *Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies*. Ac si diceret: Nulla creatura eo cultu quo Deus, adoranda est. De vana gloria sive de superbia tentavit eum, cum dixit ei: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quia angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum*. Sed in ipsa sua tentatione a Christo superatur, cum ei dicitur: *Non tentabis Dominum Deum tuum*. Ac si diceret: Non est Deus tentandus, cum de ratione habemus quid faciamus. Porro cum diabolus hac præcipue intentione Christum tentaret, ut tentando an Filius Dei esset (quod maxime scire cupiebat,) exploraret, Dominus ita ejus tentationes respondendo superat, ut eum semper dubium relinquat. Non enim ait, me adorabis vel me non tentabis, sed tantum in tertia persona testimonia legis induxit. Sic igitur diabolus victus et confusus fugit. *Et ecce angeli accedentes ad Christum* (35), ministrabant ei,

(35) Vulg. Angeli, accesserunt et ministrabant ei.

Quod victoriæ signum est simul et deitatis. Ob exemplum etiam jejunare et tentari voluit Christus, ut videlicet exemplo suo quomodo jejunare, et quomodo tentationibus resistere debemus, præmonstraret. Nec in faciendis solum instruxit nos, sed et in ordine faciendorum. Primo quippe baptizatur in Spiritu, et mox a Spiritu ducitur in desertum. Jejunat, esurit, tentatur, superat et ministratur ei. Nos quoque, fratres charissimi, sequentes exemplum Salvatoris nostri, si pure jejunare volumus, prius in spiritu baptizemur. Sed quoniam nos post baptismum lapsi, iterum rebaptizari non possumus, saltem vel per pœnitentiam, quæ est in Ecclesia lavacrum, emundemur juxta illud Isaia: *Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perverse, et discite benefacere* (Isai. i.). Pœnitentia enim præcedere debet jejunium, sine qua, nec jejunium, nec aliquod bonum placere potest. Ut ergo Deo nostrum possit placere jejunium, mox in principio Quadragesimæ, festinamus ad lavacrum pœnitentiæ. Mundati vero per pœnitentiæ spiritum, non per nos, sed in seipso duce Spiritu ducamur in desertum, id est in vitam religionis. Quæ bene, fratres, dicitur desertum, tum quia a multis deseritur, et a paucis colitur, tum quia non habet luxuriam et voluptatem, sed sequitur asperitatem virtutum, tendens sursum per arduam viam et angustam. In hoc igitur, fratres charissimi, deserto, jejunemus quadraginta diebus, id est per totam hanc vitam præsentem, quæ per quatuor tempora protelatur. Jejunium autem est tam spirituale quam corporale. Spirituale jejunium est jejunare a peccato; corporale jejunium, est abstinere a cibo. Porro spirituale jejunium sine corporali semper valet: Corporale vero sine spirituali, nunquam valet. Unde Dominus per Isaia: Quod est, inquit, jejunium quod elegi? *Nunquid tanquam circum contorquere caput suum, et succum et cinerem sternere? Nonne hoc est jejunium quod elegi, dicit Dominus? Dissolve colligationes impietatis, pone fasciculos deprimentes* (Isai. lvin.). Jejunemus igitur, fratres, dupliciter, et a peccato in mente, et a cibo in corpore. Verum, fratres, nobis qui per multa illicita offendimus, non sufficit nisi etiam a quibusdam licitis abstinere.

Itaque ut per abstinentiam a licitis expiemus, ea quæ commisimus in illicitis omnibus, sed etiam a licitis quibusdam jejunemus, ut, cum liceat nobis edere pisces, bibere vinum, molliter indui et jacere, abstinemus. Et quod ita facere debeamus, ostendit Dominus, qui jejunantes Israelitas, non solum de illicitis, sed etiam de quibusdam licitis reprehendit per Isaia, dicens: *In diebus jejuniorum vestrorum inveniuntur voluntates vestre. Ecce ad lites et contentiones jejunatis, et percussitis pugno impie, et omnes debitores vestros repetitis* (Ibid.). Ecce arguit eos de hoc quod debitores suos repetebant, non quod hoc non sit licitum, sed quia qui vult bene jejunare, debet etiam a licito, et a quibusdam aliis absti-

nere. Debemus etiam, fratres mei, secundum Joel. sanctificare jejunium (Joel. i. ii.) quod utique sit per opera pietatis et misericordiæ. Eleemosyna vero sine jejunio valet; jejunium vero sine eleemosyna non valet. Unde Dominus per prophetam: *Cum jejunatis, nunquid mihi jejunatis? Et cum manducavistis et bibistis, nonne vobismet manducavistis et bibistis?* (Zach. vii.) Sibi et non Deo jejunat, et sibi et non Deo manducat et bibit, qui quod jejunando sibi subtrahit, non pauperibus erogat, sed sibi percipiendum reservat. Nos ergo, fratres mei, cum jejunamus, Deo non nobis jejunemus. Quæ nobis subtrahimus, pauperibus tribuamus, ad mensam nostram Christum in pauperibus recipiamus, nudos vestimus, infirmos visitemus captivos redimamus, sicut Dominus monet per Isaia: *Dimitte, inquit, eos qui contracti sunt liberos, et omne onus dirump. Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam: Cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despereris* (Isai. lvin.). Esurire quoque ad exemplum Domini debemus, fratres charissimi, et corporaliter et spiritualiter. Corporaliter esurire debemus, ut videlicet non præveniamus esuriam, nec in fastidium vertamus, nec ultra modum extendamus. Esuriam, fratres mei, prævenire non debemus, quod faciunt, qui comedunt antequam esuriant, qui horam canonicam comedendi non expectant. De quo vitio reprobatur Esau, qui modicum esuriei ferre non valens, ob modicum lenticulæ suam vendidit primogenituram. Nos vero, fratres, esuriam viriliter portemus, nec nisi in nona vel post nonam panem manducemus. Rursus nec esuriam in fastidium vertamus, quod faciunt qui viles cibos fugientes, deliciosos et exquisitis cibis, vel si hos non invenerint, vilioribus accurate et deliciose paratis, gulæ plus satisfaciunt quam naturæ. Ob primum vitium reprobantur Israelitæ, qui fastidientes manna, carnes malo suo postulaverunt. Ob secundum vero vitium, damnantur filii Ili, qui communes carnes sacrificii fastidientes, accurate sibi deorsum procurabant. At nos, fratres, semper ita esuriamus, ut viles cibos non fastidiamus, sed cibos viles et viriliter paratos, quasi delicias comedamus. Rursus nec esuriam nostram ultra modum protendamus; quod faciunt illi qui duos vel tres dies sine cibo manentes, tandem nimium esurientes nimiam rapiunt refectionem, in utraque nimietate peccantes pariter. Quod nos, charissimi, devitantes quotidie parum comedamus, quia melius est quotidie parum quam raro nimium manducare. Ita igitur comedamus, ut semper esuriamus, et ita semper esuriamus, quod quotidie parum comedamus. Quod utique jejunium tanto est sanctius, quanto habet magis temperantiæ, et vanæ gloriæ minus. Spiritualiter etiam esurire debemus illa utique fame quam Dominus promisit se missurum in terram, famem scilicet non panis, non vini, sed famem verbi Dei, de qua Dominus in Evangelio: *Beati, inquit, qui esuriunt et sitiunt Justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. v.) Itaque,

fratres mei, esuriamus verbum Dei, lectioni, orationi, A et sacrae Scripturae meditationi avide insistentes; esuriamus et sitiamus iustitiam et hic cani avide sectantes, et ad ejus futuram in alia vita perfectionem toto desiderio festinantes. Tentari etiam exemplo Christi nos oportet, fratres charissimi, a diabolo, quibene incipientibus invidet et obsistit. Contra quem sapiens nos hortatur: *Fili, inquit, accedens ad servitutum Dei, praepara animam tuam ad tentationem* (Eccli. 11). Quippe quandiu diabolo non resistis, obsistere non curat, sed cum resistere incipis, statim obsistit. Quandiu enim filii Israel fuerunt in Aegypto sub Pharaone, non leguntur tentati fuisse, sed ex quo incæperunt iter per mare Rubrum, tentantur de gula cum quærent carnes in deserto, in terra promissionis; de luxuria, cum fornicantur cum Madianitis; de idololatria, cum fabricant vitulum; de gloria, cum petunt sacerdotium et principatum. Hæc omnia, fratres mei, in figura contingebant illis. Nos quoque, fratres mei, dum diabolo servimus, nos non tentat, sed cum incipimus ab eo discedere, et per baptismum pœnitentiæ, et jejunium deserti ad æternam patriam tendere, statim nos tentat. Sed nos sequentes Christum, qui non per potentiam, sed per humilem responsionem cum devicit, per humilitatem ei resistamus. Si nos suadet comedere, vel ante tempus, vel deliciose, vel intemperanter, ei respondeamus: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei* (Matth. 4). Si suadet ut sibi, vel pecuniæ, vel luxuriæ serviamus, respondeamus. *Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies* (Ibid.). Si tentat nos de gloria, ut in apertum nos præcipitet periculum, cum habeamus de ratione quid sit faciendum, respondeamus: *Non tentabis Dominum Deum tuum* (Ibid.); si tentat nos de luxuria, respondeamus; scriptum est: *Adulteros et fornicatores judicabit Deus* (Hebr. xiii); si de mendacio, respondeamus: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium* (Psal. v); si de odio, respondeamus; scriptum est: *Qui odit fratrem suum, homicida est* (1 Joan. iii); et ad similes tentationes, similia inducamus de Scripturis testimonia. Si sic fratres, si sic fecerimus, Deo auxiliante, vincemus et fugabimus diabolum, et ad erunt nobis tanquam victoribus angeli, et administratorii spiritus, concives et coadjutores nostri, quibus gaudium est in cælis coram Domino super uno peccatore pœnitentiam agente, quam nos pure agere concedat, qui pro nobis jejunavit Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA XXXVII.

DOMINICA SECUNDA QUADRAGESIMÆ.

Fratres, rogamus vos et obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodum accepistis a nobis qualiter vos oporteat ambulare et placere Deo, sic et ambuletis ut abundetis magis (1 Thess. iv), etc. In prima hujus lectionis parte, fratres charissimi, rogat nos Apostolus, et obsecrat in Domino Jesu, id est per Dominum, Jesum adjurat. De quo? non ut mundani homi-

nes de salute sua, sed de nostra. In quo ostendit se ut verum magistrum, et verum patrem paterno affectu de nostra salute sollicitum esse. Quem nos quoque, charissimi fratres, filiali affectu debemus audire et imitari. Non autem sufficit vero patri semel filium admonere, sed paterna sollicitudine eadem ei reiterat sæpe. Sicut ipse alibi dicit: *Eadem, fratres, repetere vobis, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium* (Philip. iii). Hinc est ergo quod admonitionem, quam prius fecerat, repetit cum subdit: *Ut quemadmodum accepistis a nobis qualiter oporteat vos ambulare et placere, id est ambulando placere Deo, sic et ambuletis, ut abundetis magis*. Comparat autem hic Apostolus vitam ambulationi. Qui enim recte ambulat, tria facit, proponit sibi metam ad quam festinet, viam intrat, movet se addendo passum passui, leucam leucæ, dietam dietæ, quousque ad propriam metam perveniat. Sic, fratres mei, sic quicumque vult recte vivere, metam sibi statuatur Deum, viam intrat, id est, fidem teneat. Proficiendo addat bonum opus bono operi, bonum studium bono studio, bonam dietam bonæ dietæ, ut sic ad Deum valeat pervenire. Non enim sufficit fides sine operibus habenti locum et tempus, sicut nec via sine progressu, quia, ut ait Jacobus, *fides sine operibus mortua est* (Jac. ii); et item, dicis quia credis, et dæmones credunt et contremiscunt. Sed nec sufficiunt opera sine fide, sicut nec celerrimus cursus extra viam. Itaque, fratres mei, si recte vultis ire, proponite vobis in omnibus finem Deum. Qui enim vadit et nescit quo, non ambulat, sed errat. Tenete fidei viam, quia sine fide impossibile est quidquam placere Deo (Hebr. ii). Proficite etiam in operibus, sine quibus non est promovere, sed remanere. Quæ autem sit recta ambulatio et placita Deo, exponit cum subdit: *Hæc est autem voluntas Dei, sanctificatio vestra*. In quibus vero consistat sanctificatio, ostendit cum subdit: *Ut abstineatis a fornicatione, ut sciat unusquisque possidere vas suum in sanctificatione et honore, etc.* Consistit autem sanctificatio in duobus; in evitacione passionum desiderii, per munditiam, et in evitacione offensionis proximi per innocentiam. Porro spiritualem fornicationem ostendit evitandam cum ait, *ut abstineatis a fornicatione*. Dicitur autem idololatria recte fornicatio, quia sicut per temporalem fornicationem sponsa a sponso separatur, ita per idololatriam anima a spiritali sponso Deo sejungitur. Ideoque, fratres, semper firma fide Deo adhæreamus, eum nullorum malorum sed bonorum auctorem credamus. Credamus nos omnia bona quæ habemus ab eo accipere; sola vero mala a nobis esse. Credamus eum quoque remuneratorem omnium bonorum, ultorem vero malorum. Credamus et cætera quæ fides tradidit catholica. Passiones quoque desiderii monent per munditiam excludendas, cum subdit, *ut sciat unusquisque possidere vas suum in sanctificatione et honore, non in passionibus desiderii sicut gentes quæ ignorant Deum*. Vocat autem cor sive corpus nostrum vas, eo quod in ministerium Dei creatum est. De

quo alibi idem Apostolus: *Nonne licet figulo facere de eadem massa aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam* (Rom. ix). Et quidem, fratres mei, Deus omnia corda et corpora nostra, quantum in ipso est, fecit in honorem. Ille vero corpus et corpus suum, vas contumeliosum facit, qui, per turpitudinem et fœditatem vitiorum, se turpem et immundum reddit. Monet ergo nos Apostolus *ut sciat unusquisque possidere vas suum in sanctificatione*, id est emundatione, ut scilicet omnis turpis cogitatio a mente, et omnis turpis actio a corpore, tollatur. Seiat etiam possidere vas suum *in honore*, ut scilicet cor corpusque nostrum virtutibus ornatur ut ita habitatore Spiritu sancto honoretur. *Non in passionibus*, inquit, *desiderii*. Passiones desiderii vocat omnes turpes voluntates, quibus gentes Deum ignorant involuntur, ignari Dei et vitæ æternæ; more ferino ad omnes carnis voluptates, tanquam ad magna bona, absque freno currunt. Sed si sunt passionibus, quomodo sunt desiderii? Vel si sunt desiderii, quomodo sunt passionibus. Passiones quidem, fratres mei, quantum ad spiritum sunt, qui per eas patitur, excæcatur et a Deo separatur. Desiderii vero sunt, quantum ad carnem, quæ in eis temporaliter delectatur. Contra hoc orat Psalmista: *Non tradas*, inquit, *me a desiderio meo peccatori* (Psal. cxxxix). A desiderio suo peccatori traditur, qui per impletionem desiderati peccati diabolo mancipatur. Hinc etiam per eundem prophetam Dominus dicit: *Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum; ibunt in adinventionibus suis* (Psal. lxxx). Ille, fratres mei, est signum magnæ iræ Dei, quando peccatoris desiderium non impedit, sed eum in desiderata peccata cadere permittit. Itaque, fratres, hæc mala desideria fugiamus, et munditiam mentis (quæ sola videbit Deum), omni vigilantia custodiamus, ut vas cordis et corporis nostri possideamus, et non ab eis possideamur, sed eorum pravos motus retundamus, ut in habitatore Deo honorari mereamur. Offensionem quoque proximi evitandam nobis monet Apostolus, cum subdit: *Ne quis supergrediatur, vel circumveniat in negotio fratrem suum*, id est nec per violentiam, nec per fraudem, nec aperte, nec occulte ei noceat. Ille præcipue negotiatores et mercatores confutat, et omnes qui faciunt lucrum sibi cum damno proximi, cum lex dicat naturalis: « Non facias alii quod tibi non vis fieri; » qui habent apud se pondus et pondus, mensuram et mensuram, ulnam et ulnam, eum dicat Salomon: *Pondus et pondus, statera et statera, utrumque est abominatio apud Deum* (Prov. xx). Qui jurant ut fallant, juxta quod idem Salomon dicit: *Malum malum est, dicit omnis emptor, cum autem recesserit, tunc gloriabitur* (Ibid.). Confutat etiam nihilominus illos qui in judicio opprimunt pauperem prece vel pretio, jura subvertentes, ut jungant domum ad domum, vineam ad vineam, agrum ad agrum. Quod, fratres mei, omnimodo cavete, quoniam, ut subjungit Apostolus, Deus vindex est talium (I Thess. iv). Puniet videlicet qui prædicta operantur, vel temporaliter

ad purgationem, vel æternaliter ad damnationem. Nos ergo, fratres, dum licet, peccata nostra lacrymis abstergamus, fide et obedientia Deo adhæreamus, vas nostrum per munditiam sanctificemus, et innocentiam proximis exhibeamus, quoniam, ut subjungit Apostolus: *Non vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem et honorem, ut simus sancti, sicut et ipse sanctus est*, misericordes sicut ipse misericors est, justi sicut ipse justus est, et in futuro gloriosi sicut et ipse gloriosus est, dii sicut ipse Deus est. Quam sanctificationem, et quem honorem det nobis qui inhonorari voluit propter nos Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA XXXVIII.

DOMINICA SECUNDA QUADRAGESIMÆ.

Egressus Jesus secessit in partes Tyri et Sydonis, et ecce mulier Chananæ, de finibus illis egressa, rogabat eum dicens (Matth. xv), et reliqua. In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, primo quæ ad litteram, secundo quæ ad allegoriam, tertio quæ ad tropologiam pertinent, videamus. Primo igitur juxta litteram, commendantur nobis magnæ virtutes istius mulieris. Cujus eo magis admiranda est devotio, quia eum esset gentilis et expers legis et prophetarum, tamen sanctarum, quæ in eis continentur, non fuit expers virtutum. Habuit quippe fidem, fervorem et humilitatem; fidem habuit, quando Christum ut Deum adoravit, et eum absentem filiam sola voluntate sanare posse credidit. Fervorem mentis habuit, quæ tam devote non minus mente quam voce clamavit, quod apostolos ad interpellandum pro se commoverit. Perseverantiam habuit, quando primo et secundo quasi spreta, tamen a precibus non destitit, donec petitum impetravit. Humilitatem habuit, quæ non solum canibus, sed etiam catulis sese comparavit, et se indignam indicans pane, micas cadentes postulavit. Et quia talis tantaque fuit, ideo a Domino in fide laudari, et in postulo meruit exaudiri. Mystice vero mulier ista collectam de gentibus significat Ecclesiam. Quæ de errore idololatriæ et sorde vitiorum egressa, rogat Dominum pro qualibet quæ congregationis persona a diabolo dementata. Qui enim laborat in gluvie vel luxuria, vel avaritia, vel ira, vel invidia, cæterisque vitiis, a diabolo vexatur. Et quanto pejus, quanto scienter et spontanea ei famulatur. Quod si sancta Ecclesia pro hujusmodi persona, Dominum cum firma fide, cum magna devotione, cum perseverantia et humilitate rogaverit, per intercessionem apostolorum aliorumque sanctorum exaudiet Dominus, et personam, pro qua rogaturus fuerat, a potestate diaboli liberabit. Propterea, fratres charissimi, quando videmus in Ecclesia personamabolicæ servituti mancipatam, non censemus a precibus, sed clamemus corde, clamemus voce, clamemus communiter, clamemus singulariter, clamemus perseveranter. Sed si teste Jacobo, *multum valet deprecatio justis assidua* (Jac. v), multo magis plus valebit multorum assidua deprecatio justorum. Nec

simus, fratres, de numero illorum, qui malis christianis, et falsis fratribus, non solum non compatiuntur, sed etiam execrantur. Et non solum eorum conversionem non rogant, sed etiam timent, et quasi peccatores nunquam fuerint, peccatores invenire veniam nolunt. Et quare hoc? Quoniam viscera charitatis non habent, non attendentes quoniam *Judicium sine misericordia fiet ei qui non fecit misericordiam* (Jac. ii). Nos ergo, fratres, viscera charitatis et misericordiae semper habeamus, praecipue peccatores ad emendationem precibus et admonitionibus revocare satagamus. Si enim, fratres mei, magis compatiendum est misero, magis compatiendum est iniquo quam egeno. Et si Deus non venit vocare justos, sed peccatores (Matth. ix), nos exemplo ejus peccatores ad conversionem vocemus, scientes *quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salvabit animam ejus a morte, et operit multitudinem peccatorum* (Jac. v), non solum alienorum, sed etiam propriorum. Tropologice etiam haec mulier docet nos quid unaquaeque persona pro filia sua, id est anima sua, a diabolo male vexata, Dominum rogatura facere debeat, quid petere, et quomodo, et per quos impetrare valeat. Rogatura enim haec mulier pro filia sua a daemonio vexata, exiit de sinibus suis, et ad Deum accessit. Exeamus primo de veteri et mala conversatione nostra per poenitentiam, et mente accedamus ad Dominum; deseramus mente vitia et peccata nostra, et fide, spe et amore sequamur Dominum. Hinc ipse dixit ad Abraham: *Egredere de terra et de cognatione tua, et de domo patris tui*, etc. (Gen. xii), id est, egredere de amore terrenorum, et de cognatione carnalium vitiorum, et de potestate diaboli, et bonis spiritualibus te ditabo. Et Psalmista, *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui* (Psal. xlv). Qui enim adhuc mente in peccato habitat, in vanum laborat. Unde dicitur: *Cum levaveritis ad me manus vestras, non exaudiam vos, manus enim vestrae sanguine plene sunt* (Isa. i). Petit autem mulier non aurum, non argentum, non honores, sed tantum filiae suae salutem. Petamus et nos, fratres, a Domino non transitoria, sed aeterna, non terrenam substantiam, sed tantum animae nostrae salutem. Sic enim Dominus in Evangelio jubet: *Nolite, inquit, solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus? sed primum quaerite regnum Dei et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis* (Matth. vi). Qui enim vana postulabat et vane, vanus est. Vane autem ideo dico, quoniam cum Ecclesia rogat pro fructibus terrae, et pro cæteris temporalibus bonis, quoniam non vana intentione, sed in Deo et ad Deum hoc postulat, non ideo vana est. Sed qui vana, et vana intentione postulat, ille utique vanus est. Qui autem mortem vel damnum vel ultionem inimici sui petit, malus est. De qualibus Jacobus ait: *Petit enim et non accipitis, eo quod male petitis* (Jac. iv). Ostendit quoque haec mulier quomo-

do petendum sit, quæ cum fide, cum desiderio, cum perseverantia, cum humilitate postulavit. Petamus et nos, fratres, cum firma fide, ut bonum æternum, quod poscimus, Deum potentem dare credamus, et nos consecuturos cum certa spe praestolemur. Qui enim in aliquo istorum dubitat, vel de se desperat, vel non bene credit, vel non bene sperat, et ideo non consequetur quod rogat. Unde Jacobus: *Si quis, inquit, indiget sapientia, postulet a Deo qui dat omnibus affluentem, et non improperat. Postulet autem in fide nihil hæsitans, nam qui hæsitat similis est fluctui maris, qui a vento circumfertur* (Jac. i). Non ergo aestimet ille se accepturum aliquid a Deo. Petamus et cum desiderio, fratres mei, clamantes plus corde quam voce, sicut Moyses et Susanna facientes clamabant. Non oremus solis labiis, sicut illi quos accusat Dominus, dicens: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (Matth. xv). Non oremus tepide, quoniam tepidos vanæ cogitationes infestant, et juxta Salomonem, *muscae morientes perhunc suavitatem unguenti* (Eccl. x). Et si nos infestaverint vanarum phantasmata cogitationum, nos magno fervore eas a nobis repellamus, sicut scriptum est: *Quoniam descenderunt volucres caeli super sacrificia, et abigebat eas Abraham* (Gen. xv). Non oremus multiloquio sicut hypocritæ, sed sicut Dominus ait: *Cum oraveris intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora patrem tuum* (Matth. vi). Ad litteram, fratres, secretum sacramque locum eligere debemus ad orandum. Sed et mystice intra secretum cordis nostri nos debemus concludere, tam intentione quam cogitatione, ne ad exteriora pervagemur, et ostium sensualitatis nostrae obserere debemus, ne vanæ cogitationes et diabolicæ tentationes, quæ maxime orantes infestare solent, ab orationis contemplatione nos valeant perturbare, Petamus et cum perseverantia. Nam et si Deus postulata differt, non tamen aufert. Deus enim non spernit preces pauperum, sed ideo differt ut plus rogemus, et plus rogentes, plus mereamur. Unde ipse in Evangelio jubet nos perseveranter postulare. *Petite, inquit, et accipietis; quaerite, et invenietis. Quaerite, operando, pulsate perseverando. Omnis enim qui petit perseveranter, accipit, et qui quaerit, invenit, et pulsanti aperiatur* (Luc. xi). Petamus et cum humilitate, fratres charissimi, reputantes nos immundos canes, et ad vomitum sordiumstrarum saepe reversos: pane filiorum, apostolorum scilicet et martyrum et aliorum sanctorum gratia indignos. Sed flagitemus aliquantulas largitatis suae minucias nobis immeritis impertiri. Per quorum vero intercessionem a Domino mereamur audiri, demonstratur nobis in muliere ista, quæ per intercessionem apostolorum a Domino postulatum impetravit, dicentium: *Dimitte illam, quia clamat post nos*. Clamemus et nos, fratres mei, post Dominum, et post apostolos cæterosque sanctos: clamemus suspiriis, clamemus et lacrymis, quatenus devotione cordis eorum viscera commoveamus, ut

pro nobis sancti apud Deum intercedant. Quod utique, fratres, fiet, si Deum in sanctis suis honoraverimus, si eorum altaria donis et luminaribus illustraverimus, si solemnitates eorum devote celebraverimus, si eorum memorias in litanis et orationibus frequentaverimus, ut tandem nostra devotione promoti, clamant et ipsi pro nobis : Domine, dimitte illos, quia clamant post nos. Dimitte illos exaudiendo, quia precibus pulsant nos. At illorum procul dubio interventione propitiabitur Dominus, animam nostram liberans a dæmonio : et hic, ut tentationes ejus superemus, et in futuro ne amplius ab eo tentari valeamus, ipso præstante qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXIX.

DOMINICA TERTIA QUADRAGESIMÆ.

Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi, et ambulate in dilectione sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis, oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis, etc. (Ephes. v.) Bipertita est lectio ista, fratres charissimi : Primo enim nobis præcipit Apostolus ut Dominum imitemur. Secundo ostendit in quibus cum imitari debemus. Præcipiens igitur primo nos imitari Dominum, ait : *Estote imitatores Dei.* Sed quia quidam perverse voluerunt imitari Deum, attribuendo sibi divinitatem, auctoritatem, et ea quæ solius Dei sunt, ut Jupiter, Simon, et Cosdroe, et adhuc quidam faciunt, qui putant se aliquid boni vel posse vel habere ex se, ideo adjungit Apostolus, *sicut filii charissimi.* Filius quippe charissimus imitatur bonum patrem, non ut usurpet ejus dominium et auctoritatem, sed ut respondeat ei in moribus, ut scilicet diligat patrem suum, sicut diligitur ab eo, ut sit prudens, honestus, justus et moribus ornatus, sicut pater. Quis, fratres charissimi, quis potuit melius imitari Deum Patrem in æqualitate, et potentia et auctoritate, quam ejus unicus et consubstantialis Filius, Dominus noster Jesus Christus? Tamen ille, ut ait Apostolus, *non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo (Philip. ii).* Non enim dixit se esse a se, sed a Patre. Non dixit se venisse a se, sed a Patre. Non dixit se querere gloriam suam, sed gloriam Patris. Non dixit suam doctrinam esse suam, sed Patris, *quia Pater, inquit, major me est (Joan. xiv).* Ergo tu, superbe pulvis, quomodo audes vel potentiam, vel dominium, vel auctoritatem tibi arrogare? Quomodo potes sentire aliquid boni ex te habere? Quomodo præsumis non Dei, sed tuam gloriam vel voluntatem querere? Hanc igitur, charissimi, perversam imitationem et idololatriam fugiamus, et Deum bona imitatione imitemur. Imitemur eum virtutibus et moribus. Virtutibus quippe, non auctoritate sibi similem creavit hominem, sed homo peccando se male a Deo dissimilavit, et se male ei similavit. Sed et nos, fratres, perversam evitemus imitationem, et ad bonam redeamus imitationem.

A Sequitur pars secunda, in qua ostendit Apostolus in quibus Deum imitari debeamus, cum subbit : *Et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, etc.* Porro in tribus præcepit Deum imitari, videlicet ut faciamus pro eo quod ipse fecit pro nobis, ut ea quæ ipse odio habet, odio habeamus, ut ea quæ ipse diligit, diligamus. Primo igitur nos hortatur Apostolus, ut faciamus pro Christo quæ ipse fecit pro nobis, cum dixit : *Et ambulate in dilectione sicut et Christus dilexit nos.* In dilectione ambulat, qui diligit, et opera dilectionis facit. Hortatur ergo nos ut quemadmodum Christus dilexit nos, et hoc opere probans tradidit semetipsum pro nobis, ita et nos eum diligamus, et tradamus nosmetipsos pro eo. *Tradidit, inquit, seipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo.* Oblationem, quando obtulit se ad obciendum Patri pro nobis. Hostiam, quando se ad patiendum, et hoc in odorem suavitatis, quoniam in hoc sacrificio plusquam in cæteris delectatus est Pater. Unde et de eodem dixit : *In quo mihi bene complacui (Matth. xvi).* Nos quoque fratres, offeramus nosmetipsos Patri pro ipso, ad obediendum et compatiendum pro ipso. Et si deest persecutor qui nos pro ipso mactet, nos tamen mactemus in nobis carnales concupiscentias, et crucifigamus membra nostra cum vitiis et concupiscentiis (*Gal. v.*), ut scilicet manus crucifigantur, ne extendantur ultra ad agendum male. Pedes crucifigantur, ne de cætero male ambulent. Crucifigamus corpus nostrum, ne de cætero male delectetur, et similiter cætera membra. Secundo monet nos Apostolus, ut ea quæ Deus odio habet, odio etiam habeamus, cum subit : *Fornicatio autem et omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos.* Fornicatio, fratres, dicitur omnis complexus maris et feminæ præter legitimum matrimonium, comprehendens simplicem fornicationem, adulterium et mœchiam. Immunditiam vero vocat Apostolus omnem incestum Sodomiticum, et bestialem coitum. Avaritiam vero vocat omnem inordinatam concupiscentiam acquirendi vel retinendi ultra modum : quæ, ut postea subjungit, *est idolorum servitus, quia quod quis plus diligit et plus colit, Deus ejus est.* Ergo quis plus diligit nummum quam Deum, nummum sibi constituit deum. Qui plus colit ventrem quam Deum, ventrem sibi constituit deum, Qui plus colit meretricem quam Deum, meretricem sibi constituit dominam. Hæc autem, fratres mei, ita evitare debetis, ut nec nominentur in vobis, neeum in vobis sint, *sicut decet sanctos.* Sic sancte, sic caste, sic juste vivere debetis, ut nullus audeat aliquam infamiam fingere de vobis. Et non solum hæc majora crimina vitentur a nobis, sed etiam hæc minora : *Turpitude, stultiloquium, et scurrilitas, quæ ad rem non pertinent.* Turpitudinem etiam loquendi, fratres, caveamus, quia non possumus turpiloquium amare, et ipsam turpitudinem horrere. Paulatim enim per turpiloquia pudor excutitur, et e contrario transit sermo in effectum, si honesta loquamur.

Stultiloquium vero dicitur quidquid nec opportuno tempore, nec opportuno loco, nec justa causa dicitur. Scurrilitas dicitur quidquid cum quadam urbanitate profertur, causa movendi risum. Porro hæc similia, fratres, cavere debemus, quoniam si (teste Domino) de omni verbo otioso reddituri sumus rationem (*Matth. xxi.*) quid ergo erit de scurrilitate? quid de detractatione? quid de adulatione? quid de mendacio? quid de perjurio? *Perdes*, inquit, *Propheta*, *omnes qui loquuntur mendacium* (*Psal. v.*) Et, *os quod mentitur, occidit animam* (*Sap. i.*) Quæ ergo locutio debet esse in nobis? Gratiarum, inquit, actio, benedictio, oratio, et cætera bona verba. Suntne supradicta cavenda? Utique. Quia ut de cæteris minoribus taceam, *Hoc scitote quia omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis*, dicens vel hæc esse venialia, vel impios non esse judicandos. *Propter hoc enim venit ira, excæcationis scilicet et reprobationis, in filios diffidentie*, id est perfidie. Sed vos, fratres, nolite fieri per imitationem, vel per consensum participes eorum. *Eratis enim aliquando tenebræ*, id est tenebrosi vitiis, scilicet sicut prædixi, *nunc autem lux in Domino*, id est nunc estis illuminati in Domino. Tertio monet Apostolus ut ea quæ Deus diligit, diligamus et faciamus, cum subdit: *Ut filii lucis ambulate*. Quia filii Dei estis, qui est lux, opera lucis facite. Mala opera dicuntur opera tenebrarum, tum quia ad æternas tenebras ducunt, tum quia mentem excæcant, tum quia faciens ea vult latere, juxta illud, *qui male agit, odit lucem* (*Joan. iii.*) Econtrario vero bona opera dicuntur opera lucis, tum quia ad æternam lucem ducunt, tum quoniam hominem intus illuminant, tum quia diligunt lucem. Porro in quibus opera lucis consistant, ostendit cum subdit, *fructus autem lucis est in omni bonitate, justitia et veritate*. Bonitas est in mente, justitia in opere, veritas in ore. In his ergo tribus, tota perfectio sanctitatis comprehenditur. Hoc est quod Psalmista dicit, *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam. Qui loquitur veritatem in corde suo*, etc. Itaque, fratres mei, cum omni desiderio studeamus imitari verum Deum et Patrem nostrum Jesum Christum diligamus eum, sicut ipse dilexit nos, odio habeamus turpitudines et vitia, quæ ipse odit. Amemus bonitatem, justitiam, et veritatem, quas ipse amat. Satagamus ejus vias et exempla sequi, ut eo duce et adjutore ad ipsum pervenire mereamur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in æternum. Amen.

HOMILIA XL.

DOMINICA TERTIA IN QUADRAGESIMA.

Erat Jesus ejiciens dæmonium, et illud erat mutum, etc. (*Luc. xi.*) Hæc lectio, fratres charissimi, tanto nobis avidius est audienda, quanto magis necessariam animabus nostris continet medicinam.

A Nos ergo, fratres, primo quæ ad historiam, secundo quæ ad mortalitatem, tertio quæ ad allegoriam pertinent inquiramus. Consideranda sunt igitur juxta historiam quatuor: Primo namque Dominus dæmoniacum curat; secundo detractores confutat; tertio quid contemptoribus contingat, ostendit, quarto mulierem se laudantem corrigit. Primo igitur Dominus compatiens dæmoniaci, expellit ab eo dæmonium, quod ab effectu dicebatur mutum, quia hominem mutum efficiebat. Porro iste dæmoniacus, non solum mutus, sed etiam (teste evangelista alio [*Marc. vii.*]) surdus erat. Tria ergo miracula in uno homine a Domino facta sunt. Surdus audit, mutus loquitur, possessus a dæmone liberatur, et divinam in Christo potentiam admirantur turbæ. Secundo detractores confutat et erudit. Detrahebant quippe ei, et illi qui dicebant: *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia*, quoniam quæ Dei erant, diabolo ascribebant, et illi qui tentantes signum de cælo quærebant, quoniam hæc quæ Dominus operabatur parva vel nulla esse putantes, eum impotentem dare signum de cælo dicebant. In quo, fratres mei, pensandum est, quanta sit malitia detractorum, qui, cum semper sint suspiciosi, et ad omnia mala creduli, tamen ad bona aliorum semper sunt increduli, semper ea negantes. Vel si negare non possunt, parva vel nulla esse dicentes, vel finem vel modum facti pervertentes. Sed qui, quod solius Spiritus sancti est, diabolo ascribit, teste alio evangelista, in Spiritum sanctum peccat, vel vix, vel nunquam inde veniam consecuturus est (*Matth. xii.*) Propterea, fratres, omni sollicitudine vitium invidiæ et detractationis studeamus evitare. Porro cum Dominus, cordium inspector, malas detractantium cogitationes inspexisset, eos tamen secundum misericordiam suam confutare et erudire non dedignatus est. Confutat autem eos cum probat illud quod dicebant falsum esse, et eos illud per invidiam dixisse. Porro illud quod dicebant probat esse falsum cum dicit: *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet. Et si Satan in se divisus est, quomodo stabit regnum ejus, quia dicitis me in Beelzebub principe dæmoniorum ejicere dæmonia?* Vocat autem hic Dominus regnum Satanæ malitiam, quia omnes maligni spiritus ita obdurati et conjurati sunt, ut nihil nisi malum facere velint, vel possint. Quod si Satan Satanam ejicit, aliquid boni facit, cum Satanam de obsesso ejicere utique bonum sit. Quod si unus Satan malum, et alter bonum facit, concordia et conjuratio, quam habebant in malo, non stabit, quod utique falsum est. Probat autem illud quod dixerant illos per invidiam dixisse, cum subdit: *Et si ego in Beelzebub principe dæmoniorum ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejicient?* Ac si diceret: Si ejectionem dæmoniorum a filiis vestris exorcistis factam Deo et non diabolo ascribitis, cur eandem rem a me factam diabolo, et non Deo ascribitis? Quia de me non simpliciter, sed per invidiam lo-

quimini: ideo, inquit, ipsi iudices vestri erunt. Quia scilicet illi sciunt tam me quam se non in Beelzebub, sed in Spiritu sancto ejicere dæmonia, ideo ipsi vestri mendacii iudices erunt. Postquam vero Dominus invidorum calumniam confutavit, mox ut benignus Dominus eos erudit, cum subdit: *Quod si ego in Spiritu Dei ejicio dæmonia, quod utique verum est, profecto pervenit in vos regnum Dei, illud videlicet regnum de quo per Isaiam dicitur: Multiplicabitur ejus imperium, et regni ejus non erit finis. Isa. ix.* Ac si diceret Dominus: Quia si jam dæmones ejicere ab hominibus incæpi, jam in ipsis incipio regnare hominibus, diabolo usurpatum regnum auferens, et mihi restituens. De quo vos participes esse possetis, si crederetis. Quomodo autem diabolo regnum diu possessum auferat, exponit cum subdit: *Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Sed si fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferit, id est omnes versutias ejus evacuat, in quibus confidebat. Et spolia ejus distribuit, id est captivos liberans, alios faciet apostolos, alios evangelistas, alios pastores et doctores Ephes. iv. etc. Qui non est, inquit, mecum, contra me est, id est, qui non consentit mecum fide et amore, non est de regno meo, sed de regno adversarii. Et qui non colligit mecum, dispergit. Id est qui non amat mecum concordiam, amat cum diabolo dissensionem et dispersionem.*

Tertio demonstrat Dominus quid negligentibus contingat, cum subdit: *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida et inaquosa, querens requiem, et non invenit. In cordibus aridis et inaquosis non potest, fratres mei, requiescere diabolus, quia tantum corâ mollia, voluptuosa et fluxa diligit. Proinde rigorem justitiæ et asperitatem religionis, et virtutum arduitate sequamur, ut diabolus in nobis requiem invenire non possit. Revertar, inquit, in domum meam unde exivi. Et veniens invenit domum vacantem, scilicet a bono, scopis mundatam et ornatam. Metaphorice loquitur, quia invenit sibi domum mundam et paratam, et assumit alios septem spiritus secum nequiores, et ingressi habitant ibi, et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit, inquit, et generationi huic pessimæ. Diabolus quippe propter legem a Domino datam expulsus, primo a Judæis transit ad gentes, sed postea illis Christo credentibus, cum jam locum requiei non inveniret in eis, rediit ad Judæos, et invenit in eis domum vacantem ab omni bono, scopis mundatam, id est legalibus purgationibus quasi mundatam, et simulatis virtutibus quasi ornatam. Et assumit septem alios spiritus nequiores, et ingressi habitant ibi, et fiunt novissima populi illius pejora prioribus. Pejores enim sunt Judæi in synagogis suis blasphemantes, quam ante legem Deum ignorantes. Quarto Dominus se laudantem corrigit mulierem, non quin verum et vera intentione dixerit: *Beatus, quippe imo beatissimus est venter, qui Dominum portavit, et ubera quæ cum lactaverunt, sed causam**

A corrigit per adverbium correctivum imo. Non enim inde mater ejus beata est, quia cum corporaliter portavit et lactavit, sed sicut Elisabeth ait: *Beata quæ credidit, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt ei a Domino.* Et sicut Dominus subjungit, beata es Maria, etceteri omnes beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiant illud. Moraliter autem, fratres mei, in quatuor instruit nos Dominus. Primo quippe compatiens et curans dæmonia, cum docet nos exemplo sui itidem agere. Debemus quippe, fratres mei, hominibus malignis diabolica fraude irretitis, et charitate multum compati, et eos, in quantum possimus, exhortationibus, minis, et promissis et orationibus a diabolica servitute liberare, et Domino lucrificare, ut auris cordis, prius surda, ad intelligendum Dei verbum, et os prius mutum ad benedicendum Deum aperiantur. Quæ major enim probitas potest esse in Christiano quam Christi triumphum imitari? Christus virtute propria alligavit fortem armatum, infernum fregit, vasa captivitatis eduxit et reduxit. Nos quoque, fratres mei, eo auxiliante, quantum valemus, infernum frangamus, catenas diaboli confringamus, fratres nostros captivos ab ipsius faucibus eripientes, ad Christum cum victoria revertamur, tot coronas recepturi, quot per nos sunt a diabolo liberati. Deinde ostendens Dominus Satanam ad sibi oblatas personas semper velle redire, inculit illis timorem, et magnam vigilandi necessitatem. Illos enim quos diabolus tentando vicit, et victor diu tenuit, multum dolet amittere. Inde est quod totis fraudibus et tentationibus ad illos armatur impugnandos. Vos vero, fratres, qui fraudibus diaboli diu captivi fuistis, sed nunc per misericordiam Dei a faucibus diaboli erepti estis, vigilate, et contra ejus tentationes viriliter vos armate, juxta quod Sapiens monet: *Fili, accedens ad servitutem Dei, prepara animam tuam ad tentationem (Eccl. ii.)* Si enim quod absit! aliquem reoccupare valuerit, cum majori tyrannide in eum sæviet quam prius, ut sint novissima miseri hominis illius pejora prioribus. Respondens quoque Dominus detractoribus suis, qui illum in Beelzebub ejicere dæmonia mentiebantur, instruit nos exemplo sui, quomodo nos habere erga detractores nostros et quid eis respondere debeamus. Dominus quippe patienter eorum detractiones sustinens, multa vitia quæ in se habebant, eis impropere noluit, sed tantum illud quod de se dixerant, falsum esse ostendit. Et quod mirabilius est, verbum salutis eis prædicavit. Nos quoque, fratres mei, invidorum nostrorum detractionibus non commoveamus, nec eis malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, reddamus (I Petr. iii), sed cum omni patientia, objectam nobis contumeliam falsam esse ostendentes, etiam illos instruere et lucrari Deo satagamus. Respondens etiam Dominus mulieri se laudanti, quomodo erga laudatores et adlatores nostros nos habere, et quid eis respondere debeamus, demonstravit. Non enim laudantem se mulierem laudavit, ut quidam solent, nec ad laudes

mulieris interius lætatus est, ut quidam solent, nec ei tacendo concessit, ut quidam solent, sed ejus verba, quasi vera non essent, correxit. Quidam enim ita gloriosi sunt, ut laudantem se statim laudent, reddentes adulationem pro adulatione. Alii vero, quamvis dicant se laude indignos, tamen ad laudem interius lætantur. Alii autem etsi penitus nihil respondeant, tamen laudationi tacendo consentiunt. Nos ergo, fratres, exemplo Christi, laudes humanas fugiamus, laudatoribus nostris vicem reddere, vel ulterius ad laudes lætari, vel eis tacendo consentire caveamus, sed laudantis verba, si vera non sint, omnino negemus. Si vero vera sint, quasi corrigamus dicentes. Non laudaveris hominem in vita sua, et hujusmodi, sed ad Deum laudandum, ex quo omne bonum est, cum incitemus. Evitemus, fratres, summopere blandum adulatorum venenum, quod quanto est dulcius, tanto pejus. Detractor quippe, dum vitia nostra subtilius inquit, nobis quodammodo proficit, dum vitia nostra nobis ad memoriam reducit. Sed adulator sub specie dilectionis, nos fallit, ut plus ei credamus de nobis quam nobis. Unde Isaias : *Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt* (Isa. III). Mystice vero facit Dominus in multis quotidie, quod tunc ad litteram in uno dæmoniaco legitur fecisse.

Videamus igitur in quibus fiat, et per quem, et quæ munditia, quæ medicina, et quanta vigilantia et fortitudine eis opus sit. Multi quippe sunt hodie, qui propter turpitudinem criminum a dæmone possidentur. Hic a spiritu luxuriæ, ille a spiritu avaritiæ, alter a spiritu superbiæ. Imo quot vitiis quisque irretitur, quasi a tot dæmoniis possidetur. Qui cum scienter dæmonibus serviant, peiores sunt quam demones, qui quod faciunt, faciunt nescientes. Regnat itaque *fortis armatus*, id est diabolus arma nequitiae suæ super eos exercens, *in pace*, id est, sine contradictione eos possidens, exsurdans eos, ne audiant verbum Dei, et mutos faciens, ne Deum benedicant. Cum ita ergo teneantur a diabolo captivi, sua virtute se a jugo ejus nequeunt excutere. Quod bene contra illos est, qui quod in juventute sua nolunt, in senectute promittunt se pœnituros. Miseri, non attendentes, quod neque vita, neque pœnitentia hominis in manu ejus, sed in manu Dei sunt, qui quandoque superbis peccatoribus justo judicio subtrahit tempus pœnitentiæ. Nullus ergo putet se per se jugum diaboli a se excutere, sed de sola Dei misericordia præsumat, qui superveniens vincit diabolum, et excludit omnia arma ejus, id est, omnes versutias evacuat, vasa ejus distribuens, id est, animas et corpora, sensus et membra eorum liberans ad bene cogitandum, loquendum, operandum. Et qua medicina hoc facit? pœnitentia. Et quid est pœnitere? præterita mala plangere, et plangenda non committere. « Nam, ut ait Gregorius, qui ita peccata deplorat ut alia committat, pœnitentiam agere aut ignorat aut dissimulat. Non enim prosunt lamenta, si replicantur peccata. » Et Isidorus : « Irri-

sor est, inquit, et non pœnilens, qui agit quod pœnitet, nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus. » Sunt igitur in pœnitentia duo, plangere facta, et non facere plangenda, id est actio pœnitentiæ et perseverantiæ : alterum sine altero non prodest. Nil enim prodest flere, si peccetur. Et parum prodest non peccare, si non flectur. Actio autem pœnitentiæ, fit corde, ore et opere. Corde per contritionem, ore per confessionem, opere per satisfactionem. Contritio putredinem maturat intus, confessio aperit vulnus, satisfactio extrahit virus. Contritio est dolor cordis, ex recordatione peccati, et timore judicii proveniens. De hac dicitur : *Cor contritum et humilitatum, Deus, ne despicias* (Psal. L). Tria formant contritionem, pudor, timor et dolor : pudor, dum cogitat se turpiter egisse ; timor, dum cogitat pœnam sibi paratam esse ; dolor, dum cernit se reum, et dignum esse supplicii. Confessio ergo est lacrymabilis peccatorum enarratio. De hac dicitur : *Dic, tu, iniquitates, ut justificeris* (Isa. XLIII) : Et illud : *Dei : Confitebor injustitiam meam Domino, et tu remisisti iniquitatem peccati mei* (Psal. XXXI). Hæc autem debet fieri cum lacrymis, quia nisi gemat, nisi flectat, nisi suspiret peccator, cum se peccasse fletur, peccatum suum prædicat, non confitetur. Confessio autem debet esse vera et aperta, integra, non diminuta, non divisa. Vera, ut ea quæ fecit dicat, ea quæ non fecit taceat. Qui enim ob humilitatem dicit se peccatum fecisse quod non fecit, et si ante reus non erat, tunc esse incipit. Aperta, ut sicut turpiter egit, turpiter referat, nec ornatu verborum suam turpitudinem tegat, quod est peccatum suum minorare. Integra, ut omnes circumstantias peccatorum exponat, scilicet locum, tempus, personam, modum peccandi, numerum, tentationum et contemptum. Idem enim genus peccati est gravius in loco vel tempore sacro quam in alio, in persona sapienti quam idiota, conjugata quam vacante, ordinata quam laica. Item gravius est, si pluries egit quam si semel, si minorem tentationem sustinuit, quam si magnam, si plus contempsit quam si minus. Non diminuta, ut scilicet unum peccatum confitens, aliud taceas. Iniquitas enim est a Deo, qui summa justitia est, veniam sperare dimidiatam. Quid enim prodest tibi de pluribus mortiferis vulneribus unum solum curasse? Non divisa, ut scilicet non dividas peccata tua, hæc uni sacerdoti, illa alii revelanda. Hoc enim est ad hypoerisim tendere, et peccata non curare, sed augere. Satisfactio vero est injuncti operis condigna exsecutio. De hac dicit Joannes Baptista : *Facite dignos fructus pœnitentiæ* (Matth. III), ut scilicet secundum quantitatem culpæ, et quantitas pœnæ. Hæc tria debet habere, ut scilicet faciat quod sibi injunctum est, et quantum, et qualiter. Hæc fratres, est medicina, qua fortem armatum Christus fortior de cordibus nostris expellit, et de vasis diaboli vasa Spiritus sancti facit. Sed tunc opus est vigilantia et fortitudine. Cum enim diabolus videt se ejectum,

plus sævit. plus nobis insidiatur, et ut acrior ad locum suum redeat, machinatur. Primum igitur est cum peccata nostra flere, jejunare. et bene agere cœperimus; nos per ora malorum deridet, hypocritas nos vocat. Quibus. fratres mei, sunt isti similes, nisi Phariseis qui dicebant de Domino : *In principe dæmoniorum eiecit dæmonia*? Illi ascribebant quod erat Spiritus sancti diabolo. Isti quoque, dum eos, quos Spiritus sanctus per pœnitentiam purgat, derident et vocant hypocritas, et vanæ laudis amatores. quid aliud quam quod Spiritus sancti est, spiritui hypocrisis et vanæ gloriæ attribunt. Dum igitur, tam hi quam illi, quod Spiritus sancti est spiritui maligno attribunt, procul dubio peccant in Spiritum sanctum. Et si, fratres, ea quæ plus se habent ad malum, debemus in bonum interpretari, quid erit de eis qui etiam ea quæ se habent ad bonum, in malum interpretantur? Cavete, fratres, igitur cavete hoc peccatum, quoniam pergrande est; sed cum videritis peccatorem ad Deum convertentem, orate pro eo, ut Deus det ei perseverantiam bonam. Vos quoque pœnitentes, nolite propter derisores erubescere, et vestrum propositum relinquere, quia ut ait Salomon : *Est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens honorem et gloriam (Eccli. iv.)*. Malum igitur, non bonum, erubescite. Cum autem hoc modo non potest diabolus vincere pœnitentem, tentat eum per adulatores, dicens : *Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti*. Quasi diceret : Vir sanctus es et victor diaboli, et amicus Dei : ut ita eum ad elationem et inanem gloriam invitet. Sed nos, fratres, ut detractores, ita et adulatores fortiter contemnamus, et plus nobis quam aliis de nobis credamus, et semper de peccatis nostris timeamus : *Nam delicta quis intelligit? (Psal. xvm.)* Sed et si quadam peccata nostra non intelligimus, quomodo scimus ea nobis esse dimissa? Propterea dicit Sapiens : *De propitiato peccato noli esse sine metu (Eccli. vi.)*. Ubi enim, fratres, metus non est, est stulta securitas. Ubi est stulta securitas, est contemptus. Ubi est contemptus, est periculum et ruina. Si enim invenerit vos diabolus negligentes et a bono vacantes, reintro in vobis diabolus cum aliis septem spiritibus nequioribus. Quoniam redeunt peccata septuplicata, et estis septuplo peiores quam primo. Tripliciter autem dicuntur peccata redire, vel quando ad vomitum redimus, vel quando spernentes injunctam pœnitentiam torpescimus : vel quando in recordatione præteriti peccati delectamur. Habeamus igitur, fratres, semper peccata nostra ante oculos nostros, et de eis semper timentes, gementes, et plorantes et operibus misericordiæ ea redimentes, quod præstet nobis Deus qui in Trinitate perfecta vivit et regnat. Amen.

HOMILIA XLI.

DOMINICA QUARTA QUADRAGESIMÆ.

Scriptum est : Quoniam Abraham duos filios habuit unum, videlicet Ismael, de ancilla Agar, et unum, scilicet Isaac, de libera, scilicet Sara. Sed qui

A *de ancilla secundum carnem natus est, id est secundum consuetudinem carnis, secundum quem juvenula ex senē concipere potest, et parere Qui autem de libera, per repromissionem Dei natus est (Gal. iv.)*, non secundum carnis consuetudinem, quia anus et sterilis et de vetulo concipere et parere non solet. Cum autem crevissent ambo et luderent, Ismael prior natu, Isaac quasi persequabatur. Quod intelligens Sara, ait Abraræ : *Ejice ancillam et filium ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberae*. Ejecit ergo Abraham ancillam cum filio, dans super scapulam suam ollam aquæ; filium vero liberæ hæredem constituit (*Gen. xxi.*). Hujus historiæ, fratres charissimi, Apostolus exponit nobis mysterium, et in hoc innuit nobis cæteras Veteris Testamenti historias mystice intelligendas. Nos vero, fratres, intelligentiæ simplicium subservientes, quod Apostolus brevius et obscurius, nos latius et planius, Deo largiente, vobis exponemus. Abraham igitur, fratres, Deus intelligitur, qui est Pater multarum gentium, imo omnium. Sic duos filios habuit, quoniam duos populos creavit de eadem massa. Unum quidem per occultam justitiam creavit in contumeliam, alterum per solam misericordiam suam in honorem. Unum in reprobationem, alterum in electionem. Sunt autem hic nobis, fratres consideranda quatuor. Primo quæ sit ancilla, et quæ libera, de quibus isti duo populi nati sunt. Secundo quomodo ancilla fecunda fuisse, et prius peperisse; libera vero prius sterilis, postremo peperisse dicatur. Tertio quomodo filius ancillæ, filium liberæ persequitur. Quarto quomodo ancilla cum filio et cum olla aquæ ejiciatur, et filius liberæ hæres constituitur. Est igitur, fratres mei, ancilla de qua populus reprobationis natus est, caro : quæ ideo ancilla dicitur, quia peccato, diabolo mancipatur, et æternæ miseræ. *Qui enim facit peccatum, servus est peccati (Joan. viii.)*. De hac ancilla, id est carne, populus reprobationis nascitur, secundum carnem, id est secundum carnalem concupiscentiam. Et qualis est natus, talis permanet; solum carnem sapiens, secundum carnem vivens, in carne seminans, unde et metet corruptionem. *Manifesta autem, inquit Apostolus, sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus (Gal. v.)*, etc. Libera vero, de qua populus electionis natus est, est gratia cœlestis. Quæ ideo dicitur libera, quia liberat hominem a servitute peccati, diaboli et damnationis æternæ. *Si Filius, inquit, vos liberaverit, vere liberi eritis (Joan. viii.)*. De hac autem libera, id est gratia, nascitur homo, non secundum carnem, sed secundum repromissionem, id est Dei electionem. Quæ utique nativitas fit in baptismo, in quo qui natus erat ex carne filius iræ, renascitur ex gratia per Spiritum Filius misericordiæ. *Dedit enim eis Dominus, juxta Evangelium, potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus, qui, non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt (Joan. i.)*, id est,

renati. Ille ergo populus natus est ex carne secundum carnem; iste natus est ex gratia, secundum electionem. Ille est filius ancillæ, id est carnalis servitutis; iste est filius liberæ, id est spiritualis libertatis. Ille est filius diaboli; iste, Filius Dei. Ille filius Veteris Testamenti, ubi pro timore et pro temporalibus servit; iste est filius Novi Testamenti, ubi pro amore et pro æternis servit, sed Deo servire est regnare. Nos ergo, fratres mei, filii liberæ, filii electionis, et filii Dei sumus, si tamen in gratia baptismi perseveramus, si diabolum et ejus opera, quibus abrenuntiavimus, omnino detestamur, si Deum et ejus præcepta tota dilectione diligimus et sequimur. Quod si pactum baptismi fregimus, et ad diaboli servitutem reversi sumus, quid erit de nobis miseris, nisi quantocius per pœnitentiam et lacrymas reconciliari, dum licet, quæramus.

Secundo, fratres, considerandum est quomodo ancilla prius fecunda fuisse et peperisse, libera vero prius sterilis, postremo dicatur peperisse. Porro carnalis generatio prius in mundo multipliciter abundavit, quando ignari Dei et vitæ spiritualis, tantum propagationi et successioni carnis intendebant. Spiritualis vero regeneratio diu ignota, sterilis permansit. Et hæc tantum tempore gratiæ abundanter fructificavit. *Non enim*, ut ait Apostolus, *est primum quod est spirituale, sed prius quod est animale, et postea quod est spirituale* (I Cor. xv). Unde Isaias : *Lactare, sterilis quæ non paris, id est quæ primo vel nullos, vel paucos, paribas, erumpe et clama quæ non parturis, quia multi filii liberæ*, magis subaudi electi a Deo, *quam filii ejus*, id est carnalis generationis, *quæ habet virum* (36) (Isa. liv), id est corruptorem diabolum. Nos ergo, fratres mei, potius spiritualementem quam carnalem successionem quæramus. Melius est enim relinquere unum solum bonum filium quam multos malos. Et melius est mori sine filiis quam relinquere malum filium. Qui ergo filios habent, in correctione et in instructione eorum vigilant, quoniam sicut gaudium est parentum filius sapiens, ita confusio et maledictio est parentum filius stultus (Prov. x, xv). Qui vero filiis carent, non doleant, sed Christum heredem constituent, pauperes et pupillos in filios adoptent, exemplo et verbo filios spirituales gignant, ut jure de eis dici possit : *Lactare, sterilis quæ non paris, erumpe et clama quæ non parturis, quoniam filii liberæ multi quam ejus quæ habet virum* (Gal. iv). Adeo enim, fratres, exerevit hodie malitia filiorum carnalium, quorum alter est scortator, alter alcator, alter fur, alter raptor, alter quærit et desiderat mortem parentum; quod hodie vere dici possit : *Beati steriles quæ non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt* (Luc. xxiii). Tertio vero, fratres, considerandum est, quomodo, ut ait Apostolus, filii ancillæ persequuntur filios liberæ. Persequuntur quippe filii carnis filios spiritus; filii mundi, filios cæli. Quomodo?

A Tripliciter, malo exemplo, subdola suggestione, aperta persecutione. Malo exemplo, dum florent et prosperantur in via sua mala, quoniam eorum filii sunt sicut novellæ plantationis in juventute sua. *Filiæ eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oves eorum fetosæ, abundantes in egressibus suis, boves eorum crassæ. Non est ruina maceræ, neque transitus, neque clamor, in plateis eorum* (Psal. cxliii). Sed contra hæc nos armat David, dicens : *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem : quoniam tanquam fenum velociter arcescent* (Psal. xxxvi). Subdola suggestione, cum dicitur : Semper fuit mundus, ita semper orientur homines, et morientur. Quis est reversus ab inferis, qui nuntiet aliam vitam esse? Stultum est igitur præsentia gaudia perdere, propter quædam forte nunquam futura. Ita, fratres, vult decipere filius ancillæ filium liberæ. Ita insidiatur, ut rapiat pauperem, rapit autem pauperem dum attrahit eum (Psal. x) subdola suggestione. Contra hæc nos armat Apostolus : *Corrumpunt enim*, ait, *bonos mores colloquia prava* (I Cor. xv). Ideo nolite omni spiritui credere (I Joan. iv). Fides enim nostra testimoniis patriarcharum et prophetarum fundatur, nativitate, passione, resurrectione et ascensione Christi completur; apostolorum testimoniis fuleitur, sanguine martyrum roboratur, qui miraculis probant se melius vivere post mortem. Aperta persecutione persequuntur, dum filios liberæ spoliant, suis lacesunt conviciis, affligunt injuriis, exsiliis, tormentis, morte, juxta illud : *Sancti ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres. Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt*. (Hebr. xi). Contra hoc nos Dominus armat, dicens : *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere : sed potius cum timete qui animam et corpus potest perdere in gehennam* (Matth. x). Et alibi : *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum* (Matth. v).

Quarto quoque, fratres, considerandum est quomodo ancilla et filius ejus cum olla aquæ ejiciatur, et filius liberæ hæres constituatur; filii quippe ancillæ, quia tantum terrenam hæreditatem desiderant et amplectuntur, divino judicio a cælesti sunt hæreditate sejuncti. Et nihil eis confortur, nisi amphora aquæ super scapulam. Aqua, fratres mei, mundana felicitas est. Aqua enim est labilis, potabilis, nabilis. Mundana quoque felicitas est labilis, quia cito transit, nec redit; potabilis est, id est apta ad utendum, si modeste sumatur; si superflue, inflat hominem, et occidit; nabilis est, quia cum justo regimine, potest aliquis per eam transire ad portum salutis, alias in superabundantia ejus submergitur et perit. Hanc autem mundanam felicitatem accipit filius ancillæ super se, quia ei servit, non illa sibi. In alia vero vita prorsus a cælesti se-

(36) Vulg. eadem non precise iisdem verbis.

questabitur hæreditate, nihil accipiens nisi æternam damnationem, quoniam in hac vita recepit bona sua. Populus vero electus, qui est filius liberæ, constituitur hæres patris, et nunc electione, et in futuro confirmatione. Nunc spiritualium bonorum, et in futuro celestium præmiorum. Nos itaque, fratres mei, Christi sanguine liberati, *jam non sumus filii ancillæ, sed liberæ*, si tamen non secundum carnem, sed secundum spiritum vivimus; si Deum, non mundum diligimus, si cælestia, non terrena desideramus, si servitutem vitiorum fugientes, libertatem virtutum sectamur. Accipimusque in futuro æternam hæreditatem, incorruptibilem et incontaminatam conservatam in cælis, ut simus *hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi* (Rom. viii), quoniam ad dexteram nobis positus dicitur: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (Matth. xxv). Quam hereditatem largiatur nobis et promereri et consequi Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA XLII.

DOMINICA QUARTA QUADRAGESIMÆ.

Abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis; et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quæ faciebat (Joan. vi. et reliqua. In hac sancti Evangelii lectione, quam modo, fratres charissimi, audivimus, primo quæ ad litteram, secundo quod ad tropologiam, tertio quod ad mysticum sensum pertinet, videamus. Quantum igitur ad litteram pertinet, fratres mei, Dominus et Redemptor noster Jesus Christus ostendit in hac lectione se veram humanitatem, et veram habere divinitatem. Humanitatem quippe et pietatem veram se habere ostendit, quando infirmis et esurientibus compatitur et condescendit. Divinitatem vero se habere veram demonstrat, quando infirmos solo nutu sanat, et quando de quinque panibus et duobus piscibus quinque millia hominum, sublatis etiam duodecim cophinis frægmentorum, saturat. Noane, fratres mei, si de quinque panibus quinque millia hominum nihilo remanente satiasset, magnum et divinum esset miraculum? Nunc vero quam mirabilis et Deo dignius miraculum apparet, cum et de quinque panibus quinque millia hominum satientur, et præterea decuplo plus sustollitur quam appositum est. Quasi non idem miraculum Dominus quotidie faciat, qui pauca seminis grana in terram jacta centuplicat. Sed nullus miratur quod quotidie videt; raritas vero rei majorem præstat admirationem. Cæterum quod hic legitur Dominus Philippum tentasse, non est contrarium ei quod a Jacobo dicitur: *Deus neminem tentat* (Jac. i). Tripliciter quippe tentatio fit. Aliter enim Deus tentat, aliter diabolus, aliter homo. Deus quippe tentat, ut probeat, quemadmodum tentavit Abraham, ut ejus fidem probaret (Gen. xxii); et hic Philippum, ut ejus infirmitatem demonstraret. Diabolus vero tentat, ut decipiat: quo genere tentationis Deus neminem tentat. Homo vero

tentat, ut discat quod ignorat. Juxta vero tropologiam, quando Christus hoc facit, quid Christiani facere debeant ostendit. Octo igitur hic nobis imitanda proponuntur: Maris transfretatio, in montem ascensio, miseratio humanæ tentationis, abjectio, quibus et quam eleemosynam faciamus, quomodo et quo fine, quomodo eleemosyna multiplicetur, et quanta gloria inde Deum sequatur. Itaque, fratres mei, cum Dominus abiit trans mare Galilææ, nos monet tempestuosum hujus mundi mare desiderio transire, et ad cælestem patriam suspirare. Est enim hic mundus justis, qui futuram vitam desiderant, exsilium, mare tempestuosum, vallis lacrymarum. Unde et illud desiderant cito transire, et aliam vitam advenire. Inde Psalmista, *Heu mihi, Domine, quia incolatus meus prolongatus est* (Psal. cxix). Nam quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus (Psal. xli). Nam idem alibi dicit: *Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos* (Psal. cxxv). At mundani homines qui habent hic patriam suam, et ducunt hic in bonis dies suos, nunquam vellent vitam presentem transire. Tamen, velint, nolint, transeunt, et ad mortem rapiuntur; qui tamen mente transcurrentibus adhærent, velut qui rapitur a torrente adhæret spinis et asperis. Itaque, fratres, desiderio ad cælestem vitam transeamus, illuc per opera misericordiæ quæcunque possumus, transmittamus. Illic sit thesaurus noster et cor nostrum. Ille proximos nostros bono exemplo et exhortatione, promissis et amore, nobiscum trahamus, ut quemadmodum Dominum, ita et nos sequatur multitudo magna. Quod ubique fiet, si viderint nos facere signa super his qui infirmantur. Porro super infirma signa facimus, si vel infirmos corpore beneficiis visitamus, vel infirmos mente confortamus, vel infirmos peccato corripimus, vel furiosos odiis vel injuriis contra nos patienter sustinemus, vel si omnes hujus mundi infirmos orationibus nostris apud Deum curamus. Cum vero Dominus in montem ascendit, et ibi sedet cum discipulis suis, monet nos ut de virtute in virtutem usque ad altitudinem virtutis et contemplationis ascendamus. Et ibi inter miseriam hujus mundi sessionem et requiem cum Domino et sanctis ejus, quantum possumus habemus: talibus quippe proximum est pascha dies festus Judæorum. Quoniam tales qui per contemplationem cum Domino et sanctis ejus requiescunt, amore, spe, et merito jam proximi sunt die festo vere confitentium angelorum. Cum autem Dominus sedens in monte, inferioribus turbis esurientibus condescendit et miseretur, instruit nos, ut ita per contemplationem in cælestibus quiescamus, quod turbis inferioribus per compassionem condescendamus, juxta quod ipse Dominus dicit: *Estote misericordes sicut et Pater vester cælestis misericors est* (Luc. vi). Induamus, fratres, misericordiæ viscera et compas-

sionis, et quando videmus aliquem pati, ei compati-
amur. Quando videmus aliquem dolere, condolea-
mus. Quando videmus aliquem egere, ei, prout pos-
sumus, subveniamus. Nam *beati misericordes, quoniam misericordiam consequenter* (Matth. xxv). Et
econtra : *Judicium sine misericordia fiet ei qui non
fecerit misericordiam* (Jac. ii).

Cum vero Dominus discipulos adhuc rudes de
humana tentatione tentando redarguit, nos docet ut
humanam tentationem, quantum possumus, superem-
us. Humanam quippe tentationem passi sunt dis-
cipuli, quando de panis sufficientia dubitantes alter
dicebat : *Ducentorum denariorum panes non suffi-
ciunt eis, ut unusquisque modicum quod accipiat*. Et
alter dicebat : *Est puer unus hic, qui habet quinque
panes hordeaceos et duos pisces. Sed hinc quid sunt
inter tantos?* Hanc tentationem, fratres, patimur et
nos, cum videntes multitudinem pauperum, causa-
mur nos modicum annonæ habere in horreo, modi-
cum panis in arca, et dicimus : « Ite viam vestram.
Non sufficeret quod habeo mihi et vobis. » Humana
etiam tentationem patimur, cum videntes char-
um tempus et sata deficere, dicimus : *Quid mandu-
cabitur, quid bibemus, aut quo operiemur?* (Matth.
vi). Hæc procul dubio, fratres mei, humana tentatio
est, quæ de fidei nascitur imperfectione. Unde Do-
minus nobis dicere potest : *Quid timidi estis, modi-
cæ fidei?* (Matth. viii). Si enim firmam fidem et
charitatem in Deo haberemus, nihil profecto nobis
deesse crederemus : Domino suis providente,
qui etiam infidelibus non desistit providere. Legi-
mus enim Dominum servos suos sine cibo per
multos dies sustentasse. Legimus enim sanctum
Nicolaum sexaginta homines de tribus panibus
refecisse. Idemque legimus de pluribus aliis. Vidi
fratres, multos charitativos quotidie abundanter do-
nare, et Deum eis abundanter ministrare, ut quasi
certare viderentur, justus erogando, et Dominus
subministrando. Quibus autem præcipue sit dandum,
Dominus ostendit, quando multitudinem, quæ cum
sequebatur, pavit. Nam Dei jussu sequentibus esse
dandum ostendit. Alibi tamen Dominus dicit, *Omni
petenti te tribue* (Luc. vi). Cui contrarium videtur illud
dictum Sapientiæ : *Benefac justo, et non dederis im-
pio* (Eccli. xii). Et illud : « Cui des videto. » Non
est vero contrarium, fratres. Omni enim indigenti,
si possumus, benefacere debemus, non quidem im-
pietatem ejus, sed naturam sustentantes. Si tamen
non omnibus dare possimus, fidelibus, pauperibus et
justioribus donare debemus, juxta illud Apostoli : *Fa-
cientes bonum ad omnes, maxime autem ad domesti-
cos fidei* (Gal vi). Quid, quibus donatum sit, Do-
minus ostendit, donans infirmis sanitatem, esurien-
tibus panem, ignaris doctrinam, captivis libertatem.
Cum enim Dominus inquit : *Omni petenti te tribue*,
non ait tribue quod petit, sed quod tu potes, et cujus
illum egere vides. Pauperi da sustentamentum cor-
poris, diviti da verbum Dei, sustentamentum animæ.
Inconsulto da consilium. Laboranti, si aliud non po-

tes, da orationis auxilium. Manus siquidem magnum
est, verbum consilii, verbum correctionis, et ver-
bum orationis. Nam quanto pretiosior est anima
quam corpus, tanto pretiosius beneficium animæ
factum quam corpori. Quomodo vero et quo fine
eleemosyna danda sit, Dominus ostendit, qui pri-
mum gratias egit, et post distribuit. Nos ergo dan-
tes, Deo, ex quo omne bonum est, semper gratias
referamus, et propter eum distribuamus. Juxta quod
Apostolus ait : *Quid habes quod non accepisti?* (I
Cor. iv). Et alibi : *Qui tribuit in simplicitate* (Rom.
xii). Si enim, fratres, rem bene consideremus, elec-
mosyna nostra non est meritum nostrum, sed Dei
gratia. Ipsam quippe rem, quam damus, non ex nobis,
sed ex Deo habemus; nec ipsam bonam volun-
tatem habere, nec manum ad dandum extendere ex
nobis, sed ex Deo valemus. Non enim volentis est
velle, nec currentis currere, sed miserentis Dei
(Rom. ix). Quid ergo ex nobis? Sicut ergo totam
eleemosynam a Deo habemus, ita totam ad eum dir-
igamus. Non demus ut tædio carentis carcamus, quoniam
qui hoc facit, meritum suum et rem perdit.
Non demus ob vanam gloriam, quoniam qui hoc fa-
cit, mercedem suam hic recipit. Non dat eleemosy-
nam sinistra, id est temporalis intentio. Non dextera
simul et sinistra, id est, eleemosynæ datæ propter
Deum non se admisceat vana gloria, sed sola dex-
tera, nesciente sinistra. Quantum vero eleemosyna
multiplicetur, ostenditur in hoc quod de quinque pa-
nibus quinque millia hominum satiantur, et duode-
cim cophini sustolluntur. Porro duobus modis multi-
plicatur in nobis eleemosyna, et spiritualiter et
æternaliter. Spiritualiter, ut cum verbum vitæ aliis
prædicamus, non diminuitur, sed potius et in nobis
et in illis augetur : velut si ex uno luminari, plura
succenderis luminaria. Sed, etsi rem transitoriam
damus, quamvis transeat in accipiente, tamen in
nobis multiplicatur, dum inde a Deo in nobis fides,
spes, et charitas, cæteræque virtutes adaugentur.
Æternaliter vero multiplicatur, cum pro terreno
cæleste, post transitorio æternum, pro corruptibili in-
corruptibile præmium accipietur, ut illud impleatur :
*Vos qui secuti estis me, centuplum accipietis, hic, et
in futuro vitam æternam* (Matth. xix). Valet igitur
eleemosyna, et pro quo fit, et cui fit. Et si illis non
valet, illi qui bene eam facit non valere non potest.

Quæ, fratres mei, potest esse major multiplicatio,
quam cum vidua propter duo minuta (Luc. xxi), alius
propter calicem aquæ frigidæ (Matth. x), alius pro
sola bona voluntate, accipiet regnum cælorum?
Quanta gloria de eleemosyna, deinde sequatur, os-
tenditur cum subditur :

*Turbæ autem videntes quod fecerat signum, dice-
bant quia hic est vere Propheta, qui venturus est in
mundum.* Porro de eleemosyna semper benedicendus
est Deus et pater misericordiarum, et Deus totius
consolationis (II Cor. xiii), qui aperit manum suam,
et implet omne animal benedictione (Psal. cxlv). Nos
autem, fratres, qui non auctores eleemosynæ, sed

ministri tantum sumus, nobiscum gratias reddi nec velimus nec patiamur, sed dicamus : *Servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus* (Luc. xvii), non nostra, sed aliena dispensamus, et tamen hoc facientes, non erimus sine gloria ante Deum, qui suis facta reputat sibi facta esse, reputans et dicens : *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Esuriri enim et dedistis mihi manducare, sitiri enim, et dedistis mihi potum ; etc.* (Matth. xxv).

Juxta vero mysticum sensum : Jesus abiit trans mare Gallilæe, quando tribulationes hujus mundi patiendo et resurgendo transmigravit. Secuta est autem fide et amore illum multitudo magna, videntes signa quæ vel per se, vel per discipulos faciebat super his qui mente vel corpore infirmabantur. Ascendit autem Jesus in montem, id est in æternæ glorificationis altitudinem. Et ibi sedebat, et requiescebat, et regnabat, et discipuli mente, etsi nondum corpore, cum eo.

Erat autem proximum Pascha, dies festus Judæorum. Pascha transitus interpretatur. Ergo erat proximum Pascha dies festus Judæorum, quia, jam radiante Evangelio, instabat transitus et cessatio veterarum cæremoniarum. *Cum sublesasset ergo Jesus oculos misericordiæ suæ, et vidisset quia maximam multitudinem, credendo, venit ad eum, dixit, inspirando, ad Philippum, id est ad quemlibet prædicatorem* (Philippus enim *os lampadis* interpretatur) : *Unde ememus panes, ut manducent hi ?* Id est unde comparabimus nobis sapientiam et doctrinam Verbi, unde reficiatur populus Dei ? *Hoc autem dicebat tentans eum. Ipse enim sciebat quid esset factururus.* Hæc tentatio, fratres mei, Deo permittente, frequenter nos tentat, cum videntes multitudinem fidelium in ecclesiam confluisse, dubitamus apud nos et quærimus : De quo libro comparando hodie sermonem, unde reficiam populum Dei, immemores quid promissit suis Dominus, et quid per nos sit factururus. Ipse enim ait : *Aperi os tuum, et ego adimplebo* (Psal. vii). Et in Evangelio : *Cum steteritis antecesses et præsidēs, nō ite cogitare quomodo aut quid loquamini ; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini* (Matth. x ; Marc. xiii). Hujus ergo, fratres, Dominicæ promissionis semper memores, et de Dei gratia, non de nostro ingenio præsumentes, audacter verbum Dei loquamur ad populum, quoniam *Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa* (Psal. lxxv). Memini certe me quandoque melius locutum ad populum, quando loquebar ex improvviso, quam quando loquebar ex præmeditato, Domino sic faciente. Videamur sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis. *Ducentorum, inquit, denariorum panes non sufficiunt eis, id est ducentorum prædicatorum doctrinæ ad erudiendum populum fidelium qui Deum sequuntur, non sufficiunt, ut unusquisque modicum quid accipiat.* *Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, et duos pisces.* Ille puer est Moyses famulus Dei, qui habet quinque libros legis : qui bene per

A hordeaceos panes significantur. Hordeum enim tenacissima palea tegitur, et jumentorum cibus est. Lex quoque tenacissimis involueris figurarum et verborum occultatur, et cibus simplicium et animalium hominum est ad litteram intellecta. Si vero intelligitur subtilius, habet duos pisces secum, id est moralem et mysticum sensum, quorum dulcedine legis ariditas impinguatur. Accepit ergo quinque panes Jesus, benedixit et fregit. Quia quinque libros Moysi in se impletos, et sanctos esse ostendit, eos fregit et dedit cum duobus piscibus discipulis, ut apponerent turbis, quia intellectum legis eis aperuit, ut cum morali et mystico sensu eam turbis prædicarent. In hoc, fratres mei, quod discipuli non apponunt alium panem turbis, nisi a Christo sit traditum, nec illum panem illi frangunt, sed Christus eis frangit, confunduntur illi qui aliam scripturam prædicant quam divinam, vel qui ipsam Scripturam non a Deo sibi frangi et aperiri expectant, sed ipsi per se eam sibi frangere præsumunt, apponentes potius quam exponentes, cum præcipiat Dominus prophetæ : *Annuntiabis, inquit, eis ex me* (Ezech. iii). Saturantur autem ex quinque panibus cum duobus piscibus, id est ex quinque libris Moysi cum mystico et morali intellectu. Quinque millia hominum, id est, simplices, tantum res quinque sensibus corporis subjectas prius sapientes. Ex fragmentis vero et crustis, quæ comedentibus superfuerunt, implentur cophini duodecim, quia subtiliores et fortiores sententiæ, quas simplices capere non possunt, apostolicis et perfectioribus viris ruminandæ reservantur.

C Juxta quod Apostolus ait Corinthiis : *Lac potum dedi vobis, non escam* (I Cor. iii). *Sapientia enim loquimur inter perfectos* (I Cor. ii). Et hoc contra illos qui simplicioribus altiora loquuntur, non erudientes eos, sed potius conturbantes. Porro homines cernentes doctrinam divinam in omnibus exuberare, et quanto a pluribus percipitur, tanto magis abundare, laudant et benedicunt Dominum, qui hic panes spirituali quotidie recreat suos, eo vaticinio eos sustentans, quousque perveniant ad terram promissionis, ad quam perducatur nos omnipotens et misericors Deus, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA XLIII.

DOMINICA QUINTA QUADRAGESIMÆ.

D *Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est non hujus creationis, etc.* (Hebr. ix). In hac lectione, fratres mei, ostendit Apostolus pontificium Christi fuisse præfiguratum in pontificio legis, et illud quidem imperfectum esse tanquam figuram et umbram, istud vero perfectum esse tanquam rem et veritatem, illud transire, istud manere. Consideranda sunt igitur, fratres mei, quatuor de pontifice legali. Quibus esse, quo in loco stare, quorum esse minister, quid agere secundum legem debeat. Debebat autem legalis pontifex esse sine macula, integer et sanus. Sine macula, ne scilicet esset cum parvo,

vel grandi, vel torto naso, ne esset gibbus, nec lipus, nec albuginem habens in oculo, nec impetiginem habens in corpore, nec jugem scabiem. Integer, ne esses cæcus, nec mancus, nec sine genitalibus, et hujusmodi. Sanus, ne esset claudus, nec fracto pede, nec manu, nec leprosus, nec ponderosus. Erant autem hæc in legali pontifice per figuram. In Christo vero sunt per veritatem. Christus quippe fuit agnus sine macula, quoniam, ut ait Petrus, *peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* (1 Petr. II). Et ipse etiam *speciosus forma præ filiis hominum* (Psal. XLIV). Fuit autem integer, omnem habens in se virtutum perfectionem; fuit enim, ut Joannes dicit, plenus gratiæ et veritatis (Joan. I). Fuit etiam sanus et perfectus in omni sapientia et scientia quoniam in Christo *sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei absconditi* (Col. II). Quo in loco stabat legalis pontifex? In medio, id est inter hominem et Deum; hominibus ante sistebat. Unde et antistes dicebatur, et Deo assistebat. Unde episcopus, id est superintendens dicebatur. Unde Apostolus: *Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt apud Deum* (Hebr. V). Debebat autem medius esse extremorum participatione, affectione, et ordine. Extremorum participatione, qui scilicet esset homo cum hominibus natura, et Deus cum Deo gratia. Medius affectione, ut scilicet esset peccatoribus proximus per compassionem, et Deo proximus propter familiaritatem. Medios ordine, ut scilicet per eum haberent accessum homines ad Deum, et Deus ad homines. Christus quoque medius et verus fuit pontifex assistens Deo, et antesistens hominibus. Fuit enim medius inter Deum et hominem natura, quia naturalis homo cum hominibus, et naturalis Deus cum Deo. Medius affectione, quia per pietatem fuit compatiens hominibus. Unde Apostolus: *Non habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris* (Hebr. IV), et per amorem unus cum Deo Patre. Medius ordine, quia per eum habemus accessum ad Deum Patrem: Et Deus Pater nobis reconciliatur per eum, et non illi. Hinc est quod hic vocatur a Paulo Novi Testamenti mediator (Hebr. IV). Quorum erat minister legalis pontifex? temporalium et carnalium sacramentorum, et eorum solum erat minister, non adjutor. Christus vero est pontifex futurorum bonorum illorum, videlicet spiritualium et cælestium bonorum, quæ per legales figuras futura significabantur. Et illorum est Christus non tantum minister, imo est auctor et largitor. Ipse enim baptizat, ipse peccata abluit, ipse virtutes tribuit, ipse præmia reddit. Quid agebat legalis pontifex? Semel in anno, in septimo mense, scilicet in festo propitiationis, sacrificabat, et cum sanguine indutus pontificalibus, intrabat in Sancta sanctorum, et sanguine pacifico aspergebantur interiora, ut propitiaretur Deus populo suo. Sic quoque Pontifex pontificum Dominus

37) Vulg. omit. *contactu mortui*.

38) Vulg. omit. etiam *secundum legalem observantiam*.

A Jesus Christus, semel in tempore, semetipsum pro salute mundi sacrificavit. Et resurgens indutus stola immortalitatis, non tantum in cælum, sed etiam in cælum cælorum introivit tabernaculum, scilicet per amplius capacitate et perfectius perpetuitate, ubi sedens ad dexteram Patris, aspergit sanguine suo interiora et exteriora, id est reconciliat per passionem suam cælestia terrenis, et terrena cælestibus, Deum homini, et hominem Deo. Assignat itaque Apostolus distantiam in quinque rebus, inter legalem pontificem et evangelicum pontificem Christum, et in omnibus demonstrat Christi excellentiam. Ille enim intrabat tabernaculum manufactum, et hic non manufactum. Ille semel in anno, hic semel in tempore. Ille moriebatur, et alter succedebat; iste permanet sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. CIX). Unde idem Apostolus: *Plures facti sunt sacerdotes secundum legem, eo quod morte prohiberentur permanere. Jesus autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium*. (Hebr. VII). Ille cum alieno sanguine intrabat: iste cum proprio. Ille intercedebat pro suis et aliorum peccatis; iste cum sit immunis a peccato, tantum pro alienis. Unde idem Apostolus: *Talis enim decebat ut esset nobis pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et excelsior cælis factus. Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro delictis suis hostias offerre, deinde pro populo* (Ibid.). Si enim, inquit, Apostolus, *sanguis hircorum aut vitulorum, vel cinis vitulæ, inquinatos contactu mortui* (37) *sanctificat secundum legem observantiam* (38), *ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis, ad serviendum viventibus?* Revera, fratres, sanguis pecudum non emundabat ad litteram, quia nec carnem, nec sanguinem, nec animam Christi, per quem omnis emundatio fit, præfigurabat. Sanguis itaque Christi, fratres charissimi, nos emundabit ab omnibus peccatis, si tamen in eum vere credimus, si in eum speramus vere, si ejus vestigia sequimur: Quoniam ut ait Petrus, *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus* (1 Petr. II). Humiliavit quippe se pro nobis, ne nos pro eo humiliari timeremus. Factus est pro nobis pauper, ne nos pauperes pro eo fieri timeremus. Mortuus est pro nobis, ne nos mori pro eo timeremus. Resurrexit pro nobis, ut nos per eum resurgeremus. Ascendit in cælum, ut nos per eum in cælum ascenderemus. Itaque, fratres, si volumus exaltari cum eo, cum eo humiliemur. Si volumus ditari cum eo, cum eo et pro eo pauperes simus. Si volumus resurgere cum eo, cum eo et pro eo moriamur, et si non carne, saltem mente. Crucifigantur et moriantur in nobis carnales concupiscentiæ, vitia, et peccata. Surgant et crescant in nobis virtutes spirituales, boni mores, et bona opera. ut sic pure passionem et resurrectionem Christi et

celebrare et imitari valeamus, ipso præstante, qui A instrueremur quomodo inimicos nostros tolerare deberemus. Sunt igitur, fratres mei, quatuor consideranda in hac lectione. Primo, quomodo Dominus inimicis suis offerat reconciliationem et pacem. Secundo, quomodo conviciantium contumeliis respondeat. Tertio, quomodo invidi verba veritatis depravent. Quarto, quomodo persequentium injuriis Christus cedat. Primo igitur Dominus offert inimicis suis reconciliationem et pacem, cum dicit: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* etc.

HOMILIA XLIV.

DOMINICA QUINTA QUADRAGESIMÆ.

Dixit Jesus turbis Judæorum et principibus sacerdotum: Quis ex vobis arguet me de peccato? etc. (Joun. viii.) Dominus ac Redemptor noster, fratres charissimi, sicut non venit sibi, sed nobis, ita quod pugnavit et quod vicit, pugnavit et vicit non sibi, sed nobis. Quicquid enim diabolus consueverat hominem expugnare et vincere, ita Christus voluit se ab eo expugnari et eum vincere. Consueverat enim diabolus hominem duobus modis expugnare. Primo, subdola tentatione, secundo aperta persecutione. Si non superabat eum in primo, aggrediebatur eum secundo pugnandi modo. Cum igitur diabolus primo aggressus esset Dominum subdola suggestione, ut eum vel in gula, vel in vana gloria, vel in superbia deciperet, et ab eo superatus esset, post aggressus est aperta persecutione eum impugnare, ut quem non vicerant blanda, vincerent dura. Et quoniam persecutio, quæ infertur a propinquis et familiaribus, solet hominem plus perturbare, persecutus est eum per Judæos contribulos et consanguineos suos, et etiam per discipulum collateralem et domesticum suum. Unde idem per Prophetam: *Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et sterunt.* (Psal. xxxvii.) Et alibi: *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu vero homo unanims, dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos* (Psal. lxxv.) Et alibi: *Homo pacis meæ in quo sperabam, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplicationem* (Psal. xl.) Illi ergo a diabolo instigati, persecuti sunt Christum retributione qua nulla est pejor. At Christus respondit eis retributione qua nulla est melior. Quatuor quippe sunt retributiones: Reddere bonum pro malo, reddere bonum pro bono, reddere malum pro malo, reddere malum pro bono. Prima igitur est valde bonorum. Duæ mediæ mediocriter bonorum, et mediocriter malorum. Quarta valde malorum. Prima Christi est suorumque membrorum; ultima, diabolis suorumque membrorum. Cum itaque Christus Judæos diligeret, eisque veram doctrinam et vitam æternam offerret, illi econtra ei reddebant olivum pro dilectione, maledictum pro benedicto, mortem pro vita. Unde ipse per Prophetam: *Posuerunt, inquit, adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea* (Psal. cxviii.) Et alibi: *Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi* (Psal. xxxvii.) Et quare? *Quoniam sequebar bonitatem* (Ibid.) Itaque eum sic persequerentur Christum Judæi, ipse per omnia exhibuit eis misericordiam et mansuetudinem, ut illi nullam haberent suæ infidelitatis excusationem, et nos exemplo ejus

B

C

D

arguet me de peccato? Ac si diceret: *Popule meus, quid feci tibi?* aut in quo molestus fui tibi? Responde mihi, et si quid habes prope me, loquere. Qui quærit, fratres mei, in quo læserit, satisfactionem et reconciliationem quærit. *Si veritatem dico, quare non creditis mihi?* Quasi diceret: Si nihil mali sed plurimum boni vobis facio, quare non me diligitis? Si nihil falsi, sed semper veritatem vobis et pro vobis dico, quare non creditis mihi? In quos nos instruit, ut eis qui nobis invident, nos odiunt et persequuntur, pacem et reconciliationem habeamus, quærentes ab eis in quo eos læserimus. Quod si in aliquo, eis cum humilitate satisfaciamus. Si vero in nullo, eis amorem et obsequium offeramus, et nos eorum bonum et velle et quærere ostendamus. Qui si audierint nos, lucrati erimus fratres nostros. Res procul dubio magni meriti apud Deum. Ne simus, fratres, de numero illorum qui turpe putant se inimicis suis humiliare, et eorum pacem quærere, injurias sibi illatas grandificantes, et quas intulerunt parvificantes, præsertim cum Rex regum et Dominus dominantium, pacem impiorum servorum quæsierit, et eis se humiliaverit. Qui cum pacis bona contemnerent, dixit eis: *Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Nos quoque, fratres, inimicis nostris nostram pacem et satisfactionem respicientibus et expipientibus, dicere possumus: *Qui ex Deo est, verba pacis audit: Qui vero verbum pacis audire non vult, ex Deo non est. Nam ubi pax, ibi Deus, et ipso testante, Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (Matth. v.) Quia igitur qui ex Deo est, verba Dei audit, interroget, fratres mei, unusquisque semetipsum, si verba Dei ore cordis audit, id est si retinet, facit, et perseverat, et in eo pro certo cognoscit si ex Deo sit.

Sequitur pars secunda, in qua Christus Judæorum contumeliis benigne respondet. Judæi quippe de oblata pace et correctione pejores effecti, contumeliam responderunt. *Nonne, inquit, bene dicimus nos: Quia Samaritanus es tu et demonium habes?* Ille, quam perversæ locuti sunt! Sic fratres mei, sic faciunt semper mali bonis, pro benedicto reddunt maledictum, pro correctione contumeliam. Sed audiamus quam mansuete eis Dominus respondet. *Ego, inquit, demonium non habeo.* Duo quippe ei objecta fuerant: alterum negat se demonium habere, alterum tacendo concedit, videlicet se esse Samaritanum, Samaritanus namque *custos* interpretatur. Dominus autem *custos electorum suorum* est, *qui non dormitabit neque dormiet* (Psal. cxx).

Cum autem eis veraciter respondere posset : Non ego, sed vos habetis dæmonium, noluit, ne contumeliam pro contumelia reddere videretur. In quo, fratres mei, exemplo suo nos docuit, ne provocati ab aliquo contumelioso, tunc ei vitium suum expræbamus. Quoniam qui alii ob iram et vindictam crimen suum objicit, etsi sit verum, tamen illud non vere, id est simplici intentione dicit, et ideo verus non potest dici, sed potius falsus. Qui autem vult alium de vitio suo corrigere, seorsum et bono zelo eum debet redarguere. Porro Dominus se non habere dæmonium probat ex eo quod subdit, *sed honorifico Patrem meum*, ei quidquid facio attribuendo, et ejus gloriam in omnibus quærendo. Diaboli vero et suorum membrorum est semper suam, et non Dei gloriam quærere, et sibi divinam auctoritatem arrogare. Qui ergo Dei gloriam in omnibus quærit, se non habere dæmonium, nec ejus esse membrum ostendit. Et vos, inquit, *inhonorastis me*, in quo ostenditis vos potius dæmonium habere. *Ego autem non quæro gloriam meam; est qui quærat et judicet*, id est adjudicet. Justum enim Dei judicium est, ut qui non suam, sed Dei gloriam quærit, a Deo glorificetur. Et e contrario, qui suam non Dei gloriam quærit, ante Deum inglorius semper sit. Ille discamus, fratres mei, semper Dei, non nostram gloriam in omnibus quærere, et Deus quæret et adjudicabit nobis gloriam suam sempiternam. Non solum autem Dominus non reddit contumeliosus contumeliam, sed etiam offert eis doctrinam, nos instruens ut ob nullam contumeliam, a tranquillitate mentis nostræ commoveamur, sed charitatem et mansuetudinem servantes inconcussam, etiam nobis contumelias inferentibus correctionem et doctrinam offeramus : Ait igitur : *Amen, amen dico vobis, si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum*. Sed sicut boni de accepta contumelia fiunt meliores, ita e contrario mali de accepta doctrina fiunt pejores. Unde et subditur : *Responderunt ergo ei Judæi : Nunc cognovimus quia dæmonium habes*. Est autem hæc pars tertia, in qua Judæi malitiosi, bona Domini verba sinistro depravant intellectu, cum subdunt : *Abraham et prophete mortui sunt, et tu dicis : Quia si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum*. Sic, fratres mei, sic consueverunt malitiosi justorum dicta depravare, et quod bene et bona intentione dictum est, in deteriore partem interpretari, vel male exponendo, vel quædam verba mutando. Cum enim Dominus dixisset. *Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum*, de morte spiritali vel æterna hoc intellexit. Sunt enim tres species mortis, mors corporalis, quæ fit per separationem animæ et corporis, mors spiritalis, quæ fit per peccatum, quod quidem separat animam a Deo, mors æterna, pœna scilicet æterna, quæ cruciabit animam simul et corpus, quæ ideo mors dicitur, quoniam melius esset mori quotidie quam illam pœnam æternam tolerare. Cum ergo Dominus loqueretur de morte spiritali vel

æterna, ipsi depravantes, de morte corporali interpretati sunt. *Nunquid*, inquam, *tu*, ejus scilicet sermo facit homines immortales, *major es Patre nostro Abraham, qui mortuus est, prophetis qui mortui sunt?* subaudis, quorum sermo, nec eos, nec alios facit immortales. Ac si dicerent : Non. Invidia, fratres mei, exercebat Judæos, quæ semper homines exerceat, ne rectum possint de persona, cui invident, ferre judicium. Quamvis enim audierant et viderant Dominum miracula fecisse, quæ non Abraham, nec aliquis prophetarum fecerit, ut cæco nato oculos creasse : mortuum quadriduanum suscitasse : ventis et mari imperasse, et super undas ambulassee : tamen ei Abraham et prophetas præponebant : ob nihil aliud, nisi quia ei invidebant, ideo quia eum parvum, et de paupereula matre natum, et per ætates eum excrevisse viderant. Quorum hodie sunt similes, qui cœquevos et contemporaneos suos quantumcumque bonos despiciunt, et eos antiquioribus non posse æquari contendunt, cum summus auctor in omni tempore æqua bona possit operari. *Quem te*, inquam, *facis?* Ille se ipsum magnum facit, qui virtutem quam non habet, sibi falso attribuit, sicut faciunt hypocritæ.

Propterea ostendit Dominus se non semet glorificare, et tamen se veram glorificationem a Patre habere. cum respondet : *Si ego*, inquit, *glorifico me ipsum, gloria mea nihil est. Est Pater qui glorificat me*, etc. Seipsum glorificat, fratres mei, qui gloriam suam quærit non Dei : ejus profecto gloria nihil est. Christus autem seipsum non glorificavit, qui non suam, sed Patris gloriam in omnibus quæsit : et ideo ab ipso glorificari meruit. Unde et subdit, *Est Pater qui glorificat me*. Discamus et nos, fratres, in omnibus bonis quæ sentimus, dicimus, vel facimus, non nostram, sed Dei gloriam quærere, ut ab ipso glorificari mereamur. *Quem vos*, inquit, *dicitis, quia Deus vester est, sed non cognovistis eum*. Deum Patrem non cognoverunt, quia eum habere Filium non crediderunt. Qui enim Filium ignorat, et Patrem Deum etiam ignorat, qui reprobis operibus se eum ignorare demonstrat. Quales, unde dolendum est, sunt hodie multi falsi Christiani, qui dicunt de Deo, quia Deus noster est : et tamen eum non cognoverunt, dum se voluntatem Dei ignorare pravis operibus ostendunt. Quia vero Domino dicenti, quod si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum, opposuerant Judæi Abraham mortuum esse : ostendit Dominus Abraham non esse mortuum, sed potius in fide adventus sui vivere et gaudere, eum dicit : *Abraham pater vester exsultavit*, id est, *exsultando expectavit ut videret diem meum*, id est, adventum meum. Vidit, id est, quem venturum credidit, venisse agnovit, et gavisus est. Sed Judæi carnales carnali visu dictum esse intelligentes, respondent : *Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti?* Respondit eis Jesus, Amen, amen dice vobis, priusquam Abraham fieret, ego sum. Judæi intelligebant Christum purum hominem, et his verbis

ostendit eis divinitatem. Unde cum de Abraham dixisset : *fieret*, de se ait : *sum*. Quoniam Abraham ut creatura factus est : Christus vero ab aeterno a Patre non factus, sed natus est. Cujus essentia incommutabilis, convenienter exprimitur per verbum substantivum præsens temporis. Unde ipse ait ad Moysen, Ego sum qui sum. Sed Judæi more suo malum pro bono reddentes, tulerunt lapides ut jacerent in eum. Sequitur pars quarta, cum subditur, *Jesus autem abscondit se, et exivit de templo*. In quo ostenditur quomodo Dominus persecutorum cessavit injuriis. Sed cum solo eos nutu perdere posset, quare fugere et latere elegit? Triplici de causa. Prima ut per timorem mortis se veram habere humanitatem demonstraret, qui tamen timor in eo voluntatis fuit, non necessitatis. Secunda, ut quod discipulis dixerat verba : Si persecuti vos fuerint in una civitate, fugite in aliam, ostenderet exemplo. Necessarium quippe fuit prædicatores quandoque fugere et latere, ne mox ablatis prædicatoribus, Evangelium silentio premeretur. Tertia ut nobis daret exemplum, quod si quandoque persecutoribus nostris in contentione possemus prevalere, tamen provocantibus ex humilitate cederemus et latere-mus, ut in hoc tam provocantium, quam nostræ salutis consuleremus. Apud Christianos enim, non qui fortiter percutit, sed qui fortiter cedit, fortis est. Fortior enim est, teste Salomone, qui vincit iram quam qui vincit civitatem. Ipse autem Christus qui nunc fugit et latuit, quando ei placuit se crucifigendum persecutoribus obtulit : nec solum fortiter eos passus est, sed etiam pro eis misericorditer deprecatus est, dicens : Pater, dimitte illis, quia nesciunt, quid faciunt. Imitemur itaque Christum redemptorem nostrum, pacem pro odio inimicis nostris offerendo : bonum pro malo, et benedictum pro maledicto reddendo : injuriis etiam imbecillorum cedendo : quando opus fuerit, mortem fortiter sustinendo : pro persecutoribus nostris intercedendo, ut participes Christi resurrectionis et gloriæ heri mereamur, ipso præstante, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLV.

DOMINICA IN RAMIS PALMARUM.

Hoc enim sentite in vobis quod et in Christo Jesu, qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo (Philip. ii), etc. Exhortatur nos Apostolus in hac lectione, fratres, charissimi, ut semitam quam secutus est Christus sequatur Christianus. Christus secutus est humilitatem, obedientiam et patientiam : et propter hoc exaltatus est, et datum est ei nomen quod est super omne nomen. Sicut primus homo secutus est superbiam, inobedientiam, et impatientiam, ita propter hoc præcipitatus est. Quia ergo per hæc tria vitia, facta est ruina humani generis, necesse erat ut per tres virtutes, prædictis vitiis contrarias, repararetur. Fuit autem in primo homine superbia quadrifaria : Prima, qui æquare se voluit suo superiori, quando per

A rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, quæ proprie est arrogantia. Secunda, quia voluit se extollere super suum æqualem, angelum scilicet, quod proprie est superbia. Tertia, quod secundum legem suam, non Dei, voluit vivere ; quod proprie est præsumptio. Quarta, quod peccatum suum conatus est defendere, quod proprie est contumacia. In quibus nos quoque, fratres mei, veterem Adam imitatur, cum vel superioribus nostris nos æquare contendimus, vel cum æqualibus nostris nos semper extollimus, vel cum non Dei, sed nostram voluntatem facere volumus, vel cum peccata nostra defendimus vel excusamus. Porro ad hanc quadrifariam superbiam delendam, descendens Christus exhibuit in se quadrifariam humilitatem : primam, quoniam, sicut in hac lectione ostenditur, non per rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo. Quod enim habuit per naturam, non præsumpsit per rapinam. Secundam, quoniam semelipsum exinanivit formam servi accipiens, non solum suis cœqualibus, Patre scilicet et Spiritu sancto, sed suis inferioribus, angelis scilicet minoratus (Hebr. ii). Juxta quod de eo per Prophetam ad Patrem dicitur : *Minuisti eum paulo minus ab angelis* (Psal. viii). Subditus etiam fuit hominibus, ut Mariæ et Joseph (Luc. ii), reddens etiam tributum Cæsari (Matth. xvii), et lavans pedes servorum suorum (Joan. xiii). Terciam, quoniam in omnibus voluntatem Patris quæsitivum facere, non suam. Unde : *Descendi, inquit, de celo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me* (Joan. vi). Quartam, quoniam cum sua non haberet peccata, portavit aliena. Unde Petrus : *Peccata, inquit, nostra ipse pertulit super lignum* (I Petr. ii). Unde idem ait : *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? longe a salute mea verba delictorum meorum* (Psal. xxi; Marc. xx), nostra delicta dicens sua. Nos ergo fratres mei, non veterem hominem Adam, sed Christum novum hominem imitemur. Humiliemur nos non solum nostris majoribus, sed etiam cœqualibus et minoribus : non nostram, sed Dei voluntatem facere quæramus : non solum peccatorum nostrorum onus, sed etiam alienorum onera portare satisfaciendo et orando curemus. Fuit etiam in Adam inobedientia, quia Creatori suo noluit obedire in bonum suum ; et diabolo inimico suo obedivit in malum suum. Econtrario Christus, ut hic dicitur, fuit factus obediens Patri usque ad mortem, et hoc in redemptionem generis humani, non suam, et non obedivit diabolo in sui præcipationem. Adam noluit obedire Deo in levissimis, et Christus obedivit Patri in durissimis. Adam noluit obedire Deo nec minis nec præmiis, Christus obedivit Patri, spontanea voluntate ductus. Adam noluit obedire Deo ut viveret abstinendo a ligno, Christus obedivit Patri, ut moreretur suspensus in ligno. Adam, quia inobediens fuit, amisit dominium quod habebat in omni munda creatura ; Christus, quia obediens fuit, data est ei omnis potestas in celo et in terra. Fugiamus itaque, fratres, inobedientiam veteris hominis, no excluda-

mur ab hereditate patriæ cœlestis, sed imitemur obedientiam novi hominis Christi, ut eum eo mereamur glorificari. Adeo enim est necessaria obedientia, quod nullum bonum sine ea potest prodesse, et nullum malum cum obedientia potest obesse. Cum enim bonum sit comedere pomum, tamen per inobedientiam malum fuit. Et tantum malum, quod non solum auctorem Adam, sed etiam universam ejus posteritatem, a paradiso proscripsit (*Gen. iii.*) Cum bonum quoque sit sacrificare Deo, et per pietatem parcere victis, tamen quia contra obedientiam hoc Saul fecit, in hoc graviter peccavit. Unde ei et a Samuele dictum est: *Magis valet obedientia quam victimæ* (*1 Reg. xv.*) Econtrario cum malum sit vicinorum bona furari vel rapere, tamen Israelitæ spoliantes Ægyptios, quia per obedientiam hoc fecerunt, non peccaverunt, sed potius meruerunt. Item cum ducere fornicariam, et gignere filios fornicationis, grave delictum sit, tamen propheta ad mandatum Dei hoc faciens, non peccavit, sed potius promeruit. Quantum etiam bonum sit obedientia, ostendunt multa sanctorum miracula. Maurus quippe ad mandatum patris Benedicti currens, ad eripiendum puerum placidum de aqua, super aquas legitur ambulasse. Alter quoque ad mandatum abbatis in clibum ardentem prosiliens, incombustus legitur exiisse.

Amemus igitur, fratres, in omnibus obedientiam Deo in omnibus obedientes, majoribus nostris etiam in omnibus, quæ contra Deum non sunt, obsequentes, scientes quoniam quod per se videtur inutile et otiosum, si tamen per obedientiam fiat, fit utile et meritorium. Fuit quoque in Adam impatientia, quoniam mitissimum jugum Dei noluit pati, ut vivens mortem evitaret. Econtrario in Christo fuit maxima patientia, quoniam durum Patris mandatum portavit, ut moriens, mortuos ad vitam revocaret. Adam quoque non potuit pati pro se mitissima, Christus vero passus est pro aliis durissima. Adam non potuit pati ut abstinere ligno, Christus sustinuit ut moreretur in ligno. Quæ mors est magis crudelissima, probrosa, et longa. Unde et patientia ejus fuit major, et abjectior et longanimior. Crudelis enim mors est non cito, sed lente occidi. Probrosa mors inter iniquos reputari. Longa mors est cum longa vexatione dissolvi. Passi sunt autem cum eo iniqui, sed dissimiliter. Sinister enim latro patitur pro peccato suo, nec corrigitur, sed magis improperat, et magis deterioratur. Dexter quoque latro patitur pro peccato suo et corrigitur, pro se orat et salvatur. Christus vero patitur non pro suis, sed alienis peccatis; orat pro inimicis. et virtus ejus magis ac magis glorificatur. Per hos tres significantur tria genera patientium. Per sinistram quippe latronem significantur illi qui pro peccatis suis flagellati non emendantur, sed murmurant et magis reprobantur. Per dextrum vero latronem significantur illi qui pro peccatis suis flagellati emendantur, gratias agunt et salvantur. Per Christum vero si-

gnificentur innocentes, qui flagella non merita patienter sustinentes, gratias agentes, et pro inimicis suis orantes, magis ac magis clarescunt. Quoniam ergo Christus sic fuit humilis, sic obediens, et sic patiens, exaltatus est ad dexteram Patris, et datum est ei nomen, quod est super omne nomen, ut scilicet sit unus Deus cum Patre et Spiritu sancto. Et hoc ei ideo dicitur datum, quoniam quod erat ei natura secundum quod Deus, ei factum est gratia secundum quod homo. *Ut in nomine Jesu omne genu,* id est omnis potestas flectatur, cœlestis, terrena, et infernalis. *Et omnis lingua,* id est, omne genus sermonum, *confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.* Itaque, fratres charissimi, si cupimus pervenire ad Dei gloriam, sequamur ejus viam. Humiliemur, obediamur, patiamur. Qui enim est superbus, inobediens, et impatientis, non incedit viam Christi, sed viam diaboli, et ideo cum eo præcipitabitur et damnabitur. Quotiesque plus quærimus exaltari in hoc sæculo quam humiliari, plus præcipere quam obedire, plus prosperari in mundanis voluptatibus quam correptiones pati, non sapimus ea quæ sunt Dei, sed quæ sunt diaboli. Humiliemus igitur nosmetipsos, non solum majoribus, sed etiam æqualibus et minoribus. Obediamus Deo et majoribus nostris, non timore, non mercenarie, sed amore. Patiamur flagella et tribulationes æquo animo, et si non ita innocenter, ut Christus, tamen ut dexter latro, pro peccatis nostris mala nobis inferri dicamus, gratias agentes, et pro persecutoribus exorantes, quatenus ipsæ passionessint nobis purgatoriæ et utiles, ut eum ipso latrone paradisu intrare mereamur. Per Dominum nostrum Jesum Christum. Amen.

HOMILIA XLVI.

DOMINICA IN RAMIS PALMARUM.

Cum appropinquasset Jesus Ierosolymis, et venisset Bethphage ad montem Oliveti, misit duos de discipulis suis, etc. (*Matth. xxi.*) In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, primo ea quæ ad historiam, secundo quæ ad mysticum sensum pertinent sunt consideranda. Sunt autem juxta historiam quinque attendenda.

Primo, quare Dominus, cum ante latuisset, imminente sua passione, voluit aperte ipsi loco, quo passurus erat, appropinquare. Quod ideo fecit, ut demonstraret se quando oportuit spontaneam subire passionem. Quando igitur latuit, dedit imperfectis exemplum latendi. Quando morti occurrit, dedit perfectis exemplum morti occurrendi. Quando latuit, fecit quod erat carnis. Quando morti occurrit, fecit quod erat spiritus. Juxta quod ipse ait: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (*Matth. xxvi.*) Similiter quando ait: *Tristis est anima mea usque ad mortem* (*ibid.*), dixit quod erat humanitatis. Quando vero dixit: *Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam* (*Joan. x.*) dixit quod erat divinitatis. Itaque, fratres mei, Christus carnis et spiritus, hominis et Dei, veram in se exprimebat

naturam. Verumtamen voluntatem spiritus voluntati carnis, voluntatem divinam humanæ præferebat. Unde cum secundum humanitatem dixisset: *Transcat a me calix iste (Matth. xxvi.)* mox divinam voluntatem ei præponendam esse demonstrat, cum subdit: *Non tamen quod ego volo, sed quod tu (ibid.)*. Nos quoque, fratres, quoties ex infirmitate carnis aliquid volumus, mox nos reprehendamus exemplo Christi, nostram voluntatem divinæ voluntati subdamus, dicentes: Verumtamen, Domine, non nostra voluntas, sed tua fiat. Secundo considerandum est, quare Dominus duos discipulos solitus erat mittere ad prædicandum, vel ad querendum hospitium, vel ad adducendum asinam, vel ad aliquid aliud agendum. Ob duplicem causam utique, quoniam in duobus ostenditur veritatis testimonium et charitatis exemplum. Veritatis testimonium, quoniam in ore duorum vel trium testimonium stat omne verbum (*Deut. xix.*) Charitatis exemplum, quoniam non minus quam inter duos amor charitatis demonstratur. Unde hoc, inquit, mando vobis ut diligatis invicem. Duo ergo mittuntur, ut consono verbo et exemplo, veritatem prædicent et charitatem. Nos ergo, fratres, quando in veritate et charitate ad invicem consonamus, nos esse discipulos Christi demonstramus. Quando vero (quod absit!) a veritate et charitate discordamus, non Christi, sed magis diaboli nos discipulos esse demonstramus. Tertio vero considerandum est quomodo Deus ostendit se veram habere divinitatem in eo quod futura tanquam præsentia narrat, et quod corda hominum se præscire demonstrat. Scire enim futura tanquam præsentia, et præscire hominum corda solius divinitatis est. Porro futura tanquam præsentia se scire demonstrat, cum ait: *Invenietis asinam alligatam et pullum cum ea*. Corda hominum se præscire demonstrat, cum subdit: *Et si quis aliquid vobis dixerit, dicit quia Dominus his opus habet et confestim dimittet eos*. Nec solum quippe novit corda hominum, sed etiam ea quo vult inclinat. Nam de eo scriptum est: *Qui mutat corda regum (Prov. xxi.)*. Oremus ergo cum, fratres, ut ipse corda nostra in melius commutet, et ad sequendam suam voluntatem inclinet. Quarto considerandum est, cum Dominus semper ire pedes soleret, quare hæc vice vehiculum quæsit. Quod ideo fecit, quia appropinquaverat tempus quo ipse erat exaltandus. Unde ipse, imminente passione, ait: *Pater, clarifica nomen tuum. Venit hora ut clarificetur Filius tuus (Joan. xvi.)* Et Pater: *Clarificari, inquit, et iterum clarificabo (ibid.)*. Appropinquante quippe passione, majora cepit agere, et apertius altiusque prædicare, acrius Judæos reprehendere, plures secum ducere. Imminente quippe passione, quadriduanum resuscitavit (*Joan. xii.*) divinitatem suam aperte prædicavit, super asinam sedens Hierusalem venit, et a populo cum honore susceptus est (*Matth. xxi.*). Et laudes populi, quem ante tacere præcipiebat, modo non refutavit, sed potius dixit: *Si hi ta-*

A *cuerint, lapides clamabunt (Luc. xix.)*. Sed, fratres mei, exultatio Christi quoniam humilitatem habuit, fundamentum stabit in æternum. Quæsit enim gloriam non suam, sed Patris. Ascendit non super equum superbiæ, sed super asinam humilitatis. Susceptus fuit cum laudibus, non ab adulatoribus, sed a simplicibus qui nesciunt adulari. In quo confunduntur illi qui antequam sciant humiliari, exaltari volunt, cum scriptum sit: *Gloriam præcedit humilitas (Prov. xv.)* Confunduntur et illi qui gloriam suam, non Dei quærent, qui super equos phaleratos ventose incedunt, qui laudem ab adulatoribus volunt. Quinto consideranda est, fratres mei, veteris et novæ legis consonantia, pariter et adimpletio. Assumptio enim agni paschalis in decima luna, et immolatio in quarta decima, juxta quod scriptum est: *Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum, et servabitur usque ad quartam decimam diem, et tunc immolabitur ad vesperum (Exod. vii.)* in ipso adimpleta est. Christus enim die decima, id est hodie venit Jerusalem, et quarta decima die, ad vesperum captus, ad victimam ductus est. Prophetia Zachariæ, hæc scilicet: *Notitimore filia Sion, quia rex tuus venit mansuetus tibi, sedens super pullum asinæ (Zach. ix.)* in ipso adimpleta est. Laus etiam puerorum, juxta quod scriptum est: *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem (Psal. viii.)* in Christo adimpleta est. Ipsa etiam laus de psalmo sumpta est. Ubi enim nos dicimus, *O Domine, salum me fac*, Hæbræus habet, *Hosanna, bene prosperare, benedictus qui venturus est in nomine Domini (Psal. cxvii.)*

C Condensitates palmarum et ramorum, de quibus in psalmo dicitur: *Constituite diem solemnem in condensis (ibid.)*, hodie in Christo adimpletæ sunt.

Mystice vero, fratres mei, Dominus ad montem Oliveti, id est ad altitudinem misericordiæ venit, quando per carnem ad redimendum Jerusalem appropinquavit. Inde misit duplicem prædicatorum ordinem, unum ad adducendum per fidem plebem Judæorum, alterum ad adducendum populum gentium. Asinus est animal mansuetum, brutum, laboriosum, et utilitati deditum. Et Deus quærit mansuetos, sæculo stultos, laboriosos, et utilitati proximorum deditos. Per asinam igitur, quæ subjugalis et mater erat, significatur plebs Judæorum, quæ sub jugo legis erat, et populi gentium per fidem mater erat. Per pullum vero liberum et lascivum, exprimitur populus gentium, qui sine lege erat, et ad peccandum dissolutus erat. Super ambos ponunt apostoli vestimenta sua, quando eos doctrinis evangelicis onerant et honorant, ut in eis Dominus sedeat, et eos regendo in celestem Jerusalem ducat. Vestimenta sua sternunt in via activi, qui de rebus temporalibus se exuentes, eas in obsequium Christi suorumque membrorum expendunt. Ramos de arboribus cædunt, et in via sternunt prædicatores, qui de libris sententiarum moralium roseulos excerpunt, et eos in via membrorum Christi prætendunt. Hosanna in excelsis clamant contemplativi, qui divinis laudibus et ora-

tionibus instant. Nec solum quidem specialiter, sed et generaliter turbæ, quæ præcedebant et sequebantur, clamabant Hosanna, quoniam omnes et qui præcesserunt, et qui sequuntur adventum Christi, in fide et confessione salvantur Dominiæ incarnationis. Et non solum contemplativi, sed etiam activi et doctores frequenter divinis laudibus et orationibus intendere debent. Significantur autem hæc tria hominum genera, per Noe, Daniel, et Job, quos solos propheta dicit liberandos. Per Noe, quippe rectores, per Daniel contemplativi et casti, per Job activi et uxorati significantur. Itaque fratres, illi soli qui istorum vitam tenuerunt, salvabantur. Qui ergo rector est, seipsum et alios bene regat, verbo et exemplo eos instruat, flores moralium sententiarum ad eos pascendos proponat. Qui vero contemplativus est, divinæ laudi et orationi insistat, nec ducat vitam otii et pigritiæ, sed quanto a sæculo est liberior, tanto divinis sit intentior. Odolet et prægustet, in via dulcedinem et suavitatem, quæ est in patria. Qui vero activus et uxoratus est, ita agat exteriora, quod non obliviscatur interiora, sic transeat per sæculum, quod non obliviscatur Deum. Vestes et temporalia bona expendat in usus pauperum et membrorum Christi. Sit hospitator peregrinorum, vestitor nudorum, redemptor captivorum, visitator infirmorum, sustentator pauperum, defensor viduarum et pupillorum, uxorem et liberos habeat bene disciplinatos, familiam immaculatam, in usu sæcularium sciat quærere et lucrari Christum. Sic sic, fratres mei, viventes cum Christo, in cælestem Jerusalem intrare, et cum eo in æternum vivere poterimus, ipso præstante qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in æternum. Amen.

HOMILIA XLVII.

CÆNA DOMINI.

Convenientibus vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare (I Cor. 11), etc. Hanc lectionem, fratres charissimi, tanto propensius audire debemus, quanto magis necessarium in ea salutis nostræ continetur sacramentum. Sunt autem hujus lectionis quatuor partes : In prima reprehendit Apostolus Corinthios de abusione sacramenti altaris. In secunda tradit formam illius sacramenti. In tertia demonstrat quomodo ad illud accedere debeamus. In quarta ostendit quid indigne accedentes mereantur. Ostendit igitur Apostolus primo abusionem Corinthiorum in hoc sacramento, cum dicit : *Convenientibus vobis in unum, jam non Dominicam cœnam manducare*. Peccabant quippe Corinthii, vel in hoc quod pransi ad hoc sacramentum accedebant, vel quia potius corporalem quam spiritualem satiетatem in hoc sacramento quærebant, vel quia offerentes oblationes suas, nihil offerentibus non communicabant. Peccabant enim Corinthii, in hoc quod ad Eucharistiam pransi accedebant. Ad nullum enim sacramentum, et multominus ad Eucharistiæ sacra-

mentum, quod majus est cæteris et dignius, accedere debemus pransi, sed potius jejuni et sobrii, nisi forte necessitas cogat infirmitatis. Quod enim Dominus inter prandendum istud sacramentum tradidit, hoc ideo fecit, ut de figurativo ad verum Pascha transiret, et per illud, istud significatum fuisse demonstraret. Peccabant enim in hoc quod hoc sacramento non spiritualem, sed corporalem quærebant satiетatem. Quamvis enim in hoc sacramento remaneat sapor panis et vini, tamen spiritualis cibus est, non corporalis. Nec spiritualis, sed carnalis homo est, qui in hoc sacramento carnalem suam quærit satiетatem. Peccabant quoque et in hoc quod oblationes suas nihil offerentibus non communicabant. Quoniam qui minus Deo obtulit, in eo jus proprium amisit, et Ecclesiæ sacramenta non divitum sunt tantum, sed potius omnium communia. Et hoc contra illos est qui in hoc quod dederunt Ecclesiæ aliquod privilegium, præ cæteris volunt habere. Unde et hoc sacramentum specialiter vocatur sacramentum communionis. Debent enim omnes fideles in hoc sacramento habere communionem sacramenti, fidei et charitatis. Nihil enim prodest fictis Christianis habere communionem sacramenti cum fidelibus, cum non habeant in eis communionem fidei. Rursus nihil prodest malis Christianis habere communionem sacramenti et fidei cum bonis, cum non habeant cum eis communionem charitatis. Hæc enim communio, per hoc sacramentum significatur. Sicut enim plures grani uniuntur in confectione unius panis, ita plures christiani colliguntur in unione Ecclesiæ per fidem et charitatem. Unde Apostolus : *Multi enim unus panis sumus in Christo* (39) (I Cor. x). Nihil enim aliud est corpori et sanguini Christi communicare, quam de unione Christi et Ecclesiæ esse. Unde Dominus : *Qui manducat, inquit, carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet et ego in eo* (Joan. vi). Sed, ut ait Apostolus, *convenientibus vobis in unum*, solo corpore, non charitate, non est Dominicam cœnam manducare. *Unusquisque enim cœnam*, id est oblationem suam, quæ debuit omnibus communicari, *præsumit*, id est ante tempus sinit ad manducandum sibi soli : *Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est*. Istis, fratres mei, sunt hodie similes quidam claustrales, qui cum se et sua Deo obtulerint in holocaustum, tamen communia rursus sibi appropriantes, quisque suam cœnam et sua vestimenta præsumit habere. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est; alius duplicibus tegitur, alius friget. Sed profecto sic convenientibus vobis in unum, non est Dominicam cœnam manducare. Nos quoque, fratres, (quod sine gemitu dicere nequeo) istis similes videmur, qui, cum conveniamus cum pauperibus in unam Ecclesiam, et in unam fidem, et eadem sacramenta participemus, tamen unusquisque nostrum qui res temporales largis possidemus, suam deliciosam cœnam præsumit

(39) Vulg. non hab. in Christo.

ad manducandum, et sua mutatoria ad vestiendum, A pauperibus fame et frigore pereuntibus. Sed profecto sic convenientibus in unum, non est Dominicam cœnam manducare. Ergo, fratres mei, ut Dominicam cœnam digne manducare valeamus, communicemus eis cibaria nostra qui nobiscum communicant eadem sacramenta. Communicemus eis nostra vestimenta qui nobiscum sunt communicaturi sempiterna : *Nunquid domos non habetis ad manducandum et bibendum?* hoc ideo dicit, non quod illi qui in domibus suis delicias epulantur, excusabiles sint, si sunt duri et incommunicabiles contra pauperes, sed quoniam non ita cruciant pauperes absentes deliciae, sicut præsentes. Visæ enim deliciae plurimum cruciant egentes, dum eis incutiant invidiam, cupiditatem, et pudorem. Hinc est quod Lazarus egens ad visas divitis purpurati delicias, multum tentatus, et ideo probatus est. Sed et ipse dives minus excusabilis est, quod ad quotidie visam pauperis indigentiam, nulla humanitate motus est. *Aut ecclesiam*, inquit, *contemnitis*. Ecclesiam quippe Dei contemnit, qui pauperes Dei (qui utique de Ecclesia Dei sunt) per delicias suas scandalizare præsument. Ecclesiam etiam Dei contemnit, qui cum habeat domum in qua manducet, in Ecclesia manducat escas corporales : Ecclesia quippe non corporalis, sed spiritualis refectionis locus est. *Et confunditis*, id est erubescere facitis, *eos qui non habent*. Ac si diceret : Si ita inhumani estis, quod escas vestras non habentibus communicare non vultis, saltem a conspectu pauperum remoti, eas vescimini, ne præsentibus pudorem et tentationem incutialis. Si enim in conspectu pauperum nihil eis impertientes manducatis, peccatis dupliciter.

Sequitur pars secunda in qua formam hujus sacramenti Apostolus tradit, dicens : *Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis* : Ac si diceret : Eo ipso formam traditi sacramenti debetis honestius observare, quod non ab homine, sed ab ipso Deo tradita est. *Quoniam Dominus noster Jesus Christus in qua nocte tradebatur*, etc. Hoc sacramentum Dominus tradidit ultimum et imminente passione, ut demonstraret illud charius et memorabilius esse recolendum in memoriam mortis suæ. In nocte vero illud tradidit, ut ostenderet illud inter miseras et ignorantias mundanæ vitæ, fidelibus sustentationem fore. *Accepit*, inquit, *panem, et gratias agens benedixit, fregit, ac dixit* : *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur* : *Hoc facite in meam commemorationem*. Similiter et calicem, postquam canavit, dicens : *Hic calix Novum Testamentum est, id est Novi Testamenti firmator, in meo sanguine*. *Hoc facite quotiescunque bibetis in meam commemorationem*. Juxta litteram, fratres mei, hæc est forma verborum, quam dum sacerdos profert, sacerdos invisibilis visibilem panem vertit in corpus suum. Porro, cum præcepit Dominus hæc in sui memoriam fieri, loquitur secundum morem amici amico suo dicentis, qui ei in memoriam mutue dilectionis aliquod memoriale dere-

linquit. Sic Dominus cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos (*Joan. xiii*), tradens eis in commemorationem suæ dilectionis tale quid, quod non solum eis ad memoriam, sed etiam ad confortationem eis esset et solamen. Et ad solamen quidem eis est, quod dum sancti in hac valle lacrymarum ad Deum suspirant, quodammodo consolantur, dum eum in sacramento quasi visibiliter Deum suscipiunt. Ad confortationem vero est, quoniam eo tanquam viatico inter labores hujus sæculi confortantur, et ne deficiant spiritualiter reficiuntur. Unde Dominus : *Caro*, inquit, *mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus* (*Joan. vi*). Ad memoriam etiam eis est, quoniam sacramentum hoc non solum Christi reducit in memoriam, sed etiam expressive nobis ejus repræsentat passionem. Unde Apostolus subjungit : *Quotiescunque enim comeditis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis*, id est, repræsentabitis. Quando enim sacerdos elevat hostiam, et ei imprimit crucis signum, elevationem Christi in cruce repræsentat. Depositis vero vini vel panis in calicem, Christi repræsentat sepulturam. Involutio vero corporalium circa calicem, sudarii circa corpus repræsentat obvolutionem. Mystice vero Dominus panem accepit, quando in sua persona naturam humanam assumpsit. Gratias egit, quando de assumpta humanitate obediendo Deo Patri gratias egit. Benedixit, quando corpus suum omni gratia et benedictione replevit. Fregit, quando illud passioni exponens, animam a corpore separavit. Dedit discipulis suis corpus suum, non solum in viaticum sacramenti, sed etiam in pretium redemptionis in via, id daturus in præmium retributionis in patria. *Hoc facite in meam commemorationem*, ut sicut ego meipsum do et pono pro vobis, ita etiam vosmetipsos date pro me, et pro fratribus vestris. Moraliter autem quando Dominus hoc egit, quid agere debeamus, demonstravit. *Accepit*, inquit, *panem et gratias egit*. Demonstrans ut quando panem vel alium cibum accipimus, Deo largitori gratias agamus, sicut magna etiam ita modica læte, et cum gratiarum actione percipientes, ut sciamus cum Apostolo et abundare et penuriam pati (*Philipp. vi*). Benedixit etiam panem, instruens nos ut quando panem, vel vinum, vel alios cibos sumimus, eos prius benedicamus; quod sacerdotis officium est, si præsens fuerit; sin autem, diaconi vel subdiaconi. Qui si non affuerint, paterfamilias, vel etiam eo absente materfamilias, cœnam suam benedicere debet. Fregit etiam Dominus et dedit discipulis suis, docens nos ut panem nostrum esurientibus frangamus, non solum corporalem, sed etiam spirituale, juxta quod scriptum est : *Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam* (*Isai. lvi*). Non simus de illis de quibus dicitur : *Parruli petierunt panem, et non erat qui frangeret, eis* (*Thren. iv*). *Hoc est*, inquit, *corpus meum quod pro vobis tradetur* : *hoc facite in meam commemorationem*. In hoc instruit nos, ut nos quoque exem-

pli ejus memores non solum nostra, sed etiam corpus nostrum proximis nostris tradamus.

Sequitur pars tertia, in qua ostenditur quomodo ad sacramentum altaris accedendum sit, cum subditur: *Itaque quicumque manducaverit panem hunc et biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini*, id est, non ad meritum, sed ad reatum sumet. *Probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat*. Probet autem, id est dijudicet, examinet, et emendet totam vitam suam, omnes cogitationes, omnia delicta et facta sua ad iudicium vocans, ut quod viderit in se vitiosum abjiciat. Quod viderit sibi deesse acquirat, quod incultum excolat, quod purum magis purificet. Non solum autem criminalia, sed etiam omnia venialia, pro posse, evitet. A quibusdam etiam mediis et imperfectis bonis absteineat, ut a complexu etiam legitimæ uxoris, a causarum etiam justarum negotiis, a justa etiam repetitione debitorum. Ad perfecta autem et maxima bona pro posse suo se extendat, ut ad diligendum inimicum, ad remittendum injurias sibi illatas, et benefaciendum persecutoribus. Taliter autem purgatus et purificatus poterit ad sacramentum corporis et sanguinis Domini dignus accedere.

Sequitur pars quarta, in qua ostenditur quid indigne accedens ad sacramentum altaris mereatur, cum subditur: *Qui enim manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit*. Indigne manducat et bibit qui vel incredulus, vel immundus, vel interdictus, vel incompunctus, accedit. Et talis iudicium sibi manducat et bibit, id est quia talis manducat et bibit, pœnam sibi acquirit. Quod enim in se est optimum, indigne accedenti fit malum. Non dijudicans corpus Domini, id est, non discernens a communibus cibis. Ideo enim iudicium sibi sumit, quoniam, sicut ad corporales cibos, sine devotione et reverentia ad Dominicum corpus accedit. Et quoniam multi indigene accedentes, iudicium, id est pœnam, sibi acquirunt, *ideo inter vos sunt multi infirmi*, aliqua brevi ægritudine, illi scilicet qui minus in hoc peccant, *et multi imbecilles*, diutino languore, illi scilicet qui magis in hoc peccant, *dormiunt* etiam morte corporali multi, illi scilicet qui multum in hoc peccant, de quibus intelligendum est, quoniam si digne (de hoc quod indigne corpus Domini sumpserunt) pœnituerint, fit eis ipsa mors pœna purgatoria peccati. *Quod si nosmetipsos*, inquit, *dijudicemus, non utique judicemur*. Nosmetipsos, fratres mei, tunc judicamus, quando nosmetipsos de peccatis nostris accusamus, damnamus et punimus. Accuset igitur peccata nostra intus conscientia nostra, memoria nostra contra nos testimonium perhibeat, ratio nostra nos reos et supplicii dignos pronuntiet. Tumor vehemens gehennæ, tanquam gravis tortor, nos intus puniat, et de compunctione animæ lacrymas tanquam sanguinem emittat. Si enim, fratres mei, taliter nosmetipsos dijudicemus, non utique a Deo judicemur, id est puniremur, vel pœna æterna, vel etiam pœna temporali, quæ pro contem-

ptu pœnitentiæ nobis infligitur sæpe. Cum enim nos excusamus, Deus nos accusat, cum nosmetipsos judicamus, Deus nos absolvit et justificat, et cum nos justificamus, Deus nos judicat. Est autem melius in hoc sæculo judicari nos a Deo, quam in futuro. Unde et subdit: *Cum judicamur autem*, id est cum flagellamur hic, a Domino *corripimur*, ut non cum hoc mundo perverso in æternum damnemur. Itaque, fratres mei, flagella Dei tanquam pii patris hic benigne sustineamus, et ei de flagellis nostris gratias agamus. Qui ideo punit breviter in hac vita, ne nos puniat æternaliter in futura, cui laus sit per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLVIII.

IN COENA DOMINI.

Ante diem festum Paschæ, sciens Jesus quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos (Joan. xiii). Hujus evangelicæ lectionis fratres charissimi, tres sunt partes. In prima demonstratur Dominum, imminente sua passione, majus signum dilectionis suæ ostendisse. In secunda ostenditur in quo. In tertia quare hoc fecerit demonstratur. Ait igitur evangelista: *Ante diem festum Paschæ*, illius scilicet in quo crucifigendus erat, *sciens Jesus quia venit ejus hora*, hora scilicet non necessitatis, sed voluntatis suæ, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem. In quibus verbis ostenditur, unde festum Paschæ Pascha dicatur. Pascha enim nomen Hebræum est, et a transitu dicitur. In hoc quippe festo filii Israel per immolationem agni transierunt de Ægypto ad terram promissionis. Christus quoque per sanguinem suum de hoc mundo transivit ad cælum. Nos quoque, fratres mei, si vere Pascha celebrare volumus, ab Ægypto ad terram promissionis, a mundo ad cælum, a vitiis ad virtutes, desiderio transire debemus. Et ut lex dicit, carnes agni comedere festinanter, ut scilicet festinemus tanquam peregrini, de exilio hujus mundi transire ad patriam cælestem. *Cum dilexisset*, inquit, *suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos*. In finem eis majoris exhibuit signum dilectionis. Recessurus enim ab eis, ut sui memoriam arctius mentibus eorum infigeret, eis majorem ostendit temeritudinem amoris, mysteria corporis et sanguinis sui eis tradendo, et hoc facere in sui commemorationem præcipiendo, eorum pedes lavando, eos consolando, ut quando dixit: *Non relinquam vos orphanos, vadam et veniam ad vos* (Joan. xiv). Spiritum sanctum eis missurum promittendo, et hujusmodi. Nos quoque, fratres, Domini et Magistri nostri exemplum sequentes, recessuri ab eis cum quibus habuimus longam conversationem, in fine debemus eis ostendere majorem dilectionem, quatenus veræ dilectionis exemplum relinquamus, et eorum mentibus dilectionem et memoriam nostri arctius infigamus.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur in quo majorem Dominus suis ostenderit dilectionem, cum subditur: *Et cena facta, cum diabolus jam misisset*

in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotæ. etc. Miræ patientiæ exemplum nobis, fratres charissimi, Dominus dereliquit, in hoc quod tam patienter proditorem suum sustinuit, non excludes eum a consortio suo, non a mensa, non ab osculo. Nos quoque, fratres, sequentes magistrum nostrum, inimicis nostris patientiam exhibeamus, communicantes eis nostram dilectionem, rem temporalem et pietatem, ut sic ejus animam ad amorem inflectere valeamus. Hoc contra illos est qui nequeunt pati hominum naturam, necdum malitiam. Nam ut taceam de inimicis, si conjux, vel amicus, socius, vel familiaris, aliquantulum iracundus, vel hebes, vel tardus fuerit, statim eos oburgant vel irrident, vel contumelias inferunt. Sed quid talis est, ipse per impatientiam sibi testis est quod ipse reprehensibilis est. Non ita faciendum est, fratres. Nam si Christus mundus et sanctus patienter sustinuit suum proditorem, tu peccator, non sustinebis peccatorem? Si Christus sustinuit inimicum, tu non sustinebis amicum? Itaque familiarium et proximorum nostrorum vitia patienter sustineamus. Palam dissimulemus, secreto corrigamus. Quod autem ait : *Cum diabolus in cor misisset*, non ita intelligendum est, fratres charissimi, quod diabolus putetur immittere vel creare cogitationes in cordibus hominum. Diabolus enim non est auctor cogitationum, sed suggestor, suadere potest, non violenter immittere. In potestate autem hominis est consentire vel non consentire. Unde Dominus ad Cain : *In potestate tua erit appetitus tuus, et tu dominaberis illi* (Gen. iv). Hoc contra illos qui quando aliquid scelus perpetraverint, dicunt diabolum hoc se facere fecisse, et culpam diabolo ascribunt, dum se excusare cupiunt. In quo magis se incusant et peccatum augment. Nam et diabolo sponte consenserunt, et cum eo juste sunt puniendi. *Sciens*, inquit, *quod omnia dedit ei Pater in manus suas*, coelestia, terrestria, et inferna, bonos et malos, illos ad salvandum, hos ad judicandum (Ecclesi. iii), illos ad eligendum, hos ad reprobandum. Et quia potens et Dominus omnium, humiliavit se ad pedes servorum, juxta illud : *Quanto majores, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam.* Et illud : *Qui major est, fiat sicut minor, et qui præcessor est, sicut ministrator* (Luc. xxi). Et quia, inquit, *a Deo venit, et ad Deum vadit.* Sic ideo bonum exemplum ad Deum eundi suis relinquere voluit. *Surgit a cena, et ponit sua vestimenta, et cum accepisset linteam, præcinxit se.* Postquam distribuit cibaria vitæ, ut Dominus, dat exemplum humilitatis factus ut minister. Sic fiat et spiritualis quisque magister. Postquam sederit docens et corrigens ut magister, surgat et accingatur ad ministrandum ut humilis minister. Hoc contra quosdam sanctæ Ecclesiæ prælatos, qui semper volunt sedere et dominari: surgere autem ad ministrandum, et humiliari refugiunt. Ponit igitur vestimenta sua, præcinxit se linteo, mittit aquam in pelviam. Officium expediti et devoti vernaculi exhibet Dominus, datus exemplum ut

A qui ministrat, expedite et devote ministret. Quia quanto aliquis est promptior et devotio in ministerio, tanto major est in merito. Quoniam *maledictus qui facit opus Dei negligenter* (Jerem. xlviii). Mystice vero in hoc quod Dominus ipse ministrat aquam, lavat pedes discipulorum et abstergit, demonstrat quod ipsa solus est potens ministrare hominibus lavacrum compunctionis et lacrymarum, ipse solus potens est mundare et extergere sordes nostrorum affectuum. Nemo enim mundus est, qui ab eo lotus non est. Unde et postea respondet Petro : *Et si, inquit, non laverō te, non habebis partem mecum.* Venit ergo primo ad Simonem Petrum, ostendens priores partes dandas priori. Et nullum in hoc sæculo sic esse perfectum, qui non habeat aliquid lavandum.

B Videns autem Petrus divinam majestatem ad lavandum pedes suos inclinari, non est mirum si miratur et refugit. Sed cum audit, quod si non ab eo lavetur, alienus erit ab eo, consentit. Nos quoque, fratres, si major persona se humiliet ad serviendum nobis, per humilitatem refugiamus. Quod si per charitatem inslitterit, consentiamus, ne prohibendo eam, divinum implere mandatum culpabiles inveniamur. Porro audiens Petrus se propter pedum levationem cum Domino partem habiturum, ut majorem possit eum eo habere partem, optat se totum ab eo lavandum, dicens : *Domine, non tantum pedes, sed et manus et caput*, id est mentem et operationem. Sed Dominus qui novit hominem, melius quam homo se ipsum, dicit eum non indigere, nisi ut pedes lavet, dicens : *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet*, id est qui lotus est a criminalibus, non indiget, nisi ut lavetur a venialibus, sine quibus vita præsens non ducitur. Per pedes quippe affectiones, quibus ad opus agendum vadimus, significantur. Affectiones vero nostræ, quia non possunt tangere terrena, dum sumus in hoc mundo, inde aliquid pulveris, id est sordis venialis contrahunt, quod quotidie per confessionem, orationem, et eleemosynam, et cætera bona necesse est mundari. Inde præcepit Dominus ut pulverem pedum excutiant apostoli in testimonium illis quicquid credere noluerunt (Matth. x). Quia, si quid venialis maculæ in sollicitudine et prædicatione, quam ad convertendum eos habuerunt, contraxerunt, ab eis excutietur in eos quorum causa contracta sunt. *Et vos*, inquit, *mundi estis, sed non omnes.* In numero tangit eum indefinite qui immundus erat, ut notatus erubesceret et convertatur. In quo doctoribus sanctæ Ecclesiæ exemplum dedit, ut eum, cujus crimen occultum est, non publice arguant, sed in communi sine nomine tangant, ut intelligens se notari, timeat et convertatur.

Sequitur pars tertia, in qua causa facti demonstratur, cum subditur : *Postquam autem lavit omnium pedes accepit vestimenta sua, et cum recubisset, iterum dicit eis*, etc. Postquam summus Magister causa ostendendæ humilitatis, se a dignitate cathedræ inclinavit, iterum ad officium cathedræ redit. Quem imitantes magistri sanctæ Ecclesiæ, cum causa hu-

militatis et exempli se subditis suis inclinaverint, ite- A
 rum ad altitudinem et officium cathedræ redeant,
 ut videlicet ex humilitate sibi comparant subdito-
 rum amorem et imitationem, et ex dignitate cathed-
 ræ, reverentiam et timorem. Si enim semper incli-
 nentur, a subditis quidem amantur, sed non timentur.
 Si vero semper sublimentur, timentur quidem,
 sed non amantur : cum prælatus simul debeat tim-
 meri et amari. *Scitis*, inquit, *quid fecerim vobis*, id
 est qua causa hoc fecerim vobis. *Vos vocatis me Ma-*
gister et Domine, et bene dicitis. Sum etenim. Ipse
 enim solus est magister, qui non exterius, sed in-
 terius docet, qui nisi intus doceat, in vanum lingua
 docentis laborat extra, unde, *ne vocemini*, inquit,
magistri, quia *magister vester unus est Christus*
(Matth. xxiii). Ipse etiam solus universaliter et sem-
 per est Dominus : Unde et dicitur : *Unus Dominus,*
una fides, unum baptisma (Ephes. iv). Cæteri vero
 non domini, sed diminutive, domni dicendi sunt. *Si*
ergo ego lavi pedes vestros Dominus et Magister,
tanto magis et vos debetis alter alterius lavare pedes.
 Argumentum est a majori. Si enim dominus lavit
 pedes servi, quanto magis servus debet lavare pedes
 conservi. Et si magister lavit pedes discipuli, quan-
 to magis discipulus debet lavare pedes condiscipu-
 li. Si Deus, qui non indiget, propter hominem voluit
 humiliari, quanto magis homo qui indiget propter se
 debet humiliari. *Exemplum*, inquit, *dedit vobis, ut*
quemadmodum feci vobis, ita et vos faciatis. Exem-
 plum humilitatis, exemplum amoris exemplum e-
 mundationis dedit. Primo exemplum amoris, ut in
 exemplo magistri, discant discipuli sese invicem di-
 ligere. Unde : *Mandatum*, inquit, *novum do vobis,*
ut diligatis invicem, sicut ego dilexi vos. Exemplum
 humilitatis, ut in exemplo Magistri discant discipuli
 alterutrum humiliari. Exemplum emundationis, ut
 exemplo Magistri discant discipuli sese alterutrum
 per confessionem, orationem et pietatem a peccatis
 emundare, et alter alterius onera portare. Itaque,
 fratres mei, veri et summi Magistri vestigia sequen-
 tes, humiliemur ad invicem, lavantes pedes paupe-
 rum et subditorum nostrorum. Sed et hoc parum
 est, nisi et eos diligamus. Sunt enim quidam qui
 humiliantur, et lavant pedes pauperum, non ex
 amore, sed etiam ex quadam coactione, nec sincere
 isti imitantur exemplum Christi, qui ex vera dile-
 ctione pedes pauperum lavit. Itaque, nos fratres, ex
 vero amore pedes pauperum tanquam fratrum no-
 strorum lavemus. Nec hoc sufficit, nisi et eorum
 emundationem et salutem in anima quæramus, ut
 videlicet, postquam laverimus pauperes, calceave-
 rimus et satiaverimus corporaliter, satiemus eos
 spiritualiter, frangentes eis panem divini verbi, pa-
 nem correctionis, eruditionis et exhortationis, oran-
 tes ut et ipsi lavent nos orationibus suis apud Deum,
 quatenus pure Pascha celebrare mereamur, largiente
 qui Pascha nostrum immolatus est Christo
 Domino nostro, qui cum Patre et Spiritu sancto
 vivit et regnat Deus in æternum, Amen.

HOMILIA XLIX.

IN PARASCEVE.

Dixit Dominus ad Moysen et Aaron in terra Ægy-
pti : Mensis iste vobis principium mensium (Exod. xii),
 etc. In hac lectione, fratres charissimi, Dominus
 tradidit olim Judæis historialiter qualiter figuratum
 Pascha deberent celebrare; nobis vero si spiritua-
 liter sapimus, tradidit in eadem lectione, quomodo
 spirituale Pascha debeamus celebrare. Nos quoque,
 fratres, Pascha sanguinis animalium, animalibus
 Judæis relinquentes, in his inquiremus qualiter
 spiritualiter Pascha celebrare valeamus. Hæc itaque
 lectio, mystice intellecta, tradit nobis sex, videlicet
 ubi, a quibus, et quando Pascha debeat celebrari,
 et qualis debeat esse paschalis agnus, et quid con-
 ferat immolatio ejus, et quomodo erat comedendus.
 Ubi debet Pascha celebrari? In terra Ægypti. In
 Ægypto quippe de celebratione Paschæ primum man-
 datum fuit a Domino datum, sicut hic legimus, et
 primum Pascha fuit celebratum. In Ægypto igitur,
 id est in tenebris et mœrore hujus mundi mandatum
 a Deo de celebrando Pascha, id est transitu hujus
 mundi, accepiimus, quatenus exemplo Israelitarum
 de Ægypto ad terram promissionis, de vitiis ad virtu-
 tes, de exilio ad supernam patriam desiderio transeam-
 mus. A quibus debet Pascha celebrari? ab Israelitis,
 id est a viris desiderantibus videre Deum; ab Hebræis,
 id est transeuntibus vitiis ad virtutes, ab exilio hujus
 mundi ad cœlestem patriam. Ili enim soli, fratres
 mei, vere Pascha celebrant, quibus odio est mun-
 dus, qui conqueruntur et dicunt cum Propheta :
Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est (Psal.
cxix), qui transiliunt desiderio, ut videant Deum
 deorum in Sion. Unde et Dominus Jesus se a Gali-
 læis in Galilæa promittit videndum, id est a trans-
 migrantibus in transmigrationem. Qui vero mun-
 dum complectuntur amore, qui semper hic vellent
 vivere, qui de terrena contendunt hæreditate, ne-
 quaquam digne possunt celebrare Pascha spirituale.
 Quando debet Pascha celebrari? In quarta decima
 luna primi mensis. In primo enim mense, id est in
 lunatione Aprilis, quæ in Martio aliquando secundum
 nos incipit, creavit Deus mundum, et in eodem
 recreavit eum. Eodem igitur tempore, imo eodem
 mense et eodem die, et eadem forte hora, qua crea-
 vit Deus hominem, recreavit eundem. In quarta
 decima luna probabile est hominem esse creatum :
 Cum enim quarta die creata sit luna in plenilunio,
 sexta die potuit esse talis qualis solet esse quarta
 decima. Hinc et paschalis agnus decima die de grege
 sumptus est, quarta decima die ad vespertum im-
 molabatur. Christus quoque die decima Jerusalem
 veniens ad passionem, quarta decima die agnum
 comedens, eadem nocte traditus est, ad passionem
 ductus. Mystice vero quarta decima luna immola-
 batur agnus ad vespertum, quoniam significabat
 Christum, qui Decalogum et quatuor in se complens
 Evangelia, in vespere mundi immolatus est. Pulchre
 etiam in tempore, quo cuncta revirescunt, et reno-

vantur, et agnus legalis, et verus Agnus Christus, A immolatus est, quoniam per passionem Christi mundus a vetustate exiit, et in virtutibus virescit et renovatur. Nos quoque, fratres, in vernali tempore, et in quarta decima luna Paschadebimus celebrare, quoniam nisi deposita vetustate, innovari et virtutibus vivere cœperimus, et nisi doctrinam Decalogi et quatuor Evangeliorum tenuerimus, spirituale Pascha celebrare non valemus. Qualis debeat esse agnus paschalis? sine macula, masculus, anniculus, id est perfectus in munditia, et in virtute et tempore. Quis est hic agnus, nisi Agnus Dei, qui abstulit peccata mundi? (Joan. 1). Qui fuit sine macula, quia *peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* (1 Petr. 1) : Qui fuit et masculus, id est virilis et virtuosus, virtute et sapientia perfectus, utpote qui debellavit aereas potestates, et alligavit fortem armatum, et distribuit spolia ejus (Luc. 11). Fuit etiam agnus anniculus, id est perfectus tempore et corpore, quoniam in perfecta ætate passus est, in qua etiam nos, teste Apostolo, resurgemus, *donec, inquit, occurramus ei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi* (Ephes. 4). Quid conferebat agni paschalis immolatio? ab angelo percutiente liberationem, hostium carnalium submersionem, in via confortationem. Sic quoque, fratres mei, Christi immolatio liberat nos a diabolo, exstinguit in nobis vitia carnalia, est nobis viaticum et confortatio, hujus exsilii via. Sicut enim Hebræi per sanguinem agni, linitum super utrumque postem et insuper liminari, liberantur ab angelo percutiente, ita fratres mei, per Christi crucem, Christi sanguine linitam, muniti a dextris et a sinistris et in fronte, liberamur a diabolo insidiante. Sicut vero Hebræi post immolationem et per immolationem agni, submersis hostibus carnalibus, sunt salvati, ita et nos per passionem et comestionem corporis Christi, exstinctis in nobis vitiis, salvamur. Sicut enim Hebræi, carnibus agni refectioni et confortati, exierunt Ægypto et arripuerunt viam ad terram promissionis, ita et nos, corporis Christi viatieo refectioni et confortati, mente mundo eximus, et viam virtutum arripimus ad terram æternæ hæreditatis. Quomodo erat comedendus agnus paschalis? Non crudus, non coctus aqua, sed tantum assatus igni: Caro cruda, cadaver solum sine calore est, cocta in aqua dissolvitur, assata vero constringitur, ut ossa D carni, et caro ossibus hærrat. Crudum ergo Agnum comedit qui Christum purum hominem credit. Coctum et dissolutum aqua comedit, qui eum in duas personas dissolvit. Tostum vero et coherentem comedit qui in una Christi persona divinitatem et humanitatem coherentes credit. Comedendus est igitur etiam totus, id est caput cum pedibus et intestinis, quia qui corpus Christi suscepit credere debet se non solum hominem, sed etiam Deum suscipere. Intestina etiam, id est quædam occulta nobis, quæ de Christo et homine prædicantur, etsi non intelligimus, debemus tamen ea credendo suscipere.

Non remanebit, inquit, ex eo quidquam usque mane, id est quicquid est necessarium, vobis de Christo in via credere, credetis. Nec remanebit aliquid quod credendum est, quod dicatis vos non credere, usque mane, id est usque in resurrectionem, quoniam tunc non erit tempus credendi, sed videndi. Si quid residuum fuerit, id est si quid est de Christo, quod quomodo verum sit, non intelligis, igne comburetis, id est divinæ potentiæ ascribetis. Os ejus non confringetis, id est virtutem divinitatis ejus propter passionem carnis fractam vel minoratam esse non credetis. Comedatis etiam agnum cum azymis panibus et lactucis agrestibus. Azymus panis fermento caret, lactucæ agrestes habent amaritudinem. Comedatis igitur agnum cum azymis panibus, id est cum sinceritate innocentie et veritatis, et cum lactucis agrestibus, id est cum amaritudine et compunctione cordis, ut videlicet non nisi cum pœnitentia et lacrymarum compunctione, ad Agni carnes præsumamus accedere. Sic autem comedatis illum. Renes vestros accingetis, id est luxuriam refrenabitis, non solum illicitam, sed etiam licitam. Quoniam, fratres charissimi, cum tanta puritate ad carnes Agni accedere debemus, ut non solum ab omnibus illicitis, sed etiam a quibusdam licitis abstinere debemus. Calceamenta in pedibus habetis, id est non adhærebunt affectus vestri terrenis, sed cœlestia desiderabunt. Qui enim, fratres, per avaritiam et cupiditatem adhæret terrenis, non est dignus accedere ad carnes Agni. Baculos tenentes in manibus, id est, rectitudinem in operibus: ut scilicet omnem vitam et omnia opera vestra ad rectum finem dirigatis. Et cometis festinanter, de vitiis ad virtutes, de mundo ad æternam patriam properantes, ad similitudinem Israelitarum, qui cum festinatione exeundi ab Ægypto, et eundi in terram promissionis agnum comederunt. Nos itaque, fratres mei, non pigre, non negligente, non tepide, sed cum timore et devotione ad tantum accedamus sacramentum: Quoniam qui indigne sumit, iudicium sibi manducet et bibat (1 Cor. 11). Accedamus igitur ad carnes Agni cum firma fide, credentes eum in persona Deum verum, et verum hominem, credentes etiam quemlibet non particulariter, sed Christum sumere integrum et totum. In quo si quid intelligere non valemus, nec discutere, Deo reservemus. Accedamus etiam ad carnes Agni sine fermento odii et malæ voluntatis. Accedamus cum puritate mentis et devotione compunctionis, cum virtute castitatis, cum contemptu sæculi, cum rectitudine operis, cum festinatione ad terram promissionis scientes quia incolæ hic sumus et peregrini sicut omnes patres nostri, et quia non habemus hic manentem civitatem sed futuram inquirimus. Ad quam Christus sit nobis ductor, viaticum, et via, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in æternum. Amen.

HOMILIA L.

IN VIGILIA PASCHÆ.

Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt

sapite (Coloss. iii), etc. Tripartita est hæc lectio, A fratres mei. Primo enim ostendit Apostolus quæ sapere et quæ non sapere debeamus. Ostendens igitur primo quæ sapere vel quæ non sapere debeamus, ait : *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite*. Non est, fratres mei, idem sapere quod scire. Scire etenim est intellectu rem capere. Sapere vero est non solum intellectu, sed etiam sapore et experientia rem cognoscere. Scire quidem debemus tam mala quam bona. Aliter enim nesciremus inter illa discernere. Sapere vero debemus sola bona. Præcipit igitur nobis Apostolus, ut sapiamus sola bona, non mala, cælestia non terrena. Cælestia sapit, qui terrena contemnens sola cælestia odorat et concupiscit. Terrena vero sapit qui cælestem ignorans dulcedinem, sola terrena diligit et quærit. Porro, fratres mei, talis fuit creatus homo, ut desideraret et quæreretur naturaliter cælestia. Dedit enim Deus homini rationem, quæ naturaliter cælestia desiderat. Quoniam namque anima nostra ad imaginem et similitudinem Dei formata est, tendit naturaliter ad imaginem ad quam creata est. Unde propheta : *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea ; faciem tuam, Domine, requiram* (Psal. xvi). In corpore quoque talem creavit Deus hominem, ut ipso situ corporis ei demonstraret quo tendere deberet. Creavit quippe cum erectum ad cælum, secundum illud :

*Pronaque cum spectant animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit cælumque videre [tueri]
Jussit.*

(Ovid. Met. l. vers. 84 86.) C

Cæterum, cum talis creatus esset homo, merito prævaricationis suæ excæcatus et brutus factus est, ut more bestiali inclinatus solam terram sapiat et quærat, et in eam moriendo dissolvatur, juxta illud : *Homo, cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (Psal. xlviii), sicut vitii, ita morte. Hinc est quod poetæ describunt homines mutari in pecudes. Homo enim qui divinæ originis oblitus, soli gulæ deditus est ; quid aliud quam in porcum mutatus est ? Qui vero totus explendæ libidini deditus est, quid aliud est quam in fetidum hireum mutatus est ? Similiter et in cæteras pecudes secundum similitudinem morum homines demutari dicuntur. Qui autem crudelitati et sanguini deditus est, quid aliud quam in lupum mutatus est ? Itaque, fratres mei, propter primam prævaricationem, duplicem mortem incurrimus, alteram animæ peccatis excæcatæ, alteram corporis in terram suam revertentis. At non oblitus misereri Deus, pro nobis est homo factus, mortuus est et resurrexit, et ascendens in cælum sedet ad dexteram Patris. Mortuus quippe est sola morte corporis, ut utramque mortem nostram, animæ scilicet et corporis, in nobis destrueret. Resurrexit sola corporis resurrectione, ut nos et in anima et

corpore faceret resurgere. Ascendit in cælum, ut nos quoque in cælum faceret ascendere. Itaque, fratres mei, *si consurrexistis in anima et a peccatis cum Christo*, id est, per Christum resurgentem in corpore a mortuis, non redeatis rursum ad peccata, nec sapiatis amplius terrena, sed potius *quæ sursum sunt sapite ubi Christus est, in dextera Dei sedens*. Ac si diceret : Vos, qui Christi membra estis, tendite desiderio sursum ubi præcessit caput vestrum. Et ex hoc quod in parte jam resurrexistis, confidite quia post Christum ascendetis.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur cui mori et cui vivere debeamus, cum subditur : *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*. Ac si diceret : Non debetis de cætero quæ super terram sunt, sed quæ sursum sunt sapere, quoniam mortui estis mundo, et vivi Deo. Unde ipse alibi dicit : *Si mortui sumus peccato, quomodo adhuc iterum vivemus in illo* (Rom. vi) (40) ? Debemus igitur, fratres mei, esse mortui mundo, mortui carni, mortui etiam propriæ voluntati. Mortui mundo, ut non divitias, non honores, non potentias, non glorias, non desideria mundi, sed cæli quæramus. Mundo se mortuum esse ostendit Apostolus cum dicit : *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* (Gal. vi). Mundus, fratres mei, mihi crucifixus est, si me non trahit suis blandimentis. Ego vero mundo crucifixus sum, si illum non amplector desiderii. Mortui carni esse debemus, ut non gulositas, non ebrietas, non luxuria, non voluptas, non desideria carnis quærantur a nobis, sed spiritus. Unde Apostolus : *Mortificate n'embra vestra quæ sunt super terram, quæ sunt fornicatio, luxuria, avaritia, comessationes, ebrietates* (Coloss. iii), etc. Et alibi : *Qui autem, inquit, Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitii et concupiscentiis* (Gal. v). Mortui etiam propriæ voluntati esse debemus, ut non nostram, sed Dei voluntatem facere quæramus. Ad quod exemplo sui nos invitat Dominus dicens : *Non enim veni ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem Patris mei qui misit me* (Joun. vi). Quis enim melius debuit facere voluntatem suam, quam Filius Dei, qui unam semper cum Patre habet voluntatem ? attamen non suam, sed Dei voluntatem se querere dicit, ut nos instrueret non nostram, sed Dei semper et quærere et facere voluntatem. Itaque, fratres mei, non nostram, sed Dei voluntatem semper quæramus, et inquantum possumus, faciamus, et ei dicamus : Non mea, Domine, voluntas, sed tua fiat. Si ergo prædicto modo mortui fuerimus, erit procul dubio vita nostra abscondita cum Christo in Deo, ut cum Apostolo dicamus : *Vivo ego jam non ego, vivit autem in me Christus* (Gal. ii), vita utique tam spirituali quam æterna. Et vita quidem, fratres mei, spirituali vivimus, quando morte peccatorum a nobis eliminata,

(40) Vulg. non sic prorsus loquitur loc. cit.

in fide, et spe, et charitate vivimus, in iustitia, A misericordia et castitate cæterisque virtutibus floremus et fructificamus. Quæ vita nunc est abscondita cum Christo in Deo, quoniam etsi nunc videmur mundanis hominibus abjecti et viles, opprobrium hominum et abjectio plebis, etsi videamur quotidie esurire, egere, et pati, æstimati tanquam oves occisionis, tamen fide, spe, et in occulto apud Deum vivimus, ut possimus dicere cum Apostolo: *Ut castigati et non mortificati, tanquam morientes, et ecce vivimus* (II Cor. vi). Vita vero spirituali vivemus, quando hoc mortale corpus induet immortalitatem et beatitudinem. Quæ vita nunc est abscondita cum Christo in Deo. Quoniam etsi corpus nostrum, mori, putrescere, incinerare nunc videatur, et mundanis hominibus inde resurrecturum desperetur, tamen in abscondito apud Deum, cui omnia vivunt, corpora nostra non pereunt, sed in melius renovanda, cum Chrsto reservantur.

Sequitur pars tertia, in qua ostenditur quod benefacientes præmium consecuturi sumus, cum subditur: *Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria*. Quasi diceret: Sicut vita vestra nunc cum Christo abscondita est, ita cum Christo ad iudicium veniente revelabitur. Dicitur autem Christus vita nostra metonymice, quoniam ipse est causa, largitor et auctor vitæ nostræ, et corporalis, et spiritualis, et æternæ. Quod quidem nunc aliis falsum, aliis dubium, et aliis videtur occultum, sed in iudicio, Christo apparente, omnibus erit manifestum, tam bonis quam malis. Mali enim, teste Scriptura, tunc dieturi sunt: *Quos aliquando habuimus in derisum sunt isti, et in similitudinem improperii. Nos insensati, vitam illorum estimabamus insaniam, et ecce quomodo nunc reputantur inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est* (sap. v). Tunc quippe Christus qui primo venit occultus, veniet apertus. Unde ipse dixit: *Sicut fulgur exit ab oriente et pariet usque in occidentem, ita erit Filius hominis adventus* (Luc. xvi). Et qui primo apparuit humilis, tunc apparebit super omnem altitudinem sublimis. Et qui prius apparuit despectus, tunc apparebit super omnem gloriam gloriosus: Et qui primum apparuit pauper pauperum, tunc apparebit Rex regum et Dominus dominantium. Et qui primo fuit iudicatus et passus, tunc iudicabit damnans injustos, et glorificans justos. Nos quoque, fratres mei, si humiliaverimus nos cum Christo in via, sublimabitur cum ipso in patria. Si fuerimus despecti cum Christo in via, glorificabimur cum ipso in patria. Si fuerimus pauperes et subjecti cum Christo in via, ditabimur, et domini dominabimur cum ipso in patria. Si dijudicabimur et patiemur cum Christo in via, iudicabimus et lætabimur cum ipso in patria. Itaque, fratres mei, non sapiamus terrena, non incurvemur ad amorem eorum, more pecudum, quæ sine freno toto impetu, ad implendam corporis feruntur voluntatem, sed potius simus erecti ad cælum, sicut corpore, ita mente, toto desiderio ame-

mus et quæramus cælestia, mortui mundo, vivi Deo, quatenus *cum Christus apparuerit vita nostra, tunc et nos apparebimus cum ipso in gloria*. Ipso præstante qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LI.

IN DIE SANCTO PASCHÆ.

Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio sicut estis azymi (I Cor. v), etc. Hodie, fratres charissimi, Dominicam celebramus resurrectionem. Propterea debemus ipsi quam colimus congruere solemnitati. Illis enim solis prodest solemnitates celebrare, qui eis mente et operibus se satagunt configurare. Celebratio igitur Dominicæ crucis et resurrectionis tunc proderit nobis, si vitia in nobis crucifixerimus, si a vitiis ad virtutes, a vetustate ad novitatem resurrexerimus. Ad hoc igitur nos hortatur Apostolus, fratres mei, in prælibata lectione hoc modo. Primo nos præcipit exuere vetustatem, secundo induere novitatem, tertio subdit causam quare hoc facere debeamus, quarto nos hortatur epulari, quinto ostendit qualiter ad hoc epulum accedere debeamus. Monet igitur primo nos, fratres mei, exuere vetustatem, id est veteris Adæ similitudinem, scilicet peccatum. Peccatum autem vocatur vetustas triplici ratione. Vetustas enim facit hominem curvum et imbecillem, sic et peccatum animam facit curvam ad terrena, et imbecillem ad bene agendum. Vetustas bebetat sensus hominis, sic et peccatum virtutes mentis. Vetustas trahit hominem ad mortem, sic et peccatum animam. Ait ergo Apostolus: *Expurgate vetus fermentum*, tangens consuetudinem Judæorum, qui in Pascha fermentum abiciebant, et azyma comedebant, tum ob recordationem quod post immolationem agni exirent patres eorum de Ægypto: qui cum tanta festinatione exierunt, ut non liceret eis parare panes, sed farinas ferentes, inde azymos panes in fœo faciebant; tum ob mysterium eos evitandi peccati fermentum qui pure Pascha volunt celebrare. Porro fermentum, et maxime vetus reddit panem acidum, levem, minus vegetativum, et magis cavernosum. Sic, fratres mei, peccatum facit animam hominis acidam, ut Deus nolit eam unire sibi et incorporare, facit eam levem, ut diabolus possit eam circumferre, facit eam minus solidam et validam ad resistendum diabolo; facit cavernosam, ut diabolus in ea sibi latibulum inveniat. Itaque, fratres mei, expurgate vetus fermentum peccati, id est per penitentiam, correctionem, et emendationem, peccatum auferte, non solum a mente, sed etiam a domo et a communione Ecclesiæ. Non enim perfecte expurgat vetus fermentum, qui etsi a se, quantum potest, abiecit, tamen a domo sua vel a communione non abiecit. A se forte Heli abiciebat fermentum, sed a domo sua non abiecit, et ideo cum ea periit. A se forte Corinthii (ad quos hic loquitur Apostolus) abiciebant fermentum, sed a communione sua non abiciebant, dum corruptorem novæ suæ, quam

Apostolus excommunicaverat, non evitabant, cum de hujusmodi Joannes dicat : *Nec ave ei dixeritis, Qui enim, inquit, dicit ei ave, communicat operibus ejus* (II Joan. 1, 11). Et Apostolus in eadem Epistola : *Si quis, inquit, nominatur fornicator, aut avarus, cum hujusmodi nec cibum sumere, nec communicare debes* (I Cor. 8). Ille contra quosdam est, fratres mei, qui cum excommunicatis participare convesci, et colloqui non verentur, cum scriptum sit : *Qui tangit picem coinquinabitur ab ea* (Eccli. xiii), et *Qui tetigerit mortuum, immundus erit* (Num. xix). Eadem ratione, qui cum excommunicato communicat, excommunicatus est. Secundo monet nos Apostolus habere novitatem, cum subdit : *Ut sitis nova conspersio*, id est, nova pasta, pura scilicet a veteri fermento, et ab omni immunditia. Loquitur enim hic metaphorice, assimilans puritatem Ecclesiæ puritati pastæ. Qui enim vult facere puram pastam, primo purgat et emundat grana tritici, postea molit, et in farinam redigit, deinde aspersione aquæ conglutinat et conjungit. Simili modo ad hoc ut communio Ecclesiæ pura sit et Deo accepta, primum oportet ut singulæ personæ in se sint puræ et mundæ. Sed quædam personæ, licet in se puræ videantur, tamen ad modum granorum sunt grossæ et duræ, quoniam nulla societate vel compassione aliis sociantur, subjectæ sibi et conjunctæ, sibi soli viventes, ad se omnia referentes contrarii illis quos notavimus supra. Illi enim etiam excommunicatis societate junguntur. Isti nec etiam bonis consociari vel confœderari volunt. Utrumque vitium est, et omnibus confœderari, et nulli. Isti sunt in malis fervidi, hi sunt etiam in bonis tepidi. Hos vocat Apostolus *sine affectione, sine amicitia, sine fœdere* (Rom. i). Ilæ ergo personæ ad similitudinem granorum per recordationem peccatorum, et consummationem suppliciorum sunt terrendæ, et in humilitatem redigendæ. Et ne forte arida humilitas est *tanquam pulvis quem projecit ventus a facie terræ* (Psal. i), ideo rore charitatis sunt conglutinandæ, et in novam conspersionem conjungendæ, ne vel odio, vel invidia, vel cupiditate terrena, a mutua vel a Christi charitate valeant separari. Itaque, fratres charissimi, purgemus et emundemus unusquisque seipsum, et mola humilitatis et contritionis convertamur, et glutino charitatis et compassionis ad invicem uniamur, ut charitatis et unionis nostræ puritate, Deus pascatur et delectetur, et nos econverso charitate et unione divina pascamur et delectemur. Sicut enim charitate nostra patitur et delectatur Deus, ita nos divina charitate pascimur et delectamur.

Tertio Apostolus subdit causam, quare novi esse debeamus, cum dicit : *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus*. Quasi dicat : Estote novi, quoniam ad novum prandium estis vocati, ne forte veniens qui vos ad suas nuptias vocavit, dicat cuilibet vestrum : *Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem ?* (Matth. xxii). Et iratus mittat vos in te-

nebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium (*ibid*). Itaque, fratres mei, simus novi, ut ad novas novi agni epulas novi arcedamus, quoniam non ut Judei carnem et sanguinem brutorum animalium hodie epulaturi sumus, sed ipsum Deum et Dominum nostrum Jesum Christum, qui nostrum Pascha immolatus est, epulum scilicet novum, sufficiens et pingue. Et novum quidem est, quoniam et in se purum est a peccati vetustate, et nos si digne illud suscepimus, efficit novos sui novitate. Sufficiens vero est, quoniam pro multis figurativis, et insufficientibus, et frequentibus hostiis legalibus, una et vera semel oblata hostia, Christus immolatus est. Quavis enim super multa altaria quotidie offeratur, imoletur et frangatur in sacramento, tamen non nisi semel immolatus est una sola et vera hostia Christus, quoniam *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur* (Rom. vi). Et cum multæ essent hostiæ Judæorum insufficientes, ut sacrificium pro peccato, pacifica, votiva hostia, victima, Christus est sufficiens sacrificium omnibus et pro omnibus, et pro peccatis propitiandis, et inter Deum et hominem pro pace reconcilianda, et pro votis hominum perficiendis, et pro hostibus vincendis. Pingue vero est, quoniam omni gratia, charitate et misericordia saginatus est Dominus noster Jesus Christus : Ille enim ille vitulus saginatus, quem pater in reditu filii de regione dissimilitudinis revertentis præcipit immolari. Ad hoc igitur novum, largum, et saginatum epulum invitari, fratres charissimi, sollicitè pensemus agere illud quod Sapiens ait : *Ad mensam magnam sedisti, attende quoniam similia oportet te præparare* (Eccli. xxxi). Ad mensam quippe Christi invitati, fratres charissimi, similia et præparemus, sic cum diligamus sicut ipse dilexit nos. Sic propter eum nos humiliemus, sicut ipse humiliavit se propter nos. Sic propter eum simus parati mori, sicut ipse mortuus est pro nobis.

Quarto monet nos Apostolus ad epulandum cum subdit : *Itaque epulemur*. Monemus et nos, fratres charissimi, vos, ut omnes pariter epulemur epulum animabus nostris necessarium. Scriptum est enim : *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (Joan. vi). Unde statutum est ut, pueris mox baptizatis, saltem in specie vini, tradatur, ne sine necessario discedant sacramento. Et quid si discedant? Nunquid damnabuntur? Non, fratres mei, quoniam in fide, etsi non sua, tamen patrum salvabuntur. Duo quippe sunt modi manducandi corpus Christi, unus sacramentalis, alius spiritualis. Sacramentaliter accipit corpus Christi etiam malus, sed quia indigne, iudicium sibi manducat et bibit (I Cor. ii). Spiritualiter vero accipit corpus bonus qui, etsi non sacramentaliter quandoque accipit, tamen fide et charitate in corpore Christi est. Unde Dominus exponens quid sit eum manducare spiritualiter, ait : *Qui manducat carnem meam, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo* (Joan. vi).

Et Augustinus: « Ut quid paras dentem et ventrem? crede, et manducasti (41). » Verumtamen, fratres mei, omnibus Christianis, locum et tempus habentibus, etiam sacramentaliter communicandum est. Unde et in primitiva Ecclesia, universi Christiani, singulis Dominicis diebus solebant communicare. Sed quia quidam negligenter accedebant, postea pro eucharistia panem benedictum statuerunt dari, et saltem ter in anno, in Natali, in Pascha, in Pentecosten communicari. Sed nunc, fratres, adeo exerevit iniquitas, quod vix semel in anno quidam digne valeant communicare. Sed et sunt quidam, qui quotidie communicare gaudent, alii qui reformidant. Et utrique bene faciunt, si contemptum eavent, et ut digne communicare valeant, laborant. Nam uterque et Zachæus et Centurio Christum honoraverunt, et Zachæus læte suscipiendo, et Centurio se indignum reputando. De illis vero qui quotidianas celebrant missas, ait Augustinus; Quotidianas missas celebrare, nec laudo, nec vitupero, id est, nec laudo in negligentibus, nec vitupero in diligentibus. Quinto docet Apostolus qualiter ad mensam altaris accedere debeamus. Magnum quippe hospitium, imo Deum et Dominum nostrum Jesum Christum, fratres charissimi, hodie suscepturi, hospitium purum et honestum ei præparemus. Et certe si principem vel aliquam personam sæcularem suscepturi in hospitio nostro essemus, ipsum hospitium nostrum ab omni sorde purgaremus, et ornamentis decoraremus, ut intrans personam nulla turpitudine offenderet, sed potius mundities et honestas domus laudificaret. Si ergo hoc facimus pro principe temporali, quid facere debemus pro Rege regum et Domino dominantium? Præcipit enim Apostolus, ut suscipiamus Deum nostrum, *non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitie*. Ac si dicat: Omnem sordem a vobis tollite, tollite a confessione vestrorum peccatorum vetus fermentum excusationis; nec scilicet more veteris Adæ peccata vestra excusetis, nec declinetis cor vestrum *in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis* (Psal. cxi). Sed potius vosmet accusate, indignos clamate, plorate, et satisfacite. Tollite quoque a mente fermentum malitiæ, odii scilicet, invidiæ et malæ voluntatis. Tollite quoque ab opere fermentum nequitie, id est iniustitiæ, ne scilicet faciatis aliis quod vobis fieri non vultis. Præcepit subsequenter ut epulemur carnes Agni in azymis sinceritatis et veritatis. Ac si dicat: Non sufficit vobis sordes expurgare a vobis, nisi etiam virtutibus hospitium, quo Dominum estis suscepturi, ornatis. Quibus? azymis sinceritatis et veritatis, ut videlicet sinceritas sit in vita, veritas in loquela. Sinceritas, fratres mei, erit in vita nostra, si sincere sapiamus, si sincere diligimus, si sincere vivimus. Veritas vero erit in loquela, si vere peccata nostra contiteamur. Si veritatem cum proximo loquimur, si Dominum consona voce laudamus. Si sic, fratres mei, vixeri-

mus, ad carnes veri Agni pure accedere poterimus, ut per charitatem Deo et proximis uniamur, operante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in æternum Amen.

HOMILIA LII.

IN DIE SANCTO PASCHÆ.

Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Salome, emerant aromata, ut venientes ungerent Jesum (Marc. xvi). etc. Quoniam ad paschales nuptias nos vocat, fratres mei, institutio solemnitalis hodiernæ, debemus hanc diem spiritualibus gaudiis et evangelicis eruditionibus occupare. Et quia quod unusquisque plus diligit, libentius audit, si Deum et Redemptorem nostrum præ cunctis diligitis, evangelicam historiam de ejus resurrectione libentius audietis. Nos ergo, fratres charissimi, vobis evangelicam lectionem percurrimus, primo quæ ad historiam, secundo quæ ad tropologiam pertinent explanantes. Et juxta quidem historiam, quatuor nobis sunt consideranda. Primo quantum istæ sanctæ mulieres fuerunt in Christum devotæ, secundo quomodo postulantes fuerint exauditæ, tertio quomodo ab angelo consolatæ sint, et de resurrectione Christi eruditæ, quarto quomodo primæ ad evangelizandum Dominicam resurrectionem sint missæ. Fuit igitur, fratres charissimi, istarum mulierum mira devotio. Fuerunt quippe erga Christum fervidæ, audaces et officiosissimæ. Fervidæ, quia quem viventem ardentem amaverant, usque ad mortem flendo persecutæ sunt, nec post mortem oblivisci potuerunt. Audaces, qui cum apostoli et columen Ecclesiæ fugerent, negarent et laterent, has mulieres nec damna, nec terror mortis, nec gladius potuit detertere quin cruci assisterent et ad monumentum cursitarent. Officiosissimæ, quoniam viventi ministraverunt cum gaudio de substantiis suis, morienti assisterunt cum gemitibus et lamentis, ad sepulcrum cucurrerunt cum suspiriis et unguentis. Sed ad hæc quid, nos femine viri, dicere possumus, qui erga Christum Redemptorem nostrum tepidi, timidi et negligentes sumus? Illæ mulieres Christum in carne mortali viventem, morientem, et sepultum, ardentem amaverunt. Et nos viri illum nunc regnantem in æternum et suos glorificantem, vel minime, vel tepide amamus! Illæ mulieres, nec terrore mortis, nec gladio potuerunt prohiberi quin astarent mortuo et sepulto: Et nos miseri viri, timore vel cupiditate separamur a Christo in æternum vivente et regnante! Illæ mulieres viventi Christo in carne mortali ministraverunt de substantiis suis, mortuo de lacrymis et unguentis suis. Nos illi jam regnanti in æternum ministrare et de suis cibis in pauperibus satiare contemnimus! Excutiamus ergo, fratres mei, teporem, timiditatem et negligentiam nostram. Et exemplo istarum mulierum, in amore Dei serveamus, audaces et officiosi in Dei servitio esse discamus. In hoc autem quod

(41) S. August. Tract. 35 in Joan. vi, 12, t. XXXV Patrologiæ.

dicatur quod valde mane una Sabbatorum veniunt **A** mulieres ad monumentum orto jam sole, fervor pariter, audacia, et officiositas mulierum demonstratur, quæ etiam nocte venire cum aromatibus ad monumentum cœperunt. Sed sole, id est aurora ex vicinitate solis jam orta, ad monumentum pervenerunt. In quo etiam innuitur quod, sole diei oriente, sol justitiæ Christus resurrexit. In ejus etiam memoria matutinas laudes celebrat Ecclesia. Generalem quoque resurrectionem in matutino tempore credimus esse celebrandam, juxta quod David inquit : *Et dominabuntur eorum justi in matutino (Psalm. XLVIII)*. Quando igitur secundum Matthæum, terræ motus factus est magnus, antequam angelus revolveret lapidem ab ostio monumenti, Christus resurrexisse et multa corpora sanctorum qui dormierant secum suscitasse credendus est. Nec mirum si Christum, qui clauso virginis utero moriturus exierat, immortalis factus clauso sepulcro exierit, cum generaliter omnia justorum resurgentium corpora sint subtilitate donanda; Ut nullo muro, nulla soliditate a sua agilitate retineri valeant aut cohiberi.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur quomodo mulieres petentes exaudiantur. Petunt quippe mulieres quodammodo cum insinuatione, cum dicunt : *Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti?* Sunt enim duo genera petitionum. Quædam enim a Deo sunt in se digna, ut directe et aperte valeant postulari, ut virtutes et regnum cœlorum. Alia vero sunt de quibus an nobis expediant ignoramus. Et ideo non directe, sed cum conditione vel insinuatione postulanda sunt. Cum conditione postulat Dominus **C** a se transire calicem passionis, cum dicit : *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste; Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat (Matth. XXVI)*. Cum insinuatione postulat beata Virgo vinum in nuptiis dari, cum dicit : *Vinum non habent (Joan. II)*. Similiter cum insinuatione postulant sanitatem Lazari et sorores ejus, cum dicunt : *Domine, ecce quem amas infirmatur (Joan. XI)*. Non enim aperte rogant eum sanari, quippe nescientes an hoc expediret, sed tantum dolorem desideriumque suum ostendunt. Qui enim suam necessitatem ostendit, satis petit. Est ergo ac si dicerent: nostram necessitatem vides, sed tu, Domine, qui omnia nosti, fac quod scis expedire, nobis. Hoc modo petunt et hæ mulieres cum dicunt : *Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti?* **D** *Erat quippe*, subdit evangelista, *magnus valde, et quem feminarum debilitas non possit amovere. Et quia magna erat earum devotio et petitio pia exaudiri meretur. Unde et subditur : Et respicientes viderunt revolutum lapidem. Postulatum ergo eis conceditur, non tamen ea intentione qua postulabatur. Illæ enim postulabant lapidem amoveri, ut mortuum ungerent. Lapis vero ideo remotus est, ut vacuum videntes monumentum, Christum resurrexisse intelligant. Per quem autem iste lapis remotus sit, Matthæus exponit : Quia angelus Domini descendit de cœlo, et accedens revolvit lapidem (Matth. XXVIII)*.

Perro duplici de causa angelus descendit, et ut lapidem revolveret, et ut Dominicæ resurrectionis nuntius et testis esset. Unde et Joannes describit duos angelos Mariæ Magdalene apparuisse, sedentes unum ad caput, et alterum ad pedes (*Joan. XX*); ut videlicet in ore duorum vel trium testium stet omne verbum (*Deut. XIX*). Ecce quid mereatur et fervor et devotio mentis. Quia enim adeo istæ sanctæ mulieres fuerunt in Christo fervidæ et devotæ, et angelum videre, et ab eo juvari, et consolari, et erudiri meruerunt. Hinc discamus et nos, fratres mei, fervidi esse in Christo et devoti, ut similiter a Deo per angelos consolari, juvari et erudiri mereamur. Odit quippe et nauseat Deus tepidos et pigros, et arcana dulcedinis suæ atque suavitatis eis non curat revelare; sed qui, sicut Daniel, sunt desideriorum viri (*Dan. IX*), a Deo merentur illuminari.

Sequitur pars tertia, in qua sanctæ mulieres angelum vident, et ab eo consolantur pariter et erudiuntur, cum subditur : *Et introeuntes in monumentum, id est in domunculam in qua erat monumentum, viderunt juvenem, sedentem in dextris, coopertum stola candida, et obstupuerunt, etc.* Porro, fratres mei, angelus qui sic apparebat, in seipso demonstrabat, et qualis erat ille quem venerat nuntiare, et quales fideles futuri sint in resurrectione. Apparuit enim non puer, non senex, sed juvenis; quoniam resurrectio in ætate perfecta et in Christo jam erat celebrata, et in nobis erat celebranda. Unde Apostolus : *Donec, inquit, occurramus ei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. IV)*. Apparuit et sedens, quoniam quietem resurrectionis nuntiabat, per quam jam regnabat Christus, et nos quoque regnaturi sumus. Sedebat autem, juxta Matthæum, super lapidem monumenti (*Matth. XXVIII*), quoniam illum prædicabat, qui pondus mortis et in se jam superaverat, et in nobis in resurrectione superaturus erat. Unde idem per Oseam prædixit : *O mors, ero mors tua (Ose. XIII)*. Apparuit etiam in dextris, quoniam illum nuntiabat qui jam in dextera æternæ beatitudinis sedebat, et nos in judicio ad dextram suam collocaturus erat. Apparuit quoque coopertus stola candida, quia illum prædicabat, qui jam stola immortalitatis erat vestitus, et in fine suos erat vestiturus. Apparuit in stola candida, non quod cives æternæ patriæ indigeant vestiri, sed ut splendorem et suæ et nostræ festivitatis demonstraret in candore. Christi quippe resurrectio et nos ad æternitatem reduxit, et angelicam ruinam restauravit, et utrisque simul solemnia gaudia in æternum cumulavit. *Erat enim, ut ait Matthæus, aspectus ejus sicut fulgur, vestimenta autem ejus sicut nix (Matth. XXVIII)*. In fulgure enim vultus terruit custodes, et in candore consolatus est mulieres. In quo et illud demonstratur, quoniam ille, quem nuntiabat, erat futurus in judicio terribilis reprobis, et blandus justis. Consolantur autem mulieres ab angelo, cum eis dicitur : *Nolite*

expavescere. Quasi dicat : Paveant qui cœlestia non amant, vos vero quid timetis, quæ concives vestros videtis? Instruuntur quoque, cum eis dicitur: *Jesum quæritis Nazarenum crucifixum; surrexit, non est hic*. Quia namque multi nuncupative dicti sunt Jesus, determinatur per locum cum additur *Nazarenum*, et per causam cum subditur, *crucifixum, surrexit, non est hic*. Radix amara crucis evanuit, flos cum fructibus erupit, quoniam qui in morte jacuit, in gloria resurrexit. *Ecce locus ubi posuerunt eum*. Ostenditur locus mortis vacuus mortalibus, ut inde habeamus in nobis spem, et agamus Deo gratiarum actionem.

Sequitur pars quarta, in qua mulieres mittuntur ad evangelizandum Christi resurrectionem, cum subditur: *Sed ite, dicite discipulis et Petro quia præcedet vos in Galilæam*. Sicut per mulierem mors viro propinata est ita nunc per eandem opprobrium primæ matris istæ sanctæ mulieres delevit. Sunt autem istæ mulieres præ cæteris privilegiatæ, quia ad evangelizandum ipsis evangelistis Christi resurrectionem primitus sunt missæ. Cum autem dicat Apostolus: *Mulier docere in Ecclesia non permitto* 1 Tim. ii: istæ etiam ipsos doctores docuerunt, unde et apostolæ apostolorum nuncupari possunt. *Dicite*, inquit, *discipulis ejus et Petro*. Petrus vocatur ex nomine, ne desperet ex negatione. Nisi enim cum angelus exprimeret, inter discipulis venire non auderet. Ex magna autem dispensatione Dominus principem apostolorum se negare permisit, ut scilicet et ipse in sua culpâ disceret quomodo aliis misereri et compati deberet, et in lapsu principis apostolorum timerent quantumcunque sanctiores, et in ejus sperarent restitutione quantumcunque peccatores. *Præce: et vos*, inquit, *in Galilæam*. Cum in pluribus locis aliis Dominus apparuerit prius discipulis, quare Dominus de sola Galilæa loquens, et per se et per angelos dixit se discipulos suos in Galilæa præcessurum. Tum quia ibi generalius et manifestius omnibus discipulis suis apparuit, tum quia Galilæa interpretatur *transmigratio facta*. Christus autem jam a passione ad resurrectionem, a morte ad vitam, a pœna ad gloriam transmigraverat. Sed apostoli cæterique fideles, ipsum sequentes, cum glorificatum videbunt, qui nunc a vitiis ad virtutes, a terrenis ad cœlestia transmigrant. Nos itaque, fratres, nunc a vitiis ad virtutes, a terrenis ad cœlestia transeamus, ut ipsum in gloria sua glorificatum, glorificati et ipsi contemplari mereamur. Moraliter autem per has tres sanctas mulieres, frater charissimi, instruimur, qui quando, cum quibus, et qualiter ad calicem corporis et sanguinis domini accedere debeamus. Per calicem quippe sepulcrum, lapis superior per patenam, per corporalia, sindonem et sudarium, quibus Christus involutus est, exprimuntur. Qui ergo ad sepulcrum calicis Domini accedere debeant, istæ mulieres ostendunt, quæ ad monumentum tres venerunt. Solummodo enim illi qui Trinitatem fide et moribus profitentur, ad calicem corporis et sanguinis

Domini accedere digni sunt, ut scilicet illum quem suscipiunt, unum Deum ante sæcula cum Patre et Spiritu sancto, et in tempore pro nobis hominem factum esse credat atque passum. Quando etiam ad calicem Domini accedere debeamus, hæ mulieres nobis ostendunt, quæ ad monumentum Domini, orto sole, pervenerunt. Nos quoque, fratres, non nisi expulsis a corde nostrorum vitiorum tenebris per pœnitentiam, et, sole virtutum in nobis radiante per justitiam, ad calicem Domini accedere debemus. Qui enim adhuc manens in tenebris vitiorum, scilicet odii vel invidiæ, ad calicem Domini accedit, ad judicium suum accedit. Cum quibus vero ad calicem Domini accedere debeamus, hæ mulieres nobis ostendunt, quæ ad sepulcrum Domini, non nisi cum unguentis et aromatibus cesserunt. Nos quoque, fratres mei, ad calicem corporis et sanguinis Domini, non nisi cum suavitate bonorum operum et fragrantia virtutum, quibus Deum et proximum delectemur, accedamus. Qui enim ad tantum sacramentum tepide et sine compunctione, sine suspiriis, sine odore orationis et devotionis accedit, indigne accedit. Qualiter quoque ad calicem Domini accedere debeamus hæ mulieres nobis ostendunt, quæ venerunt ad monumentum cum humilitate, nihil de se præsumendo, sed propriæ infirmitatis consciæ, divinum auxilium invocando et dicendo: *Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti?* Nos quoque, fratres mei, ad calicem Domini accedamus cum humilitate, nihil de nostra justitia præsumentes, sed nostræ infirmitatis consci, divinum auxilium invocantes et dicentes: *Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti?* id est quis nobis dabit facultatem accedendi pure ad corpus Christi? Quasi diceret: Non virtus propria, sed opitulatio divina. Si sic, fratres, si sic agimus, removetur lapis, id est difficultas, et dabitur nobis facultas pure ad illud accedendi. Vel certe *quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti?* id est quis aperiet nobis intelligentiam tanti sacramenti? et si piis precibus instamus, mittet Dominus nuntium, videlicet Spiritum sanctum, vel certe aliquem angelum, vel aliquem sanctum, sicut in Vitis Patrum legimus, qui aperiet nobis intelligentiam tanti sacramenti. Et dicet nobis: *Quid quæritis juvenem cum mortuis? Surrexit, non est hic*. Id est cur inter mortales cibos, illum cœlestem panem quæritis? Non est cibus corporis, nec descendit eo quo corporales cibi descendunt, sed ita pascit animam cujusque fidelis in terra, quod integer permanet in cœlo. Itaque, fratres mei, cum quotidie Christus imoletur, frangatur, teratur, tamen impassibilis permanet in seipso. Unde Apostolus: Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi). Quandiu ergo sacramentum corporis et sanguinis Jesu Christi vides, tractas, labiis sentis, dentibus teris, scito quia Christus tecum est corporaliter. Deinde non quæres eum nisi in cœle nec credas esse tecum corporaliter,

sed tantum spiritualiter. Unde Augustinus: Ut quid paras dentem et ventrem? crede et manducasti (42.) Quoniam autem dum sumus in hac vita, nemo perfecte valet videre qualiter Christus, cum a singulis totus sumatur, tamen ad dexteram Patris, indivisibilis et impassibilis persistet, recte monemur ab angelo, ut ipsi et nos et alios moneamus, quatenus corde et opere, prece et vita tendamus in Galilæam, id est in æternam patriam, ubi et Christi arcana plenius, et ipsum facie ad faciem videbimus, ipso præstante qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA LIII.

FERIA SECUNDA PASCHÆ.

Exeuntes duo ex discipulis Jesus (43), ibant ipsa die in castellum quod erat in spatio sexaginta stadiorum ab Jerusalem, nomine Emmaus (Luc. xxiv.) Et rel. Sex capitulis distinguitur hæc lectio, fratres charissimi. Primo enim ostenditur quod, ipsa die resurrectionis Christi, exeuntes duo ex discipulis ejus, ibant in Emmaus. Exierunt autem hi duo de collegio apostolorum non per apostasiam, ut illi de quibus dicit Joannes: *Ex nobis exierunt, sed non ex nobis erant (I Joan. ii).* Nec per curiositatem ut Dina, quæ exiit videre mulieres illius regionis, et oppressa fuit (Gen. xxxiv): Sed exierunt in ministerium, more apum quæ de communicæ nobis alvearii exeunt, ut in communem mellis utilitatem, electo flore redeant oneratæ. Quod vero recta et honesta causa exierint, hinc apparet quod non singuli, sed bini exeunt, quod non aliena verba a doctrina collegii sui inter se conferunt; quod communem collegii sui tristitiam in mente ferunt, quod Dominum sibi apparere merentur, quod eum legem et prophetas exponentem libenter audiunt, quod eum ad hospitium cogunt, quod in fractione panis eum agnoscunt, quod eum sibi apparuisse, sine mora, collegio suo referre redeunt. Imitamini istos, vos claustrales, ut scilicet non exeatis de collegio vestro per apostasiam, vel per curiositatem, sed tantum propter necessariam causam. Et tunc non singuli, sed bini ad minus exeatis, scientes quod, juxta prophetam: *Væ soli, quia si ceciderit, quis sublevarit eum? (Eccle. iv.)* Et non vana, sed tantum professioni vestræ convenientia verba proferatis, cum utili tristitia et gravitate ambuletis. Lectionem sacræ Scripturæ semper audire gaudeatis, hospitalitatem et charitatem diligatis, non vanos rumores, sed more apis utilia exempla ad cœnobio vestra referatis. *In castellum, inquit, quod erat in spatio stadiorum sexaginta a Jerusalem, nomine Emmaus.* Stadium est octava pars milliarii. Sexaginta ergo stadia, septem millia passuum et quingenti sunt. Quod iter bene congruit eis qui, certi de morte et sepultura Jesu, incerti de resurrectione ejus ambulant. Sextum quippe et septimum milliarium compleverunt qui Jesum in sexta Sabbati mortem tulisse, et in Sabbato in sepulcro

A quievisse sciebant. Octavum vero tantum dimidium perrexerunt, quoniam Jesum octava die resurrexisse nondum perfecte credebant.

Sequitur pars secunda, in qua Dominus discipulis de se loquentibus, se in specie peregrini demonstravit, cum dicitur: *Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus quæ acciderant.* Proprium est, fratres mei, amantium de re amata frequenter facere verbum. Nam *ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum (Matth. vi).* Et quod intus abundat, exterius exire festinat. Hinc est quod discipuli Dominum, quem toto corde viventem dilexerant, et quem mortuum oblivisci non poterant in ore semper habebant. Et Dominus qui diligentibus se abesse non potest, quique dixit: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ego sum in medio eorum (Matth. xviii),* Se diligentibus et de se sermonem facientibus, suam exhibet præsentiam. Nam subditur: *Et factum est dum fabularentur in via, et secum quarerent, et ecce Jesus appropinquans ibat cum illis.* Diligamus ergo, fratres mei, Dominum Jesum, et de eo semper meditari, semper colloqui gaudeamus, quoniam se diligentes, et de se meditari et colloqui gaudentes, sua præsentia non privabit, sed procul dubio erit nobis comes individuus in via hujus mundi, sicut ipse promisit dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii.)* Quoniam vero discipuli, et si eum diligebant, tamen de ejus resurrectione et divinitate dubitabant, ideo et si eis apparuit, tamen eis speciem quam agnoscerent, non ostendit. Sed quod intus habebant, hoc eis exterius exhibuit. Et quia de se dubitabant, se dubium esse demonstravit eis. Nam sequitur: *Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.* Itaque, fratres mei, a cordibus nostris omnem dubietatem excludamus, et Christi divinitatem et humanitatem, passionem et resurrectionem, certa fide credamus, ut eum non in peregrino habitu, sed sicuti est, facie ad faciem videre mereamur.

Sequitur pars tertia, in qua Dominus interrogat discipulos, et eos dubitantes increpat et informat, cum subditur: *Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones quos confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes?* Sciens Dominus, fratres charissimi, sic discipulos suos interrogat, ut ex dubia eorum responsione eos increpet, et interroget, et corrigat. *Ambulantes, inquit, et estis tristes.* Hoc est quod ait Psalmista: *Euntes ibant et flebant mittentes semina sua (Psal. cxxv.)* Sie quippe, fratres mei, sic debemus lacere in peregrinatione hujus mundi, ambulare et flere, et semina mittere Quo ambulare? Ad æternam patriam. Quare flere? Ob peccatorum nostrorum recordationem et ob cœlestis patriæ dilationem. Quæ semina mittere? Semina, fratres mei, divinatorum verborum ad invicem prædicare, et semina bonorum operum præmittere debemus, unde cum exultatione, centuplicatos manipulos metere valeamus. *Et re-*

(42) Vid. sup. not. 41.

(43) Vulg. *Et ecce duo ex illis.*

sp. pendens unus, cui nomen Cleophas, dixit eis: Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non cognovisti ea quæ facta sunt in illa in his diebus? Ac si diceret: Res de qua loquimur nota est omnibus qui sunt in Jerusalem, tam civibus quam peregrinis et manifesta: Et quomodo tu solus peregrinus es in Jerusalem, qui hæc ignoras? *De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere et sermone coram Deo et omni populo.* Non tanquam Deum, vel Dei Filium, sed tanquam purum hominem Jesum coram Deo et populo, in quatuor commendabilem ostendit, quia scilicet fuit mente virilis, intelligentia spiritualis, potens in opere, efficax in sermone. Quæ quatuor in ecclesiastico pastore requirenda sunt. Primum enim requiritur virtus mentis, quæ etiam non sufficit, nisi adsit intelligentia spiritualis. Sed nec hæc duo sufficiunt, nisi fulgeat in opere, et alios capiat prædicatione. *Quomodo, inquit, tradiderunt eum summi sacerdotes et principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum? Nos autem sperabamus quod ipse esset redempturus.* Ecce per præteritum imperfectum, spem suam præteritam et imperfectam ostendit. Jamque pene ex toto se excidisse a fide et spe ostendit. A fide cum ait, *Vir propheta*; a spe, cum subdit: *Nos autem sperabamus.* Et quædam mulieres ex nostris terruerunt nos, quæ fuerunt ante lucem ad monumentum: *Et non invento corpore ejus, redierunt dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.* Stulta locutio, dum se ostendit magis terreri ex ablatione corporis, quam gaudere ex annuntiatione resurrectionis. Ait ad illos, eos increpans. *O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetae!* Stulti, id est hebetes ad spiritualiter intelligendum, tardi ad credendum intellectis. Deinde subdit instruens eos, tum per rationem, tum per legis et prophetarum auctoritatem. Per rationem, cum subjungit: *Nonne sic oportuit pati Christum, et resurgere a mortuis, et intrare in gloriam suam?* Oportuit quippe, fratres charissimi, ut quemadmodum per unum hominem intraverat damnatio, ita et per unum hominem fieret redemptio. Oportuit etiam, ut quemadmodum homo ceciderat per superbiam, ita repararetur per humilitatem. Oportuit quoque ut quemadmodum per primi hominis inobedientiam in esu ligni, humanum genus ceciderat in miseriam, ita per novi hominis obedientiam, in morte ligni revelaretur in gloriam. Per legis et prophetarum auctoritatem eos instruit, cum subdit: *Et incipiens a Moyse et omnibus prophetis, interpretabatur eis Scripturas, quæ de ipso erant.* Moyses enim de ipso prædixit. *Prophetam suscitabit vobis Deus ex fratribus vestris, illum tanquam me audietis (Deut. xviii.)* Prophetæ vero plura apertiora de Christo scripserunt. In quo, fratres mei, nostra pigritia confunditur, qui jam legem et prophetias in Christo adimpletas scientes, nec ad ipsam sacram Scripturam spiritualiter intelligendam, nec ad opere complendam, invigilare curamus.

A Sequitur pars quarta, in qua Dominum se longius iturum fingentem, discipuli ad hospitium vocant. Non miremini, fratres mei, quod Dominus se longius iturum finxit, quoniam non omnis fictio habet in se malitiam duplicitatis. Est enim quædam fictio mala, et est quædam fictio bona. Et quædam fictio ad decipiendum, qua inimicus se fingit amicum, ut magis decipiat. Est quædam fictio ad erudiendum sive probandum, qua magister se fingit iratum discipulis, ut eos timere et magis proficere faciat. Unde Sapiens: *Si filia, inquit, tibi fuerint, noli hilarem vultum ostendere ad illas (Eccli. vii.)* Nos itaque, fratres mei, fictionem deceptoriam tanquam crimen fugiamus, et fictionem proficientem appetamus. Nam Dominus se fingit longius iturum, ut probaret charitatem discipulorum. Sed quoniam illi, cum quibus ipsa charitas gradiebatur alieni a charitate esse non poterant, Dominum ad hospitium vocant, imo cogunt. Ex quo intelligendum est quoniam hospites ad hospitium non solum vocandi, sed etiam cogendi sunt. Antiqui quippe patres, etiam hospitibus occurrerant, et eos per vias et plateas quærebant, et inventos cum gaudio suscipiebant. Præterea igitur discipuli Domino causam, quare cum eis debeat hospitari, cum subdit: *Manc, inquit, nobiscum, quoniam advesperascit, et inclinata est jam dies.* In quo arguuntur illi qui hospitibus dicunt altiore diem horam adhuc restare, ut sic eos non ad remanendum, sed potius ad progrediendum longius invitent. Sed nos, fratres mei, supervenientem hospitem sine fictione imitemur, rogemus, cogamus, opportunitatem temporis et loci non prætenhamus, læti suscipiamus, lætiores eis ministremus. Quanti autem meriti sit hospitalitas, hinc apparet quoniam Abraham et Lot, quia homines suscipere soliti erant, angelos, imo ipsum Deum suscipere meruerunt (*Gen. xviii*). Quidam quoque paterfamilias, studens hospitalitati, dum quadam die peregrinum susceperet, et ei aquas ad abluendas manus ipse porrigere vellet, repente non comparuit, sed in visione noctis ei dixit: « Cæteris diebus me in membris meis suscepisti, me sero in mea suscepisti persona. » Sic etiam Dominus in judicio electis dicturus est: *Hospes eram, et collegistis me (Matth. xxv.)* Sectemini igitur, fratres mei, hospitalitatem. Et ut ait Apostolus, sine murmuratione. Invitatus igitur Dominus et charitate eoactus a suis, concessit. *Et intravit cum illis.* Dulcissimum quippe est amico cum amicis epulari, et cum invidis et odiosis epulari amarum est. Nos ergo, fratres, cum bonis et amicis nostris epulari gaudeamus; epulari vero cum malis et inimicis nostris, nisi forte causa eos Deo lucrandi, fugiamus.

B Sequitur pars quinta, in qua discipuli agnoscunt Dominum in fractione panis, cum subditur: *Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, benedixit, fregit, et porrigebat illis.* Et aperti sunt oculicorum, et cognoverunt eum. Dum, more solito, Dominus panem benedixit et frangit, cognoscitur,

multo felicius illorum oculis apertis ad cognoscendum naturæ suæ in Christo glorificationem, quam primorum parentum ad cognoscendum concupiscentiæ suæ confusionem. Et quare Dominus non in sacræ Scripturæ expositione, sed in panis fractione cognoscitur? Quia bonus pastor plus cognoscitur operando quam prædicando, plus in charitate quam in sermone, plus se et sua pro fratribus tradendo, quam solo sermone eis prædicando. Majoris enim efficaciam sunt in subjectis exempla, quam verba. Propterea, fratres mei, si ad bene loquendum, magis tamen studeamus ad bene agendum. *Et ipse, inquit, evanuit ab oculis eorum.* Sed quare Dominus, fratres charissimi, discipulis suis fecit tamen breve gaudium, ut mox agnitus mox evanesceret? Ut eos propter gaudium et suam tarditatem nondum dignos longa sui visione demonstraret, ut eos propriam tarditatem accusare faceret, ut eis agilitatem et libertatem naturæ glorificatæ demonstraret, in eis majus sui desiderium accenderet. Unde et subditur eos dixisse: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis de Jesu (44), dum loqueretur nobis in via, et aperiret nobis Scripturas?* Ardens quidem erat cor eorum de Jesu, dum eum exponentem Scripturas audirent, sed ardentius fuit, dum agnitus ab oculis eorum evanuit. Nos quoque, fratres mei, cum audimus Christum in Scripturis loquentem, ardentes sæpe sumus. Sed, si per contemplationem, vel per aliquam revelationem ejus dulcedinem apertius gustamus, quanto magis ardentiores efficimur? Sed quando ipse remota nube dabit se nobis facie ad faciem in æternum videri, quanto magis, fratres, tunc erimus ardentissimi in amore ejus?

Sequitur pars sexta, in qua se Dominum vidisse recurrunt eum discipulis nuntiare. O vera charitas veraque fraternitas, quam nec cæna apposita, nec nox instans potuit retardare, quin gaudium suum recurrerent mox confratribus suis communicare! Sic, fratres mei, sic debet facere vera charitas, ut gaudium prosperitatis suæ quantocius festinet amico nuntiare, ut pariter gaudeant qui sese pariter amant. Itaque *surgentes eadem hora, reversi sunt in Jerusalem, et invenerunt congregatos undecim, et eos qui cum ipsis erant, dicentes quia surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via, et quomodo cognoverunt eum in fractione panis.* Hinc et inde manifesta Christi resurrectio novorum cumulat materiam gaudiorum, et communiter gaudent, qui communem gaudendi causam habent. Sic erit, fratres mei, in illa generali beatorum resurrectione. Communis causa communia gaudia generabit. Et communem quidem dico causam, unam in omnibus charitatem, quæ faciet propria singulorum bona per charitatem omnibus communia. Dum quisque amabit gloriam tantum in proximo, quantum in semetipso. Ad illa ergo, fratres charissimi, festinemus gaudia, ubi erit gloria (44) Vulg. non hab. de Jesu.

A sine invidia, gaudium sine tristitia, abundantia sine defectu, securitas sine metu, vita sine morte, beatitudo sine fine. Ad quam perducatur hos omnipotens et misericors Dominus. Amen.

HOMILIA LIV.

DOMINICA PRIMA POST PASCHA.

Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum (Joan. v), etc. Quoniam, fratres mei, quibusdam grave videtur vincere malitiam mundi, ostendit Apostolus, in hac lectione, primo quis sit victor mundi. Secundo per quæ vincat eum. Tertio probat testimoniis eum tantum et talem esse qui mundum possit vincere. Ostendens ergo primo quis sit victor mundi, ait: *Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum.* Sunt autem, fratres mei, tres natiuitates, prima divina, secunda carnalis, tertia spiritalis. Secundum primam, natus est ab æterno ineffabiliter et Deo Patre Dei Filius; secundum secundam, nascitur quotidie carnaliter de homine homo; secundum tertiam, quotidie per aquam et Spiritum sanctum, homo servus peccati renascitur, ut sit adoptivus Dei Filius. De prima dicit Pater ad Filium: *Ante luciferum genui te* (Psal. cix). De secunda dicit David: *In peccatis concepit me mater mea* (Psal. l). De tertia dicitur: *Quotquot autem receperunt eum, scilicet Christum, dedit eis potestatem filios Dei fieri; his qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt* (Joan. iii). Itaque, fratres mei, carnalis generatio, quia fit per carnalem concupiscentiam, non vincit mundi concupiscentiam, sed ei confœderatur. Sola divina nativitas, et spiritalis nativitas, quia fortiores sunt mundo, vincunt mundum. Unde Dominus ait: *In mundo pressuram habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum* (Joan. xvi). Sed Filius Dei naturalis per se et viribus suis vincit mundum, filius vero Dei adoptivus non per se, sed per Filium naturalem vincit mundum. Unde Filius Dei naturalis filiis adoptivis dixit: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv). Quomodo, fratres mei, Vincentius et Laurentius, cæterique martyres, qui utique erant caro fragilis, possent tot tentamenta et tormenta mundi vincere, nisi Deus eos armasset, et per eos vicisset? Nullomodo. Nemo igitur fortis confidat de viribus propriis; nam si hoc facit, vincitur. Ipse primus pastor Petrus, dum de se præsumit, negando corruit. Ostendens igitur apostolus quod Christus solus vincit mundum, subdit: *Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra*, id est Christus quem credimus. Et non solum ipse, sed etiam ille qui ei adhæret vera fide, vincit mundum. Unde et subdit: *Et quis est qui vincit mundum, nisi qui credit, fide per charitatem operante* (Gal. v), *quia Christus Jesus est Filius Dei.* Secundo per quæ Christus vincat mundum, ostendit Apostolus subdens: *Hic est qui venit, subaudiis vincere mundum, per aquam et sanguinem*

passionis. Tribus modis, fratres charissimi, Christus vincit mundum, patiendo, convertendo et dampnando. In primo quippe adventu vincit mundum, persecutiones, contumelias, et flagella malorum, æquanimiter ea tolerando. Et etiam vincit malitiam quorundam, per charitatem eos convertendo et sanctificando. Utrumque vero, id est patientiam et charitatem in passione ostendit. In secundo vero adventu vincet mundum per justitiam, malos scilicet dampnando, et electos corquando. Nos ergo, fratres mei, si filii Dei esse volumus, oportet ut unigeniti Filii ejus vestigia sequamur. Vincamus igitur exemplo Christi mundum, id est malitiam mundanorum, eos æquanimiter tolerando. Nam qui deficit in tribulationibus et persecutionibus, qui murmurat, qui ultionem quærit, jam non vincit, sed victus est, secundum illud : *Noli vinci a malo, sed vince in bonum malum* (Rom. xii). Vincamus etiam malitiam mundanorum, eos ad Dominum convertendo bono verbo et exemplo, pro malo bonum, pro maledicto benedictum eis reddendo et pro eis orando, juxta illud Apostoli : *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum ; si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens congreges carbones super caput ejus* (ibid.). Si hoc modo, fratres mei, vicerimus mundum in hoc sæculo, procul dubio in futuro vincemus dominando et judicando malos, qui hic a malitia sua converti noluerunt. Scriptum est enim : *Et dominabuntur eorum justi in matutino* (Psal. xlviii), id est in resurrectione. Unde et Dominus promisit discipulis suis : *Cum sederit, inquit, Filius hominis in majestate sua, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel* (Matth. xix). Tertio vero probat apostolus quod Christus talis et tantus est, qui per se mundum vincere possit, subdens : *Spiritus est enim qui testificatur quoniam Christus est veritas*, id est verus Deus, et verus homo. Spiritus quippe sanctus, qui in specie columbæ venit super eum, et qui ab ipso missus est super apostolos, testificatur quoniam Christus est veritas, id est verus Deus, et spiritus humanus, quem emisit in passione, testificatur, quoniam Christus est veritas, id est verus homo. Nisi enim verus homo esset, verum spiritum et veram carnem non haberet. Et non tantum spiritus hoc testificatur, imo etiam tres idem testificantur. *Quoniam tres sunt qui testimonium dant in cælo : Pater, Verbum, et Spiritus sanctus*. Ii enim tres testificantur in Jordane, et in monte Thabor, quia Christus est verus Deus. *Et hi tres unum sunt*, non tantum in testimonio, sed etiam in essentia. *Et tres sunt qui testimonium dant in terra*, quod Christus sit verus homo, spiritus, aqua et sanguis, videlicet spiritus humanus, et aqua, et sanguis qui fluxerunt de latere Christi. *Et hi tres unum sunt*, subaudis in testimonio, et ideo credendum testimonio eorum. *Si testimonio, inquit, hominum accipimus*, secundum quod scriptum est in lege : *Ut in ore duorum vel trium stet omne verbum* (Deut. xix) : testimonium Dei, quod majus est, accipere

A debemus. Ac si diceret : Si testimonium hominum qui utique mentiri possunt, recipimus, multo magis testimonium Dei, qui mentiri non potest, recipere debemus. Quia igitur Christus verus est Deus, tantus est qui bene potuit vincere mundum. Et quia verus est homo, talis est qui potuit pro eo redimendo pati. Nos quoque, fratres, si filii Dei per gratiam sumus, et si humanitatem nostram puram et mundam servamus, in Christo mundum vincere poterimus. *Qui credit, inquit, in Filium Dei, habet testimonium Dei in se*, id est rem testificatam, Christum videlicet et ejus fidem. Habet etiam testimonium Dei in se, ut scilicet testimonium quo testificatus est Pater de Filio, quod Filius ejus sit per naturam, testificetur de unoquoque credente, quod sit Filius ejus per gratiam. Itaque, fratres mei, si veram fidem habuerimus, in ea mundi malitiam vincere poterimus, quosdam malorum verbo et exemplo vincendo, et ad Christum trahendo, alios per patientiam æquanimiter tolerando, et in profectum nostrum eorum malitiam convertendo, alios et dijudicando et separando, et hic a societate Ecclesiæ, et in futuro dampnando et separando a sanctorum societate. Et ita veri victores mundi cum Christo et martyribus ejus, triumphum victoriæ accipiemus, ipso præstante qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LV.

DOMINICA PRIMA POST PASCHA.

Cum sero esset die illo, una Sabbatorum, et fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, stetit Jesus in medio eorum, et dixit eis : *Pax vobis* (Joan. xx). Sicut ex lectione sanctorum Evangeliorum collegimus, fratres charissimi, sex vicibus Dominus apparuit ipsa die resurrectionis. Primo Mariæ Magdalene, ut Joannes refert, secundo ipsi et aliis duabus mulieribus a monumento redeuntibus, de quibus scriptum est : *Quia accesserunt et tenuerunt pedes ejus, et adoraverunt eum* (Matth. xxviii). Tertio Jacobo, et apostolus refert, de quo etiam narrat Evangelium Nazarenum, quia devoverat se non comesturum donec videret eum resurrexisse. Quarto duobus, id est, in via Emmaus. Quinto Petro ; sexto vero omnibus præter Thomam congregatis domi, ut hic Joannes refert. Nos ergo, fratres, primo quæ ad historiam pertinent, secundo ; quæ ad tropologiam videamus. Et juxta historiam quidem ingerit hic Dominus gaudium suæ resurrectionis discipulis suis, se et vere resurrexisse multis probat argumentis. Sunt autem hujus lectionis quatuor partes. Primo enim ostenditur Dominus, januis clausis, discipulis suis apparuisse ; secundo quid discipulis contulerit ; tertio, quomodo dubitantem discipulum in fide confirmaverit ; quarto, discipulo quia vidit confidenti beatos asserit qui non viderunt et crediderunt. Primo igitur dicit evangelista Dominum discipulis apparuisse januis clausis. Unde oritur quæstio mul-

tiple, primo quomodo verum corpus fuit quod januis clausis intraverit. Vel si ideo fuit illud corpus subtile quod januis clausis intraverit, quomodo corporalibus oculis videri vel manibus tractari potuerit, vel quomodo potuerit loqui, cum ad grossiora et humidiora conveniat membra. Quomodo etiam corpus glorificatum, cum sit splendidus sole, humani oculi potuerunt sustinere. Quomodo et manducaverit, quomodo et verum corpus fuerit, quod nunc apparere, nunc evanescere potuerit. Ad horum solutionem, fratres mei, intelligendum est quod in resurrectione corpus septem donis decorabitur. Primum erit subtilitas. Adeo enim tunc subtile erit corpus, quod obstantia corpora possit penetrare, nec vinculis nec claustris prohiberi queat. Unde et corpus Christi glorificatum, potuit clauso sepulcro exire, clausisque januis intrare. Secundum erit velocitas; nam tantæ velocitatis erit corpus glorificatum, quod in momento de cælo ad terras, de terris ad cælum de oriente in occasum, vel e converso ire possit. Hinc est quod Dominus apparens duobus in Emmaus (*Luc. xxiv*), mox apparuit Petro in Jerusalem, cum loca sexaginta stadiis distent. Tertium erit incorruptibilitas. Tunc enim corpora non poterunt corrumpi, nec morte, nec senio, nec morbo, nec gladio, nec fame, nec siti, nec aliquo incommodo. Unde Joannes: Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum (*Apoc. xxi*), etc. Unde *Christus*, inquit, *resurgens ex mortuis jam non moritur* (*Rom. vi*). Quartum erit fortitudo. Tunc enim tantæ fortitudinis erit corpus glorificatum, quod montes etiam possit evertere; quod nunc angelos posse credimus. Unde et lapidem ab ostio monumenti, qui valde magnus erat, quasi plumam angelus unus evertit. Quintum erit pulchritudo. Tantæ enim pulchritudinis, tantæque gloriæ tunc erit corpus, ut fulgeat sicut sol (*Sap. iii*). Unde et Dominus: *Fulgebunt*, inquit, *justi sicut sol in domo Patris mei* (*Matth. xiii*). Et si gloriam, quam Dominus ad horam ostendit in monte, mortales oculi sustinere non potuerunt, quomodo gloriam ejus glorificati ferre possent? Sextum erit voluptas. Tunc enim omnes corporei sensus veris et æternis voluptatibus delectabuntur. Visus delectabitur in splendore æternæ claritatis. Auditus in suavi melodia hymnorum cælestium. Gustus in dulcedine cælestium bonorum et æternorum. Odoratus in suavitate omnium aromatum et odoramentorum. Tactus ineffabili suavitate et mollitie. Septimum erit libertas. Adeo enim corpus glorificatum erit liberum, ut ea quæ nobis contraria videntur, in quæ nobis se possit ostendere, ut, cum sit subtile in sui natura, se corpulentum et palpabile possit ostendere, et cum voluerit evanescere, ut, cum gloriosum et fulgens sit in sua natura, se sub obscurum et visibile possit ostendere, eum nullus cibi aut vestis indigeat, possit manducare et esse vestitum. Quod et de angelis legimus. Quia ergo Dominus volebat probare mortalibus carnem suam vere a mortuis resurrexisse, talem se

A exhibebat, quæ ab eis, videri, palpari, audiri, loqui, et comedere posset. Vere ergo ab eis videbatur, vere palpabatur, vere loquebatur, vere audiebatur, vere comedeat. Cibus tamen ille non descendebat, eo quod nostri descendunt, sed in ipsa consumebatur masticatione.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur quid Dominus in hac apparitione contulerit discipulis suis. Primum quidem quoniam mæsti erant, contulit eis consolationem, eis annuntiando, cum dixit: *Pax vobis*. Est enim ac si diceret. Non doleatis, sed potius gaudete, quoniam, per passionem meam, pax inter Deum et hominem est reformata. Deinde quoniam missurus erat discipulos ad hanc prædicandum, et daturus erat eis potestatem ligandi atque solvendi, confirmat eos, primo in fide resurrectionis, secundo aperit eis sensum, juxta Lucam, ut intelligerent Scripturas (*Luc. xxiv*). Tertio præcipit eos cum Deo et cum proximo pacem et charitatem habere. Quarto eos mittit ad prædicandum. Quinto eis confert Spiritum sanctum, et sic ad ultimum dat eis ligandi atque solvendi potestatem. Et primo quidem convenienter, quos ad officium prædicationis et sacerdotii missurus erat, in fide confirmat, quoniam primo in se debet esse firmus, qui est alios confirmaturus. Confirmat autem eos in fide, cum eis manus et latus demonstrat. Et cum, juxta Lucam, cum eis manducat (*ibid.*), ostendens illam eandem carnem, quæ confixa fuit, resurrexisse, quæ rediviva et tractari potest et epulari. Secundo vero convenienter aperuit discipulis sensum, ut intelligerent Scripturas, quoniam qui alios docturus est, non solum fidem debet habere, sed et eam testimoniis Scripturarum debet in alias confirmare; ut videlicet, juxta quod Petrus ait, *sit paratus de ea fide et spe, quæ in nobis est, reddere rationem* (*I Petr. iii*). Et hoc, fratres mei, contra illos est qui ad officium prædicationis et sacerdotii accedunt, cum sint ignari Scripturarum. Tertio quoque congrue præcipit discipulis habere, per charitatem, cum Deo et proximo pacem, quoniam qui Mediator inter Deum et peccatores constituitur, oportet primo ut ipse et cum Deo et cum homine, per charitatem, pacificus et familiaris habeatur. Nam quomodo duos adversos reconciliare potest qui ab utroque per odium vel per ignorantiam divisus est? hoc contra illos est qui cum sint Deo ignoti per reprobam vitam, pro peccatoribus præsumunt facere renunciationis legationem. Quinto etiam discipuli opportune ad prædicandum mittuntur, quoniam qui in fide sunt firmi, et in Scripturis eruditi, et cum Deo et cum homine per charitatem pacifici, convenienter ad prædicandum possunt mitti. Non autem ipsi per se officium prædicationis assumunt, sed potius a Domino mittuntur, quoniam nemo se debetingere. Et nemo (teste Paulo) debet sibi assumere honorem, sed qui vocatus est a Domino ut Aaron (*Hebr. v*). Et hoc contra illos qui, per ambitionem et Simoniam officium prædicationis præsumunt

usurpare sibi. Quinto quoque convenienter missis A ad prædicandum datur Spiritus sanctus, qui suggerat eis omnia quæ ipsi locuturi sunt, quique det eis et sermonum affluentiam, et persuasionis efficaciam. Frustra enim prædicatores loquuntur, nisi in verbo Dei et in spiritu oris ejus rete prædicationis laxetur. Et hoc contra illos est qui ex suo, non ex Dei spiritu, prædicare conantur, non profectum auditorum, sed suam potius scientiam ostentare quæritantes. Sexto etiam convenienter datur eis potestas ligandi atque solvendi, ut videlicet quos a Spiritu intus illuminatos intellexerint, absolvent, et quos a Deo excæcatos, ligent. Ecce, fratres mei, ad quam dignitatem Dominus discipulos suos et eorum sequaces in hoc sæculo sublimavit, ut eos patres et pastores, imo etiam deos hominem constitueret, et eis vice sua, potestatem relaxandi vel imputandi peccata conferret. Quod utique ideo fecit divina misericordia, ut peccatores non desperarent, cum juxta se consilium et medelam peccatorum suorum invenirent, et ut homines hominibus se humiliando, et peccata sua confitendo, per humilitatem sibi Deum placarent, quem per superbiam offenderent, et ut homines hominibus, peccatores peccatoribus compaterentur, pro invicem orando, et alter alteras onera portando. Cæterum summopore attendant sacerdotes, qui, quos, qualiter, et quo animo, et in qua auctoritate absolvere debeant vel ligare.

Qui debent absolvere vel ligare? qui per Spiritum sanctum a peccatis suis absoluti et illuminati sunt. Nam quomodo digne ligatus poterit ligatos absolvere vel ligare, vel immundus immundis mundare vel damnare? Hinc Dominus accusatoribus mulieris adulteræ dixit: *Qui sine peccato est vestrum, primus lapidem in eam mittat* (Joon. viii). Hinc etiam scriptum est: *Medice, cura teipsum* (Luc. iv). Quos debent absolvere vel ligare? populos sibi subjectos non alienos. Hinc in lege prohibitum est ne quis mittat falcem in messem alienam; et fratres, non infideles. Unde Apostolus: *Quid mihi de illis qui foris sunt judicare?* (I Cor. v.) Et si fuerit quis, id est privata persona; principem enim et qui secum habet sociam, multitudinem non excommunicare, sed potius ferre debemus, ne forte eradicantes zizania, eradicemus simul et triticeum (Matth. xiii). Qualiter debent absolvere vel ligare, non præcipitanter, sed morose, discrete, et juste. Morose quippe proferenda est sententia excommunicationis, et a sacerdote, et per se, et per alios. Tertio commonendus est peccator, et prius omnia remedia sunt tentanda, antequam ad sententiam excommunicationis veniatur. Et hoc contra illos est, qui præcipitanter mox excommunicant peccatores, non attendentes, quoniam quod nimis cito fit male fit. Discrete enim proferenda est sententia, vel absolutionis, vel excommunicationis. Non enim aliquem debet excommunicare sacerdos propter veniale peccatum, nec propter ignotum vitium, ut si quis fuerit irrosus vel garru-

lus, nec propter occultum, sed propter crimen manifestum. De cæteris quippe vitiis monere potest, non excommunicare. Unde Paulus: *Si quis, inquit, fratres nominatur inter vos fornicator, aut avarus, cum hujusmodi nec cibum sumite* (Ephes. v). Nominatur autem cum divulgatur. Rursus nec ligatum absolvere debet, nisi peccatum abjuret peccator, et nisi satisfaciatur, et nisi gemitibus, suspiriis, et vultu pœnitentis ostendatur interiorem contritionem cordis. Juste quoque sententia absolutionis vel excommunicationis proferenda est, ut videlicet non ob odium, vel gratiam, sed tantum ob meriti justitiam proferatur. Hoc contra illos est qui in absolvendo, vel ligando, affectum animi proprii pensant, non meritum subjecti. Propter odium absolvendum ligantes, vel propter gratiam ligandum absolventes, alio judicio amicum, alio inimicum judicantes. Sed profecto eorum sententia aut summum judicem reprobanda est, quoniam, ut ait Salomon: *Pondus et pondus, mensura et mensura, utrumque abominabile est apud Deum* (Prov. xxvi). Subjectis tamen sententia pastoris justa vel injusta timenda est, ne propter contemptum, culpa quæ non erat fiat.

Quo animo pastor ecclesiasticus absolvere debet vel ligare? Læta mente absolvere debet, et tristi ligare. Propterea non nisi vix et in magna necessitate et dolenti animo debet excommunicare. Quemadmodum aliquod membrum de corporis nostri integritate, non nisi cum fuerit aridum et cæteris membris nocivum; et tunc vix, et cum dolore magno solemus amputare. Hoc contra illos est qui facile et alacriter et cito, fratres suos peccatores solent excommunicare. Cæterum cum membrum ab ecclesiastica unione abscidunt sine animi proprii dolore, ostendunt se Ecclesiæ membris non compaginari unione charitatis. In qua auctoritate absolvere debent sacerdotes, in divina, non sua. Potestas quippe peccata relaxandi solius Dei est. Ministeriam vero, quod improprie etiam potestas vocatur, vicariis suis concessit, qui modo suo ligant vel absolvent, id est ligatos vel absolutos esse ostendunt. Prins enim Deus interius peccatorem per compunctionem absolvit, sacerdos vero exterius, sententiam proferendo, cum esse absolutum ostendit. Quod bene significatur per Lazarum, qui prius in tumulo a Domino suscitatur, et post, ministerio discipulorum, a vitiis quibus ligatus fuerat, absolvitur.

Sequitur pars tertia, in qua Dominus dubitantem discipulum in fide confirmat, cum subdit: *Thomas unus ex duodecim*, etc. Si quæritis, fratres charissimi, quare Dominus electum discipulum in fide voluerit dubitare, magna utique dispensatione. Minus quippe Maria Magdalene nobis profuit, quam Thomas qui diu dubitavit. Ille etenim vulnerum cicatrices tetigit, et de pectore nostro vulnus dubietatis amputavit, dubitavit ille ne nos dubitaremus. Tangendo confirmatus est ille, ut nos in eo confirmemur. Confirmat autem eum in fide resurrectionis suæ Dominus, cum subjungit: *Infer digitum tuum*

huc, etc. Ob quatuor quippe causas Dominus in corpore suo glorificato retinuit signa cicatricum. Ut carnem crucifixam vere resurrexisse ostenderet, ut eas Patri præsens pro nobis semper interpellet, ut mali in iudicio videant in quem transfixerunt, vel quem contempserunt, ut iusti eas cernentes Domino suo pro se inflictas, plus in amore ejus semper inardescant. Hac etiam de causa, nunc imago crucifixi in Ecclesia depingitur, ut scilicet cernentes Redemptorem nostrum pro nostra salute sponte sustinuisse pauperiem, infirmitatem, impropria, sputa, flagella, mortem, magis ac magis in corde nostro ad eum diligendum inflammemur. Quid enim non debemus facere pro eo qui tam dignus tam indigna sustinuit pro nobis tam indignis.

Sequitur pars quarta, in qua confitenti discipulo dicitur : *Quia vidisti me, Thoma, credidisti, beati qui non viderunt et crediderunt.* Quia vidisti me, inquit, credidisti. Qui vidit? Quid credidit? Cum fides sit de his quæ non videntur, aliud vidit et aliud credidit. Vidit cicatrices in carne, et credidit ipsum per potentiam Deitatis vere resurrexisse. Vidit visibilem humanitatem, et credidit latentem divinitatem. *Beati, inquit, qui me non viderunt et crediderunt.* Quid sibi vult, fratres mei, ista verborum oppositio? Nunquid nos qui non vidimus et credimus soli sumus beati? Et Apostoli qui viderunt et crediderunt, non sunt beati? Vel illi sunt beati, sed nos beatiores? Non. Sed his verbis ostenditur quoniam majoris meriti est fides quæ sine sensus experientia credit quam ea quæ per experientiam credit. Et quidem majoris meriti esset fides nostra, quam fides apostolorum, si tanta, si tam fervens esset et efficax. Sed eorum fides quanto certior, tanto ferventior. Beatissimi fuerunt igitur apostoli, quibus dictum est : *Beati oculi qui vident quæ vos videtis* (Matth. xiii). Sed nos quoque, fratres mei, qui non vidimus in carne Dominum, sumus beati, si vere eum credimus, si eum vere diligimus, si mandata ejus adimplemus. Juxta tropologiam vero ostenditur nobis primo, quid, exemplo apostolorum, facere debeamus; deinde, quid emolumenti inde consecuturi sumus. Congregabantur autem discipuli omnes sero domi simul, et clausis januis propter metum Judæorum, et de Domino loquebantur, et eum suspirabant. Nos quoque, fratres mei, postquam per diuturnam actionem ad negotia exteriora exierimus, sero per contemplationem ad nosmetipsos redeamus, et intra nosmetipsos nos colligamus, ut quid corrigendum sit in nobis, quid nutriendum, quid evellendum quid plantandum perquiramus. Non simus sicut quidam, qui sula quæritant exteriora, seipsos ignorantes et negligentes. Simus et simul per unionem charitatis, ut diligamus Deum plusquam nos, et proximos nostros sicut nos, sicut et de ipsis apostolis dicitur : *Quia multitudo credentium, et anima una* (Act. iv). Nec erant divisi per avaritiæ proprietatem, quoniam nullus aliud suum dicebat de his quæ possidebantur, sed erant illis omnia com-

munia. Debent etiam fores cordis nostri esse clausæ propter insidias dæmonum, ne scilicet possint ad interiora nostra per malam suggestionem penetrare (*ibid.*). Et ideo debemus, juxta præceptum Salomonis, omni custodia cor nostrum custodire (*Prov. iv*). Et juxta Petri mandatum : *Sobrii estote et vigilate*, scilicet in orationibus, *quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem devoret* (1 Petr. v). Si sic, fratres mei, si sic fuerimus collecti in nobis per contemplationem simul et charitatem, foribus clausis per custodiam, loquentes crebro de Jesu et cum desiderantes, procul dubio intrabit in nos, et erit nobiscum sicut ipse promisit dicens : *Ubiunque duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum* (Matth. xviii). Et quid conferet nobis? Pacem suæ consolationis. Et excludens a nobis omnem dubietatem, confirmabit nos in fide, aperiet nobis sensum ad intelligentiam Scripturæ, dabit et nobis pacem geminæ charitatis, mittet et nos ad lucrandum animas fratrum nostrorum. Inspirans nobis Spiritum sanctum suum ad suggerendum nobis, omnia bona, faciet et nos quasi deos, dum vel hic vice sua ligamus ut absolvimus peccatores, vel in futuro judicabimus pertinaces. Sed si quis durior et tardior in fide fuerit, non desperet, sed pia mente certificari roget, et Dominus apertioribus signis et documentis, cum in fide sua certificabit. Qui undequaque electos suos congregans, et in regnum suum introducens, epulabitur cum eis in lætitia sumpterna. Unde ipse ait : *Et ego dispono vobis quemadmodum disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo* (Luc. xxii). Quod ipse præstare dignetur, qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LVI.

DOMINICA SECUNDA POST PASCHA.

Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus (1 Petr. ii), etc. In hac lectione, fratres charissimi, sex nobis proponuntur consideranda : Quis passus est et pro quibus, et quanta, et in quo, et quomodo, et qua nostra utilitate. Quis passus? Deus impassibilis, incomprehensibilis, immortalis. Res mira, fratres, et a retroactis sæculis inaudita, quod impassibilis passus est, quod incomprehensibilis comprehensus est : quod immortalis mortuus est. Et hæc, et si contraria videantur, tamen vere de eadem persona, secundum aliam et aliam naturam prædicantur. Non enim in Christo sunt duæ personæ Deus et homo, sed una eadem, naturis constans ex duabus. Tanta autem in Christo unio est divinitatis et humanitatis sine confusione, ut quidquid de Verbo dicimus, dicamus et de illo homine, et quidquid cum illo homine dicimus, dicamus et de Verbo. Inde est, fratres mei, quod audacter Deum mortuum, et hominem illum mundi Creatorem prædicamus. Non enim præjudicat veritati dictorum inconsequens junctura dictionum. Pro quibus est passus? pro hominibus, pro servis, pro pec-

catorihus. Passus est itaque Deus pro hominibus, A Dominus pro servis, sanctus pro peccatoribus. Ecce, fratres, mira et inaudita compassio; mira et inaudita dignatio. Erubescant igitur Domini temporales inhumani et crudeles in servos suos, qui servorum et pauperum nolunt misereri excessibus, nec compati infirmitatibus, imo et delinquentes inhumane affligunt, et ægrotantes, frigore et inedia perire sinunt, plus dolentes de infirmitate jumenti sui quam servi sui. Quid est hoc? Deus compassus est tibi misero homini et peccatori, et tu non compateris homo homini, servus conservo. Qui nullius indiget tibi indigenti est misertus. Et tu qui indiges, indigenti non misereris. Quanta passus est? defectus et injurias. Defectus autem passus est, et rei, ut paupertatem et penuriam corporis, ut famem, sitim, lassitudinem. Defectus etiam mentis ut tristitiam et dolorem. Injurias etiam passus est, tam a suis quam ab extraneis, exactiones in rem, convitia in verbo (Matth. xxi), afflictiones in corpore, exactiones, quia exactus tributum reddidit Cæsari: vestimenta ejus partiti sunt milites, et super vestem ejus miserunt sortem (Joan. xix). Convitia etiam ei intulerunt, vocantes eum filium fabri, voracem et potatorem vini, amatorem meretricum et publicanorum (Matth. xi). Vocantes etiam eum seductorem, et improperantes ei: *Alios salvos fecit, seipsum salvum facere non potest* (Matth. xxvii). Afflictiones etiam in corpore passus est, ut alapas, sputa, vincula, flagella, mortem. Fratres mei, si Deus sustinuit tot et tanta indigna pro nobis indignis, quid nos debemus facere pro eo, imo pro nobis? Deus dives omnium factus est pro te pauper. Et tu pro salute tua refugis esse pauper? Deus pro te passus est famem, sitim, lassitudinem et tristitium, et hujusmodi. Et tu pro tua salute hæc refugis pati? Deus et Dominus omnium sustinuit propter se subjectionem, et reddidit tributum Cæsari. Et tu pro tua salute, refugis subjectionem et tributum dari principibus terrarum? Deum propter te sustinuit convicia et irrisiones a servis. Et tu ab æqualibus, hæc tibi dici non potes pati? Deus passus est propter te flagella et mortem; et tu pro redemptione animæ tuæ non potes pati, quæ tamen, velis nolis passurus est, tandem? Fratres, omnia vilia et aspera sustinuit Deus pro nobis, præter peccatum. Econtrario, nos miseri, subjectionem peccati et diaboli patienter sustinemus, subjectionem vero hominum, paupertatem et afflictionem (quæ medicina sunt animarum) pati nolimus. Ut quid hæc? nisi quia non lege Dei, sed lege nostra vivere volumus, et nostram, non Dei viam sequimur. In quo passus est? super lignum. Disposuerat namque Deus ab æterno Christum in ligno passurum, tum quia hoc genus mortis erat vilius, tum quia convenientius. Vilius quippe erat, quia in ligno suspendebantur latrones et rei. Hæc ergo nos pati voluit, qui pro nobis pati viliora voluit. Con-

venientibus vero erat, quoniam per lignum diabolus Adam tentaverat et vicerat. Convenientibus ergo erat ut qui per lignum hominem vicerat, per lignum ab homine vinceretur. Conveniens erat ut homo qui peccaverat per ligni dulcedinem, sanaretur per ligni amaritudinem. Quod autem triumphaturus esset Dominus de diabolo, prædictum erat a Psalmista: *Dicite, inquit, in gentibus, quia Dominus regnavit a ligno* (Psal. xcvi) (45). Quomodo passus est? sponte et innocenter. Sponte, quoniam tradidit judicanti se injuste (I Petr. ii). Unde idem ait: *Nemo tollit a me animam meam, sed ego pono eam, et iterum sumo eam* (Joan. x). Innocenter, quoniam peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. ii). Patienter quoniam, cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur non comminabatur (ibid.). Imo Petrum redarguit, et aurem quam amputaverat, sanavit. Nos quoque, fratres, Magistri nostri vestigia sequentes, patiemur sponte amara et tristitia hujus mundi, quoniam sicut infirmus non pervenit ad sanitatem, nisi trisiia patiendo et amara gustando, ita nos infirmi peccatis nisi dura et amara patiendo, ad veram salutem pervenire non valemus. Patiamur, quantum possumus, innocenter ad exemplum Domini nostri; ut pænæ temporales non sint nobis pænâ culpæ, sed meritum coronæ. Sed si quandoque pro peccatis nostris flagellamur, in ipsis flagellis, more dextri latronis, nos meritis confitentes, puriores reddamur, non more sinistri latronis in iniquitate nostra induremur, et de corruptionibus pejores efficiamur. Patiamur et patienter non remurmurantes, non judicium Dei accusantes, sed Deo gratias agentes, qui Filium quam plus diligit, corripit (Hebr. xii), scientes quia pænæ, aut peccata purgant, aut mercedem augmentant. Quia utilitate nostra passus est? quadruplici. Primo ut peccata nostra portaret, secundum quod prædixerat de eo Isaias: *Vere languores nostros ipse tulit, et peccata nostra ipse portavit* (Isa. lv). Secundo, ut charitatem quam habebat in nos, sic nobis ostenderet, et nos ad amandum eum arctius invitaret. Unde ipse ait: *Majorem charitatem ac dilectionem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Joan. xii). Tertio, ut exemplum quod sequeremur nobis relinqueret. Unde ipse ait: *Qui mihi ministrat me sequatur, et ubi sum ego, illic et minister meus erit* (Joan. xii). Quarto, ut nos ab errore ad viam veritatis, a tenebris ad lucem, a cultu diaboli ad cultum Creatoris nostri nos revocaret. Eramus enim ante, fratres mei, quasi oves errantes sine pastore, eramus cæci, sine vera luce, eramus servientes diabolo, ignoto vero Creatore. Sed nunc, fratres mei, gaudeamus, et Redemptori nostro gratias agamus, quoniam nunc sumus conversi ad Pastorem et Episcopum animarum nostrarum (I Petr. iii), quem toto corde diligere et totis viribus sequi tribuat nobis omnipotens Pater æternus, qui eum eodem Filio

et Spiritu sancto vivit et regat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LVII

DOMINICA SECUNDA POST PASCHA.

Dixit Jesus discipulis suis : Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis (Joan. x), etc. Dominus ac Redemptor noster, fratres charissimi, quoniam mitis est et humilis corde, villibus se comparat personis. Non enim ait : Ego sum bonus rex, bonus imperator, sed ego sum bonus pastor. Porro in lectione, quæ hanc præcedit, locutus fuerat Dominus de fure, hinc consequenter loquitur de mercenario, et de bono pastore. Tres igitur sunt, fur, mercenarius et pastor, sicut nominibus, ita introitu, intentione, opere, et merito differentes. Fur quippe est hæreticus, qui de unione fidei et Ecclesiæ oves Christi furatur, et in partem diaboli trahit et occidit. Qui bene dicitur fur, quoniam furtum, id est obscurum diligit, juxta illud : *Qui male agit, odit lucem* (Joan. iii). Dicitur enim latro a latendo, quoniam sedet in insidiis occultis, ut interficiat innocentem. Non enim coram sanctis doctoribus sed clam et furtim simplicibus et idiotis audet suam hæresim prædicare. Sed nec per ostium, teste Domino intrat in ovile ovium, sed ascendit aliunde, quoniam non per humilitatem ostii, id est Christi, sed per superbiam et inanem gloriam, numero fidelium se ingerit, et nomen sibi assumit. Intentio quoque illius est non prodesse, sed potius præesse et nocere. Unde Dominus : *Fur, inquit, non venit, nisi ut furetur, et mactet, et perdat*. Furatur quippe, dum ab unione Ecclesiæ animas separat; mactat quippe, dum veneno perfidæ hæresis eas occidit; perdit penitus, dum malo exemplo eas penitus destruit. Opus vero illius est veritatem Scripturarum male interpretando depravare, veritatis falsum admiscere, calamo legis caput, id est divinitatem Christi impugnare, per hypocrisin malitiam suam paliare, et ita decipere de rebus illorum, quos decipit, vivere, et illos mala doctrina et malo exemplo perdere. Meritum vero illius pessimum est, quoniam non solum animæ suæ est reus, sed omnium illarum quas malo exemplo et doctrina perdit animarum. Et quot animas perdit, tot damnationes sustinebit. Mercenarius vero est omnis ille qui in Ecclesia Dei quærit præsidere, non ad honorem Dei, nec ad salutem animarum, sed tantum ad temporalem mercedem, quales sunt hodie (unde dolendum est magis) fere omnes prælati Ecclesiarum, non manducantes ut evangelizent, sed potius evangelizantes, ut manducent, et (quod pejus est) manducantes, et non evangelizantes. Oblationes fidelium et peccata populi comedentes, et tamen eos non corrigentes, nec erudientes. Quæritur Ecclesia non ubi abundet devotio fidelium, sed ubi abundet amplitudo reddituum. Plus amatur multitudo iniquorum munera offerentium, quam Ecclesia pauperum fidelium nihil offerre valentium; porro unde mercenarius dicatur, patens est, quoniam a mercede temporali. propter quam

A prædicat, et qua deticiente ipse cessat. Et quoniam oves non diligit, sed emolumentum quod ab eis percipit, pastor non est, quoniam non oves, sed [sese] pascere quærit. Unde Dominus ait : *Mercenarius et qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ*. Non enim per amorem eas sibi facit proprias, sed per contemptum a se alienas. Introitus quoque mercenarii in Ecclesia non est per Christum, ostium, sed potius per ambitionem, Simoniam, et inanem gloriam. Qui licet quandoque sine munere etiam vocatus introeat, quia tamen, non quæ Jesu Christi, sed quæ sua sunt quærit, non per Christum ostium, sed per ambitionem intrat. Intentio etiam mercenarii, quoniam vana et mala est, quidquid facit, quidquid prædicat, quidquid offert, Deo inacceptum est. Unde Dominus per Malachiam prophetam eis loquitur dicens : *Quis est in vobis qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, munus de manu vestra non suscipiam* (Mal. i). Opus autem mercenarii est honorem et lucrum temporale quærere, sese pascere, verbo solo prædicare, malo exemplo corrumpere, curam ovium negligere veniente lupo, fugere. *Amant, inquit, primos accubitus in cœnis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi* (Matth. xxiii; Luc. xx) Et iterum per prophetam : *Væ pastoribus, inquit, Israel qui pascabant semetipsos. Nonne greges pascuntur a pastoribus? Lac comedebatis, lanis operiebamini, gregem autem meum non pascabatis. Quod crassum erat occidistis, et quod infirmum non consolidastis : quod ægrotum non sanastis : quod fractum non alligastis, quod abjectum non reduxistis : quod perierat non quæsisistis, sed cum austeritate imperabatis, et cum potentia. Et dispersæ sunt oves meæ eo quod non esset pastor, factæ sunt in desolationem bestiarum agri* (Ezech. xxxiv). Ac si diceret : Cum de orationibus et peccatis populi vos pasceretis, tamen officium pastoris non fecistis, fractum diversis tribulationibus sacerdotali ope non consolidastis; erroncum ad viam salutis non revocastis, desperatione perditum pastoralis sollicitudine non requisistis. In hoc quoque de quo sermonem facimus Evangelio, Dominus de mercenario dicit : *Vidit lupum venientem et dimittit oves, et fugit*. Lupus siquidem est diabolus, vel membra ejus, qui ovibus Christi insidiantur. Si diabolus oves Christi tentat, abstrahit, et dilaniat, ipse fugit, dum super eas vigilare refugit. Si malus homo bonos opprimit, si pupillum et viduam spoliât, si Ecclesiam inquietat mercenarius; incurrere timens damnum fugit, dum rigoris sententiam contra malos exercere refugit. Et quare fugit? *quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus, id est mercedem, non oves diligebat*. Hinc Dominus per prophetam : *Non ascendistis ex adverso, nec posuistis vos murum pro domo Israel* (Ezech. xiii). Ex adverso ascendit, et se murum pro domo Israel opponit qui fortiter se contra persecutores erigens, sese in defensionem pro Ec-

olesia opponit. Meritum vero mercenarii est, pro bono (si quod forte egit) merces temporalis : pro malo vero quod egit, male vivendo, et oves malo exemplo corrumpendo, damnatio spiritualis. Nam quid meretur pastor, qui per negligentiam suam commissas oves sinens laniari, ad Dominum solus redit? Hinc propheta : Propterea, pastores, audite verbum Domini : *Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum, oves meas de manu eorum, et cessare faciam eos, ut ultra non pascant gregem meum, nec pasant amplius pastores semetipsos* (Ezech. xxxiv). Quoniam in hac vita omni praelatione privati, et omni miseriae subjecti, non pascunt se, ut, solebant, vana gloria, et oblationibus fidelium, sed pascuntur potius vermibus, qui non moriuntur, et ab igne qui non exstinguitur. Pastor vero est qui, non ob temporalem mercedem, sed ob solam Dei et proximi charitatem oves Dominicas pascit, non quæ sua sunt quærens, sed quæ Jesu Christi (Philipp. ii). Porro unus et summus pastor est, qui per autonomasiam de se ait : *Ego sum pastor bonus*. Dicitur autem recte pastor, quoniam ipse pascit oves suas, bono exemplo, bona doctrina, et sanguine suo. Ipse etiam cum Patre est ostium et ostiarius, id est potestas, per quam ipse, aut vicarius ejus, ad regendas oves ingreditur. Unde ipse dicit : *Qui intrat per ostium ipse est pastor ovium, huic ostiarius aperit*. Intentio autem summi pastoris est, non præesse ovibus, sed prudesse : Non enim venit ministrari sed ministrare; non venit hic regnare, sed pati; non venit pasci, sed pascere. Officium vero illius est proprias oves agnoscere, et eas nominatim vocare, eas ducere et præcedere, pascere et custodire; lupo venienti se opponere, et pro ovibus suis animam suam ponere, et oves curare et congregare. Proprias enim oves agnoscit, et per prædestinationis electionem, et per bonæ vitæ approbationem. Eas nominatim vocat, dum singulos per singulas virtutes sibi notas ad se citat, ut Abel per innocentiam, Job per patientiam, Moysen per mansuetudinem, David per humilitatem. Oves ducit, educendo, conducendo, perducendo. Educit de lacu miseriæ, conducit per viam justitiæ, perducit ad pascua vitæ. Præcedit oves bono exemplo sui, viam demonstrando. Pascit corporaliter et spiritualiter, et tandem æternaliter. Custodit ab insidiis diaboli, a contagione peccati, a fovea inferni, et non est qui possit erui de manu ejus (Job. x). Lupo venienti se opponit, ejus insidias aperiendo, ejus potestatem refrenando, ejus conatum evacuando oves ab eo protegendo. Pro ovibus animam ponit, quoniam eas a potestate diaboli sanguine proprio redimit. Oves quoque curat, et quas ubicumque proprias agnoscit, a lupo in tempore caliginis dispersas adducit, et recolligit, ut fiat unum ovile et unus pastor. Unde ipse per prophetam : *Ecce ego, inquit, requiram oves meas. Quod obiectum fueram reducam, quod perierat requiram, quod fractum erat alligabo, et quod infirmum consolidabo, et quod pingue et forte custodiam* (Ezech. xxxiv). Hoc facit magnus

et summus pastor. At nos minimi pastores vicarii ejus, qui etiam pastore indigemus, quantum ipse dederit, vestigia ejus sequamur. Non sumus mercenarii, sed pastores. Non nos, sed oves Dominicas pascere quærentes, intremus in ovile ovium non aliunde, sicut fur et mercenarius; id est non per ambitionem, non per Simoniam; non per aliquam vanam et malam intentionem, sed per ostium, quod est Christus, ejus scilicet gloriam et ovium suarum profectum quærentes. Intendamus magis prodesse quam præesse, Christi non nostram gloriam quætere. Imitemur et studium summi pastoris, proprias oves agnoscamus, intus per confessionem, exterius per vitæ et morum considerationem. Oves nominatim vocemus, unamquamque secundum propriam virtutem ad operandum citantes. Oves educamus de lacu peccatorum. Conducamus per justitiam bonorum operum, perducamus, quantum in nobis est, ad pascua æternorum gaudiorum. Oves præcedamus exemplo bonorum operum. Pascamus eas spiritualiter, et etiam eas qui indigent corporaliter; ut tandem pascamur cum eis æternaliter. Custodiamus eas, quantum possumus, orando et prædicando ab insidiis diaboli, a contagione peccati, a pænis inferni. Lupo venienti, id est diabolo vel malo homini, in oves sævire volenti, nos opponamus : diabolum abjurationibus fugantes, malum hominem sententia pastoralis cohibentes. Pro ovibus, si opus fuerit, non solum rem exterioriorem, sed et animam nostram ponamus. In hoc enim præcipue bonus pastor a fure et mercenario discernitur. Oves quoque, dispersas requiramus, et de potestate diaboli, quas possumus eripientes, in Christi ovile congregemus, abjectas per errorem reducentes, quæ perierant pœcando requirentes, fractas, per pœnitentiam alligantes, infirma consolationibus et exhortationibus consolidantes, pingues et fortes, ut perseverent, custodientes. Quod si hoc fecerimus, meritum procul dubio nostrum erit magnum, quoniam non soli, sed cum multiplicatione gregis ad Dominum revertemur, tot coronas quot animas ad eum duxerimus recepturi, et sicut scriptum est, tanquam stellæ firmamenti fulgebunt qui erudierint multos (Dan. xii). Ecce, fratres charissimi, audistis officium nostrum et periculum nostrum. Audite e contrario officium vestrum et periculum vestrum. Porro officium hominum ovium est, magnum et summum pastorem agnoscere per fidem, eum diligere et pro eo animam ponere per charitatem, eum audire et sequi per obedientiam, fieri cum illo sub aliis unum ovile per dilectionem, et sacramentorum communionem. Minorem etiam pastorem debent bonæ oves agnoscere, et diligere, audire et sequi, atque pascere. Et si qua vitia habent tegere, et sub eo unum ovile cum aliis fieri. Pastorem debent oves agnoscere, id est bonam vitam et mores ejus notare et approbare. Debent etiam eum diligere tanquam spirituales patrem et animæ suæ custodem et pro eo orare. Qui enim pastorem suum non diligit, eum audire et sequi con-

temnit. Debent etiam bonæ oves pastorem suum per obedientiam audire, et per imitationem sequi. Porro cum sint tres, mercenarius, fur, et pastor, fur quia male prædicat et male vivit, non est audiendus nec sequendus. Mercenarius, vero, quia bene prædicat et male vivit, audiendus est, non sequendus. Unde Dominus: *Quæcunque dixerint vobis servate et facite; secundum vero opera eorum nolite facere; dicunt enim et non faciunt* (Matth. xxiii). Pastor vero, quia bene prædicat et bene vivit, audiendus est et sequendus. Unde Dominus: *Vocem pastoris oves audiunt et sequuntur; alienum autem non audiunt nec sequuntur, quia non noverunt vocem alienorum*. Debent etiam oves pastorem suum pascere, id est stipendia temporalia ei ministrare, ut videlicet in cura pastorali tanto sit vigilantior, quanto est ab exterioribus curis liberior. Unde Apostolus: *Qui pascit gregem, et de lacte ejus non comedit?* (1 Cor. ix.) Et alibi: *Si vobis, inquit, spiritualia seminavimus, est magnum si vestra temporalia metamus* (ibid.). Debent etiam oves pastorem suum non judicare, sed potius si qua sunt, ejus vitia tegere et dissimulare, reminiscentes quoniam Cham, qui pudenda patris irrisit, maledicitur; Sem et Japheth, qui obtexerunt, benedicuntur. Debent etiam oves sub uno pastore unum ovile fieri per fidem, et charitatem, et sacramentorum unionem, quoniam oves solivagas et eroneas diabolus rapit. Oremus ergo, et nos, fratres mei, ut Pastor pastorum, Dominus noster Jesus Christus, det nobis officium boni pastoris adimplere, in vobis studium bonarum ovium facere, quatenus utrique ad pascua æternæ viriditatis pervenire mereamur: Qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in æternum. Amen.

HOMILIA LVIII.

DOMINICA TERTIA POST PASCHA.

Obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam (1 Petr. ii), etc. Tria facit apostolus, in hac lectione, fratres charissimi. Primo monet nos apostolus, ut in nobis abstinenter vivamus; secundo ut inter gentes bene conversemur; tertio, ut subjecti et humiles simus. Primum, obtinemus vitia fugiendo; secundum, virtutes consequendo; tertium, superbiam, quæ ex eis nasci solet, evitando. Primo igitur hortatur nos abstinenter et munde vivere, cum ait: *Obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis quæ militant adversus animam*. In quibus ostendit, fratres mei, a quibus abstinere debeamus, et quare, et qualiter. A quibus? a carnalibus desideriis, id est a gloriositate, a vinolentia, a luxuria, a voluptate, a cupiditate, a vana gloria, et a cæteris vitiis, quibus carnales delectantur, et quibus delectando carnales efficiuntur. De quibus ait Paulus: *Qui seminat in carne, de carne metet corruptionem* (Galat. vi). Quare ab his abstinendum est, quia militant adversus animam. Hoc est quod Paulus ait: *Caro concupiscit adversus spiritum* (Galat. v). Qui enim a vitiis et

A concupiscentiis carnis possidetur, spiritualibus virtutibus evacuatur, quoniam gulositas exstinguit abstinentiam, vinolentia sobrietatem, luxuria castitatem, voluptas severitatem, cupiditas mundi contemptum, et cætera vitia, cæteras virtutes exstinguunt. Et vitia quidem dicuntur carnalia, quia ex carne oriuntur, et in eis caro delectatur, ei per ea homo carnalis efficitur. Virtutes vero dicuntur spirituales, quoniam ex studiis spiritus oriuntur, et in eis spiritus delectatur, et per eas homo spiritualis efficitur. Qualiter a desideriis carnalibus abstinere vos obsecro? *Tanquam advenas et peregrinos*. Omnes peregrini sunt advenæ sed non omnes advenæ sunt peregrini. Sunt enim quidam advenæ, id est aliunde venientes, qui exsilium pro patria colunt et diligunt, qui et inquilini vocantur. Peregrini vero dicuntur a peragrando et transeundo semper de loco ad locum. Nos quoque, fratres mei, advenæ sumus in exsilio hujus mundi, tum quia creati fuimus in primo parente nostro, ut essemus eives cæli, a quo per primam prævaricationem ejecti sumus in hoc exsiliu, tum quia major pars nostri anima, natione cælestis, non terrena est. Advenæ vero sumus, et non peregrini, si cælestis patriæ, ad quam creati sumus, obliti, mundum pro cœlodiligimus et colimus, exsiliu pro patria, miseriam pro beata vita. Quales multi nostrum (unde magis dolendum est), sunt hodie, fratres mei, qui beatam vitam non esse credentes, terrenis inhærent, pro terrenis litigant, pugnant, occidunt, vel erigunt turres, et sumptuosa construunt ædificia, ac si semper victuri essent. O miser homo, quotidie transis de pueritia ad juventutem, de juventute ad senectutem, de senectute ad mortem, et te possessorem mundi arbitraris et civem! Cur homines quotidie morientes, cur tumuli et ossa mortuorum, quæ quotidie cernis, non movent et monent te? ut intelligas te in hoc mundo advenam et peregrinum esse? Crede ergo oculis tuis, et demonstra te in hoc mundo advenam et peregrinum esse, et dic cum Propheta: *Advena egosum et peregrinus, sicut omnes patres mei* (Psal. xxxviii). Plora et suspira, et dic inter miseras hujus exsili: *Heu me, quia incolatus meus prolongatus est!* (Psal. cxix.) Quatuor facit, fratres mei, peregrinus, ad finem viæ quotidie festinat, meliorem sequitur viam, nullis retinetur blandimentis, non solum a superfluis, sed etiam a quibusdam necessariis se abstinere. Nos quoque fratres, tanquam veri peregrini ad finem hujus exsili, ad æternam patriam festinemus. Meliorem enim viam sequamur, rectiorem, planiorem, mundiorem. Rectiorem, nec ad dexteram vanæ gloriæ, nec ad sinistram infamiæ declinantes, planiorem, montes elationis et valles desperationis fugientes, mundiorem, paludes luxuriæ et voluptates evitantes. Nullis quoque retineamur blandimentis. Sicut peregrinum non retinent florida prata, non liquida flumina, non amæna loca, ita nec nos, fratres, retineat pulchritudo hujus sæculi, non luxur divitiarum, nec aliqua voluptas, aut honor

sæcularis. Non solum ab omnibus superfluis, sed etiam a quibusdam necessariis more peregrini abstineamus, evitantes superfluitatem curarum, possessionum et divitiarum: *Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere* (1 Cor. ix.) *victum quoque et vestitum habentes, his contenti sumus* (1 Tim. vi.) Et etiam ipsa necessaria, quantum possumus, circumcidamus more peregrini, et restringamus.

Sequitur pars secunda, in qua monet Apostolus ut bene inter gentes conversemus, dicens: *Conversationem inter gentes habentes bonam.* Hoc est quod dicit Paulus, *providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus* (Rom. xii.) Tria sunt, fratres mei, quæ formant bonam conversationem, innocenter vivere, nulli scandalum ponere, sed cunctis utilia et grata quærere. Et si enim aliquis est bonus in se, si tamen vero et exemplo alios scandalizat, non bene conversatur. Rursum, et si nullum offendit, sed tamen prodesse aliis contemnit, non bene inter gentes conversatur. Rursus et si neminem offendit, et aliis prodesse quærit, sed tamen hoc grate et amabiliter facere nescit, non bene inter gentes conversatur. Qui igitur innocenter in se vivit, nullum offendit, se cunctis utilia et grata quærit, bonam inter gentes habet conversationem et gratam. Quid boni confert bona conversatio? Infamiam extinguit, ora detractorum obstruit, homines glorificare Deum facit, bono exemplo malos convertit. Propter hanc ergo multiplicem utilitatem, appetenda et conversatio bona. Unde et subdit: *Ut in eo quod detractent de vobis tanquam de malefactoribus ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum in die visitationis.* Itaque, fratres mei, cum omni studio appetamus bene inter gentes conversari.

Sequitur pars tertia, in qua monet omnes Apostolus ad subjectionis humilitatem, et primo liberos cum subdit: *Subjecti estote.* Ac si diceret: Et si genere vel gratia liberi estis, tamen non superbiatis, vel de prælatione contendatis, sicut faciunt amatores hujus mundi, sed potius subditi estote. Et quoniam subjecto sine merito, est vitiosa, nisi fiat quomodo, debet, et cui debet, et quare debet, addit, *omni humanæ creaturæ propter Deum.* Facienda est ergo subjectio non coacte, sed sponte. Coacta enim subjectio misera est. Rursus et si fiat sponte, sed non cui debet, vitiosa est, servire enim diabolo, vitiosum est. Propterea addit, *omni humanæ creaturæ,* id est omni homini, videlicet non tantum majoribus, sed etiam æqualibus et minoribus. Hoc sequens dominus apostolicus vocat se servum servorum Dei, juxta illud: *quanto major es, humiliare te in omnibus* (Eccl. iii.) Rursus subjectio, et si fiat quomodo debet, et cui debet, sed non quare debet, bona non est. Qui enim alieno se subdit indebite, ut propter temporalem intentionem, propter ambitionem et cupiditatem, subjectio talis bona non est. Propterea adjungit Apostolus, *propter Deum.* Propter eum

quippe solum nos ad invicem humiliare, et invicem nos subdere debemus, quid quod præcipit ipse fecit, ut alter alteri ministraremus, et alter alterius pedes lavaremus. *Sive regi, quasi præcællenti, sive ducibus quasi a Deo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.* Hoc est quod Paulus ait: *Non est potestas nisi a Deo, et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Vis non timere potestatem? bonum fac, et habebis laudem ex eo. Si autem peccas, time, quia non sine causa gladium portat* (Rom. xiii.) Ad hoc enim, fratres mei, Deus ordinavit potestates in hoc sæculo, ut bonos custodiant, malos coerceant. Qui et si quandoque sua potestate abutuntur, punientes justos, justificantes malos, tamen Deus hoc facit provenire, ad vindictam malorum, laudem vero bonorum. *Quia sic est voluntas Dei, ut beneficientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam,* qui quæ ignorant, spernunt, et quæ sibi displicent, damnant. *Quasi liberi in mente, subditi scilicet estote hominibus, et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem,* sed generis vel gratiæ. Ille tangit quosdam, fratres mei, quibus libertas est occasio magis peccandi; qui quanto sunt in corpore liberiores, tanto sunt ad peccandum laxiores. Et quia liberi sunt generis, sunt servi peccati et diaboli. Sed sicut servi Dei qui nullam servitutem abhorrent, nisi servitutem peccati, et nullam libertatem plus appetunt quam libertatem mentis, *Omnes honorate,* juxta illud: *Honore invicem prævenientes* (Rom. xii.) *Fraternitatem diligite,* et affectu et effectu. *Deum time,* cum amore, et amate cum timore. *Regem honorificate,* juxta illud: *Cui honorem honorem, cui vectigal, vectigal, cui tributum tributum* (Rom. xiii.) Ad extremum monet servos, ut sicut conditione, ita voluntate subdantur dominis temporalibus. *In omni timore,* id est non solum servili, sed etiam filiali; ut scilicet timeant et diligant eos. *Nec solum,* inquit, *bonis et modestis, sed etiam dyscolis,* id est asperis et immoderatis subjecti estote. *Ille enim est gratia,* ut scilicet modestia et patientia servorum, mitiget et temperet intemperantium dominorum. Humilitatem voluntariæ subjectionis, fratres mei, toto corde amplectemur, quoniam hæc vincit crudeles, æquanimiter patiendo; hæc vincit superbos se humiliando; hæc vincit iracundos, mansuetudinem exhibendo; hæc vincit contumeliosos, nihil respondendo, hæc vincit invidos, gloriam fugiendo; hæc vincit cupidos, modico contenta existendo; hæc meretur gloriam hominum, omnibus se subdendo; hæc meretur imitationem Christi, non ministrari, sed ministrare appetendo; hæc meretur a Deo exaltari, se semper humiliando. Quam virtutem det nobis omnipotens Dominus mente et corpore consequi, per Dominum nostrum Jesum Christum. Amen.

DOMILIA LIX.

DOMINICA TERTIA POST PASCHA.

Dixit Jesus discipulis suis: Modicum et non videbitis me, et iterum modicum et videbitis me; quia va-

do ad patrem (Joan. xvi). Iturus ad passionem Dominus et Redemptor noster, ea quæ discipulis suis eventura erant, eis prædixit. Quare? triplici ratione: Ut se Deum omnium futurorum præscium demonstraret; ut discipulos contra adversa præmuniret; ut in adversis eos sperare consolationem prædoceret. Sunt autem quatuor partes hujus lectionis. Primo enim prædixit Dominus discipulis suis recessum et reditum suum. Secundo ponitur mutua interrogatio discipulorum illud non intelligentium. Tertio ostendit Dominus quid vel in recessu vel in reditu suo discipulis eventurum erat. Quarto per similitudinem illud explanat. Iturus igitur Dominus ad passionem, primo eos præmunit de recessu suo, cum dicit: *Modicum et non videbitis me*. Sed ne de absentia ejus desperarent, spondet eis quod postmodicum eum viderent, cum subdit: *Et iterum modicum et videbitis me*. Et ne iterum corporali tantum præsentiae ejus adhærent, dicit post modicum se ascensurum ad Patrem, ut cum scilicet ad cælum sequi desiderarent. Similiter facit, fratres charissimi, quotidie Dominus electis suis, post adversitatem dans eis consolationem, et post consolationem adversitatem. Si enim semper eis daret adversitatem in hoc mundo, desperarent, et si semper daret eis præsentem prosperitatem, ei adhærent, et futuram non desiderarent. Itaque benignus et misericors Dominus electis suis in hoc mundo nunc faciem advertit, nunc ostendit. Quasi enim faciem avertit, dum quasi eos deserens, sinit persecutionis tribulati. Faciem suam ostendit, dum eos in bono proficere facit. Sed utrumque, fratres mei, facit Dominus magna et utili dispensatione. Eos sinit turbari, ne de se præsumant; eos facit prosperari, ne deficiant. Propterea fratres, in adversis positi, semper a Deo meliora speremus, in prosperis vero semper timeamus; in adversis in Deo speremus. Quoniam, juxta Salomonem, *quis speravit in domino et confusus est?* (Eccli. ii). In prosperis vero timeamus, quoniam *beatus est vir qui semper est pavidus* (Prov. xxviii): *Et beata est civitas quæ in pace bellum timet*.

Sequitur pars secunda, in qua discipuli ad invicem quærent. *Quid est hoc quod dicit: Modicum et non videbitis me*; etc. *Nescimus*, inquit, *quid loquitur*. Sed cum illa Domini verba difficilia non sint, sed potius plana ad intelligendum, quid est hoc quod discipuli dicunt, *nescimus quid loquitur*? Nisi quia eum, quem Christum Dei Filium esse credebant, per passionem a se recessurum, et per resurrectionem rediturum ad se non credebant? Propterea quod Dominus sæpe dixerant se passurum et resurrecturum, ad litteram adimplendum esse non credebant. Sed per illa verba aliquod aliud mysterium significari æstimabant. Hinc est quod dicunt: *Nescimus quid loquitur*, id est nescimus ex quo sensu hæc verba ab eo proferantur. Rudes quippe erant et adhuc carnales, et nequaquam putabant Filium Dei decere quod ad tantam injuriarum abjectionem deveniret, quod tam viliter pateretur et moreretur.

A Unde et a Petro ei dictum est: *Absit hoc a te, Domine, non erit tibi hoc* (Matth. xvi.) Sed Dominus reprehendens hanc vanam ejus æstimationem ait: *Vade retro, Satanas, non sapis ea quæ Dei sunt* (ibid.). Quoniam enim in hac sententiam divinæ voluntati Petrus erat adversarius, Satanas vocatur. Et ut relinqueret quæ male sapiebat, et divinam sequeretur sententiam invitatur. Petri et discipulorum Christi adhuc rudium sunt etiam hodie quidam similes, qui putant viros justos et Dei ministros nequaquam, quod hic paupertatem, abjectionem, et afflictionem patiantur, vel quod ab iniquis, contumeliis, injuriis, tormentis, et morte puniantur; æstimantes eos qui lalia agunt, vel patiuntur hic a Deo esse reprobatos; et e contrario putantes eos qui hic prosperantur, esse beatos et Dei amicos. Sed talia æstimanti dicendum est, *vade retro Satanas, non sapis ea quæ sunt Dei*. Qui utique in multa tribulatione, tanquam aurum in fornace hic electos suos intendit probare, ut eos magis puriores in thesauro suo valeat collocare.

B Sequitur pars tertia, in qua Dominus ea quæ prædixerat per consequentia eorum quæ inde discipulis erant eventura, confirmat, dicens: *Amen, amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit*. Ex eo enim quod Christum mortuum et in sepulcro positum, modico tempore non viderunt, et discipuli ploraverunt, et mundani homines, quorum vitam arguebant, gavisi sunt. Ex eo vero quod post resurrectionem eum viderunt, tristitia discipulorum conversa est in gaudium, et gaudium mundanorum hominum conversum est in tristitiam et metum. Nec solum illos, fratres mei, sed etiam quoscunque fideles, est necesse in hac valle lacrymarum tristari, plorare et flere. Qua de causa? duplici, tum propter gravem peccatorum conscientiam, tum propter cælestis patriæ dilationem. Cum enim recordamur quæ et quanta peccata perpetravimus, et quanta pœna illis peccatis in inferno præparetur, necesse est nos plorare, quoniam lacrymæ lavant delictum, quod est pudor ore confiteri. Rursus cum meditamur inter miseras hujus exsili, quanta beatitudo sit in cælo præparata justis, necesse nos est flere, juxta illud: *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur tui, Sion* (Psal. cxxxvi). Propterea hunc ergo geminum fletum germinavit, dicens: *Plorabitis et flebitis vos*. Hunc ergo geminum fletum omnes nos, fratres mei, appetere et amare debemus, ut dicamus cum Psalmista: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. Sitivit anima mea ad Deum, fortem vivum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei? Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte* (Psal. lx). Quod si nostrum eorum et aridum fuerit, oremus continue ad Dominum, ut ipse per misericordiam suam largiatur, nobis istarum geminarum gratiam lacrymarum. Qui, etsi quandoque differat non tamen semper auferet a nobis misericordiam suam, sed nobis lacry-

narum gratiam conferet desideratam. Quod bene significatur per Axa filiam Caleph, quæ sedens super asinam, et ad sponsum suum pergens, ploravit suspirans et dicens : *Da mihi benedictionem, pater. Anstralem et aridam terram mihi dedisti; da mihi, quæso, irriguum superius, et irriguum inferius. Et concessit ei pater (Josue xv).* Anima quoque nostra, dum cœlestem sponsum mente petit sedens super asinam, id est bestiales motus carnis compescens et regens, suspiret et clamet ad Patrem cœlestem, et dicat : Da mihi, Domine, benedictionem tuam. Nam mentem siccam et duram dedisti, da mihi, quæso, irriguum superius, et irriguum inferius, ut videlicet tum pro peccatis meis, tum pro desiderio patriæ cœlestis plorem. Et benignus Dominus, quandoque nostram audi et petitionem. Ilas itaque, fratres mei, lacrymas sanctas appetamus, quoniam hæc procul dubio convertentur in gaudium; cum gaudebimus de peccatorum nostrorum integra remissione, et de cœlestis patriæ consecutione, juxta illud : *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v; Luc. vi).* Sicut e contrario mundanorum gaudium hominum, qui sic prosperantur in vita sua, dueunt in bonis dies suos, et lætantur cum malefecerint, vertetur in lacrymas sempiternas, juxta illud : *væ qui ridetis, quoniam plorabitis (Luc. vi).*

Sequitur pars quarta, in qua Dominus dicta per similitudinem demonstrat, dicens : *Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus. Cum autem peperit filium, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.* Hoc est quod per aliam similitudinem Psalmista dicit : *Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. Euntes ibant et flebant mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos (Psal. cxv).* Porro convenienter comparat Dominus animam justæ mulieris prægnanti. Nam sicut mulier ex complexu viri concipit intus puerum, ita anima, per gratiam sancti Spiritus, concipit in mente, per fidem, spem, et charitatem, mercedem fructus æterni. Convenienter quoque comparat laborem et dolorem justæ, in hac vita, mulieris parturitioni. Nam sicut mulier spe filii nascituri dolorem sustinet patienter, ita justus laborem et anxietatem temporalem spe æternæ hæreditatis sustinet patienter. Convenienter etiam comparat susceptionem æterni præmii susceptioni nati filii, quoniam sicut non nisi per parturitionem suscipitur proles expectata, ita non nisi per patientiam laboris temporalis, merces desiderata. Quod contra illos est qui per temporalem prosperitatem ad æternam patriam se putant posse pervenire. Sicut autem gaudium de puero nato facit oblivisci dolorem parturitionis, ita gaudium æternæ beatitudinis facit oblivisci laborem temporalis tribulationis, ut in comparatione gaudii æterni, labor temporalis, qui præcessit, nullus videatur, juxta illud Apostoli : *Existimo enim quod non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. viii).* E con-

trario tanta erit magnitudo pœnæ gehennalis in reprobis, quod faciet eos oblivisci gaudium æternæ prosperitatis, ut scilicet in comparatione æternæ pœnæ prosperitas temporalis tanquam fumus fuisse videatur, vel somnus. Deinde Dominus adaptans similitudinem præmissam subjungit : *Et vos quidem nunc tristitiam habetis, subaudis de meo recessu, iterum autem videbo vos, post resurrectionem, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.* Nos quoque fratres mei, dum in hoc sæculo tentamur et affligimur, quasi Dominus nos derelinquente, tristitiam habemus, sed si adversa æquanimiter toleravimus, et in tristitiam gratias Deo egerimus, iterum post generalem resurrectionem videbit nos, et a nobis videbitur facie ad faciem Dominus; et gaudebit cor nostrum, et gaudium nostrum nemo tollet a nobis. Quod nobis præstare dignetur qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA LX.

DOMINICA QUARTA, POST PASCHA.

Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum (Jac. i), etc. Quatuor facit, fratres mei, in hac lectione apostolus : Primo enim dicit omne bonum a Deo esse. Secundo ostendit nullum malum a Deo esse. Tertio ostendit quod bona dat Deus gratis. Quarto monet nos ut sectemur bona, et fugiamus mala. Ostendens igitur primo omne bonum a Deo esse, ait : *Omne datum optimum, etc.* Sunt autem, fratres mei, quatuor species bonorum. Nam bonorum, alia sunt temporalia, alia naturalia, alia spiritualia, alia cœlestia. Temporalia bona sunt, quæ a nobis exterius possidentur, ut res et possessiones, divitiæ, potestates et honores. Et hæc quidem in natura sua bona sunt, quoniam a bono creatore creata sunt, juxta illud : *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona (Gen. i).* Hæc autem bene utentibus eis materia sunt bene agendi, et male utentibus eis occasio male agendi; hæc enim tantum valent bona temporalia iniquo, quod gladius furibundo. Naturalia vero bona sunt, quæ Deus confert a creatione unicuique, ut bona animæ et bona corporis. Bona animæ, ut ratio, memoria et providentia. Bona corporis ut forma, fortitudo, velocitas, et hujusmodi; quæ similiter cum in sui natura bona sint, tamen male mentibus illis sunt mala, sicut bene utentibus sunt bona. Spiritualia vero bona sunt, ut fides, spes, charitas, sapientia, justitia, fortitudo, temperantia et cæteræ virtutes, cæteraque Spiritus sancti dona, quæ gratuita dona, sive gratiæ, dicuntur per excellentiam, quoniam gratos homines et bonos efficiunt, et a malis nec haberi nec usurpari possunt. Cœlestia vero bona sunt, immortalitas, impassibilitas, et cætera bona, quæ in resurrectione electis conferentur. De quibus dicitur quoniam *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii).* Sunt igitur istorum quatuor genera bonorum; duo prima tam bonorum quam malorum communia, reliqua vero duo tantum

bonorum sunt, et ideo magis appetenda. Est enim tantum temporale, datum bonum, sed naturale est melius; spirituale vero est optimum. Caeleste vero donum est perfectum donum. Et tamen omne datum, sive bonum, sive melius, sive optimum, et etiam omne donum perfectum desursum est. Itaque, fratres mei, nemo se decipiat, nemo bonum quod habet, sibi attribuat, nemo suis viribus, nemo suae industriae, nemo suo labori, bonum quod habet sibi ascribat, sed summo aeterno Patri, a quo omne bonum descendit, gratias agat. Temporale vero bonum et naturale, quia communia sunt, etiam malorum, parva reputet. Spirituale vero et caeleste bonum nisi toto acquirere desudet, et desideriiis, precibus et suspiriis ea a coelesti Patre postulet, qui est Pater luminum omnium, sive lucis temporalis, quam in principio ad illuminandum mundum creavit, sive spiritualis, qua intus peccatores illuminat, sive aeternae quam in empireo caelo angelis et electis suis praepravit. Et temporalem quidem lucem dat ad solatium, spiritualement ad meritum, aeternam vero in premium. Proinde, fratres mei, nos qui temporalem lucem videmus, ita ea utamur, ut per eam ad aeternam veniamus. Qui vero temporalem lucem non videtis, non grave feratis, si ea luce careatis, quam perjuri et infideles, serpentes et bufones habent. Spiritualement vero lucem omnes habere studeamus, per quam ad aeternam, in qua Deus videbitur, pervenire mereamur.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur quomodo mala ex Deo non sunt, cum subditur: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*. Ideo, fratres mei, non est transmutatio, quoniam nulla mutatione variatur. Neque enim per generationem vel corruptionem mutatur, qui principio caret et fine; neque per augmentum vel diminutionem, qui major vel minor esse non potest, neque per alterationem vel loci mutationem, qui invariabilis et immensus est. Unde et ad eum per quemdam sapientem dictum est: « Mundum movens non moveris, locum tenens non teneris; tempus mutans non mutaris; vaga firmans non vagaris. » Sed ita creaturas ipse immutabilis mutat, non tamen eas transmutat, quoniam trans naturalem bonitatem eas per vitium non depravat, quod apertius exponitur, cum subditur: *Nec vicissitudinis obumbratio*, id est nec tenebrae vicissim obumbrantes. Ut enim Johannes ait: *Deus lux est, et tenebrae in eo non sunt ullae* (I Joan. 1). Illuminat enim, non obtenebrat. Ceterum tenebrae aliae sunt noctis, aliae sunt adversitatis, aliae aeternae damnationis, aliae peccati. Porro diem vicissim Deus obumbrat per mortem, unde ei dicitur:

*Æternæ rerum conditor
Noctem diemque qui regis,
Et temporum dus tempora,
Ut alveas fastidium.*

Prosperitatem quoque vicissim obumbrat Deus per adversitatem. Unde et idem de se testatur: *Formans lucem et creans tenebras, faciens pacem, et creans ma-*

lum (Isa. xlv). Vitam etiam reproborum obumbrat Deus per tenebras aeternae damnationis, quoniam ipse in fine mittet eos in tenebras exteriores. Mentem quoque hominum nunquam vicissim obumbrat Deus per tenebras interiores, id est vitiorum. Ita quippe immitit mentibus charitatem virtutum, quod nunquam immitit tenebras vitiorum. Quod si legitur Pharaonem (Exod. iv) et ceteros malos indurasse vel excæcasse, hæc utique fecit, non immutando malitiam, sed subtrahendo gratiam. Itaque, fratres mei, bona semper dicamus nos habere a Deo non ex nobis. Et mala dicamus semper nos habere, non a Deo, sed ex nobis. Nec nos excusantes Deum accusemus more veteris Adæ, dicentes: Non possum Dei gravia praecepta adimplere; non possum vitio resistere, quoniam infirmus et impotens naturaliter sum. Hoc enim est ac dicamus; hoc non mihi, sed Deo ascribendum est, qui me talem creavit. Proh nefas. ascribimus justo iniquitatem, et pio crudelitatem, et discipuli ignorantiae accusamus Dominum, ut videatur nescire quod fecit, et nescire quod jussit. Et quasi oblitus fragilitatis humanæ, cujus auctor ipse est, homini imposuerit mandata quæ ferre non potest. Sed, fratres mei, nemo magis novit vires nostras, quem ille qui eas nobis dedit. Nec enim aliquid impossibile imperavit, qui justus est. Nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, qui pius est.

Sequitur pars tertia, in qua ostenditur quod Deus dat gratis nobis sua bona, cum subditur: *Voluntarie genuit nos verbo veritatis, ut simus aliquid initium creaturae ejus*. Quod de una gratia dicit, de cæteris omnibus intelligendum relinquit. Prima siquidem et major gratia, quam Deus hic confert nobis est, quod nos generatos, per concupiscentiam carnis filios iræ, regenerat per gratiam baptismi in filios adoptionis et misericordiae, quod de filiis damnationis facit filios electionis, quod de filiis diaboli, facit filios Dei. Et ita quidem nos regenerat verbo, id est per verbum veritatis. Non ait per baptismum solum, quoniam et in baptismo verbum mundat. Nam si subtrahas verbum, quid est aqua baptisterii, nisi aqua? Regeneravit igitur nos in filios suos Deus per verbum veritatis, id est, per Filium suum, sive per verbum fidei, quod ipse Filius nobis prædicavit. Hoc est quod Joannes ait: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus* (Joan. 1). Fecit autem hoc non meritis nostris, quæ nulla erant, sed voluntarie, id est, sola sua gratuita voluntate. Unde Joannes: *In hoc apparuit eharitas Dei, non quasi nos dilexerimus eum, sed quia ipse prior dilexit nos* (I Joan. iv). Si enim quaeratur quare Deus nos elegit in filios suos. Vera et absoluta est responsio, quia sic voluit. Quod inde maxime patet, quoniam necessitate non fuit coactus, qui cogi non potest, nec sua utilitate tractus, qui bonorum nostrorum non eget, non meritis nostris astrictus, quæ nulla præcesserant. Sed si aliqua merita subsequi videntur, sua procul dubio

gratia sunt, quoniam ipse operatur in nobis et velle et perficere (*Philipp. ii*). Agamus igitur, fratres mei, Deo gratias, qui, ob solam suam gratuitam voluntatem, nos a numero reproborum segregans, in filios suos elegit, beneficiis suis cumulavit, nobis æternam beatitudinem præparavit, sit tamen in gratia baptismi perseveraverimus, si ejus mandatis obsecuti fuerimus. Porro ad quid vos voluntarie genuit verbo veritatis? *Ut simus initium aliquod creaturæ ejus* ut videlicet in illam dignitatem et principalitatem creaturarum repararemur, in qua creati fuimus. Homo enim initium creaturarum est, non tempore, sed causa et dignitate. Tempore enim non est homo initium creaturarum, quoniam non homo ante cæteras creaturas, sed potius cæteræ creaturæ ante hominem creatæ sunt. Causa vero est homo initium creaturarum, quoniam cæteræ propter hominem, non homo propter creaturas creatus est. Dignitate etiam est homo initium creaturarum, quoniam cæteris creaturis dominii et rationis prærogativa antecellit. Vindicemus igitur, fratres mei, divina nobis opitulante gratia, prærogativam et dominium quod habuimus a principio in creaturis. Non subdamus nos per avaritiam rebus temporalibus, sed potius eis dominemur. Non admiremur eis, sed potius contemnamus eas in obsequium Dei, et in nostram proximique necessitatem expendamus.

Sequitur pars quarta, in qua monet nos Apostolus sequi bona et vitare mala, cum subdit: *Sit autem omnis homo velox ad audiendum*, subaudis verbum Dei. Ad audiendum enim vaniloquia, scurrilitates, adulationes, detractiones, et blasphemias, non aures aperire, sed potius obturare debemus, ne per eas venenosa verba introeuntia animam valeant suffocare. Unde Sapiens: *Sepe aures tuas spinis, ne audiant linguam nequam (Eccl. xxviii)*. — *Tardus*, inquit, *ad loquendum, et tardus ad iram*. Quoniam Apostolus simplicioribus loquebatur, monet eos ut veloces sint ad audiendum verbum Dei, et tardi ad loquendum, quoniam veritas tutius auditur, quam prædicetur. Hoc contra illos qui antequam noverint esse discipuli, fiunt magistri: Et quod non didicerunt, docere præsumunt. Sed omnis homo fratres mei, magis auribus quam lingua debet uti; et cum loquitur, cum præconsideratione loquatur, juxta illud Sapientis: « Cum vis aliquid alieno dicere, prius die tibi. » Cæterum, istam tarditatem ita modere-mur, ut nec loquamur ante tempus, nec cessemus in tempore. Nam sicut vitiosa est festinantia nimia loquendi, ita et nimia tarditas. Scriptum est enim? *Vae mihi, quia tucui! (Isa. vi)*. Non enim murum, sed ostium quod nunc clauditur, nunc aperitur, orat Propheta ori suo apponi, dicens: *Pone, Domine, custodiam ori meo et ostium circumstantiæ labiis meis (Psal. cxl)*. Non autem eo modo intelligi debet, quod dicitur tardus ad iram, quo intelligitur tardus ad loquendum. Non enim sicut aliquando loqui, ita aliquando bonum est irasci, sed præcipitur nobis ut si semper iram vitare non possumus, saltem quau-

lum possumus evitemus ipsam, iræque motumurgentem statim refrenemus et retardemus, quoniam mora et tarditas remedium iræ est, et ira cum retardatur, mitigatur. *Ira*, inquit, *virum justitiam Dei non operatur*. Litotes est, minus dicens, et plus significans. Cum enim mens viri ira perturbatur, injustitiam operatur. Propterea, fratres, discite iram vitare, et mites mansuetique esse: quoniam quanto magis eritis mansueti et tranquillii, tanto eritis magis Deo similes et propinqui, in quem nullus motus cadit. Ut autem iram et injustitiam vitare valeatis, radices earum a vobis obijcite, omnem immunditiam, et abundantiam malitiæ; ut videlicet non sitis immundi in vos corde, nec malitiosi in proximos; et ita cum mansuetudine obedientiæ *suscipite verbum institutum*, id est seminatum in vobis. Ordo, fratres mei, congruus est, quoniam nisi prius evellantur a nobis spinæ et tribuli immunditiæ et malitiæ, cæterorum; que vitiorum, non poterit in nobis germinare verbum. Scriptum est enim: *Declina a malo et fac bonum (Psal. xvi)*. Itaque, fratres mei, spinas scilicet vitiorum a cordibus vestris prius evellite ut ita prædicatum Dei verbum in vobis valeat fideliter adherere, per jugem memoriam in vobis radices figere, per crebram meditationem in vobis exercere, per bonam voluntatem florere, per bona opera fructificare, per perseverantiam animas vestras salvare, operante in vobis Dei verbo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXI.

DOMINICA QUARTA POST PASCHA.

Vado ad eum qui misit me, et nemo ex vobis interrogat me: Quo vadis? (Joan. xvi). Iturus Dominus et Redemptor noster, fratres charissimi, per passionem ad Patrem, discipulis suis suum prædixit recessum, ne, si subito et ex improviso recederet, eos ultra modum mæstificaret. Prædixit igitur eis, sicut in hac lectione audivimus, quatuor: quod ad patrem iret, quod hoc eis expediret, quod consolatorem eis mitteret, et quod bona eis ipse consolator conferret. Primo igitur prædixit se iturum ad Patrem, cum subdit: *Vado ad eum qui misit me*. Quid est Domine, quod dicis? Tu semper es cum Patre, et Pater semper tecum, quomodo ad eum ire potes, cum quo semper unum et idem es? Nonne cum hoc dicis in terra, tu es cum Patre in cælo, et Pater tecum in terra? Fratres mei, quomodo Filius Dei descendit a Patre in terram, et ita a mundo ascendit ad Patrem? Descendit humiliatus, ascendit glorificatus; descendit per humilitatem incarnationis, ascendit per sublimationem glorificationis. Descendit quippe per humiliationem, per dissimilitudinem, per loci obscuritatem. Per dissimilitudinem, quia de Creatore factus est creatura, et de impassibili passibilis. Per loci obscuritatem, quia qui cælo magis esse cernitur, per loci puritatem, apparuit incarnatus in mundo, in quo Deus minus esse videtur per loci obscuritatem. Ascendit quoque per glorificationis exaltationem, juxta illud: *Gloria et honore coronasti eum (Psal. viii)*.

Ascendit et per dissimilitudinis accessionem : quia de passibili factus est impassibilis ; de mortali immortalis. Ascendit et per loci puritatem, quia secundum carnem ascendit ad illum locum ubi divinitas clarius apparet per elementi puritatem. *Et nemo, ex vobis interrogat me : Quo vadis?* Cum enim videbitis me ascendentem in cœlum, non erit opus vobis interrogare quo vadam, videntes quod ad cœlum ascendam. Qui enim interrogat, dubitat. Sed quamvis sciatis me ad Patrem ire, ad quem utique ire gloria et gaudium est, tamen inde tristitia implebit cor vestrum. Si enim, fratres charissimi, in recessu alicujus amici et familiaris nostri, non possumus non tristari, quomodo discipuli in recessu summi magistri Dei et Domini nostri, tam sibi dilecti, potuerunt non contristari? Propterea necessarium erat eis ut hæc eis dicerentur, et ut consolatio cito ad futura eis promitteretur. Porro, fratres mei, omnis Christi actio, Christiani est eruditio. Sicut enim Christus est Filius Dei per naturam ; ita Christianus est Filius Dei per gratiam. Sicut ergo est generatus a Patre ineffabiliter ; ita Christianus est regeneratus per baptismum a Deo Patre invisibiliter. Sicut Christus est missus in mundum, ut Patris impleret dispensationem, ita Christianus est missus a Deo Patre in mundum, ut ejus impleat voluntatem. Si ergo ad exemplum Christi Christianus nec loquitur, nec operatur ex se, sed ex Deo, Patris quærit gloriam, consummato sic bene termino hujus vitæ, potest et etiam dicere cum Christo : Vado ad eum qui me misit, et nemo de hujusmodi transitu justus debet dubitare vel interrogare : Quo vadis? ut quidam sæculares minus credentes solent dicere : Quis scit quo vadunt animæ morientium? Sed fidelis non interrogat, nec dubitat, sed scit absque dubietate animam justam ad requiem sibi a Deo preparatam ire. Quod quamvis ita verum sit, tamen fidelis justus obitum sine tristitia non potest aspicere, quoniam pium est gaudere Martino, et pium est flere Martinum.

Sequitur pars secunda, in qua Dominus ostendit ascensum suum ad Patrem discipulis expedire, cum subjungit. *Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis ut ego vadam*, et quare expediat subjungit : *Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos*. Quis est Domine, quod dicis? Nonne tecum erat et est Spiritus paracletus inseparabiliter? Nonne etiam cum in terra discipulis dedisti? Propterea quomodo non potest venire Paracletus, qui essentialiter ubique est? Venire, fratres mei, Spiritum sanctum in nos, nihil aliud est quam donum et gratiam ejus venire in nos. Et gratiam quidem Spiritus sancti jam dederat Dominus discipulis in terra, sed non ita plenarie sicut in die Pentecostes. Sed quare, fratres mei, nisi Dominus ejus ad Patrem iret, Spiritus sanctus ad discipulos non plenarie veniret? Quia quandiu discipuli Dominum carnaliter videbant, non altius mentem suam ad contemplationem deitatis erigebant. Propterea auferenda erat eis species corporalis, et in cœlum ipsis cernentibus subvehenda, ut mente Do-

minum sequerentur ad cœlum, et illuc semper desiderio suspirarent, quo Dominum ascendisse contempnissent. Sed etiam hodie, fratres mei, nisi subtrahatur nobis ad tempus consolatio temporalis prosperitatis, non erigitur desiderium nostrum ad gaudia æternæ consolationis. Propterea erat sponsa in Cantico amoris dicens : *Fuge, dilecte mihi, et assimulare capræ, hinnuloque cervorum, super montes aromaticum* (Cant. viii). Capra hinnulusque cervorum, cum forte ab homine videntur, quam cito fugientes, se subito subtrahunt humanis aspectibus. Est ergo, ac si dicat sponsa : Si ita, Domine Jesu Christe, est necessarius mihi temporalis et corporalis recessus tuus, fuge per corporalem recessum super montes contemplationum et virtutum, ut illuc te sequatur desiderium nostrum. Oremus et nos fratres mei, Domine Jesu Christe, si scis nobis expedire subtrahatur a nobis consolatio temporalis prosperitatis, ut magis ac magis exigatur desiderium nostrum ad gaudia perpetuæ consolationis.

Sequitur pars tertia, in qua promittit Dominus se missurum discipulis Spiritum sanctum cum subdit : *Si autem abiero, mittam cum ad vos*. Ac si diceret : Non contristemini de recessu meo corporali, quoniam non relinquam vos orphanos, non relinquam vos desolatos, sed mittam vobis consolatorem. Vocatur autem consolator Spiritus sanctus, quoniam ejus est inspirare mentibus consolationem, dolentibus remedium, inconsultis consilium, insipientibus sapientiam, tristibus, jucunditatem. Unde Propheta : *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam* (Psal. xciii). Et idem de eodem : *Qui sanat contritos corde, et alligat contritiones eorum* (Psal. cxlvi). Quia ergo tanta et tam utilis consolatio non potuit dari apostolis, nisi Dominus ab eis corporaliter recederet, orandum fuit eis, ut ipse ab eis ad tempus corporaliter absentaretur, quatenus Spiritus sancti super excellens consolatio eis invisibiliter præberetur. Orandum quoque est et nobis, fratres charissimi, quantumvis temporalis prosperitatis consolatio nobis ad tempus subtrahatur, ut Spiritus sancti consolatio nobis invisibiliter præbeat.

Sequitur pars quarta, in qua ostenduntur quatuor commoda, quæ Spiritus sanctus erat discipulis collocaturus, correctio scilicet, doctrina, prophetia et virtus. Quod correctionem esset eis daturus, ostenditur, cum dicitur : *Cum autem venerit ille, arguet mundum de peccato, de justitia et de judicio*. Arguit enim Spiritus sanctus mundanos homines, vel per ora prædicatorum, vel per interiore inspirationem. Per ora prædicatorum, sicut per Joannem clamat : Genimina viperarum, quis docebit vos fugere a ventura ira? Agite dignos fructus poenitentiae (Matth. iii). Per interiore inspirationem, ut quando sine prædicatore interiore inspirat compunctionem. Unde David ad Dominum : *Commovisti, inquit, terram*, id est terrenam mentem, ut a securitate sua mota timeret *et conturbasti eam* (Psal. lxx), ut a se diffide-

ret. Sed quia, Domine, diabolicum est, non tuum, ad desperationem impellere, sana per gratiam *contritiones ejus, quia commota est* (Ibid.) Arguit autem Spiritus sanctus mundum de tribus: de peccato infidelitatis, quod exponens subdit: *Quia non crediderunt in me*, cum me scilicet carne præsentem viderent. Arguet et de justitia, de justitia scilicet fidei. Justitia autem fidei est credere quod non vides, quod ipse exponens subdit: *Quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me*. Quasi diceret: Arguet eos, quia nec in me præsentem in carne, nec in me ad dexteram Patris sedentem, credere noluerunt. Arguet et de judicio, id est, de damnatione, quia inquit, *princeps hujus mundi jam judicatus est*. Quasi diceret: Incutiet eis timorem, ne damnantur, sicut diabolus damnatus est. Quod si collaturus doctrinam, ostendit cum dicit: *Quoniam adhuc*, inquit, *multa habeo vobis dicere, quæ non potestis portare modo*. Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, subaudi necessariam. In quo Dominus tradit doctoribus formam æstimandi personam cui loquuntur, ut videlicet simplicioribus simpliciora, et perfectis perfectiora dogmatizent. Hoc contra quosdam est qui simplicibus, quibus subtiliora et obscuriora prædicant, vel plana, verbis obscurioribus obnubilant, volentes magis quantum sciant aliis ostentare, quam prodesse: Cum Ductor doctorum, Dominus Jesus Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (Col. ii), simplicia et simplici sermone simplices doceuerit, servans locum Spiritui sancto, qui in die Pentecostes rudes subito fecit sapientes. Et cum doctor gentium dicat: *Ego non potui loqui vobis tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus; tanquam parvulis in Christo lac potum dedi vobis non escam* (I Cor. iii). Cum autem, inquit, *venerit ille Spiritus*, etc. Sicut Spiritus sanctus vocatur spiritus consilii, et spiritus consolationis, ita dicitur spiritus veritatis. Et quare? Subdit: *Quia docebit vos omnem veritatem*, subaudi, vobis necessariam. Et hoc ad differentiam malignorum spirituum, qui dicuntur spiritus erroris et falsitatis, quoniam docent omnem errorem et falsitatem. Qui etsi nunquam dicant aliqua vera, tamen illa dicunt ad decipiendum. Unde miror illerum dementiam, qui diabolum consulere et illi credere non verentur, nec timent. Insanissimum quippe est, inimicum salutis suæ, de salute sua consulere. Ut autem ostendatur eadem esse operatio Filii et Spiritus sancti, non alia docebit Spiritus sanctus, nisi ea quæ Filius habebat docere, si discipuli portare potuissent. Non enim, inquit, *loquitur a semetipso*, sed sicut est a Patre et Filio, ita scit et loquitur a Patre et Filio, audire quippe Spiritus sancti a Patre et Filio, nihil aliud est quam seire a Patre et Filio. Quod autem collaturus sit Spiritus sanctus prophetiam, ostendit cum subdit: *Quæ ventura sunt, annuntiabit vobis*. Quod impletum est in Joanne evangelista, qui per Spiritum sanctum Apocalypseos librum, scilicet propheticum, scripsit; et in Agabo propheta, et filiabus Philippii,

A qui in spiritu futura prædixerunt. Quod vero collaturus sit gratiam virtutum ostendit, cum subdit: *Ille me clarificabit*. Clarificabit quippe me, cum discipulos meos faciet in nomine meo virtutibus et signis coruscare. Clarificabit me, cum charitatem meam faciet per universum mundum innoscere. Itaque, fratres mei, oremus illum Paracletum, illum spiritum consilii, spiritum consolationis, et doctorem veritatis, ut arguat intus nos de peccato; commoverat intus lemeritatem mentis nostræ, faciat peccata nostra nobis displicere, arguat nos et statuatur contra faciem nostram, ut turpitudinem nostram erubescerent, nos accusemus, peccataque nostra ploremus, ut ipse per misericordiam suam sanet nos, *qui sanat contritos corde, et alligat contritiones eorum* (Psal. cxlvi). Cui est honor et gloria per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXII.

DOMINICA QUINTA POST PASCHA.

Estote factores verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmetipsos (Jac. i), etc. In hac lectione, fratres charissimi, hortatur nos apostolus Jacobus, ut non tantum audiamus verbum Dei, sed etiam faciamus. Ostendens primo cui sit similis ille, qui tantum est auditor verbi Dei. Secundo quid boni consequatur ille qui ejus est factor. Tertio ostendit quæ sit falsa religio. Quarto quæ sit vera. Ostendit igitur primo de auditore verbi Dei, et non factore, quid patiat, quoniam scilicet a seipso fallitur. Frustratur enim hic opinio illius, quia est falsa; et in futuro spes ejus, quia erit vana, quoniam nihil proderit ei in futuro verbum Dei audivisse quod noluit facere. Et hoc ostendit per similitudinem, dicens: *Quia si quis est auditor verbi et non factor, hic comparabit viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo*. Consideravit enim se et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit. Sicut enim illi nihil profuit vultum suum vidisse in speculo, qui statim oblitus est, ita nihil prodest verbum Dei audivisse ei qui noluit facere, imo etiam noceat. Unde Dominus ait de Judæis: *Si non venissem, et locutus eis non fuisset, peccatum non haberent* (Joan. xv); subaudi tantum quantum habuerunt, quia audierunt, et non fecerunt. Et alibi: *Servus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens plagis vapulabit multis* (Luc. xii). Et apostolus Petrus: *Melius est viam veritatis non agnoscere, quam post agnitionem ejus retroabire* (II Petr. ii). Nemo igitur, fratres, vestrum se fallat, putans se misericordiam invenire, ideo quod frequenter audit missam, et legem Dei, et prædicationem. Qui enim audit et non obedit, se ipsum plus obligat et fallit. Sed et propterea nemo dicat, ut quidem solent; Non audiam verbum Dei, quoniam si audirem et non obedirem, magis reus fierem. Nemo fratres hoc dicat, quoniam *ignorans ignorabitur* (I Cor. xiv). Et iterum: *Verba oris ejus iniquitas et dolus; noluit intelligere ut bene ageret* (Psal. xxxv). Ignorantia quippe, quæ nascitur ex contemptu, neminem excusat, sed potius accusat, præsertim in re-

quam necessarium fuit scire. Sicut igitur reus est, qui verbum Dei audit, et non obedit, ita reus est, ut qui obediret, audire noluit. Comparat autem apostolus satis convenienter sacram Scripturam speculo, quoniam sicut mulieres sponso suo placere cupientes, aspiciunt vultum suum in speculo, ut fœda corrigant et pulchra plus ornent, ita animæ fideles Christo placere cupientes, aspiciunt se in sacra Scriptura, ut ea quæ in se turpia sunt emundent, et pulchra plus ornent. Consideremus igitur, fratres, vultum id est cognitionem, nativitatæ nostræ in speculo hujus Scripturæ Job : *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore repletur multis miseriis* (Job xiv). Et possumus considerare hic qualis sit homo, quia scilicet per conceptionem reus, per brevitate vite semper formidolosus, per miseras culpæ et pœnæ calamitosus.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur quid boni consequatur factor verbi, cum subditur : *Quis autem perspexerit in lege libertatis, et permanserit in ea, factus factor operis, non auditor obliviosus, hic beatus in facto suo erit*. Legem libertatis vocat hic apostolus Evangelium, quoniam liberat nos a servitute veteris legis, a servitute peccati, et a servitute diaboli. In qua qui perspexerit intelligendo, et permanserit in ea assidue meditando, factus factor operis obediendo, non auditor obliviosus, hic beatus in facto suo erit. Sunt autem, fratres mei, quidam qui in lege perspiciunt bene eam intelligentes, sed non permanent in ea, nisi quandiu in ea lucra perspiciunt temporalia, ut sunt quidam prædicatores et sacerdotes. Sunt et quidam qui in ea assidue permanent, meditando, legendo, et inquirendo, ut quidam studiosi magistri, sed non ad hoc ut eam faciant, sed ut sapienter appareant; Sed nec isti, nec illi sunt beati, sed solus factor legis erit beatus.

Sequitur pars tertia, in qua ostenditur quæ religio sit falsa, cum subditur : *Si quis autem putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio*. In uno exemplo ostendit quod universaliter intelligitur. Universaliter quippe illa religio est falsa, quæ cum cætera vitia caveat, unum cavere negligit. Sicut enim non est aliquis sanus, nisi omnia morborum genera evitaverit, ita nullus vere religiosus erit, nisi omnia vitiorum genera saltem criminalia evitet. Sunt enim, ut hic legitur, quidam qui cum ecclesiam frequentant jejunt, orent, contineant elemosynas tribuant, cæteris evitatis vitiis, linguam solam non refrenant, sed seducunt cor suum, quia quanto se putant religiosiores et a peccato liberiores, tanto sunt in lingua effreniores, aliorum peccata judicantes, detrahentes, maledicentes, vaniloquio dediti et multiloquio. Sed horum vana est religio, quia, ut ait Salomon : *Mors et vita in manibus lingue* (Prov. xviij). Et idem Jacobus : *Sicut modicus ignis magnam incendit silvam, ita et lingua cum modicum sit membrum totam contaminat vitam*. (Jac. iij). Similiter sunt alii in Ecclesia, qui cum corpus edomuerint, lu-

xuriam evitaverint, linguam refrenaverint, et cætera vitia fugerint, tamen avaritiam non cavent, dicentes se providere vel filiis vel filiabus, vel familiæ vel pauperibus, et ita cor suum seducunt, cum scriptum sit : *Omnis avarus, quod est idolorum servitus, non habet partem in regno Christi et Dei* (Ephes. v). Itaque, fratres mei, omni eustodia custodite cor vestrum. Quid enim valet cæteras portas urbis observasse, si per unam hostis intraverit? Itaque, fratres mei, nihil valet cætera vitia evitasse, si unum adhuc remansit.

Sequitur pars quarta, in qua ostenditur quæ sit vera religio, cum subditur : *Religio sancta et immaculata apud Deum et Patrem hæc est, visitare, etc.* Quasi diceret : Hic est vere religiosus, qui apud Deum Patrem et propter Deum Patrem est sanctus et immaculatus. Et in quo sit sanctus ostendit, cum subdit : *Et visitare pupillos in tribulationibus eorum*. In quo vero sit immaculatus ostendit, cum subdit : *Et immaculatum se custodire ab hoc sæculo*. Religio, fratres mei, est cultus Deo debitus. Dicitur autem religio a religando, quia scilicet nos religat et confœderat uni Deo. Consistit autem in tribus, ut hic innuit Jacobus, in timore Dei, in puritate sui, in dilectione proximi. In timore Dei non servili sed filiali, ut scilicet sit timor cum amore, et amor cum timore. Deus enim timendus est, quia est Deus, et amandus quia est Pater. In timore igitur et amore Dei, et in observantia mandatorum ejus, consistit vera religio. Unde Salomon : *Time Deum, et mandata ejus observa; hoc est omnis homo* (Eccle. xii). Observantia vero mandatorum Dei consistit in duobus : in puritate sui, ut scilicet se custodiat homo immaculatum a vitiis hujus sæculi, et in dilectione proximi, ut scilicet visitet pupillos, viduas et gentes in tribulationibus eorum. Itaque fratres, timeamus pariter et diligamus Deum, ex timore caventes eum offendere, et ex amore ei obedire studentes. Custodiamus propter amorem ejus nos immaculatos a vitiis hujus sæculi, ab ingluvie, a luxuria, a cupiditate, ab avaritia, ab invidia, ab ira, a superbia et a cæteris vitiis, et his contrarias virtutes amplectamur, abstinentiam, continentiam, mundi contemptum, munificentiam, mansuetudinem, amorem, humilitatem, cæterasque virtutes. Visitemus etiam gentes in tribulationibus suis, pascendo esurientes, potando sitientes, hospitando peregrinos, vestiendo nudos, visitando infirmos et incarceratos, redimendo captivos, sepeliendo mortuos, errantes corrigendo, inconsultis consulendo, et cætera opera pietatis exercendo. Hæc enim, fratres, hæc est sancta et immaculata religio, ejus et meritum et præmium det nobis omnipotens Dominus. Amen.

HOMILIA XXIII.

DOMINICA QUINTA POST PASCHA.

Dixit Jesus discipulis suis : Amen amen dico vobis si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis (Joan. xvi), etc. Quadripartita est lectio ista, fratres mei. Primo enim instruit Dominus discipulos

suos ad petendum. secundo prædicit eis quando recte scient petere, tertio ostendit, tunc Patrem ad audiendum eos fore propitium, quarto subiungitur discipulorum responsio. Primo enim instruens discipulos suos ad petendum, ait : *Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Illis verbis instruit nos Dominus, fratres mei, ut si volumus petendum dari nobis, petamus quid, et a Patre, et in nomine Jesu Christi. Et si ista tria concurrerint, confirmat, per duplicationem affirmativi adverbii, *amen*, quia dabit nobis. Ille petit quid, id est, aliquid, qui petit illam unam petitionem, quam Psalmista postulat, dicens : *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vite mee* (Psal. xxvi). Et de qua Dominus alibi, *primum quærite regnum Dei et iustitiam ejus* (Matth. v.). Illud enim in comparatione temporalium bonorum, vere est quid, quia est perpetuum, immutabile et sufficiens. Quidquid vero temporale est non est vere quid, quia est variabile, labile et insufficiens : Unde illorum nullum satiat habentes. De quibus Salomon, *Vanitas vanitatum et omnia vanitas* (Eccle. i.). Non enim vere est, quod modo est, modo non est. Qui ergo tale petit, quidquam non petit. Unde et hic Dominus subjungit : *Utrumodo non petistis quidquam in nomine meo.* Multa siquidem petierant discipuli a Domino. Petierant Jacobus et Joannes ut sederent, alter ad dexteram, et alter ad sinistram ejus in regno suo (Matth. xx). Petierant, ut ignis de cælo combureret Samaritanos (Luc. ix). Petierat beata Virgo vinum in nuptiis. (Joan. ii). Petierant discipuli salutem filiæ Chananæ (Matth. xv) : et tamen dicit eis Dominus, *usquemodo non petistis quidquam.* Quia enim temporalia quærebant, quidquam non petebant, sed quid petere debeant, ostendit, cum subdit. *Petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.* Et accipietis, subaudis, si a Patre et in nomine Jesu petatis. In hac vita, fratres mei, non potest esse plenum gaudium, sed particulare, insufficiens, et breve. Particulare, quoniam si in aliquo succedit, huic homini non succedit. Insufficiens, quoniam in quo ei succedit, in eodem optat melius adhuc succedere sibi. Breve, quoniam, ut ait Salomon : *Risus dolore miscbitur, et extrema gaudii luctus occupat* (Prov. xiv). Cæterum e contrario in futura vita erit plenum gaudium, quoniam erit universale, sufficiens et æternum : universale, quoniam in omnibus bene succedet, sufficiens quoniam nemo melius sibi succedere volet ; æternum, quoniam nullus mœror ei succedet. Itaque, fratres mei, edocti a Domino, non petamus mala a Domino, ut quidam faciunt, petentes damnum proximi, vel mortem inimici. Nec petamus a Domino vana ut quidam faciunt petentes divitias, glorias, honores, voluptates, et gaudia mundana, sed potius petamus immutabile bonum, petamus ut gaudium nostrum sit plenum. Sed et si quando temporalia bona petimus, propter regnum cælorum et ad regnum cælorum ea petamus. Non nego enim fra-

A tres mei, a domino petenda esse temporalia, præsertim cum Ecclesia quotidie oret pro pace, pro sanitate, pro fertilitate, sed ista cum finis rectitudine, et cum conditionis discretionem petenda sunt. Qui enim ea propter se, non propter regnum cælorum consequendum petit, male petit, nec exaudiri mereretur. Unde Jacobus, *Petitis et non accipitis, eo quod male petatis* (Jac iv), ut in concupiscentiis vestris insinuat. Rursus, qui sine conditionis discretionem petit temporalia, stulte petit, nec exaudiri meretur. Indiscrete petit Paulus a se tolli angelum Satanæ, qui utique sibi necessarius erat ad conservationem humilitatis, unde nec exauditur, sed ei dicitur : *Virtus in infirmitate perficitur* (II Cor. xii). Unde idem de se ibidem dicit : Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis, angelus Satanæ qui me colaphizet. Proinde, fratres mei, regnum Dei propter se et principaliter petamus ; temporalia vero non propter se, sed propter illud, et cum conditionis discretionem ; ut videlicet det nobis ea, si placet, et si scit ea nobis expedire, qui novit melius nobis quæ expediant nobis. Quem modum petendi ipse nobis exemplo sui demonstravit, qui cum conditione calicem passionis a se transferri rogavit, dicens : *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste* (Matth. xxvi). Cælestium vero et spiritualium bonorum tanta est dignitas, quod ea absolute et sine conditione postulamus. A quo petere debemus ? A Deo Patre. Porro cum Pater, et Filius, et Spiritus sanctus sint unus auctor et donator, tamen omnes ferme orationes dirigit Ecclesia ad Patrem, paucas ad Filium, pauciores ad Spiritum sanctum. Sed præcipiente mediatore nostro Jesu Christo, a Patre omnia bona petamus, quoniam ipse est principium Filii et Spiritus sancti, omniumque bonorum. Unde et in oratione Dominica ad Deum Patrem dirigimus sermonem, vocantes cum Patrem, quoniam more patris pius est super nostras petitiones justas, si per obedientiam et sanctitatem digni ejus filii exstiterimus ; alias tanquam degeneres et indignos minime nos audit. Scriptum est enim. *Qui obturat aurem suam ne audiat legem, oratio ejus excrucietur* est (Prov. xxviii) ; et Isaias : *Cum levaveritis a me manus vestras, avertam faciem meam a vobis, et cum multiplicaveritis orationes, non exaudiam vos. Manus enim vestre sanguine plenæ sunt* (Isa. i.). In quo petere debemus ? in nomine, id est in fide Jesu Christi. Quod utique facimus, si veri Christiani Christi veram fidem et doctrinam tenemus. In Christo enim, et per Christum mediatorem nostrum, qui est auctor et actor nostre redemptionis, per quem habemus accessum, et qui pro nobis interpellat apud Patrem salutem a Patre obtinebimus. Unde et omnes fere oratione. *Per Dominum nostrum Jesum Christum*, concluduntur : Quoniam non est aliud nomen in cælo, nec in terra in quo oporteat nos salvari (Act. iv). Quia ergo Judæi et pagani, falsique Christiani, in fide Christi non petunt, æternam salutem obtinere non possunt. Itaque, fratres mei, si petieritis quid, et a

Patre, in nomine Jesu Christi, illud procul dubio Pater dabit vobis. Non ait illis, Pro quibus petetis? Nam prava vita reproborum multoties obstat ne Dominus orationes pro eis factas exaudiat. Unde Dominus per prophetam: *Et tu, fili hominis non assumas laudem et orationem pro populo isto, quoniam non exaudiam te (Jer. ix).* Et alibi, *si steterint Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum (Jer. xv).* Ac si diceret: Nec etiam eos qui in impetratione orationis probantur viguisse, audiam pro istis, sed et si fratres mei, non dabitur pro quibus reprobis postulaveritis, tamen dabitur vobis, quoniam vos de opere pietatis, sine mercede non eritis, juxta illud Psalmistæ, *Et oratio mea in sinu meo convertetur (Psal. xxiv).* Et illud Evangelii: *Et si fuerit ibi filius pacis, requiescet super eum pax vestra. Sin autem ad vos revertetur (Luc. x).* Illud quoque notandum est, quoniam non ait, mox dabit vobis, quoniam et si Dominus differt, tamen non aufert petitiones vestras, sed prorogat, ut vos magis rogetis, et magis mercamini. Qui tamen post longam instantiam procul dubio dabit vobis, quoniam vult ut Pater, et potest ut Deus. Quoniam vero prædicta Evangelii verba apostolis adhuc simplicibus plana et aperta videbantur, et ideo aliquando aliquid petentibus et non consequentibus, non vera esse videantur, ostendit Dominus ea subtilius quam sonarent, perscrutanda, eum subdit: *Hoc in proverbii locutus sum vobis.* Proverbium quippe est sermo brevis et planus, subtilius quam sonet intelligendus.

Sequitur pars secunda, in qua prædicat Dominus discipulis, quando recte scient petere, eum subdit: *Venit hora cum jam non in proverbii loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis.* Hæc hora, fratres, fuit post ascensionem et Spiritus sancti missionem, quando illa verba quæ discipulis prius minus intelligentibus, fuerant proverbialia facta, sunt ad intelligendum plana et aperta, quando et per Spiritum sanctum de arcanis Dei Patris, Filius eos altius instruxit: de qua hora et subdit: *In illo die, in nomine meo petetis.* Tunc enim tantum æternam salutem, vel ad eam petierunt. Utinam, fratres mei, et vos et nos, Dominus per Spiritum sanctum suum intus invisibiliter erudire dignetur, ut verba sacræ Scripturæ, quæ nobis sunt quasi obscura proverbialia, fiant nobis lucida et aperta, quatenus de Dei gloria et dulcedine altius valeamus intelligere, et per contemplationem degustare, ut omnibus spreto temporalibus, eam solam desideremus et flagitemus, dicentes cum Psalmista: *Quid enim mihi est in cælo, ei a te quid volui super terram? (Psal. lxxii).* Nemo, fratres, in ingenio suo, nemo de studio suo, ut quidam faciunt, scripturas intelligere præsumat: Quoniam nisi clavis David, quæ aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit (*Apoc. iii*), nobis aperiat, clausus erit nobis sanctarum liber Scripturarum: Et clausa erit nobis contemplatio divinæ dulcedinis, de qua ait Psalmista: *Quam magna multitudo dulcedinis*

tur, Domine, quam abscondisti timentibus te (Psal. xxx). Abscondisti a negligentibus, et revelasti timentibus te. Hoc est quod Dominus ait: *Abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (Matth. ii; Luc. x).* Potest etiam, fratres, et hæc hora intelligi vita futura, quando non jam exterius per proverbialia loquetur Dominus, sed rebus ipsis nobis loquentibus, palam de Patre annuntiabit nobis, juxta quod Paulus ait: *Videmus nunc per speculum et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc cognoscam sicut et cognitus sum (I Cor. xiii).* In illo, inquit, die in nomine meo petetis. Rutilante quippe æterni diei sole animabus sanctorum, non jam temporalia, sed solam solam immortalitatis, et sibi jam alteram habentibus, et fidelibus adhuc in terra laborantibus utramque noverint postulare.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit Dominus Patrem fore pronum ad audiendum discipulos, quando petierint in nomine suo dicens: *Et non dico quia rogabo Patrem pro vobis, ipse Pater amat vos.* Ac si dicat: Tunc quando petetis Patrem in nomine meo, dico quia non rogabo tunc Patrem pro vobis, tanquam durum ad audiendum vos. Ipse enim Pater amat vos, sicut et ego, et propitius erit ad audiendum vos. Patet igitur, fratres mei, per contrarium, quoniam qui divitias, vel honores, vel aliquid temporale petit a Patre, non petit illa a Patre in nomine Jesu, id est ad salutem æternam, sed potius ad explendam voluntatem suam; procul dubio in tali petitione durum, et difficile inveniet Patrem. Sed si forte dederit ei requisita, dabit ea in ira sua. Sed quid est cum subjungit: *ipse Pater amat vos, quia vos me amastis, et quod quia a Deo exivi creditis.* Nunquid discipuli prius tempore vel causa amaverunt Dominum, et ideo Pater amat eos? Non fratres mei imo teste Joanne, *Ipse prior nos dilexit (I Joan. iv).* Quia ergo Pater discipulos amavit; discipuli Deum amaverunt et crediderunt. Causalis enim conjunctio significat ibi, non causam essendi, sed causam intelligendi. Quod enim discipuli amaverunt et crediderunt Deum, non fuit Deo causa ut eos diligeret, sed hominibus fuit causa, quia intellexerunt quod Deus eos amabat. Non enim Deum potuerunt amare, nisi Deus eos amasset, et eis amorem suum inspirasset. *Exivi, inquit, a Patre, et veni in mundum; et iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem.* Ac si dicat: Non sufficit vobis credidisse quod exivi a Patre per æternam nativitatem, nisi et credatis me venisse in mundum per temporalem nativitatem, et me iterum relinquere mundum per corporalem recessum, et ascendere ad Patrem per corporalem ascensionis glorificationem. Hos enim cum cæteris articulis fidei, fides catholica exigit, ut credamus?

Sequitur pars quarta, in qua discipuli respondent ad hoc quod Dominus se in proverbii locutum esse dixerat, et venturam horam, in qua non in proverbii, sed palam eis loqueretur: *Ecce, inquit, pa-*

lam loqueris, et proverbium nullum dicis. Quoniam namque discipuli exteriorem verborum Domini planitiam intelligebant, putabant ipsa verba plana esse, et nullius subtilitatis profunditatem continere. Quorum etiam hodie sunt similes, qui solam Scripturæ sacræ superficiem attendentes, nulla putant ibi arcanorum mysteria contineri. Sed Scriptura sacra ita est temperata, quod in ea potest et parvulus ambulare, et gigas natere. In ea per exteriorem historiam vel moralitatem pascuntur rudes, et per interiorem allegoriam exercentur sapientes. Nunc scimus, inquit, quia scis omnia, et non opus est tibi ut quis te interroget. In hoc credimus, quia a Deo existi. Quia namque Dominus eos de suis omnibus dubitationibus non solum instruebat, sed etiam interrogantes, quas facturi erant, respondendo præveniebat, et ad occultas, cogitationes respondebat, sic eum omnia scire, et a Deo confitentur venisse. Ad occultas quippe cogitationes et dubitationes respondere, divinum est, non humanum. Unde et ad eum per Sapientem dicitur: *Tu solus nosti corda filiorum hominum* (II Par. vi). Quia ergo, fratres mei, ubicunque lateamus, ante oculos divinæ majestatis sumus, qui opera, dicta, cogitationes, et voluptates quantumcunque occultas, speculatur. Propterea magna indita est nobis necessitas honeste conversandi, quoniam si erubescimus aliquid turpe dicere vel facere ante oculos regis vel principis terreni, quanto magis ante oculos Dei omnipotentis aliquid turpe facere vel dicere debemus erubescere? Abstergamus igitur, fratres mei, fletibus pœnitentiæ, nostrorum sordes peccatorum, corrigamus vitam nostram, et emundemus conscientiam nostram. *Beati enim mundo corde, quoniam ipsi soli Deum videbunt* (Matth. v). Oremus igitur ipsum quatenus ipse qui solus potest, emundet cor nostrum, ut ipsum in corde suo videre mereamur, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXIV.
IN LITANIA MAJORI.

Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem ut salvemini (Jac. v), etc. Ad tria bona, fratres mei, nos hortatur apostolus, in hac lectione, ad mutuam videlicet confessionem, ad mutuam orationem, et ad mutuam correctionem. Sunt autem hæc tria bona, magna coram Deo, et valde nobis necessaria. Confessio quippe necessaria est nobismetipsis, oratio et correctio nobis et aliis. Per mutuam enim confessionem nosmetipsos mundamus, et per mutuam orationem nos coadjuvamus. Per mutuam correctionem, alter alterum Deo lucrificamus. Porro ad confessionem nos monet cum dicit: *Confitemini alterutrum peccata vestra*. Videte, fratres mei, quid sit confessio, et unde dicatur, quantum sit necessaria, cui fieri debeat, et quando, et quomodo. Est autem confessio flebilis propriorum peccatorum enarratio. Hæc autem flebilis esse debet, quoniam qui ad jactantiam, vel ad dolectionem peccata sua refert, non curat ea, sed auget. Et hoc, fratres mei, contra illos est, qui peccata sua, non cum habitu flebili, sed potius cum

risibili peccata renarrant. Sed illi profecto peccata sua non confitentur, sed potius prædicant. Dicitur autem confessio quasi communis fassio, ut scilicet corde, ore, opere confiteamur nos peccasse; corde pœniteamus, ore nos accusemus, opere satisfaciamus. Est autem confessio adeo nobis necessaria, quod per eam peccata nostra dimittantur, et sine ea non dimittantur. Quod per confessionem peccata dimittantur, apparet in David, cui cum accusaretur a Nathan propheta de adulterio cum Betsabee, et occisione viri ejus, per paradigmata divitis centum oves habentis, et vicini pauperi unicam oviculam rapientis, peccatum suum coram omnibus non erubuit confiteri dicens: *Peccavi coram Domino* (II Reg. xi) et ait mox ei Dominus per prophetam; *Transtulit Dominus a te peccatum tuum* (ibid.). Ecce, fratres mei, quis sufficiat pensare viscera divinæ misericordiæ, qui ad solam confessionem peccata et tam gravia destruit. Hinc ipse David dicit: *Diri: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino et tu remisisti impietatem peccati mei* (Psal. xxxi). Quod vero sine confessione habenti tempus ei locum peccata non dimittantur, ostendit propheta cum dicit: *Dic tu prius iniquitates tuas, et justificeris* (Isa. xlii). Et philosophus: « Si operam, inquit, medicantis expectas, oportet ut vulnus detegas. » Cui fieri debet confessio? Confessio criminalium debet fieri sacerdoti, et nominatim, qui solus habet potestatem ligandi atque solvendi, sicut et lepræ iudicium solis sacerdotibus in lege erat commissum. Confessio vero venialium alterutrum et cuilibet, etiam minori, potest fieri, quoniam propter venialia non separatur homo a Deo, nisi ultra modum per incuriam excedat, sicut nec per scabiem vel per impetiginem, aliquis in lege separabatur a castris. Fit autem hæc confessio, non quod possit a peccatis absolvere, sed quia propter propriam humiliationem, et peccatorum nostrorum accusationem, et fratris orationem, mundamur a peccatis. Unde et non dicimus: « Ego dimitto tibi peccata tua, » sed dicimus orando: *Misereatur tui omnipotens Deus*, etc. Quando debet fieri confessio hæc? Omni tempore quo nos peccasse cognoscimus. Sive enim domi, sive in agro, sive in via, peccavero, debeo statim dicere fratri qui mecum est: « peccavi, ora pro me. » Qui si non aderit, debeo confiteri Deo dicens: « Domine, peccavi, misereare mei. » Præcipue, fratres, in prima diei hora, debemus confessionem facere de his quæ in nocte deliquimus, et in completorio de his quæ in die peccavimus. Et maxime fratres, quando accedere volumus ad missam vel ad aliud sacramentum celebrandum, vel suscipiendum, per confessionem nos mundare debemus. Quæ confessio bene significatur per labium aneum in lege, quod posuit Moyses ad introitum tabernaculi, in quo sacrificaturi manus emundarent. Quomodo confiteri debemus? Cum cordis compunctione, cum vultus humilitate, cum pectoris tunsione, cum corporis supplicatione, cum vocis flebitate. Ad mutuam vero orationem nos hortatur Apostolus cum

subdit : *Et orate pro invicem, ut solvemini. Multum enim valet deprecatio, justitiam assidua.* Est autem oratio pius mentis affectus ad Deum, qui quandoque pigritante animo excitatur per vocem. Oratio igitur non est vox, sed potius mentis affectus, quia scilicet affectamus aliquid obtinere a Deo. Et hæc debet esse pia, quoniam quæ ad pietatem pertinent, debemus per orationem postulare. Quando enim animus noster in oratione pigressit, debemus illum per vocem excitare, ut sonus oris intrans per aures, excitet pigritiam mentis. Oratio igitur quæ fit solo corde, et si non labiis, Deo accepta est. Unde et Susanna tacens dicitur clamasse propter vehementem mentis intentionem, et a Deo audita fuisse (*Dan. xii*). Oratio vero quæ solis labiis fit, non est ante Deum acceptabilis. Unde et ipse dicit : *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longeest a me* (*Matth. xv* ; *Isa. xxix*). Ostendit autem hic apostolus pro quibus sit orandum, et quid, et oratio ejus, et qualis valeat et quantum. Pro quibus est orandum? pro invicem, id est pro fratribus. Pro hæreticis enim et infidelibus, et in spiritum sanctum peccantibus, non ita tenemur orare. Unde et Joannes : *Est, inquit, peccatum ad mortem. Pro eo non dico ut quis oret* (*I Joan. v*). Pro quibus si oramus, eorum non salutem, sed conversionem petimus, et cum conditione videlicet subjungendo : Sicut et vis, et scis, Domine, ita eis facias. Quid est orandum? *Ut salvemini* : Non ait ut honoremini, vel glorietur, vel delectemini in hoc sæculo. De hujusmodi enim postulantes Jacobus ait : *Petitis enim et non accipitis, eo quod indigne petatis, ut in concupiscentiis vestris insinuatis* (*Jac. iv*). Sed petamus ut in evangelio præcipit Dominus : *Primum querite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* (*Matth. vi*). Cujus valeat oratio ostendit, cum subdit, *justi*. Nam *oculi Domini super justos, et aures ejus ad preces eorum. Vultus autem Domini super jacentes mala* (*Psal. cxlii*). Qualis oratio valeat, ostendit cum dicit, *deprecatio assidua*, id est, quæ intensiorem habet et instantiam. Nam laxa et lassa oratio impetrare non solet. Quantum vero valeat, ostendit, cum dicit, *multum valet*. Oratio quippe nobis a Deo impetrat veniam peccatorum, collationem gratiarum aversionem adversitatum, consolationem prosperitatum. Oratio diabolum fugat, iram Dei placat, nostram viam dirigit, et ad regnum Dei perducit. Oratio valet et a quo fit, et pro quo fit : Et si illi pro quo fit non valet, illi tamen a quo pie fit, valere potest. Scriptum est enim : *Et oratio mea in sinu meo convertetur* (*Psal. cxiv*). Porro quantum oratio valeat, ostendit exemplo Eliæ et est argumentum a minori. Nam si unus homo sicut et nos passibilis, minas unius mulierculæ fugiens, tamen sustinens, et mortem timens, una oratione pluviam avertit, et iterum eam terris dedit (*III Reg. xvi*), quid facient plurium justorum orationes etiam assiduæ? Ad correctionem vero et conversionem fratrum peccantium nos hortatur, cum dicit : *Si quis autem ex vo-*

Abis erraverit, et converterit quis eum, scilicet verbo vel exemplo, vel oratione, scire debet, quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viarum suarum, servabit animam ejus a morte. Ostendit autem quam utilis sit conversio fratrum, et converso, et convertenti. Quantum est utilis converso, qui salvat animam ejus a morte. Sicut enim pretiosior est anima quam corpus, ita major est eleemosyna quæ salvat animam nunquam morituram, quam quæ salvat corpus necessario moriturum. Quantum vero sit utilis ipsi convertenti, ostendit cum subdit : *Et operit multitudinem peccatorum, subaudi propriorum.* Scriptum est enim : *Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum* (*Eccle. iii*). Nec solum conversio fratris operit peccata convertentis, sed et ei acquirit coronam. Quot enim quis salvat animas, tot habebit coronas. Inde scriptum est : *quoniam sicut stellæ firmamenti fulgebunt, qui multos erudierint* (*Dan. xii*). Quæ enim, fratres charissimi, quæ eleemosyna, quæ victoria potest esse major, quam ad similitudinem nostri Redemptoris frangere seras inferni, eripere vasa captivitatis, eruere reos de faucebus diaboli, et Christo lucrari? Itaque, fratres mei, mortem jam nobis instantem, et districtum Dei judicium semper ante oculos nostros habeamus, et peccata criminalia quasi mortem fugiamus. Venialia vero et quotidiana peccata quotidie mutuis confessionibus curemus, orationibus ad invicem nos adjuvemus, alter alterius onera portemus, errantes lucrari Deo satagamus, ut, si non possumus, cum tot triumphis cum quot Petrus et Paulus, saltem cum uno vel duobus, vel cum quot possumus, ad magnum diem judicii et æternæ remunerationis perveniamus, largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in æternum. Amen.

HOMILIA LXV.

IN LITANIA MAJORE.

Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad eum media nocte, et dicet illi : Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, et non habeo quod ponam ante illum (*Luc. xi*). Lectio ista, fratres charissimi, per duas parabolas bipertita est. Quoniam enim Deus et Dominus noster, nos orantes multoties non statim audit, sed differt, ut magis et magis orantes, magis, magis mereamur. Ideo per primam parabolam hortatur nos, ne ab oratione fatigemur, vel de impetratione desperemus. sed potius opportune, orationi instemus, promittens quoniam importune petentes, opportune procul dubio a Deo exaudientur. Sumit ergo istam parabolam de homine qui ad amicum suum in necessitate recurrit. Quem licet excusantem et se non posse subvenire dicentem, tamen etsi non amicitia, saltem importunitate eum flecit sibi subvenire. Quantum ergo ad litteram pertinet, duo in hac parabola sunt nobis consideranda, videlicet negligentia quam habemus in nos, et bona voluntas quam Deus habet erga nos. Et negligentiam quidem habemus in nos

quoniam in petitione et acquisitione æternæ salutis negligentes sumus; in petitione vero et acquisitione temporalium ferventes sumus. Nam si ingruat nobis aliqua necessitas temporalis, solliciti sumus, dormire non possumus, et de media nocte surgentes discurremus, amicos et vicinos fatigamus, fletibus et suspiriis, precibus et promissis pulsare non cessamus, donec quod nobis deerat, accipiamus. Cum vero ingruat nobis assidue maxima omnium necessitatum, videlicet mortis æternæ, et ad hanc evitandam negligentes sumus, dormimus, non surgimus ante lucem, ut Deum et ejus sanctos precibus et promissione emundationis pulsemus, quatenus dimissis peccatis nostris, mortem æternam evitare possimus. Quod si promiserit rex nobis vel princeps sæcularis se daturum nobis divitias vel honores hujus mundi, quanto desiderio eum sequimur, et quanta diligentia ei famulamur? Ad jussum ejus lustramus mundum, transfretamus æquora, visitamus barbaras nationes, non retinemur frigore, non æstu, non periculis, non gladiis. Et hoc totum ut consequamur, quas forte nunquam consecuturi sumus, falsas et breves hujus mundi divitias et honores. Nunc autem eum promittit omnipotens et verax Deus beatum et æternum regnum, negligimus ei obedire, et famulari contemnimus, nec etiam per ipsa prospera eum sequi volumus. Ut quid hoc fratres? nisi quia radicem nostram in amorem mundi figimus, et Deo promittenti regnum cælorum, vel non credimus, vel contemnimus. Tamen Deus Pater, more pii Patris, bonam voluntatem habet erga nos, negligentes excitat, promissis invitat, petere imperat. Et certe, fratres, qui præcipit petere, cupit dare. *Petite, inquit, et accipietis, quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis.* In quibus verbis, fratres mei, nobis ostendit quomodo postulandum sit, ut mereamur audiri. Non enim, si sola voce petamus, audiri meremur. Ipse enim alibi dicit: *Non enim omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, ipse intrabit in regnum cælorum (Matth. vii).* Si ergo volumus intrare, petamus corde, quæramus opere, pulsemus perseveratione. Petamus devote orando, quæramus bene operando, pulsemus inslanter perseverando. Et ne dubitemus, fratres, de impetratione, quoniam teste Veritate, qui prædicto modo *petit, accipit et qui quærit invenit, et pulsanti aperietur (Luc. xi).* Juxta mysticum vero sensum, amicus noster, ad quem in nocte necessitatis recurrere debemus, Deus Pater est, qui, ut ait Apostolus, *propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, misit Filium suum in similitudinem carnis peccati (Ephes. ii).* Amicus vero ille, qui de via venit ad nos, est animus noster, qui toties a nobis recedit, quoties suæ et nostræ salutis oblitus, ad terrena concupiscendum exit. Tunc vero de via ad nos venit, quando de strepitu terrenarum cupiditatum, ad meditandum de nostra suaque salute redit. Rediit autem famelicus, quoniam in terrenis cupiditatibus

nulla satietas invenitur. Nec nos, quid ante eum ponamus, habemus, quia divina gratia, quæ cibus animi est, in manu hominis non est. Fame igitur amici cogente, non est morandum, ut faciunt qui salutem animæ suæ procrastinant, sed de media nocte peccati et ignorantiae quam cito surgendum, et ad amicum unicum nostrum, scilicet Deum Patrem, quam cito festinando, tres panes sunt ab eo postulandi, id est fides Trinitatis, vel triplex sacræ Scripturæ intellectus, scilicet historicus, moralis, et mysticus, quibus animi nostri esuries valeat satiari. Sicut enim *justus e.e. fide vivit (Rom. i)*, ita et *de omni verbo quod procedit de ore Dei (Matth. iv).* Ille deintus respondens se excusat, dum clausa exauditionis janua auxilium ferre dissimulat. Et ex hoc videtur, quia ostium prædicationis clausum est et pueri, id est sancti prædicatores a carnea veste jam exuti, cum Deo sunt in cubili æternæ requiei, et ex his non videtur possibile quod Deus surgat, vel per se, vel per ministros suos ad erudiendum nos. Quod hodie, fratres, evenisse videtur, dum prædicationis ostium non minus in prædicatoribus quam in audientibus videtur jam clausum esse, utrique pariter deficientibus. Attamen, nos fratres, si perseveraverimus precibus, suspiriis et fletibus pulsantes, dico vobis quoniam cum suo amore, cum nostro clamore flexus, nobis panem ministrabit spirituallem.

Sequitur alia parabola, in qua ostendit Dominus, quoniam non nisi bona dat Deus Pater, et ea dat non propter meritum vel importunitatem nostram compulsus, sed statim propter affectum paternalem. Ostendit autem hoc, sumpto a minori argumento, quoniam si patres carnales, cum non sint ex se boni, sed potius mali, noverunt filiis suis petentibus non mala, sed potius bona temporalia largiri, non merito vel improbitate filiorum tracti, sed paterna pietate, multo magis cœlestis Pater, cum naturaliter sit bonus, dabit filiis suis petentibus bona spiritualia et æterna, ductus sola, quam habet naturaliter, pietate. Juxta litteram, fratres mei, pensem in hac parabola, quam sit terrena et animalis pietas parentum carnalium in filios suos, et quam sit vera charitas cœlestis Patris in filios suos. Carnalis quippe pater plus intendit nutrire corpus filii sui quam animam, sollicitus multum ne filius suus esuriat, ne frigeat, ne a serpente feriat, ne aliquo casu moriatur, thesaurum ei congregat, quocunque modo eum ditare festinat et hæreditare, instruit eum in calliditate acquirendi divitias et conservandi. Cæterum si videat eum mendacem, si perjurum, si fallacem, si cupidum et avarum, si rapacem et violentum, contemnit, imo potius gaudet, vocans eum sapientem et probum. Sed quid inde contingit? Postquam malus filius a malo patre instructus creverit, paternam vincit malitiam. Et primum in ipsum parentem exsurgit, ejus vitam odit, eum exhæredat, et fame pereuntem se cum nosse dissimulat. O miser pater, cur filium super hoc accusas?

Hoc facit quod tu eum docueras. Si eum pium invenire volebas, quare eum pium esse non docueras? Si eum justum invenire volebas, quare eum justum esse non docueras? hoc quod tradidisti ei, reddit tibi. Tales erant Israelitæ, quos vocat Joannes gemina viperarum (*Luc. iii*), id est venenosos venenosorum filios. Et Dominus per Ezechielem: *Ego sum Deus zelotes, vindicans peccata parentum in filios* (*Exod. xx*) (46), paternæ scilicet malitiæ discipulos. Sicut enim puniuntur parentes propter pravam instructionem filiorum, ita puniuntur filii propter malam imitationem parentum. Cœlestis vero Pater vera dilectione diligit filios suos, non solum in hoc quod ab æterno eos elegit, et quod eos sanguine filii sui redemit, et quod eis æternum regnum præparavit, sed etiam in quotidiana correctione et eruditione. Odit enim eos in malo, et diligit eos in bono et ad bonum, in quo vera consistit dilectio: *Qui enim parit virgæ, odit filium suum* (*Prov. xiii*). Et pater filium quem plus diligit, corripit. Sic ergo cœlestis Pater filios suos revocat a malo prohibitionibus, minis et flagellis. Trahit vero eos ad bonum, mandatis, promissis et beneficio gratiarum suarum. Itaque patres et matres familias, cœlestem Patrem imitamini, filios, nepotes, et etiam quoslibet amicos vestros, diligite in bono et non in malo. Diligite eos plus in anima quam in corpore, plus ad Deum quam ad mundum. Optate et acquirite eis plus spirituales divitias quam corporales, plus cœlestes quam terrenas. Ab ubere instruite eos in Dei timore, in fide, in spe, in charitate, in pietate, in patientia, et humilitate, cæterisque virtutibus et bonis moribus, attendentes quoniam *gloria patris est filius sapiens, et opprobrium parentum, est filius insipiens. Et sicut filius bonus est parentum suorum benedictio, ita filius malus est parentum suorum maledictio* (*Prov. x*). Sicut enim bonum filiorum est parentum qui eos docuerunt, ita malum filiorum est parentum qui eos corrigere neglexerunt. Et ad hoc habemus exemplum, reprobationem videlicet Heli filiorumque suorum. Juxta vero mysticum sensum, per panem significatur charitas, qua anima reficitur, et econtrario, per lapidem, duritia mentis in malo induratæ, figuratur; per piscem vero, qui in absconditis aquarum vivit, fides quæ de absconditis et invisibilibus est exprimitur. Sicut econtrario per præsentem serpentem venenum infidelitatis vel hæresis significatur. Per ovum quoque, in quo est spes fetus, spes exprimitur, sicut econtrario per scorpionem, qui cauda, id est sine corporis percutit, finalis desperatio denotatur. Si quis ergo, fratres mei, a cœlesti Patre postulaverit fidem, spem et charitatem, nunquid benignus et misericors Pater dabit ei vitia harum virtutum contraria? videlicet infidelitatem, desperationem, et mentis duritiam? nequaquam, quoniam apud eum non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (*Jac. i*). Quin po-

tius si aliquis per ignorantiam ab eo sibi noxia postularet, ipse qui novit melius nobis quid expediat nobis, eum non exaudiret. Unde nec Paulum rogantem pro stimulo carnis amovendo, quod utique ei noxium faciebat fore, noluit exaudire (*II Cor. xii*). In quo, fratres, nobis præbet exemplum, ut in bonis non in malis nostros exaudiamus amicos. Qui enim aliquando in malo exaudit, se ei esse inimicum ostendit. Hinc est, fratres, quod pius et misericors Dominus, nos in multis malis desideris, in discretis petitionibus nostris, nos non exaudit, in quo se verum patrem et verum amicum esse nobis ostendit. Ipsum ergo super omnia et præ omnibus diligamus. Ipsum totis visceribus amplectamur, pro eo omnem turpitudinem et omne vitium vitemus, mundum fugientem fugiamus, et omnia transitoria, antequam ab eis relinquamur, relinquamus. Ad æterna bona toto desiderio festinemus, ut Deum Patrem verum in decore suo videre mereamur. Amen.

HOMILIA LXVI.

IN VIGILIA ASCENSIONIS DOMINI.

Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi (*Ephes. iv*), etc. Hanc lectionem, fratres charissimi, sollicite debemus perscrutari, quoniam doctrina in ea continetur, sine qua non potest esse salus. Agit enim hic apostolus de gratia Dei, per quam solam, ut ait ipse Apostolus, sumus id quod sumus (*I Cor. x*). Inter articulos quippe fidei nostræ, etiam hoc necessarium continetur, ut credamus quod quidquid boni habemus, a Deo gratis habemus. Qui vero gloriatur se aliquid bonum habere a se, vel ex meritis suis, gloriam non habebit apud Deum. Habet igitur hæc lectio quinque partes. Primo enim dicit Apostolus unicuique gratiam datam esse a Christo. Secundo hoc probat auctoritate Scripturæ. Tertio ipsas gratias enumerat. Quarto ad quem usum datæ sint, demonstrat. Quinto quem finem habeant, manifestat. Ait igitur primo Apostolus: *Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi*. Tria dicit: Quod unicuique nostrum data est gratia, et quod secundum mensuram, et quod a Christo. Licet autem per hoc quod ait Apostolus, *unicuique nostrum*, intelligat solos ministros esse, tamen universaliter verum est unicuique homini gratiam a Christo datam esse. Cum enim gratia dicatur quidquid gratis datur, quidquid habet homo sive bonum naturæ, sive bonum fortunæ (ut dici solet) sive bonum gratiæ, quia a Deo datum est gratis, gratia Dei dici potest. Quia tamen bona naturæ et bona fortunæ tam bonorum quam malorum, sunt communia, autonomatice virtutes et usus earum, quoniam propria sunt bonorum tantum gratiæ solent appellari. Noluit enim Dominus aliquam suam creaturam penitus ab aliqua participatione bonitatis suæ esse exsortem, ne indecora et suo auctore indigna esse videretur, sed econtra ait: *Filius non portabit iniquitatem patris*

(46) Nil tale in Vulg. reparitur in Ezechiele, qui

quamlibet creaturam suam aliqua sua gratia privilegiavit. Quare? triplici ratione: Ut haberet quælibet creatura aliquid in se, in quo divinæ bonitatis largitatem in se demonstraret, ut haberet unde Deo largitori gratias referret, ut haberet materiam per quam apud Deum promereri posset. Itaque, fratres mei, unusquisque de gratia sibi data se dignum exhibeat, de ea Deo auctori gratias reddat, per eam fratribus suis subministrando, majora promereri sataget. Qui habet sapientiam, rudes instruat. Qui habet potestatem, Ecclesiam, pupillos, et viduas defendat. Qui habet divitias, inde inopibus suffragetur. Qui habet gratiam familiaritatis apud principem, pro pauperibus apud eum loquatur. Qui habet eloquentiam, inde inconsultis patrocinetur. Qui novit aliquam artem, inde indigentibus opituletur. Caveat unusquisque ne commissum sibi a Deo talentum occultando, eo ipso cæterisque bonis mereatur spoliari. Est autem unicuique nostrum gratia data, secundum mensuram. Noluit quippe Dominus omnes gratias alicui dare. Quare? triplici ratione. Ne aliqua creatura se quandoque Creatori suo æstimaret, ne se nullus indigere putaret, ne cæteras creaturas contemneret. Sed voluit potius unumquemque nostrum alterius gratiæ indigere, ut videns quisque se illius gratiæ indigere, qua frater suus perfulget, eum sibi præferret, ejusque auxilium postularet, et in hoc ipso disceret de gratia sibi data, indigentibus ministrare, quemadmodum volebat cæteros de gratiis suis ministrare sibi. Itaque, fratres mei, unusquisque multum deesse nobis putemus, gratias fratrum nostrorum admiremur, ut ita nobis vilescamus, et fratres nostros nobis præponamus. Et sicut eos de gratiis suis nobis ministrare volumus, ita et de gratia nobis data eis ministremus, ut per hoc etiam gratias quas non habemus, promereri valeamus. Fit autem hæc gratiarum distributio a Christo simul cum Patre et Spiritu sancto, qui sicut sunt unus auctor, ita et unus largitor, a Christo tamen dicuntur distribui gratiæ, eo quod ipse est caput omnium fidelium; cujus capitis membra sunt omnes fideles. In Christo autem tanquam in capite continetur omnium plenitudo gratiarum. Ipse enim omnes gratias habet, non tantum in potestate ad distribuendum, ut Deus, sed etiam in usu, ut homo, habet gratias omnes quas cum habere decet; et de plenitudine ejus teste Joanne (*Joan. i.*), qui non habet Spiritum ad mensuram, accepimus omnes ad mensuram (*Ephes. iv.*). Quod bene significatur in unctione Aaron, super caput ejus, cum plenitudo unctionis a Moyse effunderetur, distillavit per barbam et per cætera membra, usque in extremam oram vestimenti ejus (*Psal. cxxxii.*). Sic, fratres mei, de plenitudine gratiarum, quibus Christus a Patre invisibiliter unctus est, distillat prius et abundantius in barbam, id est in viriles et perfectiores, deinde in cæteros, etiam usque ad extremos. Unde, fratres mei, suspiriis et gemitibus eum oremus, quatenus de sua plenitudine gratiarum, et si non tantum quan-

alum super apostolos cæterosque sanctos, vel aliquantulum irroret super nos, tanquam ultima Ecclesiæ suæ membra.

Sequitur pars secunda, in qua gratias donari a Christo probat per auctoritatem prophetæ, cum dicit: *Propter quod dicit: Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.* Consistit autem in hoc vis probationis, quoniam tale est negotium, quod nec a puro homine, nec a puro Deo potuit ministrari. Captivos quippe eripere de inferno, et in altum ducere, et dona spiritus sancti hominibus dare, homo non potuit nisi Deus esset. Descendit ergo prius assumendo in se hominem, et hoc est quod Apostolus exponens subdit: *Quod ascendit, quid est nisi quia descendit primum in inferiores partes terræ?* Ac si diceret, quomodo posset ascendere, nisi primo descendisset? descendit autem non tantum in inferas, sed etiam in inferiores partes terræ, id est, ad inferna, ea confringens, et captivitatem captivam educens. Populus enim sanctorum, qui in inferno detinebatur, non tantum captivitas, imo etiam captivata captivitas erat. In hoc quippe quod a patria paradisi, ad quam obtinendam creata fuerat, per diabolicam fraudem ad hujus mundi miseriam expulsa exsulabat, captivitas erat. Rursus et in hoc quod miseria hujus vitæ ad majorem inferni miseriam captivata fuerat, non tantum captivitas, imo etiam captiva captivitas erat. Ilanc ergo captivam captivitatem, more triumphatoris, duxit secum Dominus in altum. Sicut enim aliquis præliaturus contra hostem, se prius armat, deinde caute hostem aggreditur, et per magnum laborem eum superat, postea eum ligans, ejus munitionem dissipat, et captivos educit, et cum signis victoriæ ad sedem suam rediens, donaria satellitibus suis distribuit, ita fecit et Dominus. Prius enim præliaturus cum diabolo, se humilitate armavit, per occultam sapientiam eum aggressus est, per patientiam superavit, per fortitudinem eum alligavit, et infernum frangens, suos qui ibi captivi tenebantur, eduxit, et cum triumpho in cælum ascendens, dona Spiritus sancti suis dedit. Non quod hac sola vice ea dederit, qui utique a principio semper suis gratiam suam largitus est, sed quod occultum erat, donorum cælestium se largitorem esse visibiliter demonstraret. Repræsentat autem hanc Christi victoriam sancta Ecclesia per processiones, quas in his diebus facere consuevit. Procedit quippe in processione tanquam victor crucifixus in carne cruce, cum armis videlicet cum quibus triumphavit. Cum quo aqua benedicta procedit, id est gratia qua suos irrorat et munat. Procedunt autem vexilla suæ victoriæ signa. Procedit et draco tanquam victus ante victorem, qui solo capite vicens est, vacuus in parte posteriori, quoniam ad primam peccati partem, id est cogitationem suggere valet. Ad consuetudinem vero, vel ad perficiendum peccatum, servos Christi cogere non potest. Et certe hostis infirmus est, qui nisi sibi consentientem lædere non valet. Subsequi-

tur autem populus fidelium in processione crucifixum, tanquam liberati liberatorem, expectantes ab eo suarum dona gratiarum. Subsequamur ergo eum, fratres mei, subsequamur eum non solo pede, sed vera fide, et firma dilectione, et operum et mandatorum ejus executione, quoniam sic eum sequentibus non deerit, sed procul dubio largietur, et hic stipendia gratiarum suarum, et in futuro beatitudinem præmiorum. Ne autem videretur alicui, quod quibusdam hæreticis visum est, duas in Christo esse personas, ostendit Apostolus quoniam una et eadem persona est et ille qui descendit et ascendit ut homo, et ille qui dona Spiritus sancti dedit ut Deus, subjungens: *Qui descendit ipse est et qui ascendit super omnes celos, ut adimpleret omnia*, de eo per prophetas prædicta. *Et idem ipse est qui dedit quosdam apostolos, alios prophetas, etc.* Est autem hæc pars tertia, in qua Apostolus enumerat quasdam gratias administrationum quas Deus contulit ministris Ecclesiæ suæ per quas in hoc sæculo eam regerent et erudirent. Inter quos principales sunt apostoli, quos Dominus noster Jesus Christus misit a latere suo, ut fidem salutis ignaris annuntiarent. Alii sunt prophetae, qui per Spiritum sanctum ventura prædixerunt, ut Agabus et filiae Philippi. Alii sunt evangelistæ, qui videlicet Evangelii scribendi privilegium habuerunt. Alii sunt pastores et doctores, qui videlicet sanctam Ecclesiam regunt et docent. Bene autem, fratres mei, apostolus non ait tantum pastores, sed etiam adjuvit doctores, aperte demonstrans quoniam prælati sanctæ Ecclesiæ, non tantum pastores, sed etiam doctores debent esse, ut videlicet quos pascunt exemplo, doceant verbo. Quod manifeste contra illos est qui in Ecclesia magisterium assumunt, cum ipsi in sacra Scriptura cæci sint. Nam juxta ipsam Veritatem, si cæcus cæcum duxerit, nonne ambo in foveam cadunt (*Matth. xv*)? Hæ autem Ecclesiæ administrationes, si cum interiori gratia charitatis, cæterarumque virtutum habeantur, procul dubio magni meriti sunt, alias non jvant habentes, sed potius nocent. Quid enim Judæ profuit apostolatus? Quid Balaam et Caiphæ prophetia? Quid hæreticis profuit Evangelium scripsisse? Quid pravis magistris docuisse? Proinde fratres, nos qui in Ecclesiâ suscepi-
mus administrationem, oremus nobis a Deo largiri gratiam interiorem, per quam digne valeamus exterius administrare.

Sequitur pars quarta, in qua ostenditur ad quem usum Dominus prædictas gratias hominibus dederit, cum subditur: *Ad consummationem sanctorum in opus ministerii*. Ad quem usum gratias illas dedit, in opus ministerii? Ad hoc quippe dedit homini apostolatum, ut ipse annuntiet. Ad hoc dedit prophetiam homini, ut illi futura prædicet. Ad hoc dedit sapientiam homini, ut ille doceat. Quod aperte damnat illos qui in commissa administratione desidesunt; Locum pastoris tenent, et non pascunt, stipendia prædicatoris accipiunt, et non prædicant, volunt vocari doctores, et non docent. Qui merito securi

A æternæ damnationis succidendi sunt, quia terram occupant, et fructum non faciunt (*Luc. xiii*). Et opus ministerii ad quid prodest? *ad consummationem sanctorum, et ad ædificationem corporis Christi*. Ut videlicet per ministerium doctorum, et electi singuli, in quibus oportet, proficiant, et totum corpus Christi, id est Ecclesia, in membris ædificetur, ne vel aliquibus membris Ecclesiæ aliquid desit, vel ipsi Ecclesiæ desit aliquod membrum. Deficientibus enim doctoribus in Ecclesia, frustrantur electi doctrina, et impletur illud propheticum: *Parvuli petierunt ponem, et non erat qui frangeret eis* (*Thren. iv*). Et Ecclesia ipsa suis membris mutilata est, non habens linguam ad erudiendum, nec oculos ad viam videndam. Dicitur autem Ecclesiæ corpus Christi, quoniam Christus caput Ecclesiæ est quadam similitudine dictus. Cum enim caput et membra unius sint naturæ, tamen caput præsidet, excubat, et regit omnia corporis membra a secretario cerebri sui, ubi est sedes sensuum, sapientiæ, et vigoris, diffundens per medullas beneficia vegetationis et sensus, ad inferiora membra sibi nervis et venis compaginata. Membra vero corporis totius, suo capiti parent et famulantur, capiti pariter et sibi invicem colligata, sese coadjuvantia, et subministrantia sibi. Sic, fratres mei, sic Christus, ut esset caput nostrum, factus homo unius naturæ, nobiscum præsidet, excubat, et regit omnia membra Ecclesiæ. Et de thesauris sapientiæ et virtutis gratiarumque suarum infundit in inferiora membra sua sibi fide et dilectione compaginata. Quæ membra Ecclesiæ, id est omnes quotquot sumus fideles, debemus capiti nostro Christo obedire et famulari, et ei per charitatem compaginari. Alias amittimus beneficia gratiæ suæ, et arefacti tanquam nociva membra amputamur a corporis Christi unitate. Debemus quoque, fratres mei, ad invicem, tanquam unius corporis membra, per charitatis vinculum colligari, et nos ad invicem coadjuvare, et alter alteri subministrare. Nunquid enim oculus sibi soli videt? imo et cæteris membris. Nunquid pes se solum portat? imo et cætera membra. Nunquid manus se solum defendit, vel sibi soli necessaria attrahit? Imo et cæteris membris. Similiter unusquisque fidelis de gratia sibi a Deo data, non sibi soli, sed cæteris Ecclesiæ membris subministret. Sapiens, qui est quasi oculus Ecclesiæ, non sibi soli, imo etiam cæteris fidelibus sapiat et prævideat. Prædicator, qui est lingua Ecclesiæ, non se solum, imo etiam cæteros erudiat. Plebs vero inferior, quæ est quasi pes Ecclesiæ, non se solum, sed etiam totum corpus Ecclesiæ, suis sustentet laboribus. Princeps vero, qui est quasi manus Ecclesiæ, non se solum, sed etiam totam Ecclesiam defendat.

Sequitur pars quinta, in qua ostenditur quem finem prædictæ administrationes habere debeant, eum subditur: *Donec ei occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei*. Porro duplex finis hic notatur, et intentionis et cessationis. Ministri quippe

sanctæ Ecclesiæ hac intentione prædictas administrationes debent administrare, non ut hic ditentur, non ut hic glorientur, non ut hic honorentur, non ut hic gulæ et ventri satisfaciant, sed ut cum plebibus suis sibi subjectis irreprehensibiliter possint occurrere Christo ad iudicium suum venienti. Tunc quoque fratres mei, omnis talis administratio cessabit. Tunc enim sancti non indigebunt corrigi, nec instrui nec regi ab homine, quos præsentia divinæ majestatis illustrabit. Certemus ergo fratres, certemus omni sollicitudine, ut simul Christo venienti irreprehensibiles possimus occurrere, et hoc in unitate fidei et agnitione Filii Dei. Duo quippe ponuntur hic, in quibus vera beatitudo animarum consummabitur, unio videlicet mentium et agnitione divinæ majestatis. Porro tunc non erit fides, quæ umbratilis est, sed potius plenaria omnium scientia. Sed ideo dixit Apostolus, *in unitatem fidei*, quoniam illi soli qui hic quantum possunt, fidei veræ observant unitatem, ad illam plenariam perveniunt mentium unionem, ubi sancti cum Deo et a Deo in charitate uniuntur, ut non nisi unum et idem penitus velle queant. Unde et si qua erunt singulorum propria, per charitatem erunt communia. Agnitio vero divinæ majestatis et splendoris in electis vitæ beatitudinem consummabit, juxta quod Dominus ait: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscat te Deum verum, et quem misisti Jesum Christum* (Joan. xvii). Quanta, fratres, quanta putatis dulcedo, quanta beatitudo erit videre illam majestatem, illum splendorem, in quem desiderant angeli sancti conspiciere (I Petr. i), cujus visio et præsentia omnem ignorantiam, miseriam, labem et infirmitatem expellet. Sicut enim ferrum ex propinquitate ignis ita inflammatur et ignescit, ut non jam ferrum, sed totum videatur ignis; ita spiritus beati, ex præsentia divini splendoris et caloris inflammabuntur, ut non jam creaturæ, sed totæ divinæ videantur; et hoc fiet in animabus, in corporibus vero occurremus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Tunc enim perfecti erimus in membris, et in decore, et tam in viribus quam virtutibus, et in ætate. Unde et subdit: *In mensuram*, non quidem staturæ corporis, sed plenitudinis ætatis Christi. In plena enim ætate in qua Christus erat, quando passus est, resurrecturi sumus. Ad illius igitur resurrectionis ineffabilem beatitudinem, fratres, toto desiderio tendamus; spe illius vitam præsentem fastidiamus, spe illius omnia transitoria contemnimus; spe illius omnia dura et adversa complectamur, vitia fugiamus, et bona facere contendamus; dissolvi et esse cum Christo cupiamus, ut tandem læti in gloria sua eum videre mereamur; ipso præstante qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula. Amen.

HOMILIA LXVII.

IN VIGILIA ASCENSIONIS.

Sublevatis Jesus oculis in cælum dixit: Pater, glorifica filium tuum (Joan. xvii), etc. Dominus et

A Redemptor noster, fratres charissimi, instante jam sua passione, fudit ad Patrem hanc quam modo audivistis orationem. Cæterum cum Filius sit ejusdem auctoritatis et potentie cum Patre, et ea quæ petebat æque daturus esset, sicut et Pater, quare postulavit a Patre; cum postulare videatur esse minoris impotentisque personæ? Triplici ratione, videlicet ut humilitatem et humanitatem pro nobis assumptam, in qua minor est Patre, vere in se exprimeret; ut in hoc sicut et in cæteris, semper Deo Patri deferret, ut nobis exemplum et formam orandi demonstraret. Nos quoque, fratres, Dei et Domini nostri semper sequentes exemplum, humilitatem, vilitatemque nostram semper proſiteamur. Nihil nobis, sed Deo Patri omnia attribuamus, fratribus nostris semper deferre studeamus, devotioni, orationique, quæ Christianorum inexpugnabile munimentum est, nos assuefaciamus. Sunt autem hujus lectionis duæ partes: In prima orat Dominus pro sui clarificatione; in secunda pro suorum conservatione. Oraturus igitur Dominus, primo oculos suos ad cælum sublevar; deinde Patrem invocavit, se etiam Filium nominat, et sic demum rogat. Quod ille, fratres mei, verius facere potuit, qui oculos cordis sui semper ad cælum erexit, et vere Deum Patrem habuit, et vere se Filium exhibuit. Unde et ei a Patre dictum est: *Tu es Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. xvi). Nos tamen pro modulo nostro cum sequentes, oraturi prius sublevemus ad cælum oculos cordis, et desiderii nostri, spei et intentionis nostræ. Nam qui oculos C suos statuerunt declinare in terram (Psalm. lvi), ideo non merentur exaudiri. Invocemus et Deum Patrem, credentes cum pium et paternalem affectum gerere super nos; quod nos primo creavit, postea per sanguinem Filii recreavit; quod nos gratis in filios adoptionis generavit, quod nobis cæleste regnum præparavit; quod super filiorum petitiones exaudiendas pius tanquam Pater sit. Qui enim hæc non credunt, non merentur exaudiri. Exhibeamus quoque nos, quantum possumus, dignos Dei Patris filios. Exhibeamus, inquam, per dilectionem, obedientiam et imitationem. Qui enim per contemptum, et inobedientiam pravosque mores degenerant a Deo non merentur audiri. Si ergo, fratres, oculos intentionis nostræ ad cælum levaverimus, si in Deum Patrem firmiter crediderimus, si nos dignos ejus filios pro posse nostro exhibuerimus; tunc secure cum rogare poterimus. Porro rogans Dominus primo exponit petitionem suam; secundo finem, tertio modum, quarto utilitatem, quinto meritum. Et petitionem quidem suam exponit, cum dicit: *Glorifica Filium tuum*. Verum cum Filius Dei in deitate, qua Patri semper est æqualis, nec major, nec sanctior, nec gloriosior esse possit in ea non petiit glorificari, sed potius vel in humanitate, vel in operum claritate, vel in credentium fide, vel in iudicii potestate. Et quoniam ipse a desiderio labiorum suorum fraudari non potuit, in his quatuor a

Patre clarificatus fuit. In humanitate quippe clarificavit Pater Filium, quando eum resuscitavit; et in carne glorificata eum ad dexteram suam collocavit. In operibus vero eum glorificavit, quando vel ante, vel post resurrectionem miraculis et virtutibus eum verum esse Filium Dei demonstravit. Unde ipse per vocem de cœlo factam dixit: *Et clarificavi, et iterum clarificabo*. In fidem etiam credentium eum clarificavit; quando credentes in eum sanctitate et opere claros fecit.

Unde et ipse Filius in sequentibus dicit: *Et clarificatus sum in eis*, videlicet in discipulis. In iudicii vero potestate, eum amplius clarificabit, quando ostendet eum iudicem omnium, iudicem salvantem suos, et damnantem reprobos. Finem vero petitionis suæ exponit cum dicit: *Ut Filius tuus clarificet te*. Significat autem hæc conjunctio, *ut*, non solum consecutionem, sed etiam causam finalem. Et consecutionem quidem significat, quoniam cum Pater et Filius tanquam relativa sint simul natura et cognitione, cognito et clarificato Filio, consequens est ut et Pater cognoscat et clarificetur. Rursus cum Pater et Filius sint substantialiter similes, et in uno simili cognoscatur reliquum, consequens est ut, cognito et clarificato Filio, cognoscatur et clarificetur etiam Pater. Causam vero finalem significat, quoniam hoc sine postulat Filius clarificari, a Patre, ut in hoc clarificetur Pater. Ac si dicat: Pater, clarifica me ad laudem et honorem nominis tui. In quo, fratres mei, dat nobis exemplum, ut quidquid volumus et petimus, non ad nostram, sed ad laudem et honorem Dei velimus et petamus, dicentes cum Psalmista: *Non nobis, Domine, non nobis sed nomini tuo da gloriam* (Psal. xli.). Clarificavit autem Filius Patrem tribus modis, ejus nomen hominibus prædicando, in ejus nomine signa et miracula faciendo, ei omnia attribuendo, et ad eum omnia referendo. Quem et nos imitantes, fratres charissimi, clarificemus, quantum possumus, nomen Dei, ejus gloriam semper prædicando; in ejus nomine bona pro posse nostro faciendo, omnia bona nostra ei attribuendo, et ad eum referendo. Modum quoque clarificationis exponit, cum subdit: *Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei det eis vitam æternam*. subaudi, ita esse verum omnibus manifesta. Quod quidem in parte jam impletum est. Manifestum enim jam est fidelibus Christum habere a Patre potestatem omnis carnis: et fidelibus, qui ab hoc sæculo migraverunt, jam dedit vitam æternam. In fine vero universaliter omnibus erit manifestum, quando iudex apparebit omnium, dans suis vitam æternam, et reprobis pœnam, et tunc plenarie Pater in Filio, et Filius clarificatus erit in Patre. Potestatem vero dicit Christus sibi a Patre esse datam, quoniam quæ erat ei, in quantum est Deus, natura factum est ei, in quantum est homo, gratia. Utilitatem exponit cum subjungit: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum et*

A quem misisti Jesum Christum. Utilitatem dico non suam, sed nostram. Ipse enim non nostri, ut alius indiget, cui dicit Psalmista: *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eyes* (Psal. xv.) Non enim a nobis credi vel cognosci voluit propter se, sed propter nos. Ipse quippe cum summe beatus esset, non indigebat a miseris cognosci, vel ad miseros accedere. Sed nos cum miseri essemus, indigebamus summe beatum agnoscere, et ad eum accedere, alias non poteramus vitam æternam habere. *Quoniam hæc est, inquit, vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum*. Porro cognitio Patris et Filii cum sancto Spiritu, duplex est: Prima est in fide, altera in specie. Prima est in via, altera in patria. Prima est ænigmatica, altera aperta. Utraque tamen suo modo potest vocari vita æterna, quoniam ad vilam æternam ducit. Cognitio vero speciei dicitur vita æterna, quoniam vitam æternam confert. Cognitio quippe et visio divinæ majestatis et gloriæ omnem expellet ab electis miseriam, et omnem eis conferet beatitudinem. Visio sereni et læti aeris reddit hominem lætum. Quid ergo mirum, si divinæ majestatis incomparabilis jucunditas videntem jucundum efficiat? Visio solaris luminis et caloris homines illuminat et calefacit. Et quid mirum, si divini splendoris et charitatis immensitas præsentis illuminet et inflammet? Præsentia fragrantium aromatum quæque proxima suaviter aromatizat. Quid mirum, si divitiæ suavitatis et fragrantiae ineffabilitas præsentis aromatizet et delectet? Musicorum instrumentorum melodia homines delectat audientes: quid mirum, si divinæ consonantiæ harmonia ineffabilis præsentis alliciat et delectet? Mellis et nectaris dulcedo gustantes delectat, quid mirum, si divinæ bonitatis dulcedo admirabilis gustantes pascat et delectet?

Gustate et videte, inquit Psalmista, quoniam suavis Dominus est (Psal. xxxiii.) Et si temporalia ista vilia et transitoria, fratres charissimi, sic afficiunt, pascunt et delectant, quam incomparabiliter illa divina jucunditas, ille splendor, illa suavis, illa dulcedo suos afficiet, pascet et delectabit in æternum? Et quidem comparatio terrenorum ad æternitatem nulla est, sed nos, ut possumus, magnalia Dei potius balbutimus quam eloquamur, quoniam *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligentibus se* (Isai. lxiv.; I Cor. ii.) Meritum exponit cum subdit: *Ego te clarificavi super terram, opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam*. Christus quippe solus vere meruit et mereri potuit. Ad hoc quippe quod aliquis proprie mereri dicatur, duo concurrunt, videlicet ut sit auctor operis sui, et ut præ se habeat majorem, apud quem mereatur. Nisi enim sit auctor operis sui, mereri non potest; quia nemo pro alieno debet opere coronari, nec damnari. Et nisi habeat præ se majorem, mereri non postest, quoniam nemo meretur, si non est a quo præmium præstoletur. Hac ergo ratione homo vel angelus mereri non

potest, quoniam et si habeat prae se maiorem; tamen operis sui auctor esse non potest, quoniam omnium bonorum quae ipse fecit, non est auctor, sed tantum minister, quoniam Deus est qui operatur in nobis et velle et perficere (Philipp. ii). Sed nec Deus Pater vel Spiritus sanctus mereri potest, quoniam et si sit auctor operis sui, tamen maiorem apud quem mereatur non habet. Christus quoque solus est, qui, in quantum Deus est, auctor operis sui esse potest, et, in quantum homo est, maiorem apud quem mereatur, habet. Christus ergo solus meruit et mereri potuit. Dicuntur autem sancti mereri, quoniam et si non per se bona operantur, tamen Deo cooperantur: Et ideo cum solum suum opus coronet Deus in nobis, dicuntur tamen pro meritis coronari; divinam gratiam non nisi proprie merita nostra vocantes, cum aperte elamet Apostolus, quoniam *non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit* (Tit. iii). Exponens ergo Redemptor noster meritum suum ait: *Ego te clarificavi super terram*. Non ait, in terra, quoniam in illis qui per contemptum mundi non in terra, sed super terram sunt, maxime Deus clarificatur, dum clarificat eos. Sed et ipsa opera, per quae Deus clarificatur, non terrena, sed potius super terram sunt. Opus injunctum consummavi, sed non ex me, quoniam tu ipse es qui illud mihi injunxisti, ut illud facerem mihi dedisti. In quo confunditur illorum superbia qui opus suum ex libero arbitrio et ex propriis viribus se duxisse ad effectum opinantur. Filii Dei dicit sibi datum esse a Patre, ut faceret quod fecit. Et tu vermis insolens, dicis te ex te fecisse quod fecisti. *Et nunc*, inquit, *clarifica me, tu Pater, apud te ipsum*. Ac si aperte dicat: Feci quod injunxisti, redde praeium quod merui. *Clarifica me apud te ipsum*, me scilicet per resurrectionem glorificando, et ad dexteram tuam colloquendo. *Claritate*, inquit, *quam habui antequam mundus fieret apud te*, id est claritatem, quam semper habui et habeo apud te, me habere hominibus declara. *Manifestavi nomen tuum*, nomen scilicet paternitatis tuae. Nam nomen divinitatis aliquibus notum fuerat, sed quod haberet filium sibi consubstantiali notum non erat, Quibus? *hominibus quos dedisti mihi de mundo*, id est illis quos de massa praevaricationis segregatis per fidem mihi conjunxisti. *Tui*, inquit, *erant electione, et mihi eos dedisti vocatione*. Cum filius possideat omnia eadem auctoritate cum Patre, tamen in omnibus deferens Patri, dicit Patrem dedisse sibi tanquam homini, vel etiam tanquam Filio, quoniam quemadmodum per nativitatem Deus ex Deo, ita est habens ex habente.

Sequitur pars secunda, in qua Filius interpellat patrem pro suorum conservatione. Primum eorum meritum ostendendo, postea pro eis orando. Porro meritum eorum ostendit, eum subdit, *Et sermonem meum servaverunt*. In quo demonstrat nobis, fratres mei, quod si volumus eum interpellare pro nobis

A apud Patrem, ejus sermonem observemus, quoniam qui Filii sermonem aspernantur, frustra eum apud Patrem intercessorem praestolantur, quoniam sermo Filii ex Patre est. Unde et subdit, *Et non cognoverunt, quia omnia quae dedisti mihi, sunt abs te*. In quo etiam illud intelligi datur, quam sicut mandata non observantur, nisi prius cognoscantur, ita nec perfecte possunt cognosci, nisi prius observentur. Observando quippe Evangelium, mereamur ut ad interiorum ejus intelligentiam penetremus, et ut illud non ab homine, sed a Deo esse cognoscamus. Unde propheta: *A mandatis tuis intellexi* (Psal. cxvii). Inde est quod qui negligunt Evangelium illud non intelligunt. Et propter simplicitatem evangelici sermonis, illud non esse a Deo, sed a simplicibus hominibus inventum putant. Caeterum, ne discipuli blandirentur sibi putantes se, vel observationem, vel cognitionem divini sermonis a se habuisse, addit. *Quia verba quae dedisti mihi, dedi eis*, non solum in aure corporis, sed etiam in aure mentis. Sed etiam in hoc quod dicit non sua, sed Patris verba eis dedisse, confundit illorum praesumptionem, qui non de divina doctrina, sed de suo sensu praesumunt populis annuntiare, eum dicat Dominus prophetae Ezech. iii.) *Et tu annuntiabis ei ex me. Et ipsi*, inquit, *acceperunt*. Ac si dicat, et si omnino eis gratis datum est, tamen in hoc quod gratanter acceperunt et retinuerunt, meruerunt. *Et cognoverunt*, inquit, *quia a te exivi*, vel per aeternam nativitatem, vel per incarnationem. Et ne videretur jam percipisse illam apertam cognitionem quae erit in futuro, exponens dicit, *Et crediderunt vere quia tu me misisti*, id est incarnari constituisti. Postea orans pro discipulis suis ait, *Ego pro eis rogo, non pro mundo*, videlicet pro conservatione eorum, *Et non tantum pro eis* (ut post exponit), *sed etiam pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me*. In qua oratione, fratres mei, etiam pro nobis oravit, si fidem et doctrinam apostolorum sectamur. *Non pro mundo*, inquit, *rogo*, id est pro amatoribus mundi. Quid est, Domine Jesu, quod dicis? Non tu pro perversis hominibus et pro inimicis nostris tu nos orare praecipisti? Nonne tu pro perversis hominibus et amatoribus mundi, id est pro illis qui te crucifixerunt, ne amitterent locum et gentem (Joan. xi), orasti dicens, *Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt?* (Luc. xxiii.) Utique. Sed pro illis quos in praesentia sua ab amore mundi ad amorem Dei noverat convertendos, rogavit. Sed nos fratres, pro quibuslibet perversis rogamus, quia eum converti omnes possint, tamen qui sunt convertendi, vel qui non, ignoramus. *Sed pro eis*, inquit, *quos dedisti mihi*, id est quos ab amore mundi segregans, meos per fidem et charitatem fecisti. Et tuum est, Pater mi, exaudire me pro eis orantem, *quia tui sunt*, non solum possessione, quemadmodum dicitur, *quia Domini est terra et plenitudo ejus* (Psal. xxiii), nec solum ministerio, quemadmodum dicitur quia tribus Levi Domini est (Num. iii.) Sed etiam tui proprii aeterna praedestinatione, electione et

dilectione. Et ne viderentur illi jam non esse Patris, ideo quia dati a Patre ipsi Filio subdit: *Et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt.* Nec mirum, si in dominatione et possessione unum sint, qui voluntate, majestate et substantia, unum sunt. In quo nobis demonstratur carnales quoque fratres, patres et filios, sicut sanguine, ita amore et possessione unum esse debere, Patremque abundantem, filio mendicante, vel filium abundantem, patre mendicante, pariter condemnari. *Et clarificatus sum* inquit, *in eis*, id est in eis quos dedisti mihi, quos fide et operibus atque vita clarificavi, clarificatus sum. Clarifica quoque et nos, quæsumus, Domine Jesu Christe, ut et tu in nobis clarificeris. Sanctifica, inquam, nos, ut et tu in nobis sanctificeris. Clarifica opus tuum, ut in eo clarus artifex appareas. Sanctifica servos tuos, ut in eis clarus Dominus appareas. *Et jam*, inquit, *ego non sum in mundo.* Quare? quoniam per passionem, resurrectionem et ascensionem ad te venio. *Et hi*, inquit, *in mundo sunt*, id est in mundanis tribulationibus sunt diutius permansuri, quia ad Evangelium prædicandum necessarii sunt. Et ideo pro eorum conservatione, ego te rogo. Roga quoque Patrem, Domine Jesu Christe, pro nobis, qui adhuc in hoc misero mundo sumus, qui hic a malignis spiritibus infestamur, a propriis concupiscentiis superamur, a mundanis tribulationibus quassamur, jamque periclitantes clamamus ad te, qui jam in hoc mundo non es, qui jam ad dexteram Patris cœqualis resides; qui spiritus, carnem, tempestatesque in manu habes, te adiutorem semper invocamus, ad te sint semper oculi nostri ne pereamus, spiritibus impera, carnem refræna, tempestates seda, ad te nos gubernâ, ut semper te videre et benedicere mereamur unum Deum cum Patre et Spiritu sancto per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXVIII.

IN ASCENSIONE DOMINI.

Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cepit Jesus facere et docere, usque in diem qua præcipiens apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est (Act. 1), etc. Evangelicam et apostolicam historiam, fratres charissimi, scripsit Lucas Evangelista rogatu Theophili viri religiosi. Unde transiens de una ad alteram, primo transitu utitur in quo dicta dicentis continuat; secundo, prædicta breviter epilogat, tertio, ab Ascensione Domini Apostolus historiam inchoat. Utens igitur primitus transitu ait: *Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile.* Vocat autem primum sermonem Evangelium. Primum, et quantum ad ordinem scribendi et quantum ad dignitatem. Præcellit quippe Evangelium, dignitate suæ materiæ, omnibus Scripturis tam veteribus quam novis. Sermo autem dicitur a *sero seris*. Evangelium autem dicitur sermo quoniam seritur in cordibus fidelium. Unde et juxta Evangelicam parabolam, verbum Dei semen bonum dicitur, quod cum cadit in

A bonam terram facit fructum, aliud quidem tricesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum. (Luc. viii). Utinam, fratres charissimi, Christus seminet hodie semen Evangelii sui in corda vestra per os nostrum, et faciat illud fructificare in vobis fructum centuplum, qui solus potest: Quoniam neque qui plantat, neque qui rigat aliquid est, sed qui incrementum dat Deus (I Cor. iii). De qua vero materia fecit sermonem, ostendit cum subdit: *De omnibus quæ cepit Jesus facere et docere.* De operibus enim et doctrina Christi totum Evangelium contextum est. Omnis enim Christi operatio et eruditio animæ Christianæ est cibus et informatio. Quando enim Christus tacebat, instruebat operando. Et quando non operabatur, instruebat et docebat. Ordo quoque congruus est. Primo enim cepit facere, et postea docere. Et quod prius ostenderat exemplo, post ostendebat verbo dans exemplum discipulis et prædicatoribus suis eundem ordinem observandi. In quo mea, et mei similitum confunditur præsumptio, qui multa vobis prædico, quæ tamen non facio. Sed utinam, fratres, per vestras orationes ipsa confusio generet in me pudorem, pudor correctionem, correctio emendationem, ut quod prius non feci, saltem postquam prædicaverim, facere incipiam! Et quid est, fratres, quod ait Evangelista? Quare fecit sermonem de omnibus quæ cepit Jesus facere et docere. Et quis hoc possit? præsertim cum dicat Joannes evangelista, quod si opera Christi per singula scribantur, non arbitror mundum capere qui scribendi sunt libros (Joan. xxi). Sed puto, fratres, quia cum ait omnibus, non ad singula generum, sed ad genera singulorum referendum est. Et si enim non de omnibus omnia, saltem de omnibus aliqua scribere potuit. Scripsit quippe de operibus, de prædicationibus, de itineribus, de passionibus Christi, et de cæteris quæ necessaria erant humanæ saluti. In quo terminaverit primum sermonem, ostendit cum dicit: *Usque in diem qua præcipiens Apostolis.* Et quid præcipiens? Quod apostoli post ejus ascensionem facere deberent. Quod vero ait, *per Spiritum sanctum*: ad utrumque, sive apostolorum electionem, sive ad ejus ascensionem referri potest. Utraque enim per Spiritum sanctum impleta est.

Sequitur pars secunda, in qua Lucas prædicta recapitulat dicens: *Quibus et præbuit seipsum vivum.* Qui sunt illi? Illi soli quos elegit. Nam alii non fuerunt digni, quibus Dominus se redivivum exhiberet. Præbuit autem seipsum redivivum divina potestate, quam cum Patre et Spiritu sancto habet communem, juxta quod ipse prædixerat: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam (Joan. x).* Qua potestate omnes defunctos exhibebit redivos, post passionem suam propriam, et omnibus aliis dissimilem. Ipse enim solus nostra peccata, non sua, tulit super lignum (I Petr. ii). *Per dies quadraginta apparens eis.* Quare, fratres charissimi, Christus non statim post resurrectio-

nem, sed post multos dies ascendere voluit in cælum? Ut per frequentem apparitionem, fidem resurrectionis in Apostolis confirmaret. Et quare post quadraginta dies? Ut discipulos, quos per quadraginta horas mortuus mœstificaverat, per totidem dies redivivus lætificaret, juxta quod eis promiserat, quod tristitia eorum verteretur in gaudium (*Joan. xvi.*). Simul etiam ut per sacramentum quadragenarii, qui ex decem per quatuor multiplicatus perficitur, impletionem decalogi per Evangelium in eis se perfecturum significaret. Apparuit autem *in multis argumentis*. Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. In multis vero argumentis apparuit, quoniam multis probationibus fidem suæ resurrectionis in eis confirmavit, in hoc videlicet quod se obtulit ad videndum, ad audiendum, ad contrectandum, quod ivit et rediit inter eos, quod leutus est, quod comedit et bibit. Unde Joannes et audacter et aperte loquitur. *Quod fuit, inquit, ab initio, quod vidimus et audivimus et manus nostre contrectaverunt* (*I Joan. i.*). Et quæ, fratres mei, quæ resurrectionis ambiguitas post tanta probationum argumenta in cordibus discipulorum potuit remanere? Ad hoc etiam facit quod subditur: *Et loquens de regno Dei*. Sicut enim semper ante passionem suam de regno Dei loqui consueverat, ita et post semper de eodem loquebatur. Unde et in similibus verbis, similique benedictione et fractione panis a duobus discipulis in Emmaus agnitus est (*Luc. xxiv.*). In quo omnibus, et præcipue illis qui in Ecclesia locum ejus tenent, *exemplum relinquit*, ut nunquam de vanis, nunquam de otiosis nocivisque sermonibus, sed semper de regno Dei et de his quæ ad illud spectant loquantur.

Sequitur pars tertia, in qua historiam dominicæ ascensionis largius prosequitur, subdens: *Et convalescens præcepit eis*, etc. Pensemus, fratres, quantæ dulcedinis fuit hoc hodiernum et extremum convivium. Fuit quippe convivium charitatis, convivium gaudii, convivium eruditionis. Sicut enim aliquis paterfamilias peregre profecturus, extremum convivium suis amicis et familiaribus convocatus cum eis charius celebrat, et quomodo res suas ordinare debeant, eis mandat, ita summus Dominus dulcius et tenerius extremum convivium cum suis celebravit, et quid agere deberent eis præcepit. Unde et subditur, *Præcepit eis ab Hierosolymis ne discederent*, nec a loco, nec a significato, discederent scilicet a communitate et communione, ne discederent a visione et desiderio pacis: *sed exspectarent promissionem Patris*. Quæ utique promissio et mea est; quia eam *audistis*, inquit, *per os meum*. In quo monemur et nos, fratres, ne a communione Ecclesiæ recedamus, et pacis, si Spiritus sancti gratiam in nos advenire desideramus. In divisis enim et in inquietis cordibus, non potest habitare Spiritus sanctus. Quas autem gratias per Spiritum sanctum erant accepturi, subsequenter ostendit, emundationis

scilicet virtutem, et testificandi audaciam. Et de emundatione ostendit, cum subdit: *Quia Joannes baptizavit aqua, subaudis sola. Vos autem, non post multos hos dies, baptizabimini Spiritu sancto*, peccata scilicet vestra a vobis emundante, et ignorantiam vestram illuminante. Quia vero quidam Judæi audierant eum loqui de regno Dei, et de impletione promissionis Patris; interrogant eum, si in tempore hoc restitutus esset regnum Israel, temporale scilicet et mundanum, quod adhuc expectant Judæi venturum, non memores, quia Dominus responderat Pilato regnum suum non esse de hoc mundo (*Joan. xviii.*). Quorum simplicitatem Dominus redarguit dicens: *Non est vestrum nosse tempora*, etc. Scilicet ventura, *vel momenta*, id est venturas rerum mutationes, *quæ Pater posuit in sua potestate*. In quo illos manifeste damnat qui tempora et eventus futuros per auguria, et sortilegia, atque divinationes inquirunt. Hoc enim facinus est magnum, et tam in Veteri quam in Novo Testamento prohibitum. Et qui hoc faciunt duplex damnum incurrunt, et hic deceptionem, et in futuro damnationem. Deinde secundam gratiam, quam Spiritus sanctus erat eis collaturus, ostendit eum subdit: *Sed accipietis virtutem Spiritus sancti*, ad duplicem scilicet usum, ad vestri sanctificationem, et ad signorum, miraculorumque ostensionem. Tertiam quoque gratiam subjungit eum dicit, *et eritis mihi testes*, bene vivendo, audacter nomen meum prædicando, mirabiliter operando, fortiter pro me moriendo, *in omni Judæa et Samaria, et usque ad extremum terræ*. Quasi diceret: *Salutem quam operatus sum in medio terræ, prædicabilis primo domesticis, deinde vicinis, postes remotis et extremis. Utinam, fratres mei, et in nos Spiritus sanctus descendens, det nobis et peccatorum emundationem, et virtutum sanctificationem, et prædicandi fortitudinem et audaciam, ut, abjecta terrena cupiditate et fortitudine, verbum Dei eorum regibus et tyrannis et iniquis constanter prædicemus. Et cum hoc dixisset, subaudi et eduxisset eos in montem Oliveti. Ob hoc quippe, fratres, hodie sollemnis processio recte sit ad memoriam illius processio, quam hodie Redemptor noster in montem Oliveti fecit. Qui discipulis suis chara pacis oscula relinquens, et eis benedicens, videntibus illis elevatus est, ut visam ejus ascensionem testificari possent. Sed a quo elevatus est? Nunquid fratres mei, Dominus tanquam impotens, auxilio indigebat alieno, quo elevaretur, sicut Enoch, qui legitur translatus (*Hebr. xi.*), et sicut Elias, qui legitur curru transportatus (*IV Reg. ii.*)? minime. Illi enim tanquam puri homines, nec etiam per cælum æreum in paradysum terrenum per se transire poterant. Sed Redemptor noster, tanquam verus Deus, se in cælum empireum sua elevavit potentia. Elevatus est igitur ipse homo a se Deo. *Et nubes suscepit eum ab oculis eorum*. Porro hæc nubes tulit ei non adiutorium, sed ministerium. Elementa quippe suo Creatori famulantur. Marmor montis, unde Dominus*

ascendit, servat usque hodie vestigia pedum ejus A tanquam ceræ impressa. Quod, ut pavimentum, ferrum non sinit sibi apponi, sed repellit. Nubes, id est aer condensatus, tanquam bajulus eum suscepit. Caeli cœlorum tanquam Dominus eum suscepit. Rationalia animalia, id est angeli et homines, visam sui Domini ascensionem testificantur, pariter et admirantur. Unde et subditur, *Cumque intuerentur in cælum euntem illum*, etc. Quæ causa, fratres mei, exstitit, quod discipuli tam attente Dominum contemplantur ascendentem? Multiplex: Amor, tristitia, gaudium, admiratio, desiderium, spes. Amor, quia quantum possumus, amata concupiscimus; sicut enim amici amicum transtretantem, quandiu possunt, de specula prospiciunt; et quando amicum videre non possunt, prospiciunt navem, ita discipuli amantissimum Dominum ascendentem B contemplati sunt, quandiu potuerunt. Et cum ipsum jam non poterant contemplari, contemplantur nubem. Et cum nec jam nubem poterant contemplari, contemplantur viam. Tristitia, quoniam de ejus corporali recessu, quem adeo diligebant, non poterant non contristari. Gaudium, quoniam de glorificatione et exaltatione ejus, quem adeo diligebant, ineffabiliter gaudebant. Admiratio, quoniam supra modum admirabantur humanam naturam, primo sic humillimam, modo super omnes cœlos sic sublimatam. Desiderium, quoniam desiderabatur eum toto affectu subsequi, et si corpore in terra retinebantur, tamen eum mente in cælum sequebantur, et cum eo in cœlo simul habitabant. Spes, quoniam sperabant quo suum et summum caput præscenderat, C se inferiora membra conscensuros. Et dum hæc fiunt, *Ecce duo viri*, id est angeli in specie virorum. Duo, ut in ore duorum vel trium testium staret omne verbum (*Deut. xix*). *Asiterunt*, ut se comministros ostenderent, *juxta illos*, ut videlicet homines per ascensionem Christi jam sibi adæquatos et appropriatos, demonstrarent. Unde et de cætero se ab hominibus non permittunt adorare, *Qui et dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum?* quasi stupidi et per excessum in cælum rapti? viri autem vocantur, quoniam virtutibus viriles erant. Galilæi dicuntur, quoniam spe et desiderio ad cælum transmigrabant. Stantes vero erant. Quem ad sequendum Dominum suum mente jam parati erant. *Quid statis aspicientes in cælum?* Hæc interrogatio non est inquisi- D tentis vel inerepentis, sed potius erudientis, hoc est quod sequitur: *Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum*. Quasi dicat, non expectetis nunc eum rediturum vel nunquam. Veniet enim non in præsentiarum, sed in fine ad judicium. Veniet autem sic, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum, id est ita aperte, ita gloriose, ita cum nubibus, ita cum ministerio angelorum, ita vobis dulcis et lætus. Quam ut nos quoque cum ipsis læti et securi videre mereamur; sinus interim sicut et ipsi, viri spiritualibus virtutibus; sinus Galilæi, spe et desiderio ad cœlestia transmigrantes; sinus stantes et parati

ad eum sequendum; sinus quoque aspicientes in cælum plus oculis mentis quam corporis, terrena omnia despicientes, omnem sordem evitantes, mente tota jam cum Christo in cœlestibus habitantes. Appropinquemus, quantum possumus, mente ad eum, vita et desiderio atque operibus, ut tandem læti ad eum contendamus, ipso duce, qui hodierna die ascendens in cælum, sedet ad dexteram Patris cum eo et Spiritu sancto vivens et regnans in æternum. Amen.

HOMILIA LXIX.

IN ASCENSIONE DOMINI.

Novissime recumbentibus undecim discipulis, apparuit illis Jesus (Marc. xvi). Historiam Dominicæ Ascensionis, fratres charissimi, quæ die celebrata est hodierna, exponit in prælibata lectione Marcus Evangelista. Distinguitur autem lectio ista capitulis sex. Primo Dominus apparet discipulis suis; secundo eos increpat; tertio eos instruit; quarto opem promittit; quinto in cælum ascendit; sexto ostenduntur discipuli Domino paruisse, ipso cooperante. Describit igitur primum evangelista Dominum apparuisse, cum dicit: *Novissime recumbentibus*, etc. Porro novissime, id est quadraginta dierum novissimo die, id est hodierno, Dominus apparuit undecim discipulis suis recumbentibus cum beata virgine, cæterisque simul cum eis conversantibus. Nec solum eis apparuit, sed etiam teste alio evangelista, cum eis manducat (*Luc. xxiv*). Sed quare, fratres mei, Dominus mox in cælum ascensurus, cum non indigeret, manducavit? Ob tres causas. Ut per comestionem veritatem carnis suæ, quam in cœlo sublimaturus erat, demonstraret, ut mox recessurus dilectis suis desideratam suæ præsentiae copiam, in extremo largius exhiberet, ut charitatis dulcedinisque suæ memoriam in suorum pectoribus per extremi familiaritatem convivii acutius infingeret. Pensamus ergo, fratres, quantæ pietatis, quantæque dulec- dinis fuerit istud extremum convivium hodiernum. Quemadmodum namque aliquis paterfamilias, peregre profecturus, suisque vale facturum, suos amicos et familiares convocat cum eis extremum convivium celebrat, eis majorem in fine dilectionem demonstrat, cum de rebus suis ordinat, ita facit hodie Dominus et Redemptor noster, in cælum ascensurus, cum chara matre charisque discipulis suis extremum convivium celebravit; eis majorem in fine dilectionem exhibuit. Quid post ascensionem suam agere deberent præcepit, ut sequentia demon- strant.

Sequitur pars secunda, cum subditur: *Exprobat illis incredulitatem illorum et duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse a mortuis, non crediderant*. Exprobare est vitium alicui impropere. Porro impropere quidam palam aliqui, quem non diligunt, vitium suum, causa odii et diffamationis; quod non bonum, imo maximum malum est. Cæterum qui Domini vult exemplum sequi, exprobet peccatori vitium suum familiariter, sola charitatis

correctionisque causa. Exprobratio namque palam facta, quoniam non ex fonte charitatis, sed odii videtur manare, peccatorem non emendare solet, sed potius provocare. Sed exprobratio scorsum facta, quia de bono zelo procedere videtur, peccatorem nobis amicat et emendat. Sane non omnis qui aliquid non credit incredulus est, sed ille vero nomine incredulus dici potest qui non credit quod credere debet, praesertim cum sufficiens testimonium habeat, cui iure fidem debeat adhibere. Quales fuere quidam discipulorum, qui Dominum vere resurrexisse non credebant, licet alii discipuli, qui Dominum jam redivivum viderant, tractaverant, et eum eo manducaverant et biberant, eis Dominicæ resurrectionis sufficiens testimonium ferrent. Tales quoque sunt usque hodie miseri Iudei, qui nec propter suorum prophetarum, nec propter apostolorum et evangelistarum, nec propter signorum miraculorumque testimonia Dominicam credere volunt resurrectionem. Nascitur autem talis incredulitas ex cordis durtia, quod nulli credere vult nisi sibi, putans omnes praeter se aut dereptos aut falsos esse. Sed, fratres mei, sicut stulta credulitas est cuilibet credere, ita prava incredulitas est nulli credere. Unde Joannes : *Notite, inquit, omni spiritui credere, sed probate spiritus an ex Deo sint* (I Joan. iv). Quasi diceret : Postquam probaveritis quod spiritus ex Deo sint, eis fidem adhibete. Sed, fratres mei, quare Dominus electos discipulos suos permisit de sua resurrectione tandiu dubitare? Non hæc frustra, sed provida et utili nobis hæc permisit dispensatione. Plus nobis quippe profuerunt illi qui tarde et vix crediderunt, quam illi qui statim crediderunt. Creduli nempe facile credunt, etiam rei nondum probatæ. Increduli vero e contra rei multimodis probatæ vix credere volunt. Quis ergo non credat quod etiam increduli non credere non potuerunt? Quis non credat quod Thomas incredulus visu proprio et attrectatu manus diligenter credere compulsus est? Quis non credat quod Paulus incredulus et fidei persecutor, a Domino sibi loquente prostratus, excæcatus, et post ab eodem reilluminaus credere coactus, est? (Act. ix). Credamus ergo, fratres, absque dubitatione quod etiam increduli crediderunt, et agamus Deo gratias, qui ideo discipulos suos dubitare voluit, ne nos dubitaremus. Ideo eos ad tempus incredulos esse voluit, ne nos increduli essemus.

Sequitur pars tertia, in qua Dominus discipulos suos quid post Ascensionem suam agere debeant instruit dicens : *Ite in orbem universum et prædicate Evangelium omni creaturæ*, etc. Discipuli prius a Domino electi et edocti, post ad prædicandum missi sunt. In quo confunduntur illi qui antequam doceantur, docere et prædicare præsumunt, antequam sint discipuli, sunt magistri. Confunduntur quoque et illi qui nec vocati, nec missi, sua auctoritate n. agistrare et prædicare præsumunt, non attendentes quod ait Apostolus : *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur* (Rom. x.) *Ite, inquit, in orbem universum.*

A Ecce, fratres, quam magnus ager, quam paucis colonis traditur ad colendum. Et revera Dominus alibi dicit. *Messis quidem multa, operarii autem pauci* (Luc. x). Propterea prohibetur eis ne aliquid ferant in via, et ne aliquem saluent, ut videlicet expedite et sine cunctatione proficiantur, et injuncte prædicationis officium festinanter sequantur. Sed et in hoc nobis sequacibus prædicatoribus proponitur exemplum, ne nos honoribus sæcularium negotiorum oneremus; ne fabulationibus et vaniloquiis tempus consumamus, sed expedite et festinanter officio prædicationis insistamus. *Prædicate, inquit, Evangelium*, non aliam doctrinam. In quo confunduntur illi qui, omnia evangelica doctrina, ex se et aliena nova præsumunt populis prædicare; cum dicat Dominus per prophetam : *Annuntiabis eis ex me* (Ezech. iii). *Omni creaturæ*, id est homini, propter quem omnis creatura facta est, et in quo omnis creatura per naturarum participationem contenta est. Habet enim esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum pecudibus; discernere cum angelis. Itaque fratres, quoniam propter excellentiam omnis creatura vocatur; dominium quod ex natura super creaturas habemus moribus vindicemus; dominemur rebus temporalibus per rectum usum, rectamque dispensationem; non subdamus nos turpiter illis, ut quidam faciunt, per cupiditatem et avaritiam de ejusmodi scriptum est : *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis* (Psalm. xlviii). Quam autem acquiescentes prædicationi utilitatem consequantur, ostenditur cum subjungitur : *Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit*. At dicit aliquis : Ego credo et baptizatus sum, ergo salvus ero. Verum, frater dicis, si tenes pactum quod in baptismo pepigisti. In baptismo quippe promissisti te abrenuntiatum diabolo, pompis et operibus ejus. Si autem ad opera diaboli relapsus es, pactum fregisti, et fides et baptismus tibi inutilis factus est. Scriptum est enim. *Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit illum, quid prodest ei lavatio ejus?* (Eccli. xxxiv.) Fides quoque, teste Jacobo, *sine operibus mortua est*. (Jacob. ii). Paulus etiam de credentibus et opera fidei non facientibus, ait. *Confitentur verbis se nosse Deum, factis autem negant* (Tit. i). Itaque, fratres mei, si vere creditis, et pactum baptismi inviolatum tenetis, procul dubio salvi eritis. Si autem baptismi fideique pactum rupistis, festinate, fratres, festinate per lacrymas penitentiae illud quantocius renovare, quoniam divina misericordia, nec etiam illis salutem denegabit qui post lapsum, per veram penitentiam resurgunt. Quid vero non acquiescentes predicationi consequantur ostenditur, cum subditur : *Qui vero non crediderit, condemnabitur*. Non autem, ait, qui non crediderit, nec baptizatus fuerit : quoniam sine fide, nec baptismus, nec opera prosunt. Tria ergo, fratres mei, sunt ad habendum nobis adultis necessaria; fides, baptismus, et opera. Quo-

rum unum sine reliquis nihil potest valere nobis. A

Sequitur pars quarta, in qua Dominus promittit prædicationem discipulorum semper signa confirmaturum, dicens : *Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur : In nomine meo dæmonia ejicient*, ab obsessis scilicet corporibus. *Linguis loquentur novis*, id est variis et inauditis; de quibus in Actibus apostolorum legimus : *Nomine autem isti qui loquuntur Galilæi sunt? Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam suam in qua nati sumus? Parthi et Medi* (Act. ii), etc. *Serpentes tollent*, sicut legimus, de beato Ilario, quod, eo viso, serpentes in fugam conversi sunt, non tolerantes ejus aspectum. *Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit*, sicut legimus de beato Joanne evangelista, qui venenum quo alii extincti erant bibit : et non solum illæsus mansit, sed etiam extinctos suscitavit. *Super ægros manus imponent, et bene habebunt*, sicut legimus de beato Petro, qui non solum tactu, sed etiam umbra sua infirmos sanavit. (Act. v). Sed nunquid, fratres mei, nos qui nunc hæc signa non facimus, fideles non sumus? aut si fideles sumus, quare hæc signa non facimus? Quoniam signa et prodigia propter incredulos data sunt, ut per ea ad fidem adducerentur, teste doctore gentium : quoniam linguæ datæ sunt in signum non fidelibus, sed infidelibus (I Cor. xiv). Quoniam igitur in primitiva Ecclesia necessaria erant miracula, operabatur Dominus multa miracula, etiam per quosdam, solo nomine Christianos. Quibus in fine dicentibus : *Nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, multasque virtutes fecimus*, dicturus est Dominus : *Nescio vos*. (Matth. vii). C
Nunc vero quoniam fides per universum mundum exerevit, quoniam signa inter fideles non sunt necessaria, multi sunt, qui coram Deo interioribus coruscant virtutibus, et tamen exterius miracula non operantur. Plantas quippe novellas irrigamus, eisque adultis cessamus. Sic novellam Ecclesiam miracula nutrierunt, ea confirmata cessaverunt. Cæterum, fratres, licet exteriora signa nunc non opere-
mur, tamen opitulante Deo, spirituales virtutes, quæ hic non tantum habent gloriam, et ideo majoris sunt meriti, possumus operari. In nomine quippe Christi spiritualiter dæmonia ejicimus, si orationibus, correctionibus atque exhortationibus peccatorem a dominio diaboli et peccati liberamus, et Deo lucrificamus. *Linguis loquimur novis*, si velustate mendacii, detractionis, adulationis, vaniloquii, cæterumque vitiorum exuta, novis et puris laudibus Deum laudamus, et sanctis novisque sermonibus impios corripimus et docemus. *Serpentes tollimus*, si, quantum possumus, malitiam serpentinam a cordibus malitiosorum, increpationibus, minis et promissis eliminamus; vel certe ne noceant aliis repulsamus. *Mortiferum bibimus*, et nobis non nocet, cum audientes detractionem et malitiam, nequaquam acquiescimus, sed potius repellimus et increpamus. *Super ægros manus imponimus*, et bene habent, cum nobis super infirmos animos et

dolentes manum consilii et auxilii adhibentibus, convalescunt et confortantur. Hujusmodi virtutes, fratres charissimi, æmulemus, et habere cupiamus, quæ sanctitatem efficiunt potius quam exteriora miracula, quæ sanctitatem non efficiunt, sed tantum ostendunt. Joannes quippe Baptista, quo major teste Domino, de muliere non surrexit, (Matth. ii.) testantibus Judæis, nullum signum fecit, qui tamen nulla virtute caruit.

Sequitur pars quinta, cum subjungitur : *Et dominus quidem Jesus postquam locutus est eis*, subaudis, et eos eduxit in montem Oliveti, eisque osculum pacis et benedictionem dedit. *Assumptus est in cælum*, non auxilio alieno, ut Enoch et Elias, sed ipse homo a se Deo assumptus est. Nec in cælo tantum aereo, ut Enoch et Elias, sed potius in cælum, imo super cælos, super cherubin et seraphin, superque omnem creaturam. Unde Propheta : *Psallite*, inquit, *Dominio qui ascendit super cælos cælorum ad orientem* (Psal. lxxvii). Super enim cælos cælorum Dominus ascendit, qui omnem altitudinem sibi subjecit. Ad orientem vero ascendit, qui ad illam æternam et inaccessibilem lucem, de qua omne lumen oritur, hodie corporaliter venit. *Et sedet*, inquit, *a dextris meis*. Sedere, fratres mei, quiescentis, regnantis et judicantis est. Bene ergo Redemptor noster post passionem ascensionemque suam sedere describitur, quoniam post laborem requiescit, post prælium regnat, postquam judicatus est judicial. In quo, fratres, nobis exemplum proponitur, quoniam si hic ad imitationem Redemptoris nostri laboramus et patimur, cum eo requiescemus; si ad imitationem ejus contra diabolum pugnamus, cum eo regnabimus, si ad imitationem ejus hic judicamur, cum eo judicabimus. Unde ipse ait : *Qui mihi ministrat me sequatur; et ubi sum ego, illic et minister meus erit* (Joan. xii). Simus ergo, fratres, participes laboris, si volumus esse participes honoris; simus consortes pœnæ, si volumus esse consortes gloriæ. Sed quare, fratres, Stephanus post ascensionem videt Filium hominis stantem a dextris Dei? (Act. vii). Quoniam Stephanus erat in certamine pro nomine ejus, et ideo videt eum stantem tanquam paratum sibi adiutorem. Nos quoque, fratres mei, si pro ejus nomine certaverimus, quamvis ipse jam regnans sedcat, sentiemus tamen eum stantem, id est paratum nobis ferre opem. Rursus quare describitur Dominus noster Jesus Christus sedere a dextris Dei, cum Deus Pater nec dexteram habeat, nec sinistram? Sed nomine dexteræ, æternæ beatitudinis gloria figuratur. Unde Dominus dicit se oves in judicio ad dexteram constitutum (Matth. ii). Itaque Redemptor noster a dextris Dei dicitur sedere, quoniam regnat in Patris gloria et majestate. Per sessionem quoque dexteræ æqualitatem solemus intelligere. Illum enim quem ad dexteram nostram sedere facimus, quasi honore nobis adæquamus. Christus ergo recte dicitur ad dexteram Patris sedere, quoniam cum eo regnat in gloria et majestatis

æqualitate. Ut ergo nos hortatur Psalmista, psallamus Domino qui ascendit super cælos cælorum ad orientem. Psallamus, inquam, Domino, non mundo, non vanitati sæculari, quorum gaudium vertetur in mærorem, sed Domino, qui sicut non sibi, sed nobis natus et passus est, ita et nobis resurrexit, et nobis super cælos ascendit. Gaudeamus, fratres, quoniam natura nostra, cui dictum erat: *Terra es, et in terram reverteris* (Gen. iii), hodie super omnem cælorum altitudinem est exaltata, et ad dexteram Dei Patris collocata. Gaudeamus, inquam, quoniam qui in cælo iudex sedet, naturæ particeps nosterque advocatus est. Gaudeamus quoniam angeli, jam non ut olim, nos homines aspernantur, sed potius venerantur, quorum naturæ super se sublimatæ famulantur. Gaudeamus, quoniam aditum regni cælestis Christus nobis reseravit, quem si vere dilexerimus, procul dubio quo ipse nos præcessit, perveniamus.

Sequitur pars sexta, in qua discipuli describuntur Domino paruisse, cum subiungitur: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique*. Quoniam, ut prædictum erat de eis: *In omnem terram eiecit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum* (Psal. xviij). Sed nunquid, fratres, hoc ex se potuerunt? Audi sequentia: *Domino cooperante et sermonem confirmante, sequentibus signis*. Dominus quippe, qui discipulis ire et prædicare iussit, ipse eis et velle et facere dedit, ipse eis prædicantibus verbum ministravit, ipse prædicationem eorum virtutibus et miraculis confirmavit, ipse animos auditorum præparavit, et ad credendum inclinavit, juxta quod ipse dixerat eis: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv). Quod plane contra illos est qui quod acute sapiunt, quod persuasibiliter perorant, quod fortiter agunt, naturali ingenio et eloquentiæ viribusque propriis potius quam Deo ascribunt, quasi dicerent: *Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt. Quis noster Dominus est?* (Psal. xi). Cum e contrario clamat Paulus: *Non est volentis velle, neque currentis currere, sed miserentis Dei* (Rom. ix). Ipse quippe primo bonam voluntatem operatur in nobis sine nobis, postea bonum opus cooperatur nobiscum, quod per misericordiam suam remunerabit in nobis, ac si ex nobis solis processisset. Utinam, fratres mei, ipse qui misit me hodie ad prædicandum vobis, cooperetur mecum, dans sermonem rectum et bene sonantem in os meum, dans et vobis cor docile ad intelligendum, confirmetque sermonem meum, ut quod prædicavi vobis, et in me confirmetur moribus et factis, et in vobis signis compunctionis et emendationis, quatenus ad illa gaudia sempiterna consendere mereamur, quo ascendit hodierna die Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæculorum sæcula! Amen.

HOMILIA LXX.

DOMINICA PRIMA POST ASCENSIONEM.

Estote prudentes, et vigilate in orationibus (1 Petr. iv), etc. Ilac in lectione, fratres charissimi, intendit

A apostolus Petrus nos instruere in moribus. Hortatur quippe nos ad quinque, ad prudentiam, ad orationem, ad charitatem, ad opera misericordiæ, ad referendum semper ad Dominum quodcumque facimus bonum. Hortans igitur primo nos ad prudentiam, ait: *Estote prudentes*. Prudentia enim omnium virtutum dux et prævia est. Sicut namque aliquis sine luce errat et non pergit, ita sine sapientia quilibet errare, nec recte pergere potest. Unde et in lege præcipitur, ut nullum sacrificium sine sale sapientiæ offeratur. Est autem prudentia virtus, unamquamque rem verissima æstimatione pensans. Hujus tres sunt partes. Prima non solum inter bonum et malum, sed etiam inter bonum et melius, et inter malum et pejus sapienter discernit. Secunda discretum sapienter eligit. Tertia electum sapienter acquirit. Prima itaque pars prudentiæ docet nos, fratres charissimi, quid sit modicum bonum, et quid majus et quid optimum, et quid modicum malum, et quid pejus et quid pessimum. Porro modicum bonum sunt divitiæ, honores, potentiæ, et quæcumque a nobis temporaliter possidentur. Et bonum quidem sunt, quoniam a Deo, qui non nisi bona facit, creata et data sunt: modicum vero sunt, quoniam etiam a malis habentur, et male eis utentibus, male fiunt. Majus vero bonum sunt, virtutes et Spiritus sancti dona, quoniam non nisi a bonis habentur, et per ea ad summum bonum itur. Optimum bonum est æterna beatitudo, quæ Deus est. E contrario vero modicum malum sunt, miseriæ, indigentia, afflictionesque temporales. Et malum quidem dicuntur, id est pœnæ pro malis inflictæ. Modicum vero malum sunt, quoniam etiam bonis hic infliguntur, quibus bene utentibus bonæ fiunt; pejus vero malum sunt vitia et peccata, quæ habentes malos efficiunt, et eos ad pessimum summumque malum pertrahunt. Pessimum summumque malum est æterna damnatio. Itaque fratres mei, summum bonum et æternam beatitudinem, quæ Deus est, super omnibus et præ omnibus appetere debemus, et post, virtutes et dona Spiritus sancti, quæ ad illud nos ducunt, magis appetendæ sunt. E contrario vero etiam damnationem præ omnibus evitare debemus, et post magis vitia et peccata fugienda sunt, quæ ad illam nos trahunt. Modicum vero bonum, modicumque malum, id est temporales abundantias, vel penurias, prosperitates, vel adversitates, quia bene utentibus bonæ fiunt, et male utentibus malæ fiunt, nec multum appetere, nec multum fugere debemus, sed magis in voluntate Dei ponere, ut tribuat nobis quod magis novit nobis expedire, quoniam sunt qui non nisi per prospera salvarentur, et sunt qui non nisi per adversa salvarentur. Ita nos instruit prima pars prudentiæ. Cui contraria est illa stultitia, quæ malum a bono non discernit, sed potius vel malum pro bono sumit vel bonum pro malo, in illam incidens maledictionem: *Væ eis qui dicunt malum bonum et bonum malum* (Isa. v). Vel minus bonum pro majore bono, vel minus malum, habet pro major

malo. Qua stultitia (unde magis dolendum est), laborant hodie plures, plus paupertates et afflictiones mundanas, quam vitia et peccata, vel æternam damnationem fugientes, plusque divitias, honores, et gloriolas mundanas, quam virtutes, quamque æternam beatitudinem appetentes. Itaque pro bonis temporalibus, spiritualia et æterna bona contemunt. Vocantes illum sapientem qui temporalia bona quacunque arte, quacunque fraude, quacunque abominatione novit aggregare. Sed profecto talis sapientia stultitia est apud Deum. Unde Dominus : *Perdam, inquit, sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobo* (Isa. xxix ; I Cor. i). Quomodo ? Quoniam *relinquent alienis divitias suas, et sepulcra eorum domus illorum in æternum* (Psal. xlviii). Secunda vero pars prudentiæ est, postquam sapienter discreverit, sapienter eligere. Nihil enim prodest sapienter inter bonum et malum, et minus majusque bonum discernere, nisi eligas quod magis eligendum est. Quod plane contra nos est magistros et pastores plebium, qui, cum bene inter bonum et malum, interque minora et majora bona vel mala discernamus, et alios quid eligere debeant docemus, ipsi tamen scienter deterius eligimus, festinantes plus ditari quam justificari, plus honorari apud sæculum quam apud Deum. Sed quid talibus continget ? descendant in infernum viventes, id est scientes, quia scilicet majori bono spreto, deterius sibi elegerunt. Tertia pars prudentiæ est, electum bonum sapienter acquirere. Electum autem bonum sapienter acquirit, qui quam expeditius, quam facilius potest, ad illud habendum tendit. Quod, fratres mei, contra quosdam nostrum est, qui cum tendere ad summum bonum elegerimus, non tamen expeditè ad illud tendimus, sed curis sæcularium negotiorum et cupiditatum nos retardamus ; non attendentes quoniam *qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere* (I Cor. ix). Unde et cum Moyse a Jethro, id est a quolibet sæculari reprehendimur, quod, divinis rebus contemptis, stulto labore sæcularium consumamur. Unde, fratres mei, acquiescamus consilio gentilis, et eligamus aliquos procuratores, qui pro nobis portent onus curarum sæcularium, ut nos liberius intendamus in his quæ sunt ad Deum.

Secundo nos hortatur ad orationem cum subdit : *Et vigilate in orationibus*. Quod enim per prudentiam sequi vel vitare elegimus, hoc præcipue per orationem impetramus. Per orationem quippe et insullus dæmonum vel vitiorum et fugamus, et virtutes donaque Spiritus sancti, æternamque beatitudinem impetramus. Cæterum quoniam dæmones, qui nunquam dormiunt, sed semper sunt vigiles in insidiando, nos, quantum possumus, semper simus vigiles in orando, juxta quod Apostolus alibi monet, *Vigilate, inquit, in orationibus, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret* (I Petr. v). Quoniam vero per orationem præcipue diabolus expugnatur, hinc est quod orantem, quantum valet, impedire conatur. Immittit

A igitur, quantum valet, oranti pigritiam, somnolentiam, alienas vanasque cogitationes. At nos contra, ut monet Apostolus, vigilemus, et immissiones ejus malas quantum possumus, repellamus : juxta quod legitur de Abraham : *Descenderunt volucres cæli super sacrificia, et abiebat eas Abraham* (Gen. xv). Tunc autem, fratres mei, bene vigilamus in orationibus, si non solum corpore, sed etiam mente et operibus vigilamus. Qui vero solo corpore in oratione vigilat, et opere vel mente in peccato dormit, talis profecto non vigilare, sed potius dormire in oratione dicendus est. Plus enim perveniunt ad aures Domini mentes quam voces, opera quam verba. Itaque fratres, ante oculos nostros ponamus dæos : unum videlicet iniquum, qui solo corpore vigilans orat, et alterum justum, qui ex consuetudine orandi etiam dormiens orat. Dico, fratres, quoniam ille vigilans dormit in oratione, et iste dormiens vigilat in oratione, qui, et si dormiat corpore, tamen bona vita bonumque propositum orant pro eo. Vidi, fratres sacerdotem quemdam morientem, qui cum ad id devenisset ut nihil in hoc sæculo intelligeret, tamen ex longa quam vivens consueverat consuetudine etiam moriens divinas laudes non cessabat frequentare. Assuefaciamus, itaque, fratres mei, nos ad orandum, non sola voce, sed etiam mente et opere. Surgamus cum Psalmista media nocte ad confitendum Domino (Psal. cxviii). Septies quoque ei laudem dicamus, in matutinis, laudibus, in prima, in tertia, in sexta, in nona, in vespere, in completorio ; imo quidquid facimus, sive eximus domum, sive redimus, sive sedemus, sive surgimus, sive quidquid aliud facimus, semper oratione nos armemus, ut ex longa consuetudine, etiam dormientes vel morientes, non possumus non orare. Si enim non est sine peccato quod iniquus ex consuetudine etiam dormiens jurat, non est sine merito quod justus etiam dormiens orat.

Tertio nos hortatur Apostolus ad charitatem, cum subdit : *Ante omnia, fratres mei, mutuam in vobis metipsis charitatem continuam habentes*. Bonum quippe, quod per sapientiam eligimus et per orationem postulavimus, per charitatem possidemus. Qui enim Dei charitatem habet, profecto jam Deum habet, Quia Deus charitas est (I Joan. iv), in se essentia-liter, et in nobis causaliter. Charitas quippe est dilectio, qua diligimus Deum propter se, et nos et proximum propter Deum. Et Deum quidem, fratres, propter se debemus diligere triplici de causa : quoniam naturaliter in se est bonus et diligendus, quoniam prior nos diligendo meruit diligere, quoniam utilissimum est eum diligere. Proximum vero debemus diligere, non propter se, sed propter Deum, quia scilicet est opus Dei, quia jussit illum a nobis diligere, quia est bonus, vel ut sit bonus. In bono enim et non in malo, vel nos vel proximum diligere debemus. In malo quippe vel se vel proximum diligere, non est diligere, sed odisse. Magnam ergo discretionem in dilectione mali proximi debemus habere

ut videlicet ejus diligamus ita naturam quod non diligamus ejus iniquitatem, et ita odio habeamus ejus iniquitatem quod non odio habeamus ejus naturam. Nam æqualiter peccat, vel qui propter naturam diligit proximi iniquitatem, vel qui propter iniquitatem odit naturam. Hanc autem charitatem debemus habere continuam. Nam sicut corpus sine spiritu nequit vivere, ita nec anima sine Dei et proximi dilectione. Veram dilectionem nulla adversitas, nec etiam mors ipsa interrumpit. Quoniam fortis ut mors (*Cantic. viii*), imo plusquam mors dilectio. Et in alia vita non excidet, sed perficitur. Hanc etiam charitatem debemus in nobis metipsis, id est in intimis cordibus habere radicatam, ut scilicet non diligamus verbo, neque lingua, ut quidam faciunt, sed opere et veritate (*I Joan. iii*). Debemus quoque eam habere ante omnia, quoniam, ea habita, omnia habentur, et, ea non habita, nulla habentur. Nulla enim valent sine ea, et per eam valent omnia. Hæc est oleum, quod premi non potest, sed omnibus superfertur liquoribus. Si ergo, fratres mei, omnes virtutes, vel omnes scientias habere non possumus, saltem charitatem habeamus, ut per eam in aliis omnes virtutes et scientias habituri simus. Quare autem charitatem habere debeamus, ostendit cum subdit: *Quia charitas operit multitudinem peccatorum*, etc. Futurorum ne fiant, et factorum, ne videantur ad penam. Per hoc quippe, fratres, maxime peccata nobis dimittuntur, quod nos aliis dimittimus, quod nos miseris compatitur, quod nos aliorum onera portamus per misericordiam.

Quarto ad opera misericordiæ nos hortatur, cum subdit: *Hospitales invicem sine murmuratione*. Habita quippe charitas non potest otiosa esse, sed se ostendit per opera misericordiæ. Inter opera misericordiæ, fratres, hospitalitas præcipua est. Lot enim et Abraham, et plures tam in Veteri quam in Novo Testamento patres, quoniam homines hospitio suscipiebant, angelos, imo ipsum Deum, suscipere meruerunt. Hæc est una de sex operibus misericordiæ, quam Dominus in judicio memoraturus est: *Hospes eram, et suscepistis me* (*Matth. xxv*). Hanc præcipit Apostolus fieri sine murmuratione. Qui enim hoc vel aliud opus misericordiæ cum murmuratione oris, vel cum rancore mentis facit, et rem et meritum perdit. Hoc contra illos qui cum hospes venit, submurmurant, tristantur, vultum obnubilant, causantur sibi deesse domus amplitudinem, lectorum et operimentorum sufficientiam; dicunt magnam adhuc diei partem superesse, ut ita eos abire cogant. Quid dicam econtrario de illis qui hospites ad hospitium invitant, ut eos expilant? Fures sunt et latrones. Itaque, fratres mei, ob solum Deum hospitalitati studeamus. Hospites læti suscipiamus, imo etiam more antiquorum eos quæramus et cogamus, læti eis hoc quod possumus exhibeamus, plus enim devotio quam magnitudo obsequii placet Deo. Deinde ad cætera charitatis opera nos hortatur, cum subdit: *Unusquisque gratiam sicut*

A *accepit, illam administrando*. Ad hoc Deus singulis singulas confert gratias, ut unusquisque gratiam suam, non sibi soli, sed cæteris non habentibus, administret. Itaque qui habet sapientiam, eam doceat insipientes; qui habet divitias, eis sustentet indigentes; qui habet potestatem, ea defendat impotentes: ne lucem sub modio celantes, et talentum occultantes, spoliuntur eis et reprobenentur (*Luc. ii*; *Matth. xxv*). *Sicut boni*, inquit, *dispensatores multiformis gratiæ Dei*. Bonus dispensator est, non qui bona domini sui sibi soli retentat, sed qui ea secundum Domini voluntatem erogat. Nos autem fratres, non domini, sed dispensatores sumus rerum a Domino Deo nobis commendatarum. Si ergo res Domini non distribuamus, ut ipse præcepit, filiis suis indigentibus, jure convincimur esse fures rei Dominicæ, et pauperum ejus hominidæ. Hoc timeant, hæc meditentur divites, qui pauperibus inopia pereuntibus divitias suas nolunt erogare. Tot enim rei sunt animarum, quot a fame, cum possent, contempserunt liberare.

B Quinto nos hortatur ad opus Dei digne tractandum, cum subdit: *Si quis loquitur quasi sermones Dei*, id est si quis loquitur sermones Dei, loquatur eos quasi sermones Dei. Quod facit prædicator, cum sermonem et Deo attribuit, et ad Deum refert, et digne profert. Deo sermonem attribuit, qui si quid boni loquitur, non sibi, ut quidam faciunt, sed Deo ascribit. Ad Deum sermonem refert, qui non ad luerum vel ad gloriam temporalem, ut quidam faciunt, sed ad Dei gloriam et proximorum dirigit utilitatem. Digne sermonem Dei profert, qui non illum malo exemplo destruit, qui non illum negligenter, non pigre, ut quidam faciunt, dicit, sed potius verbum Dei cum bono exemplo, cum magna devotione prædicat et strenuitate. *Si quis*, inquit, *ministrat*, subaudis minister, *tantum ex virtute quam administrat Deus*. Quod tunc faciemus, cum, si quid bene ministramus, Deo totum attribuimus, et ad Deum referimus, et, quantum valemus, devote, sapienter strenueque ministramus. *Ut in omnibus*, inquit, *honorificetur Deus*. Cum enim nos bonos prædicatores, bonos ministros, bonos Dei filios nos exhibemus, Deus in nobis honoratur et sanctificatur, non quod ipse sanctior sit ex nobis, sed quia nos sanctiores sumus ex eo, et hoc per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est honor et gloria, cum Patre et Spiritu sancto per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXXI.

DOMINICA PRIMA POST ASCENSIONEM.

Cum venerit Paracletus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me (*Joan. xv*). Reversurus, fratres charissimi, Dominus et Redemptor noster per passionem a discipulis suis, et in cælum ascensurus, ne se derelictos et desolatos dolerent, promittit eis se missurum consolatorem, videlicet Spiritum sanctum. Prædicat igitur eis in hac lectione quatuor: primo, quod mittet eis Spiritum sanctum; secundo, quid Spiritus sanctus in eis sit operaturus; tertio,

persecutiones eis venturas demonstrat; quarto, A quare hæc prædicit ostendit. Prædicit ergo eis primo se missurum Spiritum sanctum. cum ait : *Cum venerit Paracletus quem ego mittam vobis a Patre. Spiritum veritatis qui a Patre procedit.* Sed nullus vestrum, fratres charissimi, cum audit vel adventum, vel missionem, vel descensionem Spiritus sancti, localem intelligat Spiritus sancti motionem. Spiritus enim sanctus cum sit unum cum Patre et Filio in substantia, et sicut substantialiter omnia complet, ita nec accedere nec recedere localiter potest. Sed tunc Spiritus sanctus ad nos venire vel descendere dicitur, cum in nos donum et gratia ejus mittitur, secundum tropum qui metonymia dicitur, quando videlicet quod est doni ascribitur auctori. Secundum hoc dicit Joannes. quod septem sunt Spiritus sancti missi in omnem terram, quoniam scilicet sunt septem dona ejus, quæ fidelibus per orbem distribuuntur. Sed hic considerandum est, fratres charissimi, quoniam non propter quælibet dona sua dicitur Spiritus sanctus mitti. Si enim det alicui scientiam vel potentiam, vel hujusmodi, quæ etiam a malis habentur, non ideo dicitur Spiritus sanctus in eum mitti; sed propterea sola dona quæ hominem sanctificent, ut est charitas, continentia, misericordia et cæteræ virtutes, dicitur mitti. Unde, fratres mei, desideremus et laboremus obtinere, non ea dona quæ etiam mali habent, sed illa quæ soli habent boni, et per quæ Spiritum sanctum merentur habere possessorem, *quem ego, inquit, mittam vobis a Patre*, idem de eodem Spiritu alibi dicit : *Quem mittet Pater in nomine meo* (Joan. xiv). Ex quo profecto patet quoniam Spiritus sanctus mittitur a Patre, mittitur et a Filio. Sed quod Filius mittit Spiritum sanctum, non a se, sed a Patre habet. Unde et adjungit : *Quem ego mittam vobis a Patre.* De quo et adhuc subjungit : *Qui a Patre procedit, æternaliter scilicet et ineffabiliter.* Unde, fratres, duplex processio Spiritus sancti intelligitur. Una, qua Spiritus sanctus procedit æternaliter a Patre et Filio, ut tertia in Trinitate persona, et una cum eis substantia, qua quotidie æque a Patre et Filio procedit temporaliter ad sanctificandum creaturam. Vocatur autem idem Spiritus sanctus multis nominibus. Dicitur autem Spiritus sanctus, quoniam sanctificat creaturas. Vocatur Paracletus, quoniam consolatur desolatos, medetur infirmis, consulit inconsultis, remittit reis. Vocatur quippe Spiritus veritatis, quoniam non fallit sicut diabolus, sed promissa veraciter reddit, et homines veraces facit; veraces in peccatorum confessione. in veritatis prolatione, veraces in operis intentione. Vocatur etiam Amor, Concordia, Benignitas, tum quoniam est connexio Patris et Filii, tum quia in cordibus hominum, amorem, concordiam et benignitatem spirat et nutrit. Unde, fratres, propensioribus desideriis eum assidue flagitare debemus, quatenus ille desiderabilis Spiritus sanctus

(46*) *Sic vos non vobis* : invenit Radulphus Ardens, laupatur B. Pascal. V. *Pensées de B. Pascal*, v° *Té-*
moins qui se font égorger. — Ed. P.

nos a sordibus nostris sanctificet, veraces efficiat, amabiles, concordēs et benignos reddat.

Secundo, quid Spiritus sanctus in discipulis operatus sit, ostendit cum subjungit : *Ille testimonium perhibebit de me.* Tripliciter, fratres, perhibet Spiritus sanctus testimonium de Christo, quod ipse sit Filius Dei : per miraculorum et virtutum operationem; per interiorem in cordibus hominum inspirationem; per predicationis testificationem. Aliis quippe persuasit credere Spiritus sanctus in Christum per miracula et virtutes, aliis per interiorem inspirationem; aliis per exteriorem predicationem. Testimonium quippe Spiritus sanctus Christo perhibet metonymice, dum homines ei testimonium facit perhibere. Unde et subdit. *Et vos testimonium perhibebitis.* Ac si diceret : Vos etiam qui nunc estis timidi, me derelicto, fugientes, ad unius ancillæ vocem me negantes, propter meum Judæorum latitantes, ne vel unam ob linguam Judæorum me confiteri audentes, Spiritu sancto, Spiritu videlicet fortitudinis, vos interius roborante, omni genti et omni lingua de me testimonium perhibebitis. Et quomodo? quatuor modis : me Filium Dei prædicando; in me recte vivendo, quoniam sanctitas ministrorum sanctitati attestatur magistri : in nomine meo virtutes et miracula faciendo, quoniam virtus nominis attestatur auctori; propter nomen meum patientes, quoniam bene attestatur rei qui propter eam non refugit mori (46*). Utinam, fratres mei, descendat et in nos Spiritus sanctus, dans nobis audaciam et virtutem Christo testimonium perhibendi. Quod enim sine lacrymis dicere non possum, nos magistri Ecclesiæ sumus hodie timidiore quam rudes discipuli Christi in initio nascentis Ecclesiæ. Dum enim propter timorem alicujus personæ sæcularia, vel negamus, vel silemus veritatem, Christum, qui veritas est, negamus. Dum raptore, pauperem rapiente, nostrum ei auxilium subtrahimus, quasi Christo relicto fugimus. Dum potente pupillum vel viduam cruciante, nihile obloquimur, quasi Christo in cruce pendente tacemus. Dum persecutoribus Ecclesiæ, per rigorem justitiæ nos non opponimus : quasi propter metum Judæorum latitamus, *Quia, inquit, ab initio mecum estis.* Ac si dicat, cum dere visa et audita, bene possit homo testimonium perhibere, vos bene testimonium de me potestis ferre, quia ab initio mecum estis, quia convicto familiari, in veritate circa me edocti. Unde apostoli loco Judæ, non neophytum elegerunt, sed in doctrina Christi diutius informatum unde Petrus : *Oportet, inquit, ex his qui sunt omni tempore nobiscum, ex quo intravit et exivit Dominus noster Jesus Christus, testem resurrectionis nobiscum fieri unum ex istis* (Act. i). Hoc contra illos qui rudem et neophytum eligunt in magistrum, et contra illos quoque, qui doctrinam, in cujus schola nutriti non fuerunt, docere præsumunt et prædicare. Tertio prædicit eis tres

laupatur B. Pascal. V. *Pensées de B. Pascal*, v° *Té-*

venturas persecutiones, videlicet ejectionem: interfectionem, et infamiam. Ejectionem cum ait, *Sed hæc*, inquit, *locutus sum vobis*, id est prædixi vobis, *ut non ideo scandalizemini, quod absque Synagogis faciant vos*. Sicut enim hodie propter publica scelera, aliquos excommunicamus. et ab Ecclesiæ communione ejicimus, ita Judæi discipulos Christi, tanquam sceleratos, propter Christum a synagogis excludebant. Interfectionem et infamiam cum subjungit: *Et venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo*. Ac si diceret: Adeo male opinabuntur de vobis, quoniam putabunt vos adeo esse Deo odiosos, quod in hoc quod interficiet vos, arbitrabuntur officium se Deo præstare, et in hoc se ei placere. *Et hoc*, inquit, *facient, quia non noverunt Patrem neque me*, quia non noverunt Deum esse meum Patrem, nec me noverunt esse ejus Filium. Ac si diceret: Non gravet vos, si ejiciamini a synagogis eorum qui Deum non noverunt. Ne gravet vos, si interficiamini propter Deum, ab ignorantibus Deum. Ne gravet vos, si contrarii Deo arbitremini ab his qui Deum nescierunt. A consortio enim malorum excludi, Deo conjungi est, propter Deum interfici, vivere est; propter Deum falsam infamiam pati, laus est. Hinc, fratres, exemplum consolationis sumamus, si quando mali consortium nostrum odium vel aspernantur, si nos ad mortem persequuntur: si de nobis bene viventibus detrahunt et male opinantur. Hæc enim propter Christum patienter pati est Christo testimonium ferre, et ita Christi martyrem esse. Quarto causam subdit, quare hæc eis prædixerat: *Hæc locutus sum inquit, vobis, ut cum venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis*. Et quæ inde utilitas? Multiplex. Ut me in omnibus veracem intelligatis, ut consolationem a me prædictam certe expectetis, ut fortiter contra adversa vos armetis, ut ipsa adversa fortiter sustineatis, ut in ipsis adversis in spe consolationis exsuletis. Quid hæc prædicta fuisse apostolis profuerit, patuit, quando *ibant apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. v). Nos itaque, fratres mei suspiriis et lacrymis, Redemptorem nostrum Jesum Christum flagitemus, quatenus det nobis Spiritum sanctum, qui inspiret nobis de peccatis penitentiam; in prosperis temperantiam, in adversis fortitudinem; in mœstis consolationem, inspiret nobis contemptum terrenorum, amorem cælestium, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per infinita sæculorum sæcula. Amen.

HOMILIA LXXII.

IN DIE SANCTO PENTECOSTES.

Dum complerentur dies Pentecostes, erant omnes discipuli pariter in eodem loco, etc. (Act. ii). Hodie, fratres charissimi, adventum Spiritus sancti in discipulos celebramus: quem quoniam prælibata lectio sufficienter explanat, convenienter hodie in Ecclesia recitatur. Ostenduntur itaque septem in hac lectione, id est, quando, in quos, ubi, quibus signis,

A et quomodo Spiritus sanctus descenderit, quid in eis contulerit, et quanta admiratio inde subsecuta sit. Primum igitur nobis ostenditur quando Spiritus sanctus in discipulos venit, cum dicitur: *Cum complerentur dies Pentecostes*. Porro Spiritus sanctus bis legitur apostolis datus. Primo ipso resurrectionis die, quando Dominus insufflavit apostolis, dicens: *Accipite Spiritum sanctum* (Joan. xx). Secundo die Pentecostes die scilicet hodierna. In die resurrectionis eis datus est ad peccatorum remissionem, ut scilicet cum resurgente resurgerent, et ipsi a peccatis, in quibus vel fugiendo, vel negando, vel diffidendo, vel dubitando ceciderant. Quinquagesima vero die datus est eis idem Spiritus sanctus ad corroborationem, et ad confirmationem, ut videlicet de cætero in fide firmi, nulli cederent persecutioni, sed potius coram omni potestate veritatem constanter prædicarent. Unde et in prima sancti Spiritus donatione, tantum Spiritum sanctum accepisse, in hac vero etiam Spiritu sancto leguntur fuisse repleti. Similiter, fratres, etiam hodie bis donatur Spiritus sanctus fidelibus, primo in baptismo vel in penitentia ad peccatorum remissionem, secundo in confirmatione ad confirmationem et roborationem. Quod bene significatur per hoc quod discipuli prius in die Dominicæ resurrectionis Spiritum sanctum accepisse, et post quinquagesima die Spiritu sancto memorantur repleti fuisse, quoniam, nisi prius per Spiritum sanctum a peccatis nostris resurrexerimus. et ut in quadragesimam penitentiae et in Decalogi adimplerem laboraverimus, Spiritu sancto repleti non valemus. Nos ergo, fratres mei, qui in tumultu peccatorum jacemus, oremus illum benignissimum Spiritum, ut nos a peccatis nostris resurgere faciat. Vos vero, qui jam per Spiritum sanctum a peccatis resurrexistis, et in quadragesima satisfactionis et Decalogi legis desudavistis, orate et vos illum sanctissimum Spiritum, ut vos gratiarum suarum augmento repleat, et in virtute confirmet. Secundo in quos Spiritus sanctus descenderit, ostenditur, cum dicitur: *Erant omnes discipuli subaudis expectantes, et Spiritum sanctum suscipere præparati, juxta quod Dominus eis præceperat a Jerosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris* (Act. i). Expectabant autem et præparabant se ad suscipiendum Spiritum sanctum et orando et jejunando. Quod orando, ostendit in Actibus apostolorum dicens: *erant, inquit, perseverantes in oratione cum mulieribus, et Maria matre Jesu* (ibid.). Quod jejunando, hinc cognoscimus quod Dominus Judeis quaerentibus quare discipuli sui non jejunarent, responderat dicens: *Non possunt filii Sponsi lugere, quandiu cum eis est Sponsus. Venient autem dies, quando auferetur ab eis Sponsus, et tunc jejunabunt* (Matth. ix; Marc. ii; Luc. v). Quidquid autem de jejunio ciborum, certo certius est, quia ab omni vitio et peccato, ab omni mala et vana cogitatione, ab omni malo et vano verbo quantum potuerunt, jejunaverunt, ut Spiritum puritatis, ipsi purificati, pure suscipere mererentur. Nos quo-

que, fratres mei, si Spiritum sanctum suscipere desideramus, operæ pretium est ut discipuli Christi simus, et in oratione et jejuniis perseveremus. Discipuli Christi sumus, si in humilitate, si in quiete, si in timore et amore, disciplinam et doctrinam ejus amplectamur. Nam super tales procul dubio requiescit Spiritus sanctus. Unde ipse per Prophetam : *Super quem requiescam, nisi super humilem et quietum, et trementem verba mea?* (Isa. LXVI.) Oportet quoque ut perseveremus in oratione, non de solis labiis, sed de puro corde. Nam ut Sapiens ait : *Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu* (Sap. I.) Oportet etiam ut jejunemus, non a solis cibis, sed etiam a mala et vana cogitatione, locutione, et operatione : Scriptum est enim. *In malivolam animam non introibit sapientia, et non habitabit in corpore subdito peccatis* (ibid.).

Tertio ostenditur ubi orant discipuli, cum Spiritus sanctus super eos venit, cum subditur : *Pariter in eodem loco*. Minus dicit et plussignificat. Erant quippe in eodem loco, in eodem corde et amore, in eadem rerum communionem. In eodem siquidem loco erant, quia in eadem urbe Jerusalem, in eodem monte Sion, in eodem cœnaculo sacræ Scripturæ spiritualisque refectionis. In eodem quoque corde et amore erant quoniam de eis scriptum est : *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una* (Act. IV). In eadem etiam rerum communionem erant, quoniam *non dicebat aliquis aliquid proprium eorum quæ possidebant, sed erant eis omnia communia* (ibid.). Porro eorum univolum cohitationem, et communionem admiratur in spiritu Propheta, dicens : *Ecce quam bonum et quam jœundum habitare fratres in unum* (Psal. CXXXII) ; et alibi : *Deus in loco sancto suo : Deus qui inhabitare facit unius moris in domo* (Psal. LXVII), id est unanimes. Nullus enim locus magis sanctus, nec magis Deo propitiis est, quam sanctorum consonantia et unanimitas animorum : quam ipse solus per gratiam suam in sanctis congregationibus operatur. Ubi quippe pax et concordia, ibi charitas, procul dubio est et Deus. Ubi vero discordia, lis et odium est, ibi profecto malignus spiritus est. Itaque fratres charissimi, si Spiritum sanctum in nos advenire desideramus, tollamus de medio nostri lites, discordias, invidias et odia. Et sicut pariter convenimus in eadem ecclesia, sicut eisdem sacramentis participamus, sicut est nobis una fides, unum baptismum, unus Deus et Dominus, ita sit in nobis una voluntas, una charitas, et una rerum communitas. Communent nobiscum pauperes corporalia bona, sicut communicant spiritualia. Communent terrena nobiscum, sicut communicaturi sunt æterna. Cæterum quid dicam de quibusdam claustralibus, qui cum in eodem refectorio comedant, in eodem dormitorio quiescant, in eodem choro excubent, in eadem rerum communionem vivant, in eodem ordine militent, tamen per invidiam et odium a se invicem discordant. Quid etiam de conjugibus, quibus, cum sit una mensa, unus lectus, una etiam secundum apostolum caro,

A tamen intestinum odium gerunt atque discordiam. Certe quicunque tales sunt, non Spiritum sanctum unde magis dolendum est, sed Satanam recipiunt habitatorem.

Quarto demonstratur quibus signis Spiritus sanctus adventum suum in discipulos demonstraverit, cum subjungitur : *Et factus est repente de cœlo sonus*, etc. Porro duobus signis adventus Spiritus sancti demonstratus est : Unum fuit *sonus de cœlo repente factus, tanquam advenientis spiritus vehementis, qui replevit totam domum ubi erant discipuli sedentes*. Sane sonus iste convenienter significavit adventum Spiritus sancti. Sonus quippe invisibilis est et invisibiliter totus simul ad aures fertur singulorum, et usque ad corda penetrat, et ea ad intelligendum excitat. Sic Spiritus sanctus invisibilis est in sui natura, et invisibiliter totus simul ad singulos fideles fertur, et usque ad intima cordium penetrat, eaque ad intelligendum excitat. Qui sonus convenienter venit de cœlo, quoniam Spiritus sanctus mittitur a summo Patre, juxta illud : *Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum* (Jac. I). Convenienter quoque dicitur factus repente et tanquam advenientis spiritus vehementis, quoniam Spiritus sanctus operatus est in discipulos, et subito et velociter, ita ut non paulatim, sed subito et cito eos de rudibus efficeret sapientes, de tepidis ferventes, de timidis audaces, ut unusquisque eorum dicere posset cum Psalmista : *Nunc capi. Hæc mutatio dexterræ Excelsi* (Psal. LXXVI). Potest autem hoc adverbium, *tanquam*, ibi notare vel veritatis expressionem, quoniam sonus ille fuit significativus vere Spiritus sancti advenientis et vehementis, id est, a mente vehementis et ab effectibus carnalibus alienantis. Vel potest solam notare similitudinem, quoniam sonus ille fuit tanquam spiritus, id est venti vehementis. Hoc nomen enim spiritus, et ad spiritum, et ad ventum, et ad cantum, æquivocum est, sicut apud Hebræos רוח *Rehu*, et apud Græcos πνεῦμα *Pneuma*. Alterum vero signum fuit, ignis per linguas dispersitus, qui supra singulos eorum resedit. Unde et subditur. *Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum*. Porro convenienter Spiritus sanctus per ignem, significatur. Spiritus enim sanctus amor est. Unde et Joannes, *Deus charitas est* (I Joan. IV). Dominus quoque Spiritum sanctum ignem vocat, dicens : *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat?* (Luc. XII). Sicut enim sunt septem dona Spiritus sancti, sic et septem sunt proprietates ignis. Ignis quippe dura emollit, frigida calefacit, tenebrosa illuminat, mollia corroborat, impura examinat, sursum fertur, distributus multiplicatur. Sic et Spiritus sanctus dura corda emollit per Spiritum timoris, frigida calefacit per spiritum pietatis, tenebrosa illuminat per spiritum scientiæ, mollia corroborat per spiritum fortitudinis, impura examinat per spiritum consilii, sursum rapit per spiritum intellectus, distributus locupletat per spiritum sapientiæ. Sapientia enim

nobilis possessio distributa suscipit incrementum, et avarum dedignatur possessorem, nisi publicetur, elabitur. In igne igitur Spiritus sanctus super discipulos venit, quoniam præfatas ignis proprietates in eis efficit, qui in Christum in specie columbæ venerat, quia peccatores per columbinam simplicitatem colligere descenderat. In linguis eloquentes fecit, ut quoniam eos in omnibus linguis eloquentes fecit, ut videlicet perceptam a Spiritu sancto sapientiam, omnibus linguis omnibus loqui et scirent et auderent. Utinam, fratres, et in nos infimos prædicatores, Spiritus sanctus descendere dignetur, inspiretque sapientiam, eloquentiam et fortitudinem nobis, quatenus verbum Dei intelligamus, et intellectum, ea saltem lingua, quam novimus, eloqui constanter audeamus!

Quinto demonstratur quomodo Spiritus sanctus in discipulis descendisse dicatur, cum subjungitur: *Et repleti sunt omnes Spiritu sancto*, id est gratia Spiritus sancti. Non enim aliter Spiritus sanctus descendere, venire, vel dari dicitur, nisi quia ejus gratia datur, secundum tropum loquendi, quo quod doni est, attribuitur donanti. Nemo igitur in his quæ vel audita, vel visa ibi sunt, Spiritus sancti putet apparuisse substantiam, quoniam substantia Patris et Filii et Spiritus sancti invisibilis, sicut omnia complet, ita nec accedere, nec recedere localiter potest. Dicuntur autem nunc demum discipuli Spiritu sancto repleti esse, quoniam et si ante Spiritum sanctum habuisse dicantur, tamen quia meticulosi fugiebant, latebant, et silebant, Spiritu sancto quas semipleni erant. Nunc vero quoniam, Spiritu sancti conceptam virtutem jam cohibere intus et silere non poterant, sed more dolii musto novo pleni eructabant et supereffundebant, recte Spiritu sancto repleti dicuntur. Unde et a Judæis postea ebrii esse dicti sunt. Sexto quid discipulis Spiritus sanctus contulerit ostenditur, cum dicitur: *Et cæperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis*. O quam, fratres charissimi, velox magister est Spiritus sanctus. Non est adhibita interpretatio ad intelligendum, non consuetudo ad usum, non tempus ad studium. Sed mirabiliter et inaudito more, Spiritu sancto operante, repente timidi fiunt audaces, rudes, sapientes, elingues, omnilingues, timidi repente fiunt audaces, quoniam qui modo loqui non audebant, nunc cæperunt publice loqui. Rudes repente fiunt sapientes, quoniam qui modo, teste Domino, sine intellectu erant (*Matth. xv*), nunc mysteria Scripturarum et magnalia Dei intelligebant et eloquebantur. Elingues repente fecit omnilingues, quoniam qui modo una lingua Hebræorum perfecte loqui nesciebant, nunc omni lingua perfecte loquebantur, Et horum omnium nihil ex viribus, nihil ex ingenio, nihil ex doctrina sua faciebant, sed quid et quantum, et quomodo Spiritus sanctus dabat eloqui illis, juxta quod Dominus noster promiserat illis: *Dum steteritis ante reges et præsides, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini* (*Matth.*

A x; Marc. xiii). Pulchre autem sicut in constructione Babel, turre scilicet confusionis, una lingua in plures propter superbiam divisa est (*Gen. xi*), ita nunc in construenda Ecclesia, domo scilicet Dei, plures linguæ propter humilitatem uniantur. Superbis quippe Deus resistit, et humilibus dat gratiam (*Jac. iv*). Non igitur fratres, nihil de viribus, nihil de ingenio, nihil de arbitrio, vel merito nostro, præsumamus, sed potius de gratia Dei, qui mysteria sua abscondit a sapientibus et prudentibus, et revelat ea parvulis (*Matth. xi; Luc. x*), atque linguas infantium facit disertas (*Sap. x*), Septimo demonstratur quanta admiratio subsecuta sit magnalia Spiritus sancti, cum subditur: *Erant autem in Jerusalem habitantes viri religiosi ex omni natione quæ sub cælo est*, et ideo omnium linguarum ignari. *Facta autem voce*, linguarum scilicet variarum auditione, *convenit multitudo*, tanquam ad rem mirabilem et inauditam, *et mente confusa est in ista re*, ejus causam et modum non poterant investigare: *quoniam audiebat unusquisque, diversarum linguarum. Lingua sua illos loquentes. Stupebant autem omnes, et mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti qui loquuntur, tantum lingua et natione, Galilæi sunt; Quomodo nos audivimus*, ab eis, *unusquisque linguam nostram in qua nati sumus? Parthi et Medi, et Elamitæ, etc., audivimus eos loquentes nostris linguis magnaliu Dei*. Quare, fratres mei, dedit Dominus discipulis suis loqui variis linguis? Ob tres causas: Ad experimentum prædicationis, ut scilicet ad cujuscunque linguæ populum venirent, non indigerent interprete, sed statim possent prædicare. Ob signum divinæ virtutis, ut scilicet per hoc quod omni lingua loquerentur, eos a Deo doctos et missos esse adverterent. Unde Paulus: *Lingux in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus* (*I Cor. xiv*). Ob figuram generalis conversionis, ut videlicet per hoc significaretur quod non solus populus Judæorum, sed etiam juxta prophetam: *Omnis populus tribus et linguæ servient ei* (*Daniel. vii*). Unde Paulus: *Et omnis, inquit, lingua confitebatur quia Dominus noster Christus in gloria est Dei Patris* (*Philip. ii*). Quem ut nos vere confiteri valeamus, oremus illum Spiritum sanctum quatenus igne suo sancto renes nostros et cor nostrum urat, purget et in bono confirmet, illuminet et inflammet, quatenus, omnibus terrenis contemptis, ad cælestia toto desiderio tendamus, et proximos nostros nobiscum trahere contendamus. Per Jesum Christum. Amen.

HOMILIA LXXIII.

IN DIE SANCTO PENTECOTES.

Si quis diligit me, sermonem meum servabit (*Joan. xiv*), etc. Quoniam hodierna Spiritus sancti adventus solemnitas, fratres charissimi, nos hodie in unum congregavit, necessarium duximus quantulumcunque sermonem facere vobis de evangelica lectione. Distinguitur autem lectio ista capitulis quinque. Accessurus quippe Dominus ad passionem, primo hortatur eos ad dilectionem. Secundo promittit eis Spiritum sanctum. Tercio dat eis pacem. Quarto

consolatur eos, ne timeant. Quinto eis ostendit se innocentem propter obedientiam jam passurum. Primum igitur ad dilectionem, exemplo et præcepto discipulis commendatam, hic hortatur, ostendens quid vera dilectio faciat, et ad quid perducatur. Quid faciat ostendit, cum dicit: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit*. Effectus veræ dilectionis, est observantia mandatorum Dei. Itaque, fratres, si vere Deum diligimus mandata ejus observamus. Si vero mandata ejus non observamus, patet qui eum non vere diligimus. Nemo ex vobis, fratres, se decipiat. Se enim decipit qui dicens se diligere Deum, mandata ejus non custodit. Unde idem Joannes: *Si quis, inquit, dicit se diligere Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est* (I Joan. ii). Nemo de impossibilitate sua se excuset. Dicit enim aliquis: Infirmus et imbecillis naturæ sum, et mandata ejus gravia et ardua. Et quidem Deum diligo, sed arduitate mandatorum ejus portare non valeo. Neque enim propriæ voluntati, neque carni meæ, neque mundo penitus abrenuntiare. Sed qui hæc dicit, dupliciter peccat, tum quia accusat Deum de crudelitate, dicens eum tale mandatum dedisse, quod homo non valeat adimplere, tum quia mentitur se non posse quod ipse potest. Deus enim, qui mandatum dedit, scit quid possit unusquisque, melius quam ipse homo. Nemo enim in necessitate non potest quod pro Deo non potest. Pro valetudine corporis bibis aquam, jejunas, pateris ferrum et ignem, tuam deseris voluntatem: et hæc pro Deo non potes? Pro ambitione mundi militas indutus ferro, pateris fames et frigora, labores et miseras, objicis te periculis et morti. Et hæc pro Deo non potes? Et quare hoc? Nisi quia plus mundum diligimus quam Deum. Si enim plus vel tantum Deum diligere quantum mundum, plus possemus pati pro Deo, ipso suffragante, et conscientia consonante, quam pro mundo contra Deum, conscientia nostra nobis contradicente. Vera siquidem, fratres, est sententia quod amanti nihil difficile, et nolenti nihil est leve. Cum ergo Dominus dicit: *Ardua et angusta est via quæ ducit ad vitam* (Matth. vii), nolenti intelligendum est. Cum vero dicit: *Jugum meum suave est, et onus meum leve* (Matth. ii), volenti subintelligendum est. Sed, fratres mei, cum Deus dixerit: *Si quis diligit me*, per præsens tempus, quare similiter per præsens tempus non dixit, sermones meos servat, potius quam servabit? Quoniam cum aliquis incipit Deum diligere non mox potest ejus præcepta ex integro observare, sed paulatim, crescente dilectione, magis ac magis incipit sese in observatione mandatorum Dei assuescere, ut ita quod primo ei insueto fuerat grave, post ex consuetudine fiat ei suave. Unde Psalmista: *Viam, inquit, mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum* (Psal. cxviii). Ad quid vero dilectio Dei perducatur, ostendit cum subdit: *Et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus*. Quod enim Deum diligimus, et ejus sermonem servamus, est quasi meritum nostrum. Quod vero Pa-

ter diligit nos, et apud nos mansionem faciet, est quasi præmium. Cæterum quid est quod hic dicitur quod postquam dilexerimus Deum, et sermonem ejus servaverimus, Pater diligit nos? cum dilectio Dei nostram præveniat dilectionem, teste Joanne, *quia inquit, ille prior dilexit nos* (I Joan. iv). Non est, fratres, intelligendum quod postquam dilexerimus Deum, ipse tunc incipiat diligere nos, sed potius ipse qui prior dilexit nos postquam incipiemus eum diligere, et ejus sermonem observare, magis ac magis ostendet se diligere nos per uberiores suarum infusionem gratiarum. Unde et adjunxit, *et ad eum veniemus*. Tunc enim Deus ad nos venire dicitur, quando gratiæ suæ abundantiam nobis largitur. Qui veniemus? Pater, et ego Filius, ipse quoque Spiritus sanctus. Qui enim dilectionem Dei habet, Spiritum sanctum, qui est amor Patris et Filii, habet. Sed quoniam ad quosdam per compunctionem venit, qui non finaliter diligunt, sed tempore tentationis frigescunt, vel tepescunt, subjungit: *Et mansionem apud eum faciemus*. Pensemus, fratres, pensemus quanta dignitas, quantus honor, quanta dulcedo sit habere manentem in hospitio cordis Trinitatem. Certe per veram dilectionem et observantiam mandatorum Dei tantum penes nos hospitem suspicimus: per perseverantem munditiam eum perpetuum habitorem retinemus. Nonne, fratres mei, si regem temporalem, si aliquem principem, si aliquem amicum nostrum temporalem suscepturi essemus nonne domum nostram mundarem, ne aliqua turpitudine oculos intrantis offenderet? Ornarem etiam festivo ornamentis, et festiva pararemus fercula, ut intrans persona in nostro hospitio delectaretur. Multo magis, fratres, suscepturi hodie per largiorem gratiam, Spiritum sanctum, imo totam Trinitatem, per veræ lacrymas pœnitentiæ, hospitium cordis nostri mundemus, per varias virtutes ornemus, per bona studia puramque contemplationem Deo penes nos convivium præparemus, quatenus complaceat ei in nobis habitare, et in nobis semper delectari. *Deliciæ enim, inquit, mea esse cum filiis hominum* (Prov. viii). Scilicet quoniam quidam sunt, qui aliqua Dei præcepta, vel ex servili timore, vel ex naturali pietate, non ex vera Dei dilectione servare videntur, ostendit neminem mandata Dei posse adimplere, nisi per veram dilectionem cum subdit: *Qui non diligit me, sermones meos non servat*. Itaque, fratres, quasi paria sunt, Dei dilectio, et mandatorum ejus observatio. Sicut enim non vere Deum diligimus, nisi mandata ejus observemus, ita nec vere mandata Dei observamus, nisi eum diligamus. Quidquid enim est meritorium, ex sola dilectione est meritorium. Cum autem eadem sit auctoritas Patris et Filii in omnibus, quia tamen Filius ex Patre est, semper deferitur Patri. Unde et subdit: *Et sermonem quem audistis non est meus, sed ejus qui misit me Patris*. In quo confunditur quorundam superbia, qui putant se aliquid posse per se boni, vel sapere, vel loqui per se. Qui dicunt: *Labia nostra a nobis sunt*.

quis noster Dominus est? (Psal. 11.) Erubescere, insolens vermis, Filius Dei dicit se nec loqui, nec sapere. nec posse aliquid ex se, et tu homuncio praesumis aliquid boni ex te posse sapere vel loqui!

Sequitur pars secunda in qua promittit discipulis Spiritum sanctum, dicens: *Hæc locutus sum vobis apud vos manens. Paracletus autem, etc.* Quasi diceret: Dum corporaliter vobiscum maneo, hæc pauca locutus sum vobis; cum multa haberem adhuc vobis dicere, si possetis portare. Sed Spiritus sanctus, quæ minus dixi vobis, supplebit, dans etiam vobis maiorem intelligendi capacitatem. Vocat autem eum Paracletum, id est consolatorem, quoniam discipulos de recessu mæstos erat consolaturus, minus fortes confortaturus, minus doctos eruditurus, nec solum autem eos, sed etiam quoslibet pie credituros. Eundem etiam vocat Spiritum sanctum, quia inspirat sanctitatem. Quidquid enim sanctitatis, quidquid bonitatis homo habet, Spiritu sancto inspirante habet. *Quem mittit Pater in nomine meo.* Alibi dicit: *Quem ego mittam vobis a Patre* (Joan. xv). Ex quo demonstratur quoniam Spiritum sanctum mittit Filius; sed quod mittit Filius, hoc habet a Patre. Pater etiam per Filium eum mittit. *Ipsæ docebit vos omnia, et suggeret vobis omnia.* Hoc, fratres mei, impletum est die hodierna in discipulis, cum, subito et mirabiliter operante in eis Spiritu sancto, qui ante erant rudes, facti sunt subito sapientes; qui ante minimum noverant de Scripturis, facti sunt spirituales in Scripturis; qui ante unam solam linguam noverant, subito omnes linguas noverunt. O fratres mei, quam potens, quam admirabilis, quam velox est in operibus suis Spiritus sanctus, qui quod cum labore et studio, et per longitudinem temporis vix fieri solet, hæc quiete, et sine meditatione et sine mora in suis operatur! *Et suggeret vobis omnia.* Multoties fratres, aliquid scimus quod, cum oportet, nescimus. Sed spiritus sanctus ministrat suis, non solum scientiam, sed etiam ut ea loco et tempore, uti sciant. Sed Dominus alibi dicit: *Dum steteritis ante reges et præsides, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini* (Matth. x; Marc. xii). Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus sanctus Patris vestri qui loquitur in vobis. Ministravit igitur Spiritus sanctus discipulis, non solum sanctitatem et sapientiam, sed etiam eloquentiam et eloquendi opportunitatem et audaciam, et miraculorum confirmationem, et resistendi fortitudinem. O utinam descendere dignetur et in nos qualescunque prædicatores ille sanctus et admirabilis Spiritus, et inspirare nobis bonitatem et sapientiam bene vivendi et sapiendi: et eloquentiam, opportunitatem et audaciam bene et opportune, et audacter prædicandi, et confirmationem operibus prædicationem confirmandi, et fortitudinem persecutoribus mundi resistendi.

Sequitur pars tertia, in qua Dominus dat discipulis suis pacem, dicens: *Pacem relinquo vobis, in mandato scilicet pacem meam do vobis, in animo,*

A ut scilicet et hic, quantum possibile est, pacem habeatis, et ad æternam pacem desiderium festinetis. *Non quomodo, inquit, mundus dat, ego do vobis.* Porro pax alia prosperitatis, alia bonitatis, alia malitiæ. Pax prosperitatis indifferens est. Bene enim ea utenti est bona, male utenti est mala. Bene usus est Abraham et cæteri patriarchæ pace temporalis prosperitatis; de quibus dicitur in psalmo: *Beati omnes qui timeant Dominum, qui ambulant in viis ejus. Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es et bene tibi erit. Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ* (Psal. cxxvii). E contra mali male utuntur pace prosperitatis temporalis. Nam unde deberent Deum benedicere, cum obliviscuntur, superbiunt, effeminantur et efferruntur. De quibus dicitur in Evangelio: *Et quidem in hac die tua quæ ad pacem sunt tibi* (Luc. xix), etc.; et David: *Zelavi, inquit, super iniquos pacem peccatorum videns. In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur* (Psal. lxxii); et alibi: *Quorum filii sicut novellæ plantationes in juventute sua. Filii eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi Promptuariorum eorum plena, cructantia ex hoc in illud* (Ps. cxlii), etc. Ista autem pax temporalis prosperitatis non multum est nobis optanda vel petenda, fratres mei, quia quibusdam utilior est in hoc mundo adversitas quam prosperitas. Nam multi salvantur in adversitate, qui non salvarentur in prosperitate. Sicut contra multi infirmi salvantur in prosperitate, qui non salvarentur in adversitate. Propterea, fratres, voluntati divinæ nos submittamus, ut ipse deus nobis quod novit utile magis esse nobis. Pax vero bonitatis est consensus plurium in bono. Hæc est pax quam Christus promittit et dat nobis. De hac hic dicitur: *Pacem meam do vobis.* De hac etiam dicitur: *Et factus est in pace locus ejus* (Psal. lxxv). Hanc pacem habere debemus cum Deo, cum nobis et cum proximo. Cum Deo, ut in omnibus ejus concordemus voluntati, ut scilicet simus unus spiritus cum eo. Nobiscum, ut consentiat et concordet caro spiritui. Cum proximis, ut simus cum omnibus hominibus pacem habentes, quod ex nobis est omnium bona volentes et quærentes; etsi etiam ipsi nobis sint infesti, juxta quod David, ait: *Cum is qui oderunt pacem eram pacificus* (Psal. cxix). Non tamen propter pacem debemus malis in malo consentire, imo eos corrigere vel nos ab eis sequestrare. Unde Dominus: *Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Veni enim separare filium a patre.* (Matth. x). Pax malitiæ est consensus plurimum in malo, ut quando spiritus consentit carni in malo, vel plures sunt concordēs in malo. De hac dicitur quod Herodes et Pilatus facti sunt amici in mortem Christi (Luc. xxiii). Hæc pax est pessima, quoniam mali quanto sunt magis concordēs, tanto peiores. Hæc est pax quam dat mundus, non Deus.

Sequitur pars quarta in qua Dominus discipulos suos de suo recessu prævidens turbandos (quis enim

de recessu tanti et talis magistri non dolet !), eos præconsolatur, dicens : *Non turbetur cor vestrum, neque formidet*, id est propter formidinem non turbatur. Propter formidinem recessus mei non turbetur cor vestrum a sua tranquillitate. Et quare non debeant turbari, ostendit cum subdit : *Aulistis quia dixi vobis : Vado et venio ad vos*. Vado a vobis ad passionem, et venio ad vos per resurrectionem. Vel vado a vobis patiendo, et ad Patrem ascendendo. Et venio ad vos Spiritum sanctum mittendo, a quo substantialiter se jungi non valeo. Hoc est quod alibi dicit : *Non relinquam vos orphanos (Joan. xiv)*. Deinde ostendit recessum suum, non solum non eis nociturum imo etiam eis profuturum, dicens : *Si diligeritis me*, id est si me perfecte sciretis diligere, *gauderitis utique*, de hoc quia vado ad Patrem. Et quare ? *Quia Pater major me est*, non quantum ad divinitatis, sed quantum ad humanitatis substantiam. Ac si diceret : Ascensio mea ad Patrem, et mihi est sublimatio, et vobis confortatio, quia sublimatio magistri, gaudium et confortatio et spes debet esse discipuli : *Hoc*, inquit, *dixi vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis*, me tanquam Deum ut præterita, ita futura nosse. Hoc etiam hodie, fratres mei, est argumentum fidei nostræ, quoniam Christus est verus Deus, qui, ut præterita, ita futura novit, et cætera quæ solius Dei sunt.

Sequitur pars quinta in qua ostendit se innocentem propter obedientiam in instanti passurum, dicens : *Jam non multa loquar vobiscum*, quoniam in

hac nocte tradam me ipsum membris diaboli cruci-
figendum. *Venit enim*, per membra sua, princeps hujus mundi, id est amatorum mundi et in me non habet quidquam, scilicet juris. In nobis, fratres mei, qui in peccatis concepti sumus, et sine peccatis non vivimus, videtur diabolus aliquid juris habere. Sed in eo, cujus conceptus et vita maculam nescivit, nihil procul dubio juris habuit. Etsi ad illum, fratres mei, in quo nihil juris habuit, venire diabolus ausus fuit, quid putatis faciet nobis miseris, in quibus per peccata videtur habere plurimum juris ? Quid ergo faciemus, nisi, in quantum possumus, de potestate ejus, per poenitentiam nos eripiamus, et ei, in quo non habet quidquam, vera fide et charitate adhæreamus. *Sed ut cognoseat*, inquit, *mundus, quia diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater sic facio*. Ac si dicat : Non quia diabolus in me aliquid juris habeat, me ei trado, sed ut cognoscant electi de mundo quia diligo Patrem, et ejus mandato in redemptione generis humani obedio. Itaque, fratres mei, quoniam Deus sic dilexit nos, ut Filium suum unigenitum pro nobis morti traderet, diligamus Deum et mandata ejus observemus ; ut ipsum habitantem et manentem in nobis habere mereamur. Habeamus pacem in nobis ad invicem, non mundi sed Dei. Spes nostra, consolatio nostra, desiderium nostrum totum sit in Deo, et propter ipsum innocenter et patienter vivamus, ejus voluntatem in omnibus quæramus et faciamus, ipso præstante qui in Trinitate perfecta vivit et regnat, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PARS SECUNDA.

HOMILIA PRIMA.

IN DIE TRINITATIS.

Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei. et communicatio sancti Spiritus sit semper cum omnibus vobis. Amen (II Cor. xiii). Hodie, fratres charissimi, in honore sanctæ et individue Trinitatis solemnitatem celebramus. Conveniens quippe erat, ut post solemnitatem specialiter de Filio, in Natali, Resurrectione et Ascensione, specialiter de Spiritu sancto in Pentecosten, specialiter de Patre in Dominicis singulisque diebus, communiter hodierna die de tribus, id est de sancta Trinitate insimul solemnizemus, non quod Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, quorum est idem honor et gloria, dividamus in honorem, sed quoniam sicut tribus est communis una substantia, ita singulis est specialis proprietas sua. Unde scriptum est (47) : *In personis proprietas, in essentia unitas, et in majestate adoretur æqualitas*. In personis enim proprietas est, quoniam patris proprium est generare, Filii proprium est nasci ; Spiritus sancti proprium est procedere. Distinguitur quippe Pater a Filio et a Spiritu sancto

C paternitate ; distinguitur quoque Filius a Patre et a Spiritu sancto nativitate ; distinguitur et Spiritus sanctus a Patre et Filio sua processione. Sed nemo, fratres mei, cum audit Filium Dei nasci de Patre vel Spiritum sanctum procedere de ambobus, putet (sicut in humana generatione vel processione fit) substantiam Patris divisam, vel diminutam in Filium, vel amborum in Spiritum sanctum. Propter hoc enim removendum adjunctum est quod *in essentia trium personarum est unitas*. Sunt enim una substantia, unus Deus, et unus Dominus. Rursus nemo putet sicut fit in humana nativitate vel processione, ita et in sancta Trinitate, Filium Patre, vel Spiritum sanctum ambobus minorem, vel tempore, vel gradu, vel potestate. Propter hoc enim removendum, adjunctum est et *in majestate adoretur æqualitas*. Sunt enim Pater, Filius et Spiritus sanctus ejusdem Trinitatis, ejusdem majestatis, ejusdem potestatis. De æterno et summo Patre semper nascitur coæternus et coequalis Filius ; et coæternus et coequalis Spiritus sanctus semper ab his procedit. In sole tria sunt, ignea substantia, splendor et calor. ✓

(47) Præfatio Missæ Dominicæ S. Trinitatis.

Ex ignea substantia semper nascitur splendor co-ævus. Ex ambobus semper procedit calor eis co-ævus. Et cum illa tria sic ad invicem per proprietates suas distinguantur, tamen sunt unus sol, non tres soles. *Comparatio* tamen de temporalibus ad Deum nulla est. Sed qualibus exemplis possumus, quo l intelligi vel enarrari non potest, ballutimus potius quam eloquimur. Cum igitur audis Patrem, crede quia Pater est. Cum audis Filium, crede, quia Filius est. Cum audis Spiritum sanctum, crede quia Spiritus sanctus est. Quomodo Pater generet Filium, vel quomodo Pater et Filius spirent Spiritum sanctum, noli investigare, si non vis errare. Nam, juxta prophetam: *Generationem ejus, vel illius processionem, quis enarrabit? (Isa. LIII.)*

Quoniam igitur de sancta Trinitate hodie solemnizamus, convenienter prælibata lectiuncula, in qua de tribus personis mentio fit, hodie recitatur. Est autem hæc quædam solutio, in qua ab Apostolo tria nobis optantur: *Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei Patris, et communicatio Spiritus sancti.* Sed cum hæc tria sint æque tribus communia, quare gratia hic specialiter attribuitur Christo, charitas Patri, et communicatio Spiritui sancto? Porro gratia hic appropriatur Christo, quoniam Christus non solum gratias nobis confert, sed etiam seipsum gratis dedit nobis. Unde Isaïas: *Puer, inquit, natus est nobis, et Filius datus est nobis (Isa. ix).* Quod enim natus est homo, quod passus, quod mortuus, quod resurrexit, quod ascendit in cælum, pro nobis fuit, et totum gratia est. Hanc gratiam Christi optat Apostolus semper esse nobiscum. Quæ quidem quatuor modis est cum fidelibus, per effectum, per memoriam, per gratitudinem, per vicissitudinem. Per effectum est nobiscum, si quod a Christo generaliter omnes homines redimuntur, in nobis specialiter efficitur. Et quidem, fratres mei, Christus, quantum in eo est, omnes homines redemit. Ipse enim sufficiens hostia fuit pro redemptione omnium. Sed quidam male vivendo, gratiæ suæ redemptionis se subtrahunt. Unde Paulus hortatur: *Ne quis, inquit, desit gratiæ Dei (Hebr. xii).* Non enim ait: Ne quis desit gratia Dei, sed ne quis desit. Ut ostendat quod cum ipsa ex benignitate Dei omnibus præsto sit, eam tamen meritum humanæ pravitatis repellit. Per memoriam est nobiscum, si quam vilia, probrosa, quamque aspera Christus pro nobis sustinuit, semper memoriter cogitamus. Hinc est quod crucifixus, et cæteræ Christi picturæ nobis in ecclesia proponuntur, ut per eas gratia Dominicæ dispensationis, nobis in memoriam revocetur. Per gratitudinem est nobiscum, si de misericordia, quam nobis operatus est, semper eum benedicamus, et ei gratiarum actionem de toto corde referamus, si nomen sanctum ejus semper in nostro ore resonemus: non more novem leprosororum a Domino mundatorum, qui ob ingratitudinem a Domino reprobantur (*Luc. xvi*). Per vicissitudinem est nobiscum, si ea quæ ipse prior facit pro nobis, non pro eo fa-

Aciamus, si quemadmodum ipse mortuus est pro nobis, nos quoque pro eo moriamur. Unde scriptum est: *Ad mensam magnam sedisti, scito quia talia te oportet ei præparare (Eccl. xxxi).* Et propheta: *Quid retribuam Domino, inquit, pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam (Psal. cxx).* Ac si dicat: Cum tot et tanta mihi Dominus contulerit, quid digne potero illi retribuere? Et cum pro me facto me totum illi debeam, pro me redempto et sic redempto, quid ei retribuam? Sed et si millies me ipsum valeam illi retribuere, quæ retributio, quæ comparatio erit mei ad illum? tantilli ad tantum? tam peccatoris ad tam sanctum? In cujus conspectu nec etiam ipsa astra sunt munda, quanto minus nos, quorum vita non est nisi tentatio, et qui habitamus domos luteas? Attamen etsi non possum ei retribuere, vel hoc quod possum faciam; me non posse semper referam: et sacrificium illud quod possum, ei offeram.

BCharitas vero hic appropriatur Deo Patri, quoniam Patris est diligere, et Filium semper charum habere. Deus autem Pater non solum Filium suum unigenitum diligere vel heredem facere voluit, sed etiam nos indignos servos per sanguinem unigeniti sui Filii in filios adoptavit, et contra morem temporalium parentum servos suo filio cohæredes fecit. *Ut simus, inquit Apostolus, hæredes quidem Dei; cohæredes autem Christi (Rom. viii).* Optat igitur nobis Apostolus ut nobiscum semper sit charitas Dei Patris, vel charitas illa, qua Deus diligit nos, vel charitas illa, qua nos diligimus Deum. Et charitas quidem, qua Deus diligit nos, semper est nobiscum, si dilectionem illam, qua nos vocavit et fideles suos effecit, per conversationem, per ampliorem gratiarum collationem, et per perseverantiam in nobis (quod ipse per misericordiam suam facere dignetur), consummet et confirmet. Charitas vero, qua nos Deum diligimus, fratres mei, tunc semper est nobiscum, si (quod utinam ipse nobis concedat!) eum tanquam summum et verum Patrem totis visceribus semper diligimus, si mandata ejus inviolata custodimus, si eum, quantum possumus, ut boni filii in munditia, misericordia, et sanctitate cæterisque virtutibus imitamur. Communicatio quoque hic appropriatur Spiritui sancto, quoniam cum Spiritus sanctus sit amor, concordia et benignitas, ejus est dona gratiarum suarum fidelibus erogando communicare. Optat igitur Apostolus ut nobiscum sit semper communicatio Spiritus sancti; vel illa, quæ dona sua nobis communicet, vel illa quæ nos bona nostra aliis communicare faciat. Utraque enim ipsius est, et utinam, fratres mei, utramque communicationem, ille sanctus et benignus Spiritus operetur in nobis! Primam, ut videlicet communicet nobis suarum largitatem gratiarum, veram conferens nobis fidem, spem et charitatem, sapientiam, justitiam, fortitudinem, et temperantiam cæteraque dona sua, tam spiritualia quam corporalia, quibus decenter ornati, ipsum Spiritum sanctum inhabitatorem habere

mereamur. Secundam, ut ipsas gratias nobis collatas non aliis communicare faciat, ne scilicet talentum commissum inutiliter abscondamus, sed potius ad profectum, tam nostrum quam aliorum, distribuamus. Itaque, fratres mei, oremus toto corde ut semper sit nobiscum gratia Christi, charitas Dei Patris, communicatio Spiritus sancti, quatenus dona Dei mereamur percipere, et precepta tam ad nostrum quam aliorum profectum communicare, ne de perceptis talentis tanquam inutiles servi damnemur, sed potius de acquisito lucro remunerari mereamur, largiente Deo et Domino nostro Patre et Filio et Spiritu sancto, quibus est unus honor, una potestas, una gloria per infinita sæculorum sæcula. Amen.

HOMILIA II.

In die Trinitatis.

Erat homo ex Phariseis, Nicodemus nomine, princeps Judæorum, hic venit ad Jesum (Joan. iii). Lectio ista bipertita est, fratres charissimi. Prima enim pars continet Nicodemi ad Dominum accessionem et confessionem; secunda, ei factam a Domino eruditionem. Primo igitur ostenditur Nicodemum ad Dominum accessisse: in quo quinque pariter nobis ostenduntur, id est ex quibus, et quis, et quantus, et quando ad Dominum venit, et quid ei dixit. Ex quibus venit? Ex Phariseis, ex illa videlicet mala progenie, quam Joannes Baptista progeniem viperarum vocat. *Progenies*, inquit, *viperarum, qui vos docebit* (48) *fugere a ventura ira* (Matth. iii; Luc. iii.) Ex mala igitur stirpe, tanquam rosa de spina natum est aliquod bonum, juxta quod ipse Joannes dicit: *Quoniam potens est Deus suscitare de lapidibus istis filios Abraham* (ibid.). Et hoc ideo, fratres, ut nemo causetur malitiam parentum sibi obstare, sicut nec sanctitatem parentem sibi male viventi prodesse, Domino dicente, per prophetam, quoniam filius non portabit iniquitatem patris (Ezech. xvi), etc. Quis venit? Nicodemus, id est *victor populi*. Et iste quidem bene victor populi fuit, quoniam cum populus suus esset incredulus, iste credulus fuit; cum populus suus esset superbus, iste humilis fuit. Quem nos, fratres mei, imitantes, conemur unusquisque vitium populi sui superare. Si Judæus es, stude Judæis innatam incredulitatem superscere. Si Gallus es, stude Gallis innatam superbiam superare. Si Romanus es, stude Romanis innatam avaritiam superare. Si Pictavinus es, stude Pictavinis innatam ingluviem et garrulitatem superare, et similiter de cæteris. Quantus venit? princeps Judæorum et magister in Israel. Et cum tantus et talis esset, tamen non erubuit humilis discipulusque fieri. In quo confutantur principes et magistri, qui magis volunt ignorare quam humiliari et erudi. Quando venit? nocte. Et quare nocte? Si propter necessitatis festinantiam, inimitabile est nobis, ut medicum animarum nostrarum querere non procrastinemus. Si propter opportunitatem, imitabile quoque est nobis, ut op-

portunum temporis, in qua familiarius instruamur, eligamus. Si propter pudorem vel metum Judæorum, signum est imperfectionis. Sed et hoc etiam imitabile est nobis, ut si adhuc imperfecti, pudorem vel metum superare non valeamus, satius tamen occulte discere quam ignorare, occulte bene agere quam nihil agere studeamus. Quid dixit? *Habi, scimus quia a Deo venisti magister*. Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum illo. Tria de Domino confitetur, quia a Deo venerit, quod magisterium ejus ex Deo sit: et quod per hæc divina opera adverti possit. Quæ tria, fratres mei, in unoquoque nostrum, si boni pastores et prædicatores sumus, debent esse. Debet enim pastor a Deo mitti, ut Aaron. In quo confutantur illi qui se ingerunt, de quibus Dominus: *Regnaverunt*, inquit, *et non ex me* (Ose. viii). Debet quoque pastor non suam, sed Dei doctrinam docere. Unde Dominus: *Et annuntiabis*, inquit, *eis ex me* (Ezech. iii). Debet etiam ea opera facere, non quæ sæculares faciunt, sed quæ facere possit nemo, nisi fuerit Dominus cum eo. *Scimus quia a Deo venisti magister*. Ac si aperte dicat: Quia a Deo venisti magister, doce nos quomodo regnum Dei valeamus adipisci.

Sequitur pars secunda, in qua Dominus docet Nicodemum quomodo valeamus adipisci regnum cælorum. Porro tria sunt necessaria, ut ad regnum Dei ascendere valeamus, baptismus, ascensio, et passio Domini. Per baptismum quippe digni sumus, qui ascendamus. Per ascensionem Domini, nobis cælum aperitur. Per passionem quoque ejus, erigitur nobis scala qua ascendamus. De baptismo igitur instruit Nicodemum, cum dicit: *Nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei*. Ac si aperte dicat: Per baptismum fit homo aptus, ut regnum Dei adipisci mereatur. In quo innuit duas esse nativitates, primam carnalem, et secundam spiritualem. Per primam nascitur ex homine homo in peccatis ad mortem. Per secundam vero nascitur ex Deo intus in Spiritu sancto ad vitam æternam. De prima dicit David: *In iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea* (Psal. l). De secunda dicit Joannes: *Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt* (Joan. i). At Nicodemus, spiritualem ignorans nativitatem, tanquam rudis ait: *Quomodo potest homo nasci cum sit senex? Nunquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, et renasci?* Quod dicit Nicodemus de prima nativitate, verum est etiam de secunda. Quoniam sicut nec prima, ita nec secunda iterari potest. Explicat igitur quod obscure dixerat Nicodemus, tria demonstrans, ex quibus scilicet secunda nativitas fiat, et quomodo a prima differat, et qualem hominem efficiat. Ex quibus fiat ostendit, cum dicit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest*

introyre in regnum Dei. Porro in baptismo Domini, sunt sacramentum exterius, et res, et purificatio interior. Sacramentum exterius, id est exterior ablutio, ab exterioribus sordibus, fit ex aqua quando scilicet homo ter in ea mergitur in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Purificatio vero interior a peccatis fit a Spiritu sancto. Nihil itaque confert exterior ablutio sine interiori, videlicet ut quando adultus fide vel indevote ad baptismum accedit. Sed nec interior sine exteriori fieri potest, nisi quando effusio sanguinis supplet vicem baptismi. Deinde inter primam et secundam nativitatem differentiam assignat cum dicit: *Quod nascitur ex carne, caro est, et quod nascitur ex spiritu, spiritus est.* Ex homine enim carnali, nascitur per carnalem concupiscentiam homo carnalis. Ex spiritu vero sancto nascitur per baptismum homo spiritualis. Per primam nativitatem nascimur filii hominis veteris Adæ, per secundam renascimur filii novi hominis Christi. Carnalis etiam nativitas est tempore prior, spiritualis posterior. Quoniam nisi fuerit prius natus homo carnaliter ex Adam, non potest spiritualiter nasci ex Christo. Unde Apostolus: *Non enim, inquit, est prius quod est spirituale; imo prius est quod est animale, deinde quod est spirituale (I Cor. xv).* Hinc est quod infans in utero matris non potest regenerari. Postea demonstrat qualem spiritualis generatio efficiat, cum subdit: *Spiritus enim ubi vult spirat, id est ejus cor vult illustrat. Et vocem ejus audis, vel per Scripturas, quæ in Spiritu Dei sunt scriptæ, vel etiam per hominem in Spiritu Dei loquentem. Et nescis unde veniat, vel quo vadat, id est in carnalis ignoras unde gratia illa in hominem veniat, vel ad quantum bonum eum ducat. Sic est, inquit, omnis qui natus est ex Spiritu.* Qualis quippe est Spiritus, talem efficit illum quem aspirat. Sicut enim Spiritus est liber, spirans ubi vult, ita facit hominem quem aspirat, liberum, liberans per gratiam ejus arbitrium, ut, quando velit, possit facere bonum. Malus quippe, et si habet arbitrium a necessitate liberum, tamen non habet illud per gratiam a peccato liberatum. Sicut quoque Spiritus per vocem esse declarat, ita hominem quem illustrat, per bona verba et opera, cæteraque exteriora signa justum esse manifestat. Sicut enim nescit homo carnalis unde Spiritus veniat, aut quo vadat, ita nescit quod homo spiritualis ex Deo natus sit, et quod ad regnum cælorum tendat. Propterea vos, fratres, qui spirituales estis, et quorum vita abscondita est cum Christo in Deo (*Coloss. iii*), ne miremini si carnales vos irrideant, si vos contemnant, si vos pro nihilo habeant. Quoniam animalis homo, non percipit ea quæ sunt spiritus Dei (*I Cor. ii*). Sola enim terrena sapit et quærit. Cum autem Nicodemus quæreret quomodo possent hæc fieri, audivit: *Tu es magister in Israel, et hæc ignoras?* In quo ostendit Dominus magistrum Ecclesiæ spiritualia ministeria non debere ignorare.

A Nunquid enim decet pastorem esse bestialem, et gradiri incurvum more bestiae, et non potius rectum stare hominem, et sapere quæ sursum sunt, non quæ super terram? (*Coloss. iii*.) Amen, amen, inquit, dico tibi quia quod scimus loquimur; et quod volumus in occulto, testamur aperte (49), et testimonium nostrum non accipitis. Idem, fratres, hodie contingit, quoniam cum spirituales magistri doceant ea quæ spiritualiter sciunt, et testantur ea quæ spiritualibus oculis viderunt, bestiales homines non credunt testimonio eorum. Non enim credunt aliqua esse, nisi quæ carnalibus oculis possunt videre. Si enim, inquit, terrena dixi vobis, et non creditis, ut illud: *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud (Joan. ii, quomodo si dixero vobis cælestia, credetis?* Est autem argumentum a minori. Quoniam qui non credit terrenis, quæ a ratione hominum remota non sunt, quomodo credet cælestibus, quæ humanam rationem excedunt? Porro de Ascensione sua instruit Dominus Nicodemum cum subdit: *Et nemo ascendit in cælum, nisi et qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo.* De se tanquam de alio loquitur, ut exemplum præbeat nobis arrogantiae devitandæ. Ac si dicat: Si vis in regnum cælorum ascendere, adhæreas per charitatis unionem Filio hominibus, qui solus cum membris suis ascendit. Itaque, fratres mei, si in regnum cælorum ascendere volumus, capiti nostro Domino nostro Jesu Christo, fide et charitate adhæreamus, quoniam qui membrum corporis Christi non est, ad regnum cælorum ascendere nequaquam potest. Unde ipse dicit: *Nemo venit ad Patrem nisi per me (Joan. xiv).* Ipse quippe est ostium; ipse est ostiarius, ipse nobis est dux et sublevator ad regnum cælorum. Quod autem Filius hominis in cælum ascendat, probat ex hoc quod ipse est idem in persona Filio Dei, qui de cælo descendit, sed quod expressius est, Filium hominis dicit, in eodem tempore in quo hæc loquebatur in terra, esse in cælo. Sed cum sequentia locutionis exigeret, ut diceretur Filium Dei descendisse, et Filium hominis ascendisse, quia tamen non præjudicat veritati dictorum inconsequens junctura dictionum, hic confuse dicitur idem Filius hominis et descendisse et ascendisse, et in terra loqui, et in cælo esse, ut penitus explodatur hæresis, quæ Christum in duas dividere personas attentavit. Fides enim catholica in Christo geminam quidem naturam, sed unam solam confitetur personam. Hinc est quod, quamvis inconsequenter, tamen audacter et vere confitemur, et Filium nominis mundum creasse, et Filium Dei ex Virgine natum, et quod majus est mortuum esse. De passione sua eum instruit, cum subdit: *Et sicut Moyses exaltavit serpentem in eremo (50): ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et pulchre magistrum legis, per figuram legis, de sua instruit passione, innuens tam hoc quam alia

(49) Vulg. non habet in occulto nec aperte.

(50) Vulg. Deserto.

in lege in figuram sui præcessisse, ignitis enim serpentibus filios Israel in deserto necantibus, jubente Domino, Moyses erexit serpentem æneum in palo, ad quem respicientes, ab ignitis serpentibus liberabantur (Num. xxi). Porro Moyses præfiguravit populum Judaicum. Serpens æneus elevatus in cœlo in palo, exaltationem Christi in ligno figuravit. Et bene Christus per æneum serpentem figuratur, quoniam sicut æneus serpens serpentis habet similitudinem et non rem, ita Christus habuit similitudinem carnis peccati, non autem carnem peccati. Et sicut æneus serpens, cum serpens videretur, erat imputribilis et durabilis, ita dominus, cum homo mortalis apparet, tamen secundum divinitatem æternus erat et immortalis. Sicut autem respicientes ad æneum serpentem non occidebantur ab ignitis serpentibus, sed vivebant, ita quicumque vera fide et dilectione ad Christum crucifixum respiciunt, non occiduntur a serpentinis tentationibus diaboli, sed habent vitam æternam. Est ergo ac si dicatur Nicodemus vel cuilibet fidei: Si vis ab insidiis diaboli liberari, et in cælum eum Filio hominis ascendere, ad ipsum crucifixum semper respice. Respice, inquam, fide, respice dilectione, respice imitatione. Juxta quod ipse alibi monet: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me* (Luc. ix). Hæc est enim, fratres mei via, hæc est scala ascendendi ad regnum cœlorum. Non enim per divitias, non per honores, non per voluptates itur ad regnum cœlorum, sed per veram fidem, per veram Dei et proximi dilectionem, per rerum temporalium, et etiam proprii corporis abrenuntiationem, per humilitatem et patientiam. Per quam viam det nobis se sequi et consequi Dominus noster Jesus Christus, qui eum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA III.

IN FESTO SANCTÆ TRINITATIS.

Time Deum, et mandata ejus observa. Hoc est omnis homo (Eccl. xii). In hac brevi clausula, fratres charissimi, forma et eruditio totius humanæ vite comprehenditur. Cum enim Salomon de diversorum sententiis et opinionibus multa concionatus esset, ad extremum conclusit hanc sententiam veriorum et homini magis necessariam. Vos igitur, fratres, si non potestis multas Scripturas legere, si non potestis multas sententias retinere, saltem hanc brevissimam sententiam in mente semper retinete. Hanc adimplere satagite, quoniam hæc faciendo vitam consequemini sempiternam. Videre igitur debetis quomodo sit timendus Deus, quomodo mandata ejus observanda, et quomodo hic sit omnis homo: *Time*, inquit, *Deum*. Ac si aperte dicat: Noli timere amissionem rerum temporalium, noli timere pœnam vel mortem temporalem, sed solum Deum time. Timor enim damni temporalis, vitiosus est. Ille enim solus timet amittere temporalia, qui ea nimis amat. Scriptum est enim: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, quia si quis*

diligit mundum, non est charitas Patris in eo (I Jan. ii). Itaque, fratres, imitemur antiquos Patres, qui res terrenas non concupierunt, et habitas, non dilexerunt, et ideo perdere illas non timuerunt, quin potius sine rancore eas dereliquerunt, et læte eas pauperibus erogaverunt. Imitemur beatum Job, qui tot et tantas divitias sine amore habuit, sine timore possedit, sine dolore perdidit. Istum ergo mundanum vitiosumque timorem a nobis expellamus, discamus terrena contemnere, et ea ridendo amittere vel potius erogare. Timor vero pœnæ vel mortis, naturalis est, et ideo nisi excesserit, non est vitiosus. Unde et Dominus, qui nihil nisi bonum habuit, hunc pro nobis voluntarie suscepit, timuit enim mortem, et propter eam tristis fuit. Qui tamen hortatur suos ne timeant mortem: *Nolite*, inquit, *timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Sed potius illum timeate qui potest animam et corpus perdere in gehennam* (Matth. x). Quasi diceret: Quamvis humanum sit timere mortem, tamen vos propter timorem Dei vineatis timorem mortis. Hinc est quod quamvis apostoli, ut homines, timerent mortem, clamant tamen Paulus: *Cupio dissolvere et esse cum Christo* (Philipp. i). Et Andreas: « (O crux desiderata!) » Quod enim natura in eis reformidabat, hoc voluntas amplectebatur. Nos ergo, fratres, et si caro nostra reformidat pœnam vel mortem, nos tamen recte viventes, pati vel mori pro Christo desideremus. Si enim mors timenda est, propter consequentia timenda est. Mors quippe cum sit momentanea, magna pœna non est. Sed pœnæ quæ sequuntur mortem, magnæ et æternæ sunt, et ideo magis timendæ. Timeant ergo mortem qui faciunt unde timere debeant. Timeant mortem adulteri, timeant mortem fures, homicidæ, avari, perjuri, cæterique iniqui. Nos ergo, fratres, si recte vivimus, si Deum toto corde diligimus, si mandata ejus observamus, mortem non debemus timere, imo eam securi expectantes etiam desiderare, ut per eam de exilio ad patriam, de tristitia ad gaudium, de miseria ad beatitudinem transeamus. Itaque, fratres, solummodo Deum timeamus. Ipse enim in omnibus et omnia in ipso sunt timenda. Quoniam nec diabolus, nec homo, nec fera, nec aliquid aliud, nisi ipso volente, nobis potest nocere. Unde sapiens ait: « Qui timet Deum, omnia timet eum: et qui non timet Deum, timet omnia. » Est autem timor Dei triplex: Servilis, initialis, et filialis. Porro serviliter timet Deum, qui conscius peccatorum suorum, non diligit Deum ut Patrem, sed timet ut judicem, more servi iniqui qui timet dominum suum, nec diligit. Hoc timore diabolus et iniqui homines timent Deum. Iste timor, in quantum quidem est initialis, est bonus; in quantum vero est servilis, est malus. Hunc timorem vera dilectio foras mittit, quoniam, cum aliquis malus conversus incipit Deum vere diligere, incipit cum non serviliter timere. Unde Joannes: *Timor enim, inquit, non est in charitate, sed perfecta*

chritas foras mittit timorem, quoniam timor panam habet. Qui autem timet, non est perfectus in charitate (I Joan. iv). Ergo, fratres mei, si quis nostrum sibi male conscius est, cito convertatur, confiteatur, et ploret peccata sua, ut desinet serviliter Deum timere, et incipiat eum vere diligere. Initialis vero timor est, quando aliquis se convertens ad Deum incipit eum diligere, et tamen quia in conscientia sua nondum securus est, ejus judicium timet. De quo timore dicitur: *Initium sapientiae timor Domini* (Psal. cx), quia, quando aliquis Deum incipit timendo diligere, incipit recte sapere. Filialis vero timor est quando aliquis non ex conscientia prava, sed ex sola dilectione Deum timet, more boni filii vel castæ sponsæ, qui non ex iniqua conscientia sed ex sola dilectione diligunt, hic patrem, illa sponsum. De hoc timore loquitur David : *Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi* (Psal. cxviii). Itaque, fratres, timeamus ex sola dilectione Deum, qui nos creavit, qui nos, tanquam pater filios, diligit : seipsum pro nobis pretium tribuit, bona sua temporalia, hic et in futuro cœlestia dabit. Omnibus amicis nos relinquentibus, ipse nos non relinquit, sed nos consolatur per prospera ; corrigit per adversa.

In observatione vero mandatorum Dei, quatuor considerare debemus : Primo ut non e viribus, sed de solo Deo confidamus. Propter hoc enim Judæi, qui dicebant : non deest qui impleat, sed deest qui jubeat, legem implere non poterant. Sed nos, fratres, non ex nobis, sed ex Dei auxilio, ejus posse facere mandata confidamus. Ipse enim dat velle et perficere. Unde Apostolus : *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid quasi ex nobis, sed sufficienti nostra ex Deo est* (II Cor. iii); et alibi : *Non est volentis velle, neque currentis currere, sed miserentis Dei* (Rom. ix). Secundo ut mandata Dei, quomodo, quantum, quo ordine facienda sunt, faciamus. Quomodo ? ut faciamus mandata Dei ex dilectione, non ex timore, nec ex carnali amore. Ex timore enim quidam cavent homicidia, adulteria, et furta perpetrare, nec ideo adimplent ista mandata. *Non occides, non machaberis, non furtum facies* (Exod. xx). Quoniam ut ait poeta :

Oderunt peccare mali (51) *formidine pœnæ.*

Oderunt peccare boni virtutis amore.

(HORAT. Epist., I, epist. 16, v. 52, 53.)

Faciunt etiam quidam ea quæ Deus præcipit ex carnali amore, quoniam diligunt filios et uxores et parentes carnaliter, non spiritualiter : et ideo mandata Dei non adimplent. Quantum ? ut faciamus mandata Dei secundum nostram possibilitatem. Quidam enim cum multa possint dare pauperibus, non ideo putent se implere mandata Dei de eleemosyna faciendi, quia aliquid præstant. Deus enim pensat non quantum, sed ex quanto. Quo ordine ? ut faciamus mandata Dei eo ordine quo sunt facienda. Si enim prius diligo me vel aliquid aliud, et post Deum,

(51) Leg. apud Horat. *tu nihil admittes in te*, etc. et hic prior versus non antecedit sed sequitur sequentem.

A vel si plus diligo extraneos quam parentes, mandatum de dilectione non adimpleo. Tercio ut eo fine faciamus mandata Dei, quo sunt facienda. Qui enim propter vanam gloriam date eleemosynam, mandatum de eleemosyna danda non observat, quæ propter solum Deum facienda est. De qualibus Dominus ait : *Amen dico vobis receperunt mercedem suam* (Matth. vi). Quarto ut de observantia mandatorum Dei non penes nos gloriemur, ad Deo totum attribuamus, sicut ipse præcepit, dicens : *Cum omnia feceritis, dicite quia inutiles servi sumus quod debuimus facere fecimus* (Luc. xix). Et Apostolus : *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (I Cor. i). Postquam autem Salomon præcepit nos Deum timere et mandata ejus observare, subdit causam, dicens : *Quia hoc est omnis homo*, id est ad hoc est factus omnis homo. Et hæc faciendo est omnis homo. Porro ad hoc est factus omnis homo, quoniam factus est homo a Deo, ut ipsum super omnia timeret et diligeret, et mandata ejus observaret, et, hoc faciendo, beatam et perpetuam vitam obtineret. Et hoc aperte contra illos est, qui plus timent vel diligunt hominem, vel aliquam aliam rem quam Deum, vel qui plus faciunt mandatum hominis quam Dei. Qui profecto cum timorem, dilectionem et observantiam Creatori debitam, creaturæ, impendunt, quid aliud quam creaturam pro Deo colunt ? Illud quippe quod plus colis et diligis, tibi Deus est. Si ergo Deo proponis nummum, nummum tibi deum constituis. Si meretricem Deo proponis, meretricem deam tibi constituis. Si Bacchum Deo proponis, hunc tibi deum constituis. Timendo etiam Deum et faciendo ejus mandata, est omnis homo. Homo enim qui Deum non timet, et mandata ejus non observat, jam non est. Deus quippe solus, cujus essentia æterna et immutabilis est, dicitur proprie esse. Unde ipse ait ad Moysen : *Sic dices : Qui est misit me.* Et : *Ego sum qui sum. Hoc est nomen meum* (Exod. iii). Ac si diceret : Omnia temporalia quia nunc sunt, nunc non sunt, non vere sunt. Itaque, fratres mei, quanto plus accedimus per imitationem ad Dei bonitatem, ut scilicet simus sancti, sicut ipse sanctus est, mundi, sicut ipse mundus est, misericordes, sicut ipse misericors est, tanto magis sumus. Quanto vero plus recedimus a Deo qui est verum esse, per dissimilitudinem malitiæ, immunditiæ, crudelitatis cæterorumque vitiorum, tanto minus sumus. Non quia possit homo nihil esse, sed quia est melius non esse quam esse male, melius nihil esse quam infelicitè esse. Unde Dominus de Juda : *Melius illi esset, si natus non fuisset homo ille* (Matth. xxvi ; Marc. xiv ; Luc. xxii). Optabunt enim reprobi in inferno mortem, sed mors fugiet ab eis (Apoc. ix), nec omnino peribunt, ut semper perire possint. Cum ergo pœna æterna duplo sit gravior qualibet pœna temporali, melius esset reprobis semel penitus perire, quam semper pereundo durare. Nos ergo, fratres charissimi, spreto mundo cum concupiscentiis suis,

solum Deum cum dilectione timeamus, et cum timore diligamus, ejus mandata observare studeamus, ut cum eo vere esse, vivere et regnare perpetuo mereamur, ipso auxiliante qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA IV.

DOMINICA PRIMA POST TRINITATEM.

Charissimi, Deus charitas est (I Joan. iv), etc. Hæc loquitur, fratres charissimi, Joannes apostolus et evangelista, dilectus a Domino, qui et recubuit in cœna super pectus ejus. Illic enim quia tenerius cæteris a Domino dilectus est, profundius et excellentius cæteris de dilectore suo et de dilectione ejus elocutus est. Ille itaque facit in hac locutione sex. Primo demonstrat quantam charitatem Deus habuerit erga nos. Secundo ad charitatem monet nos. Tertio ostendit vera esse quæ de Dei dilectione dixit. Quarto charitatem commendat. Quinto nos hortatur ad dilectionem Dei. Sexto probat Deum sine proximo non posse vere diligere. Volens igitur ostendere quantam charitatem Deus habuerit erga nos, ait : *Deus charitas est*. Sane si Deus non omnes, vel tantum meritis diligeret, ipsa charitas, id est dilectio, proprie dici non posset. Nunc autem quia omnes, et etiam immeritis diligit, ipsa charitas et dilectio per emphasim, id est per expressionem, potest dici. Ita quippe exuberat Deus visceribus pietatis et dilectionis, quod suæ bonitatis et dilectionis neminem expertem relinquit, facit enim solem suum oriri super justos et injustos, et pluit super bonos et malos (Matth. v.). Dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum (Psal. cxlvi). C Unde ad eum vere per Sapientem dicitur. *Nihil edisti, Domine, eorum quæ fecisti* (Sap. xi), cæterum dilectio et largitas divina nequaquam inordinata est. Quod utique esset, si omnes tam bonos quam malos æque diligeret. Sed hoc non est, imo malis quædam minora bona præbet. Unde scriptum est : *Homines et jumenta salvabis, Domine* (Psal. xxxvii), scilicet temporaliter. Bonis vero maxima bona reservat, quæ scilicet nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (I Cor. ii). Omnes tamen quantum in ipso est, æternaliter salvabit. Unde et hic ostendit apostolus quatuor, id est quantum nos dilexerit, et ad quid, et quando, et quomodo. Quantum nos dilexerit, ostendit cum dicit : *In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quia misit unigenitum suum Filium in mundum*. Multum, fratres mei, nos Deus dilexit, cum nec aurum, vel argentum, non angelum, non aliquam creaturam suam, sed ipsum unigenitum suum et amantissimum Filium tradidit pro nobis. Ad quid ? ostendit, *ut vivamus per eum*. Non enim ideo dilexit nos, ut ipse melior essei de nobis, sed ut nos meliores essemus de eo. Et hæc est, fratres, vera dilectio, quæ non quærit commoda sua, sed aliena. Quando nos dilexit ? ostendit cum subdit : *In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus eum, sed quia ipse prior dilexit nos*. Tunc ergo dilexit nos, cum nos non diligebamus eum, imo contemptores et ini-

mici ejus eramus. Et hæc est, fratres mei, vera dilectio et perfecta diligere etiam inimicos. Quomodo nos dilexit, innuit cum subdit : *Et misit Filium suum propitiationem*, sive ut alia Translatio habet, *littatorem, pro peccatis nostris*. Bene ergo dilexit nos qui non dilexit in nobis malum quod ipsi feceramus, sed potius bonum quod ipse in nobis fecerat, vel facturus erat. Ita ergo dilexit nos, ut nos faceret de peccatoribus justos, de servis liberos, de pollutis sanctos. Et hæc est, fratres mei, vera dilectio, diligere in homine bonum, et odisse malum.

Sequitur pars secunda, in qua hortatur apostolus nos ad dilectionem, dicens : *Charissimi, si Deus dilexit nos, et nos debemus invicem diligere*. Est autem argumentum a minori, quoniam si Deus, qui non tenetur nos diligere, nos dilexit, multo magis nos qui ad invicem nos diligere tenemur, nos diligere debemus. Tenemur quippe diligere proximum, triplici de causa, quia opus Dei est, et Creatorem in creatura diligere tenemur, et quia Deus præcepit ut diligeretur, ejus præceptis obedire tenemur, et quia Deus homines dilexit, ejus exemplum imitari tenemur. Diligamus igitur, fratres mei, exemplo Creatoris nostri proximos nostros, non vilia, sed etiam chariora nostra eis et pro eis dantes. Diligamuseos, non intuitu temporalis retributionis, nec ad vitam temporalem, sed ad æternam. Diligamus quoque eos priores, non expectantes ut ipsi prius nos diligant, sed potius nos eos prævenientes, de non amantibus amantes, vel de inimicis amicos faciamus. Diligamus etiam eos et optemus eis bonum, bonum quod est in eis amantes malum vero, si quod est, in eis odientes, et ab eis auferentes. Ad hoc autem quod aliquis posset quærere : Quare non hortaris, primo ad dilectionem, proximi cum prius deberes nos hortari ad dilectionem Dei ? Respondet : *Quoniam Deum nemo vidit unquam*. Ac si aperte dicat : Quia ergo Deus est invisibilis, et dilectio ejus est invisibilis, propterea vos hortor primo ad dilectionem proximi, in quo solus Deus diligitur, et in cujus dilectione dilectio Dei verius comprobatur. Unde et subdit : *Si diligamus invicem*, subaudi propter Deum, Deus in nobis perfecta est, id est in vera dilectione quæ in nobis perfecta est, id est in vera dilectione proximorum apparet, quia Deus nos diligit vere, et nos eum.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit Apostolus sua et aliorum apostolorum auctoritate vera esse quæ de charitate Dei dixerat, ostendens primo se tales esse, quibus credi oporteat, cum subdit : *In hoc cognovimus quia in Deo manemus et ipse in nobis, quoniam de Spiritu suo dedit nobis*, id est de gratiis Spiritus sancti, quibus eruditi, sanctificati, et purificati sumus. *Et nos vidimus fide Filii ejus divinitatem, et oculis corporis, humanitatem ejus. Et testificamur moribus, prædicatione, et miraculis, quoniam Pater misit Filium suum salvatorem mundi, Testificamur etiam quod quisquis confessus corde, ore et opere fuerit, quoniam Jesus et Filius Dei, Deus*

in eo manet per gratiam, et ipse in Deo per charitatem. Et nos scilicet Apostoli, cognovimus experimento hoc esse verum, et credimus charitati quam habet Deus in nobis, et inde cogimur diligere eum. Infideles enim ideo non diligunt Deum, quia ignorant se diligere a Deo. Itaque, fratres, si volumus quod Deus in nobis maneat, et nos in eo, confiteamur Dominum nostrum Jesum Christum esse verum Deum veri Dei Filium, et Salvatorem mundi. Confiteamur hoc, inquam, corde, ore et opere, quoniam unum sine aliis non sufficit maxime ubi est necessarium. Petrus quippe confitebatur Dominum corde, sed tamen ore negando corruit. *Corde enim, ut ait Paulus, creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x).* Sed et sunt quidam falsi Christiani, qui corde et ore Christum confitentur, sed operibus dissentunt, de quibus Paulus, *Confitentur verbis se nosse Deum, factis autem negant (Tit. 1).* Nos ergo, fratres, Christum firma fide credamus, ardenti charitate diligamus, prædicatione et opere, et etiam, si necessarium fuerit, morte eum confiteamur, ut ipse in nobis, et nos in eo in æternum manere mereamur.

Sequitur pars quarta, in qua commendat charitatem quinque modis. Primo quod adeo digna sit, quod Deus ejus nomine se voluerit appellari. Quod ostendit, cum dicit: *Deus charitas est.* Dicitur autem Deus charitas, et substantialiter et causaliter, et active et missive. Et substantialiter quidem Deus charitas, id est, dilectio dicitur, quoniam ejus substantia dilectio est, sicut sapientia, potentia et hujusmodi. Causaliter vero dilectio dicitur quoniam dilectionem, pacem et concordiam in suis efficit creaturis. Ipse enim efficit quod quatuor elementa, licet contrariarum sint naturarum, in unam dilectionis concordiam connectantur. Ipse efficit quod quatuor humores in corpore, licet contrarii sint, in unam sanitatis concordiam uniuntur. Ipse efficit quod in Ecclesia multitudinis credentium est cor unum et anima una (*Act. iv*). Ipse quoque efficit quod diversæ personæ sint unanimes, et unius moris in domo (*Psal. lxxvii*). Active etiam dicitur Deus dilectio, quia benignus et suavis est Dominus universis, quosdam per electionem, ut electos, quosdam per gratiarum collationem, ut præsentialiter justos, omnes vero per essentialis conversationem diligens. Passive vero dilectio dici potest, quoniam amabilis est in se, et dulcis ad amandum. Cujus dulcedinem gustaverat Psalmista, qui dicebat: *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus (Psal. xxxiii).* Et alibi: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus se (Psal. xxx).* Secundo autem commendat charitatem, per hoc quod ea facit non dignos qui maneamus in Deo, et in quibus Deus maneat. Unde et subdit: *Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.* Per charitatem quippe in Deo manemus, quia si Deum diligimus, corde et desiderio in Deo manemus, ejus mandata facimus, ejus voluntatem nostræ præponimus, totis

A viribus ad eum festinamus. Per charitatem quoque Deus in nobis manet, quoniam si Deum diligemus vere, ipse habitat in nobis. gratiis suis nos implendo, nos sustentando, nos prolegendo, regendo, et dirigendo. Tertio vero commendat charitatem per hoc quod charitas nobis efficit Deo. Unde et subdit: *In hoc est charitas nobiscum, quia sicut ille est et nos sumus in hoc mundo, id est sicut Christus est misericors, sanctus, et bonus, amator etiam inimicorum, ita et nos qui sumus in hoc mundo, per dilectionem ei assimilari cupientes, studeamus fieri misericordes, sancti, et boni, et etiam inimicorum amatores, juxta quod ipse præcepit nobis: Qui mihi ministrat, me sequatur (Joan. xii),* subdens etiam præmium, cum dicit: *Et ubi sum ego illic et minister meus erit (Ibid.).* Unde et hic quarto commendat charitatem, quia facit nos habere fiduciam in adventu Christi. Verum quippe est quod vulgo dici solet: « Secure vadit ad curiam qui præpositum habet parentem. » Nos quoque, fratres, si Deum vere dilexerimus, si eum tanquam Patrem, sanctitate, misericordia, cæterisque virtutibus imitati fuerimus, cum magna securitate et fiducia, ad secundum ejus adventum veniemus. Hac securitate confusus Propheta non timet mortem neque judicium, sed potius ut adveniat deprecatur: *Educ, inquit, de carcere animam meam, ut confitentur nomini tuo (Psal. cxli).* Et Paulus: *Cupio dissolvi et esse cum Christo (Philipp. i).* Quinto etiam commendat charitatem, per hoc quod timorem excludit, dicens: *Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem.* Quem timorem. Cum sint quinque species timoris, scilicet mundanus, humanus, servilis, initialis, et filialis? Perfecta charitas mundanum timorem prorsus excludit, quoniam qui perfecte Deum diligit, damna mundanarum rerum non timet, sed potius quæ sine amore possidet; absque dolore relinquere paratus est. Excludit etiam ex maxima parte timorem humanum, quoniam qui Deum perfecte diligit, ad penam et mortem temporalem non trepidat, sed potius securus expectat, ut per eam ad desideratam Dei visionem perveniat. Excludit etiam penitus timorem servilem, quoniam qui perfecte Deum diligit, per charitatem purgatus a delictis, non habet in conscientia unde timeat, sed potius unde gaudeat et securus fiat. Unde et hic subjungitur: *Quoniam timor penam habet.* Qui enim serviliter timet pro culpa, cruciatur in conscientia. Excludit etiam timorem initialem. Unde et hic subditur: *Qui autem timet, subaudit in conscientia, non est perfectus in charitate, quoniam qui Deum vere diligit et perfecte, non ut incipiens, hinc a timore hinc ab amore dividitur, sed totus a dilectionis securitate possidetur.* Filialem vero timorem, perfecta charitas hinc non excludit, quoniam etiam ille qui hic perfectissime Deum diligit, timet dum est in lubrica hujus sæculi via, ne cadat, ne Deum offendant. Timet more castæ mulieris sponsum suum, timet non ejus adventum, sed ejus recessum. Porro in futura beatitudine, adeo perfecta erit charitas, quod

penitus excludet timorem, vel ut omnino non sit, A vel ut non efficiat hominem timorosum, sed reverentem. Quod enim legitur, quia timor Domini sanctus, permanet in sæculum sæculi (*Psal. xvi.*), vel de bono ad quod duxit timor, vel de reverentia intelligendum est.

Sequitur pars quinta, in qua nos hortatur ad dilectionem Dei dicens : *Nos ergo diligamus Deum, quoniam ipse dilexit nos.* Tres sunt præcipue causæ, fratres mei, propter quas Dominum diligere debemus. Prima est quia in se bonus et amabilis est ; quam causam notavit superius cum ait, *Deus charitas est.* Secunda est quia diligere meruit, quæ causa hic notatur eum dicitur : *Quia ipse prior dilexit nos.* Tertia est quia diligentibus se præmium æternæ beatitudinis dabit ; quam causam notavit superius, cum dixit : *Ut fiduciam habeamus in adventu ejus.* B Quare tanta amoris incitamenta mentem nostram, fratres charissimi, ad diligendum Deum non excitant ? Et si negligimus eum diligere, eo quod in se bonus et amabilis est, quare in misericordia ejus, dilectionis beneficia nobis quotidie exhibita, quare desiderabilia æternæ beatitudinis, quæ nobis præparavit, præmia nos ad diligendum eum non inflammant ?

Sequitur pars sexta, in qua ostendit Apostolus Deum non posse vere diligere sine proximo, dicens : *Si quis dicit quia diligo Deum, et fratrem suum odit, mendax est.* Non ait inimicum vel iniquum quia inimicitiam vel iniquitatem debemus semper odio habere, naturæ vero fraternitatem diligere. Et hoc contra illos est qui vel propter amicitiam hominis diligunt ejus iniquitatem, vel propter iniquitatem C hominis odiunt ejus naturam. Deinde probat duplici argumento Deum non posse diligere sine proximo. Primo argumento sumpto a minori cum dicit : *Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere ?* Ac si diceret : Nullomodo. Minus quippe est diligere proximum nostrum quem quotidie videmus, cum quo nutriti sumus, cui nos similitudo et familiaritas amicat. Majus vero est Deum diligere, quem nullo sensu cognoscimus, sed sola fide credimus. Item subsequenter probat argumento sumpto ab auctoritate mandati, cum subdit : *Et mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum.* Non enim vere potest quis diligere Deum, nisi faciat ejus mandatum. Unde idem in Evangelio : *Si quis, D inquit, diligit me, sermonem meum servabit* (*Joan. xiv.*). Itaque, fratres mei, si volumus in adventu summi Judicis habere fiduciam et securitatem, diligamus interim Deum et proximum : Deum propter seipsum et super omnia, proximum propter Deum, et sicut nos : Nec diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate (*I Joan. iii.*). Christum in famelicis pascetes, in nudis vestientes, in hospitibus suscipientes, in infirmis visitantes, ut ab ipso mereamur audire : *Venite, benedicti Patris mei, percipite præparatum vobis regnum a constitutione mundi* (*Matth. xxv.*). Amen.

HOMILIA V.

DOMINICA PRIMA POST TRINITATEM.

Dixit Jesus discipulis suis parabolam hanc : *Homo quidam erat dives etc.* (*Luc. xvi.*) Cum in hac parabola, fratres charissimi, etiam nomen pauperis ponatur, patet quia non solum parabola, sed etiam historia est. Et parabola quidem est, quoniam per similitudinem quid faciendum, quidve fugiendum sit demonstratur. Historia vero est, quoniam res gesta esse ex paupere, proprio nomine designato, comprobatur. Sed quare, fratres mei, nomen pauperis ponitur, cum nomen divitis taceatur, nisi quia pauper per electionem a Deo cognoscitur. Dives vero per reprobationem a Deo ignoratur ? Hinc Moysi electo dicitur : *Novi te ex nomine* (*Exod. xxxiii.*). Et reprobis in futuro a Domino dicetur : *Amen dico vobis, nescio vos* (*Matt. xxv.*). In quo, fratres, confunditur perversitas nostra, qui nomina divitum et potentum memoriter tenemus, nomina vero pauperum scire negligimus. Et unde hoc ? nisi quia acceptores sumus personarum, et divites quos Deus ignorat, seimus, pauperes vero quos Deus novit, ignoramus ? Attamen legimus de beato Clemente quod pauperes regionum nominatim habebat scriptos. Porro propositæ parabolæ sex sunt partes ; primo enim ponitur meritum divitis, secundo meritum pauperis, tertio præmium pauperis, quarto pœna divitis, quinto dives orat pro se, sexto pro suis, nec exauditur. Primo igitur ponitur meritum divitis eum dicitur, *Quidam homo erat dives* ; ostenditur autem hic esse verum illud quod Dominus alibi dicit, scilicet quod dives difficile intrabit in regnum cœlorum, et quia facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum (*Luc. xviii.*). Divitiæ quippe male usæ, solent multa vitia generare, vanam gloriam, voluptatem, superfluitatem, superbiam et contemptum. Quod vanam gloriam generent, ostenditur cum subditur : *qui induebatur purpura et bysso.* Quod pretiosæ enim vestes ad gloriam quærantur, inde patet quod nullus appetit se pretiosis vestibus indui, nisi ubi scit a pluribus videri. Si enim in luxu vestium peccatum non esset, nequaquam Dominus Joannem Baptistam de asperitate vestium commendaret, et alios de mollitie reprehenderet, dicens : *Quid existis in desertum videre ? Hominem mollibus vestitum ?* Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt (*Matth. ii.*). Quod voluptatem et luxuriam divitiæ generant, ostenditur eum subditur : *Et epulabatur quotidie splendide.* In duobus reprehenditur, et quia festivis conviviis delectabatur, et quotidie ; delectabatur etiam in pretio, in apparatus, et in erapula ciborum, quæ Dominus prohibuit dicens : *Cavete, ne gravemur corda vestra crapula, et ebrietate, et curis hujus sæculi.* (*Luc. xxi.*) Quotidie etiam hoc faciebat : et si enim quandoque splendidius et emollius cœnandum est, vel propter festum, vel propter hospites, vel propter infirmitatem, hoc tamen quotidie facere grande vitium est. Quod vero superfluitatem divitiæ

generent, ostenditur in utroque, quia scilicet et superflue vestiebatur et superflue epulabatur. Quod superbiam et contemptum generent, innuitur ex hoc quod dives in divitiis se efferebat, et mendicum ante januam suam pereuntem despiciebat.

Sequitur pars secunda, in qua describitur meritum pauperis, cum subiungitur : *Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quae cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat.* Quatuor ostenduntur Lazari miseriae, quia erat mendicus, quia infirmus, quia nemo in utroque ei subveniebat, quia ante januam divitis jacens, multam tentationem ex praesentium visione deliciarum sustinebat. Sicut enim praesentia mendici infirmi fuit occasio diviti majoris damnationis, ita praesentia deliciarum divitis fuit occasio mendico coronae grandioris. Si enim dives non haberet praesentem mendicum, divitiarum suarum videretur habere excusationem. Et si mendicus infirmus a visione deliciarum remotus esset, tantam tentationis pugnam non sustineret. Quantas namque, fratres mei, putatis Lazarum sustinuisse tentationes, cum mendicus videret quotidie ante oculos suos divitem et suos in divitiis superabundantes, cum infirmus videret divitem et suos in sua sanitate exultantes, cum esuriens videret divitem et suos, ex nimia saturitate eructantes, cum tot miseriis pressus videret quotidie divitem et suos tot prosperitatibus praeflorentes? Magnus certe erat iste Lazarus, qui tot calamitatibus premebatur nec opprimebatur, qui tot patiens fuit patiens, quem etsi tot flagella torserunt, tamen patientiam non extorserunt. Exemplo hujus discant pauperes et infirmi in suis adversitatibus non murmurare, non divites damnare, sed Deum benedicere, et flagella peccatis suis ascribere. *Et nemo illi dabat*, quia sicut dives immisericors erat, ita et immisericordes ministros habebat, juxta illud Salomonis : *Inpius princeps omnes ministros habet impios* (Prov. xxix). — *Sed et canes veniebant, et lingebant ulcera ejus.* Ubi homo servo Dei ministrare contemnebat, bestia, prout poterat, serviebat.

Sequitur pars tertia, in qua pauperis praemium describitur, cum subditur : *Factum est autem ut moreretur mendicus, et portaretur ab angelis in sinu Abraham.* Fratres charissimi, quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat, et humilia respicit in caelo et in terra, suscitans a terra inopem, et de stercore erigens pauperem? (Psal. cxii.) Ecce quem homo abhorret, dedignatur et refugit; pius super omnia Dominus per ministerium suorum sanctorum angelorum, visitat et suscipit, transferens de sterquilinio margaritam pretiosam, et in beata requie suorum collocans electorum. Est autem sinus Abraham locus in superiori inferno tranquillus, in quo qui in fide Abraham moriebantur, cum requiescebant, expectabant Christum qui eis regnum caelorum aperiret.

Sequitur pars quarta, in qua describitur poena divitis cum subditur : *Mortuus est autem et dives, et sepultus est in infernum.* Ecce quem turba ministro- rum et amicorum circumfovebat et palpat, rapitur

A per durum ministerium crudelium daemonum, et transfertur in infernum, de purpura et bysso in asperitates tenebrarum, de splendidis conviviis, in famem et sitim perpetuam, et de inter blandas manus lacrymantium amicorum, inter duras manus stridentium daemoniorum. Et quare? Non quia legatur aliquid rapuisse vel defraudasse, sed quia sua superflue expendebat, et pauperi nihil dabat. Si sic, fratres, damnantur qui non dant sua, quid patientur qui rapiunt aliena? *Elevans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe*, tam loco quam affectu (quia Deo conjunctus, aliud quam Deus velle non potest) *et Lazarum in sinu ejus.* Porro cum justi semper videant reprobos in pœnis ad augmentum gaudii, et ad glorificationem sui laboris, reprobi tantum ante videre possunt electos, sed post, non; quia scriptum est : « Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. »

Sequitur pars quinta, in qua dives orat pro se, nec exauditur. Unde et subditur : *Et ipse clamans, magis affectu quam voce, ait: Pater Abraham, misereere mei.* Patrem vocat, quem filialiter imitari nolit, et qui vivens in deliciis et miseriam ignorabat, nunc in tormentis positus incipit scire quid habeat mali miseria, et quid boni misericordia. Vos ergo divites, ne similiter vobis contingat, discite, per compassionem, inter divitias miseriam et misericordiam, quia non inveniet in alia vita misericordiam, qui in ista non habuerit eam. Unde Jacobus : *Judicium sine misericordia fiet ei qui non fecerit misericordiam* (Jac. ii). *Et mitte, inquit, Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Ecce fratres quam terribilis est Deus in consiliis super filios hominum (Psal. lxxv). Dives, qui micas de mensa sua cadentes esurienti dare volebat Lazaro, ad hoc justo judicio adductus est ut ardens guttam aquae de digito Lazari peteret, et non acciperet. Qui si vel micas ei per misericordiam dedisset, aliquod refrigerium in penis inveniret. Itaque, fratres, si vultis misericordiam invenire, misericordiam facite, vocate pauperes ad convivia vestra, vel saltem date mensae vestrae reliquias, date vel cadentes micas, ne si has forte dare neglexeritis, refrigerium in igne non inveniatis. Sed cur dives potius in lingua arsisse memoratur, nisi quia comessationi et sociæ ejus loquacitati servierat? *Et ait illi Abraham: Fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala.* Nunc vero consolatur, tu vero cruciaris. Nullus, fratres charissimi, adeo malus est quin aliquid boni aliquando faciat. Nec aliquis adeo in hac vita sanctus est quin aliquando peccatum faciat. Deus autem justus judex nullum bonum relinquit irremuneratum, nec aliquod peccatum impunitum. Itaque dives si quid boni inter multa mala fecerat, remunerata sunt ei in collatione temporalis prosperitatis quam amabat. Et si quid mali Lazarus inter fidem, spem, constantiam, et patientiam ceterasque virtutes fecerat, totum ignis temporalis tribulationis expiavit. Et econtra, mala divitis puniunt sunt in aeterna poena, et bona Lazari

remunerata sunt in aeterna vita. Hinc discant divites timere, dum eis bene succedit in hac vita, dum florent et abundant, ne forte, propter illam prosperitatem, bona sua in hoc saeculo remunerentur, et peccata sua igni aeterno reserventur. Et contra discant pauperes et afflicti bene sperare, dum pauperie, afflictione et miseria puniuntur, qui per illam adversitatem peccata eorum, si patienter ferant, purgantur, et bona eorum aeternae remunerationi reservantur. *Et inter hæc (52), inter nos et vos magnum chaos firmatum est, ut qui hinc illuc transire volunt, non possint, neque inde huc transire. Sane si illi qui in tormentis sunt ad requiem transire velint, non est mirum. Sed quomodo qui in requie sunt ad eos qui in tormentis sunt transire volunt et non possunt? Puto quod sancti per consuetam compassionem et pietatem, quas in hoc saeculo habuerunt, vellent miserendo transire ad eos qui in poenis sunt, nisi essent ita divinae conjuncti justitiae, ut aliud quam Deus velle nulla possent ratione. Neque enim in aeterna beatitudine, ubi dolor non est, compassio esse poterit quæ sine dolore non est.*

Sequitur pars sexta, in qua dives pro aliis orat, nec exauditur, cum subditur: *Rogo ergo, te pater, ut mittas eum in domum patris mei; habeo enim quinque fratres, ut testetur illis ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.* Frustratus de se, orat pro fratribus, et nunc incipit animas aliorum diligere qui vivens suam non dilexit. Ad cumulum quippe tormentum relinquitur ei, et cognitio, et memoria et compassio. Plus enim torquetur ex hoc quod cognoscit Lazarum nunc glorificatum super se, quem olim viderat sub se miserum. Plus etiam torquetur ex hoc quod recordatur felicitatis suæ, quam in domo patris sui quondam cum fratribus suis habuerat. Plus quoque torquetur ex hoc quod compatitur fratribus suis, quos videt per eandem vitam, in eandem venturos damnationem. *Et ait illi Abraham: Habent Moysen et prophetas, audiant illos.* Ac si dicat: Lex et prophetae docent quomodo aeterna damnatio potest evitari. *Non pater, inquit, Abraham, sed si quis ex mortuis iterit ad eos, penitentiam agent,* quia ipse Scripturas contempserat. Tales sunt hodie multi falsi Christiani, qui sacris Scripturis non credentes dicunt: Quis est regressus ab inferis, qui nobis testimonium ferat? in quo se esse infideles ostendunt, dum nec præmia iustorum, nec pœnas reprohorum credunt. Sed subditur: *Si Moysen et prophetas non audiunt, nec si quis ex mortuis resurrexerit credent.* Sive audire hic ponatur pro credere, sive pro obedire, verum esse hodie apparet quia Scripturæ de Christo testimonium ferant. Qui nolunt credere Scripturis, nolunt etiam credere Christo, qui a mortuis resurrexit. Qui non obediunt legi vel prophetis minoris perfectionis, non obediunt perfectiori doctrinæ Christi, qui resurrexit a mortuis. Itaque, fratres, discamus divitias contemnere, modum in vestibus ac cibariis observare, pauperibus largiores et misericordes esse, de bonis nobis commissis pau-

(52) Vulg. in his omnibus.

A peres nobis amicos et intercessores facere, ut cum delecerimus, recipiant nos in aeterna tabernacula (Luc. xvi.) Ecce multos Lazaros quotidie ante januas nostras videntur, se importune ingerunt, rogant qui rogari debuerunt. In quibus, fratres mei, si forte quaedam corrigenda videmus, non ideo eos contemnimus, quia quod est in eis piandum expiat ignis tribulationum. Si boni sunt, recipiendi sunt, ut fratres et intercessores nostri. Sin minus, duplicem præbeamus eis elemosynam. Demus eis et panem corporalem, et panem verbi spiritualem, ut duplicem inde recipiamus mercedem, ut, cum venerit pauper panperum Deus et Dominus noster Jesus Christus, recipiat nos in aeterna tabernacula.

HOMILIA VI.

DOMINICA SECUNDA POST TRINITATEM.

B *Charissimi, nolite mirari si odit vos mundus etc. (I Joan. iii.)* Quadripartita est hæc lectio, fratres charissimi. Primo dicit non esse mirandum si mali exosos habeant bonos. Secundo ostendit eos qui habent charitatem vivere, et eos qui carent mori. Tertio exemplo Christi nos ad dilectionis perfectionem hortatur. Quarto a falsa dilectione mundi nos dehortatur. Ait itaque primo, *Nolite mirari si odit vos mundus*, id est amatores mundi. Duo dicit, et quod mundus odit justos, et quod inde non est mirandum. Et quia de causa mundus, id est mali odiunt justos? Triplici. Prima est quia vita iustorum contraria est vitæ malorum. Quanta enim contrarietas est inter ignem et aquam, inter lucem et tenebras, tanta contrarietas est inter justitiam et injustitiam, inter castitatem et luxuriam, inter cæteras virtutes et vitia eis contraria. Propterea inter cultores istarum et cultores illorum pax et concordia esse non potest. Secunda causa est quia boni odiunt vitam malorum et damnant. Tertia est quia eos reprehendunt et corrigunt, cupientes eos auferre diabolo et lucrari Deo. Itaque cum boni malos bono odio odiant, mali eos iniquo odio persequuntur, juxta illud: *Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi (Psal. cxxxiii.)* Perfectum quippe odium est, quando ita odimus vitium iniqui, quod ejus naturam diligimus, Quod non odium, sed potius dilectio est. Unde Psalmista: *Posuerunt adversum me mala pro bonis et odium pro dilectione mea (Psal. cviii.)* Joannes Baptista arguebat Herodem, dicens: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui (Marc. vi.)* Sed unde Herodes debuit Joanni gratias agere, inde eum incarcerationavit et decollavit. Hæc est retributio malorum. Porro quibus de causis mali odio habeant bonos, Sapiens complectitur his verbis: *Dixerunt impii, apud se non recte cogitantes: Circumveniamus justum, quoniam contrarius est operibus nostris. Promittit se scientiam Dei habere, tanquam nugæ æstimati sumus ab illo, et abstinet se a viis nostris, tanquam ab immunditiis etc. (Sap. ii.)* Quare non est mirandum si mali odiunt bonos, quia amatores mundi sunt, unde et hic mundus vocantur. *Si quis autem, teste Joanne, diligit mundum, non est charitas Patris in eo*

(I Joan. II.) Quare non est mirandum, si mali odiunt bonos, quoniam etiam seipsos odiunt. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam (Psal. x.) Quomodo diligit alium, qui seipsum non diligit? Quare non est mirandum si mali odiunt bonos. Quia sic consueverunt, faciunt non quod boni merentur, sed quod ipsi solent. Sic ab initio Cain iniquus justum Abel fratrem suum persecutus est et occidit. Sic iniqui fratres justum Joseph sic iniquus Saul sanctum David, sic impij Hebræi sanctos prophetas, sic iniqui Judæi Christum, sic infideles fideles. Propterea, fratres charissimi, nec miremini si mundi amatores vos odiunt et persequuntur. Dominus enim suis discipulis inquit: *Sime persecuti sunt, vos persequuntur, ut impleatur illud Psalmistæ: Quia odio habuerunt me gratis* (53) (Joan. xv.)

Sequitur pars secunda, in qua ostendit eos qui charitatem habent vivere, illos qui non habent mori, cum subdit: *Nos autem scimus quia translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres*. Ac si dicat: Quandiu fuimus sine dilectione Dei et proximi, in morte peccatorum eramus. At postquam cepimus Deum et proximum diligere, cepimus vivere, vita scilicet virtutum. Sicut enim odium et contemptus est fons omnium vitiorum, ita e contrario charitas Dei et proximi est fons omnium virtutum. Per dilectionem quippe connectimur Deo et proximo, ut simus membra corporis Christi, quod est Ecclesia. At si dilectione caremus, jam nec membra Christi, nec de integritate ejus corporis sumus, nihil fructus facientes, sed mortui et damnationi deputati. Quod Dominus in Evangelio per similitudinem vitis et palmitum ostendit, dicens: *Ego sum vitis et vos palmites. Sicut palmes ex se non potest facere fructum, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet* (Joan. xv.) Unde et hic subditur: *Qui non diligit, manet in morte*. Videat ergo unusquisque nostrum penes se si diligit Deum et proximum. Et si diligit, sciat quia in Deo vivit, et membrum Christi est. Si autem non diligit, sciat quia in peccato mortuus est, et membrum Christi non est. Talis ergo per pœnitentiam festinet resurgere, et per charitatem Christo adherere, ne forte, tanquam palmes præcisus, in ignem æternum mittatur. Et si sic reus est, qui non diligit, qualis est ille qui etiam odit? *Omnis, inquit, qui odit fratrem suum, homicida est*. Non ait inimicum, vel iniquum, quoniam inimicitiam vel iniquitatem hominis odisse bonum est, fraternitatem vero naturæ odisse, homicidium est. Proinde, fratres, magna discretio hic habenda est, ut scilicet ita odio habeamus hominis vitium, quod non naturam, et ita diligamus hominis naturam, quod vitium ejus odio habeamus. Quod contra illos est qui vel propter amicitiam hominis consentiunt ejus vitiis, vel propter inimicitiam vitiorum odio habent hominis

naturam. *Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem*, sicut nec palmes aridus et a vite præcisus.

Sequitur pars tertia, in qua ad perfectionem charitatis nos hortatur exemplo Christi, dicens: *In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ipse pro nobis animam suam posuit, et nos debemus pro fratribus nostris animas ponere*. Ac si dicaret: Charitas per exhibitionem operis cognoscitur. Sicut ergo Deus, charitatem, quam habet erga nos, per operationem nobis demonstravit ponendo pro nobis animam suam, ita et non charitatem, quam habemus in proximos, opere ostendamus ponendo pro eis animas nostras. Est autem argumentum a majori. Quoniam si Deus, qui non tenebatur, tantus et talis, et prior pro nobis talibus et tantus, animam suam posuit, quanto magis nos, qui tenemur, pro fratribus nostris comparibus animas nostras corporales ponere debemus? Ut scilicet si viderimus fratres nostros a gentilibus captos, in fide titubantes et dubios, tenemur eos, animas nostras pro confirmatione fidei ponendo, in fide confirmare, ne forte negando in anima perirent. Pro vita vero proximi corporali vitam nostram ponere non tenemur. Legimus tamen in Dialogo sanctum Sanctulum pro quodam clero ab infidelibus captum vitam suam obligasse, ut scilicet manere vel capti, vel seipsum pro eo eis restitueret Quem cum nocte recedere compulisset, ipse pro eo manere se ipsum exhibuit gladiatori. Qui cum sanctum, elevato gladio, decollare vellet, dextera ejus diriguit. Ad quod miraculum infideles admirantes, veniam ab eo poscunt, et ut prece sua dexteram suo decollatori redderet, exorant, et quod vellet munus ab eis postuleret. At sanctus exacto per jusjurandum ab eo ne ultra sanguinem christianum funderet, ei dexteram restituit, et omnes captivos christianos quos tenebant liberos recepit (54). Ecce, fratres mei, quanta sit virtus charitatis, dum unus corpus suum pro corpore alterius morti exponit, virtus divina demonstratur. Et non solum illi duo, sed etiam multi a morte liberantur.

Sequitur pars quarta, in qua dehortatur nos a falsa dilectione, dicens: *Si quis habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem patientem, et clauiserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei* (quæ etiam animam pro proximis ponit) *manet in eo?* Ac si dicat: Qui non dat fratri indigenti mundanam quam habet substantiam, quomodo pro eo daturus est animam suam? In hoc enim vera dilectio a falsa discernitur, quoniam vera dilectio non potest claudere viscera pietatis, sed quod potest operatur. Si multum habet, multum præbet. Si modicum etiam illud libenter impertitur. Siftienti, si habet, vinum porrigit; si non habet, dat vel aquam calidam. Quod si caret lignis quibus eam calefaciat, dat vel frigidam aquam. Nec amittet mercedem suam dicente Domino: *Si quis dederit in nomine meo calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem suam* (Matth. x; Marc. ix.) Quod

(53) Apud Joan. leg. *ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est*, etc.

(54) S. Greg. Dialog. lib. III, cap. 47, tom. LXXVII Patrologiæ.

si plus non potest, det saltem consolationem, det vel compassionem et orationem, et bonam voluntatem, quæ plus nequeunti sufficit. Scriptum est enim : *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. ii). Dilectio vero falsa est, quæ, cum possit auxilium ferre, dissimulat, et non opere, sed solis verbis et præmissis amat. A qua nos dehortatur Apostolus subdicens : *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate*, id est non diligamus verbo solo, ut quidam simulatores faciunt, sed etiam opere. Nec diligamus linguosa et blanda fictione, sed cordis veritate. Nos itaque, fratres mei, non fictam, sed veram habeamus dilectionem. Quod utique erit, si Deum solum in proximo diligere noverimus, si nostræ dilectionis et operis solum Deum causam stauerimus, si non ab homine, sed a solo Deo remunerationem expectaverimus, si non hominibus, sed soli Deo in omnibus placere quæsierimus si non in terra, sed in cælo thesaurizare certaverimus, præstante Deo et Domino nostro, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VII.

DOMINICA SECUNDA POST TRINITATEM.

Dixit Jesus discipulis suis parabolam hanc : Homo quidam fecit cœnam magnam, et vocavit multos (Luc. xiv). In hac parabola, fratres charissimi, septem animadvertenda sunt : præparatio magna cenæ, multorum invitatio, ad cenam vocatio, quorumdam excusatio, aliorum introductio, aliorum etiam compulsio, excusantium æterna conclusio. Porro præparatio magnæ cenæ est æternæ beatitudinis a constitutione mundi præordinatio. Ilæc autem beatitudo multis vocatur nominibus. Vocatur autem hic cœna magna, alibi regnum cælorum, alibi patria cælestis, alibi gaudium æternum, alibi requies, et hujusmodi. Et quare hoc ? Quoniam cum beatitudo cælestis sit tanta et talis, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (Isai. lxiv; I Cor. ii), etc., sicut humanus animus non potest eam intelligere, ita nec humana verba eam possunt significare. Sicut enim magnitudini rei succumbit intellectus, ita rem ut est, verba non explicant. Quia tamen necesse erat nobis eam utcumque significari, nec nos homines poteramus, nisi per humana verba et intelligere et fari; nominatur eadem beatitudo nominibus multis, mutuatis et impropriis, et temporalem significantibus voluptatem. Multis autem nominibus ideo significatur, ut proprietas æternæ beatitudinis quæ non significatur nemine uno significetur alio. Si enim uno nomine posset plenarie significari, non necesse esset eam multis nominibus designari. Mutuatis; quia omnia ista nomina, beatitudo, cœna, regnum cælorum, patria cælestis, et hujusmodi de temporalibus ad æterna translata sunt, cum comparatio temporalium ad æterna nulla sit. Impropriis; quia rei veritatem non exprimunt, sed utcumque per similitudinem innuunt. Temporalem significantibus voluptatem, ut per temporales voluptates quæ breves sunt et vanæ significetur illa æterna voluptas,

quæ indeficiens erit et vera. Quia ergo homo hic maxime delectatur in splendida cœna, ideo regnum cælorum, in quo non erit necesse manducare, vocatur hic cœna, quoniam ibi sancti post vesperam hujus mundi, æterna reficientur satietate. Magna vero dicitur, quia erit sufficiens et numerositati, et capacitati universorum. Invitatio vero ad hanc cenam fit quando homo ad finem accedit. Quando enim, fratres, ad fidem et ad sacramenta accedimus, tunc nobis promittitur. Quod si in fide perseveraverimus, illius æternæ beatitudinis participes erimus. Ecce, fratres, omnes ad illam æternam cenam invitati sumus. Ad illam ergo fide et desiderio tendamus, et operibus nos dignos efficiamus. Ad horam vero cenæ per servum vocamur, quando per prædicatorum ordinem monemur ut venire ad æternam beatitudinem festinemus. Ecce, fratres, ipse qui loquor, qualiscunque sum, sum servus qui vos voco ad horam cenæ. Hora enim cenæ jam erit in fine mundi, vel etiam in fine uniuscujusque. Cum enim de hoc sæculo eximus, ad illam æternam cenam, si digni sumus, intramus. Clamo etiam, fratres, clamo vobis : Preparare vobis quam cito ad æternam, dum potestis, ne forte tunc incipiat velle cum non poteritis. Abluite per poenitentiam conscientiam. Induite vos nuptiali veste : *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris* (Luc. xii). Nam soli tales ad cenam admittuntur. Sed ecce, fratres, alii vocantur et consentiunt. Alii vocantur et etiam compelluntur. Quidam igitur se excusant, quorum sunt tria genera : Alius dicit : *Villam emi, et necesse habeo exire et videre illam*. Ille, fratres mei, villam emit, qui superbiam dominationis per superbiam sibi acquirit. Tales sunt hodie (unde magis dolendum est) multi qui, contempta æterna cœna, honores et dignitates sibi emunt, non solum pro eis hominibus pretium dantes nummorum, sed etiam pro eis animas suas diabolo venundantes. Heu, quam pessima commutatio ! Quid dicam super his qui etiam facinus in sancta Ecclesia facere non erubescunt ? Qui ordines, qui ecclesias, qui ecclesiasticorum officia sacramentorum vendunt vel emunt ? Porro cum quo sunt hi computandi, nisi cum Juda et Judæis qui Christum vendiderunt et emerunt ? quorum pecunia cum eis erit in perditionem, ut Petrus inquit ad Simonem Magum (Act. viii). Illi autem necesse habent exire ab inquisitione et amore spiritualium bonorum, et videre per amorem vilem emptarum dignitatum, extra alti, intus dejecti, extra clari, intus tenebrosi. De his scriptum est : *Hæreditas, ad quam festinatur in principio, benedictione carebit in novissimo* (Prov. xx). Alius dixit : *Juga boum emi quinque, et eo probare illa*. Per quinque juga boum, quæ combinata sunt, significantur quinque sensus corporis, qui similiter in membris combinati sunt. Sicut enim juga boum colunt et curant [f. arant] terram, ita quinque sensus corporis colunt et curant terrena. Juga boum emit qui pretio animæ suæ sola temporalia, quinque sensibus subjecta, acquirit et emit.

quorum oculi sola pulchritudine corporalium specierum capiuntur, aures solis canoribus vanarum melodiarum delectantur, gustus sapore vinorum, eiborum et salsamentorum ineseatur, nares suavitate odorum luxuriosorum irretiuntur, tactus luxuriosis contactibus delectatur. Unde convenienter subjungitur, *et eo probare illa*. Per quinque enim sensus rex exteriores probantur. Oculus enim probat quæ sunt magis pulchra; auris, magis canora; naris, magis flagrantia; gustus, magis sapida; tactus, magis suavia. Cum autem tam isle quam superior ire ad æternam æternam contemnat, tamen se excusari rogat, dicens: *Rogo te, habe me excusatum*. Quoniam qui temporales honores et divitias terrenas ambiunt et quærunt, et pessima commutatione emunt, cum nimis amata derelinquere, vel contemnere nolint, tamen a religiosis se apud Deum excusari et pro se orari rogant. Quasi dicant: ista non possum contemnere, sed rogo te ut me excuses, et ores pro me. Vox quidem sonat humilitatem, sed mens habet contemptum et superbiam. Alius vero dixit: *Uxorem duxi, et ideo non possum venire*. Nominis uxoris, voluptas et luxuria carnalis hic intelligitur, non quia uxorem ducere sit malum, sed quoniam multi ob solam voluptatem eam ducunt. Qui ergo voluptati corporis servit, ita consuetudinariis vitiis carnis irretitur, ut se ad magnam Dei æternam ire non posse fateatur. Hæc igitur tria genera excusantium retinentur ne eant ad cœnam Dei, illis tribus vitiis quæ Joannes in Epistola sua ponit, dicens: *Nolite, fratres, diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt, quoniam quidquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis*, id est voluptas, *aut concupiscentia oculorum*, id est divitiarum, *aut superbia vitæ* (I Joan. II), id est ambitio honorum. Et subjungit: *Si quis autem diligit mundum, non est charitas Patris in eo* (Ibid.). Itaque, fratres mei, animum nostrum ab amore sæculi avertamus, amorem voluptatis refrenemus, cupiditatem divitiarum a nobis excludamus, superbiam et ambitionem evitemus.

De introductione aliorum ad æternam subjungitur, cum dicitur: *Exi cito in plateas et rivos civitatis. Et pauperes ac debiles, cæcos ac claudos introduc huc*. Per istos, fratres mei, qui nec excusant nec compelluntur intrare, significantur humiles, et de Deo multum, nihil vero de se præsumentes. Cum sint in plateis et vicis, id est in latitudine et strepitu sæcularis vitæ, tamen sunt pauperes spiritu. Debiles se reputantes, sunt et cæci, id est ignorantiam suam confitentes, sunt et claudi, id est, imperfectionem suam recognoscentes. Isti enim vocantibus ad æternam cœnam, tanto citius consentiunt, quanto terrena plus contemnunt. Quanto debilitatem suam magis recognoscunt, tanto terrenam voluptatem minus appetunt. Impossibile enim est aliquem simul diligere Deum et mundum. Quanto enim quis plus diligit Deum, tanto plus contemnit sæculum. Et quanto plus diligit sæculum, tanto plus contemnit Deum. Itaque, fratres, ne amemus illud quod cito relicturi sumus. Mundana omnia jam relinquemus

vel ab eis relinquemur. Illa diligamus quæ non trans-eunt, quæ possessores suos beatos faciunt. De compulsionem vero aliorum subjungitur, cum dicitur: *Exi in vias et sepes, et quoscunque inveneris, compelle intrare*. Per istos significantur remotiores, qui in viis et negotiis hujus sæculi, a civitate Dei longius evagantur. Qui cum sint indurati in amorem mundi, ad cœnam Dei non veniunt, nisi compellantur per adversitates, per paupertates, per infirmitates et per afflictiones. Qui cum vident se in hoc sæculo non posse invenire requiem et felicitatem quam quærebant, adversitatibus compulsi convertuntur ad Dominum. De qualibus Dominus sub specie adulteræ mulieris, loquitur ad Judæam, dicens: *Septiam viam tuam spinis, et septiam eam maceria, et non poteris invenire semitam tuam. Quæres amatores tuos et non invenies; quæres illos, et non apprehendes, et dices: Revertar ad virum meum, quia melius erat tunc mihi quam nunc* (Ose. II), et David: *Cum occideret, inquit, eos, quærebant eum, et revertabantur* (Psal. LXXVII). Propterea, fratres mei, considerate quoniam quando Dominus sinit homines prosperare in viis suis malis, et pravas voluntates adimplere, justitia quidem est occulta, sed magnæ iræ Dei signum est. Unde Dominus per Psalmistam: *Et dimisi, inquit, eos secundum desideria cordis eorum* (Psal. LXXX). Et per prophetam: *Jam ultra non irascar tibi, zelus meus recessit a te* (Ezech. XVI). Contra quod David orans ait: *Non tradas me a desiderio meo peccatori* (Psal. CXXXIX), id est, diabolo. Quando vero Deus non permittit peccatores implere malas voluntates suas, sed eos impedit et adversitatibus affligit, misericordiæ Dei signum est. Qui ideo hic ferit, ne in æternum feriat, ideo hic non parcat, ut in æternum parcat. De conclusione vero excusantium ab æterna cœna, subjungitur: *Amen dico vobis, quod nemo illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam*. In quo consideranda est, fratres charissimi, magna severitas æterni judicis. Ipse enim qui modo paterno affectu blanditur, qui nos invitat promissis, qui nos trahit nunc per inspirationem interiorem, nunc nos compellit per adversitatem; qui nunc nos rogat qui rogari debet, qui nunc nobis mittit legatos et compositores pacis, et (quod majus est) fugientes revocat, contemptores invitat. Unde ipse per prophetam: *Aures tuæ audient vocem post tergum monentis* (Isai. LXXX). Ipse in judicio terribilis apparebit. Et illis qui nunc vocantem contemnunt, quamvis tunc clamitent: *Domine, Domine, aperi nobis* (Matth. XXV), terribiliter eis dicit: *Amen dico vobis, nescio vos* (Ibid.). Nos ergo, fratres, dum tempus habemus, vocationes ejus sequamur, non ambitione, non cupiditate, non voluptate retardemus. Flagella ejus et castigationes cum gratiarum actione suscipiamus, ut ad æternam ejus cœnam vel compulsi perveniamus, ipso nos trahente, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VIII.

DOMINICA TERTIA POST TRINITATEM.

Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet

in tempore visitationis, etc. (1 Petr. v.) Quatuor facit apostolus hac in lectione, fratres charissimi. Primo enim nos monet ut humiliemur. Secundo ut omnem sollicitudinem nostram in Deo ponamus. Tertio ut sobrii et vigilantes simus. Quarto spondet auxilium Dei nobis adfuturum. Primo igitur nos monet ad humilitatem. Est autem humilitas virtus quæ facit hominem ex verissima sui cognitione sibimetipsi vilescere. Sicut autem superbia est radix omnium malorum sive vitiorum, ita e contrario humilitas est fundamentum omnium virtutum. Qui enim virtutes sine humilitate congregat, quasi pulverem in ventum portat. Cætera enim virtutes sine humilitate, non solum non prosunt, imo nocent, dum faciunt hominem superbire. Adeo quippe Deo est grata humilitas, quod plus placet Deo peccator humilis, quam justus superbus, sicut ipse nobis demonstrat per exemplum humilis publicani, et superbi Pharisei (Luc. xviii). Hanc virtutem Dominus noster Jesus Christus præcipue professus est, et ad eam exemplo sui nos invitat, dicens : *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. ix). Quem sequens beata Dei Genitrix, quasi oblita virginitatis cæterarumque virtutum quibus præfulgebat : *Quia respexit, inquit, humilitatem ancillæ suæ* (Luc. i). Hæc virtus fecit Moysen Deo familiarem esse. Hæc fecit David secundum eorum Domini esse. Ad hanc igitur nos hortatur apostolus Petrus cum ait : *Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis*. Porro quidam sunt sub manu Dei, nec humiliantur. Quidam vero sub manu Dei sunt, et humiliantur. Quidam vero etiam ante manum Dei humiliantur. C Intelligimus autem hic per manum Dei, castigationem et flagellationem. Unde Job : *Miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me* (Job. xix). Sub manu ergo Dei sunt, nec humiliantur, qui a Deo flagellantur, nec tamen per humilitatem mentis recognoscunt peccata ut emendantur. Talis erat Herodes talis Antiochus, talesque cæteri perversi, qui a Domino flagellantur, nec tamen humiliantur aut emendantur. De qualibus Dominus per prophetam : *Percussi eos, et non doluerunt* (Jer. v); et alibi : *Curavimus Babylonem, et non est sanata* (Jer. li). Ac si dicat : Ea quæ ad curationem ejus sufficere debuerunt, fecimus, ipsa tamen curata non est. Tales gravius cunctis in inferno punientur, quia hic nec per flagella emendati, sed deteriorati sunt. Sub manu vero Dei humiliantur qui, sub flagellis suis peccata sua recognoscentes, humiliantur et corriguntur. Talis fuit Paulus, qui percussus a Domino humiliatus et emendatus est. Tales fuerunt illi, de quibus legitur : *Cum occideret eos, quærebant cum et revertebantur* (Psal. lxxix). Ante etiam manum Domini humiliantur qui, nulla afflictione nullisque flagellis attriti, sponte in prosperitate sua humiliantur et in melius emendantur. Talis fuit Moyses, talis et David, qui etiam in prosperis humiles exstiterunt. Prima igitur humilitas, quia fit in solo corpore, est inutilis. Secunda, quia fit etiam in mente, bona. Tertia, quia fit in mente et etiam sponte, optima. Quoniam vero

A a Deo humiliantur quidam, et detinentur inter flagella, ita ut desperent, subdit apostolus. *Ut vos exaltet*. Quasi diceret : Ita humiliamini sub flagellis Dei, quod spem habeatis, quod ipse vos exaltabit. Et quoniam rursus hic fiete humiliantur, ut in hac vita quidam exaltentur, ut hypocritæ, subdit : *In tempore visitationis*, id est in secundo adventu suo. Qui enim quærunt exaltari hic, in alia vita dignierunt humiliari.

Sequitur pars secunda, in qua monet nos apostolus, ut omnem sollicitudinem nostram in Deum ponamus, his verbis : *Omnem sollicitudinem vestram in eum projicientes, quoniam ipsi cura est de vobis*. Ac si dicat : Ne putetis sub flagellis, quibus Deus vos affligit, vos a Deo negligi, sed potius tunc in eum sperate, quoniam flagella non negligentis, sed amantis signa sunt. Porro omnem sollicitudinem et spem nostram in omnibus in Deum ponere debemus, sed de diversis diverso modo. Sollicitudinem, enim de salute animæ nostræ ita in Deum ponere debemus, quod et nos de ea non minus inde solliciti simus, scientes quoniam non dormientibus neque negligentibus, sed sollicitis et laborantibus provenit regnum Dei. Unde et subditur : *Sobrii estote et vigilate*, etc. Sollicitudinem vero de his quæ ad corporalem vitam pertinent, ita in Deum ponere debemus, ut et ipsi et si non sollicitudinem de his, tamen providentiam habeamus. Sollicitudinem enim nos habere de his Dominus prohibet, dicens : *Ne solliciti sitis dicentes : Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Scit enim Pater vester cælestis quia his omnibus indigetis* (Matth. vi). Providentiam vero de his habere non prohibetur. Unde Apostolus : *Qui non laborat, nec manducet* (II Thess. iii); et alibi : *Mugis autem laborat unusquisque ut habeat unde tribuat necessitatem patienti* (Ephes. iv). Et Salomon : *Propter frigus piger arare noluit : mendicabit ergo in ætate, et non dabitur ei* (Prov. xx). Cum enim prohibemur cogitare de crastino (Matth. vi), crastinum pro futuro remoto intelligendum est. Non est cogitare de crastino annonam presenti anno providere. Sufficit enim, inquit, *diei sollicitudo sua* (Ibid.), id est satis est de præsentibus miseriis et necessitatibus et corporis cogitare. Ut quid enim solliciti essemus de futuris miseriis et penuriis, quas forte unquam visuri sumus? Sollicitudinem quoque nostram in periculis et dubiis, et in quibus humanum deficit consilium, ita Deum ponere debemus, ut et sollicitudo nostra nobis providere non possit. Tamen sollicita oratione Deum sollicitemus, ut ipsi nobis consulere dignetur et providere qui non derelinquit sperantes in se. *Quoniam ipsi*, inquit, *cura est de vobis*, tanquam, bono patri familias de familia sua. Simus ergo bono servi Deo, et ipse erit bonus pater familias nobis. Si fideliter ei ministramus et ipse tam præsentia stipendia quam æterna præmia nobis fideliter providebit.

Sequitur pars tertia, in qua hortatur nos Apostolus ad sobrietatem et vigilantiam dicens : *Sobrii estote et vigilate in orationibus, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret*. Sobrios nos esse præcipit Apostolus

non solum a comessatione et ebrietate sæcularis cupiditatis. Hoc est quod Dominus ait in Evangelio: *Videte ne graventur corda vestra crapula et ebrietate, et curis ejus sæculi, ne forte veniat in vos repentina calamitas* (Luc. xxi). Sed quia non sufficit sobrios esse, nisi etiam nos oratione muniamur, addit: *Et vigilate in orationibus*. Porro in oratione nos præcipit vigilare, non solum ut in ipsa oratione non vagi mente, sed potius intenti et vigiles simus, sed ut etiam non solum in diurnis horis, sed etiam in nocturnis, in oratione meminerimus vigilare, juxta quod præcipit Jeremias: *Surge et lauda in principio vigiliarum tuarum* (Thren. ii). Et David: *Septies in die laudem dixi tibi*; et: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi* (Psal. cxviii). Et quare est vigilandum in orationibus? Quia adversarius, inquit, *vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem devorat* (Ibid.). Quatuor reddunt diabolum instructorem ad nocendum. Quia nunquam dormit, sed semper vigilat in insidiis, quia est invisibilis, et ideo magis nocere potest, quia naturali callet ingenio quia est longævus, et ideo ex longa experientia versutior. Quia ergo adversarius noster ita est munitus, ideo major necessitas nobis incumbit vigilandi, tanquam, inquit, *leo rugiens*. Quando diabolus aperte sævit, leo vocalur; quando occulte immittit nobis venenosas tentationes, serpens dicitur; quando per calliditatem nos circumvenit, dicitur vulpes; quando non in principio, sed in fine fallit, dicitur scorpium, vel draco, et hujusmodi. Unde scriptum est: *Super aspidem et basilicum ambulabis, et conculeabis leonem et draconem* (Psal. xc). Sicut autem leo rugiendo mittit quemdam terrorem et obstupefactionem animalibus, ne fugere possint, ita diabolus adveniens solet mittere hominibus quemquam horrorem et stuporem, ne sibi cavere queant. Circuit quoque, ad modum leonis, ovile fidelium, ut si quem inveniat ab unione aliorum errantem, occidat. Circuit etiam unumquemque fidelem, ut si forte inveniat in eo aliquam partem minus munitam, per eam introeat et perimat. Proinde, fratres mei, majori violentia unusquisque se custodiat, ne ab unione fidelis gregis segregetur. Servet etiam, juxta Salomonem, omni custodia cor suum (Prov. iv), ne forte incuriam nostram aliquis introitus in nobis adversario reperiatur. Cui quomodo resistendum sit, ostendit, subdens: *Cui resistite, fortes in fide*. Junge igitur fidem cum sobrietate et oratione, quas præmisit, et habes tria per quæ diabolo potes resistere. Per sobrietatem quippe vigilamus, per orationem diabolum expugnamus, et per fidem, per charitatem operantem, fraudes et tentationes ejus evacuamus. Unde Paulus: *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis ignea nequissimi tela extinguere* (Ephes. vi). Et Dominus in Evangelio: *Si habueritis fidem quantum granum sinapis, dicetis monti huic: Transfer te et jactu te in mare, et fiet* (Luc. xxii). Deinde exemplo aliorum nos monet diaboli tentationibus resistere, subdens: *Scientes eundem tentationem et quæ in mundo est vestra fraternitati fieri*. Ac

si dicat: Non vos soli pugnas et tentationes diaboli sustinetis, sed etiam omnes fideles qui in hac vita sunt, tam viri quam mulieres, tam senes quam juniores, contra diabolicas luctantur tentationes. Propterea turpe sit vobis, viri, superari a tentationibus diaboli, quas etiam mulieres devicerunt. Turpe quoque sit vobis, barbati et cannti, superari a tentationibus diaboli, quas etiam pueri et impuberes devicerunt. Turpe etiam sit unicuique, molliorem et effeminatiorem esse, nec resistere tentationibus quibus innumerabiles resistunt.

Sequitur pars quarta, in qua Apostolus spondet fidelibus pugnantibus Dei auxilium ad futurum, subdens: *Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam gloriam suam in Christo Jesu modicum passos, ipse perficiet, confirmabit solidabitque*. Dicitur autem Deus omnis gratiæ, quoniam omnis gratiæ largitor est, quia incipientis, proficientis et perficientis, confirmantis et consolidantis; et ipse qui vocavit vos per gratiam suam incipientem et perficientem, similiter per suam gratiam perficiet vos in eis quæ vobis desunt, et confirmabit vos ne cadatis, et consolidabit in alia vita, ne cadere possitis. Sed interponit, ostendens ad quid vocaverit nos, quia ad æternam gloriam suam, et per quæ vocaverit nos, quia per passiones, quod ostendit cum ait: *Modicum passos*. Modicum autem ideo dicit, quia temporales passiones et breves et nullæ sunt respectu futuræ beatitudinis, juxta illud Pauli: *Existimo quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* (Rom. viii). Et in quo vocaverit nos? quia in Christo Jesu. Sed et hoc ad singula referri potest, quoniam et in Christo Jesu passi sunt, et in Christo Jesu perficiet, confirmabit et consolidabit. *Ipsi gloria et imperium per omnia sæcula sæculorum. Amen*. Ipsi quidem est gloria, quoniam sicut potens est hic dare gratiam, ita est potens in futuro dare nobis gloriam. Ipsi quoque imperium, quoniam sicut potens est hic diabolium et suos imperio suo refrenare, ita potens erit in futuro imperio suo eos damnare. Nos ergo, fratres, eum rogemus, ut det nobis perfectam humilitatem, et spem in se et fiduciam, det et sobrietatem, et fidem, et in oratione vigilantiam cæterasque virtutes, per quas valeamus diabolium superare, et gloria consequi sempiternam. Quod ipse præstare dignetur, qui est benedictus in sæcula Deus. Amen.

HOMILIA IX.

DOMINICA TERTIA POST TRINITATEM.

Erant appropinquantibus ad Jesum publicani et peccatores ut audirent illum (Luc. xv). Quatuor capitulis distinguitur hæc lectio, fratres mei. Primo enim continet pœnitentium ad Christum accessionem, secundo Phariseorum inde murmurationem, tertio quod peccatores debeant suscipi et etiam quæri probationem, quarto de uno peccatore converso magis quam de quibusdam justis exultationem. Ostendens igitur primum peccatores pœnitentes accessisse ad Jesum ait: *Erant appropinquantibus ad Jesum publicani et peccatores*. Et quia sinistra intentione possent ap-

propinquare, subdit, *ut audirent verbum Dei*. Patet ergo quia non solum corpore, sed etiam mente ad eum appropinquabant. Appropinquabant enim tanquam infirmi ad medicum, tanquam rei ad patrum, tanquam peccatores ad misericordem, tanquam immundi ad lavacrum, tanquam oves erronæ ad pastorem, tanquam cæci ad illuminatorem. Quales accedere ad Deum David monet, dicens : *Accedite ad eum, et illuminamini (Psalm. xxxiii)*. Exemplo horum accedite, et vos, peccatores, frequenter ad audiendum verbum Dei, quia non potest aliquis libenter Dei verbum audire, quin malum incipiat ei displicere.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur Scribas et Phariseos adversus Jesum murmurasse, cum subditur : *Et murmurabant adversus eum, Scribæ et Pharisei*. Est autem murmuratio nec omnino occulta, nec omnino aperta reprehensio, media inter oburgationem et detractionem. Pharisei enim, qui nesciunt bonum in alio amare, sed potius invidere et depravare, nimietatem conceptæ invidiæ non poterant jam omnino celare, nec audebant omnino propalare, sed murmurabant. Nos vero, fratres, invidiam, detractionem et murmurationem detestantes, discamus bona in alio amare, dubia etiam in meliorem partem inclinare, peccantem coram reprehendere, nec ei clam detrahere vel murmurare. Detractio quippe et murmuratio ex malitia occulta nascuntur, nec volunt prodesse, sed tantum nocere. Non enim ut proficiat detrahit quis, vel murmurat, sed potius ut infamet et noceat. Aperta autem reprehensio, si benigne fiat, et facienti et cui fit prodest, et si cui fit non prodest, facienti non prodesse non potest. Unde philosophus ait : « Aperte me increpa, non occulte me mordeas. » *Ecce*, inquit, *hic peccatores recipit, et manducat cum illis*. Mentuntur; qui enim recipit peccatores, peccator est. Sicut qui recipit fures, fur est. Recipere quippe furem vel peccatorem est ejus furto vel peccato consentire. Porro peccatores recipere hac intentione, ut corrigantur, hoc non est recipere peccatores, sed fratres. Quod nos Apostolus præcipit facere dicens : *Si mulier infidelis consentit habitare cum viro fidei, non discedat fidelis; sanctificabitur enim mulier infidelis per virum fidelem (I Cor. vii)*. Itaque, juxta philosophum, illum tecum suscipe, quem tu possis facere meliorem, vel qui te. Propter ad meliorationem alterius ex nobis, præcipit Apostolus : *Infirmum, inquit, fratrem assume (Rom. xiv)*. Propterea ad meliorationem nostri ex aliis, ait poeta :

..... Nunc te melioribus offer.

(HORAT. *Epist.* I, *epist.* 2, v. 68).

Si quis autem incorrigibilis persistit, non est recipiendus, sed etiam receptus excludendus, ne per vitium unius multi corrumpantur. Unde Apostolus : *Auferte malum ex vobis (I Cor. v)* : et alibi : *Hæreticam hominem post primam et secundam correctionem devota (Tit. xxxiii)*. Et philosophus : « Tales, inquit, junge socios tibi, ex quorum contubernio non infameris. » *Et manducat cum illis*. Manducare

A quoque exemplo nostri Redemptoris hac intentione cum peccatoribus possumus, ut occasione prandii eos corrigamus, et dum nos pascunt corporaliter, eos spiritualiter pascamus. Quia ergo publicani et peccatores ad verbum Dei corripiebantur, ideo eos recipiebat, et cum eis manducabat. Sed Pharisei, etiam bona depravantes, dicunt eum recipere, id est lovare peccatores. In quo ostendunt se non veram habere justitiam. Qui enim vere justus est, neminem damnat, peccatores non contemnit, sed potius eis compatitur, bona aliorum non depravat, imo etiam dubia in melius interpretatur. At contra isti arrogantes justum Deum de misericordia reprehendunt, et peccatores aspernantur, et etiam bona in malum interpretantur.

B Sequitur pars tertia, in qua Dominus per duplicem probat parabolam peccatores pœnitentes non solum debere recipi, sed etiam quari. Est autem juxta litteram probatio hæc a minori. Si enim homo ovem, vel mulier drachmam perditam, res utique temporales, irrationales et perituras, cum tanta sollicitudine quærit, inventas humeris reportat, gaudet, et vicinis sibi congaudere hortatur, quanto magis homo hominem, fratrem suum, pro peccato perditum, rem utique rationalem et semper victuram, cum majori sollicitudine debet ad salutem quærere, repertum proprio labore ad Ecclesiam reportare, et de ejus correctione gaudere, et alios ad congaudendum monere? In quo, fratres mei, nostra (quod sine dolore nequeo dicere) confunditur duritia, qui plus dolemus de damno bovis vel ovis, vel pecuniæ nostræ, quam de damno unius vel multarum animarum. Si enim amittitur res temporalis, cum multa sollicitudine eam quærimus, nos et alios fatigamus, non cessamus quousque eam inveniamus. Si vero peccando perit anima fratris, pro qua mortuus est Christus, non curamus : negligimus, imo multoties irridemus, vel etiam consentimus. Ut quid hæc? nisi quia eharitatem proximi non habemus, cui ovem vel asinum præponimus. Juxta vero mysticum sensum, probatio est a majori. Mystice enim homo, vel mulier, Christus Dei sapientia intelligitur. Ovis vero vel drachma, in qua imago regis inscribatur, homo ad imaginem Dei factus accipitur. Si ergo Christus, Deus et Dominus universorum, adeo fugitivum servum hominem dilexit, quod pro eo recuperando, nonaginta novem oves in deserto, id est novem angelorum ordines in cœlo corporaliter reliquit, hominem inter diversos mundi errores quæsivit, ejus peccata in cruce portans, eum ad patriam revexit, et in hoc gavisus est, et ad congaudendum non ovi, sed etiam sibi angelos invitavit, nonne multo magis homo hominem, frater fratrem debet diligere, pro eo lucrando omnia negotia postponere, ejus salutem quærere, ejus peccata portare, et ad Deum eum reducere, de ejus salute plusquam de lucris sæcularibus gaudere, et alios ad congaudendum monere?

D Sequitur pars quarta, in qua Dominus adaptans similitudinem ait: *Ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta*

novem justis qui non indigent penitentia. Et quidem, fratres mei, plus de amissæ rei recuperatione, quam de re nunquam amissa gaudere solemus. Majus quippe est rem restaurare quam conservare. et mirabilius est post lapsum surgere quam nunquam cadendo stare. In quo etiam illud notari potest, quod quidam, quanto gravius ceciderunt, tanto ferventiores resurgunt. Et quia illicita se commisisse sciunt, etiam licita sibi abscedunt, plusquam etiam jussa faciunt; nunquam se satisfacere credunt, perfecte mundum deserunt, ad cœlestia toto desiderio tendunt, illa suspiriis et lacrymis deprecantur, pro eis pati quælibet gravia facile ducunt. Econtrario quidam, quia nullum grave crimen se commisisse putant, tepidi manent, nullo desiderio, nullis suspiriis, nullis lacrymis, ad cœlestia inardescunt, sed nec frigidi, nec satis calidi vivunt. Majus ergo gaudium est Deo et angelis ejus super fervorem unius pœnitentis quam super tepidam justitiam plurium justorum, quoniam rex plus illum militem diligit, qui post fugam reversus, hostes fortiter premit, quam illum qui nec fugit, nec unquam fortiter egit. Nos ergo, fratres charissimi, duritiam et falsam justitiam Phariseorum evitemus, compatiētes in peccatores et pauperes et afflictos simus, aversorum conversionem quæramus, errantes corrigamus, et ad Deum revocemus. Nihil quippe plus acquirit nobis misericordiam, quam quod si facimus aliis misericordiam. Qui ergo lapsi sunt, ad pristinum statum cum fervore redeant, ut de conversione sua luctum diabolo et gaudium Deo et angelis suis faciant. Qui vero justii sunt, nunquam tepescant, sed semper in charitate et in compassione proximi inardescant, et secum spolia captivitatis ad Deum reportare satagant, largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA X.

DOMINICA QUARTA POST TRINITATEM.

Existimo quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. viii), etc. Tripartita est hæc lectio, fratres mei. Primo ostendit Apostolus passiones sanctorum non esse condignas magnitudini præmiorum; secundo dicit ipsos non volentes subdi passionibus, sed tamen in spe patienter portare; tertio dicit omnes inter passiones ingemiscere, et etiam ipsos sanctos, et ideo æternam gloriam magis desiderare. Ait ergo primo: *Existimo quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad superventuram gloriam quæ revelabitur in nobis.* Ac si aperte dicat: per nullas passiones temporales digne mereri valeamus magnitudinem gloriæ quæ nobis in futuro tribuetur. Imperator quippe noster, fratres charissimi, largus, imo ipsa largitas est, nec vult parvitati nostrorum laborum, præmia sua commensurare, sed potius de divitiarum suarum largitate nos superubundanter accumulare. Labores quippe nostri sunt modici, præmia erunt immensa. Labores nostri sunt breves et momentanei, præmia erunt sempiterna. Labores

A nostri sunt terreni, præmia erunt cœlestia. Labores nostri parum in se habent amaritudinis, præmia ineffabilem habebunt in se dulcedinem. Sicut scriptum est: *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Dominus diligentibus se* (Isai. lxiv; Cor. ii). Quod vero passiones hujus temporis non sunt condignæ passiones ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis, probat cum subdit: *Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat.* Vocat autem hic fideles creaturam, eo quod a cæteris creaturis fere in nullo hic distare videantur. De terra enim sunt, et in terra morantur, et de terra vivunt, mutantur et corrumpuntur, moriuntur sicut cæteræ creaturæ. Unde videtur esse isdem finis hominis et jumenti. Eosdem vero vocat secundum statum æternæ vitæ, sive futuræ, filios Dei, eo quod tunc erunt similes Dei immortalitate, puritate, glorificatione, et claritate, juxta quod Joannes ait: *Charissimi, scimus quia filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Cum autem apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est* (I Joan. iii): Ait ergo, *Expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat.* Quasi diceret: Fideles, qui sunt in miseria hujus mundi, expectant aliam vitam, ut in ea glorificentur in Filiis Dei, id est cum sint tantilli, tantam rem expectant, ut qui nunc similes sunt bestiarum, sint similes Dei. Quod vero ait inculcando, *expectatio et expectat*, expectantium certitudinem desideriumque significat. In quo damnatur (quod sine gemitu dicere non possum) illi qui tantum in hac vita spem habent, aliam vero vitam nec esse suspicantur, dicentes: Quis est regressus ab inferis, qui testificetur nobis aliam vitam esse? Sic semper nascuntur homines et moriuntur, transit homo sicut umbra et fumus, non amplius futurus. Propterea, inquit, dum licet, ducamus in bonis dies nostros, gaudeamus, epulemur, luxuriemus, rosis nos coronemus, sericis nos induamus, in mollietate jaceamus, quæcunque desiderat cor nostrum faciamus, qui cras moriemur. Multi certe sunt hodie, quia, quamvis hoc ore non dicant, tamen operibus se ita credere demonstrant. De quibus vere dicitur: *Quoniam homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (Psal. xlviii), imo miserior et deterior illis, quoniam melius esset illis penitus mori cum jumentis quam in morte semper vivere cum dæmoniis.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur fideles subjectos esse miseriis non volentes, sed tamen in spe patienter portare, cum subditur: *Vanitatem enim subjecta est creatura non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe.* Duplici vanitati, fratres mei, homo subjectus est, vanitati culparum, et vanitati pœnarum. Et mali quidem vanitati culparum volentes famulantur, pœnis vero quæ utilitatem conferunt in purgandis peccatis, inviti et murmurantes subjecti sunt, fideles vero culpis inviti subjecti sunt, et eis, quantum possunt, resistunt. Pœnas vero, et si voluntas carnis non vult, tamen voluntas rationis

propter earum utilitatem eas sustinet patienter. Quis magister patiens quam Christus? Tamen juxta carnis voluntatem se non velle pati ostendit, cum dicit: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste* (Matth. xxiv; Marc. xiv; Luc. xxii). Sic ergo, fratres mei, in hac vita justī subiecti sunt vanitati, vanitati persecutionum, indigentiarum, perturbationum, defectuum, ceterarumque pœnarum. Sed hæc omnia patienter ferunt propter Deum, qui subiecit eos hujusmodi vanitatibus in spe retributionis et liberationis. Et diabolus quippe propter superbiam suam subiecit Dominus vanitati culparum, miseriarum et perturbationum, sed non in spe. Quare? Quoniam diabolus cum spiritualis et fortioris naturæ esset, et cum per seipsum peccasset, spem liberationis non meruit. Homo vero terrenæ et fragilioris naturæ, et per suggestorem deceptus, spem meruit liberandi. Hinc patet quoniam quando peccant aliqui fortioris naturæ, et per se magis peccant, et minus excusabiles sunt. Nos ergo, fratres, subjectionem culparum et vitiorum fugiamus, subjectionem infirmitatum, indigentiarum, atque persecutionum feramus patienter propter Deum, qui nos in hujusmodi subiecit in spe; quæ quidem spes non confundet. Unde et sequitur: *Quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei*, quando, ut ipse alibi, dicit, hoc corruptibile induet incorruptionem (I Cor. xv). Non ait quælibet creatura, sed ipsa creatura, quæ a vanitate, quantum potest, se excutit, et tota spe et desiderio ad Deum tendit; ea sola liberabitur a servitute corruptionis, quam superius vocavit vanitatem, et recipietur in libertatem filiorum. Tunc quippe liberabitur a servitute culpæ, a servitute pœnæ, patiendi scilicet et moriendi, a servitute necessitatis comedendi, scilicet vestiendi atque dormiendi, et hujusmodi. Tunc enim, ut ait Joannes, *absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, et mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque ullus dolor; quoniam priora transierunt. Non esurient neque sitient amplius, et non cadet super illos sol neque ullus æstus* (Apoc. xxi).

Sequitur pars tertia, in qua ostenditur omnes inter miseria hujus vitæ gemere, et etiam ipsos cum subditur: *Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc*. Omnis quidem homo, fratres, tam bonus quam malus, inter tribulationes et miseria hujus mundi, velit nolit, ingemiscit, sed solus bonus parturit. Parturire enim est pro pariendo fructu laborare. Malus ergo in hac vita gemit, sed non parturit, quoniam gemitus ejus et labor (quia pro temporalibus est) fructum æternum non habebit. Bonus vero hic et gemit et parturit, quia gemitus et labor ejus infructuosus non est, sed potius fructum æternitatis obtinebit. Quod Dominus in Evangelio per similitudinem ostendit dicens: *Mulier cum parit tristitiam habet. Cum autem venerit puerum, jam non meminit pressuræ, quia natus est homo in mundum. Et vos quidem hanc tristitiam habetis. Iterum autem videbo vos et gaudebit*

cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (Joan. xvi). *Ingemiscit*, inquit, *et parturit usque adhuc*, id est a principio mundi usque nunc, et usque in finem, ab Abel usque ad ultimum justum. *Et non solum*, inquit, *illa, sed etiam nos ipsi, primitias spiritus habentes, et ipsi intra nos ingemiscimus, expectantes adoptionem gloriæ filiorum Dei, redemptionem corporis nostri*. Quasi dicat, et non solum ceteri fideles minores inter miseria hujus mundi gemunt, sed etiam nos ipsi apostoli, qui prius et abundantius virtutes accepimus spirituales, et ipsi quamvis consolemur, tamen intra nos ingemiscimus, considerantes miseria in quibus nunc positi sumus, et adoptionem gloriæ filiorum Dei, quam expectamus. Addit etiam redemptionem corporis nostri, ostendens quoniam non solæ animæ glorificabuntur in alia vita, ut quidam hæretici suspicati sunt, sed etiam ipsa corpora nostra ab omni corruptione et redimentur, et æterna gloria ditabuntur. Porro ex duobus, quæ hic ponuntur, id est ex consideratione præsentis miseriæ, et gloriæ futuræ, nascitur compunctio in nobis, quæ est ex desiderio patriæ cœlestis. Ex aliis vero duobus, id est ex consideratione nostrorum peccatorum, et ex consideratione æternorum suppliciorum, quæ eis debentur, nascitur in nobis compunctio pœnitentiæ. Nos ergo peccatores, turpitudinem nostrorum, et amaritudinem ignis æterni eis debitam, ante oculos nostros, semper habeamus, ut ita semper pœniteamus, semper de peccatis nostris gemamus et ploremus. Pensemus etiam simul miseria ubi nunc sumus, et æternam cœlestium gaudiorum beatitudinem. Ut ita et desiderio illius ingemiscamus, ploremus et ad illam toto desiderio festinemus. Nunc in lacrymis seminemus, quod post cum exultatione metamus, ut eis mereamur adnumerari, de quibus ait Psalmista: *Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos* (Psal. cxxv), largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XI.

DOMINICA QUARTA POST TRINITATEM.

Dixit Jesus discipulis suis: Estote misericordes, sicut et Pater vester cœlestis misericors est (Luc. vi). In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, intendit Dominus nos intruere, ut quantum possumus et scimus, semper misericordiam faciamus. Primo igitur monet nos, ut exemplo cœlestis Patris, misericordes simus. Secundo demonstrat quantum misericordia promereatur. Tertio ostendit ignorantem vel vitiosum non debere magisterium præsumere. Primo igitur exhortans nos ad misericordiam ait: *Estote misericordes, sicut et Pater vester cœlestis misericors est*; alibi quoque ait: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum* (Levit. xix). Ex quibus verbis profecto demonstratur quia Dominus vult nos imitatores sui esse, vult nos patrissare; alioquin non reputat nos inter filios suos, sed inter reprobos servos. Sic facit, fratres mei, ut fertur, aquila, quæ pullos

suos opponit radiis solis, et pullum quidem, qui more patris radium solis immoto lumine cernit, tanquam proprium diligit. Illum vero qui hoc non facit, tanquam degenerem abjicit. Sic et corvus pullos suos antequam videat eos nigrescere, tanquam sui dissimiles spernit. Postquam eos videt nigros, tanquam sibi similes diligit. Homo etiam filium, quem videt sibi obsequi et obedire, diligit, filium vero inobedientem odit. Nos ergo, fratres mei, ut filii Dei esse mercamur, eum imitemur, ei nos conformemus. Simus pro modulo nostro sancti, sicut ipse sanctus est. Simus iusti sicut ipse justus est. Simus misericordes, sicut ipse misericors est. Ipse autem tantisper misericors est, quod nullam creaturam misericordiæ suæ reliquit expertem. Dat enim iumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum (*Psal. cxlvi*). Dat non solum cultoribus et amicis suis, sed etiam contemptoribus et inimicis; facit enim solem suum oriri super bonos et malos, et pluit super justos et iniustos (*Matth. v*). Nos quoque, fratres, benignitatem ejus, in quantum possumus, imitemur. Demus non solum notis, sed etiam ignotis; non solum amicis, sed etiam inimicis. Alium juvemus re, alium verbo, alium consilio, alium correctione, alium admonitione, alium consolatione. Omnes bonum exemplum, omnes nostram benignitatem sentiant: ut ita sanctificetur nomen Dei in nobis, et simus imitatione filii Patris nostri, qui in cælis est. Secundo ostendit Dominus quantum misericordia promereatur. Ponit autem quatuor species misericordiæ, unicuique præmium suum subjungens. Primam ponit cum subdit, *Nolite judicare*, de dubiis, vel de minoribus noxis. De apertis enim malis, et de apertis bonis, permissum est nobis judicare. De quibus dicitur: *A fructibus eorum cognoscetis eos* (*Matth. vii*). De dubiis vero et minoribus noxis judicare prohibemur, quia incertum est nobis quo animo fiant, quæ et bono et malo fieri possunt, ut est manducare et bibere, loqui cum muliere, manducare cum malo homine, et hujusmodi, quæ debemus in meliorem partem interpretari. Ut si videamus sacerdotem loqui cum muliere, dicamus enim illi dare consilium de anima sua, et hujusmodi. Minores etiam culpas, ut frangere aliquando jejunium, aliquando nimis comedere vel bibere, consortia malorum frequentare, debemus per dispensationem, per infirmitatem, et per charitatem excusare. Sicut enim malignæ mentis est etiam bona depravare, ita benignæ est etiam mala in meliorem partem inclinare. Hujus misericordiæ præmium ponit cum subdit: *et non judicabimini*, subaudiis de temerario judicio. Qui enim temere hic judicant, de temerario judicio judicabuntur a Domina. Secundam speciem misericordiæ ponit, cum subdit: *Nolite condemnare*, etiam aperte malos, sed potius eorum conversionem expectate et orate, quoniam qui hodie est malus, fortassis cras, vel post cras, erit bonus. Stultissimus quippe esset qui condemnasset Mariam Magdalenam, cum adhuc stulta esset, et Paulum, cum adhuc persecutor es-

set, qui postea tantis meritis apud Deum effulserunt. Hujus misericordiæ præmium ponit, cum subdit: *Et non condemnabimini*, de stulta condemnatione. Qui enim nunc temerarie peccatores damnant, de temeraria damnatione a Domino damnabuntur. De istis duabus speciebus misericordiæ laudatur sanctus Martinus, cum de eo legitur: «Neminem judicans, neminem damnans.» Illic Paulus ait: *Tu quis es qui judicas alienum servum? Suo domino stat aut cadit* (*Rom. xiv*). Et philosophus: «Vide, inquit, si adhuc malus es, et similibus parce.» Si autem malus esse desiisti, cur aliis locum emendationis abscondas? In quo, fratres, nostra confunditur præsumptio, qui aliorum peccata judicamus. Alio judicio et nostris parcimus, alios condemnamus, et nos in cordibus nostris justificamus. **B** Alio judicio nos, alio proximos nostros judicantes, cum scriptum sit: *Pondus et pondus, mensura et mensura, utrumque abominabile est apud Deum* (*Prov. xx*). Tertiam speciem misericordiæ ponit, cum subdit: *Dimittite*. Eleemosyna quippe magna est dimittere vel injurias irroganti, vel conditionem servo, vel debitum pauperi debitori: Hujus misericordiæ præmium ponit, cum subdit: *Et dimittetur vobis*. Per hanc enim eleemosynam peccata nobis a Domino dimittuntur. Unde et in oratione Dominica dicimus: *Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (*Matth. vi*). In qua etiam conditione nos constringimus, quod si non dimittamus, nec nobis dimittetur. Imo etiam per parabolam servi dimissi, et dimittere nolentis, peccata quæ dimittere videbantur, redire comprobantur.

C Itaque, fratres, duritiam cordis deponamus. Et si Deum nobis dimittere volumus, aliis dimittamus. Quartam speciem ponit cum subdit: *Date eleemosynam*, vel corporalem, ut esurienti cibum, nudo vestimentum, hospiti hospitium; vel spirituales, ut correctionem, instructionem, exhortationem, consolationem, vel realem; ut auxilium in adversis, consilium in periculis, fuleimentum in causis. Hujus misericordiæ præmium ponit, cum subdit: *Et dabitur vobis*. Hic gratia et in futuro gloria. Quam vero large eleemosyna a nobis facta a Deo sit remuneranda, ostendit cum subdit: *Mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et superfluentem dabunt in sinum vestrum*. Porro æternam beatitudinem vocat mensuram, quoniam secundum merita unicuique mensurabitur. Hæc erit bona, quæ summum et æternum bonum dabit nobis ad fruendum. Erit conferta, nihil habens vacuitatis vel vanitatis, sicut terrena bona, quæ vacua, vana, et imperfecta sunt. Erit coagitata, id est omnia bona nobis necessaria in se continens, cum terrena nulla indigentiam replere valeant. Erit superfluens et qualitate, et quantitate, et tempore. Pro vanis enim bonis vere bona, pro vacuis plena, pro insufficientibus sufficientia, pro parvis magna, pro caducis æterna dabunt. Qui? Pauperes, quia erunt causa dandi. Hoc est quod alibi dicitur: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant*

vos in æterna tabernacula (Luc. xvi). Quare ergo fratres, sumus duri ista terrena conferre in pauperes, qui æterni boni promittuntur nobis remuneratores. Eadem quia mensura quamensi fueritis, remetietur vobis. In quo non commensurationem præmiorum ad merita figural, præsertim cum alibi dicat centuplum justos accepturos (Matth. xix). Sed ita intelligendum est: Qui plus dedit, plus accipiet; et qui minus, minus, juxta illud Pauli: *Qui parce seminat parce et metet. Et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet* (II Cor. ix). Tertio per similitudinem ostendit ignorantem non debere magisterium assumere, subdens: *Si cæcus cæcum duxerit, nonne ambo in foveam cadunt?* Cæcus cæcum ducit, cum ignorans ignorantem regere præsumit. Hoc contra illos est qui nondum discipuli, fiunt magistri, qui nescientes regere animas suas, præsumunt regere alienas. Sed sicut cæcus cæcum ducens cadit gravius, dum sub alio cadit, quam si solus caderet, ita ignorans ignorantem regens, cadit gravius quam si nullum regere præsumpsisset, quia propter animas et sub animas, quas secum ad perditionem trahit, cadit. Et quod gravius magister ignorans quam discipulus ignorans puniendus sit, ostendit, cum subdit: *Non est discipulus super magistrum.* Litotes est, id est, sicut est minor gradu, ita est minor præmio, si sit bonus, et minor pœna, si sit malus. Et quare hoc? subditur: *Perfectus autem erit, si sit sicut magister ejus.* Quoniam sic æmulatur simplex discipulus magistrum, qui putat se fore perfectum, si ei valeat æquari. Hinc est quod nihil plus nocet plebibus in Ecclesia, quam magistri perversitas. Quæ enim vident facere magistrum suum, volunt facere dicentes: « Nunquid ego sum melior sacerdote meo? non est discipulus super magistrum. » Rursus per similitudinem ostendit vitiosum non debere accipere magistratum, cum subdit: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo est, non consideras?* Quasi diceret: Quomodo præsumis reprehendere alios de minori vitio, cum tu majori vitio labores? Quomodo audes reprehendere iram fratris, quæ est quasi festuca in oculo mentis, cum tu odium, quod est quasi trahes in mente tua, non reprehendas. *Hypocrita, ejice primo trabem de oculo tuo, et tuac perspicies ut educas festucam de oculo fratris tui.* Quasi diceret: Primum te ipsum corrige, si alios vis corrigere, primo te ipsum munda, si alios vis mundare. Oportet enim ut manus sit munda, quæ alias vult mundare, ne, si fuerit immunda, tacta deterius coinquinet. Inde Dominus de muliere in adulterio deprehensa, ait: *Qui sine peccato est, primus in eam lapidem mittat* (Joan. viii). Quasi diceret: Oportet quidem ut adulteri judicentur, sed a castis; ut malitiosi dampnentur, sed ab innocentibus; ut rei corrigantur, sed a justis. Itaque, fratres, si quem volumus reprehendere, primo videamus si similes ei simus. Quod si sumus, pariter ingemiscamus, et non eum nobis obtemperare, sed eum pariter nobiscum emendari moneamus. Quod si non sumus similes, qui tamen olim fuimus, vel esse potuimus, ei condescendamus: et non ex odio, sed

A ex misericordia arguamus. Raro enim et non sine magna necessitate sunt objurgationes adhibenda, et non nisi respectu Dei, et remota ab oculis. Itaque, fratres mei, misericordiæ operibus insistamus, judicare et damnare alios evitemus. Dimittamus ut nobis dimittatur, demus ut nobis detur, ut mensuram bonam et conferam, et coagitatam, et superfluentem, id est æternam beatitudinem recipere mereamur. Quod nobis concedat, qui est super omnia benedictus Deus. Amen.

HOMILIA XII.

DOMINICA QUINTA POST TRINITATEM.

Charissimi, omnes unanimes in oratione estote, compatiētes, fraternitatis amatores, misericordes. modesti, humiles, etc. (I Petr. iii.) Quadripartita est hæc lectio, fratres mei. Primo enim exhortatur nos Apostolus ad sex, quas enumerat virtutes. Secundo ad meliorem retributionem. Tertio ostendit boni æmulatoribus neminem posse nocere. Quarto nos monet Deum in nobis sanctificare. Primo igitur hortatur nos ad sex virtutes dicens: *Omnes unanimes in oratione estote.* Porro unanimes aliqui esse non possunt, nisi sint boni et amici. Mali enim unanimes esse non possunt cum vitiosis serviant contrariis. Quomodo avarus et prodigus essent unanimes? Quomodo crudelis et negligens essent unanimes? Quomodo impetuosus et formidolosus essent unanimes? At boni quia colunt virtutes, quæ nunquam contrariæ sed semper concordantes, et sese coadunantes sunt, unanimes esse possunt, si affectuose sese diligunt. Omnes quidem boni in volendo communia bona, unius voluntatis sunt. Sed circa alterius bona propria, alter frigit aliquando. Quando autem aliqui boni ita sese diligunt, quod alter vult bona alterius sua, illi procul dubio unanimes sunt. *Multitudinis credentium,* inquit, *erat cor unum, et anima una* (Act. iv). Et unum quidem cor eis, quoniam bona æque volebant, una vero anima erat eis, quoniam unus diligebat alium, sicut animam suam. Hortatur igitur Apostolus nos, ut simus unanimes, præcipue in oratione, id est in optando et petendo bono. Una enim oratio plurimum fidelium, si sit unanimes, inefficax esse non potest. Simus ergo, fratres mei, in oratione unanimes, non solum cæteris fidelibus, sed etiam unusquisque sibi ipsi. Sicut enim ille qui male petendo ab unanimitate Ecclesiæ discordat, indignus est exaudiri: ita et ille qui a bono quod postulavit in oratione per reprobum vitam discors est. Et quoniam unanimitas per compassionem maxime dignoscitur, hortatur subsequenter nos apostolus, ut simus *compatiētes* patientibus, non fictione, ut faciunt adulatores, sed vera mentis affectione, nostrorum fratrum dolores et damna faciendo nostra, ut faciebat Paulus qui dicebat: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror* (I Cor. x.) Ostendamus per compassionem nos vere esse membra Christi et Ecclesiæ. Ut quemadmodum in humano corpore dolente uno membro, condolent cætera membra, sic et nos proximorum nostrorum

passionibus compatiamur. Nec in eo quod proximos nostros afflictos videmus, eos tanquam inferiores et miseros contemnimus, ut faciunt quidam, qui, licet dent multa pauperibus, tamen hoc faciunt potius ex mandati coactione, quam ex fraternitatis dilectione. Propter hoc adiungit Apostolus, *fraternitatis amatores*, ut scilicet super eos non superbe nos extollamus, sed potius in æquum descendentes, eos tanquam fratres nobis cœquemus. Sed et erga illos qui nostri auxilii indigere non videntur, fraternitatis amatores simus, eis nostra communicantes, eis officia charitatis exhibentes, eos tanquam fratres Christi diligentes. Non simus de numero illorum qui soli sibi vivunt, nulli familiaritatem, nulli charitatis officium exhibentes, et quasi homines non essent, cum nullo homine aliqua vincuntur affectione. Hos tepidos homines, vocat Apostolus *sine affectione, sine fardere, sine misericordia* (Rom. i.). Hos etiam ipsa bruta animalia damnant, quæ sui generis animalia quadam fraternitate diligere solent. Equus socium suum subsequenter expectat, præcedentem libentius subsequitur, absentem desiderat, et hincit. Quid ergo debet facere rationalis creatura? Et quoniam quidam licet compassionem et fraternitatem quibusdam exhibeant, tamen in eos qui se læserunt, immisericordes sunt. Addit, *misericordes*, videlicet ad dimittendas injurias nobis illatas. Ille enim conditione astringit nos Dominus, ut, si volumus nobis dimitti, dimittamus. Aliter nihil a Deo nobis dimittetur. Unde Dominus in Oratione Dominica sub hac conditione præcipit nos postulare hoc modo: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. vi: Marc. ii). Deinde subcontinuat dicens: *Si non remiseritis peccata fratribus vestris ex cordibus vestris, nec Pater vester cœlestis dimittet vobis* (Ibid.). Si ergo, fratres mei, volumus summum iudicem misericordem invenire, simus et ipsi in eos qui nos læserunt misericordes. Nam iudicium sine misericordia fiet ei qui non fecit misericordiam (Jac. ii). Et, quoniam quidam nimis sunt misericordes in subjectos peccantes, addit, *modesti*. Modestia, fratres mei, est libra, condimentum, et temperantia cæterarum virtutum, et sine ea, non virtutes, sed vitia sunt. Modestia enim temperat misericordiam, ne cadat, vel in laxitatem, vel in duritiam, temperat etiam sapientiam ne cadat vel in caliditatem, vel in hebetudinem; temperat fortitudinem, ne cadat vel in audaciam, vel in timiditatem; temperat iustitiam ne cadat vel in credulitatem vel in negligentiam, temperat largitatem, ne cadat vel in prodigalitatem, vel in avaritiam. Amemus ergo, fratres mei, modestiam, ut per eam inter contraria vitia mediam eligamus et teneamus virtutem. Et quoniam cæteris vitiis fugatis, demum nos impugnat superbia, ad extremum nos monet hic ad humilitatem, cum subdit, *humiles*. Humilitas quippe est conservatrix virtutum. Et qui sine humilitate cæteras virtutes congregat quasi pulverem in ventum portat. Multis quippe vitia conculcasse et vir-

(55) Vulg. non habet audiendas.

A tutes acquisisse, occasio superbiæ fuit, et quia gloriantur se vitia devicisse, devincuntur. Quod bene significatur per Eleazarum qui sub elephante quem occidit occubuit; quasi enim sub prostrato hoste prosternitur, qui de victoria vitiorum elevatur. Proinde, fratres mei, propriam recognoscamus infirmitatem, qui nihil ex nobis boni, sed tantum peccata possumus. Si quid boni habemus, non nobis, sed Deo attribuamus. Nunquam de viribus, nunquam de meritis nostris, sed de sola Dei misericordia confidamus. Dumque sumus in lubrica hujus sæculi via, semper timeamus, et quam magni ante nos ceciderunt recogitemus.

Sequitur pars secunda, in qua monet nos apostolus ad meliorem retributionem, dicens: *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes*. Porro quatuor sunt retributiones. Reddere malum pro bono: reddere bonum pro malo, reddere malum pro malo, et reddere bonum pro bono. Prima est diaboli, et membrorum suorum; secunda est Christi et membrorum suorum; tertia mediocriter malorum; quarta mediocriter bonorum. Dominus in Evangelio ostendit non sufficere si bonum pro bono reddiderimus, nisi etiam bonum pro malo reddamus, dicens: *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et athæici hoc faciunt?* Sed *diligite inimicos vestros, et benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos* (Matth. liii). Ille idem dicit hic apostolus, et quod ita faciendum sit, probat, subdens. *Quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis*. Ac si aperte dicat: Non maledicatis, sed potius bene dicatis, quia ad æternam benedictionem vocati estis. Non enim de malo semine bona seges, nec de malo merito bona merces colligitur. *Quæ enim*, ut ait Paulus, *seminaverit homo, hæc et metet* (Gal. vi). Si ergo, fratres mei, æternam benedictionem consequi volumus, nunquam male, sed semper benedicamus. Si æterna bona consequi volumus, nunquam mala, sed semper bona faciamus. Scriptum est enim de reprobo: *Dilexit maledictionem, et veniet ei, et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo* (Psal. cxviii). Ille idem probat auctoritate Psalmistæ dicentis: *Qui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos, id est qui diligit, et vult videre vitam æternam, coerceat linguam suam a malo, scilicet cogitando et labia ejus ne loquantur dolum* (Psal. xxxiii). *Declinet autem a malo*, subaudi opere, id est nec cogitet, nec loquatur, nec faciat malum. Et quia hoc non sufficit, addit, *et faciat bonum*. Et ita vivendo inquirat pacem æternam. Et quia non potest hic illa summa pax haberi, sequatur eam, habendo pacem secum, pacem cum proximo, pacem etiam, quantum in ipso est, cum inimico, et ita poterit consequi pacem sempiternam, quia oculi, id est, respectus misericordiæ, Domini super justos, et aures ejus ad preces eorum audiendas (55). *Fultus autem iræ* (56) *Domini super facientes mala* (Ibid.).

(56) Vulg. omit. iræ.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit apostolus boni aemulatores neminem posse nocere. Sunt autem aemulatores boni, qui nunquam malum, sed semper bonum aemulantur, vitas honorum viventium curiosius perscrutantur, et mortuorum legunt, et quod melius in eis inveniunt, aemulantur, et imitari conantur. Quod tendentibus ad perfectionem, perutilissimum est. Unde legimus de sancto Antonio, quod junctus studiosis vitas aemulabatur universorum. Hinc Apostolus, *Emulamini*, inquit, *charismata meliora* (I Cor. xii). Ait ergo de eis Apostolus: *Et quis est qui vobis noceat, si boni aemulatores fueritis?* Ac si diceret: Nullus, quia Deus non vult, imo tales amat et luetur. Diabolus vel homo non potest, imo etiam dum putat eis nocere, eis prodest, quia eos persequendo, vexando, etiam occidendo, reddunt gloriosiores. Sic diabolus Job, sic Decius Laurentium, sic Decianus Vincentium, dum putat extinguere, facit gloriosum. Hinc David de diabolo ad Dominum loquitur, dicens: *Draco iste quem formasti ad illudendum ei* (Psal. ciii). Sane enim in hoc diabolus illuditur, quod quando intendit electis nocere, sibi ipsi nocet, et illis auxiliatur. Hinc subditur: *Sed et si quid patimini propter justitiam beati*. Quare? Quia teste Domino: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum*. (Matth. v). Timorem autem eorum ne timeritis, inquit, ut non conturbemini (Matth. x). Timor nimis ita quorundam rationem turbare solet, ut stupidi et perturbati quid facere debeant non advertant. Caeterum nos, fratres mei, non creaturam aliquam, sed Deum in creaturis timeamus. Timeamus, inquam, cum dilectione, et diligamus cum amore: qui timor non infert tribulationem, sed potius consilium et consolationem.

Sequitur pars quarta, in qua Apostolus nos monet Dominum nostrum Jesum Christum sanctificare in cordibus nostris. Porro Christum in cordibus nostris sanctificamus, quando corda nostra in eo sanctificare studeamus. Quod utique fit, si vitam et mores ejus imitari satagimus: si doctrinam ejus sequimur. Sed simus mundi, pro modulo nostro, sicut ipse mundus est, misericordes sicut ipse misericors est, justi sicut ipse justus est, sancti sicut ipse sanctus est, ut tandem mereamur esse ubi ipse est. Quod ipse praestare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XIII.

DOMINICA QUINTA POST TRINITATEM.

Cum turbæ irruerent ad Jesum, ut audirent verbum Dei, ipse stabat secus stagnum Genesareth (Luc. v). Quinque capitulis distinguitur hæc lectio, fratres mei. Primo enim docemur cum quanta aviditate ad audiendum Dei verbum festinare debeamus. Secundo per frustrationem piscationis, significatur sæpe accidere frustrationem prædicationis. Tertio Domini exemplo instruitur prædicator. Quarto per capturam piscium significatur Petrum et socios ejus futuros piscatores

A animarum. Quinto Petrum stupentem consolatur, et ei promittit officium prædicationis. Docemur igitur primo hic, fratres, cum quanta aviditate ad verbum Dei debeamus festinare, cum dicitur: *Cum turbæ irruerent ad Jesum ut audirent verbum Dei*. Quid enim aliud est irruere, nisi cum desiderio currere? Cum magno ergo desiderio, cum magna aviditate ad audiendum verbum Dei currebant qui hac de causa ad Jesum irruerant. Quod ex hoc, fratres mei, præcipue ostenditur quod nec indigentiae, nec temporis, nec loci necessitate retardabantur quin eum sequerentur. Ingruit fames, cum jam triduo illum sustinerent, et tamen eum sequuntur. Ingruit nox, et tamen eum sequuntur. Ingruit loci angustia, et tamen eum sequuntur, ita etiam ut propter turbam angustiam navem conscendere, et mare intrare compulsus sit. In quo, fratres mei (quod sine gemitu dicere non possum), confunditur tepor et tarditas nostra, qui ad audiendum verbum Dei vix convenimus, convenientes vix audimus, audientes vix aliquid inde opere exsequimur. Ubi, fratres mei, est illa fames, de qua propheta, imo Deus per prophetam, dicit: *Mittam famem in terram, non famem panis aut vini, sed famem audiendi verbum Dei* (Amos, vii). Ubi est illa dulcedo divini verbi, qua gustata exclamat Propheta: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo!* (Psal. cxviii).

Sequitur pars secunda, in qua, per frustrationem piscationis, significatur frustratio prædicationis, cum subditur: *Et vidit duas naves stantes secus stagnum*. Videt autem Dominus miserando duas naves, id est circumcisionis et præputii Ecclesias, adhuc bonis piscibus vacuas. Et quare vacuas? Piscatores enim, per totam noctem laborantes, nihil ceperant, et ideo descendebant, et lavabant retia. Hoc quod tunc accidit eis in piscatione, accidit frequenter in prædicatione. Piscatores, id est prædicator, sæpe prædicando laborant, et tamen neminem verbi dulcedine capiunt, neminem Deo acquirunt. Quare? quia per noctem laborant, et non in verbo Jesu. Duo quippe significantur esse impedimenta, ne prædicatio auditores capere possit, vel quia auditores indigni sunt quibus proficiatur, vel quia prædicator indignus est qui proficiat. Quando auditores indigni sunt, frustra laborat prædicator per noctem, quia absente sole justitiæ, nullus potest illuminari ab homine. Nisi enim intus sit qui doceat, in vanum lingua doctoris laborat. Quando vero prædicator indignus est, qui vel sibi vel aliis proficiat, in vanum sæpe laborat, quia non prædicat in verbo Jesu, id est salutis, sed in verbo ostentationis, quia non prædicat ut prosit, sed ut appareat, quia præsumit de sua eloquentia, non de Christi gratia, quia deinde non in verbo, id est in præcepto Dei prædicat. Deus enim indignos arect a prædicatione dicens: *Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum?* (Psal. xix). Propterea, fratres mei, quando prædicatio non capit in vobis, flendum est vobis, ne forte occulto judicio Dei, a gratia repellamini. Flendum est quoque et nobis

prædicatoribus, ne forte indigni simus, qui vel nobis vel vobis proficiamus. Et tunc juxta id quod hic legimus, debemus descendere, id est nos humiliare, et lavare retia, id est prædicationem nostram revolvendo, si quid per inanem gloriam, si quid per duriorum increpationem, si quid per molliorem, si quid per insipientiam excesserimus, lacrymis ablueri.

Sequitur pars tertia, in qua Domini exemplo eruditur prædicator, cum subditur : *Ascendens autem in unam navem, quæ erat Simonis, rogavit eum ut a terra reduceret pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas.* Instruit igitur hic exemplo sui Dominus prædicatorem, in quinque, ostendens scilicet quem locum debeat prædicator tenere, quid prædicare, quid rogare, quomodo vivere, unde docere. Quem locum tenere debeat, ostenditur cum dicitur : *Ascendens.* Prædicator quippe debet ascendere, ut allus sit, sicut gradu, ita scientia et vita. Unde propheta, *Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion* (Isai. xl). Quid debeat tenere et prædicare ostenditur cum dicitur : *In unam navem, quæ erat Simonis.* Dicitur autem navis in quam ascendit, et una, et Simonis, id est obedientis, ut scilicet intelligat se præcipue debere et tenere et prædicare unitatem et obedientiam, Ecclesiæ unitatem, et mandatorum obedientiam. Quid debeat rogare ostenditur eum subditur : *Rogavit eum ut navem a terra reduceret pusillum.* Rogare siquidem debet prædicator Simonem, id est Christum qui obediens fuit Patri usque ad mortem, ut reducat pusillum Ecclesiam a terra in mare, ut videlicet in statu tali sit, quod nec nimiam habeat quietem et securitatem in terrenis prosperitatibus, nec nimiam inquietudinem et timorem in adversitatibus, ne scilicet per nimiam securitatem et quietem torpescat et dissolvatur, vel per nimium timorem et inquietudinem perturbetur et conquassetur. Quomodo autem debeat vivere ostenditur, cum subditur : *Et sedens*; sedere enim magistrorum est. Sedens quippe in parte inferiori requiescit, in superiori erigitur. Sic quoque in prædicatore inferior pars interioris hominis, id est sensualitas, debet quiescere a sollicitudine temporalium, et superior pars, id est, ratio, per contemplationem erigi ad cælum. Unde debeat prædicare ostenditur, cum dicitur : *Docebat de navicula turbas.* Prædicator enim sive ad exteriores, sive ad interiores loquatur, ipse tamen semper de navicula debet docere. Ipse enim semper debet esse in navicula, non solum numero, sed etiam merito et doctrina.

Sequitur pars quarta, in qua per capturam piscium, significatur Petrum et socios ejus futuros piscatores fore animarum, cum ait ad Simonem Jesus : *Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam.* Porro Petro soli, quia futurus erat dux verbi, dicitur : *Duc in altum*, id est in profundum mundanorum hominum. Tam ipsi quam cæteris, quia communiter futuri erant prædicatores, dicitur : *Laxate retia vestra in capturam.* Sane si retia rigide tendantur, pisces resiliunt, nec capiuntur. Laxius vero tensa pisces illa queant et retinent. Præcipitur ergo

A discipulis ut laxent retia prædicationis, ut scilicet peccatores per nimium rigorem et duritiam non repellant, sed potius per relaxationem et veniam eos retineant. Hinc est quod novitiis et rudibus primum vita laxior indulgetur. Cæterum Petrus expertus se neminem per se posse ad Deum trahere, jam nihil de se, sed de verbo Dei totum præsumit, dicens : *Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus. In verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hæc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam.* Ecce, fratres mei, quid valeat in verbo Dei omnia facere, et de se nihil præsumere. Ipse quippe qui nulu suo traxit pisces ad rete Petri, ipse solus per misericordiam suam trahit et capit peccatores in rete prædicationis. Unde Dominus : *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum* (Joan. vi). — *Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt sociis qui erant in alia navi, ut venirent et adjuvarent eos. Et venerunt et impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur.* Porro rete prædicationis rumpitur, cum unitas Ecclesiæ per hæreses et schismata superflua multitudinis scinditur. Sed nullus piscis cadit, quia de electis nullus perit, Sed non sufficiente Ecclesia Judæorum, impletur pariter de electis Ecclesia gentium. Et ambæ ita sunt populis repletæ, ut pene inter hujus tumultuosi mundi tempestates mergerentur, nec tamen sunt mersæ, Domino illas gubernante. Numerositas quippe malorum, quæ in Ecclesia excrescit super numerum, pene secum justos trahit in perditionem, nisi Dominus eis extenderet sustentationis manum.

C Sequitur pars quinta, in qua Petrum stupentem consolatur Dominus, et ei officium prædicationis pollicetur. Stupens enim Petrus ad miraculum piscium, procidit ad genua Jesu, dicens : *Eri a me, Domine, quia homo peccator sum.* Indiscrete loquitur Petrus, dum se peccatorem recognoscit, et veniæ fontem a se excludit. Tale est ac si diceret æger medico : *Recede a me, medice, quia infirmus sum.* Imo si infirmus es, medicum a te non separes. Si peccator es, medicum peccatorum Deum a te non elonges. Petro adhuc sic infirmo quidam hodie sunt similes, qui, dum se peccatores considerant, viam vitæ arripere trepidant, et tamen jacere in sui torporis ignavia non reformidant, et quasi in perturbatione consilium non habent, dum moriuntur et vitam timeant, qui stulti et timidi sunt. Vera quippe humilitas et si de se diffidit, tamen se omnia posse in Deo confidit. Ad stuporem Petri Dominus consolans ait : *Noli timere, consortium scilicet meum, quia te non gravabit, imo sublevabit, non tibi nocebit, imo juvabit.* *Ex hoc, inquit, jam homines eris capiens.* Ac si dicat : De piscatore fies prædicator, pro nave reges Ecclesiam, pro rete prædicationem, pro piscibus capies homines. Ac Petrus et socii ejus, tracti miraculo, tracti promissione, tracti interna inspiratione, mox Dominum sequuntur. Nam subditur : *Et subductis ad terram navibus, secuti sunt eum.* Sequentes Dominum ad prædicationem, abrenuntiant omnibus, quia non recte officium prædicationis

assumatur, nisi amor temporalium relinquatur. Itaque, fratres mei, quamvis peccatores, quamvis infirmi simus, non debemus divinarum gravedinem mandatorum refugere, sed cum spe divini auxilii fortiter inchoare, scientes quoniam Deus dat posse et perficere. Qui sicut fecit de opilione regem, de piscatore prædicatorem, de persecutore pastorem, ita faciat nos de infirmis fortes, de inobedientibus obediētes, de contemptoribus sui amatores, ut inde eum benedicamus in æternum. Amen.

HOMILIA XIV.

DOMINICA SEXTA POST TRINITATEM.

Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus (Rom. vi). In hac lectione, fratres mei, ostendit Apostolus nos Christianos, qui in Christo Jesu baptizati sumus, debere sicut in baptismo promisimus, vitæ munditiam et novitatem tenere. Facit itaque tria. Primo ostendit eos qui baptizati sunt in Christo Jesu, in morte ipsius esse baptizatos. Secundo ostendit qua utilitate. Tertio exponit quæ dixerat obscure. Ait igitur primum: *Quicumque baptizati sumus*. Sed quoniam sunt baptismata Judæorum, et Gentilium, et hæreticorum, qui non mundant interius, addit *in Christo Jesu*, id est in virtute Jesu Christi qui solus habet auctoritatem baptizandi. Unde et Joanni per Spiritum sanctum dictum est: *Super quem videris Spiritum descendentem et manentem super eum, hic est qui baptizat* (Joan. i). Cæteri enim non auctoritatem, sed solum ministerium habent baptizandi. Hinc est quod baptismus non traditur a bono ministro melius, nec a deteriore deterius, quoniam non ipsi, sed Deus baptizat, ipsi fundunt aquam, sed Deus mundat. Porro in hoc quod ait: *Baptizati sumus in Christo Jesu*, non intendit Apostolus demonstrare formam baptismi, quæ in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti a Domino in Evangelio promulgata est. Licet quidam eam dicant fieri posse in nomine Christi, eo quod in Christo, id est in uncto, et ungens Pater, et unctio, id est Spiritus sanctus intelligatur. In morte, inquit, *ipsius baptizati sumus*. Porro in morte Christi dicimur baptizari tripliciter, aut in morte, id est in fide mortis, quoniam sine fide mortis Christi, nihil prodest baptismus. Sicut enim Israelitæ ab ignitis serpentibus non liberabantur, nisi respicerent ad serpentem æneum in palo erectum, ita nec nos liberamur a peccatis vel a diabolo, nisi fide et spe respiciamus ad crucifixum: aut in morte, id est in efficacia mortis Christi. Totam quippe efficaciam suam baptismus assumpsit a morte Christi; nisi enim Christus moreretur, non ablueretur reatus originalis peccati, sanguine et aqua, quæ de latere ejus profluxerunt, nec flammeus gladius ab introitu paradisi tolleretur. Aut certe in morte Christi baptizati sumus, id est in similitudine mortis Christi. Unde et subdit: *Consepulti enim sumus cum Christo per baptismum in mortem*. Similitudinem assignat Apostolus inter baptismum nostrum et mortem Christi. Sicut enim Christus per

mortem sepultus est, ut amplius non viveret vita carnali et mundana, sed potius spirituali et cælesti; ita nos per baptismum morimur et sepelimur peccato, ut de cætero non vivamus carnali vita et mundana, sed potius spirituali et cælesti. Quod bene significatur per hoc, quod ille qui baptizatur, prius extenditur ad modum Christi pendentis in cruce; deinde quasi crucifiguntur manus et pedes ejus, dum operibus et pompis diaboli se abrenuntiare confitetur. Postea totus peccato moritur et quasi sepelitur, dum ad similitudinem triduanæ sepulturæ, in fonte ter immergitur. Sicut, fratres mei, quando baptizamur, quasi cum Christo sepelimur, in mortem, id est ad similitudinem mortis ejus, si tamen, fratres mei, pactum baptismi tenemus, si peccato mortui sumus, si ad opera, et pompas diaboli non redimus. Nam *qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit illum, quid proficit illi lavatio ejus?* (Eccl. xxxiv.)

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur qua utilitate baptizemur, cum subditur: *Ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis in gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus*. Ilac enim utilitate in morte Christi baptizamur, ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis, et vivit in æternum nova vita et gloriosa cum Patre, sic et nos per baptismum resurgamus a morte peccatorum, et de cætero vivamus ad gloriam Dei nova et gloriosa vita virtutum. Quod bene significatur per hoc quod puer postquam a fonte, quasi a sepultura resurgit, nova alba vestitur, et cereo ardente illustratur. Et quod hoc per baptismum nobis conferatur, probat Apostolus subdens: *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus*. Quasi diceret: Si similes ei sumus in morte, similes ei erimus in resurrectione; si similes ei sumus in labore, similes ei erimus in glorificatione. Proinde, fratres mei, imitemur, quantum possumus, laborem et passionem Domini, etsi non sit qui nos crucifigat vel occidat, saltem nos crucifigamus per jejunium; laborem et abstinentiam corpus nostrum cum vitiis et concupiscentiis. Occidamus in nobis vitia et peccata ut resurgere mereamur, et hic in anima ad novam vitam, et in futuro in anima simul et corpore ad gloriam. Porro pulebre ait: *Complantati similitudini mortis ejus*. Christus quippe in morte et in sepultura sua, quasi complantatus est ad similitudinem grani, quod in terra sepultum et mortuum, in melius resurgit, crescit et renovatur. Sic et Dominus noster Jesus Christus in morte et sepultura quasi plantatus est. et unde perire visus est, inde magis auctus et renovatus est. Unde ipse comparans se grano frumenti ait: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert* (Joan. xii). Et alibi: *Simile est regnum calorum grana sinapis, quod, cum sit minimum inter omnia grana, absconditum in terra exerescit in magnam arborem, ita ut aves cæli requiescant in ramis ejus* (Matth. xiii; Marc. iv; Luc. xiii). Ita, fratres mei, Christus qui

prius reputatus est minimus, opprobrium hominum et abjectio plebis (*Psal. xxi*), mortuus et æpultus, quasi plantatus resurrexit, et crevit nomen ejus per universum mundum, ita quod in virtutibus ejus et doctrinis spirituales viri requiescunt. Ita et sancti martyres, qui in hoc mundo viles, et quasi purgamentum et peripsema reputati sunt, in passione et morte quasi plantati, in melius renovati sunt, et excrevit nomen eorum longe lateque per virtutes et miracula, ita quod et spirituales viri in moribus et virtutibus eorum per imitationem immorentur. Ita et nos, fratres mei, amemus esse viles, pauperes et abjecti in hoc sæculo propter Deum, ut quasi plantati per baptismum et poenitentiam, mortificationes et passionem, resurgamus, renovemur et fructificemus, et hic et in futuro, ut homines cæli amatores etiam in nostrarum exemplis virtutum delectentur.

Sequitur pars tertia, in qua quæ obscure dixerat Apostolus, explanat, dicens: *Scientes quia vetus homo noster simul cum Christo crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato.* Dicitur autem vetus homo noster hominis nostri vetustas, id est concupiscentia et rebellio carnis. Quæ quidem vetustas vocatur, vel quia a vetere patre nostro Adam in nobis inveterata est, vel quia vetustati similis est. Vetustas vero tria facit, corpus incurvat, sensus habet, ad mortem trahit. Sic et originalis illa concupiscentia, animam a rectitudine sua incurvat, rationem cæterasque animæ vires hebetat, et ipsam animam ad mortem trahit. Hæc autem concupiscentia debet in nobis esse, exemplo et virtute Crucifixi, crucifixa per baptismum et macerationes carnis. Quomodo? *Ut destruat corpus peccati.* Non ait simpliciter, ut destruat corpus, quoniam corpus non est frangendum, sed regendum, ut natura per mediocritatem sustentetur, et vitium destruat. Pariter ergo peccant, vel qui per nimietatem macerationis corpus destruunt, vel qui per nimium luxum illud in vitiis nutriunt. Tria enim debemus corpori tanquam jumento, ut serviat spiritui, pabulum, virgam, et onus. Pabulum sustentationis, virgam correctionis, onus divini servitii. Sic ergo, fratres mei, pascamus corpus nostrum ne luxuriat, sic illud castigemus ne deficiat. Propterea ergo ait: Non quidem ut destruat corpus, sed ut destruat peccati, id est peccato. Quod exponens subdit: *Ut ultra non serviamus peccato.* Non autem ait, ut non peccemus, quoniam ut ait Joannes: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. i). Quia enim homo cum posset resistere peccato, noluit, infictum est ei ut, cum velit, non possit. Unde Apostolus: *Vide, inquit, quam legem in membris meis, resistantem legi mentis meæ et captivantem me* (Rom. vii), etc. Propter hoc ergo ait, non, ut non peccemus, sed ut non serviamus peccato, quoniam primi motus concupiscentiæ in nostra non sunt potestate, sed, si statim eis resistimus, peccato non servimus. Qui autem, et si primo movetur a. tu (57) Vulg. non ego operor illud.

A concupiscentiæ, tamen eam statim refrenat, ne vel ad delectationem, vel ad consensum, descendat, secure potest dicere cum Apostolo: *Si quod nolo hoc ago, non pecco ego* (57), *sed quod habuit in me peccatum* (Rom. vii). Nos ergo, fratres mei, quando ad concupiscendum movemur, statim motum illum cohibeamus, pectus nostrum percutiamus, divinumque auxilium invocemus.

Sequitur: *Si enim mortui sumus cum Christo, credimus quia etiam vivemus cum Christo.* Quidam moriuntur in Christo, quidam etiam cum Christo, quidam pro Christo. In Christo moriuntur etiam illi qui, etsi in vita sua fuerunt peccatores, tamen in poenitentia et in confessione Christi moriuntur. Cum Christo enim moriuntur qui, in vita sua æmulatores Christi, carnem suam crucifixerunt et mortificaverunt cum vitiis et concupiscentiis (*Gal. v*). Pro Christo vero moriuntur qui sanguinem suum pro Christo fuderunt. Nos ergo, fratres mei, etsi non possumus mori pro Christo ut martyres, moriamur saltem cum Christo ut confessores, corpora nostra peccato mortificantes, quoniam, ut ait Apostolus: *Si mortui sumus cum Christo, credimus quia etiam vivemus cum ipso*, in hac vita spirituali, et in futuro æterna, *Scientes, inquit, quia Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Sicut et dominata est voluntate tamen, non necessitate. *Quod enim mortuus est peccato* (subaudi alieno tollendo) *mortuus est semel. Quod autem vivit, vivit Deo*, id est ad gloriam Dei Patris. Ita et vos, fratres, qui in Christo baptizati estis, existimate vos mortuos quidem esse peccato, vivos autem Deo, id est ad gloriam Dei quærendam, et ad voluntatem ejus faciendam. Itaque, fratres mei, si veri Christiani sumus, mortem et vitam Christi æmulemur. Crucifigamus membra nostra cum vitiis et concupiscentiis. Crucifigamus cor nostrum, ne unquam male, sed semper bene cogitet; linguam nostram, ne unquam male, sed semper bona loquatur; manus nostras, ne unquam mala, sed semper bona opera faciant; pedes nostros, ne unquam malam viam, sed semper bonam ambulent; aures nostras, ne unquam malis verbis, sed semper bonis pateant; ut, ita cum Christo novo homine renovati, simul cum eo beate vivere valeamus. Quod ipse præstare dignetur qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMLIA XV.

DOMINICA SEXTA POST TRINITATEM.

Dixit Jesus discipulis suis: Amen dico vobis, nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum (Matth. v). Tribus capitulis distinguitur hæc lectio, fratres charissimi. Primo enim ostendit Dominus justitiam Scribarum et Phariseorum non sufficere ad habendum regnum cælorum. Secundo supplet quod lex minus videbatur continere. Tertio ostendit quomodo sit Deo offerendum. Ait ergo: *Amen dico vobis, nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scri-*

harum et Pharisaeorum, etc. Porro Scribae et Pharisei tunc putabant se esse justos, quando praecepta legis solo opere adimplerant, putantes de solis operibus, non de cogitationibus esse judicandum. Estimabant quippe homicidium, adulterium, et furtum operis tantum in lege esse prohibitum. Homicidium vero, adulterium et furtum voluntatis, vel nullum, vel veniale esse peccatum. Sed haec falsa iustitia ad salutem non sufficiebat. Sicut enim sola bona voluntas ei qui plus non potest sufficit ad salutem, juxta illud, *et in terra pax hominibus bonae voluntatis* (Luc. ii), ita sola mala voluntas ei qui plus non potest sufficit ad damnationem. Est ergo sola mala voluntas, tam apud homines quam apud Deum, damnabilis. Est enim apud homines reus mortis qui regem prodere voluit, etsi proditio-nem implere non potuit. Apud Deum quoque adulter vel homicida habetur, qui ea crimina implere voluit, etiamsi non potuit. Unde ipse Dominus ait : *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam moechatus est in corde suo* (Matth. v). Et poeta :

Et si servetur (58) *bene corpus, adultera mens est.*
(Ovid., Amor. lib. iii, eleg. 4, v. 5.)

Requirat ergo Dominus a suis non solum inuocentiam corporis, sed etiam mentis. Unde idem Filius Dei et hominis ostendit se in Apocalypsi Joannis, praecinctum ad mamillas zona aurea (Apoc. i). Quare? Quia Dominus in Evangelio non solum opera, sed etiam fluxas cogitationes, quae a pectore surgunt, restringi jubet. Itaque, fratres mei, non solum mala opera, sed etiam malas voluntates evitate, eas deflete, et in iudicio sacerdotum per confessionem supponite. Judicate eas, antequam iudicetur ab illo qui scrutatur renes et corda, id est occultas voluptates et cogitationes (Apoc. ii), qui veniens illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium (I Cor. iv). Nam, fratres mei, quando melius est hic ad horam erubescere coram sacerdote, quam erubescere in universali iudicio coram Deo et angelis et sanctis ejus? Quam melius est hic ad horam flere et tristari, quam in aeternum plorare et cruciari!

Sequitur pars secunda, in qua Dominus supplet quod lex minus continere videbatur, cum subditur: *Audistis quia dictum est antiquis : Non occides. Ego autem dico vobis quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* Cum littera legis solum homicidium operis videatur prohibere, Dominus supplet etiam homicidium voluntatis damnabile esse. Haec tamen, fratres charissimi, et ceterae adjectiones a Domino sunt in lege. quantum ad litteram, et ad sequaces litterae additiones vel suppletiones dici possunt. Quantum vero ad spiritualem sensum et ad spiritualiter intelligentes, non sunt adjectiones, sed potius expositiones. Evangelium enim nihil aliud est, quam lex spiritualiter intellecta. Itaque si spiritualiter intelligis hoc mandatum: *Non occides*, intelligis in hoc mandato prohibitum esse non solum

A homicidium operis, sed etiam homicidium voluntatis, et ea cetera genera homicidii. Sunt enim sex genera homicidii. Primum est homicidium operis, quod in lege aperte prohibetur. Secundum est voluntatis. Unde Joannes : *Omnis, inquit, qui odit, fratrem suum, homicida est* (I Joan. iii). Tertium, mali exempli. Unde Dominus : *Qui scandalizavit, inquit, unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris* (Matth. xviii; Marc. ix). Quartum, pravae doctrinae. Unde Dominus : *Si caecus caecum duxerit, nonne ambo in foveam cadunt?* (Matth. xv; Luc. vi.) Quintum, subtractionis alimenti corporis. Unde scriptum est : « Qui pereunti succurrere potest, et non succurrit, occidit. » Sextum subtractionis verbi Dei. Unde Dominus per prophetam: *Si non annuntiaveris impio ut convertatur a via sua mala, ipse quidem in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram* (Ezech. iii). Ostendit igitur hic Dominus non solum homicidium operis, sed etiam homicidium voluntatis reum esse iudicio, cum ait : *Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* Sciendum est tamen, fratres mei, quod non omnis culpabilis est, nec omnis ira culpabilis, damnabilis est. Qui enim irascitur non adversus naturam, sed contra vitium fratris ut illum corrigat, illa ira laudabilis est, nisi modum excedat. Haec ira motus est Moyses. Phinices, Josue, Petrus, ceterique sancti contra peccatores. Unde Dominus istos praedicatores qui non irascuntur nec objurgant vitia peccantium, canes mutos vocat per prophetam : *Canes inquit, muti non valentes latrare* (Isa. lvi). Quando vero irascitur aliquis non bono zelo contra fratrem, si primus motus mox refrenetur, ira quidem culpabilis est, sed venialis et propassio vocatur. De hac dicitur : *Irascimini et nolite peccare* (Psal. iv). Et : *Sol non occidat super iracundiam vestram* (Ephes. iv). Tunc, fratres mei, super iracundiam nostram sol occidit, cum propter eam sol charitatis in nobis occumbit. Quando vero primus male irae motus non refrenatur, sed usque ad consensum nocendi extenditur, ira damnabilis est et digna iudicio, id est accusatione. Si vero ira interior efferatur in fratrem per aliquam indignationis vocem, digna erit consilio, id est sententia damnationis. Est autem *raea* interjectio indignantis, apud Hebraeos, sicut apud Latinos *heu*, solum significans indignationem. Quod si illius irae fervor proferat in fratrem vocem, certum convicium significantem, ut si vocet eum latuum, vel insanum, digna erit gehennae ignis. Porro gradus peccatorum exigit gradum poenarum. Sicut enim ira in mente minus damnabilis est, quam excita per vocem indignationis, et excita per vocem indignationis minus est damnabilis quam per vocem convicii, ita oportet hic minorem poenam et iudicium intelligi quam per

consilium, et minorem per consilium, quam perge-
bennam, sicut minus timetur accusatio quam sen-
tentia, et minus sententia quam poena. Igitur nos,
fratres mei, omnino evitemus convicia fratribus no-
stris inferre, et etiam indignari, vel irasci contra
illos, et discamus discernere naturam a vitio, di-
scamus diligere in omnem hominem naturam no-
stram et vitium odio habere; discamus semper pa-
cata esse naturæ et contra vitium irasci, tamen
cum modo et mansuetudine, quoniam mansucta
correctio peccatores emendat, intemperans vero
etiam emendandos perturbat. Sed etiamsi quando,
fratres mei, contigerit nos sine ratione irasci vel
indignari, vel etiam contumeliam vel injuriam fa-
cera contra fratres nostros, non occidat sol super
iracundiam nostram, sed quam cito fratribus nostris
nos humiliemus, veniam et pacem postulemus; alias,
quotidianæ orationes, oblationes; et elemosynæ
nostræ Deo acceptabiles non possunt esse.

Unde et subditur: *Si ergo offers munus tuum ad
altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet
aliquid adversum te. relinque ibi munus tuum ad al-
tare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc ve-
niens offeres munus tuum.* Est autem hæc pars tertia,
in qua ostenditur quomodo debeat fieri oblatio.
Hanc enim debes facere de tuo, non de alieno; *qui
enim offert sacrificium de rapina pauperum, quasi
qui victimat filium ante conspectum patris sui (Eccli.
xxxiv).* Unde et hic dicitur *munus tuum*, non alie-
num, Debes etiam eam offerre ad altare, ut scilicet
totam intentionem dirigas ad altare, id est ad Deum.
Hoc contra illos est offerentes qui non dirigunt in-
tentionem suam ad Deum, imo ad oculos hominum.
Debes etiam eam facere cum munda conscientia, ut
scilicet mundam tuam conscientiam primo Deo of-
feras. Non enim offerens propter oblata, imo oblata
propter offerentem Deo, placerent. Unde: *Dominus
respexit ad Abel et ad munera ejus (Gen. iv), quasi
primo ad eum, postea ad munera ejus; ad Cain vero
et ad munera ejus non respexit (ibid.).* Quasi diceret:
Quia Cain Deo displicebat, ideo et munera ejus ei
displuerunt. Si ergo cum offers, recordatus fueris
quod frater tuus habet aliquid adversum, te id est
si conscientia tua te remordeat, te fratrem in ali-
quo læsisse, vel ira, vel indignatione, vel contume-
lia, vel injuria, vel hujusmodi, et ideo ille habet
causam querelæ adversum te, *relinque ibi munus
tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo.*
Quod si forte remotior fuerit a te frater, *relinque
ibi munus tuum*, id est seriem offerendi quasi inter-
rumpe, et sponde te fratri invento, per omnes satis-
factorum, et tunc inceptum proseguens, *offeres mu-
nus tuum.* Si vero frater non habet aliquid adver-
sum te, sed tu adversus eum, non juberis munus
tuum relinquere, et eum postulare, sed tantum
odium et rancorem animi tui contra eum habitum
deponere, et ita munus offerre. Legimus, fratres
mei, de sancto Joanne Alexandrino patriarcha,
quod cum quadam die missam celebraret, et con-

A tando Dominicam Orationem venisset ad illam pe-
titionem in qua rogamus dimitti nobis *debita nostra*,
*sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth.
vi),* meminit eum de querela quadam, quæ erat in-
ter eum et quemdam clericum. Tacens igitur man-
davit clericum illum, factaque cum eo reconcilia-
tione, rediens ad proprium, cantavit dicens: *Dimitte
nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus
nostris.* Itaque, fratres mei, si volumus orationes,
oblationes, et elemosynas nostras Deo placere, illis
quibus debemus satisfacimus, et illis qui nobis de-
bent dimittamus, cor nostrum ab omni mala volun-
tate mundemus, mundatum humiliemus, humiliat-
um cum lacrymis superni desiderii et ardore pii amo-
ris Deo offeramus. Quoniam *sacrificium Deo, spiritus
contribulatus, cor contritum et humiliatum, Deus, non
despicies (Psal. l).* Quod sacrificium nobis facere
tribuat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

HOMILIA XVI.

DOMINICA SEPTIMA POST TRINITATEM.

Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestra
(Rom. vi). In hac lectione, fratres charissimi, præ-
cipit nobis Apostolus relinquere peccata, et sequi
justitiam, et hoc modo: Primo dicit se præcipere
humana et levia; secundo præcipit nobis vitia re-
linquere, et justitiam facere; tertio ostendit quid
sequatur peccatum; quarto quid sequatur justitia;
quinto ostendit mortem æternam pro peccato juste
deberi, vitam vero æternam gratis dari. Ait ergo
primo: *Humanum dico, propter infirmitatem carnis
vestra.* Ac si aperte dicat: Quoniam adhuc infirmi
et carnes estis, non exhortor vos ad graviora et
perfectiora: sed potius ad leviora et humana. Non
enim præcipio vobis omnia relinquere propter Chri-
stum, et dare pauperibus, et nudos sequi Christum.
Neque præcipio vobis, ut occurratis persecutoribus,
et fundatis sanguinem pro Christo, aut quod relin-
quatis conjugia, et castimoniam profiteamini, et
cætera hujusmodi, quæ perfectorum sunt. Sed tan-
tum hoc nunc vobis præcipio, ut relinquatis peccata
et vitia vestra, et opera justitiæ faciatis; quæ etiam
imperfectorum sunt. Unde et subditur: *Sicut exhi-
bistis membra vestra servire immunditiæ et iniqui-
tati ad iniquitatem, ita nunc exhibeatis ea servire
justitiæ in sanctificationem.* Est autem hæc pars se-
cunda. In qua præcipit nobis relinquere peccatum,
et sequi justitiam. Porro hic insinuat nobis Apo-
stolus breviter quomodo peccator proficiat de malo
in pejus, et quomodo bonus proficiat de bono in
melius. Primo enim assuefacit se peccator immun-
diæ mentis et corporis, ut ingluvici, luxuriæ, cæ-
terisque turpitudinibus. Deinde ut habeat unde suæ
immunditiæ satisfacere queat, assuefacit se operibus
iniquitatis. Est enim immunditia in se, iniquitas in
proximum. Ut igitur queat sufficere ingluviei, luxu-
riæ cæterisque turpitudinibus, invidet, concupiscit,
furatur, rapit, fallit, acquirit per fas et per nefas.
Et ex his proficit ad iniquitatem, id est in malitia
consummatur. Econtrario quoque bonus primo as-

suefacit se operibus justitiæ, videlicet ut reddat unicuique quod suum est, Deo religionem, sibi munditiam, parentibus honorem, domesticis providentiam, maioribus obedientiam, minoribus gubernationem, æqualibus societatem, bonis dilectionem, malis correctionem, oppressis misericordiam, omnibus æquitatem. Ex quorum assuefactione proficit in sanitatem, id est in bonitatis perfectionem. Itaque, fratres mei, juxta mandatum Apostoli, sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati, ita exhibete ea servire justitiæ et sanctitati. Non enim dedit Deus vel redemit corpus et membra nobis ad serviendum peccato, sed ad serviendum sibi. Unde Apostolus: *Corpus, inquit, non fornicationi, sed Domino (I Cor. vi).* Et iterum: *Nescitis, inquit, quia membra vestra Christi sunt, et non estis vestri? empti enim estis pretio magno, glorificate et portate Deum in corpore vestro (Ibid.).* Heu! fratres mei, quam grave præjudicium Creatori nostro facimus, quando corpore et membris nostris, quæ ipse creavit et redemit ad serviendum sibi, in servitio peccati et diaboli abutimur. *Tollens, inquit Apostolus, membra Christi, faciam membra meretricis? Absit! (Ibid.).* Absit ergo a nobis, fratres, ut membra nostra Deo sanctificata, de cætero in immunditiam diaboli contaminemus! Nullatenus enim possunt membra nostra simul servire diabolo et Deo. Unde et subditur: *Cum enim servi essetis peccati, alieni eratis a justitia.* Et quæ, fratres mei, quæ servitus miserior et miserabilior est quam servire peccato et diabolo? Et quæ libertas pejor quam liberum esse a justitia, quæ est jugum Domini suave, et onus ejus leve (*Matth. xi.*) In quo (unde dolendum est) confunduntur quidam habentes velamen malitiæ, libertatem. Qui, quia sunt liberi genere, volunt esse liberi a jugo obedientiæ et justitiæ, malentes esse subditi criminibus quam senioribus, et dicentes: *Disrumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum (Psal. ii).* Sed quid sequitur? *Qui habitat in cælis, iridebit eos, et Dominus subsannabit eos (Ibid.).*

Sequitur pars tertia, in qua ostenditur quæ peccatum subsequantur, cum subditur: *Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis?* Ac si diceret, Malum; nam finis illorum mors est. Porro immundi et iniqui desiderii adimpletio, videtur peccatoribus esse quasi quidam fructus suavis, eo quod in ejus usu ad horam delectantur. Sed quod pessimum sit talis fructus, probat Apostolus ex consequentibus, quoniam ex tali fructu sequitur pudor et mors. Non enim ex bono et honesto, sed tantum ex turpi et inhonesto necesse habemus erubescere. Iste ergo pudor perpetratæ turpitudinis testis est. Adeo quippe damnabilis immunditia et iniquitas est, quod etiam ab ipso immundo et iniquo condemnatur. In ipsa enim mente iniqui est mala conscientia quæ eum accusat. Sed etiam memoria et pudor testes qui contra eum testificantur, et etiam ipsa ratio, quæ eum judicat et damnat.

Est etiam et timor qui eum punit et torquet. Unde scriptum est: « Nemo nocens, se giudice absolvitur. » Est tamen, fratres, quadam animi confusio utilis peccata sua respicientis, respiciendo horrentis, horrendo erubescens, erubescendo corrigentis. Et si iniquitas ab ipso etiam agente, et etiam in fructu suo ita hic damnatur, quantum putatis, fratres mei, passura est in futuro a summo giudice damnationem? *Nam finis illorum mors est.* Mors scilicet duplex. Unde propheta: *Duplici contritione contere eos (Jer. xvi).* Prima est mors animæ in peccatis sepultæ. Secunda est mors animæ pariter et corporis in gehenna, perpetuo cruciati. Finis ergo, id est consummatio illorum peccatorum est mors animæ, quoniam per illa a vero bono, a vera luce, et a vera vita privatur, brutificata, excecata, mortificata, vinculis peccatorum obvoluta, ligata, tumultu vitiorum sepulta, arenosæ consuetudinis cumulo superaggravata. Finis quoque illorum mors gehennalis est, quoniam quorum vita mortua et finita est in culpa, eorum mors vivet in pœna. Nam, juxta Psalmistam, *mors depascet eos (Psal. xlviii), non consumet.* Nam sicut hos non radicitus comedit herbam, sed ita eam comedit, ut eam quotidie comedere possit, ita reprobi a morte semper cruciabuntur, nec tamen adnihilabuntur, ut semper sint et semper moriantur. Unde Joannes in Apocalypsi: *Optabunt mori, sed mori fugiet ab eis (Apoc. ix).* Cruciabuntur autem quatuor generibus pœnarum, verecundia, timore, pœnitentia, et dolore. Sed verecundia illa erit sine tegmine, timor ille sine spe, pœnitentia illa sine utilitate, dolor ille sine compassione et sine morte, mors sine fine, finis sine defectu.

Sequitur pars quarta, in qua ostenditur quæ ex justitia sequantur, cum subditur: *Nunc autem liberati a peccato,* per baptismum scilicet et pœnitentiam, *servi autem facti Deo,* per justitiam, id est ipsius justitiæ, *habetis fructum in sanctificationem, finem vero illorum vitam æternam.* Ex operibus quippe et usu justitiæ proficimus in fructificationem, quia nihil melius, nihil pulchrius, in hac vita potest haberi. Quid enim, fratres mei, quid melius, quid pulchrius, quam omni turpitudine omni que vitio carere, mundum mente et corpore esse, diabolum sub pedibus habere, omnia mundana vilipendere, modico contentum esse, indigentibus pium et omnibus amabilem esse, ad cœlestem patriam toto desiderio festinare, nec etiam ipsam mortem timere, sed potius eam secure expectare, et quando cæteri timent, in Deo secure et lætum esse? Et si tantisper dulcis est fructus justitiæ in hac vita, quam dulcius putatis, fratres mei, erit ejus præmium in alia vita? *Finem vero, inquit, vitam æternam.* Et vere illa vita erit vita, in qua nihil mortale, nihil erit corruptibile. Non corrumpetur amplius anima peccatis, sed potius omnibus virtutibus coruscabit. Non variabitur perturbatio, sed potius semper læta, semper secure, semper pacifica, semper concors erit. Non minorabitur defectibus, sed omni sapientia,

omni gratia, omni perfectione abundabit. Non corrumpetur corpus vitiis, sed omni integritate, omni pulchritudine, omni honestate decorabitur. Non afficietur indigentia, sed omni saturitate et affluentia cumulabitur. Non gravabitur defectibus, sed sanitate, juventute, viribus et agilitate ditabitur.

Sequitur pars quinta, in qua ostenditur mortem æternam pro peccato juste deberi, cum subditur : *Stipendia enim peccati mors est*, id est diabolice malitiæ debitum est mors. Quia enim peccator ex se noluit bonum, et fecit peccatum, ex se meruit mortem, unde et mors, tanquam merces ei debetur. Non ergo habet damnatus unde murmuret contra iudicem, sed potius unde sæviat in seipsum, qui sponte deseruit vitam, et elegit mortem, juxta illud : *Deus non fecit mortem* (Sap. 1), id est causam mortis, sed homines pedibus et manibus accersierunt sibi mortem. Deinde ostenditur vitam æternam tantum gratis dari, cum subditur : *Gratia autem Dei vita æterna*. Homo enim nec ex se voluit, nec potuit, nec fecit bonum, sed ex sola Dei gratia, quæ prævenit hominem et subsequitur, dans velle et perticere. Gratia ergo Dei sunt, tam nostræ justitiæ quam merces. Solam enim gratiam suam coronat in nobis Deus. Non habent ergo justi unde sese jactitent, unde aliquid sibi ascribant, sed soli gratiæ Dei, quæ nos gratis prædestinavit, gratis vocavit, gratis justificavit, gratiæ etiam coronabit per Jesum Christum Redemptorem nostrum, qui cum eo et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIE XVII.

DOMINICA SEPTIMA POST TRINITATEM.

Cum turba multa esset cum Jesu, nec haberent quod manducarent, convocatis discipulis suis ait illis; Misereor super turbam, etc. (Matth. xiv.) Quadripartita est lectio ista, fratres charissimi. Primo demonstratur inedia eorum qui erant cum Jesu, secundo Domini compassio, tertio discipulorum imperfectio, quarto quatuor millium hominum de septem panibus repletio, et superabundantium sublatio. Demonstratur ergo primum inedia eorum qui cum Jesu erant, cum dicitur : *Cum multa turba esset cum Jesu*. Sed quare, fratres mei, Dominus, qui panis est saturitatis, suos sequaces inediam pati voluit? Duplici de causa, ut fidem suam in cordibus suorum roboraret, dum scilicet esurientes miro et inaudito modo satiaret, et ut sequacibus suis exemplum præberet, ut scilicet si quandoque inediam paterentur, non desperarent, sed recordarentur etiam illos, qui Jesum Christum corporaliter sequebaniur, inediam fuisse passos, et subito gloriose satiatos, et sperarent se quoque ab eo potenter visitandos. Ipsa nimirum inedia frequenter sanctis perutilis est, dum cogit eos contemnere temporalia, et suspirare ad æterna, dum maculas eorum purgat, dum virtutes nutrit, dum eos modico contentos facit. Sicut e contrario quotidiana multos corrumpit abundantia. Unde Dominus per prophetam : *Hæc, inquit, fuit iniquitas sororis tue Sodomæ, saturitas panis et abundantia* (Ezech. xvi).

A Sequitur pars secunda, in qua compassio Domini demonstratur, cum ipse dixit discipulis suis : *Misereor, inquit, super turbam, qui jam triduo sustinent me, nec habent quod manducant. Et si dimiserint illos jejunos, deficient in via. Quidam enim ex eis de longe venerunt*. Cum miserationem et compassionem Dominus ostendit in se, in duobus nos instruit, in fide videlicet et moribus. In fide quidem nos instruit, quoniam cum ostendit se habere humanam compassionem, ostendit se vere suscepisse nostræ humanitatis infirmitatem. In moribus vero nos instruit, quoniam nos, exemplo sui, super afflictos debere esse pios et misericordes ostendit. Unde et hanc compassionem, non interius hic celavit, sed potius, convocatis discipulis suis, cum ostendit, dicens : *Misereor super turbam*. Quasi diceret : Misericordiam, quam me videtis super afflictos habere, habere mementote. Super quibus vero præcipue misereri debeamus, ostendit cum subdit : *Quia jam triduo sustinent me*. Et cum omnibus, fratres mei, misereri et subvenire debeamus, tamen præcipue eis qui Dominum sequuntur, qui ejus mandata portando laborant, unde Apostolus : *Faciamus bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei* (Gal. iv). Sed et in hoc quod Dominus non dimittit eos jejunos in domum suam, ne deficerent in via, ostendit se esse pium et fidelem super fideles suos, juxta quod Apostolus ait : *fidelis Dominus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere* (I Cor. x). Nos ergo, fratres, exemplo Domini, viscera misericordiæ super afflictos semper habeamus, scientes quoniam quali mensura mensi fuerimus aliis, remittetur nobis. Si misericordes fuerimus, misericordem iudicem inveniemus. Si immisericordes erimus aliis, et Deus immisericors erit nobis. Unde Jacobus : *Judicium sine misericordia fiet ei qui non fecerit misericordiam* (Jac. ii). Unde, fratres, plango quosdam solo nomine Christianos, qui, quasi ferrei aut saxei essent, super afflictos nulla moventur pietate. Sed et si quando transire eis sit necesse juxta mendicum, juxta leprosum, juxta nudum et miserum, faciem avertunt; eos nec aspicere queunt, quasi humanæ fragilitatis conditionem oblii sunt. Qui tamen si viderint asinum vel porcum suum infirmum, condolent, medelam adhibent, plangunt pereuntem. Ut quid hoc, fratres, nisi quia charitate Dei et proximi carent, cui præponunt asinum vel porcum suum?

p Sequitur pars tertia, in qua ostenditur imperfectio discipulorum, cum Domino respondentes dicunt : *Unde quis poterit hos saturare panibus in solitudine?* Imperfectionem enim suam discipuli ostendunt, dum in præsentia Domini turbam pane satiari, vel impossibile vel difficile dicunt. Humanam etiam tentationem se passos demonstrant, dum septem panes turbis suffecturos in Domini præsentia desperant. Hanc imo majorem, pejoremque tentationem frequenter patimur, fratres mei, cum famelico clamante ad januam, causamur nos modicum annonæ habere in horreo, modicum panis in area, et per

avaritiam mentis, bonis a Deo nobis data diminui-
mus vel negamus, cum per amplitudinem ea multi-
plicare debemus. Deponamus igitur, fratres, hanc
pusillanimitatem, et de Dei largitate semper præsu-
manus, qui cum etiam abundanter administret per-
fidis et sceleratis, quanto magis suis fidelibus dis-
pensatoribus, materiam bene agendi superabundan-
ter administrabit. Ad memoriam revocemus sancto-
rum largitatem, qui super facultatem suam indigen-
tibus erogabant, et tamen Deo providente, semper
abundabant, ita ut contendere viderentur, Deus eis
ministrando, et illi distribuendo. Hinc Salomon ait,
*Quidam semperrapiunt, et semper indigent. Quidam
semper tribuunt, et semper abundant* (Prov. xi.) El
Psalmista: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus
manet in sæculum sæculi* (Psal. iii.)

Sequitur pars quarta, in qua Dominus pascit de
septem panibus et paucis pisciculis quatuor millia
hominum, sublatis fragmentorum septem sportis. In
quo instruit nos tripliciter, in fide, in mysterio, in
moribus. In fide, quoniam dum mirabiliter de se-
ptem panibus tot homines satiat, quibus si particu-
lariter panes dividerentur, vix unusquisque micam
unam consequeretur, et dum reliquias sic multipli-
cat, ut septuplo plus fuerit sublatum quam fuerit
appositum, veram se probat habere divinitatem,
sicut per humanam compassionem, veram se de-
monstravit habere humanitatem. Et ita hac in le-
ctione se verum Deum et verum hominem demon-
strat. In mysterio nos instruit; quoniam per hoc
opus ad mysticum sensum nos mittit. Per septem
ergo panes sanctarum universitas Scripturarum de-
signatur, in quibus septiformis gratiæ satietas con-
tinetur. Per pisciculos vero paucos, sanctorum Pa-
trum qui in respectu malorum pauci et humiles
sunt, exempla significantur. Sicut enim pisces pa-
nem melius manducari faciunt, ita sanctorum Pa-
trum exempla sacram Scripturam melius intelligi et
sequi faciunt. Panes ergo et pisces recumbentibus
super terram distribuuntur, quoniam mysteria san-
ctarum Scripturarum, et exempla sanctorum Patrum
a solis humilibus capiuntur. Unde Dominus: *Gratias
ago tibi, Pater, quia abscondisti hæc a sapientibus et
prudentibus, et revelasti ea parvulis* (Matth. xi; Luc.
x.) Dominus super panes gratias primo agit, post
frangit, post tradit discipulis ut apponant. Spiritua-
lis quoque magister exemplo Domini super consecu-
tas sanctarum Scripturarum escas Domino gratias
agere debet, postea frangere, id est exponere,
deinde docendo eas discipulis suis tradere, ut eas
auditoribus exponant. Et satiantur ex eis quatuor
millia hominum, id est quatuor partium orbis multi-
tudo hominum. Et de reliquis septem sportæ su-
persunt, quia super capacitatem auditorum spiritua-
les intellectus abundant, et plus ex eis semper
relinquitur quam capiatur. In moribus etiam in
hoc ipso nos instruit, quia dum famelicis compati-

A tur, et inter eorum multitudinem quot panes habebat
partitur, exemplo sui nos monet ut idem facia-
mus. Præcipit ergo Dominus turbæ recumbere super
terram, sicut et ipse sæpe cum discipulis faciebat.
In quo damnat illorum superfluitatem, qui nisi in
pietis toris et elaboratis mantilibus nesciunt mandu-
care. Super panes gratias agit, nos instruens, ut vel
manducaturi, vel escam daturi, gratias agamus Deo,
qui nobis vel refectionem, vel eleemosynæ largitur
materiam, pariter et voluntatem, juxta id quod Pe-
trus ait: *Si quis ministrat, tanquam ex virtute quam
administrat Deus* (I Petr. iv.) Panes frangit Domi-
nus, nos docens ut si integros panes dare non possu-
mus, frangamus, et fractos distribuamus. Unde ipse
per prophetam: *Frangere esurienti panem tuum* (Isa.
lviii). Discipulis suis dat panes ut distribuant, nos
instruens ut filios et familiares nostros doceamus
eleemosynas facere, et per eas dando, ipsos ad dan-
dum assuefaciamus. Pascit autem turbas de pani-
bus et pisciculis, nec mentio fit vini vel salsamenti,
ut moneret nos simplices cibos et simpliciter para-
tos quærere, et præsentibus contentos esse. Esu-
rientes satiantur, et plus est sublatum quam fuerit
appositum, ut ostendatur gratiam eleemosynarum
semper superabundare, dum et hic Dominus viris
eleemosynariis semper ministrat abunde quod tri-
buant; et in futuro eis retribuet, pro terrenis cœ-
lestia, et pro temporalibus æterna. Unde Salomon:
Fæneratur Domino qui miseretur pauperis (Prov. xix.)
Beatus Nicolaus, compatiens plebi fame pereunti,
cum propria dedisset, mutuatur a nautis centum mo-
dios frumenti, et populum rerreat famelicum, et
nautæ remetientes non minus invenerunt. Vir quo-
que eleemosynarius, nomine Sanctolus ecclesiam
S. Laurentii restaurans, artificibus quærentibus
cibum, cum eos verbis consolaretur, et non haberet
quid eis apponeret, vadens anxius huc et illuc, venit
ad furnum in quo vicinæ mulieres pridie panes
coxerant: inventum ibi maximum et candidissi-
mum panem, circumtulit ad vicinas mulieres; quæ
cum panem illum suum negarent, panem apposuit
operariis. Quibus satiatis, plus de fragmentis sus-
tulit quam apposuerat: quæ iterum secunda die ap-
posuit, et multiplicata sustulit. Et ita per dies de-
cem illo pane satiati sunt, ac si panis cresceret
comedendo. (59). Deponamus ergo, fratres mei, pu-
sillanimitatem, et de divina securi largitate, elee-
mosynæ faciendæ nos assuefaciamus. Et qui multum
habet, multum tribuat, qui vero modicum, etiam
illud libenter impertiatur. Quoniam, ut ait Psalmista:
*Jucundus homo qui miseretur et commodat, disponet
sermone suos in judicio, quia in æternum non commo-
vebitur* (Psal. lvi.) Et alibi: *Tota die miseretur et com-
modat, et semen illius in benedictione erit* (Psal. xxxvi.)
Deus autem misericordiarum det vobis misericordiæ
meritum pariter et præmium. Cui est honor et gloria
et imperium: per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVIII.

DOMINICA OCTAVA POST TRINITATEM.

Debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus (Rom. viii), etc. Bipartita est hæc lectio, fratres charissimi. Primo enim nos monet Apostolus, ut non secundum carnem, sed secundum spiritum vivamus. Secundo ostendit viventes secundum spiritum esse Dei filios et hæredes. Monens ergo nos Apostolus, ut non secundum carnem, sed secundum spiritum vivamus, ait: *Debitores sumus*, subaudi spiritui, non carni. Ut nostis, fratres charissimi, tunc patris familias domus bene ordinata est, cum vir est subjectus et obediens Deo, et dominatur et regit totam familiam et uxorem et uxor cum tota familia ei famulatur et obedit. Unde Apostolus: *Vir, inquit, est caput mulieris; Christus autem viri* (Ephes. v). Cum vero mulier et familia non sunt subditæ viro, sed potius virois, domus male ordinata est. Porro hæc inordinatio fuit in hospitio primi parentis, qui obedientiam, quam debebat Deo, ei non reddidit, sed potius mulieri seductæ (cui non obedientiam, sed regimen et correctionem debebat) obediens fuit, propter quod in inordinationem sui ipsius cecidit, quia sensualitas propriæ carnis cum sensibus suis suo capiti, id est spiritui, plerumque non obedit, sed potius contradicit, et eum ad consentiendum, non capiti suo Deo, sed suis serpentinis suggestionibus trahit, ut relicto Deo, et cælo, ad quod creatus est, sola inferiora, terrena scilicet cogitet, appetat et quærat, et ita vivat, non spiritualiter, sed carnaliter. Cum itaque, fratres mei, tanta et talis inordinatio a primo parente in omnes nos derivata esset, venit Filius Dei factus homo, ut exemplo et gratia amissam ordinationem in nobis restitueret, præcipiens ut de cætero mens nostra Deo serviret, sensualitatem cum sensibus suis sibi consentire compelleret, ut ita viveremus secundum spiritum, et non secundum carnem. Et hoc est quod ait Apostolus, debitores sumus spiritui, non carni. Et quia quædam debemus carni, ut correctionem, regimen et providentiam, exponit in quo non simus debitores carni, cum subdit: *Ut secundum carnem vivamus*. Quamvis enim, fratres mei, in carne vivamus, tamen secundum carnem, id est secundum voluntatem carnis vivere non debemus. Ille enim vivit secundum carnem, qui quantumcunque potest, voluntati pariter et voluptati carnis satisfacit, qui scilicet fertur effrenis, more pecoris, in ingluviem, in luxuriam, in iram, in incredulitatem, in superbiam, ceteraque vitia quæ ex carne partim oriuntur, et homines carnales efficiunt et animales. Tales enim nihil spirituale, nihil cæleste, nihil divinum sapiunt, sed solam carnem et terram. Unde Apostolus: *Animalis homo non percipit ea quæ spiritus Dei sunt* (I Cor. ii). Quid autem tales sequantur, ostendit Apostolus, cum subdit: *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini*. Et hic morte animæ in peccatis, et in futuro, morte animæ pariter et corporis in gehenna. Nonne, fratres, etiam hic male moritur

A ille qui, amisso honore, in quo ad imaginem Lei creatus fuerat, factus est brulus et curvus, more pecudis, super terram, ut de eo merito dicatur: *Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (Psal. xiviii). Nonne etiam hic male moritur qui vita et vera luce (quæ Deus est) hic privatur, et tenebris interioribus involvitur? Nonne in futuro pessime morietur qui tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium semper patietur: quem semper cruciabit ignis qui nunquam exstinguitur, et vernis qui nunquam moritur? *Si autem inquit, spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Posset quidem Apostolus, sicut dixerat: *Si secundum carnem vixeritis moriemini*, ita econtrario dicere: *Si autem secundum spiritum vixeritis, vivetis*. Sed quoniam quidam sine abstinentia et maceratione carnis, se spiritualiter vivere posse in hac vita putant, vigilanter ait: *Si facta carnis spiritu mortificaveritis, vivetis*. Quasi diceret: Si spiritus sancti virtute, vel etiam virtute spiritus vestri, a Spiritu sancto illuminati, per abstinentiam vitia et peccata in carne vestra mortificaveritis, vivetis, et hic vita spirituali, et in futuro vita cælesti. Cum enim, fratres mei, spiritus et caro adinvicem semper luctentur, quanto est debilius caro, tanto fortior est spiritus. Et quanto fortior est caro, tanto debilius est spiritus. Unde Apostolus: *Quando, inquit, infirmior, tunc fortior sum et potens* (II Cor. xii). Et alibi: *Vivo, inquit, ego, jam non ego, vivit vero in me Christus* (Gal. ii). Ac si aperle dicat: Vivo quidem, sed non vita carnalium vitiorum, qua prius vivebam, sed vita spirituali.

Sequitur pars secunda, in qua ostendit Apostolus viventes secundum spiritum esse filios Dei et hæredes, dicens: *Qui enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei*. Spiritu Dei aguntur qui non a carne, vel a spiritu maligno, sed a Spiritu sancto ipsi carni præsidente, ad bene cogitandum, loquendum, agendumque aguntur. Non autem ait reguntur, sed quod majus est, aguntur. Non enim solum, ut eques equum, nos regit Spiritus, sed etiam latente energia, id est operatione, interius in nobis operatur. Agit enim in nobis ut agamus. Ipse enim, ut ait Apostolus, *operatur in nobis et velle et perficere* (Philipp. ii). Quod aperte contra illos est qui se per se aliquid agere posse putant; cum Dominus dicat in Evangelio: *Sine me nihil potestis facere*. Qui enim inquit, *Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei* (Joan. xv). Quales vos esse debetis. *Non enim acceperitis in baptismo scilicet et confirmatione, spiritum servitutis iterum in timore, sed acceperitis spiritum adoptionis*. Unus et idem, fratres mei, est spiritus, qui ex diversis, quæ confert, donis, diversis nominibus vocatur. Vocatur enim spiritus iræ Ægyptiis, quia eis intulit vindictam peccati. Vocatur spiritus servitutis et timoris Judæis, quoniam in lege eis timorem incussit. Unde ex timore potius quam ex amore ei serviebant. Vocatur nunc spiritus adoptionis fidelibus, quoniam eis filialem confert dilectionem, per

quam eos in filios adoptat. Vos ergo, fratres, si non ex conscientia peccati, nec timore gehennæ, sed ex amore ei serviatis, spiritum adoptionis utique accepistis, *in quo clamatis : Abba, Pater*. Abba Hebræum, Pater vero est Græcum et Latinum. Omnes fideles, Hebræi Græci et Latini, si Deum filialiter diligimus et imitamur, eum secure Patrem vocamus. Ecce, fratres mei, quanta est pietas et benignitas Dei, qui cum essemus indigni servi, ut viscera pietatis suæ erga nos demonstraret, et ut nos non ad se timendum, sed potius ad se diligendum invitaret, præcepit nobis, ut eum potius Patrem quam Dominum vocaremus, et ut nullum patrem in comparatione ejus reputaremus, dicens : *Patrem nolite vocare vobis super terram, unus est enim Pater vester qui in cælis est* (Matth. xxi). Pater enim terrenus vel nos derelinquit, vel nos non diligit, vel male diligit, cum Pater cælestis suos oblivisci non possit. Unde Psalmista : *Pater meus et mater mea dereliquerunt me : Dominus autem assumpsit me* (Psal. xxvi), ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro, id est confirmationem spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Hoc autem facit tribus modis, per Scripturas vocans nos filios, ut quando dicit, *Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos* (Psal. xxxiii), per admirabilem operum mirificentiam, nos filios Dei manifestans. Ex bis, fratres mei, argumentis, Spiritus sanctus spiritum nostrum in fide, et spe et charitate firmatum secure reddit, quod filii Dei sumus. Si enim hæc habemus, jam non Deum timeamus, sed potius eum tanquam Patrem diligemus, bene de eo operamus, ad eum secure confugimus. Quod si filii sumus, et hæredes. Tria constituunt hominem hæredem : Nativitas, meritum et voluntas. Nos quoque, fratres mei, hæc tria nos constituunt hæredes æternæ hæreditatis. Primo siquidem libera voluntas Dei ab æterno hæredes prædestinavit : Secundo spiritualis baptismi nativitas, nos ad cælestem hæreditatem vocavit. Tercio meritum nostrum, gratia adiutum, nos illius dignos efficit. Unde Apostolus : *Quos, inquit, prædestinavit hos et vocavit. Quos vocavit, hos et justificavit* (Rom. viii). Cæterum in hoc differt cælestis hæreditas a temporali, quoniam hæres non nisi post mortem testatoris hic consequitur hæreditatem. Deus vero nos ita hæredes constituit, ut etiam cum eo æternam sortiamur hæreditatem. Rursus temporalis hæreditas per multos hæredes distributa minoratur. Cælestis vero hæreditas, nullam novit pati diminutionem. Rursus ex temporali hæreditate inter cohæredes nascitur invidia. Nam, juxta poetam, « omnis potestas impatiens consortis erit » (60). Ab illa vero æterna hæreditate omnis invidla relegabitur. Nam unusquisque sic gaudebit de proximi gloria, sicut de sua. Unde et ipse unicus Patris, non solus hæres esse, sed secum voluit cohæredes habere. Nos itaque, fratres mei, sprete temporali et vana hæreditate, ad illam

A cælestem toto desiderio tendamus hæreditatem, æternam sine successione, distributam sine diminutione, communem sine invidia, sufficientem, sine indigentia jucundam sine tristitia, beatam sine omni miseria. Ad quam perducet nos unus Deus, Pater et Filius et Spiritus sanctus, cui est honor et gloria per infinita sæculorum sæcula. Amen.

HOMILIA XIX.

DOMINICA OCTAVA POST TRINITATEM.

Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces (Matth. vii). Dominus et Redemptor noster, fratres charissimi, prævidens persecutiones discipulis suis eventuras, eas eis prædicere, et contra eas eos præarmare curavit. Prædixit ergo duo genera persecutionum eis eventura : Unum apertum de quo alibi dicit : *Trademini autem a parentibus, et cognatis et amicis in mortem, et morte afficient ex vobis* (Luc. xxi). Alterum occultum, contra quod hic nos munit et hoc modo. Primo monet nos cavere a falsis prophetis. Secundo quibus signis cognoscantur generaliter et per similitudinem ostendit. Tercio spiritualiter, quibus discernantur vel non discernantur aperit. Ait ergo : *Attendite*, id est attendentes cavete a falsis prophetis. Porro istam persecutionem occultam præcipue monet nos attente cavere, quoniam peior est quam aperta, tum quia plus nocet occidens etiam animas, tum quia difficilius prævidetur, facilius quippe nos supplantat qui, sub specie amicitiae et obsequii, fraudem occultat. Proprium enim doli est se dissimulare. Veneficius sub melle tegit venenum ; proditor, sub obsequio fraudem ; hypocrita, sub religione malitiam : hæreticus, sub veritate falsitatem. Cum autem hic, per falsos prophetas, quoslibet hypocritas, qui aliud occultant et aliud simulant, possemus intelligere, tamen de hæreticis specialiter dictum est. Qui cum exterius simulent religionem, interius celant hæreticam rapacitatem, per quam animas simplicium jugulare festinant. Per vestimenta igitur ovium, ovinam intelligimus simplicitatem, qua hæretici et omnes dolosi suam palliant iniquitatem ; ut verbo, vestimento, obsequio, cibo, et hujusmodi exterioribus. De verbo talium ait David : *Molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula* (Psal. lvi). De vestimento dicitur hic : *Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium*. Et Apostolus : *Satanas, inquit, transfiguratur se in angelum lucis* (II Cor. xi). De obsequio dicit poeta :

Obsequio vincit meretrix et proditor omnis.

De simulata abstinentia et continentia, dicit Apostolus ad Timotheum : *Spiritus manifeste dicit quod in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium ; prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum eum gratiarum actione fidelibus, quia*

omnis creatura Dei bona est (I Tim. iv). Tales sunt hodie, fratres mei, hæretici Manichæi, qui sua hæresi patriam Agennensem maculaverunt, qui mentiuntur se vitam tenere apostolorum, dicentes se non mentiri nec omnino jurare, sub prætextu abstinentiæ et continentiæ, escas carniæ et nuptias damnantes. Dicunt enim tantum flagitium esse accedere ad uxorem, quantum ad matrem vel ad filiam. Damnant etiam Vetus Testamentum. De Novo vero quædam recipiunt, quædam non. Et quod gravius est, duos prædicant rerum auctores, Deum invisibilem, diabolum visibilem auctorem credentes. Unde et occulte adorant diabolum, quem sui corporis credunt creatorem. Sacramentum vero altaris purum panem esse dicunt. Baptismum negant, neminem posse salvari, nisi per suas manus prædicant. Resurrectionem etiam corporum negant. Illos diabolicos homines, fratres mei, vitate, quia sicut Dominus prædixit: *Veniunt in vestimentis ovium, cum intresceus sint lupi rapaces* (Matth. vii). Vos ergo ad cavendas eorum versutias, estote prudentes sicut serpentes.

Sequitur pars secunda, in qua Dominus ostendit generaliter et per similitudinem quomodo dignoscantur, dicens: *A fructibus eorum cognoscetis eos*, id est ab operibus. Loquitur autem hic metaphorice Dominus, quoniam sicut a sapore fructus dignoscitur, cujus humoris sit truncus et radix arboris, ita ex operibus exterioribus perpenditur cujus voluntatis sit cor hominis. Qui autem sit fructus malorum, Apostolus ad Galatas ostendit: *Manifesta*, inquit, *sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, avaritia, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, dissentiones, hæreses, invidia, homicidia, ebrietates, comestiones, et his similia quæ prædico vobis, sicut jam prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur* (Gal. v). Qui vero sint fructus bonorum ostendit, subdens: *Fructus autem spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas* (ibid.). Nunquid, inquit, colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? id est nunquid de peccatoribus, malitia, et de vitis spinosis, possunt exire fructus dulcedinis et benignitatis, et uvæ fervidæ charitatis. Quasi dicat: Non. Malus quidem opera virtutis simulare potest, facere omnino non potest. Sed si simulaverit, quomodo poterit discerni? Quia simulator, etsi quædam, tamen non potest omnia simulare: et quia quod est simulatum, non est firmum, sicut nec color mutatus, et quia simulatio lacessita detegitur. Qui ergo vere dissimulationem deprehendere vult, inquiret non quid palam, sed qui clam faciat, vel dicat. Præterea si attente et assidue inspicias opera simulatoris, paulatim tibi vilescet. Virum vero bonum quantoplius observaveris, tanto plus eum miraberis. Sie non potest malum arbor bonos fructus facere, nec arbor bona fructus malos facere, id est homo existens malus, non potest facere opera Deo placencia, et æternæ retributionis digna; nec homo

A existens bonus, potest facere opera mala et æternæ damnationis digna. Facit tamen homo malus quandoque quædam minima bona, quia quandoque naturali ductus pietate pascit esurientem, vestit nudum, hospitatur peregrinum: quod ei in alleviationem pænæ potest valere, non ad vitam æternam. Ipse enim non bene facit, sed de eo bene fit. Et e contrario bonus facit quandoque quædam minima peccata naturali victus fragilitate, per quæ non æternam pœnam meretur, sed temporalem. Quid autem mala arbor mereatur, ostendit cum subjungit: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur*. Notate, fratres, notate: non enim ait: *Omnis arbor quæ facit fructum malum excidetur*, quod utique constans est, sed ait: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur*. Non enim, sufficit homini non facere malum, nisi etiam faciat bonum. Scriptum est enim: *Declina a malo, et fac bonum* (Psal. xxxvi). In hoc enim quod vitas malum vitas tantum pœnam, nec acquiris præmium. Si dicis mihi Non furtum feci: Loris non uteris, aio; Non hominem occidi: Non pascas in cruce corvos. Dives quippe purpuratus legitur in inferno cruciari, non quia rapuerit aliena, sed quia non dedit sua: quid ergo patietur, qui rapuit aliena? Itaque, fratres mei, cum vitaveritis mala, facite bona, quia *jam securis ad radicem arboris posita est* (Matth. iii), non solum malæ, sed etiam sterilis.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit Dominus spiritualiter quibus operibus boni a malis non discernantur, et quibus discernantur. Quibus operibus non discernantur ostendit, eum subdit: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*. Sunt autem tria genera operum: Unum quod est proprium bonorum, ut dilectio Dei et proximi; benefacere etiam inimicis, observare pacem, concordiam, sapientiam, justitiam et cæteras virtutes. Aliud est quod est proprium malorum, ut vitia, et eorum opera. Tertium vero est commune tam bonorum quam malorum, ut quædam media opera, ut orare, jejuna, indui cilicio, dare eleemosynam, refrenare luxuriam, et hujusmodi. Hæc enim secundum intentionem agentis nomen assumunt. In bene utentibus sunt bona; in male utentibus mala. Ostendit ergo Dominus quod propter ista communia, non habebitur regnum cælorum cum dicat: *Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*. Similiter nec omnis qui jejuna, nec omnis qui dat eleemosynam, et hujusmodi. Deinde ostendit quo opere discernantur boni a mali, subdens: *Sed omnis qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est: ipse intrabit in regnum cælorum*. Voluntatem Dei facit qui vere credit, recte sperat, firme diligit; voluntatem Dei facit, qui quod vult Deus, et ut vult, facit. Voluntatem Dei facit, qui eam, etiam suæ et omnibus aliis præponit, dicens: *Non mea, Domine, sed tua voluntas fiat* (Matth. xxvi; Marc. xiv). Nos ergo, fratres mei, in omnibus queramus et faciamus voluntatem Dei, diligentes eum toto

oörde, tota anima et totis viribus plus quam nos. Diligamus amicos nostros in Deo, et inimicos propter Deum; non reddentes malum pro malo, sed bonum pro malo; benedictum pro maledicto, sicut Dominus Jesus fecit et præcepit. Quod ipse nos adimplere concedat, cui est honor et gloria per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XX.

DOMINICA NONA POST TRINITATEM.

Non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt, etc. (I Cor. x.) Quadripartita est lectio ista, fratres mei. Primo enim nos dissuadet a vitiis exemplo antiquorum. Secundo demonstrat casus antiquorum in figuram et cautelam nostram scriptos esse. Tertio nos monet, ne apprehendamus a tentatione. Quarto dicit Deum non permissurum nos tentari ultra nostrum posse.

Primo igitur nos dissuadet a quinque vitiis, scilicet a concupiscentia mala, ab idololatria, a fornicatione, a tentatione Dei, et a murmuratione. Porro a concupiscentia mala nos dehortatur, cum dicit: *Non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt.* Ideo autem adjunxit *malorum*, quoniam est concupiscentia bona, est et concupiscentia mala. Nisi enim concupiscentia bona esset, non dixisset Propheta, *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore* (Psal. cxviii). Et nisi concupiscentia mala esset, non eam Dominus in lege prohibuisset, dicens: *Non concupisces rem proximi tui* (Exod. xx). Habet quippe anima a creatione, ut naturaliter sit concupiscibilis, irascibilis et rationalis. Proinde necesse est ut anima nostra aliquid concupiscat, vel Deum vel mundum. Non potest autem concupiscere Deum quin contemnat sæculum; nec potest concupiscere sæculum, quin contemnat Deum. Nos ergo, fratres mei, totam nostram concupiscentiam vertamus a mundo in Deum, a malo in bonum, ut scilicet Deum et omne bonum concupiscamus, et mundum cum omni malo fugiamus. A concupiscentia vero malorum nos dehortatur exemplo Israelitarum, cum subdit: *Sicut illi concupierunt.* Illi enim, post transitum maris, in deserto manna fastidientes, carnes et delicias Ægyptiacas concupierunt, et desiderio in Ægyptum redierunt. Ideoque plaga magna a Domino percussi sunt. In quo figuratum est nos quoque, si, post baptismum cælestisque panis alimentum, ad abrenuntiatiois mundi et diaboli concupiscentias desiderio redierimus, æterna animadversione percutiendos. Ab idololatria nos dehortatur, cum subdit: *Neque efficiamini idololatræ.* Idololatra est qui cultum debitum Creatori exhibet creaturæ. Sunt autem duæ species idololatrarum: Alii enim sunt idololatræ opinione, ut illi qui opinione attribuunt soli vel lunæ, vel alicui creaturæ, divinitatem; alii sunt idololatræ moribus ut illi qui præponunt creaturam Creatori: quod enim quisque plus diligit, hoc sibi deum constituit. Qui ergo ventris ingluviem Deo præponit, ventrem sibi deum constituit. Qui vinum Deo præponit, Bacchum sibi deum constituit. Qui Venerem suam Deo

præponit, Venerem sibi deum constituit. Quales homines (quod sine gemitu dicere non possum) sunt multi, vitiis et peccatis suis potius quam Deo servientes. Qui, quamvis ore dicant se credere in Deum, tamen operibus et moribus eum abnegant. Unde Paulus: *Confitentur, inquit, se verbis nosse Deum, factis autem negant* (Tit. i). Illic etiam ne hoc vel illo modo efficiamur idololatræ, dehortatur nos exemplo Israelitarum, subdens: *Sicut quidam ex ipsis, quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare et bibere, subaudis idololatrita [an idolothyta?] vitulo sacrificata, et surrexerunt ludere, id est psallere vitulo, et ipsum adorare.* Unde et præcipiente Moyse gladio puniti sunt. In quo præfiguratum est nos quoque, si vel opinione, vel moribus, idololatræ fuerimus, æternaliter puniendos. A fornicatione nos dehortatur, cum subdit: *Nec fornicemur.* Est autem fornicatio omnis concubitus, præter nuptialem maris et feminæ commistionem. Hujus sunt multæ species, ut simplex fornicatio innupti cum innupta, mæchia nupti cum nupta, adulterium innupti cum nupta, vel nupti cum innupta; incestus, qui fit cum matre, vel sorore, vel cognata, Sodomitica libido maseulorum ad invicem, vel mulierum ad invicem. Innominabile sive abominatio quæ fit, quando vir vel mulier coit cum bruto animali. Omnes autem istæ fornicationis species criminales et damnabiles sunt. A quibus omnibus nos dehortatur Apostolus exemplo Israelitarum cum subdit: *Sic quidam ipsorum fornicati sunt, cum Madianitis, quas consilio Balaam miserat Balach cum cibariis obviam eis, ad animas ipsorum decipiendas: et ceciderunt ex ipsis gladio Balach viginti tria millia.* In quo figuratum est, fratres, nos quoque, si hoc vel illo modo fornicati fuerimus, æternaliter perituros. A tentatione Dei nos dehortatur, cum subdit: *Neque tentemus Christum.* Ille Deum tentat, qui Dei vel potentiam, vel erga se dilectionem experimento probat. Nascitur autem talis tentatio vel ex defectu fidei, vel ex gloria vana. Porro duobus modis tentat Deum, cum ad probandam Dei vel potentiam, vel erga se dilectionem, aut sponte se in pericula præcipitat, aut miracula sibi fieri postulat. In aperta pericula per vanam gloriam se præcipitavit quidam eremita, ut legimus in Vitis Patrum. Cui cum apparuisset diabolus in specie boni angeli, et ei persuasisset eum ita esse sanctum et Deo charum, quod si etiam ei dimitteret in puteum profundissimum, non læderetur, sed ab angelis custodiretur, præcipitavit se in puteum, et vix semivivus a fratribus extractus est. Et (quod pejus est) nullatenus potuit ei persuaderi quod diabolicam passus esset illusionem, et ita miserrime mortuus est. Hoc etiam modo tentavit diabolus Dominum, cum statuens eum supra pinnaeculum templi, dixit ei: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum* (Matth. iv). Cui Dominus, qui pulchre eum noverat, dixit: *Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum* (ibid.). Miracula vero sibi fieri ad probandam Dei potentiam, postulaverunt increduli Judæi in deserto. Unde Psalmista: *Et ten-*

taverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis. Et male locuti sunt de Deo, et dixerunt: Nunquid poterit Deus parare nobis mensam in deserto? Quia percussit petram, et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt. Nunquid et panem poterit dare? (Psal. lxxvii.) Et non solum seniel, sed etiam pluries tentaverunt Deum in deserto. Propterea a serpentibus ignitis, qui scilicet ardore et siti perimebant, perierunt. In quo præfiguratum est nos quoque, si tentaverimus Deum, in æternum perituros. Non est autem, fratres mei, tentare Deum, si fidelis, ingruente periculo et humano deficiente consilio, se Deo totum in periculo committit, vel si ad laudem Dei et utilitatem proximi, quando videt oportere, a Deo fieri miracula poseit. A murmuratione nos debortatur, cum subdit: *Neque murmuraveritis.* Est autem murmuratio nec omnino aperta, nec omnino occulta reprehensio, media inter detractionem et objurgationem. Et est proprie inferioris suum superiorem per impatientiam ferre non volentis, nec tamen eum aperte objurgare audentis. Est autem hoc vitium maximum, seditiones, discordias et lites generans. Porro probi viri est non murmurare, sed potius, si reprehensibilis est, vel seorsum arguere, vel aperte objurgare. Ab hoc autem vitio nos debortatur exemplo Israelitarum. Quorum quidam contra Moysen et Aaron murmuraverunt de sacerdotio, et etiam contra Deum de labore itineris per desertum, et ideo perierunt ab exterminatore, id est quidam ab incendio et alii ab biatu terræ, et alii ab angelo percutiente exterminati sunt a terra viventium. In quo figuratum est nos quoque, si contra Deum vel contra superiores nostros murmuraverimus (ut quidam faciunt) a vita æterna exterminandos.

Sequitur pars secunda, in qua ostendit Apostolus casus antiquorum in figuram præcessisse, et ad cautelam nostram scriptos esse, cum subdit: *Hæc autem in figura contingebant illis.* Temporales quippe pænæ, quibus primi prævaricatores puniebantur, significabant æternas pœnas, quibus omnes prævaricatores in inferno puniendi sunt. Primam enim ingluviem et inobedientiam damnat Deus in primis parentibus pœna mortalitatis, ut demonstret omnes gulosos et inobedientes æterna morte puniendos. Primam quoque filiorum Dei cum filiabus hominum libidinem damnat Deus diluvio, significans fornicatores omnes aquis nivium æternaliter perituros. Primos quoque Sodomitas igne et sulphure Deus percutit, significans omnes Sodomitas æterno ardore et fetore percutiendos. Primam quoque ad abrenuntiata respicientem uxorem Lot lapideo rigore et insensibilitate damnat, significans omnes ad abrenuntiata mundi concupiscentias respicientes, æterno rigore et excæcatione feriendos, et similiter in aliis. Scripta autem, inquit, sunt hæc ad correctionem nostram. Ruinæ enim priorum scriptæ sunt ad cautelam posteriorum. Stultus quippe est, fratres mei, qui præcedentem cadere videt, et non cavet. In quos, inquit, fines sæculorum devenerunt, id est, qui

A in fine sæculorum nati sumus, et ideo si transgredimur, magis puniendi sumus. Priorum enim, tam virtutes quam ruinæ, quam doctrinæ, in nostrum scriptæ sunt erudimentum. Si ergo priores, sine lege peccantes et magnitudinem peccatorum ignorantes, tam graviter sunt puniti, quanto gravius nos in tempore gratiæ et Scripturis eruditi, si transgredimur, sumus puniendi? Itaque, inquit, qui se stare existimat, videat ne cadat. Ac si aperte deat, Via hujus mundi lubrica est, et multi, tam priores quam sequentes, corruunt. Propterea omnis etiam qui sibi videtur stare, timeat dum potest cadere.

Sequitur pars tertia, in qua nos monet Apostolus, ne apprehendamus a tentatione, cum dicit: *Tentatio vos non apprehendat nisi humana.* Non autem ait: Ne tentemini, quia hominem in hac vita tentari est necesse et utile, sed ait: *Tentatio vos nos apprehendat*, id est, non vos superet. Et quia rursus hoc impossibile est, dum in hac vita sumus, adjungit, *nisi humana.* Et humana quidem tentatio est, quæ provenit ex ignorantia aut ex fragilitate, aut ex necessitate. Ex ignorantia provenit tentatio, quando aliquis ignoranter peccat, ut quando aliquis putat se dicere verum, et dicit falsum; et quando putat se beate alii consulere, et tamen non consulit bene, et hujusmodi. Ex fragilitate vero provenit tentatio, ut quando post nimiam sitim, nimis bibimus et hujusmodi. Ex necessitate vero tentatio provenit, quando primis motibus, quos evitare non possumus, tentamur. Dirigitur autem hoc modo tentatio humana, quia ita tentari est humanum et pro peccato primi parentis inflictum. Si vero, fratres mei, non ex ignorantia, sed ex industria peccamus, aut ex contumacia, aut ex libera voluntate imus post concupiscentias nostras, procul dubio non est tentatio humana, sed potius diabolica et ideo damnabilis.

Sequitur pars quarta, in qua ostendit apostolus Deum non permissurum nos tentari ultra posse nostrum, cum subdit: *Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.* Dicitur autem Deus fidelis, id est verax in promissis, quoniam semper præsto est fidelibus suis, sicut ipse promisit dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consumptionem sæculi* (Matth. xxviii). Et ideo *non patietur*, inquit, *vos tentari supra id quod potestis.* Illic aperte illos confutat qui, peccata sua excusantes, et Deum accusantes, dicunt: Deus nos derelinquit, et importabili pondere præceptorum et tentationum nos opprimit, cum nobis naturam dederit imbecillum et resistere vitiis impotentem. Proh nefas! de infidelitate, de crudelitate, de ignorantia accusatur Deus. De infidelitate, quasi derelinquat nos antequam derelinquatur a nobis: de crudelitate, quasi præcepta importabilia nobis dederit, quæ facere non valeamus, et tentationes nobis venire permittat, quibus resistere non possumus; de ignorantia, quasi ignoret quid humana natura facere aut ferre valeat. Sed, fratres mei, Deus neminem prior deserit, quia fidelis est, nec importabilia nobis im-

ponit, quia pius est, nec vires quas dedit nobis ignorat, quia omnisciens est, *Sed faciet*, inquit, *cum tentatione proventum*, id est luctum, *ut possitis sustinere*. Quasi dicat: Cum tentatione faciet nobis duo, et proventum proficiendi et potentiam sustinendi. Itaque, fratres, tentationes diabolicas omnibus viribus a nobis excludamus; humanas vero, quantum possumus, refrenemus, perpetrata lacrymis, poenitentiae et operibus misericordiae redimamus: ad aeternam patriam, ubi nulla tentatio est, toto desiderio festinemus, ad quam pervenire concedat nobis omnipotens et misericors Deus, qui vivit et regnat per omnia saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XXI.

DOMINICA NONA POST PENTECOSTEN.

Dixit Jesus discipulis suis: Quidam homo dives habebat villicum, et hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius (Luc. xvi). Non omnia, fratres mei, quae in hac audivimus parabola, juxta litteram, ad exempli trahere debemus imitationem. Non enim facienda est in aliquo fraus Domino temporalis, sed potius jura sua ei sunt reddenda juxta Apostolum dicentem: *Cui honorem honorem: cui tributum tributum, cui vectigal vectigal (Rom. xii).* Unde et Dominus in Evangelio: *Reddite*, inquit, *quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei, Deo (Matth. xii).* Unde et ipse, cum esset Rex regnum et Dominus dominantium, humilitatis exemplum causa reddidit Caesari tributum. Sed a contrariis parabola haec intelligenda est, ut videlicet si ille qui per fraudis calliditatem de rebus sibi a domino suo commissis providit, in posterum laudatur, maxime ille qui per veram sapientiam de rebus sibi a Deo commissis, providet sibi in aliam vitam, a Deo laudandus est. Illud quoque notandum est quod hic dicitur quia filii hujus saeculi prudentiores filiis lucis, in generatione sua sunt. Quod dupliciter intelligi potest, vel quia prudentiores sunt in saecularibus mali quam boni. Quod inde contingit, quoniam in eis curiosiores sunt, vel quia prudentiores sunt mali in malo quam boni in bono. Sed quare? Cur sunt prudentiores mali in operibus diaboli quam nos in operibus Dei? Cur non plus potest spud nos amor Dei, dulcedo coelestis praemii, securitas pura conscientiae, quam apud malos amor saeculi, et lucrum temporale, cum tormento conscientiae malae? Expergiscamus ergo, fratres mei, pigritiam nostram, et erubescamus si viderimus malos vigilantiores, si promptiores, si callidiores ad faciendum opera diaboli quam nos ad opera Christi. Mystice vero in hac parabola quinque proponuntur nobis intelligenda: Primo, quod rerumstrarum non domini, sed dispensatores sumus; secundo, quomodo res Domini male dispensamus; tertio, quomodo Dominus exigit a nobis de rebus suis rationem; quarto, quantum timor est utilis ad consilium investigandum; quinto, quomodo de rebus Domini Dei nostri nobis amicos possumus comparare. Primo igitur, fratres charissimi, ostenditur in hac parabola quod Deus omnipotens homo factus pro

A nobis. dives in omnes qui invocant eum, habet villicum, omnem hominem scilicet cui bona sua commisit. Commisit quippe homini tria bonorum genera, exteriora, corporalia, spiritualia. Horum bonorum non dominum, sed villicum, id est, custodem et dispensatorem cum fecit, ut videlicet, secundum voluntatem non suam, sed Domini, ea custodiret et dispensaret. Cui etiam dedit legem et mandata, quomodo, et quibus, et quantum, et quando ea deberet erogare ad domini sui lucrum et honorem. Sed, ut secundo loco in hac parabola demonstratur, homo bona Domini sui dissipat, cum eis juxta voluntatem Domini sui non utitur, nec erogat. Bona exteriora dissipat, cum de eis non pauperibus, non infirmis dividit, non Dominum honorat, non ecclesias, non domos pauperum fabricat, non patriae proficit, sed vel per avaritiam ea intacta abscondit, vel per superfluitatem luxuriose, vane, et arroganter spargit, et unde Deo servire deberet, viliis et diabolo servit. Unde per prophetam Dominum: *De-di enim eis*, inquit, *lavam et linum, frumentum, vinum et hordeum, argentum et aurum meum, quae ipsi fecerunt Babilonem (Osc. ii)* Bona corporalia dissipat, cum corpus suum facit servire fornicationi, non Domino; cum lingua, quam dedit ei Deus ad benedicendum, abutitur ad maledicendum, mentiendum, perjurandum, detrahendum, cum oculis sibi ad bonum usum datis a Deo abutitur ad concupiscendum mulierem, et ad videndum vanitatem, cum auribus sibi datis ad audiendum Dei verbum, abutitur ad audiendum mendacia, detractiones, vanitates; cum naribus abutitur ad odorandum luxuriosos odores, et unguenta meretricia, non ad odorandum odorem virtutum; cum manibus abutitur ad percutiendum de pugno impie, ad effundendum sanguinem, ad nocendum, non ad bene agendum; cum pedibus abutitur ad currendum ad malum, non ad sequendum viam Domini; cum gustu abutitur ad comessandum, inebriandum, non ad comedendum et bibendum ad sobrietatem spiritus. Bona vero spiritualia dissipat, cum libero arbitrio abutitur ad eligendum mala, non bona, ad serviendum mundo, non Deo, carni non spiritui; cum intelligentia abutitur ad investigandum quomodo possit nocere, non prodesse; cum memoria abutitur, ad reminiscendum mala, non bona; cum providentia abutitur, ad parandum proximo laqueum, non auxilium. Omnium istorum, fratres mei, dissipatio, abusus et infamis consuetudo diffamat hominem villicum apud Deum Dominum suum. Unde Dominus ut tertio in parabola demonstratur, vocat villicum, et ait illi: *Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuae.* Bis ponit rationem Dominus Deus cum homine villico suo. Primum in hoc saeculo, postea in judicio. Sed dissimiliter. Nam hic ponit cum homine rationem ad incutiendum ei timorem et emendationem; in judicio vero ponet cum eo rationem ad inferendum pro meritis poenam; hic ad exercendum misericordiam, ibi ad exercendum justitiam. Ponit ergo hic

Dominus rationem cum homine villico suo, quem vult corrigere, non perire. Vocat ergo eum et citat ad respondendum, cum ei aliquam infert infirmitatem, interrogatque eum vel interius per divinam inspirationem, vel exterius per sacerdotem, vel per aliquam correctionem ei dicentem: Frater, Dominus vocat te, et exigit a te rationem de omnibus quæ contra eum operatus es. Tibi cito consule, quia jam non poteris villicare. Jam enim per mortem auferetur tibi temporalium dispensatio rerum. His itaque interius inspiratis, vel exterius dictis, commovetur interius villicus homo et timet. Qui timor, intus cum hic illucque concutiens, trahit eum ad deliberandum quid facere debeat, ut in parabola quarto significatur, cum subditur: *Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia Dominus auferet a me villicationem? fodere non valeo: quia in alia vita non erit tempus merendi, sed recipiendi; non serendi, sed metendi, non laborandi, sed quiescendi. Mendicare, inquit, erubescio. In alia enim vita, mendicans semper patietur pudorem, nec inveniet adiutorem, sicut in alia Evangelii parabola demonstratur, cum fatuæ a prudentibus oleum petunt, nec accipiunt. Unde et Salomon. Propter frigus piger arare noluit; mendicabit ergo arstate et non dabitur ei (Prov. xx).* Scio quid faciam. Pensate, fratres, pensate quam sit utilis timor. Nunquam enim villicus iste de salute sua cogitasset, nisi cum timor interius concussisset. Sed timore cum interius perurgente, deliberat, quærit, et invenit consilium, juxta illud propheta: *A timore tuo, Domine, concepimus, parturivimus et peperimus spiritum salutis (Isai. xxvi)*, Concepimus bene cogitando, parturivimus laborando, peperimus bene faciendo.

Sequitur quinto quomodo de rebus Domini sui possit sibi villicus amicos præparare. Unde et ait: *Scio quid faciam, ut, cum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos suos. Convocatis igitur singulis debitoribus domini sui dicebat primo: Quantum debes domino meo? Centum, inquit, charos tritici. Vade, accipe cautionem tuam, et sedens scribe octoginta, etc.* Cum omnia quæ habemus, fratres mei, non nostra, sed Domini nostri sint, cum accomodamus, res Domini nostri accomodamus: et qui nobis debent, Domino debent. Villicus ergo de bonis domini sui amicos sibi præparat, cum pauperibus Christi compatitur et alii debita vel ex parte, vel ex toto relaxat, alii supererogat, alium orando, alium corrigendo alium instruendo juvat, alium verbo, alium consilio, alium patrocinio, alium rebus sustentat, communicans aliis carnalia, ut eorum spiritualia metere possit. Quod vero Dominus concludens parabolam ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, non ita est intelligendum quod de divitiis injuste acquisitis elemosynam facere possit, præsertim cum scriptum sit: Qui offert sacrificium de rapina pauperum, quasi qui immolat filium in conspectu patris sui (Eccl. xxxiv)*. See intelligendum est de divitiis iniquitatis, id est retentis inique, quia multos iniquos, superbos et

vanos efficiunt. Illud vero, fratres, semper memoriæ commendandum est quod Dominus subjunxit, *Cum defeceritis*, per mortem temporalem, scilicet, cum defeceritis de meritis vestris, *recipiant vos in æterna tabernacula*. Non ait, propter eos recipiamini, sed ipsi recipiant vos. Ecce, fratres, quanta est dignitas pauperum Christi, qui iudices et janitores regni colorum esse merentur, ut quos voluerint recipiant, vel excludant. Itaque, fratres mei, pauperes Christi veneremur, foveamus, et diligamus, et, omnibus contemptis, et ipsi pauperes Christi esse studeamus, ut ab ipsis, et cum ipsis mereamur in æterna tabernacula recipi. Per Dominum nostrum Jesum Christum. Amen.

HOMILIA XXII.

DOMINICA DECIMA POST TRINITATEM.

B *Fratres, scitis quod cum gentes essetis, ad simulacra muta procul ducebamini euntes (I Cor. xii), etc.* Hæc loquitur, fratres charissimi, Apostolus ad Corinthios qui, nunc ab eo conversi, gentiles exstiterant, et simulacra muta adoraverant. Facit ergo tria: primum ostendit idololatriam et blasphemiam a spiritibus malignis induci; secundo dicit veram fidei confessionem, a Spiritu sancto esse: tertio enumerat diversa dona Dei, quæ omnia asserit ab eodem Spiritu sancto dari. Ostendens igitur primum homines duci a malignis spiribus, malignis ad idololatriam et blasphemiam, ait, *Fratres, scitis cum gentes essetis, eratis euntes ad simulacra muta prout ducebamini*, a spiritibus malignis. Dicuntur autem, fratres mei, gentes a γῆ, quod est terra, sive a gignendo, quia scilicet non purgati per aliquod sacramentum, nec eruditi per legem tales manent quales geniti, sunt. Immundi geniti sunt, et immundi manent. Filii iræ nati sunt, et filii iræ manent. Nihil cæleste, nihil spirituale, sed solam terram de qua nati sunt sapientes. Qui sine contradictione permittunt se duci a spiritibus malignis ad diversos errores, ut scilicet relicto uno vero Creatore adorent non solum unius generis, sed etiam diversorum generum simulacra ut imagines hominum, quadrupedum, et serpentium, quæ omnia sunt muta, quoniam juxta Psalmistam: *Simulacra gentium argentum, et aurum, opera manuum hominum. Os habent et non loquuntur, oculos habent et non videbunt. Manus habent et non palpabunt, pedes habent et non ambulant, non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis (Psal. cxiii)*. Quod quidem verum est, quoniam qui idola facit, aut qui eis deitatem attribuit, ille utique similis sit ipsis simulacris; quoniam os habet tanquam homo, nec tamen ratiocinatur; oculos habet tanquam homo, nec tamen ut homo veritatem contemplatur; aures habet ut homo, nec tamen ut homo veritatem intelligit. Quorum, quod sine gemitu dicere non possum sunt hodie similes quidam falsi Christiani, qui quamvis ore fateantur unum solum Creatorem, tamen a spiritibus malignis ita decipiuntur et trahuntur, quod moribus et operibus non solum

simulacra, sed etiam (quod est majus) suavia colunt et venerantur. Iste enim a spiritu luxuriæ ducitur, ut Venerem colat. Ille a spiritu ebrietatis ducitur, ut Bacchum colat. Ille a spiritu mammonæ ducitur, ut pecuniam colat. Qui omnes tanto magis damnandi sunt, quanto contra conscientiam suam, creaturam Creatori præponunt. Qui etsi non ore, tamen opere Christum abnegant. Quod utique non fit in spiritu Dei, sed potius in spiritu maligno. Unde et subditur: *Notum autem vobis facio, quod nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu.* Idololatria enim, apostasia, et blasphemia cæteraque vitia a spiritibus malignis introducta sunt. Dico ergo ego cum Apostolo illis qui blasphemant, qui pejerant, vel dejerant nomen Jesu, quod nemo in spiritu Dei loquens, blasphemat, vel pejerat, vel perjurat nomen Jesu, sed potius in maligno spiritu loquens.

Sequitur pars secunda, in qua dicit Apostolus veram confessionem a Spiritu sancto esse, cum subdit: *Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto.* Hoc loquens Apostolus non est contrarius Domino dicenti in Evangelio: *Non omnis qui dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum celorum* (Matth. vii). Quoniam dicere posuit hic pro confiteri. Ille autem vere confitetur, qui quod habet in corde, ore et opere confitetur. Quæ confessio nulatenus haberi potest, nisi a Spiritu sancto. Nec enim bene cogitare, nec bene loqui, nec bene operari ex nobis possumus, nisi a Spiritu sancto præveniamur, qui operatur in nobis et velle et perficere (Philip. ii). In quo illi damnantur, qui vel de ingenio, vel de eloquentia, vel de viribus suis gloriantur dicentes: *Labor nostra a nobis sunt. Quis noster Dominus est?* (Psal. xi). Et: *Manus nostra excelsa, et non Dominus, fecit hæc omnia* (Deut. xxxii). Cum Dominus in Evangelio dicat: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv).

Sequitur pars tertia, in qua Apostolus enumerat donorum diversitatem, ostendens ea a Spiritu sancto dari. Primum ergo donorum Dei tria genera ponit, scilicet, gratias, ministraciones et operationes, ostendens unumquodque istorum in species plures subdividi, cum subdit, *Divisiones gratiarum sunt.* Cum autem omne donum Dei gratia sit, quia gratis datur, tamen antonomastice hic gratiæ virtutes appellantur, eo quod habentem gratiam faciunt et gratiosum. Quales sunt fides, spes, charitas, sapientia, justitia, fortitudo, temperantia, cæteraque virtutes, quæ homines amantes et amabiles Deo et hominibus reddunt. Hæ autem tantæ in se sanctitatis et honestatis sunt, quod non solum dona Spiritus sancti, sed etiam Spiritus sanctus nuncupantur ab Isaia dicente: *Et descendet super cum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii, etc.* (Isa. xi). Et a Joanne: *Hi, inquit, sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram* (Apoc. vi), id est septem dona Spiritus sancti. Diversa enim sunt dona, sed unus est dator. Unde et hic cum dixisset, *divisiones gratiarum sunt*, subdit: *Unus autem spiritus.* Hæc enim dona ita comitantur Spi-

ritum sanctum inseparabiliter, quod nemo potest habere hæc dona, quin habeat Spiritum sanctum, nec habere Spiritum sanctum, quin habeat hæc dona. Hæc ergo dona, fratres mei, omni studio et vigilantia acquirere satagamus, per quæ Spiritum sanctum mereamur in nobis perpetuum habitorem retinere. Deinde secundum genus donorum ponit cura subdit: *Et divisiones ministracionum sunt: unus autem Dominus.* Plures enim species ministracionum sunt in Ecclesia uni Domino servientes, ut officium prædicandi, officium sacerdotii, et hujusmodi. Quæ si cum supradictis virtutibus habeantur, magni meriti et utilitatis sunt in Ecclesia Dei. Alias non solum non prosunt, imo et nocent. Quod est contra quosdam nostri ordinis, qui magis affectant prædicationis vel sacerdotii officium, quam meritum. Magis appetunt ab hominibus honorari quam honorabiles esse. De quibus Dominus in Evangelio: *Dicunt et non faciunt. Amant enim primos accubitus in camis, et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi* (Matth. xxiii). Deinde tertium genus donorum supponit, dicens: *Et divisiones operationum sunt, unus autem Deus qui operatur omnia in omnibus.* Plures quippe operationum species dantur a Deo hominibus, ut operationes miraculorum, operationes laborum necessariorum, operationes eleemosynarum, et hujusmodi. Sed cum quæcunque dantur a Spiritu Sancto dantur a Patre, dantur et a Filio. Quare Apostolus ita hic distinxit, ut loquens de gratiis, diceret *unus Spiritus*: loquens de ministracionibus, diceret *unus Dominus*, et loquens de operationibus, diceret *unus Deus*? Ut significaret nobis quia gratiæ non nisi per amorem Dei (qui Spiritus sanctus est) obtinentur, et quia ministraciones a Domino sunt et ei exhibentur, et quia Deus auctor per nos operationes operatur. Unde et hic dicens, *unus Deus*, adjunxit: *Qui operatur omnia in omnibus*, distribuens videlicet singula in singulis. Ad quid autem Deus dona sua nobis tribuat, ostendit, cum subdit: *Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.* Vocat autem donum Spiritus sancti, manifestationem Spiritus, eo quod per donum Spiritus sancti, ipse Spiritus sanctus in nobis esse manifestatur. Hujusmodi vero dona dantur ad utilitatem nobis, tam nostri quam aliorum, Qui vero dona Dei inutiliter recipiunt, et inde nec sibi, nec aliis prosunt, damnantur, et talento inutiliter absconso juste privantur. Deinde de tribus donorum generibus exempla subdit, dicens, *alii enim per Spiritum datur sermo sapientiæ*, quæ est de celestibus; *alii sermo scientiæ* quæ est de terrenis recte dispensandis alii fides in eodem Spiritu. Sapientia quippe, scientia, et fides, si cum charitate habeantur, virtutum gratiæ sunt; sermones vero sapientiæ, scientiæ, et fidei et docere ministraciones sunt; alii gratia sanitarum infirmis conferendarum: quæ utique ministratio est. Deinde ponit exemplum de operibus subdens: *alii operatio virtutum*, id est mi-

raeolorum, vel bona opera virtutum, *alii prophetia*, id est occultorum revelatio; *alii discretio spirituum* ut scilicet sciat discernere quis spiritus sit ex Deo, et quis ex diabolo; *alii genera linguarum*, ut scilicet loquatur variis linguis; *alii interpretatio sermonum* obscurorum. *Hæc autem*, et similia, *omnia operatur unus atque idem Spiritus*. Ac si aperte dicat: Non est verum quod opinabamini, quando ad adorandum simulacra muta ducebamini, videlicet quod, secundum divinitatem donorum, sit diversitas deorum, ut scilicet Minerva det sapientiam, Pan medicinam, Mercurius eloquentiam, Mars virtutem, et hujusmodi. Sed potius unus atque idem Spiritus sanctus hæc omnia operatur dividens singulis, non omnia tribuens uni, ne superbiret, nec alicui nulla, ne desperaret, sed potius singula singulis, ut scilicet nullus alius contemneret, sed unusquisque alio indigens ei quoque subvenire disceret. *Dividens*, inquit, *singula prout vult*, et quibus vult, et quantum vult, non meritis nostris astrictus, nec aliqua necessitate coactus, sed sola sua libera et gratuita voluntate ductus. Nos ergo, fratres mei, quia dona Spiritus sancti gratis accepimus, gratis ea non habentibus communicemus. Qui habet sapientiam, insipientes erudiat. Qui habet substantiam temporalem, indigentes sustineat. Qui habet potentiam, imbecilles defendat. Qui habet eloquentiam, pupillis et viduis se advocatum exhibeat. Qui habet gratiam orandi, pro peccatoribus exoret, quatenus unusquisque de commissa sibi gratia, tam sibi quam aliis profectum acquirens, æternam mereatur accipere retributionem. Amen.

HOMILIA XXIII.

DOMINICA DECIMA POST TRINITATEM.

Cum appropinquaret Jesus Jerusalem, videns civitatem flevit super illam, dicens: *Quia si cognovisses et tu (Luc. xxi).* Prælibatam, fratres charissimi, exposituri lectionem, primum ea quæ ad litteram, deinde ea quæ ad mysticum sensum pertinent, videamus. Porro, juxta litteram, Dominus in hæc lectione demonstrat quatuor res se habere, veram scilicet humanitatem, veram divinitatem, veram justitiam et veram charitatem. Veram humanitatem se habere ostendit, cum tanquam verus homo plorat. Plere enim humanitatis est. Sed quid est, fratres mei, quod nunquam Dominus legitur risisse, sed legitur plorasse, nisi quia omnis risus ex vanitate, et fletus nobis utilis est? de risu quippe Salomon ait: *In ore stulti semper risus*. Et alibi: *Risus dolore miscetur, et extrema gaudii luctus occupat (Prov. xiv).* Et Dominus in Evangelio: *Væ vobis qui ridetis, quia plorabitis (Luc. vi).* Fletus qui provenit non ex damno temporalium, sed ex desiderio cælestis patriæ, vel ex compunctione peccatorum, vel ex pietate alienæ miseriæ, nobis, fratres, perutilis est. Unde Salomon: *Melius est, inquit, ire ad domum luctus quam ad domum convivi (Eccle. vii).* Et Dominus: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v).* Cum ergo appropinquaret Jesus, per

compassionem, (*Jerusalem videns civitatem*), id est providens mala eventura civitati, *flevit super illam*. Flevit autem ob tres causas: ut se veram habere carnem demonstraret, ut se veram habere pietatis compassionem aperiret, ut nobis exemplum similiter flendi proponeret. Et si ipse, qui nihil in se flendum habet, propter aliena peccata flevit, quid debemus facere, nos peccatores, qui in nobis multa flenda habemus? Et si ipse qui Deus est, sic humanæ miseriæ compatitur, quomodo nos homines aliis hominibus, fratres confratribus, compoti et misereri debemus? Itaque, fratres, ploremus peccata nostra, ploremus etiam exemplo Domini aliena. Non faciamus, ut quidam faciunt, qui percentes irrident, et de alieno casu subsannant, similes Pharisæis qui in peccatores moventur, non per compassionem, sed per derisum vel indignationem; sed nunquam peccatorum veniam merentur, qui alienis nunquam compatimur. Imitemur potius Præbium philosophum, qui ut legitur in Vitæ Patrum, cum videret theatralem mulierem, flevit. Et cum quaereretur quare fletet, ait: « Duæ res me flere cogunt: una hujus peccatricis perditio, altera quia non tantum cupio placere Deo quantum hæc populo. » Veram divinitatem se habere demonstrat, dum futura tanquam præsentia videt et narrat. *Quia*, inquit, *si cognovisses, et tu*, id est si mala tibi imminencia cognovisses, tu quoque flevisse. *Et quidem, in hac die tua quæ ad pacem tibi, ac si dicat: Nunc quidem habes tempus tuum, et pacem tuam, nunc gaudes et delectaris tempore prosperitatis et pacis tuæ, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, mala scilicet tibi ventura*. Quæ subjungit: *Quia circumdabunt te inimici tui vallo, et circumdabunt te undique, et ad terram prosternent te, et filios tuos qui in te sunt, et non relinquent in te lapidem super lapidem*; hæc omnia fratres mei, quæ Dominus prædixit, impleta sunt per Romanos principes, Titum et Vespasianum, quadragesimo anno a passione Domini, et in eadem solemnitate, in qua Dominum crucifixerant, subversa est civitas, et de ipsis occisi, tum ferro, tum fame, decies centum millia. Cæteri per nationes captivi et venditi, triginta una denario, qui Christum triginta argenteis vendiderant. Hanc autem subversionem testatur ipse situs civitatis continentis in se nunc Calvariæ locum, qui prius extra portam erat. Quare autem hæc mala evenerunt eis, ostendit Dominus, cum subdit: *Eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ*. Ideo enim hæc mala eis erant eventura, quia Christum visitatorem suum et redemptorem cognoscere noluerunt. Unde propheta: *Mitrus in cælo cognovit tempus suum, turtur, hirundo, et ciconia tempus adventus sui, populus autem meus non cognovit judicium Dei (Jer. vii).* Hanc autem execrationem venisse super populum illum ex peccato suorum sacerdotum Dominus ostendit, cum subdit: *Et ingressus templum, cepit ejicere vendentes et ementes in illo*. In quo, fratres mei, veram se habere demonstrat justitiam Dominus. Veram enim justitiam non haberet, si

peccantes nunquam puniret. Itaque Dominus nunc miseretur, nunc punit, ut nos instruat habere pariter pietatem cum iustitia, et iustitiam cum pietate, ut scilicet ita simus pii in naturam hominum, ut tamen non parcamus peccatis eorum. Ejecit ergo Dominus vendentes et ementes de templo dicens; *Scriptum est quia domus mea, domus orationis vocabitur*. Quasi diceret: Domus mea statuta est ad orandum, non ad vendendum, vel emendum, vel aliud sæculare negotium agendum. Hoc aperte contra illos est qui ecclesiam Dei cellarium faciunt, in ea granaria et dolia ponentes; vel eam faciunt forum, in ea tabernas rerum venalium, vel causas exercentes; vel eam faciunt refectorium, in ea comedentes et bibentes, cum ecclesia sit locus spiritualis refectio- nis, non corporalis. Hoc itaque, fratres mei, deviantes, nihil faciamus vel dicamus in oratorio, nisi quod ad orationem pertinet, unde et nomen accepit. *Vos autem, inquit, fecistis illam speluncam latronum*. Sacerdotes qui, ob cupiditatem, forum in templo fieri permittebant, latrones erant, dum sub prætextu religionis latenter cupiditatem exercebant. Venditores etiam et emptores latrones erant, dum alter alterum in negotiatione latenter circumveniebat; negotiatio quippe vel vix vel nunquam exercetur sine fraude. Unde Apostolus prohibet ne quis supergrediatur vel circumveniat in negotio fratrem suum, quoniam Deus vindex est talium (*I Thess. iv*). Veram se demonstrat Dominus habere charitatem, dum nec indignis gratiam subtrahit prædicationis. Unde et subditur: *Et erat quotidie docens in templo*. Quos enim objurgaverat, et extra ecclesiam pepulerat per iustitiæ rigorem, hos revocare ad salutem quærit per prædicationem, dans exemplum doctoribus sanctæ Ecclesiæ, ut quamvis excommunicent et objurgant peccatores, tamen interius semper eos diligant, et omnibus modis eos ad ecclesiam revocare festinent. Quod autem semel Dominus historialiter fecit, spiritualiter quotidie facere non desistit. Per electos quippe suos qui spiritualibus oculis prævident futuram malorum reprobationem, plangit eos qui nesciunt cur plangantur, qui lætantur cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis (*Prov. n*). Qui si damnationem suam præviderent, ipsi quoque flerent, et seipsos cum electis plangerent, qui hic habent diem suam, quia hic in bonis ducunt dies suos. Hic etiam habent pacem suam, quia prosperantur in via sua mala, sed ventura supplicia absconduntur ab oculis eorum. Quia dum nolunt mala prævidere, quæ lætitiā perturbent temporalem, quasi clausis oculis ad mortem festinant, quia venient dies, quando animas de corporibus exeuntes, dæmones inimici circumdabunt vallo, perpetrata scilicet mala opposcentes, et undique circumdabunt, et coangustabunt, quia non solum operis, sed etiam locutionis et cogitationis iniquitates ante oculos eorum replicabunt, et ad terram prosternent, cum caro in pulverem redigetur. Filii etiam eorum prosternentur, cum in illa die peribunt

A omnes cogitationes eorum (*Psal. cxlv*). Quæ cogitationes etiam per lapides significantur, cum subditur: *Et non relinquent in te lapidem super lapidem*. Perversa enim anima cum perversæ cogitationi perversiorum adjicit, quasi lapidem super lapidem ponit. Et cum perversa anima ad damnationem rapitur, talis cogitationum constructio dissipatur, et hoc ideo, quia non cognovit tempus visitationis suæ. Perversam enim animam Deus visitat, aliquando flagello, aliquando miraculo, semper autem præcepto. Sed quia nec per hoc respiscit, in extremo tradetur inimicis, cum quibus æternaliter cruciabitur. Si autem quælibet anima sæcularis sic punietur quanto magis ecclesiastica persona, quæ non solum se, sed etiam alias male vivendo perimit? Et hoc est quod sequitur, quod *ingressus Jesus in templo cepit ejicere vendentes et ementes in illo*. In templo vendit vel emit, qui ecclesiasticas administrationes quæ solo Deo debent dari, quo pretio præbet vel accipit. In templo vendit, qui iustitiam pro munere facit. Emit in templo qui ne faciat quod debet, dato pretio a iudicibus emit. In templo vendit qui, bona quæ pro solo Deo facere debet, pro humana lande vendit. In templo emit qui ab adulatoribus, ut bonus dicatur, muneribus emit. Quibus omnibus dicitur: *Fecistis domum meam speluncam latronum*. Quoniam dum perversi locum tenent religionis, ibi per malitiam occidunt, ubi per orationem vivificare debuerunt. Sed quia contra omnem perversitatem Dominus per Scripturas indesinenter instruit, recte subditur: *Et erat docens quotidie in templo*. Itaque, fratres mei, nos qui quotidie peccamus, peccatorum ventura supplicia, ante oculos nostros semper habeamus. Scriptum est enim: *In die bonorum non immemor sis malorum (Eccli. ii)*. Et alibi: *Beatus vir qui semper est pavidus (Prov xviii)*. Cogitemus ergo dæmones in exitu animæ nostræ nos circumdaturus, et a nobis omnia peccata nostra requisituros. Si enim ad Christum venit diabolus, ipso dicente: *Quia venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam (Joan. xii)*; si ergo ad eum venit, in quo nihil haquit, quanto magis ad nos veniet, in quibus multa habet. Itaque, fratres, dulcedo hujus vitæ nobis amarescat; peccata quæ diabolus in nobis cognoscit, fletus pœnitentiæ diluat; jejunia, eleemosynæ, orationes, et cætera bona perpetrata mala redimant, ut quanto nunc magis sumus de anima nostra formidolosi, tanto in exitu animæ nostræ valeamus magis esse securi, largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXIV.

DOMINICA UNDECIMA POST TRINITATEM.

Notum vobis facio Evangelium quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis, per quod et salvemini (I Cor. xv). Tripartita est hæc lectio, fratres mei. Primo enim prædicationem suam Apostolus commendat. Secundo Christi passionem, sepul-

turam, et resurrectionem affirmat. Tertio se humiliat. Primum igitur prædicationem suam commendans, ait : *Notum vobis facio Evangelium quod prædicavi vobis.* Ac si aperte dicat : Non sicut error et inconstantia pseudoprædicatorum solet, nunc quædam, modo alia vobis prædico, sed illud idem quod vobis prædicavi, nunc etiam vobis notum facio, id est illud quod vobis prædicavi, præsens voce, moribus et virtutibus, cum sim absens, notum vobis facio scripto. Adeo quippe erat sollicitus Apostolus in eruditione gentium, quod non solum præsentibus voce, moribus et virtutibus confirmabat, sed etiam absentes et nascituros scripto instruebat. In quo mea meique consimilium prædicatorum confunditur negligentia, qui nec absentes scriptis, nec etiam præsentibus verbis informamus, talentum prædicationis nobis commissum occultantes. Qui etsi quandoque aliquid boni verbis prædicamus, illud moribus et operibus destruimus. Commendat igitur Apostolus prædicationem suam Corinthiis, quibus scribit, persuadens eis multis modis ut in ea perseverent. Primo nomine eam commendat, cum eam vocat Evangelium, quod interpretatur *bonum nuntium*, de fide scilicet et moribus in vitam æternam. Et quod nuntium, fratres mei, potest esse melius, quam illud quod per fidei veritatem, et morum honestatem ducit nos in vitam æternam? Deinde auctoritate sui apostolus, *qui a Deo ad prædicandum missus erat*, commendat prædicationem suam, cum dicit, *quod prædicavi vobis.* Susceptione etiam ipsorum Corinthiorum (qui relictis erroribus veritatem susceperant) commendat eam cum subdit : *Quod et accepistis.* Quasi diceret : Turpe esset vobis cognita veritate apostatare. Virtute eam commendat, cum subdit, *in quo et statis*, viriliter in virtutibus, qui antea per vitia diffuebatis. Utilitate eam commendat cum subdit, *per quod et salvamini*, qui antea æternæ damnationi deputati eratis. Et quid, fratres mei, quid magis audire, quid magis retinere, quid magis diligere debemus quam nuntium illud quod a Deo per apostolos est nobis missum, et quod susceptum non debet mutari, et quod facit nos in virtute stare, et ad æternam nos ducit salvationem? Itaque, fratres, semper auribus Evangelium captemus, corde teneamus, operibus exerceamus, verbis prædicemus. Certa quippe est damnatio eorum qui, relicto Evangelio, fabulas et vanitates legunt et diligunt. *Qua ratione*, inquit, *prædicaverim vobis, si retinetis, nisi frustra credidistis.* Alia, fratres mei, est ratio naturæ, alia ratio fidei. Ratio quippe naturæ est, quod si mulier concepit, cum viro concubuit. Si Deus est, mori non potest : si homo est, gradi super aquas non potest, et huiusmodi. Ratio vero fidei est quod ille qui est auctor naturæ non subiacet naturæ, sed potius contra rationes et cursus naturæ agere potest, videlicet ut virgo pariat, æternus fiat temporalis, immortalis moriatur, et super aquas ab homine ambuletur, et huiusmodi. De hac igitur ratione intelligit hic Apostolus, cum ait : *Qua ra-*

tionem prædicaverim vobis, si retinetis, nisi frustra credidistis. Frustra credidit qui primo credidit, et postea vel dubitat, vel non credit. Frustra credidit qui male videndo fidei contradicit. Frustra credidit qui vel negat vel tacet quando necessarium est confiteri.

Sequitur pars secunda, in qua Apostolus Christi passionem, sepulturam et resurrectionem confirmat, primo testimonio Scripturarum, deinde testimonio apostolorum et suo. Testimonio autem Scripturarum eas confirmat, cum dicit : *Ego enim in primis tradidi vobis quod et accepi*, non ab homine. Unde ipse alibi : *Ego, inquit, non ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi* (Gal. 1) : *Quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas; et quia sepultus est, et quia resurrexit secundum Scripturas.* Porro passio, sepultura, et resurrectio Christi, significatæ sunt in Scripturis, non solum verbis, sed etiam factis. Et verbis quidem significatæ sunt, quoniam de passione ejus prædixit Isaias dicens : *Sicut oris ad occisionem ductus est* (Isai. LIII). Item illud : *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra* (ibid.). De sepultura prædixit idem in persona Patris : *Propter scelus, inquit, populi mei, percussi eum et dabit impios pro sepultura, et divitem pro morte sua* (ibid.). De resurrectione quoque ejus prædixit Oseas : *Virificabit nos, inquit, post duos dies, et die tertia suscitabit nos* (Ose. 13). Et Psalmista in persona ipsius Christi : *Exsurge, inquit, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara, exurgam diluculo* (Psal. LVI). Factis quoque præfiguratæ sunt; projectio enim Jonæ in mare Christi passionem, susceptio ejusdem in ventre ceti Christi sepulturam, redditio ejus vivi in littus Christi resurrectionem, aperte præfiguravit. Porro, fratres mei, Christi passio pro peccatis nostris, sepultura et resurrectio, non tantum a peccatis nostris non redemerunt, sed etiam ejus amorem nobis ingesserunt et exemplum nobis præbuerunt, et a peccatis quidem nostris nos redemerunt, quoniam nec originalia, nec actualia nobis imputantur ad poenam, si crucifixi fidem et sacramenta tenemus. Nobis quoque amorem Christi ingerunt, quia in hoc quod Christus mori, sepeliri, et resurgere voluit pro nobis, quantum nos diligere nobis demonstravit, et nos ad se reamandum arctius invitavit. Si enim tantus et talis Dominus tot et tanta fecit pro nobis servis, quid nos facere pro eo debemus? Exemplum etiam nobis præbuerunt, quoniam Christus passus est pro nobis sexta feria, Sabbato quievit in sepulcro, octavo die resurrexit, ut nos quoque per sex dies hujus sæculi pro eo laborare et pati debere demonstraret, et ita ab hoc sæculo transeuntes, in Sabbato, id est in septima ætate, secundum corpus in sepulcris, et secundum animam in paradiso requiem habituros : et in octava, id est generali resurrectione, in æterna glorificatione resurrecturos. Deinde testimonia apostolorum Christi confirmat

resurrectionem, cum subdit: *Et quia visus est Cepha* id est Petro, ipsa die resurrectionis. Unde Lucas: *Surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni* (Luc. xxiv); *Et post hoc undecim, januis clausis*, ut Joannes et Lucas ostendunt *Joan. xx : Luc. xxiv*). Deinde plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus quidam manent usque adhuc, quidam autem dormierunt. Deinde visus est Jacobo deinde apostolis omnibus. Has duas apparitiones in textu quatuor Evangeliorum non invenimus. Unde advertimus Dominum pluries apparuisse quam a quatuor Evangelistis describatur. Tradit autem beatus Hieronymus quod Evangelium Nazarenorum describit Jacobum fratrem Domini se devovisse non comesturum, usque dum videret Dominum resurrexisse. Unde et ei ipsa die resurrectionis Dominus apparens ait: « Pone mensam et comede, quoniam filius hominis a mortuis resurrexit » Deinde, inquit, *visus est apostolis omnibus*, in Galilæa scilicet et in monte Oliveti in die Ascensionis.

Eamdem vero resurrectionem suo confirmans Apostolus testimonio, subdit: *Novissime autem visus est et mihi*, scilicet in via quando ibam Damascum. Est autem pars tertia, in qua Apostolus se humiliat in quatuor, videlicet in coacta conversione, in extenuitate, in indignitate, in nulla de se presumptione Per coactam conversionem se humiliat, cum dicit: *Novissime tanquam abortivo et mihi*. Dicitur autem abortivum quando ante tempus nativitatis imperfectum de utero extrahitur, de cuius vita desperatur. Talis erat Apostolus, qui, tempore creationis cæterorum apostolorum, creatus apostolus non est ad prædicationem Christi, sed quasi violenti manu de utero Synagogæ extractus et conversus est. De cuius salute desperatum erat, nisi gratia Dei subvenisset. Et quidem, fratres mei, spontanea conversio dignior est quam coacta. Et tamen ex coacta conversione, multi viri perfecti claruerunt. Per extenuitatem se humiliat, cum subdit: *Ego enim sum minimus apostolorum*, hoc est vocatione summi extremus, qui scilicet cum cæteris apostolis non interfui familiari consortio et colloquio Christi, sed postea eis fui adiectus. Per indignitatem se humiliat, cum subdit: *Qui non sum dignus vocari apostolus*. Et quare? *Quia persecutus sum Ecclesiam Dei*. Ecce, fratres mei, Paulus, vas electionis et doctor gentium, qui plus omnibus laboravit, non considerat ad magna merita sua, quæ in lucro infirmitatum animarum, et in scriptione Evangelicæ doctrinæ, et in multis laboribus et passionibus acquisierat, sed ad peccatum quod fecerat, et ad aliorum apostolorum merita semper oculos tenebat, ut ita semper sibi humilis esset, et alios sibi præponeret. Quem nos pro viribus nostris imitantes, fratres charissimi, nunquam ad bonum, si quod habemus, in nobis aspicimus, sed semper peccata nostra et aliorum bona ante oculos nostros ponamus, ut ita semper nos humiliemus, et alios nobis præponamus. In nulla de se presumptione se humiliat, cum subdit: *Gratia Dei sum in quod sum*. Ac si dicat: Ex me

A fui malus, ex me autem vel ex meritis meis, nec bonus sum, nec esse possum, sed ex sola Dei gratia, ex qua etiam habeo quod sum, scilicet quod *gratia ejus in me vacua non fuit*. In eo est vacua Dei gratia qui vel Deo ingratus existit, vel talentum obseondit, vel non perseverat, et talis non fuit Apostolus. Ingratus enim non fuit, qui dixit: *Gratia Dei sum id quod sum*. Talentum enim non obseondit, qui vivus et mortuus semper prædicavit. Perseveravit, qui nec morte, nec vita, a charitate Dei separari potuit. Nos ergo, fratres, exemplo Apostoli instructi, nihil nobis ascribamus, nunquam de meritis nostris confidamus; quidquid boni habemus, Dei gratiæ attribuiamus, Deo auctori semper gratias agamus, talentum nobis commissum ad utilitatem aliorum erogemus, et semper in bono perseverare contendamus, ut ad æternam beatitudinem pervenire valeamus. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXV.

DOMINICA UNDECIMA POST TRINITATEM

Dixit Dominus ad quosdam qui in se confidebant tanquam justi, et aspernabantur ceteros, parabolam istam dicens: Duo homines, etc. (Luc. xviii.) In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, demonstratur quid superbia habeat in se mali, et quid humilitas habeat in se boni, et hoc modo: Primo describitur quorundam superbia, secundo ponitur contra eos parabola, tertio demonstratur quid superbia mereatur, et quid humilitas. Describens igitur primo evangelista quorundam superbiam, ait: *Dixit Dominus ad quosdam qui in se confidebant*, etc. Sunt autem, fratres mei, quatuor species superbiæ: Prima est cum qui bonum quod habet, non a Deo, sed a se æstimat se habere, et ita divinam sibi arrogando auctoritatem, se idolum et idololatram simul constituit. Talis fuit apostata angelus, qui divitatem sibi voluit arrogare. Tales fuerunt gentiles philosophi, et multi etiam falsi Christiani, qui de libero arbitrio præsumentes, putant se ingenio, viribus et labore suo, ea quæ habent consecutos fuisse dicentes: *Manus nostra exalta, et non Deus fecit hæc omnia* (Deut. xxxii). Talis erat Horatius, qui dixit: « Equum animi ipse parabo. » Tales erant et illi de quibus ait David: *Labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?* (Psal. xi.) Et hæc proprie dicitur arrogantia. Porro huic species superbiæ contraria est humilitas illa, quæ se nullum bonum a se habere credit. Secunda est cum quis bonum quod habet credit se habere a Deo, sed ex meritis suis. Tales (unde dolendum est) sunt hodie plerique, quibus si conferantur a Deo divitiæ, vel honores, vel dignitates, putant se pro meritis suis hæc a Deo accepisse, et hæc proprie præsumptio dicitur Huic contraria est humilitas illa quæ dicit: Gratia Dei sum id quod sum. Tertia est, cum quis jactat se habere bonum quod non habet. quæ proprie est hypocritarum, et hæc proprie jactantia dicitur, cui illa species hu-

militatis contraria est, quæ nunquam vult dici melior quam sit. Quarta est cum quis despectis cæteris, singulariter appetit videri quod habet, et hæc proprie superbia dicitur. Superbus erat Pompeius qui habere volebat æqualem: Cæsar vero arrogans erat, qui volebat pati superiorem. Huic contraria est illa humilitas, quæ etiam bonum quod habet, dissimulat et tegit, ut vilior cæteris habeatur: sicut legimus de quadam sanctimoniali, quæ cum religiosissima esset, se quasi stultam simulabat. Has quatuor species tumoris innuit evangelista illos habuisse, contra quos Dominus hic loquebatur. Nam confitebant in se, non in Deo, non ex Deo, sed ex industria propria se bonum habere putantes, nec erant iusti, sed tanquam iusti cæteros aspernabantur.

Sequitur pars secunda, in qua ad confundendam eorum multiplicem superbiam, inducitur parabola Domini de superbo iusto, et humili peccatore, cum dicitur: *Dno homines ascenderunt in templum ut orarent: unus Phariseus, et alter Publicanus.* Ascenderunt, inquit, in templum, quod ad litteram in eminentiori loco situm erat. Et moraliter, quicumque recte vult orare debet ima vitiorum deserere, et desiderio ad alta conscendere, *Ascenderunt*, inquit, *ut orarent.* Ecce quomodo recta fuerit eorum intentio. Si ergo opus utriusque fuerit bonum in genere, et rectum intentione, quare non acceptum fuerit utrumque? quia opus unius fermento superbiæ fuit vitiatum, et opus alterius sondimento humilitatis fuit commendatum. Tanta est enim, fratres, labes superbiæ, quod quantumcunque fuerit opus bonum, per eam corrumpitur. Hoc est enim illud modicum fermentum, quod totam massam corrumpit (1 Cor. v). Et econtrario tantum est bonum humilitatis, quod quantumcunque fuerit opus malum, per eam emendatur. *Phariseus*, inquit, *stans hæc apud se orabat.* Phariseus iste iustus erat nomine, quia iustus opere, iustus etiam intentione, nisi eam vitio superbiæ corrupisset. Iustus erat nomine, quia Pharisei dicebantur quidam religiosi, qui ob religionis observantiam, a sæculari vita se separabant. Unde et Pharisei, id est *divisi*, vocabantur. Iustus erat opere, quia vitia vitabat, rapinam, injustitiam, adulterium, et bona faciebat, jejunans et decimas donans. Iustus etiam erat intentione, quia bona quæ faciebat, propter Deum faciebat, et ei cuncta non sibi attribuebat: unde et ei gratias agebat. Verum cum cætera vitia cavisset, solam superbiam, quæ ultima solet iustos expugnare, non bene cavet. Sed quid valet, si ex cæteris partibus hostes excludas, cum per unam eos recipias? Hinc Salomon ait: *Omni custodia serva cor tuum* (Prov. iv). Ezechiel quoque scribit sancta animalia oculis undique plena (Ezech. x), quia sancti semper et omni ex parte debent vigilare. *Gratias*, inquit, *ago tibi, Domine, quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri.* Ecce, fratres, quam perverse locutus est Phariseus

A iste. Si enim gratias Deo ageret de bonis sibi collatis, bene utique faceret. Ipse autem agit gratias non tam de suo bono quam de alieno malo. Gratias agit, non tam quia ipse bene egisset, quantum quia alius peccasset. Gratias agit, non tam quia ipse esset bonus, quantum quia solus. Peccavit igitur multipliciter, tum quia in bonis suis minus sibi placuit, tum quia alios contempsit, tum quia se eis comparans, ex eorum depressione sibi gloriam quæsivit, tum quia se laudavit, tum quia aliorum vitia non compatiendo, sed potius insultando numeravit, tum quia de generalibus vitiis, in singularem detractionem descendit, et cum deberet multitudinem peccatorum fratris per charitatem orando ante Deum operire, visus est apud Deum cum incusare dicens, *velut etiam hic Publicanus.* Quasi diceret. Huic Publicano, qui non est similis mihi, non debes parcere. *Et Publicanus a longe stans, non audebat oculos ad cælum levare.* Econtrario, fratres, hic publicanus peccator erat nomine, peccator erat opere, peccator erat conscientia. Nomine quia Publicani dicuntur, qui implicantur publicis criminibus, vel negotiis, quæ vix vel nunquam sine peccato possunt ministrari. Peccator erat opere, quia erat talis qualem describit Phariseus, videlicet raptor, injustus, adulter. Peccator erat conscientia, seipso de se testimonium perhibenti, cum ait: *Deus, propitius esto mihi peccatori.* Cum ergo talis et talis esset, tamen quia se despexit, et se humiliavit, veniam meruit. Phariseus suas virtutes et aliorum vitia considerando se extulit, et alios contempsit. Econtrario Publicanus sua vitia et aliorum virtutes considerans, seipsum despexit, et alios sibi prætulit dum se et ab omnibus et a sanctuario separans, a longe stetit, se omnibus viliorum et sanctuario indignum iudicans.

Habuit igitur maximam humilitatem, habuit et comitem ejus pludorem et confusionem. Unde nec oculos ad cælum attollere ausus est. Habuit igitur et maximam ex prædictis natam cordis contritionem. Unde et percutiebat pectus suum, seipsum accusans, seipsum iudicans, seipsum puniens. Cum enim cor nostrum sit in pectore, qui percutit pectus suum, ostendit quod cor suum cum accusat, iudicat et torquet. Habuit et veram confessionem, cum ait: *Deus, propitius esto mihi peccatori.* Sine excusatione se excusat, sine exceptione se humiliat, sine aliqua sui præsumptione de sola gratia veniam sperat.

Sequitur pars tertia, in qua demonstratur quid superbia, quidve humilitas mereatur, cum subditur: *Amen, dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo.* Hanc enim summus iudex, qui falli non potest, nec fallere vult, promulgat sententiam super merita gloriosi, iusti et humilis peccatoris dicens: *Descendit hic justificatus in domum suam ab illo*, id est comparatione illius. Simile legitur in propheta: *Justificata est Sodoma a filiis suis, Jerusalem* (Ezech. xvi), id est in comparatione filiorum tuorum, o Jerusalem, Sodoma est justa. Ecce,

fratres, iudicium quod iudicavit qui scrutatur corda et renes Deus, qui non secundum intuitum hominum iudicat. Quis enim hominum, justum et nomine, et opere et conscientia non præferret peccatori et nomine, et opere et conscientia? Nemo. Sed terribilis in consiliis super filios hominum Deus (Psal. lxy), peccatorem sese despicientem et humiliantem proposuit iusto se jactanti, et se peccatori præferenti. Timeat ergo, fratres charissimi, quantumcunque justus, et ne desperet quantumcunque peccator. Itaque fratres, cum in ecclesia convenimus, et ante nos aliquam personam infamem videmus, ne eam despiciamus, nec nos ex comparatione ejus honos æstimemus, quia, Deo operante, potest illi enormitas peccatorum fieri occasio majoris humilitatis et pœnitentiæ, ita ut exeat magis justificata quam nos, qui de nostrorum quasi securi remissione peccatorum, non satis humiles vel pœnitentes sumus. Nam procul dubio quanto quis magis humiliatur, tanto magis exaltatur apud Deum. Unde et generalis sententia subditur : *Nam omnis, inquit, qui seipsum exultat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur.* Seipsum exultat qui se super se æstimat, qui se majorem quam sit, appetat dici vel videri. Et econtra se humiliat qui infra se se reprimat, nec majorem se quam sit æstimat, nec major appetit videri vel dici. Itaque, fratres, quia superbia est ruina etiam justorum, et humilitas est exaltatio etiam peccatorum, semper nosmetipsos humiliemus: semper ante oculos nostros peccata nostra habeamus, semper infirmitatem nostram cogitemus. Et econtra semper aliorum bona, præcipue, quæ nondum consecuti sumus, admiremur. Ne cogitemus quibus sinus majores, sed quibus minores. Illos etiam qui nobis minores videntur, nos per humilitatem præcessuros pensemus, ut ita semper humiles, timidi, et cunctis subjecti vivamus, ut, exemplo domini nostri Jesu Christi, magis studeamus ministrare quam ministrari, magis famulari quam dominari, magis obedire quam imperare, ut mereamur cum humilibus habere gratiam et præmium, per Dominum nostrum Jesum Christum qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXVI.

DOMINICA DUODECIMA POST TRINITATEM.

Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. iii), etc. Tripartita est hæc lectio, fratres mei. Primo enim ostendit qualem fiduciam ipse et cæteri apostoli habeant in Deum. Secundo commendat ministerium sibi a Deo commissum. Tertio probat magis Novi quam Veteris Testamenti ministerium glorificandum. Primum igitur ostendens qualem fiduciam ipse et cæteri apostoli habeant in Deum, ait : *Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum.* Tria dicit, in quem habeat fiduciam, et per quem, et qualem fiduciam. In quem habeat fiduciam ostendit

A cum dicit, *ad Deum.* In Deum se habere fiduciam dicit Apostolus, et ut nos similiter habeamus exemplo sui docet, quoniam solus Deus et salvare potest, et vere diligit, et verax est. Reges autem, principes, parentes et amici sæculares, nec se, nec nos salvare possunt. Unde Psalmista : *Nolite confidere in principibus nec in filiis hominum, in quibus non est salus. Exibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam* (Psal. cxlv), etc. Sed neque vere diligunt, quoniam omnes amici sæculares non diligunt nos propter commodam nostram, sed propter suam. Deus vero diligit nos, non propter commodam suam, sed propter nostram. Rursus nec veraces sunt, cum scriptum sit : *Omnis homo mendax* (Psal. cxv). Deus autem verax. In Deum ergo solum non in temporalia, totam fiduciam nostram ponamus, fratres mei, quoniam parentes, amici et omnia temporalia fecellerunt. Deus autem solus non derelinquit sperantes in se. Unde scribitur : *Qui speravit in Domino, et confusus est?* (Eccl. ii). Et David : *Mihi, inquit, adhærere in Deo bonum est, ponere in Domino Deo meo spem meam* (Psal. lxxii). Per quem habeat fiduciam ostendit cum dicit, *per Christum.* Per Christum enim solum habemus accessum ad Patrem, qui est reconciliator et mediator Dei et hominum, qui semper interpellat pro nobis, in quantum est homo, et salvat nos æque cum Patre, in quantum est Deus. Illum ergo, fratres mei, totis visceribus diligamus, quoniam, ut ait Apostolus, non est aliud nomen in cælo, nec in terra, in quo oporteat nos salvari (Act. iv). Qualem vero fiduciam habeat in Deum, ostendit cum dicit, *non quod sufficientes simus aliquid cogitare a nobis.* Ac si dicat : Nec de toto, nec de parte, ut quidam solent, in nobis fiduciam habemus, sed totam et de omnibus in Deum. Talem enim in Deum habemus fiduciam, quod nec etiam cogitandi, necdum loquendi, vel faciendi aliquid, fiduciam a nobis habemus, sed a Deo. In quo confundit illos qui præsumunt de libero arbitrio, vel de ingenio, vel de viribus, vel de divitiis suis cum scriptum sit : *Non salvatur rex per multam virtutem, et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ* (Psal. xxxii). Et alibi : *Qui confidit in divitiis, corruet* (Prov. ii). Quia vero secundum loquendi usum dicimus aliquando nos cogitare aliquid a nobis, id est ex propria ratione, sine adminiculo alterius creaturæ, adjungit Apostolus, *quasi ex nobis, subaudi auctoribus.* Etsi enim aliquid a nobis aliquando cogitamus, tamen ex nostra auctoritate aliquid cogitare non valemus, præsertim cum nec ipsam rationem, nec per eam aliquid cogitare habeamus ex nobis, sed ex Deo, ut ait Paulus, in quo vivimus, movemur et sumus (Act. xvii). *Sed sufficientia nostra ex Deo est,* in omnibus scilicet bonis. In nullis enim bonis, nec in corporalibus, nec in spiritualibus, nec in cælestibus, nisi per ipsum valemus abundare. Qui nisi per nos operetur, et labor noster ad temporalia, et studium ad spiritualia, et meritum ad cælestia obtinenda inefficax est. Unde ipse discipulis suis : *Sine me, inquit, nihil potestis*

facere (Joan. xv). Et Apostolus : *Neque volentis, neque currentis est, sed miserentis Dei* (Rom. ix). Et alibi : *Neque qui plantat, neque qui rigat, aliquid est, sed qui incrementum dat Deus* (I Cor. iii).

Sequitur pars secunda, in qua Apostolus sibi a Deo commissum ministerium commendat, cum subdit : *Qui idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti, non littera, sed spiritu*. In tribus ergo nobis commendat suum ceterorumque apostolorum ministerium, cum ostendit a quo, et quales, et cujus ministri facti sunt. A quo? a Deo. In quo damnat eos, qui non a Deo, sed a se sibi ministerium assumunt. De qualibus Dominus : *Ipsi, inquit, regnaverunt, sed non ex me*. (Osc. vii). Quales? idonei. Porro tria faciunt ministrum idoneum, bona vita, bona fama, bona prædicatio : quorum unum sine reliquis non sufficit. Cujus? Novi Testamenti, id est Evangelii. Sane sacra Scriptura vocatur Testamentum triplici de causa. Quia est quasi charta testificans fœdus inter Deum et hominem factum, quia testificatur nobis divinam voluntatem quam facere debeamus : quia est quasi testamentum hæreditatis, a Deo promissæ nobis. Evangelium quoque dicitur Testamentum novum triplici de causa, vel quia est a novo homine Christo datum; vel quia continet doctrinam novam, in respectu Mosaicæ legis, vel quia observatum, hominem interius facit novum. *Novi, inquit, Testamenti*, subaudis constituti, non in littera, sed in spiritu. In sacra Scriptura, fratres mei, sunt duo, sensus superficialis litteræ exterior, et intellectus spiritualis interior. Sensus vero superficialis litteræ exterior multos fecit errare, ut Judæos et hæreticos, non attendentes ex quo sensu, vel ex qua causa fuerint verba prolata, sed quid exterius sonare viderentur. Unde et subdit : *Littera enim occidit, spiritus autem vivificat*. Hoc est quod Dominus in Evangelio ait : *Spiritus est qui vivificat; caro autem non prodest quidquam* (Joan. vi), vocans carnem sensum litteræ exteriorem; qui quandoque non solum non prodest, imo etiam nocet. Omnia enim figuralia Veteris Testamenti, ad litteram tantum intellecta, littera occidens sunt. Sed et etiam ipsa moralia, si quis penes ea causam justitiæ suæ constituat, littera occidens sunt. Sed et etiam quædam in Novo Testamento ad litteram tantum intellecta, ut illud : *Qui non habet gladium, vendat tunicam suam et emat gladium*. (Luc. xxi), littera occidens sunt. Legant ergo et intelligant ministri Novi Testamenti sacras Scripturas, non ex sensu quem faciunt, sed ex sensu ex quo fiunt, attendentes quæ historialiter, quæ mystice, quæ tropologice, et quæ analogice dicantur, ut mereantur esse cum Paulo idonei ministri Novi Testamenti, non littera, sed spiritu. In quo, fratres mei, plango quosdam nostri ordinis, qui non dicam spirituales intelligentiam, sed nec etiam ipsam litteræ crassam legere norunt, cæci et duces cæcorum, qui tot animarum rei sunt, quod per stultitiæ suæ cecitatem in perditionem trahunt.

Sequitur pars tertia, in qua probat Apostolus magis Novi quam Veteris Testamenti ministerium esse glorificandum dicens : *Quod si ministratio mortis, litteris in lapidibus deformata fuit in gloria, ita ut non possent filii Israel intendere in faciem Moysi propter gloriam vultus ejus quæ evacuat, quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria?* Ac si dicat : Si ministracionem litteræ legis occidentis, scriptæ in lapide ad tempus, glorificatio subsequatur, ita ut Israelitæ faciem Moysi non possent aspicere, quomodo ministracionem spiritus litteræ vivificantis, non magis glorificatio subsequetur? ac si dicat, Imo subsequetur. Est autem hæc probatio a minori, minus est enim littera : et majus est spiritualis intelligentia. Subsequenter idem dicit, sed aliis verbis. Si enim, inquit, *ministratio damnationis in gloria est, multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria*. Porro legem vocat mortem et damnationem triplici de causa, quia juxta litteram intellecta occidit, quia prohibens peccatum magis irritat ad peccandum. Unde Apostolus : *Concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret : Non concupisceas* (Rom. vii), et quia sine misericordia reddebat animam pro anima. Evangelium vero vocat spiritum et justitiam, quia vivificat et justificat. Fuit autem lex data Judæis in lapide scripta, in quo significatum fuit, quod sicut lapis vix suscipit litteras, et cum suscipit, suscipit brutas, sed tales non de facili perdit; ita Judæi duri et lapidæi, legalium cæremoniarum assuefactionem vix susceperunt, susceptas brute tenuerunt, sed talem, nec etiam veniente Evangelio, derelinquere voluerunt. Unde idem Apostolus : *Sed usque, inquit, hodie, cum legitur Moyses, velamen est ante oculos eorum* (I Cor. iii). Hoc tamen velum in passione Christi scissum est apostolis et cæteris spiritualibus viris. Non autem solum ministerium Evangelii præcellit ministerio legis, sed etiam ipsi doctores, et ipsi exsecutores Evangelii præcellunt doctoribus et exsecutoribus legis. Nec illud, fratres mei, dico, quin quidam doctores et exsecutores legis, quibusdam doctoribus et exsecutoribus Evangelii parificari, vel etiam præcellere potuerint, sicut quidam diaconi quibusdam sacerdotibus, sed in genere ministerii et rei ministratæ excellentia demonstratur. Gratias itaque agamus, fratres, Domino Deo nostro, qui excellentiam evangelicæ doctrinæ, nobis qui in extrema ætate vivimus dedit, orantes cum ut ipse nobis qualibuscunque doctoribus Evangelium et recte intelligere et utiliter docere concedat, vobis quoque auditoribus bene audire et retinere præbeat, tam nobis vero quam vobis, moribus, operibus et vita illud adimplere tribuat, quatenus et in presenti vita justificari, et in futura glorificari mereamur per Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA XXVII.

DOMINICA DUODECIMA POST TRINITATEM.

Egressus Jesus de finibus Tyri, venit per Sidonem

ad mare Galilææ, inter medios fines Decapoleos (Marc. vii). In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, juxta litteram quinque nobis proponuntur: Sollicitudo Domini, miseria surdi et muti, rogantium charitas, virtus Domini curantis, et contra mandatum divulgatio miraculi. Primo igitur sollicitudo Domini, quam habet pro salute humani generis demonstratur: cum dicitur: *Egressus Jesus de finibus Tyri, etc.* Magnam quippe sollicitudinem de salute hominum habebat, qui terras, urbes et castra, in quibus se noverat aliquibus profecturum peragrabat. Quem nos imitantes, charissimi, non exspectemus ut quæramur, sed etiam ipsi quæramus quibus proficiamus. Secundo vero miseria curandi describitur cum surdus et mutus vocatur. Multum quippe miser erat, qui surdus simul et mutus erat. Qui enim mutus est, nec suam miseriam alii indicare, nec consilium, nec auxilium potest postulare. Qui vero surdus est, consilium salutis suæ audire non potest. Multum ergo, fratres, miser et miserabilis erat, qui suæ miseriæ opem nec petere, nec etiam, si daretur, poterat audire: inde est quod mutorum et surdorum miseriæ magis miserandum est. Cæteri enim miseri, etsi magnam habent miseriam, tamen illam possunt manifestare, et auxilium postulare. Surdus vero et mutus, quanto est insensibilior, tanto est miserabilior. Propterea compatitur ei charitas miserorum hominum, qui adducunt eum ad Jesum, et quod ille non poterat, pro eo rogant. Poterant quidem eum non adducere, sed tantum pro eo rogare, sed ideo eum adducunt, ut manifesta præsensque miseria magis moveat Deum ad miserendum. Inde quoque majorem suam demonstrant charitatem, cum pro misero non solum rogant, sed etiam ipsum adducunt et demonstrant. Quod est contra quosdam duros et immisericordes, qui fraternæ miseriæ compati nesciunt, imo (quod pejus est) derident et maledicunt surdo, quia audire non potest, et offendiculum ponunt cæco, quia videre non potest, cum Moyses dicat: *Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum* (Levit. xix). Nos ergo, fratres, omnem duritiam, omnem exuam inhumanitatem, et discamus habere viscera misericordiæ super egenos et afflictos, et eis pro posse nostro subvenire, et in aliena miseria, nostram, quam habuimus aut habere possumus, lugeamus, imitatores Dei et Domini nostri, qui non solum super justos, sed etiam super injustos misericors est. Unde et hic non solum ad miseriam muti et surdi, sed etiam ad miserantium precem pietate commovetur. Unde et subditur: *Et educens eum de turba seorsum.* Ostenditur autem quarto loco virtus Domini in tribus, in doctrina, in humilitate, in potentia. In doctrina cum subditur: *Et educens eum de turba seorsum.* Hic enim exemplo sui nos docet, ut cum volumus facere misericordiam et eleemosynam, turbam et frequentiam hominum fugiamus. ut eleemosyna nostra sit tanto Deo magis grata, quanto magis ab aspectibus hominum occulta. Unde Domi-

nus: *Cum facis, inquit, eleemosynam, noli tuba canere ante te sicut hypocritæ faciunt in vicis et in plateis. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi* (Matth. vi). Et alibi: *Abcondite eleemosynam in sinu pauperis, et ipsa orat pro vobis ad Dominum* (Eccli. xxix). In humilitate ostenditur virtus Domini, cum subditur: *Misit digitos suos in auriculas ejus, et expuens tetigit linguam ejus.* Ecce magna humilitas Domini, qui suos sanatos digitos in aures surdi feculentas mittere, et immundam muti linguam cum sua sancta saliva tangere, cum solo verbo salutem conferre posset, non aspernatur. In quo dat nobis exemplum, ut si ipse qui ipsa munditia et sanctitas est, immunditias et infirmitates hominum non abhorruit, imo pie tractavit, præcipue homo homines, vermis vermes, putredo putredines non abhorreat attractare. Rursus in doctrina virtus Domini ostenditur, cum *suspiciens in cælum ingemuit.* In quo nos instruit, fratres mei, ut oraturi, sive misericordiam vel aliquod aliud bonum facturi, semper in cælum magis mente quam oculis suspiciamus, juxta illud Prophetæ: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi* (Psal. cxx). Deo cuncta attribuentes, de eo et in eo totum sperantes, de nobis vero et in nobis ingemiscentes, qui ex nobis nihil possumus boni.

In potentia demonstratur virtus Domini, cum ad ejus imperium surdo et cæco usus audiendi donatur et loquendi, cum dixit: *Ephpheta, quod est ad aperire. Nam [et] statim apertæ sunt aures ejus, et solutum est vinculum linguæ ejus, et loquebatur recte.* In quo demonstrat Dominus se esse illum eundem qui in principio tantum dixit et facta sunt universa. Quinto, contra mandatum, divulgatio miraculi demonstratur, cum subditur: *Et præcepit eis ne cui quæ vidissent narrarent, etc.* Sed quare, fratres mei, Dominus ea quæ fecerat prohibuit enarrari? ad exemplum. Exemplum quippe præbuit novis vanam gloriam evitandi, ut similiter nos quando facimus alii misericordiam, ab eo nostri operis exigamus taciturnitatem, ne scilicet illud corrumpat aura popularis, sed si tanto Deo magis gratum, quanto magis occultum. Quod vero illi eo magis mirabantur et loquebantur dicentes, *Bene omnia fecit, etc.* Ostendit illam virtutem magis esse mirabilem quæ latere quærit, cum latere non possit. Gloriam enim sui appetitores fugit, et sequitur sui contemptores. Sed nunquid, fratres mei, illi qui jussi non tacuerunt, rei inobedientiæ æstimandi sunt? Minime: quia non ex contemptu, sed ex dilectione hoc fecerunt. Virtus enim, etsi celari quærat, non tamen celari debet. Et si ille qui eam operatur, eam occultet, ille cui sit eam occultare non debet. Nec Dominus miracula sua ideo præcipit celari, quod vellet ea eclare, imo ad salutem plurium latius propalari, sed prohibuit tantum ad exemplum. Mystice vero egressus Jesus de finibus Tyri, quæ angustia interpretatur, venit per Sidonem, id est venationem, ad mare Galilææ inter

medios fines Decapoleos, quando propter infidelitatem dereliquit angustias Judææ, et per venationem prædicationis iter tenens per Decalogum legis, transit ad mare gentilitatis. Sic enim prævisum erat a Domino, ut, non nisi per Judææ desertionem, gentilis populus reciperetur ad fidem. Unde propheta : *Coangustatum est stratum ut alter decideret, et breve est pallium, ut utrumque operire non possit (Isai. xxviii)*. Erat autem tunc gentilis populus surdus ad intelligendum Dei verbum. Quales hodie sunt multi in Ecclesia qui ex vitio peccati et negligentiae suæ aurem cordis ad intelligendum Dei verbum habent surdam, juxta illud : *Noluit intelligere ut bene ageret (Psal. xxxv)*. Et os habent mutum ad laudandum Deum, juxta illud : *Non est speciosa laus in ore peccatoris (Eccli. xv)*. Qui cum digne pro se rogare non possint, devotio fidelium debet eos precibus Deo offerre ad curandum, ad quorum preces Deus sæpe illos curat, ita quod de surdis et mutis eos verbi Dei intelligentes faciat et loquentes. Porro surdum et mutum curaturus Dominus de turba seorsum educit, ostendens quod qui vult de vitis suis integre curari, debet declinare vitiosorum turbam, et peccandi occasionem. Scriptum est enim : *Cum sancto sanctus eris, et cum pervereo perverteris (Psal. xvii)*. Et alibi : *Ecce elongavi fugiens et mansi in solitudine (Psal. lvi)*. Digitos vero suos in aures surdi Dominus mittit, cum in eor surdum dona sancti Spiritus infundit. Unde propheta : *Dominus aperuit mihi aurem (Isai. l)*. Saliva vero linguam muti tangit, cum sapientia, quæ a summo capite, id est, a Deo Patre defluit, hominem mutum facit disertum, facundumque ad prædicandum Dei verbum. Unde et decadem dieitur quod linguas infantium facit disertas (*Sap. x*). Ephpheta, quod est *aperire*, dicit, quando jussu potentissimo cor ad intelligendum, et linguam ad eloquendum Dei verbum jubet aperiri. Unde et hæc verba in catechismo baptizandorum dicuntur, cum de saliva aures eorum et nares tanguntur. *Et statim apertæ sunt aures ejus, et solutum est vinculum lingue ejus : et loquebatur recte* Deo enim intus visibiliter operante, qui fuerat surdus et mutus, fit statim verbi Dei intelligens et eloquens. Et recognoscens pristinam surditatem et taciturnitatem suam, suum creatorem intelligit et benedicit. Nos ergo, fratres, si per gratiam Dei jam habemus aures cordis apertæ ad intelligendum, et os ad proferendum Dei verbum, divinam bonitatem magnificemus, et fratres nostros adhuc surdos et mutos Domino curandos offeramus, deprecantes eum ut manum misericordiae suæ eis imponat, et os suum sanetum verbum intelligere, proferre et exsequi faciat, quatenus simul cum eis divinam majestatem in æternum contemplari et laudare mereamur. ipso præstante, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXVIII.

DOMINICA DECIMA TERTIA POST TRINITATEM.

Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini ejus

A (*Galat. iii*), etc. In hac lectione, fratres charissimi, disputat Apostolus contra quosdam Judæos, qui ex operibus legis se habere justitiam et salutem opinabantur. Quorum etiam hodie (unde dolendum est) sunt similes quidam falsi Christiani, qui ex hoc quod quædam vitia fugiunt et opera bona faciunt, putant se esse justos et consecuturos salutem. Utrosque confundit Psalmista cum orando clamat : *Non intres in judicium cum servo tuo, Domine, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens (Psal. cxlii)*. Et propheta : *Omnes, inquit, justitiæ nostræ sunt quasi pannus menstruatus ante te, Domine (Isai. lxvi)*. Itaque, fratres mei, si veri Christiani esse volumus, hanc fidem firmiter teneamus, quod ex nullis operibus nostris justificari vel salvari valemus, sed ex sola Dei gratia, qui gratis justificat impium. Non enim quia bona fecimus, justificamur, sed potius quia gratis a Deo justificamur, bona agimus, et bona agendo salvamur. Ostendit igitur Apostolus tria : Primo, quod non est nobis salus nisi ex gratia ; secundo, quod per Jesum Christum est hæc gratia ; tertio, quod non ex lege. Ostendens ergo salutem esse ex gratia ait : *Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini ejus*. Ac si aperte dicat : Non ex operibus legis, vel aliquibus præcedentibus meritis, sed potius gratis promissiones vel Abrahæ factæ, et gentis exhibitæ. Promissiones enim istæ propriæ dicuntur quæ tantum gratis fiunt, præsertim si attendas a quo, et quæ et cui promissiones istæ factæ sint. A quo ? a Deo, qui nec aliqua necessitate, nec propria utilitate, nec aliquo debito constringi potest. Necessitate quippe astringi non potest, qui liber penitus, imo ipsa libertas est, nec propria utilitate, qui nullius indigens est, nec debito, qui nulli obnoxius est. Qui, quamvis promiserit, tamen ex hoc vinculo promissi non astringitur, quoniam non promisit nisi dignis, quod nullus potest esse, nisi quem Deus dignum gratis voluerit facere ; ut ita generaliter et quod promisit, et quod dignum facit, et quod promissa tribuit, totum gratia fecit. Quæ autem promissiones dictæ sunt Abrahæ a Deo, in Genesi legitur, scilicet quod in semine ejus benedicentur omnes gentes, plus spiritualem et æternam quam corporalem et temporalem intelligens benedictionem, et quod ei daret terram, scilicet lacte et melle manantem, figurans terram viventium, quæ lacte veræ sapientiæ, et dulcedine cœlestis gratiæ manet in æternum. Cui factæ sunt istæ promissiones ? Abrahæ et semini ejus, id est illis qui patres sunt multarum gentium fide et doctrina et exemplo, et illi qui sunt imitatores fidei et doctrinæ et exempli illorum. Si ergo, fratres mei, sanctarum promissionum, quæ Abrahæ dictæ sunt, participes esse volumus, simus sancti et imitatores Abrahæ cæterorumque sanctorum patrum, simus in fide fortes, Deo in omnibus obediētes, Deum cunctis præponentes, in spiritualibus et cœlestibus eruditi, vita præclari, charitate fervidi, hospitalitate præcipui, exemplo pa-

tres aliorum, vita et moribus lux orbis terrarum. A

Secundo demonstrat Apostolus quod per solum Jesum Christum gratia facta sit, eum subdit : *Non dicit : Et seminibus, quasi in multis. sed quasi in uno : In semine tuo quod est Christus*, id est quod Dominus dixit Abraham : *in semine tuo benedicentur omnes gentes* (Gen. xii). Singulariter ait, non pluraliter in seminibus, sed singulariter *in semine*, significans non per plures personas de stirpe natus Abraham, sed per solum Jesum Christum, divinam benedictionem ad omnes gentes derivandam. Non enim in patriarchis, in prophetis, non in sacerdotibus, non in regibus Israeliticis, sed in solo Christo omnes gentes dixit benedicendas, juxta quod prædixit Jacob : *Non auferetur sceptrum de Juda, nec dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium* (Gen. xlix). Ipse enim duos populos, Judæorum scilicet et gentium, in se caput et angularem lapidem uniens, de plenitudine gratiarum et benedictionum, quibus sine mensura unctus est, in omnes derivavit. Quod significatum est per unguentum effusum super caput Aaron, quod descendit in barbam, et usque in oram vestimenti ejus (Psalm. cxxxii). Utinam, fratres mei, et in nos ultima membra dignetur Christus de suarum plenitudine gratiarum et benedictionum aliquid distillare, ut quemadmodum dedit nobis Christianis nominis sui denominationem, ita et tribuat suæ unctionis et benedictionis immensæ aliquam nobis derivationem. *Hoc autem dico, testamentum confirmatum a Deo*. Quod testamentum? testamentum gratuitarum promissionum, sive promissarum gratiarum, dico confirmatum esse a Deo Patre in tempore gratiæ, per mortem testatoris Jesu Christi, quod novum testamentum vocatur. Quod si vere sequimur et tenemus, fratres charissimi, pignoramus hic gratia justificationis novæ, et in futuro hæreditabimur æterna beatitudine.

Tertio demonstrat Apostolus quod salus non est ex lege. Primo est hoc quod cum promissiones futuræ salutis factæ sunt Abraham, nondum erat data lex, nec post fuit data, nisi post quadringentos et triginta annos. Et hoc est quod dicit : *Quæ post quadringentos et triginta annos facta est lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem*. Ac si diceret : Si lex necessaria esset ad consequendam promissam hæreditatem, cum ipsa simul promissione debuisset dari, ut determinaret promissionem, quod scilicet, nisi per legem promissa hæreditas non posset obtineri. Sed hoc non fuit, quoniam facta promissione, Abraham, Isaac et Jacob ante legem datam mortui sunt, qui tamen consecuti sunt hæreditatem. Ex hoc ergo quod post tantum tempus post promissionem data est, constat quia lex non irritat, nec evacuat promissionem, id est opera legis non destruunt gratiam promissionis. Similiter, fratres mei, postquam gratis ad fidem vocati sumus, si postea aliqua bona opera facimus, non propterea gratia Dei evacuat, nec Deus propterea tanquam

ex debito præmiare tenetur, sed qui gratis vocat, gratis justificat, et gratis præmiat. Secundo probat per indirectam rationationem, quod salus non ex lege est, eum subdit : *Nam si ex lege hæreditas, jam non ex promissione*. Est autem argumentum ab oppositis ; nam merita et gratia opposita sunt. Est ergo ac si diceret : Si ex merito legalis observationis datur hæreditas, jam non ex gratia promissionis. Et statim assumit per destructionem consequentis, subdens : *Abraham autem per repromissionem donavit Deus*. Ex his tacita conclusio subintelligitur : Ergo non est ex lege hæreditas, Similiter possumus colligere : Si ex meritis et operibus nostris est nobis salus, jam non ex gratia ; sed constans est quia salus datur nobis ex gratia, ergo non datur nobis ex meritis et operibus nostris. Quæstionem quam videbat Apostolus posse fieri, facit et solvit, subdens : *Quid igitur lex? propter transgressionem posita est*, cavendas et vindicandas. Ac si dicat : Non fuit lex posita ad evacuandam gratiam, sed potius ad evacuandum et corrigendum peccatum. Non enim, fratres mei, ideo mandata Veteris et Novi Testamenti data sunt, quod ex observantia eorum tanquam ex causa daretur salus, sed ut per ea corrigeremur et instrueremur, quomodo consequi salutem valeremus. Multi enim ante legem justi fuerunt et salutem consecuti sunt. Unde Apostolus : *Lex, inquit, non est posita justis, sed injustis, impiis et peccatoribus* (I Tim. i). Posita, inquit, non semper, sed donec veniret semen, Dominus scilicet noster Jesus Christus, in quo promiserat, subaudis Deus, benedicendas omnes gentes. Fuit autem lex ordinata, id est ordinate statuta medio tempore inter tempus legis naturalis et tempus gratiæ. Primo enim, fratres mei, convincenda erat superbia humana per naturalem legem et scriptam : ut videlicet postquam intelligeret homo se de viribus liberi arbitrii, nec per legem naturalem, nec per scriptam posse justificari vel salvari, ad gratiam confugeret, et de se desperans, totum de gratiam Dei præsumeret. Fuit autem lex ordinata *per angelos*, id est per ministerium angelorum, per quos loquebatur Dominus ad Moysen. Vel certe angelos id est nuntios Dei vocat Moysen et Aaron, cæterosque doctores legis, et tamen ii tantum legis ministri erant, non auctores : quia lex erat *in manu*, id est potestate et auctoritate mediatoris Dei et hominum Jesu Christi, qui tanquam omnium Dominus potestatem habuit legem statuendi quando vellet. Per quem solum (quod per legem fieri non poterat) fit gratia, pax et reconciliatio Dei et hominum. Quod inde patet, quia *mediator autem unius non est : Deus autem unus est*. Ac si aperte dicat : Cum proprie mediator dicatur qui participando et conveniendo inter duos oppositos, eos ad invicem componit, si Christus tantum divinæ naturæ, vel tantum humanæ esset, mediator Dei et hominum non esset. Sicut enim, fratres mei, aliquando videtis in sæcularibus, quod quando duæ tribus ad invicem sibi inimicantur, datur vir unius

tribus uxori alterius tribus, ut, illo matrimonio mediante, fiat duarum tribuum reconciliatio. Ita cum inimicitiae essent inter Deum et hominem, placuit Altissimo ut hominem fugitivum et inimicum suum sibi reconciliaret, conjungens filium suum naturae humanae, ut esset simul Deus et homo, ut, eo mediante, Deus homini, et homo Deo reconciliaretur. Cum igitur lex post Dei promissionem et ad tempus fuit posita, nunquid, inquit Paulus, *lex adversus promissa Dei! Absit!* Adversus quidem promissa Dei esset lex, si ex lege et non ex gratia promissionis, justitia et vita proveniret. Sed hoc non esse ostendit Apostolus dicens: *Quod si data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia*, subaudi et consequens ejus vita. Sed hoc non est. Universaliter enim, fratres mei, verum est quod nec ex libero arbitrio nostro, nec ex observantia legis, nec ex aliquibus operibus vel virtutibus nostris, justificari vel salvari valemus, sed ex sola Dei misericordia, quæ gratis justificat impium. Nec solum lex Judæos non justificavit, sed etiam peccatum auxit. Unde et subditur: *Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato*: quosdam enim per occasionem ad peccatum magis irritavit, juxta illud poeticum:

Nititur in vetitum semper, cupimusque negata.

(Ovid. *Amor.* lib. III, eleg. 4, vers. 47.)

Sic interdictis imminet æger aqus. Quosdam quoque per occasionem de operibus legis gloriari et superbire fecit. Omnes vero sub peccato conclusit, id est concludi ostendit, dum non concupiscere prohibuit. Dum enim quantumcunque justus aliquando non concupiscere non possit, omnes sub peccato concludi et transgressores esse legis lex demonstravit. Et quare hoc? *Ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus.* Ac si dicat: Ideo permisit Domino omnes concludi sub peccato, ut appareret quod ex sola gratia, quæ est in fide Jesu Christi, promissio æternæ hæreditatis daretur credentibus. Propterea, fratres mei, omnem glorificationem, omnem superbiam mentis nostræ deponamus, et malum quod in nobis est, ex nobis habere cognoscamus. Si quid vero boni habemus, non ex nobis, sed ex solo Deo, et gratis nos accepisse intelligamus. Et juxta mandatum Domini, cum omnia nos fecisse putabimus, dicamus quia servi inutiles sumus (*Luc. XVII*), inutiles quidem ex nobis; si vero in aliquo utiles sumus, ex Deo est, qui per solam misericordiam suam cum essemus filii iræ et perditionis, gratis in filios nos vocat, vocatos gratis justificat, justificatos gratis beatificat, si tamen de gratia ejus non ingrati fuerimus, si gratiam ejus non otiosam, sed operantem habuerimus, si talentum nobis commissum multiplicaverimus, et cum multiplici lucro ad Dominum reportaverimus. Quod ipse nobis præstare dignetur, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus, per omnia sæcula. Amen.

HOMILIA XXIX.

DOMINICA DECIMA TERTIA POST TRINITATEM.

Dixit Jesus discipulis suis: Beati oculi qui vident

A quæ vos videtis (*Luc. x*). In hac lectione, fratres charissimi, tria demonstrantur. Primum ostenditur beatos esse qui vident quæ apostoli viderunt. Secundo exponitur legisperitus quærens et exponens quomodo possit haberi æterna beatitudo. Tertio ad interrogationem ejus ostendit Dominus quis vel qualis debeat esse proximus. Ait ergo Dominus discipulis suis: *Beati oculi qui vident quæ vos videtis.* Porro quidam viderunt Christum tantum corporaliter, ut Judæi persecutores, alii tantum spiritualiter, ut posteri Christiani, alii et corporaliter et spiritualiter, ut apostoli et discipuli. Sed Judæi, qui tantum corporaliter Christum viderunt, non ideo beati, imo pejores effecti sunt. Quia enim virtutes et opera Christi viderunt, et ejus prædicationem audierunt, et tamen non credere, sed detrachere curaverunt, deteriores facti sunt. Unde Dominus: *Si non venissem, inquit, et locutus eis non fuisset, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo* (*Joan. xv*). Nos vero sæquaces, qui tantum spiritualiter, et oculis fidei Christum videmus, beati procul dubio sumus, si fidei vitam teneamus. Sed beatiores discipuli, qui Christum et oculis corporis, et oculis cordis simul eum viderunt, audierunt, tractaverunt, cum eo manducaverunt et biberunt. Quid putatis, fratres mei, quid dulcedinis, quid amoris, quid firmitatis contulerit præsens et corporea conversatio Christi discipulis? Per exteriores enim virtutes latentem advertentes deitatem, tanto eum firmitus crediderunt et prædicaverunt, quanto eum expressius viderunt. Unde Joannes: *Quod fuit, inquit, ab initia, quod vidimus, quod audivimus, quod manus nostræ contractaverunt de Verbo vite, vobis annuntiamus* (*I Joan. i*). At dices: Nonne Dominus ait Thomæ: *Quia vidisti me, Thama, credidisti: beati autem qui non viderunt et crediderunt?* (*Joan. xx*). Et super hoc Gregorius: « Fides, inquit, non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. » Videntur ergo beatiores qui Jesum in carne non viderunt, et tamen crediderunt. Et quidem si fides sine visione tanta esset, quanta illa quæ fuit corroborata visione corporali, utique non minoris meriti esse videretur sed majoris. Sed vix, fratres, potest fieri, ut aliquis qui non viderit Dominum, nisi spiritualiter, tam firmam fidem habeat, quantum ille qui eum vidit simul corporaliter et spiritualiter, aliter enim degustata, aliter tantum odorata creduntur. *Multi enim reges et prophete voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt, et audire quæ audistis, et non audierunt.* Quantum, fratres, putatis babebant desiderium antiqui sancti, qui in spiritu noverant Christum venturum, quanta suspiria, quam tam admirationem? Illorum quippe desideria, suspiria et admirationes designantur per septem antiphonas, quæ ante Natale Domini per septem dies cantantur, incipientes ab O, desiderativo et admirativo adverbio, ut quando per secundum tonum, quasi plangendo cantatur, *O sapientia, O Adonai*, quasi quando venies? quando te videbimus? quando te audiemus?

Sequitur pars secunda, cum subditur : *Et ecce A* quidam legisperitus surrexit tentans eum, et dicens : *Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?* Hujus legisperiti oculi, etsi videbant Dominum exterius, tamen non videbant in eo ea quæ discipuli videbant. Non videbant in eo ea quæ discipuli videbant. Non videbant in humanitate divinitatem, in humilitate majestatem, in stultitia sapientiam. Habebat enim in oculo albuginem, id est in scientia superbiam : talis a ministerio Dei reprobatur. Humilis quippe sciuntia videt, superba non videt. Et superba scientia legisperiti eum inflabat, non autem ædificabat. Ostenditur igitur ex scientia, quam sine humilitate et charitate habuit, elatus, jactator, et contemptor. Elatus cum dicitur, *surrexit*. Plus enim mente quam corpore se elevasse intelligendus est. Jactator et contemptor, cum ea quæ noverat, quærebat, non ut addisceret vel doceret, sed ut scientiam suam jactaret, et alterius simplicitatem derideret. Quales (unde dolendum est) sunt hodie plerique magistri, qui de scientia sua inflati, legunt et disputant, non ut sibi vel aliis proficiant, sed ut se ostentent, et simplices confundant. Sed hi profecto licet multas litteras noverint, tamen quia albuginem habent in oculo, divinam in humilitate sapientiam non vident. De quibus dicitur : *Quia dicentes se esse sapientes stulti facti sunt (Rom. i)*, dum sapientia verba non saporem habent. At Dominus qui noverat eum causa tentandi hoc quæsisisse, ait : *In lege quid scriptum est? Quomodo legis?* Occasionem magistrandi Dominus legisperito donat, quod maxime affectare eum seiebat. Cum enim superba scientia, etiam non interrogata, multoties docere præsumat, tunc maxime gaudet cum interrogatur, quia locum magistrandi et se ostentandi invenit, quod maxime desiderabat. *Diliges*, inquit, *Dominum Deum tuum*. In hoc mandato demonstratur quare sit diligendus Deus, et quantum. Quare? Ob tres causas. Prima est quia est bonus in se; quod innuit in hoc quod ait, *Deum*. Secunda, quia meruit diligere a nobis nos creando, nutriendo, redimendo; quod innuit cum ait : *Dominum*. Tertia, quia seipsum in præmium diligentibus se tribuit; quod innuit in hoc quod dicitur, *tuum*. Quantum vero diligendus sit, ostendit, cum ait : *Ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente, et ex totis viribus tuis*; id est ex toto quod scis, ex toto quod visis, ex toto quod potes. Ac si dicatur : Omnes potentias, vires, virtutes, motus, et actus tuos diriges ad Deum diligendum. Sed quid vult sibi, fratres mei, tanta verborum inculcatio? Nonne si dixisset tantum ex toto corde, satis dixisset? Ad majorem, fratres, expressionem dictum est; et si expressius posset expressius hoc dixisset, quoniam nunquam satis dicitur quod nunquam satis agitur. Nunquam enim satis diligere potest Deum a nobis. Nemo enim eum tantum diligit quantum meruit, et quantum amari dignus est. *Et proximum*, inquit, *tuum sicut teipsum*. Non enim ait quantum teipsum (hoc enim a nullo exigitur) sed sicut teipsum. Nosmet enim diligere non debemus

nisi in bonum, et ad bonum, id est ut efficiamur boni. Similiter proximum nostrum non debemus diligere nisi in bono et ad bonum, id est, in bono quod jam habet, vel ut habeat, ut scilicet bonum quod nobis ipsis volumus, proximis velimus. Discrete igitur, fratres mei, tam nos quam proximos nostros diligamus. Nam sicut peccat qui non diligit bonum in proximo, ita peccat qui non odit malum in eo. *Hoc*, inquit, *fac et vives*. Ac si dicat, non sufficit tantum scire, unde tu gloriaris.

Sequitur pars tertia, in qua legisperitus sciens quod pluribus modis dicitur proximus, vel cognatione, vel familiaritate, vel fide, vel mente, vel loco, quærit quis in hoc loco proximus intelligatur. *In hoc volens justificare seipsum*, id est se ostentare inquisitorem prudentem et justum. *Et suspiciens in cælum Jesus*, in quo significabat se magna et spiritualia dicturum, ait : *Homo quidam descendebat a Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones*, etc. In hac parabola, fratres mei, ostendit Dominus quis sit proximus noster; quia omnis qui naturæ nostræ particeps est, et qualis debeat esse proximus erga proximum, quia benignus et misericors per charitatem et compassionem. Juxta mysticum vero sensum, ostendit Dominus se præ cæteris proximum esse humani generis, non tantum secundum carnem, sed etiam secundum charitatem, compassionem et redemptionem, quam nobis immeritis exhibuit. Juxta quod ipse ait : *Majorem hac dilectionem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv)*. Ostenduntur autem in hac parabola quatuor, ruina generis humani, persecutio diaboli, insufficientia legis, misericordia Christi. Ruina generis humani ostenditur, cum dicitur : *Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones*. Homo enim iste humanum genus est; qui in primo homine, dum per superbiam ascendere voluit, descendit. Scriptum est enim : *Ante ruinam exaltabitur cor (Prov. xvi)*. Descendit igitur a Jerusalem cælesti ad quam creatus fuerat, *in Jericho*, id est, in defectum hujus mundi. Jericho vero defectus sive luna interpretatur. *Et incidit, peccando, in latrones*, id est in potestatem dæmoniorum, qui latenter insidias suas sub specie serpentis rectique consilii occultabant. Et mox aperta persecutio diaboli ostenditur, cum subditur, *qui etiam expoliaverunt eum*, gratuitis scilicet bonis, ut virtutibus et fructibus earum. *Plagis etiam impositis*, subaudis in naturalibus bonis, ut in intellectu, memoria et hujusmodi. Gratuitis quippe bonis eum penitus privaverunt : Naturalibus vero bonis non eum penitus privaverunt : sed ea in eo deterioraverunt. *Et abierunt* non lædere cessando, sed latendo, *semivivo relicto*. A quo et cui? A Deo, sibi homini. Fuit enim, exigente peccato suo, a divino auxilio destitutus, et suo arbitrio derelictus. Non fuit tamen omnino mortuus, sed semivivus. Quoniam non potuit diabolus auferre penitus homini scintillam rationis in homine, quæ ei etiam cum peccat, dicit : *Malefacis*. Insufficientia vero legis ostenditur, cum dicitur :

Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via, et viso eo præterit. Similiter et Levita cum esset secus locum et videret eum, pertransiit. Porro sacerdos et levita descendentes eadem via, sunt sacerdotium et ministerium legis, quorum ministri in eadem quoque miseriam inciderunt. Et cum essent secus eum, et viderent eum, pertransierunt, quia sacerdotes et ministri legis cognoverunt quidem miseriam humani generis, et secus fuerunt per experientiam et compassionem, et non valentes auxilium ferre, præterierunt. Lex enim peccata monstravit, non abstulit. Misericordia autem Christi ostenditur cum subditur: Samaritanus vero iter faciens, venit secus eum. Sane Samaritanus, qui interpretatur custos, est Christus, hominum custos. Qui iter faciens de cælo in mundum, factus est vicinus homini per humanitatem, Et videns miseras ejus, misericordia motus est. Et appropians, per compassionem, alligavit vulnera ejus, per correptionem et pœnitentiam, infundens oleum et vinum: id est suavitatem et spem veniæ, et austeritatem minarum. Alligat vulnera ejus, dum clamat: Agite pœnitentiam (Matth. iii). Infundit oleum dum addit: Appropinquabit enim regnum cælorum (Ibid.) Infundit vinum cum dicit: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur (Ibid.). Super jumentum suum posuit: eum peccata hominis in corpore suo super lignum portavit. In stabulum tulit, cum in sinu sanctæ Ecclesiæ, ut refoveretur, posuit. Curam illius agit, cum homini modo prospera, modo adversa, prout novit expedire, immittit. Altera die, id est post Ascensionem, protulit duos denarios, dum notitiam utriusque Testamenti dat magistro Ecclesiæ, dicens illi: Curam illius habe, corripiendo, erudiendo, confortando, monendo. Et quodcumque supererogaveris novas sententias, monitiones, et exempla addendo; Ego cum rediero reddere unicuique secundum merita sua, reddam tibi. — Quis horum trium videtur fuisse proximus illi qui incidit in latrones? Qui fecit, inquit, misericordiam in illum. In quo ostenditur, fratres mei, propinquitatem gentis vel carnis nullam esse in comparatione illius quæ est charitatis et compassionis. Quæ quia in Christo præ cæteris abundavit, præ cæteris est magis proximus noster, et magis diligendus. Sed et post eum, quisquis est magis imitator ejus, magis est proximus noster, et magis diligendus. Unde et subditur. Fade, et tu fac similiter. Videlicet ut quemadmodum Christus fecit pro nobis, ita et nos pro eo faciamus; eum super omnia diligentes, nos et nostra pro eo ponentes, omni etiam homini pro eo charitatem et compassionem exhibentes, persequentibus nos injurias nostras dimittentes; praves Deo verbo et exemplo luerificantes, miseros consolantes, hospites suscipientes, nudos vestientes, famelicos reficientes, captivos redimentes, cæterasque consimiles pietates Christo in membris suis facientes, ut ab eo extremam et æternam consequamur benedictionem. Amen.

HOMILIA XXX.

DOMINICA DECIMA QUARTA POST TRINITATEM.

Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis (Galat. v), etc. Quatuor hic facit Apostolus, fratres mei. Primo monet nos non vivere secundum carnem. Secundo demonstrat quanta guerra sit inter carnem et spiritum. Tertio ostendit quæ sint desideria carnis, et quod damnum afferant. Quarto demonstrat quæ sint desideria spiritus, et quam utilitatem conferant. Primo ergo nos monens Apostolus vivere secundum spiritum, non secundum carnem, ait: Spiritu ambulate, et Desideria carnis non perficietis. Ac si aperte dicat, desideria carnis non perficietis. Et est locus ab oppositis. Desideria quippe spiritus et desideria carnis opposita sunt, adeo ut nemo possit in hac vita desideria utriusque simul facere. Desideria enim spiritus sunt mundum contemnere, ad cælestia toto nisu anhelare, modico contentum esse, amare jejunia, sobrietatem, vigiliantiam, castitatem, temperantiam, justitiam cæterasque virtutes. Econtrario vero desideria carnis sunt, mundum amare, cælestia contemnere, in terrenis divitiis abundare, comessari, inebriari, dormire, luxuriari, superflue vivere atque injuste, et hujusmodi. Porro non ait Apostolus: Spiritu ambulate, et necessitates carnis non perficietis. Bene enim, fratres mei, possumus simul et spiritualiter vivere, et necessitates carnis facere; ut modeste comedere, bibere, dormire, modeste possidere, et hujusmodi. Unde Paulus ad Romanos (non) ait: Ne feceritis curam carnis, sed ait vigilanter, Ne feceritis curam in desideriis carnis (Rom. xiii), necessitatem concedendo, et superfluitatem prohibendo. Rursus non ait Apostolus: Et desideriis carnis non movebimini; præsertim cum motus nostri carnales in potestate nostra non sint. Sed ait: Et desideria carnis non perficietis, id est, ad effectum non ducetis. Spiritualiter enim vivere, et tamen aliquando moveri desideriis carnis possumus. Sed spiritualiter vivere, et desideriis carnis ad effectum ducere simul non valeamus. Proinde, fratres mei, spiritualiter vivere eonemur, ut turpia desideria in nobis nascentia, etsi non omnino amovere, tamen compescere et refrenare valeamus. Beatus enim, inquit David, qui tenebit, id est, retinebit, et allidet parvulos suos, id est, nascentes carnis suæ motus, ad petram (Psat. cxxxvi), id est ad Christum.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur quanta guerra sit inter spiritum et carnem, cum subditur: *Caro enim concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, ut non quæcumque vultis, illa faciatis.* Caro enim sæpe impedit ne faciamus voluntatem spiritus. Et spiritus sæpe impedit ne faciamus voluntatem carnis. Videntur autem hic, fratres charissimi, quinque inquirenda. Primo enim quare caro dicatur concupiscere adversus spiritum, cum caro nihil possit nisi per spiritum. Caro hoc in loco,

fratres mei, non vocatur sala caro, sed sensualitas eum carne. Duæ quippe sunt vires sive potentiae, spiritus superior, et interior. Superior est ratio, quæ caelestia contemplantur et quærit. Inferior vero est sensualitas quæ per quinque officinas corporis temporalia sola desiderat et quærit. Superior ergo pars spiritus vocatur interior homo, sive spiritus. Inferior vero pars cum carne, vocatur exterior homo sive caro : ideo quia a carne sola habet quod temporalia desiderat et quærit. Hinc est quod homo, qui vivit et secundum sensualitatem, homo carnalis, imo etiam totus caro dicitur. Sicut e contrario ille qui vivit secundum spiritum, homo spiritualis, imo etiam spiritus dicitur. Secundo quæritur unde est tanta repugnantia inter spiritum et carnem, id est inter rationem et sensualitatem, ut altera concupiscat contra alteram. Ex culpa protoplasti. Ante enim culpam creatus sic et ordinatus erat homo a Deo, ut nullam in se sentiret rebellionem, sed spiritus suo Creatori subditus et obediens esset, caro vero sive sensualitas spiritus in omnibus sine contradictione pareret. Quia vero spiritus peccando inobediens Deo fuit, inde merito suum inferius, id est, carnalitas cum sensibus suis ei obedire contempsit. Hinc est quod Adam post peccatum se nudum vidit, id est se gratia et dominio, quod habebat in membris suis spoliatum cognovit. Est ergo hæc repugnantia in homine, non ex natura, sed potius ex peccato pœna inflicta. Tertio quæritur quare Dominus a servis suis hanc repugnantiam non tollit. Quia, fratres mei, novit Dominus eam servis suis esse utilem tribus modis. Reddit enim eos humiliores, ne scilicet de se præsumant : dum internam rebellionem non ex se, sed ex sola gratia se posse superare vident. Reddit eos erga alios misericordiores ; ex propria enim miseria quomodo aliis misereri debeant addiscunt. Reddit eos victoriosiores. Quanto enim majorem sentiunt et vincunt pugnam, tanto majorem consequuntur coronam. Quarto quæritur quomodo in hac interna et tam familiari guerra poterimus victoriam obtinere. Non per nos, fratres mei, sed per solam Dei gratiam. Unde Apostolus : *Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum (Rom. vii)*. Sed quoniam gratia Dei non provenit dormitantibus, si volumus hanc rebellionem vincere in nobis, instandum est vigilanter orationi, et carnis macerationi. Porro, fratres mei, super motus cordis et carnis nostræ vigilare continue debemus ; malos, si surrexerint, omnino extinguendo ; bonos, etiam si excesserint, corrigendo. Non simus sicut quidam carnales homines, qui nullam in se cognoscunt rebellionem, sed omnem motum surgentem recipiunt, et nulli tentationi obsistunt. Oremus etiam, et contra praves motus nostros auxilium desuper quæramus, dicentes cum Psalmista : *Domine, ure renes nostros et cor nostrum (Psal. xxv)* ; videlicet ne illi male delectentur, vel illud male cogitet, igne san-

et Spiritus expurga. Carnem quoque jejuniis et orationibus atque laboribus maceremus, et spiritui eam servire cogamus ; quia duorum rebellium, quorum quanto alter debilior, tanto alter fortior est. Unde Apostolus, *Quando, inquit, infirmior, tunc fortior sum et potius (II Cor. xii)* ; subaudis secundum spiritum. Quinto, si ut ait Apostolus, non facimus ea quæ volumus, vel si facimus ea quæ non volumus (*Rom. vii*), quomodo ad præmium vel ad pœnam sunt nobis imputanda. Duæ voluntates, fratres mei, contrariæ sunt in homine : una rationis ; altera sensualitatis, sive carnis. Sed secundum illam quæ superat nolentes judicamus. Vult enim quilibet malus salvari, voluntate rationis, sed voluntate carnis hoc non vult, dum per eam voluntati contraria facit. Quia ergo voluntas carnis in eo superat voluntatem mentis, magis nolens quam volens salvari, debet judicari. Similiter aliquis bonus vult voluntate carnis cognoscere alterius uxorem, sed secundum voluntatem spiritus hoc nolens, voluntatem carnis refrenat ; his magis nolens quam volens cognoscere mulierem debet dici. Propter hanc duplicem voluntatem dicit Salomon, *Fult et non vult piger (Prov. xii)*. Omnia ergo quæ facimus, fratres mei, secundum voluntatem quæ superat, non secundum eam quæ superatur nobis debent imputari. Propterea, fratres, carnis voluntatem in nobis refrenemus, et bonam spiritus voluntatem in nobis nutriamus. *Quod si, inquit, spiritu ducimini, non estis sub lege. Carnales et peccatores sub lege arctantur ; spirituales vero viri lege non indigent, cum propria ratione regantur. Unde Apostolus : Lex, inquit, non est posita justis, sed injustis et peccatoribus (II Tim. i)*.

Sequitur pars tertia, in qua Apostolus enumerat desideria carnis dicens : *Manifesta autem sunt desideria carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, etc.* Dicitur autem fornicatio omnis coitus præter legitimum. Immunditia vero est omnis coitus contra naturam. Impudicitia est omnis impudentia quæ fit vel in verbis, vel in motibus, vel in gestibus dissolutis. Luxuria est omnis luxus vel ciborum vel vestium, vel quarumlibet superfluitatum. Idolorum servitus, duplex est : Alter eorum qui cultum Deo debitum exhibent creaturæ ; alter eorum qui creaturam præponunt Creatori, ut avarus, qui præponit nummum Deo, et luxuriosus meretricem, et gulosus ventrem. Veneficia sunt quæ per venena, vel magicas artes exerceantur. Inimicitia sunt, quando non vitia, sed ipsi homines odio habentur. Contentiones sunt pugnae verborum factæ de re inutili vel de utili inutiliter. Emulationes sunt malorum in prosperitate sua. A quibus nos debortatur David dicens : *Noli amulari in malignantibus neque zelaveris facientes iniquitatem ; quoniam tanquam fenum velociter arescent (Psal. xxxvi)*, etc. Iræ sunt commotiones mentis contra hominem, non contra vitium, vel contra vitium immoderate. Rixæ sunt alternæ et contumeliosæ lacerationes ad modum canum, unde

et a *ringo, ringis*, rixæ denominatæ sunt. Dissensiones sunt quando aliqui a veritate, vel ab usu communi pertinaciter dissentiunt. Sectæ sunt quando aliqui unitatem fidei, vel charitatis, vel communitatis scindunt. Invidiæ sunt quando aliqui de bonis aliorum uruntur, de qua poeta dicit: Justius invidia nihil est, quæ protinus ipsum auctorem damnat, excruciatque suum. Homicidia dicuntur pluraliter, quoniam sex sunt species homicidiorum. Ebrietales sunt frequentes et immoderate potationes. Comessationes sunt frequentes immoderateque epulationes. *Et his similia*, inquit, subaudis vitia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, ut scilicet caveatis ab his dum habetis tempus pœnitentiæ et emendationis. Nam hæc et similia vitia adeo sunt damnosa, quoniam qui talia agunt; subaudis finaliter regnum Dei non consequentur, id est, damnabuntur; nullum est enim medium. Propterea, fratres mei, omni sollicitudine ab hujusmodi cavete. Sed et si forte aliquando talia fecistis, dum licet, pœnitentiæ lacrymis vos ablueri mementote.

Sequitur pars quarta, in qua enumerat Apostolus desideria spiritus dicens: *Fructus autem lucis sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, fides, mansuetudo, modestia, continentia castitas.* Sed quare Apostolus loquens de vitiis ait, *opera carnis*, loquens vero de virtutibus ait, *fructus lucis*? Quoniam vitia tanquam opera caduca cito cadunt et transeunt, virtutes vero tanquam fructus multiplicantur, et mentem illuminant, et ad lucem æternam trahunt. Charitatem autem, id est dilectionem Dei et proximi, ideo cæteris præponit, quoniam ipsa est fons et origo omnium virtutum. Hæc enim habita, cætera habentur, et qui hanc non habet, factus est omnium reus. Gaudium non sæculare, cujus extrema luctus occupat; sed spirituale, quod est in spe, vel in re spiritualis et æterni boni. Pax non illa, de qua Dominus, *Non veni, inquit, pacem mittere in terram, sed gladium* (Matth. x): sed illam qua pacificatur homo Deo, sibi et proximo. Patientia quæ est æquanimitas adversa sustinendi, Longanimitas, quæ est virtus, per quam sine fatigatione longius adversa sustinemus, et præmia speramus. Fides, quæ est perceptio invisibilium, ad salutem pertinentium cum assensione. Bonitas, quæ est virtus omnem detestans malitiam. Benignitas, quæ est virtus prompta et exposita ad benefaciendum. Mansuetudo, quæ est virtus faciens nos tractabiles et humiles ad obediendum. Modestia, quæ est virtus refrenans in nobis pravos motus, et omnem intemperantiam. Continentia, quæ est virtus etiam a concessis continens. Castitas, quæ est virtus castrans in nobis omnem libidinem. Et quam utilitatem conferant ista? Libertatem a iugo legis et vitiorum. Unde et subdit: *Adversus hujusmodi non est lex*, id est tales non damnat, neque premit lex, sicut Judæos. *Qui autem, inquit, sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis*, id est qui supradictas virtutes Christi habent, vitia et carnales concupiscentias in

A se mortificaverunt, et Deo vivunt. Propterea vitia et carnis petulantiam per jejunia, vigiliis, labores et orationes in nobis mortificemus. Charitati, paci, patientiæ, castitati, cæterisque virtutibus insistamus, ut mortui mundo vivamus Deo; et hic vita spirituali, et in futuro vita cœlesti, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXI.

DOMINICA DECIMA QUARTA POST TRINITATEM.

Cum iret Jesus in Jerusalem, transibat per mediam Samariam et Galilæam. Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi (Luc. xviii).

In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi,

B primo juxta litteram sex sunt consideranda: Domini circa salutem hominum sollicitudo, ejusdem prona miseratio, legis observatio, leprosorum fides et obedientia, divina in Christopotentia, quantum sit bonum gratitudinis et quantum malum ingrati tudinis. Porro sollicitudo Domini circa salutem hominum in hoc apparet, quoniam cum pro salute hominum de cœlis descendisset ad terras, dum fuit in terra, semper circa eandem rem fuit sollicitus eundo in labore et siti, et per insidias de loco ad locum circumcundo urbes et castella, et loca, in quibus præciebat aliquem ad vitam prædestinatum se inventurum; ut ita filios Dei, sicut ipse ait, qui erant dispersi, congregaret in unum (Joan. xi). In quo pastoribus sanctæ Ecclesiæ exemplum dedit, idem faciendi. Hoc sequentes fecerunt apostoli, hoc et reliqui Patres præponentes quietem suam per labores penurias, et insidias pergebant Deo lucrum facere animarum. Heu! quid dicam super pigritiam modernorum pastorum, spernentes salutem animarum, de quiete sua nunquam exeunt, nisi forte trahat eos lucrum pecuniarium? Quos si forte pauper decubans in grabato ad se vocaverit, super anima sua ab eis consilium quæsiturus indignantur et contemnunt ire, ubi sciunt lucrum pecuniarum deesse; vel si forte timentes auctoritatem majorum inviti cant, causantur tempora et vias, et maledicunt infirmis, pro quibus orare debuerant. Sed isti in numero pastorum habendi non sunt, sed mercenariorum. Miseratio autem Christi in hoc apparuit, quoniam ut vidit decem leprosos eorum misertus est, dans nobis exemplum, ut semper erga miserorum afflictionem viscera misericordiæ in nobis babeamus. Unde ipse alibi dicit: *Estote misericordes, sicut et Pater vester cœlestis misericors est* (Luc. vi). Quod aperte contra illos est qui ac si ferrei essent, aliorum miseriei nulla moventur compassione. Sed ut ait Jacobus: *Judicium sine misericordia fiet ei qui non fecerit misericordiam* (Jac. ii). Legem etiam se observare Christus demonstrat, quando juxta quod in lege scriptum erat leprosos mittit ad sacerdotes. Porro, fratres, si subtiliter inspiciamus, triplici de causa misit Dominus leprosos ad sacerdotes. Prima est, ut in hoc se non destruere legem, sed adimplere demonstraret. Secunda,

ut sacerdotes honoraret, et eos honorandos esse, et offerendas eis faciendas demonstraret. Unde confutantur illi qui sacerdotes Domini ob viliorum eorum vitam honorare et eis deferre detrectant, non considerantes quod non ministrum in se, sed Deum in ministro honoramus, et quod sacerdoti, non propter se, sed Deo in eo, supplicamus et offerimus. Tertia causa est, ut spirituales lepram, id est culpam criminalem, sacerdoti per confessionem significaret esse demonstrandam. Fidem quoque et spem se habere leprosi testati sunt, quando *Jesu miserere nos, tri*, clamaverunt. Nisi enim eum misericordiam talem sibi posse conferre crederent, eum nunquam super hoc rogarent; et nisi sperarent, sanitatem ab eo non postularent. Obedientiam etiam Domino exhibuerunt, cum ad ejus præceptum mox ad sacerdotes eurrerunt. Sed consideremus, fratres mei, hic quanta sit virtus obedientiæ fidelis. Non enim legitur hic quod usque ad sacerdotes pervenerint, sed incepto et proposito eundi mundati sunt, et voluntas pro facto reputata est. Illic, fratres, contendamus habere virtutem fidei et obedientiæ. Si enim habes fidem et obedientiam, etsi non potes quod juberis, fac quod potes, et pro facto reputabitur. Ut enim ait Samuel: *Melior est obedientia quam victimæ* (I Reg. xv). Legimus in Vitis Patrum, quod cum quidam abbas vellet obedientiam ejusdem novitii tentare, præcepit ei ut in cibarium ardentem prosiliret. In quem cum illo dicto citius prosiliisset, incombustus exivit. Maurus quoque ad jussum sancti Benedicti, Placidum puerum de aquis extrahens more Petri super aquas ambulavit. Quid plura? Quid boni obedientia habeat, malum inobedientiæ protoplasti demonstrat. Divinam vero se potentiam Dominus demonstravit, quando leprosos absentes sine alicujus facti vel dicti adminiculo, sola voluntate sanavit. Ut aperte demonstraret se illum esse, de quo Propheta canit: *Dominus autem in cælo, omnia quæcunque voluit fecit* (Psal. xciii). Quantum autem sit bonum gratitudinis, et quantum sit malum ingratitudinis, ostenditur, cum sublitur: *Unus autem, ut vidit quia mundatus est, reversus est cum magna voce magnificans Deum. Et cecidit in faciem suam ante pedes Jesu, gratias agens*. Consideremus autem, fratres mei, quod dicitur: *Ut vidit quia mundatus est, et quod cum magna voce magnificans Deum, et quia cecidit in faciem suam ante pedes Jesu gratias agens*. Vidit quia mundatus, id est videns de se, tali prius per culpam, talem factum esse per gratiam, reversus est non solum corde, sed etiam opere, ad suum mundatorem, *magnificans* divinam potentiam, *magna voce*, non tam elamosa quam devota, *cecidit in faciem suam*; de meritis suis se cadere cognoscens, et emendationem suam soli auctori ascribens, et de gratuito bono illi gratias agens. Bene autem hic Samaritanus, id est *custos*, erat, quia collatum sibi beneficium in memoria custodiebat. Et hoc contra illos qui beneficii immemores fuerunt. Quantum vero sit malum in-

gratitudinis, ostenditur cum Dominus ait: *Nonne decem mundati sunt, et novem ubi sunt?* Ac si aperte dicat: Quia ad agendas gratias non reversi sunt, ut debuerunt, ideoque, per malum ingratitudinis devoluti sunt ad pristinam lepram, imo pejorem quam anteriorem. *Non est*, inquit, *inventus qui rediret et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena*. Ac si dicat, noti et cognati mei, more suo semper mihi ingrati existunt. Cumque multi divina sint experti beneficia, non invenitur qui Deo gratus existat, nisi unus, amator charitatis et unitatis. Nam etiam ipsi Judæi indigne mihi de collatis sibi beneficiis ingrati existunt, sed gentilis alienigena, qui per legem ad agendas gratias instructus non est, mihi solus gratus est. *Fides*, inquit, *tua te salvum fecit*.

Quare Dominus in hujusmodi dicere solitus erat: *Fides tua te salvum fecit* [potius], quam spes, vel charitas tua? Sicut enim illa, ita et hæc ad salutem sunt necessaria. Sed tunc, cum essent fere omnes infideles, primo fides querebatur, quæ est fundamentum omnium virtutum. Nec tamen intelligenda est hic fides sola, sed fides cum spe et dilectione. *Vade*, inquit, *in pacem*, id est in pacem mentis profice, usque in pacem æternitatis. Juxta mysticum vero sensum, quatuor nobis consideranda sunt. Primo quo et per quam viam debeamus ire. Quo? in Jerusalem. Per quam viam? Per mediam Samariam et Galileam, id est per custodiam mandatorum Dei ita pergere debemus, ut nec ad minus nec ad nimis declinemus. Ita mediocritatem virtutum teneamus, ut nec ad ulteriora, nec ad citiora vitia appropiemos. Ita teneamus largitatem, quod nec ad prodigalitatem, nec ad avaritiam declinemus; ita justitiam quod nec ad crudelitatem, nec ad laxitatem appropiemos, et similiter in cæteris. Debemus etiam desiderio transigrare ad cœlesia, et sursum habitare mente, ut dicamus cum Propheta: *Portio mea hæc in terra viventium* (Psal. cxli); et illud: *Quidem mihi est in cælo, et a te quid volui super terram?* (Psal. lxxii.) Qui enim hic mente habitant, ad cœlestem Jerusalem non pergunt. Secundo insinuat nobis ab istis decem leprosis quomodo debeamus postulare a Domino intus mundari. Illi enim Domino occurrerunt, a longe steterunt, vocem suam levaverunt, et dixerunt: *Jesu præceptor, miserere nostri*. Per decem leprosos significantur illi qui, quamvis decalogum legis professi, per aperta crimina notabiles sunt. Quales (quod sine gemitu dicere non possum) plerique nostrum sunt. Si ergo, fratres, peccatis leprosi sumus, exemplo horum Dominopere gratiam venienti occurrere debemus per desiderium. Nec esse graves oportet ad surgendum, sicut quidam sunt, qui vix flagellis et tribulationibus emendari volunt. Stemus etiam a longe, ut scilicet proprie lepræ consilii non humillemus, judicantes nos indignos, qui vel accedamus consortio hominum, vel sanctuario Dei, cum Publicanus fecisse legitur. Levemus etiam vocem nostram magis devotione quam clamore, non alienam vocem, sed de affectione in-

tiri cordis procedentem. Et dicamus fide et devotione : *Jesu præceptor*. cujus scilicet præcipere est facere, *miserere nostri*, nos a lepra peccatorum abluendo. Tertio insinuat nobis Dominus, quomodo ipse criminosos a peccatis emundet, cum ait : *Ite, ostendite vos sacerdotibus*. Cum enim quotidiana et levia peccata, qualibet levi satisfactione, etiam sine expressa confessione nobis dimittantur, lepram, id est majora crimina præcipit nobis Dominus sacerdotibus ostendere, et juxta eorum mandatum satisfacere. Sed quare cum per se Dominus ea mundare posset, sacerdotibus confiteri præcepit? Ex triplici ratione : Ut scilicet nemo propter peccata desperaret, dum medicum peccatorum juxta se invenire posset; ut etiam in hoc quisque mereretur quod homini, æquali scilicet suo, se humiliaret; ut etiam alter alterius onera portaret. Sed quid est quod leprosi, antequam perveniant ad sacerdotes, mundantur in via, nisi quod peccatores, dum pœnitendo eunt, vel ire volunt confiteri sacerdotibus, in hoc propositio a peccatis mundantur? Illic David : *Dixi Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei* (Psal. xxxi). Quasi diceret : Deliberavi apud me peccatum meum confiteri, et tu, Domine, remisisti. Tamen non idcirco spernant peccatores peccata sua sacerdotibus confiteri, quoniam ex contemptu tenerentur rei. Etsi enim in cordis contritione peccata dimittantur, non tamen Ecclesiæ esse dimissa ostenduntur. Deus quippe ut auctor solvit vel ligat, sacerdos vero ut minister ligatum vel absolutum esse demonstrat. Hinc est quod Lazarum, quem per se in tumultu suscitaverat, discipulis Dominus jubet ut absolvant et abire sinant. Quarto demonstratur nobis quomodo ingratitudinem fugientes, de emundatione aut gratiarum collatione gratias Deo agere debeamus. Est autem triplex ingratitudo : Prima, illorum qui de collato beneficio gratias Deo non referunt; secunda, illorum qui ad vomitum redeunt; tertia eorum qui talentum commendatum inutiliter abscondunt. Quibus omnibus non solum per ingratitudinem gratiæ subtrahuntur, et vitia redeunt, sed etiam pejores efficiuntur, Domino alibi attestante : *Et fiunt*, inquit, *novissima hominis illius pejora prioribus* (Matth. xii; Luc. xi). Nos ergo, fratres, exemplo decimi leprosi consideremus quales fuerimus ex culpa nostra; et quales sumus ex gratia. Revertamur corde ad Deum emundatorem nostrum; ejus misericordiam magna cordis devotione laudemus, et cadamus ante pedes ejus, non retro ut Heli in mortem, sed in faciem, id est in proprie fragilitatis cognitionem, nobis peccata et Deo bonum quod habemus attribuentes, et inde ei gratias semper referentes. Nec solum, fratres, de bonis nobis collatis ei gratias referamus, sed etiam de damnis et flagellis dicentes cum beato Job : *Si bona suscepimus de manu Domini, mala etiam quare non suscipiamus? Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum*

A (Job i). Agere enim in prosperis gratias, etiam quorundam malorum est. Unde David : *Confitebitur*, inquit, *tibi cum benedixeris ei* (Psal. xlviii). Agere etiam in adversis gratias, tantum bonorum est, qui ipsa adversa magna dona esse intelligunt, per quæ pius pater filios quos magis diligit corripit. Inter quos, fratres, hic corripit a Deo diligamus, ut cum eis consolari mereamur. Amen.

HOMILIA XXXII.

DOMINICA DECIMA QUINTA POST TRINITATEM.

Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus (Gal. v, vi), etc. Tripartita est hæc lectio, fratres charissimi. Primo enim nos hortatur Apostolus ad spiritualem vitam. Secundo ostendit quæ vita sit spiritualis. Tertio præcipit, ut subditi magistris suis spiritualibus omnia bona sua communicent. Hortans ergo uos Apostolus primo ad spiritualem vitam, ait : *Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus*. Quatuor modis, fratres mei, accipitur hoc nomen spiritus in sacra Scriptura. Quandoque enim ponitur ad significandum spiritum humanum, ut quando dicitur quod homo constat ex corpore et spiritu. Quandoque vero ponitur ad significandum partem ipsius spiritus, superiorem scilicet rationem, ut sibi : *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (Matth. xxvi; Luc. xxiv). Quandoque vero ponitur ad significandum interiorem litteræ intellectum, ut ibi : *Littera occidit, spiritus autem vivificat* (II Cor. vi). Quandoque etiam ponitur ad significandum Spiritum sanctum. Spiritus ergo, secundum primam acceptionem, confert nobis ut etiam vivamus corporaliter. Secundum vero secundam et tertiam et quartam acceptionem, confert nobis ut vivamus spiritualiter. Ait ergo Apostolus : *Si spiritu vivimus, spiritu ambulemus*. Ac si aperte dicat. Si nec spiritualiter nec etiam corporaliter possumus vivere, nisi ex spiritu, secundum spiritus, non secundum carnis voluntatem operemur. Non simus ergo, fratres mei, similes Adæ, qui abiit in consilio impiorum, suggestionibus scilicet uxoris et serpentis consentiendo, sed potius tentationes diaboli repellentes, carnem nostram jejuniis et macerationibus cogamus consilio spiritus obedire.

Sequitur pars secunda, in qua ostendit Apostolus, quæ vita sit spiritualis, ea scilicet quæ vitia fugit, et virtutes sequitur. Unde et subdit : *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi*, saubandis nec cæterorum vitiorum. Sed ideo hic potius ponit vanam gloriam, quoniam ea præcipue viros spirituales solet impugnare, qui habet multa bona unde gloriantur. Est enim vana gloria, quando aliquid de bono quod habet vel habere videtur, non Deo, sed sibi met gloriam tribuit, vel quærit, vel recipit. Ideo autem dixi de bono quod habere videtur, quoniam hypocrita etiam de bono, quod simulat humanam gloriam capiat. Cæteri, si gloriantur de bono quod habent (de bono dico spirituali vel corporali), sed de corporali bono gloriantur et superbiunt tantum seculares et bruti homines. De spirituali vero bono, plerum-

que ipsis magnis et spiritualibus viris accersit gloria et elatio. Sed istorum omnium, alii de bono quod habent, sibi met attribuant gloriam, a se, vel ex meritis suis illud se habere putantes. Alii vero exterius humanam captant gloriam, et si non sit qui eos laudet, ipsi se ipsos laudare non erubescunt. Alii autem sunt qui, etsi de bono suo laudem humanam non quærunt, tamen ab aliis oblatam recipiunt. Qui quamvis ad laudem sibi oblatam erubescant, et se fateantur indignos, tamen intus ad auditam laudem animus gaudet et gloriatur. Hæc autem gloria inanis sive vana dicitur, quia a gloria vera æternæ retributionis cessatur. Unde Dominus de huiusmodi ait : *repperunt mercedem suam* (Matth. v), gloriam scilicet temporalem quam quæsierunt, non æternam. *Invicem, inquit, provocantes invicem invidentes.* Proprium est gloriosorum hominum, ut alios provocent ad contentionem et certamen, ut in ipso certamine appareant superiores. Quod si eos superare non valent, invident, et de bono eorum cruciantur. Nos ergo, fratres charissimi, de bono si quod facimus, nec intus in nobis gloriemur, nec exterius ventulum humanæ gloriolæ captemus, nec oblatum recipiamus, sed laudantis verba interrumpamus dicentes : Non laudaveris hominem in vita sua. Lauda post mortem (Eceli. xi). Tunc enim nec laudans adulatur, nec laudatus tentatur. Sed quoniam non sufficit vitia cavere, nisi etiam bona faciamus, addit Apostolus : *Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis* (Gal. vi). Hortatur autem hic nos ad compassiōem et ad instructionem delinquentium. Quod maximi meriti esse testatur Iacobus, dicens : *Si quis converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum* (Jac. v). Porro aliter corripiendi sunt fortiores et sapientiores, quando peccant, aliter fragiliores et rudiores, aliter qui peccant ex præconsideratione, aliter qui ex præoccupatione, aliter qui in pluribus, aliter qui in uno, aliter qui faciunt quod non deberent, aliter qui non faciunt quod deberent, quod est delictum. Qui enim fortior et sapientior est, vel qui peccat ex præconsideratione, vel qui peccat in pluribus, vel qui facit contra præceptum manifeste, gravius arguendus est. *At si homo, id est fragilis, fuerit præoccupatus subito, non in pluribus, sed in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, ad quos scilicet pertinet peccantes corrigere, instruite huiusmodi, et hoc in spiritu lenitatis, non eos scilicet deridendo vel exseerando, vel ad desperationem provocando (ut quidam solent), sed potius ad pœnitentiam exemplo peccatorum conversorum trahendo, et veniam promittendo.* *Considerans, inquit, te ipsum, ne et tu tenteris.* Ac si dicat : Cum consideras homines, considera quoque te ipsum, qui homo et fragilis es, et similiter potes tentari, vel jam tentatus es. Et in te addisce, qualis inter ceteros esse debes. Nihil enim, fratres charissimi, plus movet hominem ad pietatem et compassionem,

A quam proprii periculi consideratio. Hinc est quod Dominus Petrum, principem apostolorum, primum permisit cadere, ut videlicet in seipso disceret quomodo cæteris misereri deberet. *Alter, inquit, alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi.* Est onus peccatorum, et est onus necessitatum, est et onus molestiarum. Onus ergo, fratres mei, peccatorum proximi portemus, pro eis orando, eos corripiendo et ad emendationem vocando. Sic enim fecit Christus, qui non solum peccata nostra tulit, orando, corripiendo, et ad emendationem vocando, sed etiam pœnam pro eis in suo corpore portando. Ipse est Agnus qui tulit peccata mundi (Joan. i). Onus quoque necessitatum proximi portemus, ejus indigentis et afflictionibus compatiendo, consulendo et subveniendo. Sic enim fecit et docuit Christus, qui indigentis et afflictionibus humanis compassus est, consuluit et subvenit. Onus etiam molestiarum proximi nostri portemus, indignationes, contumelias et injurias ab illis nobis illatas æquanimiter patiēdo, et pro eis affectuose orando. Sic enim fecit et docuit Christus, qui persecutorum odia, contumelias et injurias passus et compassus est, reddens pro odio dilectionem, pro contumeliis orationem, pro injuriis beneficentiam. *Si quis autem, inquit, existimat se aliquid esse (cum nihil sit) ipse se seducit.* Generaliter, fratres mei, hoc verum est, quia si quis se existimat aliquid esse, in quo nihil est, ipse utique se seducit. Si quis æstimat se non egere aliorum auxilio, ipse se seducit. Si quis æstimat se ex meritis suis aliquid esse vel respectu aliorum, ipse se seducit : Et huiusmodi. *Opus suum probet unusquisque, et sic gloriam in seipso tantum habebit, et non in altero.* Porro opus probum et probatum est, quando et in genere est bonum, et in intentione, et a vana gloria vel superbia est incorruptum. Multi quippe faciunt opus bonum in genere, sed distortum intentione ; ut ille qui facit eleemosynam propter vanam intentionem. Multi quoque faciunt opus bonum in genere, et rectum intentione, sed corruptum a vana gloria vel superbia, ut quando scilicet ex latere se adjungit vana gloria in faciendo, vel post factum. Quando autem in ipsa intentione est vana gloria, facti sunt hostas in capite ; quando vero se adjungit rectæ intentioni nostræ, juxta iter scandalum posuerunt nobis (Psal. cxxxix) ; quando vero sequitur post factum, calcaneo nostro insidiati sunt. Qui ergo opus suum probat in genere, et in intentione, et in conservatione, ille, inquit, gloriam in seipso tantum habebit : Non ait a seipso, quia a Deo tantum gloria vera est ; sed in ipso, id est, in conscientia sua, non extra. Quod exponens subdit, *et non in altero*, id est non ex malorum vel minus bonorum comparatione, vel ex adulatorum laudatione, ut plerique faciunt, sibi gloriam attribuentes : Qui enim ita gloriatur, decipitur. Ai qui de bono sibi a Deo dato, gloriatur in Deo, apud seipsum bene agit. Unde Apostolus : *Gloria, inquit, nostra testimonium est conscientiæ nostræ* (II Cor. i). Nunquid majus

malum vel minus bonum aliorum est laus nostra? *A* libus sustentant. Sed quia quidam subditi avari minime: *Unusquisque enim onus suum portabit.* Non est autem, fratres, hoc contrarium ei quod superius dictum est, *alter alterius onera portate.* Hoc enim dictum est contra illos qui, ex alieno peccato, se vel laudari vel maculari putant. Unusquisque enim onus, id est pœnam sustinebit pro peccato suo, non alieno, ni forte alienum peccatum per consensum vel per incuriam faciat suum. Illud vero dictum est contra illos qui adeo duri sunt, quod nesciunt compati proximorum indigentiae vel fragilitati. Nos quoque, fratres, ita compatiamur peccatoribus, quod eorum peccatis per consensum non involvamus, et ita refugiamus proximorum peccatis involvi, quod eis per compassionem approximemus.

Sequitur pars tertia, in qua præcipit Apostolus ut subditi omnia bona sua communicent spiritualibus magistris suis, dicens: *Communicet autem is qui catechizatur, id est instruitur, verbo, ei qui se catechizat in omnibus,* quod etiam Dominus in Evangelio præcipit. Quare? triplici ratione. Primo quia debitum est. Unde Dominus: *Edentes, inquit, et bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius cibo suo (Luc. x.)* Et Apostolus: *Si vobis, inquit, spiritualia seminarimus: magnum est si vestra carnalia metamus? (1 Cor. ix.)* Et Dominus in lege: *Non alligabis, inquit, os bovi trituranti (Deut. xxv.)* Secundo quia expediens est. Si enim necesse esset spirituales magistrum esse sollicitum pro necessariis corporis, impediretur a lectione, et oratione et prædicatione, et a cæteris spiritualibus studiis, in quibus propter subditos debet vigilare. Propterea ut esset expeditus ad spiritualia, præcepit Dominus ut a subditis acciperet necessaria. Unde et in eo superfluitas capillorum et barbæ reseccatur, ne visum vel auditum, vel cæteros ejus sensus impedian, ut per hoc intelligat a se debere reseccari exteriorum curarum superfluitatem. Tertio, quia utile est. Utile est enim sæcularibus personis, ut, per subministrationem temporarium, se participes faciant meritorum spiritualium virorum. Unde Dominus: *Qui recipit, inquit, prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet (Matth. x.)* Non ait mercedem pro propheta recepto, sed mercedem prophetæ. Qui enim prophetam vel prædicatorem sustentat, ne a spirituali opere deficiat, quodammodo mercedem prophetæ facit suam. Hinc Dominus per significationem inter utiles vel fructiferas arbores, etiam ulmum ponit dicens per Isaiam: *Dabo in solitudinem cedrum, et spinam, et myrtum, et lignum olivæ: ponam in deserto abietem, ulmum et buxum simul (Isa. xli.)* Quamvis enim ulmus sit sterilis, tamen vitem cum fructibus solet sustinere. Per quod significatur quod inter spirituales viros in Ecclesiis gentium Dominus sæculares personas ponit, qui, quamvis non habeant fructum spiritualium virorum, tamen spirituales viros cum fructibus suis, beneficiis tempora-

B libus sustentant. Sed quia quidam subditi avari solent se excusare per inopiam, subdit: *Nolite errare, Deus non irridetur,* quasi dicat excusando: Vos hominem fallere potestis, non Deum. Et propterea bona quæ potestis, facere debetis, quia qui in hac vita non seminat bona, in alia vita non potest metere bona. Unde et subdit: *Quæ enim semnaverit homo, hæc et metet.* Nam qui seminat in carne, id est qui carnalia et mala opera facit, *de carne metet corruptionem,* id est pœnam. *Et qui seminat in spiritu, id est qui secundum voluntatem spiritus operatur, de spiritu metet vitam æternam. Bonum ergo facientes non deficiamus. Tempore enim suo metemus, non deficientes.* Quasi dicat: Qui non deficit in statione, non deficiet in messe. *Faciamus ergo, inquit, bonum ad omnes, sapple quod possumus, et ejus unumquemque egere videmus. Quod autem legitur: Benefac justo, et non dederis impio (Eccl. xii);* non naturæ, sed impietati auxilium denegat faciendum. Sed cum omnibus benefacere debeamus, maxime tamen ad domesticos fidei. Cum enim et Judæis et paganis bonum facere debeamus, tamen præcipue Christianis, et inter ipsos Christianos, eis qui magis fraternitate, sanguine, familiaritate nobis conjuncti sunt; ordinatam enim debemus habere charitatem. Itaque, fratres, viscera benignitatis et pietatis erga omnes habeamus, juvantes hunc re, hunc verbo, hunc protectione, hunc consilio, hunc correctione, hunc admonitione, omnes vero voluntate et oratione, quatenus hic large seminantes, in æterna largius metere mercamur, per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXIII.

DOMINICA DECIMA QUINTA POST TRINITATEM.

Nemo potest duobus dominis servire (Matth. vi). Sicut ex hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, nobis innuitur, tres sunt hominum species. Alii enim serviunt Deo, alii mundo, alii utrique servire volunt, sed non possunt. Porro Deo serviunt, qui ei toto corde et principaliter adhærent, et ei obsequuntur. Quæ servitus beata et desiderabilis est et benedicta; nam scriptum est: « Deo servire, regnare est. » Mundo vero serviunt, qui ei principaliter adhærent, et cupiditatibus obsequuntur. Quæ servitus infelix est et misera. Nam scriptum est: *Qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. vii).* Et quot vitiis peccator famulatur, tot dominis demonis subjugatur. Deo autem et mundo servire volunt simul, qui volunt sequi partim jussa Dei, partim cupiditates sæculi. De qualibus Salomon: « Væ, inquit, homini ingredienti duabus viis. » Duabus viis graditur qui vult gaudere cum sæculo et cum Deo, qui vult facere quæ sunt mundi et quæ sunt Dei. Cum dico mundum, mundi concupiscentiam intellige. Contra quos primo hic ostendit Dominus neminem posse duobus dominis servire. Secundo sollicitudinem mundanam prohibet. Tertio quid

querere debeamus ostendit. Ait ergo : *Nemo potest duobus dominis servire*, contrariis. *Aut enim alterum odio habebit*, id est diabolum sive mundum, *et alterum*, id est Deum, *diliget*. *Aut alterum*, id est diabolum, *sustinebit*; *et alterum*, id est Deum, *contemnet*. Eleganter locutus est *sustinebit*. Nemo enim diabolum diligit, quamvis ejus faciat voluntatem. Sed sicut aliquis amans ancillam alicujus tyranni, non tyrannum diligit, sed propter amorem ancillæ, duram ejus patitur servitutem. Ita homines mundani non diligunt diabolum, sed propter amorem mundanæ voluptatis ejus sustinent tyrannidem. Non autem ait : *Deum odio habebit*, quia vix conscientia alicujus Deum potest odisse, a quo habet esse, vivere et sapere. Sed propter amorem mundi eum contemnit. Qui autem sint illi duo domini, exponit, cum subdit : *Non potestis Deo servire et mammonæ*, id est divitiis. Mammon enim dicitur dæmon, qui suggerit hominibus amorem divitiarum. Non autem ait, non potestis Deo servire, et dominari divitiis; nam hoc fideles possunt. Vos ergo, fratres, qui habetis mundanas possessiones, divitias, uxores et liberos, notate quæ hic dicuntur. pensate, in animo vestro quæ hic dicuntur. Si enim principaliter Deo adhæretis, et cum divitiis, uxoribus, liberis et honoribus præfertis, malentes omnia perdere quam Deum offendere. Deo servitis, et recte vivetis. Sin autem, quod absit! amorem divitiarum, honorum, conjugii, et liberorum Deo præfertis, eligentes potius offendere quam illa dimittere, non Deo, sed mundo servitis, facti servi miseri et miserabiles, non solum mundi, sed etiam diaboli.

Sequitur pars secunda in qua prohibet Dominus sollicitudinem temporalium, dicens : *Nou ergo solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, aut corpori vestro quid induamini*. Non autem ait : Non sitis providi; non enim providentia temporalis, sed sollicitudo prohibetur. Porro sollicitudo est quæ amorem et intentionem æternarum in nobis suffocat et exstinguit. Unde alibi in parabola dicit quod exortæ spinæ suffocaverunt verbum Dei (*Luc. viii*). Providere vero secundum Deum unde tribuamus nobis et nostris et etiam pauperibus necessaria bonum est. Quod vero alibi dicitur : *Nolite cogitare de crastino* (*Matth. vi*); cogitare ponitur pro futuro remoto, vel pro sollicitum esse: contra illos qui necessaria in multos annos coacervant. Quod vero de cibo vel vestimento solliciti esse non debeamus, probat a majori, subdens : *Nonne anima*, id est vita, *plus est quam esca, et corpus plusquam vestimentum?* Ac si diceret : Deus qui dedit nobis majora, id est vitam et corpus, dabit quod minus est, id est victum et vestitum. Rursus probat a minori nos de victu debere sollicitos esse, cum subdit : *Respicite volatilia cæli, quoniam non serant, neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater vesler cælestis pascit illa. Nonne vos pluris magis estis illis?* id est majoris pretii apud Deum. Ac si diceret : Si Deus dat volatilibus cibum sine sollicitudine eorum, quanto ma-

gis dabit cibum vobis, qui utique estis rationabiles, ad imaginem Dei facti. Mystice vero per volatilia, vani et mali homines hujus mundi accipiuntur, qui volitant per curiositatem, elevantur per superbiam, deponuntur in terram per cupiditatem, non de labore suo vivunt, sed de alieno per rapacitatem. Quibus si Dominus suis contemptoribus dat cibum, quanto magis fidelibus, suis? Iturus quod de vestitu non debeamus esse solliciti, probat a minori, dicens : *Considerate lilia agri, quomodo crescunt : non laborant, neque nent. Dico autem vobis quod nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis*. Ad litteram nulla purpura vel sericum, quo Salomon, vel aliquis gloriosus in mundo vestitus est, potest floribus comparari. Quid enim ita candet ut lilium? Quid ita rubet, ut rosa? Si autem, inquit, *fenum agri quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit quanto magis vos modicæ fidei?* subaudis vestiet, et hic veste temporali, et in futuro stola immortalitatis. Mystice vero per lilia accipiuntur potentes et gloriosi hujus mundi homines, qui in crassitudine mundi nati crescunt in mundo per altitudinem honorum, florent per prosperitatem temporalem, non laborant, neque nent, quoniam in labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur; ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate sua (*Psal. lxxxi*), etc. Et si Deus superbos et gloriosos homines hujus sæculi sic vestit, qui utique fenum sunt, quia omnis caro fenum, omnis gloria ejus, tanquam flos agri (*Isa. xl*). Et cras in clibanum æternæ damnationis mittentur, quanto magis vos cultores suos? Sed valde pensandum est, fratres mei, quam eos qui solliciti sunt de victu vel de vestitu, dicit esse minimæ fidei. Qui enim magnæ fidei sunt, sciunt procul dubio Deum omnia necessaria provisurum. Ergo, fratres, si timetis necessaria de fore vobis, minimæ fidei estis.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit Dominus quid petere debeamus, cum subdit : *Primum querite regnum Dei et justitiam ejus*. Primum enim, id est principaliter, regnum Dei, quod quotidie in Oratione Dominica rogamus venturum, tanquam præmium et metam petere debemus. *Et justitia ejus*, id est virtutes et bona opera quæ sunt viæ eundi ad regnum Dei. *Et hæc*, inquit, *omnia*, videlicet temporalia, vitæ præsentis necessaria, *adjiciuntur vobis*, scilicet tanquam incidentia; non enim propter se, sed propter æterna sunt petenda. Sicut enim satellites regis stipendia militiæ non reputant in laboris remunerationem, ita nec nos, fratres, necessaria vitæ temporalis debemus reputare in remunerationem præmii, Qui enim, teste Paulo, militat suis stipendiis unquam (*I Cor. ix*). Si ergo, fratres, Christo militamus, non de stipendiis, sed de promerendo præmio solliciti simus. Ipse enim Rex regum providet et hic stipendia militibus suis, et in futuro reservat æterna præmia Dominus noster Jesu Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXIV.

DOMINICA DECIMA SEXTA POST TRINITATEM.

Obsecro vos ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra (Ephes. iii). etc. In hac lectione, fratres charissimi, hortatur Apostolus Ephesios, et per eos quoslibet nostrum, ad constantiam et fortitudinem fidei, spei et charitatis, et hoc modo. Primo obsecrat eos ne deficiant in tribulationibus. Secundo ostendit se orare pro fortitudine et perfectione eorum. Tertio gratias agit Deo, qui potens est dare suis melius quam ipsi sciunt postulare. Apostolus igitur, propter Evangelium positus in vinculis, timens ne tribulationes illatæ magistro, fierent timor et debilitas discipulorum, quos non poterat verbo, confortat scripto. In quo certe, fratres, ostenditur mira charitas Apostoli, qui de constantia discipulorum magis quam de vinculis suis sollicitus erat. Ait ergo: *Obsecro vos* et de vobis, *ne* scilicet *deficiatis in tribulationibus meis*, id est propter tribulationes meas, quæ utique sunt pro vobis, id est propter fidem vobis prædicatam, mihi illatæ, *quæ est gloria vestra*, id est non deficere in tribulationibus vel meis vel vestris, est gloria vestra. Fortes enim in certamine milites sunt apud Deum gloriosi. Et e contrario formidolosi et deficientes erunt inglorii. Sicut enim fornax aurum, ita tribulatio probat justum. Unde non debetis mirari, fratres mei, si Dominus sinit tribulari et flagellari suos in mundo. Aurum enim purum esse nequit, quod caminus non excoquit. Obsecro ergo et ego vos cum Apostolo, fratres mei, ne deficiatis in tribulationibus, si quæ mihi, vel vobis, vel etiam sanctioribus viris contingant, quoniam cælestis faber vase electionis cum multa tribulatione consuevit eliminare.

Sequitur pers secunda, in qua ostendit Apostolus se orare pro constantia discipulorum, dicens: *Hujus rei gratia*, scilicet ne deficiatis, *flecto* non genu unum, sicut faciebant Judæi ante Jesum, vel sicut hypoeritæ, qui corpore, non mente humiliantur, sed *genua mea*, id est supplico mente et corpore, *ad Patrem Dei et Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo et in terra nominatur*. Sicut cum Deus sit solus bonus, solus sit dominus, solus sit rex, tamen voluit participatione bonitatis suæ homines dici et bonos et dominos atque reges. Sic cum ipse solus sit Pater, voluit tamen homines ex se vocari patres. Porro Deus Pater dicitur quatuor de causis: Pater generatione, creatione, doctrina vel exemplo, adoptione. Et quidem generatione est Pater solius Filii. Creatione vero est Pater omnium creaturarum; doctrina vel exemplo, tantum rationalium; adoptione, tantum bonarum. Quicumque autem dicitur Pater in cælo vel in terra, sive hoc, sive illo, sive tertio, sive quarto modo, a Deo Patre habet hoc. In cælo enim, et Filius et Spiritus sanctus dicitur Pater, et omnium rerum creatione et rationalium doctrina et exemplo, et bonarum adoptione, sed a Patre hoc habent. Sicut enim non ex se, sed ex Patre, ita nec

A sunt Deus, nec Pater, nisi ex Patre. In terra vero dicuntur homines patres filiorum suorum per generationem, et minorum per doctrinam et exempli auctoritatem, et etiam alienorum filiorum per adoptionem. Sed sive hoc, sive illud, sive tertium, non ex se, sed ex summo Patre habent. Itaque ex Deo Patre omnis paternitas, id est omnis modus dicendi patrem, et est et nominatur. Qua de causa flectis genua tua ad patrem? *Ut det vobis*, inquit, *secundum divitias gloriæ suæ*. Cum Deus habeat omnes divitias quæ sunt in cælo et quæ sunt in terra, tamen divitiarum gloriæ dicuntur hic virtutes et earum opera, ideo quia hominem faciunt vere gloriosum, et ad æternam gloriam perducunt. Et quid det? *Virtutem corroborari in vobis*, id est vos corroborari in virtute, et scilicet habeatis virtutem fortitudinis et constantiæ in interiorem hominem. Magna enim fortitudo corporis non est necessaria Christianis, quia magna fortitudo et pinguedo corporis opprimit animam. Cum enim caro et spiritus sibi adinvicem adversentur, quanto alterum est fortius, tanto reliquum est debilius. Unde Apostolus: *Quando ego infirmor, tunc fortior sum et potens* (II Cor. xii). Exponit quod dixerat, *det*, inquam, *virtutem*. Et quam? *Christum*, qui scilicet est Dei virtus et sapientia. *habitare per fidem in cordibus vestris*, quem qui habet. omnem virtutem et gratiam habet. Det etiam ut sitis *in charitate radicati et fundati*, ut scilicet nec evelli nec moveri a charitate possitis. Electi et si quandoque aliquantulum moveantur, non tamen evellentur. David qui peccavit, motus fuit, sed non evulsus, et ideo non aruit. *Ut possitis*, inquit, *comprehendere cum omnibus sanctis*. Quia soli sancti comprehendere possunt, quorum est nosse ministerium regni Dei? Et quid? *Quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas et profundum*. Quia *charitas patiens est et benigna*, quia *omnia credere credit, omnia sperat, omnia sustinet* (I Cor. xiii). Ipsa charitas est longanimis in patientia, ipsa est lata in dilectione, amici scilicet et inimici, ipsa est lata in spe, æternorum scilicet præmiorum, ipsa est profunda in fide et evitacione æternorum suppliciorum. Qui enim charitatem non habet radicatam, in patientia lacessit, et in dilectione deficit, et in spe æterni præmii languescit, in fide æterni supplicii ambigit. Et quia non possumus esse firmi in fide et charitate Christi, non novimus quantam charitatem ipse erga nos habuit, addit: *Det etiam vobis scire supereminentem scientiæ charitatem Christi*. Christus quippe habuit supereminentem charitatem, quia posuit animam suam pro servis et amicis, ut eos faceret filios et amicos. Habuit etiam charitatem scientiæ et scientiam charitatis, id est habuit sapientem dilectionem, et sapientiam diligentem. Quidam enim habent charitatem, sed non secundum scientiam. De qualibus Apostolus: *Zelum Dei habent, sed non secundum scientiam* (Rom. x). Alii habent scientiam, sed non secundum charitatem. De qualibus Apostolus: *Scientia inflat, charitas vero ædificat* (I Cor. viii). Nos ergo,

fratres, studeamus scire eminentem scientiæ charitatem Christi, ut quemadmodum ipse sapienter nos dilexit, ita et nos eum discamus diligere sapienter. *Ut impleamini*, inquit, *in omnem plenitudinem Christi*. Ut videlicet et hic habeamus, secundum modum viæ, plenitudinem sapientiæ et virtutis, et in futuro plenitudinem æternæ retributionis, ubi non jam per speculum et in ænigmate, sed plenarie et sciemus et diligemus.

Sequitur pars tertia, in qua Apostolus agit gratias Deo, ostendens ipsum esse potentem *facere omnia superabundanter quam petimus aut intelligimus*; supereminet enim potentia Dei et petitionem et intellectum nostrum. Ecce, fratres, Apostolus supplicans et rogans Deum, primo vocavit eum Patrem, ideo quia patris est velle bonum filiorum; secundo ostendit eum esse divitem in donis, cum ait: *Secundum divitias gloriæ suæ*. Modo tertio ostendit eum esse potentem in omnibus, in quibus perpetratio petitionis consistit. Qui enim vult dare et abundat donis et potest dare, procul dubio dabit. Itaque, fratres, Deum pie et constanter rogemus; qui cum velit, et abundet et possit, profecto justa petita nostra nobis est daturus. *Secundum*, inquit, *virtutem quæ operatur in nobis, potens est omnia facere*, id est, illa virtute qua facit nos de injustis justos, de insipientibus sapientes, de impotentibus potentes. *Ipsi in Ecclesia et in Christo Jesu*, id est in ipsis appareat gloriosus in omnes generationes, id est in æternum. Itaque, fratres, sicut Apostolus quosdam Corinthios, ita nunc et vos obsecramus ne deficiatis in tribulationibus, vel nostris vel vestris. Oportet enim lapides qui collocandi sunt in cœlesti edificio, hic quadrari et poliri. Qui enim hic non quadratur vel politur correctionibus et disciplinis, inter lapides summi ædificii non est ordinandus. Quod bene significatur per hoc quod ligna et lapides templi exterioris poliebantur tantum, non interiorius. Non enim auditus fuit in templo sonus mallei vel dolabri (*III Reg. vi*). Quia videlicet in mundo vapulantur sancti, non in cœlo, flectimus ergo, fratres, sicut Apostolus faciebat, genua nostra ante Deum pro constantia fidei nostræ. Quod vos quoque pro vestra salute debetis facere, ut et nos et vos pariter ad æternam beatitudinem pervenire mereamur, per Dominum nostrum Jesum Christum qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXV.

DOMINICA DECIMA SEXTA POST TRINITATEM.

Ibat Jesus in civitatem que vocatur Naim. Et ibant cum eo discipuli ejus, et turba copiosa. Cum autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ. (Luc. vii). In hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, ostenditur primo, juxta litteram, Domini et Redemptoris nostri Jesu Christi circa salutem hominum

A sollicitudo, misericordia, humilitas et omnipotentia. Et sollicitudo quidem ostenditur, cum dicitur: *Ibat Jesus in civitatem*, etc. Sollicitus quippe erat, circa salutem hominum, qui huc et illuc pergebat, ubi occasionem bene agendi hominibus se inventurum prævidebat. Pergebat siquidem ubi sciebat esse conventus hominum, ut eis verbum vite annuntiaret. Pergebat ubi sciebat infirmos, ut eos misericorditer curaret. Pergebat ubi sciebat esse pauperes et miseros, ut eis consolationem exhiberet. In quo exemplum itidem operandi suis proposuit, confundens duritiam eorum qui declinant loca ubi se iungunt esse pauperes et miseros, ne forte eorum præsentia et importunitate eis compati et subvenire cogantur. Nemo autem putet quod fortuito acciderit quod, Domino appropinquante ad portam, defunctus efferreretur. Non enim hoc casualiter, sed divina ordinatione procuratum est. Misericordia Domini ostenditur, cum compatitur viduæ, quæ triplici infortunio misera et miserabilis erat, quia erat vidua, quia filium defunctum efferebat, quia alium non habebat. Et quia tam miserabilis erat, turba civitatis ejus miserans, eam comitabatur, consolabatur et funus curabat. In quo discamus et nos, fratres mei, mœrentes comitari et consolari, et funera curare, quoniam opus humilitatis et misericordiæ est, consolari mœstos et sepelire mortuos. Tobias enim, quia sepeliebat mortuos, meruit a Domino misericordiam et illuminationem. Dominus etiam, ut daret nobis exemplum miserandi et consolandi afflictos, misericordia motus, viduam consolatur verbo et facto. C Verbo, cum ei dicit, *noli flere*; facto, cum reddit ei filium redivivum. Humilitas vero Domini ostenditur, cum loculum mortui, quem solum nutu resuscitare poterat, tangere non veretur. Porro si subtilius inspiciamus, illum tetigit ob tres causas: ob humilitatis exemplum, ob legis intelligentiam, ob figuræ mysterium. Ob humilitatis exemplum tetigit Dominus loculum, ut, si ipse qui vita æterna est, mortuum tangere voluit, nos qui sumus cadavera et sanies, tangere, lavare et sepelire non reformidaremus. In quo confundit quosdam inhumanos et duros, qui, quasi non essent morituri, mortuos reformidant et abhorrent. Ob legis intelligentiam tetigit loculum, ut demonstraret mortui contactum in lege prohibitum, non carnaliter, sed spiritualiter esse intelligendum, præsertim cum ipse, qui ipsa munditia est et qui inquinari non potest, mortuum tetigit. In contactu enim mortui, spiritualiter prohibebatur consensus peccati. Ob mysterium etiam tetigit loculum, ut designaret, in resurrectione a peccato operis eriminalis, necessariam esse satisfactionem operis, ut post dicitur. Omnipotentia Domini demonstratur, cum ad solum ejus imperium mortuus suscitatur. In quo ostendit se illum eundem esse qui in principio tantum dixit, et omnia facta sunt (*Gen. i*). Mira virtus, fratres, in verbo Domini, ad cujus vocem mox aperitur infernus, et anima, quam delinebat, egreditur; recalescit frigidus, et recedit qui

erat mortuus, *Accepit autem omnes timor*, ut scilicet timerent simul et diligerent, quem tam potentem in opere et sermone videbant, *et magnificabant Deum*. Quos nos quoque imitantes, Deum in sanctis et miris operibus suis, discamus timere simul et laudare. Mystice vero per mortuum mortuus in peccato designatur. Cum autem Dominus multos mortuos suscitaverit, tres tantum ponunt evangelistæ, certi causa mysterii. Stgnificant quippe tres mortui tria genera peccatorum in peccatis mortuorum, id est mortuum peccato voluntatis, mortuum peccato operis, et mortuum peccato consuetudinis. Suscitavit igitur Dominus primo filiam archisynagogi in domo privatim cum paucis verbis. Per quod significatur quod, quando peccat aliquis in sola mente, quasi in secreto, facilius et cum minori satisfactione Domino suscitatur. Suscitavit et secundo Dominus, ut hic legimus, filium viduæ in porta, tangens loculum et plura dicens. In quo significatur quod, quando peccatum exit foras per impletionem operis, eget majori satisfactione, et operis et orationis. Tertio vero suscitavit Lazarum quadriduanum a monumento, flendo, clamando, lapidem tollendo, in quo innuitur quod, quando premitur peccato consuetudinis, et jam per putridam vitam et infamiam fecit, adeo est figatus et pressus consuetudinario peccato, quod vix resuscitatur. Magna tamen misericordia Dei eum respiciente, quandoque resurgit, sed opus est lacrymis magnis, confessionibus, orationibus et labore magnæ satisfactionis. Quartus vero mortuus Domino nuntiatur, sed ab eo resuscitatus esse non legitur; sed ait nuntianti: *Sine mortuos sepelire mortuos suos* (Luc. ix). Mortuus sepelit mortuum, quando peccator peccatorem adulando fovet et demulcet. Hunc Dominus non resuscitat, quia, quando *laudatur peccator in desiderii animæ suæ, et iniquus benedicitur* (Psal. ix). ita hinc ligatur vinculo consuetudinis, et inde fovetur oleo adulationis, quod non surgit ad veniam emendationis. Itaque, fratres mei, adulatores devitate. Illos qui vos corrigunt diligite. Cavete ne dormiatis in peccato consuetudinis. De peccato operis vel voluntatis celeriter satisfacite, ne præveniamini repentina morte, quia *qua hora non putatis Filius hominis veniet* (Luc. xii) ad vocandum et ad iudicandum. Propterea, fratres, mortem nostram semper ante oculos nostros habeamus; quam terribilis venturus sit iudex supernus semper recogitemus, suspiriis et lacrymis et bonis operibus sordes peccatorum nostrorum tergamus, quatenus veniam Christum iudicem securi videre mereamur, ipso præstante qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA XXXVI.

DOMINICA DECIMA SEPTIMA POST TRINITATEM.

Obsecro vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis (Ephes. iv), etc. In

hac lectione, fratres charissimi, intendit confirmare Ephesios, et per omnes credentes in unitate charitatis, et huiusmodi. Primo obsecrat eos perseverare in fide, ad quam vocati erant. Secundo monet eos habere virtutes, quæ efficiunt et conservant pacem et charitatem. Tertio monet eos ut per charitatem sint unum corpus, et unus spiritus. Ait ergo, *obsecro vos ergo vinctus in Domino*. Triplici catena, fratres mei, vinctus erat Apostolus, catena scilicet ferri, catena corporis, catena charitatis. Porro catena ferri erat vinctus propter Christum, quando hæc scribebat. Unde ipse alibi ait: ego quidem vinctus sum, sed tamen verbum Dei non est alligatum (II Tim. ii). Catena quoque corporis se esse alligatum recognoscit, non solum Apostolus, sed etiam omnis verus Christianus, qui intelligit se in corpore gravi, exulare, et peregrinari a Deo. Unde idem Apostolus: *cupio, inquit, dissolvi, et esse eum Christo* (Philipp. i). Et Psalmista: *Educe, inquit, de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo* (Psal. cxli). Catena etiam charitatis Dei et proximi, non solum Apostolus, sed etiam quilibet fidelis debet semper vinciri, alias fidelis non est. Porro Apostolus sic per dilectionem vinctus erat cum Deo et proximo, ut positus et in catena ferri, et in catena miseriæ corporalis, plus erat sollicitus de salute animarum et proximorum, quam de duplici miseria, qua circumdatus erat. Unde et obsecrat eos de eorum utilitate, sciens utique profectum discipulorum, gaudium et coronam esse magistri. Unde idem alibi dicit: *Itaque amantissimi et desideratissimi mei, gaudium meum, et corona mea, sic stat in Domine charissimi* (Philipp. iv). De quo nos obsecrat? *Ut digne, inquit, ambuletis vocatione qua vocati estis*. Est autem duplex vocatio fidelium. Prima est qua vocantur ad fidem; secunda qua vocantur per fidem ad vitam æternam. Digne ergo ambulat vocatione qua vocatus est, qui et fidem recte tenet, et per eam digne ambulat bene operando in vitam æternam. Sed multi sunt hodie (unde magis dolendum est) qui ad fidem vocati sunt, et per eam non digne ambulant, dum bene operando non proficiunt, sed magis retrogradi sunt, et cum Deum ore confiteantur, factis negant.

Sequitur pars secunda, in qua Apostolus monet nos habere virtutes per quas relinetur et observatur charitas et pax, cum subdit: *Cum omni humilitate et mansuetudine et patientia, supportantes invicem in charitate*. Itaque humilitas, mansuetudo, patientia, et mutua supportatio, sunt virtutes quæ efficiunt et conservant charitatem et pacem. Quod patet per vitia illis contraria, quæ charitatem et pacem destruunt. Hæc autem sunt superbia, iræ, impatientia, et contemptus proximorum. Quod superbia pacem dissipet, ostendit Salomon dicens: *inter superbos semper jurgia sunt* (Prov. xiii). Ubi enim unusquisque per superbiam vult dominari, charitas et pax esse non potest. E contrario vero humilitas pacem nutrit, quia humilis conten-

dere nequit, sed semper cedere et subdi quærit. Quod vero pacem destruat, ex hoc apparet, quia sicut motus maris vel aeris turbat tranquillitatem et serenitatem, et generat tempestatem, ita ira turbat quietem mentis, et parit perturbationem et furorem. Unde poeta (61) : « Ira brevis est furor. » Econtrario vero mansuetudo est pax aeris. Qui autem mansuetus in se et tranquillus est, alios etiam pacificare potest. Quod impatientia turbat pacem, ex hoc apparet quia qui seipsum pati non potest, alios pati non poterit. Et qui sibi discors est, nemini concors erit. Econtrario vero patiens, cum omnium injurias patitur patienter, cum omnibus pacem habere potest, quantum in ipso est; juxta illud Apostoli : *Cum omnibus hominibus, quod vobis est pacem habentes* (Rom. xii). Quod vero contemptus pacem et charitatem destruat, inde patet, quia qui contemnit, offendere non timet. Et ut Sapiens ait : « Ubi contemptus ibi frequens injuria. » Et ubi frequens injuria, frequens inquietatio, et frequens perturbatio. Econtrario vero supportatio alienorum onerum et infirmitatum, charitatem et pacem nutrit; obsequium enim parit amicos. Itaque, fratres, superbia de majoritate contendit, ira contra negantem irascitur, impatientia injuriat, contemptus se injurias contemnit. Et econtrario humilitas non contendit, imo contendenti libens subjicitur. Modestia etiam non irascitur, imo iratum mitigat; patientia non reperiit, imo inferentem æquanimiter sustinet. Supportatio mutua non contemnit: imo contemptus juvat. Has ergo, fratres, virtutes, habere contendite, si veram charitatem et pacem inter homines vultis habere.

Sequitur pars tertia, in qua monet Apostolus ut simus per charitatem unum corpus, et unus spiritus subdens : *Solliciti servare unitatem spiritus*, id est charitatem qua operatur Spiritus sanctus in vinculo pacis, ut scilicet jungamur et vinciamur in unum per confederationem. *Unum*, inquit, *corpus et unus spiritus*, subaudi sitis, *sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae, unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium, qui est super omnia, et per omnia, et in omnibus nobis*. Ordo litteræ est: Sicut estis vocati in una spe vocationis vestrae, sicut vobis est unus Dominus, una fides, unum baptisma, et unus Deus et Pater omnium, ita silis unum corpus, et unus spiritus. Sumus quippe, fratres mei, vocati per fidem in una spe ejusdem æternæ retributionis. Est et nobis unus Dominus, qui nobis dominatur, et jure creationis, et jure restorationis. Unde, quamvis dicantur in terra multi domini, tamen unus est principalis in cælo et in terra. Cæteri non domini, sed diminutive domni dicuntur. Est etiam nobis una et eadem fides, id est idem credimus de Deo, et iidem sunt articuli fidei apud omnes fideles. Est etiam apud omnes fideles idem baptisma, quia in eadem fide et in eodem elemento,

et in eadem forma celebratur apud omnes. Similiter et cætera sacramenta apud omnes fideles eadem sunt. Unus est etiam Deus et Pater omnium, scilicet Pater et Filius et Spiritus sanctus. Qui cum sit Deus timendus est et adorandus. Cum sit Pater, diligendus est et imitandus. Ille autem est super omnia præsidendo, per omnia operando, in omnibus implendo, in omnibus quidem rebus est substantialiter implendo: sed in omnibus fidelibus est specialiter, per gratiam inhabitando. Sicut ergo, fratres, in his omnibus sumus unum, ita simus unum corpus et unus spiritus. Dicuntur autem omnes fideles metaphorice unum corpus, quod est Ecclesia. Cujus corporis, Christus dicitur caput, triplici ratione. Sicut enim caput, cum sit unius naturæ cum corpore, tamen ei præeminet, ita Christus, cum sit ejusdem naturæ cum Ecclesia, ei præcellit. Et sicut caput, in quo sunt omnes sensus, excubat pro salute omnium membrorum, ita Christus, in quo sunt omnes sapientiæ et scientiæ thesauri (Coloss. ii), providet toti Ecclesiæ. Tertio, sicut ex cerebro capitis descendit medulla et vigor in omnia membra, ita quod membrum, in quo cessat defluere, arescit, et fit inutile: ita de Christo descendit omnis gratia in omnes fideles, ita quod si in aliquem non defluit, arescit a bonitate, et fit inutilis. Fideles quoque dicuntur unum corpus, triplici ratione. Primo, quia Christo capiti et ad invicem colliguntur nervis charitatis; secundo, quia more membrorum, sibi invicem subserviunt et se coadiuvant; tertio, quia vel uno letante, cæteri letantur, vel uno dolente, more membrorum cæteri compatiuntur. Unus quoque spiritus dicuntur omnes fideles, id est unum spirituali dilectione, et etiam quia idem sapiunt et idem volunt. Itaque, fratres mei, sicut sumus unum in fide et spe, unum in servitio Dei, et in communionem eorumdem sacramentorum, et unum æternæ beatitudinis sumus percepturi præmium, ita simus unum corpus, ut scilicet tanquam fidelia membra, Christo capiti et cæteris membris per charitatem cohareamus, et alter alteri subserviamus, nos ad invicem coadiuvando, et alter alterius onera et infirmitates portando, in bonis ad invicem congaudendo, et in adversis compatiendo, ut ita pariter nos monentes, nos supportantes, nos coadiuvantes, nos consolantes, nos ad invicem exhortantes, ad desiderabilem æternitatis beatitudinem pariter pervenire mereamur, per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in æternum. Amen.

HOMILIA XXXVII.

DOMINICA DECIMA SEPTIMA POST TRINITATEM.

Cum intraret Jesus in domum ejusdam principis Phariseorum Sabbato manducare panem, et ipsi observabant eum (Lue. xiv). Triā facit in hac lectione,

(61) HORAT. *Epist.* I, epist. 2, vers. 62.

fratres charissimi, Dominus et Redemptor noster : A Primo apud insidiatores suos manducaturus intrat. Secundo eos confutans hydropicum curat. Tertio, ubi invitatus recumbere debeat, demonstrat, in omnibus magna nobis tradens documenta. In hoc enim quod apud principes et suos insidiatores, non solum declinare et manducare non refugit, imo etiam eos corrigit et instruit, magnitudinem suæ benignitatis et misericordiæ ostendit, et nobis exemplo sui quid facere debeamus innotescit, ut videlicet inimicis nostris non odium pro odio, sed potius pro odio dilectionem exhibeamus, et eis prodesse studeamus ; et ob hoc apud principes et prave homines manducemus, ut ipsis spiritualem correctionis et doctrinæ panem offeramus. Proponit etiam Dominus hic in comessatione sua, exemplum frugalitatis et abstinentiæ, cum in domo principis, et in Sabbato panem manducat. Tria quippe ponit evangelista, manducare panem, et in Sabbato, et in domum principis. Non autem ait manducare carnes vel pisces, vel delicias, sed solum panem. Cum omnia hæc et majora tanquam Dominus omnium, si vellet, ad manum haberet. Sed hoc in se ostendere voluit quod alibi præcepit, dicens : *Ne feceritis curam in desideriis carnis* (Rom. xiii). Erubescant ergo gulosi, qui nesciunt manducare nisi delicias et lenocinia habeant. Hoc enim desiderant, et ob hoc laborant, acra, silvas et aquas venando fatigantes.

Adjunxit etiam *in Sabbato*, jecto scilicet Judæorum die, ad confutandum eos, qui, et si in profestis diebus parce vivant, in festis tamen deliciose procurant, non reputantes festum nisi carnibus et lenociniis repleantur. Sed stultum est solemnitates Dei vel sanctorum convivii honorare, quos scimus Deo jejuniis placuisse. Addidit etiam *in domum principis*, ad reprehendendum eos qui, et si domi parce vivunt, venientes apud principes deliciosis principum cibariis capiuntur et inescantur. Itaque, fratres, Dominus pane sustentatur, et in Sabbato, et apud principem, ut nos modico contentos debere esse et in festis et apud principes demonstraret. Attamen quia invidia nescit ob beneficia mitigari, quamvis Dominus Phariseis amorem et doctrinam offerret, ipsi tamen ei insidiabantur. Unde et subditur : *Et ipsi observabant eum*, id est, contra servabant, id est, maligne servabant, ut si curaret ægros, vel aliquid aliud faceret in Sabbato, eum accusarent. Quod evangelista innuens subdit : *Et ecce quidam homo hydropicus erat ante eum*. Sic, fratres mei, sic semper observant impii pios, injusti justos, ut possint invenire occasionem eos accusandi, et eorum opera depravandi. Unde scriptum est : *Observabit peccator justum, et stridebit super eum dentibus suis* (Psal. xxxvi).

Sequitur pars secunda, in qua Dominus eorum malitiam confutat, et hydropicum curat, cum subditur : *Si licet Sabbato curare? At illi tacuerunt*. Ostendit autem hic Dominus se verum Deum esse,

dum malis eorum cogitationibus respondet, et eos in cordibus suis urget, et concludit : ita ut præconfusione taceant. Videbant quippe, quia si utrumlibet dicerent, rhetorica complexione capiebantur. Nam si dicerent quod liceret Sabbato curare, diceretur eis a Domino. Ergo non debetis me reprehendere, si in Sabbato curo. Si vero dicerent quod non liceret, diceret eis : Quare ergo vos curatis animalia vestra in Sabbato. Tacent ergo more convictorum, qui conscientias suas vident deprehensas. Sed Dominus hydropicum curat, non solo verbo cum hoc posset, sed etiam tangendo, ut ostenderet in Sabbato non ab omni opere feriandum (male enim Sabbatum celebrat qui a bono opere vacat,) sed ab opere servili, quod maxime peccatum intelligitur.

B *Cujus vestrum, inquit, bos aut asinus in putrem cadat, et non continuo extrahet eum die Sabbati?* Ostendit autem Dominus eos graviore hydropisi avaritiæ laborare, dum curando animalia sua (secundum opinionem suam) Sabbatum non violant, et per avaritiam suam, curam animalium curationi hominum præponunt, et in utroque legem transgrediuntur et Deum offendunt. Porro mystice ipsi erant et hydropicus aquis tumidus, et bos aquis submersus. Per fluxum quippe aquarum, fluxus divitiarum significatur. Sicut autem hydropicus plus bilit, et plus sitit, ita ipsi cum plus habebant, plus sitiiebant. Et sicut bos in superabundantia aquarum submersus perit, ita ipsi in abundantia divitiarum submersi peribant. Fugiamus ergo, fratres vitium Phariseorum, ne scilicet a bonis operibus in festis vacemus, ne curam jumentorum nostrorum curæ hominum, quod multi (unde dolendum est) faciunt, præponamus ne hypocrisi avaritiæ tumeamus vel submergamur.

C Sequitur pars tertia, in qua Dominus in reprehensione Phariseorum, qui primos recubitus in carnis diligebant, ubi invitatus recumbere debeat, ostendit eum dicit : *Cum invitatus fueris ad nuptias, noli recumbere in primo loco, etc.* Quæ parabola, cum sit ad litteram observanda, spiritualiter magis observanda est. Omnes enim quotquot Christiani sumus, ad nuptias cœlestis convivii invitati sumus. Nullus autem in Ecclesia se debet vel cogitatione, vel prælatione alii præferre, ne forte ille alius major sit apud Deum, et ei præponatur vel sanetitate, vel dignitate. Ecce, fratres mei, quam multi reges, multi principes, multi episcopi, et multæ apud sæculum altæ personæ se nunc præferunt aliis dignitate, opinionem et potestate. Sed certe cum venerit qui merita singulorum solus discernit, præferet eis aliquam viduam, aliquem pauperem, aliquam in hoc sæculo vilem personam. Et tunc non sine quodam rubore, incipient novissimum locum tenere, postpositi eis, quibus in hoc sæculo præpositi fuerunt. Itaque, fratres, unusquisque in Ecclesia se vilem reputet, cunctis se humiliter reputet, eunctis se humiliter præponat, sola humilitate contendat, ut, cum venerit qui omnes fideles ad nuptias suas æternas invitavit, dicat : *Amice, ascende superius*, quia quanto fuisti

propter me humilior cæteris, tanto eris mecum sublimior cæteris. Hanc humilitatem, fratres, habere possumus, si peccata nostra semper ante oculos nostros ponamus, si aliorum virtutes, maxime quibus caremus, inspiciamus, si fragilitatem nostram pensamus, si aliorum sanctitatem admiremur. Sic quippe in conspectu nostro incipimus villescere, et alios nobis præponere. Quam humilitatem nobis inserere dignetur qui pro nobis humiliavit semetipsum, Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXVIII.

DOMINICA DECIMA OCTAVA POST TRINITATEM.

Gratias ego Deo meo semper pro vobis omnibus (I Cor. i), etc. In hac lectione, fratres charissimi, ostendit Apostolus quantum gratuletur de profectu Corinthiorum, suorum scilicet discipulorum. Veri enim magistri gaudium est profectus discipulorum, et non immerito. Novit enim meritum discipuli se ut suggestorem, ita quoque esse participem. Unde idem Apostolus alibi ait: *Itaque amantissimi et desideratissimi mei gaudium meum et corona mea, sic state in Domino charissimi* (Philipp. iv). E contrario quoque ruina discipuli fletus est magistri. Unde idem Apostolus dicit se lugere eos qui corruerunt. Unde et alibi dicit: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* (II Cor. xi.) Itaque, fratres, si ego verus magister sum, non debeo erga vos durus et frigidus esse, sicut quidam mercenarii et falsi magistri, qui non ad spiritualia luera, sed etiam ad temporalia docent, sed, per veram dilectionem animarum vestrarum, lucrum quærere, et non solum mea, sed etiam meipsum pro vobis, si opus fuerit, impendere. Vos quoque, si veri discipuli, si veræ oves estis, erga pastorem vestrum non debetis, ut quidam perversi discipuli, duri et frigidi esse, sed eum tanquam spiritualem patrem amare, et ei non solum vestra, sed etiam vosmetipsos per charitatem communicare, ut inter vos et pastorem vestrum, non solum spiritualium, sed etiam temporalium honorum habeatur communio, ut scilicet magister discipulorum, vel discipuli magistri profectum vel detrimentum suum putent. Ostendens igitur Doctor gentium se de profectu discipulorum gaudere, primo gratias agit Deo de profectu eorum. Secundo ostendit quæ gratiæ sint eis collatæ. Tercio demonstrat quod præmium inde exspectet. Ait ergo: *Gratias ago Deo meo*. Gratias agere est auctorem gratiarum de collata gratia benedicere. Quia enim nihil de nostro habemus, unde Deo retribuere valeamus, saltem semper debemus nos debitores ejus confiteri. Est autem, fratres charissimi, hoc valde necessarium. Si enim qui de collata gratia semper Deo gratus existit, non solum datam obtinere, sed etiam majorem adipisci meretur; ita qui de collato beneficio ingratus existit, non tantum conferendis, sed etiam collato meretur privari. Hinc

A est quod antiqui Patres pro divinis beneficiis eantica quasi gratiarum actionem cecinisse leguntur, ut canticum Mariæ, canticum Moysi, canticum Annæ. Hinc tradunt Hebræi Ezechiam regem, quia pro victoria a Deo sibi data canticum Domino non cecinit, incurrisse infirmitatem. Hinc etiam est quod novem leprosi a Domino mundati, quia cum decimo ad reddendum Deo gratias redire contempserunt, per reprobationem nesciuntur, dicente Domino: *Nonne decem mundati sunt, et novem ubi sunt?* (Luc. xvi.) Tales sunt hodie (unde magis dolendum est) multi qui de divinis beneficiis ingrati sunt, et ea quæ habent, vel suæ rationi, vel suis viribus, vel suo labori, non Deo attribuunt. Sunt et alii, qui, etsi in prosperis Deo gratias agant, in adversis tacent: de quibus scriptum est: *Confitebitur tibi cum benefeceris ei* (Psal. cxviii), sed certe contemptibilis est vox laudis, quæ procedit ex lætitia prosperitatis. Nos ergo, fratres, de omnibus bonis gratias agamus: nec solum de prosperis, sed etiam de adversis. Quæ, si recte sapimus, ad correctionem vel probationem a Deo nobis inferuntur, juxta illud: *In die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte canticum ejus* (Psal. cxli). Præcepit enim Dominus ut in die prosperitatis, suæ misericordiæ memores et beneficii simus, et ut in nocte adversitatis, ei gratiarum actionem decantemus. Hinc Job: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum* (Job. i). Philosophicum quippe est in prosperis timere, et in adversis cantare.

C Sequitur pars secunda, in qua ostendit Apostolus de quibus gratias agat, cum subdit: *In gratia*, id est pro gratia, quæ data est nobis in Christo Jesu. Dicitur autem gratia, quasi gratis data. Itaque, fratres, quia quidquid habemus, quia a Deo nobis gratis datum est, totum gratia est. Sed tamen antonomastice virtutes et dona Spiritus sancti, quæ sunt propria bonorum, gratiæ dicuntur. Temporalia vero bona, quia communia sunt et bonis et malis, etsi gratis a Deo dentur, tamen gratiæ non solent dici. Gratiarum autem, alia est gratia ad gratiam, alia gratia pro gratia; alia est pro gratia ad gratiam. Gratia ad gratiam tantum est prima gratia, quæ omnino gratis datur, non pro aliqua præcedenti gratia tanquam merito, ut fides. Gratia pro gratia est, teste Joanne, æterna beatitudo, quæ pro præcedentibus gratiis tanquam meritis justis confertur, nec pro ea, alia exspectatur. Gratiæ vero mediæ inter primam et extremam gratiam, sunt gratiæ pro gratia ad gratiam, quoniam pro præcedenti gratia tanquam pro merito conferuntur ad alias gratias promerendas. Ne miremini, fratres, si merita justorum gratias voco; teste enim Apostolo, nihil habemus quod non a Deo et gratis acceperimus. Sed quoniam per unam gratiam pervenimus ad aliam, merita dicuntur et improprie. Teste enim Augustino, solam gratiam suam coronat in nobis Deus. Hæ autem gratiæ dicuntur datæ in Christo Jesu, id

est in fide Jesu Christi. Fides enim est prima gratia et fundamentum omnium gratiarum. Deinde gratiam exponens subdit: *Quia in omnibus, inquit, divites facti estis*, in omnibus scilicet gratis ad vitam æternam promerendam necessariis: quas qui habet, veras divitias habet, et vere dives est. Has ergo divitias, fratres, desiderate et quærite, quæ hominem ad veram ducunt sufficientiam, et semper habentes comitantur. Temporales vero divitias si non habetis, contemnite; si vero habeatis, pauperibus erogate. Has enim divitias Dominus in Evangelio fallaces appellat, quia hominem decipiunt cum nec felicem nec sufficientem faciant, et cum homine manere non possunt, de quibus David: *Dormierunt, inquit, somnum suum, et nihil inveniunt omnes viri divitiarum in manibus suis* (Psal. LXXVIII). Et alibi: *Et relinquent alienis divitias suas* (Psal. XLVII). Hinc est quod David cum temporalibus divitiis abundaret, quia spirituales divitias non ita abundanter habebat, ut vellet, se pauperem vocat et egenum, dicens: *Ego egenus et pauper sum, Deus, adjuva me*. (Psal. LXI.) Itaque, fratres, si vere divites esse vultis, illas spirituales et æternas divitias amate, ad illas toto desiderio festinate. Si vero temporales divitiæ affluent, nolite cor apponere, sed pauperibus erogate. In quibus vero divites sint, ostendit cum dicit, *in omni verbo*, scilicet prædicationis Veteris et Novi Testamenti, *et in omni scientia* divinæ, tam divinarum rerum quam humanarum: Quæ utique si cum charitate habeatur, virtus est, *sicut Testamentum Christi confirmatum est in vobis*. Testamentum vocat Scripturam, quia est testis æternæ hereditatis. Evangelium ergo est Testamentum, quo Christus moriens, æternam hereditatem, si eum dilexerimus, nobis testatus est. Testamentum, autem hoc erat confirmatum in Corinthiis, quia ipsi in hoc testamento per fidem, spem et charitatem ita confirmati erant, ut neque mors, neque vita, neque gladius posset eos separare ab amore Christi testatoris et ab amore hereditatis. *Ut nihil, inquit, desit vobis in ulla gratia*, subaudi quæ necessaria sit in via. Unde patet quod quidam Corinthiorum jam perfecti erant modo viæ. Excutiamus, fratres, imperfectionem et teporem nostrum, quotidie cum suspiciis flagitantes testatorem Christum, ut ipse in suo testamento et gratia nos confirmet, quatenus ab eo nullatenus divelli valeamus.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit Apostolus quid Corinthii per prædictas gratias expectent, dicens *expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi*. Expectare est cum desiderio sperare. Corinthii autem cum desiderio sperabant et præstolabantur revelationem Jesu Christi. Iniqui vero non expectant, imo timent adventum Christi, more mulieris adulteræ, quæ adventum sui viri formidat. In vobis, fratres, hoc quod dico animadvertere potestis, quia qui sibi nullius est conscius, et Deum sincere diligit, ejus adventum tanquam Patris et amici sui cum desiderio expectat, dolens inter ini-

serias hujus sæculi, ab ejus visione differri, juxta illud Pauli: *Cupio dissolvi et esse cum Christo* (Philipp. I). Nos ergo, fratres, nos tales præparemus, quibus sit hic mundus exilium, et revelatio Christi desiderabilis. Dicitur autem adventus Christi revelatio, triplici de causa, sive quia seipsum manifestabit in potentia, qui primo venit occultus, juxta illud: *Sicut fulgur exit ab oriente et paret usque in occidentem, sic erit et adventus Filii hominis* (Matth. XXIV). Sive quia occulta eorum revelabit, juxta illud: *Nolite judicare ante tempus quoad usque veniat Dominus, qui et revelabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium* (I Cor. IV). Sive quia tunc revelabitur qui sunt electi, et qui reprobi, juxta illud: *Filioli, nondum apparuit quid erimus, sed cum apparuerit, tunc similes ei erimus* (I Joan. III). Quia vero de nostra virtute non possumus secure expectare adventum Christi, subjungit: *Qui et confirmabit vos usque in finem, sine crimine*, non ait sine peccato. Sine enim peccato saltem veniali, in hoc mundo vivere non possumus. Unde Joannes: *Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus: nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. I). Sed ista venialia, quæ quotidie fiunt, ut in vano verbo, in risu, in tarditate eundi ad Ecclesiam, vel dandi eleemosynam, quotidianis satisfactionibus, delentur, ut in contusione pectoris, in eleemosyna, in oratione, et hujusmodi. Sed ait *sine crimine*, id est in criminali peccato, qualia peccata separant hominem a Deo. Et ita confirmati a Deo, erimus securi in die judicii. Qui vocatur dies, vel a charitate magna et continua, vel a revelatione gloriæ Christi, vel a revelatione cordium, et glorificatione justorum. Qui tamen dies, cum sit dies electis, qui illuminabuntur, erit nox reprobis, qui in tenebris æternis recludentur, ut sint sine vero sole, sine calore boni, sine opportunitate bene agendi, juxta illud: *Venit nox in qua nemo potest operari* (Joan. IX). A qua nocte nos conservet omnipotens Dominus, et det nobis videre æternam et beatam suam claritatem, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXIX.

DOMINICA DECIMA OCTAVA POST TRINITATEM,

Convenerunt Pharisei in unum, et interrogavit Jesum unus ex eis legis doctor, tentans eum (Matth.

XXII, XXIII). Textus hujus evangelicæ lectionis, fratres charissimi, tanto avidius est audiendus, quando doctrinam continet necessariam nostris animabus. Sunt autem ejus partes quatuor. Primum enim convenientes Pharisei, per unum illorum Jesum interrogant. Secundo Jesus respondet eis. Tertio eos confutat. Quarto simplices informat. Convenerunt igitur Pharisei in unum. Mali quippe, quamvis non solum ab aliis, sed etiam inter se divisi sint, quod inde contingit quia contrariis vitis famulantur, tamen in persecutionem bonorum conveniunt. Sic Herodes et Pilatus cum inimici essent, in mortem Christi conveniunt. Sic quoque Pharisei et Sadu-

cæi, cum divisi essent et discordes, in accusandum Paulum conveniunt; sic quoque potentes et maligni huius sæculi, quamvis contrariis vitiis serviant, tamen sese coadiuvant et confœderant contra justos. Quorum coadunatam malitiam, fratres mei, studeamus superare per sapientiam, per patientiam, et per orationem, dicentes cum Propheta: *Præcipita, Domine, divide linguas eorum* (Psal. lrv), videlicet ut quemadmodum in turre Babel præcipitata est malitia per divisionem linguarum, ita et nunc præcipitetur per divisionem animorum. Convenerunt ergo Pharisei in unum contra Dominum, ut quem non poterant ratione, superarent multitudinem. Et per unum, illum interrogant, ut si vinceret, omnes victores viderentur. Et si vincerentur, solus victus videretur. *Interrogavit, inquit, eum unus ex eis legis doctor.* Doctor legis contra legis Auctorem se erigit. Unde patet quoniam scientia sine charitate nocet, juxta illud Pauli: *Scientia inflat, charitas vero ædificat* (I Cor. viii). Huic doctori legis sunt similes hodie multi hæretici, qui per verba charitatis impugnant veritatem. Similes etiam sunt eis qui per divitias, potentias et honores a Deo sibi datas ipsum Deum et Ecclesiam persequuntur. Quia vero interrogatio fit vel causa discendi, ut quando discipulus interrogat magistrum, vel causa fallendi, ut quando malignus interrogat simplicem, determinat evangelista qua intentione doctor legis Christum interrogaret, cum subdit: *Tentans eum.* Tentabat ergo eum, non ut probaret, ut Deus tentavit Abraham nec ut doceret, ut magister tentat discipulum; sed ut falleret, ut diabolus tentat Christianum, dicens: *Magister, quod est mandatum magnum in lege?* Sub simplicitate verborum, ponit laqueos insidiarum, juxta illud: *Molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula* (Psal. lrv). Interrogat autem non ut instruat, aut instruatur, sed ut suam ostendet peritiam, et alterius derideat simplicitatem. Tales (unde dolendum est) sunt hodie plures, qui quærunt et disputant de Scripturis, non ut faciant, sed ut appareant, et ut, Philosophus ait: Volunt scire, ut sciantur. » Magister vero veritatis veritatem tentanti non tacet, ostendens ut quacunque intentione veritas interrogetur, si opportunum est, eam aperiamus.

Sequitur pars secunda, in qua Dominus, respondens Phariseis, instruit nos de dilectione Dei et proximi, et de ordine diligendi: Et quia per hoc tota lex et Prophetæ adimplentur, de dilectione Dei nos instruit, cum dicit: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua*, in quo mandato demonstrat quare et quantum sit Deus diligendus. Quare? Ob tres causas, quia bonus est in se, quod innuit in hoc quod ait *Deum*; quia meruit diligere a nobis nos creando, nutriendo, redimendo, quod innuit in hoc quod ait, *Dominum*, quia seipsum in præmium diligentibus se tribuit, quod innuit in hoc quod ait, *tuum*. Quantum vero sit diligendus ostendit, cum ait, *et ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente*, id est ex toto

A quod scis, ex toto quod vivis, ex toto quod meministi. Omnes enim motus nostri, sicut sunt a Deo, ita ad Deum sunt dirigendi. Sed, fratres mei, quid sibi vult hæc inculcatio verborum, ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente tua? Nonne si dixisset ex toto corde satis dixisset? utique. Sed tot inculcata sunt verba ad majorem expressionem, quia nunquam satis dicitur, quod nunquam satis agitur. Sed quis hoc mandatum potest implere? Nullus in via. Quare ergo datum est? Ut agnoscat homo se semper in via imperfectum esse, et tendat ad patriam, ubi hoc possit implere. Sed nec in patria tantum poterit amari Deus, quantum est dignus. De dilectione vero proximi nos instruit, cum dicit: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Innuitur autem hic in quo sit diligendus proximus, et qualiter, et quare. In quo? in hoc quod est proximus, nobis natura, vel fide, vel cognatione, vel beneficio, vel loco, vel familiaritate conjunctus. Omnem ergo hominem diligere præcipimur, tam notum quam ignotum, tam amicum quam inimicum, tam bonum quam malum. Non quidem, in quantum est malus vel inimicus, sed in quantum est proximus nobis natura, vel fide, vel virtute, vel si non est, ut sit. Qualiter proximum diligere debes? sicut teipsum. Non ait quantum teipsum, sed sicut teipsum, id est bene te, et bene proximum. Nam qui se male diligit, se odit. Sic ergo proximum diligamus sicut nos, tanta bona ei optemus, quanta nobis. Quare vero proximus diligendus sit, ex hoc nobis innuitur, quod in primo mandato omnes motus animi et corporis nostri, ad Deum diligendum dirigere præcipimur. Unde nobis constat quod etiam ipsos motus amoris, quibus vel nos vel proximos diligimus, ad Deum tanquam ad causam et ad finem dirigere debemus, ut scilicet et nos et proximos, non nisi in Deo, et propter Deum diligamus. De ordine vero diligendi, nos instruit, in hoc quod illud mandatum, maximum et primum vocat, et istud, secundum. Mandatum enim de dilectione Dei, est maximum, quantum ad dignitatem, et primum quantum ad ordinem. Deum igitur super omnia diligere debemus, deinde animam nostram, tertio loco animam proximi, quarto corpus nostrum. Patrem vero et matrem inter proximos primum debere diligere ostendit Dominus, cum de dilectione eorum primum secundæ tabulæ mandatum dedit. Post illos, diligenda est uxor, quoniam et si propter uxorem relinquendi sunt pater et mater corpore, non tamen mente. Post uxorem filii, post filios fratres, post hos nepotes. Post, magis diligendus est qui magis est conjunctus nobis carne, familiaritate, beneficio: et ad ultimum, inimici. Hinc est quod mandatum de dilectione dicitur a Propheta: *Latum mandatum tuum nimis* (Psal. cxviii), quoniam extenditur a dilectione Dei usque ad dilectionem inimici. Quod vero per hæc duo mandata tota lex impleatur, ostendit Dominus cum ait: *In his duobus mandatis, tota lex pendet et prophetæ.* Qui enim Deum diligit, mandata ejus custodit. Qui vero proximum diligit, in nullo vult lædere, sed po-

tius prodesse. Unde nec eum occidit, nec ejus uxorem mœchatur, nec res ejus furatur, nec cætera quæ prohibitia sunt oporatur. Si ergo non potes omnes Scripturas scire, saltem de dilectione Dei et proximi mandatum tene. Quoniam ille tenet, et quod patet, et quod latet in divinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus. Qui hanc habet, omnia habet, et qui in hac offendit, factus est omnium reus. Hinc Propheta : *Omnis, inquit, consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis* (Rom. xiii). Et Apostolus : *Plenitudo legis est dilectio* (ibid.). Dilectionem ergo, fratres, super omnia teneamus, quoniam dilectio legem conservat, Deum sibi appropriat, proximos sibi amicat, inimicos reconciliat, diabolum superat, mortem ignorat, adversa æquanimiter portat, prospera sapienter temperat, omnia communicat, nunquam excidit, aliorum bona sua facit, sola Deum videt et cognoscit.

Sequitur pars tertia, in qua Dominus Phariseos congregatos confutat, interrogando eos hoc modo : *Quid vobis videtur de Christo? Cujus filius est?* Interrogat autem eos, non ut ipse ab eis erudiretur, qui omnia noverat, sed ut eos erudiret, qui erudiri nolebant, sed ut ostendens eorum ignorantiam, eorum confutaret superbiam, qui scientia legis inflati erant, et ut de æterna Christi nativitate nos erudiret, et ut garrulitati Phariseorum silentium imponeret. Horum igitur superbiam confutat, cum eos ostendit ignorare quomodo Christus dicatur a propheta Dominus David. Putabant enim, et adhuc putant Judæi; Christum purum hominem fore ex semine David, et ideo recte secundum eos querit Dominus quomodo David vocet Christum Dominum suum; cum sit secundum eos eo antiquior tempore, et pater generatione. Nam si Christus est filius David, quomodo ejus est Dominus? Velsi ejus Dominus, quomodo ejus est filius? Non autem instruit Dominus de æterna sua generatione per verba prophetae introducentis Patrem ad Filium loquentem, ita : *Sede a dextris meis*. (Psal. cix). Nam in sequentibus versibus statim ostenditur Christus esse coæternus Patri qui ei dicit : *Tecum principium in die virtutis tuæ* (ibid.). subaudis est mihi; et esse ex eo natus, eum subjungitur : *Ante luciferum genui te* (ibid.). Itaque, fratres mei, quod Judæi ignorant, nos intelligimus duas Christi nativitates, unam de Patre ante sæcula, secundum quam est unus Deus et Dominus cum Patre. Unde et David vocat eum Dominum. Et alteram in tempore de Virgine, de semine scilicet David, unde et filius David dictus est. Silentium etiam imponit Phariseis, ut tam evidenter de ignorantia nativitatis Christi confusi, non amplius audiant eum de scientia legis aggredi, quem videbant nosse omnia secreta legis.

Sequitur pars quarta, in qua Dominus discipulos et simplicem turbam moraliter instruit, dicens : *Super cathedram Moysi, sederunt Scribæ et Pharisei, etc.* (Matth. xxiii). Sicut ex hoc et ex aliis sancti Evangelii locis, coligimus, fratres mei, tres sunt, pastor,

A mercenarius, et fur, sicut nomine, ita et intentione diversi. Pastor enim est, qui ex charitate oves Christi exemplo et verbo pascit. De quo Dominus; *Pastor*, inquit, *bonus animam suam ponit pro ovibus suis* (Joan. x). Mercenarius vero est, qui pro temporalibus oves Christi pascit verbo, et non exemplo. Unde Dominus : *Mercenarius, inquit, fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus* (ibid.). Fur est hæreticus, qui nec exemplo, nec verbo oves Christi pascit, imo eas occidit, cum se illas pascere mentiatur. De quo Dominus : *Fur, inquit, non venit, nisi ut mactet et perdat* (ibid.). Mactat enim malo verbo, perdit malo exemplo. Ait igitur Dominus in hac Evangelii lectione de mercenariis sub nomine Scribarum et Phariseorum. Et hoc modo Primo describit quales sunt, et quomodo se habeant. Secundo ostendit quid eis a populo debeatur. Tertio describit vitia eorum. Quarto prohibet discipulis ne eos imitentur. Quales igitur sint ostendit, cum eos vocat Scribas et Phariseos. Scribæ sunt, quia sciunt legem, Pharisei vero sunt, quia se dividunt ab aliis per superbiam et inanem gloriam, habentes scilicet scientiam sine charitate, quæ, juxta Apostolum, inflat, non ædificat (I Cor. viii). Quomodo se habent? Super cathedram Moysi sedent. Est autem cathedra doctorum, sicut tribunal judicium, thronus regum. Per cathedram ergo doctrina legis vel Evangelii intelligitur. Bonus ergo pastor sedet in cathedra, quia intra doctrinam legis sese coercet, nec eam transgreditur. Mercenarius vero sedet super cathedram, quia doctrinam legis male operando transgreditur et conculeat. Hæreticus vero sedet extra cathedram, qui nec facto, nec verbo doctrinam legis tenet. Secundo quid oves debeant mercenariis, ostendit cum subdit : *Quæcunque ergo dixerint vobis, servate et facite; secundum vero opera eorum nolite facere*. Ac si aperte dicat : Quia doctrinam legis prædicant, audiendi sunt, sed quia eam male vivendo transgrediuntur, sequendi non sunt. Bonus ergo pastor, quia et doctrina et vita legem tenet, audiendus et sequendus est. Unde Dominus : *Vocem, inquit, ejus oves audiunt, et sequuntur* (Joan. x). Mercenarius vero, quia non vita, sed sola doctrina legem tenet, est audiendus, et non sequendus. Unde et hic dicitur : *Quæcunque dixerint vobis servate et facite. Secundum vero opera eorum nolite facere*. Fur vero, quia nec doctrina nec vita tenet legem, nec audiendus, nec sequendus est. Unde Dominus : *Non audierunt, inquit, eos oves, quia non noverunt vocem alienorum* (ibid.). Noverat quippe Dominus quosdam subditos fore, qui videntes pravam vitam doctorum eos audire contemnerent. Et propter hoc ait hic : *Quæcunque dixerint vobis, servate et facite*. Et noverat quosdam fore, qui etiam pravam doctorum vitam sequerentur dicentes : Nonne hoc et hoc facit sacerdos, facit et episcopus meus? Quomodo ego sanctior essem illis? Ideo subjungit Dominus, *secundum vero opera eorum nolite facere*; quia in doctrina sunt sequendi, non in vita.

Tertio subjungit sex vitia mercenariorum, scilicet transgressionem, crudelitatem, remissionem, vanam gloriam, crapulam, honoris et gloriæ ambitionem. Porro de transgressionem legis eos redarguit, cum dicit: *Dicunt enim et non faciunt*. De summo pastore scriptum est: *Capit Jesus facere et docere* (Act. 1). Neque enim sufficit doctrina sine vita. Si enim dicis et non facis, dicitur tibi: Quare tu ipse hoc quod præcipis non facis? Quare prædicas non furandum et furaris? (Rom. 11). Illic ait Psalmista: *Peccatori autem dicit Deus: quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, et projecisti sermones meos retrorsum* (Psal. xlix). Illic est quod baculus pontificalis in seipsum reflectitur; ut scilicet quod aliis prædicat, in se ostendat. Rursus nec sufficit vita sine doctrina. Unde propheta clamat: *Væ mihi quia tacui*. (Isa. vi). Et alius: *Si non annuntiaveris*, inquit, *impio ut ab iniquitate sua convertatur, ipse quidem in iniquitate sua morietur, quia non annuntiasti ei; sanguinem autem ejus de manu tua requiram* (Ezech. iii). Heu, fratres mei, quam sunt hodie rari veri pastores! Nam nos, qui pastores plebis vocamur, tam in vita quam in doctrina claudicamus. Nam quanta differentia est inter pastorem et ovem, tanta differentia debet esse inter vitam pastoris et vitam subditi; ut videlicet respectu excellentiæ pastoris, subditi grex dicantur. Debet enim sacerdos esse in populo velut lux in obscuro, velut stella in throno, ut ad claritatem viæ ejus, cæteri viam sequantur. Unde et Dominus ait: *Vos estis lux mundi; vos estis sal terræ* (Matth. v), ut scilicet per claritatem vitæ vestræ, populus illustretur, et per sapientiam vestram insulsi et idiotæ erudiantur. Sed (quod sine gemitu dicere nequeo) nos qui debuimus, esse lex mundi, facti sumus tenebræ, et est sicut populus sic sacerdos (Ose. ix). In doctrina etiam claudicamus, tum quia sumus pigri ad prædicandum, nisi non attenderimus temporale emolumentum, tum quia personas accipimus, durius pauperes increpantes, et potentum vitia vel palantes vel tacentes. Et hoc unde, fratres, nisi quia pauperes contemnimus, et potentes formidamus, cadentes hinc a charitate, illinc a justitiæ rigore?

De crudelitate vero Pharisæos arguit, cum subdit: *Alligant enim onera gravia importabilia, et imponunt in humeros hominum*. Quod gravia imponunt, austeritatis, quod importabilia, crudelitatis et impietatis erat. Illos faciunt etiam hodie quidam falsi pastores, qui nescientes compati infirmitatibus subditorum, alii imponunt onus ut per totam vitam suam jejundet in pane et aqua. Alii, ut semper in cilicio et cinere super terram recumbet. Alii, ut semper nudo pede exsulet. Alii, ut omnia relinquat, et eremum intret. Quæ infirmi importabiliæ reputantes, quasi de venia desperando omnem deserunt satisfactionem, et in peccatis permanent. Scriptum est enim: « Asellus sequens matrem nimis oneratus divertit. » Non autem attendunt qui hoc faciunt, quod Samaritanus sauciato adhibuit oleum et vinum.

A Oleum misericordiæ, et vinum correctionis. Unde et Paulus: *Si preoccupatus*, inquit, *fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum ne et tu tenteris. Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi* (Gal. vi). Bonus ergo pastor accedat ad peccatorem more Samaritani et misericordia moveatur super eum. Cum infirmetur per compassionem, postea infundat oleum consolando et veniam promittendo. Tertio infundat vinum, modeste corrigendo. Quarto eum sublevet in jumentum suum, ejus onera portando per orationes, sacrificia et oblationes, ut imitetur illum verum Pastorem qui languores nostros ipse tulit, et peccata nostra ipse portavit. De nimia remissione Pharisæos redarguit, cum subdit: *Digito autem suo nolunt ea movere*. B Quasi dicat: Graviora mandata, quæ aliis imponunt, ipsi nec in minimo aggredi volunt, et ita cum in aliis sæviant, sibi minus [magis] indulgent. Cum e contrario officium boni pastoris sit, vitiis suis nunquam indulgere, sed se asperius judicare et tractare, et aliis indulgentiorem esse. Multum in hoc, fratres mei, quotidie peccamus, qui aliis graviora onera satisfactionis imponentes, nos remisse tractamus, aliorum vitia judicamus, et nostra excusamus. Aliis dura et longa jejunia imponimus, et nos comessionibus et ebrietatibus vacamus. Aliis castitatem præcipimus, et nos renibus indulgemus. Alios vestiri cilicio, et jacere in sacco et cinere præcipimus, et nos mollihus vestimur, et in molitie recubamus. Alios omnia relinquere et pauperibus erogare monemus. Et nos avari in terra thesaurizamus, facientes duplex judicium, aliud proximo, aliud nobis. Et quod in aliis damnamus, in nobis excusamus, cum scriptum sit: *Statera et statera, pondus et pondus utrumque abominatio est apud Deum* (Prov. xx). De vana gloria eos redarguit cum subdit: *Omnia sua opera faciunt ut videantur ab hominibus*. Sed, sicut alibi dicit Dominus, *repperunt mercedem suam* (Matth. v), laudem scilicet humanam, quam quæsierunt. Faciunt certe et boni pastores aliquando bona in publico coram hominibus, sed inde non quærunt gloriam suam, sed Dei, et utilitatem proximi, juxta quod Dominus alibi præcipit: *Sic luceant*, inquit, *opera vestra coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum qui cælis est* (Matth. vi). Deinde in quibus Pharisæi quærebant vanam gloriam, exponit cum subdit: *Dilatant enim phylacteria sua, et magnificant fimbrias*. Præceperat siquidem Dominus in lege: « Habebis præcepta mea tanquam aliquid semper appensum ante oculos tuos. » Huic litteræ Pharisæi adhærentes, scribebant decem mandata in pictatiolis, et in fronte sua suspendebant, ut præ cæteris, legis observatores viderentur. Unde et hæc pictatiola vocat hic phylacteria, a *phylasse*, quod est *observare*. Præceperat etiam Dominus fieri fimbrias in angulis vestimentorum. Unde et eas Dominus habuit in vestimentis, de quibus hemorroissa unam legitur tetigisse. At Judæi amatores vanæ gloriæ faciebant sibi grandiores fim-

bras, in quibus spinas ligabant, ad quarum puncti-
onem legis divinæ recordarentur. Illi similes plerique
nostrum sunt hodie, fratres mei, qui, ut videantur
ab hominibus, religiosius se vestiunt, parcius vi-
vunt, psalmos frequentius murmurant, prolixius
orant, genua crebrius flectunt, in clero primi inci-
piunt, et extremi finiunt. Sed quotquot tales sunt,
procul dubio miseri sunt, qui pro vento favoris,
præmium vendunt virtutis, miseri in hoc sæculo,
miseriores in futuro. De crapula eos reprehendit
cum subdit: *Amant enim primos recubitus in canis.*
Ac si aperte dicat: Ideo volunt videri gloriosi, ut
honorentur ab hominibus, et invitatione, et priori et
ampliori epulatione. Tales sumus et nos, fratres
mei, hodie (unde dolendum est) qui gaudemus
quando principes et potentes nos invitant, nos in
primo loco collocant, nobis varia fercula et vina ap-
ponunt. Medullam terræ comedimus, comessamur et
inebriamur vino, in quo est luxuria, paupere foris
fame et siti pereunte. Porro bonus pastor nunquam
extra domum suam est manducandum, tantum gra-
tia comedendi, præter quam gratia aliis proficiendi,
ut invitatores suos, a quibus pascitur corporaliter,
pascat spiritualiter. Declinet autem in sede super-
biam, in cibo saturitatem, in potu hilaritatem, in
verbo levitatem, ut suos ædificet convivas. non so-
lum verbo, sed etiam gravitatis exemplo.

De ambitione eos redarguit, cum subdit: *Et pri-
mas amant cathedras in synagogis.* Heu! quantum
excrevit hodie hæc ambitio prælationum inter nos!
Ambiunt fieri magistri, antequam didicerint esse
discipuli: ante præcipere quam obedire. Alii simul-
lant sanctitatem, aliis principibus serviunt, alii con-
gregant pecunias, alii frequentant curiam, ut quam
meritis non assequuntur, hypocrisi, pretio, violentia,
prece assequantur, cathedræ dignitatem. Sed intel-
ligat se non esse episcopum, qui mavult præesse
quam prodesse. Nemo præsumat defendere ambitio-
nem suam illo Apostoli dicto: *Qui episcopatum desi-
derat, bonum opus desiderat (I Tim. iii).* Opus enim
dicit, non honorem; opus, non opes; laborem, non
requiem; ministerium, non dominatum; sollicitudi-
nem, non gloriam; aliorum onera portare, non por-
tari; quærere non quæ sua sunt, sed quæ Jesu Chri-
sti. Qui ergo ita episcopatum desiderat, bonum opus
desiderat. Sed quam rarus est hodie talis, fratres
charissimi! quin potius fere omnes ostendunt, cum
ad dignitatem perveniunt, qua intentione eam am-
bierunt; male ascendunt, pejus vivunt. Assumunt
sibi numerum equorum, ut jam non videantur epi-
scopi, sed tyranni. Præmittunt in quadrigis et sum-
mariis multam et pretiosam suppellectilem, quasi
castra transportarent. Incedunt trabeatis frenis, et
epificiis deauratis. Non est modus vestibus, non ci-
bariis, non palatiis, non argenteis scutellis, et scy-
phis aureis. Elati in cathedra, obliviscuntur se esse
mortales, divitum personæ assumuntur, pauperes
abjiciuntur, ordines Ecclesiæ et justitiæ venundan-
tur, et quæ eare mercati sunt, carius vendere concupi-

scunt. Lectio et contemplatio contemnitur, et lu-
crosæ causæ agitantur. De vana gloriam iterum eos
reprehendit, cum subdit: *Amant salutationes in
foro, et vocari ab hominibus rabbi.* Cum diabolus
opera quorundam, nec in principio operis, nec in
exsecutione per intentionem vanæ gloriæ vitare po-
tuerit, postea per oblationem favoris et laudis eos
aggreditur, juxta illud quod Dominus serpenti dixit:
Et tu insidiaberis calcaneo ejus (Genes. iii). Inducit
ergo eis adulatores, a quibus salutantur, beatifican-
tur, et decipiuntur, juxta illud Isaïæ: *Popule meus,
qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt (Isa. iii).*
Quamvis enim exterius rubeant, et indignos laude se
dicant, tamen interius anima ad laudem lætatur et
delectatur, et ita maculatur. Pugnam quippe vanæ
gloriæ nemo advertit, nisi qui ei bellum indicit, et
qui eam subtiliter inquit. Quarto prohibet Dominus
discipulis, ne Phariseos imitantur, cum subdit: *Vos
autem nolite vocari rabbi.* Aliud est, fratres mei,
vocari, aliud velle vocari rabbi. Velle vocari rabbi,
semper est ambitiosi et gloriosi: Vocari vero, est
tam boni quam mali. Sed bono magistro non nocet
vocari magistrum, imo prodest. Cum enim vir bo-
nus audit se magistrum vocari, hinc intelligit neces-
sitatem sibi indictam, ut quod dicitur nomine, sit
et re. Hinc studet et laborat verbo et exemplo se
verum magistrum aliis exhibere. Perverso vero ma-
gistro nocet, si vocetur magister. Nam cum audit
se vocari magistrum, magis alii credit quam sibi,
et inde instigatur, non ad seipsum corrigendum,
sed magis ad superbiendum. *Omnes enim, inquit,
fratres estis.* Ac si dicat, inter officio et excellentia
sitis aliis magistri, tamen per charitatem et humili-
tatem subditos vobis cœquantur, magis fratres
quam magistri velitis vos appellari. Nec putetis fra-
ternitatem spirituales, quæ est inter vos, esse mi-
norem carnali fraternitate. Nulla quippe est carna-
lis fraternitas in respectu spiritualis. Unde et sub-
dit: *Et patrem nolite vocare vobis super terram; unus
est enim Pater vester qui in cælis est.* Homo enim di-
citur Pater filii, non quia cum creet, sed quia ge-
nerationis ejus tantum est minister. Deus vero ipse
est Creator corporis et animæ; ipse est auctor ge-
nerationis, tam primæ quam secundæ, ipse nutritor,
doctor et salvator. *Nec vocemini magistri, quia Ma-
gister vester unus est Christus, qui solus omnes docet,*
et sine quo nullus docetur. Ipse enim est magister
et auctoritate et officio. Ipse docet exterius et inter-
ius: Exterius verbo et exemplo; interius, inspi-
rando. Nisi autem sit intus qui doceat in vanum
lingua doctoris laborat. Homo enim tantum mini-
sterio exteriori magister dicitur. *Qui major est, in-
quit, vestrum, erit minister vester.* Ac si aperte dicat:
Non erit contentio inter vos de magisterio, sed de
ministerio, non de prælatione, sed de humilitate.
Sicut enim Filius Dei venit in hunc mundum, non ut
ei ministraretur, sed ut ipse omnibus ministraret,
et animam suam pro omnibus poneret, sic debet ali-
quis ad officium pastorale accedere, non ut dicitur,

non ut honoretur, non ut ei ministretur, sed potius ut ipse ministret, et animam suam ponat pro subditis animabus. *Nam qui, inquit, se exaltat, temporaliter, humiliabitur æternaliter.* Nos ergo, fratres charissimi, sequentes verum et summum magistrum, quæramus in hoc sæculo, non ditari, non honorari, non delectari, non ministrari, sed potius ministrare, docere et professe, cum paupertate, cum humilitate, cum patientia et labore, quatenus in cœlesti regno mereamur ditari, honorari et delectari. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XL.

DOMINICA DECIMA NONA POST TRINITATEM.

Renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem qui secundum Deum creatus est in sanctitate et justitia veritatis (Ephes. iv), etc. In hac lectione, fratres charissimi, nos hortatur Apostolus ad novitatem innocentis vite. Et hoc modo : Primo, monet nos mutari de malo in bonum. Secundo, ponit partes vetustatis, quas fugere debemus, et opera novitatis, quæ facere debemus. Prima igitur monet nos mutari de malo in bonum, cum dicit : *Renovamini*, etc. Porro renovatio fit quando vetustas exuitur, et novitas amissa recuperatur. Nos autem, fratres, fuimus novi formati in Adam, sed, ipso peccante, cum ipso incidimus in vetustatem. Sane quod novum est purum, firmum et forte est. Quod vero vetus est, corruptum, infirmum et debile est. Est autem Adam creatus novus, quia purus, quia firmus, quia fortis. Purus sine peccato, firmus ad resistendum vitio, fortis ad perseverandum in bono. Sed quia sponte peccavit, vetustatem incurrit, factus impurus, infirmus et debilis. Impurus quia cernitur vitio, infirmus ad resistendum vitio. Quia enim, cum evitare posset peccatum, noluit inflictum est ut, cum velit, non possit. Debilis etiam fuit ad bene agendum, per se enim bene agere non potest, nisi gratia Dei adjutus. Dicitur igitur Adam vetus homo. Vetustas ejus est illa corruptio et infirmitas quam peccando incurrit : quæ languor naturæ, sive stimulus carnis, sive pronitas ad peccandum vocatur. Hæc est originale peccatum. Hoc etiam peccans peccatum dicitur, quia per eam, velimus nolimus, peccamus. Propter hanc exclamatur Apostolus : *Infelix, inquit, ego homo; quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum* (Rom. vii). Christus vero e contrario dicitur novus homo, quia non ex concupiscentia conceptus est, sed ex Spiritu sancto. Et purus, firmus et fortis creatus est, et permansit. Et ejus innocentia et sanctitas, novitas appellatur. Omnes igitur sicut nascimur ex corrupta massa Adæ, ita nascimur ex corrupto corrupti, ex vetere veteres; sed per gratiam novi hominis Christi renovamur, dum in fide et baptismo ejus originale peccatum nobis dimittitur, et innocentia nobis conferitur; et, juxta Apostolum, de die in diem magis ac magis Christum imitando in sanctitate proficimus.

Hæc novitate Apostolus renovatus ait : *Vivo ego, jam non ego, vivit autem in me Christus* (Gal. ii). In quo autem hæc renovatio, et quomodo et per quem fiat, et ex quibus consistat, subsequenter ostendit Apostolus. In quo fiat ostendit cum ait : *In spiritu mentis vestræ*, id est in spiritu et mente vestra. Per spiritum, inferiorem vim animæ, id est sensualitatem, et per mentem, superiorem intellectum intelligens. Est autem sensualitas illa vis animæ, quæ per officinas corporis, corporalia comprehendit. Monet igitur nos Apostolus, ut in sensualitate nostra, innovemur ut sensus nostri non exarentur ut prius ad vetera, sed potius ad opera novi hominis facienda, ut scilicet oculus non videat temporalia ad concupiscendum, sed potius ad contemnendum, et pauperes non ad spernendum, sed potius ad compatiendum; aures non audiant illicite, sed sacra Domini verba; nares non odorant meretriciales odores, sed potius spiritualium virtutum suavitatem; gustus non irretiat lenociniosis saporibus, sed jejuniis, et omni verbo quod procedit de ore Dei; tactus non delectetur illicito contactu, sed castimonia. Intellectum quoque præcipit innovari, ut jam non studeat in malitiis, in dolis, in fraudibus, in malis consiliis et malis artibus, sed potius in spiritualibus studiis et sanctis lectionibus, *in sapientia Dei*, in contemplatione cœlestium, ut ita imago Dei, in nobis deformata, reformetur. Quomodo vero hæc reformatio fiat, ostendit cum ait : *Et induite novum hominem*, id est novitatem novi hominis Christi, ut scilicet, quantum possumus, simus innocentes, sicut ipse innocens est; simus sancti, sicut ipse sanctus est; simus misericordes, sicut ipse misericors est, et quantum ipse dederit, simus ejus imitatores. Per quem autem fiat hæc renovatio, ostendit cum subit, *qui secundum Deum creatus est*, id est novitas ejus secundum Deum creata est. Ac si diceret : Hæc novitas non potest esse in nobis ex nobis, sed ex eo qui ait : *Ecce nova facio omnia* (Apoc. xxi). Quam novitatem mentis Propheta petens a Deo ait : *Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis* (Psal. l). Sed et nos, fratres mei, qui nihil ex nobis, nisi peccatum habemus, oremus cum gemitu, oremus quotidie cum lacrymis et suspiriis, oremus, inquam cum Propheta : Vetustatem peccati aufer a me, Domine, et spiritum rectum innova in visceribus meis (ibid.). Ex quibus vero hæc renovatio consistat, ostendit cum ait, *in sanctitate et justitia veritatis*. In sanctitate in nos, et in justitia in proximos : et ut tam sanctitas quam justitia sit veritatis, et veritate scilicet operis, et veritate finis. Sunt enim (unde dolendum est) quidam simulatores, qui nec sancti, nec justi sunt opere, sed simulant. Alii vero, et si opera sanctitatis vel justitiæ habeant, tamen in fine degenerant, cum de eis gloriam sæcularem expectant.

Sequitur pars secunda, in qua ponit Apostolus partes vetustatis, quas nos fugere docet, et partes novitatis, quas nos sequi jubet, dicens : *Propter*

cred abjicientes omne mendacium, loquimini veritatem, etc. Tres partes vetustatis sunt, vetustas oris, vetustas cordis, vetustas operis. Tres quoque contrario partes novitatis sunt, novitas oris, novitas cordis, et novitas operis. Vetustatem igitur oris nos præcipit abjicere, cum ait, *propter quod abjicientes omne mendacium*. Est autem mendacium falsa significatio vocis cum intentione fallendi. Mentiri vero dicitur, quasi contra mentem, juxta illud, *Labia dolosa ex corde et corde locuti sunt* (Psal. n), id est ex duplicitate cordis. Sunt autem sex species mendaciorum. Primum est quod prodest et nemini nocet, ut quando aliquis mentitur, pro vita alterius conservanda. Secundum est quod nec prodest nec obest, ut quando jocando quis mentitur. Tertium est quod alicui prodest et alicui nocet, ut quando mentitur venditor emptori. Quartum est quod alicui nocet et nulli prodest, ut quando aliquis vult decipere inimicum suum. Quintum est quod fit sola libidine mentiendi, quod mirum peccatum est. Sextum est mentiri in veritate fidei, quod est hæreticorum. Comprehenduntur autem sub mendacio detractio, adulatio, susurratio, incusatio. Quæ et si quandoque habeant vitæ veritatem, quia tamen malo fine dicuntur, mendacia sunt. Est autem omne mendacium fugiendum. Unde et hic ait, *projicientes omne mendacium*. Et Propheta : *Perdes, inquit, omnes qui loquuntur mendacium* (Psal. v). Nemini igitur licet mentiri. Licet tamen ei verum tacere, vel modali propositione, malitiam eludere. Episcopus quidam, ut refert beatus Augustinus, nomine et fide firmus, quemdam reum apud se abscondit. Qui cum quæreretur, ait : « Non licet mihi nec prodere, nec mentiri. » Tractus ante regem gentilem, cum in hoc ipso usque ad mortem perseveraret, factus est mirabilis in veritate et justitia, et liberatur gratia ejus etiam reus. Ecce, fratres, quomodo veritas et justitia etiam apud infideles habentur admirabiles. Propositione vero modali inquirentem eludere licet, ut cum quærit gladiator : Ubi est ille ? Respondemus : Nescio, subintelligentes. tibi. Tales enim locutiones in sacra Scriptura invenimus, ut ibi : *Morieris tu, et non vives* (Isa. xxxviii), subintelligitur enim nisi flevieris. Hæc est duplicitas quæ neminem decipit, sed potius juvat. Ad veritatem vero oris nos invitat Apostolus, cum subdit : *Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo*, id est cum omni homine. Veritas enim est vera significatio vocis cum fine debito, et vera quidem est significatio, quando quod corde conceipitur, voce significatur, quomodocumque se habeat res. Inde est quod Paulus, quando promisit se iturum ad Corinthios, quia ut mente habebat, ita locutus est, verum dixit, quanvis non iverit. Et econtra, si quis dicat contra mentem se aliquid facturum, et post illud faciat, tamen quia contra id quod sentiebat dixit, mentitus est. Si autem et quod sen-

tit dicat, sed non fine debito, id est non propter Deum, mendax est. Hinc est quod testis, si verum testificetur propter pecuniam, mendax est. Ecce, fratres (unde dolendum est) quam rari sunt hodie veraces, quoniam, etsi sunt aliqui qui dicunt quod sentiunt, tamen fere omnes non ad Deum, sed ad temporalem finem intentionem dirigunt. Quod vero adjunxit Apostolus, *quoniam sumus invicem membra*, ita intelligendum est : Omnes fideles sumus membra Christi, et debemus nos tanquam membra coadjuvare. Cum ergo frater fratri mentitur, quid aliud quam sinistra mentitur dexteræ ? Et cum sinistra dexteræ mentitur, quid aliud est quam contra se operatur ? Ita est procul dubio, fratres mei, quicumque mentitur alii, primum nocet sibi ipsi. Vetustatem vero mentis abjicere, et novitatem induere nos monet, cum subdit. *Irascimini, et nolite peccare*. Quod hic Apostolus de ira dicit, de cæteris passionibus, sive perturbationibus mentis intelligit quæ sunt timor et tristitia, cupiditates et gaudium ira et odium. Hæc vero passiones naturales sunt, et a bonis bene utuntur, et a malis male. Qui enim timet offendere Deum, bene timet ; et qui offenso tristatur, bene tristatur. E contra, qui timet ne non possit suam malam implere voluntatem, male timet ; et qui tristatur, quia non implevit, male tristatur. Similiter qui irascitur contra peccatum suum vel alienum, bene irascitur. Hortatur igitur nos Apostolus, sed præpostere, induere novitatem mentis cum ait : *irascimini*, subaudis contra vitia. Hortatur et nos abjicere vetustatem mentis cum ait : *Nolite peccare*, subaudis per iram, vel alium mentis motum. Vel certe, ut quidam volunt, primus motus iræ, qui in nostra potestate non est, permittitur nobis cum dicitur, *irascimini*. Ira vero post illum motum, tanquam grave peccatum prohibetur, cum dicitur, *nolite peccare*. Sol, inquit, *non occidat super iracundiam vestram*. Hoc vel ad litteram legitur, ut scilicet tam brevis sit ira quod usque ad occasum solis non perduret. Unde in Vitis Patrum legimus de duobus, quorum alterum sol nunquam viderat irascentem, alterum nunquam viderat comedentem. Vel sol, id est charitas Dei et proximi, non occidat in cordibus vestris, propter nimiam iracundiam, ut scilicet ita irascamur contra vitium fratris, quod charitatem ejus naturæ debitam non amittamus. Cum enim superat ira, charitatem mentis perturbat, ut jam non possit discernere quid deceat. Unde poeta, « Ira, inquit, brevis furor est (62) ; » et Salomon, Ira, inquit, viri justitiam Dei non operatur (Prov. xxi). Litotes est, id est operatur injustitiam. Non enim novit juste judicare quem ira conturbat. Propterea cum Theodosius imperator ex impetu iræ, plusquam decem millia hominum occidi jussisset, reprehensus a beato Ambrosio, dedit legem ut de cætero cum imperator vel judex contra aliquem reum esset commotus, non statim eum judi-

caret, sed per triginta dies esset reus in custodia, A ut mitigatus animus iudicis, tunc melius posset iudicare. *Nolite*, inquit, *locum dare diabolo*. Qui dat locum peccato dat locum diabolo. Sicut qui dat locum virtuti, dat locum Spiritui sancto. Vetustatem operis nos præcipit Apostolus alijcere cum subdit: *Qui furabatur, jam non furetur*, per furtum intelligens et rapinam, et dolum, et fœnus et omnem exactionem. De quibus idem alibi: *Ne quis circumveniat vel supergrediatur in negotio fratrem suum, quoniam rindee est Dominus eorum qui talia agunt* (I Thess. iv). Si enim, fratres mei, damnatur qui non dat propria, quid fiet de eis qui rapiunt aliena? Novitatem vero operis nos præcipit assumere, cum subdit: *Magis autem laboret unusquisque manibus suis quod bonum est*, id est honestatem et utilem operationem, per quod accipit quodlibet genus laboris, vel artis honestæ, ut agriculturam, sutoriam, fabrillem, et cæteras hujusmodi artes, de quibus potest aliquis sibi et allis honeste providere. Quod, fratres mei, contra quosdam est, qui otiose et curiose viventes, ad manus semper respiciunt alienas, non attendentes se plura inde vitia incurrere, videlicet otiosam desidiam et inexcusabilem mendicitatem, turpem impudentiam atque debitam alienorum peccatorum supportationem. Contra quos Apostolus ait: *Qui non laborat, non manducet* (II Thess. iii): et lex imperatorum præcipit ut fortes mendicantes servituti mancipientur. Econtrario, fratres mei, quam honestus est modus vivendi labore manuali, si juste fiat et recta intentione et cum multa bona habeat in se! Primo, quia de suo justo labore vivit; secundo, quia debitas oblationes, de suo, Deo reddit; tertio, quia habet, unde possit peccata redimere; quarto quia, juxta quod dicitur, hic habet unde tribuat necessitatem patienti. Ilanc igitur, fratres charissimi, triplicem oris, cordis et operis novitatem habere studeamus: ut novi hominis Christi nova membra esse mereamur, ipso largiente, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLII.

DOMINICA DECIMA NONA POST TRINITATEM.

Ascendens Jesus in naviculam, transfretavit, et venit in civitatem suam (Matth. ix). Juxta litteram, fratres charissimi, ostendit Dominus in hac sancti Evangelii lectione se et veram humanitatem et veram divinitatem habere. Et veram quidem humanitatem se habere demonstrat, dum more hominum navem ascendit et transfretat, et patriam terrenam visitat. Posset quidem omnipotens et summus Dominus, ut pote cui universa famulantur elementa, mare divisisse, vel super aquas, sicut aliquando fecit, siccis pedibus ambulasse, sed assumptæ humanitatis vera in se demonstrare voluit argumenta. Cum enim legimus Christum esuriisse, sitiisse, fatigatum fuisse, navis vehiculo transfretasse, patriam et parentes habuisse, credimus cum vere nostram humanitatem et infirmitatem suscepisse. Cæterum

quoniam tam de divinitate quam humanitate ejus eramus instruendi, nunc super aquas vadit ut Deus, nunc nove transfretat ut homo, nunc de paucis panibus multa millia pascit ut Deus, nunc esurit et sitit ut homo, nunc alios sanat ut Deus, nunc patitur ut homo. Veram vero se habere divinitatem hic demonstrat in quatuor: Primo in alterius fidei cognitione. Unde et hic dicitur, *videns Jesus fidem illorum*. Possent quidem non ex fide, sed potius ex tentatione et derisione ei paralyticum curandum offerre, sed Dominum, qui scrutatur renes et corda, fallere non potuerunt. Secundo, in peccatorum dimissione: unde et dicit: *Confide, fili, dimittuntur tibi peccata tua*. Ubi notandum est, fratres mei, quoniam non ait evangelista, videns finem paralytici, sed fidem illorum qui eum offerebant. Si ergo tantum valuit paralytico fides aliena, ut mente et corpore sanaretur, quantum putatis valet unicuique fides propria? Sed dices: Nunquid homini infideli Christus peccata dimisit? Nequaquam. Sed Dominus propter fidem offerentium, fidem paralytico inspiravit, et ita credenti peccata dimisit. Tertio se veram divinitatem ostendit habere, in alienarum cogitationum cognitione. Unde Scribis intra se dicentibus: *Hic blasphematur*, dixit: *Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* (Marc. ix.) Quarto, in paralytici per solum imperium curatione. Sunt enim, fratres mei, hic quatuor, scilicet cognitio alterius fidei, peccatorum dimissio, alienarum cogitationum inspectio, solo nutu facta sanatio propria solius Dei. Quæ tamen per ministros, quando vult, ut auctor operatur. Sed quoniam prima tria invisibiliter operaturus erat, ideo per quartum visibile signum ea confirmat. Unde et dixit: *Ut autem sciatis quod Filius Dei [hominis] habet potestatem in terra dimittendi peccata*, subaudis et cognoscendi fidem et cogitationes cordium, ecce vobis hoc per visibile signum demonstro. Unde et subdit evangelista: *Tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam. Et surrexit et abiit in domum suam*. Juxta tropologiam vero erudimur in hac lectione in quatuor. Primo enim in hoc quod Dominus navem ascendens transfretavit et venit in civitatem suam, erudimur exemplo ejus ut nos quoque naviculam ascendamus et ab hujus mundi exilio ad æternam transfretemus. Navicula quippe significat sanctam Ecclesiam, quæ, quamvis in hoc sæculo malignis spiritibus infestetur, quamvis tribulationum undis concutiat, quamvis nunc per prosperitatem elevetur, nunc per adversitatem pene submergatur, tamen, Deo regente et Spiritu sancto impellente, eos qui in ea sunt per fidei et charitatis unitatem ad portum salutis æternæ transportat. Sed (quod sine gemitu dicere non possum) plures sunt hodie, qui cum in Ecclesia videantur esse numero, extra sunt merito plures, qui nolunt ad illam patriam transfretare; sed potius in hujus mundi naufragio amant manere, et nollent præsentem finire miseriam, sed semper hic durare. Plures

etiam qui quod gravius est) ipsam Ecclesiæ naviculam qua possent transfretare, hæresibus, contentionibus, insidiis, et persecutionibus persequuntur et scindunt, et, quantum in ipsis est, submergunt: sed ipsi, ut meruere, submerguntur. Navicula vero cum fidelibus suis ad portum salutis applicatur. Transfretemus ergo, fratres, spe et desiderio, et tendamus in civitatem nostram, nostram utique, quoniam, ut ait Apostolus, *Jam non sumus hospites et advenæ, sed sumus cives sanctorum et domestici Dei (Ephes. ii), hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi Rom. viii.)*

Secundo vero, quia non solum salutem nostram, sed etiam proximorum quærere debemus, instruimur ab eis qui paralyticum in lecto jacentem Domino sanandum offerebant, ut nos quoque infirmis sive mente sive corpore compatiatur, et eos Domino sanandos per orationem et desiderium offeramus. Non simus de numero illorum qui, quasi saxei vel ferrei essent, super afflictiones et dolores proximorum nulla compassione moventur, sed potius imitemur illum de quo loquimur, Jesum Christum, qui visceribus misericordiæ semper affluit super infirmos et peccatores, sicut de eo per prophetam dicitur: *Vere languores nostros ipse tulit, et peccata nostra ipse portavit (Isai. liii.)* Imitemur etiam imitorem ejus Paulum, qui de se dixit: *Factus sum infirmis infirmus, ut eos lucrificarem (I Cor. ix.)* Et alibi: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? (II Cor. xi.)* Tertio quoque in hoc quod Dominus respexit ad fidem offerentium paralyticum, instruimur quod si pro nobis et aliis supplicantes a Domino exaudiri volumus, fidem perfectam, id est per charitatem operantem (*Gal. iv.*) habere studeamus. Impossibile est enim orationem vel aliud aliquid sine fide placere Deo. Unde Jacobus: *Si quis indiget sapientia, postulet a Deo qui dat omnibus affluenter, et non improperat. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Nam qui hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento circumfertur. Non æstimet autem ille homo se aliquid accepturum a Deo (Jac. i).* Si ergo nec ille qui supplicat, nec ille pro quo supplicatur, est Deo cognitus, quomodo audiuntur? Scimus enim quia peccatores Deus non audit, sed si quis est verus Dei cultor, hunc exaudit Deus (*Joan. ix.*). Quin potius si ille qui per infidelitatem vel impietatem suam est Deo odiosus, pro reo supplicare præsumit, non solum Deus non placatur, sed etiam exacerbatur. Itaque, fratres mei, studeamus per veram fidem nos notos et familiares Deo facere, ut ita locum intercessionis apud eum habere mereamur. Quarto etiam in hoc quod Dominus paralytico, non ob fidem suam, sed ob filem offerentium peccata dimittit, ostendit quantum locum intercedendi habeant fideles apud ipsum, non solum pro se, sed etiam pro aliis, et quantum ipse sit pronus ad audiendum preces eorum. Vos ergo, fratres, qui vere fideles estis, qui locum familiaritatis et intercessionis apud Deum obtinetis, nolite dissimulare vel negare auxi-

lium intercessionis vestræ, reis et peccatoribus, qui etsi vos non petant, tamen vos pro eis petere non contemnatis, talentum vobis commissum non abscondatis, sed orate pro omnibus, orate pro singulis, quoniam Deus preces fidelium suorum spernere non potest, sed ob preces nostras, nos qui in lecto torquentis conscientie infirmi jacemus, qui paralytici, id est membris dissoluti, et impotentes sumus, qui nec bene velle, nec bene loqui, nec bene operari valeamus, per misericordiam suam ad bene agendum erigat, ut grabatum, id est carnem infirmitatis nostræ, possimus a vitio sublevare, et ad cælestem donum supportare. Quod ipse præstare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLII.

DOMINICA VIGESIMA POST TRINITATEM.

Videte quomodo caute ambuletis (Ephes. v). etc. In hac lectione, fratres charissimi, hortatur nos Apostolus ut caute ambulemus viam mundanæ peregrinationis, ut ita per eam ad æternam patriam pervenire mereamur. Sunt autem bujus lectionis quatuor partes. Primo enim nos monet ut caute ambulemus; secundo, ut ab impedimentis temporalibus nos redimamus; tertio, ut, non mundana, sed spirituali ebrietate inebriemur; quarto, ut propter Christum subjecti nos invicem supportemus. Monens igitur nos Apostolus ut viam hujus mundi sapienter ambulemus, ait: *Videte quomodo caute ambuletis.* Cautè, fratres charissimi, ambulat, qui ambulat quo debet, et qua via debet, et quomodo debet. Quo debemus ambulare, si ad æternam patriam toto desiderio festinamus, ut ibi videamus Deum deorum in Sion, quoniam, juxta Apostolum: *Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus (Hebr. xiii).* Semper ergo, fratres, ad Christum qui nos præcessit, oculos erigamus, et qua via ipse præcessit, eum sequamur. Oculi enim sapientis in capite ejus. Via qua debemus ambulare, si in fidei via de bono in melius proficimus. Non enim prodest fides sine operibus habenti tempus, nec opera sine fide. Habent enim Judæi et gentiles bona opera pietatis, sed quia fidem non habent, per ea ad æternam patriam pervenire non valent. Habent, fratres mei, et aliqui falsi Christiani viam fidei, sed quia male operantur, per viam fidei non ambulant, imo revertuntur. Nos ergo, fratres, si per fidem ad Deum pervenire volumus, de bonis operibus ad meliora nos extendamus. Quomodo vero debemus ambulare, si recte, si plane, si modeste ambulamur. Recte, si non declinamus ad dexteram per prosperitatem, nec ad sinistram per adversitatem; plane, si evitamus montes superbiæ et præsumptionis, et valles tristitiæ et desperationis; modeste, si nec nimis cito, nec nimis lente eamus. Qui enim nimis in principio festinat, ante tempus lassessit et deficit. Quod faciunt quidam

qui in principio conversionis suae tantum onus suscipiunt, quod ante tempus sit necesse eos deficere. Qui vero nimis lente graditur, pigrescit, et ad metam in tempore non pervenit. Quod faciunt qui vel parum, vel nihil in operando proficiunt. Nos ergo, fratres, cum moderatione, de minoribus, ad maiora nos extendamus, ut nunquam deficiamus, sed usque ad perfectum proficiamus. Sed quoniam sunt quidam, qui sub praetextu eleemosynae se ingerunt sollicitudinibus, et negotiis saecularibus, subdit Apostolus, *non quasi insipientes, sed quasi sapientes.*

Est autem haec pars secunda, in qua Apostolus monet nos expediri et redimi a temporalibus sollicitudinibus, quas quidam insipienter amplectuntur, dicentes se hoc facere ut habeant unde erogent pauperibus. Sed Apostolus vult servos Dei esse expeditos. Unde ipse alibi ait: *Nemo militans Deo, implicat se saecularibus negotiis (II Tim. ii).* Unde et hic subiungit: *Redimentes tempus quoniam dies mali sunt.* Tempus redimit, qui ut tranquille et pacifice transire possit, etiam de suo derelinquit. Unde idem Apostolus Corinthios reprehendens, quia in iudicio contendebant, ait: *Quare non magis injuriam patimini? (I Cor. vi.)* Et Dominus in Evangelio: *Si quis, inquit, vult tecum contendere et tunicam tollere, da ei et pallium (Matth. vi.* Et alibi: *Si quis quod tuum est tulerit, ne repetas (Luc. vi).* Hoc tamen est consilium non praeceptum. Nam omni homini licet sua repetere, sed nulli cum contentione. Sub iudicio vero sua repetere licet, minus perfectis, magis vero perfectis non licet. Divinum ergo consilium est, ut ne aliquando in contentionem decidamus, contententi cedamus, et etiam quod nostrum est, fratres mei, dimittamus. *Quoniam, inquit, dies mali sunt,* non in sui essentia, sed in prave utentium malitia, qui eos quos in via hujus mundi cernunt divitiis oneratos persequuntur. Nos ergo, fratres, solis necessariis sumus contenti, ut pacifice et expedite viam latronibus et praedonibus obsitam transeamus. Hinc subditur: *Propterea estote prudentes, intelligentes quae sit voluntas Dei.* Vult enim Deus servos suos contemptores esse mundi, et sic expedite ad eum festinare. Inde est quod cupientibus ditari, gloriari, et delectari hoc saeculo, opponit Deus adversarios et impedimenta, ut cum viderint se non posse prosperari in hoc saeculo, ad Deum convertantur. Unde Dominus sub specie uxoris fornicantis loquitur ad Judaeam dicens: *Lepiam viam tuam spinis, quæres amatores tuos, et non invenies. Et dices: Revertar ad virum meum priorem, quia melius erat tunc mihi quam nunc (Ose. ii).*

Sequitur pars tertia, in qua, ut alacrius viam Dei pergamus, monet nos Apostolus inebriari, non ebrietate mundana, sed spirituali dicens: *Noli inebriari vino in quo est luxuria, sed impleamini Spiritu sancto, etc.* Sunt enim tres ebrietates. Prima est vi-

A est vini immoderati, secunda immoderate cupiditatis, tertia abundantis charitatis. Prima igitur ebrietas mala est, quia sensus hominis turbat, mentem alienat, ad inhonesta et turpia excitat. Vinum quippe genitalia Noe nudavit, Loth filiabus suis miscuit. *Vae vobis, dicit propheta, qui fortes estis ad potandum vinum, et ad miscendum ebrietatem (Isai. v).* Ebrietas vero secunda est pessima, quia per amorem saeculi sensus turbat a servitio Dei, mentem alienat a sapientia et amore Dei, ad flagitia et facinora trahit. Hic est calix Babylonis, de quo inebriantur omnes peccatores terrae. Tertia ebrietas est sanctissima, quia per amorem Dei sensus retrahit ab operibus malis, sensus alienat ab amore mundi, desiderio ad caelestem patriam trahit. Haec sancti inebriantur. Unde Propheta: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuae, et torrente voluptatis tuae potabis eos (Psal. xxxv).* Et alibi Dominus per Prophetam: *Calix meus, inquit, inebrians, quam praeclarus est! (Psal. xxi.)* Nobis igitur, fratres, in via hujus mundi, inter adversitates lascentibus, necessarium est ut inebriemur, non ebrietate mundana, quæ facit Deum et proximum oblivisci, sed spirituali quæ faciat nobis oblivisci mundana, et toto desiderio festinare ad æterna. Impleamini ergo, fratres, Spiritu sancto, qui nobis in via Dei multas consolationes et auxilia præstabit, quoniam ipso inspirante, eritis loquentes vobismetipsis in psalmis. Sic faciunt viatores, quia vario sermone laborem viæ alleviant. In via enim hujus exsilii, psalmi debent esse colloquutiones et alleviationes terræ. Unde et in eis cantamus: *Cantabiles mihi erant justificationes tuae in loco peregrinationis meae (Psal. cxviii).* Simus etiam cantantes voce, et psallentes in cordibus nostris Domino, in hymnis et canticis spiritualibus, more peregrinorum, qui superata parte laboris cantant. Est autem hymnus laus Dei cum cantico. Canticum vero est exsultatio mentis habita de æternis, prorumpens in vocem. Spiritualis ergo ebrietas confert fidelibus in adversis, non solum consolationes in psalmis, sed etiam congratulationes in hymnis vocalibus, et canticis spiritualibus in corde. Facit etiam agere eos gratias Deo, sicut faciunt nantæ post naufragium pallidonas (palidonas).

Sequitur pars quarta, in qua monet nos Apostolus, ut dum sumus in via hujus saeculi, simus subiecti invicem in timore Christi, ut scilicet de sola humilitate et obsequio contendamus, supportantes invicem, more viatorum fortis debilem, levis gravem, velox tardum. Ut impleamus illud Apostoli: *Alter alterius onerum portate, et sic adimplebitis legem Christi (Gal. vi),* qui languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit (Isai. liii). Cujus timore pariter et amore, nos quoque aliorum infirmitates debemus portare. Et si sic, fratres mei, caute ambulaverimus, si nos ab impedimentis saecularibus redemerimus, si per spirituales ebrietates obliviscentes temporalia ad æterna cum toto

desiderio festinaverimus, si per charitatem alter alterius onera portaverimus, procul dubio ad eternam cum triumpho pervenimus, per Dominum nostrum Jesu Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLIII.

DOMINICA VIGESIMA POST TRINITATEM.

Simile factum est regnum celorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo (Matth. xxii). Rex iste, fratres charissimi. Deus Pater est, qui est Rex regum et Dominus dominantium, qui habet Filium regem secum conregnantem, juxta quod Psalmista ait : Deus judicium tuum regi da, et justitiam tuam Filio regis (*Psal. lxxi*). Deus ergo Pater Filio suo nuptias fecit, quia cum nostram sibi assumere naturam constituit. Et hoc non quia ipse indigeret, sed quia nos indigebamus. Hoc enim fecit ob suam misericordiam, ut nostram relevaret miseriam. Videte ergo tria, causam nuptiarum, dotalitium et prandium. Et causa quidem, est reconciliatio hominis cum Deo. Sicut enim, fratres mei, frequenter videtis, quod quando inimicitie sunt inter duas familias, conjugium sit causa reconciliationis, inter virum unius familiæ, et mulierem alterius, ita et hic factum est. Discordia quippe grandis erat inter Deum et hominem. Homo vero, per primam prævaricationem in hoc detrusus exsilium, Deum non cognoscebat, imo per prava opera eum impugnabat. Deus vero excelsus hominem propter inobedientiam odibat. Quia tamen non obliviscitur misereri Deus (*Psal. lxxvi*), placuit ei ut suum fugitivum reconciliaret sibi, et Unigenitum suum hujus reconciliationis mediatorem fecit, qui sibi nostram conjungens humanitatem, hominem Deo, et Deum homini reconciliavit. Dotalitia quoque est largitus Filius Dei sponsæ suæ, conferens ei hic annulum fidei, et cæterarum armarum virtutum et gratiarum, et pollicens quod si in ejus amore perseveraret, daret ei dotem cælestium præmiorum. Prandium etiam fecit Deus in nuptiis Filii sui in Ecclesia per sacramentorum communionem, apponens panem de cælo quod confirmat (*Psal. ciii*), et vinum quod lætificat cor hominis (*Ibid.*). Apponens etiam per exemplorum informationem, tauros, id est sanctos Patres Veteris Testamenti, qui cornu talionis reficiebant, et altilia, id est sanctos Patres novi Testamenti, qui pinguedine gratiarum alti, et penna contemplationis ad cælum sublevantur, quorum videlicet exemplis et verbis pascerebantur. Apponitur autem in his nuptiis ad imitandum innocentia Abelis, justitia Noe, fides Abraham, castitas Joseph, mititudo Moysi, mansuetudo David, patientia Job, perfectio apostolorum, conscientia martyrum, sobrietas confessorum, munditia virginum. Ad has igitur nuptias teste Domino, multi sunt vocati, pauci vero electi. Nam multi sunt invitati et sæpe vocati et tamen non veniunt. Multi quoque sunt vocati et veniunt, sed tamen ejiciuntur. Pauci vero sunt res-

pectu aliorum, quicum ponso et sponsa in æternum epulentur. Ecce tres distinctiones. Porro invitati et pluries vocati sunt Judæi; nam primo invitati sunt per patriarchas, vocati sunt postea per prophetas et apostolos, et tamen venire contempserunt: quin potius abiit alius in villam, id est, in amorem terrenæ possessionis timens amittere locum et gentem, alius in negotiationem suam, id est, in observationem suarum taxationem præponens eas mandatis Dei, Contra quos loquitur Psalmista, *Quoniam non cognovi*, inquit, *negotiationem*, vel secundum aliam translationem, *litteraturam*, *introibo in potentias Domini (Psal. lxx)*. Reliqui vero tenuerunt serros ejus, id est, apostolos et sequaces eorum, et contumeliis affectos occiderunt, alium lapidantes ut Stephanum, alium decollantes ut Joannem Baptistam et Jacobum Zebedæi, alium præcipitantes ut Jacobum Alphæi, et hujusmodi. Deus autem Pater iratus, missis exercitibus suis, per ministerium Romanorum, perdidit homicidas illos, et civitatem illorum succendit. Et etiam per ministerium angelorum damnavit animas eorum et civitatem, id est corpora eorum igne perpetuo succendit. Multi quoque vocati sunt et veniunt, sed tamen quidam eorum ejiciuntur. Hi sunt, fratres mei, gentiles, nos videlicet, qui de exitibus viarum, id est de diversis erroribus idololatriæ cæterorumque vitiorum vocati sumus, et per prædicatores tam boni quam mali, convocati ad nuptias Christi convenimus. Unde Psalmista, *Annuntiavi*, inquit, *et locutus sum, multiplicati sunt super numerum (Psal. xxxix)*. Sicut enim in area, super numerum granorum super exerescit numerus palearum; ita in Ecclesia, supra numerum electorum super exerescit numerus reproborum, in Ecclesia, numero, non merito, nomine, non numine contentorum. Nusquam quippe boni soli sunt, nisi in cælo: et nusquam mali soli sunt, nisi in inferno. In mundo vero voluit Dominus permistim esse bonos et malos triplici ratione: quoniam mali sunt cum bonis ad purgationem, ad probationem, ad manifestationem. Ex persecutione enim malorum boni purgantur a peccatis. Unde scriptum est: *Quod caminus auro, hoc confert tribulatio justo. (Prov. xvii)*. Ex tentatione quoque malorum, justi in patientia, cæterisque virtutibus probantur. Unde scriptum est, *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ (Jac. i)*. Ex comparatione malorum, sanctitas justorum manifestatur clarius: unde sponsus in Canticis canticorum: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias (Cant. ii)*.

Propterea, fratres mei, patienter sustinete malos, quoniam oportet justos semper habere Cain et unum Judam. Abel quippe esse non potest quem malitia Cain non exerceat.

Intravit autem, inquit, rex ut videret discumbentes. Hoc, fratres mei, quotidie facit Deus. Quia dum in Ecclesia sedemus, dum corpus et sanguinem suum cæteraque sacramenta participamus, qui, quo

animo, qua devotione nos habeamus discernit et speculatur, juxta illud, « Speculator astat desuper qui nos diebus omnibus, actusque nostros prospicit. » *Vidit, inquit, hominem non vestitum veste nuptiali.* Vestis nuptialis, qua discernuntur digni ab indignis, est charitas. Quæ dicitur vestis, quia omne frigus mali excludit, et retinet omnem calorem boni. Dicitur nuptialis, quia Christus sponsus veniens sibi conjungere Ecclesiam, hæc indutus venit. Hæc est tunica Christi inconsutilis, non divisa per odium vel invidiam, nec scissa per hæresim vel schisma. Hæc est tunica Joseph talaris, id est, perseverans, quia charitas nunquam excidit (I Cor. xiii). Est et polymita propter virtutum varietatem, quæ in ea continentur. Hæc et eadem est tunica sponsæ, quæ astituta dextris sponsi in vestitu deaurato (Psal. xlii). Quia vera charitas fulgore sapientiæ est ornata, et circumdata varietate virtutum. Qui hanc vestem habet, securus in nuptiis discumbit. Non habenti vero dicit Deus, vel per Scripturas vel per prædicatores, vel interiore rationem : *Quomodo hæc intrasti cum fidelibus, qui ab eis es discolor per malitiam, et discors per odium, et invidiam? Quomodo talis et talis ad mensam altaris, et ad cætera sacramenta accedere præsumis? At ille obmutuit.* Obmutescit quem propria conscientia redarguit. Obmutescit qui silet a peccatorum suorum confessione et emendatione. *Et dixit rex ministris suis, scilicet angelis : Ligatis manibus et pedibus, mittite eum in tenebras exteriores.* Et hoc merito, quia noluit vitare interiores. *Ibi erit fletus et stridor dentium.* Sicut singula membra, singulis vitiis delectata sunt, ita singulis pœnis cruciantur. Pedes quippe qui ad malum currebant, et manus quæ scelera patrabant, igneis catenis vinciuntur. Oculi, qui luce divina ad male agendum abutebantur, exterius tenebris excæcantur, et qui in visione desiderabilium gaudebant et delectabantur, æternaliter flebunt. Dentes quoque, qui edacitate gaudebant, præ nimietate frigoris stridebunt. Lingua etiam, quæ detrahare et maledicere gaudebat, sicut de divite purpurato legis, in æternum sine ullo refrigerio ardebit. Gustus quoque, qui in comessationibus et ebrietatibus delectabatur, famem et sitim, sicut in Evangelio, et in Apocalypsi legis, æternaliter patietur. Nares quoque qui in luxuriosis odoribus delectabantur, fætores intolerabili in æternum afficiuntur. In Apocalypsi enim legis de stagno ignis et sulphuris, in quo reprobis jacentur (Apoc. xx). Aures quoque, quæ ad sonum cythararum et luxuriosarum cantilenarum delectabantur, stridore pœnarum, rugitu dæmoniorum, et ululatu miserrum vexabuntur, sicut in prophetis et in Apocalypsi legis. Membra etiam quæ luxuriosis et suavis contactibus delectabantur, vermibus et incendio in æternum puniuntur. Unde in propheta et in Evangelio legis : Quia vermis eorum non moritur, et ignis non exstinguitur (Isai. lxi; Marc. ix), et sic corpora impiorum secundum omnes sensus et actus suos torquebuntur. Nihilominus et anima interius

A secundum passiones suas, cæcitate et ignorantia, conscientia mala et pœnitentia inutili, dolore et pudore, ira et invidia vexabitur in æternum. Inter hæc et tanta mala, ut tradidit Joannes in Apocalypsi, optabunt miseri mortem, et mors fugiet ab eis (Apoc. ix). Pauci vero sunt electi, qui in nuptiis Christi in æternum epulabuntur. De quibus Psalmista, *Nimis, inquit, honorati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum* (Psal. cxxxviii). Sed cum subjungatur : *Diminuerabo eos, et super arenam multiplicabuntur* (Ibid.), quomodo sunt pauci? quia electi, quia pretiosi, quia chari. Electi de multitudine malorum sicut grana de multitudine palearum, aurum de multitudine arenarum, margarita de multitudine lapidum. Pretiosi, pretio virtutum, pretio sanctorum operum, pretio æternorum premiorum : chari, quia amici, quia filii, quia hæredes Dei, cohæredes autem Christi, cohæredes videlicet Christi gloriæ, Christi honoris, Christi beatitudinis, et Christi gaudii. Nos ergo, fratres, laboremus esse de numero paucorum electorum. Induamus charitatem Dei et proximi : uniamur cœlesti sponso et sponsæ sicut sacramentorum participatione, ita dilectionis et puritatis unione : quatenus ad æternas nuptias securi semper recumbere valeamus, largiente Deo et Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLIV.

DOMINICA VIGESIMA POST TRINITATEM.

Confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus (Ephes. vi). In hac lectione, fratres charissimi, monet et docet nos Apostolus quomodo inimicis nostris resistere valeamus ; et hoc modo : Primo monet nos confortari in Deo, et armari armatura ejus. Secundo ostendit contra quos hostes pugnare debeamus. Tertio ostendit quibus armis possumus eis resistere et eos impugnare. Primo ergo hortatur confortari nos in Deo, cum ait : *Confortamini in Domino.* Ac si diceret : Fratres, nolite confidere in vobis nec in aliqua re temporali ; sed in solo Deo. In quo, fratres, confundit mundanos homines, qui in suis vel amicorum suorum viribus, vel in divitiis, vel in sapientia sua confidunt, et idcirco decipiuntur et pereunt. Vos autem, fratres, si veri Christiani estis, in Deo, non alio, spem habeatis, non confidatis in viribus vestris. Scriptum est enim : *Gigas salvabitur in multitudine virtutis suæ* (Psal. xxxii). Non confidatis in sapientia vestra, quia scriptum est : *Perdram sapientiam sapientium et prudentiam prudentium reprobabo* (I Cor. i). Non confidatis in divitiis vestris, quia scriptum est : *Qui confidit in divitiis suis corruet* (Prov. n). Non confidatis in homine : nam scriptum est : *Maledictus homo qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum* (Jer. xvii). Non confidatis in viribus liberi arbitrii vos posse mandata Dei adimplere. Scriptum est enim : *Juravi et statui custodire judicia justitiæ tuæ* (Psal. cxviii). Sed se in hoc præsumpsisse ostendit, cum subdit : *Humiliatus sum usquequaque* (Ibid.). Idem

quoque ait : *Ego dixi in abundantia mea : Non movebor in æternum. Sed avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus (Psal. xxix).* Petrus quoque nimis de se præsumpsit, dicens : *Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo (Matth. xxvi; Marc. xiv)* : sed tamen negavit. Judas quoque Machabeus dum in solo Deo confisus est, semper victor exsistit ; ut autem confidit in Romanis, corrui. Itaque, fratres, in solo Deo spem et confortationem nostram habeamus, et cum Propheta dicamus : *Diligam te, Domine, virtus mea, Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus (Psal. xvi).* Et illud : *Mihi autem adhaerere Deo bonum est, et ponere in Domino Deo spem meam (Eccl. ii)*, quoniam, ut scribitur : *Quis speravit in Domino, et confusus est ? Spes enim juxta Apostolum, non confundit (Rom. v).* Quare autem in Domino sperare et confortari debeamus, ostendit Apostolus cum subdit, *et in potentia virtutis ejus*. Potentia est in exterioribus, virtus vero in interioribus. In Deo vero idem est potentia et virtus. Quare ergo ait, *in potentia virtutis ejus ?* Quoniam multi habent potentiam sine virtute. Habent potentiam exterius, sed non interius. Exterius dominantur hominibus, sed interius sibi non possunt dominari. Sunt exterius domini hominum, sed interius sunt servi vitiorum. Vincunt exterius homines, sed vincuntur interius ab ira, a cupiditate, a superbia, et a cæteris vitiis. Inde est quo dominantur exterius, sed sine ratione ; judicant, sed sine justitia ; imperant, sed sine discretione ; potestative agunt, sed sine modestia. Ne vero aliquid tale suspicaretur de omnipotentia Dei, adjunxit, *virtutis*, quoniam omnipotentia ejus virtus est. Quidquid enim agit, sapienter, juste, fortiter, et modeste agit. Quomodo autem in Deo fortes esse possimus, ostendit cum subdit : *Et induite armaturam Dei.*

Sequitur pars secunda, in qua ostendit Apostolus contra quos hostes pugnare debeamus, cum subdit : *Adversus insidias diaboli. Non est enim nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem*, subaudis tantum. Sunt enim nobis tres inimici, contra quos nobis est pugnandum ; caro nostra, mundus, et diabolus. De carne dicit Apostolus : *Caro concupiscit adversus spiritum (Gal. v)*. Est igitur colluctatio nobis, non adversus naturam, sed adversus vitia carnis et sanguinis. Naturam enim nostram non destruere, sed nutrire debemus, sive in persona nostra, sive in proximo. Unde Apostolus : *Nemo carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam (Ephes. v)*. In quo confunduntur illi qui naturam, vel in se, per nimiam macerationem, vel in proximo per odium persequuntur, vel qui contrario propter naturam, vel suis vel alienis vitiis nimis indulgent. Sic enim, fratres mei, diligenda et nutrienda est natura, ut vitia destruantur, et sic sunt vitia destruenda, ut natura nutriatur. Vitia vero carnis et sanguinis jejunando, laborando et operando superamus. Secundus hostis est mundus, id est malitia mundanorum hominum. De quo Dominus : *Si mundus vos odit sci-*

tote quia me priorem vobis odio habuit (Joan. xv). Et si de hoc mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret, sed quia de hoc mundo non estis propterea odit vos mundus (Joan. xv). Et Joannes : *Nolite, inquit, diligere mundum neque ea quæ in mundo sunt, quia quidquid est in mundo aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis aut superbia vite (I Joan. ii)*. Hunc hostem notat hic Apostolus, cum dicit, *adversus hujus mundi rectores*, per hunc mundum malitiam mundanorum hominum, quæ a dæmoniis regitur intelligens. Contra mundi malitiam pugnandum est per patientiam, per contemptum mundi, et desiderium cælestis regni. Tertius vero hostis est malignorum spirituum exercitus, contra quem nos movet Apostolus Petrus dicens : *Estote prudentes, et vigilate in orationibus ; quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit querens quem devoret, cui resistite fortes in fide (I Petr. iv)*. De quo hic Apostolus largius prosequitur dicens, *Adversus principatus et potestates, adversus hujus mundi rectores tenebrarum harum contra spiritidia nequitie in cælestibus*. His verbis, fratres mei, malitiam malignorum spirituum exaggerat Apostolus, ut quanto hostes nostri sunt pejores ad nocendum, tanto efficiamur promptiores ad resistendum. Vocat ergo eos *principatus*, quia nec singuli, nec divisi nos persequuntur, sed ad exemplum sanctorum angelorum et archangelorum, alii sunt majores, alii sunt minores principes qui cum omnibus suis subjectis, nos unanimiter persequuntur. Vocat etiam eos *potestates*, quoniam ex natura suæ originis, magni vigoris et potestatis sunt, nec homo eis resistere posset, nisi Deus malitiam eorum refrenaret. Unde et legimus quod angelus una nocte primigenita Egypti occidit (Exod. xii). Sed ut ait idem Apostolus, Deus fidelis est, nec patietur aliquem tentari ab eis, ultra quam potest (I Cor. x). Vocat etiam eos *rectores mundi tenebrarum harum*, non quidem mundanæ machinæ, quam solus Deus et condidit et regit ; sed tenebrarum istius mundi, id est mundanæ malitiæ, cæcitatibus et ignorantia, quam in hominibus et per homines pravos exerceat. In quo demonstrat nimiam eorum calliditatem, quoniam tum ex spiritali sua origine, tum ex usu longæ experientiæ, vivaci callent acumine, per quod magicas artes, incantationes, fraudes et insidias inveniunt ad decipiendum. Vocat etiam eos *spiritualia nequitie*, id est spiritus nequitiarum. Quia enim spiritus sunt invisibiles nobis, ideo facilius nos decipere possunt, quia melius visibiles quam invisibiles hostes cavemus. In eo autem quod ait *nequitie*, innatam demonum notat malignitatem. Nequam enim est, qui naturaliter malitiosus est. Non quia malitia naturalis sit, sed quia vitium pro natura inolevit. Diabolus autem exigentibus meritis suis, ita in malitia sua est obstinatus, ut non nisi malum velit et possit. Semper enim vult nocere ; non quod inde sibi aliquid commodi speret, sed quia semper nocere consuevit. Conversantur autem dæmones in cælestibus, id est in aere, unde et po-

testates acriæ vocantur. Sed quidam eorum in aquis, alii in nemoribus, alii inter nos conversantur, qui quanto sunt nobis loco magis proximi, tanto magis timendi.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit Apostolus quibus armis prædictis hostibus resistere valeamus et eos expugnare. *Propterea*, inquit, *assume armaturam Dei*, quæ ideo dicitur Dei, quia non ab homine, sed a solo Deo nobis confertur. *Ut possitis*, inquit, *resistere in die malo*, id est malitiæ pravorum, qui nunc habent diem suum. *Et in omnibus perfecti stare*, id est undique muniti ad resistendum. Sicul autem spirituales sunt hostes, ita spiritualis esse debet armatura. Maligni quippe spiritus sagittis vitiorum machinantur nostram vitare et vulnerare naturam; et nos econtrario munime virtutum eam munire debemus. Ipsi enim invisibiliter impugnant nos vel per illicitam voluptatem, vel per illicitam cogitationem. Primo enim nos per illicitam voluptatem impugnant, cum voluptate, ingluvie et libidine nos cupiunt vulnerare. Contra quæ Apostolus monet habere abstinenciam et continentiam cum ait: *Estote lumbos vestros præcincti*, in lumbis enim libido dominatur. Unde Dominus loquens ad Job de diabolo ait: *Virtus ejus in tumbis ejus* (Job. xxxviii). Et in Evangelio: *Sint lumbi vestri præcincti* (Luc. xix). Cum ergo præcipit nos lumbos accingere, jubet nos per abstinenciam et continentiam luxuriam refrenare. Sagittant etiam nos maligni spiritus tentationibus, ut ita malignis cogitationibus nos vulnerent. Contra quas monet nos Apostolus, ut induamur lorica justitiæ, quæ custodiat nos, ne malis cogitationibus vulneremur. Porro contra hæc duo vitia præcepit Dominus per Moysen ut sacerdos lumbos candidis femoralibus et pectus rationali muniretur. Solent enim nos sagittare in pedibus, id est in affectibus, ut scilicet solis terrenis non cælestibus faciant nos inhærere. Contra quod docet nos Apostolus sandaliis calcari, ut scilicet exemplo mortuorum justorum muniti, non terrenis inhæreamus, sed ad cælestia tendamus, cum dixit, *calceati pedes in præparatione Evangelii pacis*. Illi quippe soli evangelizare sunt præparati, qui prædiolo modo sunt calceati. Solent etiam nos maligni spiritus per incredulitatem vulnerare, ut scilicet nos faciant, vel de pænis reproborum, vel de glorificatione justorum dubitare, ut ita nos faciant in labore justitiæ lassescere. Contra quod nos docet Apostolus habere scutum fidei, in quo possimus inimici igne tela extinguere; fortitudo quippe fidei, qua firmiter credimus Deum remuneratorem bonorum, et vindicem malorum, exslinguit in nobis jacula libidinum et concupiscentiarum. Sed solent adhuc firmiter credentes jaculo nimii timoris et desperationis vulnerare. Contra quod nos monet Apostolus galeam spei salutis assumere, quo caput nostrum, id est, fides Christi in nobis, et justitia inviolata servetur. Postquam autem Apostolus munivit nos armis protectionis, munit etiam nos gladio, quo non solum nos defen-

dere, sed etiam hostem impetere valeamus, cum docet nos assumere gladium spiritus, id est, spirituale, quod est verbum dei. Gladius enim quo Deus Pater acrias potestates expugnavit, Christus est, qui constat ex manubrio et ferro, id est ex humanitate, per quam fide tenetur et divinitate, qua illdem ex utraque parte incidit, quia corpus et animam potest occidere. Hæc est securis quæ ad radicem arboris posita est, quæ non solum infructuosos homines, sed etiam dæmones damnat. Nihilominus et verbum Evangelii gladius dicitur. Quem si teneamus manu, id est, operatione, possumus in verbo et in nomine Christi dæmones exorcizando dejicere, et malitiam eorum mortificare. Sed etiam malos homines excommunicando occidere, vel certe eorum malitiam occidere, dum per Evangelium facimus eos, peccato mori, et Deo vivere. Sic itaque, fratres mei, si talibus armis muniti fuerimus, poterimus non solum securi vivere, sed etiam malitias dæmonum evocare, et a faucibus ejus captivos eripere. Quod concedat nobis Deus et Dominus noster qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLV.

DOMINICA VIGESIMA PRIMA POST TRINITATEM.

Erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnum (Joan. iv). Ex hac sancti Evangelii lectione, fratres charissimi, advertere potestis quam sit homini necessaria adversitas temporalis. Nisi enim filius istius reguli infirmaretur, ad Christum accedere non cogeretur. Voluit ergo benignus et misericors Dominus hac de causa filium reguli infirmari, ut sic eum ad se venire cogeret. Scriptum est enim: *Cum occideret eos, quærebant eum, et revertebantur* (Psal. lxxviii). Sunt autem hujus lectionis tres partes. Primo enim regulus postulat a Domino, sed indiscrete. Secundo corripitur a Domino juste. Tertio exauditur benigne. Accedens itaque regulus ad Dominum, propter infirmitatem filii postulat ab eo, sed indiscrete. Et indiscrete quidem postulat, primum in hoc quod, prætermissa salute animæ, solam corporis filio suo petit sanitatem. Si enim discrete peteret, primo animæ suæ et animæ filii sui salutem postularet. Scriptum est enim: *Primum querite regnum Dei* (Luc. xii). Secundo vero in hoc indiscrete postulat, quod Dominum descendere ad sanandum filium suum rogat, quasi Dominus impotens esset alicui conferre sanitatem, nisi corporaliter præsens esset. In quo aperte demonstrat quod eum verum Deum esse non credebatur. Si enim eum verum Deum esse crederet, cum ubique per divinitatem præsentem esse sciret. Tertio etiam in hoc indiscrete postulat, quod postquam a Domino de incredulitate correptus est, tamen adhuc in eodem perstat, dicens: *Domine, descende priusquam moriatur filius meus*, ac si Dominus mortuum resuscitare non valeret. Propterea a Domino juste corripitur. Est autem hæc pars secunda, in qua Dominus incredulitatem ejus corripit dicens: *Nisi signa et prodigia*

videritis non credetis. Hinc est quod alibi ab eo signum postulant fieri Judæi dicentes : *Quod signum facis ut videamus et credamus tibi?* (Joan. 11). Porro cum eadem possint esse prodigia et signa, tamen signa a significatione, et prodigia ab admiratione dicuntur. Ea quippe opera fieri a Domino postulabant, quæ essent prodigia, id est præter consuetum naturæ cursum admirabilia, et signa, id est eum Deum esse significantia. Erant enim Judæi duri, et de numero eorum qui difficile convertuntur. Quatuor quippe modi sunt, quibus divina misericordia ad se trahit peccatores. Alium enim vocat solummodo per interiorē inspirationem ut Magdalenam et latronem alium per prædicationem, ut Samaritanam, alium per miraculorum ostensionem, ut centurionem; alium per adversitatis necessitatem, ut Paulum. Omnes tamen per interiorē illuminationem ad se trahit, secundum illud : *Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum* (Joan. vi.). Istum autem regulum ad se vocavit per necessitatem pariter et miraculum. Per necessitatem, quia nisi filius ejus infirmaretur, ad Christum non veniret. Per miraculum, quia, ut ipse ait, nisi regulus signa et prodigia vidisset, non credidisset. Contingit tamen, quod illi qui fuerunt ad convertendum difficiliōres, sint in fide firmiores, et quanto difficilius potuerunt removeri ab infidelitate, tanto difficilius possunt removeri a fide, ut in Paulo apparet.

Sequitur pars tertia, in qua regulus benigne a Domino exauditur, cum ei dicitur : *Vade, quia filius tuus vivit.* Sane duo postulaverat regulus a Domino, et ut descenderet, et ut filium suum sanaret. In hoc ergo, in quo non bene postulaverat, non exaudit eum Dominus. In quo vero bene, et si non plene, postulavit, cum plenius audit. Descendere quippe in domum ejus noluit, ob tres causas, ut videlicet ubique se esse per divinitatis potentiam demonstraret, ut absentem infirmum mirabiliter sanaret : ut se non esse acceptorem personarum demonstraret. Propter hoc quippe ad filium reguli etiam rogatus ire noluit, qui tamen ad servum centurionis sponte seiturus promissit. In quo, fratres mei, confundit perversitatem nostram, qui divites propter divitias suas bonoramus, et pauperes propter paupertatem suam aspernamur, qui plus pensamus in omnibus honorem sæcularem quam naturam. Super hoc eodem nos arguit Jacobus dicens : *Nolite, fratres, habere in acceptionem personarum fidem gloriæ Jesu Christi* (Jac. 11.) Et enim si quis vir in vestitu candido aureum habens annulum introierit in conventum vestrum, dicetis : *Sede hic bene.* Si autem introierit pauper in sordido habitu, dicetis : *Sta illic aut sede sub scabellum pedum meorum.* Sed si hoc peccatum est, quid est quod dicit Paulus : *Cui honorem honorem, cui vectigal vectigal?* (Rom. xiii.) Et alibi : *Presbyteri boni duplici honore sunt digni* (1 Tim. v.) Sed aliud est justificatio, aliud personarum acceptio. Justificatio enim est : Reddere unicuique quod suum est propter Deum, ut, sicut Apostolus jubet, *cui honorem hono-*

rem, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal. Acceptio ergo personarum est abusus reverentiæ ex privata causa, ut quando quis honorat aliquam personam non propter Deum, sed propter aliquam temporalem causam. Itaque omnes homines, in quantum sunt homines, æqualiter sunt venerandi et amandi. Boni vero magis honorandi sunt quam mali. Sicut vero homines non sunt propter divitias et potentias honorandi, sed propter Deum, ita nec sunt spernendi propter paupertatem suam, sed honorandi propter Deum. Si autem declinaverint apud me unus dives, et unus pauper ejusdem bonitatis, debeone eos æqualiter venerari? utique, si fieri potest sine scandalo divitis. Sed quia divites facilius scandalizantur quam pauperes, et, ut ait sanctus Benedictus, ipse timor potentum sibi exigit honorem, ad evitandum peccatum scandalī præferimus divitem pauperi, cum tamen in mente non minus pauperem diligamus, et seorsum non minus ei deferamus. Itaque, fratres mei, quantum possumus Redemptorem nostrum imitemur, personarumque acceptionem evitemus, pauperes honoremus, et infirmos devotè visitemus. In quo regulus bene, et si non plene, postulavit, eum Dominus plenius quam postulaverat audit. Ille enim solam sanitatem filii corporalem postulabat, et Dominus dat etiam ei salutem animæ, id est fidem. Et non solum illi, sed etiam ipsi patri et familie toti. Viso enim triplici miraculo, videlicet quia Dominus absentem sanaverat, et quia solo verbo, et quia in eodem puncto in quo ibi dixit, et filium sanavit, *credidit ipse et domus ejus tota.* Credamus et nos in eum firmiter, fratres mei, fide per charitatem operante (Gal. v), eum tota devotione diligentes, voluntatem ejus nostræ præponentes, ejus mandata facientes, nos immaculatos custodientes, proximos nostros in Deo, et inimicos propter Deum diligentes, pauperes per compassionem et eleemosynam visitantes, terrena omnia vilipendentes, ad ecclēstia toto desiderio festinantes, ipso largiente qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLVI.

DOMINICA VIGESIMA SECUNDA POST TRINITATEM.

Confido de vobis in Domino, quia qui capit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Jesu Christi (Philipp. i), etc. In hac lectione, fratres charissimi, tria facit Apostolus : Primo ostendit se confidere in Deo de salute nostra; secundo ostendit quem affectum habeat erga nos; tertio orat nos proficere magis, ut ad præmii æterni fructum perveniamus. Ostendens ergo se confidere de salute nostra, ait : *Confido de vobis in Domino.* Non autem ait *Confido in vobis*, quia maledictus qui confidit in homine, ut in præcedenti Dominica exposuimus. Demonstrat autem in quo confidat et de quo. In quo? in Deo. De quo? de vobis perficiendis. In quo dat, fratres mei, exemplum nobis, ut nunquam confidamus in amicis nostris, sed in Deo. De amicis nostris nunquam confidamus in nobis, sed in Deo de nobis dicentes cum

Psalmista : *Mihi autem adarere Deo bonum est, et ponere in Domino Deo spem meam* (Psal. LXXII). De quo, Paule, in Deo confidis? *Quia qui cepit bonum opus in vobis, perficiet usque in diem Jesu Christi.* Tria ponit apostolus, *cepit bonum opus in vobis et perficit, et in diem Jesu Christi.* Per quae tria notantur tres gratiae. Prima est incipiens, secunda perficiens, tertia salvans et coronans. Per primam gratiam justificat Deus gratis impium, quando dat ei cordis contritionem, per secundam eum perficit in bonum, per tertiam reddit ei primum. Prima dicitur gratia operans. Unde Apostolus : *Deus operatur in nobis et velle et perficere* (Philipp. II). Secunda dicitur cooperans. Unde idem : *Non ego, inquit, solus, sed gratia Dei mecum* (I Cor. XV). Tertia dicitur salvans. Unde idem : *Non ex operibus, inquit, justitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit Tit.* III). Itaque, fratres, tam prima, quam secunda, et quam tertia dicitur gratia, quia gratis data. Sed per primam agit Deus in nobis sine nobis, per secundam agit nobiscum, per tertiam remunerat Deus in nobis quod erat in nobis ex Deo, non ex nobis. Unde Gregorius : « Primo, inquit, agit Deus in nobis sine nobis, ut postea agat nobiscum, et per immensam misericordiam remunerat in nobis illud, ac si solum processisset ex nobis. » Multum ergo, fratres, erant qui putant se peccatum suum posse per se desererere, qui putant se aliquid boni posse incipere per se. Contra hos loquitur Jacobus dicens : *Eccē dicitis : Cras ibimus in villam, et ibi faciemus annum, Et quae est vita nostra? Vapor ad modicum parens, pro eo ut dicatis : Si voluerit Dominus, faciemus* (Jac. IV). Nihilominus et illi stulti sunt, qui in bono sibi collato se per se putant stare posse, vel proficere. Unde et David : *Ego, inquit, dixi in abundantia mea : Non movebor in aeternum* (Psal. XXIX). Quod inde se reprehendere ait : *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus. Ad te, Domine, clamabo* (ibid.), etc. Similes enim sumus, fratres mei, puero parvulo, qui surgere per se non potest, nisi a paedagogo erigatur. Erectus etiam nec stare potest per se, nec proficisci, nisi manu paedagogi sustentetur. Sic quoque, fratres, homo jacens in peccato, surgere a peccato non potest, nisi a gratia Dei praevieniente erigatur. Erectus etiam a peccato, nec stare nec proficere in bono potest, nisi gratia cooperante sustentetur. Itaque, fratres mei, nostram infirmitatem cognoscamus, et nil posse nos ex nobis, nisi peccatum, intelligamus, et oremus dicentes : *Tua nos, Domine, gratia semper et praeveniat et sequatur, et misericordia tua subsequatur me omnibus diebus vitae meae* (Psal. LVII). Et ad quid? *Ut inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum* (ibid.). Et hoc est quod bic dicitur, *in diem Jesu Christi.* Dicitur autem dies iudicii, dies Christi, quia tunc gloriam suam manifestabit, quia tunc occulta cordium revelabit, quia tunc fideles suos aeterna luce glorificabit.

Sequitur pars secunda, in qua ostendens Aposto-

lus affectum suum erga illos, probat quia aequum est eum confidere de salute illorum, per duo : per haec, quia eos diligit, et quia habet eos socios in defensione et confirmatione Evangelii. De eis enim quos diligimus et quos in bono statu videmus, de eorum perseverantia et salute in Deo confidimus. Et hoc est quod dicit : *Sicut inquit, aequum est me sentire pro omnibus vobis, eo quod habeam vos in corde meo, in vinculis meis, et in defensione et confirmatione Evangelii socios gaudii mei omnibus vos esse.* Ac si dicat : Sic de vobis in Deo confido, sicut est aequum me sentire pro omnibus vobis, id est, me sentiendo de orationibus vobis, confidere omnes vos esse socios gaudii mei, vel aeterni, vel etiam nunc spiritualis. Et quare sic de nobis confidis? *Eo quod habeam vos in corde meo* per amorem, et hoc etiam in ipsis vinculis. In quo ostendit se adeo diligere illos, quod nec etiam in adversis potest eorum oblivisci : adversitas enim verum amorem exstinguere non potest. *Eo etiam quod habeam vos in vinculis, per compassionem, et in defensione et confirmatione Evangelii, quia scilicet mecum defenditis Evangelium contra infideles, contra haereticos, contra sophisticas cavillationes, et mecum etiam confirmatis.* Prophetarum auctoritate, rationum veritate, miraculorum attestatione, et boni exempli exhibitione. Aequum utique est, fratres charissimi, ut qui in via socii sunt charitatis, persecutionis, praedicationis, socii etiam sint in patria aeterni gaudii. Hinc sumamus exemplum et nos praedicatores, etiam et vos subditi. Habeamus nos erga vos sicut Paulus erga discipulos suos. Paulus etiam in vinculis in corde suo habeat discipulos per amorem : nos quoque, fratres, debemus vos habere in corde nostro semper, sive quando oramus, sive quando eleemosynam damus, sive quando ad sacrificium altaris accedimus. Hinc est quod Dominus praecipit quod pontifex legalis habere in pectore rationale inscriptum nominibus duodecim filiorum Israel, quando sacrificabat (Exod. XXVIII). Nos quoque, quando Patri Filium sacrificamus, nomina nostra in corde nostro scripta habere debemus, orantes fidem imperfectorum confirmari, fortitudinem sanctorum magis augeri, delicia peccatorum dimitti. E contra discipuli Paulum tanquam patrem diligebant, et ei in vinculis assistebant per compassionem, et subministrationem et eum, quantum poterant, in defensione et confirmatione Evangelii juvabant. Ita et vos, fratres, in orationibus et eleemosynis vestris debetis vos habere, nostris infirmitatibus compati, et nostris prosperitatibus congaudere, et nostram praedicationem verbo et exemplo defendere et confirmare. Ne autem aliquis putaret Apostolum, non per veritatem haec dixisse, sed per assentationem, producit Deum in testem dicens : *Testis est mihi Deus, quomodo cupiam vos in visceribus Jesu Christi* id est in Christo. In visceribus siquidem est vita, et ipsa viscera intima sunt, et in viscera nostra cibum trajicimus. Ille ergo in visceribus Christi est, qui in eo vivit,

qui ei per charitatem intimus est, et qui per unionem ei incorporatur, quod maxime significatur per communionem eucharistiæ. Quando enim corpore Christi communicamus, non Christus nobis, sed nos Christo incorporamur.

Sequitur pars tertia, in qua orat Apostolus eos proficere usque ad præmii perceptionem dicens: *Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet.* Charitas enim otiosa et frigida esse non potest, sed more ignis in altum et in augmentum se semper tendit. Sed quoniam quidam habent charitatem, sed non secundum scientiam, cum videlicet hominem diligunt, in quo eum diligere non deberent, adjungit *in scientia*, scilicet spiritualium beneficiorum et corporalium, quia in utrisque, qui diligit vere proximum, debet eum juvare. *Ut sitis*, inquit, *sinceri et sine offensa.* Sinceri sunt quorum vitam nulla admissione vanæ gloriæ vel sinistra intentionis corrumpit. Sine offensa sunt qui proximi infirmitatem, nec per peccatum, nec per indiscretum bonum offendant. Idem ergo est quod ait sinceri et sine offensa illic, quod alibi ait: *Providentes bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus* (Rom. xii). Et ita, fratres, viventes, venietis secure in diem judicii, et tunc eritis repleti fructu justitiæ per Jesum Christum in laudem et gloriam Dei. Sicut stipendia peccati mors, ita fructus justitiæ est vita æterna, qua iusti in futuro erunt repleti, quia unumquemque sufficienter replebit illud modicum quod habebit, præsertim cum gloria singulorum per amorem sit communis universorum: et hoc per Jesum Christum auctorem et remuneratorem, in laudem et gloriam Dei, vel qua Deus glorificabit in anima et corpore Dei, vel qua Deus glorificabit in anima et corpore, et laudabit suos, vocans eos benedictos, et etiam filios, vel qua electi glorificabunt et laudabunt Deum in æternum, juxta illud: *Beati qui habitant in te* (Psal. viii). Cujus beatitudinis et laudationis faciat nos participes, qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

DOMILIA XLVII.

DOMINICA VIGESIMA SECUNDA POST TRINITATEM.

Simile est regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis (Matth. xviii). Quis est iste rex, fratres charissimi, nisi Rex regum et Dominus dominantium, qui universa creat, possidet et gubernat? Qui recte rex dicitur, quoniam ita cuncta regit, quod nihil inordinatum reliquit. Et si enim mala vel in mundo, vel in inferno fieri permittit, tamen ad finem, vel misericordiæ, vel justitiæ suæ, ea dirigit. Quod enim legitur, quod in inferno nullus est ordo, de ordine renovationis intelligendum est. Non enim sicut in mundo, ita et in inferno laborum [labori] succedit requies, miserie felicitas, nocti dies, dolori refrigerium, sed continuus labor, continua miseria, continua nox, continuus sibi habetur cruciatus. Hujus autem summi regis servi sunt homines, quoniam ad hoc eos creavit, ut ei servi-

rent, et suam facerent voluntatem. Illi autem omnes illius sunt debitores, quoniam in multis offendimus omnes (Jac. iii). Quæ quidem debita nobis dimitti rogamus, cum quotidie in Oratione Dominica dicimus: *Dimitte nobis debita nostra* (Matth. vi). Ostenduntur igitur in hac lectione nobis quatuor: quomodo Deus ponit rationem cum servis suis et eis comminatur, quomodo promittentibus emendationem facile miseretur, et quanta sit immisericordiæ nostræ crudelitas, et quanta sit contra nos divina justitiæ severitas. Ponit igitur Deus rationem cum nobis servis suis, quando nos dijudicat et discernit. Sunt autem duo judicia Dei: unum discretionis meritorum, alterum discretionis præmiorum. Primum quotidie fit in Ecclesia, dum Deus hunc per misericordiam illuminat, illum per justitiam excæcat, hunc facit de virtute in virtutem ascendere, illum permittit de vitio in vitium ruere. Secundum judicium fiet in extremis, quando mali ibunt in ignem æternum, iusti vero in vitam æternam (Matth. xxv). De primo dicitur: *Judica me, Deus, et discerne causam meam* (Psal. xlii). De secundo autem dicitur: Deus in judicio reddet unicuique secundum opera sua: *Et oblatus est*, inquit, *unus qui debebat ei decem milia talenta.* Decem milia talenta Deo debet, qui de Decalogo non impleto satisfactionem Deo debet, quales sumus nos fere omnes, fratres mei. Nam quis audeat dicere: Ego legem implevi? Ille talis offertur Deo, vel per angelos, qui singulorum merita Deo dicuntur offerre, vel per clamorem pauperum, quibus non cessaverat injuriare. *Et cum non haberet, unde redderet*, etc. Nihil habet peccator unde reddat, qui nihil compunctionis, vel correctionis in se habet, unde satisfaciatur. Hunc talem jubet Dominus venumdari, et uxorem, et filios et universa quæ habet, et reddi. Quoniam qui de perpetratis peccatis non vult satisfacere, jubet Deus et spiritum ejus, et uxorem, id est carnem (cujus molliæ utebatur) et filios, id est sensus, qui ex spiritu et carne procreantur, et omnia membra pro peccatis, æternæ pœnæ tradi, et ita dignam ultionem de eo reddi. Ecce, fratres, quam terribiliter Deus minatur illis qui non convertuntur.

Sequitur pars secunda, in qua ostenditur quam facile Deus pœnitentibus misereatur, cum subditur: *Procidens autem servus ille, rogabat eum dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum et debitum dimisit illi.* Porro peccator intelligens pro peccatis commissis sibi gehennam parari, prociðit et rogat Dominum, ut patientiam in eum habeat, et omnia reddit ei quando peccatum suum recognoscens se humiliat, et spatium pœnitentiæ sibi dari postulat, et plenam promittit satisfactionem. Quod si fuerit vera humilitas, et vera compunctio, Deus dimittit eum, ut in melius vivat, et peccata indulget ei, juxta quod ipse per prophetam ait: *Nolo ego mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat* (Ezech. xviii). Quis sufficiat pensare fratres mei,

viseera divinæ misericordiæ, qui ad hoc minatur A asperius, ut cilius pareat. Qui mox ut emendationem ei promittimus, ipse veniam nobis præstat.

Sequitur pars tertia, in qua nostræ misericordiæ crudelitas demonstratur, cum subditur : *Egressus autem servus illius, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios, et tenens suffocabat eum dicens : Redde, quod debes, etc.* Porro egressus peccator ab humilitate compunctionis, et quasi securus factus, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios. Quinta differentia est inter centum denarios, et decem millia talenta, et in quantitate et in numero, tanta est differentia inter peccata quæ fecimus in Deum, et inter peccata quæ fecit proximus in nos. Fere enim nulla sunt quæ fecit proximus in nos, ad comparisonem eorum quæ fecimus in Deum. *Invenit, inquit, unum de conservis suis.* Pondus est in verbis, quasi ejus deberet magis misereri, quia plus esse misericors debet in miseros, qui ipsam miseriam expertus est. Et contra, dignus est miser redigi in miseriam, qui in miseros non habet misericordiam. *Et tenens suffocabat eum,* id est crudeliter et violenter exigebat. Qui enim alium suffocat, vocem ei aufert, ne possit rogare vel misericordiam implorare. Hoc faciunt quidam duri et immisericordes, qui injuriosis suis non solum veniam denegant, sed etiam a Deo denegari vellent, timentes ne implorent vel impetrent Dei misericordiam. *Et procedens servus ille, rogabat eum dicens : Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi.* Si omnibus malefactoribus nostris dimittere tenemur, fratres mei, maxime humilitatis, et veniam postulanti- bus et emendationem promittentibus tenemur dimittere. Unde qui talibus non miseretur, misericordiam procul dubio non consequetur. *Ille autem noluit, sed abiit, et misit eum in carcerem.* Ille mittit debitorem suum in carcerem, qui injuriosum suum desiderio mittit in gehennam. Quales sunt hodie plures (unde magis dolendum est) qui etsi non possunt opere, saltem quod possunt, desiderio et imprecatione læsores suos damnant. *Videntes autem conservi ejus, id est angeli, vel homines religiosi, quæ fiebant, nuntiaverunt quærimoniis Domino suo quæ facta fuerant.* Nihil est enim, fratres mei, quod plus exacerbet angelos et sanctos Dei in nos, quam si odium obstinatum habuimus in proximos nostros.

Sequitur pars quarta, in qua ostenditur quanta sit contra immisericordes divinæ justitiæ severitas, cum subditur : *Tunc vocavit eum dominus suus.* Tunc vocat Dominus peccatorem, cum ab hac vita facit eum transire ad aliam. *Serve nequam, inquit, omne debitum dimisi tibi,* per baptismum et poenitentiam, *quoniam rogasti me,* humiliatus per compunctionem. *Nonne oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum?* Non enim inproperabit Dominus in judicio reprobis, eos sic peccasse, sed eos misericordiam, per quam peccata sua redimere poterant, non habuisse: et quia non fuerunt

tales erga proximos, qualis Deus exstiterat erga ipsos; hæc enim et similia dicturus est Dominus reprobis in judicio: Ego satiavi vos, quare et vos non satiastis me in meis? ego vestivi vos, quare et vos non vestistis me in meis? Ego misertus sum vobis, quare et vos non miserti estis mihi in meis? *Et iratus, jussit eum tradi tortoribus quousque redderet universum debitum.* Iratus dicitur Deus, fratres charissimi, non a commotione iræ, quæ in Deum nunquam cadit, sed a pænæ irrogatione. Ira enim Dei dicitur irrogatio pænæ, transsumpto nomine antecedentis ad consequens. Jussit, inquit, eum tradi tortoribus, quoadusque redderet universum debitum. Hoc fiet, fratres charissimi, quando Dominus tradet impios æterno supplicio cum diabolo et angelis ejus simul cruciandos, quousque reddant dignam ultionem pro omnibus iniquitatibus quas fecerunt, id est in æternum. Quorum enim vita mortua est in culpa, eorum mors vivet in pænâ. *Sic, inquit, Pater celestis faciet vobis, si non remiseritis fratribus vestris de cordibus vestris.* Sed dices: Nunquid Dominus justus iudex, peccata in baptismo vel confessione dimissa, iterum in inferno exiget, cum scriptum sit: *Non judicabit Dominus bis in idipsum?* (*Nahum.* 1, 9, juxta LXX). Sed sciendum est, fratres charissimi, quod peccata non plene dimittuntur nisi in poenitentia et in emendatione perseverantibus. Unde scriptum est: *Vade, et amplius noli peccare* (*Joan.* v). Poenitentia quippe est commissæ malæ plangere, et plangenda non committere. Ergo eis qui in poenitentia non perseveraverint, omnia peccata redeunt, vel tantum pro ingratitude et incuria puniuntur, ac si perpetrata redirent universa. Hoc itaque, fratres mei, cogitemus, hoc timeamus, Proposita est nobis veniæ conditio. Si non dimittimus, non dimittetur nobis, quia, ut ait Jacobus, *judicium sine misericordia fiet ei qui non fecit misericordiam* (*Jac.* 11). Illos etiam pacto in oratione Dominica quotidie nos costringimus, cum oramus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (*Matth.* vi). Legimus de sancto Joanne, patriarcha Alexandriæ, quod cum quidam clericus eum offendisset, cantabat quadam die missam, cumque cantans orationem Dominicam ad supradictam petitionem venisset, memor querelæ quam habebat adversus clericum, cum mandat, et per veniam eum sibi conciliat, et tunc rediens ad propositum suum ait: *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Faciamus et nos similiter, fratres mei. Dimittamus ut dimittatur nobis. Misericordiam faciamus, ut misericordiam inveniamus. Simus pii et elementes erga offensas proximorum, ut summum iudicem, pium, et clementem nobis invenire mereamur Dominum nostrum Jesum Christum, qui eum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in æternum. Amen.

HOMILIA XLVIII.

DOMINICA VIGESIMA TERTIA POST TRINITATEM.

Imitatores mei estote, et observate eos qui ita am-

bulant, sicut videtis formam nostram Philipp. iii, A
 iv), etc. Ilac in lectione, fratres charissimi, quinque
 facit Apostolus: primo monet eos quibus scribit, et
 nos pariter cum eis, ad sui et sui similium imita-
 tionem: secundo ad contrariorum evitacionem;
 tertio ostendit quo debemus tendere, et quid spe-
 rare: quarto monet ad perseverantiam: quinto
 ad ferendum auxilium his qui pro Evangelio labo-
 rant. Ait ergo, *imitatores mei estote, et observate eos*
qui ita ambulant, sicut videtis formam nostram, etc.
 In quo, fratres, tria notanda sunt, Apostoli confi-
 dentia, quid imitatio conferat, et in quo fieri debeat.
 Confidentia quippe Apostoli in hoc apparere quod
 præcipit ut imitemur eum. In quo demonstrat se
 imitatione dignum. Et vere, fratres, imitatione di-
 gnus erat, qui Christi verus imitator erat, sicut idem
 alibi ait: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*
 (I Cor. iv; I Cor. xi; Ephes. v). Talis enim debet
 esse prædicator, qui Christum expresse imitetur, et
 quem minores in offensa sequantur. In quo fratres
 (quod sine gemitu dicere nequeo) præsumptio nos-
 tra confunditur, qui pastores dici volumus, et ta-
 men veri pastores imitatores non sumus. Honorem
 diligimus, vitam non tenemus. Unde quid contingit,
 nisi quod nos, et nostri imitatores pariter trahimus
 ad ruinam? Scriptum est enim: *Si cæcus cæcum*
duxerit, nonne ambo in foveam cadunt? (Matth. xv;
 Luc. vi). Vos ergo, fratres, per imitationem nostri,
 nolite deviare: sed quod videtis in nobis reprehen-
 sibile, devitate: et quod imitabile, imitari sala-
 gite. Habetis enim caput et ducem Jesum Christum,
 et imitatore eum Paulum: quos sequentes ne-
 quaquam deviahitis. Est autem imitatio multum
 efficax, sive in bonum, sive in malum. Est enim
 imitatio ex admiratione et desiderio exemplaris na-
 scens assimilatio. Primum, fratres, admiramur ali-
 quam virtutem in aliquo; exinde inardescimus de-
 siderio ad eam adipiscendam; et incipimus, quoad
 possumus, eum imitari. Est autem imitatio tam in
 bono quam in malo. Nam multi admirantur divitias,
 honores, et gloriæ sæcularium, et inde inardescen-
 tes ad alia adipiscenda, imitantur malitias sæcula-
 rium, per quas divitiæ, honores, et gloriæ sæculares
 adipiscuntur. Contra quos nos hortatur David: *Noli*
inquit, æmulari in malignantibus neque zelaveris fac-
ientes iniquitatem, quoniam tanquam fenem velociter
arescent (Psal. xxxvi), etc. Item illud: *Noli æmulari*
in eo qui prosperatur in via sua, et in homine faciente
injustitias Psal. xxvi, etc. Vos ergo, fratres, no-
 lite mirari temporales divitias, honores, vel gloriæ.
 Si enim non admiramini, non concupietis. Illic poeta:

Nil admirari (63, *prope res est una*. . . .

Solaque, quæ posset facere et servare beatum.

Nonat., *Epist. lib. i, epist. 4, v. 1, 2.*)

Solas virtutes, fratres charissimi, et bonos mores,
 et bona opera sanctorum imitamini. Et juxta præ-
 ceptum Philosophicum, aliquando virum honestum
 vobis in exemplum assumite, ad cujus exemplum
 (63) Subbaudi temporale.

Amores vestros regatis. Et si nunc aliquem usque-
 quaque justum et honestum invenire non potestis,
 tamen quod in uno quoque laudabile videritis, imi-
 tamini: quod reprehensibile, devitate, more picto-
 ris, qui multas exemplares formas ante oculos suos
 habet: et quod in unaquaque convenientius cernit,
 assumit. Debemus autem, fratres mei, imitari in
 sanctis, non excellentias honorum et dignitatum, sicut
 fecit Lucifer, et primus homo, qui per rapinam vo-
 luerunt rapere divinam altitudinem, et sicut Simon
 Magus, qui pecunia voluit emere apostolorum pote-
 statem; sed potius virtutes, ut humilitatem, patien-
 tiam, charitatem, cæterasque virtutes, quas Christus
 nobis in exemplum reliquit, et quas Paulus cæteri-
 que apostoli in Christo imitati sunt. Non enim ait
 Dominus: *Discite a me omnia scire, vel mundum*
creare, sed ait: Discite a me quia mitis sum et hu-
milis corde (Matth. xi. — *Et observate, inquit, eos*
qui ita ambulant, sicut videtis formam vestram.
 Forma apostolica est recta fides, et recti mores. Quos
 ergo videmus tenere formam apostolicam, id est rec-
 tam fidem, et rectos mores, eos sequamur. Quos au-
 tem videmus deviare, vel a recta fide, ut hæreticos,
 vel a rectis moribus, ut falsos Christianos, evitemus.

Sequitur pars secunda, in qua nos docet Apostolus
 quos evitare debeamus, dicens: *Multi enim ambulant,*
subaudi, non secundum formam nostram, sed male,
quos sæpe dicebam vobis, quando eram vobiscum.
 Bene autem ait multos, quoniam multi sunt, quo-
 rum mores evitare debemus. Pauci vero sunt imita-
 tione digni. *Sed et nunc, inquit, fletis dico.* In quo,
 fratres est notandus mirabilis affectus, et charitas
 apostoli, quam habebat erga omnes, qui non solum
 fratres delinquentes, imo etiam inimicos plorabat,
 imitator Magistri sui dicentis: *Pater, dimitte illis,*
quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii). Illos nobis,
 fratres, in exemplum reliquerunt, quod nos male
 servant, inimicis nostris maledicimus, imprecamur;
 et de ruina eorum lætamur, cum Job dicat:
Si lætatus sum super inimico meo, eo quod invenisset
eum malum, quasi hoc et hoc mihi contingat (Job.
 xxxi). Quod si hoc fecerunt homines qui fuerunt
 ante legem, vel sub lege, quid nos debemus facere,
 qui in tempore gratiæ sumus? Vincamus ergo, fra-
 tres, duritiam cordis nostri, et discamus inimicos
 nostros diligere, eorum dico naturam, non vitium,
 juxta quod David ait: *Perfecto odio oderam illos*
(Psal. cxxxviii). Perfectum odium est non naturam
 odisse, sed vitium. *Inimicos, inquit, crucis Christi.*
 Porro inimici crucis Christi sunt, qui crucem Christi
 scandalum, ut Judæi, vel stultitiam ut gentiles opi-
 nantur. Inimici etiam crucis Christi dici possunt qui
 etsi credunt Christi crucem, tamen eam ferre recu-
 sant. Quales (unde dolendum est) sumus hodie nos,
 solo nomine Christiani, qui crucem prædicamus, et
 per crucem salvari volumus, et tamen crucem ferre
 nolumus, carnem nostram cum vitiiis et concupiscen-
 tiis non cruciligimus non hic amara pati, sed dulci

quærimus, non tristari, sed prosperari; injurias illas patienter non ferimus, sed potius malum pro malo, maledictum pro maledicto reddimus, cum Magister noster dicat: *Qui vult ventre post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me* (Matth. xvi), et: *Qui me erubuerit et sermones meos, hunc filius hominis erubescet* (Luc. ix). — Quorum, inquit, *finis interitus, quorum deus venter est et gloriam in confusione eorum qui terrena sapiunt*. Ordo: inimicos crucis, qui terrena sapiunt, quorum finis interitus, etc. Qui enim crucem Christi, vel non credunt, vel non portant, terrena sapiunt, non cœlestia, et ideo illorum finis est interitus. Non enim credunt resurrectionem, vel futurum iudicium, sed tamen hominum credunt esse interitum animarum. Inquit enim: Quis est regressus ab inferis, qui nobis nuntiet aliam esse vitam? Moriuntur enim homines, nec resurgunt, sic fuit, sic erit semper; alii moriuntur, et alii nascuntur. Fallit nos littera, promittens nescio quæ bona futura. Sed certe stultum est perdere præsentia bona, quæ videmus et teneamus, propter quædam bona forte nunquam futura. Dum ergo vivimus, comedamus et bibamus, cras enim moriemur. Quod, et si quidam hoc verbis non dicant, tamen se ita credere operibus demonstrant, dum sola terrena quærunt et amant, gulæ et ventri satisfaciunt. *Quorum*, inquit Apostolus, *deus venter est*. Quod enim quis plus diligit, hoc se colore ostendit. Avarus colit nummum pro Deo, luxuriosus venerem, gulosus ventrem, et ebriosus vinum. Nonne enim ventrem pro Deo colit, qui plus ventri quam Deo obedit? qui plus pro ventre quam pro Deo facit? qui frequentius visitat coquinam quam ecclesiam? Qui plus delectatur in odore carnum quam incensorum et orationum? Nos ergo, fratres, hoc grande vitium fugiamus; non gulæ, sed naturæ satisfaciamus, juxta illud philosophi: Sint epulæ vicisse famem. *Et gloria*, inquit, *in confusione eorum*, supple gloria, quam nunc habent, erit in confusione. Gloria quippe quam nunc habent in pinguedine et nitore carnis, et abundantia pulchrorum et suavium, tunc erit in confusione eorum. Quoniam juxta librum Sapientiæ dicturi sunt in inferno: *Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, et ecce quomodo reputati sunt inter filios Dei. Erravimus, et sol justitiæ non illuxit nobis* (Sap. v). Magna, fratres, erit confusio reprobis, quando amissa gloria temporali, erunt inglorii, videntes super se eos honorari, quos habuerunt aliquando in derisum, quando eorum omnia peccata, et omnes turpes cogitationes patebunt. Ordo etiam notandus est. Qui enim sunt inimici crucis Christi, sapiunt terrena, et ideo putant finem interitum, et ideo indulgent ventri, et gloriæ carnis, et ex his proveniet damnatio confusionis.

Sequitur pars tertia, in qua ostendit Apostolus quod tendere, et quid sperare debeamus dicens: *Nostra autem conversatio in cœlis est*. Quasi diceret: Diligant alii terrena, sed nostra conversatio spe in cœlis est. Si enim veri Christiani sumus, mente, ore et

A opere, ad cœlum tendimus, et ibi desiderio habitamus; et quamvis ex necessitate aliquando tractemus terrena, tamen semper ad cœlestia mente revertimur, et in eis conversamur. Per quem vero et quomodo ad ea perventuri simus, ostendit subdicens: *Salvatorem enim expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*. Utinam, fratres, et nos cum Apostolo hoc vere dicere possimus, quod Salvatorem nostrum expectemus! Quid enim aliud est expectare quam cum desiderio sperare? Expectant ergo cum suspiriis Dominum, qui sibi conscii sunt hic toto corde eum diligere, ejusque mandata implere. Alii enim cum non expectant venturum, sed timent. *Qui reformabit*, inquit, deformatum propter peccata, *corpus* ad primam, imo majorem immortalitatem. Quia quod creatum fuit immortale, id est potens non mori, fiet a Domino immortale, id est non potens mori. Corpus dico *humilitatis nostræ*, id est quod modo est vile, et expositum pœnæ et miseriæ. Vel causalis potest esse genitivus, quia enim nunc nos sponte humiliamus, tunc glorificabimur. *Secundum potestatem, qua sibi subjicere potest omnia*. Qui enim in primo adventu apparuit subjectus et humilis, in secundo adventu apparebit habere potestatem tantam, quod possit subjicere sibi omnia, id est cœlestia, terrestria et inferna. Cœlestia restaurando, terrestria glorificando, inferna damnando. Subactam quippe tunc ostendet sibi vitam et mortem; vitam conferendo, et mortem destruendo.

Sequitur pars quarta, in qua hortatur Apostolus ad perseverantiam. Et quia exhortationem amici magis suscipimus, quam alterius, ideo primo ostendit affectum Apostolus quem habet erga filios prædicationis suæ. *Itaque, fratres mei charissimi et desideratissimi, gaudium meum et corona mea, sic stete in Domino charissimi* (Philipp. ix). Fratres charissimos eos vocat, quoniam eos ferventissime diligebat, non solum propter naturam, sed propter fraternæ charitatis abundantiam, quæ in ipsis erat. Desideratissimos eos vocat, quoniam eorum profectum valde desiderabat. Gaudium suum eos vocat, quoniam bonum quod in eis erat, erat ei causa unde ipse gaudebat. Coronam suam eos vocat, quoniam futuri erant et, causa coronæ. Sunt autem duo posteriora, causæ duorum præcedentium. Ideo enim eos charos habebat, quia erant ei causa gaudii. Ideo eorum profectum desiderabat, quia erant ei futuri causa coronæ. Proficiente quippe discipulo, crescit merces magistro. In Paulo discant pastores Ecclesiæ, quales debent erga subditos esse. Bonum eorum charissime diligant, eorum profectum valde desiderent, de bono eorum valde gaudeant, profectum eorum coronam suam putent. Propterea in eorum correctionem, instructionem, et exhortationem, tanquam in propriæ coronæ acquisitione semper invigilent. *Sic stete, inquit, in Domino*, sic stete, sicut et ego prædicavi vobis, sicut vos suscepistis, sicut et vos incepistis. Stete firmi, sicut stetit Moyses coram Pharaone, et

sicut Metit Phinees rigidus inter fornicatores. State firmi. Ad quadrus qui in quamcumque partem cadat, stabilis stat. Superbia non elevet vos sursum, desperatio non absorbeat vos deorsum, ventus adulationis non moveat vos a dextris, nec ventus detractio- nis a sinistris. Retro non moveant vos occultæ ten- tationes, nec ante apertæ persecutiones. Et hoc totum non in vobis, sed in Domino, qui solus lapsos erigit, et erectos confirmat. *Erodiam rogo*, inquit, *et Syntychem deprecor idipsum sapere in Domino*. Hæ duæ personæ, quia vel a cæteris, vel ab invicem fide, vel charitate dissentiebant, ideo monentur nomi- natim ab Apostolo, ut unum idem in fide et cha- ritate, et cum cæteris et inter se sentiant. Nullum quippe bonum esse potest, ubi dissensio fidei et charitatis est.

Sequitur pars quinta, in qua monet unam perso- nam nominatim, et in ea cæteras, ut auxilium ferant his qui in Evangelio laborant, dicens : *Rogo etiam et te, germane compar, adjuva illos qui mecum laborave- runt in Evangelio, cum Clemente et cæteris coadjuto- ribus meis*. Sane cum omnes in necessitatibus suis adjuvandi sint, maxime mini- tri Christi, et in mini- sterio Christi laborantes, et in communi omnium salute. Sunt enim prædicatores Evangelii ministri Christi. Et etiam Evangelium Christi ministerium est, et prædicatio communis salus est. Illos ergo, fratres mei, qui laborant cum Paulo, et ad similitu- dinem Pauli in Evangelio, vel prædicando, vel pro eo patiendo, maxime juvare debetis, eos suscipiendo, et eis necessaria ministrando, defendendo et com- mendando. Si enim Redemptor noster in quolibet paupere, propter causam suscipi dicitur, maxime in ministris Christi et propter causam, et propter mi- nisterium, et propter sanctitatem suscipitur *Quorum nomina sunt in libro vitæ*, per prædestinationem ascripta. Vos ergo, fratres, qui nescitis prædicare vel docere, nec orationi, vel contemplationi, vel cæ- teris spiritualibus intendere, saltem eos qui hoc pos- sunt juvate, suscipite, et temporalibus beneficiis sus- tineate. Si non potestis esse in Ecclesia Dei, vitis, vel oliva, vel ficus per spiritualem fructificationem, saltem estote in Ecclesia Dei ulmus per spiritualium virorum sustentationem, ut sicut hic eorum coadju- tores estis, ita et in futuro æternæ retributionis com- participes esse mereamini. Quod concedat nobis unus et verus Deus Pater Filius et Spiritus sanctus, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLIX.

DOMINICA VIGESIMA TERTIA POST TRINITATEM.

Abeunt Pharisei consilium inierunt, ut caperent Jesum in sermone (Matth. xxii). Duæ sunt partes hujus evangelicæ lectionis, fratres charissimi. Primo enim malitia versutique Phariseorum demonstra- tur. Secundo, quomodo a Domino dissoluta sit aperit- ur, primum igitur malitia Phariseorum describitur, cum dicitur : *Abeunt Pharisei consilium inierunt*, etc. Si omnes veterum historias, et totum mundanæ vitæ cursum consideremus, fratres mei, semper in-

veniemus quod falsitas persequitur veritatem, mali- tia bonitatem, impietas pietatem. Et Deus cum sit omnipotens et justus, quare hoc patitur? Ut mali exigentibus suis meritis fiant deteriores, et sancti sanctiores, juxta illud Apocalypseos : Justum est ut qui in sordibus est sordescat adhuc, et justum est ut qui sanctus est, sanctificetur adhuc (Apoc. xxii). *Multa enim tribulationes justorum, et de omnibus liberabit eos Dominus* (Psal. xxxiii). Et e contrario : *In insidiis suis capiuntur iniqui* (Prov. xi). Et iterum : *Foderunt, inquit Propheta, ante faciem meam foveam, et inci- derunt in eam* (Psal. lvi). Ecce, fratres, quomodo ab initio Cain persecutus est fratrem suum Abel, in ejus gloriam et sui confusionem, Esau persecutus est fratrem suum Jacob in ejus gloriam, et sui confusio- nem. Saul persecutus est David in ejus gloriam, et sui confusionem. Idololatæ persecuti sunt prophetas in eorum gloriam et sui confusionem. Judæi Christum, in ejus gloriam et sui confusionem. Unde et hic legitur, quod *Pharisei abeunt, consilium inie- runt ut caperent Jesum in sermone*. Unde abeunt? vel quo eunt? A bonitate ad malitiam, a vero ad falsum, a consilio justorum ad consilium impiorum. *Et cum beatus sit vir, qui non abiit in consilio impio- rum* (Psal. i), isti contra miseri sunt, quoniam abierunt in consilium impiorum. Ad quid? *Ut cape- rent Jesum in sermone*. Quia nec in vita, nec in mori- bus, nec in operibus eum reprehendere poterant, tentant si vel in sermone eum capere possent. Sic, fratres, adhuc quotidie mali bonis insidiantur. Cum enim pupillus, vel vidua, vel simplex aliquis advo- catum non habens in causa sua, suam simpliciter loquitur veritatem, impii eis insidiantur, ut capiant eos in sermone, ut possint eos suis rebus spoliare. *Et mittunt, inquit, discipulos suos cum Herodianis*. Quare ipsi non venerunt? Ut per alios malitiam exercentes, ipsi innoxii viderentur. Quare vel solos discipulos suos, vel solos Herodianos non mittunt? Utrosque mittunt, ut si timore mundanæ potestatis diceret contra legem, ab istis accusaretur. Et si ti- more istorum diceret contra sæcularem potestatem, ab illis teneretur. *Magister, inquit, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo. Non enim respicis personam hominum*. Non ex corde, sed ex dolo sic magisterium Christi laudant, et ita eum ad loquendum libere pro lege contra sæcularem potestatem excitant, ut ita tene- retur ab ea. Quamvis autem sinistra intentione, tamen sufficienter describunt magisterii perfectionem. In his quippe quatuor perfectio magistri continetur : primo quod sit verax in vitæ puritate, secundo quod sit verax in legis eruditione, tertio quod non sit ei cura de aliquo, id est non sit sollicitus in curiositate rerum temporalium, quarto ne scit acceptor perso- narum. Sed, fratres mei pauci (unde dolendum est) tenent hodie hanc magisterii perfectionem. Nam quidam, etsi in se vitæ puritatem teneant ad exem- plum, tamen non habent veritatem doctrinæ ad eru- diendum. De quibus propheta : *Ipsi, inquit, sacer-*

doles ignoraverunt intelligentiam (Isa. lvi). Qui tamen quamvis in se pure vivant, tamen quia cæci in Scripturis, cæcos ducere præsumunt, simul cum eis in foveam cadunt (Matth. xv). Alii vero sunt, qui et si recte docent, non tamen recte vivunt. De quibus Dominus : *Dicunt enim et non faciunt* (Matth. xxiii). Tales, quod sine genitu dicere nequeo, sumus nos hodie indigni prædicatores, qui vitia quæ voce damnamus, facere non erubescimus ; similes candelæ ardenti, quæ aliis quidem ministrat lucis beneficium, sibi autem detrimentum. Alii autem sunt, qui et si in veritate, et vivere et docere videntur, tamen in hoc peccant, quod in rebus sæcularibus solliciti sunt magis quam deberent. Quales (unde dolendum est) nos hodie sumus, qui orationi, lectioni, contemplationi, prædicationi cæterisque spiritualibus studiis, vel parvam, vel nullam operam damus, et causis, negotiis, sollicitudinibusque sæcularibus vacamus, non attendentes quod Dominus hanc sollicitudinem nobis prohibeat dicens : *Nolite solliciti esse dicentes : Quid manducabimus* (Matth. iv), etc. Et Apostolus : *Vitum, inquit, et vestitum habentes, his contenti simus* (I Tim. vi). Alii vero sunt, qui et si nec hoc, nec illo vitio tenentur, tamen acceptiores sunt personarum, dum palpant vel molliter, vel nunquam arguunt divites. Et hoc propter timorem, vel propter favorem. Unde canes muti non valentes latrare a propheta vocantur (Isa. lvi), et interim nimis dure corrigunt pauperes propter contemptum. Unde Dominus per prophetam : *Cum austeritate, inquit, imperabatis, et cum potentia* (Ezech. xxxiv) — *Licet, inquirunt, censum dari Cæsari, an non?* Cornuto sophismate intendunt capere Dominum. Tunc enim inter Judæos super hoc erat contentio, aliis dicentibus tributa deberi Romanis, eo quod pro pace et salute omnium militabant, aliis tributa dari Cæsari prohibentibus, eo quod in lege soli Deo servire, et ei primitias et decimas dare jubebantur. Si ergo affirmaret tributa deberi Cæsari, doctores de lege eum accusarent ; si vero negaret, Herodiani eum tenerent. Sed Christus, cordium inspector, cognita eorum nequitia ait : *Quid me tentatis, hypocritæ?*

Est autem hæc pars secunda, in qua Dominus eorum insidias dissolvit. Primo duplicitem eorum arguendo, cum dicit : *Quid me tentatis, hypocritæ?* hypocritas enim eos vocat, quia in verbis ostendebant simplicitatem, et in corde tegebant duplicitem. Sophisma eorum dissolvit, cum subdit : *Ostendite, inquit, mihi numisma census? Et cum obtulissent ei denarium, Cujus est, inquit, imago hæc et superscriptio?* Interrogat autem quod sciebat, ut ex

A ipsa eorum responsione eis concludat. *Dicunt ei : Cæsaris. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo* Ha responsio temperat, ut nec contra legem, nec contra sæcularem potestatem dicat. In quo præcipit quod tributa potestatibus reddidebent, sicut decimæ et oblationes Deo. Ipse quippe ordinavit potestates et jura regnorum. Unde et præcepit Samueli ut diceret Israelitis jus regni. Quin ipse etiam cum Petro reddidit tributum Cæsari, cum propter vitandum scandalum, tum propter exemplum, ostendens bene reddere eos qui debent, cum ipse reddidit, qui non debebat. Et Apostolus : *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit* (Rom. ix). Et alibi : *Reddite cui honorem, honorem; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal* (Rom. xiii). Est enim officium justitiæ, unicuique quod suum est reddere, Deo religionem, sibi munditiam, parentibus honorem, familiaribus providentiam, filiis correctionem, fratribus amorem, dominis subjectionem, subjectis benignitatem, omnibus æqualem. Cum autem Cæsari sua reddimus propter Deum, in hoc etiam Deo reddimus sua, dum hoc facimus propter ejus mandatum. Sicut vero Cæsari reddimus denarium ejus imaginem habentem, ita Deo debemus afferre et reddere animam nostram, ad ejus imaginem et similitudinem factam. Sunt autem in denario tria, imago et similitudo regis, inscriptio nominis, forma rotunditatis. Anima quoque est ad imaginem et similitudinem Dei creata, nomine suo inscripta, ut a bono bona, a Christo Christiana, juxta illud : *Habentes nomen ejus et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis* (Apoc. xxi). Rotunda, id est perfecta, creata videlicet sine fractura vitii, et sine flexura peccati. Unde Propheta : *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine* (Psal. iv). Vultus Dei ratio est, per quam voluntas Dei cognoscitur, lumen, divina gratia est, quam ratio illustrat. Hæc est signata super nos, quia quanto sumus puriores et sanctiores, tanto magis ratio illustratur, et Deo similiores efficimur. Unde, fratres, toto studio, totisque viribus ad hoc laboremus, ut imago et similitudo Dei in nobis per vitium deformatam, per studium virtutum reformetur. Ac ipso in nobis operante simus sancti, sicut ipse sanctus est; veraces, sicut ipse verax est; misericordes, sicut ipse misericors est; ut cum Psalmista dicamus : *Tibi dixit cor meum, Exquisivit te facies mea, faciem tuam, Domine, requiram* (Psal. xvi), ut tandem eam nobis facie ad faciem contemplari tu ipse concedas, qui cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

ORDO RERUM

QUAE IN HOC TOMO CONTINENTUR

GOSCELINUS CANTUARIENSIS MONACHUS.		Cap. XVI. — De Deo nato, quod omnis veritas Scrip-	
Notitia historica.	9	turarum ab eodem aperta sit, et de suscitacione anima-	
VITA S. AUGUSTINI ANGLORUM APOSTOLI.	11	rum, et doctrina humilitatis.	163
VITA ALTERA.	11	Cap. XVII. — De simplicitate Petri apostoli, et merito	
HISTORIA TRANSLATIONIS EJUSDEM.	13	fidei suae.	165
VITA SWITHEMI EPISCOPI.	17	Cap. XVIII. — De duobus sacramentis regenerationis	
VITA IVONIS EPISCOPI PERSAE ET TRIUM EJUS	47	et refectionis ante passionem in Coma institutis.	165
SORORUM.	79	Cap. XIX. — Quod in cruce Jesu Christi sit remissio	
VITA SANCTE WEREBURGE VIRGINIS.	93	peccatorum, et redemptio omnium, et priorum sancto-	
VITA SANCTE EADGITHAE EADGARI ANGLORUM	93	rum.	166
REGIS FILIAE.	109	Cap. XX. — De gloria resurrectionis, et quod discipuli,	
S. Laurentii episcopi Cantuariensis Elogium histori-	115	non ad philosophandum, sed ad vitam æternam annun-	
cium.		tiandam vocentur.	167
LUPUS PROTOEPATARIUS		Cap. XXI. — De adventu Spiritus, et quid in eis effe-	
Notitia historica.	119	cerit, et quod in presentibus non sit perfectio, sed in-	
CHRONICON.	121	choatio beatitudinis.	168
MONACHI MAJORIS MONASTERII.		Cap. XXII. — Quod breviter de istis dictum sit, ut	
EPISTOLA ENCYCLICA monachorum Majoris Monas-		ostendatur quantum periculum sit acquiescere illorum	
terii Turonensis de morte Bernardi abbatis.	143	scripturis, qui nihil de corporum resurrectione nove-	
BRUNO.		runt, et quod eorum definitio destructa sit et hoc spiri-	
Notitia historica.	155	tus carni subditus non capit.	170
GREGORIALI.	155	Cap. XXIII. — Quod Teutonici quidam ab obedientia,	
BERNARDUS TOLETANUS.		et unitate Romanae Ecclesiae exciderint, dicentes se non	
Notitia historica.	155	habere pontificem nisi Caesarem.	172
SERMONES.	157	Cap. XXIV. — De epistola ab eis contra sanctum papam	
MANECDALUS.		Gregorium facta, et quod ei epistolae per gratiam Dei	
Notitia historica et litteraria.	157	respondendum sit.	174
L. A. Muratorii in Manegaldi opus admonitio.	157	P. JULIUS. S. PETRI CARNOTENSIS MONACHUS.	
OPUSCULUM CONTRA WOLFELMUM COLONIEN-		Notitia historica.	175
SEM.	159	VETUS AGANO.	
Cap. I. — Quod non omnes philosophorum sententiae		Monitum.	177
abjiciendae sint, sed illae, in quibus decepti sunt, et deci-		LIBER PRIMUS, sive Hagani praesulis.	197
piunt, et de Pythagorae sententia de anima valde detes-		LIBER SECUNDUS, sive Hagenfredi praesulis.	219
tanda.	152	LIBER TERTIUS, sive Wiherti abbatis.	223
Cap. II. — De Platone, et ejus involueris, quibus osten-		LIBER QUARTUS, sive Gisberti abbatis.	241
dit ex quibus constet anima, et quod in distantia pene-		LIBER QUINTUS, sive Magenardi abbatis.	251
tretr corpus.	153	LIBER SEXTUS, sive Arnulfi abbatis.	261
Cap. III. — De diversis sententiis philosophorum de		LIBER SEPTIMUS, sive Landrici et Huberti abbatum.	273
anima.	154	LIBER OCTAVUS, sive Eustachii abbatis.	317
Cap. IV. — Quod in mensurando solem, et lunam, et		Epitaphium Landrici abbatis.	367
habitabulibus maculis decepti sint, et si quis inde Ma-		GODEFRIDUS BULLONIUS, LOTHARINGAE DUX,	
crobio crediderit, in fide facile periclitetur.	154	HIEROSOLYMAE REX PRIMUS.	
Cap. V. — Quod secundum Apostolum talia probanda		Notitia historica.	369
sunt, et ad sobrietatem Christianae regule rescenda.	155	EPISTOLAE.	
Cap. VI. — De non sana eorum confessione, et de casu		Ernst. I. — Boemundi principis Antiochiae ad Godefri-	
Origenis, qui se nimis eorum dogmatibus affecit.	155	dum. — Ut Graecorum versutiam et dolos caveat.	389
Cap. VII. — De sancto Spiritu, et ejus sana et modera-		Ernst. II. — Godefridi ad Boemundum.	389
ta doctrina, quod superbos deserat, et immundo Spiritui		Ernst. III. — Boemundi, Raymundi S. Aegidii, Gode-	
dissecandos permittat.	156	fridi, Roberti comitis Northmanniae, Roberti comitis Flan-	
Cap. VIII. — Quod philosophi patriarcharum benedi-		dreusis, Eustachii comitis Coloniae ad Urbanum papam.	
ctionibus privati nihil digne de Trinitatis mysterio sen-		— De obsidione et expugnatione Antiochiae.	390
tire meruerint.	157	Ernst. IV. — Boemundi, Raymundi comitis Sancti Aegidii,	
Cap. IX. — Quod a spiritu maligno talia orta sunt, et		Godefridi ducis, ei Hugonis Magni ad universos Christi	
divisionis auctor idololatriam multis argumentis texuerit.	157	fideles. — De pace inita cum imperatore Constantinopo-	
Cap. X. — Quod ipsi sunt Aegyptii a nobis deprædan-		litano, deque victoriis ab exercitu Christianorum repor-	
di, et quod nobis eloquiorum thesauros et ornatus para-		tant in Turcas.	390
verint.	158	Ernst. V. — Daimberti Pisani archiepiscopi, Godefridi	
Cap. XI. — De Deo, quem habemus loquendi materiam,		Bullonii et Raymundi comitis S. Aegidii ad Paschalem	
et de recta confessione, et creatione angelorum, et ho-		papam. — De victoriis ab exercitu Christiano in terra	
minum, circa quorum casum sententia Domini miseri-		sancta reportatis.	392
corditer temperata est.	159	GODEFRIDI CONCIO AL MILITIS CHRISTIANOS. —	
Cap. XII. — De praeceptis obediendi, quibus homo re-		Ut pristinae virtutis memores obsidioni Antiochiae insis-	
paratur contemptor mandati, quae reparatio multis modis		tant.	392
designata sit, ita ut casus priorum patrum ad designan-		DIPLOMATA.	392
dum magnitudinem gratiae permitti sint, sicut David, de		I. — Praeceptum Godefridi ducis pro cella Satanacensi.	
cujus genere Auctor veniae natus est.	160	— Ecclesiam S. Dagoberti martyris, apud Satanacum sit-	
Cap. XIII. — De prophetis duos adventus praeviden-		tam et ab Arnulfo comite occupatam, Gorziensibus mo-	
tibus, ac desiderantibus.	161	nachis restituit.	392
Cap. XIV. — Quod ordinatis quae oportuit, Deus de		II. — Godefridus Bullonius, dux Lotharingae, postea	
Virgine natus sit, destructa philosophorum consequen-		rex Hierosolymorum, copiosius dotat monasterium	
tia.	162	sen prioratum S. Petri, in municipio Bulloniensi, a Go-	
Cap. XV. — Quo proventu natus sit.	163	defrido Barbato Lotharingae duce, fundatum.	394
		III. — Godefridus Bullonius, Lotharingae dux, ejusque	

frater Balduinus (qui postea Hierosolymitani ex ordine reges fuerunt) ecclesiam S. Dagoberti, in Sathianaco Lotharingia: oppido sitam, amplius dotandam curant. 395
ASSISES DE JERUSALEM.

Prefatio editionis Bituricensis anni 1690. 397
 I. — Robrice. 401
 II. — Excerpta quædam. 419

APPENDIX PRIMA. 431
 Beate Idæ comitissæ Bolonia: regis Godefrici matris. 431
 Vita. 431

Commentarius prævius. 431
 § I. — Conjugium B. Idæ. Ejus et mariti genus regum. 431
 Liberi procreati. 431

§ II. — Obitus B. Idæ. Varia æta scripta. Titulus sanctæ et beate. 435
 B. Idæ Vita, auctore monacho Wastensi coævo. 437
 Prologus. 437

Car. I. — Beate Idæ prosapia, educatio, matrimonium, liberi, virtus in conjugio. 438
 Car. II. — Virtutes ejus in viduitate. Monasteria fundata. Miracula patrata. 440

Car. III. — Puella surda et muta sæpius sanata. Pius obitus et sepultura B. Idæ. 444
 Car. IV. — Corpus incorruptum. Miracula post mortem. 446

Alia Vita, auctore J. Guillemans canonico regulari. 448
 Prologus. 448

Historica relatio Vitæ. 450
 Analecta de B. Idæ rebus gestis. 452

Cap. I. — Beneficia ecclesiæ Leniensi et collegio canonicorum præstita. 452
 Car. II. — Monasteria in comitatu Boloniensi exstructa et restaurata. Monasterium Capellæ fundatum. 455

Cap. III. — Varia beneficia præstita monasteriis Boloniensi, Affligemensi, Bertiniano et Lensiensi. Visa in extasi Hierosolyma capta. 457
 B. IDE DONATIONES PLE. 459

Osmundi episcopi Astoricensis epistola ad Idam. 459
 Genealogia comitum Boloniensium, ed. L.C. Bethmann. 461

APPENDIX ALTERA. — MONUMENTA DE BELLO SACRO. 465

Imperatoris Constantinopolitani epistola ad Robertum Flandriæ comitem et omnes Christianos. 465
 Patriarchæ Hierosolymitani et aliorum episcoporum epistola ad Occidentales. 469

Anselmi de Ribodimonte epistola ad Manassem archiepiscopum Remensem. 469
 Odonis Bajocensis episcopi charta, per quam Jarentoni S. Benigni Divionensis abbati monasterium S. Vigoris Bajocensis concedit. 475

Hugonis Edesseni archiepiscopi epistola ad R. Remensem archiepiscopum et canonicos SS. Apostolorum et B. Symphoriani. — Reliquias S. Thaddæi et Abagari regis mittit. 477

Fulconis Andegavensis comitis donationes piæ. 479
 I. — Ecclesiæ S. Mauriti Andegavensi præia quædam concedit. 479

H. — Charta donationis pro monasterio S. Nicolai. 481
 III. — Altera donatio pro eodem monasterio S. Nicolai. 482

Raimundi de Curamonta echarta qua Hierosolymam proficiscens, prædia quædam monachis Tutelensibus impignorat. 483

Raimundi comitis S. Ægidii diploma de donatione medietatis villæ Cibillet facta, S. Victori Massiliensi. 483
 Dermati ejusdem Iliberniensis proficiscantis Jerusalem Itineraria seu exhortatoria. 485

Gesta Tancredi in expeditione Hierosolymitana auctore Radulfo Cadomensis ejus familiari. 489

Raimundi de Agiles canonici Podiensis Historia Francorum qui ceperunt Jerusalem. 501

Roberti monachi S. Remigii in diocesi Remensi Historia Hierosolymitana. 667

Petri Tudebodi sacerdotis Sioracensis Historia de Hierosolymitano itinere. 763

Fulcherii Carnotensis Historia Hierosolymitana. 821
 Notitia in Fulcherium. 821

Prælatio in Historiam Hierosolymitanam. 823
 Incipit historia. 825

Historia gestorum viæ nostri temporis Hierosolymitanæ, auctore Giloue Parisiensi. 941

Galterii cancellarii Antiochena bella. 993
 Notitia 992. 993

Incipiunt Antiochena bella. 995
 Fretelli archidiaconi liber locorum sanctorum terræ Jerusalem. 1037

Joannis Wirzburgensis presbyteri Descriptio terræ sanctæ. 1035

Cap. I. — Describuntur Nazareth, Acco, Caia Galilee, Sallus Domini, mons Thabor, et Hermon, Naim, mons Endor, torrens Gisson, Jezrael, campus Mageddon, montes Gelboe, Scythopolis, Genunium, Dothaim, Samaria, Sichem, Sychar, Luza, mons Garisim et Gebal, Diospolis et Jerusalem paucis. 1035

Cap. II. — Bethlehem, Ecclesia S. Charitonis martyris. Templum Salomonis, ejusdemque diversis temporibus restorationes. 1059

Cap. III. — Enarrantur ea, quæ in templo Hierosolymitano a Salvatore mundi ejusque apostolis, etc., gesta sunt, expositis locis in quibus quæque contigerunt. 1061

Cap. IV. — De Jordane fluvio, Quarantena deserto, Bethagla, Engaddi, montibus Charan et Carmeli, Gerlico, Gergessa, Cesarea Palestine, Hebron, valle Laerymarum, agro Gebal, quercu Mambre, Segor, spelunca Karaim, monte Sinai, montibus Horeb et Abarim, Idumæa, Tyros, Sarepta. 1065

Cap. V. — Sidon, Berythus, Damascus, Arphat, Huss, Suita, Thema, Naamon, mons Seir et Libani, Farfar et Abana fluvii, Pameas oppidum, Dan fons, Medan, Jor, Bet-saida, Corozaim, Cedar. 1069

Cap. VI. — Capharnaum, locus Mensæ, Magdalum, Tiberias, Bethulia, Dothaim, Carnarium Leonis, mons Modin, Diospolis, Teena, Jericho, Sichem, mons Offensionis, natatoria Siloe, quercus Rogel, vallis Josaphat. 1070

Cap. VII. — De Bethania, Bethphage, vico Gethsemani, canaeno Domini in monte Sion rebusque in singulis locis memoria dignis. 1075

Cap. VIII. — De ecclesia Salvatoris, prætorio Pilati, turri Davidica et monte Calvarie. 1075

Cap. IX. — Locus medietatis orbis terrarum, Emmaus, sepulchrum Domini, quædam de insignibus Germanorum de Palestina meritis adversus Francos. 1079

Cap. X. — Locus Ascensionis Domini in monte Oliveti, sepulchrum S. Mariæ Dei genitricis in valle Josaphat, etc. 1083

Cap. XI. — Redit auctor ad descriptionem sacrorum locorum, maris Jerusalem inclusorum, hospitale S. Joannis Baptistæ, Parthenon Mariæ Majoris, cenobium S. Mariæ Latinæ, et sancti Sabbæ, ecclesiæ S. Jacobi, hospitale Alemannorum. 1084

Cap. XII. — Carcer sancti Petri apostoli, erecta inibi ecclesia, Porta Ferrea, palatium Salomonis, Edes Templariorum, domus Simonis Justi, ecclesia sanctæ Annæ, ejusdemque Parthenon, piscina Probatica, ecclesia S. Mariæ Magdalene, et Sancti Charitonis. 1086

Cap. XIII. — Missa in ecclesia S. Sepulchri dici solita die anniversario Dedicationis de recuperatione urbis Hierosolymitanæ per Christianos. Alia de Transfiguratione Domini. Oratio in missa de festo Presentationis S. Mariæ virginis in templo. Diverse inscriptiones in locis sacris exstantes. Finis operis. 1088

Anonymi brevis narratio belli sacri. 1089
 Versus de viris illustribus diocesis Tarvanensis qui in sacra fuere expeditione. 1093

Lamentum lacrymabile super his qui in expeditione Hierosolymitana diversis mortibus, justo quidem sed occulto et inscrutabili Dei judicio interierunt. 1095

De primordiis et inventione sacre religionis Hierosolymorum. 1097

Cartulaire de l'église du Saint-Sépulchre de Jérusalem, publié d'après les manuscrits du Vatican par M. Eugène de Rozière. 1105

Introduction. 1105
 Privilegia ecclesiæ Sancti Sepulchri Jerusalem. 1111

I. — (Sine rubrica.) 1111
 II. — (Sine rubrica.) 1111

III. — Littere Willelmi prioris et capituli Sancti Sepulchri. 1112

IV. — De obedientia quam fecit ecclesiæ (Sancti Sepulchri) Maurus, abbas templi Domini. 1113

V. — De subjectione quam debet Tyrensis Ecclesia Ecclesiæ Hierosolymitanæ. 1113

VI. — De reverentia debita canonicis Sancti Sepulchri. 1113

VII. — De obedientia que debetur patriarche Hierosolymitano. 1113

VIII. — Privilegium domini patriarche et ecclesiæ Hierosolymitanæ. 1113

IX. — (Sine rubrica.) 1114
 X. — Privilegium Pascalis II pape. 1114

XI. — Privilegium ejusdem. 1114
 XII. — Privilegium ejusdem. 1114

XIII. — Privilegium Calixti II pape. 1114
 XIV. — Ejusdem de confirmatione canonicorum regu,

- iarum. 1114
 XV. — Privilegium Honorii II pape. 1115
 XVI. — Aliud ejusdem. 1115
 XVII. — Privilegium Innocentii II pape. 1115
 XVIII. — Aliud privilegium ejusdem. 1114
 XIX. — Privilegium Carlestini II pape. 1114
 XX. — Ejusdem de confirmatione possessionem ecclesie Sancti Sepulchri. 1115
 XXI. — Privilegium Lucii pape II. 1115
 XXII. — Privilegium pape Lucii II de confirmatione. 1115
 XXIII. — Privilegium Eugenii III pape de confirmatione. 1115
 XXIV. — De confirmatione oblationum aliud privilegium Eugenii III pape. 1115
 XXV. — Privilegium Arnulfi patriarche. 1115
 XXVI. — Privilegium Willelmi patriarche de confirmatione omnium possessionum. 1117
 XXVII. — Aliud privilegium Willelmi patriarche de dono Quarantene. 1119
 XXVIII. — Aliud privilegium Willelmi patriarche de decimis idcirco. 1120
 XXIX. — Privilegium casaliū et decimarum concessionis Balduini regis priori (s.) 1121
 XXX. — Privilegium Willelmi regis secundi de casali quod est apud Tyrum. 1122
 XXXI. — Privilegium Fulconis regis tercii de duabus carrucatis terre que sunt in territorio Aconensi. 1123
 XXXII. — Aliud privilegium Fulconis regis tercii de cambitione Theculie. 1124
 XXXIII. — Item aliud privilegium Fulconis regis tercii de cambitione Theculie. 1124
 XXXIV. — Privilegium Balduini regis Latinorum quarti, ad canonicos de concessione casalis, quod vocatur Theculie. 1127
 XXXV. — Privilegium Alexandri pape de confirmatione possessionum et ubertate ecclesie Sancti Sepulchri. 1129
 XXXVI. — Decompositione prehendarum ecclesie Ierusalem. 1129
 XXXVII. — Privilegium Calixti pape. 1130
 XXXVIII. — Ejusdem de ecclesia Sancti Salvatoris de Rubo. 1130
 XXXIX. — Privilegium Innocentii II de confirmatione ecclesie Baruli et Brundisii et quarundam aliarum. 1130
 XL. — Privilegium Celestini pape de dono ecclesie que est in urbe Roma. 1130
 XLI. — De decimis casalis Sancti Egidii. 1130
 XLII. — Constitutio ut canonici insinul comederent. 1132
 XLIII. — Privilegium de quodam casali, quod dicitur Cafermelech, sito in territorio Neapolis. 1132
 XLIV. — Item Balduini regis secundi de dono casalis Cafermelech. 1133
 XLV. — Privilegium Balduini regis secundi de absolute consuetudinis porte Iherusalem. 1134
 XLVI. — Privilegium Balduini regis secundi de consuetudine Aconensis portus. 1135
 XLVII. — Privilegium Innocentii pape. 1136
 XLVIII. — De remissione calumpnie, quam regina Milesendis faciebat super villanis de Betsurie et super Surianis de Calandria et de Ramethis et super vinea Domine Geldidis. 1136
 XLIX. — Privilegium Milesendis regine de commutatione Iohannis patricii. 1137
 L. — Item privilegium Milesendis regine de confirmatione Vuetmoamel. 1139
 LI. — Aliud privilegium Balduini regis quarti de commutatione Iohannis patricii. 1139
 LII. — Item Balduini regis quarti de remissione calumpnie, quam regina Milesendis fecerat super villanis de Betsurie. 1140
 LIII. — Aliud privilegium Balduini regis quarti de confirmatione omnium possessionum. 1142
 LIV. — Aliud privilegium Balduini regis quarti de confirmatione omnium possessionum. 1145
 LV. — Item privilegium Balduini regis quarti de remissione calumpnie, quam faciebat super Surianis, et illius, quam regina faciebat super terra casalis Betsurie. 1149
 LVI. — Privilegium ejusdem Balduini regis quarti de confirmatione Vuetmoamel. 1150
 LVII. — Privilegium ejusdem de confirmatione Huetdebes. 1152
 LVIII. — Privilegium Amalrici comitis de dono Geladie et de confirmatione omnium possessionum quas ecclesia Sancti Sepulchri habet in terra sua. 1153
 LIX. — Privilegium Amalrici comitis de confirmatione Vuetmoamel. 1154
 LX. — Privilegium ejusdem de confirmatione Huetdebes. 1156
 LXI. — Privilegium ejusdem de confirmatione vinee que fuit Naym Suriani. 1158
 LXII. — Privilegium Hugonis de Ybelino de venditione Vuetmoamel. 1159
 LXIII. — Privilegium ejusdem de venditione Huetdebes. 1160
 LXIV. — Privilegium Herberti abbatis sanctorum Joseph et Abacue de commutatione Bethel. 1162
 LXV. — Privilegium Hugonis de Ybelino, de dono Bethel. 1163
 LXVI. — Privilegium de rebellion a priore et canonicis Montis Oliveti facta adversus canonicos Sancti Sepulchri, et satisfactione et de iudicio a personis inde facto. 1164
 LXVII. — Privilegium Willelmi, Tyrensis archiepiscopi, de dono ecclesie Beate Marie, que est apud Tyrum. 1166
 LXVIII. — Privilegium Petri, Tyrensis archiepiscopi, de decima casalis Derine. 1167
 LXIX. — Aliud privilegium Petri, Tyrensis archiepiscopi, de testimonio divise facte apud castrum Feniculi cum Gilduino, vallis Iosaphat abbate. 1168
 LXX. — Privilegium Evremari, Cesariensis archiepiscopi, de decimis casalis Delfeisse. 1168
 LXXI. — Privilegium Galterii, Cesaree domini, de dono et concessione casalis de Fraisse. 1170
 LXXII. — Privilegium Iohannis, Aconensis episcopi, de concessione ecclesie edificande in urbe Acon et de dono ecclesie, que est in territorio casalis, quod dicitur Animas. 1170
 LXXIII. — Privilegium Rogerii Ramathensis, episcopi, de dono et concessione casaliū Capharut et Gith et Kefrescilla et Porphilia. 1171
 LXXIV. — Privilegium Willelmi de Buris de dono duorum casaliū, Gebub et Helkart, et de dono piscarie. 1172
 LXXV. — Privilegium Bertrandi, militie Templi magistri, de remissione et bisantiorum, quos iam diete milicie annuatim persolvere solebamus. 1173
 LXXVI. — Privilegium ejusdem de concessione decimarum. 1174
 LXXVII. — Privilegium Willelmi, prioris tercii, de feodo sancti Lazari. 1175
 LXXVIII. — Privilegium ejusdem de emptione vinee, que fuit Petri de Saucto Gaudio. 1176
 LXXIX. — Privilegium Petri prioris de vinea, que fuit sororis Odierde. 1176
 LXXX. — Aliud privilegium Petri prioris de domibus, que sunt super voltas concambii hospitalis. 1177
 LXXXI. — Privilegium Amalrici prioris de vineis, quas Nemes Surianus et filii ejus et filii fratris sui habent apud Calandriam. 1178
 LXXXII. — Privilegium Petri prioris de domibus, que fuit hominis cujusdam, Bernardi nomine, et uxoris sue Aoise. 1179
 LXXXIII. — Privilegium Bertoldi de dono omnium possessionum suarum et de confirmatione ecclesie, que est in den Kendorf. 1179
 LXXXIV. — Privilegium Roderici de dono eniusdam ville que appellatur Passerel, cum xxxi casalibus. 1180
 LXXXV. — Privilegium Fulconis, regis Ierusalem tercii, cum esset rector ac baiulus Antiocheni principatus, de quadam domo, que est juxta balneum, quondam Tancredi dictum. 1181
 LXXXVI. — Privilegium ejusdem de confirmatione quarundam possessionum quas ecclesia Sancti Sepulchri habet in Antiochia. 1182
 LXXXVII. — Privilegium Risonis, Boamundi principis Antiocheni capellani, de dono domorum, quas in Antiochia habet, cum pomerio ad eas pertinente. 1183
 LXXXVIII. — Privilegium Raimundi principis de dono et concessione molendinorum et aliarum possessionum quas ecclesia Sancti Sepulchri habet in Antiochia. 1184
 LXXXIX. — Privilegium Raimundi, principis Antiocheni, de iudicio in ipsis curia facto de iniuria, quam conventus ecclesie Sancti Pauli diutissime canonicis Sancti Sepulchri super iniusta cujusdam gardini possessione intulerat. 1185
 XC. — Privilegium Petri prioris de duobus molendinis que habet ecclesia Sancti Sepulchri in Antiochia. 1189
 XCI. — Privilegium Raimundi, Tripolitani comitis de dono domus que apud montem Peregrinum est. 1191
 XCII. — Privilegium Cecilie, comitisse Tripolis, que concessit ut coquerent quicumque vellent in furno, quem habemus apud montem Peregrinum. 1193
 XCIII. — Privilegium Raimundi Tripolitani comitis de

libertate quam habemus in portu Tripolis. 1193
 XCIV. — Item aliud ejusdem et de eodem, sed universalis. 1194
 XCV. — Privilegium Raimundi, comitis Tripolitani, de confirmatione quarundam domorum. 1195
 XCVI. — Privilegium domine Adaldis, uxoris Hugonis Ebraici de xu bisantiis, (quos annuatim nobis habere) concessit. 1196
 XCVII. — Privilegium Raimundi comitis de omnibus possessionibus, quas habemus in honore Tripolitano. 1196
 XCVIII. — Privilegium Bertrandi, Tripolitani comitis, de tribus casalibus, Abdin, Habela, Beniharan. 1198
 XCIX. — Privilegium Baldolini, regis quarti, de concessione terre Iohannis Goltmanni. 1199
 C. — Privilegium Iohannis Goltmanni de venditione terre. 1200
 CI. — Privilegium Bernardi Bituricensis de quadam domo, quam dedit ecclesie Sancti Sepulcri. 1202
 CII. — Privilegium Petri, prioris Sancti Sepulcri, et canonicorum de venditione ejusdem domus. 1203
 CIII. — De emptione ejusdam domus quam emit Bernardus Castelli Radulphi a Georgio Raico. 1203
 CIV. — Privilegium, quod fecit Petrus, prior Sancti Sepulcri, Bernardo et uxori sue. 1204
 CV. — Privilegium Ricardi laferini de quadam domo. 1205
 CVI. — De quadam horto, quem dedit Mabilia ecclesie Sancti Sepulcri. 1205
 CVII. — Privilegium Andree et Hosanne. 1206
 CVIII. — De venditione duarum stationum ecclesie Sancti Sepulcri. 1207
 CIX. — Recordatio conventionis et donationis, que facte fuerunt inter Mariam de Sancto Lazaro et Rogerium. 1207
 CX. — De concessione ejusdam domus facta Bensecino et uxori sue. 1208
 CXI. — De restitutione ejusdam feodi Rogerio de Sancto Lazaro. 1209
 CXII. — De donatione facta Martino et uxori sue. 1209
 CXIII. — Alia donatio Martino. 1210
 CXIV. — De hereditate quam dedit Martinus Caroana ecclesie Sancti Sepulcri. 1210
 CXV. — Privilegium canonicorum Sancti Sepulcri et Boneti. 1210
 CXVI. — De venditione ejusdam domus, quam vendit Morage canonicis Sepulcri. 1211
 CXVII. — Privilegium concordie de decimis de casalibus Emaus facte inter canonicos Sancti Sepulcri et Hospitales. 1212
 CXVIII. — De pace reformata inter canonicos Sancti Sepulcri et monachos sancte Marie Magdalene. 1213
 CXIX. — Privilegium Eustachii Granerii de quadam molendino. 1213
 CXX. — De commutatione duorum casalium, Megina et Mezera. 1214
 CXXI. — De donatione ejusdam vinee quam Radulphus de Fontanellis dedit Gaufrido Aeu. 1215
 CXXII. — De promissione quam fecit Balduinus sancte ecclesie Ierosolimitane. 1215
 CXXIII. — Privilegium controversie et diffinitionis casalis Gebul. 1215
 CXXIV. — Privilegium donationis, confirmationis et libertatis casalium et piscarie in civitate Tabarie et temento ejusdem. 1216
 CXXV. — De sex carnceatis terre hac parte fluminis Cayphe. 1217
 CXXVI. — De dono et libertate Tyrensis ecclesie a venerabili archiepiscopo Petro facto canonicis Sancti Sepulcri. 1217
 CXXVII. — Privilegium de Sayfa. 1218
 CXXVIII. — Privilegium de oblationibus et libertate ecclesie Sancti Sepulcri ejusdem ecclesie canonicis pertinentibus. 1219
 CXXIX. — Privilegium de commutationibus vinearum cum quibusdam burgensibus Mahumerie factis. 1219
 CXXX. — De confraternitate Balduini de Tornaco. 1221
 CXXXI. — De sacramento burgensium Mahumerie. 1222
 CXXXII. — De quadam terra Mahumerie quam Robertus de Restea habuit, contigua casali Salome. 1223
 CXXXIII. — Privilegium Saphariorum quod casale vendit Gibelinus ecclesie Sancti Sepulcri. 1224
 CXXXIV. — Privilegium Roberti Porcarii de Mahumeria. 1225
 CXXXV. — Privilegium hominum de Mahumeria super vineis. 1225
 CXXXVI. — De conventionem facta cum quibusdam mansuris in Ramathes. 1226

CXXXVII. — Privilegium ejusdam domus quam Nicholas, prior Sancti Sepulcri, dedit Stephano Pasmie. 1227
 CXXXVIII. — De donatione ejusdam domus, que est in Mahumeria. 1228
 CXXXIX. — De concessione ejusdam domus, que sita est in villa Mahumerie. 1228
 CXL. — Privilegium trium vastinarum, quas vendidit abbas Sancti Sabe canonicis Sancti Sepulcri. 1228
 CXLI. — De emptione cum priore et canonicis Sancti Sepulcri facta et Baldino, domino Sancti Egidii, super domibus et ceteris. 1229
 CXLII. — Privilegium domini Guarini, abbatis Montis Thabor, et Petri, prioris Sancti Sepulcri. 1230
 CXLIII. — De quadam pace reformata inter canonicos Sancti Sepulcri et monachos de Latina. 1231
 CXLIV. — Privilegium Amalrici, quinti regis Latino-rum, de dono et libertate ecclesie Sancti Sepulcri. 1232
 CXLV. — Privilegium egregii regis Iohannis et nobilissime regine Marie de Francieia magni iardini. 1236
 CXLVI. — Privilegium de libertate, quam concessit dominus papa Alexander priori et canonicis Sancti Sepulcri in ecclesiis Ierosolimitanis. 1237
 CXLVII. — De dignitate priori et canonicis Sancti Sepulcri concessa a domino papa Alexandro in primis locis. 1237
 CXLVIII. — Ut prior et canonici Sancti Sepulcri liberam habeant potestatem ordinandi domos et prioratus hobedientiarum. 1237
 CXLIX. — De canonicis hobedientiam tenentibus. 1237
 CL. — Privilegium de ecclesia Sancti Egidii de Roma. 1237
 CLI. — De decimis Templariorum. 1237
 CLII. — Sacramentum patriarche. 1237
 CLIII. — In accipiendo pallione. 1237
 CLIV. — Sacramentum regum Ierosolimorum. 1238
 CLV. — Privilegium casalis feniculi de libertate et finibus terre. 1238
 CLVI. — Privilegium ecclesie Dominici Sepulcri. 1239
 CLVII. — Privilegium quod patriarcha non possit facere canonicos, nisi voluntate prioris. 1240
 CLVIII. — Privilegium quod patriarcha non debeat habere nisi tertiam partem cere ecclesie Sancti Sepulcri. 1240
 CLIX. — De decimis quas Hospitales tenentur reddere ecclesie Sancti Sepulcri. 1240
 CLX. — Privilegium de ecclesia que est apud Neapolim. 1240
 CLXI. — De ecclesia sancti Nicholai, que est extra muros Ioppen. 1241
 CLXII. — Privilegium Ioppensis ecclesie. 1242
 CLXIII. — De libertate ecclesie Sancti Sepulcri que Troie sita est. 1242
 CLXIV. — Privilegium ecclesie Sancti Sepulcri que sita est apud Troiam. 1243
 CLXV. — Donum ejusdam domus ecclesie Sancti Sepulcri. 1243
 CLXVI. — Privilegium Alexandri pape tertii. 1244
 CLXVII. — Privilegium quod fecit Amalricus, patriarcha Ierusalem, canonicis (Sancti Sepulcri), de oblationibus. 1244
 CLXVIII. — Donum factum ecclesie Sancti Sepulcri de quadam vinea. 1247
 CLXIX. — De duobus quintariis racemorum, que Balduinus, rex sextus sancte civitatis Ierusalem, dedit ecclesie Sancti Sepulcri. 1248
 CLXX. — Donum ejusdam vinee, que sita est apud pedem montis Syon. 1249
 CLXXI. — Privilegium domini Willelmi, regis Sicilie. 1250
 CLXXII. — Littere regis Sicilie. 1250
 CLXXIII. — Donum Balduini Rufi et uxori(s) sue Armentilie. 1251
 CLXXIV. — Privilegium libertatis molendinorum Sicilie. 1251
 CLXXV. — Privilegium Troiane ecclesie et canonicorum Sancti Sepulcri a Willelmo, quondam pontifice Troiano. 1252
 CLXXVI. — Privilegium de Lacerion in Cypro. 1253
 CLXXVII. — De casali Pendekio. 1254
 CLXXVIII. — Littere domini G.... patriarche Ierosolimitani. 1254
 CLXXIX. — Privilegium de Palafrugello et Turicella de Monte Raso. 1255
 CLXXX. — De decimis et possessionibus Iericho. 1256
 CLXXXI. — Privilegium Bernardi, Liddensis Ecclesie episcopi. 1256

CLXXXII. — (Sine rubrica.)	1257
CLXXXIII. — (Sine rubrica.)	1258
CLXXXIV. — Privilegium Surianorum de Turcho de absolutione redditus porte David.	1259
CLXXXV. — (Sine rubrica.)	1260
Balduni I Hierosolymæ regis privilegium pro ecclesia Bethlehemitica.	1261
Regum Jerusalem, principum, prælatorum epistolæ vixinti sex ad Ludovicum Francorum regem hujus no- minis septimum, cognomine Juniorem.	1263
I. — Baimundi principis Antiocheni.	1263
II. — Gilberti magistri hospitalis.	1263
III. — Amalrici regis Hierosolymorum.	1264
IV. — A(malrici) patriarchæ S. Resurrectionis.	1266
V. — Ejusdem.	1267
VI. — Raimundi ducis Narbonæ, comitis Tolosæ, mar- chionis Provinciae.	1268
VII. — R. de Balneo, fidelis imperatoris Constantino- politani.	1268
VIII. — A(malrici) regis Hierosolymorum.	1269
IX. — B. de Blancfort magistri militiæ Templi.	1269
X. — Ejusdem.	1270
XI. — Gilberti custodis hospitalis Hierusalem.	1270
XII. — A(malrici) regis Hierosolymorum.	1271
XIII. — B. de Blancfort magistri militiæ Templi.	1272
XIV. — G. Fulcherii procuratoris domorum militiæ Templi.	1273
XV. — A(malrici) regis Hierusalem.	1274
XVI. — H. olim prioris de monte Thabor.	1275
XVII. — Petri prioris Hospitalis Constantinopolis.	1275
XVIII. — A. patriarchæ Dominicæ Resurrectionis ec- clesiæ.	1276
XIX. — Hugonis abbatis S. Mariæ Adria opolis et prioris S. Joannis Constantinopolis.	1276
XX. — Amalrici regis Hierosolymorum.	1277
XXI. — Bertrandi de Blancfort magistri militiæ Tem- pli.	1277
XXII. — Amalrici regis Hierosolymorum.	1278
XXIII. — Gaufridi Fulcherii præceptoris Hierosolymi- tanæ domus.	1279
XXIV. — B. Raimundi filii principis Antiochiæ.	1280
XXV. — G. Fulcherii conservi militiæ Templi.	1280
XXVI. — B. militiæ Templi magistri.	1280
B. Ludavici Francorum regis epistola ad subditos de captione et liberatione sua.	1281
Versus de itinere Hierosolymitano.	1289

RADULPHUS ARDENS¹.

Notitia.	1293
HOMILIARUM TOMUS PRIMUS. — HOMILIE IN EPI- STOLAS ET EVANGELIA.	
Epistola nuncupatoria.	1665
Vita Radulphi ex ejus libris excerpta.	1667
HOMILIARUM PARS PRIMA.	
Homilia I. — Dominica prima Adventus.	1667
Homilia II. — Dominica prima Adventus.	1671
Homilia III. — Dominica secunda Adventus.	1675
Homilia IV. — Dominica secunda Adventus.	1678
Homilia V. — Dominica tertia Adventus.	1681
Homilia VI. — Dominica tertia Adventus.	1684
Homilia VII. — Dominica quarta Adventus.	1688
Homilia VIII. — Dominica quarta Adventus.	1691
Homilia IX. — In Natali Domini.	1696
Homilia X. — In Natali Domini.	1699
Homilia XI. — In Natali Domini.	1701
Homilia XII. — In Natali Domini.	1707
Homilia XIII. — Dominica prima post Natale Domini.	1719
Homilia XIV. — Dominica infra octavam Nativitatis Domini.	1721
Homilia XV. — In Circumcisione Domini.	1725
Homilia XVI. — In Epiphania Domini.	1727
Homilia XVII. — In die Epiphaniæ.	1731
Homilia XVIII. — Dominica prima post Epiphaniam Domini.	1733
Homilia XIX. — Dominica prima post Epiphaniam Domini.	1737
Homilia XX. — Dominica secunda post Epiphaniam Domini.	1740
Homilia XXI. — Dominica secunda post Epiphaniam Domini.	1742
Homilia XXII. — Dominica tertia post Epiphaniam.	1745

Homilia XXIII. — Dominica tertia post Epiphaniam.	1748
Homilia XXIV. — Dominica quarta post Epiphaniam.	1753
Homilia XXV. — Dominica quarta post Epiphaniam.	1756
Homilia XXVI. — Dominica in Septuagesima.	1759
Homilia XXVII. — Dominica in Septuagesima.	1762
Homilia XXVIII. — Dominica in Sexagesima.	1765
Homilia XXIX. — Dominica in Sexagesima.	1768
Homilia XXX. — Dominica in Quinquagesima.	1770
Homilia XXXI. — Dominica in Quinquagesima.	1775
Homilia XXXII. — FERIA quarta in Capite jejunii.	1778
Homilia XXXIII. — FERIA quarta in Capite jejuniorum.	1782
Homilia XXXIV. — Dominica prima Quadragesimæ.	1785
Homilia XXXV. — Dominica prima Quadragesimæ.	1788
Homilia XXXVI. — Dominica prima Quadragesimæ.	1793
Homilia XXXVII. — Dominica secunda Quadragesimæ.	1797
Homilia XXXVIII. — Dominica secunda Quadragesimæ.	1800
Homilia XXXIX. — Dominica tertia Quadragesimæ.	1803
Homilia XL. — Dominica tertia Quadragesimæ.	1805
Homilia XLI. — Dominica quarta Quadragesimæ.	1811
Homilia XLII. — Dominica quarta Quadragesimæ.	1815
Homilia XLIII. — Dominica quinta Quadragesimæ.	1820
Homilia XLIV. — Dominica quinta Quadragesimæ.	1823
Homilia XLV. — Dominica in Ramis Palmarum.	1827
Homilia XLVI. — Dominica in Ramis Palmarum.	1830
Homilia XLVII. — In Cæna Domini.	1833
Homilia XLVIII. — In Cæna Domini.	1838
Homilia XLIX. — In Parasceve.	1842
Homilia L. — In Vigilia Paschæ.	1844
Homilia LI. — In die sancto Paschæ.	1848
Homilia LII. — In die sancto Paschæ.	1852
Homilia LIII. — FERIA secunda Paschæ.	1857
Homilia LIV. — Dominica prima post Pascha.	1862
Homilia LV. — Dominica prima post Pascha.	1864
Homilia LVI. — Dominica secunda post Pascha.	1870
Homilia LVII. — Dominica secunda post Pascha.	1873
Homilia LVIII. — Dominica tertia post Pascha.	1877
Homilia LIX. — Dominica tertia post Pascha.	1880
Homilia LX. — Dominica quarta post Pascha.	1884
Homilia LXI. — Dominica quarta post Pascha.	1888
Homilia LXII. — Dominica quinta post Pascha.	1892
Homilia LXIII. — Dominica quinta post Pascha.	1894
Homilia LXIV. — In litania majori.	1899
Homilia LXV. — In litania majori.	1902
Homilia LXVI. — In Vigilia Ascensionis Domini.	1906
Homilia LXVII. — In Vigilia Ascensionis Domini.	1911
Homilia LXVIII. — In Ascensione Domini.	1917
Homilia LXIX. — In Ascensione Domini.	1922
Homilia LXX. — Dominica prima post Ascensionem.	1927
Homilia LXXI. — Dominica prima post Ascensionem.	1932
Homilia LXXII. — In die sancto Pentecostes.	1935
Homilia LXXIII. — In die sancto Pentecostes.	1940

HOMILIARUM PARS SECUNDA.

Homilia I. — In die Trinitatis.	1945
Homilia II. — In die Trinitatis.	1949
Homilia III. — In festo sanctæ Trinitatis.	1953
Homilia IV. — Dominica prima post Trinitatem.	1957
Homilia V. — Dominica prima post Trinitatem.	1962
Homilia VI. — Dominica secunda post Trinitatem.	1966
Homilia VII. — Dominica secunda post Trinitatem.	1969
Homilia VIII. — Dominica tertia post Trinitatem.	1972
Homilia IX. — Dominica tertia post Trinitatem.	1976
Homilia X. — Dominica quarta post Trinitatem.	1979
Homilia XI. — Dominica quarta post Trinitatem.	1982
Homilia XII. — Dominica quinta post Trinitatem.	1986
Homilia XIII. — Dominica quinta post Trinitatem.	1989
Homilia XIV. — Dominica sexta post Trinitatem.	1993

(1) Radulphi Homiliarum tomus utriusque, quos typothetarum oscitantia in duas partes distraxit, hic sub uno conspectu rubricæ exhibentur.

Homilia XV. — Dominica sexta post Trinitatem.	1996
Homilia XVI. — Dominica septima post Trinitatem.	2000
Homilia XVII. — Dominica septima post Trinitatem.	2003
Homilia XVIII. — Dominica octava post Trinitatem.	2007
Homilia XIX. — Dominica octava post Trinitatem.	2010
Homilia XX. — Dominica nona post Trinitatem.	2013
Homilia XXI. — Dominica nona post Trinitatem.	2017
Homilia XXII. — Dominica decima post Trinitatem.	2020
Homilia XXIII. — Dominica decima post Trinitatem.	2023
Homilia XXIV. — Dominica undecima post Trinitatem.	2026
Homilia XXV. — Dominica undecima post Trinitatem.	2030
Homilia XXVI. — Dominica duodecima post Trinitatem.	2033
Homilia XXVII. — Dominica duodecima post Trinitatem.	2036
Homilia XXVIII. — Dominica decima tertia post Trinitatem.	2039
Homilia XXIX. — Dominica decima tertia post Trinitatem.	2043
Homilia XXX. — Dominica decima quarta post Trinitatem.	2048
Homilia XXXI. — Dominica decima quarta post Trinitatem.	2052
Homilia XXXII. — Dominica decima quinta post Trinitatem.	2056
Homilia XXXIII. — Dominica decima quinta post Trinitatem.	2060
Homilia XXXIV. — Dominica decima sexta post Trinitatem.	2063
Homilia XXXV. — Dominica decima sexta post Trinitatem.	2065
Homilia XXXVI. — Dominica decima septima post Trinitatem.	2067
Homilia XXXVII. — Dominica decima septima post Trinitatem.	2070
Homilia XXXVIII. — Dominica decima octava post Trinitatem.	2073
Homilia XXXIX. — Dominica decima octava post Trinitatem.	2076
Homilia XL. — Dominica decima nona post Trinitatem.	2085
Homilia XLI. — Dominica decima nona post Trinitatem.	2089
Homilia XLII. — Dominica vicesima post Trinitatem.	2092
Homilia XLIII. — Dominica vicesima post Trinitatem.	2095
Homilia XLIV. — Dominica vicesima prima post Trinitatem.	2098
Homilia XLV. — Dominica vicesima prima post Trinitatem.	2102
Homilia XLVI. — Dominica vicesima secunda post Trinitatem.	2104
Homilia XLVII. — Dominica vicesima secunda post Trinitatem.	2107
Homilia XLVIII. — Dominica vicesima tertia post Trinitatem.	2110
Homilia XLIX. — Dominica vicesima tertia post Trinitatem.	2115
HOMILIARUM TOMUS SECUNDUS. — HOMILÆ IN EPISTOLAS ET EVANGELIA SANCTORUM.	
Epistola nuncupatoria.	1299
PARS PRIMA. — Homiliæ de tempore.	1304
I. — In solemnitate sancti Andreæ apostoli.	1301
II. — Item.	1305
III. — In die sancti Stephani.	1308
IV. — Item.	1313
V. — In festo sancti Joannis evangelistæ.	1318
VI. — In eodem festo sermo de Evangelio.	1321
VII. — In festo sanctorum Innocentium.	1324
VIII. — Item.	1328
IX. — In conversione beati Pauli apostoli.	1332
X. — Item.	1335
XI. — In Purificatione beatæ Mariæ Virginis.	1339
XII. — Item.	1342
XIII. — In cathedra sancti Petri.	1346
XIV. — In festo sancti Mathiæ.	1349
XV. — In Annuntiatione beatæ Mariæ.	1353
XVI. — Item.	1358
XVII. — In festo apostolorum Philippi et Jacobi.	1361

XVIII. — In Inventione sanctæ crucis.	1368
XIX. — Item.	1372
XX. — In Nativitate sancti Joannis Baptistæ.	1376
XXI. — Item.	1384
XXII. — In festo beati Petri apostoli.	1384
XXIII. — Item.	1388
XXIV. — In natali beati Pauli.	1392
XXV. — In festo beatæ Mariæ Magdalænæ.	1397
XXVI. — In festo beati Jacobi apostoli.	1402
XXVII. — In transfiguratione Domini. Sermo de epistola B. Petri, quæ legitur in eodem festo.	1406
XXVIII. — In Transfiguratione Domini.	1410
XXIX. — In passione beati Laurentii.	1415
XXX. — In Assumptione beatæ Mariæ Virginis.	1421
XXXI. Item.	1425
XXXII. — In festo sancti Bartholomæi.	1430
XXXIII. — In Decollatione beati Joannis Baptistæ.	1435
XXXIV. — In Nativitate beatæ Mariæ Virginis.	1439
XXXV. — In eodem festo. Sermo de Evangelio.	1443
XXXVI. — In Exaltatione sanctæ crucis.	1447
XXXVII. — In festo beati Matthæi.	1450
XXXVIII. — In festo angelorum. Sermo de Apocalypsi.	1456
XXXIX. — In eodem festo. Sermo de Evangelio.	1459
XL. In festo sancti Lucæ.	1465
XLI. — In festo Omnium Sanctorum.	1470
XLII. — Item.	1475
XLIII. — In commemoratione defunctorum. Sermo de Apocalypsi.	1482
XLIV. — In eadem. Sermo de Evangelio.	1486
PARS SECUNDA. — Homiliæ de Sanctis.	1489
Commune SS. apostolorum.	
I. — (Sine rubrica.)	1489
II. — In eodem. Sermo de Joanne.	1494
III. — De apostolis.	1498
IV. — De apostolis. Sermo de Joanne.	1501
V. — De apostolis. Sermo de epistola beati Pauli.	1506
VI. — De apostolis. Sermo de Luca.	1509
VII. — De apostolis. Sermo de Apocalypsi.	1513
VIII. — De apostolis. Sermo de Matthæo.	1517
Commune martyrum.	1521
IX. — Unius martyris. Sermo.	1521
X. — Unius martyris. Sermo de Joanne.	1526
XI. — Item. Sermo de libro Sapientiæ.	1531
XII. — Item. Sermo de Matthæo.	1533
XIII. — Item. Sermo de libro Sapientiæ.	1538
XIV. — Item. Sermo de Luca.	1541
XV. — Plurimorum martyrum. Sermo de epistola ad Hebræos.	1544
XVI. — Item. Sermo de Luca.	1548
XVII. — Item. Sermo de libro Sapientiæ.	1552
XVIII. — Item. Sermo de Luca.	1555
XIX. — Item. Sermo de libro Sapientiæ.	1559
XX. — Item Sermo de Luca.	1564
Commune unius confessoris.	1566
XXI. — Unius confessoris. Sermo de libro Sapientiæ.	1566
XXII. — Item. Sermo de Matthæo.	1573
XXIII. — Item. Sermo de libro Sapientiæ.	1578
XXIV. — Item. Sermo de Matthæo.	1583
XXV. — Item. De epistola ad Hebræos sermo.	1586
XXVI. — Item. Sermo de Luca.	1590
XXVII. — Unius confessoris non episcopi. Sermo de libro Sapientiæ.	1594
XXVIII. — Item. Sermo de libro Sapientiæ.	1598
XXIX. Item. Sermo de Luca.	1601
Commune unius virginis.	1605
XXX. — Unius virginis. De epistola ad Corinthios sermo.	1605
XXXI. — Item. Sermo de Matthæo.	1609
XXXII. — Unius continentis. De libro Sapientiæ sermo.	1614
XXXIII. — Unius virginis. Sermo de Matthæo.	1621

THOMAS EBORACENSIS EPISCOPUS

EPITAPHIUM GUILLELMI REGIS.	1625
EPISTOLÆ AD LANFRANCUM.	1625
EPISTOLA AD ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS PER ANGLIAM CONSTITUTOS.	1626

RICHARDUS DE DUMELLIS ABBAS PRATELLI-NUS.

Notitia historica.	1627
COMMENTARIUM IN GENESIM.	1629
EPISTOLA AD S. ANSELMUM CANTUARIENSEM.	1631

ALBERICUS OSTIENSIS EPISCOPUS.

EPISTOLA AD MONACHOS S. ORIENTII AUXITANENSIS. — De concordia inter archiepiscopum Auxitanensem ecclesiæ et S. Orientii monasterium. 1631

FULCARDUS WESTMONASTERIENSIS MONACHUS.

Notitia. 1633
LIBELLUS DE FUNDATIONE ABBATIE WESTMONASTERIENSIS. 1635

AMATUS BURGADELENSIS EPISCOPUS.

Notitia. 1637
EPISTOLÆ. 1637
I. — Ad Radulfum Turouensem archiepiscopum. — Ut concilio Burdigalensi intersit, et de Gervasio S. Salvini abbate. 1641
II. — Ad Goffridum abbatem Vindocinensem. — Significat restitutam monasterio illius ecclesiam Oieronensem. 1642

SYNODUS GERUNDENSIS celebrata temporibus Gregorii papæ, instante episcopo Amato ejus legato anno 1078. 1643

SYNODUS BURDEGALENSIS, Amato apostolicæ sedis legato præside, anno 1080 habita. 1645

DIPLOMATA. 1647

I. — Judicium Amati, archiepiscopi Burdegalensis et apostolicæ sedis legati, in gratiam monasterii Sanctæ Crucis. 1647

II. — Amatus archiepiscop. Burdegalens. dat Silvæ-Majori ecclesiam S. Lupi. 1648

III. — Quædam acta ad Amatuum Burdegalensem spectantia. 1649

POPPO METENSIS EPISCOPUS.

Notitia. 1649

DIPLOMATA. 1651

I. — Integram centenam S. Juliani abbatie S. Vincentii concedit, et omnia bona ejus confirmat. 1651

II. — Jura advocatorum Amellæ ordinat. 1653

FINIS TOMI CENTESIMI QUINQUAGESIMI QUINTI.

27/11/41	27/11/41	27/11/41
5/11/41	5/11/41	5/11/41
26/3/51	26/3/51	26/3/51
13/11/61	13/11/61	13/11/61
7/4/56	7/4/56	7/4/56
18/1/57	18/1/57	18/1/57
24/10/58	24/10/58	24/10/58
10/4/64	10/4/64	10/4/64
1/5/85	1/5/85	1/5/85

2155.

